BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XVI
G
9
NAPOLI

XVI
G.
9–10.

Digitized by Google

Digitized by Google

ARISMINI TEPATI J. C.

COMPENDIUM DECISIONUM ET VARIARUM SENTENTIARUM JURIS CANONICI, CIVILIS ET CRIMINALIS.

Digitized by Google

D. ARISMINI TEPATI, J. C. LANCEANI

COMPENDIUM DECISIONUM ET VARIARUM SENTENTIARUM JURIS CANONICI, CIVILIS ET CRIMINALIS,

In Tres Partes diſtributum,

In quarum PRIMA, De Jure publico, ſcilicet de Perſonis, & rebus Sacris, Religioſis, Legibus, Principe, Reſcriptis, Privilegiis, Officiis, Perſonis publicis: Ac de Jure privato, ſcilicet De Judiciis Civilibus, & aliis rebus ad Praxin Civilem attinentibus; agitur.

In SECUNDA, De Judiciis Criminalibus, & de his, quæ ad Criminalem Praxin pertinent.

In TERTIA, De Contractibus, quaſi Contractibus, & de ultimis voluntatibus; tractatur.

Hodie ad faciliorem Juriſconſultorum uſum pro Theoria & Practica in hunc novum Ordinem à D. PETRINO JOBERTO, JC. Taurinenſi digeſtum.

Qui quam plurimas QUÆSTIONES, OBSERVATIONES, PARADOXA, CONSILIA, DECISIONES ex profeſſo agitatas, ſingulis immiſcuit. Quique novos Titulos, novas materias, nempe: Titulos de alienatione in genere: de prælatione: de primogenitura adjecit.

EDITIO NOVISSIMA, CORRECTA, AUCTA, LOCUPLETATA, ET TYPORUM VARIETATE DISTINCTA.

Cum Indicibus.

VRATISLAVIÆ SILESIORUM,
Cura & Sumptibus JESAIÆ FELLGIBELI.
ANNO M. DC. LXXXII.

Digitized by Google

Digitized by Google

Reverendiſſimo & Perilluſtri

DOMINO

DN. CAROLO FRANCISCO NEANDRO

de Petersheidau,
Hæreditario in Steinsdorff, Frantzdorff,
& Corſanowitz,
EPISCOPO NICOPOLITANO,
Eccleſiæ Cathedralis D. Johannis,
quæ Vratislaviæ eſt,
ARCHIDIACONO,
Ædisque Sanctæ Crucis dicto loco
SCHOLASTICO,
Epiſcopatus Vratislavienſis
SUFFRAGANEO,
atque
Niſſenſis Adminiſtratore Plenipotentiario,

Domino meo & Patrono Gratioſiſſimo.

S. P. D.

SIſtit ſe, Reverendisſime ac Perilluſtris Domine, Venerando conſpectui tuo *Ariſminus Tepatus*, magnum inter illos nomen, qui veræ ſolidæque Jurisprudentiæ operam navårunt. Hujus opus

)(3 cum

cum ab Orbe erudito dudum expetitum, in lucem revocare ſtuduerim, non majus ipſi ornamentum, nec feliciora omina adponi poſſe credidi, quàm Perilluſtre tuum Nomen, cui, ſi ſuperſtes eſſet, ipſe Auctor libros maximè inſcriptos vellet. Ea ſiquidem eſt eminentis tui Judicii vis, Ea divinarum humanarumque rerum ſcientia, ut quæ tibi dicantur, æternitati conſecrentur, & quæ tibi probantur, facilè ſe omnium aliorum omniſque poſteritatis opinionibus ſint probatura, quamdiu ſuus literis conſtabit honos; Tu ſiquidem ſummæ dignitatis ſplendori nexu mirabili conjunctas Muſas in ſacrum & ſublime ſolium ſimul tecum evexiſti; Tu tuo exemplo cunctos, qui non iratâ Minervâ nati ſunt, ut ad omnis liberalioris Doctrinæ ſtudia exardeſcant, inflammâſti; Tu facem omnibus ad illud rectum iter gloriæ tuis veſtigiis calcatum prætuliſti: Tu denique nihil ſtudii, ſollicitudinis operæque tibi reliquum feciſti, quin illis incumberes, quæ ad ſitum litteris, ſqualoremque detergendum, quæ ad exornandas illas colendaſque proficerent. Teſtatur id famigeratiſſima totius Sileſiæ Bibliotheca, omnium ille eruditarum deliciarum meritò Theſaurus, in quô, ſi quis in humanioribus, ſi quis in interioribus ac reconditis doctrinis, ſi quis in ſeverioribus diſciplinis tibi ſcriptor arrideret, maximis ſumptibus recondidiſti; Nôrunt quoque, qui in laudatarum artium ſtudiis verſantur, & triumphant, tantum eſſe decus & præſidium in Te ſibi conſtitutum; deque feliciſſimo ſeculo ſibi gratulantes ſatis magnos ſtudiorum ſuorum exiſtimant ſe cœpiſſe fructus, ſi Tibi non diſpliceant. Ego

itaque, DOMINE, his tuis Virtutibus inductus, licet in iis profiteri me non poſſim, qui dotibus ingenii & ſcientiarum copiis Perilluſtrem tuam Gratiam merentur, confiſus tamen ſummæ Humanitati tuæ, quâ nec voluntatem in literas propenſam deſpicis, hoc Tepati opus ad hanc à me faciem interpolatum, Tibi, Reverendisſime ac Perilluſtris Domine, dico atque conſecro ; maximum meæ operæ atque laboris præmium reportaturus, ſi recens opus lætis benigni vultûs auſpiciis ſignetur ; Quod dum ab Humanitate tuâ haud dubiè mihi polliceor, eam ſimul proſperitatem mihi promittere audeo, fore, ut inter tot eximiæ Virtutis tuæ cultores locum quoque aliquem inveniam.

Reverendiſſimi & Perilluſtris
Nominis Tui

Dabam Vratislaviæ in Bibliopolio
meo Idibus Febr. A: M DC LXXXII.

Cultor humillimus

Jeſaias Fellgibel.

B. L. S.

REdit tandem in lucem Ariſmini Tepati Juriſconſulti celeberrimi Compendium, *ſeculorum memoriâ digniſſimum*; *quò jamdudum jure optimò auctor erat conſecutus, ut doctorum conſenſu divini atque humani juris ad miraculum uſque ſciens haberetur*; *Liber ipſe prioribus annis in Italiâ excuſus, tantoperè omnibus placuerat, ut cupidiſſimè direptus vix quantovis pretiô ab Eruditis hoc tempore acquiri poſſet*; *Ego itaque, cum ubique novam ejus editionem flagitari viderem, in me illam ſuſcipere conſtitui. Verebar enim, ne ſi hæc gliſceret peſtis, quæ nunc tàm protervè tamque licenter graſſatur in doctorum Hominum lucubrationes, ut prælò ſemel ſubjectæ non recuderentur, brevi tàm excellentes & utiles libri planè intercederent, ac pro iis relinquerentur futiles & triobolares, maximo cum rei litterariæ detrimentô*; *Nec enim ipſa barbaries majorem ei cladem importavit, quàm illud librariorum genus, qui rejectis præſtantiſſimorum ingeniorum monumentis iis tantùm ſtudent, quæ ſemidoctorum populique ſenſibus arrideri nôrunt, ut ſcilicet ſuorum temporum inſcitiæ, ſuæque ipſi avaritiæ lenocinentur. Quapropter ego, cùm pro meâ copiâ malò huic occurrere ſtuderem, quippe qui in me voluntatem ergà literas nunquam paſſus ſim deſiderari, ſed quantum in me eſt, id unicè navem, ſtudeamque, ne illarum ſplendor obſoleſcat, ſperavi operam, quam in hòc Auctore, ut emendatior prodiret, conſumpſi, te, Lector amice, non improbaturum, ſed æqui potius bonique habiturum. Quod ſi à te impetravero, neque ſumptui nec labori parcam, quò plura egregiorum Virorum opera illibata in Eruditorum manibus verſentur. Vale.*

IN-

Index Autorum qui in hoc Opere citantur.

ABbas Thomas.
Abbas Floriacenſis Albo
Ægidius Mag. eq.
Æmilius Paulus.
de Afflictis Matthæus.
de Albertis Aloiſius.
Alciatus Andreas.
Alexander Tartagni.
de Amatis Antonius.
de Ancha Petrus.
de Arano Johan.
Aretinus Joh. Ang.
Arianus.
de Ariadno, Laurentius.
de Arnono Johannes.
Arnold Johan.
Azo Dominicus.

Baccanus Johan.
Balbus Lanfr. Jaſ.
Baldus.
Bartholus.
de Bellamera Ægidius.
de Benintendis Petrus.
Berojus Petrus Aug.
Boerius Nicolaus.
Borgaſius Paulus.
Boverius Henricus.
Brunus Albertus.

Caballinus Caſp.
de Cæleſia Franciſcus.
Cævollus Hieronymus.
Capellus Marc. Anth.
de Capua Barthol.
de Capua Andreas.
Capytius Anthon.
Capytius Hector Latro.
Caſſadorus Guilielmus.
Caſſander, Georgius.
de Caſtrenſis Paulus.
Cavalcanus Borgninus.
Clarus Julius.
de Claris Aquis Amandus.
de Claris Aquis Emanuel.

Columbanus Anthon.
Concilium Tridentin.
Coraſius Johan.
Cornazanus Barnabas.
Cornæus Adrianus.
Coſtanus Anth. Guib.
Corarruuius Didacus.
Cremenſis Franc.
Creſcentius Marcell.
Criſpinus Johannes.
Cujacius Jacobus.
Curtius Franciſcus.

Decianus Philippus.
Decius Phil.
Deciſiones Rotæ Avinienſis.
Deciſiones Senatus Pariſienſis.
Delben Paulus Anth.

Faber Anthonius.
Fachinæus Andreas.
Farinacius Proſperus.
Faſtus Thomas.
Fauſtus Thomas.
Felinus.

Gailius Andreas.
Gallus Johan.
Gablerus Joh. Henricus.
Geminianus Nellus.
Gerardus Petrus.
Grammatticus Thomas.
Gregorius Petrus.
Gremen Franciſcus.
Gribaldus Anthonius.
Guido Deſiderius.

Hartman Hartmannus.
Hottomannus Franciſcus.

Jaſan Magnus.
Ifernia Andreas.

Labæo Philippus.
Laurentius Hieronymus.
Leonius Gomez.

Ludovi-

Ludovicus Joſephus.
Ludovicus Gabriel.
Ludovicus Guilielmus.

Magonius Hieronymus.
Mantica Franciſcus.
de Mantua Franciſcus.
de Mantua Marcus.
Maranta Robertus.
Marcus Franciſcus.
Marcianus Franciſcus.
Marilianus Hieronymus.
de Marſiliis Hippolitus.
Marta Petrus.
Matheſilanus Math.
Matheſius Math.
Maſcardus Joſias.
Menochius Jacobus.
Minade Thomas.
de Monte Brixiano Hieronymus.
Mohedus.
de Montibus Joh. Criſ.
Mynſinger Joachimus.

Natta Marc. Anth.
de Neapoli Nicolaus.
Nevizanus Johan.

Oddius Sfort.
Oldendorpius.
de Oriano Lanfred.
Ozaſches.

Papa Guido.
Paponius Johan.
à Peguera Ludovicus.
Pererius Ludovicus.
Peregrinus Marc. Anth.
de Peruſia Joh.
de Puteo Jacobus.

de Ravenna.
Raudenſis Alexander.
Reverardus Jacobus.
Rebuffus Petrus.
Ripa Joh. Franc.
Ros Roſejus Anthon.
Robertus Annæus.
Rotæ Romanæ Deciſiones.
Florentinæ.
Avinienſis.
Genuenſis.
Romanus Ludovicus.
de Roy Petrus.
de Rue Petrus.

Sarmiento de Mendoza trans.
Senenſis Gerhardus.
Silvanus Laurentius.
Sola Anthon.
Surdus Joh. Petr.

Theſſaurus Caſp. Anth.
Tholoſanus Guibertus.
Trigonius Joh. Anth.

Vaconius a Vacuna.
Vaco a Vacua.
Valaſcus Alverius.
Vaudius Joh.
Valle Rolandus.
Vera Paulus Æmil.
Verallus Paul. Æm.
Villagut Alphonſ.
Vivius Franciſ.
Vincentius Simon.

INDEX TITULORUM

ubi P. majuſc. partem, t. titulum, p. minuſc. paginam denotat.

A.

ABolitio P. 2. t. 286. p. 6.
Abſens, abſentia P. 1. t. 132. p. 220.
Abſentes damnare P. 2. t. 298. p. 18.
Abſolutio excommunicationis P. 1. t. 36. p. 40.
 Juramenti P. 1. t. 241. p. 420.
Abſtinere ab Hæreditate P. 3. t. 550. p. 398.
Acceptilatio ibid. t. 262. p. 286.
Acceſſorium ibid. t. 268. p. 473.
Accuſatio, Accuſator P. 2. t. 284. p. 3.
Acquirere, de acquirendo rerum dominio P. 3. t. 542. p. 386.
 de acquirenda hæreditate ibid. t. 548. p. 392.
 & retinenda poſſeſſione ibid. t. 554. p. 410.
 per quas perſonas nobis acquiritur ibid. t. 544. p. 389.
Acta P. 1. t. 218. p. 589.
Actio in beneficiis ibid. t. 8. p. 9.
 pro penſione ibid. t. 15. p. 20.
 pro eccleſia ibid. t. 22. p. 28.
 pro funerum impenſa ibid. t. 31. p. 36.
 pro reſtitutione ibid. t. 45. p. 50.
 pro intereſſe ibid. t. 46. p. 53.
 pro fiſco ibid. t. 41. p. 45.
 mandati ibid. t. 91. p. 147.
 negotiorum ibid. t. 92. p. 152.
 quæ competit fidejuſſori ibid. t. 103. p. 175.
 donationis P. 3. t. 495. p. 308.
 empti & venditi ibid. t. 405. p. 168.
 redhibitoria & quanto minoris ibid. t. 406. p. 172.
 rerum amotarum ibid. 463. p. 267.
 pignoratitia ibid. t. 520. p. 370.
 & obligatio in genere ibid. t. 511. p. 346.
 hæreditaria ibid. t. 515. p. 359.
 inſtitutoria & exercitatoria ibid. t. 510. p. 170.
 noxalis ibid. t. 530. p. 378.
 uſusfructus ibid. t. 563. p. 563.
 publiciana ibid. t. 513. p. 357.
 civilis P. 1. t. 113. p. 199.
 vendicans P. 3. t. 512. p. 353.
 ubi in rem P. 1. t. 136. p. 232.
 de eo quod intereſt ibid. t. 138. p. 233.
 in familiis P. 3. t. 551. p. 401.
 in rebus communibus ibid. t. 552. p. 406.
 pro aqua ibid. t. 574. p. 446.
 popularis ibid. t. 514. p. 358.
 confeſſoria ibid. t. 569. p. 442.
 negatoria ibidem.
Actionum ceſſio P. 3. t. 411. p. 183.
Actio ex conſtituto P. 1. t. 104. p. 184.
Actor in judiciis ibid. t. 111. p. 196.
 à tutore & curatore dandus P. 3. t. 475. p. 269.
 in actionibus & obligationibus ibid. t. 511. p. 346.
 vendicans ibid. t. 512. p. 353.
Additio in diem ibid. t. 415. p. 188.
Adimere & transferre legata P. 3. t. 626. p. 532.
Adjudicatio ibid. t. 417. p. 285.
Adminiſtratio bonorum, quæ liberis in poteſtate patria conſtitutis adjudicantur ibid. t. 435. p. 215.
Adminiſtratio tutorum & curatorum ibid. 485. p. 287.
Adminiſtrator P. 1. t. 83. p. 120.
Adoptio P. 3. t. 432. p. 210.
Arrogatio ibid.
Adulterium P. 2. t. 311. p. 42.
Advocatus P. 1. t. 79. p. 115 & t. 86. p. 131.
Ædificium P. 3. t. 576. p. 449.
Æſtimatio rerum & quanti plurimi P. 1. t. 173. p. 309.
 monetæ P. 1. t. 103. p. 186.
Affinitas P. 3. t. 428. p. 204.
Aggreſſor P. 2. t. 309. p. 39. ſeqq.
Alienatio rerum eccleſiaſticarum P. 1. t. 23. p. 30.
 mutandi judicii cauſa facta ibid. t. 146. p. 144.
 feudi P. 3. t. 379. p. 122.
 minoris ibid. t. 408. p. 177.
 in genere ibid. t. 653. p. 593.
Aliena pecunia emere ibid. t. 395. p. 150.
Alimenta in genere ibid. t. 443. p. 226.
 liberorum naturalium, ſpuriorum & inceſtuoſorum ibid. t. 440. p. 222.
 liberis à parentibus præſtando, & cujus, & de liberis agnoſcendis ibid. t. 441. p. 223.
 præſtanda à fratre fratri, vel ſorori, aut à marito uxori, & contrà, ibid. t. 442. p. 225.
 & cibaria per legatum relicta ib. t. 444. p. 229.
 pupillis præſtanda, & ubi pupillus educari debeat & morari ibid. t. 445. p. 231.
Allodium ibid. t. 378. p. 112.
Amittere, repudiare & abſtinere ab hæreditate & bonorum poſſeſſione ibid. t. 550. p. 398.
Annua præſtatio ibid. t. 375. p. 100.
Apocha P. 1. t. 228. p. 398.
Appellatio in genere ibid. t. 254. p. 451.
 ab interlocutoria ibid. t. 255. p. 457.
 à ſententia diffinitiva ibid. t. 256. p. 459.
 arbitri ibid. t. 85. p. 124.
Appellatione vel lite pendente nihil novi ibid. tit. 261. pag. 462.
Appellationes quorum non recipiantur ib. t. 260 p. 460.
Appellationum & reviſionum tempus ibid. t. 265. p. 469.
Appellationis inſtantia ibidem.
Arbor P. 3. t. 578. p. 452.
Arbitrium in genere P. 1. t. 85. p. 124.
 Judicis ibid. t. 77. p. 113.
 boni viri, & reducentia ad illud ib. t. 78. p. 114.
Arbiter, Arbitrator ibid. t. 85. p. 124.
Archivum ibid. t. 224. p. 305.
Argumentum P. 2. t. 337. p. 60.
Arma, inſignia & ſigna, ſeu marchæ P. 3. t. 581. p. 456.
Armorum uſus ibid. t. 582. p. 456.
Arrha ſponſalia ibid. t. 423. p. 198.

Arroga-

Arrogatio ibid. t. 432. p. 210.
Articus & poſitio P. 1. tit. 191. p. 335.
 Apoſtoli ibidem.
Aſſecuratio P. 3. t. 462. p. 259.
Aſſeſſor P. 1. t. 74. p. 108.
Attentata ibid. t. 262. p. 464.
Auctor laudatus P. 3. t. 422. p. 191.
Auctoritas P. 1. t. 34. p. 39.
 & conſenſus tutorum & curatorum Part. 1. tit. 85. p. 124.
 Judicis ibid. t. 118. p. 201.
Augmentum & valor aurei nummi ibid. tit. 163. pag. 286.

B.

Bannum, bannitus P. 2. t. 300. p. 19.
Baptiſma P. 1. t. 6. p. 9.
Bellum, ejus geſta & duellum P. 3. t. 546. p. 390.
Beneficium in genere P. 1. t. 8. p. 9.
 in privilegiis ibid. t. 55. p. 70.
 principis ibid. t. 48. p. 55.
 fidejuſſoris ibid. t. 103. p. 175.
Beneficiorum reſignatio & renunciatio ibid. tit. 9. p. 17.
 regreſſus & ſubrogatio ibid. tit. 10. p. 18.
 confirmatio ibid. tit. 11. p. 18.
 unio ibid. tit. 12. p. 18.
 permutatio ibid. t. 13. p. 19.
 locatio ibid. tit. 24. p. 31.
 Actio ibid. tit. 8. p. 9.
Bona Eccleſiaſtica in genere ibid. tit. 22. p. 28.
 Eccleſiæ qua forma & quando poſſint alienari ibid. t. 23. p. 30.
 emphyteutica eccleſiæ ibid. t. 25. pag. 32.
 feudalia eccleſiæ ibid. tit. 26. p. 33.
 ingredientia religionem ibidem tit. 27. p. 34.
 relicta vel donata eccleſiæ ibidem tit. 28. pag. 35.
 quæſitas per perſonas religioſas ibid. tit. 29. pag. 36.
 hoſpitalitatis & confraternitatis ibidem tit. 30. p. 36.
 auctoritate judicis poſſidenda ibid. tit. 180. pag. 318.
 damnatorum & eorum publicatio Part. 3. tit. 301. pag. 21.
 eorum qui ante ſententiam ſibi mortem conſciverunt P. 2. t. 320. pag. 56.
Bona liberorum quæ in patria poteſtate ſunt conſtituta, & eorum adminiſtratio P. 3. tit. 435. p. 213.
 paraphernalia uxoris, aliis extra dotem ibid. t. 457. p. 254.
 prodigorum, furioſorum & fatuorum ibid. t. 476. p. 278.
 materna & materni generia ibid. t. 464. p. 268.
 communia Univerſitati ibid. tit. 536. p. 383.
Bonorum poſſeſſio ibid. tit. 549. p. 397.
Bonitas & valor nummi aurei, & monetarum P. 1. tit. 163. p. 286.

C.

Caducitas & commiſſum rei emphyteuticæ Part. 3. t. 377. pag. 108.
 feudi ibid. t. 388. pag. 135.
Caducum ibid. t. 627. p. 536.
Calculi error P. 1. t. 152. p. 257.
Calumniator P. 2. t. 285. p. 4.
Cambium P. 3. t. 366. p. 79.
Capitulum P. 1. t. 191. p. 335.
Captura reorum P. 2. t. 289. p. 7.
Carbonianum edictum P. 1. t. 181. p. 320.
Carcer, carceratus P. 2. t. 890. p. 8.
 promiſſio facta in carcere Part. 2. t. 280. p. 502.
Carcerum effractor & aufugiens ab illo Part. 2. t. 291.
 expenſæ ibid. tit. 292. p. 10.
 quomodo rei debant relaxari à carcere ib. t. p. 9. 293. pag. 10.
Caſus fortuitus P. 1. t. 94. p. 155.
Caupo P. 3. t. 527. p. 377.
Cauſa, cauſatum & effectus ibid. t. 359. p. 62.
 pia P. 1. t. 21. p. 28.
 miſta in quibus eſt locus præventioni P. 1. tit. 34. p. 39.
 in ſua quis judicet ibid. t. 117. p. 201.
 ſummaria & ſummaria cognitio ibid. t. 178. pag. 317.
 minima ibid. t. 179. p. 318.
 feudalis ibid. t. 139. p. 234.
Cauſæ cognitio ibid. t. 123. pag. 207.
 continentia ibid. t. 116. p. 201.
 in judiciis ibid. t. 121. p. 196.
Cauſa, ex quibus cauſis majores in integrum reſtituantur ibid. t. 210. p. 370.
Cautio damni infecti ibid. t. 99. p. 170.
 juratoria ibid. t. 98. p. 166. & t. 101. p. 172.
Cedens, Ceſſionarius P. 3. 411. p. 182.
Cenſus, contractus cenſualis & annua præſtatio ibid. t. 375. p. 100.
Ceſſio bonorum, & qui bonia cedere poſſint Part. 2. tit. 281. p. 502.
 Jurium actionum & bonorum ibid. t. 411. pag. 182.
 beneficii, ibidem.
Chirographum, ſcriptura P. 1. t. 228. p. 398.
Citatio ibid. t. 129. p. 214.
Civis P. 3. t. 583. p. 457.
Clauſula, peto juſtitiam adminiſtrari omni meliori modo, quid operetur Part. 1. tit. 125. pag. 211.
 ut procedatur ſolâ facti veritate inſpecta ibidem.
 in beneficiis ibid. t. 8. p. 9.
 principis ibid. t. 48. p. 55.
 in privilegiis ibid. t. 55. p. 70.
 in interdictis ibid. t. 188. p. 328.
 in appellationibus ibid. t. 254. p. 451.
Clauſulæ, non adſtringens ſe &c. deducendo &c. Salvo jure &c. quid operentur ibid. t. 126. p. 212.
Clericus P. 1. t. 3. p. 3.
Cloaca P. 3. t. 577. p. 452.
Codicillus, codicillorum jus ibid. t. 595. p. 482. & t. 596. pag. 487.
Collatio dotis & aliorum bonorum ibid. t. 642. p. 591.
 beneficii P. 1. t. 8. p. 9.
 in jure patronatus ibid. t. 17. p. 21.
Collecta & tributa P. 3. t. 585. p. 462.
Collegium P. 1. t. 84. p. 123.
Collocatio dotis P. 2. t. 461. p. 269.
Colonus quando ſtare teneatur ibid. 372. p. 97.
 partiarius ibid. t. 371. p. 96.
Commenda, Commendatarius P. 1. t. 16. p. 21.
Commercia & nundinæ P. 3. t. 366. p. 79.
Commiſſio, commiſſarius, teſtium examinator P. 1. t. 76. p. 108. & t. 198. p. 552.
Commiſſa, & pœnæ fraudantium gabellas, pedagium, & datia P. 3. t. 368. p. 86.
Commiſſum rei Emphyteuticæ ibid. t. 377. p. 108.

Commiſſoria lex & ejus pacta P. 3. t. 413. p. 187.
Lex in pignoribus reſcind. ibid. t. 414. p. 188.
Commodatum ibid. t. 363. p. 70.
Commune dividundum, & res communes in particularibus ibid. t. 552. p. 406.
Communia quæ dicantur in familiis ibid. t. 551. pag. 401.
Communis opinio P. 1. t. 42. p. 48.
Comparatio ibid. t. 226. p. 396.
Compenſatio & ejus exceptio ibid. t. 160. p. 272.
Compromiſſum ibid. t. 85. p. 126.
Computatio
Conceſſio in genere P. 1. t. 54. p. 66.
Eccleſiæ ibid. t. 23. p. 30.
Concluſio in cauſa ibid. t. 242. p. 412.
Concubina & Concubinatus P. 3. t. 437. p. 218.
Condictio indebiti ibid. t. 525. p. 374.
ob cauſam ibidem.
Conditio in genere appoſitis ultimo voluntatibus ibid. t. 616. p. 510.
& contractus conditionalis ibid. t. 349. p. 42.
Conditionalis inſtitutio ibid. t. 617. p. 512.
Conditionalia legata & conditiones illis appoſita ib. t. 618. p. 515.
Conductio & reconductio tacita ibid. t. 373. p. 98.
Conductum & locatum ibid. t. 370. p. 88.
Conductor in rebus Eccleſiaſticis P. 1. t. 25. p. 33.
Cognitio renunciati ibid. t. 178. p. 317.
Confeſſio & confeſſum in genere ibid. t. 193. p. 345.
Judiciale ibid. t. 194. p. 346.
extrajudicialis ibid. t. 195. p. 348.
facta in ultimis voluntatibus ibid. t. 196. p. 350.
in Criminalibus ibid. t. 197. p. 351.
in Tormentis aut vi tormentorum P. 2. t. 297. p. 17.
in dote P. 1. t. 159. p. 270.
in fraude ibid. t. 154. p. 261.
Confeſſoria P. 3. t. 569. p. 442.
Confines ibid. t. 553. p. 410.
Confirmatio in genere P. 1. t. 64. p. 95.
beneficiorum ibid. t. 12. p. 18.
Confiſcatio P. 2. t. 301. p. 21.
Confraternitas P. 1. t. 30. p. 36.
Confugiens ad eccleſiam ibid. t. 56. p. 76.
Congregatio & conventicula perſonarum P. 3. t. 528. p. 378.
Conjecturæ ibid. t. 343. p. 19.
Conjugum ſucceſſio ibid. t. 651. p. 590.
Conjuncti ibid. t. 611. p. 498.
Conjuncta perſona quando pro Conjuncta admittatur P. 1. t. 89. p. 145.
Connexa & individua P. 3. t. 358. p. 62.
Conſanguinei & uterini fratres, eorumque ſucceſſio ibid. t. 649. p. 589.
Conſenſus, patientia & autoritas P. 3. t. 340. p. 8.
tutorum & curatorum ibid. t. 485. p. 296.
Conſignatio ibid. t. 364. p. 71.
Conſilium ibid. t. 542. p. 386.
Conſiliarius P. 1. t. 83. p. 120.
Conſors ejuſdem litis ibid. 190. p. 335.
Conſtitutum & conſtitutor ibid. t. 104. p. 184. & P. 3. t. 354. p. 55.
Conſtitutio principis ibid. t. 41. p. 45.
procuratoris ibid. t. 88. p. 136.
Conſuetudo, Conſvetum ibid. t. 56. p. 76. & ibid. t. 57. p. 79.
in genere ibid. t. 57. p. 79.
in Decimis ibid. t. 19. p. 26.
Conteſtatio litis ibid. t. 144. p. 141.
Contractus in genere Part. 3. t. 338. p. 3. & t. 405. p. 168.
tacitus ibid. t. 339. p. 6.
& aliæ diſpoſitiones geminatæ ibid. tit. 341. p. 10.
modalis ibid. tit. 350. p. 46.
inutilis ibid. t. 351. p. 47.
ſimulatus ibid. t. 352. p. 52.
innominatus de præſcriptis verbis & rerum permutatione ibid. t. 410. p. 181.
cenſualis ibid. t. 375. p. 100.
eccleſiæ P. 1. t. 22. p. 28.
Contrahere emptionem & venditionem Pars. 3. t. 392. p. 142.
Contumax, contumacia P. 1. t. 130. p. 117.
Convenire ibid. t. 130. p. 217.
Conventicula P. 3. t. 538. p. 385.
Conventio tacita ibid. t. 339. p. 6.
Correum ibid. t. 494. p. 305.
Creditor ſi pignus vendiderit ibid. t. 418. p. 188.
quæ facere poſſit in diſtractione pignorum ib. t. 417. p. 185.
in actione pignoratitia ibid. tit. 510. pag. 345.
Creditori evictio pignoris non debetur ibid. t. 421. p. 190.
Crimen vel criminalia, ubi de eis agi liceat. P. 2. t. 134. p. 230.
hæreſeos ibid. t. 37. p. 43.
ſacrilegii ibid. t. 38. p. 43.
inceſtus P. 2. t. 314. p. 46.
expillatæ hæreditatis ibid. t. 314. p. 59.
ſtellionatus ibid. t. 327. p. 60.
læſæ Majeſtatis ibid. 306. p. 38.
Culpa & negligentia P. 1. t. 93. p. 153.
Cumulatio ibid. t. 114. p. 200.
Curator in genere Part. 3. tit. 472. p. 274. & tit. 473. p. 292.
furioſus, prodigus, fatuus, ſurdus & mutus ibid. t. 476. p. 278.
ventris P. 1. t. 182. p. 320.
Curatorum excuſatio P. 3. t. 478. p. 293.

D.

Damnum, expenſæ Part. 1. tit. 99. pag 170.
ad intereſſe ibid. t. 46. p. 53.
litis ibid. t. 268. p. 473.
Damnatorum bona P. 3. t. 526. p. 377.
Datio in ſolutum ibid. t. 416. p. 189.
Debitor ibid. t. 519. p. 369.
in dationibus in ſolutum ibid. tit. 415. pag. 188.
in diſtractione pignorum ibid. tit. 417. pag. 185.
Debitum P. 1. tit. 161. p. 274.
Decima ibid. t. 20. p. 27.
Declaratio P. 3. t. 342. p. 11.
in reſcriptis P. 1. t. 54. p. 66.
Decretum ibid t. 54. p. 66.
Ordinis & judicum ibid. t. 283. p. 506.
de non alienandis rebus P. 3. t. 408. p. 177.
principis Part 1. t. 43. p. 49. & t. 48. p. 55.
Deductio, poſitio, articulus & capitulum judiciale ibid. t. 101. p. 385.
Defenſio reorum in genere P. 2. t. 329. p. 64.
pro excuſatione homicidæ ibid t. 330 p. 70.
pro excuſatione confitentis delictum ibid. 331. p. 70.

Defenſio reorum, ratione ætatis, ruſticitatis & ſexus fragilitatis ibid. t. 332. p. 71.
ratione ignorantiæ Juris vel facti ibid. t. 334. p. 73.
univerſitatis inquiſitæ ratione delicti ibid. t. 335. p. 74.
in delictis quæ fiunt ordine vel mandato alterius ibid. t. 333. p. 72.
Defenſor P. 3. 422. p. 191. & t. 472. p. 274.
Delegatus P. 1. t. 76. p. 108.
Delegati ſententia ibid. 111. p. 196.
Delegatio & novatio ibid. tit. 76. pag. 108. & tit. 177. pag. 314.
Delicta in genere Part. 2. tit. 305. pag. 34. & tit. 329. pag. 64.
defunctorum P. 3. t. 516. p. 367.
in criminibus P. 1. t. 134. p. 230.
Denunciatio moleſtiæ P. 3. t. 422. p. 191.
in genere P. 2. t. 284. p. 3.
Depoſitum & depoſitarius P. 3. t. 364. p. 71.
Deportata & relegata P. 2. t. 300. p. 19.
Deſcriptio P. 1. t. 264. p. 469.
bonorum, quæ ſolent fieri per tutores, & alios adminiſtratores rerum alienarum P. 3. t. 480. p. 282.
Deſertio P. 1. t. 265. p. 469.
Devolutio & recurſus P. 1. t. 257. p. 457.
Dictio, Copula P. 1. t. 34. p. 39.
ejusque ſignificatio P. 3. t. 347. p. 32.
& cætera ibid. t. 355. p. 57.
Dictum Pontificis ibid. t. 1. p. 1.
perſonæ eccleſiaſticæ ibid. t. 2. p. 2.
teſtis ibid. t. 200. p. 354. & t. 201. p. 361.
Dies feriati ibid. t. 149. p. 250.
Dignitas P. 3. t. 500. p. 325.
Dilatio ibid. t. 150. p. 234.
in probationibus ibid. t. 200. p. 354.
in appellationibus ibid. t. 265. p. 469.
in literis ibid. t. 53. p. 65.
Diſpenſatio in beneficiis ibid. t. 8. p. 9.
Diſtractio pignorum de licitationibus, ſubhaſtatio & venditio facta ſub haſta P. 3. t. 417. p. 185.
rei eccleſiaſticæ P. 1. t. 25. p. 32.
Diviſio P. 3. 551. p. 501. & t. 592. p. 481.
Dividere tutelam & pro qua parte quis tutor conveniatur P. 3. t. 487. p. 292.
Divortium, repudium, & ſeparatio à Thoro ibid. 432. p. 210.
Doctor P. 1. t. 86. p. 131.
Dolus malus, ejus exceptio & fraus ibid. t. 154. p. 261. & P. 2. t. 329. p. 64.
in contractibus P. 3. t. 404. p. 166.
Domicilium P. 1. t. 133. p. 221.
Dominus ibid. t. 48. p. 55. & P. 3 t. 379. p. 121.
quando ex facto familiæ teneatur. P. 3. t. 520. p. 370.
Domini edicta P. 1. t. 43. p. 49.
Donatio propter nuptias & lucrum nuptiale viro competenti P. 3. t. 452. p. 239.
inter virum & uxorem ibid. t. 453. p. 246.
inter vivos ibid. t. 495. p. 308.
inter parentes & liberos ibid. t. 496. p. 317.
& dos inofficioſa ibid. t. 497. p. 319.
quæ ſub modo, vel conditione, aut ex certo tempore fit, vel ob cauſam ibid. tit. 498. p. 320.
cauſa mortis ibid. t. 499. p. 322.
revocanda ibid. t. 500. p. 325.
Donatio in jure patronatus P. 1. t. 17. p. 21.
pertinens ad eccleſiam ibid. t. 22. p. 28. & t. 28. p. 35.
in genere ibid. t. 159. p. 270. & P. 3. tit. 446. 233.
Dos P. 3. t. 462. p. 261. & t. 464. p. 268.
prolegata vel legata ibid. t. 459. p. 255.
cauta non numerata P. 1. t. 159. p. 255.
Dotis promiſſio & nuda pollicitatio P. 3. t. 454. p. 249.
reſtitutio & collatio in tuto ibid. t. 461. p. 259.
quæ fit ſolutio matrimonio, ibid. t. 462. p. 261.
Dotium jus quid ſit, ibid. t. 456. p. 250.
Dotale fundus ibid. t. 460. p. 257.
De duobus reis ſtipulandi & promittendi ibid. t. 494. p. 305.
Dubiæ res ibid. t. 342. p. 11.
Duellum, ibid. t. 546. p. 390.

E

Eccleſiæ privilegia P. 1. t. 8. p. 9.
quando detur reſtitutio ibid. t. 108. p. 194.
confugiens ad eccleſiam ibid. t. 56. p. 76.
Eccleſiaſtica bona in genere ibid. t. 22. p. 28.
perſona ibidem.
Eccleſiaſticarum rerum alienatio ibid. t. 23. p. 30.
locatio ibid. t. 24. p. 31.
Eccleſiaſticum monitorium ibid. t. 35. p. 32.
Edictum principum, & aliorum Dominorum ibid. t. 43. p. 45.
carbonianum ibid. t. 182. p. 320.
divi Adriani ibid. t. 185. p. 324.
Editio vel productio inſtrumentorum ibid. 142. p. 238.
Educatio liberorum P. 3. t. 445. p. 231.
Effectus ibid. t. 359. p. 62.
Effractor carcerum P. 2. t. 291. p. 9.
Electio & variatio, & quando liceat variare Part. 1. t. 147. p. 44.
perſonarum eccleſiaſticarum ibid. t. 7. p. 9.
Eleemoſynæ ibid. t. 19. p. 26.
Emancipatio liberorum P. 3. t. 436. p. 216.
Emendatio propinquorum ibid. t. 434. p. 213.
Emergens & incidens quæſtio ibid. t. 515. p. 359.
Emphyteuſis, ejusque jus ibid. t. 376. p. 103.
eccleſiaſtica. P 1. t. 28. p. 35.
nec Emere nec vendere quis dicatur, & quando reg. limitatur. P. 3. t. 393. p. 149.
Emptio & venditio ibid. t. 391. p. 142. & t. 392. p. 148.
Emptor ibid. t. 405. p. 168. & t. 407. p. 173. & t. 422. p. 191.
Epiſcopus P. 1. t. 2. p. 2.
Epiſtola ibid. t. 225. p. 395.
Error ibid. t. 66. p. 96. & tit. 154. p. 261.
calculi ibid. t. 152. p. 257.
Evictio P. 3. t. 413. p. 193.
pignoris creditori non debetur ibid. t. 421. p. 190.
Evocatio & recurſus P. 1. t. 257. p. 457.
Examen teſtium ibid. t. 200. p. 354.
Examinator teſtium ibid. t. 192. p. 341.
Exceptio in genere ibid. t. 151. p. 253.
de eo quod metus cauſa geſtum eſt ibid. t. 112. p. 197.
non numeratæ dotis ibid. t. 159. p. 270.
compenſationis ibid. t. 160. p. 271.
doli mali ibid. t. 154. p. 261.
non numeratæ pecuniæ ibid. t. 15. p. 267.
rei judicatæ ibid. t. 252. p. 257.
competens in beneficiis ibid. t. 8. p. 9.

pro

Digitized by Google

Exceptio competens pro penſione ibid. t. 15. p. 20.
fidejuſſori ibid. t. 93. p. 153.
incompetentiæ ibid. tit. 112. pag. 197.
dominii proprietatis ibid. tit. 188. pag. 328.
Excommunicatio & ejus abſolutio ibid. tit. 36. pag. 40.
Excuſatio munerum P. 3. t. 586. pag. 467.
tutorum vel curatorum ibid. t. 478. p. 280.
Excuſſio bonorum debitorum P. 1. t. 182. p. 286.
Executio ibid. t. 203. p. 366.
inſtrumenti ibid. 579. p. 506.
ſententiarum ibid. t. 278. p. 493.
perſonalis facta per carcerationem ibid. tit. 280. p. 501.
in criminalibus P. 2. t. 303. p. 26.
Executor in criminalibus ibidem.
teſtamentorum P. 3. t. 652. p. 592.
nuncius P. 1. t. 128. p. 213.
ſententiarum ibid. t. 277. p. 491.
Exemplum ibid. p. 227.
Exhæredatio, & præteritio liberorum & parentum P. 3. tit. 607. p. 490.
Exhibitio P. 1. t. 43. p. 49.
Expenſæ & damna litium in genere ibid. t. 268. p 459.
cauſæ principalis & ſententiæ diffinitivæ ibid. t. 269. p. 478.
Expreſſum P. 2. t. 338. p. 3.
Extraneus tertius quando admittatur in judicio alterius P. 1. t. 90. p. 145.

F.

Factum P. 1. t. 88. p. 136.
procuratoris ibidem.
Facti obligatio & compellatio ad factum Part. 3. t. 523. p. 373.
& juris ignorantia P. 1. t. 66. p. 96.
ut facti ſolâ veritate inſpectâ procedatur ibidem tit. 80. p. 116.
Falcidia lex P. 3. t. 628. p. 537.
Falſum, Falſitas P. 2. t. 316. p. 47.
ex inſtrumentis, vel teſtibus ſi judicatum ſit P. 3. t. 348. p. 28.
Falſa moneta & aut delictum ejus Part. 2. tit. 315. pag. 47.
cauſa & demonſtratio adjecta inſtitutioni, legato & fideicommiſſo P. 3. t. 604. p. 496.
Fama & vox publica factorum P. 1. t. 68. p. 100.
hominis bona vel mala ibid. t. 69. p. 101.
Familia Ercîſcunda P. 3. t 551. p. 401.
Fatale P. 1. t. 265. p. 469.
Fatuus P. 3. t. 476. p. 490.
Feria P. 1. t. 149. p. 270.
Feudatarius P. 3. t. 378. p. 112.
Feudum in genere ibidem.
fœmineum ibid. t. 380. p. 126.
primogenituræ ibid. t. 381. p. 127.
francum, rectum & proprium ibid. t. 382. pag. 128.
ligium ibid. t. 383 p. 129.
ex pacto & providentia, hæreditarium & mixtum ibid. t. 384. p. 129.
nobile, antiquum, avitum & paternum ibid. t. 385. p. 133.
novum ibid. t. 386. p. 134.
an legitimatus admittatur ad feudum ibid. t. 387. p. 135.
Feudi caducitas & commiſſum, quibus ex cauſis vaſſalus feudum amittat & cui eo caſu applicetur ibid. t. 388. p. 135.
Feudi alienatio & diſpoſitio ibid. t. 37. p. 122.
alia bona de eccleſia P. 1. t. 26. p. 31.
de feudis ubi agi liceat ibid. t. 139. p. 234.
Fictio P. 3. tit. 355. p. 54.
Fides inſtrumentorum in genere Part. 1. t. 217. p. 383.
Actorum judicialium ibid. t. 218. p. 389.
depoſitionum & atteſtationum ibid. tit. 119. pag. 391.
& effectus inſtrumentorum in judiciis productorum ibid. tit. 220. pag. 391.
inſtrumentorum, quibus teſtes contradicunt ibid. t. 221. p. 393.
privilegiorum & literarum ibid. tit. 222. pag. 394.
imbreviaturæ & ſcripturæ non ſolemnis inſtrumentorum ibid. tit. 223. pag. 394.
ſcripturarum archivi ibid. t. 224. p. 395.
inſtrumentorum & aliarum ſcripturarum ibid. t. 225. p. 395.
comparationis literarum ibid. t. 226. pag. 396.
exempli ſeu tranſumpti ibid. tit. 227. pag. 397.
chyrographi ibid. t. 228. p. 398.
ſigilli ibid. t. 229. p. 401.
librorum judicialium ibid. t. 230. p. 401.
Fidejuſſor contractuum P. 1. t. 98. p. 166. t. 102. p. 173. t. 103. pag. 175. Part. 3. tit. 495. pag. 249.
tutorum, curatorum & executorum P. 3. t. 472. pag. 274.
Fidejuſſio præſtita de ſe invicem non offendendo Part. 1. t. 47. p. 54.
Fideicommiſſum quando faciant deficere filii legitimati ibid. t. 102. pag. 175. P. 3. t. 452. p. 239.
Fidei commiſſum P. 3. tit. 398. p. 154.
particulare ibid. tit. 638 pag. 568.
relictum proximioribus agnationi, familiæ, primogenito, deſcendentibus, lineæ, generi, antiquioribus & domui ibid. tit. 637. pag. 565.
Fidei petitio & reſtitutio quæ veniant in illa & quæ probanda ibid. t. 639. pag. 569.
Fideicommiſſaria ſubſtitutio, & fideicommiſſum in genere ibid. t. 536. p. 383.
Filius Part. 3. tit. 430. pag. 204. & ibid. tit. 435. pag. 213. & ibid. tit. 520. p. 370.
Fines & regere & confinia Part. 3. tit. 553. pag. 410. & nemora Part. 3. tit. 570. pag. 443.
Firmarius ibid. t. 367. pag. 82.
Fiſcales res P. 1. t. 50. pag. 61.
Fiſci Jus ibid. t. 51. p. 62.
Flumina & aquæ Part. 3. tit. 574. p. 446.
Forum Part. 1. tit. 133. pag. 121. & ibid. tit. 134. pag. 230.
Foro competens P. 1. 133. p. 221.
Fortuitus caſus ibid. t. 94. p. 155.
Frater. P. 3. t. 551. pag. 401. & ibid. t. 649. pag. 589. & tit. 650. pag. 590.
Fraus P. 1 t. 154. p. 261.
Fructus in genere Part. 1. tit. 275. p. 486.
rei litigioſæ & eorum liquidatio Part. 1. tit. 174. pag. 311.
Fuga & indicium ex illo proveniens Part. 2. tit. 295. pag. 14.
Fundus & res dotalis immobilis Part. 3. tit. 460. pag. 257.

Funeralia & ſumptus eorum. P. 1. t. 31. p. 36.
Furioſus, prodigus, fatuus, ſurdus, mutus, & eorum curatores & bona. Part. 3. tit. 476. pag. 278.
Furtum & pertinentia ad illa P. 2. t. 323. p. 56.
adverſus nautas, Caupones & ſtabularios. P. 3. t. 328. p. 378.

G.

Gabella & pedagium P. 3. t. 367. p. 82.
Geminati contractus, aliæque diſpoſitiones & confeſſiones geminatæ ibid. t. 341. p. 10.
Geſta P. 1. tit. 88. p. 163.
procuratoris ibid. t. 91. p. 147.
in bello P. 3. t. 546. p. 390.
Glandes legere ibid. t. 579. p. 453.
Gloſſa P. 1. tit. 41. p. 45.
Gradus cognationis & affinitatis Part. 3. tit. 428. pag. 204.
Gratia in beneficiis P. 1. t. 8. p. 9.
principis P. 1. t. 48. p. 55.
delictorum & reſtitutio bonorum P. 2. tit. 45. pag. 50.

H.

Habitatio P. 3. t. 565. p. 437.
Hæreditas & actio vendita ibid. t. 432. p. 189.
Eccleſiaſtica Part. 1. tit. 28. pag. 35. & tit. 19. pag. 36.
Hæreditatem acquirere P. 3. t. 548. p. 392.
abſtinere P. 3. t. 550. p. 398.
Hæreditaria actio; & obligatio ibidem. tit. 515. pag. 359.
Hæreditates qui in indignis auferuntur Part. 3. t. 601. pag. 795.
Hæres P. 3. t. 548. p. 392.
Hæredes ex delictis defunctorum in quantum conveniantur Part. 3. tit. 516. pag. 367.
Hæredes extraneos inſtituere ibid. tit. 605 pag. 496.
liberos & poſthumos inſtituere ibid. tit. 606. p. 498.
Hæreſis & Hæreticus P. 1. t. 37. p. 43.
Homagium ibid. t. 250. p. 437.
Homicidium ibid. t. 309. p. 39.
Homo ligius P. 1. t. 236. p. 420.
Honor, dignitas, & nobilitas Part. 3. tit. 580. pag. 453.
Hoſpitale & ejus bona P. 1. t. 30. p. 36.
Hypotheca & pignus P. 3. t. 501. p. 329. & ibid. t. 509. pag. 344.

I.

Identitas ejuſque probatio P. 1. t. 209. p. 370.
Ignorantia juris & facti ibid. t. 66. p. 96.
Imbreviatura ibid. t. 223. p. 394.
Immunitas ejuſque jus P. 3. t. 58 p. 468.
Impedimentum P. 1 t. 131. p. 219.
Impenſæ & melioramenta ibid. t. 272. p. 484.
in rebus Dotalibus ibid.
Imperator ibid. t. 48. p. 55.
Imperatori vel principi maledicens Part. 2. tit. 307. pag. 30.
Imperium P. 1. t. 133 p. 221.
Implementum P. 3. t. 410. p. 180.
Incantatio. Aſtrologia P. 1. t. 40 p. 44.
Incapax P. 3. t. 588 p. 471.
Incendium, ruina, naufragium ibid. t. 534. pag. 379.
Inceſtus crimen Part. 1. tit. 39. pag. 44. & Part. 2 tit. 314. p. 46.
Incidens & emergens quæſtio Part. 1. tit. 115. pag. 200.
Incola, & quibus modis quis efficiatur civis P. 3. tit. 583. p. 457.
In diem additio ibid. t. 415. p. 188.
Indicium P. 2. t. 294. p. 10.
Indicta viduitas P. 3. t. 427. p. 203.
Individuum ibid. t. 358. p. 62.
Induciales & prorogatoriæ literæ Part. 1. tit. 53. pag. 65.
Indulgentia ibid. t. 45. p. 50.
Infamia facti, vel Juris ibid. t. 69. p. 110.
Informatio P. 2. t. 287. p. 6.
Ingratitudo P. 3. t. 599. p. 492.
Inhibitio P. 1. tit. 276. p. 490.
In integrum reſtitutio in genere ibid. tit. 105. pag. 185.
minorum ibid. tit. 106. pag. 187.
majorum ibid. tit. 110. p. 195.
Injuriæ, & libellus famoſus Part. 2. tit. 328. pag. 60.
In jus Vocatio P. 1. t 129. p. 214.
In litem datio Tutoris vel curatoris Part. 3. tit. 474. pag. 277.
Inofficioſa donatio & dos ibid. t. 497. p. 319.
Inofficioſum Teſtamentum & querela ibid. tit. 608. pag. 493.
Inquiſitio P. 2. t. 288. p. 6.
Inſignia & Arma P. 3. t. 581. p. 456.
Inſtantia P. 2. t. 288 p. 6.
Inſtitutio in Jure Patronatus P. 1. t. 17. p 21.
in re Eccleſiaſtica ibid. t. 28. p. 35.
& conditio in genere Part. 3. tit. 617. pag. 513.
Inſtituere hæredes extraneos P. 3. t. 605. p. 496.
liberos & poſthumos ibid. t. 606. pag. 488.
Inſtitutoria & exercitatoria actio P. 3. t. 520. pag. 370.
Inſtrumentum ejuſque fides Part. 1. t 217 p. 383 & tit. 218. p. 384.
Interdictum eccleſiaſticum ibid t. 36. p 40.
Interdictum matrimonium inter pupillam & tutorem, ejuſque filios Part 3. tit. 426. pag 203.
& remedium poſſeſſorium in genere P. 1. t. 183. p. 321.
adipiſcendæ poſſeſſionis ibid. tit. 184. pag. 323.
Salvianum ibid. t. 186 p. 325.
retinendæ poſſeſſionis ibid. tit. 187. p. 325.
& remedium recuperandæ poſſeſſionis ibid tit. 188. p. 328.
Intereſſe quod debetur parti offenſæ ratione delicti ibid. t. 46. p. 53.
damni emergentis & lucri ceſſantis ibid. t. 369. p. 298.
Interinatio ibid. t. 44. p. 49.
Interlocutoria ſententia ibid. t. 244. p. 424.
Interpellatio Part. 1. tit. 164. pag. 289. & tit. 166. pag. 295.
Interpretatio ibid. t. 65. p. 95.
rerum dubiarum P. 3. t. 342. p. 11.
Interrogatorium Part. 1. tit. 141. pag. 236. & tit. 192. pag. 341.
Interruptio præſcriptionum & uſucapionum Part. 3. t 563. pag. 431.
Inventarium & deſcriptio bonorum, quæ ſolent fieri per

Inventarium & deſcriptio per tutores, curatores & alios adminiſtratores rerum alienarum ibid. t. 480. p. 282.
cum beneficio legis quod ſit ab hærede ibid. t. 481. p. 283.
Inveſtitura ibid. t. 378. p. 112.
Invitus nemo ut agere vel accuſare teneatur Part. 1. t. 110. p. 204.
Inutile P. 3. t. 356. p. 57.
Inutilis contractus ibid. t. 351. p. 47.
diſpoſitio circa ultimas voluntates ibid. t. 597. pag. 489.
Iter publicum & privatum ibid. 571. p. 445.
reficere ibid. tit. 513. p. 357.
Judæus ibid. 386. p. 134.
Judex in genere Part. 1. tit. 72. pag. 104. t. 79. p. 115. tit. 133. pag. 221. tit. 134. pag. 230. tit. 138. pag. 233. tit. 245. pag. 426. tit. 254. pag. 451. tit. 277. pag. 491. t. 278. p. 493.
depravatus P. 1. t. 81. p. 116.
in interdicto retinendæ poſſeſſionis quæ facere poſſit ibid. t. 187. p. 325.
in propria cauſa ibid. t. 117. p. 201.
ut ſuppleat quæ deſunt advocatis ibid. t. 79. pag. 115.
Judicis arbitrium ibid. t. 77. p. 112.
poteſtas & officium ibid. t. 72. p. 105.
pœna, qui malè judicavit, vel aliter in officio deliquit ibid. t. 81. p. 116.
proceſſus & ſententia ibid. t. 33. p. 38.
Judicatum ſolvi, jure ſtare, & reum repræſentare ibid. t. 101. p. 172.
Judicium ibid. t. 111. p. 296.
Judiciorum ordo ibid. t. 112. p. 197.
Juramentum Calumniæ ibid. t. 231. p. 403.
veritatis ibid. t. 232. p. 404.
nulla præcedente oblatione præſtandum, & quando quis ad illud admittatur ibid t. 233. p. 407.
ſpontaneum in judicialibus præſtitum ibid. t. 234. p. 408.
ſuppletivum deferendum in defectum plenæ probationis ibid. tit. 235. pag. 409.
in litem ibid t. 26. p. 410.
in contractibus præſtitum, vel aliàs extrajudicialiter factum ibid. tit. 237. p. 412.
in ultimis voluntatibus præſtitum ibid. t. 238. p. 417.
quod præſtatur ab his, qui adminiſtrationem vel judicium ſuſcipiunt ibid. t. 239. p. 418.
fidelitatis, aſſecurationis & homagii ibid. t. 240. p. 418.
abſolutio ibid. t. 241. p. 420.
Jus ibid. t. 41. p. 45.
dicenti non obtemperare ibid. 135. p. 232.
emphyteuticum P. 3. t. 376. p. 103.
congruum ibid. t. 400. p. 159.
offerendi ibid. t. 420. p. 189.
dotium ibid. t. 456. p. 250.
dominii ibid. t. 506. p. 343.
militare ibid. t. 547. p. 392.
codicillorum ibid. t. 596. p. 487.
immunitatis ibid. tit. 587. p. 468.
deliberandi ibid. t. 609. p. 494.
accreſcendi ibid. t. 610. p. 495.
tranſmiſſionis ibid. t. 612. p. 499.
Jus patronatus P. 1. t. 17 p. 21.
fiſci ibid. t. 51. p. 62.
Jure ſtare ibid. 101. p. 172.
Juris & facti ignorantia ibid. t. 66. p. 96.
Jurisdictio foro competens ibid. t. 133. p. 221. tit. 176. pag. 313.
Juſtitiam adminiſtrari omni meliori modo ibidem. tit. 125. p. 211.
Juſtificatio ibid. t. 44. p. 49.

L.

Læſio P. 3. t. 404. p. 166.
Laudemium ibid. t. 389. p. 138.
rei feudalis ibid. t. 390. p. 142.
Laudum P. 1. t. 85. p. 124.
Legatum in genere Part. 3. tit. 621. pag. 521. Part. 1. tit. 254. pag. 451.
conditionale Part. 3. t. 615. p. 501.
annuum ibid. tit. 622. p. 527.
rei eccleſiaſticæ P. 1. t. 28. p. 35.
in funeralibus ibid. t. 31. p. 36.
pium ibid. t. 161. p. 274.
uſus, uſusfructus & habitationis P. 3. tit. 623. p. 528.
Legata ſervitudo ibid. t. 624. p. 532.
adimere ibid. t. 626. p. 532.
liberatio ibid. t. 625. p. 532.
Legati dies ibid. t. 620. p. 520.
Legatorum & fideicommiſſorum cauſa Part. 1. tit. 101. pag. 172.
Legatus P. 1. t. 74. p. 108.
Legitima perſona ſtandi in judicio ibid. tit. 119. pag. 204.
parentum & fratrum Part. 3. tit. 614. pag. 500.
liberorum ibidem tit. 615. pag. 501.
Legitimatio liberorum naturalium ibid. tit. 446. pag. 232.
facta per Papam ibid. t. 447. pag. 236.
per Imperatorem vel Principem ibid. tit. 448. p. 246.
à Comite Palatino, vel ab alio habente poteſtatem à Papa, ab Imperatore, aut Principe ibidem. tit. 449. pag. 237.
Legitimati filii per ſubſequens matrimonium ibid. tit. 450. pag. 238.
quando faciant deficere fideicommiſſum ibid. tit. 451. pag. 239.
Leno & Lenocinia Part. 2. tit. 313. pag. 46.
Lex principum ibid. t. 41. p. 45.
commiſſoria P. 3. t. 412. p. 187.
in pignoribus reſcindendis ibid. tit. 413. pag. 187.
Aquileja ibid. t. 533. p. 379.
Julia ibid. t. 427. p. 203.
Falcidia ibid. tit. 628. pag. 537.
Julia Majeſtatis Part. 2. t. 306. p. 38.
Pompeja de parricidis ibid. t. 308. p. 39.
Cornelia de ſicariis ibid. t. 309. p. 39.
Julia de vi publica & privata ibid. tit. 310. pag. 42.
de adulterio & ſtupro, alioque coitu illicito ibid. t. 311. p. 42.
Cornelia de falſis ibid. tit. 316. p. 47.
Julia de annona ibid. t. 319. p. 55.
de ambitu ibid. t. 320. p. 56.
de peculatu ibid. t. 321. p. 56.
repetundarum ibid. t. 322. p. 56.

Digitized by Google

Libellus & preces P. 1. t. 124. p. 207.
famoſus ibid. t. 128. p. 213.
Liberatio, quittatio, ſolutio ibid. t. 161. p. 274.
Liberi naturales P. 3. t. 438. p. 218.
ſpurii & incentuoſi ibid. t. 439. p. 220.
Liberos agnoſcere ibid. t. 441. p. 223.
& poſthumos hæredes inſtituere ibid. t. 606. p. 488.
Liber ibid. t. 490. p. 297.
rationum P. 1. t. 230. p. 404.
Licitatio, ſubhaſtatio P. 3. t. 417. p. 185.
Licitator ibidem.
Literæ Part. 1. t. 54. p. 66. t. 222. p. 394. t. 228. p. 398. t. 366. pag. 79.
monitoriales ibid. t. 35. p. 50.
induciales & prorogatoriæ ibid. tit. 53. p. 65.
cambii P. 3. t. 366. p. 79.
Literarum obligatio ibid. t. 522. p. 372.
fides P. 1. t. 226. p. 372.
Lis ibid. t. 261. 462.
Litis conteſtatio ibid. t. 144. p. 241.
Lite pendente nil novi ibidem.
Litigioſus ibid. t. 145. p. 242.
Locatio rerum eccleſiaſticarum ibid. t. 24. p. 31.
publicarum functionum Part. 3. t. 367. p. 82.
tacita ibid. t. 373. p. 98.
Locatum & conductum ibid. t. 370. p. 88.
Locationi, ſeu Colono, quando ſucceſſor ſtare teneatur ibid. t. 372. p. 97.
Locum tenens P. 1. t. 73. p. 107.
Locus pius ibid. t. 31. p. 37.
Lucrum nuptiale P. 3. t. 452. p. 239.
Ludus, ſponſio & dependentia ex illis ibid. tit. 539. pag. 385.
Luitio pignoris ibid. t. 508. p. 344.

M.

Magiſtratus Part. 1. tit. 82. pag. 119.
Major pars P. 3. t. 357. p. 32. t. 409. p. 180.
Maleficium P. 1. t. 40. p. 44.
Mandator P. 3. t. 455. p. 249.
Mandatum ad negotia P. 1. t. 91. p. 147.
judicia ibid. t. 88. p. 136.
in beneficiis ibid. t. 8. p. 9.
Manifeſtum & notorium ibid. t. 67. p. 99.
Marcha P. 3. t. 581. p. 456.
Marchio ibid. t. 378. p. 112.
Maritus ibid. t. 430. p. 204. t. 443. p. 210. t. 456. p. 250. t. 462. p. 261.
uxoris adulterantis P. 2. t. 311. p. 42.
Mater P. 3. t. 430. p. 204.
Materna bona ibid. t. 464. p. 268.
Mathematicus P. 1. t. 40. p. 44.
Matrimonium P. 3. t. 425. p. 198.
interdictum inter pupillam & Tutorem, ejusque filios ibid. t. 426. p. 203.
Melioramenta P. 1. t. 272. p. 480.
emphyteuſeos ibid. t. 25. p. 32.
in rebus dotalibus ibid. tit. 273. pag. 484.
Mendacium P. 2. t. 327. p. 55.
Menſor ſi falſum modum dixerit Part. 1. tit. 174. pag. 312.
Menſura & pondus ibid. t. 175. p. 313.
Mercatura, commercium, nundinæ & literæ Cambii P. 3. t. 366. p. 79.
Mercedis remiſſio ibid. t. 374. p. 71.
Meretrix Part. 2. tit. 311. pag. 42.
Metalla, Metallarius, P. 3. t. 571. p. 444.
Metus P. 1. t. 112. p. 197.
Militare jus P. 3. t. 547. p. 392.
Minæ P. 1. t. 153. p. 240.
Minima cauſa ibid. t. 179. p. 318.
Minor & reſtitutio illi competens ibid. tit. 106. pag. 187.
quando ex facto, tutoris, vel curatoris agere vel convenire poſſit Part. 3. tit. 485. pag. 291.
Miſſio in poſſeſſionem P. 1. t. 180. p. 318.
Mixta cauſa in qua eſt locus præventioni ibid. tit. 34. pag. 39.
Modus & contractus modalis P. 3. t. 350. p. 46. tit. 619. pag. 519.
Moleſtiæ denunciatio ibid. t. 442. p. 225.
Molendinum ibid. t. 576. p. 449.
Monaſterium P. 1. t. 27. p. 34.
Moneta falſa ibid. tit. 163. pag. 286. Part. 2. tit. 315. pag. 47.
Monitorium eccleſiaſticum, & literæ monitoriales P. 1. t. 35. p. 39.
Monopolium ibid. t. 278 p. 493.
Mora Part. 3 tit. 402. pag. 160. tit. 492. pag. 301. tit. 523. pag. 373.
Moræ effectus, & qualiter committatur P. 1. t. 164. pag. 289.
remiſſio & purgatio ibid. tit. 165. pag. 293.
Mors P. 2. t. 309. p. 39.
Mulcta, & pœnæ delictorum ibid. tit. 304. pag. 26.
Mulier Part. 3. tit. 430. pag. 204. tit. 436. pag. 206.
quando officio tutelæ fungi poſſit ibid. tit. 469. p. 173.
& ejus reſtitutio P. 1. t. 109. p. 194.
Munera & onera in genere Part. 3. tit. 584. pag. 459.
Munerum excuſatio ibid. tit. 586. p. 467.
Munire ripam ibid. t. 575. p. 449.
Mutatio nominis P. 2. t. 318. p. 60.
Mutus P. 3. t. 476. p. 278.
Mutuum ibid. t. 362. p. 68.

N.

Naturales liberi ibid. tit. 438. pag. 218. tit. 439. pag. 220.
Naufragium ibid. t. 554. p. 411.
Nauta ibid. t. 527. p. 377.
Negatio P. 1. t. 192. p. 341.
Negativa ibid. tit. 206. pag. 369. tit. 269. pag. 478.
Negligentia & culpa ibid. t. 93. p. 153.
Negotium ibid. t. 92 p. 152.
Nemus P. 3. t. 570. p. 443.
Nobilitas ibid. t. 580. p. 453.
Nominis mutatio P. 2. tit. 318. p. 55.
Non numerata pecunia P. 1. t. 158. p. 267.
Notarius ibid. tit. 92. p. 152.
Notorium & manifeſtum ibid. tit. 67. p. 99.
Notificatio ibid. t. 166. p. 295.
Novatio ibid. t. 177. p. 314.
Noxalis actio P. 3. t. 529. p. 378.
Nullitas P. 1. t. 249. p. 435. t. 250. p. 437.
Nummus aureus, ejuſque valor ibid. t. 163. p. 186.
Nunciatio novi operis ibid. t. 100. p. 170.
Nundinæ & commercia P. 3. t. 366. p. 79.
Nuncius executor P. 1. t. 128. p. 13.
Nuptiæ P. 3. t. 420. p. 204.
Nuptiale luctum ibid. t. 452. p. 139.

O.

Oblatio in genere P. 3. t. 364. p. 71. t. 417. p. 185.
rei eccleſiaſticæ P. 1. t. 28. p. 35.
Oblationes & eleemoſynæ ibid. t. 19. p. 26.
Obligatio & actio ingenere P. 3. tit. 501. p. 329. tit. 521. pag. 346.
hæreditaria ibid. t. 515. p. 359.
literarum ibid. t. 522. p. 372.
facti, & quando quis præciſè compellatur ad factum ibid. t. 523. p. 372.
quæ ex quaſi contractu naſcitur ibid. t. 526. p. 377.
verborum ibid. t. 491. p. 142.
facta in carcere P. 1. t. 280. p. 501.
Obceptio ibid. t. 45. p. 50.
Officialis & officium in genere ibid. t. 70. p. 101.
conſiliarius & adminiſtrator civitatum ibid. t. 83. p. 120.
Officium tabellionatus ibid. t. 95. p. 156.
Senatorum ibid. t. 71. p. 104.
& poteſtas Jus dicentis ordinarii ibid. t. 72. p. 105.
locum tenentis ibid. t. 73. p. 107.
aſſeſſoris Ibid. t. 74. p. 108.
Tabellionis ibid. t. 92. p. 152.
Offerendi jus P. 3. t. 420. p. 189.
Onera & munera in genere ibid. t. 584. p. 459.
Operis novi nunciatio P. 1. t. 100. p. 170.
Opinio ibid. tit. 42. p. 48.
Ordo in judiciis ibid. t. 112. p. 197.
Ordinatio ibid. t. 41. p. 45.
Oſculum P. 2. t. 311. p. 42.

P.

Pacta Part. 3. t. 360. p. 62.
inter emptorem & venditorem ibid. t. 407. p. 173.
in jure patronatus ibid. tit. 343. p. 19. Part. 1. t. 17. pag. 21.
legis commiſſoria P. 3. t. 412. p. 187.
conventa, tàm ſuper dote, quàm ſuper donatione propter nuptias ibid. t. 458. p. 255.
pignorum ibid. t. 502. p. 336.
Paraphernalia bona uxoris, & alia extra dotem ibid. t. 457. p. 254.
Paſcuæ, fines, nemora ibid. t. 570. p. 443.
Pater P. 3. t. 435. p. 213. & t. 570. p. 370.
Patientia ibid. t. 340. p. 8.
Patria poteſtas ibid. t. 433. p. 211.
Patrimonium P. 1. t. 50. p. 61.
Patronus ibid. t. 17. p. 21.
Patronatus ibidem.
Pax ibid. t. 46. p. 49. t. 47. p. 54. t. 546. p. 390.
Peculium Part. 3. t. 521. p. 371.
Pecunia conſtituta P. 1. t. 104. p. 184.
non numerata ibid. t. 158. p. 267.
Pedagium P. 3. t. 368. p. 86.
Penſio P. 1. t. 15. p. 20.
Penſitatio publica P. 3. t. 374. p. 150.
Periculum ibid. t. 402. p. 160.
Tutorum & Curatorum ibid. t. 484. p. 291.
& commodum rei venditæ ibid. tit. 484. pag. 291.
Perjurus P. 1. t. 235. p. 409.
Permutatio beneficiorum ibid. t. 13. p. 19.
rerum P. 3. t. 410. p. 180.
in Jure patronatus P. 17. t. 1. p. 21.
pertinenti ad Eccleſiam ibid. t. 22. p. 18.
Perſona religioſa in genere P. 1. t. 3. p. 3.
dignitate Eccleſiaſtica ornata ibid. t. 1. p. 2.
per quas perſonas notis acquiritur P. 3. t. 544. pag. 389.
Pia cauſa P. 1. t. 22. p. 18.
Pignus & hypotheca in genere P. 3. t. 503. p. 336. & t. 501. p. 329. & t. 509. p. 344.
Pignorum diſtractio ibid. t. 417. p. 285.
vel hypotheca quibus in caſibus tacite contrahatur ibid. t. 503. p. 336.
venditum ibid. t. 507. p. 343.
Pignoris luitio ibid. t. 508. p. 344.
remiſſio & ſolutio ibid. t. 509. p. 344.
Pignoratitia Actio ibid. t. 510. p. 345.
Piſcatio ibid. t. 571. p. 444.
Pluralitas P. 1. t. 209. p. 370.
Plus petitio ibid. t. 127. p. 212.
Pœna in genere P. 3. t. 492. p. 301.
laudi P. 1. t. 85. p. 124.
excommunicationis ibid. t. 36. p. 40.
Judicis ibid. 81. p. 116.
& mulctæ delictorum P. 2. t. 304. p. 26.
fraudantium pædagia & Gabellas Part. 3. tit. 368. pag. 86.
ſecundo nubentium ibid. t. 430. p. 204.
Pœnales ſtipulationes ibid. t. 492. p. 300.
Pœnitentia & quando liceat pœnitere ibid. tit. 357. pag. 60.
Pollicitatio nuda ibid. t. 454. p. 249.
Pondus & menſura P. 1. t. 175. p. 313.
Pontifex maximus ibid. t. 1. p. 1.
Poſitio & capitulum ibid. t. 191. p. 335. & t. 192. p. 341.
Poſſeſſio ibid. t. 184. p. 323. & t. 550. p. 398.
Poſſeſſionem acquirere P. 3. 554. p. 11.
amittere ibid.
Poſſeſſio bonorum ibid t. 549. p. 397.
Poſſeſſionem retinere ibid. t. 554. p. 411.
Poſſeſſio in beneficiis P. 1. t. 8. p. 9.
Poſſeſſionum remedium ibid. t. 183. p. 318.
Poſthuma P. 3. t. 606. p. 488.
Poſtulatio Advocatorum P. 1. t. 86. p. 131.
Poteſtas jus dicentis ibid. t. 72. p. 105.
Pontificis, Imperatoris ibid. tit 48. p. 55.
Præbendæ ibid. tit. 14. p. 19.
Præcarium ibid. t. 189. p. 334.
Præcepta Dominorum & Judicum, ibid. t. 276. p. 490.
Prælatio P. 3. t. 654. p. 598.
Pretium & æſtimatio rerum ibid. t. 173. p. 309.
Præſcriptio in genere Part. 3. t. 556. p. 418. & ibid. t. 557. pag. 419.
ab emptore facta adverſus creditorem ibid. t. 561. p. 428.
immemorabilis ibid. t. 558. p. 425.
30. vel 40. annorum ibid. t. 559. p. 426.
10. vel 20. annorum ibid. t. 560. p. 428.
quæ competit Eccleſiæ vel contra Eccleſiam P. 1. tit. 22. p. 28.
quando non currat, ex quibus non objiciatur P. 3. t. 562. p. 419.
Præſcriptionum & uſucapionum interruptiones ibid. tit. 563. p. 431.
Præſcripta verba ibid. t. 410. p. 180.
Præſentia ibid. t. 360. p. 62.
Præſtatio annua ibid. t. 375. p. 100.
Præſumptio P. 1. t. 214. p. 372.
Præteritio liberorum & parentum Part. 3. tit. 607. p. 490.
Prætoria ſtipulatio ibid. t. 493. p. 305.

Prætorium pignus P.3. t.504. p. 337.
Prævaricatio P.2. t. 285. p. 4.
Præventio in cauſis mixtis P. 1. t.34. p. 37.
Preces ibid. t. 124. p. 207.
Primitiæ ibid. t. 20. p. 17.
Primogenitura t. 655. p. 605.
Princeps ibid. t.378. p. 112.
Principis poteſtas P. 1. t. 40. p. 55.
regalia ibid. t. 49. p. 61.
patrimonium ibid. t. 50. p. 61.
Prioritas temporis P.3. t.505. p. 337.
Privilegium P. 1. tit. 55. p. 70. & t. 22. p. 21. & P. 3. t. 587. p. 468.
Doctorum & Scholarium Part. 1. tit. 86. p. 131.
principis ibid. tit. 22. p. 28. item tit. 48. pag. 55.
fiſci ibid. t. 41. p. 45.
Probatio in genere P. 1. t. 201. p. 361.
levis & præſumptiva ibid. 202. p. 365.
auditus ibid. t. 103. p. 366.
ſingularis & ſemiplena ibid. 204. p. 367.
negativa ibid. t. 206. p. 369.
citatis ibid. t. 107. p. 369.
evidentiæ facti & loci viſitationis ibid. tit. 208. p. 369.
identitatis rei vel perſonæ ibid. t. 209. p. 370.
mortis ibid. t. 210. p. 370.
peritorum in arte ibid. t. 211. p. 370.
in antiquis ibid. t. 212. p. 371.
Probationum prælatio P. 1. t. 213. p. 371.
ſolemnitas ibid. t. 200. p. 354.
Probatio in materia, an primæ vel ſecundæ ejusdem teſtis depoſitioni credendum ſit ibid. tit. 105. pag. 368.
Proceſſus ibid. t. 112. p. 197.
Procurator ad Judicia ibid. t. 88. p. 136.
ad negotia ibid. tit. 91. p. 147.
Productio ibid. t. 142. p. 238. & t. 219. p. 391.
Prodigus ejusque Curator P. 3. t. 476. p. 278.
Prohibitio dominorum P. 1. t. 276. p. 490.
Prohibita rerum alienatio in genere P. 3. t. 396. p. 152.
in contractibus ibid. tit. 397. pag. 154.
in ultimis voluntatibus ibid. t. 398. p. 154.
Promiſſio P. 1. t. 153. p. 259. & tit. 159. p. 276.
Propinquorum emeodatio P. 3. t. 434. p. 213.
Prorogatio P. 1. t. 176. p. 313.
ſolutionis. ibid.
Prorogatoriæ literæ ibid. t. 43. p. 49.
Proteſtatio P. 1. t. 167. p. 296.
Proviſio in beneficiis ibid. t. 8. p. 9.
Publicatio bonorum P. 2. t. 301. p. 21.
Publica vox & fama factorum P. 1. t. 68. p. 100.
Publiciana in rem actio P. 3. t. 513. p. 357.
Publicanus & publica functio ibid. t. 367. p. 82.
Punitio P. 1. t. 3. p. 3. & t. 36. p. 40. & t. 83. p. 153.
Purgatio moræ ibid. t. 165. p. 193.

Q.

Quæſtio incidens & emergens P. 1. t. 115. p. 200.
in tormentis P. 1. t. 296. p. 14.
Querela ibid. t. 284. p. 3.
Querela inofficioſi teſtamenti P. 3. t. 608. p. 493.
Quittatio P. 1. t. 161. p. 274. & P. 3. t. 404. p. 166.

R.

Raptus virginum & mulierum P. 2. t. 312. p. 46.
Ratificatio attinens ad Eccleſiam P. 1. t. 22. p. 28.
procuratoris ibid. t. 88. p. 136.
Ratio P. 3. t. 490. p. 297.
Reconventio P. 1. t. 148. p. 248.
Reconductio P. 3. t. 373. p. 98.
Recurſus P. 1. t. 257. p. 459.
Recuſatio Judicum ſuſpectorum ibid. t. 140. p. 234.
Redditio P. 3. t. 489. p. 293.
rationum ibid. t. 490. p. 297.
Reditus ibid. t. 375. p. 100.
Reductio boni viri. P. 1. t. 85. p. 124.
Reemptio P. 3. t. 407. p. 173.
Regalia principum P. 1. t. 49. p. 61.
Regalia in beneficiis ibid. t. 8. p. 9.
Relegatus condemnatus ad triremen P. 2. t. 299. p. 19.
Religio P. 1. t. 3. p. 3.
Remedium poſſeſſorium ibid. t. 83. p. 311.
Remiſſio moræ ibid. t. 165. p. 293.
mercedi facienda conductori Part. 3. tit. 374. pag. 98.
delicti P. 1. t. 45. p. 50.
Renunciatio Part. 1. t. 28. p. 35. & t. 159. p. 270.
Repræſentare reum ibid. t. 101. p. 172.
Repræſalia P. 3. t. 369. p. 88.
Repudium, Divortium, & ſeparatio à Thoro P. 3. t. 431. p. 208.
Repudiare & abſtinere ab hæreditate ibid. tit. 550. pag. 398.
Res dubiæ in genere ibid. t. 342. p. 19.
circa contractus ibid. t. 343. p. 19.
ultimas voluntates ibid. t. 344. p. 23.
legata ibid. t. 345. p. 26.
eorum qui ſub tutela & cura ſunt alienare ibid. t. 408. p. 177.
Res ſacra & Sacramentum P. 1. t. 4. p. 8.
judicata ibid. t. 252. p. 442.
Eccleſiæ ibid. t. 23. p. 30.
inter alios actæ vel judicatæ ibid. t. 253. p. 448.
& jus militare P. 3. t. 547. p. 392.
Rem ratam habere P. 1. t. 97. p. 163.
pupilli ſalvam fore P. 3. t. 472. p. 274.
Rerum permutatio P. 3. t. 410. p. 180.
ſignificatio ibid. t. 346. p. 32.
Res communes ibid. t. 552. p. 406.
Reſcriptum P. 1. t. 54. p. 66.
in beneficiis ibid. t. 8. p. 9.
principis ibid. t. 48. p. 55.
Reſcindere venditionem P. 3. t. 403. p. 163.
Reſciſſio contractuum ibid. t. 404. p. 166.
Reſignatio P. 1. t. 9. p. 17.
Reſervatio ibid. t. 168. p. 297.
Reſponſio Judicialis ibid. t. 141. p. 236. tit. 192. pag. 335. & t. 192. p. 341.
Reſtauratio P. 3. tit. 374. p. 98.
Reſtitutio & gratia delictorum P. 1. t. 45. p. 50.
in integrum in genere ibid. t. 105. p. 185.
minorum ibid. t. 106. p. 187.
competens univerſitati, Eccleſiæ, loco pio, & fiſco ibid. t. 108. p. 201.
& collatio dotis in tuto. P. 3 t. 461. p. 259.
in integrum competens majoribus Part. 1. t. 110. p. 159.
competens ruſticis & mulieribus ibid. t. 109. pap. 194.
dotis ſoluto matrimonio P. 3. t. 462. p. 261.
quæ competit in beneficiis P. 1. t. 8. p. 9.

Reſtitu-

Reſtitutio quæ competit Eccleſiæ P. 1. t. 22. p. 28.
pro funerum impenſa ibid. t. 31. p. 36.
fiſco P. 1. t. 41. p. 45. & t. 252. p. 442.
Retractus P. 3. t. 399. p. 157.
Reus quando à carcere relaxetur P. 2. t. 293. p. 10.
Reos requirere, & damnare abſentes ibid. t. 298 p. 18.
Reum vendicare P. 3. t. 512. p. 353.
Reviſio, ſupplicatio & evocatio P. 1. t. 257. p. 459.
Revocare ea quæ in fraudem aliorum alienata ſunt ibid. t. 155. p. 265.
Revocatio donationum P. 3. t. 500. p. 325.
Teſtamentorum ibid. tit. 595. p. 482.
Ripam munire ibid. t. 575. p. 449.
Ruina ibid. t. 535. p. 374.
Ruſticorum & mulierum teſtitutiones Part. t. tit. 109. pap. 194.

S.

Sacra P. 1. t. 4. p. 8.
Sacrilegii crimen ibid. t. 38. p. 44.
Salarium & ſtipendium & quibus illa debeantur ibid. t. 87. p. 134.
Salva guardia ibid. t. 52. p. 64.
Salvus conductus ibid. & t. 252. p. 452.
Satisdatio P. 3. t. 472. p. 274.
Satisdare P. 1. t. 52. p. 64.
Scientia ibid. t. 66. p. 96.
Scholaris & eorum privilegia ibid. t. 86. p. 131.
Scriptura ibid. t. 228. p. 398.
Secundæ nuptiæ P. 3. t. 429. p. 204.
Secundo nubentium pœnæ ibid. t. 430. p. 204.
Securitas præſtita ab inimico P. 1. t. 47. p. 54.
Senator & ejus officium. ibid. t. 71. p. 104.
Senatus conſultus Tertullianus P. 3. t. 645. p. 584.
Orficianus ibid. t. 647. p. 588.
Senatus conſultus Vellejanus P. 1. t. 156. p. 266.
Macedonianus ibid. t. 157. p. 267.
Turpillianus, de Calumniatoribus & prævaricatoribus Part. 2. t. 285. p. 4.
Sententia interlocutoria P. t. t. 244. p. 424.
diffinitiva ibid. t. 245 p. 426.
conditionalis ibid. t. 246. p. 434.
una ſi plures fuerint condemnati ibid. t. 247. pag. 434.
Sententiam paſſi & reſtituti P. 2. t. 299. p. 19.
Sententia quando ſine appellatione reſcindantur P. 1. t. 249. p. 435.
Excommunicationis ibid. t. 36. p. 40.
delegati ibid. t. 76. p. 108.
arbitri ibid. t. 85. p. 124.
procuratoris & quando in ejus perſonam poſſit fieri ibid. t. 88. p. 136.
Separatio à Thoro. P. 3. t. 432. p. 210.
Sepultura P. t. t. 31. p. 36.
Sequeſtrum ibid. t. 263. p. 466.
Servitus in genere P. 3. t. 566. p. 437.
legata ibid. t. 624. p. 532.
ruſticorum prædiorum ibid. t. 568. p. 441.
urbanorum prædiorum ibid. t. 567. p. 441.
Signum & ſignificatio ibid. t. 581. p. 456.
Sigillum & ejus fides P. 1. t. 229. p. 401.
Simonia ibid. t. 18. p. 26.
Simulatus contractus & ſimulatio P. 3. t. 352. p. 52.
Socius ibid. t. 551. p. 401.
Societas ibid. t. 365. p. 73.
Sodomia P. 2. t. 311. p. 42.
Solemnitas P. t. t. 251. p. 440.
Solitum P. 1. t. 57. p. 79.
Solutio & liberatio ibid. t. 19. p. 26. & t. 161. p. 274.
Solutum matrimonium P. 3. t. 462. p. 261.
Spolium & Spoliatus P. 1. t. 188 p. 328.
Sponſalia & Arha ſponſalitia P. 3. t. 539. p. 385.
Sportula P. 1. t. 243. p. 423.
Statutum in genere ibid. t. 58. p. 80.
circa contractus & diſpoſitiones inter vivos ibid. t. 59. p. 84.
excludens fœminas à ſucceſſione ibid. tit. 60. pag. 87.
circa ultimas voluntates ibid. t. 61. p. 91.
circa judicialia ibid. t. 62. p. 92.
pœnale ibid. t. 63. p. 93.
pertinens ad eccleſiam ibid. 22. p. 28.
Principis ibid. 41. p. 45.
Stipendium ibid. t. 87. p. 134.
Stipulatio P. 3. t. 491. p. 299. t. 523. p. 373. t. 552. p 406.
pœnalis ibid. t. 492. p. 301.
prætoria ibid. t. 493. p. 305.
Stylus ſolitus & conſuetus P. 1. t. 57. p. 79.
Subhaſtatio & licitatio P. 3. t. 417. p. 185.
Submiſſio P. 1. t. 12. p. 18.
Subreptio ibid. t. 45. p. 50.
Subſtitutio in genere ibid. t. 629 p. 538.
vulgaris expreſſa ibid. t. 630 p. 544.
pupillaris expreſſa ibid. t. 631. p. 546.
tacita, vulgaris & pupillaris ibid. tit. 632. pag. 548.
exemplaris ibid. t. 633. p. 549.
reciproca ibid. t. 634. p. 549.
compendioſa ibid. t. 635. p. 550.
fideicommiſſaria ibid. t. 636. p. 551.
Succeſſio univerſalis in genere ibid. t. 643. p. 577.
bonorum deſcendentium ibid. t. 644. p. 583.
aſcendentium ibid. tit. 646. p. 584.
tranſverſalium ibid. t. 648. p. 588.
fratrum conſanguineorum & uterinorum ibid. t. 649. p. 589.
filiorum fratris ibid. t. 650. p. 590.
inter conjuges ibid. t. 651. p. 590.
Suitas ibid. t. 613. p. 500.
Summaria cauſa & cognitio ibid. t. 178. p. 317.
Sumpius funeris ibid t. 31. p. 36.
Supplicatio ibid. t. 257 p. 459.
Superficies P. 3. t. 540. p. 386.
Surdi. muti, eorumque curatores ibid. t. 476. p. 278.
Suſpectus tutor & curator ibid. t. 489. p. 293.

T.

Tabellio P. 1. t. 92 p. 152.
Tacitus & tacite acta P. 3. t. 339. p. 6.
Tacita reconductio ibid. t. 375. p. 100.
Taciturnitas ibid. t. 360. p. 62.
Tempus Appellationum, & reviſionum Part. 1. tit. 265. pag. 469.
utile & coutinuum ibid. t. 266. p. 473.
Terminus ibid. t. 265. p. 469.
motus p. 2. t. 326. p. 60.
Territorium P. 1. t. 133. p. 221.
Tertius extraneus ibid. t. 90. p. 145.
Teſtamentum in genere P. 3. t. 588. p. 471.
in ſcriptis ibid. t. 589. p. 479.
nuncupativum ibid t. 590. p. 480.
nuncupativum ibid. t. 590. p. 480.
inter parentes & liberos ibid. t. 591. p. 481.
factum tempore peſtis ibid. t. 592. p. 481.
filiifamilias & militis ibid t. 593. p. 481.
inofficioſum ibid. t. 608. p. 493.

Digitized by Google

INDEX TITULORUM.

Teſtamenta quibus modis infirmentur & revocentur P. 3. t. 595. p. 482.
Teſtamentorum executor ibid. tit. 607. p. 490. tit. 652. pag. 591.
Teſtis Part. 1. tit. 192. p. 341. t. 202. p. 361. t. 204. p. 367. t. 215. p. 375.
teſtamentarius ibid. t. 216. p. 383.
Theſaurus. P. 3. t. 545. p. 390.
Tignum injunctum ibid. t. 529. p. 378.
Timor P. 1. t. 154. p. 261.
Titulus ibid. t. 8. p. 9.
Tormenta & quæſtio P. 2. t. 296. p. 14.
Tortura ibidem.
Tranſactio P. 3. t. 361. p. 65.
pertinens ad eccleſiam P. 1. t. 22. p. 28.
legatorum P. 3. t. 612. p. 499.
Trebellianica ibid. t. 640. p. 598.
Tregua P. 1. t. 46. p. 53. t. 47. p. 44.
Tributa & collecta P. 3. t. 585. p. 462.
Tutela & tutor in genere ibid. t. 465. p. 369.
teſtamentaria ibid. t. 466. p. 370.
legitima ibid. t. 467. p. 372.
dativa ibid. t. 468. p. 372.
mulieris ibid. t. 469. p. 273.
Tutelas dividere ibid. t. 487. p. 292.
Tutor & curator ſuſpectus ibid. t. 479. p. 282.
Tutorum & curatorum excuſatio ibid. t. 478. p. 280.
adminiſtratio ibid. t. 483. p. 187.
periculum ibid. tit. 484. p. 287. t. 488. p. 293.
autoritas & conſenſus ibid. tit. 485. p. 291.
Tutores & Curatores quando eſſe deſinant ibid. t. 482. p. 286.

V.

Valor & bonitas aurei nummi P. 1. t. 163. p. 286.
Variatio & electio ibid. t. 147. p. 244.
Vaſallus Part. 2. t. 236. p. 410. Part. 3. t. 378. p. 112. t. 379. p. 122.
Vectigal ibid. t. 367. p. 82.
Venatio ibid. t. 571. p. 444.
Venditor P. 1. t. 42. p. 48.
Venditio ſi propter publicas penſitationes fuerit celebrata P. 3. t. 394. p. 150.
facta ſub haſta ibid. t. 417. p. 185.
Venia ætatis P. 1. t. 107. p. 194.
Ventrem inſpicere ibid. t. 182. p. 320.
Verba P. 3. t. 342. p. 11.
dubia ibidem.
Verborum & rerum ſignificatio ibid. t. 491. p. 299.
Via & iter publicum ibid. t. 572. p. 445.
Viam & itinera reficere ibid. t. 573. p. 446.
Vicarius P. 1. t. 83. p. 120.
Viduitas P. 3. t. 427. p. 203.
Vis P. 1. t. 153. p. 259.
Vox & fama publica ibid. t. 68. p. 100.
hominis bona vel mala ibid. t. 69. p. 101.
Votum ibid. t. 33. p. 38.
Uſucapiones P. 3. t. 555. p. 418. t. 556. p. 418.
Uſusfructus ibid. t. 564. p. 433.
Uſus & habitatio ibid. t. 565. p. 437.
Uſura in genere P. 1. t. 170. p. 302.
dotium ibid. t. 171. p. 308.
Uſuræ pupillares ibid. t. 172. p. 308.
Uterini & conſanguinei fratres P. 3. t. 649. p. 589.
Uxor Part. 2. t. 330. p. 70. P. 3. t. 443. p. 226. t. 456. p. 250. t. 462. p. 261.
Vulnus mortale P. 2. t. 309. p. 39.

F I N I S.

ARISMI-

ARISMINI TEPATI

COMPENDII DECISIONUM

ET

VARIARUM SENTENTIARUM

JURIS CANONICI CIVILIS ET CRIMINALIS

PARS PRIMA.

Digitized by Google

COMPENDIUM VARIARUM JURIS SENTENTIARUM ET DECISIONUM OMNIBUS JC. UTILISSIMUM:

Hodie additis quibuſdam in novum ordinem ad majorem ſtudii facilitatem congeſtum.

TITULUS PRIMUS.

De Pontifice Maximo.

Pontifex maximus, quis dicatur.

PApa totius mundi, & omnium Eccleſiarum, eſt ordinarius Epiſcopus. *Aegid. Bellam. concluſ. 754.*

Qualis ſit.

Præſumendum eſt regulariter pro facto Papæ: nam ipſe ſemper præſumitur moveri ex juſta cauſa: quod limita, ubi Papa facit aliquid contra conſtitutionem, reſpicientem generalem ſtatum Eccleſiæ. *Hippol. de Marſ. ſing. 8.* ¶ Factum à Papa, ut Papa, reputatur factum à Deo: & poteſt dominium, & jus quæſitum alicui Eccleſiæ auferre. *Dec. conſ. 341. num. 8. 9. vol. 2.*

Quam poteſtatem habeat.

Cum bigamo de abſoluta poteſtate, Papa diſpenſare poteſt. *DD. de Rot. deciſ. 1. tit. de bigam. in novis, alias 447.* ¶ An Papa poſſit legem facere, quod Clerici poſſint conveniri coram Judice ſeculari, *vide Rom. ſing. 419.* ¶ Charitativum ſubſidium imponere poteſt Papa. *Gram. deciſ. 58.* ¶ Quoad Spiritualia omnes homines ſunt de jurisdictione Papæ. *Hartm. tit. de matrimon. lib. 2. cap. 5.* ¶ Summi Pontificis ſumma poteſtas, quæ omnem judiciorum vim, & illorum exequutionem impedit, maximè in his, quæ à jure Canonico pendent. *Dec. Conſil. 137.* ¶ Naturalis non poteſt ad Ordines promoveri. *Gram. Deciſ. 81. num. 7.* Et eſt incapax omnium beneficiorum, niſi ex diſpenſatione. *Hippol. ſing. 193.* Quam diſpenſationem Papa facere poteſt. *Dec. conſil. 542. vide DD. de Rot. tit. de filiis presbyt.* ¶ Quando Papa ſcienter promovet defectuoſum, promovendo videtur diſpenſare. *Gram. d. deciſ. 81. num. 8. vide DD. de Rot. deciſ. 2. de offic. Ordin. in antiq. alias 20.* ¶ Papa in beneficialibus habet omnimodam poteſtatem, & in illis poteſt ad libitum diſponere, & quemlibet à beneficio ſuo removere, etiam ſine cauſa, & Epiſcopum de ſuo Epiſcopatu. *Hippol. ſing. 654.* ¶ Papa poteſt mero laico cauſas ſpirituales. & Eccleſiaſticas committere. *Auguſt. Bero. q. 7.* ¶ Irregularitas ſecundum aliquos, eſt de jure Divino, ſed ſecundum communem, eſt de jure poſitivo: & Papa ſuper omni irregularitate, etiam contracta ex homicidio voluntario, diſpenſare poteſt. *vide Hier. de Mont. q. 30.* ¶ Papa pro pace habenda, poteſt aliquem transferre de una Eccleſia ad aliam, *Anton. Corſet. in ſuis ſingul. litera P. ſing. Pax. & Hip. ſing. 683.* ¶ Ubi Papa poſuit manus, Ordinarius nihil facere poteſt. *Papon. lib. 2. tit. 8. arreſt. 15.* ¶ Quod dicitur temerarium eſſe (imo ſacrilegii inſtar videatur) diſputare de poteſtate ſummi Pontificis, quomodo intelligatur. *vide Cravet. conſil. 296.* ¶ Quando Papa ignorat negotium, licet ſit appoſita clauſula. Ex certa ſcientia, talis clauſula, nihil operatur. *Dec. conſ. 142. num. 7.* ¶ An Papæ parendum ſit, ſi mandat provideri alicui notoriè indigno de beneficio, *vide Capel. Thol. q. 489.* ¶ Papa nunquam tollit jus alterius, nec in re, nec ad rem, ubi hoc non expreſſit, & licet motus proprius præſervet à ſurreptione, non tollit tamen jus alterius. *DD. de Rot. deciſion. 33. de prabend. in antiq. alias. §. præced. deciſ.* ¶ Papa per ſuum privilegium non intelligitur præjudicare inſtitutioni beneficii, niſi hoc apertè exprimat. *Abb. conſ. 101. part. 1.* ¶ Clave diſcretionis non errante, Papa poteſtatis plenitudinem habet, & eſt ſupra jus, & multa de poteſtate ipſius. *Vide per Franciſc. Marc. q. 455. & q. 1120. num. 11.* Et de effectu illius auctoritatis *per Boer. deciſ. 2. num. 21.* ¶ Gratia à Papa conceſſa, non expirat morte Papæ, etiam re integra *Guid. Pap. ſing. 943.*

Quæ facere poſſit?

Papa poteſt alicui libere donare nonnulla bona Eccleſiæ, & præſumitur moveri ex juſta cauſa: & ſatis eſt tutus accipiens quoad Eccleſiam militantem: cùm nemo poſſit in hoc Papam redarguere, poſito etiam, quod cauſa non ſubeſſet legitima. *Capic. deciſ. 16. num. 5.* ¶ De conſtitutione facta à ſummo Pontifice, conſtituendo aliquem Vicarium in temporalibus cum clauſulis efficacibus *vide per Dec. conſ. 341.* ¶ An Papa, vel Imperator poſſit concedere Regibus Chriſtianis Regna infidelium, diſtingue, *ut per Pet. de Rave. ſing. 581.* ¶ An Papa ſine cauſa poſſit diſpenſare circa jus poſitivum, *vide Hippol. ſing. 230.* ¶ Coadjutorias Papa concedendo in omnibus menſibus cum futurà ſucceſſione, dicitur concordatis contravenire. *Put. deciſ. 226. lib. 3.*

Ejus dictum quando probet?

An bullæ Papæ ſtandum ſit, dum nominat aliquem Clericum, ſi non teſtatur de ejuſdem clericatus bulla à ſe facta, ſed ab alio, *vide Gram. deciſ. 81. num. 5.* ¶ Narrativæ Papæ de facto alieno motu proprio factæ, ſtandum eſt, donec contrarium probetur. *Put. deciſ. 101. lib. 3.* Secus ſi non motu proprio. *idem deciſ. 338. ibid.* Sed an Papæ atteſtanti de facto non proprio, ſit credendum, *vide Paul. Aemil. Veroſ. deciſ. 77. part. 3.* Et aſſertioni Papæ, quando credatur, *vide Creſcent. deciſ. 6. alias 303. tit. de reſcript. & deciſ. 3. alias 115. tit. de renunciat.* Quando talis aſſertio probet Tabellionem, *vide eundem, deciſ. 6. & 7. tit. de probat.*

Ad quæ teneatur.

An Papa, qui poſt ipſius creationem juravit, & vovit infra biennium celebrare Concilium, obligetur, adeò, quod non poſſit abſolvi, *vide Dec. conſil. 151. num. 10.*

TITULUS SECUNDUS.

De Perſonis dignitate Eccleſiaſtica ornatis.

Perſona Eccleſiaſtica quæ ſit?

Epiſcopus vocatur etiam Pontifex. *Vide Petrum de Rave. ſing. 911.*

Qualis ſit, & eſſe debeat.

De numero, & auctoritate Cardinalium *vide per Ægid. Magiſt. tract. Regal. cap. 7. in deciſion. diverſ.* Et de abſentia eorum *per Afflict. deciſ. 289.* ¶ Epiſcopus contra omnes Religioſos, habet intentionem fundatam in ſua Diœceſi circa Ordines faciendos, etiam privativos. *Papon. lib. 1. tit. 9. arreſt. 1.* ¶ Epiſcopus an in cauſa propria, vel Eccleſiæ, poſſit recuſari ſuſpectus; & quid in ejus Vicario, *vide Capic. deciſ. 137.* ¶ Eccleſia aliqua ſi ſit ſub Epiſcopatu, debet eſſe ſub obedientia Epiſcopi. *Barthol. de Cap. ſing. 9.* ¶ Archidiaconi Doctores eſſe debent. *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 425. num. 41.* ¶ Viſitationes Epiſcopales non debent reſtringi. *vide eundem lib. 1. tit. 11.* ¶ Canonicatus non requirit aliquem Ordinem: ſed ſolùm Clericalem tonſuram. *Boer. deciſion. 171.* ¶ Canonicus Eccleſiæ Cathedralis de jure communi, non dicitur eſſe in dignitate; tamen ſub larga ſignificatione, de jure venit ſub nomine dignitatis, *idem deciſ. 257. part. 1.*

Quam poteſtatem habeat.

Epiſcopus non poteſt rem repertam in menſa non ſolitam inſeudari, de novo infeudare, inconſulto Papa. *Guid. Papa q. 153.* Sed quo caſu Epiſcopus rem Eccleſiæ inſeudare poſſit, *vide eundem. q. 154. Andr. Gail. obſerv. 160. lib. 2. & Menoch. conſ. 79. vol. 1.* ¶ Ordinarius poteſt de jure conferre omnia beneficia exiſtentia in ſua Diœceſi: fallit in Canonicatibus, & præbendis in Eccleſia Cathedrali, in quorum collatione conſenſus Capituli requiritur, niſi aliter ſe habeat conſuetudo. *Paul. Aemil. Venuſ. dec. 283. part. 2.* ¶ Epiſcopus poteſt ſuam jurisdictionem exercere in quacunque parte ſuæ Diœceſis, & contra quoſcunque ibi exiſtentes: idem in ejus Vicario. *Venuſ. deciſ. 306. part. 1.* ¶ Cætus Cardinalium quid poſſit, ſede vacante, *vide Capic. deciſ. 114.* ¶ Majoris Pœnitentiarii officium, & juriſdictio, poſt mortem Papæ durat: ob id ſede vacante exerceri poteſt, etiam citra diſpenſationes. *Auguſtinus Bero. q. 1.* ¶ Archiepiſcopus non poteſt cognoſcere de cauſis Epiſcoporum ſui Archiepiſcopatus per ſuum Vicarium: ſed per ſe ipſum debet cognoſcere, adhibitis aliis Epiſcopis ejuſdem Archiepiſcopatus. *Papon. lib. 7. tit. 7. arreſt. 47.* ¶ Epiſcopo nihil derogatur, altero in ejus Epiſcopatu electo. *gl. in l. unica. C. de Metrop. lib. 11.* ¶ Princeps debet pendere ex judicio Sacerdotum; non autem Sacerdotes redigi ſub Principis voluntate, licet Epiſcopi, & Clerici quoad temporalia, ſint ſubditi Imperatori, Regibus & Principibus: quia Imperator Vicarius Dei dicitur in temporalibus. *Ozaſ. deciſ. 30.* ¶ Epiſcopus poteſt habere ſamulum armatum. *Rolan. conſil. 37. vol. 4.* ¶ Epiſcopus an poſſit diſpenſare adverſus Concilii conſtitutionem, & quid, ſi juſta cauſa ſubſit, *vide Rom. ſing. 491.* ¶ Epiſcopi in quibus caſibus diſpenſare poſſint, *vide Concil. Trid. ſeſſ. 24. decret. de reformatione, cap. 6.* ¶ Epiſcopus poteſt pœna pecuniaria aromatarium laicum punire, immiſcentem fabas tritas in cera, vel ſimiles fraudes committentem. *Rom. ſing. 532.* ¶ Legatus de latere conſert beneficia devoluta ad Papam. *Aegid. Bellam. concluſ. 106.* ¶ Executor Apoſtolicus, vel Legatus, poteſt conferre beneficium, cujus eſt collatio Apoſtolicæ Sedi reſervata. *Capel. Thol. q. 435.* ¶ Epiſcopus habens alternativam ad ſex menſes, in aliis conferre non poterit. *Put. deciſ. 507. libr. 2.* ¶ Epiſcopi munus eſt in prædicationibus, & viſitationibus, ſed de pœnis negligentis ſuum hoc munus præſtare, *vide Menoch. caſ. 424.* Et viſitationes quomodo, quando, & à quibus fieri debeant. *vide Conc. Trid. ſeſſ. 24. decret. de reformatione, cap. 3.* ¶ Vicarius per ſolam creationem alterius Vicarii, non cenſetur revocatus: ideò ante intimationem creationis alterius, poteſt conferre, imò jam revocatus, Epiſcopo permittente, adhuc confert beneficia. *Papon. libr. 2. tit. 2. arreſt. 4.* ¶ Vicarius Epiſcopi an poſſit præſentatum (etiam ſibi conſanguineum) inſtituere, quando alius fuit etiam præſentatus, *vide Deciſ. conſil. 129. Abb. conſil. 96. lib. 2. & Rom. ſing. 607.* ¶ Vicarius Epiſcopi, etiam extra Diœceſim, poteſt conferre, & inſtituere. *Boer. dec. 30. & Papon. libr. 2. tit. 2. arreſt. 3.* ¶ Concilia generalia, qua auctoritate fiant, & de materia ipſius Concilii, *vide per Bero. quæſtione 136.* ¶ Quam jurisdictionem habeat Abbas contra ſuos Monachos, *vide Papon. libr. 7. tit. 7. arreſt. 45.* ¶ Licet Epiſcopo viſitare beneficia ſimplicia in ſua Diœceſi exiſtentia, Canonicos, & alios regulares extra Monaſteria degentes, & delinquentes corrigere, & punire. *Put. deciſ. 213. libr. 3.* ¶ Judex Eccleſiaſticus poteſt implorare brachium ſeculare pro executione ſuæ ſententiæ; ſed Judex ſecularis, quid tunc facere debeat, *vide per Natta. conſil. 529.* Sed an delegatus Apoſtolicus poſſit implorare brachium ſeculare, *vide Rol. conſil. 37. vol. 1.* ¶ Canonici, qui non ſunt in ſacris, non habent vocem in Capitulo, nec poſſunt ſedere cum aliis. *Papon. libr. 1. tit. 3. arreſt. 2.* ¶ Capitulum qualem habeat juriſdictionem contra Canonicos, *vide eundem Papon. ibid. arreſt. 3. & 4.* ¶ Epiſcopus in ſua Diœceſi poteſt unire Monaſterium, ſeu Eccleſiam alteri. *Guid. Papa. qu. 103. vide infra. tit. de benefic. unione.* ¶ Charitativum ſubſidium imponere poſſunt Cardinalis, Archiepiſcopus, Epiſcopus & Patriarcha; ſed ex quibus cauſis, quantum eſſe debeat, *vide Gram. deciſion. 88.* ¶ Judex Eccleſiaſticus poteſt cognoſcere de legitima nativitate filii, & judicium coram eo agitatum valet. *Natt. conſil. 413.*

Quæ facere poſſit?

Contractum invalidum, poteſt Epiſcopus pro intereſſe ſuæ Eccleſiæ, revocare, dum abſque ſolemnitate requiſita juxta conſtitutionem Paulianam & Gerardiam res Eccleſiæ alienatæ reperiuntur, etiam per ipſummet Epiſcopum. *Gram. deciſion. 79.* ¶ An Prælati ſint legitimi adminiſtratores ſuarum Eccleſiarum, & Monaſteriorum, & an poſſint agere ſine conſenſu capituli, *Aegid. Bellam. concl. 695.* ¶ Quando liceat Prælato charitativum ſubſidium à ſuis ſubditis exigere, *vide Menoch. de arbitr. jud. lib. 2. caſ. 178.* ¶ Epiſcopi ex generali conſuetudine teſtari poſſunt, & de ſuis bonis diſponere. *Boer. conſ. 48.* ¶ Epiſcopus nihil capere debet pro literis non reſidentium ex cauſa. *Papon. lib. 3. tit. 13. arreſt. 1.* ¶ In delictis Epiſcopus non poteſt procedere contra delinquentes ſine Capituli conſenſu. *Jac. Put. deciſ. 209. lib. 1.* Sed an poſſit Clericum ſuum bannire, *vide Joan. Gal. q. 82.* ¶ Legatus de latere non diſpenſat ſuper pluralitate beneficiorum incompatibilium. *Marc. de Mantua. ſing. 166.* ¶ Epiſcopus cum conſenſu Capituli, vel majoris partis, ſtatuere poteſt, ut Clerici tam recepti, quam recipiendi, ſolvant certam penſionem redituum, & fructuum, (maximè vacantium beneficiorum, ſeu præbendarum) pro fabrica Eccleſiæ, vel aliis Eccleſiæ neceſſitatibus. *Auguſt. Bero. q. 121.* ¶ Conferendi facultatem habens, poteſt reſignationem admittere. *Put. deciſ. 76. lib. 3.* ¶ Epiſcopum non poſſe, Eccleſia ſua relicta, Religionem ingredi, vel ad aliam Eccleſiam ſine juſta cauſa tranſire, *ſcribit Menoch. de arbitr. libr. 2. caſ. 423.* ¶ Conſenſus Prælati & Capituli in

aliquo actu faciendo, poteſt ſeparatim intervenire, & valebit actus. *Natta conſil. 651.* ¶ De revocatione Vicarii, & an geſta interim, dum non habet notitiam revocationis, valeant, *vide per Boer. deciſion. 347.* Quid in legato Papæ, *etiam ibidem.* ¶ Canonicus deſervire poteſt per ſubſtitutum, pendente appellatione, ab eo interpoſita ſuper reſidentia. *Menoch. de arbitr. libr. 2. caſu 69. num. 11.* ¶ Decanus Capituli poteſt agere judicio poſſeſſorio recuperandæ, pro rebus ſpectantibus ad Capitulum, quibus per Epiſcopum erat ſpoliatum: nam Decanus generalem habet adminiſtrationem rerum Capitulo communium; ut, & Epiſcopus generalis eſt bonorum ſuæ Eccleſiæ adminiſtrator. *Put. deciſ. 210. libr. 3.* ¶ Creatus in Canonicum non poteſt in illa collatione aliud beneficium acceptare, præter præbendam. *Guliel. Caſſad. deciſion. 5. tit. de conceſſion. præbend.*

Ejus dictum quando probet.

Literis Epiſcopi atteſtaotis contuliſſe ordines alicui, credendum eſt. *Gnam. deciſ. 81.*

Quomodo provideri debeat Eccleſiaſtico.

Canonico regulari litiganti cum ſuo Superiore, pendente lite, debet provideri pro alimentis, & litis proſeqvutione, ſi talis Canonicus nihil aliunde habeat. *Rebuff. in conſtit. Reg. tractat. de ſentent. proviſional. in præf. num. 106. Tom. 1.* ¶ Canonico Regulari poteſt provideri de beneficio Curato ſeculari, requiritur tamen diſpenſatio Epiſcopi. *Ver. deciſ. 85. part. 1.*

Ad qua teneatur.

Epiſcopus, quando ex perſona ſua Eccleſiæ vel Civitati magnum ſcandalum generare videt, juri ſuo renunciare debet; alias poteſt compelli. *Rom. ſing. 803. vide Anton. Corſett. in ſuis ſingularibus, litera P. ſingul. Pax.* ¶ Cardinalis ad hoc, ut condemnetur, adeſſe debent teſtes 72. ſed an cum minori numero poſſit condemnari, *vide Rom. ſing. 207.* ¶ Epiſcopus tenetur ad reparationem ſuæ Eccleſiæ. *Joan. Gal. quæſt. 293.* ¶ Prælato condemnato, & in aliam dignitatem translato, fit executio in fructibus. *Boër deciſ. 204. num. 50.* ¶ De pœnis Epiſcoporum, qui indignos promovent, & ordinant, *vide Menoch. de arbitr. libr. 2. caſ. 428.* ¶ Conſtitutiones factæ inter Epiſcopum & Capitulum, ligant ſucceſſores Epiſcopos, & non præſumuntur ſublatæ, niſi conſtito de contrario uſu. *Paul. Æmil. Vem. deciſ. 220. part. 1.* ¶ Clerus, & populus debent exire obviam Epiſcopo ingredienti Diœceſim. *Vincent. de Franch. deciſ. 253. part. 2.* ¶ Canonicus Theologus non tenetur ad ſervitutem Capituli ideo propter abſentiam, nihil amittit. *Papon. lib. 1. tit. 3. Arreſt. 10.* ¶ Canonicus condemnatus ad fructuum reſtitutionem, non tenetur reſtituere qootidianas diſtributiones, quas perceperat ratione aſſiſtentiæ perſonalis, *idem lib. 18. tit. 4. arreſt. 6.* ¶ Canonicus qui poſſedit per triennium, non poteſt expelli à ſua poſſeſſione per Capitulum. *Papon. lib. 3. tit. 9. arreſt. 9.* ¶ Canonici qui ſunt ad ſervitium Epiſcopi, non perdunt diſtributiones quotidianas, & groſſas, licet non reſideant. *Borg. Caval. dec. 22. num. 22. de contract. part. 2.* ¶ Allegans abſentiam, ſeu præſentiam Canonicorum in Capitulo, eam probare debet. *Put. deciſ. 385. lib. 2.* ¶ Conſtitutiones, quando non dicantur rectè publicatæ; & tamen Canonici illas ſequi debeant, *Vide Ver. deciſ. 222. part. 1.*

TITULUS TERTIUS.

De aliis perſonis Religioſis in genere.

Perſona Religioſa. Quæ, & quid ſit.

DEdicans ſe Eccleſiæ, aut Capellæ, qui dicitur converſus, non dicitur Religioſus; ſed an poſſit ſibi bona retinere, & teſtamentum condere, *Bart. in repet. ad authen. ingreſſ. num. 9. C. de Sacroſanct. Eccleſ.* ¶ Quæ Religio dicatur capax bonorum, *vide Vinc. de Franc. deciſ. 14.* ¶ Profeſſionis Religionis tempus, quod ſit, *vide per Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 36. Concil. Trident. ſeſſion. 25. capit. 15. de Regularibus & Monialibus, Mobed. deciſ. 195. & 199.* ¶ Clericus in omnibus, lato ſumpto vocabulo, dicitur eſſe in gradu ſacro, *Gnam. vot. 33.* ¶ Clericus eſſe non poteſt, qui ex neceſſitate ægritudinis factus eſt Chriſtianus: fallit, duobus in caſibus, *de quibus vide per eundem, ſing. 421.* ¶ Prælati non domini, ſed Procuratores, & ſtipendiarii rerum Eccleſiaſticarum, eſſe dicuntur, *vide eundem, ſing. 147.* Religioſus an quis dicatur intra annum probationis, *vide Bart. in l. 3. num. 4. C. ne Sanct. Bapt. iſ. reiter.*

Qualis ſit, & quibus modis intelligatur.

An ſint audiendi Mendicantes, dum accedunt ad petendum relictum ſibi datum, per eos perpetuo tenendum *vide Joan. Gal. quæſt. 61.* Sed quod Medicantes ſint incapaces ad ſuccedendum, *tradit Papon. lib. 1. titul. 8. arreſt. 2.* ¶ Statutum laicorum aliquid honeſtum continens, etiam de Eccleſiis, & Eccleſiaſticis perſonis pro bono communi, an valeat, *vide per Gnam. deciſion. 100. & Borg. deciſion. 22. de contract. part. 2.* ¶ Statutum imponens vectigal, non includit Eccleſias, & bona Clericorum. *Gnam. d. deciſion. 100. num. 10.* Tamen ſtatutum laicorum reſpiciens ordinatoria judicii, ligat etiam perſonas Eccleſiaſticas: quare Clericus litigans in foro ſeculari, arctatur ſtatuto laicorum, diſponente ſuper ordinatoriis. *Joſeph. Ludov. deciſion. 39. Luc.* ¶ Quando conſtitutio Imperatoris, ſeu ſtatuta laicorum, comprehendant Clericos, *vide per Maran. in ſuo Spec. diſputat. 8. & Caſſa. in conſuet. Burg. titul. des mains mortes, Rub. 9. §. 10. gloſſ. 1. num. 52.* ¶ An ſtatutum laicorum comprehendat Clericos, cùm tractatur de eorum favore, *Vide Dec. conſil 276. & conſil. 283. num. 8.* ¶ Clerici, & Monachi, de jure feudorum, ſunt inhabiles ad ſuccedendum in feudis. *Afflict. deciſion 320. num. 6.* vide tamen Capic. *deciſion. 10.* Qui tenet contrarium, *Mynſing. obſerv. 45. cent. 8 & infra titul. de feudis in genere libr. 2.* ¶ Clericus dicitur reſidere, ſi habitat in Civitate vel loco, ubi eſt beneficium, licet non habitet in circuitu. *Petr. de Raven. ſing. 934.* ¶ Debilitas ſi narratur in Coadjutoria, debet intelligi de tali debilitate, quæ per ſe aggravat corpus ſine ſpe futuræ proſperitatis: *Idem Ver. deciſ. 240. part. prima.* ¶ Ætas ingraveſcens expreſſa in gratia coadjutoriæ, debet verificari in anno ſexageſimo, *idem deciſion. 311. & 315.* Et probari per impetrantem. *Idem deciſ. 313. part. 1.* Sed quid debeant teſtes de ipſa ætate deponere, *vide ibid. d. deciſion. 315.* ¶ Profeſſio de qua non conſtat, non præſumitur ad transferendum onus probandi in negantem profeſſionem factam. *Put. deciſion. 408. libr. 1.* ¶ Prælatus novus cenſetur res, vel jura ſui beneficii poſſidere, vel quaſi, ſine nova apprehenſione. *Gnid. quæſt. 355. & Bartol. in libr. 23. ff. de acquirend. poſſeſſ.* ¶ Statutum quod prohibet debitum ultra libras centum poſſe probari per teſtes, ſervandum non eſt contra perſonas Eccleſiaſticas, etiam in foro ſeculari. *Ber. quæſt. 50.* ¶ Conſtitutio loquens de perſona, non extenditur ad Capitulum. *Put. deciſ. 88. lib. 1.* ¶ Beneficium Eccleſiaſticum ſine inſtitutione Canonica obtineri non poteſt: Ideò beneficiatus debet eſſe Clericus, & fidem facere de Clericatu: ſed an ſufficiat confeſſio partis confitentis, quem eſſe Clericum, *vide Crav. conſ. 104. 134. n. 40. & conſil. 322. num. 4.* ¶ Honor, qui debetur Canonicis, non & pariter debetur Capellanis ſervientibus in Eccleſia, *Papon. lib. 1. titul. 3. arreſt. 1.* ¶ Clauſula in literis Papæ, Supplentes omnem defectum, ſi obtinens dictas literas eſt excommunicatus, vel alias inhabilis, per illam clauſulam, non habilitatur. *Fel. conſil. 44. num. 2.* ¶ Non convenit Sacerdoti, ut ſolus vadat ad mulierem, *Petr. de*

Raven. ſing. 942. ¶ Eruditos eſſe Eccleſiis præficiendis, qui literas ſcire, vel neſcire dicantur, qua eruditione eſſe debeant Pontifices, Cardinales, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Sacerdotes, & cæteri Clerici, *vide ibid. caſ. 425.* ¶ Cauſa pro Eccleſia licet ſavorabilis ſit, tamen ſic favorabilibus perſonis, & cauſis debitores ſumus, ne aliis injuſtitia fiat. *Dec. conſil. 564. & Abb. conſil. 27. vol. 1.* ¶ Clericus non poteſt eſſe Procurator generalis laici; ſecus in una cauſa tantum. *Rom. ſing. 177.* Tamen Religioſus non poteſt conſtitui Procurator ſine licentia ſui Superioris. *Gnid. Pap. ſing. 784.* ¶ Monachus non poteſt eſſe Procurator, niſi de conſenſu Abbatis, & ad utilitatem Monaſterii, *Rom. ſing. 278.* ¶ Habilis ad beneficium quis dicatur, & de diſpenſatione, & quis poſſit habere plura beneficia, *vide Dec. conſil. 169.* ¶ Quando reſpectus habetur ad primum ingreſſum, non attenditur, quod non ſit ſacta profeſſio: quare in mandato facto ad monachandum puellam, & de vendendo pro illa monachanda, non attenditur profeſſio, nec etiam primus ingreſſus: ſed ſolum expenſæ, quæ ante debent fieri. *Dec. conſil. 330. num. fin.* ¶ In dependentibus ab Ordine, ſeu in Sacramentis, attenditur veritas, & non opinio, & ſic in illis error non facit jus, *Idem ibidem ſing. fin. ſeu. 112.* ¶ De qualitatibus, & temporibus ordinariorum. *Concil. Trident. ſeſſion. 25. decr. de reform. cap. 6. & ſeqq.* ¶ Collegium, quod fit ad pium actum, dicitur à lege approbatum. *Bart. in leg. 21. ff. de reb. dub.* ¶ Abbatiſſa, & aliæ ſuperiores, quomodo, & qua ætate eligendæ. *vide ibid. cap. 7. d. ſeſſion 25* ¶ Eligens aliquem ad officium, præſumitur ipſum habere notum: ideò Canonici eligentes aliquem indignum, præſumuntur feciſſe ſcienter, & privandi ſunt jure eligendi. *Idem Bart. in l 4. ff. de confirm. tut.*

Quæ ſit poteſtas.

Quando Monaſterium Monialium eſt opulentum, & commodè alias Monachas recipere poteſt, id ſacere debet, nil penitus accepto ab ingrediente, etiam ex cauſa victus, alioqui recipiens committere ſymoniam. *Menoch. conſil. 193. libr. 2.* ¶ Converſi laici alicujus Ordinis ſecularis, vel Regularis, an babeant vocem in Capitulo, *vide Rom. in. ſing. 659.* Religioſus licentiatus ab Abbate, ſeu Priore, poteſt liberè diſponere de fructibus ſui beneficii. *Papon. lib. 1. titul. 7. arreſt. 1.* ¶ Prælatus per compromiſſum factum ſine conſenſu Superioris, non poteſt perpetuum Eccleſiæ præjudicium generare. *Abb. conſil. 56. part. 1.* Ratio; quia Prælatus ſine auctoritate Superioris, non poteſt compromittere ſuper juribus Eccleſiæ; *idem Abb. conſ. 62. part. 1.* ¶ Quando Papa ſcienter promovet defectuoſum, promovendo videtur diſpenſare. *Gram. d. deciſion. 81. num. 8. vid. D.D. de Rot. deciſion. 2. titul. de officio Ordin. in antiq.* Tamen inferior à Papa dum confert beneficium, ſi non procedit cum cauſæ cognitione, nunquam videtur diſpenſare ſuper defectu natalium. *Idem Gram. d. deciſion. 81. num. 9. vide Petr. de Raven. ſing. 924.* ¶ Clerici non poſſunt uti ſtatutis laicorum, etiam ſavorabilibus, niſi ſint approbata per Papam, *Sed vide Math. Matheſ. ſing. 110.* ¶ Relictum pium non poteſt Epiſcopus in aliam piam cauſam convertere. *Gnid. Pap. quæſt. 556.* ¶ Adminiſtrator Eccleſiæ ad tempus deputatus, an poſſit Vicarium Generalem deputare, *vide Put. deciſion. 224. lib 2.* ¶ Sacerdos in actu Confeſſionis, vices veri Dei gerit, & in hoc eſt major Papa: ideò etiam ab illo cogi non poteſt propalare, quæ à peccatore habuit in confeſſione, maximè in concernentibus revelationem animæ, & conſcientiæ confitentis: & ei ſoli de his abſque teſtibus creditur, illa aliter non detegendo. *Auguſtin. Beron. quæſt. 12. Papon. lib. 24. tit. 7. arreſt. 2.* Et detegens confeſſionem, qua pœna puniendus ſit, *vide Menoch. de arbitr. libr. 2. caſ. 414.* ¶ De auctoritatibus, & regulis omnium Fratrum, ſeu Religioſorum, *vide per eundem Boer. in tractatu impreſſo poſt ejus conſilia.* ¶ An Sacerdos ante dormitionem celebrare poſſit, *vide Menoch. caſ. 406.* ¶ Duobus præſentatis ad beneficium, ſuffragiorum pari numero, Epiſcopus habet electionem, utrum velit inſtituere. *Decius conſil. 127.* Quando duo præſentantur, *vide eundem, conſil. 134* ¶ Capellanus ſimplex in Eccleſia Cathedrali, non habet vocem in Capitulo. *Rom. ſing. 664.* ¶ Abbatiſſa ſola poteſt Procuratorem conſtituere ad agendum ſuper hæreditate ex Monialis ſucceſſione, ad Monaſterium devoluta. *Put. deciſ. 285. lib. 3.*

Quæ facere, & habere poſſit, vel debeat.

Pater ingrediens Monaſterium; an retineat uſumfructum in bonis filii, *vide Bart. in authen. idem eſt, C. de bonis, quæ liberis.* ¶ Prædicatores rectè percipiunt eleemoſynam; ſed quid ſi illam jure contenderent ſibi dari ab Archiepiſcopo, vel Epiſcopo, *vide Papon. libr. 1. titul. 1. arreſt. 9.* ¶ Mulieri Monaſterium ingredienti, an eadem Pecuniæ quantitas debeatur, quæ in caſum nuptiarum fuerat à teſtatore relicta, *vide Ozaſc. deciſion. 126. Capic. deciſion. 204. Ubi tenet affirmativam, & Natt. conſil. 296.* Ideò filia Monaſterium ingrediens ita dotari debet (etiam de bonis ſubjectis fidei commiſſo) ſicut ſi nuberet. *Auguſtin. Ber. quæſtion. 113.* ¶ Clerici ſolo victu, & veſtitu contenti, nullam proprietatem habere debent. *Ozaſc. deciſion. 32.* ¶ Religionem ingrediens, poteſt ſibi reſervare certa bona de conſenſu Abbatis. *Boer. deciſion. 20.* ¶ Offerre quis poteſt ſe, & non ſua, ſua, & non ſe, & ſe, & ſua. *ibid. Boer.* ¶ Conventus poteſt agere nomine Sacerdotis, qui ſe, & ſua dedit alicui loco Religioſo, non mutato habitu. *Capel. Thol. quæſt. 9.* ¶ Presbyter, qui ſe dedicavit alicui hoſpitali, adhuc poteſt diſponere de bonis propriis, & ſibi ipſi acquirere. *Idem Papon. libr. 7. tit. 1. arreſt. 9.* ¶ Fratres Prædicatores licet mendicantes ſint, poſſunt bona accipere, ut illa vendant. *Dec. conſil. 559.* ¶ Monachus cum Abbate litigans, ſumptus litis habere debet. *Afflict. deciſ. 10.* ¶ Monacho accuſante Abbatem ſuum, pendente lite, debet provideri pro alimentis, & litis proſequutione, ſi talis Religioſus nihil habeat. *Rebuff. in conſtitut. Reg. tractat. de ſentent. proviſion. in præfat. numer. 104. Tom. 1.* Idem in aliis perſonis Religioſis, *ibidem numer. 106.* ¶ Abbatiſſa ægrotans non poteſt in detrimentum Monaſterii, & ſuccedentis, confiteri, & contrahere ſine Superioris auctoritate. *Afflict. deciſ. 168.* ¶ Quando Clerici, qui non reſident, debeant habere fructus ſuarum præbendarum, vel beneficiorum; *vide Boer. deciſion. 17.* ¶ Reditus Eccleſiæ principaliter Clericis aſſignatur, ut honeſtè vivere poſſint, *vide conſil. impreſſum poſt deciſion. 63. Pedem. numer. 14.* ¶ Moniales Sanctæ Claræ, quæ ſunt ſecundi Ordinis ſancti Franciſci, non poſſunt tenere bona in particulari; ſed in communi: Moniales verò quæ ſunt tertii Ordinis, poſſunt etiam tenere bona in particulari. *Capic. deciſion. 10.* ¶ Clericus rector, vel curatus Eccleſiæ agens contra debitorem Eccleſiæ, debet oſtendere titulum, & etiam agens pro fructibus, poteſt repelli exceptione, tu non es Prælatus, nec es in poſſeſſione Prælaturæ. *Capic. deciſion. 6.* ¶ Solutio facta Prælato moribundo ante terminum, non facit præjudicium ſucceſſori. *Rot. Aven. deciſion. 117. in deciſion. diverſ.* ¶ An quilibet Clericus infirmus debeat habere diſtributiones quotidianas; *vide diſtinctionem traditam per Ant.* Corſet. *in ſuis ſingularibus, littera I. ſing. infirmus.* ¶ Quod diſtributiones ex conſuetudine abſentibus poſſint deberi, *ſcribit Ber. quæſt. 114.* ¶ Clericus infirmus (etiam non reſidens) percipit fructus ſuæ præbendæ: ſed an debeat petere licentiam, *vide Nattam in conſil. 41. Tom. 1.* ¶ Poſ-

ſeſſio ſola Clericalis tonſuræ, & habitus ſufficiunt, quoad fori privilegium; & pariter, ſi Clericus poſſidet beneficium: hoc verum, quando Clericus eſſet regnicola; ſecus ſi ultra montanus. *Gnum. deciſ. 81. num. fin.* Non tamen ſufficit Clericatus poſſeſſio ad beneficium obtinendum. *Boer. deciſ. 171. num. 13.* Sed fidem facere debet Clericus de Clericatu. *Cruv. conſil. 93.* ¶ Parochianus non poteſt contra Presbyterum ſuum agere actione famoſa. *Boer. deciſ. 72.* ¶ Clericus dignus punitione interim donec toleratur, facit fructus ſuos. *Boer. deciſ. 98.* ¶ Diſpenſatus an poſſit plura beneficia incompatibilia obtinere ex diſpenſatione, *vide eundem deciſ. 36. tit. 1.* ¶ Coadjutoria ſuper Archidiaconatu concedi poteſt ſimplici Clerico, dummodo major 25. ann. *Ver. deciſ. 127. part. 2.* ¶ Emptor habet actionem contra Prælatum alienantem rem Eccleſiæ indebite, *Guid. Pap. q. 150.* ¶ Prælatus non poteſt dare laico aliquid in recompenſam meritorum perpetuo, ſine conſenſu Capituli; ſed bene poteſt ad tempus. *idem Guid. q. 279.* ¶ Profeſſionem facere, quando quis cenſeatur, ut dicatur legitimè facta, *vide Guid. q. 502. & Mobed. deciſ. 155.* ¶ Non poteſt quis eodem tempore habitum ſuſcipere, profeſſionem emittere, & in Abbatem eligi, *idem deciſ. 261. lib. 2.* ¶ Clericus etiam cum juramento non poteſt donare ſuæ concubinæ, *Rol. conſ. 98. vol. 1.* Vel ei aliquid acquirere, & confeſſio inter eos, non valet. *Dec. conſil. 132.* ¶ Novitius, vel novitia, habet nolle, vel velle, & poteſt omnia facere, quæ poteſt homo liber. *idem Cravet. d. conſil. 325. col. 2.* ¶ Si relinquatur legatum alicui ſi ingrediatur Monaſterium, non debetur, niſi fuerit ingreſſus, & profeſſus. *Cravet. ibid.* ¶ Sacerdoti ob rem divinam à ſe factam agere licere ratione operæ præſtitæ, obſervatur apud Gallos, *ut ſcribitur in libris placitorum Curiæ, tit. de re Divina, lib. 4. in deciſ. diverſ. vide Papon. l. 15 tit. 2. Arreſt. 1. & infra tit. prox.* ¶ Minor 25. ann. & major 14. poteſt renunciare beneficium, ſine curatore. *Cruv. conſil. 90.* ¶ Clerici admiſſi in Collegium Juriſconſultorum, poſſunt in diſputationibus cauſarum ſecularium, quæ Collegio delegantur, diſputare, & ſe in eis ingerere, idque pluribus rationibus comprobatur, *per Alexand. Raud. tract. de analog. cap. 39.* ¶ Diſpenſatus ſuper ætate ad beneficium ſimplex, non poteſt alia multa beneficia obtinere, ſine alia nova diſpenſatione. *Borgn. Caval. dec. 29. de jud.* ¶ Officiales, vel Prælati in electione ſufficit, quòd adſint pro majori parte. *Rom. ſing. 669.* ¶ Suſpenſus, quando celebrando dicatur effici irregularis, *Ber. q. 121.* ¶ Suſpenſus ab officio Sacerdotali, non prohibetur cantare Pſalmos, & antiphonas cum aliis. *Pet. de Raven. ſing. 229.* ¶ Privatus officio Sacerdotali, non poteſt prædicare. *idem ſing. 926.* ¶ Morbus caducus reddit hominem inhabilem ipſo jure, ad obtinendum beneficium, quod requirit Ordinem: ſecus in ſimplicibus. *idem deciſ. 236. part. 2.* ¶ Corpore vitiati in Eccleſia ſervire non debent, ea ratione, quia corporis deformitas, animi deformitatem oſtendit, & deformis malus præſumitur. *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 226.* Sed hoc hodie malè ſervatur. *ut habetur ibid.* ¶ Clericus quibus negotiationibus non poſſit jure ſe immiſcere. *vide Dec. conſ. 115.* ¶ Regulares alicui obſequio ſe ſubjicere non poſſunt, ſine Superiorum licentia, nec à Conventibus recedere, *vide Concil. Trident. ſeſſion. 25. cap. 4. de Regularib. & Monialib.* ¶ Monachus vel regularis, poteſt ad ſtrictiorem regulam tranſire, petita licentia, licet non obtenta. *Rom. ſing. 458.* Sed non poteſt tranſire ad regulam latiorem ſine Papæ licentia, quid, ſi vellet tranſire ad regulam parem, *ibidem.* ¶ Regulares qua ratione vitam inſtituere debeant. *Conc. Trid. ſeſſion. 25. de Regularib. cap. 1.* ¶ Monialibus poſt profeſſionem à Monaſterio exire non licet, & ingreſſus Monaſteriorum omnibus prohibitus. *ibid. cap. 5.* ¶ Ignobilis virtute præditus, an poſſit admitti per Epiſcopum contra ſtatutum, prohibens ignobilem ad Canonicatum admitti, *Rom. ſing 491.* ¶ Clericus non poteſt conducere prædia, nec pro conductore fidejubere. *Alviſ. de Alb. ſing. 18.* ¶ Prælatus inferior an jura Epiſcopalia aliquo modo adverſus Epiſcopum, vel Eccleſiam Cathedralem, præſcribat, *vide Ber. q. 121.* ¶ Quæſtores eleemoſynarum, qui non admittantur, *vide Concil. Trident. ſeſſion. 21. decret. de reformatione, cap. 9.* ¶ Non debet quis admitti ad beneficium curam animarum habens, niſi fuerit ætatis anno. 25. & ad reliquas dignitates, quibus animarum cura non ſubeſt, niſi fuerit ætatis annorum 22. *ibid. ſeſſ. 24. decr. de reform. cap. 12.* ¶ Quando agitur de idoneitate ordinandi, fama facit plenam probationem. *idem de Rav. ſing. 917.* ¶ Regulares quando poſſint dimittere habitum, *vide Concil. Trident. c. 19.* ¶ Filii Clericorum in Eccleſiis, ubi eorum patres habent beneficia, vel ante habuerunt beneficium, obtinere non poſſunt. *ibid. decret. de reform. cap. 15.* ¶ Virgines ante duodecimum annum, habitum ſuſcipere non debent. *ibid. cap. 17.* ¶ Clerici de Jure Canonico poſſunt jurare, non tamen in manibus Laici. *Bart. in l. 25. C. de Epiſc. & Cler.* ¶ Inſtitutus in beneficio non adminiſtrat, niſi ponatur in quaſi poſſeſſione adminiſtrationis. *Bart. in lib. 5. ff. de legit. tut.* ¶ Prælatus electus, ſi erat ætatis 44. ann. & ante confirmationem, cauſa pendente, eſt effectus ætatis ann. 25. an poſſit confirmari, *vide in libris Bart. ad legem. 2. ff. de excuſ. tut. num. 10.* ¶ Quod Clerici poſſint liberè celebrare in Capellis Parochiæ, *in tit. ſeq.* ¶ Clerici non Poſſunt ad pœnam banni agere, quia incurrerent irregularitatem, cùm banni pœna ſit capitalis. *Mynſing. obſerv. 51. cent. 2.* ¶ Patrimonium, & beneficium Eccleſiaſticum habens, an poſſit ſalva conſcientia, conſervato patrimonio, de beneficio vivere. *Abb. q. 4.*

Quomodo convenire, & conveniri poſſit.

Clericus convenire poteſt laicum coram Judice Eccleſiaſtico pro rebus Eccleſiæ, vel ſuis, reali, & perſonali actione. *Ozaſ. deciſ. 32. n. 3.* Conveniri verò nullo modo poteſt coram Judice ſeculari *Gnum. deciſ. 61.* Poteſt conveniri ante renunciationem litis; non autem poſt. *Vinc. de Franc. dec. 349. part. 2.* ¶ Quòd Clerici non poſſint in criminalibus coram Judice ſeculari conveniri, nec valeat conſuetudo contraria, *ſcribit Caſſan. in conſuetud. Burgund. tit. des juſtices, Rub. 1. §. 5. gloſſ. 13. num. 47.* Sed de limitationibus ad regulam, *vide ibid.* ¶ Clericus poteſt conveniri coram Judice laico, ſi eſſet artifex alicujus artis, & hoc ratione illius, *Hippol. ſing. 694.* Alias Clericus non poteſt ferre teſtimonium coram Judice ſeculari, ſine licentia ſui Epiſcopi. *Guid. Pap. ſing. 67.* ¶ In judicio merè poſſeſſorio, & in aliquibus aliis caſibus Judex laicus in Spiritualibus, & inter perſonas Eccleſiaſticas eſt competens Judex, *vide Mynſing. obſerv. 67 centur. 2. & infra tit. de interdict. recuperand poſſeſſ.* ¶ Monialis non poteſt experiri in judicio ſine licentia Superioris, quod procedit in Moniali profeſſa: ſecus in novitia. *Cruv. conſil. 325. col. 1.*

Quibus modis ſit remittendus.

Clericus dimiſſo habitu, & ut laicus incedens, ſi captus fuerit, dum inquiritur de delictis à Judice ſeculari, an ſit remittendus, *vide Gnum. deciſ. 81.* Et quibus pœnis tunc puniatur, *vide Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 392.*

Quando teſtari, & teſtis eſſe poſſit.

Clerici non poſſunt teſtari de bonis provenientibus ex fructibus beneficiorum. *Gaſ. Cabal. Milleloq. 564. part. 2. vide Borg. Caval. deciſ. 32. n. 32. de contract. part. 2.* Sed quid de aliis bonis, *vide Franc. Mant. de conject. ult. volunt. lib. 2. tit. 9.* ¶ An Religioſus teſtificans ſufficiat, ut juret ad pectus, vel debeat jurare ad Sancta Dei Evangelia, *Guid. Pap. q. 615.*

Quando puniri poſſit.

Judex ſecularis capit Clericum delinquentem, ut illum remittat ad Epiſcopum. *Bart. in l. 1. C. de exhibend. & tranſmit. rei.* ¶ Monachi delinquentis punitio ad quem ſpectet, an ad Abbatem, vel ad Diœceſanũ, *vide Guid Papa q. 559. & Conc. Trident. ſeſſion. 25. c. 14. de Regularib. & Monial.* ¶ De pœna Clerici conſentientis in Judicem laicum, *Menoch. de arbitr. l. 2. caſ. 430.* ¶ Delinquens, ſi formata Inquiſitione, vel ſecuta condemnatione, poſteà fiat Religioſus, Judex laicus poteſt eum punire; facta tamen degradatione à Judice Eccleſiaſtico; fallit, *ut habetur per Petr. Gerar. ſing. 51.* De materia cum limitationibus, *vide per Hipp. ſing. 534.* ¶ Quando Clericus non habet unde ſolvat, non debet moleſtari, ſed an hoc ſemper verum ſit, *vide Put. dec. 56. l. 1. & Math. Matheſ. ſing. 60.* ¶ Quod Sacerdotes pro debito pecuniario excommunicari non poſſint, neque incarcerari, proinde nec conveniri ultra quam facere poſſint; licet his omnibus expreſsè renunciaverit, *ſcribit Gom. Leo. deciſion. 14. in deciſion. diverſ. Tom. 2. Papon. libr. 18. titul. 5. arreſt. 38.* ¶ Concubinarius notorius celebrans, fit ipſo jure irregularis, & eſt privandus beneficio, & remanet ſuſpenſus ab officio, quoad ſe, & quoad alios. *Idem Guid. quaſt. 558.* ¶ Si probatum fuerit Clericum eſſe venatorem, non ſequitur, delictum fuiſſe commiſſum: quia poteſt intelligi hoc factum, recreationis gratia, *vide Raud. tractat. de analog. libr. 1. cap 31. numer. 27.* ¶ De pœna clerici venatoris, & quando venari liceat, *vide Menoch. de arbitr. libr. 2. caſ. 413.* ¶ Quibus afficiantur pœnis Clerici, qui horas Canonicas non dicunt, *vide eundem, caſ. 429.* ¶ Clericum pro alio fidejubentem, vel mutuo ſuſcipientem puniri Judicis arbitrio, *ſcribit idem Menoch. caſ. 432.* ¶ Ebrietas crimen graviſſimum in Clerico. *Idem Menoch. caſ. 404.* ¶ Pœna, quæ ſancita ſit in Clericum ſæpius in die Miſſam celebrantem, *vide Menoch. ib. caſ. 407.* ¶ Quid de Sacerdote celebrante Miſſam ſine debitis ſolemnitatibus, *vide caſ. 408.* ¶ De pœna Clerici proxenetæ, & mediatoris contractum illicitorum, *vide per eund. Menoch ib. caſ. 411.* ¶ Clericus deponitur, ſi viliſſimam artem exerceat. *ibidem caſ. 412.* ¶ Depoſitio, & degradatio Clerici, quando, & quomodo fieri ſoleat, & de multiplici earum differentia & effectu, *vide per eundem, caſ. 415.* ¶ De materia degradationis, & de modo qualiter fiat degradatio Clerici, vel Presbyteri, *vide per Guid. Pap. ſingul. 636.* ¶ Quoties in aliqua regula Religioſorum continetur quid fieri ſub certa pœna, ſi contraveniant, an illa tantum pœna teneantur, an verò incurrant etiam tranſgreſſionem voti, & committant peccatum, *vide eundem, ſing. 77.* ¶ Clericus in cauſa criminali, an poſſit torqueri, *vide Math. Matheſ. ſing 60.* ¶ Cogentes virgines, vel viduas ingredi Monaſterium, anathemati ſubjicitur, *Conc. Trid. cap. 18.* ¶ Clerici, qui tonſuram, & habitum per certum tempus reliquerunt, an debeant puniri, *vide Rot. Avenio. deciſ. 125. in deciſ. diverſo.* ¶ Regulares delinquentes, quomodo, & à quibus puniantur. *vide Concil. Trid. cap. 14.*

Quibus privari poſſit.

De abſentia Cardinalium, & aliorum Clericorum, & reſidentia, & qualiter tunc priventur beneficiis, vel excuſentur juſta de cauſa, *vide Afflict. deciſ. 189.* Sed quod Clericus à ſua Eccleſia abeſſe non poſſit, *tradit Menoch. de arbitr. l. 2. caſ. 478.* ¶ Clerici, qui ſunt ad ſervitium Epiſcopi, non perdunt diſtributiones quotidianas, & groſſas, licet non reſideant. *Borg. Caval. dec. 22. n. 22. de contr.* ¶ Propter ſimplicem fornicationem, Clericus hodie non debet deponi, *vide tamen Ant. Corſ. in ſuis ſingularib. litera F. ſingul. fornicatio.* ¶ Clericus quando amittat privilegium Clericale, *vide Papon. lib. 1. tit. 6. arreſt. 1.* ¶ An ſuſpenſus ab Ordine, ſive officio Sacerdotali, ſit ſuſpenſus à beneficio, & horis dicendis, *vide Boer. conſil. 21.* ¶ Crimen læſæ majeſtatis temporalis committens, beneficio Eccleſiaſtico non privatur; ſecus in crimine læſæ Majeſtatis Eccleſiaſticæ. *Rom. ſingul. 693. vide tamen in ſingul. 708. ibid.* ¶ Quis dicatur capax, vel incapax in beneficialibus, & quo tempore attendatur capacitas, *vide Papon. lib. 2. tit. 3. per totum, & Creſcen. deciſion. 11. alias 298. tit. de conceſſ. præb.* ¶ Concilium Provinciale, vel Univerſale, quando ob juſtas ſuſpicionis cauſas recuſari poſſit, & quando Concilium errare poſſit, *vide Menoch. de arbitr. libr. 2. caſ. 458.* ¶ Si beneficiatus eſt vagabundus, & tandiu abſit, dubitetur, an vivat, vel mortuus ſit, beneficium ejus poterit alteri conferri. *Ant. Corſet. in ſuis ſingul. litera V. ſing. vagabundus.* ¶ Clericus non incedens in habitu, non perdit privilegium Clericale, niſi poſt trinam monitionem. *Bart. in conſil. 225. vol. 1.* ¶ Intrans Religionem non poteſt exhæreditari, imo debet ſuccedere parentibus, niſi ſit de Fratribus Minorib. Sancti Franciſci. *Abb. conſ. 27. part. 2.*

Quibus privilegiis, & immunitatibus gaudeat.

An Eccleſiæ generaliter ab his muneribꝰ immunes ſint, in quibus non publica verſatur utilitas, *vide Ozaſ. dec. 68. n. 8.* ¶ Perſonæ Eccleſiaſticæ non debent gaudere fructibus beneficiorum (imo perceptos tenentur reſtituere) ſi non vacant debito tempore rebus Divinis. *Andr. Gail. obſ. 118. l. 2. n. 11. Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de ſal. tax. art. 1. gloſſ. una, n. 10. Tom. 3.* ¶ Minor 14. ann. ad beneficia obtinenda diſpenſatus per Papam, cum licentia credendi, ſi renunciaverit beneficio, an poſſit in integrum reſtitui adverſus ipſam reſignationē, vel alium contractum, factum ſuper rebus ipſius beneficii, *vide Boer. dec. 350.* ¶ Clericus in rebus propriis gaudet eo privilegio, quo Eccleſia: fallit in præſcriptione. *Idem Rom. ſing. 457.* ¶ Clerici regulariter non gaudent privilegiis conceſſis militibus armatæ militiæ, niſi quantum hoc ſit expreſsè à jure diſpoſitum. *Matheſ. ſing. 61.* ¶ Rector Eccleſiæ, ſi aliquid de ſuo impedit ad utilitatem ipſius Eccleſiæ, eſt ipſi ab Eccleſia in totum reſtituendũ. *Abb. conſ. 10. in fin. p. 2.*

Quando credatur Religioſo.

Literis Epiſcopi atteſtantis contuliſſe ordines alicui, credendum eſt, *Gram. dec 81.* ¶ An profeſſio probetur per teſtes ejuſdem Religionis, & de probatione profeſſionis, *vide Mag. dec. 141. Rot. Flor. & Vinc. de Franc. deciſ. 384. p. 2.*

Quæ impediant religionem, vel non, & quis promoveri poſſit, vel non.

Annus promotionis, intra quem Beneficiatus debet promoveri ad Sacros Ordines, quando incipiat currere, *vide Papon. libr. 3. tit. 15.* ¶ Temporis diuturnitas poteſt operari ſcientiam illegitimationis, ubi veriſimiliter poſſet haberi notitia eo tempore, per promoventem; alias ſecus. *Gram. d. dec. 81. n. 14.* ¶ Quæ infirmitates præſtent impedimentum ad petendam coadjutoriam, *vide eundem deciſ. 91. part. 2.* & de materia coadjutoriæ, *per Put. deciſion. 226. p. 3.* ¶ Experientiam requiri in promotis ad Eccleſiaſticos Ordines, & præſertim in his qui aliis præſunt, qua ætate quis ad Ordines Sacros promoveatur, à primo Ordine uſq; ad ultimum & de omni tempore, *vide Menoch. de arbitr. lib 2. caſ. 427.* ¶ Clericos ſeculares, & Presbyteros animarũ curam gerentes, poſſe regularem Religionem ingredi, *ſcribit idem Menoch. ib. caſ. 412.* ¶ Religionem deſerere an quis poſſit, & quando liceat ad aliam tranſire, *vide Menoch. de arbitr. libr. 2. caſ. 421.* ¶ Bigami, qui dicantur, & qualiter impediantur promoveri, *vide Capel. Thol. q. 235. 259. & ſeqq.* ¶ Ad miniſteriũ alicujus Eccleſiæ, Clerici ejuſdē debent promoveri. *c. Presbyteri, diſt. 24.*

Quibus præferatur.

Antiquior Eccleſia Parochialis, non præfertur minori Collegiatæ, licet poſtea illa afficiatur Collegiata. *Rot. Aven. deciſ. 12. in deciſion. diverſorum.*

Ad quæ teneatur.

Quod dicitur ſucceſſorem in Eccleſia debere ratū habere factum à prædeceſſore, procedit in facto rite, & legitime facto. *Mago. dec. 69. Rot. Florent. vide Put. dec. 237. l. 3. & Ver. dec. 359. p. 2.* ¶ Eccleſia quando ex ſuſcepto mutuo à Prælato, alterove adminiſtratore, teneatur, & quando creditor probare debeat pecuniam eſſe verſam in Eccleſiæ utilitatem, *vid. Menoch. de arbit. l. 2. caſ. 432. & Abb. conſ. 7. p. 2.* ¶ Monaſterium quando teneatur ex delicto, vel contractu per Monachū facto poſt ingreſſum, *vide Bart. in authen. ingreſſ. C. de Sacroſanct. Eccleſ. n. 35.* ¶ Clerici, qui aſſiſtunt Principibus, non tenentur reſidere, ideò non amittunt fructus magnos propter abſentiam. *Papon. lib. 1. tit. 3. arreſt. 6.* ¶ Quod Religioſi teneantur ad reſidentiam, niſi ex legitima cauſa, *habetur in Conc. Trid. ſeſſ. 23 decr. de reform.* ¶ Religionem profiteri non cogitur, obtinens beneficium regulare in commendam. *Guliel. Caſſad. deciſ. 32. num. 8. tit. 1.* ¶ Rector Eccleſiæ Parochialis tenetur ad reparationem ſuæ Eccleſiæ, ruinam minantis. *Capel. Thol. quæſt. 500.* Niſi aliter ſe habeat conſuetudo. *ib.* Et Epiſcopus etiam tenetur. *Joan. Gal. quæſt. 293.* ¶ Coadjutor futuram ſucceſſionem canonizari petens, coadjuti ætatem docere tenetur, *vide tamen Put. deciſ. 377. libr. 3.* ¶ Qui tenetur, cum decimum quartum annum compleverit, profeſſionem emittere, an teneatur ſtatim, finito decimo quarto anno, *vide Jac. Put. deciſ. 266. lib. 1.* ¶ Presbyter non debet ordinari ſine patrimonio, vel beneficio. *Papon. lib. 3. tit. 15. arreſt. 1. vide Concil. Trident. ſeſſion. 21. decret. de reform. cap. 2.* ¶ Si admiſſus ad beneficium curam animarum habens non fuerit promotus intra annum cum diſpenſatione, vel ſine, ſed nupſerit, ad quid teneatur, *vide ibid. Papon. arreſt. 2.* ¶ Mulieres cum Clericis cohabitare prohibentur *per Concil. Trident. ſeſſion. 25. cap 14. decret. de reform.* ¶ Minor 14. ann. poteſt obtinere officium ſimplex. *DD. de Rot. deciſ. 2. tit. de ætat. & qualit. in antiquiſ. alias. 276.* ¶ Quando Clericus eſt poſſeſſor beneficii, non tenetur fidem facere de Clericatu. *Idem Crav. conſ. 322. col. 5. verſic. & ſi dicatur, &c.* ¶ Electum ante confirmationem adminiſtrare non debere, alias puniri, *ſcribit idem Menoch. ibid. caſ. 403.* ¶ Electioni conſentire debet electus, vel præſentatus, antequam ſuſcipiat adminiſtrationem, & tenetur etiam petere confirmationem, ſed intra quod tempus hæc facere teneatur, *vide eund. caſ. 477.* ¶ Proviſi an teneantur intra duos menſes à die adeptæ poſſeſſionis præſtare juramentum in manibus Epiſcopi, *vide ib. d. c. 12.* ¶ Clerici, & Religioſi ante prandium, & cœnam, debent benedicere menſam, & poſt, reddere gratias, alias peccant. *Pet. de Rav. ſing. 904.* ¶ Debitor Monaſterii, ut non ſolvat, & tamen à debito liberetur, debet ingredi ipſum Monaſterium. *Mar. de Mant. ſing. 30.* ¶ Regulariter Clerici recurrere non debent ad imperatorem, ut ipſe de illis cognoſcat. *Ozaſ. deciſ. 30. n. 4.* Quia laicus nullam videtur habere juriſdictionem in Eccleſiaſticos, *vide eundem, dec. 68 n. 22.* ¶ Fallit primo quoad temporalia, in quibus Epiſcopi, & Clerici ſunt ſubditi Imperatori, Regibus, & Principibus: quia Imperator Vicarius Dei dicitur in temporalibus. *id. dec. 30. n. 5.* ¶ Fallit ſecundo, quando Clericus prætendit ſe oppreſſum, ſive gravatum à Judice Eccleſiaſtico: tunc enim poteſt recurrere ad Imperatorē, ſeu ad aliū Principem ſecularem. *Ozaſ. d. dec. 30. n 13.* Et appellare ad ſupremam Curiam temporalem. *vid. Pap. l. 19. tit. 2. arreſt. 1. & ſeq.* ¶ Fallit tertiò, neceſſitate imminente: nam neceſſitas, vel periculū ubi imminet, Romanus Pontifex non eſt conſulendus. *id. Ozaſ. dec. 68. n. 21.* ¶ Eccleſia quandoq; damnum patitur ob Prælati delictum, vel culpam. *c. fin. de cap.* ¶ Tunc tantum Monaſterium tenetur præſtare alimenta Monacho in aliud Monaſteriū tranſlato, quando ille Monachus tranſlatus in illud primum Monaſteriū tranſtulit bona, & ſecundum Monaſterium eſt inops. *Menoch. conſ. 193. n. 12. l. 2.* ¶ Clericus contumax citatus coram Judice temporali, veniens, & allegans privilegium Clericale, non tenetur ad expenſas contumaciales. *Pap. l. 7. tit. 6. arreſt. 4.* Sed, quòd teneatur compreare, & fidem facere de privilegio Clericali, *vide eund. l. 7. tit. 7 arreſt. 5.* ¶ Eccleſiaſticæ perſonæ, an compelli poſſint ad ſolutionem onerum militarium, vel à bello dependentium, & an teneantur pro modo facultatū, vel pro arbitrio, & an ſi recuſent, poſſint compelli auctoritate Principis ſecularis, *vide Ozaſ. dec. 68. & conſ. ib. impreſſum.* ¶ Quod Clerici poſſint ad collectarum ſolutionē compelli pro expellendis deprædatoribus, *ſcribit id. Ozaſ. d. dec. 68. n. 7.* Sed, quòd debeant compelli per Judicem Eccleſiaſticum, *trad. Natt. conſ. 2.* ¶ Clerici non tenentur ad ſubſidia, & tributa, etiam pro rebꝰ regiſtratis, quas ipſi acquirunt quoquo titulo. *Guid. Pap. q. 381.* ¶ Eccleſia tenetur, Prælato non exiſtente ſolvendo. *Vincent. de Franc. dec. 296. part. 2.* ¶ Quando Prælato ſucceſſor teneatur approbare factum anteceſſoris, *vide Mob. dec. 270.* Et quando teneatur ad debita, *vide Abb. conſ. 10. p. 2. Guid. Pap. ſing. 501. Pap. l. 21. tit. 8. arreſt. 3. & ſeqq. & eund. Mobed. dec. 204 & dict. dec. 270. ejuſd.* ¶ Prælato condemnato, & in aliam dignitatem tranſlato, fit executio in fructibus. *Boer. dec. 204. n. 50.* ¶ Succeſſor obligatus ad debita prædeceſſoris, poſt litem motam ad aliam Eccleſiam tranſlatus, an etiam teneatur illa debita ſolvere. *Put. dec. 40. lib. 3.* ¶ Contra perſonam Religioſam, quomodo fiat executio, & in quibus bonis, *vide Pap. l. 18. tit. 5. arreſt. 9. & ſeqq. arreſt. 16. & 33. ib.*

Qui ſint effectus religionis.

Si poſthuma fuerit inſtituta, ſi intraverit Monaſteriū, ſi nata Monaſterium non ingrediatur, teſtamentum erit nullum. *Bart. in l. 4. C. de Inſtit. & ſubſtit. n. 3* Sed ſi intraverit, & non permanſerit, quid juris, *vide eund. in l. 7. eod.* ¶ Factum Prælati quandoq; nocet Eccleſiæ, *vide Bart. in l. 10. C. de Sacroſanct.* Et quandoq; non. *Vinc. de Franc. dec. 35. n. 7.* Tamen confeſſio Prælati non facta tempore infirmitatis ad liberandum, valet, & ſucceſſori præjudicat: ſecus ſi fiat tempore infirmitatis: quia actus factus tempore mortis, non præjudicat alteri, de cujus præjudicio tractatur. *Afflict. d. dec. 168.* ¶ Quando confeſſio Prælati extra præjudicium Eccleſiæ noceat, & quam habeat diſtinctionē, *vid. Afflict. d. dec. 168. n. fin.* ¶ Confeſſio liberatoria facta per Abbatem in extremis laborantem, non liberat debitorē à debito contracto. *Menoch. conſ. 39. vol. 1.* ¶ Confeſſio Prælati præjudicat Eccleſiæ in caſibus, in quibus eſt legitimus adminiſtrator. *DD. de Rot. dec. 3. tit. de confeſſ. in novis, alias 466.* ¶ Clauſula, Supplentes omnes defectus, & exceptione quacunq; non obſtante, non operatur, quominus opponi poſſit contra perſonam, quòd non ſit legitima, aut ſit inhabilis ad actum, *Crav. conſ. 104. & Felyn. conſ. 44* ¶ Exceptio Clericatus ad opponendam fori declinatoriam, poteſt opponi per alium nomine Clerici abſentis. *Vincent. de Franc. dec. 339. p. 2.* Sed contrarium videtur tenere *Pap. l. 7. tit. 7. arreſt 5.* ¶ Prælatus, ſi non ſolvat Canonem pro re, quam Eccleſia habet in Emphyteoſi, ejus vita durante, ſibi præjudicat, non autem Eccleſiæ poſt ejus mortem. *Rom. ſing. 270.* ¶ Expreſſio, quod quis eſſet in anno duodecimo, cùm eſſet in anno decimo, reddit gratiā ſubreptitiam. *Id. Put. dec. 187. l. 1.* ¶ Statutum contra libertatem Eccleſiæ, nullius eſt momenti. *Bart. in conſtit. caſſa. & irrit. C. de Sacroſanct. Eccl.* ¶ Statutum laicorum valet in præjudicium Eccleſiæ in quærendis, non autem in quæſitis. *Dec. conſ. 269.* ¶ An profeſſio facta in fraudem commiſſi delicti, eximat profitentem à judice temporali, *vide Vincent. de Franc. dec 384. & 395. part. 2.* ¶ Decretum ligat, ſi is, ad cujus favorem eſt appoſitum, illo uti velit, quando reſpicit commodum illius qui decretum obtinuit. *Idem Ver. dec. 249. part. 1.* ¶ Exequi poteſt ſententia contra cedentem beneficium in favorem certæ perſonæ, quia

cedens remanſit in poſſeſſione, & ſuſtinuit litem. *Idem Ver. deciſion. 326. part. 1.* ¶ Prudentes eſſe eligendos ad Sacros Ordines, & aliqua de prudentia enarrantur per eundem. *Menoch. ibidem caſ. 426.* ¶ Quando de Divino cultu agitur, pendente lite per modum proviſionis, fit proviſio. *Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de sent. proviſion. in præfation. numer. 37. Tom. 1.* ¶ Maritus ſi quid uxori relinquat, donec caſte vixerit, & vitam vidualem ſervaverit, etiam relictum debetur, uxore ingrediente Monaſterium. *Franc. Crem. ſing. 143.* ¶ Papa ſi mandat alicui, quod provideat tali de sliquo beneficio, ſi reperitur idoneus, & providestur, non facta Inquiſitione, proviſio tenet, *Bart. in libr. 51. §. filiusfamil. ff. de acq. hæred.* ¶ Per ingreſſum Religionis, non cedit dies fideicommiſſi; niſi ingreſſus ſit quis Religionem Frstrum Minorum. *Bart. in libr. 79. §. hæreditatem. de legat. 2.* ¶ Crimen notorium beneficii privatione dignum, an excludat ipſius reſtitutionem petentem, *vide Abb. quæſt. 4.* ¶ Facultas nominandi expirat, fsćta prima nominatione. *Caſſad. deciſ. 9. tit. de conceſſion. præbend.* ¶ Teſtamentum conditum ante ingreſſum Religionis, quando confirmetur per ingreſſum, & profeſſionem, *vide Bart. in libr. 1. numer. 7. ff. de teſtamentis.* ¶ Utilitas communis Clericorum, & laicorum ubicunque verſatur, onus debet eſſe utriuſque commune. *Abb. conſil. 3. part. 1.* ¶ Epiſtolæ Pontificis faciunt jus generale. *Bart. in libr. 2. C. de legib.* ¶ In viro. & uxore alter ſine licentia alterius non poteſt ingredi Monaſterium *Bart. in repet. ad authen. ingreſſ. num. 15. C. de Sacroſanct. Eccleſ.*

TITULUS QUARTUS.

De rebus Sacris, & Sacramentis.

Quæ dicatur res Sacra, & Sacramentum.

RES Sacræ ſunt, quæ rite per Pontificem Deo dicatæ ſunt, ſeu ad Divinum miniſterium deputatæ, quæ non poſſunt (niſi pro captivis redimendis) alienari. *§. Sacra res. Inſtitut. de rerum diviſion.* ¶ Quæ ſacramenta ſint neceſſaria, & quæ voluntaria, *vide Mart. quæſt. 949.*

Quibus modis intelligatur.

Monaſterium præſumitur ab eo conſtructum, qui ad id ex teſtatoris diſpoſitione, tenebatur, *Paul Æmil. Ver. deciſ. 226. part. 2.* ¶ Ad conſequendam Indulgentiam bons voluntas non ſufficit, niſi forma ſervetur. *Deciſ. conſil. 278. numer. 2.* ¶ Eccleſia, ſicut Martyrium, ab Abel viro juſto ortum habuir, ſed quomodo, *vide Marc. de Mant. ſing. 370.* ¶ Favore Religionis, intelligitur in dubio, quod eſt majus, ideo Cslix ſi debeatur Eccleſiæ debet fieri de srgento. *Bart. in libr. 40. §. Seja. ff. de auro & argent. legat.* ¶ Quando teſtator mandat ædificari Eccleſiam, quid juris, *vide eundem, conſil. 26.* Et ædificata debet dotari. *Abb. conſil. 89 part. 2.*

Quando alienari & capi poſſit.

Res Sacræ, quando poſſint alienari, quis poſſit pro illis agere, qus actione agatur, & quis præferatur in agendo, *vide Bart. in libr. 17. C. de Sacroſanct. Eccleſ.* ¶ Quæ tamen pro re Sacra ultro offeruntur, Gregorii conſtitutione accipi ſine delicto poſſunt. *vide Pet. Roy. deciſ. 3. Lit. num. 538. in deciſ. diverſ.* Imo, quod Presbyter poſſit petere eleemoſynam pro celebratione Miſſarum. *ſcribit Papon. lib. 1. tit. 1. arreſt. 1. & 2. vide ibid. arreſt. 7. tit. 3.*

Quibus modis miniſtrari poſſint Sacramenta.

Sacramenta Divina gratis miniſtrari debent, non obſtante quacunque conſuetudine in contrarium. *Ozaſ. deciſ. 99. num. 3. & 32.* Ideo ſolvere quis non cogitur, neque de jure, neque de conſuetudine pro Sacramentis Eccleſiaſticis. *Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 72. num. 8. part. 2. vide Caſſad. deciſ. 1. de conſuetudine, & ſupra, tit. prox.*

Quæ pœna detur pro rebus ſacris.

Pstitur pœnam dupli, qui rem litigioſam conſecrst, vel dedicate facit *l. fin. ff. de litigioſis.* ¶ Qualiter puniatur percutiens Imagines Chriſti, aut intemeratæ Virginis, vel Sanctorum, *vide Papon. lib. 1. tit. 2. arreſt. 1. & ſeqq.*

Miſcellanea.

In domo Regia, vel in Sacra, non poſſunt aliquorum Imagines pingi, nec ſtationes fieri, nec equi introduci, minus convivia nuptiarum fieri. *l. per. C. de operib. publ.* ¶ Contrectans res effectas Religioſas tenetur crimine læſæ Religionis, nec excuſat eum titulus, cum ſit nullus. *l. 1. C. de ſepult. viol.* ¶ Confugiens ad Eccleſiam, qusndo non poſſit capi, *vide infra, tit. ſeq.* ¶ Presbyteri poſſunt celebrare in Capellis sd libitum, non conſiderato intereſſe Rectorum Eccleſiarum Parochialium. *Papon libr. 1. tit. 1. arreſt. 4.* ¶ Quid juris, quando Sacerdos accipiens mutuum, tradit rem Sacrsm creditori pro pignore, *vide Papon. ibid. arreſt. 8. & 10.* ¶ Si quis de jure communi, vel ex ſententia debeat ſepeliri in aliqua Eccleſia & ſibi alibi elegerit ſepulturam, quid juris, *vide Cmv. conſ. 10.* ¶ Quando de Divino cultu agitur, pendente lite per modum proviſionis, fit proviſio. *Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de ſentent. proviſio. in præfat. numer. 37. Tom. 1.*

TITULUS QUINTUS.

De his, qui ad Eccleſias confugiunt.

Qui gaudere poſſint privilegiis Eccleſiæ.

HOmicida voluntarius non debet gaudere immunitate, ut non poſſit capi in Eccleſia, ſed ab ea extrahi poteſt. *Guid. Pap. quæſt. 121.* ¶ Quæ perſonæ gaudeant ipſa immunitate, & quæ non *per Boer. deciſ. 109 & 110. Papon. libr. 1. tit. 1. arreſt. 16. & ſeqq.* ¶ Legis auxilium fruſtra invocat, qui in legem committit: ideo ſi aliquis ſemel commiſerit ſacrilegium in Eccleſis, vel Cimiterio, & poſtea ob sliud delictum fugiat ad Eccleſiam, non debet gaudere immunitate ipſius. *Capel. Thol. quæſt. 423.* ¶ Exiſtenti in immunitate Eccleſiæ, non poteſt obſidio opponi circumcirca Eccleſiam, vel alimenta denegari. nec in ipſa Eccleſis debet compeditari. *Guid. Pap. quæſt. 121.* ¶ Grsſſtor, qui tantum ſemel in via publica, vel in ſylva furatus fuerit, & aufugerit ad Eccleſiam, debet gaudere immunitate ipſius. *Ludov. à Peg. in ſuis quæſt. criminal. cap. 40.* ¶ Vide materias ſpectantes ad hunc tit. *per Bart. in Auth. de mandat. Princip. § ſed neq.* ¶ Immunitas Eccleſiæ eſt de jure Divino; ideo violenter extractus sb Eccleſia, reſtitui debet, & extrahens tenetur crimine læſæ Majeſtstis. *vide Capel. Thol. quæſt. 423. Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de immunit. Eccleſ. art. 1. gloſſ. 3. Tom. 2.* ¶ De ipſa immunitate Eccleſiæ, quo jure ſit inventa, quid ſit, quare detur Eccleſiis immunitas, quæ Eccleſiæ gaudeant ipſa immunitste, quibus perſonis concedatur, & quibus denegetur, qus pœna puniantur, qui violst ipſam immunitatem, & qualis ſit effectus illius, *vide eundem Rebuff. ibidem dict. tract. de immunitate Eccleſiæ.* ¶ Hæc immunitas non datur fugienti ad Eccleſiam pro debito. *ibidem gloſſ 2.*

¶ Per-

¶ Permiſſo extrahendi ab Eccleſia, an ſit concedenda, *ibid.* ¶ Eccleſia habet immunitatem, ne quis ibi capiatur, ſed quando hoc procedat, *vide Clar. in ſua Pract. crim. §. fin. q. 30.* ¶ Privilegia conceſſa Eccleſiis quantum ad hoc, ut confugientes ad eas ſint tuti, firma permanent. *l. 22. C. de Epiſc. & Cler.*

TITULUS SEXTUS.

De Baptiſmate.

Qui Baptizari poſſint.

DE Baptiſmo parvulorum Judæorum, qui fuerunt Baptizati, ignorantibus parentibus, *vide Afflict. deciſ. 151.* ¶ De triplici ſpecie Baptiſmi, & de ipſo Baptiſmo, & ejus forma *per Marc. q. 949.* ¶ Infans pro parte natus, an poſſit Baptizari a laico, vel à fœmina, *Capel. Thol. q. 156.* ¶ An Baptizari in vero matris puer non debeat, niſi emittat caput, *Marc. q. 949. num. 14.* ¶ Baptizatur infidelis etiam ſimulatam Baptizandi intentionem habens, ſi Baptizantis intentio adſit, & ad permanendum in fide Chriſti, compelli poteſt. *Auguſt. Ber. q. 1.*

Qui ſunt effectus.

Judæus, qui efficitur Chriſtianus, poſt Baptiſmum, tenetur ad reſtitutionem. *ibid.* ¶ Licet per Baptiſmum tollatur omnis pœna Spiritualis; tamen non tollitur corporalis, & temporalis: ideo quis poteſt inquiri de delictis commiſſis ante Baptiſmum, *Dec. conſ. 130.*

TITULUS SEPTIMUS.

De electionibus perſonarum Eccleſiaſticarum.

Electio Quæ dicatur, & quid ſit.

DE materia electionis factæ in diſcordia, & de ipſa electione *per Dec. conſ. 522. lib. 2. & conſ 523.*

Qualis ſit.

Electio Abbatis, de jure pertinet ad Conventum proprii Monaſterii. *Vera. deciſ. 296. part. 1.* ¶ Beneficia illa de jure dicuntur electiva, quæ ſunt caput Collegii, non alia *Vera. deciſ. 295. part. 1.* ¶ Beneficia Epiſcopatus, Archiepiſcopatus, Abbatiarum, Decanatuum, ac Prioratuum, dicuntur electiva: quando dicantur vacare. *Boer. deciſ. 2.*

Quæ requirantur.

Qui modus circa vota, in electionibus ſervandus ſit, *vide ibid. q. 924.* ¶ Scientia adverſarii requiritur, ad hoc, ut quis videatur eſſe in quaſi poſſeſſione alicujus electionis. *Bart. in l. 1. § denique, ff. de aqua pluv. arc.* ¶ In confirmatione electionis, ſunt vocandi, quorum intereſt. *Ægid. Bellam. concluſ. 671.* ¶ Electio, adhoc, ut valear, oportet de neceſſitate, quod eligatur quis à majori parte habentum jus eligendi, habito reſpectu ad totam congregationem. *idem Abb. conſil. 25. part. 2.* ¶ Quando jus facit contra poſſidentem, & pro eo, qui petit, non ſufficit (in materia electionis) quaſi poſſeſſio: ſed eſt neceſſarius titulus. *Vera. deciſ. 296. num. 4. part. 1.*

Quibus modis fieri, confirmari poſſit.

Electio a majori parte fieri, quando dicatur, & quæ dicatur major pars, *Franc. Marc. q. 922.* ¶ Electio Sacerdotis, vel Canonici, qualiter fiat, & quando valeat, vel non, & quæ in illa requirantur, *Boer. deciſ. 1. 2.* ¶ De electione, & quomodo confirmetur, *vide Marc. q. 1182.* Et de electione ſummi Pontificis per Capic. *deciſ. 114.*

Quando præſcribatur.

Electio, ſeu conſenſus eligentium, an præſcribatur per non uſum 30. ann. vel 40. eundem *Capic. deciſ. 134.*

Qui eligere ad quem ſpectet electio, & qui variare poſſint.

Electione commiſſa pluribus, an poſſint eligere unum ex ſe, *Bart. in l. 107. §. ſi à Titio, de leg. 1.* ¶ Electio, an ſpectet ad Collegium, vacante Eccleſia per privationem Prælati, *Boer. deciſ. 206. n. 8.* Electionem habens ex officio ſibi commiſſo, ſi ſemel eligat (etiam abſentem) non poteſt amplius variare. *Abb. conſ. 11. p. 2. n. 6.*

Qui ſint effectus.

An electus in eligentium numero computetur. *Marc. q. 929.* ¶ Abſens in electione Rectoris, qui non poteſt mittere Procuratorem, non poteſt (etiam volente Capitulo) vocem ſuam per literas nunciare. *Rom. ſing. 801.* ¶ Electus cujus electio tenuit de jure gentium, eſt tutus in foro conſcientiæ. *Boer. deciſ. num. 13.* ¶ Medietas ſi uni conferatur, & aliæ partes aliis, neutra collatio tenet: quia major pars Capituli, non reſpectu aliarum partium, eſt ſumenda: ſed reſpectu totius. *Boer. dec. 111.* ¶ Prælatus ſi in aliqua electione habeat tertiam partem, Capitulum aliam tertiam, & aliqua Univerſitas aliam tertiam, tunc vocea non judicantur per capita. *Abbas conſ. 57. part. 1.*

Quibus modis valeat, vel finiatur.

Facta prima nominatione, facultas nominandi expirat. *Caſſ. deciſ. 9. tit. de conceſſ. præbend.* ¶ Electio facta citra ſolemnitatem Concilii Baſilienſis, an valeat, *Boer. deciſ. 71.* ¶ Electio quando non, *Bart. in §. & hanc. Authen. quomodo oporteat Epiſcopos.*

TITULUS OCTAVUS.

De Beneficialibus in genere.

Beneficium in genere. Quid ſit.

DE remedio poſſeſſorio in beneficialibus vide etiam infra, *tit. de interd. recuper. poſſ.* ¶ Paria ſunt ſpoliare, vel in ſpolii vitium ſuccedere, *Mohed. deciſ 206. num. 3.* ¶ Dictionis, Parochiæ ſignificatio, quæ ſit, *vide Ozaſ. deciſ. 106. num. 2.* ¶ Parochiale jus quod ſit, & quibus modis conſideretur, *vide ibid. n. 2.* ¶ Diſtributiones quotidianæ proprie dicuntur, quæ actu & re ipſa diſtribuuntur, & de ipſis diſtributionibus, & quod ſint indictæ jure Divino, *vide per Dec. conſil. 281.* ¶ Inſtitutio eſt vere collatio. *Ægid. concluſ. 620.* ¶ An ſede vacante, Capitulum ſuccedat in collatione beneficiorum, & quid in temporali habente cuſtodiam, *Capel. Thol. q. 93.* ¶ Electivum beneficium dicitur tantum illud, in cujus collatione requiritur confirmatio Superioris, ſeu ſervatur forma *cap. quia. de elect. vide DD. de Rom. deciſ. 1. de election. ibid.*

Quale ſit. Quibuſque modis intelligatur.

Tempus ad inſtituendum præſentatum, non eſt præfixum à jure. *Boer. deciſ. 312.* ¶ Clauſula, Ex nunc prout ex tunc, & contra, non eſt retrotractiva ad diem datæ, in præjudicium juris alteri medio tempore quæſiri, *idem Put. deciſ. 190. lib. 2.* ¶ Proviſio ordinarii concurrens cum proviſione Legati, eſt favorabilior, *vide Papon. lib. 2. tit. 9. arreſt. 12.* ¶ Præventio, & proviſio Papalis, procedens ex cuſtodia corporis & mortui ultimi Beneficiati, non eſt conſiderabilis, *Papon. lib. 3. tit. 10. arreſt. 1.* ¶ Reformatio omnis, vim novæ proviſionis habet, *Ægid. concluſ. 634.* ¶ De expenſis faciendis pro reparatione beneficiorum, *vide per Pap. lib. 1. tit. 1. arreſt. 12.* ¶ Reparationes beneficiorum omiſſæ per anteceſſorem, poſſunt fieri ex fructibus beneficii, *ibid. arreſt. 14. & ſequent.* ¶ Capitulum ſi habet debita, debet inprimis, & ante omnia illa de ſuis introitibus, & bonis ſolvere, & poſtea reſiduum introitus bonorum ſuorum communalium diſtribuere inter reſidentes per capita: ſi vero introitus non ſufficiunt, debent debita ſolvi per ſolidum, & libram, ut qui plus habet, plus ſolvat, & non per capita. *Berg. Caval. deciſ. 22. de contr. part. 2.* ¶ Beneficia illa de jure dicuntur electiva, quæ ſunt caput Collegii, non alia, *idem deciſ. 295. part. 1.* ¶ Fructus non intelliguntur deducta penſione, quando agitur de valore

Impe-

impetrationis, exprimendo. *Put. deciſ. 202. lib. 3.* ¶ Beneficium primo Curatum poſtmodum ſine Cura rectum pro ſimplici, ac non Curato habetur, retinetque ultimum habitum. *Dec. conſ. 126.* ¶ Beneficium vivenus ſcienter impetrans, quibus pœnis ſubjiciatur. *Capel. Thol. quaſt. 480. & 494.* ¶ Inſtitutio beneficiorum de jure communi, pertinet ad ſolum Epiſcopum. *Abb. conſil. 106. part. 2.* ¶ De forma petitionum, & articulorum in cauſa beneficiali, *vide per Abb. in ſua pract. c. 128.* Et de forma libelli, *ibidem cap. 124.* ¶ Quæ exceptiones poſſint opponi contra actorem reſpectu beneficii, *vide ibid. tit. de except.* ¶ Si beneficium litigioſum transferatur in alium, quid juris, *vide ibid. tit. ut lite pendente.* ¶ Beneficium non debet inter duos dividi. *Guid. ſing. 907.* ¶ In beneficialibus licitum eſt redimere vexationem ſuam, quando quis Canonice habet plenum jus, & ſit in poſſeſſione beneficii. *Guid. Pap. ſing. 725.*

Quæ requirantur.

Quæ requirantur, ut quis poſſit intentare poſſeſſorium in beneficialibus, *vide Rebuff. d. tract. de cauſ. beneſic. poſſ. art. 6. gloſſ. 1.* ¶ Quando poſſeſſor obtinet alium titulum, cujus virtute vult ſe tueri, non eſt neceſſaria nova apprehenſio poſſeſſionis. *Papon. lib. 8. tit. 7. arreſt. 5.* ¶ Curata beneficia requirunt Clericaturam, & intra annum Ordinem Sacerdotalem. *Boer. deciſ. 171. num. 3.* ¶ Doctoratus expreſſus in gratia proviſionis, eſt verificandus per impetrantem: qui à Papa facilius confert Doctoribus, & literatis. *Vera. dec. 277. part. 1.* ¶ Circa gratias obtinendas veritas eſt exprimenda ſub pœna falſi, *vide Concil. Trid. fol. 400.* ¶ Impetrans tenetur gratiam ſuam verificare, cum omnia narrata in ea ſint pars gratiæ. *Vera. deciſ. 27. num. fin. part. 1. deciſ. 39. & 240. part. 2.* ¶ Mandatarius proviſus à Papa, debet intimare ſuo Ordinario literas ſui mandati; alias interim ipſe Ordinarius non habet manus ligatas. *Papon. lib. 2. tit. 6 arreſt. 3.* ¶ An de beneficiis in compatibilibus, debeat fieri mentio in diſpenſatione ſuper incompatibilitate, *vide Put. deciſ. 246. lib. 1.* ¶ Qualiter facienda ſit mentio de qualitate beneficii in impetratione, *vide ibid. deciſ. 12. num. 12.* ¶ Succeſſor in beneficio, tenetur ſolvere debita prædeceſſoris, pro Eccleſiæ neceſſitate contracta, quod etiam habet locum in Prælato. *Capel. Thol. quaſt. 70. ſupra tit. de perſonis Religioſis.* ¶ Camera Apoſtolica ſuccedens in ſpoliis defuncti, an teneatur ſolvere creditoribus, & quid in alio ſucceſſore in beneficio, *vide DD. de Rot. deciſ. 41. titul. de probat. in antiq. alias 737.* ¶ Impetrans an teneatur facere mentionem omnium beneficiorum, quæ obtinet, *Jo. Mohed. deciſ. 171.* ¶ Dignitas Curata, requirit 25. ann. ætatem, niſi Papa illam contulerit. *Put. deciſ. 403. lib. 1.* Quia tunc cenſetur diſpenſare, ſi ſcienter confert. *idem deciſ. 448.* ¶ Impetrans quodcunque beneficium, quæ exprimere debeat in precibus, adhoc, ut impetratio valeat: & quando ob ſubreptionem, vel obreptionem vitietur, *Menoch. caſ. 201. num. 32. & ſeqq.* Exprimenda verſantur circa tria, nempe circa perſonam impetrantis, circa qualitates beneficii, quod impetratur, & circa jus, quod in beneficio impetrando alteri competit. *Menoch. ibid. num. 32.* ¶ Derogatio, quæ, & qualis requiratur, quando præceſſit diſpoſitio habens clauſulam derogativam ad ſequentes diſpoſitiones, *Cravet. conſil. 126.* ¶ Impetratio Capellæ, ut jure conſiſtat, quæ requirantur, *vide Dec. conſil. 135.* ¶ Prætendens beneficium jure devolutionis, tenetur declarare modum devolutionis. *Papon. lib. 3. tit. 7. arreſt. 1.*

Quibus modis probari poſſit.

In interdicto retinendæ in beneficialibus, an ſufficiat probare antiquiorem poſſeſſionem; an vero requiratur probatio tituli, ſaltem colorati, ad juſtificationem ipſius poſſeſſionis, *Ozaſ. deciſ. 55.* ¶ In poſſeſſorio non eſt neceſſe probare narrativam, ſed ſufficit oſtendere literas expeditas, & tranſlationem. *Mohed. deciſ. 158.* ¶ Agens pro beneficio impetrato, quid debeat probare. *Capel. Thol. quaſt. 465. Jac. Put. deciſ. 330. 344. & 356. lib. 1. Creſc. deciſ. 21. alias 761. tit. de probat.* ¶ Impetrans aſſerens ſe receptum in Canonicum, an debeat hoc probare, ad evitandum obreptionem, *vide Creſcen. deciſ. 4. alias 143 tit. de conceſſ. præbend.* ¶ Conſumptionem expectativæ objiciens reus, & poſſeſſor actori, non tenetur probare illud beneficium comprehendi ſub expectativa actoris: actor verò tenetur. *idem Mohed. deciſ. 130.* ¶ An gratiatus teneatur probare beneficium non excedere valorem, de quo in gratia, parte adverſa opponente de valore, *vide Put. deciſ. 24. lib. 1.* ¶ Valor beneficii liquidatus per teſtes, deponentes de publica voce, & fama ex auditu à Canonicis ejuſdem Eccleſiæ, dicitur legitimè probatus. *Put. deciſ. 29.* ¶ Ut poſſeſſor à poſſeſſione ſua beneficii amoveatur, tenetur ratificans apertè probare, ratificationem ſuam alterius poſſeſſionem præceſſiſſe. *Put. deciſion. 157. lib. 1.* ¶ Valor an probetur ad impugnandam gratiam, ſi non dicatur, deductis oneribus, *Creſcen. deciſ. 2. alias 29. tit. de probation.* ¶ Valor beneficii, quando dicatur legitimè expreſſus, *vide Vera. deciſ. 328. & 331. part. 3.* ¶ Et quis teneatur illum probare, *vide deciſ. 329. & ſeqq. ibid.* ¶ Expectans Apoſtolicus, quando concurrit cum proviſo ab Ordinario proviſore, debet probare beneficium vacaſſe in menſe Apoſtolico. *Put. deciſion. 266. lib. 3.* ¶ Actore non probante, reus abſolvendus eſt, etiam in beneficialibus, quid, ſi ambo probaverint, & jura eorum ſint obſcura, *vide Rebuff. ibid. tract. de cauſ. beneſic. poſſeſſ. gloſſ. 1. art. 8. & 9. num. 6. & ſeqq. fol. 80.* ¶ An obitus in aliquo menſe probetur, quando duo teſtes deponunt de menſe, & duo de anno, *vide Creſcen. deciſ. 3. alias 33. de probat.* ¶ Sufficit probare per famam, & alia adminicula, quòd collator erat in quaſi poſſeſſione conferendi. *D.D. de Rot. deciſ. 3. de prob. in novis, alias 133.* ¶ Narrans tenere beneficium à ſe creatum, & dotatum in gratia; non aſtringitur ad probandum hujuſmodi creationem & dotationem, *DD. de Rota, deciſ. 10. eſt. de reſer. in nov. alias 84.*

Quibus modis præſumatur.

Ubicunque poſſeſſio eſt antiqua, ſeu longa, concurrente patientia Diœceſani, præſumitur titulus beneficii, adeo, quòd Beneficiatus non poſſit compelli edere titulum. *Anton. Corſett. in ſuis ſingul. littera T. ſing. titulus.* ¶ Subreptio bullæ niſi probetur, doloſa non præſumitur: & alleganti probatio incumbit. *Vera. deciſ. 220. part. 3.* ¶ Acceptatio beneficii, præſumitur facta in tempore. *Put. deciſ. 161. lib. 1.* ¶ Beneficiatus præſumitur de jure habere congruam portionem: niſi de contrario conſtet. *Vera. deciſ. 62. part. 1.* ¶ In dubio proviſio alicui facta, an præſumatur per eum ratificata, *vide Put. deciſ. 27. lib. 1.*

Quibus adjudicari, provideri, & qui habere poſſunt beneficium.

Etiam de conſenſu partium, beneficium non poteſt adjudicari uni ex litigantibus. *Pap. lib. 8. tit. 7. arreſt. 1.* ¶ Licet confeſſio partis non ſufficiat ad effectum adjudicandi beneficium alteri, niſi aliter conſtiterit de jure agentis, tamen ſecus erit quoad impoſitionem ſilentii. *DD. de Rot. deciſ. 44. de teſtibus & atteſtat. in antiq. alias 245.* ¶ Titulo non viſo, nulli debet adjudicari poſſeſſio beneficii. *Boer. d. deciſ. 89. vide Cabal. Milleloq. 923. Papon. lib. 2. tit. 9. arreſt. 14.* Sufficit tamen exhibere titulum coloratum. *Rebuff. in conſtitut. Reg. de cauſ. beneſic. art. 1. num. 4. Tom. 3. Cravet. conſil. 258. num. 9. vide Guid. Pap. ſing. 781. Abb. quaſt. 4. num. 7. Vera. deciſ. 307. & ſeqq. part. 3. Caſſad. deciſ. 1. & Pet. Beninten. deciſ. 23.* Quomodo dictum intelligatur, *vide Cravet. d. conſ. 258. num. 13.* Et an ſemper ſufficiat titulus coloratus, *vide eundem,*

conſ.

conſ.322. ¶ Quando duo contendunt ſuper beneficii poſſeſſione, qualiter per modum proviſionis adjudicetur alteri ipſorum, *vide Papon. lib. 8. tit. 11.* ¶ Quando per modum proviſionis alter ex litigantibus ſuper poſſeſſione beneficii obtinuit, an, & quando teneatur præſtare cautionem, *vide ibid. arreſt. 10. & ſeqq.* ¶ Beneficium nullum poteſt dici ſuum, niſi quis habeat titulum prælationis. *Capic. decis 3.* ¶ Archidiaconatus Eccleſiæ, non poteſt canonicè teneri cum alio beneficio Curato, licet non habeat curam animarum propriè, vel impropriè; ſed ſolum nomen juris. *Boer. deciſ.286. num.16.* ¶ In deciſione prima Caſſad. tit. de conſtitutione ſcribuntur quatuor tempora, quibus varia fuerunt condita ſtatuta contra retinentes inſimul plura curata beneficia Eccleſiaſtica. ¶ Lite pendente ſuper beneficio, Ordinarius de eodem, quando providere non poſſit, etiam altero litigantium defuncto, *vide Gulıel. deciſ. 5. tit.1.* ¶ Canonicus ultra numerum ſtatutum, poteſt de Canonicorum conſenſu eligi, licet non ſufficiant facultates Eccleſiæ. *DD. de Rot. ibidem dec. 2. alias 231.*

Qui ſit Judex competens.

Judex ſecularis requiſitus inter Clericos in poſſeſſorio, eſt Judex competens in materia beneficiorum. *Gram. deciſ. 78. Guid. Pap. quæſt. 1. Ozaſ. deciſ. 116. Afflict dec. 24.* Licet Jacob. Put. videatur tenete contrarium, *deciſ 361. lib. 1. vide Roland. conſ. 23. volum. 2. Maran. de ordine judicio. par. 4. diſtinct. 13. jud. num. 5. Natt. conſil. 307. & conſil. 411. Gram. Conſ. 218 & Perilluſt. D. Teſſ. deciſ. 82.* ¶ Et in ipſo judicio poſſeſſorio, volens deducere petitorium admittitur, ad corroborationem poſſeſſorii, *ſecundum Guid. Pap. quæſt. 71.* ¶ Sed an Judex ſecularis in beneficialibus, cognoſcere poſſit de poſſeſſorio adipiſcendæ, *vide eundem Perilluſt D. P. Teſſ. deciſ. 82. Natt. conſil. 411. & Guid. Pap. ſing. 781.* ¶ An ſede vacante, licite poſſint reduci ad manus Principis ſecularis, Archiepiſcopatus, Epiſcopatus, & aliæ dignitates Eccleſiaſticæ, *vide Marc. quæſt. 90.*

Quando competat reſtitutio pro beneficio.

Cauſa beneficialis poſſeſſoria, ex titulo juſtificari debet, quod procedit in omni poſſeſſorio: nam ſpoliatus petens beneficii reſtitutionem debet juſtificare poſſeſſionem ex titulo, alioqui denegatur ei reſtitutio: niſi lite pendente, eſſet ſpoliatus: qui tunc per viam attentatorum reſtitueretur, etiam non oſtenſo titulo. *Rebuff. in conſtitut. Reg. tractat. de cauſ. benefic. poſſ. art. 1. Tom. 3.* ¶ Tertius ſpolians ſecundum, qui alium ſpoliaverat, quando ſecundus ſit reſtituendus, *Creſc. deciſ. 4. alias 158. de reſtit. ſpolia.* ¶ Poſſeſſor vigore mandati, & proviſionis à Papa ſpoliatus, an reſtituatur, non obſtante decreto Papæ appoſito, in gratiam ſpoliantis, *vide ibid. deciſ. 5. alias 168.* ¶ Quando eſt contentio ſuper beneficio, adminiſtratio ejus idoneæ perſonæ committi poteſt. *Rebuff. in conſtitut. Reg. Tom. 3. tract. de cauſ. benefic. poſſeſſ. art. 8. gloſſ. 1.* ¶ Execrabilitas non impedit reſtitutionem in ſpolio. *Put. deciſ. 99. lib. 1.* Fallit in caſu, de quo *vide per Ver. deciſ. 325. part. 1.* ¶ Reſtitutio, an competat intruſo, *Caſſad. deciſ. 9. num. 4. & 5. de cauſ. poſſeſſ.* ¶ Reſtitutio datur in beneficialibus in petitorio propter animæ periculum. *Ver. deciſ. 97. part. 3.* ¶ Reſtitutio in beneficialibus datur, poſt lapſum quadriennii. *Put. deciſ. 33. lib. 1. vide tamen deciſ. 63. & 64. ibid. & in lib. 2. deciſ. 380.* ¶ Spoliatus ad beneficium eſt reſtituendus, etiam ſi ſpolians probaret illud eſſe juris patronatus: ſecus ſi ex ipſius ſpoliati confeſſione, de ipſo jure conſtaret. *Put. deciſ. 63. lib. 3.* ¶ Quando in beneficialibus ſpoliatus reſtituatur, *vide Caſſad. in ſuis deciſionibus, tit. de reſtitut. ſpol.* ¶ Spoliatus in vim literarum Apoſtolicarum, motu proprio conceſſarum alteri, etiam cum clauſula; Quod poſſit ingredi propria auctoritate, remoto alio quocunque detentore, debet reſtitui. *Joan. Mohed. deciſ. 97.* ¶ Crimen notorium beneficii privatione dignum, an excludat ipſius reſtitutionem petentem, *vide Abb. quæſt. 4.* Spoliatio, quando neget beneficium reſtitutionis, *vide Boer. deciſ. 2. num. 34* ¶ Illegitimus ſecum diſpenſatum eſſe aſſerens, quod non conſtat, non venit reſtituendus ad beneficium, quo ſpoliatus fuerat, niſi conſtito de diſpenſatione, vel de mandato diſpenſandi. *Put. deciſ. 247. lib. 1. & deciſ. 256. ibid. vide eundem, deciſ. 278. lib. 2. & DD. de Rot. deciſ. 1. tit. de præſumpt. in antiq. alias 343.* ¶ Diſtributiones quotidianas an reſtituat ſuccumbens, qui cautionem dederat de reſtituendo fructus, *vide Boer. deciſ. 340.* ¶ Proviſus ab Ordinario, non debet reſtitui contra proviſum à Papa de beneficio, quod vacaverat in uno ex ſex menſibus reſervatis per Reg. Cancellariæ, *Caſſad. deciſ. 1. tit. de reſtitut. ſpoliat.* ¶ Reſtitutio plenaria, reſtituit ad bona, per Papam in alium tranſlata. & poſſeſſa. *ibid. deciſ. 118.* ¶ Canonicus condemnatus ad fructuum reſtitutionem, non tenetur reſtituere quotidianas diſtributiones, quas percepit ratione aſſiſtentiæ perſonalis. *Papon. lib. 18. tit. 4. arreſt. 6.* ¶ Reſtitutio ad gratiam extinctam non præjudicat ei, qui interim aliam gratiam impetravit, *DD. de Rot. deciſ. 48. tit. de conceſſ. præb. in antiq.*

Quando actio.

Spolio agere poteſt Monaſterium, etiam quod ceciderit à poſſeſſione facto Prælati: quia Eccleſia vere poſſidet; & non Prælatus, *Ver. deciſ. 170. part. 3.* Imo idem Prælatus agere poteſt, quando ex contractu inutili cecidit à poſſeſſione rei Eccleſiæ. *Idem deciſ. 181* Etiam ſi juraverit in contractu, *ibidem deciſ. 181.* ¶ Diſcuſſo poſſeſſorio beneficii, agitur petitorio; & non ante. *idem Papon. libr. 8. tit. 12. arreſt. 3. & ſeqq.* ¶ Reſignans, ſi reſervaverit ſibi fructus, an poterit agere ſpolio, ſi reſignatarius poſſideat, *vide Creſcen. deciſ. 2. alias 64. titul. de reſtitut. ſpoliat.* ¶ Sententiis tribus latis pro ſpoliato, non debet amplius procedi ſuper petitorio quouſque illæ ſententiæ, quoad poſſeſſionis reſtitutionem, fructuum, & expenſarum, fuerint executioni mandatæ. *Ægid. Bellam. conc. 506* Nam ſpoliator non auditur, niſi ſatisfacto ſpolio. *Mohed. deciſ. 117.* Et Judex tunc debet exequi ſuam ſententiam, antequam ad ulteriora procedatur, *Papon. lib. 8. tit. 11. arreſt. 8.* Etiam oppoſita exceptione falſi *ibid. arreſt. 9.* ¶ An pendere quæſtione ſuper poſſeſſorio alicujus beneficii, tertius poſſit agere ſuper petitorio ejuſdem beneficii, *vide Capell. Thol. quæſt. 494.* ¶ Veſtitus, & victus in petitorio, non poteſt amplius experiri in poſſeſſorio ejuſdem beneficii, *Papon. lib. 8. tit. 12. arreſt. 1. & 2.*

Quodque remedium competere poſſit,

Renuncians beneficio, ſi à tertio ſpolietur, habet remedium poſſeſſorium contra ipſum tertium; non autem contra reſignatarium. *Put. deciſ. 158. lib. 3.* ¶ Durante poſſeſſorio in Curia temporali, non poteſt intentari petitorium in Curia Spirituali, in cauſa beneficiali. *Joan. Gal. quæſt. 358.* ¶ Remed. can. reintegrandæ. 3. quæſt. 1. quanto tempore præſcribatur. *vide eundem Put. deciſ. 115. lib. 1.*

Quæ exceptio competat,

In remedio recuperandæ poſſeſſionis in beneficialibus, obſtat exceptio defectus proprietatis, quando eſt notoria, nec indiget altiori indagine. *Ozaſ. deciſ. 116.* Et quandò conſtat de non jure petentis reſtitutionem. *Guid. Pap. ſingul. 782.* ¶ Quando talis exceptio admittatur, *vide Capel. Thol. quæſt. 15.* ¶ Reſervationis exceptio obſtat agenti poſſeſſorio. *Put. deciſ 197. lib. 3* ¶ Reſervationis exceptio, obſtat agenti poſſeſſorio. *Put. dec. 297. lib. 3.*

Quis obtinere poſſit, vel præferatur in beneficio, vel in gratia.

Quando plures agunt poſſeſſorio ad beneficium, & uterque probat de poſſeſſione ſua, quis horum obtinere debeat, *vide Cravet. conſil. 258. num. 9. & ſeqq.* ¶ In cauſa beneficiali, quis dicatur potior, ut poſſeſſionem conſequatur, *vide Dec. conſil. 220.* ¶ Beneficium Eccleſiaſticum, non poteſt licite ſine inſtitutione canonica obtineri. *Ozaſ. deciſ. 55. num. 4.* Quia laicus non poteſt Spiritualia poſſidere. *Afflict. deciſ. 324. num. 4.* ¶ Collatio executoris Apoſtolici, præfertur reſervationi Papæ. *Ægid. concluſ. 235.* ¶ Filius Beneficiatus repetit à patre fructus beneficii ab ipſo patre perceptos, quia peculium Clericorum dicitur quaſi caſtrenſe de quo poſſunt diſponere, & pater in illo nullum habet uſumfructum, *Afflict. deciſ. 241. & Guid. Pap. quæſt. 110.* ¶ Fructus beneficii tam pendentes, quam collecti, ad quem ſpectent, *vide Joſeph. Lud. deciſ. Paruſ. 33. & Perilluſt. D. P. Teſſa. deciſ. 143.* ¶ An ſede vacante, quis fructus percipere poſſit, *vide Fnvre. Marc. quæſt. 91. 94. & 95.* ¶ Fructus competentes cedenti ante ceſſionem, non debentur ſubrogato in omni jure, & ad omne jus, quod aliquis in Eccleſia habebat; niſi expreſſe cedantur. *Put. deciſ. 226. lib. 2.* Sed quando quis dicatur etiam ſurrogatus ad fructus, *vide eundem, deciſ. 159. lib. 3.* ¶ Sepulturam differens an fraudem committat in obtinendo beneficio, *vide Boer. deciſ. 287.* ¶ Impetrato beneficio ab Ordinario, & adepta poſſeſſione, ſi ante alius obtinuerit à Curia Romana, iſte primus præfertur: quia præventione ligantur manus Ordinarii, ut nec coloratum titulum tribuere poſſit. *Boer. deciſ. 24.* ¶ Gratia uno die conceſſa duobus, ille præfertur, qui prius fecit gratiam ſuam purificari, & proceſſum ſuum fieri. *Capel. Thol. quæſt. 25.* Quid, ſi diverſo tempore, *vide ibid. quæſt. 273.* ¶ Proviſus ab Ordinario, ſi poſtea capiat poſſeſſionem, præfertur proviſo à Papa eodem die, cum clauſula gratificativa. *Mohed. deciſ. 122.* ¶ Expectanti præfertur proviſio Papæ facta ante illius acceptationem, etiam quod ipſe intra menſem acceptet. *Ver. deciſ. 337. part. 1.* ¶ Gratiis duabus ejuſdem diei factis duobus, ſi de unius anterioritate non appareat, præfertur conventus. *Ver. deciſ. 47 part. 2. Vide Papon. lib. 2. tit. 9. arreſt. 9. & ſeqq.* ¶ Expectans pauper, quando ſit præferendus alteri pauperi expectanti diligentiori in proceſſu, *vide Put. dec. 327. lib. 3.* ¶ In beneficiis prima collatio ſecundæ præfertur. *And. Gail. obſerv. 55. num. 9 lib. 2.* ¶ Mandatum de providendo cum clauſula, prout nos ex nunc, prout ex tunc, & contra, conferimus, & de cætero irritando omnes gratias, collationes, factas, & faciendas, an præferatur ſecundæ gratiæ factæ cum derogatione aliarum, *vide Creſcent. deciſ. 7. alias 260. tit. de conceſſ. præbend.* ¶ Quando in beneficiis reſcriptum unum, alteri præferatur, vel ratione datæ, aut ob prærogativam concedentis, vel prius adeptæ poſſeſſionis, aut ob horam in uno eorum deſcriptam, *vide per Menoch. de arbitr. Jud. lib. 2. caſ. 48.* ¶ Ex duabus collationibus, quænam præferenda, an prima Legati de latere, vel ſecunda ſummi Pontificis, *vide Rol. conſil. 46. vol. 1. num. 18.* ¶ Data anterior literarum Apoſtolicarum, facit regulariter literas præferri. *Ægid. concl. 570. & ſeqq. vide Boer. conſil. 49. & Crem. conſil. 93.* ¶ Beneficium unicum duobus acceptantibus, quis præferendus, an ille, qui prius acceptaverit, an vero ille, cui Capitulum illud aſſignaverit, *vide eundem Ægid. concluſ. 587.* ¶ Diſpenſatus an poſſit plura beneficia incompatibilia obtinere ex diſpenſatione, *vide Guliel. Caſſad. deciſ. 36. tit. 1.* ¶ Diſpenſatus ſuper ætate ad beneficium ſimplex, non poteſt alia beneficia ſimplicia obtinere, ſine alia nova diſpenſatione ætatis. *Borg. Caval. deciſ. 29. de judic.* ¶ Gratiis æqualibus ab initio, licet duo poſtea eadem data ad eandem collationem idem beneficium acceptaverint, quis præferatur, *vide eundem. concluſ. 144.* ¶ In beneficio Prioratus ille præfertur, qui prius fuerit confirmatus à Papa. *idem Ægid. concluſ. 326.* ¶ Habens gratiam à Papa prædeceſſore, qui acceptavit beneficium, præfertur habenti gratiam à ſucceſſore. *DD. de Rot. deciſ. 9. tit. de rer. permut. in novis. alias 455.* ¶ Inter habentes gratias pares, præfertur ille, qui prius præſentavit executori gratiam. *DD. de Rot. deciſ. 4. de reſcript. in novis alias 43.* ¶ Expectans non poteſt capere beneficium affectum, per commendam, ceſſante ipſa commenda. *Joan. Mohed. deciſ. 129.* ¶ Mandatarius repulſus ab ordinario, intra quod tempus debeat obtinere proviſionem, *vide Papon. lib. 2. tit. 6. arreſt. 4.* ¶ Unum ſolum beneficium Curatum licet habere, & ſi non fuerit ſufficiens ad victum, poteſt eidem proviſo provideri de altero beneficio ſimplici. *Conc. Trid. cap. 17. fol. 267.* ¶ Minor 14. ann. poteſt de jure communi habere, & obtinere beneficium ſimplex. *DD. de Rot. deciſ. 2. tit. de ætat. & qual. in antiq alias 276.* ¶ Beneficiati immiſſio in poſſeſſionem beneficii à Pontifice obtenti, qualiter per Senatum ſit facienda, & concedenda, *Perilluſt. D. P. Theſ. deciſ. 110.* ¶ Illegitimus diſpenſatus beneficia, & dignitates tenere poteſt. *ibid. deciſ. 136.*

Qui habeat, vel habere debeat titulum, poſſeſſionem, & quando titulus, vel poſſeſſio ſufficiat pro obtinendo beneficio, & multa hic de titulo, & poſſeſſione.

Non ſufficit in hac materia confeſſio rei ad probandum titulum, de quo oportet conſtare per Canonicam inſtitutionem; & non per adverſarii confeſſionem. *Capel. Thol quæſt. 474. Boer. deciſ. 89.* ¶ Titulum non habens coloratum, non habet remedium pacifici poſſeſſorii, nec Reg. Cancellariæ, *Boer. deciſ. 24. n. 6.* ¶ Nova proviſio narrans electionem, licet non conſtet de ipſa electione, ſufficit pro titulo colorato in ſpolio, ad ſpoliatum reſtituendum. *Put. deciſ. 286. lib. 1.* ¶ Titulum coloratum in ſpolio, præſtat impetratio certo modo, *Put. deciſ. 276. lib. 2.* ¶ Sed quoad colorandum titulum in ſpolio beneficii, an ille probetur, per Inſertum, *Vide Creſcent. deciſ. 1. alias 62. tit. de reſtitut. ſpoliat.* ¶ Agens poſſeſſorio in beneficialibus, de quo tit. fidem facere debeat, *vide Natt. conſil. 411. & Guid. Papæ ſing. 781.* ¶ Proviſus ab Archidiacono aliqualiter, qui eſt in quaſi poſſeſſione conferendi, habet titulum coloratum. *Mohed. deciſ. 136.* ¶ Proviſio per reſignationem illius, qui fuit proviſus à Vicario, qui facultatem non habet, eſt titulus coloratus. *idem deciſ. 129.* ¶ Auctoritas Superioris mandantis diſpenſari, ſufficit pro colore poſſeſſionis. *Mohed. deciſ. 140.* ¶ Poſſeſſio videtur ſufficere pro coloratione tituli. *Ægid. Bellam. concluſ. 455.* Imo ſola ſupplicatio. *Caſſad. deciſ. 1. num. 6. vide eundem, deciſ. 4. tit. de cauſ. poſſeſſ. num. 3. & Capel. Thol. quæſt. 15. in addit.* ¶ Titulum coloratum non dicitur habere ille, qui fuit proviſus à non habente poteſtatem conferendi. *Caſſad. deciſ. 7. num. 3. tit. 1.* Tamen ſufficit, quod eam habeat naturaliter, licet ex incidenti ſit impedinis. *Caſſad. ibid. num. 7.* ¶ Papa quoquo modo providendo, dicitur colorare poſſeſſionem. *idem deciſ. 9. d. tit. 1.* ¶ Quando quis dicatur pacifice poſſidere beneficium, *vide eundem, deciſ. 9. tit. de cauſ. poſſ. 4.* Gratia revocatoria, præbet titulum coloratum. *Put. deciſ. 50. lib. 1.* Idem in gratia ſurreptitia. *Put. deciſ. 80. lib. 1.* ¶ Unio (etiamnon docto de creatione beneficii) tribuit titulum coloratum. *Put. deciſ. 221. lib. 2.* ¶ Reſignatio ſola, quando non præſtet titulum coloratum, *vide eundem deciſ. 511. lib. 2.* ¶ Stante ſuſpenſione petitorii, non admittuntur teſtes in poſſeſſorio ad diſcolorandum titulum. *idem deciſ. 70. lib. 2.* ¶ Reſervatio Papæ in beneficialibus, non ſolum afficit titulum, ſed poſſeſſionem: idem in Principis reſervatione. *Ozaſ. deciſ. 102. num. 2.* ¶ Clericus Rector, vel Curatus

ratus Eccleſiæ agens contra debitorem Eccleſiæ, debet oſtendere titulum, & etiam agens pro fructibus poteſt expelli exceptione, tu non es Prælatus, nec es in poſſeſſione Prælaturæ. *Capic. deciſ. 6. Vide Boer. deciſ. 313.* Idem in Clerico agente ad beneficium. *Capic. deciſ. 132. n. 6.* Quid, ſi non opponatur. *vide Boer. deciſ. 171. n. 11. 15. & 16.* ¶ Poſſeſſio divina, ita demum prodeſt poſſidenti ad præſumendam rectitudinem inſtitutionis, & ſolemnitatem extrinſecam, quando probaretur poſſeſſio ipſa cum titulo, ſecus ſi titulus tantum allegaretur, *Gram. deciſ. 81. num. 13.* Vide tamen *Boer. deciſ. 124. num. 14.* ¶ Imperans beneficium, quando teneatur probare titulum ſui prædeceſſoris, *vide Boer. deciſ. 150. num. 12. Caſſad. deciſ. 2. tit. de cauſ. poſſeſ. & deciſ. 3. ibid.* ¶ Collitigantibus duobus mortuis extinguitur lis, & beneficium ſit liberum. *idem Put. deciſ. 354. num. 2.* ¶ Poſſeſſio beneficii triennio non quæſita, an jus beneficii ſit extinctum, *vide eundem Boer. d. deciſ. 24.* Sed intra quod tempus debeat quis adipiſci talem poſſeſſionem, & an Papa poſſit tempus prorogare, *vide ibid. deciſ. 312.* ¶ Prælatus novus cenſetur res, & jura ſui beneficii poſſidere, vel quaſi, ſine nova apprehenſione. *Guid. Pap. quæſt. 355. Scripſi ſupra, tit. de perſon. Relig.* Quia poſſeſſio continuatur in beneficialibus, *vide eundem Guid. quæſt. 629.* ¶ Triennalis pacificus poſſeſſor facit, quod præſumatur habere quodcunque jus melius in mundo. *Mohed. deciſ. 241.* ¶ Opponens decretum de pacifica poſſeſſione, primo tenetor oſtendere titulum ſuum. *Papon. lib. 8. tit. 9. arreſt. 6.* ¶ Pacifica poſſeſſio per litem inter alios, non alteratur. *ibid. Papon. arreſt. 7.* Et hoc quoad poſſeſſionem; ſecus quoad aliud. *ibid. arreſt. 8.* ¶ Pendente lite ſuper ſurreptione, an ſit quis in quaſi poſſeſſione manutenendus, *eundem Put. deciſ. 183. lib. 2.* ¶ Jus in rebus Spiritualibus ex ſolo titulo (etiam abſque traditione) acquiritur. *Caſſad. deciſ. 21. n. 9. tit. 1.* ¶ Canonicus habens titulum, an poſſit poſſeſſionem propria auctoritate apprehendere, *vide ibid. quæſt. 443.* ¶ Titulorum multiplicatio in beneficialibus admittitur nec tenetur quis ſpecificare, nec eligere ante ſententiam. *Ver. deciſ. 35. part. 3.* ¶ An titulus Papalis, & Regalis poſſint concurrere, *vide Joan. Gal. quæſt. 22.* ¶ Si ille, qui obtinuit abſolutionem petat jura beneficii, an teneatur oſtendere titulum, vel ſufficiat oſtendere ſententiam, *Rebuff. ibid. num. 24.* ¶ In beneficiis ſi quis acceptaverit poſſeſſionem in Eccleſia, vel in domo, in qua degere ſolitus eſt Curatus, tunc acquiritur poſſeſſio omnium rerum beneficii, etiam ſine alia apprehenſione. *Rebuff. in conſtit. Reg. Tom. 3. tractat. de mater. poſſeſſ. in præfat. n. 119.* vide tamen *ibid.* ¶ Si poſt adeptam poſſeſſionem beneficii ex titulo invalido, ſuperveniat titulus validus, an quis poſſit perſeverare in dicta poſſeſſione ex ipſo titulo valido, Pro parte negativa ſcribit Cravet. *conſil. 171.* Si alter habeat titulum validum de eodem beneficio, *vide Franc. Marc. quæſt. 494.* ¶ Titulum ſuæ poſſeſſionis, ſeu beneficii, an, & quando cogatur quis oſtendere, *vide Maran. in ſuo Specul. de ord. jud. part. 4. diſtinct. 13.* ¶ Inter titulos, & modos obtinendi beneficia, titulus devolutionis eſt ſavorabilior. *ibid. arreſt. 3.* ¶ Quomodo acquiratur poſſeſſio in beneficialibus, *vide eoſdem DD. tit. de cauſ. poſſeſſ. & proprietat. in antiq.* ¶ Poſſeſſor reus in cauſa beneficiali, de cujus jure non conſtat, an poſſit dare objectus de non jure ſuo, contra actorem, de cujus jure conſtat, niſi vincatur per objectus iſtos, *vide DD. de Rota, deciſ. 2. de except. in antiquior.* ¶ In cauſis beneficialibus inter contendentes, attenditur titulus juſtior. *idem ſing. 783.* ¶ Titulus infectus inficit poſſeſſionem in beneficialibus *Guid. ſing. 920.* ¶ Poſſeſſionem beneficii apprehendens propria auctoritate, jus, quod in beneficio habebat, perdit. *ibidem deciſ. 10. alias 411.* ¶ Sufficit ad colorandum poſſeſſorium dicere in articulis, ſe in beneficio Canonice inſtitutum, & poſſediſſe, ac ſpoliatum fuiſſe. *Rot. deciſ. 7. tit. de probat. in nov. alias 257.* ¶ Reus, & poſſeſſor, ſi lite pendente moriatur, & actor poſſeſſionem recipiat, & tertius ſurrogatur, revocatur poſſeſſio per viam attentati. *DD. d. Rot. deciſ. 10. tit. ut lite pendente, in nov.* Quid juris in ſubrogato in locum alterius defuncti, *vide ibid. dec. 12. alias 440.* ¶ Beneficii titulus, de cujus mutatione agitur, non poſſidetur nomine Eccleſiæ; ſed nomine Beneficiati. *Ægid. Bellam. concluſ. 63. num. 6.*

Qui conferre poſſunt.

Executor Apoſtolicus, vel Delegatus, poteſt conferre beneficium, cujus collatio Apoſtolicæ ſedi fuerat reſervata. *Capel. Thol. quæſt. 335.* ¶ Inferior à Papa dum confert beneficium, ſi non procedit cum cauſæ cognitione, nunquam videtur diſpenſare ſuper defectu natalium. *Gram. deciſ. 81. n. 9. Vide ſupra tit. de perſon. Relig.* ¶ Legatus de latere confert beneficia devoluta ad Papam. *Ægid. deciſ. 106. & Put. 266. lib. 2.* ¶ Papa præveniendo, confert beneficia in menſe Epiſcopi propter majorem poteſtatem, quam penes ſe retinuit. *Borg. Caval. deciſ. 17. num. 43. de contract. part. 2.* ¶ Epiſcopus an poſſit de omnibus beneficiis ſuæ Diœceſis diſponere. *vide ibid. concluſ. 717.* ¶ Quo pacto intelligendum ſit, quod Ordinarius generaliter, & ſpecialiter facultatem cooferendi beneficia, concedere poſſit, *vide Ægid. Magiſt. tract. de appellat. veluti ob abuſum, in deciſ. diverſ. c. 1. fol. 216.* ¶ Superior ubi actum explicat cum cauſæ cognitione, videtur ſuper tali actu diſpenſare, etiam ſi expreſſe non diſpenſet. *DD. de Rot. deciſ. 2. tit. offic. Ordinar. in antiq. alias 20.* ¶ Prælatus habens jus conferendi poteſt conferre beneficium conſanguineis, dummodo honeſti ſint. *Abb. conſil. 96. part. 2.* Negligentibus inferioribus conferre, ad Superiorem devolvitur poteſtas conferendi, non autem ad parem, *DD. de Rota deciſ. 1. titul. de ſuppl. neglig. Prælat. in antiq.* ¶ Papa libere poteſt conferre (ſi prævenerit) vacantia beneficia ſub menſibus ordinariorum, nec hoc in caſu eſt neceſſe expreſſe derogare Reg. alternativæ: cum facto ipſo cenſeatur derogatum dictæ Regulæ. *Menoch. conſ. 83. vol. 1.* ¶ Licet Legatus de latere (etiam de conſenſu patroni) non poſſit conferre beneficia, quæ ſint de jure patronatus ex fundatione, donatione, vel conſtitutione: tamen bene poteſt conferre beneficium juris patronatus laicorum ex præſcriptione. *Roland. conſ. 46. vol. 1.*

Quibus modis conferri, vel reſignari, vel reſervari, poſſit.

Papa apponens manum providendo, aut reſervando, inficit omnia in contrarium facta, & per ſuum decretum, ligat etiam ignorantes. *Caſſad. deciſ. 1. & 2. tit. deroſtit. ſpoliat.* ¶ Beneficium affectum, vel reſervatum, impetrans: tenetur facere mentionem de reſervatione, ſeu affectione. *Mohed. deciſ. 129.* ¶ Beneficium reſervatum, non poteſt in ordinarii manibus permutari. *Put. deciſ. 262. lib. 12.* ¶ Gratia reſervans beneficia, quæ duxerit acceptanda, cum clauſola proviſionis, Ex nunc prout ex tunc, & contra, per ſequentem reſervationem irritatur: quia dicitur eſſe in pendente ante acceptionem. *vide Caſſad. deciſ. 3. tit. de præbend.* ¶ Decretum in reſervatione poſitum, ligat manus inferioris, licet reſervationes non acceptat; non autem manus Papæ. *Put. deciſ. 391. lib. 3.* ¶ Beneficium reſervatum in manibus Ordinarii, reſignari poteſt, licet ipſe nequeat illud conferre. *Veraſ. deciſ. 45. part. 1.* ¶ Acceptans beneficia reſervata, quando teneatur proviſionem à Papa impetrare, *vide Creſcent. deciſ. 18. alias 264. tit. de præbend.* ¶ Quando reſervationes revocari videantur per novam reſtitutionem, & de materia reſerva-

reſervationis, *vide Dec.conſil.168.* ¶ Familiaritas quæ requiratur adhoc, ut beneficia vacantia Sedi Apoſtolicæ cenſeantur reſervata, & à Legatorum facultatibus excepta, *vide Anguſt.Beron.945.* ¶ De reſervationibus beneficiorum *vide per Caſſad.in ſuis deciſ.tit.de reſervat.* ¶ Reſervationis effectus, præcipue eſt ligare inferiorum poteſtatem, circa beneficium reſervatum. *Rot. dec.32.tit.de præbend.in antiq.alias 858.* ¶ Clauſula, Non obſtantibus reſervationibus, quid operetur, *vide ibid. deciſ.33.* ¶ Beneficium ubi vacat ob non expeditionem novæ proviſionis, an ejus collatio ſpectet vigore indulti, ad Epiſcopum, ita ut Papa non poſſit providere, *vide eund. Put. deciſ.356. lib.2.* ¶ Beneficii collatio, quæ nulla eſt, non convalidatur tractu temporis. *Boer. deciſ.70. num.8.* ¶ Medietas ſi uni conferatur, & aliæ partes aliis, neutra collatio tenet. *Boer. deciſ.111.* ¶ Præſcriptio triennalis incipit à tempore tituli colorati: & beneficium poteſt reſignari, bullis nondum confectis. *Boer. d. deciſ.24.num 7. & 9.* ¶ Clericus, ſi habet plura beneficia etiam ſimplicia, tenetur de omnibus facere mentionem in nova impetratione beneficii: alias collatio non valet. *idem Borg. deciſ. 17. de contract. part. 2. num.74.* ¶ Inveſtitura beneficii habet vim collationis: ſi inveſtiens utramque habet poteſtatem, eligendi ſcilicet, & confirmandi, vel conferendi. *vide Boer. d. 308. num. fin.* ¶ Papa non videtur tollere quod ignorat, & collatio facta per Ordinarium eſt legitima. *Ægid. concluſ. 116.* ¶ Literæ in beneficialibus habentur loco tituli; ſed an collatio alicui facta, confectis literis; ante earum præſentationem, valeat, *vide ib. d. concl.110.* ¶ Ordinarius gravari dicitur, quando Papa confert beneficia ad ejus collationem ſpectantia: & gravare Eccleſiam in admiſſione duorum dici ſolet, Papam non intelligere, niſi illud exprimat. *Caſſad.deciſ. 34. tit. 1.* ¶ De Beneficiis, quæ conferuntur graduato, & de inſinuatione ipſorum, *ibid. lib.2. tit. 5. per totum.* ¶ Tempus conferendi currit Epiſcopo à tempore renunciationis, non ratihabitionis. *DD. de Rot. deciſ. 1. tit. de elect. in antiqu.* ¶ Quando Prælatus fuit negligens conferre beneficium intra ſemeſtre, qualiter poteſtas conferendi devolvatur ad Superiorem, *vide DD. de Rot. tit. de ſuppl. neglig. Prælat. in novis.* ¶ Papa conferendo Canonicatum in aliqua Eccleſia videtur conferre cum juribus Canonicalibus, quæ competunt Canonicis illius Eccleſiæ ſecundum ſtatuta, & conſuetudines. *Rot. dec. 9. tit. de conſuet. in antiq.*

Quibus caſibus vacare; & cadere poſſit beneficium.

Vacare non dicitur beneficium Parochiale alteri annexum, uti vacans impetrari poteſt. *Ozaſ.deciſ.116.n.3.* ¶ Beneficia Archiepiſcopatus, Epiſcopatus, Abbatiarum, Decanatuum, ac Prioratuum, dicuntur electiva; ſed quando dicantur vacare, *vide Boer. deciſ. 2. ubi plene de vacatione beneficiorum.* ¶ Quomodo probetur vacatio, *vide Put. deciſ. 185. lib.2.* ¶ Tempus poſſeſſionis beneficii vacantis, & per Ordinarium collati, non eſt à jure præfixum. *Boer.d.24.num.10.* ¶ Beneficium vacare cenſetur, & impetrari poteſt, poſt deſertam appellationem à ſententia privationis. *Boer. deciſ. 206. num. fin.* ¶ In beneficialibus plures ſunt modi vacationum; quandoq; enim morte, quandoque renunciatione, interdum depoſitione, plerumque translatione, & ſimilibus, beneficia vacare dicuntur: & eſto quod in his Papa habeat pleniſſimam libertatem; non tamen videtur velle præjudicium inferre Ordinario. *Marc. de Mant. ſing. 18.* ¶ Devolutio non cadit in beneficio reſervato *Ver. deciſ.63. part. 1.* ¶ Beneficia inferiora vacant, per promotionem ad majorem dignitatem abſque retentionis diſpenſatione. *Put. deciſ.438. lib. 2.* ¶ Menſis ad acceptandum, datur à vacationis notitia, *idem deciſ. 442. lib. 2.* ¶ Tertius occupans, ſeu accipiens beneficii vacantis poſſeſſionem, lite pendente, habetur pro intruſo, etiam ſi lata ſit ſententia. *Put. deciſ 62. lib. 3.* ¶ Fama publica de obitu, quando conſtituat Ordinarium in negligentia, circa devolutionem collationis ad Superiorem, *Put. deciſ.132. 133. & 143. & 143. lib. 3.* ¶ Colliitigantibus duobus mortis extinguitur lis, & beneficium fit liberum, *idem Put. deciſ. 354. n.1.* ¶ Beneficium dicitur vacare in Curia, privationis ſententia lata in ipſa Curia: *Ver. deciſ. 64. part. 1.* ¶ Eccleſia, de qua Papa providit abſenti, non dicitur vacare quoad Papam, licet vacet quoad proviſum, donec acceptet. *idem deciſ.291. part. 1.* ¶ Pœna vacationis ipſo jure per ademptionem alterius beneficii habet locum à die adeptæ poſſeſſionis. *Ver. deciſ. 294. part. 2.* ¶ Qualem Superioritatem, & Regalitatem habeat Rex Franciæ in beneficialibus, quando vacant, & quando dicantur vacare, *Papon. lib. 2. tit. 3.* ¶ Proviſio Papalis beneficii vacantis per mortem, non valet, niſi Papa habuerit veriſimilem notitiam dictæ mortis; ſed quomodo hoc intelligatur, *vide eundem lib. 3. tit. 4. arreſt. 2.* ¶ Fructus Eccleſiæ vacantis, cui cedant. *Boer. deciſ.340.* ¶ Beneficium vacans, quibus modis impetretur, *vide Ægid. Bellam. concl. 248. 251. & 257.* ¶ Vacatio Eccleſiæ non præſumitur, niſi probetur. *idem concluſ. 349.* ¶ Impetratio de beneficio vacante per ceſſionem commendæ, de quo antea per reſignationem in manibus Papæ commendata extiterat, indulto Cardinali Ordinario collatori conceſſo, valida reputatur. *Gulicl. Caſ.dec.5. tit.de privileg.* ¶ Gratia ad beneficia vacantia, capit a tempore datæ vacantia, ſi non ſunt collata. *Mohed. deciſ.76.* ¶ Gratia conceſſa ad conſenſum Epiſcopi poſt ejus obitum, vacante Beneficio, non extenditur ad conſenſum ſucceſſoris. *Put. deciſ.153. lib. 2.* ¶ Beneficium ipſo jure vacat, ſi Beneficiatus fuerit bannitus. *Papon. lib. 3. tit. 6. arreſt. 1.* ¶ De forma impetrandi beneficia vacantia per ſimoniam, per hæreſim, & per defectum promotionis *vide ibidem arreſt. 2.* ¶ Per aſſecurationem ſecundi Beneficii pacificam de facto, & ſi non de jure, vacant priora beneficia. *Guid. Pap. ſing. 368.* ¶ Probare ſufficit unum modum vacationis, pluribus narratis, *DD. de Rot. deciſ. 14. alias 83. tit. de reſcript. in antiq.* ¶ Beneficium per ſponſalia non vacat, ſed per matrimonium. *DD. de Rot. deciſ. 1. tit. de Cleric. conjugat. in novis, alias 26.* ¶ Clauſula, Quovis modo vacet, non includit modum vacandi ex alterius perſona, quam expreſſi. *DD. de Rot. deciſ.43. de reſcript. in antiq.* ¶ Princeps, & Dominus ſecularis, an poſſit facere reductionem beneficii vacantis ad manus ſuas, donec de beneficio ſuerit per Pontificem proviſum, *vide Perilluſt. D. P. T. P. Teſſaur. deciſ. 131.*

Qui privatur, excludatur à beneficio, vel ejus poſſeſſione.

Per ſimplicem executionem proviſionalem. qui non debet expelli à poſſeſſione beneficii, quod poſſidebat. *Papon. lib. 19. tit. 2. arreſt. 13.* ¶ De abſentia Cardinalium, & aliorum Clericorum, & reſidentia, qualiter, & quando priventur beneficiis, & fructibus eorum, vel excuſentur juſta cauſa, *vide ſupra tit. de perſonis dignitate Eccleſiaſtica ornatis cum tit. ibid. ſeq.* ¶ Accuſatus de crimine, ut repellatur à beneficio, non tenetur adverſarii objectionibus reſpondere, *vide eundem concluſ. 274.* ¶ Licet privatio beneficii non inducatur, niſi in caſibus à iure expreſſis, tamen ex cauſa furti; inducitur. *Hieron. de Mont. q. 19.* ¶ Monialis habens gratiam, ſi neutri, vel in eventum privationis proviſionem, ſi probetur Abbatiſſam concepiſſe, an ſit locus privationi, *vide. Creſcent. deciſ. 9. alias 131. tit. de probat.* ¶ Si Papa cum quodam minore 12. ann. diſpenſaverit, ut eo defectu temporis non obſtante beneficium Curatum poſſet conſequi, licet talis diſpenſatus non fuerit ad Subdiaconatum promotus uſque ad 25. annos, non ob id debet privari ipſo beneficio.

Boer.

Boer. conſ. 26. ¶ De pœna privationis beneficii vide per Jul. Clar. in ſua Pract. crim. q. 73. §. fin. ¶ Perjurus poteſt privari ipſo beneficio; non tamen ſi eſſet ſimplex violator fidei. DD. de Rot. dec. 1. de pac en antiquior. vide dec. 1. de jurejur. in antiq. alias 138.

Cap. XVIII. Quibus modis impetrari poſſit.

Beneficium poteſt impetrari, lite pendente ſuper accuſatione. Boer. dec. 171. vide tamen Ægid Bellam. concluſ. 115. ubi tenet contrarium. ¶ Impetrans beneficium viventis, poſtea illo mortuo, non poteſt illud impetrare. Dec. conſil. 398. vol. 2.

Cap. XIX. Quibus modis accenſari, vel acceptari poſſit.

Beneficium accenſari non debet ultra triennium, olim tamen poterat ad ſeptennium, Idem Boer. deciſ. 224. ¶ Habens gratiam in Eccleſia aliqua, poteſt acceptare, etiam nullius collatione expreſſa. Rot. de præb. in nov. deciſ. 11. alias 196. ¶ Expectativam habens ad duo, vel tria beneficia in duabus, vel tribus collationibus, non poteſt acceptare, niſi unum in qualibet collatione. Caſſad. deciſ. 1. de conceſſion. prabend. ¶ Expectans poteſt duo beneficia in eadem Diœceſi acceptare, Ordinario non contradicente etiam in præjudicium expectantium, idem Put. deciſ. 425. lib. 1. ¶ Acceptans Parochialem vigore expectativæ primæ, non poteſt aliam acceptare vigore extenſionis. Ver. deciſ. 3. part. 1. ¶ Expectans ſi litigoſum beneficium acceptaverit, lata contra eum ſententia ſine culpa ſua, poteſt aliud acceptare. Ver. deciſ. 336. part. 1. ¶ Expectans cum beneficio acceptandi, non capit beneficium, in manibus Ordinarii ex cauſa permutationis reſignatum. Caſſad. deciſ. 1. tit. de rer. permut. ¶ Acceptans inutiliter, non prohibetur iterum acceptare, niſi ex tali acceptatione conſequutus fuerit commodum. Ver. deciſ. 59. part. 2. ¶ Acceptans beneficium, dicitur conſentire omnibus in proviſione contentis. Put. dec. 366. lib. 1.

Cap. XX. Quibus modis valeat, vel expiret.

Beneficium impetratum ante ſuſceptum Ordinem, an valeat, Boer. dec. 171. num. 5. ¶ An proviſio, jure devoluto, per Papam, aut alium Superiorem facta poſt electionem, intra tamen trimeſtre à jure eligere debentibus conceſſum, valeat, & an convalidetur per aliam devolutionem ſupervenientem, & ſi non convalidetur, quid ſequatur, vide Boer. deciſ. 70. ¶ Conſuetudo, quòd lite pendente, neutra partium habeat diſtributionem, an valeat, vide Boer deciſ. 340. ¶ Nova proviſio quæ dicatur, & quando valeat, vide Ver. deciſ. 249. & ſeqq. part. 2. ¶ Si poſt gratiam factam ex certa ſcientia, Papa moriatur, antequam ſcriptura facta ſit, gratia propterea non vitiatur: quia collatio ſola in Spiritualibus transfert jus. Rot. deciſ. 87. tit. de reſcript. in antiq. Idem in gratia exſpectativa. ib. deciſ. 9. tit. de elect. alias 95. ¶ Proviſio facta impetranti poſt præſentationem, & receptionem literarum, an valeat, Ægid. Bellam. concluſ. 110. ¶ Taciturnitas alterius beneficii, quando vitiet impetrationem beneficii, vide DD. de Rot. deciſ. 32. & 33. tit. de reſcript. in novis. alias 449. ¶ Diſpenſatio ad beneficium Curatum, redditur ſurreptitia, ſi narratur Papæ ſupplicantem eſſe in decimo quinto anno, & ultra, cum ſolum eſſet in decimo quarto, & ultra, Ver. deciſ. 274. part. 1. ¶ Per reſcriptum gratioſum ad beneficium vacaturum, jus quæſitum alteri ſpecialiter in dicto beneficio, non tollitur, niſi ſpecialis mentio de eo fiat. Rot. deciſ. 12. tit. de re judic. in novis, alias 329.

Cap. XXI. Gratia, collatio, & proviſio. Qui ſint effectus.

Gratia beneficii motu proprio conceſſa, vincit omnes alias prærogativas. idem Caſſad. dec. 14. tit. de præb. ¶ Motus proprius in Spiritualibus in quo ſuffragatur, & motus proprius cum generali clauſula operatur, quod generalis clauſula habeat vim ſpecialis. Caſ. deciſ. 4. tit. de conceſſ. præb. ¶ Acceptatio prior facta ab altero ex expectantibus, vigore gratiæ expectativæ, in qua dabatur menſis ad expectandum, facit priorem diligentiorem. Ver. dec. 5. part. 1. Gratia ad beneficia vacatura, non includit beneficia in Cathedralibus exiſtentia, niſi id exprimatur, idem Caſſad. dec. 8. num. 9. tit. de conceſſ. præb. Quid de expectante cum beneficio acceptandi, vide eund. dec. 1. de rer. permut. ¶ De gratia beneficii vacaturi exſpectativa, & conditionali, vide Caſſad. dec. 3. tit. de præb. ¶ Gratia generali continente etiam clauſulam, Non obſt. ſi pro alio, &c. prior in diligentia alteri præfertur. DD. de Rot. de reſc. in nov. dec. 13. alias 106. ¶ Collatio beneficii facta per ſimoniam, eſt nulla. Capel. Thol. q. 439. ¶ Multum differt collationem fuiſſe factam, aliquibus Canonicis abſentibus, & non legitime vocatis, quando eligitur perſona capax & elegibilis, & quando eligitur incapax, ſed de differentia, vide per Papon. lib. 1. tit. 3. arreſt. 9. ¶ Collator non poteſt alterare collationis formam à principio fundatam. Mobed. deciſ. 137. ¶ Gratia pro abſente, an ſit ejusdem effectus, cujus eſt gratia præſentis, vide Creſc. dec. 10. alias 172. tit. de præb. Sed an proviſio poſſit fieri Procuratori laico acceptanti pro abſente, vide eund. deciſ. 3. alias 127. tit. de conceſſ. præb. ¶ Collatio ſola non ſufficit, niſi inducatur quis in poſſeſſionem ex mandato, & voluntate titulum conferentis. Crav. d. conſ. 134. n. 24. ¶ Si legatus conferat Canonicatum, & etiam Capitulum, quæ collatio potior ſit, maxime ſi alter ex Beneficiatis non haberet qualitatem requiſitam, vide Crav. d. conſ. 170. ¶ Conceſſio facta uni à ſummo Pontifice non tollit jus alteri quæſitum, virtute prioris conceſſionis factæ per Epiſcopum. Dec. conſil. 303. n. 13. Collatores non debent examinare præſentatum. Papon. lib. 1. tit. 9. arreſt. 6.

Cap. XXI. Gratia, collatio, diſpenſatio, & proviſio. Quibus modis intelligatur obtineri, & fieri poſſit.

Ille, cujus gratia adhuc non eſt purificata, non videtur habere jus in re. Ægid. Bellam. concl. 666. ¶ In cauſa beneficiali ab initio deducitur omne jus, quod competit, & competere poſſit utrique parti: ideo pendente judicio, poteſt altera pars obtinere ſecundam gratiam, & ex ea in cauſa obtinere. Ægid. Bellam. concl. 661. vide concluſ. 748. & Caſſad. dec. 21. & 22. tit. 1. deciſ. 366. lib. 2. ¶ Collatio, ubi pertinet ad Epiſcopum, & Capitulum, non dicitur fieri per eos collegialiter. Put. deciſ. 117. lib. 3. ¶ Collatio de Eccleſia ſimpliciter facta, non intelligitur de Curata. Put. dec. 307. vide eund. dec. 308. lib. 1. ¶ Collatio beneficii de jure communi pertinet ad Epiſcopum, & non ad Capitulum, ſed ſi ad Capitulum pertineat ex conſuetudine, de illa prius conſtare debet, & qualiter tunc fiat collatio, & probetur conſuetudo, vide Crav. d. conſ. 134. n. 14. & conſ. 170. Dec. conſil. 117. ¶ In collatione Canonicatuum, attenditur conſuetudo utriuſque Eccleſiæ. Marc. q. 921. ¶ Dubitans de validitate primæ collationis, poteſt ſecundam impetrare. Abb. conſ. 3. lib. 2. ¶ Inveſtitura operatur inſtitutionem in beneficialibus. idem ſing. 732. ¶ Inductio in poſſeſſionem beneficii facta ab eo, qui habuit poteſtatem conferendi, habet vim collationis, quam etiam demonſtrat omnis verbalis, & realis actus, per quem poſſet conſtare de mente conferentis. Rot. deciſ. 16. de conceſſ. præb. ibid. alias. 441. ¶ Diſpenſatio obtinendi beneficium, reſtringitur ad primum, & unicum beneficium tantum, nec poteſt permutari. DD. de Rot. deciſ. 1 de filiis presbyt. in novis, alias 339. ¶ Diſpenſatio eſt odioſa, ideo debet ſtricte intelligi, & de ſubreptitia diſpenſatione, Dec. conſil. 541. ¶ Collatio, ſeu proviſio beneficii perpetua, pura, & ſimplex eſſe debet: fallit in Papa, qui poteſt ad tempus conferre. Franc. Marc. quæſt. 475.

Cap. XXII. Gratia quibus modis valeat.

De gratia beneficii, & quando dicatur ſurreptitia, vel

obreptitia, aut non, *vide per Ver. dec. 34. & ſeqq. uſq. ad dec. 16. lib. 2. Creſc. dec. 8. alias 139. tit. de prabend.* ¶ Proviſio Papæ ante acceptationem gratiati, tenet, ſi gratia prioris ſit conditionalis. *Put. deciſ. 393. lib. 1.* ¶ Expectans habens veram datam concurrens cum habente fictam, gratificationem meretur. *Caſſad. de conceſſ. prab. deciſ. 6.* ¶ Motus proprius non ampliat gratiam, ſed fortificat, nec includit non veriſimilia, *DD. de Roe. de preb. deciſ. fin. alias 489.* ¶ Clauſula generalis in literis gratioſis inſerta, licet firmet gratiam, & vitii ſurreptionis tollat impedimentum, tamen inhabilitatem perſonæ non removet, nec diſpenſationem inducit. *DD. de Ros. dec. 1. tit. de prabend. in novis, alias* . ¶ Surreptio, ut evitetur, ſufficit quod Papæ per æquipollens qualitates ſint expreſſæ. *Ver. deciſ. 222. part. 3.* ¶ Surreptitia non dicitur gratia, ſi de qualitate non conſiderata à jure, non fiat mentio. *Ver. dec. 224. part. 3.* ¶ Proviſio Ordinarii non poteſt de ſubreptione impugnari; ſecus in proviſione Papæ. *Ver. dec. 406 part. 2.* ¶ Surreptitia gratia non eſt, in qua de intruſione ſaltem virtualiter facta fuit mentio. *Ver. dec. 217. part. 3.* ¶ Gratia beneficii dicitur ſurreptitia, ſi impetrans, non fecerit mentionem de loco ſuæ originis. *Aut. Corſ. in ſuis ſingularibus, litera S. ſing. ſurrept.* ¶ Subreptio, vel obreptio opponi non poteſt contra gratiam Papæ, quando in gratia eſt poſita clauſula, quod de ſubreptione opponi non poſſit. *Ver. dec. 218. part. 3.* ¶ Falſa narratio reddit gratiam beneficii ſurreptitiam. *Ægid. concl. 543. Put. dec. 350. lib. 1.* limita, ſi Papa pariter conceſſiſſet, ſi falſa fuiſſent pro veritate expreſſa. *Mobed. dec. 8.* ¶ Taciturnitate in beneficiis Eccleſiaſticis, reſcripta vitiantur. *Franc. Marc. q. 64.* ¶ Surreptio quantumcunq; minima, vitiat gratiam in beneficialibus, *Put. dec. 151. lib. 1.* Ipſo jure. *Ver. dec. 7. part. 1. & dec. 39. part. 2.* ¶ Exceptio, quod quis eſſet in anno duodecimo, cum eſſet in anno decimo, reddit gratiam ſurreptitiam. *Put. dec. 187. lib. 1.* ¶ Proviſio nova à ſpurio, ſeu illegitimo impetrata, non facta mentione defectus natalium, dicitur ſurreptitia, ſufficit tamen expreſſio virtualiter facta. *id. Put. deciſ. 278. lib. 1.* ¶ Gratia ſurreptitia, quando totam cauſam inficiat, ut in totum ſit falſa, *vide Put. dec. 397. lib. 1.* ¶ Collatio facta Monacho de Eccleſia Parochiali (etiam de conſenſu Abbatis) ſine diſpenſatione, non valet. *Ægid. concl. 713.* ¶ An valeat proviſio facta tertio de beneficio, quod expectans acceptaverat, & provideri obtinuerat, ſi poſtea in publicatione deficiat, *vide Caſſad. dec. 24. tit. 1.* ¶ Acceptatione prima valida, an videatur conſumpta gratia expectantium, & quando Papa tacite videatur expectanti diſpenſare, ad duo beneficia, *vide Creſc. deciſ. 19. alias 299. tit. de prabend.* ¶ Expectativæ gratiæ, prohibentur per Concil. Trid. *Seſſion. 24. c. 19. decret. de reform.* ¶ Collatio beneficii (ſuper quo fuerat lata ſententia) facta intra dies datos ad appellandum, eſt nulla. *Put. dec. 30. lib. 1.* ¶ Proviſio beneficialis, non facta mentione de intruſione, eſt nulla: idem in qualibet alia injuſta detenſione, *Capel. Thol. q. 484.* ¶ Proviſio Ordinarii, non valet ſine teſtibus, *Papon. lib. 2 tit. 9. arreſt. 5.* ¶ Proviſio facta jure devolutionis ante tempus, non valet, etiam adveniente tempore ipſius devolutionis. *Pap. lib. 3. tit. 7. arreſt. 2.* ¶ Eo ipſo, quod Papa gratiam conceſſit, valet ſtatim, ſine ſcriptura, & virtute ipſius conceſſionis, poteſt quis ingredi poſſeſſionem. *Mobed. dec. 292.* ¶ Et acceptari poteſt beneficium, literis non expeditis, dummodo Reg. non obſtet. *Ver. dec. 4. part. 1. vide de ipſa Reg. per Creſc. dec. 15. alias 96. tit. de reſcript.* ¶ Collatio facta contra conſtitutionem, non habentem clauſulam annullativam, an valeat, *Put. dec. 338. lib. 1.* ¶ Proviſio Papæ eſt valida, non obſtante decreto de providendo, ſi intra menſem non fuerit facta acceptatio. *Put. dec. 418. lib. 2.* ¶ Gratia, & collatio criminoſo facta, eſt nulla. *Put. dec. 508. lib. 2.* ¶ Proviſio facta ex certa ſcientia Papæ, eſt in beneficialibus valida, etiam parte non citata, *Put. dec. 316. lib. 3.* ¶ Proviſio, ſeu collatio facta cum onere illicito, eſt nulla. *Put. dec. 396. lib. 3.* ¶ Accolitatus eſt nullus, ſi in eo non fuit facta mentio illegitimationis; quia illegitimus eſt incapax honorum, & dignitatum. *Ver. dec. 8. part. 1.* ¶ Quod facit electus medio tempore valet, licet electio poſtea declaretur nulla: idem in Prælato brevi tempore deponendo. *Gomez. Leo. dec. 24. in deciſ. diverſ.* ¶ Juſtus beneficii valor, qui exprimi debet, ſi falſo fuerit ſolum in modico expreſſus, non ob id irritatur gratia: idem in ætate exprimenda. *Menoch. conſ. 316. lib. 4.* ¶ Valor, ſi in primis literis male ſit expreſſus, non poſſunt aliæ literæ expediri; imo licet valor non ſit exprimendus, ſi exprimatur male, an gratia reddatur nulla, *vide Creſc. dec. 8. alias 19. tit. de reſcript.* ¶ Collatio Papæ facta eodem die ei, qui in partibus hora ſecunda noctis facta fuerat, an valeat, & præſumatur collationem fuiſſe ſecutam Clericatum, *vide eund. dec. 4. alias 169. tit. de præſumpt.* ¶ Proviſio facta eodem die obitus cum derogatione, an valeat, etiam ſi probetur obitus hora 24. *vide Creſc. dec. 13. alias 116. tit. de reſcript.* ¶ Proviſio facta à ſubexecutore, viſis literis Apoſtolicis, an valeat, *vide Creſc. dec. 2. alias 87. tit. de offic. deleg.* ¶ Collatio beneficii non tenet, niſi conferens ſciat de poteſtate ſua, quod jus haberet conferendi. *Crav. conſ. 134.* Et quibus aliis modis impugnari poſſit collatio, *vide ib.* ¶ Collatio beneficii ſemel facta, revocari non poteſt, etiam ſi abſenti facta ſit, *Menoch. de Arbitr. l. 2. caſ. 185. n. 47* ¶ Inſtitutio facta de præſentato per patronum excommunicatum, non valet. *DD. de Rot. dec. 1. tit. de inſtit. in antiq. alias 527.* ¶ Collatio beneficii facta per Vicarium Epiſcopi ex ſpeciali mandato, ignorantem alium Vicarium fuiſſe creatum, an valeat, *vide Lud. Rom. ſing. 58.*

Regula quando habeat locum. Qui ſint effectus.

Qui non eſt pacificus poſſeſſor, non gaudet beneficio Reg de annali: idem in poſſidente beneficium litigioſum, *Mobed. dec. 240.* ¶ Reg. de annali annullat omnia retro, ut ex tunc, *vide Put. dec. 28. lib. 1.* Sed quando habeat locum *vide Creſc. dec. 11. alias 35. tit. de renunciat.* An vero habeat locum reſpectu reſignationis, *vide ib. Creſc. deciſ. 13. alias 244.* De ipſa Reg. *vide per Mobed. dec. 12. & ſeqq. tit. 1.* ¶ Reg. Cancellariæ, qua cavetur poſſeſſorem triennalem eſſe defendendum in ſua poſſeſſione, quando habet locum, *vide Caſſad. deciſ. 6 & 7. cum ſeq. tit. 1. Pap. lib. 8. tit. 9. arreſt. 1. & ſeqq.* ¶ Regula, de publicandis reſignationibus intra ſex menſes, quando habeat locum, & à quo die incipiant currere dicti ſex menſes, *vide Papon. lib. 3. tit. 1. Creſc. deciſ. 5. alias 225. tit. de renunciat. & deciſ. 6. alias. 226. ibidem.* ¶ Reg. de publicandis, literis beneficialibus, quomodo intelligatur, *vide Caſſad. deciſ. 21. & ſeqq. tit. 1.* ¶ An Reg de publicandis, ſatisfiat per reſervationem fructuum, quando beneficium eſt ſimplex, *vide Creſcen. deciſ. 10. alias 305. tit. de renunciat.* ¶ Reg. Cancellariæ, an ligent extra Curiam Romanam, *vide Caſſad. deciſ. 31. num. 2. tit. 1.* ¶ De duabus regulis, nempe de non tollendo jus alteri quæſitum, & de veriſimili notitia, *vide per Papon. lib. 3. tit. 3. & ſeqq.* ¶ Poſſeſſor decennalis juvatur Reg. de triennali: quia de jure præſumitur habere titulum *Caſſad. deciſ 8. tit. 1.* ¶ Reg. triennalis eſt contenta omni alio colore tituli, præter exceptuatos in ea. *idem Caſſad. deciſ. 11. n. 6.* De ipſa Reg. *vide in d. dec. 11. tit. 1.* ¶ Circa conceſſiones Beneficii vacaturi, non habet locum regula, Generi per ſpeciem derogati: ideo per conceſſionem poſteriorem magis ſpecialem, non præjudicatur conceſſioni generaliori anteriori. *Ant. Corſet. in ſuis ſingularibus, litera R. ſing. reſcriptum 1.* ¶ Reg. de valore, an habeat locum etiam in proviſione Legati, *Creſc. deciſ. 10. alias, 30. tit. de reſcript.*

Mandatum, reſcriptum. Qui ſint effectus.

Mandatum, quod provideatur de beneficio in Eccleſia, non comprehendit dignitatem principalem in

ipſa

ipſa Eccleſia. *Caſſad. .deciſ. 11. tit. de præbent.* ¶ Mandatum de providendo, an ſe extendat in dubio ad beneficia in Eccleſia Cathedrali exiſtentia, *vide Marc. quæſt. 526.* ¶ Reſcripta (maxime ad beneficia) ſtricte interpretanda ſunt, *Marc. de Mant. ſing. 18.* ¶ Reſcriptum, Perinde valere, retrotrahitur, & facit conceſſionem, quæ dicitur ſurreptitia, valere. *Menoch. conſil. 316. num. 15. lib. 4.*

Quibus modis valeat.

An mandatum Papæ proviſionale alicujus beneficii vacaturi, valeat, vel ad validitatem debeat eſſe generale de omnibus beneficiis vacaturis illius loci, ad quem eſt directum mandatum, *vide Papon. lib. 2. tit. 6. arreſt. 2.* Et debet intimari Ordinario, *ibid. arreſt. 3.*

De clauſula.

Clauſula ſine præjudicio expectantium, & mandata Apoſtolica proſequentium, quomodo ſit accipienda, *vide Put. dec. 97. lib. 1.* ¶ Clauſula, Dummodo alteri non ſit jus quæſitum, intelligitur de jure perpetuo duraturo; non autem de non duraturo. *Caſſad. deciſ. 24. tit. 1. num. 2. vide Put. deciſ. 88. lib. 1.*

De Bulla.

Bulla, in qua habetur verus valor expreſſus, an præſumatur expedita ante aliam, in qua non ſit verus valor, *vide Creſcen. deciſ. 2. alias 20. tit. de præſumptio.* ¶ Bulla non habetur pro expedita niſi fuerit bullata, ſeu plumbata, *Caſſad. deciſ. 4. tit. 1.* ¶ Bulla non poteſt eſſe plus ampla, quam ſignatura, ſed contra, *ſic Papon. lib. 2. tit. 9. arreſt. 1.* ¶ Signatura, ſede vacante, favore pauperum æquipollet bullæ, *ibid. arreſt. 3.*

TITULUS NONUS.

De Beneficiorum reſignatione, & renunciatione.

Cap. I. Reſignatio, & renunciatio beneficii. Quid ſit.

DE renunciationibus beneficiorum *vide per Caſſad. titul. de renunciatio.*

Cap. II. Qualis ſit.

Quando cavetur, poſt renunciationem debere renunciantem ſupervivere, puta per viginti dies, tunc computatio temporis debet fieri de momento ad momentum; imo dies renunciationis non computatur in termino. *Gom. Leo. deciſ. 22. in deciſ. diverſ.* ¶ Conditio, ſub qua facta eſt reſignatio, ſi non doceatur impleta, cenſetur reſignatarius intruſus. *Put. deciſ. 199. lib. 3.*

Cap. III. Quæ requirantur.

Beneficium renunciatum, ad hoc ut per renunciationem vacare dicatur, quæ requirantur, *vide Franc. Marc. q. 295.* ¶ Conſenſus in reſignationibus, quæ fiunt in Curia Romana, poteſt præcedere, & ſequi datam ſupplicationis, *Guil. Caſſad. deciſ. 31. num. 3. tit. 1.* ¶ An actori ex reſignatione agenti, ſupervixiſſe reſignantem reſignationis tempore, an vero reo mortuum fuiſſe, incumbat onus probandi, *vide eundem Put. deciſ. 95. lib. 1.* ¶ An ad validitatem reſignationis beneficii in manibus Papæ, vivente reſignante, factæ, & per Papam admiſſæ, ſit neceſſarius conſenſus ipſius reſignantis ad expeditionem, & levationem bullarum; ita quod ſi reperiatur per Procuratorem poſt mortem reſignantis præſtitus, talis reſignatio valeat, vel ſit nullius momenti, *vide Boer. deciſ. 348. Creſcent. deciſ. 7. alias 36. tit. de renunciatio. & deciſ. 9. alias 209. de Procurat.* ¶ Mutatio voluntatis in reſignatione, debet intimari Procuratori ad hoc conſtituto, alias conſenſus præſtitus poſt mortem reſignantis, tenet. *Ver. deciſ. 224. part. 1.*

Cap. IV. Quibus modis fieri poſſit.

De renunciatione beneficiorum, & in cujus manibus debeat fieri, ad hoc, ut valeat, *vide DD. de Rot. tit. de renunciat. in antiq. & in antiq. ibi quoq; de reſignationibus. Tepati Compend.*

¶ Renunciatio beneficii debet omnino fieri, id eſt libere, totaliter, ſimpliciter, & abſolute, ſine ulla reſervatione, alias dicitur ſimoniaca, *Cravet. conſil. 222.*

Cap. V. Qui reſignare, & renunciare poſſunt.

Minor 25. ann. & major 14. non poteſt ſine curatore beneficium reſignare, & ad reſignandum Procuratorem conſtruere, *Put. deciſ. 161. lib. 2.* ¶ Reſignatarius etiam porrecta ſupplicatione in vita reſignantis, an poſt illius mortem poſſit conſentire, quando adeſt reſervatio, & de mandato conditionali non apparet. *Creſc. dec. 9. alias 228. tit. de renunciat.* ¶ Reſignationem faciens, an poſſit pœnitere antequam ſit alteri facta collatio, *Boer. dec. 350. n. 5.* ¶ Renunciare, an quis poſſit beneficio abſque Superioris auctoritate, *Ægid. Bellam. concl. 220.* ¶ Reſignare beneficium, an poſſit accuſatus, poſtquam concluſum eſt in cauſa. *Boer. deciſ. 206.* ¶ Procurator ad reſignandum, non poteſt reſignare poſt annum ſui mandati. *Papon. lib. 2. tit. 8. arreſt. 1.* ¶ Procurator ad quomodo libet conveniendum ſuper beneficio, an poſſit reſignare, ſi vigore reſignationis fuiſſet data recompenſa æquivalens, propter caſum non liquidum. *Creſcent. dec. 11. alias 214. tit. de procurato.*

Cap. VI. Qui admittere, vel recipere.

An Legatus de latere, poſſit reſignationes beneficiorum ſuæ Provinciæ, admittere, *Marc. quæſt. 318.* ¶ Vicarius non poteſt reſignationem recipere. *DD. de Rot. deciſ. 1. de renunciat. in antiq.* ¶ Ordinarius non poteſt admittere reſignationem beneficii illius, qui eſt exemptus ab ipſo Ordinario. *Put. deciſ. 420. lib. 3.*

Cap. VII. Quis præferatur.

Reſignatarii duo ſi concurrunt, poſterior in data, ſed prior in conſenſu, an præferatur anteriori in data, & poſteriori in conſenſu, *Creſcen. dec. 1. alias 75. tit. de conceſ. præbend.*

Cap. VIII. Qui ſint effectus reſignationis, & renunciationis.

Si minor 25. ann. renunciaverit beneficio, non reſtituitur in integrum: quia in beneficialibus, ut major admittitur, & agit & convenitur. *Guid. Pap. ſing 680.* ¶ Reſignantis poſt reſignationem percipiens fructus, non dicitur decedere in poſſeſſione beneficii. *Put. dec. 371. lib. 3.* ¶ Renuncians beneficio non ſolum abdicat à ſe dominium, verum etiam civilem, & naturalem poſſeſſionem. *Caſſad. dec. 4. tit. de reſtit. ſpoliat.* ¶ Reſignatarius ſi non capiat beneficium vigore reſignationis, ſed vigore clauſularum Regularium dependentiũ ab ipſa reſignatione, an procedat Reg. de annali, *deciſ. 14. alias 245.* ¶ Infirmus reſignans ſub fide, & promiſſione retrocedendi in caſu convaleſcentiæ, ſanus factus reſtituitur contra ſuam reſignationem. *Pap. l. 3 tit. 11. arreſt. 4.* ¶ Spoliatus eſt reſtituendus, etiam poſt renunciationem, ſi probet de poſſeſſione poſt ipſam. *Rot. dec. 1. alias 158. tit. de renunt. n. 9. & 12. in novis.* ¶ Reſignans ſi reſervaverit ſibi fructus, an poterit agere ſpolio, ſi reſignatarius poſſideat, *Creſc. dec. 2. alias 64. tit. de reſtit. ſpol.* ¶ Literis Ordinarii providentis, & dicentis reſignationem factam in ejus manibus, an credatur, *vide Creſc. dec. 1. alias 157. tit. de probationib.* ¶ Reſignatio ſi eſt facta tempore unius Pontificis, & obitus reſignantis eſt tempore alterius, an ſit locus Reg. neutris, *vide Creſcen. dec. 3. alias 146. tit. de except.* ¶ Reſignatione per infirmum facta, quomodo debeant numerari viginti dies, quibus vivere debet reſignans, *vide Boer. dec. 348.* Et de hac Reg. plene *per Papon. lib. 3. tit. 2.* De ipſa computatione *per Caſſan. in conſuet. Burgund. tit. des juſtices. §. 8. gloſſ. 6. n. 8.* ¶ Minor 14. ann. ad beneficia obtinenda per Papam diſpenſatus, cum licentia cedendi, ſi renunciaverit beneficio, an poſſit in integrum reſtitui adverſus ipſam reſignationem, vel alium contractum ſuper rebus ipſius beneficii, *vide eundem Boer. deciſ. 350. Put. dec. 437. lib. 1. & Papon. lib. 3. tit. 1. arreſt. 1.*

Cap. IX. Quibus modis valeat, vel finiatur.

An reſignatio nulla ſit, ſi Procurator mandatum habeat ad reſignandum cum reſervatione omnium fructuum, vel ſimpliciter, & reſignet cum reſervatione medietatis, cui reſignatarius ante obitum reſignantis, non conſenſit, *vide Creſcen. deciſ. 8. alias. 37. tit. de renunc.* ¶ Reſignatio in favorem certæ perſonæ eſt ſimoniaca, licet ex ſtilo, & certa ſcientia Papæ, vitium ſimoniæ purgetur. *Caſſ. deciſ. 2. de ſimonia.* ¶ Conventio in reſignatione conſtituenda, reſpectu promiſſionis factæ de fructibus ſolvendis, dicitur ſimoniaca, quia ante litem motam, neq; fructus poſſunt in conventionem deduci. *Mobed. dec. 332.* ¶ Imperatio eſt nulla, quando jus remanſit penes reſignantem. *Put. deciſ. 48. lib. 1.* ¶ Renunciatio nulla (quia conſenſus erat alteri reſervatus) non convalidatur, dato quod habens regreſſum, approbet illam, etiam re integra. *Joh. Mobed. deciſ. 85.* ¶ Pacta illicita ante renunciationem appoſita, atque conſumpta, renunciationem ipſam illicitam, ſimoniacamque conſtituunt. *Mobed. deciſ. 167.* ¶ Reſignans beneficium, ſi ille, in cujus favorem fuit facta reſignatio, illud non acceptaverit, remanet in ſuo primo ſtatu, obtenta tamen proviſione à Papa, *Papon. lib. 2. tit. 8. arreſt. 17.* ¶ Reſignante ante collationem mortuo, collatio valet poſt mortem, ſi fuerit derogatum Reg. de veriſimili notitia obitus. *Rot. Aven. deciſ. 43. in deciſ. diverſ. Tom. 3.* ¶ Retroceſſio ſi eſt nulla, remanet jus in reſignatione. *ibid. deciſ. 410. ibid.* ¶ Reſignatio non valet, niſi facta mentione de aliis beneficiis, & penſionibus, *Borg. Caval. deciſ. 25. num. 46. de contract. part. 2.* ¶ De reſignatione, & quando valeat, *vide Ver. deciſ. 79. uſque ad deciſ. 92. part. 3.* Et debeat fieri, *vide Papon. lib. 2. tit. 8.* ¶ Reſignatione non probata, corruit nova proviſio. *Put. dec. 400. ibid.* ¶ Renunciatio beneficii in fraudem facta, non valet; ſed quando præſumatur fraus, *vide Boer. deciſ. 287.* Proviſio de beneficio juris patronatus facta ſine conſenſu patroni, eſt invalida; reſignatio tamen valet, quia unuſquiſque poteſt libere reſignare beneficium, quod obtinet. *Mobed. deciſ. 268. vide tamen deciſ. 326 ibid.* ¶ Simoniaca dicitur conſtitutio Procuratoris ad reſignandum beneficium in manibus Superioris in favorem illius qui placuerit, & videbitur ipſi Procuratori. *Cravet. conſil. 122.* ¶ Reſignatio beneficii ab alio impetrati, vel ante condemnationem, quando valeat, *vide Boer. deciſ. 205. num. fin.*

TITULUS DECIMUS.

De Beneficiorum regreſſu, & ſubrogat.

Cap. I. Quibus modis intelligatur, & quæ requirantur.

Regreſſus per ceſſum tunc intelligitur, ubi ceſſio fit in manibus Superioris pure, & non in favorem alterius. *Put. deciſ. 314. lib. 1.* ¶ Regreſſus, ad hoc ut valeat ex cauſa reſignationis, an ſit neceſſarius conſenſus reſignatarii. *vide eundem, deciſ. 2. alias 175 Creſ. tit. de renunciatione.* ¶ Acceſſus ſive regreſſus reſervatus ex cauſa ceſſionis juris, litis, & cauſæ, ut dicatur juſtificatus, debet doceri de lite ſaltem de facto, quando non conſtat Papam aliter voluiſſe. *Ver. dec. 6. part. 1.* ¶ Regreſſum habens ad aliud beneficium, quid probare in regreſſu debeat, *vide DD. de Rot. deciſ. 1. n. 10. de reſcript. in nov. alias. 28.*

Cap. II. Quibus modis reſervari poſſit.

Regreſſus ob non ſolutionem poteſt reſervari, quamvis non conſtet de aliquo conſenſu. *Put. dec. 293. lib. 1.*

Cap. III Qui ſint effectus.

Infirmus reſignans ſub fide, promiſſione retrocedendi in caſu convaleſcentiæ, ſanus factus reſtituitur, contra ſuam reſignationem. *Papon. lib. 3. tit. 11. arreſt. 4.* ¶ Regreſſum habens, an poſſit vivente illo, per cujus obitum regreſſui locus erat, renunciare illi, & extinctioni conſentire ſolum coram Notario, *vide Creſcen. deciſ. 1. alias 161. tit. de renunciat.* ¶ An vigore regreſſus quis poſſit regredi ad beneficium ceſſum acceſſu ſibi reſervato, non edocto de primævo jure, *Put dec. 197. lib. 1. & deciſ. 389. ibid.* ¶ Si reſervetur in reſignatione regreſſus, & fructus, an tunc Procurator revocetur morte, *vide Creſ. dec. 8. alias 171. tit. de Procurat. & deciſ 13. alias 239 ibidem.*

Cap. IV. Quibus modis valeat vel non.

Acceſſus, ſive regreſſus, eſt ipſo jure nullus, quando non fuit facta mentio, quod ille, ad cujus favorem reſervatur, laborabat morbo caduco. *Ver. dec. 7. part. 1.*

Cap. V. Subrogatio. Quibus modis impetrari, vel canonizari.

Proviſus per mortem alterius ex litigantibus de beneficio litigioſo, non tenetur impetrare ſubrogationem, ſi poſſideat, alias ſecus, *Papon. lib 8. tit. 17. arreſt. 1.* ¶ De hac ſubrogatione, & intra quod tempus debeat impetrari, *vide Papon. tit. 17.* Et ad quid teneatur ſubrogatus. ¶ Subrogatio an debeat Canonizari vigore primi tituli, de cujus invaliditate conſtat, *vide Creſcen. dec. 6. alias 95. tit. de judic.*

Cap. VI. Qui ſint effectus.

Subrogatione beneficii litigioſi in forma gratioſa conceſſa, poteſt ſubrogatus (etiam lite pendente) propria auctoritate poſſeſſionem apprehendere. *idem Put. deciſ. 214. lib. 1.* Subrogatio nihil operatur (etiam quoad poſſeſſionem) ſtante regreſſu, niſi actu poſſeſſio apprehendatur. *Ver. deciſ. 231 part. 3.*

TITULUS UNDECIMUS.

De Beneficiorum confirmatione.

Cap. I. Confirmatio beneficiorum. Qualis ſit.

Confirmatio, quæ ſortitur effectum, æquiparatur proviſioni Papali: & confirmatione exiſtente Canonica, conditionis exiſtentia non eſt neceſſaria, *Ægid. Bellam. concluſ. 531.*

Cap. II Ad quem ſpectet.

In beneficialibus licitum eſt ante confirmationem pœnitere, etiam altera parte non conſentiente *Put. deciſ. 353 lib. 1.* ¶ Electionis confirmatio ad quem ſpectet, *Marcus. quæſt. 928.*

Cap III. Qui ſint effectus.

Confirmatio ſuperioris coloratum poſſidendi titulum tribuit, *Idem Marc. quæſt. 926.* ¶ Confirmatio Papæ ex certa ſcientia quos effectus ſuppleat. *vide DD. de Rot. dec. 2. tit. de confirmat. util. vel inutil. alias. 230.* ¶ Per electionem, & præſentationem, quæritur jus ad rem; per inſtitutionem, & confirmationem, in re. *Guliel. Caſſad. dec. 8. tit. de præbend.* ¶ An confirmatio Superioris ſuppleat defectum electionis invalidæ, *vide Mar. quæſt. 925.*

TITULUS DUODECIMUS.

De unione beneficiorum.

Cap. I. Qualis ſit.

Unio beneficiorum debet eſſe perpetua; & non temporalis. *Papon. libr. 2. tit. 8. arreſt. 1.* ¶ Unio beneficiorum eſt ſtricti juris, & odioſa: quia quælibet Eccleſia habere debet ſuum Rectorem. *Cur. conſil. 259. num. 10.* ¶ De unione Eccleſiarum, & beneficiorum, & de diſſolutione, *vide per Ver. deciſ. 344. & ſeqq. part. 3. & DD. de Rot. tit. de reb. Eccleſ. non alien. in antiq.*

Cap. II. Quibus modis præſumatur, & probetur.

Unio diuturnitate temporis, præſumitur facta. *Boer. dec. 345. n. 7.* ¶ Beneficii unio, ſive annexio, ex eo probatur,

quod ſpacio 40. ann. tanquam annexatum, & unitum poſſeſſum fuerit. *Ozaſ. deciſ. 116.* ¶ Beneficiorum unio, ſive pluralitas, curam animarum habentium, omni jure probibita, *Ozaſ. ibid. d. deciſ. 116.* ¶ Alias Epiſcopus in ſua diœceſi poteſt unire Monaſterium, ſeu Eccleſiam alteri. *Guid. Pap. quaſt. 103.*

Cap. III. Qui ſint effectus.

Prima unio facta (etiam vivente Beneficiato) prævalet ſecundæ factæ poſt mortem Beneficiati, qui beneficium unitum obtineat. *Meno. conſil. 294. lib. 3.* ¶ Unio non exequuta, non impedit proviſionem beneficii uniti. *Papon. lib. 8. tit. 9. arreſt. 4.* ¶ Reg. revocatoria unionum, an comprehendat erectionem certæ Eccleſiæ in Collegium, *vide Creſcent. deciſ. 1. alias 141. tit. de Paroch. & alien. Paroch.* ¶ Unio ad vitam à Papa facta, an inducat reſervationem, ut ea diſſoluta, Ordinarius non conferat, *vide ibid. deciſ. 2. alias 177.*

Cap. IV. Quibus modis valeat vel non.

Unio per Papam admiſſa, non tamen in forma expedita, an valeat, *vide Boer. deciſ. 346.* Et quid, ſi ſolum eſſet expedita per ſupplicationem ſignata: & an ſucceſſor debeat ipſam babere ratam, *vide eundem Boer. deciſ. 348. num. 7.* ¶ Unio ex falſa cauſa, an ſit ipſo jure nulla, vel debeat annullari, qualiter, & per quos poſſit fieri, & de quorum conſenſu, *vide Boer. deciſ. 345.* ¶ Unio, quæ legitima auctoritate fuit facta, & diu obſervata fuit, non poteſt revocari in dubium. *Menoch. conſ. 192. lib. 2.* ¶ Reſignatio facta de uno beneficio unito, capit aliud beneficium ei unitum. *vide Jacob. Put. deciſ. 442. lib. 1.*

TITULUS DECIMUS TERTIUS.

De Beneficiorum permutatione.

Cap. I. Permutatio beneficiorum. Quid ſit.

DE permutatione beneficiorum, & quid quando alterum beneficium permutatum evincitur, vel reperitur oneratum, veluti aliqua penſione, & coram quo Judice tunc lis debeat tractari, *vide Papon. lib. 2. tit. 7. arreſt. 1. & ſeqq.* ¶ De permutatione beneficiorum, *vide DD. de Rot. tit. de permut. in novis, antiquis, & antiquioribus.*

Cap. II. Quibus modis fieri poſſit.

Beneficiorum permutatio non eſt licita abſque Summi Pontificis auctoritate, minus eſt licitum conſentire diviſioni poſſeſſionum beneficii, quia hoc eſſet dividere beneficia, & præbendas, quod non licet. *Dec. conſil. 141.* ¶ Permutantes poſſunt ad ſua beneficia redire, ſine nova collatione, petita tamen licentia. *Boer. deciſ. 97.* Sed tunc, an fructus debeant invicem reſtitui. *vide eund. deciſ. 98.* ¶ Permutato uno beneficio cum duobus evicto uno, habet locum recurſus. *Ægid. Bellam. concluſ. 348.* ¶ Permutatio vera beneficiorum inter duos eſt permiſſa; non inter tres, vel quatuor. *Ver. deciſ. 325. part. 2.*

Cap. III. Qui permutare poſſunt.

Illegitimus poſſidens beneficium Curatum, an illud cum alio Curato permutare poſſit, *concl. 755.* ¶ Diſpenſatio obtinendi beneficium, reſtringitur ad primum beneficium tantum, nec impetrans diſpenſatus, poteſt illud permutare. *DD. de Rot. deciſ. 1. tit. de filiis Presbytero. in novis.*

Cap. IV. Qui ſint effectus.

Si unus ex permutantibus non habet jus, puta quia ſimoniacus, vel aliter non habeat titulum in beneficio, non acquirit jus in beneficio, quod conſequitur ex cauſa permutationis. *Guid. Pap. ſing. 830.*

Cap. V. Quibus modis valeat.

Si quis permutaverit beneficium in manibus Papæ, & conſenſerit penſionem ſuper altero beneficio non permutato, conſtitui, valet talis penſionis conſtitutio, etiam in præjudicium ſucceſſoris, ſi Papa voluerit ad ſucceſſores tranſire, *Boer. conſil. 29.* ¶ Permutatio beneficiorum, quando dicatur fraudulenta, *vide Ægid. Bellam. concluſ. 144.* Et ex quibus præſumatur facta in fraudem expectantis, *vide DD. de Rot deciſ. 2. de præſumpt. in antiq. alias 261.* ¶ Permutandi beneficii tractatus, quando valeat, & quando non, niſi approbante Papa, *vid. Boer deciſ. 205* Et permutatio beneficiorum, quibus ex cauſis fieri debeat. *ibid. num. 7.* ¶ Permutatio non valet, niſi facta mentione de aliis beneficiis, & Penſionibus. *Borgn. Caval. deciſ. 25. num. 46. part. 2 de contract.* ¶ Permutatio in fraudem expectantis, an facta cenſeatur, ubi ab infirmo de cujus ſalute diſputatur, beneficium majoris valoris, permutatum ſit. *vide Thom. Faſt. deciſ. 60. can.*

TITULUS DECIMUS QUARTUS.

De præbendis.

Cap. I. Præbenda. Quid ſit.

PRæbenda accipitur dupliciter, videlicet per prius, & poſterius, *Alex. Raud. de Analog. lib. 1. c. 6. n. 29.* ¶ Canonicatus ſine præbenda, an conferri poſſit: & præbenda dicitur acceſſoria ad Canonicatum. *Cravet. conſ. 170.* ¶ Quando bona inter Epiſcopum, & Capitulum ſunt communia, collationes etiam ſunt communes, *Ægid. concluſ. 49. n. 5.*

Cap. II. Qualis ſit. Quibusq; modis intelligatur.

Collatio præbendæ eſt communis Epiſcopi, & Capituli, ſalva tamen conſuetudine, *vide Caſſad. deciſ. 17. tit. de præb.* ¶ Illegitimus per Epiſcopum diſpenſatus ad beneficia ſine Cura, non cenſetur diſpenſatus ad præbendas Eccleſiæ Cathedralis. *concl. 362.* ¶ Præbenda Theologalis non poteſt onerari penſione. *Papon. lib. 3. tit. 5. arreſt. 1.* ¶ Super præbendis Clericorum, ſeu fructibus earum poteſt tranſigi Epiſcopi auctoritate. *Bar. de Cap. ſing. 9.* ¶ Clericus beneficiatus decedens, tranſmittit fructus perceptos ex ſua præbenda ad hæredes: ſed quid in Clerico ſimplici, *Ant. Corſet. in ſuis ſingularibus liter. C. ſing Clericus.*

Cap. III. Quæ requirantur.

Mentio fieri debet de præbendis, quando ſunt diſtinctæ: ſed quando dicantur diſtinctæ, *vide DD. de Rot. deciſ. 33. alias 449. n. 3. & 4. in novis.* ¶ Alienatio præbendæ facta per Canonicum proprium, an valeat interveniente conſenſu Epiſcopi, vel etiam requiratur conſenſus Capituli, *vide Creſcen. deciſ. 2. alias 284. tit. de reb. Eccleſ. alien. vel non.*

Cap. IV. Quibus modis concedi, optari, conſtitui, renunciari, & capi poſſit.

Canonici habentes facultatem optandi præbendas in Eccleſia ex conſuetudine, non optantes, nul'o tempore perdunt facultatem. *Cap. 134. num. 4.* ¶ Præbenda non poteſt capi pro executione rei judicatæ. ſed quando Clericus poſſit obligare fructus ſui beneficii. *Boer. deciſ. 226.* ¶ Conſuetudo optionis in Eccleſia, ubi ſunt præbendæ diſtinctæ, præſcribitur decem ann. *Ægid Bellam. concluſ. 62. vide eundem ibid.* ¶ Præbenda conſtituitur ex rebus temporalibus; ideo poteſt aſſignari laico, quando non eſt annexa Canoniæ. *Caſſad. deciſ. 17. num. 4. tit. de præbend. & Boer. conſil. 16. num. 21.* ¶ Præbenda. & jus præbendæ poteſt à Superiore concedi: ſed ille, cui eſt conceſſa præbenda, non poteſt eam alteri concedere; ſed rem præbendæ ſic. *Bart. in l. 1. C. de petit. bon. ſublat. lib. 10.* ¶ Præbenda quando vacat in Curia, Papa concedit: ſed ſi poſtea ille, cui conceditur, moriatur naturaliter, Ordinarius confert. *Bart. in l. ſi quis ſub conditione, ff. de teſtam. tutel.*

Cap. V. Qui habere, retinere poſſint, & ad quem ſpectet.

Collatio Præbendæ Eccleſiæ Cathedralis, ſpectat ad Epiſcopum cum conſenſu ſui Capituli. *idem Ægid. concl. 49. & Put. deciſ. 135. lib. 1.* ¶ Renunciare an quis poſſit (absque Superioris auctoritate) præbendæ, & retinere Canonicatum, *vide Ægid. concluſ. 220.* ¶ Minor 14. ann. præbendam in Cathedrali Eccleſia habere poteſt de jure communi. *DD. de Rot. deciſ. 1. tit. de ætate, & qualitate, in antiq. vide Ægid. concluſ. 753.* ¶ Collationes præbendarum Eccleſiarum Collegitarum à Cathedralibus inferiorum, de jure communi pertinent ad Collegia ipſa, & Prælatus ipſorum ſimul. *Ægid. concl. 717.*

Cap. VI. Quis præferatur in præbenda.

Receptus in Canonicum auctoritate Apoſtolica, jure ſuæ receptionis, & ratione Canonicatus, in præbenda vacante, omnibus aliis præfertur. *D. de Rot. deciſ. de conceſſ. præbend. in novis.* ſed de conceſſione præbendæ *ibid. per totum.* ¶ Papa ſi concedat alicui præbendam de proximo vacaturum in tali Diœceſi, quam dixerit accipiendam, poſtea alteri conceſſerit ſpecialiter in una Eccleſia illius Diœceſis, quis ipſorum præferatur, *vide Bar. in l. 102. de leg.* ¶ Recepti auctoritate Apoſtolica in Canonicos vi ſuæ receptionis, & ratione ſui Canonicatus, & præbendæ vacaturæ, præferuntur omnibus, & aliis alia auctoritate venientibus, & collatio alteri facta eſt nulla. *Ægid. concluſ. 737.*

TITULUS DECIMUS QUINTUS.

De penſionibus.

Cap. I. Quid ſit.

PEnſio de ſui natura non cenſetur Beneficium Eccleſiaſticum, cum poſſit laico aſſignari, niſi talis eſſet penſio, quæ conſueviſſet pro Eccleſiaſtico beneficio aſſignari. *Cap. deciſ. 200.* Et ſic penſio, quæ ſolvitur de reditibus Eccleſiæ, cenſetur dari pro jure temporali Eccleſiæ, non Spirituali. *ibid. num. 2.*

Cap. II. Quæ requiruntur.

Conſenſus prædeceſſoris in reſervatione penſionis ex ceſſione an ſufficiat, *Put. deciſ. 342. lib. 1.* ¶ Reſignatio cum retentione ſimpliciter, poteſt fieri per Legatum: ſed penſio debet conſtitui auctoritate Papæ. *Papon. lib. 2. tit. 8. arreſt. 1.* ¶ Conſenſus translationis penſionis, quomodo judicetur validus, *Ver. deciſ. 209. part. 1. & deciſ. 210.* ¶ Penſio, quæ conſtituitur loco alterius ceſſatæ, quæ dicitur translatio, ſi in prima ſint expreſſa exprimenda, an ſint neceſſaria in ſecunda, *Creſcent. deciſ. 1. alias 238. tit. de reb. Eccleſ. alien. vel non.*

Cap. III. Quibus modis intelligatur.

Penſionis terminus integer ad translatarium ſpectat, nec inter hæredes, & eum dividi debet, ſi antequam dies venerit, transferens deceſſerit. *Put. dec. 14. lib. 3.* ¶ Penſionum primarum mentio facta intelligitur, per clauſulam, Præſens & aliæ, &c. *idem Ver. deciſ. 295. part. 2.* Et de materia penſionum, *vide ibidem per multas deciſiones.* ¶ Penſionis reſervatio à Principis: non autem à partium voluntate dependet. *Caſſad. ibidem num. 5.* ¶ Penſionis ſecundæ conſtitutio in beneficio, non facta mentione de prima, an valeat, *Boer. deciſ. 162.* ¶ Transferendi penſionem facultas in dubio non intelligitur conceſſa, *Ver. deciſ. 99. & 100. part. 3.* Et multa alia ſpectantia ad penſionis translationem. *ibidem.* ¶ Quando penſio eſt appoſita à Summo Pontifice Canonicis, & ipſi Canonici debent ſolvere medietatem fructuum, conſideratur ipſa medietas, deducta pen. *Dec. conſil. 156.* ¶ An penſio comprehendatur appellatione beneficiorum in ſententia pœnali. *Creſcent. deciſ. 14. alias 296. tit. de ſentent. & re judic.* ¶ Penſio ſuper beneficio, non debet excedere tertiam partem fructuum totius beneficii, *Papon. ibid. arreſt. 8. & 10.* Sed usque ad dimidiam videtur valere, *vide Boer. deciſ. 162.* ¶ Penſio reſervata cum clauſula: Dummodo medietatem fructuum non excedat, an intelligatur quatenus non excedat, & an pro ea parte, quæ non excedit, valeat, *Creſcent. deciſ. 17. alias 223. de reſcript.*

Cap. IV. Quæ actio competat pro penſione, Quæ exceptio, vel remedium.

Electio penſionarii eſt, agere contra prædeceſſorem, vel ejus hæredem, aut contra ſucceſſorem poſſeſſorem. *Vincent. de Franc. deciſ. 107. num. 14. & 15.* Sed ſi egerit contra ipſum poſſeſſorem, ipſe ſucceſſor agere poterit contra hæredem prædeceſſoris. *ibidem d. deciſ. 107. n. 16.* ¶ Pro penſione, poſſeſſorio agi poteſt contra modernum titularium, etiam bullis non levatis, & allegata nullitate. *Rot. Aven. deciſ. 82. in deciſ. diverſ.* ¶ Beneficii poſſeſſor poteſt agere ad penſionem diu prædeceſſori ſuo ſolutam, licet ipſe eam nunquam receperit. *Rot. deciſ. 1. tit. de reſtit. ſpoliat. in novis.* ¶ Penſionarius, qui eſt in poſſeſſione exigendi à prædeceſſore titulari, ſi ejus ſucceſſor non vult ſolvere penſionem, dicitur ſpoliari: ideo illi competit remedium cap. re integrandæ, *Put. dec. 151. lib. 3.* ¶ Exceptio extinctionis penſionis per profeſſionem, quando ſuper ea non fuit judicatum, requirit altiorem indaginem: & ideo non impedit ſolutionem penſionis: quia Monachus ex diſpenſatione penſionem retinere poteſt. *Ver. deciſ. 321. part. 1. & deciſ. 223. part. 2.* ¶ Actio perſonalis datur pro penſione contra ſucceſſorem in beneficio. *Ver. deciſ. 13. part. 1.* Imo, & hypothecaria, *ibidem deciſ. 302. part. 2.* Penſio tamen per ſucceſſorem tanquam nulla impugnari poteſt. *idem. Ver. deciſ. 300. lib. 2.* ¶ Exceptio invaliditatis penſionis, an poſſit opponi per negantem ſe poſſeſſorem, eundem *Creſcent. deciſ. 3. alias 86. tit. de cauſ. poſſ. & propriet.*

Cap. V. Quando debeatur, vel non.

Conſtituta penſione quatuorcentum aureorum ſuper reditibus alicujus Epiſcopatus præſtanda, cum tot vacabunt penſiones, ex his, quæ nunc præſtantur, quæ ejusdem ſummæ ſint, ſtatum, quod ceperint vacare, penſiones debentur, etiam ſi non aſcendant ad dicta ſummam 400. aureorum. *Menoch. conſil. 79. volum. 1.* ¶ Penſiones duabus ex cauſis permittuntur; prima, pro bono pacis; ſecunda, ne nimium diſpendium quis patiatur permutando, vel reſignando. *Papon. lib. 3. tit. 5. arreſt. 6. & 7.* ¶ Penſio conſtituta ſuper fructibus, ſi nulli percipiantur, non debetur. *Rot. Aven. deciſ. 130. in deciſ. diverſ.* ¶ Concil. Latera. quo prohibetur impoſitio penſionis ſuper Eccleſiis, non habet locum in Monaſteriis de conſuetudine. *Ver. deciſ. 177. part. 1.*

Cap. VI. Qui teneantur ſolvere penſionem.

Penſionem ſuper beneficio impoſitam, tenetur ſolvere hæres promiſſoris, qui pro illa obligavit bona propria, ſuumque hæredem, cui tamen datur regreſſus contra beneficii Poſſeſſorem pro revelatione. *Rot. Aven. deciſ. 130.* ¶ Succeſſor in beneficio, an teneatur ad decurſas penſiones, tempore prædeceſſoris non ſolutas, *Caſſad. deciſ. 4. num. 3. tit. de locat.* ¶ Reſignans tenetur ſolvere penſionem, quousque conſtet reſignatarium acceptaſſe: quia reſignatio conditionalis, jure propria reſignantem non privat. *Mohed. deciſ. 10.* ¶ Si alicui penſio fuerit translata, poſtquam Clericali caractere inſignitus fuerit, illi eſt ſolvenda penſio à die ſignatæ ſupplicationis, *Hier. de Mont. quæſt. 24.* ¶ Sententias duas habens in poſſeſſorio contra ſe, & patiens alium venire in petitorio, ut fugiat penſionem, an condemnandus ſit, *vide Creſcent. deciſ. 2. alias 40. d. tit. de ſentent. & re judic.*

Cap. VII. Qui ſint effectus.

Pœna excommunicationis, ac privationis beneficii,

non incurritur, nec regrediendi, ſeu accedendi, ob non ſolutionem penſionis, locus exiſtit, tacente penſionario. *idem Caſſ. deciſ. 4. tit. de locat.* ¶ Translatio penſionis in alium in hora mortis, an ſufficiat, ut mutatio voluntatis principalis probetur, *Put. deciſ. 92. lib. 2.* ¶ Penſio, literis in proceſſu fuluminato inſertis non præſentatis, translata ſortitur effectum. *Put. deciſ. 246. lib. 3.*

Cap. VIII. Quibus modis valeat, finiatur, vel remitti poſſit.

Penſio ſurreptitia ob non expreſſionem veri valoris, licet videatur deberi ſuppleri; tamen cum ſit invalida, & mortua, an poſſit alteri vitam tribuere, & ex ea inducatur publicationis effectus, *vide Creſc. deciſ. 18. alias 250. tit. de reſcript.* ¶ Procurator conſtitutus ad conſentiendum penſioni in eventum, quod talis reſignet, ſi conſentiat in Cancellaria, & talis reſignet ſub conditione, qua non impleta principalis revocet Procuratorem in cauſa, & poſtmodum talis reſignet ſimpliciter, an conſenſus præſtitus valeat, & penſio, non obſtante revocatione, *vide ibid. deciſ. 5. alias 171. de Procurat.* ¶ Licet reſignatio videatur eſſe nulla; tamen ſi reſignatarius poſſidet, excuſatur reſignans à ſolutione penſionis. *idem deciſ. 216.* ¶ Tranſactio ſuper beneficio cum conſtitutione penſionis, an valeat, *vide Per. Beuinten. deciſ. 49. n. 12.* ¶ Penſionis reſervatio ſuper fructibus beneficii facta, non tenet in præjudicium illius, qui habet indultum regrediendi, ſeu accedendi. *Guliel. Caſſad. deciſ. 1. tit. de penſ.* Tamen penſionis impoſitio ex certa ſcientia Papæ, habita mentione de regreſſu, valet. ibid. Et alia de penſionibus, *vide in deciſ. 4 & ſeqq.* ¶ Si quis beneficium permutaverit in manibus Papæ, & conſenſerit penſionem ſuper alio beneficio non permutato conſtitui, valebit talis penſionis conſtitutio. *Boer. conſil. 29.* ¶ Reſervatio penſionis facta à Papa motu proprio, valet abſque expreſſione alicujus cauſæ, & derogatione Concilii; ſecus eſſet in ea, quæ fieret ab inferiore. *Auguſt. Ber. quæſt. 3.* ¶ Penſionis translatio an valeat, facta ab executore ante expeditionem, & præſentationem literarum, *vide Creſcent. deciſ. 13. alias 197. tit. de conceſſ. prabend.* ¶ Penſio extinguitur per contractum matrimonii. *Put. deciſ. 459. lib. 2.* ¶ Penſio aſſignata ſuper fructibus Abbatiæ ſine conſenſu Monachorum, an valeat, ſi conſentiat Abbas, *vide Creſcent. deciſ. 3. alias 153. tit. de locato.* ¶ Remiſſio penſionis facienda eſt (etiam in beneficiis Eccleſiaſticis) ob ſterilitatem. *Natt. conſil. 86. Tom. 1.*

Cap. IX. Penſionarius. Ad qua teneatur.

Penſionarius, qui habet penſionem liberam, an teneatur contribuere ad onera de facto impoſita, *Put. deciſ. 386. lib. 2.* ¶ Penſionarius tenetur concurrere pro ſolutione decimarum. *Papon. lib. 3. tit. 5. arreſt. 2. & ſeqq.* ¶ Penſionarii beneficiati tenentur contribuere pro oneribus, & decimis extraordinarie impoſitis ſuper beneficiis. *idem Papon. lib. 5. tit. 13. arreſt. 1.* ¶ An penſionarius teneatur ad collectas, ſeu præſtita, *Creſcent. dec. 4. alias 262. tit. de locat. & conduct.* ¶ Penſionarius ſpoliatus, quomodo, & quando agat remedio poſſeſſorio, *vide infra tit. de interdict. recuper. poſſ.* ¶ Penſionarius, qui habet reſervam Penſionem ſuper fructibus, quo caſu, penſionem à ſucceſſore in beneficio exigere non poſſit, *Put. deciſ. 189. lib. 2.* ¶ Regreſſus reſervatus intelligitur penſionario, quatenus ipſe penſionarius declarat velle uti regreſſu. *Ver. deciſ. 8. part. 3.* ¶ Penſionarius, qui non ſolvit partem penſionis non caſſatæ facit, ut detur locus regreſſui, qui habet locum pro minima parte penſionis non ſolutæ. *Ver. deciſ. 9. ibid.*

TITULUS DECIMUS SEXTUS.

De Commenda.

Cap. I. Quibus modis intelligatur.

Commenda ad annum à die habitæ pacificæ poſſeſſionis, non currit, ſtante alio poſſeſſore, licet Commendatarius nullam fecerit diligentiam contra poſſeſſorem. *Put. deciſ 22. lib. 2.* ¶ Commendatum eſſe beneficium, vel in titulum datum, quando cognoſcatur, *vide eundem Ver. deciſ. 145. part. 1.*

Cap. II. Quibus, & quando dari poſſit.

Commenda noſtri temporis quo pacto detur à Papa, & Commendatarius ex cauſa neceſſitatis, vel utilitatis, poteſt alienare res Eccleſiæ, *Capic. deciſ. 3. num. 9. & fin.* Ad quem pertineat jus conferendi commendas, *vide Cruv. conſil. 284.*

Cap. III. Qui ſunt effectus.

Commenda afficit beneficium, & Papa dando commendam, videtur ad ſe proviſionem revocare, & Commendatarii noſtri temporis, an babeantur loco titulorum, ut faciant fructus ſuos, *vide Gulıel. Caſſad. deciſ. 32. tit. 1.* ¶ Religionem profiteri non cogitur, obtinens beneficium regulare in commendam. *ibid. num. 8.* ¶ Expectans non poteſt capere beneficium affectum per commendam, ceſſante commenda. *Mobed. d. deciſ. 129.* ¶ Commenda perpetua beneficii, afficit beneficium. *Put. deciſ. 158. lib. 1.* ¶ An Regalia locum habeant, durante commenda, & in Epiſcopatu commendato, *vide Joan. Gal. q. 20.*

Cap. IV. Quibus modis ceſſat, vacat.

Commendatum beneficium, mortuo Commendatario, vacat, ut prius. *Ver. deciſ. 144. part. 1.* ¶ Commenda ceſſat, per ſupervenientiam novi tituli. *Ver. deciſ. 145. part. 1.*

Cap. V. Commendatarius. Quis dicatur.

Commendatarius Eccleſiæ non dicitur Prælatus, ſed habet quandam affinitatem cum Prælatura. *Capic. dec. 3.*

Cap. VI. Quæ facere poſſit.

Commendatarius ſpoliatus, vel turbatus in commenda, non poteſt agere remedio cap. reintegrand. vel uti poſſidetis. *Capic. ibid. n. 4.* contra commendantem. *Put. deciſ. 206. lib. 3.* ¶ Commendatarius poteſt agere pro fructibus, tempore prædeceſſoris exactis, ſed non conſignatis ipſi poſſeſſori. *Cap. deciſ. 3.*

TITULUS DECIMUS SEPTIMUS.

De jure patronatus.

Cap. I. Jus patronatus. Quid ſit.

Jus patronatus eſt quoddam jus honorificum, oneroſum, & utile alicui competens in Eccleſia, pro eo, quod de Diœceſani conſenſu Eccleſiam conſtruxit, fundavit, vel dotavit ipſe, vel is, à quo cauſam habuit. *Marc. de Mant. ſing. 5.* ¶ Jus patronatus Clerico competens, an ſit laicale, vel Eccleſiaſticum, *vide Put. deciſ. 228. lib. 2.* ¶ Jus patronatus mixtum judicatur laicale, ideo non venit in reſervationem, *Put. deciſ. 157. lib. 3.* ¶ Jus patronatus, quando dicatur Eccleſiaſticum, & quando laicale, *vide Cravet. conſil. 63. n. 6.* ¶ Jus patronatus dicitur laicale, licet beneficium à Clerico fundetur de bonis propriis, ſi laici ſint in quaſi poſſeſſione præſentandi, quia jus patronatus tale præſumitur, qualis eſt perſona, quæ illud poſſidet. *Mobed. deciſ. 328. vide Put. deciſ. 90. lib. 3.* ¶ De jure patronatus, *vide per DD. de Rot. tit. de jure patron. in nov. & in antiq.* ¶ De jure patronatus, *vide per Creſcent. tit. de jure patron.*

Cap. II. Quotuplex ſit. Quale ſit. Quibus modis intelligatur.

Bonis publicatis Fiſco, non intelligitur publicatum

jus

jus patronatus. *Guid. Pap. q. 341.* ¶ Juriſpatronatus tres ſunt termini, præſentatio, admiſſio, & inſtitutio, *de quibus vide per Gaſp. Cabal. Milleloq. 150.* ¶ Quod electio in jure patronatus per antiquiorem de familia ſit facienda quomodo intelligatur, *vide Nat. conſ. 195. Tom 1.* ¶ Patronus laicus, & patronus Clericus differunt in multis circa jus præſentandi, *vide gloſſ. in cap. 4. de offic. Jud. ord.* ¶ Diſpoſitio legis, ſi unquam, non habet locum in jure patronatus. *Dec. conſil. 675.* ¶ Donatione univerſali omnium bonorum venit jus patronatus, ſecus in donatione particulari. *Put. deciſ. 251. lib. 2.* ¶ Jus patronatus eſt indiviſibile, tamen venit acceſſorie ad caſtrum alteri fratrum aſſignatum. *Marc. q. 145.* ¶ Jus patronatus non cadit ſub Regula Cancellariæ, & privilegio beneficiorum reſervatorum. *vide Borg. deciſ. 17. de contract. part. 2.* ¶ Capellæ fundatæ per laicos in fundis propriis ſine conſenſu Diœceſani, non ſunt beneficia Eccleſiaſtica, & tunc hæredes fundatoris poſſunt ſine auctoritate Superioris conferre Capellas cuilibet. *Guid. Pap. quæſt. 187.*

Cap. III. Quæ requirantur.

In materia juris patronatus, attenditur ultima poſſeſſio, ut is præferatur in beneficio, qui fuit præſentatus ab eo, qui reperitur feciſſe ultimum actum poſſeſſionis, aut præſentationis. *Crav. conſil. 322. n. 5.* ¶ In fundatione juris patronatus licite poteſt adhiberi modus, quod præſentetur ad Eccleſiam perſona de genere fundatoris. *Marc. q. 1152.* Vel aliter fiat, *quæſt. 1154. ibid.* ¶ In jure patronatus qualiter formetur libellus, *vide Abb. in ſua Pract. c. 125.* Et de forma poſitionum, & articulorum in cauſa juris patronatus, *vide ibid. cap. 129.* ¶ In renunciatione beneficii patronati, patronum requirere ſufficit ut illius contumacia loco conſenſus habeatur. *Marc. quæſt. 1021. num. 6.*

Cap. IV. Quibus modis acquiratur, devolvatur.

Jus patronatus primogenito filio relictum, nullo exiſtente, ad filiam primogenitam ſpectat, *habetur in deciſ. diverſ. fol. 241.* ¶ Laicus ex præſcriptione acquirere poteſt jus patronatus, tamen actus electionis eſt neceſſarius ad acquirendam quaſi poſſeſſionem juris eligendi. *Caſſad. d. deciſ. 7. de cauſ. poſſ. & propr. vide Dec. conſil. 124.* ¶ Jus patronatus quaſi poſſeſſio, non dicitur acquiſita ex inſtrumentis patronorum, & inſtitutionibus, quæ non habuerunt effectum. *Ver. deciſ. 132. part. 2.* Secus ſi oſtenderetur res judicata effectuata. *idem Ver. deciſ. 337. ibid.* ¶ Quaſi poſſeſſio juris præſentandi, quod requirat, ut acquiratur, & ex quibus probetur, *Ver. dec. 338. & 339. part. 2.* ¶ Quaſi poſſeſſio juris præſentandi non acquiritur in his, quæ ſunt meræ facultatis. *Ver. dec. 352. & 417. part. 2.* ¶ Poſſeſſio, ſeu quaſi juris præſentandi, unica præſentatione quæritur. *Crav. conſ. 322. Franc. Marc. q. 240. vide Pat. dec. 189. 192. lib. 1. & dec. 243. lib. 2.* Probaturq; ſecuta inſtitutione. *Abb. conſ. 54. part. 1.* ¶ Jus patronatus an pertineat ad hæredem, vel ad fideicommiſſarium, *vide Guid. quæſt. 507. Gaſp. Cabal. Milleloq. 145.* Et an tranſeat in uſufructuarium, *vide etiam Cabal. ibid.* ¶ Filiis, & deſcendentibus non extantibus; jus patronatus ad quem devolvatur, & quando illud acquiratur, *vide Dec. conſ. 149.* Quod tunc transferri poſſit per Epiſcopum in familiam alterius, *ſcribit Menoch. conſil. 90. vol. 1.* ¶ Jure patronatus proximioribus de genere fundatoris relicto, deficientibus maſculis, deſcendentes ex fœminis poſſunt præſentare. *Caſſad. deciſ. 1. tit. de jure patr.* ¶ Jus patronatus non acquiritur, niſi conſenſus Epiſcopi expreſſe interveniat. *Hier. de Mont. varia. juris quæ. q. 22.*

Cap. V. Quibus modis præſumatur, & probetur jus patronatus.

Ad juris patronatus probationem, ſufficit conſtare de fundatione, vel dotatione, aut de poſſeſſione, vel quaſi immemorabili, etiam ſecundum Concil. Trident. *vide Menoch. conſil. 241. lib. 3. & conſil. 336. lib. 4.* ¶ Jus patronatus probandum eſt ex dotatione, & fundatione ad oſtendendam nullitatem penſionis reſervatæ. *idem Ver. deciſ. 132. part. 2.* ¶ Ad legitimam probationem conſtitutionis juris patronatus, requiritur ætas major quinquagenaria. *idem Mohed. deciſ. 352.* ¶ Jus patronatus Parochianorum præſumitur in dubio ex uſurpatione acquiſitum. *Pat. deciſ. 57. lib. 1. vide ibidem deciſ. 205. & Borg. Caval. deciſ. 17. de contract. part. 2.* ¶ Aſſerens ſe eſſe de ſtirpe, & familia ejus, qui jus patronatus conſtituit, & fundavit, tenetur hoc probare, ſaltem per famam, quando antiquum eſt jus patronatus, nec ſufficiet probare eſſe de familia, niſi probet, quod ſit de deſcendentibus illius primi conſtituentis. *Menoch. conſil. 320. lib. 4.* ¶ Fama ſufficit in probando, jure patronatus antiquiſſimo: & ex præſcriptione temporis immemorabilis, acquiritur tale jus. *Idem Caſſad. deciſ. 2. tit. de prob.* Quod jus patronatus poſſit probari per famam, & alia adminicula, ſcribunt *Franc. Marc. q. 1139. Put. deciſ. 140. lib. 1. Crav. conſ. 322. & idem Caſſad. d. deciſ. 2. de probat.* ¶ Poſſeſſio præſentandi immemorabilis, ut probetur, quilibet allegari poteſt titulus, *idem Pat. deciſ. 436. lib. 2.* Quod dictum limita, in quaſi poſſeſſione alicujus potentis, quæ præſumitur ex uſurpatione quæſita. *idem deciſ. 366. lib. 2.* ¶ Jus patronatus Communitatis, non probatur per teſtes Communitatis. *idem Ver. deciſ. 134. part. 2.* ¶ Jus patronatus privatorum, probatur per literas ſculptas in lapidibus, & marmoribus in Eccleſiis, & locis publicis, & per inſtrumenta tria antiquiſſima inſtitutionum, & de aliis modis probandi jus patronatus, *vide per Borg. Caval. deciſ. 17. de contract. part. 2. & Guid. Pap. ſing. 549.* ¶ Per antiquam poſſeſſionem Nobiles laici probant ſe habere jus patronatus Eccleſiarum; licet non habeant titulum. *Ant. Corſet. in ſuis ſingularibus, litera P. ſing. patronus 2.* ¶ Probatio aſſerentis beneficium de jure patronatus laicorum eſſe, vel Clericorum, an ſibi, vel impugnanti, incumbat, *vide Caſſad. deciſ. 4. tit. de probat. num. 10. & 12.*

Cap. VI. Quibus, & quando competat jus patronatus, & jus præſentandi.

Jus præſentandi ante vocationem, non competit. *Ægid. concl. 751.* ¶ Eligere, & præſentare habens facultatem, poteſt eligere, & præſentare ejus patrem, filium, nepotem idoneum, & capacem; alias ſecus. *idem Borg. d. deciſ. 11.* ¶ Jus patronatus competit, aut ex fundatione; vel ex conſtitutione, aut ex donatione. *Abb. conſ. 54. part. 1.* Nam conſtruens Eccleſiam efficitur patronus. *idem conſil. 106. part. 2.* ¶ Jus patronatus, ſeu jus præſentandi, poteſt populo ex antiqua conſuetudine competere. *Abb. conſil. 106.* ¶ Rex Franciæ an habet jus patronatus conferendi dignitates, & beneficia Eccleſiaſtica, *vide Boer. deciſ. 32.* ¶ Præſentare ille poteſt, qui eſt in quaſi poſſeſſione præſentandi bona fide, & non requiritur titulus. *Ver. deciſ. 69. part. 1.* ¶ Præſentare non poteſt filius, vivente patre patrono. *idem dec. 363. part. 2.* ¶ Jus patronatus in Eccleſia conventuali habere, non eſt licitum, niſi oſtendatur privilegium Apoſtolicum. *Put. dec. 366. lib. 2. num. 6.* Vel conſtet de licentia Epiſcopi conceſſa, tempore fundationis Eccleſiæ. *idem deciſ. 379. lib. 2.* ¶ Jus patronatus illi ſoli hæredi competit, cui teſtator juſſerat Capellam dotare, vel conſtruere. *Mart. de Mant. ſing. 5.* ¶ Sequeſter beneficii, pendente lite præſentat. *Franc. Marc. deciſ. 4.* ¶ Jus præſentandi habens, poteſt, quem voluerit, præſentare. *Abb. conſ. 59. part. 2.* ¶ Præſentandi qui habent poteſtatem, non ſemper habent facultatem inſtituendi. *Ægid. concluſ. 701.*

Cap. VII. Quibus modis fieri poſſit, & mutari.

Jus patronatus, quæ verè, & proprie fit ex fundatione,

&

Digitized by Google

& dotatione, Papa ſuis literis motu proprio facere poteſt, ſed quando hoc verum ſit, *vide Ber. q. 38.* ¶ Nepos an admittatur, cum patruo ad jus patronatus, *vide eundem Marc. q. 1133.* ¶ Nemo poteſt jus patronatus impetrare, niſi ex fundatione, & dotatione, *vide Concil. Trid. ſeſſ. 14. circa finem*, & quando tale jus patronatus ſit admiſſibile, & juſtum, & quale reprobatum, *vide ibid. ſeſſ. 25. in Decreto de reformatione. cap. 19. fol. 310.* ¶ Præſentatio vigore juris patronatus laicalis, an poſſit fieri ſub conditione, & quid in electione, *vide Creſcent. decif. 5. alias 282. tit. de ſim.* ¶ Jus patronatus laicale, non mutatur in Eccleſiaſticum propter conſilium Clerici in præſentatione requiſitum. *Put. deciſ. 506. lib. 2.* ¶ Jus patronatus ſeculare per titulum oneroſum, & lucrativum, in perſona Eccleſiaſtica efficitur Eccleſiaſticum, & contra. *Borg. deciſ. 52. de judic.* ¶ Præſentatio patronorum fieri debet, non in capita; ſed in ſtirpes, & ſi plures Univerſitates obtinent jus patronatus, quælibet univerſitas habetur pro una voce, nec ſunt conſideranda ſingula capita hominum. *Menoch. ibid. conſil. 316. lib. 4.*

Cap. VIII. Qui præferantur in jure patronatus.

Ubi ſunt plures patroni, major pars præfertur: ſed ubi ſunt æquales, debent concordare. *idem Marc. d. q. 119.* Sed qualiter tunc fiat præſentatio, *vide ibid.* Quod ſufficiat conſenſus majoris partis ſeparatim præſtitus, *ſcribit Crav. conſ. 63. quem ſequitur Abb. conſ. 76. lib. 2.* ¶ Suppoſita vera illa ſententia, quod in patronatu plures ab uno deſcendentes ſuccedant in ſtirpes, & non in capita, quid juris in præſentatione facta de uno, ab altero ex patronis cum duobus qui una cum octo aliis, qui ſucceſſerant alteri, & facta ab ipſis octo, quis tunc præſentatus debet præferri, *vide eundem Caſſad. deciſ. 2. de jure patronat. De ipſo jure patronatus vide ibidem per totum titul.* ¶ Si pupillus præſentaverit aliquem, & deinceps tutor alterum, qui prius fuerat inveſtitus ignorans præſentationem factam per pupillum, præferri debet præſentatus ab ipſo pupillo. *Crav. conſ. 76.* ¶ Duobus ſuper loco Collegiali contendentibus, præfertur qui eſt de loco eligibili, licet fuit poſtea pendente lite, de fornicatione damnatus. *Rota. Avenion. deciſ. 9. in deciſion. diverſ. Tom. 3.* ¶ Præſentato ante inſtitutionem nullum jus eſt acquiſitum, in præjudicium ſecundi præſentati, & qui prius obtinet poſſeſſionem, præfertur. *Borg. deciſ. 17. num. 85. de contract. part. 2. vide tamen Cravet. conſ. 63. n. 4.* ¶ Quando plures præſentantur, quem debeat Epiſcopum inſtituere, *DD. de Rot. deciſ. 16. de renunciation. in antiq.* Et quis ſit præferendus. *Gom. Leo. deciſ. 11. in deciſ. diverſ. Dec. conſ. 129. 224. & 542. & Rolan. conſ. 47. num. 28. col. 1.* ¶ Quando concurrunt plures præſentati, quis iſtorum præferendus, & inſtituendus ſit, *Dec. conſil. 127. 129. 134. 224. 609. & 696.* ¶ Præſentatus à majori parte patronorum, cui priori loco à ſummo Pontifice fuit proviſum, eſt anteponendus ſecundo loco præſentato, & proviſo: licet gratia fuerit obreptitia, ſi prima fuerit confirmata per ſecundam confirmationem, perinde valere, &c. *Menoch. conſ. 316. l. 4* ¶ Voluntas Epiſcopi præfertur voluntati patroni, quo ad utilitatem Eccleſiæ. *Ægid. Bellam. concl. 177. n. 5.* ¶ Quando de jure patronatus inter duos contenditur, quis dicatur potior, *vide Cravet. conſil. 322. & Dec. conſ. 121.*

Cap. IX. Ad quos tranſeat, & quibus deferatur.

Jus patronatus tranſit ad hæredes etiam extraneos. *idem Marc. quæſt. 1135. Abb. conſil. 54. part. 1. & quæſt. 5. vide gloſſ. in cap. filiis 16. quæſt. 7.* Sed jus præſentandi non tranſit abſque apprehenſione. *Ver. deciſ. 135. & deciſ. 420. part. 2.* ¶ Quod jus patronatus tranſeat ad omnes hæredes inſolidum, *ſcribit Vincent. de Franc. deciſ. 85.* ¶ Jus patronatus tranſit, univerſitate vendita. *Bartol. in l. 22. ff. de contrah. empt.* ¶ Patronatus jus, quod habet venditor in Capella, in fundo vendito ædificata, tranſit in emptorem fundi, niſi ad Capellam per viam publicetur. *Rom. ſingul. 5.* ¶ Jus patronatus non tranſit ad fœminas renunciantes, vel ſtatuto excluſas: & tranſit ad primogenitum, ubi adeſt primogenitura, *Maran. ibid. n. 35. & 36.* ¶ Jus patronatus Eccleſiaſticum, ſucceſſivè defertur. *Marc. quæſt. 1135.*

Cap. X. Quando legari poteſt, & renunciari.

An jus patronatus ſine conſenſu Epiſcopi legari poſſit, *Marc. quæſt. 472.* Pro negativa ſcribit idem *Marc. quæſt. 1136.* Subſeqvuta tamen confirmatione Epiſcopi valet legatum, *Menoch. conſil. 90. vol. 1.* ¶ Jus patronatus poteſt legari; ſed quid, ſi fiat legatum his verbis, Titio cum Eccleſia mea, & jure patronatus, lego fundum, *Rom. ſing. 432.* ¶ Jus patronatus ex fundatione, vel dotatione reſervare ſibi poteſt laicus tempore, quo ſuper illius bonis, beneficium à Superiore erigitur, *Auguſtin. Beron. quæſt. 38.* ¶ Jus patronatus conſervatur in filio, etiam in modico inſtituto. *Bart. conſil. 55. num. 2. vol. 1.* ¶ Jus patronatus liberti filius retinet, non adita hæreditate; ſecus in jure patronatus Eccleſiaſtico. *Maran. in repet. ad l. ſi poteſt, ff. de acquir. hæred. in libro ſui Spec. n. 32. f. 627. fallit, ut in n. 36.*

Cap. XI. Qui privari, & excludi poſſit à jure patronatus.

Patroni aliqui non præſentantes, non dicuntur privari facultate præſentandi, ſi compatroni præſentaverint. *idem Ver. deciſ. 292. 364. & 366. part. 2.* ¶ Præſentans nulliter, non privatur facultate præſentandi; ſed poteſt iterum præſentare. *Cravet. conſ. 63. num. fin.* ¶ Clericus patronatus præſentando indignum, privatur jure patronatus ipſo jure. *Guid. d. quæſt. 374. num. 8. vide Franc. Marc. quæſt. 1153. Ver. deciſ. 62. part. 2.* Pro illa vice. *idem Ver. deciſ. 291. ibid.* Sed an tunc jus patronatus ad Superiorem immediatum devolvatur. *Marc. quæſt. 475. n. 8.* Verum procurator conſtitutus ad præſentandum, ſi indignum præſentet, domino non præjudicat. *Marc. q. 400. n. 8.* ¶ Filius inſtitutus in re certa excluditur à cohærede univerſali à jure patronatus, *ibid. n. 34.*

Cap. XII. Quibus modis valeat.

Privilegium præſentandi, quando per non uſum amittatur. *Put. deciſ. 369. & Ver. deciſ. 130. part. 2.* ¶ Privilegio, quando illud ratione dotationis datur, etiam in Eccleſia conventuali, per clauſulas, alias in totum, non derogatur, niſi per non uſum ſit amiſſum. *Put. deciſ. 392. lib. 2.*

Cap. XIII. Inſtitutio, permutatio. Quæ requirantur.

Credulitas tituli ex fama viciniæ, ſufficit ad præſentandum: tamen privilegium fundationis, de quo conſtat per legitimam famam, cenſetur amiſſum, & deperditum per non uſum. *Mohed. deciſ. 340.* ¶ Inſtitutio præſentati à patrono, quando requirat ſolemnitates, de quibus in c. fin. de elect. in 6. *vide Cravet. conſil. 177.* ¶ Conſenſus patroni in præſentatione requiritur, non per modum auctoritatis, ſed per viam ſimplicis conſenſus. *idem Dec. conſil. 17.*

Cap. XIV. Quibus competat.

Inſtitutio beneficiorum pertinet ad ſolum Epiſcopum de jure communi, *idem Abb. conſ. 106. part. 2.*

Cap. XV. Qui ſint effectus.

Præſentatio patroni Clerici habet vim electionis: & patroni conſenſus ex poſt facto ſuperveniens, ſufficit. *Rot. deciſ. 1. tit. de inſtit. in antiq. alias 517. Put. deciſ. 181. lib. 2.* ¶ Præſentatio patroni abſque inſtitutione jus habere inſtituendi, non tribuit jus aliquod præſentato. *Pet. Beninten. dec. 23.* ¶ Præſentatione à duobus facta, præſentatus tenetur alteram eligere. *ibid. Milleloq. 154.* ¶ Præſentatus ad beneficium juris patronatus, non poteſt ſeipſum eligere; ſed poſt electionem, poteſt electioni de ſe factæ conſentire, & talis conſenſus operatur augmentum vocis. *Borg. deciſ. 11. de contract.* ¶ Donatio juris

præ-

præſentandi non abdicat jus in donante ante confirmationem Superioris. *Put. deciſ. 16. lib. 2. & Dec. conſil. 696.* Accedente tamen conſenſu Papæ, vel Epiſcopi valet, *Ver. deciſ. 282. part. 1.* Vel etiam Legati de latere. *ibid. deciſ. 287.*

Cap. XVI. Collatio, inſtitutio, præſentatio, donatio, permutatio, pactum, unio. Quibus modis valeat, vel non.

Licet collatio, & inſtitutio facta per mortem, vel reſignationem ſine conſenſu patroni, ſit ipſo jure nulla, tamen conſenſus patroni ſuperveniens, validat ipſam collationem. *Guid. Pap. quæſt. 374. Ægid. Bellam. concl. 128. Mohed. deciſ. 268. & 326. Franc. Marc. quæſt. 474. 482. & 493. & quæſt. 1140. Boer. conſ. 34. Dec. conſ. 117. & conſ. 678.* ¶ Quod talis collatio facta ſine patroni præſentatione, ſit nulla ſecundum communem, *ſcribunt Rol. conſil. 47. vol. 1.* (vel ſaltem irritari debeat. *ibid. num. 23.*) *Guid. Pap. ſingul. 828. Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus. ſingul. 1. litera P. Abb. in ſuis quæſtionibus quæſt. 5. num. 7.* Quid ſi patronus non contradicat, *vide Caſſad. deciſ. 2. tit. de locat. & conduct.* qui tenet hoc caſu valere collationem. ¶ Idem dicendum eſt in reſignatione, quamvis infra quatuor menſes a patrono non fuerit contradictum. *Put. deciſ. 412. lib. 1. vide tamen deciſ. 181. lib. 3. ibid.* Verum enim vero in poſſeſſorio proviſus abſque conſenſu patroni, & eo contempto, debet obtinere contra ipſum patronum, vel per ipſum præſentatum. *Pap. lib. 3. tit. 9. arreſt. 2.* ¶ Collatio patronatus ſine conſenſu Epiſcopi an valeat, *Abb. d. q. 5.*

Inſtitutio.

Inſtitutio facta de præſentato per patronũ excommunicatum, non valet. *DD. de Rot. deciſ. 1. de inſtitut. in antiq. alias 527.* ¶ Quando conſtitutio juris patronatus facta per Epiſcopum, extincta familia primi patroni, non ſubſiſteret, confirmaretur tamen præſcriptione immemorabili. *Menoch. conſil. 90. vol. 1.* ¶ Sicut inſtitutio facta, contempto patrono, eſt ipſo jure nulla; ita ſi non fuerit ſervatus modus appoſitus in fundatione Capellæ, & tunc valet ſecunda inſtitutio juridicè facta, non caſſata prima. *Marc. quæſt. 493. vide q. 1133. & Cravet. conſ. 153.* ¶ Inſtitutio facta, præſentato abſente ab Ordinario, eſt valida, & præſentationis mentio ſi in inſtitutione fiat, quod interceſſerit præſumendum eſt, *Franc. Marc. quæſt. 479. in fin.*

Præſentatio.

Tollere facultatem præſentandi, eſt tollere perceptionem fructuum, & ſtatum poſſeſſionis mutare. *idem Ægid. concluſ. 700.* Nam præſentatio eſt fructus juris patronatus. *Caſſad. deciſ. 7. tit. de cauſ. poſſeſſ. & propriet.* ¶ Præſentatio, & inſtitutio contra formam fundationis, ſunt nullæ. *Crav. conſ. 63. n. 5. conſ. 153* ¶ Præſentatio facta à patrono (alio exiſtente in poſſeſſione) non valet. *Cab. Milleloq. 148.* ¶ Præſentatio facta per ſimplicem procuratorem, non valet. *Cab. Milleloq. 152.* ¶ Præſentatio, quando cenſeatur ratificata ab alio patrono. *Put. dec. 312. lib. 3.* ¶ Præſentatio facta bona fide ab eo, qui eſt in quaſi poſſeſſione, contendentibus patronis, valet. *Franc. Mart. q. 119.* ¶ Præſentatio facta per duos ex tribus patronis, valet, licet in fundatione caveatur, quòd non valeat, niſi facta ſit ab ipſis tribus. *Ver. deciſ. 364. part. 2.* ¶ Præſentatio facta per patronum poſſeſſorem juris patronatus valet, licet poſtea ex cauſa præcedenti fuerit reſolutum jus patronatus. *Papon. lib. 2. tit. 9. arreſt. 18.* ¶ Status ultimus quaſi poſſeſſionis præſentandi patronorum, non turbatur per collationem Ordinarii: quia collatio cenſetur facta ſub conditione, ſi patrono placuerit. *Ver. deciſ. 189. part. 3.*

Donatio.

Donatio juris patronatus facta compatrono, valet ſine conſenſu Epiſcopi. *Ver. deciſ. 284. part. 1. & deciſ. 131. part. 2.* Secus ſi fiat filio compatroni viventis. *ibidem. dicta deciſion. 131.* ¶ Quando donatio juris patronatus valeat, & de ipſa donatione, *Dec. conſ. 634. Rol. conſ. 47. vol. 1. num. 43. 46. 53. & 69. Abb. quæſt. 5. & gloſſ. in c. nemini 16. quæſt. 7.*

Permutatio.

Permutatio facta per Ordinarium de beneficio ſpectante ad præſentationem laici patroni, ipſo contempto, & non vocato, non eſt ipſo jure nulla; ſed debet annullari per ſententiam, ſi patronus ejus contemptum proſequatur intra tempus, in quo præſentare poterat. *Guid. quæſt. 374. Franc. Mart. 240. Ægid. Bellam. concl. 177. 179. 181. & 751. Papon. lib. 3. tit. 9. arreſt. 3. Capel. Thol. q. 107. & Cravet. conſ. 153.* ¶ In reſignatione ex cauſa permutationis, non eſt neceſſarius conſenſus patroni laici, *ibidem, Papon. arreſt. 3.* Tamen ſi contradicat patronus ex aliqua juſta cauſa, permutatio erit nulla. *Crav. conſ. 153.* ¶ Pactum inter patronum, & præſentatum, ut debeat reſignare, ſeu renunciare beneficium uni tertio, eſt ſimonia cum ipſo jure; ſed tunc an poſſit diſpenſari ſuper tali crimine, *vide Marc. quæſt. 475.* ¶ Unio beneficiorum facta ſine conſenſu patroni, non valet. *Papon. lib. 3. tit. 8. arreſt. 2.* ¶ Si non fuerit expreſsè narrata qualitas juris patronatus laicalis Summo Pontifici, impetratio vitiatur ipſo jure. *Cravet. conſ. 63.*

Cap. XVII. Quam patronus poteſtatem habeat.

Quod patronus habeat jus præſentandi, & patronatus jus ſit ſpeciale, & exorbitans, & de gratia indultum laico, in quo nullum jus cadit Spirituale, *ſcribit Ægid. Bellam. concluſ. 751.* ¶ Patroni laici poſſunt conferre beneficia Eccleſiæ Collegiatæ, & præſentare, *Boer. deciſ. 33.* Imò mulier ex privilegio Romanorum Pontificum, poteſt beneficia conferre. *ibidem, Boer. d. deciſ. 32. n. 10. & Caſſad. deciſ. 1. tit. de jure patron.* ¶ Lite pendente, patroni præſentare, ac Ordinarii inſtituere, ſeu providere, non poſſunt. *Caſſad. deciſ. 3. tit. ut lite pendente.* ¶ Patronus per procuratorem, & per literas poteſt præſentare, & præſentatus ad Ordinarium accedere (ut ab ipſo examinetur, & inſtituatur) tenetur, & facta præſentatio ſine mandato à quibuſdam perſonis, poteſt ratificari. *Marc. quæſt. 479.* ¶ Sicut non poteſt patronus promittere ſe præſentaturum aliquem ad beneficium vacaturum; ita neque dare poteſtatem præſentandi, antequam beneficium vacet, *cap. fin. ext. de conceſſion. præbend.* ¶ Patronus præſentans aliquem ad Eccleſiam vacantem ſub his verbis, præſento te ad talem Eccleſiam, concedendo patronatum, per hoc non concedit totaliter ipſum patronatum; ſed tantum eo reſpectu, quo poſſit petere inveſtituram. *Felin. conſ. 27. num. 3.* ¶ Patronus eſt juriſdictionis illius Epiſcopi, ſub cujus juriſdictione, beneficium eſt ſituatum. *Ver. dec. 178. part. 1.* ¶ Patroni abſentes poſſunt præſentare Clericum præſentem per eorum literas. *Abb. conſ. 76. part. 2.* ¶ Plus juris habet in conceſſione Prælatus, quàm in præſentatione patronus. *cap. 6. de offic. leg.*

Cap. XVIII. Quæ facere poſſit vel non.

Patronus in fundatione pacta, modum, & formam cum Epiſcopi conſenſu apponere poteſt; non autem poſt. *Mart. quæſt. 473. & quæſt. 493.* ¶ Patronus ex fundatione conſequitur jus patronatus, *idem concluſ. 717.* & alias qualiter quæratur, *vide Franc. Mart. quæſt. 1133.* ¶ Patronus laicus variare poteſt; Eccleſiaſticus non: & licet Ordinario liberum ſit, quem ex præſentatis eligere, tenetur tamen primo præſentato ad intereſſe, *idem Marc. quæſt. 478. n. 4. DD. de Rot. deciſ. 6. tit. de conſuet. in antiq.* Sed patronus laicus infra quod tempus variare poſſit (qui cumulativè, & non privativè variat, & iterum præſentare poteſt, ſi prima præſentatio non teneat,) *Marc. quæſt. 480. n. 12.* ¶ Quod patronus Clericus non poſſit variare, habetur *in deciſion. 16. DD. de Rot. tit. de renunciation. in antiq.* Et econtra, patronus laicus poſſit,

ſcribit

Digitized by Google

ſcribit Borg. Caval. deciſ. 17. n. 36. de contract. part. 2. vide Cmv. conſil. 63. ¶ Patronus ſemel tantum poteſt eligere, aut nominare. *Gom. Leo. deciſ. 11. num. 4. in deciſ. diverſ.* ¶ Patronus non poteſt præſentare ſeipſum, ſed filium ſic. *Abb. conſil. 96. part. 2.* ¶ Patronus donans Eccleſiam, an cenſeatur donare jus, quod in ea habet. *Ægid. concluſ. 705.* ¶ Patronus non poteſt augmentare numerum deputatorum arbitrio limitatum. *Thom. Faſto deciſ. Can. 18.* Nec conditionem appoſitam ab initio mutare, ſine conſenſu Epiſcopi. *Vemſ. deciſ. 290. part. 2.* ¶ Patronus in quæſtione privationis beneficii, auditur, *Marc. q. 906. part. 2.* ¶ Patroni etiam Clerici novum cenſum Eccleſiæ imponere non poſſunt, nec veterem augere, *cap. 15. ext. de cenſib.* ¶ Patroni non debent aliquos præſentare, niſi diſcreti ſint, & honeſtæ famæ. *cap. 31. ext. de prabend. & dignita.*

Cap. XIX. Ad qua teneatur.

Patronus infra tempus juris ad Parochialem Eccleſiam præſentans Religioſum regularem, juri non ſatisfacit; nec excuſatur per hoc à negligentia: minus hoc caſu devolutio impeditur, *Ægid. concluſ. 750.* ¶ Patronus tenetur præſentare intra quatuor menſes. *Abb. conſ. 28. part. 2.* ¶ Patronus tenetur præſentare inſtitueodum Epiſcopo Ordinario loci, alias præſentatio non tenet. *Concil. Trident. ſeſſion. 24. Decret. de reformatione, cap. 18. fol. 253. & ſeſſion. 25. cap. 9. Decret. de reformatione.* ¶ Patronus præſentans indignum, jure civili privatur: ſed jure Canonico non. *Bartol. in ſuo tract. de different. inter jus Canon. & Civil. fol. 119.* ¶ Officialis poteſt compellere patronum eccleſiaſticum, poſt præſentationem ad conferendam partem congruam Vicario, cum qua valeat vitam ſuam ducere. *Capel. Thol. quaſt. 148. & ſeqq.* ¶ Patronus tenetur defendere, ne monaſterium dilapidetur, vel perſona inhoneſta Monaſterio præſit. *Mobed. deciſ. 214.* ¶ Compatroni cauſa poſſunt revocare alienationes & permutationes bonorum, factas à Capellanis ſine eorum interventu, & ſine legitima cauſa, ſecus ſi cauſa legitima adſit. *Borg. d. deciſ. 17. num. 33. & 64.* ¶ Patrono ad præſentandum, quando incipiat currere tempus, & quid in collatione. *DD. de Rot. deciſ. 7. de prabend. in antiquior.* Quod incipiat currere à die ſcientiæ vacationis, *tradit Vemſ. deciſ. 248. part. 3.* Nam præſentationis tempus non currit ignoranti. *Cabal. Milleloq. 149.* ¶ Patronus ex fundatione Eccleſiæ conſequitur tria, nempe jus præſentandi, onus defendendi, & ſi vergit ad inopiam ſibi ſubvenitur. *Abb. quaſt. 3. n. 14. & cap. quicunque 16. quaſt. 7.*

Cap. XX. Miſcellanea.

Licet Ordinarius non poſſit beneficium conferre, inconſulto patrono Eccleſiaſtico, tamen ſecus eſt in Legato de latere, qui poteſt, inconſulto patrono Eccleſiaſtico, conferre (alii Legati non) *Guid. Papa. quaſt. 374.* Sicut poteſt Papa, & tunc non eſt neceſſaria expreſſa derogatio. *Gulielm. Caſſad. deciſion. 4. titul. de probation. in fine. Cravet. conſil. 63. num. 8.* Sed in patrono laico Papa, vel Legatus non poteſt (eo inconſulto) conferre beneficium. *Guid. quaſtion. 374. num. 4. Ægid. Bellamer. concluſion. 745. Caſſad. deciſion. 3 tit. utilit. pendente.* Quod procedit etiam ſi proviſio eſſet facta motu proprio. *Caſſad. deciſion. 4 tit. de probation.* Verum proviſio Papæ de beneficio juris patronatus Clerici, & Laici communiter, valet etiam patrono laico non vocato. *DD. de Rom. deciſ. 46. titul. de conceſſion. prabend. in antiquio. alias 269.* ¶ Epiſcopus, quando præſentatum inſtituere differt, appellatur ad Archiepiſcopum, & melius quomodo ipſi præſentato providendum ſit. *Franc. Marc. quaſt. 491.* ¶ Papa juri patro. laicorum ex fundatione, vel donatione, in totum non derogat. *idem Beron. quaſt. 38.* ¶ Legatus à latere confert beneficium vacans, licet illud ſpectet ad præſentationem alicujus Clerici, *cap. 6. ext. de Offic. Legat. vide tamen gloſſ. ibid.* ¶ Reditus conſtitutus in fundatione Eccleſiæ, ex temporis longitudine diminutus, quando debeat augeri, & reſtitui ad ſuum primum ſtatum per hæredes fundatoris, *vide Papon. lib. 20. titul. 6. arreſt. 4. & 5.* ¶ Reſignans beneficium, quod eſt juris patronatus laicorum in favorem certæ perſonæ ſine conſenſu patronorum, non abdicat à ſe jus, quod in illo habet. *Mobed. deciſ. 341.* ¶ Diſpenſatio generalis non faciens mentionem juris patronatus, non comprehendit beneficia juris patronatus, *idem deciſ. 350.* ¶ Sententia, quæ fertur ſuper proprietate juris patronatus in beneficialibus, non transfert ipſo jure quaſi poſſeſſionem in eum, pro quo eſt lata. *Gulielm. Caſſad. deciſ. 7. tit. de cauſ. poſſeſſ. & propriet.* ¶ An Papa cenſeatur motu proprio diſpenſare ſuper jure patronatus, *vide eundem Ægid. concluſ. 752.* ¶ Epiſcopus ſi conferat Capellaniam devolutam propter patroni negligentiam non propterea eſt locus pœnæ adjectæ per teſtatorem ejus fundatorem, *vide DD. de Rot. d. 10. tit. de teſtam. in antiq. alias 862.* ¶ In Eccleſia quam quis ædificavit, nihil ſibi præ cæteris vendicat. *c. pia mentis 16. q. 7.* ¶ Fundatores Eccleſiatum Otdinandos in eis Epiſcopo offerant. *c. decernimus 6. q. 7.* ¶ A dominio conſtructoris Monaſterium eſt auferendum. *c. Monaſterium, 16. q. 7.* ¶ De modo impugnandi proviſiones factas in præjudicium patronorum, ut reparentur, *vide per Papon. lib. 3. titul. 9. arreſt. 1.* ¶ Beneficia ſpectantia ad collationem laici, quando Epiſcopo non acquirantur, *vide Ægid. Bellam. concl. 107.* ¶ Papa ſtatuto fundationis derogare nunquam intelligitur, etiam ſi clauſula, Motus proprii apponatur, *idem Marc. quaſt. 493. num. 10.* ¶ Fundans, & conſtruens aliquam Eccleſiam, vel Capellam, tenetur illam dotare; ſecus in oratorio, hoſpitali, & confraternitate. *Borg. Caval. deciſ. 17. num. 66. de contract. part. 2.* ¶ Conſuetudo, quod Judex laicus cognoſcat de jure patronatus, non valet: quia tale jus eſt rei ſpirituali annexum. *DD. de Rot. deciſ. 3. de conſuetud. in antiquis. alias 223. vide Dec. conſ. 675.* ¶ Præſentatus an poſſit in manibus ſolius Patroni Clerici renunciare, *vide DD. de Rot. deciſ. 16. tit. de renunciat. in antiq. alias 845.* ¶ Vigore indultorum Cardinales in ſuis Eccleſiis, de electivis, & patronatis beneficiis liberè abſq; electione & præſentatione patronorum, diſponere non poſſunt. *idem Caſſad. deciſ. 2. tit. de privileg.* ¶ Ordinarius an poſſit tempus quatuor, vel ſex menſium, conceſſum patronis à jure ad præſentandum, prorogare, ut poſſint melius patroni pro idoneo præſentando deliberare, *vide Creſcent. deciſ. 11. alias 148. tit. de dilation. & cap. 4. ex. de offic. Jud. ordin.* Et hoc propter diſcordias patronorum; ſed tunc an debeat deputare Oeconomium in beneficio, *vide eundem, d. 12. alias 200. ibid. & d. cap. 4. ext. de offic. Judic. ordin.* ¶ Sicut ſuper jure præſentandi; ita ſuper annexo non poteſt tranſigi. *cap. 9. ext. de tranſact.* ¶ Non poteſt Epiſcopus ſine conſenſu Capituli concedere Eccleſias aliis Eccleſiis, etiam ſi habeat jus patronatus in Eccleſiis conceſſus. *cap. 8. & 9. ext. de his, qua fiunt à Pralat. ſine Conſenſu Cap.* ¶ Eccleſia juris patronatus laicorum, non eſt ſubjecta examinationi per concurſum: nec Reg. Cancellariæ, de beneficiis reſervatis. *Borg. d. deciſ. 17. n. 18. & ſeqq.* ¶ Epiſcopi confeſſio, quod beneficium ſit de jure patronatus, non nocet. Eccleſiæ, & ſucceſſori. *idem deciſ. 128. part. 2.* ¶ In poſſeſſorio proviſus abſque conſenſu patroni, & eo contempto, debet obtinere contra ipſum patronum, vel per ipſum præſentatum. *Papon. lib. 3. tit. 9. arreſt. 2.* ¶ Collatio non confertur à patrono per executorem *Ægid. concl. 212.* ¶ De tempore inſtituendi ad præſentationem, & quid ſi inferior Prælatus inſtituere, vel confirmare recuſet, *vide Marc. q. 451.* ¶ Si Ordinandus præſentatori ſuo aliquid dedit ex pacto, ſymoniacus eſt; non tamen deponitur, ſi hoc eſt occultum *c. 20. ex de ſym.*

TITULUS DECIMUS OCTAVUS.

De Simonia.

Cap. I. Simonia. Quid ſit, & quæ dicatur.

REnunciatio beneficii ſub certo modo, ſimoniæ nomine non caret, & quid ſit ſimonia, quotuplex, unde dicatur, & qualiter contrahatur, *vide Franc. Marc. quæſt. 543.* ¶ Confidentia eſt crimen ſimoniæ. *Veraſ. deciſ. 201. part. 1.* ¶ Multa de ſimonia, *vide per eundem, à deciſ. 237. usque ad deciſionem 244. ibid.* ¶ Mandata ad reſignandum, & retrocedendum cum regreſſu, & aliis, facta eodem tempore, an ſint ſimoniaca, *vide Creſcent. deciſ. 1. alias 78. tit. de ſimon.*

Cap. II. Qui requiruntur.

Impediturus à poſſeſſione ſimoniacum, debet probare crimen cum infamia. *Boer. deciſ. 117.*

Cap. III. Quibus modis inducatur, quiq; incurrunt.

Actus coram eisdem teſtibus loco, & hora facti, non præſumuntur correſpectivi ad inducendam ſimoniam. *Put. deciſ. 171. lib. 2.* ¶ Donatio, quæ fit incontinenti tempore ingreſſus ad beneficia, non inducit præſumptionem ſimoniacam. *Mobed. deciſ. 224.* ¶ Utrum Officialis Cancellariæ, & Cameræ Apoſtolicæ absq; ſimoniæ labe, in bullarum expeditione ſuper beneficiis, poſſit aliquid exigere, quando quis diſpenſatur ſuper natalium defectu, vel irregularitate, aut ætate, *vide Hieron. de Monte, variarum juris quæſt. q. 10.* ¶ In beneficialibus, quando quis Canonicè habet plenum jus, & eſt in poſſeſſione beneficii, talis non peccat redimendo vexationem ſuam, puta pecuniam ſolvendo. *Guid. ſing. 725.*

Cap. IV. Quando committatur.

Beneficia Eccleſiaſtica non poſſunt acquiri pecunia; alioqui interventu pecuniæ, committitur ſimonia. *Natt. conſil. 293.* ¶ Committitur ſimonia, ſi in renunciatione beneficii deducatur in pactum, ut beneficium certæ perſonæ conferatur. *Natt. d. conſil. 293. n. 4.* ¶ Simonia non committitur in venditione præbendæ temporalis: quia ſimonia fit ſuper re ſpirituali, quæ non eſt præbenda. *idem Veraſ. deciſ. 237. part. 3* ¶ Abbatiſſa non dicitur commiſiſſe ſimoniam ob id. quod conſenſerit alteri Moniali alias electæ Abbatiſſæ, ut renunciando illi electioni, reſervaverit ſibi aliquos reditus Monaſterii. *Menoch. conſ. 67. vol. 1. Et multa alia de ſimonia vide ibid.* ¶ Quando Monaſterium Monialium eſt opulentum, & commodè poteſt alias Moniales recipere, id facere debet, nil penitus accepto ab ipſa ingrediente, etiam ex cauſa victus, & alimentorum; alioqui recipientes graviſſimam labem ſimoniæ incurrunt. *Menoch. conſil. 193. lib. 2. n. 4. vide Capel. Thol. quæſt. 312. Franc. Marc. q. 960. & Guid. Pap. quæſt. 80.* ¶ De crimine ſimoniæ, *vide per Jul. Clar. in ſua pract. crim. §. ſimonia. fol. 42. & Menoch. de Arbitr. lib. 2. cent. 5. caſ. 401.* ¶ Quæ pro re ſacra ultro offeruntur, Gregorii conſtitutione accipi ſine delicto poſſunt, contra opinionem Caſtrenſ. *Petr. Roy. deciſ. 3. Littua. n. 538. in deciſ. diverſ. Tom. 2.*

Cap. V. Quibus modis fieri poſſit, & habeat locum.

Simonia fit paciſcendo de dando aliquid tempore renunciationis beneficii, aut ante; Idque etiam ſi promiſſum non ſequatur: ſecus ſi quid detur purè, nulla pactione interveniente. *Natt. conſ. 299. n. 10.* Ideo ſimonia non committitur, ſi ex liberalitate detur idem, ſi absque pactione, tempore reſignationis hoc fiat, *ibid. n. 11.* ¶ Simonia an habeat locum in Curia Romana, *vide Bart. in l. 3. in repet. ff de off. Proconſ.*

Cap. VI. Solutum cauſa ſimoniæ quando repeti poteſt.

In pari cauſa turpitudinis potior eſt cauſa poſſidentis: quare ſolutum ratione ſimoniæ, non poteſt repeti. *Papon. lib. 3. tit. 12. arreſt. 2.* ¶ Expenſæ factæ à me, ut tibi beneficium ſimoniacè conferatur, non poſſunt repeti, *Ant. Corſet. in ſuis ſingularibus, litera S. ſing. ſimonia.*

Cap. VII. Qui ſint effectus.

Simonia conventionalis in uno beneficio contracta, reddit inhabilem ad aliud beneficium. *Put. deciſ. 80. lib. 2. vide Creſcent. deciſ. 3. alias 165. titul. de ſimon.* niſi ad hoc eſſet diſpenſatus. *Veraſ. deciſ. 201. part. 1.* ¶ Notarius, qui eſt rogatus de inſtrumento ſimoniaco, non poteſt ſe eo juvare contra contrahentes, *idem Put. d. 330. l. 2.* ¶ An collatio facta per ſimoniam inter reſignantem, & reſignatarium valeat, & de pœnis ſimoniacorum, *vide Boer. de. deciſ. 117.*

Cap. VIII. Simoniacus quis dicatur, & quibus privetur.

Simoniacus efficitur, recipiens, & dans pecuniam pro beneficio Eccleſiaſtico; & poteſt uterque uno libello accuſari. *Natt. conſil. 293. n. 6.* ¶ Simoniaci qualiter priventur beneficiis: & ad inducendam ſimoniam, paria ſunt dare pecuniam, ſeu aliud temporale, vel promittere, *vide Caſſad. deciſ. 111. de conſtitution. & Natt. conſil. 293.* ¶ Simoniacus reali ſimonia in ſpolio non auditur, quia non poteſt agere, *Caſſad. deciſ. 1. tit. de ſimonia.*

Cap. IX. Miſcellanea.

Impetrans, & ſimoniam deducens, ut adverſarius privetur beneficio, an debeat ſe inſcribere ad pœnam talionis, vel ad extraordinariam. *Creſcent. deciſ. 2. alias 199. titul. de ſimon.* ¶ An crimen ſimoniæ (quando articulus ſpiritualis incidit coram Judice ſeculari) ſuperſedere debeat, donec articulus illi per Judicem Eccleſiaſticum ſit deciſus, *vide Marc. q. 496.* ¶ Quando Papa confirmat permutationem, non præſumitur voluiſſe confirmare ſimoniacam permutationem. *Veraſ deciſion. 203. part. 1.* ¶ Simplicitas non excuſat à ſimonia. *Put. deciſ. 163. lib. 2.*

TITULUS DECIMUS NONUS.

De oblationibus, & Eleemoſinis.

Cap. I. Oblatio. Quando præſtanda ſolvendaque.

PArochianus in quibus caſibus cogi poſſit ad præſtandas oblationes, *vide Ozaſ. deciſ. 99. num. 17.* ¶ Capellanus compellere Parochianum poteſt ad ſolutionem cerei, vel alterius rei, quam conſueverat offerre, *Ozaſ. deciſ. 17. num. 18.* ¶ An Rector Eccleſiæ jus exigendi oblationes, & certam grani quantitatem à Parochianis habens, & in illius juris quaſi poſſeſſione exiſtens, cogere Parochianos ad dictam ſolutionem poſſit, *vide d. deciſ. 99. Ozaſc.*

Cap. II. Quando debeatur, & cujus fiat.

Cui debeantur oblationes factæ Imagini Virginis Mariæ, exiſtenti in aliquo Oratorio, *vide Dec. conſil. 148.* ¶ An Laici poſſint recipere oblationes virtute conſuetudinis, *vide Dec. conſ. 151.* ¶ Oblationes, quæ fiunt Imagini, quæ eſt poſita in aliquo muro, debent eſſe Eccleſiæ Parochialis, in cujus Parochia illa Imago eſt poſita. *Petr. de Raven. ſing. 468.*

Cap. III. Eleemoſina, quando danda, & diſtribuenda.

Eleemoſinæ debitæ, ſeu conſuetæ dari pauperibus, eisdem perpetuo dari debent, *ibid. num. 3. Ozaſ. deciſ. 99. num. 20.* ¶ Condemnato ad faciendum eleemoſinam exiſtente in mora, & fraude, debet deputari Commiſſarius ad diſtribuendum dictam eleemoſinam. *Papon. lib. 20. tit. 6. arreſt. 6.*

Miſcellanea.

Statutum, per quod revocatur eleemoſina, quæ erat ſolita dari Religioſis, non valet, *Bart. in l. 12. C. de Sacroſanct. Eccleſ.* ¶ Donatio alicujus rei multo tempore continuata in Eccleſia, obligationem in futurum inducit, ut ſingulis ann. more ſolito, donetur. *ibid. Ozaſ. deciſ. 99. num. 44.*

TITULUS VIGESIMUS.

De Primitiis.

Cap. I. Primitia quid ſit.

Primitia eſt prima pars frugum, ſive fructuum, domino offerenda. *Boer. deciſ. 236. vide Put. deciſ. 169. lib. 3.*

Cap. II. Qualis ſit, & quæ requirantur.

Primitiæ an ſint de præcepto, *vide Boer. & Put. d. deciſ. 236. & 169.* ¶ In primitiia videtur ſufficere triennalis præſtatio, ad inducendam obligationem. *Boer. ibid. colum. 5.*

Cap. III. Quando ſolvenda, & debeatur.

Primitiæ (ſecula conſuetudine contraria) ſolvendæ Eccleſiæ Parochiali; ſicut decimæ. *Put. d. deciſ. 169. lib. 3.* ¶ De antiquitate primitiarum, qualiter, & pro quota ſolvantur, *vide Papon. lib. 1. tit. 12. arreſt. 1.* ¶ Primitiarum nomine quantum, & quid debeatur, *vide per eundem Boer. d. deciſ. 236.*

TITULUS VIGESIMUS PRIMUS.

De Decimis.

Cap. I. Decima. Qualis ſit.

DE Decimis, *vide Guid. Papa. ſingul. 456.* ¶ Jus decimandi dicitur reale, & in decimis non conſiderantur perſonæ; ſed ipſa Eccleſia. *Cravet. conſ. 21.* ¶ Quòd cauſa decimarum ſit Spiritualis, & de ea cognoſcat judex Spiritualis, etiam inter laicos, ſcribunt *Gom. Leo. deciſ. 49. in deciſion. diverſ. Tom. 2. Papon. lib. 1. tit. 12. arreſt. 8.* Limita tamen concluſionem, *ut ibid. per eundem Papon. arreſt. 9. vide Menoch. conſ. 268. lib. 3.* ¶ Jus decimandi eſt dominicale, ideò tranſit contra quemlibet poſſeſſorem, nam res alienata vadit ad emptorem cum hoc onere. *Ægid. Magiſt. tractat. Subbaſtat. cap. 41. in deciſ. diverſ.* Etiam pro decima præterita, *Franc. Marc. quæſt. 549. n. 5. vide Bart. in l. 1. C. de ann. & tribut. l. 10.* ¶ Quota decimarum eſt arbitraria pro modo facultatis, laboris, & reditus, *vide Papon. lib. 1. tit. 12. arreſt. 10.*

Cap. II. Quæ probatio requiratur in decima, vel ejus poſſeſſione.

Decimæ poſſeſſæ à laico per tempus immemorabile, ut illas poſtmodum conſequi poſſit, ſufficit, quod probet illas exegiſſe tempore immemorabili, cum allegatione tituli, dummodo probet, quod poſſidebat tanquam vaſſallus. *Veraſ. deciſ. 376. part. 2.* ¶ Laicus probans ſe decimas poſſediſſe à tempore immemorabili, non tenetur probare aliam infeudationem. *Capel. Thol. q. 440. vide tamen Menoch. conſ. 268. lib. 3. & Auguſt. Bero. quæſt. 121.* ¶ Probari quid debeat ex parte Rectoris ad conſequendas decimas, *vide Veraſ. dec. 243. part. 1.* ¶ Ad probationem dominii non ſufficit quem percipere decimas, vel eſſe in poſſeſſione percipiendi. *Guid. Pap. ſing. 66.* ¶ Poſſeſſio decimarum, quo probetur ad obtinendam victoriam, *vide Ægid. Bellam. concl. 455.*

Cap. III. Quibus modis poſſideri poſſit.

Laici ex tolerantia Prælatorum, poſſident decimas. *Guid. q. 288.* ¶ Clerici ſimplices Beneficiati agentes ad decimas, debent de titulo docere, non ſufficit decennalis poſſeſſio. *Put. deciſ. 371. lib. 1.* Idem, ſi agerent judicio poſſeſſorio. *Put. deciſ. 413. lib. 1.* Sed qualis titulus ſufficiat, *vide Veraſ. deciſ. 12. part. 1. & dec. 306. part. 3.*

Cap. IV. Quando ſolvenda.

Decima eſt ſolvenda de omnibus. *Jo. Mobed. deciſ. 69.* ¶ Decimæ de fructibus, qui in fundo naſcuntur, ſine ſeminis & expenſarum deductione, ſolvi debent. *Franc. Marc. quæſt. 198. part. 2. vide Capic. deciſ. 23. Jac. Put. 1. deciſ. 100. part. 1.* Quod decimæ ſolvantur, nulla habita ratione impenſarum, & onerum, *ſcribit Papon. lib. 1. tit. 12. arreſt. 12.* ¶ Laicus dans prædium (prō quo ſolvebat decimas) Clerico, ipſe Clericus non amplius tenetur ſolvere, quia mutata perſona, ſtatus rei mutatur. *Marc. de Mant. ſing. 37.* ¶ Ad ſolutionem decimarum tenentur Parochiani poſſeſſores, & qui fruges terræ percipiunt, & non alii, ideò ipſi debent conveniri, & non Univerſitas, ſeu communitas loci, & ejus agentes. *Rol. conſ. 53.* ¶ An decimam non ſolvens in regionibus, in quibus de more, neque ſolvitur, neque prædicatur, peccet mortaliter, *vide Natt. conſil. 136.* ¶ Onus decimarum ſpectat ad proprietarium, non autem ad conductorem. *Vincent. de Franc. deciſ. 107.* ¶ Animalium decima ſolvitur, quando lacte non indigent, & non ante. *Vincent. de Franc. deciſ. 113. vide Aman. de Clariſaquis, ſing. 238.* ¶ Decimæ ſunt ſolvendæ in eo ſtatu, quo rea ſolent eſſe in communi uſu hominum. *Mobed. deciſ. 68.* ¶ Paupertas à decimæ ſolutione, an excuſet, *vide Franc. Marc. quæſt. 198. n. 2. & 6. part. 2.* Quòd omnes teneantur ſolvere decimaa, *ſcribit Guid. q. 266.* Et nemo poſſit prætendere exemptionem à ſolutione decimarum, *tradit Papon. lib. 1. tit. 12. arreſt. 2.* ¶ Privilegio decimandi omnia prædia alicujus Oppidi, conceſſo Plebano Eccleſiæ dicti Oppidi, non cenſetur derogatum per aliud privilegium poſtea conceſſum Monialibus, nulla facta mentione de primo de non ſolvendo decimas ex quibuſdam prædiis ſitis in territorio d. Oppidi, nuper ad culturam redactis, maximè ſi primo anno decimas ſolverint Moniales. *Menoch. conſil. 36. volum. 1.* ¶ Venditor ſi aſſerat in inſtrumento fundum venditum eſſe liberum ab omnibus decimis, intelligitur ab extraordinariis, non ordinariis. *Franc. Cremen. ſing. 10.*

Cap. V. Quando debeatur.

Decima ex venatione, & molendinis debetur. *Franc. Marc. q. 530.* ¶ Decimæ de jure communi debentur Rectori Eccleſiæ ratione Sacramentorum, & curæ animarum. *Veraſ. deciſ. 353. part. 2.* Et quod Rector Eccleſiæ habeat jus decimandi in ſua Parochia contra omnes, *fusè ſcribit Roland. conſ. 53. vol. 4.* ¶ Decimæ debentur Eccleſiis & Parochiis, in quibus Sacramenta Eccleſiæ percipiuntur, & Divina officia audiuntur. *Gom. Leo. dec. 77. in deciſ. diverſ. Tom. 2. vide Concil. Trid. ſeſſ. 25. Decret. de reform. cap. 12.* ¶ Decimæ debentur Capellis, quibus ſit aſſignata certa Parochia. *idem Lud. de dec. Peruſ. 72.* ¶ Decima ex Eccleſia Curata, an ratione oneris debeatur à plebe, *vide Put. dec. 409. lib. 1.* ¶ Decimæ debentur Monaſterio, ad quod facta eſt unio; non autem Rectori Eccleſiæ unitæ. *idem Mobed. deciſ. 220. vide Creſcent. dec. 2. alias 310. tit. de decimis.* ¶ Quando debentur decimæ omnium fructuum, debentur etiam de palea, niſi aliter declaraverit conſuetudo. *Vincent. de Franc. dec. 103. Cravet. conſ. 21. & Guid. Pap. ſing. 703.* ¶ Decimæ novalium an debeantur Monaſterio, probata immemorabili poſſeſſione, *vide Creſcent. deciſ. 1. alias 108. tit. de decim. 15.*

Cap. VI. Quando percipiatur.

Laici etiam poſt Concilium Later. ſunt capaces decimarum ex privilegio Apoſtolico. *Veraſ. deciſ. 241. part. 1.* ¶ Curatus Eccleſiæ Parochialis, habet intentionem ſuam fundatam percipiendi decimas novalium in ſua Parochia. *Papon. lib. 1. tit. 12. arreſt. 14. vide tamen ibid. arreſt. 11.* ¶ Decimæ Regibus, & eorum ſucceſſoribus datæ, poſſunt percipi ab iis, qui cauſam, aut dominia temporalia ab ipſis habent. *Put. deciſ. 319. lib. 3. vide tamen dec. 332. ibid.*

Cap. VII. Quando, peti, concedi, utique cadere poſſit decima.

Ruſticus cogitur ſuis expenſis deferre decimas, uſque ad Eccleſiam. *Cap. Thol. q. 433.* ¶ Decimæ prædiales temporis præteriti, ſuo tempore non petitæ, de cætero peti non poſſunt. *DD. de Rota. dec. 1. de decim. in antiq. alias 25.* ¶ Decimæ præteriti temporis, peti poſſunt, poſito quod tempo-

tempore collationis fructuum, quo debentur, non fuerint ab Eccleſia petitæ. *Natt. conſ. 136. in fin.* ¶ Vicarius perpetuus, cui eſt aſſignata congrua portio fructuum, an poſſit agere ad decimas, *vide Creſcent. deciſ. 1. alias 98. titul. de offic. Vicar.* ¶ Decimarum fructus poſſunt concedi ex cauſa laico, ad tempus vitæ ſuæ; non autem eas locare in perpetuum. *Joan. Mobed. deciſion. 4. vide Marc. quaſt. 198. part. 2.* Et ſic decima ad vitam licitè dari poteſt in feudum, & locari. *idem Mobed. deciſ. 248.* ¶ Decimæ, quæ fiunt infra Parochiam, cedunt Eccleſiæ Parochiali. *Capel. Thol. quaſt. 483. Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 72. num. 12. Franc. Marc. quaſt. 17. vide Put. deciſ. 154. lib. 1.*

Cap. VIII. Jus decimandi quando tollatur.

Jus decimandi an in totum per Papam tolli poſſit, & quomodo hoc intelligatur, *vide Dec. conſ. 113. & conſ. 547.* Quod Papa poſſit concedere immunitatem à ſolutione decimarum, *ſcibit Menoch. conſil. 276. lib. 3.* ¶ Quando Papa concedit alicui immunitatem à ſolutione decimarum, an ſit neceſſaria expreſſa derogatio, ut tollatur jus decimandi alteri competens, *vide Menoch. conſ. 276. lib. 3.*

Cap. IX. Privilegium decima quomodo intelligatur.

Privilegium reale de non ſolvendis decimis, extenditur ad colonos; ſecus ſi ſit privilegium perſonale. *DD. de Rat. deciſ. 4. de privileg. in antiq. alias 876. vide Jac. Put. deciſ. 522. lib. 2. & Rot. Aven. deciſ. 77. in deciſion. diverſ.* ¶ Privilegium de non ſolvendis decimis, intelligitur de extraordinariis, non autem de ordinariis. *Put. deciſ. 65. lib. 3.*

Cap. X. Quando praſcribi poteſt.

Licet decimæ, quæ Deo debentur in ſignum univerſalis dominii, in totum non poſſint præſcribi, *ut ſcribit Natt. conſ. 136.* Tamen quota illarum uniformiter ſoluta, præſcribi poteſt, *Guid. Papa ſing. 965. Franc. Marc. quaſt. 205. part. 1. & 667. part. 2. Papon. lib. 1. titul. 12. arreſt. 3. vide Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 106. Guid. Papa. quaſt. 284.* Sed intra quod tempus detur reſtitutio contra præſcriptionem decimarum, *vide eundem Papon. lib. 12. tit. 3. arreſt. 29.* Quanto tempore jus percipiendi decimas præſcribatur, *vide Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 72. Auguſt. Bero. quaſt. 121.* ¶ Decimale jus, an poſſit à laicis præſcribi, & poſſideri, *vide Guid. q. 284. Mobed. deciſ. 250. & Franc. Marc. q. 17.*

Cap. XI. Conſuetudo in decimis, quando attendenda.

Si extat conſuetudo immemorabilis, ut decimæ ſolvantur de grano recondito in horreis, ſi petantur ſolvi in herbis, & fundis ratione fraudis, non eſt audiendus actor, quia illa conſuetudo habet vim privilegii, maximè ſi fraus liquidè non probetur. *Cravet. conſil. 21.* ¶ Conſuetudo aliorum locorum eſt attendenda circa decimas, quando jus commune eſt in contrarium *Mobed. deciſ. 69.* ¶ Quod conſuetudo inſpiciatur in decimarum ſolutione, *ſcribit Vicent. de Franc. deciſ. 103. & deciſ. 124.* ¶ Conſuetudo Archipresbyteratus, & non Archiepiſcopatus in modo ſolvendi decimas, eſt attendenda, *Put. deciſ. 176. lib. 3.* ¶ Tempus quadraginta annorum requiritur, ad inducendam conſuetudinem contra jus Canonicum. *Gom. Leo. deciſ. 77. in deciſ. diverſ.* ¶ Conſuetudo in decimis, ut minoris ſolvantur, ad hoc ut valeat, requiritur approbatio Papæ, *Boer. deciſ. 236.*

Cap. XII. Miſcellanea.

In decimis ſententia pro uno domino lata, prodeſt alteri habenti decimas. *Cravet. conſil. 206.* ¶ Decimæ antiquitus laico conceſſæ, & reverſæ ad Eccleſiam, nunquid ab Epiſcopo poſſint infeudari, *vide eundem Natt. conſil. 561.* ¶ Valet præceptum, quando agitur de materia concernente animam, ut in decimis, quando fit præceptum de illis ſolvendis. *Rebuff. in conſtit. Reg. tit. de litte. obl. artic. 6. gloſſ. 2. num. 27. Tom. 1.* ¶ Colonus, qui partem percipit fructuum in ſolutione decimarum, non gaudet privilegio domino competenti, *Papon. lib. 1. tit. 12. arreſt. 4. vide tamen Menoch. conſ. 276. num. 7.* ¶ Laicus habens decimam infeudatam ante Conc. Latera. non poteſt alium infeudare. *Gaſp. Cabal. Milleloq. 169.* ¶ Judex laicus non poteſt cognoſcere de cauſa decimarum in petitorio; ſecus in poſſeſſorio, vel in ſolutione ipſarum. *Andr. Gail. obſerv. 38. lib. 1. & Papon. lib. 1. tit. 4. arreſt. 1.* ¶ Decimator poteſt prohibere fructus efferri à fundo, ante ſolutam decimam. *Guid. Papa. quaſt. 283. vide Vincent. de Franc. deciſ. 117. & Rot. Aven. deciſ. 54. in deciſion. diverſ. Tom. 3. fol. 58.* ¶ Conventio circa decimas, operatur non ſolum reſpectu priorum quæſitorum, ſed etiam de novo quærendorum. *Jac. Put. deciſ. 154. lib. 1.* ¶ Coloni teſtificantes locatores ſuos per 40. annos decimas ſolvere non eſſe ſolitos, ſufficientes ſunt teſtes, ſi de eorum commodo principaliter non agatur. *Put. dec. 15. lib. 3.* ¶ Agens poſſeſſorio, ad decimas, ſi non probat, niſi in perceptione agnorum in aliis decimis non eſt reſtituendus. *Venſ. deciſ. 12. & 244. part. 1.* ¶ Accipiens decimaa in aliqua Eccleſia Parochiali, tenetur reficere Eccleſiam. *idem Marc. quaſt. 160. part. 2.* ¶ Laicus ſpoliatus decimis, an poſſit petere ſe in integrum reſtitui, *vide Guid. Pap. q. 28.* ¶ Privilegium conceſſum à Papa ſuper decimis, præjudicat poſſeſſoribus, ſecus in privilegio novalium. *Guliel. Caſſad. deciſ. 1. tit. de privileg.*

TITULUS VIGESIMUS SECUNDUS.

De bonis Eccleſiaſticis in genere.

Cap. I. Bona Eccleſia quomodo intelligantur, & cujus efficiantur.

QUando bona Eccleſiæ dicantur incorporata, *vide Borg. deciſ. 31. de contract. part. 2. n. 194.* ¶ Bona Eccleſiaſtica reſpectu Eccleſiæ præſumuntur emphyteotica ut Eccleſia minus lædatur: reſpectu verò aliorum, præſumuntur cenſualia, *idem Borg. deciſ. 30. num. 54. & 103. de contract. part. 2.* ¶ Bona, quando dicantur applicata Menſæ Eccleſiæ, *vide Guid. d. quaſt. 154.* ¶ Bona occultata Eccleſiaſtica, poſſunt inveniri ex conjecturis, ex libris archivii Monaſterii, Officialis, & alterius perſonæ, ex quinternetis, ex teſtibus de antiquo, ex fama publica, & per multa alia, *de quibus vide per Borg. d. deciſ. 16.* ¶ Bona ſimpliciter Eccleſiæ per Principem conceſſa, ſunt effecta Sancta Sanctorum. *Afflict. deciſ. 361. n. 22.*

Cap. II. Qua privilegia pro illis bonis, vel pro Eccleſia competunt.

Eccleſiæ bona nunquid ſint immunia ab his oneribus, in quibus principaliter pietas, & publica verſatur utilitas, *vide Ozaſ. deciſ. 68.* ¶ Eccleſia an teneatur conferre pro reparatione mœniorum Civitatis, *vide Guid. q. 78.* ¶ Clerici bona gaudent privilegiis rerum Eccleſiaſticarum, tamen, quod in titulum Sacerdoti fuit aſſignatum, (quando promotus fuit ad Sacros Ordines) poteſt per ipſum alienari, & diſtrahi, *Ægid. Magiſt. tractat. Subhaſtat. cap. 23. in deciſ. diverſ. fol. 199.* ¶ Clericorum bona ſunt immunia ab omnibus ordinariis, & extraordinariis muneribus, ſed quid, ſi eorum prædia ſint deſcripta in æſtimo, *vide Natt. conſ. 203. Tom. 2.* ¶ Eccleſiæ gaudent favoribus conceſſis minoribus 25. ann. quia illis æquiparantur. *Math. Matheſ. ſingul. 44.* Ideò bona Rectoris Eccleſiæ, illi ſunt tacitè obligata, ſicut ſunt bona tutoris. *ibidem.* Imò Eccleſia magis ſubjacet fraudibus, quàm minor: nam ipſa regitur alieno animo tantum; ſed minor ſuo animo, & alieno: hac ratione ſtrictiores ſunt prohibitiones Eccleſiarum, quam minorum. *Pet. de Raven. ſing. 953.*

Cap.

Digitized by Google

Cap. III. Qui præferantur in bonis Eccleſiaſticis.

Res ſi vendatur duabus Eccleſiis, prima præfertur, licet ſecundæ fuerit res tradita, *Bart. in l. 19. C. de Sacroſanct. Eccleſ. n. 24.*

Cap. IV. Eccleſia, vel perſona eccleſiaſtica. Quibus modis intelligatur.

Epiſcopus non cenſetur ignoranter renunciaſſe juri quæſito ex ſententia Arbitramentali, in præjudicium Eccleſiæ. *Put. deciſ. 208. lib. 3.* ¶ Eccleſia poſita inter duos Epiſcopatus, ſi eſt dubium ad quem ſpectet, applicatur propinquiori. *Bart. in l. 7. ff. de acquir. rer. dom.* ¶ Quæ dicatur Menſa, & quid appellatione Menſæ contineatur, *ibid. & Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 433.* ¶ Clericus, ſive habeat adminiſtrationem, ſive non, ultra alimenta, & neceſſaria, non eſt Dominus fructuum. *Borg. deciſ. 32. n. 32. de contract. part. 2.* ¶ Judicandum eſt pro Eccleſia in caſu dubio, & conſcientia debet animum Judicis ſtringere, maximè cum tractatur de re Eccleſiæ, *Afflict. deciſ. 23. Dec. conſil. 426. num. 12. volum. 2.* Sed quomodo hoc intelligendum ſit, *vide Joſeph. Lud. deciſ. 3. Luc. num. 59. & ſeqq.*

Cap. V. Quando competat actio, & reſtitutio Eccleſiæ.

Eccleſia poteſt agere ad emendationem damni contra Prælatum, & ejus hæredem, qui paſſus eſt rem Eccleſiæ præſcribi, *Ant. Corſet. in ſuis ſingularibus, litera P. ſing. præſcriptio 4.* ¶ An Eccleſiaſtica perſona poſſit agere coram Judice laico pro re Eccleſiæ, *vide Afflict. ibid. n. 8. & deciſ. 361. n. 26.*

Quando reſtitutio.

Eccleſia poteſt, durante Prælati alienantis vita, reſtitutionem petere etiam quadriennio elapſo. *Put. dec. 286. lib. 3.* ¶ Reſtitutio in integrum, ita competit Eccleſiæ, ſicut minori, quæ reſtitutio infra quatuor menſes à tempore læſionis, & mortis Prælati (cujus facto eſt læſa Eccleſia) peti debet. *Rom. ſingul. 272.* ¶ Eccleſia poteſt petere reſtitutionem in integrum adverſus quadragenariam præſcriptionem contra eam decurſam, imò ultra 40. annos. *Borg. deciſ. 29. num. 8. de contract. part. 2. vide Dec. conſil. 36.* ¶ Eccleſia, ſeu ſucceſſor, in Prælatura, quando debeat reſtitui. *vide Afflict. deciſ. 390.* ¶ Eccleſia læſa poteſt petere reſtitutionem in integrum. *Borg. Caval. deciſ. 30. n. 13. de contract. part. 2.* Sed intra quantum tempus Eccleſia teneatur petere reſtitutionem. *vide Bart. in l. 4. C. quibus ex cauſis majores, & Borg. d. deciſ. 30. n. 13.* ¶ Reſtitutio plenaria, reſtituit ad bona per Papam in alium translata, & poſſeſſa. *Put. deciſ. 118. lib. 3.* ¶ Eccleſia, quæ enormiter ex contractu, vel alio facto læſa fuit, & vult in integrum reſtitui, ſeu alius ejus nomine, veluti Rector, vel Procurator, non habet neceſſe implorare Judicis officium pro obtinenda reſtitutione, quia Judex ex ſuo mero officio hoc facere poteſt, procedendo in cauſa. *Aug. Ber. q. 40.*

Cap. VI. Quæ facere poſſit, & acquirere, vel non.

Debitor ſi ære alieno ſit gravatus, & Eccleſiæ teneatur quotannis certum ſolvere, an Eccleſia poſſit primo deducere, *vide Rom. ſing. 357.* ¶ Prælatus alienans rem, non recuperat fructus ſi ipſe egerit ad annulationem contractus, ratione non ſervatæ ſolemnitatis. *Papon. lib. 18. tit. 4. arreſt. fin.* ¶ Epiſcopus non poteſt rem repertam in Menſa, non ſolitam infeudari, de novo infeudare, inconſulto Papa, *Guid. Pap. q. 153.* Sed quo caſu Epiſcopus rem Eccleſiæ infeudare poſſit, & quo non, *vide eundem Guid. q. 154.* Ubi habetur, quod ſi res ſolita infeudari (feudo aperto) ſteterit per annum in bonis Eccleſiæ, nempè in Menſa, tunc non poteſt amplius infeudari, & deſinit eſſe ſolita.

Quando acquirere poſſit.

De acquiſitione poſſeſſionis unius Eccleſiæ, & ejus rerum, *vide per Gram. deciſ. 71. Math. Matheſ. ſing. 43.* Quid, ſi unus teneat Eccleſiam, & alius campanile, *vide ibid. Tepati Compend. Gram. n. 7.* ¶ An in Regno Franciæ Eccleſia bona temporalia poſſit acquirere, vel aliter habere, ſine conſenſu Regis, & an Regi conſentienti ſolvatur aliquid, *vide de præmiſſis, & materia per Papon. lib. 1. tit. 14.*

Cap. VII. Quando dicatur læſa.

Quoad valorem rei Eccleſiæ alienatæ, debet inſpici tempus contractus alienationis ipſius rei, an Eccleſia ſit læſa, nec ne; non autem tempus, quo agitur, *Guid. Pap. q. 157.* ¶ Eccleſia dicitur enormiter læſa, quando apparet de læſione ultra dimidiam juſti pretii. *Guid. Pap. q. 170. vide tamen Menoch. de Arbitrar. lib. 2. caſ. 74.* Quando dicatur læſa per contractum livellarium, *vide Borg. Caval. deciſ. 16. de contract. n. 44.* ¶ Ipſa Eccleſia probare debet ſe læſam ad hoc, ut competat ei reſtitutio in integrum. *Dec. conſ. 341. n. fin.*

Cap. VIII. Contractus, tranſactio, donatio, permutatio, ſtatutum, ratificatio. Quomodo intelligatur, & valeat.

Ex quo conſenſus Capituli affuit, & credebat utiliter contrahere, valet contractus, licet Eccleſia ſit decepta, ſed poteſt reſtitui, ſi ſit læſa. *Guid. Pap. ſing. 351.* ¶ Reſoluto contractu rei Eccleſiæ propter non factam approbationem à Papa juxta conventionem, fructus medio tempore percepti debent reſtitui Eccleſiæ. *Auguſt. Bero. q. 59. & Papon. lib. 1. tit. 13. arreſt. 10.* ¶ Contractus cum Eccleſia factus ex defectu ſolemnitatis, non poteſt contra Eccleſiam declarari nullus. *Jac. Put. deciſ. 310. lib. 1.* ¶ Valet contractus factus per Officiales Cameræ Apoſtolicæ Sanctæ Sedis, nec revocatur per mortem Papæ. *Dec. conſ. 404.*

Tranſactio.

Tranſactio ſuper re immobili Eccleſiæ, debet habere ſolemnitates requiſitas in alienatione, *Venuſ. dec. 106. part. 1. & 318. part. 3.* ¶ Tranſactio facta per Fratres Prædicatores, & Mendicantes valet, etiam ſi non intervenerit conſenſus Miniſtri Provincialis, vel Generalis. *Natt. conſil. 441. Rol. conſ. 15. vol. 1.* Quod dictum procedit in rebus nondum incorporatis, & acquiſitis Eccleſiæ, alias ſecus. *Rol. d. conſ. 15.* ¶ Tranſactio facta cum Prælato, & Capitulo, quando valeat, ut non poſſit retractari, *Dec. conſ. 474. vol. 2.* ¶ Tranſactio, ut ſit realis, & perfecta, ſufficit auctoritas Epiſcopi, dummodo interveniat in ipſo actu tranſactionis. *Capel. Thol. q. 98.* Quid, ſi intervenit ſolùm auctoritas Syndici, *vide Nat. conſ. 441.* Sed quando Prælatus, ſeu Rector Eccleſiæ ſuper rebus immobilibus poſſit tranſigere, *Ant. Trig. ſing. 93.*

Donatio.

Donatio omnium bonorum in Eccleſiam facta, valet, etiam præſentium, & futurorum. *Bart. in l. fin. C. de pact. & Abb. conſ. 102. part. 2.*

Permutatio.

De permutandis rebus Eccleſiæ cum ſecularibus, & quando liceat, *vide Afflict. deciſ. 17.* ¶ Permutatio inter Eccleſiam, & privatum fieri nequit, niſi in caſu neceſſitatis, & evidentis, util. *Afflict. d. dec. 17.* ¶ Permutatio cum re Eccleſiæ æqualis (imo cum lucro Eccleſiæ) fieri debet. *Auguſt. Bero. q. 106.*

Statutum.

Statuta requirentia inſinuationes, vel certas ſolemnitates in teſtamentis, vel contractibus, non ſervantur in cauſa Eccleſiæ, etiam in foro Civili. *Capic. deciſ. 201.* ¶ Statutum requirens certam ſolemnitatem in contractu mulieris, non procedit, quando illa contrahit cum Eccleſia. *Venuſ. deciſ. 194. part. 3* ¶ Ratificatio venditionis, non poteſt operari reſciſſionem. *Rot. Avenion. deciſ. 100. in deciſ. diverſ. Tom. 3.*

Cap. IX. Ad quæ teneatur Eccleſia, vel alii erga Eccleſiam.

Eccleſia non conficiens inventarium, an teneatur ultra vires hæreditatis, *Put. deciſ. 379. lib. 1.* ¶ Eccleſia obli-

gatur in eo, in quo ſit locupletior; quia eſt cultrix Juſtitiæ, & non patitur quicquam contra Juſtitiam fieri. *Dec. conſil. 283.* ¶ Eccleſiæ, & earum bona, nullatenus ſtatutis laicorum ligantur. *Gram. deciſ. 100. numer. 7. & ſeqq.* ¶ Statutum imponens vectigal, non includit bona Eccleſiaſtica, *ibid. num. 19.* ¶ Prælati geſta ſunt ipſo jure nulla, antequam ſit in poſſeſſione, *Boer. dec. 171. n. 26.* ¶ Generaliter tenetur Eccleſia de his quæ in utilitatem ejus ſunt converſa. *cap. penult. ext. de fidejuſſ.* ¶ Eccleſiam non poſſe mutare titulum ſuum, neque fidem, deciſum fuit per Curiam Pariſ. *ut habetur in libris placit. Curia lib. 9. de fiduc. emancip. tit. 5. cap. 2. in deciſion. diverſ.* ¶ Eccleſia agens interdicto recuperandæ contra ſpoliantis hæredem, qui longo tempore poſſedit, cum confirmatione Regis, quid debeat probare, *vide Afflict. deciſ. 324.* ¶ Solvens per decem annos continuos fictum, & penſionem Eccleſiæ, præſumitur fictuarius, & poteſt cogi ad ſolvendum pro tempore futuro. *Borg. Caval. deciſ. 16. n. 87. de contract.* ¶ Prælatus per compromiſſum factum ſine conſenſu Superioris, non poteſt perpetuum præjudicium Eccleſiæ generare. *Abb. conſ. 56. part. 1.* ¶ Prælatus pro re Eccleſiæ poſſeſſorio recuperandæ agens, nihil proficit, niſi inſtitutionem ſuam Canonicam doceat. *Put. deciſ. 221. lib. 2.*

Cap. X. Præſcriptio. Quando currat contra Eccleſiam, vel è converſo pro Eccleſia contra alios.

Præſcriptio contra Eccleſiam, quando incipiat currere, *vid. Guid. Pap. quæſt. 150.* ¶ Præſcriptio contra Eccleſiam (niſi ſit Eccleſia Romana) eſt quadragenaria. *Afflict. dec. 67. Guid. Pap. quæſt. 161.* Et talis præſcriptio ſufficit, præcedente titulo: & ſententia eſt juſtus titulus. *Cravet. conſil. 10. n. 10.* Sed Eccleſia Romana gaudet præſcriptione centum ann. *Papon. lib. 12. tit. 3. arreſt. 1.* ¶ Quomodo & quando præſcribatur contra Eccleſiam, *vide Papon. lib. 12. tit. 3. d. arreſt. 1.* ¶ Præſcriptio unius Eccleſiæ ad alteram, regulariter 40. ann. ſpacium exigit. *Jac. Put. deciſ. 252. l. 3.* ¶ Licet regulariter contra Eccleſiam non currat præſcriptio, niſi 40. ann. tamen in actionibus perſonalibus, non datur tantum tempus; ſed ſolum illud, quod datur à jure Civili. *Ant. Corſet. in ſuis ſingularibus, litera P. ſing. præſcript. 2.* ¶ Capitulum, & quælibet Eccleſia, poteſt interrumpere præſcriptionem, contra ſe currentem, & movere litem, ſi prælatus ſit negligens; ſed quomodo dicatur negligens, *vide Put. deciſ. 441. lib. 2.* ¶ Eccleſia contra privatum præſcribit, ſpacio 30. ann. Sed contra illam ex capite ignorantiæ, conceditur reſtitutio intra quadriennium à die ſcientiæ, *Ang. Ber. q. 81.*

Cap. XI. Miſcellanea.

Poſſidens rem Spiritualem cum vitio ſpolii, licet non ſpoliaverit, cum peccato retinet, & adverſus eum poteſt Princeps ſtatuere, & definire, & Rector Provinciæ. *Afflict. deciſ. 24. n. 5.* ¶ Literæ obligatoriæ Prioris, & Conventus, ſunt exequibiles poſt mortem Prioris ſuper bonis conventus. *Joan. Gal. q. 370.* ¶ Taciturnitas operatur conſenſum favore Eccleſiæ, & inducit obligationem. *Afflict. deciſ. 95. n. 7.* ¶ Cauſæ omnes Eccleſiaſticæ in prima inſtantia, coram Ordinario ſunt tractandæ, & intra biennium finiendæ ſub pœna devolutionis, ita cavetur per *Concil. Trident. ſeſſion. 24. Decr. de reformat. cap. 20.* ¶ Appellans ſuis ſumptibus, tenetur omnia acta coram Epiſcopo Ordinario geſta, exhibere coram Judice appellationis, *Conſ. Trid. ſeſſ. 24. dec. 20. de reform.* ¶ Canonicus habens titulum, an poſſit poſſeſſionem propria auctoritate apprehendere, *vide Capel. Thol. q. 443.* ¶ Dominium abſque traditione in Eccleſiam transfertur in rebus illi venditis, vel donatis. *Jaſ. de action. §. ſed iſta, n. 35. vide Math. Matheſ. ſing. 42. & 43. & Bart. ind. l. 19. C. de Sacroſanct. Eccleſ.* ¶ Debita contracta ratione Eccleſiæ, de bonis ipſius ſolvi debent, & expenſæ neceſſariæ pro Eccleſiæ miniſtris factæ, Eccleſiæ intuitu factæ videntur. *Franc. Marc. q. 436.* ¶ Cenſus relictus Eccleſiæ diminutus, quando per hæredem teſtatoris debeat augeri, ad ſuum priſtinum ſtatum, *vide Papon. lib. 20. tit. 6. arreſt. 4.* ¶ Sententia lata contra Rectorem Eccleſiæ, præjudicat ſucceſſoribus in ipſa Eccleſia. *Cravet. conſil. 10. num. 8.* ¶ Reditus Eccleſiæ, & beneficiorum, dividi debent in quatuor partes, quarum una relinquitur Prælato, altera Clericis deſervientibus Eccleſiæ, reliquæ duæ converti debent in fabricam Eccleſiæ, & pauperum eleemoſynas, nec valet conſuetudo in contrarium. *Cravet. conſil. 116.*

TITULUS VIGESIMUS TERTIUS.

Bona Eccleſiæ qua forma, & quando poſſint alienari.

Cap. I. Bona, res Eccleſiæ. Quando alienari poſſint, vel non.

Eccleſiæ bona inconſulto Romano Pontifice alienari poſſunt, ubi belli neceſſitas imminet. *Ozaſ. deciſ. 68. num. 24.* ¶ Eccleſiæ res quarum alienatio eſt prohibita regulariter, in remunerationem obſequii, & laboris, alienari poſſunt. *Ozaſ. deciſ. 99. num. 32.* Et donari, *vide Menoch. de Arbitr. caſ. 434.* ¶ Bona Eccleſiæ in ſex caſibus poſſunt alienari. *Guid. Pap. quæſt. 100. vide eundem, ſing. 350.* De ipſorum bonorum alienatione, *vide per Capic. deciſ. 16. & 105.* ¶ Duobus caſibus poſſunt res Eccleſiæ alienari ſine ſolemnitatibus. *vide Hippol. ſing. 132.* ¶ Res inutiles, & oneroſæ Eccleſiæ, poſſunt alienari ſine ulla ſolemnitate. *Guid. Papa. q. 156.* ¶ Res Eccleſiæ prohibita alienari, ſemel alienata, dicitur effecta alienabilis. *Bart. in l. 1. C. de impon. lucrat. lib. 10. num. 8.* ¶ Subſcribens ſe alienationi rerum Eccleſiaſticarum, & ſcripturæ, dicitur conſentire alienationi, *Natt. conſ. 651.*

Cap. II. Qui alienare poſſint, vel non.

Monaſterium ſine conſenſu Diœceſani, non poteſt bona immobilia alienare: nec per compromiſſum poteſt ſe ligare. *Abb. conſil. 56. part. 1.* ¶ Epiſcopus alienans res Eccleſiæ, inconſulto Romano Pontifice, an ſit perjurus, licet alienatio teneat in caſu permiſſo, *vide Creſcent. ibid. deciſ. 3. alias 150.*

Cap. III. Quæ requirantur in alienatione, & præſumantur.

Non eſt neceſſaria nominatio omnium Capitularium, niſi in alienatione bonorum, & rebus arduis. *Mohed. dec. 243.* ¶ In alienatione rerum Eccleſiæ, non ſufficit æris alieni narrationem fieri, ſed illud ſubeſſe, probari debet. *idem Ozaſc. deciſ. 172.* ¶ In rei Eccleſiæ alienatione, quæ ſolemnitates pro forma requirantur, *vide Guid. Papa. quæſt. 149. Joſeph. Lud. deciſion. Peru. 93. Borg. Caval. deciſ. 16. num. 27. & ſeqq. de contract. Rebuff. in conſtit. Reg. in proœmio, gloſſ. 5. n. 25. Dec. conſ. 142. 174. & conſil. 283. n. 6. Bar. in auth. qua res, C. de Sacroſanct. Eccleſ. Papon. lib. 1. tit. 13. arreſt. 3.*

Quæ præſumantur.

Solemnitates extrinſecæ in alienatione rei Eccleſiæ non enunciatæ, ſpatio ſeptuaginta annorum præſumuntur interveniſſe in ipſa alienatione. *Jac. Put. deciſ. 365. lib. 2.* ¶ Ubi eſt obſervata forma, & decretum Superioris interpoſitum, præſumitur contractus factus pro utilitate Eccleſiæ. *Ant. Trig. ſing. 122.* ¶ Juramentum, quod communiter ſolet præſtari per Epiſcopos de non alienando, inconſulto Romano Pontifice, an præſumatur præſtitum, quamvis de illo non conſtet, *vide Creſcent. deciſ. 2. alias 81. tit. de jurament.*

Cap. IV. Quibus modis fieri non poſſit.

Alienatio bonorum Eccleſiaſticorum non poteſt fieri ſine ſolemnitatibus à jure requiſitis, & cauſa neceſſitatis, aut evidentis utilitatis: & ſolemnitas extrinſeca

ex longinquitate temporis, non præſumitur, quando per pactum debet interveniri, nec quando apparet de inſtrumento, in quo non legitur, nec quando agitur de magno præjudicio, & de aliis cauſis, *de quibus plene per Borg. Caval. deciſ. 29. de contract. part. 2.* Minus confirmatio hujuſmodi alienationis facta à Delegato Papæ, convalidat ipſam alienationem, *ibid. Borg.*

Cap. V. Eorum alienatio, diſtractio, conceſſion. Quibus modis intelligatur & valeat.

De rebus Eccleſiæ alienatis à Principe, *vide per Afflict. deciſ. 361.* ¶ Alienatio rei Eccleſiæ, ſi communi opinione reputetur utilis, licet revera non ſit, valet. *Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus, litera A. ſing. alienat. 3.* ¶ Alienatio rerum Eccleſiaſticarum cum conſenſu Capituli valet, modo vocentur præſentes: fallit in tribus caſibus, in quibus abſentes debent vocari. *idem Guid. quaſt. 160.* ¶ De interpretatione Paulinæ circa alienationes rei Eccleſiæ, *vide per Rand. tractat. de Analog. cap. 38.* ¶ Alienatio rei Eccleſiæ ſolemniter facta, ex qua tamen Eccleſia eſt læſa, efficax eſt, licet ex capite læſionis ipſa Eccleſia reſtituatur: imò alienatio per Prælatum ſine conſenſu Capituli facta, valet, ſaltem ut præſtet cauſam præſcribendi, & ut Eccleſia poſſit eam ratam habere, *Guid. Pap. quaſt. 159. vide tamen Dec. conſ. 142.* ¶ Alienatio bonorum Menſæ Epiſcopi, ejus vita durante, valet. *Mohed. deciſ. 7.*

Non valeat.

Alienatio facta de rebus Monaſterii in caſu non conceſſo, eſt nulla, quantumcunque forma fuerit ſervata: & omnis ſolemnitas videtur remiſſa per Indulgentiam Papæ, qui poteſt licitè bona Eccleſiæ donare. *Abb. conſil. 41. part. 1.* ¶ Prælatus, qui malè alienavit bona Eccleſiæ, poteſt contra factum ſuum venire, & alienationem ipſam revocare. *Marc. de Mant. ſing. 97.* ¶ Alienatio facta bonorum Monaſterii an impugnari poſſit ex eo, quod Monaſterium ſemper retinuit poſſeſſionem, quaſi videatur ſimulata, & quia fuit facta per Syndicum, de cujus mandato non conſtabat, vel non probatur pretium converſum in utilitatem Eccleſiæ: & an propter antiquitatem, hæc omnia præſumantur interveniſſe una cum tractatu, *unde Dec. conſil. 36. conſil. 341. num. 13. vol. 7. & conſil. 409. ibid.* Alienatio rei Eccleſiæ facta ſine ſolemnitatibus à jure pro forma requiſitis, non tenet, licet cedat in evidentem utilitatem Eccleſiæ, & concurrat voluntas Prælati, *Vincent. de Franc. deciſ. 35.* Quia alienatio rei Eccleſiæ, duo copulativè requirit ut valeat, nempè cauſam, & ſolemnitates. *Mag. deciſ. 69. num. 4. Rot. Flor.* Contrarium tamen videtur tenere *Rand. tract. de Analog. cap. 38. poſt Put. deciſ. 310. lib. 1. vide D. Sol. in conſtitutiones antiq. Sabaudiæ, fol. 74.* ¶ Res Eccleſiaſtica prohibita alienari, ſi concedatur ad tres annos cum pacto de renovando ad alios tres annos, non valet hoc ultimum pactum. *Gaſp. Cabal. Milleloq. 160.* ¶ De impugnatione, vel confirmatione cujuſvis alienationis rerum Eccleſiaſticarum, *vide fusè per Borg. deciſ. 17. de contract. & conſil. ibid. ſeq. Menoch. conſ. 114. lib. 2.*

Diſtractio.

Diſtractio rerum immobilium Eccleſiæ, non ſubſiſtente legitima cauſa, ac ſolemnitatibus omiſſis; eſt prohibita, & nullatenus valet. *Gram. deciſ. 79. num. 13. vide Cravet. conſil. 1. pro genero, num. 159.* ¶ Tractatus ubi non intervenit in diſtractione rei Eccleſiæ, nec cauſæ cognitio, ſi expediat, nulla eſt diſtractio, ſeu conceſſio. *Gram. ibid. num. 15. Cravet. pro genero, conſ. 1. num. 26. & ſeqq.* Nec probatur per verba enunciative in inſtrumento apposita. *Gram. d. deciſ. 79. num. 16. Cravet. d. conſ. 1. num. 26. & ſeqq. & Bart. in l. 8. ff. de Caſtrenſ. pecul.*

Conceſſio.

Conceſſio facta Cardinali à Summo Pontifice, ut teſtari poſſit de bonis Eccleſiæ, intelligitur de primo teſtamento. *Dec. conſ. 512.*

Cap. VI. Qui ſint effectus.

Emptor habet actionem contra Prælatum alienantem rem Eccleſiæ indebitè. *Guid. d. quaſt. 159. in addition.*

Cap. VII. Miſcellanea.

De permutatione rerum Eccleſiæ vide ſupra tit. prox. ¶ Emens ab Eccleſia debet eſſe cautus, ut videat pretium converſum in utilitatem Eccleſiæ, ut ſaltem in ſubſidium habeat regreſſum ad ipſum pretium. *Mago. deciſ. 69. Rot. Flor.* ¶ Verbis Notarii aſſerentis in inſtrumento, quòd pro commodo, & utilitate Eccleſiæ conceſſio proceſſit, non ſtatur. *Gram. d. deciſ. 79. num. 20.* Idem in verbis Prælati ita aſſerentis, *vide Menoch. de Arbitr. q. 76. & conſil. 114.* Sed requiritur alia probatio. *Guid. Pap. quaſt. 151. vide Cravet. conſil. 1. pro genero, num. 26. & ſeq.* ¶ Clauſula; Motus proprii, ſupplet defectus ſolemnitatis requiſitæ in alienatione bonorum Eccleſiæ. *Dec. conſ. 341. num. 6. vol. 2.*

TITULUS VIGESIMUSQUARTUS.

De locatione rerum Eccleſiaſticarum, & beneficiorum.

Cap. I. Locatio. Quæ requirantur.

IN locatione ad longum tempus, vel ad vitam eædem ſolemnitates requiruntur in bonis Eccleſiaſticis, quæ requiruntur in alienatione, *Papon. libr. 1. tit. 13. arreſt. 4.*

Cap. II. Quæ locari poſſunt, vel non.

Eccleſiæ fructus poſſunt locari, & vendi laicis, ſi in eos cadunt: ideo hoc non procedit in oblationibus Altaris. *vide Rom. ſing. 664.* ¶ Datur cautela, per quam res Eccleſiæ poteſt locari, etiam ad longum tempus, nempe dummodo dicatur in inſtrumento locationis, quod nullum utile dominium tranferatur in conductorem. *Joan. de Arnold. ſing. 72.*

Vel non.

Bona Eccleſiaſtica locari ultra triennium non poſſunt. *Papon. lib. 1. tit. 13. arreſt. 5. & Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 5.* Nec de triennio in triennium, & ſi fiat hujuſmodi locatio, non valet. *Borg. Caval. deciſ. 14. de contract. vide Hieron. de Mont. variar. juris quaſt. 20.*

Cap. III. Qui locare poſſunt.

Prælatus fructus beneficii locare poteſt. *Franc. Marc. quaſt. 102.* ¶ Finita locatione ad longum tempus facta per Eccleſiam, ipſa tenetur relocare hæredibus primi conductoris. *Vincent. de Franc. deciſ. 123.*

Cap. IV. Qui tenetur ſtare, qui præferantur.

Succeſſor Prælatus non tenetur ſtare locationi, vel conductioni prædeceſſoris, *Put. deciſ. 181. lib. 1. vide deciſ. 421. ibid. & Franc. Marc. quaſt. 102.* Ubi diſtinguit; fallit pro illo anno, quo mortuus eſt Prælatus, & conductor laboravit terras. *Borg. d. 15. de contract.* ¶ In locatione rerum Eccleſiaſticarum, debet præferri idem conductor alteri conductori, de novo venienti. *Papon. lib. 1. tit. 13. arreſt. 6.* Contrarium tamen videtur tenere *Joan. de Arnold. ſing. 66.*

Cap. V. Qui ſint effectus.

Locatio ad non modicum tempus conſtituit jus in re, etiam in bonis Eccleſiaſticis: tamen ſucceſſor non tenetur ſervare factum anteceſſoris. *Ægid. Bellam. concl. 747.* ¶ Res Eccleſiaſtica prohibita alienari, ſi concedatur ad tres annos, cum pacto de renovando ad alios tres non valet hoc ultimum pactum. *Cabal. Milleloq. 160.*

Cap. VI. Quibus modis valeat, vel finiatur.

Locatio fundi facta, puta ad quinquennium; cum ſterilis ac inutilis fundus eſſet, factus induſtria, ac dili-

gentia coloni conductoris fructuoſus, ac fertilis, ex hoc locatio redditur perpetua, ut ad hæredes quoque conductoris tranſeat, etiam extraneos, nec tertia generatione finitur. *idem Hippol. ſing. 550.* ¶ Emphyteota Eccleſiæ non poteſt expellere colonum bene loborantem terras de fundo in quo per maximum tempus ſtetir, alias privatur emphyteuſi. *Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus, litera E. ſing. emphyteuſis 3.* Sed quando hoc procedat, *vide Hippol. ſing. 547.* ¶ Locatio facta rei Eccleſiæ ultra tempus permiſſum, non valet etiam tempore permiſſo, *Afflict. deciſ. 107. num. 2. & 4.*

Cap. VII. Conductor. Ad qua teneatur, vel non.

Quando quis arrendat beneficium nummis, ex quo talis conductor percipit fructus, tenetur ſolvere collectas, & alia onera realia. *Marc. quæſt. 471. num. 10.* ¶ Conductor rei Eccleſiæ, ne ſolvat penſionem, an poſſit opponere conſenſum Superioris non interveniſſe, *Creſcen. deciſ. 1. alias 122. tit. de locat. & conduct.* ¶ Conductor bonorum Eccleſiaſticorum non habet ſpolium. *Papon. lib. 13. tit. 9 arreſt. 5.*

Cap. VIII. Miſcellanea.

Conſtitutio annullans locationes factas in perſona Clericorum, & ſimilium perſonarum, vindicat ſibi locum, etiam ſi locationes reperiantur factæ in evidentem utilitatem Eccleſiæ. *Jac. Put. deciſ. 2. lib. 1.* ¶ Conſuetudo; quod res Eccleſiæ debeant locari proximioribus finita locatione, eſt utilis Eccleſiæ, ſed quare, *vide Veraſ. deciſ. 230. part. 1.* ¶ Beneficium accenſari non debet ultra triennium; olim tamen poterat uſque ad ſeptennium. *Boer. deciſ. 224.*

TITULUS VIGESIMUS QUINTUS.

De bonis emphyteoticis Eccleſiaſticis.

Cap. I. Emphyteoſis Eccleſiaſtica. Quibus modis intelligatur, & quæ requirantur.

FAvore Eccleſiæ res, pro qua ſolvitur aliquid annuum, potius præſumitur emphyteotica, quam cenſualis; ſed quando hoc procedat, *vide Auguſt. Bero. quæſt. 14.* ¶ Emphyteoſis Eccleſiæ, ſi concedatur pro ſe, & ſuo hærede tantum, de primo hærede intelligendum eſt. *Marc. quæſt. 103. part. 2.* ¶ Res emphyteotica venit in generali hypothetica, & poteſt obligari, *Afflict. deciſ. 161.* ¶ Opiniones inter ſe pugnantes in quæſtione illa, an in emphyteuſi Eccleſiaſtica, appellatione filiorum comprehendantur fœminæ, ad concordiam rediguntur, adhibita diſtinctione, *de qua per Joſeph Ludov. deciſ. Luc. 29. vide Vincent. de Franc. deciſ. 30. Mago. deciſ. 7. Luc. (ubi limitatur concluſ.) Auguſt. Bero. quæſt. 18. num. 4. Cravet. conſil. 251. Menoch. conſil. 111. in 2. vol. Roland. conſ. 93. vol. 2. & conſil. 76. vol. 3.* ¶ Alienatio rei Eccleſiæ requirit cauſam, & ſolemnitates, quod dictum limitatur non procedere in antiquiſſima emphyteuſi, *vide Alexand. Raud. tractat. de Analog. cap. 38.* ¶ Eccleſia, quando agit contra emphyteutam ad ſolutionem cenſus, & probat ſolutionen decennalem, habet intentionem ſuam fundatam, licet non oſtendat titulum; ſufficit enim, quod illum alleget, probet ſolutionem. *Veraſ. deciſ. 292. part. 1. vide eundem, deciſ. 271. part. 2.* Dictum limitatur, quando agitur de præjudicio tertii, & contra Eccleſiam; tunc enim non ſufficit dicta probatio. *ibid. dicta deciſ. 292.*

Cap. II. Quæ dari concedi poſſint in emphyteoſim, vel non.

Eccleſia, & ſi in perpetuum non alienet, dat tamen in emphyteuſim, *vide de materia per Bartol. in auth. perpetua. C. de Sacroſanct. Eccleſ. & in Authen. de non alien. vel permut. reb. Eccleſ.* ¶ Eccleſiaſtica bona, ad hoc ut poſſint dari in emphyteuſim, plura requiruntur, *tradita per eundem Borg. deciſ. 16. num. 27.* ¶ Bona Eccleſiaſtica alias in emphyteoſim data, reverſa ad Eccleſiam, poterunt in emphyteoſim rurſus tradi, non ſervata ſolemnitate alias requiſita. *Guid. Pap. quæſt. 100. vide conſil. impreſſum inter deciſ. Borg. poſt deciſ. 30. de contract. part. 2. num. 56. & ſeqq. & num. 198. & ſeqq. Papon. lib. 1. tit. 13. arreſt. 1. 7. 9. & Menoch. conſil. 78. vol. 1.* ¶ Terræ Eccleſiæ incultæ, poſſunt per Prælatum cum ſolemnitate dari in emphyteoſim perpetuam, vel in feudum. *idem Guid. quæſt. 158.* ¶ Bona Eccleſiaſtica, quomodo, & quando dicantur ſolita dari in emphyteuſim, *vide eundem Borg. d. deciſ. 30. num. 79. & ſeqq. de contract. part. 2.*

Concedi poſſint.

De rebus Eccleſiæ conceſſis in emphyteoſim ultra ſolitum, & lege prohibente, nempè in perpetuum, *vide Afflict. deciſ. 107.* ¶ Conceſſio in emphyteoſim rei Eccleſiæ, an ſit alienatio, & fieri poſſit, & qualiter, *vide Pet. Benint. deciſ. 13.* ¶ Eccleſia concedens rem in emphyteuſim in perpetuum, ſolum videtur concedere uſque ad tertiam generationem, *vide Franc. Crement. ſing. 116.* ¶ De Menſa Eccleſiæ, quando cenſeantur effecta bona in emphyteoſim conceſſa, & ad ipſam Eccleſiam reverſa, *vide per Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 433. conſil. 79.*

Vel non.

Bona Eccleſiæ ſemel ad Eccleſiam devoluta, non debent alicui concedi, niſi ſervatis ſervandis. *idem Borg. d. deciſ. 30. num. 10.* Et adhibitis ſolemnitatibus à jure requiſitis. *idem. dec. 31. de contract. part. 2.* ¶ Emphyteuſis conceſſa alicui à Monaſterio cum pacto, quod etiam in fœminam tranſeat, quæ nubat ſubdito juriſdictioni Monaſterii, poteſt retineri, licet extraneo nupſerit, ſi is velit juriſdictioni ipſius Monaſterii ſe ſubmittere. *Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus, litera E. ſingul. Emphyteuſis 1.*

Cap. III. Quando renovari debet.

Eccleſia tenetur renovare rem emphyteoticam proximioribus (alias daretur appellatio) propter lineam finitam; ſecus ſi propter cenſum non ſolutum, *Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 63. num. 20. Veraſ. deciſ. 230. part. 1. num. 3. vide tamen deciſ. 303. & 304. ibidem.* Quod teneatur etiam renovare hæredibus emphyteotæ, *ſcribit Marc. quæſt. 105. part. 2.* ¶ Emphyteuſis Eccleſiaſtica conceſſa uſque ad mortem, an poſſit vendi, & an teneatur Eccleſia illam renovare emptori in tertiam generationem, prout fieri ſolitum eſt, *vide per Benintend. deciſ. 8. 7.*

Cap. IV. Ad quos tranſeat. Quando devolvatur, & acquiratur.

Emphyteuſis Eccleſiæ, quando legitimè eſt facta conceſſio, ad extraneos hæredes tranſit. *Afflict. deciſ. 100. ſcribunt Dec. conſil. 171. & Rol. conſil. 96. vol. 1.* Quod procedit, ſi tempore conceſſionis conſtaret de utilitate Eccleſiæ, & de ſolemnitatibus adhibitis, alias ſecus, *Hier. Mago. deciſ. Luc. 12. Bero. quæſt. 17.* Tamen quod emphyteoſis Eccleſiæ, niſi ad hæredes deſcendentes uſque ad tertiam generationem, & ad viri, & uxoris perſonas extendatur; *ſcribit Franc. Marc. quæſt. 105. part. 2. vide Borg. Caval. deciſ. 30. num. 28. de contract. part. 2. Auguſt. Bero. d. quæſt. 17. & Bartol. in l. 19. ff. ſolut. matr.* ¶ Emphytheuſis Eccleſiæ conceſſæ pro ſe, & hæredibus ſuis, natura eſt, ut tranſeat ad fœminas deſcendentes; ſicut ad maſculos. *Bero. q. 18.* ¶ Emphyteuſis conceſſa pro filiabus, quæ virum legitimum habuerint, ſeu acceperint, per ingreſſum filiæ in Monaſterium tranſit, *Bero. quæſt. 70.* ¶ Succeſſio emphyteuſis Eccleſiaſticæ traditæ ad uſum ſucceſſionis, quæ à laico tranſivit in Eccleſiam, quomodo reguletur, *vide D. Senat. Sola. in conſtit. antiquior. Subaudia. tit. de jure emphyteuſ. gloſſ. 7. num. 13. ſuper decreto, Rempublicam, part. 2. fol. 24.*

Devol-

Devolvatur.

Emphyteuſis etiam Eccleſiaſtica devolvitur ad Dominum directum cum omnibus meliorationibus, & augmentis, quando devolvitur ex culpa emphyteotæ; ſecus ſi ſine culpa. *Vincent. de Franc. deciſ. 191.*

Vel non.

Emphyteuſis Eccleſiæ Monaſterio acquiritur per ingreſſum illius, qui ad emphyteuſim vocatus erat, etiam ſi eſſet conceſſa cum pacto, quod non poſſit in certam Eccleſiam alienari. *idem Bero. quæſt. 70.*

Cap. V. Qui admittantur.

Legitimatus in ſpecie ad bona emphyteotica Eccleſiaſtica ab habente poteſtatem ita legitimandi, admittitur ad ipſam emphyteuſim, alias ſecus. *Hieronym. Mago. deciſ. Luc. 10.* ¶ Nepos ad emphyteuſim Eccleſiaſticam admittitur, virtute contractus, licet neque natus, neque conceptus ſit, non obſtante patris repudiatione. *idem Marc. quæſt. 104. part. 2.*

Cap. VI. Quibus modis valeat, vel non.

Emphyteuſis conceſſa ſine ſolemnitatibus, & neceſſitate, vel ſine evidenti utilitate Eccleſiæ, non valet ipſo jure, & redit ad Eccleſiam una cum fructibus à die occupationis, non obſtante præſcriptione, & multa de materia, *vide per Borg. Caval. deciſ. 16. de contract.* ¶ Emphyteuſis Eccleſiæ, ſuper qua non intervenit decretum Apoſtolicum, eſt nulla. *Afflict. deciſ. 85. num. 5.* ¶ De invaliditate inveſtituræ bonorum Eccleſiaſticorum, *vide quoddam conſil. impreſſum inter deciſiones Borg. poſt deciſ. 30. de contract. part. 2.*

Cap. VII. Emphyteota. Quæ facere poſſit.

Emphyteota Eccleſiæ, non poteſt expellere colonum bene laborantem terras de fundo, in quo per maximum tempus ſteterit, alias privatur emphyteuſi. *Corſet. ſingul. emphyteuſis 3.* Sed quando dictum procedat, *vide Hippol. ſingul. 548.* ¶ Emphyteota Eccleſiaſticus donat irrequiſito Domino, quando alienat, ſalvo jure directi dominii, *Franc. Marc. quæſt. 549.*

Cap. VIII. Quando cadit à jure ſuo, ab emphyteuſi. Quando expelli poſſit.

Emphyteota, an poſſit cadere, ſi Eccleſia non oſtendit inveſtituram, & originem, ac dominium bonorum; ſed ſolum confeſſionem & recognitionem, *deciſ. 32. num. 84. Borg. Caval. part. 2.* Emphyteota Eccleſiæ, ſi per annum cum dimidio ceſſaverit à ſolutione canonis, & citatus à Prælato fuerit contumax, cadit ab emphyteuſi, non expectato toto biennio. *Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus litera E. & Hippol. ſing. 226.* ¶ Eccleſia, ſi non ſolverit cenſum, cadit à feudo, vel emphyteoſi. *Bartol. in l. placet. in rep. C. de Sacroſanct. Eccleſ.* ¶ Emphyteota Eccleſiæ ceſſans à ſolutione canonis, ita demum cadit à jure ſuo, ſi Dominus declaraverit. *Bartol. in authen. qui rem. C. eod.* ¶ Emphyteota Eccleſiæ non ſolvens canonem per biennium, cadit à jure ſuo, & tenetur nihilominus ad ſolutionem ipſius canonis præteriti temporis, *Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 54. vide Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus, litera C. ſing. emphyteuſis 2.* Sed minores excuſantur. *Joſeph. Ludov. d. deciſ. 54. n. 6.* Et omnes poſſunt moram purgare infra modicum tempus. *Gaſp. Cabal. Milleloq. 221. vide cap. fin. ext. de loc. conduc.* ¶ De hac caducitate propter canonem non ſolutum vide plenè *per Borg. deciſ. 30. de contract. part. 2.* Quid, ſi fuerit appoſitum pactum in contrarium. *vide Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus, litera C. d. ſing. emphyteuſis 2.* ¶ Quod non ſit locus caducitati, quando ſingulo biennio unicus capitur fructus, *ſcribit Hippol. ſing. 409.*

Ab Emphyteoſi.

Emphyteota Eccleſiæ ſolvens fictum, uti emphyteota perpetuus per annos 40. & ultra, præſumitur ritè inveſtitus, & præceſſiſſe, quæ præcedere debeant. *idem Borg. deciſ. 29. de contract. n. 4. part. 2. Limita, ut ibid. n. 15.*

Expellique poteſt.

Emphyteota Eccleſiæ non ſolvens canonem ſingulis annis, licet non poſſit expelli, niſi elapſo biennio, tamen ſi juraſſet ſingulis annis ſolvere, & non ſolverit, poterit lapſo anno expelli: *idem Corſet. ſingul. emphyteota, vide Hippol. ſing. 226.*

Cap. IX. Ad quæ teneatur.

Emphyteota Eccleſiæ tenetur ad cenſum, etiam data nullitate contractus: fallit, quando fuit dictum in conceſſione, quòd concedens habebat facultatem concedendi, ſine aſſenſu Apoſtolico. *Vincent. de Franc. deciſ. 296. part. 2.*

Cap. X. Melioramenta emphyteoſis, quando debeantur.

Melioramenta emphyteoſis Eccleſiæ finitæ ob lineam finitam, debentur non Eccleſiæ; ſed liberis, & deſcendentibus emphyteotæ, vel hæredibus etiam extraneis. *Auguſt. Bero. quæſt. 19.* Tamen ſi fuiſſet conventum, ut linea finita ad Eccleſiam una cum omnibus melioramentis res reverteretur, talis conventio ſolum comprehenderet melioramenta præterita, *idem Bero. quæſt. 20.* ¶ Emphyteota Eccleſiæ, meliorationes ſuas non vendit, niſi ſervatis his, *de quibus in cap. fin. ex. de loc. & conduc.*

Cap. XI. Miſcellanea.

Eccleſia, ſi eſt læſa in contractu emphyteotico, habet beneficium reſtitutionis in integrum, & quadriennium non currit, niſi poſt mortē illius Rectoris, qui fecit contractum, & à die ſcientiæ, *deciſ. 16. Borg. Caval.* ¶ Procurator Eccleſiæ cum libera, non poteſt novam inveſtituram facere cum damno Eccleſiæ. *num. 84. deciſ. 30. Borg. Caval. part. 2.* ¶ An reſcriptum Papæ, quo emphyteotæ conceditur, quod propter canonem non ſolutum non cadat à jure ſuo, valeat, *vide Franc. Cremen. ſing. 107.*

TITULUS VIGESIMUS SEXTUS.

De bonis feudalibus Eccleſiaſticis.

Cap. I. Qui admittantur.

De feudis vide infra tit. de feudis.

DE ſucceſſione Monachorum in feudalibus, & de ſervitio in illi, & qui Monachi regulariter ad feuda non admittantur, *vide Afflict. deciſ. 320. & Capic. deciſ. 10.*

Cap. II. Quæ infeudari, in feudum concedi poſſunt, & qui inveſtire teneatur.

Si res ſolita infeudari (feudo aperto) ſteterit per annum in bonis Eccleſiæ, videlicet in Menſa, tunc non poteſt amplius infeudari, & deſinit eſſe ſolita. *Guid. Pap. quæſt. 154. vide Menoch. de Arbitr. caſ. 433. & conſil. 79. lib. 1.* ¶ Bona Eccleſiaſtica feudalia, ſi revertantur ad Eccleſiam, poſſunt rurſus infeudari, non tantum extraneis; ſed etiam conſanguineis Prælatorum. *Mynſing. obſerv. 47. cent. 5. vide Menoch. conſil. 79. vol. 1.* Imò poſt mortem Vaſalli, ſi feudum ad Eccleſiam revertatur, Prælatus illud tenetur renovare proximioribus agnatis, etiam tranſverſalibus. *Dec. conſil. 131.* ¶ Epiſcopus quando poſſit res Eccleſiaſticas in feudum concedere, *ſcripſi ſupra tit. de perſonis Religioſis in genere.* ¶ Epiſcopus ſuccedens in Epiſcopatu, tenetur inveſtire de bonis feudalibus ſubjectis Epiſcopatui eum, qui ab habente licentiam teſtandi de dictis bonis à prædeceſſore Epiſcopo, fuit hæres inſtitutus, dato quod teſtator deceſſerit, mortuo jam concedente licentiam, facto tamen teſtamento. *Natt. conſil. 647.* ¶ Eccleſia de feudo ſpoliata, reſtituenda eſt, etiam ſi non probet de titulo. *Afflict. deciſ. 361. num. 39.*

TITU-

TITULUS VIGESIMUSSEPTIMUS.

De bonis ingredientium Religionem.

DE bonis ingredientis Monaſterium, & de materia, *vide per Bartol. in authen. ingreſſ. C. de Sacroſanct. Eccleſ. & in tit. Authen. de Monachis.* ¶ De renunciatione, & obligatione bonorum ingredientium Religionem, *vide Concil. Trident. ſeſſ. 25. 25. tit. de Regularibus & Monialibus. cap. 16. fol. 292.*

Cap. I. Bona ingredientis Religionem. Quando reſervari poſſint.

Religionem ingrediens, poteſt ſibi reſervare certa bona de conſenſu Abbatis. *Boer. deciſ. 20. ſed vide ibid.*

Cap. II. Ad quos ſpectent.

Si aliqui Religioſi dolo inducant aliquem ad Religionem, ut lucrentur bona ſua, ſi ille ſic inductus faciat profeſſionem, tenet profeſſio, ſed bona non ſpectant ad Monaſterium, *Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus, litera R. ſing. Relig.* ¶ Ingredientium bona ſpectant ad Monaſterium capax bonorum; non ad proximiores ingredientium, *Vincent. de Franc. deciſ. 40.* ¶ Mulier Monaſterium ingreſſa, ac Religionem profeſſa, ſi Monaſterium deſerat, ac deinde matrimonium contraxerit, ſi marito ſuperſtite nullis relictis liberis, decedat, ſucceſſio bonorum ipſius ad Monaſterium omnino ſpectant, non obſtante quocunque ſtatuto. *Hippol. ſing. 129.*

Cap. III. Quibus, & quando debeantur, applicentur, acquirantur.

Mulieri Monaſterium ingredienti, an eadem pecuniæ quantitas debeatur, quæ in caſu nuptiarum illi fuerat relicta, *vide ſupra, tit. de perſonis Relig. in genere.* ¶ Mulieris Religionem profeſſæ, & poſtea egreſſæ, bona remanere debent Monaſterio: fallit, ſi profeſſio fuiſſet meticuloſa, & metus probaretur. *Marc. de Mant. ſing. 153.* ¶ Bona ingredientia Religionem incapacem, ad pias cauſas erogantur, ſi ingredienti ea ſuerint relicta ſub conditione, ſi deceſſerit ſine liberis, reſtituenda. *Rom ſing. 439.*

Applicentur.

Clericus habens patrimonium, licitè illud relinquit parentibus. *Abb. quæſt. 4. num. 14.* ¶ Bona ingredientis Religionem incapacem, cui applicentur, an Eccleſiæ Romanæ, vel venientibus ab inteſtato, *vide Ludov. Roman. ſing. 439.* Provenientibus ab inteſtato, *ſcribit Guid. Pap. ſing. 371.* ¶ Bona ingredientia Monaſterium, ſicut tacitè per ingreſſum debentur Monaſterio; ita tacitè per exitum, revocantur. *Andr. de Capua. ſing. 6.*

Acquiſitum.

Si quis habens filios ingrediatur Monaſterium, filiis debetur legitima, & omnia alia bona, Monaſterio acquiruntur. *Dec. conſil. 426. num. 8.* Si ante annum probationis, vel poſt, nulla emiſſa profeſſione expreſſa, deceſſerit novitius, vel novitia, an, & quando bona ipſius acquirantur Monaſterio, *vide Menoch. conſil. 396. lib. 4.*

Cap. IV. Monaſterium, Religio. Quomodo intelligatur.

Monaſterium filii, vel hæredia loco non habetur, niſi in certis caſibus à jure expreſſis. *Ozaſ. deciſ. 27. num. 12.*

Cap. V. Qui effectus producuntur ob Monaſterium, propter bona.

Monaſterium ſecundum magia communem liberos non excludit, ubicunque facta eſt ſubſtitutio, ſub hac conditione, ſi ſine liberis deceſſerit, ex ſuo corpore legitime procreatis, hoc eſt, quando pater invicem ſubſtituit liberos ſub enunciata conditione: tunc enim, etſi alter eorum ingrediatur Monaſterium, & ibidem deceſſerit. Monaſterium non habetur loco filii, ut excludat alios fratres ſubſtitutos. *Ozaſ. deciſ. 120. num. 18. Boer. deciſ. 354. vide Crav. conſil. 152. & Dec. conſil. 259.* Imo hoc caſu ſpes ſubſtitutionis, tranſmittitur ad filios honorati. *Ozaſc. d. deciſ. 126.* Alias Monaſterium loco filii babetur. *ibid. Ozaſc. vide Cravet. & Dec. dd. conſil. 152. & 259.* ¶ Ingrediens Monaſterium, rerum ſuarum deſinit eſſe dominus, & feudum amittit. *cap. 1. cum gloſſ. de vaſal. milit. qui arm. bel. in uſib. feud.* ¶ Filia ad ſecunda vota tranſiens, poteſt patrem compellere, ut eandem dotem, quam primo viro dederat, ſecundo tradat, idem, ſi Monaſterium ingredi velit. *Ludov. Roman. ſing. 788.* ¶ Novitius intra annum, non poteſt cedere jura ſibi competentia fratri ſuo, *Cravet. conſil. 152. num. 4.* Quid deceſſione facta ante ingreſſum, *vide ibid. d. conſil. 152.* ¶ Subſtitutio loco pio facta, caſu quo hæres inſtitutus deceſſerit ſine liberis, non evaneſcit, ſi ille ſubſtitutus ingrediatur Monaſterium. *Felyn. conſil. 8.* Alias conditio, ſi ſine liberis deceſſerit, habetur pro non ſcripta favore Monaſterii. *Bartol. in l. 52. §. is cui. de legat. 2. & conſil. 1. vol. 1.* ¶ Diſtinctio vera affertur (qua diverſæ Doctorum opiniones conciliantur) in quæſtione illa, an Monaſterium excludat ſubſtitutum, *per Ozaſc. d. deciſ. 126.* ¶ Prælatus non poteſt conſentire Monacho cedenti jus Monaſterio jam quæſitum, ſecus in quærendo. *Cravet. d. conſil. 152. num. 7.* ¶ Monaſterium an excludat parentes ingredientium Monaſterium, & quid, quando mittitur mulier propter adulterum, *vide Bartol. in §. ſi verò quando, Authen. ut nul. Judic. lic.* ¶ Ingrediens Monaſterium non perdit jus, quod habet ex ſubſtitutione facta ante ingreſſum, *Cravet. conſil. 152.* ¶ Ingrediens Monaſterium aliquid dans, an committat ſimoniam, *vide ſupra d. tit. de perſon. Relig. & Capel. Thol. quæſt. 312. in addition.*

Cap. VI. Ob religionem propter bona.

Læſionem non poteſt allegare cedena jura fratribus, quando Religionem ingreditur. *Cravet. conſil. 160.* ¶ Per ingreſſum Religionis non cedit dies fideicommiſſi, niſi ingreſſus quis ſit Religionem Fratrum Minorum. *Bartol. in l. 79. §. hæreditatem, de legat. 2.* ¶ Intrans Religionem non poteſt exhæredari, imò debet ſuccedere parentibus, niſi ſit de Fratribus Minoribus Sancti Franciſci, *Abb. conſil. 87. part. 2.*

Cap. VII. Miſcellanea.

Statutum diſponens, quod ingrediens Monaſterium non ſuccedat, valet; ſecus ſi dicat, ſi quis ingreſſus. *Bartol. in l. fin. C. de pact.* ¶ Pater poteſt alienare de rebus, quæ ſubjacent reſtitutioni, pro filia, quam vult ponere in Monaſterio. *Bartol. in authen. res quæ. C. commun. de legat.* ¶ Minor ingrediens Monaſterium, an ſtatim transferat dominium ſuarum rerum in Monaſterium, ſine decreto, *vide in libris Bartol. in l. 2. ff. de rebus eorum, in lect. Nicolai de Neap.* ¶ Legatum factum filiæ de mille, ſi nubet, & ſi Monaſterium ingrediatur, quod habeat ducenta, valet; ſed cauſa rejicitur, ut habeat mille: tamen datur cautela, ut legari poſſit minor ſumma filiæ Monaſterium ingredienti, quam ei qui nupſerit, *vide Bartol. in l. 2. ff. de his, quæ pen. cauſ. relinq.* ¶ Filia pro qua in ingreſſu Monaſterii pater aliquid obtulit Monaſterio, dicitur dotata, *Bart. in l. 70. §. Titio genero. ff. de condit. & demonſtrat.* Et debet imputari ad inſtar dotis pro legitima ipſius filiæ. *Abb. conſil. 111. part. 2.* ¶ Renunciatio facta per Moniales tempore ingreſſus, eſt realis: ideo excluduntur à ſucceſſione fratrum, *Vincent. de Franc. deciſ. 375. part. 2.* ¶ Conſuetudo prohibens diſpoſitionem de bonis antiquis decedentium ſine filiis, niſi uſque ad medietatem, non procedit in Clerico diſponente, *Vincent. de Franc. deciſ. 411. part. 2.* Secus in Clerico, vel alio pio loco inſtituto à laico, *ibid. num. 4.* ¶ Teſtamentum ante ingreſſum Religionis conditum, an ſuſtineatur, extraneis inſtitutis hæredibus, & quid de codicillis, *Vincent. de Franc. deciſ. 423.*

TITU-

TITULUS VIGESIMUS OCTAVUS.

De bonis relictis, vel donatis Eccleſiæ, & perſonis Religioſis, vel aliter illis delatis.

DE pertinentibus ad hunc titulum vide infra, *in tit. de cauſa pia.* ¶ De quarta, quæ debetur Epiſcopis, & de legatis relictis ad cultum Divinum, *vide per Capic. deciſ. 23.*

Cap. I. Legatum, oblatio, hæreditas, donatio, inſtitutio, renunciatio, & bona relicta in favorem Eccleſiæ, & Monaſteria. Quibus modis intelligantur.

Clericus non poteſt renunciare privilegiis ſuis, & relictum factum Clerico, quando ejus contemplatione, vel Eccleſiæ, factum intelligatur, *vide Bartol. in l. 4. C. de Sacroſanct. Eccleſ. num. 4.* ¶ In legato, vel fideicommiſſo ad pias cauſas, non eſt locus detractioni Falcidiæ, vel Trebellianicæ. *Bartol. in authen. ſimiliter. C. ad leg. Falcidiam.* ¶ Legatum relictum Eccleſiis, Prælatis, vel aliis Religioſis, quibus relictum intelligatur, *vide Franc. Mant. de conject. ultim. volunt. lib. 8. titul. 6.* ¶ Legatum factum ad pias cauſas in unum uſum non poteſt ſine licentia Papæ ad alium uſum converti; ſed ſi eo amplius opus non ſit, ab Epiſcopo ſolo translatio fieri poteſt, *Ludov. Roman. ſing. 481.* ¶ Renunciatio facta per Moniales tempore ingreſſus, realis: ideò excludit illas à ſucceſſione Fratrum, *vide Vincent. de Franc. deciſ. 375. part. 2.*

Cap. II. Quibus, & quando debeantur, & acquirantur.

Legatum factum Prælato Eccleſiæ, ſi ſit à conjuncto, debetur Prælato, ſi ab extraneo, contemplatione Eccleſiæ videtur relictum, & illi debetur, quid in Canonico, *vide Bartol. in l. 2. ff. de reb. dub.* ¶ Legatum relictum Sanctis, an debeatur Eccleſiæ, in qua ſunt eorum reliquiæ, vel Eccleſiis, illis dedicatis, & quid, ſi ſunt plures Eccleſiæ dictorum Sanctorum, *vide Afflict. deciſ. 244.* ¶ Legatum factum Parocho contemplatione ſepulturæ, ſi fiat ſepultura alibi, quam in Eccleſia Parochiali, an, & cui debeatur, *vide Joan. Papon. lib. 20. tit. 8. arreſt. 5.* ¶ Sepulturæ legatum uni Eccleſiæ factum, an habeat alia Eccleſia, in qua fuit defunctus teſtator ſepultus, *vide Boer. dec. 176.* ¶ Legatum ſi fiat coram duobus teſtibus Titio, & ille graveiur, quod reſtituat pio loco, legatum remanet penes hæredem cum onere ſuo. *Bartol. in l. 5. ff. de iis, quæ pro non ſcript.* ¶ De legato relicto loco Religioſo, vel pio, vel alicui Sancto, aut ſimpliciter pro ſalute animæ, & dubitetur cui debeatur pro interpretatione mentis teſtatoris, vel hujuſmodi legati, *vide Jaſ. de action. in §. ſequens, verſicul. ex maleficiis, num. 46. & ſeqq.* ¶ Oblationes, quæ fiunt imagini, quæ eſt poſita in aliquo muro, debent eſſe Eccleſiæ Parochialis, in cujus Parochia illa imago eſt poſita. *Pet. de Raven. ſingul. 468. & Capel. Thol. quæſt. 483.* ¶ Cui debeantur oblationes factæ Imagini Virginis Mariæ exiſtenti in aliquo oratorio, *Dec. conſil. 148.* ¶ Hæreditas delata Monacho, acquiritur Monaſterio, ſine facto Monachi. *Bartol. in l. 3. C. de hæred. inſtituend. num. 6.* ¶ Hæreditatem delatam Monacho, Monaſterium adit, & non Monachus, qui nihil proprii habere poteſt. *Capel. Thol. quæſt. 226. Veraſ. deciſ. 224. part. 2. & 187. part. 3. & Mago. dec. 10. Rot. Floren.* ¶ Monachus quicquid, re, vel ſpe acquirit Monaſterio, in quo profeſſus. *Auguſt. Bero. quæſt. 83.* ¶ Si Epiſcopus debet habere bona omnium Clericorum decedentium in certis Parochiis, & reperiatur, quod Clericus habeat inſtrumentum, in quo eſt obligatus Titius, tamen extra Civitatem, non pertinet ad Epiſcopum illud inſtrumentum. *Bartol. in l. 2. C. quæ res pignori.* ¶ Monialis dotata à patre in ingreſſu Monaſterii, adhuc ſuccedit matri in bonis ipſius uſque ad legitimam. *Afflict. deciſ. 348.* Et etiam ſuccedit agnatis. *ibid.* ¶ Pia cauſa ſubſtitutum etiam ex deſcendentibus (dummodo non agatur de legitima) ex præſumpta mente teſtatoris dicitur excludere. *Ozaſt. dec. 110. num. fin.*

Cap. III. Quæ requirantur.

Solemnitas omnis legalis juris Civilis, ceſſat in relictis ad pias cauſas. *Abb. conſil. 32. part. 2.* Et tunc valet etiam voluntas captatoria. *Abb. ibid.* ¶ In relicto facto Monacho an poſſit adjici conditio, ut non quæratur Monaſterio, *vide Bartol. in authen. excipitur. C. de bonis, quæ liberis.* ¶ Favore Religionis intelligitur in dubio, quod eſt majus: ideo Calix ſi debeatur Eccleſiæ, debet fieri de argento, & planeta de ſerico. *Bartol. in l. 40. §. Seja. ff. de auro, & argento legato.* ¶ Donatio facta Eccleſiæ, & ſi quingentos aureos excedat, de jure Canonico non requirit inſinuationem, ad ejus validitatem. *Math. Matheſ. ſing. 169.*

Cap. IV. Qui ſint effectus.

Hæres utrum teneatur ad reſtitutionem fructuum perceptorum ex re legata pro Monaſterio conſtruendo antequam conſtruatur, *vide Bart. conſil. 57. & ſeqq. vol. 2.* ¶ Qui ſine cauſa fraude differt legata relicta piis locis, ſi fuerit in judicio conventus, tenetur ad duplum. *§. ex maleficiis, in fine, inſtit. de action.*

Cap. V. Quibus modis valeat.

Relicta ad pias cauſas, quando valeant, & debeantur ex teſtamento defectivo, & quod ſit remedium, ut legata quoquo modo ad pias cauſas facta, conſerventur, *vide Bartol. in l. 1. C. de Sacroſanct. Eccleſ.* Quæ autem dicantur relicta ad pias cauſas, *ibid. in addition.* ¶ Valet relictum factum Eccleſiæ, & operi Fratrum Minorum. *Dec. conſil. 300. num. 12.* ¶ Poteſtas commutandi relicta à teſtatore ad uſum in alium, dicitur contraria juri poſitivo, ideo an valeat talis commutatio facta per aliquem Commiſſarium, & confirmata per Papam, *vide Cravet. conſ. 296.*

Donatio.

Donatio omnium bonorum præſentium, & futurorum facta Eccleſiæ valet. *idem Abb. conſil. 102. part. 2.* ¶ De donatione facta Eccleſiæ, vel alteri loco, pio, *vide plenè per Joſeph. Lud dec. Peruſ. 93.*

Inſtitutio.

Inſtitutio facta de pauperibus eligendis per Priorem alicujus confraternitatis, valet, *Bartol. in l. 11. C. de teſtament. milit.* ¶ Monaſterium ſi fuerit inſtitutum, cum conditione, ſi receperit talem in Monachum, valet inſtitutio, & conditio rejicitur. *Bartol. in l. 2. C. de inſtitut. & ſubſtit.*

Cap. VI. Miſcellanea.

Si hæres rogatus eſt reſtituere hæreditatem Eccleſiæ, vel alteri pio loco, tranſit dominium in Eccleſiam rerum hæreditariarum, nulla facta reſtitutione, re, vel verbo. *Math. Matheſ. ſing. 42.* ¶ Licet ſpeciale ſit in Eccleſia, quod ex contractu venditionis, vel donationis transferatur in eam dominum ipſo jure, tamen poſſeſſio non transfertur, ſicut dominium. *idem ſing. 44.* ¶ Annus non currit executori, niſi à die monitionis faciendæ per Epiſcopum. *Ab. conſil. 11. part. 2.* ¶ Statuta requirentia inſinuationes, vel certas ſolemnitates in teſtamentis, vel contractibus, non ſervantur in cauſa Eccleſiæ, etiam in foro civili. *Capic. deciſ. 201* ¶ Quando teſtator mandat conſtrui aliquam Eccleſiam, quid juris, *vide Bart. conſil. 26.* ¶ Cenſus relictus Eccleſiæ diminutus, quando per hæredem teſtatoris debeat augeri ad ſuum priſtinum ſtatum, *vide Papon. lib. 20. tit. 6. arreſt. 4. & ſeqq.*

TITU-

Digitized by Google

TITULUS VIGESIMUS NONUS.

De bonis quæſitis per perſonas Religioſas.

Cap. I. Bona, Fructus, hæreditas acquiſita per religioſum. Ad quem pertineant.

FRuctus beneficii, tam pendentes, quam collecti, ad quem ſpectent, *vide Joſeph. Lud. deciſ.33. Peruſ.* ¶ In fructibus beneficii nondum ſeparatis à ſolo, conſiſtit hypotheca. *Ægid. Magiſt. tractat. Subhaſtatio. cap. 45. in deciſ. diverſo.* ¶ Clerici decedentes poſt fructus perceptos, illos transmittunt ad eorum hæredes. *Bartol. in l. 1. C. de ann. civil. lib. 11.* ¶ Fructus plurium Eccleſiarum, non percipit etiam reſidens in una earum. *Boer. deciſ.17. num. fin.* ¶ Eccleſiæ gaudent favoribus conceſſis minoribus: ideò bona Rectoris Eccleſiæ, illi ſunt tacitè obligata, ſicut bona tutoris. *Math. Matheſ. ſing. 44.*

Cap. II. Ex quibus conſeantur acquiſita.

Bona empta ab adminiſtratore beneficii, an ex propriis, vel ex beneficii pecuniis, præſumantur empta, & ad quem pertineant, *vide Joſ. Ludov. dec. Peruſ. 33.* Et an ſucceſſor poſſit illa vendicare, *ibid. & Borg. deciſ. 32. de contractib. part. 2. numer. 7. 8. 32. & 33.* In dubio præſumitur emiſſe de fructibus & bonis Eccleſ. *Borg. ibid.* ¶ Bona quæſita per perſonam Religioſam, in dubio præſumuntur quæſita ex bonis Eccleſiæ. ideo propter delictum dictæ perſonæ, non poſſunt publicari, & transferri in Fiſcum. *Menoch. conſ. 223. lib. 3.* ¶ Acquiſita per Clericum, è quibus bonis acquiſita cenſeantur, vel è propriis, aut illius Eccleſiæ, qualiter, & quando de ipſis bonis poſſit diſponere, *vide Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 195. & conſ. 382. lib. 4.* Et quid, ſi habuerit licentiam diſponendi à Papa de quibus rebus poterit diſponere, *vide Menoch. ibid.* ¶ Animalia, & mobilia empta à Clerico per laicum, quando cenſeantur acquiſita de bonis eccleſiæ, & ſint reſtituenda ſucceſſori, *Borg. Caval. dec. 15. de Contract.* ¶ Prælatus præſumitur, & cenſetur de bonis Eccleſiæ acquirere. *Boer. deciſ. 51. num. 6. vide Bartol. in l. 7. C. de jure Fiſci, lib. 10. num. 12. Rom. ſing. 271. & Borg. Caval. dec. 32. num. 7. & 8. de contract. part. 2.*

Cap. III. Qui, quæ, & quibus acquirere poſſunt.

Monachus manens in Prioratu clauſtrali, regulariter acquirit Monaſterio, nec etiam de licentia Abbatis de bonis quæſitis diſponere poteſt. *Franc. Marc. q. 104.* ¶ Monachus quicquid acquirit re, vel ſpe, acquirit Monaſterio, in quo fuit profeſſus, *vide tamen Bero. d. q. 38.* ¶ Epiſcopus acquirere poteſt ſuo proprio, & privato nomine ſibi, & hæredibus ſuis, *Jo. Gal. q. 16. & Papon. lib. 25. tit. 8. arreſt. 2.* ¶ Translatus ad aliam Eccleſiam, quando ſecundæ, & quando priori, acquirat, *vide Auguſt. Bero. q. 83.* ¶ Si Monachus mutuat, vel deponit pecuniam, licet quæratur actio Monaſterio, tamen poterit ei ſolvi, & contingit liberatio, *Bartol. in l. 23. C. de pact.* ¶ Hoſpitali condonatus recedens, poteſt ſibi acquirere, & de acquiſitis diſponere. *Boer. deciſ. 20. num. 2. ſed vide ibidem.* ¶ Hæreditas delata Monacho, quæritur Monaſterio, ſine facto Monachi, *Bartol. in l. 3. C. de hæred. inſtituent. num. 6.* ¶ Melioramenta ſoluta à Rectore Eccleſiæ, acquiruntur Eccleſiæ, & ſucceſſori in beneficio, ſi ſimpliciter empta, & ſoluta ſint; ſecus ſi de bonis propriis Rectoris & nomine proprio ſoluta ſint, *Borg. deciſ. 32. de contr. p. 2.* ¶ Clericus, qui à principio emit bona aliqua, vel melioramenta ſimpliciter, poteſt in vita declarare, an proprio ſuo nomine emerit, vel Eccleſiæ. *Borg. ibid. num. 32. & 34.* ¶ An virtute juriſdictionis ſpiritualis bona curati, vel Clerici mortui, capi poſſint in juriſdictione temporali alicujus Domini, *vide eundem Gal. quæſt. 212.* ¶ Officiales Principis bona Eccleſiarum, & Eccleſiaſticorum defunctorum, non poſſunt invadere, habemus in hac patria decretum antiq. Sabau. *tit. quod Bailivi, Caſtellani, aut alii, &c. lib. 2.*

TITULUS TRIGESIMUS.

De Hoſpitali, ejus bonis, & Confraternitate.

Cap. I. Hoſpitale. Confraternitas. Quid ſit.

HOſpitale an Eccleſiaſticus locus dicatur, *vide Mago. deciſ. num. 61. Rot. Floren. num. 14.* ¶ Confraternitas an dicatur locus pius, *vide Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 90. num. 5. 9. 14. & plenius, deciſ. 93. num. 45. & per Hieron. Mago. deciſ. Luc. 19.*

Cap. II. Quibus modis intelligatur.

Hoſpitale, an in dubio præſumatur erectum, auctoritate Epiſcopi, & ex quibus ſignis hoc dignoſcatur, *Beninten. deciſ. 13. num. 5. & 6.* ¶ Confraternitates à jure approbatæ ſunt, de quibus, *vide per Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de Confrater. Tom. 2.*

Cap. III. Quæ privilegia, vel inſtitutio competant.

Hoſpitalia multa habent privilegia, *vide Ægid. Magiſt. tract. Extinction. cap. 7. in deciſ. diverſ. fol. 177.* ¶ Hoſpitale tamen gaudet beneficio inventarii, ſicut Eccleſia, & ſic non tenetur ultra vires hæreditatis, licet non fecerit inventarium. *Vincent. de Franc. num. 3.* ¶ Hoſpitalia ſunt exempta, ſicut Eccleſiæ. *Pet. de Raven. ſingul. 250.* ¶ Privilegia conceſſa Eccleſiis, & rebus earum ad hoſpitalia, & eorum bona trahuntur. *Benint. dec. 13. n. 3* ¶ Hoſpitale gaudet privilegio Eccleſiæ, *Afflict. deciſ. 67. num. fin.* ¶ Hoſpitale reſtituitur adverſus omiſſam hæreditatem, vel repudiationem ipſius, ſi probetur læſio, alias ſecus: quia non habetur loco ſui hæredis, ut poſſit gaudere beneficio l. fin. C. de repud. hæred. *Vincent. de Franc. deciſ. 282. part. 2.* ¶ Hoſpitale poteſt reſtitui adverſus temporis lapſum; nam pius locus minori æquiparatur, *Rom. ſing. 94.*

Cap. IV. Ad quæ teneatur.

Hoſpitalarii non ſatiſdant, *Pet. de Rav. ſing. 751.*

Cap. V. Miſcellanea.

Statuta confraternitatis, quando valeant, *Rebuff. in conſt. Reg. tractat. de conſt. tom. 2 num. 4.* ¶ Res confraternitatis ad quem pertineant, quando illa reprobatur, *vide ibidem.* ¶ Bona unius confraternitatis, alteri non poſſunt dari, *Rebuff. ibid. num. 9.* ¶ Hoſpitali condonatus recedens, poteſt ſibi acquirere, & de acquiſitis diſponere, *Boer. deciſ. 20. ſed vide ibidem.* ¶ Sententia lata contra adminiſtratores hoſpitalis, quando non præjudicet hoſpitali, *vide Paul. Æmil. Veruſ. deciſ. 123. part. 3.* ¶ Solemnitas eadem requiritur in alienatione rerum hoſpitalis, quæ in rebus Eccleſiæ. *Pet. Benint. deciſ. 13. n. 2.*

TITULUS TRIGESIMUS PRIMUS.

De funeralibus, ſumptibus eorum, & de ſepultura.

DE materia funeris habemus tit. in corpore juris, *ſub Rub. de Religio. & ſumpt. fun.*

Cap. I. Funus. Qui effectus producuntur propter funus.

Cerei debent remanere Fratribus ſepelientibus quaſi ſequela cadaveris. *Pet. de Raven. ſing. 109.* ¶ In funeralibus, pendente lite, fit ſummaria proviſio, & de actione funeratitia, ſumptibuſque funerum, eorum repetitione, & de privilegiis iſtius actionis, *vide per Rebuff. in conſtitut. Reg. tractat. de ſentent. proviſio. in præfation. num. 39. & ſeq. Tom. 1.* ¶ Creditor funeris præfertur omnibus aliis creditoribus anterioribus. *Gaſp. Cabal. Milleloq. 677. part. 2. Joan. Criſp. in ſuo tractat. termin. act. poſt volumen Jaſ. de act. num. 108. & Rol. conſ. 14. num. 22. vol. 1.*

¶ Poſſunt

¶ Poſſunt Clerici exigere à laicis prætextu conſvetudinis aliquid temporale, propter funera defunctorum & erogationem Sacramentorum, & talis conſvetudo inducitur decennio: tamen Sacramenta liberè prius conferri debent. *Caſſad. deciſ. uni. tit. de conſvetud.*

Cap. II. Sumptus funeris quibus modis fieri poſſint, & qui facere teneantur.

Expenſæ funeris alicujus Prælati, an fiant de ſpoliis, puta ſepulcrum marmoreum, veſtes lugubres pro conſanguineis, & ſervitoribus illius, *vide Capie. deciſ. 84.* ¶ Funeris impenſa per hæredem, & maritum pro rata facienda eſt. *Rot. Avenion. deciſ. 49. in deciſ. diverſ. Tom. 3. Caſſad. in conſvetud. Burg. tit. des droicts, Rub. 4. §. 9. gloſſ. 1. num. 6.* ¶ Maritus non tenetur ſepelire uxorem de proprio, ſed de dote, & iſta impenſa funeris ante omnia eſt deducenda, *Gaſp. Cabal. Milleloq. 531. & Caſſad. in conſuet. Burg. tit. des droicts, Rub. 4. §. 9. gloſſ. 7.* ¶ Quantum debeat expendere hæres in ſepultura defuncti, *vide Pet. de Raven. ſing. 684.* ¶ Impenſæ funerum unius Eccleſiaſtici, pertinent ad hæredes: non ad beneficiorum ſucceſſores, *Dec. conſil. 257.* ¶ Expenſæ funerum ante omnia ſunt deducendæ de hæreditate. *Caſſan. in conſvet. Burg. tit. des droicts. Rub. 4. §. 9. gl. 7. n. 5.* Et uti neceſſariæ deducuntur, ut æs alienum, *Pet. de Raven. ſing. 239.*

Cap. III. Quando repetitio, & actio dari poſſint.

Funeris impenſæ, an, & quando poſſint repeti, & an requiratur proteſtatio pro illis repetendis, & ad quos pertineant, *vide plenè, & de materia funerum per Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 78. & Joan. Criſp. de Mont. in ſuo tractat. impreſſo poſt volumen Jaſon. de action. num. 108.* ¶ Impenſa facta in curanda uxore non repetitur: ſecus in impenſa funeris ejuſdem, quando dos apud maritum non remanet. *lib. 13. ff. de neg. geſt.* ¶ Expenſa funeris ſtatim repetitur, non expectata dilatione legali. *lib. 61. ff. ſolut. matrimon.* ¶ Marito contra uxoris hæredes, funeris impenſarum datur actio. *Cabal. Milleloq. 678.*

Cap. IV. Sepultura. In quibus locis quis ſepeliri poſſit.

De ſepultura cadaveris mortui per viam Juſtitiæ, *vide Papon. lib. 20. tit. 8. arreſt. 1.* ¶ Si quis de jure communi, vel ex ſententia debeat ſepeliri in aliqua Eccleſia, & ſibi alibi elegerit ſepulturam, quid juris, *vide Cravet. conſ. 10.* ¶ Electio ſepulturæ poteſt probari per teſtes. *Papon. tit. 8. arreſt. 5. lib. 20.*

Cap. V. Legatum ſepulturæ. Quibus debeatur.

Legatum factum Parocho contemplatione ſepulturæ, an illi debeatur, ſi contingat teſtatorem mutaſſe voluntatem eligendo alibi ſepulturam, & quando tunc debeatur Parocho Eccleſiæ in qua fit ſepultura cadaveris teſtatoris. *Papon. libr. 20. tit. 8. arreſt. 5.* ¶ Qualiter Legatum relictum pro funeralibus debeat moderari, & alia de pompa funeris, & de ſepultura, *Papon. libr. 20. titul. 8. arreſt. 1. & ſeqq.* ¶ Sepulturæ Legatum uni Eccleſiæ factum, an habeat alia Eccleſia, in qua fuit defunctus teſtator ſepultus, *vide Boer. deciſ. 176.*

Cap. VI. Miſcellanea.

Statutum à laicis factum, quod pro exequiis faciendis non poſſit, niſi certum quid expendi, non valet. *Roman. ſingul. 358.* ¶ Locus ex illatione cadaveris hodie non poteſt fieri Religioſus, niſi auctoritate Papæ, & in hoc ſunt correctæ omnes antiquæ leges. *Matth. Mattheſ. ſing. 75.* ¶ Qui dicatur locus Religioſus, & de materia, *vide ibid. in additio.* ¶ Circa pompam funeris honor debitus viro, pariter debetur uxori. *Papon. lib. 20. tit. 8. arreſt. 7.*

TITULUS TRIGESIMUS SECUNDUS.

De cauſa Pia.

DE conjecturis, quæ habent locum in teſtamento ad pias cauſas, *Mantic. ibid. lib. 8. tit. 5.*

Cap. I. Pia cauſa. Quibus modis intelligatur.

Pius locus minori æquiparatur: ideo illi datur reſtitutio, ſicut minori. *Ludov. Roman. ſing. 94.* ¶ Non eſt favendum miſerabilibus contra Juſtitiam. *Gaſp. Cabal. Milleloq. 698.* Tamen pia cauſa favorabiliter debet adjuvari. *Mantic. de conject. ultim. volunt. lib. 5. tit. 15. n. fin.*

Cap. II. Qui ſint effectus.

Pia cauſa vulgariter ſubſtituta, excludit matrem pupilli, per tacitam pupillarem. *Franc. Mant. de conject. ultim. volunt. lib. 5. titul. 15. 18. num. 24. & ſeq.* ¶ In dubio ſtamus probationi, quæ favet piæ cauſæ. *Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus, litera P. ſing. pia cauſa 1.* ¶ Rigor juris non ſervatur, quando fit diſpoſitio circa pias cauſas. *DD. de Rot. dec. 1. de donat. in antiq.* ¶ Filiusfam. poteſt teſtari de conſenſu patris, ad pias cauſas. *idem Guid. Pap. 930.* ¶ Trebellianica non detrahitur de relictis ad pias cauſas. *Capel. Thol. q. 83. & Vincent. de Franc. deciſ. 63. num. 14.* ¶ Sacerdos gravatus, ſi ſine liberis deceſſerit, ad pias cauſas de bonis ſubjectis diſponere poteſt. *Boer. dec. 254.* ¶ Si teſtator ad pias cauſas in teſtamento ſuo reliquerit, licet teſtamentū non valeat, tamen ſuccedentes ab inteſtato tenentur adimplere contenta in teſtamento, reſpectu relictorum ad pias cauſas. *Guid. Pap. quaeſt. 381.* ¶ Piæ cauſæ favor prævalet liberis ext. legitimam. *Andr. Gail. obſerv. 119. lib. 2. num. 5. Mant. de conject. ultim. volunt. lib. 5. tit. 15. num. 30. & 41. Dec. conſil. 426.* ¶ Piæ cauſæ relicti non debet differri exeqvutio, licet differatur aditio, *Boer. deciſ. 41. num. 8.* ¶ Conſvetudo prohibens de bonis antiquis decedentium ſine filiis diſponere, comprehendit etiam laicum diſponentem favore loci pii. *Vincent. de Franc. deciſ. 411. num. 4. part. 2.* ¶ Quando favore piæ cauſæ, diſpoſitio facta in uno caſu ad alium porrigatur, *Dec. conſ. 273.* ¶ Pia cauſa ſubſtituta poſt mortem plurium, poſt mortem unius, admittitur. *Mant. ibid. num. 38.* ¶ Piæ cauſæ non favemus in præjudicium tertii. *Cravet. conſil. 303. num. 6. & conſil. 2. pro genero, num. 64.* ¶ Neque pauperi in judicio miſerendum Divinum jus patitur, *ibid.* Ideo etiam donatio ad pias cauſas facta abſenti, non valet. *Clar. in §. donation. quaeſt. 12. in fin. vide Bal. ſingul. 122.* Tamen tunc non requirit inſinuationem. *ibid. Clar. q. 17.* ¶ De jure à ſententia lata ad pias cauſas non licet appellare, quod intellige quoad impediendam exeqvutionem ipſius ſententiæ. *Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de ſentent. proviſ. num. 38. Tom. 1.*

Cap. III. Quæ valeant ob piam cauſam.

Diſpoſitio ad pias cauſas, quando valeat, licet videatur imperfecta, & non probetur per legitimum numerum teſtium. *Dec. conſil. 159.* ¶ Quando reperitur ſcriptura manu teſtatoris ſcripta, ſine clauſula denotante perfectionem, & ſine teſtibus, valet talis ſcriptura favore piæ cauſæ. *Menoch. conſil. 224. lib. 3.* ¶ An teſtamentum minus ſolemne, quoad legata relicta ad pias cauſas, valeat. *Boer. deciſ. 93. Clar. in §. teſtamentum. quaeſt. 5. 6. & 7. Rota Avenion. deciſ. 87. in deciſ. diverſor. Tom. 3. & Papon. libr. 20. titul. 6. arreſt. 1.* ¶ Si caveatur ſtatuto, quod mulier ſine propinquorum præſentia teſtari non poſſit, an tale ſtatutum locum habeat in teſtamento ad pias cauſas, *Dec. conſil. 455. num. 10. 11. & ſeqq. & conſil. 503.* ¶ Mandatum factum ad pias cauſas, non extingvitur morte mandantis. *Anton. Trig. ſing. 81.* ¶ Teſtamentum nutu, aut ſignis factum, ad pias cauſas, valet, *idem ſing. 105.* ¶ Actus pius in fraudem alterius non valet. *§. 1. Inſtit. quib. ex cauſ. manum. non licere.*

Cap. IV. Legatum pium. Locus pius. Quando dicatur.

Dotis Legatum dicitur pium, quando cauſa pietatis congruit perſonæ, alias ſecus: nam ex qualitate perſonæ, præſumitur cauſa pia: ideo legatum dotis dicitur pium, ſi pauperi mulieri fuerit factum. *Boer. dec. 94.* Et tunc poteſt probari per duos teſtes, vel ſaltem tres fallit, quando legataria eſt conjuncta perſona: tunc enim (licet ſit pauper) legatum non dicitur pium. *Dec. conſil. 120.* ¶ Quando legatum dicatur pium, *Capell. Thol. q. 215. in additio.* Et factum ad pias cauſas. *Papon. lib. 20. tit. 6.* ¶ Cauſa carcerati, dicitur pia, & ipſa cauſa pia ſemper intelligitur excepta in quacunque diſpoſitione. *Crav. conſil. 3. num. 10.*

Locus pius.

Confraternitas an dicatur Locus pius, *vide Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 90. num. 5. 9. 14. part. 2. & fusè, deciſion. 93. n. 45.* ¶ Pia loca ex quibus eſſe comprehendantur, *Hieron. Mago. dec. Luc. 19. n. 16.*

Cap. V. Quibus modis intelligatur.

Legatum relictum pio loco, quantoperè ſit favorabile, *Ægi. Magiſt. tract. Extinct. in deciſ. diverſ. cap. 7. fol. 177.* ¶ Quando ſtatuitur in relictis ad pias cauſas, dicitur ſtatutum omni relicto, quod poteſt adaptari animæ. *Bal. ſing. 13.* Et omne id, quod relinquitur pro anima, cenſetur eſſe relictum ad piam cauſam. *Guid. Pap. ſing. 381.* ¶ Favores attributi libertatibus, habent locum in omnibus piis relictis. *Matth. Matheſ. ſing. 113.*

Cap. VI. Quibus, & ex quibus cauſis debeantur legata.

Legata pia debentur etiam hærede non adeunte. *Capell. Thol. q. 89. Franc. Marc. q. 446.* Et teſtamento rupto per nativitatem poſthumi. *quæſt. 335. ibid.* ¶ Legatum relictum Parocho contemplatione ſepulturæ, ſi fiat ſepultura alibi, quam in Eccleſia Parochiali, an, & cui debeatur, *Papon. lib. 20. tit. 8. arreſt. 5.* ¶ Si certa quantitas in teſtamento ſit relicta pauperibus, in plures pauperes eſt diſtribuenda: & non ſolum in unum, *Mynſin. obſerv. 67. cent. 5.* ¶ Si teſtator legaverit mille pro decem mulieribus maritandæ, tunc ad hoc legatum non admittuntur viduæ, quia illud verbum maritandis, intelligitur de primo matrimonio. *Pet. de Rav. ſingul. 943.* ¶ Legatum pium poteſt Pontifex Maxim. de plenitudine poteſtatis commutare in alium pium uſum. *Natt. conſil. 211.* ¶ Pauperibus ſi aliquid relictum ſit, illud illis tradendum eſt: ſed quid, ſi deſcendentes illius, qui fecit legatum, eſſent pauperes, an auctoritate ſaltem Summi Pontificis, poſſint illud retinere ad ſe alimentandum, *vide Natt. dec. conſil. 211.*

Cap. VII. Quibuſque modis valeat.

Relicta ad pias cauſas (quamvis incerta) ſuſtinentur, *vide eundem Mant. lib. tit. 1. num. 3. Dec. conſil. 182.* ¶ Legatum factum piæ cauſæ intuitu Religionis, (veluti factum Monjali) valet, etiam ſi fuerit ſcriptum in ſola Apocha, manu teſtatoris ſubſcripta, abſque teſtibus. *Menoch. conſil. 167. num. 10. lib. 2.* Imò hoc modo facta inſtitutio valet ad pias cauſas. *Menoch. conſil. 224. libr. 3.* ¶ Legatum pium nutu factum, valet. *Capell. Thol. quæſt. 89. n. 4.* ¶ Licet legatum, quando habetur pro non ſcripto, ſeu caduco, remaneat penes hæredem ſine onere, tamen hoc non procedit in legatis, vel fideicommiſſis ad pias cauſas. *Vincent. de Franc. deciſ. 156. num. 3.* ¶ Ordinatio per viam conſtitutionis, vel conſvetudinis, per Municipium facta, de annuatim diſtribuendo aliquid ad pias cauſas jure eleemoſynæ, non poteſt per idem Municipium tolli. *Anton Corſet. in ſuis ſingularibus, ſing. pia cauſ. 2.* ¶ Quilibet de populo poteſt implorare officium Judicis, ut legata facta ad pias cauſas, mandentur executioni. *Pet. de Rav. ſing. 972.*

Cap. VIII. Miſcellanea.

Si teſtator juſſerit teſtamento ſuo omnia bona ſua diſtribui pro collocandis mulieribus, viduæ non comprehenduntur. *Joan. Anton. Trig. ſingul. 20.* ¶ Pauperes habent hypothecam in prædiis, ex quibus eis debentur eleemoſynæ. *Natt. dicto conſil. 211. num. 18.* ¶ Si quis pro ſalute animæ inſtituerit divitem, quem pauperem eſſe credebat, valebit illa voluntas, ut pia; ſed debet auferri hæredi hæreditas, & in pios uſus converti. *Matth. Matheſ. ſing. 180.* ¶ Cenſus relictus Eccleſiæ ex temporis longitudine diminutus, debet augeri, & in priſtinum ſtatum reduci; ſed quando hoc procedat, *vide Papon. lib. 20. tit. 6. arreſt. 4. & 5.* ¶ Relictis bonis pauperibus, tunc appellatione pauperum, veniunt etiam pauperes affines, & conjuncti teſtatoris, *vide eundem Papon. lib. 20. tit 6. arreſt. 8. & 9.*

TITULUS VIGESIMUS TERTIUS.

De Voto.

De his, qui voverunt caſtitatem, & poſtea nupſerunt, *vide in cap. 27. q. 1.* ¶ De voto, & voti redemptione, *vid. in tit. extr. de vot. & vot. redempt.*

Cap. I. Votum. Quibus modis fieri, adimplerique poſſit.

Vir, neque intrare in Religionem, neque votum facere poteſt ſine conſenſu uxoris: alias voventes compellendi ſunt per ſententiam excommunicationis, votum ſuum ſervare. *cap. 9. ex. de converſ. conjug. Bart. in ſuo tract. de different. int. jus Canon. & Civil. num 95.* ¶ Vota à voventibus perſolvenda, ſi tamen cauſa juſta, id non vetat, ac proinde qui confinia ſibi ſub pœna aſſignata votorum perſolvendorum cauſa egrediuntur, ea violare non cenſentur, nec in pœnam cadunt, idem in eo, qui hac cauſa exivit de carceribus, *Hippol. ſing 149.*

Cap. II. Quibus modis diſſolvatur.

Votum præcedens, diſſolvitur per ingreſſum Religionis ſubſequente de voluntate Superioris, *Rom. ſing. 504. vide Anton. Corſet. in ſuis ſingularib. litera V. ſing. votum.* ¶ An etiam diſſolvatur per contractum matrimonii, accedente conſenſu alterius conjugis, *vide ibid. Roman. ſingul. 504.*

Cap. III. Qui ſint effectus.

Filiusfam. de jure Civili non obligatur ex voto, niſi de voluntate patris; ſed hoc non procedit de jure Canonico. *Rom. ibidem, & Bart. in ſuo tract. de different. int. jus Canon. & Civil. numer. 89.* ¶ Votum factum ante pubertatem non obligat, tamen poſt reconvaleſcit, & ſic votum, quod ab initio non valuit, tractu temporis per ratihabitionem ſubſeqvutam tenet. *Cap. 11. & 12. ex de regul. & tranſeund. ad Religion.* ¶ Ex voto patris filium obligari, *ſcribit Amanel de Claris aq. ſing. 172.* ¶ Votum colore iracundiæ factum non obligat. *Rom. ſing. 514.* ¶ Maritus, & uxor volentes ad vitam Monaſticam tranſire poſſunt, ſi voverint continentiam, & unus alteri conſenſerit, non tamen deſinunt eſſe conjuges, quo ad ſubſtantiam matrimonii; licet ſecus ſit quo ad thorum. *Rom. ſing. 527.* Quare filius procreatus poſt tale votum, & ingreſſum religionis, non erit legitimus: ſed ſpurius. *ibidem Roman. vide cauſ. 33. quæſt 5.* ¶ Votum ſolemne impedit matrimonium contrahendum, & dirimit jam contractum non conſummatum per carnalem copulam, *c. 14. ext. eod. tit. de converſ. conjug. vide c. 6. ext. de frigid. & malef.* ¶ Qui votum facit, ut fiat Monachus, compellendus eſt reddere Domino, quod promiſit *c. 13. ex. de Regul. & tranſeund. ad Relig.* ¶ Voventes caſtitatem, quando non poſſint contrahere matrimonium, & quando cum diſpenſetur. *vide per tot. tit. ex. qui Clerici, vel voventes.* ¶ Voto, quando quis obliget nedum

ſe,

ſe, ſed etiam ſua bona, *vide Bart. in authen. ingreſſ. C. de Sacroſanct. Eccleſ.* ¶ Voto quis non obligatur, niſi illud deliberate emittatur. *Bart. in l. gerit 86. ff. de acquir. hared. num. 11.*

Cap. IV. Quibus modis non valeat.

Aliquando votum pro parte tenet, & pro parte non: ideo votum meum obligat me in eo, quod in me eſt, *c. 3. ext. de converſ. conjug.* ¶ Votum timore mortis emiſſum, non tenet. *cap. 1. extr. de his, quæ vi, metuſve cauſ. fia.* ¶ Non valent literæ ſuper abſolutione voti per Cruce ſignatos impetratæ, tacita veritate, vel expreſſa falſitate. *cap. 7. ext. de fid. inſtrum.*

Cap. V. Miſcellanea.

Papa imponit pœnitentiam tranſmutando votum, ſed an Epiſcopus poſſit talem pœnitentiam alterare ex cauſa, *Ludov. Roman. ſing. 460.* ¶ De trium votorum profeſſione ab his emitttenda, qui in congregationibus ſub obedientia voluntaria vivunt, quorum habitus à ſecularibus Presbyteris eſt diſtinctus, *vide Concil. Trident. fol. 292.* ¶ Epiſcopua poteſt diſpenſare circa votum ſimplex: ſed quomodo hoc intelligatur, *vide Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus, litera D. ſing. diſpenſatio.*

TITULUS TRIGESIMUS QUARTUS.

De cauſis mixtis, in quibus eſt locus præventioni.

Cap. I. Præventio. Quando habeat locum, vel non.

PRæventio habet locum inter æquales Judicea, & in pari juriſdictione. *Gram. deciſ. 30.* ¶ In cognitione percutientia Clericum eſt locus præventioni, inter Judicem Eccleſiaſticum, & ſecularem. *Joan. Papon. lib. 1. tit. 4. arreſt. 6.* ¶ Præventio non habet locum, quando aliquis eſt impeditus. *Ludov. Roman. ſing. 143.* ¶ Quando eſt pluralitas judiciorum per modum accumulationis, eſt locus præventioni. *Abb. in ſua pract. cap. 5. circa fin.* ¶ Judex inferior dum in eodem loco habet juriſdictionem, videtur ipſam habere cumulative, & non privative, unde eſt locus præventioni. *Gram. deciſ. 30. num. 5.* ¶ Juriſdictio competens alicui virtute privilegii faci, ut non ſit locus præventioni alterius judicis: ſecus ſi eſſet juriſdictio, quæ ad plures pertineret: quia tunc haberet locum præventio. *Gram. deciſ. 30. n. 12.* ¶ Præventio, quæ fit per citationem, attenditur. *Afflict. deciſ. 219. Andr. Gayl. obſervat. 11. lib. 1. & obſerv. 74. n. 18.* Sed an dicatur quia prævenire per ſolam citationem, *vide Franc. Marc. q. 100. part. 2. Abb. in ſua pract. cap. 5. in fin.*

Cap. II. Quibus modis non inducatur.

Præventio per ſimplicem informationem abſque citatione, non inducitur. *Franc. Marc. q. 535. n. 14. part. 1. & q. 920. part. 2.* ¶ Ex actu nullo non inducitur præventio juriſdictionis, nec per citationem, quando citatus fuit contumax in comparendo: tunc enim uterque Judex poteſt procedere. *Jaff. Landfr. Balb. deciſ. 71.*

Cap. III. Qui ſint effectus.

Judex præveniena per capturam, præfertur Judici inquirenti prius. *Gram. deciſ. 30. n. 6.* ¶ Judex ſecularis procedit ſuper teſtium falſitate commiſſa coram Judice Eccleſiaſtico (etiam adhuc pendente lite civili coram ipſo Judice Eccleſiaſtico) in qua teſtea falſum depoſuerunt, & hæc vera ſunt, ſi ſecularis Judex prævenerit, ſaltem per citationem. *Afflict. deciſ. 219.* ¶ Laicus uxorem habena, & coiens cum Moniali, à Judice ſeculari puniri poteſt, ſi prævenerit. *Ozaſc. deciſ. 103.*

Cap. IV. Mixtum. Quod dicatur.

Delicta communis, ſeu mixti fori quæ ſint, *vide Clar. in ſua Pract. crimin. §. fin. q. 37.*

Cap. V. Qui ſint effectus.

Connexitatis ratione, laicus ſimul obligatur cum Clerico, & occaſione Clerici, laicus coram Eccleſiaſtico Judice convenitur. *ibid. n. 3. & 10.*

Tepati Compend.

Cap. VI. Judex quando cognoſcere, punire poſſit in mixtis.

Sacrilegi poſſunt ſub quovis Judice Eccleſiaſtico, & ſeculari conveniri: quia tale crimen dicitur mixtum, quoad pœnas corporales, & contentioſas. *Ozaſc. dec. 103. n. 7. vide Franc. Marc. q. 816. & ſeq. part. 2. Papon. lib. 2. tit. 3. Rol. conſ. 34. vol. 2. n. 14.* Quid de ſortilego, *vide Joan. Gal. q. 241.* ¶ Juriſdictio, an ſpectet ad judicem Eccleſiaſticum, vel ſecularem, ubi dubium eſt, *Ozaſc. deciſ. 103. num. 4. & Bart. in l. 6. C. de Sacroſanct. Eccleſ. in additio.* ¶ Judex Eccleſiaſticus, & non ſecularis cognoſcit de contractu uſurario, & pignoratitio. *Borg. Caval. deciſ. 2. de contract. part. 2. num. 38. & deciſ. 24. num. 25. ibid.* ¶ Fallit, quando ſtatutum, imponeret pœnam uſurariis, aut ageretur ad declarationem pignoris ſolum, vel notorium, aut manifeſtum eſſet, contractum eſſe uſurarium, vel juramentum nullum. *Borg. deciſ. 24. num. 25. & ſeqq. vide infr. tit. de uſuris.* ¶ Quando quis opponitur ad effectum inhibendi curſum publicationis monitorialium, coram quo Judice debeat hæc quæſtio terminari, *vide Ægid. Mag. tract. appell. c. 4. in dec. diverſ. fol. 218.* ¶ Judex, qui cognoſcit de matrimonio, poteſt acceſſorie de dote cognoſcere. tanquam de dependentibus. *Abb. conſ. 18. part. 2. n. fin.* ¶ Judex ſecularis, quando poſſit incidenter cognoſcere de cauſa Spirituali, matrimoniali, vel uſuraria, *Bart. in l. 2. ff. de juriſdict. omn. Jud. n. 4.* ¶ Cauſa teſtamentaria ad Judicem Eccleſiæ, vel ad pias cauſas. *c. 11. ex. de teſtament.* ¶ Quæſtio nativitatis oppoſita petenti hæreditatem coram Judice ſeculari, eſt ad Eccleſiaſticum Judicem tranſmittenda. *c. 5. ex qui filii ſint legit.* ¶ In cauſa civili inter laicoa, non cognoſcit Eccleſia, niſi quæſtio eſſet, an quia ſit de legitimo matrimonio natus. *c. 7. qui filii ſint leg.* ¶ Judex Eccleſiaſticus cognoſcens de exceptione propoſita coram Judice ſeculari, poteſt inhibere ipſi Judici ſeculari, ne interim in cauſa procedat. *Abb. conſil. 5. part. 2.* ¶ Judex laicus poteſt cognoſcere de perjurio, & adulterio: quia talia crimina ſunt communia. *Guid. Pap. q. 178.* Fallit in Clerico, qui ſolum punitur à Judice Eccleſiaſtico. *ibid.* ¶ Punitua per Judicem Eccleſiaſticum, an poſſit etiam puniri per Judicem ſecularem, *Ozaſ. dec. 103. n. fin. Boer. dec. 289. Afflict. dec. 209. n. 4. Franc. Marc. q. 907. n. 67.* Et contra, *vide Jaſ. in l. cunctos Populos. C. de ſum. Trinit. & ibi. Bald. Abb. in c. tua. ext. de Proc. & Marc. quaſt. 806. part. 2.*

TITULUS TRIGESIMUS QUINTUS.

De Monitorio Eccleſiaſtico, & literis monitorialibus.

DE monitorio generali in forma maleficiorum publicato, & executioni demandato per eum qui maleficium fecit, & hoc non obſtante à Divinis celebrandis non ſuperſeſſit, *vide per Marc. q. 801. part. 2.*

Cap. I. Monitorium. Quibus modis intelligatur, literæ monitoriales.

Monitorium obtentum pro habenda veritate, non extenditur ad privilegiatoa, niſi in ſubſidium, quando veritaa aliter haberi non poſſit. *Marc. q. 864. part. 2.*

Cap. II. Quibus modis concedi, impetrari, & permitti poſſit.

Quando aliquid non poteſt probari, fit monitio generalis, ut ſaltem, quis verecundiæ rubore ſuffuſus, pro latenti exceſſu ſatisfacere compellatur. *Marc. quaſt. 853. part. 2.* ¶ An ſuper crimine pro habenda veritate, etiam ſi criminaliter agatur, poſſit concedi monitorium. *vide Marc. q. 855. part. 2.*

Impetrari.

Monitorium generale ſolum debet impetrari de rebus

bus occultis, de quibus non poteſt haberi plena probatio, alias ſecus, *idem Marc. quaſt. 803 part 2. & quaſt 854. vide Papon. lib. 18. tit. 7. arreſt. 12.* ¶ Si dubitatur, quod tutor non omnia ſcripſerit in inventario, poterit impetrari monitorium, nemine excepto, & ſi pro aliis cauſis ſoleat excipi pars, & ejus conſilium, *D. Senat. Sol. in antiq. conſtitut. Sabaudia, tit. de minorib. gloſſ. 1. num. 17. ſuper prima parte decreti, inventaria.* ¶ Pendente cauſa coram Judice ſeculari, poteſt impetrari monitorium contra teſtes pro dicenda veritate, & hoc quando teſtes ignorantur. *Marc q. 835 part. 2. vide Ægid. Magiſt. tractat. Appellat. cap 10. in deciſ. diverſ. fol. 221. Crav. conſ. 181. n. 5. & 6. D. Sol. in antiq. conſtit. Sabaudia, tit. ut nemo invitus, ſuper decret. nullus fol. 171.*

Permitti poſſit, vel non.

Licet dictum monitorium generale ſit permiſſum in genere, non tamen permittitur in ſpecie: ideo quis non poteſt in illo expreſſe nominari. *ibid. Marc. part. 2. q. 803.* ¶ Contra tutum exceptione legitimæ præſcriptionis, non habet locum remedium denunciationis Eccleſiaſticæ. *Jaff. Lanfr. Balb. deciſ. 147.* Secus eſt in exceptione iniquæ rei judicatæ. *idem Lanfr. deciſ. 149. vide Menoch. conſil. 484.* ¶ Pariter dictum remedium denunciationis non habet locum contra filiumfamil. tutum exceptione Macedoniani. *idem Jaff. Lanfr. dec. 150.*

Literæ concedi quando non poſſint.

Pro rebus immobilibus, & realibus, non conceduntur literæ monitoriales. *Papon. arreſt. 11. lib. 18. tit. 7.* ¶ Judex Eccleſiaſticus poteſt concedere literas monitoriales pro re furtiva: quod intellige, ut ex illis quis obligetur ad propalandum, dummodo ſi quid ſcit, ſciat aliunde, quam ex revelatione ipſius furis: nam ſi illud habet ab ipſomet fure, qui furtum fecit, non tenetur revelare, *ſecundum Clar. in ſua Pract. §. fin. q. 27.*

Permitti poſſint.

Literæ monitoriales regulariter ſunt permiſſæ ad detegendum res ſubtractas. *idem Dom. Sol. ſuper decreto, nullus, tit. ut nemo invitus, num. 7. fol. 171.* ¶ Fallit primo, quando res occultæ non ſunt, aut certus eſt adverſarius, vel ſi criminoſæ ſint, aut ſi perſonam aliquam infamis afficiant, *ibid. num. 7.* ¶ Fallit ſecundo; quando quis illis ſe opponit adferens cauſam rationabilem oppoſitionis (quamvis ſuſpicio ſit conſcientiæ læſæ contra perſonam ſe opponentem publicationi earundem) qua oppoſitione facta, ſemper excipitur pars, & ejus conſilium, ab onere propalandi. *Sol. ibid.*

Cap. III. Qui teneantur propalare.

Si in caſu licito quis furatus fuerit, & poſtea impetretur monitorium de occultis, non tenetur revelare: quia ſuum legis auctoritate factum fecit. *Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de famul. ſal. gl 10. num. fin. Tom. 2.* ¶ Maritus recipiens pecuniam ab uxore, non adhibito conſenſu propinquorum à ſtatuto requiſito, non eſt tutus in conſcientia: ideo tenetur virtute monitorialium propalare, licet ipſa uxor ſecrete hoc illis prohibuerit, *Caſſad. in conſuet. Burg. tit.* des droicts, *§ 7. gl. 13. verſ. quidam mercator.* ¶ Qui comprehendantur in monitorio generali vigore illius clauſulæ Scientes, &c. & an principalis teneatur propalare, & quid in advocato, *Marc. q. 856. & q. 869. num. fin. Ægid. Mag. tract. Appellat. cap. 10. in deciſ. diverſ. fol. 221. & Papon. lib. 18. tit. 7. arreſt. 13.* ¶ Sacerdos, quæ ei commiſſa ſunt in confeſſione, etiam ſi moneatur, detegere non debet. *Franc. Marc. q. 772.* ¶ Poſſeſſor obligatus ratione rei ad certam penſionem, de qua habet titulum, apud ſe poteſt compelli per monitorium (nemine dempto) ad oſtendendum ipſum titulum. *Papon. lib. 18. tit. 7. arreſt. 9.*

Cap. IV. Qui ſint effectus.

Teſtes, ut veritas habeatur, teſtimonium ferre per cenſuram Eccleſiam, & alia remedia, compelli poſſunt. *Marc. q. 1167. num. 6.* ¶ Procurator Fiſcalis, an virtute monitorii generalis, concluſiones accipere poſſit contra aliquos, *Marc. quaſt. 859. part. 2.* ¶ Furem an quis virtute monitorii indicare teneatur, *Marc. d. q. 859. num. 3.*

Cap V. Quibus modis valeat.

Monitorium per quod ſubditi extrahuntur extra patriam pro re mere temporali, non valet, alias valeret pro omni re, etiam pro laudimiis. *Marc. q. 865. part 2.* ¶ Prælatus ſubditum excommunicare non debet, niſi monitione præmiſſa. *c. 26. ext. de appell.* ¶ Monitorium omne ſcandalum patiens (veluti quando in illo nominatur certa perſona) eſſe abuſivum, & rejiciendum *habetur in quadam deciſ. Pariſ. in deciſ. diverſ. fol. 234.* ¶ Monitorio non adſtringitur is, qui bona voluntate defuncti, aliquid retinet. *Sola tit. ut nemo invitus Decret. nullus. num. 8.*

Cap. VI. Miſcellanea.

Quis perſonaliter citari non poteſt, & ſpecialiter dicturus, cur nominatim excommunicari non debeat, *vide Guid. Papon. ſing. 707.* ¶ Si ſtatuto prohibeatur, ne debitum petatur poſt aliquod tempus, tempore lapſo, nulls obligatio tollitur, ſed via agendi præcluditur, licet remaneat via agendi per remedium monitionis. *Bart. in l. 4. §. ſi viam, num. 4. ff. de uſucap.* ¶ Antequam cauſa examinetur, quis excommunicari non debet. *c. nemo 2. quaſt. 1.* ¶ Scribens libellum famoſum in infamiam alterius, anathematizatur *c. quidam 5. quaſt. 1.* ¶ Certificatio, an debeat fieri perſonalis, quando agitur de cenſuris, *vide Creſcen. deciſ. fin. alias 282. tit. de ſentent. & re jud.* ¶ An cauſa monitorii in forma maleficiorum poſſit tractari, etiam in tempore feriato in honorem Dei, *Marc. quaſt. 898. part. 2.*

TITULUS TRIGESIMUS SEXTUS.

De excommunicatione, & ejus abſolutione, & de interdicto.

De differentiis inter excommunicationem, & interdictum, *Capel. Thol. quaſt. 133.* ¶ De fructibus beneficiorum excommunicatorum, & ſuſpenſorum *vide per Franc. Marc. q. 884 part. 2.* ¶ De his, qui ſine culpa cum excommunicatis communicant, *vide c. quoniam 11. q. 3. & ibid. gloſſ.*

Cap. I. Excommunicatio. Quibus modis intelligatur.

An in dubio intelligatur inflicta major excommunicatio, *Cabal Milleloq. 969.* ¶ Appellatione Eccleſiaſticæ cenſuræ, comprehenduntur excommunicatio, ſuſpenſio, & interdictum. *cap. 20. extr. de verborum, & rer. ſignif.* ¶ Aliud eſt excommunicatio, aliud anathematizatio, *vide cap. fin. 3. quaſt. 4. Et de differentiis ibid. per gl.* ¶ Eſt differentia inter excommunicationem, & interdictum, quia excommunicatio in perſonas debet proferri interdictum in Communitatem, *cap. 13. extr. de privileg.* ¶ Excommunicandi poteſtas juriſdictionis eſt, quæ juriſdictio privilegio, vel præſcriptione quæri poteſt. *Marc. quaſt. 873. part. 2.* ¶ Excommunicatus, niſi oſtendat de abſolutione. *idem Marc. quaſt. 863. part. 2.* ¶ Qui habeant facultatem excommunicandi, & de excommunicatis, quando debeant petere abſolutionem, & de materia excommunicationis *vide plene per eundem Borg. de dec. 33.*

Cap. II. Quando probari non poteſt.

Excommunicatio non probatur, per inſtrumentum abſolutionis. *DD. de Rot. deciſ. 5. de except. in antiq vide Raud. tract. de Analog. cap 31. num 7.* Tamen excommunicatus præſumitur, dicens ſe abſolutum ab excommunicatione, niſi oſtendat de abſolutione. *Bart. in authen. ſi teſtis, C. de teſtib.*

Cap III. Quibus modis fieri, concedi, & ferri poſſit.

Excommunicatio, quæ fit in ſpecie, nominatim fieri debet, per expreſſionem nominis. *Marc. q. 853. num. 3. part. 2.* ¶ Excommunicatio, & interdictum fieri debent de conſenſu Epiſcopi, & Capituli, *c. 2. extr. de iis, quæ fiunt à majo. part. cap.*

Concedi.

Excommunicatio quomodo, & quando concedenda, & exercenda, *Concil. Trident. ſeſſ. 25. c. 3. Decret. de reformat. fol. 302,*

Ferri.

Excommunicatio non fertur, niſi pro contumacia, aut alio gravi peccato. *Caſſad. deciſ. 5. num. 7. tit. de conſtit.*

Cap. IV. Qui quos excommunicare poteſt.

Epiſcopus poteſt Archiepiſcopum, & quoſcunque etiam exemptos exemptos excommunicare in actu ſuæ juriſdictionis, ſi eum impediunt uti ipſa ſua juriſdictione, & hoc ſi ſunt omnes præſentes, & in actu impediendi; ſed quomodo & quando hoc procedat, *vide Borg. Caval. deciſ. 33. de contract. part. 2.* ¶ Mulier, etiam ſi ſit Abbatiſſa, excommunicare non poteſt. *c. 12. de majo. & obed.* ¶ Prælatus ſubditum excummunicare non debet, niſi monitione præmiſſa. *cap. 26. extr. de appell.*

Cap V. Qui excommunicari poſſint.

Excommunicatur, qui Judicibus ſuis obtemperare non vult. *cap. quiſquis 2. quæſt. 6.* ¶ Veniens contra decretum, vel conſtitutionem Epiſcopi, debet excommunicari. *cap. 2. extr. de major. & obedien.* ¶ Domini temporales facientes prohibitiones generales in detrimentum Eccleſiæ, ſunt excommunicandi. *Capic. deciſ. 132. n. 8.* ¶ Sacerdotes, & mulieres pro debito pecuniario excommunicari non poſſunt, etiam ſi huic privilegio renunciaverint. *Gom. Leo. deciſ. 14. in deciſ. diverſ. Tom. 2. Papon. lib. 18. tit. 7. arreſt. 1. & ſeqq.* ¶ Quando contra laicum debitorem non ſolventem, & quomodo poſſit procedi per viam excommunicationis. *Papon. lib. 18. tit. 7. arreſt. 4. 5. & 14.* ¶ Contumax in non comparendo, vel non reſpondendo, excommunicari poteſt: beneficio autem jure incognito privari non debet, *c. 1. ext. de judic.* ¶ Judex ſecularis, ſi Clericum per ſe diſtringit, vel condemnat, excommunicari debet. *capit. 2. extr. de foro compet.* ¶ In Cœna Domini excommunicantur, qui deferunt equos, arma, ferrum, lignamina, & alia prohibita, Saracenis, Turcis, & aliis Chriſti nominis inimicis, qui Chriſtianos impugnant. *Capic. deciſ. 150.* ¶ Canonici regulares inobedientes Priori ſuo, per ipſum excommunicari poſſunt. *cap. 10. de major. & obedient.* ¶ Plebani habent juriſdictionem excommunicandi. *cap 3. extr. de offic. Jud. ord.* ¶ Collegium, vel Univerſitas, non poteſt excommunicari. *Guid. ſing. 848.*

Cap. VI. Qui diſpenſari poſſint vel non.

An Epiſcopus ſuper irregularitate contracta ex eo, quod excommunicatus ſe Divinis immiſerit, diſpenſare poſſit, *Franc. Marc. quæ. 802. part. 2.*

Vel non.

Suſpenſus, vel excommunicatus ignoranter celebrans, nulla indiget diſpenſatione, reſpectu irregularitatis, alias ſecus. *c. 9. extr. de cleric. excomm.*

Cap. VII. Qui abſolvere poteſt.

Excommunicare potens ex mandato Papæ, an poſſit abſolvere, *vide gl. in c. 16. extr. de major. & obedient.* ¶ Legatus extra Provinciam excommunicare non poteſt, abſolvere tamen poteſt, *Hippol. ſing. 90.* ¶ Exceptio excommunicationis repellit agentem, ſed an Delegatus poſſit abſolvere, & quid ſi abſolvat, *vide cap. 21. §. ſexto, & §. ſi vero, extr. de offic. & poteſt. judic. deleg.* ¶ Si mandatur Judici delegato, ut illum abſolvat, quid dicit ſe injuſte excommunicatum, ante probationem illum abſolvere debet: ſi autem dicat excommunicationem nullam, probationem nullitatis ante pronunciationem admittere debet, *cap. 36. eod. tit. de offic. & poteſtat.*

Cap. VIII. Qui abſolvi poſſit ab excommunicatione.

In mortis articulo, à quocunque Sacerdote quis poteſt abſolvi. *cap. 5. extr. de rapto.* ¶ Abſolutus male à cenſuris, non poteſt reintrudi, niſi cum cauſæ cognitione: & contra excommunicatus male non poteſt abſolvi, niſi cauſa cognita, intellige tamen in excommunicato ab homine, ſecus ſi à lege, *Venſ. deciſ. 1. part. 1.* ¶ In mortis articulo poteſt obtineri abſolutio à Presbytero, ab excommunicatione, etiam reſervata Romano Pontifici, & hoc verum ſatisfactione facta parti læſæ, vel præſtita idonea cautione de ſatisfaciendo. *Natt. conſil. 88. Tom. 1. Bartol. in l. 1. C. de Sacroſanct. Eccleſ. num. 38.* ¶ Abſolutionem debet petere, qui vult abſolvi, alioqui non dicatur abſolutus. *Mohed. deciſ. 193.* ¶ Abſolvi debent teſtes excommunicati, pro teſtimonio ferendo. *Franc. Marc. quæſt. 864. part. 2.* Nam excommunicati teſtificari non poſſunt. *cap. 38. extr. de teſtibus, & atteſtat.* ¶ An invitus abſolvi poſſit. *Capel. Thol. quæſt. 299. num. 4.* ¶ Abſolvi non poteſt excommunicatus ab inferiore à Papa, vel ejus Legato (niſi imminente periculo mortis) in caſibus Can. ſi quis ſuadente, quo quis excommunicatur, quando violentas manus in Clericum injecit. *Franc. Marc. quæſt. 807. part. 2. quæſt 811. & quæſt. 824. vide tamen q. 823. 828. 830. ibid. & c. ſi quis ſvadente, 17. quæſt. 4.* ¶ Abſolvitur excommunicatus, cautione recepta, licet adverſarius, vel excommunicator, ne abſolveretur appellet *cap. 25. ext. de appell.* Sed quando dictum limitetur, *vide ibid.* ¶ Excommunicatus, qui per ſuum Presbyterum fuit abſolutus in morte, ſepeliri debet in cemiterio, & ad ſatisfaciendum coguntur hæredes. *cap. 14. extra de ſepultur.* ¶ Excommunicatus, vel interdictus pro contumacia, vel offenſa dubia, abſolvitur, cautione præſtita de juri ſtando: ſi vero fuerit excommunicatus, vel interdictus pro manifeſta offenſa, tunc prius debet ſatisfacere, antequam abſolvatur: & dicitur manifeſta, de qua conſtat per legitimam confeſſionem, vel probationem, aut rei evidentiam. *cap. 23. & 24. extr. de verbor. & rer. ſignific.* ¶ Excommunicatus quamvis mortis tempore ab inferiore abſolvi poſſit, tamen priſtina ſanitate recuperata, quam primum poterit commode, debet Romam accedere, ut abſolutionem à Papa obtineat: ſed quando commode dicatur poſſe ire, *Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 450.* ¶ Excommunicatus, quia injecit manus violentas in Clericum, punitur, & à ſolo Papa regulariter abſolvi poteſt, niſi in eum leviter manus injecerit: tunc enim ab Epiſcopo abſolvi poteſt. *Ludov. Roman. ſing. 710.*

Cap. IX. Qui effectus producuntur propter excommunicationem.

Excommunicato omnis defenſio denegatur. *Capell. Thol. quæſt. 1.* Etſi actor obtinuerit ſententiam, non poterit eam executioni facere demandari, niſi eo prius abſoluto. *ibid. in addit.* ¶ An in caſu neceſſitatis, licitum ſit participare cum excommunicatis, *vide Capell. Thol. q. 257.* ¶ Licet excommunicatus ab excommunicatione appellet, nihilominus denunciari poteſt, & beneficii reditibus ſpoliari. *cap. 53 §. verum, ex. de appellat.* ¶ Excommunicatio ligat ignorantes quoad vinculum tantum, & non quo ad pœnam, ante ſcientiam. *Cap. Milleloq. 997.* ¶ Excommunicati, & interdicti omnino non debent admitti ad Divina, etiam per Religioſos exemptos ab excommunicatione, *c. 3. extr. de privileg. §. excommun.* ¶ Excommunicationis exceptio obſtat agenti, niſi fidem faciat de abſolutione. *Hier. Mag. dec. Luc. 71.* ¶ Exceptio in-

Digitized by Google

terdicti neminem ab agendo repellit: quia interdictum ſolum à Divinis ſeparat hominem, & à perceptione Sacramentorum non autem à communione fidelium, ſicut excommunicatio major. *Capell.Thol. q. 133* ¶ Excommucatio generalis in forma maleficiorum, ligat quo ad Deum; ſed quo ad Eccleſiam militantem non: quia tunc excom municatus non vitatur ab ipſa Eccleſia, *idem Marc. quaſt. 854 & quaſt. 859. part. 2.* ¶ Excommunicatus publice, nullo modo eſt audiendus. *cap. 12. tit. de except.* ¶ Qui conſimili & morbo laborat, contra alium non eſt audiendus. *cap. 14. ex. de uſur.* ¶ Incarcerati propter excommunicationem in curſam, an mediante cautione, relaxari debeant. *Marc. q. 860 part. 2.* ¶ De ceſſatione à Divinis tempore interdicti, *Marc. q. 843.* Etſi celebretur, de modo celebrandi. *q. 848* ¶ Ab uno Epiſcopo excommunicatus ab aliis eſt vitandus, & Archiepiſcopus per querelam aditus, non abſolvet, niſi primo remittat. *cap. 8. extr. de offic. Jud. ordin.* ¶ Excommunicato poteſtate, vel Epiſcopo, ejus Judex, vel Vicarius, impeditur de cauſis cognoſcere. *idem Rom. ſing. 632.* ¶ Domino excommunicato manente, ſubditi fidelitatem non debent, & ſi longo tempore in ea perſtiterit, & monitus non paruerit Eccleſiæ, ab ejus debito abſolvi debent. *cap. 13. exe. de pœn.* ¶ Diſtributiones quotidianæ, & fructus beneficii, qui excommunicationis tempore obveniunt, in quos uſus debeant converti, *Marc. q. 885.*

Cap. X. Quibus modis valeat, vel non.

Excommunicatio contra ſubditum, quia non paret contra privilegium ſibi à ſuperiore conceſſum, non tenet. *c. 7. extra de exceſ. Prælat.* ¶ Sententia excommunicationis tranſit in alium, in quem lata non fuit: ſed hoc contingit, quia ille ſuccedit in vitium, *c. 7. de immun. Eccleſ.* ¶ Sententia excommunicationis tranſit in alium, in quem lata non fuerit: ſed hoc contingit, quia ille ſuccedit in vitium. *cap. 7. de imm. eccleſ.* ¶ Abſolutio conceſſa, parte non vocata, an valeat, *vide Marc. q. 856. & 866 part. 2.*

Cap. XI. Quæ valeant excummunicatione ſequuta, vel non.

Excommunicatione facta, collatio cum clauſula, Abſolvimus, &c. quando valeat: & Papa abſentem abſolvere poteſt, & reddere beneficii capacem, *Boer. deciſ. 290.* ¶ Acceptatio per excommunicatum tenet: non autem proviſio. *DD. de Rota. dec. 5. de conceſſ. præbend. in novis alias 195.* ¶ Excommunicatione facta, collatio cum clauſula abſolutionis, quando valeat, *vide Boer. dec. 290.* ¶ Valet teſtimonium excommunicati, qui communiter non habebatur pro excommunicato. *Bald ſing. 153.*

Vel non.

Geſta per excommunicatum in Spiritualibus, non valent: fallit in Ordinibus, in quibus imprimitur Caracter, licet ſuſpendatur ab executione. *Marc. q. 876. part. 2.* ¶ Reſcriptum ab excommunicato impetratum, eſt nullum ipſo jure. *Bart. in l. univerſ. C. de precib. Imp. offerent. vide gl. in c. 21. §. ſexta, extr. de offic. & poteſt. Jud. deleg.* ¶ Collatio beneficii facta excommunicato (etiam occulto) non tenet, minus convaleſcit ex ſequent. abſolutione. *Caſſad. dec. 1. tit. de præb.* ¶ Judicium agitatum cum Procuratore excommunicato tempore conſtitutionis, an ſit nullum, etiam ſi non opponatur exceptio, & quid, ſi erat habilis, quando fuit conſtitutus, & non fuit oppoſitum de excommunicatione ſubſequuta, *Creſc. dec. 12. alias 222. tit. de Procur. cap. fin. ext. de procurat. & cap. 7. extr. de probat.*

Cap. XII. Excommunicatus. Qui dicatur, & qualis ſit.

Abſolutus ab excommunicatione cum reincidentia ad decem dies, elapſis dictis decem diebus, remanet excommunicatus, *Dec. conſ. 145.* ¶ An uxor incidens ſibi capillos cauſa devotionis, viro invito, efficiatur ipſo jure excommunicata, *vide Rom. ſing. 600.* ¶ Excommunicatus à Canone, aut per ſententiam, habetur perinde, ac ſi nominatim publice eſſet excommunicatus. *Guid. ſing. 409.*

Qualis ſit.

Occultus excommunicatus non differt à publico in his, quæ geruntur jure privato: ſecus ſi jure publico. *Caſſad. deciſ. 1. num. 4. de præbend.* ¶ Excommunicatus ſtans in excommunicatione per annos quindecim, poteſt inquiri de hæreſi, *Pap. l. 8. tit. 7. arreſt. 15.* Quid, ſi tantum per annum ſteterit, *Marc. q. 860. & q. 868. part. 2.* An brachium ſeculare implorari poſſit contra excommunicatos, *d. q. 868.* ¶ Excommunicatus, an quis ſit publice, vel occulte, multum intereſt, *vide eundem Rom. ſing. 726.* ¶ Excommunicatus eſt infamis. *idem ſing. 682.* Sed hoc dictum declara *per eund. ſing. 689. & per Bart. in authen. creditores. C. de hær.*

Cap. XIII. Quæ facere poſſit.

Excommunicatus excipere, appellare, & omnem defenſionem facere poteſt, ſed reconvenire non poteſt, *c. 5. extr. de except. vide Bart. in l. 5. § ſerv. ff. de oper. nov. nunc.* ¶ Reus excommunicatus poteſt conſtituere Procuratorem ad judicia: ſed an contractus facti per excommunicatos valeant, & illis ſolvi debeat, *vide Capel. Thol. q. 243. in Addit. Alviſ. de Alberc. ſing 73. & Bart. in authen creditores. C. de hæret.* ¶ Excommunicatus poteſt ſtare in judicio coram Judice appellationis, *Borg dec. 33. n. 7. p. 2.* ¶ Excommunicatus non facit fructus ſuos, *Jac. Put. dec. 280. lib. 1.* ¶ Excommunicati ceſſionarius agere poteſt, licet ipſe excommunicatus non poſſet. *Guliel. de Lud. ſing. 134.* ¶ Excommunicatus, quamquam ſe defendere poſſit, agere tamen non poteſt: ſed nec ad ſe tuendum admittitur, ſi excommunicationem neglexerit, minus ſe abſolvi curaverit. *Hippol. ſing 360. vide c. 7. & ib. gl. extr. de judic.* ¶ Excommunicatus non poteſt præſcribere: *Guid ſing. 505.* ¶ Excommunicatus, an poſſit teſtari, *vide eund. Clar. in §. teſtament. q. 24. & Bart. in authen. credentes. C. de hæret.* ¶ Excommunicatus non poteſt agere, neque per ſe, neq; per procuratorem *Guid. Pap. ſing. 175.* Nec petere executionem ſententiæ, *idem ſing. 13. quaſt. 275.* Et ſi conveniatur, non poterit opponere exceptionem compenſationis. *idem ſing. 292.*

Excommunicationis pœna.

Quid de Advocato participante cum excommunicato. *Marc. 869. in fine.* ¶ De ſententia excommunicationis, & excommunicaris, *vide plene per totam. cauſ. 11. q. 3. & quaſt. 13.*

Cap. XIV. Quæ dicatur, & quæ requirantur.

De pœna excommunicationis, quæ eſt duplex, nempe major, & minor. *Clar. q. 77. §. fin.* ¶ Excommunicationis pœna indubitatam notitiam, ac perſonalem intimationem exigit, & quod ſententia feratur in ſcriptis. *Gulıel. Caſſad. dec. 7. n. 4. tit. de penſion.* ¶ Quæ requirantur ad hoc, ut pœna Canonis, ſi quis ſvadente 17. quæſt. 4. incurratur, propter injectionem manuum in Clericum, *Marc. q. 821. part. 2.*

Cap. XV. Qui incurrant, punirique poſſint.

Caſus (in quibus pœna excommunicationis incurritur) ſcribuntur. *q. 77. Clar. §. fin.* ¶ Licet pœnam excommunicationis, quis incurrat ipſo facto, propter violentam manuum injectionem in perſonam Clerici, tamen debet publicari, & in publicatione ſententiæ, pars debet citari. *Franc. Marc. quaſt. 810. part. 2.* ¶ Participantes cum excommunicatis majori excommunicatione, minorem excommunicationem incurrunt, ſed talis participans antequam excommunicatus denuncietur nominatim moniri debet. *Franc. Marc. quaſt. 869. part. 2. & Ludov. Roman. ſing. 709.* ¶ Excommunicationis pœna eſt adverſus facientes obſervari ſtatuta contra libertatem Eccleſiæ, *Capic. deciſ. 161. num. 6.* ¶ Aggreſſor Clerici in d. Cauſ. ſi quis ſvadente, non incidit ſi eum non percutiat. *Marc. quaſt. 874. part. 2.* Sed ſciens, &

patiens,

patiens, ut Clericus percutiatur, an incidat in pœnam. d. Canon. ſi quis ſuadente, *Marc. quaſt. 875. & q. 881. part. 2.* ¶ An percutiens Clericum excommunicatum, aut depoſitum, in excommunicationis ſententiam incurrat. *Marc. q. 878.* ¶ An Prælatus Eccleſiæ ſecularis, aut regularis, paterſam. magiſter, & alii habentes officium, verberando Clericum intuitu diſciplinæ, aut coertionis incurrant ſententiam excommunicationis. *Marc. q. 880. part. 2.* ¶ Clericus, qui ſeipſum verberat, aut vulnerat, incurrit pœnam Can. ſi quis ſuadente. *Marc. q. 882.*

Puniri poſſit.

Percutiens clericum eſt excommunicatus, & poteſt puniri in ſpirituali, & temporali. *Bart. in l. placet. C. de Sacroſanct. Eccleſ.* ¶ Excommunicati perſeverantes in excommunicatione per annum, & ultra, qua pœna puniantur, & quid illa perſeveratio operetur, & de contemptu poſitivo, & privativo, & ejus pœna, & multa alia pertinentia ad hunc tit. *vide per Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 416. Rom. ſing. 307. & Bart. in authent. credentes. C. de hæreticis.* ¶ Excommunicati, vel interdicti celebrantes deponi debent, niſi propter multitudinem mitigetur pœna. *cap. 4 ex de Cler. excommun.* Idem, ſi tantum per famam, quis excommunicationis habuerit notitiam, licet cum eo miſericorditer poſſit diſpenſari. *ibid. cap. 5.*

Cap. XVI. In quos cadere poſſit.

Excommunicationis pœna non poteſt cadere in Judæum. *Menoch. de Arbit. lib. 2. caſ. 448.*

Excommunicationis ſententia.

De ſententia excommunicationis, & ejus abſolutione *vide per DD. de Rota. tit. de ſentent. excom. in novis & antiq.*

Cap. XVII. Qualis ſit.

Excommunicatus minori excommunicatione celebrans, non eſt irregularis, ſed peccat, & poteſt eligere, & ea, quæ ſunt juriſdictionis, exercere, & ſic confert Sacramenta, & licet peccet tamen collatio tenet, & ſuum habet effectum, *c. 10. eod. tit.* ¶ Excommunicationis ſententia, quandoque medicinalis dicitur. *Marc. d. q. 860. part. 2.*

Cap. XVIII. Quando appellari poſſit.

Appellare licet à ſententia declaratoria incurſus cenſurarum, & tunc effectus illarum ſuſpenditur. *Put. deciſ. 271. lib. 3.* ¶ A ſententia excommunicationis non poteſt appellari. *Capel. Thol. quaſt. 299. vide Bar. in l. 2. C. ſi à non compet. Jud. c. 8. ex. de offic. Judic. ordin.* Tamen non tranſit in rem judicatam, quo ad effectum irreparabilem. *vide in addit. d. quaſt. 299.*

Cap. XIX. Qui ſint effectus.

Ad adverſus bujusmodi ſententiam, admitatur allegatio ignorantiæ probanda per juramentum, *Put. dec. 19. tit. de dolo.*

Cap. XX. Quibus modis valeat, vel non.

Interdicti ſententia per appellationem non ſuſpenditur. *Marc. q. 844. ibid.* Sed an ſuſpendi poſſit per Epiſcopum, *vide ibid. q. 842. & 847.* ¶ Sententia excommunicationis non vitiatur per citationis omiſſionem. *Ludov. Roman. ſing. 590.* Sed quid in ſententia abſolutionis, *vide ibid.* ¶ Sententia excommunicationis lata contra tutorem, tutorio nomine, finita tutela, non expirat. *idem Marc. q. 813. part. 2.* ¶ Sententia excommunicationis, an teneat contra minorem, *vide ibid. q. 814. & 822.* ¶ Generalis excommunicationis ſententia, ligat ſubditos & monitos in genere, & contumaces in non ſolvendo; quamvis ſubditus non probetur excommunicatus per tertium, niſi oſtendat illum intra annum non voluiſſe. *DD. de Rota, deciſ. 19. tit. de dol. & contum. in novis. alias 444.*

Vel non.

Sententia excommunicationis licet inter locutoria, ſuſpenditur appellatione. *Papon. lib. 18. tit. 7. arreſt. 10.* Et lata poſt legitimam appellationem, nulla eſt. *cap. 32. extr. de offic. & poſt. Jud. deleg.* ¶ Sententia, vel conſtitutio per excommunicatum prolata, nulla eſt, nec tractu temporis convaleſcit. *cap. 7. extr. de immunit. eccleſ.* ¶ Excommunicationis ſententia nulla, vel injuſta, non poteſt ex noviter deductis juſtificari. *Venſ. deciſ. 129. part. 3.*

Cap. XXI. Miſcellanea.

De interdicto Eccleſiaſtico, & an ſufficienter publicatum cenſeatur per appoſitionem copiæ in valvis Eccleſiæ, ad hoc ut ſervetur, *vide Franc. Marc. q. 840. part. 2.* ¶ Exceptio excommunicationis poteſt opponi in foro civili: & excommunicatio non poteſt dici exilium. *Bart. in l. placet. C. de ſacroſ. eccleſ. in repet.* ¶ Papa ſolus ab irregularitate cauſata ab eo, qui licet excommunicatus eſſet à Divinis non ſuperſedit, diſpenſat. *Franc. Marc q. 801. part. 2.* ¶ Certificatio, an debeat fieri perſonaliter, quando agitur de cenſuris, *vide Creſcent. deciſ. fin. alias 282. tit. de ſentent. & re jud.*

TITULUS TRIGESIMUS SEPTIMUS.

De crimine hæreſis, & de hæreticis.

Cap. I. Hereticus. Quis dicatur.

Libros hæreticos tenens, an dicatur hæreticus. *Hier. de Monte variar. jur. q. 13.* Ut poſſit de crimine hæreſis condemnari, *vide Lud. Rom. ſing. 326.* ¶ Percutientes Imagines Chriſti, ac Intemeratæ Virginis, vel aliorum Sanctorum, ſunt ſuſpecti de crimine hæreſis, ſed qualiter puniantur, *vide Papon. lib. 1. tit. 2.*

Cap. II. quis dicatur relapſus.

De crimine hæreſis, & quando quis dicatur relapſus, *vide Hieron. de Mont. variar. juris quaſt. q. 11. & 13. & de materia q. 31. & 32. ibid.* ¶ De illa quæ poſt purgationem viſitavit Huguenotos fratres ſuos, & illis dono donavit, & an dicatur relapſa. *Hier. Laurent. deciſ. 1. Rot. Aven. in deciſ. diverſ. tom. 3.* ¶ Judicis arbitrio relinquitur, an quis dicatur relapſus. *ibid. n. 12.* ¶ An vero detur venia tali relapſo, & multa alia de hoc crimine *vide per eundem Menoch. conſ. 82. vol. 1.*

Cap. III. Quibus privatur.

Abjuratus, qui ſponte ſe conſtituit, non debet privari ſuo beneficio. *Rol. conſ. 63.* ¶ Lapſus in hæreſim ipſo jure dicitur criminis incidiſſe in pœnas à lege hæreticis impoſitas. *idem Menoch. conſ. 159. vol. 2.* Et ideo ſtatim quo quis commiſit tale crimen, illico amittit propria bona, atque ita ante declarationem, cùm declaratoria hunc ſolum effectum pariat, ut non etiam fructus ſuos faciat, quos ante illius declarationem faciebat. *Menoch. dicto conſ. 159.* ¶ Si tempore delatæ hæreditatis proximior in gradu ſuccedendi erat hæreticus (quamvis occultus) dicitur incapax, & non poteſt ſuccedere, licet ad hæreditatem jam fuiſſet admiſſus, cum paribus in gradu, ſi poſtea fuit declaratus hæreticus dicto tempore delatæ hæreditatis: nec ei prodeſſet reſtitutio in præjudicium agnatorum, qui adierant poſtea hæreditatem inſolidum. *Menoch. conſ. 186. lib. 2. vide etiam conſ. 218. lib. 3.*

Cap. IV. Quibus modis puniatur.

Hæreticus tanquam ubicunque delinquens, poteſt in quocunque loco puniri. *Pet. de Rav. ſing. 254.* ¶ Judex, qui de hæreſi judicat, ex cauſa poteſt pœna inflictam à jure contra hæreticos minuere, maxime quando hæreticus ſponte ſe conſtituit in manibus Inquiſitoris. *Rol. conſ. 63. vol. 3.* ¶ Errans in articulis fidei, punitur ut ſacrilegus. *l 1. C. de crim. ſacr.* ¶ Deus non vult mortem peccatoris: ideo reverſo hæretico parcitur. *idem Menoch. caſ. 373.* Sed hæreticus relapſus omnino punitur: ſed quomodo, & qua pœna *vide ibid. caſ. 374.*

Cap. V. Hæreſis Quæ requirantur.

Quales probationes requirantur in hoc crimine hæreſis, & multa alia de ipſo crimine, *vide per Menoch. conſ. 149. vol. 2.*

Cap. VI. Qualis ſit.

Hæreſis crimen eſt majus omnibus graviſſimis delictis. *Hieron. de Monte variar. jur. quæſt. 14. & Rol. conſil. 63. vol. 3.* ¶ Hæreſis crimen eſt mere Eccleſiaſticum, ita ut Judex laicus, nec principaliter, nec incidenter de eo cognoſcat: fallit, ſi curiæ ſeculari hæreticus tradatur. *Marc. de Mant. ſing. 274.*

Cap. VII. Qui abjurare poteſt.

Hæreſis abjuratio, quomodo ſit facienda, publice, vel ſecrete, *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 372. & Rol. conſil. 63. vol. 3.* ¶ Hæreſim ſuam intra quod tempus liceat abjurare, an etiam poſt ſententiam, & qualiter publice fiat abjuratio. *Boer. deciſ. 341. & 343.* ¶ Quando inquiſitus abjurare debeat, ſeu ad purgationem Canonicam admittendus, *Hier. de Mont. var. jur. quæſt. 17.*

Cap. VIII. Qui effectus naſcuntur propter hæreſin.

Filii Orthodoxi non prohibentur ſuccedere avo, aut patri hæretico, ſi bona patris, vel avi fiſco non applicantur: Ideo nepos ex hujuſmodi filio hæretico neceſſariò ab avo eſt inſtituendus, alias non tenet teſtamentum. *Gom. Leo. deciſ. 81. in deciſ. diverſ. Tom. 2. fol. 46.* ¶ Advocatus, & procurator, an poſſint pro hæreticis intervenire, *Clar. in §. hæreſis, verſ. ulterius, ubi plene de materia.* ¶ An nomina accuſatoris, & teſtium in cauſa hæreſis ſint edenda, ſive contra defunctum, ſive contra vivum agatur. *Menoch. conſil. 383. lib. 4.*

Cap. IX. Miſcellanea.

Baptizatur infidelis, etiam ſimulatam baptizandi intentionem habens, ſi baptizantis intentio adſit, & ad permanendum in fide Chriſti, compelli poteſt. *Auguſt. Bero. quæſt. 2.*

TITULUS TRIGESIMUS OCTAVUS.

De crimine ſacrilegii.

DE Sacrilegio, & ejus crimine, *vide per totum tit. ff. ad leg. Jul. perul.*

Cap. I. Sacrilegium. Quid ſit.

Sacrilegium nihil aliud eſt, quam Sacræ rei violatio, *Ludov. à Peguer in ſuis quæſtionibus capit. 24.* ¶ Tex. in l. ſi quis hoc genus. C. de Epiſcop. & Cler. procedit, ſive quis in Eccleſia irruerit in laicum, ſive in Cleric. *Vinc. de Franc. deciſ. 402. part. 2.* ¶ Sacrilegiorum quoddam eſt verum, & quoddam quaſi ſacrilegium. *gloſſ. in l. 1. C. de ſepul. violat.* ¶ Proprie ſacrilegium eſt defraudare defunctorum corpora, vel ſepulturam. *l. 5. C. eod.*

Cap. II. Quale ſit.

Sacrilegii crimen majus, ac gravius furto eſt. *Ludov. à Peguer. cap. 24.*

Cap. III. Quibus modis committitur.

Sacrilegium committitur, vel committi poteſt tribus modis, ſecundum quos diverſa pœna eſt impoſita, de qua, & de materia, *vide per eundem à Peguer. d. cap. 24. Clar. in ſua pract. crimin. §. ſacrilegium. Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 389. obſ. 85. Senat. Thol. in deciſ. diverſ. fol. 274. & Papon. lib. 24. tit. 10. arreſt. 3. & 4.* ¶ Quaſi ſacrilegium committitur in loco ſacro privatim conſecrato. *Vinc. de Franc. deciſ. 402. part. n. 6.* ¶ Sacrilegium non tantum in Eccleſia committitur, ſed etiam in cemiterio Eccleſiæ, *Vinc. de Franc. deciſ. 402. part. 1.*

Cap. IV. Quæ ſit pœna.

Sacrum de ſacro auferens punitur, ut ſacrilegus, non ut de jure Civili, ſecus de jure Canonico, quo in furtum, & ſacrilegium incidit, & una, vel alia pœna puniri poteſt. *Lud. Rom. 323.* ¶ Publicam, Sacram, vel Religioſam rem ſubtrahens, vel ipſi opem præſtans, capite punitor. *§. item lex Julia, Inſtit. de public. judic.* ¶ Ingrediens Eccleſiam cum Sacra miniſteria celebrantur, Epiſcopo, aut Clericis, vel miniſtris aliis Eccleſiæ injuriam aliquam inferens, & ſacra miniſteria conturbans, aut celebrari prohibens, punitur: idem ſi turbaverit Litanias. *§. ſi quis cum ſacra miniſteria, Authen. de Sanctiſſim. Epiſcop.*

TITULUS TRIGESIMUS NONUS.

De crimine inceſtus.

DE hoc crimine *vide per tot. tit. ff. & C. ad leg. Jul. de adult. Azo. in ſumma tit. C. de inceſt. nupt.*

Cap. I. Quando committatur.

Inceſtus inter quas perſonas committatur, & qualiter puniatur, *Clar. in ſua pract. crim. §. inceſtus.* ¶ Ratio ſanguinis repellit ſuſpicionem inceſtus: ideo non eſt præſumendum contra fratrem, & ſororem ſimul in eodem lecto jacentes. *Cuv. conſ. 321.*

Cap. II. Quæ ſit pœna.

Inceſtus de jure Canonico, an puniatur pœna inceſtua de jure civili, quæſtio ingens eſt inter Doctores, ſed pars negativa videtur verior. *Vincent. de Franc. deciſ. 240. part. 2. num. 15.* ¶ Inceſtus crimen licet adulterio gravius ſit, levius tamen punitur. *Pet. Roy. deciſ. Lit na. 3. num. 400. in deciſ. diverſ. tom. 2. fol. 404.* ¶ Si abſolutus ab adulterio proximitatis prætextu, poſtea cum ea matrimonium contrahat, ex hoc juris, & de jure videtur naſci præſumptio, ex qua de primo adulterio (de quo fuerat abſolutus) poterit condemnari. *Pet. de Raven. ſing. 19.* ¶ Ex illicito coitu contrahitur affinitas, quod intellige, quod ad impedimentum matrimonii, ſecus autem quoad puniendum: nam inceſtus pœna non punitur, qui cum una muliere ſecrete concubuerat, deinde aliam ſororem palam in uxorem duxerit. *Hippol. ſingul. 254.* ¶ Si quis eam (cum qua nuptias contrahere non poteſt) corruperit, in inſulam deportandus eſt. *l. 5. ff. de quæſt.* ¶ Illicitas contrahentes nuptias, pœna exilii puniuntur, & ſubſtantia eorum liberis extantibus applicatur, vel Fiſco. *vide §. 1. Authen. de inceſt. & nefar. nupt. & cap. unic. quæ ſint Regal. Princip. in uſib. feud.*

Cap. III. Qui ſint effectus.

Concubinatus inceſtuoſus eſt caſus diverſus à caſu, *auth. inceſt. C. de inceſt. nupt.* ideo hoc caſu bona publicantur, & applicantur Fiſco; & non proximioribus. *Jo. Papon. lib. 24. tit. 13. arreſt. 2.*

TITULUS QUADRAGESIMUS.

De maleficiis, mathematicis, & ſortilegiis:

HAbemus etiam tit. de malef. & mathemat. *in corpore juris.*

Cap. I. Maleficium. Quæ ſit pœna.

Crimen veneni deteſtabile, & longe gravis homicidio, & vendens, & emens venenum punitur, licet mors non ſequatur. *Gmm. vot. 3.*

Incantatio. Aſtrologia.

De materia hujus tit. *vide in obſ. 73. Senat. Thol. deciſ. diverſ. fol 266. Papon. lib. 22. tit. 3.*

Cap. II. Quando permiſſa.

Aſtrologia tunc eſſet prohibita, quando quis in ea uteretur incantationibus, & divinationibus diabolicis, vel prædiceret futura ex certa ſcientia, imponens neceſſitatem futuris contingentibus per curſum aſtrorum; alias ſecus, *vide Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 4. num. 27. & ſeqq.* ¶ Incantationes pro fructibus conſervandis, an admittantur. *vide Ozaſ. in ſua diſputat. an Principi Chriſtiano fas ſit, &c. num. 21.* ¶ Non licet uti arte magica, & ſimilibus. *Bart. in l. unic. C. de Theſ. lib. 10.*

Sortilegia.

De crimine ſortilegiorum *vide per Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 388.*

Cap. III. quæ ſit pœna.

De ſortilegis dæmones invocantibus, & utentibus incan-

Digitized by Google

incantationibus, *vide in antiq. conſtitut. Sabaudiæ, tit. de hæret. & ſortileg. lib. 1.* ¶ Divinatores & ſortilegi aliter puniuntur de jure Civili, aliter de jure Canonico, *vide Lud. Rom. ſing. 667.*

TITULUS QUADRAGESIMUS PRIMUS.

De legibus, & conſtitutionibus Principum.

Lex, conſtitutio, jus, ordinatio, ſtatutum, gloſſa. Quæ ſit origo legis. Quando dicatur lex, jus, & ordinatio, vel non.

A Tempore Adæ usque ad tempus noſtrum novem fuerunt leges, & quæ ſint, & de origine ipſarum, & quomodo ſerventur, & de jure Divino, & humano, *vide per Maran. in ſuo Spec. de ordine jud. part. 3. tit. judicium unde originem produxerit. fol. 17.* Et quæ jura hodie obſerventur. *vide ibid.* ¶ Dicitur ex lege quid eſſe, quando eſt ex ratione ipſius legis: & ita diſpoſitum cenſetur, quod deciditur per rationem, ſicut illud, quod deciditur per verba. *§. 1. Inſtit. de legit. patr. tut.*

Quando dicatur lex.

Decretum conditum à Comite, vel Marchione habente dignitatem perpetuam jure proprio, & ad ſuos deſcendentes tranſmiſſibilem, dicitur jus Civile, & pro lege perpetua obſervandum eſt, maxime ſi fuerit confirmatum per Vicarium Imperii. *Roland. conſil. 86. vol. 1.* ¶ Quid ſit conſtitutio Principis, & Princeps tribus modis jus conſtituere poteſt. *Rebuff. in conſtit. Reg. gloſſ. 2. fol. 15.* ¶ Jus publicum dicitur, quod omnibus patet, & ad publicam burſam pertinet. *Bartol. in Rubr. C. de jure Fiſc. lib. 10.* ¶ Contractus principum pro lege habentur. *Ozaſ. deciſ. 141. num. 6 & l. penult. C. de donation. int. vir. & uxor.* ¶ Quando ſententia Principis habeat vim legis, *vide Rot. Genu. deciſion. 104. n. 10. Afflict. deciſ. 96. num. fin.* ¶ Adjudicatio in his, quæ ſunt mixti imperii, pro legis actione venit. *Alciat. lib. 3. cap. 2.*

Jus.

Jus correctorium dicitur, quando in totum corrigitur, & tollitur; exorbitans, quando in aliquo derogatur. *Cravet. conſil. 291. num. 4.* ¶ Jus omne poſt legem duodecim tabula. dicuntur novum. *Bart. in l. 3. ff. petit. hæred.*

Vel non.

Jus Longobardorum non eſt lex, neque ratio: ideo receſſit ab aula, ſed in quibus Regnis ſervari debeat, *vide in Spec. p. 3. tit. jud. unde orig. produx. Marun. n. 95.*

Ordinatio.

Ordinationes, quæ ſint, & ordinare quid ſit. *Rebuff. gloſſ. 3.*

Cap. I. Quibus modis intelligatur, & attendatur, vel non.

Lex juſta, & obſervatione digna tunc creditur, atque exiſtimatur. cum in ſui eſſentia, ſeu materia juſta eſt, & eam Princeps ferre voluit, ac demum illam ferre potui: non enim unum ſine altero in legis juſtæ conſtitutione eſſe poteſt: ſed quando alias dicatur juſta, & quas qualitates lex, ſeu decretum Principis habere debeat, *vide per Menoch. conſil. 350. lib. 4.* ¶ Lex, ſive conſtitutio eſſe debet juſta, poſſibilis, minime dura, & honeſta. *Sol. in conſt. antiq. gloſſ. 2. in proem. ibid. num. 27.* ¶ Erubeſcimus, cum ſine lege loquimur. *§. conſideremus, Authen. de trien. & ſemiſ.* ¶ Lex ſemper eſt certa de eo, quod eſt certum in rerum natura. *Bart. in l. 83. ff. de acquir. hæred.* ¶ Rubrica ſi eſt generalis, lex etiam generalis intelligitur. *Bart. in l. 1. C. de capit. lib. 10.* ¶ Lex omnis debet eſſe de caſu dubitabili, quod intellige, quoad nos; ſecus quoad legialatorem, cujus reſcriptum non babet dubitationem. *Marc. de Mant. ſing. 39. vide tamen ſing. 123. ibid.* ¶ Lex, vel ſtatutum diſponens aliquem omnino privari jure ſuo, ſive omnino liberari, intelligitur ipſo jure: idem, ſi diſponat, per verbum præteriti temporis, vel præſentis imperativi, *vide Aluiſ. de Albert. ſing. 42.* ¶ Ubi eſt eadem ratio, idem jus. *l. unica. §. hoc interdictum. ff. de font.* ¶ Lex indeterminate loquens circa locum, & tempus, debet intelligi de omni loco, & tempore. *Bart. in l. 1. ff. de alea luſu, & aleat.* ¶ Ex diverſitate locorum, non debet induci diverſitas juris. *in l. fin. C. de temp. integr. reſt.* ¶ Pœna legalis, ut committatur, requiritur, quod quis pervenerit usque ad ſententiam; ſecus in conventionali, & ſic mitius agitur cum lege, quam cum homine. *Bart. in l. ſi quis major. C. de tranſact. vide eundem in l. 16. ff. de jure patr.* ¶ Lex quando requirit actum cum aliqua qualitate, non ſufficit actus ſine qualitate, nec qualitas ſine actu. *Bart. in l. 7 §. cum hoc. ff. quibus ex cauſ. in poſſeſſ. eat.* ¶ Ubi lex pluribus aliquid defert, cuilibet ipſorum inſolidum deferre intelligitur, *ſcribunt Doctores in l. 4. §. Cato. ff. de verb. obligat.* ¶ Statuta, vel leges debent eſſe breves. *Sola. in conſt. atiq. Sabaud. in proœm. gloſſ. 2. num. 32.* ¶ Lex ſemper loquitur. *Bart. in l. 5. C. de hæret. & in l. 13. §. ſuperfluum. de dam. infect.* ¶ Quando lex requirit actum, & limitationem, non ſufficit actus ſine limitatione, nec limitatio ſine actu, *l. 7. §. cum hoc edictum. ff. quibus ex cauſ. in poſſeſſ. eat.* ¶ Lex debet intelligi ſecundum naturam tituli, ſub quo poſita eſt. *Bart. in l. 4. C. de tranſact. num. 7. in l. 4. C. de integr. reſtitut. in l. 18. ff. ſi ſervit. vend.* ¶ Liberalior eſt lex cum eo qui ignorat, quando ſit invadendus, quam cum eo qui poteſtatem habet agendi quando vult. *l. 5. §. fin. ff. de dol. mal. except.* ¶ Quando eſt oppoſitum tempus, à quo habet lex, vel conſtitutio ligare, non expectatur tempus duorum menſum, *Vincent. de Franc. deciſ. 360. part. 2.* Sed banni, ſeu conſtitutio, in quo loco attendatur, *vide ibid.* ¶ Verba generalia ſunt intelligenda, ne contradicant alteri legi. *Bart. in l. ſolent. §. non vero. ff. de offic. Proconſ.* ¶ Verba legis quamvis generalia, univerſalia, & geminata, recipiunt interpretationem, & limitationem laudabilem, etiam verba impropriando, & cum temperamento Juſtitiæ. *Ozaſc. deciſ. 169. n. 6. vide gloſſ. in §. hæc autem, Inſtitut. de pen. tem. litig.* ¶ Etiam ubi lex non diſtinguit, nos tamen diſtinguere debemus, auctoritate alterius legis. *Ozaſ. d. deciſ. 31. n. 18. vide Bart. in l. ff. de offic. Præſid.* Ideo lex generaliter loquens declaratur, & limitatur per aliam legem. *Ozaſ. deciſ. 167. n. 17. vide gl. in l. 10. ff. de Publicia.* ¶ Quodlibet verbum (etiam minimum) in quavis diſpoſitione, debet cenſeri appoſitum cum myſterio, & ut aliquid operetur. *Ozaſ. deciſ. 141. n. 4.* ¶ Diſpoſitio legis intelligitur, prout conſuetum eſt fieri. *Put. dec. 355. lib. 3.* ¶ Lex in dubio debet intelligi de actione, quæ tractatur in tit. *Bart. in l. ſi hominem. ff. de ſolution.* ¶ Quando lex indiſtincte loquitur, indiſtincte debet intelligi. *l. 20. §. ait Prætor. ff. de oper. nov. nunc.* ¶ In conflictu opinionum, adhærendum eſt diſtinguenti. *Rot. Gen. dec. 20.*

Conſtitutio.

Conſtitutio quando dici poſſit favorabilis, *vide Venuſ. deciſ. 15. part. 2.*

Jus.

Jus Civile reſpicit rigorem, jus vero proprium, reſpicit æquitatem. *Guid. Pap. ſing. 209.*

Quibus modis attendatur.

Ubicunque aliquid diſponitur de jure Codicis, & jus Canonicum approbat illud referens, & faciens mentionem de illa lege Codicis, quamvis poſtea de jure Civili, & de jure noviſſimo Authent. corrigatur illa lex Codicis, nihilominus de jure Canonico attenditur jus Codicis, & non jus noviſſimum Authenticorum. *Pet. Genur. ſing. 28.*

Cap. II. Quibus modis extendatur, trahatur, vel non.

Lex nova trahitur ad præterita, quatenus pendet de futuro, non quatenus robur, & perfectionem recipit pro tempo-

tempore præterito. *l. penult. C. de uſur.* ¶ Lex debet extendi per identitatem rationis. *Bart. in l. 4. C. quibus ex cauſis majoret.* ¶ Lex pœnalis, & odioſa extra propriam ſignificationem extenditur, favore Reipubl. *Bart. in l. 7. C. de agric. & cenſit. lib. 11. num. 4.* ¶ Pœnalis lex, quæ tendit ad favorem Reipub. ita extenditur, ſicut favorabilis. *Corſet. lit. E. ſing. extenſion.* ¶ Dicta in lege extenduntur ad omnes res, caſus, & perſonas, in quibus eſt eadem ratio. *Bart. in l. 22. §. ait Senatus. ff. de petit. hæred.* ¶ Lex nova (etiam correctoria) diſponens in uno ex æquipollentibus à lege antiqua, extenditur ad alterum. *Ozaſ. deciſ. 147. num. 10.* ¶ Lex nova loquens in uno caſu, extenditur ad alium, in quo militat eadem ratio. *Bart. in l. 13. §. de filio. ff. de ſerv. corrupt. vide eundem, in l. ſi conſtant. ff. ſolut. matrim. n. 38.* ¶ Lex loquens per dictionem taxativam, extenditur per aliam legem habentem ſimilem rationem, & quando per hominem poſſit extendi, *vide Bart. in l. ſi conſtante. ff. ſolut. matrim. num. 42.* ¶ Cauſa evitandæ abſurditatis, debet fieri extenſio legis ad caſum non expreſſum habentem ſimilem rationem. *l. 13. ff. de teſtib.* ¶ Ubi eſt eadem ratio, ibi lex extendi debet ad ulteriores caſus, cum lex quandoque utatur vocabulis exempli cauſa dandi. *l. 1. §. quod. vulg ff. de vi, & vi armat.* ¶ Lex quamvis pœnalis loquens in viro, trahitur ad uxorem. *Ozaſ. deciſ. 31. n. 11.* ¶ Item extenſio in decretis diſtinguentibus, ſeu limitantibus jus commune, licite fieri poteſt, *Ozaſ. deciſ. 22. num. 10.* Et etiam in exorbitantibus limitatoriis, ſive pœnalibus licita eſt, ubicunque identitas rationis intervenit. *idem Ozaſ. deciſ. 31. num. 10. vide tamen Afflict. deciſ. 21. num. 7.* ¶ Extenſio an admittatur de uno caſu ad alium, ubi lex eſt pœnalis, & correctoria, *vide Ozaſ. deciſ. 147. num. 3. & Jaſ. de act. in §. ſequens illa diviſio, num. 7.* ¶ Extenſio etiam in correctoriis admittitur, ubi per extenſionem reditur ad jua antiquum. *idem Ozaſ. d. dec. 147. n. 20.* Vel commune. *Gnm. deciſ. 92. n. 15.* Nam lex nova quantumcunque odioſa, & pœnalis, debet extendi ſecundum regulam juris antiqui. *Bart. in l. 2. ff. qui petant tutores.*

Vel non.

Diſpoſitio legis, ſciant. C. de legit. hæred. ſtricte debet intelligi, & non poteſt extendi. *Bart. in l. 2. ff. qui pet. tut.* ¶ Proviſio legis contra jus commune non extenditur ultra illud, quod lex exprimit, licet eadem ſit ratio. *l. 65. §. de viro. ff. ſolut. matrim.* ¶ Extenſio in correctoriis (etiam ex eadem ratione) licita non eſt. *Ozaſ. deciſ. 21. num. 13. Gnm. deciſ. 92. num. 13. gloſſ. & DD. in authen. quas actiones, C. de Sacroſanct. Eccleſ.* Tamen extenſio fit, etiam in correctoriis, ex identitate rationis, quando materia eſt favorabilis. *Cravet. conſ. 291. n. 4.* ¶ Lex non debet extendi ratione identitatis, quando induceretur correctio. *Bart. in l. Gallus. §. ille caſus. ff. de liberis & poſthum.* ¶ Lex ad caſus raro contingentes, non adaptatur. *Caſſad. deciſ. unic. de acquir. rer. dom.*

Conſtitutio.

Conſtitutio etiam odioſa, ſi concernit favorem Reip. extenditur ad ſimilem caſum. *Fely. conſ. 18. n. 14.* idem, ſi concernat favorem animarum. *ibid.*

Cap. IV. Quando reſtringatur lex, vel non.

Lex ſimpliciter loquens reſtringitur, ne ſequatur abſurdum. *Bart. in l. 6. §. pare. de iis, qui not. infam.* ¶ Lex generaliter loquens, non poteſt per hominem reſtringi; ſed bene per aliam legem, cauſa contrarietatis evitandæ. *Bart. in l. 12. ff. qui, & à quibus manum. liber. non fia.*

Vel non.

Lex, quæ generaliter loquitur, ex defectu rationis non reſtringitur, ut lucri amiſſio evitetur. *l. 12. ff. qui, & à quibus manum.*

Cap. V. Quando declaretur.

Una pars legis, ſive ſtatuti, per aliam declaratur. *Ozaſ. deciſ. 167. num. 11.*

Cap. VI. Quibus modis allegari poſſit, vel non.

Lex correcta non eſt amplius reputanda, nec alleganda in numero legum. *§. in perſonum quoque, Inſtitut. de action.* ¶ Quando Rubrica eſt generalior nigro, an tunc allegatur pro lege, & habeat vim legis, *vide DD. in l. 1. ff. ſi cert. pet.* ¶ Lex habens plures intellectus, non meretur ad deciſionem cauſarum allegari. *Ozaſ. deciſ. num. fin. Rebuff. in conſt. Reg. in proœmio, gl. 5. n. 3. vide tamen Gulıel. Caſſad. deciſ. unic. tit. de acquir. rer. domin.*

Jus.

Jus non ſcriptum debet allegari & probari; ſecus in jure ſcripto. *Bart. in l. 2. C. ſi contra jus, vel utilitatem publ. num. 12.*

Cap. VII. Quando corrigi, & derogari poſſit, vel non.

Legis ratione correcta, corrigitur & ipſa lex. *Marc. de Mant. ſingul. 69.* ¶ Lex corrigens in uno ex correlativis, intelligitur corrigere in alio. *Bart. in l. 4. C. eod.* Sed lex nova corrigens in uno, non corrigit in alio ſimili, licet ſit eadem ratio. *Bart. conſ. 2. vol. 1.* ¶ Correctio legis non inducitur ex identitate rationis, niſi quatenus in lege ſit expreſſum. *Bart. in authent. cui relictum. C. de indict. viduit. tollend.* ¶ Derogatur legi, aut abrogatur: derogatur cum pars detrahitur, abrogatur cum prorſus tollitur. *l. 102. ff. de verb. & rer. ſign.*

Statutum.

Statuta, vel leges antiquæ, cur reformentur, vel corrigantur, *vide D. Sol. in antiq. conſt. Sabaudiæ, in proœmio, gloſſ. 2. n. 24. fol. 4.*

Cap. VIII. Qui derogare poteſt.

Papa poteſt derogare conſtitutionibus prædeceſſorum ſuorum. *c. unic. §. penult. & ibid. gl. in proœm. Decr.* ¶ Pactum privatorum, juri publico non derogat. *l. inter ff. de pact. & l. 28. ff. de reg. jur.*

Cap. IX. Qui ſint intellectus legum. Quando habeat locum lex.

Intellectus ad legem (ſi ſunt plures) ille dicitur bonus, qui per alias rationes, vel leges, probatur. *Bart. in l. 3. ff. de reb. dub.* ¶ De intellectu l. 1. C. de edendo, *Facbin. lib. 11. c. 85.* ¶ Ad l. prætor ait ff. de edendo quatenus de ſervo loquitur argentario. *ibid. c. 86.* ¶ Defenſio. l. inter claras. C. de ſumma trinitate, & fide Catholica adverſus Fran. Hot. hæreticum. *idem lib. 8. c. 1.* ¶ Vera interpretatio. l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acq. poſſeſſ. *Facbin. lib. 8. cap. 6.* ¶ Ad l. un. C. uti poſſidetis. Quia illorum verborum ſenſus ſit ſatisdationis, vel transferendæ poſſeſſionis. *ibid. lib. 8. cap. 14.* ¶ Ad l. 3. & 5. C. finium regun. & ad l. ult. eod. tit. *Facbin. lib. 8. cap. 35.* ¶ Ad l. majorib. 3. C. communia utriuſque judic. *ibid. 36.* ¶ Ad l. 1. C. de ſacroſanct. eccleſ. *ibid. c. 39.* ¶ Ad l. 3. §. 1. & l. de pupill. 9. §. ſi plurium. ff. de nov. oper. nun. *ibid. c. 46.* ¶ Ad l. ſi prius ff. de nov. oper. nun. *ibid. cap. 47.* ¶ Ad l. un. C. de non. oper. nun. *ibid. c. 48* ¶ Ad l. un. ff. de remiſſio. ¶ Ad l. cum poſt §. gener. ff. de jur. dot. *ibid. c. 75.* ¶ Ad l. fundum. l. fund. ff. de except. *Facbin. lib. 12. cap. 1.* ¶ An l. ſi quis major. C. de tranſactionibus locum ſolum habeat in tranſactione, non in aliis contractibus. *Facb. lib. 12. cap. 44.* affirmat.

Quando habeat locum.

In exorbitantibus diſpoſitum in uno caſu vero, non habet locum in ficto. *Ozaſ. deciſ. 21. n. 15.* ¶ An l. ſi quis argentum. §. fin. C. de donat. habeat locum in pacto de donando. *Facbin. lib. 11. cap. 24.* affirmat. *ex verbis legis ibi*, & neceſſitatem imponi, & etiam tradere. ¶ An l. C. de reſcin. vend. contra ſingularem ſucceſſorem locum habeat re perempta. *Facbin. lib. 2. contr. c. 18.* ¶ An l. 2. locum habeat in emptore ultra dimidiam juſti pretii læſo, & quomodo conſideranda ſit læſio, ex parte ejus, *Andr. Facb. lib. 2. contr. c. 16.*

Statutum.

Statutum in uno æquiparatorum, habet locum & in alio. *§. unic. de Inſtit. de legit. parent. tutel.*

Cap. X. Qui condere poteſt legem.

Legem Princeps ſolus condere poteſt, tamen cum in legibus, aut conſtitutionibus condendis conſideratio adhibeatur, Procerum conſilium, ac inde Senatorum, ſeu Sacri Concilii Principis ſuffragium requiritur. *Sola in antiq. conſtitut. in proœm. gloſſ. 2. num. 36.* Quia poſtquam ſemel factæ, & promulgatæ ſunt, de ipſis amplius determinandum non ſit: ſed ſecundum ipſas indicandum, ac quamvis duræ obſervandæ. *idem D. Sol. ibid. num. 37. Maran in ſuo Spec. de ord. jud p. 3. fol. 34. num. 102. tit. judicium unde origin. produxerit.* Nam per ſapientes Reges regnant, & legum conditores juſtæ decernunt: hinc eſt ſolemnitas illa ſcilicet, ut lex etiam cum conſilio Procerum edita; ante illius tamen promulgationem per Excell. Senatum examinetur, quæ examinatio interinatio appellatur. *idem Sol. ibid. num. 42. & 43.* ¶ Dominus recognoſcens Superiorem, licet habeat facultatem ordinandi, tamen non poteſt facere pragmaticas contra diſpoſitionem juris communis, præſertim in præjudicium ſubditorum. *idem Rol. conſil. 22. num. 7. vol. 2.*

Cap. XI. Quibus modis variari, recedi, tolli, caſſari poſſit, vel non.

Secundum varietatem temporis, jura variantur. *c. pen. ex. de conſang. & affinit.*

Recedi.

Quotieſcunque ex verbis legis ſimpliciter intellectis, reſultat iniquitas, tunc à verbis receditur, & mens ſervatur. *l. 15. §. aliud ff. de excuſat. tut.* ¶ per proviſionem hominis ſpecialem, non receditur à proviſione legis communis. *Bart. in l. 2. C. de jure emphyt. n. 12.*

Tolli.

Lex tollitur per abuſum, vel per uſum contrarium. *§. ſed veteres, Inſtitut. de noxal. action.* ¶ Proviſio hominis, tollit proviſionem legis. *§. cum quis. l. 15. ff. de precario.* ¶ Proviſio hominis, non tollit proviſionem legis pleniorem. *Ozaſ. deciſ. 141. num. 11.* ¶ Lex quando tollatur per deſuetudinem, *vide Bartol. diſtinguentem, in §. 1. Authent. de hæred. & Falcid.*

Vel non.

Lex per non uſum minime tollitur; ſed deviando, & à retro divertendo. *Bart. in prima conſtitut. ff. §. & antea, in proœm. vide §. ſed an his, Inſtit. de Attil. tutor.* ¶ Si lex nova imponat pœnam novam pro delicto, non tollitur pœna antiqua. *Guid. Papa. ſing. 874.* ¶ Sufficit allegare rationem naturalem, ut pro lege habeatur. *Guid. Pap. ſing. 653.*

Conſtitutio.

Conſtitutio cum decreto tollitur per non uſum, vel ſaltem per contrarium uſum, *Put. dec. 1. lib. 1.* ¶ Conſtitutio non cenſetur ſublata non per uſum, ſi non probatur contrarius uſus, & allegans tenetur probare. *Venſ. deciſ. 200. part. 1.*

Vel non.

Conſtitutiones Principia tolli non poſſunt per non uſum inferiorum, vel ex contrariis actibus, ſine experſſo Principis conſenſu, qui probari debet. *Venſ. deciſ. 204. part. 3.*

Non caſſatur.

Conſtitutione caſſata, non caſſatur ejus effectus prius editus, niſi in caſſatione diceretur, ut conſtitutio habeatur pro imperfecta, *Ant. Corſet. in ſuis ſing. lit. C. ſing. caſſat.*

Non recedatur.

A jure communi non eſt recedendum, niſi pactum in contrarium reperiatur. *l. 2. C. de naut. fen.*

Cap. XII. Qui ſint effectus legis.

Forma inducta à lege, vel ſtatuto, à partibus remitti non poteſt. *Ozaſ. deciſ. 166. num. 7.* Et factum contra legem, vel ſtatutum, pro non facto habetur, *Rom. Genu. dec. 3. num. 19.* ¶ Si de extravaganti dubitetur, an Decretalis ſit authentica: aut juri conſona eſt, & tunc judicatur ſecundum illam, aut diſſona, & tunc Papa conſulitur, *cap. 7. ex. de fid. inſtr.* ¶ Ordo literarum non attenditur, quando eſt contra mentem legis. *Bartol. in l. 2. C. de jurejur. propt. calum. dan. n. 19.* ¶ Lex Imperatorum Eccleſiaſtica jura diſſolvere non poteſt. *c. 1. & 2. diſt. 10. & ibid. per tot.* ¶ Quando mens legis eſt certa, de ordine non curatur. *l. 5. §. fin. & l 6. ff. de ſolutio, & liberat.* ¶ Qui falſis utitur conſtitutionibus, vel legibus, quæ nullum habent auctorem juſtum, aqua, & igni interdicitur. *l. fin. ff. ad leg. Corn. de falſ.* ¶ Factum legis excuſat negligentiam hominis. *l. fin. C. ſi mancip. & ita fuer. alien.* ¶ In actu, quem quis facit contra legem, non habet beneficium legis. *§. ſi ignominioſam. l. 48. ff. de rit. nupt.* ¶ Obſervatio declarat locorum dubitationes, & ſupplet verba omiſſa: & lex non obſervata, nullas habet vires: idem in proclamatibus, *gl. 5. Rebuff. in conſtit.* ¶ Prohibitio legis ſimplex, quando inducat, quod factum ſit ipſo jure nullum, *vide Bart. in l. 9. ff. de divort.* ¶ Ex tacita legis ratione, non poſſumus perimere formā ipſius legis, in caſibus formaliter diſpoſitis. *l. 12. ff. à quibus in addic.* ¶ Verba legalia ſignificant habilitatem, & potentiam, licet ſemper non poſſint ſignificare. *gloſſ. in verbo, utroque, §. igitur, Inſtit. de oblig. qua ex quaſi contr. naſc.* ¶ Adverſus naturale jus nulli quicquam agere licet. *cap. quæ contra, diſt. 8.* ¶ Ex lege correcta poteſt arg. ſumi, ſi ſit in corpore juris incluſa, alias ſecus. *Bart. in l. unic. C. de lat. liber. tollen.* ¶ Falſi pœnam incurrit, qui leges correctas ad cauſarum deciſionem allegat, ſecus ſi gratia inſtructionis. *Natt. conſil. 591. n. fin. & Pet. de Raven. ſing. 204.* ¶ Lex ligat in foro conſcientiæ. *Gaſp. Cab. Milleloq. 296. & 612.* ¶ Natura legis eſt dare formam futuris, & non præteritis: ſed quid, quando actus eſt in parte geſtus, & in parte gerendus, an conſtitutio ſuperveniens habeat locum in parte gerenda, *Corſet. litera L. ſing. lex.* Lex enim futura reſpicit ex ſua natura. *Put. deciſ. 407. lib. 1. vide Hier. Mag. deciſ. Luc. 88. & Andr. Gayl. obſ. 9. lib. 2.* ¶ Legis beneficio non gaudet, qui incidit in ipſam legem. *Bart. in l. fin. §. ſin vero. C. de jure delib.* ¶ Si pendente judicio inter duos fiat nova lex, Judex debet illam cauſam ſecundum novam legem terminare. *Guid. Pap. ſing. 337.* ¶ Legis verba, ubi ad Judicem referuntur, ex illis oritur officium Judicis; ſed quomodo dictum debeat intelligi, & declarari, *vide Matth. Matheſ. ſingul. 80.* ¶ Æquitatem ſcriptam rigori ſcripto præferri deciſum reperitur: ſed rigor ſcriptus æquitati non ſcriptæ præfertur, niſi æquitas ſcripta in genere per modum regulæ ſcripta ſit; quia tunc præfertur etiam rigori ſcripto in ſpecie. *Hippol. ſing. 685. Bart. in l. 1. C. de legib.* ¶ Quomodo accipiendum ſit quod dicitur æquitatem rigori præferendam eſſe, *Andr. Fach. lib. 1. contr. c. 3.* ¶ Judex non tenetur judicare ſecundum deciſiones Rotæ; quia non ſunt approbatæ à Papa *Caſſad. dec. 17. n. fin. tit. de præbend.* ¶ Quando lex reſiſtit, facit, ut actus etiam pius ſit ipſo jure nullus. *§. 1. Inſtit. quib. ex cauſ. man. non licent.* ¶ Lex, ſeu conſtitutio generalis, quando ligare incipiat, an à die ſcientiæ, vel poſt duos menſes à die publicationis, *vide Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 185.* ¶ Cauſæ quæ, ſeu rationes appoſitæ in lege, ſi una ceſſat, & alia remaneat, remanet etiam juris diſpoſitio. *Bartol. in l. 115. ff. de verb. oblig. n. 15.* ¶ Verba enunciativa prolata à lege, quando inducant diſpoſitionem, *vide Jaſ. de act. in Rub. n. 5. & 6.* ¶ Quando plures leges concurrunt ad unum effectum, ſi ceſſat una remanet virtus alterius. *l. 87 ff. de hæred. inſtituen.* ¶ Lex quando non reſpondet quæſtioni propoſitæ, videtur determinare pro ea parte, quæ ultimo ponitur. *Bart. in l. 31. ff. depoſiti.* ¶ Quanta ſit legis auctoritas, vide per eundem, *ibid. gloſſ. 4.* Obſervere

quid

quid ſit, & obſervatio jus declarat. *Rebuff. gloſſ. 5. in conſtit. Reg.*

Juris.

In re non deciſa à legibus Civilibus, ſtatur juri Canonico. *Cravet. conſ. 315.*

Conſtitutionis.

Conſtitutione Principis noviter edita, in aliquo non derogatur conſuetudinibus, niſi de illis expreſſe fiat mentio, vel ſint multum vulgares. *Marc. de Mant. ſing. 233.* ¶ Publicatio conſtitutionis in una Provincia facta, non ligat exiſtentes in alia Provincia, ubi non eſt facta publicatio, dato etiam, quod fuerit facta in Curia Regis, vel Imperatoris. *idem Ozaſ. dec. 141.* ¶ Quoties nova conſtitutio aliquid circa negotii, vel contractus ordinationem diſponit, tunc ſemper mores, & conſuetudines, quæ tempore contractus extiterunt, non quæ poſtea introducuntur, conſiderari debent. *Andr. Gayl. obſ. 9. lib. 1.* ¶ Conſtitutio Pontificis ſolum Romæ publicatur, & ligare incipit poſt tempus Judicis arbitrarium. *Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 185. n. 8. & 10.* Et Authent. ut novæ conſtitutiones, &c. non habet locum in conſtitutionibus Pontificum. *Menoch. lib. 2. conſ. 185.* ¶ Juri Civili ſtamus, (etiam in foro Canonico) ſi deciſum eo jure eſt, de jure Canonico dubium. *Menoch. de Arbitr. lib. 1. q. 74. n. 53. & caſ. 184. n. 12. vide Cabal. Milleloq. 621.*

Statuti.

Filiæ, & ſorores Comitis condentis ſtatutum, ligantur ipſo ſtatuto, ſicut alii de Populo. *Rol. conſ. 86 n. 51.* ¶ Conſuetudines feudorum, præferuntur juri communi in cauſis feudalibus, quando conſuetudo, & uſus feudorum ſunt rationabiles, & quando reperitur expreſſe deciſum per uſus feudorum. *Mann. in ſuo Spec. part. 3. n. 88. fol. 31. eo. tit. judicium unde orig. produx.*

Cap. XIII. Quibus modis ceſſat, valeat.

Ubi deficiunt verba legis, deficit legis diſpoſitio. *l. 4. §. toties. ff. de dam. infec.* ¶ Ceſſante ratione legis, ceſſare debet & ipſa lex. *Ægid. Bellam. concl. 631.* ¶ Neceſſitas legi præjudicat. *l. 11. §. quoties. ff. de muneribus & honor.* ¶ Ceſſante ratione legis, ceſſat ejus effectus. *l. adigere. §. quamvis. ff. de jurepatr. & l. 33. ff. de pact.* ¶ Edicta, & proclamata pœnalia expirant, remoto, vel mortuo Judice, aut Domino, qui proclamata fecit. *Rol. conſil. 38. vol. 3.* ¶ An conſtitutio laici inferioris Imperatore, etiam in favorem Eccleſiæ facta, quo ad ipſum valeat, ſi præceptiva, ſeu inhibitiva ſit, & quid, ſi ſit ſimpliciter permiſſiva, *vide Ludov. Roma. ſing. 447.*

Cap. XIV. Quibus modis ſervanda, tenenda ſit lex.

Jura, & leges in qua Civitate legi debeant, *vide Franc. Marc. q. 349.* ¶ Leges à Canonibus approbatæ, ſervandæ ſunt. *n. 62. Rebuff. in conſt. Reg. gloſſ. 1. in proœm.* ¶ Leges Imperatorum non fuerunt receptæ in Regno Franciæ: ideo non ſervantur in ipſo Regno; ſed ſolum ſervatur ratio legum, non eo, quod leges hoc dicant, nec, quod Imperator hoc ſtatuerit, ſed quia ratio ſic vult, à qua nemo ſubduci poteſt. *Rebuff. in conſt. Reg. n. 20. d. gl. 5.*

Jus.

Ubi jus Civile, & Canonicum contradicunt, ſervandum eſt jus Civile, in foro civili, & Canonicum, in foro Canonico. *Ozaſ. deciſ. 152. n. 6. 7. Capic. dec. 201. vide Bart. in l. 12. C. de Sacroſanct. Eccleſ. & gl. in cap. 10. ex de teſtam.* ¶ Jus Divinum, & Canonicum, & non Civile ſervandum eſt, ubi tractatur materia concernens peccatum. *Ozaſ. in ſua diſp. an Principi Chriſtianor. &c. n. 11 Rebuff. in conſtit. Reg. in proœm. gl. 5. n. 120.* Et ſuper hac quæſtione, an jus Civile, & quando cedat juri Canonico, ſcribuntur plurea regulæ *ibid. per Rebuff. n. 121. & ſeqq. vide Cabal. Milleloq. 620.*

Ordinatio.

An omnes Regis ordinationes ſervari debeant, & à quibus, & quid de perſonis Eccleſiaſticis, *vide Rebuff. n. 49. in conſtit. Reg. gl. 1. in proœm.* ¶ Ordinationes juſtæ conſcientia ſervari debent, ſed inter duas contrarias, quæ magis ſervari debeat, & quomodo derogent juri communi, *Rebuff. conſtit. Reg. gl. 5 n. 137.*

Gloſſa.

Gloſſæ opinio non eſt contemnenda, ubi Doctores communiter non concludunt contra eam. *Afflict. deciſ. 21. n. 4.* Imo gloſſæ auctoritas communiter non reprobata omnibus aliis antecellit, *idem Afflict. deciſ. 384. n. 3.* Et in magnis dubiis ſemper eſt tenenda gloſſæ opinio, *ibid.* ¶ Gloſſa referens duas opiniones, & nullam expreſſe approbans, ultimam tenere videtur. *Jaſ. de act. in §. ſed iſta, n. vide Ant. Corſ. in ſuis ſingularibus, litera Oſſ. ſing. opinio.* Niſi prima ſapiat æquitatem, & ultima rigorem. *Hippol. ſing. 631. vid. etiam Vinc. de Franc. deciſ. 221.*

Cap. XV. Miſcellanea.

Doctores, & gloſſæ non perſiſtentes in una opinione, ſed ad alias procedendo, videntur ultimam tenere, *Ozaſ. deciſ. 77. n. 19.* ¶ Ubi prius plures quæſtiones formatas ſequitur una concluſio, illa decidit quæſtiones præcedentes uniformiter, niſi ſit ratio diverſa. *gloſſ. in verbo, præcidium §. hic nobis ingreſſa, Authent. de hered. & Falcid. in addition.* ¶ De Concilio Generali, vel Provinciali *vide per eundem Menoch. caſ. 457. lib. 2. de arbitr.* ¶ De duplici æquitate juris, ſcripta, & non ſcripta, & quid in qualibet obſervandum ſit, *vide per Mynſing. obſ. 63. cent. 6.* ¶ Quando in perſona unius concurrunt plura jura, perinde eſt, ac ſi concurrerent in perſona diverſorum, *l. 22. ff. de his quib. ut indig. leg. auf.* ¶ Extravagante non publicata, illius datur probabilis ignorantia. *Put. dec. 281. lib. 1.* ¶ Cauſæ legum promulgandarum, multæ ſunt, *de quibus vide per Cabal. Milleloq. 611.* ¶ De conditoribus legum divinarum, & humanarum *vide in c. Moſes, diſt. 7.* ¶ De legibus, & earum virtute *vide per Bart. in l. unic. ff. de condict. ex lege.* ¶ De differentiis inter jus Canonicum, & Civile *vide in tract. Bart. de differ. int. jus Can. & Civil.* ¶ Contra tenorem legis privatam utilitatem continentis, paciſci licet. *l. 32. ff. de pact.* ¶ Plura ſunt quæ etiam partium conſenſu relaxari non poſſunt, *l. quos probibet, & ibid. gloſſ. ff. de poſtul.* ¶ Pœna, quæ ſit in eos ſancita, qui legem præcepti, vel conſilii aut urbanitatis contemnunt, *vide Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 380.* ¶ Lex, aut eſt de præcepto, aut de conſilio perfectionis, aut reverentiæ, vel de urbanitate, *ibid. Menoch. de arb. jud. lib 2. caſ. 380.* ¶ Quid ſit lex, qui poſſint condere leges, quibus ex cauſis leges fiant, & quomodo condantur, quales debeant eſſe, quæ injuſtæ dicantur, quis ſit finis legum, & an leges in foro conſcientiæ obligent. *vide plene per Rebuff. in conſt. Reg. gloſſ. 1. proœm.*

TITULUS QUADRAGESIMUS SECUNDUS.

De communi opinione.

Cap. I. Opinio. Quando attendatur, & ſecundum quam judicandum ſit.

Opinio unius Doctoris, quando eſt fulcita melioribus rationibus, attenditur, contra opinionem plurium. *§. 1. Inſt. de hered. inſtit.* Exiſtentibus hinc inde rationibus, & in dubiis, eligitur media via. *§. fin. Inſtit. de vulgar.* ¶ Ubi eſt varietas opinionum, non peccat ſequens opinionem, non veram, aut poſtea reprobatam: quia ſufficit ad excuſationem etiam ambiguitas juris, & tanta poſſet eſſe ambiguitas, quod excuſaret prudentiſſimos Juriſconſultos. *Caſſad. deciſ. 5. n. 11. tit. de conſtit.* ¶ Non debemus ſequi conſilium Imperatorum, ſi videtur nobis, non eſſe bene latum, *Caſſad. deciſ. 5. n. 11. de conſtitut. &* multo magis in gloſſ. *Bart. in l. 13. C. de ſentent. & interlocut. omn. Jud.*

Secundum quam judicandum ſit.

Secundum communem opinionem eſt judicandum: *Guid. Pap. ſing. 291. vide Caſſad. dec. 5. tit. de conſtit. n. 13.*

¶ Fal-

¶ Fallit primo,quando contra illam textus clarus, atque apertus eſſet. *Aug. Ber. quaſt.62.* ¶ Fallit ſecundo,quando notorie male dicit communis opinio, vel rationabiliter convincitur. *Abb. conſ.85. part.1.* Etiam contra gloſſam. *Guid. Pap. q. 277.* ¶ Fallit tertio, quia communis opinio non eſt attendenda,quando etiam altera opinio eſt communis,vel magis communis: & ubi non poſſet dari certa regula, eſſet locus gratificationi, & poſſet judex absque periculo adhærere opinioni, cui voluerit. *Joſeph. Lud. decſ. Luc. n. 21.*

TITULUS QUADRAGESIMUS TERTIUS.

De edictis Principum, & Dominorum inferiorum.

Generalia.

DE edicti Ducalis validitate,quo decretum erat,quod damna data cuidam Abbatiæ cenſerentur illata, & imputarentur Univerſati propinquæ, & plura circa edictum,quo diſponitur damna data in finibus alicujus municipii eſſe reſarcienda per hominea ejusdem loci. *Ozaſ. decíſ. 88.* ¶ De edictis principum, & Dominorum inferiorum,& quid decernere,& ordinare poſſint ipſi Domini, *vide Sol. in proœm. in antiq. conſt. gl. 3.*

Cap. I. Edictum, decretum. Quibus modis intelligatur, & quæ requirantur.

Decretum conditum à Comite, & vel Marchione habente dignitatem perpetuam jure proprio, & ad ſuos deſcendentes tranſmiſſibilem, dicitur jus Civile,& pro lege perpetua obſervandum eſt, maxime ſi fuerit confirmatum per Vicarium Imperii. *Rol. conſil. 86. vol. 1.* ¶ Edictum, Ne blada extrahantur, an extendatur ad forenſes, qui habent terras in Patria, in qua fuit factum edictum, & an comprehendat farinam, *vide Guid. Pap. q. 379.*

Quæ requirantur.

Extante edicto, quod Notarii omnes contractus in publicum inſtrumentum redactos, denunciare debeant, ſufficit Judici exhibere ſcripturas legendas, quæ in ſe tales contractus continent. *Ozaſ. decíſ. 128. n. 7.*

Cap. II. Quibus modis fieri, & impetrari poſſit.

Edictum Principis interpretari poteſt ab inferiore (Principe abſente) hoc exigente naturali æquitate. *Rip. in l. ex facto, num. 6. ff. de vulgari.* ¶ Dominua recognoſcens Superiorem, licet habeat facultatem ordinandi, tamen non poteſt facere pragmaticas contra diſpoſitionem juris communis,præſertim in præjudicium ſubditorum. *Rol. conſ. 22. vol. 2.*

Cap. III. Qui ſint effectus.

Princeps concedendo generalem abolitionem delictorum, quid remittat, *vide Gram. decíſ. 4.* ¶ De pœna non obedientium mandatis Principum *vide per Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 365.* ¶ Princeps,vel ejus delegatus licet poſſit citare aliquem,ut coram ſe compareat ſub certa pœna,etiam cauſa non expreſſa,tamen, ut pœna comminata infligatur,cauſa vera apud eum ſubeſſe debet. *Natt. conſ. 592. & ſeqq.* ¶ Contraveniens prohibitioni Principis, poteſt puniri, licet prohibitio nullam contineat pœnam. *idem D. Sol. ibid. gloſſ. ſuper tertia part. decreti, ex frequentibus, tit. de pact. int. empt. & vendit. n. 3. fol. 124.* ¶ Literis Imperialibus licite non paretur ſi illæ contineant cauſam irrationabilem. *Bart. in Authent. ut determinatus ſit numerus Clericorum. §. 1.* ¶ Filiæ,vel ſorores Comitis contentis ſtatutum, ligantur ipſo ſtatuto; ſicut alii de Populo. *Rol. conſ. 86. n. 51. vol. 1.*

Cap. IV. Quibus modis valeat, ceſſet, finiatur, vel non.

Decreta Principum contraria utilitati Publicæ, & rationi Natutali,valere non debent. *Ozaſ. decíſ. 88. n. 4. Tepati Compend.*

Ceſſat.

Charitate ceſſante, edicta facta eo tempore ceſſant. *D. Sol. in antiq. conſtit. Sabandia, gloſſ. 2. n. 31. in proœm.* ¶ Edicta, ſeu proclamata pœnalia expirent, remoto, vel mortuo Judice, aut Domino, qui dicta proclamata fecit. *Rol. conſ. 38. vol. 3.*

Cap. V. Miſcellanea.

Clauſula, Ex certa ſcientia,& de plenitudine poteſtatis habet vim clauſularum derogatoriarum, & ex ea colligitur Principem voluiſſe auferre jus tertii quamvis quæſitum. *idem Ozaſ. decíſ. 102. num. fin.* ¶ Rationes, per quas Princeps poteſt moveri ad faciendum edictum, ne quis utatur veſtibus ultra ſuam qualitatem, *vide per Rebuff. in conſtitut. Reg. Tom. 2. tract. de ban. aur. & argent. num. 20. fol. 484.* ¶ Banni publici ignorantia allegari non poteſt: fallit in minore, & graviter infirmo. *idem Gram. decíſ. 36. n. 23. & 24.* Sed vide de materia hujus quæſtionis. *infr. tit. de juris, & fac. ign.*

TITULUS QUADRAGESIMUS QUARTUS.

De Interinatione.

Cap. I. Interinatio, juſtificatio. Quid ſit, & quæ dicatur.

INterinatio nihil aliud eſt, quam cognitio, an ea, quæ petuntur interinari, veritate nitantur. *Sol. in antiq. conſtit. gloſſ. 2. improba n. 43.* ¶ Unum tamen ſcias, confirmationem ex certa ſcientia Principis factam non poſſe per Senatum revocari, quum verbum Superioris non egeat verbo inferioris, nec illi licet ſe de ipſiua Superioria facto impedire: *ibid. in fin.* ¶ Per ſapientes Regea regnant, & legum conditores juſta decernunt, introducta,& inventa hinc eſt ſolemnitas illa,quæ appellatur interinatio, ſeu ut lex etiam cum conſilio Procerum edita, ante illius promulgationem per Excell. Senatum examinetur, tam in publicis,quam in privatis cauſis. *D. Sol. in antiq. conſtit. Sabandia, gl. 2. n. 42. in proœm.*

Cap. II. Quæ requirantur, & quomodo intelligatur.

Non ſolum Fiſcus Principis vocandus eſt, ſed etiam Fiſcus Domini, cujus reua eſt ſubditus. *idem D. Sol. n. 7.* ¶ Literis gratiæ præſentatis pro interinatione earundem, vocandus eſt Fiſcus Principis, & pars læſa querelans, & interim debet reus detineri. *idem D. Sol. ibid. gl. 2. ſuper d. decreto abuſus, fol. 196. vide Caſſan. in loco ſupra citato, num. 162. & ſeqq.*

Intelligatur.

Præſes in actu comprobationis gratiæ reum monet,ut abſtineat poſterum à delictis pœnam ſanguinis exigentibus, alioqui, quod gratia facta erit ſibi inutilis. *idem D. Sol. ſuper decreto, Carolus, d. tit. de indulg. & remiſſ.* & ſic interinatio, ſeu gratia ſemper intelligitur facta, modo reus in poſterum aliis delictis abſtineat. *ibid. n. fin. gl. 1.*

Cap. III. Quæ interinari, & juſtificari debeant.

Excellentis. Senatus precibus verificatis gratiam interinare tenetur. *gl. 2. n. 15.* Tamen ſi arbitretur ob delicti gravitatem gratiam non fore interinandam, tunc non eſſet puniendus reus,ſed reſtituendua in priſtinam libertatem, ne aliqui Principis auctoritate deciperentur: ſed quid ſi cenſeret non eſſe interinandam ob defectum verificationis contentorum in precibus, vel probaretur gratia obreptitia, tunc quid agendum, *vide eundem Sola de ſolen. ipſ. inter. decr. abuſus, fol. 197.* ¶ Literæ Officialium debent interinari intra annum. *Franc. Marc. q. 41.* ¶ Quando literæ officii præſentantur Senatui reſpectu interinationis,an debeant interinari,vel patiantur oppoſitionē,& quid,ſi ſecundo Princeps reſcripſerit, *vide eundem Marc. q. 807. 808.* Et an tunc Senatus poſſit literas repellere,& ex qua cauſa, *vide Crav. conſ. 172.* ¶ Gratia,& remiſſio delicti à Principe facta,an ſit ante obtentam ab offenſo pacem interinanda, *vide Perilluſtr. D. P. Teſſ. dec. 21.*

 ¶ Gra-

¶ Gratiæ à Principe conceſſæ debent per Excell. Senatum approbari, & interinari. *Clar. in ſua Pract. crim. §. fin. q. 59. verſ. & quia. D. Sol. in dictis ſuis comment. d. gl. 2. in proœmio decretorum, vide Caſſan. in conſuet. Burg. tit. Des juſtices, Rub. 1. n. 149. & ſeqq.* ¶ Literæ gratiæ per Clericum obtentæ à Principe, coram Judice ſeculari verificandæ ſunt, & interinandæ. *Franc. Marc. q. 514.*

Juſtificari.

Quando petitur gratia interinari, & opponitur à Fiſco de obreptione, & ſubreptione, quomodo tunc in favorem impetrantis poſſit gratia juſtificari, *vide Cuvet. conſil. 2.* ¶ Gratia in vinculis verificanda, & probanda, *Rot. Aven. deciſ. 47. in deciſ. diverſ. Tom. 3.*

Cap IV. Quibus modis peti, & fieri poſſit, vel non.

Interinatio non poteſt peti per Procuratorem, niſi reus ſit in carceribus conſtitutus, & ſupplicans probare tenetur contenta in precibus eſſe vera. *idem D. Sol. ſuper decreto abuſu, fol. 195. de ſolen. ipſ. int.* ¶ Hæc interinatio debet peti, & fieri intra menſem. *idem D. Sol. in dictis ſuis commenta fol. 195.* De ſolemnitate ipſius interinationis vide *ibid. tit. de indulg remiſ. & grat.*

Cap. V. Qui ſint effectus.

Reus dum gratia interinatur, cuſtodiendus eſt in carceribus, *Sol. ibid. num. fin.* ſed an interim debeat cum cautione relaxari, *vide Caſſan. in conſuet. Burg. tit. Des juſtices, Rub. 1. §. 5. gl. 13. n. 267.* ¶ Si pendente cauſa interinationis, reus moriatur reſpectu bonorum ſi quæ erant confiſcata, poterit ejus hæres cauſam proſequi. *idem D. Sol. num. fin. fol. 197. de ſolen. ipſ. int. d. abuſ.*

TITULUS QUADRAGESIMUS QUINTUS.

De gratia delictorum, & reſtitutione bonorum.

Cap. I. Gratia delictorum, indulgentia. Quibus modis intelligatur, trahatur, vel non.

GRatia ſolum refertur ad ea, quæ de jure communi non competunt. *Ægid. Bellam. concl. 738. n. 6.* ¶ Verba gratiæ latiſſime interpretanda contra concedentem. *Gram. dec. 59. n. 30. DD. de Rota, dec. 33. de prabend. in antiq. num. 13. alias. §. praced. deciſ.* ¶ Gratia conceſſa motu proprio, ſi reperiatur, quod per eam ſit ſupplicatum, quomodo ſit accipienda: & motus proprius, licet non ampliet, vivificat tamen gratiam. *Caſſad. deciſ. 1. tit. de reſervation.* ¶ Gratia, & remiſſio delicti obtenta propter novum adventum, & introitum Principis, debet levari intra ſex menſes. *idem Papon. lib. 24. tit. 17. arreſt. 11.* Et talis gratia extenditur ſolum ad delicta capitalia ultimi ſupplicii; & non ad alia crimina. *Papon. idem arreſt. 12.* ¶ Gratiam facere, à principio gratia eſt, ſed ipſa facta de Juſtitia eſt, quod ſuum ſortiatur effectum. *DD. de Rot. deciſ. 33. in antiq. n. 17. de Prabend. alias §. praced. deciſ.* ¶ Princeps, an, & quando fuiſſet aliquid conceſſurus, attenditur communis ſtylus Cancellariæ. *Capic. deciſ. 32. num. 14.*

Indulgentia.

Indulgentia poſt Indulgentis mortem non protrahitur, niſi ex cauſa neceſſaria ſit conceſſa: quia tunc durat poſt mortem ipſius concedentis. *Afflict. deciſ. 128. vide Franc. Marc. quaſt. 514. n. 8. D. Sol. in dictis ſuis comment. ſuper decreto, indulgentiam, gloſſ. 1. num. 12. fol. 192. Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. Des juſtices, Rub. 1. gloſſ. 13. n. 180. & Guid. Pap. ſing. 943.*

Cap. II. Quæ requiruntur.

Ex validitate gratiæ ex parte concedentis duo requiruntur, ſcilicet auctoritas, & cauſa rationabilis: ex parte vero recipientis alia duo: nempe conſtrictio, & obſervantia ejus, ad quod fuit conceſſa: auctoritatem habet Princeps, vel qui jura Principis habet indulgendi ex cauſa, & non aliis; ideo dicitur ex cauſa, quia non omnibus, nec paſſim concedi debet, ſed cognitione habita, an caſu, vel data opera, delictum fuerit commiſſum. *D. Sol. in antiq. conſtit. Sabaudia gl. 1. ſuper decreto, indulgentiam, tit. de indulg. n. 4 & 5. fol. 192.* ¶ Gratia Principis ſcripturam videtur exigere. *Afflict. deciſ. 243.* Quod intellige, quoad effectum probationis. *idem Afflict. deciſ. 253. vide D. Sol. in dictis ſuis comment. ſuper. d. decreto, indulgentiam, tit. de indulg. gloſſ. 1. n. 9. fol. 192. Caſſan. in tit. Des juſtices, Rub. 1. §. 5. gloſſ. 13. n. 180.* ¶ Surreptio non committitur, quando non ſit mentio de inimicitia ſublata, nec in reſcripto gratiæ fieri debet mentio de eo, quod non fuit cauſa homicidii. *Cuvet. conſ. 2. n. 17.* ¶ Gratia in vinculis verificanda, & probanda. *Rot. Avenio. dec. 47. in deciſ. diverſ.* ¶ Gratia Principis delinquentibus conceſſa, delicti qualitates continere debet. *Franc. Marc. q. 18 & Bart. in l. 2. C. ſi contra jus, vel utilit. public.* ¶ In impetratione gratiæ exprimenda ſunt ea omnia, quæ Principem ab ipſius gratiæ conceſſione retrahere potuiſſent. *Clar. in ſua Pract. crimin. §. fin. q. 59. verſ. debes.* ¶ Quando quis ob perpetratum facinus condemnatus fuit, & gratiam pœnæque remiſſionem impetrat, quæ in precibus narrare debeat, ut gratia valeat, *vide Menoch. de Arbitr. lib. 2 caſ. 203. n. 30.* ¶ In gratia incumbit onus probandi de veritate eorum, quæ dicta ſunt in ſupplicatione. *Dec. conſil. 403. vol. 2.* ¶ Quando aliquid additur alicui rei, nova res fieri videtur: quare ſi per aliquam gratiam acquiratur, augeatur, vel conſervetur jus, debent omnia exprimi, quæ in prima gratia fuerunt expreſſa, & adeſſe ſolemnia in prima requiſita *Guilel. Caſſad. dec. 33. tit. 1.* ¶ Literæ gratiæ præſentari debent genibus flexis. *n. 14. Sola de indulg. gloſſ. deciſ. ind.*

Indulgentia.

Indulgentia motu proprio conceſſa, eſt favorabilis, & in caſibus exceptis, odioſa. *Vincent. de Franc. deciſ. 403. part. 2. num. 11.*

Cap. III. Qui facere, & concedere poteſt.

In cauſis criminalibus, in quibus eſt cauſa pecuniaria, Judices in condemnationibus, quandam gratiam facere poſſunt: habemus in hac patria decretum, *in conſtit. antiq. Sabaudia, in eod. tit. de indulg. vide eundem D. Sol. in dictis ſuis comm. fol. 194.* ¶ Princeps exiſtens extra Provinciam, poteſt facere gratiam de delicto, ceſſante partis inſtantia, non obſtante conſtitutione, quod cauſæ non extrahantur extra Provinciam. *Lud. à Pegue. in ſuis q. crim. cap. 18.*

Cap. IV. Quibus modis fieri, concedi poſſit, vel non.

Gratiæ plures, & diverſæ (etiam ex intervallo) poſſunt poni, & fieri in eadem certa. *Caſſad. deciſ. 4.*

Concedi.

Gratiam Princeps conceſſiſſe cenſetur, ſi preces veritate nitantur, *Sola tit. de indulg. ibid. & multa alia ſpectantia ad materiam hujus tit.* ¶ Quando Princeps concedit gratiam contra prohibitionem legis, vel conſtitutionis, quid juris, *vide Ludov. à Pegue. in ſuis quaſt. crim. cap. 39.* ¶ Gratia in uno conceſſa, in alio non præſumitur concedi. *Afflict. deciſ. 320. num. fin.* ¶ Indultus generalis nondum publicatus, ſed tantum coram nonnullis declaratus, cum reſervatione aliquorum, an poſſit à Principe revocari, vel reſervatorum numerus augeri, *vide Capic. deciſ. 133.*

Vel non.

Facultas indulgendi in dubio in inveſtituris, conceſſa non cenſetur, cùm ſolis Superioribus Principibus competat. *Ozaſ. deciſ. 29. n. 5. vide D. Sol. in antiq. conſtitutio, Sabaudia, tit. de indulg. fol. 192.*

Cap. V. Qui indulgere poteſt.

Princeps etiam ſine pace partis læſæ reo indulgere poteſt; tamen ipſa indulgentia jura ipſius partis non offendit, *D. Sol. in antiq. conſt. Sabaudia, ſuper decreto. abuſus, tit. de indulg. gl. 2. n. 12. vide Caſſan. in d. gl. 13. n. 163.*

Cap.

Digitized by Google

Cap. VI. Quibus modis impetrari poteſt.

Licet ex homicidio commiſſo ſine dolo quis non poſſit condemnari, tamen de tali homicidio debet impetrari gratia à Principe. *Papon. lib. 24. tit. 17. arreſt. 5.*

Cap. VII. Qui ſint effectus.

Ubi reus exhibet gratiam ſibi a Principe conceſſam, non eſt ulterius moleſtandus; ſed quomodo, & quando hoc procedat, *vide Clar. in ſua Pract. crim. §. fin. quæſt. 59.* ¶ Si quis ſub futuræ gratiæ ſpe, ſponte ſe conſtituerit in carcere, & poſtea gratia aliqua cauſa non habuerit effectum, quid juris, *Papon. arreſt. 7. lib. 24. tit. 17.* ¶ Gratiæ non proſunt relapſis, imo ſtatim, quod illi committunt eadem, vel alia crimina, cenſentur commodo ipſarum gratiarum omnino privati, & debent puniri, ac ſi gratias nunquam obtinuiſſent. *D. Sol. ſuper decreto, Carolus, tit. de indulgent.* ¶ Ille, cui ſimpliciter Princeps dixit, facio tibi gratiam pro delicto, recuperat bona non adhuc alienata: ſed quid de alienatis, *vide Clar. in ſua pract. crimin. §. fin. q. 59. verſ. quær.* Tamen indulgentiæ conceſſio bonorum reſtitutionem non operatur, ſecundum alios, *vide D. Sol. in conſtitut. Sabaudia, tit. de indulg. fol. 192. & fol. 196.* Verum enimvero nonnulli diſtingvunt, aut dixit Princeps facimus tibi gratiam, & tunc quis non recuperat bona, vel dixit facimus tibi plenam gratiam, & tunc recuperat, *ita ſcribit Caſſan. in conſuet. Burg. tit. Des juſtices. Rub. 1. §. 5. gloſſ. 13. n. 145. & 226.* ¶ Delicti confeſſio reſultat ex gratia, ſive indulgentia, mediante pecunia à principe facta. *Ozaſ. deciſ. 138.* ¶ Quando gratia habet vim meræ indulgentiæ, vel reſtitutionis. *Vinc. de Franc. 213. n. 39.* ¶ Si ex forma ſtatuti, homicidæ bona hæredibus occiſi pro parte applicari debeant: illud jus ſuccedendi hæredibus occiſi tollitur, ſi homicida gratiam reſtitutionis obtinuerit. *Dec. conſil. 525. num. 7. volum. 2. Jo. Gal. q. 184.*

Qui ſint effectus indulgentiæ.

Quod indulgentia, ſeu venia non tollat infamiam reſultantem ex delicto, *vide Ozaſ. deciſ. 79. num. 50.* ¶ Indulgentia mera criminis, non comprehendit bona: ideo eſt differentia inter indulgentiam & reſtitutionem, quia indulgentia non comprehendit bona, ſed reſtitutio ſic. *Vincent. de Franc. deciſ. 213. num. 39.* ¶ Crimina, quando per Populi ſtatutum remittuntur in ſtatus revolutione, indulgentia ſolum pœnam reſpicit, & rei proſequutionem non impedit, niſi conſtaret de contraria voluntate ſtatuentium, vel Principis. *Dec. conſil. 520. vol. 2.* ¶ Gratia, ſive remiſſio delicti per Principem facta, juri, ex delicto parti offenſæ quæſito, non præjudicat, *idem Ozaſ. d. deciſ. 138. num. 11. vide Gram. vot. 35. num. 9.* Quia delinquentes illi ſatisfacere tenentur. *Franc. Marc. quæſt. 18.* Propterea etiam Rex per gratiam ſuam jus partis læſæ, non poteſt remittere; ſed ſuum tantum, *Jo. Gal. quæſt. 184.*

Cap. IX. Qui revocare poſſit, vel non.

An ſucceſſor prædeceſſoris privilegium gratiæ revocare poſſit, *vide Afflict. ibid. & deciſ. 392. num. 26.* ¶ An princeps poſſit gratiam revocare, dantur duæ regulæ per Caſſan. *in conſtitut. Burg. tit. des juſtic. Rub. 1. §. 5. gloſſ. 13. num. 187.* Sed an poſſit eam interpretari, *vide ibid. num. 190.*

Cap. X. Quibus modis valeat, finiatur, vitiatur, tollatur, vel non.

Subreptio, vel obreptio opponi non poteſt contra gratiam Papæ, quando in gratia eſt poſita clauſula, quod de ſurreptione opponi non poſſit. *Venſ. deciſ. 218. part. 3.* ¶ Princeps quando gratiam concedit de plenitudine poteſtatis, nihil opponi poteſt, quod annullet gratiam. *Dec. conſil. 403. n. 9. vol. 2.* ¶ Gratia non dicitur ſurreptitia propter omiſſionem, vel falſam expreſſionem, quando conſtat gratiam facientem, voluiſſe facere gratiam in priori caſu. *DD. de Rota, deciſ. 1. alias. 08. de reſcript. in Tepati Compend. novis.* ¶ Motus proprius præſervat à ſurreptione, & expreſſio eorum, quæ tacite redderent gratiam ſurreptitiam, non operatur diſpenſationem, *DD. de Rota. deciſ. 35. de præbend. in antiq.* ¶ Quando gratia facta alicui, non ſervata forma ſtatuti, valeat, *vide Dec. conſ. 10.* ¶ Surreptio non dicitur, ſi id taceatur, quod Princeps ſciebat, & & licet gratia non poſſit per teſtes probari, ſed tantum per literas, tamen qualitas gratiæ (prout eſt contra Principis concedentis ſcientiam) bene poteſt per teſtes probari. *Venſ. deciſ. 221. part. 3.* ¶ Princeps remittens pœnam corporalem, præſupponit delictum doloſe perpetratum: & gratia pro eodem delicto conceſſa, & ſic geminata, vitio obreptionis ſeu ſubreptionis, non labefactatur, minimeque ſubreptio in uno articulo vitiat capita ſeparata, vel ſi unum capitulum gratiæ tendat ad commodum unius, & aliud ad commodum alterius. *D. Sol. in antiq. conſtitut. Sabaudiæ, ſuper decreto, abuſus, tit. de indulg. gloſſ. 1. n. 13. fol. 195.* ¶ Gratia delicti conceſſa per Principem, non poteſt impediri per Dominum mediatum habentem confiſcationes bonorum. *Papon. lib. 24. tit. 17. arreſt. 1. & ſeqq.* Tamen per gratiam in dubio non intelligitur præjudicatum Domino mediato reſpectu pœnæ pecuniariæ incurſæ; & ipſi Domino debitæ *Marc. quæſt. 243. part. 2. vide D. Sol. in ſuis comment. ſuper decreto abuſus, tit. de indulg. gloſſ. 2. num. 8. & 9. fol. 196. Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. Des juſtices. Rub. 1. §. 5. gl. 13. n. 145. verſ. ad caſum.*

Vel non.

Quando quis impetrat gratiam pro ſecundo delicto, tacito primo, illa gratia non valet. *Marc. q. 503. n. 15. vide Gram. vot. 7. n. 10. & ſeqq. Vincent. de Franc. deciſ. 370. part. 2. Caſſan. in conſuet. Burg. tit. Des juſtices, Rub. 1. §. 5. gl. 13. n. 166. Joan. de Arno. ſing. 11. Joan. Ant. Trig. ſing. 31. & Bar. in l. 2. C. ſi contra jus, vel utilit. publ.* ¶ Motus proprius non tollit ea, per quæ poſſit redargui gratia nulla. *Ægid. Bellam. concl. 392.* ¶ Gratia abſenti, & ignoranti quæritur, & pro futuris delictis, nulla eſt. *D. Sol. in dictis ſuis comment. ſuper decreto, indulgentiam, tit. de indulg. gl. 1. n. 19. fol. 192.* ¶ Gratia conceſſa adjectis aliquibus conditionibus, niſi illis purificatis, non valet. *Dec. conſ. 405. vol. 2.* ¶ Gratia facta per Proregem, ſive conceſſio ad bene placitum Regium, & ipſius Proregis, an expiret, finito Proregis officio, vel per mortem Regis, & quid in ſimili gratia facta per Papam, *vide Capic. deciſ. 136.* ¶ Gratia facta contra præcedentem interlocutoriam Principis, de qua in gratia nulla fit mentio, judicatur ſubreptitia, & nulla. *Abb. conſ. 41. part. 2.* ¶ Principi aliquid facienti ex certa ſcientia, ſi quis oppoſuerit, debet repelli, & nihil opponi poteſt eo caſu, quod annullet gratiam, *Gram. dec. 66. num. 41. 42. & 43.* ¶ Gratia per mortem ſucceſſoris non expirat. *Afflict. deciſ. 101.*

Finiatur.

Gratiam amittit, qui illa abutitur, *D. Sol. n. 6. decreto Carolus eod. tit.*

Vitiatur.

Surreptione minima, ipſo jure gratia vitiatur, & facti qualitates ſunt exprimendæ: & impetrans tenetur juſtificare gratiam ſaltem quoad expreſſa, *idem Marc. q. 543. n. 14.* ¶ Clauſula motus proprii, tollit vitium ſurreptionis, & gratia in dubio non eſt revocanda. *Mohed. dec. 131.* ¶ Supplicatio ſi exprimat falſum, vel taceat verum, differt; nam primo caſu vitiatur gratia: ſecundo non, ſi taceantur ea, de quibus reperitur jure expreſſum, quod Princeps illis expreſſis, adhuc gratiam conceſſiſſet. *Capic. deciſ. 32. n. 14.*

Vel non.

Falſi expreſſio non doloſa, non vitiat gratiam, *idem concluſ. 4. Caſſad. deciſ. 10. 3 it. de præbend.* Tamen præſumitur doloſa in gratioſis, *ibid. Caſſad. n. 5.* ¶ Reſcriptum continens aliquid falſum, quod ſi fuiſſet expreſſum multo

fortius Princeps conceſſiſſet, non vitiatur. *Capic. deciſ.32. num. 16.* ¶ Falſa narratio reddit gratiam ſurreptitiam, tamen non eſt omnino falſum, quod non caret primordio veritatis. *idem Ægid. concluſ.543.* ¶ Gratias Principis, non vitiari temporis anguſtia, ſcribit *Menoch. de Arbitr lib. 2. caſ. 480.* Ratio, quia gratiæ, motu proprio conceſſæ, favorabiliores ſunt, idem *ibid. n. 6.* ¶ Non omnia falſa expreſſa reddunt gratiam ſurreptitiam, ſed ea ſola, de quibus eſt veriſimile, quod illis non expreſſis, Papa non fuiſſet ita facilis ad concedendum *Ægid. concluſ. 115. DD. de Rota, deciſ. 4. de reſcript. in antiq. & deciſ. 70.* Idem in gratia Principis. *Ægid. concluſ. 600. & concluſ. 751. n. 7. Vide Mohed. deciſ. 8. & 335. Franc. Marc. q. 387. part. 2. & Venuſ. deciſ. 310. part. 1.* ¶ Obreptio, aut ſubreptio non vitiat gratiam, quando conſtat de mente Principis, quod omnino alias conceſſiſſet. *Crav. conſ. 2. n. 14.* Ideo expreſſio, quæ veriſimiliter non inducit ad facilius concedendum, non præſumitur doloſa, nec gratiam reddit ſurreptitiam. *Menoch. conſ. 316. lib. 4. n. 4.*

Cap. XI. Delictum, pœna, quibus modis remitti poſſit.

Per literas gratioſas, an remittantur pœnæ, mulctæ, & alia *vide Franc. Marc. q. 206.*

Cap. XII. Qui remittere poteſt, vel non.

Pœnas criminum capitalium, ſeu ipſa crimina capitalia remittere delinquentibus, niſi (de jure communi) ſupremus Princeps poteſt, vel ejus jura habens, etiam ex aliqua cauſa. *idem Ozaſ. deciſ. 101.* Ideo Principes, Comites, Barones Imperatorem recognoſcentes, non poſſunt regulariter famæ reſtituere. *idem Ozaſ. ibid. vide Bart. in l. 45. & §. de ampliand. ff. de re judic.* ¶ Quando Baro Superiorem recognoſcens, ex privilegio habet cognitionem primarum, & ſecundarum cauſarum, cum facultate indulgendi, etiam pendente appellatione a prima ſententia interpoſita, poterit indulgere, ſicut poterat ante ipſam ſententiam. *Vincent. de Franc. dec. 370. part. 2.* ¶ Poteſt Princeps pro bono pacis remittere injurias, & damna ſingularum perſonarum abſque eorum conſenſu: tamen raro Princeps ſolet concedere gratiam delicti, niſi habita pace à parte læſa: & nunquam in dubio intelligitur præjudicatum ipſi parti, *Clar. in ſua pract. crim. §. fin. quæſt. 59.* ¶ Item poteſt ex aliqua juſta cauſa, puta publicæ utilitatis. *Caſſan. in conſuet. Burg. tit. Des juſtices, Rub. 1. §. 5. gloſſ. 13. n. 165.*

Vel non.

Princeps non remittit pœnam delicti, niſi parte concordata, & factum contra, non tenet, etiam quod partis ſolum pecuniariter intereſſet. *Gram. voto. 35. num. 9. vide Perilluſt. D. P. Teſſa. deciſ. 21.* Verum Princeps ex cauſa poteſt remittere pœnam corporalem, etiam parte non remittente. *Vincent. de Franc. deciſ. 213. n. 38.* ¶ Vicarius Imperii non poteſt remittere delictum capitale, ſeu indulgere, niſi in privilegio Vicariatus eſſent verba hoc importantia, pro ut in privilegio Sereniſſimi Ducis Sabaudiæ habetur. *idem Ozaſ. deciſ. 101. n. 3.*

Cap. XIII. Reſtitutio bonorum. Quibus modis intelligatur.

De reſtitutione bonorum etiam per Fiſcum alienatorum, facta rebellibus pro bono pacis, *vide per Capic. dec. 68.* ¶ De bonis reſtitutis per Principem delinquenti reſtituto. *Afflict. deciſ. 361.* ¶ Tolerantia banniti, an vicem reſtitutionis obtineat, *Mag. deciſ. 26. Rot. Flor.*

Non extendatur.

Reſtitutio non extenditur ad bona alienata, niſi ſit pleniſſima, vel quod expreſſe ita in ea dicatur. *Gram. dec. 65. num. 18. Put. deciſ. 118. lib. 3. Bart. in l. Gallus. §. quid ſi tantum. ff. de lib. & poſthum.* Sed quid, ſi Princeps jam donaſſet bona confiſcata, an per reſtitutionem cenſeatur revocaſſe donationem ipſorum bonorum, *vide Boer. deciſ. 65. & Papon. lib. 24. tit. 16. arreſt. 13.*

Non trahatur.

Reſtitutio, quando fit ex gratia, nunquam trahitur retro in præjudicium juris quæſiti. *Gram. dec. 103. n. 119. vide Dec. conſ. 525. n. 8. vol. 2. Bart. in l. Gallus. §. & quid ſi tantum. ff. de liber. & poſthum.* ¶ Reſtitutio quæ fit pro bono pacis, & proximi, extenditur etiam ad alienata in tertium: idem quando fit per verbum prægnans. *Mohed. deciſ. 88.* ¶ Reſtitutio Principis trahitur ad bona immediate quæſita ex donatione, nullo facto hominis novo interveniente; ſecus ſi alienata fuiſſent per viam contractus. *Natt. conſ. 471. Abb. conſ. 84. part. 1. Fely. conſ. 1. n. 28. & conſ. 10.* ¶ Reſtitutio facta (etiam ad bona) per Principem, ad bona alienata non trahitur: quia non extenditur in præjudicium tertii: tamen reſtitutus habet actionem contra Fiſcum ad pretium. *Marc. d. q. 536. n. 4. vide Mago. dec. 26. Rot. Flor. num. fin.*

Cap. XIV. Reſtitutus quis dicatur.

Revocatus ab exilio Principis indulgentia, neque ad famam, neque ad bona (niſi expreſſe dictum ſit) cenſetur reſtitutus. *Franc. Marc. q. 358. n. 6.* ¶ Reſtitutus adverſus delictum per gratiam Principis, an, & quando cenſeatur reſtitutus ad bona, *vide plene per eundem Caſſan. ibidem & Rol. conſ. 45. volum. 4.* ¶ Bannitus reſtitutus, intelligitur etiam reſtitutus ad bona applicata filiis ex forma ſtatuti. *Natt. d. conſ. 471. n. 3.* ¶ Rebellium bona aliis conceſſa poſt pacem ſunt reddenda. *Boer. deciſ. 38. n. 7.* Et ubi ſit reſtitutus ipſe rebellis, an cenſeatur reſtitutus ad feudum per ipſummet tempore rebellionis alienatum. *vide Afflict. ibid. deciſ. 116.* ¶ Quando per reſtitutionem delinquens etiam reſtituitur ad bona, an intelligatur reſtitutus, quo ad fructus ante perceptos, *Marc. q. 536. Caſſan. in conſuetudine. Burg. tit. Des juſtices, Rubr. 1. §. 5. gloſſ. 13. n. 140. & ſeqq. Rol. conſ. 45. volum. 4.* Partem negativam tenet Ant. Trig. *ſing. 119.*

Cap. XV. Qui ad bona, feudum reſtituantur, vel non.

An quando quis obtinuit indulgentiam à Principe vi hujus indulgentiæ poſſit conſequi reſtitutionem bonorum ſuorum confiſcatorum per ſententiam rebellionis contra eum latam, & eorum, quæ ſunt penes tertios. *Rol. conſ. 45. lib. 4.* ¶ Facta pace inter Principes, vel Reges, an, & quando propter capitula pacis rebelles reſtituantur ad bona amiſſa propter rebellionem, *vide Menoch. conſ. 103. vol. 1.* ¶ Rebellis ad feudum amiſſum, & alienatum reſtituitur pro bono pacis. *Afflict. deciſ. 116.* ¶ Si quis ob ſuum delictum ſuo loco privatus fuerit, & poſtea reſtituatur, non recuperat ipſum locum ab altero jam occupatum. *Menoch. conſ. 186. lib. 2. & Bert. in l. 2. ff. de Decur.*

Cap. XVI. Qui reſtituere poteſt.

Papa, Princeps, Senatus, & Collegium Cardinalium, poſſunt ad famam reſtituere. *Bart. in l. 1. §. de qua re. ff. de poſtul.*

Cap. XVII. Quæ, quibusq; actio competat pro hac reſtitutione.

Bona ſi propter delictum veniebant publicanda, non ipſo jure, ſed per ſententiam, & Princeps de facto privaverit bona ipſa alienando, ſi poſtea reſtituerit in priſtinum ſtatum inquiſitum, poterit reſtitutus agere rei vendicatione contra poſſeſſores bonorum, etiam ſi fuiſſent alienata cum beneficio leg. bene à Zenone. *Gram. deciſ. 105. n. 18.* ¶ Bonis alicujus publicatis, & illorum facta venditione cum generali promiſſione de evictione, ſi contingat Principis reſcripto dominum admitti ad generalem ipſorum bonorum reſtitutionem, an emptor agere poſſit de evictione contra venditorem, *vide Ozaſ. dec. 48.*

Cap. XVIII. Qui ſint effectus.

Reſtitutio Principis purgat omnem maculam: ideo bannitus reſtitutus perdit nomen banni: & ſimiliter Notarius condemnatus de falſo, & reſtitutus à Principe, poteſt inſtrumenta conficere, imo per reſtitutionem

con-

Digitized by Google

convaleſcunt inſtrumenta recepta ante reſtitutionem. *Gmv. conſ. 168.* ¶ Reſtitutio etiam quoad bona, operatur præjudicium illis, quibus bona deferebantur. *Ægid. Bellamer. concluſ. 751. num 7.* ¶ Reſtitutus quæcunque bona acquirit poſt reſtitutionem, etiam ex cauſa conditionali de prætetito, ea ſibi acquirit irrevocabiliter. *Natt. conſ. 471. n. 21.* ¶ Si vaſallus commiſerit delictũ contra Papam, propter quod fuerint publicata omnia bona, & feudum apertum Domino, & poſtea Papa reſtituerit ipſum Vaſſallum, etiam ad bona ſua, & obligationes, an hæc reſtitutio noceat Domino temporali, quoad feudum, & alia bona jam publicata, *vide per Ægid. Bellam. concluſ. 742. & 743.* ¶ Aliquo reſtituto ad gratiam jam revocatam, non conceſſa ſibi nova, ſed illa prima confirmata, talis reſtitutio non nocet gratiis medio tempore conceſſis. *Felin. conſ. 1. n. 27.* ¶ Hæreticus occultus ſi ita fuerit (etiam ex poſt facto) declaratus, dicitur incapax ad ſuccedendum: ideo ſi eo tempore ei, & aliis agnatis in pari gradu fuerit delata hæreditas, alii agnati (eo excluſo) poſſunt adire inſolidum, nec reſtitutio poſteà impetrata ipſis agnatis, qui eam adierant hæreditatem, nocebit. *Menoch. conſ. 186. lib. 2. vide Felin. conſil. 10.* ¶ Reſtitutio recuperat ea, quæ ex delicto immediate quis amiſit, non id, quod delinquenti abeſt ex ſuo proprio contractu. *Vinc. de Franc. d. deciſ. 213. num. 55.* ¶ Reſtitutus gratia Principis an recuperet officium, *vide Caſſan. in conſuet. Burg. tit des juſtices. Rub. 1. §. 5. gl. 13. n. 147.* ¶ Vaſſallus, qui commiſit delictum, propter quod privatur feudo, ſi poſtea per ſententiam fuerit reſtitutus à Principe, feudum recuperat. *Felin. conſ. 10.*

Cap. XIX. De ſubreptione, & obreptione.

Subreptio vitiat ipſo jure in beneficialibus, ſeu reſcriptis gratioſis, licet à parte non opponatur. *Cravet. conſil. 68.* ¶ Subreptio committitur, quando confuſe, aut in genere, quid dicitur, quia expreſſio debet eſſe explicita, & ſpecialis. *Cravet. conſil. 68. num. 3.* ¶ Obreptionis vitium majus eſt, quam ſubreptionis *ibid. num. 5.* ¶ An vitium ſubreptionis, tollatur per clauſulam, Non obſtante, &c. & plene de materia, *vide d. conſil. 68.* ¶ Subreptionem committens, dicitur ſimilis infirmo, qui vulnus celat, & ſubreptio arguit dolum, *Cravet. ibid. n. 10.*

Cap. XX. Miſcellanea.

Reus, qui videt gratiam de obreptione impugnari, poteſt iterato ad Principem recurrere. *Sol. in antiquis conſtitut. decret. abuſus, tit. de indulgent. gloſſ. 2. num. 16. Fol. 197.* ¶ Princeps poteſt tertio præjudicare, non ſolum in his, quæ ſunt juris, ſed etiam in his quæ ſunt facti. *Mohed. deciſ. 88.* ¶ Compoſitiones non debent cum omnibus indifferenter fieri pro delictis, mutando pœnam corporalem in pecuniariam, ſed cum his duntaxat, de quibus ſperatur, quod amplius in eadem crimina non inciderint, & cum his, qui ſemel tantum delinquerunt, *rationibus, de quibus per Gmm. vot. 35.* ¶ Aliquando literæ non ſunt obreptitiæ, ſed inciviles, irrationabiles, quia contra jus, æquum, & bonum, *Sol. in antiq. conſt. deciſ. abuſus tit. de indulg. gloſſ. 1. num. 15.*

TITULUS QUADRAGESIMUS SEXTUS.

De intereſſe, quod debetur parti offenſæ ratione delicti.

Cap. I. Intereſſe, damnum. Quibus modis probatur.

Intereſſe probatur per actoris juramentum, & ei ſtatur, quando concurrunt duo, nempe dolus rei, & difficultas probationum. *Natt. conſ. 545.*

Cap. II. Qui petere poſſunt.

Quando homo juvenis eſſet occiſus, ejus parentes, & liberi, ſeu hæredes poſſunt petere operas, quas potuiſſet exercere occiſus tempore ſuæ vitæ. *Marc. q. 931. part. 2. Tepati Compend.* ¶ Pars læſa recipitur ad petendum ſuum intereſſe, poſt proceſſum completum. *Papon. lib. 24. tit. 1. arr. 1.* ¶ Damnum operarum amiſſarum ob hominem occiſum petere non poſſunt, niſi hi, quibus ex talibus operis acquirebatur, aut hi, qui ex illis alii debebant. *Cravet. conſil. 119. n. 6.* Sed quomodo liquidari debeat tale intereſſe, *vide Hippol. ſing. 575.* Et quid illius ratione debeatur. *D. Sola in antiq. conſtit. Sabaudiæ, gloſſ. 2. ſuper decreto, abuſus. tit. de indulg. fol. 197. n. 17. Natt. conſ. 603. & Boer. dec. 324.*

Cap. III. Quando debeatur.

Quibus perſonis debeatur tale intereſſe, & quæ poterunt pro ipſo agere, *vide Joſeph. Lud. deciſ. 62. n. 33. Papon. lib. 24. tit. 2. arreſt. 5. & ſeqq.* ¶ Quando, & quomodo, & cujus favore fiat proviſio vulnerato pro medicamentis, & alimentis, *vide Rebuff. in conſtit. Reg. tit. de ſentent. proviſion. art. 1. gloſſ. 4. tom. 1.* ¶ Doctoris occiſi filio debentur ab interfectore alimanta, licet artificium habeat. *Put. deciſ. 280. lib. 3. n. 6.* Et Doctores occiſi operæ, quomodo ſint taxandæ, *vide ibid. n. fin.* ¶ Quod auferturpropter offenſam factã certæ perſonæ, eidẽ parti offenſæ applicatur, *Gaſp. Cab. Milleloq. 412.* ¶ Judex non debet nocentẽ relaxare, niſi prius ſatisfaciat parti privatæ. *Cravet. conſ. 14. & D. Sol. in antiq. conſtit. Sabaud. ſuper decr. abuſ. gl. 2. n. 15. fol. 197. tit. de indulg.* ¶ Quando homicidium fuit commiſſum ad defenſionem, nullum debetur intereſſe parti læſæ. *Cravet. conſ. 119. n. 11.* ¶ Non obſtante gratia ante interinationem ipſius, debet ſatisfieri intereſſe parti læſæ, ſeu hæredibus defuncti: quia in dubio Princeps non cenſetur remittere intereſſe partis, in quo intereſſe veniunt expenſæ Medicorum, & operæ, quibus quis caruit, & futurum eſt, ut careat. *Marc. q. 225. part. 2. vide q. 931. ibi.* Et licet nòn habeatur ratio deformitatis corporis, cum liber homo non recipiat æſtimationem, tamen per modum intereſſe habetur conſideratio, etiam quoad perſonam: & quamvis fuerit concordatum cum uxore defuncti, nihilominus ſorores utrinque conjunctæ poſſunt agere. *vide Marc. ibid.* Et habetur ratio intereſſe juxta modum temporis, aut annorum, quibus veriſimiliter quis potuiſſet vivere. *Marc. q. 225.* ¶ Pax facta pro injuria, non tollit intereſſe reſpectu damnorum & expenſarum. *Clar. q. 58. verſ. quæro.*

Cap. IV. Quando remitti poteſt, vel non.

Fœminis, an competat jus vindicandi necem defuncti. *Boer. dec. 121.* ¶ Naturalis filius vindicando mortem patris, excludit agnatos. *ibid. n. 4.* ¶ Quando defunctus occiſus reliquit uxorem, filios, patrem, & matrem, & ſic de cæteris, quis horum præferatur ad agendum, reſpectu injuriæ, & intereſſe, vel omnes debeant admitti. *Boer. deciſ. 120.* ¶ Hæres filius Doctoris occiſi poteſt agere pro damnis, & intereſſe contra interfectores pro tempore, quo veriſimiliter occiſus vivere potuiſſet, ſecus in hærede extraheo. *Put. deciſ. 280. lib. 3.* ¶ Homicidio commiſſo, oritur criminalis actio ad pœnam, ac etiam actio in factum ad intereſſe. *Mamnt. in ſuo Specul. part. 4. tit. An ſit judic. crimin. vel civil. diſtinct. 1. num. 7.* ¶ Filiusfam. vel filiafam. admittitur ad vindicandam necem fratris, patre contradicente, vel negligente. *vide Vincent. de Franc. dec. 100.* ¶ Quotieſcunque ſumus in delicto publico, ex quo non poteſt quis puniri, vel accuſari, tunc datur actio civilis in factum parti offenſæ, ad intereſſe. *Matth. Matheſ. ſing. 225.* ¶ Agere quis non poteſt ad æſtimationẽ, membrorũ, & vitæ, cum liber homo nullam patiatur æſtimationẽ, bene poteſt agi, ut fiant orationes pro anima ſua. *Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 62. n. 23. & ſeqq.* ¶ Item poteſt agi ad expenſas factas in curatione, & medicinis, ſed an Confeſſores debeant abſolvere homicidas his non ſatisfactis. *vide ibid. d. deciſ. 62. n. 26. & de materia, vide etiam Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 132.* Debet etiam haberi ratio temporis, quo vivere poterat mortuus. *ibid. Joſeph. d. dec. 62. n. 29.* Et plene quomodo ſit conſiderandũ

 inter-

intereſſe debitum parti læſæ, *vide Cravet. conſ. 119. & Rol. conſil. 39. vol. 2.*

Cap. V. Quibus, & quando competat actio propter intereſſe.

Vulnus imputatur deferenti gladium, ſi eum non depoſuit, videns alium ad ſe venientem cauſa ludi: ideo talis deferens gladium, tunc tenetur ad omne intereſſe paſſum per vulneratum gladio ipſo, licet ipſe vulneratus inceperit luctari. *Cravet. conſil. 97.* ¶ Quando ſunt plures delinquentes, quilibet tenetur inſolidum. *Rebuff. tit. de ſent prov. art. 1. gloſſ. 3. tom. 1. in conſtit. Reg.* ¶ Si in rixa inter plures facta, aliquis occidatur, vel vulneretur, & non conſtat præciſe quis fecerit, tunc omnes tenentur, quando agitur civiliter ad intereſſe. *Hartm. c. 18. tit. de accuſ. lib. 2.* ¶ Notarius faciens inſtrumentum falſum, & de falſo condemnatus, tenetur parti læſæ ad intereſſe. *Natta conſil. 545.* ¶ Permittitur conjunctio exequi injuriam, & ulciſci mortem defuncti propinqui, & etiam fœminis, quod intellige de vindicta judicali. *Crav. conſ. 220. vide tamen Dec. conſ. 531. n. 6.* ¶ Licet ex delicto defuncti hæres non teneatur regulariter, tamen de æquitate Canonica ſemper tenetur ad intereſſe parti læſæ debitum. *idem Papon. lib. 24. tit. 11. arreſt. 3.* ¶ Quando condemnatus ad intereſſe debitum parti læſæ non eſt ſolvendo, & offert ſe paratum luere incorpore, debet audiri, aut creditor nolens hoc admittere, tenetur expectare, quod pervenerit ad meliorem fortunam, conſentiendo ipſum relaxari à carceribus. *Vinc. de Franc. deciſ. 358. part. 2.* Tamen condemnatus ad tale intereſſe, non admittitur ad ceſſionem bonorum; ſed non habens in ære debet luere in corpore, parte læſa conſentiente. *Lud. à Pegne. in ſuis qu. crim. cap. 6.*

Cap. VI. Qui conveniri, condemnari poſſint.

An pars læſa teneatur accuſare in Regno Franciæ, *vide Papon. lib. 24. arreſt. 3. ubi tenet negativam.* ¶ Fidejuſſor de judicato ſolvendo in cauſa criminali principaliter intentata, liberatur per peremptionem inſtantiæ, nec tunc poterit conveniri pro intereſſe partis læſæ. *Natt. conſ. 202. Tom. 2.*

Condemnari.

Judices non ſolum debent condemnare homicidiam ad pœnam capitis, ſed etiam ad perſolvenda omnia damna, & pro ipſis damnis jurari poterit in litem. *idem Lud dec. 62 Luc. n. 30.* Sed condemnatus pœna capitali de crimine probato per modum inquiſitionis, an etiam poſſit condemnari ad honorem, & damna, parti reſarcienda abſque requiſitione ipſius partis. *vide Capel. Thol. q. 22. Hieron. Mag. deciſ. Luc. 91. Cravet. conſ. 14. n. 6. Rol. conſ. 30. vol. 2. D. Sol. in antiq. conſtit. Sabaudiæ, tit. ut nemo invitus, gl. ſuper. decreto, cum nullus. fol. 171.*

Cap. VII. Qui ſint effectus.

Quando eadem ſententia delinquens fuit condemnatus erga Fiſcum, & partem læſam, in exeqvutione ipſa pars privata præfertur Fiſco. *Papon. lib. 24. tit. 16. arr. 1.* ¶ Tertius, de cujus intereſſe agitur, poteſt intervenire in cauſa criminali pro ſuis juribus. *Cravet. conſ. 58.*

Cap. VIII. Qui teneantur ad intereſſe.

Gratia, ſive remiſſio delicti per Principem facta, juri ex delicto parti offenſæ quæſito non præjudicat, *Ozaſ. dec. 138. n. 11. Gram. vot. 35. Vinc. de Franc. deciſ. 213. n. 46. & 47. Andr. Gail. obſ. 114. lib. 1. vide Gravet. conſ. 119. Joan. Gal. q. 184. Menoch. de Arbitr. quæſt. 96 & Boer. deciſ. 65.* Quid in gratia facta per Papam. *vide Ægid. Magiſtrat. tractat. appell. cap. 8. in deciſion. diverſ.* ¶ Dicta concluſio procedit in dubio; ſecus ſi expreſsè remiſiſſet Princeps intereſſe ipſi parti læſæ debitum. *Clar. in ſua Pract. crim. §. fin. quæſt. 59. Dec. conſ. 520. & 525.*

Cap. IX. De pace, tregua. vide infra.

Filius aliquid capiens pro pace mortis patris, an videatur ſe gerere pro hærede, *vide ibid. num. 5. & Clar. in ſua Pract. crim. §. fin. q. 58. verſ. & hic incidenter.* ¶ Vulneratus pace cum vulnerante de vulnere inita, morte deinde ex vulnere ſeqvuta, de morte etiam pax inita eſſe cenſetur. *Hippol. ſing. 46.* ¶ Licet ad Patrem pacem facere principaliter ſpectet, tamen, quia filii patris ſunt hæredes, poſſunt eam facere, ipſo patre exiſtente furioſo. *idem Beron. q. 75.* ¶ De pace, quæ ſolet haberi ob offenſo, vel ejus hæredibus, & à quibus haberi debeat, *vide per Clar. in ſua Pract. crim. q. 58.* ¶ Pax ab uno ex hæredibus nomine aliorum facta, cenſetur ab omnibus facta, & prodeſt liberationi, & impetrationi gratiæ, aliis ante, vel poſt ſcientibus, neque contradicentibus, *Aug. Bero. q. 74. & 75.*

Cap X. Miſcellanea.

Accuſare aliquo volente necem defuncti, an ſint citandi proximiores, ad quos poterat ſpectare, *vide Boer. d. deciſ. 120. n. 8.* Sed quid, quando pater, Abbas, & Monaſterium ſimul concurrit in accuſatione mortui Monachi occiſi, & quid contra ſi Pater Monachi occiſus fuerit, quis præferatur, vel omnes ſint admittendi, *vide eundem deciſ. 121.* ¶ Judex quando nulliter procedat ſententiando eodem die in cauſa criminali, & ſuper intereſſe, *vide Vcmſ. deciſ. 116. part. 2. & deciſ. 146. part. 3.* ¶ Prohibitio morientis, per quam prohibiti ſunt hæredes querelare contra inquiſitum, facit ut ſit impoſita neceſſitas hæredibus, quod contravenire non poſſint diſpoſitioni decedentis. *Gram. vot. 24. n. 15.* ¶ Jure communi Imperator poteſt quem abſolvere à banno ſine conſenſu ejus, qui bannum obtinuit. *Mynſing. obſerv. 11. cent. 5.* ¶ In interinatione gratiæ, pars læſa debet citari, Princeps tamen ſine pace partis læſæ, reo indulgere poteſt, quæ indulgentia jura ipſius partis non offendit. *D. Sol. in antiq. conſtitut. Sabaudia. gloſſ. 2. ſuper decreto, abuſus, n. 12. fol. 196. tit. de indulg.* ¶ Princeps in dubio juri tertii derogare non præſumitur; ideo literæ gratiæ non valent in præjudicium Domini mediati, niſi pœnæ pecuniariæ incurſæ vel ipſi Domino incorporatæ, fiat expreſſa mentio. *Mart. quæſt. 243 part. 2.* ¶ Compoſitio in juribus Fiſcalibus facta, jus partis non lædit, nec contra, & in compoſitione inter Fiſcum, & reum facta, ſemper ſubintelligitur clauſula, Salvo jure partis, niſi jus tertii à jure Fiſci derivet. *D. Sol. in antiq. conſtitut. Sabaudia, tit. de Accuſation. gl. 1. ſuper 2. part. decret. ne maleficia, fol. 164. Bart. in l. 2. C. de jus vocando. n. 3. & Mart. q. 18.* ¶ Minor 25. ann. reſtituitur in integrum adverſus concordiam omiſſam, & ſibi per partem oblatam *Franc. Crem. ſing. 29.*

TITULUS QUADRAGESIMUS SEPTIMUS.

Quando quis poſſit petere ſecuritatem ab inimicis, & quid, quando fuit præſtita fidejuſſio de ſe invicem non offendendo.

Cap. I. Securitas. Quando peti poſſit.

Qui dubitat offendi ab inimico, poteſt petere ſignom a Judice, & cuſtodem, ſed illum debet habere ſumptibus ſuis. *Bart. in l. 8. ff. de rer. diviſ.* ¶ Si aliquis timet offendi, poteſt à Judice petere ſecuritatem. quam quis debet præſtare cum fidejuſſòribus, ſi non poſſidet immobilia, & debet promittere pro ſe, familiaribus, & complicibus ſuis. *Petr. de Raven. ſing. 478. vide Joan. de Arnon. ſing. 30. Bart. in l. 1. C. in quibus cauſ. col. lib. 11. Guid. Pap. q. 418. & Franc. Marc. q. 125 part. 1. & q. 586. part. 2.* De hac cautione de non offendendo, *vide per Clar. in ſua Pract. §. fin. q. 47. & eundem Bart. in l. 3. C. de his, qui ad Eccleſ. conf. Capel. Thol. q. 490.*

Cap. II. Quando dari poſſit.

Si detur ſecuritas pro eundo, cenſetur etiam data pro redeundo. *Guid. q. 418.*

Cap.

Digitized by Google

Cap. III. Fidejuſſio, promiſſio de non offendendo. Quibus modis intelligatur.

In promiſſione de non offendendo in perſonam, non comprehenditur ſecuritas rerum, *Beninten. deciſ. 65. num. 29.*

Cap. IV. Quando præſtanda.

Cautionem, quam inimicus præſtat inimico, Judicis arbitrio præſtari, *ſcribit Menoch. de Arbitr. lib 2. caſ. 140.* De materia hujus cautionis, *vide etiam per eundem Menoch. ibid. caſ. 335.* ¶ Fidejuſſio tunc eſt reciprocè præſtanda, quando non eſt vanus timor. *de ſatiſd. p. 6. Maran. n. fin.* Nam cautio fidejuſſoria de non offendendo, non eſt præſtanda, niſi ſubſit legitima cauſa. *Joan. de Arnon. ſing. 53.* Tamen cautio pro minis illatis, ut præſtetur, ſtatur arbitrio Judicis, *ſecundum diſtinctionem Bart. in l. 4. ff. ſi cui pluſquam per leg. Falc. leg. fner. vide eundem Bart. in l. 13. § ſi quis quia. ff. de dam. infe.*

Cap. V. Qui teneatur.

Pater an poſſit cogi ad cavendum, quod ipſius filius naturalis, vel ipſe non offendet aliquem, *vide Hieron. de Mont. in ſuis quæſt. q. 8.* ¶ Judex poteſt cogere ex officio partes ad promiſſionem de ſe non offendendo, ſed quænam ſit illa promiſſio; *vide Pet. Beninten. deciſ. 65. num. 15. & 18.* Et ad faciendam pacem. *l. æquiſſimum 17. de uſufruct. in princ. & ibid. gloſſ.* ¶ Cavere qui compellitur de non offendendo, ſi juret fidejuſſorem invenire non poſſe, tunc ſtandum eſt ejus juratoriæ cautioni. *Natt. conſil. 616.* ¶ An Dominus ſubjecto ſuo teneatur dare aſſecurationem, *Joan. Gal. q. 121.* ¶ Judex etiam ex officio, poteſt condemnare ad præſtandam cautionem, de non offendendo, ſed quando. *Vincent. de Franch. dec. 359. part. 2. Clar. in ſua Pract. §. fin. quæſt. 47. & Marant. in ſuo Spec. part. 6. de ſatiſdat. num. 13.*

Cap. VI. Qui ſint effectus.

Veniens contra promiſſionem pœnalem de non offendendo, etiam extra territorium judicis, coram quo fuit facta promiſſio, incidit in pœnam. *Hippol. ſing. 53.* ¶ Præſtita fidejuſſione de ſe invicem non offendendo ſub pœna, quid tunc, ſi provocatus exceſſerit modum legitimæ defenſionis, *Afflict. deciſ. 206. & Bart. in l. eadem. 4. §. Cat. n. 30. ff. de verb. oblig.*

Cap. VII. Quibus modis valeat, finiatur.

Promiſſio de non offendendo facta ſub majori pœna, quam ſit lege comprehenſa, valet, & facta ſimpliciter non adjecta pœna, quid operetur. *Bartol. in l. non, ſi ff. de pact.* ¶ Fidejuſſio præſtita de non offendendo caſſatur, ſi non præſtatur reciproca, etiam à patre naturali. *Vincent. de Franc. deciſ. 418. part. 2.*

Cap. VIII. De pace, & tregua. Qualis ſit, quæ requiratur.

Pax, tregua, & ſimplex promiſſio de non offendendo, an inter ſe differant, *Pet. Benint. deciſ. 65.* ¶ Quando agitur ad pœnam treguæ ruptæ, liquida debet eſſe probatio, ut pœna committatur. *Dec. conſ. 531.*

Cap. IX. Qui ſint effectus.

Pace inita inter patres promittentes pro filiis, datis fidejuſſoribus de non offendendo, ſub pœna, ſi alter ex filiis ante ratificationem pacis, offenderit ſuum inimicum, non erit locus pœnæ exactioni. *Hieron. de Monte. q. 25. vide ibid. q. 27.* Quid, ſi fuerit promiſſa pœna, quod interim donec pax ratificaretur, pars non offenderetur, & fuerit offenſa, *Hieron. Magon. dec. 100. Luc. n. 33.* ¶ Pax ſi inter aliquos de homicidio, vel vulneribus inita ſit, ſub certa pœna viciſſim promittentes de ſe amplius non offendendo, unuſque nihilominus alium offendat, tunc offendens in pœnam incidit, impuneque offendi poteſt, ſed an liceat prius offenſo ultra id, quod poſſit offendere, pænam petere, *vide Hippol. ſingul. 337.* ¶ Pacem cum alio iniens, & promittens ſub pœna, ſe illum non offenſurum, ſi ipſe non offendat, ſed ipſius conſanguineus, perinde in pœnam incidit, ac ſi ipſe eum offendiſſet, *Hippol. ſing. 331.* ¶ An pace facta poſſit allegari nova cauſa, *Hieronymus de Mont. in ſuis quæſtion. q. 7. & 27.* Quod poſſit allegari, *ſcribit Hieronymus Mago, dec. 100. Luc.* Sed quæ, & qualis debeat eſſe cauſa, *vid. ibid. Mago & Bart. in l. quæro 56. §. inter ff. de loca.* ¶ Pax ſi ſit facta inter duos, & pœna ad invicem promiſſa, ſi alter alterum offendat, offenſus contraveniendo, pænam non incurrit; *Dec. conſ. 380. Bart. in l. 1. ff. ſi quadrup. pauper. fec. dicat.*

Cap. X. Quando dicatur rupta.

Tregua, an cenſeatur rupta ex nova cauſa ſuperveniente, adeò, quòd quis non dicatur veniſſe contra ſecuritatem præſtitam, *Petr. Benint. deciſ. 65.*

TITULUS QUADRAGESIMUS OCTAVUS.

De Principis poteſtate.

Cap. I. Imperator, Rex, Princeps, Dominus. Qualis eſſe debeat.

PRinceps, an habeat in promptu juris ſcientiam. *Caſſ. deciſ. 2. eodem tit.* ¶ Principis mens talis eſſe præſumitur, qualis eſſe debet. *Felin. conſil 51. num. 7.* ¶ In Principe non præſumitur libera voluntas, quando reſcripſit contra ea, quæ ſunt juris naturalis, ſeu juriſgentium, contra quæ non poteſt liberè actum facere, ſecus contra ea, quæ ſunt juris civilis: ideò eo caſu requiritur, quod cauſa exprimatur, & ſi juſta, *Grammat. deciſ. 65. num. 32. Cravet. conſil. 103. num. 15. & conſil 303. n. 7. Dec. conſil 241. Bart. in l. 2. C. de precibus Imper. offerend. vide eundem in l 6. C. ſi contra jus, vel util. publ.* ¶ Si princeps aliquid dat, vel confirmat, aut concedit, ſemper intelligitur ſalvo jure tertii. *Gram. deciſ. 103. n. 236.*

Cap. II. Quæ ſit poteſtas, vel non.

Regis.

Reges omnes in Regnis ſuis ponunt, & deponunt Duces, & Comites, quos volunt. *Gram. deciſ. 45. n. 63.*

Principis.

Princeps eſt ſuper omnem dignitatis gradum, & dicitur colmen dignitatis. Ideò in dignitatibus poteſt poſteriorem præferre priori, *Franc. Marc. q. 806.* ¶ Perpetuum ſit, quod princeps donat. *Afflict. deciſ. 392. n. 6. l. 5. C. de paga.* Judex inferior à Principe, ubi ſibi poſt ſententiam condemnatoriam conſtaret de innocentia condemnati, non poteſt illum reſtituere, ſed Princeps ſolus reſtituit. *Ozaſ. deciſ. 105 n. 8.* ¶ Princeps reſervando ſibi in inveſtituris ſuorum Vaſallorum jus ſuperioritatis, & reſorti ſibi reſervaſſe videtur ſaltem ſecundas appellationes, tam in civilibus, quam in criminalibus. *ibid. num. 9.* ¶ Interpretationem legis neceſſariam, & generalem, & in ſcriptis redigendam, inter æquitatem, & jus ſcriptum, facit ſolus Princeps. *Bartol. in l. 1. C. de legibus num. 7. & in l. 10. eodem.* ¶ Quando in privilegio adeſt clauſula derogatoria ad ſequentia privilegia, quomodo, & quibus verbis Princeps illam tollere poſſit, *vide Cravet. conſil. 241. num. 20. Rebuff. in ſuis comment. Tom. 2. tractat. ut benefic. ant vacat. gloſſ. 21.* ¶ Princeps redeundi facultatem relegato ſolus concedit. *Afflict. deciſ. 4.* ¶ Non debet quis audiri contra illud, quod facit Princeps ex certa ſcientia, imò debet repelli, & imponi perpetuum ſilentium, *gloſſ. in verbo, ſi quis autem, cap. 2. d. pac. conſtant. in uſibus feud.* ¶ Principis ſpeciale eſt, ut poſſit privilegium, ex quo eſt alteri jus quæſitum, revocare; non autem inferioris. *Vincent. de Franc. deciſ. 125. num. 13.* ¶ princeps, ſi conceſſerit aliquid in præjudicium ſuæ dignitatis, ſeu auctoritatis ſupremæ, poteſt illud revocare, & non tenetur obſervare, *Gramm. vot. 28. num. 14.* ¶ Principis poteſtas ſumma eſt; ſed quando

præſumatur abſoluta poteſtate uti voluiſſe, vide And. Gail. obſerv. 56. num. 15. lib. 2. ¶ Difficilia, imò impoſſibilia reputantur, quæ in ſola Principis voluntate ſunt, & de facili concedi non ſolent. Ozaſc. deciſ. 26. num 7. vide Afflict. deciſ. 116. num. 4. ¶ Imperator Vicarius Dei dicitur in temporalibus. idem Ozaſc. deciſ. 30. ¶ Princepa omne extraordinarium, poteſt ſua lege facere ordinarium. Abb. conſil. 20. part. 2. ¶ Solius habentis jura Principis eſt, tollere, ſeu impedire pœnam jam commiſſam. Abb. conſil. 6. lib. 2. per l. 1. C. de ſuperiud. lib. 10. ¶ In arduis Princeps committit examinationem, & ſibi reſervat deliberationem. l. 1. C. vectig. nov. inſtit. non poſſ. ¶ Pœnæ omnes ſunt Principi arbitrariæ. Boer. deciſ. 254. num. 22. ¶ Verba enunciativa prolata per Principem, faciunt fidem. Bartol. in l. ii . tum urbem, ff. de offic. Præfect. urb. ¶ Aliquis non poteſt renunciare officio defenſoris Civitatis, niſi cum Principia auctoritate. l. fin. C. de defen. Civitat. ¶ Principi aſſerenti de cauſa credendum non eſt, ubicunque ſine cauſa quid fieri ab eo nequit. Cravet. pro gener. conſil. 1. num. 25. Princeps, an ſubditos ſuos in alium transferre ſine ipſorum ſubditorum conſenſu poſſit, Marc. q. 337. & q. 353. & Cravet. conſil. 241. ¶ Fiſcum habere, proprium eſt Papæ, & Imperatoris: ſed Communitas, Collegiaque licet burſam habeant, Fiſcalem vero burſam habere non poſſunt, niſi ex præſcriptione, vel privilegio. idem Marc. quaſt. 339. ¶ Princeps, vel Civitas non recognoſcentes ſuperiorem de jure poſſunt cogere, & judicare de ſua cauſa, de honeſtate tamen, debent cauſam ipſam delegare. Jaff. Lanf. Balb. deciſ. 107. ¶ Securè ingredi poteſt, qui auctoritate Principis in poſſeſſionem immittitur. Afflict. deciſ. 261. num. 14. ¶ Facultas faciendi cudi monetas, & dandi curſum, ſpectat ad Principem, tanquam de Regalibus, idem Marc. d. quaſt. 172. part. 1. & quaſt. 614. part. 2. ¶ In Principe ſpeciale eſt, ut illi ſoli credatur præter jus gentium, Gramm. deciſ. 103. num. 232. vide deciſ. 105. ibid. Marc. quaſt. 777. Myſing. obſerv. 34. cent. 5. Dec. conſil. 528. Menoch. de Arbitr. lib. 1. quaſt. 76. ¶ Pœna poſt ſententiam, neque purgari, neque minui ſine Principis auctoritate poteſt, Marc. quaſt. 358. ¶ Officia ſupprimere proprium eſt Principis, ſed ubi ſupprimuntur, debet fieri recompenſatio, Marc. q. 383. ¶ Quando Princeps aliquid vendit, vel donat tanquam ſuum, an ſtandum ſit aſſertioni Principis, quod illud eſſet ſuum, adeò, quod recipiens non teneatur probare de jure ipſius Principis, vide Cravet. conſil. 293. ¶ Princeps non recognoſcens Superiorem, poteſt tollere jus ratione ſententiæ parti quæſitum: ſecus in dominio quæſito de jure gentium. Mobed. dec. 43. Sed an Princeps poſſit mandare, & reſcribere quem audiendum poſt rem judicatam, vide Cravet. conſil. 103. & 172. Dec. conſil. 198. ¶ Solua Princeps poteſt uti clauſula derogatoria legibus, vel etiam Vicarius perpetuus Imperatoris, vide de materia per Franc. Marc. quaſt. 617. & Jaff. Lanf. Balb. dec. 381. ¶ Juſſioni Principis (maximè ſecundæ) præciſè ſtandum eſt: nam ſecunda juſſio Principis, importat clauſulam motus proprii, etiam ſi non exprimatur, & pariter operatur clauſulam, Ex certa ſcientia. idem Marc. quaſt. 806. num. 6. Ideò Principi reſcribenti parendum, nec opponi poteſt, cur ita faciat, & ille juri poſitivo derogare poteſt. ibidem num. 4. & 5. vide Gramm. vot. 32. ¶ Princeps poteſt ordinem judiciarium tollere. Veraſ. deciſ. 250. num. 5. part. 3. vide Perilluſt. D. P. Theſſ. dec. 15. Ideò mandare poteſt, ut omiſſo poſſeſſorio, cognoſcatur de petitorio. Gaſp. Cabal. Milleloq. 928. Quid in ſpolio, vide eundem D. P. Theſſ. d. dec. 15. ¶ Princeps, qui habet dominium & juriſdictionem in terra, illud etiam habet in Mari terræ adjacenti, & protenditur ejus juriſdictio uſque ad centum milliaria in ipſo Mari. ideò Princeps noſter imponere poteſt gabellas in Mari, & eas exigere à vehentibus merces per Mare ſuæ terræ adiacens, ſaltem intra centeſimum milliare, Ozaſc. dec. 155. ¶ Princeps ex cauſa remunerationis, poteſt tollere dominium rei alterius, & mihi dare. vide Gramm. dec. 66. ¶ Princeps quæ juris Civilis ſunt, facilè tollit; ideò legitimarum, poteſt illegitimum facere, & reducere: quia legitimatio eſt de jure Civili. Afflict. dec. 128. num. 11. & ſeqq. ¶ Princeps pro bono publico dominium rerum privatarum auferre poteſt: imò pro bono pacis injurias poteſt remitere, & damna data ſubditis. Afflict. dec. 36. n. 4. Capic. dec. 69. n. 23. & deciſ. 166. Cravet. conſil. 264. num. fin. ¶ De poteſtate Principum, Marchionum, & aliorum Dominorum, tam habentium Regalia, & non recongnoſcentium Superiorem, quam contra, & quæ decreta etiam pœnalia condere poſſunt, & de validitate: Sol. in antiq. conſtitut. in proœm. ¶ Privilegio fori ſubditis conceſſo, Princeps ex certa ſcientia poteſt derogare, ibi. Sola gloſſ. 2. n. 3. fol. 6. ¶ Principem ſolum famam reſtituere, & privilegia Principis reſervata: non niſi ſpeciali conceſſione in alium transferre, vide Menoch. de arbitr. quaſt. 92. ¶ Princeps de poteſtate ordinaria, non poteſt tollere jus dominii ſine cauſa, ſicut jus poſſeſſionis. Capic. deciſ. 69. num. 13. vide eundem deciſ. 166. num. 6. & 13. Andr. Gail. obſervat. 56. libr. 2. Cravet. conſil. 308. & Menoch. conſil 307. libr. 4. ¶ Quæ ſit poteſtas Principis in tollendo jure tertii, vide Mynſing. obſervat. 97. cent. 5. Menoch. de arbitrar. libr. 1. quaſt. 48. Cravet. conſil. 135. num. 30. & conſil. 241. Bartol. in prima conſtitut. proœm. digeſtorum, & Abb. conſil. 61. part. 1. ¶ Auctoritate Principis judex poteſt recedere à jure ſcripto, propter æquitatem non ſcriptam. l. primar. C. de legibus. ¶ Quando contingit caſus novus, ſuper quo ſtatui oportet, recurritur ad Principem, & ille cum procerum, & Senatorum deliberatione procedit, faciendo ſuum ſtatutum redigi in ſcripturam, l. ſummum. 8. C. de legibus. ¶ Legum obſcuritas, & duritia à Principe eſt interpretanda, & moderanda. libr. 9. & 10. eodem. ¶ De ordinaria poteſtate, an poſſit Princeps mandare, quòd præferatur vicinus, vel conſanguineus, aut ſubditus, in emptione alicujus proprietatis, vide Perilluſtr. D. P. Theſſ. deciſ. 92. ubi de duplici poteſtate Principis. ¶ Quæ res pertineant ad Principem, vide cap. 1. quæ ſint Reg. Princip. in uſibus feud. & infra titul. ſeqq. ¶ Princeps in dubio cenſetur velle uti jure communi, & non plenitudine poteſtatis, qua uti raro debet princeps, alias dicitur potius plenitudo tempeſtatis quam poteſtatis, Rota. Genuenſ. deciſ. 104. num. 20. vide Hippol. ſingul. 84. Et quando Princeps utitur plenitudine poteſtatis ad malum, dicitur plenitudo tempeſtatia: quia clauſula, De plenitudine poteſtatis, intelligitur de poteſtate bona, & laudabili, non vituperabili, vel tyrannica: non enim dicitur Imperator poſſe, niſi quod juſtè poteſt, & multa alia de ipſa poteſtate, vide per Cravet. conſil. 296. culum. 7. & Rol. conſil. 7. volum. 3. in fin. ¶ Illud, quod eſt factum auctoritate Principis, poteſt diſſolvi auctoritate Superioris de partium conſenſu. l. adoptandum. 9. C. de adoptio. ¶ Plenitudo poteſtatis non procedit à Principis conſiſtorio, ſed ab ipſo ſolo Principe. Capic. deciſ. 47. num. fin. ¶ Princeps audientiam denegando, ſive ſilentium imponendo ratione dominii, dicitur, & ratione poſſeſſionis hoc egiſſe. Capic. deciſ. 69. ¶ Evectiones facere (quas poſtas hodie appellamus) non licere inferioribus à Præfecto prætorio, docet idem Menoch. ibid. caſ. 229. ¶ Principis auctoritatem uſurpans punitur. idem ibidem, caſ. 320. ¶ Quando Princeps aufert jus alterius per viam extraordinarium, non eſt illius citatio neceſſaria. Dec. conſ. 191. & conſ. 269. ¶ Principe confirmante aliquam diſpoſitionem ex certa ſcientia, non poteſt amplius allegari ipſius

diſpo-

diſpoſitionis nullitas; alias ſequeretur eſſe de ignorantia juris redarguere eum, qui omnia jura habet in ſcrinio pectoris. *Thom. Minad. dec. 43. n. 9.* ¶ Princeps quilibet non poteſt habere Parlamentum, ſicut Rex Franciæ. *Guid. Pap. quæſt. 43.* ¶ An Principis contractus legis vicem obtineat. *Cuiac. lib. 26. obſervat. cap 32.* ¶ An Princeps ex cauſa publicæ utilitatis auferre poſſit ſubdito jus quæſitum. *Fachin. lib. 8. c. 63. q. 5. affirmat. l. Item ſi verberatum §. 1. ff. de rei vend.* ¶ Princeps ſupremus, an poſſit diſpenſara, ut impubes contra legum ſanctionem teſtari poſſit, *vide Perilluſt. D. P. Theſſaur. deciſ. 87.* ¶ Princeps poteſt tervo præjudicare, non ſolum in his, quæ ſunt in juris, ſed etiam in his, quæ ſunt facti. *Mobed. deciſ. 88. vide tamen ibidem deciſ. 97.* Quod intellige in jure, quod conſiſtit in ſpe: ſed quid in jure, quod conſiſtit in re ipſa, *vide DD. in l. fin. C. ſi contra jus.* ¶ Princeps ea, quæ ſunt juriſdictionis ad ſui libitum revocat, & tollit. *Gramm. deciſ. 46. & vot. 28.* Fallit quando conceſſit juriſdictionem in præmium bonæ ſervitutis. *Gramm. ibid.* ¶ Princeps poteſt ſupprimere juriſdictionem, nedum ſingularium perſonarum, ſed etiam Civitatum. *Gramm. d. deciſ. 46.* ¶ Poteſt Princeps contra jus diſponere, adjecta clauſula, Non obſtante, &c. ſed in dubio non præſumitur hoc velle: imò ſi aliquid conceſſerit, per importunitatem partis videtur illud conceſſiſſe. *Andr. Gail. obſervat. 14. libr. 1. vide Bartol. in l. 1. C. de petition. bonor. ſubl. lib. 10. num. 3. & 9.* ¶ Principi hominem (cauſa etiam non cognita) ſuſpendere jubenti obſequendum eſt: quia Princeps eſt lex quædam in terris vivens: limita, quando executor ſciret talem hominem eſſe innocentem, *Pet. Roy. deciſ. Litua. 3. n. 236. in deciſ. diverſ.* ¶ Princeps poteſt de peſte epidemiæ infectos, ſeu ſuſpectos (ipſis non auditis) de ſuis domibus ejicere, & bona eorum mobilia ſuſpecta comburi mandare. *Lud. à Peg. in ſuis quæſt. crimina. c. 8.* ¶ Imperator poteſt de plenitudine poteſtatis auferre dominium, nulla etiam cauſa ſubſiſtente. *Dec. conſil. 269. n. 7.* ¶ Rex non habet minorem auctoritatem in Regno ſuo, quam Imperator. *Dec. conſil. 271. num. 7.* ¶ Princeps poteſt ſubdito, vel vaſallo præcipere; ut coram ſe perſonaliter compareat, ſub pœna bonorum confiſcationis, & privationis feudorum, & valet præceptum; ſecus in inferiore. *Natt. conſil. 556.* Tamen, ut pœnam comminatam infligat, cauſa vera apud eum ſubeſſe debet. *idem Natt. conſil. 592.* ¶ Princeps ex ſola ſuſpicione ſubditos relegare poteſt nulla habita judiciali cognitione. *Natt. conſil. 625.* ¶ Princeps non recognoſcens Superiorem in temporalibus, poteſt exercere ea, quæ ſunt reſervata Imperatori in ſignum ſpecialis privilegii. *Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus. litera P. ſingul. Princeps 4.* ¶ Princeps ſolus conſtituit legem univerſalem; Populus particularem. *Bartol. in l. omnes populi, ff. de Juſtitia & jur.* ¶ Ex cauſa Princeps poteſt concedere facultatem alienandi res, à teſtatore prohibitas alienari. *vide DD. in l. filiusfam. §. Divi, de leg. 1.* ¶ Imperator non habet juriſdictionem in territorio Ducis, quem inveſtivit de mero, mixto Imperio, omnimoda juriſdictione, & regalibus quibuſcunque, *Ozaſc. deciſ. 79. num. 24.* ¶ Facultas indulgendi, & remittendi pœnam corporalem in inveſtituris, in dubio non cenſetur conceſſa, cum ſolis ſuperioribus principibus competat. *Ozaſc. deciſ. 29. & deciſion. tot. Marc. quæſt. 18. & 358. Boer. deciſ. 65. D. Sol. in antiq. conſtitut. Sabaudiæ, gloſſ. ſuper 3. part. decreti, ne malitia, tit. de accuſatio.* Secus in pœna pecuniaria, quam remittere poteſt Vaſallus poſt ſententiam. *idem D. Sol. ibid. fol. 106. Bartol. in l. acta 45. §. de amplianda. ff. de re judic.* ¶ Regalibus in genere conceſſis, non veniunt reſervata Principi in ſignum ſuperioritatis. *Ozaſc. deciſ. 29. vide eundem, deciſ. 101. num. 12.* Minus venit remiſſio pœnæ corporalis. *Marc. quæſt. 358.* ¶ In Principe ſtatuente contra jus naturale, vel gentium in dubio non præſumitur juſta cauſa. *Mynſing. obſervat. 8. cent. 4. Andre. Gail. obſervat. 58. lib. 2.* Cæterum ſi princeps contra jus poſitivum aliud ſtatuat, vel reſcribat, ſemper præſumitur juſta cauſa moveri, quando motu proprio aliquid facit; ſecus ſi poſtulatione alterius. *ibid. d. obſervat. 8. vide eundem Gail. obſervat. 58. lib. 2. Guid. Pap. ſing. 605. Hippol. ſingul. 6. Afflict. deciſ. 4. num. 2. Gramm. deciſ. 65. num. 30. & 31.* ¶ Cauſa præſumitur in Principe, licet non appareat. *Capic. deciſ. 166.* Et voluntas Principis ponitur pro cauſa. *Afflict. de deciſ. 4. num. 2.* ¶ Oraculum cœleſte Principis reſcriptum nuncupatur, quoniam ut Cœleſtis in Cœlis Deus, ita Cœleſtis Princeps in terris eſt. *Cravet. pro genero conſil. 1. num. 269.* ¶ Soli Principi licet æquitatem inveſtigare, contra juris regulas. *Azo in ſumma titul. de judic. num. 22.* ¶ Princeps adverſus ſuos potentiores hoſtes, dum novit ſe non poſſe reſiſtere, nec aliter ſe tueri, an poſſit invocare auxilium infidelium, *vide Gram. deciſ. 65. num. 54. & 64.* ¶ Princeps in pluribus cauſis poteſtatem habet in Eccleſiaſticas perſonas: maximè ubi alius Superior eſt abſens, ubivè periculum eſt in mora: *Ozaſc. deciſ. 30. num. 14.* Sed an inhibere poſſit Epiſcopis, & eorum Vicariis, ne aliquem excommunicent, niſi prius cauſa excommunicationis monſtretur, & probetur, *vide ibid. n. 15.* ¶ Princeps dum tollit jus ſubditi, præſumitur juſta cauſa illud feciſſe, hoc maximè ſi poſſit aliqua cauſa imaginari; ſecus ſi nulla. *Grammat. deciſ. 46. num. 9. vide Boer. deciſ. 42. num. 78. Ægid. Bellam. concluſ. 312. num. 6. & deciſ. 723.* ¶ Princeps ex cauſa poteſt aliquem privare re ſua. *Bartol. in l. 15. §. ſi quis ff. de rei vendi. & Abb. conſil. 61. part. 1.* ¶ Princeps poteſtatem habet concedendi exemptiones à quibuſcunque muneribus. *idem Ozaſc. deciſ. 39. num. 18.* ¶ Princeps habens jura Imperialia in ſuo territorio, ea facere poteſt, quæ Imperator in ſuo. *idem deciſ. 88. num. 17.* ¶ Sereniſſimus Dux noſter Sabaudiæ in ſuo dominio, & territorio, ea poteſt, quæ Imperator, & quilibet Princeps in ſuo. *idem Ozaſc. deciſ. 155. vide Perilluſtr. D. P. Theſſa. in proœmio ſuarum deciſionum num. 14.* ¶ Quod duces Sabaudiæ, & Pedemont. Mantuæ, & Ferrariæ habuerint, & habeant plenitudinem poteſtatis in ipſorum dominio, & id poſſint, quod Imperator in ſuo, *ſcribit Alexand. Rand. tractat. de Analog. cap. 28. num. 6. vide Guid. Pap. ſingul. 841.* ¶ Princeps poteſt reſcripto, vel contractu ſtatuere, ut omnia bona ſita in agro alicujus Civitatis, ſint ſubjecta oneribus, & contribuere teneantur perpetuò, ita, ut omnes ad hujuſmodi onera ratione bonorum teneantur. *Ozaſ. deciſ. 90.* ¶ Licet regulariter de poteſtate principis diſputare non liceat, tamen de voluntate, ſcientia Principis non prohibitum diſputare. Et nunquam præſumitur Principi aliquid placere, niſi quod juſtum, & verum eſt: vult enim omnes ſuos actus regulari à Juſtitia Poli, & fori. *And. Gail. obſervat. 14. lib. 1. num. 6. vide eundem, obſervat. 58. lib. 2. num. 10.* De poteſtate principis *vide per Cravet. conſil. 135. num. 44. & Roland. conſil. 13. volum. 3.* ¶ Qui diſputat de poteſtate principis, facit ſe ſuperiorem, vel parem Principi, & ponit ſedem ſuam in aquilône, quod minimè decet. *Cravet. conſ. 266.* Sed de intelligentia hujus dicti, *vide eundem Cravet. conſ. 296. volum. 6. verſ. venio, &c.*

Vel non.

Princeps non poteſt ferre ſententiam definitivam contra partem non citatam. *Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus, litera P. ſing. Princeps. 1.* ¶ Princeps licet poſſit excedere modum, quod Judex facere non poteſt, tamen non intelligitur id facere poſſe in his, quæ ſunt de jure Divino, ſeu Naturali, ex quo ipſe Princeps eo

jure

quid ſit, & obſervatio jus declarat. *Rebuff. gloff. 5. in conſtit. Reg.*

Juris.

In re non deciſa à legibus Civilibus, ſtatur juri Canonico. *Cuvet. conſ. 315.*

Conſtitutionis.

Conſtitutione Principis noviter edita, in aliquo non derogatur conſuetudinibus, niſi de illis expreſſe fiat mentio, vel ſint multum vulgares. *Marc. de Manc. ſing. 233.* ¶ Publicatio conſtitutionis in una Provincia facta, non ligat exiſtentes in alia Provincia, ubi non eſt facta publicatio, dato etiam, quod fuerit facta in Curia Regis, vel Imperatoris. *idem Ozaſ. dec. 141.* ¶ Quoties nova conſtitutio aliquid circa negotii, vel contractus ordinationem diſponit, tunc ſemper mores, & conſuetudines, quæ tempore contractus extiterunt, non quæ poſtea introducuntur, conſiderari debent. *Andr. Gayl. obſ. 9. lib. 1.* ¶ Conſtitutio Pontificis ſolum Romæ publicatur, & ligare incipit poſt tempus Judicis arbitrarium. *Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 185. n. 8. & 10.* Et Authent. ut novæ conſtitutiones, &c. non habet locum in conſtitutionibus Pontificum. *Menoch. lib. 2. conſ. 185.* ¶ Juri Civili ſtamus, (etiam in foro Canonico) ſi deciſum eo jure eſt, de jure Canonico dubium. *Menoch. de Arbitr. lib. 1. q. 74. n. 53. & caſ. 184. n. 12. vide Cabal. Milleloq. 621.*

Statuti.

Filiæ, & ſorores Comitis condentis ſtatutum, ligantur ipſo ſtatuto, ſicut alii de Populo. *Rol. conſ. 86 n. 51.* ¶ Conſuetudines feudorum, præferuntur juri communi in cauſis feudalibus, quando conſuetudo, & uſus feudorum ſunt rationabiles, & quando reperitur expreſſe deciſum per uſus feudorum. *Mann. in ſuo Spec. part. 3. n. 88. fol. 31. eo. tit. judicium unde orig. produx.*

Cap. XIII. Quibus modis ceſſat, valeat.

Ubi deficiunt verba legis, deficit legis diſpoſitio. *l. 4. §. toties. ff. de dam. infec.* ¶ Ceſſante ratione legis, ceſſare debet & ipſa lex. *Ægid. Bellam. concl. 631.* ¶ Neceſſitas legi præjodicat. *l. 11. §. quotiec. ff. de muneribus & honor.* ¶ Ceſſante ratione legis, ceſſat ejus effectus. *l. adigere. §. quamvis. ff. de jurepatr. & l. 33. ff. de pact.* ¶ Edicta, & proclamata pœnalia expirant, remoto, vel mortuo Judice, aut Domino, qui proclamata fecit. *Rol. conſil. 38. vol. 3.* ¶ An conſtitutio laici inferioris Imperatore, etiam in favorem Eccleſiæ facta, quo ad ipſum valeat, ſi præceptiva, ſeu inhibitiva ſit, & quid, ſi ſit ſimpliciter permiſſiva, *vide Ludov. Roma. ſing. 447.*

Cap. XIV. Quibus modis ſervanda, tenenda ſit lex.

Jura, & leges in qua Civitate legi debeant, *vide Franc. Marc. q. 349.* ¶ Leges à Canonibus approbatæ, ſervandæ ſunt. *n. 62. Rebuff. in conſt. Reg. gloſſ. 1. in proœm.* ¶ Leges Imperatorum non fuerunt receptæ in Regno Franciæ: ideo non ſervantur in ipſo Regno; ſed ſolum ſervatur ratio legum, non eo, quod leges hoc dicant, nec, quod Imperator hoc ſtatuerit, ſed quia ratio ſic vult, à qua nemo ſubduci poteſt. *Rebuff. in conſt. Reg. n. 20. d. gl. 5.*

Jus.

Ubi jus Civile, & Canonicum contradicunt, ſervandum eſt jus Civile, in foro civili, & Canonicum, in foro Canonico. *Ozaſ. deciſ. 152. n. 6. 7. Capic. dec. 201. vide Bart. in l. 12. C. de Sacroſanct. Eccleſ. & gl. in cap. 10. ex de teſtam.* ¶ Jus Divinum, & Canonicum, & non Civile ſervandum eſt, ubi tractatur materia concernens peccatum. *Ozaſ. in ſua diſp. an Principi Chriſtianor. &c. n. 11. Rebuff. in conſtit. Reg. in proœm. gl. 5. n. 120.* Et ſuper hac quæſtione, an jus Civile, & quando cedat juri Canonico, ſcribuntur plures regulæ *ibid. per Rebuff. n. 121. & ſeqq. vide Cabal. Milleloq. 620.*

Ordinatio.

An omnes Regis ordinationes ſervari debeant, & à quibus, & quid de perſonis Eccleſiaſticis, *vide Rebuff. n. 49. in conſtit. Reg. gl. 1. in proœm.* ¶ Ordinationes juſtæ conſcientia ſervari debent, ſed inter duas contrarias, quæ magis ſervari debeat, & quomodo derogent juri communi, *Rebuff. conſtit. Reg. gl. 5 n. 137.*

Gloſſa.

Gloſſæ opinio non eſt contemnenda, ubi Doctores communiter non concludunt contra eam. *Afflict. deciſ. 21. n. 4.* Imo gloſſæ auctoritas communiter non reprobata omnibus aliis antecellit, *idem Afflict. deciſ. 384. n. 3.* Et in magnis dubiis ſemper eſt tenenda gloſſæ opinio, *ibid.* ¶ Gloſſa referens duas opiniones, & nullam expreſſe approbans, ultimam tenere videtur. *Jaſ. de act. in §. ſed iſta, n. vide Ant. Corſ. in ſuis ſingularibus, litera Oſ. ſing. opinio.* Niſi prima ſapiat æquitatem, & ultima rigorem. *Hippol. ſing. 631. vid. etiam Vinc. de Franc. deciſ. 221.*

Cap. XV. Miſcellanea.

Doctores, & gloſſæ non perſiſtentes in una opinione, ſed ad alias procedendo, videntur ultimam tenere, *Ozaſ. deciſ. 77. n. 19.* ¶ Ubi prius plures quæſtiones formatas ſequitur una concluſio, illa decidit quæſtiones præcedentes uniformiter, niſi ſit ratio diverſa. *gloſſ. in verbo, præcidium §. hic nobis ingreſſa, Authent. de hared. & Falcid. in additon.* ¶ De Concilio Generali, vel Provinciali *vide per eundem Menoch. caſ. 457. lib. 2. de arbitr.* ¶ De duplici æquitate juris, ſcripta, & non ſcripta, & quid in qualiber obſervandum ſit, *vide per Mynſing. obſ. 63. cent. 6.* ¶ Quando in perſona unius concurrunt plura jura, perinde eſt, ac ſi concurrerent in perſona diverſorum, *l. 22. ff. de his quib. ut indig. leg. auf.* ¶ Extravagante non publicata, illius datur probabilis ignorantia. *Put. dec. 281. lib. 1.* ¶ Cauſæ legum promulgandarum, multæ ſunt, *de quibus vide per Cabal. Milleloq. 611.* ¶ De conditoribus legum divinarum, & humanarum *vide in c. Moſes, diſt. 7.* ¶ De legibus, & earum virtute *vide per Bart. in l. unic. ff. de condict. ex lege.* ¶ De differentiis inter jus Canonicum, & Civile *vide in tract. Bart. de differ. int. jus Can. & Civil.* ¶ Contra tenorem legis privatam utilitatem continentis, paciſci licet. *l. 32. ff. de pact.* ¶ Plura ſunt quæ etiam partium conſenſu relaxari non poſſunt, *l. quos prohibet, & ibid. gloſſ. ff. de poſtul.* ¶ Pœna, quæ ſit in eos ſancita, qui legem præcepti, vel conſilii aut urbanitatis contemnunt, *vide Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 380.* ¶ Lex, aut eſt de præcepto, aut de conſilio perfectionis, aut reverentiæ, vel de urbanitate, *ibid. Menoch. de arb. jud. lib 2. caſ. 380.* ¶ Quid ſit lex, qui poſſint condere leges, quibus ex cauſis leges fiant, & quomodo condantur, quales debeant eſſe, quæ injuſtæ dicantur, quis ſit finis legum, & an leges in foro conſcientiæ obligent. *vide plene per Rebuff. in conſt. Reg. gloſſ. 1. proœm.*

TITULUS QUADRAGESIMUS SECUNDUS.

De communi opinione.

Cap. I. Opinio. Quando attendatur, & ſecundum quam judicandum ſit.

Opinio unius Doctoris, quando eſt fulcita melioribus rationibus, attenditur, contra opinionem plurium. *§. 1. Inſt. de hared. inſtit.* Exiſtentibus hinc inde rationibus, & indubiis, eligitur media via. *§. fin. Inſtit. de vulgar.* ¶ Ubi eſt varietas opinionum, non peccat ſequens opinionem, non veram, aut poſtea reprobatam: quia ſufficit ad excuſationem etiam ambiguitas juris, & tanta poſſet eſſe ambiguitas, quod excuſaret prudentiſſimos Juriſconſultos. *Caſſad. deciſ. 5. n. 11. tit. de conſtit.* ¶ Non debemus ſequi conſilium Imperatorum, ſi videtur nobis, non eſſe bene latum, *Caſſad. deciſ. 5. n. 11. de conſtitut. &* multo magis in gloſſ. *Bart. in l. 13. C. de ſentent. & interlocut. omn. Jud.*

Secundum quam judicandum ſit.

Secundum communem opinionem eſt judicandum. *Guid. Pap. ſing. 291. vide Caſſad. dec. 5. tit. de conſtit. n. 13.*

¶ Fal-

¶ Fallit primo, quando contra illam textus clarus, atque apertus eſſet. *Aug. Ber. quaſt. 62.* ¶ Fallit ſecundo, quando notorie maledicit communis opinio, vel rationabiliter convincitur. *Abb. conſ. 85. part. 1.* Etiam contra gloſſam. *Guid. Pap. q. 277.* ¶ Fallit tertio, quia communis opinio non eſt attendenda, quando etiam altera opinio eſt communis, vel magis communis: & ubi non poſſet dari certa regula, eſſet locus gratificationi, & poſſet judex abſque periculo adhærere opinioni, cui voluerit. *Joſeph. Lud. decîſ. Luc. n. 21.*

TITULUS QUADRAGESIMUS TERTIUS.

De edictis Principum, & Dominorum inferiorum.

Generalia.

DE edicti Ducalis validitate, quo decretum erat, quod damna data cuidam Abbatiæ cenſerentur illata, & imputarentur Univerſati propinquæ, & plura circa edictum, quo diſponitur damna data in finibus alicujus municipii eſſe reſarcienda per homines ejusdem loci. *Ozaſ. decîſ. 88.* ¶ De edictis principum, & Dominorum inferiorum, & quid decernere, & ordinare poſſint ipſi Domini, *vide Sol. in proœm. in antiq. conſt. gl. 3.*

Cap. I. Edictum, decretum. Quibus modis intelligatur, & quæ requiruntur.

Decretum conditum à Comite, & vel Marchione habente dignitatem perpetuam jure proprio, & ad ſuos deſcendentes tranſmiſſibilem, dicitur jus Civile, & pro lege perpetua obſervandum eſt, maxime ſi fuerit confirmatum per Vicarium Imperii. *Rol. conſil. 86. vol. 1.* ¶ Edictum, Ne blada extrahantur, an extendatur ad forenſes, qui habent terras in Patria, in qua ſuit factum edictum, & an comprehendat farinam, *vide Guid. Pap. q. 379.*

Quæ requiruntur.

Extante edicto, quod Notarii omnes contractus in publicum inſtrumentum redactos, denunciare debeant, ſufficit Judici exhibere ſcripturas legendas, quæ in ſe tales contractus continent. *Ozaſ. decîſ. 128. n. 7.*

Cap. II. Quibus modis fieri, & impetrari poſſit.

Edictum Principis interpretari poteſt ab inferiore (Principe abſente) hoc exigente naturali æquitate. *Rip. in l. ex facto, num. 6. ff. de vulgari.* ¶ Dominus recognoſcens Superiorem, licet babeat facultatem ordinandi, tamen non poteſt facere pragmaticas contra diſpoſitionem juris communis, præſertim in præjudicium ſubditorum. *Rol. conſ. 22. vol. 2.*

Cap. III. Qui ſint effectus.

Princeps concedendo generalem abolitionem delictorum, quid remittat, *vide Gram. decîſ. 4.* ¶ De pœna non obedientium mandatis Principum *vide per Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 365.* ¶ Princeps, vel ejus delegatus licet poſſit citare aliquem, ut coram ſe compareat ſub certa pœna, etiam cauſa non expreſſa, tamen, ut pœna comminata infligatur, cauſa vera apud eum ſubeſſe debet. *Natt. conſ. 592. & ſeqq.* ¶ Contraveniens prohibitioni Principis, poteſt puniri, licet prohibitio nullam contineat pœnam. *idem D. Sol. ibid. gloſſ. ſuper tertia part. decreti, ex frequentibus, tit. de pact. int. empt. & vendit. n. 3. fol. 124.* ¶ Literis Imperialibus licite non paretur ſi illæ contineant cauſam irrationabilem. *Bart. in Authent. ut determinatus ſit numerus Clericorum. §. 1.* ¶ Filiæ, vel ſorores Comitis contentis ſtatutum, ligantur ipſo ſtatuto; ſicut alii de Populo. *Rol. conſ. 86. n. 51. vol. 1.*

Cap. IV. Quibus modis valeat, ceſſet, finiatur, vel non.

Decreta Principum contraria utilitati Publicæ, & rationi Naturali, valere non debent. *Ozaſ. decîſ. 88. n. 4.*

Tepati Compend.

Ceſſat.

Charitate ceſſante, edicta facta eo tempore ceſſant. *D. Sol. in antiq. conſtit. Sabaudia, gloſſ. 2. n. 31. in proœm.* ¶ Edicta, ſeu proclamata pœnalia expirent, remoto, vel mortuo Judice, aut Domino, qui dicta proclamata fecit. *Rol. conſ. 38. vol. 3.*

Cap. V. Miſcellanea.

Clauſula, Ex certa ſcientia, & de plenitudine poteſtatis habet vim clauſularum derogatoriarum, & ex ea colligitur Principem voluiſſe auferre jus tertii quamvis quæſitum. *idem Ozaſ. decîſ. 102. num. fin.* ¶ Rationes, per quaa Princeps poteſt moveri ad faciendum edictum, ne quis utatur veſtibus ultra ſuam qualitatem, *vide per Rebuff. in conſtitut. Reg. Tom. 2. tract. de ban. aur. & argent. num. 20. fol. 484.* ¶ Banni publici ignorantia allegari non poteſt: fallit in minore, & graviter infirmo. *idem Gram. decîſ. 38. n. 23. & 24.* Sed vide de materia hujus quæſtionis. *infr. tit. de feriis, & fac. ign.*

TITULUS QUADRAGESIMUS QUARTUS.

De Interinatione.

Cap. I. Interinatio, juſtificatio. Quid ſit, & quæ dicatur.

INterinatio nihil aliud eſt, quam cognitio, an ea, quæ petuntur interinari, veritate nitantur. *Sol. in antiq. conſtit. gloſſ. 2. improba n. 43.* ¶ Unum tamen ſcias, confirmationem ex certa ſcientia Principis factam non poſſe per Senatum revocari, qvum verbum Superioris non egeat verbo inferioris, nec illi licet ſe de ipſius Superioris facto impedire: *ibid. in fin.* ¶ Per ſapientes Regea regnant, & legum conditores juſta decernunt, introducta, & inventa hinc eſt ſolemnitas illa, quæ appellatur interinatio, ſeu ut lex etiam cum conſilio Procerum edita, ante illius promulgationem per Excell. Senatum examinetur, tam in publicis, quam in privatis cauſis. *D. Sol. in antiq. conſtit. Sabaudia, gl. 2. n. 42. in proœm.*

Cap. II. Quæ requiruntur, & quomodo intelligatur.

Non ſolum Fiſcus Principis vocandus eſt, ſed etiam Fiſcus Domini, cujus reus eſt ſubditus. *idem D. Sol. n. 7.* ¶ Literis gratiæ præſentatis pro interinatione earundem, vocandus eſt Fiſcus Principis, & pars læſa querelans, & interim debet reus detineri. *idem D. Sol. ibid. gl. 2. ſuper d. decreto abuſus, fol. 196. vide Caſſan. in loco ſupra citato, num. 162. & ſeqq.*

Intelligatur.

Præſes in actu comprobationis gratiæ reum monet, ut abſtineat poſterum à delictis pœnam ſanguinis exigentibus, alioqui, quod gratia facta erit ſibi inutilis. *idem D. Sol. ſuper decreto, Carolus, d. tit. de indulg. & remiſſ.* & ſic interinatio, ſeu gratia ſemper intelligitur facta, modo reus in poſterum aliis delictis abſtineat. *ibid. n. fin. gl. 1.*

Cap. III. Quæ interinari, & juſtificari debeant.

Excellentia. Senatus precibus verificatia gratiam interinare tenetur. *gl. 2. n. 15.* Tamen ſi arbitretur ob delicti gravitatem gratiam non fore interinandam, tunc non eſſet puniendus reus, ſed reſtituendus in priſtinam libertatem, ne aliqui Principis auctoritate deciperentur: ſed quid ſi cenſeret non eſſe interinandam ob defectum verificationis contentorum in precibus, vel probaretur gratia obreptitia, tunc quid agendum, *vide eundem Sola de ſolen. ipſ. inter. decr. abuſus, fol. 197.* ¶ Literæ Officialium debent interinari intra annum. *Franc. Marc. q. 41.* ¶ Quando literæ officii præſentantur Senatui reſpectu interinationis, an debeant interinari, vel patiantur oppoſitionẽ, & quid, ſi ſecundo Princeps reſcripſerit, *vide eundem Marc. q. 807. 808.* Et an tunc Senatus poſſit literas repellere, & ex qua cauſa, *vide Crav. conſ. 172.* ¶ Gratia, & remiſſio delicti à Principe facta, an ſit ante obtentam ab offenſo pacem interinanda, *vide Perilluſtr. D. P. Teſſ. dec. 21.*

¶ Gratiæ à Principe conceſſæ debent per Excell. Senatum approbari, & interinari. *Clar. in ſua Pract. crim. §. fin. q. 59. verſ. & quia. D. Sol. in dictis ſuis comment. d. gl. 2. in proœmio decretorum, vide Caſſan. in conſuet. Burg. tit. Des juſtices, Rub. 1. n. 149. & ſeqq.* ¶ Literæ gratiæ per Clericum obtentæ à Principe, coram Judice ſeculari verificandæ ſunt, & interinandæ. *Franc. Marc. q. 514.*

Juſtificari.

Quando petitur gratia interinari, & opponitur à Fiſco de obreptione, & ſubreptione, quomodo tunc in favorem impetrantis poſſit gratia juſtificari, *vide Cravet. conſil. 2.* ¶ Gratia in vinculis verificanda, & probanda, *Rot. Aven. deciſ. 47. in deciſ. diverſ. Tom. 3.*

Cap IV. Quibus modis peti, & fieri poſſit, vel non.

Interinatio non poteſt peti per Procuratorem, niſi reus ſit in carceribus conſtitutus, & ſupplicans probare tenetur contenta in precibus eſſe vera. *idem D. Sol. ſuper decreto abuſu, fol. 195. de ſolen. ipſ. int.* ¶ Hæc interinatio debet peti, & fieri intra menſem. *idem D. Sol. in dictis ſuis commentar. fol. 195.* De ſolemnitate ipſius interinationis vide *ibid. tit. de indulg. remiſ. & grat.*

Cap. V. Qui ſint effectus.

Reus dum gratia interinatur, cuſtodiendus eſt in carceribus, *Sol. ibid. num. fin.* ſed an interim debeat cum cautione relaxari, *vide Caſſan. in conſuet. Burg. tit. Des juſtices, Rub. 1. §. 5. gl. 13. n. 267.* ¶ Si pendente cauſa interinationis, reus moriatur reſpectu bonorum ſi quæ erant confiſcata, poterit ejus hæres cauſam proſequi. *idem D. Sol. num. fin. fol. 197. de ſolen. ipſ. int. d. abuſ.*

TITULUS QUADRAGESIMUS QUINTUS.

De gratia delictorum, & reſtitutione bonorum.

Cap. I. Gratia delictorum, indulgentia. Quibus modis intelligatur, trahatur, vel non.

GRatia ſolum refertur ad ea, quæ de jure communi non competunt. *Ægid. Bellam. concl. 738. n. 6.* ¶ Verba gratiæ latiſſime interpretanda contra concedentem. *Gram. dec. 59. n. 30. DD. de Rota, dec. 33. de præbend. in antiq. num. 13. alias. §. præced. deciſ.* ¶ Gratia conceſſa motu proprio, ſi reperiatur, quod per eam ſit ſupplicatum, quomodo ſit accipienda: & motus proprius, licet non ampliet, vivificat tamen gratiam. *Caſſad. deciſ. 1. tit. de reſervation.* ¶ Gratia, & remiſſio delicti obtenta propter novum adventum, & introitum Principis, debet levari intra ſex menſes. *idem Papon. lib. 24. tit. 17. arreſt. 11.* Et talis gratia extenditur ſolum ad delicta capitalia ultimi ſupplicii; & non ad alia crimina. *Papon. idem arreſt. 12.* ¶ Gratiam facere, à principio gratia eſt, ſed ipſa facta de Juſtitia eſt, quod ſuum ſortiatur effectum. *DD. de Rot. deciſ. 33. in antiq. n. 17. de Præbend. alias §. præced. deciſ.* ¶ Princeps, an, & quando fuiſſet aliquid conceſſurus, attenditur communis ſtylus Cancellariæ. *Capic. deciſ. 32. num. 14.*

Indulgentia.

Indulgentia poſt Indulgentis mortem non protrahitur, niſi ex cauſa neceſſaria ſit conceſſa: quia tunc durat poſt mortem ipſius concedentis. *Afflict. deciſ. 128. vide Franc. Marc. quæſt. 514. n. 8. D. Sol. in dictis ſuis comment. ſuper decreto, indulgentiam, gloſſ. 1. num. 12. fol. 192. Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. Des juſtices, Rub. 1. gloſſ. 13. n. 180. & Guid. Pap. ſing. 943.*

Cap. II. Quæ requiruntur.

Ex validitate gratiæ ex parte concedentis duo requiruntur, ſcilicet auctoritas, & cauſa rationabilis: ex parte vero recipientis alia duo: nempe conſtrictio, & obſervantia ejus, ad quod fuit conceſſa: auctoritatem habet Princeps, vel qui jura Principis habet indulgendi ex cauſa, & non alius; ideo dicitur ex cauſa, quia non omnibus, nec paſſim concedi debet, ſed cognitione habita, an caſu, vel data opera, delictum fuerit commiſſum. *D. Sol. in antiq. conſtit. Sabaudiæ gl. 1. ſuper decreto, indulgentiam, tit. de indulg. n. 4 & 5. fol. 192.* ¶ Gratia Principis ſcripturam videtur exigere. *Afflict. deciſ. 243.* Quod intellige, quoad effectum probationis. *idem Afflict. deciſ. 253. vide D. Sol. in dictis ſuis comment. ſuper. d. decreto, indulgentiam, tit. de indulg. gloſſ. 1. n. 9 fol. 192. Caſſan. in tit. Des juſtices, Rub. 1. §. 5. gloſſ. 13. n. 180.* ¶ Surreptio non committitur, quando non fit mentio de inimicitia ſublata, nec in reſcripro gratiæ fieri debet mentio de eo, quod non fuit cauſa homicidii. *Cravet. conſ. 2. n. 17.* ¶ Gratia in vinculis verificanda, & probanda. *Rot. Avenio. dec. 47. in deciſ. diverſ.* ¶ Graria Principis delinquentibus conceſſa, delicti qualitates continere debet. *Franc. Marc. q. 18. & Bart. in l. 2. C. ſi contra jus, vel utilit. public.* ¶ In impetratione gratiæ exprimenda ſunt ea omnia, quæ Principem ab ipſius gratiæ conceſſione retrahere potuiſſent. *Clar. in ſua Pract. crimin. §. fin. q. 59. verſ. debet.* ¶ Quando quis ob perpetratum facinus condemnatus fuit, & gratiam pœnæque remiſſionem impetrat, quæ in precibus narrare debeat, ut gratia valeat, *vide Menoch. de Arbitr. lib. 2 caſ. 203. n. 30.* ¶ In gratia incumbit onus probandi de veritate eorum, quæ dicta ſunt in ſupplicatione. *Dec. conſil. 403. vol. 2.* ¶ Quando aliquid additur alicui rei, nova res fieri videtur: quare ſi per aliquam gratiam acquiratur, augeatur, vel conſervetur jus, debent omnia exprimi, quæ in prima gratia fuerunt expreſſa, & adeſſe ſolemnia in prima requiſita *Guihel. Caſſad. dec. 33. tit. 1.* ¶ Literæ gratiæ præſentari debent genibus flexis. *n. 14. Sola de indulg. gloſſ. deciſ. ind.*

Indulgentia.

Indulgentia motu proprio conceſſa, eſt favorabiliſs, & in caſibus exceptis, odioſa. *Vincent. de Franc. deciſ. 403. part. 2. num. 11.*

Cap. III. Qui facere, & concedere poteſt.

In cauſis criminalibus, in quibus eſt cauſa pecuniaris, Judices in condemnationibus, quandam gratiam facere poſſunt: habemus in hac patria decretum, *in conſtit. antiq. Sabaudia, in eod. tit. de indulg. vide eundem D. Sol. in dictis ſuis comm. fol. 194.* ¶ Princeps exiſtens extra Provinciam, poteſt facere gratiam de delicto, ceſſante partis inſtantia, non obſtante conſtitutione, quod cauſæ non extrahantur extra Provinciam. *Lud. à Pegue in ſuis q. crim. cap. 18.*

Cap. IV. Quibus modis fieri, concedi poſſit, vel non.

Gratiæ plures, & diverſæ (etiam ex intervallo) poſſunt poni, & fieri in eadem certa. *Caſſad. deciſ. 4.*

Concedi.

Gratiam Princeps conceſſiſſe cenſetur, ſi preces veritate tutantur, *Sola tit. de indulg. ibid. & multa alia ſpectantia ad materiam hujus tit.* ¶ Quando Princeps concedit gratiam contra prohibitionem legis, vel conſtitutionis, quid juris, *vide Ludov. à Pegue. in ſuis quæſt. crim. cap. 39.* ¶ Gratia in uno conceſſa, in alio non præſumitur concedi. *Afflict. deciſ. 320. num. fin.* ¶ Indultus generalis nondum publicatus, ſed tantum coram nonnullis declaratus, cum reſervatione aliquorum, an poſſit à Principe revocari, vel reſervatorum numerus augeri, *vide Capic. deciſ. 133.*

Vel non.

Facultas indulgendi in dubio in inveſtituris, conceſſa non cenſetur, cùm ſolis Superioribus Principibus competat. *Ozaſ. deciſ. 29. n. 5. vide D. Sol. in antiq. conſtitutio, Sabaudia, tit. de indulg. fol. 192.*

Cap. V. Qui indulgere poteſt.

Princeps etiam ſine pace partis læſæ reo indulgere poteſt; tamen ipſa indulgentia jura ipſius partis non offendit, *D. Sol. in antiq. conſt. Sabaudia, ſuper decreto. abuſus, tit. de indulg. gl. 2. n. 12. vide Caſſan. in d. gl. 13. n. 163.*

Cap.

Cap. VI. Quibus modis impetrari poteſt.

Licet ex homicidio commiſſo ſine dolo quis non poſſit condemnari, tamen de tali homicidio debet impetrari gratia à Principe. *Papon. lib. 24. tit. 17. arreſt. 5.*

Cap. VII. Qui ſint effectus.

Ubi reus exhibet gratiam ſibi à Principe conceſſam, non eſt ulterius moleſtandus; ſed quomodo, & quando hoc procedat, *vide Clar. in ſua Pract. crim. §. fin. quaeſt. 59.* ¶ Si quis ſub futuræ gratiæ ſpe, ſponte ſe conſtituerit in carcere, & poſtea gratia aliqua cauſa non habuerit effectum, quid juris, *Papon. arreſt. 7. lib. 24. tit. 17.* ¶ Gratiæ non proſunt relapſis, imo ſtatim, quod illi committunt eadem, vel alia crimina, cenſentur commodo ipſarum gratiarum omnino privati, & debent puniri, ac ſi gratias nunquam obtinuiſſent. *D. Sol. ſuper decreto, Carolus, tit. de indulgent.* ¶ Ille, cui ſimpliciter Princeps dixit, facio tibi gratiam pro delicto, recuperat bona non adhuc alienata: ſed quid de alienatis, *vide Clar. in ſua pract. crimin. §. fin. q. 59. verſ. quar.* Tamen indulgentiæ conceſſio bonorum reſtitutionem non operatur, ſecundum alios, *vide D. Sol. in conſtitut. Sabaudia, tit. de indulg. fol. 192. & fol. 196.* Verum enimvero nonnulli diſtingvunt, aut dixit Princeps facimus tibi gratiam, & tunc quis non recuperat bona, vel dixit facimus tibi plenam gratiam, & tunc recuperat, *ita ſcribit Caſſan. in conſuet. Burg. tit. Des juſtices. Rub. 1. §. 5. gloſſ. 13. n. 145. & 226.* ¶ Delicti confeſſio reſultat ex gratia, ſive indulgentia, mediante pecunia à principe facta. *Ozaſ. deciſ. 138.* ¶ Quando gratia habet vim meræ indulgentiæ, vel reſtitutionis. *Vinc. de Franc. 213. n. 39.* ¶ Si ex forma ſtatuti, homicidæ bona hæredibus occiſi pro parte applicari debeant: illud jus ſuccedendi hæredibus occiſi tollitur, ſi homicida gratiam reſtitutionis obtinuerit. *Dec. conſil. 525. num. 7. volum. 2. Jo. Gal. q. 184.*

Qui ſint effectus indulgentiæ.

Quod indulgentia, ſeu venia non tollat infamiam reſultantem ex delicto, *vide Ozaſ. deciſ. 79. num. 50.* ¶ Indulgentia mera criminis, non comprehendit bona: ideo eſt differentia inter indulgentiam & reſtitutionem, quia indulgentia non comprehendit bona, ſed reſtitutio ſic. *Vincent. de Franc. deciſ. 213. num. 39.* ¶ Crimina, quando per Populi ſtatutum remittuntur in ſtatus revolutione, indulgentia ſolum pœnam reſpicit, & rei proſequutionem non impedit, niſi conſtaret de contraria voluntate ſtatuentium, vel Principis. *Dec. conſil. 520. vol. 2.* ¶ Gratia, ſive remiſſio delicti per Principem facta, juri, ex delicto parti offenſæ quæſito, non præjudicat, *idem Ozaſ. d. deciſ. 138. num. 11. vide Gram. vot. 35. num. 9.* Quia delinquentes illi ſatisfacere tenentur. *Franc. Marc. quaeſt. 18.* Propterea etiam Rex per gratiam ſuam jus partis læſæ, non poteſt remittere; ſed ſuum tantum, *Jo. Gal. quaeſt. 184.*

Cap. IX. Qui revocare poſſit, vel non.

An ſucceſſor prædeceſſoris privilegium gratiæ revocare poſſit, *vide Afflict. ibid. & deciſ. 392. num. 26.* ¶ An princeps poſſit gratiam revocare, dantur duæ regulæ per Caſſan. *in conſtitut. Burg. tit. des juſtic. Rub. 1. §. 5. gloſſ. 13. num. 187.* Sed an poſſit eam interpretari, *vide ibid. num. 190.*

Cap. X. Quibus modis valeat, finiatur, vitiatur, tollatur, vel non.

Subreptio, vel obreptio opponi non poteſt contra gratiam Papæ, quando in gratia eſt poſita clauſula, quod de ſurreptione opponi non poſſit. *Veruſ. deciſ. 218. part. 3.* ¶ Princeps quando gratiam concedit de plenitudine poteſtatis, nihil opponi poteſt, quod annullet gratiam. *Dec. conſil. 403. n. 9. vol. 2.* ¶ Gratia non dicitur ſurreptitia propter omiſſionem, vel falſam expreſſionem, quando conſtat gratiam facientem, voluiſſe facere gratiam in priori caſu. *DD. de Rota, deciſ. 1. alias. 28. de reſcript. in Tepati Compend. novis.* ¶ Motus proprius præſervat à ſurreptione, & expreſſio eorum, quæ tacite redderent gratiam ſurreptitiam, non operatur diſpenſationem, *DD. de Rot. d. deciſ. 37. de præbend. in antiq.* ¶ Quando gratia facta alicui, non ſervata forma ſtatuti, valeat, *vide Dec. conſ. 10.* ¶ Surreptio non dicitur, ſi id taceatur, quod Princeps ſciebat, & & licet gratia non poſſit per teſtes probari, ſed tantum per literas, tamen qualitas gratiæ (prout eſt contra Principis concedentis ſcientiam) bene poteſt per teſtes probari. *Veruſ. deciſ. 221. part. 3.* ¶ Princeps remittens pœnam corporalem, præſupponit delictum doloſe perpetratum: & gratia pro eodem delicto conceſſa, & ſic geminata, vitio obreptionis ſeu ſubreptionis, non labefactatur, minimeque ſubreptio in uno articulo vitiat capita ſeparata, vel ſi unum capitulum gratiæ tendat ad commodum unius, & aliud ad commodum alterius. *D. Sol. in antiq. conſtitut. Sabaudia, ſuper decreto, abuſus, tit. de indulg. gloſſ. 1. n. 13. fol. 195.* ¶ Gratia delicti conceſſa per Principem, non poteſt impediri per Dominum mediatum habentem confiſcationes bonorum. *Papon. lib. 24. tit. 17. arreſt. 1. & ſeqq.* Tamen per gratiam in dubio non intelligitur præjudicatum Domino mediato reſpectu pœnæ pecuniariæ incurſæ; & ipſi Domino debitæ. *Marc. quaeſt. 243. part. 2. vide D. Sol. in ſuis comment. ſuper decreto abuſus, tit. de indulg. gloſſ. 2. num. 8. & 9. fol. 196. Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. Des juſtices, Rub. 1. §. 5. gl. 13. n. 145. verſ. ad caſum.*

Vel non.

Quando quis impetrat gratiam pro ſecundo delicto, tacito primo, illa gratia non valet. *Marc. q. 503. n. 15. vide Gram. vot. 7. n. 10. & ſeqq. Vincent. de Franc. deciſ. 330. part. 2. Caſſan. in conſuet. Burg. tit. Des juſtices, Rub. 1. §. 5. gl. 13. n. 166. Joan. de Arno. ſing. 11. Joan. Ant. Trig. ſing. 31. & Bar. in l. 2. C. ſi contra jus, vel utilit. publ.* ¶ Motus proprius non tollit ea, per quæ poſſit redargui gratia nulla. *Ægid. Bellam. concl. 392.* ¶ Gratia abſenti, & ignoranti quæritur, & pro futuris delictis, nulla eſt. *D. Sol. in dictis ſuis comment. ſuper decreto, indulgentiam, tit. de indulg. gl. 1. n. 13. fol. 192.* ¶ Gratia conceſſa adjectis aliquibus conditionibus, niſi illis purificatis, non valet. *Dec. conſ. 405. vol. 2.* ¶ Gratia facta per Proregem, ſive conceſſio ad bene placitum Regium, & ipſius Proregis, an expiret, finito Proregis officio, vel per mortem Regis, & quid in ſimili gratia facta per Papam, *vide Capic. deciſ. 136.* ¶ Gratia facta contra præcedentem interlocutoriam Principis, de qua in gratia nulla fit mentio, judicatur ſubreptitia, & nulla. *Abb. conſ. 41. part. 2.* ¶ Principi aliquid facienti ex certa ſcientia, ſi quis oppoſuerit, debet repelli, & nihil opponi poteſt eo caſu, quod annullet gratiam, *Gram. dec. 66. num. 41. 42. & 43.* ¶ Gratia per mortem ſucceſſoris non expirat. *Afflict. deciſ. 101.*

Finiatur.

Gratiam amittit, qui illa abutitur, *D. Sol. n. 6. decreto Carolus eod. tit.*

Vitiatur.

Surreptione minima, ipſo jure gratia vitiatur, & facti qualitates ſunt exprimendæ: & impetrans tenetur juſtificare gratiam ſaltem quoad expreſſa, *idem Marc. q. 543. n. 14.* ¶ Clauſula motus proprii, tollit vitium ſurreptionis, & gratia in dubio non eſt revocanda. *Mohed. dec. 131.* ¶ Supplicatio ſi exprimat falſum, vel taceat verum, differt; nam primo caſu vitiatur gratia: ſecundo non, ſi taceantur ea, de quibus reperitur jure expreſſum, quod Princeps illis expreſſis, adhuc gratiam conceſſiſſet. *Capic. deciſ. 32. n. 14.*

Vel non.

Falſi expreſſio non doloſa, non vitiat gratiam, *idem concluſ. 4. Caſſad. deciſ. 10. 3 tit. de præbend.* Tamen præſomitur doloſa in gratioſis, *ibid. Caſſad. n. 5.* ¶ Reſcriptum continens aliquid falſum, quod ſi fuiſſet expreſſum multo

ſortius Princeps conceſſiſſet, non vitiatur. *Capic. deciſ. 32. num. 16.* ¶ Falſa narratio reddit gratiam ſurreptitiam, tamen non eſt omnino falſum, quod non caret primordio veritatis. *idem Ægid. concluſ. 543.* ¶ Gratias Principis, non vitiari temporis anguſtia, ſcribit *Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 480.* Ratio, quia gratiæ, motu proprio conceſſæ, favorabiliores ſunt, idem *ibid. n. 6.* ¶ Non omnia falſa expreſſa reddunt gratiam ſurreptitiam, ſed ea ſola, de quibus eſt veriſimile, quod illis non expreſſis, Papa non fuiſſet ita facilis ad concedendum *Ægid. concluſ. 115. DD. de Rota, deciſ. 4. de reſcript. in antiq. & deciſ. 70.* Idem in gratia Principis. *Ægid. concluſ. 600. & concluſ. 751. n. 7. Vide Mobed. deciſ. 8. & 355. Franc. Marc. q. 387. part. 2. & Vemſ. deciſ. 310. part. 1.* ¶ Obreptio, aut ſubreptio non vitiat gratiam, quando conſtat de mente Principis, quod omnino alias conceſſiſſet. *Cmv. conſ. 2. n. 14.* Ideo expreſſio, quæ veriſimiliter non inducit ad facilius concedendum, non præſumitur doloſa, nec gratiam reddit ſurreptitiam. *Menoch. conſ. 316. lib. 4. n. 4.*

Cap. XI. Delictum, pœna, quibus modis remitti poſſit.

Per literas gratioſas, an remittantur pœnæ, mulctæ, & alia *vide Franc. Marc. q. 206.*

Cap. XII. Qui remittere poteſt, vel non.

Pœnas criminum capitalium, ſeu ipſa crimina capitalia remittere delinquentibus, niſi (de jure communi) ſupremus Princeps poteſt, vel ejus jura habens, etiam ex aliqua cauſa. *idem Ozaſ. deciſ. 101.* Ideo Principea, Comites, Barones Imperatorem recognoſcentes, non poſſunt regulariter famæ reſtituere. *idem Ozaſ. ibid. vide Bart. in l. 45. & §. de ampliand. ff. de re judic.* ¶ Quando Baro Superiorem recognoſcens, ex privilegio habet cognitionem primarum, & ſecundarum cauſarum, cum facultate indulgendi, etiam pendente appellatione à prima ſententia interpoſita, poterit indulgere, ſicut poterat ante ipſam ſententiam. *Vincent. de Franc. dec. 370. part. 2.* ¶ Poteſt Princepa pro bono pacis remittere injurias, & damna ſingularum perſonarum abſque eorum conſenſu: tamen raro Princeps ſolet concedere gratiam delicti, niſi habita pace à parte læſa: & nunquam in dubio intelligitur præjudicatum ipſi parti, *Clar. in ſua pract. crim. §. fin. quæſt. 59.* ¶ Item poteſt ex aliqua juſta cauſa, puta publicæ utilitatis. *Caſſan. in conſuet. Burg. tit. Des juſtices, Rub. 1. § 5. gloſſ. 13. n. 165.*

Vel non.

Princeps non remittit pœnam delicti, niſi parte concordata, & factum contra, non tenet, etiam quod partis ſolum pecuniariter intereſſet. *Gnm. voto. 35. num. 9. vide Perilluſt. D. P. Teſſa. deciſ. 21.* Verum Princeps ex cauſa poteſt remittere pœnam corporalem, etiam parte non remittente. *Vincent. de Franc. deciſ. 213. n. 38.* ¶ Vicariua Imperii non poteſt remittere delictum capitale, ſeu indulgere, niſi in privilegio Vicariatus eſſent verba hoc importantia, pro ut in privilegio Sereniſſimi Ducis Sabaudiæ habetur. *idem Ozaſ. deciſ. 101. n. 3.*

Cap. XIII. Reſtitutio bonorum. Quibus modis intelligatur.

De reſtitutione bonorum etiam per Fiſcum alienatorum, facta rebellibus pro bono pacis, *vide per Capic. dec. 68.* ¶ De bonis reſtitutis per Principem delinquenti reſtituto. *Afflict. deciſ. 361.* ¶ Tolerantia banniti, an vicem reſtitutionia obtineat, *Mag. deciſ. 26. Rot. Flor.*

Non extendatur.

Reſtitutio non extenditur ad bona alienata, niſi ſit pleniſſima, vel quod expreſſe ita in ea dicatur. *Gnm. dec. 65. num. 18. Put. deciſ. 118. lib. 3. Bart. in l. Gallus. §. quid ſi tantum. ff. de lib. & poſthum.* Sed quid, ſi Princeps jam donaſſet bona confiſcata, an per reſtitutionem cenſeatur revocaſſe donationem ipſorum bonorum, *vide Boer. deciſ. 65. & Papon. lib. 24. tit. 16. arreſt. 13.*

Non trahatur.

Reſtitutio, quando fit ex gratia, nunquam trahitur retro in præjudicium juris quæſiti. *Gnm. dec. 103. n. 119. vide Dec. conſ. 525. n. 8. vol. 2. Bart. in l. Gallus. §. & quid ſi tantum. ff. de liber. & poſthum.* ¶ Reſtitutio quæ fit pro bono pacis, & proximi, extenditur etiam ad alienata in tertium: idem quando fit per verbum prægnans. *Mobed. deciſ. 88.* ¶ Reſtitutio Principis trahitur ad bona immediate quæſita ex donatione, nullo facto hominis novo interveniente; ſecua ſi alienata fuiſſent per viam contractus. *Natt. conſ. 471. Abb. conſ. 84. part. 1. Fely. conſ. 1. n. 28. & conſ. 10.* ¶ Reſtitutio facta (etiam ad bona) per Principem, ad bona alienata non trahitur: quia non extenditur in præjudicium tertii: tamen reſtitutus habet actionem contra Fiſcum ad pretium. *Marc. d. q. 536. n. 4. vide Mago. dec. 26. Rot. Flor. num. fin.*

Cap. XIV. Reſtitutus quis dicatur.

Revocatua ab exilio Principis indulgentia, neque ad famam, neque ad bona (niſi expreſſe dictum ſit) cenſetur reſtitutus. *Franc. Marc. q. 358. n. 6.* ¶ Reſtitutus adverſus delictum per gratiam Principis, an, & quando cenſeatur reſtitutus ad bona, *vide plene per eundem Caſſan. ibidem. & Rol. conſ. 45. volum. 4.* ¶ Bannitus reſtitutus, intelligitur etiam reſtitutus ad bona applicata filiis ex forma ſtatuti. *Natt. d. conſ. 471. n. 3.* ¶ Rebellium bona aliis conceſſa poſt pacem ſunt reddenda. *Boer. deciſ. 38. n. 7.* Et ubi ſit reſtitutus ipſe rebellis, an cenſeatur reſtitutua ad feudum per ipſummet tempore rebellionis alienatum. *vide Afflict. ibid. deciſ. 116.* ¶ Quando per reſtitutionem delinquens etiam reſtituitur ad bona, an intelligatur reſtitutus, quo ad fructus ante perceptos, *Marc. q. 536. Caſſan. in conſuetudine. Burg. tit. Des juſtices, Rubr. 1. §. 5. gloſſ. 13. n. 140. & ſeqq. Rol. conſ. 45. volum. 4.* Partem negativam tenet Ant. Trig. *ſing. 119.*

Cap. XV. Qui ad bona, feudum reſtituantur, vel non.

An quando quis obtinuit indulgentiam à Principe vi hujus indulgentiæ poſſit conſequi reſtitutionem bonorum ſuorum confiſcatorum per ſententiam rebellionis contra aum latam, & eorum, quæ ſunt penes tertios. *Rol. conſ. 45. lib. 4.* ¶ Facta pace inter Principes, vel Reges, an, & quando propter capitula pacis rebellea reſtituantur ad bona amiſſa propter rebellionem, *vide Menoch. conſ. 103. vol. 1.* ¶ Rebellis ad feudum am iſſum, & alienatum reſtituitur pro bono pacis. *Afflict. deciſ. 116.* ¶ Si quis ob ſuum delictum ſuo loco privatus fuerit, & poſtea reſtituatur, non recuperat ipſum locum ab altero jam occupatum. *Menoch. conſ. 186. lib. 2. & Bert. in l. 2. ff. de Decur.*

Cap. XVI. Qui reſtituere poteſt.

Papa, Princeps, Senatus, & Collegium Cardinalium, poſſunt ad famam reſtituere. *Bart. in l. 1. §. de qua re. ff. de poſtul.*

Cap. XVII. Quæ, quibusq; actio competat pro hac reſtitutione.

Bona ſi propter delictum veniebant publicanda, non ipſo jure, ſed per ſententiam, & Princeps de facto privaverit bona ipſa alienando, ſi poſtea reſtituerit in priſtinum ſtatum inquiſitum, poterit reſtitutus agere rei vendicatione contra poſſeſſores bonorum, etiam ſi fuiſſent alienata cum beneficio leg. bene à Zenone. *Gnm. deciſ. 105. n. 18.* ¶ Bonis alicujus publicatia, & illorum facta venditione cum generali promiſſione de evictione, ſi contingat Principis reſcripto dominum admitti ad generalem ipſorum bonorum reſtitutionem, an emptor agere poſſit de evictione contra venditorem, *vide Ozaſ. dec. 48.*

Cap. XVIII. Qui ſint effectus.

Reſtitutio Principis purgat omnem maculam: ideo bannnitua reſtitutus perdit nomen banni: & ſimiliter Notarius condemnatus de falſo, & reſtitutus à Principe, poteſt inſtrumenta conficere, imo per reſtitutionem

con-

convaleſcunt inſtrumenta recepta ante reſtitutionem. *Curv. conſ. 168.* ¶ Reſtitutio etiam quoad bona, operatur præjudicium illis, quibus bona deferebantur. *Ægid. Bellamer. concluſ. 751. num 7.* ¶ Reſtitutus quæcunque bona acquirit poſt reſtitutionem, etiam ex cauſa conditionali de præterito, ea ſibi acquirit irrevocabiliter. *Natt. conſ. 471. n. 21.* ¶ Si vaſallus commiſerit delictũ contra Papam, propter quod fuerint publicata omnia bona, & feudum apertum Domino, & poſtea Papa reſtituerit ipſum Vaſſallum, etiam ad bona ſua, & obligationes, an hæc reſtitutio noceat Domino temporali, quoad feudum, & alia bona jam publicata, *vide per Ægid. Bellam. concluſ. 742. & 743.* ¶ Aliquo reſtituto ad gratiam jam revocatam, non conceſſa ſibi nova, ſed illa prima confirmata, talis reſtitutio non nocet gratiis medio tempore conceſſis. *Felin. conſ. 1. n. 27.* ¶ Hæreticus occultus ſi ita fuerit (etiam ex poſt facto) declaratus, dicitur incapax ad ſuccedendum: ideo ſi eo tempore ei, & aliis agnatis in pari gradu fuerit delata hæreditas, alii agnati (eo excluſo) poſſunt adire inſolidum, nec reſtitutio poſteà impetrata ipſis agnatis, qui eam adierant hæreditatem, nocebit. *Menoch. conſ. 186. lib. 2. vide Felin. conſil. 10.* ¶ Reſtitutio recuperat ea, quæ ex delicto immediate quis amiſit, non id, quod delinquenti abeſt ex ſuo proprio contractu. *Vinc. de Franc. d. deciſ. 213. num. 55.* ¶ Reſtitutus gratia Principis an recuperet officium, *vide Caſſan. in conſuet. Burg. tit des juſtices. Rub. 1. §. 5. gl. 13. n. 147.* ¶ Vaſſallus, qui commiſit delictum, propter quod privatur feudo, ſi poſtea per ſententiam fuerit reſtitutus à Principe, feudum recuperat. *Felin. conſ. 10.*

Cap. XIX. De ſubreptione, & obreptione.

Subreptio vitiat ipſo jure in beneficialibus, ſeu reſcriptis gratioſis, licet à parte non opponatur. *Cravet. conſil. 68.* ¶ Subreptio committitur, quando confuſe, aut in genere, quid dicitur, quia expreſſio debet eſſe explicita, & ſpecialis. *Cravet. conſil. 68. num. 3.* ¶ Obreptionis vitium majus eſt, quam ſubreptionis *ibid. num. 5.* ¶ An vitium ſubreptionis, tollatur per clauſulam, Non obſtante, &c. & plene de materia, *vide d. conſil. 68.* ¶ Subreptionem committens, dicitur ſimilis infirmo, qui vulnus celat, & ſubreptio arguit dolum, *Cravet. ibid. n. 10.*

Cap. XX. Miſcellanea.

Reus, qui videt gratiam de obreptione impugnari, poteſt iterato ad Principem recurrere. *Sol. in antiquis conſtitut. decret. abuſus, tit. de indulgent. gloſſ. 2. num. 16. fol. 197.* ¶ Princeps poteſt tertio præjudicare, non ſolum in his, quæ ſunt juris, ſed etiam in his quæ ſunt facti. *Mohed. deciſ. 88.* ¶ Compoſitiones non debent cum omnibus indifferenter fieri pro delictis, mutando pœnam corporalem in pecuniariam, ſed cum his duntaxat, de quibus ſperatur, quod amplius in eadem crimina non inciderint, & cum his, qui ſemel tantum delinquerunt, *rationibus, de quibus per Gmm. vot. 35.* ¶ Aliquando literæ non ſunt obreptitiæ, ſed inciviles, irrationabiles, quia contra jus, æqvum, & bonum, *Sol. in antiq. conſt. deciſ. abuſus tit. de indulg. gloſſ. 1. num. 15.*

TITULUS QUADRAGESIMUS SEXTUS.

De intereſſe, quod debetur parti offenſa ratione delicti.

Cap. I. Intereſſe, damnum. Quibus modis probatur.

INtereſſe probatur per actoris juramentum, & ei ſtatur, quando concurrunt duo, nempe dolus rei, & difficultas probationum. *Natt. conſ. 545.*

Cap. II. Qui petere poſſunt.

Quando homo juvenis eſſet occiſus, ejus parentes, & liberi, ſeu hæredes poſſunt petere operas, quas potuiſſet exercere occiſus tempore ſuæ vitæ. *Marc. q. 931. part. 2. Tepati Compend.* ¶ Pars læſa recipitur ad petendum ſuum intereſſe, poſt proceſſum completum. *Papon. lib. 24. tit. 1. arr. 1.* ¶ Damnum operarum amiſſarum ob hominem occiſum petere non poſſunt, niſi hi, quibus ex talibus operis acquirebatur, aut hi, qui ex illis alii debebant. *Cravet. conſil. 119. n. 6.* Sed quomodo liquidari debeat tale intereſſe, *vide Hippol. ſing. 575.* Et quid illius ratione debeatur. *D. Sola in antiq. conſtit. Sabaudiæ, gloſſ. 2. ſuper decreto, abuſus tit. de indulg. fol. 197. n. 17. Natt. conſ. 603. & Boer. dec. 324.*

Cap. III. Quando debeatur.

Quibus perſonis debeatur tale intereſſe, & quæ poterunt pro ipſo agere, *vide Joſeph. Lud. deciſ. 62. n. 33. Papon. lib. 24. tit. 2. arreſt. 5. & ſeqq.* ¶ Quando, & quomodo, & cujus favore fiat proviſio vulnerato pro medicamentis, & alimentis, *vide Rebuff. in conſtit. Reg. tit. de ſentent. proviſion. art. 1. gloſſ. 4. tom. 1.* ¶ Doctoris occiſi filio debentur ab interfectore alimenta, licet artificium habeat. *Put. deciſ. 280. lib. 3. n. 6.* Et Doctores occiſi operæ, quomodo ſint taxandæ, *vide ibid. n. fin.* ¶ Quod aufertur propter offenſam factã certæ perſonæ, eidẽ parti offenſæ applicatur, *Gaſp. Cab. Milleloq. 412.* ¶ Judex non debet nocentẽ relaxare, niſi prius ſatisfaciat parti privatæ. *Cravet. conſ. 14. & D. Sol. in antiq. conſtit. Sabaud. ſuper decr. abuſ. gl. 2. n. 15. fol. 197. tit. de indulg.* ¶ Quando homicidium fuit commiſſum ad defenſionem, nullum debetur intereſſe parti læſæ. *Cravet. conſ. 119. n. 11.* ¶ Non obſtante gratia ante interinationem ipſius, debet ſatisfieri intereſſe parti læſæ, ſeu hæredibus defuncti: quia in dubio Princeps non cenſetur remittere intereſſe partis, in quo intereſſe veniunt expenſæ Medicorum, & operæ, quibus quis caruit, & futurum eſt, ut careat. *Marc. q. 225. part. 2. vide q. 931. ibi.* Et licet nòn habeatur ratio deformitatis corporis, cum liber homo non recipiat æſtimationem, tamen per modum intereſſe habetur conſideratio, etiam quoad perſonam: & quamvis fuerit concordatum cum uxore defuncti, nihilominus ſorores utrinque conjunctæ poſſunt agere. *vide Marc. ibid.* Et habetur ratio intereſſe juxta modum temporis, aut annorum, quibus veriſimiliter quis potuiſſet vivere. *Marc. q. 225.* ¶ Pax facta pro injuria, non tollit intereſſe reſpectu damnorum & expenſarum. *Clar. q. 58. verſ. quæro.*

Cap. IV. Quando remitti poteſt, vel non.

Fœminis, an competat jus vindicandi necem defuncti. *Boer. dec. 121.* ¶ Naturalis filius vindicando mortem patris, excludit agnatos. *ibid. n. 4.* ¶ Quando defunctus occiſus reliquit uxorem, filios, patrem, & matrem, & ſic de cæteris, quis horum præferatur ad agendum, reſpectu injuriæ, & intereſſe, vel omnes debeant admitti. *Boer. deciſ. 120.* ¶ Hæres filius Doctoris occiſi poteſt agere pro damnis, & intereſſe contra interfectores pro tempore, quo veriſimiliter occiſus vivere potuiſſet, ſecus in hærede extraneo. *Put. deciſ. 280. lib. 3.* ¶ Homicidio commiſſo, oritur criminalis actio ad pœnam, ac etiam actio in factum ad intereſſe. *Marant. in ſuo Specul. part. 4. tit. An ſit judic. crimin. vel civil. diſtinct. 1. num. 7.* ¶ Filiusfam. vel filiafam. admittitur ad vindicandam necem fratris, patre contradicente, vel negligente. *vide Vincent. de Franc. dec. 100.* ¶ Quotieſcunque ſumus in delicto publico, ex quo non poteſt quis puniri, vel accuſari, tunc datur actio civilis in factum parti offenſæ, ad intereſſe. *Matth. Matheſ. ſing. 225.* ¶ Agere quis non poteſt ad æſtimationẽ, membrorũ, & vitæ, cum liber homo nullam patiatur æſtimationẽ, bene poteſt agi, ut fiant orationes pro anima ſua. *Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 62. n. 23. & ſeqq.* ¶ Item poteſt agi ad expenſas factas in curatione, & medicinis, ſed an Confeſſores debeant abſolvere homicidas his non ſatisfactis. *vide ibid. d. deciſ. 62. n. 26. & de materia, vide etiam Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 122.* Debet etiam haberi ratio temporis, quo vivere poterat mortuus. *ibid. Joſeph. d. dec. 62. n. 29.* Et plene quomodo ſit conſiderandũ

intereſſe debitum parti læſæ, *vide Cravet. conſ. 119. & Rol. conſil. 39. vol. 2.*

Cap. V. Quibus, & quando competat actio propter intereſſe.

Vulnus imputatur deferenti gladium, ſi eum non depoſuit, videns alium ad ſe venientem cauſa ludi: ideo talis deferens gladium, tunc tenetur ad omne intereſſe paſſum per vulneratum gladio ipſo, licet ipſe vulneratus inceperit luctari. *Cravet. conſil. 97.* ¶ Quando ſunt plures delinquentes, quilibet tenetur inſolidum. *Rebuff. tit. de ſent prov. art. 1. gloſſ 3. tom. 1. in conſtit. Reg.* ¶ Si in rixa inter plures facta, aliquis occidatur, vel vulneretur, & non conſtat præciſe quis fecerit, tunc omnes tenentur, quando agitur civiliter ad intereſſe. *Hartm. c. 18. tit. de accuſ. lib. 2.* ¶ Notarius faciens inſtrumentum falſum, & de falſo condemnatus, tenetur parti læſæ ad intereſſe. *Natta conſil. 545.* ¶ Permittitur conjunctio exequi injuriam, & ulciſci mortem defuncti propinqui, & etiam fœminis, quod intellige de vindicta judicali. *Crav. conſ. 220. vide tamen Dec. conſ. 531. n. 6.* ¶ Licet ex delicto defuncti hæres non teneatur regulariter, tamen de æquitate Canonica ſemper tenetur ad intereſſe parti læſæ debitum. *idem Papon. lib. 24. tit. 11. arreſt. 3.* ¶ Quando condemnatus ad intereſſe debitum parti læſæ non eſt ſolvendo, & offert ſe paratum luere incorpore, debet audiri, aut creditor nolens hoc admittere, tenetur expectare, quod pervenerit ad meliorem fortunam, conſentiendo ipſum relaxari à carceribus. *Vinc. de Franc. deciſ. 358. part. 2.* Tamen condemnatus ad tale intereſſe, non admittitur ad ceſſionem bonorum; ſed non habens in ære debet luere in corpore, parte læſa conſentiente. *Lud. à Pegue. in ſuis qu. crim. cap. 6.*

Cap. VI. Qui conveniri, condemnari poſſint.

An pars læſa teneatur accuſare in Regno Franciæ, *vide Papon. lib. 24. arreſt. 3. ubi tenet negativam.* ¶ Fidejuſſor de judicaro ſolvendo in cauſa criminali principaliter intentata, liberatur per peremptionem inſtantiæ, nec tunc poterit conveniri pro intereſſe partis læſæ. *Natt. conſ. 202. Tom. 2.*

Condemnari.

Judices non ſolum debent condemnare homicidiam ad pœnam capitis, ſed etiam ad perſolvenda omnia damna, & pro ipſis damnis jurari poterit in litem. *idem Lud dec. 61 Luc. n. 30.* Sed condemnatus pœna capitali de crimine probato per modum inquiſitionis, an etiam poſſit condemnari ad honorem, & damna, parti reſarcienda abſque requiſitione ipſius partis. *vide Capel. Thol. q. 22. Hieron. Mag. deciſ. Luc. 91. Cravet. conſ. 14. n. 6. Rol. conſ. 30. vol. 2. D. Sol. in antiq. conſtit. Sabaudia, tit. ut nemo invitus, gl. ſuper. decreto, cum nullus. fol. 171.*

Cap. VII. Qui ſint effectus.

Qoando eadem ſententia delinquens fuit condemnatus erga Fiſcum, & partem læſam, in exeqvutione ipſa pars privata præfertur Fiſco. *Papon. lib. 24. tit. 16. arr. 1.* ¶ Tertius, de cujus intereſſe agitur, poteſt intervenire in cauſa criminali pro ſuis juribus. *Cravet. conſ. 58.*

Cap. VIII. Qui teneantur ad intereſſe.

Graria, ſive remiſſio delicti per Principem facta, juri ex delicto parti offenſæ quæſito non præjudicat, *Ozaſ. dec. 138. n. 11. Gram. vot. 35. Vinc. de Franc. deciſ. 213. n. 46. & 47. Andr. Gail. obſ. 114. lib. 1. vide Gravet. conſ. 119. Joan. Gal. q. 184. Menoch. de Arbitr. quæſt. 96 & Boer. deciſ. 65.* Quid in gratia facta per Papam. *vide Ægid. Magiſtrat. tractat. appell. cap. 8. in deciſion. diverſ.* ¶ Dicta concluſio procedit in dubio; ſecus ſi expreſsè remiſiſſet Princeps intereſſe ipſi parti læſæ debitum. *Clar. in ſua Pract. crim. §. fin. quæſt. 59. Dec. conſ. 520. & 525.*

Cap. IX. De pace, tregua. vide infra.

Filius aliquid capiens pro pace mortis patris, an videatur ſe gerete pro hærede, *vide ibid. num. 5. & Clar. in ſua Pract. crim. §. fin. q. 58. verſ. & hic incidenter.* ¶ Vulneratus pace cum vulnerante de vulnere inita, morte deinde ex vulnere ſeqvuta, de morte etiam pax inita eſſe cenſetur. *Hippol. ſing. 46.* ¶ Licet ad Patrem pacem facere principaliter ſpectet, tamen, quia filii patris ſunt hæredes, poſſunt eam facere, ipſo patre exiſtente furioſo. *idem Beron. q. 75.* ¶ De pace, quæ ſolet haberi ob offenſo, vel ejus hæredibus, & à quibus haberi debeat, *vide per Clar. in ſua Pract. crim. q. 58.* ¶ Pax ab uno ex hæredibus nomine aliorum facta, cenſetur ab omnibus facta, & prodeſt liberationi, & impetrationi gratiæ, aliis ante, vel poſt ſcientibus, neque contradicentibus, *Aug. Bero. q. 74. & 75.*

Cap X. Miſcellanea.

Accuſare aliquo volente necem defuncti, an ſint citandi proximiores, ad quos poterat ſpectare, *vide Boer. d. deciſ. 120. n. 8.* Sed quid, quando pater, Abbas, & Monaſterium ſimul concurrit in accuſatione mortui Monachi occiſi, & quid contra ſi Pater Monachi occiſus fuerit, quis præferatur, vel omnes ſint admittendi, *vide eundem deciſ. 121.* ¶ Judex quando nulliter procedat ſententiando eodem die in cauſa criminali, & ſuper intereſſe, *vide Verſ. deciſ. 116. part. 2. & deciſ. 146. part. 3.* ¶ Prohibitio morientis, per quam prohibiti ſunt hæredes querelare contra inquiſitum, facit ut ſit impoſita neceſſitas hæredibus, quod contravenire non poſſint diſpoſitioni decedentis. *Gram. vot. 24. n. 15.* ¶ Jure communi Imperator poteſt quem abſolvere à banno ſine conſenſu ejus, qui bannum obtinuit. *Mynſing. obſerv. 11. cent. 5.* ¶ In interinatione gratiæ, pars læſa debet citari, Princeps tamen ſine pace partis læſæ, reo indulgere poteſt, quæ indulgentia jura ipſius partis non offendit. *D. Sol. in antiq. conſtitut. Sabaudia. gloſſ. 2. ſuper decreto, abnſus, n. 12. fol. 196. tit. de indulg.* ¶ Princeps in dubio juri tertii derogare non præſumitur: ideo literæ gratiæ non valent in præjudicium Domini mediati, niſi pœnæ pecuniariæ incurſæ vel ipſi Domino incorporatæ, fiat expreſſa mentio. *Marc. quæſt. 243. part. 2.* ¶ Compoſitio in juribus Fiſcalibus facta, jus partis non lædit, nec contra, & in compoſitione inter Fiſcum, & reum facta, ſemper ſubintelligitur clauſula, Salvo jure partis, niſi jus tertii à jure Fiſci derivet. *D. Sol. in antiq. conſtitut. Sabandia, tit. de Accuſation. gl. 1. ſuper 2. part. decret. ne maleficia, fol. 164. Bart. in l. 2. C. de jus vocando. n. 3. & Marc. q. 18.* ¶ Minor 25. ann. reſtituitur in integrum adverſus concordiam omiſſam, & ſibi per partem oblatam *Franc. Crem. ſing. 29.*

TITULUS QUADRAGESIMUS SEPTIMUS.

Quando quis poſſit petere ſecuritatem ab inimicis, & quid, quando fuit præſtita fidejuſſio de ſe invicem non offendendo.

Cap. I. Securitas. Quando peti poſſit.

Qui dubitat offendi ab inimico, poteſt petere ſignom a Judice, & cuſtodem, ſed illum debet habere ſumptibus ſuis. *Bart. in l 8. ff. de rer. diviſ.* ¶ Si aliquis timet offendi, poteſt à Judice petere ſecuritatem, quam quis debet præſtare cum fidejuſſoribus, ſi non poſſidet immobilia, & debet promittere pro ſe, familiaribus, & complicibus ſuis. *Petr. de Raven. ſing. 478. vide Joan. de Arnon. ſing. 30. Bart. in l. 1. C. in quibus cauſ. col. lib. 11. Guid. Pap. q. 418. & Franc. Marc. q. 125. part. 1. & q. 586. part. 2.* De hac cautione de non offendendo, *vide per Clar. in ſua Pract. §. fin. q. 47. & eundem Bart. in l. 3. C. de his, qui ad Eccleſ. conf. Capel. Thol. q. 490.*

Cap. II. Quando dari poſſit.

Si detur ſecuritas pro eundo, cenſetur etiam data pro redeundo. *Guid. q. 418.*

Cap.

Cap. III. Fidejuſſio, promiſſio de non offendendo. Quibus modis intelligatur.

In promiſſione de non offendendo in perſonam, non comprehenditur ſecuritas rerum, *Beninten. deciſ. 65. num. 29.*

Cap. IV. Quando præſtanda.

Cautionem, quam inimicus præſtat inimico, Judicis arbitrio præſtari, *ſcribit Menoch. de Arbitr. lib 2. caſ. 140.* De materia hujus cautionis, *vide etiam per eundem Menoch. ibid. caſ. 335.* ¶ Fidejuſſio tunc eſt reciprocè præſtanda, quando non eſt vanus timor. *de ſatiſd. p. 6. Maran. n. fin.* Nam cautio fidejuſſoria de non offendendo, non eſt præſtanda, niſi ſubſit legitima cauſa. *Joan. de Arnon. ſing. 53.* Tamen cautio pro minis illatis, ut præſtetur, ſtatur arbitrio Judicis, *ſecundum diſtinctionem Bart. in l. 4. ff. ſi cui pluſquam per leg. Falc. leg. fuer. vide eundem Bart. in l. 13. §. ſi quis quia. ff. de dam. infe.*

Cap. V. Qui teneatur.

Pater an poſſit cogi ad cavendum, quod ipſius filius naturalis, vel ipſe non offendet aliquem, *vide Hieron. de Mont. in ſuis quæſt. q. 8.* ¶ Judex poteſt cogere ex officio partes ad promiſſionem de ſe non offendendo, ſed quænam ſit illa promiſſio; *vide Pet. Beninten. deciſ. 65. num. 15. & 18.* Et ad faciendam pacem. *l. æquiſſimum 17. de uſufruct. in princ. & ibid. gloſſ.* ¶ Cavere qui compellitur de non offendendo, ſi juret fidejuſſorem invenire non poſſe, tunc ſtandum eſt ejus juratoriæ cautioni. *Natt. conſil. 616.* ¶ An Dominus ſubjecto ſuo teneatur dare aſſecurationem, *Joan. Gal. q. 121.* ¶ Judex etiam ex officio, poteſt condemnare ad præſtandam cautionem, de non offendendo, ſed quando. *Vincent. de Franch. dec. 359. part. 2. Clar. in ſua Pract. §. fin. quæſt. 47. & Marant. in ſuo Spec. part. 6. de ſatiſdat. num. 13.*

Cap. VI. Qui ſint effectus.

Veniens contra promiſſionem pœnalem de non offendendo, etiam extra territorium judicis, coram quo fuit facta promiſſio, incidit in pœnam. *Hippol. ſing. 53.* ¶ Præſtita fidejuſſione de ſe invicem non offendendo ſub pœna, quid tunc, ſi provocatus exceſſerit modum legitimæ defenſionis, *Afflict. deciſ. 206. & Bart. in l. eadem. 4. §. Cat. n. 30. ff. de verb. oblig.*

Cap. VII. Quibus modis valeat, finiatur.

Promiſſio de non offendendo facta ſub majori pœna, quam ſit lege comprehenſa, valet, & facta ſimpliciter non adjecta pœna, quid operetur. *Bartol. in l. non, ſi ff. de pact.* ¶ Fidejuſſio præſtita de non offendendo caſſatur, ſi non præſtatur reciproca, etiam à patre naturali. *Vincent. de Franc. deciſ. 418. part. 2.*

Cap. VIII. De pace, & tregua. Qualis ſit, quæ requiratur.

Pax, tregua, & ſimplex promiſſio de non offendendo, an inter ſe differant, *Pet. Benint. deciſ. 65.* ¶ Quando agitur ad pœnam treguæ ruptæ, liquida debet eſſe probatio, ut pœna committatur. *Dec. conſ. 531.*

Cap. IX. Qui ſint effectus.

Pace inita inter patres promittentes pro filiis, datis fidejuſſoribus de non offendendo, ſub pœna, ſi alter ex filiis ante ratificationem pacis, offenderit ſuum inimicum, non erit locus pœnæ exactioni. *Hieron. de Monte. q. 25. vide ibid. q. 27.* Quid, ſi fuerit promiſſa pœna, quod interim donec pax ratificaretur, pars non offenderetur, & fuerit offenſa, *Hieron. Magon. dec. 100. Luc. n. 33.* ¶ Pax ſi inter aliquos de homicidio, vel vulneribus inita ſit, ſub certa pœna viciſſim promittentes de ſe amplius non offendendo, unuſque nihilominus alium offendat, tunc offendens in pœnam incidit, impuneque offendi poteſt, ſed an liceat prius offenſo ultra id, quod poſſit offendere, pænam petere, *vide Hippol. ſingul. 337.* ¶ Pacem cum alio iniens, & promittens ſub pœna, ſe illum non offenſurum, ſi ipſe non offendat, ſed ipſius conſanguineus, perinde in pœnam incidit, ac ſi ipſe eum offendiſſet, *Hippol. ſing. 331.* ¶ An pace facta poſſit allegari nova cauſa, *Hieronymus de Mont. in ſuis quæſtion. q. 7. & 27.* Quod poſſit allegari, *ſcribit Hieronymus Mago. dec. 100. Luc.* Sed quæ, & qualis debeat eſſe cauſa, *vid. ibid. Mago. & Bart. in l. quæro 56. §. inter ff. de loca.* ¶ Pax ſi ſit facta inter duos, & pœna ad invicem promiſſa, ſi alter alterum offendat, offenſus contraveniendo, pænam non incurrit, *Dec. conſ. 380. Bart. in l. 1. ff. ſi quadrup. pauper. fec. dicat.*

Cap. X. Quando dicatur rupta.

Tregua, an cenſeatur rupta ex nova cauſa ſuperveniente, adeò, quòd quis non dicatur veniſſe contra ſecuritatem præſtitam, *Petr. Benint. deciſ. 65.*

TITULUS QUADRAGESIMUS OCTAVUS.

De Principis poteſtate.

Cap. I. Imperator, Rex, Princeps, Dominus. Qualis eſſe debeat.

PRinceps, an habeat in promptu juris ſcientiam. *Caſſ. deciſ. 2. eodem tit.* ¶ Principis mens talis eſſe præſumitur, qualis eſſe debet. *Felin. conſil 51. num. 7.* ¶ In Principe non præſumitur libera voluntas, quando reſcripſit contra ea, quæ ſunt juris naturalis, ſeu juriſgentium, contra quæ non poteſt liberè actum facere, ſecus contra ea, quæ ſunt juris civilis: ideò eo caſu requiritur, quod cauſa exprimatur, & ſi juſta, *Grammat. deciſ. 65. num. 32. Cravet. conſil. 103. num. 15. & conſil 303. n. 7. Dec. conſil 241. Bart. in l. 2. C. de precibus Imper. offerend. vide eundem in l 6. C. ſi contra jus, vel util. publ.* ¶ Si princeps aliquid dat, vel confirmat, aut concedit, ſemper intelligitur ſalvo jure tertii. *Gram. deciſ 103. n. 236.*

Cap. II. Quæ ſit poteſtas, vel non. Regis.

Reges omnes in Regnis ſuis ponunt, & deponunt Duces, & Comites, quos volunt. *Gram. deciſ. 45. n. 63.*

Principis.

Princeps eſt ſuper omnem dignitatis gradum, & dicitur culmen dignitatis. Ideò in dignitatibus poteſt poſteriorem præferre priori, *Franc. Marc. q. 806.* ¶ Perpetuum ſit, quod princeps donat. *Afflict. deciſ. 392. n. 6. l. 5. C. de paga.* Judex inferior à Principe, ubi ſibi poſt ſententiam condemnatoriam conſtaret de innocentia condemnati, non poteſt illum reſtituere, ſed Princeps ſolus reſtituit. *Ozaſ. deciſ. 105 n. 8.* ¶ Princeps reſervando ſibi in inveſtituris ſuorum Vaſallorum jus ſuperioritatis, & reſorti ſibi reſervaſſe videtur ſaltem ſecundas appellationes, tam in civilibus, quam in criminalibus. *ibid. num. 9.* ¶ Interpretationem legis neceſſariam, & generalem, & in ſcriptis redigendam, inter æquitatem, & jus ſcriptum, facit ſolus Princeps. *Bartol. in l. 1. C. de legibus num. 7. & in l. 10. eodem.* ¶ Quando in privilegio adeſt clauſula derogatoria ad ſequentia privilegia, quomodo, & quibus verbis Princeps illam tollere poſſit, *vide Cravet. conſil. 241. num. 20. Rebuff. in ſuis comment. Tom. 2. tractat. ut beneſic. aut vacat. gloſſ. 21.* ¶ Princeps redeundi facultatem relegato ſolus concedit. *Afflict. deciſ. 4.* ¶ Non debet quis audiri contra illud, quod facit Princeps ex certa ſcientia, imò debet repelli, & imponi perpetuum ſilentium, *gloſſ. in verbo, ſi quis autem, cap. 2. d. pac. conſtant. in uſibus feud.* ¶ Principis ſpeciale eſt, ut poſſit privilegium, ex quo eſt alteri jus quæſitum, revocare; non autem inferioris. *Vincent. de Franc. deciſ. 125. num. 13.* ¶ Princeps, ſi conceſſerit aliquid in præjudicium ſuæ dignitatis, ſeu auctoritatis ſupremæ, poteſt illud revocare, & non tenetur obſervare, *Gramm. vot. 28. num. 14.* ¶ Principis poteſtas ſumma eſt; ſed quando

præſumatur abſoluta poteſtate uti voluiſſe, *vide And. Gail. obſerv. 56. num. 15. lib. 2.* ¶ Difficilia, imò impoſſibilia reputantur, quæ in ſola Principis voluntate ſunt, & de facili concedi non ſolent. *Ozaſc. deciſ. 26. num 7. vide Afflict. deciſ. 126. num. 4.* ¶ Imperator Vicarius Dei dicitur in temporalibus. *idem Ozaſc. deciſ. 30.* ¶ Princeps omne extraordinarium, poteſt ſua lege facere ordinarium. *Abb. conſil. 20. part. 2.* ¶ Solius habentis jura Principis eſt, tollere, ſeu impedire pœnam jam commiſſam. *Abb. conſil. 6. lib. 2. per l. 1. C. de ſuperind. lib. 10.* ¶ In arduis Princeps committit examinationem, & ſibi reſervat deliberationem. *l. 1. C. vectig. nov. inſtit. non poſſ.* ¶ Pœnæ omnes ſunt Principi arbitrariæ. *Boer. deciſ. 254. num. 22.* ¶ Verba enunciativa prolata per Principem, faciunt fidem. *Bartol. in l. ii . tam urbem, ff. de offic. Præfect. urb.* ¶ Aliquis non poteſt renunciare officio defenſoris Civitatis, niſi cum Principis auctoritate. *l. fin. C. de defen. Civitat.* ¶ Principi aſſerenti de cauſa credendum non eſt, ubicunque ſine cauſa quid fieri ab eo nequit. *Cravet. pro gener. conſil. 1. num. 25.* Princeps, an ſubditos ſuos in alium transferre ſine ipſorum ſubditorum conſenſu poſſit, *Marc. q. 337. & q. 353. & Cravet. conſil. 241.* ¶ Fiſcum habere, proprium eſt Papæ, & Imperatoris: ſed Communitas, Collegiaque licet burſam habeant, Fiſcalem vero burſam habere non poſſunt, niſi ex præſcriptione, vel privilegio. *idem Marc. quæſt. 339.* ¶ Princeps, vel Civitas non recognoſcentes ſuperiorem de jure poſſunt cogere, & judicare de ſua cauſa, de honeſtate tamen, debent cauſam ipſam delegare. *Jaſ. Lanſ. Balb. deciſ. 107.* ¶ Securè ingredi poteſt, qui auctoritate Principis in poſſeſſionem immittitur. *Afflict. deciſ. 261. num. 14.* ¶ Facultas faciendi cudi monetas, & dandi curſum, ſpectat ad Principem, tanquam de Regalibus, *idem Marc. d. quæſt. 172. part. 1. & quæſt. 614. part. 2.* ¶ In Principe ſpeciale eſt, ut illi ſoli credatur præter jus gentium, *Gramm. deciſ. 103. num. 232. vide deciſ. 105. ibid. Marc. quæſt. 777. Mynſing. obſerv. 34. cent. 5. Dec. conſil. 528. Menoch. de Arbitr. lib. 1. quæſt. 76.* ¶ Pœna poſt ſententiam, neque purgari, neque minui ſine Principis auctoritate poteſt, *Marc. quæſt. 358.* ¶ Officia ſupprimere proprium eſt Principis, ſed ubi ſupprimuntur, debet fieri recompenſatio, *Marc. q. 383.* ¶ Quando Princeps aliquid vendit, vel donat tanquam ſuum, an ſtandum ſit aſſertioni Principis, quod illud eſſet ſuum, adeò, quod recipiens non teneatur probare de jure ipſius Principis, *vide Cravet. conſil. 293.* ¶ Princeps non recognoſcens Superiorem, poteſt tollere jus ratione ſententiæ parti quæſitum: ſecus in dominio quæſito de jure gentium. *Mohed. dec. 43.* Sed an Princeps poſſit mandare, & reſcribere quem audiendum poſt rem judicatam, *vide Cravet. conſil. 103. & 172. Dec. conſil. 198.* ¶ Solus Princeps poteſt uti clauſula derogatoria legibus, vel etiam Vicarius perpetuus Imperatoris, *vide de materia per Franc. Marc. quæſt. 617. & Jaſ. Lanſ. Balb. dec. 981.* ¶ Juſſioni Principis (maximè ſecundæ) præciſè ſtandum eſt: nam ſecunda juſſio Principis, importat clauſulam motus proprii, etiam ſi non exprimatur, & pariter operatur clauſulam, Ex certa ſcientia. *idem Marc. quæſt. 806. num. 6.* Ideò Principi reſcribenti parendum, nec opponi poteſt, cur ita faciat, & ille juri poſitivo derogare poteſt. *ibidem num. 4. & 5. vide Gramm. vot. 32.* ¶ Princeps poteſt ordinem judiciarium tollere. *Veraſ. deciſ. 250. num. 5. part. 3. vide Perilluſt. D. P. Theſſ. dec. 15.* Ideò mandare poteſt, ut omiſſo poſſeſſorio, cognoſcatur de petitorio. *Gaſp. Cabal. Milleloq. 928.* Quid in ſpolio, *vide eundem D. P. Theſſ. d. dec. 15.* ¶ Princeps, qui habet dominium & juriſdictionem in terra, illud etiam habet in Mari terræ adjacenti, & protenditur ejus juriſdictio uſque ad centum milliaria in ipſo Mari. ideò Princeps noſter imponere poteſt gabellas in Mari, & eas exigere à vehentibus merces per Mare ſuæ terræ adiacens, ſaltem intra centeſimum milliare, *Ozaſc. dec. 155.* ¶ Princeps ex cauſa remunerationis, poteſt tollere dominium rei alterius, & mihi dare. *vide Gramm. dec. 66.* ¶ Princeps quæ juris Civilis ſunt, facilè tollit; ideò legitimarum, poteſt illegitimum facere, & reducere: quia legitimatio eſt de jure Civili. *Afflict. dec. 128. num. 11. & ſeqq.* ¶ Princeps pro bono publico dominium rerum privatarum auferre poteſt: imò pro bono pacis injurias poteſt remittere, & damna data ſubditis. *Afflict. dec. 36. n. 4. Capic. dec. 69. n. 23. & deciſ. 166. Cravet. conſil. 264. num. fin.* ¶ De poteſtate Principum, Marchionum, & aliorum Dominorum, tam habentium Regalia, & non recongnoſcentium Superiorem, quam contra, & quæ decreta etiam pœnalia condere poſſunt, & de validitate: *Sol. in antiq. conſtitut. in proœm.* ¶ Privilegio fori ſubditis conceſſo, Princeps ex certa ſcientia poteſt derogare, *ibi. Sola gloſſ. 2. n. 3. fol. 6.* ¶ Principem ſolum famam reſtituere, & privilegia Principis reſervata: non niſi ſpeciali conceſſione in alium transferre, *vide Menoch. de arbitr. quæſt. 92.* ¶ Princeps de poteſtate ordinaria, non poteſt tollere jus dominii ſine cauſa, ſicut jus poſſeſſionis. *Capic. deciſ. 69. num. 13. vide eundem deciſ. 166. num. 6. & 13. Andr. Gail. obſervat. 56. libr. 2. Cravet. conſil. 308. & Menoch. conſil. 307. libr. 4.* ¶ Quæ ſit poteſtas Principis in tollendo jure tertii, *vide Mynſing. obſervat. 97. cent. 5. Menoch. de arbitrar. libr. 1. quæſt. 48. Cravet. conſil. 135. num. 30. & conſil. 241. Bartol. in prima conſtitut. proœm. digeſtorum, & Abb. conſil. 61. part. 1.* ¶ Auctoritate Principis judex poteſt recedere à jure ſcripto, propter æquitatem non ſcriptam. *l. primar. C. de legibus.* ¶ Quando contingit caſus novus, ſuper quo ſtatui oportet, recurritur ad Principem, & ille cum procerum, & Senatorum deliberatione procedit, faciendo ſuum ſtatutum redigi in ſcripturam, *l. ſummum. 8. C. de legibus.* ¶ Legum obſcuritas, & duritia à Principe eſt interpretanda, & moderanda. *libr. 9. & 10. eodem.* ¶ De ordinaria poteſtate, an poſſit Princeps mandare, quòd præferatur vicinus, vel conſangvineus, aut ſubditus, in emptione alicujus proprietatis, *vide Perilluſtr. D. P. Theſſ. deciſ. 92. ubi de duplici poteſtate Principis.* ¶ Quæ res pertineant ad Principem, *vide cap. 1. quæ ſint Reg. Princip. in uſibus feud. & infra titul. ſeqq.* ¶ Princeps in dubio cenſetur velle uti jure communi, & non plenitudine poteſtatis, qua uti raro debet princeps, alias dicitur potius plenitudo tempeſtatis quam poteſtatis, *Rota. Genuenſ. deciſ. 104. num 22. vide Hippol. ſingul. 84.* Et quando Princeps utitur plenitudine poteſtatis ad malum, dicitur plenitudo tempeſtatis: quia clauſula, De plenitudine poteſtatis, intelligitur de poteſtate bona, & laudabili, non vituperabili, vel tyrannica: non enim dicitur Imperator poſſe, niſi quod juſtè poteſt, & multa alia de ipſa poteſtate, *vide per Cravet. conſil. 296. culum. 7. & Rol. conſil. 7. volum. 3. in fin.* ¶ Illud, quod eſt factum auctoritate Principis, poteſt diſſolvi auctoritate Superioris de partium conſenſu. *l. adoptandum. 9. C. de adoptio.* ¶ Plenitudo poteſtatis non procedit à Principis conſiſtorio, ſed ab ipſo ſolo Principe. *Capic. deciſ. 47. num. fin.* ¶ Princeps audientiam denegando, ſive ſilentium imponendo ratione dominii, dicitur, & ratione poſſeſſionis hoc egiſſe. *Capic. deciſ. 69.* ¶ Evectiones facere (quas poſtas hodie appellamus) non licere inferioribus à Præfecto prætorio, docet *idem Menoch. ibid. caſ. 219.* ¶ Principis auctoritatem uſurpans punitur. *idem ibidem, caſ. 320.* ¶ Quando Princeps aufert jus alterius per viam extraordinarium, non eſt illius citatio neceſſaria. *Dec. conſ. 191. & conſ. 269.* ¶ Principe confirmante aliquam diſpoſitionem ex certa ſcientia, non poteſt amplius allegari ipſius

diſpoſitionis nullitas; alias ſequeretur eſſe de ignorantia juris redarguere eum, qui omnia jura habet in ſcrinio pectoris. *Thom. Minad. dec. 43. n. 9.* ¶ Princeps quilibet non poteſt habere Parlamentum, ſicut Rex Franciæ. *Guid. Pap. quæſt. 43.* ¶ An Principis contractus legis vicem obtineat. *Cujac. lib. 26. obſervat. cap 32.* ¶ An Princeps ex cauſa publicæ utilitatis auferre poſſit ſubdito jus quæſitum. *Fachin. lib. 8. c. 63. q. 5. affirmat. l. Item ſi verborum. §. 1. ff. de rei vend.* ¶ Princeps ſupremus, an poſſit diſpenſare, ut impubes contra legum ſanctionem teſtari poſſit, *vide Perilluſt. D. P. Theſſaur. deciſ. 87.* ¶ Princeps poteſt tertio præjudicare, non ſolum in his, quæ ſunt in juris, ſed etiam in his, quæ ſunt facti. *Mohed. deciſ. 88. vide tamen ibidem deciſ. 97.* Quod intelliga in jure, quod conſiſtit in ſpe: ſed quid in jure, quod conſiſtit in re ipſa, *vide DD. in l. fin. C. ſi contra jus.* ¶ Princeps ea, quæ ſunt juriſdictionis ad ſui libitum revocat, & tollit. *Gramm. deciſ. 46. & vot. 28.* Fallit quando conceſſit juriſdictionem in præmium bonæ ſervitutis. *Gramm. ibid.* ¶ Princeps poteſt ſupprimere juriſdictionem, nedum ſingularium perſonarum, ſed etiam Civitatum. *Gramm. d. deciſ. 46.* ¶ Poteſt Princeps contra jus diſponere, adjecta clauſula, Non obſtante, &c. ſed in dubio non præſumitur hoc velle: imò ſi aliquid conceſſerit, per importunitatem partis videtur illud conceſſiſſe. *Andr. Gail. obſervat. 14. libr. 1. vide Bartol. in l. 1. C. de petition. bonor. ſubl. lib. 10. num. 3. & 9.* ¶ Principi hominem (cauſa etiam non cognita) ſuſpendere jubenti obſequendum eſt: quia Princeps eſt lex quædam in terris vivens: limita, quando executor ſciret talem hominem eſſe innocentem, *Pet. Ray. deciſ. Liſtua. 3. n. 236. in deciſ. diverſ.* ¶ Princeps poteſt de peſte epidemiæ infectos, ſeu ſuſpectos (ipſis non auditis) de ſuis domibus ejicere, & bona eorum mobilia ſuſpecta comburi mandare. *Lud. à Peg. in ſuis quæſt. crimina. c. 8.* ¶ Imperator poteſt de plenitudine poteſtatis auferre dominium, nulla etiam cauſa ſubſiſtente. *Dec. conſil. 269. n. 7.* ¶ Rex non habet minorem auctoritatem in Regno ſuo, quam Imperator. *Dec. conſil. 271. num. 7.* ¶ Princeps poteſt ſubdito, vel vaſallo præcipere; ut coram ſe perſonaliter compareat, ſub pœna bonorum confiſcationis, & privationis feudorum, & valet præceptum; ſecus in inferiore. *Natt. conſil. 556.* Tamen, ut pœnam comminatam infligat, cauſa vera apud eum ſubeſſe debet. *idem Natt. conſil. 592.* ¶ Princeps ex ſola ſuſpicione ſubditos relegare poteſt nulla habita judiciali cognitione. *Natt. conſil. 625.* ¶ Princeps non recognoſcens Superiorem in temporalibus, poteſt exercere ea, quæ ſunt reſervata Imperatori in ſignum ſpecialis privilegii. *Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus. litera P. ſingul. Princeps 4.* ¶ Princeps ſolus conſtituit legem univerſalem; Populus particularem. *Bartol. in l. omnes populi, ff. de Juſtitia & jur.* ¶ Ex cauſa Princeps poteſt concedere facultatem alienandi res, à teſtatore prohibitas alienari. *vide DD. in l. filiusfam. §. Divi, de leg. 1.* ¶ Imperator non habet juriſdictionem in territorio Ducis, quem inveſtivit de mero, mixto Imperio, omnimoda juriſdictione, & regalibus quibuſcunque, *Ozaſc. deciſ. 79. num. 24.* ¶ Facultas indulgendi, & remittendi pœnam corporalem in inveſtituris, in dubio non cenſetur conceſſa, cum ſolis ſuperioribus principibus competat. *Ozaſc. deciſ. 29. & deciſion. 101. Marc. quæſt. 18. & 358. Boer. deciſ. 65. D. Sol. in antiq. conſtitut. Sabaudiæ, gloſſ. ſuper 3. part. decreti, ne malitia, tit. de accuſatio.* Secus in pœna pecuniaria, quam remittere poteſt Vaſallus poſt ſententiam. *idem D. Sol. ibid. fol. 106. Bartol. in l. acta 45. §. de amplianda, ff. de re judic.* ¶ Regalibus in genere conceſſis, non veniunt reſervata Principi in ſignum ſuperioritatis. *Ozaſc. deciſ. 29. vide eundem, deciſ. 101. num. 12.* Minus venit remiſſio pœnæ corporalis. *Marc. quæſt. 358.* ¶ In Principe ſtatuente contra jus naturale, vel gentium in dubio non præſumitur juſta cauſa. *Mynſing. obſervat. 8. cent. 4. Andre. Gail. obſervat. 58. lib. 2.* Cæterum ſi princeps contra jus poſitivum aliud ſtatuat, vel reſcribat, ſemper præſumitur juſta cauſa moveri, quando motu proprio aliquid facit; ſecus ſi poſtulatione alterius. *ibid. d. obſervat. 8. vide eundem Gail. obſervat. 58. lib. 2. Guid. Pap. ſing. 605. Hippol. ſingul. 6. Afflict. deciſ. 4. num. 2. Gramm. deciſ. 65. num. 30. & 31.* ¶ Cauſa præſumitur in Principe, licet non appareat. *Capic. deciſ. 166.* Et voluntas Principis ponitur pro cauſa. *Afflict. de deciſ. 4. num. 2.* ¶ Oraculum cœleſte Principis reſcriptum nuncupatur, quoniam ut Cœleſtis in Cœlis Deus, ita Cœleſtis Princeps in terris eſt. *Cravet. pro genero conſil. 1. num. 269.* ¶ Soli Principi licet æquitatem inveſtigare, contra juris regulas. *Azo in ſumma titul. de judic. num. 22.* ¶ Princeps adverſus ſuos potentiores hoſtes, dum novit ſe non poſſe reſiſtere, nec aliter ſe tueri, an poſſit invocare auxilium infidelium, *vide Gram. deciſ. 65. num. 54. & 64.* ¶ Princeps in pluribus cauſis poteſtatem habet in Eccleſiaſticas perſonas: maximè ubi alius Superior eſt abſens, ubive periculum eſt in mora. *Ozaſc. deciſ. 30. num. 14.* Sed an inhibere poſſit Epiſcopis, & eorum Vicariis, ne aliquem excommunicent, niſi prius cauſa excommunicationis monſtretur, & probetur, *vide ibid. n. 15.* ¶ Princeps dum tollit jus ſubditi, præſumitur juſta cauſa illud feciſſe, hoc maximè ſi poſſit aliqua cauſa imaginari; ſecus ſi nulla. *Grammat. deciſ. 46. num. 9. vide Boer. deciſ. 42. num. 78. Ægid. Bellam. concluſ. 312. num. 6. & deciſ. 723.* ¶ Princeps ex cauſa poteſt aliquem privare re ſua. *Bartol. in l. 15. §. ſi quis ff. de rei vendi. & Abb. conſil. 61. part. 1.* ¶ Princeps poteſtatem habet concedendi exemptiones à quibuſcunque muneribus. *idem Ozaſc. deciſ. 39. num. 18.* ¶ Princeps habens jura Imperialia in ſuo territorio, ea facere poteſt, quæ Imperator in ſuo. *idem deciſ. 88. num. 17.* ¶ Sereniſſimus Dux noſter Sabaudiæ in ſuo dominio, & territorio, ea poteſt, quæ Imperator, & quilibet Princeps in ſuo. *idem Ozaſc. deciſ. 155. vide Perilluſtr. D. P. Theſſa. in proœmio ſuarum deciſionum num. 14.* ¶ Quod duces Sabaudiæ, & Pedemont. Mantuæ, & Ferrariæ habuerint, & habeant plenitudinem poteſtatis in ipſorum dominio, & id poſſint, quod Imperator in ſuo, *ſcribit Alexand. Raud. tractat. de Analog. cap. 28. num. 6. vide Guid. Pap. ſingul. 841.* ¶ Princeps poteſt reſcripto, vel contractu ſtatuere, ut omnia bona ſita in agro alicujus Civitatis, ſint ſubjecta oneribus, & contribuere teneantur perpetuò, ita, ut omnes ad hujuſmodi onera ratione bonorum teneantur. *Ozaſ. deciſ. 90.* ¶ Licet regulariter de poteſtate principis diſputare non liceat, tamen de voluntate, ſcientia Principis non prohibitum diſputare. Et nunquam præſumitur Principi aliquid placere, niſi quod juſtum, & verum eſt: vult enim omnes ſuos actus regulari à Juſtitia Poli, & fori. *And. Gail. obſervat. 14. lib. 1. num. 6. vide eundem. obſervat. 58. lib. 2. num. 10.* De poteſtate principis *vide per Cravet. conſil. 135. num. 44. & Roland. conſil. 13. volum. 3.* ¶ Qui diſputat de poteſtate principis, facit ſe ſuperiorem, vel parem Principi, & ponit ſedem ſuam in aquilone, quod minimè decet. *Cravet. conſ. 266.* Sed de intelligentia hujus dicti, *vide eundem Cravet. conſ. 296. colum. 6. verſ. octavo, &c.*

Vel non.

Princeps non poteſt ferre ſententiam definitivam contra partem non citatam. *Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus, litera P. ſing. Princeps. 1.* ¶ Princeps licet poſſit excedere modum, quod Judex facere non poteſt, tamen non intelligitur id facere poſſe in his, quæ ſunt de jure Divino, ſeu Naturali, ex quo ipſe Princeps eo

jure

jure ligatur. *Gram. vot. 32. num. 7.* Secus in his, quæ ſunt de jure Civili, *vide Abb. conſ. 84. part. 1.* ¶ Auctoritate Principis nemo debet decipi. *l. 1. C. de his, qui ven. ætat. impet.*

Cap. III. Quæ facere poſſit Imperator.

Imperator quando dat dignitatem, videtur diſponere ſuper infamia. *Bartol. in l. 23. §. præſent. C. de nupt.* ¶ Imperator poteſt alienare res Imperii. *gloſſ. in c. ego Ludovicus, diſtinctio. 93.* Vicarius perpetuus Imperatoris poteſt legitimare ſpurios. *Marc. quæſt. 617.* Et uti aliis Regulis, & clauſulis, *de quibus vide ibidem.* ¶ An teſtis unius dicto, quod credatur contra partem, Papa, vel Imperator facere poſſit, *vide Ludovic. Rom. ſing. 715.* & tranſumpto, ſeu exemplo abſque ſolemnitate, detur fides, *vide Rom. ſing. 716.*

Rex.

Rex an poſſit dare licentiam quærendi metalla, in fundo alieno, *Afflict. deciſ. 321. num. 6.* ¶ Rex ſucceſſor in Regno ad ſui libitum revocat privilegia gratiæ conceſſa per prædeceſſorem. *Gram. deciſ. 46. num. 5. & vot. 28.*

Princeps.

Princeps in ſuis hominibus, matrimonii favore caſtrum donare poteſt ſuperioritate reſervata. *Marc. quæſt. 549. part. 2.* ¶ Princeps agendo actum ſcienter contra legem, videtur circa illam diſpenſare. *Abb. conſil. 101. part. 2. num. 5.* ¶ Princeps poteſt minori adminiſtrationem bonorum ſuorum concedere; non Judex inferior *l. denique 3. ff. de min. 21. ann.* ¶ An Principes ſeculares poſſint juramentum tollere, aut concedere inducias ſuper contractu jurato, *vide Albert. Brun. conſil. 46. inter conſ. feud.* ¶ Princeps licet non ſit veriſimile, quod erret, tamen errare poteſt. *Bartol. in l. 2. §. ſed de his, ff. de ſupp. legat.* ¶ Princeps Superiorem non recognoſcens, poteſt etiam pedagia, gabellas, & tributa imponere. *Franc. Marc. quæſt. 39. part. 2.* ¶ Quando collectam imponere poſſit Princeps. *Cravet. conſil. 309. & Natt. conſ. 380. & 487.* ¶ Princeps, quando poſſit ſeparare caſtrum à caſtro, *Menoch. conſil. 264. lib. 3.* ¶ An Papa, vel Princeps poſſit voluntati teſtatoris derogare, & mutare relictum in alium uſum, quam fuerit ordinatum à teſtatore, *vide Capel. Thol. quæſt. 26. in additio.* ¶ An Princeps in ejus Patria poſſit reprobare curſum monetarum, aut diminuere, *Marc. quæſt. 152. & 186. part. 1. & quæſt. 614. part. 2.* quid de inferiore, *vide quæſt. 648. part. 2.* ¶ Princeps an reſcripto libertatis Patriæ derogare poſſit. *Marc. quæſt. 189.* ¶ An Princeps bellum ſuſcipere, & gerere in præjudicium ſubditorum, & an prius debeat expendere ſuum aurum, *vide Guid. Pap. q. 113.* & in defectu ejuſdem poſſit à ſubditis capere, & poſtea eis reſtituere, *vide eundem quæſt. 551. num. fin.* ¶ Princeps ubicunque facit aliquem actum, & ad ipſius effectualem ſuppletionem removet impedimenta, quæ complectioni actus obſtarent univerſaliter loquendo, tam præſentia, quam futura impedimenta removiſſe videtur. *DD. de Rot. deciſ. 32. tit. de præbent. in antiq. num. 16.* ¶ Princeps licet conceſſerit juriſdictionem Vaſallo cum privilegio, quod etiam ex cauſa denegatæ, vel retardatæ Juſtitiæ, non poſſit cauſas ad ſuos Officiales evocare; tamen non obſtantibus ſimilibus clauſulis, poterit hoc facere. *Gramm. vot. 28.* ¶ Princeps poteſt prohibere juramentum ſuper contractibus præſtandum. *Jaſſ. Lanf. Balb. deciſ. 321.* ¶ Appellationem deſertam, poteſt Princeps admittere ex aliqua veriſimili præſumptione; Senatus non, niſi per viam reſtitutionis in integrum, probatis legitimis impedimentis. *Guid. Pap quæſt. 185.* ¶ Taleam an poſſit Princeps imponere pro filia dotanda, vel Religionem ingrediente, *vide Boer. dec. 126.* Pro Affirmativa, *ſcribit Mynſing. obſervat. 21. cent. 5. vide Guid. Pap. ſing. 13.* Sed quid pro filia naturali, *vide eundem Boer. dec. 127.* ¶ Taleam pro ſua redemptione an imponat Princeps, etiam ſuper Eccleſiis, *vide Boer. d. deciſ. 126.* Et quid pro redemptione filii, *ibid. num. 13.* Et quando ex aliis cauſis poſſit collectare ſubditos, *vide Guid. Pap. ſingul. 13.* ¶ Princeps Feudatariorum ſubditos, publica utilitate, & neceſſitate exigente, collectare poteſt. *Natt. conſil. 487. & conſil. 557. Roland. conſil. 1. vol. 2.* ¶ Princeps revocans quod ſervari oportuit, præſumitur deceptus, ideò ſecunda conceſſio in hoc caſu non valet; ſed prima. *Mynſing. obſerv. 61. cent. 3.* ¶ An Princeps ſuis ſubditis venationem prohibere poſſit, & de juſtis cauſis, & pœnis. *Andr. Fach. libr. 1. contr. cap. 1.* ¶ An princeps legitimare poſſit alterius ſubditum, ita ut ſuccedat, etiam in his bonis, quæ ſunt in alterius territorio, ſi legitimati pater conſentiat, & alii quorum intereſt. *Andr. Fachin. libr. 3. controverſ. cap. 58.* ¶ An filius clerici legitimari poſſit à principe laico, ut in bonis patris ſuccedat. *Andr. Fachin. lib. 3. contr. cap. 59.* ¶ An princeps ſæcularis poſſit relaxare, ſeu remittere juramentum, ſive circa illud ſtatuere. *Andr. Fach. lib. 3. controverſ. cap. 13.* ¶ An princeps ex certa ſcientia, & de plenitudine poteſtatis auferre poſſit alicui jus ſententiæ, ſine cauſa. *Fach. lib. 8. cap. 63. quæſt. 1. negat. l. quoties. C. de precibus imper. offer.* ¶ An princeps auferre poſſit, ſine cauſa jus quæſitum, ex beneficio juris civilis, ut præſcriptione, re judicata, &c. *Ibid. quæſt. 2. negat. arg. l. ſi quando. C. de inofficioſ. teſtament.* ¶ An princeps poſſit, ſine cauſa in re modici alteri præjudicare, & jus quæſitum auferre. *ibid. quæſt. 3. affirm. d. l. quoties* ¶ An princeps poſſit auferre alicui jus quæſitum ſpe. *Ibid. quæſt. 4. affirmat. § & quoniam authen. quibus modis nat. effic. ſui, l. 1. §. filius, ff. ad Tertul.* ¶ An princeps poſſit auferre jus quæſitum ex contractuum ipſo Principe inito, licet in ſpe tantum conſiſtat. *Fach. lib. 11. cap. 2.* affirmat ſecundum vim coactivam de facto, non ſecundum vim directivam, id eſt, de jure. ¶ An princeps poſſit reſcripto ſuo cauſam poſſeſſionis & proprietatis, ſimul cognoſcendam mandare, *idem lib. 8. c. 7. affirmat.*

Quæ non poteſt.

Princeps in criminalibus defenſionem tollere non poteſt, quia defenſio eſt de jure naturali, circa quod Princeps nihil poteſt. *Afflict. deciſ. 391.* Nam Princeps eſt ſupra jus poſitivum, non ſupra naturale, *ibidem n. 4.* Licet Princeps ex cauſa citationem omittere poſſit, *ibidem num. 6.* ¶ Princeps non dicitur poſſe illud, quod cum peccato poteſt. *Capic. deciſ. 166. num. 12.* & utendo poteſtate abſoluta, ſine cauſa, & non ordinaria contra hominem, qui ſua abſoluta facta dijudicare non poteſt, Deum habet ultorem. *Cap. ibidem num. fin.* ¶ Duces, & Principes invicem bella gerentes, pacem ineuntes, & paciſcentes de damnis ſubditis datis, illis non præjudicant (quamvis poſſint contra delinquentes pro damnis paſſis experiri) niſi acceſſerit eorum conſenſus, aut aliter pax haberi non poſſet. *Mynſing. obſervat. 9. cent. 4. vide Andr. Gail. obſervat. 57. lib. 4.* ¶ De jure princeps non poteſt concedere reſcriptum, per quod impediatur executio ſententiæ ſupremi Magiſtratus. *Gaſp. Cabal. Milleloq. 992.* ¶ Princeps recognoſcens Superiorem non poteſt facere, quod primogenitus tantum ſuccedat in feudo juriſdictionali. *Natt. conſilio 179 Tom. 1.* ¶ Si Princeps conceſſit rem uni pro ſe, poſtmodum conceſſerit alteri eandem rem motu proprio, non valet ſecunda conceſſio, niſi in illa dicat, non obſtante tali prima conceſſione facta. *Curſet. ſingul. princeps. 3.* ¶ Princeps jus alterius tollere velle non præſumitur, nec velle aliquem lædere. *Hippol. ſingul. 440.* ¶ Princeps non poteſt recedere à contractu inito cum ſubditis, vel aliqua Univerſitate (ea invita) per quem jus aliquod mediante pecunia quæſitum ſit.

Ozaſc. deciſ. 90. num. 7. 14. & deciſ. 1. 9. Afflict. deciſ. 182. num. 7. Grammat. deciſ. 65. Thom. Minad. deciſ. 42. num. 8. Franc. Marc. quæſt. 152. Jaſſ. Lanſ. Balb. deciſ. 321. Dec. conſil. 287. num. 6. conſil. 293. num. 8. & conſil. 404. num. 8. Roland. conſil. 66. volum. 2. & conſil. 13. volum. 3. Tamen ex vera, & juſta cauſa tollere poteſt Princeps per ſe conceſſa, etiam in vim contractus, ſed quæ dicatur vera & juſta cauſa, *vide Ozaſch. d. dec. 90. n. 15. Afflict. dec. 361. n. 6. & 29.* ¶ Contra eos qui ſubditi non ſunt ratione contractus, delicti, vel rerum, Princeps non exercet poteſtatis plenitudinem, præſertim contemplatione bonorum, reſpectu quorum juriſdictio non fundatur, nec in extraneum ſtatuendi poteſtas, cum ſubditum ſola bonorum poſſeſſio non faciat. *D. Sol. in antiq. conſtitut. Sabaudia, gloſſ. 2. in proœm. num. 15. fol. 4.* ¶ Princeps vectigal exactione immemorabili quæſitum, tollere non poteſt ſine cauſa. *Roland. conſil. 66. volum. 2.* ¶ Princeps non poteſt reſtituere adverſus præſcriptionem immemorabilem. *Roland. conſil. 59. volum. 4.* ¶ Princeps non poteſt revocare perpetuum ſilentium, quod litibus & controverſiis impoſuerat. *Menoch. conſil. 208. num. 40. lib. 2.* ¶ Principes, Comites, Barones, Imperatorem ſuperiorem recognoſcentes, non poſſunt regulariter famæ reſtituere. *Ozaſc. deciſ. 101.* ¶ Princeps nullo modo concedere poteſt regalia, in præjudicium ſucceſſorum. *Ozaſ. d. deciſ. 101. num. 13.*

Dominus.

Dominus loci poteſt prohibere delationem armorum ſubditis. *Crav. conſ. 314.* ¶ Dominus poteſt cuſtodire caſtrum tempore neceſſitatis, invito vaſallo, & ſimul cum vaſallo. *Capic. deciſ. 27. num. 6. vide Boer. deciſ. 212.* ¶ Dominus temporalis tempore belli, & neceſſitatis, poteſt Eccleſiam incaſtellare, & maximè campanile, *Capic. dicta deciſ. 27. num. 6.* ¶ Superior poteſt imponere pretium rebus neceſſariis pro victu. *Capel. Thol. quæſt. 447. in additio. Franc. Marc. quæſt. 154.* Sed an talis conſtititutio liget etiam Clericos, *vide Vinc. de Franc. deciſ. 9.* ¶ An Dominus poſſit prohibere jus piſcandi, & venandi, *vide Bart. in §. 1. Inſtit. de rerum diviſion.* ¶ Domini terrarum an forenſes extraneos ab eorum territoriis expellere poſſint, *vide Marc. quæſt. 356.* Et contra, an poſſint facere ſtatutum pœnale, ne ſubditi extra territorium mercatum eant, *vide Marc. quæſt. 357.* ¶ Dominus non poteſt adjutorium petere à vaſallo pro comprimendis aliis vaſallis juſtè rebellantibus contra ipſum Dominum, *Capic. dec. 69. num. 30.*

Cap. IV. Ad quæ teneatur, vel non Rex.

Reges, & Principes Juſtitia, & legibus vivere debent propter multa bona, quæ ex hoc proveniunt. Nam primus Franciæ Rex Chriſtianus perquiſivit à Sancto Remigio, quamdiu Regnum Franciæ eſſet duraturum, ille reſpondit, duraturum tandiu, quandiu vigeret in ipſo Regno Juſtitia, *ita refert Papon. lib. 4. titul. 1. arreſt. 1.* ¶ Rex ſucceſſor an teneatur ſervare data per ejus prædeceſſorem, *vide Capic. deciſ. 12. Franc. Marc. quæſt. 87.* Quod teneatur obſervare alienationem factam per prædeceſſorem, *ſcribit Natt. conſil. 122. Tom. 1* idem in Principe. *Menoch. conſil. 264. lib. 3. & conſil. 307. ibid.*

Princeps.

Quando Princepa promittit ſub fide, & dignitate principali, perinde eſt, ac ſi promiſiſſet cum juramento. *Mynſing. obſervat. 17. cent. & Andr. Gail. obſervat. 59. lib. 2.* ¶ Princeps auferens rem privati ex cauſa publicæ utilitatis, & neceſſitatis, tenetur ad ſolutionem juſti pretii; Fallit, ſi velit uti abſoluta poteſtate, ſed nunquam præſumitur uti velle plenitudine poteſtatis, niſi hoc exprimat in reſcripto. *Andr. Gail. obſervat. 56. num. 8. Roland. conſil. 69. volum. 2. & conſil. 71. volum. 3. vide Menoch. conſil. 307. num. 42. & Natt. conſil. 554.* ¶ Princeps agere dabet ſine injuria alterius. *Afflict. deciſ. 286.* Et auritia odio habenda maximè in Principe. *ibidem deciſ. 321. num. 10.* ¶ Qualiter Princeps teneatur ſervare fidem, & quare. *vide Ludov. à Peg. in ſuis quæſt. crimin. cap 39.* ¶ Princeps prius cogitare debet utilitatem publicam, quam privatam, quia publica præfertur privatæ. Et Princeps reparat, ubi lex negligit. *Bartol. in §. 1. Authen. de hered. & Falc.* ¶ Principibus convenit illud verbum, ſemel locutus eſt Deus, & quod ſcripſi, ſcripſi, & Princeps debet habere unum calamum, unam linguam, & non plures; quia ſcriptum eſt, quæ procedunt de ore meo, non faciam irrita. *Dec. conſil. 287. vide Roland. conſil. 13. volum. 3.* ¶ Princeps legibus ſolutus, legibus tamen vivere debet. *Marc. de Mant. ſing. 21. l. digna vox. C. de legib.*

Vel non.

Princeps licet non teneatur exprimere cauſam in revocatione, tamen omnino præſumenda eſt in ipſo Principe, quare ita fecerit. *Gramm. deciſ. 46. num. 8.* ¶ Princeps non ligatur ſolemnitatibus juris civilis. *Crav conſil. 5. num. 3.* ¶ Princeps tempore ſuæ creationis, vel belli, ſi aliquid promiſerit, vel donaverit in ſui præjudicium, non tenetur ſervare. *Gram. vot. 254. num. 17. & 18.*

Dominus.

Dominus tyrannicè vivens poterit expelli, non tamen occidi, ſi non poſſit haberi recurſus ad ſuperiorem. *Capic. d. deciſ. 69. n. 31.*

Caſtrum.

Caſtrum, ſeu Civitas alicui Principi certis pactis ſubjecta, extra pacta non obligatur. *Andr. Gail. Obſervat. 54. libr. 2.*

Cap. V. De privilegio, Decreto, gratia, reſcripto.

Privilegium in vim contractus conceſſum, eſt irrevocabile. *Afflict. deciſ. 128. num. 10. Capic. deciſ. 121. Marc. quæſt. 920. part. 2.* Sed quando tranſeat in vim contractus, *vide Jaſ. Lanſ. Balb. deciſ. 125. & deciſ. 321.* Alias privilegium conceſſum ſubdito poteſt revocari, *And. Gail. obſ. 60. lib. 2. * Port. lib. 5. concl. 26.* ¶ Privilegium immunitatis non poteſt concedi, niſi à ſolo Principe non habente ſuperiorem. *Fel. conſil. 31. num. 5.* ¶ Privilegium conceſſum non ſubdito, non poteſt revocari, & clauſula motus proprii, tollit vitium ſubreptionis, nihil tamen operatur in præjudicium tertii, *Dec. conſil 407. num. 18.* ¶ Privilegium conceſſum ſubdito poteſt ad nutum Regis revocari, etiam cauſa non ſubſiſtente. *Capic. deciſ. 176. vide Gramm. deciſ. 46. num. 6. 7. & deciſ. 65. And. Gail. obſerv. 60. lib. 2. num. fin. Afflict. deciſ. 361. Natt. conſ. 122. Tom. 1. num. 12. & conſil. 637. Roland. conſil. 13. volum. 3.* ¶ Fallit, ſi eſſet remuneratorium, vel tranſiſſet in contractum. *Capic. d. deciſ. 176. Gramm deciſ. 65. num. 28. & 29. Natt. conſil. 122. num. 14. & conſil. 669.* Sed de aliis limitationibus, *vide per Andr. Gail. obſervat. 60. libr. 2. * Portius lib. 5. concl. 19. 20. 21.* ¶ Privilegium vel reſcriptum emanatum contra legem valet, cum clauſula generali, non obſtante aliqua lege in contrarium. *vide tamen Guliel. Caſſad. deciſ. 38. num. fin.*

Cap. VI. Reſcriptum, gratib beneficium.

Reſcriptum Principis ex certa ſcientia, probationem in contrarium non recipit. *Marc. quæſt. 777.* Sed an tunc intelligi debeat, ſalvo jure tertii, *vide Andr. Gail. obſervat. 58. libr. 2.* ¶ Valet ordinatio Principis, ſeu Dominorum, quod quilibet intrans cum aliqua beſtia in poſſeſſiones ipſorum, ſolvat libras tres, *Dec. conſil. 199.* ¶ Gratia conceſſa motu proprio, ſi repeꝛiatur, quod pro ea ſit ſupplicatum, quomodo ſit accipienda, *vide Caſſad. deciſ. 1. de reſcrv.* ¶ Beneficium Principis latiſſimè interpretandum, cap. olim, extr. de verborum & rerum ſignificat. quando hoc procedat, *vide Bart. in l. fin. ff. de conſtitut. Princip.* ¶ Privilegium Principis abſorbens

ſorbens in totum jus alterius, non valet. *Bart. in l. tum 10. C. de agric. & cenſit. lib. 11.*

Decretum.

Terræ, ſeu oppida vaſallorum, veniunt ſub decreto Principis ſtatuentis de terris ſuis: ſed An Principis decreta ſubſiſtant, quibus jus vaſallorum aliquo pacto videtur imminui, *Sola ſuper decreto ſubditos noſtros, tit. de foro compet. fol. 4.* ¶ Principum conſtitutiones, præcepta, & decreta, quæ pœnalia non ſunt, habent legis vim. *§. ſed & quod, Inſtitut. de jure Natur. gentium. & Civil.*

Cap. VII. Principis quæ dicantur.

Quod dicitur bona omnia Principis eſſe, intelligitur quoad juriſdictionem, non quoad dominium, & utilitatem, *ita tradit gloſ. in l. 2. in verbo, & cujus C. in quib. cauſ. Col. lib. 11.* ¶ Omnia Principis eſſe intelliguntur ſive fiſcalia, ſive patrimonialia ſint, *gl. in verbo, ad noſtrum, c. 2. de pac. Conſtant. in uſib. feud.* ¶ Metalla in loco privato inventa, non ſunt Principis, niſi quoad decimam, & iſtud jus eſt Regale, in dictis metallia, *idem Afflict. deciſ. 321.* ¶ Gratia liberationis à Papa, ſeu à Principe impetrata ſine cauſæ cognitione, an proſit impetranti, in grave tertii præjudicium, *vide Dec. conſil. 407. num. 17.*

Cap. VIII. Reſcriptum.

Impugnantes reſcriptum Principis, qualiter puniantur, *vide Bart. in l. 2. C. de legibus.* ¶ Reſcriptum Principis habet vim legis. *Afflict. decis. 128. n. fin.* ¶ Per Principis reſcriptum videntur conceſſa, quæ aliis in commodum non afferunt, niſi aliter expreſsè aliud diceretur in reſcripto. *l. 2. §. merito, & §. ſi quis. ff. ne quid in loco publ.* ¶ Reſcripta Principis elicita contra jus, non recipiuntur, niſi quando non nocent alteri, & proſunt impetranti. quod procedit, etiam quando Princeps reſcribit contra propriam ſuam conſtitutionem, quam tamen ſuo reſcripto tollere poteſt in præjudicium tertii, cui per illam jus fuerat quæſitum. *Papon. lib. 20. tit. 3. arreſt. 34.*

Cap. IX. De clauſula.

Clauſula, Utens plenitudine poteſtatis, oſtendit Principem ſupra jus diſpenſare velle, & uti plenitudine poteſtatis. *Fel. conſil. 31, n. 15.* ¶ De clauſula, non obſtantibus legibus, & aliis diſpoſitionibus in contrarium facientibus, *vide per Bart. ſuper conſtitut. ad reprimendum, in verbo, non obſtantibus mihi, fol. 105.* ¶ Clauſula abſq; præjudicio juris alieni poſita in Privilegio per Principem, intelligi debet, præterquam in expreſſis: quia reſervatio non valet circa ea, quæ ſunt ſpecialiter declarata. *Grammat. decis. 66. num. 5.* ¶ Clauſula, Ex certa ſcientia appoſita in confirmatione, confirmat quod eſt invalidum, & removet omne obſtaculum. *Bartol. conſil. 196. volum. 1. n. 3.* ¶ Clauſula, Ex certa ſcientia, idem operatur, quod clauſula, non obſtante. *Menoch. de Arbitr. quæſt. 52. num. 9.* ¶ Clauſula, Ex certa ſcientia, & de plenitudine poteſtatis, habet vim clauſularum derogatoriarum, & ex ea colligitur Principem voluiſſe auferre jus tertii, quomodocunque quæſitum. *idem Ozaſc. decis. 102. num. fin. Thol. Minad. decis. 43.* Tamen contrarium tenet *idem Ozaſc. decis. 139. num. 19. vide Grammat. decis. 65. num. 80. & decis. 103. num. 242. Dec. conſil. 468. num. 21.* ¶ Quid operetur hæc clauſula, ex certa ſcientia, appoſita in privilegio, vel in reſcripto Principis, *vide Cravet. conſil. 182. num. 13. & fin. & conſil. 241. Dec. conſil. 198.*

Cap. X. Miſcellanea.

Illud, quod fit per metum Principis non valet, & ſic contractus Principis habere vim legis dicuntur, quando carent vitio, alias ſecus, *cap. 3. §. Vaſalli, & ibid. gloſſ. de pac. Conſtant. in uſibus feud.* ¶ Cives ea, quæ ſunt Principis, alteri dare non poſſunt, etiam ſi omnes conſentiant. *Bartol. in §. audient. Authen. de defenſ. Civit. num. 7.* ¶ Salinarum redditus, licet ſint de reſervatis Principi, tamen concedi, & locari poſſunt à Principe, *Dec. conſil. 292.* ¶ Confœderati, & adhærentes dicuntur, qui ſunt ejuſdem velle, & adhærentes tenentur adhærenti armis, & omni modo, quo poſſunt auxilium impendere. *Grammat. decis. 65. num. 38. & 39.* ¶ Officialis ſi pro honore Regio non exequitur ipſius Regis mandatum, non poteſt dici, quòd malè egerit. *Grammat. dicto vot. 32. num. 15.* ¶ Factum Principis dicitur factum partis, quando ritè, recteque proceſſit: Et Princeps Juſtitiæ plenus præſumitur; ſed quomodo alias præſumatur pro facto Principis, *vide per Cravet. conſil. 5.* ¶ Tantum valet certa ſcientia Principis, quantum ſuper illo actu, diſpenſatio ejus. *Bart. in l. 13. §. ſunt. ff. de excuſat. tut.* ¶ Diſpoſitio Principis ſimpliciter facta contra ſuam præcedentem diſpoſitionem, non tenet ex defectu voluntatis, *Abb. conſil. 20. part. 2.* ¶ Bona, quæ deferuntur in fiſcum, nemo poteſt ſibi impetrare: Ideò conceſſio facta ad petitionem alterius non valet, ſecus ſi fuerit facta motu proprio Principis, *l. 1. C. de petit. bonor. ſublat. lib. 10.* ¶ Motus proprius de ſua natura, non tollit præjudicium tertii. *Ægid. Bellam. concl. 752.* tamen quid operetur, *vide Caſſad. decis. 3. tit. de penſion. & decis. 1. de reſervat. Mohed. decis. 97. Cravet. conſil. 241. num. 20. Bartol. in authent. quas actiones. C. de Sacroſanct. Eccleſ. in additio.* ¶ Contemptor auctoritatis Pontificalis, vel Imperialis, pœna ſacrilegii punitur. *l. 5. C. de diverſ. reſcript.* ¶ Principis actus debent eſſe ab omni malitia, & diminutione alieni. *Cravet. conſil 135. num. 44.* ¶ Variatio in Principe (cujus actus debent eſſe ſtabiles) damnatur. *Rota. decis. 32. de præb. in antiq. num. 18.* ¶ Improbare, quod Imperator fecit ex certa ſcientia, eſt crimen ſacrilegii. *l. 2. C. de crimin. ſacrileg.* ¶ Licet motus proprius Principis præſervet à vitio ſurreptionis, non tamen tollit jus alterius. *DD. de Rot. decis. 33. de præbend. in antiq. n. 6.* ¶ Chriſtus Magiſtratibus, & Principibus temporalibus non injuſta præcipientibus, obedire voluit. *Ozaſc. decis. 30. num. 12.* ¶ De dono Charitativo Principi ob novum adventum faciendo, *vide per eundem Marc. quæſt. 1023.* ¶ Pœna, quæ debetur parti læſæ per reſcriptum Principis, non remittitur; ſecus in ea, quæ debetur Fiſco. *Bartol. in l. 2. C. de in jus vocand. num. 3. gloſſ. in §. fin. Inſtitut. quibus modis toll. oblig.* ¶ Arrogatio eſt de actibus Principi reſervatis. *§. 1. inſtitut. de adopt.* ¶ Factum Principis ex certa ſcientia in dubio revocari non poteſt, & clauſula; Supplentes omnes defectus, omnes juris civilis defectus purgantur. *Dec. conſil. 316. num. 8. 15.* ¶ Leges Principum Naturali non prævalent juri, *cap. 2. diſtinct. 9.* Quia, & ipſi legibus vivere debent. *ibid. cap. 3.* ¶ Plenitudo poteſtatis eſt arbitrii plenitudo, nullâ neceſſitati ſubjecta, nulliſque juris regulis limitata eſt. *Capic. decis. 166. num. 11.* Et in illa non debet exquirâ cauſa, & ratio, cur ita fiat. *Thom. Minad. decis. 42. & Dec. conſil. 403. num. 19.* Sed quando Princeps debeat uti hac poteſtatis plenitudine, *vide Perilluſt. D. P. Theſſ. decis. 91.* ¶ Communitates, quæ ex privilegio juribus Fiſcalibus fruuntur, non ob id pœnam infamiæ remittere poſſunt. *Marc. q. 339. num. 7.* ¶ Sententia Principis etiam de plenitudine poteſtatis, & cum clauſulis ſupplentes, &c. lata ſine cauſæ cognitione, & ſine partis citatione, non tenet, *ibid. num. 35.* ¶ Alias ſententia principis definitiva habet vim legis. *l. fin. C. de legibus, & ibid. Bart. vide Grammat. decis. 65. num. 49. & ſeqq.* ¶ Contractus celebratus ab habente poteſtatem legis condendæ, habet vim legis. *Bart. in l. donation. 26. C. de donat. int. vir. & uxor.* ¶ Jus commune ſervatur, cum Princeps, vel Auguſta inſtituitur, *Bart. in l. cum 7. C. qui teſt. fac poſſ.*

¶ Non

¶ Non debemus ſequi conſilium imperatoris, ſi videtur nobis eſſe non bene latum. *Bartol. in l. nemo 13. C. de ſent. & interloc. omnium Judic.* ¶ Jus occupandi bona vacantia poteſt per Superiorem concedi. *Bart. in l. 1. C. de pet. bon. ſubl. num. 5. lib. 10.*

TITULUS QUADRAGESIMUS NONUS.

Quæ ſint Regalia Principis.

Cap. I. Quæ dicantur. Regis Principis, vel non; ſed inventoris, feudatarii, & domini.

REgalia poſſideri non poſſunt abſque ſpeciali conceſſione, & titulo. *Gram. deciſ. 59. num. 15.* nec probantur, niſi per privilegium, & conceſſionem, *ibid. num. 17.* ¶ In Francia protocolla, & regiſtra Notariorum, illis mortuis, ſpectant ad Regem, & aliquando ad Vaſallos. *Papon. lib. 8. tit. 10. arreſt. 10.* ¶ Flumina Regni ſunt Regis, *Afflict. deciſ. 388. num. 13.* de regalib. Principia, *vide etiam Franc. Marc. quæſt. 40.* ¶ Fiſcum habere eſt de regalibus Principum, *Franc. Marc. quæſt. 134.*

Vel non.

Licet jus exigendi vectigal ſit de jure regalium, attamen tale jus per conſuetudinem acquiritur, *Guid. Pap. q. 498.* ¶ In criminalibus, licet de jure condemnationes pecuniariæ ſpectent ad Regem, tamen illud habet locum in terris, quæ ſunt ſub juriſdictiona Regis, non in bis, quæ immediatè ſubſunt juriſdictioni Comitis, vel Baronis. *Capic. deciſ. 135. num. 4.*

Principis.

Monetam cudendi jus, cui competat. *Guid. Pap. q. 198.* ¶ Metalla in loco privati inventa, non ſunt Principis, ſed illius privati, niſi quoad decimam, & iſtud eſt jus regale in dictis metallis: idem dicendum eſt, quoad jus conficiendi alumen inventum in ſolo privati, quod ſit Domini ſolius ſed fiſco debet ſolvi decima pars aluminis. *Afflict. dec. 321.* ¶ Aurum perquirere in fluminibus, an liceat ſine ſcientia Principis, *vide Marc. q. 128.* ¶ Cui competunt Regalia, videntur competere & fiſcalia. *Cravet. conſil. 200.* ¶ Cudere pecuniam ad ſolum Principem ſpectat, qui ſolum regalibus gaudet; tamen, ſi cui ex privilegio per viam contractus conceſſum ſit, revocari conceſſio non poteſt. *Franc. Marc. q. 206. part. 2. vide Papon. lib. 5. titul. 2. arreſt. 1.*

Vel non.

Mulctæ, pœnæ, & confiſcationes, & ſi inter regalia ponantur, tamen non ſunt de reſervatis, niſi quando imponerentur propter novas conſtitutiones faciendas ab eo, cui conceditur juriſdictio. *Rol. conſ. 42. vol. 2.*

Sed inventoris.

Venæ, ſeu mineræ ſunt ad exemplum Theſauri, ut inventori acquirantur: ideò ſi feudatarius illas invenerit, ad ipſum pertinere debent; non autem ad Principem. *Cravet. conſ. 209.*

Feudatarii.

Commodum venæ auri, vel argenti ſpectat ad feudatarium, non ad Baronem *Caſſ. in conſuet Borg. tit. Des Juſtices, & droicts, § 1. gloſſ. 3. num. 13. & Natt. conſ. 435.*

Et Domini.

Venatio dum prohibetur per Dominos ſubditis, illis ſit injuria: Ideò datur cautela, ut id prohibeant per banna pœnalia: quia ſi non contradicant, ſed abſtineant à venando, Domini conſtituuntur in quaſi poſſeſſione prohibendi. *Gram. d. deciſ. 67. num. 12. 13.* & contra, cautela vaſallorum erit, ut à tali banno reclament. *Gram. ibid. num. 4.* ¶ An liceat Dominis prohibere Vaſallis venationem, *vide Gramm. dec. 67. & infr. tit. de ven. & piſcat. lib. 2.* ¶ Dominus ſoli in fodiendis metallis, præfertur, *Afflict. deciſ. 321. num. 15.* ¶ Quæ jura habeat Vaſſallus habens merum, & mixtum Imperium in ſuo territorio, *Tepati Compend.* circa bona vacantia, & paſcua ejuſdem Territorii, *vide eundem Papon. lib. 13. tit. 2. arreſt. 2. 3.*

TITULUS QUINQUAGESIMUS.

De Principis patrimonio, & rebus Fiſcalibus.

Generalia.

DUplex eſt patrimonium Principis, videlicet Fiſcalium, & rerum privatarum, *Franc. Marc. q. 338.* ¶ De Patrimonio Cæſaris, ſeu rerum privatarum, *Marc. quæſt. 338.* ¶ Camera Imperii duobus modis conſideratur, & Reſpub. duplex patrimonium habet, *ibid. num. 8. & 9.*

Cap. I. Patrimonium principis, & res Fiſcales. Quibus modis intelligantur, & quæ requirantur.

Res principia poſſunt conſiderari quinque modis. Primo, ut pertinentes ad recognitionem ſupremæ poteſtatis, ſicut ſunt tributa, & cenſus. *Menoch. conſ. 201. num. 127. lib. 3.* ¶ Secundò, ut reſervatæ Principi ratione dignitatis, veluti creare Tabelliones, legitimare illegitimè natos, nova vectigalia imponere, & ſimilia facere. *Menoch. num. 128.* ¶ Tertio, res Principia conſiderantur illæ, quæ propriè ſunt Principis, ſicut ſunt Civitates, oppida, prædia, & his ſimilia, & iſtæ poſſunt præſcribi adverſus Principem, curſu 40. ann. *Menoch. d. conſ. 201. num. 129.* ¶ Quartò, dicuntur res Principis, non tamen ut Principis, ſed ut privati, ſicut ſunt illæ, quas Princeps habet, & ante adeptum Principatum, & acquiſivit tanquam privatus, & hæ præſcribuntur adverſus Principem eo modo, eoque curſu temporis, quo reliquæ privatorum res, *Menoch. num. 131. conſ. 231. lib. 3.* ¶ Quintò, & ultimò, conſiderantur res Principis, ut illæ delatæ, vel jam quæſitæ Fiſco ob ſubditi crimen. & hæ res variè præſcribuntur. *Menoch. d. conſil. 201. num. 132.*

Quæ requirantur.

Bona ad hoc, ut vacantia dicantur, & fiſco applicentur, quæ requirantur, *vide Franc. Marc. q. 31. part. 2* ¶ In licitationibus jurium Principis, aut Reipubl. an quis poſt candelæ extinctionem, audiendus ſit in præjudicium primi, cui res remanſit in extinctione candelæ, *vide Marc. q. 25. part. 2* ¶ Ad hoc, ut debitorum bona ſub haſta Fiſcus vendat, quæ requirantur, *Marc. q. 200. num. 7.*

Cap. II. Quæ alienari vel concedi poſſunt, vel non.

Confiſcationes, & obventiones Regis, ſeu Principis, poſſunt alienari, dummodo illi ſint acquiſitæ, & adjudicatæ, & non ante. *Papon. lib. 3. tit. 10. arreſt. 7.* ¶ In alienatione rerum fiſcalium habet locum licitatio, & plus offerenti deliberantur res: ita tamen, ut ſi, durante licitatione, ſupervenit ſecundus, qui plus offerat, ille præfertur; ſecus in venditione rerum patrimonialium Principis: quia tunc non habet locum adjectio in diem, ſed ſtatim emptor eſt ſecurus, quod non eſt in rebus fiſcalibus, in quibus ſemper habet locum adjectio in diem, *idem Marc. q. 565.* ¶ Bona fiſci & Cæſaris an, & quando diſtrahantur. *Marc q. 338. num. 11.*

Vel non.

Bona in fiſcum delata, licet alias alienari non poſſunt, dantur tamen ex cauſa remunerationis, *vide Marc. de Mant. ſing. 143.* ¶ Quando debita fiſcalia exigi debeant, *Marc. q. 203. part. 2.*

Concedi.

Firmæ Regales, aut Reipubl. plus offerenti concedendæ ſunt. *Marc. q. 257. part. 2.* ¶ Bona fiſci cum ſubhaſtantur, quandoque non plus offerenti ſed magis idoneo (& præſertim pecuniam habenti) conceduntur, *Marc. q. 28. part. 2.*

Vel non.

Confiſcata bona non ſunt concedenda ante adjudi-

cationem, appellatione non ſuſpenſam. *Rebuff. in ſuis comment. ut benefic. ante vacat. gloſſ. 6. fol. 545.* propter in mala ex illa conceſſione provenientia, *ibid. gloſſ. 8. fol. 546.* ſed an validetur conceſſio, per motum proprium Principis, *vide ibid. gloſſ. fin.* ¶ Regulariter eſt prohibitum accipere mutuam pecuniam ab Officialibus fiſci, ſeu Theſaurariis, ſine licentia Principis. *Marc. q. 202.*

Cap. III. Qui, quæ alienare, & concedere poſſit, vel non.

Quæ bona Princeps concedere poſſit, *Rebuff. tom. 2. ibid.* ¶ Theſautarius pecuniam receptam in alios uſus, præterquam deſtinatos, convertere non poteſt. *Marc. q. 202.* ¶ Aliquando Princeps propter importunitatem petentium, concedit non concedenda, & tunc non valet conceſſio, *vide Rebuff. in ſuis comment. Tom. 2. tit. ut benef. ante vacat. gloſſ. 1. fol. 544. num. 9.*

Cap. IV. De quitantia.

Quitantia, quam Theſaurarii, ſeu receptores Fiſci debitoribus faciunt qualis eſſe debeat, *Marc. q. 203.* ¶ Exceptio non numeratæ pecuniæ adverſus Theſaurii quitationem, an admittatur, *vide ibid. num. 5.*

Cap. V. De perſonis publicis, & officialibus.

Procurator Principis opponit contra literas doni. *Rebuff. d. tit. ut benc ante vacat. gloſſ. 20. fol. 551.* ¶ Officiales cum pecuniis publicis luctari poſſunt, & pro tali lucro, non tenentur *Dec. conſil. 6. vide tamen Franc. Marc. q. 201. par. 2. & q. 202. ibid.* ¶ Quæſtor Provincialis, ſive Theſaurarius generalis in Provinciam præficiendus eſt, cui coactores, ſeu particulares receptores rationes reddere annuatim tenentur, *Marc. q. 201. part. 2.* ¶ Coactores Officiariorum ſtipendia de nummis, quos acceperunt ſecundum morem, ſolvere tenentur. *Marc. q. 202.*

Cap. VI. Miſcellanea.

Emens ab ærario ſtatim, & incontinenti ſecurus eſt, atque acquiſivit, *Marc. q. 338.* ¶ Tempus adjectionis in diem in rebus Fiſci eſt viginti dierum. *Marc. q. 565.* ¶ An ſtetur aſſertioni Principis aliquid dantis, vel vendentis, ut ſuum, adeò quod recipiens non teneatur probare de jure ipſius, *vide Cravet. conſil. 293.* ¶ Lex bene à Zenone. *C. de quad. præſcript.* an de jure Canonico procedat, & in quibus rebus, & qui contrahit in fraudem Fiſci in rebus quæſitis, punitur in quadruplum. *Marc. q. 200. num. fin.* ¶ Quando magiſtri monetarum non cudunt monetam bonam in materia, vel liga, aut pondere, quomodo teneantur. *Marc. q. 260. & ſeqq.* ¶ Corruptas merces emere quis compellitur ratione publicæ utilitatis. *Pet. Gerar. ſing. 79.*

¶ Ordo juris in Fiſcalibus cauſis ſervandus eſt: tamen quando debitum Fiſcale eſt liquidum, ſummatim agendum eſt. *Marc. quæſt. 200. part. 2.*

TITULUS QUINQUAGESIMUS PRIMUS.

De jure fiſci.

Generalia.

DE pertinentibus adhuc tit. *vide in libris C. 10. & 11. & infra titul. de his. quib. ut indig. hered. auſer. tit. de his, quib. ut indig. leg. auſer. lib. 2. & tit. de Public. Bon. tit. de pen. infra hoc lib.*

Cap. I. Fiſcus. Quis, Qualis ſit.

Procurator Fiſcalis ita poteſt definiri *ſecundum Caſſa.* quod ſit vir parum placidus, omnibus inviſus, parum, aut nihil æquitatis in ſe habens, ita ſcribit idem *Caſſan. in conſuetud. Burg. titul. Des confiſcationis, rub. 2. in princ.* ¶ Fiſcus, & minor æquiparantur, *ibidem numer. 7.* ¶ Fiſcus non habet quid magis ſpeciale, quam privatus, niſi in quantum id in jure cautum reperitur. *Guid. Pap. q. 536. vide Marc. quæſt. 38. Et eundem Guid. ſing. 411.* Ideò licet habeat multa privilegia, non tamen privilegiatus intelligitur, niſi quatenus in jure expreſſum reperitur. *Dec. conſil. 531. num. 3.* ¶ Fiſci cauſa licet videatur favorabilis, tamen in dubio contra eum eſt pronunciandum. *Math. Matheſ. ſingul. 71.* Quod non eſt ſemper verum: *vide ibidem in additio* ¶ Procuratoris Fiſci Officium circa quæ verſetur, *vide Franc. Marc. quæſt. 338.*

Cap. II. Quæ facere poſſit, vel non.

An fiſcus excludat vulgarem ſubſtitutum. *Andr. Fach. lib. 4. controv. c. 64.* ¶ Fiſcus ſi rem alienam vendat, contra emptorem non datur regreſſus, ſed contra Fiſcũ ad pretium: fallit in caſu, *de quo per Rom. ſing. 744.* ¶ Si debitor Fiſcalis creditori ſuo ſolvat, Fiſcus poteſt hanc pecuniam à tali creditore repetere, *l. de ferre. 18. §. fin. ff. de jure Fiſci.* ¶ Fiſcus agens hypothecaria contra privatum, transfert onus probandi in adverſarium, rem fuiſſe ſibi obligatam ante contractam obligationem cum Fiſco, & hoc favore Fiſci. *Ludov. à Pegu. in ſuis quæſtion. c. 48. Aut. Corſet. in ſuis ſingularibus, litera A. ſing. actio hypothecaria.* ¶ Quando Fiſcus poſſit alienare res Fiſcales, & qua forma, *vide Bartol. in l. 1. C. de fide inſtrument. & jure haſt. Fiſca.* ¶ Fiſcus habens rem communem cum privato, poteſt illam vendere totam ſocio, qui ſocius præfertur omnibus in emendo. *Mann. ibid. diſputat. 8. num. 30. fol 596.* ¶ Mulier honeſtæ conditionis de bonis quæſitis ex ſtupro, & adulterio teſtari non poteſt, ſed Fiſcus ea aufert. *Nact. conſil. 560. num. fin.* Secus erit in publica meretrice, *ibid.* ¶ Debitor debitoris Fiſci, poteſt favore Fiſci compelli ad ſolvendum, pendente dilatione ſibi competenti, & hoc facta diſcuſſione principalis. *idem Jaſſ. deciſ. 418.* Et dimiſſo medii temporis interuſurio. *Hippol. ſing. 355.* ¶ Licet alienationes factæ ante crimen commiſſum valeant, tamen, ſi in fraudem Fiſci facta ſunt revocantur, quod autem factæ ſint in fraudem Fiſci, indicatur ex præſumptionibus, *de quib. vide per Rol. conſ. 549.* ¶ Debita Fiſcalia quando exigi debeant, *Marc. q. 203. part. 2. Hippol. ſing 350.* Et qualiter in illis debeant fieri quitationes, *ibid. d. q. 203.*

Vel non.

Fiſcus non debet locupletari in præjudicium alterius. *Andr. Gail. obſervat. 18. lib. 1.* Ideo quando bonorum confiſcatorum ſucceſſor eſt, tenetur ſolvere debita delinquentis, idem *obſerv. 86. lib. 2. Rot. Avenio. deciſ. 121. in deciſ. diverſ. Cravet. conſ. 263. num. 7. Rol conſ. 31. vol. 1. Clar. in ſua Pract. crimin. §. fin. q. 78. Rebuff. in conſtit. Reg. tit. de lit. oblig. art. 11. gloſſ. 2. & Abb. conſil. 102. lib. 2.* ¶ Donatio alicujus rei, traditione perfecta, antequam bona donantis Fiſco obligentur, vel applicentur, non poteſt retractari, nec res donata per Fiſcum avocari poteſt; & ſufficit, quod res donata ſit tradita per conſtitutum factum, donatario præſente, vel Notario pro ipſo ſtipulante, *Ludov. à Pegner. c. 48.* ¶ Bona propter delictum, vel vectigal non ſolutum Fiſco, addicta, non poſſunt poſt quinquennium à fiſco vendicari, *Hippol. ſing. 307. vide Bart. in l. 14 ff. de Publ. & vectig. num. 4.*

Cap. III. Quæ applicantur fiſco, acquirantur, vel non.

Bona confiſcanda in initio cauſæ, in ſcriptis rediguntur, & debent bona fiſcalia de facto occupari, & in fiſcum redigi. *Bartol. in l. 5. C. eod.* ¶ Quando lex imponit pœnam, nec dicit, cui applicetur in dubio, fiſco applicatur, *Bartol. in l. 5. C. de mod. mulct.* ¶ Mortuus poteſt offendi, adeò quòd quis privatur relicto ejus cauſa, quare ille, qui concubuit cum uxore defuncti poſt mortem ejus, indignus reputatur legato ab eo relicto, & illud applicatur fiſco, *gloſſ. fin. in l. 1. ff. de his quibus ut indig. legat. auſer.* ¶ Quando aufertur aliquid alteri, ut ab indigno, an, & quibus caſibus applicetur fiſco, & quibus non, *vide eundem Bartol. in l. ſi gener. 25. numer. 11. ff. de his, quibus ut indig. legat. auſer. & l. 8. §. meminiſſ. ff. de inoffic. teſtam.* ¶ Arma nova, quæ quis emerit, vel vendiderit, Fiſco applicantur; & domus ædificata

juxta

juxta aliam domum, non dimiſſo ſpatio quindecim pedum. *Jul. Clar. in ſua pract. crimin. §. fin. quaſt. 79.* ¶ Capiens commodum, quo inobediens privatur, debet ſuſtinere onus cautionis: Et commoditas, qua quis privatur ſi reſpicit commodum certæ perſonæ, illi applicatur. *Bartol. in §. ſi quis, Authen. de hæred. & Falcid.* ¶ Fideicommiſſum incapaci tacitè relictum, Fiſco applicatur: ſecus ſi palam: quia tunc applicatur venientibus ab inteſtato. *l. non intelligitur ff. de jure fiſci, Franc. Marc. quæſt. 256. Clar. in ſua Pract. crimin. §. fin. quaſt. 79. vide Bartol. in l. 1. C. de delatoribus, lib. 10. conſ. 119. vol. 1. & in l. 21. ff. de his, quibus ut indig. legat. aufer. Jaſ. conſ. 25. lib. 2. Dec. conſ. 311.* Sed ut probetur tale relictum tacitum, tria requiruntur, *idem Marc. q. 257.* ¶ Dos, & cætera omnia amittuntur, & Fiſco applicantur, ubi prohibitum matrimonium ſcienter contrahitur. *Vinc. de Franc. dec. 52. n. 10. Cl. in ſua Practic. crimin. §. fin. quæſt. 80.* ¶ Quicquid acquirit Officialis Fiſci, præſumitur in dubio acquirere de patrimonio, & proventibus Fiſci, niſi aliunde doceat ſe acquiſiviſſe: quod eſt intelligendum de eo Officiali, qui habet adminiſtrationẽ, rerum & proventuum Fiſcalium, non de eo, qui tantum Juſtitiæ præeſt. *Jaſ. Lanf. Balb. deciſ. 201.* ¶ Indignus culpa ſua, quando dicatur quis fieri, *vide Bart. conſil. 119. vol. 1.* ¶ Uxor, quæ fuit hæres inſtituta, & rogata de reſtituendo pro anima, qui voluerit, reſtituat ſpurio, non præſumitur ſic fuiſſe rogata. Et Fiſcus propter incapacitatem ſpurii, cui erat fideicommiſſum reſtituendum, detecto fideicommiſſo poſt mortem ſpurii, quando debeat habere bona, *vide Bartol. conſil. 194. vol. 1.* ¶ Qui contra mandatum Principis, vel Senatusconſulti uxorem duxerit, indignus eſt omni commodo, ex ejus teſtamento, & tale commodum Fiſco applicatur: ſecus in uxore ducta: quia ipſa poteſt ex teſtamento viri capere. *l. 2. ff. eodem.* ¶ Paciſcens de hæreditate viventis, ipſo ignorante, pariter reputatur indignus, & hæreditas ipſa applicatur Fiſco. *l. 2. ff. eodem.* ¶ In Fiſcum tranſit legatum ablatum ab indigno, cum onere conditionis, vel Fideicommiſſi. *§. fin. l. in facto 59. ff. de condit. & demonſt.* ¶ Si rogo te, ut me inſtituas, incido in edictum, & hæreditas applicatur Fiſco; ſed an hoc caſu præjudicem venientibus ab inteſtato, & quomodo ipſis ſuccurratur, *vide Bartol. in l. 3. ff. ſi quis aliq. teſtament. prohib.* ¶ Interficiens conſanguineum, an ipſe illi ſuccedat, vel Fiſcus, hæreditae quando applicatur Fiſco, utrum legata remaneant firma, *Bartol. num. 10. 12. l. 3. ff. ſi quis aliq. teſtament.* ¶ Vir reputatur indignus, ſi probetur, quod ante teſtamentum verberaverit uxorem. *Bartol. num. 26. l. 3. ff. ſi quis aliq. teſtament.* ¶ Hæredis bona non vendicantis necem defuncti, an Fiſco applicentur, *vide Clar. d. quaſt. 79. facit. l. 1. C. de his, quibus ut indig. hæred. aufer.* ¶ Indigno reſtituens hæreditatem, incidit in pœnas. *l. uni. C. de his,* qui ſe deferunt, lib. 10. Per quam, ſi ille, qui tacita fide gravatus de reſtituendo incapaci, ſe non deferat, exutus omni patrimonio à Fiſco vendicato, in inſulam deportatur, ſed an dictum procedat in filio hoc onere graveto, *vide deciſ. 1. Rot. Avenion. in deciſ. diverſ. & Bart. in l. unica.* ¶ Hæreditae, quæ aufertur hæredi propter ſuum delictum Fiſco, & non venientibus ab inteſtato debetur. *ibid. deciſ. 21. num. 12. Bart. in l. 1. C. de his, quibus ut indig. hæred. aufer. vide infrà eod. tit. de his, quibus ut indig. hæred. aufer. lib. 2.* ¶ Declaratio Magiſtratus, quòd hæreditas tanquam vacans pertineet ad Fiſcum, non præjudicat legitimis ſucceſſoribus, *vide Raud. tractat. de Analog. cap. 93. num. 178.*

Vel non.

Quod aufertur ab indigno abſque ejus delicto, non applicatur Fiſcò. *Bartol. in l. 4. C. de hæred. inſtitut.* ¶ Si teſtator teſtamento ſuo diſpoſuerit, filio delinquente ejus bona non tranſire in Fiſcum, ſed in alium, valebit diſpoſitio, *Doct. in l. filiusfamil. §. Divi. loc. 2. de leg. 1. Tepati Compend.*

Acquirantur, vel non.

Fiſco quæ jura acquirantur ſine apprehenſione, & aditione, *vide Bartol. in l. 1. ff. de Procurat. Cæſar. in repet. num. 7.* ¶ Quod relinquitur penitus incapaci, non quæritur Fiſco, *l. 3. ff. de his, quæ pro non ſcrip. habent.*

Cap. IV. Fiſcus. Quibus ſuccedat, Admittatur, vel non.

Fiſcus ſuccedit nato ex inceſtuoſo coitu. *Mynſing. obſervat. 91. cent. 3.* ¶ Utrum emens rem à Fiſco ſuccedat loco Fiſci, *vide Guid. Pap. ſing. 410.*

Vel non.

Banniito repudiante hæreditatem ſibi delatam, Fiſcus nihil habet, quod conqueratur. *Marc. de Mant ſing. 25.*

Admittatur.

Hæres maritus ſi deſiſtat parere diſpoſitioni defunctæ, quando extraneus, vel Fiſcus admittatur, *vide Bart. in §. inordinatum. Authen. de hæred. & Falcid.*

Cap. V. Quando competat fiſco, reſtitutio, actio, jus, vel non.

Fiſcus de jure, ſi eſt læſus, reſtituitur, etiam in lucro ad inſtar minoris, tamen non datur reſtitutio, ſi contractus fuit perfectus, niſi ex nova cauſa ſupervenerit aliqua læſio. *Afflict. deciſion. 340.* Sed pro modico Fiſco non datur reſtitutio, *ibid. num. 4.* ¶ Fiſcus in integrum non reſtituitur, ſi Judex erraverit in criminalibus, in quibus non datur reſtitutio in integrum. *Fran. Cremon. ſing. 23.*

Actio.

Fiſco quando quæratur actio pœnæ ex contractu privatorum, *vide Boer. deciſion. 284. num. fin.* Quod non acquiratur, niſi Notario ſtipulante, *ſcribit Bart. in l. arbiter. 47. ff. de recept. arbitr.*

Jus.

Quando Fiſcò competat jus revocandi alienata in ejus fraudem, per criminoſum ante crimen commiſſum, vide plenè per eundem, *ibid. cap. 49. Jaſ. de actio. in §. item ſi quis in fraudem, num. 1. & 58. Clar. in ſua Practic. crimin. §. fin. q. 78.* Et ex quibus conjecturis præſumatur Fraus, *vide eundem Ludov. cap. 50. Dec. conſil. 135. Bartol. in l. poſt 15. ff. de Donatio.* ¶ Fiſcus habet hypothecam in bonis delinquentis pro pœna à die ſententiæ: & non ante. *Rot. Avenio. deciſ. 121. num. 8. in deciſ. diverſ. Emanuel de Claris Aquis ſing. 228.*

Cap. VI. Quæ privilegia competant, vel habeat fiſcus.

De privilegiis Fiſci, ad illum de jure Civili ſpectantibus, *vide notabiliter per Joan. Gal. q. 360. in deciſion. diverſ.* ¶ Pendente lite inter Fiſcum, & privatum, an ſit locus ſequeſtro, ſeu reductioni ad manus Domini, *vide Franc. Marc. q. 38.* ¶ Fiſcus pro expenſis litis non præfertur creditoribus. *Rot. Avenion. deciſion. 121. ibid.* ¶ In pœnalibus judiciis privatus fiſco potior, quando de damno partis læſæ tractatur, *ita obſervatum fuiſſe legitur in libris placito. Curiæ, lib. 12. titul. de pœn. Fiſcal. in deciſ. diverſ.*

Cap. VII. In quibus fieri poteſt fraus, vel quæ ſiunt in fraudem.

In fraudem quis videtur fidei commiſſum aſſumere, quando non publicè, ſed ſecretè de reſtituendo promittit, *l. in tacitis 106. de leg. 1.* ¶ In bonis acquirendis non fit fraus Fiſco, nec fieri poteſt; ſecus in bonis jam quæſitis. *Capel. Tholoſ. q. 150.*

Quæ ſiunt in fraudem.

Si ex verbis teſtamenti non appareat perſona, cui debet fieri reſtitutio, qualiſqualis præſumptio aſſumitur tacitæ fidei, in fraudem legis aſſumptæ. *l. unius 126. §. in*

Digitized by Google

teſtamento, de leg. 1. ¶Si teſtator dixerit, lego Titio tantum, & volo, quod dentur ei, quem ſibi dixi, tale legatum, non videtur in dubio in fraudem factum. *Bar. in l. q. 26 ff. de reb. dub.* ¶Reus accuſatus ante ſententiam poteſt bona ſua alienare, cùm interim non amittat dominium; dummodo non alienet in fraudem Fiſci: quia tunc revocaretur alienatio, & fraudis præſumptio excluditur, quando alienatio ex cauſa neceſſaria facta fuit. *Natt. conſ. 212. Tom. 1.*

Cap. VIII. Ad qua teneatur fiſcus, vel alii fiſco.

Quando Fiſcus occupans bona defuncti, teneatur ad legata, *vide Raud. tractat. de Analog. cap. 33. num. 29.* ¶Si Fiſcus alicui ſucceſſerit, qui fundos ſteriles, & fertiles poſſidebat, debet pro omnibus ſolvere tributa. *l. qui C. de omn. agr. deſer. lib. 11.* ¶Fiſcus vendicat bona hæreditaria ab hærede indigno cum ſuis oneribus: ideò tenetur ad legata, & fideicommiſſa, ſalva Trebellianica, quam poterat retinere hæres; *l. 1. §. ſi dominus, & l. 2. §. ſi fidei. ff. ſi quis aliquem teſtar. probib. vel coeg. leg. ſi ſervus. 53. §. ſi quis, de leg. 1. & l. quidam 99. §. quoties, eod. tit.* ¶Fiſcales indebitè inquirentes, qualiter deberent puniri, *vide Joſeph. Ludov. deciſ. 2. Luc. num. 38. & ſeqq.* ¶Debitori Fiſci ſolventi, reſtituitur res indebitè alienata. *Bar. ſing. 127.* ¶Fiſcus ſuccedens marito delinquenti tenetur etiam ad reſtitutionem dotis confeſſæ, ubi fuit renunciatum exceptioni non numeratæ dotis, vel lapſa ſint tempora opponendi ipſam exceptionem. *Natt. conſ. 31. vol. 1. num. 33.* ¶ Præſumptio ſolutionis fundata ſpacio annorum 30. non ſufficit contra Fiſcum. *Aeg. Magiſt. tract. de extinctio. c. 9. in deciſ. diverſ. fol. 178.* ¶Quod dicitur ementem à Fiſco ſtatim ſecurum eſſe, non habet locum in venditione non ſolemniter facta, & contra ignorantem, tunc enim Fiſcus tenetur de evictione, reſciſſa venditione, *Rot. Aveno deciſ. 17. in deciſ. diverſ. Tom 3. fol. 17.* ¶An fiſcus teneatur Inventarium conficere, & eo non confecto ultra vires hæreditarias teneatur. *Andr. Fach. lib. 6. contr. cap. 21.*

Vel alii fiſco.

Privatus, ſi vult Fiſcum convenire, debet veniam à Principe petere, ſicut libertus à patrono, *Ludov. Roman. ſing. 9.* ¶Si debitor Fiſcalis fraudet Fiſcum, tenetur ipſi Fiſco in duplum. *Guliel. de Ludov. ſing. 133.*

Cap. IX. De jure fiſcali.

Jura Fiſci, licet vendi non poſſint regulariter, poſſunt tamen, ſi eſt utile Principi. *Afflict. deciſ. 340. num. fin.* ¶Jura Fiſcalia, & Fiſcum, qui habere poſſit. *Capel. Thol. q. 229. in additio.* ¶ Jura Fiſcalia, ceſſante præſcriptione, conſvetudine, vel privilegio, ſolis Principibus reſervata dicuntur. *idem quaeſt. 339. num. 5.* ¶Ordo juris in Fiſcalibus cauſis ſervandus eſt, tamen, quando debitum Fiſci eſt liquidum, debet agi ſummariè; alias ſecus. *Marc. q. 200. part. 2. vide Bart. in l. 1. C. de conduct. & procurat. lib. 11.* ¶Domini de mero, & mixto Imperio inveſtiti, non habent propriè jura Fiſcalia, *tamen vide D. Sol. in antiq. conſtitut. Sabaudio, gloſſ. 2. ſuper decreto abuſus. fol. 196.* Et licet ipſi Domini Procuratorem Fiſcalem conſtituere poſſint pro dependentibus à mero, & mixto Imperio; tamen ipſe Procurator, privilegia Fiſcalia non habet: ideò licet Fiſcus Principis, vel Reipubl. præſumatur ſolvendo, verum hoc non procedit in Fiſco dominorum particularum, *idem D. Sol. ibid. num. 4. & ſeqq.*

Cap. X. Miſcellanea.

In applicanda pœna Fiſco Judex poteſt ex Officio ſuo procedere. *Maran. in ſuo Spec. part. 6. titul. & pervenitur aliquando, num. 138.* ¶Quæ cridæ non præjudicant filiæ, vel filio, qui debuerant perſonaliter citari. *Raud. c. 36.* tamen fuit judicatum contra filium, niſi reſpectu dotis, *ut atteſtatur auctor ibidem num. 216.* ¶Ad hoc, ut debitorum bona ſub haſta Fiſcus vendat, quæ requirantur, *vide Mar. q. 200. part. 2. num. 7.* ¶An emenda Regia ſit ſolvenda ante creditores, *vide Joan. Gal. quaeſt. 10. 256. 257. 260. & 265. Alex. Raud. tractat. de Analog. cap. 33. num. 212. Rebuff. in conſtitution. Reg. in præmio; gloſſ. 5. num. 119.* ¶Ubi agitur de his, quæ concernunt commodum burſæ Publicæ, ſententia pro delicto lata, contra unum, nocet tertio, *vide Hippol. ſing. 216.* ¶ Incorporatio fit, quando res deſcribitur inter alias res Fiſcales. *Bartol. in l. 3. C. de bon. vacant. lib. 10.* ¶Judicis arbitrio punitur auferens lapides è muro Civitatis. *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 485.* ¶Requiſita, antequam fiat admiſſio procuratoris Fiſcalis in aliqua cauſatorum, *vide per Rebuff. in ſuis comment. Tom. 3. tractat. de adjunct. gloſſ. 1. fol. 727.* ¶Cridarum 30. dierum, quæ ſunt in uſu in ſtatu Mediolan. pro bonis condemnatorum, vel vacantibus, *tenor. deſcribitur, & declaratur per Raud. tract. de Analog. cap. 33 num 6.* ¶Donatio ſi ſit facta in ſpurium, vel ſimilem aliam perſonam prohibitam accipere, infra duos menſes per conſanguineos debet revocari; alias poſtea excluduntur, & admittitur Fiſcus. *Andr. de Capu. ſing. 8.* ¶In locationibus Fiſcalibus punitur temeraria, ac ſtulta citatio, veluti quando licitator non eſt ſolvendo, *vide eundem Aegid. deciſ. diverſ. tractat. ſubbaſt. cap 36.* ¶Adminiſtratoribus Fiſci non licet pactum inſolidum in arrendamentis ponere, niſi res dictet hoc fieri; quia tunc licet, *Afflict. deciſ. 340. num. 2. & 8.* ¶Judex delegatus in cauſa feudi quaterni, non poteſt conſtituere procuratorem Fiſcalem in cauſa delegata, quia procurator Fiſci à ſolo Rege conſtituitur. *Afflict. deciſ. 366.* Et proceſſus eo in caſu factus, dicitur nullus, non tamen pars poteſt allegare ipſam nullitatem, quia ipſa fuit introducta favore Fiſci, & non ipſius partis. *Afflict. ibid.* ¶Frater occidens fratrem, nocet omnibus ſequentibus in gradu, ſed exiſtentibus in eodem gradu cum eo, vel proximiori non, *Bartol. in l. 1. ff. ſi quis aliq. teſtari probib.* ¶Maritus, ſi prohibuerit uxorem teſtari, an noceat filiis, qui ſucceſſuri eſſent ab inteſtato, *vide eundem in l. 1. § ſi dominus, eodem.* ¶Dolus alterius, quando eſt cauſa immediata acquiſitionis meæ, mihi nocet, *Bartol. ibidem num. 7.* ¶Quando omittitur profeſſio, & vectigal non ſolvitur, res incidit in commiſſum ipſo jure, *Bartol. in l. commiſſa 14. ff. de Public. & vectigal. vide infra lib. 2. titul. de Public. & vectig.*

TITULUS QUINQUAGESIMUS SECUNDUS.

De Salvaguardia.

Generalia.

DE ſalviconductus conceſſione, & qui illum concedere poſſit, de pœnis eorum, qui illum violant, & de pluribus quotidiè in caſtris evenientibus circa ſalvumconductum, *vide per eundem Menoch. lib. 2. caſ. 339.*

Cap. I. Salvaguardia, ſalvusconductus. Quibus modis intelligatur, & quæ requirantur.

Salvusconductus in eundo, & redeundo intelligitur, & contra, *Mart. q. 332. part. 2. num. 4. Menoch. de Arbitr. caſ. 336. num. 11.* Sed pro prima vice, *Rot. Gen. deciſ. 63. vide Menoch. conſ. 244. lib. 3.* ¶ Salvusconductus intelligitur ſolum de violentia, quæ de facto contra jus infertur. *Mynſing. obſerv. 82. cent. 1.* ¶Salvusconductus à Principe conceſſus quam longè, lateque pateat: ideò conceſſus perſonis, etiam ad res extenditur. *Dec. conſ. 51. Menoch. lib. 2. caſ. 336.*

Quæ requiruntur.

Salvaguardia continere debet clauſulam juſtificativam, *Menoch. d. caſ. 338. num. 10.* ¶Salvæguardiæ infractio quid exigat, & qualiter debeat publicari, & ad quem ſpectet ejus cognitio, *vide Boer. deciſ. 297.*

Cap. II. Quibus modis concedi poſſit.

Securitas reo, ut veniat ad judicium ob bonum publicum, ſolet concedi. *Menoch. de arbitr. quaeſt. 81. num. 4.* Fallit, quando ejus nomine Procurator comparere poteſt, *ibid. num. 8.* ¶ Salvaguardia quæ ſit, quibus, & qua ſub forma concedi poſſit, & de pœnis eorum, qui illam violant, *vide per Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 338.* ¶ Securitatem perpetuam reo concedi non debere, neque reo criminis læſæ Majeſtatis, & ei, qui de facili detineri poſſit, *ſcribit Menoch. dic. quaeſt. 81.*

Cap. III. Qui concedere poteſt.

Salvamguardiam ſolus Princeps concedit. *Menoch. lib. 2. caſ. 338. de arbitr. num. 3.* omiſſa partis citatione. *num. 8.* quia illa nemini nocet. *ibidem num. 9.* ¶ Salvumconductum ſolus Princeps poteſt concedere, & frangens illum an, & quando teneatur lege Julia Majeſtatis, *vide Boer. deciſ. 179. Franc. Marc. q. 68 part. 2.* ¶ Princeps contra Vaſallos non ſolet concedere ſalvum conductum ſubditis ipſius Vaſalli, *idem Papon. lib. 13. tit. 2. arreſt. 5.*

Cap. IV. Qui dare, & quibus dari poſſit.

Judex ſecuritatem, & fiduciam dara an poſſit reo bannito, ut ad judicium veniat, & quid in decurionibus habentibus arbitrium ſuper bono, & pacifico ſtatu Civitatis, *vide Menoch. de Arbitr. q. 81.* ¶ Judici ſalvumconductum bannito inculpato de alio crimine dare an liceat, *vide Marc. d. q. 516. num. 7. part. 1. & q. 68. part. 2. Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 337.*

Cap. V. Quæ ſit pœna.

Frangens ſalvamguardiam punitur crimine læſæ Majeſtatis, *ſecundum opinionem Gnliel. de Ludov. ſingul. 887.* ¶ Salvoconducto abutens qualiter puniatur, *vide Boer. d. deciſ. 179. num. 3.* ¶ Et ſocii qui dicantur ad hoc, ut ſalvuſconductus uni conceſſus, aliis proſit, *vide ibid. num. 5. Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 336.* ¶ Infringens ſalvumconductum qua pœna puniatur, *vide Papon. lib. 5. tit. 7. arreſt. 1. & Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 336. & 337.* ¶ Salvamguardiam infringens, qua pœna puniatur, *vide Guid. Pap. q. 418.* à quo ſit concedenda; & quanto tempore duret, *vide ibid. num. 3. & Boer. deciſ. 297. num. 7.*

Cap. VI. Qui ſunt effectus.

Captus, pendente tempore ſecuritatis, reponitur in libertatem: fallit, ſi eo tempore denuo deliquit. *vide Vincen. de Franc. deciſ. 258. part. 2.* ¶ Salvuſconductus prodeſt etiam ſervis ejus, cui eſt conceſſus. *Menoch. lib. 2. caſ. 336. num. 8.* Sed qualiter interpretetur circa tempus, *vide ibid. num. 11.* ¶ Salvæguardiæ, & ſecuritatis validitas, & ejus vires, in controverſiam, & dubitationem revocari citra ſacrilegii crimen, non poſſunt. *Ozaſc. deciſ. 88. num. 16.* ¶ Salvaguardia, ſive protectio nullum jus novum tribuit; ſed conſervat tantum illud, quod ei, cui conceditur competit. *Natt. conſ. 237. Tom. 2.* Ideò ſalvaguardia nunquam intelligitur præjudicare juri alterins. *ibidem num. 3. de ſalvoconducto.*

Cap. VII. Quibus modis rumpi, revocari poſſit, vel non.

Salvuſconductus, quando dicatur rumpi ob delictum, & non tuetur eum, qui illum impetravit, ut ſub illo delinqueret, *vide Joſeph. Ludov. deciſ. 11. Luc. num. 32. & 38. Quo loci declaratur dictum Decii ſuper hac quæſtione* ¶ Salvuſconductus non rumpitur, quando delicta non ſunt appenſata. *Lud. dec. 11. Luc. in fin.*

Revocari.

Salvuſconductus revocari poteſt per concedentem ex cauſa, ſed ex quibus cauſis, *vide Menoch. conſil. 244. lib. 3. num. 29.*

Cap. VIII. Quando ſervari debeat.

Securitas reo conceſſa, omni in caſu ſervari debet. *Menoch. de arbitr. q 81. num. 12.* ¶ Si judex dat fiduciam *Tepati Compend.* bannito, non tenetur eam ſibi ſervare; ſecus ſi fiat à Principe, vel à Duce belli. *Bal. ſingul. 149.* ¶ Securitas, vel ſalvuſconductus, an ſi ſervandus illi, cui eſt datus, *vide Hartman. cap. 30. tit. Miſcellaneorum ex jure civili lib. 2.* ¶ Salvuſconductus eſt obſervandus à Rege, *Joan. Gal. q. 192.*

Cap. IX. Qui cognoſcere poteſt.

Judex, qui ſubdito ſecuritatem dedit, ut judicio ſiſtat, ſi homicidii, vel alterius criminis reus inveniatur, an, & quando, in illum Judex animadvertere poſſit, *vide Franc. Marc. quaeſt. 516. num. 6. part. 1. & q. 68 part. 2. Hartm cap. 29. tit. Miſcellaneorum lib. 2.* ¶ An ſalvæguardiæ fractæ pœnæ, & cognitio ad Superiorem Dominum, ſeu ad Vaſallum ſpectet, ſi per ſubditum Vaſalli in ſuo territorio rupta fuerit ſalvaguardia, & quid in ſpeciali obtenta in exequutionem ſententiæ Senatoriæ, *vide Perilluſt. D. P. Theſſ. deciſ. 132.*

TITULUS QUINQUAGESIMUS TERTIUS.

De Inducialibus & prorogatoriis literis.

Cap. I. Dilatio, litera prorogatoria. Quibus modis intelligantur.

Literæ annales, vel quinquennales incipiunt currere, non à tempore præſentationis, ſed à tempore datæ ipſarum, *Guid. Papa. ſing. 715.* ¶ Dilatio prorogata, non dicitur nova dilatio, & prorogatio dilationis ſive cauſa, etiam fieri poteſt, *Natt. conſ. 338.* ¶ Literæ quinquennales, vel annales conceſſæ debitoribus, non extenduntur ad futuros creditores. *Guid. Papa. q. 109.*

Cap. II. Quæ requirantur.

In precibus, ſuper quibus obtinentur literæ induciales, debet fieri mentio de litis pendentia, *vide Roland. conſ. 31. vol. 2.* ¶ Quinquennalis dilatio ſolutionis ut valeat, quæ requirantur, *vide eundem Afflict. deciſ. 378.* ¶ Cautionem an dare debeat annales literas obtinens, *vide Boer. d. deciſ. 296. num. 2. & Natt. conſ. 591.* ¶ Debitor cui data ſunt quinquennalia de debitis ſuis ſolvendis, cavere debet de illis perſolvendis. *ibidem num. 2.* ¶ Debitor, qui obtinet literas prorogatorias ſolutionis, quæ in precibus narrare debeat, *vide Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 203. num 14.* ¶ Induciarum tempus à Principe debitori concedendarum, quantum eſſe debeat, *vide Natt. d. conſ. 591.*

Cap. III. Quibus modis concedi poſſint, vel non.

Quando hujuſmodi literæ moratoriæ debeant concedi, & quando non, *vide Papon. lib. 10. tit. 9.* ¶ Abſentibus ratione, vel cauſa belli, ut ſuperſedatur in eorum litibus, ſolent concedi literæ ſtatus, ſed quando, *vide Papon. lib. 10. tit. 8.* ¶ Princeps poteſt concedere debitori dilationem ad ſolvendum annalem, & quinquennalem, ſed de differentia harum literarum, & quando Princeps eas concedat, *vide per Boer. deciſ. 296. & Perilluſtr. D. P. Theſſ. deciſ. 186.* ¶ Dilatio, quæ vim contractus perimit, non poteſt concedi per reſcriptum in forma communi impetratum; ſi autem non perimit, ſed prorogat, ſic. *l. 7. C. de. pact. int. empt. & vendit.* ¶ Induciæ dilatoriæ ad deliberandum, ita ſunt concedendæ in cauſis criminalibus, ſicut in civilibus *Ludov. Roman ſing 701.* ¶ Hæ literæ dilatoriæ ſolutionis, à quo concedantur, *vide Rebuff. in ſuis comment. Tom. 2. tract. de lit. dilat. art. 1. gloſſ 1.* ¶ Quibus concedantur, *num. 12.* In quibus caſibus impetrori non poſſint, *ibid. num. 17 & ſeqq.* Quando concedi poſſint, *num. 51.* Quæ ſint differentiæ inter annalem & quinquennalem dilationem, *ibid. num. 52.* Quæ contra ipſas opponi poſſint, *ibid. num 67.* Et quis ſit effectus harum literarum, *vide eundem Rebuff. ibid. fol. 375.*

Cap. IV. In quibus habeant locum.

Literæ judiciales non habent locum in debito privilegiato, veluti in depoſito, & debito Regio, *Boer. d. dec. 296. Vincent de Franc. dec. 151. Pap. lib. 10. tit. 9. arreſt fin.* ¶ Secundo, moratoria conceſſa per Principem debitori, non compræhendit cauſam dotis. *idem de Franc. deciſ. 219.* Ratio, quia talis dilatio conceditur per viam gratiæ; ſecus autem ſi concederetur per viam Juſtitiæ, *ibidem d. deciſ. 219.* ¶ Tertiò, ſicut induciæ de ſtylo non conceduntur condemnatis, ita nec de proximo condemnandis concedi debent, quia condemnatum eſſe, vel de proximo condemnandum, paria ſunt. *Natt. conſ. 233. Tom. 1. num. 4. vide Perilluſt. D. P. Theſſaur. deciſ. 186.* ¶ Quartò, non comprehendit ipſa moratoria debitum ratione delicti, minus debitum Fiſci. *Afflict. deciſ. 5. & ibi in additio.* ¶ Quintò etiam ceſſat, quando illi fuit renunciatum, *vide Perilluſt. D. P. Theſſaur. deciſ. 186.*

Cap. V. Qui ſint effectus.

Cœptam cauſam quis proſequi tenetur; niſi ex cauſa obtinuerit literas ſuperceſſionis à Principe. *Rebuff d. tract. de lit. dilat. art. 1. gloſſ. 2. fol 376.* Sed quibus concedantur, *vide ibidem gloſſ. 4.* A quo, *gloſſ. 6.* Et in quibus caſibus non concedantur, *ibidem fol. 178. & 180.* ¶ Literæ induciales non compræhendunt debitum juratum. *Afflict. deciſ. 5. Grammat. deciſ. 12. Mobed. deciſ. 227. Natt. conſil. 233. Roland. conſil. 31. vol. 2. Hippol. ſing. 515. vide tamen Boer. deciſ. 296. num. 5. Gaſp. Cabal. mileloq. 764. Alex. Rand. tract. 1e. de Analog. cap. 22. num. 102. & Perilluſt. D. P. Theſſau. deciſ. 186.* ¶ Debitor impetrans moratoriam contra creditores ſuos, poteſt repelli per retorquutionem juris iniqui, ſi agat contra ſuum debitorem. *Afflict. deciſ. 66. tamen vide ibid.*

Cap. VI. Miſcellanea.

Privilegium Principis debitoribus ſolutiones protrahens propter bellum, vel paupertatem, nempe ſi debitores ſint pauperiores creditore, requirit probationem paupertatis, quæ fieri debet per debitorem probantem ſe creditore pauperiorem, *Afflict. dec. 377.*

TITULUS QUINQUAGESIMUS QUARTUS.

De Reſcriptis.

Cap. I Reſcriptum, Decretum, Conceſſio, Declaratio, Litera. Quid ſit, & quale ſit.

Reſcriptum eſt perſonale: ideò non tranſit ad alias perſonas, niſi in eo expreſſas *DD. de Rota. deciſ. 10 alias 411. tit. ut lite penden. in novis.* ¶ Reſcriptorum duo ſunt genera, aliud enim dicitur reſcriptum Juſtitiæ, aliud reſcriptum gratiæ, ſed qualiter, & quomodo differant, *vide ibidem caſ. 201.* ¶ Pragmatica forma eſt reſcriptum Principis, cum conſilio Procerum factum, *gloſſ. in verbo, pragmatica. §. ſi vero in perpetuum, Authen. de non alien. aut permut. rebus Eccleſ.*

Quale ſit.

Quando reſcripta conceduntur ſuper jure partium, ſunt perpetua, ſed ea, quæ Judicis comprobatione indigent, fere anno pereunt. *Rebuff in conſtitut. Reg. tractat. de reſcript. in præfac. num. 4. Tom 2. fol. 329. ubi plenè de materia.* ¶ De jure Civili reſcriptum eſt perpetuum, de jure Canonico, annale, tamen quomodo hoc intelligatur, *vide Guid. Pap. quæſt. 135. Franc. Marc. quæſt. 41. Gaſp. Cabal. milleloq. 755. Menoch. de arbitr. lib 2. caſ. 204. Rebuff. in conſtitut. Regul. in proœm. num. 44. fol. 21.* ¶ Reſcriptum ſuper ſportulis non ſolvendis, quale ſit, *vide gloſſ. in l fin. C. de fruct. & lit. expen.* ¶ Reſcriptum dicitur eſſe commune *DD. de Rot. deciſ. 47. tit. de appellat. in antiq.* hoc verum poſtquam fuit præſentatum, & tunc adverſarius poterit illo uti, invito impetrante. *Hieronym. Magon. deciſ. 90. num. 9. Rot. Floren. vide eundem, deciſ. 52. Luc.* alias impetrans poterit illi renunciare. *Petr. de Rav. ſing. 623. vide Cabal. milleloq. 759.* ¶ Reſcripta, quod alter pro altero teneatur, tunc iniqua, & injuſta eſſe cenſentur, quando ſunt ſine cauſa. *Ozaſ. dec. 88. num. 25.*

Litera.

Literæ Principis virtualiter conſideratæ, ſunt tantum tituli probatio. *Afflict. dec. 253. num. 3.*

Cap. II. Quibus modis intelligatur, vel non.

Reſcripti verba intelligi debent ſecundum finem ad quem proferuntur. *Vera. deciſ. 151. num. fin. part. 1.* ¶ In judiciis æqualitas eſt ſervanda: ideò reſcriptum ad unum ligatorum conceſſum extenditur ad alium, ut ſi remittantur expenſæ uni, cenſentur quoque remitti eo modo alteri adverſario. *l. fin. C. de fruct. & lit. expen.* ¶ Alienationis verbum in reſcripto largiſſimè accipitur, etiam ſi res tantum ſit ablata, *Ludov. Roman. ſing. 606.* ¶ Quando Princeps concedit reſcriptum commiſſionale, quo compelluntur debitores executivè, cum hac clauſula, Niſi quis ſe oppoſuerit, &c. tunc facta oppoſitione, præceptum reſolvitur in vim ſimplicis citationis, *vide eundem D. Sol. ibidem fol. 151. tit. de clauſ. mand. Princ.* ¶ Verba privilegii debent intelligi in eum caſum, in quo jus aliter diſponit. *Bartol. in l. 1. num. 6. C. de Sacroſanct. Eccleſ.* ¶ Quid ſi reſcriptum concedatur expreſſe ſub conditione, ſi preces veritate nitantur, *vide Gravet. conſ. 1. pro genero, num. 151.* ¶ Verbum de facto in reſcripto, importat ſine citatione, & ſine probatione. *Bartol. conſ. 82 vol. 1.* ¶ Reſcripta Principis habent tacitam conditionem, ſi preces veritate nitantur, & hæc conditio ſuſpendit pœnam reſcripti euſque, quouſq; de veritate, vel falſitate narratorum oſtendatur. *Andr Gail. obſerv. 14. lib. 1. vide gloſſ. in l. fin. & Azo. in ſumma tit. C. de diverſis reſcript. Bartol. in l. ſi ex falſis 42. Cod de tranſactio.* ¶ Reſcriptum eſt ſtricti juris, ideò pro omiſſo habetur, quod in reſcripto non eſprimitur. *Afflict. deciſ. 366. Ver. deciſ. 153. & deciſ. 154. part. 1. & 281. part. 2. Borg. Caval. deciſ. 21. de judic. Gravet. conſil. 172. Guid. Pap. ſingul. 635. Natt. conſil 39. tom. 1.* ¶ Reſcripta Principum intelliguntur, ſalvo jure tertii, & adverſus ea de ſurreptione, & obreptione opponi ſolet. *Mynſing. obſerv 8. centur. 4.* Et privilegium debet intelligi conceſſum ſine alterius injuria. *Bartol. in l 1. C. de Sacroſanct. Eccleſ. num. 21.* ¶ Quod dicitur reſcriptum eſſe ſtricti juris, & extra res, & perſonas in eo comprehenſas non trahi, quomodo intelligatur, *vide Magon. deciſ. 52. Luc. num. 8. & 23.* ¶ Unuſquiſque tenetur exprimere ea, quæ ſunt cauſa, & fundamentum ſuæ intentionis. Et per reſcriptum non intelligitur Princeps derogare contractui, ex quo nata eſt naturalis, & civilis obligatio. *l. exprimere 2. C. de duob. reis.* ¶ In reſcriptis conceſſis ſub conditione, ipſa conditio purificata retrotrahitur ad tempus impetrati reſcripti. *Doct. in l. ſi is, qui pro emptore. ff. de uſucap.* ¶ Reſcriptum, quatenus tendit in aliorum præjudicium, debet ſtrictè interpretari. *Abb. conſ. 101. part. 1.* ¶ Reſcriptum ita intelligi debet, ut repugnantiam non contineat. *Ozaſc. deciſ. 5. num. fin.* ¶ Reſcriptum eſt potius interpretandum fruſtra impetratum quam ut indebitè tertium lædat. *Menoch. conſ. 75. vol 1. num. 64.* ¶ Reſcriptum ſemper intelligendum eſt, ut recipiat interpretationem à ſupplicatione. *Ozaſ. deciſ. 5. num. 9. Gram. deciſ. 103. num. 203. Menoch. conſ. 180. lib. 2.* Quod procedit, quando reſcriptum eſt ſimplex, ſecus ſi determinatum. *Menoch. d. conſ. 180.*

Vel non.

Reſcriptum Principis gratioſum ſuper re principali non extenditur ad expenſas, & differt à reſcripto Juſtitiæ. *Borg. Caval. deciſ. 14. de judic.* ¶ Specialiter, & in privilegium conceſſa, non ſunt extendenda, neque per reſcriptum retractanda. *l. quæ 2. C. de legib.*

Conceſſio.

Conceſſio ſemper intelligitur facta ſine præjudicio alterius. *Bar. in l. ſi ſinita, §. deinde ff. de damn. infect. Abb. conſ. 101. par. 1.* Niſi de tertio faciat mentionem. *Abb. conſ. 70. part. 2.*

Declaratio.

Declaratio Principis, non intellexiſſe juribus partis præjodicare, quid operetur, *D. Sol. in antiquis conſtitut. Sabaudia, gloſ. 3. ſuper 3. part. decret. ut nihil, tit. de concluſ. in cauſ. num. 9. fol. 159.*

Cap. III. Quæ requiruntur in reſcripto.

Reſcripta Juſtitiæ ad lites obrents, quibus ſopreſſis qualitatibus, ſurreptitia reddantur, & conſequenter, quid narrandum ſit in precibus ad hoc, ut reſcriptum valeat. *Menoch. caſ. 202. lib. 2.* ¶ Ampliatio reſcripti Principis dum fieri intenditur, debet pars citari, & pariter, dum de interpretatione reſctipti tractatur. *Capic. decif. 65. num. 20.* ¶ In impretatione reſcripti pars, quæ ex eo lædi poteſt, citari debet. *Bart. in l. adopt. 38. ff. de adopt. vide l. 39. ff. eod. & ibid. gl.* ¶ Reſcriptum debet continere ea, quæ potuiſſent movere Principem ad non concedendum, vel difficilius concedendum, *Capic. decif. 32. num. 13.* Nec expreſſio generalis ſufficit, ſed requiritur ſpecialis. *Gram. decif. 66. num. 18.* ¶ Derogatio, quæ, & qualis requiratur, quando præceſſit reſcriptum habens clauſulam derogatoriam ad ſequentia. *Crav. conſ. 126.*

In literis.

Literæ ſecundæ ad hoc, ut revocent primas, debent facere mentionem de proceſſu judicii, & de privilegiis. *c. inter 20. ex. de ſentent. & re jud.* ¶ Sigillum eſt de ſubſtantia literarum, *Afflict. dec. 253.*

Cap. IV. Quibus modis impetrari, recipi non poſſit.

Non debet à Principe impetrari, quod jure communi conceditur. *l. Imperatores 14. ff. de privil. credit.* Nam ſuper vacuum eſt precibus impetrare, quod jure communi conceditur, *gl. fi. in l. 1. ff. ad munic. & de incol.* ¶ Non debet admitti ſupplicatio, quando aliquid ſupplicatur contra jus, non expreſſa cauſa diſpenſationis *l. cum 3. C. de adoptio.* ¶ Privatus etiam debitor fiſci non poteſt impetrare, ut debitores ſui ſummatim exigantur. *Bart. in l. 4. C. de convenient. Fiſc. debit. lib. 10.* ¶ Reſcriptum Principis cum reverentia præſentari, & recipi debet, ſed qualiter, *Sol. in antiq. conſt. gl. 3. part. 1. num. 12.*

Cap. V. Qui ſint effectus.

Obreptitium reſcriptum impetratum, non excuſat à crimine læſæ Majeſtatis, nec à pœna, ideo reſcriptum per quod conceditur facultas cudendi pecuniam, præſumitur ſubreptitium. *l. fin. C. de fab. monet.* ¶ Speciale reſcriptum derogat generali. *Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de reſcript. in præfat. fol. 329. Ubi plenè de materia reſcriptorum.* ¶ Juſſioni Principis, maximè ſecundæ ſtandum eſt præcisè: quia ſecunda juſſio Principis importat Clauſulam motus proprii, etiam ſi non exprimatur, & pariter operatur clauſulam, Ex certa ſcientia, *Mar. q. 806. & 807.* ¶ Reſcriptum impetratum continens jus novum, vel iniquum, poteſt adverſarius eo uti, impetrante invito, per viam retorquutionis. *Mag. decif. 52. Luc. num. 18.* ¶ Producens reſcriptum non poteſt impugnare narrata in eo, licet produxerit in parte, & paſſibus, pro ſe tantum facientibus. *Crav. conſ. 1. part. 2. num. 6.* ¶ Quando unum reſcriptum alteri præferatur, ubi duo concurrunt circa idem, *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 48. fol. 89.* ¶ Precibus pártis exiſtentibus in reſcripto, plenè ſtatur. *Gram. decif. 65. num. 19.* Quia confitetur quia narrata in reſcripto; quod impetravit, & talia confeſſio eſt ita potens ſicut expreſſa. *Crav. conſ. 1. part. 2.* ¶ Pœna quæ debetur parti, non remittitur per reſcriptum; ſecus in ea, quæ debetur Fiſco. *Bart. in l. 2. C. de in jus vocando.* ¶ Verba neceſſitativa à Principe prolata, & ad impetrantem reſcripta directa, non important neceſſitatem Judici. *l. ſæpe audiv ff. de offic. Præſid.* ¶ A beneficio reſcripti receditur per actum contrarium, ergo qui facit contrarius, quod impetraverat, illud perdit. *l. 2. C. de jur. dom. imper.* ¶ Qui ſint reſcriptorum effectus, *Rebuff. in conſtit. Reg. de reſcript. in præfat. num. 130.* Quibus modis reſcripta amittantur, vel impugnentur, *num. 171. & ſeqq.* ¶ Quando Princeps reſcribit quem eſſe audiendum poſt ſententiam, quæ tranſivit in judicatum ex aliqua cauſa, quid juris, *vide Cravet. conſil. 172. Rebuff. in conſtitut. Reg. in proœmio, gloſſ. 5. num. 45. fol. 21.* ¶ Impetrans reſcriptum narrata in precibus probare tenetur. *Caſſ. Cabal. milleloq. 757. Cravet. conſil. 104. conſilio 148. numer. 8. & conſil. 1. pro genero, num. 139.* ¶ Quod legitime factum eſt, Papa non intendit per ſuum reſcriptum retractare, neque ſententiam legitimè latam, *cap. audit. 4. extr. de reſtitut. ſpoliat.* ¶ Impugnantes reſcripta Principis, qualiter puniantur. *vide Bartol. in l. 2. C. de legib.* ¶ Nullus eſt immunis à ſolutione vectigalium, etiam ſi præſentet ſuper immunitate Principis reſcriptum; quis præſumitur obreptitium. *l. 6. C. de vectigal. commiſſ. l. vacantis 19. C. de Decurionibus lib. 10.* Nam reſcripta contra conventiones, & ſtatuta vectigalium non valent, *l. 12. eod. titul. de vectigal. commiſſ.* ¶ Teſtamentum jure perfectum, non reſcinditur per reſcriptum; *l. ſi teſtamentum 10. C. de teſtamen.* ¶ Reſcriptum denegans appellationem, ligat etiam impetrantem. *Mag. decif. 52. Luc. num. 15.* ¶ Qui ſub prætextu reſcripti, juris ordine non obſervato, poſſeſſionem apprehendit, ſuo jure privatur. *l. meminerint 6. C. unde vi.* Nam nec virtute reſcripti poſſeſſor non conventus, neque citatus, debet in ſua poſſeſſione turbari, *l. fin. C. ſi per vim, vel alio modo.* ¶ Legitima tranſactio, reſcripto Principis non tollitur. *l. cauſas 16. C. de tranſact.* ¶ Reſcriptum à Principe obtentum, non habet effectum, donec Judici, ſeu Commiſſario (cui dirigitur) fuerit præſentatum. *Guid. Papa. ſingul. 913.* ¶ Mendax precator carere debet impetratis, & reſcriptum ſubreptitium nullam tribuit juriſdictionem. *Gail. d. obſervat. 14. num. 3. vide Bartol. in l. 2. C. ſi contra jus, vel utilit. Publ.* Sed quando dicatur ſubreptitium, *vide ibidem num. 3.* ¶ Quando plura copulativè narrantur in reſcripto, quorum alterum ſufficeret ad effectum producendum, tunc conjuncta reſolvitur in disjunctum, & ſufficit de altero fidem facere. *Bellam. concluſ. 734. D D. de Rot. dec. 7. alias 68. in novis, titul. de reſcript. & Menoch. conſil. 385 lib. 4.* ¶ An reſcriptum ab uno impetratum aliis proſit rem communem habentibus. *Fach. libr. 8. cap. 66. Neg. cap. ſignif. de reſcript.* ¶ An reſcriptum mandans ordinario, ut procedat ſummariè, efficiat eum delegatum, *idem lib. 12. cap. 55. affirm. auth. ad hac Cod. de judiciis.* ¶ Argumentum à contrario ſenſu in reſcriptis, eſt validum, *gloſſ. in l. 8. §. igitur ff mand* ¶ Per impetrationem ſecundi reſcripti, cujus notitia pervenit ad Judicem primum aliundè, quam per partem ſecundo impetrantem, non impedit, quin valeat proceſſus, *Bon. deciſion. 348. num. 16.* ¶ Illa verba, faciſa, pro ut exigit Juſtitia, importent facultatem decidendi, & ordinem juris ſervari. *Ozaſc. d. deciſion. 142. num. 38.* ¶ Quis poteſt ſe juvare ſupplicatione, & reſcripto per partem adadverſam producto, quod procedit, quando fuit acceptatum; ſecus quando eſſet impognatum. *Franc. Marc. quæſt. 246.* ¶ Impetrans reſcriptum non dicitur habere dilationem ad præſentandum reſcriptum, licet ejus adverſarius debeat habere dilationem ad contradicendum, & ad impugnandum. *l. 2. C. de dilatio.* ¶ Reſcripti forma à Judicibus non debet tranſgredi, *gloſſ. in §. audient. Authen. de judicibus.* ¶ Reſcriptum, quo dat Arbiter ad dividendam hæreditatem inter duos, nempè fratrem, & ſororem tanquam cohæredes, non præjudicat abſenti. *l. 13. C. de probation.* ¶ Verba reſcripti enunciativa

ciativa ſolſti, non neceſſitant. *l. 1. C. quomodo, & quando Judex.* ¶ Filiæ natæ poſt privilegium marito conceſſum, illo potiuntur privilegio, non prius natæ, niſi etiam pro illis fuiſſet ſupplicatum. *l. Imperialis 24. §. illud, C. de nup.* ¶ Reſcriptum ſurreptitium, parte non opponente, non vitiat proceſſum. *D D. de Rot. deciſion. 48. alias 387. in antiq. tit. de reſcript. & deciſion. 13. eod. in antiquio.* ¶ Per reſcriptum Principis violenta poſſeſſio non confirmatur. *l. auctoritate 3. C. unde vi.* ¶ Qui dat operam reſcriptis illicitis, punitur. *Bartol. in l. 2. C. de Petit. Bon. ſubl. lib. 10.* ¶ Ex reſcripto Principis licitum non eſt recedere ab emptione perfecta. *l. de contract. 3. de reſcind. vendit.* ¶ Princeps non præſumitur ſuo reſcripto velle tollere contractus, & ratificationes omnium partium conſenſu vallatas. *Ozaſc. deciſion. 142. num. 18.* ¶ Clauſula, Omiſſa omnis juris ſolemnitate, intelligitur remota juris Civilis ſubtilitas; non autem cauſæ cognitio, *Pet. de Benin. deciſ. 36. num. 5.*

Literarum.

Succeſſor poteſt conveniri per literas impetrans contra prædeceſſorem, licet ipſe anteceſſor citatus non fuerit, *cap. dilect. 17. ex. de for. compet.* ¶ Literæ generales, non revocant ſpeciales *c. bonæ 3. extr. de confirmat. utilit. vel inut.* ¶ Literis Imperialibus licitè non paretur, ſi illæ contineant cauſam irrationabilem. *Bartol. in authen. ut determinatus ſit numerus.* ¶ Nuntiis Sedis Apoſtolicæ, vel Principis non creditur, niſi habeant literas. *Bart. in l. unic. C. de mand. Princip.* Princeps eſſet præſens. ¶ Aliquando literæ, quæ ab initio non habent effectum, tractu temporis poſſunt illum habere. *capit. ex tenore ii. extra de foro compet.*

Cap. VI. Quibus modis valeat, vel non.

Reſcripta Marchionum, Comitum, vel aliorum Dominorum, quando valeant, *vide D. Sol. in antiq. conſtitut. Sabaudiæ in proœmio, gloſſ. 3. fol. 6.* ¶ Reſcriptum Principis eſt ſervandum. *Thom. Minad. deciſion. 37 num. 2.* ¶ Reſcriptum ſuper aliqua re, ſi impetrari lege prohibeatur, valet ſi in eo ponatur clauſula, non obſtante lege, quæ prohibet impetrari. *Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus, litera R. ſing. reſcriptum 2.* de hac clauſula, *vide per Bartol. ſuper conſtitutione ad reprimendum, & gloſſ. in authentica, hoc inter. C. de teſtament.* ¶ Licet reſcriptum contra leges non valeat, verum, ſi facta ſit talis narratio facti in reſcripto, qua Princeps cognoſcere potuit reſcriptum eſſe contra legem, (licet de hoc in reſcripto nihil dicatur expreſſè) valebit reſcriptum *D D. Rot. deciſ. 32. in novis, titul. de reſcript.* vide nihilominus *Papon. lib. 20. titul. 3. arreſt. 34.* Quando eſſet præjudiciale juri tertii. ¶ An reſcripta ad lites ſint perpetua, an vero anno expirent. *Fachin. lib. 8. cap. 65. affirmat. p. partem q. l. falſo C. de diverſ. reſcript.* ¶ Reſcriptum emanatum propter Publicam utilitatem contra jus, valet, non facta mentione de jure: quia tunc Princeps videtur diſpenſare contra jus; ſecus ſi fuerit enarratum in favorem privatæ perſonæ, quia tunc non valeret, niſi adeſſet illa clauſula, Non obſtante aliqua lege in contrarium. *Guliel. Caſſad. deciſion. 38. num. 9. & ſeqq. titul. 1.* ¶ Reſcriptum non faciens mentionem de Privilegio, per quod privilegiato conceditur exceptio peremptoria, valet, & non vitiatur, ut obreptitium vel ſubreptitium. *Crav. deciſion. 66. num. 30.* ¶ Exceptionem contra reſcriptum, quando probet excipiens, & quando non, *vide diſtinctionem Boer. deciſ. 344. num. 9.* ¶ Reſcriptum principis alias nullum an ſuſtineatur per hæc verba, motu proprio concedimus, &c. & quid operantur hæc verba, *vide Bartol. in Authent. quas action. C. de Sacroſanct. Eccleſ. in additio.* ¶ Reſcriptum non poteſt dici ſurreptitium reſpectu taciturnitatis alicujus facti, quando illud fuiſſet expreſſum, non reddidiſſet Principem difficiliorem. *Afflict. deciſion. 195. num. 7.* Nec omnis falſa expreſſa vitiant reſcriptum, ſed illa ſola, de quibus poteſt aliqualiter præſumi, quod potuerunt movere Principem ſaltem ad facilius concedendum. *Aegid. Bellam. concluſ. 600.*

Vel non.

Reſcriptum contra conſuetudinem, vel ſtylum non valet, niſi de ipſis in reſcripto fiat mentio. *Rebuff. in conſtitut. Reg. in proœm. gloſſ. 5. num. 135. fol 34.* ¶ Reſcriptum contra ſtylum impetratum, eſt de falſo ſuſpectum; ideò non valet: præſumitur enim falſum privilegium, quod tollit jus tertii. *Cabal. milleloq. 761. Rebuff. in conſtitut. Reg. Tom. 2. titul. de reſcript. in præfat. num. 164.* Nam non eſt de mente Principis tribuere beneficia in alterius injuriam. *l. 4. C. de emancip. libero.* ¶ Non valet reſcriptum obreptitium, vel de rebus illicitis impetratum. *l. 1. C. ſi nupt. ex reſcript. petan.* Ideò reſcriptum, per quod inceſtæ nuptiæ conceduntur, non eſt impetrandum, neque impetratum eſt ſervandum. *l. 2. C. eod.* ¶ Reſcriptum contra jus commune non valet, nec illi eſt parendum, quouſque ſecunda juſſio fiet à Principe. *Guliel. de Lud. ſing. 52. vide Bartol. in l. 7. C. de precibus Imperat. offerent.* ſed quid, quando nemini nocet, *vide Bartol. ibidem.* ¶ Reſcriptum impetratum à Principe, quod ſententia non mandatur executioni, donec de meritis cauſæ reviſionis cognitum fuerit, non valet. *Guid. Pap. quæſt. 420.* ¶ Lite pendente non valet confirmatio, ſeu reſcriptum obtentum ſuper re litigioſa, tacito, quod res fuerit in judicium deducta. *cap. 1. & c. bonæ memoria. 3. ext. de confirmat. util. vel inutil. & Abb. conſil. 101. part. 1.* ¶ Reſcriptum redditur ſurreptitium, ſi non fiat mentio de litis pendent. *Afflict. deciſion. 220. num. 13. Gaſp. Cabal. milleloq. 183. Abb. conſil. 98. part. 1. & conſil. 101.* Sed quando hoc ſit verum, *vide Aegid. concluſ. 102.* Et mentio generalis non ſufficit, ubi particularis notatu digna deficit. *Afflict. d. deciſion. 220. num. 16.* ¶ Quando reſcriptum non valet ipſo jure, *vide per Azoſ. in ſumm. titul. C. ſi contra jus.* ¶ Bona, quæ deferuntur in Fiſcum, nemo poteſt ſibi impetrare: ideò conceſſio facta ad petitionem alterius, non valet; ſecus ſi fieret motu proprio Principis. *l. 1. & 2. C. de petitio. bon. ſubl. lib. 10.* ¶ Reſcriptum ſecundum non faciens mentionem de primo, ut ſurreptitium non valet. *D D. de Rot. deciſ. 11. ibid. Hippol. de Marc. ſing. 109.* ¶ Nullus poteſt poſtulare canonis remiſſionem, & mutationem: & impetrata reſcripta non admittuntur, & ſunt irrita, & impetrantes in duplum puniuntur. *l. fin. C. de Canon. ſurm. urb. Rom.* ¶ Reſcriptum pro defuncto impetratum, non valet *gloſſ. in l. Neratius. 152. ff. de reg. jur.* ¶ Reſcriptum incivile; & ſubreptitium redditur omiſſione eorum, quorum expreſſio reſcripti conceſſionem negaſſet. *Franc. Marc q. 623. num. 5.* ¶ Taciturnitas cauſæ (etiam levis) quæ difficiliorem conceſſionem redderet, ad ſubreptionem ſufficit, tamen falſum exprimere gravius eſt, quam verum tacere. *Marc. q. 387. part. 2.* ¶ Non debet admitti reſcriptum, per quod retractatur tam deciſum, velut ſententia. *l. fin. C. ſentent. reſcind. non poſſ.* ¶ Quid, ſi reſcriptum ita erat clarum, ut non egeret declaratione, *Sol. in antiq. conſtit. gloſſ. 3. p. 3. dec. ut nihil. num. 10.* Et reſcriptum parte non vocata conceſſum, eſt revocabile. *ibid. num. 11.*

Decretum. Quibus modis non valeat.

Decreta Principis contraria utilitati Publicæ, & rationi Naturali, valere non debent. *Ozaſ. deciſ. 88. num 4.*

Cap. VII. Quibus modis non vitiatur: ſit nullum: ſit vitioſum.

Vel non.

Reſcriptum continens aliquid falſum, quod ſi fuiſſet expreſſa veritas multò fortius Princeps conceſſiſſet, non vitiatur. *Capic. deciſion. 31. num. 16.* ¶ Falſa demonſtratio in reſcriptis non vitiat, niſi de contraria Principis volun-

voluntate doceatur, *Bart. in l. demonſtration. 17. num. 11. ff. de condit. & demonſtrat.* ¶ Falſi expreſſio non doloſa non vitiat reſcriptum, licet regulariter vitietur, quia intelligitur ſemper, ſi preces veritate nitantur. *Aegid. Bellam. concluſ. 4.* ¶ Mendacium non vitiat reſcriptum ſi tale vitium eſt, quod ſi expreſſum fuiſſet, non impediviſſet ejus impetrationem, *idem Gui. ſin. 756.* alias ſecus, *l. 1. C. de colluſ. deteg.* ¶ Error in nomine adverſarii non vitiat reſcriptum; ſecus ſi erretur in nomine impetrantis *D D. de Rot. deciſ. 7. alias 68. in novis, titul. de reſcript. in additio.* ¶ Mala grammatica an vitiet reſcriptum Principis, *vide Bartol. in l. Plautius 9. ff. de aur. & argent. legat.*

Sit nullum.

Reſcriptum ſine ſpeciali mandato impetratum, an ſit nullum, *vide D D. de Rot. deciſ. 61. alias 430. titul. de appellation. in novis.* ¶ Reſcriptum ab excommunicato obtentum eſt nullum ipſo jure, & alter defectus perſonæ impetrantis non vitiat reſcriptum, *Bart. in l. univerſis C. de precibus imper. offer.* ¶ Reſcriptum Principis non faciens mentionem de alterius poſſeſſione, nullum eſt. *Gnam. d. deciſ. 66. num. 57.* ¶ An reſcripta impetrata à potentioribus exiſtentibus in Curia Romana, ſint nulla. *Corſ. ſing. reſcript. 3.* ¶ Reſcriptum contra publicam utilitatem impetratum, eſt ipſo jure nullum. *l. jubemus 10. C. de Sacroſ. Eccleſ.*

Non vitioſum.

Reſcriptum Apoſtolicum propter raſuram in loco non ſuſpecto, non cenſetur vitioſum, quum ubi jus non conſtituitur, noceat raſura. *c. ex literis 3. ext. de fid. inſtrument.*

Quibus modis non valeant literæ.

Volens impugnare literas reſcripti, quia ſine manibus Officialium, an repellatur oſtenſo mandato, vel oſtenſa ſolutione annatæ, *vide Creſcen. deciſ. 2. alias 56. tit. de reſcript.*

Cap. VIII. De Clauſula. Qualis ſit, & quibus modis intelligatur.

De Clauſula, quorum tenores (ſcilicet inſtrumentorum) habeantur pro expreſſis, *vide per Gnamm. deciſion. 66. num. 35. & ſeqq.* ¶ Clauſula appoſita in literis Apoſtolicis, ſi eum idoneum repererit, facit potius ad monitionem, quam ad conditionem, *Bartol. in l. cum 6. §. 1. ff. de tutelis.* ¶ Clauſula, Non obſtantibus, &c. reſcripto appoſita, præſumitur obreptitia, probato, quod reſcriptum ſit ſubreptitium. *Ozaſ. deciſ. 142. num. 17.*

Cap. IX. Qui ſint effectus.

Clauſula, Abſque præjudicio juris alieni, vel juribus alienis ſemper ſalvis, & juribus Curiæ noſtræ ſalvis, poſita in reſcripto, quid operetur, *vide Gnamm. deciſion. 66. num. 5. 6. 7. 53. & 54.* ¶ Clauſulam, motu proprio, non tollere vitium ſupreptionis in reſcripto ad lites, dum litis pendentia non narratur, ſcribit *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 202.* ¶ Clauſula ipſa plus operatur, quam clauſula; Ex certa ſcientia, quæ facit valere illud, quod alias patiebatur defectum. *Gnamm. deciſ. 66. num. 39.* ¶ Inferior Principe non poteſt clauſulam, Sine figura judicii in reſcripto delegatorio alicujus cauſæ, apponere. *Ozaſ. dicta deciſ. 1. num. 18.* ¶ Clauſula ſine judicii ſtrepitu, quid importet. *Ozaſt. deciſ. 1. num. 12.* Quid de clauſula, Sine figura judicii, *ibid. num. 15. & 16.* ¶ Princeps nunquam præſumitur uti poteſtate abſoluta, niſi exprimat, vel niſi apponat clauſulam, Ex certa ſcientia. *Rom. ſing. 764.* ¶ Verbum, ex certa ſcientia in reſcripto appoſitum, idem operatur, quod clauſula, non obſtante tali lege, *Guid. Pap. ſing. 7.* ¶ Clauſula, ſola facti veritate inſpecta, quid operetur, *Ozaſt. deciſ. 1. num. 20. & infra tit. ut ſola fact. verit. inſpec. proced.* ¶ Clauſula ex certa ſcientia, & de plenitudine poteſtatis, habet vim clauſularum derogatoriarum, & ex ea colligitur Principem voluiſſe auferre jus tertii quomodocunque quæſitum. *Ozaſc. deciſion. 102. num fin.*

Cap. X. Princeps. Quæ ſit poteſtas.

Princeps, an, & quando fuiſſet aliquid conceſſurus, attenditur communis ſtylus Cancellariæ, *Capic. deciſ. 32. num. 17.* ¶ Princeps, quando poſſit reſcribere contra jus Civile, cum clauſula, non obſtante, &c. Et quomodo opponatur, quando Princeps contra legem reſcribit, *vide Bart. in l. 6. C. ſi contra jus, & in l. 1. C. de petit. bonor. ſublat. lib. 10.* ¶ Princeps juri tertio quæſito in dubio derogare non intelligitur. *Gnam. deciſ. 65. num. 80.* Nam Princeps agere debet ſine injuria alterius, *Afflict. deciſ. 286. Bart. in l. 2. C. de precib. Imper. offer. cap. 12. ex. de offic. Judic. ordin. & cap. 18. ibid.*

Cap. XI. De obreptione, & ſubreptione. Quibus modis intelligatur.

Obreptio, & ſubreptio ex communi opinione differunt, & quæ ſit obreptio, & ſubreptio, & quando committantur, & qualiter vitient, *vide Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 202. Rebuff. in conſtit. Reg. tractat. de reſcript. in præfat. num. 134.* ¶ Subreptionis exceptio dilatoria eſt, ideò opponi, & probari debet ante litem conteſtatam, & ſublata cenſetur per Clauſulam, Remotis quibuscunque exceptionibus. *Cravet. conſil. 79. num. fin.*

Cap. XII. Quando committatur.

An vitium obreptionis, & ſubreptionis tollatur per clauſulam. Pro expreſſis habentes; &c. vide eundem *Cravet. conſil. 296. col. 5.* ¶ Obreptio non evitatur, ſi quis per involucrum verborum effugiat, deliberatam mentem Principis, *Gram. deciſ. 66. num. 18.* ¶ Surreptio nunquam datur ex taciturnitate ejus, quo expreſſo Princepa facilius conceſſiſſet. *Ver. deciſ. 160. part. 1.* ¶ Subreptio committitur, quando in genere quid narratur, non in ſpecie: fallit, quando præſumptivè quid exprimitur, quando reſcribens in genere ſaltem ſcire potuit, quod tacitum eſt. *Cravet. conſil. 79.* Tamen quòd ſpecificè omnia ſint narranda, *ſcribit Hippol. ſing. 111.* ¶ Surreptio in reſcriptis committitur per ſuppreſſionem veritatis, & expreſſionem falſitatis, & tunc reſcriptum non valet, quia ſi expreſſa eſſet veritas, Princeps non ita conceſſiſſet. *Afflict. deciſ. 116. Bartol. in §. ex non ſcripto, num. 10. Inſtitut. de jure Natura. gent. & Civil.*

Cap. XIII. Qui ſint effectus.

Obreptio in parte reſcripti, vitiat totum reſcriptum, *Ozaſc. ibid. num. 19. vide tamen Afflict. deciſion. 116. num. fin. Rebuff. in præfatio. numer. 109.* ¶ Subreptio vitiat omnia geſta virtute reſcripti ſubreptitii ſubſequuta, etiam quod tale reſcriptum eſſet alias juri conſonum. *Cravet. conſil. 103. num. fin.*

Cap. XIV. Judex quæ cognoſcat in reſcriptis.

Judex de ſubreptione reſcripti impetrati, cognoſcit. *Bart. in l. item 27. ff. de teſtam. tutel.* ¶ Judex non debet præcepta Superioris contra jus, vel utilitatem publicam executioni mandare, ſed ſecundam juſſionem expectare debet. *Bartol. in §. deinde. Authentic. de mand. Princip.* Et an tunc reſcriptum valeat, *vide l. fin. & ibid. gloſſ. C. ſi contra jus.*

Cap. XV. Miſcellanea.

De reſcriptis, *vide per Henr. Boer. in ſuis ſingularib. tit. reſcriptum, & privilegium.* ¶ Jus ſpeciale, quanto minus poteſt, dicitur derogare juri communi: Ideò conceſſio teſtandi liberè intelligitur legitimè, & juris ſolemnitate ſervata. *l. ſi quando 35. C. de inofficio. teſtam.* ¶ Reſcriptum loco libelli habetur. *Ozaſc. deciſion. 1. num 4.* ¶ Confeſſio facta cum clauſula, motu proprio, an in dubio intelligatur ad partis petitionem, *vide Barthol. in d. l. 1. C. de petit. bon. ſublat.* ¶ Delinquere plus dicitur obrepens, quam ſubrepens, *ibid. & Cravet. conſil. 296. col. 4.* ¶ Lite pendere, ſi altera pars impetraverit privilegium.

Capic.

Digitized by Google

Capic. deciſion. 86. num. 20. ¶ Confirmatio circa invalida, tacita omni veritate impetrata, eſt nulla, & non eſſe exequenda, debet Principi reſcribere cauſam, niſi pars, contra quam conceditur Principem adierit. *D. Sola in antiq. conſtitut. gloſſ. 3. decret. nihil. titul. de concluſ. cauſ.* ¶ Judex ex officio poteſt punire illum, qui per obreptionem aliquid impetravit. *Bartol. in l. ſi quis 29. num. 4. ff. ad leg. Cornel. de fal.* ſed quando hoc ſit verum, *vide l. fin. C. de his, qui à non dom. man. ſunt.* ¶ Sententia lata, non obſervata forma reſcripti dicitur nulla. *Ozaſc. deciſion. 142. num. 28.* ¶ Dilatio, quæ vim contractus perimit, non poteſt concedi per reſcriptum in forma communi impetratum, ſi autem non perimit, ſed vero prorogato, ſic *l. 7. C. de pactis inter emp. & vendit.* ¶ Debitores Fiſci exiguntur ſummatim, nec ipſi poſſunt impetrare, & eodem modo debitores ipſorum exiguntur. *l. pen. C. de conven. Fiſci debit. lib. 10.* ¶ Exceptio ſemel oppoſita ad elidendum reſcriptum, & rejecta, ſi ex eodem reſcripto ad aliud agatur, non poteſt iterato opponi. *Guid. Pap. ſing. 383.* ¶ Induſtria perſonæ cenſetur electa, quando ardua negotia mandantur, ſed quando dicantur mandata ardua negotia, *vide eund. Men. de Arbitr. caſ. 205. lib. 2.*

TITULUS QUINQUAGESIMUS QUINTUS.

De Privilegiis.

Generalia.

DE privilegiis Scholarium, *vide per Papon. lib. 5. titul. 14. & Bart. in authen. habita C. ne filius pro patre.* ¶ De privilegiis Doctorum, Scholarium, & filiorum ipſorum Doctorum, *vide per Bartol. in l. 1. C. de dignitatib. lib. 12. l. 3. & 11. C. de Advoc. diverſ. Judicum.* ¶ De privilegiis conceſſis miſerabilibus perſonis, & quæ miſerabiles dicantur, *vide Reb. tractat. de ſentent. proviſio. art. 3. gloſſ. ult. fol. 179. Tom. 1.* ¶ De aliis privilegiis creditorum circa jus prælationis, *vide infr. lib. 2. titul. qui potiores.*

Cap. I. Privilegium: Beneficium: Immunitas. Quid, & quale ſit.

Quod dicatur privilegium in corpore juris clauſum, *vide Cabal. milleloq. 560.* ¶ Privilegium dicitur eſſe quoddam jus extraordinarium, *Pet. de Rav. ſing. 506.* ¶ Poſſeſſio longiſſima, cujus initii memoria non extat, habet vim privilegii. *Ozaſc. deciſ. 65. num. 14. Ven. deciſ. 555. part. 2. alias. 28.*

Quale ſit.

Privilegium quando dicatur perpetuum, & quando temporale, & qualiter amittatur per actum contrarium, *vide Bart. in l. 2. C. de diverſ. reſcript.* Et an unus actus ſufficiat, vel plures requirantur, *vide gloſſ. in c. cum 8. ext. de conſuetudi.* ¶ Beneficia temporalia de jure communi perpetua, & non temporalia præſumuntur. *Caſſad. deciſ. 4. tit. de præbend.* ¶ Privilegium, ne quis conveniatur ultra quam facere poſſit, æquiparatur privilegio impetrationis veniæ. *Ozaſc. deciſ. 31. num. 15.* & tunc qualiter contra eum fiet exequutio, *vide Hartm. capit. 2. tit. de ſent. lib. 2.* ¶ Beneficium debet eſſe inter partes commune. *Afflict. deciſ. 89.* Niſi dolo adverſarii altera pars ſit decepta, *idem deciſ. 210. num. 6.* ¶ Conſuetudo, & privilegium æquiparantur. *l. 3. §. ductus aquæ. ff. de aqu. quotidian. & æſtiv.*

Cap II. Quibus modis intelligatur, extendatur, reſtringatur, & trahatur, vel non.

Privilegium intelligitur, ut quid alienum à jure communi contineat. *l. 3. ibique DD. ff. de bon. liber. vide l. 1. §. qui ex duobus, ff. ad municipales, & de incol.* ¶ Privilegium conceſſum militibus circa teſtamenta, intelligitur conceſſum circa eorum bona, nec ultra ſe extendit. *l. impuberi 41. ff. de adminiſt. tut. vel cura.* ¶ Interpretatio privilegii, ſi dubitetur de illo, debet fieri ab eo, qui dedit privilegium: quia ejus eſt interpretari, cujus eſt concedere. *cap. ex part. 23. extr. de verb. ſignif.* ¶ Verba privilegiorum debent intelligi, ut aliquid afferant, & non remaneat ambiguitas: & ideò verbum, ſecundum, & juxta, videtur appoſitum cauſative, & non conditionaliter. *c. Abbat. 27. extr. de verbor. ſignif.* ¶ In confirmatione privilegiorum, aliquibus exceptis, cætera cenſentur confirmata. *Natt. conſil. 647. & Rol. conſil. 61. vol. 9.* ¶ In privilegiis, & favorabilibus, non tantum verba ſunt attendenda, quam mens conſideranda, *Joann. Mobed. deciſ. 163.* ¶ Verbum, concedimus alio non apparente, licet importet donationem, tamen in privilegiis, & inveſtituris, non traditionem dominii; ſed actum ſolus exercitii, importat. *Fel. conſil. 27.* ¶ Papa confirmans privilegia, vel ſtatuta alicui Civitati, intelligitur confirmare juſta. *Bart. in l. 1. ff. de his, qui ſunt ſui, vel alieni jur.* ¶ Tunc demum reſcriptum recipit interpretationem à precibus, quando eſt ſimplex, ſecus ſi eſt determinatum, nam tunc non eſt ſpectandum quæſitum, ſed reſponſum. *Menoch. conſil. 180. lib. 2. num. 11.* ¶ Verba privilegii debent intelligi in eum caſum, in quo jus aliter diſponit. *Bart. in l. 1. C. de Sacroſanct. Eccleſ. num. 6.* ¶ Circa privilegium, quando idem ſit in extraneo, quod eſt in fiſco, *vide Bart. in l. 1. Cod. de petition. hæredit.* ¶ Privilegia licet de ſui natura ſint contraria juri, ſunt tamen ſecundum jus interpretanda. *Ægid. Bellam. concluſ. 723. num. 11.* ¶ Verba generalia appoſita per Principem in ſuo privilegio, non debent ſtricte, aut tenaciter interpretari. *Gram. deciſ. 4. num. 8. & deciſ. 59. num. 48.* Nam beneficia Principis latiſſime interpretantur. *Gram. deciſ. 4. & d. deciſ. 59. num. 46. cap. olim. 16. extr. de verb. ſignific. vide Bart. in l. 1. C. de juris, & fac. igno. & in l. ſi quando 35. C. de inoffic. teſtament. & Abbat. conſil. 101. num. fin. part. 2.* Quod maxime procedit in præjudicium Principis & in his, quæ in privilegio exprimuntur. *Gram. d. deciſ. 59. num. 46. DD. de Rot. deciſ. 3. de offic. leg. in novis. Abbat. conſil. 104. part. 2. cap. cum 18. ext. de verb. ſignif. Hipp. ſing. 483.* & quando eſſet privilegium conceſſum motu proprio; ſecus ſi ad partis poſtulationem, quia tunc ſit ſtricta interpretatio. *Gram. d. deciſ. 59. num. 55. Joann. Mobed. deciſ. 197. vide Jaff. Lanfr. Balb. deciſ. 121.* ¶ Conſtitutio loquens de privilegiis, intelligitur privilegiis in finibus meri privilegii conſiſtentibus; non de remuneratoriis, quæ transeunt in contractum. *Natt. conſil. 169. num. 6. alias 674.* ¶ Privilegium datum pupillo intelligitur, ut non auferat jus alterius. *Bart. in l. 7. ff. qui potiores in pign. hab.* ¶ Privilegium ſtricte interpretandum in dubio, Cæterum quando conſtat ex tenore privilegii de illius diſpoſitione, tunc lata ſit interpretatio, quatenus verborum proprietas requirit. *Dec. conſil. 113.* ¶ Privilegii verba ita interpretanda ſunt, ut privilegio ipſi non noceant. *Mobed. deciſ. 163. num. fin.* ¶ Privilegium datum verbo, vel ſcripto, æquiparatur, ſed quare, *vide Boer. deciſ. 1. num. 21.* ¶ Privilegium Principis motu proprio conceſſum, late eſt interpretandum, etiam in præjudicium tertii: & Princeps dicitur uti plenitudine poteſtatis, quando eſt adjecta clauſula, Ex certa ſcientia. *Natt. conſil. 340. num. 6. & 7.* ¶ Privilegium conceſſum creditis, intelligitur conceſſum creditoribus. *Rot. Gen. deciſ. 83.* ¶ Privilegium majus trahit ad ſe minus: ideo quando privilegiatus concurrit cum privilegiato, attenditur quis ſit magis privilegiatus. *Afflict. deciſ. 56. vide Bart. in l. verum 12. §. item ff. de minoribus.* ¶ Privilegia Principis ſemper intelligi debent citra injuriam, ac tertii præjudicium, & illa reſtringi, ut ſint conformia æquitati, & honeſtati. *Ozaſc. deciſ. 90. num. 11. Franc. Marc. q. 394. & q. 452. vide Mynſing. obſerv. 8. cent. 4. Hippol. ſing. 483. Bartol. in l. 1. C. de Sacroſanct. Eccleſ. num. 20. & l. 41. ff. de ad-

de adminiſt. tut. Abb conſil. 98. part. 1. ¶ An l. ultim. C. de Sacroſanct. Eccleſ. unum, vel tria privilegia contineat. *Facb lib. 8. cap. 37. ait unum tantum.* ¶ Privilegia antiqua, non indigent aliqua verificatione. *Ver. deciſ. 378. part. 2. num. 3.* ¶ Privilegium integrum exhibendum eſt, *ſed intellige, prout declarat Vincent. de Franc. deciſ. 207.* ¶ Privilegium generale, generaliter eſt intelligendum. *Vincent. de Franc. deciſ. 207. num. 10.* ¶ Beneficium quomodo dicatur intelligi, nec contineat iniquitatem, *Bart. in l. ex facto, ff. de vulgari.* ¶ Princeps ſi aliquid dat, vel confirmet, ſemper intelligitur in dubio facere, ſalvo jure alterius. *Gram. deciſ. 103. num. 236. & num. 240. Rot. Gen. deciſ. 104. num. 16. Franc. Marc. q. 629. num. 10. & 11.* Nam verba privilegii, debent potius impropriari, quam per illa inferatur præjudicium tertio. *Gram. d. deciſ. 103. num. 237.* ¶ Privilegium conceſſum alicui negotiationi, vel geſtori perſonarum, intelligitur quatenus perſona privilegiata exercet illam negotiationem. *Borg. Caval. deciſ. 17. de contract. part. 2. num. 30. Andr. Gail. obſerv. 118. lib. 2. vide Alex. Raud. tract. de analog. c. 22. num. 55. Bart. in l. 9. C. de Sacroſanct. Eccleſ.* Sed artem exercens per ſubſtitutum, an gaudeat privilegio artis, *vide Ludov. Rom. ſing. 65.* ¶ Literæ privilegii Principis, debent eſſe ſubſcriptæ manu ipſius Principis. *Cravet conſil. 277. vide Natt. conſil. 505. num. 4. ubi teſtatur de contraria conſuetud.* ¶ Conceſſiones privilegiorum licet recipiant interpretationem reſtrictivam, & limitativam, non tamen recipiunt interpretationem deſtructivam. *Ægid. Bellam. concluſ. 738.* ¶ Specialia quinque concurrunt in debitore Civitatis, *vide gloſſ. in fin. C. de debit. Civit.*

Extendatur.

Privilegium favorabile eſt ampliandum, & quod ſit favorabile, colligitur ex mente concedentis, qui rem principaliter non cauſa odii, ſed favoris conceſſit. *Fel. conſil. 3. num. 3.* ¶ Licet privilegii verba generaliter loquantur, non tamen ſunt interpretanda in præjudicium aliorum *cap. 6. & ibid. gloſſ. ext. de conſtit.* ¶ Privilegium, quod non habet temporis extenſionem, nec effectum multiplicationis, per unum actum dicitur contemptum, & tunc non poteſt amplius effectum producere. *Ægid. Bellam. concluſ 625.* ¶ Privilegium perſonale non egreditur perſonam ejus vel eorum cui, vel quibus conceditur. *D D. de Rot. deciſ. 4. alias 876. titul. de privileg. in antiq. vide Natt. conſil. 173. & ſeqq. Bart. in l. 1. ff. de conſtitut. Princip. Port. in §. ſed quod Principi. Inſtitut. de jur. Natur. gent. & Civil. (ubi ſcribit limitationes) & l. cum patronus 28. de legat. 2.* ¶ Privilegia ſic ſunt accipienda, & intelligenda, ut intellexit auctor ipſorum, & non ſunt amplianda, quia odioſa. *cap. dilecti 8. ex. de decim. & primit.* ¶ Privilegia conceſſa Monaſterio, & in eo pro tempore degentibus, ſunt perpetua, tunc præſentes non poſſunt præjudicare ſucceſſoribus. *idem Ver. deciſ. 378. part. 2.* ¶ Privilegium cum ſit ſtricti juris, an ex identitate rationis, poſſit extendi, *vide Fel. conſil. 12.* ¶ Privilegium conceſſum pro ſe, & liberis, an extendatur ultra pronepotes, *vide Raud. tract. de Analog. cap. 15. num. 247.* Et conceſſum filiis, non comprehendit nepotes. *l. 6. §. fin. C. ad Senatuſconſul. Trebel.* ¶ Privilegium conceſſum Civitati; an ſe extendat ad commitatenſes, & contra: & an ſuburbia comprehendat, *vide Marc. qu. 365. Jaſ. de action. §. rurſus num. 40. & Menoch. de arbitr. q. 99* Et conceſſum caſtro, an extendatur ad villam adjacentem, *vide Bart. in l. ſi finit. §. ex hoc. ff. de dam. infect.* ¶ privilegium conceſſum ſuper litis expenſis, porrigitur ad adverſarium, propter æqualitatem ſervandam in judiciis. *Pet. Raven. ſingul. 217.* ¶ Privilegium quoad præſtationem ſportularum uni conceſſum, extenditur ad alium. *Bart. in l. 12. C. de proxim. ſacr. ſcrin. lib. 12. num. 8.* ¶ Privilegium trahitur ad res futuras, & conſequuturas. *cap. ex par. 27. de decimis.* ¶ Privilegium non debet ad aliud extendi, quam ad ea, quæ continentur in illo. *cap. 10. ex eo.* ¶ Privilegium perſonale trahitur ad hæredes pro tempore præterito, pro quo eſt facta executio. *Bart. in l. hæred. 20. C. ad Senatuſconſul. Velleja.*

Vel non.

Privilegium mihi conceſſum motu proprio Principis in cauſa agitanda, non extenditur ad adverſarium, ſi illud concernit deciſoria judicii; ſecus ſi ordinatoria. *idem Rom. ſing. 374.* ¶ Privilegium uni conceſſum, non extenditur ad alium. *Fel. conſil. 3. num. 2.* Nam privilegium perſonale cum perſona extinguitur. *l. quia. 14. ff. ſolut. matrimonio.* ¶ Privilegium conceſſum ſub nomine liberorum, non extenditur ultra nepotes. *Bart. in l. 10. ff. de Senat.* ¶ Poſteris relictum privilegium, non extenditur de jure ad natos ex fœminis; ſecus de ſtylo Romanæ Curiæ. *Caſſad. deciſ. 1. titul. de jure pacto. vide Vincent. de Franc. deciſ. 207. Dec. conſil. 223. & Bart. in l. 1. §. perſonis ff. de jure immun.* ¶ Reſcriptum Principis gratioſum ſuper re principali, non extenditur ad expenſas, & differt à reſcripto Juſtitiæ. *Borg. Caval. deciſ. 14. de jur.* ¶ Privilegium reſpiciens cauſas alicujus beneficii, non extenditur ad alias cauſas. *Papon. lib 4. tit. 9. arreſt. 10.*

Reſtringatur.

Privilegii reſtrinctio cenſetur benigna, & pia, cum per reſtrinctionem illud reducitur ad jus commune. *Fel. conſil 44.* ¶ Privilegia ſunt contra jus commune; ideò reſtringenda, & non amplianda: quare licet beneficia, & munificentia Principis late ſint interpretanda, tamen privilegia ſtricto modo, & in favorem concedentis, ſunt intelligenda. *Gom. Leo. deciſ. 31. in deciſ. diverſ vide Alex. Raud. tract. de Analog. cap. 29. num. 4. & 13. Natt. conſil. 163. & Abb. conſil. 98. part. 1.*

Trahatur, tranſeat.

Privilegia quibuscunque conceſſa, poſſunt ad alios per Principem, ſive ſuperiorem, generalibus verbis transferri *l. 5. & 7. C. de Advoc. diverſ. Judic.* ¶ Privilegium reſpiciens litis ordinationem conceſſum uni, tranſit ad adverſarium. *vide Bart. in l. 5. C. de fruct. & lit. expen.* ¶ Quando privilegia tranſeant ad hæredes, & contra, *vide Gom. Leo. deciſ 89. in deciſ. diverſ. Bart. in l. 1. ff. de conſtitut. Princip. & in l. 14. ff. ſolut. matrimon.* ¶ Beneficia perſonalia ad defenſores tranſeunt. *l. 13. §. ſi alien. ff. de dam. infect. & ibid. gloſ.*

Vel non.

Privilegium ſi cauſetur ex perſona, non tranſit. *Capit. deciſ. 109. num. fin.* ¶ Privilegium, quod habet pupillus in actione tutelæ non tranſit ad hæredem, etiam deſcendentẽ. *Bart. in l. non ſolum 67. §. ſi pupill. ff. de rit. nupt.* ¶ Privilegium perſonale non tranſit in ſucceſſorem. *l. ſordidorum C. de excuſat. muner. lib. 10.*

Beneficium.

Beneficium Principis ſtricte intelligitur contra abutentes. *Bart. in l. 3. C. de aquaduct. lib 11.* ¶ Omnia mandata Principis, debent intelligi ſine alterius damno, *Menoch. conſil. 119. num. 14. lib. 2.*

Immunitas.

Immunitas ſtrictam recipit interpretationem: ideo in dubio non comprehendit immunitatem ſolvendi laudimium. *ex multis rationibus ſcriptis per Menoch. conſil. 267. lib. 3.*

Cap. III. Quibus modis probatur, vel probat.

Privilegium probatur ex tranſumpto in actis producto. *Tom. Minad. deciſ. 43.* ¶ Exiſtens in quaſi poſſeſſione privilegii, adhuc debet privilegium probare. *Bart. in l. 7. C. de fid. inſtrum.* ¶ Privilegio de alio faciens mentionem, probat contra concedentem etiam ſi de illo enunciatio non conſtet, ſecus in præjudicium tertii. *Boer. deciſ. 247.*

Cap. IV.

Cap. IV. Quando habeat locum.

Si concedatur privilegium alicui pro ſe, & ſuis deſcendentibus maſculis, & fœminis, & deſcendentibus per lineam fœmineam, ita demum habet locum privilegium in mulieribus, ſi ſint viduæ, ſecus ſi nuptæ. *Caſſad. in conſuetud. Burg. Des droicts. Rub. 4. §. 1. gloſſ. 3. num. 4. vide tamen Rand. de Annalog. cap. 13. num. 28. Pet. de Rav. ſing. 483. Anton. Corſet. in ſingularibus, litera P. ſing. privilegium 1. & Bart. in l. 3. de privileg. ſchol. lib. 12.* ¶ An hodie militum privilegiis ſit locus, *Vand var. q. lib. 1. q. 35.* ¶ Privilegium conceſſum perſonæ, quod reſpicit actum conveniendi, non habet locum, cum per alium quis convenitur, *Bart. in l. 10. § ſemper, ff. de in jus vocan.*

Cap. V. Quibus competere poteſt privilegium, vel qui habere poſſit.

Collegio, ſeu rei, quæ nondum eſt, non datur privilegium. *c. pen. ex. de Eccleſ. ædific.* ¶ Privilegia, quæ competunt fiſco, & Patrimonio Cæſaris competunt ac Auguſtæ uxori Principis. *l. fiſcus. 6. §. fin. eod.* ¶ Privilegia, quæ competunt mulieri, an competant ejus hæredi, vel ceſſionario, *vide Caſſan. in conſuetud. Burg. Des droicts, §. 17. gloſſ. 5.* ¶ Clericus debitor conveniri non poteſt; niſi in quantum facere poteſt, ſed an habeat privilegia militum, *vide Capel. Thol. quæſt. 246.* ¶ Privilegium conceſſum venditori à Principe, etiam competit emptori. *Dec. conſil. 48.* ¶ Senex multa in jure habet privilegia, *de quibus vide eundem Ozaſ. deciſ. 123.* ¶ Miles habet privilegium, nec conveniatur ultra quam facere poſſit. *l. miles 6. ff. de re judica.* idem in advocato *ibid.* ¶ Privilegium conceſſum marito, ne conveniatur ultra quam facere poſſit, competit etiam ejus hæredibus, ſi ſunt filii ejuſdem matrimonii. *Bart. in l. ſi cum 23. ff. de re judic. l. etiam 19. ff. ſolut. matrimon.* ſecus ſi hæredes ſint extranei. *l. maritum. 13. eodem titul. ſolut. mat.* ¶ Quæ perſonæ non conveniantur ultra quam facere poſſint, *vide l. ſunt, 16. & ſeqq. ff. de re jud.* ¶ Maritus in reſtitutione dotis habet privilegium, ne conveniatur ultra quam facere poteſt. idem in ſocero patre mariti. *Jaſon. de action. in §. ſunt Præterea. verſ. item ſi.* ¶ An maritus habeat hoc privilegium, ſi agat aliter, quam mulier, *vide Jaſ. ibid. num. 5.* ¶ Quid ſi maritus eſſet in lata culpa, vel mulier eſſet ita pauper, ut dos eſſet tota neceſſaria ad alimenta ipſius, *vide ibid. num. 3. & 10.* ¶ Prædicta non procedunt, quando dos conſiſtit in ſpecie, *Jaſ. ibid. num. 11.* ¶ Socer, & ſocrus promittentes dotem cum juramento, habent privilegium, ne conveniantur ultra quam facere poſſint obtenta prius abſolutione à juramento. *Capel. Thol. quæſt. 259. Thom. Minad. deciſ. 2. vide Bart. ſing. 126.* Tamen tale privilegium non competit his, qui ſunt in dolo. *Capel. Thol. d. q. 259. in addition. l. ſi quis ff. de re jud.*

Qui habere poteſt.

Mutuans in rei refectionem, habet privilegium. *l. creditor. 25. ff. ſi cert. pet.* ¶ Privatus etiam debitor fiſci, non poteſt impetrare, ut ſui debitores ſummatim exigantur. *Bart. in l. 4. C. de convenient. fiſc. debito.* ¶ Fiſcus plura habet privilegia, quæ alteri non conceduntur, *Bart. in Rub. Cod. de jure fiſc. lib. 10. num. 11.* ¶ Si Superior concedat privilegium, quod ſtudium Piſanum gaudeat privilegiis ſtudii Padu. privilegia conceſſa Paduæ poſt iſtam æquiparationem, non competunt ſtudio Piſano, niſi adeſſet dictio, per omnia. *Pet. de Rav. ſing. 545.* ¶ Conſiliarius renuncians, ſeu relinquens ſuum officium, adhuc retinet privilegium ejuſdem officii. *Papon. lib. 5. tit. 11. arreſt. 2.* ¶ Paupertas, quæ habeat privilegia, *vide Pet. Roy. deciſ. 4. Litua; num. 283. & ſeqq. in deciſ. diverſ. Tom. 2 fol. 437.* ¶ In actu, quem quis facit contra legem, non habet beneficium legis. *l. filio 48. §. ſi ignominioſam. ff. de rit. nupt.* ¶ Non ſolum pupillus habet privilegium in bonis tutoris ſui, ut præferatur aliis creditoribus; ſed etiam in bonis ejus, qui ſe geſſit tanquam tutor, & in bonis ejus, qui aliquid debet ex curatione pupilli, & furioſi. *l. fin. eod.* ¶ Solvens fiſco pro alio, habet privilegium fiſci in proſequendis bonis ejus, pro quo ſolvit. *l. in fraudem 45. §. qui pro alio. ff. de jur. fiſc.* ¶ Furioſus, & prodigus habent privilegium in bonis curatorum. *l. & mulier. ff. de curat. furio.* ¶ Invito beneficium non datur. *l. 70. eodem, vide tamen gloſſ in. §. 1. Inſtitut. quib. modis tol. obligat.* ¶ Nulla Civitas, præter Civitatem Roma, habet hodie illa privilegia, quæ habet fiſcus, *Jaſ. de actio. in §. fuerat, vide tamen ibid.* ¶ Reſpub. Eccleſia, fiſcus, & pupillus æquiparantur, & eadem habent privilegia. *Guid. q. 631. num. 3. Marc. qu. 612.* Pupillus tamen eſt magis privilegiatus, quam mulier, & fiſcus. *l. 6. & ibid gloſſ. C. de ſerv. pig. dat. manumit.* fiſcus etiam, & mulier pari paſſu ambulant. *Jaſ. de actio. in §. fuerat, num. 70.* ¶ Parens, patronus, ſocius, & Doctor non conveniuntur ultra quam facere poſſint, deducto ne egeant. *Jaſ. ibid. in d. §. ſunt præterea, verſic. ſed ſi quis.* ¶ Creditores defuncti, habent privilegium ſeparationis contra creditores hæredis, ut facta reparatione bonorum, præferantur in bonis defuncti creditoribus hæredis, niſi ſpreta legis providentia, fidem hæredis ſequuti ſint. *l. 2. C. de bon. auct. Jud. poſſid.*

Cap. VI. Qui gaudere poteſt privilegio, vel non.

Uxores coruſcant radiis maritorum, & eorum dignitate, & privilegio gaudent, etiam poſt mortem ipſorum, donec nubant alteri inferioris gradus; quo caſu dignitatem amittunt. *l. 8. eodem.* ¶ Scriptor Apoſtolicus abſens à Curia gaudet privilegiis in ejus bulla contentis. *Put. deciſ. 104. lib. 4.* ¶ Civis ex privilegio, gaudet privilegiis, uti originarius. *Hieronym. Mag. deciſ. 60 num. 4. Rot. Floren.* ¶ Bona pauperum gaudent iiſdem privilegiis, quibus gaudet Eccleſia. *Cravet. conſil. 323.* ¶ Propter communionem, vel ſocietatem, inhabiles gaudent privilegio habilium. *idem Hippol. ſingul. 180.* ¶ Ruſticus quando gaudeat privilegio ruſticitatis, *vide Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 4. Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 378.* ¶ Vicerector debet gaudere præeminentiis, & privilegiis Rectoris. *Rom. ſing. 367.* ¶ Auditor tempore vacationis, qui non erat Auditor tempore datæ, an gaudeat privilegiis Auditorum, *vide Creſ. deciſ. 10. alias 170. de privileg.* ¶ Ut nominatus à milite gaudeat privilegiis, oportet, ut miles tempore vacationis non deſierit eſſe miles. *Jac. Put. deciſ. 47. lib. 2.* ¶ Milites noſtri temporis ſi vacant armis, gaudent privilegio antiquorum militum, ſed quomodo probetur quis miles, *vide Capel. Thol. q. 141.* Secus ſi non vacant armis. *Joan. Mobed. deciſ. 188. & l. penul. C. de teſtament. milit.* ¶ Mulier ſterilis, an gaudeat privilegiis dotis. *vide Bart. in l. ſi quis 9. ff. de liber. & poſthum.* ¶ Dos promiſſa, & deſtinata gaudet dotis privilegio: & dotis favore ſufficit pro ratione dicere, ſpeciale eſt in dote. *Mag. deciſ. 86. Rot. Flor.* ¶ Privilegiatus gaudet privilegio ſuo contra vitando, & eſt in ſpecie privilegiatus, & alter in genere. *Borg. Cabal. deciſ. 1. de contract.*

Vel non.

Filius alibi natus, & habitans, habetur pro forenſi quod ad originem paternam; ideo non gaudet privilegiis conceſſis Civibus paternæ Patriæ. *Dec. conſil. 352.* Scholaris ſtudens in propria Civitate, non gaudet privilegiis Scholarium. *Capel. Thol. q. 169. in addit. vide tamen Gaſp. Cabal. moll. 255.* ¶ Firmarii non debent gaudere privilegio fiſci, in exigendis eorum debitis. *Guid. Pap. q. 208.* ¶ Meretrix non gaudet beneficiis indultis à legibus, maxime in caſibus expreſſis. *Capic. deciſ. 19. num. 6.* Tamen quod gaudeat privilegiis conceſſis mulieribus, *ſcribit Vincen. de Franc. deciſion. 233. part. 2.* ¶ Ambaſciator, finita ambiſciaria, non gaudet privilegio Ambaſciatoris, ſi differat reddere. *Bart. in l. 4. C. de commer. & mercat.* ¶ Ille qui non ſuſtinet onera in Civitate,

non gaudet beneficiis ſtatutorum Civitatis, tamen hoc non habet locum in Civibus non ſuſtinentibus onera ex privilegio Civitatis ſibi conceſſo. *Hippol. ſing. 519.* ¶ Notarii, & apparitores militum, non gaudent privilegio militum, licet in matricula illorum deſcripti ſint. *l. ſcrinarios 16. C. de teſtam. milit.* ¶ Cives, qui non habitant in Civitate, non gaudent privilegiis ipſius. *Joſeph. Ludov. deciſ. Peru. 3. num. 18.* ¶ Qui accipit, vel gerit officium contra jus Officialium, privilegio non gaudet. *l. ſi cui 38. ff. quibus cauſ. majores.*

Immunitate.

Immunitas conceſſa alicui ex quo exercet aliquam artem, ille ea non gaudet, ſi majorem partem ejus ſubſtantiæ in ea non ponit. *Vincent. de Franc. deciſ. 175. num. 2.*

Cap. VII. Qui uti poteſt, vel non.

Macula patris non nocet filio, quo minus ipſe filius uti poſſit privilegio, & dignitate ex perſona avi. *§. ſi quis. l. 7. ff. eod.* ¶ Privilegio privilegiati uti poteſt non privilegiatus per modum ceſſionis, ſi fraus non probetur. *Joan. Baccon. ſing. 3.* ¶ Privilegiatus ſuccedens non privilegiato, an utatur ſuo privilegio, & contra, an non privilegiatus ſuccedens privilegiato, utatur privilegio defuncti, *vide Afflict. deciſ. 212. Bart. in l. 49. §. in hac ff. de verbo. oblig. & in l. Fiſcus 6. ff. de jure Fiſci, & quaſt. 2.* ¶ Mulier privilegiis dotalibus uti poteſt adverſus omnes creditores viri, etiam ſi eorum pecunia res ſit empta, vel refecta, & hoc verum, ſi mulier eſſet tempore anterior, alias ſecus. *§. his conſequens, Auth. ben. de aqualit. dotis & ib. gl.* ¶ Conceſſo privilegio domui alicujus, tunc tota ejus familia utitur eo privilegio, etiam poſt mortem domini, niſi ſolum eſſet conceſſum contemplatione ipſius. *Doctores in l. lecta. ff. ſi cert. peta.* ¶ Privilegiatus in præſcriptione ſuccedens non privilegiato, quando utatur ſuo privilegio, *vide Bart. in auth. quae actiones. C. de Sacroſanct. Eccleſ. n. 14. & 15.* ¶ Scholaris utitur privilegio fori, dum eſt in Civitate ratione ſtudii; extra non. *Bart. in l. 4. C. de Agent. in reb. lib. 12.* ¶ Quando in officio, cui unus conſuevit præeſſe, plures eliguntur, quilibet eorum illis privilegiis utitur, quibus ille ſolus utebatur. *l. 10. C. eodem.* ¶ Qui valetudine corporis officium implere non potuit, utitur privilegio illius officii, ac ſi officium impleviſſet. *Bart. in l. 4. C. de Princip. agent. in Reb. lib. 12.*

Vel non.

Obtinens privilegium multum ſtricte, non poteſt eo uti magis large. *Bart. in l. 4 Cod. de aquaduc. lib. 2.* ¶ Filio quando noceat caſus patris, ne uti poſſit avi privilegio, vel patris, *Bart. in l. 7. §. ſi quis ff. de ſenato.* ¶ Privilegium ſi ex alicojus perſona competat, ea invita, quis illo uti non poteſt, ſecus ſi contra tertium. *Marc. q. 146. part. 2.* ¶ Privilegiatus (ut abſens in ſtudio) fructus præbendæ recipit: verum exiſtens in villa vel in Caſtello, ubi nullum eſt, vel minus competens ſtudium, privilegio non utitur, *cap. tue 12. ex. de Cler. non reſident.* ¶ Privilegiatus non utitur privilegio contra pariter privilegiatum. *Joſeph. Lud. dec. Peruſ. 3. n. 18. & 21. Dec. conſil. 221. Bart. in l. ſed, & miles 10. ff. de excuſ. tut. vide Vincent. de Franc. dec. 16. n. 3. Jaſ. de act. in §. rurſus, n. 55. Hippol. ſing. 681.* Sed quando dictum procedat, *vide Bart. in authen. quae actiones. C. de Sacroſanct. Eccleſ. fin. ff. ex quibus cauſis majores, gl. in l. ſed ſi. 3. ff. de rebus eorum, qui ſub tutela.*

Beneficio.

Beneficio mihi competent. ex jure alterius, poſſum uti contra alium. *l. 9. §. ſi qui, ff. de bono. poſſe. cont. tabul.* ¶ Beneficio mihi competente ex perſona tua, non utor te invito. *l. ſi Judex 42. ff. de mino. 25. an.*

Cap. VIII. Quibus modis concedi poteſt.

vel non.

Princeps nunquam dicitur motu proprio concedere, niſi exprimat in conceſſione clauſulam, motu proprio, *Gram. d. dec. 59. n. 16.* & conceſſio ſimpliciter facta intelligitur ad poſtulationem, non motu proprio. *vide Ant. Corſet. in ſuis ſingularibus litera C. ſing. conceſſ. Bart. in Authen. quae actiones, C. de ſacroſanct. Eccl.* ¶ Princeps tamen poteſt concedere privilegium juris alteri quæſiti, ſi per illud res revertatur ad jus commune, ſeu ad ejus naturam. *Gram. dec. 106. n. 3.* Idem, quando in privilegio facit mentionem de tertio, cui jus aufertur. *Abb. conſil. 70. part. 2.* Sed an per privilegium princeps poſſit tollere jus tertio, *vide Ægid. Bellam. concluſ. 713. Bart. in l. 11. C. de agr. & cenſ. lib. 11.* ¶ Concedens videtur conceſſiſſe illud, de quo ſi fuiſſet interrogatus, utique conceſſiſſet. *Gram. dec. 106. n. 8.* ¶ De privilegio per Principem conceſſo privato, & ejus hæredibus, ſuper ædificatione publicam utilitatem concernente, quod in ſingularem ſucceſſorem non tranſeat, ad reædificandum, ædificio ſemel collapſo, & alteri per ſucceſſorem conceſſo, *vide Afflict. dict. deciſion. 392.* ¶ Caſtro conceſſa privilegia, an debeantur alteri, in quod habitantes ſe conferunt, *vide Boer. deciſ. 212. num. 15.* ¶ Privilegia quædam cauſæ, & quædam perſonæ conceduntur, & per conſequens quædam ad hæredes tranſmittuntur, veluti quæ cauſæ competunt, ſed quæ perſonæ, non tranſmittuntur, *regul. privilegia 157. ff. de reg. jur.* ¶ Privilegiare aliquem contra ſe, Princeps non præſumitur. *Fel. conſil. 27. num. 18.* ¶ Privilegium in dubio videtur conceſſum perſonæ, & non loco. *Boer. deciſ. 227. n. fin. Bartol. conſil. 189. vol. 1.* Sed an cenſeatur reale, vel perſonale, vide eundem *Bart. in l. pater. ff. de ſervit. legat.* ¶ Privilegium alteri conceſſum ratione cauſæ, videtur eidem conceſſum, ſive ſuo, ſive defenſorio nomine conveniatur. *Bart. quaſt. 2. n. 12.* ¶ Propter meritum perſonæ, conceditur privilegium. *c. penult. ext. de præſump.* ¶ Privilegium Principis ſimpliciter conceſſum, intelligitur conceſſum pleno jure, & perpetuo, *Ant. Corſ. in ſuis ſingularibus, litera B.*

Vel non.

Quando precibus obreptitiis, vel ſubreptitiis aliquid conceditur, id concedens dicitur noluiſſe concedere: quia ſi ſciviſſet, vel falſum ſibi non fuiſſet narratum, vel verum ſuppreſſum, id non conceſſiſſet. *Menoch. conſil. 112. lib. 2. num. 72.* Nam privilegium obtentum per mendacium, non valet. *Barc. in l. 2. C. ſi contra jus, vel util. pub.* ¶ Privilegium immunitatum non poteſt concedi, niſi à ſolo Principe non habente ſuperiorem: quia procedit ex plenitudine poteſtatis, *Fel. conſil. 31. n. 5.*

Beneficium.

Beneficium primum, & ſecundum non conceditur in cauſa liquidationis poſt ſententiam, ſi ante ſententiam fuerit conceſſum. *Afflict. deciſ. 35.*

Cap. IX. Qui ſint effectus.

Privilegium minoris, ne currat ei præſcriptio, prodeſt etiam majori habenti rem communem cum ipſo. *Azo. in ſumma tit. ſi in communi, eademque cauſ.* ¶ Privilegium conceſſionis licet cantet pro ſe, & hæredibus, non tamen comprehendit omnes hæredes, ſed intelligitur de primo hærede. *Gram. deciſ. 59. num. 13. & 14.* ¶ Clericatus, vel alia dignitas ſuperveniens poſt delictum, non excuſat. *Franc. Marc. quaſt. 164. num. 6.* ¶ An ſi in privilegio aliquo fiat mentio conſuetudinis, vel privilegii, ſit neceſſe illud privilegium enunciatum exhiberi. *vide gl. c. Abb. 25. de verb. ſing.* ¶ Privilegia non faciunt jus generale; ſed in ſuis terminis ſunt ſervanda, *l. 2. C. dec. de legi.* ¶ In actione, quæ datur contra filiumfam. deducitur, quod debetur creditoribus privilegiatis, vel poſtea contrahentibus; non aliis. *l. 3. ff. quod cum eo.* ¶ Privilegium conceſſum ab Imperatore, non obſtante aliqua conſtitutione, vel ſtatuto, tollit etiam ſtatuta futura. *Bartol. in l. ſi mihi 12. § in legatis, de leg. 1.* ¶ Vir in dignitate poſitus præfertur fœminæ in dignitate, privilegio ſexus, & prodeſt hæc prælatio, cum tractatur de bonis

debitoris vendentis, vel parte debita remittenda. *l. 1. ff. de Senat. & ibidem gloſſ.* ❡ In diſpoſitionibus, de quarum natura eſt diſponere de novo, ut in contractibus, privilegiis, & ſimilibus, ſi de illo præterito, ad quod dictiones prout, &c. referuntur, non conſtat, non ex hoc redditur diſpoſitio conditionabilis, nec gratia vitatur. *Gramm. ibid. num. 22.* ❡ Privilegium Principis, quod per ſupplicationem impetratur, non debet eſſe damnoſum Fiſco, nec juri, vel utilitati Publicæ contrarium: ſed quando Princeps aliquid concedit contra jus, conferendo dominium, an debeat dicere non obſtante tali lege, vel ſufficiat dicere non obſtante quacunque lege in contrarium faciente, *vide Caſſand. in conſuetud. Burg. in proœm. in verbo la. ſupplication.* ❡ Privilegium ſpeciale generali derogat. *Franc. Marc. quaſt. 267. cap. 1. ext. de reſcript.* Tamen privilegio non cenſetur derogatum per diſpoſitionem contrariam, nulla ipſius privilegii facta mentione. *Natt. conſil. 274.* ❡ Si ſunt duo privilegiati pari privilegio, præfertur ille, qui tractat de damno vitando: ſed ſi uterque eorum certat de illo, eſt potior cauſa rei: verum ſi ſunt privilegiati diſpari privilegio, privilegium potentioris præponitur. *l. verum. 12. §. item quaſitum. ff. de min. 25. ann.* ❡ Faber, qui conduxit hoſpitium juxta ſcholas, vel domum Doctoris, expelli poteſt. *Capel. Thol. quaſt. 159. in additio.* ❡ Privilegium facit probationem evidentiſſimam. *Capic. dec. 77. n. 5* ❡ Privilegium habens, qui in uno articulo aliquid fieri patitur, an in aliis ſibi præjudicet, *vide Bart. in l. 2. §. majores ff. de decur. on. & in quaſt. 8 n. 3.* ❡ Privilegium ejus, qui tractat de damno vitando, præfertur privilegio, in quo tractatur de lucro captando. *Dec. conſil. 410.* ❡ Privilegium poteſt Princeps facere, ut Conſularis fœmina nupta plebeio, Conſularem retineat dignitatem. *l. fin. ff. de Senato.* ❡ Res non privilegiata, cum pervenerit ad privilegiatos, aſſumit eorum privilegium. *Abb. conſ. 9. part. 1.* ❡ Privilegium ſecundum nunquam tollit primum, niſi privilegia ſint inter ſe contraria. *Venuſ. deciſ. 390. part. 1. & deciſ. 377. part. 2.* Sed quando ſecundum tollat primum, *vide Vincent. de Franc. deciſ. 125. & Dec. conſil. 47.* ❡ Nulla obſtantia officit privilegio Papæ modo prædicto conceſſo. *Gram. d. deciſ. 20.* ❡ Si alicui eſt conceſſum privilegium civitatis in ſuum favorem, talis privilegiatus tenetur ad collectas, & alia onera. *Petrus de Ravent. ſingular. 522.* ❡ Privilegium alterius infringens, ſeu violans, debet puniri omnibus propriis privilegiis ſi quæ habet. *Roman. ſingular. 702.* ❡ Virtute privilegii, Civitas poteſt habere Univerſitatem, & ſtudium: ſed in qua Civitate jura legi debeant, *vide Marc. quaſt. 349. Natt. conſil. 547.* ❡ Poſſeſſio, vel quaſi jurium incorporalium tranſit per ſolum privilegium. *Capic. deciſ. 121. num. 9.* ❡ In privilegiis licet requiratur privilegiati notitia, tamen operatur privilegium ante ipſius privilegiati notitiam, contra eos in quorum præjudicium conceditur. *idem Pat d. c. 145. lib. 2.* ❡ Verbis narrativis privilegii, abſque alia probatione non ſtatur, quando alia narrativa fuit facta ad partis inſtantiam. *Verallus deciſ. 337. part 3.* Fallit in antiquis, quod intellige, quando conſtat de pluribus inſtrumentis, vel plures teſtes adducuntur. *ibid. d. deciſ. 337.* ❡ Lite pendente altera pars impetraverit privilegium contra quod lis deciditur, victu, ſi non poteſt agendo denuo producere pivilegium. *Capic. dec. 86. n. 20.* ❡ Lex ſeu diſpoſitio generalis, an comprehendat caſum dotis. *vide Vincent. de Franc. dec. 288. part. 2.* ❡ Privilegium unum non tollit aliud. *l. eodem 17. ff. de mil. teſtam. & ibid. gl. 1.* ❡ Confirmatio privilegiorum quid operetur, *vide Bart. in l. privil. 12. C. de Sacroſanct. Eccl.* ❡ Cauſa depoſiti præfertur cæteris etiam privilegiatis, niſi deponens uſuras receperit: & inter eos depoſitarios, non eſt locus prælationi temporis; Sed omnes concurrunt. *l. 7. §. quoties ff. depoſiti.* ❡ Privilegium conceſſum marito comprehendit etiam uxorem, & fratres. *Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ 570.* ❡ Innovatio privilegii, novum jus non tribuit, nec antiquum confirmat, ſed illud, quod competebat, conſervat. *c. cum 4. ex. de confirm. util. vel inutil.* ❡ Privilegium conceſſum, ſi habeat clauſulam derogantem privilegiis, non facientibus ſpecialem mentionem de præcedenti conceſſione, ſufficit ad derogandum, dicere; non obſtantibus privilegiis quibuſcunq; etiam eſſent talia, de quibus facienda eſſet mentio de verbo ad verbum, licet aliter non ſpecificetur. *Gram. dec. 20 Crav dec. 126. Dec. conſil. 16.* Tamen in privilegio debet fieri expreſſa mentio de viduis, & pupillis, alias eorum privilegio non dicitur derogatum. *Gram. d. deciſ. 20. n. fin. & deciſ. 65. n. 23.* ❡ Privilegii conceſſio, quam talis habet, quid operetur, *vide. Veral. dec. 378. part. 2.* ❡ Non obſtat privilegium impetratum, lite pendente, de lite habita mentione, *cap. fin. ext. ut lite pendente.* ❡ Quando privilegia comprehendant omnes deſcendentes in infinitum, *vide Natt. conſil. 64. Tom. 1.* ❡ Illi qui habet beneficium, ne conveniatur ultra quam facere poteſt, eſt dimittendum tantum de ſuo patrimonio, quod ejus fructus illum poſſint ſuſtinere. *Jaſon. de actio. in §. ſunt præterea, verſ. item ſi.*

Cap. X. *Quibus modis amittatur privilegium.*

Circa amiſſionem privilegiorum duo caſus ſunt diſtinguendi: primus quando privilegium conſiſtit in faciendo, alter quando in non faciendo: primo caſu ſpacio 10. anno. amittitur ſi impetrans illo non fuerit uſus, ſecundo caſu non amittitur, non niſi ſpacio 40. anno. *Vide regulas eum ſuis limitationibus per Andr. Gail. obſervat. 60. lib. 2. Abb. conſil. 61. part. 2. num fin. Fel. conſil. 1. num. 13.* Qui auctoritate propria venit contra Indulgentiam ſeu privilegium, illud amittit. *c pro. 22. extr. de præbend. & dignit.* ❡ Mentis negando id, ex quo vult intentionem ſuam fundare, amittit ſuum privilegium. *Bart. in l. 2. §. 1. in rep. ff. ſi ex noxal. cauſ. ag.* ❡ Privilegium amittit, qui illo ſua auctoritate non legitime utitur. *c. denunciatum 25. quaſt. 2.* ❡ Eccleſia, Civitate, caſtro, vel Collegio auctoritate Superioris, vel aliter deſtructis, quando amittunt illa privilegia, *vide Gail. obſ. 61. lib. 2.* ❡ Actio de dote ceſſa alteri, amittit ſua privilegia. *Mynſing. obſervat. 3. cent. 3.* Quo loci ſcribuntur viginti duo privilegia dotis, vide etiam Spec. tit. de donat. inter virum, & uxor. §. *penul. Bart. & Caſtr. in l. 1. ff. ſolut. matrimon.* ❡ An reſpectu mutati domicilii, quis amittat privilegium loci originis. *vide Boer. deciſ. 13. num. 35.* ❡ Privilegium unico actu ipſi contrario amittitur. *DD. de Rot. deciſ. 8. alias. 382. de cauſ poſſe. & propriet. in novis. Ozaſ. deciſ. 91. num. 21. Abb. conſil. 61. part. 2. num. 7.* vide tamen l. voluntate 12. C. de excuſat. tuto. hoc verum in perſona privata, ſecus in Communitate, vel Eccleſia. *Andr. Gail. obſervat. 60. lib. 2. num. 10.* ❡ Doctorandi privilegium Civitati conceſſum per non uſum decennii, an amittatur, *Fel. conſil. 27. num. 20.* ❡ Civitas rebellis amittit privilegia propter rebellionem. *Gram. deciſ. 46. num. 10.*

Vel non.

Contra privilegium quid faciens, quod effectu careat, privilegium non amittit, *Pec. Roy. deciſ. 3. Litua. n. 33. in deciſ. diverſ.*

Cap. XI. *Quibus modis perdatur, vel non.*

Abutens ſuo privilegio, debet illud perdere. *Guid. Pap. ſing. 326. cap. 8. ext. de conſt. c. licet. 18. ex. de Regul. & tranſeuntibus.* ❡ Decem modis quis perdit ſuum privilegium, *de quibus vide per Spec. tit. de inſtrument. edit. §. inter autem, in verbo, item oppone.* ❡ Privilegium per contraventionem perditur, niſi conceſſum ſit Eccleſiæ, vel Pio loco: nam tunc per contraventionem non perditur, niſi decurrat ſpacium 40. annorum, *Joan. de Arano. ſing. 12.*

Bene-

Beneficium.

Beneficium conceſſum alicui propter aliquid perditur, niſi illud totum impleatur etiam in qualitate. *Bart. 9. 8.num.fin.* ¶ Negans illud, quod eſt cauſa ſui beneficii,perdit beneficium : ſed non ſufficit generalis negatio hoc modo, nego narrata pro ut narrantur, & petita, pro ut petuntur, *vide Ant. de Trig. ſing. 75.* ¶ Propter mendacium perditur beneficium. *l. ſi dubitetur 11. §. ita demum. ff. de fidejuſſ.*

Cap. XII. Qui privari poſſint.

Privilegio qui abutitur an privari mereatur : & privilegium quibus in caſibus perdatur, quod per ſucceſſorem concedentis ex cauſa moderari, & reſtringi poteſt. *Franc. Marc. quaſt. 528. vide Mago. deciſ. 116. Rot. Flor.*

Cap. XIII. Quibus modis duret, & valeat.

Privilegia attributa uxori ratione dignitatis, & reverentiæ mariti, durant etiam ſoluto matrimonio. *Bart. in l. 3. C. de privileg. Schol. lib. 12. l. 8. ff. de Senato. Ozaſ. deciſ. 31. num. 14.* ¶ Privilegia conceſſa Eccleſiis, ut confugientes ad eas ſint ſecuri, firma permanent. *l. ſi qua 22. C. de Epiſ. & Cler.* ¶ Privilegiis,& inſtrumenta quando ſunt vetuſtate quaſi conſumpta, debent revocari. *c. cum 4. extr. de confirm. util. vel inutil. tit. 4.* ¶ Privilegium dignitatis durat, finita dignitate, *Hippol. ſing. 107. vide Bart. in l. 13. C. de excuſat. muner.*

Ceſſat.

Cauſa finali privilegii ceſſante, ceſſat privilegium. *Gram. deciſ. 65. num. 49. Boer. deciſ. 31. num. fin. l. Titia 89. §. uſuras, de leg. 2.*

Non valeat.

Privilegium etiam à Principe impetratum, per quod quis privatur ſine cauſæ cognitione, lite pendente, uſu poſſeſſionis, tanquam ſurreptitium non valet, ſed tanquam rationi obvium, eſt revocandum. *cap. 1. ex. ut lite pendente.* ¶ Privilegium conceſſum ab alio, quam Imperatore, vel Principe, valet reſpectu ſuæ juriſdictionis, vel ſuorum ſubditorum. *Guid. Pap. q. 354.* ¶ Privilegia Principis etiam invalida, ſi ſunt confirmata ex certa ſcientia ipſius, valent. *Ozaſ. deciſ. 39. n. 28.* ¶ Debent privilegia 30. ann. poſſeſſa, inviolabiliter obſervari. *c. placuit. 16. q. 3.* ¶ Falſum præſumitur privilegium, per quod tollitur jus tertii, cum Princeps non ſoleat hujuſmodi privilegia concedere. *Cabal. Milleloq. 761.* ¶ Privilegium impetratum contra legem, ut valeat, debet dicere, non obſtante tali lege. *Bart. in l. 3. C. de can. frument. lib. 11. & in l. 6. de aquaduc. eod.* ¶ Privilegium, vel reſcriptum emanatum contra legem valet, cum clauſula generali, Non obſtante aliqua lege in contrarium, niſi forma legis induceret non valere, niſi faciat mentionem de illa. *Guliel. Caſſad. deciſ. 38. num. fin. tit. 1.* ¶ Privilegium Principis motu proprio conceſſum valet, ſed ſi aliquis eſt obligatus Cohorti ex privilegio Principis conceſſo motu proprio, ad aliam dignitatem non aſpirabit. alias carebit effectu privilegii, & commodum Cohortalis militiæ non habebit. *Ant. Corſet. ibid. litera. P. ſing. privilegium 2.* ¶ Reſcriptum gratuitum, per quod præjudicium alteri affertur, eſt invalidum *Ægid. Bellam. concluſ. 738. num. 3.* ¶ Privilegii confirmatio ſecundum formam privilegiorum anteceſſorum non valet, niſi privilegium confirmatum oſtendatur. *Gram. deciſ. 59. num. 21.* ¶ Privilegium ex falſa cauſa conceſſum non tenet. *Gramm. deciſ. 59. Ægid. Bellam. concluſ. 723. num. 14.* Idem in privilegio per ſurreptionem obtento. *ibid. Gramm. num. 3.* Veluti, quando omnes qualitates non ſunt expreſſæ. *Gram. deciſ. 59. num. 57.*

Cap. XIV. Quibus modis finiatur, expiret, tollatur, vel non.

Contra privilegium Univerſitatis cum decreto, an præſcribatur minori ſpatio quadraginta annorum, *vide Tepati Compend. Creſcent. deciſ. 4. alias 79. tit. de privileg.* ¶ Ubi perſonæ conditio locum facit beneficio, ibidem deficiente ea, beneficium quoq; deficit. *Caſſand. eod. tit. §. 17. gloſſ. fin.*

Expirat.

Gratia ſimpliciter data, non extinguitur morte concedentis. *vide Andr. Gail. obſerv. 60. n. 15. lib. 2.* ¶ In neceſſitate ceſſat privilegium. *cap. peru. 2. ex. de immu. Eccleſ.* ¶ Privilegium tutelæ pupillo competens, non perimitur novatione neceſſaria contingente per ſententiam condemnatoriam latam in tutoris præjudicium. *l. defenſ. 22. ff. de tutel. & ration. diſtrah.* ¶ Privilegium legitimandi ſpurios, mortuo concedente, an expiret. *vide eund. Afflict. deciſ. 128.* Et bonum erit, ſi fuerit petita confirmatio. *ibid.*

Tollitur.

Privilegium mutatur, mutatione perſonæ. *Rol. conſil. 61. vol. 4. Bart. in l. per Procuratorem 89. ff. de acquir. hæred.* ¶ Privilegium facilius tollitur, quam jus commune, *l. ejus 35. § militia, & ibid. gloſſ. ff. eod. tit.* ¶ Privilegium in corpore juris clauſum, an cenſeatur eſſe ſublatum, per ampliſſimam derogationem, *vide Creſcent. deciſ. 16. tit. de privileg. ubi de materia.* ¶ Privilegium an præſcriptione tolli poſſit, *vide Fel. conſil. 27. n. fin.*

Beneficium.

In omnibus cauſis id obſervatur, ut ubi perſonæ conditio locum facit beneficio, ibi deficiente ea, beneficium quoque deficiat. *l. in omnibus 69. ff. de regu. jur.*

Cap. XV. Qui revocare poteſt.

Princeps an, & quando poſſit revocare conceſſionem de ſtatutis condendis Populo datam, *vide Afflict. deciſ. 392. num. 17.*

Cap. XVI. Quando revocari poſſit.

Revocatur privilegium, ſi ex poſt facto incipit enormiter eſſe nocivum, *cap. ſuggeſt. 9. ex. de decimis.* ¶ Privilegium conceſſum ſubdito poteſt (etiam ſine cauſa) revocari, niſi datum ſit ob remunerationem. *Capic. deciſ. 121. num. 16.* ſecus in non ſubdito. *Abb. conſil. 41. part. 1. vide Reg. Utriuſq; caſus cum limitationibus per Andr. Gail. obſ. 60. n. 15. & ſeqq. lib. 2.* Tamen quod privilegium conceſſum, etiam non ſubdito, revocari poſſit, quando juſta aliqua cauſa ſubeſt, ſcribit *Menoch. conſil. 350. n. 21. lib. 4.* Et juſta cauſa revocandi privilegium civilitatis eſt; quando privilegiatus non ſe confert ad habitandum in Civitatem. *Menoch. ibidem.*

Vel non.

Privilegium à Principe conceſſum in vim contractus, eſt irrevocabile, *Afflict. deciſ. 108. n. 10. Franc. Marc. q. 152. part. 1. & q. 920. part. 2. Jaff. Lanfr. Balb. deciſ. 125. Natt. conſil. 669.* Et dicitur tranſire in vim contractus, ſi ob benemerita fuerit conceſſum. *Gram. deciſ. 65. n. 25. Natt. d. conſ. 669. num. 11. & conſil. 674. vide tamen Menoch. conſilio. 112.* Idem ſi recepta pecunia fuerit conceſſum. *Jaff. Lanfr. d. deciſ. 125. Dec. conſil. 293. Rom. ſing. 463.* ¶ Conſumta cum defuncto, non revocantur hæredis privilegia. *l. ea 9. 7. C. de reſtit. milit.*

Immunitas.

Immunitas conceſſa per modum privilegii, quando incipit continere enormem læſionem, & damnum, debet revocari, & ex hoc privilegiatus conqueri non poteſt, ſi aliqua ex parte juſtis de cauſis ſuum minuitur privilegium, cum alias in totum revocari potuiſſet. *Menoch. conſil. 256. lib. 2. n. 34.*

Cap. XVII. Quibus renunciari, remitti poſſit.

Ut per non uſum cenſeatur renunciatum privilegio, eſt neceſſarius 40. ann. curſus. *Put. deciſ. 250. lib. 3. num. 4. vide tamen Veral. deciſ. 309. part. 1. Papon. lib. 2. tit. 5. arreſt. 4. & Bart. in l. 1. ff. de nundin.* ¶ Privilegio indulto ſibi miſerationis cauſa, nemo poteſt renunciare. *Aluiſ. de Albert. ſing. 87.*

Beneficium.

Beneficium conceſſum litis conſorti privilegiato, non poteſt remitti, & renunciari in præjudicium litis conſortis in cauſa individua, cui jus jam erat quæſitum. *Vincent. de Franc. deciſ. 269. part. 2.*

Cap. XVIII. De clauſula. Quibus modis intelligatur.

Clauſula, Non obſtante privilegio, non intelligitur de incluſo in corpore juris *Bart. in lib. 2. §. legatis. ff. de judic.*

Qui ſint effectus.

Clauſula, Utens plenitudine poteſtatis, oſtendit Principem ſuper jus diſponere velle, & uti plenitudine poteſtatis *Fel. conſ. 31. n. 15.* ¶ Quando Princeps habet notitiam de juribus competentibus tertio, etiam ſi apponeret clauſulam, Ex certa ſcientia, nihil operatur talis clauſula, in præjudicium illius tertii. *Gram. dec. 103. n. 242.* ¶ Clauſula, Non obſtantibus quibuscunque in contrarium diſponentibus, quid operetur, *vide Dec. conſ. 10.* Et quomodo intelligatur, *vide Hippol. ſing. 558.* ¶ Clauſula, Non obſtantibus, plus operatur, quam clauſula, Ex certa ſcientia. *Gram. d. dec. 66. n. 39.* de ipſa clauſula, vide plene *ibid. n. 37.* ¶ Clauſula, Abſq; præjudicio juris alieni, vel juribus alienis ſemper ſalvis, non operatur in conceſſis & expreſſis, ſed quoad alia. *Gram. dec. 66. n. 5.* ¶ Quando Princeps aliena jura reſervat, ſolum quod ipſe habet, videtur concedere. *Gram. ibid.*

Cap. XIX. Miſcellanea.

Principi aliquid facienti ex certa ſcientia, ſi quis ſe oppoſuerit, debet repelli, & nihil opponi poteſt eo caſu, quod annullet gratiam. *Gram. dec. 66. n. 41.* ¶ Creditores habentes perſonales actiones in tributoria, vocantur in tributum, habentes reales ſuum integrum conſeqvuntur. *l. Procuratoris 5. §. plane, ff. de tribut. act.* ¶ Quoties utriuſque cauſa lucri ratio vertitur, is præferendus eſt, cujus in lucro cauſa tempore præceſſit. *l. 99. eod. de reg. jur.* ¶ Debitores Fiſci exiguntur ſummarie, ſed ipſi non ex hoc poſſunt impetrare, ut eodem modo debitores eorum exigantur: nam ipſorum exactio in ordinario judicio reſervari debet. *l. penul. C. de convenient. Fiſc. debito. lib. 10.* ¶ Duo ſpecialia circa idem, non poſſunt concurrere. *l. 1. C. de dot. promiſſ.* ¶ Solutio facta uni creditori, altero negligente, non revocatur; ſecus utroque inſtante. *l. 6. §. ſi pupillus ff. de bon. auctorit. Jud poſſid.* ¶ Agnatus præfertur extraneo in emptione rerum alterius agnati. *§. ſed & res. & ib gl. tit. per quos fiat inveſtit. in uſib. feud.* ¶ Cum de lucro duorum quæritur, deterior eſt conditio petentis. *l. 168. ff. de reg. jur. l. 171. & 197. eod.* ¶ Si debitor Fiſcalis creditori ſuo ſolvat, Fiſcus poteſt hanc pecuniam à tali creditore repetere. *l. deferre 18. §. fin. ff. de jur. Fiſci.* Et etiam alius privilegiatus revocat, *gloſſ. ibid.* ¶ Filii officialium vocantur in eorum parentum militiam *l. uni. C. de fil. Offic. lib. 12.* ¶ Motus proprius de ſui natura, non tollit præjudicium tertii. *Idem concl. 752.* ¶ Aliquo condemnato quatenus facere poteſt, in exigendo non inſpicitur valor ædificii; ſed fructuum, *vide Bart. ſing. 17. Boer. deciſ. 19. num. 7. & 9. ff. de ceſſion. bono,* & tunc exceptio æris alieni, deducto ne egeat, poteſt in exeqvutione opponi. *Boer. d. deciſ. 19. num. 7. & 9. Bart. in l. 1. C. de jur. & fact. ignor.* ¶ Advocatis nullum munus perſonale debet injungi, niſi neceſſitatis conſulendi, arbitrandi & judicandi. *l. 6. C. de Advoc. diverſ. judiciorum.* ¶ Operæ promiſſæ duobus, illi prius ſunt præſtandæ, cui prius ſunt promiſſæ. *l. operis. 29. ff. locati.* ¶ Regis vita functi mandata perinde valere, atque ſi nihil ei accidiſſet, obſervatur apud Gallos, *ut habetur in libris placit. Curia. tit de Princip lib. 3. tit. 1. cap 2. in deciſ. diverſ. fol. 85.* ¶ Ratione Nobilitatis multum defertur Nobili, *vide Caſſan. in conſuet. Burg. tit. Des droicts. Rub 4. §. 24. gloſſ. fin.* ¶ In actione perſonali inter eos, quibus eadem cauſa debetur, occupantis melior eſt conditio. *l. inter. 19. ff. de re judic. l. ſi quis 14. ff. de noxal. action.* Licet in ipſa actione præferatur creditor majoris ſummæ. *l. 1. in fin. ff. de privileg. cred.* ¶ In pari cauſa potior eſt conditio poſſidentis. *l. ſi ſervum 91. §. ſequitur, ff. de verb. oblig.* ¶ In ſtipulatione novante, intelliguntur repetita privilegia, quæ favore agentis, vel cauſæ erant in prima, niſi aliud actum ſit. *l. aliam 29. de novat. & delegat.* ¶ Quando duo habent æquale jus, & eſt locus præoccupationi, ſi unus eſt impetus, impeditur ſocius. *l. ſi maritus. 15. ff. ad leg. Jul. de adult.* ¶ Si poſteriori creditori Fiſcus ſuccedat, eo jure utitur, quo is uſurus erat, cui ſucceſſit, & ſic variatio hæredis, non variat jus, *l. 3. §. ſi poſteriori, & ibidem gloſſ. ff. de jure Fiſc. & l. quod 37. eod.*

TITULUS QUINQUAGESIMUS SEXTUS.

De conſuetudine.

Generalia.

Leges loquentes de conſuetudine, citantur per *Guid. Pap. ſing. 803.* ¶ De conſuetudine vide per *Henric. Bove. in ſuis ſingularibus, tit. ſtylus, & conſuetudo, Bart. in l. de quibus. ff. de legibus, & in l. 2. C. quæ ſit long. conſuetud. 8. 11. & 12. diſtinctio.*

Cap. I. Quid ſit, quæ dicatur, qualis ſit.

Conſuetudo eſt jus quoddam, moribus inſtitutum, quod pro lege ſuſcipitur, cum deficit lex. *c. conſuetud. diſtinct. 1.* ¶ Mos eſt longa conſuetudo de moribus tantummodo tract. *cap. mos, d diſtinct. 1.* ¶ Conſuetudo eſt alterum jus, & conſiſtit in facto: ideo non præſumitur, niſi probetur. *Andr. Gail. obſerv. 26. & Cravet. conſil. 238.* ¶ Conſuetudo eſt origo, forma, & principium omnium juriſdictionum, & æquiparatur veritati, *Cravet. d. conſil 238.* ¶ Quid ſit conſuetudo, & quotuplex, *vide Rebuff. in conſtit. Reg. Tom. 3. tract. de conſuetud. in præfat. & Caſſand. in conſuet. Burg. in principio.* ¶ Vetuſtas, & conſuetudo habent vim legis. *Bart. in l. 1. §. denique ff. de aqu. plur. arcen. l. diuturn ff. de legib. cum ſeq. §. ex non ſcripto, Inſtitut. de jure Natur. gent. & Civi.* ¶ Conſuetudo eſt optima legum interpres, maxime in dubio. *Afflict. deciſ. 166. & 173.*

Quæ dicatur.

Conſuetudo eſt, ubi ex tacito conſenſu populi, & curſu temporis inducitur aliquod jus, quod Populus expreſſe facere poterat, ſed de differentia inter præſcriptionem, & conſuetudinem *vide per Bart. conſil. 136. vol. 1.* ¶ Uſus tanti temporis, cujus initii memoria non extat, vim obtinet conſuetudinis, & Privilegii. *Crav. conſil. 251. Natt. conſil. 154. Tom. 1. & conſil. 283. & Bart. in prima conſtit. in proœm. forum, §. hac autem.* ¶ Potius debet inſpici conſuetudo, quam Natura ipſa, *l §. beſtias. ff. de poſtul.* ¶ Conſuetudo immemorabilis, ubi eſt à jure reprobata, non habet vim privilegii. *Put. deciſ. 466. lib. 2.* Ideo ipſa conſuetudo circa beneficia incompatibilia, tanquam irrationabilis reprobatur. *Put. d. deciſ. 466. lib. 2.* ¶ Quæ ſit longa conſuetudo, *Cuia. lib 20. obſ. c. 1.*

Qualis ſit.

Conſuetudo loci, ubi res eſt ſita, de qua agitur, ſemper eſt inſpicienda. *Ægid. Bellam. concl. 2.* ¶ Conſuetudo in dubio debet præſumi bona, & rationabilis, ſed quando cognoſcatur rationabilis, vel contra, *vide Rebuff. in conſt. Reg. Tom. 3. tract. de conſuet. in præf. n. 9.* ¶ Statutum & conſuetudo æquiparantur, *Gram. deciſ. 92.* ¶ Conſuetudo eſt variabilis, quia, quod olim fuit, poteſt non eſſe hodie. *Mohed. deciſ. 276.*

Cap. II. Quibus modis intelligatur, interpretatur.

Judex conſuetudinem interpretatur, & conſuetudo quantum habet de actu, tantum habet de potentia, & non

plus,

pius, quia eſt præter legem, & ex hoc reſtringitur per actus, ex quibus inducitur, & ſic regularis conſuetudo non eſt extendenda, de qua cum limitationibus *vide per Rebuff. in ſuis comment. Tom. 2. tract. de conſuet. art. 2. gloſſ. 1.* ¶ Conſuetudo ad uſum reſtringitur, & proprios terminos facti, non excedit. *Ozaſ. d. dec. 29. n. 15.* Neque ad alias perſonas extenditur, *Crav. conſil. 2. pro gener. n. 105.* Et vires ſuas non porrigit extra terminum, in quo viget. *idem Ozaſ. deciſ. 100. n. fin. & Ægid. Bellam. concluſ. 615.* ¶ Conſuetudo eſt ſtricti juris, ideo non extenditur ad ſimilia, maxime dum eſt odioſa, & juri contraria. *Gramm. deciſ. 92.* ¶ Conſuetudo exorbitans à jure communi debet intelligi, ut minus lædat jus commue, quam poſſit, cum ab ea declarationem recipiat. *Gram. deciſ. 92. n. 8. Crav. conſil. 118. n. 6.* Ideo caſus omiſſus à conſuetudine remanere debet in diſpoſitione juris communis. *ibid. Gram. n. 10.* ¶ Conſuetudo loci contractus attenditur in his, quæ reſpiciunt ordinem actus, ſive ejus ſolemnitatem, aut litis deciſionem. *Ozaſc. deciſ. 114. n. fin. Rot. Gen. dec. 38. l. 5. §. legem, ff. de jure immuni. & ibid. gloſſ. Bart. in l. 1. ff. de uſuris, vide Aflict. deciſ. 226. & lib. 3. §. teſtes. ff. de teſtibus.* ¶ Conſuetudo Eccleſiæ Parochialis, ſi ſit præjudicialis, non eſt ad alium locum (præter jus) extendenda. *Put. deciſ. 176. lib. 3. n. 3.* ¶ Conſuetudo loci inſpicitur in confectione alicujus actus. l. 1. §. quod autem. ff. de ventr. inſpic. *vide Bart. in l. uxorem. 39. §. legaverat, delegat. 3.* ¶ Conſuetudo regionum in feſtis celebrandis attenditur: & conſuetudo Romanæ Eccleſiæ, non eſt ſemper in omnibus ſervanda. *c. 2. extr. de feri.* Alias regulariter conſuetudo Romanæ Eccleſiæ debet obſervari. *cap. 4. ex. eod.* ¶ Reſtringi non debet conſuetudo introducta univerſaliter, & pro cummuni quiete. *Crav. conſil. 118. n. 17.* ¶ Conſuetudo cum ſit ſtricti juris, in ea nihil ſuppleri debet ultra ſolitam obſervantiam: & ubi conſuetudo de aliquo non diſponit, neque nos diſponere debemus. *Crav. d. conſil. 30. & Rol. conſil. 69. vol. 3.* ¶ Conſuetudo allegata intelligitur de poſteriori, & vicini loci eſt attendenda. *Boer. deciſ. 263. n. 8. & 9.* ¶ Conſuetudo ſi probetur decem annorum, & obſervantia, allegeturque idem fuiſſe obſervatum per longæva tempora inducentia conſuetudinem præſcriptam exigentem majus tempus, præſumitur. quod interceſſerit conſuetudo præſcripta, & idem fuiſſe ſervatum per majus tempus decem annorum. *Gramm. d. deciſ. 64. n. 38.* Et ſic ſufficit allegare conſuetudinem, cujus initii memoria non exiſtit. *Gram. ibid.* ¶ Conſuetudo generalis, generaliter debet intelligi. *Thom. Minad. deciſ. 26. n. 2.* ¶ Conſuetudo Archipresbyteratus, & non Archiepiſcopatus conſideratur, circa ſolutionem decimarum. *Put. deciſ. 176. lib. 3.*

Interpretatur.

Conſuetudo interpretari debet naturaliter ſecundum factum, & non ſecundum jus. *idem Gravet. conſil. 118. num. fin.* ¶ Conſuetudo ſemper declarat, interpretatur, & reſtringit omnem actum, ſive diſpoſitionem legalem, ſive inter vivos ſive ultimæ voluntatis, *vide eundem Lud. deciſ. 9. Luc. num. 32. & 33.*

Cap. III. Quæ requiruntur, vel non.

Ipſa conſuetudo eſt tantæ auctoritatis, ut non requirat confirmationem ſuperioris: quia confirmatur legitimo temporis curſu. *Rebuff. ibid. art. 2. gloſſ. 20.* Tamen contrarium tenet *Caſſa. in conſuetud. Burg. tit. Des droicts, §. 7. gloſſ. 6.* ¶ Conſuetudo, ubi eſt juri contraria, ut antiquetur, requiritur tempus, cujus contrarii memoria hominum non exiſtat. *Ludov. Rom. ſing. 103.* ¶ In conſuetudine inducenda, non requiritur bona fides. *Rebuff. in conſtit. Reg. Tom. 3. tract. de conſuetud. in præfat. n. 24.* ¶ In creatione actoris, tutoris, Curatoris, vel Syndici, debet attendi conſuetudo. *Guid. Pap. ſing. 387.* ¶ Obſervantia ſubſequuta optime declarat dubium conſuetudinis, nec requiritur ita fuiſſe obſervatum longo tempore. *Cravet. conſil. 118.* ¶ In conſuetudine juri contraria, ſcientia Superioris non videtur neceſſaria, requiritur tamen ſcientia Conſiliariorum, aut Regentium Civitatem. *Crav. conſil. 251. vide Rebuff. in conſt. Reg. gloſſ. 5. n. 147. in proœm.* ¶ Quando tractatur de probanda conſuetudine eorum quæ ſunt reſervata Principi, requiritur tempus, cujus initii memoria non extat. *Rot. Genu. deciſ. 17. n. 12.* ¶ Conſuetudo ſecunda, ut tollat primam præſcriptam oportet, ut etiam ſecunda ſit præſcripta, ſi cauſam petitorii contineat; ſecus ſi poſſeſſorii. *Ludov. Roman. ſing 43.* ¶ Ad juſtitiam conſuetudinis, ſufficit rudis æquitas. *Vincent. de Franc. dec. 91. n. 29.* ¶ Articulus formatus ſuper conſuetudine debet concernere actus, & eorum frequentiam, & quod actus illi fuerunt facti ſcientibus, & conſentientibus omnibus. *Ægid. Bellam. concl. 65. vide Crav. conſil. 325.*

Vel non.

Conſuetudo incipit à primo actu notorio, & interpretativa non requirit præſcriptionem. *D. Sol. in conſtit. antiq. Sabaudiæ, gloſſ. 7. ſuper decreto, Rempub. part. 2. tit. de jure emph. num. 21. fol. 25.* ¶ Conſuetudo notoria, & generalis, non indiget probatione. *Rot. Gen. deciſ. 2. n. 41. deciſ. 4. n. 17. & deciſ. 16. n. 13. Crav. conſil. 137. n. 5.* Et ſufficit ſi allegetur. *Marant. in ſuo Spec. de ordin. judic. part. 5. n. 129. tit. 1. Guid. Pap. ſing. 952. Bart. in l. 25. C. ad Senatuſconſul. Vellejan.* Tamen, licet conſuetudo videatur notoria in loco, per allegantem probari debet, *ſecundum Dec. conſil. 402. n. 10. & ſequentib.*

Cap. IV. Quibus modis induci poſſit, vel non.

Conſuetudo inducitur per binum actum judicialem: ſecus in actibus extrajudicialibus, qui plures requiruntur ad illam inducendam. *Marc. de Mant. ſing. 131. vide gl. in cap. mor. 1. diſtinct. & Bart. in l. 14. §. ſed ſi, ff. de aliment. & cib. legat.* ¶ Ad conſuetudinem inducendam, actus eo animo fieri debent, ut inducatur conſuetudo. *Ozaſ. deciſ. 99. n. 9. & Rot. Genu. deciſ. 17. n. 9.* ¶ Ad inducendam conſuetudinem quatuor principaliter requiruntur: primo, requiritur legitima præſcriptio: ſecundo, frequentia actuum: tertio, tacitus Populi conſenſus: quarto, conſuetudinis æquitas, ut rationi ſit conſentanea, *de quibus omnibus vide per Andr. Gail. obſerv. 31. n. 10. lib. 2. Cravet. conſil. 96. Rebuff. in conſtitut. Reg. in proœmio. gloſſ. 5. num. 13. & in titul. de conſuetudin. pariter in proœm. Tom. 3. Bart. in §. ex non ſcripto, Inſtitut. de jure Natu. gen. & Civil. Franc. Marc. q. 255. & DD. de Rot. tit. de conſuetud. in novis.* ¶ Ad hoc, ut inducatur conſuetudo, quæ requirantur, *vide etiam Guid. Pap. q. 631. Crav. conſil. 118.* ¶ Ex ſententia nulla, quæ in Populi notitiam devenit, inducitur conſuetudo, quia ex ea ſatis colligitur tacitus conſenſus Populi. *Rebuff. in conſt. Reg. tom. 3. tract. de conſuet. præfat. n. 25.* ¶ Conſuetudo in terris Imperii, inducitur ſpacio decem annorum; in terris vero Eccleſiæ, ſpatio 40. *Joſeph. Lud. deciſ. 62. Peruſ. n. 41. Gomez. Leo. dec. 77. in dec. diverſ. Tom. 2. fol. 43.* ¶ Licet trinus actus inducat conſuetudinem, tamen debet etiam concurrere tempus legitimum. *Ægid. d. concl. 626. n. fin.* Sed an inducatur conſuetudo ex unico actu, licet ſuper eo non fuerit judicatum, *vide Joſeph. Lud. dec. 29. n. 33. Luc.* ¶ Quot actibus conſuetudo inducta cenſeatur, *vide Menoch. de Arbitr. l. 2. caſ. 81.* ¶ Ubi de probanda frequentia actuum agitur, ex quibus inducatur conſuetudo, teſtes ſingulares de diverſis actibus deponentes probant. *Ozaſ. dec. 99. n. 24. & 26. vide tamen ibid. n. 8. & Cravet. conſil. 1. pro gener. n. 485.* Et tunc cenſetur probata conſuetudo. *Ozaſ. ibid. n. 45. & Crav. ibid. d. n. 485.*

Vel non.

Uſus mulierum non inducit conſuetudinem. *Abb. conſ. 53. part. 2.* ¶ Conſuetudo ex ſolutione vario modo facta, introducta eſſe non cenſetur, præſertim in actibus voluntariis. *Ozaſ. deciſ. 99. num. 7. limita uti ibid. n. 45.*

¶ Conſuetudo per privatum, qui jus condere non poteſt, induci non poteſt. *Rol. conſil. 5. num. 74.* ¶ Conſuetudo non inducitur, niſi ex certa ſcientia. *Guid. ſing. 770.* ¶ Conſuetudo contra Capitulum, Univerſitatem, vel Eccleſiam, non inducitur minori tempore 40. ann. *Gramm. deciſ. 64. num. 37.* ¶ Conſuetudo non inducitur per biennium, & non poteſt habere vim conſuetudinis, niſi in majori parte caſuum ſimilium fuerit obſervata. *Ægid. d. concluſ. 626.*

Cap. V. Quibus modis probari poſſit, vel non.

Princeps, & Judex poſſunt ignorare jus conſuetudinarium, & ſic jus non ſcriptum debet allegari, & probari; ſecus in jure ſcripto. *Bart. in l. 2. n. 11. C. ſi contra jus, vel uti. Pub.* ¶ Conſuetudo probatur per productionem plurium inſtrumentorum. *Joſeph. Lud. deciſ. Luc. num. 27. Crav. conſil. 134. n. 9. Maran. in ſuo Spec. diſputat. 2. n. 39. vide D. Sol. in conſtit. antiq. Sabaud. in proœmio, gloſſ. fin. & Abb. conſil. 63. part. 1.* ¶ Obſervantiæ probatio ſufficit, abſque præſcriptione in conſuetudine interpretativa. *Put. ibid. num. 3.* Tamen conſuetudo interpretativa contra juris diſpoſitionem, debet eſſe præſcripta ſpatio 40. ann. *idem Put. deciſ. 15. n. 4. lib. 3.* ¶ Quando dicatur probata quaſi poſſeſſio conſuetudinis, *vide Dec. conſil. 215.* ¶ Teſtes deponentes ſuper conſuetudine, debent excedere quinquageſimum annum. *Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 106. n. 20.* Sed quomodo probetur conſuetudo. *vide ibid. num. 28. Rot. Gen. deciſ. 6. num. 18. & plenius, deciſ. 17. ejuſdem Rotæ, Andr. Gail. obſerv. 31. lib. 2. Dec. conſil. 215. & Rebuff. d. tract. de conſuet. gloſſ. 3. Tom. 3.* ¶ Quomodo talis conſuetudo immemorabilis probetur, *vide Veraſ. deciſ. 227. part. 1. & Natt. conſil. 154. Tom. 1.* ¶ Probatio conſuetudinis dicitur multum difficilis: ideo eſt opus magna diligentia in formandis capitibus, nec ſuper ipſa probatione defertur juramentum ſuppletivum. *Cra. d. conſ. 315.* ¶ Actus duo à majore parte populi introducti, probant conſuetudinem. *Marc. q. 255. vide DD. de Rot. deciſ. 6. tit. de conſuetud. in novis.* ¶ Judex potius debet judicare ſecundum conſuetudinem, quam ſecundū leges. *gl. in. §. 1. Inſt. de offic. jud.*

Vel non.

Ex actibus populi diſſormibus non probari conſuetudinem, *ſcribunt Mynſing. obſerv. 42. cent. 6. & Crav. conſil. 313. num. 4.*

Cap. VI. Qui introducere poſſunt.

Princeps non poteſt inducere conſuetudinem, neque gratia ipſam inducit. *ead. Rot. dec. 17. n. 5. 6.* Princeps tamen habet conſuetudinem ſub pedibus ſuis; ideo illi derogare poteſt. *Cravet. conſil. 238. n. 11. & conſil. 1. pro gener. num. 281. vide Rebuff. in conſtitut. Reg. Tom. 3. tract. de conſuet. art. 2. gloſſ. fin.* ¶ Singulares perſonæ introducere conſuetudinem nequeunt, niſi totus populus, aut major pars conſentiat. *Gom. Leo. deciſ. 91. in deciſ. diverſ. Tom. 2.*

Cap. VII. Quibus modis confirmetur.

Conſuetudo, quæ corruptelam continet, tempore firmari non poteſt, & contra honeſtatem non valet. *Cravet. conſil. 137. num. 4.* ¶ Sententia Judicis per binum, vel trinum actum, conſuetudinem confirmat; ſecus in ſententia arbitri. *Lud. Rom. ſing. 42.* ¶ Quanto tempore, inducta conſuetudo confirmetur, *vide Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 83.*

Vel non.

Mala conſuetudo longo tempore non firmatur; ſed an longiſſimo, *vide Bart. in Authent. ut nulli Judic.*

Cap. VIII. Quibus modis præſcribatur.

Conſuetudo optandi, quando tempore præſcribatur, *vide Ægid. Bellam. concluſ. 1.*

Cap. IX. Qui ſint effectus.

Diuturna ſola præſtatio abſq; aliqua cauſa ſine obligatione introducta, non obligat ſolventem: tamen ex diuturna præſtatione in dubio præſumitur animus ſe obligandi, & favore Eccleſiæ ipſa diuturna præſtatio, inducit obligationem efficacem. *Ozaſ. d. deciſ. 99. num. 18. 19. & 44.* ¶ In contractibus feudalibus, & emphyteuticis, conſuetudo maxime dominatur. *Guid. ſing. 594.* ¶ Conſuetudo privilegiat aliquem, ſicut Principis privilegium. *l. 3. §. ductus. ff. de aq. quot. & æſtiu.* ¶ Quæ recepta ſunt de conſuetudine regionum, veniunt in contractus, & eſt cautela, ut probetur conſuetudo. *Bart. in l. impenſæ. ff. de impenſis in reb. dot. fac.* ¶ Perſona, quæ alias eſſet ineligibilis, per conſuetudinem efficitur eligibilis *l. 11. & ibidem in addit. ff. de Decurion.* ¶ Una Civitas poteſt ſola conſuetudine regi. *§. ex non ſcripto. Inſtit. de jure Nat. gen. & Civi.* ¶ Conſuetudo facit legem, & legis vim habet. *§. ex hoc jure, Inſtit. de Attil. tut.* ¶ Conſuetudo licet ſit prava, injuſta, & temeraria, tamen excuſat à pœna temporali. *Gram. dec. 50. Dec. conſil. 170. & Jaſ. conſ. 20. vol. 3.* ¶ An conſuetudine fiat licitum alias illicitum, *vide § quia vero, & ibidem gloſſ. Authen. de defenſo. Civit.* ¶ Conſuetudo patriæ de non obſervando juramento, licet ſit prava, & irrationabilis, tamen excuſat à pœna temporali. *Gram. d. deciſ. 50. n. 4.* ¶ Retractatur ſententia prætextu iniquæ conſuetudinis lata contra Eccleſiam, *cap. 8. ext. de ſentent. & re judic.* Et hoc verum in conſuetudine mala; ſecus in bona. *gl. ibid.* ¶ Statutum licet tollat juriſdictionem, quæ habetur à lege, non tamen tollit eam, quæ habetur ex conſuetudine, quæ dat juriſdictionem ordinariam. *Bart. in l. ult. 8. C. de diverſ. offic. & appar. lib. 12.* ¶ Conſuetudo dat juriſdictionem voluntariam, quæ extenditur ad forenſes. *l. 1. C. de emancip. liber.* ¶ Conſuetudine caſus dubius ſi fuerit interpretatus, ita debet judicari, *Bart. in l. 9. ff. de legib.* ¶ Conſuetudo poteſt auferre de jure alterius ex cauſa. *Bart. in l. 1. ff. de iis, qui ſunt ſui, vel alien. jur.* ¶ Conſuetudo, quæ reſpicit rem, ſicut ligat majores, ita & minores. *l. ſi ſine 33. § Lucius. ff. de adminiſt. tut. vel cura.* ¶ Quando conſuetudo eſt contraria in Civitate, reditur ad jus commune, *Bart. in l. 2. ff. ſolut. matrimon. n. 22.* ¶ Veritati, & rationi conſuetudo fruſtra opponitur: *cap. veritate, & cap. fruſtr. 8. diſtinct.* Nam rationem conſuetudo impedire non poteſt. *cap. conſuetud. ibid.* ¶ Lex generalis tollit conſuetudines ſpeciales. *Bart. in l. 31. C. d. teſtam.* ¶ An conſuetudo juri deroget, *vide cap. 2. ext. de probat. gloſſ. in c. conſuetudo, 1. diſtinct.* ¶ Officia videntur concedi ſecundum conſuetudinem, ſicut contractus ſimpliciter confecti, præſumuntur facti ſecundum conſuetudinem. *Bart. in l. Magiſtratus 15. ff. ad municip. & de incol. l. 17. §. placuit. ff. de aq. pluv. arcen.* ¶ Quam vim, & quos effectus habeat conſuetudo, *vide n. 70. & ſeqq. ibid.* ¶ Conſuetudo facit inſtrumentum authenticum, quod alias non eſſet, & ut credatur privatæ ſcripturæ. *cap. 9. ex de fid. Inſtrument. Rebuff. dict. tract. de conſuet. in proœm. num. 76.* Et dat juriſdictionem etiam privatæ. *ibid. n. 79.* ¶ Conſuetudo excuſat in foro contentioſo; ſed non à pœna gehennali. *ibid. n. 89.* ¶ Conſuetudo laicum non ligat Clericos. *Rebuff. in conſtit. Reg. tom. 3 tract. de conſuet. in præfat. n. 56.* Sed an tollat leges, & quando, *vide ibid. n. 59.* ¶ Conſuetudo ſubſequens juri Civili ſcripto præjudicat: ſed juri Canonico ita demum, ſi ſit rationabilis, & legitime præſcripta. *Bart. in ſuo tract. de differ. int. jus Civil. & Canon. n. 179. vide gloſſ. in l. 3. ff. de ſepul. viol.* ¶ Fortius eſt jus procedens ex conſuetudine, quam ex pactis privatorum, *idem Cabal. Milleloq. 194.* ¶ Conſuetudo tantum habet de effectu, quantum de uſu. *ibid. Milleloq. 468.* ¶ Conſuetudo particularis loci in illo loco derogat conſuetudini generali. *idem Milleloq. 569.* ¶ An conſuetudo venandi contra prohibitionem factam excuſet à pœna. *Fachin. 11. cap. 1. negat. Auth. Mavig. Cod. de fur.* ¶ Conſuetudo ſimpliciter diſponens ſuper contractibus, non ligat ſubditos contrahentes extra territorium. *Crav. conſil. 30. n. fin.*

¶ Con-

Digitized by Google

¶ Conſuetudinibus duabus probatis, ſtandum eſt, quæ eſt conformis juri communi. *Afflict. decif. 280. num. fin. Marān. in ſuo Spec. de ordin. judic. part. 3. num. 130. tit. judicium unde orig. produc.* Nam conſuetudo à jure communi interpretat. *Cabal. Milleloq. 558.* ¶ Conſuetudo non operatur extra territorium, ideo diſponens ſuper bonis, reſtringitur ad bona exiſtentia in territorio, & ſic bona regulantur ſecundum conſuetudines locorum, ubi ſunt ſita. *Crav. conſ. 30.* ¶ Licet per conſuetudinem poſſint excludi parentes à ſucceſſione filiorum, non tamen poſſunt excludi à legitima. *Mynſing. obſerv. 43. cent. 6.* ¶ Circa ea, quæ ſunt juris poſitivi, conſuetedo vincit legem, dummodo ſit rationabilis, & præſcripta, & ut dicatur rationabilis, non oportet, ut habeat rationem pro ſe urgentem, ſed ſufficit ratio perſuadens, dummodo non habeat contra ſe rationem omnino urgentem. *Ægid Bellam. concluſ. 339.* ¶ Conſuetudo non arctat illos, qui nunquam uſi ſunt conſuetudine. *Genu. decif. 100. n. 22.* ¶ Conſuetudo ligat ſi expreſſe in contractum res deducta eſſet. *Afflict. dec. 91. num. 10.* ¶ Id, quod noſtrum eſt abſque facto noſtro à nobis auferri non poteſt, niſi in contrarium ſit conſuetudo. *l. venditor. 4. §. ſi conſtat. ff. commun. præd.*

Cap. X. Quibus modis valeat, ſervanda.

Conſuetudo valet, etſi non fuerit obtenta in contradictorio judicio, & ligat minores, & furioſos, *vide & de materia per Joſeph. Lud. decif. 6. Peruſ. Mynſing. obſerv. 41. n. 15. Cent. 3. Crav. conſil. 55. Abb. conſ. 73. lib. 2. Bacr. decif. 63. n. 12.* Contrarium tamen tenet Gom. Leo. *decif. 77. & dec. 91. in decif. diverſ.* ¶ Conſuetudo circa ſucceſſiones valet. *DD. de Rot. decif. 1. 318. de conſuetud. in nov.* Et etiam in ſucceſſione inter virum, & uxorem, *vide eoſdem DD. eod. tit. in antiq.* ¶ Quando conſuetudo de unione prolis primi, & ſecundi matrimonii, valeat, *vide eundem Gail. in obſerv. 125. lib. 2.* ¶ Ubi valet pactum, valet conſuetudo, *Guid. Pap. ſing. 425.* ¶ Conſuetudo, quod filia ſit dote contenta, valet, *Andr. de Iſer. ſing. 2.* ¶ Si diverſæ ſunt conſuetudines, illæ ſervandæ ſunt illius loci, in quo litigatur. *Rebuff. in ſuis comment. tom. 3. tract. de conſuet. art. 2 gloſſ. 23.* ¶ Valet conſuetudo, cui lex non adverſatur. *l. 9. ff. ad leg. Rhod. de jact.* ¶ Conſuetudo contra jus commune valet, ut quis teneatur pro altero, & *ſcribuntur multa exempla per Andr. Gail. obſer. 36.* ¶ Antiquæ conſuetudines ſervari, & attendi debent, maxime in commoditatibus montium, aquarum, & molendinorum. *Boer. decif. 125.* Hinc dicit lex, ne quid contra longam conſuetudinem fiat. *gloſſ. in verbo, ſicut. cap. 2. de pac. Conſtant. in uſib. feud.* ¶ Quæ conſuetudines ſint validæ, & quæ non, *vide Sol. in proœm. gloſſ. fin. in conſtit. antiq. Sabaudia.* ¶ Conſuetudo decem ann. probata per teſtes. an valeat in ſententiis latis intra dictum tempus. *vide Creſcent. decif. 1. alias 307. de conſtit.*

Servanda ſit.

In aquæductu, antiqua conſuetudo ſervanda eſt. *l. ſi manifeſt. 7. C. de ſervit. & aqu.* Conſuetudo contra honeſtatem, non valet. *Abb. conſ. 21. part. 1.* ¶ De conſuetudine irrationabili, & contra jus Naturale, vel inducente peccatum, & quod non valeat, *vide per Chavet. conſil. 116.* ¶ Conſuetudo ſuper uſuris non valet. *Afflict. decif. 91. n. 8.* ¶ Quæ conſuetudo irrationabilis jure cenſeatur, *vide Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 82.*

Cap. XI. Quibus modis tolli poſſit, vel renunciari.

Conſuetudini renunciari poteſt, & derogari per pactum, niſi ipſa conſuetudo eſſet prohibitiva. *Bald. in l. 71. ff. de contrah. empt. & vendit.* ¶ Legitima per conſuetudinem poteſt minui; non autem omnino tolli, idem *Mynſing. cent. 6. obſerv. 44.* ¶ Conſuetudo per ſimplicem non uſum, nullo tempore tollitur. *Gaſp. Cabal. Milleloq. 35.* ¶ Conſuetudo nulla, quæ à Superiore toleratur, per Judicem inferiorem tolli non poteſt: idem in conſuetudine injuſta, quæ de facto obſervatur, & excuſat à pœna. *Cravet. d. conſ. 157. vide conſil. impreſſum inter decif. Pedemon. fol. 110. n. 39.*

Cap. XII. Miſcellanea.

Judex, parte abſente, & non citata, poteſt ſe de conſuetudine informare, & ſi reperiat ita ſe habere (etiam per ſolam famam) ſufficit. *Rot. Genu. decif. 138. n. 4.* Quia conſuetudo in loco dicitur jus commune. *ibid.* ¶ Uſus attenditur in promiſſionibus, & renunciationibus, quæ conſueverunt apponi in inſtrumentis. *Bart. in l. ſi pignore 22. §. ſi creditor. ff. de pign. act.* ¶ Adverſus conſuetudinem, competit reſtitutio illa ignoranti. *Alex. Raud. tract. de Analog. cap. 33. num. 171.* ¶ Tolerantia ſuperioris inducit diſpoſitionem, & excuſat. *Caſſa. in conſuetud. Burg. titul. des Droicts. Rub. 4. § 7. gloſſ 5. n. 55.* ¶ Communis uſus loquendi debet probari, quando quis in eo ſe fundat. *Bart. in l. 15. §. illud, ff. de trit. vin. & ol. legat.* ¶ De communi uſu loquendi, utendi, & intelligendi, *vide per Bart. in l. Labeo 7. ff. de ſuppel. legat.* Et quantum tempus requiratur, & qualiter teſtes debeant deponere, *vide ibid.* ¶ Præſcriptione acquiri poſſunt, quæcunque pacto, vel privilegio poſſunt. *Ozaſ. decif. 29. n. 7.* ¶ Clauſula apponi conſueta, ſi non exprimatur, videtur expreſſa. *Afflict. decif. 265. n. 83.* ¶ Doctoribus (etiam mortuis) atteſtantibus de conſuetudine, & aliis, quæ ſunt facti, non eſt credendum. *Ozaſ. decif. 141. num. 16. Joan. Mobed. decif. 209. Mynſing. obſerv. 68. cent. 6.* Licet ex hoc inducatur præſumptio, quæ transfert onus probandi in adverſarium. *Pet. Benint. decif. 95. Rot. Genn. decif. 4. n. 16. & decif. 103. num. 9. Crav. conſil. 325.* Contrarium tamen quod imò Doctori atteſtanti eſſe talem conſuetudinem, credatur, ſcribunt idem *Mynſing. obſerv. 99. cent. 5. Et Dec. conſil. 559.*

TITULUS QUINQUAGESIMUS SEPTIMUS.

De ſtylo, ſolito, & conſueto.

Generalia.

De ſtylo Curiarum vide plene per Joſeph. Lud. *decif. Luc. 36. & Peru. 96.* Qui ſtylus Curiæ pro lege cuſtodiendus eſt, & Judex maxime illum ſervare debet *Gaſp. Cabal. Milleloq. 828.* ¶ Pro ſtylo, & conſuetudine præſumendum in dubio. *Ozaſ. decif. 66. n. 8.*

Cap. I. Stylus, ſolitum, conſuetudo, & obſervantia.

Quid, qualis ſit, quibusq; modis intelligatur.

Quid ſit ſtylus, *Rebuff. in conſtit. Reg. Tom. 3. tract. de conſuetud. art. 3. gloſſ. 13. ibid. n. 9.* Quomodo differat à conſuetudine, *num. 12.* Quam interpretationem recipiat. *num. 20.* Quam vim, ſive effectum habeat, *ibid. num. 18.* ¶ Stylus eſt legitimus interpres ſtatutorum, ſeu decretorum. *Guid. Pap. q. 30.*

Qualis ſit.

Conſuetudo, uſus, mores, ſtylus, & præſcriptio, quomodo differant, & ſtylus inducitur ab uno, & reſpicit ordinem loquendi, præſcribendi, vel procedeodi, *Bart. in l. de quibus, 2. lect. num. 10. ff. de legib.* ¶ Stylus ſuper audienda ſententia ſine citatione, attenditur. *Afflict. d. dec. 283. n. 6.* ¶ Stylus pro lege ſervandus, *Rebuff. in conſtit. Reg. Tom. 3. tract. de conſuet. art. 3. col. 13.*

Quibusque modis intelligatur.

Quot modis ſumatur ſtylus, & author ex ſtylo cognoſcitur. *Rebuff. in conſtit. Reg. Tom. 3. tract. de conſuet. art 3. gl. 13.* ¶ Stylus ubi in cauſis ordinariis non apparet contrarius ab illo, qui in ſummariis eſt receptus, extenditur de ſummariis ad cauſas ordinarias. *Jacob. Put. decif. 130. lib. 3. num. 4.*

Cap. II. Solitum quid ſit.

Solitum dicitur, quod per duas vices ſit. *Afflict. decif. 305. n. 11. Borg. Caval. decif. 28. de contract. part. 2. n. 64.*

vide Creſcent. deciſ. 1. alias 10. tit. de prabend. & Bart. in in l. Mela. 14. §. ſed ſi, ff. de aliment. & cibar. leg.

Quibusque modis intelligatur.

Solitum, & conſuetum fieri, an referatur ad proximos annos præcedentes, vel ad longiorem conſuetudinem, *vide Capic. deciſ. 163. num. fin.*

Cap. III. In quibus requiratur, vel non inducatur.

Obſervantia, & ſtylus non inducitur à Populo, qui non poteſt abſolute condere ſtatuta. *Borg. deciſ. 13. de judic.* ¶ Non requiritur in ſtylo curſus temporis, prout in conſuetudine, quod intellige, quando ſtylus non eſt contrarius, *Caball. Milleloq. 827.* ¶ Stylus, ut valeat non requiritur, quod ſit obtentus in contradictorio judicio. *Cravv. conſ. 1. part. 2. n. 22.*

Cap. IV. Quibus modis probari poſſit: allegari.

Stylus reſpiciens litis deciſionem, plene probari debet, & contra ſtylum derogatorium juri communi, Judices judicare non poſſunt. *Ozaſ. deciſ. 22.* Nam ſtylus judiciorum obſervari debet, & ſententia contra ſtylum lata, eſt nulla. *Ozaſ. ibid. num. 7. Guid. Pap. q. 292.* ¶ Stylus poteſt probari, & allegari ad declarandum jus; non autem ad corrigendum, quia Magiſtratus non poſſunt jus ex ſtylo corrigere, ſed ſolummodo declarare. *Boer. deciſ. 8. n. 18. ubi ſcribitur exemplum.*

Allegari.

Stylus judiciarius cauſarum debet allegari, & Judex tunc debet interrogare Practicos de ipſo ſtylo, & ſecundum reſponſiones ipſorum judicare; ſed ſi non fuerit allegatus, neque probatus, illius ratio haberi non debet. *Boer. deciſ. 8.* ¶ Quando dubitatur de ſtylo alicujus Curiæ, poteſt Judex ſe informare (nemine citato) ab antiquis illius Curiæ, niſi ſtylus allegaretur ad litis deciſionem, quia tunc plene probari debet. *Caball. milleloq. 829. vide Hier. Mago. deciſ. Luc. 87. n. 19. & 20. Rot. Genu. deciſ. 206.* ¶ Longævus uſus, ſeu ſtylus cauſarum, poteſt allegari pro jure, ſive tendat ad litem ordinandam, ſive ad decidendam. *Afflict. deciſ. 253. Guid. Pap. quaſt. 198. & Rot. Genu. deciſ. 206.* ¶ Stylus Curiæ Romanæ poteſt in aliis cauſis allegari, in quibus non extat hujuſmodi ſtylus, ſi fuerit à Pontifice per modum declarationis, ſeu conſtitutionis, confirmatus. *Ozaſ. d. deciſ. 22. n. 16. vide Capell. Thol. q. 115.*

Cap. V. Quibus modis toleretur, attendatur.

Mos in judiciis toleratur, dummodo ſubſtantia judicii ſervetur. *DD. de Rot. deciſ. 4. de appellat. in novis. alias 20.* ¶ An ſtylus loci contractus, vel judicii, in cujus territorio bona ſunt ſita, debeat attendi, *vide Guid. Pap. q. 262.* ¶ Stylus, & practica Palatii ſervanda eſt, & ab ea minime recedendum, & tollit virtutem legis generalis; non autem ſpecialis. *Marcus de Mantua. ſing. 291.* ¶ Commiſſarius alicujus Curiæ debet ſequi ſtylum illius Curiæ, à qua electus eſt, non illius, in quo audit teſtes. *Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de inquiſit. art. 8. Tom. 3. fol. 844.* ¶ Stylus Judicis delegantis, attendendus eſt, *Franc. Marc. q. 666. part. 2.* ¶ Solitum, & conſuetum attendi debent. *Cabal. Milleloq. 545.* Idem in ſtylo. *Hippol. ſing. 118.* ¶ Antiqua obſervantia attendi debet. *Tom. Minad. deciſ. 11. & Capel. Thol. q. 115.*

Cap. VI. Qui ſint effectus.

Quando agitur de ſtylo, & conſuetudine fori, conſuetudo notoria non indiget probatione. *Dec. conſ. 433. n. 20.* ¶ Literæ obtentæ contra ſtylum Curiæ, præſumuntur ſubreptitiæ, vel falſæ, & ut erroneæ non valent: ideo illis non eſt credendum, & ſi omittitur ſtylus, redduntur ſuſpectæ, *de quibus omnibus vide per eundem Rebuff. in conſtit. Reg. tom. 3. de conſuet. art. 2. gloſſ. 13. num. 32.* ¶ Quod ſolitum eſt fieri, non ſolum malam fidem, dolum, vel delictum excludit, ſed etiam omnem culpam. *Cabal. milleloq. 476. vide Hippol. ſing. 642.* ¶ Omiſſio ſtyli reddit actum nullum. *Caball. milleloq. 492.* ¶ Conventus ratione bonorum, an teneatur dare ſtylo judicii, in cujus territorio bona ſunt ſita, licet ipſe ſit alienæ juriſdictionis; *vide Cravet. conſil. 1. part. 2. n. 10.* ¶ Hypotheca omnium bonorum ſolita poni, cenſetur appoſita, ſi fuerit omiſſa. *Boer. deciſ. 182. num. 54.* Idem in clauſula conſtituti. *Pet. Benint. deciſ. 32.* Nam ea, quæ ſunt ex uſu quotidiano, habentur pro expreſſis. *Boer. deciſ. 217. num. 6.* Et conſueta intelliguntur expreſſa, licet de illis nihil ſit dictum. *Rot. Genu. deciſ. 16. num. 14.* ¶ Stylus poteſt tollere ſolemnitatem citationis, ita quod dictum teſtis examinati parte non citata, valeat. *Ozaſ. deciſ. 22. num. 15.* ¶ In juribus concernentibus ſingulos, ut tales, & non ut univerſos, factum unius alteri non nocet: ideo non inducit conſuetudinem. *Ægid. Bellam. concluſ. 626.* ¶ Diſpoſitio hominis, ſeu legis intelligenda eſt, prout conſuetum eſt fieri. *Put. deciſ. 355. lib. 3.*

Cap. VII. Quibus modis valeat.

Stylus contra jus commune valet, quando eſt præſcriptus. *Crav. conſil. 1. part. 2. num. 19.* Et ſervari debet. ¶ Ordo procedendi Curiarum ſecularium ſervari debet inter Clericos. *Cabal. milleloq. 614.* ¶ Conſuetudo delinquendi inducitur per tres vices, vel per duas, imo conſuetus delinquere dicitur quis ex unico actu. *Gram. deciſion. 16.*

Cap. VIII. Miſcellanea.

Notarius ſimpliciter rogatus, intelligitur rogatus cum clauſulis conſuetis: ideo ſi eas non apponat, habentur pro appoſitis, *ſcribuntur multa exempla per Capic. dec. 159. num. 39. & ſeqq. vide Gram. deciſ. 62. num. 20. Rot. Genu. deciſ. 16. num. 14.*

TITULUS QUINQUAGESIMUS OCTAVUS.

De ſtatutis in genere.

Generalia.

DE contrario ſenſu in ſtatuto, & de caſu omiſſo *vide per eundem Dec. conſil. 507. & 508. volum. 2.* ¶ De Materia ſtatutorum *vide per Bart. in l. 1. C. de ſumma Trinit. & in l. omnes Popul. ff. de Juſtitia & jure.* ¶ De libro ſtatutorum, & quam fidem faciat, an ſtatutum ſcripturam requirat, de publicatione ipſius, de validitate ante ipſam publicationem, de ſtatuto extravaganti, quod non eſt inſertum libro ſtatutorum, *& de multis aliis ſpectantibus ad materiam ſtatutorum vide per D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudia, gloſſ. 4. in proœm.*

Cap. I. Statutum quale ſit.

Statutum, quo cavetur illos de domo teneri pro conſorte, dicitur eſſe contra jus Divinum, & humanum, *Ozaſ. deciſ. 88. intellige, ut ibid. num. 26.* ¶ Actio ſtatutaria, an ſit annalis, vel perpetua, & de validitate ſtatutorum, tam à Dominis, officialibus, quam à Populis factorum, *vide D. Sol. in dictis ſuis comm. in proœmio, gloſſ. 3. in conſtitut. antiq.* ¶ Statutum quando dicatur favorabile, *vide Venſ. dec. 15. part. 2. & dec. 215. part. 3.* Et tunc illud ſervandum eſt in utroque foro. *Venſ. d. deciſ. 15. part. 2.* ¶ Actio deſcendens ex ſtatuto eſt ſtricti juris, ergo ſtatuta eſſe ſtricti juris, valet conſequentia. *Bart. in l. conſtitutionib. 24. ff. ad municipal. & de incol.* ¶ Statutum, per quod pervenitur ad jus commune, dicitur favorabile, & admittit extenſionem, etiam in correctoriis. *Mohed. deciſ. 159.*

Cap. II. Quibus modis intelligatur.

Dictio, &, repetit præcedentia: ideo ſi in uno ſtatuto ponitur pœna, & poſtea ſequitur aliud ſtatutum ſic, & ſtatuimus etiam, &c. nulla pœna adjecta, pœna in primo ſtatuto appoſita, in ſequenti cenſetur repetita. *idem Guid. quaſt. 527.* ¶ Statutum diſponens aliquid in uno ex correlativis, cenſetur etiam diſpoſitum in alio. *Idem Ludov.*

d. deciſ. 25. num. 32. vide Cabal. milleloq. 610. ¶ Indefinita in ſtatutis æquipollet univerſali. Venuſ. deciſ. 205. part. 3. Bart. in l. qui adium 21. ff. de ſervit. urb. præd. & q. 5. n. 12. ¶ Statutorum contrarietas eſt evitanda, quando aliqua diſtinctione illa juvari poſſunt; ſed de conciliatione ſtatutorum contrariorum vide per Borg. Caval. deciſ. 6. de judic. ¶ Statutum requirens fieri fidem, intelligitur per plenam probationem. Natt. conſ. 20. tom. 1. ¶ Condictio ex ſtatuto competit his, in quorum favorem fuit compoſitum, licet verba ad eos non ſint directa. Natt. conſ. 174. tom. 2. ¶ An ſtatutum, ſeu beneficium ſtatuti Mediolani, aut alterius loci, videatur competere alibi natis, vel habentibus domicilium in alio loco. vide Dec. conſ. 284. num. 7. & ſeqq. ¶ Quando ſtatutum habet Rubricam generalem, & poſtea ſequitur ſtatutum ſpeciale, quid juris, Doct. in rub. ſi cert. pet. ¶ Statutum, quod viget in civitate, intelligitur vigere in villis, & caſtris, Bart. in l. 1. §. cum urbem. ff. de offic. Præfect. urb. num 8. Jaſ. de action. in §. rurſus, num. 42. ¶ Verba in ſtatuto, intelliguntur per communem uſum loquendi improprie, & largè. Bart. in Rubr. ff. de nov. oper. nunc. num. 6. ¶ Statutum faciens mentionem de gradibus, intelligitur ſecundum jus civile, & non canonicum. Bart. in l. 2. Cod. de ſucceſſ. edict. vide eundem, conſil. 13. volum. 2. ¶ Actum aliquem faciens, præſumitur ſe ſubjicere ſtatuto, de illo actu loquenti. Boer. conſil. 10. num. pen. ¶ In ſtatuto, ſi de filio mentio fiat, de naturali, & legitimo intelligitur. Dec. conſil. 471. num. 6. ¶ Statuti verba diligenter ſunt obſervanda, & his tenaciter eſt inhærendum. Ozaſ. deciſ. 59. n. 4. Licet duris. Jaſon. in filio patre, de legat. 1. Bart. in l. 1. §. & parvi. ff. quod vi, aut clam. num. 5. in fin. ¶ In ſtatutis verba proprie ſunt intelligenda. Gramm. deciſ. 92. num. 3. Jaſ. in l. cum filiofam. ff. de legat. 1. num. 97. l. 3. §. hæc verba. ff. de neg. geſt. Cravet. conſ. 271. ¶ Ad ſtatuti rationem cognoſcendam inſpiciendum eſt, quod veriſimiliter ſtatuentes diſpoſuiſſent, ſi de eo, de quo dubitatur, fuiſſent interrogati. Ozaſ. deciſ. 59. num. 9. ¶ Statuta intelliguntur ſecundum communem uſum loquendi. Bart. in conſ. 141. vol. 1. ¶ Lex omnes populi. ff. de juſt. & jur. quæ dat licentiam ſubditis ſtatuendi, debet intelligi, dummodo quid non ſtatuant contra jus & præeminentiam Superioris. Roland. conſil. 29. vol. 1. num. 7. ¶ Additio ſi ſtatuto fiat, in ea idem juris eſt, quod in ſtatuto quoad pœnam, & reliqua. Ant. Corſet. in ſuis ſingul. litera A ſingul. addit. ¶ Poteſtas generalis ſtatuendi debet intelligi, quod jus alteri quæſitum non auferatur. Bart. conſil. 172. volum. 1. ¶ Statuentium mens ſemper eſt conſideranda, & quanam ratione ad ita ſtatuendum, moti fuerint. ibid. Ozaſ. deciſ. 59. num. 7. Et ipſa mens magis inſpicitur. Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 39. num. 15 & 13. ¶ Statuta odioſa juri contraria ſtricte, & propriè, ut jacent, ſunt intelligenda, & interpretanda. Ozaſ. deciſ. 4. num. 9. & deciſ. 21. & 22. Rot. Gen. deciſ. 20. Andr. Gail. obſerv. 33. lib. 2. Pet. Roy. deciſ. 2. Litua. num. 62. in deciſ. diverſ. & Bart. in l. 4. C. de jur. fiſc. lib. 10. ¶ Statutum per quod jus tertii læditur, ſtrictè, præciſe, & proprie eſt intelligendum, ac reſtringendum, ut quanto minus fieri poſſit, lædat jus commune. Ozaſ. deciſ. 21. num. 12. deciſ. 57. num. 3. & deciſ. 59. Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 52. num. 27. ¶ Statutum, ſive decretum loquens de debitis intelligitur de neceſſariis. Ozaſ. deciſ. 167. num. 23. ¶ Si ſtatutum non diſtinguit, neque nos diſtinguere debemus, & ſi nullum caſum excipit, neque Judex excipere debet. Jaſon. in l. non dubium. C. de legibus. ¶ Statutum debet ita intelligi, ut aliquid operetur ultra jus commune. Jaſon. in l. hujuſmodi 56. §. ſi ita, de legat. 1. num. 9. Natt. conſil. 154. num. 4. Cravet. conſ. 209. num. 13. & conſil. 259. ¶ Statutum ſuper certo favore fundatum, remoto favore remanet ſub diſpoſitione juris communis. Marc. de Mant. ſing. 678. ¶ Scientia requiſita à ſtatuto, debet eſſe vera, & non ficta, cum ſtatutum non intelligatur in caſu ficto, ſed vero, Joſeph. Ludov. dec. Luc. 52. num. 25. 32. & 33. ¶ Forma data a ſtatuto, ſemper intelligitur eſſe præciſa, adeo, ut ea non ſervata, nullitas actus inducatur. Ozaſ. d. deciſ. 165. num. 16. Dec. conſil 532. Ipſo jure, Rot. Genn. deciſ. 3. num. 19. Roland. conſ. 71. vol. 3. n. 15. ¶ Tamen forma à ſtatuto requiſita, introducta, ſatis dicitur obſervata, quando naturaliter, & effectualiter exequutum requiſitum à ſtatuto, licet ſuperficialiter non appareat ſervatum. ead. Rot. deciſ. 210. ¶ Statuti una pars per aliam intelligitur, & declaratur. Ozaſ. dec. 67. num. 13.

Extendatur.

An ſtatutum forenſes excludens ad dotem extendatur, D. P. Theſſ. deciſ. 123. ¶ Statuti verba neceſſario trahuntur ad illum caſum, cui verba ipſa conveniunt, Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 12. n. 10.

Quibus modis ad alia extendatur.

An ſtatutum loquens in perſona extendatur in forenſem, reſpectu bonorum ſiterum in territorio ſtatuentium. Rol. in conſil. 24. tom. 3. ¶ Statutum de perſonis, vel rebus diſponens, extra territorium ſtatuentium non extenditur, Andr. Gail. obſerv. 124. lib. 2. Statutum enim obligat tantum ſubditos. ibid. num. 5. vide tamen Cravet. conſil. 271. Statutum noviter conditum, non extenditur ad lites præteritas, vel pendentes indeciſas, etiam ſi hoc expreſſe in ſtatuto dictum ſit. Bart. conſ. 87. vol. 1.

Limitatur.

Statutum generale limitatur per aliud ſpeciale. Ozaſ. deciſ. 6. num. 11. & deciſ. 167. num. 15. vide Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 12. n. 10. Ant. Corſ. in ſuis ſingularibus, litera S. ſingul. ſtatutum: Tamen aliquando utrunque ſervatur. ibidem, Menoch. de arbitr. lib. 1. quæſt. 97. ¶ Statutum generale, vel indefinitum reſtringitur, & limitatur ſecundum jus commune. Bart. in ſuis quæſt. q. 2. n. 9. Abb. conſil. 1. part. 1. num. 6. & conſil. 19. & 30. vide l. 2. C. de noxal. actio. ¶ Statutum de una perſona ad aliam non debet extendi, Ozaſ. deciſ. 22. Rot. Gen. deciſ. 20. n. 10. Bart. in l. 7. ff. de legib. Nec de ſimili ad ſimile, minus de ſimplici ad mixtum, eadem Rot. d. deciſ. 20. num. 10. vide Ozaſ. deciſ. 167. Bart. in l. 16. C. de ſacroſanct. eccleſ. ſi vero 65. §. de viro. ff. ſolut. matrim. & Jaſ. de action. in §. omnium, n. 29. Neque de caſu ad caſum non comprehenſum. idem Ozaſ. deciſ. 67. Joſeph. Lud. deciſ. 39. Luc. Sed quod ſtatutum extendatur ad alium caſum, quando eſt eadem ratio, ſcribunt Jaſ. de action. in §. omnium, num. 40. & in §. ſequens, n. 7. Caſſan. in conſuet. Burg. tit. Des ſucceſſions. Rub. 7. §. 12. concluſ. & approbat. gloſſ. 11. num. 8. Verum reg. declaratur, & limitatur per concl. 32. ibid. per Caſſan. d. §. 12. ¶ Statutum non extenditur ad caſum fictum. Afflict. deciſ. 25. num. 10. l. 3. §. hæc verba. ff. de neg. geſt. ¶ Statutum extenditur, ut evitetur abſurdum. Cabal. milleloq. 608. Idem, quando alias redderetur eluſorium. ibid. milleloq. 609.

Declaratur.

Statuti intentio declaratur, & demonſtratur per verba Rubricæ. Ozaſ. deciſ. 20. num. 4. ¶ Ex præfatione ſtatuti, mens ſtatuentium colligitur, & finalis cauſa declaratur, & ſequens diſpoſitio reſtringitur, Ozaſ. deciſ. 59 n. 5. & Gram. deciſ. 65. num. 48. ¶ Statuentes ſtatuto edito nihil addere poſſunt: ſed bene declarare, Boer. deciſ. 172. num. 24. ¶ Quomodo, & quando unum ſtatutum declaret aliud, & deroget alteri. Mago. deciſ. 105. la. 2. Rot. Flor.

Interpretatur.

Statutum non recipit interpretationem activam, ut trahatur ad caſus in eo non comprehenſos, tamen recipit interpretationem paſſivam, ut jus commune, & ejus regulæ extendantur ad alia ſtatuta. Bart. in conſ. 159. volum. 1. ¶ Statuta quamvis ſint ſtricti juris, tamen recipiunt interpre-

terpretationem extenſivam, quando alias non poſſint ſortiri effectum. *arg. §. item is, qui adium, inſtit. de uſu, & habit.* ¶ Statutum interpretatur ſecundum propriam interpretationem; non ſecundum mentem. *Bart. in ſuis quæſtion. q. 2. num. 5.* Ubi verba ſtatuti ſunt clara, ceſſat illius interpretatio. *Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 25. & 48.* ¶ Statuta, & conſtitutiones recipiunt interpretationem paſſivam à jure communi. *Ozaſ. deciſ. 142.* ¶ Statuta generalia ita interpretanda ſunt, ne comprehendant caſum abſurdum, vel ne indebite quis damnum patiatur. *Ozaſ. deciſ. 59. num. 8. vide eundem deciſ. 142. num. 6. Bart. in ſuis quæſt. q. 2. & in l. 5. C. in quibus cauſ. in integr. reſtit. non ſit neceſſ. num. 16. & l. 2. C. de noxal. action.* ¶ Interpretatio ſtatuti dubii ſumitur ex obſervantia poſtea ſubſequuta, nec tunc requiritur, quod obſervantia ſit præſcripta. *Cravet. conſ. 1. num. 11. part. 2.* ¶ Statuta ſtricte interpretanda: ideo diſputatur, an debitorum appellatione, veniant fidejuſſores, *vide Marc. q. 340.*

Trahatur.

Statutum quandoque trahitur ad præterita, veluti, quando poſt ſtatutum labitur tempus ab eo præfixum. *Rot. Aven. deciſ. 86. in deciſ. diverſ. Tom. 3.* ¶ Statutum magis trahitur ad aliud jus municipale, quam ad jus commune, *in addit. ad Bart. in l. 2. Cod. de noxal. action.* ¶ Statutum indefinite loquens, an referatur ad id, quod ſpecialiter eſt prohibitum, *vide Bart. conſ. 35. vol. 2.*

Cap. III. In quibus habeat locum.

Statutum loquens in numero plurali, habet etiam locum in ſingulari. *Corſet. ſing. ſtatutum 17. & Bart. in conſil. 10. vol. 1.* ¶ Statutum Civitatis, quando vendicet ſibi locum in caſtris illi ſubjectis. *Bart. l. 2. C. quæſt. cong. conſuet. ibid. num. 41.* ¶ Statutum loquens in faciente, an locum habeat in conſulente, *vide Ozaſc. deciſion. 67. numer. 3.* ¶ Statutum loquens in matre, locum habet etiam in avia, ſive odioſum, ſive favorabile ſit, *Dec. conſ. 656. vide tamen conſil. 679. ibid.* ¶ Statutum, ut locum habeat, omnia ejus verba verificari debent. *Gaſp. Caball. milleloq. 90.* ¶ In ſtatuto, pluralitas verificari poteſt in uno. *Cabal. milleloq. 504.* ¶ Statutum aliquid diſponens in filiisfamil. an locum habeat in filiis emancipatis, qui non dicuntur filiifam. *vide Dec. conſ. 13. Bald. in l. fin. C. de emancip. liber. & Paul de Caſtr. in authent. ſucceſſion. C. de ſuis, & legit. hæred.* ¶ An ſtante ſtatuto, quod de percuſſionibus ſanguinolentis non poſſit fieri pax, ſi quis aliquem impulerit ad terram, & ex impulſu colliſo capite ad lapidem ſanguis exierit, ſtatutum locum habeat. *Facb. lib. 11. cap. 57. negat.*

Vel non.

Statutum loquens de fratre, non habet locum in patruo: quia non excludit ſtatutum, niſi perſonas expreſſas. *Dec. conſ. 684. & 688.*

Cap. IV. Quæ requirantur.

An in novo ſtatuto derogatorio ſit neceſſaria clauſula, Non abſtante, *vide gloſſ. in verbo, non obſtantibus, tit. quom. in læſæ Majeſt. crim. proced. in uſib. feud.* ¶ Ad cognoſcendum, an requiſita a ſtatuto in aliquo actu dicantur eſſe de forma, & actus vitietur, ſi omnia non fuerint ſervata, *vide Auguſt. Bero. quæſt. 24.* ¶ Statutum, ut vere conditum dicatur, quæ requirantur, & quando pro publicato habeatur, & de pluribus circa materiam condenti ſtatuta, *vide Perilluſtr. D. P. Teſſan. deciſ. 240.* ¶ In ſtatutis condendis requiritur confirmatio Superioris. *Franc. Marc. q. 165.* Ex certa ſcientia. *Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. Des ſucceſſions, Rub. 7. §. 12. concluſio, & approbatio. gloſſ. 6. & Hippol. ſing. 37.* ¶ Qualitas in ſtatuto, ſeu decreto requiſita, probanda eſt ut verificetur illius diſpoſitio. *Ozaſ. deciſ. 88. num. 6. Gram. deciſ. 65. Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 17. n. 32. & ſeqq. & deciſ. 52. & 57. Rot. Gen. dec. 83. & 210. Hier. Mag. deciſ. 27. Nat. conſ. 254. Crav. conſ. 1. pro genero, num. 3. Dec. conſil. 18. lib. 1. & conſil. 524. lib. 2.* ¶ Non ſufficit allegare ſtatuta alterius loci, niſi etiam producantur. *Ozaſ. deciſ. 141. num. 13. Bart. in l. 2. C. ſi contra jus, vel utilit. Publ. num. 13.* Alias Judex tenetur ad obſervantiam ſtatuti, licet illud non ſit in cauſa per aliquam ex partibus productum. *Jaſ. Lanfr. Balb. deciſ. 389. vide Borg. deciſ. 64. de judic. & Cravet. conſil. 137. num. 5.* ¶ An ſtatutum debeat edi cum die, & Conſule, & an requirat ſcripturam, *vide Alex. in Rub. ff. de novi oper. nunciat.* ¶ Statutum cum producitur, debet totum produci. *Bart. in l. 23. ff. de legib. vide eundem Bart. in Rub. ff. de nov. oper. nunciat.*

Cap. V. Quando appellari poſſit à ſtatuto.

A ſtatuto contra certam perſonam facto appellari poteſt, etiam ſi fiat verbis generalibus, dummodo probabiliter appareat fuiſſe factum in odium certæ perſonæ. *Cabal. milleloq. 195.* ¶ Statutum in proceſſu temporis ſi contineat iniquitatem propter variationem rerum, ab eo reclamari poteſt ad Superiorem: & ſic ſtatutum, quod à principio eſt licitum, ſi ex varietate temporis efficiatur iniquum, reſcindi poteſt. *Dec. conſ. 335. vol. 2.*

Quando allegari.

Statutum correctum allegatur ad deciſionem cauſarum, quæ agitantur ſuper facto præterito. *Bart. in l. 7. C. de legib.*

Cap. VI. Quando fieri poſſit.

Statutum an à laicis fieri poſſit, per quod denegatur Clericis illud, quod illis per longiſſimum tempus acquiſitum fuit, *vide eundem Roma. ſing. 439.*

Cap. VII. Quibus modis confirmari poſſit.

Si Superior jurat ſervare ſtatuta Civitatis, per tale juramentum ſimilia ſtatuta dicuntur ab eo confirmata. *Hippol. ſing. 71.* ¶ Superior ſi confirmat ſtatutum, non poteſt amplius inferior de illo ſe intromittere. *Hippol. ſing. 567.*

Qui uti poſſint.

An Clerici poſſint uti ſtatutis favorabilibus laicorum, non approbatis per Papam, *vide Matth. Matheſ. ſing. 110. Hippol. ſing. 453. & Dec. conſil. 276.* ¶ An, & in quibus caſibus forenſes uti poſſint ſtatutis Civitatis, in qua agunt, *vide Rot. Gen. deciſ. 100.*

Renunciari.

Statuto renunciari poteſt expreſſe: nam in tacitis ſemper conſuetudo, & ſtatutum videntur ineſſe. *l. circa 19. C. de locat. & conduct.*

Cap. VIII. Qui ſtatuere poteſt.

Civitas non poteſt ſtatuere ſuper eo, quod Imperator prohibet, vel leges ipſius Imperatoris prohibent. *Bart. conſil. 105. vol. 2.* ¶ Inferior à Principe non poteſt ſtatuere contra à jure communi diſpoſita. *Natt. conſ. 227. Tom. 1. num. 3.* ¶ Univerſitas alicujus oppidi, poteſt ſtatuere aliquid contra jus publicum in præjudicium ipſius oppidi. *Abb. conſil. 104. part. 2.* ¶ An univerſitas poſſit aliquid ſtatuere quod cedat in præjudicium hominum particularium ipſius loci, *vide Ozaſ. deciſ. 17. Borg. Caval. deciſ. 12. de judic. & Nat. conſil. 366.* ¶ Univerſitas ipſa pertinentibus ad adminiſtrationem rei ſuæ libere ſtatuere poteſt. *Ozaſ. deciſ. 17. Franc. Marc. q. 802. vide Vincent. de Franc. deciſ. 2. n. 50. Rol. conſ. 99. volum. 2. n. 15. Cravet. conſ. 238. & Natt. conſ. 12.*

Qui condere poteſt.

Magiſtri alicujus artis ſtatuta condere poſſunt, quæ per Superiorem confirmari debent. *Marc. quæſt. 627. part. 2.* ¶ Judices in concernentibus eorum officia, & pro tempore officii ſtatuta condere poſſunt. *Marc. quæſt. 794. part. 2. & Bart. in l. 1. ff. quod quiſque juris.* ¶ Populus Romanus an hodie poſſit facere legem generalem adſcriptam, & expreſſam, *vide Bart. in l. 2. C. quæ ſit longa conſuet.* Feudatarius inveſtitus de mero mixto Imperio, & Rectores perpetui ſtatuta condere poſſunt. *Natt. conſil. 550. & Bart. in l. 1. ff. quod quiſque juris.* ¶ Collegium carens

rens jurisdictione, condens ſtatutum ſuper his, quæ ad ejus adminiſtrationem pertinent, non poteſt imponere pœnam ſtatuto, niſi de conſenſu ſtatuentium procedat: nam tunc poſſunt ſe adinvicem obligare ſub pœna ad obſervantiam. *Capel. Thol. quaſt. 406.* ¶ Quando, & quomodo Populi poſſint ſibi condere ſtatuta, quæ dicuntur jus Civile, *vide l. omnes. Populi. ff. de Juſtit. & jure. §. jus autem Civile, Inſtitut. de jur. Natur. gent. & Civil. & ibid. DD.*

Cap. IX. Qui recedere poteſt à ſtatuto.

Statuentes, vel facientes actum poſtea confirmatum à Sede Apoſtolica, an poſſint ſine Superioris conſenſu recedere ab eo, *vide Creſcent. deciſ. 1. alias 186. tit. de pact.* ¶ Quod Civitas facit ſecundum ſua ſtatuta, non revocatur per Præſulem, aut Præſidem. *l. fin. C. de jure Reipub. lib. 11.*

Quando revocari poſſit.

Superior ex juſta cauſa poteſt revocare ſtatutum, quod tranſivit in quaſi contractum cum ſubdito. *Ant. Corſet. in ſuis ſingularibus, litera Q. ſing. quaſi contractus.*

Qui ſint effectus.

Statutum circa ea, quæ ſunt jurisdictionis voluntariæ, comprehendit forenſes. *Bart. in l. 1. C. de Sum. Trin. n. 25.* Quod intellige circa ſolemnitates actus; non autem circa perſonas. *l. 1. ff. de tut. & curat. dat. ab his, & Bart. in d. l. 1. de Sum. Trinit.* ¶ Statutum, ubi agitur de ſuccedendo, & de bonis ſitis in territorio ſtatuentium, an comprehendat forenſes, *vide Perilluſtr. D. P. Teſſau. deciſ. 109. num. 5.* ¶ Verbum, propinquos, poſitum in ſtatuto, tam maſculos, quam fœminas comprehendit. *Dec. conſ. 658.* ¶ Quando ſumus in materia indifferenti, quæ ita convenit fœminis, ſicut maſculis, tali caſu, ſi maſculinum proferatur à lege, vel à ſtatuto, maſculinum concipit fœmininum. *Dec. d. conſil. 658. num. fin. & 339. volum. 2. vide conſil. 563. ibidem.* ¶ Forenſes Civitatis ſtatuto non ligari, nec etiam ejus beneficio adjuvari, *tradit Hippol. ſing. 253.* ¶ Statutum poteſt tollere præſcriptionem. *Guid. Pap. q. 310.* ¶ Caſus omiſſus à ſtatuto, remanet in diſpoſitione juris communis. *Afflict. deciſ. 21. num. 13.* ¶ Statutum habilitans perſonam, comprehendit etiam forenſes, *vide Put. deciſ. 29. lib. 1.* ¶ Forenſi ſuccurritur ignoranti ſtatutum loci. *Ven. deciſ. 207. part. 3.* ¶ Statutum non comprehendit, nec ligat forenſes, minus caſum mixtum in odioſis. *Borg. deciſ. 13. de contract.* ¶ Statutum, quando aliquid inducit cum certis modificationibus, quicquid ibidem exprimitur, cenſetur pro forma. *Ozaſ. deciſ. 165. num. 11.* ¶ Tempus ſtatuti eſt continuum: ideo currit ignoranti, ſed an concedenda ſit reſtitutio, *vide Cravet. conſil. 271. num. 5.* ¶ Forenſes verbis ſtatuti non ligantur, ſi illud in perſonam dirigatur, ſecus ſi indefinite. *Franc. Marc. q. 155. & Rol. conſil. 24. num. 17. vol. 3.* ¶ Civis novellus præſumitur ignorare ſtatuta: ideo non punitur, ſi contra ea fecerit. *Ozaſ. deciſ. 71. num. 42. vide Ludov. Rom. ſing. 74.* ¶ Statutum loquens per dictionem taxativam, ſimiles exceptiones excludere non videtur. *Marc. quaſt. 208. part. 2.* ¶ Per ſtatutum poteſt diſponi contra diſpoſitionem juris ſuper juramento. *Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. Des droicts, §. 7. gloſſ. 15.* ¶ Lucrum, quod alicui per ſtatutum defertur, per ultimam voluntatem, vel aliam diſpoſitionem, an auferre poſſit, & an valeat tale ſtatutum, *vide Perilluſtr. D. P. Teſſa. deciſ. 34.* ¶ Licet ſtatutum aliquid debeat operari ultra jus commune, hoc tamen non procedit, quando ex hoc aliquis indebite damnum pateretur, quia tunc potius debet fruſtratiorum reddi. *Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 52.* ¶ Statuta in materia quantumvis ſtricta, comprehendunt caſum, ad quem lata verborum ſignificatione, extendi poſſunt. *Ozaſ. deciſ. 67. vide Rot. Gen. deciſ. num. 15. & deciſ. 93. n. 4. Cabal. milleloq. 606.* ¶ Mulier nupta in alieno territorio, retinet privilegia ſtatutorum originis. *Cravet. conſil. 271. n. 3.* ¶ Maſculinum quando fœmininum concipiat in ſtatutis, ita ut filiorum appellatione veniant filiæ, *vide Perilluſt. D. P. Teſſa. deciſ. 269.* Et quid, ſi ſtatutum dicat, quod verba illius ad literam intelligantur, *vide ibidem.* ¶ Statutum quando duo poſſet operari contra jus commune, ſufficit effectum ſortiri in uno. *Ozaſ. deciſ. 59. n. 13. & deciſ. 167. n. 22. & Joſeph. Lud. dec. 39. Luc. n. 17.* ¶ Arg. à pacto ad ſtatutum in jure admittitur. *Ozaſ. deciſ. 20.* Ideo quod fieri poteſt per pactum, fieri etiam poteſt per ſtatutum. *Bart. conſ. 37. vol. 1.* ¶ Statutum faciens mentionem de perſona, non comprehendit civitatem, caſtrum, vel aliam Univerſitatem, quæ eſt perſona ficta. *idem Lud. deciſ. 39. Luc. num. 35.* ¶ Quando ſtatutum utitur dictione univerſali, omnis comprehendit omnes caſus: quia dictio, omnis, nil excludit, & eſt tantæ potentiæ, ut tollat id, quod alioquin erat à jure diſpoſitum. *Natt. conſil. 165.* ¶ Statutum Ferrariæ non ligat filias Sereniſſimorum Ducum. *Menoch. 250. lib. 3.* ¶ Statutum Mantuæ, non ligat familiam Principis ipſius Civitatis, minus alium, qui fuerit decoratus privilegiis ipſius familiæ. *Menoch. conſil. 351. vol. 4.* ¶ Statutum diſponens in materia juris, & excipiens caſus alias à jure expreſſos, non videtur includere alios caſus prorſus ſimiles à jure exceptos. *Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus, litera S. ſing. ſtatutum. 4.* ¶ Statuto non poteſt jus alteri quæſitum tolli; licet totius Populus hoc facere poſſit. *Bart. in l. ambitioſa num. 12. ff. de decret. ab Ordin. fac.* ¶ Ignorantia ſtatuti neminem excuſat. *Fel. conſil. 7. num. 6. vide tamen Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 186. num. 11.* ¶ Statuta inferiorum non poſſunt ligare Superiores ex defectu poteſtatis, quod procedit etiam in Superiore, qui eſſet Civis Civitatis ſtatuentium: intellige in odioſis; ſecus in favorabilibus. *Natt. conſil. 44. Tom. 1. vide Menoch. conſil. 351. lib. 4.* ¶ Statutum nihil aliud diſponit, quam id, quod loquitur. *Paul. Æmil. Vere. deciſ. 213. part. 3.* ¶ Statutum Civitatis, vel oppidi, dicitur habere vim ſententiæ definitivæ. *Crav. conſil. 273. col. 2.* ¶ Statutum non ligat in locis, ubi non obſervatum extitit: & ſuper ſtatuto non recepto, nullum fieri poteſt firmum fundamentum. *D. Sola in conſtitut. antiq. gloſſ. 4. in proœm. num. 35.* ¶ Statuto non poteſt concedi venia ætati, nec ſpurius poteſt per ſtatutum legitimari. *Bart. in l. 8 ff. de legib.* ¶ Statutum, ſive conſtitutio tunc ligat, quando eſt in uſu, & onus probandi fuiſſe, in obſervantia, incumbit fundanti ſe in ſtatuto. *Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 98. vide Ven. deciſ. 203. part. 3. Dec. conſil. 649. num. 8. & 9. Menoch. conſil. 317 n. 14. lib. 4. & D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudiæ, gloſſ. 4. num. 46. in proœm.* ¶ Statutum ad hoc ut ligat, publicari debet, & in uſu recipi: nam ſtatuta ſemper habent tacitam conditionem, modo uſu recipiantur. *idem deciſ. 203. part. 3. Natt. conſ. 254. vide Bart. in Authent. ut facta nova conſtitut. num. 8.* Et executioni demandentur. *D. Sol. in dd. ſuis comment. gloſſ. 4. n. 32. in proœm.* ¶ Statuta inferiorum Judicum à die publicationis ligant: Principis vero non, niſi duobus menſibus effluxis. *Franc. Marc. q. 62.* ¶ Statuto loci ligatur, qui in eo loco forum ſortitur. *Crav. conſil. 1. part. 2. num. 24.* ¶ Statuto nunquam priori derogatum videtur ab alio poſteriori, niſi quatenus expreſſum reperitur. *Dec. conſil. num. 7.* ¶ Statuta ſi duo contraria reperiantur in eodem volumine, ſecundum derogat primo, licet ſint eodem tempore confirmata. *Bartol. in l. ſi vero 19. §. quid, ff. de mil. teſtam.* ¶ Statutum quando forenſes includat, & eis proſit, vel obſit, *vide Natt. conſ. 148. 149. 581. & conſil. 388. Tom. 1. Cravet conſil. 271.* ¶ Statutum, an habeat vim extra territorium ſtatuentium, inter ipſos ſtatuentes, *vide Rot. Gen. deciſ. 93.* ¶ An appellatione filiorum veniant nepotes in ſtatuto, ubi illud filios patruorum vocat contra jus commune, *vide Dec. conſ. 373. vol. 2.* ¶ Statutum generale, non derogat

ſtatuto

ſtatuto ſpecialiter loquenti. *Bart. conſil. 100. num. 5. vol. 1.* ¶ Statutum poſitum in volumine ſtatutorum, eſt majoris efficaciæ, quam ſtatutum extravagans. *Bart. in l. 2. C. de pet. bon. ſublat. l. 10.* ¶ Si eſt factum ſtatutum de caſu deciſo per conſuetudinem, quo jure agendum erit pro illo caſu, an remedio ſtatuti, vel conſuetudinis, *vide Bart. in l. 2. C. quæ ſit long. conſuet. n. 7.*

Cap. X. Quibus modis valeat, vel non.

Debet ſervari ſtatutum loci, ubi res eſt, qvum de aliquo jure ex ea deſcendente, quæſtio infertur. *l. venditor. §. ſi conſtat. ff. comm. prædio. & Bart. in l. 1. C. de ſumma Trinit. num.* 27. Tamen diſpoſitio ſtatuti, an ſit in rem, vel in perſonam, diligenter eſt intuenda: quia ſi in rem, tunc judicandum eſt ſecundum locum, in quo res eſt, ſive à Cive, ſive ab advena poſſideatur; ſi in perſonam, ſecus. *l. reſcripto in fine. ff. de muneribus. & honorib. Arg. legis fin. §. fin. ff. de contrahenda empt.* ¶ Statutum eſt attendendum, quod ſe conformat cum diſpoſitione juris communis. *Veral. decif. 193. part. 2.* ¶ Statutum, ut valeat, ſatis eſt, ut habeat rationem, ſeu occaſionem motivam. *Ozaſ. deciſ. 17. num* 7. Et ſufficit rudis æquitas. *Vincent. de Franch. deciſ. 91. num. 29.* ¶ Statutum contra jus valet, quando tali juri poteſt derogari pacto, vel renunciatione; aut per conſuetudinem. *Ozaſ. deciſ. 100. n 32. & ſeqq.* ¶ Statutum laicorum aliquid honeſtum continens pro bono communi, an valeat contra Clericos, & bona Eccleſiæ, *vide Gmm. deciſ. 100. & Andr. Gail. obſerv. 32. lib. 2.* ¶ Statutum auferens liberam teſtandi facultatem, an valeat. *vide Perilluſtr. D. P. Theſſ. deciſ. 34.* ¶ Statutum uſu receptum non dicitur, licet probetur illud fuiſſe ratificatum à majori parte populi. *idem Veral. deciſ. 192. part. 3.*

Vel non.

Statuta contra libertatem Eccleſiæ, vel Eccleſiaſticarum perſonarum, ipſo jure ſunt nulla, & debent abradi de volumine ſtatutorum. *Authent caſſa. C. de ſacroſanct. Eccleſ.* ¶ Statutum continens id, quod jus commune, non valet. *Bart. in l. unic. C. de Theſa. lib. 10.* ¶ Statutum, quod credatur teſtibus deponentibus de credulitate, non valet. *idem ſingul. 163.* Tamen factum, quod ſtetur probationi imperfectæ ex aliqua legitima cauſa, valet. *Matth. Matheſ. ſing. 51.* ¶ Statutum factum per Regem non recognoſcentem Superiorem, quod unus teſtis ſufficiat ad probandum, non valet, quia eſſet contra jus Divinum, *Roman. ſing. 361.* Tamen communitas non recognoſcens ſuperiorem poteſt ſtatuere, ut teſtimonio Epiſcopi, vel Marchionis ſolius, cauſa decidi poſſit. *Roman. ibidem.*

Quibus modis ceſſat, vel non.

Cauſa finali ſtatuti ceſſante, ceſſat ſtatutum. *Gmm. deciſ. 65. num. 49. Dec. conſil. 334. num. 4.* ¶ Regulariter ſtatutum diſponens extra territorium, & in perſonis non ſubditis, non valet. *arg. l. fin. ff. de juriſd. omn. jud.* ¶ Statutum non valet, per quod materia datur delinquendi. *Crav. conſil. 137. num. 2.*

Quibus modis tolli poſſit, vel non.

Statuta Principis inferiores illis non utendo, non poſſunt tollere, imo non eliduntur ex contrariis actibus, ſine expreſſo conſenſu ipſius Principis. *Veral. deciſ. 204. part. 3.* ¶ Statutum licet non tollatur per ſimplicem non uſum, tamen tollitur per contrarium uſum. *Natt. conſil. 254. num. 6.* Imo quod etiam per non uſum cenſeatur ſublatum, *ſcribit Felin. conſil. 18. num. fin.* ¶ Statutum juratum non tollitur per clauſulam derogatoriam contra ſtatutum ſimpliciter poſitam, quia requiritur, quod dicatur, non obſtante ſtatuto jurato. *DD. de Rot. deciſ. 18. de reſcript. in antiq.* ¶ Statutum, ſeu conſtitutio publicata, per non uſum non tollitur *vide D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudiæ, in proœm. gloſſ. 4. num. 31.* Sed quando tollatur, *vide ibidem, num. 37.* Vetum ſtatutum moribus non receptum, à principio fingitur non obligaſſe, *idem, ibid. num. 32.*

TITULUS QUINQUAGESIMUS NONUS.

De ſtatutis circa contractus, & diſpoſitiones inter vivos.

Generalia.

Statuti materia prohibentis alienationes in forenſes adſcribitur *per Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 85.*

Cap. I. Statutum quale ſit.

Statutum in contractibus ſi eſt magis favorabile quam ſtatutum in ultimis voluntatibus, debet porrigi ad ultimam voluntatem. *l. unic. Cod. de leg. Fuſ. Can. toll.* ¶ Statutum laicorum prohibens alienationem rerum immobilium in Eccleſiam, an dicatur contra libertatem Eccleſiæ, *vide Cabal. milleloq. 166. & Bart. in l. filiusfam. 117. §. div. lo. 2. num. 12. de legat. 1.* ¶ Statutum, quo cavetur illos de domo teneri pro conſorte, dicitur eſſe contra jus Divinum, & humanum, *Ozaſ. deciſ. 88. intellige, ut num. 26.*

Cap. II. Quæ requiruntur.

Statutum requirens præſentiam conſanguineorum, ſi eſt minor conſanguineus, quid juris, *vide Bart. in conſil. 94. vol.* a. ¶ Statutum loquens de dote lucranda, ad hoc ut ſibi locum vendicet, oportet, ut ſit verus caſus in ſtatuto comprehenſus. *Ozaſ. deciſ. 21. n. 11.* ¶ Conſenſus requiſitus à ſtatuto in contractu mulierum non poteſt præſtari per eum, cui directo acquiritur. *Bart. in l. 1. ff. de author. & conſ. tut. n. 6.*

Vel non.

Statutum, quod ſoluto matrimonio ſecundus maritus lucretur dotem mulieris, repulſis filiis primi matrimonii, non requirit, quod mulier expreſſe declaret velle filios privari, ſed ſufficit ſimplex dotis conſtitutio. *Natt. conſ. 109. n. 12. Tom. 1.*

Cap. III. Quibus modis intelligatur.

Statutum, quod habens debitorem ſuſpectum poſſit eum capere, intelligitur, ſi ſuſpicio ſupervenerit poſt debitum contractum. *Bart. in l. 5. C. de ſponſal.* ¶ Quando ſtatutum requirit fidejuſſorem ad aliquid obtinendum, an intelligatur illum requirere ipſo jure, vel ſolum, parte requirente, *vide Auguſt. Bero. q. 79.* ¶ Verbum venditionis tripliciter accipitur, tamen in ſtatutis ſtricte accipitur pro vera venditione. *Cabal. milleloq. 200.* ¶ Statututum ſimpliciter loquens de privilegio, & immunitate aliqua, in dubio intelligitur de perſonali, & non reali, niſi ſit conceſſum loco, rei, dignitati, cauſæ, actioni, aut hujusmodi. *Borg. Caval. dec. 5. de jud.* ¶ Statutum, quod mulieres dotatæ non faciant partem, quomodo intelligatur, *vide Dec. conſil. 346.* ¶ Statutum, quod in contractibus minorum, vel mulierum interveniat conſenſus duorum propinquorum quorum non interſit, an intelligatur de proximioribus ratione ſpei ſuccedendi, *vide Creſcene. deciſ. 2. alias 308. de conſtitut.* Et an comprehendat etiam cognatos, *vide ibid. deciſ. 4. alias 297.* ¶ Statutum requirens certam ſolemnitatem in contractu mulieris, non procedit, quando contrahit cum Eccleſia. *Veral. deciſ. 194. part. 3.* ¶ Statutum parentum præſentiam requirens, de quibus intelligatur, *Marc. d. q. 328.* ¶ Si ſtatutum dicat, mulierem habentem liberos non poſſe relinquere ultra tertiam partem dotis, tale ſtatutum debet intelligi, quod non poſſit dare per ultimam voluntatem; ſecus inter vivos. *Pet. de Raven. ſing. 625.* ¶ Statutum requirens inſinuationem in inſtrumentis donationum, procedit in mercatore forenſi donante in urbe, qui mercator, quamvis ſtatutis ſubjectus non ſit, tenetur nihilo-

minus

minus donationem inſinuare. *Verul. decif. 206. part. 3.* ¶ Statutum, ſive decretum loquens de debitis intelligitur de neceſſariis. *Ozaſ. decif. 167. num. 23.* ¶ Statutum prohibens mulierem contrahere ſine conſenſu propinquorum, qualiter intelligendum ſit, *vide Jaſ. de action. in §. omnium, num. 41. & ſeqq. Bart. in l. 23. §. eo autem. ff. ſolut. matrim. & in l. 3. §. ſi pupillus. ff. quib. ex cauſis in poſſeſſ. eat.* Quod tali ſtatuto ſit ſatisfactum, ſi conſanguinei ſine cauſa recuſent conſentire, *docet Menoch. Arbitr. caſ. 182. num. 12.* Quid ſit obſervandum hoc caſu, vide eundem *Menoch. ibid. caſ. 211. num. 6.* Si non extent conſanguinei, quid juris, *vide caſ. 212.* ¶ Statutum, quod ſalarium non petatur lapſo triennio, quomodo intelligatur. *decif. 24. Jo. Petr. Surdus.* ¶ Statutum annullans contractum factum, ſine inſtrumento, quomodo intelligatur. *decif. 43. Jo. Petr. Surdus.* ¶ Statutum ſub Rubrica, qualiter inveſtitus ad affictum poſſit vendere, quod diſponitur, quod dominus, directus in rei emptione præferatur ſolvendo ſolidos xvij pro qualibet libra, declaratur, *decif. 39. Jo. Petr. Surdus.*

Extendatur vel non.

Statutum municipale diſponens, quod omnia inſtrumenta debeant regiſtrari in archivio Communitatis, an extendatur ad forenſes contrahentes in loco ſtatuti, *vide Abb. conſil. 52. part. 2.*

Vel non.

Statutum loquens de contractu dotis, quamvis generaliter loquatur, non propterea extenditur ad contractum factum extra territorium loci ſtatuti. *Gram. decif. 103. num. 108.* ¶ Statutum laicorum prohibitorium, ad juratos contractus non extenditur. *Franc. Marc. quaſt. 84. part. 2.* ¶ Statutum concedens executionem contractui, non extenditur ad pacta in continenti appoſita: qvum ſtatutum non ſe extendat ad caſum fictum. *Gram. dec. 103. num. 195. & 196.*

Interpretatur.

Statuta ſtricte interpretanda: ideo an debitorum appellatione, veniant fidejuſſores, *vide Franc. Marc. q. 340.*

Attendatur.

In lucro dotis ſtatutum mariti attenditur, ſed quando ſtatutum videatur derogare legi, hac edictali, *vide Dec. conſ. 19. & conſil. 284. & Rol. conſil. 72.* ¶ In ſtatuto locus contractus inſpicitur, *Bart. in Authent. ut omnes obediant. num. 7.* ¶ Non licet forenſibus ignorare ſtatutum conſuetudinis loci de gabellis ſolvendis. *l. fin. §. licet ff. de public. & vectigal.* ¶ Circa lucrum dotis attendendum eſt ſtatutum antiquum exiſtens tempore matrimonii; non autem novum. *Menoch. conſ. 240. lib. 3.*

Procedit.

Statutum creditorem præferens in re propria, an procedat in farina redacta ex frumento vendito *decif. 139. Jo. Petrus Surdus.*

Cap. IV. in quibus habeat locum vel non.

Statutum de præferendo venditore in re vendita habet locum, etiam rei forma mutata, & ſic ſtatutum loquens de materia, habet locum in materiato. *Rot. Aven. decif. 96. in decif. diverſ. Rom. 3.* ¶ Statutum loquens de locatione, habet locum in contractu innominato. *Bart. in conſ. 159. vol. 1.* ¶ Statutum loquens de poſſeſſione, habet etiam locum in quaſi poſſeſſione rerum incorporalium. *Verul. decif. 211. part. 3.* ¶ Statutum de dote lucranda, uxore præmoriente, habet locum, quando matrimonium fuit contractum per verba de præſenti. *Bart. in l. nihil, ff. de action. rer. amor.* ¶ Statutum, quod inſtrumenta poſt aliquot annos fidem non faciant, habeat etiam locum in inſtrumento jurato. *Put. decif. 116. lib. 1.* ¶ Statutum loquens dote data, locum etiam habet in dote confeſſa. *Ozaſ. decif. 20. num. 8.* Idem in dote promiſſa. *Ozaſ. decif. 21. n. 5. & 9.* ¶ Statutum de lucro dotis, an locum habeat in dote promiſſa, & nondum ſoluta, noviter declaratur. *q. 75. Gaſp. Theſ. quaſt. For. lib. 2.* ¶ Statutum de lucranda parte dotis loquens in civibus, habet etiam locum, quando uxor non eſſet Civis, quia hæc qualitas ſolum requiritur in viro. *Put. decif. 139. lib. 2.* Sed an ſtatutum loquens de lucro dotis, comprehendat perſonas, & bona extra territorium ſtatuentium, *Mago. decif. 107. Rot. Flor.* Et de materia lucrandæ dotis, *vide infra lib. 2. tit. de donat. propt. nupt.* ¶ Statutum requirens conſenſum duorum propinquorum in contractibus minorum, vel mulierum, an habeat locum, etiam quando mulier ſimul cum viro rem pro dote ſibi obligatam vendit. *Creſcent. decif. 8. alias 309. de conſtitut.* ¶ Statutum de creditoribus negligentibus petere debitum per annos 18. exceptis dotalibus, habet etiam locum in fructibus debitis ex cauſa non ſolutæ dotis. *Jacob. Put. decif. 93. lib. 1.* ¶ Statutum prohibens venditionem, donationem, & alienationem bonorum immobilium, habet etiam locum in ultima voluntate. *Dec. conſil. 660.* ¶ Statutum de plus petente, an locum habeat in petente totum indebite, *decif. 65. Jo. Petr. Surdus.* ¶ Statutum, quod admittatur articulus in quo commiſſa fuit falſitas, quando habeat locum. *Jo. Petrus Surdus, decif. 263.* ¶ Statutum ſi deferat lucrum marito, etiam extantibus liberis ex primo matrimonio, an habeat locum ſi ex ſecundo adſint liberi. *Gaſp. Theſ. queſt. For. quaſt. 48. lib. 2.* ¶ Statutum de lucro dotis, an habeat locum inter forenſes? & quando bona extra territorium ſtatuentium ſunt poſita, *Gaſp. Theſſau. queſt. For. quaſt. 6. lib. 2.*

Vel non.

Statutum, quod minor non poſſit ſe obligare ſine certa ſolemnitate, locum non habet in filio retinente hæreditatem patris, quo minus teneatur creditoribus hæreditariis. *Dec. conſil. 331.* ¶ Si ſtatuto caveatur, quod qui non petierit debitum ex contractu intra decem annos, cadat à jure ſuo, tale ſtatutum non habet locum in creditore ex mutuo: quia talis contractus mutui non eſt proprie contractus, cum ſolum recipiens obligetur, non autem mutuans. *gloſſ. in §. fin. Inſtitut. de oblig. in addit.* ¶ Statutum loquens de venditione, non habet locum in faciente pactum de vendendo. *Ant. Corſ. in ſuis ſingularibus litera S. ſingulare, ſtatutum, vide tamen Cabal. in lleloq. 201.* ¶ Statutum contra negligentes petere credita intra certum tempus, non vindicat ſibi locum, quando creditor, & debitor ſunt forenſes. *Verul. decif. 207. part. 3.* ¶ Statutum de uxore loquens, non habet locum in ſponſa etiam de præſenti. *Dec. conſ. 540.* ¶ Statutum, quod datiarii habent arbitrium ſuper venditionibus factis, ſi aliquis promiſerit vendere, iſtud non pertinet ad eorum arbitrium: qoia non eſt venditio: ſed promiſſio de vendendo. *Gram. decif. 103. num. 200.* ¶ Statutum, quod loquitur de venditione, non habet locum in datione in ſolutum. *Dec. conſil. 18. Qui tamen contrarium ſcripſit in conſil. 586.* ¶ Si contra inſtrumentum ſtatutum non permittat opponi certas exceptiones, hoc non habet locum quoad tertium, cum quo non eſt confectum inſtrumentum. *Gram. vot. 16.* ¶ Statutum, quod civis non poſſit fidejubere pro extraneo, non habet locum in eo, qui acceſſit, ut fidejuſſor, tamen tanquam correus ſe obligavit: minus quando fidejuſſit pro dote. *Nate. conſil. 52. tom. 1.* ¶ Statutum diſponens in contractu, non habet locum in quaſi contractu; nec contra. *Abb. conſ. 71.* ¶ Statutum annullans contractum, de quo inſtrumentum non appareat, non habet locum, quoad exceptionem, & retentionem. *Jo. Petr. Surd. decif. 177.*

Cap. V. Qui poſſunt facere, vel ſtatuere.

Campſores, & alii negociatores, poſſunt facere ſtatuta, & illa inter eos ſervantur in Curia aliorum. *Bart. in l. 2. C. de conſtit. pec. antiq. lect.* ¶ Populus civitatis poteſt ſtatuere, quod res vendantur certo pretio: ſed non poteſt ſtatuere legem certis perſonis. *Bart. in l. 7. C. de Judæis.*

Digitized by Google

Cap. VI. Quæ opponi poſſint.

Stante ſtatuto, quod contra inſtrumentum opponi non poſſit aliqua exceptio, poterunt nihilominus opponi exceptiones competentes ex aliquo capitulo ſtatutorum. *Ozaſ. deciſ. 1. num. 22. & Hippol. ſingul. 293.* Poterit etiam implorari officium judicis. *Bart. in l. plane. 41. ff. de peti hæred.*

Cap. VII. Quæ exceptiones rejiciantur.

Exceptiones omnes rejectæ à ſtatuto, per illud non intelliguntur rejectæ illæ, quæ incontinenti probari poſſunt. *Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 24. n. 3.* ¶ Statuto nullam exceptionem admittente, non tollitur exceptio ſolutionis. *Rot. Gen. deciſ. 104.* ¶ Statutum admittens aliquas exceptiones tantum, cenſetur alias rejicere. *Cravet. conſil. 1. part. 2. n. 39.* Quod limitatur in ſimilibus exceptionibus ibidem. *Cravet. num. 40.*

Cap. VIII. Quibus modis fieri poteſt.

Poteſt fieri ſtatutum, quod præbenda annonæ tantum valeat, dummodo pretium non ſit vile. *Bart. in l. annualia 18. C. de curſ. pub. lib. 12.*

Cap. IX. Qui ſint effectus.

Stante ſtatuto, quod mulier non poſſit obligari ſine certa ſolemnitate, non poterit etiam liberare aliquem. *Bart. in l. 28. §. pactus ne peter. ff. d. pact. n. 13.* ¶ Statutum cavens habentem unum officium non debere aliud acceptare, ſi aliud acceptet quis; debet carere ipſo officio, illius privari ſalario. *Bart. in l. 14. C. de cohortal.* ¶ Statutum, quo inſtrumentum factum per manum publici Notarii de contractu rogati, faciat plenã fidem, & executioni mandetur, verificatur in inſtrumento exemplato Judicis auctoritate. *Bart. in l. 9. C. de diverſ. offic. & appell. Judic. lib. 12.* ¶ Scriptura privata, quæ habet executionem virtute ſtatuti, ſi producatur in alio loco judicii, meretur executionem, quia reſpicit deciſorium, quo caſu attenditur locus contractus. *Borg. Caval. deciſ. 27. de contract. part. 2.* ¶ Si ſtatutum mandet pro relaxatione ſequeſtri eſſe cavendum ante ſententiam, talis cautio debet præſtari in prima inſtantia, nec ſufficit eam præſtare in cauſa appellationis ante ſententiam. *Mago. deciſion. 98. Rot. Floren.* ¶ Statutum loquens de habitatione comprehendit ſtante pro ſamulo cum alio. *Bartol. conſil. 42. vol. 1.* ¶ Statutum an poſſit inducere præſcriptionem cum mala fide. *Rot. Aven. deciſ. 86. in deciſ. diverſor.* Sed quid de ſtatuto de non exigendis debitis poſt triennium. *ibid. deciſ. 86.* ¶ Statutum, quod minor non poſſit contrahere ſine conſenſu aliquorum, non comprehendit caſu, quo minor facit conditionem ſuam meliorem. *Felin. conſil. 16. num. 11.* ¶ Statuto ſtante, quod mulier non poſſit contrahere, an poterit hæreditatem adire, *vide Bartol. in l. more 8. ff. de acquir. hæred.* ¶ Mulier de dote ſua diſponere non poteſt, ubicunque illius pars ex ſtatuti diſpoſitione, ad alium pervenire debet. *Ozaſc. deciſ. 20.* ¶ Statutum tribuens beneficium agnatis recuperandi rem patrimonialem, non comprehendit agnatos legitimatos. *Dec. conſil. 276.* ¶ Statutum, quod de quolibet debito (de quo apparet per inſtrumentum) ſolvatur gabella, comprehendit debitum chyrographarium. *Bartol. in l. 1. C. de jurament. propt. calum. dand.* Et etiam contractus factos inter aſcendentes. *Bart. in l. 1. C. de imp. lucr. diſp. lib. 10.* Quod limita, *ut ibidem, per eundem Bart.* ¶ Statutum diſponens, quòd omnes ſolvant, aliquo non obſtante, an tollat privilegium, *vide Bart. l. placet. C. de Sacroſanct. Eccleſ. n. 61. 2. lect.* ¶ Contractus geſtus contra formam ſtatuti, de jure communi præſumitur doloſus. *Venl. dec. 200. part. 3.* ¶ Licet forenſis contrahendo incerto loco ligetur ſtatutis, & conſuetudinibus loci, ſi tamen lædatur, poterit petere reſtitutionem in integrũ propter ignorantiam. *Jaſ. Lanf. Balb. deciſ. 376* ¶ Statutum quod mulier non poſſit ſe obligare in præjudicium dotis, operatur, ut non poſſit donare cauſa mortis. *Dec. conſil. 280.*

¶ Prohibitus ad aliquod officium ex forma ſtatuti, non poteſt illud aſſumere alio nomine, *Bart. in l. 1. C. de privileg. Schol. lib. 12.* ¶ Statutum poteſt prohibere contractum emptionis, & venditionis. *Bartol. in l. 2. C. de præd. & omni reb. navicul. lib. 10.* ¶ Statuto ſtante, quod geſta per alios Notarios, quam certos expreſſos, non valeant, an aliter facta ſint valida, vel ſint ipſo jure nulla, aut debeant annullari, *vide Felin. conſil. 7.* ¶ Statutum de juribus non acquirendis, an liget forenſes, *deciſ. 197. Jo. Pet. Surd.* ¶ Stante ſtatuto, quod forenſis non poſſit ullo aliquo titulo acquirere in alieno territorio, an uxor forenſis, & aliunde ducta acquirere poſſit in loco ſui mariti, ubi tale ſtatutum vigeat, *deciſion. 330. Jo. Petrus Surdus.* ¶ Statutum Præſcriptionis non obligat ſtante mala fide. *deciſion. 158. Jo. Petr. Surd.* ¶ Statutum de fructibus paraphernalium, an includat fructus rerum dotalium, *deciſion. 192. Jo. Petr. Surd.* ¶ Statutum, quod frater teneatur pro fratre, non obligat pupillum, *deciſ. 49. Jo. Petr. Sud.* ¶ Statuta circa ſolemnitates Judiciorum loquentia quas perſonas ligent, & an clericus formam juramenti a ſtatuto laicali, ſeu ſecularis Principis decreto præfixam obſervare teneatur, *Gaſp. Theſſaur. quæſt. For. q. 7. lib. 2.* ¶ Statutum, an, & quando comprehendat bona extra territorium ſtatuentium poſita, diverſa ſtatuta ad materiam examinantur, & multa Doctorum documenta ponderantur, *Gaſp. Theſſaur. quæſt. Forenſ. quæſt. 5. lib. 2.* ¶ Statuta, de certa ſolemnitate in contractibus, vel teſtamentis ſervanda, quas perſonas ligare, comprehendere poſſint, & an extra territorium procedant, *Gaſp. Theſſaur. quæſt. Forenſ. quæſt. 8. lib. 2.* ¶ Statutum civitatis Metropolitanæ, quando liget loca circumvicina, & diſtrictualia, pulchrè declaratur, *Gaſp. Theſſaur. quæſt. For. quæſt. 49. lib. 2.* ¶ Fructus non imputantur in portionem delatam ex diſpoſitione ſtatuti. *Menoch. conſ. 83. volum. 1.* ¶ Statuto cavente, poſſeſſorem rei per decennium non poſſe inquietari, ſufficit poſſeſſio, abſque titulo, & bona fide. *Pet. de Raven. ſing. 55.* ¶ Officialium numerus, ſi ſtatuto ad minorem numerum deducatur, non fit præjudicium Officialibus jam electis; ſed ſolum eligendis. *Ant. Corſet. in ſuis ſingularibus, litera S. ſing. ſtatutum 15. & Bartol. in l. 13. C. de proxim. ſacr. ſcrin. lib. 12.* ¶ Statutum de donationibus, & pactis non validis ſine certa forma, & ſolemnitate, non comprehendit obligationem dotis, & donationis propter nuptias ſine ſolemnitate iſtius ſtatuti factam, quando dos reperitur aliquo modo privilegiata. *Jacob. Put. deciſion. 160. lib. 3.* Nam ſtatutum generaliter loquens, non comprehendit cauſam dotis; ſecus ſi loquatur verbis univerſalibus. *Cravet. conſil. 294. Natt. conſil. 52. Tom. 1. vide tamen Dec. conſil. 5. & conſil. 302.* ¶ Quando ſtatutum exigit conſenſum ſuorum conſanguineorum ex parte patris, ubi extant ex parte matris, ſi ille prohibitus contrahere habeat tantum unum ex parte patris, & alium ex parte matris, valebit contractus factus cum conſenſu iſtorum. *Bartol. ſing. ſtatutum 21.* ¶ Statuto cavente quod mulier, & minor ſe obligare ſine Judicis auctoritate non poſſint, non ſat erit Judicem auctoritatem interponere, niſi contineatur in inſtrumento ipſo, cauſæ cognitionem fuiſſe adhibitum, & repertum eſſe contractum in mulieris, vel minoris utilitatem cedere. *Hippol. ſingul. 399.* ¶ Mulier ſi ex forma ſtatuti contrahere nequeat, niſi de duorum proquinquorum conſenſu, eaque bona nonnulla ſua viri propinquis vendat, cum alterius propinqui conſenſu, valebit contractus. *Hippol. ſingul. 447.* ¶ Statuto ſtante, quod mulieres, vel minores non poſſint contrahere ſine conſenſu duorum propinquorum conſanguineorum, affines ex parte uxoris, vel viri, non computantur. *Bartol. in l. unic. C. unde vir, & uxor, vide tamen eundem Bartol. in l. 5. C. de verbo. & rer. ſignif.* ¶ Statutum, quod nullus popularis cedat actionem Nobili, comprehendit

hendit

Rendit ceſſionem factam per popularem forenſi, qui poſtea ceſſit Nobili. *Bartol. in l. 9. C. de haret.* ¶ Statutum, quod quis teneatur ad cuſtodiam: non ligat forenſes, niſi hoc quoque exprimat. *arg. l. non ſolum 12. §. & qui in teſtament. ff. de excuſat. tut.* ¶ Minori competit reſtitutio adverſus ſtatutum, quando illud non loquitur ſpecificè de minore; ſed generaliter de quacunque perſona. *Raud. tract. de Analog. cap. 33. num. 110.* ¶ Quando per ſtatutum prohibetur, quod mater teſtando, vel codicillando, non poſſit præjudicare filiis in ſua ſucceſſione, non ob id prohibetur diſponere inter vivos, & ſic appellatione teſtamenti hoc caſu, non venit contractus. *Crav. conſil. 307. num. 5. vide tamen Menoch. conſil. 344. lib. 4.* ¶ Quando per ſtatutum præmium pollicetur, revelanti delictum, tunc non comprehendit participem criminis revelantem illud. *Jul. Clar. in ſua Practic. crimin. §. fin. quæſt. 27. verſ. in multis.* ¶ Quando ſtatutum tollit actionem poſt annum, non tamen tollit exceptionem, niſi loquatur per verbum, dicere. *Put. deciſ. 174. lib. 2.* ¶ Statutum prohibens donationem, non prohibet remuneratoriam, *idem Put. deciſion. 426. lib. 1.* ¶ Si ſtatuto caveatur, quod nullus forenſis poſſit emere in territorio ſtatuentium, ſi emat forenſis, non ob id perdit pretium. *Franc. Crement. ſing. 96.* Et hoc ſtatutum prohibens alienationes in forenſes, valet. *Bartol. in l. 19. num. 20. C. de Sacroſanct. Eccleſ.* Tamen hoc caſu forenſis poterit pignus accipere. *Bartol. in l. in quorum 24. ff. de pignoribus.* ¶ Statutum faciens mentionem de Cive ſimpliciter, comprehendit etiam habitantem in Civitate, ideò hoc caſu ſtatutum loquens de dote comprehendit etiam dotem mulieris habitantis in loco ſtatuti loquentis ſolum de mulieribus originariis. *Rol. à Val. conſil. 71. volum. 1.* ¶ Legatum factum per uxorem viro, computatur in lucro dotis debito ipſi viro ex forma ſtatuti, uxore præmoriente. *Bartol. in authent. præterea. C. unde vir, & uxor.* ¶ Statutum poteſt tollere vires inſtrumenti jurati, non ſervata forma d. ſtatuti. *Magon. deciſ. 22. Rot. Floren. vide tamen Roland. conſil. 99. volum. 3. & Rot. Avenion. deciſ. 78. in diverſ.* ¶ Contrahentes in aliqua juriſdictione, an ligentur ſtatuto loci, *vide Rot. Genu. deciſion. 184. num. 23. & Cravet. conſil. 30.* ¶ Minor jurando ſe majorem, excluditur à remedio reſtitutionis; non autem nullitatis reſultantis ex forma non ſervatæ ſolemnitatis ſtatuti. *Rot. Avenion. deciſion. 78. in deciſion. diverſ. Tom. 3. vide Bartol. in authent. ſacramenta. C. ſi adverſus vendit.* ¶ Contractus factus per mulierem nuptam, quæ communi opinione credebatur, vidua valet, non obſtante ſtatuto, quo requiritur ad validitatem contractus duorum conſanguineorum præſentia, *Rot. Avenion. deciſ. 139. in deciſ. diverſ.* ¶ Donotio facta (etiam cum juramento) non ſervata forma ſtatuti probatoria, non valet, poteſt tamen aliter probari, quam per inſtrumentum. *Rol. conſ. 43. vol. 3.*

Cap. IX. Quibus modis valeat, vel non.

Statutum, quod inter homines diverſarum Civitatum non contrahatur matrimonium, an valeat, *vide Bart. in l. edicimus 7. C. de muril. lib. 11.* ¶ Statutum excludens præſcriptionem, an valeat, *vide Bart. in l. cum ſatis 22. C. de agric. & cenſit. l. 11.* ¶ Valet ſtatutum, quod quis pro debito poſſit incarcerari, licet hoc fieri non poſſit per pactum. *Bart. in authent. imò, C. de act. & obligat. antiq. lect.* ¶ Statutum, quo cavetur non licere alienare bona extraneo non ſubjecto valet. *Bart. in l. filiusf. 117. §. divi lo. 2. de leg. 1. n. 11.* ¶ Statutum prohibens matrimonium contrahere cum aliqua perſona, an valeat, *vide ibid. q. 82. ſtatut. 3.* ¶ Statutum factum per Univerſitatem cum Regio decreto, quod nemo accedat ad molendum in aliis molendinis, quam ipſius Univerſitatis, an valeat, etiam in præjudicium Eccleſiæ, *vide Vincent. de Franc. deciſ. 380. part. 2. & Natt. conſ. 106. Tom. 1.* ¶ Valet ſtatutum, quod ſocius non poſſit vendere partem ſuam, vel rem communem, irrequiſito ſocio. *Bart. in l. 14. C. de contrah. empt. in addit.* ¶ Valet etiam ſtatutum quod quis impune poſſit ingredientem poſſeſſionem ſuam offendere, *Dec. conſ. 699.* ¶ Statutum, quod uxor pro marito obligetur, valet, & quod mercatorum filii poſſint obligari ad debita patris. *Mynſing. obſ. 29. cent. 1.* ¶ Et per conſequens valet ſtatutum, ut unus pro alio teneatur. *Cabal. Milleſoq. 532. Andr. Gail. obſerv. 36. lib. 1. plene Jaſ. de action. in §. actiones autem, & in addit. ad Bart. in Rub. C. ne uxor pro marito.* ¶ Statutum, quod res maneat tributaria, etiam ſi ad Clericum pervenerit, valet. *And. Gail. obſ. 32. lib. 2. n. 9.* ¶ Statutum excludens debitorem tacentem per decennium valet, ſed an procedat etiam debito jurato, *vide Hier. Mago. deciſ. Luc. 60.* ¶ An valeat contractus celebratus contra prohibitionem ſtatuti, ſi intervenerit juramentum, *vide Gramm. deciſ. 12. n. 12. Jacob. Put. deciſ. 116. part. 1. & deciſ. 512. part. 2. Ant. Corſet. in ſuis ſingularibus, litera S. ſingul. ſtatutum 24.* ¶ Valet ſtatutum, quod volens vendere conſorti, aut vicino vendere teneatur. *Dec. conſ. 83.* ¶ Statutum laicorum an valeat, quod bona mobilia non poſſint alienari in non ſubditos juriſdictioni ſtatuentium, *vide Abb. conſil. 26. part. 1.* ¶ Statutum præſumens dolum, & ſimulationem in certis contractibus, valet, ſed quid juris, ſi ſuper illis contractibus fuerit juratum, *vide eundem ibid. conſ. 71.* Et an ſtatutum poſſit tollere juramentum, *ibid.*

Vel non.

Non valet ſtatutum prohibens alienationes in Clericos, *Bart. in l. 14. C. de contrah. empt.*

Cap. X. Quibus modis ſit ſervandum.

Statutum ſi dicat, quod de quolibet contractu ſolvantur decem pro gabella, ſi gabella ipſa non ſolvatur, an contractus ſit nullus ipſo jure, *vide Bart. in l. univerſa C. de precibus Imper. offer. num. 6.* Quod ſtatutum intelligitur loqui, de contractu valido, *Gramm. deciſ. 74.* ¶ Statutum Taurini, quo cavetur, ut Cives non fidejubeant pro forenſe, an ſit ſervandum, *vide Perilluſtr. D. P. Theſſaur. deciſ. 166.* ¶ Civis originarius Ferrarienſis factus ex privilegio civis Mantuanus, habitans tamen Ferrariæ, & volens teſtari, an teneatur ſervare ſtatutum Mantuanum, diſponens circa formam ordinandi teſtamentum, vel potius ſtatutum Ferrariæ, ubi habitat. *deciſ. 329. Jo. Petrus Surdus.* ¶ Forenſis contrahendo, ſtatuta Civitatis, in qua contrahit, ſervare tenetur. *Rot. Avenio. deciſ. 78. in deciſ. diverſ. Tom. 3.*

Cap. XI. Quibus modis tolli poſſit.

An ſtatutum pacto partium poſſit tolli, *vide Bart. in l. jus Publicum 39. ff. de pact.*

Cap. XII. Miſcellanea.

Juramentum an firmet donationem à ſtatuto prohibitam, *vide eundem Put. deciſ. 377. lib. 1.* ¶ Judicari non debet de juribus, tanquam de bonis immobilibus, ſed tanquam de tertia ſpecie. *idem Dec. conſil. 461. num. 4.* ¶ Ingrediens poſſeſſionem alterius ex decreto Judicis invalido, an incidat in pœnam ſtatuti de turbata poſſeſſione, *Jul. Clar. in ſua pract. crim. §. fin. q. 82. ſtatutum 4.*

TITULUS SEXAGESIMUS.

De ſtatutis excludentibus fœminas à ſucceſſione.

Generalia.

DE ſtatuto Bugellæ, & de ejus interpretatione (diſponente circa ſucceſſiones, & excluſionem filiarum) *vide per eundem Cravet. conſil. 243.* ¶ De validitate ſtatuti excludentis filiam dotatam, & de rationibus, *vide per Caſſan. in conſuetud. Borg. titul. Des ſucceſſions. §. 12.* Taurini extat duplex ſtatutum, unum diſponens, quod filiæ non ſuccedant in domibus, exiſtentibus agnatis, & nullo facto ordinamento per patrem: alterum, quo

fœmina dotata, vel maritata non ſuccedat ab inteſtato exiſtentibus filiis maſculis, *de quorum interpretatione vide per eundem Cravet. conſil. 236. & de primo ſtatuto vide etiam Perilluſtr. D. P. Theſſ. deciſ. 263.*

Cap. I. Statutum. Quale ſit.

Statutum cauſa agnationis conſervandæ, favorabile eſt. *Cabal. milleloq. 106.*

Cap. II. Quibus modis intelligatur.

Statutum, quod extantibus filiis maſculis, filia dotata non ſuccedat, quomodo intelligatur, *vide Bartol. in l. liberorum 220. ff. de verb. & rer. ſignif. & Marc. q. 545.* ¶ Statutum excludens fœminas per maſculos, intelligitur loqui de maſculis, *de quibus vide per Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 276. num. 10. Dec. conſil. 569. & 589.* Quia hoc ſtatutum reſtringitur, *vide Dec. conſil. 334.* ¶ Statutum, quod mulieres dotatæ non faciant partem, quomodo intelligatur, *vide Dec. conſ. 346.* ¶ Statutum excludens fœminam dotatam, intelligitur eam excludere ſolum à bonis dotantis, niſi ulterius ſtatutum procedat. *Put. deciſ. 284. lib. 1. Dec. conſ. 484. 586. & 534. vol. 2. vide Perilluſtr. D. P. Teſſaur. deciſ. 62.* ¶ Quando ſtatutum excludit filiam dotatam, maſculo extante, non verificatur, niſi filia ſit dotata, & maſculus exiſtat. *Dec. conſ. 261.* Nam quando filia, & deſcendentes ex ea excluduntur per ſtatutum, quamdiu maſculi ſuperſunt, mortua prius filia, & poſtea maſculus, deſcendentes ex fœmina poterunt reintegrari, *idem Put. deciſ. 143. lib. 2. Cravet. conſ. 127. n. 11.* ¶ Statutum, quod filia ſit dote contenta pro Falcidia debita in bonis patris, intelligitur pro legitima. *Bart. in l. 1. ff. ad l. Falcid.* ¶ Statutum excludens fœminas, extantibus maſculis, non intelligitur excludere eas à bonis exiſtentibus extra territorium ſtatuentium. *Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 76. Put. deciſ. 351. lib. 1. Andr. Gail. obſerv. 124. n. 16. lib. 2. Dec. conſil. 277. & 415. Rol. conſ. 80. vol. 4. DD. in l. 11, qui pro emptore. ff. de uſucap. & Bart. in l. 1. C. de Summa Trinit. num. 33.* ¶ Statutum fœminarum excluſivum, de quibus perſonis ſit intelligendum? & quibus in caſibus procedat, & an odio forenſium? Reprobatur Bar. diſtinctio, & declaratur de ſtatuto diſponente in rem, vel in perſonam: *Gaſp. Theſſau. quæſt. For. quæſt. 4. lib. 2.*

Extendatur.

In ſtatuto excluſivo fœminarum, non fit extenſio ratione agnationis: ideò loquens de fratre, non extenditur ad aliam perſonam, *Dec. conſ. 461. vol. 2.* ¶ An ſtatutum excludens matrem ab hæreditate filii extendatur ad alia bona ſita in alieno territorio, *Rol. conſ. 80. l. 4.*

Cap. III. Quibus modis procedat.

Statutum excludens filias dotatas, aut nuptas à ſucceſſione parentum, procedit, quando tempore delatæ hæreditatis filia jam erat dotata, aut nupta; alias ſecus. *Nat. conſ. 74. Tom. 1. Rol. conſil. 96. vol. 4. Bart. conſil. 31. vol. 1. vide Perilluſtr. D. P. Theſſau. deciſ. 101.* ¶ Maſculus ſi excludat fœminam vigore ſtatuti cum onere dotandi, tale ſtatutum procedit etiam in conſanguineo tantum, *Tho. minad. deciſ. 36. num. 9. vide Mago. deciſ. 82. Rot. Flor.* Ideò ſtatutum præferens fratrem ſorori, habet locum etiam in fratre non utrinque conjuncto, *idem Mag. dec. 148. Rot. Flor.* Nam fratris appellatione in his ſtatutis, venit conſanguineus tantum, *Mago. deciſ. 148. num. 17.* ¶ Statutum diſponens, quod mater teneatur filiis bona relinquere, an procedat favore nepotis, ita ut non exiſtentibus filiis poſſit, non obſtante exiſtentia neptis, donare bona ſua extraneo, *Gaſp. Theſſa. Quæſt. For. quæſt. 92. lib. 1.* ¶ Statutum excludens dotatam, vel maritatam, an in Moniali procedat, ita, ut ipſa ab agnatis excludatur. *Gaſp. Theſſau. Quæſt. For. quæſt. 3. & 92. lib. 2.*

Cap. IV. In quibus habeat locum, vel non.

Stante ſtatuto, quod filii maſculi excludant fœminas, an vindicet ſibi locum tale ſtatutum in nepotibus filiis fratris, *vide Dec. conſil. 383. num. 3. volum. 2.* ¶ Statuto cavente, quod extantibus filiis maſculis, fœminæ non ſuccedant, ſi nepotes ex filio extant, etiam locus erit ſtatuto, *idem Hippol. ſing. 303 Bart. in l. filiam 56. §. cum ita. ff. ad Trebel. & Rot. Avenion. deciſ. 84. in deciſion. diverſ.* ¶ Statutum, quod nulla mulier dotata poſſit petere ſupplementum legitimæ, ſed ſuo ſit contenta legato, intelligitur etiam habere locum ab inteſtato. *Jacob. Put. deciſion. 38. lib. 3.* ¶ Statutum de maſculis etiam habet locum in uno. *Dec. conſil. 484. volum. 2.* ¶ Statutum urbis excludens ſororem propter fratrem, habet etiam locum, ubi frater, & ſoror ſunt forenſes. *idem Put. deciſ. 29. lib. 2.* ¶ Statutum loquens ab inteſtato, & excludens fœminas temporaliter, an locum habeat in teſtamento valido per patrem facto, in quo filiam in dote inſtituit, *vide eundem Put. deciſ. 197. lib. 2.* ¶ Statutum excludens fœminas propter maſculos, an habeat locum in hæreditate fœminæ. *Jo. Pet. Surd. deciſ. 9.* ¶ Statutum excluſivum fœminarum, an habeat locum in hæreditate clerici. *Jo. Pet. Surd. deciſ. 20.* ¶ Statutum, quo mulier ſecundo nubens privatur hæreditate filii, an habeat locum in vidua, quæ tempore delatæ ſucceſſionis non reperitur matrimonio copulata. *Gaſp. Theſſ. quæſt. For. q. 96. lib. 1.* ¶ Statutum diſponens, quod vidua poſſit, non obſtantibus liberis ex primo matrimonio, de dote diſponere favore ſecundi mariti, an habeat locum in ſimplici conſtitutione dotis, ſi de filiorum excluſione nihil in inſtrumento dotali fuit dictum, *Rayneri, & Signoroli Conſilia examinantur. Gaſp. Theſſ. Quæſt. For. quæſt. 94. lib. 1.* ¶ Statutum excludens fœminas à ſucceſſione propter agnatos, an habeat locum favore clerici, & monaſterii, ut per illos fœmina à ſucceſſione dicatur excluſa. *Gaſp. Theſſaur. quæſt. For. quæſt. 1. lib. 2.* ¶ Statutum excludens filias à ſucceſſione, habet locum, etiam ſi dos non aſcenderet ad legitimam, ſecundum magis communem. *Crav. conſ. 219. & Menoch. conſil. 293. num. 6. lib. 3.* ¶ Quæ concluſio primo limitatur, quando ſtatutum ulterius non procedit, mandando filiam eſſe contentam dote data, vel promiſſa: tunc enim debetur ſupplementum congruæ dotis, usque ad legitimam. *Cravet. d. conſil. 219. num. 4. & conſil. 236. num. 3.* ¶ Secundo limitatur, quando fuiſſet dotata ab alio, quam à patre. *Cravet. d. conſ. 236. n. 4.* ¶ Tertio, non procedit concluſio, ſi filia dotetur, mortuo patre. *Nat. conſil. 266.*

Vel non.

Filia nupta, ſi vi ſtatuti ad ſucceſſionem venire non debeat, tale ſtatutum non poteſt habere locum, niſi poſt conſummatum matrimonium, vel quando uxor eſſet ducta ad domum viri. *Hippol. ſingul. 106.* ¶ Statutum excludens filiam ab hæreditate patris, non habet locum in hæreditate fratris, qui hæreditatem patris adjuverat. *Dec. conſil. 638. num. 6. & Natt. conſil. 687.* ¶ Stante ſtatuto, quod mater ad ſucceſſionem filiorum ab inteſtato decedentium non admittatur, niſi in legitima; tale ſtatutum non habet locum in ſucceſſione filiorum in pupillari ætate decedentium. *Dec. conſil. 466. vide tamen conſil. 563. & 617. ibid.* ¶ Statutum excludens matrem à ſucceſſione filii inteſtati in favorem agnatorum, non vendicat ſibi locum in infante, qui teſtari non poteſt. *Abb. conſil. 75. part. 1. vide DD. in l generaliter. ff. de inoffic. teſtament.* Secus erit in ſtatuto diſponente, ſi ſine liberis ab inteſtato deceſſerit, *vide Venul. deciſion. 212. part. 3. Bart. conſ. 138. & 141. lib. 1.* ¶ Statutum excluſivum fœminarum dotatarum, & ſic propter dotes habitas, an locum habeat in dote data, ſive promiſſa, aut aliter conſtituta, vel deſignata in teſtamento, aut inter vivos, *vide plenè per Joſeph. Ludovic. deciſion. Peruſ. 21. Franc. Mant. de conject. ultim. volunt. lib. 11. tit. 21. Dec. conſil. 589. & 596. Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. Des ſucceſſions, Rub. 7. §. 12. gloſſ. 3.*

Bart.

Digitized by Google

Bartol. in l. 14. §. ſi ſanè, num. 7. C. de ſacroſanct. Eccleſ. & in l. non eſt 66. ff. de rit. nupt.

Cap. V. Qui ſint effectus.

Jus competens, ſeu debitum ex diſpoſitione ſtatuti, ad hæredes tranſmittitur, pro ut eſt jus excludendi fœminas, ſtante maſculo, *Cravet. conſil. 185.* ¶ Filia primi matrimonii, licet excludatur per ſtatutum à ſucceſſione, admittitur tamen ad bona, quæ deferuntur filiis primi matrimonii in pœnam patris, vel matris tranſeuntis ad ſecunda vota. *Dec. conſil. 396. vol. 2.* ¶ Statutum vocans agnatos, non excludit filios ſororis, qui habent jura agnatorum. *Dec. conſ. 13. vide tamen Perilluſtr. D. P. Theſſaur. deciſ. 37. num. 7.* ¶ Si teſtator ſubſtituerit proximiorem de ſua agnatione, & proximior ſit fœmina, & extiterit ſtatutum excludens fœminas propter maſculos, quid juris, *vide Cravet. conſ. 250.* ¶ Dotata, ſeu maritata, quæ à ſtatuto excluditur, an ſuccedat cum non nupta, & indotata fratri dotanti de bonis paternis, & mortuo poſt aditam ab ipſo hæreditatem, *vide Perilluſtr. D. P. Theſſ. deciſion. 63.* ¶ Mulier nupta ſi per ſtatutum ſuccedere prohibeatur in uno termino, ſi ante nuptias ſuccedat, & poſtea nubat, jam agnitam ſucceſſionem retinere non prohibetur. *Franc. Cremen. ſing. 128.* ¶ Soror ut excludatur à ſucceſſione per ſtatutum, an debeat eſſe dotata à patre, vel à fratre, *vide Vincent. de Franc. deciſ. 412. part. 2.* Quando dotata intelligatur, *vide Bartol. in l. qui pupillam. ff. ad leg. Jul. de adul.* Quod filia excluſa à ſtatuto propter maſculum debeat dotari, *docet Cravet. conſ. 189.* ¶ Statutum ſi dictaverit, quod extantibus maſculis, fœmina, ſeu mater non ſuccedat, diſpoſitionem inducit: ideò non ſolum habet virtutem excluſivam matris; ſed etiam virtutem inductivam, ut agnati ſuccedant. *Dec. conſ. 545. & 546.* ¶ Statutum ſi excludat matrem propter agnatos, amita (licet agnata ſit) matrem non excludit. *Dec. conſil. 593. num. 5. vide conſil. 917. ibid.* Et excludens matrem exſtante patruo magno, ſicut loquens in noverca, non habet locum in noverca magna. *Decius conſ. 679.* ¶ Per ſtatutum mater poteſt excludi à legitima filii, quod ſtatutum ſibi locum vendicat etiam inſtitutio extraneo hærede *Menoch. conſil. 206. lib. 3.* ¶ Si ſtatuto caveatur, quod mater non poſſit ſuccedere ab inteſtato filio, vel filiæ, extantibus fratribus, vel ſororibus, aut attinentibus ex linea maſculina defuncti, vel defunctæ, virtute hujuſmodi ſtatuti, avia non excluditur ab amita defunctæ perſonæ, *Menoch. conſil. 234. l. 3.* ¶ Si ex diſpoſitione ſtatuti mater excludatur à ſucceſſione filii pupilli, excepta quarta parte bonorum, etiam ab hac quarta poteſt excludi per ſubſtitutionem pupillarem, & talis quarta intelligitur de bonis pupilli; & non patris, *idem Menoch. conſ. 362. lib. 4.* ¶ Statuto ſtante, quod filia, vel mater non ſuctri, vel filio, extantibus aliis filiis, vel fratribus, ſi illi extant, & judicio teſtatoris ſuccedere non poſſint, an excludatur mater, vel ſoror, *vide Bartol. in l. 1. ff. ſi pater. ff. de conjung. cum emancip. lib.* ¶ Statuto excludente matrem à ſucceſſione filiorum (extantibus agnatis usque ad tertium gradum) extante, avua maternus etiam excluditur. *Bartol. in l. 2. §. videndum ff. ad Senatuſconſult. Tertul.* ¶ Statutum in favorem agnatorum, usque ad quartũ gradum excludit matrem à ſucceſſione totali ſibi jure communi debita. *Abb. conſil. 75. part. 1. num. 5.* ¶ Si ſtatuto caveatur, ut extantibus liberis maſculis, filiæ non ſuccedant, tunc liberi maſculi cenſentur invitati ad hæreditatem paternam ex ipſo ſtatuto. *Guid. Pap. q. 184.* ¶ Statutum in univerſum loquens, ac generaliter, ut majores, ita minores comprehendit. fallit in ſtatuto cavente, quod filia dotata non ſuccedat, nam tunc non comprehendit filiam infantem à patre relictam. *idem Hippol. ſing. 481.* ¶ Si filia reſervet ſibi jus ſuccedendi, & ſtatutum contra diſponat, quid juris, *vide Bartol. in l. ſin. C. de pact. num. 4.* ¶ Filio, cui pater reliquit centum pro dote, ſtante ſtatuto, quod filia dotata non ſuccedat, nec poſſit contra teſtamentum patris aliquid dicere, poterit ſtatim petere legatum; & filia, cui dos eſt conſtituta, dicitur dotata. *Bart. in l. Titio 70. §. Titio genero. ff. de condit. & demon.* ¶ Statuto ſtante, quod filia, exiſtentibus fratribus, non ſuccedat, ſi extat frater incapax, an impediat ipſam filiam, *vide Bart. in l. 1. §. qui habet. ff. de bon. poſſeſſ. cont. tab. Franc. Marc. quaſt. 545. num. 11. & eund. Bart. in l. 2. §. ſed ſi. ff. ad Senatuſconſ. Trebel.* quo loci ſcribit non impedire. Sed quid ſi frater ſit ex Ordine Fratrum Minorum, vel ſit tantum frater ex altero latere, aut ſi excluſua pacto, vel nollet ſuccedere, *vide eundem Bartol. in d. l. 1. §. qui habet, ff. de bon. poſſeſſ. cont. tabul. & Franc. Marc. d. q. 545. num. 11.* ¶ Statutum ſi excludat filiam dotatam ab hæreditate, vivente fratre, illa poteſt dicere teſtamentum nullum, mortuo ipſo fratre. *Bart. conſ. 11. vol. 1.* ¶ Sed ſtante ſtatuto, quod filia dotata quousque maſculi ſuperſint non admittatur, ſi fuit prætere a in teſtamento, mortuo maſculo, non poteſt dicere teſtamentum nullum, nec ſuccedit fratri contra ejus teſtamentum, *Bartol. conſ. 20. vol. 1. vide tamen conſil. 44. ejuſdem Bart.* ¶ Si ſtatutum caveat, ſororem non poſſe ſuccedere fratri, non cenſetur excluſus frater à ſucceſſione ſororis. *Doct. ad Rub. ff. de acq. poſ.* ¶ Si ſtatuto caveatur, patre decedente relictis liberis maſculis, filias non ſuccedere, quid juris, ſi pater deceſſerit, relicto filio ſpurio legitimato, *vide Jaſ. in l. cum acutiſſim. C. de fideicommiſ. num. 4. Jacob. Puteum deciſ. 303. lib. 3. & Mynſing. obſerv. 26. cent. 3. ubi concludit contra legitimatum.* ¶ Si ſtatutum ſororem à fratre dotatam ab illius ſucceſſione excludat, ſi frater de portione ipſius ſororis eam dotaverit, adhuc fratri ſuccedet: quia verbum dotare, effectum juris: non nudi miniſterii facit. *Bald. in l. 1. C. de legit. hared. & ibi Caſtr. & in conſ. 109. Pet. de Ancha. conſil. 79. in 2. dubio. & Rom. conſ. 485.* ¶ Si pater dederit dotem pro filia, quam ſtipulatus fuerit ſibi reddi, ſi relictis ipſa filia, & filio (qui ſolus ab inteſtato ex forma ſtatuti ſuccedebat) pater deceſſerit, filiæ repetitio competit, & illi reſtitutio eſt facienda, *Dec. conſ. 106.* ¶ Media juriſprudentia excludebat fœminas, & hinc ſumitur ratio ſtatutorum excludentium fœminas, extantibus maſculis, quæ ſtatuta ex parte maſculorum ſunt favorabilia, & ex parte fœminarum odioſa. *gloſſ. in verbo plerunque, in §. caterum. Inſtit. de legit. agnat. ſucceſſ. in addit.* ¶ Statutum excludens cognatos, extantibus agnatis, an excludat fœminas agnatas, & an illis hoc caſu præferantur maſculi agnati, etiam in remotiori gradu exiſtentibus. *Perilluſtr. D. P. Theſſaur. deciſ. 37.* ¶ Statutum quod fratres excludant ſorores, non excludit filios fratrũ, qui concurrunt cum patruis. *Dec. d. conſil. 484.* ¶ Filia excluſa per ſtatutum, extante maſculo, non excluditur à nepte, ex filio præmortuo, ſed ambæ æqualiter ſuccedunt, collata dote, *Gram. deciſ. 63. Franc. Marc. q. 544. & 545.* ¶ Statutum, quod extantibus maſculis, fœmina non ſuccedat, licet nigrum de matris tantum ſucceſſiona exprimat, trahi tamen debet etiam ad ſucceſſionem patris, de quo nulla fit mentio. *Petr. Gener. ſing. 7.* ¶ Statutum excludens fœminas propter maſculos, quando non operetur contra ſororem, cujus frater nullis relictis liberis, obiit, *Puteus dec. 3. lib. 3.* ¶ Statutum excluſivum fœminarum propter maſculos in linea deſcendenti, & à ſucceſſione patris, & matris, excludit quoque ſororem à ſucceſſione fratris, per lineam tranſverſalem. *Put. deciſ. 127. lib. 3.* ¶ Dictum ſtatutum intelligitur, ſtantibus maſculis, qui patri ſuccedant, alias fœminæ non excluduntur: fallit, ſi hæreditas jam fuerit delata, licet non adita, quia tunc neptis ex maſculo excluderet amitam, *Vinc. de Franc. dec. 32.* ¶ Statutum excludens filiam dotatam, & nuptam à ſucceſſione patris, illam non habentẽ unde ſe alat, non excludit ab alimentis ſuper bonis

Tepati Compend.

Digitized by Google

bonis paternis. Jaſ. Lanf. Balb. dec. 210. & Crav. conſ. 189. ¶ Deſcendentes ex fœmina, excluduntur ab illo gradu, & jure, à quo fœmina excludebatur. Gaſp. Cabal. milleloq. 102. Caſſan. in conſuet. Burg. tit. Des ſucceſſions. §. 12. gloſſ. 11. Bart. in l. 2. §. videndum. ff. ad Tert. & conſil. 68. vol. 2. Ideò ſtatutum excludens fœminas ab hæreditate patris, & matris, ſtantibus maſculis, comprehendit etiam neptē ex filia. Nat. conſ. 201. Tom. 1. vide eund. conſ. 581. & Abb. conſ. 75. n. 6. part. 1. ¶ Filiæ excluſæ per ſtatutum, quandiu maſculus vixerit, & per teſtamentum patris prohibitæ, ne plus, quam decem illis relicta peterent, moriente maſculo ſine liberis, nihilominus per teſtamentum cenſen tur excluſæ: ideò non ſunt reintegrandæ ad priſtinam hæreditatem; ſecus ſi pater deceſſiſſet ab inteſtato. Put. dec. 122. lib. 2. ¶ Filia excluſa à ſtatuto ſemel, perpetuò excluſa cenſetur. Dec. conſ. 87, 310. & 331. vide Caſſan. in conſuet. Burg. tit. Des ſucceſſions, Rub. 7. §. 12. gl. 12. ¶ Limitatur concluſio primo, quando ſtatutum loquitur per dictionem, donec, Caſſan. ibid. vel quandiu. Abb. conſil. 92. p art. 2. ¶ Secundo quando filius non fuiſſet hæres. Caſſan. d. gl. 12. ¶ Quando filia dotata excluditur à ſtatuto à bonis patris ad hoc, ut ſit locus ſtatuto, debet eſſe dotata de bonis ipſius patris. Franc. Crement. ſingul. 168. Et non ſufficit filiam eſſe dotatam à patre de bonis alterius. Anton. Corſet. in ſuis ſingularib. litera S. ſing. ſtatutum. 20. ¶ Si ſtatuto caveatur, quod filia à patre dotata, ad patris bona regreſſum non habeat, ſi pater dotaverit filiam de bonis matris, quid juris, & quid in fratre, vide Dec. conſil. 589 vol. 2. ¶ Portio filiæ excluſæ per ſtatotum, applicatur filio, cujus contemplatione fuit excluſa, licet filius ratione præteritionis habeat cohæredem aliam ſororem. Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. Des ſucceſſions, Rub. 7. §. 12. gloſſ. 10. num. 33. ¶ Si per ſtatutum maſculus excludat ſororem dotatam, etiam nepos ex maſculo eam excludit, ſed an neptis ex filio excludat amitam, & an frater excludat filiam fratris, vide ibid. Caſſan. ¶ Quando ſtatutum excludit filias dotatas, & quæſtio eſt an filiæ ſint competenter dotatæ, utrum debeant conſiderari bona, quæ extabant tempore dotationis, vel mortis patris, ubi ſint aucta. vide Dec. conſil. 277. Quo loci concludit attendi facultates extantes tempore mortis, vide tamen infra lib. 2. titul. de legitima liberorum. ¶ Legitima poteſt tolli, nedum minui per ſtatutum favore agnationis, & familiæ ſecundum aliquos, vide Gramm. d. deciſion. 101. num. 61. Sed, an legitima poſſit tolli, vel ſaltem minui per ſtatutum, vide infra, lib. 2. tit. de legitim. liberor. ¶ In filia excluſa per ſtatutum, non poteſt conſiderari læſio ad reſciſſionem renunciationis factæ, cum in ea non habeatur ratio ſucceſſionis, aut legitimæ ſed ad congruentiam dotis de paragio. Gramm. d. deciſion. 101. num. 74. ¶ Quando ſtatuto cavetur, quod filia dotata à patre, vel à matre, extantibus fratribus, non poſſit ſuccedere patri, vel matri, illa non excluditur propter exiſtentiam ejus patrui fratris defuncti, quia tale ſtatutum debet intelligi de fratribus ipſius filiæ. Roland. conſil. 55. volum. 1. ¶ Statutum excludens dotatam ab avo, patre, vel patruo, eam excludit ab hæreditate omnium, ſi ab uno ipſorum fuerit dotata. Menoch. conſil. 3. volum. 1. Et ita intelligi debet Roland. conſil. 25. volum. 3. ¶ Statutum excludens ſororem, exiſtente fratre, excludit etiam neptem, ſeu filiam fratris prædefuncti, quæ hoc caſu non ingreditur locum patris, qui ſi viveret, concurreret ad ſucceſſionem cum alio fratre ſuperſtite. Menoch. conſil. 235. lib. 3. ¶ Maſculinum fœmininum non concipit, ſi ſtatutum extat Civitatis, quod fœminæ à maſculis excludantur à ſucceſſione. Menoch. conſ. 309. num. 26. & 36. lib. 3. vide Perilluſtr. D. P. Theſſau. deciſion. 37. Et hoc caſu appellatione deſcendentium, non continentur fœminæ, idem Menoch. ibidem n. 37. ¶ In dubio filia non cenſetur excluſa à ſucceſſione patris per ſtatutum, ſed quando agnatus prætendit virtute ſtatuti excludere ipſam filiam ab ipſa ſucceſſione, an, & quo caſu ſit audiendus, vide Menoch. conſil. 317. lib. 4. ¶ Stante ſtatuto excludente matrem propter agnatos, ſi ſuperſunt ſorores, vel fratres, poteſt mater admitti, ceſſante ſtatuto. Thom. Minad. dec. 38. num. 6. De ſtatuto excludente matrem, vide per Dec. conſil. 332. 333. & 339. ¶ Statutum excludens ab hæreditate matris, non comprehendit hæreditatem aviæ, Mago, deciſ. 147. Rot. Flor. Ratio, quia ſtatutum excluſivum non extenditur ad caſus in ſtatuto non comprehenſos. idem Mago. deciſion. 147. numer. 9. Tamen quod ſtatutum loquens in matre, habeat locum etiam in avia, ſcribit Dec. conſil. 656. ſed vide eundem conſil. 679. ¶ Statutum excludens matrem, non comprehendit ſororem: ſed matre, patruo, & ſorore defuncti extantibus an patruus excludat ſororem (cu us nulla facta eſt mentio in ſtatuto excludente matrem) à filii ſucceſſione, vide Dec. conſil. 71. ¶ Statotum licet excludat à ſucceſſione, non tamen excludit à ſupplemento legitimæ. Gramm. deciſion. 101. numer. 46. Joan. de Arnono, ſing. 35. vide Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 21. Sed quid, ſi ſtatutum contineat expreſsè, quod filia ſit dote contenta, etiam ſi eſſet minor legitima, vide Grammat. dict. deciſ. 101. num. 47. ¶ Quando ſtatutum excludit filiam à ſucceſſione, & mandat eam debere eſſe contentam dote, tunc dos dicitur congrua, etiam ſi ſit minor legitima. Cravet. conſil. 11. num. 15. Tamen, quod tunc adhuc poſſit peti ſupplementum congruæ dotis, ſcribit Grammat. dict. deciſion. 101. num. 42. vide Perilluſtr. Dom. P. Theſſ. deciſion. 192. ¶ Quæ dos dicatur congrua, quando filia dotata excluditur à ſucceſſione, vide Menoch. de Arbitrar. lib. 2. caſ. 149. Caſſan. in conſuetud. Burg. titul. Des ſucceſſions. Rub. 7. §. 12. gloſſ. 10. Dec. conſil. 26. 180. 277. & conſil. 505. Petr. de Raven ſingul. 656. & Menoch. conſil. 251. lib. 3. ¶ Statutum excludens fœminam à ſucceſſione maſculi, an excludat à ſucceſſione fratris clerici, & à quibus bonis excludat? Quæſt. 2. Gaſp. Theſaur. Foren. quæſt. lib. 2. ¶ Statutum Aſtenſe excludens dotatam, an procedat in ea, quæ eſt dotata in teſtamento, & tempore delatæ ſucceſſionis maritata non reperitur, & utrum excludatur ab hæredibus patris ultra fratres, & patruum? Quæſt. 73. Gaſp. Theſaur. quæſt. For. lib. 2. ¶ Statutum excludens à ſucceſſione, an excludat à legitima, vel ejus ſupplemento, & quid in renunciatione? Quæſt. 68. Gaſp. Theſaur. quæſt. Foren. lib. 2. ¶ Statutum Taurini admittens & præferens agnatos in ſucceſſione domorum, an excludat fœminas agnatas, & quid de ſorore, an illa excludatur ab ulterioribus in gradu? Quæſt. 69. Gaſp. Theſaur. quæſt. For. lib. 2. ¶ Statuto diſponente, quod mater non poſſit facere, quin filii ſui illi in totum ſuccedant, an in odium filiorum poſſit mater favore nepotis diſponere. Et quando filiorum appellatione veniant nepotes, Quæſt. 91. Gaſp. Theſaur. quæſt. For. lib. 1. ¶ Statuto diſponente, quod mater non ſuccedat ſtantibus fratribus, vel ſororibus filii defuncti. An ſi filius habens ſororem maritatam, & à ſucceſſione excluſam, faciat teſtamentum, in quo matre præterita hæredes extraneos inſtituat poſſit mater legitimam portionem conſequi. Quæſt. 97. Gaſp. Theſaur. quæſt. For. lib. 1. ¶ Statutum excludens dotatam, ſeu maritatam mulierem, an indotatam, & innuptam includat, ita ut per eandem dotata, vel maritata ſoror, etiam non extantibus fratribus, vel agnatis maſculis, à parentis ſocceſſione excludatur. Quæſt. 42. Gaſp. Theſaur. quæſt. For. lib. 1.

Cap. VI. Quibus modis valeat, vel non.

Statutum excludens fœminas propter maſculos, valet & eſt rationabile tanquam factum cauſa agnationis conſervandæ. Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 21. n. 45. & Dec. conſ. 391. ¶ Valet ſtatutum, per quod extantibus agnatis, mater excluditur. Dec. conſ. 466.

Cap.

Cap. VII. Miſcellanea.

Quid, quando pater fecit teſtamentum excludendo filias dotatas, ſi dos non fuerit congrua, quia non aſcendat ad legitimam, & filia agat ad ſupplementum congruæ dotis, an in computatione, ratio haberi debeat domorum, in caſu præmiſſo, *vide Cravet. d. conſil. 236.* ¶ Filia non dicitur cognata, ſed agnata, reſpectu bonorum patris, *Menoch. d conſil. 317. n. 9.* ¶ Legatum factum filiæ, in dubio dicitur factum cauſa dotis, ut filia comprehendatur à ſtatuto repellente à ſucceſſione filiam dotatam. *Franc. Cremen. ſing. 3. vide l. quod autem 24. ff. de jur. dot. & ibidem Bart.* ¶ Licet regulariter lex multum confidat de patre, tamen ubi de maxima læſione filiorum conſtat, ipſa lex plurimum abhorret, qvum de dolo ipſo apparet. *Mago. deciſ. 18. Rot. Flor.* ideò non ſemper eſt verum, quod dicitur, dos eſt conſtituta à patre, ergo eſt congrua: nam ſæpè poteſt pater decipere filiam. *Menoch. conſil. 247. n. 16. lib. 3.*

TITULUS SEXAGESIMUS PRIMUS.

De ſtatutis circa ultimas voluntates, & ſucceſſiones.

Cap. I. Statutum quibus modis intelligatur.

Statutum de agnatis, de maſculis intelligitur, niſi aliter velit ſtatutum. *Dec. conſil. 563. volum. 2.* ¶ Verbum, ſi ab inteſtato deceſſerit, prolatum à ſtatuto, quomodo intelligatur, *vide eundem Boer. conſil. 34.* ¶ Agnatorum appellatione in ſtatutis, & ultimis voluntatibus, non veniunt fœminæ agnatæ. *Cravet. conſil. 180.* ¶ Si ſtatutum dicat, mulierem habentem liberos non poſſe relinquere ultra tertiam partem dotis, tale ſtatutum debet intelligi, quod non poſſit dare per ultimam voluntatem; ſecus inter vivos, *Petr. de Raven. ſingul. 625.* ¶ Verba ſtatuti loquentis de filiis, in nepotibus non verificantur. *Dec. conſil. 354. volum. 4.* Sed an appellatione filiorum, veniant nepotes in ſtatuto, quando illud vocat filios patruorum contra jus commune, *vide eundem Dec. conſil. 372. volum. 2.* ¶ Si in ſtatuto de filio mentio fiat, de naturali, & legitimo intelligitur. *Dec. conſil. 471. num. 6.* ¶ Verbum, ſuccedat, in ſtatuto poſitum, debet intelligi ex teſtamento, ſi quis, inſtituatur, vel ab inteſtato, ſi teſtamentum non fecerit. *Ozaſ. deciſ. Peds. 20. n. 3.*

Extendatur.

Statutum in contractibus, ſi eſt magis favorabile, quam ſtatutum in ultimis voluntatibus, debet porrigi ad ultimam voluntatem. *argu. l. 1. C. de leg. fuſ. Canin. tollen.* ¶ Statutum de hæreditate ab inteſtato aliter diſponens, quam jus commune, ad bona extra territorium ſita non extenditur. *Mynſing. obſerv. 19. cent. 5. Natt. conſil. 514. n. 11. & conſil. 184. Tom. 1.* Ubi tenet hoc procedere, etiam in mobilib. & mercibus.

Interpretatur.

Statuta recipiunt extenſivam interpretationem paſſivè ex identitate rationis: & ſtatutum ſi induceret novam formam teſtandi, in eo habent locum lex Falcidia, Trebellianica, materia de acquirenda hæreditate, & ſimilia. *Bart. in l. ſi quis 20. C. de furtis, n. 4.*

Attendatur.

De interpretatione ſtatuti ita diſponentis, quod ſi contingat teſtatorem decedere non inſtituendo illum, vel illos, qui tali teſtatori ſucceſſiſſent ab inteſtato, ſi fuerint quatuor, vel infra, ſuccedant dicto teſtatori pro quarta parte omnium bonorum ſuorum, *vide per Menoch. conſil. 196. libr. 2.* Et ſi fuerunt inſtituti virtute dicti ſtatuti, an in portione ipſa poſſint gravari, *vide ibid. d. conſil. 196.*

Cap. II. In quibus habeat locum, vel non.

Dictum ſtatutum loquens de muliere tranſeunte ad ſecunda vota, habet etiam locum in ea, quæ tranſivit ad tertia vota, ad hoc, ut tertius maritus lucretur uſumfructum dotis. *Roland. à. conſil. 71. num. 58.* ¶ Statutum prohibens venditionem, donationem, & alienationem bonorum immobilium, habet locum etiam in ultima voluntate. *Dec. conſil. 660. volum. 2* ¶ Forenſi ſi per ſtatutum prohibeatur aliquid relinqui, ſi illi relictus ſit fundus, ut illum vendat, & pretium habeat, ſtatuto locus non erit. *Ludov. Rom. ſing. 294.*

Cap. III. Quibus modis fieri poſſit.

Statutum an poſſit fieri, quod non capax poſſit inſtitui, & ſpurius ſuccedere, *vide Barcol. in l. teſtam. 3. n. 7. ff. de teſtament.*

Cap. IV. Qui ſint effectus.

Statutum, ubi agitur de ſuccedendo, & de bonis ſitis in territorio ſtatuentium, an comprehendat forenſes, *vide Perellinſtr. D. P. Theſſ. deciſ. 106.* ¶ Si extat ſtatutum, quod mulier maritata decedens ſine liberis, teneatur relinquere medietatem dotis, ſeu aliam partem fratribus ſuis, ex tali ſtatuto cenſentur etiam vocatæ ſorores, non exiſtentibus fratribus, *Hippol. ſing. 39.* ¶ Teſtamentum ex forma ſtatuti inſinuandum, ſi non inſinuetur, an ſit nullum, *vide Bart. in l. univerſ. C. de precib. Imper offer. num. 6.* ¶ Statutum, quod fratres excludant ſorores, non excludit filios fratrum, qui concurrunt cum patruis *Dec. conſ. 484. vol. 2.* ¶ Statutum in caſu authen. ex cauſa, C. de liberis præteritis, comprehenditur à ſtatuto diſponente, quod teſtamenta exequantur, ſicut ſententia, *Bart. in d. authen. ex cauſa. n. 11.* ¶ Legatum factum per uxorem viro, computatur in lucro dotis debito ex forma ſtatuti, uxore præmoriente, *Bart. in auth. præterea C. de unde vir & uxor.* ¶ Stante ſtatuto, quod legatum factum forenſi non valeat, ſi legatarius tempore teſtamenti erat forenſis, & poſtea efficiatur Civis, valebit legatum, *Bart. in l. 5. ff. de reg. Catonia.* ¶ Si filia dotata excludatur à ſtatuto, nepos ex ea etiam cenſetur excluſus, *Bart in conſ. 68. vol. 2. & q. 21. vide ſupra tit. prox.* ¶ Si per ſtatutum mulier tranſiens ad ſecundas nuptias privetur ſucceſſione filiorũ, perpetuo remanet excluſa, licet denuò efficiatur vidua per mortem ſecundi viri, *Menoch. conſ. 278. lib. 3.* ¶ Quando per ſtatutum mulier prohibetur relinquere ex teſtamento, vel ab inteſtato donare cauſa mortis, aut aliquo modò bona ſua, non poterit etiam donare donatione inter vivos, cujus effectus eſſet collatus poſt mortem, *idem conſ. 344. lib. 4.* ¶ Teſtamentum ſecundum ſtatutum loci factum, ubiq; valet, quod ampliatur procedere etiam in forenſi, *And. Gail. obſ. 123. lib. 2.* ¶ Stante ſtatuto, quod moriente aliquo ſine aſcendentibus, & deſcendentibus ab inteſtato, proximiores agnati ſuccedant uſque in tertium gradum computandum ſecundum jus Canonicum, tunc utrinque conjuncti non excludunt conſanguineos tantum. *Hieron. Magon. dec. 82. vide Menoch. conſ. 187. lib 2.* ¶ Statutum vocans agnatos, non excludit filios ſororis, qui habent jura agnatorum, *Dec. conſil. 13.* ¶ Quando per ſtatutum prohibetur, quod mater teſtando, vel codicillando, non poſſit præjudicare filiis in ſua ſucceſſione, non ob id prohibetur diſponere inter vivos. *Cravet. conſil. 307. n. 5.* Et ſic appellatione teſtamenti in ſtatutis, non venit contractus, *ibid. Crav.* ¶ Statutum, quod mulier non poſſit ſe obligare in præjudicium dotis, operatur, ut non poſſit donare cauſa mortis. *Dec. conſ. 210.* ¶ Statutum diſponens maritum debere ſuccedere in dote uxoris cum ipſius liberis primi matrimonii, debet fieri diviſio juxta ſtatutum, nulla detracta legitima per ipſos filios. *Rol. conſil. 61. vol. 3.* ¶ Statutum prohibens legatum inter conjuges, comprehendit etiam donationem cauſa mortis factam inter ipſos conjuges. *Menoch. conſ. 11. vol. 1.* ¶ Stante ſtatuto diſponente, quod cum maritus mortuus fuerit ante uxorem, & deinde uxor, ſuperſtite filia, dos debeatur ipſi filiæ, illi debetur, & eadem ex diſpoſitione ſtatuti,

cen-

cenſetur vocata. *Menoch. conſil. 76. volum. 1.* ¶ Fructus non imputantur in portionem delatam ex diſpoſitione ſtatuti. *idem Menoch. conſil. 88. libr. 1.* ¶ Statutum excludens ab hæreditate matris, non comprehendit hæreditatem aviæ. *idem Magon. deciſ. Flor. 147.* Quia ſtatutum excluſivum, non extenditur ad caſus in ſtatuto non expreſſos. *ibid. num. 9.* Tamen ſtatutum loquens in matre, locum habet etiam in avia, *ſecundum Dec. conſil. 656. vide eund. Dec. conſil. 679.* ¶ Bona quoad ſucceſſionem regulariter judicari debent ſecundum ſtatuta, & conſuetudines loci originis, & non ubi ſunt ſita, vel quis moritur. *Boer. conſ. 9. n. fin.* Tamen contrarium videtur tenere *Crav. conſ. 30. vide Natt. conſ. 138. & 149. Tom. 1.* ¶ Teſtatoris mens in dubio talis eſſe præſumitur, qualis eſt diſpoſitio ſtatuti, vel conſuetudinis Patriæ. *Boer. conſ. 10. n. 9. & ſeqq. Crav. conſil. 250.* ¶ Pariter teſtari in dubio quis præſumitur, ſecundum ſtatuta, vel conſuetudinem. *Boer. d. deciſ. 10. n. 13.*

Cap. V. Quibus modis valeat, vel non.

Statutum prohibens, ne uni ex filiis pluſquam alteri relinquatur, valet: quia ſtatutum licet contra æquitatem eſſe putetur, ſi tamen aliqua ex ratione fundetur, validum erit. *Jac. Put. deciſ. 398. lib. 1.* ¶ Statutum diſponens, quod uxore decedente in ſecundo matrimonio, maritus ſuccedere debeat in uſufructu dotis toto tempore vitæ ſuæ abſque contradictione filiorum primi matrimonii, valet. *Roland. conſil. 72. volum. 1.* ¶ An valeat ſtatutum, quo cavetur mulierem non poſſe teſtari ſine conſenſu propinquorum, *vide Doct. in l. ſtipulatio hoc modo ff. de verbor. obligat.* ¶ Statutum, quod ingrediens Monaſterium non ſuccedat, valet; ſecus ſi dicat, ſi quis ingreſſus fuerit. *Bart. in l. fin. C. de pact. n. 6.* ¶ Statutum, vel conſuetudo, quod teſtamentum fiat coram minore numero ſeptem teſtium, non valet. *Bart. in l. & ab, 31. C. de teſtament.*

Cap. VI. Miſcellanea.

Quando ſucceditur ex forma ſtatuti, computatio graduum, an fiat ſecundum jus Canonicum, vel Civile, *vide Magon. deciſ. 105. la 2. ibid.* ¶ Filia, cui aſſignatur dos in teſtamento, videtur dotata, *Bart. in l. cum plures 13. §. cum tutor. ff. de adminiſt. & peric. tut.*

TITULUS SEXAGESIMUS SECUNDUS.

De ſtatutis circa judicialia.

Cap. I. Statutum. Quale ſit.

Statutum de cauſis compromittendis, dicitur favorabile, cauſa litium finiendarum. *Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 26. ubi plenè de materia hujus articuli*, ſed an, & quando valeat tale ſtatutum, *vide eundem, deciſ. 47. Peruſ. & Bart. in conſtit. de novo C. conſici.*

Cap. II. Quibus modis intelligatur.

Statutum prohibens appellationem & nullitatem, non intelligatur comprehendere appellationem à ſententia notoriè, & evidenter iniqua, & injuſta, aut nulla. *idem Borg. deciſ. 12. de jud.* ¶ Statutum diſponens, quod qualibet probatio ſufficiat, intelligitur tamen de ſolenni, & legitima. *Jaſ. de act. §. in perſonam, num. 27.* ¶ Quando ſtatutum requirit fidejuſſionem ad aliquid obtinendum, an intelligatur illam requirere ipſo jure, vel ſolum parte requirente, *vide Auguſt. Bero. q. 79.* ¶ Statuta diſponentia aliquid non poſſe fieri, ſine judicis authoritate, intelligitur cauſa cognita, & non aliter, *Bart. in l. ſed ſi hac 10. §. prætor. ff. de in jus voc.*

Cap. III. Extendatur, vel non.

Statutum loquens de ſententia, porrigitur ad interlocutoriam. *Doct. in rub. ff. de re judic.* ¶ Statutum noviter conditum, non extenditur ad lites præteritas, vel pendentes indeciſas, licet hoc in ſtatuto expreſſè dictum non fuerit. *Bart. conſil. 87. vol. 1.*

Attendatur.

Statutum loci contractus reſpiciens deciſionem cauſæ, attenditur ubique locorum; alias ſecus. *Borg. deciſ. 21. de jud.*

Habeat locum, vel non.

Statutum, quo cavetur, oppoſita exceptione per reum deberi ſuper ea pronunciari de conſilio Sapientis, vel fieri compromiſſum, non habet locum in cauſa executiva liquida. *Borg. deciſ. 28. de contract. part. 2.*

Cap. IV. Quæ opponi poſſint contra ſtatutum.

Stante ſtatuto, quod nulla poſſit opponi exceptio contra ſententiam, tamen illa poteſt opponi, quod non ſit ſententia. *Ozaſ. dec. 142. num. 4.* ¶ Statutum prohibens poſt certum tempus dicere de nullitate, non includit nullitatem evidentem, & quæ ex actorum lectura apparet. *Ozaſ. deciſ. n. 33.* ¶ Statuto cavente, nullam exceptionem poſſe opponi contra inſtrumentum, illo non obſtante ſtatuto, quæ exceptiones poſſint opponi, *vide ſupr. tit. de ſtatut. circa contractus.* ¶ Statutum diſponens non poſſe opponi contra inſtrumentum aliquam exceptionem; non prohibet officium Judicis, & ad hoc, ut illud includat, debet dicere, quod aliqua non poſſit opponi exceptio, nec defenſio. *Bart. in l. planè 41. ff. de pet. hæred. vide eundem in l. 1. §. & parv. ff. quod vi, aut clam.*

Cap. V. Qui condere poſſunt.

Judices in concernentibus eorum officium, & pro tempore offici, ſtatuta condere poſſunt. *Franc. Marc. q. 794. part. 2.* ¶ Campſores poſſunt facere ſtatuta, & alii negotiatores, & ipſa ſtatuta inter eos ſunt ſervanda in Curia aliorum, *Bart. in l. 2. C. de conſt. pec.*

Quibus modis fieri poſſit.

Statutum poteſt fieri, quod reus ſequatur forum actoris, reſpectu tamen ſubditorum ſtatuentium. *Bart. in l. 2. C. de juriſd. omn. Judic.*

Qui uti poſſint.

An, & in quibus forenſes uti poſſint ſtatutis Civitatis, in qua agunt, *vide Rot. Gen. deciſ. 100.*

Cap. VI. Qui ſint effectus.

Statuto diſponente, quod Datiarii habeant arbitrium ſuper venditionibus factis, ſi aliquis promiſerit vendere, iſtud non pertinet ad eorum arbitrium. *Gram. deciſ. 103. num. 200.* ¶ Statutum puniens excipientem, & non probantem, vel declinantem juriſdictionem Judicis, non comprehendit producentem, vel declinantem per Procuratorem. *Bart. in l. 3. §. ſi Procurator. ff. quod quiſque juris.* ¶ Statutum quod quis non debeat audiri contra ſententiam, niſi ſolutis libris decem, & refectis expenſis, non comprehendit ſententiam latam contra formam ipſius ſtatuti, *Borg. Caval. deciſ. 11. de judic.* ¶ Statutum reſpiciens ordinatoria judicii, non autem deciſoria, comprehendit perſonas Eccleſiaſticas. *idem Joſeph. deciſ. 39. Luc.* ¶ Prohibitus ad aliquod officium ex forma ſtatuti non poteſt illud aſſumere ſub alio nomine. *Bart. in l. 1. C. de privileg. Scho. libr. 1.* ¶ Statutum diſponens habentem unum officium, non debere aliud acceptare, ſi acceptaverit, debet carere ipſo officio, & ſalario primi officii. *Bart. in l. 14. D. de cohortalib. lib. 12.* ¶ Statutum licet tollat juriſdictionem, quæ habetur à lege, non tamē tollit illam, quam quis habet ex conſuetudine. *Bart. in l. 8. C. de diverſ. offic. & appellat. Jud. lib. 12.* ¶ Appellatione remota per ſtatutum favore unius partis, cenſetur pariter illa remota in odium dictæ partis, ut non poſſit uti ipſa appellatione, ſi contra eam feratur ſententia. *Hieron. Magon. deciſ. Luc. 58.* ¶ Pars non poteſt dici gravata ab Interlocutoria Judicis, per quam dictum fuit ſtatutum eſſe exequendum, nec ab ipſa poteſt appellare, quia ſi prætendebat ſe gravari ex illo ordinamento, ſeu

ſtatuto,

ſtatuto, ab eo debuerat appellare, vel quetelam proponere, aut doli exceptionem opponere. *Cravet. conſil. 273.* ¶ Statutum conditum à Civitate non habente primam, & ſecundam appellationem, non poteſt prohibere ipſam appellationem. *Roland. conſil. 29. vol. 1.* ¶ Licet arbitrium judicis datum ſit, tamen ſi juraverit ſervare ſtatuta, ab illis non poteſt recedere. *Dec. in rub. C. qui admitti. vide tamen Guid. Pap. q. 206. & Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 15. num. 57.* ¶ In reſpicientibus formam, aut ſolemnitatem actus, inſpicitur locus, ubi actus fit, non locus ſtatuti originis, aut domicilii. *Cravet. conſil. 271.* ¶ Si ſtatutum mandet pro relaxatione ſequeſtri eſſe cavendum ante ſententiam, talis cautio debet præſtari in prima inſtantia, nec ſufficit eam præſtare in cauſa appellationis ante ſententiam. *Magon. deciſ. 98. Rota. Floren.* ¶ Forenſis conventus in aliquo loco ex eo ſolum, quod ibidem poſſidebat bona, an ligetur ſtatuto ipſius loci. *vide Cravet. conſ. 1. num. 10. part. 2.*

Cap. VII. Quibus modis valeat, vel non.

Statutum probationem ad certum modum reſtringens valet, tamen ſi per ſtatutum caveatur, quod probatio non poſſit fieri, niſt per inſtrumenta, admittitur nihilominus probatio per quinque teſtes. *Mynſing. obſerv. 5. cent. 1, & Ant. Trig. ſing. 84.* ¶ Statutum quod non liceat appellare, non valet. *Hartm. c. 35. tit. de appellatio.*

TITULUS SEXAGESIMUS TERTIUS.

De ſtatutis pœnalibus.

Generalia.

De ſtatuto prohibente alienationem aliquarum rerum. *Julius Clar. §. fin. in pract. crimin. quaſt. 82. ſtatutum 5.* Et quid, ſi ſtatutum prohibeat arma deferri, vel haberi, *ibid. d. q. 82. ſtatutum 6.* ¶ De ſtatuto, quod bannitus poſſit impune offendi, *vide quaſt. 82. ſtatutum 2.*

Cap. I. Quibus modis intelligatur.

Statutum, quod de maleficio ultra ſex menſes cognoſci non poſſit, intelligitur, quando maleficium eſt manifeſtum; ſecus ſi occultum: quia tempus inſtantiæ præfixum, non currit ignoranti, *Natt. conſil. 225. Tom. 1.* ¶ Statuta, ſeu decreta pœnalia contra regulas juris communis, ita debent intelligi, ut quanto minus fieri poteſt, corrigant jus ipſum, & ſatis eſt, quod in aliquo operentur, *Ozaſ. deciſ. 88. num. 10.* ¶ Statutum puniens Officialem non inquirentem, & non punientem maleficium factum ſuo tempore, intelligitur ſi Officialis ſciverit, *Bart. in l. unica. C. de ſtratorib. lib. 12.* ¶ Ubi conceditur poteſtas ſtatuendi, cenſetur etiam conceſſa poteſtas apponendi pœnam. *Felin. conſil. 16. n. 4.* ¶ Quod dicitur in ſtatutis eſſe faciendam propriam, & ſtrictam interpretationem quomodo intelligatur, *vide eundem Caſſand. ibid. tit. Des mains mortes, Rub. 9. §. 17. gloſſ. 1. n. 9.* ¶ Statutum ſi dicat, quod pro qualibet vice blaſphemans, puniatur aliqua pœna, debet intelligi, ſi ex intervallo blaſphemaverit. *Petr. de Raven. ſing. 59.* ¶ Additio ſi ſtatuto fiat, idem in ea juris eſt, quod in ſtatuto, quoad pœnam, & ad alia, *Ant. Corſet. in ſuis ſingularib. litera A. ſing. additio.* ¶ Statuto ſtante, quod de damno dato, damnum paſſi juramento ſtetur, tale ſtatutum debet intelligi, quod ſtetur ſacramento damnum paſſi, quoad æſtimationem damni; non autem quoad probationem ipſius damni, quod aliter debet probari, *Hippol. ſing. 338.* Item debet intelligi, niſi contrarium probetur, *idem ſingul. 357.* ¶ Statutum, ſi quis dederit damnum in re alterius, verificatur etiam ratione poſſeſſionis, ex communi uſu loquendi. *Bart. in Rubr. C. de novo Codic. confic. num. 5.* ¶ Stante ſtatuto, quod inventus cum armis puniatur, non dicitur quis inventus, niſi ſit captus. *Bart. in l. 13. C. de fidejuſ. & mandato.* ¶ Statutum dans annum Officiali, infra quem poſſint cognoſcere de maleficio, intelligitur de his, quæ clara ſunt, *Bart. ibid.* ¶ Statutum, quo cavetur alterum pro alterius debito obligari, reſtringi debet, ut intelligatur, quando aliqua culpa, vel negligentia poteſt imputari ei, qui pro altero obligatur, *Ozaſ. deciſ. 83. num. 5. vide tamen ibid. num. 18.* Quod tale ſtatutum valeat, & poſſit fieri ex cauſa, *ſcribunt Magon. deciſ. Luc. 27. Jaſ. de actio. in §. actiones autem, & Clar. in ſua Pract. fin. §. fin. quaſt 86.*

Cap. II. Extendatur, vel non.

Statutum indefinitè loquens, an referatur ad id, quod ſpecialiter eſt prohibitum, *vide Bart. conſil. 35. volum. 2.* ¶ Statutum minuens pœnam ordinariam, extenditur etiam ad Dominos ſubditorum ſtatuentium. *Natt. conſ. 44. Tom. 1.* ¶ Statutum quo diſponitur ſuper aliquo crimine, extenditur ad majus crimen, & ſic in delictis fit extenſio de caſu ad caſum, ubi eſt major ratio, & majus eſt delictum. *Bald. in l. ſi quis non dicam. C. de Epiſ. & Cle. vide Bart. in l. 2. §. exercitium. ff. ex quibus cauſis inſa. irrog.* ¶ Statutum pœnale non extenditur ad alium caſum. *Afflict. deciſ. 21. num. 5.* Quando eſt diverſa ratio. *Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 15. num. 38.* Alias licet ſtatutum ſit ſtricti juris, & ſtrictè intelligendum, & ad caſum improprium non debeat extendi, tamen ubicunque tendit ad puniendum delicta, tunc debet extendi etiam ad caſum improprium, *Caſſand. in conſuet. Burg. tit. Des juſtices Rub. 1. §. 5. gl. 1.*

Interpretatur.

Statutum pœnale qualiter interpretetur, *vide Bart. in l. ſanct. 41. ff. de pœnis, cum duabus ſeqq.* ¶ Statutum loquens per verba juris, recipit interpretationem a jure communi: ideò imponens pœnam producenti falſum inſtrumentum, debet intelligi, ſi falſitas eſſet nociva, vel apta nocere. *Vera. deciſ. 214. part. 3.*

Procedat.

Statutum de illo, qui ſcienter falſos teſtes produxit, procedit in eo, qui illos produxit ad Procuratorem, & ſic mandans incidit in pœnam ſtatuti, licet ſtatutum loquatur in propria perſona. *Vera. deciſ. 196. & 197. part. 3.* Sed contrarium videtur tenere *Gramm. vot. 15. num. 6. vide Bartol. in l. 3. §. ſi Procurator. ff. quod quiſque juris.*

Cap. III. In quibus locum habeat, vel non.

Statutum, quod ſi quis alienaverit rem, & gabellam non ſolverit, eam perdat, quando locum habeat, *vide Bart. in l. 3. §. ſin autem C. commun. de legat.* ¶ Pœna ſtatuti (quæ eſt ſtricti juris) contra non probantes actionem, habet etiam locum in denunciante, *Gram. dec. 39. n. 5.* ¶ Stante ſtatuto, quod ſi quis produxerit falſos teſtes, puniatur, habet locum tale ſtatutum in producente unum *Bart. in l. Prator. §. ſed & ſi ff. vi. bono rapto.* ¶ Regula, quæ habet, ratihabitionem æquiparari mandato, limitatur, ut non habeat locum in ſtatutis: nam ſtatutum puniens mandantem, non habet locum in ratum habente. *Bart. in l. 7. C. ad Senatuſconſul. Maced. in additio.* ¶ Tale ſtatutum non habet locum, quando non ignoratur à quo fuerit damnum illatum, & quis ſit ſolvendo: nam tunc alter alterius odio prægravari non debet. *Ozaſ. deciſ. 88. num. 31.*

Cap. IV. Qui condere poſſit.

Statutum regulariter non poteſt condi contra certum genus perſonarum, tamen valet imponens majorem pœnam forenſibus dantibus damnum, quam Civibus. *Natt. conſil. 366.* ¶ Populus carens juriſdictione, ſtatuta condere poteſt, etiam pœnalia, ubi conſuetus eſſet ita facere. *Roland. conſil. 99. n. 20. vol. 2.*

Cap. V. Qui ſint effectus.

Si ex ſtatuti forma ſtandum ſit dicto juramento, debet damnum paſſus omni exceptione eſſe major, *Hippol.*

fin.

ſin.539. ¶ Statutum de emendatione damni, quæ damna comprehendat, *vide Auguſt. Bero.q.131.* ¶ Statutum puniens vendentem frumentum extra plateam, etiam comprehendit ementem. *Bart. in l.3. C. de indict. viduit. tolle.* ¶ Privatio, vel Pœna, quando conſtituitur à ſtatuto, ſi aliquid factum non fuerit, pœna nunquam committitur, minus erit locus privationi commodi, niſi præcedat monitio. *Menoch.conſ.132.lib.2.* ¶ Statutum, quod nullus vadat de nocte, comprehendit mulierem. *Bart.in l.7.ff.de legibus.* ¶ Statutum puniens aggredientem aliquem in domo, comprehendit aggredientem coram oſtio, vel portticu, aut apotheca, *Bart.in l.meminiſſe.10.ff.de offic.Proconſul.* ¶ Quid juris, quando aliquid debetur capientibus bannitos, *vide Bart. in l.3. §. utrum. ff. ad Senatuſconſul. Sylla.* ¶ Statutum puniens facientem, comprehendit fieri facientem, *id. in l.7.Cod.de agric.& cenſit.n.4.lib.11.* ¶ Statutum, quod judex provideat, ne damna dentur, vel quod debeat tueri tales injuriam patientes, quando pariat actionem, & quando officium Judicis, *vide Bart.in l.cum ſatis 22.n.10.eod.tit.* ¶ Quando ſtatutum prohibet aliquid, non adjiciendo pœnam in contraventorem, tunc contraveniens poteſt puniri arbitrio Judicis, *vide gloſſ. in l.2. C.de Sacroſanct.Eccl.* ¶ Si ſtatuto caveatur, ne quis poſt concordiam actione injuriarum agat, & pater remiſerit actionem injuriæ filio factæ, ipſe filius amplius non poteſt experiri. *Bart.in l. in perſonam.ff.de pact.* ¶ Statutum quando poſſit famam reſtituere, *vide Bart. in l.13. C.de ſentent. paſſ.& reſtit. n. 12.* ¶ Statutum publicans propter delictum bona alicujus, non impedit ſucceſſionem, vel novam acquiſitionem, ſi ejus ſtatus non immutetur, *Bart. in l. cert.4. C.de jure Fiſc.l.10.* ¶ An per ſtatutum pœnale ſit ſublata pœna juris communis, & impoſita pæna ſtatuti, imponi poſſit pœna juris communis, *vide Bart.in l. 1.ff.de vi. bon. rapt.* ¶ Sumitur argumentum à contrario ſenſu ad correctionem juris communis, quando alias in ſenſu directo ſtatutum nihil operaretur, etiam in materia pœnali, & trahi debet quaſi ad extraneum intellectum, ut aliquid operetur. *Crav. conſ.1.part.2.n.13. vide eundem conſ. 259.* ¶ Quando ſtatutum præmium promittit revelanti delictum, tunc non comprehendit participem criminis revelantem illud. *Jul. Clar. in ſua Pract. crimin. §.fin.qu. 27. verſ.in multis.* ¶ Statutum puniens actum, non comprehendit perſonam non ſubditam, in loco exempto delinquentem, veluti ſi delinquat in Monaſterio, quia non ligat forenſem in loco exempto aliquid facientem. *Natt. conſil 643.* ¶ Forenſis delinquens in Civitate, punitur ſecundum formam ſtatutorum Civitatis, *Bart. in l. 1. C. ubi Senatores.* ¶ Statuti pœna non ligat ignorantes, niſi ignorantia ſit craſſa. *Bartol. in l. 6. ff. de decret. ab Ord. faciend.* ¶ Forenſes ignorantes ſtatutum pœnale, ratione ignorantiæ excuſantur, ſaltem medio juramento, *Franc. Marc.quaſt.135.* Tamen contrarium tenent Cabal. *Milleloq.139.* Felyn. *conſil.7. num.6. facit lex fin.§.licet.ff.de public. & vectigal.* Sed pro conciliatione harum opinionum, *vide Hieron.Magon.deciſ.Luc.49.num.9.& de materia per Bart. in l.1. C de ſumma Trinitat.* ¶ Ignorantia ſtatutorum excuſat forenſem, aut novitium Civem à pœna ſtatuti, ſi aliquid fortè contra ſtatutum faciat; ſecus eſt in antiquo Cive, qui ignorantiam ſtatuti allegare non poteſt, quia eſſet ignorantia juris. *Andr. Gail. obſerv.48. num.29. lib.2.* ¶ Statuta inferiorum Judicum à die publicationis ligant; Principis verò non, niſi duobus menſibus effluxis: ſed quando quis excuſetur à pœna ſtatuti reſpectu ignorantiæ, *vide Franc. Marc. quaſt. 63.* ¶ Statutum quando punit aliquid, quod non eſt punibile de jure communi, minor non includitur d. ſtatuto. *Roman. ſing. 817.* Alias comprehenditur. *Roman. ibid.* ¶ Si pater ex forma ſtatuti teneatur ſolvere condemnationem pro filio delinquente, ipſe pater ad cauſam citari debet, & cum ejus conſenſu filius debet eſſe in judicio; alias non nocet proceſſus, *Jaſ. Lanf. Balb. deciſ.196. vide tamen ibid.* ¶ Quando ſtatuto cavetur patrem teneri pro pœna filii ſecum commorantis, pater ſemper tenetur, niſi probet filium ſeorſum habitare. *Hier. Mago. dec.Luc.27.* ¶ Si ſtatuto caveatur, quod propter delictum patris, filius quoque puniatur, ipſe filius comparendo (etiam in capitali judicio) pro ſuo intereſſe, & dando capitula defenſionalia, debet admitti, non obſtante contumacia patris delinquentis. *Idem Magon.dec.94.Luc.* ¶ De ſtatuto mandante caſtra, vel Univerſitates teneri ad emendationem damnorũ datorum in territorio, & qualis probatio tunc requiratur ad hoc, ut Univerſitas ad damni emendationem teneatur, *vide per Magon. dec.123. Rot.Florent.* ¶ De ſtatuto, quod villa teneatur pro damno dato in ejus territorio, *vide per Clar.in ſua Practic.§.fin. q.82. & Bart. in l. ſi quando 9.C. unde vi.* ¶ Statutum, quod bannitus in criminalibus, habeatur pro confeſſo, non comprehendit delinquentem extra territorium Judicis bannientis, *Jaſ. Lanf. Balb. dec. 200.* ¶ Statutum ſuperveniens ſuper exportatione blandorum, non comprehendit eum, qui jam inceperat extrahere. *Hieron.Magon. deciſ.88 Luc. num.23.* ¶ In materia ſtatutaria, mixtum non cadit ſub ſimplici: ideò ſi ſtatutum prohibeat appellationem in criminalibus, non comprehendit cauſam furti, in qua pœna applicatur Fiſco, & parti rei reſtitutio, *idem Magon. deciſ. 91. Luc.* ¶ Quando ex forma ſtatuti ſtandum eſt juramento alicujus ſuper damno dato, quid juris, *vide Cravet.conſil.196.& Dec. conſil 83.* ¶ Statuto Senenſi dictante, quod de damno dato ſtetur juramento damnum paſſi, ſi Florentinus Senis conveniatur ratione delicti, non poteſt juramentum deferri ad fundandam intentionem actoris Senenſis. *Rom.ſing.259.*

Cap. VI. Quibus modis valeat, vel non.

Statutum, quod ſtetur juramento accuſatoris, valet. *Bart. conſil.89. vol.2.* ¶ Valet ſtatutum, ſeu ordinatio, quod quilibet ingrediens cum aliqua beſtia in poſſeſſionem alterius, ſolvat libras tres. *Dec. conſil.199.* ¶ Pariter valet, quod quis impunè poſſit ingredientem poſſeſſionem ſuam offendere, *idem d conſ.199.* ¶ Statutum diſponens, quod Prætor ſingulis annis proclamare faciat, quod nulla perſona audeat exportare meſſes, vinum, & alia victualia ibidem nata ſub pœna, niſi præſtita fidejuſſione de ſolvendis collectis, valet. *Natt. conſ.389.Tom. 1.* ¶ Statutum prohibens exportari blada extra territorium, an valeat, & de ipſo ſtatuto, *vide per Clar. ibid.quaſt. 82. Et de multis aliis, & diverſis pœnis ſtatutariis, vide per tot. d.quaſt.82.* ¶ Statutum diſponens, quod uno delinquente, cæteri de agnatione teneantur, valet. *Ant. Corſet. in ſuis ſingularibus, litem S. ſing. ſtatutum 10. & Bart. in l.5. C. de ſabricen.lib.11.*

Vel non.

Statutum imponens pœnam pecuniariam pro adulterio, vel homicidio (pro quibus eſt pœna mortis de jure communi) non valet. *Roman.ſing.714.* ¶ Statutum, quod non liceat alicui ſe defendere, non valet, *Bart. in l. defenſionis 7. C.eod.*

Cap. VII. De pœna ſtatuti.

Ingrediens poſſeſſionem alterius ex decreto Judicis invalido, an incidat in pœnam ſtatuti de turbata poſſeſſione, *vide Clar.q.82.* ¶ Pœna non indicitur contemnenti reformationem ſtatuti, ſi ſtatutum reformatum ſolum pœnam indicit. *Menoch. de Arbitr. lib.2.caſ.276.* ¶ Pœna, vel liberatio impoſita à ſtatuto, poteſt ex juſta cauſa augeri, vel minui per Judicem, qui etiam juravit ſervare ſtatuta. *Guid.Pap.qu.206.& Joſeph.Ludov.15.num.57.* ¶ Statutaria pœna tollit pœnam juris communis. *Joſeph. Ludov.deciſ.Luc.12.n.15.* Vide tamen *Franc. Marc. quaſt.907.* Ubi quid juris, quando pœna juris communis eſſet minor, *vide etiam Jaſ. de act.in §.actiones autem.* Pœna ſtatutaria ſi eſt major legali, reducitur ad diſpoſitionem

juris

juris communis in hac Patria Pedemon. *ut cavetur in decreto criminali, tit. delle eſſecutioni, cap. 3.*

TITULUS SEXAGESIMUS QUARTUS.

De Confirmatione in genere.

Generalia.

DE confirmatione ſtatutorum facta per Principem, *vide per Roland. conſil. 29. num. 31. vol. 1.*

Cap. I. Confirmatio. Quibus modis intelligatur.

Citari debet pars altera ad videndum actus inter partes confirmari, *ſecundum Gail. obſerv. 1. num. 11. lib. 2.* Tamen contrarium ſcribit *Guid. Pap. ſing. 427.* ¶ Confirmationis concordiæ temporis attenditur; non autem ipſius concordiæ, & tunc conſideratur confirmatio, ut nova conceſſio. *idem Veral. dec. 205. part. 1.* Quod confirmationis tempus ſit attendendum, *habetur ibid. dec. 309. part. 2.* ¶ In loco confirmationis contractus, forum quis non ſortitur. *Gail. obſ. 1. lib. 2.* ¶ Confirmatio privilegiorum ſine præjudicio tertii intelligitur, licet hoc non ſit dictum in confirmatione, ſed an talis confirmatio probet antiqua privilegia, *Gail. obſerv. 1. lib. 2. num. 14.* ¶ Confirmatum habens privilegium, non includitur in derogatione generali. *Raud. tract. de Analog. cap. 22. num. 37.* ¶ Confirmatio ex certa ſcientia, & cum cauſæ cognitione, prorogatur in tempus ſucceſſoris. *Afflict. deciſ. 128. n. 7.* ¶ Papa confirmans privilegia, vel ſtatuta alicui Civitati, intelligitur confirmare juſta. *Bart. in l. 1. ff. de his, qui ſunt vel. alie. jur.*

Cap. II. Quæ confirmari poſſunt, & acceptari.

Actus ſemel à Principe confirmatus, non eget alia confirmatione à ſucceſſore. *Sola in conſt. antiq. Sabau. tit. de feudis, gloſſ. ſuper decr. Carolus, fol. 67. num. 5.* Ideò affranchimenta ſubditis conceſſa, ſemel per Principem confirmata, non egent confirmari per ſucceſſorem, *ibid. num. 8.* ¶ Confirmatio Papæ, an extendatur ad illicita. *Verallus deciſ. 204. part. 1.* Et confirmantis mens attenditur. *ibid. n. 6.* ¶ In confirmatione privilegiorum, aliquibus exceptis, cætera cenſentur confirmata. *Natt. conſil. 674. & Rol. conſ. 61. vol 3.* ¶ Papa confirmando, non præſumitur voluiſſe confirmare ſimoniacam permutationem. *Verall. dec. 203. part. 1.* ¶ Privilegium ſi innovetur, partis citatione non eſt opus, ſi innovatio fiat pet eum, qui de novo illud concedere poteſt: & in renovatione, jus tantum antiquum confirmatut. *idem Marc. quaſt. 456. num. 4. & fin.* ¶ Confirmatio ſecundæ concordiæ eſt ita individua, ut non poſſit acceptari in parte confirmata, quin etiam acceptetur in parte primæ concordiæ. *idem Verall. deciſ. 206. part. 1.*

Cap. III. Qui ſint effectus.

Confirmatio futurorum, inducit confirmationem præteritorum, quorum effectus producitur in futurum, quod procedit etiam in ſtatutis. *Lud. Roman. ſing. 804.* ¶ Actus à quo ſit denominandus, vel à confirmato, aut à confirmante. *vide Marc. de Mant. ſing. 86.* ¶ Confirmatio in forma communi, nihil novi juris confert, nec invalidum validat; tamen confirmatio ex certa ſcientia confirmantis (ad quem ſpectat diſponere) ſcientis nullitatem, & vitium, confirmat nullum, & invalidum validat. *Cabal. milleloq. 66. Andr. Gail. obſerv. 1. lib. 2. vide Creſcent. deciſ. 1. alias 31. titul. de confirmat. util. vel inutil.* Et hæc locum habent in Summo Pontifice. *Gail. ibidem.* ¶ Confirmatio nihil novi tribuit, ut dictum eſt, quod limitatur tribus in caſibus, *de quibus vide per eundem Gail. d. obſerv. 1. lib. 2.* ¶ Quod confirmatio ex certa ſcientia actum nullum convalidet (niſi agatur de præjudicio tertii) *ſcribunt D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudiæ ſuper decreto, Carolus, tit. de feud. fol. 67. Dec. conſil. 341. & conſil. 649. vide Roland. conſil. 100. volum. 4.* ¶ Confirmatio facta ſine cauſæ cognitione in forma cummuni, non roborat actum, nec tribuit aliquod jus, cum in ea intelligatur tacita conditio, ſi ſit ita; ſecus verò ſi cum cauſæ cognitione. *Henric. Rover. in ſuis ſingularibus, titul. rátihabitio, & confirmatio.* ¶ Confirmatio Superioris ſupplet defectum formæ, perſonæ, ſolemnitatis, & alios defectus: quod tamen intellige, omnem defectum, ſcilicet juris Civilis; non autem juris Naturalis. fallit, ſi in re confirmabili eſt vitium non purgabile, etiam à Principe, utpotè defectus citationis. *Hippol. ſingul. 79.* ¶ Confirmatio Superioris validat invalidum, tamen ſi in confirmatione facta pet Principem, concurrant actus validi, & invalidi, tunc in dubio talis confirmatio refertur tantum ad actus validos. *idem Hippol. ſing. 196. vide Marc. de Mant. ſing. 86.* ¶ Confirmatio Principis facta cum clauſula, Ex certa ſcientia, nunquam operatur, niſi quando ipſe Princeps fuit certificatus de injuria, quæ fiebat alteti ex tali confirmatione. *idem ſing. 440.* ¶ Confirmatione, actus majoris auctoritatis redditur. *Franc. Marc. 330. num fin.* ¶ Pacta tendentia ad cultum Divinum confirmata à Papa, an debeant obſervari ab altera parte, etiam alia contradicente, *vide Creſcent. deciſ. 1. alias 180. titul. de pact.* ¶ Statuentes, vel facientes actum poſtea confirmatum à Sede Apoſtolica, poſſunt ſine alio Superioris conſenſu, recedere ab eo. *vide eundem Creſcent. ibid.* ¶ Confirmatio dat robur, & non extendit actum confirmatum: & confirmatio eſt Superiori, & approbatio partis, *D. Sol. in conſtit. antiq. Sabaudiæ, titul. de feudis, gloſſ. ſuper decreto. Carolus fol. 67.* ¶ Confirmatio operatur ſupplementum defectus exiſtentis in confirmato, quod procedit, dum diſponens intenderet aliquid ſupplere, & de novo diſponere ultra confirmatum. *Gram. deciſ. 103 num. 161.* ¶ Conceſſio, ſeu diſpoſitio prima, ſi eſt nulla, confirmatio nihil operatur. *Gaſp. Cabal. milleloq. 29.* ¶ Principe confirmante aliquam diſpoſitionem ex certa ſcientia, non poteſt amplius allegari nullitas illius diſpoſitionis, *Thom. Minad. deciſ. 43. num 9.* ¶ Confirmatio nihil novi dat. *Boer. deciſ. 172. n. 25.* Tamen confirmatio Superioris validat conceſſionem nulliter obtentam, & per eam tuetur poſſeſſorem. *Capel. Thol. q. 432.*

Cap. IV. Quibus modis peti poſſit.

Quando petitur confirmatio, debet probari confirmabile, *Hartm. cap. 4. tit. miſtellaneo. ex jure Civili, lib. 2.* ¶ A Judice ordinario contractus confirmatio peti poteſt, & erit utilis, *vide Andre. Gail. obſervat. 1. lib. 2.*

Cap. V. Quibus modis valeat, vel revocari poſſit.

Confirmatio circa invalida, & tacita omni veritate, eſt nulla, & non prodeſt, *Fel. conſil. 27. num. 16.* ¶ Confirmatio Principis nequit per ejus Senatum revocari, niſi facta eſſet in forma communi. *idem D. S. in conſt. antiq. Sabau. tit. de feud. decr. Carolus in gloſſ. num. 4.*

TITULUS SEXAGESIMUS QUINTUS.

De Interpretatione.

Generalia.

DE declarationibus, *vide infra, lib. 2. titul. de declarat.* Et etiam de interpretatione rerum dubiarum, *titul. de reb. dub. in genere cum trib. ſeqq. ibid.*

Cap. I. Quæ dicatur.

Qui eſt reſcripti conditor, idem eſſe debet interpres. *Pet. Roy. deciſ. 1. Litna. num. 4. in deciſ. diverſ. Tom. 2. fol. 363.*

Cap. II. Quæ requirantur.

Dum tractatur de interpretatione reſcripti, pars debet citari. *Gram. deciſ. 65. n. 20. & 21.*

Cap. III. Quæ interpretari poſſint, vel debeant.

Inferior à Principe poteſt interptetari ejus reſcriptum

Digitized by Google

ptum Principe abſente, & naturali æquitate exigente. *Rip. in l. ex fact. num. 6 ff. de vulgari.* ¶ A quibus ambigua voluntas teſtatoris poſſit, & debeat interpretari, *vide Franc. Mantic. de conject. ultim. volunt. lib. 3. titul. 1. & 2.* ¶ Quando duo ſtatuta ſunt contraria, quomodo interpretentur, *vide Rebuff. in conſtit. Reg. in proœmio, gloſſ. 5. n. 128.* ¶ Judex quando poſſit interpretari ſuam ſententiam, vel Superioris, aut Delegati, qualiter, & quando hoc facere poſſit, *vide plenè per Bart. in l. ab executore 4. n. 5. & ſeqq. ff. de appellat. & Hartm. c. 24. tit. de ſentent. lib. 1.* ¶ Succeſſor in officio poteſt interpretari ſententiam ſui prædeceſſoris ex conjecturis, & aliis, quæ poteſt percipere ex actis factis coram ipſo prædeceſſore, *Jaſſ. Lanſ. Balb. dec. 132.* ¶ Corrigere, qui poteſt, & interpretari poterit. *Bart. in §. recte autem, Authen. quib. mod. natur. effic. legit. num. 16.* ¶ Hæres debet interpretari obſcuritatem, ſi qua ſit in rationibus factis per poſitiones, vel etiam in libello ejus, cujus eſt hæres. *Bart. in §. ſi generaliter, Inſtit. de legat.*

Ad quem pertineat.

Interpretatio canonis, vel ſtatuti, de cujus mente dubitatur, pertinet ad conditorem. *l. omni. 6. C. de Sacroſanct. Eccleſ.*

Quibus modis fieri poſſit.

Interpretatio ſtatuti ita fieri debet, ne inducatur contrarietas in eodem ſtatuto, & ne ſtatuentes cenſeantur incontinenti velle ſeipſos corrigere. *Crav. conſ. 307. num. 3.*

TITULUS SEXAGESIMUS SEXTUS.

De juris, & facti ignorantia, & contra.

Generalia.

Error juris qualis, & quis juſtiſſimus, & quis injuſtus, & error in facto proprio, quando dicatur injuſtus, *vide Bart. in l. Celſus 27. ff. de uſucapio. n. 4. & 7.*

Cap. I. Ignorantia: Error: Scientia. Quæ dicatur. Qualis ſit.

An ignorantia juris ſit latæ culpæ adſcribenda. *Fachin. lib. 9. cap. 107. diſtinguit.* ¶ Dubitans, & ignorans æquiparantur, *Cravet. conſil. 319. n. 9.* ¶ Ignorantia eſt duplex, nempè facti, & juris, etiam duplex eſt, ſed quando tolleretur ipſa ignorantia juris, vel facti, *vide gloſſ. in cap. turbatur 1. q. 4.* ¶ Duplex eſt ſcientia, quædam eſt vera, & quædam eſt præſumpta, *vide de utraque per Caſſand. de conſuet. Burg. tit. Des retraict. Rubr. 10. §. 5. n. 8.* ¶ Scientiæ veræ terminus oppoſitus eſt ignorantia, inter quæ extrema, ſcilicet ſcientiam, & ignorantiam, ſunt gradus intermedii; & primus eſt dubietas: ſecundus ſuſpicio: & tertius eſt opinio, *de quibus vide per Caſſand. ibid. n. 10.* ¶ Ignorare leges eſt lata culpa, & lata culpa eſt ignorare illud, quod omnes ſcire debent. *Bart. in l. 9. C. de leg. & in l. 32. n. 7. ff. depoſiti.* ¶ Statutorum in libris non contentorum juſta eſt ignorantia, ſaltem ad evadendam pœnam. *Sol. de conſt. in proœm. gl. 4. n. 25.*

Qualis ſit.

Quod dicitur in facto alieno eſſe tolerabilem ignorantiam, recipit multas limitationes, *de quibus per Jaſ. de action. in §. ſi quis agens.* ¶ Prima erit, quando de illo facto fuiſſet ſæpè diſcuſſum, & tractatum per illum, qui vult ignorantiam allegare, *Jaſ. ibid. n. 7.* ¶ Secunda, quando eſſet tale factum, quod eſſet publicum in loco, in quo quia moram trahebat, *ibid. num. 8.* ¶ Tertia, in facto notabili, & gravi. *ibid. num. 9.* Sed aliter, quando concluſio procedat cum limitationibus, *vide Maran. in l. ut poteſt. ff. de acquirent. hered. in libro ſui Spec. n. 283. & ſeqq. fol. 970.*

Scientia qualis ſit.

Item ſcire, & facilè ſcire poſſe, paria ſunt, *Dec. 107. p. 3. Verall.* Et tunc non conceditur reſtitutio. *Cravet. conſ. 225.* ¶ Scientia eſt de ſubſtantia delicti in omittendo, ideo eſt omittenda. *Ozaſ. dec. 71. n. 36.*

Cap. II. Quando requiratur.

Scientia, quæ arguitur ex eo, quod aliquid publice notum eſt in loco, non ſufficit ad imponendam pœnam corporalem. *Crav. conſil. 193. n. 8.* ¶ Scientia vera, & plena cum ſuis qualitatibus eſſe debet, ubi notificatio pro forma ſit facienda: ſecus ubi notificatio non ſit neceſſaria, & pro forma facienda. quia tunc ſufficit ſcientia, undecunque veniat. *Magon. deciſ. 40. Rot. Flor.* ¶ Ubi agitur de cenſuris, & privatione, requiritur intimatio, & ſcientia vera, *Mobed. deciſ. 353.* ¶ Scientia cum omnibus ſuis qualitatibus requiritur, ad hoc, ut aliquid perfectè intelligatur. *Ozaſc. deciſ. 176. num. 4.* ¶ Quanda in aliquo actu alicujus ſcientia requiritur, ſufficit illi actum fuiſſe notificatum, licet non conſenſerit: *Mynſing. obſerv. 46. cent. 1.* ¶ Scientia, ut præjudicet, requiritur, ut inſerat conſenſum præjudicialem: & conſentire non dicitur, qui ſcit, & tacet, quando contradicendo impedire non poteſt, *Menoch. conſ. 120. lib. 2.*

Cap. III. Quibus modis intelligatur.

Scientia certa refertur ad ſola excogitata. *Ægi. Bella. concluſ. 158.*

Cap. IV. Quibus modis probari, & allegari poſſit, vel non.

Scientia inſtrumenti an probetur ex eo, quod facit quis mentionem de illo, *vide Cravet. conſ. 193. n. 8. conſ. 1. part. 2. num. 31. & conſ. 145.* ¶ Ignorantia publicationis legis, quomodo probetur, & juramento allegantis illam probari, *tradit idem Menoch. de arbitr. jud. lib. 2. caſ. 186.* ¶ Ignorantiam juramento non probari, cum ſtatutum illius allegationom rejicit, *ſcribit idem Menoch. ibid. n. 10.* ¶ Ignorantia probabilis à ſtatuto rejecta non cenſetur, & probata, dicitur ex probatione abſenniæ, *ibidem Menoch. n. 11. & 16.* ¶ Ignorantia non probabilis, vel quæ habet præſumptionem contra ſe, non probatur juramento. *Nate. conſil. 230. n. 6.* ¶ Ignorans ante notificationem obligari non poteſt: & ignorans probatur juris præſumptione, & ejus abſentia, & ignorantia facti, probantur etiam juramento, *Menoch. conſil. 120. lib. 2.* ¶ Ignorans contemnere non dicitur: & ignorantia cum in animo conſiſtat, probatur per juramentum illam aſſerentis, *vide Ozaſc. d. deciſ. 71. num. 24. & 46. & deciſ. 101. num. 2. Andr. Gail. obſerv. 48. lib. 2. Cravet. conſil. 1. part. 2. num. 32. Jaſ. de action. in §. ſed iſta, num. 89 Menoch. d. Arbitr. lib. 2. caſ. 186 & Bartol. in lib. 7. §. iiſdem. ff. de accuſ. & reſcriptio.* ¶ Quis non poteſt allegare ignorantiam alienationis factæ in loco publico, & præcedentibus proclamationibus, & ſubhaſtationibus ſumitur, &c. ¶ Ignorantiam legis novæ poſt ſtatutum tempus publicationis, quis allegare non poteſt; ſed mandatum Judicis, quando liget ignorantes, *vide Bart. in Authen. ut facta novæ conſtitutiones; num. 5. & ſeqq.* ¶ Præſentia arguit, & probat ſcientiam, & intelligentiam eorum, quæ in præſentia geſta ſunt. *Dec. conſil. 630.* ¶ Scientia alicujus facti, probatur per probabiles conjecturas, cum aliter de facili probari non poſſit. *Nat. conſil. 231.* Quæ ſufficiunt. *Abb. conſil. 81. part. 1.* ¶ Agens contra aliquem quod prohibitioni contravenerit, probare debet contraventorem ſciviſſe prohibitionem. *D. Sola. in conſtit. antiq. Sabau. proœm. gl. 4. num. 26.* ¶ Indicia, & conjecturæ ſufficiunt ad probandam ſcientiam. *Rot. Gennen. deciſ. 172. num. 10.* ¶ Scientiæ probatio, quando agitur de jure quæſito amittendo, debet eſſe plena, & non ſufficiunt conjecturæ, & fama de ipſa ſcientia. *Mobed. deciſ. 160.* Nec notitia ſola ſufficit (ad incurrendam pœnam) contra eum, qui ad aliquid faciendum eſt obligatus: ſed neceſſario illi eſt intimatio facienda. *idem Mobed. deciſ. 196.*

Cap. V. Quis dicatur ignorare.

An quis præſumatur habuiſſe ignorantiam codicilli facti per ejus patruum, Rol. conſ. 66. tom. 4. ¶ Hæres habet juſtam cauſam ignorantiæ, niſi in his, quæ ſunt juris, in quibus ignorantia non præſumitur. Marc. de Mant. ſingul. 293. ¶ Princeps, & Judex poſſunt ignorare jus conſuetudinarium: ideò jus non ſcriptum debet allegari, & probari: ſecus eſt in jure ſcripto. Bart. in l. 2. C. ſi contra jus, vel utilitat. Publ. n. 11. ¶ Ignorantia etiam præſumitur in facto proprio, quando illud eſt de longinquo, niſi factum eſſet grave. Gram. decif. 103. n. 34. vide Marc. q. 686. Cravet. conſ. 6. num. 26. & conſil. 148. de action. in §. ſi quis agens, num. 9. ¶ Memoria hominis non eſt adeò tenax, ut omnium recordetur. Afflict. decif. 335.

Cap. VI. Quibus modis præſumatur ignorantia, & ſcientia.

Ignorantia ſemper in dubio præſumitur in acquirente, Ozaſc. decif. 73. n. 5. Maximè in his, quæ occultè fiunt, idem decif. 101. n. 22. ¶ Statuta pœnalia in his, quæ ſunt de jure communi prohibita, non ligant ignorantes, & ignorantia in dubio præſumitur, ubi ſcientia non probatur, Hier. Magon. dec. Luc. 49. num. 10. vide Bart. in l. 6. ff. decre. ab Ordin. facien. ¶ Nemo præſumitur ignorare rem ſuam, Bart. in §. poſt. Inſt. de ſingul. reb. per fideicom. relict. ¶ Ignorantia facti præſumitur in pupillo, & minore, Bart. in l. 3. ff. ad Senatuſconſ. Mace. ¶ Hæres extraneus præſumitur ignorare contenta in codicillis. Bart. l. 41. n. 30. ff. ſi cer. pet. ¶ Ignorantiæ præſumptio potentior eſt præſumptione ſcientiæ: quia ſcire aliquid fuiſſe factum, eſt per accidens, cum facta non præſumantur, Ozaſc. d. dec. 71. n. 35. ¶ Ignorantia, vel ſcientia Ordinarii de vacatione beneficii, an, & quando præſumatur, vide Gram. dec. 103. n. 25. ¶ Publicatio banni, & proclamata in notitiam deveniſſe præſumuntur, quando in ipſis proclamatibus datæ eſſent congruæ dilationes: ſecus ſi adeò ſint anguſta tempora, ut veriſimiliter non potuerint devenire in notitiam omnium, quia tunc non præſumitur eorum ſcientia, Ozaſc. d. dec. 71. n. 40. vide Gramm. dec. 36. n. 17. & 24. Joſeph. Ludov. decif. Peruſ. 67. n. 6. Fran. Marc. quæſt. 63. & 255. part. 1. & q. 233. & 523. part. 2. & Cabal. milleloq. 510. ¶ Ignorantia eorum, quæ publicè fiunt in exiſtente in loco, non præſumitur: imò ignorantia dicitur craſſa neſcire ea, quæ in civitate publicè promulgantur. Ozaſc. decif. 71. Bart. in l. 5. C. de peric. tuto. vel curato. & Abb. conſil. 65. part. 1. Ideò ignorantia eorum, quæ publicè fiunt, juramento non probatur, qvum juris præſumptio ſit contra ipſum jurantem. Ozaſc. ibid. vide tamen num. 28. ibid. ¶ Fallit in homine probo, qui probat ignorantiam cum juramento, etiam contra præſumtionem juris, præcipuè concurrentibus aliquibus conjecturis, Ozaſc. decif. 71. num. 26. vide Alexand. Raud. tractat. de Analog. cap. 22. num. 100. & ſeqq. ¶ Scire quis præſumitur illud, quod tenetur inquirere: & ſi ignorantiam alleget, aut probet, illa non prodeſt, niſi probet ſe diligentiam adhibuiſſe, ut ſciret, apud eos, à quibus certificari potuiſſet. Grammat. decif. 193. num. 37. Cravet. conſil. 168. & conſil. 225. Nam imputandum eſt ignoranti (cum de commodo agitur) id, quod per ſe, vel per alium ſcire potuit. ibidem Gramm. d. decif. 103. num. 37. ¶ Civis novellus præſumitur ignorare ſtatuta, ideò non punitur, ſi contra ea fecerit. Ozaſc. decif. 71. num. 42. Andr. Gail. obſervat. 48. num. 29. vide tamen Cabal. milleloq. 139. & Felin. conſil. 7. ¶ Ignorantia veriſimilis non eſt in habente apud ſe inſtrumenta, de quibus agitur, & notitiam eorum, quæ ſua ſunt, quilibet habere præſumitur, Benint. decif. 69. Cravet. conſil. 75. num. 39. & conſil. 1. num. 13. part. 2. Guid. Pap. ſingul. 950. Sed, quando procedat, vide Hieron. Magon. decif. 77. Luc. num. 16. & ſeqq. ¶ Ex longinquitate temporis (etiam in facto Proprio) præſumitur ignorantia: quod procedit, quando tractatur de damno vitando; ſecus ſi de lucro captando. Jaſ. in d. §. ſi quis, num. 9. ¶ Mulier, minor, & ruſticus præſumitur jus ignorare, Capic. decif. 159. num. 22. & 30. Crav. conſil. 1. pro genero. num. 228. vide Bartol. in l. 13. C. de juris, & fact. igno. in l. 2. §. complet. ff. de jure. Fiſci, & in conſil. 154. volum. 1. Nam ſimplicitas præſumitur in ruſtico, muliere, & minore. Capic. d. decif. 159. num. 23. Tamen ignorantia juris non excuſat etiam mulierem, quando eſt in loco, in quo conſulere potuit peritiores. Mobed. decif. 196. Et mulieri vel ruſtico non ſubvenitur adverſus juris ignorantiam, ſi de lucro tractetur, Franc. Marc. quæſt. 291. C. qui admitti. Sed unum ſcias, quod juris ignorantia nunquam excuſat poſt litem conteſtatam. Bart. in l. 2. numer. 11. ff. de confeſſis. ¶ Præſumitur quiſque ſcire id, de quo eſt publica uxor, & fama, vel publicè factum eſt, Capic. decif. 69. numer. 18. Grammat. decif. 36. num. 18. Mobed. decif. 11. & 196. Cravet. conſil. 271. num. 8. Bart. in l. 27. num. 6. ff. de uſucapio. Nec de eo prætendi poteſt ignorantia. Rot. Genu. decif. 14. num. 5. Menoch. de Arbitr. libr. 2. caſ. 186. num. 8. Scire enim præſumitur quis id, de quo in notorio facti tranſeuntis. Cravet. conſil. 205. num. 9. ¶ Forenſes etiam prohibitus acquirere, præſumitur ignoraſſe publicationem banni, & pœnam non incurrit. D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudiæ, gloſſ. in proœmio, num. 27. & 28. Præſumitur tamen ſcire ſtatuta loci, in quo diu converſatus eſt, vel in quo contrahit ex longa converſatione. Cravet. conſil. 249. num. 5. Idem in conſuetudine, Cravet. conſil. 271. num. 8. vide Bart. in Auth. ut facta nova conſtitutiones, num. 5. ¶ Hæres quando præſumatur ignorare fideicommiſſum, & contenta in teſtamento, vide Ozaſc. decif. 73. num. 6. & decif. 112. num. 7. & 12. Joſeph. Ludov. decif. Peruſ. 19. Natt. conſil. 220. num. 3. Rol. conſil. 66. volum. 4. Bart. in l. ejus 41. ff. ſi cert. pet. Abb. conſil. 19. part. 2. Quid in filio hærede, vide Cravet. conſil. 163. Rom. conſil. 36. volum. 2. & conſil. 66. volum. 4. Natt. conſil. 230. num. 5. Bart. in d. l. 41 ff. ſi cert. pet. n. 29. & in l. cum hæres 25. ff. de liberat. legat. & Abb. d. conſ. 10. part. 2. ¶ Ignorantia in mulieribus ruſticis præſumitur. Ozaſc. decif. 54. num. 15. Mulier tamen non excuſatur in his quæ inducta ſunt ad rigorem juris, & judiciorum conſervandum. idem Ozaſc. decif. 58. num. fin. Marc. quæſt. 291. Verum ratione paupertatis, ignorantiæ, ſubvenitur per beneficium in integrum reſtitutionis. Marc. d. quæſt. 191. ¶ Regulariter ignorantia præſumitur, niſi probetur ſcientia, quod procedit, ſi ſit allegata ipſa ignorantia in judicio, alias ſecus, idem Gail. d. obſervat. 48. lib. 2. Ægid. Bellam. concluſ. 562. & Joſeph. Ludov. decif. Peruſ. 19. num. 22. vide Bart. in l. adulterium 38. ff. ad leg. Jul. de adul. & Maran. ad legem, is poteſt. ff. de acquir. hæred. in lib. ſui Spec. fol. 670. num. 282. ¶ Limita, ſi ignorantia ſit nimis craſſa, ſupina, quia talis ignorantia pro ſcientia habetur. ibidem Gail. lib. 2. obſervat. 48. vide Rol. conſ. 66. volum. 4. & Bart. in l. 6. ff. de decret. ab Ord. facien. ¶ Secundo, ſi ſit affectata, quia illa quoque ſcientiæ comparatur. Gail. lib. 2. obſerv. 48. ¶ Tertio, limita in facto proprio, in quo regulariter præſumitur ſcientia, tamen ſi de damno vitando certetur, præſumitur quoque ignorantia: idem, ſi factum ſit antiqvum, vel valde intricatum. Gail. d. obſerv. 48. Dec. conſil. 402. n. 7. Bart. in legem is 32. ff. de condict. indeb. & in l. 60. de legat. 1. facit. l. ſed & 22. ff. eo. de condict. indeb. ¶ Vicinus facta vicini, & conjunctus facta conjuncti, ſcire præſumitur, ubi factum eſt ſucceſſivum; ſecus ſi momentaneum, Ozaſ. d. decif. 71. num. 43. Joſeph. decif. 103. & Borg. Caval. decif. 91. num. 22. de contract. part. 2. ¶ Quis non debet tradere oblivioni, quod ſcit: oblivio non eſt juſta cauſa ignorantiæ. Bart. in l. qui fund. 7. §. ſerv. ff. pro emptore. Tamen oblivio

Digitized by Google

toleratur, ubi quis tractat de damno vitando; ſecus ſi de lucro captando. *Bart. ibid.* ¶ Scientia facti alieni non præſumitur: & fundans ſe in ſcientia debet eam probare. *Gnam. dec. 18. n. 11.* ¶ Memor præſumitur homo eorum quæ jam ſcivit. *Bart. in l. filio 31. ff. de adimen. lega.* ¶ Erroris juſtam cauſam mihi tribuit dictum alterius, veluti Procuratoris, vel ejus, cui ſucceſſi. *Bart. in l. 5. ff. pro ſuo.* ¶ Ignorantia facti notabilis, & notorii non præſumitur, etiam in facto alieno. *Capic. dec. 89. n. 15.* ¶ Scientia præſumitur in hærede de facto defuncti arduo. *Cravet. conſil. 158. n. 5.* ¶ Uxor præſumitur ſcire, quod maritus ſcit. *Guliel. de Lud. ſing. 119.* ¶ In eo quod factum eſt publicè, præſumitur ſcientia, *Henric. Bover. in ſuis ſingularibus, tit. præſumptio, & fictio. n. 11.* ¶ Scire præſumitur contenta in aliqua ſcriptura, qui in ea quid ſcripſit. *Cravet. conſ. 73. n. 39.* ¶ Scire illud dicitur, quod ab aliis audivimus, & quod per præſumptiones, conjecturaſq; ſcimus, ſcientis quoque inducitur ex publica voce, & fama. *Joſeph. Lud. dec. Peruſ. 103.* ¶ Scientia quoque præſumitur ex vicinitate temporis, & loci. *ibid. Cravet. conſil. 148. n. 5. & conſil. 271.* ¶ Ubi quis tenetur factum alienum indagare ratione facti proprii, præſumitur illud ſcire: quod verificatur in hærede, qui præſumitur ſcire factum defuncti, & hoc in dubio, regulariter contra. *Abb. conſ. 73. part. 2. num. 7. circa finem.* ¶ Præſens præſumitur certioratus de omnibus à ſuo procuratore geſtis. *idem Veral. dec. 110. part. 3.* ¶ Scire præſumitur quilibet de Provincia factum in una parte Provinciæ, quando illud continet totam Provinciam, *Crav. conſ. 121. num. 3.* ¶ Sciens reputatur, qui non vult ſcire, quia ſcire, & debere ſcire, paria ſunt. *Veral. dec. 107. part. 3. & Cravet. conſil. 225 num. 5.* ¶ Scientia præſumpta qualiter inducatur ex ex publica voce, & fama, poſt curſum temporis limitati à ſtatuto, *vide Borg. dec. 19. n. 25. de contract. part. 2.* ¶ Scientia partis, arguit ſcientiam totius: ideò qui habet notitiam de parte inſtrumenti, præſumitur de toto ſcire, *Crav. conſil. 74.* ¶ Scientia præſumitur in his, qui ſimul habitant, & communiter vivunt: & quis etiam præſumitur de bonis poſſeſſis communiter, quomodo, & qualiter obvenerint. *Crav. conſ. 123. 168. & 271, n. 8 verſ. octavo ipſi, & c.* ¶ Mortis ſcientiam non præſumitur habuiſſe abſens à loco mortui, ſecus in præſente exiſtente in loco, *idem Veral. dec. 109. part. 3.* ¶ Scientia præſumitur ex qualitate facti, quando eſt tale factum, quod veriſimiliter ſolet in notitiam devenire, *Cravet. conſil. 123. 168. num. 5.* Arguitur etiam ex his, quæ communiter fieri ſolent. *Cravet. d. conſil. 123. num. 5.* ¶ Scire præſumitur inſtrumentum, qui illud produxit, id eſt, quod ante notitiam de illo haberet. *Cravet. conſil. 127. num. 6.* ¶ Quis præſumitur ſcire ea, quæ fiunt in loco, quem quis ſolitus eſt frequentare. *Cravet. conſil. 168. num. 6.* ¶ Scientia alicujus rei non dicitur haberi, niſi habeatur valor ipſius, & ſcientia requiſita à ſtatuto, debet eſſe vera; & non ficta. *Joſeph. Lud. dec. Luc. 52. n. 21. & 25.*

Cap. VII. Quando admittatur.

Quando ignorantia juris ſit admiſſibilis, & quando non, *vide Ægid. Bellam. concluſ. 692. & 693. Gram. deciſ. 79. n. 7. & l. ſi adulterium 38. §. inceſtum, & ibid. gl. ff. ad leg. Jul. de adult.* ¶ Ignorantia regulariter in facto proprio non cadit, *Caſſad. deciſ. 5. titul. de conſtitut. n. 14. & Marc. qu. 904. part. 2.*

Cap. VIII. Qui ſint effectus ignorantiæ

Regulariter ignorantia juris neminem excuſat. *Franc. Marc. quæſt. 686. Andr. Gail. obſervat. 48. lib. 2. & Menoch. de Arbitr. libr. 2. caſ. 193. numer. 23.* Tamen ignorantia juris intricati, æquiparatur ignorantiæ facti. *Capic. deciſ. 69. num. 24.* ¶ Ignorantia quando commodum, vel incommodum contineat, *ſcribitur per Andr. Gail. obſervat. 48. libr. 2.* ¶ Ignorantia excuſat aliquem à pœna; ſed an conſervet jus alteri, *vide Bartol. in l. ſi adulterium 38. ff. ad leg. Jul. de adulter.* ¶ Ignorantia facti excuſat; non autem juris, niſi eos, quibus permiſſum eſt jus ignorare. *c. innocens. 22. & quæſt. 4. & ibid. gloſſ.* ¶ Impedimentum ſtans à principio, imputatur ſcienti; non autem ignoranti. *l. ſi legibus 16. Cod. de Epiſcop. audie.* ¶ Quis non debet audiri, ſi dicat ſe ignorare, quæ tractavit, *Guid. Pap. ſing. 709.* ¶ Si Syndicus vult ſe excuſare, quòd ignoraverit maleficium eſſe commiſſum, nunquam erit excuſatus, niſi conſtet de diligenti inquiſitione. *Petr. de Raven. ſingul. 274.* ¶ Ignorans defectum alicujus actus, non poteſt dici illum approbare, *Cravet. conſil. 226. n. 7.* Ignorantia excludit conſenſum, & juramentum tunc nihil operatur. *Cravet. conſil. 257.* ¶ Ignorantia quando eſt probabilis, quis excuſatur à pœna ſtatuti; ſecus ſi eſſet ſupina, & craſſa: & dicitur hujuſmodi, quando eſſet factum proclama generale per Civitatem, vel Patriam: verum ratione talis ignorantiæ quis debet mitius puniri. *Franc. Marc. quæſt. 237. part. 2. n. 4.* ¶ Ignorantia multum operatur ad delicti excuſationem, *Afflict. deciſ. 290. n. 4.* Ideò ipſa ignorantia forenſem excuſat à pœna ſtatuti, propterea illi (ignoranti ſtatuta alterius loci) ſuccurritur. *Verall. deciſ. 207. part. 3. Menoch. conſil. 74. vol. 1. Andr. Gail. obſerv. 48. lib. 2. n. 26. & 27. & Crav. conſil. 115. n. 4.* Sed contrarium tenet *Pet. de Rav. ſing. 46. vide Cabal. milleloq. 139. & l. fin. §. licet, de publ. & vect.* ¶ Bannum non ligat ignorantes, & illud præſumuntur ignorare illi, qui non fuerunt in Regno tempore banni. *Afflict. dec. 290.* ¶ Ignorantia non excuſat Prælatum in peccatis ſubditorum. *c. 10. ext. de reg. jur.* ¶ Ignorantia, & oblivio facti proprii excuſat, propter temporis diuturnitatem decem annorum, maximè quando de pœna, & de damno vitando agitur. *Aug. Beron. q. 73. num. 4.* ¶ Juris ignorantia qui excuſantur, ſi actum clam faciant, non excuſantur. *Ludov. Roman. ſing. 722.* ¶ Ruſtici quando ob ſimplicitatem, vel ruſticitatem excuſentur, *vide Menoch. de Arbitr. libr. 2. caſ. 194.* ¶ Palam geſta excuſant ab ignorantia; tamen non excuſant ab ignorantia facti. *Menoch. de Arbitr. caſ. 244. num. 13.*

Erroris.

An error juris proſit ad præſcriptionem longiſſimi temporis. *Fachin. lib. 8. cap. 28. negat. l. 7. ff. de jur. & fact. ignor.* ¶ An error juris proſit ad fructuum acquiſitionem, *ibid. cap. 29. negat. l. 7. 8. ff. de jur. & facti ignor.* ¶ Error juris non inducit malam fidem, *l. 28. §. ſcire, ff. de petit. hered.* ¶ Error juris, vel facti in non appellando, nocet etiam ei, qui certat de damno vitando, *gloſſ. in verbo, ei nocebit. §. ſi quis l. 1. ff. de appell.* ¶ Error juris licet non proſit erranti, alteri tamen prodeſt, & excuſat à furto, *vide Bart. in l. 36. ff. de uſucapio.* ¶ Errans in jure non revocat confeſſionem. *Bart. in l. 2. n. 6. ff. de confeſſis.* ¶ Reſtitutio in integrum non datur adverſus errorem juris. *idem Bart. in l. 7. ff. eod.* ¶ Errans in facto proprio non revocat confeſſionem, tamen errans in facto proprio tali errore, qui cadat in levem culpam, excuſatur, *Bart. in l. 2. n. 6. ff. de confeſſis.* ¶ Errans in jure Divino, & Naturali, à pœna non excuſatur, etiam ſi mulier ſit, vel ruſticus. *Natt. conſil. 598.* Nam ignorantia juris Naturalis non excuſat, *Bart. in l. 2. C. de in jus vocand.* ¶ Error facti non impedit quartam Falcidiam repeti; ſed certa ſcientia, vel juris ignorantis ſic. *l. error. 9. C. ad leg. Falci.* ¶ Error facti improbabilis, æquiparatur errori juris. *gloſſ. in l. 1. ff. de condict. indebit.* ¶ Præterea error juris non nocet majoribus, quando agitur de damno vitando. *Cravet. conſil. 225. n. 11. Menoch. de Arbitr. caſ. 192. n. 23. Natt. conſ. 77. Tom. 1. vide Bartol. in libr. 2. C. de his, quæ vi metus, & in l. 25. ff. de probatio.*

Cap. IX. Miſcellanea.

Proclama factum in Civitate, non ligat abſentes, *Borg. dec. 17. n. 37. de jud.* ¶ Certus quis eſſe debet de facto ſuo. *Bartol. in l. cum falſum 46. ff. de acqu. hared.* ¶ Tempus

ſtatuti eſt continuum, ideò currit ignoranti, ſed an concedatur reſtitutio, *vide Cravet. conſil. 291. num. 5.* Tamen quod tale tempus non currat ignoranti, *ſcribit Natt. conſil. 225. Tom. 1.* ¶ Scriptura reperta apud agentem, videtur ab eo approbata. *Vinc. de Franc. deciſ. 113. n. 12.* ¶ Statutum in Populi Concilio conditum, pro notorio habetur. *Sol. in conſtitut. antiq. in proœm. gloſſ. 4. n. 10.* ¶ Lex, qui in alterius, ff. de reg. jur. non habet locum in hærede actore, *Marc. qu. 273. part. 2.* ¶ Publicatio conſtitutionis in una Provincia facta, non ligat exiſtentes in alia Provincia, ubi non eſt facta poblicatio, dato, quod fuerit facta etiam in Curia Regis, vel Imperatoris, *Ozaſc. deciſ. 141.* ¶ Proclamationes non afficiunt perſonas certas, & certos poſſeſſores, nam illi debent expreſſè citari, *Borg. deciſ. 17. de judic.* ¶ Oblivio quanto tempore inducatur, *vide Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 26.* ¶ Minor reſtituitur contra ſolutionem debiti naturalis, quam fecit lapſus errore juris, *l. fin. C. ſi adverſus ſolutionem.* ¶ Statuti, ſeu banni publicatio in Civitate facta, non afficit Cives ruri degentes, niſi reverſi in Civitate converſentur, ubi publicè ſtatuti notitia habetur. *D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudiæ, in proœmio, gloſſ. 4. num. 14. & 15.* ¶ Contrahentes cum aliquo debent eſſe certi conditionis illius, cum quo contrahunt. *Joſeph. Ludov. deciſ. 21. Luc. num. 10.* ¶ Decretum Papæ irritans, ligat etiam ignorantes; ſecus eſt in Legato de latere, *Guliel. Caſſad. deciſ. 3. titul. de decret. in reſervat. vide Paul. Æmil. Verall. deciſ. 249. num. fin. part. 1.* ¶ Ligare ignorantes eſt contra jus. *Caſſad. d. deciſ. 3. num. 4.* Et ſtatuere quod tempus currat ignorantibus, ſolum Princeps poteſt, *num. 10.*

TITULUS SEXAGESIMUS SEPTIMUS.

De notorio, & manifeſto.

Generalia.

De materia notorii, & manifeſti, *vide per Henric. Bover. in ſuis ſingularibus, titul. notorium, & manifeſtum.* ¶ Quid ſit notorium, in quo differat à manifeſto, an in notorio ſit opus citatione, an libellus detur, an egeat probatione, an ſententia in ſcriptis, an, & quando à ſententia lata ſuper illo poſſit appellari, & quid in executione, & de materia, *vide per eundem Bartol. in l. 4. ff. de Relig. & ſumpt. func. & Menoch. de Arbitr. caſ. 166.*

Cap. I. Notorium. Quod dicatur.

Notoriè factum, quando aliquid dicatur, *vide Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 166.* Et quomodo fiat, *ſcribuntur exempla per Capic. deciſ. 69. num. 16.* ¶ Manifeſtum, & notorium dicuntur triplici modo, *vide gloſſ. in cap. manifeſta 2. qu. 1.* Et quæ ſit differentia inter notorium, manifeſtum, famam, & communem opinionem, *vide DD. de Rot. dec. 6. alias 327. de exceptio.* ¶ Ea, quæ nunquam habuerunt actum permanentem, non poſſunt tranſire in notorium, ut puta vox præconis: ea verò, quæ habuerunt actum permanentem, ut edicta in albo propoſita, tranſeunt in notorium, *Bart. in l. Cives 11. C. de appellat.* ¶ Manifeſtum, vel notorium dicitur id, quod communiter pro certo habetur à Populo. *Bart. in l. de minore 16. §. plurimum ff. de qq. num. 9.* ¶ Notorium dicitur, quod eſt omnibus notum: manifeſtum, quod multis, non omnibus eſt notorium. *Bartol. in l. ſi verò 5. §. qui pro. ff. qui ſatiſda. cogan.*

Quid ſit.

Quid ſit notorium, & manifeſtum, *vide Bart. in l. heres palam 21. ff. de teſtam.* Ubi tradit notorium dici, quod habet cauſam permanentem; manifeſtum, momentaneam. ¶ Factum ſufficit eſſe notorium, licet Judici ex proceſſu non ſit notorium, & ſat eſt notorium allegare. *Cap. deciſ. 54. n. fin. vide Joſeph. Lud. dec. Peruſ. 67. n. 16.* Tamen de neceſſitate notorium debet proponi, & allegari, *DD. de Rot. dec. 2. alias 7. de appell. in novis. vide Capic. dec. 69. n. 16. Guid. Pap. q. 221. n. 4. Jaſ. Lanſ. Balb. dec. 238. Nat. conſ. 275.* Quod procedit, ſi ille, qui debet allegare notorium eſt præſens; alias ſecus. *Lanſ. ibid.* ſed *vide Abb. conſ. 72. part. 2.* Quo loci ſcribit, notorium de neceſſitate non eſſe deducendum in judicium. ¶ Quid ſit notorium, & qualiter probetur, diſtingue, *ut per eundem Joſeph. Lud. d. dec. Peruſ. 67. n. 18.* ¶ Notoria multa finguntur, quæ tamen notoria non ſunt, & ideò inolevit cautela, ut Judex pronunciet factum, de quo agitur, eſſe notorium. *Gram. deciſ. 64. n. 12. Capic. deciſ. 134. num. 7.*

Manifeſtum.

Manifeſtum dicitur quod pluribus innoteſcit, *Guid. Pap. q. 473.*

Cap. II. Quale ſit.

Differentia eſt inter notorium, & manifeſtum, quia notorium non probatur; manifeſtum ſic. *idem Guid. ſing. 413. vide Bart. in Auth. qui ſemel, n. 16. C. quomodo, & quando Judex, & in l. Cives 11. C. de appellatio.* ¶ Ignorantia facti notabilis, & notorii, non præſumitur etiam in facto alieno, *Capic. deciſ. 69. n. 25.* ¶ Notorium aliud eſt facti permanentis, aliud facti tranſeuntis, quod indiget probatione, *vide Capic. dec. 124. n. 7. & Mynſing. obſerv. 3. cent. 6. n. 6.* Secus eſt in notorio facti permanentis, quod non indiget probatione, *Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 67. num. 16. Mynſing. obſerv. 3. cent. 6. n. 6. c. 3. ext. de teſtib. cog. & c. tua nos 8. ext. de cohabit. Cleric.*

Manifeſtum.

Manifeſtum, & ſententia æquiparantur. *Bart. in l. 6. n. 2. ff. de verbor. oblig. & in l. 12. ff. de actio. empt.*

Cap. III. Quibus modis inducatur.

Ex multis notorium inducitur, primo, ex confeſſione in judicio facta, *Gram. dec. 31. n. fin. & dec. 36. n. 38. Jaſ. Lanſ. Balb. deciſ. 51. & Crav. conſ. 1. pro genero, n. 224.* ¶ Secundo, acta judicialia inducunt notorium, *Capel. Thol. q. 199. in additio. Rot. Genu. deciſ. 146. n. fin. Crav. conſil. 248. n. 6. & Verall. deciſ. 325. part. 1. n. 7.* ¶ Tertio, notorium dicitur quicquid in judicio probatum, & dictum eſt, *Gram. dec. 26. n. 27. Abb. conſil. 12. part. 2.* Quod procedit inter partes, *D. Sol. in antiq. conſtit. Sabaud. gl. ſuper decreto, præſent. tit. de reſtit. ſpoliat. n. 13. fol. 190.* ¶ Quarto, res judicata inducit notorium. *Crav. conſ. 248. n. 6.* ¶ Quinto, notorium per Bullam Apoſtolicam, ſeu publicum inſtrumentum probatur. *Jaſ. Lanſ. Balb. dec. 51. & Cravet. conſ. 1. pro genero, n. 221.* ¶ Sexto, facta multis, val majori parti loci, (in quo allegantur contigiſſe) nota, & manifeſta, pro notoriis ſunt habenda, & de his judicari poteſt, deducta, & allegata ſaltem notorietate: hinc ſuccedit communis theorica, nempe facta ſubjecta notorio non indigere probatione, ſatiſque eſſe, ſi ea in judicio allegentur. *Mynſing. obſerv. 3. cent. 6.* ¶ Septimo, notorium dicitur, quod publicè fit, & quod fit coram decem teſtibus. *Cravet. conſ. 120.* ¶ Octavo, notorium id dicitur, quod clarum, & evidens eſt, omnibus patens, cujus teſtis eſt Populus, & pluribus aliis modis dicitur, *de quibus vide per D. Sol. in dd. ſuis comment. gloſſ. ſuper d. decreto, præſenti, titul. de reſtitut. ſpolia. fol. 190.* ¶ Nono, & ultimo, examinatio in alio judicio facta, facit notorium Judici, *Bart. in l. 5. C. de naufrag. lib. 10.*

Cap. IV. Quæ requirantur.

Notoria plura ſunt, & in duobus ex illis non eſt neceſſaria ſententia, ut in notorio, quod committitur actu permanente, & in illo, quod fit Judice pro tribunali ſedente, *Gramm. deciſ. 105. num. 16. vide tamen Hier. Magon. dec. 47. Rot. Floren.* ¶ Limita, quando ſententia requiritur à lege, tunc enim notorium non operatur ſententiam. *Gram. ibid. num. 17.* ¶ Notorium facti non permanentis requirit ſententiam, declaratoriã. *Joſeph. Lud. dec. Peruſ. 67.*

num 22. Et dicitur probari, quando factum ſui natura tale eſt, ut illud omnes ſciant, vel veriſimiliter ſcire poſſunt, *idem Joſeph. ibid. num. 23.* ¶ In notoriis, & manifeſtis, non eſt ordo judiciarius ſervandus. *Guid. Pap. ſing. 198. Hippol. ſing. 511. c. quoniam 10. & ibid. gl. ext. de filiis Presbyt.*

Cap. V. Qui ſint effectus.

Notorium inductum per ſententiam non habet effectum notorii, niſi quando inducitur ad eum finem, ad quem fuit ſententiatum, *Bart. in l. ex quacunq. ff. ſi quis in jus vocatus nom. ſer. in repet. n. 22.* Et tale notorium reſultans ex ſententia, eſt notorium præſumptionis. *Abb. conſ. 89 part. 1.* ¶ In notoriis poſſunt recipi teſtes ante litis conteſtationem, *Guid. Pap. ſing. 228.* ¶ Sententia Judicis valet, ubi factum erat notorium, licet Judici notorium non ſit, quia de illo ipſi non conſtet, *DD. de Rot. decis. fin. alias 57. tit. de fide inſtrument. in antiq. & Rot. Genuen. decis. 55. n. fin. circa finem.* ¶ Quando aliquid eſt notorium, poteſt Judex ſumere informationes, parte etiam non citata. *Jaff. Lanf. Balb. decis. 138.* ¶ Notoria, quia non egent probatione, & vim habent ſententiæ, in illis Judex non procedit ſententiando, ſed exequendo, *Natt. conſ. 275. D. Sol. in dd. ſuis comment. gl. ſuper decreto præſenti, tit. de reſtit. ſpolia. n. 14. fol 290. vide Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus, litera N. ſingul. e.* Tamen ſi de notorio dubitatur, illud probare oportet, quare ut aliquid notorium ſit, ſententia declaratoria requiritur, *idem Sol. ibid. n. 16.* Hinc ſequitur Judices ſolitos non eſſe fundamentum facere ſuper his, quæ allegantur notoria, niſi ſumptis ſaltem ſummariis informationem judicialiter, vocata parte, aut ipſa præſente, prius illi pronunciaverint rem pro notoria, quam altera pars pro notoria allegavit. *Idem Sol. ibid. n. 17. in antiqu. conſt. decr. præſenti de reſtit. ſpol.*

TITULUS SEXAGESIMUS OCTAVUS.

De publica voce, & fama factorum.

Generalia.

Fama quid ſit, quotuplex, unde proveniat, quid requirat, qualiter probetur, & quomodo teſtis debeat deponere, & reddere cauſam ſcientiæ, & de materia, *vide per Bartol. in l. de minore 10. §. plurimum. ff. d. quaſt.*

Cap. I. Fama. Quid, & qualis ſit.

Quid ſit fama, à quibus originem trahere debeat, *vide Capel. Thol. quaſt. 380.* ¶ Fama ſæpè à veritate diſcordat, & magis præſumitur pro titulo, quam pro ipſa. *Afflict. decis. 178. n. 16.*

Cap. II. Quibus modis attendatur, inducatur.

Impedimenti fama, quæ extabat tempore contractus matrimonii, attenditur, ut proles dicatur legitima, *Put. decis. 77. lib. 2.* ¶ Fama, rumor, communis reputatio, notorium, & manifeſtum, quando inducantur, & in quibus differant, *vide Caſ. d. decis. 3. tit. de probat.*

Cap. III. Fama quando fiat.

Quando communis opinio faciat famam, & de intellectu hujus dicti, *vide Bart. in l. cum quidam 30. §. quod, ff. de acquir. hæred.*

Cap. IV. Quibus modis probari poſſit, vel non.

Contra famam probatio admittitur, *c. cum in tua 27. ext. de ſponſal. & matrimon.* Et fama nihil operatur, quando veritas probatur in contrarium, *Bartol. in conſil. 111. vol. 1.* ¶ Vox, vel fama à ſtatuto requiſita, quomodo probetur, *vide Borg. Caval. decis. 19. de contract. part. 2.* ¶ Fama ut probetur, debet originem habere à perſonis honeſtis, & fide dignis: & non probatur per teſtes ſimpliciter deponentes, quem eſſe diffamatum de tali crimine, niſi deponant eſſe diffamatum apud majorem partem Populi, *Cravet. conſil. 41.* ¶ Famæ probatio non debet eſſe levis, ſed legitima: & verba inquiſitionis, præcedente publica fama, nullam fidem faciunt, ſi illa non probetur. *D. Sol. in conſtit. antiq. Sabaudiæ, gloſſ. 1. ſuper decreto, juxta conſtitutiones, tit. de accuſation. fol. 160.* ¶ Teſtes ad famam probandam neceſſe eſt, ut famæ auctores, à quibus audierint, nominent: fallit, quando adſunt plures teſtes deponentes alicujus rei eſſe famam. *Hippol. ſingul. 477.* ¶ Teſtes deponentes de fama tenentur reddere cauſam ſcientiæ, & unde ortum habuerit, alias non probant, *Ozaſc. decis. 79. num. 52. vide tamen Veral. decis. 7. ſeu 2. part. 2. & decis. 289. ſeu 26. part. 3. Roland. conſil. 3. num. 48. volum. 1.* ¶ Fama, & publica vox, quomodo probanda ſit, *vide eundem Ozaſc. decis. 101. num. 17. Caſſad. decis. 3. titul. de probation. Capel. Thol. quaſt. 380. Rot. Gennen. decis. 3. num. 1. Cravet. conſil. 260. & Natt. conſil. 62. alias 18.* ¶ Ad probationem famæ requiritur primo, quod teſtis aſſerat ſe a pluribus audiviſſe, nominetque ſingulariter aliquas perſonas: ſecundo, quod deponat ſe audiviſſe à majori parte Populi ejus loci, in quo erat fama: tertio, quod ipſi teſtes exprimant cauſam, propter quam fama ſit orta. *Mynſing. obſerv. 46. cent. 5. vide Ludov. à Peguen. in ſuis quaſt. crim. c. 17.* ¶ Fama, ut concludat debet probari ante litem motam. *Verallus decis. 9. ſeu 4. part. 2.* Id eſt, debet percutere tempus præcedens litem. *idem decis. 413. ſeu uni. part. 2.*

Vel non.

Teſtis deponens ſuper publica voce, & fama, ſi dicat ſe ſcire, quia ſic dicitur, non probat, *Bart. in l. 2. C. ad Senatuſconſul. Maced.* ¶ Teſtis, qui jurat dicere puram, & meram veritatem, deponendo de fama, non probat. *Nel. de S. Georg. in ſuo tract. de teſtibus, inter tractat. Bartol. num. 63.* ¶ Famam non extare qualiter probetur, *vide Bartol. in lib. 2. §. item Labeon. ff. de aqui. plu. arcen.*

Cap. V. Quando, & quæ probat, vel non.

Quomodo, & quando mors alicujus probetur per famam, *vide Bart. in l. 2. §. ſi dubitetur. ff. quemadmodum teſtament. aperia. & in ſuo tractat. teſtimonio. n 38.* ¶ Fama facit plenam probationem in caſibus modici præjudicii: idem in factis antiquis. *Capel. Tholoſ. q. 380. num. 14. & in add. n. 17. Mohed. dec. 178 n. 4. & Verall. dec. 337. ſeu, part. 3.* ¶ Titulum verum non valens probare, poteſt illum probare per publicam famam, *Bart. in l. atqui 20. §. ſi cum. ff. de neg. geſt* ¶ Dictum unius teſtis cum fama, facit plenam probationem. *Bart. in l. 1. §. idem Cornelio. ff. de qu. n. 4.* ¶ Fama probat Doctoratum, Nobilitatem, & alias ſimiles qualitates, *Verall. dec. 6. part. 2. ſeu. 1.* ¶ Fama ubi plenè probat ex forma ſtatuti, teſtes ſuper ea deponentes debent eſſe graves, & qualitas iſta probari debet, *Hier. Magon. dec. Luc 93. n. 8.* ¶ Fama regulariter non facit plenam probationem; ſed ſemiplenam, *Caſſad. dec. 1. tit. de probat. tamen vide ibid. dec. 2. Mynſing. obſerv. 46. cent. 5. Matth Mattheſ ſing 2. Pet. de Rav. ſing. 950. & Bart. in l. admonendi 31. n. 46 ff. de jurejurand.* ¶ Per ſolam famam plene, & concludenter probatur dominium in antiquis, maximè quando agitur de tempore excedente memoriam hominum. *Gaſp. Cabal. milleloq. 480. vide Bald. ſing. 207.* ¶ Fama, an, & quando inducat plenam probationem, maximè in antiquis, *vide Dec. conſ. 428. vol. 2. Matth. Mattheſ. ſing. 2. & Hippol. ſing. 505.* ¶ Fama in his, quæ metam humanæ memoriæ excedunt, ſatis probat. *Caſſad. d. dec. 2. de probatio. n. 5.* ¶ Fama ſola, junctis aliquibus adminiculis, ubi vertitur difficultas probationis, inducit plenam probationem ſufficientem ad condemnandum. *Gram. dec. 42. n. 12.* Imò quod ſola fama probet in rebus difficilis probationis, *ſcribit Verall. decis. 49. ſeu. 1. part. 3.* Quod procedit, quando probatio à communiter accidentibus ſolet eſſe difficilis, *Pet. de Rav. ſing. 950.*

Vel non.

Fama publica cum uno teſte de veritate, non probat in criminalibus, etiam ſi de crimine civiliter agatur. *Verall. deciſ. 8. ſeu 3. part. 2. & deciſ. 296. ſeu 33. part. 3.* Niſi adſint alia adminicula. *ibid. vide Dec conſil. 429. num. 13.* ¶ Probatio famæ, & communis reputatio relevant ab onere probandæ negativæ illum, qui alias eam probare tenebatur. *Guliel. Caſſad. dec. 5. n. 8. tit. 1.* ¶ Fama ſæpè fallax, & mendax eſt, & ideò etiam ubi probatur legitimè, non facit plenam probationem, ſed de probatione filiationis, quæ fit per famam, *vide per Natt. conſ. 473. n. 15.* ¶ Qualitercunque aliquid ſit divulgatum per famam, ſeu quaſi notorium, non ſufficit ad probationem, niſi concurrentibus aliis adminiculis, *gl. 2. in c. ex literis. 32. ext. de jurejur.* ¶ Fama non probat dominium, ſed probationem coadiuvat. *Bart. in l. 4. C. de probat. vide eundem in l. 3. § ejuſdem ff. de teſtib. gl. in verbo famam, in c. teſtes §. item 4. q. 2. & 4.* ¶ Fama ſola de jure Civili non probat, ſed de jure Canonico facit, ut vitetur excommunicatus. *Bartol. in ſuo tractat. de different. int. jus Can. & Civil. n. 30.* ¶ Fama probata, quando transferat onus probandi in adverſarium, *vide eundem Put. deciſ. 138 lib. 2.*

Cap. VI. Qui ſint effectus.

Fama ſequens tollit famam præcedentem, *Bart. in l. ſed & ſi 27. §. de eo autem. ff. de pete hær.* ¶ Si fama excuſat à præſumptione doli, ita & à pœna. *Bart. in leg. cum quidam 30. §. quod ff. de acquir. hæredit.* ¶ Fama in antiquis factis multum operatur, ſed factum antiqvum de quo tempore dicatur, *vide Afflict. dec. 83. n. 7. & deciſ. 277. Franc. Marc. qu. 608. & Capel. Thol. q. 380. n. 18. in additio.* ¶ Vox publica, & rumor in Patria excuſant à dolo, & à calumnia, *Guid. Pap. q. 446. & Franc. Marc. q. 773.* ¶ Fama publica de obitu, quando conſtituat Ordinarium in negligentia, & devolvat collationem ad Superiorem, *vide Put. deciſ. 132. 133. & 143. lib. 3.* ¶ Præſumitur quis ſcire id, de quo eſt fama. *Bart. in l. Celſus 27. n. 6. ff. de uſucapio.* ¶ Fama excuſat à dolo, ſed tunc duo requiruntur, *de quibus vide in l. 11. §. mulier. ff. ad leg. Jul. de adulter. & ibid. Bart.* ¶ Fama per ſe ſola, quando faciat indicium, *vide Bart. conſ. 191. vol. 1.* ¶ Fama quandoque à beneficii viventis collatione, excuſat, *ibid. d. qu. 494.* ¶ Fama inducit juſtam cauſam credendi, *Bart. in d. l. 20. §. quod, n 3.* ¶ Fama non ſufficit ad torturam, ſed ſolam ad inquiſitionem, aut ad carcerem, *Cravet. conſil. 41. n. 6. & Natt. conſ. 362.* Niſi eſſet frequens, & vehemens, *Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſu. 261.* Sed quæ dicatur frequens & vehemens, arbitrio Judicis relinquitur, *ibid. Menoch. vide infra tit. de indi.*

Cap. VII. Miſcellanea.

Facilius fit inquiſitio contra Univerſitatem, quam contra ſingulares: quia delictum magnæ univerſitatis non poteſt eſſe niſi notorium, & famoſum, *gl. in verbo, ab Univerſitate, in c. 4 §. Vaſalli. de pac. conſtant. in uſib. feud.* ¶ Opinio generalis in factis antiquis, quando habeatur pro veritate, ut non ſit neceſſaria alia probatio, *vide Afflict. dec. 277.* Et quid in fama, *vide Ægid. Bellam. concluſ. 64. & 70. Caſſad. dec. 2. tit. de probatio.* ¶ Infirmus, vel abſens à Civitate qui eſt, non præſumitur ſcire illud, de quo eſt publica fama in ipſa Civitate, *Bart. in l. is poteſt 18. ff. de acquir. hæredit n. 17.*

TITULUS SEXAGESIMUS NONUS.

De voce, & fama hominis bona, vel mala.

Cap. I. Fama. Quid ſit.

FAma quid ſit, quotuplex, unde proveniat, *& de materia famæ, vide per Bart. in l. de minore 10. §. plurimum ff. de qu.* ¶ Fama bona dicitur continuata ex origine, & habitudine naturæ, ſed mala eſt accidentalis, *Joſeph. Tepati Compend. Lud. deciſ. Luc. 13. n. 4.* Ideò famæ bonæ magis ſtandum eſt, quam malæ: & fama poſterior primam videtur tollere, *Jac. Put. deciſ. 2. lib. 3.*

Cap. II. Quibus modis probari poſſit, vel non.

Mala fama non probatur, niſi teſtes dicant ſe ita audiviſſe à majore parte Populi, *Roc. Avenio. deciſ. 20. num. 14. in deciſ. diverſ. Tom. 3.* ¶ Licet probetur bona fama in genere, tamen probatio delicti in ſpecie, debet vincere, *ibid. d. num. 14.*

Cap. III. Qui ſint effectus.

Fama, an, & quando faciat indicium ad torturam, *vide Lud. à Pegne in ſuis quæſt. crim. c. 17. & infra, tit. de ind.* ¶ Fama ſequens tollit effectus famæ præcedentis. *Bart. in l. 27. §. de eo. ff. de petit. hæred.* ¶ Indicium tollitur ex eo, quòd quis fuerit pronunciatus in actis bonæ vocis, conditionis, & famæ, *Ozaſc. dec. 72. n. fin.* Licet tale, indicium alias eſſet ſufficiens ad torturam. *Guim. deciſ. 60. num. 12.* ¶ In homine multum operantur bona vita, conditio, & fama. *Hippol. ſing. 608.* ¶ Fama bona rei inquiſiti, aut accuſati, tollit ſuſpiciones contra eum exiſtentes, *Cravet. conſil. 99. num. fin. & conſil. 145. in fine. Caſſand. in conſuet. Burgund. tit. Des Judices, & droicts §. 2. gl 9. num. 16.* Nam conditio, vel bona fama multum facit ad excludendam delicti præſumptionem. *Cravet. conſil. 244. num. 6.* ¶ Dignus ex fama quis præſumitur, & innocens. *Bart. in l. 3. in repe ff. de offic. Præto. n. 22.* ¶ Fama bona operatur novem effectus, *de quib. vide per Guid. Pap. q. 301.*

Cap. IV. Miſcellanea.

Qualiter capitulando deducatur aliquem eſſe bonæ conditionis, & famæ, & contra non eſſe, *vide Bart. in l. teſtes 1. n. 8. C. de teſtament.* ¶ Manifeſtum dicitur, quando probantur manifeſta indicia ad dolum, *Bart. in l. patronus 6. ff. de probat. & præſumpt.*

TITULUS SEPTUAGESIMUS.

De officialibus, & officiis in genere.

Generalia.

DE poteſtate, & auctoritate omnium Judicum majorum, & inferiorum, *Sola. gl. ultim. ſuper decreto, ad majorem, titul. de falſ.* ¶ De diverſis officiis in Patria hac Pedemontana, *vide in antiq. conſtitut. Sabudiæ, lib. 2. & in novo decreto criminali, ſcripſi in meo repertorio conſiliorum fol. 5. & in repertorio Bartol. 20 fol.* ¶ De officio Procuratoris Cæſaris, ſeu rerum privatarum, & Procuratoris Fiſcalis, *Marc. q. 358.* ¶ Unde etiam de materia, & de officiis Judic. ordinariorum *infra tit. de offic. & poteſtat. Juſdicent. ordin.*

Cap. I. Officium, quod dicatur, quale ſit.

Appellatione Officialium, an veniant etiam Actuarii actorum, & ſervientes Curiarum, *Vincent. de Franc. deciſ. 407.* ¶ Officia temporalia aliquando ſunt perpetua, & nullus officio ſuo eſt privandus, *idem Marc. quæſt. 623.* ¶ Patria poteſtas in officiis non attenditur, *idem Marc. quæſt. 629.* ¶ De mandato officio Caſtellaniæ, intelligitur mandatum exercitium juriſdictionis cum ſalario, & honoribus conſuetis, *idem D. Sol. de Caſtel. gloſſ. 1. fol. 1.*

Cap. II. Quæ requiruntur.

In officio obtinendo. requiruntur deſignatio, acceptatio, & exercitium, & Officiales jurare debent, ſed qualiter, *vide per Boer. deciſ. 149. num. 8. 9. & 10.* De ipſo juramento, & quod ante illud præſtitum non poſſint officium exercere, *ſcribit Franc. Marc. quæſt. 264. vide infra tit. de juramento, quod præſt. ab his, qui adminiſt. ſuſcip.* ¶ Literæ Officialis debent interinari intra annum. *Franc. Marc. q. 41.* ¶ In mente Judicis debet adeſſe ſal ſcientiæ, ne ſit inſipidus, & aliud ſal conſcientiæ ne ſit diabolicus, *Boer.*

deciſ. 152. n. 31. ¶ Poſſeſſionis apprehenſio, an in officio temporali neceſſaria ſit, & an collatione transferatur, *Marc. queſt. 262. part. 1.* ¶ In creatione Officialis, mos antiqvus ſervari debet, *Bart. in l. 7. C. de n. lib. 12.* ¶ Poſſidens officium ſine titulo Superioris, non poteſt habere bonam fidem: ſed qualiter vacationis modus exprimendus ſit in impetratione, *Boer. deciſ. 150. num. 10.* ¶ Ætas, quæ requiratur in Judice, *Marc. q. 628. num. fin.* ¶ Juramentum in ingreſſu officii, in cujus manibus præſtandum ſit, maximè in terris inſeudatis, *Sol. de Caſtel. n. 10.*

Cap. III. Qui deputari, conſtitui, & terminari poſſit ad officium.

Quis ad duo officia penitus diverſa, deputari non poteſt, *Bart. in l. 13. C. de prox. Sacr. ſcrib. vide eundem in l. 10. C. de prap. lab. & in l. 1. C. de prapoſ. agent. lib. 11.* Minus ad duo repugnantia. *Bart. in ſuis quaſt. q. 14.* Secus ſi non ſunt repugnantia, *l. 3. ff. de adopt. & emancip.*

Conſtitui.

Extranei, an ad officia aſſumendi ſint. *Marc. qu. 613.* ¶ Conſtitutus ſpecialiter ad certum actum, an ſit conſtitutus privativè ad Officialem generalem, *vide Dec. conſ. 664. Ubi concludit pro affirmativa.*

Terminari.

Caſtellani officium, non obſtante conſuetudine contraria (etiam in terris Vaſallorum) Princeps terminare poteſt ad biennium, *Sola. de Caſtell gl. 3. ibid.*

Cap IV. Qui exercere, obtinere, habere, & accipere poſſit, vel non.

Officium, ſeu poteſtas collata alicui in certo loco ex privilegio, exerceri in alio loco non poteſt, *Corſet. litera O ſing. officium 2.* ¶ Domini per ſe officium juſdicentis in ſuis locis, ubi juriſdictione potiuntur, non prohibentur exercere, *Sol. ibid. n. 3.* Etiam, ubi ſunt plures conſortes, *vide Perilluſt. D. P. Theſ. deciſ. 268.* ¶ Minor magiſtratus, ſi non poteſt ſuum officium exercere, poterit majorem magiſtratum invocare, *Bart. de Capu. ſingul. 12.* ¶ Officium nemo litigantium ſuper ipſo exercere debet, lite pendente, *Boer. deciſ. 150.* ¶ Idem officium poſſunt duo exercere, *Boer. dec. 149. n. 21.*

Vel non.

Ex quo quis deliquit in officio, & ſuit condemnatus, non poteſt redire ad idem officium, etiam per reſcriptum Principis, niſi expreſſe, & ſpecialiter derogaretur juribus prohibitoriis: & licet quis delinquat extra officium, tamen ſi per hoc irrogatur infamia, prohibetur exercere officia dignitatem importantia. *Franc. Marc. qu. 390. vide & quaſt. 646.* ¶ Judicis, & Advocati qui officio functus eſt, prævaricator dicitur, & proditor: quia judex prohibetur eſſe Advocatus; ſunt enim hæc officia incompatibilia. *Franc. Marc. q 699. part. 1.*

Obtinere.

Officium obtinet ſecundo impetrans, qui prius habuit literas, & poſſeſſionem. *Boer. d. deciſ. 150. num. 6.* ¶ Officialis, quibus modis agat ad obtinendum officium, *vide Boer. deciſ. 151.*

Habere.

Auditores Cameræ computorum, qualem juriſdictionem habeant, & non dicuntur conſiliarii Principis. *idem Marc. qu. 221. part. 2.* ¶ Quod dicitur quem prohiberi duo officia habere, intelligitur, quando illa in exercitio concurrunt eodem tempore, *Dec. conſil. 40.* Et ubi ſunt incompatibilia. *idem conſil. 641.* Vel ſi ambo haberent publicum ſalarium. *Bartol. in l. placet in repet. num. 20. Cod. de ſacroſanct. Eccleſ.* Alias duo officia haberi poſſunt ab eodem. *Natt. conſil. 57. num. 7.* ¶ Receptio ad officium eſt duplex, nempe facti, & juris, ſed quando quis dicatur adeptus nomen officii, *Boer. deciſ. 150 num. 8.* Quid in poſſeſſione, ſeu quaſi, *num. 9.* ¶ Officium alteri reſignatum impetrans per mortem poſſeſſoris an debeat poſſidere, vel quaſi, *vide eundem Boer. deciſ. 150. numer. 2. 3. & 4.* ¶ Prohibitus ad aliquod officium ex forma ſtatuti, non poteſt illud aſſumere ſub alio nomine. *Bart. in l. 1. C. de privileg. Schol. lib. 12.*

Accipere.

Quis ex neceſſitate poteſt accipere duo officia ſimul, & ſemel; ſed non tria. *Bart. in l. 6. C. de execut. & exact. lib. 12.* ¶ Officium auctoritate, & utilitate publicum, ut acceptetur unumquemque cogi poſſe, ſed quid ſi ſit auctoritate publicum, & utilitate privatum, *vide Marc. qu. 750. & q. 804. Lud. Rom. ſing. 188.*

Cap. V. Quibus modis vendi poſſit.

Magiſtratus vendi non debent, ne emptores Juſtitiam deinde vendant. *Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 438. num. 4.* ¶ Officia pecunia quærere vetitum eſt, ſed quid, ſi tertius pecuniam dederit, *vide eundem Marc. quaſt. 747.* Tamen officia omnia hodie in pluribus locis ſunt venalia, *ut habetur ibid. num. 14. vide Gaſp. Cabal. Milleloq. q. 982.*

Cap. VI. Quando peti: & committi: approbari poſſit.

De rationibus, quare officia ante vacationem peti non debeant, *vide per Rebuff. in conſtitution. Reg. Tom. 2. tract. ut beneficia ante vacationem, in principio, & tractac. de ſala. taxa. num. 11. Tom. 3.* ¶ Uni perſonæ duo non committuntur officia. *cap. 2. diſtinct. 89.* ¶ Salarii præceptio, non facit quem Officialem: & falſi accuſatione pendente, an debeat accuſato officium committi, *vide Boer. deciſ. 150. num. 14.* ¶ Contutor pupilli tenetur approbare officium datum à contutore: *idem Borg. dec. 25. de contract. part. 2.*

Cap. VII. Qui ſint effectus.

Subrogatus loco Judicis abſuturi ad tempus, ſi ipſe ex forma ſtatuti non poſſet eſſe Judex, geſta per eum non valerent. *Hipp. ſing. 553.* ¶ Qui valetudine corporis officium implere non potuit, utitur privilegio illius officii, ac ſi officium impleviſſet, *Bart. in l. 4. C. de Princip. agent. lib. 12.* ¶ Officium ſuum damnoſum cuiquam eſſe non debet. *Ozaſ. deciſ 46. num. 8. & fin. gloſ. in l. 26. C. de adminiſt. tit. vel curat l. conſtitutionem 63. ff. de furt.* ¶ Sed quando dictum procedat, *vide Menoch. conſil. 58. num. 61 vol. 1. Quo loci diſtinguit quatuor caſus.* ¶ Licet aliquis habeatur, & reputetur pro publico Officiali, & re vera non ſit, quia non fuit legitime ordinatus, tamen omnia acta, & agitata per eum erunt nullius momenti. *Anton. Corſet. in ſuis ſingularib. litera E. ſing. error communis.* ¶ Gratia utrum expiret per mortem concedentis, antequam vacaverit officium, *vide Capic. deciſ. 121. num. 7.* ¶ Pecuniam pro officio dans, eſt de malo lucro, & mala conſcientia ſuſpectus, *Boer. d. deciſ. 149. n. 3. vide Borg. d. deciſ. 25. n. 10. & Bart. in l. 2. C. de muríleg. lib. 11.* ¶ Probato, quod Officialis Regis poſt acceptum officium dives effectus ſit, non concludit acquiſitiones fuiſſe factas ex pecunia Regis, ſeu ex donis litigantium. *Alex. Raud. tract. de Anal. cap. 30. num. 392.* ¶ Secundum officium excludit primum, quando officia ſe non compatiuntur. *Abb. conſil. 62. part. 2. n. 16.* ¶ Quando pater teneatur pro officio filii, *Boer. deciſ. 221.* ¶ Locum tenens Principis, aut alterius, an eiſdem privilegiis, & prærogativis gaudeat, quibus is, qui eum conſtituit, *Marc. qu. 421.* ¶ Minor promotus ad officium per Principem, diſpenſatus cenſetur, *Franc. Marc. qu. 263.* ¶ Electus ſi non exercuerit officium per integrum annũ facto tertii, tempus non ſuppletur de anno ſequenti, ſed ad intereſſe contra tertium impedientem datur. *Vincent. de Franc. deciſ. 419. part. 2.* ¶ Exceptuatio offendentium miniſtros Juſtitiæ, comprehendit offendentes ex cauſa præcedentis officii eos, qui finito officio, ſunt in ſyndicatu, vel componunt ſarcinulas. *Vincent. de Franc. dec. 403. part. 2.*

Cap.

Cap. VIII. Quibus modis mutari. Quique eo interdici poſſit.

Officialibus mutatis, non mutatur officium. *Bart. in l. 10. ff. de offic. Proconſul.* ¶ Quando literæ officii præſentantur Senatui reſpectu interinationis, an Senatus poſſit recuſare hoc facere; & quid, ſi ſecundo Princeps reſcripſerit, *Marc. quæſt. 807. & 808. part. 1.* ¶ Officialis in officio delinquens, interim dum pendet lis, debet ab officio ſuſpendi, & illi adminiſtratio interdici. *Marc. q. 652.* Idem pendente appellatione. *Capel. Thol. q. 371.* ¶ Interdicuntur uni Caſtellano duo officia, & etiam unum in loco ſui patrimonii, ſeu originis, *de qua prohibitione in hac Patria Pedemon. habemus decretum antiquum, tit. de Caſtell. lib. 2. vide D. Sol. in ſuis comment. ſuper ipſo decreto, gloſſ. 2. fol. 1.*

Cap. IX. Quando renunciari poſſit, & finiatur officium.

Quis non poteſt renunciare officio ſibi conceſſo, niſi in manibus Superioris concedentis. *Ludov. Rom. ſingul. 352.* ¶ Subſtitutus in abſentis locum perſeverat illo mortuo. *Boer. de deciſ. 149. num. 13.* ¶ Locatio facta de aliquo officio, extinguitur, mortua perſona conductoris: ideo non tranſit ad hæredes, quia videtur electa induſtria perſonæ. *Borg. deciſ. 25. num. 38.* ¶ Officium finitur, finito Rectoratu concedentis officium. *Capic. deciſ. 136. num. 4. & 6.*

Cap. X. Officialis. Quis dicatur, & Qualis ſit.

Quæ differentia ſit inter perſonales, & ponendas. *Cujac. lib. 20. obſerv. cap. 37.* ¶ Actuarius, actorum Magiſter, quis, non poteſt eſſe in propria Patria. *Vincent. de Franc. deciſ. 68.* ¶ Officiales utrum debeant eſſe annales, vel biennales, aut perpetui, *vide Capic. dec. 121. num. 5. Boer. deciſ. 149. num. 4. Joan. Gal. quæſt. 173. in deciſ. diverſ. & Vincent. de Franc. deciſ. 409. part. 2.* ¶ Magiſtratus etiam minimus eſt major in ſuo territorio quocunque alio. *Pet. de Rav. ſing. 298.* ¶ Aſſeſſores Cameræ debent eſſe de juſto matrimonio nati, & legitimati non admittuntur. *Mynſing. obſerv. 31. cent. 4.*

Cap. XI. Qui admitti ad officium, conſtitui poſſit, vel non.

Originarios ad officia Magiſtratus in originis loco appellare vetitum. *idem Marc. quæſt. 633. vide Rebuff. in conſtitution. Reg. tit. de liter. natural. gloſſ. 2. num. 9. Tom. 2. l. fin. C. de crimin. ſacril. & Perilluſtr. D. P. Theſſaur. deciſ. 268.* Tamen, quod originarii extraneis ſint præferendi in officiis, *ſcribit Mynſing. obſerv. 30. cent. 4.* ¶ Qui officium aliquod ſemel implevit, ad idem admitti poteſt, niſi in illo male verſatus fuerit. *Cravet. conſil. 259. num. 3.*

Vel non.

Conſervatores monetæ, ſi reperiantur fraudem commiſiſſe, non admittuntur ad aliud officium. *Bart. in l. 2. de Palat. Sacr. larg. lib. 12.* ¶ Condemnatus in ſindicatu non poteſt amplius ad ſimile officium aſpirare, *Matth. Matheſ. ſing. 83. in addit.*

Conſtitui.

Plures Officiales ſimpliciter conſtitui, quando videantur inſolidum conſtituti, *vide Bartol. in l. 1. §. ſi plures, ff. de exercit. act.* ¶ Officialis non poteſt conſtitui in perpetuum, ſed per biennium tantum, niſi ſit de voluntate Populi. *Natt. conſil. 58. Tom. 1.* ¶ In eodem loco duo Juadicentes conſtitui non debent, ſi ſubditi ſunt inter Dominos indiviſi; ſed ipſis diſſentientibus, quomodo ſuccurratur, *vide eundem Sola. de Caſtel. d. gloſſ. 2.*

Cap. XII. Qui eligi poteſt ad officium, vel non, & confirmari.

Princeps eligendo ſcienter indignum, videtur cum eo diſpenſare. *Bart. in l. quidam 57. ff. de re jud.* Et electus ab eo, præſumitur dignus. *l. 2. C. de crim. ſacr.* ¶ Induſtria viri, ſi ſit electa, quis non poteſt ſervire per ſubſtitutum: fallit aliquibus in caſibus, *de quibus vide per Ludov. Roma. ſing. 670.* ¶ Stante ſtatuto, quod Officialis debeat mutari de quadriennio in quadriennium, & non poſſit ulterius remanere in officio, poterit ex intervallo ille, qui ſemel fuit electus, poſtea adhuc eligi, finito officio alterius poſt ipſum electi. *Cravet. conſil. 259.* ¶ Electus ad aliquod officium, non poteſt ſe ipſum eligere: ſed poſt electionem de ſe factam, poteſt illi conſentire: & talis conſenſus operatur augmentum vocis. *Borg. dec. 11. de contract.*

Vel non.

Officii continuatione prohibita per ſtatutum, filius non poterit immediate eligi poſt mortem patris ad officium paternum. *Bart. in l. placet. C. de Sacroſanct. Eccleſ. num. 26. in repetiton.* ¶ Electus non poteſt eligi ad idem officium per quinquennium, & ad aliud per triennium, ſed quando dictum procedat, *vide Vincent. de Franc. deciſ. 264. part. 2. l. prim. C. de Caſtrenſib. lib. 12. titul. C. de muneribus & bon. non conſin. lib. 10. libertus 17. §. præſcrip. ff. ad municip. & de incol.*

Confirmari.

Dominus loci non tenetur confirmare electum per homines dicti loci habentis facultatem eligendi poteſtatem, quando electus propter ejus imperitiam notorie non ſit idoneus juri redendo. *Natt. conſ. 244.*

Cap. XIII. Quæ facere poſſit, vel non.

Officiales perpetui poſſunt acquirere bona in loco, ubi officia gerunt. *Guid. Pap. quæſt. 195.* Sed temporales non, *Guid. ibid.* Contrarium tamen ſervatur de conſuetudine. *Boer. deciſ. 317. num. 13. vide infr. lib. 2. tit. de contract. in genere.* ¶ Officialis, præſtito juramento, acquirit juriſdictionem: & non ante. *Vincent. de Franc. deciſ. 393.* ¶ Inferior non poteſt ſe intromittere ad id, de quo jam cœpit tractare Superior. eſſet enim abſurdum, quod inferior poſſet reſcindere factum Superioris. *Cravet. conſ. 137. num. 8. vide eundem, conſil. 148.* ¶ Officiali Principis venienti cum literis, eſt obediendum. *Bart. in l. 5. C. de jure Fiſci. lib. 10.* ¶ Locum tenens particularis poteſt jus dicere, etiam præſente Judice, ſeu locum tenente generali, dummodo hoc faciat in Palatio cauſarum, & in loco Majorum. *Pap. lib. 6. tit. 2. arreſt. 22.* ¶ Nullus Officialis poteſt procedere in cauſa, niſi receptis literis ſuæ poteſtatis. *Ægid. Bellam. concluſ. 110. num. 13.* ¶ Conſiliarii Status, & referendarii pro cauſis propriis in Senatu comparentes tempore relationis, quem locum tenere debeant, & utrum Advocati Fiſcales votis intereſſe poſſint. *Gaſp. Theſſaur. quæſt. For. quæſt. 48. lib. 1.* ¶ Confiſcare omnia bona, quibus Judicibus liceat, *Capic. deciſ. 130. num. 40. & 41.* ¶ Princeps concedendo poteſtatem generalem, vel ſpecialem Officiali, quam poteſtatem dicatur conceſſiſſe, *Capic. deciſ. 130. ibid. num. 44.*

Cap. XIV. Quæ facere non poſſit.

Caſtellani prohibentur eſſe arrendatores locorum, ubi ſunt Caſtellani. *Franc. Marc. quæſt. 7. part. 1. & 467. part. 2.* ¶ Officialis (etiam præſtito juramento) non poteſt adminiſtrare, niſi decreta adminiſtratione. *idem Marc. q. 264. part. 1.* ¶ Prohibentur qui officium juriſdictionis exercent, eſſe conductores emolumentorum ejuſdem officii. *Sola de caſtell. num. 7.* ¶ Vicerex in Regno Neapolitano non habet adminiſtrationem, donec ingrediatur, & juret in eo Regno, id eſt, officium anteceſſoris non expirat, niſi viſis, & lectis commiſſionalibus ſucceſſoris. *Vincent. de Franc. deciſ. 393. part. 2.* ¶ Officialis ejus officio durante, non poteſt providere de officiis futuris poſt adventum ſucceſſoris, ſecus de prætetitis cœptis, & non finitis. *Vinc. de Franc. deciſ. 393.* ¶ Officialis quando prohibeatur contrahere, & negotiari in

ſua Provincia, & quis hac prohibitione contineatur, *vide Ozaſ. deciſ. 144. num. 13.* Quod temporalis non poſſit, perpetuus ſic, *ſcribit Rolan. conſil. 83. vol. 2.* Sed limita, *ut ibid. num. 9. & 11. vide Bartol. in l. nou vero 6. ff. de offic. Proconſul.* ¶ Caſtellano, aut alteri officiali non licet propter contumaciam, aut inobedientiam verbalem, manus violentas in aliquem injicere. *idem Marc. quaſt. 88. part. 1. & q. 350. part. 2.*

Cap. XV. Quando ſit adhibeuda fides, vel non.

Officiali de commiſſione referenti creditur, ubi Princeps in eodem loco reperitur. *Ozaſ. deciſ. 71. n. 4.* Alias an officiali ſit credendum, *vide Grum. deciſ. 36. num. 26. & 28.* ¶ Conſul, Procurator Fiſcalis, Officialis, & Magiſtratus Curiarum, non habent neceſſe probare ſe tales, ſi negentur tales eſſe. *Guid. Pap. quaſt. 259.* Nam Officiali ordinario creditur, licet non conſtet de literis ipſius. *Guid. Pap. q. 322.* ¶ Officiario injuſtè præcipienti, reſiſtere licitum eſt *Marc. quaſt. 748.* Tamen in dubio obtemperandum eſt. *ibid.*

Cap. XVI. Quando creari poteſt.

Magiſtratuum creatio eſt de Regalibus ad Principem ſpectantibus. *Capic. deciſ. 130. num. 26.* ¶ In officio temporali, quando creatur aliquis Conſiliarius supernumerarius, intelligitur ſubrogatus in locum alterius Conſiliarii ordinarii deficientis, ſecundum ordinem temporis creationis. *Marc. quaſt. 384. part. 1.* ¶ Quando feudum revertitur ad Dominum, potetit ipſe creare alium Officialem in præjudicium jam electi à Feudatario. *Borg. d. deciſ. 25. num. 7. & 8.* ¶ Univerſitas creans Officialem in civilibus, & criminalibus debet deſolari, & homines angarii in perpetuum haberi. *Capic. deciſ. 130. num. 23. & 51.*

Cap. XVII. Quando reprobari poſſit.

Semel approbatus, reprobari non poteſt. *Dec. conſ. 665.* ¶ Approbatus in uno officio, quando poſſit in eodem, vel ſimili reprobari, *vide Boer. d. deciſ. 149. num. 16. 17. & 18.* ¶ Officialis perpetuus deponi non debet, niſi depoſitionem culpa inducat, ut quia deliquerit in officio. *Capic. deciſ. 121. num. 20.*

Cap. XVIII. Qui privari poſſit officio.

Officialis committens furta, & baratarias, poteſt dignitate privari, & degradari. *Capic. d. deciſ. 121. num. 18.* ¶ Officialis delinquens in officio, eo privatur, nec amplius ad illud admittitur. *vide ibid. uum. 17. Clar. in ſua Pract. crimiu. §. fin. quaſt. 73.* Sed an remotus ab officio, poſſit habere aliud officium, *vide Bartol. in l. 2. ff. de Senato.* ¶ Officialis delinquens ſi aufugiat, habetur pro confeſſo; ſed qualiter intelligatur convictus de delicto, ut poſſit privari dignitate, *vide ibid. Capic. n 22.* ¶ Officii privatio, an inducatur ipſo jure, vel per ſententiam, *vide ibid. uum. 21. & 29.* ¶ An Princeps, vel inferior de plenitudine poteſtatis, poſſit privare Officialem ſuum ejus officio, quod ab ipſo habebat, *vide Boer. deciſ. 149.* Quid in Papa, & Imperatore, *vide Borg. deciſ. 25. de contract. part. 2.* ¶ Officialis delinquentis bona, vel ſalarium, dantur illi officio, in quo fraudem commiſit. *Capic. ibid. num. 19.* ¶ Si ſtatutum prohibeat habentem unum officium aliud acceptare, acceptans carebit officio acceptato, & privabitur beneficiis, & ſalario primi. *Ludov. Roma. ſing. 393.* ¶ Ambitioſus, qui per obreptionem officium impetrat, eſt deponendus. *l. unic. C. ad legem Jul. de ambi.*

Cap. XIX. Qui puuiri poſſit.

De pœna exercentis juriſdictionem in loco ſuæ originis, vel domicilii, aut contrahentes cum ſubditis, ſeu perſonis, ubi quis juriſdictionem habet, *vide per D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudia, gloſſ. 3. tit. de Caſtell. fol. 3.* ¶ Condemnans aliquem actione famoſa, cum de ejus juriſdictione non conſtat, qua pœna puniatur, *vide eundem, concluſ. 169.* ¶ Officialis, qui talis reputatur, licet geſta valeant, tamen non ob id privatur verus poſſeſſor ſuo officio, *ibid. n. 5.* ¶ Officialis invaſus debet protegi à præſentibus, alias præſentes puniuntur. *idem Capic. d. deciſ. 130. num. 66. & 69.* ¶ Officiales Regales non poſſunt privari, vel ſuſpendi ſine cauſa; ſecus in aliis: niſi habuiſſent officium ex cauſa oneroſa, vel ex cauſa recompenſationis, *vide Pap. lib. 4. tit. 12. arreſt. 3.* ¶ Conatus ſolus, ſeu tractatus de occidendo Poteſtatem, vel alium Officialem, punitur crimine læſæ Majeſtatis. *Capic. deciſ. 130. num. 47.* ¶ Electus inhabilis ad officium, vel Magiſtratum, ſi illum exerceat, incidit in læſam Majeſtatem; ſed dictum limitatur *per eundem Capic. deciſ. 178.* ¶ Magiſtratus officium propria auctoritate ſibi falſo aſſumens, & exercens, quæ pœna puniatur, *vide Guid. Pap. q. 423. Capel. Thol. qu. 402. & Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 320.* Et quid in Notario. *vide ibidem.* Et exercens officium in alieno territorio, qua pœna puniatur, *vide Marc. quaſt. 427. & ſeq.*

Cap. XX. Qui recedere poteſt.

Officialis creatus per annum, non poteſt (etiam de conſenſu Baronis) infra annum recedere. *Vinc. de Franc. deciſ. 409.*

Miſcellanea.

Judex non perquiritur, niſi in publico. *Harm. cap. 3. tit. de judic.*

TITULUS SEPTUAGESIMUS PRIMUS.

De Senatoribus, & eorum officio.

Generalia.

DE officio, & qualitate Cancellarii, Conſiliatiorum, & Collateralium, *vide in antiq. conſtit. Sabaudia lib. 2. & de aliis officiis ibid.*

Cap. I. Quis dicatur, & eſſe poteſt Senator.

Senatores pars corporis, Principis ſunt: nam Princeps inter Senatores connumeratur. *Ozaſ. in proœmio ſuarum. deciſ.* ¶ Quis dicatur Præfectus Prætorio, *vid. Guid. Pap. quaſt. 50. num. fin.* ¶ Collaterales Principis, parificantur Principi quoad pœnam offendentium eos, niſi fiat occiſio cauſa inimicitiæ. *Capic. deciſ. 130. num. 11. & 15.* ¶ Pater, & filius in uno Senatu Senatores eſſe poſſunt. *Franc. Marc. quaſt. 629.* Sed de facultate præſidendi in aliquo Conſiſtorio *vide eundem quaſt. 809.*

Cap. II. Qualis ſit, & eſſe debeat.

Senatorum munus eſſe debet, pauperis perſonam non conſiderare, nec potentis vultum honorare, juſte, ac omni tempore proximo ſuo Civi, ſeu peregrino judicare, parvum æque, ac magnum audire, & nullam penitus perſonarum acceptionem habere. *Ozaſ. in proœmio num. 4.* ¶ Præfecti Prætorio (ut ſunt Senatores) habentes immediate poteſtatem à Principe, ſupra jus conſtituti ſunt. *Cap. Thol. q. 480.*

Cap. III. Quæ facere poſſit, & quæ ſit poteſtas.

Senatores in conventu Senatus publico, ſive privato à fabulis, vocibus tumultuariis, ac obſtinatis diſcrepationibus, abſtinere debent *in proœmio num. 8.* ¶ Senatores quo ordine vota proferre, quivè incipere debeant, *in proœmio num. 11.* ¶ An Senatus ſecundum conſcientiam non reſultantem ex actis, judicare poſſit, *vide Ozaſ. deciſ. 1. num. 43.*

Quæ ſit poteſtas.

Præfecti Prætorio quam poteſtatem habeant in Provinciis ſibi deputatis, *vide ibidem num. 45.* ¶ Electus Senator, qui tempore electionis erat in alio officio, & deinde poſt multos menſes juravit, non debet præcedere alium, qui medio tempore ingreſſus eſt dictum Ordinem. *Natt. Conſil. 351.*

Cap. IV. Ad quæ teneatur.

Collateralibus interdicitur advocatio, & judicatur

per

Digitized by Google

per decretum antiq. *D. Sola. lib. 2.* ¶ Receptio penſionum, & munerum omnibus Conſiliariis interdicitur, *vide ibid.*

Cap. V. Miſcellanea.

In judicando major pars trahit ad ſe minorem: ſed quid obſervetur apud Gallos, *vide in lib. placit. Curiæ, lib. 11. de jud. tit. 4. cap. 20. in deciſ. diverſ.* ¶ Senatores quare conſtituantur. *Ozaſ. in proœm. n. 7.*

TITULUS SEPTUAGESIMUS SECUNDUS.

De officio, & poteſtate Jus dicentis ordinarii.

Generalia.

DE officio Judicis *vide fusè per Jaſ. de action. in §. ſuperest, num. 64. & ſeqq. & in §. præterea.* ¶ De officio Judicis *vide per Henr. Bover. in ſuis ſingularibus. tit. Judicis officium.*

Cap. I. Judex. Quis dicatur, & eſſe poteſt.

An judex, qui abſolvit à jure efficiatur judex competens in cauſa principali. *Fachin. lib. 11. cap. 78. negat. cap. ſuam, de ordin. cognit.* ¶ An in cauſa poſſeſſionis rei eccleſiaſticæ, judex eccleſiaſticus, vel laicus ordinarius ſit judex competens, *idem lib. 8. cap. 15. diſtinguit.* ¶ An judex eccleſiaſticus, qui conceſſit abſolutionem à juramento remaneat judex cauſæ principalis. *idem lib. 8. cap. 62. negat.* ¶ Licet ſtatuto caveatur, quod Poteſtas non poſſit confirmari in officio, tamen ejus familia poterit reformari. *Franc. Crement. ſingul. 63.* ¶ Judicem aliquem eſſe, multa impediunt, *de quibus vide per gloſſ. in cap. cum vigeſimum. 41. ex de offic. & poteſt. Judic. deleg.* ¶ Poteſtas quando poſſit impediri per Rectores Civitatis de eo, quod facit, vel reſervari debeat tempore ſyndicatus, *vide eundem Bart. in l. ſi tutor 17. ff. de auct. & conſen. tut.* ¶ Fidejuſſor, an poſſit eſſe Judex in cauſa Reipubl. *vide Bart. in l. ſi cui 51. §. Titio, de leg. 1.* ¶ Poteſtas illiteratus eſſe poteſt dummodo habeat Aſſeſſorem: & ſibi tribunal eligere poteſt. *Marc. d. quæſt. 640. vide Menoch. de Arbitr. Judic. q. 23. Bart. in l. 6. C. de Decurion. lib. 11.* Sed tunc qualiter debeat formare ſuam ſentiam, *vide eundem Bart. in §. 1. Authent. de Judic.*

Cap. II. Qualis eſſe debeat.

Qui juri dicundo præſunt, duo ſales habere debent, ſcientiæ unum, ne inſipidi ſint, conſcientiæ alterum, ne ſint diabolici, & hoc ad culpam Judici tribuitur, qui munus ſuis viribus impar aggredi minime debuit: eſt enim ſcriptum in Sacris ſcripturis, noli quærere fieri Judex, niſi valeas virtute irrumpere iniquitates, ne forte extimeſcas faciem potentis, & ponas ſcandalum in agilitate tua. *vide Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 339.* ¶ Judex poteſt eſſe æqvus, & non æqvus, & ſic datur medium inter iniqvum, & æqvum. *idem Bart. quæſt. 19.* ¶ Judex propter peccata neſcit cauſam dubiam ſolvere. *Cravet. conſil. 15.* ¶ Judicis, & Advocati, qui officio functus eſt, prævaricator, & calumniator eſt: quia hæc duo officia ſunt incompatibilia. *Marc. q. 696. part. 1. vide quæſt. 915. part. 2. l. fin. C. de Aſſeſſorib. & l. 6. C. de poſtul.* ¶ Judex non debet eſſe clementior lege, licet ex cauſa poſſit minuere, vel augere pœnam. *Hippol. ſing. 182.* ¶ Judicis conſenſus ubi requiritur, in dubio intelligitur, cauſa cognita. *Bart. in l. 1. §. Prætor. ff. de in jus vocan.*

Cap. III. Quando adhibeatur fides, vel reverentia.

Judicibus debetur reverentia propter bonum Publicum, *Papon. lib. 6. tit. 2. arreſt. 1.* ¶ Judici aſſerenti ex arbitrio ſibi dato feciſſe aliquid an credendum ſit. *Menoch. de arbitr. lib. 1. q. 76.* ¶ Judici ſuper proceſſu cauſæ non creditur, niſi quatenus per legitima documenta conſtiterit. *c. quoniam 11. ex. de probat.*

Cap. IV. Quam poteſtatem habeat.

Interpretationem legis neceſſariam (non tamen generalem licet in ſcriptis redigatur) facit quilibet Judex procedendo de ſimilibus ad ſimilia. *Bart. ibidem num. 9.* ¶ Magiſtratus ſolum poteſt mulctare contumaces, & inobedientes, eos etiam perſonaliter capiendo. *Ludovic. Rom. ſing. 56.* § Poteſtas debet (etiam ultra tempus ſui officii) exercere jurisdictionem, quouaque ſucceſſor in officio veniat, & pro hoc reliquo tempore debet habere conſuetum ſalarium. *idem Rom. ſing. 395.* ¶ Judici ordinario ſubditus nihil poteſt opponere, ex quo eſt in pacifica quaſi poſſeſſione jurisdictionis Superioris auctoritate. *Bart. in l. Barbarius. ff. de offic. Præt. in rep. num. 7. vide Inno. in c. tum ſuper, ex. de offic. Deleg.* ¶ Judex pœnam remittere, mutare, vel minuere, an, & quando poſſit, *vide Menoch. de Arbitr. quæſt. 96.* § Diſpoſitio quando concipitur nomine dignitatis, ſemper ſucceſſor cognoſcit. *Abb. conſil. 93. part. 1.* ¶ Judex gratificandi poteſtatem in quibus habeat, *vide Afflict. deciſ. 244.* ¶ Hodie licet illi, qui extra ordinem crimine cognoſcit, quam vult ſententiam ferre, vel graviorem, aut leviorem, ita tamen, ut in utroque modo rationem non excedat. *l. hodie 13. ff. de pœnit.* ¶ Judex à quo, ſi ſucceſſerit in locum Judicis ad quem, non cognoſcet in cauſa, ſuper qua judicaverat. *Bart. in §. 1. Authent. ut Clerici apud proprios Epiſc. n. 6.* ¶ Judex, qui ſubdito ſecuritatem dedit, ut judicio ſe ſiſteret, ſi homicidii, vel alio crimine reus inveniatur, an, & quando Judex in eum animadvertere poſſit, *vide Marc. d. q. 516. num. 6.* ¶ Ætas quæ requiratur in Judice, *vide Marc. quæſt. 628.* ¶ Poteſtas terrarum majoris eſt jurisdictionis, quam ejus Aſſeſſor: & Poteſtas adinſtar Præſidis dicitur. *Marc. quæſt. 640.* ¶ Poteſtas Concilium convocare poteſt, & illo congregato, quid agendum proponere. *Marc. ibid.* ¶ Quicquid Judicis poteſtati committitur, neceſſitati non ſubjicitur. *l. 1. C. quomodo, & quando Judex.* § Judices non debent capere munera, quia dona excœcant oculos, niſi forſan eſculentum, & poculentum mera liberalitate oblatum, quod paucis diebus conſumi poſſit. *Gaſp. Cabal. milleloq. 981. vide Papon. lib. 6. tit. 2. arreſt. 12. & Bartol. in l. 7. ff. ad leg. Jul. repet.* ¶ Judex non poteſt cogere partem ad tranſigendum, neque compromittendum, minus ad pacem faciendam, niſi pro quiete publica. *idem in l. furti 6. §. qui juſſu. ff. de his, qui notan. infam.* ¶ Imperator facit æquitatem non ſcriptam; Judex inferior ſcriptam tantum. *Bart. in l. ubicunque 22. in repet. num. 10. ff. de interrog. action.* ¶ Judex quilibet in ſuo territorio ſecundum caſus exigentiam, ne blada extra territorium portentur, ſtatuere, & prohibere poteſt. *Marc. quæſt. 236. part. 2.* ¶ Judices in concernentibus eorum officium, & pro tempore officii, ſtatuta condere poſſunt. *Marc. quæſt. 794. part. 2.* ¶ Solent Officiales in principio officii facere banna, & generales inquiſitiones complectendo varia, & diverſa crimina, ſed an hæc banna valeant, dum alteratur jus commune, *vide Manent. in ſuo Spec. part. 6 titul. & pervenitur aliquando, &c. num. 31. fol. 278.* Quid de ſtatutis per ipſos factis, *vide Bart. in l. 1. ff. Quod quiſque juris.* ¶ Judex, cui potentia deeſt, ut malefactores in vincula detrudat, Populum cum armis coadunare poteſt. *Marc. q. 576. part. 2.* ¶ Judex non poteſt pronunciare de eo, quod non eſt petitum. *Bart. in l. cum Papinianus 14. C. de ſentent. & interl. omn. judic.* ¶ An judex laicus poſſit cognoſcere de contractu uſurario. *Rolan. conſ. 95. tom. 4.*

Cap. V. Quæ facere poteſt, vel non.

An Judex, ut Notarius poſſit ſcribere acta, quæ fiunt coram ſe, ut ipſe Judex, & Notarius. *vide eundem Guid. q. 564. Jaff. Lanfr. Balb. deciſ. 215. D. Sol. in conſtit. antiq. Sabaudiæ, tit. de Caſtellan. fol. 1. & Bart. in l. 14. §. ſi ſane, C. de Sacroſanct. Eccleſ. n. 13.* ¶ Habens officium, ſi gerat

aliquid

aliquid ſuper re ad officium ſpectante, videtur illud contemplatione ſui officii facere, *Bart. q. 5. num. 6.* ¶ Simulare, terrere, & reum allicere eruendæ veritatis cauſa Judici licet: ideo Judex, quid delicti veniam delinquenti, ſi veritatem fateretur, promiſit, ex tali confeſſione delinquentem condemnare poteſt de jure; ſecus in foro conſcientiæ. *Franc. Marc. quaeſt. 516. part. 1. & q. 68. part. 2.* ¶ Judex quando poſſit minuere, vel augere dilationem, *vide Bart. in l. qui pro. 2. ff. de re jud.* Etiam in dilatione data à lege, *ibid.* ¶ Judex quando poſſit inquirere de delicto ex officio, *vide eundem in l. 2. §. ſi publico. ff. ad leg. Jul. de adult.* Judex poteſt ſæpius deliberare, & ex variis opinionibus, alteram præeligere. *DD. de Rota, deciſ. 55. alias 774. tit. de reſcript. in antiq.* ¶ Judices poſt delicta perpetrata, non debent partes concordare; ſed punire. *Ozaſ. deciſ. 15. num. fin.* ¶ Factum à Judice ex ſuo officio, parte non petente, quando valeat, & an hoc caſu Judex poſſit exercere officium mercenarium, *vide Bart. l. dies cautionis, §. hoc autem. ff. de damn. infect. num. 3.* ¶ Quando eſt contentio inter duos de poſſeſſione, Judex poteſt prohibere utrique parti ingreſſum, ne veniant ad arma, vel rixas. *l. æquiſſimum 17. ff. de uſufructu.* ¶ Judex poteſt capere animal privati ad portandum condemnatum ad furcas. *Bartol. in l. 10. C. de Sacroſanct. Eccleſ.* ¶ Judex in his, quæ committuntur ejus arbitrio, debet æquitatem ſervare; ſed in his, quæ ſcripta ſunt, legis deciſionem, *idem Bart. in l. 1. C. de legib.* ¶ Judex ex officio ſuo allegare poteſt in jure; non in facto. *l. unic. C. ut quæ deſunt Advoc. part. jud. ſuppl.* ¶ Judex debet judicare non ſolum ſecundum leges, ſed etiam ſecundum conſuetudinem Patriæ, & contra judicando facit litem ſuam. *aut bene. jubemus. C. de jud.* ¶ Judex ex officio poteſt examinare teſtes, publicatis atteſtationibus. *Cravet. conſil. 134.* ¶ Judex votum animi ſui declarare non debet ante ſententiam, imo ex hoc uti ſuſpectus recuſari poteſt. *Cravet. conſil. 134.* ¶ Judex licet multa facere poſſit, tamen ad illa compelli nequit. *Jaſ. de action. in §. præterea, num. 9.* ¶ Bailivi, & Caſtellani in hac patria ex cauſa locum tenentes ſibi ſubſtituere poſſunt, *ut habetur in decreto antiq. Sabaudiæ, Blanchæ, lib. 2.* Quod illis permittitur etiam de jure communi, *vide Bart. in l. 4. ff. de offic. Proconſul.* ¶ Judex omnes cavillationes debet amovere, & venire ad rem, de qua agitur; ideo non debet pati, quod per cavillationes cauſa protrahatur. *l. tua nobis 28. C. ad leg. Jul. de adult.* ¶ Poſt judicium acceptatum, tota cauſa ad Judicis officium pertinet, etiam pro fructibus, & intereſſe: Judici enim ſtatim atque judex factus eſt, omnium rerum officium incumbit, quæcunque in judicio verſantur; ea autem, quæ ante judicium contingunt, non valde ad eum pertinent, niſi fuerint ei nominatim injuncta. *l. 25. §. item ſciendum. ff. de ædil. edict.* ¶ Judex ratione amicitiæ poteſt remittere pœnam. *c. 3. & ibid. gloſſ. ex. de offic. Leg.* ¶ Judex poteſt ex juſta cauſa pœnam ſtatutorum augere vel minuere, non obſtante juramento ſuper ſtatutis præſtito. *Guid. Pap. q. 216. vide tamen Mynſing. obſerv. 54. cent. 2. & D. Sol. in ſuis comment. gloſſ. ult. ſuper decreto, ad majorem, tit. de falſ. fol. 176. Natt. conſil. 32. Tom. 1.* Ubi quid, quando judex juravit ſervare leges, *vide etiam Joan. de Arno. ſing. 8. & Dec. in Rub. qui admit.* ¶ Judex poteſt ad favorem appellati reformare ſententiam. *Jo. Petr. Surd. deciſ. 143.* ¶ Ratione contumaciæ alicujus, poteſt judex devenire ad devaſtationem ædium contumacis. *arg. l. ſi is cum. 20. ff. eod.* ¶ Judex poteſt terminum præfigere ad agendum. *l. diffamari. 5. C. de ingen. man.* ¶ Judex exercet officium ſuum, licet non petatur. *Bartol. in l. 9. §. obſervare. ff. de offic. Proconſul.* Sed quando *vide eundem in l. 1. ff. de juriſdict. omn. jud. & in ſuis quæſtion. quaſt. 14. n. 12.* ¶ Proceſſus, quando fit ſine ſcriptis, creditur ſimplici judicis informationi. *Bartol. in authent. niſi breviores. C. de ſentent. ex breviloq. recitant.* ¶ Judex debet judicare ſecundum allegata, & probata, non ſecundum conſcientiam, *gloſſ. in cap. 1. ex. de offic. judic. ordin. & l. 6. §. veritas. de offic. Præſid.*

Vel non.

Deputatus ad unum officium, non debet tractare ea, quæ ad ſui Collegæ officium pertinent. *l. 2. C. de executor. & exacto.* ¶ Judex ſucceſſor poteſt expedire, non expedita per anteceſſorem. *Bart. in l. conſentaneum 8. C. quomodo, & quando Judex. num. 4.* ¶ Judex non poteſt eſſe firmarius redituum loci, ubi judicat. *idem Papo. arreſt. 20. d. lib. 6. tit. 2.* ¶ Judex non poteſt partes litigantes ad concordiam compellere, nec ad faciendam pacem, niſi lis, vel inimicitia eorum eſſet ſcandaloſa. *Hartm. cap. 4. tit. de Judic. lib. 2.* ¶ Judex arbitrium habens non poteſt ſine cauſa aliquem ſuo loco amovere, & officio. *Menoch. de arbitr. lib. 2. q. 55.* ¶ Quæ ante litem conteſtatatam contingunt, non ſpectant ad officium Judicis, niſi expreſſe in libello petantur. *gloſſ. c. ſi. de offic. jud.* ¶ Judex non debet recedere à jure ſcripto, propter æquitatem non ſcriptam, niſi auctoritate Principis, ad quem hoc pertinet. *l. 1. C. de legib.* ¶ Judici non licet capere pecunias, niſi quando aliundè non habet ſtipendia, tunc enim accipere licet aliquid pro labore. *idem Cabal. milleloq. 982.* ¶ Judex nullus poteſt procedere in cauſa, niſi primo receptis literis ſuæ poteſtatis. *Ægid. Bellam. concluſ. 110. num. 13.* ¶ Judices deputati ad jus reddendum, non poſſunt derogare legi, vel condere ſtatuta contra jus commune. *Boer. conſil. 8. num. fin.* ¶ Judex diſponere non poteſt ultra id, quod in judicium deductum eſt: quia ultra, ejus poteſtas non extenditur. *l. ut fundus 18. C. commu. div.* ¶ Judex non debet habere conſilium cum Advocatis, ut illis credat; ſed collationem ſic. *Bart. in l. 3. ff. de his, quæ in teſtament. debent.* ¶ Receptio penſionum, & munerum omnibus Judicibus interdicitur in Patria hac Pedemon. *ut habetur in conſtit. antiq. Sabaudiæ lib. 2. tit. receptio penſionum, &c.* ¶ Judices non debent capere munera: & vendere Juſtitiam gravius eſt, quam vendere beneficia, *vide Rebuff. in conſtitut. Reg. tractat. de ſalar. tax. gloſſ. 1. num. 4. Tom. 3.* ¶ Judex non debet participare lucrum cum Notario. *Boer. d. dec. 258. num. 12.*

Cap. VI. Quando eligi poteſt.

Eligens aliquem ad officium, præſumitur illum habere notum. *Bart. in l. 4. ff. de confirm. tutor.* ¶ Electus in Poteſtatem alicujus Civitatis, cenſetur etiam in territorii poteſtatem electus. *Marc. q. 809. part. 2.*

Cap. VII. Ad quæ teneatur.

Omnis (etiam qui fungitur officio ſuo, ut eſt Judex) cognoſcens in cauſa falſi teſtamenti, privatur omni commodo ſibi relicto in eo: tamen Advocatus fiſci (propter officii neceſſitatem) impugnans teſtamentum, excuſatur. *l. 5. §. quidam, ff. de in his, quib. ut indig. leg. auf.* ¶ Judex ob nimiam ſeveritatem, poteſt ab officio removeri. *Bart. in l. 1. ff. de his, qui ſunt ſui, vel alieni jur. num. 4.* ¶ Poteſtas functus officio per dies quinquaginta (ut ſindicetur) in loco ſui finiti officii, ſtare tenetur, *Marc. q. 641.* ¶ Judicare quis cogitur, & Notarius recipere inſtrumenta. *idem Bartol. in l. 18. ff. de muner. & honor.* ¶ Qui cœpit audire cauſam, eam cogitur finire. *Bart. in l. 13. §. fin. de vocat. & excuſat. muner.* ¶ Judex, qui retinet proceſſum loco pignoris, tenetur parti ad intereſſe, ſi proceſſum amiſerit. *Boer. deciſ. 15.* ¶ Ordinarius in omnibus cauſis tam ordinariis, quam delegatis, tam in cognoſcendo, quam in exequendo, cogitur habere Notarium, ſeu Secretarium Curiæ, à Superiore deputatum, nec poteſt alium ſibi adhibere. *Boer. deciſ. 258. vide tamen Franc. Marc. q. 623. & Papo. lib. 6. tit. 6. arreſt. 2. & 3.* ¶ Poteſtas,

qui

qui habet facultatem abſolutam, & liberum arbitrium, nullamque juris ſolemnitatem ſervare tenetur, qualiter debeat procedere, & judicare, *vide Bart. in l. filiusfam. 7. ff. de donat.* ¶ Judex punitur, ſi officium non exercuerit petenti illud, ſed quando teneatur impartiri officium ſuum non petenti, *vide Bartol. in l. dies cautionis. §. hoc autem. ff. de damn. infec.* ¶ Officialis ſi committat alteri cauſas criminales, punitur omnibus bonis, & officio in Regno Neapolitano. *Capic. deciſ. 130. n. 22. & 29.* ¶ Quando expedit Judex debet perſonaliter accedere ad locum, & creditur Judici in eo, quod videt. *l. 8. §. ad officium. ff. fin. reg.* ¶ Officium Judicis in contigentibus poſt litem conteſtatam multum operatur, & Judex omnibus modis laborare debet pro veritate inquirenda. *Bart. quaſt. 14. num. 13. & fin.* ¶ Judicandi munus neceſſarium eſt: fallit in peritis in arte, qui non poſſunt compelli. *Hippol ſing. 127.* ¶ Advocati, & Procuratores calumnioſi poſſunt per Judicem inquiri, & interdici, ne poſtulent. *Marm. in ſuo Spec. part. 6. tit. & pervenitur aliquando, &c. num. 182. fol. 297.* ¶ Judex etiam in arbitrariis cauſis, ſententiam ferre cogitur. *Menoch. de Arbitr. lib. 1. quaſt. 41.* ¶ Punitur Judex, qui audivit allegationes contra reſcripta Principis. *l. 1. C. de legib.* ¶ Si pars ſit adeo pauper, ut non habeat unde ſe poſſit defendere, Judex debet illi providere de Advocato & Procuratore gratis. *Guid. Pap. ſing. 573.*

Qui removeri poteſt.

Propter valetudinem, negligentiam, & furtum, Judices poſſunt removeri ab officio. *l. 3. C. de offic. Praf. Prat. Orien.*

Cap. VIII. Quid: quale ſit officium.

Juriſdictio & officium judicis, quando æquiparentur, quid in actione, & de differentiis, *vide per eundem Bart. in l. 1. num. 9. ff. de juriſdict. omn. Jud.* ¶ Officium Judicis triplex eſt, nobile, mercenarium, & adverſarium. *Bart. ibid. num. 12.* ¶ Officium Judicis quotuplex ſit, & quod illud non præſupponat obligationem, *vide per Bart. in l. 4. C. depoſiti.* ¶ Officium Judicis eſt genus generaliſſimum continens omnia, quæ poteſt experiri ipſe Judex. *l. 1. ff. de juriſdict. omn. Jud.* ¶ Judicis officium in actionibus bonæ fidei protenditur ultra perſonam actoris, & rei. *idem in l. bona fides. 31. ff. depoſiti.* ¶ Triplex eſt officium Judicis: primum, quod obtinet actionis vicem, & per illud petuntur ſalarium Advocatorũ, & reſtitutiones majorum, & minorum: ſecundum, quod bonæ fidei actionibus inhæret, & jure actionis venit: tertium, quod inhæret actionibus arbitrariis ſtricti juris, & hoc ex ſolo motu Judicis deſcendit, ut quaſi liberum ſit ei hoc præſtare. Sed in actionibus bonæ fidei adſtringitur illud impartiri, *gloſſ. fin. in §. praterea Inſtit. de action.*

Cap. IX. Quibus competat, impartiri poſſit.

Pecuniam qui dat, ut habeat officium, vel beneficium, dicitur habere officium titulo lucrativo: quia malè dat, *Bart. in l. licet 2. ff. ſi quis omiſſa cauſa.* ¶ Officium Judicis detinentibus tantum (veluti conductoribus, & ſimilibus) competit ad recuperandam tenutam rei detentæ. *idem, deciſ. 40. num. 4.* ¶ Ipſum officium etiam competit non habentibus jus in re, nec poſſidentibus tanquam deſtitutis omni actione de jure communi. *ibid. num. 7.* ¶ Omnis acceſſio etiam in contractu bonæ fidei videtur venire officio Judicis ex mora, & non jure actionis: ſed eſt differentia inter officium Judicis, quod ex contractu bonæ fidei datur, & id, quod competit in ſtricti juris arbitrariis: quia primo caſu, implorato officio Judicis, omnino habet neceſſe Judex illud impartiri: ſecundo, cum procedat ex mero officio ſuo, poſſet & illud denegare. *Matth. Matheſ. ſing. 90. in addit.*

Vel non.

Judicis officium non impartitur, niſi parte petente. *Ægid. Bellam. concluſ. 714. num. fin.* Sed quando dictum limitatur, *vide Harm. cap. 1. tit. de jud.*

Cap. X. Quando implorari poteſt.

Cum imploratur officium nobile, fit litis conteſtatio, ſecus in mercenario, *c. fin. de offic. Judic.* ¶ Judicis officium poteſt implorari pro aliqua re, quam quis prætendit ad ſe pertinere, ut ſibi reſtituatur, & non eſt neceſſe probare rem petitam ad actorem pertinere jure dominii, vel quaſi; ſed ſufficit, quod probet ſe talem rem ante occupationem de eadem factam, poſſediſſe: ideo exolevit praxis, quod in fine libellorum poni conſuevit illa clauſula, alias debitam juſtitiam, &c. *Guid. ibid.* ¶ Officialis quando non eſt potens, debet auxilium Potentioris implorare. *Bart. in l. ſi. quis 10. C. de de Epiſc. & Cler.*

Cap. XI. Quando ſubveniri poteſt.

Deſtituto exceptione, debet ſubveniri officio Judicis, ſi æquum viſum fuerit. *Guid. Pap. quaſt. 292.* Idem ubicunque deficit actio, & æquitas inde reſultat. *Guid. quaſt. 362.* ¶ In quatuor caſibus deſtituto actione, ſubvenitur per officium Judicis. *vide Petr. de Raven. ſingul. 762.*

Cap. XII. Quando ceſſat.

Quando habet locum actio, ceſſat officium Judicis. *Bart. in l. quadam 9. ff. de eden.*

Cap. XIII. Qui ſint effectus.

Hæredes coguntur exequi voluntatem defuncti officio Judicis, non jure actionis, quando non extat, cui ea competat. *l. miletis 5. ff. de Relig. & ſump. fun.*

Cap. XIV. Miſcellanea.

Corrigendum eſt quod illicite admittitur, aut à prædeceſſoribus admiſſum invenitur. *cap. quod quis 59. q. 9.* ¶ Renunciatio in his, quæ Judex ex officio facere poteſt, eſt invalida. *Afflict. deciſ. 121. num. fin.* ¶ Qui corrumpit Judicem, vel Advocatum, litem perdere debet. *l. 1. §. ſed. ff. de calumn.* ¶ Cœcus judicandi officio fungi poteſt. *l. cæcus 6 ff. de jud.* ¶ Poteſtate defuncto ante finem anni, totum ſalarium debetur illius hæredibus: & ſalarium illius temporis, quo ſervivit Judex remotus ab officio ſua culpa, ad ipſum ſpectat. *Bart. in l. 4. ff. de offic. Aſſeſſ.*

TITULUS SEPTUAGESIMUS TERTIUS.

De officio Locumtenentis.

Cap. I. Locumtenens. Quis dicatur.

Vicarius, ſeu Locumtenens, an dicatur Ordinarius, vel Delegatus, quando poſſit conſtitui, & à quibus *vide Maran. de ordine jud. part. 4. diſt. 5. tit. an ſit judic. civil. vel crim. num. 5.* Et quam poteſtatem habeat, *ibid. num. 20.* ¶ Locumtenens creatus à Judice loci, non præfertur creato à Domino, ſed bene contra. *idem deciſ. 152.*

Cap. II. Quæ ſit poteſtas.

Locumtenens poteſt expedire ea, quæ ſunt meri Imperii de jure Canonico (quod ſervatur de conſuetudine) ſecus de jure Civili. *Guid. Pap. quaſt. 624.* ¶ Delegatus à Principe, vel ad univerſitatem cauſarum, ſi ſententiam nullam tulerit, an denuo judicet, *vide Boer. deciſ. 6.* ¶ Locumtenens particularis, quando exerceat actus officiali commiſſos, *vide Boer. deciſ. 151. num. 4.* ¶ Locumtenens non poteſt facere alium Locumtenentem; tamen major Judex poteſt creare Judicem pedaneum. *Boer. ibid.* ¶ Vicarius Poteſtatis, vel alterius Officialis principalis, poteſt omnia, quæ poteſt ipſe principalis Officialis, præter mortis illationem, ſeu pœnam ſanguinis: nam talis pœna non intelligitur ipſi Vicario demandata. *Jaſſ. Lanfr. Balb. deciſ. 50. & Bart. in §. ad hac, Authent. de collat.*

TITU-

TITULUS SEPTUAGESIMUS QUARTUS.

De officio Aſſeſſoris.

Generalia.

DE Aſſeſſoribus,& pertinentibus ad illos *vide in libris Bart.inter ejus tractatus,tract.de conſiliis habendis,cum alio ibid.ſeq.* ¶ De officio Aſſeſſorum *habemus titul.in corpore juris.*

Cap. I. Aſſeſſor. Qualis eſſe debeat.

Magiſtratus eligit Aſſeſſorem,& cujus peritiæ eſſe debeat,relinquitur arbitrio Judicis ; ſed quando Prætor excuſetur ex Aſſeſſoris perſona, *vide Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 252.* ¶ Aſſeſſores juris Doctores eſſe debent. *Menoch. ibid.*

Cap. II. Quæ debeantur aſſeſſori.

Aſſeſſor remotus ab officio in medio officii ſua culpa, debet habere ſalarium pro tempore, quo ſervivit, & culpam non commiſit. *Bartol. in l. Mavia. 13. ff. de ann. leg.* ¶ Aſſeſſori Judicis arbitrio ſalarium eſſe præſtandum, *ſcribit idem Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 254.*

Cap. III. Quæ ſit poteſtas.

Auditores Principis,& Summi Pontificis, dicuntur habere juriſdictionem ordinariam : idem de Aſſeſſore Poteſtatis, & Capitanei ſecundum ſtatuta terrarum, licet de jure communi aliud ſit. *Bartol. in l. Præcipimus 32. §. quod ſi C. de appellat.*

Cap. IV. Quæ facere poteſt.

Aſſeſſor quando conſulit Judici, duo præcipue debet facere : primo, ſcribere reſponſum, aut illi ſaltem ſubſcribere manu propria : ſecundo debet illud remittere Judici clauſum,& ſigillatum. *vide DD. in l. 1. §. ſi quis ita. ff. de verb. oblig.*

Cap. V. Ad quæ teneatur.

Imperitia Aſſeſſoris excuſat Magiſtratum ; non autem ipſum Aſſeſſorem. *l. 2. ff. quod quiſque juris.* ¶ Quando Aſſeſſor Poteſtatis teneatur de conſilio, *vide Dec. conſ. 8.* ¶ In officio Aſſeſſoriæ, ſi quid male factum, vel neglectum reperitur, iſtud imperitia Aſſeſſoris eſſe præſumitur, & non facto Poteſtatis, niſi contrarium probetur. *Lud. Rom. ſing. 289.* ¶ Qualiter Aſſeſſor debeat pronunciare, & quæ ſit ejus poteſtas, quando illi committitur cauſa, *vide per Bart. in l. 1. C. de relat.*

Cap. VI. Miſcellanea.

Quando cauſa committitur conſulenda,& in ſimilibus, cujus expenſis committatur, *vide in Bart. in l. ſi poſtulaverit 27. ff. ad leg. Jul. de adult.* ¶ Conſultor aſſumptus, ut conſultet de jure, non poteſt novas probationes, ſeu inſtrumenta recipere. *Bart. in l. 1. §. quæſitum. ff. de appellat. & relat.*

TITULUS SEPTUAGESIMUS QUINTUS.

De officio Legati.

Generalia.

DE Poteſtate Legati de latere circa beneficia *vide ſupra tit. de beneficia. in genere.*

Cap. I. Legatus. Quæ ſit poteſtas.

Legatus de latere habet poteſtatem conferendi beneficia in ſua Provincia, *idem Marc. q. 86. part. 2.* ¶ Legatus de latere de ſententiis Ordinariorum cognoſcere non poteſt. *Marc. 812. q. 812. part. 2.* ¶ Legatus ipſe in beneficialibus & juriſdictionalibus concurrit cum Ordinario, & inter eos habet locum perventio. *Ven. deciſ. 187. part. 1.* ¶ Legatus de latere per viam querelæ, omiſſo medio, adiri poteſt pro omni quæſtione ad ſtatum Eccleſiaſticum pertinente. *Marc. q. 342.* ¶ Legatus de temporali juriſdictione ad Epiſcopum pertinente, cognoſcere non poteſt. *ibid. n. 3.* ¶ Poſſe appellari ad Legatum, omiſſo medio, communiter receptum. *ibid. Marc. d. q. 342. num. 5.* ¶ Epiſcopi juriſdictio, Legato præſente, ceſſare non debet. *ibid. d. q. 342. n. 9.*

Cap. II. Quæ facere poteſt, vel non.

Idem Legatus nihil poteſt contra formam juris communis. *Cravet. conſil. 103.* ¶ Legatus an ante Provinciæ ingreſſum Locumtenentem & Locumtenens alium Locumtenentem ex cauſa abſentiæ, creare poſſint, *vide Franc. Marcum quæſt. 317.* ¶ Legatus de Latere non poteſt ſe intromittere in cauſis laicorum. *idem Marc. qu. 350.* ¶ Qualiter Legatus de latere concurrat cum Ordinario, *vide ibid. quæſt. 351.* ¶ Legatus de latere plures Provicias habens, an poſſit juriſdictionem contentioſam alterius Provinciæ, in altera Provincia exercere, *vide Marc. quæſt. 341.*

Cap. III. Quando finiatur.

Officium Legati non expirat per mortem Papæ : & ſubſtitutus in abſentis locum perſeverat, illo mortuo. *Boer. deciſ. 149. n. 13. & 15.*

Cap. IV. Miſcellanea.

An diſpenſatio facta à Legato de latere perſona ſibi ſubjecta ratione originis, extendat effectum ſuum ad beneficia ſita extra Provinciam decretam ipſi Legato,& ſic extra territorium diſpenſantis, quæſtio eſt diſputabilis, tamen pars negativa videtur verior, *vide Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. Dee mains mortee, Rub. 9. §. 16. gloſſ. 2. num. 3.* ¶ Diſpenſatus à dicto Legato ad duo compatibilia, poteſt virtute talis diſpenſationis beneficium ſitum extra Provinciam Legationis ſibi ſponte collatum acceptare, & de jure tenere, & poſſidere. *Dec. conſil. 207. part. 2.*

TITULUS SEPTUAGESIMUS SEXTUS.

De officio, & poteſtate Judicis delegati.

Generalia.

JUdicium aliud eſt ordinarium, aliud delegatum, & Judex ordinarius quis dicatur, & quis delegatus, de quibus, & de differentiis *vide per Marm. in ſuo ſpec. part. 4. diſtinct. 5. tit. an ſit judic. civil. vel crimin.* ¶ De materia *vide per Henric. Bover. in ſuis ſingularibus, tit. delegatio, & delegare.*

Cap. I. Delegatus. Quis dicatur.

Ordinarius, quando per commiſſionem cenſeatur factus Delegatus, *Boer. deciſ. 151. num. 5. Jaſ. Lanfr. Balb. deciſ. 49. Cabal. Milleloq. 242. Marant. in ſuo ſpec. part. 4. diſtinct. 5. tit. an ſit jud. civil. vel crim. num. fin. & Matth. Matheſ. ſing. 89.* ¶ Quando cognoſcatur, an aliquis ſit Judex ordinarius, vel Delegatus, *vide Bart. in l. 3. n. 10. C. ubi & apud quem.* ¶ Subdelegatus mortuo Delegante, re non integra, remanet Delegatus; ſecus re integra. *Vincent. de Franc. deciſ. 255. part. 2. facit. l. 5. ff. de juriſd. omni judic.* Sed quando dicatur res integra, *vide Marm. in ſuo Spec. de ordine judic. part. 4. diſtinct. 5. judic. tit. an ſit judic. civil. vel crimin. num. 61.* ¶ Vicelegatus habetur pro Delegato : ideo poteſt ſubdelegare, etiam non ſervata diſpoſitione authent. ad hæc. C. de judic. quæ de jure Canonico non ſervatur. *idem Ven. deciſ. 341. part. 3.*

Cap. II. Qualis ſit.

Delegatus ad univerſitatem cauſarum æquiparatur Ordinario. *Cap. Thol. q. 38. in addit.* ¶ Delegatus Papæ eſt major Ordinario, *c. paſtoralis. 11. §. præterea, ex. de offic. Jud. ord.* ¶ Delegatus, qui fuit in cauſa Advocatus, dicitur ſuſpectus, & ſuſpicionis cauſa, quæ poterat opponi Deleganti, non opponitur Delegato. *Bart. in l. Prætor 17. ff. vod. de juriſ. om. Jud.* ¶ Delegatus Principis in cauſa ſibi commiſſa, non ſolum quocunque Ordinario major eſt ; ſed etiam Legato de latere : ideo poteſt exequi ſuam ſententiam, & familiam Ordinarii capere pro ipſa executio-

cutione. *Marc. quæſt. 534. part. 2. vide Manunt. in ſuo Spec. diſp. 1.* ¶ Judex Delegatus per litis conteſtationem non efficitur dominus litis. *Bart. in l. ſi reus 73. ff. de Procurat.* ¶ Delegatus eſt major Ordinario in cauſa ſibi commiſſa, *Guid. Pap. 286. num. 3.*

Cap. III. Quando appellari poſſit.

A Delegato Principis, an appelletur ad Supremum Judicem ſuſtinentem vices Principis, vel ſit appellandum immediate ad ipſum Principem, *vide Franc. Marc. q. 419. l. 1. C. qui pro ſua juriſdictione.* ¶ A Delegato appellatur ad Delegantem. *gl. in verbo. Imperium. §. ſi quis autem. Authent. de Sanct. Epiſc.* ¶ Appellari an poſſit à ſubdelegato ad Principem Delegantem, omiſſo Subdelegante: & quando Delegatus non poſſit abſolvere ab obſervatione judicii ante litem conteſtatam, nec facere præceptum diffinitivum, & demum de poteſtate ipſius, & in quibus conſiſtat ſuum officium, *vide per Manunt. in ſuo Spec. part. 4. diſtinct. 5. Jud. titul. an ſit judic. civil. vel crim. num. 28. & ſeqq.*

Cap. IV. Quæ ſit poteſtas.

Delegatus ſuper proprietate, non poteſt cognoſcere ſuper poſſeſſione, niſi aliter de proprietate pronunciare non poſſet. *Bart. in l. 2. C. ſi à non competenti Judic.* ¶ Judex delegatus, quando poſſit ſuper in integ. reſtitutione cognoſcere, *vide Bart. l. 3. C. ſi adverſus rem jud. & in l. 3. C. ſi major factus.* ¶ Delegatus ap unam cauſam, an poſſit unum articulum illius cauſæ delegare, *vide Bartol. in authent. ad hæc, C. de judic.* ¶ Delegatus ſubdelegans nihil juriſdictionis ſibi retinet, niſi aliquid expreſſe ſibi reſervaverit. *Bart. l. 1. ff. de dam. infec.* ¶ Delegatus ab inferiore à Principe, etiam in caſu impedimenti non ſubdelegat. *Bartol. in l. 13. n. 7. ff. eodem.* ¶ Reconventio etiam poteſt fieri coram Delegato, & per conſequens juriſdictio delegata extenditur ad res. de quibus in reſcripto non ſit mentio. *cap. 1. ext. de mut. petit.* ¶ Quamvis Delegatus poſſit etiam poſt litem conteſtatam Delegatum à ſe revocare, trahendo ad ſe cauſam, ut ipſe cognoſcat, non tamen ut alteri committat ſine cauſa legitima. *Jaff. Lanfr. Balb. decif. 300.* ¶ Delegatus an habet juriſdictionem ante præſentationem ſuæ commiſſionis, & an delegatio ſuperveniens confirmet proceſſum jam factum, *vide Guid. Pap. q. 286.* ¶ Delegatus Papæ, vel principis, ad unam, vel certas cauſas, poteſt contumacem mulctare; ſed quid in Delegato inferioris, *vide Jaff. Lanfr. Balb. decif. 155.* ¶ Delegatos Magiſtratum non obtinere, & ideo mulctæ indictionem non habere, *ſcribit idem Menoch. quæſt. 74. num. 9.* ¶ Delegatum inferioris miſſionem in poſſeſſeſſionem facere poſſe, *habetur ibid. num. 19.* ¶ Probato ſtylo procedendi coram Ordinario, non probatur ſtylus procedendi coram Delegato: quia Delegatus tenetur procedere ſecundum ſtylum Delegantis. *Put. decif. 127. lib. 1.* ¶ Reſcripti forma à judicibus delegatis in judicando non debet transgredi. *gloſſ. in §. audient, auth. de judic.* ¶ Negata poteſtate delegantis, ſufficit probare poſſeſſionem, vel quaſi, in qua erat tempore delegationis. *Bartol. conſ. 82. vol. 1.* ¶ Delegatus à Principe mandat ſententiam ſuam executioni: ſed delegatus ab ordinario non. *Guid. Pap. q. 60. Franc. Mart. q. 72. & Menoch. de Arbitr. q. 74.* ¶ Delegatus, an mulctare poſſit, *Capel. Thol. q. 275.* ¶ Delegatus, an poſſit tacito conſenſu partium procedere, extra locum ſibi delegatum. *DD. de Rot. decif. 15. alias 380. tit. de offic. deleg. in novis.* ¶ Delegatus regulariter ſubdelegare non poteſt; fallit in delegato Principis, ſed quando etiam talis delegatus non poſſit delegare, *Manunt. in ſuo ſpec. part. 4. diſt. 5. judic. tit. an ſit judicium civil. vel crimin. num. 25. & ſeqq. 54. & ſeqq. 63. 68. 69. & 72.* ¶ Judices delegati plures debent omnes ſimul judicare, niſi aliquis eorum juraſſet ſibi de cauſa non liquere: & delegati ad univerſitatem cauſarum plures, cenſentur in ſolidum conſtituti, & quilibet ab initio poteſt per ſe incipere. *Bartol. in l. ſi uni. 36. ff. de re judic.* ¶ Quando plures debent judicare, qualiter debeant ſe gerere in judicando *vide eundem, ibid. & in l. 38. & 39. eod. tit.* ¶ Delegatus Ordinarii cauſam ſubdelegare non poteſt etiam lite coram eo conteſtata. *idem Jaff. Lanfr. dec. 328.* ¶ Delegatus ſi intereſſe non vult cum aliis, illi procedere poſſunt, *c. 21. §. adjicimus, ex. de offic. & poteſt. Jud. deleg.* ¶ Si Delegati diſcordent in pronunciando, delegans eſt adeundus. *c. fin. ex. de ſent. & re jud.* ¶ Delegatus ad certam rem de alia non pronunciat, quæ illi non accedat, & pronunciando nihil agit. *l. 1. C. ſi à non compet. Judice.* ¶ Judex delegatus poteſt cognoſcere de petitorio, & poſſeſſorio. *Franc. Marc. q. 67.* ¶ Vicarius licet non poſſit ſibi conſtituere alium Vicariū, tamen abſenturus ex magna cauſa poteſt, *Capic. d. dec. 151. n. 4.* ¶ Delegatus Principis poteſt ſubdelegare, quando ſit delegatio his verbis, præcipimus, vel jubemus. *Ant. Trig. ſing. 95.* ¶ Citatus à Delegato, an debeat comparere, *vide Guid. Pap. quæſt. 350.* ¶ Delegatus à Principe licet ſubdelegare poſſit cauſam etiam meri, mixti Imperii, tamen quando ex aliquibus verbis apparet fuiſſe electam perſonæ induſtriam, non poteſt ſubdelegare. *Capic. d. decif. 151. n. 6. vide Jaf. Lanfr. Balb. dec. 59. & Hier. Mag. decif. 9. Luc.* ¶ Delegatus Principis poteſt cauſam criminalem ſubdelegare. *Guid. Pap. q. 624. Boer. decif. 6. Jaff. Lanfr. Balb. decif. 342. vide Menoch. de arbit. lib. 1. q. 54. & Bart. in l. unic. C. qui pro ſua juriſdictione.* ¶ An delegatus ſubdelegare poſſit ſi eam poteſtatem habeat à delegante. *Andr. Fachin. lib. 1. contr. c. 45.* ¶ Cauſa ſi committatur tribus Judicibus cum clauſula, Quod ſi duo ex eis noluerint, vel non potuerint judicare, quod tertius judicet, iſte tertius ſolum non poterit judicare, niſi primo ſciat alios nolle, vel non poſſe. *Lud. Rom. ſing. 13.* ¶ Delegatus non poteſt realiter citare capiendo perſonam. *Bart. in l. conſent. 8. n. 12. C. quomodo, & quando Judex.* ¶ Delegatus an & quando cognoſcat de cauſis meri, & mixti Imperii, *Manunt. in ſuo Spec. part. 4. diſtinct. 5. tit. An ſit judic. civil. n. 66.*

Cap. V. Quæ facere poteſt, vel non.

Delegatus ab Ordinario poteſt per nuncium citare, non per edicta. *Jaff. Lanfr. Balb. decif. 339.* ¶ Judices delegati poſſunt in cauſa ſibi commiſſa eligere nuncios. *l. fin. C. de ſportu.* ¶ Judex Delegatus non poteſt ſibi reſervare taxationem expenſarum, nec ſuam ſententiam interpretari, niſi eſſet talis Delegatus, qui poſſet ſuam exequi ſententiam. *Jaff. Lanf. Balb. decif. 131.* ¶ An Ordinarius loci ad mandatum Delegati à Principe, teneatur exequi ſententiam ipſius Delegati evidenter injuſtam; & an poſſit ſibi de facto reſiſtere, *vide Manunt. in ſuo Spec. diſp. 1. fol. 543.* ¶ Ordinarius poteſt reſiſtere Delegato, quando vellet procedere in caſu non incluſo in ſua commiſſione. *Capel. Thol. q. 424.* ¶ Judex datus ad ſe informandum, quid facere poſſit, *vide Pet. Benint. dec. 5.* ¶ Delegatus, qui non poteſt exequi, non poteſt ſibi taxationem expenſarum reſervare. *Manunt. in ſuo Spec. part. 4. diſt. 5. tit. An ſit jud. civil. vel crim.* ¶ Audire teſtes, ſacramentum recipere, & ſimilia, an Judex delegatus poſſit committere alteri perſonæ, quam nominatæ, *vide Capel. Thol. q. 12.* ¶ An ſubdelegatus poſſit alteri committere examen teſtium, *vide ibid. d. q. 12.* ¶ Delegatus ad univerſitatem cauſarum, an poſſit committere articulum juriſdictionalem, *vide ib. n. 3.* ¶ Poteſtates non poſſunt ſibi Vicarios eligere de jure, niſi forte ex aliqua conſuetudine, vel ratione impedimenti. *Capic. decif. 151.* ¶ Delegatis duobus datis, non poteſt unus ſine alio inter loqui, & ideo mulctare: idem, quando ſunt dati inſolidum, ſi ambo procedant: qui etiam tunc non poteſt deinde unus ſolus pronunciare, niſi alter ex juſta cauſa impeditus fuiſſet. *Natt. conſil. 39. Tom. 1.* ¶ An delegatus in modo procedendi

dendi debeat obſervare ſtatuta, & conſuetudinem loci ubi cauſa agitatur, an vero ſtatutum, vel conſuetudinem delegantis. *Rol. conſil. 48. com. 3.* ¶ Delegatus, cui in petitorio, & poſſeſſorio cauſa commiſſa fuit, pronuncians, & abſolvens reum cum clauſula, Alio non edocto, an ſuam ſententiam revidere poſſit, *vide Perilluſtr. D. P. Theſ. deciſ. 81.* ¶ Delegatus non tenetur mittere citato originale ſuæ commiſſionis, ſed ſufficit, ſi tenor delegationis inſeratur cautioni, *Mynſing. obſerv. 1. cent. 3.* Alias non valeret citatio ſine ipſa inſertione. *Andr. Gail. obſ. 48. lib. 1. Guid. Pap. ſing. 55. & Bart. in l. ex quacunque. ff. ſi quis in jus vocat. non ier. num. 6.* ¶ Judex delegatus tenetur obſervare ſtatuta loci, ubi judicium agitatur, quoad ordinem judicii. *Borg. deciſ. 21. de judic. vide Rol. conſil. 48. vol. 3.* ¶ Delegati plures cum clauſula. Ut omnes, vel unus procedere poſſit, ſi unus incipiat procedere, ille debet finire, alias nulliter omnes procederent, *Marant. in ſuo Spec. de ord. jud. part. 4. diſtinct. 6. tit. an ſit jud. civil. diſt. 16. n. 6.* ¶ Delegatus poſt ſententiam non poteſt augere, nec coarctare, cum executio ad ipſum non pertineat. *Bart. in l. 2. ff. de re jud.* ¶ Judex delegatus in cauſa feudi quaterni, non poteſt conſtituere Procuratorem Fiſcalem. *Afflict. deciſ. 366.*

Cap. VI. Quando conſtitui, recuſari, puniri poſſit.

Plures Delegati ſimpliciter dati, quando videantur inſolidum conſtituti, *vide Bart. in l. 1. §. plures. ff. de exerc. action.* ¶ Judex delegatus de conſenſu partium datus, recuſari non poteſt, niſi forte ex nova cauſa: & cum Delegatus aliquid ſibi de jurisdictione reſervat, ad illum eſt appellandum; ſed quando totum committit, ad Papam appellatur. *c. ſuper 27. §. fin. eod.* ¶ Delegatus à quibus conſtitui poſſit, & dicitur habere alienam jurisdictionem, *Marant. in ſuo Spec. part. 4. diſtinct. 5. tit. an ſit jud. civil. vel crimin. num. 24.* ¶ Si in literis delegationis removeatur ſolum appellatio, non intelligitur poſtremo remota recuſatio. *Bartol. in l. cum ſolum 15. C. de ſent. & interloc. om. Jud. facit cap. 36. ex. de appellat.* ¶ Vicegerens conſtituitur à Superiore, & habet jurisdictionem ordinariam; & non mandatam. *vide Bart. in tit. de officio ejus, qui vic. alt. ger.*

Recuſari.

Judices delegati poſſunt ex cauſa ſuſpicionis recuſari, ſed partes coguntur ad eligendos Arbitros, qui vice Delegati funguntur. *l. apertiſſimi. 14. C. de jud.* ¶ Delegatus, an poſſit indiſtincte, ut ſuſpectus recuſari, *vide Bart. in l. apertiſſimi 14. C. de judic. & ibid. in addition. Maran. in ſuo Spec. part. 4. diſtinct. 5. tit. an ſit jud. civil. vel crim. n. 42.* Et tunc recuſatus non poteſt alteri cauſam committere. *ibid. num. 43.*

Puniri.

Delegatus Principis poteſt puniri (ut criminoſus) ab Ordinario loci, ubi fuit per ipſum crimen commiſſum. *Capel. Thol. queſt. 424.*

Cap. VII. Delegatio, commiſſio, jurisdictio.

Qualis ſit.

Commiſſio continens duas partes, quando dicatur verificata. *vide eundem, deciſ. 161. ibid. & deciſ. 162.* ¶ Commiſſio eſt ſtricti juris, & Commiſſario excedenti fines impune non paretur. *Andr. Gail. obſ. 35. lib. 1.* Ideo reſcripta delegatoria ſunt ſtricte intelligenda. *Mago. deciſ. 87. Rot. Flor.* ¶ Delegata, & ordinaria poteſtas, quando concurrant. *vide Boer. d. deciſ. 151. n. 8.*

Cap. VIII. Quibus modis intelligatur: extendatur.

Jurisdictio Judicis delegati, quando poſſit prorogari de perſona ad perſonam, *vide Bart. in l. 1. ff. de judic.* Et an de re ad rem, & de tempore ad tempus, *num. 11.* ¶ Reſcripta delegatoria ſunt ſtricti juris: ideo omiſſum videtur, quod in illis omittitur. *Afflict. deciſ. 366. n. 3.* ¶ Delegatio in petitorio, non extenditur ad poſſeſſorium, *l. pen. eodem.* * An ubi cauſæ cognitio delegata eſt cenſeatur etiam delegata cauſæ expeditio. *Facbin. lib. 12. c. 14. affirm. l. 1. C. ſi contra jus vel util. publ. l. generaliter l. ſæpe audivi. ff. de offic. præſid.* ¶ Si princeps in ſuo reſcripto dicat ſimpliciter, delegamus tibi talem cauſam, intelligitur mandaſſe cognitionem, & deciſionem: ſecus ſi dicat, delegamus tibi talem cauſam cognoſcendam, quia tunc tantum cognitionem mandaſſe videtur. *idem Lanf. deciſ. 322. vide Mynſing. obſerv. 93. cent. 4. Menoch. de arbitr. lib. 1. q. 37. & Bart. in l. 1. C. ſi contra jus.* ¶ Delegatio cauſæ non incipit, niſi poſt adimpletam conditionem in delegatione contentam. *idem Borg. deciſ. 26. de contr. part. 2.* ¶ Tempora appoſita in prima delegatione, videntur repetita in perſona ejus, qui in locum primi eſt Delegatus. *l. ſi Judex 32. ff. de jud.* ¶ Jurisdictio delegata non eſt porrigibilis ad perſonas non expreſſas in reſcripto: fallit in auctore, qui poteſt evocari ad ſuſcipiendum onus litis, & inde condemnari, licet de illo non ſit facta mentio in reſcripto delegatorio: ratio, quia annexa veniunt in delegata jurisdictione, & jus exorbitans ratione connexitatis, extenditur. *Afflict. deciſ. 227.*

Commiſſio.

Quando cauſa ſimpliciter, & determinate committitur, judicium poſſeſſorium, & petitorium commiſſum intelligitur: quia cauſæ continentia non debet dividi. *cap. 1. extra. de ſequeſt. fruct. & poſſeſſ.* ¶ Commiſſio ſuper cauſis motis, & movendis obtenta, extenditur ad cauſas tunc dumtaxat exortas, licet mandatum extendatur ad futuras lites. *DD. de Rot. deciſ. 18. alias 148. de reſcr. in nov.*

Jurisdictio.

Jurisdictio Delegati extenditur ad omnes, qui ejus jurisdictionem impediunt, licet de his in literis non fiat mentio. *cap. 1. ex. de offic. & poteſt. Jud. delegat.* ¶ Jurisdictio delegata poteſt tripliciter conſiderari. *Bart. in l. 3. Barbarius. ff. de offic. Prat. in ſecunda lectura.* ¶ Jurisdictio Delegati potius conſideratur ſecundum precum veritatem, quam ſecundum formam ſcripturæ, & conſequenter reſcriptum magis interpretandum eſt valere ſecundum ordinem veritatis, quam ſcripturæ. *cap. 2. exp. ext. de reſcript.*

Cap. IX. Quæ dicantur delegata.

Delegata cauſa, cenſentur & omnia delegata, quæ cauſæ antecedentia, & conſequentia ſunt. *Menoch. q. 74. n. 38.* ¶ Quæ ſunt Delegabilia de jure Pontificio, & Civili, *vide eundem Menoch. d. q. 74. & Bart. in l. 9. §. ubi decretum. ff. de offic. Proconſ. & in l. 1. ff. de offic. ejus.* ¶ Cauſam ſi Princeps Senatui commiſerit, an illa delegata cenſeatur, ut à ſententia in eadem cauſa lata ſupplicari, vel appellari poſſit, *vide Franc. Marc. q. 73. part. 1. & q. 535. part. 2.* ¶ Quando mandatur procedi in cauſatam ſuper poſſeſſorio, quam petitorio, juris ordine ſervato, utrunque judicium, nempe petitoriũ, poſſeſſorium, cenſetur mandatum, & tunc utrunque ſimul debet determinari. *Menoch. conſ. 180. lib. 2.*

Cap. Quæ delegari poſſint, vel non, & committi.

Sententia ſola an poſſit delegari, & clauſula in delegatione appoſita, ſententiam proferens, niſi revocavero, an importet, quod ſententiæ prolatio videatur delegata: & clauſula, Si ſenſeris te gravatum compareas, quid importet, *vide de omnibus per Bartol. in l. 9. §. ubi ff. de offic. Proconſul.* ¶ Miſſio in poſſeſſionem non poteſt demandari; & delegare judicem eſt jurisdictionis. *Bartol. in l. 1. ff. de jurisdict. om. Judic. num. 5. & 8.* ¶ Perſonaliter ubi aliquid alicui exequendum committitur, non poteſt (partibus abſentibus) illud alteri delegari. *Ozaſ. deciſ. 113. num. 3.* ¶ Cauſa criminalis an poſſit delegari, *vide Jul. Clar. in ſua pract. §. fin. queſtion. 41.* ¶ Quando quoque modo committitur cauſa, & delegatur Ordinario, acta ipſius cauſæ debet recipere Secreta-

Digitized by Google

erotulis Curiæ à Superiore deputatus: nec poteſt tunc Ordinarius alium Notarium ſibi aſſumere in ipſa cauſa delegata; ſecus quando delegatur alteri non Ordinario, vel alias non habenti juriſdictionem. *Boer. deciſ. 258. n. 15.* ¶ Cauſæ meri Imperii de jure Canonico, an poſſint delegari, *vide Creſcent. dec. 9. alias 130. tit. de prob.* ¶ Cauſas medias Præſides debent audire per ſe; vel delegare reſervata ſententia, ſi propter occupationes publicas, vel cauſarum multitudinem impediantur: cauſas vero meri Imperii; & mixti, & cauſas juriſdictionis magnas judicent per ſe ipſos; ſed cauſas minimas delegent indiſtincte. *l. 2. C. de pedan. judic.* ¶ Non poteſt delegari cauſa, quæ ad juriſdictionem Delegantis non pertineat, & ille, cui delegatur, debet eſſe juriſdictione Delegantis. *l. unic. C. qui pro ſua juriſdictione.* ¶ Judex arbitrium habens, vices ſuas alteri mandare non poteſt. *Menoch. de arbitr. quæſt. 54.* ¶ Delegati arbitrium in ejus ſucceſſorem regulariter non tranſit, ſed quando cenſeatur electa perſonæ induſtria, *vide ibid. quæſt. 68. & in libr. 2. caſ. 005.* ¶ Si cauſa uni commiſſa, hoc expreſſo, alteri committatur, eo ipſo à primo avocata cenſetur. *DD. de Rota, deciſ. 6. alias 67. tit. de reſcr. in novis.* ¶ Tutoris datio non poteſt delegari non habenti juriſdictionem. *l. nec 8. ff. de tut. dat. ab his.* ¶ Quando cauſa cenſeatur commiſſa tam in proprietate, quam in poſſeſſione, *vide Caſſad. deciſ. 6. tit. de reſcript.* ¶ Quando cauſa delegatur, appellatione remota, quando, & quomodo à ſententia Delegati appelletur, & ab ipſo Delegato ad quem appelletur, *vide gloſſ. in c. ut debitæ 59. ex. de appellat.* ¶ Verba importantia perſonalitatem important, ut actus per alium expediri non poſſit. *Ozaſ. deciſ. 117. num. 4.* An delegatio poſſit fieri à debitore creditori ſuo alterius, quam debitoris ipſius delegantis. *Fachin. lib. 11. c. 54.* ¶ Reſcriptum, quo committitur plurib. cum clauſula, Quod ſi omnes adeſſe non poſſint, &c. intelligitur tam de impotentia facti, quam juris: tamen Judex non poteſt procedere, ſine Conjudice ſuo, ſi ſe non excuſat. *cap. ſciſcitatus. ex. de reſcript. vide c. cauſam 16. ex de offic. & poteſt. Jud. delegat.* ¶ Princeps pluribus intentus, appellationes ad eum devolutas committit uni, & quandoque pluribus. *l. præcipimus 32. C. de appellat.* ¶ Cauſæ per ſummum Pontificem non committuntur, niſi habentibus dignitatem: & commiſſio ſi fiat à Papa Epiſcopo extra propriam Diœceſim commoranti, talis Epiſcopus poterit extra ſuam Diœceſim judicare. *Joan. de Arno. ſing. 47.* ¶ Executione mandata, videtur etiam commiſſa cognitio; & Princeps poteſt delegare ipſam executionem. *Bartol. in l. 4. C. ſi contra jus, vel utilitatem public.*

Cap. XI. Qui, & qua delegare poſſit.

Qui habet juriſdictionem ſuo jure delegat; qui alieno jure non, ſed qualiter quis dicatur habere ſuo jure, *vide Bartol. in l. 5. ff. eodem, & ipſam legem incipientem mora.* ¶ Ordinarius poteſt delegare cauſam coram ſe cœptam. *Bartol. in l. cœptum 30. ff. de judic.* ¶ Ignorans, & abſens poteſt Judex delegari *Bart. in l. cum furioſus 39. ff. de jud.* ¶ Delegatus ab alio, quam à principe, ſubdelegare non poteſt. *l. 5. C. de jud.* ¶ Prætor, vel totam juriſdictionem, aut partem mandare poteſt, & Delegatus non habet ordinariam juriſdictionem; ſed delegatam. *l. ſolet cum ſeq. ff. de juriſdict. omn. Judic. vide authent. hac Cod. de judic.* ¶ Princeps Prælatis Eccleſiarum cauſas criminales delegare poteſt, ubi pœna ſanguinis non ſequitur. *cap. in Archiepiſcopatu 4. ex. de rapt.* ¶ Imperator poteſt delegare cauſam, appellatione remota; non alius. *l. 1. §. interdum. ff. à quibus appellar. non licet. vide omnino gloſſ. ibid.* ¶ Judex ordinarius occupationibus publicis impeditus cauſam Conſiliariis poteſt delegare, ſententia ſibi reſervata, dummodo cauſam audiat, & proferat, & appellationem interpoſitam ſuſcipiat: Judex autem appellationis, vel Delegatus, delegare non poteſt. *§. illud etiam, auth. ut defect. ſeu ſun. eorum, & §. Judices, authent. de judic.* ¶ Arbiter à partibus datus non poteſt delegare. *l. non diſtinguemus. 32. §. quæſitum. ff. de recept. arb.* Niſi hoc ſibi à partibus fuerit commiſſum, *ibid.* ¶ Collegæ Delegati, an teneantur admittere ſubdelegatum à collega, *Ægid. Bellam. concl. 133.* ¶ Qui delegat Judicem, intelligitur in loco ſolito delegare. *l. ſi locum 59. ff. de jud.*

Tepati Compend.

Cap. XII. Quibus modis non acquiratur.

Juriſdictio delegatur, non acquiritur, niſi ſcienti, & conſentienti; ſed an Delegatus poſſit probare poteſtatem ſuæ delegationis per teſtes, *Bellam. concluſ. 110. n. 10. & 15.*

Cap. XIII. Qui ſint effectus.

Reus non cogitur ſub Judice delegato reſpondere, niſi prius actor ſatisdet de lite exercenda, & de expenſis reficiendis, ſi ſuccumbat in cauſa: & actore non veniente, reus abſolvitur ab obſervatione judicii. *authent. quod fieri. C. de dilation.* ¶ Executio mandati Epiſcopo ſub nomine dignitatis directi, eo mortuo, tranſit ad ſucceſſorem. *DD. de Rot. deciſ. 17. alias 434. de officio Delegat. in novis.* ¶ Tertius poteſt pro intereſſe ſuo coram Delegato venire, & ſententiam pro ſe recipere, quamvis cauſa non ſit contra eum commiſſa. *Put. deciſ. 385. libr. 4. & deciſ. 166. lib. 3.* ¶ Judici Delegato non creditur, niſi conſtet de ejus mandato; ſecus in Ordinario. *Guid. Pape quæſt. 322.* ¶ Subſtitutus in locum alterius Delegati, ejus jure utitur. *Ægid. Bellam. concluſ. 39.* ¶ Per delationem appellationis facta per Judicem ſubdelegatum, cenſetur ablata tota juriſdictio à Delegato, & proceſſus inde factus erit nullus. *Mohed. deciſ. 321.* ¶ Delegatio debiti quando non habeat vim ſolutionis, nec liberet debitorem delegatum. *Surdus dec. 23.* ¶ Papa ſi cauſam deleget uni ſub nomine proprio, qui inde moriatur, tunc loci Ordinarius de illa cauſa cognoſcere, aut ſe intromittere nequit; ſed ſolus Papa de illa cognoſcet, aut diſponet. *Hippol. ſingul. 301.* ¶ Mortuo delegato Papæ qui excommunicavit reum, vel actorem in poſſeſſionem induxit, ſi ejus ſucceſſor in delegatione ſuccedit, abſolvere, & reſtituere poſſeſſionem poterit, alias ſolus Papa reſtituet, & abſolvet. *c. 11. §. præterea, ext. de offic. Jud. ord.*

Commiſſio.

Commiſſio conceſſa ſub certa forma, ex non ſervata, acta inde facta non tenent. *Venel. deciſ. 150. part. 1.* Commiſſio cauſæ ſuper ſpolio, una cum toto negotio principali, continet etiam petitorium. *idem Venel. dec. 152. p. 1.*

Cap. XIV. Quibus modis valeat, vel non.

Commiſſio in cauſa infantis non tenet, ſi non fuerit narratum infantem non habere tutorem, cum ita in veritate eſſet. *Venel. deciſ. 158. part. 1.* ¶ Princeps ſi committat cauſam non habenti peritiam juris, non valet delegatio, niſi ex certa ſcientia hoc faciat. *Bart. in proœmio Inſt. num. 22.*

Cap. XV. Sententia delegati: proceſſus: juriſdictio.

Delegatus qualem ferre debeat ſententiam, & in quo loco. *Mar. p. 6. c. & demum fertur ſententia, n. 72.*

Cap. XVI. Quibus modis valeat, vel non: vitiatur.

Quæ requirantur ad hoc, ut ſententia Delegati valeat, & quando ipſo jure non teneat, *vide eundem, in l. unic. C. qui pro ſua juriſdictione.* ¶ Si ſententia à duobus Delegatis lata, fuerit ſub diverſo modo promulgata, utraque ſententia pendet, quouſque per Delegantem altera fuerit approbata. *l. duo Judices 28. ff. de re judic.* ¶ Sententia Delegati dicitur nulla, ſi non conſtat in ſcriptis de ejus delegatione, nec creditur aſſertioni Delegati aſſerentis ſe Delegatum. *Cravet. conſ. 266. n. 5.* ¶ Sententia Judicis Delegati lata poſt mortem Delegantis valet. *Bartol. in l. ejus 41. n. 10. ff. ſi cert. pet.* ¶ Sententia lata ab uno ex pluribus valet, quando in reſcripto adeſt clauſula, Et quid ſi non omnes, &c. *Venel. deciſ. 116. p. 3.*

Digitized by Google

Vel non.

Cauſa ſi delegetur in Ordinarium, & ille ſimpliciter pronunciet, non ut delegatus, an ſententia ſit nulla, *vide Ludov. Roman. ſing. 15.* ¶ ſententia lata à judice delegato, qui ignorabat ſe delegatum, non valet. *Bart. in l. 3. ff. de eo, qui pro tutore.* ¶ Cum plures ſunt delegati in una cauſa, ſententia lata ab uno, vel aliquibus ex eis, non intervenientibus aliis, eſt ipſo jure nulla, ideo neceſſaria non eſt appellatio, *l. 4. Cod. quando provoc. non eſt nec eſſ.* ¶ Sententia delegati ab incompetenti delegante, non valet. *l. 2. Cod. eodem.* ¶ Error in perſona Judicis delegati, vitiat ſententiam. *Roman. ſing. 14.* ¶ Delegati arbitrium, & ſententiam eſſe nullam, ubi delegatus ſuam poteſtatem ignorat, *tradit idem Menoch. q. 75. n. 8.*

Proceſſus.

Cauſa ſi habenti jurisdictionem deleget, licet partes de ſua jurisdictione non ſint, ſi delegatio non valeat, valebit tamen proceſſus ratione jurisdictionis prorogatæ. *Franc. Marc. quaſt. 74.* Imo proceſſus factus coram delegato, cujus defectus jurisdictionis, aut alias delegatio facta ſit inutilis, ſcientibus partibus, & litigantibus non tenet, nec prorogatio jurisdictionis valebit. *Franc. Marc. 586. part. 2.* ¶ Delegato procedente ante præſentationem reſcripti delegatorii, proceſſus erit nullus, parte opponente. *Mann. diſt. 16. n. 8. p. 4.* Sententia delegati lata extra tempus ſuæ delegationis, non valet. *l. 6. C. quando provocare non eſt neceſſe.*

Vel non valeat.

Proceſſus eſt nullus, quando plures ſunt delegati, & unus ſine alio procedit, niſi in reſcripto appoſita ſit clauſula, ſi non omnes, &c. Fallit in delegato ad univerſitatem cauſarum. *Marant. in ſuo Spec. de ordin. judic part 4. diſtinction. 5. jud. titul. an ſit jud. civ. vel crim. num. 31.*

Jurisdictio.

Ordinarius, qui propter abſentiam delegavit, reverſus ſtatim jurisdictio delegati expirat, & ad ipſum ordin. revertitur. *Bart. in l. 1. ff. de offic. jud. num. 14.* ¶ Delegati, quando plures ſunt, uno mortuo, omnium jurisdictio expirat. *Marant. in ſuo ſpec. part. 4. diſt. 5. tit. an ſit jud. civil. vel crim. vide Menoch. conſ. 340. lib. 4.* ¶ Delegatus committens alicui incapaci vices ſuas, non ob id amittit jurisdictionem. *Bart. in l. plane 34. de legat. 1.* Mortuo delegante antequam delegatus partes citaverit, expirat delegati jurisdictio, & tunc partes conſentire non poſſunt, ut delegatus procedat. *Cravet. conſ. 274.* Et cauſa juris videtur deleganti reſervata. *ibid. Cravet.* ¶ Delegati jurisdictio non expirat per delegantis præſentiam, niſi fuiſſet facta delegatio propter ipſius delegantis abſentiam futuram. *Jaff. Lanf. Balb. deciſ. 488.*

Cap. XVII. Quibus modis prorogari, revocari poſſit.

Jurisdictio delegati prorogari non poteſt, nec poteſt delegatus cognoſcere, niſi in perſona contenta in reſcripto delegatorio. *Marant. in ſuo Spec. de ordin. jud. part. 4. diſt. 5. tit. an ſit jud. n. 34.* ¶ Jurisdictio delegati judicia revocatur, etiam poſt litem conteſtatam, ſed judicium an ſolvatur, ſi delegatus fuerit effectus ſocius delegantis in jurisdictione, aut habuerit parem jurisdictionem, *Bartol. in l. judicium 48. ff. de judic.* ¶ Jurisdictio Delegati perpetuatur per citationem nondum executam. *Capel. Thol. q. 341.* ¶ Citatio decreta per Delegatum in vita Delegantis (licet executa poſt ejus mortem) jurisdictionem pepetuat. *Venl. deciſ. 115. part. 1. & Andr. Gail. obſ. 74. n. 19. lib. 1.*

Cap. XVIII. Qui ſint effectus.

Sententia nulla Judicis Delegati jurisdictionem extinguit, & cauſa poterit alteri delegari. *l. 4. C. quomodo & quando Judex. vide Menoch. de arbitr. lib. 1. quaſt. 67. & 74.* ¶ Delegata jurisdictio derogat ordinariæ. *Dec. conſ. 3. & Mar. in ſuo Spec. p. 4. diſt. 5. tit. an ſit judicium civile. n. 28.* Tamen Judex ordinarius ex magna cauſa, Delegato inhibitionem facere poteſt. *Fel. conſ. 35.*

Cap. XIX. Miſcellanea.

Subrogatus in locum alterius ob ejus abſentiam, exercet officium etiam in caſu mortis. *Vinc. de Franc. dec. 255. in fine.* ¶ Devolvitur cauſa per ſolam ſcientiam citati, quæ arguitur ex conſtitutione Procuratoris ad proſequendam cauſam delegatam, licet citatio non eſſet legitima. *idem Venl. deciſ. 252. part. 1.* ¶ Aliquo conſtituto ſpecialiter ad certum actum, an conſtitutio ſit privativa ad Officialem generalem, *vide Decian. conſil. 664. ubi concludit pro affirmativa, vide tamen Marc. de Mant. ſing. 99.* ¶ Ordinarius poteſt prævenire, antequam literæ delegatoriæ Judici delegato ſint præſentatæ. *Hippol. ſing. 296.* ¶ De pœnis eorum, qui impediunt Judices delegatos, ne ſuam exerceant Jurisdictionem. *Menoch. de arbitrar. judic. caſ. 438.* ¶ Subſtitutus in locum Judicis abſentis, vel mortui, dicitur ordinarius. *Bartol. in l. 1. ff. de offic. ejus.*

TITULUS SEPTUAGESIMUS SEPTIMUS.

De arbitrio Judicis.

Generalia.

De arbitrio Judicis, & de arbitrariis actionibus, *vide per Bart. in l. 2. ff. de eo. quod certo loco.* ¶ De judicii, & arbitrii differentia, *vide per Menoch. de arbitr. quaſt. 2.* Et arbitrorum duo ſunt genera. *ibid. num. 18.* Et arbitraria actio, quæ ſit, *ibid. q. 3.*

Cap. I. Arbitrium judicis. Quid ſit.

Arbitrii duæ ſunt ſpecies, primum arbitrium plenum, & liberum appellatur: ſecundum, quod jure, & ratione, ac æquitate regulatum dicitur, ſed de utroque, & quomodo differant, *Menoch. de arbit. qu. 6.* ¶ Arbitrarium non dicitur, quod conſuetudine ſtabilitum eſt, & lege deciſum, etiam in pœnalibus. *ibidem quaſt. 14.* ¶ Arbitrium, quod ſit ſuper illis verbis, pœnam indicat Judex centum aureorum, & plus, & minus. *Menoch. de arbit. lib. 1. q. 95.* ¶ Arbitrium eſt Judici denegare audientiam contumaci. *Vincent. de Franc. dec. 271. p. 2.*

Cap. II. Quando eſſe debeat.

Arbitrium Judicis circa multa verſari, & circa omnia decem prædicamenta, *ſcribit idem Menoch. de arbit. lib. 1. quaſt. 11. de quibus vide ibidem.* ¶ Arbitrium Judicis debet eſſe regulatum à jure, & ſecundum ſubjectam materiam. *Ozaſ. deciſ. 71. num. 53.* ¶ Ideo Judex debet regulare ſuum arbitrium ſecundum jus commune. *Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 3. num. 29. 34. & deciſ. 24. num. 8. Petr. de Benint. deciſ. 31.*

Cap. III. Quæ dicantur arbitraria.

Hodie omnis pœna (etiam à jure determinata) eſt arbitraria Judici, ideo poteſt eam ex cauſa minuere, vel augere. *Mann. in ſuo ſpec. part. 4. tit. an ſit judic. civil. n. 82.* ¶ Actiones ſtricti juris ob accidens arbitrariæ efficiuntur: ſed arbitrium in bonæ fidei actionibus ex earum natura ineſt, & officium Judicis in illis multum poteſt. *Menoch. de arbit. lib. 1. q. 3.* ¶ Actiones arbitrariæ ſunt 16 *de quibus vide per eundem Menoch. ibid q. 5.* ¶ Tempus, quod indulgetur miſerationis cauſa, ſi non taxatur à lege, eſt arbitrarium. *Bart. in l. cum ſtipulatus 115. n. 35. ff. de verb. oblig.* ¶ Tempus, ubi non datur certum, eſt arbitrarium. *idem in l. 1. §. ait Prætor. ff. de jure deliber.* ¶ Judicis arbitrium eſſe, an quis ſit fidejuſſoribus relaxandus in criminalibus habetur. *Rot. Aven. deciſ. 5.*

Cap. IV. Quibus modis intelligatur.

Arbitrium Judicis in criminalibus, intelligitur de regulato, & viri boni: ſed Judicem arbitrium habentem non poſſe in criminalibus auferre defenſionem reo

accu-

accuſato, ſcribit Menoch. de arbitr. lib. 1. quaſt. 77. ¶ Arbitratu Judicis, quando aliquid fieri debet intelligitur cauſa cognita, & in cognitione cauſæ debet de tribus quæri. Bartol. in l. cum ii. 8. §. vult igitur. ff. de tranſact. ¶ Arbitrium conceſſum intelligitur in ventilando; non in decidendo. Pet. Benint. deciſ. 3. n. 6.

Cap. V. Quando remittatur arbitrio judicis.

Quando aliquid debet probari ſtatim, vel de proximo, hoc remittitur arbitrio Judicis. Guido Papa q. 132. ¶ Quando aliquid dicatur fieri incontinenti relinquitur arbitrio Judicis, Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 24. ¶ Jodicis arbitrio pauca ſunt relinquenda; & ipſi arbitrio ſunt commiſſa ea, quæ ſub certa regula claudi non poſſunt. Menoch. de Arbitrar. in proœm. vide Rebuff. in conſtitut. Reg. tractat. de lite. obligat. artic. 4. gloſſ. 4. facit cap. una qua. §. fin. 13. qu. 2. ¶ Arbitrium liberum quibus verbis judici collatum dicatur, & qualiter judex circa illud ſe habere debeat, vide Menoch. do arbitr. lib. 1. qu. 7. ¶ Ex quibus verbis, & clauſulis arbitrium regulatum, ac viri boni, conferatur, vide eundem q. 8. ¶ Arbitrium liberum, vel regulatum in dubio collatum, quod cenſeatur, Menoch. quaſt. 9. ¶ Arbitrium per modum jurisdictionis ordinariæ, vel delegatæ, quomodo tributum cenſeatur, de arbit. lib. 1. quaſt. 12. ¶ Tempus modicum quod dicatur, relinquitur arbitrio Judicis, Bartol. in l. 24. num. 12. de leg. 2. ¶ Tempus ſemper intelligitur arbitrio Judicis, quando lex de illo nihil ſtatuit. Bart. in l. in venditione. §. ſi quis. ff. de bon. auct. judic. poſſid. ¶ Judicis arbitrio remittitur, an quis dicatur relapſus. Rot. Aven. deciſ. 1. in deciſ diverſ. ¶ An fidejuſſio ſit præſtanda in cauſa reconventionis, arbitrio judicis relinquitur. Vinc. de Franc. deciſ. 311. part. 2. ¶ Amicus pro amico an poſſit teſtificari, ſtatur arbitrio judicis, Bartol. in l. eos 4. C. de teſtib. ¶ Eſt io arbitrio judicis, an jubeat capere principalem perſonaliter. Bartol. in l. ſervum 33. §. publice. ff. de procurat. ¶ Arbitrio judicis relinquitur, quibus conjecturis ſimulatio contractus probetur. Menoch. de Arbitr. caſ. 247. Et quando ceſſio præſumatur ſimulata ex conjecturis. ¶ Quando quis dicatur ex vulnere mortuus, relinquitur arbitrio judicis. ibidem caſ. 270. ¶ Quando quis judicis arbitrio puniatur, vide infra tit. de pœn. ¶ Judicis arbitrio relinquitur, quando delictum dicatur per modicum tempus ſecutum poſt bonorum diſtractionem. Menoch. de arbit. lib. 1. caſ. 361. num. 48. ¶ Judicis arbitrio alia pœna quis punitur, in quem pœna ordinaria non cadit. idem caſ. 449. ¶ In quibus caſibus ſtetur arbitrio judicis. vide Caſſan. in conſuetud. Burg. titul. Des Juſtices. Rub. 1. §. 5. gloſſ. 6. num. 15. ¶ Pauper quis dicatur, relinquitur arbitrio judicis. Menoch. caſ. 65. Et quis dives, quis inops. ibidem. Sed quæ ſit miſerabilis perſona, vide caſ. 66. ¶ Quis Nobilis, & quis illuſtris dicatur, pariter relinquitur judicis arbitrio. Menoch. ibid. caſ. 67. & 68. ¶ Perſonæ graves quæ, caſ. 69. Et quæ honeſtæ, ibidem. Quæ egregiæ. caſ. 70. Et quæ vulgares, etiam relinquitur judicis arbitrio. ibid. caſ. 71. ¶ Quæ ſit magna cauſa, parva, vel levis, relinquitur dicto arbitrio. ibid. caſ. 72. Quæ ardua dicatur, Perilluſtr. D. P. Theſſaur. deciſ. 61. ¶ Judicis arbitrio relinquitur, quando Eccleſia dicatur enormiter læſa. Menoch. de Arbitrar. caſ. 74. ¶ Quando probationes in arbitrio judicis poſitæ ſint, vide eundem caſ. 90. ¶ Judicis arbitrio poſitas eſſe probationes ex libris mercatorum, & campſorum provenientes. ſcribit Menoch ibid. caſ. 91. ¶ Judicis arbitrio relinquitur, qui ruſtici ſagaces, & verſuti dicantur. ibid. caſ. 194.

Cap. VI. Quibus competat.

Arbitriom judicis datum in criminalibus, tunc ſolum videtur ei datum in illis, in quibus pœna non eſt expreſſa. Hippol. ſing. 397. ¶ Arbitrium habens in cauſa criminali, non habet in civili. Menoch. de arbitr. lib. 1. q. 82.

Cap. VII. Qui ſint effectus.

Judici, vel Delegato ex arbitrio ſibi conceſſo aliquid feciſſe an credendum ſit. vide Menoch. de arbitr. lib. 1. q. 76. ¶ Aquam hauriendi jus, ſi pluribus ſimul concedatur, iſte hauſtus debet dividi inter eos pro modo, & arbitrio judicis. Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus litera A. ſingul. aqua. ¶ Arbitrium habentes ſuper aliquo, poſſunt omnia facere, quæ principaliter ſpectant ad id, ſuper quo habent arbitrium, & non ultra, ſed quid de antecedentibus, & ſubſequentibus, Bartol. in l. ambitioſa, num. 17. ff. decret. ab ordin. facien. ¶ Libellus neceſſario porrigendus an ſit coram Judice, qui arbitrium procedendi in cauſa habet. Menoch. de arbitr. lib. 1. quaſt. 18. ¶ An cauſæ cognitio neceſſaria ſit in judice, qui arbitrium, vel liberum, aut regulatum habet. vide ibidem quaſt. 19. ¶ Teſtibus non juratis in cauſis arbitrariis, non eſt credendum. ibidem quaſt 26. Sed teſtes infames, quando judex in arbitrariis recipiat, vide quaſt. 27. Quid de teſtibus inimicis. quaſt. 28.

Cap. VIII. Quibus modis duret.

Arbitrium datum Officiali, an duret, eo in officio confirmato, vide Bartol. in l. meminiſſe 10. ff de offic. Proconſul.

Cap. IX. Finiatur.

Arbitrium Judicis, quando finiatur. Menoch. de arbit. lib. 1. quaſt. 69. Et arbitrium favore publico datum concedentis morte non extinguitur. d. q. 69. ¶ Arbitrium ad ſuum effectum deductum morte non tolli, ſcribitur ibid. num. 11. ¶ Arbitrium, quando finiatur, cum controverſia eſt commiſſa Judicis arbitrio. vide Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 44.

Cap. X. Judex. Quæ facere poſſit, vel non.

Membri mutilationem imponere poteſt Judex, qui arbitrium in pœnalibus habet. Menoch. lib. 1. quaſt. 86. n. 9. ¶ Pœnam remittere, mutare, vel minoere, an Judex poſſit. Menoch. de arbitr. quaſt. 96. lib. 1. ¶ Poteſtas licet habeat arbitrium in puniendo maleficio, tamen non poteſt terminum prorogare. Bartolus in l. ſi lege. 27. ff. locat. ¶ Quando quis debet puniri pœna corporali arbitrio judicis, an ipſe judex poſſit illam commutare in pecuniariam. Caſſan. in conſuet. Burgund. tit. Des juſtices. Rub. 1. §. 1. gloſſ. 10. num. 22. ¶ Judex, cui datum eſt arbitrium, poteſt ex cauſa probata, licet non deducta, ſententiam ferre. Menoch. de arbitr. quaſt. 31. ¶ Facultas datur judici temperandi à principio pœnam legis. Abb. conſil. 91. num. 8. part. 1. ¶ Judex, qui procedendi arbitrium habet, quæ immutare poſſit, & arbitrium ſuper cauſa datum, debet intelligi ſecundum ſtatum præſentem. Menoch. de arbitrar. libr. 1. quaſtion. 15. ¶ Judex ſi ex forma ſtatuti, vel reſcripti, habet plenam poteſtatem procedendi in cauſis, vel terminandi, pro ut ſibi placuerit, quomodo procedere, aut judicare poſſit, vide Matth. Matheſ. ſingularibus 14. & ſingul. 15. ¶ In arbitrariis judex ratione amicitiæ, poteſt remittere pœnam. cap. niſi 3. & ibidem gloſſ. ex. de offic. leg. ¶ Judex, cujus arbitrio pœna eſt à jure commiſſa, an poſſit arbitrari pœnam mortis, & quid, ſi ſtatutum imponat pœnam centum, vel aliam majorem, aut mitiorem arbitrio judicis, vide Clar. in ſua pract. §. fin. quaſt. 83. ¶ An, & quando judex in pœnis arbitrariis pro criminibus poſſit imponere pœnam mortis naturalis, vide Marant. in ſuo Spec. part. 4. tit. an ſit judic. civ. vel crim. diſtinct. 1. n. 59. 60. & ſeqq. Menoch. de arbitr. lib. 1. q. 86. Pro negativa ſcribit Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. Des juſtices. Rub. 1. §. 5. gloſſ. 10. ¶ Probationes neceſſarias rejicere non poteſt judex, in cauſa arbitrio ſuo terminanda commiſſa; tamen leviores probationes ſufficiunt, Menoch. de arbitr. lib. 1. quaſt. 24. Sed quando probationes minus concludentes iſte judex admittere poſſit, vide ibid. quaſt. 25.

Cap. XI. Ad quæ teneatur.

In arbitrariis, quando judex debeat mitiorem pœnam eligere, *Marant. in ſuo Spec. part. 4. titul. an ſit judic. civil. diſtinct. 1. num. 69.* ❡ Pœnam ex duobus, quam eligere debeat judex, arbitrium in cauſis capitalibus habens. *Menoch. de arbitr. lib. 1. quæſt. 85.* Sed an reo electionem concedere debeat, *vide ibidem q. 87. & 94.* ❡ Judex graviorem pœnam, quam lex facit, eligere non debet. *idem quæſt. 86.* ¶ Judex in his, quæ ejus arbitrio relicta ſunt, debet ſervare æquitatem, & ita arbitrari, ut ſemper in mitiorem partem inclinet. *idem Ozaſ. deciſ. 79 n. 57.* Sed in his, quæ ſcripta ſunt, ſervat legis deciſionem. *Bartol. in l. 1. C. de legib. num. 5.* ❡ Quam normam in arbitrio libero, & in regulato judex obſervare debeat, & dolus malus in omnibus abeſſe debet, *vide Menoch. de arbitr. lib. 1. q. 13.* ¶ Judicem in pœnalibus arbitrariis procedere debere de ſimilibus ad ſimilia, & quid tunc obſervare debeat, *ſcribit idem Menoch. ibid. q. 14.* ❡ Judex pro modo ſubjectæ materiæ arbitrium ſuum moderari debet: idem pro qualitate perſonarum. *ibid. Menoch. n. 8. & 10.* ❡ Judex in arbitrariis reprehendi non poteſt. *idem Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 176. Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 1. num. 31. & deciſ. 3. n. 12. vide Hieron. Mago. deciſ. Luc. 43. n. 30. & Dd. de Rot. deciſ. 47. tit. de appellat. in novis.*

Cap. XII. Miſcellanea.

Arbitrandi facultas, an in ſucceſſorem Judicis ordinarii, vel Delegati aut Arbitri extrajudicialiter electi, tranſeat, *vide eundem Menoch. de arbitr. lib. 1. quæſt. 68.* ❡ Judicem favorabilem habere in arbitrariis optimum eſſe, *ſcribit Menoch. lib. 2. caſ. 224.* ❡ Clauſula in reſcripto. Procedat ejus arbitrio, an aliquid operetur, *vide Pet. Benins. deciſ. 31.* ❡ Sententia ſine probationibus non valet, niſi Judici judicandi poteſtas, etiam de facto, & ſola facti veritate inſpecta, data eſſet, prout ipſi melius viſum fuerit. *Hippol. ſing. 486.*

TITULUS SEPTUAGESIMUS OCTAVUS.

De arbitrio boni viri, & de his, quæ reducuntur ad illud.

Generalia.

DE arbitrio boni viri *vide per Menoch. de arbitr. lib. 1. quæſt. 8.* Et arbitrium boni viri circa quæ verſetur, *ibid. q. 10.* Et quo jure regulari debeat, *vide ibid. q. 14.*

Cap. I. Arbitrium boni viri. Quod dicatur.

Generaliter probandum eſt, ubicunque in bonæ fidei Judiciis confertur in arbitrium Domini, vel ejus Procuratoris conditio, pro boni viri arbitrio hoc habendum eſt. *l. 23. ff. de reg. jur.*

Cap. II. Quibus modis intelligatur.

Si quis promittat dotem arbitrio boni viri, intelligitur quantitas illa promiſſa, quam bonus Arbiter arbitrabibitur, etiam ſi nunquam arbitratus fuiſſet. *arg. l. quæro 61. ff. de jur. dot.* ❡ Arbitrio boni viri debet intelligi diſpoſitio teſtatoris, ad pias cauſas ſuper quantitate facta. *Bartol. in l. 1. C. de Sacroſanct. Eccl. in rep. n. 52.* ❡ Arbitrium boni viri intelligitur, inſpecta perſonæ qualitate, & inſpectis divitiis: & qui commiſiſſe ſe in manibus inimici videtur ſe commiſiſſe arbitrio boni viri. *Bartol. in l. 3. C. de dot. promiſſ. & nuda pol.* ❡ Debitor ſi promittat creditori ſolvere debitum, in quocunque loco ſibi placuerit, intelligitur arbitrio boni viri. *Matheſ. d. ſingul. 1. in addit.*

Cap. III. Quæ debeantur arbitrio boni viri, vel debeant fieri.

Si alimenta ſimpliciter relinquantur, debentur arbitrio boni viri, inſpectis conditionibus, de quibus in *l. cum alimenta 22. ff. de aliment. & cibar. legat.* ❡ Diſtributio facienda per aliquem inter plures, debet fieri arbitrio boni viri. *Bart. in l. 3. ff. de annul. legat.*

Cap. IV. Quibus modis inducatur.

Mandati verba, prout vobis placebit, vel videbitur, non inducunt liberum arbitrium; ſed arbitrio boni viri intelliguntur: imo verbum omne, etiam liberam voluntatem inducens, eſt reducendum ad boni viri arbitrium, ſi de vitando damno tractetur. *Afflict. deciſ. 91. num. 4 & 5.*

Cap. V. Qui important arbitrium boni viri.

Verborum importantium arbitrium boni viri, eadem habetur ratio in contractibus, quæ de verbis importantibus liberam voluntatem. *Ozaſc. deciſ. 111. num. 5.* ❡ Libera voluntas, & arbitrium boni viri differunt, ſed verbum, volo, importat liberam voluntatem. *Bartol. ſuper conſtitution. ad reprimendum, in verbo, videbitur fol. 102.* ❡ Verba, arbitrio noſtro, important arbitrium boni viri. *Bart. in l. verba 5. ff. de alim. & cib. leg.* ❡ Verbum, plus, appoſitum per teſtatorem in legato, importat boni viri arbitrium, & poterit modicum arbitrati. *Bartol. in l. cum filius 78. §. pater. ff. eod.* ❡ Verbum, videtur, judicio tuo, vel ſi placuerit, importat arbitrium boni viri. *Bartol. in l. 78. de leg. 1.* ❡ Verbum, judicio tuo, arbitrium boni viri importat. *idem Matheſ. ſing. 16.* ❡ Clauſula, prout eis videbitur, in legato inſerta, importat boni viri arbitrium: & recurſus ad arbitrium boni viri Arbitratoribus per teſtatorem electis, haberi poteſt: & Judex dicitur bonus vir. *Afflict. deciſ. 371. num. 8. & ſeqq. vide Menoch. de Arbitr. in proœmio, num. 7. & Bartol. in l. 16. ff. de public. & vectig.* ❡ Licentia data hæredi aliquid faciendi, importat arbitrium boni viri: idem, ſi dicatur, ſi tibi videbitur juſtum, vel licitum, ſed libera poteſtas quid importet, *vide Guid. Pap. q. 475.*

Cap. VI. Quæ denotant.

Verbum, placebit, denotat arbitrium boni viri, ſed verbum, liber, liberum arbitrium: *vide Matth. Matheſ. ſing. 15. Bart. in l. §. ſi plures. ff. de exercit. actio. in l. 1. Cod. de Sacroſanct. Eccleſ. in repet. num. 51. & in conſil. 166. vol. 1. Abb. conſil. 110. part. 2.* ❡ Poteſtas alicui conceſſa, in dubio ſignificat arbitrium boni viri. *l. ſi ſocietatem 6. ff. pro ſocio.* ❡ Verbum, videtur, denotat arbitrium boni viri, *gloſſ. in verbo, videbitur, tit. quomodo in læſa Majeſtatis crimin. proced. in uſib. feud.*

Cap. VII. Quæ reducantur ad arbitrium boni viri.

Pactum quod ſuper intereſſe ſtetur dicto partis cum juramento, reducitur ad viri boni arbitrium, ſi debitum modum excedat intereſſe. *Afflict. deciſ. 91. num. 10* ¶ Practica probandi, quæ ſit, quando petitur arbitramentum reduci ad arbitrium boni viri, *vide Bart. in l. 2. num. 8. C. de reſcind. vend.* ❡ Sententia Arbitri non reducitur ad arbitrium boni viri; Arbitratoris ſic. *Bart. in l. 3. tametſi. ff. de recept. Arbitr.* ❡ De reductione ad arbitrium boni viri circa ſententias Arbitratorum, *vide eundem, in l. ſocietatem 77. ff. pro ſocio.*

Transferantur.

Electio quando eſt commiſſa in tertium, ſi tertius non eligat, quando transferatur ad arbitrium boni viri, *vide Bart. in l. 3. §. ſed & ſi quis. C. comm. de legat.*

Cap. VIII. Quæ conferantur.

Liberam voluntatem, quæ verba conferant: & arbitrium boni viri, & liberam voluntatem concedere, diverſa ſunt. *Bart. in l. creditor 60. §. Lucius. ff. mandat.* ❡ Qui committit ſe in arbitrium ſtipulatoris, videtur ſe committere tanquam in arbitrium boni viri. *l. 3. C. de dotis promiſſione, vide l. hæc venditio 7. ff. de contrah. empt. & vendit. & l. ſi in lege 27. ff. locat.* ❡ Subſtantia contractus non poteſt conferri in voluntatem alterius contrahentium, etiam per verba arbitrium boni viri denotantia. *Bart. in l. ſi ſit legatum 78. de legat. 1.*

Cap.

Cap. IX. Quando recurretur ad arbitrium.

Si quis promittat certam dotem, & omne illud, & totum quicquid de pluri, & omnem pecuniarum quantitatem declarandam, & arbitrandam per Sempronium, cujus declarationi promiſit ſtare, mortuo Sempronio, nulla facta declaratione illius pluris, ſuper illo pluri arbitrando, & declarando, recurri poteſt ad arbitrium boni viri. *Menoch. conſil. 93. volum. 1.* ¶ Si fuerit renunciatum arbitrio boni viri cum juramento, ad illud adhuc poteſt recurri, ubi reſultaret gravis læſio, non obſtantibus renunciationibus, & juramento. *Guid. Pap. quæſt. 519. vide Bartol. in l. quæro 56. §. inter. ff. locat. in l. 1. §. ſi quis ff. à quibus appell. non lic. & in l. 4. C. de tranſact.* Quia hæc renunciatio habet tacitam conditionem; niſi renuncians graviter lædatur, & dicitur gravis læſio, quando quis læditur in ſexta parte pretii. *Guid ibid. d. q. 519. n. 2. & fin.*

Cap. X. Quibus modis peti, dari poſſit, & habeat locum reductio ad arbitrium boni viri.

* Reductio ad arbitrium boni viri, intra quod tempus, lato laudo, peti debeat, & an currant fatalia in cauſa reductionis. *Gaſp. Theſſ. quæſt. Forenſ. quæſt. 82. lib. 3.* * An reductio ad arbitrium boni viri apud judicem ordinarium, nec apud quem alias actio fuiſſet inſtituta petenda ſit. *Fachin. libr. 1. cap. 94. affirmat. l. tum hi. §. tranſactiones. ff. de tranſact. l. ſi quis num. 35. ff. de recept. arbit.* * An, & intra decem dies ſit petenda reductio ad arbitrium boni viri à ſententia arbitratoris, *ibidem cap. 95. affirmat. l. pen. Cod. de arbitris.* ¶ Reductionem ex iniquitate petens, ipſam iniquitatem probare debet. *Abb. conſil. 2. part. 1.* ¶ Quando fuit petita reductio coram Judice ad arbitrium boni viri, à ſententia lata per judicem reducentem, non poteſt appellari. *Abb. conſil. 38. p. 1.*

Dari poſſit.

Reductio ad arbitrium boni viri non datur, quando aliquid eſt commiſſum ad liberam voluntatem, niſi dolus intervenerit. *Bart. in l. in hujuſmodi 11. ff. de Prætor. ſtipula.*

Habeat locum.

Reductio ad arbitrium boni viri, habeat etiam locum in contractibus ſtricti juris, Arbitratore male arbitrante. *Bart. in l. ſi quis 43. ff. de verb. oblig.*

Cap. XI. Qui ſint effectus.

Verba ad meam voluntatem, ſeu ad meum beneplacitum, reddunt diſpoſitionem conditionalem. *Ozaſc. deciſ. 111.* ¶ Voluntati, aut beneplacito alicujus, quando aliquid relinquitur, ille poteſt facere quod vult, etiam ſi illud iniqvum ſit, ſi modò dolus abſit. *ibid. n. 3.* ¶ Obligatio, ſeu diſpoſitio quotieſcunque eſt pura, ejus vero exeqvutio collata in placitum, & voluntatem promiſſoris, tunc ſtatim, mortuo promiſſore. hæredes tenentur. *ibid. n. 6. & 10.* ¶ Qui tenetur cum alio morari, non tenetur eum ſimpliciter ſequi, ſed hoc declarabitur boni viri arbitrio. *l. Mævia 13. §. uxor. ff. de annu. legat.* ¶ Qui per arbitrium tenetur eligere cum aliquorum conſenſu, tenetur, illorum conſilium in tractatu electionis requirere; ſed ſequi non aſtringitur. *c. cum olim 7. extr. de arbitr.* ¶ Contractus collatus in arbitrium alterius ex contrahentibus, vel etiam tertii, an valeat, *vide Bart. in l. hæc venditio 7. ff. de contrah. empt.* ¶ Ubi relinquitur legatum arbitrio tertii, quando ille tertius debeat arbitrari, *vide Bartol. in l. 1. de leg. 2.* ¶ Judex reductionis, ſecundum bonam æquitatem arbitrari debet. *Abb. conſil. 38. part. 1.* ¶ Si mandavero tibi, quod emas rem, quam habebas communem cum alio, certo pretio, aliorum partibus emptis, tuam pro reſiduo pretio dare teneris: ſed ſi pretium determinatum non fuerit, tua pars boni viri arbitrio æſtimabitur. *l. ſi fundum 35. ff. mandati.*

TITULUS SEPTUAGESIMUS NONUS.

Ut quæ deſunt Advocatis partium Judex ſuppleat.

Cap. I. Judex in ſupplendo quam poteſtatem habeat.

JUDEX motu proprio, parte non opponente, an poſſit minorem in integrum reſtituere, *vide Roman. ſing. 462.* ¶ Judex ſpecialis poteſt pronunciare ultra petita ſine reconventione: ideo ex officio condemnat ad reſtitutionem pignoris ſoluto debito, licet hoc non fuerit petitum. *Afflict. deciſ. 32.* Et per conſequens poteſt Judex ſententiam dicere ſuper ſucceſſivo ejus, quod petitur principaliter, *Afflict. ibid.* ¶ Quando fuit actum ad unum, & poſtea diſcuſſum eſt inter partes de alia materia non petita, poteſt ſuper illa pronunciari. *Afflict. deciſ. 95. num. fin.* ¶ Coram Principe ſufficit petere Juſtitiam miniſtrari. *Afflict. ibid.* ¶ Judex poteſt condemnare in alio, quam ſit petitum, quando habet poteſtatem judicandi, ſola facti veritate inſpecta. *Gram. deciſ. 15. vide de materia infra tit. ſeq.* ¶ Judex, cui committitur cauſa, ut ſola facti veritate inſpecta judicet, poteſt condemnare, ut dixi, etiam rejecto jure Civili, & inſpecto jure gentium. *Gramm. ibi vide eundem, deciſ. 19.* ¶ Judex poteſt condemnare partem in fructibus, intereſſe, & expenſis, licet illa à parte non petantur, & hoc ſaltem ex clauſula, Juſtitiam miniſtrari, &c. *Guid. Pap. quæſt. 405. & Bart. in l. dies cautionis. §. hoc autem. ff. de dam. infec. num. 9.* ¶ Qui excludit ſe ipſum proponendo, non eſt neceſſe, ut excludatur excipiendo: quia ex ſuo officio Judex debet eum excludere, *l. 5. C. de condict. ob turp. cau.* ¶ Domini Conſiliarii de Sacro Conſilio ſunt judices Superiores, & vices Præfecti Prætorio obtinent: ideo poſſunt judicare ſecundum conſcientiam. *Gramm. deciſ. 19. num. 13.*

Cap. II. Quæ facere poſſit, vel non.

Judex ſupplet de facto in cauſa pia, & cauſa dotis dicitur pia. *Afflict. deciſ. 371.* ¶ Judex in notoriis ſupplere poteſt. *Afflict. deciſ. 371. num. fin.* ¶ Judex in his, quæ ſibi conſtant ut Judici, poteſt ſupplere pro parte etiam in his, quæ ſunt facti. *Ozaſ. deciſ. 1. num. 47.* ¶ Quod tamen intellige, *ut ibid.* ¶ Clauſula, Sola facti veritate inſpecta, eſt tantæ importantiæ, ut Judex poſſit manu Regia, inſpecto jure gentium (etiam jure Civili remoto) in cauſa procedere. *Gram. deciſ. 19.* ¶ Judex ſupplet (etiam parte non opponente) in illis, in quibus judicio, vel juriſdictioni paratur præjudicium. *Bartol. in l. ſi quis 7. ff. de petitio. hæred. num. 4.* ¶ Judex, ubi publica utilitas verſatur, ſupplet de facto. *Bartol. in l. Prætor 20. §. hoc autem ff. de oper. nov. nunciat. & conſil. 107. vol. 1.* ¶ Item ex ſuo officio ſupplet de facto in inquirenda veritate inſtrumenti in judicio producti, & in inquirenda conditione teſtium productorum; ſed an in criminalibus poſſit inducere probationem, *vide Bartol. in l. dies cautionis. §. hoc autem, ff. de dam. infect. num. 7.* ¶ In exceptione implementi non ſeqvuti, Judex poteſt ex officio ſupplere, licet regulariter requiratur oppoſitio partis in aliis exceptionibus. *Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 2. num. 5.* ¶ Judex, quando aliquid ſibi conſtat ex inſpectione inſtrumenti, ſupplet de facto. *Bartol. in l. age cum 3. Cod. de tranſactio.* ¶ Quandocunque Judex poteſt pervenire ad diffinitivam contra abſentem, poteſt ſupplere de facto, & perquirere veritatem inducendo teſtes. *Bartol. in authen. qui ſemel. C. quomodo, & quando Judex, & in l. accuſatore. §. ad crimen. ff. de public. judic.* ¶ Cauſa Eccleſiæ dicitur pia: ideo Judex in illius cauſa, ſicut in alia pia poteſt ſupplere in facto. *idem Guid. ſingul. 647.* ¶ Quando Judex poſſit pro parte ab-

ſente ſupplere de facto, *vide Bartol. in l. ampliorem 37. C. de appellat. gloſſ. in cap. judicantem 30. quæſt. 5. & cap. paſtoralis 14. extr. de judic.* ¶ Quando unus ſolus litigat, judex poteſt ſupplere de facto pro parte. *Bartol. in l. ſecundo Cod. de temp. appel.*

Vel non.

In exceptione præſcriptionis non oppoſita, judex ſupplere non poteſt. *Caſſad. in conſuet. Burg. titul.* Des foreſts; *rubric. 13. §. 8. gloſſ. fin.* ¶ Quando judex non ſuppleat defectum partis, & contra, *vide Hieronym. Magon. deciſ. Luc. 99. num. fin. & Bartol. in l. Offidius 95. de leg. 3.* ¶ In mulris caſibus judex non poteſt ſupplere defectum partis, quæ non oppoſuit exceptiones ſibi competentes, ſed eam debet condemnare, *vide Guid. Pap qu. 221.* Tamen in exceptionibus habentibus tempus limitatum, poteſt ſupplere partis defectum. *Rot. Gen. deciſ. 78. num. 5.* ¶ Judex non debet ſupplere defectum probationis in vim agendi, nec in vim excipiendi. *Bartol. in l. 2. C. quæ ſit long. conſuet. num. 33.* ¶ Judex licet debeat ſupplere de jure, de facto tamen ſupplere regulariter non debet. *gloſſ. in cap. examinat. 15. extr. de jud. vide gloſſ. in d. c. judicantem 30. qu. 9. Bartol. in l. ſi unus 28. §. pactus ne peteret. ff. de pact. num. 12. & in l. 21. ff. de interrog. act.*

Cap. III. Ad quatenetatur.

Judex ex officio, quando conſtat ſibi liquide de exceptione non oppoſita, debet habere de ea rationem. *Afflict. deciſ. 16.* ¶ Judex non judicat ſuper non petitis, *Magon. deciſ. Luc. 9. num. 24.* Vel ſuper non productis in actis: quia debet judicare ex deductis in actis, & conſequenter ſecundum conſcientiam publicam, & non privatam, *Caſſad. d. deciſ. 12. num. 8. titul. 1.* ¶ Quoties ex productione facta per actorem ex ejus lectura apparet nata exceptio reo, licet per illum nihil opponatur, tamen judex ex ſuo officio debet actorem repellere, & ſufficit, quod in allegationibus hoc reducatur ad memoriam judicis. *Guid. Pap. ſing. 632. facit lex, eum qui, & ibid. Bart. ff. ut quæ deſunt advocatis.*

Cap. IV. Miſcellanea.

Pactum de non petendo non repellit agentem, niſi allegetur per reum, etiam ſi de eo conſtet in judicio ex confeſſione actoris: idem in exceptione doli, & metus. *Bartol. in d. l. unus 28. §. pactus ne peteret. ff. de pact. num. 18.*

TITULUS OCTUAGESIMUS.

De clauſula, ut procedatur, ſola facti veritate inſpecta.

Generalia.

De clauſula, jus, & juſtitiam miniſtrari, &c. *vide infra in tit. de clauſ. jus, & juſtitiam, &c.*

Cap. I. Qui ſint effectus.

Hæc clauſula, Sola facti veritate, &c. plus operatur, quam omnes illæ clauſulæ, Summarie, ſimpliciter, de plano, ſine ſtrepitu, & figura judicii, adeo quod per eam cenſeantur ſublatæ omnes ſolennitates juris poſitivi, quando tractatur de veritate, cui jus patrocinatur, alias ſecus: nam vigore iſtius clauſulæ non poſſet judex oriri facere actionem ex nudo pacto, licet revera initum fuerit nudum pactum. *Mynſing. obſervat. 44. cent. 2.* ¶ Quid operetur hæc clauſula appoſita in reſcripto, *vide Lud. Roman. ſing. 792. & Ozaſc. deciſ. 1.* ¶ Clauſula, ut ſola facti veritate inſpecta procedatur, facit, ut poſſit judex abbreviare terminos de ſtylo ſervari conſuetos. *DD. de Rot. deciſ. 25. alias 451. de reſcript. in antiquis.* Et condemnare in alio, quam ſit petitum, rejecto jure civili, & inſpecto jure gentium. *Gramm. deciſ. 15. & 19. Rot. Genu. deciſ. 109.* ¶ Probationes leviores ſufficiunt, quando proceditur, ſola facti veritate inſpecta, *Crav. conſil. 73. num. 23.* ¶ Præſcripsiones, an haberi ratio debeat, ubi proceditur, ſola facti veritate inſpecta, *vide eundem conſilio 1. part. 2. num. 37.* ¶ Hæc clauſula facit, ut judex poſſit ſuper probatis non item petitis judicare. *Ozaſch. deciſ. 1. n. 21. ubi limitat Borg. Cavalc. deciſ. 19. part. 1.*

TITULUS OCTUAGESIMUS PRIMUS.

De pœna judicis, qui male judicavit, vel alibi in officio deliquit.

Genemlia.

De materia ſpectanti ad hunc tit. *vide per Bart. in l. unica. C. ut omnes judices, tam civiles, quam crimin. & in ſuis quæſt. & tit. Cod. ad leg. Jul. repet.*

Cap. I. Judex. Qualis eſſe debeat.

Judex corruptus etiam dicitur, ſi quid acceperit, ut ſententiam juſtam ferat, *Idem Menoch. dict. caſ. 342. num. 19. lib. 2.* ¶ Judex male accipit, quod recipit, ut celeriter juſtitiam faceret. *Menoch. d. caſ. 342. num. 26. & Boer. deciſ. 153.* ¶ Judex, qui vult recte judicare, quomodo ſe habere debeat in audiendis partibus, *vide Papon. d. lib. 6. tit. 2. arreſt. 14.* ¶ In mente judicis debet eſſe duplex ſal, nempe ſal ſapientiæ, & ſcientiæ, ne ſit inſipidus, & aliud ſal conſcientiæ, ne ſit diabolicus. *Boer. d. deciſ. 153. n. 31.* ¶ Judex ad hoc, ut dicatur negligens, debet liquide conſtare, quod fuerit requiſitus, ut procederet in cauſa, & coram eodem debet fieri inſtantia. *Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 4. num. 49.* Et in cauſa injuriarum requiritur ut ter interpelletur. *ibid. num. 51.* Ideo judex non incidit in pœnam, ſi cauſa intra tempus ſtatutum non expediat, niſi à parte fuerit requiſitus, *ibid. num. 51.*

Cap. II. Quæ ſit authoritas.

In diebus feriatis in honorem Dei, non poteſt judex procedere ad torturam, neque ad executionem pœnæ ſanguinis. *Boer. deciſ. 259. num. 8.* ¶ Judex in conflictu opinionum poteſt ſententiare pro qua parte velit. *Joſeph. Lud. dec. 7. Luc. dec. 8. n fin.*

Cap. III. Quæ facere poſſit, vel non.

An judex in ſyndicatu poſſit ſe juvare ex novis allegationibus, ex quibus oſtendat partem non eſſe læſam. *Boer. deciſ. 259. num. 9.* ¶ Judici, quando liceat dare pecuniam, vel datam ab eo repetere. *Boer. deciſ. 153. num. 23. & ſeqq.* ¶ Judex ſi non jure pronunciat, facit injuriam, & iniquitas, & injuſtitia diverſa ſunt. *§. 1. Inſtitut. de injur.*

Vel non.

Judici regulariter non licet leges tranſgredi, niſi ex cauſa. *vide Marc. de Mant. ſing. 149.* ¶ Judex non debet compellere quempiam ad comperendum per capturam perſonalem, niſi ex cauſa. *Gramm. d. deciſ. 40. num. 14.* ¶ Quando quis accuſatut de crimine commiſſo extra officium, pendente accuſatione, retinet officium, & adminiſtrationem: quando vero accuſatur de crimine commiſſo in officio, retinet officium, ſed pendente accuſatione, interdicitur adminiſtratio ipſius officii. *Vincent. de Franc. deciſ. 8.* ¶ Judices non poſſunt repræhendi in arbitrariis: & officialis excuſatur, quando nihil deperit Fiſco. *Joſeph. Lud. deciſ. 1. Luc. num. 31. & ſeqq. vide Menoch. de Arbitr. libr. 2. caſ. 176.* ¶ Judex dicitur ſatis excedere, dando licentiam, quam impartiri non poterat, jure prohibente. *Gram. deciſ. 40. num. 8.*

Cap. IV. Quando ſyndicari: conveniri poſſit.

Judices, qui mandant executioni ſententias, quæ tranſitum fecerunt in judicatum, non poſſunt moleſtari in ſyndicatu. *Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 7. num. 5.* ¶ Judex non poteſt ſyndicari ſuper ſententia injuſta, niſi etiam

dicta

dicta ſententia fuerit exequvata. *idem Ludov. deciſ. 9. Luc. num. 27. & 28.* ¶ Judices non ſyndicantur pro ſententiis, à quibus datur appellatio. *Joſeph. d. deciſ. 3. num. 46.* Tamen quod renuncians appellationi poſſit adhuc agere contra Judicem in ſyndicatu. *ſcribit Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de appellat. art. 15. gloſſ. 4. num. 8. Tom. 3. vide Bartol. in lib. 6. §. competit. ff. ſi mens falſ. mod. dixer.*

Conveniri.

Licet ſententia injuſta tranſierit in judicatum, poteſt tamen Judex in ſyndicatu conveniri. *Jaſſ. Lanf. Balb. deciſ. 379.* Quia quoad illum nunquam tranſit in judicatum, quo minus teneatur parti læſæ ad damna, & intereſſe. *Andr. Gail. obſerv. 153. lib. 1.* ¶ Judex, qui male judicavit, appellatione pendente ab ejus ſententia, poterit in ſyndicatu conveniri ad expenſas, ſeu intereſſe expenſarum. *Bart. in l. 3. §. ex quibus ff. de alien. mut. judic. caſ. fac. & in l. 1. ff. de adminiſtrat. & peric. tut.*

Cap. V. Quando, & pro quibus rebus puniri poſſit.

Judex injuſte aliquem condemnans ad mortem, per imprudentiam, tenetur pœna arbitrio Judicis imponenda; ſi vero dolo condemnaverit, tenetur pœna legis Corneliæ de ſica. *Gramm. deciſ. 99. vide Boer. deciſ. 153. n. 13.* ¶ Cum Judex cupiditate corrumpitur, plus ipſe delinquit, quam pars corrumpens. *Menoch. de arbitr. libr. 2. caſ. 343. num. 13.* ¶ Judex, qui per gratiam judicat, aut conſtitutiones negligit, incidit in pœnam falſi. *Marc. q. 919. part. 2. num. 8.* ¶ Judex per ſordes judicans acerrime punitur, ſed quando dicatur per ſordes judicare, ut dicatur corruptus, *Menoch. de arbitr. libr. 2. caſ 342.* ¶ Judex accipiens aliquid, ut ſententiam juſtam ferat, an incidat in falſum, *vide Marc. quæſt. 141.* ¶ Judex corruptus in civilibus ſolvit triplum Fiſco, & cingulo dignitatis privatur; in criminalibus vero punitur pœna exilii, & publicationis omnium bonorum, teneturque crimine falſi. *Gramm. vot. 25. num. 6.* ¶ Quando Judex imperite judicans puniatur, & qua pœna, *vide Menoch. de arbitr. libr. 2. caſ. 339.* ¶ Solicitator corruptor Judicis, debet puniri. *Papon. lib. 6. tit. 2. arreſt. 12.* Vide de pœna corrumpentis Judicem, *per Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 343.* Et quod tentans corrumpere judicem puniatur, *habetur ibidem num. 16.* ¶ Judex negligens criminaliter punitur, & toto ſalario privari poteſt. *Jaſ. de act. §. prec. num. 14.* Sed qualiter teneatur nolens probationes recipere, vel dare ſententiam (cum poſſet) vel aliter neglexerit adminiſtrare Juſtitiam, *vide Bart. in l. 6. ff. de var. & extraor. cogn.* ¶ Judex ſine cauſa augens, vel minuens pœnas, incurrit infamiam, & punitur eadem pœna, qua reus. *idem Roman. ſing. 78.* ¶ Judex occupans alienam juriſdictionem, capitaliter eſt puniendus. *Guliel de Ludov. ſing. 5.* ¶ Judex, qui omiſit quod facere debebat, punitur. *l. non quicquid 40. §. 1. ff. de judi.* ¶ Pœna imponitur Judici non admittenti defenſionem veræ innocentiæ. *Pet. de Rue. ſing 525.* ¶ Judex, qui judicavit ſecundum unam opinionem, quam plures Doctores tenent, punitur in ſyndicatu, ſi contraria opinio erat approbata communiter. *Jaſ. Lanf. Balb. dec. 15.* Tamen juſtis rationibus adductis, à communi opinione recedere poteſt. *Andr. Gail. obſerv. 152. lib. 1.* ¶ Judex, qui elegit opinionem non bonam, quam multi tenuerunt, mitius punitur. *Bart. in l. cum prolatis 32. ff. de re judic.* ¶ Cauſa inſtrumentaria infra ſex menſes terminari debet, alias Judex mulctatur pœna quinquaginta ſolidorum Fiſco applicandorum, *ita cavetur in hac Patria Pedem. in dd. conſtit. antiq. Sabaudiæ, titul. de ordin. proceſſ. decre. ad cauſſarum lib. 2.* Sed hæc pœna judici cauſam non determinanti non infligitur, niſi parte petente determinationem. *idem D. Sol. ſuper d. decreto, ad cauſarum, gloſſ. 4. fol. 131.* ¶ Judex, qui innocentem occidit, an debeat capite plecti, & quid ſi ex iracundia occidat, *vide Boer. d. deciſ. 153. num. 8. & Bald. ſing. 82.* ¶ Negligentia Judicis ſi quis moriatur, qualiter ſit ipſe judex puniendus, *vide Boer. deciſ. 153. num. 20.* ¶ Condemnans ad mortem antequam bene conſtaret de delicto, & exequendo, non excuſatur, licet poſtea de illo conſtiterit: ideo tunc judex pariter condemnatur ad mortem. *Boer. deciſ. 259 fallit in caſibus, de quibus vide ibid.* Sed an ex ſola confeſſione rei poſſit illum condemnare, ut excuſetur, *vide ibid.* ¶ Stante ſtatuto, quod pro homicidio imponatur pœna pecuniaria, ſi Judex reum condemnaverit, & puniverit ad mortem, poterit in ſyndicatu decapitari. *Jaſſ. Lanf. Balb. deciſ. 366. vide tamen ibid.* ¶ In capitalibus, etiam poſt executionem ſententiæ, judex auditur ad juſtificandam, & ſuſtinendam ſuam ſententiam, in qua juſtificatione deficiens, conſtito de innocentia rei defuncti, debet condemnari ad mortem. *Papon. libr. 4. titul. 13. arreſt. 5.* Tamen alias talis Judex non fuit punitus pœna mortis, *vide ibid. arreſt. 6.* ¶ Judex ponens aliquem indebite ad torturam, eſt capite puniendus. *Clar. in ſua Pract. §. fin. quæſt. 64. in princ.* Et tenetur in ſyndicatu, ſi modum exceſſit in ipſa tortura, *Clar. ibid. verſ. Judex*, ſed ut non teneatur, *vide cautelam, de qua ibid verſ. & in hoc.* ¶ Qua pœna puniendus ſit Judex, qui vel omnino indebite reum quæſtionibus ſubjecit, vel in torquendo modum exceſſit, *vide Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 340. & Pet. Raven. ſingul. 839.* Quid, ſi reus ex exceſſu modo torturæ moriatur, *vide Pet. de Raven. ſingul. 838. Bartol. in ſuo tract. de quæſt. & in l. quæſtionis 7. ff. de quæſtion.* ¶ Multi ſunt, qui da jore non debent torqueri, ideo ſi judex torquet tales, capitaliter puniendus eſt. *Pet. de Raven. ſing. 403.* ¶ Judex ſi ob munus ſententiam ferat, punitur, ſed qualiter, *vide Boer. deciſ. 153.* ¶ Punitur Judex, qui vim illatam differt vindicare, vel remittit, aut imponit mitiorem pœnam, quam debebat imponere. *l. 8. C. ad leg. Jul. de vi public.* ¶ Judex in officio furta, vel ſcelera committens, punitur, & ad dignitatem poſtea non admittitur. *l. 12. C. de dign. lib. 12.* ¶ Si judex conſtitutiones Principum in judicando neglexerit, punitur, quia ſecundum leges debet judicare: fallit in judice, qui eſt ſupra leges, ut eſt Papa, vel Imperator, qui judicat ſecundum conſcientiam. *l. 1. §. 2. & ibid. gl. ff. ad leg. Cornel. de falſ.* ¶ Judices ſi incorrupti dicantur, & hoc probetur, graviter puniuntur. *l. ſi quis 38. §. judices. ff. de pœn.* ¶ Judici omnino prohibitum eſt aliquid accipere, alias ille punitur; tamen judices poſſunt eſculenta modici valoris accipere. *Menoch. d. caſ 342. num. 36. Bart. in l. 7. ff. ad leg. repet. & Rand. de Analog. c. 31 num. 34.* Quando judici liceat dono aliquid accipere, *vide Mynſing. obſervat. 75. cent. 2.* ¶ Pars Judici pecuniam daris, ut pro ea judicet, perdit cauſam: & orans Judicem in camera, ut pro ipſo judicet, punitur pœna centum aureorum in cauſa criminali, *Ludov. Roman. ſing. 431.* Et incidit in pœnam falſi, *pet. de Raven. ſing. 205.* Sed quid, ſi ſolum promiſerit aliquid, *vide ibid. d. ſing. 205.* ¶ Judex accipiens pecuniam, ut committat aliquam injuſtitiam, & ſi poſtea eum pœniteat, pœnam non evitat. *idem de Raven. ſing. 408. & Boer. deciſ. 153. n. 20.*

Cap. VI. Ad quæ teneatur, vel non.

Judex, qui condemnat aliquem in plus, quam ſit juſtum, tenetur parti ad intereſſe, etiam in criminalibus. *Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 4. num. 8.* ¶ Judex, cujus ſententia ex novis actis revocatur, non tenetur parti ad intereſſe, & excuſatur in perplexis *ibid. num. 10.* ¶ Judex non tenetur in ſyndicatu, quando idem poſſet obtineri à Judice ſucceſſor, *Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 4. num. 53.* ¶ Finito officio, tempore ſyndicatus Judex debet ſtare, in loco officii ſpatio quinquaginta dierum, & non ultra

tamen

tamen in loco ſui domicilii poterit conveniri perpetuo pro delictis, & exceſſibus commiſſis in officio. *Marc. dicta quæſt. 917. vide & quæſt. 641. part. 1. Petr. de Rav. ſing. 961.* ¶ Judicis arbitrium regulatur ſecundum jus commune: & Judex non tenetur in ſyndicatu, quando habet arbitrium faciendi, prout ſibi videbitur. *Joſeph. Ludov. deciſ. 3. Luc. num. 34. & 35.* ¶ Judex barateriam committit, dum per ſordes judicat. *Menoch. lib. 2. caſ. 342. num. 20.* ¶ Judex omnino reſtituit acceptum, etiam ſi datum ſit ſine corruptionis animo, *ibid. num. 22.* ¶ Judex, qui recepit pecuniam, ſive fecerit, ſive non, tenetur. *Boer. deciſ. 153. num. 33.* ſi vero non receperit ſed ſit paratus recipere, an teneatur: *vide ibid. num. 34.* ¶ Judex non debet recipere munera, alias non poterit habere pacem cum legibus. *vide ibid. num. 37. & Rebuff. in conſtitut. Reg. Tom. 3. tit. de ſalar. taxa.* ¶ Judex quando citetur in revocatione ſuæ ſententiæ, *vide Boer. num. 13. d. deciſ. 159. & Mynſing. obſerv. 82. cent. 2.* ¶ Judex, qui non detulit appellationi, tenetur: & illam non admittens in cauſa capitali, punitur eadem pœna. *Papon. lib. 19. tit. 1. arreſt. 16.* Et introducta appellatione, debet expectare ſententiam Judicis, ad quem. *Boer. deciſ. 153. num. 4.* ¶ Judex, qui non condemnat partem in expenſis, ad illas tenetur, nec ipſas repetit à parte. *Franc. Marc. quæſt. 58. & ſeq. part. 1. vide eundem quæſt. 518. & 519. part. 2.* Quod procedit, quando proteſtatum fuit in libello de expenſis ipſis. *Maran. in ſuo Spec. part. 6. tit. de libel. oblat. num. 18. fol. 334. Anton. Corſet. in ſuis ſingul. liberis l. Judex, gl. in l. fin. C. quando provocare non eſt neceſſ.* ¶ Judex Aſſeſſoris conſilium non tenetur ſequi, niſi juſtum. *idem Marc. quæſt. 291. part. 2.* ¶ Quando poteſtas tenetur pro imperitia Aſſeſſoris, *vide Dec. conſil. 8.* ¶ Judex, qui judicavit contra legem, non propterea tenetur crimine læſæ Majeſtatis. *L. 1. Cod. ad leg. Jul. Majeſtat.* tenetur ad totale intereſſe, ſi partim ſ. ad particulare. *Pet. de Raven. ſing. 412.* ¶ Judex doloſe negligens facere Juſtitiam, tenetur ad totalem æſtimationem; ſicut Judex, qui male judicavit. *idem. ſing. 416.* ¶ Judex inferior intromittens ſe de eo, quod pertinet ad ſolum Principem, reus videtur læſæ Majeſtatis criminis. *Cravet. conſil. 18.* ¶ Contra Judicem in jure vulgato, & noto errantem, dolus præſumitur, *ibid. num. 14.* ¶ Judex tenetur ad obſervantiam ſtatuti, licet illud non ſit in cauſa per aliquam ex partibus productum. *Jaff. Lanf. deciſ. 389. vide ſupra tit. de ſtatut. in genere.* ¶ Judex per inquiſitionem indebite procedens, ſi de hoc conſtet ex proceſſu, tenebitur parti ad intereſſe, damna, & expenſas. *idem Lanf. deciſ. 400.* ¶ Contra Judicem, qui tulit ſententiam iniquam doloſe ſtatur juramento damnum paſſi de ſuis damnis, & intereſſe paſſis. *Jaff. Lanfran. Balb. deciſ. 284.* ¶ Si Judicis negligentia abſorbet jus partis, ille tenetur ad totale intereſſe, ſi partim, ad particulare. *Petr. de Ravet. ſing. 412.* ¶ Poteſtas ſi procurat cum ſuo Judice, ut ferat ſententiam injuſtam tenetur lege Cornelia de Sica. Idem, ſi Priores facerent, ut poteſtas ferret. *Bart. in l. 1. ff. ad leg. Cornel. de ſica.* ¶ Judex litem ſuam facit, qvum contra æquitatem judicat, & tunc obligatur ex quaſi maleficio, & actione in factum tenetur, in quantum æqvum judici videtur. *l. fin. ff. de var. & extraord. cognit.* ¶ Poteſtas, quando poſſit impediri per Rectores Civitatis de eo, quod facit, vel reſervari debeat tempore ſyndicatus, *vide Bart. in l. ſi tutor. ff. de auctor. & conſent. tut. vel curato.* ¶ Caſtellanus, finito officio, rationem reddere tenetur, neque ad illud amplius debet aſſumi, niſi ratione reddita. *D. Sol. in conſt. antiq. Sabaud. tit. de Caſt. gloſſ. 3. num. 4. ſuper decreto, quia pluribus fol. 3.* ¶ Judex, qui male judicavit, tenetur parti, licet illa appellare poſſet, ſed ſi mihi denegat, id quod ab alio commode poſtulare poſſum, mihi non tenetur. *Bartol. in l. dies cautionis §. ſi tam vicinum. ff. de damnis infect.* ¶ Pars, quæ appellet à ſententia, poteſt etiam habere regreſſum contra judicem male judicantem. *Bart. in l. 1. ff. de appellat. num. 6.* ¶ Judex faciens injuſtitiam, vel denegans juſtitiam, obligatur parti ad intereſſe. *Bartol. in tract. repreſal. q. 4. num 13. fol. 124.* ¶ Si judex per imperitiam male judicaverit, condemnabitur in quantum religioni jus dicentis videbitur, dummodo quantitatem peculii non excedat, (ſi eſt filius famil.) ſed ſi dolo malo judicaverit, condemnabitur in totum, quæ actio de jure civili contra hæredem non tranſit. *l. ſi filius famil. 15. ff. de judic.* Secus de jure canonico, quia eo jure tenetur hæres exonerare conſcientiam defuncti. *gloſſ. in l. 16. Julianus, ibi, vide Roman. ſing. 162.* ¶ Judex in caſu ſupraſcripto obligatur parti ex quaſi maleficio. *l. ex maleficio §. ſi judex. ff. de action. & oblig. §. 1. Inſtitut. de obligat. quæ ex quaſi malef. naſ. & ibid. gloſſ.* ¶ Amiſſo proceſſu, quomodo Judex, vel Secretarius teneatur, *vide Papon. lib. 19. tit. 1. arr. 22.* ¶ Judex recipiens ceſſionem bonorum, non obſtante appellatione, tenetur ad ſolutionem debiti. *ibid. arreſt. 23.* ¶ Judex tenetur reſtituere illud, quod acceperat per compoſitionem, *idem libr. 23. tit. 16. arreſt. 1.*

Vel non.

Judex in ſyndicatu non tenetur in cauſis parvis, ſi ſtatuta loci non obſervaverit; ſed quæ dicatur cauſa parva, judicis arbitrio relinquitur. *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 78.* ¶ Judex de locum tenentis imperitia non tenetur. *idem Marc. quæſt. 578. part. 2. tamen vide ibid.* ¶ Quæ jure poteſtatis à Magiſtratu fiunt, ad injuriarum actionem non pertinent, licet per injuriam ſententiam dixerit; ideo Magiſtratus hoc caſu non tenetur actione injuriarum. *l. injuriarum. 13. §. idem Labeo, in fine, cum §. ſeq. ff. de injur.* Tenetur tamen actione in factum. *gloſſ. ibid.*

Cap. VII. Quibus privari poſſit.

Judex denegans juſtitiam amittit juriſdictionem, ſed an ſæpius Judex pro Juſtitia adminiſtranda requirendus ſit, *vide Andr. Gail. obſ. 28. lib. 1.* ¶ Poteſtas videns aliquos rixantes, ſi non mittat familiam ſuam, eſt privandus officio. *idem Jaſ. in § ſi minus, num. 20.* ¶ Si Poteſtas habeat filium rixoſum, & non provideat, licite poteſt expelli ab officio ſuo. *Jaſ. ibid. num. 21.* ¶ In officio Aſſeſſoriæ, ſi quid malefactum, vel neglectum reperiatur, id ex imperitia Aſſeſſoris eſſe præſumitur; & non facto Poteſtatis, niſi contrarium probetur. *Ludov. Rom. ſing. 289.*

Cap. VIII. Quando removeri poſſit.

Judex propter negligentiam ab officio removeri debet. *d. Marc. quæſt. 919.* Tamen quod Officiales hodie non ſyndicantur propter negligentiam, *ſcribit Clar. in ſua pract. crimin. §. fin. qu. 73. vide Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 341.* ¶ Judex, qui perperam, ſeu pretio, aut gratia judicavit, privatur dignitate, tenetur ad intereſſe, & patitur alias pœnas, *de quibus vide per Marc. d. quæſt. 919. part. 2. num. 4. & quæſt. 684. & ſeq. part. 1. Papon. lib. 6. tit. 2. arreſt. 13.*

Cap. IX. Quando faciat litem ſuam.

Judex negligens facere Juſtitiam, facit litem ſuam, ſicut male judicando. *Iaſ. de act. §. præter. num. 11. 12. 16.* Et tunc tenetur parti. *Gramm. deciſ. 40. num. 19. & Bart. in l. ſi quando 15. num. 14. C. de teſtib.* Sed quid, ſi fuerit negligens circa condemnationem expenſarum, *vide ibid. Iaſ. num. 13.* ¶ Judex, qui abſolvit ab inſtantia judicii contra jus, facit litem ſuam: & pronunciando ſe incompetentem, cum eſſet competens, ad totale intereſſe tenetur. *Bart. in l. ſi quis 29. C. de pact. num. 7.* ¶ Judex abſolvens ab inſtantia judicii contra jus, litem ſuam facit, licet actio, vel jus non perimatur. *DD. de Rot. deciſ. 3. alias 69. tit.*

Digitized by Google

69. tit. de dol. & contuma. in novis. Sed quando alias Judex faciat litem ſuam, *vide Pap. lib. 9. tit. 1. arreſt. 24. & Bart. in l. 10. ff. ſi menſor falſ. mod. dixer.* ¶ Judex litem ſuam facit, ſi iniqvum conſilium Sapientis ſequatur. *Menoch. de arbitr. lib. 1. q. 23. n. 5.* Sed an tunc teneatur in ſyndicatu, *vide Fel. conſil. 24. n. 14.*

Cap. X. Officialis. Qualis ſit.

Delinquens in officio ſuo, efficitur infamis ipſo jure, & non requiritur ſententia. *Bart. de Capu. ſingul. 6.* ¶ Officialis, qui inculpatur de aliquo, ſi aufugiat, habetur pro confeſſo. *Bart. in l. 3. C. de Aſſeſſ.*

Cap. XI. Qua facere poteſt, vel non.

Officiales aliquando ſtudioſe non procedunt contra delinquentes, ut facilius illos capiant. *idem Lud. d. deciſ. 1. Luc. num. 34.* ¶ Non licet officiario manus violentas in aliquem ſubditum propter contumaciam, vel inobedientiam verbalem, inferre, *Marc. quaſt. 550. part. 2.* ¶ Magiſtratus reſiſtere debet ſuis ſervis, & familiæ, ſi quid inique agere tentant. *Menoch. de arb lib. 0. caſ 345. num. 7.* ¶ Magiſtratus gerens, nec per ſe, nec per perſonam interpoſitam emere poteſt bona Civium. *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 459. num. 12.* Minus poteſt pecuniam mutuo à ſuis ſubditis accipere. *ibid. num. 13.* Neque donationes. *ibid. num. 14.* Alias Judicis arbitrio punietur. *ibid. num. 15. & 16.* ¶ Mulctam (quæ Fiſco applicari debet) an Magiſtratus remittere poſſit, & qualiter puniatur, ſi remittat pœnam ordinariam, *vide eundem de Cap. ſing. 14.* Familiares officialis pro eo teſtificantur in ſyndicatu, ſi cauſa illos non tangat, & ſint probatæ vitæ. *Jaſſ. Lanf. Balb. deciſ. 387.*

Vel non.

Officialis, qui ignorabat delictum, excuſatur ſyndicatu. *Bartol. in l. mancipia 5. C. de ſerv. fug.* ¶ Syndicatores inquiruntur contra officiales ſtantes ad ſyndicatum, de commiſſis, & omiſſis in officio. *Maran. in ſuo Spec. part. 6. tit. & pervenitur aliquando per viam inquiſ. num. 201.*

Cap. XII. Quando ſyndicari, & conveniri poſſit. vel non.

Officiales de generali conſuetudine non ſyndicantur, niſi de dolo, & barateria, & in dubio præſumuntur diligentes. *Joſeph. de deciſ. 1. num. 51. & 52. plenius, deciſ. 3. num. 39.* Et non tenetur de imperitia. *Franc. Marc. q. 645.* In dubio quoque male judicando, per imperitiam judicaſſe præſumuntur. *idem quaſt. 685.* Tamen quod tunc teneantur ad intereſſe parti, *ſcribunt Thom. Fauſt. deciſ. 14. Cano. & Clar. in ſua pract. crimin. quaſt. 83. §. fin.* ¶ Officiales perpetui poſſunt quandocunque conveniri, durante officio. *Nate. conſil. 58. num. 3. Tom. 1.* ¶ Officiales non poſſunt moleſtari pro eorum ſententiis in ſyndicatu, licet etiam altera pars ſit ſuſtentabilis, dummodo non ſententiaverint contra communē opinionem. *idem Lud. deciſ. 7. Luc.* ¶ Officialis licet, durante officio, conveniri non poſſit, ſed expectari tempus Syndicatus debeat, tamen ex mandato Superioris ita jubentis, conveniri poterit. *Gramm. d. deciſ. 40. num. 9. & 10. vide Marc. quaſt. 916. part. 2. Bartol. in §. ſi quis autem, Authen. ut Index ſine quoquo ſuffragio.* Ideo Officialis removeri poteſt, durante officio. *Gram. d. deciſ. 40. num. 11.*

Cap. XIII. Ad quæ teneatur.

Officialis, qui indebite proceſſit ad capturam, & carcerationem, tenetur actione injuriarum. *Hippol. ſing. 93.* Necnon ad damna, expenſas, & intereſſe, *ibid. num. & 18.* Et ad ſimilitudinem ſupplicii. *ibidem num. 13.* Ex injuſtaque detentione, obligatur ad intereſſe. *Iaſſ. Lanſſ. Balb. deciſ. 386.* ¶ Officiales circa idem delinquentes, tenantur in ſolidum. *Boer. deciſ. 310. Pet. de Raven. ſing. 490. vide tamen Bart. in l. qui in 18. C. de jure Fiſci, lib. 10. & Marc. quaſt. 687.* ¶ Officiales, qui adminiſtrarunt pecuniam publicam, tenentur reddere rationem adminiſtrationis, & abſoluti in ſyndicatu, non cenſentur abſoluti à redditione reliquorum; nec à debitis contractis in officio per eos, & eorum familiam. *Joſeph. Lud. deciſ. 1. num. 54. & 55.* ¶ Contemptor mandati Superioris, qua pœna puniatur. *Gram. deciſ. 40. num. 18. & ſequent.* Quod privetur officio, quod habebat, *ſcribitur ibidem, num. 23.* ¶ Si Officialis delinquat prætextu officii, ſucceſſor in officio tenetur de crimine. *Capel. Thol. quaſt. 70.*

Cap. XIV. Quibus privari poſſit.

Officiales in officio delinquentes dum pendet lis, debent ab officio ſuſpendi. *Marc. quaſt. 652. part. 1.* ¶ Quando Officialis committit barateriam in officio, privatur ipſo jure officio, & dignitatis privilegio, & amplius ad tale officium redire non debet, etiam prætextu reſcripti. *Marc. d. quaſt. 917. part. 2. vide eundem quaſt. 646. 683. & q. 684 part. 1.*

Cap. XV. Quando puniri poſſit, vel non.

Officialis, qui præſtat patrocinium, vel favorem alicui privato in aliqua cauſa, ab alio officiali punitur: & in iſto delicto judex minor poteſt punire majorem. *Bart. in l. 1. C. ne liceat potentioribus, num. 2.* ¶ Officialea non punientea maleficia, & non imponentes pœnas legibua ſtatutas, quomodo puniantur. *vide Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus. litera P. ſingul. pœna 6.* Officiales ſucceſſores debent ſatagere, ne prædeceſſores non ſyndicati recedant, alioqui pro illis manent reſponſuri, & eiſdem pœnis puniendi, quibus ipſi prædeceſſores, ſi culpabiles appareant. *Hippol. ſingul. 652.* ¶ Officiales diſſimulantes punire malefactores, qua pœna puniantur, *vide Bart. in l. 5. C. de deſertorib. lib. 12.*

Cap. XVI. Miſcellanea.

Probans judicem poſt ſententiam recepiſſe pecuniam non probat barateriæ, ſeu repetundarum crimen. *Alex. Raud. tract. de Analog. c. 31. num. 35.* ¶ Judicem fuiſſe pecunia corruptum difficile eſt probare, & tamen in hoc caſu probationes plenæ requiruntur, quando criminaliter agitur. *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 116. num. 23. & 24.* ¶ De tempore inſtantiæ, quando agitur contra Judicem in ſyndicatu, *vide per eundem Marc. qu. 917. part. 2.* ¶ De modo probandi aliquem deliquiſſe in officio, & an barateria poſſit probari per juramentum, *Marc. d. qu. 683. part. 1. & qu. 919. part. 2.* ¶ De pœna privationis officii, & quibus caſibus de jure Canonico incurratur, *vide Clar. in ſua pract. §. fin. quaſt. 73.* ¶ In cauſa ſyndicatus ſummarie, & ſine libello proceditur. *Bart. in §. neceſſitatem, Authen. ut Judices ſine quoquo ſuffragio.* ¶ Cum per appellationem ſententia reſcinditur, talis reſciſſio non debet obeſſe ei, qui non iniquo animo judicavit. *c. hoc etiam 2. qu. 6.* ¶ Pœna, quæ ſit in eos, qui litis eventum promittunt, & victoriam cauſæ, & de prohibitione emptionis dicti eventus, *vide eundem Menoch. de arbitr. libr. 2. caſ. 344.* ¶ Judicis amotio licet ejus manus non liget, niſi ſciat, tamen ſecus erit, ſi propter delictum amoveatur, quia tunc etiam ignorantem afficit. *Ludov. Roman. ſingul. 59.* ¶ Barateria, ſeu corruptio Judicis, per mediatorem poteſt probari. *Marc. quaſt. 919. num. 6 part. 2.* ¶ Indicia quatuor modis eludi, atque corrumpi, *ſcribit idem Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 343. num. 10.* ¶ Judex ſi nolet impendere id, quod debet ex mero officio, quomodo parti ſuccurratur, *vide Jaſ. de actio. in §. præterea, num. 8.*

TITULUS OCTUAGESIMUS SECUNDUS.

De Magiſtratibus conveniendis.

Cap. I. Magiſtratus. Qua facere poſſit, vel non.

SI tutor teſtamentarius, & dativus gerant diviſim, pro dativo prius pervenitur ad Magiſtratum, quam ad con-

contutorem; ſecus ſi omnes eſſent dativi. *l. Lucius 47. §. cum teſtament. ff. de adminiſt. & peric. tut. vel curat.* ¶ Diviſio facta inter plures tutores à ſe ipſis non facit, quin unus pro alio teneatur, antequam perveniatur ad Magiſtratum; ſecus in diviſione facta à pluribus Reipubl. adminiſtrator. *d. l. Lucius 47. §. Sempronii. ff. de adminiſtr. & peric. tut. vel cura.*

Cap. II. Magiſtratui, vel contra quando actio datur.

Contra Magiſtratum, qui non exegit idoneam cautionem, datur actio, *de qua per Joan. Criſp. in ſuo tract. termin. poſt volumen Jaſ. de actio. n. 173.*

Vel contra magiſtratum.

Pupillo promptius ſubvenitur contra tutorem dolo verſantem, quam contra Magiſtratum. *Bart. ſing. 64.* ¶ Tutor non habet actionem contra Magiſtratum, qui dedit contutorem inſufficientem, licet ipſe tutor pro contutore ſoo pupillo ſatisfaciat. *Bart. ſing. 65.* ¶ Collega quando conveniatur pro alio collega, ubi tempore depoſiti officii non eſſet ſolvendo: & ſi agitur contra unum ex pluribus Officialibus, quando prius agitur contra nominatorem, quam contra collegam, *vide Bart. in l. 3. C. de convenien. fiſc. debit.*

Cap. III. Quando conveniri poſſit.

Magiſtratus ad placitum poſiti (ut perpetui Magiſtratus) ſemper conveniri poſſunt. *Pet. Roy. dec. 4. Litna. num. 413. in deciſ. diverſ. Tom. 2. fol. 445.* ¶ Jus Reipub. pacto inito inter Magiſtratus mutari non poteſt, quo minus Magiſtratus (collegæ quoque nomine) conveniatur. *l. b. 2. §. jus Reipub. ff. de adminſtr. rer. ad civit. pertin.* ¶ Tutor datus à Judice, ſi male adminiſtraverit, & non ſit ſolvendo, poterit prius conveniri Judex, qui illum creaverat, quam contutor teſtamentarius. *Roman. ſingul. 300.* ¶ Sunt quidam Magiſtratus, qui habent jus exigendi ſatiſdationem tantum, quidam dandi tutorem ſolummodo, & nonnulli utramque habent poteſtatem: ſed qui habent dandi tantum, non conveniuntur; alii vero conveniri poſſunt utili actione tutelæ, vel in factum. *l. Æmilius ff. eod. gloſſ. 1.* ¶ Quando Magiſtratus conveniantur ante contutorem, qui non geſſerat, *vide l. 1. §. uſque adeo ff. de tutel. & ratio. diſtrah.* ¶ *In l. Imperator 11. ff. ad municip. & de incol. ſcribitur*, quo ordine ſint conveniendi Magiſtratus, qui male ſe geſſerunt, aut is, qui eos nominavit, vel fidejuſſores.

Cap. IV. Ad quæ teneatur, vel non.

Ad contutorem, & Magiſtratum, pertinet periculum tutoris, qui ſatis non dedit, ſi tempore finitæ tutelæ reperiatur non ſolvendo, alias ſecus. *l. Æmil. 54. ff. eod.* ¶ Norius quando teneatur, ſi non acceperit fidejuſſores idoneos pro rebus pupillorum, *vide Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 31.* ¶ Satiſdatio pupilli, rem ſalvam fore, capitur à Magiſtratibus eorum periculo, ſi non ſit idonea. *§. ſed hoc jure, Inſtit. de Attil. tuto.* Quia non ſatiſdantibus tutoribus, vel minus idonee, tenentur Magiſtratus *§. pen. eod. tit.* ¶ Ad Magiſtratus, qui tutores confirmant ſine inquiſitione, & fidejuſſores non recipiunt, pertinet periculum adminiſtrationis. *l. tutores. 5. ff. de confir. tutor.* ¶ Magiſtratus Reipublicæ non ſolum pro dolo, ſed etiam pro lata negligentia, tenentur, & diligentiam præſtare debent *l. 7. eodem tit.* ¶ Pater tenetur pro filio ad Magiſtratum electo ipſo patre conſentiente. *l. 8. ff. de adminiſtrat. rer. ad Civit. pertin.* ¶ Magiſtratus pro ſuis Officialibus tenetur: quia in eligendo fuit in culpa, cum debuerat eligere ſufficientes. *Rebuff. in conſtitutio. Reg. tract. de ſentent. executur. art. 7. gloſſ. 15.* ¶ Ad officium Magiſtratus ſpectat exigere ea, quæ ſunt legata Civitatibus, & ſi non exegerint, tenentur ipſi, & eorum hæredes. *l. fin. ff. ad municip. & de incol.*

Vel non.

Si Magiſtratus, finito officio, fuerit idoneus, nominator non tenetur. *l. ordine 15. §. in eum. ff. ad municipa. & de incol.* idem ſi tempore nominationis erat idoneus. *l. 2. §. ſi eo tempore. ff. de adminiſtr. rer. ad Civit. pertin.* ¶ Magiſtratus quum convenitur ad quid reddendum, & condemnatur, non debet condemnari, ad uſuras ſeu pecuniæ debitæ. *l. conſtitutionibus 24. ff. ad municipales, & de incol. vide tamen l. fin. ff. de adminiſtr. rer. ad Civit. pertinent.* ¶ Si ſequentes Officiales approbant nomen contractus habiti ab Officialibus præcedentibus, illi à periculo liberantur; ſecus ſi non approbaverint. *l. Titio. 36. §. eodem. tit.*

TITULUS OCTUAGESIMUS TERTIUS.

De Officialibus, Conſiliariis, & Adminiſtratoribus Civitatum, aliorumque locorum.

Generalia.

DE decretis ab Ordine factis, & qualem habeant poteſtatem Adminiſtratores, *vide per Bart. in l. ambitioſa. ff. de decret, ab Ordin. facient.* ¶ De regimine Civitatis *vide per Bart. in ſuo tract. de regim. Civita.* ¶ Vide de materia, *per tot. tit. C. de Decurio. & eor. fil. lib. 10.* ¶ De ſucceſſione Decurionum *vide ibid. tit. quomodo, & quando quarta pars.* ¶ Qui debeant eligi Civitatum defenſores, quales, per quos, de pœna impoſita electo declinanti, & de ejus officio, & juriſdictione, *vide in authen. Præſides. C. eod. tit.* ¶ Appellare debent electi ad munera publica, & ſuam appellationem juſtam oſtendere; alias videntur conſentire. *Bart. in l. hi qui 7. C. de appellatio.* ¶ *Vide* de pertinentibus ad hunc *tit. etiam in tit. quod cujuſque Univerſitatis, & t. infra lib. 8.* ¶ De Decurionibus, & eorum poteſtate *vide per Bartol. in l. ambitioſa. ff. de decret. ab Ordi. facie.*

Cap. I. Quales ſint.

Concilium, ſeu Ordo Decurionum repræſentare dicitur totum Populū. *Ozaſ. dec. 95. n. 13. ſed limitat 22. vide Dec. conſil. 600.* ¶ Syndicus electus à Concilio Civitatis ad ſyndicandum Officialem, dicitur delegatus. *Bart. in l. 3. num. 11. C. ubi, & apud quem.* ¶ in Conciliis, & reformationibus ordo ſervari debet: & vocem primam habere debet in Concilio ille, qui habet majorem dignitatem, & eſt, dignior. *Maran. in ſuo Spec. de ordine judi. in proœmio, num. 7.* ¶ Decuriones quidam dictos ajunt ex eo, quod ab initio, quum Coloniæ deducerentur, decima pars eorum, qui ducebantur Concilii publici gratia conſcribi ſolita eſſet, *vide l. pupillus 239. §. Decuriones. ff. de verb. & rer. ſignif.* ¶ Habitantes extra Civitatem in ſuburbiis, an Conſules eſſe poſſint, *vide Boer. deciſ. 272. & Papon. lib. 6. tit. arreſt. 1.* ¶ Actor Univerſitatis ad ſingulas, & omnes cauſas conſtitutus, an etiam pro futuris cauſis conſtitutus cenſeatur, *vide Perilluſtr. D. P. Theſſa. deciſ. 59.*

Quam poteſtatem habeant.

Pars major congregatorum ad collectæ impoſitionem, an liget minorem, *vide Guid. quæſt. 631. n. 7.* Et de materia collectarum *infra lib. 2. tit. de tributis, & collectis.* ¶ Conſules, qui Rempub. regunt, in locum Decurionum ſuccedere videntur, qui ſtatuta Reipubl. utilia condere poſſunt. *Franc. Marc. qu. 780.* ¶ Reſpubl. poteſt compellere ad operandum validos, qui nihil faciunt, & vivunt, alias illos à Civitate expellere poteſt. *Amanel. de Clariſaq. ſing. 105.* ¶ Priores habentes arbitrium ſuper abundantia, poſſunt ordinare in Civitate, quantum frumentum poſſit vendi, qualibet die, & quolibet menſe. *vide Bart. in l. 1. C. de frumen. urb. lib. 11.* ¶ Conſules Civitatum habent juriſdictionem, ſed qualem, *vide Guid. Pap. ſing. 422.* ¶ Utrum quilibet Prælatus, vel Baro poſſit conſtituere Conſulatum in terra ſua. *vide ibid.* ¶ Po-

teſtas

ſtas, vel Capitaneus Civitatis, quam poteſtatem habeat, *vide Bartol. in d. l. 5. C. de uſur.* ¶ Rectores Civitatis poſſunt convocare Concilium, ſed qua auctoritate hoc facere poſſint, & quando valeat convocatio, *vide Bart. in l. obſervare 2. C. de Decurio.* ¶ Priores Civitatis ſoli non poſſunt Legatum mittere, quia hoc facit Magnum Concilium : & quando vocatur Concilium, abſentes extra Civitatem non ſunt expectandi. *vide Bart. in l. 6. C. de legat. lib. 10.*

Vel non.

Decuriones, quibus ſuper bona ſtatu Civitatis datum eſt arbitrium, antiquos ordines immutare non poſſunt: idem in eo, qui habet ampliſſimum arbitrium. *Menoch. de Arbit. lib. 1. qu. 15.*

Cap. III. Quæ facere poſſint.

Syndicus nomine Univerſitatis, poteſt aliquem accuſare. *Guid. Pap. ſing. 507.* ¶ Officiales, & Adminiſtratores cum pecuniis publicis lucrari poſſunt, & pro tali lucro non tenentur. *Decian. conſil. 6.* ¶ Rectores pro amplianda Civitate numero hominum, poſſunt expendere de bonis Communibus. *Bart. in l. cum ratio 7. §. ſi plures ff. de bonis damnato.* ¶ Syndicus an accuſet nomine ſyndicario, *vide Bart. in l. Poſſa 2. C. de his quibus ut indig. hered. aufer.* ¶ Civitas ſtatuendo poteſt lædere jura ſingulorum, ex cauſa reſpiciente Publicam utilitatem. *Natt. conſil. 12. Tom. 1.* ¶ Civitates non recognoſcentes ſuperiorem habent Fiſcum, & poſſunt capere bona vacantia, etiam ex delicto, habentque jua confiſcandi. *Bartol. in l. 1. C. de bon. vacan. lib. 10.* ¶ Adminiſtratores Civitatum poſſunt vendicare res per illos alienatas. *Bart. in l. ſi minori 3. C. eodem tit.* ¶ Syndici Civitatum, & villarum dicuntur habere mandatum generale cum libera, & omnia illa poſſunt expedire, in quibus alias requiritur ſpeciale mandatum: ideo etiam tranſigere poſſunt. *Natt. conſ. 45. Tom. 1. Rom. ſing. 658.* Hoc verum in re dubia; non enim poſſunt debitum liquidum remittere. *l. Præſes 12. Cod. de tranſa.* ¶ Adminiſtrator Civitatis, quando poſſit præjudicare Civitati, & Concilium Civitatis habet illam poteſtatem, quam habet totus Populus, & æquiparatur Ordini Decurionum. *Bart. in l. 5. Cod. de uſur.* Sed quando Civitas teneatur ex obligatione Adminiſtratoris, *vide eund. Bart. in l. Civitas 27. ff. ſi cert. pet.* ¶ Rectores Civitatum, neceſſitate publica imminente, ex juſta cauſa poſſunt conſtituere præmium capienti, & præſentanti malefactorem. *Bart. in l. 4. Cod. de navicul. lib. 10.* ¶ Municipes poſſunt jurare per eos, qui regunt municipium, *l. municipibus 96. ff. de condit. & demonſtrat.* ¶ Rectores Civitatum, & Magiſtratus ſtatuere aliquid poſſunt pro tempore eorum officii; non autem quod perpetuo valeat. *Bart. in l. 1. ff. quod quiſque juris.* ¶ Doctoribus, & Medicis Civitas ſalaria conſtituere poteſt, & de publico dare; non autem aliis. *Ozaſc. dec. 95. n. 26.* Sed an Conſules poſſint conſtituere ſalarium Advocato, *vide Capel. Thol. q. 417.* ¶ In actu Univerſitatis, ſufficit majorem partem præſentium conſentire. *Marc. quæſt. 783.* ¶ Defenſor Civitatis poteſt deferre juramentum, ſi eſt ei mandatum, *l. jusjurandum 34: §. defenſor. ff. de jurejuran.* ¶ Rectores Civitatum poſſunt ordinare ſuper frumento vendendo. *Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus, litera F. ſing. frumentum.* ¶ In Italia Decuriones vendunt res ſuas libere, *Bart. in l. 1. Cod. de predi. Decurio. ſine decret. libr. 10.* ¶ Ad officium Ordinis Decurionum ſpectat facere ea quæ ſcribuntur. *in l. 2. verſicul. geſtum, ff. ad municipales.* ¶ Syndici univerſales, & Adminiſtratores Univerſitatum habent liberam adminiſtrationem, ſicut tutores. *Capic. dec. 5.* ¶ Si ſunt plures Conſules, unus ipſorum poterit inſolidum negotium Univerſitatis gerere. *Guid. Pap. quæſt. 452. num. fin.* Quia adminiſtratio ſimpliciter conceſſa, intelligitur inſolidum. *Rot. Genu. decis. 59. num. 4.* Et Syndici officium videtur etiam datum pluribus inſolidum, propterea duo ex tribus habent poteſtatem exequendi, & adminiſtrandi. *Dec. conſil. 298.* Et unus ſine altero agere poteſt. *Guid. Pap. ſing. 422.* Vel conveniri, ſed quando, *vide Amanel. de Clariſaquis, ſing. 257.*

Vel non.

Adminiſtratores ſeu electi Civitatis non poſſunt emere, aut conducere res ipſius Civitatis (quarum adminiſtratio ipſis commiſſa eſt) ſub pœna irritationis contractus, & quadrupli. *idem Ozaſ. decis. 109. num. 6. vide Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 459. num. 17.* Tamen aliquam adminiſtrationem habens, quando poſſit ſibi emere etiam de bonis Communitatis, *vide Bart. in l. aufertur 46. §. 1. ff. de jure Fiſci.* ¶ Quando aliquibus conceditur arbitrium à Communi, illi non poſſunt facere contra ſtatutum: niſi ex nova cauſa, *Bart. in l. ſi homin. 30. ff. mand.* ¶ Decretum Decurionum, quando tranſit in formam contractus, non poteſt revocari per Civitatem. *Bart. in l. 5. ff. eodem.* ¶ Adminiſtratores legitimi quamvis habeant liberam adminiſtrationem cum generali poteſtate, tamen non poſſunt donare, nec dilapidare, minus univerſitatem obligare ad id, ad quod ipſa non tenebatur. *Natt. conſil. 641. num. 5.* ¶ Priores habentes arbitrium ſuper Publica utilitate Communis, non poſſunt ſtatuere, niſi de pertinentibus ad utilitatem Publicam principaliter. *Bartol. l. 3. ff. ad mun.* ¶ Conſules non habent poteſtatem obligandi bona ſingulorum. *idem Guid. ſing. 695.* Tamen Civitati permittitur obligare bona ſingulorum pro negotiis publicis. *Rot. Avenio. decis. 13. in decis. diverſo.*

Cap. IV. Quæ facere debeant, vel non.

Accuſatus de crimine, non poteſt habere honores. *Bart. ſing. 54.* ¶ In creatione Syndici Univerſitatis, debet intervenire auctoritas Superioris. *Bart. in l. 1. Cod. de ſerv. Reipubl. manu.* ¶ Adminiſtratores qualiter intelligantur habere adminiſtrationem circa bona Civitatis, & quando debitum remittere poſſint, *vide Bart. in d. l. 12. Cod. de tranſact.* ¶ Conſules non debent movere lites, inconſultis hominibus loci. *Papon. libr. 6. tit. 1. arreſt. 2. vide lib. 7. tit. 2. arreſt. 4.* ¶ Electus pro uno anno non debet admitti ad idem officium per quinquennium, ad alia vero officia per triennium: quod tamen non procedit, quando alii idonei non reperiuntur. *Vincent. de Franc. decis. 210. vide eundem, decis. 264 part. 2.* ¶ Conſules officio finito, an in Conſulatu prorogari poſſint, *vide Marc. quæſt. 786.*

Vel non.

Adminiſtrator non debet aggredi negotia inſolita, alias tenetur. *Cravet. conſil. 132. n. 2.*

Cap. V. Quæ pœna puniri poſſint, vel non.

Adminiſtratores Civitatis propter negligentiam, pœna ſimplici puniuntur. *Ozaſc. decis. 109. n. 7.* ¶ Conſiliarius, qui minus fideli conſilio, falſiſque ſuis ſuaſionibus perſuaſit Univerſitati, ut querelas adverſus aliquem proponeret, & inde, porrecta querela, prævaricatus fuerit, colluſeritque cum accuſato, & ſecreta Univerſitatis (cujus ipſe erat Conſiliarius) dicto accuſato, detexerit, debet puniri, & privari Conſiliatii officio. *Menoch. conſil. 165. libr. 2.* ¶ Scriptor electus ad ſcribendum introitus Communis, ſi deficiat ſcribere aliquem particularem introitum, punitur pœna manus, ſed ſi ſcribat diminutive, punitur pœna dupli ejus, quod tacuit. *Rom. ſing. 379.* ¶ Procurator abſentis, ſi fuerit negligens in exequendo mandata Communis, punitur & etiam dominus, ſi eſt conſcius. *Bart. in l. 2. C. de exact. & tranſlat. milit. arm.* ¶ Adminiſtratores publici, ſi legitime rationes non reddiderint, & contingat probari aliqua bona (ad Cameram ſpectantia) ad ipſos perveniſſe, qua pœna

punianṫur, *vide Ozaſc. deciſ. 70. n. 9.* ¶ Officium (ad quod quis fuit electus) acceptare recuſana, qua pœna puniatur, *vide Rom. ſing. 188.* Secus eſt ſi ſimpliciter nudo pacto abſque pœna, & ſtipulatione compromiſſum ſit: Nam tunc ceſſante proviſione hominis, obtinet proviſio legia, & antea.

Cap. VI. Quæ beneficia: privilegia: actio competant, quandoque creari poſſint.

Adminiſtratores Civitatis, an habeant beneficium diviſionis, & ordinia, ſicut contutores, *vide. Boer. deciſ. 60.*

Quando creari poſſint.

Officiales, quando creantur, debet mos antiqvus ſervari, alias electio eſſet nulla. *Anton. Corſet in ſuis ſing. lit. C. ſing. conſuetudo 2.* ¶ Conſules, vel Syndici quomodo creantur, *vide Guid. Papon. qu. 452. Marc. qu. 779. & 780. & infra lib. 2. tit. quod cujuſque univerſitatis. &c.* ¶ Decurionea facultatibus lapſi, ex publico ſuſtentandi ſunt. *Andr. Gail. obſerv. 56 n. 8. lib. 2.*

Actio.

Actio popularis non eſt illa, qua agitur ad redditionem rationis. *in Sol. conſul. ant. par. 1. deciſ. quint. de min. n. 39.* ¶ Intra quæ tempora agi poſſit ad reſciſſionem quitationia obtentæ per adminiſtratores rerum Communitatis. *Sol. ibid. n. fin.*

Cap. VII. Ad quæ teneantur, vel non.

Obligana ſe tempore conſulatus, propter factum ipſius conſulatus, non tenetur, finito officio, *Capel. Thol. qu. 70.* ¶ Adminiſtrator Reipubl fidem bonam debet agnoſcere & ſi temere litiget, condemnari debet in expenſis nomine proprio, tamen metu futurarum expenſarum, non debet adminiſtrator jus univerſitatia indefenſum relinquere. *Crav. conſil. 132, n. 2. & 14.* ¶ Licet pater velit filium ſuum infantem eſſe decurionem, non propterea aſtringitur ad aliquia munera. *l. Luc. 21. § pro ff. ad municip. & de incol.* ¶ Syndici debent præſtare juramentum in manibus Domini, quod fideliter adminiſtrabunt res communes. *Guid. Pap. quæſt. 631. num. 8.* ¶ Licet in officialibus publicis Reipubl. alter pro altero teneatur, non tamen tenetur reſpectu privati, ad quem negotium in veritate ſpectabat. *l. cum alium 27. ff. de neg. geſt.* ¶ Pecunia, quando ſolvitur minus recte adminiſtratori Civitatis, non præſumitur verſa in utilitatem illius. Idem in tutore, & curatore: *Pet. de Rav. ſing. 514.* ¶ Cives, qui nomine Civitatis mutuo pecunias acceperunt, tenentur de his rationem reddere. *Rot. Aven. dec. 13. in deciſ. diverſo.* ¶ Syndicus conſtitutus ad certum tempus finito tempore, & lite conteſtata, an poſſit cogi ad cauſam proſequendam, *vide Bart. in l. ita autem 5 § poſt. ff. de adminiſtrat. tuto.* ¶ Adminiſtrator Civitatis, ſi acceperit pecuniam nomine Civitatis, & non probetur verſam eſſe in ejua utilitatem, tenetur condictione ob cauſam, *vide Bart. conſil. 94. vol. 1.* ¶ Syndicus dicitur munus perſonale accipere, ad quod invitus quis tenetur. *Crav. conſil. 132. n 3.* Adminiſtrator, ſeu Syndicus, ſi non procuraverit relaxationem alteriua Conſyndici, vel aliter male verſatus fuerit in officio, uti ſuſpectua debet removeri. *Cravet. conſil. 132.* ¶ Domino competit cogere Syndicos ad rationem reddendam, de adminiſtratis in rebus Communitatia. *Guid. Pap. quæſt. 631.* ¶ Redditio rationis Officiali loci fieri non debet: ſed Syndicis. *Cravet. conſil. 218.* Nam adminiſtratores Reipubl. ſeu Communitatis rationem reddunt Syndicis, ſeu aliis conſtitutis à Communitate ad eum effectum, & prior priori ſucceſſori ſuo in officio. *D. Sola. in conſtitut. antiqu. Sabaudiæ. gloſſ. 5. ſuper 1. part. decreti, quitationem titul. de minor. fol. 102.* Et quitatio facta adminiſtratoribus Communitatis per conſtitutos ad recipiendum computa, valida eſt, niſi probetur error vel dolus. *ibidem num. 36. fol. 104.* ¶ Particulares loci poſſunt redditioni rationum adminiſtratorum Civitatis adeſſe. *D. Sol. ibidem num. 37.* ¶ Camerarius communitatis, qui recipit granum & introitus communitatia, quando teneatur de diminutione, calo, & mancamento. *Borgnin. Cavalcan. deciſ. 8. de contract.* ¶ Legato ſeu Ambaſiatore tranſmiſſo à Civitate, & in itinere capto ab hoſtibus, ipſa civitas tenetur ad emendam. *Vincent. de Franc. deciſ. 146. Rot. Aven. deciſ. 126. in deciſ. diverſ. Natt. conſil. 137. 168. & conſil. 169.* ¶ Ambaſiatores non tenentur reſtituere Univerſitati munera & dona ipſis facta. *Franc. deciſ. 172. num. 3. Marc. de Mant. ſing. 601.* ¶ Adminiſtrator culpa caret, ſi ſe geſſit in adminiſtratione ſecundum morem, & conſuetudinem loci. *Borgnin. Cavalcan. deciſ. 8. num. 19. de contract.* ¶ Adminiſtrator communis, quando habet liberam adminiſtrationem, non tenetur de leviſſima culpa, *ibidem num. 22.* ¶ Maſſarius communia qualiter teneatur de pecunia, quam habet, *vide Bartol. in l. 9. §. Labeo. ff. ad leg. Jul. pecul.* ¶ Rectores Civitatum tenentur pro debito familiorum, quos ſecum ducunt: liberantur tamen eos exhibendo. *Bartol. in l. 1. §. familia ff. de public. & vectig.* ¶ Maſſarius Communis tenetur ſolvere pecuniam de mandato Prioris. *Bartol. in l. 3. ff. ad municip.* ¶ Civitas non obligatur ex mutuo, niſi probetur pecuniam verſam in utilitatem ipſius Civitatis: ſolus enim qui contraxit obligatur. *Abb. conſil. 7. part. 2.* ¶ Officiales non tenentur pro pecuniis, quæ ſibi furto abſtractæ fuerunt. *Dec. conſil. 473.* ¶ Adminiſtrator publicus contrahens cum aliquo nomine officii, non obligat ſe ipſum nomine proprio. *Natt. conſil. 641.* Qui tradit exemplum in Syndicis civitatis, qui uti ſyndici, & nomine civitatis ſuſceperant cuſtodiam cujuſdam damnati ad mortem, ſub pœna aureorum 300. qui poſtea aufugit. ¶ Adminiſtrator non obligatur nomina proprio, ſed tantum obligat dominum, ſi conſtet illum ſolum obligare voluiſſe. *Dec. conſil. 510.*

Cap. VIII. Miſcellanea.

* An conſilium judicum alicujus civitatia poſſit retractari. *Rol. conſil. 19. Tom. 3.* ¶ Quitatio in Congregatione capitum domorum facta eſt irrevocabilia. *D. Sol. in conſtit. antiq. Sab. gl. 5. ſuper 1. part. decreti, quitatione. tit. de minor. fol. 102 num. 41.* Sed congregatio quando legitima dicatur, *vide ibid. num. 42.* ¶ Conſenſus in actu Univerſitatis, debet præſtari in communi. *Marc. q. 874.* ¶ Sententia lata per Syndicoa, ſeu reviſores rationum Communis contra Adminiſtratores Civitatis abſentea (licet non contumaces) valet: *Rom ſing. 231.* ¶ Adminiſtratio interdicitur, lite pendente ſuper validitate electionis. *Vinc. de Franc. dec. 419 part. 2.* ¶ Electua ſi non exercuerit officium per integrum annum facto tertii, tempus non ſuppletur de anno ſequenti ſed agit ad intereſſe contra impedientem. *ibid. dicta deciſ. 419.* ¶ Propoſitio in concilio debet fieri per Superiorem, & Magiſtratum, ſed quamvis illi proponant, tamen non reformant. *Bart. in l. obſervare 2. C. de decurio.* ¶ Confeſſio Syndici non nocet univerſitati, præſertim quando eſt facta per modum voluntariæ juriſdictionis, *Ozaſ. deciſ. 39. num. 6. vide tamen ibid. num. 36.* ¶ Geſta ab officiali qui communiter reputabatur Officialis (quum non eſſet, quia non fuiſſet legitime electus) non tenent. *Bart. in l. 7. C. de nu. & actua. lib. 12.* ¶ Electio Syndici, & electorum eſt facienda per univerſitatem congregatam, & non poteſt fieri per eoſdem ſyndicoa & electoa, vel per Concilium repræſentans Civitatem. *Vinc. de Franc. deciſ. 210.* ¶ Quod relinquitur Adminiſtratoribua Univerſitatis, videtur relictum ipſi Univerſitati. *l. civibus. 2. ff. de reb. dub.* ¶ Civitas habet officialea triplicis generis. *Bart. in l. inſtar. 2. C. de jur. fiſ. lib. 10. num 9.* ¶ Abſentes extra civitatem, in actibus univerſitatis vocandi non ſunt, (etiam in arduis) tribus caſibua exceptis. *Natt. conſil. 67.* ¶ Novitatea civitatibus non ſunt inducendæ, etiam ob utilitatem communem,

niſi

niſi conſulatur ſuperior. *Capic. deciſ. 148.* ¶ Pactum factum à regentibus municipium, prodeſt ſingulis de univerſitate. *Bart. in l. Leſtatrix 20. §. plures ff. ſi ſervit. vendic.* ¶ Minor non habet locum in concilio, neque in conſtitutione ſyndici. *Bart. in l. de pupill. 5. ff. de nov. oper. munciat.* ¶ Denuntiatio facta ſyndico, vel procuratori Reipubl. illi nocet. *Bartol. in l. 5. §. & ſi forte ff. quod vi, aut clam.* ¶ Poteſtas generalis ſtatuendi debet intelligi, dummodo alteri jus quæſitum non auferat. *Bartol. conſil. 172. volum. 1.* ¶ Civitatum defenſores non poſſunt eligi, niſi Chriſtiani, & ſuper hoc debent jurare electi. *L. 17. C. de Epiſc. audien.* ¶ Adminiſtrator Reip. dici poteſt ſuſpectus per quemlibet de populo: ſicut dicitur de tutore. *Cur. d. conſ. 132. n. 9.*

TITULUS OCTUAGESIMUS QUARTUS.

De Collegiis.

Cap. I. Collegium, Univerſitas. Quid ſit.

PErſonarum appellatione non venit Collegium. *Pau. Æmil. Verall. dec. 42. part. 3.* Ideo prohibitio facta hominibus particularibus, non comprehendit Collegium. *Dec. conſil. 486.* ¶ Tres faciunt Collegium. *l. Neratius ff. de verb. & rer. ſignif. Bart. in l. 4. ff. vi bono. rapt.*

Cap. II. Quale ſit.

Collegia civitatis realia, neceſſaria, & naturalia ſunt. *Marc. quæſt. num. 799. 12.* ¶ Qui ſunt in alio collegio ratione profeſſionis vel negotiationis, juriſdictionem ejus, qui præeſt collegio, recuſare non poſſunt, tamen non minus ſunt ſub Præſide, vel alio Superiore. *l. fin. C. de juriſdict. omn. judic.*

Cap. III. Quæ requirantur.

Collegii novi erectio, ut teneat, quæ requirantur, *vide Boer. deciſ. 115.* ¶ Ad eſſe Collegii non requiritur, quod habeat caput, quia quando collegium illud non habet, poteſtas eſt caput collegii, ſicut Epiſcopus eſt caput Clericorum, *Bartol. in l. 3. ff. quod cujuſque Univerſitatis nomine.* Nomina illorum, qui ſunt de collegio in ſyndicatu, vel in venditione, ſcribi debent: in aliis vero actibus non: niſi quando collegium eſſet parvum. *Bart. ibidem.* ¶ In corporibus volentibus aliquid ſtatuere, ſunt omnes citandi, quo facto, ſtatutum factum à majori parte erit validum. *Dd. in alio. ff. de aliment. cibar. legat.* ¶ Nomina eorum, qui ſunt de Collegio, debent ſcribi in matricula & tempus ſcribi debet in ipſa, quæ probat eos eſſe de Collegio. *l. petitionum 13. C. eod. tit.* ¶ Quando Collegium facit aliquid, ſufficit, quod major pars ſit præſens, debent tamen omnes de Collegio vocari. *Bart. in l. 3. ff. quod cujuſque Univerſ. nom.* ¶ Opiniones in judicando communi, & collegialiter præſtandæ ſunt, regulariter major pars prævalet *Marc. qu. 690.* ¶ Conſenſus in actu Collegii collegialiter, & non particulariter præſtandus eſt. *Marc. quæſt. 1028.* ¶ Collegium Medicorum debet ordinari per Epiſcopum. *l. parabolani. C. de Epiſc. & Cleric.* ¶ In uno jus univerſitatis, ſeu Collegii actu, vel habitu eſſe poteſt. *Franc. Marc. qu. 367. & Dec. conſ. 151. num. 18.*

Cap. IV. Quæ facere.

Collegiis approbatis ſocietatem coire, communem burſam habere, Syndicum, & receptatorem creare, permiſſum eſt. *Marc. q. 799.* ¶ Collegia Rectores poſſunt eligere. *Marc. num. 7. d. quæſt. 799.* ¶ Collegium non poteſt conſtituere Procuratorem ſine conſenſu Prioris; ſed an poſſit ipſe prior propria auctoritate illum conſtituere, *vide Roman. ſingul. 281.* ¶ Clerici admiſſi in Collegium Juriſconſultorum, poſſunt in diſputationibus cauſarum ſecularium (quæ Collegio delegantur) diſputare & ſe in eis ingerere. *Raud. tract. de Anal. cap. 38.* ¶ Major pars Collegiatorum poteſt recipere aliquem in Collegio, licet minor pars contradicat, & ſtatutum Collegii contrarium diſponat. *Vincent. de Franc. deciſ. 2.* ¶ Collegio cuicunque licito competit facultas imponendi collectas pro ſuis neceſſitatibus, quas imponere poteſt Collegium, inconſulto Principe: tenetur tamen collectas æqualiter imponere, ne unus altero gravetur. *Joſeph. Lud. deciſ. 43. Peruſ.* ¶ Collegia approbata poſſunt dare ſuis rationibus juriſdictionem, & poſſunt facere ſtatuta de his, quæ pertinent ad eorum juriſdictionem. *Bart. in l. 7. C. de juriſdic. omn. Judic. & in l. omnes Populi ff. de Juſtit. & jure.* ¶ Collegia poſſunt facere contractus per decretum Collegii ſine ſuperiore, nec eſt neceſſarius Syndicus, qvum Collegium præſens contrahit: & cum uno Collegiato, Collegium poteſt contrahere. *Bart. in l. 1. §. ſi autem ff. ad Trebellia.* ¶ Privati homines regulariter nequeunt conſtituere Collegium, & habere ſigna Collegii: niſi aliter eis concedatur. *c. dilecta 14. ext. de exceſſib. Prælat.*

Collegati. Quæ facere poſſint.

Doctor reſtitutus non recuperat locum ab aliis interim occupatum. *ead. Rot. deciſ. 12. num. 3. Menoch. conſil. 185. libr. num. 3. Fel. conſil. 1. num. fin.* Sed habetur tanquam de novo veniens. *Bart. in l. 2. ff. de Decurio.* ¶ Pater poteſt in Collegio dare fabam pro filio, & contra. *Roman. ſing. 813.*

Cap. V. Collegium. Quæ facere poteſt.

Collegium non approbatum, non poteſt inſtitui. *l. Collegium 8. C. de hered. inſtituend.* ¶ Collegium approbatum authenticum ſigillum habere poteſt. *Marc. q. 799. n. 9.* ¶ Collegia licita poſſunt habere bona, & agere, vel conveniri per ſuos Syndicos, vel Procuratores. *lib. 1. §. quibus, & ibid. Bart. ff. quod cujuſque Univerſitatis nomine.* ¶ Univerſitas Scholarium eſt approbata, & poteſt habere Rectorem. *Bart. ibid.* ¶ Magiſtri artis approbatæ Collegium habere videntur, & poſſunt condere ſtatuta, Syndicum creare: tamen non poſſunt ſe congregare ſine Principis auctoritate. *idem Marc. qu. 165.*

Collegiati. Quæ habere poſſunt, vel non.

Doctores, præſidentes alicui Collegio, licet habeant juriſdictionem, tamen non habent certum locum majorum. *Bartol. in l. 1. ff. de judic. num. 8.* ¶ Scholaris privatus de Collegio, quia tranſierat ad aliud, non poteſt ex conceſſione Univerſitatis habere vocem in creatione Rectoris. *Rom. ſing. 73.*

Cap. VI. Quæ competat.

Quibusdam Collegiis, vel corporibus, quibus artificii ſui cauſa jus coëundi lege permiſſum eſt, immunitas tribuitur, quæ autem ſint illa Collegia, *vide l. pen. §. quibusdam ff. de jure immun.*

Cap. VII. Qui admitti poſſint ad collegium, vel non.

Licet Civis non originarius virtute ſtatuti non poſſit admitti ad Collegium, niſi ſit natus in civitate, tamen natus alibi fortuito poteſt eſſe de Collegio, non obſtante d. ſtatuto. *Gram. deciſ. 103. num. 112.* ¶ Statuta Collegiorum de recipiendis, & cooptandis Juriſconſultis, ſunt benigne, largeq; interpretanda. *Menoch. conſil. 227. lib. 3.* Ideo non obſtante ſtatuto, per quod cavebatur nullum eſſe admittendum, niſi natum, & procreatum ex legitimo matrimonio, poterit admitti legitimatus per ſubſequens matrimonium. *Menoch. ibidem.* ¶ Nullus in advocatorum Collegio aſſumatur, niſi prius probatum fuerit eum non eſſe cohortali conditione aſtrictum, & quod Doctorum juramento fuerit approbatus. *l. nemini 11. C. de Advoc. diverſ. judic.* ¶ Duobus ſuper loco Collegiali concedentibus, præfertur, qui eſt de loco eligibili, licet fuerit poſtea de fornicatione damnatus. *Rot. Avenio. deciſ. 9. in deciſ. diverſo. Tom. 3.* ¶ Major ordine, & dignitate, licet poſterior in Collegio receptus,

Tegasi Compend.

Digitized by Google

debet antea receptis præferri. *Roman. ſing. 998.* ¶ Ille, qui eſt de uno Collegio, non poteſt intrare aliud Collegium, ſine licentia ejus, ſub quo eſt. *Pet. de Raven. ſing. tit. & Barc. in l. quo ſub 9. C. de Sacroſanct. Eccleſ.*

Cap. VIII. Qua legari, relinqui poſſint collegio.

Collegio licito legari poteſt, illicito non, licet ſingulari de tali collegio licite relinquatur. *l. cum Senatus 21 ff. de reb. dub.* ¶ Collegio Clericorum poteſt relinqui, & relictum collegio non vitiatur, *Barc. in l. 1. C. eod. tit.* ¶ Collegio illicito non poteſt relinqui; ſed bene cuilibet de collegio. *Bart. ibid. in repeti.*

Cap. IX. Quando convocari poteſt.

Quando collegium non habet Rectorem, poteſt convocari per antiquiorem de ipſo collegio. *Bart. in l. 1. ff. de alb. inſcrib.*

Cap. X Quando ſit licitum collegium.

Collegium, quod ſit ad Pium actum dicitur à lege approbatum. *Barc. in l. cum Senatus 21. ff. de reb. dub.* ¶ Collegium omne reprobatum, & illicitum regulariter dicitur: fallit, ſi jure approbetur, vel Principis auctoritate. *Marc. q. 799. vide Bart. in l. 5 ff. de Juſtit. & jure, & in l. 1. ff. quod cujuſque Univerſitatis nomine.*

Cap. XI. Qua valeant collegio facta.

Mandatum factum per certos de collegio, abſentibus duobus, an valeat, licet non appareat illos abſentes fuiſſe vocatos, *vide Creſcent. deciſ. 6. alias 117. tit. de Proeurato.* ¶ Non valet conſtitutio collegii, ſeu Capituli in damnum aliorum, & in commodum aliorum, ceſſante rationabili cauſa. *cap. cum omnes ext. de conſtitut.* ¶ Actus geſtus collegialiter ab habilibus, & inhabilibus ſuſtinetur propter habiles: fallit in tribus caſibus, *de quibus vide per Anton. Corſet. in ſuis ſingul. litera V. ſing. Univerſitas.* ¶ Illud, quod facit major pars Collegiatorum, ſeu confœderatorum, minori parte contradicente, ratum quoad omnes habetur. *gloſſ. in c. in Chriſti nomine, de pac. conſtant. in uſibus feud. vide gloſſ. in c. cum omnes, ext. de conſtit.*

Cap. XII. Qui gaudeant privilegiis collegii, vel non.

Privilegium conceſſum collegiatis, non competit ſupra numerariis Doctoribus ejuſdem collegii. *Vincent. de Fnne. deciſ. 234.* Nec illi habent beneficium collegii. *Anton. Corſet. litera. S. ſing. ſupra numerarius.* ¶ Exiſtens in collegio alicujus artis, ſi artem non exerceat, non non gaudet privilegio collegii: etſi aliquis de uno collegio removeatur, & alius illius loco ſubrogetur, hoc debet fieri de voluntate eorum, qui præſunt collegio; ſed quando quis poſſit eſſe diverſis collegiis, *vide Bart. in l. unic. Cod. de collegiat. lib. 11.* ¶ Advocatus, qui fuit abſens à civitate per biennium, perdit privilegium ſui collegii; in aliis vero collegiatis requiritur quinquennium. *Bartol. in lib. pen. C. de Advoc. diverſo. judic.*

Cap. XIII. Ad qua teneatur collegium.

Collegium poteſt gravari, ut reſtituat hæreditatem uni de collegio. *l. 1. §. ſi autem ff. ad Treb.* ¶ Collegium non obligatur, niſi ſimul congregati homines collegii conſentiant. *Decian. conſil. 437.* ¶ Libellus poteſt dari contra collegium, ſicut contra cætera corpora. *l. 7. §. item municipes ff. ad exhiben.* ¶ Ex mutuo facto Adminiſtratori collegii, convenitur collegium, ſi illud in ejus utilitatem eſt converſum. *Bartol. in l. 27. num. 11. ff. ſi cert. pet.* ¶ Qui noviter ingrediuntur collegium, non tenentur contribuere ad ſolutionem debitorum antiquorum collegii. *Roman. ſingul. 490. Ancon. Corſet. in ſuis ſingul. litera C. ſing. collect. & Bart. in l. providendum 23. C. de Decurio.*

Quando puniatur.

Collegium quis rixando, vel quovis alio modo conturbando, ſi de eodem collegio ſit, punitur dejectione collegii. *Roman. ſing. 680.*

Cap. XIV. Miſcellanea.

Bona collegii dividuntur, quando collegium diſſolvitur, & pars collegii recedit. *Bartol. in §. ſi quis autem, Authentic. de Sanctiſſ. Epiſcop.* ¶ Præſcriptio dicitur, & non conſuetudo, quando collegium aliquid acquirit contra aliud collegium. *Iac. Put. deciſ. 387. lib. 2.* ¶ Collegium ſuccedit collegiato decedenti ab inteſtato, & ſine hærede legitimo. *tot. tit. C. de hæredibus. Decurio.*

TITULUS OCTUAGESIMUS QUINTUS.

De Arbitris, Arbitratoribus, & laudo.

Generalia.

ARbitrorum duo ſunt genera, & ſi in quolibet genere male fuerit indicatum, qualiter procedatur, *vide gloſſ. in c. à Judicibus 2. quæſt. 6.* ¶ De materia ſpectanti ad hunc titul. *vide per Henric. Boer. in ſuis ſingul. tit. compromiſſ.* ¶ Compromittere quid, qui poſſint, & in quos, *vide Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de arbitr. art. 1. gloſſ. 2. Tom. 3.* ¶ De diſpoſitione ſtatuti ad compromittendum inter conſanguineos, *vide per Afflict. dec. 46. & 84. Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 27. Peruſ. Jaſ. Lanf. Balb. deciſ. 127. Magon. deciſ. Luc. 99. Hippol. ſing. 469. Rol. conſil. 57. vol. 2. & Bart. in conſil. 39. vol. 2.* ¶ Titulus de Arbitris, qui loquitur de pœna inſerenda in compromiſſo, alias Arbiter non cogatur ſententiare, habet locum, quando compromiſerunt partes nudo pacto. *Bart. in l. in ſtipulatus. 115. num. 25. ff. de verb. obligat.* ¶ Quæ ſint differentiæ inter Arbitrum, & Arbitratorem, & quando cognoſcatur, quod quis ſit Arbiter, vel Arbitrator, *vide Andr. Gail. obſerv. 150. lib. 1. Jaſon. de action. in §. omnium. num. 12. & Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de arbit. art. 1. gloſſ. 2. Tom. 3.* ¶ De Arbitro, Arbitratore, & de eorum ſententia, de reductione ad arbitrium boni viri, & de multis aliis *vide per Bart. in l. ſocietatem 77. ff. pro ſocio. & in l. ſi quis arbitr. 43 ff. de verb. obliga.*

Cap. I. Arbitrium, ſententia arbitri. Quod dicatur, & qua dicantur arbitraria.

Arbitria redacta ſunt ad inſtar judiciorum, licet in aliquibus differant, *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 8.* Judicium unum eſt juriſdictionale, aliud Arbitrarium, *de quo vide, & de materia per Maran. in ſuo ſpec. part. 4. de his qua fiunt. à prala. diſt. 14.*

Cap. II. Quibus modis intelligatur.

Qui habet arbitrium ſuper facto, non intelligitur habere ſuper termino facti, & arbitrium doloſe latum, nullius eſt momenti. *l. ſi in leg. 27. ff. locati.* ¶ In arbitrio dato intelligitur, ne eligatur perſona prohibita, licet concedens arbitrium eam eligere potuiſſet. *l. quamquam 62. ff. de ritu nupt.*

Cap. III. Quando appellari poſſit, vel non.

* A ſententia arbitri quomodo poſſit appellari. *Alciat. libr. 1. parergon. cap. 45.* * An appellari poſſit à ſententia judicis reducentis laudum ad arbitrium boni viri. *Fachin. libr. 8. controverſ. cap. 96. affirmat. l. & in majoribus. C. de appell. Bald. l. 1. num. 10. Cod. ne liceat certio provocat. Gayl. lib. 1. obſerv. 148. num. 4.* ¶ Judex, ad quem recurritur, ut ad bonum virum, ſi pronunciaverit bene, vel male Arbitratum, an à ſua ſententia poſſit appellari, *vide Petr. Beminten. deciſ. 15. Boer. deciſ. 284. Cabal. milleloq. 880. Andr. Gail. obſerv. 149. lib. 1. & Papon. lib. 6. ticul. 3. arreſt. 2. 3. & 4.* ¶ A ſententia Arbitri confirmata non appellatur, niſi ſoluta pœna. *Rebuff. in dd. conſtitut. Reg. tract. de arbitr. artic. 1. gloſſ. 6. num. 8. vide ibid. gloſſ. 9. & 11.* Tamen juſta cauſa excuſat à pœna compromiſſi, licet ſententia Arbitri fuerit confirmata; ſed quænam ſit juſta cauſa, *vide Rebuff. ibid. gloſſ. 13. n. 8.* Et infirmata, pœna

non

non ſolvitur. ibid. gloſſ. 14. ¶ A ſententia arbitri electi loco Delegati ſuſpecti appellatur, licet alias à ſententia Arbitri non appelletur. l.ſin. C. de judi. & ibid. gl. ¶ Concluſio illa habens, à ſententia Arbitri non appellari, locum non habet, quando compromittitur de quodam articulo cauſæ incidenti, vel emergenti. Petr. de Raven. ſing. 365. vide Bartol. in l. arbitr. 9. ff. qui ſadiſdare cogan. Abb. conſil. 77. n. 6. part. 2. & gl. in d. l. 9. ff. qui ſatiſd. cogant. ¶ Licet à ſententia arbitri compromiſſarii non poſſit appellari, tamen ſecus eſt in ſententia lata ab arbitro juris. Jaſ. de actio. in §. omnium, n. 10. Menoch. de arbitr. lib. 1. qu. 70. vide Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de arbitr. Tom. 3. artic. 1. gl. 9. ¶ Quæ deceptio requiratur in arbitrio, ut ab eo poſſit appellari, Rebuff. in conſtit. Reg. de arbitr. Tom. 3. art. 1. gloſſ. 8. n. 17. ¶ In laudo ferendo an ſint partes citandæ, & citatio quando requiratur in arbitramentis: & tacitus partium conſenſus facit ſententiam arbitri valere; ſed non Delegati. Boer. dec. 283. n. 34. & 40. ¶ Appellatur ab arbitramento lato per arbitratorem ex juſta cauſa, & attentata interim revocantur, tunc etiam tempora appellationis obſervantur. Bort. in l. ſi ros 7. n. 6. ff. de appellat. recipie. Sed in reductione ad arbitrium boni viri, non ſervantur dd. tempora appellationis. Bart. ibid. ¶ An, & quando appellationes ab Arbitris ſint recipiendæ, Mynſing. obſerv. 68. cent. 4. ¶ A ſententia lata ſecundum conſilium ſapientis aſſumpti de partium conſenſu poteſt appellari. Bart. in l. ex conſenſu 23. ff. de appell. n. 3. ¶ A ſententia Arbitri regulariter non appellatur, quia ex illa non naſcitur actio, vel exceptio rei judicatæ, ſed metu pœnæ parendum eſt ſententiæ, ſive æqua, ſive iniqua ſit: fallit, ſi laudum contineat enormiſſimam læſionem, vel iniquitatem manifeſtam, nam tunc admittitur appellatio, etiam ſi juratum ſit compromiſſum. Andr. Gail. obſerv. 150. n. 8. lib. 1. vide Maran. in ſuo Spec. part. 6. tit. & quandoq; appellatur, n. 262. & ſeqq. (Quæ autem dicatur enormis iniquitaa, vide ibid. Gail. n. 11.) Quod procedit in compromiſſo pœnali, vel ſtipulatione firmato, quia tunc proviſio hominis adjicientis pœnam, vel ſtipulationem compromiſſo, facit ceſſare legis proviſionem, locumque habet emologatio tacita puta per lapſum decendii, vel expreſſa ſi partes laudo acquieſcant, quo caſu ſententia arbitri tranſit in judicatum, & ex ea oritur actio in factum, tanquam ex re judicata. Gail. d. obſerv. 150. n. 12. vide Maran. ibid. Quid, ſi fuerit appoſita clauſula, Rato manente pacto, vide Gail. ibid. n. 14. & Maran. ibid. Et an juramentum habeat vim hujus clauſulæ, vide etiam Maran. loco ſupra citato.

Cap. IV. Quibus modis exequi poſſit, vel non.

Sententia Arbitri mandatur executioni, ubi non eſt pœna appoſita, alias ſolummodo agitur ad pœnam. Guid. Pap. q. 60. vide Marc. q. 149. part. 2. & q. 151. ¶ Declaratum ab Arbitrio (cujus declaratio juri conſonat) eſt exequendum ſive ſequendum à Judice. l. 6. C. de rebus credi. ¶ Reductione ad arbitrium boni viri pendente, ad requiſitionem condemnati in majori ſumma an fiat executio contra condemnatum in minori. Bart. d. l. 1. ff. de re judic. ¶ Arbitri ſententia an habeat executionem paratam, vide Boer. dec. 184. n. 15. Franc. Marc. d. quæſt. 149. part. 2. Maran. in ſuo Spec. part. 6. tit. & quandoque appellatur, n. 122. & Menoch. de Arbitr. quæſt. 70. ¶ Arbitri ſententia, facta emologatione, habet executionem paratam. Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de liter. oblig. art. 6. gloſſ. 3. num. 30. Tom. 1. Et tranſit in rem judicatam. Bartol. in lib. 1. ff. de re judic. num. 5.

Cap. V. Secuto arbitrio recurri poſſit, & ad quem.

Laudum Arbitratoris ſi iniquitatem, vel læſionem contineat, & ſi appellari non poſſit, ad arbitrium tamen boni viri recurri poteſt. Francis. Marc. quæſt. 151. part. 2. ¶ Pœna adjecta compromiſſo, de jure communi non recurritur ad arbitrium boni viri; de conſuetudine tamen aliter ſervatur. Rebuff. in conſtit. Reg. tractat. de arbitr. artic. primo, gloſſ. 5. Tom. 3. Nec de jure communi ſententia arbitri mandatur executioni, ubi eſt pœna: quia tunc agitur ad pœnam, alias ſic. Guid. Pap. ſing. 279. ¶ Compromiſſum ſi fiat in duos arbitros, quorum alter ſit Clericus, ſi petatur poſtea laudum latum reduci ad arbitrium boni viri, debet recurri ad judicem Eccleſiaſticum pro hac reductione. Joan. de Arnono, ſing. 87. ¶ Poſtqvam factum eſt compromiſſum, & acceptatum, non licet adire Judicem. Rebuff. in conſt. Reg. tract. de arbitr. art. 1. gloſſ. 2. Tom. 3. n. 8. ¶ Licet renunciatum fuerit arbitrio boni viri, & reviſioni ipſius cum juramento, & pœna, nihilominua poteſt recurri abſq; metu pœnæ, ſi gravis læſio prætendatur. Guid. Papon. quæſt. 519. vide Boer. deciſ. 084. n. 18. Jaff. Lanf. Balb. deciſ. 168. Hieron. Magon. deciſio. Luc. 98. Joan. Papon. lib. 6. tit. 3. arreſt. 1. & Bartol. in l. quæro 56. §. inter. ff. locati. Nec juramentum firmat hujuſmodi renunciationem, per rationem, quam ſcribunt idem Guid. d. quæſt. 519. Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 27. & Bartol. in l. ſi libertus 30. ff. de oper. libert. vide Caſſad. deciſ. 1. titul. de emption. & vendition. Capel. Thol. quæſt. 268. Joſeph. Ludov. d. deciſ. Luc. 27. num. 19. Franc. Marc. quæſt. 149. num. pen. part. 1. DD. de Rot. deciſ. 2. alias 21. de arbit. in antiq. & Cabal. Milleloq. 873. Obtenta tamen abſolutione. Borg. Cavalcan. deciſ. 9. de judic. vide Abb. conſil. 77. part. 2. Minus quavis alia cautela. Guid. d. quæſt. 519. Joſeph. Ludovic. d. deciſ. Luc. 27. & deciſ. 48. Menoch. de Arbitr. libr. 2. caſ. 73. vide Roman. ſingul. 51. Nam ſicut promiſſio de ſtando ordinationi Arbitrorum ſimpliciter facta, habet in ſe tacitam conditionem, ſi æque fuerit arbitratum, ita pariter habet ipſa renunciatio tacita conditionem, niſi renuncians graviter lædatur. idem Guid. d. quæſt. 518.

Cap. VI. Quando peti poſſit.

Arbitrium boni viri intra tempus 30. ann. poteſt peti, poſtea laudum tranſit in judicatum. Afflict. deciſ. 132. Cabal. Milleloq. 876. Andr. Gail. obſervat. 150. lib. 1. vide Bart. in §. 1. Auth. ut differentes judices.

Cap. VII. Quibus modis emologari poſſit laudum arbitrium.

Laudum Arbitratoris cum neque expreſſe, neque tacite emologari poſſit, ut ex eo oriatur actio, executionem mereatur, ex ſtipulatione agendum eſt. idem Marc. quæſt. 151. num. fin. part. 2. ¶ Arbiter compromiſſarius dicitur habere notionem; & ſententia arbitri electi cum pœna, an poſſit emologari, ut ex ea oriatur actio, & quid operetur clauſula, Rato manente pacto, in compromiſſo appoſita, vide Bartol. in l. ait Prætor 5. ff. de re judic. ¶ Non emologatur arbitrium ultra contenta in compromiſſo, niſi de connexis. Rebuff. in conſt. Reg. tract. de arbit. tit. 1. gl. 14.

Cap. VIII. Qui ſint effectus.

Arbitrio poteſt uni res adjudicari, & alteri æſtimatio. Rebuff. de arbitr. art. 1. gloſſ. 14 num. 10. ¶ Arbitri ſententia quando pariat actionem, etiam non appoſita pœna: ſed appoſita cui debeatur, ſi non ſtetur ſententiæ, vide Boer. deciſ. 284. num. 26. & 27. ¶ Quando altera ex partibus non ſtat ſententiæ arbitri, quid juris in §. quia vero authentic. de judicibus gloſſ. Et quid, ſi partes jurarunt, & pœnam promiſerunt, vide etiam ibidem. ¶ Ita proponendæ ſunt actiones coram arbitris, ſicut coram Judicibus. §. omnium. Inſtitut. de action. ¶ Arbitrorum ſententiæ licet eſſent mille conformes, conſuetudinem non confirmant, ſecus in ſententiis Judicum. Rom. ſingul. 42. ¶ Pendente reductione, an poſſint partes condemnari ad obſervantiam arbitrii, vide diſtinctionem, quam ſcribunt Gaſp. Cabal. Milleloq. 878. & Rebuff. in conſtitut. Reg. Tom. 3. tract. de arbitr. art. 1. gloſſ. 8. num. 20. ¶ Sententiæ arbitri omnino eſt parendum;

ſententia vero arbitratoris reducitur ad arbitrium boni viri: ideo in vero arbitro aſſumpto ad lites decidendas, non habet locum recurſus ad arbitrium boni viri, & duo ſunt genera arbitratorum. *vide l. 74. 75. 76. & 77. §. fin. cum. ſeq. ff. pro ſotio.* ¶ Acta facta coram Arbitro, probant coram Judicibus. *Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de arbitr. art. 1. gl. 8. n. 24.* ¶ Ex ſententia arbitri pacto nudo, & ſine pœna aſſumpti, emologata tacite, vel expreſſe oritur actio, & fit interruptio præſcriptionis. *Bart. ſing. 145.* ¶ Caſus, in quibus de jure communi à ſententia arbitri oritur actio, *vide per Bart. in d. l. nemo poteſt 58. n. 14. & in l. 6. §. judicat. ff. de re judic.* ¶ Verbum, liberum, vel plenum arbitrium importat liberam voluntatem, & ille, cui aliquid eſt commiſſum in liberam voluntatem, poteſt injuſte arbitrari, dummodo abſit dolus. *Bart. in l. ſi ſit legatum 78. de legat. 1.* ¶ Sententia arbitri lata ex partium conventione, hodie idem operatur, quod Judicis ſententia. *Bart. in l. ſi convenerit 26. eod. tit.*

Cap. IX. Quibus modis valeat arbitrium: arbitri ſententia, vel non.

* An valeat ſententia arbitri compromiſſarii jubentis arbitrio alterius fundum tradi, vel ſatiſdari. *Cuiac. libr. 22. obſerv. cap. 24.* ¶ Sententia arbitri corrupti valet, licet obſtet exceptio doli; ſecus ſi continet expreſſum errorem, quia tunc eſſet nulla, ſicut ſententia Judicis. *Matth. Matthæſ. ſing. 182.* ¶ Sententia arbitri, qui habet intereſſe in cauſa, an valeat, & dici poſſit de nullitate ſententiæ confirmatæ: quæ arbitri ſententia an ſit nulla, ſi ſimpliciter detur Notario, *vide Creſcent. deciſ. 1. tit. de Arbitr.* ¶ Si plures Arbitri in pronunciando diſcordant, neutra ſententia tenet. *c. fin. ex. de ſent. & re jud. Abb. conſ. 77. part. 2.* ¶ Arbitri ſententia contra jus litigatoris non valet. *Joan. de Arnono, ſing. 83.*

Cap. X. Quæ valeant ob arbitrium.

Confeſſio facta coram arbitrio recepto, cenſetur facta judicialiter. *Ægi. Bellam. concl. 693.*

Cap. XI. Reductio ad arbitrium boni viri.

Qualis ſit.

Reductio ſimilis eſt appellationi, & ſententia nulla datur etiam reductio ad arbitrium boni viri, non dicitur proprie appellatio, ſed potius quædam atteſtatio, licet habeat quandam ſimilitudinem cum appellatione: quia ſicut appellatio impedit executionem ita etiam reductio, verum hoc ultimum ſine difficultate non procedit. *vide Maran. in ſuo Spec. part. 6. cap. quandoque appellatur, n. 122.* ¶ Reductio boni viri habet ſe ad inſtar appellationis, ideo à ſententia arbitri juris appellatur ad Superiorem. *Afflict. deciſ. 51. ſed vide Franc. Marc. quæſt. 151. part. 2.*

Cap. XII. Quibus modis peti poſſit.

*Reductio ad arbitrium boni viri apud quem petenda ſit. *Fach. libr. 8. cap. 94.* aut apud ordinarium judicem, *l. ſocietatem §. arbitrorum ibique Bart. n. 18. ff. pro ſocio. Roland. conſ. 24. libr. 4. Gail. obſerv. libr. 1. obſervat. 149. Mynſing. cent. 2. obſerv. 61. Teſſ. deciſ. 2. ex l. cum hi. 8. §. tranſan. ff. de tranſact. l. ſi quis 35. ff. de recept. arbit.* *Intra quod tempus ſit petenda reductio ad arbitrium boni viri à ſententia arbitratoris. *Fach. lib. 8. controv. cap. 95. ait intra decem dies l. pen. Cod. de arbitris.* ¶ Laudo parere promittens, volenſque, ut ex eo actio naſcatur, & quod ex tunc ſit emologatum, an poſſit petere d. reductionem, *vide Bart. in l. quod de bonis 15. §. frater. ff. ad leg. Falci.* ¶ Reductio poteſt peti uſque ad 30. annos, & ſic non emologatur ſententia hoc in caſu taciturnitate decem dierum, *juxta l. cum antea. Cod. de arbitr.* quæ loquitur in ſententia Arbitri, & non Arbitratoris. *Maran. in ſuo Spec. part. 6. tit. & quandoq; appellatur, n. 124. & 271.* ¶ Reductio ad arbitrium boni viri ſemel tantum poteſt peti ex juſta cauſa, & propter læſionem. *Borg. Caval. deciſ. 14. de judic. n. 49.* ¶ Reductio ad arbitrium boni viri coram Judice rei debet peti. *Mynſing. obſerv. 91. cent. 3. Rol. conſil. 24. vol. 3. vide eundem Rol. conſ. 76. vol. 1. & Perilluſt. D. P. Teſſ. dec. 14.* Et ſic adiri debet partis Judex, qui cauſæ ejus, cujus petitur reductio (ſemoto compromiſſo) ordinarius Judex eſt. *Andr. Gail. obſerv. 149. lib. 1. Maran. in ſuo Spec. part. 6. tit. & quandoque appellatur, num. 126. vide Bart. in l. 2. C. ubi, & apud quem cog.* ¶ Reductio ad arbitrium boni viri peti non poteſt, exſtante ſtatuto, quod adverſus laudum nulla exceptio opponi poſſit. *Hippol. ſing. 62.* Non tamen tunc eſt vetita Judicis officii imploratio, vel ad Superiorem reclamatio. *idem ſing. 88.*

Cap. XIII. Compromiſſum: Quod dicatur:

Quale ſit.

Tertius ſi eligatur ab Arbitris, non dicitur novum compromiſſum, ſecus ſi eligatur à partibus, quia tunc dicitur Arbiter, & eſt novum compromiſſum. *Bart. in l. ſi dominum 48. ff. de furt. num. fin.* ¶ Compromiſſum novum dicitur propter detractionem unius Arbitri factam inter partes: idem, ſi novus Arbiter per partes addatur. *Afflict. deciſ. 148.*

Quale ſit.

Prorogatione facta, an cenſeatur idem compromiſſum, & eadem pœna, *vide Boer. deciſ. 284.* ¶ Compromiſſum, & Arbitrium ſunt ſtricti juris, & per conſequens ſtricte intelligenda. *Raud. tract. de Analog. cap. 29.* ¶ Laudum ab Arbitratoribus latum deinde à partibus approbatum, vim tranſactionis obtinet: ideo ſicut tranſactione dominium transfertur (quando continet dationem) ita pariter ex laudo. *Menoch. conſ. 381. lib. 4.* ¶ Compromittere non eſt lata culpa. *Bart. in l. cum hereditas. 36. ff. ad Trebellia.*

Cap. XIV. Quæ requiruntur.

Mandatum, vel compromiſſum præſumitur præceſſiſſe in laudo valde antiquo. *Gul. Caſſad. deciſ. 3. tit. de Procura.* Sed quando præſumatur pro poteſtate Arbitri, *vide Franc. Marc. qu. 439.* ¶ Compromiſſum ubi fit non eſt opus petitione, aut libello. *Boer. deciſ. 283. n. 15.* ¶ Compromiſſum Univerſitatis, & alterius Corporis requirit eandem ſolemnitatem, quæ requiritur in alienatione rerum minorum, Univerſitatis, vel Eccleſiæ. *Capic. d. deciſ. 93.* ¶ Quando arbitri pronunciant ultima die termini, non requiritur citatio partium. *Joh. de Arnono, ſingul. 84.* ¶ Forma compromiſſi ſervanda eſt, unde ſi in plures ſit compromiſſum, tertio abſente vel mortuo cæteri poſſunt procedere, ſi hoc fuit dictum in compromiſſo, alias ſecus. *c. Raynaldus, ext. de teſtament. & abb. conſ. 77. num. 3. part. 2.*

Cap. XV. Quibus modis intelligatur: extendatur, vel non.

Mandatum ad compromittendum ſemel datum, extenditur uſque ad litem finitam, nec finitur in primo compromiſſo. *Jac. Put. deciſ. 105. lib. 1.* ¶ Laudum refertur ad tempus compromiſſi. *Bart. in conſil. 87. vol. 1.*

Non extendatur.

Compromiſſum non extenditur ultra, quam ſit deductum in eo, unde non poteſt laudari, nec valet laudatum de alia re, ultra deductum, licet in laudo dicatur, quod abſolvit ab omnibus quæſtionibus & toto eo, &c. *Fel. conſil. 51.* ¶ Compromiſſum non extenditur ad lites ex teſtamento provenientes, verbis teſtamenti non viſis, nec cognitis. *Dec. conſ. 475. num. 13. conſ. 632. n. 15.*

Cap. XVI. Qui facere non poſſit.

Compromiſſum facere non poteſt, qui de re libere diſponere non poteſt. *Capic. deciſ. 93. n. 3.*

Cap. XVII. Quando fieri poſſit, vel non.

An compromiſſum poſſit fieri per vaſallum de feudo irrequiſito domino directo in arbitratorem, an in arbitrium. *Rol. conſil. 22. lib. 4.* ¶ Compromiſſum, an fieri poſſit

Digitized by Google

poſſit de re judicata, & an in eo veniat res judicata, *Jo. Pet. Surd. deciſ. 185.* ¶ Compromiſſum licet fieri poſſit in Ordinarium poteſt tamen compromitri in eum tanquam arbitratorem, & amicabilem compoſitorem. *Gram. deciſ. 9. vide Guid. Pap. quæſt. 69. Franc. Marc. quæſt. 464. Jaſſ. Lanſ. Balb. deciſ. 411. Amanel. de Clariſaq. ſing. 144. & Bar. in auth. ſi vero. C. de jud.* ¶ De cauſa reſtitutionis in integrum non poteſt fieri compromiſſum: nec de ea arbiter cognoſcere poteſt. *Hartm. c. 4. tit. de arbit. lib. 1.* ¶ Compromiſſo non eſt locus in articulo juris certo, & claro: & arbitratores licet poſſint procedere de facto, non tamen ſequitur, quod poſſint exercere jurisdictionem, quæ eſt mixti Imperii, quamvis procedere de facto non ſervata forma juris. poſſint dando uni, & alteri auferendo. *Joſeph. deciſ. Peruſ. 47. num. 14.* ¶ Compromiſſum factum in tertium (ſi aliud non appareat) præſumitur factum tanquam in arbitratorem. *Joſeph d. deciſ. Peruſ. 47. num. 5.* ¶ Compromiſſum an fieri poſſit de cauſis Spiritualibus, *vide Marant. in ſuo Spec. part. 4. diſtinct. 13. jud. num. fin. & diſtinct. 14. & cap. 7. ex. de his, quæ fiunt à Prælatis.* ¶ In Fratrem minorem non poteſt fieri compromiſſum. *Dec. conſil. 494.* Nec valet approbatio partium. *idem Dec. conſ. 499.* ¶ Compromiſſum poteſt fieri, ut arbitri poſſint ſine libello, & litis conteſtatione pronunciare in ſcriptis, & ſine ſcriptis. *Bartol. in authent. offeratur. C. de lit. conteſt.*

Cap. XVIII. Qui compromittere poſſit: teneatur, vel non.

Minor quando compromittat, & quod arbiter non poſſit ſententiam ferre de prorogando, vel in alium compromittendi, *ſcribit Boer. d. deciſ. 283. n. 11. & ſeq.* ¶ Curator, vel tutor non poteſt compromittere, niſi adhibitis debitis ſolemnitatibus, nec poteſt adjicere verba illa de jure, & de facto. *Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 2. vide Menoch. de arbitr. lib. 2. cent. 2. caſ. 171. num. 41. Rol. conſ. 76. vol. 1. num. 4. & Bart. in conſ. 47. vol. 1.* ¶ Clerici poſſunt compromittere in laicos de rebus temporalibus. *Abb. conſil. 33. part. 2.* ¶ Filiusfam. poteſt compromittere ſine partis conſenſu. *Bart. in l. cum non ſolum. 8. §. neceſſitate, num. 6. C. de bon. quæ liberis.* ¶ Procurator generalis non poteſt de cauſa compromittere. *Bart. in l. mandato 60. ff. de Procurator.* ¶ In Epiſcopum poſſunt non ſubjecti compromittere tanquam in arbitrum, & ſi ejus ſententia ſit lata, partibus præſentibus, ſervanda eſt, ſecus ſi altera abſente. *l. 8. C. de Epiſc. audien.*

Teneatur.

Tribunalia majora qualiter compellant partes ad compromittendum in cauſis dubiis, *vide Afflict. deciſ. 49. n. 6. & Gram. deciſ. 9.* ¶ Quando virtute ſtatuti partes tenentur compromittere, tale ſtatutum non extenditur ad cauſam appellationis. *Put. deciſ. 28. lib. 2.*

Cap. XIX. Qui teneatur acceptare: quando non tranſeat.

Compromiſſum acceptare nemo cogitur, niſi ſit conjuncta perſona utrique litiganti. *Franc. Crement. ſing. 59.* ¶ Compromiſſum factum in aliquem ſub nomine dignitatis, non tranſit ad ſucceſſorem. *Bart. in l. 8. §. hæc verba. num. 5. ff. de vulgari.*

Cap. XX. Quæ compromitti debeant: poſſint.

Compromitti poteſt in aliquem, ut pronunciet quem reſtituturum, vel non *Bartol. in l. 3. C. ubi, & apud quem.* Et quid, quando in compromiſſo præſtatur juramentum, *vide eundem in authent. decernimus. C. de recept. Arbitr.* ¶ Statuto ſtante, ut inter affines cauſa compromittatur, & decidatur per arbitros, cauſa ſemel commiſſa, & non deciſa intra tempus ſtatutum, debet iterum compromitti. *Hippol. ſing. 172.* ¶ Compromitti de re judicata poteſt, modo in compromiſſo ſcribatur, non obſtante ſententia, alias ſecus. *Franc. Marc. q. 465.* Vel rei judicatæ fuerit renunciatum. *Dec. conſ. 375. vol. 2.*

Cap. XXI. Quando currat tempus compromiſſi laudi, vel non.

Pronunciato laudo, non currit tempus ignoranti ad illud non recipiendum. *vide DD. in l. 2. Cod qui admitti.* ¶ Tempus definiendi lites tributum arbitris non currit, niſi à die acceptationis compromiſſi. *Menoch. conſil. 239. num. 5. lib. 3. & Hippol. ſing. 413.* Et ante compromiſſum nullum effectum habere poteſt. *idem Hippol. ibid. & ſing. 679.* ¶ A quo tempore currat tempus laudi, quo mandatur, quod infra quindecim dies debeat pars aliquid facere, *vide Bartol. in conſil. 230. volum. 1. & conſ. 12. vol 2.* ¶ Compromiſſi dies ſtatim incipit currere cum factum eſt, præſentibus arbitris, & etiam id acceptantibus, quod requiritur, alias illi non cogerentur pronunciare. *Boer. deciſ. 283.* & melius quando tempus compromiſſi currat, *vide Vincent. de. Franc. deciſ. 354.*

Cap. XXII. Qui ſint effectus.

Compromiſſo quis obligatur in arbitratorem, licet non obligetur in judicio; ſecus in arbitro: & laudum latum per arbitratorem quædam tranſactio eſt. *Bart in l. ſi ſervus. ff. de pec.* ¶ Si tutor compromittat cauſam pupilli in arbitrum, à cujus ſententia non appellatur, pupillus reſtituitur in integrum, niſi compromiſiſſet ex neceſſitate ſtatuti, vel judicis juſſu: quia tunc non videtur læſus, quum detur appellatio. *Jaſ. Lanſ. deciſ. 382.* ¶ Publicationi teſtium facta coram arbitro, expiratoque compromiſſo, & cauſa introducta coram judice, utrum altera ex partibus poſſit (alia invita) examinare alios teſtes, *vide Capic. dec. 47.* ¶ Compromiſſi actus non poſſunt plus operari, quam fuerit intentio compromittentium. *Tho. Minad. deciſ. 25.* ¶ Compromiſſum factum à partibus intra decem dies datos ad appellandum, non impedit curſum illorum: ideo appellatio deſeritur, niſi intra dictos decem dies appelletur; ſecus eſt in fatalibus conceſſis ad proſequendam appellationem. *Guid. Pap. quæſt. 115. Bart. in authent. ſi tamen, C. de temp. appell. & in authent. de appell.* ¶ Compromiſſo facto de jure tantum, in ſententiando habetur ratio eorum, quæ ſunt juris. *Minad. deciſ. 25. num. 3.* ¶ Licet ex partium ſtipulatione facta in compromiſſo de pœna Fiſco applicanda, non acquiratur Fiſco jus ad pœnam, altera parte contraveniente, tamen ſecus eſt, Notario de conſenſu partium ita ſtipulante. *Jaſ. Lanſ. Balb. deciſ. 165. vide Boer. deciſ. 284. num. 28.* ¶ Nunquid per ſententiam arbitri poſſit fieri inhibitio de non alienando, *vide Bart. in filiusf. §. divi loci. & ibid. Doctores, de leg. 1.* ¶ Clauſula appoſita in compromiſſo, de ſententiando partibus præſentibus, vel abſentibus, quid operetur, & quid de clauſula, De jure, vel facto, *vide Rot. Genu. deciſ. 21. num. 8. & 9. Jaſ. de action. in §. bonæ fidei, num. 27. & Pet. Gener. ſing. 1. & 2.* Et de clauſula, Cum poteſtate procedenti in ſcriptis, & ſine ſcriptis, *vide per Roma. ſing. 52.* ¶ Compromiſſum quando comprehendat incognita, *vide Bartol. in l. ſub prætexto 29. num. 4. C. de tranſact.* ¶ Per compromiſſum, quod fit in arbitratorem, non fit mutatio jurisdictionis. *Bart. in l. 1. C. ubi in rem action.* ¶ Compromiſſis omnibus differentiis, omnes ſimul ſunt diffiniendæ. *Vincent. de Franc. deciſ. 354.* ¶ Obligatio contenta in compromiſſum, conſideranda eſt: & in dividuis ſi duo ex una parte fecerunt compromiſſum, unus non tenetur pro facto alterius, & ſufficit, quod parte ſua ſit promptus obſervare ſententiam arbitramentalem. *Menoch. conſ. 123. lib. 2. vide tamen Bart. in l. ſtipulationum 5. §. ſi ſortem. ff. de verb. oblig.* ¶ Quanto tempore duret arbitrium, *Rebuff. in conſt. Reg. tract. de arbitr. art. 1. num. 15. & 18.* Et qui ſint effectus compromiſſi, *num. 22.*

Cap. XXIII. Quando prorogari poſſit compromiſſum.

Prorogatio compromiſſi non poteſt fieri majoris temporis

poris, quam fuerit primum tempus compromiſſi. *Hippol. ſingul. 5.* ¶ Prorogatur compromiſſum de conſenſu partium. *Cabal. Milleloq. 892.* De hac prorogatione *vide infra in tit. de prorogat.* ¶ Compromiſſum dicitur neceſſarium, qvum Judex cogit partes ad compromittendum; ſed quando hoc facere poſſit, *vide Venl. deciſ. 166. part. 1.*

Cap. XXIV. Quibus modis valeat prorogatio.

Prorogatio poſt terminum facta per partes ſimul, an valeat, & an poſſit tacite fieri, *vide Boer. deciſ. 283. n. 19. & 20.* ¶ Prorogatio ſi fiat ſuper certo, & poſtea litigetur ſuper aliis, valebit ſuper his latum laudum. *deciſion. 283. num. 13.* ¶ Prorogatio compromiſſi facta per Procuratorem, quando valeat, quid, ubi ſit compromiſſum à falſo Procuratore, & dominus poſtea tacite approbavit prorogationem, vel compromiſſum comparendo coram arbitris, *vide Boer. deciſ. 283.* ¶ An valeat compromiſſum factum in duos arbitros, ita ut ipſis diſcordantibus, eligatur tertius, *vide Franc. Marc. quæſt. 466. Rebuff. in conſtitut. Reg. Tom. 3. tractat. de arbitr. art. 1. gloſſ. 2. num. 7.* Et an hoc procedar in arbitratoribus, *vide Rom. ſing. 64.* ¶ Si compromiſſo dicatur, quod arbiter, vel arbitrator poſſit procedere, & terminum, de quo in compromiſſo, prorogare, præſentibus, & abſentibus partibus, & ipſe arbiter, abſentibus partibus, terminum prorogaſſet, & poſtea judicaſſet, parte non citata, valebit prorogatio, & ſententia. *Jaſſ. Lanſ. Balb. deciſ. 33.* Facta tamen intimatione, alias laudum redderetur nullum. *Dec. conſ. 638.* ¶ Compromiſſum factum per minorem agentem in judicio, cui datus fuit curator, cum quo lis fuerat conteſtata, non valet, quia videtur minor læſus cum privetur beneficio appellandi. *Capel. Thol. q. 118.*

Cap. XXV. Quibus modis valeat compromiſſum.

An compromiſſum valeat ſuper re feudali ſine Regio aſſenſu, *vide Afflict. deciſ. 138. & Rol. conſ. 22. vol. 4.*

Duret.

Compromiſſum factum ſine termino quantum duret, & quandju poteſtas arbitratoris, *vide Boer. deciſ. 283. n. 4. & ſeqq.* ¶ Confeſſio procuratoris coram arbitro facta, perempto compromiſſo, non perit: ideo hoc in caſu arbiter poteſt ſe fundare in confeſſione procuratoris, in primo compromiſſo facta. *Afflict. deciſ. 148. num. penult.* ¶ Non ex eo ſolvitur compromiſſum, quod arbitri nolint cognoſcere. *Rebuff. in conſtitut. Reg. de arbitr. gloſſ. 5. art. 1 num. 7.* ſed quando aliter ſolvatur, *vide ibidem.* ¶ Compromiſſum expirat morte alterius arbitri, vel unius ex compromittentibus. *Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 37. c. uno Delegatorum 42. ext. de offic. & poteſtat. Judic. deleg. & ibi gloſſ. & Bartol. in l. 39. ff. de re judic.* Sed quando tranſeat ad hæredes, *vide Hippol. ſing. 54.*

Vel non.

Si unus ex compromittentibus promittat mille nomine pœnæ, alter ſolum centum, non vitiatur ſtipulatio propter inæqualitatem, ſed reducitur ad æqualitatem minoris pœnæ. *Rom. ſing. 4.*

Cap. XXVI. Quæ valeant ob compromiſſum, vel non.

Si arbiter fuerit aſſumptus ſuper contractu perficiendo, niſi ſequetur arbitramentum contractus non perficitur, nec à perſona ejus arbitratoris receditur. *l. 42. ff. de verb. oblig.* ¶ Pactum quod liceat appellare à ſententia arbitri, an valeat, etiam in illis caſibus, in quibus non oritur actio, *vide Bartol. in l. nemo poteſt 58. n. 13. de legat. 1.* Argumentum de tranſactione ad compromiſſum procedit. *Felin. conſ. 51. n. 6.*

Vel non.

Si fiat compromiſſum, ut arbiter pronunciet de conſenſu, & conſilio alicujus Sapientis, non valet tale compromiſſum: quia non habet liberam facultatem ſententiam ferendi; ſecus ſi diceretur, ut pronunciet arbitratu alicujus Sapientis. *Guid. Pap. ſing. 355. vide tamen Bart. in l. 1. §. ſi plures ff. de exercit. action. num. 15. & in l. illa inſtitution. ff. de hæred. inſtitut.* ¶ Arbiter tertius ſi eligatur, non conſtito de duorum diſcordia, non valet electio. *Dec. conſil. 475. num. 39.* Et iſte tertius poſtea electus non dicitur arbiter, ſed conſolator. *Marc. quæſt. 462.* ¶ Procuratorium factum ad emologandam arbitramentalem ſententiam, antequam proferatur, nullum eſt: nec emologatio inde facta per procuratorem nocebit. *Marc. q. 150. part. 2.*

Cap. XXVII. Compromittens. Quæ competant.

Compromittens, ſi ſit læſus ultra dimidiam juſti pretii, poteſt intentare remedium. *l. 2. C. de reſcind. vend. Mynſing. obſervat. 33. cent. 1. Dec. conſ. 11. 39. num. 7. conſ. 60. 533. & 582.* Etiam poſt laudum approbatum. *Dec. conſ. 60. num. 4.*

Cap. XXVIII. Arbiter, Arbitrator. Quis dicatur. Quis eſſe poſſit.

* Arbitri juris, quinam dicantur. *Alciat. lib. 2. parodox. cap. 5.* ¶ Appellatione arbitri genaraliter ſumpti, venit etiam arbitrator: ſed quis dicatur arbiter, & quis arbitrator, *Hartm. c. 1. tit. de arbitris. lib. 2.* ¶ Arbitri juris dicuntur, qui eliguntur, quando Judex allegatur ſuſpectus, qui debent cognoſcere de ſuſpicione. *Jaſ. de action. §. omnium. n. 9.*

Eſſe poteſt.

* An in re propria quis arbitrator poſſit conſtitui. *Vaud. var. quæſt. lib. 1. q. 45.* ¶ Arbitri, ſeu arbitratores partium conſenſu electi, & ſemel approbati poſſunt ut ſuſpecti recuſari: ſed quæ ſit ratio, *Mant. ſing. 517. & cap. in cauſis 30. & ibi gloſſ. ext. de elect. & elect. poteſt.* ¶ Non debet eligi arbiter cum ſacramenti Religione, ne anceps perjurium committatur, neque partes jurare debent, ſed tantum pœnam promittere. *§. quia vero. Authent. de Judicib.* ¶ Monachus, vel alius Religioſus de licentia Superioris poteſt eſſe arbiter, & laudum latum ab eo, valet: fallit in Fratre minore. *Natt. conſil. 85. Tom. 1.* ¶ Mulier poteſt eſſe arbitrix pro patre, & conjunctis perſonis. *Bart. in l. 9. ff. de ſtat. homin.* ¶ Aliquis poteſt uti delegata, & arbitraria poteſtate. *cap. niſi eſſent. 21. ext. de præbend. & dignit.* ¶ Furioſus habens dilucida intervalla non poteſt eſſe arbiter. *Bart. in l. cum furioſus 39. ff. de judic.*

Cap. XXIX. Quæ ſit poteſtas: quæ facere poſſit, debeat, vel non.

Arbiter quando poſſit prorogare terminum ſtatutum parti ad aliquid faciendum, poſtquam certum eſt in termino expediri non poſſe quod erat faciendum, ut illa pœna evadat, *vide Bart. in l. cum ſtipulatus 113. ff. de verbor. obligat. num. 7.* ¶ Facto compromiſſo ſpecialiter ſuper una lite, & generaliter ſuper omnibus litibus, quando poſſit cognoſci per arbitros ſuper petitorio, prætermiſſo poſſeſſorio, *vide Auguſt. Bero. quæſt. 23.* ¶ Prorogare non poteſt arbiter, non conſentientibus partibus, etiam ſi de prorogando antea illæ convenerint, *Boer. deciſ. 283. num. 26. & 27.* ¶ Prorogare quando poterit arbiter, ſi illi ſit data poteſtas pluries prorogandi: & prorogatio partibus abſentibus facta, debet illis intimari; ſed quare, *vide Boer. deciſ. 283. num. 29. & ſeqq. Jaſſ. Lanfr. Balb. deciſ. 419. & Dec. conſ. 39.* Alias arbiter fruſtra laudat. *Capic. deciſ. 93. num. 5.* ¶ Compromiſſum ſi factum fuerit de aliqua re, non poteſt arbiter illam rem uni adjudicare, & alteram partem condemnare, ut det aliquam rem in compromiſſo non deductam. *Abb. conſil. 62. part. 2.* ¶ Arbiter licet non poſſit ſententiare circa omnino aliena ab expreſſis, poteſt tamen decernere, & ſententiare de cohærentib9 expreſſis ſine quib. nequeunt expreſſa commode terminari. *Abb. conſ. 62. p. 2. n. 5.* ¶ Arbitrator non poteſt cogere partem ad dandam rem, vel pecuniam pro re.

Bart.

Digitized by Google

Bart. in l. aquilana 4. ff. de tranſact. ¶ Coram arbitris non eſt locus reconventioni. Bart. in auth. hent. cor ſequenter. C. de ſentent. interloc. omn. Judic. num. 20. Abb. conſil. 77. part. 2. & cap. cum dilectus, ex. de arbitr. ¶ Quando cauſa eſt compromiſſa in terminis, in quibus reperitur, arbiter non poteſt dare terminum partibus, ſed debet pronunciare in iiſdem terminis. Vincent. de Franc. deciſ. 354. part. 2. ¶ Quando compromiſſum fuit in tres, & omnes cognoſcere incipiant, an poſtea duo poſſint pronunciare, vide DD. de Rot. deciſ. 3. alias 851. tit. de arbitr. in antiq. ¶ Arbiter non poteſt ferre ſententiam, parte abſente, niſi ſit actum. Hartman. cap. 8. tit. de arbitris, lib. 1. ¶ Arbiter, qui ſecundum jus judicare debet, an proferre ſententiam poſſit ſecundum jus conſuetudinis, vel ſtatuti, vide Boer. deciſ. 234. num. 6. & 7. ¶ Miſſio in poſſeſſionem licet non poſſit (cum ſit mixti imperii) fieri per arbitros, poteſt tamen per ipſos pronunciari de mittendo. Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 47. ¶ Judex compellere partes ad compromitendum regulariter non poteſt, ſed reg. limitatur pluribus in caſibus, de quibus vide per Afflict. deciſ. 149. num. 6. ¶ Judex datus ad cognoſcendum de compromiſſo emologato, poteſt partem contravenientem condemnare ad pœnam compromiſſi, præſuppoſita clauſula, Rato manente pacto. DD. de Rot. deciſ. 1. alias 14. tit. de Arbitr. in antiq. ¶ Arbiter non judicat de pœna in compromiſſo adjecta, minus de aliis rebus non expreſſis in illo. idem Cabal. milleloq. 889. & Rebuff. in dd. ſuis comment. in conſtit. Reg. tract. de arbit. art. 1. gloſſ. 12. ¶ Arbitrorum poteſtas ex compromiſſo pendet, quæ ex longitudine temporis non præſumitur, niſi probetur. Ozaſ. deciſ. 39. num. 5. vide Hartman. cap. 2. lib. 2. tit. de arbitr.

Quæ facere poſſit, vel non.

Arbitratores non tenentur ſcripturas facere, ſed ſatis eſt extrajudicialiter ſe informare. Abb. conſil. 64. part. 1. ¶ Arbitrator utrum poſſit laudare, etiam ſuper non petitis. Folin. conſil. 51. num. fin. ¶ Arbiter poteſt conſequi ſportulas à partibus, quod procedit etiam in arbitratore, ſed quid, ſi pronunciet de conſilio Juriſperiti. Natt. conſ. 89. Tom. 1. ¶ Arbiter ſi urgeatur à Prætore ad ſententiandum, poteſt jurare ſibi non liquere de eam. Marc. de Mant. ſing. 48. ¶ Arbiter poſt acceptatum compromiſſum, non poteſt ſe excuſare. Pap. lib. 6. tit. 3. arreſt. 3. Et multo magis, ſi cœpit cauſam adire, quia tunc cogitur eam finire. Bart. in l. Prætor. 13. ff. de vocat. & excuſ. mun. ¶ Teſtes examinatos coram arbitro, poteſt quis repeti facere coram Judice, ſi pars, contra quam producuntur, nolet eis ſtare: nam ipſi volente ſtare, non admittitur repetitio. Capic. deciſ. 47. facit l. fin. C. de teſtib. ¶ Pluribus arbitris datis, altero abſente, quomodo procedatur. Bartol. in l. duo ex tribus 39. ff. de re judic. ¶ Atteſtationes factæ coram Arbitris faciunt fidem coram judice: & teſtes examinati coram arbitro, & non publicati, poſſunt per ordinarium publicari. Bartol. in l. fin. C. de teſtib. num. 12. & 13. ¶ Tres arbitri in judicando poſſunt omnino diſcordare, & prævalet ſententia illius, qui abſolvit ab inſtantia judicii. Bart. in l. inter partes 38. eod. tit. Sed an valeat pronunciatio duorum tertio irrequiſito, vide Abb. conſil. 64. part. 1. ¶ Arbiter pro bono pacis de jure unius partis alteri dare poteſt, dummodo illud jus conſiſtat in modico, alias ſecus, de action. Jaſ. in §. quadam, num. 11. Quid ſi detur arbitrium, ut procedatur ſecundum æquitatem, non obſervatio juris rigore, vide eundem in §. in bona fidei, num. 40. Quid de illis verbis, ut procedatur de bono, & æquo, ibidem num. 41. vide etiam Menoch. conſ. 202. vol. 2.

Vel non.

Unus ex pluribus arbitris non poteſt deferre juramentum teſtibus examinandis in cauſa compromiſſa, niſi expreſſe hoc dictum ſit in compromiſſo. Papon. lib. 6. tit. 3. arreſt. fin. ¶ Ex compromiſſo arbiter infamiam non facit, quia non per omnia ſententia eſt. l. 13. §. ex compromiſſ. ff. de his qui not. infam. ¶ Arbiter pronunciare debet de jure, & de facto, nec habet neceſſe juris ordinem ſervare. Rebuff. in conſtit. Reg. de arbit. art. 1. gl. 3. ¶ Arbitri quando plures ſunt, non poteſt unus ſine alio procedere. Manon. in ſuo Spec. part. 4. diſtinct. 5. jud. tit. an ſit judic. civile vel crim. num. 32. ¶ Arbiter debet laudare in loco, ubi compromiſſum factum eſt, alias laudum non valet. Rom. ſing. 140. Niſi in loco vicino habitet, vel inter partes conventum eſſet de loco, aut aliter ex conjecturis appareret. Rom. ibid. in add. ¶ Arbitratores, & amicabiles compoſitores pronunciando, & cognoſcendo, non habent neceſſe adhibere cauſæ cognitionem ſolemnem, atque ita citare partes. Menoch. conſ. 208. lib. 3. num. 5. Sed quando in hujuſmodi ſententiis arbitratorum præſumatur intereſſe cauſæ cognitio, ibid. n. 8.

Cap. XXX. Quæ competant Arbitris.

Arbiter debet habere ſalarium à partibus. Bart. in l. 8. C. de Princip. Agen. in reb. lib. 12. ¶ Arbitratoribus non arbitrantibus, poteſt agi prima actione competente: quia non intelligitur ab ea receſſum, niſi dictum ſit. Natt. conſil. 390. Imo renuncians in compromiſſo juri ſibi competenti, non præjudicat ſibi, niſi laudum ſequatur. Nat. ibid.

Cap. XXXI. Quando faciat litem ſuam.

Arbitri ſi perperam arbitrati fuerint faciunt litem ſuam. Rebuff. in conſtit. Reg. de arbit. artic. 1. gloſſ. 7. Et poſſunt puniri per Judicem ordinarium. ibid. gloſſ. 5. in conſtit. ¶ Arbiter facit litem ſuam male judicando, ſicut judex; ſecus ſi judicare neglexerit. idem ſing. 707. Amanel. de Clariſſq. ſing. 143. Bart. in l. ſi quis 20. C. de pact. in l. 1. C. de diſcuſſorib. lib. 10. & in §. quia vero, Auth. de judicib. l. penult. C. de pact. vide & l. fin. cum gloſſ. ibid. ff. de var. & extraord. cogn. & etiam gloſſ. in §. 1. inſtitut. de oblig.

Cap. XXXII. Ad quæ teneatur.

An arbitratores, quando ſunt diſcordes, poſſint cogi ad eligendum tertium, vide eundem Marcum d. q. 462. & q. 463. Arbiter, per quem ſteterit, quo minus infra tempus compromiſſi cauſa fuerit deciſa, compelli poteſt, ut iterum in ſe compromiſſum recipiat. Jaff. Lanfr. Balb. deciſ. 434. ¶ An arbiter pronunciando teneatur ſequi jus commune, vel ſtatuta loci, vide Abb. conſil. 77. part. 2. ¶ Quando arbiter acceptavit compromiſſum, poteſt cogi ad pronunciandum intra tempus à judice ſtatuendum. Cabal. milleloq. 895. Sed intra quod tempus poſſit cogi arbiter ad proferendum ſuum arbitrium, vide Rebuff. in conſtit. Reg. Tom. 3. tract. de arbitr. art. 1. gloſſ. 14. num. 18.

Cap. XXXIII. Laudum. Quibus modis præſumatur.

Pro laudo præſumitur. Dec. conſ. 375. Quare opponens de ejus iniquitate, de læſione oſtendere debet. Put. deciſ. 113. lib. 3. Sed quando, vide Cabal. milleloq. 884. Abb. conſ. 2. part. 1. conſ. 61. ibid. ¶ Laudum habet pro ſe præſumptionem: fallit, quando eſſet nullum, veluti ubi eſſet fundatum ſuper alia conventione reprobata. Dec. conſ. 475. num. 13. Vel quando eſſet ſimulatum, aut latum ex abrupto, idem Dec. conſil. 587. ¶ Ex quibus cauſis laudum præſumatur ſimulatum, licet juratum, vide Dec. conſil. 587.

Probatur.

Compromiſſo ſi eſt appoſita clauſula, Quod laudum non poſſit reduci ad arbitrium boni viri, ſi adverſarius fuit abſolutus, & pœna petatur, an ille, contra quem pœna petitur, poſſit probare laudum iniqvum, vide Bartol. in l. Julianus 60. num. 7. ff. de condict. indebit. Et per conſequens, an pœna habeat tacitam conditionem, ſi æque

fuerit

fuerit judicatum, *vide eundem ibidem & in l. quidam. 132. n. 4. ff. de verbor. oblig at. ubi ſcribit pro affirmativa.*

Cap. XXXIV. Quibus modis ferri, declarique poſſit.

Laudum dubium eſt per judicem ordinarium declarandum, & quando per arbitros declarari poſſit, & quid, ſi reſervata facultate declarandi per arbitros ipſi in declaratione diſſentiant, an tunc laodum nullum reddatur, *vide Perilluſtr. D. P. Theſſaur. deciſ. 253.* ¶ Laudum ab arbitratoribus die feriato ferri poteſt. *Menoch. de Arbitr. quaſt. 30. num. fin.* ¶ Laudum ferendum eſt ſecundum diſpoſitionem juris, ſicut ſententia: & eo modo laudum recipit modificationem à jure admiſſam. *Minado. deciſ. 25. num. 5.*

Cap. XXXV. Quando dicatur eſſe læſio, & probatur.

In laudo dicitur gravis læſio, quando quis eſt læſus in ſexta parte debiti. *Guid. Pap. quaſt. 519. num. 3. vide tamen Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 27.* Quod conſideretur talis læſio Judicis arbitrio, *ſcribit Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 73. vide Ludov. Roman. ſing. 51.* ¶ Eo ipſo, quod minor compromittit, videtur læſus: ideo adverſus compromiſſum reſtituitur. *l. ſi minor. 25. §. 1. ff. de minor. 25. an.*

Probatur.

Læſus ex ſententia judicia arbitrarii quibus probationibus uti poſſit ad læſionem ſuam probandam, *vide Menoch. de arbitr. lib. 1. quaſt. 72. Rebuff. in conſtitut. Reg. tom. 3. de arbitr. art. 1. gloſſ. 12. num. 15. Bartol. in l. 2. C. de reſcind. vend. num. 8. & in l. 68. §. hæres. ff. de Senatuſconſ. Trebellia. & in l. 36. ff. de verb. oblig. Abb. conſ. 77. part. 2.* ¶ Executio non fit, laudo nullo extante, licet in compromiſſo nullitatibus renunciatum fuerit. *Thom. Minad. deciſ. 19.*

Cap. XXXVI. Quibus modis exequi, ſuſpendi poſſit, vel non.

Executio laudi nulli peti non poteſt. *Dec. conſil. 475. num. 36.* Et dicitur nullum, quando ſine cauſæ cognitione latum eſt. *Dec. ibid.* ¶ Laudi executio, quando peti poſſit, licet de compromiſſo non oſtendatur, *vide Afflict. deciſ. 117. n. 5.*

Vel non.

Laudum non eſt exequendum pro parte, ſed in totum exequi debet, & acceptari: quia æquiparatur tranſactioni, quæ dicitur contractus pro utraque parte obligatorius. *Mohed. deciſ. 313. & Vincent. de Franc. deciſ. 173.*

Suſpendi.

Laudi executio ſuſpenditur per recurſum ad arbitrium boni viri. *idem Boer. d. deciſ. 284. num. 20. vide Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 20. num. 14. Jaff. Lanf. Balb. deciſ. 461. Hiero. Mago. deciſ. Luc. 98. n. 33. Cabal. milleloq. 887.*

Cap. XXXVII. Quando differri poſſit executio.

Differtur executio laudi, ſi appareat de notoria nullitate illius, non obſtante ſtatuto tollente omnes nullitates. *Rota. Aven. deciſ. 142. in deciſ. diverſ. Tom. 3.*

Cap. XXXVIII. Qui ſint effectus laudi.

Petens laudum reſcindi reductione ad arbitrium boni viri non cenſetur contrarius. *Ægid. Bellam. concluſ. 299.* ¶ Clauſula, Rato manente pacto, appoſita in compromiſſo, operatur quod ex laudo oriatur actio, & pœna peti poſſit. *Bart. in Authent. de judic. §. qui a vero.* ¶ Laudi emulgatio, ſeu approbatio id efficit, ut contra laudum quis venire non poſſit, Eccleſia tamen enormiter læſa reſtituitur in integrum. *Hippol. ſing. 161.* ¶ Compromiſſum factum per beneficiatos absque conſenſu Epiſcopi, & Papæ, & laudum illius vigore ſubſequutum, non præjudicant Epiſcopo, & beneficiatis ſucceſſoribus. *Venul. deciſ. 165.* ¶ Verba enunciativa laudi præjudicant partibus, quæ non contradixerunt: & aſſertioni arbitrorum creditur, quando eſt veriſimilis. *Crav. conſ. 54. num. 12.* ¶ An, & quando quis amittat jus ſuum, quod conſequutus fuit ex laudo, ſi ex parte ſui non obſervaverit leges, & conditiones appoſitaa laudo. *Menoch. lib. 4. conſ. 381. n. 23.* ¶ In laudo ſi una pars alteri condemnetur in mille, & altera in quingentis in diem ſub pœna, condemnatus in majori ſumma poteſt compellere condemnatum in minori, ut compenſet, vel liberet usque ad concurrentem quantitatem. *Bart. in l. Julianus. 44. ff. de condit. & demonſtrat.*

Cap. XXXIX. Quibus modis valeat, vel non.

Laudum quando dominua cogatur habere ratum, & Procurator quando compromittit, quod debeat cavere dominum ratum habiturum, *ſcribit Bart. in l. 1. C. de procurat.* ¶ Laudum ratificatum debet obſervari etiam latum, teſtamento non viſo, ſi pars fuit præſens ejus publicationi: quia talis præſentia includit teſtamenti intelligentiam. *Dec. conſ. 630.* ¶ Quando quis accipit bona, ſibi per laudum adjudicata, cenſetur ipſum laudum ratificare. *Cravet. conſil. 237.* ¶ Licet arbitri retulerint ſe ad probationes factas in curia, & extra per remiſſoriam, & ex illis probationibus laudum non juſtificetur, tamen poteſt juſtificari ex aliis probationibus non redactia in ſcriptis. *Jac. Put. deciſ. 113. lib. 3.* ¶ Laudum latum, partibus præſentibus, & approbantibus, ſuſtinere in vim taciti compromiſſi (licet alias nullum eſſet) *ſcribit idem Menoch. conſ. 381. lib. 4 num. 13. & 18.* ¶ Laudum ſi feratur ſuper rebus deductis in compromiſſo valet: ſecus ſi feratur ſuper rebus extra compromiſſum, licet laudum fuerit emologatum, niſi cauſa pacis ineundæ fiat. *Anton. Corſet. in ſuis ſingularib. litera A. ſing. arbiter.*

Vel non.

Laudum non valet, ubi unus ex arbitris condemnat in plua, quam alter nec valet in minori ſumma. *DD. de Rot. deciſ. 1. tit. de arbit. in antiq.* ¶ Laudum poſt diem compromiſſi latum (etiam per momentum) non valet. *Afflict. deciſ. 73. n. 8.*

Cap. XL. Quibus modis ſit nullum, & annullari, & reſcindi poſſit, vel non.

Laudo quis non dicitur contravenire, ubi illius iniquitatem detegit, & laudum nullum, non poteſt dici laudum. *Joſeph. deciſ. Luc. 27. num. 9.* ¶ Laudum antequam reſcindatur, an debeat agi contra arbitroa de dolo, *vide Joſeph. Ludov. deciſ. 30. Luc.* ¶ Promiſſio ex laudo nullo emologato tenet: ſi dicitur nullum, quando eſt latum ultra compromiſſum. *Afflict. deciſ. 117.* Et tunc oritur obligatio ex promiſſione, licet laudum nullum non poſſit emologari. *Afflict. ibid. vide in addit. ad par. in l. 2. C. communia utriusque judic.* ¶ Laudum prolatum ex falſa cauſa dicitur nullum, nec tunc valebit approbatio laudi in vim pacti. *Dec. conſ. 475. num. 13. & conſ. 632. num. 15.* ¶ Quamvis licitum ſit à vexationibus ſe redimere, & aliquid ob id dare, tamen iſtud non procedit, ubi de calumnia appareret: ideo tunc latum laodum erit nullum, & ſolutum ejua virtute reperitur. *Mago deciſ. 85. Rot. Floren.* ¶ Laudum latum de his, quæ in compromiſſo non ſunt expreſſa, dicitur nullum, quod procedit in laudo lato arbitris; ſecus ſi ab arbitratoribus, qui ultra comprehenſa in compromiſſo, poſſit pronunciare. *Menoch. conſ. 381. lib. 4.* ¶ Quando compromiſſum eſt nullum, laudum interſeqvutum redditur ſimile: quia ſi non valet principale, minime debet valere acceſſorium. *Rol. conſil. 76. Joſeph. Ludov. deciſ. 2. Peruſ.* ¶ Nullitaa laudi arguitur ex pluribus, nempe ſi partes tempore pronunciationis non fuerint citatæ (licet data fuerit poteſtas pronunciandi illius non citatis) etſi fuerit compromiſſum ſuper rebus, de quibus non poſſet fieri alienatio, ut in rebus minorum. *Dec. conſil. 39. & Ludov. Roman. ſing. 273.* ¶ Laudum latum eodem die, quo compromiſſum factum eſt pariter redditur nullum. *Rol. conſil. 76.* ¶ An pro-

propter non adhibitam cauſæ cognitionem, laudum poſſit nullum allegari. *Menoch. conſ. 208. lib. 3. n. 27.*

Annullari poſſit.

Laudum continens enormem læſionem, & evidentiſſimam injuſtitiam, non eſt confirmandum, ſed annullandum. *Rol. conſ. 76. num. 27.*

Reſcindi poſſit.

Arbitratoris laudum nunquid poſſit reſcindi prætextu inſtrumentorum de novo repertorum, *vide Roman. ſing. 189.*

Cap. XLI. Pœna compromiſſi laudi, arbitrii. Qui incidant in pœnam compromiſſi, & arbitrii.

Promittens ſententiam habere ratam, ſi petat illam reduci ad arbitrium boni viri, non incidit in pœnam, niſi expreſſe addatur in compromiſſo, quod non poſſit peti hæc reductio. *Bartol. in l. cum minor. 3. num. fin. ff. rem. rat. haber.* ¶ Veniens contra arbitrium nullum incidit in pœnam, niſi arbitrium nullum declaretur. *Cabal. Milleloq. 872. vide Rebuff. in conſtitution. Reg. tract. de arbitr. art. 1. gloſſ. 5. num. 11. Tom. 3. & Bart. in l. 3. §. ſi ſervus. ff. de pecul.*

Cap. XLII. Quando peti, exigi, ſolvi poſſit, debeat, vel non.

Pœna appellantis, aut reducentis ad arbitrium boni viri, quando ex compromiſſo petatur, *vide Boer. dec. 284. num. 23.* ¶ Stante ſtatuto, quod pœna adjecta dationi non petatur, ſi promiſerit quis parare laudo continenti dationem ſub pœna, an tunc pœna peti poſſit, *vide Bartol. in l. cum proponas 4. C. de dol. mal.* ¶ Si Judex in cauſa reductionis pronunciaverit arbitrium eſſe æqvum pœna peti poterit, licet ſententia ſit erronea. *Bartol. in l. ex diverſ. 35. §. ubi autem. num. 6. ff. de rei vendic.* Alias ſecus. *Abb. conſ. 77. part. 2. verſ. venio ad quintum. &c.* ¶ In compromiſſo, ſi ob diverſam valetudinem pœna committatur, illam petens repellitur exceptione doli. *l. 4. §. ſi arbitrium. ff. de dol. mal. except.*

Exigi.

Pœna quando etiam in foro Poli exigi poſſit, *vide eundem Cabal. Milleloq. 874. & Rebuff. in conſtitut. Reg. de arbitr. art. 1. gloſſ. 5. num. 23.* ¶ Compromiſſum factum cum juramento, & pœna valet, & ipſa pœna contra non parentem exigi poteſt, non autem res: *Bartol. in §. quia vero. Authent. de Judic.* Quod procedit de jure Canonico. *Bartol. in tract. de different. int. jus Canon. & Civile.*

Solvenda ſit.

Quando pœna eſt ſolvenda, cui ſolvi debeat, *vide eundem Rebuff. in conſtit. Reg. de arbitris. art. 1. gloſſ. 11. n. 10.* * An promittens parere arbitri ſententiæ ſub pœna, ſi petat reductionem ad arbitrium boni viri, & injuſte ſuccumbat, an teneatur ſolvere pœnam. *Fachin. lib. 10. cap. 93.* ait pœnam eſſe commiſſam. *l. qui Roma. §. duo fratres. ff. de verb. oblig.*

Cap. XLIII. Qui teneantur: condemnari poſſint.

Condemnatus in quinquaginta per arbitrum, & per Judicem reducentem ad arbitrium boni viri in centum, licet non ſolverit centum, non tenetur ad pœnam, ſufficit enim, quod ſolvat illa in quinquaginta, in quibus per arbitrum fuerat cendemnatus. *Bartol. in l. multa 6. ff. de condit. & demonſtrat.* ¶ Si per ſententiam arbitri imprudentia illius non fiat juſta condemnatio, læſus veniens contra ſententiam non tenetur ad pœnam, & adverſarius illam petens repellitur exceptione doli. *ff. de doli mali except. l. 4. § item quæritur.*

Cap. XLIV. Quando debeatur: committatur pœna.

An notificatio facta parti ſufficiat, ſi fiat per Notarium tantum, non data copia, & quando utraque pars venit contra laudum, an debeatur pœna, *vide Bartol. conſ. 239.*

Committatur vel non.

Si arbiter mandaſſet fundum mihi locari certo modo, facta locatione, licet poſtea vendatur fundus, & emptor nolet ſtare locationi, non ob id committeretur pœna. *Bart. in conſ. 181. vol. 1.* Nam condemnatus ad locandum ex compromiſſo pœnali, ſi locaverit, ab illa locatione pœnali intelligitur liberatus, licet poſtea contradixerit. *idem Bart. in l. 5. ſi hæret. ff. de act. empt.* ¶ Si per unum ex hæredibus fiat contra ſententiam arbitri, pœna committitur inſolidum contra omnes. *l. 5 §. ſi fortem. ff. de verb. oblig.* ¶ Pendente termino compromiſſi, partes, aut altera ipſarum, poteſt redire ad Judicem, tamen redeundo, pœna committitur. *Guid. ſing. 693.* Sed non erit locus pœnæ commiſſioni, utraque parte petente cauſam definiri coram Judice, *ibid.*

Cap. XLV. Quando agi poteſt ad pœnam, vel non.

Stante appellatione à laudo non poteſt agi ad pœnam appoſitam compromiſſo in eventum, in quem à laudo foret appellatum. *Put. deciſ. 394. lib. 2.*

Cap. XLVI. Qui excuſantur.

Quid laudum arbitratoris emologavit (quia promiſerat in compromiſſo emologare cum juramento, & ſub pœna) ſi poſtea probabiliter laudo contravenerit, excuſatur à pœna. *l. ſi quis major. C. de tranſact.* quaſi non libere, & ſponte emologaverit (ut requirit d. lex) ſed metu juramenti, & pœnæ. *Jaſ. Lanſ. Balb deciſ. 414.* ¶ Juſta ignorantia excuſat à pœna compromiſſi: idem, quando arbitrium pro parte infirmatur, *Cabal. milleloq. 886.*

Cap. XLVII. Miſcellanea.

Modicum tempus datum condemnato ex laudo ad illi parendum, quod ſit, *Menoch. de arbitr. jud. caſ. 8. lib. 2.* ¶ Omnia remedia, quæ ſunt adverſus tranſactionem, locum habent contra laudum approbatum. *Dec. conſil. 60. num. 4.* ¶ In judicio (etiam coram arbitrio) videtur omne id comprehendi, quod ſub petitione proponitur: niſi forma compromiſſi repugnat, *Bartol. in l. ſolemus 61. eod. tit.* ¶ Objectiones, quæ poſſunt fieri contra arbitrium, *vide per Cabal. milleloq. 882. & Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de arbit. art. 1. gloſſ. 9. num. 18. Tom. 3.* ¶ Error arbitrorum à partibus approbatorum, amplius corrigi non poteſt. *Hier. Mago. deciſ. Luc. 56. n. 19.* Maxime quando emologatio fuit repetita. *num. 20.*

TITULUS OCTUAGESIMUS SEXTUS.

De poſtulando, de Advocatis, Scholaribus, & eorum privilegiis.

Generalia.

DE Advocatorum veſtibus, & quod advocati Sacerdotes dicantur, & vehiculo uti poſſit, *ſcribit Franc. Marc. quæſt. 649.* ¶ De dignitatibus, & prærogativis Advocatorum, *vide per Guid. Pap q. 88. & quæſt. 388.* ¶ De doctorum privilegiis, *vide plene per Hartm. cap. 5. titul. miſcellaneorum ex jure Civili lib. 2.* & de materia ſpectanti ad hunc tit. *vide gloſſ. in l. 1. ff. de var. & extra cog. & in tit. C. de profeſſ. & Medic. lib. 10.* ¶ De nobilitate acquiſita ex ſcientia, *vide per Bart. in l. penult. C. de poſtuland. & Guid. Pap. quæſt. 88.*

Cap. I. Advocatus: Doctor: Scholaris.

Qualis ſit.

* Advocatus quomodo differat à cognitore. *Alci. lib. 2. Parer. cap. 5.* ¶ Advocatus, ſeu Doctor debet eſſe ad minus ætatis ann. 18. Sed quid in Judice, *vide Marc. q. 628.* ¶ Doctor exercens officium procurationis, & Notariatus in Civitate prædominante, non efficitur infamis, & poteſt etiam de jure reſpondere. *Borg. deciſ. 12. de contr.* ¶ Doctores ſi exerceant officium Procuratoris, & Notariatus, an ſint infames, *vid. Guid. Pap. ſing. 80. & 90.*

Cap.

poteſt. *Franc. Marc. q. 644. n. 3.* ¶ Frater non poteſt petere, ut communibus expenſis fiat expenſa Doctoratus poſt mortem patris, licet pater vivens pro alio fratre fecerit ſimiles expenſas. *Caſtr. ſing. 7.* ¶ Melius tamen faceret, ſi abſtineret, *Hartm. c. 8. tit. de jud.* ¶ Doctores non habent neceſſe ſemper uti inſigniis Doctoratus, ſed poſſunt, ſi voluerint, etiam ubi eſt Princeps. *Anton. Corſet. in ſuis ſingularib. litera D. ſing. Doct. 2. & Bart. in l. unic. C. de bon. vebic. 11.* ¶ Advocatus prohibitus advocare quando dicatur perpetuo prohibitus & advocatus condemnatus ex aliqua cauſa an tacite videatur prohibitus advocare, *vide Bart. in l. 1. C. de poſtul.* ¶ Advocatus non debet contrahere cum clientibus, & non poteſt eſſe judex in eadem cauſa, etiam diverſo tempore, ſed judex, data ſententia, bene poteſt eſſe advocatus in eadem cauſa, & in alio judicio, *Bart. in l. 6. C. de poſtul.* ¶ Advocatus, & procurator non poſſunt pro hæreticis intervenire. *Clar. in ſua Pract. crim. §. hæreſis. verſ. ulterius.* ¶ In hac patria Pedemont. in judiciis non admittuntur dictamina Advocatorum varia, ſuperflua, & ad merita cauſarum non facientia, neque poſitiones, & articuli ſimiles ſub pœna perjurii, & privationis omnis advocationis unius anni, cum nota infamiæ. *vide Decr. antiq. Sabaud. tit. quod in judiciis, &c. lib. 2.* ¶ Principalis perſona per ſe, non advocatum, debet factum proponere in judicio, niſi ſit indiſcreta. *c. paſtoralis 14. extra de jud.* ¶ Advocatus non poteſt retinere proceſſum loco pignoris. *Boer. dec. 15.* ¶ Advocato non licet facere pactum de quota litis parte, & ſi hoc faciat pactum non valet, & ipſe advocatus privatur officio advocationis. *Guid. Pap. q. 102. Borg. Caval. deciſ. 12. de contract.* Et aliter punitur, *prout tradit Franc. Marc. q. 19.* Et in hac patria Pedem. extat decretum antiq. Sabaudiæ, *tit. advocati durante, &c. lib. 2.* De pœna impoſita hoc caſu à jure, *vide per Rol. conſ. 36. vol. 2.*

Cap. VI. Ad quæ teneatur, vel non.

Tacite quis renunciat juri ſuo præſtando advocationem in cauſa, in qua jus habet. *c. ex literis 6. ext. de tranſact.* ¶ Advocatus, qui præſtat patrocinium in cauſa falſi teſtamenti, privatur commodo ſibi relicto ex tali teſtamento. *l. 5. §. his vero. ff. de his, quib. ut indign.* ¶ Advocatus ſi fuerit corruptus qualiter ſuccurretur ei cujus eſt advocatus, *vide Bart. in l. 1. C. de pœna Jud. qui mal. jud.* ¶ Quamvis pater expenſas, quas fecit pro filio ſtudente, videatur in dubio facere de ſuo, tamen hoc debet intelligi, ubi filius non babet peculium, vel alia bona, *Jaſ. de action. §. fuerat. n. 111.* ¶ Conſultor, qui ſe ingerit in officio judicandi ſuper eo, in quo conſuluit, prævaricator cenſetur: & dicitur calumniator, quando pro utraque parte conſuluit. *Marc. q. 912. part. 2. & q. 915.* Sed qua pœna tunc puniatur, *vide ibid.* ¶ Advocati ſuos clientes prodentes prævaricatores ſunt, ſed tunc qua pœna puniantur, *vide Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 323. & l. 1. & 3. ff. de prævaricat.* Sed quando revelavit Advocatus jura ſui clientis parti adverſæ, quid juris, *vide Roland. conſ. 36. volum. 3. num. 23.* ¶ Advocatus cogitur partibus inſervire: quia officium Advocati eſt publicum, & neceſſarium, honorabile, & laudabile, admittuntur tamen legitimæ excuſationes. *Gail. obſerv. 43. lib. 1. Papon. lib. 6. tit. 4. arreſt. 4. Dd. de Rot. deciſ. 18. alias 817. tit. de judic. in antiq.* Nam conſulere invitus quis compellitur. *Amanel. de Clar. ſing. 169. & gl. in l. 3. C. de proxim. ſacr. ſcrin. lib. 12.* ¶ Advocatus actoris prius proponere, & allegare debet, & poſtea advocatus rei. *Marant. in ſuo Spec. de ordine judic. in proœm. num. 11. part. 1.* ¶ Advocati calumnioſi poſſunt per Judicem inquiri, & interdici, ne poſtulent, *Marant. ibid.* & pervenitur aliquando per viam inquiſitio. *n. 182. p. 6.* ¶ Advocatus opponens exceptionē dilatoriam poſt litem conteſtatam, quam ante opponere debuerat, ad unam libram auri punitur. *Marant. in ſuo Tepati Compend. Spec. part. 6. tit. de except. n. 11.* ¶ Advocatus an debeat inſtruere partem circa reſponſiones, *vide Bart. in l. 2. C. de jurejur. pro calumn. dan. n. 5.* ¶ Quis compellitur eſſe advocatus Reipub. ſine ſalario. *Gnrl. de Lud. ſing. 43.* ¶ Advocati inſtrumenta uſuraria dictantes, quia illicite faciunt, debent puniri. *idem Marc. q. 902. part. 2.* ¶ Allegans falſas leges punitur, ſed quid in allegante poſtillas, *vide Bart. in l. ſi quis 35. ff. ad leg. Cornel. de falſis.* ¶ Advocatus dans malum conſilium tenetur, & facit litem ſuam; ſicut in quolibet alio artifice. *Marc. q. 647.* Non tenetur tamen, niſi dè dolo. *Bart. in l. 2. mandat.* ¶ Advocatus, qui, accepta pecunia, vidit inſtrumentum uni s partis, deinde cum alia fecit pactum de quota litis parte, animo & corpore illi aſſiſtendo, an tenetur crimine falſi, vel prævaricationis, *vide Bart. in l. 1. ff. de prævar.* ¶ Advocatus ad nullum munus perſonale præſtandum, neque ad recipiendum hoſpites cogi poteſt. *Marc. d. quæſt. 639. num. 5.* ¶ Quando advocatus Eccleſiæ teneatur eam defendere, *vide Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 494.* ¶ Advocatus rei ſub pœna maledictionis æternæ tenetur dicere debitori, ut ſolvat, ſi ſciverit ſe debere. *Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de mercat. minut. vend. gl. ult. n. 5. Tom. 2.* ¶ Advocatus qui præſtat patrocinium pro bannito, dicitur præſtare auxilium, incidit in pœnam. *Guid. Pap. ſing. 640.* ¶ Advocati veritatem non inſequentes, & male partes ſuas conſulentes, qualiter puniantur, *vide Jo. Gal. q. 345.* Et teneantur, *vide Jaſ. de action. in §. omnes autem.* ¶ Conferre an teneatur frater Doctor expenſam in ſtudio factam, vel Doctoratu, aut in libris, parte vivente, *vide Crav. conſ. 25. Rol. conſ. 11. n. 5. & Per. Ger. ſing. 54.* ¶ Pater an teneatur ad expenſas ſtudii, *vide Crav. ibid.* Quemadmodum legum Doctores debeant procedere legendo publice, *vide l. unic. in proœm. Digeſtorum.* ¶ Advocati, ſive patroni cauſarum, debent de calumnia jurare. *l. 2. C. de jurejur. prop. calumn. dan.* ¶ Si facto, & negligentia advocati cauſa intra triennium non terminetur, talis advocatus punitur, *vide l. properandum. §. illo. C. de jud.* ¶ Advocati debent corporaliter jurare, quod cum omni eorum veritate, & ſtudio patrocinium præſtabunt clientulis ſuis circa id quod verum, & juſtum putaverint, & ſi cauſa eis mala fuerit viſa illam non proſequentur, qua deſerta, non licet clienti recipere alios advocatos: & ex conſcientia poſſunt quidam remanere, & quidam deſerere, & quis melius ſecerit, *apparebit ex ſententia l. rem non novam. C. de jud.* de forma hujus juramenti *habemus in hac patria Pedemon. decretum. ut in antiq. conſtitut. Sabaudiæ, tit. de advoc. lib. 2.* ¶ Advocatus an teneatur patrocinium præſtare, ſi cauſa mutetur, *vide gl. in l. ſed & hæ 35. non ſolum. ff. de Procurat.*

Vel non.

Privilegii Doctoratus originale (niſi deperditum ſit) Doctor oſtendere debet. *Franc. Marc. q. 689.* ¶ Doctor cum ejus familia, non poteſt ſcrutari de armis. *Bart. in l. 1. C. de dignit. lib. 12. n. 22.* ¶ Doctores promoventes Scholares ad lauream non debent jurare illos eſſe eruditos, & laurea dignos, ſed quid ſi juraverint pro illis, non laurea dignis, *vide Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 192.* ¶ Doctores præſentantes Scholares doctorandos qui ex conſuetudine jurant etiam pro Indoctis, excuſantur à pœna perjurii in foro ſori; non autem in foro Poli. *Marc. de Mant. ſing. 13.*

Cap. VII. Quæ requiruntur in doctoratu.

Septem Doctores requiruntur in approbatione futuri Doctoris. *idem Bartol. in l. 10. de profeſſ. & medicis lib. 10.* ¶ Inſignia Doctoratus ſunt quinque videlicet cathedra, biretum, liber, annulus, & oſculum, & ipſis inſigniis, qui utitur antequam doctoretur, falſi pœnam incurrit. *Marc. q. 688. vide Guid. Pap. q. 388. in addit.* ¶ Promovendi ad Doctoràtum modus qualis ſit, & quod quis ante Doctoratum debeat ter interrogari, *vide Marc. q. 812.*

Cap. VIII. Quis doctorari non poteſt.

Circa formam examinationis ad gradum Doctoratus aſpirare ſcholaris non poteſt, licet notorie eruditus ſit: quia ipſa examinatio requiritur pro forma. *Crav. conſil. 1. pro gener. num. 172.* ¶ Studens in domo, qui nunquam audivit in jure legentem private, nec publice, licet oſtendat ſe Juriſperitum diſputando, non debet effici Doctor. *Petr. de Raven. ſing. 915.* ¶ Judæi, apoſtatæ, & infames non poſſunt Doctorari. *Bartol. in l. 1. Dec. de novo C. fac. n. 12.* ¶ Doctor, qui per ſententiam doctoratu privatus fuit, iterum doctorari non poteſt. *Marc. q. 303. part. 2. & de Mant. ſing. 616.*

Qui poteſt doctorari.

Scholaris magni ingenii, licet non ſtuduerit per quinquennium, doctorari poteſt: & debet eſſe major 17. ann. debetque examinari à ſeptem Doctoribus. *Bart. in l. 1. n. 17. C. de dignitatib. lib. 12.* ¶ Approbatus per cœtum Doctorum debet judicari dignus. *Bart. in l. unic. C. de Prof. qui in urbe, &c.*

Cap. IX. Qui promoveri non poſſint.

Illegitime nati ad Doctoratum non poſſunt promoveri, quia honor ſit. *Marc. q. 812.*

Cap. X. Quos præcedere poteſt.

Doctores ſcholaribus antecedere moribus & ſcientia debent, & ipſa ſcientia moribus ornatur. *Marc. quæſt. 811.* ¶ Doctores debent præcedere alios moribus, & ſcientia qui Doctores in præſentatione debent eſſe approbati; ſed quæ ſint requiſita in ipſa approbatione facta cauſa doctorandi, *vide Bartol. in l. 7. Cod. de Profeſſ. & Med. lib. 10.*

Cap. XI. Qui reprobari, repelli poteſt.

Advocatus propter inſufficientiam reprobari poteſt, & Doctores antequam ad agendas cauſas admittantur, approbandi ſunt. *Marc. q. 648. vide tamen q. 647.* ¶ Advocatus quando fuit conſultus in aliqua cauſa, ſeu ſcit ſecreta cauſæ, propter hoc non repellitur ab officio judicandi, quod eſt verum, ſi non propalaverit intentionem ſuam circa deciſionem illius cauſæ ſeu dederit ejus reſponſum. *Marc. q. 915.*

Cap. XII. Quibus privari poſſit.

Advocati qui præſtant patrocinium hæreticis, ſunt infames, privantur officio, & debent excommunicari. *c. 11. ext. de haret.* ¶ Si Doctor damnetur ad mortem, non debet decapitari, antequam degradetur. *Pet. de Raven. ſing. 317.* ¶ Sicut militi non auferuntur arma, ita Scholaribus non auferuntur libri. *Balb. ſing. 130.* ¶ Advocati in feudo debent inveſtiri ſolvendo ſimplicia laudimia, ſicut alii Nobiles. *Guid. quæſt. 88.* ¶ Doctor poteſt ob delictum privari Doctoratu. *idem Raud. tract. de Anal. c. 37. num. 2.*

Cap. XIII. Quando carcerari, torqueri, capi poſſit, vel non.

Doctores actu legentes, ſive advocati, non poſſunt carcerari pro debitis civilibus. *Joſeph. Ludov. deciſ. 6. Luc. & Franc. Marc. q. 659. n. 3.* ¶ Doctores de jure non poſſunt torqueri, ſed quid de conſuetudine, *vide Matth. Matheſ. ſing. 59. in addit.* ¶ Doctores legum, & medicinæ non poſſunt pro debito ex contractu, vel quaſi perſonaliter capi, nec eorum filii, & uxores. *Matth. Matheſ. ſing. 59.* Secus in criminalibus, *ibid. in addit.*

Cap. XIV. Qui poteſt poſtulare.

Qui non poſſint poſtulare, & eſſe advocati, *vide c. infames 3. q. 7.* ¶ Moris eſt advocationibus quoque Præſides interdicere, nonnunquam in perpetuũ, & interdum ad tempus. *l. moris 9. ff. de pœnis.* ¶ Clericus in Sacris, vel in minoribus beneficiatus, Canonicus regularis, & Sacerdos, non poſſunt poſtulare in foro ſeculari, exceptis certis caſibus. *vide tot. tit. ex. de poſtul. & l. 17. C. de Epiſc. & Cler.* ¶ Prohibitus advocare, non prohibetur in camera conſulere. *Bart. l. 1. §. advocatos. ff. eod. n. 4.*

Cap. XV. Miſcellanea.

Lucrum advocatorum dicitur quaſi caſtrenſe & de illo filiusfam. poteſt teſtari. *Capel. Thol. q. 10. & Franc. Marc. q. 639. n. 3.* Quod procedit, quando advocati ſunt deſcripti in matricula. *Marc. d. q. 636. n. 3.* ¶ Sententia lata contra clientulum in judicio reali, non facit præjudicium contra advocatum, ad quem in veritate pertinebat. *l. inter officium 54. ff. de rei vend.* ¶ Advocati judicis ſententia non redditur nulla, niſi fuerit recuſatus tanquam ſuſpectus. *Crav. conſil. 199. num. fin.* ¶ Tamen in ea cauſa videtur arctari à munere judicandi. *Menoch. de arbitr. q. 73. n. 4.* ¶ Donatio à patre facta, ſi ſtuduerit, intelligitur, & ad doctoratum pervenerit. *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 237. n. 31.* ¶ Pœna quæ ſit in eos, qui litis eventum promitunt, & victoriam cauſæ, *vide Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 344.* ¶ Executio in ſcholarium libris non debet fieri, niſi pro expenſis factis in infirmitate, aut funere. *Marc. de Mant. ſing. 96.* ¶ Error advocati non noceat parti. *Bart. in l. ornamentorum 39. ff. de aur. & arg. leg.* Confeſſio tamen advocati præjudicat principali ſuo; niſi eodem die fuerit revocata. *c. cum cauſam 62. ext. de appell.* ¶ Advocati prolixitas damnatur. *Bart. in auth. principales. § fin. C. de jurej. poſt cal. dan.* ¶ Pater tenetur emere libros filio ſtudenti. *Paul. de Caſt. conſ. 184. & Bart. in l. fin. C. de ſilent. lib. 12.* ¶ Pro donis, quæ fiunt doctoribus agi poteſt. *Bart. in l. 1. §. an, & ff. de variis, & extraord. cognit.* ¶ Univerſitas ſtudii non poteſt aliquid immutare in præjudicium conceſſionum factarum à communi doctoribus. *Bart. in l. 1. C. de ann. civil.* ¶ Inſtrumenta confecta ab advocato tenent, licet is tabellionatus officium exercere non deberet. *Bart. in l. univerſos 15. C. de decur. lib. 10.*

TITULUS OCTUAGESIMUS SEPTIMUS.

De ſalariis, & ſtipendiis, & quibus illa debeantur, & contra.

Cap. I. Salarium, ſtipendium, quale ſit.

SAlarium advocatorum eximii laboris eſſe dicitur, & æſtimationem vix recipit, tamen ubi non fuerit conventum, Judicis arbitrio taxatur. *Mago. dec. 12. Rot. Flor. vide Pap. lib. 6. tit. 12. arr. 7.*

Cap. II. Quando, & quibus modis intelligatur.

Electus ad officium, videtur electus cum ſalario ſolito, ſed in illo conſtituendo, quæ ſint conſideranda, *vide Rot. Gen. dec. 115.* Ubi habetur eſſe conſiderandam qualitatem perſonarum, & conſuetudinem, *ibid. n. 4.* ¶ Solitus operas locare cenſetur ſerviviſſe cum mercede, *ibid. num. fin.* ¶ Conceſſo officio ſecundum ſalaria conſueta, conſideranda ſunt ſtipendia ultima, *Cabal. milleloq. 830. vide Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de ſalar. tax. n. 10. Tom. 3.* ¶ In exigendo ſalario, quod in ſolutum datum eſt, computari debet cum eo, quod debetur, *ibid. Gail. obſ. 44. n. 4. lib. 1.* ¶ Si promiſerim dare operariis meis, quantum dabant cives aliis operariis, & reperiatur, quod ſalarium fuerit diverſimode ſolutum, minus ſalarium ſolutum, cenſetur promiſſum, *Guid. quæſt. 252. Pap. lib. 6. tit. 12. arreſt. 9. & Natt. conſ. 289.*

Quibus modis intelligatur.

Salarium ſimpliciter conſtitutum, intelligitur conſtitutum, ut ſolvatur medio tempore, *Bartol. in l. pen. de advoc. diverſ. Jud.* An in principio, aut in medio, vel in fine cauſæ debeatur, *vide Mago. deciſ. 12. num. 5. Rot. Flor. Jaſ. de act. in §. omnes, verſ. tripl. n. 59.* ¶ Doctor reconductus ad legendum, cenſetur pro eodem ſalario reconductus, quod prius habebat, niſi mutata ſit conditio perſonæ, *Ant. Corſ. in ſuis ſing. litera S. ſing. ſalarium 4.* ¶ Circa ſolutionem ſalarii debiti ex forma ſtatuti, inſpicitur, quod petitur, non quod exigi poteſt propter inopiam debitoris, *Matth. Matheſ. ſing. 142.* ¶ Salarium prohibitum

com-

comprehendit etiam ultro ablatum, ſed in quibus caſibus hoc non procedat, *vide Mynſ. obſ. 75. cent. 2.* ¶ Salarium ſi ſit ratione perſonæ conſtitutum perſonam non egreditur. *Put. dec. 1. lib. 3.*

Cap. III. Quæ actio competat.

Procurator ad negotia, ſi illi ſalarium ſit conſtitutum, poteſt agere ad illud conſequendum; ſed ſi nullum ſit conſtitutum, & promiſſum, non poteſt ei conſtitui ſalarium officio Judicis, niſi conſuevisſet locare operas ſuas. *Natt. conſ. 376.*

Cap. IV. Quibus, & quando debeatur, vel non.

Salatium promiſſum Medico, vel Chirurgico eſt favorabile, & debetur juxta conventionem, & ubi non eſt pacto conventum, Judicis arbitrio declaratur, & medicus continuans in cura ultra tempus conventum, dicitur tacite relocare operas ſuas, ideo illi debetur ſalarium ad ratam temporis juxta præcedentem conventionem, *Hieron. Mago. deciſ. 11. Rot. Flor. vide eundem, deciſ. 12. ibid.* ¶ De ſalario, quod debetur Medicis, & quando debeatur, *vid. Guid. Pap. q. 394.* ¶ Medico in civitate exiſtenti, ſi dietim decem promittantur, ut ad ægrotum in Comitatum veniat, decem debentur etiam diebus, quibus erit in itinere, *Lud. Rom. ſing. 390.* ¶ Doctori ſalariato (ut publice legat) ſi promittatur domus à communi, ea non debet tradi in loco remoto. *Rom. ſing. 824.* ¶ Salarium advocati, & procuratoris, debetur pro toto anno, ſi fuerit præſtitum in principio, vel in medio, aut fine anni, ſi per Advocatum non ſteterit, vel mortuus fuerit, *idem Gail. obſ. 44. lib. 1. n. 12. Pet. Roy. dec. Litu. 4. n. 384. in dec. diverſ. Tom. 2. & Natt. conſil. 452.* ¶ Advocato debetur ſalarium ex publico conſtitutum, licet moriatur intra annum, ſecus in ſalario promiſſo à parte, *Capel Thol. q. 269. in add.* ¶ Doctori peſtis metu diſcedenti integra merces debetur, & hoc caſu in ſuſpicio peſtilentiæ, pro peſtilentia habetur, *Pet. Roy. dec. 4. Litua. n. 394. & ſeq. in dec. diverſ.* Sed an debeatur ſalarium pro tempore infirmitatis, *vide Capel. Thol. q. 269. & q. 360.* ¶ An, & quando tutori debeatur ſalarium, *vide Pap. lib. 15. tit. 5. arr. 12.* ¶ An advocato debeatur ſalarium in cauſa propria, vel communi, & quid ſi habuerit alium advocatum gratis, *vide Boer. dec. 210.* ¶ An famulo debeatur ſalarium in initio, aut in fine anni, *vide Rebuff. in conſt. Reg. tract. de ſent. proviſ. art. 3. gl. 7. n. 3.* ¶ Salarium defunctā, an debeatur ſucceſſori pro toto anno, *vide Bart. in l. 4. C. de domeſt. & in leg. 11. C. de propoſit. labor. lib. 11.* ¶ Doctoribus debetur ſalarium pro anno, in quo illi non legerunt, quando per ipſos non ſtetit, *ſed vide Dec. conſil. 70.* ¶ Salarium ſolutum uno anno, debetur in aliis, *Rebuff. in conſt. Reg. tract. de famul. ſal. gl 4. Tom. 2.* ¶ Officiali defuncto ante finitum officium, integrum ſalarium debetur hæredi, quid in domeſtico, & protectore, aut in locatore operarum, vel officiali decedente in itinere, antequam officium conſequatur, *vide Ant. Corſet. in ſuis ſingul. lit. S. ſingul. ſalarium 3.* ¶ Salarium debetur exactori, ita de exactis per executiones factas in bonis, ſicut de exactis in pecuniis numeratis, *idem Magon. dec. 66. Rot. Flor.* ¶ Salarium debetur famulo à toto tempore, quomodo non ſervivit, ſi ſteterit per dominum (qui illum expulit) quo minus ſerviverit, *Capel. Thol. q. 269.* ¶ Famulo etiam pro tempore infirmitatis, debetur ſalarium, *Papon. lib. 6. tit. 11. arreſt. 12. vide Capel. Thol. q. 269. in addition. & quaſt. 360.* ¶ De ſalario, quod debetur advocato, *vide per eundem Bart. in l. 1. §. divus, ff. de var. & ext. cogn.* ¶ Ex nudo pacto debetur ſalarium advocato, & ubi ſalarium conſiſtit in quantitate. vel re mobili, non eſt neceſſaria certa ſcriptura promiſſionis, vel traditionis, ſecus ſi in re immobili, *l. unic. C. de ſuffrag.*

Vel non.

Salarium voluntarium non conventum, non debetur, *Put. dec. 43. lib. 2. vide dec. 44. ibid.* ¶ Salarium non conventum non debetur, etiam ſi prædeceſſores eſſent id ſolvere ſoliti. *Put. dec. 1. lib. 3.* ¶ Tutoribus, & executoribus non debetur ſalarium. Poſſunt tamen (ſi adminiſtratio ſit laborioſa, & hoc exigat) adire Judicem, ut illis conſtituat ſalarium, ad quod faciendum Judex tenetur, ſed quale, & quantum eſſe debeat, & qualiter dandum, relinquitur arbitrio ipſius judicis, *Menoch. conſil. 228. lib. 3.* ¶ Ambaſciator, qui dicitur legatus, ſi decedat, & eſſent duo, ejus ſalarium non accreſcit alteri implenti officium, *Pet. de Rav. ſing. 34. & Ant. Corſ. in ſuis ſing. litera S. ſing. ſalar. 2.* ¶ Judici delinquenti non debetur ſalarium, *Ant. Corſ. in ſuis ſing. lit. S. ſing. ſalarium.*

Cap. V. Quibus ſolvendum, vel non.

Servis, & operariis ſalarium ſtatim eſt ſolvendum, & pro ipſo conceditur executio, *Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de ſentent. proviſ. art. 3. gloſſ. 8. & 9. Tom. 1.* ¶ Epiſcopus non cogitur ſolvere ſalarium Vicario prædeceſſoris ſui, *Mobed. dec. 356.*

Cap. VI. Qui habere, & conſequi poſſint, vel non.

Advocatus debet habere mercedem; vel ſalarium, licet cauſam non egerit, quotieſcunque per eum non ſteterit, *l. qui operas 41. ff. de loc. & conduct. & l. fin. C. de condict. ob cauſ. dat.* ¶ Doctor, qui debet habere ſalatium annuū, ſi abeſt cauſa Reip. nihilominus ſalarium integrum habere debet, *Bart. in l. Jul. 17. §. enim quoque ff. quib. ex cauſ. maj.* ¶ Duplici officio fungens, duplex ſalarium habere debet, *Gail. lib. 1. obſ. 44. n. 8.* ¶ Serviens pro factore, ſeu juvene alicui mercatori ſolito ſalarium dare, debet ſalarium habere, licet de eo conventum non fuerit, *Rot. Gen. dec. 115.* ¶ Doctor, ſeu ſtipendiarius tempore peregrinationis, ſalarium habere debet, ſi de licentia Domini iter ſuſceperit, *Rom. ſing. 453.* ¶ Advocatus, qui pactus eſt in caſu victoriæ, an debeat habere promiſſum ſalarium, ſi cliens tranſegerit, *vide Vincent. de Franc. dec. 265.* ¶ Bailus debet habere ſalarium, quod non habet locum in patre bailo, *Vinc. de Franc. dec. 340. p. 2.* ¶ Famulus ſi de ſalario nihil convenerit, quale ſalarium habere debeat, *vide eund. Rebuff. tit. de fam. ſal. gl. 3. & 4. tom. 2.* ¶ Arbiter poteſt ſalariū habere, *Guid. Pap. d. q. 68. in fin.* Et illud conſequi à partibus. *Pet. de Rav. ſing. 35.* ¶ Officialis conductus, nulla expreſſa facta ſalarii conventione, debet habere ſalarium, quod habebat prædeceſſor ſuus ultimus in illo officio. *And. de Cap. ſing. 2.* ¶ Poteſtas debet etiam ultra tempus ſui officii exercere juriſdictionem, quouſq; ſucceſſor in officio veniat, & pro hoc reliquo tempore debet habere ſalarium conſuetum, *Rom. ſing. 395.* ¶ Ambaſciator, qui vadit viam tranſverſam, ut diutius ſtet in ambaſciaria, & majus ſalarium conſequatur debet ſolum illud habere, quod haberet, ſi feciſſet viam rectam, *idem Corſ. ibid. lit. A. ſing. Ambaſc.* ¶ Miles fuit conductus à Principe (qui indixit bellum) certo in menſe conſtituto ſtipendio, qui miles captus ſtetit certo tempore detentus, & tandem reverſus eſt querebatur, an deberet habere pro illo tempore ſtipendium, fuit reſponſum negative *per Pet. de Rav. ſing. 67.*

Vel non.

Operarius à pluvia impeditus non debet habere ſalarium totius diei integrum, ſed tantum pro rata temporis, quo operatus eſt. *Nat. conſil. 229. Tom. 1. & And. de Cap. ſing. 5.*

Qui conſequi poſſint.

Tutores, Curatores, Syndici, Conſules; negot. geſtor. procuratores ad negotia, & teſtes ſalarium conſequi non poſſunt, exceptis expenſis, niſi aliter de conſuetudine ſervetur, vel Judex conſtituerit, aut fuiſſet conventum, *Pap. lib 6. tit. 12. arr. 5. Guid. Pap. q. 68.* fallit in teſte laborante, qui ſalarium conſequi poteſt, *Guid. q. 68. n. 6.* Sed, quando teſtes ultra expenſas cibarias debeant habere ſalarium, *vide Pap. lib. 6. tit. 12. arreſt. 6.*

Cap. VII. Qui teneantur præſtare, vel non.

Advocato quando ſit ſalarium præſtandum, & an debeat ipſe advocatꝰ pro uno ſalario præſtare patrocinium

in cauſa appellationis, *vide gl. in l. qui proprio 46. §. item. ff. de procur.* ¶ Advocatus non tenetur præſtare patrocinium ſi illi non ſolvatur ſalarium, *Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 494. num. 8.*

Cap. VIII. Quando peti poſſit, vel non.

Salaria promiſſa Doctoribus, & Advocatis hodie à ſuis clientibus peti poſſunt. *Jaſ. de act. in §. omnes, verſ. tripl. num. 7. 8. 50. & 51.* Tamen Advocati non debent recipere promiſſionem à clientulo, lite pendente, *Bartol. in l. archiatr. 9. C. de profeſſ. & Med. lib. 10.* Procuratores debent eorum ſalarium, & patrocinia petere intra biennium. *Papon. lib. 6 tit. 12. arreſt. 8.* ¶ Advocatus, & Procurator poſſunt petere ſalarium pro mercede, *Borg. Caval. deciſ. 12. de contract.* Et illis debetur officio judicis, licet non ſit promiſſum. *Natt. conſ. 376.* ¶ Salarium quando peti poſſit. *vide Cabal. milleloq. 694.* ¶ Frater, qui omnia bona adminiſtravit, an in diviſione bonorum poſſit petere illud ſalarium, quod pater negotiorum geſtori dediſſet, *vide Petr. Gerar. ſingul. 84.* ¶ Salarium etiam in foro conſcientiæ per Doctorem conſulentem ſine evolutione cartarum peti, & capi poteſt: quia conſideratur labor præteritus. *Jaſ. de act. §. ſed iſta, num. 113.* ¶ Advocati ſalarium quatuor modis petitur. *l. ſalarium 7. & ibid. gloſſ. ff. mandat.* ¶ Qualiter petatur ſalarium Advocati, & quando promiſſum debeatur, *vide Azo. in ſumma tit. C. de ſuffrag.*

Vel non.

Ubi cadit munus perſonale tantum abſque erogatione patrimonii nullum ſalarium peti poteſt, ſed tantum ſumptus moderati, niſi eſſent perſonæ, quibus ex officio daretur. *Guid. d. q. 68. in addit.*

Cap. IX. Quanda exigi, recipi, retineri poſſit, vel non.

Medicus, & Doctor non debent recipere ſalarium pro diebus feſtivis, in quibus ſcripſit Doctor, & infirmum curavit Medicus. *Mago. dec. 11. n. 8.* ¶ Medicus ſtipendiatus de publico, non poteſt aliquid ab infirmo recipere: nec tunc promiſſio mercedis tenet. *Mago. dec. 11. num. 10.* ¶ Salarium Medici ab infirmis recipere non debent: niſi poſt convaleſcentiam ipſorum. *Jaſ. de action. in §. omnes. verſ. triplici, n. 60.*

Recipi.

Advocati ſalarium à pauperibus recipere non debent. *inſtit. de act. in §. omnes, verſ. tripl. n. 54.* ¶ Quando Notarius conficit inſtrumentum de aliquo actu, vel contractu pauperis, ſalarium accipere non debet: Idem in Doctore conſulente. *Jaſ. de act. in §. omnes, verſ. tripl.* ¶ Stipendiarii non poſſunt conſtituere procuratorem ad ſtipendium recipiendum, quia manu propria illud recipere debent. *idem de Raven. ſing. 659.*

Cap. X. Ad quos tranſmitti poſſit.

Quando ſalaria debita tranſmittantur ad hæredes, *vide Bart. in l. 1. C. de anno civil.* Et quando debeantur pro toto anno, vel pro rata anni *vide eundem, in l. 4. ff. de offic. Aſſeſſor.* ¶ Salarium Advocati tranſmittitur ad hæredes. *Mynſing. obſerv. 8. cent. 3.*

Cap. XI. Quibus modis amittatur ſalarium.

Servus inobediens expelli poteſt ante tempus, & perdit ſalarium, *Rebuff. tit. de fam. ſal. gl. 2.*

Cap. XII. Quando augmentari, diminui, taxari poſſit.

Stipendia alicujus officii debent augmentari, quando labor exercitii officii eſt major, quam ſtipendia. *Franc. Marc. q. 449. p. 2.*

Diminui poſſit.

Salarium diminuitur, diminuto labore. *Magon. dd. deciſ. 11. & 12. num. 10.* & contra. *vide Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 223.*

Taxari poſſit.

Judex quomodo ſe habere debeat in ſalariis Advocatorum, quando ad illum recurrunt pro taxatione, *vide Guid. Pap. q. 190.* ¶ Salaria nunciorum hodie ſunt taxata ſecundum conſuetudinem Curiarum. *Jaſ. de act §. omnes, verſ. quadrupl. n. 5. inſt.*

Cap. XIII. Qui effectus producantur propter ſalarium.

Salarium intra 25. libras habet executionem paratam, non obſtante appellatione. *Pap. lib. 6. tit. 12. arr. 11.* ¶ Regulariter Advocatus, & Procurator de quota litis parte paciſci non poſſunt, tamen ratione palmarii, id eſt, victoriæ, pactum valet, & ex eo competit actio, vel officium Judicis. *And. Gail. obſ. 44. lib. 1. vide ſup. tit. prox.* ¶ Quando famulo non ſolvitur ſalarium, an ille poſſit furari rem æquivalentem, *vide Rebuff. de famul. ſal. gl. 10. n. penult.* ¶ Advocatus ſalariatus non tenetur defendere cauſam injuſtam. *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 494. n. 13.* Et tunc non incidit in perjurium, ſi recuſet, ſed quid, quando dubitat, *vide ibid.* ¶ Doctores ſalariati, ſi à ſtatuto prohibeantur ne vadant ad allegandum, ſeu advocandum, ſi contra faciant, debent deponi à matricula, & privari ſalario illius anni. *Rom. ſing. 264.* ¶ Judex, Advocatus, & Procurator non poſſunt retinere proceſſum loco pignoris, tamen ſcriptor poteſt retinere quinternum pro ſalario. *Boer. deciſ. 15.*

Cap. XIV. Miſcellanea.

Advocati, vel Medici nonnunquam apud clientes, vel infirmos, habent tres facies, *Mago. dec. 11. num. fin.*

TITULUS OCTUAGESIMUS OCTAVUS.

De procuratoribus ad judicia, & de mandato.

Generalia.

DE materia hujus tit. *vide per Abb. in ſua Pract. cap. 35. & Bartol. in tit. de Proc. C.* ¶ De procuratoribus, & de materia *vide per Hier. Boer. in ſuis ſing. tit. proc. &c.*

Cap. I. Procurator: Quis eſſe poſſit: Quis dicatur.

Procurator in una cauſa conſtitutus, eo ipſo, quod eſt lata ſententia, deſinit eſſe procurator. *Mohed. deciſ. 126.* ¶ Infamis an poſſit eſſe procurator, & quando, *vide Bart. in l. 2. C. de dignit. lib. 12. & in l. 2. §. hoc edicto. ff. de poſtul. facit c. 2. 3. q. 7.* ¶ Procuratoris officium quibusdam eſt interdictum. *gloſſ. in §. fin. inſt. de his, per quos ag. poſ.* ¶ Ex parte rei fit etiam procurator in rem ſuam. *l. fin. §. Titius, & ibid. gl. ff. eod. tit.* ¶ Falſus procurator tribus modis dicitur: primo, qui nullum habet mandatum: ſecundo, qui habet, ſed inſufficiens: tertio, qui ſufficiens, ſed ad cauſam pendentem impertinens habet. *idem Gail. obſ. 47. lib. 1.* * An impubes poſſit eſſe procurator ad adminiſtrationem. *Cujac. lib. 22. obſ. c. 16.* ¶ Cautela eſt, quando quis aſſerit ſe procuratorem alicujus, ut non negetur neque fateatur ipſum procuratorem, ſed peti debet copia mandati, ſi illud habeat, quam facere debet procurator ſuis expenſis. *Bart. in d. l. 1. n. 14.*

Quis dicatur.

Excommunicatus non poteſt eſſe procurator. *c. poſt ceſſionem 7. ex. de probat.* ¶ Mulier regulariter non poteſt procurare, nec arbitrari: fallit primo, ſi ſit in dignitate conſtituta: fallit ſecundo, in cauſis, in quibus de ſalute animarum tractatur, ut in repetitione uſurarum, & in cauſa decimarum. *idem Rom. ſing. 691.* Fallit tertio, in judicio voluntariæ juriſdictionis. *Pet. de Rav. ſing. 221. vide cap. 4. ext. de confirmat. util. vel inutil. & ibid. gl. Bart. in l. 9. ff. de ſtat. hom. & in ſuis quæſtion. quæſt. ventil. coram Domino, n. 6* ¶ Minor 25. ann. & major 16. in negotiis (ad quæ Procurator eſt deputatus) non poteſt eſſe procurator in judicio, *Ægid. concl. 143. (vide tamen ibid. in addit.)* Etiam parte conſentiente. *DD. de Rot. dec. 37. alias 802. tit. de procur. in antiq. & Bart. in §. 1. Inſt. quib. ex cauſ. man. non liceat.* Et tunc ſi contra fiat, proceſſus erit nullus. *Put. deciſ. 155. p. 1. & Dd. de Rot. d. dec. 37.*

Quis non poſſit.

Clerici non poſſunt eſſe procuratores. *l. 17. C. de Epiſc. & Cler.* ¶ Habens generale mandatum gerens actum requirentem ſpeciale, dicitur falſus procurator. *Caſſ. in conſuet. Burg. tit. Des droicts, Rub. 4. §. 5. gl. 2. n. 3.* ¶ Procuratorem ſuum ſi quis in ſupplicatione Principi oblata aliquem conſtituiſſe narret, per talia verba enunciativa probat, nominatum eſſe ſuum procuratorem. *Rom. ſing. 350.* ¶ Procurator dicitur cum mandato, defenſor ſine mandato. *gloſſ. in d. l. 9. §. jusjur.* ¶ Procurator quis non dicitur, niſi onus mandati acceptaverit. *Venl. deciſ. 319. part. 1.*

Cap. II. Qualis ſit, Dominus ne ſit, vel non.

Procuratoris officium eſt vile, ideo Nobiles exercentes officium Procuratoris, gaudere non debent privilegiis Nobilium. *Hart. c. 14. tit. de proc. lib. 1.* ¶ Officium procuratoris vile, ideo de jure non cogitur partibus inſervire, tamen in Camera Imperiali officium procuratoris eſt honorabile, & hac ratione cogitur inſervire pauperi gratis. *And. Gail. obſ. 43. lib. 1. & Pap. lib. 6. tit. 4. arreſt. 4.* ¶ Procurator damnatus nomine Domini in cauſa famoſa, non efficitur infamis, *l. furti 6. §. ſi quis, ff. de his, qui not. infa.* ¶ Procuratoris officium eſt vile, fallit, quando Principe, aut ſuperiore mandante, exercetur, quia tunc dicitur dignitas. *Rom. ſing. 814.*

Quando ſit Dominus litis.

Procurator, etiam ubi lis non conteſtatur, vel poſt litem conteſtatam interveniens, ſtatim, cum incipit tractare de meritis cauſæ, efficitur Dominus litis, *Bartol. in l. ab executore 4. §. ſi procur. ff. de appell.* ¶ Procurator per litis conteſtationem efficitur Dominus litis ad Domini, non ſui commodum, *Caſſad. deciſ. 2. n. 5. tit. de appell. vide Benint. dec. 80.* ¶ Procurator etiam in cauſis ſummariis (in quibus lis non conteſtatur) efficitur Dominus litis, ſed, an procurator remaneat in cauſa appellationis, & evocationis, *vide Boer. d. dec. 285. n. 9. & 10.*

Cap. III. Procurator quando admitti poſſit excuſator, vel non.

* An procurator in cauſis criminalibus ad defendendum admittatur, *Fach. lib. 1. c. 24.* affirmat in cauſis capitalibus ſi reus ſit abſens, *l. ſervum quoq; §. publice ff. de proc. l. 3. C. de accuſ.* ſecus ſi reus ſit præſens, *l. pen. ff. ad crimen ff. de pub. jud.* ¶ Procurator, quando agitur de crimine injuriarum, an admittatur, *vide Mar. in ſuo Spec. tit. an ſit jud. civil. vel crim. diſt. 1. jud. n. 51. & 53.* ¶ Pœna principalis attenditur, ubi poteſt procurator intervenire. *Marant. in Spec. an ſit jud. civ. vel crim. diſt. 1. n. 54.* ¶ Procuratorium licet per dictionem taxativam limitatum ſit, nihilominus ad defendendum ad cauſæ connexa admittitur. *Franc. Marc. q. 69. p. 2.* ¶ Procuratores plures ſi conſtituantur ex parte rei cum clauſula, quod non ſit melior conditio occupantis, an unus admittatur, *vide Bart. l. 5. §. ſi tamen, ff. jud. ſol. n. 5.* ¶ Si procurator petat cautionem de legato, vel fideic. præſtando, adveniente conditione, non auditur, niſi legatarius, cujus nomine agit, vivat, *l. 1. §. procur. ff. ut legat. ſeu fideic. cauſ. cav.* ¶ Jura ad cauſam facientia habens admittitur tanquam procurator, dummodo non ſit perſona domeſtica. *Venl. deciſ. 185. n. 6. p. 2.* Saltem cum cautione de rato, *Cravet. conſ. 8. n. 5. vide Guid. Pap. ſing. 100. Marant. in repet. ad l. ſi act. ff. de procurat. in Spec. fol. 679. Rol. conſ. 46. volum. 2. Caſtr. ſing. 23.* Et cum diſt. *de qua per Roman. ſing. 643. Bart. in l. 3. §. cauto, de Carb. edict.* Ratio, quia ex inſtrumentorum traditione mandatum colligitur, quando talia inſtrumenta faciunt ad cauſam. *Gail. obſervat. 133. lib. 2. vide Boer. deciſ. 154. num. fin. & Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 110.* ¶ An conjuncta perſona admittatur in criminalibus, *Capic. deciſ. 5. num. 6.* ¶ Datis reſponſionibus per inquiſitum, inde ad media cauſæ criminalis procurator admittitur. *Guid. Pap. q. 338. vide Menoch. de arbit. q. 79. & 80.* ¶ Procurator in cauſa criminali quando admittatur ad comparendum pro reo. *Vinc. de Franc. deciſ. 314. part. 2. Clar. in ſua Pract. crim. §. fin. q. 32. Menoch. de arbit. q. 8. & lib. 2. caſ. 264. Caſſ. in conſuet. Burg. tit. Des droicts, Rub. 4. §. 1. gl. 3. n. 23. & ſeq. Marant. in ſuo Spec. de ord. jud. tit. an ſit judicium civile, vel crimin. diſtinct. 1. n. 51.* Et ſemper admittitur, ubi reus eſt detentus. *Bart. in l. non tantum, 6. ff. de appell.* Quid quando contra abſentes procedi poteſt, *vide Ozaſ. deciſ. 105. num. fin. Ægid. Bellam. concluſ. 716.* Et quando pœna eſt corporalis, *vide Capic. dec. 143. num. 6.* Et an tunc, quatenus admittatur (allegando cauſas abſentiæ) poſſit impedire curſum proceſſus mulctæ, *vide Franc. Marc. q. 164. Guid. Pap. q. 338.* Quando autem in criminalibus non admittatur procurator, *vide Vincent. de Franc. dec. 327. Bart. in l. 9. C. de injur. & in l. accuſatore §. ad crimen. ff. de publ. jud.*

Vel non.

Procurator, ubi certum eſt ipſum non habere mandatum, non admittitur etiam cum clauſula, Rati. *Bart. in l. 1. C. de procur.* ¶ Regulariter nemo abſque mandato admittitur ad agendum pro alio, fallit in conjuncta perſona, in marito, & in aliis caſibus, *de quibus vide per Caſſan. in conſuet. Burg. tit. Des droicts, Rub. 4. §. 5. gloſſ. 3. n. 12. & tit. ſeq.* ¶ Quando in ſtatuto habetur, quod quis aliquid faciat in perſona, nunquam verificatur ſtatutum, ſi fiat per alium, etiam cum ſpeciali mandato. *vide eundem Caſſ. tit. Des mains mortes. Rub. 9. §. 9. gl. 4.*

Excuſator, quando admittatur.

An, & quando excuſator pro abſente admittatur, *vide Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de excuſat. Tom. 3.* De officio excuſatoris, *vide ibid. n. 10.* An teneatur ſatisdare, *ibid. num. 11.* An jurare de calumnia, *num. 12.* Quis excuſationem mittere poſſit, *num. 11.* Excuſationis effectus, qualis ſit, *num. 21.* Et an procuratorium habere debeat, *vide ibid. num. 24.*

Cap. IV. Quibus modis conſtitui poteſt procurator, vel non.

Procurator generaliter conſtitutus ad lites, & cauſas, regulariter intelligitur conſtitutus ad lites præſentes tantum. *Guid. Pap. ſing. 749.* Quod limita, *ut per Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 37.* Imo procurator habens generale mandatum in omnibus cauſis, admittitur etiam ad cauſas nondum ortas tempore conſtitutionis. *Venl. dec. 393. p. 2. vide Bart. in l. damni 8. §. ſi is, qui ff. de dam. infec.* ¶ Procurator conſtitutus ad cauſam, cenſetur etiam conſtitutus ad emergentia. *Mohed. deciſ. 100.* ¶ Procurator ad agendum conſtitutus, non intelligitur ad executionem ſententiæ petendam creatus: niſi ipſe procurator ſumptus in lite factos à principali creditore conſequi non poſſet. *Rom. ſing. 645. vide Bart. in l. hoc jure 86. ff. de ſolv. & liber.* ¶ Procurator debet eſſe legitime conſtitutus, alias repellitur & ante omnia ſuper hoc cognoſci debet. *c. ſignificavit 48. ext. de appell.* ¶ Licet tutor, vel curator non poſſit conſtituere procuratorem ante litem conteſtatam, tamen ſecus eſt in patre, adminiſtratore bonorum filii, & in prælat. *idem Matheſ. ſing. 190. l. 1. & ibid. gl. C. de bonis maternis.* ¶ Qui populari actione convenitur, ad defendendū procuratorē dare poteſt; is autem, qui illam movet, non poteſt. *l. 5. ff. de pop. act.* ¶ Abbatiſſa ſola procuratorē conſtituere poteſt, ad agendū ſuper hæreditate ex Monialis ſucceſſione ad monaſterium devoluta. *Put. dec. 285. lib. 3.* ¶ Procuratores plures dati, cenſentur inſolidum conſtituti, etiam ſi non ſit dictum. *DD. de Rot. dec. 3. de procur. in novis alias 107.* ¶ Procurator conſtitutus ad agendum, & defendendum ac appellandum, cenſetur conſtitutus etiam ad ſecundam appellationem. *idem Lanf. dec. 483.* ¶ Plures conventi tenentur conſtituere unum procuratorem, & non plures. *Vinc. de Franc. dec. 309 p. 2.* ¶ Procurator conſtitutus ſimpliciter, intelligitur omni tempore. *Rot. Gen.*

dec. 198. ¶ Procurator actoris conſtitutus ad agendum, cenſetur etiam conſtitutus ad defendendum; ſecus in procuratore rei. *Rom. ſing. 116.* ¶ Appellatio, quando non recipitur, appellanti procuratorem ad impetrandum, & contradicendum conſtituere ſufficit, licet procurator ad proſequendum non conſtituatur. *Marc. q. 69. p. 2.* ¶ Minor, vel mulier, quando non poteſt actus, ſine certa ſolemnitate facere, non poteſt abſque illa procuratorem conſtituere. *Pue. deciſ 161. part. 2.* * An minor 25. annis conſtitui poſſit procurator ad agendum, vel defendendum *Cujac. lib. 22. obſerv. c. 16.* ¶ Tutor, vel curator poſt litem conteſtatam, poteſt procuratorem dare; ſed ante non, *Benint. deciſ. 80* ¶ Quando procurator videatur conſtitutus cum libera, *vide Dec. conſ. 493. & conſ. 600. n. 12.* ¶ Procurator per literas conſtitui poteſt, & ad cauſam admittitur qualitercunque conſtet, quod habeat voluntatem ejus, pro quo ad cauſam venit. *Veml. dec. 183. 185. 186. & deciſ. 394. p. 2. Pap. lib. 6. tit. 6. arreſt. 2. vide Bart. in l. 65. ff de proc. Abb. in ſua pract. c. 34. habere in libris placuit curia lib. 11. de fide inſtrum. tit. 9. in deciſ. diverſ.*

Vel non.

Procurator conſtitutus contra duos expreſſos, non dicitur conſtitutus contra tertium non expreſſum. *idem concl. 314.* ¶ Conjuncta perſona, licet poſſit pro conjuncta comparere, non tamen poteſt procuratorem conſtituere. *DD. de Rot. ibid. deciſ. 34. alias 677.* ¶ Tutor pro rebus pupilli petendis non conſtituit procuratorem (quia non eſt Dominus,) ſed actorem. *l. unic. C. de act. à tut. ſeu curat. dand.*

Cap. V. Quando approbatur procurator, vel non.

Procuratorem approbat, qui illi pro ſe judicium tractanti non contradicit, etiam ſi de mandato non appareat *Afflict. deciſ. 308. num. 6. & 8. vide Guliel. Caſſad. dec. 3. n. 5. tit. de procur.* Ideo Dominus comparens in judicio cum aliquo, quem aſſerit ſuum eſſe procuratorem, an videatur illum procuratorem conſtituiſſe in tota cauſa, *vide Guid. Pap. q. 40. Boer. deciſ. 283. Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 110. Franc. Marc. q. 242. DD. de Rot. dec. 39. alias 455. tit. de procur. in nov. Nat. conſ. 126. Tom. 1. Guid. Pap. ſing. 114. & Abb. conſ. 7. part. 2.* ¶ Si adultus debitorem ſuum conſtituat procuratorem, non videtur illum, ut debitorem idoneum ex cauſa præambula approbare. *leg. Lucius 47. ff. de adminiſt. & peric. tut.*

Cap. VI. Quando non habet mandatum.

Procurator non dicitur habere mandatom, ut faciat incidere dominum in pœnam. *Joſeph. Ludov. deciſ. 50. Luc. n. 13. Franc. Marc. q. 480. n. 6. Hier. Mago. deciſ. Luc. 51. & Natt. conſ. 445.*

Cap. VII. Quæ facere poſſit, vel non.

* Procurator producens ſcripturam, quando videatur fateri contenta. *Joan. Petr. Surd. in ea deciſ. 267.* * Procurator conſtitutus in prima inſtantia, an ſine novo mandato poſſit in cauſa appellationis comparere, & valeat ſententia contra eum in meritis prolata. *D. Gaſp. Theſ. quaſt. For. q. 75. lib. 1.* * An hæreditas per procuratorem adiri poſſit. *Andr. Fach. lib. 6. cont. c. 96. affirmat. l. per curatorem 89. ff. de acqu. hared. Duarenus lib. 2. diſp. c. 27. tit. de acquir. hared. cap. 4. ſecundum lectionem Florentinam.* * An abſens defendi poſſit per procuratorem in criminibus publicis quibus pecuniaria pœna eſt conſtituta. *Andr. Fach. lib. 1. c. 25. affirm. l. 1. ff. an per alium cauſa appellationis reddi poſſint in verſ. plane.* * Quid ſtatuendum ſit in criminibus, quibus pœna relegationis eſt conſtituta. *Idem cap. 26. ibid. negat. l. ult. C. de injuriis, d. l. 1. & l. miles, qui. §. ea qua ff. ad l. Jul. de adult.* * De procuratore Cæſaris. Cur in diſtrahendis bonis fiſco vendicatis non poſſint etiam procuratores Cæſaris diſtrahere eorum bonorum actores. *Cujac. lib. 19. obſerv. c. 1.* * Procurator Cæſaris, an de capitalibus omiſſis cognoſcere poſſit. *Cujac. lib. 29. obſerv. cap. 13.* * Procurator omnium bonorum, an ſolvere, vel novare poſſit. *Vand. var. q. lib. 1. q. 47.* ¶ Procurator, quando poſſit eſſe teſtis pro Domino, *vide Bart. in l. deferre 18. ff. de jure fiſci.* ¶ Poſt litem conteſtatam procurator habet poteſtatem ſubſtituendi, & poteſt ſubſtituere alium ad appellandum, ſi vincatur. *l. ab executore. 4. §. fin. ff. de appell.* ¶ Quæ cauſæ poſſint exerceri per procuratorem, *vide tot. tit. ff. an per alium cauſ. appell. red. poſ.* ¶ Procurator non petit reſtitutionem in integrum, niſi habeat ſpeciale mandatum, vel incidenter petatur reſtitutio. *Bart. in l. damu. 8. §. ſi is, qui, ff. de dam. infect.* ¶ Procurator conſtitutus ad omnes cauſas generali mandato, & deinde ad unam ſolam per ſpeciale mandatum, an poſſit virtute generalis mandati in ſecunda inſtantia comparere, *vide Perilluſtr. Dom. P. Theſaur. deciſ. 107.* ¶ Procurator generalis, quando præjudicet circa caducitatem, recipiendo canooem, *vide Cabal. milleloq. 101.* ¶ Procuratorem ſe probare volens per teſtes ſine inſtrumento, non auditur. *Boer. dec. 154. n. 8.* Contrarium tamen tenet. *Joſeph. Lud. dec. Peruſ. 110.* ¶ Procurator confeſſionem factam in judicio poteſt acceptare. *l. certum 6. §. ſi quis, ff. de confeſſis.* ¶ Legitimatio, adoptio, & emancipatio, an poſſint fieri per procuratorem, *vide Bart. in l. poſt mortem 25. §. neque, ff. de adopt.* ¶ Procurator, an poſſit eſſe teſtis in cauſa, quam procuravit, *vide l. deferre. 18. §. item eos. & ibid. gl. 1. ff. de jure fiſc.* ¶ Procurator, qui ſcripſerat literas procuratorio nomine, licet poſtea aliquas literas ſcripſerit ſimpliciter, cenſetur ſcripſiſſe procuratorio nomine. *Joſeph. Lud. dec. Luc. 5 n. 27. & dec. 44. n. 15.* Quod procedit in omnibus actibus. *ibid. n. 16. & Bart. in l. ſi ita ſtipulatus 126. §. Chryſog. ff. de verb. oblig.* ¶ Procuratori licet concedatur generalis adminiſtratio, tamen ſemper videtur exceptus dolus. *Nat. conſ. 342.* ¶ Agi an poſſit cum procuratore ſubſtituto, mortuo ſubſtituente. *vide Ægid. Bellam. concl 6.* Pro affirmativa, *ſcribunt Pap. lib. 6 tit. 4 q. 15 & Jo. Gal. q. 63. vide Capel Thol. q. 370.* ¶ Ratihabitionis verba in fine procuratorii, an concedant ſubſtituendi poteſtatem: & poſt litem conteſtatam procurator poteſt ſubſtituere. *idem Ægid. concl. 8. & Mynſ. obſ. 43. cent. 1.* ¶ Nulliter ſubſtitutus, ſi agat, ut talis, licet habeat bonum mandatō nihil agit: idem, ſi ſubſtitutus ſubſtituerit vigore mandati nulli, cum validum haberet. *Mohed. dec. 101, vide Hier. Mago. dec. Luc. 51. n. 16.* ¶ Procuratori an, & quando pro accuſatore intervenire poſſit, *vide Men. de arbit. q. 79* ¶ Procurator habens in eodem conſiſtorio plures cauſas plurium agentium comparuit, & dixit, præſento me in omnibus & inde receſſit, valet comparitio, & intelligitur pro omnibus comparuiſſe. *Pet. de Rav. ſing. 550. & Bartol. in l. accipientis 15. ff. de act. & conſ. tut.* ¶ Faciens actum contra me tanquam procurator, debet fidem facere per inſtrumentum, quod ſit procurator, alias ego non conſtituor in mora: fallit, ſi in judicio agatur, & de mandato non oppoſuerim. *Ant. Corſ. in ſuis ſingularibus, lit. P. ſing. procurat.* ¶ Reſtitutio in integrum etiam per procuratorem peti poteſt. *l. unic. C. etiam per procuratorem.* ¶ Ex impetratione procuratoris habentis ſpeciale mandatum, vel ratihabitione ſecuta arctatur Dominus edicto, quod quiſque juris: ſecus ſi habet procurator mandatum generale tantum, aut eſſet in rem ſuam conſtitutus; tunc enim coarctatur ipſe procurator. *l. pen. §. ſi proc. ff. quod quiſque juris.* ¶ Procurator in rem ſuam, videtur proprium negotium gerere, ſed quomodo tunc cognoſcatur, an intentet utilem, vel directam actionem, *vide Bart. in l. 9. C. de procur.* ¶ Procurator, an poſſit declarare voluntatē Domini, tam in præjodicialibus, quam inutilibus, *vide Joſeph. Lud. dec. Luc. 43.* Et poteſt declarare libellum obſcurum. *ibid. n. 8.* ¶ Procurator poteſt juramentum deferre, ſi habeat generale mandatum cum libera, aut ſpeciale, vel ſit in rem ſuam conſtitutus, alias ſecus, etiam ſi caverit de rato propter dubium de mandato. *l. jusjurandum 17. §. fin. ff. de jurejur.* ¶ Procurator

pro

Digitized by Google

pro patrocinio in cauſa propria expenſas non recipit: fallit, ſi petat ſalarium per modum intereſſe, quia interim alia neglexiſſet. *Mynſing. obſerv. 2. cent. 1.* ¶ Per procuratorem acquiri poſſunt Domino poſſeſſio, & dominium, ſed actio perſonalis, vel obligatio, non ſine ceſſione. *l. 1. C. per quas perſon. nob. acqu. vide tamen l. damni 19. §. fin. ff. de damn. infect. & l. 3. ff. de prætor. ſtipul.* ¶ Minor litigans per procuratorem conſtitutum cum juramento, non indiget curatore ad hoc, ut proceſſus valeat: quia juramentum ſupplet ætatem. *Guid. Pap. q. 35. & q. 494. Boer. dec. 92. vide Capel. Thol. q. 45.* Quod procedit in majore ann. 14. qui caret curatore. *Capel. Thol. quaſt. 106.* ¶ Procurator non poteſt prorogare juriſdictionem, ſine ſpeciali mandato. *Guid. Pap. q. 462 & ſing. 270.* Aut ſine generali cum libera. *Jaſſ. Lanfr. Balb. dec. 66.* ¶ Procurator geraliter conſtitutus ad agendum, vel defendendum, non poteſt compromittere, vel tranſigere ſine ſpeciali mandato. *c. per tuas 9. ext. de arbit.* ¶ Si dicatur in procuratorio, quod procurator poſſit facere, quicquid ipſe Dominus facere poſſet, idem eſt, ac ſi concederetur mandatum cum libera, ideo hoc caſu procurator poterit etiam alienare; non autem donare. *Bart. in l. procurator cui. ff. de procur.* idem, ſi promiſerit Dominus ſe ratum habiturum, quicquid per procuratorem factum erit. *ibid. Bart.* ¶ Comparens uti procurator, non poteſt poſtea comparere, uti conjuncta perſona, & contra. *Borgn. Caval. dec. 24. de jud. Cabal. milleloq. 240. Maran. in ſuo Spec. part. 4. diſt. 16. jud. n. 29. & Caſſan. in conſuet. Burgund. tit. Des droicts. Rubr. quarta. § 5. gl. 2.* § Quicquid nomine Domini procurator facit, ſi habeat ſufficiens mandatum, videtur factum à Domino vere, & propriè, quod procedit quantum ad validitatem actus, & effectum. *Cabal. milleloq. q. 12.* ¶ Ut procurator habeat liberam, oportet, quod Dominus expreſſe concedat liberam. *l. quam 7. §. alia eſt, & ibid. gl. ff. de pecul.* ¶ Procurator nullam habens in mandato facultatem ſubſtituendi, per clauſulam, omnibus melioribus, &c. poteſt ſubſtituere, ſi ſit effectus Dominus litis. *Put. deciſ. 130. libr. 2.* ¶ Procurator poteſt (etiam poſt ſententiam) venire nomine proprio contra illud, quod fecit, ut procurator. *DD. de Roſ. dec. 34. alias 415. tit. de procur. in novis, vide tamen l. fin. ff. de inoffic. teſtam.* ¶ Procurator cum poteſtate jurandi de calumnia, & ſubſtituendi, poteſt tranſigere, & componere; ſicut poteſt procurator conſtitutus cum libera. *DD. de Rot. dec. 4. de procur. in antiq.* ¶ Procurator conſtitutus ad appellandum, non præjudicat Domino, ſi exceſſerit fines mandati. *c. ſignificante 69. ext. de appellat.* ¶ An compaternitas poſſit contrahi per procuratorem, *vide Capel. Tolo. qu. 157.* ¶ Juramentum fidelitatis, an per procuratorem præſtari poſſit, *vide Marc. qu. 692. & 693.* ¶ Pars per procuratorem ſpecialem poſitionibus reſpondere poteſt, & articulos aſſeverare. *Marc. quaſt. 441. part. 2.* ¶ Prælato ſufficit jurare de veritate, & credulitate per procuratorem. *idem quaſt. 442.* ¶ Juramentum, ſive calumniæ, ſive veritatis, an per procuratorem præſtari poſſit, *vide Marc. quaſt. 687. part. 2.* Et an requiratur ſpeciale mandatum, *vide ibid.* ¶ Procurator generalis ad lites præſentes, & futuras, nedum appellare poteſt, ſed etiam appellationem ipſam proſequi. *Marc. ibid. Jac. Put. deciſ. 272. lib. 1. vide Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de domic. elect. art. 1. gl. 1. n. 27. Tom. 3.* Sed quid in ſubſtituto à procuratore, *vide Put. dec. 345. lib. 1.* ¶ Procurator ad certam cauſam conſtitutus, poteſt appellare, ſed non appellationem proſequi. *idem Put. dec. 272. lib. 1.* ¶ Si procurator aliquem ſubſtituat, periculo ſui, & non Domini, dicitur ſubſtituiſſe. *Guid. Pap. ſingul. 695.* ¶ Procurator ſpecialis ad unum actum tantum, poteſt alium procuratorem ſubſtituere ad illum actum. *Bart. in l. 5. §. hæc verba ff. quod vi, aut clam.* ¶ An, & quando procurator poſſit ſubſtituere, *vide Bart. in l. 15. §. acceſſ. ff. de divers. & tempor. præſcr.* ¶ Procurator à capitulo conſtitutus, an poſſit præjudicare ſingularibus de capitulo, *vide Ægid. concl. 10.* ¶ Procurator (etiam ſine ſpeciali mandato) poteſt ſubſtituere procuratorem ad appellandum. *Rom. ſingul. 508.* ¶ Procurator ad lites, & cauſas poteſt petere compromitti vigore ſtatuti: quia in generali mandato procuratoris, venit omne id, ad quod Dominus de jure, vel conſuetudine poſſet compelli. *Pet. Benint. deciſ. 21.* ¶ Procurator in re feudali factus Dominus litis per conteſtationem, poteſt proſequi litem, etiam poſt mortem principalis. *Capic. deciſ. 86.* ¶ Procurator effectus Dominus litis, mortuo principali, nullo apparente hærede poteſt in cauſa procedere regulariter; ſed limita, *ut per Thom. Minad. deciſ. 35.* Tutius tamen eſt obtinere mandatum ab hæredibus. *Cabal. milleloq. 94.* ¶ Procurator quando poſſit renunciare liti, & exceptionibus, *vide Bart. in l. 4. C. de pact. n. 20* ¶ Procurator, ubi aliquem actum facit, licet de ejus mandato tunc non conſtet, non dicitur nulliter proceſſiſſe, ſi poſtea de ipſo mandato conſtiterit. *DD. de Rota. deciſ. 19. alias 248. de procur. in antiq.*

Vel non.

Procuratori de quota litis cum clientulo paciſci prohibitum eſt, & pœna privationis patrocinii, tamen pro ſalario paciſci permiſſum eſt. *Marc. quaſt. 470. part. 2. vide Andr. Gail. obſerv. 44. lib. 1. & Pap. lib. 6. tit. 4. arreſt. 19.* Imo procurator amittit officium, & efficitur infamis, quando facit pactum de quota litis part. *Borg. Caval. dec. 12. de contract.* ¶ Solicitator cauſæ etiam non poteſt paciſci cum Domino ipſius cauſæ de quota litis parte. *Pap. lib. 6. tit. 4. arreſt. 3.* ¶ Teſtis per procuratorem jurare non poteſt. *Marc. quaſt. 680. part. 2.* ¶ Procurator non poteſt expreſſe renunciare appellationi à ſe interpoſitæ, licet ſit Dominus litis, ſed tacite ſic, non proſequendo appellationem. *Jaſſ. Lanfr. Balb. dec. 135. vide Joan. Gail. quaſt. 278. in dec. divers. & Pap. lib. 19. tit. 5. arreſt. 8. & tit. 41. arreſt. 1.* ¶ Procurator ſubſtituens alium, non poteſt amplius gerere, niſi in mandato ſcribantur hæc verba, quod poſſit ſubſtituere, & etiam remanere procurator. *Bart. in l. 14. §. quid ergo. ff. de ſolut. & libera.* ¶ Procurator ad litis, videtur habere limitatam poteſtatem ad illas proſequendas. *Benint. deciſ. 21. num. 6.* Quia mandatum diligenter debet obſervari. *ibid.* ¶ Procurator inhabilis conſtitutus, non poteſt alium habilem conſtituere. *Guid. Pap. ſing. 572.* ¶ Procurator habens poteſtatem ſubſtituendi, non poteſt ſubſtituere ante litem conteſtatam, niſi hoc expreſſe in mandato dicatur. *Maran. in ſuo Spec. part. 4. diſt. 16. jud. num 28. & Lud. Roman. 3. ſing. 214.* ¶ Quod dicitur procuratorem non poſſe conſtituere alium procuratorem niſi poſt litem conteſtatam, procedit in procuratore ad lites: nam procurator ad negotia ſemper poteſt, *gloſſ. in c. ex part. 35. in verb. mandatum, ex. de reſcript.* ¶ Exercitium procurandi non competit procuratori in abſentia conſtituto, antequam recipiat mandatum, vel illud ſit intimatum, aut notificatum per nuntium, vel epiſtolam Domini; nec ſufficit, ſi hoc fiat ab aliquo tertio: & ubi ante procurator fecerit aliquem actum pro conſtituente, ille erit nullus: niſi in mandato adeſſet clauſula, Rati. *Hippol. ſing. 637. vide Bart. in conſ. 73. vol. 1.* ¶ Clauſula cum libera, limitatur ad expeſſa, vel ſimilia: ideo procurator tunc non poteſt caſus majores expreſſis tractare; hodie omne procuratorium cenſetur, cum libera, propter illa verba, ut omnia facere poſſit, quam facere poſſet Dominus: talis enim clauſula habetur loco ſpecialis mandati. *Franc. Marc. quaſt. 694 part. 2.* ¶ Procurator ſine mandato rem Domini obligare non poteſt, tamen ſi pecunia eſt in rem Domini verſa, poteſt pignus pro debito retineri. *l. 1. C. ſi alie. res pign. dat ſit.* ¶ Procuratori allegati ſe creditorem contra Dominum petentem

tentem aliquam ſummam liquidam, datur retentio, donec fuerit cognitum ſuper prætenſionibus ipſius procuratoris. *Pap. lib. 4. arreſt. 21.* Tamen procurator non poteſt proceſſum loco pignoris pro ſalario retinere, ſecus pro ſumptibus circa illum factis. *Boer. dec. 15. num. 3.* ¶ Procurator generalis ad cauſas non poteſt comparere in cauſa criminali, ſine ſpeciali mandato. *Guid. Pap. qu. 338.* ¶ Per interventum procuratoris, non debet fieri deterior conditio adverſarii. *Benint. deciſ. 21. n. 3.* ¶ Procuratori ad litem ſolvi non poteſt: nec per illum tranſigi, aut paciſci: niſi habeat liberam adminiſtrationem illius cauſæ; ſed quando dicatur talem adminiſtrationem habere, *vide Matth. Matheſ. ſingul. 30. & Bartol. in conſil. 6. volum. 2.* ¶ Procurator habens ſimplex mandatum ad capiendam poſſeſſionem, & non habeant ad attentandum, non poteſt facere, ut Dominus cadat in pœnam. *idem Verall. dec. 184. part. 2.* ¶ Procurator ad agendum, non præjudicat tranſigendo. *l. tranſact. 7. C. de tranſact. vide Afflict. deciſ. 4. n. 3.* ¶ Procurator generalis nihil poteſt in cauſis, in quibus requiritur ſpeciale mandatum. *idem Pap. libr. 6. titul. 4. arreſt. 18.* ¶ Solicitator non poteſt venire contra illud, quod geſſit. *Franc. Cremen. ſingul. 97.*

Cap. VIII. Quibus modis ferri poſſit ſententia in perſonam procuratoris.

An in perſonam procuratoris poſſit ferri ſententia & ubi ille deceſſerit poſt aſſignationem factam dietim, an poſſit ferri in perſonam Domini, *vide Guid. Pap. quæſt. 86.* ¶ An ſententia in perſonam Domini, vel procuratoris ferenda ſit, *vide Boer. deciſ. 285. infra, tit. quando prov. non eſt neceſ. & Bart. in l. 1. C. de ſentent. & interloc. omn. Jud.* ¶ Jure Civili ſi procurator litem conteſtatus ſit, ſententia, non in principalem, ſed in Procuratorem fertur, aliter tamen ſervatur in Camera Imperiali, *ut teſtatur Mynſing. obſerv. 11. cent. 6.*

Cap. IX. Ad quæ teneatur procurator, vel non.

Procurator volens ſe excuſare ab officio procuratoris ob juſtam cauſam ſupervenientem, ad hanc exonerationem debet dominus citari; requiritur ſummaria cauſæ cognitio, quia procurator poſtquam accepit mandatum, non poteſt ipſum pœnitere. *Gail. obſerv. 46. libr. 1.* ¶ Si dolo malo procuratoris, reus ſit abſolutus, niſi ſit paratus judicium recipere, tenetur de dolo, ſi procurator non eſt ſolvendo, *l. & eleganter 7. §. ſi dolo ff. de dol. mal.* ¶ Simplex procurator victus appellare tenetur. *gloſſ. in l. fin. d. tit. an per alium.* ¶ Procurator, qui præſtitit patrocinium in cauſa falſi teſtamenti, privatur omni commodo ſibi ex eo relicto, *l. poſt legatum 5. §. ſunt qui putant, & ibi gl. ff. de his, quib. ut indig. leg. auf.* ¶ Procurator meus, ſi inſtrumentum meum prodiderit adverſario, graviter punitur. *l. ſi quis aliquid 38. §. ſi quis ff. de pæn.* ¶ Procuratores calumnioſi poſſunt per Judicem inquiri & interdici, ne poſtulent. *Marant. in, ſuo Spec. part. 6. tit. & pervenitur aliquando, num. 182.* ¶ Quando condemnatio expenſarum fit ob delictum procuratoris, vel ſi faciat aliquid, ad quod non habeat mandatum, tunc fit executio ipſarum expenſarum contra ipſum; alias fit contra dominũ, & ſic patet, quod contra falſum procuratorem fit executio. *Mara. in ſuo Spec. part. 6. tit. & poſt omnia, &c. num. 40. & 411.* ¶ Procurator actoris ſive caveat de rato, ſive non ſi dominus ratum non habeat, tenetur ad intereſſe: & contra ipſum procuratorem falſum non poteſt ferri ſententia; ſecus erit in falſo procuratore rei: quia illa valet in ſui præjudicium, & contra eum fit executio ſententiæ. *Mynſing. obſerv. 75. cent. 1.* ¶ Procurator, qui inſtrumenta ſui principalis oſtendit parti adverſæ, tenetur criminaliter. *Henric. Boer. in ſuis ſin. tit. mixta de crimin. & culpa, num. 5.* * Procurator ad emendum rem tenetur illam reſtituere, ſi emit nomine proprio. *Joan. Pet. Surd. dec. 304.* * Procurator, an cogatur teſtificari contra ſuum clientem. *Joan. Pet. Surd. dec. 190.* * Procurator fiſci, an teneatur jurare de calumnia. *Joan. Pet. Surd. deciſ. 18.* ¶ Procurator literas, ſeu inſtrumentum afferens, non tenetur probare ſe illum eſſe, qui ibidem nominatur, quia hoc præſumitur, *Boer. dec. 154. & Franc. Marc. quæſt. 69. num. 5. part. 2.* ¶ Procuratores ſuos clientulos prodentes prævaricatores ſunt, ſed qua pœna puniantur, *vide Menoch. de arbitr. libr. 2. caſ. 323.* ¶ Procurator non tenetur probare identitatem ſuæ perſonæ, quia talis identitas præſumitur, præſentato inſtrumento mandati. *Papon. lib. 6. tit. 2. arreſt. 21.* ¶ Procurator in cauſa criminali, ubicunque poteſt intervenire, debet de rato cavere, ſi de mandato dubitetur. *Capic. deciſ. 5. num. 3.* ¶ Si procurator fuerit corruptus, qualiter ſuccurratur domino, *vide Bart. in l. 1. C. de pæn. Judi. qui male judi. num. 7.* ¶ Procurator in anima domini jurare debet. *c. tibi domino 63. diſt. & gloſſ. in c. metuentes 17. quæſt. 4.* ¶ Si defenſor (id eſt procurator rei ſive mandato) in judicio interrogatus an is, quem defendit, hæres ſit, falſo reſponderit, ipſe quidem defenſor adverſario tenebitur illi autem, quem defendit, nullum facit præjudicium. *l. ſi defenſor 10. ff. de interrog. action.* ¶ Procurator, an, & quando de proprio teneatur, & an conſtitui poſſit irrevocabiliter: & de revocatione, & legitimis cauſis ipſius, *vide per Hieron. Magon. dec. Luc. 25.* ¶ Pro defenſore cum mandato ſatiſd. dominus: ſed defenſor ſine mandato invenire debet ſibi fidejuſſorem. *l. ſi ad defendendum 10. ff. judi. ſolv.* ¶ Quid juris, ubi procurator, vel defenſor promiſit de rato, & quando teneatur promittere, & ad quid committatur hæc ſtipulatio, *vide in tot. tit. ff. rem rat. habe.* ¶ Procurator partis cogi poteſt ad deponendum procuratorio nomine, ut principalis cogeretur. *Afflict. dec. 92.* ¶ Procurator falſus tenetur condictione indebiti. *l. creditorib. 8. C. de condi. indeb.* ¶ Procurator tenetur de ſuo poſt peractum mandatum, quando fidem ſuam aſtrinxit, & tenetur tanquam fidejuſſor. *idem Lud. d. deciſ. 44. Luc. Jaff. Lanſ. Balb. deciſ. 437.* Et ubi quis ex facto procuratoris fuerat damnificatus. *Joſeph. ibid.* Etiam procurator debet condemnari in expenſis, quando ſine ſpeciali mandato egit calumnioſam litem. *Bart. in l. unica. §. ſi procurat. ff. ſi quis Juſdicenti non obtemp.* Alias non tenetur, peracta procurat. ubi de ejus culpa non apparet. *Joſeph. d. deciſ. 54. num. 14. Cabal. milleloq. 235.* Nac in dubio intelligitur obligari nomine proprio. *idem Ludov. deciſ. 44. Luc. num. 17.* Imo cenſetur facere actus procuratorio nomine. *ibid. num. 16.* ¶ Procurator ad lites tenetur de ſuo expenſas judicii ſubire. *Pet. Beninten. deciſ. 16. num. 4. & 7.* ¶ Procurator tenetur accipere mandatum, & non ſufficit illud datum fuiſſe in actis per alium. *DD. de Rota. deciſ. 7. de procurat. in novis, alias 145.* ¶ Procurator conſtitutus ad lites, ſi appellaverit à gravamine, vel ab interlocutoria, tenetur proſequi appellationem; ſecus ſi à diffinitiva. *Cape. Tho. q. 155. & Bart. in l. cum procurat. 13. ff. de oper. novi nunt.* ¶ Si principalis in principio cauſæ comparuit per procuratorem legitime conſtitutum, qui litem inchoavit, & poſtea citetur idem principalis ad aliquem actum in ipſa cauſa, non tenetur comparere, quia debet procurator citari, non dominus, alias ſententia erit nulla: quod limita, quando ille non defenderet principalem. *Jaff. Lanſ. Balb. deciſ. 43. Mynſing. obſerv. 39. cent. 2. vide Boer. deciſ. 285.*

Ad quæ non teneatur.

Quando fit actus, qui ſoli domino convenit, & non procuratori, tunc ex illo ſolus dominus tenetur, & contra; ſed quando ſententia mandetur executioni contra

procu-

procuratorem, *vide Harem. cap. 1. tit. de procurat, libo. 2.* ¶ Procurator actoris factus apud acta, non tenetur ſatiſdare de rato, ſed defendendo ante litem conteſtatam; non autem poſt: procurator autem rei, tenetur indiſtincte cavere de judicato ſolvendo. *l. unic. C. de ſatiſda.* ¶ Procurator non obligatur; ſed dominus, quando ſumus in actu reſpiciente, tam perſonam domini, quam procuratoris. *Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 5. num. 28.* Procurator ſubſtitutus in cauſa, non tenetur ſubrogato reſpondere; ſed novum requiritur mandatum, & principalis domini citatio. *Jac. Put. deciſ. 107. lib. 2.* ¶ Procurator cum poteſtate ſubſtituendi, quando ſubſtituit virtute poteſtatis ſibi datæ ab homine, non tenetur de facto ſubſtituti, niſi ipſe poſt ſubſtitutionem ſe intromiſerit. *Vincent. de Franc. deciſ. 212.*

Cap. X. Facta, vel geſta à procuratore, quando præjudicant domino noceant, aliis ut contumacia, confeſſio; factum, pactum, revocatio, ſcientia, & appellatio.

Patrocinium præſtans ſcienter petenti rem propriam patrocinantis, ſibi præjudicat. *Menoch. conſil. 322. num 34. lib. 4.* Et tacite cenſetur renunciare juri ſuo. *c. ex literis 6. ext. de tranſactio.*

Contumacia.

Procuratoris contumacia, quando domino noceat, *vide Ozaſc. dec. 9. Cabal. milleloq. 845. Ægid. Bellam. concl. 345. c. 1. ext. ut lite non conteſtat. c. ſæpe contingit 44. ext. de appellatio. Bart. in l. eum, qui. 3. C. de procurato. in l. unica. §. ſi procurato. ff. ſi quis juſdicenti, & in l. contumacia. 53. ff. de re judic.* Et quando culpa, *vide eundem Bellam. concl. 109.* Procuratoris contumacia nocet domino in his, quæ ad proceſſum, & mandatum pertinent; Princeps tamen poteſt reſtituere adverſus talem contumaciam. *Cabal. milleloq. 845.* Quod dictum exemplificatur, quando procurator non reſpondit poſitionibus, etiamſi eſſet procurator alicujus mulieris. *Joſeph. Ludov. deciſ. 5. Luc. num. 33.*

Confeſſio.

Confeſſio procuratoris nomine procuratorio, an nociva ſibi ſit, ſi aliter de veritate conſtet, *vide Afflict. deciſ. 148. num. fin. & Joſeph. Ludovic. deciſ. Luc. 5. num. 29.* ¶ Procuratoris expreſſa confeſſio nocet domino, dummodo illa non ſit voluntaria, quia tunc ſaperet donationem. *idem Joſeph. d. deciſ. 5. num. 30. & 31. vide c. ſuborta. 21. ext. de ſenten. & re judic.* ¶ Confeſſio procuratoris, (etiam revocati) nocet domino, ſi revocatio ad adverſarium, vel Judicem non pervenerit. *Ægid. Bellam. concluſio. 164. Roland. conſil. 70. volum. 1.* Sed quando alias confeſſio procuratoris noceat domino, *vide eundem Bella. concluſ. 649. Franc. Marc. quæſt. 6. Capel. Thol. qu. 392. Jac. Put. deciſ. 396. lib. 2. Hippol. ſing. 290. l. 6. §. ſed an, ff. de confeſſ. & ibid. Bart.*

Quando non præjudicat confeſſio.

Confeſſio facta per procuratorem in alio judicio, & ad alium effectum, non præjudicat, *Afflict. deciſ. 14. num. 10.* ¶ Confeſſio procuratoris coram arbitro facta, perempto compromiſſo, non præjudicat. *Afflict. dec. 148.* Confeſſio procuratoris non nocet domino in alio judicio. *Jac. Put. deciſ. 343. num. 8. lib. 2. vide deciſ. 396. ibidem.* ¶ Confeſſio facta per procuratorem de conſenſu domini, non nocet, neque præjudicat ipſi Procuratori. *Ægid. concluſ. 702.*

Quando præjudicat factum.

Factum procuratoris nocet domino. *Ozaſ. deciſ. 142. n. fin.* Sed quid in negligentia, & an ex illa poſſit dominus excuſari, *vide Benint. deciſ. 26. Franc. Marc. quæſt. 480. num. 7. & Andr. Gail. obſerv. 45. libr. 1.* ¶ Procurator habens mandatum, ſi illud excedat, ſciente domino, & non contradicente, illi præjudicat. *Rol. conſil. 70. num. 31. vol. 1.*

Vel non.

Factum procuratoris non nocet domino ignoranti; alias ſecus. *l. 5. C. de hæret.*

Quando præjudicat Revocatio.

Revocatio procuratoris, quæ non pervenit ad notitiam Judicis, vel actoris, non nocet. *c. ex parte 33. ext. de reſcript. gloſſ. in l. 1. C. de ſatiſda.* Sed quomodo debeat fieri, ut noceat, *vide Bart. in l. unica. C. eod. de ſatiſda. num. 2. 8. & 9.*

Appellatio.

Procurator non appellans non præjudicat domino pauperi: idem, ſi colluſerit cum adverſario, propterea his in caſibus dominus poterit appellare poſt decem dies. *Guid. Pap. quæſtion. 436. num. 88. Jaſſ. Lanſſ. Balb. deciſ. 397. vide Bart. in l. fin. num. 12. ff. de in integ. reſtit.* Alias ſententia lata contra Procuratorem citatum, & contumacem (qui non appellavit) mandatur executioni contra dominum, ſi fuit lis cum ipſo procuratore conteſtata. *idem Janſſ. Lanſſ. deciſ. 179.* Sed tunc agi poteſt ad intereſſe contra procuratorem. *Caſſad. deciſ. 5. tit. de appellatio. vide Pet. Benint. deciſ. 26. num. 6.* Quia procurator tenetur appellare. *Roman. ſing. 474.* Quo non exiſtente ſolvendo, conceditur reſtitutio ad appellandum. *Capel. Thol. q. 101.*

Cap. XI. Qui effectus producuntur ob prædicta.

Procuratoris dolus objicitur domino. *l. apud 4. §. quæſitum l. 2 ff. de dol. mal. excep.* Quod procedit, ſi poſt litem conteſtatam committatur (quia tunc Procurator efficitur dominus litis, & dominus reputatur eadem perſona cum procuratore) ſecus ſi ante. *l. ſi procurator, eod. tit.* ¶ Subſcriptio, quam procurator facit alieno nomine, non nocet illi, ut teneatur nomine proprio in eo, quod ignorabat, *l. Titius 8. ff. de reſcind. vend.* ¶ Juramentum procuratoris, vel defenſoris prodeſt domino quoad actionem, vel exceptionem. *l. nam poſtea 9. §. juſiurandum. ff. de jurejurand. vide l. fina. §. fin. ibid.* ¶ Dominus tenetur ex dolo procuratoris de eo, quod ad eum pervenit. *l. ſed ſi ex 16. §. item ff. eod.* ¶ In his, quæ minor facit ut procurator, non reſtituitur ad commodum domini. *l. cum 24 ff. de mino. 25. ann.*

Ob confeſſionem.

* Conſtitutus procurator ad accipiendum mutuo pecuniam utrum chirographo obligetur, qui procuratur profitetur ſe eam accepiſſe, ſed de numeratione aliter non conſtet. *Fachinæus lib. 2 cap. 56. negat. arg. l. ſeia. ff. ad Vellejanum l. certum. §. ſed ipſi ff. de confeſſis l. juſiurandum Cod. de teſtibus. Bartol. & alii l. 2. §. ult. ff. ſi cert. petat.* * An idem ſit ſtatuendum, ſi procuratoris confeſſio fiat præſente judice, & authoritatem interponente. *Fachinæus lib. 2. cap. 57. qu. 1.* ait hanc confeſſionem nocere domino propter judicis decretum pet. *Gomt. conſ. 50. num. 30. Jaſ. l. 2. §. ult. ff ſi cert. pet.* * Quid ſi procurator conſtituens juret ſe ratum habiturum quidquid ab eo geſtum fuerit, *ibid. quæſt. 2.* ait ex confeſſione dominum non obligari. *Dec. d. l. 2. §. vi. num. 35 ff. ſi cert. pet.* * Quid ſi procurator conſtituatur ad accipiendum mutuo pecuniam, & confitendum ſe accepiſſe, an dominus mandans obligetur, ſi non conſtat de vera numeratione pecuniæ. *Idem ibid. quæſt. 3. negat Bart. in d. l. 2. §. ultim ff. ſi cert. pet. Gomez. d. conſ. 50.*

Propter factum.

Ex facto procuratoris datur utilis actio inſtitoria contra dominum. *l. liberto. 32. ff. de neg. geſt.*

Propter pactum.

Pactum procuratoris prodeſt, & nocet domino, ſi habeat ſpeciale mandatum, vel generale cum libera; ſecus ſi ad agendum tantum ſit datus. *l. reſcriptum. 11. §. ple-*

runque

Digitized by Google

runque ff. de pact. vide l. ſicut 8. §. ſi procurator. ff. quib mod. pign. vel hypothe. ſol. ¶ Pacto procuratoris non poteſt remitti jus domini. *l. pactum la. 3. C. de pact.*

Propter ſcientiam.

Procuratoris ſcientia non conſtituit dominum præſcribentem in mala fide. *Capic. deciſ. 86. num. 8.*

Cap. XII. Quæ valeant à procuratore geſta & facta ob prædicta.

Judicium agitatum cum falſo procuratore valet, in ejus præjudicium, nam ex eo obligatur. *Jaſſ. Lanff. Balbus deciſ. 234.* ¶ Si procurator faciat actum tanquam nuncius, non valet talis actus. *Rom. ſing. 697.* ¶ Dominus non poteſt venire contra factum procuratoris. *Rot. Genu. deciſ. 133.* ¶ Procuratores, ubi ſunt plurea conſtituti etiam ſine clauſula, inſolidum, cum clauſula tamen, Promittens habere ratum quicquid ab altero eorum factum fuerit, valebit quod ab uno eorum geſtum erit. *Put. deciſ. 98. lib. 3.* ¶ Conſenſua præſtitus poſt quatuor annos à morte domini, per procuratorem ad hoc conſtitutum valet, niſi appareret de mutata voluntate conſtituentis. *idem Mohed. deciſ. 219.* ¶ Proceſſua factus cum procuratore revocato, an teneat, *vide eundem Put. deciſ. 109. lib. 2.* ¶ Proceſſus agitatus à procuratore revocato cujus revocatio non devenerat ad notitiam, valet. *DD. de Rot. deciſ. 3. de reſcript. in antiquio.* ¶ Pactum factum cum procuratore de reddendis ſumptibus valet ſecus in pacto facto de quota litis parte. *l. ſumptibus. ff. de pact.*

Cap. XIII. Quibus modis revocari poſſit procurator, vel non.

Quando dominus comparet in cauſa abſque procuratore, cenſetur revocaſſe ipſum procuratorem; ſecus ſi compareat cum illo. *Guid. Pap. quæſt. 40. circa medium, vide DD. de Rot. deciſ. 22. alias 298. & .31. alias 395. tit. de procurat. in antiq.* ¶ Quando revocatio eſt apud acta, non requiritur intimatio. *Put. ibid. deciſ. 110.* ¶ Si pupillus cum auctoritate tutoris conſtituerit procuratorem, ſolus tutor illum revocare poterit, *Jaſſ. Lanſ. Balb. deciſ. 100.* ¶ Licet conſtituens procuratorem in mandato promiſerit, & juraverit non revocare, tamen illum procuratorem revocare poterit. *idem Jaſſ. deciſ. 499. & Cabal. Milleloq. 247.* ¶ Procurator ab impubere conſtitutus cum patris conſenſu, an per pubertatis ſupervenientiam revocatus ſit. *vide Dec. conſ. 460. num. 21.* ¶ Dominus ante litem conteſtatam poteſt procuratorem revocare; non autem poſt, ſine legitima cauſa, & tunc debet procurator citari. *And. Gail. obſerv. 46. num. 8. lib. 1. vide Bartol. in l. unica num. 15. C. de ſatiſda.* ¶ Revocatio procuratoris per mortem domini, non intimatur adverſario, ſecus in revocatione per reſignationem. *Put. deciſ. 467. lib. 2.* Procuratorem eundem ſecundo conſtituens, videtur à prima procuratione recedere. *Boer. deciſ. 347. num 3.* ¶ Procurator primus, quando cenſeatur revocatus per conſtitutionem ſecundi. *vide Boer. ibid. num. 4. Ægid. Bellam. concluſione 529. DD. de Rot. deciſ. 14. alias 175. de procurat. in antiq. Lud. Rom. ſing. 254. Franc. Cremen. ſing. 114. Amanel. de Clariſaq. ſing. 261. & l. 2. in gloſſ. C. de teſtament. tutel.* ¶ Quando per comparationem principalis in judicio, cenſeatur procurator revocatus, *vide Rot. Genu. deciſ. 177. num. 2. & 11.* ¶ Procurator poteſt revocari ad nutum, & voluntatem Domini, & in multis caſibus cenſetur revocatus à jure. *Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 44. num. 29.* ¶ Procurator factus Dominus litis in prima inſtantia, licet non poſſit revocari, tamen ſecus eſt in ſecunda. *Ægid. Bellam. concluſ. 530.* ¶ Revocatio procuratoris tacite intelligitur facta, ubi Dominus liti, & cauſæ ceſſit. *Caſſad. dec. 2. tit. de appellat.* ſed de procuratoribus, & eorum revocatione *vide per DD. de Rot. tit. de reſcript. in antiq.* ¶ Procurator primus revocatur per minoris in integrum reſtitutionem, *Capel. Thol. quæſt. 99.*

Quibus modis revocari non poſſit.

Procurator poſt litem conteſtatam revocari non poteſt, niſi ſuperveniente amicitia, vel conſanguinitate cum adverſario, aut nuper exorta ſit inimicitia cum Domino conſtituentis, quia tunc poteſt revocari ſine ſolemnitate judiciaria. *Rom. ſingul. 371. & Abb. in ſua Pract. cap. 35.* ¶ Procurator invitus, vel ignorans, poſt litem conteſtatam non poteſt revocari, valet tamen revocatio in præjudicium revocantis. *Put. deciſ. 303. lib. 2.* ¶ Procurator in extrajudicialibus revocari non poteſt, quando adverſarii intereſt: idem quando res non eſt integra. *Benint. dec. 49. n. 7.* ¶ Quod dicitur procuratorem poſt litem conteſtatam non poſſe revocari, quomodo intelligatur, *vide Benint. deciſ. 80. Capel. qu. 277. Mohed. deciſ. 84. & Mynſing. obſerv. 44. cent. 5.* ¶ Procurator poſt litem conteſtatam non poteſt invitus revocari: & ſi poſt litem conteſtatam à Domino, aliquando compareat, an ipſe vel Dominus ad alia acta ſit citandus, *vide Boer. deciſ. 285. & Franc. Marc. quæſt. 67. part. 2.* ¶ Procurator in negotio principali, non poteſt per dominum in negotio reſtitutorio revocari, niſi parte conſentiente. *Put. dec. 51. lib. 2.* ¶ Procurator ſpecialis non revocatur, per conſtitutionem procuratoris generalis. *Put. deciſ. 167. lib. 3.*

Cap. XIV. Exceptio Procuratoris quando opponi poſſit.

Exceptio, quod mandatum non ſit ſufficiena, an non ſit legitimum, poteſt opponi in quacunque parte judicii, ſicut exceptio falſi procuratoris. *l. fin. C. de eo, qui pro tut. nego. geſt.* ¶ Exceptio falſi procuratoris ante, & poſt ſententiam opponi poteſt. *cap. in noſtra 4. ext. de procurat.* ¶ Poſtquam quia cavit de rato, non poteſt ſibi objici, quod non ſit procurator. *l. inter quos 39. §. alieno ff. de dam. infec.* ¶ Hæc exceptio, quod mulier non poſſit eſſe procuratrix, eſt dilatoria, ideo non poteſt opponi poſt litem conteſtatam. *Matth. Mattheſ. ſing. 98.* ¶ Nullitas judicii agitati cum falſo procuratore, poteſt uſque ad mille annos opponi; ſed quomodo opponatur, *vide Marant. in ſuo Spec. part. 4. diſtinct. 16. jud. num 22. & ſeqq.* ¶ Exceptio contra procuratorem debet opponi ante litis conteſtationem. *Bart. in l. unica. n. 5. C. de ſatiſda.* ¶ Exceptionem jure perſonali competentem Domino opponit procurator, vel defenſor. *l. ſi cum procuratore 23. eod. tit.* ¶ Defenſor ex neceſſitate poteſt opponere exceptionem ex ſua perſona. *l. procurator. 8. §. ſi procurator. ff. rem rat. habe.* ¶ Exceptio procuratoria in crimine non poteſt opponi poſt concluſionem in cauſa. *l. quamvis 19. C. ad leg. Jul. de adult.*

Cap. XV. Mandatum, ratificatio, conſtitutio, Geſta, ſcientia procuratoris, & ſententia. Quæ requirantur.

Ubi requiritur, quod principalis alicujua actus notitiam habeat, non ſufficit procuratorem illam habere. *Dec. conſ. 460. num. 33.* ¶ Mandatum faciendum à Collegio, & Capitulo, vel univerſitate, quæ requirat, *vide eundem Verall. dec. 190. alias 12. part. 2. Mynſing. obſerv. 76. cent. 2. & obſerv. 18. cent. 3.*

Cap. XVI. Quæ dicantur ratificata, vel non.

Ratificata non cenſentur ante geſta per ſubſtitutum, niſi expreſſe dicatur, licet ſecus eſſet, ubi ille, qui geſſit acta conſtitueretur à principali, ſeu Domino litis. *DD. de Rot. dec. 38. alias 454. tit. de procurat. in novis.* ¶ Apprehenſio poſſeſſionis per procuratorem à Domino comprobata per uſum, & retentionem commodi, an cenſeatur ratificata cum omnibus ſuis qualitatibus. *vide Put. deciſ. 307. lib. 2.*

Cap. XVII. Quæ ratificari poſſint, vel non.

An geſta per falſum procuratorem poſt latam ſententiam

dam ratificari à domino poſſint in ſui commodum, & favorem. *Fachin. lib. 8. cap. 61. negat. Mynſing. cent. 1. obſerv. 44.* ¶ Si quis me defendat ſine mandato, & lata ſit ſententia in mei favorem, vel contra me, poſſum ratificare illam ſententiam. *gl. in §. hoc jure. l. ſi mater 11. ff. de exception. rei judic.* ¶ Procuratoris falſi geſta, an, & quando ratificari poſſint, *vide Mynſing. obſerv. 44. cent. 1.* ¶ Geſta per procuratorem, per dominum ratificari poſſunt ante concluſionem cauſæ, ſecus poſt, in præjudicium partis. *DD. de Rot. deciſ. 1. & 10. tit. de procurat. in antiq. vide per tot. titul. ibid.* Tamen mandatum ſemper ante ſententiam produci poteſt, ſi ante concluſionem cauſæ verbo fuerit exhibitum. *Pol. conſil. 71. num. 28.* Et ſat eſt mandatum producere, quando pars opponit. *Crav. conſil. 108.*

Cap. XVIII. Quis dicatur habere mandatum.

Mandatum habens ad cauſam integram jam ſopitam, habet etiam mandatum ad illam reaſſumendam per in integrum reſtitutionem. *Rom. ſing. 644.* ¶ Habens mandatum in cauſa principali, an cenſeatur habere ad illius executionem, *vide Put. deciſ. 376. lib. 1. & Cabal. milleloq. 720.* ¶ Mandatum habens ad unum, cenſetur etiam habere ad illius acceſſoria. *Marc. de Mant. ſing. 94.*

Cap. XIX. Quibus modis intelligatur: extendatur mandatum.

In generali mandato non venit, ut quis opponat exceptionem calumnioſam. *Bar. conſ. 43. vol. 1.* ¶ Factum procuratoris ad utilitatem Domini refertur. *gl. l. penult. ff. ſi quis cautio.* ¶ Mandata procuratoris ſunt ſtricti juris; ideo non extenduntur, niſi ad perſonas, vel cauſas in illis expreſſas. *DD. de Rota, tot. tit. de procurat. in novis.* ¶ In generali mandato non conceditur juramentum. *l. qui ex pluribus 21. §. fin. ff. de noxa. actio.* ¶ Mandatum generale ſimpliciter productum, an referatur ad omnes cauſas, & commiſſiones, *vide Creſc. deciſ. 2. alias 85. tit. de procur.* ¶ Licet mandatum ſit ſtricti juris, tamen extenditur contra illum, contra quem cenſetur facta commiſſio, & ad præcedentia, & ſequentia, ad aliaſque perſonas in connexis. *Verall. deciſ. 191. alias 13. part. 2.* ¶ Stipulatio procuratoris ſuper re Domini, in dubio intelligitur facta Procuratorio nomine, & ad Domini intereſſe refertur. *l. pen. ff. ſi quis cautionibus.*

Cap. XX. Quibus modis præſumatur mandatum.

Scientia, & mandatum, utrum præſumatur in cauſa, quæ ſit cum impenſa litis, *vide Capic. deciſ. 86. num. 6. & 11.* ¶ Et mandatum quando præſumatur, *vide ibid. num. 15.* ¶ Mandatum ex longinquitate temporis præſumitur legitimum. *Boer. deciſ. 281. n. 17.* ¶ Procurator cum legitimo mandato interveniſſe, quando præſumatur. *vide Hartman. c. 4. tit. de Procur. lib. 2.* ¶ Mandatum, quod præſumatur in tempore antiquo, intelligitur in judicialibus, & quando ſolemnitas extrinſeca eſt enunciata in inſtrumento, *prout ſcribit Veral. deciſ. 104. part. 2.* ¶ interdum præſumitur pro procuratore, licet de mandato ipſius non conſtet. *Mynſing. obſerv. 80. cent. 5.* ¶ Mandatum non præſumitur etiam per mille annos: fallit in caſu, *de quo vide per Natt. conſ. 526.* Quo loci ſcribit valere ſententiam, etiam ſi non conſtet mandato. ¶ Præſumptio mandati ſine ſcientia, & patientia Domini non cadit. *Afflict. dec. 308. num. 9.* Si cum ſententia eſſet productus proceſſus, in quo deficeret mandatum, præſumitur in antiquis ratihabitio aut ſcientia, vel patientia Domini. *Caſſad. deciſ. 3. tit. de Procur.*

Factum; geſtum.

Procuratoris facta præſumuntur geſta de mandato, & ſcientia principalis: & procurator generalis poteſt facere ſine mandato ſpeciali ea, quæ eſt ſolitus facere Dominus, quod procedit quoad utilia; non autem quoad præjudicialia. *Lud. dec. Luc. deciſ. 43.* ¶ An præſumatur ſcientia geſtorum à Procuratore, ut quis incidat in pœnam, *leg. ſi quis major. C. de tranſact. vide Creſc. deciſ. 5. alias 193. tit. de præſumpt.*

Cap. XXI. Quibus modis inducatur mandatum, vel non.

Ex ſcientia, & patientia in actu poſitivo, inducitur mandatum. *Put. deciſ. 214. lib. 2.* ¶ Ratificatio inducitur, ſi Dominus utitur geſtis per aſſertum procuratorem: & mandatum cenſetur datum, ſi jura reperiantur penes ſolitum procuratorem, vel ſi quis ſolvat nomine alterius. *DD. de Rot. dec. 39. alias 455. tit. de procurat. in novis.* ¶ Licet ex ſola ſcientia principalis ſcientis cauſam agitari non inducatur mandatum, tamen quando ultra ſcientiam concurrit productio jurium Domini, tunc præſumitur mandatum ad totam cauſam. *Put. deciſ. 358. libr. 1.*

Cap. XXII. Quibus modis probetur.

Probatio mandati ſpecialis debet eſſe clara, certa, neceſſaria, & concludens. *idem Crav. d. conſ. 265.* ¶ Procuratorem me non eſſe ſi quis opponat, cui incumbat onus probandi, & procurator actoris, vel rei uter primus oſtendat de mandato, *vide Boer. deciſ. 281. num. 11. & 12.* ¶ Procuratoris mandatum quibus modis probetur: & ubi originaliter non producitur, ſed in alio inſtrumento tranſcriptum, an probet, *vide Boer. dec. 281.* ¶ Onus probandi incumbit mandatum aſſerenti: & tacendo, permittendoque agere procuratorem, videtur quis mandato conſentire. *Abb. conſ. 7. part. 2.*

Cap. XXIII. In quibus requiratur.

Ubi mandatum exigitur ſpeciale, regulariter ſufficit generale, cum libera, quod ſpeciali æquiparatur. *Jaff. Lanff. Balb. deciſ. 52.* ¶ Speciale mandatum requiritur ad petendam reſtitutionem in integrum principaliter tamen ſufficit ſpeciale comprehenſum ſub generalitate verborum. *Caſſad. deciſ. 1. tit. de procurat. & Ægid. Belam. concluſ. 32.* ¶ Marito agente pro uxore, quando ſpeciali mandato opus ſit, *vide Mynſing. obſerv. 53. cent. 3.* ¶ An ratificatio partis ſufficiat ſupervenire in cauſa ſi proceſſum ſit in meritis antequam contra non legitime comparentem facta fuerit oppoſitio, & an etiam tacita ratificatio ſufficiat, *vide Perilluſtr. D. P. Theſ. dec. 7.* ¶ In quibus caſibus requiratur ſpeciale mandatum, *vide gl. in §. fin. Inſt. de his, per quos age. poſ.*

Cap. XXIV. Quando fiat, vel acceptetur mandatum, vel non.

Dominus reſpondendo articulis tacite facit mandatum: quia non intereſt, ſi facto, vel verbis præſtet conſenſum: & poteſt hoc caſu Dominus temere litigans in expenſis condemnari. *Rot. Aven. deciſ. 79. in deciſ. diverſ. Tom. 3.* ¶ Quis non dicitur mandatum acceptaſſe accipiendo literas mandati, ſi aliud non fecerit, & ante non competit actio mandati. *Rot. Genu. deciſ. 23. num. 19. & 20.*

Cap. XXV. Qui ſint effectus mandati.

Procurator agens ex mandato inſufficienti, ſi poſtea producat mandatum ſufficiens poſt ſententiam, non ob id ſententia nulliter lata, ſuſtinetur. *Put. deciſ. 383. lib. 2.* Sed quid, ſi mandatum inſufficiens non eſſet productum, *vide Creſc. 4. alias 102. tit. de procurato.* ¶ Mandatum non productum in prima inſtantia, produci poteſt in cauſa appellationis, & talis productio convalidat retro geſta in prima inſtantia, quod intellige quando mandatum erat factum ante ſententiam; ſecus ſi poſt. *Cravet. conſ. 108.* ¶ In mandato quantumcunque generali, cum plena, & libera adminiſtratione, non comprehen-

prehenditur remiſſio appellationis, & juris dicendi de nullitate. *Augu. Boro. quæſt. 33.* Ubi plene de poteſtate procuratoris generali cumlibera. ¶ Exhibitio mandati in fine judicii, non convalidat acta præcedentia. *Rot. Gen. deciſ. 54.* ¶ Procuratoris præoccupatio, an operetur, quod alius etiam generaliter antea conſtitutus, deſinat eſſe procurator, *vide Creſc. dec. 16. alias 312.* ¶ Solutum indebite procuratori non habenti mandatum ad hoc repetitur ab eodem, & contra. *l. ſi procurator, ff. de condict. indeb. & ibi gl.* ¶ Mandatum in quo per Decuriones datur poteſtas procuratori conveniendi quoſcunque prætendentes ſe immunes, non ſufficit, ut Nobiles qui in eo loco juriſdictionem habent, conveniri poſſint per procuratorem: quia contra ipſos agi non poteſt, niſi venia petita. *Nat. conſ. 445.* ¶ Mandans, lite pendente, videtur ratificare inchoata, & ratificatio ſupplet defectum mandati, etiam ſi oppoſitum fuerit de defectu ipſius. *Nat. conſil. 126.* ¶ Habens mandatum generale poteſt illa facere, quæ Dominus ſolitus erat facere, etiam in præjudicialibus, *Lud. Rom. ſing. 10.* ¶ Generale procuratorium ad cauſas includit beneficia & ad cauſas factum, omnes comprehendit. *Ægid Bellam. concl. 5.* ¶ Ubi exigitur etiam mandatum ſpeciale, & de mandato dubitatur, admittitur cautio de rato, quod forte non procedit in eo, qui dicit ſe habere mandatum ad recipiendam, vel exequendam ſententiam. *Jaff. Lanff. Balb. deciſ. 54.* ¶ Conſtitutio procuratoris in cauſa, quam habeo contra Sempronium, & generaliter in omni alia, an comprehendat cauſas, quas habeo cum aliis perſonis, quam cum Sempronio, *vide Rom. ſing. 156.*

Cap. XXVI. Quibus modis valeat mandatum, vel non.

Mandatum etiam generaliter datum, in alia cauſa (inter eaſdemmet perſonas vertente) non ſuffragatur. *Rot. deciſ. 7. de procurat. in novis d. deciſ. 7.* ¶ Mandatum ad futuras lites valet, & extenditur ad illas. *DD. de Rota, deciſ. 18. de reſcript. in novis, alias 148.* ¶ Valet procuratorium ad excuſandum, licet non habeat cauſas excuſationis expreſſas. *Ægid. concl. 211.*

Vel non.

Mandatum non valet, in quo conſtituens promittit habere ratum quicquid per ſuum procuratorem legitime geſtum erit: quia conſtituens ſemper opponeret, non eſſe legitime factum. *idem Jaff. deciſ. 440. & Marc. qu. 694. part. 2.*

Valeant acta geſta.

Acta omnia cum procuratore poſt ſuam ceſſionem facta, ſunt nula. *idem Put. deciſ. 167. lib. 2.* ¶ Si procuratorem conſtituam ad agendum, defendendum, de calumnia jurandum, & ad beneficii reſtitutionem petendam, & non dicam in qua cauſa, nec contra quem, an valeat conſtitutio, & quando cenſeatur factum generale mandatum, & quando ſpeciale, *vide per Bart. in l. 25. §. ſed utrum. ff. de acqu. hæred.* ¶ Acta, & facta per ſecundum procuratorem licet is non ſit Dominus litis, valent. *Capel. Thol. qu. 102.* ¶ Procuratoris geſta, nihil valent, ſi is neſciat ſe procuratorem conſtitutum: niſi in procuratorio eſſet clauſula, Rati, appoſita per tempus præſens. *Rom. ſingul. 661.* ¶ Si revocatio procuratoris pervenerit ad notitiam Judicis, vel partis, geſta poſtea cum eo erunt nulla: niſi talis notitia ſupervenerit poſt concluſionem in cauſa; nam tunc valebit ſententia. *idem Roma. ſing. 316. facit c. auditis 8. ext. de procurat.*

Sententia.

Si lis fuit agitata per procuratorem, & tempore ſententiæ non fuit citatus procurator, ſed dominus, qui fuit contumax, ſententia non valet. *Bartol. in l. num. 10. C. de ſentent. & interlo. omn. judi.* ¶ Sententia lata contra indefenſum eſt nulla, & quis dicitur indefenſus, quando per perſonam minus legitimam defenſus eſt. *Cravet. conſil. 265.*

Cap. XXVII. Quibus modis revocari poſſit mandatum.

Mandatum revocatur morte mandantis, vel procuratoris; ſed quid, ſi dominus dubitet de morte procuratoris, *vide Rom. ſing. 218.* ¶ Mandatum neceſſarium non revocatur morte mandantis. *Jaff. Lanff. Balb. deciſ. 57.*

Geſtum.

Principalis male geſtum per procuratorem ſtatim poſt notitiam revocare debet. *Paul. Æmil. Verall. deciſ. 33. num. fin. part. 1.*

Confeſſio.

Confeſſio procuratoris facta in articulis poteſt revocari, etiam non docto de errore, quia præſumitur ab eo facta, tanquam de cauſa male informatus. *Verall. deciſ. 198. part. 1. & deciſ. 330. part. 2.*

Cap. XXVIII. Quibus caſibus expiret mandatum, vel non.

Si pupillus faciat procuratorem cum auctoritate tutoris, finita tutela, non finitur mandatum. *Bartol. in l. 17. §. ſi impubes ff. de inſtito actio.* ¶ Domino mortuo, expirat mandatum procuratoris de jure Canonico; de jure vero Civili non: quia procurator effectus dominus litis poteſt ſemper procedere in cauſa uſque ad diffinitivam, quod jus Civile ſervatur. *Guid. Pap. quæſt. 119. vide Hartm. c. 2. tit. de procurat. lib. 2.* ¶ Regulariter moriente principali ante litem conteſtatam, extinguitur mandum: fallit, ſi dominus ſatiſdederit de judicato ſolvendo, procuratore conſentiente. *Mynſing. obſerv. 84. cent. 2.* Vel de judicio ſiſti. *Verall. deciſ. 188. & 189. part. 2.* Secus ſi poſt litem conteſtatam. *Magon. deciſ. 48. Rot. Flor..*

Cap. XXIX. Miſcellanea.

Si domini, qui invicem ſtipulati ſunt per procuratores ſuos, apud arbitrum agere velint, poteſt jubere arbiter ipſos quoque adeſſe, *l. non diſtinguemus 37. §. ſi domini ff. de recept. arbit.* ¶ Quando pluribus committitur aliquid faciendum, non poteſt illud expediri per unum, de voluntate aliorum. *Bart. in l. ſing. 30. ff. de teſtam.* ¶ In cauſis arduis nemo tenetur procuratorem mittere. *idem Cab. milleloq. q. 474.* ¶ Actio judicati non datur in procuratorem, qui ſe liti non obtulit, niſi ſit in rem ſuam, *l. ſi ſe non obtulit. 4. ff. de re judic.* ¶ Non poteſt opponi quem non eſſe legitimum procuratorem, ut impediatur ſententiæ prolatio. *Rot. Genu. deciſ. 179. num. 10.* ¶ Impedimentum non attenditur, ubi poteſt comparere quis per procuratorem. *Capic. deciſ. 76. num. fin.* ¶ Nulla major nullitas, quam ea, quæ provenit ex defectu legitimationis perſonarum. *Crav. d. conſ. 265 ant 268.* ¶ In cauſis interloqui, vel ordinari nulli petere licet, niſi in ſcriptis per patronum cauſæ, nempe de conſilio advocati, *habemus in hac Patria decretum in conſtitut. antiq. Subaud. tit. in cauſis interloqui, &c. in ſtatutis, ſeu decretis noviſſimis Tolant.* ¶ Legitimatio perſonæ neceſſaria eſt, etiam in judicio ſummario. *Crav. conſ. 104. vide Pet. de Rave. ſing. 23.* ¶ Caſus eveniens in perſona procuratoris, excuſat dominum. *Bart. in l. 8. C. qui petunt. tuto. vel curato.* ¶ Contra procuratorem conſtitutum uſque ad tertiam inſtantiam, poſſunt decerni executoriales. *Put. dec. 62. lib. 1.* ¶ Notarius, an poſſit ſcribere inſtrumentum procurationis in cauſa propria, *vide Guid. Pap. quæſt. 318. Bart. in l. pup. 5. §. item ff. de auctor. & conſent. tuto. & in l. 2. ff. de ſtipu. ſervor.* ¶ Liberum unicuique eſt per ſe, vel per procuratorem agere, aut reſpondere. *l. fin. §. cum autem & ibid. gloſſ. C. de his, qui ad Eccleſ. confug.* ¶ Recipiens patrocinium potentioris ad terrorem adverſarii, punitur cauſæ jactura, & etiam punitur patrocinium præſtans. *l. 1. C. ne liceat potentioribus.* ¶ In publicis judi-

ciis

ciis etiam potentiores viri debent perſonaliter adeſſe, licet in civili cauſa poſſint mittere procuratorem, *l.tunc.15. C.de accuſat.* ¶ Sacerdos conſtitutus procurator ab aliqua Univerſitate, poteſt agere in judicio ſeculari. *Capel.Thol. q.131.* ¶ Dominus debet comparere perſonaliter, & non per procuratorem, judice ita jubente. *Bartol. in l. 2.§.defendi ff. quib.ex cauſis in poſſ.eat.* ¶ Hæredes plures ſuccedentes in judicio cepto cum defuncto, unum defenſorem dare tenetur. *Bartol. in l. 5. §. ſi mmen ff. judicatum ſolvi, num.3.facit l.ſi fa. 49.ff.famil.erci.*

TITULUS OCTUAGESIMUS NONUS.

Conjuncta perſona, quando pro conjuncta admittatur in judicio.

Cap. I. Conjuncta perſona. Qua dicatur.

COnjuncta perſona uſque ad quartum gradum dicitur, & ultra arbitrio Judicis, & uſque ad illum gradum agere poteſt ſine mandato. *Menoch. de arbitr.libr.2. caſ.146. & Bart. in l. 2. ff. de accuſat.* ¶ Quæ dicantur conjunctæ perſonæ, *vide Abb. in cap. nonnulli ext.de reſcript.* ¶ Conjuncta perſona non eſt procurator, ideo factum per eam præjudicat dominio, niſi ratihabitione ſequuta. *Bart. in l. 3. §. ſtipulationem. ff. judicatum ſolv. Crevet. conſil.317.* Ratio, quia conjunctus poteſt prodeſſe; non autem obeſſe. *DD. de Rot. decіſ.6. alias 142.tit.de procurat. in novis, num. fin. Verall. decіſ. 344. part. 2. Crevet. conſ. 109. num. 4. & conſ.317. Matth. Matth. in l.1.C.quib.res judic.nov.voc. poſt ejus ſingularia.*

Cap. II. Conjuncta perſona. Quando admittatur pro conjuncta, vel non.

Frater admittitur ad defenſionem rei fratis ſine mandato, ſed ſententia lata contra eum non præjudicat fratri abſenti, & non ratam habenti: ſed frater qui litigavit, tenetur cautione, de rato ſi illam interpoſuerit. *Bart. in l.1. C. quib. res judic. non noce.* ¶ Frater pro fratre ſine mandato admittitur ad impetrandum. *cap. conſtitut.8. ext. de integ. reſtit.* ¶ In cauſa matrimoniali, etiam invitis conjugibus fratres uxoria admittuntur pro eorum intereſſe. *Put.decіſ.204.lib.3.* ¶ Pater tanquam conjuncta perſona poteſt pro filio in cauſa matrimoniali (etiam ſi agatur de fœdere matrimonii) intervenire, & conſequenter à ſententia lata contra filium in tali caſu appellare. *Aug.Bero. qu.133.* ¶ Conjunctus regulariter admittitur pro conjuncto in judiciis cum cautione de rato, etiam pro minore. *Joſeph.Lud.decіſ.Luc.41. & decіſ. Peruſ.49.Franc.Marc. qu. 99. num. fin. part.2.c. coram. 34.ext.de offic.poteſtat. judic. delega. Bart. in l.patri 28. fin.de minorib. & in l.35.ff. de procurator.* Quod procedit etiam in tranſverſalibus. *Magon. dec. Luc. n.14.* ¶ Reg. limitatur primo in fratre, qui pro frate in beneficialibua (etiam cum cautione de rato) non admittitur. *Ægid.Bellam.concluſ.681.Caſſad. dec. 40. tit.1. & Dd. de Rot. decіſ. 6. alias 142. tit.de procurat.in novis. vide tamen eoſdem Dd. ibid. dec.35. alias 420.* Idem in ſpiritualibus. *Rom. ſingul. 619.* ¶ Secundo limitatur, quando conjunctus vellet experiri nomina conjuncti contra alium pariter conjunctum. *Joſeph. Ludov.d.decіſ. Peruſ.49. & Jaff.Lanf.Balb. decіſ.92.* ¶ Tertio limitatur in fœminis, quæ non admittuntur. *idem Lud.d.dec.Peruſ 49.* Etiam quod eſſet mater. *Natt.conſ.143.Tom.1.n.6.* ¶ Querto, conjunctus non admittitur pro conjuncto in caſibus, in quibua requiritur ſpeciale mandatum. *Dd. de Rot. d. decіſ.6. tit. de procurat. in novis, num. pen. & Magon.dec. Luc.6. n.13.* Niſi in illis, in quibus etiam prætenderet proprium intereſſe. *Bart. ſing.114.* ¶ Quinto, conjunctus pro conjuncto procuratorio nomine interveniens, & non conjunctorio, ſi non habet mandatum, non admittitur, licet caveat de rato. *Jaff.Lanf. Balb. decіſ. 415.* Quia tunc

Tepati Compend.

neque uti conjuncta perſona admitti poteſt. *Borg. decіſ. 24. de judi.* ¶ Sexto conjunctus pro conjuncto non admittitur, ubi conjunctus habet procuratorem. *Magon. d. decіſ.Luc 6.num.11. & Bart. in l.340.§.his ff. de procurat.* Sed hanc limitationem ſublimita, quando procurator eſſet negligens; nam tunc adhuc admittitur conjunctus. *Jac. Put.dec.21. lib. 2.* ¶ Septimo conjuncta perſona ſolutionem recipere non poteſt. *Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. Des droicts. Rub. 4. §. 5. gl.1.num.47. Guid. ſing.314. Amane.de Clariſaq. ſing.20. & Marc.de Mant. ſing. 200.* Sed ſolum admittitur ad effectum, ut debitum deponatur, *idem Marc.de Mant. d. ſing.260.* Et etiam ad ſolutionem recipiendam, quando conjuncta perſona, cujus nomine petitur ſolutio fieri, eſſet minor, & prodiga. *Lud. Rom. ſing. 227.* Secus ſi ſolum eſſet minor, vel ſolum prodiga: *Petr. de Raven. ſing. 272.* ¶ Octava limitatur reg. quando apparet de contraria voluntate illius conjunctæ perſonæ, pro qua conjunctus agere vellet, ſed quid, ſi dubitet, *vide Hippol. ſing, 228.* Niſi tractaretur etiam de proprio intereſſe. *Bart. in l.ſi conſtant. 25. num. 65. ff. ſolut.matrim.* ¶ Nono, conjunctus pro conjuncto in criminalibus non admittitur, *ſed vide Perilluſt.D-P. Theſſau. decіſ. 265.* Et demum limita reg. in caſibus. *de quibus vide per Joſeph. Ludov. decіſ. Luc. 41. Caſſand. in conſuetud. Burgund. tit. Des Droicts. Rubr. 4. §. gloſſ. 1. num. 47.* ¶ Decimo, declara regulam, quia licet conjuncta perſona in cauſa civili poſſit comparere pro conjuncta, tamen non poteſt conſtituere procuratorem. *Franc. Marc. quaſt. 242. Dd. de Rota. decіſ. 35. alias 400. tit. de procurat. in novis.* ¶ Ultimo declara, quod licet conjunctus pro conjuncto agat in judicio, requiritur tamen, ut ratificatio poſtea fiat per principalem. *Magon. d. decіſ. Luc. 6. num. 19.* Quod procedit etiam in fratre cavente de rato. *Rot. Avenio. decіſ. 14. in decіſ. diverſo.*

Cap. III. Quando agere poteſt, vel non.

Filiusfam. poteſt agere, & omnia facere in judicio nomine patris, ſine mandato. *Guid.Pap.q.203.* Tamen hoc caſu confeſſio filii non nocet patri. *Franc.Marc.q.283.* ¶ Maritus cavens de rato pro uxore agere, & appellare poteſt. *And.Gail.obſerv.133.lib.1. vide Hipp. ſing 636.* Sed contra, uxor pro marito agere non poteſt, niſi pro ipſo liberando à carceribus. *Guid. d. obſerv. 133. num. 8. vide Hippol. ſing. 636.* ¶ Unus ex pluribus hæredibus poteſt in ſolidum agere, nec poteſt debitor opponere, ut veniant alii hæredes, niſi in ſolutione facienda, quæ omnibua debet fieri. *Pap.lib.8. tit. 1. arreſt. 4.* ¶ Amicus non poteſt ſine mandato agere pro amico, quomodo poteſt conjunctus pro conjuncto. *Rom. ſing. 656.*

Cap. IV. Qua petere poſſit pro conjuncta perſona.

Alimenta petita à curatore nulliter deputato, qui uti conjunctus illa petere poterat, ſunt nulliter petita, per reg. quod potui nolui, & quod volui adimplere nequivi. *Verall. decіſ.23. part. 1.*

Cap. V. Miſcellanea.

Libelli forma, quando quia agit conjunctorio nomine, *traditur per Bart. in l.vero procurat.12.ff. de ſolut. & libera.* ¶ Proceſſus factus per procuratorem nulliter conſtitutum, eſt nullus, quamvis ille potuiſſet agere tanquam conjunctus. *idem Verall. dec.592. part 2.*

TITULUS NONAGESIMUS.

Tertius extraneus quando admittatur in judicio alterius.

Cap. I. Tertius. Qualis ſit.

QUando eſt commiſſa cauſa ſi contra aliquẽ, omneſq; alios, ſi tertius venerit vigore commiſſionis ad cauſam pro ſuo intereſſe, is dicitur reus, & non actor. *Put.dec.*

Digitized by Google

346. lib. 1. Et tunc poteſt ſententiam pro ſe reportare, quamvis cauſa non ſit contra ipſum commiſſa. *Put. deciſ. 389. lib. 1.*

Cap. II. Quibus caſibus admitti, intervenire, comparere, & adjungere poſſit, vel non.

Lite pendente in cauſa beneficiali, an tertius pro ſuo intereſſe admittendus ſit, *vide Marc. qu. 316. & 317. part. 2.* ¶ Tertius veniens ad cauſam pro ſuo intereſſe poſt terminum ad articulandum, an admittatur ad dandos objectus, *vide Caſſad. deciſ. 1. & 2. tit. de excepti.* Sed an poſſit comparere principaliter ex ſe, ut cauſa de novo fiat, *vide Petr. Benin. deciſ. 75.* ¶ Tertius interveniens in poſſeſſorio recuperandæ, & petitorium intentans admittitur, illique reſpondendum eſt. *Mynſing. obſerv. 1. cent. 2.* ¶ Tertius quando admittatur ad excipiendum pro aliquo, & probandum, *vide Bart. in l. 2. C. de neg. geſt. n. 6. & in l. exigend. 12. C. de procurat.* ¶ In cauſa momentaneæ poſſeſſionis admittitur quis ſine mandato, & ſi amittat cauſam, non præjudicat domino. *Bart. in l. 1. C. ſi per vim, vel alio modo.* ¶ Ad defendendum abſentem, & probandum ejus abſentiam, quilibet admittitur. *l. ſervum 35. §. public. ff. de procurat.* ¶ Tertius veniens ad impediendum, ne cauſa cœpta per alium agatur, quando audiri debeat, *vide Bartol. in l. 14. §. ſed & agere ff. de appellat.* ¶ Quando tertius admittatur in judicio ad probandum, licet ſua non interſit, *vide Bart. in l. 35. n. 8 ff. ſolut. matrim.* ¶ Regulariter tertius pro ſuo intereſſe intervenire, & cauſæ una cum principali adſiſtere poteſt, reg. traditur cum ſex ampliationibus, & tribus limitationibus, *per Gal. obſerv. 70. lib. 1. vide Hartm. c. 10. tit. de actore lib. 2.* *An ſi tertius ad judicium veniat cum inter duos litigatur de rei alicujus dominio, vel poſſeſſione, ac petat ſibi tem adjudicari; atq; ita ſe litigatoribus opponat ſit admittendus, & audiendus. *Fachinaus lib. 1. cap 5. affirmat. l. bonafides ff. depoſiti.* *An judicium inter priores litigatores inchoatum impedire, ac retardare poſſit, ita ut judex debeat una ſententia omnium trium perſonarum controverſiam, ac litem dirimere. *Andr. Fach. lib. 1. c. 5. affirm. l. is à quo ff. de rei vind. l. penult. ff. de peti. hæred. Ludov. deciſ. Peruſ. 26. n. 26. Rot. deciſ. 4. de judiciis in antiq. incip. tres veniunt ad cauſam.*

Intervenire poſſit.

Tertius, cujus intereſt, poteſt intervenire in cauſa criminali pro ſuis juribus. *Crav. conſ. 220.* ¶ Quando tertius fuit citatus, ſi ſua putaverit intereſſe, quid juris, *vide Rot. Genuen. deciſ. 143. n. 5.* ¶ Quinque caſibus interveniens utitur jure ſpeciali, *de quibus vide per Andr. Gail. obſ. 72. lib. 1.* ¶ Tertius in cauſa appellationis tribus modis intervenire poteſt: & victoria tertii regulariter prodeſt victo; ſed ſententia, ubi tertius intervenit, quomodo proferenda, *vide eund. Gail. obſerv. 122. lib. 1.*

Comparere poſſit.

Conjuncta perſona, & conjuncta, maſculus, vel fœmina (etiam ſine mandato) poſſunt, ut defenſores comparere ad oſtendendum de rei innocentia in omni cauſa civili, vel criminali, ubicunque abſens poteſt condemnari. *Capic. dec. 143. ſed vide ibid. limitationes ad regulam, & Franc. Marc. quæſt. 164.* ¶ Tertius ſolet in cauſa comparere duobus in caſibus, uno ad defendendum jura alterius collitigantium; altero ad excludendum quem ex litigatoribus principalibus. *Joſeph. Ludov. dec. Peruſ. 26.*

Adjungere poſſit.

Adjungere ſe poteſt tertius liti motæ tripliciter: primo, ut aſſiſtat, ne fiat colluſio: ſecundo ut cauſam adjuvet ad victoriam, & hoc caſu poterit aſſiſtere, & alia facere, quæ poſſet pars principalis: tertio poterit aſſiſtere, aſſumendo in ſe litem, quæ ad eum ſpectat principaliter. *Gaſp. Cabal. milleloq. 983. vide Andr. Gail. obſ. 70. num. 19. lib. 1. Pet. Beninten. deciſ. 75. Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de arreſtis, art. 1. Tom. 3. & Caſſand. in conſuetud. Burg. tit. Des Rentes. Rub. 5. §. 3. gloſſ. 3.*

Cap. II. Quæ facere poſſit, vel non.

Veniens pro ſuo intereſſe impedit executionem in ſpolio, etiam poſt tres ſententias conformes, quando executio non poteſt fieri ſine ſcandalo, idque in continenti ex eiſdem actis appareat. *Mobed. deciſ. 214. vide Joſeph. Lud. deciſ. 39. Peruſ.* ¶ Quando tertius poſſit impedire executionem, *vide Beninten. deciſ. 75. num. 6.* ¶ Tertius invitum & volentem à lite recedere defendere poteſt, & cogere nolentem litigare in eo judicio, ut litiget. *Pet. Benint. dec. 75.* ¶ Tertius veniens in petitorio, poteſt reſtitutionem in poſſeſſorio impedire ante ſententiam reſtitutoriam, ſecus poſt, *idem Put. deciſ. 326. lib. 2.* ¶ Tertius veniens, ut cauſæ aſſiſtat, & alium adjuvet ad victorium, talis poteſt teſtes producere, quos principalis non produxit. *Bart. l. 14. ſed & agor. ff. de appellat.* ¶ Tertius petens ſe admitti pro ſuo intereſſe, ſi citaverit ad dicendum contra commiſſionem, & videndum ſe admitti, ſi non fuerit admiſſus, an faciat aliquam litem, *vide Creſcen. dec. 3. alias 68. tit. de reſcript.* ¶ Tertius ſi ignorabat proceſſum agitari in prima inſtantia, poteſt appellare intra tempora reo conceſſa, die ſuæ ſententiæ; ſecus ſi ſciverit. *Natt. conſ. 457.* ¶ Nomine alterius agens, ſi obtinuerit, repetet expenſas, alias ſecus. *Bart. in l. 60. ff. de except. dol.* ¶ Si quis ſponte ſe obtulerit liti ſine mandato, & pro alterius defenſione, poteſt contra illum ſententia mandari executioni. *Guid. Pap. ſing. 660.* ¶ Opponi poteſt de jure tertii, quando eſt excluſivum juris agentis, *Bart. in l. 28. C. de rei vend.* Sed quando alias de jure tertii poſſit opponi, *vide eundem Bartol. in l. 6. C. de ſervi. fugit.*

Vel non.

Quando tertius non venit ad cauſam pro defenſione primi poſſeſſoris, ſed ſolum pro ſe, non poteſt impedire judicium inter primum, & ſecundum intentatum: ideo in illo proceditur, & eo finito, executio ſemota forma legis, à quo ff de rei vendica. *de cujus intellectu vide per Vincent. de Franch. dec. 261. part. 2.* ¶ Qui veniunt ad neceſſariam defenſionem, non poſſunt dilatorias exceptiones opponere ex eorum perſona, præſertim hoc procedit in citatis, ſi ſua putaverint intereſſe, quia principaliter cum eis negotium non agitur, ſed veniunt ex tranſverſo. *Rot. Genu. deciſ. 13. & deciſ. 143. Afflict. dec. 15.* Sed bene poſſunt opponere alias exceptiones peremptorias ex perſona eorum competentes. *Put. deciſ 365. lib. 2. vide Cravet. conſ. 220. Pet. de Raven. ſing. 586. Bartol. in l. C. ubi in rem actio, & in l. 8. 5. generaliter. ff. mandat. cap. veniens 38. ext. de teſtib.* Et quando alienatio eſt facta ſine fraude, venditor non poteſt excludi, licet perſona actoris ſit ligata. *Put. d. deciſ. 365. lib. 2.* ¶ Tertius ex ſua perſona poteſt judicem recuſare. *Afflict. de deciſ. 15. & deciſ. 235. in fine.* ¶ Tertius veniens ad cauſam pro ſuo intereſſe poteſt dare capitula, etiam contraria primis, & producere teſtes poſt didicita teſtificata, ſi ignorabat minime poteſt prædicta facere, imo hoc caſu tenetur proſequi litem in terminis, in quibus reperitur. *Afflict. dec. 235. Papon. lib. 9. tit. 11. arreſt. 6. vide Dd. de Rot. dec. 2. alias 33. de reſcript. in novis, nam. 45. & ſeq. Mobed. dec. 81. Pet Benint. dec. 75. Put. dec. 385. lib. 1. Cabal. milleloq 983. And. Gail. obſ. 71. lib. 1. Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 18.*

Cap. III. Ad quæ teneatur.

Tertius antequam admittatur, de ſuo intereſſe probare debet, ſaltem ſemiplene, & ſummarie. *ibid. Gail. Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 26. Dd. de Rot. deciſ. 11. alias 53. de jud. in antiq. & dec. 1. de reſcripe. in antiquio. Menoch. de arbitr. lib 2. caſ. 18. Hippol. ſing. 274. & c. veniens 38. ext. de teſtib.* Alias non oſtendens de ſuo intereſſe, non debet audiri. *Rot. Genuen, dec. 143. & Joſeph. Lud, dec. 25.*

Cap.

Cap. IV. Miſcellanea.

Agens contra tertium ex delicto, vel judicio alterius, non poteſt conveniri, niſi ille fuerit proſeqvutus judiciū uſque ad ſententiam. *Capel. Thol. q. 2. in additio.* ¶ Si quis ſuſcipiat cauſam nomine rei, ipſe reus liberatur, ſi hoc fiat de voluntate creditoris; alias non. *Guid. Pap. ſing. 439. vide Bart. in l. non ſolum 30. ff. de procurat.* ¶ An poſſit quis in ſe judicium ſuſcipere animo novandi, invito actore, *vide Bartol. in §. ſi vero alter, Auth. ut omnes obediant*, de materia *vide infra tit. de denuntiatione moleſtia.* ¶ De beneficio reſtitutionis in integrum petito per tertium poſt publicationem, & concluſionem in cauſa, *vide per Afflict. deciſ. 15.* ¶ Auctor laudatus debet audiri in terminis, in quibus reperitur cauſa; ſed an ex ſua perſona teſtes denuo inducere poſſit, *vide Afflict. d. deciſ. 15.* De auctore laudato, *vide infra tit. de denuntiatio. moleſt.* ¶ Lis an poſſit inter duos litigantes expediri, antequam diſcutiantur jura tertii comparantis pro ſuo intereſſe, *vide Joſeph. ibid. num. 26. & Dd. de Rot. deciſ. 4. de judic. in antiquio.* ¶ Articuli interventionales admittuntur, quando ſunt pertinentes: & tales dicuntur, ſi jus tertiæ perſonæ intervenientis idem ſit cum jure, quod deductum eſt per principalem, alias ſecus: quia tunc interventio locum non habet; ſed novo opus eſt proceſſu. *Gail. obſerv. 69. lib. 1.*

TITULUS NONAGESIMUS PRIMUS.

De Procuratoribus ad negotia, & de mandato.

Generalia.

DE mandato procuratoris, quod debeat diligenter obſervari, de materia, & quando dominus ex facto procuratoris non teneatur, *vide per Dec. conſ. 493.* ¶ De mandato facto ad monacandum puellam, & ad vendendum pro illa monacanda, *vide per Dec. conſ. 330.*

Cap. I. Procurator ad negotia. Quis eſſe poſſit: & quis dicatur.

Mulier poteſt eſſe procuratrix ad negotia. *Natt. conſil. 262. num. 4.* ¶ Procurator tunc quis reputatur cum bene, & fideliter gerit: & habens generalem, & liberam; an poſſit conferre. *vide Bart. in l. 1. num. 4. & 10. in repet. ff. de offic. procurat. Caſa.*

Cap. II. Qualis ſit.

Non curatur, qualis ſit perſona procuratoris ad negotia. *l. quamvis. §. fin. ff. ad Senatusconſ. Trebellia.*

Cap. III. Quibus modis conſtitui poteſt, vel non.

Procurator per literas poteſt conſtitui. *Venll. deciſ. 183. 185. & 190. part. 2.* ¶ Procurator conſtitutus ſimpliciter, intelligitur omni tempore. *Rot. Genu. deciſ. 198.*

Vel non.

Procurator ad exigendum penſiones apothecarum domini conſtituentis, ad ipſas apothecas locandas conſtitutus non cenſetur. *Roman. ſing. 624.* ¶ Stipendiarii non poſſunt conſtituere procuratorem ad ſuum ſtipendium recipiendum, quia propria manu debent recipere. *Pet. de Ravet. ſing. 659. & Bart. in l. 16. C. de erogat. milit. ann. lib. 12.*

Cap. IV. Quando approbatur mandatum procuratoris.

Dominus ſciens procuratorem fines mandati excedere, ſi non contradicat, an cenſeatur factum approbare, *vide Dd. de Rot. ibid. num. 3. Rot. Genu. deciſ. 33. num. 5. Dec. conſ. 437. Menoch. conſ. 120. lib. 2. n. 26. cap. cum olim Abbas 32. extr. de offic. & poteſt. Judi. deleg. & Felin. conſil. 39. num. 16.*

Cap. V. Quæ facere poſſit, vel non.

Procurator conſtitutus in abſentia certificatus de mandato per dominum, vel per ejus literas, aut aliter; an poſſit adminiſtrare, *vide Bart. conſ. 73. vol. 1.* ¶ An, & quando procurator poſſit ſubſtituere, *vide eundem in l. uſucapione 15. §. acceſſ. ff. de diverſ. temp. præſcript.* ¶ Abbati conſtituto procuratori pro filia monacanda ad vendendum, & alienandum bona, debitor puellæ ſolvens liberatur. *Dec. dict. conſ. 330.* ¶ Dominus probet contra tertium aliquem fuiſſe ſuum procuratorem, ex confeſſione ipſius procuratoris, *Bart. conſ. 73. num. 3.* ¶ Procurator ad negotia in ſui præjudicium poteſt procuratorem ſubſtituere; non in præjudicium domini niſi in mandato haberet poteſtatem ſubſtituendi procuratorem. *Alviſ. de Albert. ſing. 88.* ¶ Procurator contrahens non ſui contemplatione, ſed domini, dominum tantum obligat: fallit, ſi procurator fidem ſuam aſtrinxerit, & ſi illi aliquid fuerit quæſitum. *Natt. conſ. 641.* ¶ Procurator ad exigendum, licet mandatum ſuum per teſtes probet, tamen debitor non tenetur ei ſolvere, niſi inſtrumentum mandati oſtendat. *Franc. Cremen. ſing. 139. Bart. in l. 5. C. de jure fiſci. lib. 10. num. 6.* ¶ Quando mandatur procuratori de vendendo, quam poteſtatem habeat procurator circa venditionem, & qualiter ſe gerere debeat. *Bart. in l. à divo Pio. §. ſed ſi emptor. ff. de re judic.* ¶ Procurator contrahens ex re, vel circa rem, aut ſupra rem domini, illi acquirit actionem, & obligationem abſque ceſſione. *Capel. Thol. q. 152.* Et emens mandato alterius, ei acquirit dominium, & poſſeſſionem. *Rot. Genu. deciſ. 63. num. 17.* ¶ Si duo rem aliqnam emerint, & uni eorum tanquam procuratori alterius illa tradita ſit, ambobus acquiritur. *l. traditio 20. §. fin. ff. de acquir. rer. domin.* ¶ Procurator exigens pecunias principalis, poteſt compenſare pretium rerum emptarum de ordine dicti principalis cum illa. *Rot. Gennen. deciſ. 191.* ¶ Procurator emens de pecunia propria nomine domini fundum, quem retinet, fructus perceptos cum intereſſe ſuæ pecuniæ compenſare poteſt. *Cabal. milleloq. 442.* ¶ Procurator meus, ſi pecuniam mutuatus fuerit impenſurus in mea negotia, & illam perdiderit ſine culpa, nihilominus teneor actione mandati. *Capic. deciſ. 180. num. 6.* ¶ Procurator generalis ſolvendo debita domini ex ſua pecunia, repetit à domino. *Capic. ibid. num. 7.* ¶ Quitandi poteſtas in procuratore, quomodo intelligatur, *vide eundem Boer. deciſ. 281. num. 18.* ¶ Procurator privati, an poſſit vendere, & habere fidem de pretio, *vide Joſeph. Ludov. dec. Perus. 33. n. 7.* Pro negativa fuit judicatum, *ut habetur in deciſ. 202. Rot. Genn.* ¶ Procurator emens fundum nomine meo, & de ſuo proprio ſolvens, ſi illum poſſederit tanto tempore, quod fructus percepti pretium ſolutum æquivaleant, tenetur mihi tradere fundum ſine aliquo pretio. *Franc. Cremen. ſingul. 169. & Pet. Gerar. ſingul. 31.* ¶ Mandans quando non videatur proprie facere: & in mandato generali non venit etiam id, quod poteſt eſſe pœnale: & procurator impetrans iniqvum jus pro domino, poteſt contra dominum eodem jure uti. *Bartol. in l. 3. §. procurator. ff. quod quiſque juris.* ¶ Procurator generalis ad negotia poteſt ſolvere domini creditoribus. *l. quod quilibet 87. ff. de ſolutio.* Sed mandato generali non continetur illicitum: & quando culpa procuratori non poteſt imputari, periculum ſpectat ad dominum, *Bart. in l. ſi Procurator. 6. ff. de cond. indeb.* ¶ Procurator ad exigendum licite poteſt habere tertiam vel quartam partem debitorum exigendorum propter debita inexigibilia, quæ communiter reperiuntur in libris mercatorum. *Borg. Caval. deciſ. 13. de contract. num. 11. part. 2.* ¶ Procurator conſtitutus ad fidejubendum, an poſſit renunciare beneficio de duobus reis, & beneficio de fidejuſſoribus, *vide Bart. in l. ſi fraudator. 25. ff. quæ in fraud. credito.* ¶ Procurator ad negotia poteſt alium ſubſtituere; quia ſuſcepto mandato, negotium

Tepati Compend.

Digitized by Google

tium ſpectat ad ipſum cura, & ſolicitudine. *Bartol. in l. mandaſti.48.ff. deneg. geſt.* ¶ Procurator ſpecialis ad unum actum tantum, poteſt alium procuratorem ſubſtituere ad illum actum. *Bartol. in l.5. hac verb. ff. quod vi aut clam.* ¶ Si quiſpiam contrahat cum procuratore, vel alio adminiſtratore voluntario, ſi conſtat, quod procurator, vel adminiſtraror ſolum dominum obligare voluerit, ſolus dominus obligatur. *Dec. conſ.21. vol.2.* ¶ Procurator conſtitutus ad negotia, poteſt per conſequentiam rem deducere in judicium. *l. ſed ſi unius 18. §. procuratorem ff. de injur.* ¶ Poſſeſſio, vel dominium, quando quæratur per procuratorem, *vide Bart. in l. 1. C. per quas perſon. nob. acqu. & in l. poſſeſſio 49. ff. de acqu. poſſ. l. per procurat. 8. C. de acq. & ret. poſſ. l. 13. ff. de acq. rer. dom. l. 1. 42. §. procurat. & l. 49. §. fin. eod. tit. ff. de acquir. vel retin. poſſeſſ.* ¶ Procurator conſtituius ad contrahendum, poteſt obligare bona domini pro obſervantia contractus, & apponere pœnam, licet ad hoc non habuerit mandatum. *Felin. conſ. 16. n. 6. & l. pure 5. §. actoris ff. de dol. mal. except.* ¶ Procurator conſtitutus ad vendendum, an poſſit facere alium procuratorem, *vide Bart. in l. 1. ff. de offic. procurator.* ¶ Quid poſſit procurator generalis cum libera, *vide Auguſt. Bero. qu. 33.* ¶ Quando ſolvitur procuratori creditoris, an ſequatur liberatio, *vide Azo. in ſumma titul. de condict. indeb. n. 23. & 24.* ¶ Procurator generalis poteſt facere ſine mandato ea, quæ eſt ſolitus facere dominus quod procedit quoad utilia, non autem quoad præjudicialia. *Joſeph. Lud. deciſ. 43. num. 10. pro.* Imo etiam in præjudicialibus. *Lud. Rom. ſing. 23. vide Bart. in l. 11. §. ſed ſi procurator ff. de pign. act.* Ideo procurator poteſt recipere pecunias ad cambium, & uſuras, quando ita erat ſolitus dominus facere. *idem Lud. dec. 44.* ¶ Procurator quando poſſit vendere, & alienare, *vide Afflict. deciſ. 305. n. 3.* ¶ Quando aliquis habet mandatum ad recipiendam pecuniam mutuo ad certam cauſam, ad obligandum dominum ſufficit, quod procurator dicat ſe pro illa cauſa (expreſſa in mandato) recipere, licet mentiatur. *Dec. conſ. 330. n. 2.* ¶ Procurator ad vendendum conſtitutus, ſi vendat, & ab emptore arrham acceperit, & poſtea aufugerit, an dominus teneatur, diſtingue, aut mandatum ſimpliciter præceſſit ad vendendam rem, & tunc dominus tenetur in ſubſidium, aut dixit, quod vendat procurator præſenti pecunia, & tunc non tenetur. *Roman. ſing. 629.* ¶ Procuratori libera adminiſtratio quando concedi videatur, *vide Afflict. dec. 305. n. 4. & Dec. conſ. 493.* ¶ Procuratori nunquam videtur conceſſa libera adminiſtratio, niſi exprimatur: & licet concedatur generalis adminiſtratio, tamen ſemper videtur exceptus dolus. *Natt. conſ. 342.* ¶ Si procurator pecuniam domini ſolvat ſuo nomine, neuter liberatur, ſed conſumpta pecunia liberatur ipſe, non dominus, *lege Caſſius 17. de ſolut. & liberat.*

Qua facere non poſſit procurator.

Procurator ad negotia nihil à domino conſequi poteſt præter expenſas; niſi aliter eſſet conventum, & ſi excederet fines mandati, non conſequeretur ipſas expenſas. *Guid. Pap. q. 68.* Alias mandans tenetur ad illas, ad damna, & ad intereſſe. *Rot. Genuo. dec. 178.* ¶ Procurator conſtitutus ad exigendum, non poteſt remittere non exacta: niſi habeat generale mandatum cum libera. *l. non abſtulit. 4. C. de novat. & deleg.* ¶ Procurator non poteſt remittere debitum ſine ſpeciali mandato. *Rom. Genu. dec. 200. n. 4.* ¶ Procurator ad ſolutionem recipiendam, non poteſt terminum prorogare. *Afflict. dec. 129. n. 12.* ¶ Dominus non obligatur per procuratorem, quando per ipſum procuratorem non acquiritur domino. *Bart. in l. ſolutum 11. §. per liberam ff. de pign. act.* ¶ Procurator non poteſt præſtare juramentum ſuper contractu, quando tale juramentum eſt confirmatorium contractus. *Marc. q. 690. part. 2.* ¶ Compaternitas, ſeu filiatio ſpiritualis per procuratorem contrahi non poteſt. *idem Rom. ſingul. 45.* Judæus etiam dum baptizatur non poteſt conſtituere procuratorem ad reſpondendum pro eo; ſicut fit in parvulis, *ibid. ſing. 55.* ¶ Procurator datus ad recipiendum, & exigendum, confitendo ſe recepiſſe, non præjudicat principali, ſic tamen ut Judicis arbitrio potiſſimum relinquatur, an talis præjudicet confeſſio conſtituenti, *vide Put. dec. 416. lib. 3.* ¶ Procurator ad tranſigendum cum creditore conſtituentis, non poteſt obligare dominum erga alium creditorem creditoris; tamen omiſſa nimia juris ſubtilitate, contrarium fuit judicatum, *per Rot. Avenion. ut habetur in deciſ. 34. ejuſdem Rot. in deciſ. diverſo.* ¶ Procurator ſimpliciter conſtitutus ad vendendum, & alienandum bona, non poteſt vendere bona futura. *Joſ. Lud. dec. Peruſ. 37.* ¶ Procurator generalis ad vendendum, non poteſt remittere jus redimendi, *idem d. dec. 37. num. 8.* ¶ Mandati fines Procurator excedens non præjudicat domino: niſi dominus factum procuratoris in favorem ſui infra tempus, infra quod ipſe potuiſſet impedire, id in præjudicium ſui tacite, vel expreſſe ratum habuerit. *Dd. de Rot. dec. 13. alias 428. tit. de conceſſion præbend. in novis, vide Rot. Genue. deciſ. 174. num. 6. & 7.* ¶ Procurator alieno nomine contrahens, licet ſibi acquirat directam actionem, non poteſt tamen agere, quod intellige procedere in contractibus, in quorum conſequentiam non venit pretii exactio. *Magon. deciſ. 34. Luc.*

Cap. VI. Ad qua teneatur, vel non.

Procuratores conſtituti inſolidum, qui acceptarunt mandatum, tenentur inſolidum etiam de his, quæ ſeparatim fecerunt. *Rot. Genn. deciſ. 140.* ¶ Procurator ad negotia, & ejus hæredes tenentur reddere rationem non obſtante, quod poſt negotium ſuſceptum dominus ſe obligaverit in aliqua ſumma pecuniarum, nulla facta mentione dicti negotii. *Magon. dec. 42. Rom. Flor.* ¶ Procurator conſtitutus ad negotia tenetur reddere rationem, & computum ſuæ adminiſtrationis. *Franc. Marc. quaſt. 100. vide Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 43. Marc. quaſt. 572. part. 2. Rot. Genu. deciſ. 53.* Et reſtituere quicquid ratione mandati ad eum pervenit. *Dec. conſil. 464.* ¶ Procurator abſentis ſi fuerit negligens in exequendo mandata Communis punitur, & etiam dominus ſi fuerit conſcius, *vide Bart. in l. 2. Cod. de exact. & tranſlat. milit. ann. lib. 12.* ¶ Procurator quis alterius negotia gerens, conſentiens actui, in quo alias de jure ſuo agitur, ſibi præjudicium affert. *Menoch. conſ. 322. n. 33. lib. 2.* ¶ Procurator, qui ſuo, & nomine domini ſe obligavit an finito officio, poſſit (domino non excuſſo) conveniri, *vide Boer. dec. 273.* ¶ Procurator, qui promiſit per ſtipulationem, tenetur; & contrahens nomine alieno, vel ad utilitatem alterius, & mandatum eſt factum ad certam perſonam, quando ipſe tantum, vel dominus tantum, aut uterque teneatur, *vide Bartol. in l. ſi pupilli 6. §. item. ff. de negot. geſt.* ¶ Cautela in faciendo oppoſitiones, quando agitur contra aliquem ex contractu procuratoris, quæ ſit: & ut oriatur actio inter dominum, & procuratorem, non ſit neceſſe procuratorem exprimere ſe nomine domini facere, *vide per Bart. in d. l. 9. §. item.* ¶ Procurator debet concipere ſtipulationem in ſui perſonam hoc modo, promittis mihi uti procuratori, & non promittis mihi, dare domino, quia tunc nulla acquiritur obligatio domino: & ubi fuerit ſtipulatus in perſona propria, ceſſa actione, dominus agit. *Bartol. in l. 5. §. item ſi mihi ff. de conſtitut. pecun.* ¶ Solvens falſo procuratori in quo ſibi præjudicet: & contra ipſum procuratorem falſum recipientem ſolutionem à debitore, qua actione agatur: & in dubio quis non videtur conſtituere procuratorem animo transferendi dominium. *Bartol. in l. falſus. 19. Cod. de furtis, vide eundem in l. ſi procuratori 14. ff. de condict. cauſ. dat.* ¶ Falſus procurator exigens

poteſt

poteſt conveniri actione furti. *l. 3. §. nam, & i. ff. de don. int. vir. & uxor.* ¶ Procurator mandatarius obligans ſe, tam procuratorio nomine, quam proprio, & in quolibet caſu inſolidum, poteſt directo conveniri, nulla factâ excuſſione bonorum mandantis. *idem Pap. arreſt. 4. eod. tit.* ¶ Falſus procurator accipiendo pecuniam facit furtum, ſi acceperit eam à debitore eo animo, ut portaret ad creditorem, & non portaverit: ſi autem eo animo debitor ſolverit, ut nummi fiant procuratoris, credens eum procuratorem in rem ſuam, non facit furtum procurator. *l. falſus 44. §. falſus & l. juſſu. 41. ff. de furtis*, ſed limita concluſionem, *ut in §. ſi Titius l. ſi vendidero 82. eod. tit.*

Vel non.

Procurator, qui non obligatur nomine proprio; non tenetur, finito officio. *Cabal. milleloq. 235. vide Rot. Aven. deciſ. 76. in deciſ. diverſo.* ¶ Procurator conſtitutus ad vendendum, qui vigore mandati vendidit, non tenetur de evictione. *Boer. dec. 80.*

Cap. VII. Qui effectus producuntur ob geſta, & facta procuratoris, ut ob confeſſionem, pactum, factum, ſcientiam, &c.

An juramentum procuratoris appoſitum in venditione, repellat ab agendo, quando procurator experitur nomine proprio, *vide Franc. Marc. quæſt. 166. part. 1. & quæſt. 628. part. 2.* ¶ Confeſſio procuratoris extra judicium facta, non obligat dominum. *l. fin. ff. de action. & obligat.* ¶ Procuratoris factum, quando noceat domino, *vide Afflict. deciſ. 129. n. 11.* ¶ Pactum de ſolvendo tertio ex intervallo appoſitum, idem operatur, quod ſimplex mandatum, ideo poteſt revocari. *l. ſi cum 82. eod. titul.* ¶ Ex venditione procuratoris dominus obligatur, & illi actio quæritur. *l. Julianus 14. §. ſi procurator. ff. de action. empt. & vend.* ¶ Procuratoris ſcientia non conſtituit dominum præſcribentem in mala fide. *Cap. deciſ. 68. num. 8.*

Cap. VIII. quæ valeant à procuratore geſta, vel facta, ut ob geſta, &c.

Procurator quicquid facit ultra contenta in mandato, non tenet. *Abb. conſil. 56. num. 6. part. 1.* ¶ Procurator ſi quid faciat ut nuncius, non valet quod agit, niſi adeſſent illa verba, conſtituit procuratorem, actorem, factorem, & nuncium ſpecialem. *Bart. ſing. 164. & in l. 6. C. ſi quis alteri, vel ſibi.* ¶ Procuratoris geſta ante ſuſceptum mandatum valent. *Boer. deciſ. 274.* Sed procurator falſus quis proprie dicatur, *vide ibid. num. 6.* ¶ Actus factus per procuratorem revocatum ante intimationem revocationis, valet. *Verall. deciſ. 396. ſent. 4. part. 2.*

Si poſt mandatum de re alienanda, dominum pœniteat ante factam venditionem, licet poſt ipſam alienationem notitia pervenerit ad procuratorem, tamen non tenet alienatio; imo revocatur. *Bart. in d. l. 1. ff. de offic. procurat. Caſ. n. 12. in repet.* ¶ Remiſſio facta à procuratore excedente fines mandati, non valet in præjudicium domini conſtituentis, *idem Lud. dec. 37. Peruſ. n. 6.* ¶ Procuratoris falſi geſta licet non valeant, tamen reſpectu ipſius procuratoris, qui ad intereſſe tenetur, valent, *Natt. conſ. 262. n. 11.* ¶ Geſtum per mandatarium ultra mandatum, an, & quando totum acceptari, vel impugnari debeat. *Rot. Genu. deciſ. 64. n. 6.* ¶ Si mandatur alicui, & in eum plenum jus transferatur, geſtum per ipſum nomine proprio, valet in præjudicium mandantis. *Bart. quæſt. 5. n. 4.* ¶ Dominus non poteſt venire contra factum procuratoris. *Rot. Genu. deciſ. 133. n. 6.* ¶ Quando res traditur vendenda Titio, certo pretio ſtatuto, cum pacto, quod ſi plus venderet, illud plus ſit ſuum, an valeat tale pactum, ſi plus res vendatur, *vide Hippol. ſingul. 664.* ¶ Procuratoris pactum, quod domino revendatur, valet. *Boer. deciſ. 182. num. 27.*

Cap. IX. Quibus modis revocari poſſit procurator ad negotia, vel non.

Procurator ad reſignandum, vel aliud Spirituale faciendum, an poſſit revocari, & quid in aliis contractibus, ubi dominus juravit, *vide Beninten. deciſ. 49.* ¶ Habens procuratores ad negotia, & judicia ſimul, & poſtea conſtituens alios ad judicia cum revocatione quorumcunque, non intelligitur revocaſſe, niſi ad judicia conſtitutos. *Dd. de Rot. deciſ. 18. alias 256. de procurat. in novis.* ¶ Qualiter debeat fieri revocatio procuratoris generalis, *vide Bart. in l. 11. §. de quo. ff. de inſtit. de act.* ¶ Procuratorem qui facit ad ſolutionem recipiendam, videtur debitoribus mandare, ſed tunc qualiter notificari debeat revocatio procuratoris, *vide Bart. in l. qui 34. §. ſi utrum ff. de ſolution. & libera.* ¶ Procurator venditoris ad tradendam poſſeſſionem rei venditæ, an dicatur revocatus ob mortem ipſius venditoris. *vide Capic. deciſ. 121.* ¶ Primum mandatum per ſecundum revocatur. *Dec. d. conſil. 632. num. 17.* Mandati revocatio probatur per unum teſtem cum juramento. *Ant. Corſet. in ſuis ſing. litera M. ſing. mandatum 2. & cap. ex inſinuatione 3. ext. de procurat.* ¶ Mandatum de ſolvendo creditori meo, re integra, revocari poteſt; ſecus ſi ipſi creditori acceptanti de illo facta ſignificatio fuerit. *Hippol. ſing. 58. vide tamen ſing. 265.* ¶ Mandatum dicitur tacite revocatum, ex quo mandatarius incipit male uti ſubſtantia ſua, & tunc ſolventi tali mandatario imputatur. *Marc. de Mant. ſing. 255.* Vel ſi efficiatur malus vir. *Bart. in l. falſus 19 ff. de furt.* Aut aliter mutata ſit ejus conditio. *idem Bart. in l. ſi cum 82. ff. de ſolut. & liber. l. pen. ff. ſi cert. pet. & l. liberta 45. ff. de pecul.* ¶ Qui mittit nuncium vult obligari per ſe ipſum, non per alium, & ideo poteſt revocare mandatum clam: ſed ille, qui procuratorem mittit, vult obligari per alium, itaque transfert conſenſum ſuum in procuratorem, nec valet revocatio, niſi in notitiam devenerit. *gloſſ. in verbo, finito c. 3. de pac. conſtant. in uſib. feud.* De revocatione mandati, quando noceat, & qualiter debeat fieri adhoc, ut noceat, *vide per Bart. in l. unica C. de ſatiſd. per totum.* ¶ Revocatio procuratoris dati ad lites pervenire debet ad notitiam judicis, & adverſarii, ſed revocatio dati ad negotia, debet pervenire ad notitiam ipſius procuratoris ſolum, *cap. ex parte, ex de reſcript. & ibid. gloſſ.*

Vel non.

Procurator conſtitutus in rem ſuam revocari non poteſt. *Dec. conſil. 512. num. 9. ſed vide num. 15. & Bartol. in l. ſi procurator 24. ff. de condic. cauſ. dat.*

Cap. X. Mandatum ad negotia. Quod dicatur: quale ſit.

Subſcriptio domini habet vim mandati, *l. 3. C. quod cum eo, qui in alie.* ¶ Mandatum etiam non gratuitum dicitur mandatum reſpectu illius, qui egit, & ejus, contra quem agitur. *Bart. in l. naturalis 5. §. ſed & ſi facio. ff. de præſc. verb.* ¶ Mandatum pluribus, quando per unum ſolum expediri poteſt, illi ſolum videtur mandatum. *Bart. in l. fideicommiſſaria 23. ff. de fideic. liber.* ¶ Ratificatio operatur mandatum. *Verall. dec. 80. part. 2.* Mandatum eſt ſtricti juris, ideo ſtricte interpretandum. *Rot. Genu. d. deciſ. 9. num. 8.* ¶ Actio mandati eſt bonæ fidei. *§. action. inſtit. de action.*

Cap. XI. Quæ requirantur.

In mandato faciendo à Collegio, vel univerſitate, quæ requirantur, *Verall. deciſ. 190. part. 2.* ¶ Tempus limitatum in mandato eſt de forma mandati, & non ſervanti mandatum, vel ordinem eſt imputandum. *Rot. Genuen. deciſ. 8. num. 3. & 4.* ¶ Mandatum conſenſu contrahitur, ideo neque verba, neque ſcriptura in eo requiruntur, ſed ſufficit ipſos contrahentes conſentire, & inter abſentes contrahi poteſt, veluti per nuntium,

vel epiſtolam & alter alteri obligatur in eo, quod ex bono, & æquo præſtari oportet. *l. 2. ff. de action. & oblig.* ¶ In mandato præſtatur dolus, & culpa *regul. contractus.* ¶ In mandante requiritur certitudo cauſæ. *l. pater. 92. ff. de acquir. vel omit. hared.* ¶ Mandatum principaliter debet tria continere, nempe nomen ejus, qui procuratorem conſtituit, cauſam, ad quam conſtituitur, & quod ratum habebit conſtituens illud, quod cum procuratore geſtum erit. *gloſſ. in cap. 1. ext. de procurat.* ¶ Quæ requirantur in mandato univerſitatis, & quomodo in illo procedatur, *vide l. 3. ff. quod cujuſq; univerſitatis.*

Cap. XII. Quibus modis intelligatur, extendatur, vel non.

Qui habet mandatum ad denunciandum, cenſetur etiam habere ad remittendum, recepta ſatiſdatione de demoliendo, *leg. cum 13. ff. de oper. nov. nunciat.* ¶ In mandato non procedit argumentum à majoritatis ratione: *Cravet. ibid. d. conſ. 247.* ¶ In actione mandati contraria venit leviſſima culpa, *l. ſi ſervus 63. §. quod, & ibi Bart. ff. de furt.* ¶ Mandatarius ſubjectus poteſtati mandantis, illi quærit actionem, non ſubjectis vero ſibi quærit, ſed debet experiri ad petitionem domini, vel procuratorem ad experiendum conſtituere. *l. 7. C. ſi quis alteri, vel ſibi.* ¶ Mandati verba ſunt diligenter conſideranda, *Afflict. dict. deciſ. 91. num. 9.* Ideo non poteſt extendi mandatum ultra expreſſa. *Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 116.* ¶ In mandato habet etiam locum argumentum à contrario ſenſu, ut non egrediatur quis fines mandati. *l. cum qui 51. §. filiusfam. ff. de acquir. hared.* ¶ Mandatum ſpeciale qualiter intelligatur, *vide Bart. in l. 1. §. inter filium ff. ad l. Corn. de falſ.* ¶ In mandato generali Reipub. non venit rerum ſuarum alienatio, quod procedit, niſi lege municipali aliud caveatur. *Bart. ſing. 21. & l. 3. §. plane ff. quod vi aut clam.* Nam procurator generalis non habet poteſtatem alienandi bona conſtituentis. *Rom. ſing. 132.* ¶ Mandatum recipit interpretationem à ſolito. *Rom. Gen. dec. 174. num. 14.* ¶ Generale mandatum ad paciſcendum, & renuntiandum, debet intelligi, quod donationem non contineat: ideo tunc procurator non poteſt renunciare laudo. *Bart. in conſ. 5. & 6. volum. 2.* ¶ Mandatum de ſolvendo ad cauſam efficacem videtur directum, *l. ſi is, cui 94 §. Flavius ff. eod.*

Quibus modis non extendatur.

Mandatum cum libera non extenditur ad illicita, damnoſa, & ad donationem, nec ad alia multa, *de quibus vide per Boer. Caval. dec. 21. de judic.* ¶ Mandati fines quouſq; protendantur, & quod ſit periculum mandatum prætergredientis, quæ defenſio competat transgreſſo, & quomodo verbs mandati ſint sccipienda, *vide Dec. conſ. 632.* ¶ Mandatum procuratoris ad exigendum, certo loco, & tempore datum, non extenditur ad recipiendum extra illum locum, & tempus, ſed contra fuit judicatum, *vide Gom. Leo. dec. 71. in deciſ. diverſ.*

Cap. XIII. Quibus modis præſumatur, vel non.

Nominatus in mandato non tenetur probare ſe illum eſſe, de quo in inſtrumento ipſius mandati, quia hoc præſumitur. *Jaſ. Lanf. Balb. deciſ. 403. Papon. lib. 6. tit. 2. arreſt. 21. & tit. 5. arreſt. 1. & Boer. deciſ. 154.* Nonnulli tamen tenuerunt contrarium, ſi res ſit magni ponderis, *vide Boer. ibid. num. 6.*

Vel non.

Mandatum ex diuturnitate temporis non præſumitur, *Hippol. ſing. 323. Ozaſ. deciſ. 175. num. 3. Gramm. deciſ. 103. Boer. deciſ. 281. num. 17. Borg. Caval. deciſ. 16. de contract. Verall. deciſion. 194. part. 2. & Cravet. conſil. 266. num. 9.* Tamen præſumptio mandati quomodo deſumatur, *vide Put. deciſ. 277. lib. 1. Raud. tract. de Analog. cap. 32. num. 14. & Cravet. conſil. 317.* Et quibus modis probetur, *vide Boer. deciſ. 281.*

Cap. XIV. Quibus modis probetur, vel non.

An, & quando mandatum probetur in delictis, & an ſufficiat illud probari ex conjecturis, *vide Franc. Marc. quæſt. 423.* ¶ Mandatum probatur per literas, & ex tali mandato oritur actio. *Rot. Genuenſ. deciſ. 49. & deciſ. 119.* ¶ Mandatum allegans illud probare tenetur, cum in facto conſiſtat. *Dec. conſil. 437. vol. 2.* ¶ Onus probandi incumbit mandatum aſſerenti, & qui tacet, & conſentit, videtur mandare. *Abb. conſ. 7. part. 2.* ¶ Impedimentum quomodo probari debeat quando quis non exequitur mandatum, *Rot. Gen. 174. num 23.* ¶ Actus præſumitur factus juxta formam mandati præcedentis. *Rot. Genu. deciſ. 6. n. 2.*

Cap. XV. Quis dicatur habere mandatum ad negotia, vel non.

* Utrum habens mandatum ad vendendum, vel locandum rem alterius cenſeatur etiam illud habere ad pretium accipiendum rei venditæ, vel locatæ, *Andreas Fachinæus l. 2. c. 93. affirmat. l. quod ſervus ff. de ſolut. illis cur ſed & ſi quis. Decius conſil. 330. Bartol. l. filia, ff. de ſolution.* ¶ Mandatum habens ſpeciale ad aliquid agendum, videtur habere etiam mandatum ad ea, quæ veniunt neceſſario ad mandatum. *Bartol. in l. indebitum 47. ff. de cond. indeb.* ¶ Mandatum ad ſolvendum unuſquiſque regulariter cenſetur habere, fallit in caſu, *de quo vide per Joſ. Lud. deciſ. 35. Peruſ. num. 5.* ¶ Adminiſtrans negotia alicujus ſcientis, & patientis videtur mandatum habuiſſe. *Natt. conſ. 262. Tom. 1.*

Cap. XVI. Quando dicatur, datum, acceptatum, & inducatur.

Mandatum ad recipiendam ſolutionem, quando procuratoribus datum cenſeatur, *vide Put. deciſ. 409. lib. 3.* ¶ Inſtrumentorum traditio inducit mandatum ad agendum. *gloſſ. in l. fin. C. de pactis conventis.* ¶ Acceptans literas, dicitur acceptaſſe mandatum, *Rot. Genuen. 178. num. 2.* ¶ Non dicitur quis mandatum acceptaſſe recipiendo literas mandati, ſi aliud non fecit, *ead. Rot. deciſ. 23. num. 19.*

Cap. XVII. Quando adimpleri debeat; poſſit.

Mandatum factum à creditore debitori, quod creditori mandantis ſolvat, an videatur adimpleri per promiſſionem factam à debitore dicto creditori, ut non poſſit revocari, *vide Creſcent. deciſ. 15. alias 283. tit. de procurat.* Sed quod in mandato de ſolvendo non ſufficiat promiſſio, *habetur in deciſ. 1. num. 21. Rot. Genuen.* ¶ Habens mandata alternativa, poteſt pro parte poſſibili adimplere unum, & pro parte aliud. *Rot. Genu. deciſ. 8.* ¶ Mandatum quando dividi poſſit, ut pro parte adimpleatur, *Rot. Genuen. deciſ. 19. num. 4.* ¶ Recipiens mandatum de vendendis mercibus, non adimplet permutando cum aliis mercibus, ideo tunc tenetur ad intereſſe quanti plurimi. *Rot. Gen. deciſ. 9.* ¶ De actione mandati, vel contra, *vide per Joan. Criſp. in ſuo tract. termin. action. poſt volumen. Jaſ. de action. 151.* ¶ Obſervans mandatum ſecundum formam conſuetam adimplet: & non obſervans tenetur ad intereſſe. *Rot. Genuen. deciſ. 147. vide deciſ. 177. & 189.* ¶ Mandatum poteſt per æquipollens adimpleri, debet tamen adimpleri ſecundum veriſimilem mentem mandantis. *Rot. Genuen. d. deciſ. 147. num. 3.* ¶ Caſus fortuitus excuſat à pœna illum, qui mandatum injunctum non poteſt adimplere propter caſum, *l. Præſes. 5. C. de appellat.* ¶ Per inſtrumentum factum à procuratore nomine, & mandato domini, acquiritur actio domino, & illi conceditur executio, ac ſi inſtru-

Digitized by Google

inſtrumentum eſſet factum cum ipſo. *Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de liter. oblig. art. 2. gloſſ. 1. n. 17. Tom. 1.* ¶ Servans mandatum inchoando actum poteſt illum perficere, etiam ſuperveniente ordine in contrarium. *Rot. Gen. d. deciſ. 8. num. 10.* ¶ Sufficit mandatum adimpleri prout poſſibile eſt: & in mandatis magis attenditur mens, quam verba, *Cravet. conſ. 247.* ¶ Cum duo mandantur principaliter, non ſufficit alterum ſine altero adimpleri. *c. fin. ex. de reſtit. ſpoliat. & gl. ibid.*

Cap. XVIII. Qui ſint effectus mandati ad negotia.

Mandans non obligatur ex forma ſtatuti, vel omiſſa forma mandati: ideo ſi mandavero alicui, ut alteri mutuet, pignoribus receptis, ſine non receptis pignoribus mutuaverit, adverſus me non habebit actionem, quia exceſſit fines mandati. *l. ſi creditor 7. C. de fidejuſ. & mand.* ¶ Mandati verba, prout vobis placuerit, vel videbitur, non inducunt liberum arbitrium, ſed ad arbitrium boni viri reducuntur, *Afflict. deciſ. 91. num. 4.* Tamen verbum, prout viſum fuerit, importat voluntatem, non arbitrium, *ibid. num. 5.* ¶ Mandatum datum mandatario, ut recipiat ad uſuram, & numeret creditori, ligat mandantem ad pecuniam, & intereſſe refundendum mandatario pro eo, quod æqvum, & juſtum eſt, & illum indemnem relevare tenetur, etiam ubi non juravit. *Afflict. d. deciſ. 91. Rot. Gennenſ. deciſ. 110.* ¶ Quando mandatum eſt directum in diem, ante adventum diei, non liberatur debitor mandantis. *Rot. Gen. deciſ. 2. num. 23.* Et factum in termino, nec ante, nec poſt poteſt exequi, *ibid. num. 35.* ¶ Solvens habenti mandatum licet modo revocatum, liberatus eſt. *Bart. in l. cum fundus. §. ſervum 31. ff. ſi cert. pet. ſed vide eundem in l. ejus 41. ff. eod.* ¶ Res ex mandato meo empta non prius mihi acquiritur, quam ſi ille tradiderit mihi, qui emit nomine meo, *l. res mea 59. eod. tit.* ¶ Mandatum teſtatoris, quo præcipit ſocietatem poſt mortem durare, parit actionem adverſus hæredes mandantis. *Ozaſ. d. deciſ. 150. n. 4.* ¶ Emens merces mandato alicujus tenetur vel merces conſignare, aut jura adverſus venditorem credere. *Rot. Gen. deciſ. 49.* Vel ad pretium. *ibid. deciſ. 52.* ¶ Ordinanti alicui, quod mandet rem per tertium emi, tertio emente, acquiritur dominium; & non mandanti, *Rot. Gen. deciſ. 67.* ¶ Mandavit tibi, quod emeres domum pro me, ſi tu dixiſti, da mihi pecuniam, & ego non dedero tam cito, & tu emiſti pro te, & nomine tuo, quid juris, *vide Jaſ. de action. in §. ſequens, num. 35. & Bartol. in l. 4. §. unde ff. de manumiſſo.* ¶ Si mandavero tibi, quod emeres pro me certum fundum (qui erat pro parte tuus) certo pretio, emptis partibus aliorum, compelleris, & tu invitus tanti partem tuam vendere. *Jaſ. ibid. num. 36. vide Bartol. ſing. 120. & Pet. de Raven. ſing. 25.* * An mandans delictum fieri ſit puniendus in loco in quo mandatum dedit, an in loco, in quo delictum commiſſum eſt à mandatario, *Andr. Fachin. lib. 9. cap. 25. affirmat ſecundum partem quæſtionis, ex leg. hæres abſens, §. apud Labeonem, ff. de judic. Clar. quæſtione 38. verſicul. Item quæro nunquid mandans Petrus de Duennas. reg. 378. num. 3.* * An mandans hominem vulnerari, & proteſtans ne occidat, ſi mandatarius eum occiderit pœna homicidii teneatur, *Andreas Fachinæus libr. 1. cap. 36. negat. c. ult im. de homicid. libr. 6. leg. 3. §. ſed ex ſenatuſconſulto. ff. ad leg. Cornel. de ſicar. leg. 1. §. divus, ff. eodem titulo.* ¶ Volens adimplere mandatum, & non adimplens eſt in mora, abſque interpellatione, *eadem Rot. Gennenſ. deciſ. 68. num. 8.* ¶ Quis non tenetur procuratorio nomine, & ſuſcipiens mandatum tenetur de culpa, *ſed de qua vide Rot. Genuenſ. deciſ. 76.* ¶ Credens aſſertioni ejus, qui dicit ſe eſſe procuratorem, non conſtito de mandato, dicitur eſſe in mala fide, *Cravet. conſil. 260. num. 3.* ¶ Mandatum Principis, ſeu tyranni, Magiſtratus, Domini, & patris, an excuſet delinquentes ſubditos, ſervos, & filios, *vide Menoch. de arbitr. libr. 2. caſ. 354.* Jus quæſitum non tollitur unios partis revocatione; ſecus in mandato, quod poteſt revocari, & finitur morte, *leg. antepen. & leg. fin. ff. de ſolut. & liber.* Tamen cum per promiſſionem factam (etiam virtute mandati) alteri eſt jus quæſitum, morte mandantis, vel expreſſa contradictione, promiſſio non finitur; ſecus ſi tantum intervenerit ſimplex mandatum, *ibid. dict. leg. fin.* ¶ Mandans delictum committi punitur, ſed quando, & qua pœna, *vide Menoch. de arbitr. libr. 2. caſ. 352. & 353.* ¶ Mandans expendi decem in emptione rei, ſi expendantur viginti, quia tanti res valebat, & ſimpliciter ipſa res emptori mandanti tradatur, non poterit conveniri ad illud plus, quod fuit ſolutum, ſed non tradita, mandatarius poterit uti jure retentionis, donec mandans ſolverit totum pretium, *Franc. Crement. ſing. 73.* ¶ Contra mandatum uni factum veniens conveniri non poteſt, quia licet pœnitere, ut ſi quis mandaſſet alicui, ut emeret fundum pro virili; & deinceps inſcio mandatario, mandans inſolidum emerit, non ob id poterit conveniri à mandatario judicio commun. divid. nam talis fundus non reputatur communis, *leg. cum duobus 52. ff. pro ſocio.* ¶ Debitor ſolvens ei, cui erat ablata poteſtas recipiendi, liberatur, ſi ignorabat cauſam ablationis: & procuratori exequenti mandatum revocatum non imputatur, ſi revocationem ignorabat, *l. ſi ſervus 32. ff. de ſol.* ¶ Qui non prohibet pro ſe intervenire, mandare creditur: & ubi quis ratum habuerit, quod geſtum eſt, aſtringitur mandati actione, *reg. ſemper.* ¶ Danti imputari debet, ſi quid mali acciderit, quando aliquid nomine alicujus dedit, non viſo mandato: & epiſtolæ miſſivæ, & literæ cambii, quando probent, *vide Boer. dict. deciſ. 282.* ¶ Domino eſt imputandum, qui fuit confiſus de procuratore faciendo illi mandatum generale, *Joſeph. Ludov. deciſ. 44. Luc.* ¶ Verba deprecativa, & exhortativa poſita in mandato, non inducunt formam præciſam, *Rot. Genuenſ. 178. deciſ. 180.* ¶ Exigens poſt mandatum (licet exigat ſimpliciter) cenſetur exigere in vim mandati. *Rot. Gennenſ. deciſ. 198.* Nam præſumitur quid factum ob præcedens mandatum, *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 470. num. fin.* Et factum poſt mandatum, cenſetur factum in ejus executionem, *eadem Rot. Gennenſ. deciſ. 147. num. 9.* Qui exercet actum alteri mandatum ſub certo ſalario, petere poteſt ſalarium, *leg. Titio, 36. ff. ad municip. & de incol.* Et qui exercuit mandatum, tenetur illi, cui mandatum erat, *gloſſ. ibid.* ¶ Mandatum ad delictum, re integra, revocatum, non obligat mandantem ad pœnam, *Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 352. n. 7.* ¶ Mandatum factum ab alio mei cauſa, mihi actionem negotiorum geſtorum non tollit, *l. ſi pupilli 6. §. ſi quis pecuniam, ff. de negot. geſt.* ¶ Quod quis facit contemplatione mandati per errorem, non venit in actione mandati; ſed in actione negot. geſtor. *leg. fidejuſſor. 34. ff. de negot. geſtor.* ¶ Mandati unius reſpectu, ſi contraxi tecum, quod credebam te habere, poſſum agere virtute alterius mandati, quod vere habebas, *Bartol. in l. habebat 13. ff. de inſtitut. action.* ¶ Ille, qui ſequitur voluntatem alterius perinde eſt, ac ſi ſequeretur mandatum, *leg. fin. eodem titul.* ¶ Mandans comprehenditur à ſtatuto dicente, ſi quis commiſerit homicidium, *Anton. Corſet. in ſuis ſingul. litera C. ſingul. commiſſ.* ¶ Obligatio ex contractu mandati parit actionem mandati, niſi ex neceſſitate præcedentis contractus mandatum fuerit ſubſeqvutum, quia tunc datur actio ex primo contractu, *leg. 42. §. ea oblig. ff. de procur.* ¶ Mandans accipere pecuniam incertam mutuo, ita obligatur, ſicut mandaret de certa: & literæ commendatoriæ, quando obligent: & mandatum generale, quando ſufficiat ad actionem producendam, *vide Bart. in leg. fin. Cod. quod cum eo.* ¶ Qui habet mandatum, ut ſe obliget, videtur etiam ei manda-

tum, quod ſolvat: quia obligatio ordinatur ad ſolutionem tanquam ad ſuum finem, *l. indebitum, 47. ff. de condict. indeb. & ibidem in addit.* ¶ Cui datur res perferenda, is tenetur mandati; cui datur cuſtodienda, depoſiti tenetur, *leg. 1. §. ſi te rogaver. ff. depoſiti.* ¶ Mandatum collatum in certam perſonam, non poteſt in aliam exerceri, *leg. cum ſervo 63. ff. de contrab. empt. & vend.* ¶ Ignorans mandatum, licet agat, ut procurator, tamen nihil agit, *Bartol. dict. conſil. 73. num. 3.* ¶ Mandans tenetur de caſu fortuito contingente in perſonam mandatarii, quando potuit cogitare illum facile evenire poſſe, *Natt. conſ. 137. Tom. 1.* ¶ Mandatum generale habens ad locandum omnia prædia Eccleſiaſtica, an poſſit locare domos Eccleſiæ contiguas, *vide Roman. ſing. 40.* ¶ Mandans tenetur ad intereſſe abſque interpellatione, quia ſemper eſt in mora, *Rot. Genuenſ. decif. 125.* ¶ Exigens procuratorio nomine, non poteſt refricare quæſtionem ſuper exactis. *Rot. Genuenſ. decif. 198.* ¶ Ex teſtamento non poteſt conveniri, qui à defuncto gravatus non eſt: ſed convenitur ex mandato, quod recepiſſe probatur, quando aliquis ſcribitur hæres ad requiſitionem alterius, ut illi reſtitueret hæreditatem, *leg. quidam 46. ff. de hared. inſtituend.* ¶ Si unus procurator exegerit debitum, vel indebitum, & Dominus ratum non habens iterum agat, ſive obtineat, & iterum exigat, ſive ſuccumbat, non committitur ſtipulatio de rato contra procuratorem, & ejus fidejuſſores: niſi ad ſumptus factos in lite mota per dominum, *leg. ſi ſine 22. §. cum autem procurat. ff. rem rat. hab.* ¶ Si quis mandaverit tibi, ut committeres homicidium, & tu mandaveris poſtea alteri iſtud homicidium, qui poſtea illud perpetravit, tunc omnes tenentur, *argum. leg. ſi ego. 6. ff. quod vi, aut clam, vide l. 1. §. incidit, ff. ad Senatuſc. Turp.* ¶ Si procurator meus, me mandante, vel ratum habente precarium rogaverit, ego precario proprie habere dicor. *lib. 6. §. ſi procurator. ff. de prec.* Dolus procuratoris objicitur Domino mandanti, *leg. apud Celſum 4. §. quæſitum loc. 2. ff. de dol. mal. excep.* Titius ab aliquo offenſus Cajum fratrem rogavit, ut ipſius injuriam ulciſceretur, Cajus illum, qui fratrem offenderat, interfecit, quæſitum fuit, an Titius tanquam mandans de occiſo teneretur, *Auguſt. Bero. quæſt. 10. concludit pro parte negativa.* ¶ Mandatum rei turpis non producit actionem inter mandatarium, & mandantem, *Bart. in l. non ſolum 11. §. ſi mandato. ff. de injur.* ¶ Vigore mandati cum libera non poteſt quis dilapidare, & donare, aut delinquere. *Franc. Marc. quæſt. 617. n. 12.* ¶ Mandatum emendi, & tranſmittendi aliquos pannos, non conſtituit mandatarium in dolo, aut culpa, ſi facultas exequendi fuerit forte denegata, & probandi onus incumbit mandanti. *Dec. conſ. 430. vol. 2.*

Cap. XIX. Quando ſervari debeat.

Non ſolum mandatum, ſed etiam mandati qualitates ſunt ſervandæ, etiam illæ, quæ in modo conſiſtunt. *Rot. Genuenſ. decif. 8. vide ibid. decif. 9. num. 13.* Tamen aliquando adimplendæ ſunt, prout fieri poteſt. *eadem Rot. decif. 174.*

Cap. XX. Quibus modis valeat, expiret, finiatur, extinguatur, vel non.

Mandatum ad exigendum, & quitandum ſcriptum, & ſubſignatum manu mandantis valet, licet non fuerit ſubſignatum per notarium. *Papon. lib. 6. tit. 5. arreſt. 2.* Et tunc procuratori ſolvi poteſt. *Bartol. in l. non ſolum, n. 10. ſolut. matrim.* Quid, ſi mandatum fuerit ſcriptum per modum epiſtolæ, & quæ obſervare tunc debeat debitor ſolvens, *vide ibidem Papon. arreſt. 3.* ¶ Mandatum de re propria emenda non valet: ſed ſi ſalma tua incidat in commiſſum & vendatur à fiſco, an poſſis alteri mandare, ut illam emat, *vide Bart. in leg. unic. Cod. ſi ſervus extero.* ¶ Mandatum, quicquid facies ſum contentus, valet: & mandati verba in præjudicium mandantis late ſunt intelligenda. *Afflict. decif. 91. n. 5.* ¶ Mandatum inducens mandatarium ad delinquendum, an teneat, *vide Afflict. decif. 91. n. 9. in fin.*

Quibus modis ceſſat, expirat.

Expletis finibus mandati, ceſſat mandatum, *l. ſi alter. 10. C. de appellat.* ¶ Procuratore rupto (id eſt, decocto) & mutata ejus conditione, ceſſat mandatum. *Rot. Genu. decif. 1. n. 28.* Et cenſetur eſſe revocatum, *d. dec. 2. n. 32.* ¶ Mandatum in teſtamento non expirat morte mandantis, imo tunc procurator compellitur illud exequi. *Boer. dec. 348. n. 6. & 7.*

Finiatur.

Mandatum ad reſignandum, finitur morte mandantis, non obſtante ignorantia mandatarii, ideo reſignatio facta poſt mortem dicitur nulla, ut vacet beneficium per obitum, & non per reſignationem, *Cravet. conſil. 88. n. 8.* ¶ Mandatum de ſolvendo ex cauſa donationis, morte mandantis finitur. *leg. ſi cum 2. §. ſed quis donaturus, ff. de donat.* ¶ Mandatum morte finitur, ſed propter ignorantiam ejus effectus durat quoad liberationem, & quoad actionem, *leg. hoc jure 19. §. ſi quis dederit, ff. de donation.* ¶ Mandatum, re integra, finitur morte mandantis, quod limitatur primo, in pia cauſa, ſecundo, favore pacis, tertio, quando mandans de neceſſitate tenetur facere id, quod mandaverat, *Hippol. ſingul. 44. vide leg. fundi 33. §. item ſi amicus, ff. de acquir. vel amit. poſſeſſ. & Bart. in leg. more 5. ff. de juriſdict. omn. Judic. in l. ejus, qui 41. num. 17. & 23. ff. ſi cert. pet. & in l. 2. §. ſed. ff. de donat.* ¶ Mandatum morte mandantis finitur, *Joſeph. Ludov. decif. Luc. 39. num. 20.*

Non finiatur.

Mandatum univerſale non finitur morte, *idem Bartol. in leg. 5. §. ſi ab alio. ff. de inſtitut. action.* ¶ Mandatum, quod confertur poſt mortem, non finitur morte, *leg. mortis cauſa 18. §. Titia, ff. de donat. cauſ. mort.* ¶ Mandatum inſtitoris non finitur morte mandantis, *leg. ſi quis 18. §. ſi impubes, ff. de inſtitut. act. vide tamen Bart. in leg. ejus, qui 41. ff. ſi cert. pet. n. 6. 9. & 16.* ¶ Satiſdatio pro procuratore præſente præſtita facit, ut mandatum morte Domini non finiatur, ſecus ſi pro abſente, & ignorante, *leg. à defunctis 15. ff. de procurat.* ¶ Mortuo procuratore facto in rem ſuam, re integra, non finitur mandatum, ſed tranſit jus ad hæredes, & talis procurator ante litem conteſtatam, facit alium procuratorem, *leg. illam 33. Cod. de donation.*

Extinguatur.

Mandatum licet regulariter morte extinguatur, attamen hæredi, vel extraneo poſt mortem duraturum fieri poteſt, *Ozaſc. decif. 150.*

Cap. XXI. Quibus modis revocari poſſit.

*An mandatum factum ſi ſit eidem perſonæ revocari poſſit per alterum, *Fachin. libr. 11. cap. 43. negat. arg. leg. ultim. Cod. de novat.* ¶ Mandatum, re integra, an poſſit revocari, *vide Rot. Genuenſ. decif. 123.* Pro affirmativa, *ſcribit Roman. ſingul. 288.* Sed mandatario datur actio ad intereſſe ratione damni paſſi reſpectu mandati, *ibidem Roman.* ¶ Licet ſint multi caſus, in quibus mandatum non revocatur per mortem, tamen hæres poteſt illud revocare, *Pet. de Raven. ſingul. 312.* ¶ Mandatum ſimplex, cujus effectus confertur poſt mortem, revocatur morte, ſi mandatarius ſciverit, ſecus ſi ignoraverit, *leg. cum pater 79. §. Mævio, de leg. 2.* ¶ Mandatum poteſt revocari, ſed non facultas ſolvendi adjecta, *leg. vero 12. ſed ſi quis, ff. de ſolut. & liber.* ¶ Si ad revocationem mandati ſufficit unum, illud ignorare oportet à debitore ſolvente, ſi duo requiruntur, ſufficit unum ignorare, ut liberatio competat, licet recipiens ſcienter actione furti teneatur, *l. ſi quis ſervo 18. ff. eodem.* ¶ Si quis alicui ſecundo mandaverit rei ſuæ procurationem, videtur primum mandatum prohibere, & rejicere, ideoque prius mandatarius

culpa

culpa caret, ſi res male cedat, *Dec. conſil. 430.* ¶ Morte tutoris revocatur mandatum factum ab eo. *l. ſi per epiſtolam 50. ff. de acquirend. haredit.* ¶ Mandatum ad vendendum, non eſt venditio, & revocari poteſt. *Boer. deciſ. 48. n. 10.* ¶ Mandatum poteſt revocari, non obſtante promiſſione de non revocando etiam jurata, quod procedit reſpectu Procuratoris (niſi ſit in rem ſuam) ſecus reſpectu tertii. *Cabal. milleloq. 247.* ¶ Revocatio mandati intimari debet, etiam ſi publice facta ſit, & Dominus, qui petit, ut procurator rationes reddat, tacite mandatum ratificat, *Rot. Aven. deciſ. 13. in deciſ. diverſ.* ¶ Notificatio revocationis Procuratoris tunc eſt neceſſaria, quando ageretur de revocando conſtitutum procuratorem ad negotiationem aliquam certi determinati loci, & certa eſt perſona, quæ lædi poteſt, *Cravet. conſil. 76. num. 3.* ¶ Furor ſuperveniens non revocat ea, quæ ſunt perfecta vigore mandati; ſed impedit perficienda, *l. ſi quis alicui 48. ff. de acquir. hared.*

Cap. XXIII. Mandatarius: Quæ facere poſſit, vel non.

Mandatarius ad emendum merces, illis emptis, habet actionem contra mandantem, etiam ſi ſibi de pretio non provideat per viam ordinatam, *Rot. Genuenſ. deciſ. 125.* ¶ Mandatarius, an, & quando poſſit interpretari mentem mandantis, *vide Rot. Genuenſ. deciſ. 8. num. 5.* ¶ Mandatarius, qui captus fuit ab hoſtibus, an repetat à mandante pretium ſuæ redemptionis, ſi non fuit in culpa, pro affirmativa fuit judicatum, *vide Rot. Aven. deciſ. 126. in deciſ. diverſ. & Natt. conſil. 168. & 169.* ¶ Mandatarius nullum habet in delictis contra mandantem regreſſum pro indemnitate, *D. Sol. in conſt. antiq. Sabaud. ſuper decreto, ad majorem, gl. 4. num. fin. tit. de falſis.*

Vel non.

Mandatarius fœnerator habens mandatum ad recipiendum ſub uſuris, nullo modo repetit à mandante, propter præſumptionem lucri intereſſe, *Afflict. d. dec. 91. num. 11.* ¶ Ille, qui habet mandatum recipiendi ſolutionem ex certa cauſa, non poteſt ex alia cauſa recipere, *leg. ſi ex pluribus 89. §. Lucius, ff. de ſolut.* ¶ Mandatum habens ad ſolutionem recipiendam, vel mutuum, non poteſt obligare mandantem confitendo, *Bartol. in leg. ſi debitorem 21. ff. de novat. & deleg. Abb. conſil. 18. part. 2.* Sine reali numeratione, *Capic. deciſ. 16. num. 7. vide Marc. quaſt. 109. part. 1. & quaſt. 571. part. 2. Hippol. ſingul. 265.* Fallit in procuratore cum libera, *Capic. d. deciſ. 16. facit l. 4. C. de novation.*

Cap. XXIII. Actio mandati, negotiorum, quando competat.

Solvens de ordine ſibi dato per literas ab aliquo, poteſt ab eo ſolutum petere actione mandati, quod per literas probari poteſt, *deciſ. 51.* ¶ Ex contractu facto cum procuratore ſpeciali, datur contra Dominum utilis inſtitoria, *leg. 5. Cod. de inſtitut. & exercit. act.* ¶ Mandati actio tunc competit, cum intereſſe cæperit ejus, qui mandavit, & intereſſe mandantis non incipit, niſi acceptato mãdata per eum, cui dirigitur, *Rot. Genuenſ. d. deciſ. 23. n. 19.* ¶ Ratificans ſolutionem pro ſe factam per alium, tenetur illi actione mandati, *ibidem deciſ. 119.* ¶ Procuratore falſo locante rem alterius, ipſa re à Domino recuperata, an conductori detur actio ad intereſſe contra ipſum falſum procuratorem, *vide Gom. Leo deciſ. 76. in deciſ. diverſ.* ¶ Adjectus tenetur actione mandati, vel negotiorum geſtorum reſtituere Domino exactam pecuniam, *eadem Rot. deciſ. 149. num. 6.* ¶ Promittens ſolvere de ordine mandatarii pro mandante, habet actionem mandati contrariam adverſus ſuum mandantem, *Rot. Gen. deciſ. 178.* ¶ Actio mandati competit fidejuſſori pro reo ſolventi, non hypothecaria competens creditori, niſi cedatur: quæ ceſſa poteſt intentari contra poſſeſſores bonorum, *leg. mandati 4. Cod. de fideicom.* ¶ Mandans ſolvi, tenetur actione mandati ad reſtitutionem ſoluti, *Rot. Genuenſ. deciſ. 186.* ¶ Acceptans negotium geſtum per mandatarium, non propterea cenſetur eum liberaſſe ab actione mandati pro intereſſe, *Rot. Genuenſ. deciſ. 137.* ¶ Gerens utiliter negotium alicujus, habet actionem adverſus eum, etiam ſi geſſerit de mandato alterius, qui pariter tenetur actione mandati, *Rot. Gen. deciſ. 154.*

Cap. XXIV. Mandatarius. Ad quæ teneatur, vel non.

Suſcipiens mandatum tenetur, vel illud perficere, aut re integra, renunciare, alias obligatur ad intereſſe, *Rot. Genuenſ. deciſ. 9. num. 5. 6. & 15. & deciſ. 68. num. 5.* ¶ Mandatarius non habet actionem furti, ſi dolum commiſerit circa datam rem perferendam, *leg. eum, qui 14. §. idem Pomponius, ff. de furt.* ¶ Mandatarius emens rem proprio nomine, tenetur actione mandati ad rem mandanti tradendam, *Rot. Genuenſ. dec. 67.* ¶ Mandatarii factum reputatur mandantis factum: & mandatarius emens rem pluris, quam ſit ordo, agit rem propriam, *ibidem dict. deciſ. 67.* ¶ Mandans mercatori emi merces, tenetur ad pretium, & intereſſe, *ibidem num. 9.* ¶ In delictis qualiter teneantur mandans, & mandatarius, *vide per Bartol. in dict. §. ſi mandato.* ¶ Mandans, & mandatarius eadem pœna puniuntur, *Hartman. cap. 5. tit. de contract. lib 2.* ¶ Si mandatarius non cuſtodiverit fines mandati, & res perierit, quando teneatur ad rem, & de caſu ipſius, *vide Cravet. conſil. 247.* Nam forma mandati diligenter eſt obſervanda, *cap. cum in veter. 52. ext. de electione.* ¶ Acceptans mandatum exigendi, tenetur omnem diligentiam adhibere, etiam circa agentes per ipſum deputatos pro exactione, alias tenetur, *Rota Gen. deciſ. 160.* ¶ Mandatarius, negotio ſuſcepto, tenetur cedere Domino actiones, inſtrumenta reſtituere, & rationes reddere: & mandatum ſuſceptum eſt conſummandum, *Venel. deciſ. 179. part. 2. & deciſ. 180. ibidem.* ¶ Mandans, quando teneatur, etiam ſi mandatarius non ſit in in dolo, *vide Bartol. in l. ſi quis id, quod § ſervi quoque, num. 11. ff. de jurid. omn. jud.* ¶ Non poteſt teneri mandator, ultra quam principalis tenetur, nec etiam niſi de acceptis infra mandatum, *leg. § ultima 22. C. eodem.* ¶ Mandatores, ſi plures ſint, quilibet eorum tenetur inſolidum, tamen habent beneficium diviſionis, ſi omnes ſint ſolvendo; ſicut fidejuſſores, *Capicius dec. 180.* ¶ Mandatarius debet oſtendere, & probare quantũ, & cui ſolvit pro intereſſe, ſeu uſuris; alias non conſequitur relevationem à Domino, *Afflict. deciſ. 22. vide tamen ibidem deciſ. 91.* ¶ Mandatarius de dolo, & levi culpa tenetur, tamen mandans objiciens culpam, eam probare debet, alias præſumitur pro mandatore, & debet abſolvi, licet non probaverit diligentiam, *Decius conſil. 632. vol. 2.* ¶ Quando uxor conſtituit procuratorem cum præſentia, & conſenſu viri ad recuperandum, & exigendum reditus ſpectantes ad ipſam uxorem, tunc mandatarius obligatur reddere rationem, & reſtituere ipſi uxori, quicquid exegerit, & non liberatur, ſi hoc fecerit cum viro, *Nat. conſ. 571. num. 11.* ¶ Mandatarius occidens aliquem (etiam ex intervallo) videtur occidiſſe nomine mandantis; niſi occiſus fuiſſet etiam mandatarii inimicus, *Nat. conſ. 161. num. 8.* ¶ Mandatario mittente merces alio modo, quam ſit ordinatum, mercium amiſſio ad illum ſpectat, alias mandatarius à mandante debet præſervari idemnis, *Rot. Genuenſ. 174.* ¶ Mandatarius ſcribens ſe aliquid facturum, tenetur illud obſervare, licet mandatum liberum habeat, *Rot. Gen. deciſ. 174. n. 8.*

Mandatarius: ad quæ non teneatur.

Mandatarius excuſatur, quoties mandatur id, quod eſt

eſt de genere permiſſorum, & dat operam rei licitæ, *Rol. conſil. 54. volum. 1. num. 7.* ¶ Mandatarius non tenetur cedere, niſi facta ſolutione, *ibid. num. 7.* ¶ Mandatarius non tenetur plus fecere, quam in re ſua feciſſet, *Rot. Gen. deciſion. 178. num. 5.* ¶ Mandaterius, ſi ſolverit creditori mendantis, non tenetur probare ſolutionem vere, ſed ſufficit confeſſio creditoris recipientis, *Afflict. d. dec. 91. num. 3.* ¶ Mandatarius, cui non fuit in ſpecie mandatum, ſub cujus cure relinquere deberet merces, ſi eas conſignaverit alicui mittendas Domino, data notitia illi acceptanti, implevit mandatum, *Rot. Gen. deciſ. 76.* ¶ Recipiens pecuniam pro emendis mercibus, & non emens, non tenetur ad intereſſe, niſi poſt interpellationem, *eadem Rot. deciſ. 151.* ¶ Mandatarius, quando ex revocatione non læditur, illa non debet ad ipſius notitiam pervenire, *leg. 4. ff. de manum. vind.*

Cap. XXV. Miſcellanea.

Accedens ad creditorem rogando pro debitore, ut ei mutuaret pecuniam, ipſo debitore laudato, etiam debitore effecto non ſolvendo, non tenetur, licet receperit mercedem propter rogetionem, *leg. 1. ff. de proxen. vide gloſſ. in leg. conſil. 48. ff. de regulis juris.* ¶ Procuratore mortuo, actiones (etiam directæ) intelliguntur ceſſæ Domino abſque aliqua ceſſione, *Rota Genuenſ. deciſ. 215.* ¶ Utens omni diligentia non tenetur de ſubtractis furto, *Rota Genuenſ. deciſ. 77.* ¶ Obligationis inſtrumentum afferenti, an tencetur quis debitum ſolvere, *vide Boer. deciſ. 154. num. fin. & deciſ. 281.* ¶ Clauſula, Promittens ratum, & firmum habere, an importet liberam adminiſtrationem, *vide Bartol. in l. 1. ff. de offic. procurat. Cæſar.* ¶ Literæ credentiæ quando obligent, maxime ubi mittuntur per famulum, *vide Boer. deciſ. 282.* ¶ Exigens pecunias alicujus, & non remittens juxte ordinem, tenetur ad intereſſe, *eadem Rot. deciſ. 68. num. 9.* ¶ Contrahens ſimpliciter ſuper re ad Dominum tantum pertinente, videtur contrahere ſub nomine officii, non ſub nomine proprio, *Nat. conſil. 161. Tom. 1. num. 7. vide Bartol. in leg. qui in aliena 6. §. ſi is, qui, ff. de acquir. hæred.* ¶ Damnatus in ectione mandati direcἑe, efficitur infamis, *leg. 1. & in leg. furti 6. §. mandati, ff. de his, qui not. infam. & §. ex quibusdam, Inſtit. de pœn. temer. litig.* ¶ Ex contractu fecto cum procuratore colludente egi poteſt, ut voluntas Domini decernatur, *l. Julianus 14. §. ſi quis, ff. de action. empt.* ¶ Exactionem qui infra certum tempus facere tenctur, ſi non faciat, cogitur ſolvere de ſuo, *Anton. Corſet. in ſuis ſingul. litera E. ſingul. exaction.* ¶ In actione mandati (ſicut in actione de peculio) ſufficit negotium eſſe utiliter cæptum, *leg. ſervus 17. ff. de in rem verſo.* ¶ Dominus an ignorare videetur geſte per procuratorem, *vide Afflict. deciſ. 129. num. 10.* ¶ Inſtrumentum venditionis nerrans procurationem, non probat venditionem procuratorem, licet dicatur inſtrumento, quod inſtrumentum procuræ fuit oſtenſum judici, notario, & teſtibus, *Afflict. deciſ. 273. vide Boer. deciſ. 281. & Dec. conſil. 522.* Sed quid, ſi inſtrumentum mandati ſit tranſcriptum, in inſtrumento de verbo ad verbum, *vide Boer d. deciſ. 281.* ¶ Mandans poteſt probare contrerium ejus, quod dixit mandetarius vigore conventionis deſtendo dicto partis ſuper intereſſe; non autem conventionem revocare, *Afflict. dec. 91. n. 12.*

TITULUS NONAGESIMUS SECUNDUS.

De negotiis geſtis.

Generalia.

De materie hujus actionis, *vide per gloſſ. in §. igitur. Inſtitut. de obligat. quæ ex quaſi contract. naſcunt.* ¶ De hac actione negot. geſtor. *vide per Joan. Criſp. de Mont. in ſuo tractat. termin. action. poſt volumen ipſum, Jaſ. de action. n. 27.*

Cap. I. Negotium, geſtum. Quod dicatur.

Geſtum ſufficit ſemel utiliter negotium, licet effectum non habuerit, vel contrarium, *Capic. dict. deciſion. 180. num. 5.*

Cap. II. Qui teneatur ratificare.

Geſtum nomine defuncti, ejus hæres ratificare poteſt, *Bart. in d. l. 41. num. 14. ff. ſi cert. pet.* ¶ Solvens ex contractu falſi geſtoris, videtur contractum approbare, *leg. indebitum 9. C. de cond. indeb.*

Cap. III. Negotiorum geſtor: Quæ facere poſſit.

Geſtor negotiorum habet poteſtatem à lege plures etiam ſimul ſubſtituendi, ante, & poſt litem conteſtatam, *Dd. de Rot. deciſ. 9. alias 265. titul. de offic. deleg. in novis.* ¶ Negotiorum geſtor poteſt recedere e geſtione, quando vult, ſi animo non gerendi omnia acceperit, tamen in receſſu Dominum minorem debet certiorare, alias tenetur ad intereſſe, *Roman. ſingul. 242.* ¶ Gerens negotium utiliter poteſt repetere ſolutum, *Rot. Genuenſ. deciſ. 75.* ¶ Negotiorum geſtor nihil præter expenſas à Domino petere poteſt, *Guid. Papon. quæſt. 68.* Et voluntarias non repetit, *Bartol. ſingul. 73.* ¶ Expendens in rebus alienis nomine, & utilitate Domini, poteſt ab eo impenſam petere: & promiſſum ordinem ſolutioni non dans, tenetur etiam ad intereſſe, *Rot. Genuenſ. deciſion. 41. & 110.* ¶ Mandato carens repetit expenſas à Domino, ſi utiliter geſſerit à principio, licet geſtum non ſortiatur effectum, *idem Genr. ſingul. 14. num. 4.* ¶ Solutio fieri non poteſt nullum habenti mandatum, ſed an, ut negotiorum geſtori ſolvi poſſit, *vide Rom. ſing. 166.*

Cap. IV. Ad quæ teneatur, vel non.

Negotiorum geſtor conveniendus eſt in loco geſti negotii, ut reddat rationem de adminiſtratis, *Rot. Genuenſ. deciſ. 161.* ¶ Negotiorum geſtor ad quæ teneatur in reddenda ratione, *vide Veral. deciſ. 242. part. 2.* ¶ Ex contractu geſto nomine meo per alium, quendo teneat, *vide Bartol. in leg. 7. Cod. quod cum eo.* ¶ Negotiorum geſtor tenetur de mala, & negligenti adminiſtratione, *Rot. Genuenſ. deciſ. 80.* ¶ Gerens negotia alterius tenetur reddere librum retionum, *Bartol. in l. fin. §. inter cætera. ff. de liber. legat.*

Vel non.

In rebus, quæ ad aliorum commodum geruntur, conſilium eſt illius voluntatem exquirere, ut geſtor à periculo geſtionis ſe exoneret, *leg. ſervus 59. ff. ſolut. matrim.*

Cap. V. Quæ valeant facta à negotiorum geſtore.

Ceſſio facta per negotiorum geſtorem, quando dicatur legitime facta, *vide Veral. deciſ. 104. part. 1.*

Cap. VI. Qui effectus naſcuntur ob geſta à negotiorum geſtore.

Quando quis gerit negotium alienum, an obliget Dominum, necne, *vide leg. 7. §. fin. Cod. quod cum eo.* ¶ Si minor eliena negotie geſſerit abſque mandeto, poteſt reſtitui, *leg. quod ſi 23. ff. de minor. 25. ann.* ¶ Poſſeſſionem ſi aliquis nomine meo tanquam negotiorum meorum geſtor ecceperit, & inde ſpolietus fuerit, antequam tantum hebuerim, illa ratificatio nihil operatur, *Dec. conſil. 460. num. 38.* ¶ Qui alienis negotiis ſe obtulit, actionem furti non habet, *leg. 55. §. qui alienis, ff. de furtis.*

Cap. VII. Actio negotiorum geſtorum: Quæ dicatur: Qualis ſit, & unde oriatur.

Si res communis diſtrahatur communi nomine, pretium venit in actione negotiorum geſtor, alias ſecus, *leg. in familia 20. C. famil. erciſ.*

Qualis

Qualis ſit.

Actio negot. geſtor. eſt bonæ fidei, *§. actiones autem, Inſtitut. de action.* ¶ In actione negotior. geſtor. concluditur, quod negotium pertinet ad Dominum aliquo ex quatuor modis, *de quibus vide per eundem Bart. in l. 23. ff. ſi certum petatur.* Quod neceſſario requiritur, *idem in leg. 41. n. 31. eod. tit.*

Unde oriatur.

Actio negot. geſtor. naſcitur ex quaſi contractu, *leg. 4. § ſi quis, ff. de act. & oblig.*

Cap. VIII. Quibus, & quando detur actio negotiorum geſtorum, vel contra.

Illi ad quem negotium ſpectat datur actio mandati, ſi mandatum interceſſerit, vel actio negot. geſtor. ſi ejus contemplatione eſt geſtum, alias habet actionem in factum, *leg. ſi mandavero 22. §. ſi curator. ff. mandati.* ¶ Solventi pro alio competit actio negotiorum geſtorum, ad repetitionem rei ſolutæ, *ead. Rot. deciſ. 197.* ¶ Solvens alicui de mandato creditoris pro computo debitoris, acquirit actionem negot. geſtor. adverſus debitorem, & illum à creditore liberat. *Gennenſ. deciſ. 123.* ¶ Alter pro altero ſolvere poteſt, ſed tunc quando competat actio negot. geſtor. *vide Hartm. cap. 6. titul. de debitor. lib. 2.* ¶ Actio negot. geſtor. competit pro his, quæ fiunt ex voluntate; ſed actio familiæ erciſcun. pro his, quæ fiunt ex neceſſitate, *Bartol. in l. 2. §. ex his igitur. ff. de verborum obligat.* ¶ Ex contractu alterius nomine celebrato, ſi ratum non habeat Dominus, gerenti quæritur utilis actio, *Bartol. in l. 4. Cod. ſi cert. pet.* ¶ Si tu vendideris rem meam, ego non poſſum exigere pretium rei, niſi re perempta, vel uſucapta, quo caſu ago in ſubſidium actione negot. geſtor. *Bartol. de Capuc. ſingul. 179. vide leg. 3. Cod. de rei vendication. & ibidem. Bartol.* ¶ Fidejuſſori negot. geſtor. eſt actio, ſi pro abſente fidejuſſit, *§. fin. leg. ex mandato 20. ff. mandati.* ¶ Quando negotium non eſt geſtum mei contemplatione, & contra me datur actio, quia ad me pertinet res ipſa, non datur inſolidum, ſed quatenus factus ſum locupletior, *Capic. deciſ. 180. n. 4.* ¶ Ad hoc, ut hæc actio detur in ſolidum, geſtor debet probare duo, nempe negotium geſtum, & contemplatione Domini geſtum: ſed ſi non probaſſet hoc ultimum, debet probare negotium geſtum, & ipſum Dominum locupletatum; alias hæc actio ceſſat, *Capic. deciſ. 180. vide Rot. Genuenſ. deciſ. 41.* ¶ Gerens utiliter negotium alicujus habet actionem adverſus eum, etiam ſi geſſerit de ordine alterius, *Rot. Gennenſ. deciſ. 154.* Et contra tenetur illi, cui ſcit ſpectare, licet ab alio ſit præpoſitus, *eadem Rot. deciſ. 172.* ¶ An facienti expenſas ex voluntate competat actio negot. geſtor. *vide dict. deciſ. 154. n. 3.* ¶ Adjectus tenetur actione mandati, vel negotiorum geſtorum reſtituere Domino exactam pecuniam, *Rot. Aven. deciſ. 148. in deciſ. diverſ. Tom. 3.* ¶ Tutor minus legitime datus, non cogitur adminiſtrare, ſponte tamen adminiſtrans, tenetur actione negot. geſtor. non tutelæ, *leg. 1. Cod. de teſtam. tutel.* ¶ Prohibitio impedit actionem mandati, & negot. geſtor. nec poſtea pro geſtis datur actio etiam ſi utiliter eſſet geſtum, *leg. ſi pro te 40. ff. mandat.*

Vel contra.

Qui negotia hæreditatis abſentis nomine gerit ab his, ad quos negotium in veritate pertinet, poteſt conveniri actione negotior. geſtor. *leg. fin. ff. ſi pars hæredit. petat.* ¶ Actio negotiorum geſtorum non datur ei, qui putat ſe utiliter negotium gerere, & patrifamil. non expediat, *Natt. conſil. 431.*

Cap. IX. Miſcellanea.

Solvens generaliter pro aliquo invito pro omni eo, quod tangit perſonam, vel libertatem, aut vitam, vel civitatem; poteſt ab ipſo invito repetere, *Bartol. in leg. 16. ff. de pecul. legat.* alias ſecus, *Ludovic. Roman. ſingul. 124.* ¶ Equum in ſtabulo ſudatum, ſi quis extraxerit, & ad palum ligaverit, inde equus ſe incapiſtraverit, & perierit, talis tenetur ad emendationem equi Domino, nec attenditur hoc caſu, quod ab initio negotium utiliter geſſerit, propter culpam ſubſequutam, *Petr. Genur. ſingul. 9.* ¶ Culpa eſt miſcere ſe rei ad ſe non pertinenti, *regul. culpa. 37. ff. de regul. jur.* ¶ Libellus in actione negot. geſtor. quid continere debeat, *vide Bartol. in l. ſi mandatum, Cod. de negot. geſtor.*

TITULUS NONAGESIMUS TERTIUS.

De omni culpa, & negligentia.

Cap. I. Culpa: Quid ſit.

AN juris ignorantia ſit lata culpa, *Andreas Fachinæus, libr. 10. cap. 12.* ait non eſſe juris ignorantiam latam culpam, ad effectum, ut quis amittat rem ſuam, ut dignus ſit reprehenſione, * neque adſcribitur minoribus, *leg. qui fideicommiſſum, 81. de leg. 2. leg. regul. ff. de jur. & fact. ign.* ſed adſcribitur judici doctori, aſſeſſori, *l. 2. l. reg. ff. de jur. & fact. ign. §. Servius de orig. jur.* vel ſi quis facit rem jure prohibitam, *leg. ſi ſine venia. ff. de in jus voc. leg. conſtitne. Cod. de jur. & fact. ignor.* & aliis modis, *ut ibid.* ¶ Negligentiarum una magna, alia diſſoluta, altera manifeſta, alia lata, & magna negligentia, eſt lata culpa, quæ, & magna negligentia æquiparantur dolo, *Guid. Papon. quaſt. 473.* Et manifeſta dicitur, quæ cauſatur ex rei evidentia, *ibid. Guid.* ¶ Lata culpa, an ſit dolus, qualiter probetur, & quomodo committi poſſit, *vide eundem Bartol. in ſuo tractat. teſtimon. circa finem, gloſſ. in leg. 5. ff. de in lit. jurn.* ¶ Culpa nil aliud eſt, quam deviatio ab ea diligentia, quam adhibent homines diligentes ejuſdem conditionis, & profeſſionis, *idem Ludov. dict. deciſ. 10. num. 10. Luc.* ¶ Lata culpa eſt nimia negligentia, id eſt, non intelligere id, quod omnes intelligunt, *leg. cedere. ff. de verborum & rerum ſignif. & leg. lata 223. eodem.* ¶ Magna negligentia culpa eſt, magna culpa dolus eſt, *leg. magna 226. eodem titul.* ¶ Culpa eſt miſcere ſe rei ad ſe non pertinenti, *leg. culpa 37. ff. de regul. juris.* ¶ Levis culpa qualiter definiatur, quot ſint ejus ſpecies, & quomodo debeat æſtimari, *vide Bartol. ibidem num. 120.* Et quomodo levior, & leviſſima, qualiter diligentes, diligentiores, & diligentiſſimi cognoſcantur, *vide Bart. ibidem num. fin. & Abb. conſ. 82. part. 2.* ¶ Culpa leviſſima eſt non facere illud, quod diligentiſſimus paterfamil. faceret, *Bart. in l. in rebus 18. ff. eod.* ¶ Imperitia culpæ annumeratur, *l. ſi quis fundum. 10. §. Celſus, ff. locati. & l. 176. ff. de regul. jur.*

Qualis ſit.

Culpa in faciendo differt à culpa in omittendo, *Marant. in ſuo Spec. tit. an ſit judic. civil. & crim. diſtinct. 1. n. 87.* ¶ Lata culpa in criminalibus dolo non æquiparatur: fallit quo ad pœnam pecuniariam, *Ozaſc. deciſ. 104. num. 3. & 5. Guid. Papon. quaſt. 446. in ſuo Spec. tit. an ſit judic. civil. vel crimin. diſtinct. 1. num. 76. & in l. 7. ff. ad leg. Corn. de ſica.*

Quando veniat.

In actione ex empto, & vendito venit dolus, & culpa circa ipſam rem, & acceſſoria, *leg. Julian. 14. §. in iis autem, ff. de action. empt. & vend.* ¶ In actione pignoratitia venit dolus, lata culpa, & levis, non caſus fortuitus, *leg. ſi cum 13. §. venit. ff. de pignor. action.* ¶ Depoſitum dicitur cum nulla merces pro cuſtodia datur, alias dicitur locatio: & in primo caſu venit dolus & lata culpa tantum: in ſecundo vero etiam levis, *leg. 1. §. ſi veſtimenta, ff. depoſiti.* ¶ In contractibus, qui celebrantur

gratia

gratia dantis tantum: venit dolus, & lata culpa: in his, qui gratia accipientis, venit levis, leviſſima culpa in aliis, qui gratia utriusque, venit lata, & levis: de caſu autem quis non tenetur, niſi conventio, æſtimatio, vel culpa præceſſerint, vel aliud illum inducat, *leg. ſi ut certo. 5. §. nunc videamus, ff. commodati, & leg. ſi gratuitum 18. §. ſi margaritas, ff. de præſcript. verb.* ¶ Culpa leviſſima venit in actione mandati contraria: idem in actione depoſiti ſimili, *Macch. Matthæſ. ſing. 173. Pet. de Raven. ſing. 281. vide Bartol. in leg. commodato 17. §. contraria, ff. commod. leg. 63. §. quod vero, ff. de furt. & ibidem Bart.* ¶ In legatis, & fideicommiſſis, dolus, & culpa veniunt ad ſimilitudinem contractuum bonæ fidei. *leg. ſi ſervus 11. §. cum quid, eodem titul.* ¶ Dolus, & culpa in quibus contractibus veniant, in quibus levis, in quibus leviſſima, & lata, *vide Bartol. in leg. ſicut 5. §. nunc videndum, ff. commodati.* ¶ Dolus, lata culpa, levis, & leviſſima, quando veniant, *vide Franc. Marc. quæſtion. 61. numer. 6. & 7.*

Cap. II. Quibus modis intelligatur.

Quando ſimpliciter ſit mentio culpæ, de levi intelligitur. *Marant. in ſuo Spec. titul. an ſit judic. civil. vel crim. diſtinct. 1. num. 28.* ¶ Levis culpa ad quem proprie pertineat, & quibus modis conſideretur, *vide Bartol. ibidem num. 115.* ¶ Culpa intelligitur in faciendo, & negligendo, & de illa quem teneri ſecundum naturam contractus, *ſcribit Bart. in l. ſi ſervum 91. ff. de ver. obl.* Sed ex negligentia, quando quis teneatur, *vide Bart. ibid.*

Æſtimatur.

Culpa, quando æſtimetur, *vide Bartol. in leg. in commodato 17. §. rem. ff. eod.* ¶ Culpa in rebus alienis æſtimatur, ſi non fiat illud, quod in re propria quis faceret, etiam ſi minus negligenter. *Bartol. in leg. quoties, 1. ff. de ſol. num. 4. vide l. hæredes 26. §. non tantum. ff. famil. ercis.* ¶ Culpa in rebus communibus æſtimatur, ſi aliquis non faciat illud in communibus, quod facit in ſuis. *Bart. in l. quoties, 1. ff. de ſol. n. 4. vide leg. hæredes 26. §. non tantum dolum, ff. famil. ercis.*

Cap. III. Quando præſumatur.

Dolus, & culpa non præſumuntur: & adminiſtratores in dubio præſumuntur fuiſſe diligentes, *Rot. Genuenſ. deciſ. 56. num. 7.* ¶ Culpa quælibet abeſſe præſumitur ab his, qui operam dant rei licitæ, *Cravet. conſil. 319. num. 17.* Sed quando culpa imputari non poſſit, *vide Jaſ. de action. §. ſed iſta, num 47.* ¶ Culpa quando in dubio præſumatur. & quis illam probare debeat, *vide Bartol. in leg. 40. §. Imper. ff. locat. & in leg. 68. numer. 7. ff. de fidejuſſor. num. 7.*

Cap. IV. Quibus modis probetur.

Qui allegat rem amiſiſſe furto, debet probare ſe non eſſe in culpa: quia caſus in furto includit in ſe culpam regulariter: ſecus in aggreſſura latronum, *Bartol. in l 4. Cod. de pign. act.* ¶ Culpa dolo proxima dolum repræſentat. *leg. 1. §. non autem, ff. ſi quis teſtamento liber.* ¶ An creditor, vel debitor probet pignoris amiſſionem, vel culpam, *vide Abb. conſil. 82. part. 2.* ¶ Culpæ & negligentiæ probatio, debet eſſe certa, *Bartol. conſ. 193. vol. 1.* ¶ Culpa præcedens caſum punit. *Ozaſc. deciſ. 104. num. 5.* ¶ Culpa arguit eum, qui non fecit, quod ſibi ipſi ſimiles feciſſent, & culpa non præſumitur, niſi probetur. *Afflict. deciſ. 13. num. 17. & 18. Cravet. conſil. 8. num. 20.* Ideo debet probari ab eo, qui illam proponit, *Capel. Thol. quæſt. 346. Cravet. conſ. 151. & conſil. 318. num. 15. Bartol. in leg. 4. C. de pign. action.* ¶ Probatur culpa levis, quando quis omittit facere ea, quæ diligens paterfamil. faceret, vel contra, & culpa triplex eſt ſcilicet lata, levis, & leviſſima: & culpa in genere eſt deviatio ab omni legis diſpoſitione, ſive conſiſtat in præcipiendo, prohibendo, & puniendo, ſive in permittendo, *Bartol. in leg. ſi cum 13. §. venit, ff. de pignor. action.* Et melius quid ſit lata culpa, levis, & leviſſima cum ſuis exemplis, & de probatione earum; *vide per eundem Bart. ibid. & in l. quod Nerva. ff. depoſiti. & §. 1. Inſtit. de oblig. quæ ex quaſi delict. naſc.*

Committatur.

Pro culpa commiſſa in faciendo competit actio ex eo contractu & legis Aquiliæ. *leg. in rebus 18. §. ſive autem, ff. commodati.* ¶ Culpa poteſt committi tribus temporibus nempe ante factum, quando non inſpicitur quod evenire poteſt, in facto, & poſt factum, ut ſi quis non proſequatur factum, quod debet proſequi, nec utitur eo, ut debet. *l. idem juris 8. ff. ad leg. Aquil.* ¶ Culpa in bonis propriis, quando committi poſſit, & quando faciat amittere privilegium, vel beneficium, *vide Bart. in l. etiam 19. §. licet, ff. ſoluto matrim.*

Cap. V. Qui ſint in culpa.

Electio mala eſt in culpa, & culpa non imputatur ei, qui fecit quod facere tenebatur. *idem Lud. deciſ. 44. Luc. numer. 22. & 25.* ¶ Quis dicitur in culpa tribus modis; primo, ſi non fecerit, quod diligens feciſſet: ſecundo ſi contra pactionem fecerit; tertio, ſi fuerit in mora, *eadem Rot. deciſ. 205.* ¶ In ſocietate culpa levis eſt, non adhibere illam diligentiam, quam in ſuis adhibere ſolitus erat ſocius tempore ſocietatis contractæ, *l. ſocius 72. ff. pro ſocio.* ¶ Damnum quod ſi commune, procedit, quando ſocius vel paſtor non eſt in culpa, ſi vere reperiatur in culpa, damnum in totum ſpectat ad paſtorem, ſive ſocium, *Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 10. num. 11.* ¶ Mala electio eſt in culpa male eligentis, *l. qui non tam 11. & ibidem gloſſ. ff. commod. leg. 28. & ibidem gloſſ. ff. pro ſocio.* ¶ Conſuetum faciens non dicitur in culpa, *Rot. Genuenſ. deciſ. 56. n. 7.* *Nuncio falſo pignus remittens, an dicatur in culpa ita ut de furto per nuncium facto teneatur, & quid in famulo, an Dominus pro ipſo teneatur. *Quæſt. 62. lib. 1. D. Gaſp. Theſ. quæſt. forenſ.* ¶ Ille, qui non providet quod providere debet, eſt in culpa, *l. qui occiderit 30. §. in hac. ff. ad leg. Aquil.* ¶ Non eſt in culpa ille, qui utitur re ad eum uſum, ad quem eſt deſtinata, *l. utrique autem 16. §. fin. ff. de res vend.*

Quæ culpæ adſcribantur.

Adſcribitur culpæ tenere in domo (ubi ſit ignis,) ea, quæ condita teneri debent in horreis. *Pet. de Raven. ſing. 119.*

Cap. VI. Qui excuſari poſſit.

Faciens conſueta fieri excuſatur à culpa, & contra qui non facit fieri conſueta, incurrit in illam. *Aret. conſil. 38. Alex. conſil. 109. volum. 1. & Bartol. in l. 22. §. ſi creditor. ff. de pignor. act. facit. l. pignus, Cod. de pignor. act.* ¶ Quælibet cauſa excuſat à culpa: & non poteſt conſiderari culpa præordinata, quando quis fecit in re aliena, ut in propria, *Rot. Genuenſ. deciſ. 56. numer. 6.* ¶ Quando quis excuſetur, & non dicatur in culpa, *vide Crav. conſ. 8. & 319.*

Cap. VII. Qui teneantur de culpa.

Geſtor negot. tenetur de levi culpa, *leg. 12 ff. de neg. geſt. vide §. igitur, & ibid. gloſſ. Inſtit. de oblig. quæ ex quaſi contract. naſc.* ¶ Creditor poſſidens pignus conventionale, tenetur de levi culpa; poſſidens vero pignus prætorium, tenetur ſolum de dolo, *l. prætor. 9. §. eſt, & ibid. gloſſ. ff. de bon. auct. Jud. poſſid.* ¶ Quia teſtamentum videtur factum principaliter cauſa hæredis, ille tenetur de culpa leviſſima, *l. cum res 49. §. culpa, de leg. 1.* ¶ Famulus ſi lumen in ſtabulo tenuerit, & ob in domus locata combuſta fuerit, Dominus tenetur, quia illi culpa tribui poteſt, *Joſeph. Lud. deciſ. 10. Peruſ. n. 15.* ¶ Cuſtos, qui habuit mercedem tenetur non ſolum de lata, ſed etiam de leviſſima culpa; ſecus ſi eam non receperit, *Joſeph. Lud. dec. 10. Luc.* ¶ Culpa in rebus propriis non punitur,

&

& maritus in rebus dotalibus tenetur de levi culpa, *Bart. in l. ſi conſtante 25. §. ſi maritus, ff. ſoluto matrimonio, faciat l. fin. ibid.* ¶ Qui gerit negocia deſerta, ſolum de dolo, & lata culpa tenetur, *l. 3. §. interdum, ff. de negot.* ¶ Conventio, vel ſpontanea oblatio, facit depoſitarium teneri de leviſſima culpa, *d. l. 1. §. ſæpe, ff. depoſiti.* ¶ Qui tenetur ratione culpæ, non liberatur cedendo actionem, *l. de illo ſane 23. ff. pro ſoc. geſt.* Et curator de levi culpa tenetur, *gloſſ. ibid.* ¶ Procurator tenetur de culpabiliter geſtis, & non geſtis, *l. procuratorem 11. C. mandati, vide l. 5. ibid.* ¶ Factum legis excuſat negligentiam hominis, *l. fin. C. ſi mancip. ita fuer. alien.* ¶ Conductor locatori tenetur de levi culpa, & contra, *leg. 1. & 4. Cod. locati.* ¶ Nautæ, Cauponea, ſtabularii tenentur de leviſſima culpa, *gloſſ. in l. 3. §. ex hoc edicto, ff. de naut. caup. & ſtabul.* ¶ Creditor circa pignus apud ſe exiſtens tenetur non ſolum de levi, ſed etiam de leviſſima culpa, ſed quando dicatur in culpa, & an debitor eam probare teneatur, vel creditor ipſe ſuam diligentiam, *vide Menoch. conſ. 118. vol. 2.* Sed quod dicitur teneri de leviſſima culpa quomodo intelligatur, *vide ibid.* ¶ Depoſitarius tenetur de dolo, & lata culpa, commodatarius etiam de leviſſima: fallit, ſi deponerem rem cuſtodiendam arbitrio tuo; tunc enim depoſitarius non tenetur de lata culpa nec commodatarius de leviſſima, ſi pariter illam cuſtodiam in ſuis adhibebat, *Ludov. Roman. ſing. 262.* ¶ Commodatarius tenetur de leviſſima culpa, ſi ejus gratia fiat commodatum, ſed ſi utriusque gratia tenetur ſolum de dolo, & levi culpa, & quid ſit leviſſima culpa, *vide in l. rebus, ff. commodati.* ¶ Commodatarius tenetur de omni culpa, ſed ille, qui precario poſſidet aliquid, tantum tenetur de dolo, & lata culpa, *leg. quæſitum 8. §. eum quoque, ff. de precario.* ¶ Mutuatarius tenetur de caſu, commodatarius de exactiſſima diligentia, & etiam de caſu, ſi culpa præceſſerit, nec ei ſufficit eandem diligentiam adhibere, quam in ſuis rebus adhibet, ſi alius diligentior cuſtodire potuerit, *l. 1. ff. de act. & oblig.*

Vel non.

Hæredes tutoris non tenentur ex levi culpa defuncti, niſi in tribus caſibus, *de quibus in tit. de hered. tut. vel curat.*

Cap. VIII. Negligentia. Quis dicatur negligens, vel non.

* Patruus, an dicatur negligens in acceptanda tutela, donec mater extat, *Jo. Pet. Surd. decis. 48.* ¶ Negligens non dicitur, qui juſtam ignorantiæ cauſam habet. *idem Venl. dec. 241. p. 2.*

Cap. IX. Quibus modis probetur.

Negligens, quod quis fuerit in curando infirmo qualiter probetur, *vide Bartol. in leg. ſi ſervum 91. ff. de verb. oblig. num. 6.*

Vel non.

Negligentia præciſe non probatur, niſi quis teneatur ad factum certum, & limitatum tempore, & loco, & ſemper inſpicitur, quod quis poſſit facere illud, quod omittit. *Venl. dec. 266. p. 1.*

Cap. X. Qui non teneatur.

Quando quis teneatur ratione negligentiæ in delictis, *vide gloſſ. in c. 1. ext. de offic. & poteſt. Judic. deleg.* ¶ Negligentia alicui imputari non debet, ubi diligentia nihil proficeret, *Capel. Thol. q. 257. vide Crav. conſ. 83. n. 5.*

Cap. XI. Negligentia: cuſtodia. Quando judicetur.

Diligentia creditoris ex quibus judicetur, *vide Venl. decis. 266. part. 1.*

Cap. XII. Qui teneatur.

Acceptans mandatum exigendi, debet omnem diligentiam pro exactione adhibere, alias tenetur. *Rot. Gen. dec. 160.* ¶ Paſtor tenetur de cuſtodia, & ubi negat dolo ſuo, vel negligentia animal periiſſe, probare debet de ſua diligentia. *Guid. Pap. ſing. 171.*

Tepati Compend.

Cap. XIII. Miſcellanea.

Imperitia refertur ad imperitiam cujuslibet artis, *Bar. in l. 15. Bart. in ff. de jud. omn. Judic.* ¶ Principale propoſitum inſpicitur ad cognoſcendum, cujus gratia contractus fuerit celebratus, *Bart. in l. rogaſti 11. n. 4. ff. ſi cert. pet.* ¶ Contractus dicitur celebratus gratia ejus, qui rogavit, *Bart. in l. 18. §. ſi margaritas, ff. de præſcr. verb.*

TITULUS NONAGESIMUS QUARTUS.

De caſu fortuito.

Cap. I. Caſus fortuitus. Inſolitus. Quando dicatur, vel non.

Factum Principis dicitur caſus fortuitus: ideo pro re capta à Principe, quis non tenetur. *Rot. Gen. decis. 56. Crav. conſ. 95. & 233.* ¶ Superveniens factum cenſetur caſus fortuitus: item latronum vis, & exercitus eſt caſus fortuitus. *Afflict. dec. 54.* ¶ Actis amiſſis etiam caſu fortuito, quid juris, & qualiter ſuccurratur parti contra eum, qui illa habet, *vide Boer. decis. 15.* ¶ Caſus inſolitus cenſetur excluſus, licet fiat mentio belli. *Mohed. decis. 236. ſed vide ibidem:* ¶ Bellum connumeratur inter caſus fortuitos. *Boer. decis. 249.* Niſi tempore contractus potuerit prævideri; quia tunc culpæ adſcribitur, *gloſſ. in verbo. non amictunt in cap. 4. §. vaſalli, de pac. conſtanc. in uſib. feud.* ¶ An futurum numeretur inter caſus fortuitoa, *vide Jaſon. de action. in §. ſed iſtæ, n. 46. & in l. 1. C. depoſiti.* ¶ Caſus fortuiti dicuntur, quibus provideri non poteſt: ideo ubi diligentiſſimus paterfam. providiſſet, non dicitur caſus fortuitus, *Jaſ. in §. ſed iſtæ. num. 49. inſtit. de act.* ¶ Caſus fortuitus eſt ille, cui reſiſti non poteſt. *Bart. in l. 5. C. de pign. act.* Sed quando quis teneatur de caſu fortuito, *vide ibidem in addit.*

Cap. II. Qualis ſit, quando veniat.

Caſus latronum, incurſus hoſtium, inſidiæ piratarum, naufragium, & incendium æquiparantur. *Rot. Gen. decis. 101. Dec. conſ. 552. & in gl. in l. 1. C. depoſiti.* ¶ Inter leviſſimam culpam, & caſum fortuitum, non datur medium; ſed an quis poſſit promittere ſe non opponere de caſu fortuito, *vide eundem Bartol. in l. 1. C. depoſiti, & in l. 2. §. quod diximus, ff. ſi quis cautionibus.*

Quando veniat.

Caſus fortuiti non comprehenduntur ſub generali diſpoſitione. *Raud. de analog. c. 22. n. 35.* ¶ Quis poteſt ſe aſtringere pacto ſpeciali ad caſum fortuitum, ſed ſub pacto generali non comprehenditur caſus fortuitus. *Guid. Pap. ſingul. 16. l. & Ariſt. 39. ff. mand. & l. ſi quis 10. ff. loc.* ¶ Caſus fortuiti, quibus non poteſt provideri, non veniunt in contractu bonæ fidei, vel ſtricti juris. *d. l. 5. C. de pign. act.* ¶ Appellatione periculi, non venit caſus fortuitus, quod limita, ubi verbum, periculi, non poſſet aliter operari, niſi comprehenderet caſum fortuitum. *idem Rom. ſing. 442. vide Bartol. in l. 1. C. quæ res pignori, & in l. 19. ff. locati.*

Cap. III. Quæ requiruntur.

Renunciatio generalis caſuum fortuitorum, an ſufficiat, vel requiratur ſpecialis, *vide Bart. in l. ſed 4. §. quæſitum. ff. ſi quis cautionibus, Abb. conſ. 114. part. 2. Bart. in l. 25. ff. de liber. & poſthum. & Fel. conſ. 42.*

Cap. IV. Quibus modis intelligatur.

Fortuitus caſus nullo hominum conſilio provideri poteſt. *l. 2. §. ſi eo tempore ff. de adminiſt. rer. ad Civit. pert.* ¶ Quando quis tenetur de caſu propter culpam præcedentem, qualiter intelligatur tunc culpa præceſſiſſe, *vide Bart. in l. qui furtum 16. ff. de condict. furt. & in l. 5. §. ſed interdum. ff. commodati.*

Cap. V. Quando dicatur ſuſceptus, vel non.

Riſcium periculum, & fortunam ſuſcipiens in ſe, non dicitur fortuitum inſolidum recipere caſum. *Pat. dec. 19.*

lib. 3. Quia caſus fortuitus, qui communi opinione nunquam ſuit viſus, non videtur fuiſſe in cognitione, ideo à nemine præſtatur. *Venul. deciſ. 96. part. 1.* ¶ Caſus fortuitos in ſe ſuſcipiens, non cenſetur cogitaſſe de caſu inſolito. *And. Gail. obſ. 2. n. 27. lib. 2. Alex. Raud. tract. de Analog. cap. 22. n. 123. vide Cuv. conſ. 95. & 264. Dec. conſ. 552. Rol. conſil. 45. vol. 3. Menoch. conſ. 27. vol. 1. Mohed. deciſ. 256. Nat. conſ. 21. Tom. 1. Fel. conſ. 42. num. 7. & l. fiſtulas 78. §. fin. ff. de contrah. empt.*

Cap. VI. Quando probatur.

Caſus ſiniſter poteſt probari in loco, etiam parte non citata. *Rot. Gen. dec. 77. num. 5. Ant. Corſet. in ſuis ſing. litera T. ſing. teſtis 18. & Bartol. in l. 2. C de naufrag. lib. 10.* Et alias qualiter probetur caſus fortuitus, *vide eundem Bart. in l. 1. C. depoſiti.* Et an poſſit probari juramento, *vide eundem Bart. in l. ſcire 15. §. ſufficit. ff. de excuſat. tut.* ¶ Caſum qui allegat, illum probare debet, & quod propter caſum non potuit uti re. *Dec. conſ. 552. & Nat. conſ. 79. Tom. 1.* Ubi ſcribit exemplum in eo, qui tenebatur ad cuſtodiam. ¶ Cuſtos animalium mortuorum caſum fortuitum probare tenetur, & illa ſic mortua domino deferre. *Franc. Marc. q. 886. n. 9. vide ibid. q. 887. n. 11. & Jo. de Arnon. ſingul. 31.* ¶ Caſus contingens circa perſonam, probatur juramento. *Bartol. in l. ſi creditor 4. n. 7. C. de de pign. act.* ¶ Si creditor amiſerit pignus, an debitor debeat probare culpam, vel ipſe creditor caſum fortuitum, *vide Bart. in l. ſicut 19. C. de pign.*

Cap. VII. Qui teneatur de caſu fortuito, vel non.

* An caſus furtuiti periculum ſit venditoris, an emptoris. *Rol. conſ. 45. tom. 3.* ¶ Si conductor ſuſcipiat periculum caſus fortuiti, & caſus inſolitus contingat utrum ad illum an vero ad locatorem pertineat. *Fachin. lib. 1. cap. 85.* ait ad conductorem *l. ſi quis fundum. ff. locati. C. ex conduct. §. ſi quis tempeſtatis. ff. adil. Craver. conſ. 294. n. 8. Jaſ. conſ. 107.* ¶ Pro caſu fortuito, vel improviſo, qualiter quis teneatur, *vide Jaſon. §. ſed iſta. Inſtit. de actio. n. 50. & ſeqq.* ¶ An bonæ fidei poſſeſſor teneatur de caſu poſt acceptum judicium, *vide gloſſ. in l. Julianus 16. ff. de re vendicatio.* ¶ Mutuatarius tenetur de caſu; commodatarius de exactiſſima diligentia, & etiam de caſu, ſi culpa præceſſerit caſum. *l. 1. ff. de act. & obligat.* Geſtor tenetur etiam de caſu, ſi negotia inſolita inchoaverit. *l. ſi negotia 12. de negot. geſt.* Alias non tenetur niſi præcedat culpa: & ille dicitur eſſe in culpa, qui retinet pecuniam debitam creditoribus, ſi illa erat ſolutioni parata. *l. debitor 14. ff. eodem. vide l. 25. ibidem.* ¶ Caſus fortuitus imputatur illi cujus culpa præceſſit caſum. *Nat. conſ. 79. Tom. 1. num. 5.*

TITULUS NONAGESIMUS QUINTUS.

De Tabellionibus, & eorum officio.

Generalia.

Vide de materia Tabellionum *per Bart. in tit. Auth. de Tabellion.* ¶ Multa pertinentia ad hunc tit. *vide per eundem. D. Sol. ibid. fol. 137.* ¶ Vide de materia Tabellionum *per Henr. Boer. in ſuis ſing. tit. Notarius.*

Cap. I. Notarius. Quis dicatur.

Notarius appellatur judex chartularius: & ordinarius, & poteſt facere præcepta in ſuis inſtrumentis. *Alex. in l. 5. §. ſi judex, num. 9. ff. de re judic.* ¶ Notarius perſona publica dicitur, ſed quot nominibus nuncupetur, *vide eundem D. Sol. gloſſ. 1. ſuper decreto. inter artes. tit. de Tabell. fol. 134.* ¶ Notarii de jure communi dicuntur judices cartularii, & juriſdictionem voluntariam habent; & contentioſam in cauſis brevibus, in quibus eorum verbis, & ſcripturæ creditur. *Matth. Matheſ. ſing. ibid. in addit. num. 14.* Imo ex vi Tabellionatus nullam habent juriſdictionem, ideo non poſſunt auctoritatem interponere legitimis actibus. *l. 4. C. de adoption.*

Cap. II. Qualis ſit.

Tabellio eſt perſona publica, ideo per eum nobis acquiritur. *§. cum autem, inſtit. de adopt.* ¶ Tabellio teſtibus duobus æquiparatur. *Gram. deciſ. 73. n. 33. vide gl. in c. quoniam. 11. ext. de probation.* Sed an ſcripturæ Tabellionis ſemper ſit credendum, *vide gloſſ. in d. c. 11.* ¶ Notarius in juriſdictione voluntaria duplici officio fungi poteſt, ſcribæ ſcilicet, & interponentis auctoritatem. *Marc. q. 488.* ¶ Notarius actorum antequam admittatur, debet eſſe ætatis viginti quinque anno. *Marc. q. 628.* Idem in Tabellione. *ibidem Marc.* ¶ Notarius in inſtrumento, quando habeatur loco teſtis, *vide Bart. in l. hac conſultiſſima 8. C. qui teſtam. facere poſſit.*

Cap. III. Qui eſſe poteſt, vel non.

Notario duplex merces debetur, una pro rogitu, altera pro extenſione. *D. Sol. in dd. ſuis comment. ſuper d. decreto, malitiis, gloſſ. 2. 3. part. num. fin. fol. 111. vide Dec. conſ. 654.* ¶ An clerici poſſint eſſe Tabelliones, *vide Bart. in l 3. C. de tabul. lib. 10.*

Vel non.

Licet Sacerdos Notarius eſſe non poſſit, *cap. ſicut 8. ext. ne Cler. ſecul. negot.* Tamen ſi inſtrumenta recipiat valent, & ſi ſcribat legatum ſuæ Eccleſiæ, talis ſcriptura facit fidem. *Rom. ſing. 351. vide Matth. Matheſ. ſing. 87. & Bart. conſ. 61.* ¶ Infamis, an poſſit eſſe Tabellio, *vide Bart. in l. § miles. ff. de his qui not. infa.* Ut rogatus poſſit inſtrumentum recipere, *vide eundem Bart. conſ. 174. vol. 1.* ¶ Advocatus non poteſt eſſe Tabellio. *Aluiſ. de Alber. ſing. 59.* Tamen inſtrumentum ab eo receptum tenet. *Bartol. in l. univerſos 15. C. de Decurio. lib. 10. vide eundem in l. 3. C. de tabul. lib. 10.* ¶ Tabellio, qui dicta teſtium recipit, ſi eſt ſuſpectus dari non debet. *gloſſ. in §. & quid ſepe, Authent. de trien. & ſemiſ.*

Cap. IV. Quando revocari poſſit, vel non.

Notarius, qui incipit ſcribere acta, non poteſt mutari. *l. in fraudem 45. §. quoties. ff. de jure Fiſci.* ¶ Notarii Epiſcopales ſunt revocabiles poſt Epiſcopi deceſſum, maxime habentes officium Magiſtri actorum. *Afflict. deciſ. 101.*

Cap. V. Quibus modis præſumatur, vel non.

Notarius non præſumitur, niſi probetur: quia Notariatus conſiſtit in facto. *Boer. dec. 36. Cravet. conſ. 72. & 150.* Hoc verum ſi fuerit oppoſitum. *vide Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 115. Franc. Marc. 51. & Cuv. conſ. 72.* Tamen probatur ex eo, quod quatuor receperit inſtrumenta. *Boer. ibid. num. fin. vide eosdem Lud. dec. 115. & Marc. q 511. p. 2. Bart. in l. 10. ff. de Decu.*

Probetur.

Notariatus probatur ex confeſſione partis: & notarius ex receptione plurium inſtrumentorum, conſtituitur in quaſi poſſeſſione Notariatus, quæ quaſi poſſeſſio ſufficit. *Nat. conſ. 146. Tom. 1.* ¶ Notarium fuiſſe in quaſi poſſeſſione Notariatus, an ſufficiat probare pro inſtrumentorum robore, *vide Afflict. d. deciſ. 245. n. 5. & deciſ. 251. Capel. Thol. q. 331. & Franc. Marc. q. 488.* ¶ Notarius pro præſumptione ſui Tabellionatus, quid ſufficiat, ut probet, *vide Afflict. d. deciſ. 251.*

Cap. VI. Quando rogari poſſit.

Quando duo notarii rogantur recipere inſtrumenta, an cenſeantur rogati inſolidum, *vide Put. deciſ. 6. lib. 1. Raud. tractat. de Analog. cap. 32. & D. P. Theſ. deciſ. 145.* Et tunc an ab uno ſolo edi poſſit, *vide Raud. ibid. num. 7.* ¶ Notarius eſt ſervus publicus, & ideo invitus rogatur, niſi una cum officio Notariatus habeat officium annexum, & illud per quinquennium exercuerit; tunc enim non poteſt invitus rogari. *Roman. ſing. 354. vide Pet. de Raud. ſing. 443.* ¶ Notarius ſimpliciter rogatus intelligitur rogatus cum clauſulis conſuetis: ideo illas poteſt

appona-

appoſere ſine conſenſu partium, & ſi non apponat, habentur pro appoſitis. *Capie. deciſ. 159. num. 39. & ſeq. Marc. quaſt. 280. vide Cravet. conſil. 75. Menoch. conſil. 37. vol. 1. Hippol. ſing. 123. & Bart. in l. ſi prius 17. §. Plautius. ff. de aqu. plu. arcen.*

Cap. VII. Quando debeatur merces, vel non.

Tabellioni cui tempore rogitus fuit ſatisfactum de mercede pro inſtrumento, iterum ſolvi debet, quando pars copiam ipſius velit. *Rom. ſing. 581.* ¶ Mercedem inſtrumenti debitor moroſus creditori reficere tenetur. *num. 10. D. Sol. decr. quod notarii ibi gloſſ. 7.* ¶ Merces pro inſtrumento ſemel ſoluta ad valorem, poſtea ſolvitur pro relevatione ad laborem. *idem D. Sol. gloſſ. ſuper decreto, quod Notarii, n. 7. d. tit. de Tabell.*

Vel non.

Notarius ad expeditionem inſtrumenti ab eo requiritur, cujus intereſt: & lapſo quadriennio à die rogitus inſtrumenti, partes cogi non poſſunt ad ſolvendam mercedem ipſius, & ita obſervat Senatus Pedem. virtute privilegii quod antiquitus fuit conceſſum Patriæ in congregatione trium ſtatuum, *vide eundem D. Sol. ſuper decreto, præſenti. tit. de Tab. fol. 142.*

Cap. VIII. Quæ facere poſſit Notarius.

An ſtipulatione Notarii acquiratur abſenti aliquod jus, vel actio utilis, non facta ceſſione, vel ratificatione ſubſecuta; *vide Ozaſ. dec. 33.* ¶ Quando Notarius facit inſtrumentum ad conſilium ſapientis, quid, & quando poſſit addere de conſilio ipſius ſapientis, *vide Bart. in l. illa. ff. de hæred. inſtit.* ¶ Notarius poteſt vendere, vel donare ejus notulas, ſeu protocolla. *l. 9. §. nihil. ff. de edend.* ¶ Notarius poteſt ſcribere, & publicare ſuum teſtamentum. *Bart. in l. ſervus 28. ff. de teſtam.* ¶ Mercatores, qui tenent Notarios in eorum familia, poſſunt facere recipere ſua inſtrumenta per illos, & illis fides adhibetur, *idem Guid. ſing. 674.* ¶ Illud, quod lucratur filiusfam. Notarius, cenſetur peculium quaſi caſtrenſe, & de illo teſtari poteſt. *Capel. Thol. q. 10.* ¶ Notarius exulatus ob falſitatem, an inſtrumentorum confeſſionem retineat, *vide eundem Marc. q. 302. parte.* 2. ¶ Notarius, qui fuit rogatus, ſi eſt impeditus, poteſt committere alteri Notario, quod de contractu à ſe recepto, reaſſumat inſtrumentum, & inde ipſe Notarius, qui fuerat rogatus, ſe ſubſcribere poteſt. *Afflict. ibid. vide Vinc. d. deciſ. 300.* ¶ Quando Notarius poſſit corrigere errorem ſuum, *vide Franc. Mart. q. 743. Bart. in l. 93. ff. de reg. jur. & in conſ. 197. vol. 1.* ¶ Si Tabellio fecerit inſtrumentum, & in illo deficiat aliquid per errorem, & poſtea, puta de die, vel anno omiſſo recordetur, poterit illum addere: quia veritas ſcripturæ probatur per ſuum auctorem. *Guid. quaſt. 582.* ¶ Poteſt igitur Notarius, qui teſtamentum recepit, verba derogatoria extendere in groſſa, juxta voluntatem, quam ſcivit à teſtatore. *Guid. d. q. 129.* ¶ Pertinet ad Notarium, quod teſtator in teſtamento nominet coram teſtibus nomen hæredis, alias ille punitur. *l. jubemus 29. C. de teſtam.* ¶ Licet Notarius non poſſit ſibi aſſcribere in teſtamento alterius, nec eſſe rogatus ad ſui utilitatem, tamen poteſt ſibi aſſcribere mercedem ſuam, & eſſe rogatus de hoc. *Dd. in l. ſi quis legatum. ff. ad l. Cornel. de falſ.* ¶ Judex, & Notarius idem eſſe non poteſt: fallit in his, quæ fiunt à Judice non in forma judicii. *Dec. in conſ. 41. n. 3. & 5. vide Guid. Pap. q. 564.* ¶ Quando Judex eſt Tabellio, in quibus caſibus poſſit ſcribere acta, & ſententiam ſuam, *vide Matth. Matheſ. ſing. 1.* ¶ Principalis Notarius (veluti Secretarius) ſuſpicione omni falſitatis ceſſante, poteſt ſignare inſtrumentum, de quo unus ſubſtitutus in Curia rogatus fuerat, ac ſi ipſemet fuiſſet rogatus. *Mohed. dec. 347. vide Papon. lib. 6. n. 6. arr. 1.* ¶ Notarium deputatum in aliqua Curia à ſuperiore Judex cogitur habere in omnibus cauſis coram eo vertentibus, tam ordinariis, quam extraordinariis, & delegatis, & tam in cognoſcendo, quam exequendo: nec poteſt alium adhibere Notarium, niſi Notarius Curiæ non eſſet deputatus per dominum juriſdictionis. *Boer. deciſ. 258. vide Papon. lib. 6. tit. 6. arr. 2.* ¶ Notarius poteſt abſenti ſtipulari. *Afflict. deciſ. 135. num. 6.* Sed qualiter debeat concipere ſtipulationem pro abſente, *vide Capic. deciſ. 73. & Bartol. in l. 17. ff. de adopt.* Et an omnibus ſua ſtipulatione acquirere poſſit, *vide eundem Bart. in l. 3. C. de tabul. lib. 10. & inf. lib. 2. tit. de verb. obl.* ubi de materia. ¶ Notarius poteſt notam per eum receptam ex intervallo extendere, & ampliare, & plus ſcribere in protocollo, quam in nota ſecundum ſibi viſum fuerit: nec præſumitur aliud ſcripſiſſe in protocollo, quam illi dictum fuerit à contrahentibus: quia Tabellio non præſumitur ſcribere niſi ea, de quibus fuit rogatus in receptione. *Guid. Pap. q. 129. vide Papon. lib. 4. titul. 14. arreſt. 10. Pet. Genar. ſing. 41. & Bart. in l. Gallus. §. idem credendum. ff. de lib. & poſthum.* Intellige tamen præmiſſa, dummodo non mutetur ſubſtantia, & in his, quæ poſſunt contineri in dictione, &c. *Guid. d. q. 29.* Nam publicum officium præſumptionem bonæ fidei inducit. *Guid. ibid. n. 4. vide Pet. Roy. deciſ. 2. Lieua. in deciſ. diverſ. Tom. 2. fol. 78.* Maxime cum Notarii probati fuerint bene famati, & conſueviſſe eorum officium Notariatus probe, & legaliter exercere, talia enim in Notario ſunt attendenda. *Guid. d. q. 129.* ¶ Notarius poteſt inſtrumenta deſcribenda alteri demandare, & ſic facere protocollum inſtrumentorum per ipſum receptorum aliena manu, & ſe ſobſcribere. *Ozaſ. deciſ. 37.* ¶ Notarius aſſerens in inſtrumento pecuniam numeratam, quando intelligatur de reali numeratione. *Jo Pet. Surd. deciſ. 284.* ¶ Tabellio dicitur fuiſſe rogatus de quodam inſtrumento, & ideo petitur ab eo copia illius, Tabellio allegat ſe non recordari, probatur, quod fuit rogatus, ex hoc duo oriuntur dubia, primum, an poſſit accuſari de falſo, ſecundo, ſi non repetiatur tale inſtrumentum in ſuis protocollis, an poſſit ex dictis illorum teſtium ſcribere inſtrumentum, ſicut poſſet ex ſuo originali conficere, pro reſolutione, *vide eundem Roman. ſingul. 376.* ¶ Notarius quales ſocios habere poſſit in receptione inſtrumenti, nam prohibentur certæ perſonæ, *de quibus vide Papon. lib. 4. titul. 14. arreſt. 14.*

Cap. IX. Quæ facere non poſſit.

Tabellio non poteſt renunciare officio Tabellionatus: quia nemo poteſt renunciare officio ſibi conceſſo, niſi in manibus ſuperioris concedentis. *Roman. ſing. 352.* ¶ Notarius non poteſt ſibi adſcribere legatum in teſtamento in ſcriptis, ſecus in nuncupativo. *Mant. de conject. ult. volunt. lib. 1. tit. 6. vide Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 459. num. 19.* ¶ Notarius non poteſt aſſumere ſignum alterius, & ſi aſſumeret prohiberi poteſt. *Bartol. in tract. de inſign. & arm. num. 8.* ¶ Notarius non poteſt compellere contrahentes ad accipiendum, & redimendum ſua inſtrumenta. *Papon. lib. 4. tit. 14. arreſt. fin.* Tamen aliter ſcribit *D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudiæ gloſſ. 2. ſupr. 3. part. decreti, malitiis, num. 11. tit. de donation. fol. 111.* ¶ Notarius ſecularis non poteſt obligare perſonas eccleſiaſticas in ſpiritualibus. *Papon. lib. 4. titul. 14. arreſt. 5.* ¶ An Notarius poſſit ex uno inſtrumento plura capitula diverſa, & quamlibet partem particulariter reſpicientia continente, facere plura inſtrumenta, & quodlibet deliberare in forma publica, *vide Boer. deciſ. 253.* ¶ Notarius expedienda per Judicem expedire non poteſt: Tabellio enim ea tantum, quæ ſunt voluntariæ juriſdictionis, poteſt expedire, & ſibi committuntur. *Bartol. in l. 2. Cod. de jure fiſci.* ¶ Notarius acta judicialia ſcribere non poteſt ſine Judicis mandato, nec deferre juramentum in litem. *Afflict. deciſ. 245. num. 8.* ¶ Notarii cauſarum civilium non debent ſcribere criminalia, nec contra, niſi in caſu, *de quo vide per Boer. deciſ. 258. num 9.*

Digitized by Google

¶ Notarius ſine Judicis commiſſione, non poteſt teſtes recipere. *Afflict. deciſ. 317. & Boer. deciſ. 258.*

Cap. X. Quando inſtrumenta facere, recipere, groſſare, extendere, levare, & reaſſumere poſſit.

Notarius factus Monachus poteſt perficere inſtrumenta, de quibus ante Monachatum fuerat rogatus. *Bart. in l. 3. ſi penes ff. de tabul. exhib.* ¶ Notarius Apoſtolicus, aut Imperialis, an in Gallia poſſit inſtrumentum facere, & contra, & per conſequens, extra territorium illius, à quo creatus fuit, *vide Boer. deciſ. 242.* ubi concludit pro negativa, *vide tamen Joſeph. Ludov. dec. Peruſ. 115. n. 24. Papon. lib. 4. tit. 14. arreſt. 2. Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de liter. oblig. art. 2. gloſſ. 1. n. 44.* ¶ Notarius an poſſit ſcribere inſtrumentum procurationis in cauſa propria. *vide Guid. Pap. quæſt. 318. Bartol. in l. 28. ff. de teſtam. & ſupra tit. de procurat. ad judic.* ¶ Notarius poteſt facere inſtrumentum in quo ſe obliget alteri. *Guid. dict. quæſt. 358. & ſing. 173.* * An Notarius creatus ab inferiore à judice ſuſpecto poteſt teſtium inſtrumentum conficere mandati ad alienandum in alia provincia factum. *Roland. conſ. 91. tom. 3.* ¶ Notarius non poteſt facere inſtrumentum, niſi de his, quæ coram eo geſta ſunt, *Afflict. deciſ. 245. n. 7. vide Put. deciſ. 5. lib. 3. Crav. conſ. 240. n. 2. & Bortol. in authent. ſi quis in aliquo. C. de edend.*

Recipere poſſit.

Notarius an, pendente quæſtione falſi, inſtrumenta recipere poſſit. *vide Marc. quæſt 299. part. 2. & Bart. in l. 3. in repet. ff. de offic. præt. n. 17.* ¶ Tabellio non debet monopolii inſtrumentum recipere. *Ant. Columb. ſing. 3.* ¶ Notarius in contumacia condemnatus de falſo adhuc poteſt recipere. *Raud. tract. de analog. cap. 32. num. 38. & Hippol. ſingul. 604.* ¶ Notarius poteſt inſtrumentum recipere de nocte, & valebit abſque falſitatis ſuſpicione. *Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 116.* ¶ Pater an poſſit recipere inſtrumentum de contractu filii, & contra, *Bartol. in l. 11. ff. eod. ad leg. Cornel. de falſ.* ſcribit pro parte negativa, quando filius eſt in poteſtate, *vide eundem Bart. in conſ. 61. vol. 1. & in l. quod dicimus 7. §. ſi & pater ff. de aut. & conſen. tutor.* ¶ Notarius poteſt recipere inſtrumentum, quando eſt rogatus ab una parte, ſi inſtrumentum eſt gratia unius confectum: & Notarii duo poſſunt rogari de uno inſtrumento de conſenſu partium. *Bartol. conſil. 114. volum. 2.* ¶ Vir Tabellio poteſt pro uxore inſtrumentum recipere. *Bartol. in leg. uxori 18. ff. ad leg. Cornel. de falſ.*

Quando recipere non poſſit.

Notarius Eccleſiaſticus non poteſt recipere inſtrumenta inter perſonas laicas. *Papon. lib. 4. titul. 14. arreſt. 2. ſeqq. 6. & 7.* Sed an talis notarius poſſit ſcribere teſtamentum ad pias cauſas, *vide ibidem Papon. arreſt. 3. & 4.* ¶ Judex ex cauſa in ſententia Notario condemnato de falſo, inſtrumenta recipiendi facultatem reſervare poteſt. *idem Marc. quæſt. 301. part. 2. Petrus de Ravenna ſing. 437. & Bart. in l. 13. C. de teſtam. milit.* ¶ Notario condemnato de falſo inſtrumenta recipere, etiam alibi prohibetur. *Marc. ibidem quæſt. 302. vide Bartolum conſil. 174. volum. 1.* Sed quid, ſi fuerit reſtitutus ad famam à Principe. *vide Marc. quæſt. 313. part. 2.* ¶ Notarius extra locum & Provinciam illius, cujus auctoritate creatus fuit, non recipit inſtrumentum etiam de patrium conſenſu. *Rebuffus in conſtitut. Reg. tractat. de liter. obligat. articul. 2. gloſſ. unic. num. 52. & Guid. Pap. ſing. 34.* Et etiam inter ſubditos illius, qui eum creavit. *vide Roland. conſil. 91. vol. 3.* ¶ Notarius creatus ex forma ſtatuti Civitatis, extra territorium illius non recipit inſtrumenta. *Bartolus in leg. 17. num. 7 ff. de adopt.* ¶ Doctor, qui alias erat Tabellio, non debet recipere inſtrumenta, verum ſi receperit, valent. poteſt tamen licite perficere antiqua ſua inſtrumenta. *vide Pet. de Rav. ſing. 820.*

Extendere poſſit, & groſſare.

Notarius ſi in protocollo dixerit, talis vendidit certo pretio, præſentibus talibus, &c. alius notarius illam imbreviaturam poterit implere, & extendere juxta conſuet. *Bart. in leg. argentarius. 10. ff. de edend.* ¶ Heres notarii, an poſſit groſſare notam ſine mandato judicis, & quæ requirantur ad redigendum ſcripturas Notariorum mortuorum in formam publicam, *vide Guid. Pap. q. 2. & 118. Boer. dec. 36. & 37.* ¶ Scriptura cæterata extenditur ſecundum ſtylum illius notarii & formularii. *Borg. Caval. dec. 16. n. 10. de contract. part. 2. vide Papon. lib. 10. tit. 4. arreſt. 26.*

Levare poſſit.

Notarius ad petitionem teſtatoris poteſt levare ejus teſtamentum, ſi teſtator ſecundum confecerit, & jam primum revocaverit. *Roman. ſing. 274. vide tamen Bart. in l. 2. §. ſi plura. ff. quemadm. teſt. aper.* ¶ Notarius rogatus, ſi receperit inſtrumentum pro eo, cui ipſe poſtea ſucceſſit, eo poteſt uti, illudque levare. *Bart. in l. de eo 10. §. illud. ff. ad l. Corn. de falſ.* Et ideo poteſt inſtrumentum recipere de donatione facta illi, cui ipſe poſtea ſucceſſit. *Rom. ſing. 350.* ¶ Inſtrumentum ab alienis ſcripturis levari nequit, niſi prius conſtet ſcripturas eſſe illius, qui præſupponitur inſtrumentum recepiſſe, & non poſſunt levari inſtrumenta per alium notarium (etiam filium) ſine judicis poteſtate. *idem D. Sol. ibid. fol. 128. tit. de oppoſ. cont. form. extr. inſtrum.*

Reaſſumere poſſit, vel non.

Inſtrumenti reaſſumptio qualiter facienda, quando Notarius rogatus de contractu, relicto in urbe protocollo, ab ea aufugit, & quæ proviſio tunc detur, *vide Afflict. dec. 6. & Hartm. c. 3. tit. de prob. lib. 1.*

Vel non.

Notarius non requiſitus per partem inſtrumentum ſumere non poteſt. *Afflict. deciſ. 245. num. 8. & deciſ. 317.* Nam requiritur, quod ſit rogatus. *Afflict. d. dec. 317. Bart. in l. 30. n. 11. ff. de verb. obl.* Tamen notario aſſerenti ſe rogatum ſtandum eſt. *Afflict. d. deciſ. 245. num. 9. Mant. de conject. ult. volunt. lib. 2. tit. 12.* Imo licet hoc non dixerit in inſtrumento, tamen præſumitur rogatus. *Cap. Thol. quæſt. 183. vide Boer. deciſ. 45 Tho. Fauſt. dec. 2. Can. Franc. Mant. de conject. ult. volunt. lib. 2. tit. 12. Bart. in l. 1. C. de uſur. n. 12. & in l. 6. §. ſi initium. ff. de eden.* ¶ Vivente notario, qui fecit inſtrumentum non poteſt à protocollo ipſius viventis alter notarius reaſſumere inſtrumentum publicum. *Afflict. d. deciſ. 6. vide tamen Vinc. de Franc. dec. 300. part. 2. gl. in l. 5. C. de numera. lib. 12. & Bart. in l. unic. ff. de offic. Proconſ.*

Cap. XI. Quæ fidem faciat.

Si notarius ſcripſerit inſtrumentum pertinens ad ſeipſum, & ad alium, an ſit illi ſtandum, *vide Bart. in l. filius 14. §. ſequens. ff. ad leg. Cornel. de falſ.* Et quid, ſi notarius ſcripſerit ſe, & alium, obligatos inſolidum, *vide Bart. ibid.* ¶ Magnum, & mirabile notarius privilegium habet, cum jure Divino diſponatur, in ore duorum, vel trium teſtimonium conſiſtere, & tamen ob notariatus auctoritatem creditur cartæ unius notarii, & ipſe notarius eſt teſtis juris, quem lex producit, *idem D. Sol. ſuper decreto, ad majorem gloſſ. ult. tit. de falſ. fol. 176.* ¶ Notario atteſtanti aliquid à ſe ſcriptum creditur, *Menoch. de arb. lib. 2. caſ. 99. n. 3.* * Notario an teſtibus credatur, ſi teſtes dicant non depoſuiſſe, quod notarius ſcripſit, & contra quem tunc debeat inquiſitio formari. *Quæſt. 31. lib. 1. D. Gaſp. Theſ. quæſt. For.* ¶ Notarius ſi juret ſe eſſe notarium, & oſtendat ſe plura inſtrumenta recepiſſe, illi credendum eſt, & inſtrumentum ab eo confectum dicitur publicum. *Petr. Genar. ſingul. 47.* ¶ Notario atteſtanti de aſſertione partium, non autem de proprio viſu, vel auditu, an credatur, *vide Ozaſ. dec. 173. n. 11. Afflict. dec. 317. n. 4. & Jac. Put. dec. 475. lib. 2.* ¶ Teſti dicenti ſe aliter depoſuiſſe, quam ſcripſerit nota-

notarius, an ſit credendum, *vide Capic. decif. 61. num. 5. & decif. 94. Marc. quæſt. 168. part. 2. num. 18. Bald. in l. 1. §. ſi quis. ff. quemadm. teſt. aper. num. 14. Abb. in c. veniens, extra de præſcr. & Nel. de S. Geminiano in ſuo tractat. de teſtib. in libris Bar.* ¶ Notario, ſeu Magiſtro actorum creditur, & pro ipſo præſumitur, quod ſuum officium diligenter exercuerit ratione publici officii. *Capic. d. dec. 61. n. 7.* Et ſtatur dicto Notarii ſuper ſcriptura, quæ fuit per ipſum recepta, quando ſumus in dubio. *Bartol. in l. ſi quis de decur. volib.* ſecus in criminalibus. *Capic. dec. 94.* ¶ Teſtes ſi contradicant inſtrumento, quid juris, *vide inf. tit. ad leg. Corn. de falſ.*

Quam fidem non faciat.

Notarii nomine multi, re vera, & intelligentia pauci: ideo ſi notarius in protocollo aliquid ſcripſerit, & deinde illud cancellaverit, & ad marginem ſcripſerit, hoc fuiſſe cancellatum de partium voluntate, nec teſtes appoſuerit; tali notario hac in re non creditur, quia etiam inde inſtrumentum publicum ſumi poteſt. *Hippol. ſingul. 466.* Tamen contrarium *ſcribit Marc. de Mant. ſing. 282.* ¶ Notario non creditur ſine teſtibus, niſi in actis judicii, ex quo habemus notarium non poſſe recipere inſtrumentum ſine teſtibus. *vide gloſſ. in l. 31. C. de donat.* ¶ Et ad validitatem inſtrumenti per notarium recepti, duodecim obſervationes requiruntur, *de quib. vide per eundem Chaſſ. tit. Des droicts, Rub. 4. §. 19. gl. 6. d. gl. in l. 31. C. de don. & Bart. in authent. ut propon. nom. Imperat.* ¶ Notario non creditur de his, quæ conſiſtunt in animo contrahentium: ideo illa clauſula appoſita in inſtrumento, ſponte non probat concludenter. *Marant. in ſuo Spec. diſp. 6. num. 35. fol. 577.* ¶ Non creditur notario atteſtanti ſibi fuiſſe factam commiſſionem ſuper receptione teſtium, ſed talis commiſſio debet fieri per alium notarium, *Afflict. decif. 317. Boer. decif. 258. n. 4. & Papon. lib. 6. tit. 6. arr. 6.* Idem in quolibet actu commiſſo notario per judicem, quod dictum limitatur quando commiſſio eſſet ſignata à Judice, *Boer. dec. 258. n. 5.*

Cap. XXII. Qui creare poſſit Notarios.

Notarios an creare poſſint Barones, & Domini terrarũ, *vide Boer. d. decif. 242.* ¶ Comes Tabelliones non creat, niſi hoc haberet ex conſuetudine. *Ægid. Bellam. concl. 21.* ¶ Qui poſſint creare Tabelliones, & creatus à Papa, ubicunque inſtrumenta conficere, & recipere poteſt, ſed quid in creato à Principe non recognoſcente Superiorem, *vide Marc. q. 488.*

Cap. XIII. Ad quæ teneatur Notarius, vel non.

Notarius non habet neceſſe ſcribere omnia verba, & actus contrahentium, ſed ſufficit, quod ſcribat effectum juris. *Bartol. in l. mutuum 5. ff. de acq. har.* ¶ Notarius tenetur publicare teſtamentum, vivo teſtatore, ad inſtantiam ipſius teſtatoris, *Bart. in l. 2. §. ſi dubitetur. ff. quemadmod. teſt. aper.* ¶ Si notarius faciat aliquam additionem inſtrumento, debet atteſtari de dicta additione, ad hoc, ut probet, *Guid. ſing. 696.* ¶ Si aliquis damnificetur ex eo, quod notarius ſcriba omiſit, datur actio contra ipſum, *Pet. de Rav. ſingul. 271. Bartol. in l. 6. C. de magiſtr. conven. & in l. 5. n. 7. ff. de tab. exhib.* ¶ Præſentia poteſt eſſe ſine intelligentia: ideo Tabelliones non ſolum debent opponere in inſtrumentis, præſentibus talibus verum etiam, & intelligentibus, *Bart. in l. diem proferre 32. §. conven. ff. de recept. arbit.* ¶ Notarius qualem modum, & formam tenere debeat in receptione, & publicatione inſtrumentorum, *vide eundem Papon. lib. 4. tit. 14. arreſt. 11. & ſeq.* ¶ Notarius omittens adhibere debitas ſolemnitates, tenetur parti ad intereſſe, *Lud. decif. 13. n. 67. & 72. vide Bartol. ſing. 179.* & notarii error illi nocet, *idem Lud. decif. Luc. 33. n. 3.* ¶ Notarius quando teneatur, ſi non acceperit idoneum fidejuſſorem, *vide eund. d. dec. 33.* ¶ Notarius notam originalem propria manu in mundum non vitiatam, nec cancellatam ſcribere debet. *Marc. quæſt. 163. part. 2.* ¶ Notarius debet retinere penes ſe matricem, & illam non ſervans poteſt torqueri. *Joſeph. Ludov. decif. Luc. 13. num. 14. & 15.* Et aliter puniri, ſed quare hoc ſtatutum ſit, *vide Marc. q. 369.* Excuſatur tamen notarius ſi non retineat ex conſuetudine, *vide eund. Marc. quæſt. 163. part. 2. n. 11. & 12.* Quod de jure teneatur illam ſervare, *ſcribit D. Sol. in conſtit. antiq. Saband. fol. 111. 139. & 143.* ¶ Quotieſcunque in inſtrumento ſcribendo fuerit erratum, probato errore (etiam poſt productionem inſtrumenti in judicio) jungitur notario de illo reparando, *Guid. Pap. q. 130. vide tamen Joſeph. Lud. dec. Luc. 13. Franc. Marc. q. 289. part. 1. & q. 163. part. 2. Venul. dec. 97. & 247. part. 2. Papon. lib. 17. tit. 1. arreſt. 1.* Quod etiam facere poteſt notarius ſine injunctione, antequam expediatur inſtrumentum. *idem Guid. q. 131. Natt. conſ. 329. tom. 1. gl. in c. acta ſunt, de pact. conſt. in uſib. feud. Bartol. in l. Imp. 8. ff. de ſtat. hom. & in l. 5. n. 6. ff. de tab. exhib.* Sed mortuo notario non poteſt error per alium corrigi. *Natt. d. conſ. 329.* ¶ Notarius, qui occupatus commiſit alteri ſcribendum inſtrumentum, in ſubſcriptione dicere debet, quæ ſupraſcripta inſtrumenta, ſunt inter talem, & alterum, &c. *Bartol. in l. divus 15. §. item Senatus. ff. ad leg. Cornel. de falſ.* ¶ Notarius quando in fine inſtrumenti facit unam ſubſcriptionem, dicendo, quod ſupra raſum eſt, vel cancellatum, &c, debet facere ſubſcriptionem ſpecialem, *Bart. ibid.* ¶ Practica eſt quando inſtrumentum eſt interlineatum, vel raſum, ut notarius inſtrumentum ſcribens de hoc mentionem faciat, *vide Bart. in l. ſi unus 12. C. de teſt. n. 3. & in l. 6. ff. de eden. Abb. conſ. 34. part. 2.* ¶ Teſtes quando debeant cognoſcere contrahentes, *vide eundem Bartol. in l. ſcimus. §. cum igitur. C. de jur. delib.* ¶ Fiſcus poteſt cogere notarios ad exhibendum inſtrumenta pertinentia ad tertium, cujus bona illi ſunt delata. *Bald. in l. defenſionis. 7. C. de jur. fiſc. lib. 10.* ¶ Notarius, qui aliquo defectu laborat (veluti quia infamis) propter quem rogari non poſſit, ſi ſe rogari à partibus ignorantibus patiatur, illis tenetur ad intereſſe, *Pet. de Rav. ſing. 355.* ¶ Notarius ſolum de dolo, & lata culpa tenetur *Pet. de Rav. ſing. 442.* ¶ Notarii tenentur primo imbreviare inſtrumenta totam ſubſtantiam ſcribendo, deinde ad plenum, & juxta veritatem ſubſtantiæ in ſuis protocollis regiſtrare intra menſem à receptione computandum ſub pœna pro quolibet defectu 24. ſolidorum, *ita diſponente in hac patria decreto antiq. tit. de Notar. & Tabell. lib. 3.* ¶ Notarii quolibet anno debent facere librum ſuarum rogationum. *Gramm. dec. 106. n. 36.* ¶ Notarius an cogatur inſtrumentum exhibere tertio, de cujus intereſſe non tractatur, & à quo hujuſmodi intereſſe petentis editionem fieri, probetur, *vide Ozaſ. decif. 57.* De ſtylo Rotæ tenetur edere inſtrumenta aliena intereſſe habentibus. *Venul. d. dec. 243. part. 2.* Sed qualiter Tabelliones compellantur exhibere inſtrumenta, *vide Bart. in tit. de tab. exhib.* ¶ Notarius debet apponere inſtrumento clauſulas conſuetas, non inconſuetas; alias eſt ſuſpectus de falſo, & poteſt puniri. *Ant. Corſ. in ſuis ſing. lit. C. ſing. conſuetudo, vide Bart. in l. 8. C. de Epiſc. & Cler.* ¶ Notarius recipiens inſtrumentũ, quod ſcribat ſe recipere non poſſe, tenetur parti ad intereſſe. *Bart. in l. C. de Tab. lib. 10.* ¶ Notarius, qui ex privilegio ſcribere debet omnes ſententias Epiſcopi, etiã ſententias Vicarii ſcribere debet. *Boer. dec. 258.* ¶ Notarius ſi protocollũ perdiderit, parti expeditionem inſtrumenti requirenti, qualiter provideatur, *vide Hippol. ſing. 596.* ¶ Si Tabellio, qui inventarium ſcripſit, minorem æſtimationem rerum fecerit, & ſecundum illam fidejuſſorem receperit, tenetur minori actione in factum *l. fin. C. de Magiſt. conv.* ¶ Notarius debet ſe ſubſcribere in inſtrumento, alias illud non valet. *Ama. de Clariſaq. ſingul. 13.* cum appoſitione ſui ſigni. *Cuv. ſing. 72.* ¶ Notarii debent ſcire leges, ne facientes illicitos contractus pœnas ſubeant. *Guid. Pap. ſing. 407.* ¶ Notariis actorũ poteſt dari certa forma in exactionibus

nibus faciendis pro editione actorum. *Bart. in l. ſacris, C. de proxim. ſac. ſcr. lib. 12.* ¶ Notarius actorum, an in libro ipſorum apponere debeat illas ſolemnitates, quas apponere tenetur in inſtrumentis: & an acta requirant teſtes, *vide Bart. in Auth. ut propon. nomen Imper.*

Vel non.

* Notarius, an excuſetur, qui recepit inſtrumentum inter partes contrahentes ſibi minime notas, & an puniatur, ſi ipſo inſcio fuerit una perſona pro altera ſuppoſita? *Quaſt. 78. lib. 2. Dominus Gaſp. Theſ. quaſt. For.* * Notarius deſcenditur à falſo in quodam caſu teſtamenti, *de quo in præſenti quæſtione. Quaſt. 36. lib. 1. D. Gaſp. Theſ. quaſt. Forenſ.* ¶ Notarius non tenetur cognoſcere contrahentes, ideo obligando unum pro alio, non tenetur ad intereſſe, niſi adſit dolus. *Vincent. de Franc. dec. 262. part. 2.*

Cap. XIV. Quando puniatur.

Notarius redditur ſuſpectus aſſerens teſtatorem nominaſſe hæredem ore proprio, ſi teſtia aliquis contradicat, & ſi eſſemus in caſu, in quo talia teſtamenta non ſubſiſterent, notarius puniretur. *Joſeph. Lud. decis. 13. Luc. num. 20.* ¶ Notarius habet contra ſe indicium, quando non ſervat ſolitum modum in accommodando quinternos, & protocollum: & teſtamentum redditur ſuſpectum, quando in protocollo non deſcribuntur menſes juxta ſolitum, ſed præpoſterantur. *idem Ludov. dicta decis. 13. num. 22.* ¶ Ille, qui nunquam fuit Tabellio creatus, ſi fecerit inſtrumentum tanquam Tabellio punitur pœna mortis; ſecus eſt in illo, qui alias fuit creatus Tabellio, & poſtea fuit privatus officio Tabellionatus: quia ſi talis poſt privationem fecerit inſtrumentum tanquam Tabellio, non punitur hac pœna. *Hippol. ſing. 35.* ¶ Notarii auctoritatem uſurpans graviter punitur. *Menoch. de arb. lib. 2. caſ. 320. n. 9.* ¶ Scriptor poſitus ad ſcribendum introitus Communis, ſi deficiat ſcribere aliquem particularem introitum, pœna manus punitur, ſed ſi ſcribat diminutive, punitur pœna dupli ejus, quod tacuit. *Roman. ſing. 379.* ¶ Notarius recipiens inſtrumentum ſuper alienatione rerum Eccleſiaſticarum perpetuo exilio damnatur; ſed an delinquens in officio, prohibeatur illud perpetuo exercere, *vide Bart. in §. 1. auth. de non alien. aut permut. reb. Eccl. gloſſ. in §. ad hoc. ibid.* ¶ Notarius recipiens inſtrumentum illicitum, & reprobatum, eſt infamis, quia in creatione jurat de non conficiendis inſtrumentis à jure reprobatis. *Mohed. dec. 168. vide Bart. in l. jubemus 14. §. ſi ſane C. de Sacroſ. Eccl. & in l. 2. C. de pet. bon. ſublat. lib. 10.* Idem, quando recipit inſtrumentum uſurarium. *Borg. dec. 2. n. 4. de contr. part. 2. & Menoch. conſ. 300.* Et tunc efficitur perjurus, nec poteſt amplius inſtrumenta conficere. *Lud. Rom. ſingul. 385.* ¶ Notarius mutans ſuum ſignum punitur pœna falſi. *Aman. de Clar. ſing. 15.* ¶ Notarius levans inſtrumentum à ſcriptura inſolemni, incidit in pœnam falſi. *D. So.. de oppoſ. cont. for. extrinſ. gl. 2. num. fin.* ¶ Notarius recipiens inſtrumentum contractus jure reprobati punitur; ſed qualiter, *vide Guid. Pap. q. 433.* ¶ De pœna Tabellionis falſum committentis, *vide per gl. in auth. ſed novo jure. C. de ſer. fugit. & infra tit. ad leg. Corn. de falſ.* ¶ Notarius celans inſtrumentum, qua pœna puniatur, *vide Boer. dec. 292.* Quod tunc teneatur pœna falſi, *ſcribunt Marc. q. 369. n. 5. Petr. de Rav. ſing. 439. vide in addit. ad Bart. in l. 4. C. de eden.* ¶ Vide 10. indicia falſitatis contra Notarios. *Lud. dec. 13. num. 22.* ¶ Tabellio ſimulatum inſtrumentum conficiens, pœna amputationis manus, & perpetuæ infamiæ plecti debet. *Mynſ. obſ. 65. cent. 6. & Hippol. ſingul. 563.* ¶ Notarius negligens ſervare ſtatutum, quod artem reſpicit, tenetur pœna quaſi falſi, & privatur ſuo officio. *Rot. Aven. decis. 107. in decis. diverſ. Tom. 3.* ¶ Quando Tabellio circa ſuum officium poſſit delinquere, & qualiter puniri, *vide Caſſan. in conſuet. Burg. tit. Des confiſcations, Rub. 2. §. 1. gloſſ. 1. n. 20.*

Cap. XV. Quando, & quibus privatur.

Notarius, qui ad mandatum Superioris non vult recipere inſtrumentum, poteſt privari officio Tabellionatus, *Pet. de Rav. ſing. 440.* ¶ Notarius propter delictum falſitatis privatur auctoritate ſcribendi. *Joſeph. Ludov. decis. 13. num. 47.* Notarius ſi ad Sacros ordines promoveatur, officio Notariatus privatur: niſi Papæ, vel Epiſcopi notarius eſſet *Marc. q. 194. p. 2.* Aut ſcriberet in cauſa hæreſis. *Bart. in l. 3. §. ſi penes. ff. de tab. exhib.* Tamen Tabellionatus Clericis in minoribus conſtitutis non prohibetur. *Marc. d. q. 194.* ¶ Notarius condemnatus de furto, an officio Notariatus privatus ſit, vel privandus, *vide Marc. q. 116. part. 2. Bart. in l. 3. §. nunc videamus. ff. de ſuſpect. tut.* ¶ Notarius condemnatus de falſo, officio privatus cenſetur, tamen licet condemnatus ſit, inſtrumenta ante condemnationem recepta redigere in formam publicam poteſt, *idem Marc. q. 299. p. 2. & Gom. Leo. decis. 32.* ¶ Notarius rebellis omnia, quæ ſunt juris Civilis, amittit, & Notariatum. *Afflict. dec. 6. n. fin.* ¶ Tabellio ſemel privatus officio Tabellionatus, amplius non poteſt eligi: & recuſans recipere inſtrumenta, ſi eſt rogatus, debet privari ipſo officio. *Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. Des Juſtices, Rub. 1. §. 6. gl. 2. n. 45. Lud. Rom. ſing. 263.* Et aliter punitur, *prout ſcribit Menoch. de Arbit. lib. 2. caſ. 369.* Tabellio enim recipere inſtrumentum recuſare non poteſt, niſi eſſet legitime impeditus. *D. Sol. in dictis ſuis comment. ſuper 3. part. decreti, malitiis gl. 1. tit. de donat. fol. 111.* ¶ Notarius, qui recepit contractum alienationis feudi, eſt infamis, & privatur ejus officio. *cap. 1. tit. de probib. feud. alien. per Lhot. in uſibus feud.* ¶ Notarius condemnatus ex eo, quod deliquerit in officio Tabellionatus, an cenſeatur privatus officio, *vide Clar. in ſua Pract. §. fin. q. 73. verſ. Notar.* ¶ Notarius recipiens inſtrumenta de rebus prohibitis debet privari ſuo officio, & banniri in perpetuum. *Pap. lib. 4. tit. 14. arr. 8 vide Men. de arb. lib. 2. caſ. 381. n. 31. & l. jubemus 14. §. his Tabellionibus C. de Sacroſ. Eccl.*

Cap. XVI. Officium tabellionatus, Quale ſit.

Notariatus non eſt dignitas, & infamis non poteſt exercere officium notariatus habens in ſe dignitatem, puta Principis, vel banchi, niſi ſit in poſſeſſione Notariatus, & bonæ famæ: tunc enim acta valent. *Bart. conſ. 77. vol. 1.* ¶ Protocolli, ſeu actorum cuſtodia ad Notarii pertinet officium, in tantum, quod ad intereſſe poſſit agi contra Notarium non edentem: idem, ſi culpa Notarii amittantur ſcripturæ. *Marc. quaſt. 193. part. 2.* ¶ Officium Tabellionis publicum eſt. *Franc. Mantic. de conject. ult. volunt. lib. 2. tit. 12. n. 15.* ¶ Officium Notariatus eſt honorabile, quum ſuper faciem ſcribæ honor imponi dicatur, propter quod officium magis Notario, quam alteri creditur, ideo ipſum officium non poteſt dici vile, & privilegia notariatus non amittuntur per exercitium ipſius. *D. Sol. ibidem num. 2. 3. fol. 135. vide Bartol. in l. 2. Cod. ſi ſervus, vel libertus lib. 10.* Contrarium tamen *ſcribit Guid. Pap. quaſt. 89. & 90.*

Cap. XVII. Quando exerceri poſſit.

Notarius licet de falſo commiſſo extra officium condemnatus ſit, Tabellionatus tamen officium exercere poteſt. *Marc. quaſt. 300. part. 2.* ¶ Juratus Curiæ debet officium de publico, ac ſi eſſet Notarius. *Guid. Pap. q. 317.* Ideo poteſt alteri ſtipulari. *ibidem.*

Vel non.

Notarius ſemel condemnatus de falſo inſtrumento non poteſt de cætero officium Notariatus exercere: ſed quid, ſi de alia falſitate? *vide Bart. in l. ſi aliquid 12. C. de ſuſcepto. lib. 10.* ¶ Conſiliarii Civitatis non debent exercere officium Tabellionatus *l. 15. C. de Decurion. lib. 10.*

Cap.

Cap. XVIII. Inſtrumentum: Quæ requirantur.

Inſtrumentum quatuor continere debet, nempe ſolemnia, ſubſtantialia, naturalia, & accidentalia, & qualia ſint, & qualem poteſtatem circa illa habeat Tabellio, *vide Menoch. conſil. 37. vol. 1.* ¶ Notarii ſignum eſt de ſubſtantia inſtrumenti. *Boer. dec. 37. n. 10. Crav conſil. 72. D. Sol. in conſtit. antiq. Sabaudia, gl. ſuper decreto, quando, tit. de oppoſit. cont. form. extrinſ. inſtrum. fol. 126. & fol. 128.* Fallit, quando repetitur minuta in archivis, & ligata cum cæteris actis non regiſtratis. *Boer. dicta deciſ. 37. n. 10.* In inſtrumento antiquiſſimo non eſt neceſſaria probatio Notariatus. *Afflict. dec. 245. & deciſ. 251. num. fin. Franc. Marc. qu. 488. & Cravet. conſil. 274. n. fin.* ¶ Inſtrumenti reaſſumptio octo habet requiſita. *Affl. d. deciſ. 6. num. 3.*

Cap. XIX. Quæ probat.

Notarius ſi cancellaverit inſtrumentum, & poſtea dixerit, quod errore fecit, tale inſtrumentum adhuc probat. *Bartol. in l. in fraudem 16. §. ſicut ff. de milit. teſtament.*

Cap. XX. Quibus modis valeat.

Inſtrumenta per eum, qui ſe aſſerebat Tabellionem, & pro tali reputabatur, non valent, ſi re vera non erat Tabellio. *Corſet. in ſuis ſing. lit. E. ſing. error communis. vide Bart. in l. 3. ff. de off. præt.* ¶ Inſtrumenta recepta per Notar. toleratum in officio valent. *Marc. quæſt. 301. part. 2.* ¶ Valet inſtrumentum receptum per Notar. poſt ſententiam contra eum de falſo latam, etiam poſito, quod non poſſit recipere. *Guid. Pap. ſing. 380. & 780.*

Cap. XXI. Protocollum, penes quem debeat remanere.

Protocolla debent remanere penes hæredem Notarii, *Guid. Papon. quæſt. 19. num. 6.* ¶ In regno Franciæ protocolla, & regiſtra Notarii mortui ſpectant ad regem, & aliquando ad vaſallos, *idem Papon. lib. 5. tit. 10. arreſt. 19.*

Cap. XXII. Teſtamentum: Quale ſit.

Teſtamentum non ſolemne præſumitur falſum, quoad pœnam Notarii, non quoad alios, *vide Mant. de conject. ultim. volunt. lib. 2. tit. 13.*

Cap. XXIII. Miſcellanea.

Qualitas Notariatus ſi noceat, perpetuo obſtat, ut ſi Notarius feciſſet ſe cancellari de matricula Notariorum, *idem Corſet. lit. S. ſing. ſtatutum 13.* ¶ Notariorum ignorantia, qui ignorant vim clauſularum, non debet eſſe teſtatoribus damnoſa, *Marc. de Mant. ſingul. 220.* ¶ Clauſula, ut cautelæ fieri poſſint ad conſilium Sapientis, operatur, ut in contractu apponi poſſint conſtitutum. *Gram. deciſ. 103. num. 109.* ¶ Error præſumitur, & non falſitas, quando reperitur aliud ſcriptum à Notario, quam fuerit à partibus dictum, *Bart. in l. quoties 9. §. ſed & ſi. ff. de hæred. inſtit. & ibid. in addit. vide Joſeph. Lud. deciſ. 13. Luc. num. 7.* ¶ Creditor inſtrumentum à Notario debet redimere; ſed ſi utrumque concernat, etiam debitor pro ſua parte actuario ſatisfacere debet, *Marc. quæſt. 233. part. 2.* ¶ Omnes, qui gerunt officium publicum, coguntur edere ſuas rationes. *l. 10. ff. de edend.* ¶ Simplicitas Tabellionis non nocet partibus. *Caſt. ſingul. 11. facit l. fin. C. de fidejuſſor. & mandato.* ¶ Clauſulæ teſtamentorum, an intelligantur ſcriptæ de voluntate teſtatoris, vel ex ſtylo Tabellionum, *vide eundem Mant. lib. 3. tit. 14.* ¶ Secretarius tenetur ad intereſſe, ſi revelaverit ſecretum *l. ſi quis 42. §. ſed & ſi quis ff. ad leg. aqu.* ¶ Qui ſcribit contractum obligationis, videtur obligationi conſentire. *lege fidejuſſor. 28. §. pater. ff. de pignoribus.*

TITULUS NONAGESIMUS SEXTUS.

De infamibus, & ex quibus cauſis infamia irrogatur.

Generalia.

De pœna infamiæ, & quibus caſibus ipſa pœna infamiæ de jure communi incurratur, *vide Clar. in ſua Pract. § fin. qu. 72.* ¶ De infamia juris, & facti, & de infamibus *vide per eundem Bart. in l. 1. & tot. tit. ff. de his, qui not. infam.*

Cap. I. Infamis: Quis dicatur, vel non.

Infamia ſaltem facti notatus dicitur, qui ſe delictum læſæ Majeſtatis, aut aliud grave delictum commiſiſſe faſſus eſt. *Ozaſ. deciſ. 79. n. 32.* Ideo confeſſio in criminalibus facta coram judice, infamat confitentem, infamia juris. *ibid. num. 33. vide Guid. Papon. ſingul. in fin. Bart. in l. ſi ſervus 73. ff. de procur.* ¶ Condemnatus ex lege Julia de vi publica, efficitur infamis; ſi vero lege Julia de vi privata non, ideo condemnatus ex interdicto unde vi, non efficitur infamis, *l. ſi Præſes 32. & ibid. gloſſ. ff. de pœn. vide tamen l. 1. & fin. ff. ad l. Jul. de vi publ.* ¶ Quæ perſonæ dicantur infames, *vide c. infames 6. qu. 1.* ¶ Condemnati pœna extraordinaria, an ſint infames, *vide Boer. deciſ. 254. num. 23.* Quæ requirantur, ut quis poſſit dici infamis per delictum, *vide Gram. vot. 3. num. 36.* ¶ Deprehenſa in adulterio efficitur infamis, ſive poſt deprehenſionem ſequatur ſententia, ſive non, & etiam lata ſententia abſolutoria, quia lex ipſum factum notat. *d. l. 43. §. quæ ff. rit. nupt. Lud. Rom. ſing. 825.* Secus in viro, in quo requiritur ſententia. *Rom. ibid.* ¶ Facientes ludos periculoſos per plateas, ſunt infames. *idem Guid. ſingul. 551.* ¶ Temere appellans efficitur infamis, *idem ſing. 671.* ¶ Infamis eſt qui venit puniendus pœna infamiæ, licet judex eam pœnam alteret, & aliam imponat. *Anton. Corſ. in ſuis ſing. lit. Pap. ſing. pœna 2.* Tutor non faciens inventarium efficitur infamis, niſi ſit conſanguineus, vel affinis pupilli. *Guliel. de Lud. ſing. 99.* ¶ Hæres non ſervans voluntatem defuncti, eſt infamis infamia facti. *idem ſingul. 126.* ¶ Condemnatus in actione depoſiti directa, quia non reſtituebat, efficitur infamis. *l. qui depoſitum 19. C. depoſiti.* idem in condemnato actione mandati. *l. in re mandata 21. C. mandati.* ¶ Binas habens, ſeu tenens uxores equidem eſt infamis. *l. C. de inceſt. nupt.* ¶ Tutor, vel curator, qui pupillam ſuam ſibi, vel filio collocat in matrimonium, fit infamis ex dolo ſuo præſumpto. *l. 7. C. de interdic. matrim.* ¶ Tutor, vel curator remotus ob dolum, eſt infamis, non ob culpam. *l. fin. C. de ſuſpect. tut. vide l. 3. §. fin. ff. eod. & §. ſuſpectus, Inſtit. de ſuſpect. tut.* ¶ Delinquens in officio ſuo efficitur infamis ipſo jure, & non requiritur ſententia, ſed aliter delinquens non efficitur, infamis niſi illa lata, *Bartol. de Capua. ſingul. 6.* Infamia an puniatur quis ipſo jure, vel ſententia requiratur, *vide Rom. ſing. 510.* ¶ Injuriam remittens propter pecuniam, efficitur infamis. *Capel. Thol. quæſt. 127. in additio.* ¶ Infamis ſecundum leges ſunt etiam infames ſecundum canones. *Capel. Thol quæſt. 174. in additio.* ¶ Accuſatus, & damnatus an ſit infamis, & quid de inquiſito, *vide Bart. in l. 1. C. de lit. jurand.* ¶ Infamis ut quis ſit in delictis, quæ requirantur, qui dicantur infames infamia juris, qui Infamia facti, quos effectus producat infamia, qua cautela poſſit evitari, & per quem concedatur reſtitutio contra infamiam, *vide Matth. ſing. 62. in addit.* ¶ Damnatus publico judicio eſt infamis, ſecus in privato, niſi ſit tale crimen, cujus civilis actio infamaret, ut furti, vi bonorum raptorum, & injuriarum, *l. infamem 7. ff. de public. judic.* ¶ Infamis eſt, qui ſponſioni ſuæ contra-

 venit.

venit. *gloſſ. l. fin. C. de dignitatib. lib. 12.* ¶ Infamis poteſt eſſe procurator, & poteſt procuratorem conſtituere; ſed ipſe pro facto ſuo non poteſt eſſe in judicio. *§. fin. Inſtit. de except.* ¶ Omnes hæretici ſunt infames, & non poſſunt eſſe teſtes. *l. 1. Cod. de Summa Trinitate.*

Qui non dicatur infamis.

Infamis non eſt, qui ob contumaciam eſt condemnatus. *Bart. in conſil. 111. vol. 1. Boer. deciſ. 64. vide tamen Matth. Mattheſ. ſing. 62.* ¶ Pœna diminuta, an dicatur in infamia diſpenſatum, & ex cauſa Judex minuit infamiam, & infamiæ effectus eſt multiplex, *vide Bart. in leg. 3. C. eod.* ¶ Imperator, quando concedit dignitatem, videtur diſpenſate ſuper infamia. *Bartol. in l. 23. §. præſent. ff. de nupt.* ¶ Infamis non poteſt eſſe procurator, *ut habetur in c. infames 3. quæſt. 7.* Contrarium tamen *ſcripſit Bart. in conſ. 77. vol. 1.* Sed *Alviſ. de Alberic. ſing. 4. & 47.* diſtinguit, inter infamiam notoriam, & non notoriam, ut in primo caſu non poſſit, in ſecundo ſic. ¶ Probato delicto infamante per teſtes, non eſt ille, contra quem probatum eſt, infamis juris infamia, niſi accedat confeſſio ejus, vel ſententia. *Jaſſ. Lanſſ. Balb. deciſ. 304.* ¶ Condemnatus ex inquiſitione non eſt infamis. *vide Guid. Pap. ſing. 330. Bartol. in l. tut. 3. §. præterea. ff. de ſuſpect. tut. & conſil. 174. vol. 1. gloſſ. in l. 1. C. de mod. mulct. quæ à jud.*

Cap. II. Quæ facere poſſit, vel non.

¶ Infamis quando poſſit eſſe teſtis, *vide Bart. in l. 2. ff. de Senatoribus.* ¶ Infamis an poſſit teſtari, vide ibid. in fine, quod regulariter non poſſit, *ſcribit Bart. in l. in, oni. 18. §. ſi quis. ff. de teſtament.*

Vel non.

Infamis in judicio comparere non poteſt, & ille dicitur infamis infamia juris, qui eſt ejectus propter inobedientiam. *Fel. conſ. 37.* ¶ Infamis non poteſt promoveri ad beneficium, & licet Religio tollat maculam peccati, tamen non tollit infamiam facti, vel juris. *Felin. conſ. 37. num. 3. & fin.* ¶ Infamis non poteſt teſtificari, & repellitur ab omni officio, tamen poteſt eſſe tutor, vel curator & etiam Arbiter. *Bart. in l. 6. ff. ad leg. Jul. repet. & conſil. 77. vol. 1. & l. 7. ff. de recept. Arbitr.* Niſi infamis quis ſit infamia notoria. *Aviſ. de Albe. ſing. 4.* ¶ Infamis non poteſt opponere contra teſtem, quod ſit infamis, tamen Judex ex officio repellit teſtem infamem, etiam, quando pars non poteſt opponere. *Bart. in l. in arenam. 11. C. de inoffic. teſtament.* ¶ Infamis non poteſt eſſe Judex. *capit. infamis 3. qu. 7.*

Cap. III. Infamia facti, juris: Quid ſit.

Infamia quid ſit, & quid fama, *vide Bart. in l. 1. C. ex quibus cauſ. infam. irrog.*

Cap. IV. Qui incidit irrogatur.

Infamia notantur, qui conſanguineas ducunt uxores. *cap. conjunctiones 3. qu. 2. & 3.* ¶ Carceratio ad cuſtodiam, & ad explorandum delictum, non irrogat infamiam ipſo jure; ſecus ſi ad pœnam fiat. verum infamia facti irrogatur, ſi opinio carcerati gravetur apud graves viros. *Guliel. de Lud. ſing. 69.* ¶ An propter infamiam unius de domo, vel progenie, omnes infamentur. *vide eundem Guid. ſing. 1026.* ¶ Non poteſt Præſes Provinciæ facere, ut furti damnatum non ſequatur infamia: quia ſententia ſola infamiam irrogat. *l. non poteſt. 65. ff. de furt.*

Vel non.

Si teſtis propter vacillationem incarceratur, infamiam non incurrit. *c. ſuper 8. ext. de pœn.* ¶ Sententia infamatoria alicujus, ubique infamat. *Bartol. in l. 9. ff. de poſtulan.*

Irrogatur, notatur.

Palam dicitur facere illa, quæ ſine diſtinctione perſonarum ſe proſtituit: & non ſolum infamia notatur ea, quæ præſentialiter facit quæſtum, ſed etiam illa, quæ jam fecit, licet nunc facere deſierit, & etiam prætextu paupertatis non excuſatur. *l. palam 43. ff. de rit. nupt.* ¶ Condemnatio emendæ pro delicto non famoſo, non irrogat infamiam. *Pap. lib. 24. tit. 10. arreſt. 12.* ¶ Impoſitio mulctæ infamiam non inducit. *Gaſſ. Cabal. milleloq. 726. Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de ſentent. execut. art. 15. gloſſ. 1. n. 4.* ¶ Ceſſio bonorum non infamat. *Pap. l. 22. tit. 12. arreſt. fin.*

Cap. V. Qui ſint effectus.

Infamia ob aliquod delictum notatum, inconveniens non eſt aliis etiam pœnis officii. *Ozaſ. dec. 437. num. 15.* ¶ Infames removentur à dignitatibus, non à muneribus realibus vel perſonalibus. *l. 1. C. de infam. lib. 10.* ¶ Infamia facti repellit teſtem à teſtimonio in criminalibus. *Ozaſ. dec. 79. n. 35. vide Capel. Thol. qu. 174.* ¶ Infamia juris repellit quem à teſtimonio, & dicitur infamia juris illa quæ irrogatur per ſententiam, vel ipſo facto in caſibus, in quibus jure cavetur duntaxat. *Capel. Thol. d. qu. 174. in addit.* Nam infamis infamia juris, ut quis dicatur, requiritur ſententia condemnatoria de crimine famoſo. *Verall. deciſ. 90. ſeu 1. part. 2. vide Bart. in l. infamem. 7. ff. public. judi.*

Cap. VI. Quibus modis tollatur.

Infamis ab accuſatione repellitur, & qui calumniatur punitur. *l. criminis 15. C. de his, qui accuſar. non. poſſ.* ¶ Epiſcopus in omni crimine, in quo poteſt diſpenſare, poteſt infamiam tollere. *Bart. in conſ. 17. vol. 2.* ¶ Papa, Princeps, Collegium Cardinalium, & Senatus poſſunt ad famam reſtituere: idem in Populo, ubi per ſtatutum ipſius infamia fuit irrogata, ſecus ſi per jus commune. *Bart. in l. 1. §. de qua re. ff. de poſtulan. vide l. 7. ff. de public. jud.* ¶ Judex ex officio infamem repellit, etiam ſi nihil opponatur. *Bart. in l. 1. ff. de offic. Aſſeſſ.* ¶ Indulgentia ſeu venia non tollit infamiam reſultantem ex delicto. *Ozaſ. dec. 79. num. 50.* ¶ Infamia facti per pœnitentiam non tollitur. *Ozaſ. dec. 79. n. 51.* Sed quales habeat effectus, *vide Cap. Thol. qu. 174. in addit.*

Evitatur.

Laicus in terris eccleſiæ poteſt reſtitui ad famam, & ad priſtinum ſtatutum per Summum Pontificem, vel per ejus auctoritatem habentem. *Bartol. in d. conſ. 17.* ¶ Infamiam evitat, qui ſolvit ante ſententiam. *Boer. deciſ. 206. vide Marc. qu. 800. part. 2. & Bart. in l. juſiurandum 34. §. cum res. ff. de jurejur.* ¶ Pœna quomodo & quando realiter ſit offerenda, ut hæres abſolvatur, & infamiam evitet, *vide Matth. Mattheſ. ſing. 83.* ¶ Si pro pecuniaria pœna imponatur corporalis, remittitur infamia: idem, ubi pro corporali minori, imponatur major. *l. 10. §. fin. ff. de pœn. & ibid. gloſſ.* ¶ Si in duabus actionibus alibi ſumma major, alibi infamia eſt, præponenda eſt cauſa exiſtimationis, ubi autem æquiparantur famoſa judicia, & ſi diſparem ſummam habeant, pro paribus tamen accipienda ſunt. *l. 105. de reg. jur.*

Qui excuſatur ab infamia.

Notarius condemnatus ex forma ſtatuti excuſatur ab infamia. *Guid. d. ſing. 330. & Bart. in conſ. 174. vol. 1.*

Cap. VII. Miſcellanea.

Condemnatus vel pactus ex criminibus, vel actionibus *deſcriptis in §. ex quibuſd. Inſt. de pœn. temer. litig.* efficitur infamis. ¶ Judex poteſt condemnato bonam famam ex cauſa juſta reſervare. *Boer. d. dec. 64. n. 9. & 10. & Bart. d. conſ. 111.* ¶ Mala fama de præterito non denigrat nunc exiſtentem bonæ vocis, & famæ. *Afflict. dec. 36. num. 5.* ¶ Acta facta coram judice infami tenent. *Bart. conſ. 174. n. 7. vol. 1.* ¶ Sententia præſumitur lata ex leviori cauſa, & minus infamante. *Franc. Cremen. ſing. 38.* ¶ Excipiens contra teſtem, quod ſit infamis, debet

addere

addere cauſam, quare ſit infamis. *Bartol. in l. 1. C. de teſtam.*

TITULUS NONAGESIMUS SEPTIMUS.

Rem ratam haberi, & ratihabitionibus.

Generalia.

MUlta de ratihabitione, *vide per Bartol. in l. 10. ff. de negot. geſt.*

Cap. I. Ratificatio qualis ſit.

Ratificatio ſequi debet ſtipulationem Notarii, vel alterius, ad actus validitatem, ſeu ipſius ſtipulationis. *Magon. deciſ. Luc. 55. n. 9.* Alias ſine ratificatione evaneſcit ſtipulatio. *ibid. n. 4. Crav. conſ. 261. Dec. conſ. 58. 226. 464. 531. n. fin. & Natt. conſ. 253.*

Quibus modis intelligatur.

Pace facta cum aliquo pro ſe, & ſuis complicibus, ſi unus ex pluribus offendatur, antequam ratum haberet, ratificatio ſequens non porrigitur ad illud delictum. *Bart. in l. ſi uxor 13. §. ſi quis ff. ad leg. Jul. de adult. n. 4.* Ratificatio intelligitur facta cum omnibus qualitatibus actus geſti. *Crav. d. conſ. 3. num. 14.* ¶ De actione ex ſtipulatu, rem ratam haberi, *vide per Joan. Criſp. in ſuo tract. term. act. num. 180. poſt volum. Jaſ. de act.*

Cap. II. Quibus modis præſumatur.

Ratificatio præſumitur, quando de ejus validitate agitur, & ſufficit tacita, quæ inducitur ex ſcientia etiam præſumpta. *Borg. Caval. deciſ. 13. de contract. num. 23. & 25.* ¶ Ratificatio præſumitur expenſionum perceptione. *Borg. deciſ. 31. de contract. part. 2. num. 541.* Et ex diuturnitate temporis. *ibidem 565.* ¶ Quod non procedit, quando agitur de gravi præjudicio eccleſiæ. *ibid. Borgn.* An in dubio proviſio alicui facta, præſumatur per eum ratificata, *vide Put. deciſ. 27. lib. 1.* ¶ Ratihabitio præſumitur ex actibus ſucceſſivis, & continuatis. *Beniut. deciſ. 70. num. pen.*

Cap. III. Quæ requirantur.

Ratificatio, ut ratum habentem obliget, quæ requirantur, *vide Ozaſ. deciſ. 138. n. 17.* ¶ Ratificatio omnes ſolennitates requirit, quæ in actus confirmatione intervenire debent, *Ozaſ. deciſ. 166. n. 13. & Borg. deciſ. 16. n. 15. de contract.* ¶ Expreſſa proteſtatio requiritur ad impediendum, ne dominus ratum habeat. *Rot. Genuen. dec. 179. num. fin.*

Cap. IV. In quibus requirat.

In donationibus ratificatio poteſt præſtari, antequam ſit alteri jus quæſitum irrevocabiliter. *Mobed. deciſ. 188. in fin.* Sed an hæres poſſit ratificare ipſam donationem, *vide Natt. conſ. 253. n. 9. tom. 1.* ¶ Ratificatio ut arguatur, ex aliquo facto requiritur, quod faciens ſciat illud, de cujus ratificatione agitur, & allegans talem ratificationem ex facto, tenetur probare ipſam ſcientiam. *Cravet. conſ. 197. n. fin. vide Menoch. conſ. 389. n. 20. lib. 4.* Nam ignorans defectum alicujus actus, non poteſt dici illum approbare. *Crav. conſ. 226. n. 9.*

Cap. V. Quando inducatur, vel non.

Factum, ut ex eo ratificatio inducatur, tale eſſe debet, ut citra ratificationem illud fieri non potuerit, *Crav. conſ. 107. num. 12.* ¶ Ratificatio, an inducatur per actum concernentem executionem proviſionis promiſſæ per Syndicos, vel procuratores, *vide Creſcen. deciſ. 1. alias 54. tit. de procur.* ¶ Ex ſola taciturnitate non inducitur conſenſus, nec approbatio in præjudicialibus, attamen ubi ultra taciturnitatem deventum eſt ad aliquem actum poſitivum tendentem ad approbandum actum, inducitur ratificatio. *Rot. Genuen. d. deciſ. 15. n. 9.*

Vel non.

Ratificatio non inducitur, niſi ex vera ſcientia contentorum in inſtrumento ratificato. *Magon. deciſ. 9. n. 26. Rot. Florent.* Sed de hac ſcientia *vide per Rol. conſ. 19. vol. 1. num. 34.* ¶ Ratificatio non inducitur ex actu contrario, *Verall. deciſ. 2. part. 3.* ¶ Ratihabitio in delictis locum habet, & mandato æquiparatur. *Ozaſ. deciſ. 138. n. 4. Jaſ. Lanff. Balb. deciſ. 126. vide Bart. in l. 1. §. ſed. & fin. ff. de vi & vi arm.* Ideo ratihabitio delicti commiſſi ratum habentem ex maleficio obligat. *Ozaſ. d. deciſ. 138. n. 5.* Et etiam univerſitas ob ratificationem commiſſi delicti ſubſecutam punitur, & obligatur. *Ozaſ. ibid. d. deciſ. 138.* ¶ Retro translatio locum habere non poteſt, cum extrema non ſunt habilia. *Thom. Minad. deciſ. 5.* Nam ratificatio ad hoc ut retro fingat, debet habere duo habilia extrema, nempe à quo, & ad quod. *Bart. in l. nec utilem 20. ff. quibus ex cauſ. majores.* Et tunc ratificatio æquiparatur mandato. *Joſ. Lud. dec. Luc. 31. vide Rot. Genuen. dec. 5.*

Cap. VI. In quibus non habeat locum.

Tacita ratificatio non habet locum in caſu *ſi major factus*, quando dolus intervenit. *Verall. deciſ. 1. part. 3.*

Cap. VII. Quibus modis fieri poſſit.

¶ Ratificatio fieri debet eo tempore, quo poſſet fieri actus, ſeu diſpoſitio. *Ozaſ. deciſ. 119. num. 23. Guid. Pap. quæſt. 13. Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 19. num. 8. 9. Jaſ. Lanff. Balb. deciſ. 126. & Caball. milleloq. 135.* Quia ratificatio non operatur, quando res non eſt integra, & aliqua mutatio eſt facta. *Ozaſ. d. deciſ. 119. num. 24. vide Afflict. deciſ. 300. Menoch. conſ. 389. num. 23. lib. 4. Natt. conſ. 189. & 261. num. 8.* Et extrema non ſunt habilia. *Bart. in l. receptum 19. ff. communia prædiorum, in l. ſi is qui pro emt. ff. de uſuc. & in l. ſi uxor 13. §. ſi quis, ff. ad l. Jul. de adult.* ¶ Ratihabitio poteſt fieri extra tempus, quando actus valet ex perſona gerentis. *Bart. in l. 1. C. qui admitti. num. 11.* ¶ Ratificatio appellationis pro alio interpoſitæ, debet fieri intra decem dies, quod intellige procedere à die ſcientiæ, & in dubio intelligitur facta intra tempus dictorum decem dierum, *Hier. Magon. deciſ. 6. Luc. n. 23. & dec. 49. num. 28.* Sed interpoſita per conjunctam perſonam, poteſt ratificari poſt ipſos decem dies. *Magon. d. deciſ. 49. num. 29.* ¶ Ex ſola ſcientia fit ratificatio, & acceptilatio donationis. *Crav. conſ. 261. num. 5.* ¶ Ratificatio non minus facto, quam verbis fieri poteſt. *Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 35. Rot. Genuen. dec. 110.* Ideo paria ſunt ratificare verbis, vel facto re ipſa. *ead. Rot. dec. 6 n 9.*

Cap. VIII. Quæ ratificari poſſint.

Titulus invalidus quando confirmetur per præſtationem poſtea ſecutam, & quantum tempus requiratur, *vide Bart. in l. cum de in rem verſ. ff. de uſur.* ¶ Quando quis accipit bona ſibi per laudum adjudicata, cenſetur ipſum laudum ratificare. *Cravet. conſ. 237. num. 2.* Et petens terminum ad ſolvendum, cenſetur ratificare, & approbare contractum. *Cravet. ibid.* ¶ Univerſitas ſolvens expenſas occaſione geſtorum ab eo, qui ſe geſſerat ut Syndicus, cenſetur ipſa geſta ratificare, & hoc caſu actus nullus cenſetur tacite ratificatus. *Crav. conſ. 276. num. 6. Dec. conſ. 298. num. 3. & conſ. 449. n. 35. Natt. conſ. 278.* ¶ Quando, & ex quibus actibus ratificetur contractus, *vide Crav. d. conſ. 266. & 278.* ¶ Perſolutionem contentorum in tranſactione factam per communitatem, cenſetur ratificata tranſactio ipſa per agentem communitatis facta, licet non appareat de mandato. *Natt. conſ. 341.* ¶ Quando aliquid petitur virtute teſtamenti, cenſetur illud approbari *Cravet. d. conſil. 278.* ¶ Petens pretium, vel partem pretii rei ſuæ venditæ, cenſetur approbare, & ratificare alienationem ipſius rei. *Crav. conſil. 159. num. 5.* ¶ Geſta per falſum procuratorem

Digitized by Google

rem poſſunt ratificari, quandocunque ante ſententiam, ſed quid poſt ſententiam, *vide diſtinctionem quam ſcribit Guid. Pap. qu.320. vide etiam Ægyd. Bellam. concl. 29. 30. & 650. Rot. Genuen. dec. 179. num. 13. Caſſad. deciſ. 40. tit. 1. Capell. Thol. qu. 272. Dd. de Rot. dec. 1. alias 13. tit. de procur. in antiq. & deciſ. 10. alias 149. ibid. Jaſſ. Lanſſ. Balb. deciſ. 255. And. Gail. obſerv. 47. lib. 1. Menoch. de arb. caſ. 32. Guid. Pap. ſing. 667. Natt. conſ. 126. & 142. tom. 1. l. licet 56. ff. de jud. & gl. in l. 11. §. hoc jure. ff. de except. rei jud.* ¶ Ratificans geſta nomine ſuo per alium, ſi ille ſe obligaverat in forma cameræ, cenſetur eo modo ratificare, & poterit procedi executive, quia effectum, quem operatur mandatum à principio factum, operatur ratihabitio ſuperveniens. *Mohed. dec. 288.* ¶ Cautio rati etiam præſtat poſt litem conteſtatam, & quando quis, poſt litis conteſtationem patitur procuratorem intervenire, & merita cauſæ tractare, antequam petat cautionem rati, talem cautionem petere non poteſt. *Bart. in l. 2. C. de conſort. ejuſd. lit.* ¶ Ratificans actum an cenſeatur illum ratificare cum omnibus qualitatibus, quæ inhærent actui ratificato, *vide Put. dec. 397. lib. 2.* ¶ Qualiter dicatur negotium meum ratihabitione, *vide eundem Azo. in tit. de neg. geſt.* ¶ Geſtum per nuncium, quando poſſit per dominum ratificari, *vide Bart. in l. 6. C. ſi quis alteri.* ¶ Ratificans ſecundum venditionem, videtur primam ratificare ratione connexitatis, ſi in inſtrumento ratificationis de utraque fiat mentio. *Afflict. dec. 285. num. 5.* ¶ Qui agit ex contractu alterius, cenſetur illum ratificare, *l. ſi ſervus 67. ff. de fidejuſſ. & mandat.*

Qui ratificari non poſſint.

Ratificari non poteſt contractus doloſus, non data ſcientia doli. *Gravet. conſil. 160.* Nec ratificatio generalis illicita comprehendit. *Gravet. ibid.* ¶ Quod non eſt, vel non tenet, ratum non poteſt haberi per conſenſum partium, *cap. 7. ext. de conſi. util. vel inut.* ¶ Geſta per falſum tutorem, vel curatorem non poſſunt ratificari per pupillum. *Guid. Pap. qu. 320. num. 4.* Tutor tamen poteſt ratificare geſta per falſum actorem, *Guid. ibid.* ¶ Partes non poſſunt habere ratum proceſſum factum coram impotenti Judice. *Bart. in l. 4. ff. de offic. proconſ. vide tamen eund. in l. muturi 24. ff. de procur.* ¶ Exhibitio mandati in fine judicii, non convalidat acta præcedentia. *Rot. Gen. deciſ. 54. n. fin.* ¶ Geſta per falſum procuratorem non poſſunt ratificari, quando judex interloquendo pronunciavit aſſertum procuratorem non habere ſufficiens mandatum, *Guid. Pap. qu. 320. num. fin.* ¶ Mandatum præceſſiſſe ante ſententiam doceri poteſt, ſed non poteſt ratificari ſententia per mandatum poſt illam ſubſecutum, *Put. dec. 383. lib. 2. & Mynſ. obſervat. 44. cent. 1.* ¶ Mandato generali ad omnes cauſas præſentes, & futuras, non cenſetur ratificari id, quod ignoratur. *idem. Put. dec. 373. lib. 3.*

Cap. IX. Qui poteſt ratificare, vel non.

Licet id, quod eſt geſtum nomine meo, non poſſim habere ratum, tamen hoc procedit quoad commodum mei ratificantis, ſed quo ad præjudicium meum bene poſſum ratificare. *Gram. d. dec. 103. num. 12. Ozaſ. dec. 138. num. 8. vide Rot. Genuen. deciſ. 92. n. 8. Chaſſ. deciſ. 40. tit. 1. Chaſſ. in conſuet. Burg. tit. Des rentes, Rub. 5. §. 3. gloſſ. 3. num. 6. Menoch. conſ. 389. lib. 4. num. 14. Bart. in l. 1. C. ſi in communi eademq; cauſa in l. mater tua 3. C. de rei vin. in l. 16. ff. de pign. & in l. 1. §. ſed & ſi, ff. de vi & vi arm. vide etiam eundem Bart. in ſuo tract. de differ. int. jus Cano. & Civ. num. 76. & gloſſ. in l. 6. §. item quæritur, & in §. quod ergo, ff. de neg. geſt.* ¶ Ratificatio ſententiæ facta videtur ab eo, qui dilationem petiit ad ſolvendum. *Natt. conſ. 142. num. 23.* ¶ Qui ex poſt facto intervenit, non poteſt ratum habere. *Afflict. dec. 355.* ¶ Geſtum nomine meo, ignorante eo, cum quo geritur, poſſum habere ratum, *Bart. in l. ei, qui 8. C. quod cum eo.* * Beneficiatus recipiens penſionem unius anni an ratificare dicatur pro toto tempore locationem factam à præceſſore. *Io. Pet. Surd. dec. 33.* ¶ Ratificare cenſetur quis appellationem ab alio interpoſitam, illum conſtituendo ad proſequendam ipſam appellationem. *Crav. conſ. 159.* ¶ Ratificare videtur dominus geſta à falſo procuratore, quando appellavit à ſententia lata in eo judicio contra illum. *Natt. conſ. 242. n. 16.* ¶ Dominus, minor, & legitimus Prælatus, quando poſſint habere ratam ſententiam latam pro falſo procuratore, tutore, & non legitime ordinato, *vid. Bart. in l. 4. C. in quib. cauſ. in integ. reſt. non eſt neceſſ.* ¶ Poteſtas ratificandi non perditur facto alterius, quam debentis ratum habere, *l. ſi quis offerenti 58. §. & ſi duo rei. ff. de ſolut. & libera.* ¶ Geſtum nomine defuncti, ejus hæres ratificare poteſt, *l. ſi quis offerenti 58. §. ſi creditor. ff. de ſolut. & liber. Bart. in l. ejus, qui 41. ff. ſi cert. pet. n. 14.* Et in ſubſidium debiti exactionem poſſum habere ratam. *Bart. in d. l. 41. num. 15. ff. ſi cert. pet.* ¶ Cohæres, quando poſſit habere ratam ſtipulationem factam alteri cohæredi, ut illi acquiratur actio, *vide Bart. in d. l. 41. n. 34. ff. ſi cert. pet.* ¶ Pupillus, vel minor, quando poſſit ratificare geſta à tutore, vel curatore, & quid in facto à tertio nontutore, *vide Bartol. in l. 6. num. 11. ff. de condict. indeb.* ¶ Univerſitas congregata ſciens procuratorem ſuum excedere fines mandati, ſi non contradicat, conſentire videtur & obligatur, *Roland. conſ. 70. n. 32. vol. 1.* ¶ Poteſt quis ratum habere geſtum nomine ſuo, ſi ejus jus non erat exinctum contra principalem, licet eſſet extinctum contra fidejuſſorem, *l. cum decem 71. §. ſi fidejuſſor. ff. de ſolut. & liber.* ¶ Adminiſtrator neceſſarius quando cavet de rato, debet dicere ſe non velle teneri, ſi appareat ipſum eſſe verum adminiſtratorem, *Bart. in l. inter quos 39. §. alien. ff. de damn. infect.* ¶ Frater poteſt ratificare quitationem factam per ſororem (ipſo abſente) de bonis fraternis, ſed quando, & ex quibus judicetur talis ratihabitio, *vide Menoch. conſ. 371. lib. 4.* ¶ Dominus non poteſt ratam habere poſſeſſionem captam per alium nomine ſuo, in præjudicium illius, qui medio tempore cœpit poſſeſſionem, tunc enim ratihabitio nihil operatur. *Vers. dec. 350. p. 2.*

Vel non.

Non poſſum habere ratam alienationem rei meæ per alium factam, ut mihi detur actio contra venditorem ad pœnam, niſi re perempta, vel uſucapta, *Bart. de Capu. ſing. 79.* ¶ Cum ſemel quis ratum non habuerit, amplius ratum habere non poteſt, quia quod ſemel reprobavi, poſtea approbare non poſſum ad actionem conſequendam, *l. diſpenſatorem 62. ff. eod.*

Cap. X. Qui teneatur ratificare, vel non.

Vir, qui promiſit ratificaturam uxorem cum pœna, non tenetur, ſi fecerit quod potuit, etiam ſi juraſſet. *Affl. dec. 295. Gram. deciſ. 101. num. 82. 87. 93. 110. & 111.* ¶ Quid juris, quando maritus promiſit facere, & curare, quod uxor renunciet hæreditati paternæ, *vide Gram. dec. 101. n. 87. 88. 93. 110. & 111.* ¶ Ubi maritus promiſit (etiam cum juramento) ſe facturum (caſum etiam proprium faciendo) quod uxor ſua faceret quitationem, & renunciationem patri de bonis paternis, & maternis in valida forma, & poſtea uxor fecerit quitationem nulliter tamen; quia facta matre abſente, nihilominus dicitur ſatisfactum promiſſioni, & maritus amplius non tenetur. *Roland. conſ. 81. vol. 4.* * *Ozaſ. conſ. 75.* ¶ Hæres tenetur factum defuncti ratificare, *Affl. deciſ. 285. num 11.* Nec poteſt contra illud venire, etiam jure proprio, *Borr. deciſ. 23. n. 13.* Fallit in caſibus, *de quibus vide per Capic. deciſ. 93. n. 7.* ¶ Quando commoditas alicujus rei pervenit

venit ad aliquem, præſumitur, quod habuit ratum factum præcedens. *Aff. dec. 376. n. 4.* ¶ Promittens alium ratum habiturum non tenetur, quando ille contravenit ex capite reſtitutionis in integrum, quia enormiſſime læſus, vel ex falſa cauſa. *Gram. dec. 101. n 55. & 107.* ¶ Promittens aliquem ratum habiturum, & non contravenire, nec moleſtare, intelligitur tam de jure, quam de facto. *Gram. dec. 101. n. 81.* ¶ Ubi quis aliquid facit nomine alieno, & promittit nomine proprio, quod ille, cujus nomine facit actum, habebit ratum, alias ipſe vult teneri, obligatur efficaciter, *Dec. conſil. 638.* ¶ Dominus conſtituendo procuratorem, videtur ratificare geſta alterius, qui prius agebat. *Rot. Avenio. dec. 24. in dec. diverſ. tom. 3.* ¶ Procurator, qui promiſit dominum ratum habiturum non poteſt dicere, nolo teneri de rato, ſi apparebit me verum procuratorem, & ſi ſemel in judicio cavit de rato, ſi iterum opponatur, non tenetur amplius cavere. *Bartol. in l. inter quos 39. §. alieno. ff. de damn. infect.* ¶ Procurator cum cautione de rato ad petendam in integrum reſtitutionem, *l. quod ſi 27. ff. de min 25. annis.* ¶ Ubi procurator promiſit dominum ratum habiturum, quando committatur hæc ſtipulatio, *vide Azo. in ſumma tit. de procur. n. 23 & in tit. C. de reb. cred. n. 9. & l. ratum 13. ff. de ſolutio.* ¶ Neceſſe eſt habere ratum, quod utiliter eſt geſtum, *l. Pompon. la prima, ff. de neg. geſt.*

Cap. XI. Quando retrotrahatur ratificatio, vel alia res, vel non.

Regulariter omnis ratihabitio prorſus retrotrahitur, & confirmat ea, quæ ab initio facta ſunt, & aſſimilatur mandato. *l. fin. & ibid. gloſſ. C. ad S. C. Maced.* ¶ Ratihabitio retrotrahitur, ut videatur pignus rei alienæ retro valuiſſe in præjudicium domini ratum habentis, ſecus in præjudicium tertii, cui medio tempore fuit res per dominum obligata. *Bart. in l. aliena res 20. ff. de pign. act.* ¶ Ratificatio, quæ fit ab homine, non retrotrahitur in hypotheca ad tempus contractus, ſecus ſi fiat à lege, *Borg. dec. 27. n. 22. de contract. part. 2.*

Vel alia res.

Conditio poteſtativa non retrotrahitur, ſecus in caſuali. *Bartol. in l. 5. §. ſi maritus. ff. de don. int. vir. & ux.* ¶ Quando conditio tam in contractibus, quam in ultimis voluntatibus retrotrahatur. *vide Bart. in l. is qui pro empt. ff. de uſuc.* ¶ Superveniens jus non operatur, niſi ex tempore, ex quo ſupervenit, nec trahitur retro in præjudicium tertii. *Crav. conſ. 171. n. fin.*

Cap. XII. Qui ſint effectus.

Effectus ratificationis eſt, ut mandato æquiparetur, & trahatur retro ad tempus actus celebrati, cæteris habilibus. *Crav. conſ. 304. vide Bart. in l. 9. C. de neg. geſt. in l. Julian. 10. ff. qui ſatiſd. cog. in l. 7. C. ad S. C. Maced. & in l. obſervare 4. ff. de offic. proconſ.* Dictum limitatur pluribus in caſibus, *de quibus vide per eund. Bart. in addit. ad d. l. 7. ad Maced.* ¶ Ratificatio ſubſequens tollit effectum nullitatis. *Ozaſ. deciſ. 142. n. 15. vide tamen eund. dec. 166. n. 11. Afflict. dec. 220. in fin. & Joſ. Lud. dec. Luc. 18. n. 14.* Tamen ſententia nulla, quia lata in die feriata, non poteſt per partes tacite, vel expreſſe ratificari, nam talis nullitas procedit ex defectu ſolemnitatis ſubſtantialis, cujus confirmatio in voluntate ratificantis non eſt. *Balb. dec. 253.* Ratificatio facta poſt tempus conventum, nihil operatur. *Raud. de analog. c. 21. num. 40.* ¶ In negotio, quod eſt noſtrum ratihabitione, oritur actio negotiorum geſtorum, ratihabitione ſecuta. *l. ſi pecuniam 9. C. de neg. geſt.* ¶ Si negotium geritur nomine ejus, ad quem non ſpectat, ex ejus ratihabitione negotium dicitur pertinere ad eum, & actione neg. geſt. tenetur, ſi aliquid ex ratihabitione quæritur, alias ſecus. *l. ſi pupilli 6. §. item quæritur. ff. de neg. geſt.* ¶ Ratificatio ſolutionis extra tempus factæ per procuratores creditoris, an valeat, *vide Put. deciſ. 403. lib. 3.* ¶ Ratificatio actum non convalidat in tertii præjudicium cui medio tempore jus quæſitum eſt. *Ozaſ. d. dec. 119. n. 25. Magon. dec. Luc. 21. n. 15. Dec. conſ. 226. n. 8. & conſ. 247. 460. n. 37. & 38. Natt. conſ. 253. n. 6. & conſ. 261. n. 8.* ¶ Nam ratificationis tempus, non autem contractus inſpici debet, ne in tertii præjudicium retrotrahatur. *Ozaſ. ibid. n. 28. Gram. deciſ. 103. num. 119.* Nec ratificatio domini ſuperveniens agnatis præjudicat. *Ozaſ. dec. 116. n. 11.* ¶ Obligatio invalida confirmata per ratihabitionem non operatur in præjudicium tertii, cui jus quæſitum erat ante ratihabitionem. *Afflict. dec. 286.* ¶ Promittens factum alienum, puta, quod univerſitas ratificabit vere modis omnibus & cum effectu faciet, curabitque, ita quod non excuſetur faciendo poſſe ſuum, liberatur, ſi ratificatio ſequatur etiam ſine decreto, *Capic. dec. 93. n. 6.* ¶ Ratificatio inducit commutationem de perſona ad perſonam. *Aff. deciſ. 285. n. 14.* ¶ Alienare non dicitur qui ratificat, vel conſentit, *ibid. n. 19.* ¶ Si aliquis donaverit ob remunerationem rem alicui, in qua non habebat plenum jus, & promiſerit procurare quantum in eo erit, ut ille, qui habebat plenum jus in re donata omnia ratificaret, & approbaret, ſi deceſſerit, nulla facta diligentia, & requiſitione pro obtinenda ratificatione, hæres ipſius donantis tenebitur ad intereſſe. *Crav. conſ. 64.* ¶ Quando quis promittit aliquem ratum habiturum ſub pœna, & cum juramento, ſi fecerit, quod in ſe eſt an excuſetur, *vide per Maran. in ſuo Spec. diſp. 7. fol. 583. & Dec. conſ. 314. 326. & 330.* ¶ Promittens pro ſe, & pro aliis de rato, & cum effectu, alias de ſuo proprio ſub pœna, non excuſatur à pœna, licet fecerit omnem diligentiam, & conatum, ut ratificatio ſequeretur, & non ſit ſecuta, ſecus ſi non promiſiſſet cum effectu, aut de ſuo proprio, *Borg. dec. 25. num. 27. de contract. part. 2.* ¶ Promiſſio facta emptori per venditorem de curando, & faciendo cum effectu, ita quod faciendo ſuum poſſe non excuſetur, quod aliquis ratificabit venditionem ſub obligatione bonorum ſuorum, eſt valida, & efficax, promittentemque effectualiter obligat ad intereſſe. *Rol. conſil. 53. num. 11. vol. 1.* Maxime interveniente juramento. *ibid.* ¶ Ratificatio actus per alium geſti nomine meo, operatur perinde, ac ſi ego ab initio contraxiſſem, quia ratificans, ſeu ratum habens, dicitur facti auctor. *Gram. dec. 103. num. 8.* Et perinde obligatur. *ibid. num. 48. & 108. Rot. Gen. dec. 6. vide Ozaſ. dec. 58. num. 11.* Quia ratificatus actus fingitur à lege factus ab ipſo ratificante, *Ozaſ. d. deciſ. 88. num 11.* ¶ Contractum approbans ſuccedit in locum ejus, qui contraxit, & ideo debet eodem modo, & jure uti. *Gramm. deciſ. 103. num. 10.* ¶ Ratificatio non valet poſt proteſtationem in judicium proteſtantis. *Rot. Gen. deciſ. 176.* * Ratificatio majoris expreſſa, an validet contractum, ut ex nunc, vel cenſeatur validare, ut ex retro ratione damnorum, intereſſe, & hypothecæ aliis medio tempore quæſitæ. *Joh. Pet. Surd. deciſ. 245.* * Ratificatio minoris validat venditionem nulliter factam. *Joan. Pet. Surd. dec. 70.* ¶ Licet in inſtrumento ratificationis capitulorum, ſit illorum tenor inſertus, tamen debent exhiberi ipſa capitula, dum agitur ex ipſa ratificatione. *Gramm. d. dec. 103. num. 177.* ¶ Ad hoc ut inſtrumentum dicatur ratificatum, totus tenor legi debet, quod procedit, ubi agitur de arguenda ratificatione inſtrumenti facti, abſente parte nec aliter in judicio exhibiri, ſecus autem ſi in judicio exhibeatur inſtrumentum, quia tunc illud in actis exhibitum, & productum efficitur de actis, & notorium. *Rot. Genu. deciſ. 15. num. 2. & 11. & dec. 92.* ¶ Ratificans ſolutionem pro ſe factam per aliquem, tenetur actione mandati. *Rot. Gen. deciſ. 119.* ¶ Si quis ratum habuerit, quod ge-

ſtum

ſtum eſt, aſtringitur mandati actione, *l. 6. ff. de reg. jur.* ¶ Ex ratificatione expreſſa, vel tacita nunquam convalidatur actus doloſus, *Ozaſc. deciſ. 58. num. 32. vide tamen eund. dec. 14. n. 8. Afflict. dec. 220. num. 7. & Vera. deciſ. 1. part. 3.* ¶ Conſtitutum factum abſenti non operatur ante ratificationem, ut jus abſenti plene quæratur. *Natt. conſ. 189. tom. 1. vide inf. lib. 2. tit. de clauſ. conſt.* ¶ Si major factus ratificat ea, quæ in minori ætate geſſit, reſtitutionem perdit, *l. 1. C. ſi major factus.* Ratihabitio patris Macedonianum excludit. *l. fi. C. ad Macedon.* ¶ Ratificatio venditionis non poteſt operari reſciſſionem, *Rot. Aven. deciſ. 100. in deciſ. diverſ. tom. 3.* ¶ Ratum, & firmum ſi promitto me habiturum ſi poſtea contraveniam, ſive de jure, ſive de facto, committitur ſtipulatio. *Bart. in l. id, quod 24. C. de epiſc. & cler.* ¶ Ex contractu meo nomine celebrato, ſi ratum non habuero, gerenti quæritur utilis actio, *Bartol. in l. ſi abſens 4. C. ſi cert. pet.* ¶ Ratificatione perſonæ, cujus nomine fuit res acquiſita, acquiritur dominium ipſius rei acquiſitæ. *Cravet. conſil. 304.* Quod procedit, facta traditione illi, qui acceptavit nomine ratificantis. *Cravet. ibidem.* ¶ Ratificatio firmat actum geſtum, non autem ampliat, aut extendit, minus novi quicquam inducit. *Cravet. conſil. 3. pro genero, num. 13.* ¶ Jus quæſitum ex perſona alterius non dicitur perfecte quæſitum, niſi ſecuta ratihabitione, & qui percipit fructus ex rebus acquiſitis, intelligitur ratificaſſe acquiſitionem *Dec. conſ. 58. & 226.* An, quando negotium geſtoris habui ratum, tollatur actio *vide d. l. Pompon.* Dominium non acquiritur per negotiorum geſtorem qui ſit conjuncta perſona, niſi ſecuta ratihabitione. *Bartol. in l. qui mihi 13. ff. de donat.* ¶ Ratificatio novam acquiſitionem operatur, *l. ſi quis 25. §. ſed quid, verſ. imo. ff. de acqu. vel omitt. hæred. vide Bart. in l. 3. ff. de acquir. poſſ. & Dec. in rub. C. qui admitti.* Quod ab initio non tenet, confirmatur ratihabitione ſequenti. *cap. 1. ext. de iis, quæ vi metus.* ¶ Procuratori falſo ſolvens liberatur, ſi dominus factus certior ratum habuerit. *Menoch. de arb. lib. 2. caſ. 32.* ¶ Licet aliquid calore iracundiæ factum ſit ab initio, ſi poſtmodum per conſenſum ratificetur, illud valet *c. dudum 20. ext. de converſ. conjug.*

Cap. XIII. Conſenſus, ubi requiratur.

Conſenſus, ubi requiritur ad ſolemnitatem actus, debet intervenire in ipſo actu, & non ſufficit, quod poſtea intervenerit, *Ozaſcus dec. 166. n. 8.* Idem, quando conſenſus requiritur ante actum, quia tunc per ratificationem ſubſecutam actus non confirmatur, maxime ubi hujuſmodi ratificatio tenderet in tertii præjudicium. *Ozaſc. ib. num. 9.* Quando conſenſus non eſt pro forma, ſufficit quandocunque intervenire ante, vel poſt actum, ſecus quando debet intervenire cum certa ſolennitate à principio, tunc enim non ſufficit, quod poſtea interveniat. *Mohed. dec. 85. vide Gail. obſerv. 47. lib. 1. num. 5.* ¶ Quando conſenſus alicujus requiritur, nullo tempore limitato, ratihabitio retrotrahitur, & æquiparatur mandato: & iſta ratificatio eſt tantæ importantiæ, quod procedat etiam in his, quæ requirunt ſpeciale mandatum. *Rot. Gen. dec. 76. n. 3. & 4.*

Cap. XIV. Qui cavere poteſt teneatur de rato.

Procurator actoris cavet de rato, ſi eſt dubium de mandato. *l. non ſolum 39. §. qui alieno. ff. de procur.* ¶ Qui alium defendit in actione reali, etiam de rato debet cavere. *l. Pompon. 40. §. ſed. ff. eod.* ¶ Ab eo, qui proteſtatur nomine alieno, poteſt peti cautio de rato, ſi petentis interſit caveri. *l. qui abſentem 75. ff. de procur.* ¶ Tutor agens pro pupillo, non tenetur cavere de rato *l. vulgo. 24. ff. de adminiſt. tut.* ¶ Actor univerſitatis debet defendere, & de rato cavere, ſi dubitetur de mandato, *l. 6. §. actor. ff. quod cujuſq; univerſitatis.*

Cap. XV. Miſcellanea.

Reſtitutus ad aliqua bona, quæ aliquo modo amiſerat non intelligitur reſtitutus in præjudicium eorum, quibus jus jam quæſitum erat. *Felin. conſil. 1.* Acta, & geſta, pendente aliquo obſtaculo, quod poſtea tollitur, non per hoc geſta, & acta valida redduntur, *Felin. ibid.* ¶ Geſtum ut aliquid dicatur nomine alterius, quæ neceſſario requirantur. *Ozaſcus deciſ. 138. num. 18.* ¶ Promiſſor facti alieni, (etiam cum juramento) excuſatur, ſi adhibuerit omnem diligentiam. *Joſeph. Ludov. dec. Peruſ. 27. n. 6. & Menoch. conſil. 239. vol. 4.* Sed an poſſit inveniri cautela, ut teneatur ad intereſſe, *vide eund. Lud. d. deciſ. 27.* ¶ Patris promiſſio de procurando conſenſu filii, rebus ſic ſtantibus integris, & durante poteſtate ſua in filium intelligitur, etiam ſi fuerit jurata, *ſed vide Put. deciſ. 259. lib. 3.* ¶ Inopia rei non excuſat defenſorem, qui ſatiſdedit, ideo ſi non defendat, ſtipulatio committitur, *l. Titius 76. ff. de procur.* ¶ Quoties is, cui bonorum poſſeſſio ab altero poſtulata fuit fuere cœperit, magis probatur ratum eum habuiſſe. *l. quoties ff. de bonor. poſſeſſ.* ¶ Quoties in actu fit mentio alterius, ad quem negotium pertinet, cenſetur actus celebratus nomine illius. *Cravet. conſ. 304.*

TITULUS NONAGESIMUS OCTAVUS.

De ſatiſdando, & qui ſatiſdare cogantur, quomodo, & quando.

Generalia.

Vide de ſatiſdatione, & cautione præſtanda per procuratorem, & defenſorem, *per Bartol. tit. de ſatiſd. & ſup. tit. rem ratam haberi.* ¶ De cautione, quæ præſtatur proprietario ſuper rebus, quæ uſu conſumuntur, vel minuuntur, *vide tit ff. de uſufr. ear. rer. quæ uſu conſum.* ¶ De materia hujus tit. *vide in tit. ff. de prætor. ſtipul. tit. rem pupill. ſal. for. tit. judic. ſol. & tit. rem ratam haberi.* ¶ De ſatiſdationibus de judicio ſiſti, *vide per tot. tit. ff. ſi quis cautionibus.*

Cap. I. Cautio ſatiſdatio: Quibus modis intelligatur.

Cautio futurorum ſpectat ad judicem, tam in generalibus judiciis, quam ſpecialibus, ubicunque æquitas ſuadet. *l. pro ſocio 38. ff. pro ſoc.* ¶ Verbum, cautio, à lege prolatum, intelligitur cum fidejuſſoribus. *Guid. Pap. qu. 249. Franc. Marc. q. 874. vide Bart. in l. 3. C. de omni agro deſert. lib. 11.* Sed quod intelligatur de nuda promiſſione, *ſcribit Rebuff. in conſt. reg. tract. de ſentent. execut. art. 1. gl. 16. facit l. 3. C. de verb. & rer. ſig.* Verum quando ille, qui tenetur cavere liberetur nuda promiſſione, vel teneatur cavere cum fidejuſſorib. *vide ibid. Rebuff. ubi ſcribit reg. cum limitationib. & Bart. in §. 1. Inſt. de adopt.* ¶ Cautio ſimpliciter facta, intelligitur de nuda, ſed aliter quomodo intelligatur, *vide Anton. Corſet. in ſuis ſing. lit. C. fin. cautio.* ¶ Vocabulo ſatiſdationis, continetur aliquando tantum repromiſſio, quæ fit ſine fidejuſſore. *l. ſatiſdationis. 61. ff. de verb. & rer. ſignif.* ¶ Verbum, cautio, de ſui natura importat nudam cautionem, ſed quando additur verbum, idonea, exigit fidejuſſores, vel pignora. *§. 1. & ibid. gloſſ. inſtit. de eo, cui libert. conſerv. cauſ.* ¶ Plena cautio dicitur cum fidejuſſoribus, ſed plenior cum pignoribus: ſimpliciter vero prolata ab homine, intelligitur ſine fidejuſſoribus, ſecus ſi à lege, vel à prætore, niſi ille procederet ultra declarando nudam cautionem ſufficere, *gl. fin. in §. 1. inſtitut. de fidejuſſ.* ¶ Satis acceptio eſt cum fidejuſſore. *l. ſtipulationum. 5. §. ſatis. ff. de verborum obligatione.*

Cap.

Google

Cap. II. In quibus requiratur.

Quando requiritur cautio ſufficiens, illi debent accedere fidejuſſores ſufficientes, aut pignora, nec ſufficit, juratoria cautio. *Cabal. milleloq. 703. & 704.* * An cautio in uſufructu earum rerum, quæ uſu conſumuntur ſit de ſubſtantia uſufructus. *Fach. lib. 8. c. 43. negat. ext. l. 5. §. hoc Senatuſc. ff. de uſuf. earum rerum, quæ uſu conſum.* ¶ In prætoriis ſtipulationibus fidejuſſor requiritur. *Bart. in auth. offeratur. C. de lit. conſt. num. 8.* ¶ Cautio, quæ dicatur neceſſaria, & quæ voluntaria. *Ozaſc. d. deciſ. 70.*

Cap. III. Qui teneantur ſatiſdare, vel non.

Quot ſint ſpecies ſatiſdationum, & quando quis teneatur ſatiſdare, vel cavere, *vide Maran. in ſuo Spe. part. 6. tit. de ſatiſdatione, octavo membro judic.* ¶ Fidejuſſor, quando venit ad defendendum, tenetur ſatiſdare. *Bart. in l. jam tamen 5. §. nunc. ff. de jud. ſolui.* ¶ Legatarius uſufructus pecuniæ tenetur ſatiſdare hæredi, etiam contra prohibitionem teſtatoris. *l. ſi prima ff. eod.* ¶ Filius emancipatus, qui debet conferre ſuis, cogatur ſatiſdare de conferendo, quod ſi recuſet per contumaciam, illi denegantur actiones. *l. 1. §. jubet. ff. de collat. bono.* ¶ Pupillus, qui vult ſe tueri Carboniano edicto, debet ſatiſdare, ſed quid, ſi non ſatiſdet, *vide l. 5. §. quotieſcunq. ff. de Carbonia. edict.* ¶ Quando Clerici debeant ſatiſdare in judicio, *vide l. 25. C. de epiſc. & cler.* ¶ Arrogans pupillum debet ſatisdare ſe reſtituturum bona, ipſa arrogatione finita per mortem impuberis, illis, ad quos bona pervenire debent. *l. nec eid. § eorum ff. de adopt. emancip.* ¶ Arbitrio judicis relinquitur, an ſit ſatiſdandum. *Ozaſc. d. deciſ. 153.* ¶ Satiſdare qui tenetur, an poſſit dare pignora: & fidejuſſorem dans, qui non poſſideat bona immobilia, an liberetur, *vide Bart. in l. prætoria 7. ff. de prætor. ſtipulat.* ¶ Si domus mea minatur ruinam domu vicini, teneor ad ſatiſdationem præſtandum de damno infecto, *de qua cautione, vide in tit. de damn. infect.* ¶ Hæres ſuſpectus cogatur ſatiſdare cauſa cognita. *l. ſi creditores 15. ff. de privil. cred.* ¶ Si legatum, vel fideicommiſſum relinquatur ſub conditione, hæres tenetur præſtare ſatiſdationem de legato, vel fideicommiſſo ſolvendo, adveniente conditione, qua deficiente, quoque ſatiſdatio evaneſcit. *tot. tit. ff. ut legat. ſeu fideicomm. cauſ. caveat.* ¶ Procurator rei ſemper ſatiſdat; non autem procurator actoris. *gl. in l. 39. §. qui alieno. ff. eo.* ¶ Mulier tranſiens ad ſecunda vota tenetur ſatisdare pro rebus mobilibus provenientibus à primo viro ad ſecundum. *l. hac edict. lib. 6. § his illud. C. de 2. nupt.* ¶ Si ille, qui tenetur ſatiſdare dat fidejuſſorem illum, qui non poteſt conveniri, tenetur de novo ſatiſdare, ſecus ſi dedit fidejuſſorem non idoneum, à parte tamen acceptatum. *l. qui 3. ff. de fidejuſſ. & mand.* ¶ Appellans ſatiſdare iterum tenetur in cauſa appellationis, de judicio ſiſti: nimirum quia prima ſatiſdatio eſt finita, ex quo eſt finitum primum judicium. *gloſſ. in § 1. in verbo, perſona, auth. de his, qui ingredin. ad appellan.* ¶ Debitor, qui dilationem à lege conceſſam habet, ſatiſdare cogitur de ſolvendo, die adveniente *Ozaſcus deciſ. 170. numer. fin. vide Afflict. deciſ. 289.* Sicut, quando eſt controverſia ſuper petitione hæreditatis, poſſeſſor cogitur ſatiſdare, ita quando eſt de falſo teſtamento. *leg. divus. 5. §. fin. ff. de petit. hæred.* ¶ Actor antequam dirigat libellum, debet ſatiſdare, forma ſcripta *in auth. libellum. C. de lit. conteſt.* Uſufructuarius tenetur ſatiſdare de utendo, fruendo arbitrio boni viri, nec ſufficit juratoria cautio. *Ozaſcus deciſ. 153. vide Guid. Papon. quæſt. 248. & ſeqq. facit. l. ſi cujus 15. ff. de uſufruct.* Fallit in donatore, & in eo, qui ſatisdare non poteſt, nam his duobus caſibus ſufficit juratoria cautio. *Ozaſcus* ibidem. ¶ Quando pater agit, an debeat ſatisdare de judicato ſolvendo, *vide Bartol. in lib. 8. ubi autem. C. de bonis quæ liberis.* ¶ Forenſis alterius dominii tenetur ſatisdare de judicato ſolvendo. *Pap. lib. 8. tit. 1. arreſt. 7.*

Vel non.

Tutores, vel curatores non tenentur de judicato ſolvendo ſatiſdare; ſed tantum de judicio ſiſti: & in eam cauſam bona minorum poſſunt ſine decreto obligare. *leg. fin. defenſionem. C. de adminiſtr. tut. vel curat.* ¶ Miniſter electus ad diſtribuendum ſatiſdare non debet; niſi pauper fieret, teſtatore ignorante. *leg. liberto. 21. §. Largius. ff. de annu. legat.* ¶ Liberi primi gradus non tenentur ſatiſdare de fideicommiſſo reſtituendo, niſi filius, vel filia gravati tranſeat ad ſecunda vota; vel niſi teſtator juſſerit ſatiſdari. *leg. 6. §. in ſupradictis. C. ad Senatuſcon. Trebell.* Secus in cæteris hæredibus, & pater aliquando cavet filio. *gloſſ. ibid.* Sed quando reſtitutio eſt facienda extraneo, eſt locus cautioni. *gloſſ. in authen. contrar. C. eodem.* ¶ Legitimi adminiſtratores agendo, vel defendendo, in cauſa non ſatiſdant. *Bartol. in l. ſancimus. 28. C. de adminiſtr. tuto. & curat. num. 5.* ¶ Hodie nullus conventus ſuo nomine tenetur ſatiſdare. *Bart. in lib. 17. C. de dignit. lib. 12.* ¶ Satiſdare non tenetur vir honeſtus. *Boer. deciſ. 217. num. 10.* ¶ Immobilia poſſidens non tenetur ſatiſdare de judicio ſiſti, virtute clauſulæ, Summarie, ſimpliciter, & de plano, &c. *Ozaſcus deciſion. 1. num. 9. Capell. Thol. quæſt. 138. in addition.* Fallit in eo, qui poſſidet ſolum vilem cæſpitem terræ vel unam domunculam. *Fel. conſil. 42. num. 16.* Et in caſu, *de quo vide per Marc. de Mant. ſingul. 152.* ¶ Fidejuſſore non idoneo dato, & recepto, cenſetur ſatisfactum promiſſioni, nam qui admiſit eum fidejuſſorem, idoneum eſſe comprobavit. *Rebuff. in conſtit. reg. tract. de ſentent. execut. art. 1. gloſſ. 16. num. 25.* ¶ Satiſdare iterum non tenetur, qui ex promiſſione ſemel ſatiſdedit, & fidejuſſor factus eſt non ſolvendo: quia periculum inopiæ ſubſequutæ ſpectat ad eum, quia illum recepit. *Afflict. deciſ. 172. & Bartol. in l. prætoria 4. ff. de præt. ſtip.* ¶ Simpliciter obligatus ad promittendum, non tenetur ad ſatiſdandum. *l. ſi dictum 56. ff. de evictio.*

Cap. IV. Qui teneantur cavere, vel non.

Qui tenentur ad diem, vel ſub conditione, poſſunt conveniri ad præſtandam cautionem. *l. in omnibus 41. ff. de jud.* ¶ Promittens idonee cavere, non ſatisfacit promiſſioni, obligando omnia bona ſua. *Bar. l. prætoria 7. de præt. ſtip. num. 4.* ¶ Cautio pro executione obtinenda, debet offerri ante executionem. *Rebuff. in conſtit. reg. tract. de ſentent. execut. art. 1. gloſſ. 16. num. 40.* ¶ Immobilia non poſſidens denetur in terminis. *l. is à quo de rei vindic.* cavere cum fidejuſſoribus tanquam ſuſpectus. *Pne. deciſ. 335. lib. 1.* ¶ Si dubitatur, an ſit locus Falcidiæ propter legata conditionalia, vel aliter, ſolvuntur legata pure relicta, cautione tamen præſtita per legatarios de reſtituendo, quoties eſſet locus Falcidiæ. *l. 1. ff. ſi cui plus quam per le. Falc.* ¶ Sed an hæc cautio locum habeat in contractibus. *l. 1. ff. ſi cui plusquam per le. Falc. gloſſ. ibid.* ¶ Quando ex facto legatarii poteſt damnificari hæres, illi cogitur legatarius cavere de non faciendo. *l. 3. §. ſi quis ita. ff. de admen. le.* ¶ Debitor, cui data ſunt quinquennalia ad debita ſua ſolvenda, cavere debet, de illis ſolvendis. *Guid. Pap. qu. 109. vide Joſeph. Lud. Peruſ. dec. 63.* ¶ Actor vel reus, quando poſſit agere,

ut ſibi caveatur ratione actionis, vel emptionis, *vide Bart. in l. finita. §. eleganter ff. de damn. infect.* Et ſi non caveatur, quid juris, *ibid.* ¶ Actor dato fidejuſſore, cavere debet de expenſis, & decima parte litis, & ſi non poteſt dare fidejuſſorem præſtabit juratoriam cautionem *§. ad excludendas, auth. de litig.* ¶ Procurator à minore conſtitutus debet cavere, quod minor non petet reſtitutionem in integ. *Bartol. in l. neq; tut. 11. num. 14. C. de procur.*

Vel non.

Illi, qui ſolvit litis æſtimationem, cum poſſet reſtituere rem, petitor de evictione cavere non tenetur. *l. & ex diverſo 36. §. fin. ff. de rei vindic.* ¶ Cavere quis non cogitur in ultimis voluntatibus de implenda conditione coactione præciſa, ſed cauſativa. *Bart. l. ſive apud acta. C. de tranſac. num. 11.* ¶ Merua executor non tenetur hæredi cavere. *l. divus eod.*

Cap. V. Quando ſit præſtanda cautio, ſatiſdatio.

In ſervitute oneris ferendi præſtatur cautio *l. harum 7. ff. ſi ſervi. vend.* ¶ Cautio quando dicitur præſtari, intelligitur petenti. *l. pater 8. § pecun. ff. de tot. prælega.* ¶ Cautio, quæ non debet præſtari, præſtita ſcienter non condicitur; ſecus ſi præſtita ſit per ignorantiam facti: ſed ſi per ignorantiam juris condicitur quoad liberationem fidejuſſorum, quibus etiam exceptio competit. *l. 1. ff. ut in poſſeſſio. legat.* ¶ Si tempore diviſionis alter filiorum dotem uxoris, vel nurus retinuerit præcipuam, cautionem de defendendo, præſtare tenetur cohæredibus. *l. unica. §. cauſ. C. de rei uxor act.* ¶ Procurator præſtat tres cautiones, nempe de rato, de judicato ſolvendo, & de defendendo. *Bartol. in l. ſi defunctus 15. §. qui. ff. de procur.* ¶ Cautio debet præſtari in omni debito, ſive in diem, ſive ſub conditione. *Bartol. in l. quod 18. §. Julian. ff. de petit. hæred.* ¶ Si competens cautio danda ſit, cum fidejuſſoribus præſtari debet. *gloſſ. in l. ſi debitor. ff. de jud.* Idem ſi idonea *leg. univerſa. Cod. de precib. Imper. offer. & Old. conſil. 78.* ¶ Si ſemel eſt præſtita cautio (etiam non idonea) iterum non debet præſtari, ſed ſi nova cauſa allegatur, quæ evenit poſt ſatiſdationem caſu fortuito, iterum ſatiſdatur *l. 3. & 4. ff. ut in poſſ. leg. ſeu. fideicom. ſerva. cauſ.* ¶ Cautio fidejuſſoria an ſit præſtanda in partibus, vel in judicio, ubi cauſa tractanda eſt, *vide Afflict. deciſ. 137.* ¶ Cautio quando eſt præſtanda de neceſſitate, vel ex natura actus, tunc non ſufficit juratoria cautio. *idem Joſeph. d. deciſ. 63. Peruſ. num. 18.* Vel ubi alio remedio poteſt eſſe conſultum utrique parti. *ibid. num. 23. & Roland. conſil. 43. num. 49. volum. 2.* ¶ Cautio fidejuſſoria habet locum etiam in actionibus ſtricti juris, de qua cautione in cauſa ſuſpicionia præſtanda, *vide per Afflict. d. dec. 108.* ¶ Si ſtatutum mandet in aliquo caſu eſſe cavendum ante ſententiam, debet cautio præſtari in prima inſtantia. *Magon. deciſ. 98. Rot. Flor.* ¶ Actor reconventus, an teneatur præſtare fidejuſſoriam cautionem de ſtando juri, & ſolvendo judicato in cauſa reconventionis, *Vincent. de Franc. deciſ. 311 part. 2. ubi habetur hoc relinqui Judicis arbitrio.* ¶ Cautio qualis præſtari debeat, *vide Menoch. de Arbit. caſ. 140.* Quæ judicis arbitrio relinquitur. *Menoch. ibid. d. caſ. 140. & ſeqq.* ¶ Variis cautionibus non eſt utendum, nec debent interponi cautionea, quæ non relevant. *l. hac ſtip. § fin. ff. eod.* ¶ Ubi in forma legis aliquid eſt præſtandum, non ſufficit ſola cautio, cum præceptum legis debeat impleri in forma ſpecifica. *Ang. in l. 1. ff. qui ſatiſd. cogant.* ¶ Debitor in diem, qui tempore obligationis contractæ jam erat ſuſpectus de impotentia non ſolvendi, non cogitur præſtare cautionem. *Boer. in ſuis ſingul. tit. cautio. num. 3* Tenetur tamen cavere, ſi habeat dilationem ex diſpoſitione teſtatoris, vel legis. *idem Boer. ibid. num. 4.*

Satiſdatio.

An de uſufructu earum rerum, quæ uſu conteruntur ab uſufructuario ſit præſtanda ſatiſdatio *Facbin. cap. 41. controv. lib. 8.* negat. *l. ſi uſuſfructus. §. ſi veſtis. ff. uſufr. quando cavet. l. 1. ff. eod.* nempe de uſufructu veſtium, doliorum, & alienorum mobilium. ¶ In cauſa appellationia præſtatur ſatiſdatio, quæ debet præſtari in cauſa principali, *Bartol. in cum rem 2. num. 3. C. de procur.* ¶ Satiſdatio actoria, de qua in auth. generaliter, C. de epiſcop. & cler. de conſuetudine non præſtatur, *vide Bartol. ibid. & in addit. & Harm. cap. 3. tit. de action. lib. 1.*

Cap. VI. Quando peti poſſit cautio, ſatiſdatio.

Satiſdatio remiſſa non poteſt peti, licet hæres dilapidet. *l. fin. ff. eod.* ¶ Cautio de reficiendia expenſis, poſt litem conteſtatam peti poteſt, *Capel. Thol. quæſt. 138.* ¶ Cautio de adimplendo, adveniente conditione, an peti poſſit, pendente conditione appoſita tranſactioni, *vide Afflict. deciſ. 10.*

Vel non.

Si quis poſt litem conteſtatam patiatur procuratorem intervenire, & merita cauſæ tractare, antequam petat cautionem rati, amplius illam petere non poteſt. *Bart. in l. 2. C. de conſort. ejuſd. lit.*

Cap. VII. Cautio juratoria, quando habeat locum.

Cautio juratoria habet locum non ſolum in actionibus bonæ fidei; verum etiam in actionibus ſtricti juris. *Ludov. Perer. dec. 63. num. 13.* ¶ Cautio mutiana non habet locum in contractibus inter vivos, neque ubi diſpoſitio ſit ſub modo. *Bartol. in l. ſive apud. C. de tranſ. num. 20. & 27.* ¶ Sed cautio, quæ præſtatur de non implendo, an habeat locum in contractibus bonæ fidei, *vide Bartol. ibid. num. 11.* ¶ Cautio juratoria locum non habet in eo, qui ſponte ſe obligavit ad ſatiſdandum. *Ozaſ. d. deciſ. 70. n. 4.*

Mutiana.

Cautio mutiana non habet locum in contractibus ſed ſolum in ultimis voluntatibus: fallit, ſi eſſet talis contractus qui de ſui natura non tranſmitteretur ad hæredes. *Pet. de Raven. ſing. 102.*

Cap. VIII. Cautio juratoria, quando ſufficiat.

* An juratoria cautio ſufficiat cum uſufructuarius ſatiſdare non poteſt. *Fach. lib. 8. c. 40.* ait non ſufficere, ſed proprietarium fructuario debere dare annuum cenſum, *l. hac edictali. §. his illud. C. de ſecund. nupt.* ¶ Ille cui petitur, quod caveat de expenſis reficiendis, ſufficit jurare, quod non credidit poſſe reperiri fidejuſſorem, nec requiritur, quod juret ſe non poſſe dare, ſeu reperire, *Guid. Pap. ſing. 751.* ¶ Debitor, quando non poteſt præſtare fidejuſſorem, præſtat juratoriam cautionem. *Bart. in §. quod autem. auth. de fidejuſſ. n. 8.* ¶ Cautio juratoria, an ſufficiat carcerato ob mulctam civilem, ut relaxetur à carceribus, ſi aliter non poſſit ſatiſdare, vel ſatisfacere, *vide Boer. dec. 349.*

Satiſdatio.

Criminalibus in cauſis quia relaxandus non eſt, niſi datia fidejuſſoribus, & ſatiſdare qui promiſit, videtur ſatisfeciſſe promiſſioni, præſtando juratoriam cautionem, vel jurando ſe non inveniſſe fidejuſſorem. *Ozaſc. dec. 70. num. 2.*

Vel non.

Lex & ſtatutum ubi requirunt ſolutionem, non ſufficit ſatiſdatio, datis fidejuſſoribus, & pignoribus. *Ozaſ. dec. 18. n. 5.* Fallit quando debitum non eſt liquidum, *Benint. dec. 77. & Rot. Genuen. dec. 177. n. 5.*

Cap. IX. Quando admittatur.

* Mater, & avia ſuſcipientes tutelam, an admittatur

ad

ad cautionem juratoriam. *D. Gaſp. Theſ. quaſt. Foren. quaſt. 61. lib. 1.* ¶ Si ille, qui obtinuit ſententiam, à qua pars ſupplicavit, fecerit diligentiam de reperienda cautione, & nullam invenerit, tunc admittitur juratoria cautio, *juxta auth. generaliter. C. de epiſc. & cleric. Guid. Pap. quaſt. 50. num. 3. & quaſt. 189. Franc. Marc. quaſt. 468. Capel. Thol. quaſt. 138. in addit. Andr. Gail. obſervat. 47. num. 9. lib. 2. vide Roland. conſil. 43. volum. 2. Oldr. conſil. 68. Rip. in rub. de damn. infect. num. 10. Bald. in auth. quæ ſupplicatio. C. de precib. Imp. offer. gloſſ. in cap. quafronte, extr. de appellat. & in cap. 1. de verbor. ſign.*

Vel non.

Juratoria nunquam admittitur, quando per illam non poteſt eſſe conſultum utrique parti. *Luc. dec. Peruſ. 63. num. 10.*

Cap. X. Qui liberatur præſtando cautionem juratoriam.

Obligatua ad dendam cautionem, ſi fidejuſſorem non reperiat, liberatur præſtando juratoriam cautionem. *Joſ. Lud. deciſ. Peruſ. 63. num. 6.* ¶ Quando obligatus dare fidejuſſorem præſtat non idoneum, videtur ſatisfeciſſe juri, ubi principalis ipſe eſt multum dives. *Bald. ſing. 31.*

Cap. XI. Qui ſint effectus.

In eo, qui promiſit cautionem idoneam intra certum tempus præſtare ſub pœna, an ſi ille juraverit ſe exactiſſimam feciſſe diligentiam reperiendi fidejuſſores, quos reperire non potuit pœna effectum ſuum ſortiatur, *vide Ozaſ. deciſ. 70.* ¶ Tertius, qui vult impedire executionem ratione prioris hypothecæ, non repellitur propter cautionem præſtitam. *Natt. conſil. 377.* ¶ Stante ſtatuto, quod ſine cautione non appelletur, ipſa cautione non petita, tenet appellatio: & uſufructuarius non lucratur fructus ſine cautione: fallit, ſi proprietarius negligat eam petere. *Myuſing. obſerv. 6. cent. 1. Natt. conſ. 685. Aug. Bero. quaſt. 79.* ¶ Defenſor idoneus eſt, quilibet major cum ſatiſdatione, ſed quid ſatiſdatio continere debeat, *vide Bart. in l. exigend. 12. C. eod.* ¶ Qui promittit ſatiſdare, tenetur ad intereſſe, quod eſt, quatenus reus facere non poteſt. *l. ſi quis 13. ff. de re jud. l. ſi quis ſtipulatus 112. §. ſi quis. ff. de verb. oblig.* ¶ Pro conſorte poſt litia conteſtationem poteſt quis agere, & defendere ſine mandato, præſtitis legitimis ſatisdationibus, *l. 2. C. de conſor. ejuſd. lit.* ¶ Dominua cogitur præciſe judicium ſuſcipere ejus, pro quo ſcienter ſatiſdedit, niſi ex cauſa legitima excuſetur, *l. filiusfam. §. Procuratorem. ff. de procur.* ¶ Satiſdatio pro procuratore præſente præſtita, facit, ut mandatum morte domini non finiatur, ſecus ſi pro abſente, vel ignorante. *l. ſi defunctus 15. ff. de procur.* ¶ Nemo alienæ rei expromiſſor idoneus videtur, niſi cum ſatiſdatione. *l. in eod. tit. ff. de regul. jur.* Quia qui rem alienam defendit, nunquam locuples habetur. *l. qui rem 127. eod. tit*

Cap. XII. Quando remittatur ſatiſdatio, cautio, vel non.

Illi, qui non poteſt ſatisdare, remittitur ſatiſdatio, *l. cum non facile, ff. eod.* ¶ Cautionum quædam remitti poſſunt, & quædam non, *vide gloſſ. in l. 1. C. de uſufr. & habita.* * An cautio à teſtatore remitti poſſit ei cui uſufructus relictus eſt earum rerum, quæ uſu conſumuntur. *Facbin. lib. 18. c. 42. negat. lib. 1. C. de uſufr.* ¶ Satisdatio requiſita à lege, vel ſtatuto remittitur, ubi ille, qui tenetur illam præſtare, eſt manifeſte dives, & ſolvendo. *Natt. conſ. 267. num. 4.* ¶ Illuſtribus perſonia remittitur neceſſitas præſtandi cautionem idoneam, ſed ſtatur juratoriæ earum cautioni. *Ozaſ. deciſ. 70. num. 3.* ¶ Satiſdatio de legato ſolvendo poteſt à teſtatore remitti, non da utendo & fruendo arbitrio boni viri, *l. 7. C. ut in poſſeſſ. legatorum.*

Tepati Compend.

Vel non.

Si cautio debita in ſolvendo fuerit omiſſa, ſolventi per condictionem cuſulitur. *l. ſi quis 39. ff. de condict. ind. b.* ¶ Cautio de utendo, & fruendo arbitrio boni viri, non poteſt remitti à teſtatore. *Bartol. in l. nemo poteſt 58. de legat. 1.* ¶ Teſtator non poteſt remittere cautionem introductam in favorem hæredis, hærea tamen poteſt. *l. 1. C. de uſufr. & habit. & ibid. Bartol.* ¶ Cautio omiſſa condicitur per condictionem incerti. *l. 5. §. pecuniæ. ff. eod. tit.*

Cap. XIII. Quando non valeat

Cautio actoria circa reſtitutionem expenſarum in caſum ſuccumbentiæ, & circa proſecutionem judicii, abiit in diſſuetudinem, & ab aula receſſit. *Crav. conſ. 325.* Imo etiam de tempore Bar. ipſe aſſerit, qui vidit hanc cautionem poſtulari, & non fuit obtenta, *ita ſcribit Roland. conſil. 71. volum. 1.* Fallit, quando probaretur de obſervantia, & conſuetudine contraria. *Crav. d. conſ. 325.* Sed in hac Patria Petemont. ex diſpoſitione antiqui decreti Sabaudiæ circa finem, non præſtatur hæc cautio ab eo, qui poſſidet immobilia, vel egregia mobilia. ¶ Cautiones quæ præſtantur in delictis judicialiter, mortuo reo ante litem conteſt. evaneſcunt, ſicut & delictum, & hoc regulariter, *l. 10. §. fin. ff. ſi quis cautionib.*

Cap. XIV. Fidejuſſor: Quis idoneus dicatur.

¶ Quæ perſonæ non dicantur idoneæ in fidejubendo, *vide Rebuff. in conſtit. reg. tractat. de ſentent. executor. art. 1. gloſſ. 16. num. 19. & ſeq. tom. 1.* ¶ Particeps criminis, an ſit idoneus fidejuſſor, *vide Papon. lib. 10. tit. 4. arreſt. 5.*

Quis non ſit idoneus.

Mulier, minor, & milea non ſunt fidejuſſores idonei, quod intellige cum in rem alterius fidejubent, ſecua ſi in rem ſuam. *Ludov. Roman. ſingul. 120.* ¶ Clericus, & filiusfam. non ſunt idonei fidejuſſores. *Henr. Boer. in ſuis ſingularib. tit. cautio, vide Fel. conſil. 9.* ¶ Fidejuſſor non eſt idoneus, qui habet privilegium foui, ſed quomodo hoc intelligatur, *vide ibid. arreſt. 8.* Nam ut quis ſit idoneus fidejuſſor, debet eſt eſſe ejuſdem fori. *Pet. de Rav. ſing. 969.*

Cap. XV. Qui teneantur dare fidejuſſorem.

¶ Si aliquis promittat facere alium ſecurum, an teneatur dare fidejuſſorem, vel ſatem pignus, *vide Pet. de Raven. ſingul. 201. & Bart. in l. 1. §. judiciales. ff. de Prat. ſtip. n. fin.* ¶ Fidejuſſorem qui præſtare tenetur, ſi alium præter cognatum non invenerit, eumque minus idoneum illum præſtando debet audiri. *Marc. de Mant. ſingul. 334.* Condemnatua ad præſtandam fidejuſſionem, poteſt præſentare fidejuſſorem alienæ juriſdictionis cum ſubmiſſione, *idem Papon. d. lib. 10. tit. 4. arreſt. 29.* ¶ Fidejuſſorem licet quia dare debeat, ſi hoc non fuerit oppoſitum, valebit proceſſus, & qui debet dare fidejuſſorem, tenetur illum manu ducere, nec ſufficit eum mittere ſolum. *Boer. deciſ. 124. num. 31. Papon. lib. 10. titul. 4. arreſt. 9. vide Bartol. in l. jam tam 5. §. nunc. ff. jud. ſolvi.*

Vel non.

Fidejuſſorem dare non tenetur, qui recepit, & promiſit de non contraveniendo. *Afflict. deciſ. 108.* ¶ Fidejuſſor non eſt dandus, ubi principalia eſt idoneus. *Afflict. deciſ. 171. num. fin.*

Cap. XVI. Miſcellanea.

Fidejuſſor abundans divitiis, & facultate conveniendi, ſi recuſetur, poterit agere contra recuſantem actione in-

juriarum. *Marc. de Man. ſing.338* ¶ Inopia rei non excuſat defenſorem, qui ſatiſdedit : ideo ſi non defendat, ſtipulatio committitur. *l. pater 70. ff. de procurat.* ¶ Debitor, ut tanquam ſuſpectus capiatur, ſuſpicio debet cauſari poſt contractum. *Bart. in l. 3. §. ſi ſemel. ff. ut in poſſeſſionem legato.*

TITULUS NONAGESIMUS NONUS.

De damno infecto, & ejus cautione.

Cap. I. Cautio, ſatiſdatio. Quando committatur.

CAutio damni infecti toties committitur, quoties intereſt. *Bartol. in l. 3. §. in hac. num. 9. ff. commodati.* ¶ Cautio hæc de damno infecto qualiter, & quando committatur, *vide gl. in l. quidam 12. §. fin. ff. de ſervit. urba. prædio.*

Satiſdatio.

Formam ſtipulationis damni infecti *vide per Bart. in l. fluminum 24. §. vitium. ff. eod.* ¶ Hæc ſtipulatio ſimpliciter interpoſita, propter quod damnum committatur, *vide Bart. in d. l. 24. §. præterea.* ¶ De hac ſtipulatione damni infecti, à quibus interponatur, & quando, *vide per Joſeph. Criſp. de Montib. in ſuo tract. termin. act. poſt volumen Jaſ. de action. num. 182.* ¶ Stipulatio damni infecti, ſi committatur ad intereſſe, inter hæredes ſtipulatoris dividitur, ſecus ſi ad factum. *l. 4. §. ſi is, qui. ff. de verb. obligat.*

Cap. II. Qui teneatur cavere ſatiſdare de damno.

Res vi fluminis in agrum meum delatæ, non poſſunt per te tolli, niſi quoque de præterito damno mihi caveas. *l. ratis 8. ff. de incend. ruin. nauf.* ¶ Juſſus per judicem ire in poſſeſſionem, eo quod non caveatur ex cauſa damni infecti, ſi prohibeatur ingredi in poſſeſſionem, poteſt uti interdicto, ne vis fiat ei, &c. contra prohibentem. *l. fin. ff. ne vis fiat ei.* ¶ Nunciatio cauſa damni infecti facta, non remittitur ex ſatiſdatione præſtita de opere demoliendo, niſi etiam ſatiſdetur de damno infecto. *Bart. in l. de pupillo 5. §. ſi is cui. ff. de oper. nov. nunciat.* ¶ Cum prætor aliquem de damno infecto jubet cavere, ſi non caverit, proceditur ad primum, & ſecundum decretum, *de quib. vide per Menoch. de Arbitr. libr. 2. caſ. 6.* ¶ Damnum ubi timetur ratione oneris facti in flumine publico, debet caveri de damno infecto infra decem annos. *Franc. Marc. qu. 417.*

Satiſdare.

Si aliquis nomine damni infecti ſit miſſua in poſſeſſionem, alius legatorum ſervandorum cauſa, poteſt iſte etiam de damno infecto ſatiſdare. *l. is, cui. ff. ut in poſſeſſionem legatorum.*

Cap. III. Damnum: Quod ſit.

Damnum, quod datur ex fiſtulis, per quaa ducitur aqua, venit in cautione damni infecti. *l. ſi fiſtula 17. ff. de ſervit. urban. prædio.* * An id quod intereſt, ſit æſtimatio, vel damnum, vel utilitas. *Antonius Guibertus Tholoſanus. quæſt. 4.* ait eſſe utilitatem. *l. cum prætor. de verbor. ſignific. l. ſi vendidero. §. cum autem ff. de furtis.*

Cap. IV. Qui ſint effectus.

Si ædificium vicini ſuper meum inclinet, ſuccurritur mihi per negatoriam actionem. *l. ſi quando 17. ff. ſi ſervit. vendi.* ¶ Non licet parieti alterius aliquid imponere, propter quod paries deterior fiat. *cap. 17. §. ſecundum cujus. ff. ſi ſervit. vendi.* ¶ Ratione damni infecti occaſione fumi agitur in factum, & ratione fumi petitur cautio damni infecti. *l. fin. ſervus 27. §. ſi fumum. ad l. Aquil.* ¶ Proprietarius, an poſſit rem damnum minantem habere pro derelicta, *vide Bartol. in l. ſi proprietarius 22. ff. damn. infect.* ¶ Uſufructuarius etiam mittitur in poſſeſſionem vicinarum ædium cauſa dami infecti. *l. uſufructu 7. ff. de uſufruct. & quemadmod.*

Cap. V. Qui teneatur de damno, vel non.

* Abſolutus ab expenſis, an etiam cenſeatur abſolutus à damnis. *Joan. Petr. Surd. deciſ. 261.* * Coactus accipere particulares ſolutiones cum ſibi una ſolutio eſſet facienda, an recipiendo ſortem pluribua vicibus videatur remiſiſſe damna, & intereſſe, *Johan. Petr. Surd. deciſ. 345.* * An ob damnum à ſuis columbia illatum quis teneatur. *Anton. Guibert. Tholoſ. quæſt. 17 negat. n. 16.* ¶ Domus, quæ minatur ruinam, debet à domino refici, alias ille tenetur vicino de damno infecto: & officio judicis per viam cautionis ſuccurritur ipſi vicino. *Borg. Caval. deciſ. 26. de contract. part. 2. num. 61.* ¶ Unus ex dominis domus communis pro periculo removendo, inſolidum convenire poteſt, & condemnari. *Joan. Gal. quæſt. 174. Papon. lib. 6. tit. 11. arreſt. 1.* Tamen in cautione damni infecti, quilibet admittitur ad defendendam partem ſuam, non autem in actione noxali. *Marc. de Mant. ſing. 655.*

Cap. VI. Miſcellanea.

Libellus requiritur, quando petitur cautio damni infecti, & quid, ſi non fuerit factus, an proceſſua ſit nullus, & appellatio in hoc judicio admittatur, *vide Bart. in l. dies cautionis. §. hoc autem. ff. de damn. infect.* ¶ Intereſſe ſi petatur, quia domus fuit deſtructa, quid venit probandum, *vide Bartol. in l. cum emptor. 38. §. deduct. ff. de damn. infect.* ¶ Libellus qualiter formetur in actione damni infecti, & quomodo formetur ſententia, *vide Bartol. in leg. ſi tertius 6. §. officium. ff. de aqu. plu. arcenda.*

TITULUS CENTESIMUS.

De operis novi nunciatione.

Cap. I. Novi operis nunciatio. Quæ dicatur. Qualis ſit.

AN l. ſi prius in verbo idemque. ff. de nov. oper. ſit intelligenda de actione confeſſoria, vel negatoria. **Facbin. lib. 8. c. 27.* ait de confeſſoria *contra Zaſium lib. 1. cap. 4. ſing. intell.* * Qui ſit intell. *l. 1.* ff. de remiſſio. *Andr. Facbin. lib. 8. cap. 48.* An remiſſio nunciationis valeat ubi non tenet nunciatio, *videas ibi.* An uſufructuarius non ſuo, ſed domini nomine poſſit nunciare novum opus, *videas ibi.* * Qui ſit intell. l. un. C. de novi oper. nunciatio. *Fach. lib. 8. c. 48.* An nunciatio, ſeu prohibitio remitti poſſit cautione de demoliendo, *affirmat per d. l. un. quæ corrigit leges antiquas, ut videre eſt.* ¶ Edictum novi operis tria capita continet, nempe caput prohibitorium, permiſſorium, & demolitorium. *Gail. obſerv. 26. num. 15.*

Qualis ſit.

Præceptum continens nunciationem novi operis, eſſe debet alternativum, ut poſt nunciationem non ædificet, vel veniat reſponſurus, & debet de ſubſtantia fieri in re præſenti. *Bart. conſ. 80. vol. 1.*

Cap. II. Quæ requirantur.

Nunciantem novum opus ad tres menſes exſpectabit ædificans, ut juris ſui præjudicium poſſit probare denuncitator. *Put. deciſ. 129. libr. 2. vide Bartol. in l. 1. ff. de oper. nov. nunciat.* Nec nunc debet audiri nunciatus offerendo ſatiſdationem de demoliendo, propter evitandaa expenſas. *ibidem Put. & Hieron. Boer. in ſuis ſingul. ti. nunciation.* ¶ In nunciatione novi operia procurator rei cavet de rato. *leg. vel in 36. ff. de procurat.* ¶ Triplex eſt nunciandi forma, prima verbis fit, ſecunda per jactum lapilli, tertia per prætorem : & in hoc edicto novi operis in Camera imperiali

Google

va decernuntur. *idem Gail. d. obſerv. 16. n. 11.* ¶ Libellus, & litis conteſtatio requiritur in proſecutione nunciationis novi operis, etiam quæ fit in cauſa damni infecti. *Bart. in l. dies cautionis. §. hoc autem, num. 12. ff. de dam. infec. & in conſ. 80.*

Cap. III. Nunciator. Ad quid teneatur.

De jure communi nuncians novum opus intra trium menſium ſpacium de jure ſuo docere debet, quibus præteritis, ædificans, oblata ſatiſdatione de opere damoliendo, incepto opere pergere poterit. *Gail. d. obſ. 16. num. 17. vide Creſc. deciſ. 1. alias 266. tit. de oper. nov. nunciat. Gomeſ. Leo. deciſ 7. in deciſ. diverſ. tom. 2.*

Cap. IV. Nunciatio. Quibus modu fieri poſſit.

Denunciatio operis poteſt fieri nedum verbis, ſed etiam facto. *Abb. conſ. 28. part. 1.* ¶ Edictum novi operis habet locum, opere incepto, & non completo: quo caſu (nempe illo impleto) concurrit interdictum, quod vi, aut clam: & ædificatum poſt nunciationem demolitur. *Franc. Marc. qu. 588.* ¶ Nunciatio novi operis quomodo, & quando fiat, & quid operetur. *Borg. dec. 23. de contract. part. 2.* ¶ Præceptum de non ædificando fieri debet in opere & dum ædificatur. *Borg. ibid. num. 6.* ¶ Ædificanti in publico in nunciatione novi operis debet fieri nunciatio, & contradictio, cauſa inſerta. *Bart. conſ. 64. vol. 1.*

Cap. V. Novum opus. Quibus denunciari poſſit.

Reficienti non poteſt nunciari novum opus, niſi ædificium eſſet funditus direptum: quia tunc quis non dicitur reædificare: ſed de novo facere. *Boer. dec. 44. n. 5.* ¶ In ſervitutibus realibus poteſt nunciari novum opus. *Bart. in l. in ſervitutib. 14. ff. de ſervit. urba. prædio. vide gl. in d. l. 14. & l. 43. ff famil. ercif.*

Cap. VI. Qui nunciare poteſt.

* An minor viginti quinque annis ſit reſtituendus adverſus ſpretam operis novi nunciationem. *Fach. lib. 8. c. 49. affirmat. l. minor 25. annis amiſſa. ff. de minoria. Oddus. part. 2. qu 80. art. 3. de reſtit. in integ.* * An ei qui ſervitutem habet, operis novi nunciandi jus ſit. *Vaud. variar. qu. lib. 1. qu 53. n. 12. negat. l. ſi proprius ff. de mort. infert.* ¶ Ille jus novi operis nunciandi habet, qui aut dominium, aut ſervitutem habet. *l. un §. jus is habet. ff. de remiſ.* ¶ Uſufructuarius non poteſt nunciare novum opus. *Gaſp. Cabal. milleloq. 1. n. 11.*

Cap. VII. Quibus modis valeat nunciatio, vel non.

Nunciatio novi operis etiam inique facta valet, & timenda eſt, ſed dictum limitatur primo, quando compertum, & exploratum eſt, nunciantem jus nunciandi non habere. *Andr. Gail. obſerv. 16. lib. 1. Aug. Bero. quæſt. 3. num. 6. & Bart. conſil. 64. volum. 1.* ¶ Secundo, quando dilatio periculum, vel grave damnum ædificare volenti allatura eſt. *Gail. d. obſervat. 16.* Nam receditur á regulis juris communis, quando periculum eſt in mora. *Borg. de deciſ. 23. num. 7. de contract. part. 2.* ¶ Tertio, quando nunciatio fit ſeparatim ab opere, his enim tribus caſibus impune contemnitur ipſa nunciatio. *Gail. d. obſ. 16.* ¶ Quarto, ædificans poteſt perſeverare in opere, nec pœna debetur quando præceptum eſt nullum, maxime parte opponente. *Borg. d. dec. 23. n 12.* ¶ Quinto, ſtatuto ſtante, quod cuilibet liceat facere porticum, vel aliquod aliud pro ſuo velle, quis poteſt ædificare, ſpreta nunciatione novi operis. *Bartol. conſ. 64. volum. 1.* * An operis novi nunciatio manifeſte injuſta impune contemni poſſit. *Fach. lib. 8. c. 4. neg. l. 1. l. prætor ait. §. interdictum. §. ait prat. ff. de nov. op. n. l. 1. § parvi. ff. quod vi aut clam.* Nunciatio ita demum valet, ſi nunciator jus nunciandi habuerit, alias non tenet nunciatio, neq; remiſſio. *l. un. ff. de remiſſ.*

Tepati Compend.

Vel non.

Si quis rivum reficienti opus novum nunciaverit, non valet nunciatio, & poteſt contemni, & perſeverari in refectione, quia poteſt nuncians experiri alio remedio. *l. 3. §. ſi quis vincam. ff. de rivu.* Idem in eo, qui reficit, vel purgat cloacam, *l. 1. §. ſi quis purganti. ff. de cloac.*

Cap. VIII. Qui teneatur demoliri ædificium.

Ædificans poſt denunciationem ſibi factam, licet in ſuo ædificaſſet & nuncians nullum jus habuiſſet, debet demolire totum illud, quod ſuperædificavit ſuis expenſis. *Borg. de deciſ. 23. n. 15. Hier. Mag. dec. Luc. 29. & Andr. Gail. obſ. 16. lib. 1.* Quæ demolitionis pœna in tantum procedit, ut & ſi poſtea conſtet nunciatum juſte ædificaſſe, non debeat illi damnum per nunciantem reſarciri, quia ſpreta judicis auctoritate, ædificando quaſi vim facit. *idem Magon. d. deciſ. 29.* Patiens fieri novum opus & non contradicens nunciando, non poterit amplius agere, ut opus deſtruatur. *Pet. de Raven. ſing. 865.* Deſtructio operis facti, aut fit ex edicto de novi operis nunciatione, aut ex interdicto, quod vi aut clam. *Curv. conſil. 154. num. 3.*

Cap. IX. Qui ſint effectus.

An ædificans ſpreta novi oper. nunc. demoliri cogatur cum litem ſuper negotio principali eſt conteſtatus. *Fach. lib. 8. c. 45. affirmat. arg. cap. non ſolum de appell. in 6.* ¶ An ſi unus ex ſociis nunciavit novum opus cæteris proſit, *ibid. c. 46. neg. l. de pup. §. ſi plurium. ff de nov. op. nunc.* ¶ Qui opus cœptum in ſuo ad mei utilitatem, non permittit perficere, actione de dolo tenetur, *l. ſi cum 35. ff. de dol. mal.* ¶ Poſſeſſio non perditur per nunciationem novi operis factam per Judicem. *Marc. ibid. num. 8.* ¶ Si patiente vicino, opus feci, ille non poteſt agere contra me hoc edicto. *l. Labeo 19. ff. de aq. plu. arcen.* Injuſte novum opus nuncians, tenetur actione injuriarum *Gail. obſ. 16. n 8.* ¶ Ædificans contra prohibitionem Judicis, ſi poſtea vincat, non debet ei reſarciri damnum demolitionis. *Vinc. de Franc. dec. 331. n. fin. part. 2.*

Cap. X. Quibus modis tollatur, extinguatur.

Nunciatio novi operis tollitur, præſtita cautione demoliendo, *Papon. lib. 3. tit. 4. arreſt. 8.* Sed quando, *Peril. luſt. D. P. Theſ. dec. 204.* ¶ Si locus ubi fiebat novum opus, facta nunciatione, alienetur, extinguitur nunciatio: & ſi emptor poſtea ædificaverit, non tenetur illa nunciatione ad demoliendum, *l. 2. §. & ſi locus, & §. opus quod. ff. de alien. jud. mut. cauſ. fac.*

Cap. XI. Interdictum. Quale ſit.

Interdictum, quod vi aut clam, inter alia differt ab edicto de novi operis nunciatione, quia illud datur domino, vel habenti jus prohibendi, aut ſaltem poſſidendi, licet veritate inſpecta jus prohibendi efficax non habeat, ſecus in novi operis nunciatione, *Bero. d. quæſt. 3. num. 3.*

Cap. XII. Quibus detur.

Interdictum, quod vi aut clam, datur poſſidenti contra eum, qui vi aut clam opus aliquid fecit, ſive deſtruxerit, ut opus factum, aut deſtructum reſtituat, aut in ſtatum priſtinum ſuis ſumptibus reponat, *Auguſt. Bero. qu. 3. & 4.* ¶ Pro demoliendo opere facto poſt novi operis nunciationem datur interdictum, *de quo vide per Joan. Criſp. de mont. in ſuo tract. termino. act. poſt vol. Jaſ. de act. n. 85.* ¶ Ut liceat ædificare poſt ſatiſdationem, datur aliud interdictum, *de quo vide ib. n. 86.*

Cap. XIII. Miſcellanea.

Remiſſio in materia novi operis triplex eſt: prima

quæ ipſo jure conceditur, puta ſi notorie injuſta ſit nunciatio : ſecunda ſit cauſa cognita per judicis ſententiam . tertia per ſatiſdationem extra judicialem, *Gail. d. obſerv. 16. u. fin.* ¶ Stipulatio de novi operis nunciat. ſi committatur ad intereſſe, inter hæredes ſtipulatoris dividitur ; ſecus ſi ad factum. *leg. 4. §. ſi is qui. ff. de verb. obl.* ¶ De ſtipulatione interpoſita de opere demoliendo in cauſa nunciationis novi operis, *eode ibid. n. 186*

TITULUS CENTESIMUS PRIMUS.

Judicatum ſolvi, de juri ſtando, & de repræſentando reo.

Generalia.

DE cautionibus, de ſtando juri, de repræſentando, & judicato ſolvendo, *Maran. in ſuo Spec. part. 6. tit. de ſatisd.* ¶ Lex ſancimus. C. de fidejuſſ. habet locum, etiam in criminalibus. *Marc. q. 797. part. 2.*

Cap. I. Cautio, ſatiſdatio, fidejuſſio, de judicio ſiſti, judicatum ſolvi, de præſentando reo. Quibus modis intelligatur, præſumatur.

Judicatum ſolvi ſtipulatio tria capita continet, *Boer. dec. 314. n. 3.* ¶ Cautio præſtita in cauſa criminali, in qua fuit limitata ſumma, an intelligatur ſolum pro eo, de quo erit judicandum, non comprehenſo eo, de quo jam erat judicatum, vel eo comprehenſo. *Papon. lib. 10. tit. 4. ar. arreſt. 3.* ¶ Verbum, promittit judicatum ſolvere, ſimpliciter, quid importet, *vide Bartol. in §. 1. Inſtitut. de bon. poſſeſſ.* ¶ Cautio de judicio ſiſti, aut de repræſentando, ad appellationis caſum non extenditur. *Auguſt. Bero. qu. 76.* Fallit in cautione de ſiſtendo reo in judicio toties quoties judici viſum fuerit, quæ etiam poſt ſententiam durat, idem in primo caſu, quando appellatio eſſet deſerta. *Mar. qu. 518. part. 1. qu. 457. part. 2. vide plenius in qu. 717. & ibid.* Quando poſt primam ſententiam duret, *vide Hier. de Mont. q. 28. Pet. de Rav. ſingul. 206. Matth. Matheſ. ſing. 177. Franc. Cremen. ſing. 11. & Bart. in l. 3. ff. de cuſto. & exhib. reo.*

Præſumatur.

Fidejuſſio ſimpliciter præſtita tempore, quo de cauſa diſceptatur, præſumitur de judicio ſiſti, etiam quando fidejuſſor promiſit præſentare reum quandocunque. *Menoch. ibid. num. 12.*

Cap. II. Qui teneatur ſatiſdare, & cavere, vel non.

Pro re aliena debet quis ſatisdare judicatum ſolvi, propria non expedit ſatisdare. *l. ſi plurium 39. §. qui alienum. ff. de noxal. act.* ¶ Appellans ſatisdare debet iterum in cauſa appellationis, de judicio ſiſti, nec mirum, quia prima ſatisdatio eſt finita, ex quo eſt finitum primum judicium. *gloſſ. in verbo perſona. §. 1. auth. de his, qui ingred. ad appell.* ¶ An quando pater agit debeat ſatiſdare judicatum ſolvi, *vide Bart. in l. 8. §. ubi autem. C. de bonis, quæ liberis.*

Vel non.

Satiſdare de judicio ſiſti non tenetur poſſidens immobilia in regno, *Afflict. ibid.*

Cavere.

Procurator rei, contra quem petitur reſtitutio, ſuſtinet partes rei, ideo debet cavere judicatum ſolvi, *l. quod ſi 27. §. fin. ff. de mino. 25. ann.* ¶ Procurator rei debet cavere judicatum ſolvi, *Bart. in l. 1. num. 9. C. de procur. & in l. un. C. de ſatisdan.* fallit in caſibus ibidem deſcriptis in additio. ¶ Forenſes non tenentur dare cautionem de judicato ſolvendo, *Joh. Gal. qu. 49.* ¶ Actione perſonali conventus, cavere debet de ſtando juri, *Afflict. decis. 109.*

Vel non.

Reus poſſidens immobilia non tenetur cavere de judicio ſiſti, & fidejuſſor iſte quamdiu remaneat obligatus, *Bart. in §. illud. num. 15. auth. de exhib. reis, & gloſſ. in §. ſed hodie, inſt. de ſatisd.*

Cap. III. Quando præſtanda cautio, fidejuſſio.

Cautio de judicio ſiſti, aut judicato ſolvendo neceſſaria eſt, ideo per ipſam non fit novatio, niſi fidejuſſor debitum in ſe aſſumat cum ſponſione, ne in poſterum debitor conveniatur. *Marc. qu. 1062. vide l. 8. ff. de novat. & deleg.* Et tunc contra ipſum defenſorem litis judicii novandi animo ſuſceptum, libellus dari poteſt, ſed an eo caſu fidejuſſor repetat expenſas litis à principali, *ibid. n. fin.* ¶ Cautio de ſtando juri eſt præſtanda, ubicunque eſt ſuſpicio aliqua. *Afflict. decis. 170.* ¶ Suſpectus de fuga non venit liberandus ſub fidejuſſione de ſtando juri, ſed tenetur præſtari fidejuſſorem de judicato ſolvendo. *Afflict. decis. 170. num. fin.*

Cap. IV. Ad quos tranſeat, committatur.

Fidejuſſio præſtita coram uno Judice de judicio ſiſti, non tranſit ad ſucceſſorem, quando eſt facta ſub nomine proprio ipſius officialis, vel delegati, ſecus ſi ſub nomine officii, *Roland. conſ. 58 num. 13.* ¶ Licet obligatio fidejuſſoria tranſeat contra hæredes, tamen dictum limitatur, ubi fidejuſſio ſimpliciter fuit præſtita pro maleficio, vel pro delicto, nulla adjecta certa pœna. *Roland. conſ. 58. vol. 1. vide Hippol de Marc. ſing. 159.* ¶ Cautio judicatum ſolvi, toties committitur, quoties intereſt, *idem Bart. in l. 3. §. in hac ff. commod. n. 9.*

Interponatur.

Cautio de rato non interponitur, ubi de mandato conſtat ; ſecus in cautione, judicatum ſolvi, *l. ne ſatiſd. 22. ff. rem. rat. hab.*

Cap. V. Qui ſint effectus.

Si univerſitas receperit fidejuſſorem pro injuria, & damno illato particularibus (pro quibus etiam agebat Univerſitas ſuo nomine) tunc talis fidejuſſio proderit particularibus poſtea agentibus nominibus propriis, *Cmv. conſ. 45.* ¶ Notarius quando teneatur, ſi minus idoneum fidejuſſorem receperit, *vide Joſ. Lud. dec. Luc. 33.* Defenſor qui ſatiſdat, eſt habendus loco domini, & in eum fit executio, & ubi non defendit cauſam, quando committatur ſtipulatio de defendendo, *vide Bart. in l. 76. ff. de procurat.* ¶ Cautio de judicato ſolvendo, an habeat vim, ut operetur coram aliis judicibus, *vide Abb. conſ. 23. part. 1.*

Cap. VI. Qui liberentur à fidejuſſione de præſentando, vel non.

Promittens pro carcerato ſolvere creditori omne id, & totum, quod apparebit ipſum debitorem carceratum illi debere, factis calculis, mortuo debitore ante calculationem, fidejuſſor cenſetur liberatus. *Hippol. ſingul. 304.* ¶ Fidejuſſor de judicato ſolvendo in cauſa criminali principaliter intentata, liberatur, perempta inſtantia, nec tunc poteſt conveniri pro intereſſe partis læſæ. *Natt. conſ. 202. tom. 1. & Menoch. conſil. 212. num. 20. lib 3.* Et quando alias intelligatur liberatus, *Menoch. ibid. Bart. in l. 9. ff. de fidejuſſ. & l. non à judice 64. §. fin. ff. de jud.* ¶ Aſſignata domo pro carcere, & datis fidejuſſoribus de non recedendo ſub pœna, fidejuſſores cenſentur liberati, data ſententia. *Menoch. conſil. 212. lib. 3.* ¶ Si quis promiſerit repræſentare aliquem infra certum tempus ad requiſitionem alicujus, lapſo termino nulla præcedente requiſitione creditoris, liberatur : quia tunc tempus apponitur gratia finiendæ obligationis, nec incidit in pœnam poſt tempus. *Boer. conſil. 22.* ¶ Ille, ad cujus favorem fuit præſtita fidejuſſio, poteſt petere,

ut

ut removeatur fidejuſſor; ſi ipſe præſtitus effectus fuerit non ſolvendo, vel non haberet bona ſufficientia pro fructuum reſtitutione, pro quibus fidejuſſerat. *idem Papon. lib. 10. tit. 4. arreſt. 17.* ¶ Si actor negligens ſit menſibus quatuor effluxis, liberatur fidejuſſor. *Franc. Marc. quæſt. 518. Bart. ſing. 208. Pet. de Rav. 215.* ¶ Captus pro ſuſpecto liberatur ſatisdando de judicio ſiſti. *Ang. Bero. q. 76.* ¶ Qui promittit alium exhibere ad tempus, finito tempore, poteſt intra ſex menſes, purgare moram eum exhibendo, vel idonee defendendo: & caſus ſuperveniens intra tempus primum liberat promiſſorem, ſecus ſi veniat intra tempus ad moræ purgationem conceſſum. *Bart. ſing. 207. Ozaſ. d. deciſ. 49.* ¶ Qui alium in judicio ſiſtere promiſit ſine ſcriptis, ſi lis negligatur intra curſum quatuor menſium, liberatur: & in cauſa publica promiſſio in dubio intelligitur in ſcriptis facta, ſecus in cauſa privata. *Bart. ſing. 208. Franc. Marc. q. 518. & Petr. de Rav. ſing. 215.* ¶ Promittens ſolvere, ſi carceratus aufugerit, liberatur præſentando debitorem, qui antea aufugerat. *Gom. Leo. deciſ. 92. in deciſ. diverſ. tom. 2.* ¶ Fidejuſſor de repræſentando reum ſub certa die, ſi interim reus in exilium mittatur, an à fidejuſſione liberetur, *Marc. ibid. d. q. 797.* ¶ Quando quis alterum judicio ſiſtere promiſit, & tempus non eſt adjectum, judicis arbitrio illud debet terminari. *Menoch. de arbit. lib. 2. cent. 1. caſ. 54.* ¶ Fidejuſſor de præſentanda, & juri ſtando, per præſentationem ſui principalis dicitur purgare omnem moram, & pœnam, cum periniquum videatur quis hominem habere, & pœnam exigere. *Gram. dec. 95.* ¶ Ratio eſt, quia quando duo promittuntur, quorom unum obſervatum totaliter menti ſtipulationis ſatisfacit, alterum non obſervatum non inducit ſtipulationis commiſſionem. *ibid. num. 3.* ¶ Fidejuſſores de repræſentando reo, toties quoties, &c. liberantur à fidejuſſione rei incarcerationem factam ex cauſa, pro qua fidejuſſerunt, ſi poſtea reus aufugerit à carceribus, quia tunc non tenentur amplius eum repræſentare. *Afflict. deciſ. 130. Lud. à Pegu. in ſuis q. crim. cap. 47.* Quid, quando ex alia cauſa reus fuiſſet incarceratus, & deinceps aufugerit, *vide ibid. Afflict. dec. 130.* ¶ Cautela pro fidejuſſoribus de repræſentando, ut liberentur à fidejuſſione. *ſcribitur ibid. n. 4.* ¶ Fidejuſſores de repræſentando, toties quoties, &c. per binam repræſentationem liberantur. *Afflict. deciſ. 130. ibid. num. 6.* Imo ſemel præſentando liberantur. *Marc. q. 797. part. 2. num. 2. vide Pet. de Rav. ſing. 523.*

Vel non.

* An fidejuſſor de tanto carcere ſub pœna incidat in pœnam ſi principalis aufugiat eo in caſu quo injuſte detinebatur. *Fachin. lib. 8. c. 68. negat. arg. l. jus ejus. C. de prob. Gram. conſ. 51. num. 7.* * Fidejuſſor ſub certa pœna de præſentando reum an incidat in pœnam quando reus ob aliam cauſam accuſatus eſt, ſed nondum condemnatus. *Fach. lib. 9. c. 75. affirmat. l. ſed & ſi quis. §. 1. ff. ſi quis cautio. ibi illud ſciendum eſt.* * An fidejuſſor qui promiſit reum præſentare ſub pœna toties quoties à judice fuerit requiſitus, an pœnam incurrat ſi reus in carcerem conjectus aufugiat. *Fach. lib. 9. cap. 76. neg. Afflict. deciſ. 130. Farinac. q. 34. num. 95. de carcerib.* * Fidejuſſor, qui intra certum tempus ſub pœna promiſit reum præſentare judici, an incidat in pœnam, ſi non præſente venit cum interpellatus non fuit ad præſentandum. *Fachin. lib. 9. cap. 77. affirmat. l. magnam. Cod. de contrah. & commit. ſtip. l. ſancimus. C. de fidejuſſ.* * An fidejuſſor de reo præſentando toties quoties fuerit requiſitus liberetur bina præſentatione facta. *Fachin. lib. 9. controv. c. 78. negat l. ſi finita, ff. de damn. infect. Rol. conſ. 21. num. 11. lib. 2. conſ. 58. n. 2. lib. 1 Marc. q 797 n. 7. part. 2.* ¶ Fidejuſſor quare non liberetur exhibendo reum, qui aufugit, pro quo fidejuſſerat, *vide Boer. deciſ. 217. num. 12.* ¶ Captus pro ſuſpecto, qui in prima inſtantia fidejuſſorem præſtiuit, in alia non liberatur cautione curatoria, ſi fidejuſſorem non reperiat. *Bero. d. quæſt. 76.* ¶ Promittens aliquem ſiſtere in judicio, mutata illius conditione, non tenetur. *Menoch. conſ. 246. n. 8. lib. 3.*

Cap. VII. Quibus modis finiatur.

Fidejuſſio præſtita coram judice incompetenti de parendo mandatis ejus, vel de ſolvendo judicato, eſt nulla ipſo jure: ideo ex ea fidejuſſor non poteſt conveniri. *Natt. conſ. 82. tom. 1. vide Amanel. de clariſſaq. ſingul. 53.* ¶ Quia ipſa cautio, lata ſententia, finitur. *Menoch. conſil. 212. n. 00. lib. 2.* Et ideo non tenetur fidejuſſor poſt ſententiam *Bart. ſing. 30. & Franc. Crem. ſing. 11. facit l. Græce 9. §. poſt. ff. de fidejuſſoribus.*

Cap. VII. Fidejuſſor. Qualis ſit.

Fidejuſſor promittens ſiſtere reum in cauſa criminali, in qua venit imponenda pœna pecuniaria, æquiparatur fidejuſſori promittenti ſiſtere aliquem in cauſa civili. *Ozaſ. deciſ. 70. num. fin.* Ideo fidejuſſor non exhibeos reum, punitur tantum pecunialiter. *Guid. Pap. quæſt. 570. n. 3.* ¶ Fidejuſſor de judicio ſiſti, vel judicato ſolvendo, non poteſt eſſe Conſiliarius Curiæ, Judex, Advocatus, vel Procurator. *Boer. d. deciſ. 315.* ¶ Fidejuſſor de judicio ſiſti ſecundum cauſæ qualitatem dives eſſe debet, & immobilia in loco (ubi agitur) habere. *Franc. Marc. q. 681.* ¶ Fidejuſſio præſtita à captis per familiam, aut cum armis inventis dicitur de eundo, & differt à fidejuſſione ſiſti, & ſtando juri. *Bartol. in l. 1. ff. ſi quis in jus vocat. non ierit.* ¶ Fidejuſſor de judicio ſiſti, qui ſe offert defenſioni principalis, dicitur verus procurator. *Bart. in §. ſi vero alter, auth. ut omnes obediant.*

Cap. IX. Quando dandus fidejuſſor.

Fidejuſſor non eſt dandus, ubi principalis eſt idoneus. *Afflict. deciſ. 271.* ¶ Condemnatus ad præſtandam cautionem, poteſt præſtare fidejuſſorem alienæ jurisdictionis, ſe ſubmittentem jurisdictioni judicis, coram quo præſtatur ipſa cautio. *Papon. lib. 10. tit. 4. arr. 29.* ¶ Poſt litem conteſtatam poteſt accipi fidejuſſor. *l. Græce 9. §. & poſt litem. ff. de fidej. & mand.* ¶ Fidejuſſor de judicio ſiſti ad quid teneatur, *vide Afflict. deciſ. 234. Bart. in l. 2. §. in fidejuſſorem. ff. qui ſatiſd. cog. & in leg 3. 4. & 5. ibid. ubi etiam de judic. ſolv.* ¶ Seotentia lata contra principalem mandatur executioni contra fidejuſſorem de judicato ſolvendo, abſque novo proceſſu. *Guid. Pap. q. 26. Marc. q. 1055. num. 5. Cabal. milleloq. 268. & Hier. Mago. deciſ. Luc. 92.* Et abſque excuſſione principalis. *Boer. dec. 277. idem Cabal. milleloq. 269. Mynſing. obſ. 98. cent. 4. Marant. in ſuo Spec. part. 6. de teſtium productione, num. fin. Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de lit. obl. art. 5. gloſſ. 9. num. 8. Bart. in l. 28. §. igitur. ff. de jurejur. & in ſuis quæſt. q. 3. n. 2. gl. in §. fin. Inſt. de ſatiſd.* Tamen quod diſcuſſionis exceptio competat, *ſcribit Vincent. de Franc. deciſ. 208. num. 4. vide Marc. d. quæſt. 1055. num. 13.* ¶ Executio judicati contra principalem, fieri poteſt in fidejuſſorem de judicato ſolvendo abſque novo proceſſu; ſecus in fidejuſſore contractus, vel ſi ſtipulatio judicatum ſolvi, eſſet interpoſita extra judicium. *Jaſſ. Lanfr. Balb. deciſ. 136.* ¶ Quod dicitur ſententiam latam contra principalem mandari executioni contra fidejuſſorem, judicatum ſolvi, ſine novo proceſſu, procedit, quando ſententia lata contra principalem eſt valida, alias ſecus, & dicitur nulla, quando eſſet lata contra clericum per judicem temporalem. *Vincent. de Franc. deciſ. 400. part. 2.*

Cap. X. Ad quæ teneatur, vel non.

Multum differt, an cautio, judicatum ſolvi, præſtetur in civili cauſa, vel criminali: nam in civili cauſa, lata ſententia condemnatoria, fidejuſſor poteſt etiam perſo-

naliter detineri in carceribus donec ſolverit; ſecus in cauſa criminali, in qua non poteſt ad hoc ſe obligare, ſed ſolum ad ſolvendum, ſi habet in bonis. *vide Pap. lib. 10. tit. 4. arreſt. 1.* ¶ Fidejuſſor quando venit ad defendendum, tenetur ſatisdare, neć ſufficit hoc dicere, ſed cum effectu tenetur facere. *Bart. in l. jam tamen 5. §. nunc. ff. jud. ſolv.* ¶ Fidejuſſor qui promiſit de judicio ſiſti, debet fidejubere ſub pœna, quæ poſtea applicatur fiſco, ad quam ſolvendam cogitur fidejuſſor non ſatisdando. *Bart. in l. ſi quis reum. ff. de cuſt. & exhib. reb.* * An fidejuſſor judicatum ſolvi in prima inſtantia datus teneatur ex ſententia lata à judice appellationis. *Fach. lib. 8. c. 57. negat. §. ſi vero aliquis. Inſtit. de fidejuſſ.* ¶ Promittens indemnitatem, intelligitur promittere de defendendo, & tenetur judicium ſuſcipere, licet nun cogatur. *Bart. in l. pater. 8. ff. de dot. præleg.* ¶ Qui promiſit accuſatum judicio ſiſti, & non fecit ſiſti, pœna pecuniaria punitur, niſi dolum commiſerit in non exhibendo, nam tunc extra ordinem punitur: ſi vero non erat certa pœna comprehenſa in cautione, arbitrio judicis imponitur, ſi reus non præſentetur. *leg. ſi quis 4. ff. de cuſt. & exhib. reo.* ¶ Carceratus injuſte aufugiens, an teneantur ejus fidejuſſores, *vide Menoch. d. conſ. 212. n. 56.* ¶ Fidejuſſor quando cognoſcatur ſimulate exactus, ut non habeat actionem mandati contra principalem, *Menoch. conſ. 212. n. 74.* ¶ Promittens præſentare judici malefactorem ad carceres accuſatum, ſive inquiſitum de maleficio, an ad id perpetuo teneatur, vel an poſſit aliquando ſe liberare, *vide Marc. de Mant. ſing. 535.* ¶ Fidejuſſor de judicato ſolvendo, tenetur ad ſolvendã pœnam honorariam converſam in pecuniariam ob defectum rei condemnati illam non facientis. *Boer. deciſ. 315. & Papon. lib. 10. tit. 4. arreſt. 4.* ¶ Si cautio fidejuſſoria contineat certam ſummam, fidejuſſor tenetur ad illam duntaxat. *Boer. d. deciſ. 315. in princ.* ¶ An fidejuſſor, qui fidejuſſit coram primo judice, teneatur in cauſa appellationis, & ſic coram alio judice. *vide Boer. deciſ. 315. Marc. quæſt. 252. & 877. part. 1. & quæſt. 357. part. 2. Jaſſ. Lanſ. Balb. deciſ. 99. Cabal. milleloq. 270. Vinc. de Franc. deciſ. 208. 320. part. 1. & 344. part. 2. Bart. ſing. 40. Papon. lib. 10. tit. 4. arr. 2. ubi plene, Pet. de Rav. ſing. 375. Perilluſtr. D. P. Theſſau. dec. 202. Rebuff. in conſtitut. reg. tract. de ſent. execut. art. 5. gl. 2. & in tract. de domicil. elect. & de appell. art. fin. num. 45. Rol. conſ. 58. vol. 1. & Bartol. in §. 1. Inſtit. quib. mod. teſt. infr.* ¶ Fidejuſſor pro malefactore de judicato ſolvendo, quando teneatur ad pœnæ augmentum reſpectu negationis, vel contumaciæ, aut negligentiæ rei, *Jaſ. de act. §. omnes, verſ. quadrupli, n. 9. & ſeqq. Bart. in l. 1. ff. de locat. & conduct.* ¶ Fidejuſſor in relaxatione à carcere datus, tenetur de judicato ſolvendo, & etiam ad ſummam expreſſam in ſententia, qua fuit ordinata relaxatio. *Boer. deciſ. 314.* ¶ Fidejuſſor, qui promiſit ſiſtere judicio aliquem pro cauſa criminali ad certam pœnam, quæ applicatur fiſco, & non parti, non ſiſtendo, ultra dictam pœnam debitã fiſco, tenetur parti ad intereſſe, *Afflict. dec. 132.* ¶ Ad hoc ut fidejuſſor non poſſit allegare errorem, qualis declaratio ſit illi facienda, tempore obligationis, *Papon. lib. 10. arreſt. 28.* ¶ Fidejuſſor videtur interceſſiſſe in omnem caſum, & cauſam, quæ ex natura negotii procedit. *Crav. conſ. 45. n. 6. & conſ. 272.* ¶ Judicis arbitrio punitur fidejuſſor, cum reus ejus fidejuſſione relaxatus, aufugit, *Menoch. de arbitr. lib. 2. cent. 4. caſ. 304.* Sed principali non comparente, non poteſt condemnari ad mortem. *Chaſſ. in conſuetud. Burgund. tit. Des juſtices, §. 5. gloſſ. 13. num. 169.* ¶ Fidejuſſor, qui ſub certa pœna promiſit reum præſentare, illam ſolum pœnam ſoluit, ſi reus aufugit. *Menoch. ibid. caſ. 304.* ¶ Quando pœna augetur, puta propter fracturam arreſti, an fidejuſſor teneatur, *vide Marc. quæſt. 799. part. 2.* ¶ Promittens ſub pœna aliquem ſiſtere in judicio, debet interpellari, ut in mora conſtituatur. *Dec. conſ. 2. n. 7.* Quæ interpellatio fieri coram Judice, quo fidejuſſit. *Rol. d. conſ. 58. vide Ozaſc. dec. 49.* ¶ Fidejuſſor de judicato ſolvendo debet renunciare privilegio fori cum ſubmiſſione. *Papon. lib. 10. tit. 4. arr. 10.* ¶ Approbatores fidejuſſorum ſolum tenentur in ſubſidium, quando fidejuſſores tempore præſtitæ cautionis non eſſent ſolvendo, & his omnibus non exiſtentibus ſolvendo, Magiſtratus tenetur, *lib. 10. tit. 4. Pap. arreſt. 11.* Ideo ipſi approbatores non poſſunt conveniri, niſi excuſſis fidejuſſoribus. *Papon. ibid. arreſt. 12.* ¶ Quando fructus beneficii relaxantur, mediante cautione, ſi poſtea fuerit ordinatum eſſe reſtituendos, fidejuſſor poteſt compelli ad fructus ipſos reſtituendos per arreſtum pœnale. *Papon. d. lib. 10. tit. 4. arreſt. 13.* ¶ Tali fidejuſſor ex cauſa poteſt petere liberationem à cautione per ipſum præſtita. *idem Papon. lib. 10. tit. 4. arreſt. 15. & 16.*

Vel non.

Quod fidejuſſor poſt ſententiam in cautione de judicio ſiſti, vel de repræſentando non teneatur, *ſcribit Vincent. de Franc. deciſ. 344. part. 2.* ¶ Si fidejuſſores judicatum ſolvi, & principales efficiantur non ſolvendo ante ſententiam, hoc cedit damno Fiſci. *Ozaſc. deciſ. 18. num. 1.* ¶ Fidejubere rogatus, ſi proteſtetur ei, apud quem fidejuſſurus erat, quod non intendebat ſe velle obligare, ſi poſtea fidejubeat, non tenebitur, *Petrus Gerard. ſing. 52.* ¶ Per dationem fidejuſſoris de judicio ſiſti, & de judicato ſolvendo ſatisdans non dicitur conſentire in Judicem, adeo quod poſtea non poſſit opponere exceptionem declinatoriam, *Hippol. ſing. 227. vide Amanel. de Clariſaq. ſingul. 201.* Fallit in eo, qui ſatisdedit ad tenutam ex primo decreto conceſſam, revocandam. *ibidem Hippol.* ¶ Fidejuſſor non tenetur, reo poſito in fuga culpa creditoris *vide Vincent. de Franc. deciſ. 344. part. 2.* ¶ Fidejuſſor de judicato ſolvendo, reo ad mortem condemnato, & illo præſentato, ad illud etiam ad expenſas, non tenetur, neque reſpectu partis læſæ. *Papon. libr. 10. tit. 4. arreſt. 7.* ¶ Fidejuſſor non poteſt condemnari de judicato ſolvendo, ubi principalis condemnari non poteſt: ideo ſi per torturam rei inde defuncti fuerint purgatæ probationes, vel indicia delicti, pro quo ipſe fidejuſſor fidejuſſit, non poterit condemnari. *Cravet. conſil. 287.* ¶ Fidejuſſor, qui promiſit aliquem repræſentare intra certum tempus non tenetur hoc facere, niſi fuerit interpellatus à Judice, vel à parte. *Boer. dict. conſil. 22. num. 8. & Roland. conſil. 58. volum. 1.* ¶ Quando creditor cœpit experiri contra principalem debitorem, captis pignoribus, non poteſt deinceps, relictis dictis pignoribus, agere contra fidejuſſorem, qui diſtractis ipſis pignoribus, & ſatisfacto creditore de pretio, cenſetur liberatus, dummodo pretium ipſum fuerit ſufficiens pro ſolutione totius debiti, alias pro reſiduo tenetur, *idem Papon. lib. 10. tit. 4. arreſt. 9.* Fidejuſſor de judicato ſolvendo non tenetur ad pœnam contumaciæ rei, niſi fidejuſſiſſet in omnem cauſam, quod ſemper præſumitur. *Boer. dec. 514.*

Cap. XI. Quibus gaudeat.

Fidejuſſor de judicio ſiſtendo ordinis privilegio non gaudet, ſecus in fidejuſſore, judicatum ſolvi. *Marc. quæſt. 1055. n. 13.*

Cap. XII. Quando citandus, & conveniri poſſit.

In ſententia ferenda contra debitorem citari non debet fidejuſſor, quia judicium cum eo non agitatur. *Rebuff. in conſtitut. reg. tract. de lit. oblig. art. 5. gloſſ. 9. n. 9.* ¶ Non tamen tenebitur fidejuſſor ad augmentum poſt judicatum. *Rebuff. ibid.* ¶ In taxatione expenſarum non requiritur citatio fidejuſſoris de judicato ſolvendo. *Crav. conſ. 272. n. 8.*

Conveniri poſſit, vel non.

Si quis fidejuſſerit pro aliquo; quod juri ſtaret, & judicatum omne ſolveret prætextu rei, de qua agebatur ſe

prin-

Digitized by Google

principalem debitorem conſtituendo, cum renunciationibus legis de principali prius conveniendo, & beneficii novæ conſtitutionis de fidejuſſore, cum juramento, tunc fidejuſſor ſemper poteſt conveniri, principali debitore non condemnato, nec poteſt opponere ſe non poſſe conveniri, niſi principali debitore condemnato. *Cravet. conſil. 272.* Alias licet cautio de judicato ſolvendo contineat cauſam defenſionis, quod fidejuſſor teneatur defendere reum, tamen non poteſt conveniri, antequam reus conveniatur. *Cravet. d. conſil. 272.* Sed quando hoc procedat, *vide ibid. num. 5.* ¶ Licet procurator, qui litigavit, non patiatur executionem ſententiæ, poterit tamen conveniri ex ſtipulatione, & promiſſione ſua de judicato ſolvendo, *idem Jaſſ. deciſ. 437.* ¶ Clericus fidejubens pro laico de judicio ſiſti, coram laico, licet obligetur, non tamen poteſt coram eo conveniri. *Bart. l. 1. ff. ſi quis in jus vocat. non ier.*

Cap. XIII. Quæ facere poſſit, vel non.

Fidejuſſor de judicato ſolvendo compulſus ad ſolvendum virtute primæ ſententiæ condemnatoriæ, habet regreſſum contra principalem, non obſtante appellatione per eum interpoſita, de qua fidejuſſor non habebat notitiam. *Magon. deciſ. 92. Luc.* ¶ Fidejuſſor, qui judicatum ſolvit, prout promiſerat in judicio, habet executionem paratam ſine libello contra principalem, *Jaſſ. Lanfran. Balb. deciſ. 136. & Bartol. in leg. Cod. uſu. rei vend.*

Cap. XIV. Stipulatio, quando committatur, intervenerit.

Stipulatio, judicatum ſolvi, committitur, ſive à domino in procuratorem, vel contra, ſi in alium procuratorem judicium transferatur. *l. in cauſa 27. ff. de procurat.* ¶ Dominus ſi promiſerit ſtare in judicio, & procurator citetur, illo non comparente, ſtipulatio committitur, *Bartol. in l. 17. C. de dignitat. lib. 12.* ¶ Pœna appoſita in ſtipulationibus de judicio ſiſti, ita demum committitur, ſi interſit. *Ozaſ. deciſ. 70. num. 11.* ¶ Stipulatio pœnalis de repræſentando aliquem ſtatuto termino, ſi ipſo pendente, is, qui repræſentari debuit, moriatur, an commiſſa ſit ad hoc, ut fidejuſſor teneatur, *vide Franc. Marc. q. 1064. o. 1.* Sed an, & quando fidejuſſor de judicio ſiſti liberetur per mortem principalis debitoris, *vide Crav. conſ. 272. n. 10.* ¶ Stipulatio judicatum ſolvi, contra fidejuſſorem quando committatur, & antequam committatur, quæ requirantur, *vide Afflict. deciſ. 182.* ¶ Clauſula, judicatum ſolvi, non committitur, niſi prius lata ſententia, habet tres clauſulas in unum collatas, nempe de re judicata ſolvenda, de re defendenda, de dolo malo. *Marc. quæſt. 1055.* ¶ Stipulatio, judicatum ſolvi, præſtita per unum ex hæredibus, committitur tantum ei, qui vicit. & contra illum qui perdidit, *Bart. in l. pœnales 32. Julianus. ff. ad leg. Falcid.* ¶ Inſtantiæ cauſæ tranſit ad hæredem, quo non defendente, committitur ſtipulatio contra fidejuſſorem datum à defuncto, judicatum ſolvi. *l. ſi eum 34. ff. eod.*

Intervenerit.

Patiens ſe deſcribi in actis pro fidejuſſore, perinde eſt, ac ſi ſtipulatio intervenerit. *Hier. Mag. deciſ. Luc. 25. n. 34. vide Joan. de Petru. ſing. 4. & Pet. de Rav. ſing. 198.*

Cap. XV. Quibus modis duret.

Stipulatio de judicio ſiſti, aliquando durat duobus menſibus, aliquando tribus annis, vel plus, aut minus ſi fuerit dictum, *vide Azo. in ſumma tit. de fidej. & mand. num. 12.*

Cap. XVI. Qui ſint effectus.

Stipulatio de judicio ſiſti habet executionem paratam, *Aluiſ. de Alber. ſing. 30.* ¶ Stipulatio, judicatum ſolvi, ante ſententiam continet quantitatem incertam, ſed poſt ſententiam, certam. *Bart. in l. 2. ff. de prætor. ſtipul.*

Cap. XVII. Miſcellanea.

Si quis juraverit ſe judicio repræſentaturum, & deinceps abſuerit, quid juris, *vide §. ſi vero ſemel. authent. de exhib. reo.* ¶ In criminalibus cauſis ſanguinis pœnam exigentibus, cum nullam, aut certam recipiant determinationem, ſeu æſtimationem, intereſſe non attenditur. *Ozaſc. deciſ. 70. num. 16.*

TITULUS CENTESIMUS SECUNDUS.

Ut legatorum, vel fideicommiſſorum cauſa caveatur.

Generalia.

De hac cautione, *vide per Jo. Criſp. de Mont. in ſuo tract. termin. actio poſt volum. Jaſ. de act.*

Cap. I. Qui caveatur ſatisdare, cavere.

Hæres gravatus fideicommiſſo, vel legato conditionali, tenetur ſatisdare de ſatisfaciendo, adveniente conditione, à qua cautione non excuſatur, licet eſſet ditiſſimus: & ubi non præſtaretur cautio poſſet jurari in litem, & vocati mitterentur in poſſeſſionem bonorum, nec admittitur cautio juratoria, licet hæc cautio poſſit remitti à teſtatore. *Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 63.* ¶ Hæres tenetur ſatisdare legatariis, & fideicommiſſariis de legatis ſolvendis, ſed quid, ſi hæres allegat legatum, vel fideicommiſſum non eſſe relictum, *vide Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 10.*

Cavere.

Hæres, an hodie teneatur cavere de fideicommiſſo reſtituendo, *vide Bart. in l. cum tale. §. Titius. ff. de cond. & demonſtr.*

Cap. II. Quando præſtanda cautio.

Regulariter hæc cautio præſtatur: fallit in caſibus, *de quibus vide per Abb. conſ. 79. part. 1.* ¶ Tribus caſibus præſtatur hæc cautio, nempe in fideicommiſſo conditionali, in legato in diem, & ſi hæres potius vult litigare, quam ſolvere: quia tunc cogitur cavere ante ſententiam, *vide per tot. tit. ff. ut legatorum.*

Cap. III. Qui excuſantur à ſatisdatione.

Mater, & frater excuſantur ab hac ſatisdatione. *Joſeph. deciſ. Peruſ. 63. num. 5.*

Cap. IV. Miſcellanea.

Conſuetudo, ut uſufructuarius, vel proprietarius fideicommiſſi, conditione pendente, non teneatur cavere, non valet. *Franc. Marc. quæſt. 875.*

TITULUS CENTESIMUS TERTIUS.

De fidejuſſoribus contractum.

Generalia.

De fidejuſſoribus, qui intercedunt pro minoribus, & an illi obligentur, *vide in tot. tit. C. de fidejuſſ. min.* ¶ De differentia inter fidejubere, & promittere quem indemnem conſervare, *vide ibid. num. 13.* ¶ De cautione fidejuſſoria præſtanda in cauſa ſuſpicionis, *vide per Afflict. deciſ. 108.* ¶ De fidejuſſ. dotis, *vide inf. lib. 2. tit. ne fidejuſſores.*

Cap. I. Quis dicatur, & eſſe poſſit.

Quando contrahitur cum uno in totum, deinde accedit alius, qui ſe etiam obligat, iſte dicitur verus fidejuſſor, ex quo non intercedit animo novandi; ideo habet beneficium ordinis, licet conſtituerit ſe principalem debitorem, niſi illi fuerit renunciatum. *Cabal. milleloq. 303.* ¶ In materia ſtatuti, an debitorum appellatione veniant fidejuſſores, *vide Marc. quæſt. 340.* ¶ Fidejuſſor eſt nomen generale, & dicitur à fide: ideo appellatione fidejuſſoris venit omnis acceſſor pro alio interveniens, ſed

quæ

quæ ſint exceptiones competentes fidejuſſori, *vide gloſſ. in §. exceptiones. inſtit. de replicat.* ¶ Ille dicitur reus principalis, ad quem pervenit tota pecunia, licet obligaverit ſe ut fidejuſſor, & contra, ille dicitur fidejuſſor, ad quem non pervenit, ſed ſe obligavit pro principali. *d. l. ſed Julianus 9. ff. ad S. C. Maced.* ¶ Tertius promittens, utrum cenſeatur fidejuſſor, an vero uti principalis, *vide Bart. conſ. 99. vol. 2.*

Qua eſſe non poſſit.

Qui prohibetur eſſe principalis, prohibetur etiam eſſe fidejuſſor, & ſic prohibitum in principali, cenſetur prohibitum in acceſſorio, *l. curiales. 30. C. locati.* ¶ Immobilia, qui non poſſidet, non eſt idoneus fidejuſſor, niſi ſit conjuncta perſona. *Bartol. in l. ſciendum 15. ff. qui ſatisdare cogant. num. 13.* ¶ Fiſcus non eſt idoneus fidejuſſor. *Afflict. dec. 88.* Idem in depoſitario. *Affl. ibid.* ¶ Fidejuſſor idoneus non eſt Cauſidicus, litigioſus, & is, qui minus eſt potens, & in dubio non præſumitur idoneus. *idem Natt. conſil. 143. num. 10. volum. 1.* ¶ Miles, minor, mulier non ſunt idonei fidejuſſores, *l. de dic 8. §. qui mulierem, & §. ſi ſervus. ff. eod. qui ſatisd. cog.*

Qualis ſit, qui.

Mandatores, & fidejuſſores aliquando æquiparantur, *vide Capic. dec. 180.* ¶ Promittens pro alio eodem tempore, habetur, ut principalis. *Rot. Gen. dec. 66.* ¶ In multis æquiparantur, & in aliquibus differunt fidejuſſores, & conſtitutores. *Rot. Gen. dec. 4. n. 19. & Bart. in l. 1. ff. de conſtit. pecun.*

Quibus modis intelligatur.

Fidejuſſor ſimpliciter datus intelligitur in omnem cauſam, quæ ex natura negotii procedit. *Cravet. conſil. 202.* ¶ Et fidejuſſor eſſe intelligitur, qui promittit id, quod Titius, & non principalis, *Boer. decif. 314. num. 5.* ¶ Dicta in principali, an cenſeantur repetita in fidejuſſore, *vide Bart. in l. licet 77. n. 13. de leg. 1.* ¶ Si quis ſcripſerit ſe fidejuſſiſſe, videntur omnia ſolemniter acta: nam verbum promitto, in ſcriptis redactum, importat ſtipulationem, *l. ſciendum 30. ff. de verb. obl.*

Cap. III. Quando citari poſſit.

Fidejuſſoris citatio non requiritur inferenda ſententia contra principalem. *Manmt. in ſuo Spec. p. 6. de citat. v. 32. tit. recte concipiatur citatio.*

Cap. IV. Quando dandus ſit.

Fidejuſſor non eſt dandus, ubi principalis eſt idoneus. *Afflict. decif. 171. num. fin.* ¶ Pro futuro debito poteſt accipi fidejuſſor. *l. eo tempore 51. ff. de pecul.* * An fidejuſſores dotium dari poſſint, *Fachin. lib. 8. cap. 76. negat. l. 1. C. ne fidejuſſores dotium dentur.* ¶ Mandatum tantum accipitur ante obligationem, conſtitutor tantum poſt, fidejuſſor ante, & poſt, ſed quæ ſit differentia inter conſtitutorem & fidejuſſorem, *vide gloſſ. in d. l. 12. §. ſi poſt. ff. mandati.*

Admittatur. Datur fidejuſſor.

* Fidejuſſor, qui in cauſa criminali admittitur ad purgationem moræ, an admittatur ſtante juramento, & utrum pœna judicata principali, debeat ſolvi per fidejuſſorem, & an pœna fidejuſſoris poſſit mitigari. *Jo. Gaſp. Forenſ. quæſt. 72. lib. 1.* ¶ Non videtur fidejuſſorem dediſſe, qui dedit eum, qui fori privilegio tutus eſt, niſi expreſſe illi renunciaverit. *l. 1. ff. ſi quis in jus voc. non ieri & l. ſi fidejuſſ. 7. ff. qui ſatisd. cog.* ¶ Fidejuſſores, vel mandatores pro dotibus ſervandis dari non poſſit. *tot. tit. C. ne fidejuſſore, vel mandat.* Tamen ſi ex parte promiſſoris detur fidejuſſor, valebit fidejuſſio, *gloſſ. in l. cum dotes 56. ff. de jur. dot.* ¶ Fidejuſſorem non dicitur dare, qui dat privilegiatum fidejuſſorem, *Bart. in l. 2. C. de præpoſ. agen. in reb. lib. 12.* ¶ Promittens ſatisfacere non poteſt fidejuſſorem dare, ſed debet ſolvere, *Bart. in l. 1. ff. qui ſatisdare cogantur, vide tamen eundem Bartol. in l. 6. ff. de muneribus & hon.* ¶ Mortuo filiofamil. qui mutuum acceperat, dum erat in poteſtate, pro illa obligatione non poteſt accipi fidejuſſor, quia nulla obligatio civilis, aut naturalis ſuperſit, cui fidejuſſor accedat, *l. creditor. 20. ff. ad S. C. Maced.*

Cap. V. Quæ facere poſſit, vel non.

Obligationi perſonarum, ſeu operarum poteſt accedere fidejuſſor. *l. nemo 5. ff. de duob. reis.* ¶ Si duos quis dederit fidejuſſores, poteſt ita ſolvere, ut unum liberet, ſi hoc pacto ſolverit, ut alter eorum liberetur, *l. in iis vero 5. §. ſi duos. ff. de ſol. & lib.* ¶ Fidejuſſor ſolvens nomine rei, pro parte ſua ſe ſolum liberat. *l. quoties 37. ff. de ſol. & lib.* ¶ Fidejuſſor unus ex pluribus conventus à creditore poteſt opponere, quod agatur primo contra alium fidejuſſorem, qui à debitore habuit pecuniam. *idem Amanel. ſing. 227.* ¶ Quamvis ille, qui dedit plures fidejuſſores nomine proprio particulariter ſolvere nequeat, tamen per obliquum nomine unius fidejuſſoris partem ejus offerre poterit, & tenetur creditor recipere. *Cabal. milleloq. 378.* ¶ Fidejuſſor ultra principale, quæ damna poſſit repetere à principali, ſi paſſus fuerit aliquod damnum reſpectu cautionis, & quæ damna dicantur juſta, & quæ injuſta, *vide Bart. conſil. 82. volum. 1. num. 4. & Abb. conſil. 60. part. 1.* ¶ Principalis licet promittat factum, fidejuſſor poteſt promittere intereſſe. *Bart. in l. e. ff. de action. empt. num. 6.* ¶ Debitor, pro quo fidejuſſor interceſſit, niſi utriuſque facultatum diſcuſſione facta, incarcerari non debet, quia in ſolutionem debiti utriuſque facultates aggregatæ cenſentur. *Hippol. ſing. 3.* ¶ Obligatus ſolvere cum alio, ſive pro parte, ſive inſolidum ſit obligatus, ſolvendo ſolidum, pro parte correi, ab illo repetit. *l. 12. C. ſi cert. pet.* ¶ Fidejuſſor poteſt accedere pro eo, qui eſt reſtituturus, vel qui tantum tenetur officio Judicis. *Bart. in l. cum quis 33. §. ſi quis. ff. de ſolut.* ¶ Fidejuſſor quando ſuccumbit in lita, repetit ſumptus litis. *idem Marc. quæſt. 583.* ¶ Fidejuſſor poteſt ſolvere de ſubſtantia principalis, *Marc. d. quæſt. 533. num. 4. vide tamen Gaſp. Caball. milleloq. 388. & Bart. in auth. ſi captivi. C. de epiſc. & cleric. & in §. ſi unum. authent. ut cum de appellatione cognoſcitur, & l. ſi procuratorem 8. §. ſi ignoras, ff. mandati.* ¶ Fidejuſſorem venditam evincere non poteſt. *l. exceptione 11. C. de eviction.* ¶ Hæres fidejuſſoris ex parte ſua poteſt evincere, licet tanquam hæres fidejuſſoris teneatur de evictione, *l. final. eodem titul.* ¶ Fidejuſſor unus ex pluribus habentibus beneficium diſcuſſionis, poteſt, antequam conveniatur, judicis officium implorare, ne exigatur ultra ſuam ratam, aliis exiſtentibus ſolvendo. *Capic. dec. 18.* ¶ Creditor etiam ſi egerit contra principalem, poteſt redire ad fidejuſſorem, niſi in cauſa judicati pignus acceperit, & fuerit ei deliberatum, quia tunc non poteſt, relicto pignore, tranſire ad fidejuſſorem. *Guid. Pap. quæſt. 348.* ¶ Licet fidejuſſor ſit tempore liberatus, ſi tamen ſolverit, repetit ſolutum per actionem mandati, *dict. l. 29. §. fin. ff. mandati.* ¶ Si fidejuſſor ſolverit aliquid vilius, ut principalem liberaret ab obligatione majori, mandati actione repetit. *l. ſi quis pro 46. ff. eodem.* ¶ Qui ſolvit pro fidejuſſore, poteſt ab eo repetere, & fidejuſſor à principali, *l. ſi is qui 50. ff. mand.* ¶ Fidejuſſor repetit debitum, quod ſolvit, & ſi quid ultra ex neceſſitate ſolverit. *dict. leg. 50. §. final.* ¶ Fidejuſſor, qui de facto cogitur uſuras ſolvere, illas petere poteſt à principali. *Decius conſil. 688. vide Bartolum in leg. conſtitutionibus 20. C. de uſuris.* ¶ Fidejuſſor probans ſolutionem per confeſſionem creditoris, repit à debitore. *Afflict. decif. 94. & in hoc Bart. reprobatur, ibidem num. 3. Joſeph. Ludov. decif. Peruſ. 57. in fine. Rot. Genuenſ. decif. 50. & 51. Sed cum Bart. tranſit Jaſſ. Lanfr. Balb. decif. 305.* ¶ Fidejuſſor ſolvens ex contractu nullo pro incarcerato, an poſſit repetere, maxime ſi ſponte ſolverit, *Afflict. decif. 149. num.*

num. 4. & 5. ¶ Fidejuſſor, qui ſolvit, poteſt petere executionem ſententiæ contra reum, ſine alio proceſſu. *Boer. deciſ. 277. num. 4.* ¶ Quod dicitur fidejuſſorem coactum ſolvere (etiam injuſte) poſſe repetere à principali debitore, ſolum intelligitur, quando fidejuſſor adhibuit omnem diligentiam, & conatum, ne exigeretur, *vide Monoch. conſ. 212. lib. 3. num. 3. & 60.* ¶ Fidejuſſor, qui fecit debitum proprium, ut obligatio novetur, id feciſſe videtur, & ſimile videmus in conſtituto, quando fit animo novandi; quia tunc liberatur debitor principalis. *Franc. Marc. quaſt. 1062.* Secus ſi non fecerit debitum proprium animo novandi. *Rot. Genuenſ. deciſ. 75. num. fin.* ¶ Fidejuſſores non minus, quam hæredes, juſtam ignorantiam poſſunt allegare, *l. qui in alterius 43. §. fidejuſſores, ff. de reg. jur.*

Quæ facere non poſſit.

Fidejuſſor nihil licite accipere poteſt pro fidejuſſione. *Gaſp. Cabal. milleloq. 322.* Contrarium tamen *ſcribit Pet. de Raven. ſingul. 870.* Fidejuſſor ſi ex mandato teſtatoris ſolvat, à debitore non poteſt repetere, ſed quando dictum procedat, *vide Rom. ſing. 805.* ¶ Dotem ab extraneo pro filia mea promiſſam, ſi ut fidejuſſor ſolvam, à debitore non repetam. *Ludov. Roman. ſing. 169.* ¶ Fidejuſſor non poteſt emere pignora debitoris, (pro quo fidejuſſit) à creditore vendente jure pignoris, & ſi emat, debitor habet jus offerendi, *leg. 1. C. de dol. mal. vide leg. ſi mandato 59. §. Paulus la prima, ff. mandati.* ¶ Fidejuſſor non poteſt accedere obligationi de dote conſervanda, quia ſi perſona commiſſa eſt ſine fidejuſſione, turpe eſſet non committi dotem, *gloſſ. in §. 2. Inſtit. de fidejuſſ.* Quid, ſi accedat obligationi de dote reſtituenda, *vide ibid. & Bart. in l. ſi conſtante. 25. §. quoties. ff. ſol. matrim.* ¶ Fidejuſſor non poteſt intervenire pro eo, cui bonis interdictum eſt, vel pro furioſo, *l. ſi cui. ff. de verb. obl.* ¶ Fidejuſſor culpa ſua exactus etiam per ſententiam, non recuperat ſolutum à principali, *Rot. Genuenſ. deciſ. 28. num. 15.* ¶ Quando aliquis ex neceſſitate fidejuſſit, ſi ex tali fidejuſſione aliquid ſolverit, non repetit, *l. tribus. 8. ff. de uſufr. earum rerum.* ¶ Fidejuſſor, qui ſolvit, non poteſt compellere creditorem privilegiatum, ut ipſe agat contra debitorem, ſed ſolum ad cedendam actionem. *Vinc. de Franc. dec. 353. part. 2.* ¶ Dolus ſolius fidejuſſoris non perpetuat ſuam obligationem, ſed parit de dolo actionem, ut ſi fidejuſſor occiderit animal debitum ante moram, *l. ſi fidejuſſor. 20. ff. de dol. mal.*

Cap. VI. Quæ habere poteſt, vel non.

Fidejuſſor poteſt habere obligatum principalem, & alium vel principalem tantum, vel alium tantum, ut ſi quis fide alterius pro alio præſente, & non contradicente fidejuſſerit; tunc enim utroſque obligatos habet jure mandati, *l. qui fide 53. ff. mandat.* ¶ Fidejuſſor judicii ſolvens virtute ſententiæ habet executionem contra eum, pro quo ſolvit; ſecus eſt in fidejuſſore contractus, qui ſolvens non habet executionem paratam. *Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de litt. oblig. art. 6. gl. 3. n. 33. & ſeqq.* ¶ Fidejuſſor poteſt appellare à ſententia lata contra principalem, & contra ſe. *Bart. in l. à ſententia 5. ff. de appell.*

Cap. VII. Quando habet actionem in alios, vel non.

Qui fidejubet pro procuratore habet actionem contra dominum, *l. idemque 10. §. idem Pap. ff. eo.* ¶ Fidejuſſores & mandatores, & ſi ſine judice ſolverint, habent actionem mandati, *leg. 10. §. fidejuſſores, ff. mandati.* ¶ Fidejubens in minus, quam fuerit mandatum, habet actionem mandati; ſecus ſi in plus, *l. rogatus 33. ff. mandati.* ¶ Qui fidejubet pro minore actionẽ mandati non habet, ſi minor pecuniam erat perditurus, *l. ſi vero 12. §. ſi adoleſcens. ff. mandati.* ¶ Si fidejuſſor ſolverit poſt mortem debitoris habet actionem mandati contra hæredes, quia tunc etiam dicitur hæres teneri propter hæreditarium debitum, *leg. hæreditarium 7. ff. de bon. auct. Jud. poſſid.* ¶ Fidejuſſor ſolvens habet actionem mandati contra principalem debitorem ad repetitionem rei ſolutæ. Fallit in pluribus caſibus traditis *per Azo. in ſumma tit. Cod. mandat. num. 9. 19. 20. & 21.* ¶ Quibus caſibus fidejuſſor poſſit agere, antequam ſolvat, ut liberetur, *vide Bart. in l. Lucius 38. ff. mandat.* ¶ Si inſtrumentum habeat executionem paratam, an habeatur fidejuſſor pro condemnato, adeo quod poſſit agere, contra principalem, *vide Guid. d. q. 117. Hier. Magon. deciſ. 6. Luc. & Vincent. de Franc. deciſ. 414. part. 2.* ¶ Fidejuſſor pro debitore ſolvens habet actionem mandati contra ipſum, & bona illius obligata, cum prælatione temporis, non à die ſolutionis ſed à die contractæ obligationis, maxime facta ceſſione. *Gomeſ. Leo deciſ. 85. diverſ. Tom. 2.* ¶ Fidejuſſor, cui à creditore ceſſa actio eſt adverſus confidejuſſorem, pro rata portionis agere poteſt. *Vincent. de Franc. dec. 55.* Sed quando dictum procedat, *vide ibidem.* Fidejuſſor detentus pro debito principalis, poteſt antequam ſolvat agere contra principalem, *Joan. de Arn. ſing. 8c.* * Fidejuſſor ex ſolutione facta per alium fidejuſſorem à ſe inductum, an agat contra principalem. *Joan. Petr. Surd. deciſ. 118.* Fidejuſſor evictionis non poteſt agere, ut liberetur, niſi re evicta licet diu ſteterit in promiſſione, quia ante evictionem non dicitur obligatus. *Bart. in l. facere. in fine 29. ff. ſolut. matrim. Bald. in leg. ſi pro ea. Cod. Mandati. num. 8. & ibidem Caſtrenſ. Afflict. deciſ. 241. & Andr. Gail. obſerv. 29. lib. 2. num. 6.* Fallit, ſi ex forma ſtatuti aliter caveatur. *Hieron. Mago. deciſ. Luc. 6.* ¶ Emptor conventus ſuper re empta, ſi laudaverit actorem juridice denunciando judicium, evicta re, poteſt agere contra fidejuſſorem venditoris etiam non citatum. *Capic. deciſ. 107. num. 6.* ¶ Fidejuſſor, cui à creditore ceſſa actio eſt, adverſus confidejuſſorem pro rata portionis agere poteſt. *Vincent. de Franc. deciſ. 55.* Sed quando hoc ſit verum, *vide ibid.* ¶ Facta ſolutio per fidejuſſorem nomine principalis debitoris, cedit in cauſam, in qua ipſe fidejuſſor intervenerat, & non in aliam, licet in quitatione de recepto nihil dictum eſſet. *Papon. lib. 10. titul. 5. arreſt. 6.* ¶ Acceptilatio facta per creditorem fidejuſſori remunerandi cauſa, illi tribuit actionem mandati; ſecus ſi ſimpliciter cauſa donandi, *leg. idemque 10. §. fin. ff. eod.* ¶ Fidejuſſor delegans debitorem ſuum (etiam non ſolvendo) creditori acceptanti videtur ſolviſſe, vel quovis alio modo vere, vel ficte ſolverit, & liberationem obtinuerit à creditore, ſemper habet actionem mandati contra debitorem, pro quo fidejuſſit, *l. inter 26. §. abeſſe. & §. ſi is. ff. mandati.* ¶ Si fidejuſſor ſolverit ignorans debitorem liberatum, vel tutum exceptione, habet etiam actionem mandati, niſi fuerit in ignorantia ſupina, *leg. ſi fidejuſſor 29. eo.* Quid ſi fidejuſſor ſolverit, & ante denunciationem factam debitori, ipſe debitor ſecundo ſolverit, *vide d. l. 29. §. hoc idem.*

Vel non.

Quando fidejuſſor non allegat exceptionem legitimam, vel probabilem omiſerit, aut etiam non appellaverit an amittat actionem contra principalem, *vide Franc. Marc. quaſt. 582. Abb. conſil. 82. part. 1. leg. 8. §. ſi ignorantes, ff. mand.* Sed quæ ſint exceptiones, quas fidejuſſor opponere debet, & quando excuſetur ſi non oppoſuerit, *vide gloſſ. in leg. ſi fidejuſſor. 9. §. quædam, ff. mandati.* Quid ſi non oſtendat de jure creditoris, cui ſolvit, *vide Rot. Genuenſ. deciſ. 28.* ¶ Principali debitore per metum liberato, actio reſtituitur in eum, & etiam in fidejuſſorem, & contra, fidejuſſore liberato, etiam adverſus utrumque, *l. 9. §. fin. & l. 10. ff. de eo, quod metus cau.* ¶ Procurator, qui eſt pactus de quota litis, pro eo, quod condemnatus ſolvit, vel ut fidejuſſor promiſit, actionem mandati

Digitized by Google

dati non habet, *dicta leg. 6. §. Maurus. ff. mandati.* ¶ Fidejuſſor, qui paſſus eſt ſe condemnari colludens cum creditore, non habet actionem mandati contra debitorem principalem ad repetendum ſolutum, ſed quomodo cognoſcatur ſimulate exactus, *vide Menoch. d. conſil. 212. numer. 47.* ¶ Fidejuſſor in diem, ſi ante diem ſolvat, actionem mandati non habet, niſi die adveniente. *Ozaſ. deciſ. 130. num. 5. l. ſi mandavero. 22. & l. 31. ff. mandati.* ¶ Fidejuſſor non poteſt agere, antequam ſolverit. *leg. ſi pro ea. Cod. mandat. Vincent. de Franc. deciſ. 414.* Fallit primo, ſi diu ſteterit in obligatione, ſecundo, ſi debitor incipiat bona ſua diſſipare, tertio, ſi fuerit condemnatus ad ſolvendum debitum, ſed quando dicatur diu ſtetiſſe in obligatione, remittitur arbitrio Judicis. *Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 41. Guid. Papon. quæſt. 117. vide Andr. Gail. obſervat. 29. lib. 2.* Quo lici traduntur ſex caſus, in quibus fidejuſſor agit, antequam ſolvat, *vide etiam Papon. libr. 10. titul. 4. arreſt. 20. gloſſ. in dict. leg. ſi pro ea. Cod. mandati. Afflict. deciſ. 241. Franc. Marc. quæſt. 298. Caſſan. in conſuet. Burg. tit. Des rentes, §. 12. gloſſ. 1. num. 26. Hartm. cap. 6. tit. de fidejuſſ. lib. 2.* & qualiter formetur libellus hoc caſu, *vide Menoch. de Arbit. d. caſ. 41.*

Quando alii habeant actionem contra fidejuſſorem, vel non.

Actio utilis contra fidejuſſorem datur, ſi debitor non ſit ſolvendo, licet creditor receperit ſpeciem pro quantitate ſoluta, ſi ipſa ſpecies evinceretur. *Put. deciſ. 450. lib. 4.* Tamen quando res datur in ſolutum, cautela eſt proteſtari, quod per illam dationem in ſolutum non intendit creditor recedere ab hypotheca, nec à fidejuſſorum obligatione; alioqui ſi re a poſtea evinceretur, & debitor non eſſet ſolvendo, creditor eſſet in periculo. *Cabal. milleloq. 653. num. fin. & Bartolus in l. ſi quis autem 46. ff. de ſolution. & liber. vide infra titul. de dationibus in ſolut. lib. 2.* ¶ Contra fidejuſſorem poſſidentem pignus poteſt creditor agere quacunque actione velit, tam reali, quam perſonali. *Bartolus in leg. perſecutione 25. Cod. de pignoribus numer. 4.* ¶ Agere quis non poteſt, cui eſt indemnitas promiſſa, ſi aliunde indemnem ſe conſervare poſſit. *Benint. deciſ. 81. num. 14.* Et indemnis qualiter quis conſervatur, *vide num. fin.* ¶ Agere non poteſt ille, cui eſt promiſſa indemnitas, niſi poſtquam damnum & intereſſe paſſus ſit. *Benint. 81. num. 12.* Fidejuſſor, qui ſolvit, non habet actionem negot. geſtor. contra eum fidejuſſorem. *Bartolus in leg. ex facto 31. ff. eodem.*

Vel non.

Creditor, cui eſt datus fidejuſſor ſub conditione, ſi principalis in ſolutione deficeret, contra fidejuſſorem, (niſi diſcuſſo principali) agere non poteſt, etiam ſi renunciatum fuerit beneficio de fidejuſſoribus, *Marc. q. 411. part. 2.*

Cap. VIII. Quando conveniri, vel alios convenire poſſit, vel non.

Fidejuſſor, qui acceſſit ſocietati ad beneplacitum contractæ cum diſdicta 15. dierum, & acceſſit ad ſex menſes, & non ultra, ſi ſocietas infra ſex menſes diſdicatur, conveniri poteſt. *Put. deciſ. 58. lib. 3.* ¶ Fidejuſſores coram quo Judice conveniendi ſint, *vide Mynſing. obſervat. 5. cent. 2.* ¶ Principalis ſi eſt liberatus pacto perſonali quando fidejuſſor poſſit conveniri: & pactum perſonale, ut non egrediatur perſonam, debet fieri cum dictione taxativa, *Bart. in l. niſi 23. ff. de pact. & in l. in perſonam 31. §. qui. ff. de pac.* ¶ Fidejuſſor contractus poteſt conveniri redhibitoria: quia fidejubens in contractibus, qui poſſunt per pœnitentiam reſolvi, videtur in omnem caſum fidejubere. *Pet. de Raven. ſingul. 220.* ¶ Fidejuſſor Fiſcus poteſt æque cito conveniri, ſicut principalis. *Boer. deciſ. 217. num. 13.* ¶ Fidejuſſor videtur habere mandatum de ſolvendo, *l. indebitum. 47. & ibid. Bart. ff. de condition. indeb.* Fidejuſſori quando videatur mandatum, ut ipſe ſolvat: & qualiter formetur libellus pro fidejuſſore contra principalem, quando ille convenitur, ut ſolvat, *Bart. in l. ſi quis 29. ff. de negot. geſt.* ¶ Si uxor quitaverit, & maritus promiſerit de indemnitate, quando poſſit maritus conveniri ex eo, quod uxor intendat reſcindere ipſam quitationem, *vide Dec. conſ. 551.* ¶ Fidejuſſor evictionis poteſt conveniri, ſolum denunciatione facta venditori, & ſic proceſſus factus contra principalem citatum nocet fidejuſſori non citato. *l. auctore 7. C. de evict.*
* An confiſcatis bonis principalis debitoris conveniri poſſit fidejuſſor antequam fiſcus conventus fuerit. *Facb. lib. 8. cap. 55. negat Peregrin. de jur. fiſci. lib. 5. tit. 1. n. 66. Gabr. lib. 3. de fidejuſſ. concluſ. 1. n. 3.*

Quando non poteſt conveniri.

Laicus fidejuſſor Clerici non remittitur ad Eccleſiaſticum Judicem: quia exceptio declinatoria competens principali, non competit fidejuſſori. *Guid. Pap. quæſt. 562. vide Franc. Marc. quæſt 1055. num. fin.* ¶ Fidejuſſor non poteſt conveniri ante principalem, niſi fuerit expromiſſor vel ſe conſtituerit principalem. *Capel. Thol. quæſt. 23. & ibid. in addit. (vide tamen quæſt. 80. ubi ſcribitur contrarium)* vel renunciaverit exceptioni ordinis, *ead. Capel. quæſt. 130.* ¶ Fidejuſſor, qui non renunciavit juri de prius conveniendo principalem, quam fidejuſſorem, poteſt conveniri, ſi debitor latitet, vel non poſſit reperiri in termino ſed qualiter dicatur latere, & abeſſe, *vide Guid. Pap. quæſt. 570.* Præſens quis, & quibus modis dicatur, *vide ibid. num. 2.* ¶ Si pater expreſſe fidejuſſerit pro filio jam obligato, & capitale mercantiarum patris tenente, an ipſe pater poſſit conveniri; & diſcuti in bonis, filio non diſcuſſo, *vide Boer. deciſ. 221. ubi tenet affirmativam.* ¶ Fidejuſſor indemnitatis dicitur ille, qui promiſit ſolvere, ſi principalis non ſolveret, & talis fidejuſſor non poteſt conveniri, niſi excuſſo principali debitore. *Afflict. deciſ. 318.* Sed quid, ſi renunciaſſet beneficio de fidejuſſoribus, *vide Petrum Benint. deciſ. 81. num. 11.* ¶ Fidejuſſor ſimplex, & fidejuſſor indemnitatis multum inter ſe differunt, nam fidejuſſor ſimplex, ſi renunciaverit beneficio de fidejuſſoribus poterit conveniri, etiam non excuſſo principali, ſed fidejuſſor indemnitatis, per hanc renunciationem non perdit beneficium excuſſionis. *Mago. deciſ. 38. Rot. Flor. & Bart. in l. 1. C. de convenient. Fiſci debit. lib. 10.* ¶ Differunt etiam, nam ſi principalis debitor fuerit aliquando ſolvendo, & creditor neglexerit, & poſtea efficeretur non ſolvendo, id cedit damno fidejuſſoris ſimplicis; ſecus in fidejuſſore indemnitatis. *ibidem d. deciſ. 38. num. 6. & 7.* Sed de aliis differentiis, *vide ibid.* ¶ Promittens aliquem redditurum rationem, non poteſt conveniri, illo non interpellato ad rationem reddendam. *Rot. Genuenſ. deciſ. 75.* Sed ſi ſe principaliter obligaſſet, teneretur ut principalis. *ead. Rot. deciſ. 152.* Nam obligatus, ut principalis in eadem ſcriptura cum principali, poteſt conveniri ſine excuſſione illius. *ibidem d. deciſ. 78.*

Quando convenire poteſt alios.

In dictis caſibus creditor habet optionem conveniendi debitorem, vel fidejuſſorem, & uno condemnato, poteſt adhuc contra alium experiri, tamen ſententia lata contra unum non poteſt mandari executioni contra alium. *Caſſan. ibid. num. 6. & 7.* Sed facta executione in bonis unius, non poteſt amplius relinquere bona, & agere contra alium. *idem Caſſan. eod. tit. §. 2. num. 19.*

Cap. IX. Quando dicatur obligatus.

Fidejuſſores plures pro alio intercedentes omnes æqualiter ſunt obligati, niſi renunciaverint beneficio epi-

epiſtolæ Divi Adriani, vel beneficio novæ conſtitutionis de duobus reis. *Hippol. ſing. 2.* ¶ Fidejuſſor filiifam. an ſit obligatus, ſi filiusfam. non obligetur ex forma ſtatuti prohibentis contrahi ſine conſenſu patris, & conſequenter an teneat obligatio fidejuſſoris, ſi principalis non valet, *vide Borg. Caval. deciſ. 2. de contract.* ¶ Fidejuſſor cenſetur obligari in omnem cauſam, qua principalis obligatur, imo ex facto principalis fit perpetua obligatio fidejuſſoris, quæ erat temporalis. *vide Gom. Leo. deciſ. 3. in deciſ. diverſ.* ¶ Solo verbo, fidejubeo, cenſetur fidejuſſor obligari in omnem eventum, & ad intereſſe. *ibid. d. deciſ. 3. num. 6.* ¶ Si uxor uni creditori donationis cauſa promiſerit, & fidejuſſorem dederit, neque vir liberatur, neque mulier, vel fidejuſſor obligatur, perindeque habetur, ac ſi nihil promiſerit, *l. ſi ſponſus 5. §. ſi uxor. ff. de donat. inter vir. & uxor.*

Cap. X. Ad quæ obligari poſſit, vel non.

* An fidejuſſores dotium jurejurando obligantur. *Fach. lib. 3. cap. 18. affirmat. c. quamvis c. cum contingat. de jurejur.* ¶ Fidejuſſor, qui ſimpliciter promiſit, tantum pro principali ſumma obligatur, & non ad intereſſe, quod provenit mora debitoris principalis, *l. cum quis 21. ff. de action. & oblig. vide tamen l. poſtea 10. ff. rem pupil. ſal. for.* ¶ Fidejuſſor obligatur, licet principalis obligatio non teneat, quando ſe principalem conſtituit, vel intervenerit juramentum. *Natt. conſ. 262. num. 4.* ¶ Quando ſunt plures obligati, & quilibet in ſolidum debet poni in concluſione libelli, quod uno ſolvente, alter liberetur. *Guid. Pap. q. 570. num. 4.* ¶ Fidejuſſor poteſt ſe obligare pro delicto conditionali, quod eſt in ſpe. *Rot. Genuenſ. deciſ. 4. num. 7. in fine.* Et tunc non poteſt agere, licet diu ſteterit in obligatione. *Afflict. dec. 241. num. fin.* ¶ Filiifam. fidejubendo obligantur etiam in mutuo, niſi illud factum fuerit in fraudem, *l. item ſi 8 & 9. ff. ad Senatusconſ. Maced.* ¶ Promittens de indemnitate, ad quid obligetur, *vide Dec. conſil. 551. num. 7.* ¶ Indemnitatis promiſſor obligatur ad ſortem, & intereſſe. *Bartol. in l. qua 56. ff. de loc. & cond. num. 4.*

Vel non.

Licet ex privilegio aliquis non obligetur, fidejuſſor tamen, cui privilegium non competit, obligatur, *l. & ſi is 9. C. de prædiis, & aliis reb. min.* ¶ Fidejuſſor non poteſt in plus obligari in his, quæ principaliter deducuntur in obligationem, ſecus in his, quæ ex poſtfacto incipiunt deberi, ut eſt pœna, *vide Marc. de Mant. ſing. 661.* ¶ Fidejuſſor licet in plus non obligetur, quam reus principalis ſit obligatus, fallit tamen, ſi plus ſit in actionis potentia: nam efficacius alio quoque modo poteſt obligari. *Marc. de Mant. ſing. 537.* ¶ Fidejuſſor proteſtans ante fidejuſſionem creditori ſe illi nunquam ſatisfacturum, ſi poſtea fidejubeat, non obligatur efficaciter. *Guliel. de Lud. ſing. 128.* ¶ Fidejuſſor datus per clericum in judicio ſeculari conventum, nullatenus obligatur. *Henr. Boer. in ſuis ſing. tit. cautio, & fidejuſſio, num. 7.* ¶ Fidejuſſor non obligatur, niſi intervenerit ſtipulatio in fidejuſſione. *Afflict. deciſ. 39. Bartol. in leg. cum filiusfam. 49. ff. de verb. obligat. & Hartman. cap. 4. tit. de fidejuſſ. lib. 2.*

Cap. XI. Quæ cedi poſſint fidejuſſori.

Quando unus ex pluribus ſolvit, debet illi cedi actio contra principalem, & etiam contra alium confidejuſſorem. *Bart. in l. ſi plures 39. ff. de adminiſt. & peric. tut.* ¶ Quando obligationes ſunt diſpares (ut in mandatore) mandator ſolvens pro reo ex intervallo poteſt petere, ut ſibi actiones cedantur, *l. Stichum. 95. §. ſi mandato. ff. de ſolution. & libera.* ¶ Credior ſi non poteſt cedere actionem mandatori, vel fidejuſſori ſui culpa, exceptione cedendarum repellitur, *d. l. 95. §. ſi creditor.*

Cap. XII. Quibus privilegiis gaudeat, vel non.

Quando correus loco fidejuſſoris intervenit in contractu cum clauſula, ſolidi, una cum perſona inhabili ad contrahendum, annulato contractu, correus habilis gaudet beneficio perſonæ inhabilis, ut etiam quoad ipſum contractus cenſeatur annullatus. *Pap. lib. 16. tit. 1. arreſt. 15.* ¶ Fidejuſſor omni privilegio competenti principali gaudebit, ubi reus principalis ſuſceperit in ſe judicium motum contra ipſum fidejuſſorem, & oppoſuerit privilegium, vel aliam exceptionem ex perſona ſua: idem, quando fidejuſſor ſe opponeret in judicio non ut fidejuſſor, ſed ut defenſor principalis rei. *Jaſſ. Lanfr. Balb. deciſ. 17.*

Vel non.

Fidejuſſor obligatus principaliter, & in ſolidum, non gaudet privilegio fidejuſſorum (licet pro minore fidejuſſiſſet) ratione juramenti, quod confirmat contractum. *Mohed. dec. 223. vide Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 57.*

Cap. XIII. Quæ beneficia competant fidejuſſori, vel contra, Quæ actiones; Quæ exceptiones.

Minori reſtituto actio contra debitorem, & fidejuſſorem ſi ille aliquem liberavit acceptilatione. *l. patri 28. §. ſi minori. ff. de min. 25. annorum.* ¶ Si fidejuſſor ſuccedat debitori efficaciter obligato, vel non, extinguitur obligatio, & tunc fidejuſſor hæres debitoris minoris adjuvatur beneficio reſtitutionis in integrum, quo principalis debitor ſperabat ſe juvare, *l. Stichum 95. §. quod. ff. de ſolut. & liberat.* ¶ Fidejuſſor minor, etiam pro parte, reſtituitur in integrum, niſi illi ſucceſſerit, *l. 1. C. de filiofam. minor.* ¶ Reſciſſo contractu prætextu minoris ætatis, in quo fuit datus fidejuſſor major, quando ille habeat regreſſum contra minorem, *vide Papon. lib. 16. tit. 3. arreſt. 14.* ¶ Defenſio rei competit fidejuſſori. *leg. defenſiones 11. Cod. de except.* ¶ Fidejuſſori accreſcit id, quod accreſcit principali obligationi. *Lud. Rom. ſing. 153.* ¶ Fidejuſſori intercedenti ratione beneficii cedendarum potius ſuccurritur, quam ſimplici poſſeſſori hypothecaria convento, quia ſi agens non poſſet cedere actionem facto ſuo, puta quia liberavit debitorem, vel alium confidejuſſorem repelleretur exceptione cedendarum, ſecus in alio poſſeſſore, quem ſufficit cedere eam actionem, quam habet. *Afflict. deciſ. 343. vide eundem, deciſ. 182. num. 10.* ¶ Exceptio Vellegani competens mulieri, competit etiam fidejuſſori ſuo, & mandatori. *l. ſi mulier. 16. §. fin. ff. ad Vellejanum.* ¶ Reſtitutio fidejuſſore minore, non videtur reſtitutus principalis, *l. minor. 50. ff. eo.* ¶ Beneficium epiſtolæ Divi Adriani non habet locum niſi inter fidejuſſores, mandatores acceſſorie. *Bartol. in l. 2. §. ſi res. ff. de cura. bon. dam.* ¶ Fidejuſſor ſolvens pro ſuo principali, omiſſis exceptionibus illi competentibus, an habeat regreſſum contra ipſum principalem, *vide Mago. deciſ. Luc. 92.* Beneficium excuſſionis non competit actu, ſed aptitudine, & ſpe, quia tale beneficium non datur, niſi urgente creditore ad ſolutionem, & tempore litis conteſtatæ. *Cabal. milleloq. 380.*

Vel non.

Dilatio data principali ex reſcripto Principis fidejuſſori non competit. *Franc. Marc. quæſt. 240. num. 7.* Reſtitutio tamen conceſſa minori prodeſt etiam fidejuſſori, *vide Menoch. conſil. 179. lib. 2. Joſeph. Lud. d. deciſ. 27.* Et ex perſona minoris fidejuſſor poteſt illam petere. *Natt. conſ. 658. num. 6. vide Menoch. conſil. 179. lib. 2. Bart. in l. 4. C. fidejuſſ. min. in l. in cauſa 15. §. Pomponius. ff. de minor. 25. ann. & in leg. 95. §. quod. ff. de ſolution. & liberat. facit lex in cauſa. 14. eo. de minoribus.* ¶ Fidejuſſor negans ſe fidejuſſiſſe perdit beneficium diviſionis, ſive epiſtolæ Divi Adriani. *Cabal. milleloq. 131.* ¶ Fidejuſſor quando ſolus obligatur, non habet beneficium de fidejuſſoribus. *Bartol. in l. in perſonam 31. §. qui pecuniam. ff. de pact.*

Quæ actiones competant.

Fidejuſſori neg. geſt. eſt actio, ſi pro abſente fidejuſſerit. *l. ex mandato. 20. §. fin. eod.* ¶ Si paſſus ſim aliquem pro me fide jubere, vel alias intervenire, actione mandati teneor, quod dictum limitatur quatuor in caſibus, *de quibus vide per gl. in l. ſi remunerandi 6. §. ſi paſſus. ff. mandati.* ¶ Mulier fidejubens non gratis, ſed aliquo recepto, non juvatur Vellejano, *l. antiqua. C. ad Vellejan.*

Vel non.

Si fidejuſſor promiſerit, quanto minus ab aliquo conſequi poſſet creditor, non agitur contra fidejuſſorem, niſi principali debitore excuſo, *l. decem ſtipulatus 116. ff. de verb. oblig.* ¶ Contra fidejuſſorem, qui pignora à creditore recepit, agitur mandati, non pignoratitia, *l. fidejuſſor. 2. ff. de pignoribus.*

Quæ exceptiones.

* An exceptio excuſſionis competens fidejuſſori ex Novella Juſtiniani dilatoria, ſit & neceſſario ante litem conteſtatam proponenda. *Fach. lib. 8. c. 52. affirmat. l. 2. ff. de except. §. appellantur. inſtitut. eod.* ¶ Fidejuſſor primus non ſe obligans contemplatione ſecundi, non habet exceptionem cedendarum, ceſſat etiam beneficium diviſionis, ubi diverſis temporibus plures fidejubent, *ſed vide Vincent. de Franc. deciſ. 55.* ¶ Exceptiones competentes reo, competunt etiam ejus fidejuſſori. *Rom. ſing. 321. vide Cravet. conſ. 287.* ¶ Exceptio donationis competit fidejuſſori, invito reo, *l. fidejuſſori, 24. ff. de donat.* ¶ Si ab eo petatur, ad quem exceptio rei judicatæ porrigitur, pœna compromiſſi committitur; alias ſecus, ut ſi petatur à fidejuſſore, ad quem pertineat exceptio quæ reo competebat: ſecus ſi eſſet fidejuſſor, qui non haberet regreſſum contra principalem debitorem. *l. adverſus. 34. ff. de recept. arbit.*

Vel non.

Licet alias exceptiones debitoris principalis competant fidejuſſori, tamen hoc non procedit in fidejuſſore ſpontaneo, *l. ſi mulier 16. §. fin. ff. de Senatuſconſ. Vellejan. & ibid. in addit.*

Cap. XIV. Quibus beneficiis renunciari poſſit.

Fidejuſſores privilegiis eorum renunciare poſſunt, *gl. in §. ſuſcepto. authent. de exhib. reis.* ¶ Fidejuſſores in inſtrumento poſſunt renunciare beneficio cedendarum, & hoc etiam renunciando generaliter omni legum auxilio: quia talis generalis renunciatio inducit renunciationem ipſam. *Afflict. deciſ. 182. num. 10.* ¶ Quando fidejuſſores renunciant beneficio de fidejuſſoribus, & beneficio novarum conſtitutionum de fidejuſſoribus, & pluribus reis debendi, quid operetur hæc renunciatio, *vide Afflict. deciſ. 182. num. 12. Guid. Papon. quæſt. 94. & Dec. in conſil. 27.* Quod tunc ſemper poſſint conveniri uti principales, *ſcribunt Cravet. conſil. 282. num. 13. & Hartman. cap. 1. titul. de fidejuſſor. lib. 2.* Sed an hoc caſu dicantur principales, *vide Rot. Gen. deciſ. 65.* ¶ Si fidejuſſores permittant ſe nominari à tutoribus, & in actis nomina ſua ſcribi, nihil contradicentes, tenentur, ac ſi ſtipulatio interceſſiſſet; & ii etiam, qui affirmant fidejuſſores eſſe idoneos, *l. cum oſtendimus. 4. §. fidejuſſores. ff. de fidejuſſ. & nominat. & hered. tutor. vel curat.* ¶ Plures mandatores, qui tenentur pro alio, tenentur in ſolidum ex mandato; ex ſententia vero ſimpliciter lata, tenentur in viriles, *l. ſi mandato. 59. §. Paulus reſpondit, l. 3. ff. mandati.* ¶ Si quis certam perſonam fidejuſſuram pro ſe conſtituerit, tenetur ex tali promiſſione, licet videatur promittere factum alienum: quia non alienum factum promittit; ſed ſuum, cum ſe curaturum promiſit, *l. qui autem 14. §. ſi quis. ff. de conſtit. pecu.* ¶ In prorogatione termini compromiſſi debent fidejuſſores iterum promittere; vel alii ſimiles adhiberi: quia per ſolam prorogationem cenſetur liberari, *l. ſed ſi poſtea 30. §. final. ff. de recept. arbitr.* ¶ Si debitor multorum creditorum liberaverit fidejuſſorem, quem acceperat à ſuo debitore, ſi uterque ſcit, uterque tenebitur, ſi vero alter eorum tantum ſciverit, ille qui ſcit, tenebitur, *l. ſi fraudator. 25. ff. quæ in fran. cred.* ¶ Fidejuſſor ſi promiſerit ſe curaturum, ut principalis faceret, qui promiſerat ſub pœna, ſi principalis non fecerit, an teneatur fidejuſſor, *vide Abb. conſil. 90. part. 1.* ¶ Si fidejuſſor legaſſet creditori, quod illi debebatur, quid juris, *vide l. ſi fidejuſſor. 52. de leg. 1.* ¶ Fidejuſſor datus pro penſione, & conductione domus, tenetur pro deterio ratione, *Cabal. milleloq. 835.* Et pro ſuppellectilibus, *Pet. de Raven. ſingul. 224.* ¶ Fidejuſſor non tenetur, reſciſſo contractu ex diſpoſitione juris communis veluti ex capite enormiſſimæ læſionis; ſecus autem quando reſcinditur de jure ſpeciali. *Vincent. de Franc. deciſion. 247. part. 2.* ¶ Promittens quod alius obſervabit, ſi conſtituat ſe principalem debitorem caſum proprium faciendo, tenebitur de proprio, ſi ille non obſervaverit, etiam ſi forte prima obligatio non valeret. *Nat. conſ. 272.* ¶ Quando creditor habet plures fidejuſſores; ſi partem recipiat ab uno, nunquid videatur dividere actionem, *vide Bart. l. 8. §. ſi ita, de leg. 1. & in l. Modeſtinus 76. ff. de ſolut. & liber.* ¶ Fidejuſſor ſimplex evictionis conventus non poteſt ſe teneri contra emptorem opponendo ipſum ſolviſſe pretium, quod ex pacto poterat retinere, donec rem emptam venditor ab onere alicujus obligationis liberaret. *Mago. deciſ. 30. Rot. Florent.* ¶ Creditor poteſt petere partem debiti à debitore, partem à ſuo fidejuſſore. *l. 3. §. ubi duo rei. ff. de duob. reis.* ¶ Fidejuſſor juſte condemnatus non tenetur appellare: quia poteſt recognoſcere bonam fidem; ſecus ſi injuſte: nam tunc tenetur appellare, alias non habet regreſſum contra principalem, *Afflict. dec. 49.* Et non ſolum tenetur appellare, ſed etiam appellationem proſequi, niſi paupertate excuſetur: tenetur etiam opponere exceptionem, quam ſcit competere principali; alias ſecus, *Afflict. deciſione 49.* ¶ Fidejuſſor tenetur defendere cauſam, & litem ſibi motam intimare, & appellare, *Rot. Gen. deciſ. 28. num. 15.* Imputandum tamen non eſt fidejuſſori, ſi omiſerit exceptionem, quæ erat de apicibus juris: quia poteſt agnoſcere bonam fidem, & ſolvere, non autem indebite litigare, licet teneatur de veritate negocii diſputare, & facere quantum in ſe erit, ut non condemnetur, *ibidem d. deciſ. 28. num. 8.* ¶ Fidejuſſor, an teneatur ad id, quod ex contumac. condemnatio creſcit, *vide l. 1. ff. de in lit. jur. & ibid. Bart.* ¶ Fidejuſſor furioſi ante vitium obligatus tenetur, & & fidejuſſor, ſuccedens debitori tenetur tanquam hæres. *Boer. deciſ. 23. num. 25.* Qui fidejubet in omnem cauſam tenetur ad intereſſe & omnem quantitatem; ſed quando quis dicatur fidejubere in omnem cauſam, *vide gloſſ. in l. quæro 56. ff. locati.* ¶ Fidejuſſor tenetur ad id, quod ex natura obligationis, cui accedit, principaliter venit, non quod ex accidenti, *l. libertus 17. circa fin. ff. ad munic. & de incol. l. item veniunt. §. cum prædixerimus, & ibid. gloſſ. ff. de petit. her. l. 1. & gloſſ. ff. de in lit. juran. & gloſſ. in l. ſive in duplum. ff. qui ſatisd. cog.* Sed contra *in l. ſi quis pro eo. §. ſi nummos. ff. de fidejuſſor.* pro conciliatione diſtingue, *prout in gloſſ. in d. l. quæro. §. 1. ff. locati.* ¶ Obligatio principalis licet non ſubſiſtat ex aliqua cauſa, ex hoc fidejuſſor non dicitur liberatus, quum teneatur, quando de ejus clara voluntate conſtat velle obligari, quamvis principalis obligatio non teneret. *Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 27. vide tamen ibidem.* ¶ Licet fidejuſſor ſit æque principaliter obligatus, tamen per hoc non reſtat, quod ſua obligatio dicatur acceſſoria, & teneatur, ut fidejuſſor. *Jac. Put. deciſ. 512. num. 3. lib. 2. & Pet. de Raven. ſing. 200.* ¶ In fidejuſſoribus diviſionem debiti non inducit receptio partis; idem in creditore agente

contra

Digitized by Google

contra plures fidejuſſores; quia tunc etiam non cenſetur facta diviſio. *Afflict. deciſ. 142.* Secus in pluribus reis inſolidum obligatis. *Afflict. ibidem.* ¶ Fidejuſſor an teneatur ex mora principalis, & an ipſe poſſit in mora conſtitui ex parte ſua, *vide Bart. in d. l. 49. §. ſtipulatus. ff. de verb. obl.*

Ad quæ non teneatur.

In dubio fidejuſſor non tenetur, niſi ad id, quod principali poteſt injungi, *l. 1. Cod. de muneribus & honor. non contin. lib. 10.* ¶ Qui fidejubet pro conductore conductoris, principali domino non tenetur, *leg. qui fidejuſſor. 55. ff. de locat. & conduct.* ¶ Conductione prima finita, fidejuſſor tenetur pro ſecunda renovata: quia novatione facta, ſive ipſo jure, ſive ope exceptionis renovatur fidejuſſio. *Menoch. conſil. 120. num. 29. & 30. & conſ. 246. num. 4. libr. 3. facit l. ſi cum 7. Cod. locati.* ¶ Fidejuſſor promittens certum, quid ſub certa pœna non tenetur ad aliud intereſſe. *Benint. deciſione 16. numer. 4.* Tamen videtur eſſe in electione creditoris agendi ad pœnam, vel ad intereſſe. *vide ibidem.* ¶ Fidejuſſor ſimpliciter acceptus, non tenetur ad intereſſe propter locum ex mora rei præcedente, *l. fin. ff. eo, quod certo loco.* ¶ Fidejuſſor promittens principaliter, & inſolidum pro reo debitore, ubi merces debitoris vendendæ non eſſent ſufficientes ad ſolvendum, & ſatisfaciendum creditum una cum cambiis, non intelligitur promiſiſſe pro mercibus vendendis, deductis expenſis, & oneribus factis in vecturis, proxenetis, datiis, & gabellis, *Borg. deciſ. 5. de contract. part. 2.*

Vel non.

Fidejuſſor promittens ſolvere libere, & ſine ulla exceptione, non tamen ob id beneficio de fidejuſſoribus renunciaſſe intelligitur: *idem Hippol. ſing. 332.*

Cap. XV. Quæ non imputantur fidejuſſori, nocent, proſint, vel non.

Fidejuſſori omittenti aliquas exceptiones metu, vel exceptionem fori, non imputatur. *Bart. in l. at qui 20. §. ſi cum. n. 6. & 7. ff. de neg. geſt.*

Noceant.

Si fidejuſſor eſt in mora, illa non nocet reo, quo minus ille interitu ſpeciei liberetur, ſed ipſi ſoli; ſecus contra, *gloſſ. in l. in condemnat. 134. §. pen. ff. de reg. jur.* ¶ Fidejuſſori, quando noceat delictum rei, *vide Bartol. in leg. ſi quis iniquum 3. §. ſi is, pro quo. ff. quo quisque juris.* ¶ Mora rei nocet fidejuſſori, ſed quando, *vide Mathes. ſingul. 174.* Fallit, quando mora præceſſit. *Pet. de Raven. ſingul. 764.* ¶ Mora principalis obligationem perpetuat, quoad ſe, & fidejuſſores & eorum ſucceſſores: mora vero fidejuſſoris, quoad ſe, & ſucceſſores, *leg. ſi ſervum 91. §. nunc videamus. ff. de verb. oblig.* ¶ In edicto, quod quisque juris, &c. impetratio principalis nocet fidejuſſori; non contra, *leg. pen. §. ſi is. ff. quod quisque juris.*

Vel non.

Interpellatio, quæ non conſtituit in mora, non nocet fidejuſſori, *l. ſi pupil. 127. ff. de verb. oblig.* ¶ Interruptio præſcriptionis contra fidejuſſorem, non nocet contra principalem, & contra. *Puteus deciſ. 512. lib. 2.* ¶ Officium judicis in arbitrariis exercetur etiam contra fidejuſſorem, tamen mora rei non auget obligationem fidejuſſoris, & fidejuſſor ſimpliciter acceptus, videtur intercedere pro acceſſoriis. *Bartol. in leg. centum. 9. ff. de eo, quod certo loco, & in l. 11. ff. eodem.* Et quod fidejuſſor teneatur ad intereſſe, *ſcribit idem Bartol. in l. 10. ff. rem pupilli ſal. for. & in d. l. 9. ff. de eo, quod certo loco, vide l. cum filiusfam. 49. & l. mora. ff. de verb. oblig.* ¶ Mora principalis hodie non nocet fidejuſſori, niſi renunciatum ſit authent. præſenti, & certum ſit principale non poſſe conveniri. *Bart. in l. ſi ſervum 91. §. nunc. ff. de verb. oblig.*

Quæ proſint.

Juramentum rei prodeſt indiſtincte fidejuſſori; ſed juramentum fidejuſſoris prodeſt reo cum diſtinctione. *d. quæ in d. l. 28. §. quod ſi reus. ff. eod.* ¶ Juramentum delatum fidejuſſori prodeſt reo principali, non tamen propter hoc fidejuſſor habet actionem mandati contra principalem. *Bartol. in conſ. 160. vol. 1.* Sed juramentum fidejuſſoris, quando porrigatur ad principalem & ſi juraverit, an poſſit repetere à reo principali, *vide eundem Bart. in l. duobus 28. §. à fidejuſſore. ff. de jurejur.* ¶ Excepto reo competens, ſi eſt in rem, proderit ejus fidejuſſori: exceptio vero perſonalis, ut ceſſio bonorum, & alia ſimilis, ad fidejuſſores nullatenus ſe extendit, *§. exceptiones, inſtit. de replicat.* ¶ Exceptio realis prodeſt etiam fidejuſſoribus, ut eſt exceptio compenſationis: & fidejuſſoris obligatio ſtricte interpretatur, ideo fidejuſſor, qui ex una cauſa pro alio interceſſit, non tenetur pro altera, & pro una perſona, non tenetur pro alia ſubrogata, *vide Menoch. conſil. 119. lib. 2. conſil. 389. lib. 4. & conſ. 218. lib. 3. num. 15.* ¶ Pactum principalis non præjudicat defenſioni jam fidejuſſori quæſitæ, *l. fin. ff. de pact.* ¶ Tranſactio facta cum principali, prodeſt fidejuſſori, etiam condemnato, *l. & poſt. 7. §. ſi fidejuſſor. ff. de tranſact.* ¶ An pactum principalis debitoris proſit fidejuſſori, v[el] pactum fidejuſſoris proſit reo, *vide l. & hered. 22. §. fin. cum ſeqq. ff. de pact.* ¶ Sententia lata pro reo; an & quando fidejuſſori proſit, & contra, & quid in juramento, vel pacto, *vide Marc. d. q. 340. de ſententia, vide Cravet. conſ. 183. n. 6. & Dec. conſ. 400. n. fin.* ¶ Pactum de non petendo factum reo prodeſt fidejuſſori, ſi fidejuſſor ſolvendo haberet contra reum mandati, actionem ad repetendũ, alias ſecus, ut puta, ſi donandi cauſa interceſſerit, quia tunc pactum principalis non prodeſt fidejuſſori quia ceſſat ratio, qua hoc introductum fuit, *leg. quod dictum, 33. ff. de pact.* ¶ Si principalis obligatio tollitur, & acceſſoria fidejuſſorum: & pactum liberatorium principalis fidejuſſori prodeſt, *Marc. d. quæſt. 537. n. 4. & 5. gloſſ. in l. fin. ff. de pact.* ¶ Reſtitutio pupilli prodeſt ejus fidejuſſoribus, *l. ſi pupillus, 88. ff. de acq. vel omit. her.*

Quæ non proſint fidejuſſori.

Acceptilatio facta fidejuſſori, pendente conditione, cujus exiſtentia non fingit quem retro obligatum, non prodeſt principali, *d. l. 13. §. ſi legat. ff. de acceptilat.* ¶ Si debitor juraverit ex cauſa, quæ perſonam tantum ab obligatione eximit, tale juramentum fidejuſſori non prodeſt; ſecus ſi juraverit ſuper contractu, prout in dubio præſumitur, *l. fin. ff. eo.* Et contra, juramentum fidejuſſoris ſuper facto prodeſt reo; ſecus ſi ſuper perſona juretur, *d. l. fin. §. ſi fidejuſſor, & §. fin.* ¶ Principali reo, quod non prodeſt, nec fidejuſſori prodeſſe poteſt, *Bart. in l. ſi unus 29. §. pactus ne peteret. ff. de pact.* ¶ Per ſecundum pactum de petendo tollitur primum de non petendo ope replicationis, nec primum proderit fidejuſſori, *d. leg. ſi unus. §. ed. ff. de pact.* ¶ Ceſſio bonorum debitoris, non prodeſt fidejuſſori. *Guid. Pap. q. 211. n. 3. & Franc. Marc. q. 313.*

Cap. XVI. Ad quæ teneatur fidejuſſor.

An fidejuſſor, qui in majorem ſummam ſe obligavit, quam haberetur à reo principali teneatur ſaltem, usque ad ſummam debitam, *Fachin. lib. 8. cap. 51. negat. l. græce. §. illud. ff. de fidejuſſor.* ¶ Fidejuſſor de reſtituendo an teneatur etiam ad fructus rei. *Joh. Pet. Surd. deciſ. 212.* ¶ Obligatio non faciendi committitur, ſi contra fiat per principalem, tunc etiam fidejuſſor tenetur; ſecus ſi contra fiat per fidejuſſorem, *l. 49. §. ſi ſtipulatus. ff. eod.* Fidejuſſor tamen tenetur ex facto ſuo, *gloſſ. ibid.* ¶ Qui promittit ſatisdare, ſi non ſatisdat, tenetur ad intereſſe, quod eſt in quantum principalis non eſt ſolvendo, vel ſi conveniri non poteſt, *leg. ſi quis ſtipulatus 112. §. ſi quis. ff. de verb. oblig.* ¶ Qui non dat fidejuſſorem, ut promiſit

vel non liberat, ad inteteſſe tenetur, *l. cum ſtipulatus 113. §. fin. eod. cit.* ¶ Fidejuſſor tenetur ad inteteſſe Reipub. non ad pœnam, quam Magiſtratus delinquendo incurrit, *l. unic. Cod. de peric. eor. qui pro Magiſt. conven. lib. 11.* ¶ Fidejuſſor denuncians creditori antequam numeret debitori pecuniam, quod illam ei non amplius ſolvat, quia ille factus eſt non ſolvendo non tenetur, ſi creditor poſtea ſolverit. *Amanel. de Clariſaq. ſingul. 191. vide Bartol. in l. non ſolum 8. §. morte. C. de nov. oper. nunciat.* ¶ Laudans aliquem, non tenetur tanquam fidejuſſor, niſi doloſe id egerit. *Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 33. n. 4.* ¶ Fidejuſſor, qui pro uno debitore fidejuſſit, ſi illius debitoris perſona in aliam mutaretur pro novo ipſo debitore non tenetur, *Menoch. conſil. 246 num. 13. lib. 3.* ¶ Fidejuſſor non poteſt condemnari, niſi in quantum facere poſſit, quando illo convento, dominus comparet, & opponit ipſam exceptionem ex perſona ſua. *Bart. in l. & ſi fidejuſſor 24. ff. de re judic.* ¶ Doctores nonnulli ſcribunt fidejuſſorem (qui in plus fidejuſſit) nullo modo teneri, quia peccatum eſt in forma, ſed non eſt ita: quia obligatur usque ad concurrentem quantitatem principalis debiti, *ita docet Gaſp. Cabal. milleloq. 250.* ¶ Fidejuſſor tutoris non tenetur ad ea, quæ tutor poſt pubertatem ſponte geſſit, *l. Lucius 47. §. Paulus. ff. de adminiſt. & peric. tutor.* Fidejuſſori non ſubvenitur, quando ſciebat difficultatem tempore fidejuſſionis. *Joſeph. Lud. d. dec. 27. Peruſ.* Quod procedit inſerta clauſula, *de qua ibid. num. 8.* ¶ Si aliquis promiſerit aliquid cuſtodire certo tempore, datis fidejuſſoribus, lapſo ipſo tempore convento, & facta eousque cuſtodia, poſtea pro tempore futuro fidejuſſores non tenentur. *Bart. in l. Luc. 47. §. Paulus ff. eod.* ¶ Debitore carcerato, ſi fidejuſſor promittat ſolvere creditori omne id, & totum, quod apparebit ipſum debitorem carceratum illi debere, facta ratione, vel calculo, ſi ante calculationem moriatur debitor, fidejuſſor amplius non tenetur; ſed erit liberatus. *Hippol. ſing. 304.*

Cap. XVII. Qui teneantur fidejuſſori.

Fidejuſſor, qui promiſit aliquem repræſentare infra octo dies, non dicitur eſſe in mora per lapſum ipſorum, niſi fuerit requiſitus. *Ozaſc. dec. 49. vide ſupra tit. judicatum ſolv.* ¶ Carceratus an teneatur fidejuſſoribus ſolvere, quos dederat pro obligatione facta metu, *vide Aſflict. dec. 149.* ¶ Fidejuſſori, antequam ipſe ſolvat, inſtrumentum exhiberi debet, ceſſioque fieri. *Franc. Marc. q. 390. p. 1.* ¶ Debitor principalis promittens fidejuſſorem ſervare indemnem non tenetur, ſi per injuſtitiam res evincatur, niſi fuerit conventum, quod etiam tunc teneretur, *vide Marc. q. 584.* ¶ Dominus tenetur fidejuſſori non ſolum de eo, quod ſolvit, ſed etiam de illo, quod donatum fuit, *Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 111.*

Cap. XVIII. Quando excuti poſſit, vel non.

* An fidejuſſor habeat beneficium excuſſionis, ubi jurejurando ſe obligavit. *Fach. lib. 3. cap. 15. affirmat Gram. conſ. 170. Bald. c. cum contingat de jurejur. col. 10.* * An excuſſio principalis debitoris, ſi facta ſit, & eo reperto non ſolvendo curum ſit adverſus fidejuſſorem, cæterum judicio pendente debitor factus ſit ſolvendo creditori opponi poſſit, ut prius agat contra debitorem. *Fachin. lib. 8. cap. 56. affirmat. l. de ætate. ff. ex cauſa. ff. de interrog. act. Alex. conſ. 100. lib. 5.* * An condemnato reo fidejuſſorem excuti ratio juris civilis admittat. *Joh. Vaudus variar. quæſt. 9. 36. lib. 1.* affirmat ſi judicii fidejuſſor contractus ſit. *§. ſin autem ille. auth ut om. ob. jud. prov. l. ſancimus. C. de uſur. rei judicatæ. l. 1. l. judicatum ſolv. ff. jud. ſol.* * Si fidejuſſor obliget ſe, ut principalem debitorem in ſolidum, an beneficium amittat excuſſionis, *cap. 54. lib. 8. Fachin. affirmat l. ſi quando de leg. 1. c. ſi Papa, de priv. lib. 6. Rot. Gen. dec. 78. n. 2. Gail, obſ. 28. n. 2. 6. lib. 2.* ¶ An fidejuſſor poſſit ſe tueri exceptione excuſſionis, *vide Ozaſ. deciſ. 2. num. fin. Guid. Pap. quæſt. 94. & quæſt. 570. num. 6. Franc. Marc. quæſt. 340. num. 4. & 6. Bartol. in l. decem 116. ff. de verborum obligation.* vide limitationes *per Mynſing. obſerv. 15. cent. 0. & Roland. conſil. 6. num. 45.* ¶ Fidejuſſor, qui pecuniam recepit à debitore, debet prius excuti, antequam agatur contra alium fidejuſſorem, licet alias quilibet ipſorum poſſet in ſolidum conveniri, ſi ambo renunciaſſent beneficio diviſionis, *Boer. dec. 255. n. 5.*

Vel non.

Conſtituens ſe principalem pro alio adhuc habet beneficium excuſſionis, & dicitur fidejuſſor, niſi conſtaret, quod creditor illum non accepiſſet, niſi ſe principalem debitorem conſtituiſſet, ut quia renunciaverit cum juramento beneficio de principali prius conveniendo. *Jaſſ. Lanfr. Balb. deciſ. 83.*

Cap. XIX. Quibus, & quando liberetur, vel non.

Si principalis rei bona ad Fiſcum devoluta ſint, fidejuſſores liberantur, niſi forte minus idonei ſint, & in reliquum non exolutæ quantitatis acceſſerint, *l. in fraudem 45. §. ſi principalis. ff. de jure fiſci.* ¶ Fidejuſſor ſolvens an, & quando liberet ſe, & principalem, *vide Rot. Gen. deciſ. 4. num. 20.* ¶ Fidejuſſor usque ad certum tempus, illo finito, dicitur liberatus, niſi conſenſerit expreſſe prorogationi. *Menoch. conſ. 212. lib. 3. num. 23.* * An ſi debitori dilationem ad ſolvendum darem creditor prorogaverit ignorante fidejuſſore liberetur fidejuſſor. *Fachin. lib. 2. cap. 88.* negat ſi ſimpliciter ſit obligatus, *l. Lucius. §. Paulus. ff. de adminiſt. tut. Theſ. dec. 125.* * An fidejuſſor liberetur facta prorogatione temporis debitori principali à creditore. *Fach. lib. 12. c. 30.* affirmat ſi tempus ſit præfixum obligationi ſecus ſi ſolutioni. *Surd. conſ. 445. num. 7. lib. 3.* ¶ Si relinquatur liberatio reo, debet liberari per acceptilationem, ut illa fidejuſſori proficiat, niſi eſſet talis, qui contra reum non haberet regreſſum, ſi vero relinquatur liberatio fidejuſſori, ille debet liberari pacto, ut non proſit, niſi eſſet talis reus, qui à fidejuſſore repeteret. *l. hæredem 2. & l. ſi quis 6. ff. de liber. leg.* ¶ Per novationem voluntariam, ſeu delegationem debitoris, ſtipulatione interveniente, liberantur fidejuſſores, licet debitor proteſtatus fuiſſet hoc feciſſe citra innovationẽ, & præjudicium priorum, fidejuſſorum abſentium. *Franc. Marc. q. 537. vide Dec. conſ. 107. Menoch. conſil. 212. lib. 3. num. 35. Guid. Pap. ſing. 717. l. 4. ff. de fidejuſſ. Perilluſt. D. P. Teſſa. deciſ. 125. & Hartman. cap. 1. tit. de fidejuſſ. lib. 1.* * Si creditor prorogeт terminum, an fidejuſſor liberetur. *vide Guid. Pap. quæſt. 117. in fin. Franc. Marc. quæſt. 538. Cap. Thol. quæſt. 182. DD. de Rot. dec. 1. tit. de depoſ. in antiq. Andr. Gail. obſerv. 30. lib. 2. num. 11. Mynſ. obſerv. 53. cent. 6. Dec. conſ. 92. & 400. Guid. Pap. ſing. 977. Hartm. cap. 1. tit. de fidejuſſ. lib. 1. & cap. 6. eod. tit. libr. 2. & Perilluſtr. D. P. Teſſau. dec. 125.* ¶ Si fidejuſſori acceptilatum fuerit, etiam ſi reus re, non verbis, eſſet obligatus, ipſe fidejuſſor, & reus quoque per ipſam acceptilationem liberantur. *l. & per jusjurandum 13. §. & ſi fidejuſſ. ff. de acceptil.* ¶ Si venditor ſuccedat emptori, liberantur fidejuſſores evictionis, etiam ſi res poſtea evincatur, quia per ſucceſſionem ſemel fuerint liberati. *l. ſi is qui 40. ff. de evict.* ¶ Fidejuſſorem dans, qui non poſſidet bona immobilia, an liberetur, *vide Bart. in l. 7. ff. de Prat. ſtipul.*

Vel non.

Qui in defectum alterius promiſit ſolvere, petitione adverſus illum primum facta, non liberatur, ſed facta exactione, ita contra, ſi accipiatur à ſecundo. *l. fin. ff. ſi cert. pet.* ¶ Creditor, cui datus fuit fidejuſſor, non poteſt cogi ad liberandum fidejuſſorem, etiam oblato alio æque idoneo. *Vinc. de Franc. deciſ. 202.* Fallit in caſu, *de quo vide ibid.* ¶ Debitoris principalis captura fidejuſſorem non liberat, & contra *Hippol. ſing. 398.* ¶ Fidejuſſor quantitatis

titatis non liberatur, reo civiliter, vel naturaliter mortuo, *l. ſi vero 5. ff. quæ ſatud. cog.* ¶ Quando in ſecunda obligatione fuit conventum, ut per ipſam non intelligatur receſſum à prima hypotheca, ſed in ſuo remaneat vigore, fidejuſſores primæ obligationis non intelliguntur liberati, ab ipſa prima obligatione. *Boer. deciſ. 332. circa fin.*

Cap. XX. Exceptio: Quibus competat,

Exceptio pacti porrigitur ad fidejuſſores eatenus, quatenus competit principali, & principalis poteſt paciſci fidejuſſori. *l. ſi unus 28. §. ſi cum reo. ff. de pact.* ¶ Exceptio cedendarum cui competat, *vide Afflict. dec. 182. n. 10.* ¶ Exceptio pacti de non petendo, quæ competit principali, non ſemper competit fidejuſſori, veluti ubi major pars creditorum facit pactum de non petendo hæredi futuro debitoris, niſi certam partem ſummæ debitæ: tunc enim tale pactum non prodeſt fidejuſſoribus. *Rom. ſing. 504. & Franc. Crement. ſingul. 22.* ¶ Exceptio competens principali porrigitur ad fidejuſſorem contra creditorem, niſi perſonæ cohæreat, *Bartol. in l. 3. Cod. de uſur. rei judic. vide l. ſi is qui 6 ff. ſi quis cautionibus l. Neſennius 41. ff. de re jud. l. exceptiones 7. ff. de except. cum l. omnes 19. ibid. & Bart. q. 2. n. 15.*

Vel non.

Exceptio, quæ eſt inutilis in perſona principalis, quando ſit inutilis in perſona defenſoris, *vide Bart. in l. & heredi 22. §. nos autem. ff. de pact.*

Cap. XXI. Quando opponi poſſit.

Exceptio cedendarum opponi poteſt, licet ſtatutum dicat, quod nulla exceptio opponatur, dummodo renunciatum non fuerit tali exceptioni, ſed an generalis renunciatio ſufficiat, *vide Dec. conſ. 27.*

Cap. XXII. Fidejuſſio, obligatio. Quibus modis intelligatur.

* Fidejuſſio, vel cautio, quæ in cauſa criminali præſtanda venit virtute ordinationis, qualiter ſit extendenda, & quid ſi ſtatuto, vel decreto caveatur de fidejubendo, utrum juratoria cautio admittatur, *D. Gaſp. quæſt. Forenſ. q. 87. lib. 1.* ¶ Fidejuſſio eſt ſequela principalis obligationis: ideo diſpoſitum in principali, cenſetur diſpoſitum, & ſtatutum in fidejuſſione. *l. cuicunque 5. ff. item fidejuſſori. ff. de inſt. act.* ¶ Quot ſint modi fidejubendi, vel intercedendi, *vide gloſſ. in l. Stichum 95. §. aliquando. ff. de ſolut. liber.* ¶ Fidejuſſio non debet extendi de perſona ad perſonam, & de caſu ad caſum, ſed præſtita pro inſtitore, inſtante uno ex ſociis, an extendatur ad alium conſocium dictæ ſocietatis, in qua ipſe inſtitor præfuerat, *vide Mago. deciſ. 57. Rot. Flor.* ¶ Pactum nudum fidejuſſoris, non veſtitur cohærentia contractus principalis. *Franc. Cremen. ſingul. 109.* ¶ Promittens indemnitatem, intelligitur promittere de defendendo, & tenetur judicium ſuſcipere, *Bart. in l. pater 8. ff. de dot. præleg.* ¶ Obligatio plurium mandatoriorum, vel fidejuſſorum, non dicitur una, & alter ſolvens non videtur ſolvere alterius contemplatione, nec perimit omnem obligationem, ſecus in pluribus correis, ſeu tutoribus. *Bart. Modeſtin. 76. ff. de ſolut. & liber.* ¶ Stipulatio alteri acceſſoria aſſumit ſibi naturam ejus, cui accedit. *l. ſi enim 10. §. qui injuriarum. ff. ſi quis cautionibus.* ¶ Fidejuſſionis contractus dicitur damnoſus pro fidejuſſore, adeo quod per hunc cenſeatur dilapidare bona ſua eo ipſo quod fidejubet, *Marant. ibid.* Et debitor infelix dicitur fidejuſſor. *Chaſſan. in conſuetud. Burgund. tit. Des rentes, §. 2. gloſſ. fin.* Ideo maritus fidejubens dicitur vergere ad inopiam, & uxor repetit dotem, *Marant. d. diſput. 6. num. 14.* ¶ Quod dicitur correos videri invicem fidejubere, quomodo intelligatur, *vide Natt. conſ. 52. num. 6. tom. 1. Bartol. in l. reos 11. ff. de duobus reis. gloſſ. in l. 6. §. item ſi duo ff. ſi quis cautionibus. & inf. tit. de duob. reis. lib. 2.*

Cap. XXIII. Ad quos tranſeat.

Obligatio fidejuſſoria tranſit contra hæredes fidejuſſoris, fallit in fidejuſſore maleficii, quando non eſt promiſſa certa pœna, *vide Hippol. ſing. 159.* ¶ Beneficium prohibitorium obligationis tranſit ad fidejuſſores. *Franc. Marc. q. 340. n. 11.*

Cap. XXIV. Qui teneantur fidejubere, vel non.

* Quæſtione imminente in limine judicii, an præſtanda ſit fidejuſſio in ſolidum, vel pro parte in judicium deducta. *Joan. Pet. Surd. dec. 295.* * Fidejuſſio conventa, an ſit præſtanda, quando ſtipulantis non intereſt. *Johan. Petr. Surd. deciſ. 260.* * Fidejuſſor requiſita à ſtatuto, an ſit præſtanda parte etiam non petente. *Joan. Pet. Surd. deciſ. 57.* * Fidejubere tenetur, qui obtinet declarationem, quod certa bona non veniant in judicio ſubhaſtationis bonorum, vel ſecundi decreti. *Jo. Petr. Surd. deciſ. 276.* ¶ Pupillo compromittente, non cogitur arbiter ſententiam dicere, niſi fidejuſſor interceſſerit. *l. ſi pullus 40. ff. eodem.*

Vel non.

Satis qui dedit, licet fidejuſſor factus non ſit ſolvendo, iterum non tenetur ſatisdare. *Bartol. in l. 4. ff. de Prat. ſtip.*

Poſſint.

* Quod prælati creditores fidejubeant, non habet locum quando venditio declaratur nulla. *Job. Petr. Surd. deciſ. 122.* ¶ Fidejubere poteſt quis pro abſente, & ignorante. *Bart. in rub. ff. judic. ſol. n. 3.*

Cap. XXV. Qui ſint effectus.

Actio per dationem fidejuſſoris perpetuatur. *Bart. ib. n. 4.* Debitum dicitur confiteri ille, qui dat fidejuſſorem ſimpliciter. *Bartol. in l. cum quis 33. §. ſi quis. ff. de ſolut. num. 5.* ¶ Ex contractu fidejuſſoris duæ oriuntur actiones, ſeu obligationes, videlicet una, quæ contrahitur inter fidejuſſorem, & creditorem, quæ eſt ex ſtipulatione, alia eſt, quæ contrahitur inter fidejuſſorem, & reum principalem debitorem, quæ eſt obligatio, & actio mandati. *Marant. in ſuo Spec. in diſput. 6. num. 12.* ¶ Numeratio in perſona unius non obligat alios, niſi ſe invicem fidejuſſerint. *l. 5. C. ſi cert. pent.* ¶ Quis non dicitur promittere factum alienum, quando facit caſum proprium conſtituendo ſe principalem debitorem. *Cravet. conſil. 270. num. 13.*

Cap. XXVI. Quibus modis valeat, finiatur.

Si ſolvitur, quod debetur, vel aliud loco illius, creditore conſentiente, omnis tollitur obligatio, tam rei principalis, quam fidejuſſoris *§. 1. Inſt. quib. mod. toll. oblig.* ¶ Obligatio fidejuſſoria durat abſque principali. *Bart. in l. ſi fine 33. ff. de adminiſt. & peric. tut.* ¶ Fidejuſſio an teneat, data nullitate contractus principalis, *vide Hieron. Magon. deciſ. 137. Rot. Flor. Raud. tract. de Analog. cap. 34. num. 21. Jaſon. de action. §. in perſonam. num. 42. & leg. ſi ſeruus 9. ff. ſi quis cautio.* ¶ Obligatio facti alieni per juramentum validatur. *Jaſ. de act. § item ſi quis poſtulante, n. 14. & Rol. conſ. 6. n. 33.*

Finiatur.

Per interceſſionem minoris, prima obligatio tollitur, ſed minore reſtituto, reſtituitur actio in priſtinum debitorem in eo ſtatu, in quo erat tempore novationis. *l. fin. ff. de minor. 25. annor.* ¶ Obligatio principalis, & acceſſoria ſi concurrant in unius perſona, acceſſoria occultatur, *Bart. quæſt. 15. num. fin.* ¶ Obligatio fidejuſſoris ceſſat, realiter finita obligatione contra principalem. *Abb. conſ. 23. part. 1.* ¶ Fidejuſſio deficit omnino, ſi fiat in plus, quam principalis obligatus ſit: fallit, ſi ſcienter expreſſo conſenſu, fidejuſſor ſe obligaverit, adhibito juramento, quia tunc valet fidejuſſio. *Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 57. vide Verard. deciſ. 315. pag. 2. Jaſ. de action. §. item ſi quis poſtulante. num. 14. & Franc. Cremen. ſing. 42.*

¶ Fidejuſſor ſi debitori ſuccedat, omnis obligatio fidejuſſoria extinguitur, ſecus eſt in pignore. *Bartol. ſing. 35. vide tamen eundem in l. Stichum 95. §. quod vulg. ff. de ſolut. & lib. l. 3. ff. de ſeparat. bon. l. ſi reus 13. ff. de duobus reis, l. cum quis 38. §. fin. & l. ſi duo. 93. d. titul. ff. de ſolutionib.* ¶ Si fidejuſſor pro alio dederit pignus, & debitor ſuccedat fidejuſſori, extinguitur fidejuſſoris obligatio, ſed pignus remanet obligatum; ſecus ſi ille fidejuſſor dediſſet alium fidejuſſorem: quia tunc omnino obligatio fidejuſſoria extinguitur. *Petrus de Raven. ſing. 630.*

Cap. XXVII. Miſcellanea.

Lex ſancimus C. de fidejuſſ. an habeat locum quando juramentum intervenit in promiſſione, & an tempus dictæ legis datum ad purgandam moram ſit tantundem, atque primum, *Ozaſch. deciſ. 49.* ¶ Auth. præſente, de fidejuſſ. limitatur, ubi viget conſuetudo in contrarium. *Chaſſ. in conſuetud. Burgund. titul. Des rentes, §. 2. gloſſ. 1. num. 3.* Et quando illi fuit renunciatum. *ibidem num. 4.* Et inter mercatores *ibid. num. 11.* ¶ Sententia lata pro fidejuſſore, non porrigitur ad principalem; ſecus contra. *Bart. in l. adverſus 34. ff. de recept. arbitr.* ¶ Abſolutoria lata pro fidejuſſore, quando proſit principali, *vide Bart. in l. duobus 28. §. à fidejuſſore, num. 7. ff. de jurejur.* ¶ Mutuans ex mandato alterius obligat ſibi recipientem tanquam principalē, & mandantem per actionem mandati, *l. ſi literas 7. C. mandati.* ¶ In mandatoribus acceſſoriè ſe obligantibus, hodie nihil eſt innovatum, *Bartol. in l. eand. 9. num. 5. ff. de duob. reis.* ¶ Statutum, quod fidejuſſor civis non cogatur ad ſolvendum, non habet locum in eo, qui acceſſit ut fidejuſſor, tamen tanquam correus principaliter ſe obligavit; item, quando fidejuſſit pro dote *Nat. conſ. 52.* ¶ Si mulier alieno nomine compromittat, non erit pœna commiſſa propter interceſſionem, *l. non diſtinguemus 37. §. ſi mulier. ff. de recept. arbitr.* ¶ Statutum Taurini, quo cavetur, ut cives non fidejubeant pro forenſi, an ſit ſervandum, *vide Perilluſtr. D. P. Theſſ. deciſ. 166. n. 8.* ¶ Sententia lata contra principalem non poteſt mandari executioni contra fidejuſſorem contractus abſque novo proceſſu, *Guid. Pap. q. 26. Franc. Marc. q. 1055. Mynſing. obſ. 96. cent. 4. Dec. conſ. 400. num. fin. Nat. conſ. 345. Bart. in l. 5. §. cum autem. C. de bis, qui ad Eccl. confug. vide eund. Bart. in l. 3. C. de uſur. rei jud. & in l. 1. ff. judicatum ſol.* ¶ Creditor petens executionem inſtrumenti contra fidejuſſorem, non tenetur probare principale debitum, ex quo de illo ſit mentio in inſtrumento. *Nat. conſ. 262. n. 8. vide Bart. in l. 2. §. in fidejuſſorem. ff. qui ſatiſdare cogantur.* ¶ Bonam fidem agnoſcere, quando, & quomodo quis poſſit dato, quod non ſit tractus in judicium, *vide Put. deciſ. 178. lib. 3.* ¶ Reſciſſo principali, reſcinditur acceſſorium, ſecus contra. *l. ſi cum 14. §. Labeo, ff. de eo, quod metus cauſa.* ¶ Minor etiam reſtituitur adverſus fidejuſſorem actione mandati agentem. *l. in cauſa 14. ff. de minor. 25. ann.* ¶ Verba recommendatoria non obligant, *l. ſi vero 12. §. cum quidam ff. mandati.* ¶ A te videor petere, ſi peto ab eo, qui habet contra te regreſſum, puta à fidejuſſore: ideo tunc committitur ſtipulatio de rato, ac ſi à te peterem, *l. ſi quis uni 14. ff. rem ratam haber.* ¶ Illud, quod creditor percipit ex venditione pignoris, liberat debitorem, & mandatorem, ſi creditor de evictione non eſt obligatus. *d. l. 59. §. creditor.*

TITULUS CENTESIMUS QUARTUS.

De conſtitutoribus, & conſtituta pecunia.

Generalia.

DE hac actione *vide per Jaſ. de act. §. in perſonam, & per Joh. Criſp. in ſuo tract. term. act. poſt vol. ejuſd. Jaſ. de act.*

Cap. I. Conſtitutor: Quis dicatur.

Conſtitutor eſt, qui intervenit poſt obligationem, & nudo pacto obligatur. *Bald. in auth. de fidejuſſ. n. 9.* ¶ Tertius promittens, utrum cenſeatur fidejuſſor, an vero principalis, *vide Bart. conſ. 99. vol. 2.*

Cap. II. Quæ favere poſſit.

Qui ſe pro alio conſtituit debitorem, non poteſt opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ. *l. 6. C. de non num. pecun.*

Cap. III. Ad quæ teneatur.

Qui conſtituit, vel ſpondet pro alio, ſi perſonaliter eſt loquutus, dicendo ſatisfaciam obligatur: ſi vero dixerit, ſatisfiet à me, & ab alio, illo non conſentiente, pro rata erit obligatus: ſi autem alternativè promittat, ipſe inſolidum tenetur, altero non conſentiente: ſed ſi conſtituens locutus fuerit imperſonaliter, ut ſi dixerit ſatisfiet, tunc enim non tenetur, ſalva tamen priſtina obligatione, *§. ad hoc, authent. ut cum de appellatione cognoſcitur.* ¶ Promittens, & conſtituens pro alio principaliter in ſe obligationem ſuſcipiendo, poteſt in plus teneri, *Bart. in l. hi qui 35. num. 16. ff. de fidejuſſ.* ¶ Promittens de mandato alterius tenetur, etiam ſi poſtea deſiiſſet eſſe debitor mandantis. *eadem Rot. deciſ. 131.* ¶ Qui alterius obligationem ſub ſtipulatione ſuſcepit, cogitur ſolvere, licet is, pro quo promiſit, ei non ſolvat: quia quis non debet fidem rumpere, licet ſibi frangatur ab alio. *l. ſi pater 5. Cod. de novation. & deligat.* ¶ Filius conſtituendo non dicitur in rem patris vertere, niſi ſolvat, nam qui conſtituit, ſe quidem obligat, patrem vero non liberat. *filiusfam. 15. ff. de in rem verſo.*

Cap. IV. Conſtitutum. Quod dicatur, ut inducat.

Obligatio efficax oritur ex promiſſione ſuper præcedenti obligatione inefficace facta, & in vim conſtituti tranſit. *Afflict. deciſ. 117.* ¶ Confeſſio adminiſtratoris facta per epiſtolam, confitentis ſe habere debitum alienum penes ſe, inducit, quod confitens poteſt conveniri actione de conſtituta. *Anton. Corſet, in ſuis ſingul. litera C. ſing. confeſſ. 6.*

Cap. V. Qui ſint effectus.

Per conſtitutum alteri per alterum non acquiritur actio niſi per procuratorem, vel nuncium, *Rot. Gen. dec. 45.* ¶ Contrarium tamen videtur verius, quia in conſtituto attenditur ſolum jus gentium, *vide ibid. deciſ. 45. num. 5.* ¶ Confeſſio nihil operatur, ſi conſtitutum factum fuerit ex falſa cauſa, quam conſtituens eſſe veram confeſſus fuerit. *Dec. conſ. 475. n. 31.*

Cap. VI. Actio ex conſtituto: Quibus modis inducatur.

Actio de conſtituta pecunia inducitur ex ſecundo pacto nudo, ex intervallo ſuper eadem re appoſito. *Matth. Matheſ. ſing. 36.*

Cap. VII. Quæ requirantur.

Actio de conſtituta, ut competat contra conſtituentem debet conſtare de debito illius, pro quo debitor ſe conſtituit, & non ſufficit ſola confeſſio ipſius conſtituentis. *Vinc. de Franc. dec. 343 part. 2.*

Cap. VIII. Qui ſint effectus.

In hac actione de conſtituta oritur actio ex nudo pacto, quod etiam procedit, quando idem debitor promittit jam debitum *Rot. Gen. 41. n. 41.*

Cap. IX. Quando, & quibus, & contra quot detur.

Actio de conſtituta pecunia datur in eum, qui pro ſe, vel pro alio ſe conſtituit ſoluturum, & ex nudo pacto oritur, alias ſtipulatione interveniente, inutilis eſſet hæc actio, quia ubi locum habet remedium ordinarium civile, ad extraordinarium Prætorium non eſt recurrendum. *§. de conſtitutum. Inſtit. de action.* ¶ Si quis eſſet naturaliter obligatus forte ex minus ſolemni voluntate,

&

& per conſequens non poſſet agi contra eum actione ex teſtamento, ſi ſolum ille dixerit, bene ſolvam tibi, poſſet poſtea agi contra eum, actione de conſtituta. *Guido ſingul. 611.* ¶ Qui conſtituit ſe ſoluturum pro alio, non poteſt ante decem dies conveniri, actione de conſtituta, *Guid. dict. ſingul. 611.* ¶ Reſponſor, qui promiſit ſolvere reſponſorio nomine alterius, vel quilibet alius, qui nomine alieno ſe conſtituit ſoluturum, an poſſit conveniri, non excuſſo principali debitore, *vide Guid. quaſt. 94. & ſing. 611.* Si enim renunciaſſet juri de prius conveniendo principalem, quam fidejuſſorem, ceſſaret dubitatio. *Guid. ibidem.*

TITULUS CENTESIMUS. QUINTUS.

De reſtitutionibus in integrum, in genere.

Cap. I. Reſtitutio in integrum: Quid: Qualis ſit: & quæ requirantur.

Reſtituere eſt in eum ſtatum reducere, in quo erat cauſa ante læſionem. *Ozaſc. deciſ. 9. num. fin. Ægid. Bellam. concluſ. 742. & Marın. in ſuo Spec. part. 6. cap. & quandoq; appellatur. num. 77.* Ubi ſcribit novem caſus, in quibus ſolet concedi reſtitutio.

Qualis ſit.

Beneficium reſtitutionis in integrum debet eſſe inter partes commune: ideo ſi una pars reſtituatur ad aliquid, alia etiam debet reſtitui. *Afflict. dec. 89.* ¶ Reſtitutio in integrum eſt beneficium perſonale, quia non tranſit ad fidejuſſorem; cum vero tranſit ad hæredem, eſt reale. *Capell. Thol. quaſt. 55. num. 5. vide Harım. cap. 3. tit. de reſtitution. in integr.* ¶ Beneficium reſtitutionis in integrum adverſus probationem omiſſam, & illius tempus, eſt Judici arbitrarium. *Afflict. deciſ. 124.* ¶ Reſtitutio in integrum retinet naturam primæ cauſæ, & ſecundum illam regulatur, *vide Hippol. ſing. 221.* ¶ Reſtitutionis cauſa eadem cum prima reputatur, & coram eodem Judice tractari debet, *Caſſad. deciſ. 1. tit. de ſequeſt. poſſ. & fruct.*

Quæ requirantur.

Quamvis mandatum ſpeciale requiratur ad petendam reſtitutionem in integrum, nihilominus hoc non procedit, quando adeſt mandatum cum libera, vel illa incidenter petitur. *Viucent. de Franc. deciſ. 17. num. 21. Jaſſ. Lanfr. Balb. deciſ. 248. Mynſing. obſerv. 26. cent. 2. vide Hieron. Mangon. deciſ. Luc. 67. Ludov. Rom. ſing. 126. & Rol. conſ. 26. volum. 2.* ¶ In cauſa reſtitutionis in integrum cavetur de rato, & de judicato ſolvendo. *l. 39. §. & aliud. ff. de dolo malo.*

Cap. II. Quibus modis intelligatur.

Reſtitutio quando concurrat cum alia actione contraria, & auxilium ordinarium, & extraordinarium, quando concurrant, *vide l. fin. C. ſi tutor, vel curator inter. & l. 5. C. ſi. adverſ. rem jud.*

Cap. III. Qui, quæ teneantur reſtituere.

Implorans beneficium reſtitutionis reſtituere debet quicquid à parte receperit. *Cravet. d. conſil. 7. num. 14. & Roland. conſ. 59. volum. 1.*

Cap. IV. Qui in integrum reſtituere poteſt.

Licet Imperator ſtatuat aliquem non eſſe reſtituendum, tamen adhuc poterit Princeps illum ex cauſa reſtituere, non obſtante illa prohitione, illius tamen facta mentione. *Rebuff. in conſt. reg. tract. de reſt. num. 6. in præfat. tom. 2.* ¶ In his, quæ ſunt juris poſitivi Princeps poteſt reſtituere adverſus lapſum temporis. *Chaſſ. in conſu. Burg. tit des droicts. §. 20. gloſſ. 5.* ¶ Quibus in caſibus Princeps ſoleat reſtituere adverſus rem judicatam, *vide Rebuff. in conſtit. reg. tract. de lit. civil. art. 1. gloſſ. 2. tom. 1.*

Cap. V. Qui reſtitui in integrum poſſint.

* An minor 25. annis reſtituendus ſit adverſus ſpretam operis novi nunciationem *Fach. lib. 8. cap. 49 affirmat arg. l. minor. 25. annis omiſſam. ff. de minorib.* * An eccleſia in integrum reſtituatur adverſus præſcriptionem 40. annorum, *Fachin. lib. 8. cap. 103. affirmat clem. 1. de reſtitut. in integrum.*

Cap. VI. Quibus modis peti poſſit reſtitutio in integrum, vel non.

* An minor renuncians beneficio reſtitutionis in integrum cum juramento petere poſſit in integrum reſtitutionem. *Fach. lib. 12. cap. 15.* affirmat *authent. ſacramenta. C. ſi adverſ. vend.* niſi ſit enormiter læſus. ¶ Procurator in cauſa poteſt petere reſtitutionem in integrum, *Bartol. in l. 17. C. de procurat. num. 5. vide tamen eundem in l. 34. ff. de ritu nuptial.* ¶ Si petatur reſtitutio ad appellandum, quid juris, *vide Bartol. in l. 1. C. ſi ſæpius. in integr. reſtit. & in l. 3. quomodo & quando Judex.* ¶ In petenda reſtitutione in integrum, qui locus inſpici debeat, utrum locus judicii vel contractus, & reſtitutio in integrum tranſit ad hæredes. *Bart. in l. 2. ff. de eo, quod certo loco, & in l. 10. ff. de reb. dub.* ¶ Abſens ex probabili, & neceſſaria cauſa, ſi non fuit legitime defenſus, poteſt petere reſtitutionem adverſus ſententiam contra eum latam. *l quia 4. C. de procurat.* ¶ De beneficio reſtitutionis in integrum petito per tertium poſt publicationem, & concluſionem in cauſa, *vide per Afflict. deciſ. 19.* ¶ Tempus petendæ reſtitutionis adverſus præſcriptionem, currit ſolum poſt completam præſcriptionem, *Bartol. conſil. 129. volum. 1. num. fin.* ¶ Quando petitur reſtitutio contra tres ſententias, quid juris, *& multa alia de reſtitutionibus vide per Doct. de Rot. tit. de reſtit. in integr. in novis.* ¶ Reſtitutionibus pendente lite, poſtulatis, non currunt læſionis probationes *Afflict. deciſ. 114.* ¶ Reſtitutio poteſt peti coram Judice loci celebrati contractus, *Roland. conſil. 26. num. 31. volum. 2.* ¶ Si quis legitimo impedimento non potuerit producere inſtrumenta, ipſis poſt ſententiam repertis, poterit petere reſtitutionem adverſus rem judicatam. *Bart. in l. 1. C. de ſentent. adverſ. fiſc. lat. lib. 10. facit l. Imperatores. 35. ff. de re judic.* ¶ Tempus petendæ reſtitutionis eſt quadriennium continuum, niſi juſta cauſa intervenerit abſentiæ. *Mynſing. obſerv. 51. cent. 1. Caball. milleloq. 783. part. 2. Jaſ. de Action. in §. rurſus. num. 73. Rebuff. in conſtitut. reg. tract. de reſtitut. art. 2. gloſſ. 1. tom. 2. & Bart. in l. 15. §. ſed. ff. quibus ex cauſis majores, num. 12.* ¶ Quando quis læditur curſu temporis, debet petere reſtitutionem intra tantum tempus, quantum eſt illud in quo dicitur læſus. *Bart. in l. 5. C. in quibus cauſ. in integ. reſt. non ſit neceſſ. num. 4.*

Vel non.

Approbatus ab aliquo Collegio, non poteſt in concernentibus ejus profeſſionem petere, ut in integrum reſtituatur. *Bart. in l. 1. C. qui & adverſus quos.*

Cap. VII. Quibus modis concedi, fieri poſſit, vel non.

*An Princeps poſſit concedere reſtitutionem in integrum ex clauſula generali contra præſcriptionem immemorabilem. *Roland. conſ. 59 tom. 4.* ait, *non poſſe.* ¶ Qui reſtitutionem concedere poſſit, *vide Rebuff. tract. de reſtit. tom. 2. in præfat. num. 11.* Coram quo reſtitutio petenda ſit, *num. 16.* Quibus concedatur, *num. 21.* Et contra quem. *ibid. num. 28. fol. 397.* Quibus ex cauſis reſtitutio concedatur. *Rebuff. ibid. gloſſ. 1. art 1. fol 398.* ubi ſcribit viginti caſus, in quibus conceditur. ¶ Juſta cauſa concedendi alicui reſtitutionem eſt, quando veriſimiliter ille inductus fuit ad aliquid credendum. *Bart. in l.*

non ſolum. §. morte. num. 36. ff. de oper. nov. nunciat. ¶ Reſtitutio in integrum adverſus præſcriptionem ſtatutariam 16. ann. ex capite ignorantiæ conceditur. _Put. deciſ. 50. lib. 3._ ¶ Reſtitutio in integrum ex capite ignorantiæ contra præſcriptionem longi, vel longiſſimi temporis conceditur. _Afflict. deciſ. 37. Petr. Benintent. deciſ. 71. vide Caball. milleloq. 774. Dec. conſil. 29. Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de reſtitution. art. 1. gloſſ. 1. num. 26. & gloſſ. 4. ibid._ Et ignorantia præſumitur in eo, qui in jus alterius ſucceſſit. _Afflictus deciſ. 37. & Petr. Beninten. dec. 71._

Quibus modis concedi non poſſit.

Aſſertio Magiſtratus atteſtantis in aliquo caſu nunquam conceſſiſſe reſtitutionem, non eſt ſufficiens ad denegandam reſtitutionem. _Raud. cap. 33. tract. de analog. num 162._ ¶ Reſtitutio in integrum non conceditur, niſi ſummatim conſtet de læſione. _Cravet. conſ. 179. num. 8._ ¶ Ipſa reſtitutio pariter non conceditur, ceſſante æquitate, cur concedi debeat. _Cravet. conſil. 271. num. 7._ ¶ Reſtitutio in integrum non conceditur poſt ſententiam ſuper liquidatione facienda: ideo illa ſuper probationibus factis, & non faciendis debet fieri. _Afflictus deciſ. 35._ ¶ Reſtitutio non eſt concedenda, non verificata conditione appoſita in diſpoſitione, _idem Verall. deciſ. 95. part. 2._ ¶ Reſtitutio in integrum non conceditur, ubi mora purgari non poteſt de jure. _Verull. deciſ. 96. part. 3._

Fieri poſſit.

Reſtitutio ante ingreſſum principalis cauſæ facienda eſt. _cap. ſuborta 21. ext. de ſent. & re jud._

Cap. VIII. Quibus, & contra quos competat; detur reſtitutio in integrum.

* An adverſus præſcriptionem competat minoribus 25. annis in integrum reſtitutio ex cauſa juſtæ, & probabilis ignorantiæ. _Fach. lib. 1. cap. 79. negat. cap. adverſus de præſcript. l. ult. c. de præſcript. longiſſ. temp. ibi nulla ſciencia. l. ſicut. C. de præſcript. 30. vel 40. annor. & l. omnes. l. ultim. cap. de fundis patrimon. lib. 11. l. un. C. de uſucap. transform._ * An in caſu. l. admonendi. ff. de jurejur. opus ſit reſtitutione in integrum, ut ſententia retractari poſſit, propter inſtrumenta de novo reperta. _Fach. libr. undecimo. cap. vigeſimoſeptimo. negat. l. videamus. §. ultim. de in lit. jur._ * Reſtitutio in integrum, quæ minori, vel majori competit, an competat fiſco adverſus ſententiam, quæ tranſivit in judicatum, ſive de corporali, ſive de pecuniaria agatur pœna. _D. Gaſp. Theſ. For. quæſt. 59. lib. 1._ ¶ Reſtitutio in integrum cum reſciſſione poteſt cumulari quia ambæ ad eundem effectum tendunt. _Dec. in l. edita. C. d. eden. & Abb. in c. ſuſcitata. extr. de reſtit. in integr._ ¶ Reſtitutio in integrum quando competat, ubi habet locum aliud remedium, puta appellationis. _Bart. in l. 5. C. ſi adverſus rem judic._ ¶ Abſens læſus circa bonorum poſſeſſionem per abſentiam probabilem, & neceſſariam, tranſmittit beneficium reſtitutionis ad hæredem. _l. 1. C. de reſtit. milit. ſi cor. qui reipub. cauſa abſent._

Quibus modis non competat.

Interdum denegatur alicui de jure communi reſtitutio; ſed jure ſpeciali adhuc conceditur. _Rebuff. tract. de reſtitut. lib. 2._ ¶ Reſtitutio in integrum competit adverſus latam culpam, non adverſus dolum. _Bart. in l. quod Nerva 32. num. 23. ff. depoſiti, in repet._ ¶ Reſtitutio in integrum non datur adverſus errorem juris, & judex delegatus, an poſſit reſtituere in integrum adverſus ſententiam interlocutoriam, _vide Bart. in l. cum 7. ff. de confeſſ. & in l. quod. ff. de ſepul. viol._ ¶ Reſtitutio pro modica læſione non competit, ſed pro enormi. _Cap. dec. 109. num. 9._ ¶ An reſtitutio in integrum competat contra tertium, _vide Cravet. conſil. 7. num. 15._

Quibus modis detur.

Duplex eſt tempus reſtitutionis, nempe tempus, ad quod datur reſtitutio ad tempus læſionis, & tempus infra quod fit reſtitutio. _Capel. Thol. quæſt. 78._ ¶ Licet ex cauſa nova reſtitutio iterum dari debeat, tamen hoc intelligitur, factis novis probationibus ſuper ætate. _Put. deciſ. 79. & 279. lib. 3. & Mynſ. obſerv. 55. cent. 1._ * Reſtitutio, an detur principi ex generali clauſula adverſus præſcriptionem, ſtante ſcientia. _Joan. Pet. Surd. deciſ. 4._ * An adverſus rem judicatam reſtitutio detur propter inſtrumenta noviter reperta, cum quis ex juſta & probabili ignorantia ea non produxerit. _Fach. lib. 1. c. 51. negat l. ſub ſpecie. C. de re jud. Fulg. conſ. 181._ * An detur reſtitutio in integrum contra præſcriptionem 30. & 40. annor. _Rol. conſ. 68. lib. 3._

Vel non detur.

Reſtitutio in integrum non datur, nec conceditur, quando jus alteri eſt quæſitum. _Veruld. deciſ. 136. part. 2._ ¶ Ad cauſam, ſeu litis inſtantiam peremptam, non datur reſtitutio, ſed per actionem de dolo ſuccurritur contra illum, cujus dolo hoc factum fuit. _l. 19. §. dolo. ff. eodem._

Cap. IX. Quibus modis impediri, vel quæ impedire poſſint reſtitutio.

Præſumptio, quæ ſtat pro ſententia, tollit læſionis præſumptionem. _Ozaſ. deciſ. 158. num. 11._ Et impedit reſtitutionem in integrum. _Bart. in l. ſi fidejuſſor. 29. §. in omnib. ff. mandati._ ¶ Executio ſententiæ regiæ non impeditur per reſtitutionem in integrum petitam contra ſententiam, ſecus in ſententiis inferiorum à Principe, _Capic. deciſ. 53. vide Franc. Marc. quæſt. 53. & 54. part. 2. Benint. dec. 79. Put. dec. 456. lib. 2. Mynſ. obſerv. 48. & Cabal. milleloq. 742._

Cap. X. Qui ſint effectus.

* An reſtitutus à Principe recuperet fructus medio tempore perceptos. _Fachin. lib. 1. c. 38. negat. auth. Idem de Neſtorianis, cap. de hæreticis l. certum. c. de rei vend. Gail. lib. 2. cap. ult. num. 28._ * An reſtitutus in integrum à gratia Principis recuperet pretium bonorum à fiſco alienatorum. _Fachin. lib. 9. cap. 18. affirmat. l. 1. c. de ſententiis paſſis l. ult. C. eod. tit._ * An reſtitutus recuperet hæreditatem alteri delatm. _Fach. l. 1. c. 39. affirmat l. 1. §. filio qui mortis. ff. ad Trebell. Gail. l. 2. c. ult. num. 18._ * An minore adeunte hæreditatem, & adverſus aditionem in integrum reſtitutio vulgaris ſubſtitutus admittatur. _Fach. l. 4. c. 73. affirmat l. ex contract. ff. de re judic. Duarenus tit. de vul. ſub._ contra tenet _in l. 7. §. quod Pap. de minor._ ¶ Si procurator non appellet intra tempus debitum, non auditur poſtea dominus, niſi per viam reſtitutionis. _Ægid. Bellam. concluſ. 292._ ¶ Judex, qui cognoſcit ſuper reſtitutione in integrum adverſus ſententiam, non judicat ſuper prima cauſa, ſed tantum ſententiam reſcindit, ſecus in judice appellationis. _Bart. in l. 1. C. ſi adverſus libertatem._ ¶ Fruſtra precibus impetratur, quod per reſtitutionem in integrum conceditur. _l. 2. Cod. quibus non objiciat. long. temp. præſcript._ ¶ Reſtitutio conceſſa ſuper principali, ad acceſſoria non extenditur, & quod per reſtitutionem in integrum quis poſſet conſequi, illa nondum petita, & obtenta, non poteſt in compenſationem deduci. _l. fin. §. Lucius. ff. de cond. indeb._ ¶ Reſtitutione in integrum petita, an judex poſſit de nullitate pronunciare, _vide Bartol. in l. 24. ff. de jure patron._ ¶ Juramento præſtito virtute oblationis factæ per tutorem, an poſſit minor ope reſtitutionis teſtes producere, qui de novo reperti ſunt, _vide Perill. D. P. Teſſau. dec. 240._ Actio amiſſa per reſtitutionem in integrum reſuſcitatur, _Bart. in l. 2. ff. ſi ex noxali cauſ. agat._ ¶ Reſtitutio in integrum non reſtituit rem, ſed jus agendi, vel tollit exceptionis obſtaculum, ſed quid amplius reſtituat, _vide_

Bart.

Bart. in l. qui primo. 46. §. item. ff. de procur. & in l. 2. de eo, quod certo loco. ¶ Reſtitutio in integrum producit exceptionem, ſed non tollit civilem, neque naturalem obligationem, quando aliquis petit per reſtitutionẽ in integrum liberari ab aliqua obligatione. *Bartol. in l. Julianus 60. ff. de condict. indeb. num. 31.* ¶ Reſtitutio principalis, prodeſt fidejuſſori. *l. minor. 51. ff. de Procur.* ¶ Deceptis, & non decipientibus jura ſubveniunt: fallit in Doctore, ſi cauſam perdat, & in integrum reſtitutio poſtulet, idem in mercatore, ſi ſe in actibus mercaturæ deceptum dicat. *Marc. de Mant. ſing. 520.*

Cap. XI. Quibus modis valeat, tollatur reſtitutio in integrum, vel non.

Officium judicis quando datur ad reſcindendum id, quod jure communi valet, finitur anno utili. *Bart. in l. ſocietatem 77. §. arbitrorum, num. 23. ff. pro ſocio.* ¶ Sine juſta cauſa non valet reſtitutio. *Caball. milleloq. 780.* Ideo Princeps reſtitutionem ſine cauſa concedere non debet. *ibid.*

Tollatur, vel non.

Beneficium reſtitutionis in integrum non cenſetur ſublatum, niſi per ſpecialem nominationem. *Raud. instiḃtat. de Analog. cap. 33. num. 141.* ¶ Juramentum tollit reſtitutionem, quæ eſt de jure ſpeciali, non autem ea, quæ eſt de jure communi. *Bartol. in l. ſi ex falſis 62. C. de tranſact. num. 4.* ¶ Juramentum præſtitum ſuper contractu ſolemniter inito, tollit beneficium Prætoris in obtinenda reſtitutione in integrum. *Abb. conſ. 107. part. 2. num. 6. vide tamen ibid.*

Cap. XII. Miſcellanea.

In reciproca renunciatione æqualis ſpeciei nullus intelligitur lædi, nec ſenex, nec juvenis. *l. de fideicommiſſo. C. de tranſact.* ¶ Judex delegatus quando poſſit de reſtitutione in integrum cognoſcere, *vide Bartol. in l. 3. C. ſi adverſ. rem judic.* ¶ Impedimentum non attenditur, ubi poteſt competere quis per procuratorem. *Capic. dec. 86. num. fin.* ¶ Principis præſentia ſolemnitates juris ſupplet, actumque qui ob defectum ſolemnitatum eſt nullus, inſtaurat. *Joſeph. Lud. dec. Luc. 17. num. 11.*

TITULUS CENTESIMUS SEXTUS.

De minoribus, & reſtitutionibus in integrum illis competentibus.

Generalia.

DE alienatione bonorum eorum, qui ſub tutela, vel cura ſunt, *vide tit. de reb. eorum, qui ſub tutela. infr. lib. 2.* ¶ Multa pertinentia ad reſtitutiones, & quando fidejuſſor minoris reſtituatur. *vide per eund. Bartol. in l. 2. C. de fidejuſſ. minor.*

Cap. I. Quis dicatur.

An fœmina nupta minor 25. ann. habeatur pro majore, *vide Papon. lib. 16. tit. 1. arreſt. 16.* ¶ Minor includitur in ſtatuto generaliter loquente: fallit, quando ſtatutum, vel conſuetudo punit aliquid, quod de jure communi non eſt punibile. *Roman. ſingul. 816.* Ideo ſtatutum, quod nemo poſſit extrahere bladum de Comitatu, minorem, ſeu pupillum non comprehendit. *Rom. ſing. 818.*

Qualis ſit.

*Minorem excedere, vel non excedere vigeſimum annum, quis probet, ubi agitur de nullitate contractus, *deciſ. 75. Joan. Pet. Surd.* * Quomodo probetur minorem, vel pupillum locupletiorem factum ex contractu, vel etiam majorem. * *Andr. Fachin. lib. 2. contr. cap. 46.* ait probandum eſſe pecuniam in utilitatem minoris verſam fuiſſe. *l. ſi ſine. §. interpoſito. ff. de adminiſtr. tut. l. patri. §. item ex diverſo. ff. de mino. l. utrum. ff. de pet. hæred. Crav. conſ. 550. num. 16. lib. 3.* ¶ Minor, eccleſia, & univerſitas æquiparantur. *Crav. conſ. 204. n. 23.*

Cap. II. Quæ facere poſſit, vel non.

* An minor poſſit vendere mobilia, quæ ſervando ſervari poſſint. *Fachin. lib. 3. cap. 1. negat. l. lex, qua tutores. C. de adminiſt. tut.* * An minor auctore tutore alienare poſſit, abſque decreto Judicis poſſeſſionem rei immobilis. *Fachin. lib. 3. cap. 3. negat. l. magis puto. §. 1. ff. de rebus eorum.* * An minor, abſque delicto, & aliis ſolennibus immobilem alienare poſſit ſi ea alienatio utilis ſit. *cap. 3. Fachin. lib. 3. negat. l. magis puto. §. ſi as alienum ff. de rebus eorum. l. ob. as. C. de præd. minor.* * An minor 25. annis cum auctoritate tutoris, vel curatoris pacem facere poſſit abſque decreto Judicis. *Fach. lib. 9. cap. 43. affirmat. Abbas conſil. 108. lib. 2.* * Mulier minor, an poſſit dare in dotem immobilia ſine ſolemnitate. *Joh. Pet. Surd. deciſ. 278.* * Minor, an tranſmittat jus excludendi fœminam ſibi competens ex ſtatuto. *Joh. Pet. Surd. dec. 138.* ¶ Si minor jurans ſe majorem, & contrahens ſine conſenſu propinquorum contra formam ſtatuti, adhuc poterit dicere de nullitate inſtrumenti, & contractus. *Cremen. ſingul. 163.* ¶ Minor (licet juraſſet) læſus ultra dimidiam juſti pretii, debet agere remedio, *l. 2. C. de reſcind. vend.* Quia ubi eſt locus remedio ordinario, ceſſat extraordinarium. *Cravet. conſ. 151. num. 6. & Roland. conſ. 59. volum. 1.* ¶ Minor licet ex contractu ſine decreto, vel tutoris auctoritate non obligetur, tamen factus major poteſt cogere adverſarium ad illum implendum: idem, ſi adhuc eſt minor, & paratus ſit facere intervenire ſolemnitatem requiſitam. *Matth. Mattheſ. ſing. 155.* ¶ Minor poteſt fidejubere pro ſuo procuratore, & non reſtituitur in integrum adverſus ipſam fidejuſſionem. *Petrus de Raven. ſing. 283.* ¶ Minor poteſt annuos reditus conſtituere abſque curatoris auctoritate, in præſentia tamen Principis. *Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 17. num. 9.* ¶ Licet poſt tempus datum ad petendam reſtitutionem, non poſſit agere minor, poterit tamen agere adverſus tutorem, ſi culpa eorum læſus fuerit. *ibid. Rebuff. num. 10.* ¶ Minor non dicitur venire contra compromiſſum, ut incidat in pœnam, ſi petat ſe reſtitui adverſus compromiſſum, *idem ſing. 285.* ¶ Minor ſi tradiderit indebite poſſeſſionem alicujus rei poterit illam repetere, veluti ſi non obſervatis ſolemnitatibus vendiderit. *Bartol. in l. alienam. 12. ff. ſolut. matrim.*

Vel non.

Minor 18. ann. non poteſt efficaciter ſe obligare maxime prohibente ſtatuto, ſed ſi creditor alleget minorem locupletatum, quomodo hæc locupletatio probetur, *vide Hieron. Magon. deciſ. Luc. 13. num. 32.* ¶ Minor contumax in delictis non poteſt dicere de nullitate proceſſus, licet contra eum fuerit proceſſum, nullo illi dato curatore, quando ex forma ſtatuti contumax habetur pro confeſſo. *Natt. conſil. 540. cum duobus ſequentib.* ¶ Minor ex capite læſionis non poteſt venire contra remiſſionem factam in cauſa criminali, ratione ſui intereſſe. *Papon. ibid. arreſt. 19.* ¶ Minor habens curatorem non poteſt recipere ſolutionem à ſuo debitore, & recepto facere quitationem. *Papon. lib. 16. tit. 1. arreſt. 6.* ¶ Minor non poteſt petere diviſionem. *Papon. ibid. arreſt. 7.* ¶ Minor non poteſt ſe obligare, niſi pro cauſa illi utili. *ibid. arreſt. 8.* ¶ Minor ſine decreto Judicis non poteſt donare. *Cravet. conſ. 1. pro genero. num. 421.* ¶ Minor etiam cum decreto Judicis, vel alia ſolemnitate juris donare non poteſt, *quod multipliciter ampliatur per Natt. conſ. 173. tom. 1.* ¶ Minor non poteſt eſſe in judicio ſine curatore, niſi in cauſa declinatoria fori. *idem Papon. lib. 16. tit. 1. arreſt. 10.* ¶ Si in contractu diviſionis minor cum juramento ſe dixerit majorem, & inde

inde poſſederit bona diviſa per decennium, non amplius poterit audiri prætextu minoris ætatis, & læſionis, *vide Auguſt. Bero. quæſt. 45.* ¶ Minor majoritatem jurans ſuper ſancta Dei Evangelia, nullo modo minoritatem probare poteſt. *Affl. dec. 393.* ¶ Non debet quis poſſe res ſuas adminiſtrare ante 25. ann. *l. fin. ff. de condition. & demonſt.* ¶ Minori (etiam non prodigo) poteſt interdici bonorum adminiſtratio. *idem Cremenſ. ſing. 119.*

Cap. III. Minor. Quibus uti poteſt.

Minor jure communi utitur regulariter. *Caball. milleloq. 307.* ¶ Stipulatio quando incipit à defuncto, committitur mora propter non factum, & tunc minor utitur jure defuncti. *Gramm. deciſ. 52. num. 3. vide Hier. Mag. dec. 31. Luc. num. 21. & ſeqq.* Minor tamen conventus ex contractu paterno, ex juſta ignorantia reſtituitur. *ib. n. 5. vide Mag. dec. Luc. 77. num. 4. & 13.*

Quando non admittatur.

Minor poſt tempus lapſum ad redimendum, & fundum recuperandum, etiam ope reſtitutionis in integrum, non admittitur, quando cum ipſo minore nihil actum eſt. *Natt. conſ. 492.*

Cap. IV. Quando ſuccurratur minori.

Minori portanti res, de quibus ſolvi debet gabella, vel contra prohibitionem ſtatutariam, ſuccurritur beneficio reſtitutionis. *Franc. Cremen. ſingul. 30. & Petrus de Raven. ſingul. 282.* ¶ Minori adverſus latam culpam ſuccurritur, ſed quando adverſus dolum præſumptum, *vide Bartol. in l. 8. in repet. ff. de eden. & in l. quod Nerva. 32. num. 23. ff. depoſiti. in repetit.* Minori 25. ann. (qui in omittendo in jure ſuo deliquit) ſuccurritur, illeque conſervatur illæſus à pœna, & damno abſque alia reſtitutione. *Felin. conſ. 34. num. 9.* ¶ Juris error præſumitur in minore, ideo illi in jure erranti ſuccurritur, ac ſi erratum eſſet in facto. *Cravet. conſil. 1. pro genero. n. 228.* licet tractetur de lucro perdendo. *idem Cravet. conſil. 192. num. quinto.* ¶ Minoribus adverſus dolum præſumptum de præterito ſuccurritur, ſecus adverſus hujuſmodi dolum de futuro, *vide Ozaſcum dec. 87. & Afflict. deciſ. 370.*

Vel non.

Minoribus non ſuccurritur, niſi in caſibus à jure expreſſis, & non reperitur, quod illis ſuccurratur in his, quæ concernunt formam actus, & ſunt introducta ad rigorem juris conſervandum. *Ozaſc. dec. 87.* Alias data læſione, regulariter minor reſtituitur niſi contrarium reperiatur in jure. *Afflict. deciſ. 370.*

Cap. V. Quæ currant contra minorem.

Minoribus an currat tempus, quando tractatur de damno vitando, *vide eund. Joſeph. ibid. deciſ. 41. num. 10. & 21.* ¶ Tempus ſtatutorum ad redimendum pignora non currit contra pupillum. ſed quidem contra adultum, qui tamen reſtituitur. *Guid. Pap. quæſt. 31.* ¶ In quibus caſibus tempus currat minoribus, *vide Chaſſan. in conſuet. Burg. titul. Des fidez. Rubr. 3. §. 2. gloſſ. 1.* ¶ Præſcriptio inchoata contra majorem, an currat poſtea contra minorem, *vide eundem, Guid. d. quæſtion 31. numer. 4.* ¶ Præſcriptio longi temporis non currit contra pupillum, neque contra adultum ipſo jure, ſed longiſſimi, currit contra adultum, licet ille reſtituatur. *Guid. Pap. quæſt. 31. Raud. tract. de analog. c. 33. num. 132. vide l. 3. C. de præſcr. 30. vel 40. annor.* ¶ Tempora judicialia currunt minori, ſed in ſubſidium ille reſtituitur, *l. properandum. §. illud procul dubio. Cod. de judic.*

Cap. VI. Quæ beneficia competant minori.

Privilegia minoris quæ ſint, quibus illi ſuccurritur, *vide eund. Rebuff. d. tract. de reſtit. art. 2 gloſſ. 4.* Ubi deſcribuntur viginti caſus, in quibus minoribus ſubvenitur, ſunt tamen ipſi minores in multis deterioris conditionis, quam majores, *vide ibid. num. 33.* ¶ Beneficium petitum per minorem, qui factus eſt major, lite pendente, an illi ſit concedendum, *vide Afflict. deciſ. 310.* Et an tunc in integrum reſtituatur, *ib. num. fin.*

Cap. VII. Quando reſtituatur minor, vel non.

* An minor 25. annis ſit reſtituendus adverſus confeſſionem dicti. *Fach. lib. 1. cap. 72. negat. l. auxilium de minorib. Sarmient. lib. 3. ſelectar. interpret. cap. 13.* * An minor 25. annis juriſperitus, ſi ex contractu læſus fuerit, in integrum reſtitui poſſit. *Fachin. lib. 3. cap. 5. affirmat l. 1. C. qui ex. adverſus quos Franciſc. Sarmientus lib. 3. ſelect. interpret. cap. 12.* * An minor læſus graviter poſſit in integrum reſtitui adverſus contractum juramento firmatum, & abſolvi à juramento, *Fach. lib. 3. cap. 13.* affirmat primam partem quæſtionis *l. ſi ſuperſtit. cap. de dolo, l. majoribus, cap. utriuſque judicii, l. ſi quis, cum aliter. ff. de verbor. obligation.* affirmatque ſecundam partem quæſtionis, *c. 1. de jurejuran.* * An minor læſus in pretio rei venditæ reſtituendus ſit in integrum adverſus venditionem, an vero res vendita retineri poſſit ab emptore, ſi juſtum pretium ei ſupplere velit, *Fach. lib. 2. cap. 86.* affirmat primam partem quæſtionis, *cap. 1. de integr. reſt. Natt. conſ. 548. num. 32.* *Minor, an intra totum quadriennium reſtituatur, ſi fuit læſus in minore tempore, *Joan. Pet. Surd. deciſ. 136.* ¶ Minor reſtituitur in integrum, ut impleat, quando contractum ex parte ſua non implevit, *Cravet. conſil. 204. num. 23.* ¶ Minor adverſus ſpretam nunciationem quando reſtituatur, *vide Bart. in l. 1. §. nunciatur. num. 32. ff. de oper. nov. nunciat.* ¶ Minores 25. ann. ſi ſunt læſi reſtituuntur, niſi ſint uſi jure communi, ut quando fecerunt illud, quod quilibet diligens paterfam. feciſſet, vel juraverint adulti ſuper contractu, *§. extraneis, & ibid. gloſſ. Inſtitut. de hæred. qualit. & differ.* Nam minor non reſtituitur ex contractu bene geſto. *Boer. deciſ. 23. num. 57.* * Minor adverſus legem civilem reſtituitur, non contra naturalem, vel communem, *Afflict. dec. 370.* ¶ Minor adverſus cridas, & proclamata reſtituitur. *Boer. deciſ. 141.* Nam adverſus lapſum temporis cridarum rerum venditarum, conceditur reſtitutio ex capite minoris ætatis. *Rand. ibid. num. 135.* Idem adverſus læſionem receptam in proceſſu facto contra tutorem. *ibid. num. 136.* Et ubicunque tractatur de damno, minor reſtituitur. *num. 138. ubi plene de materia reſtitutionis.* ¶ Filia ob læſionem enormem reſtituitur adverſus quitationem factam de bonis paternis, maxime ſi ſit minor. *Gail. obſervat. 147. lib. 2. vide infra tit. de reſciſſion. contract. lib. 2.* ¶ Minor reſtituitur adverſus juramentum alteri delatum, non ſibi, *l. nam poſtea. §. ſi minor. ff. de jurejur. n. 8. vide d. §. ſi minor.* ¶ Minor læſus reſtituitur adverſus donationem ſimplicem, quod ſine dubio procedit in donatione ob cauſam. *Cravet. conſ. 192.* ¶ Minores læſi dupliciter reſtituuntur, nam ſi læſi ſunt in eo, quod vendiderant, reſtituuntur ad rem, ſi in pretio, ad pretium, & circa hanc diſtinctionem eſt animadvertendum in formatione libelli, *vide l. ſi res 13. §. ſi mulier. ff. de jure dot. & ibid. Bart.* ¶ Minor læſus reſtituitur adverſus alienationem, vel emptionem bonorum mobilium. *Papon. lib. 16. tit. 3. arreſt. 7.* * Si præſcriptio fuit cœpta in minore ætate, & finita in majori, deducto tempore minoris ætatis, minor reſtituitur, *Jaſ. de act. in §. rurſus. num 57. in fin.* ¶ Quando non fuit appellatum, & apparet de læſione, primus Judex debet in integrum reſtituere minorem adverſus ſententiam, ſed ſi appellatum fuiſſet, & appellatio eſſet deſerta, tunc Judex ſecundus reſtituet. *Marc. quæſt. 56. part. 2.* ¶ Minor reſtituitur pro obligatione ſuſcepta cauſa liberandi patrem

trem à carcere, *Pap. lib. 16. tit. 1. arreſt. fin.* ¶ Minor ju-rans mendacium ſuper ætate an, & quando reſtituatur in integrum ex capite minoris ætatis, *Afflict. dec. 393. in fin.* ¶ Minor provocans ad diviſionem, reſtituitur adverſus illam: fallit in caſibus, in quibus jure procurare poteſt. *Caball. milleloq. 778.* * An minor 25. annis ſit reſtituendus adverſus ſpretam operis novi nunciationem. *Facb. lib. 8. c. 49. affirmat. l. minor 25. annis omiſſam. ff. de minorib. Odd. part. 2. quæſt. 80. art. 3. de reſt. in integrum.* * An minor 25. annis poſſit reſtitui in integrum adverſus lapſum fumtis probatorium, niſi probata læſione. *Rol. à Vall. conſ. 10. tit. 4.* ¶ Minor delictum confeſſus in judicio, vel extra ſine curatore, reſtituendus eſt, ſi alleget, & dicat ſe læſum. *Affl. dec. 208. vide Boer. dec. 63. n. 7. & 13. Joſeph. Ludov. dec. Luc. 17.* Ubi teſtatur de conſuetudine contraria, *vide etiam Matth. Mattheſ. ſing. 58. Rol. conſil. 51. Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 268. & Hippol. ſingul. 448.* Qui ſcribunt ipſi minori eſſe concedendam reſtitutionem contra ipſius confeſſionem factam in delictis etiam cum conſenſu curatoris. ¶ Minor ita demum reſtituitur adverſus omiſſas probationes, quando ipſe per ſe cum curatoris auctoritate litigavit, ſecus ſi per procuratorem à ſe cum juramento conſtitutum, quia tunc non reſtituitur, & judicium tenet, *Ozaſ. d. dec. 158. num. 14. Guid. Pap. quæſt. 35. Cap. Thol. quæſt. 45. Mar. in ſuo Spec. part. 6. tit. & quandoque appellatur, num. 104.* Sed hoc caſu debet certiorari de beneficio reſtitutionis in integrum, alias non amittit dictum beneficium. *Ozaſ. d. dec. 158. num. 16. vide Cap. Thol. quæſt. 45. in additio.* ¶ Minor in individuis etiam cum tutore geſtis, reſtitui poteſt, ſed quando, *vide Boerium deciſ. 79.* ¶ Reſtituitur in integrum qui eſt in utero. *Boer. dec. 172. num. 8.* ¶ Si minor emiſſet molendinum, quod eſſet ſubjectum impetui aquarum, & poſſet deperire, illi concederetur reſtitutio. *Pet. de Raven. ſingul. 277.* ¶ Minor reſtituitur in integrum adverſus concordiam omiſſam, & ſibi utiliter oblatam, & per ipſum imprudenter repulſam. *Franc. Cremen. ſing. 29.* ¶ Quando poſſibile eſt minorem poſſe lædi, tunc perinde ille reſtituitur, ac ſi eſſet læſus, *Ozaſ. d. dec. 158. num. 12.* ¶ Semel reſtitutus tantum in cauſa principali ante ſententiam, iterum reſtituendus eſt in proceſſu executivo liquidationis, ſi ſit minor, *Afflict. dec. 114.* Tamen regulariter plures reſtitutiones etiam minoribus concedendæ non ſunt. *Afflict. ibid. num. 2.* ¶ An minor reſtituatur adverſus exceptionem dilatoriam omiſſam, maxime curatoribus non exiſtentibus ſolvendo, *Capic. dec. 13.* ¶ Minor, & ejus hæredes reſtituuntur adverſus ſtatutariam præſcriptionem. *Afflict. dec. 370. vide Guid. Pap. quæſt. 31.* ¶ Minor ſe majorem aſſerens, an reſtituatur, *Mynſ. obſerv. 20. cent. 4.* ¶ Statutis, & conſuetudinibus minores comprehendi receptum eſt; ſed reſtituuntur. *Cabal. milleloq. 852.* ¶ Minor reſtituitur in his, quæ facit in quadriennio poſt perfectam ætatem, *Bar. ſing. 144. vide eundem in l. fin. C. de tempor. in integr. reſtitut. & l. 19. ff. de novatio. & de lega.* ¶ Minor facilitate læſus reſtituitur, & in dubio præſumitur hoc modo læſus. *§. ſi quis agens, inſtitut. de actio.* Minor adverſus lapſum temporis à ſtatuto determinati reſtituitur, *Rol. d. conſ. 72. vol. 3.* ¶ Minor contumax, & condemnatus in delictis, reſtituitur intra tempus quadriennii adverſus lapſum anni dati à lege ad recuperandum bona, & ad ſe purgandum, *Boer. deciſ. 63.* ¶ Adverſus contractum adultus contrahens abſque curatore, quem non habebat, reſtituitur, *Rol. conſ. 54. vol. 2.* ¶ Minor dotans immoderate ſororem, debet in integrum reſtitui propter læſionem, obtenta tamen abſolutione à juramento, *Natt. conſ. 658.* Alias enim valet promiſſio, & obligatio etiam facta ſine judicis decreto, & conſenſu curatoris, *Men. conſ. 242.* Interveniente ſaltem juramento. *Abb. conſ. 12. circa fin.* ¶ An minores reſtituantur ad producendum teſtes poſt didicita teſtificata, *vide Ozaſ. d. dec. 87. Afflict. dec. 216. Ægid. Bellam. concluſ. 38. Bart. in l. 8. in repe. ff. de edendo, & in l. 1. §. nunciatio. ff. de oper. nov. nunc.* ¶ Si minor reſtituatur, ut poſſit teſtes iterum producere, ita & ejus adverſarius poterit. *Bartol. in l. 6. num. 7. C. de temporib. in integ. reſtitut.* ¶ Pupillus ex facto tutoris perdit, ſed reſtituitur, *l. tutorem 22. ff. de his, quib. ut indig. leg. aufer.* ¶ Minores aliquando reſtituuntur adverſus id, quod curatoris auctoritate geſſerunt. *Mar. de Mant. ſingul. 631.*

Minor quando non reſtituatur.

Minor adverſus factum defuncti majoris non reſtituitur, quia factum defuncti majoris non retractatur ex perſona hæredis minoris. *l. 2. C. de his, quibus ut indign. hæred. aufer.* ¶ Minor non reſtituitur ad appellandum, niſi probata læſione. *Ozaſ. dec. 158. Capic. deciſ. 96. num. 14. Guid. Pap. quæſt. 32. num. 5. Boer. deciſ. 247. vide tamen Ægid. concluſio. 334. Jaff. Laufr. Balb. deciſ. 319. Mynſing. obſerv. 17. cent. 4. Rebuff. in conſtitution. Reg. tract. de reſtitut. art. 1. gloſſ. 1. num. 20. Dec. conſil. 77. lib. 2. & Bartol. in l. nam poſtea. §. ſi minor. ff. de jurejur.* Idem, quando petit reſtitutionem adverſus rem judicatam. *Afflict. dec. 210. & Franc. Marc. quæſt. 53. & 54. part. 2.* ¶ Minor non reſtituitur adverſus delictum (ſed bene ut à delicto ſe purget) niſi quatenus miſeratio ætatis ad mediocrem pœnam judicem induxerit. *Boer. d. deciſ. 63. num. 6. vide Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 17. & Franc. Marc. quæſt. 74. part. 2.* Sed quando reſtituatur, *vide Magon. deciſ. Luc. 68. num. 20. Raud. tract. de analog. cap. 33. num. 122. & Matth. ſing. 164.* ¶ Adultus faciens teſtamentum, non reſtituitur in Integrum adverſus illud. *Bart. l. 1. §. fuit quæſitum. ff. ad Treb.* ¶ Pupillus adverſus naturalem obligationem non reſtituitur: niſi ex ea lædi poſſit. *Bart. in l. ait Præt. 3. §. alterius. ff. de neg. geſt.* ¶ Minor læſus licet poſſit impetrare beneficium reſtitutionis in integrum, ſi tamen juraverit ſe majorem, cum non eſſet, non poteſt reſtitui; verum ſi contrahat, & lædatur, non tamen excluſus erit à jure petendi reſciſſionem contractus. *Gnm. deciſ. 12. num. 5* ¶ Minor non reſtituitur adverſus alium minorem, ſeu aliam perſonam privilegiatam. *Joſeph. Lud. dec. Peruſ. 54. num. 8.* Minor reſtituitur ad lucrum, quando eſt cum præjudicio tertii, *idem Joſeph. ibid. num. 9.* ¶ Si actus poteſt ſe habere ad damnum, & ad lucrum, minor non reſtituitur, ut in remiſſione fideicommiſſi. *Cabal. milleloq. 776. vide Natt. conſ. 181. Tom. 1. num. 9.* ¶ Pro modico non reſtituitur minor. *Cabal. milleloq. 777.* ¶ Si minor petat ſe reſtitui adverſus aditionem hæreditatis, vel adverſus omiſſionem inventarii, non auditur, niſi probet ſe minorem, & læſum. *Guid. Pap. quæſt. 141.* Sed quomodo probet ſe læſum. *eund. quæſt. 142.* ¶ Minor reſtituitur ad retrahendum. *Boer. dec. 63.* ¶ Minor factus major per lapſum decem annorum non poteſt reſtitui adverſus confeſſionem factam ſine juramento, & curatore. *Capic. deciſ. 29.* ¶ Minor conſtituens procuratorem ad litem, non ſervata forma ſtatuti, in ſententia ſuccumbens, non reſtituitur ob non ſervatam formam ſtatuti: quia mandatum ad lites non eſt de ſe actus læſionis. *Put. dec. 162. lib. 1.* ¶ Minor non reſtituitur adverſus probationes omiſſas, niſi probata læſione. *Ozaſ. dec. 158. num. 13. Capic. dec. 109. num. 8. Capel. Thol. quæſt. 53. in additio. Put. dec. 193. lib. 2. Natt. conſ. 343. Tom. 1. Rol. conſ. 10. volum. 4. & Bar. in l. nam. poſtea. §. ſi minor. ff. de jurejur.* ¶ Requiritur tempus completum adhoc, ut minor à reſtitutione petenda excludatur; ſed aliquando ſufficit inceptum eſſe. *Rebuff. tract. de reſtit. tractat. art. 2. gloſſ. 2.* Minor ex alterius delicto ad lucrum non reſtituitur, *Afflict. dec. 340. Bart. in l. cum quidam ff. de uſur.* ¶ Minor non reſtituitur adverſus ſuam confeſſionem tan-

quam

Digitized by Google

quam læſus, niſi oſtendat (ſaltem ſemiplene) veritatem eſſe in contrarium. *Ozaſ. d. deciſ. 87. num. fin. Natt. conſ. 558.* Et eſſe ex ea læſum. *Matth. Mattheſ. ſingul. 165.*

Cap. VIII. Ad quæ teneatur minor, vel non.

* An minor 25. annis emens rem cum pacto redimendi abſque decreto judicis, & aliis ſolennibus ejuſmodi pacto alligetur. *Fach. lib. 2. cap. 3. negat. l. ſi ad ſolvendam. C. de prædiis mino. l. 1. §. ult. & l. ſi quis. ff. de reb. eorum. Menoch. caſ. 171. num. 31. de arbit.* * An judex teneatur minorem delinquentem leviori pœna afficere quam ſit à lege impoſita delicto. *Fach. lib. 1. controv. cap. 71.* in homicidio & adulterio negat. *l. ſi minor 36. ff. ad Jul. de adul. l 6. C. ad l. Cornel. de ſicar.* * An minor 25. annis comprehendatur in ſtatuto quo cavetur ut contumax in delictis habeat, ut pro confeſſo, & convicto, condemnari poſſit, *Fach. lib. 9. c. 41. affirmat l. auxilium. §. in delictis. ff. de majoribus l. ſi ex cauſa. §. nunc cedendum. ff. eo.* *An minor 25. annis major tamen 19. qui fecerit homicidium debeat puniri mortis pœna, vel pecuniaria. *Rol. à Vall, conſ. 77. part. 3.* * An pace rupta à minore 25. annis quam inivit authoritate curatoris pœna committatur per ſtipulationem promiſſa. *Fach. lib. 9. cap. 44. affirmat Oddus de reſtitut. in integ. part. 2. quæſt. 85. art. 7. n. 58.* * An minor 25. annis adverſus contumaciam judicialem reſtitutus expenſas adverſario reſtituere teneatur, *Fach. lib. 10. cap. 2. affirmat l. ſancimus. C. de judi. Capel. Thol. dec. 329. Boer. dec. 63. num. 6.* *Quando obligetur pro dote, non obſtante ſtatuto generaliter loquente. *Joan. Pet. Surd. deciſ. 287.* ¶ Minor, pendente reſtitutione, cogitur ſtare contractui. *Cabal. milleloq. 785.* Adultus contrahens quando obligetur civiliter, & naturaliter: & nullo modo obligatur, quando à judice illi eſt interdicta adminiſtratio. *Bart. in l. 1. n. 9. ff. de nov.* ¶ Pupillus tenetur ex culpa tutoris, quatenus eſt locupletior, & etiam ultra, ſi tutor eſſet ſolvendo; ſed liberatur cedendo actionem. *l. fin. ff. de adminiſtr. & peric. tut. vel cura.* ¶ Minori allegantiſe læſum propter lapſum temporis, incumbit onus probandi læſionem, licet de lapſu temporis conſtet. *Ozaſ. dec. 158. n. 9.* ¶ Pupillus doli capax recipiens aliquid precario obligatur, *l. fin. §. fin. ff. de precario.* ¶ Minor ut reſtituatur adverſus ſuum contractum, duo de neceſſitate debet probare, nempe ſe læſum, & minorem, *Ozaſ. dec. 158. n. 7. Affl. dec. 211. Matth. Mattheſ. ſing. 58. Boer. dec. 79. n. 6. & Franc. Marc. quæſt. 516. part. 2.* Quo loci ſcribit eſſe addendum in libello, quod fuit læſus ſui facilitate, *vide Mynſing. obſerv. 16. cent. 4. Cabal. milleloq. 779. Rebuff. in conſtitution. Reg. tracta de reſtitut. gloſſ. 3. art. 2. Pet. de Raven. ſing. 276.* Fallit, quando læſio eſſet notoria, ut ſi conſiſteret in tempore. *Capel. Thol. qu. 39.* ¶ Minor adverſus contractum reſtitutus pretium, vel rem reſtituit. *Franc. Marc. quæſt. 21. part. 1. Papon. lib. 16. tit. 1. arreſt. 14. vide Rebuff. in conſtitutio. Reg. tract. de reſtitutio. gloſſ 3. n. 29. Tom. 2. Natt. conſ. 371. & 631. vide tamen Rol. conſ 7. vol 3.* ¶ Minori pro homicidio (etiam doloſo) non imponitur pœna mortis, nec alia corporalis; ſed pecuniaria. *Rol. conſ. 77. volum. 3.* ¶ Qui recipit fructus non videtur approbare contractum, & minor, pendente reſtitutione, cogitur ſtare contractui, & contra eum fit executio, mediâ cautione, *Rebuff. ibid. art. 2. gloſſ. fin.* ¶ Pupillus quando, & quibus caſibus obligetur, *vide Bartol. in l. obligari 9. ff. de auctori. & conſen. tut. & cura.* ¶ Pupillus in actione neg. geſt. quando eſt geſtum utiliter, tenetur inſolidum. *Bartol. l. ſi pupilli 6. ff. de neg. geſt.* ¶ Pupillus promittendo, ſi efficiatur locupletior, obligatur civiliter, & naturaliter. *Bartol. in l. certi condiction. §. quoniam ff. ſi cert. pet. l. ſi pupilli 66. ff. de ſolut. & liber.*

Vel non.

Minor 25. anno. qui recipit mutuum carens curatore, ſi petat reſtitutionem in integrum, non habet neceſſe probare læſionem: quia præſumitur conſumpſiſſe, niſi adverſarius probet contrarium. *Matth. Mattheſ. ſingul. 58.* ¶ Quare non obligetur minor ultra vires hæreditatis, etiam nullo facto inventario, *vide eundem Cravet. d. conſ. 1. pro genero, num. 471.*

Cap. IX. Minor. Qua amittat. vel non.

Circa remedium l. 2. C. de reſcind. vend. inter juramentum majoris, & minoris, ea eſt differentia: quia ſi major juraverit amittit dictum remedium, ſed & minor, non niſi juraſſet non contravenire aliqua ratione, vel cauſa; tunc enim nulla remanet differentia inter majorem, & minorem. *Cravet. conſil. 7. num. 4. vide Natt. conſil. 631. Roland. conſil. 59. volum. 1. & infra tit. de reſcin. vend. libr. 2.* ¶ Filius minor juſſu patris contrahens, ſi lædatur, beneficium reſtitutionis in integrum non amittit: fallit in contractu mutui. *idem Roman. ſingul. 639.*

Cap. X. Qui effectus producuntur ob facta à minore.

Exceptio peremptoria poteſt opponi ante ſententiam, non poſtea: niſi ope reſtitutionis in integrum ratione ætatis. *l. 2. C. ſentent. reſcin. non poſſ.* ¶ Decretum non facit valere alienationem rei minoris factam ſine legitima cauſa. *Natt. conſil. 631. & Rol. conſ. 7. vol. 3. n. 64. & ſeqq. de hac alienatione, vide infra tit. de rebus eorum, &c.* ¶ Conſenſus minoris cum juramento, quando ſuppleat decreti Judicis defectum, *Afflict. deciſ. 393. num. 11.* ¶ Reſoluto contractu facto cum minore, pars tenetur reſtituere omnia recepta cum fructibus, & intereſſe, ſi erat in mala fide. *Vera. deciſ. 333. part. 3. & Cravet. conſil. 1. pro genero. numer. 286.* ¶ Quando inſtrumentum probat quem eſſe minorem, fidem facit, non ſolum inter contrahentes, ſed etiam quoad tertios. *idem Ludov. deciſ. Peruſ. 55. numer. 6.* ¶ Si immobilia minorum ſine decreto ſint alienata titulo oneroſo ab ipſo minore, vel ab ejus adminiſtratore, eo ſciente, & patiente, & ille factus major taceat per quinquennium, inducitur quædam tacita ratihabitio, contra quam venire non poteſt. *l. fin. C. ſi major factus, vide infra tit. ſi major factus lib. 2.* Et quid, ſi fuerint alienata titulo lucrativo, *vide ibid. d. l. fin.* ¶ Conſenſus minoris metu exortus, non operatur in alienatione rei minoris facta per patrem. *Afflict. deciſ. 393.* ¶ Contrahens cum minore non juvatur, quando ſcit ejus conditionem. *Bartol. in l. 4. ff. ad Senatuſconſult. Velejan.* ¶ Ubi eſt juramentum minoris non curatur de auctoritate curatoris. *Cravet. d. conſil. 7. num. fin.* ¶ Privilegiatus, qui poteſt reſtitui, quando excipiat (reſtitutione in integrum non habita) propter læſionem. *vide Bartol. in l. nam poſtea. §. ſi minor. ff. de jurejurand.* ¶ Solutio facta minori juſſu Judicis facit, & operatur quod adverſus ſolutionem minor non poterit petere ſe reſtitui in integrum. *Guid. Papon. ſingul. 95.* ¶ Reſtitutus ad rem venditam, non debet reſtituere pretium, niſi quatenus ex eo factus eſt locupletior, nec expenſæ voluptariæ auferri poſſunt. *l. ſi ſine. 33. §. interpoſito. ff. de adminiſtrat. & peric. tuto.*

Cap. XI. Quæ valeant à minore facta.

Articulus minoris, vel Eccleſiæ petentis ſe reſtitui adverſus ſententiam, in qua aſſerit ſe læſum, vel læſam, valet *Ægid. Bellam. concl. 33.* Sed de hac reſtitutione *vide per Put. deciſ. 206. & 307. part. 2. & Mynſing. obſervat. 21.*

cent

cent. 4. ¶ Donatio facta per minorem ſine curatoris authoritate, per lapſum decem annorum, confirmatur. *Capic. deciſ.* 92. ¶ Sententia lata in favorem minoris tenet, etiam ſi non intervenerit conſenſus ipſius, aut intervenerit, ſed nullitet. *Put. dec.* 157. *libr.* 2. *& Vora. dec.* 147. *part.* 3. ¶ Quitatio facta à minore ſuper re prohibita alienari ſine decreto, non valet. *Bart. conſ.* 162. *vol.* 1. ¶ Minor ſi contrahat abſque ſolemnitate ſtatuti, & contractus ei utilis ſit, valet, nec curatda ſolemnitate omiſſa. *Nata. conſil.* 173. *num.* 5.

Quæ non valeant.

Quitationis factæ per minores ſuis tutoribus ſine decreto, & præſentia Judicis, & duorum, aut trium cognatorum, ſunt irritæ, & inanes, ita diſponentibus conſtitutionibus antiquis Sabaudiæ, *decret. quoniam. tit. de minorib. libr.* 3. *vide D. Sol. in ſuis comment. ibidem fol.* 94. ¶ Sententia lata contra minorem curatorem non habentem eſt ipſo jure nulla, niſi litigaſſet per procuratorem conſtitutum juramento. *Guid. Pap. quaſt.* 494. Idem, ſi ſit lata contra illum, interveniente tutore, qui fecerat inventarium. *vide infra tit. de nullitatib.* ¶ Quando contractus factus cum minore eſt nullus defectu ſolemnitatis non ſervatæ, pars adverſa tenetur probare rem, de qua fuit factus contractus, eſſe verſam in utilitatam minoris; ſecus ſi contractua non ſit nullus, licet poſſet annullari: quia tunc minor tenetur probare negativam. *Papon. libr.* 16. *tit.* 1. *arreſt.* 9. *vide Rol. conſil.* 7. *volum.* 3. *num.* 8. ¶ Contractus pupilli (etiam doli capacis) non firmatur juramento. *Franc. Mar. quaſt.* 122. *part.* 2. *vide tamen Abb. conſil.* 108. *part.* 2. ¶ Quitatio facta pet minorem in cauſa ſubſtitutionis, non valet. *Papon. arreſt.* 13. ¶ Specificare dicitur quaſi ex genere ſpeciem facere: & generalis expreſſio cauſæ reſtitutionis non valet. *Rebuff. tract. de reſtit. art.* 1. *gloſſ.* 13.

Cap. XII. Quibus excuſatur, vel non.

Minor 25. ann. à ficta; non à vera contumacia excuſatur, ut adverſus ipſum mulcta non declaretur. *Marc. quaſt.* 74. *part.* 2. ¶ Minot prætextu læſionis ſeipſum excuſare non poteſt, quin de adminiſtratis rationea reddat. *Menoch. ibid. lib.* 2. *caſ.* 209. *n.* 9.

Cap. XIII. Quibus privari poſſit, vel non.

Minor jurando ſe majorem excluditur à remedio reſtitutionis, non nullitatis reſultantis ex forma non ſervatæ ſolemnitatis ſtatuti. *Rot. Aven. deciſ.* 78. *in deciſ. diverſo. vide Crav. conſil.* 221. *num.* 9. ¶ Generalis derogatio minoris privilegia non tollit. *ibidem milleloq.* 784.

Vel non.

Pupillus non ſerviens Domino, non privatur feudo. *Guid. Papon. quaſt.* 345. *num. fin.* ¶ Quando propter lapſum tempotis minor excluditut à beneficio minoris ætatis, non excluditur tamen ab alio, quod competeret majori, utpote quod poſſit agere adhuc ratione doli metus, læſionis ultra dimidiam juſti pretii, vel alterius cauſæ. *Rebuff. tractat. de reſtitut. artic.* 2. *gloſſ.* 6.

Cap. XIV. Reſtitutio: Qualis ſit.

Ætas 14. ann. in maſculo, & 12. in fœmina reputatur legitima ad contrahendum extra Judicium. *idem Guid. ſingul.* 452. Ideo minor carens curatore contrahit, *& ad negotia Procuratorem conſtituit. Bartol. in l. neque tutores tt. num.* 12. *C. de Procurat.* Naturaliterque & civiliter obligatur; ſed ſi lædatur reſtituitur. *l. puberes* 101. *& ibid. gloſſ. ff. de verbo. obligat.* ¶ Favorabilior eſt reſtitutio minoribus competens, quam majoribus. *idem Cabal. milleloq.* 772. ¶ In minore, & pupillo præſumitur ignorantia. *l.* 3. *ff. ad Macedonia.*

Tepati Compend.

Quæ requirantur.

Reſtitutio in integrum adverſus ſententiam diffinitivam requirit libellum, & litis conteſtationem, & petita propter ætatem non probatam denegata, poteſt iterum peti. *Capel. Thol. qu.* 55. ¶ Cauſa reſtitutionis exprimi debet in literis. *Rebuff. tract. de reſt. vot. gl.* 10. Alias reſtitutio (etiam motu proprio conceſſa) non valet. *ibid. gloſſ.* 11. Sed, qualis debeat eſſe expteſſio, *vide gloſſ. fin.* ¶ Quando reſtitutio principaliter poſtulatur, ordo juria ſervari debet, ſicut in quolibet alio judicio, niſi certa actio, vel cauſa proponatur. *de offic. jud. cap. fin.* ¶ Cum minor reſtituitur adverſus aditionem, vocandi ſunt creditores. *gl. in c. fin. ext. de offic. Judic.*

Cap. XV. Qui poteſt uti reſtitutione, & ad quos tranſeat.

Actor non poteſt uti reſtitutione minoris, quando minor eſt læſus dolo ipſius actoris adverſarii: ſed dolo ceſſante, beneficio (quod conceditur reo) gaudere actor debet. *Afflict. deciſ.* 210. *n.* 6.

Ad quos tranſeat.

Reſtitutio in integrum tranſit in hæredes, & univerſales ſucceſſores. *Mynſing. obſerv.* 19. *cent.* 4. ¶ Beneficium reſtitutionis transfertur in hæredem minoris, etiam majotem, niſi ipſe hæres approbaſſet. *Ludovic. Roman. ſingul.* 99.

Cap. XVI. Quando competat, detur reſtitutio, vel non.

Ubi executio eſt irreparabilis, quamvis ſublata ſit appellatio, non impeditur reſtitutio in integrum. *Cabal. milleloq.* 477. ¶ Minor læſus, omiſſa diſcuſſione contra tutorem, vel curatorem, poteſt intentare de directo beneficium reſtitutionis, ſi velit: & datur cautela, quod minor litiget per tutorem, vel curatorem; alias ſi litigaret per Procuratotem, prius eſſet diſcutiendus Procurator. *idem Magon. deciſ.* 68. *Luc. num.* 26. ¶ Minor 25. ann. ſi per ſtatutum admittatur ut major, non per hoc videtur ai interdici in integrum reſtitutio contra illum actum. *Petr. de Raven. ſing.* 286. Idem, quando ſtatutum dicit, quod valeat contractus factus cum minore 18 ann. *Petr. de Raven. ſingul.* 682. ¶ Minori læſo intra quadriennium competit beneficium reſtitutionis adverſus læſionem. *Abb. conſil.* 31. *part.* 2. ¶ Minori competit reſtitutio adverſus ſtatutum generale: idem, quando læditur abſque ejus dolo à Magiſtratu. *Raud. tract. de Analog. c.* 33. *n.* 130.

Vel non.

Reſtitutio in integrum in judicio civili, non competit minoribus ad excipiendum de crimine, quando tractatur de lucro captando; ſecus ſi de damno vitando. *Vincent. de Franc. deciſ.* 42. *part.* 2. ¶ Reſtitutio non competit minori prætextu ignorantiæ, quando ille tractat de lucro captando. *idem Joſeph. ibid. deciſ.* 52. *num.* 38. ¶ Minor ſi ſe majorem dixerit, non habet beneficium reſtitutionis: fallit, quando contrahens cum minore ex aſpectu videre potuit eum eſſe minorem. *Gail. obſerv.* 65. *lib.* 2.

Minori reſtitutio quando detur, vel non.

Minori ad beneficium reſignatum, ſi lædatur, datur reſtitutio. *idem Put. deciſ.* 437. *lib.* 1. *vide eundem, deciſ.* 9. *libr.* 3. ¶ Prohibitio alienationis rerum minoris ſine decreto, non extenditut ad alienationes neceſſarias; ſed ex cauſa dabitur reſtitutio. *l.* 1. *Cod. de prædi. & aliis rebus minori.* ¶ Reſtitutio datur minori adverſus præſcriptionem. *Joſeph. Ludovic. deciſ.* 48. *Luc. num.* 15. Sed an concedatur adverſus præſcriptionem conventionalem, *vide ibidem num.* 17. *& Franc. Marc. quaſt.* 714. *part.* 2.

Vel non.

Quando, & quibus caſibus reſtitutio minotì denegetur,

tur, *vide Rebuff. in dd. ſuis comment. d. tract. de reſtitutio. art. 1. gloſſ. 2.* ¶ Reſtitutio non datur in odioſis; ſed utrum odioſa, ſeu favorabilis ſit diſpoſitio, qualiter cognoſcatur, *vide Capic. deciſ. 62.* ¶ Contra renunciationem, & quitationem futuræ ſucceſſionis juxta cap. quamvis, de pactis, in 6. non datur reſtitutio in integrum. *Papon. lib. 16. tit. 3. arreſt. 4.* ¶ Reſtitutio in integrum non datur minori 25. ann. & majori 20. qui ſe paſſus eſt venundari ad pretium participandum. *gl. in §. fin. Inſtit. de jure perſona.* ¶ In cauſa poſſeſſorii, quando ſententia tranſivit in judicatum, non datur reſtitutio, niſi perſonæ privilegiatæ. *Put. deciſ. 36. & 37. part. 1.*

Cap. XVII. Quando concedatur minori reſtitutio, vel non.

* An minoris in integrum reſtitutio concedenda ſit ob læſionem non enormem, ſed non minimam tamen. *Fachinaus lib. 3. cap. 4. Affirmat. l. minoribus. ff. de minoribus. l. 8. ff. eod. titul. l. patri. §. item ex diverſo. ff. eodem.* ¶ An minori concedatur reſtitutio examinandi teſtes reprobatorios, *vide Capit. deciſ. 62. & Guid. Papon. quaſt. 53.* ¶ Abbreviatio ætatis à ſolo Principe non recognoſcente Superiorem concedi poteſt. *Magon. deciſ. Luc. 13.* ¶ Conceditur reſtitutio hæredibus ad adeundam hæreditatem. *Rand. ibid. cap. 33. num. 134.* Reſtitutio in integrum conceditur minori, non ſolum quando incontinenti ille læditur, ſed etiam quando lædi poſſet. *Crav. conſil. 192. num. 4.* ¶ Si minor adiverit hæreditatem, & factus major exegerit, & fecerit alia, quæ ſolent facere veri hæredes, non ob id denegatur illi reſtitutio adverſus aditionem. *idem ſingul. 281.* ¶ Minori læſo in omittendo facilius, quam in faciendo, conceditur reſtitutio. *Ozaſ. d. deciſ. 158. num. 6.* ¶ Reſtitutio in integrum an minori concedatur contra ſententiam Senatus, & quando, *vide Afflict. deciſ. 356. Franc. Marc. quaſt. 53. & 54. part. 2. & ſupra titul. prox.* Quod minor reſtituatur etiam adverſus ſententiam Principis, *ſcribit Boer. deciſ. 63. vide ibid. deciſ. 247* ¶ Judex motu proprio, parte non petente, an poſſit minori concedere reſtitutionem in integrum, *vide Roman. ſing. 462.* ¶ Minori conceditur reſtitutio in integrum ad conficiendum inventarium, nec hoc caſu tenetur ad expenſas litis contra eum factas per creditorem, qui obtinuerat binas ſententias ante reſtitutionem. *Natt. conſil. 16. & 17. Tom. 1. vide Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 55 num. 18 & infra lib. 2. tit. de inventario cum beneficio leg.* ¶ Adverſarius minoris reſtituti, reſtituitur ad id, ad quod læſus eſt ex contractu minoris. *Bart. in l. 1. C. ſi adverſus creditorem.* Et reſtituto minore, reſtituitur adverſarius. *Bartol. in l. 5, C. de fructi. & lit. expen.* Tamen reſtituto minore ad rem, non reſtituitur ejus adverſarius ad pecuniam, ſi fuerit in dolo ad inducendum minorem ad rem dandam in ſolutum. *l. qui res 98. §. hinc. ff. de ſolutio. & liberat. vide l. Titia 63. ff. de jure dot.* ¶ Minoribus in integrum reſtitutis contra majorem, illi reſtituitur actio contra tertium, minoris beneficio liberatum, *l. alterius 20. ff. de tut. & ration. diſtrah.* ¶ Convento minore nomine illius, contra quem poteſt in integrum reſtitutio poſtulari, illius juris beneficio dicitur concedi. *d. l. 20. §. fin.*

Quando minori non concedatur.

Doctori etiam minori 25. in integrum reſtitutio non conceditur. *Franc. Marc. quaſt. 686. num. 3. Jaſſ. Lanf. Balb. deciſ. 369. Pet. de Raven. ſing. 284. & Alviſ. de Albe. ſingul. 87.* ¶ Minori reſtitutio non conceditur contra id, quod cum patre majore geſtum eſt. *Cravet. conſil. 3. pro genero, num. 11.* Quod procedit ex edicto minoris, ſecus ex clauſula generali, ſi qua mihi, &c. niſi ſuccurreretur illi contra tutorem, quo caſu ex nullo capite minor poteſt reſtitui. *Roland. conſil. 10. volum. 2.* ¶ Minor in certis caſibus cenſetur ut major (veluti in cauſa matrimoniali) & tunc illi denegatur reſtitutio, licet eſſet læſus, *ſed vide de aliis caſibus gloſſ. in cap. ex parte. 15. ex. de reſtitution. ſpolia.* ¶ Minori læſo, quando læſio eſt mediocris, contra contractum juratum non conceditur beneficium reſtitutionis in integrum propter juramentum, nec tunc prodeſt abſolutio à juramento, quæ non poteſt tollere diſpoſitionem, *authentic. ſacramenta puberum*, ſecus data enormiſſima læſione, in terminis legis ſecundæ. C. de reſcin. vendit. *vide Afflict. deciſ 322. Franc. Marc. quaſtion. 21. part. 1. & quaſtion. 481. part. 2 Gramm. deciſ. 101. num. 77. Guid. Papon. quaſt. 143. Put. deciſ. 194. 203. & 205. libr. 3. Andr. Gail. obſerv. 41. & 65. libr. 2. Gome. Leo. deciſ. 38. in deciſ. diverſ. Tom. 2. Crav. conſil. 7. num. 104. 142. num. 28. conſil. 192. & conſil. 188. Roland. conſil. 59. volum. 1. Natt. conſil. 621. & 631. Hippol. ſingul. 450. & Bartol. conſil. 90. volum. 1.* ¶ Quod dicitur reſtitutionem iteratò non eſſe concedendam, declaratur procedere, quando ſemel fuit denegata, quia tunc ad illam petendam minor de novo non admittitur, ſecus vero ſi ſemel conceſſa, quia tunc iterum illa peti poteſt. *Magon. d. deciſ. 68. numer. 23. vide Rebuff. in conſtitution. Reg. tractat. de reſt. artic. 2. gloſſ. ult. numer. 8. Tom. 2. & Dec. conſil. 436. numer. 8.* ¶ Reſtitutio in integrum non eſt concedenda minori hæredi majoris, qui litem inchoaverat, quia minor ſuccedens majori non utitur jure ſuo, quod habet in reſtitutione in integrum, niſi aliquid in cauſa eſſet factum per ipſum minorem, vel omiſſum. *Afflict. deciſ. 212. vide Cravet. conſil 3. pro genero, num. 11.*

Cap. XVIII. Quando peti poſſit à minore reſtitutio, vel non.

Poſt tres ſententias minor poteſt petere reſtitutionem propter defenſiones omiſſas. *Capel. Thol. quaſt. 54. Mynſing. obſervat. 84. cent. 3. Rot. Avenion. deciſ. 2. in deciſ. diverſo.* Sed an interim ſuſpendatur executio ipſarum, *vide ibidem deciſ. 2. Rot. Avenio.* ¶ Eo ipſo, quod minor petit rem ſibi reſtitui, & non poteſt aliter obtinere, quam per viam reſtitutionis, intelligitur petita ipſa reſtitutio. *Vincent. de Franc. deciſ. 18 numer. 26.* ¶ Quando minor petit ſe reſtitui, neceſſe habet dicere cauſam, ſuper qua petit reſtitutionem, puta, quia talem exceptionem omiſit. *Bartol. deciſ. Capic. ſingul. 21.* ¶ Minoribus effectis majoribus datur quadriennium ad petendam reſtitutionem in integrum eorum, quæ facta ſunt in minori ætate, quæ ſunt illis nociva, ſed tale tempus non currit ignoranti ſe eſſe læſum. *Hippol. ſingul. 572.* ¶ Minor, qui vendidit rem, ſi pretium perdiderit, an ex hoc habeat juſtam cauſam petendi reſtitutionem in integrum adverſus venditionem, *vide Bartol. in l. ſi fine 33. §. interpoſitio, ff. de adminiſtrat. & perit. tutor.* ¶ Adverſus repudiationem, val aditionem hæreditatis per patrem factam, filius adultus, vel ſui juris effectus, poteſt reſtitutionem implorare, qua conceſſa, amplius non auditur, etiam beneficio ætatis, *l. fin. §. ubi autem. Cod. de bonis. qua liberis.* ¶ Minor ſi non ſolvat cenſum rei emphyteoticæ, res devolvitur ad Dominum directum; poteſt tamen petere reſtitutionem in integrum. *Gramm. deciſion. 52. & Joſeph. Ludov. deciſion. Peruſ. 54.* ¶ Minor ſi non eſt proſeqvutus appellationem, coram quo debeat petere reſtitutionem in integrum, *vide Bartol. in l. eos 5. num. 6. C. de appell.* ¶ Minor licet non poſſit eſſe in judicio, non propterea prohibetur petere reſtitutionem in integrum. *Bartol. conſil. 101. volum. 1.* ¶ Poſt tempus datum ad petendam reſtitutionem, non auditur minor, tamen intra illud tempus poterit petere reſtitutionem, licet curator intervenerit. *ibid. Rebuff. gl. 6.* Idem, ſi pater intervenerit. *ibid. n. 2.* ¶ Et tale tempus non currit, niſi à die ſcientiæ. *Dec. conſil.*

conſil.

conſil. 436. ¶ Privilegium minoris ætatis vocatur beneficium, ideo hæres minoris intra tempus datum minori, poteſt petere reſtitutionem. *Rebuff. ibidem gl. 3.* Contractus juratus, quando poteſt argui de dolo, poteſt minor petere abſolutionem, & poſtea reſtitutionem in integrum. *Abb. conſil. 107. part. 2. num. fin.* ¶ Minor, qui juravit non venire contra contractum, quando poſſit petere reſtitutionem in integrum, *vide Bart. in l. 13. §. item Julianus, ff. de jurejurando.* ¶ Minor læſus habet electionem agendi pro ſua indemnitate contra tutorem negligentem, vel petere reſtitutionem ex capite minoris ætatis. *Rol conſil. 72. vol. 3. num. 47. vide tamen Guid. Pap. ſingul. 700. & Abb. conſ. 77. part. 2. verſ. nec obſtat.* ¶ Minor, ubi cum majore fratre dotem conſtituit, & inſolidum quilibet ſe obligavit, convento majore, poteſt comparere, & in integrum reſtitutionem adverſus dotem immoderatam petere, etiam ad deſenſionem ipſius majoris, ſed qua ratione hoc permittatur, *vide Natt. conſil. 658. num. 5.*

Vel non.

Quando contractus non tenet ipſo jure non debet peti in integrum reſtit. alias ſecus. *l. 2. C. eod.* ¶ Minor non petit reſtitutionem adverſus contractum per reſtitutionem in integrum, ſi habeat recurſum adverſus majorem de jure communi, quia ante eſt neceſſaria excuſſio majoris. *idem Rav. ſing. 278.*

Cap. XIX. Qui ſint effectus reſtitutionis.

Reſtitutio reponit omnia in priſtinum, *§. 2. Inſtit. quibus mod. jus patriæ poteſt. ſolut.* Quod intellige reſpectu reſtituti, non quoad cætera. ¶ Facta reſtitutione in integrum, libertatea tamen non revocantur, *§. ſi is, qui, Inſtit. de eo, cui liber.* ¶ Reſtitutio in integrum reſtituit minori, quod illi abſtulit læſio. *Bartol. in l. 1. Cod. ſi adverſus rem judic. num. 9.* ¶ Reſtitutio pupilli prodeſt ejus fidejuſſori, *l. ſi pupillus 88. ff. de acquir. hære.* Sed quibus caſibus fidejuſſor minoris reſtituatur, *vide Rebuff. ibid. gloſſ. 3.* ¶ Promittens alium ratum habiturum non tenetur, quando ille contravenit ex capite reſtitutionis in integrum, quia enormiſſime læſus, vel ex falſa cauſa. *Gramm. deciſ. 101. numer. 55.* ¶ Minore reſtituto, reſtituuntur actiones confuſæ. *l. cum bonis 86. §. fin. ff. de acquir. & amitt. hæred.* ¶ Sententia lata per imperitiam tenet, nec reſcinditur per reſtitutionem in integrum. *Bartol. in leg. 11. ff. de Juſtit. & jure.*

Cap. XX. Quando minor poteſt renunciare reſtitutioni.

Poteſt minor reſtitutus reſtitutioni renunciare, quamvis renunciare non poſſit, ſe non petiturum reſtitutionem. *Rebuff. tract. de reſtitut. art. 2. gl. 6. num. 6.* ¶ Reſtitutionis in integrum beneficium poteſt cedi. *Guid. Papon. quæſt. 141. num. fin. facit l. 26. ff. de adminiſtrat. & pericul. tuto.*

Vel non.

Minor non poteſt renunciare beneficio reſtitutionis in integrum. *vide Capic. deciſ. 110. Aluiſ. de Alberic. ſingul. 102. Bartol. in l. 3. ff. rem ratam haber.* Etiam cum juramento, quod non nocet, obtenta abſolutione. *vide Rebuff. in conſtitut. Reg. tractat. de reſtitution. artic. 1. gloſſ. 1. num. 5. Tom. 2.* ¶ Minor non poteſt renunciare cum juramento, juri introducto propter imbecillitatem, quando conſtitutio eſt prohibitiva. *Bart. in conſil. 88. vol. 1.*

Cap. XXI. Læſio: Minoritas: Læſio quæ dicatur.

Læſio enormis, quæ ſit, ut minor in integrum reſtituatur, *vide Menoch. de Arbitr. libr. 2. caſ. 75. Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de reſtitut. art. 1. gloſſ. 3. num. 5. Tom. 2.*

Læſus quis dicatur.

Minor læſus non dicitur, quando facit id, quod quilibet diligens paterfam. faceret. *Ozaſ. dec. 158. num. 4.* ¶ Lædi dicitur minor enormiter, quando privatur ædibus, quæ fuerunt majorum ſuorum, ideo datur reſtitutio adverſus alienationem domus paternæ. *idem Joſeph. d. deciſ. 52. num. 45. vide Vincent. de Franc. deciſ. 17. num. 18.*

Tepati Compend.

Cap. XXII. Quibus modis probetur, præſumatur.

Minor ætas pluribus privilegiis decoratur, & inter alia remedio reſtitutionis in integrum, quod tam adverſus judiciarios, quam extrajudiciarios actus competit: & in dubio minor præſumitur læſus, & illi datur reſtitutio adverſus aditionem hæreditatis, & inventarii male confecti. *Magon. deciſio. Luc. 68.* Quod procedit, probata læſione, & minore ætate. *Papon. libr. 16. titul. 3. arreſt. 2.* ¶ Qualiter probetur minor ætas, *vide Joſeph. d. deciſion. 55. Gramm. vot. 14. & Bar. conſil. 92. volum. 1.* ¶ Fiſcus ſi patiatur reo dari curatorem, eidem incumbit onus probandi eum non eſſe minorem. *Rot. Aven. deciſ. 63. in deciſ. diverſo. Tom. 3.* ¶ Minor præſumitur quem apparet curatorem habere, niſi major oſtendatur, vel aſpectus oſtenderit eum majorem. *Jaff. Lanſ. Balb. deciſ. 199.*

Cap. XIII. Qui ſint effectus.

Læſio enormis facit, ut ſubveniatur minoribus, non obſtante eorum ſcientia, nempe licet ſciverint valorem rei. *Crav. conſ. 143. num. 24. vide Rol. conſil. 59. lib. 1.*

Cap. XXIV. Miſcellanea.

Tutor ex capite læſionis poteſt venire contra contractum per ſe ipſum factum, & juratum, per quem pupillus remanebat læſus. *Auguſt. Bero. quæſtion. 27.* Sed tunc an ſit neceſſaria abſolutio à juramento, *vide ibidem quæſt. 28.* ¶ Diſpoſitio legis ſi quis major. Cod. de tranſaction. non habet locum in minore, quia juramentum tantum illum repræſentat majorem. *Bald. in dict. l. ſi quis.* ¶ Si contrahens cum perſona conjuncta, aſſerat ſe eſſe majorem, non poterit conjunctus aſſerere ſe circumventum ab illo tanquam minore, dum aſſerit ſe majorem, quia propter conſanguinitatem non præſumitur ejus ætatem ignoraſſe. *Gramm deciſ. 66 num. 33.* ¶ Quando fidejuſſor minoris alienantis bona immobilia ſervetur illæſus ab ipſo minore, *vide Papon. libr. 16. titul. 3. arreſt. 14.* ¶ Contrahens cum adoleſcente conſumpturo, dicitur doloſe facere. *Gramm. deciſ. 66. numer. 50.* ¶ Allegare minorem ætatem non ſufficit, quando minor ætas eſt fundamentum intentionis allegantis, ſed debet probari, quia contrahentes præſumuntur legitimæ ætatis. *Joſeph. Ludovic. deciſion. Peruſ. 56. Gramm. vot. 14. & Bartol. in l. 1. num. 12. ff. de exceptio.* ¶ Beneficium indultum ratione minoris ætatis, poſtquam cœpit habere locum, non extinguitur, licet minor pervenerit ad majorem ætatem, *cap. fin. ext. de ſentent. excommun.* ¶ Privilegium datum pupillo intelligitur, ut non auferat jus alterius. *Bartol. in l. idemque 7. ff. qui potiores in pign. habean.* ¶ Probatio, proximiores non conſenſiſſe contractui, non concludit ſuper reſciſſione contractus minoris. *Raud. tractat. de Analog. c. 30. num. 99.* ¶ Inolevit mos ab antiquo, ut debitores minorum non ſolverent eiſdem; ſed in publico conſignarent. *Cabal. milleloq. 328.* ¶ Quis debeat probare, quod pupillus vendens ex aſpectu apparebat adultus, *vide Bartol. in l. 2. §. à pupillo. ff. pro empt.* ¶ Quando quæritur, an agens ſit effectus locupletior, inſpicitur tempus litis conteſtatæ. *l. in pupillo 4. ff. de exceptio.* ¶ Adultus curatorem habens, quibus caſibus æquiparetur pupillo, *vide Bartol. in leg. 1. §. fuit quæſitum. ff. ad Trebel.* Confeſſio minoris de duobus millibus receptis in inſtrumento venditionis, ſapit donationem,

tionem, ita ut comprehendatur ſub ſtatuto prohibente donationes minorum. *Put. deciſ. 7. libr. 3. & deciſ. 55. ibidem.* ¶ Confeſſio adulti tenet, ſed reſtituitur. *Bartol. in leg. unica. Cod. de confeſſis, num. 13.* ¶ Renunciatio, & concluſio in cauſa nihil obſtant, quo minus læſio minori ſecundum beneficium concedatur. *Afflict. d. deciſ. 114. num. fin.*

TITULUS CENTESIMUS SEPTIMUS.

De his, qui veniam ætatis impetraverunt.

IN qua ætate ſoleant Principes concedere hoc indultum, *vide Papon. libr. 16. titul. 2. & quid in fœmina vide ibidem.* ¶ Qua ætate venia ipſius impetretur, quæ ſint requiſita in hac impetratione, & implorata, quid operetur, *vide Rebuff. in conſtitution. Reg. tractat. de geſt. ſeu libr. Baptiſ. articul. 1. numer. 23. & ſeqq. Tom. 2. & Roland. conſil. 7. volum. 3. num. 93. & ſeqq.* Et quando ſit nulla, & non proſit, *vide Roland. ibidem.* ¶ Venia ætatis à Principe datur poſt vigeſimum ætatis annum, & cum cauſæ cognitione, & non ante, *Gom. Leo. deciſ. 70. in deciſion. diverſo.* ¶ Data ætatis venia, adhuc non poteſt minor de bonis ſuis diſponere. *Gom. d. deciſio. 70.* ¶ Venia ætatis per procuratorem à Principe non impetratur. *Marc. de Mant, ſing. 322.*

TITULUS CENTESIMUS OCTAVUS.

De reſtitutione competenti univerſitati, Eccleſia, loco pio, & fiſco.

Cap. I. Univerſitas: & Eccleſia: Fiſcus: Qualis ſit.

MINOR, Eccleſia, & Univerſitas æquiparantur, *Cravet. conſil. 204. num. 24.*

Cap. II. Quando competat reſtitutio, vel non.

Univerſitas caſtrorum, ac villarum reſtitutionem in integrum habet, ſicut minor, Reſpubl. & Civitas, *Hippol. ſing. 699.* ¶ Reſtitutio in integrum Communitati, & Eccleſiæ non competit, niſi intra quadriennium à tempore contractus ſeu læſionis computandum. *Natt. conſ. 45. vide Afflict. dec. 175. num. 4. & dec. 390. & Bar. in l. 3. C. de jure Reipubl. lib. 11.*

Datur, vel non.

Pius locus minori æquiparatur, ideo illi datur reſtitutio, ſicut minori. *Ludov. Roman. ſingul 94.* ¶ Sicut minor non admittitur via reſtitutionis in integrum adverſus appellationem omiſſam (niſi probet ſe tale quid habere, propter quod in cauſa appellationis poſſit vincere) ita nec univerſitas admittitur. *Roland. conſil. 53. n. 42. & ſeqq. vol. 2.*

Quando peti poſſit reſtitutio.

Univerſitas, quæ vendidit granum, vel vinum certo pretio, ſolvendum per multos annos, ſi extractu temporis pretium grani, vel vini in triplum, aut quadruplum creverit, poterit petere reſtitutionem in integrum adverſus talem contractum. *Natt. conſilio 548.* ¶ Univerſitas læſa in quocunque caſu habet quadriennium ad petendam in integrum reſtitutionem. *Afflict. d. deciſ. 175.* ¶ Univerſitas appellans, & infra 50. dies non petens reſtitutionem in integrum adverſus tempus, quo omiſit proceſſum præſentare, poterit intra quadriennium illam petere. *Afflict. dec. 175.*

Cap. III. Quando Eccleſia, univerſitas reſtituatur, vel non.

Reſtituitur Eccleſia contra alienationem, per quam enormiter fuit læſa. *cap. penult. ext. de rebus Eccleſ. alien. vel non.* Sed anne reſtituatur poſt quadriennium, *vide Capel. Tholoſ. quæſtion. 239. & Afflict. dd. dec. 175. & 390.* ¶ Rex, vel ejus procurator poteſt reſtitui adverſus contractum. *Boer. deciſ. 265.* * An Eccleſia adverſus rem judicatam audienda ſit propter inſtrumenta de novo reperta. *Fachin. libr. 1. cap. 52. affirmat l. imperatores. ff. de re judic.* * An Eccleſia in integrum reſtituatur adverſus præſcriptionem quadraginta annorum. *Fachin. libr. 10. cap. 1. affirmat. clem. 1. de integ. reſtitut. Oddus part. 2. quæſt. 90. artic. 3. de reſtitut.*

Vel non.

Univerſitas, quæ circa probationes ſuper aliquo præparatorio reperitur læſa, quia non probavit ſibi incumbentia, non reſtituitur. *Capic. dec. 13.*

Cap. IV. Fiſco, quando concedatur reſtitutio, & quando reſtituatur, vel non.

* An fiſcus in integrum reſtituatur, ſicut minores 25. annis. *Fachin. libr. 9. cap. 80. negat. Oddus de reſtitut. in integ. part. 1. quæſt. 3. num. 83.* * An fiſcus in pœnalibus reſtituatur in integrum. *Fachin. libr. 9. cap. 81. negat. l. auxilium. ff. de minoribus.* ¶ Fiſco, an concedatur reſtitutio, ſi ille lædat, ſaltem ex nova cauſa, *vide Afflict. deciſ. 340. & Guid. Papon. quæſtion. 302.* ¶ In criminalibus favore fiſci, non datur reſtitutio, *Franc. Cremen. ſing. 23.*

TITULUS CENTEGESIMUS NONUS.

De ruſticis, & mulieribus, & reſtitutionibus illis competentibus.

Cap. I. Ruſticus: Mulier: Quando ſuccuratur, vel non.

MUlieribus adverſus dolum præſumptum de præterito ſuccurritur; ſecus adverſus dolum præſumptum de futuro: ideo illæ non admittuntur ad producendum teſtes poſt didicita teſtificata, *Ozaſch. d. deciſion. 87.* Tamen per viam reſtitutionis in integrum poſſunt ponere contraria articulis partis poſt didicita teſtificata teſtium. *Afflict. deciſion. 216. Ægid. Bellam. concluſ. 38. vide tamen Bartol. in l. 1. §. nunciation. ff. de ope. nov. nunc.* Sed quid in ruſtico, *vide ibidem.* ¶ Quando mulieribus jure ſpeciali ſuccurratur, *vide gloſſ. in l. fin. cod.* *Ruſtico neganti, an ſuccurratur, contra practicam Angeli. *Joan. Petr. Surd. dec. 237.*

Vel non.

Mulieri majori non ſuccurritur, ſi non petierit dari filio pupillo tutorem intra tempora à jure limitata. *l. fin. Cod. qui per toto.* Vel ſi eſſet minor facta major æque negligens fuerit. *Cravet. conſil. 325. num. 2. verſic. ſi milites, &c.* ¶ Mulieribus non ſuccuritur propter ignorantiam juris in lucris captandis; ſecus in damno vitando. *l. 11. Cod. de juris, & fact. igno.* ¶ Mulieribus, & ruſticis non ſuccurritur, niſi in caſibus à jure expreſſis, & non reperitur quod illis ſuccuratur in his quæ concernunt formam actus, & ſunt introducta ad rigorem juris conſervandum. *Ozaſch. dec. 87. n. 4.*

Cap. II. Quando reſtituantur, vel non.

Mulier ſemel tantum reſtituta in cauſa principali ante ſententiam, iterum reſtituenda eſt in proceſſu executivo liquidationis. *Afflict. deciſ. 114.*

Vel non.

Ruſticus, & mulier non poſſunt reſtitui adverſus pronunciationem poſitionum pro confeſſis, factam in procuratoris, vel eorum contumaciam. *Ozaſch. dec. 87.* ¶ Mulier ſi omiſerit declinatoriam, non reſtituitur: quia fuit uſa jure communi, *Cap. dec. 13. num. 10.*

Cap.

Digitized by Google

Cap. III. Ad quæ teneatur.

Simplices ruſtici mulieres, & minores in contrahendo jurantes, an obligentur: nam licet juramentum, quem majorem repræſentet, non tamen illum prudentem fingit, ac ſagacem. *Hippol. ſing. 450.* Et mulier dicitur habere conſilium invalidum. *Hippol. ibid.* ¶ Mulier invita compelli poteſt ad petendam reſtitutionem, ſeu beneficium, aut ad approbandum actum factum, ne pars adverſa diu teneatur in ſuſpenſo: fallit in minore. *Capic. dec. 110.*

Excuſantur.

Ruſtici, quando ob ruſticitatem excuſationem mereantur, *vide Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 194.* Quo loci ſcribuntur caſus, in quibus excuſantur, & in quibus non.

TITULUS CENTESIMUS. DECIMUS.

Ex quibus cauſis majores in integrum reſtituantur.

Cap. I. Major: Qualis ſit.

Minor, & abſens cauſa Reipubl. æquiparantur. *Oeaſ. dec. 158. num. 8.*

Cap. II. Reſtitutio, quando transfertur in majorem.

Beneficium reſtitutionis transfertur in hæredem minoris, etiam majorem, niſi hæres approbaſſet. *Ludov. Roman. ſing. 99. & Bart. in l. paterfam. 12. ff. de privileg. credito.* Fallit, quando minor eſſet læſus ex ultima voluntate. *Cremen. ſing. 118.*

Cap. III. Quando reſtituatur major.

Quando reſpectu abſentiæ quis reſtituatur, *vide Jaſon. de action. in §. rurſus, & Joan. Criſp. de Mont. in ſuo tract. termin. act. ibid. poſt volumen ipſius, Jaſ. de action.* ¶ Minore reſtituto ad productionem novorum teſtium poſt didicita teſtificata, reſtituitur & major ad idem & etiam ad examinandum ſuper concernentibus articulos priores. *Capic. deciſ. 170.* ¶ Major conventus ex contractu paterno, ex juſta ignorantia reſtituitur. *Gram. deciſ. 52. num. 5.* ¶ Impeditus inſtrumento, uti ante ſententiam, vel etiam ex juſta ignorantia reſtituitur. *Capic. deciſ. 52. vide Jaſ. l. anſ. Balb. deciſ. 439. & ſupra tit. de reſtitut. in genere.* ¶ Majores etiam reſtituuntur ex capite ignorantiæ adverſus præſumptionem. *Joſeph. Ludov. dec. Luc. 48. num. 22. & 23. vide ſupra titul. de reſtitutionibus in genere.* ¶ Impeditus, propter juſtum impedimentum ad comparendum in termino, ad dilationem eſt reſtituendus *Afflict. deciſ. 29.* ¶ Si poſt ſententiam ex rei confeſſione latam de illius innocentia conſtiterit, ille reſtitui debet à Principe, non ab inferiore, *l. 1. ff. de quæſt.* Secus in cauſis civilibus, *vide l. divi 27. ff. de pœn.*

Cap. IV. Quando majori competit reſtitutio; detur.

Stipulatio, quando incipit à defuncto, cui minor ſucceſſit, cum quo nihil eſt geſtum, minoris perſona non conſideratur, ideo illi tunc non competit reſtitutio, niſi ex clauſula generali, ſi qua mihi, &c. *Bartol. in l. cum filiusfamil. 49. §. in hac ſtipula ff. de verb. oblig.* ¶ Reſtitutio non competit majori ex capite ignorantiæ, etiam ex clauſula, ſi qua mihi, &c. quando tractat de lucro captando. *Joſeph. Lud. dec. Luc. 52.* Alias ſecus. *Guid. Pap. ſing. 736.*

Detur.

Reſtitutio in integrum ex generali clauſula, ſi qua mihi juſta cauſa, &c. non datur majori negligenti, ut ſi non confecerit inventarium intra tempus ſtatutum. *Guid. Pap. quæſt. 473.* Contrarium tamen habetur. *in qu. 55. numero ſeptimo Capic. Tholoſ.* Quando detur reſtitu-

Tepati Compend.

tio, ex capite læſionis contra diviſionem factam inter majores, *vide Papon. libr. 15. titul. ſeptimo arreſt. 6. facit. l. 3. Communia utriuſque judic.*

Cap. V. Quando majori concedi poteſt.

Reſtitutio in integrum ex capite ignorantiæ ex clauſula generali, ſi qua mihi, &c. tam minoribus, quam majoribus eſt concedenda. *Magon. deciſ. Luc. 77.* Et per conſequens hæc reſtitutio datur hæredi ex capite ignorantiæ adverſus tempus conventionale inchoatum cum majore defuncto, & cum ipſo hærede completo. *ibid. num. 4. & 13.* ¶ Reſtitutio etiam majori eſt concedenda ex juſta cauſa, dummodo juſta cauſa probetur plene, vel ſemiplene. *capit. ex literis 4. ext. de in integrum reſtitutione.* ¶ Reſtitutio in integrum reſpectu læſionis eſt concedenda hæredi majori minoris defuncti, licet privilegium ætatis non tranſeat in ſucceſſorem. *Afflict. deciſ. 211. vide Capic. deciſ. 109.* Idem in fidejuſſore, qui ſucceſſit principali. *l. Stichum 95. §. quod vulgon. ff. de ſolutio. & liberatio.* ¶ Reſtitutio in integrum, quæ reſpectu minoritatis minori conceditur, in individuis trahitur ad litis conſortem majorem: quia connexorum electio in melioribus cadit, quorum idem eſt judicium; ſecus eſt in dividuis. *Afflict. deciſ. 213. & Capell. Tholoſ. quæſt. 55. num. 6.* ¶ Majori adverſus ſententiam latam, prætextu falſarum probationum conceditur reſtitutio. *Capel. Tholoſ. quæſt. 55. num. fin.* ¶ Paupertati conceditur adverſus lapſum fatalium reſtitutio in integrum, non autem adverſus quadriennii lapſum, cauſa aliqua obſtante. *Pur. deciſ. 446. libr. 2.* ¶ Reſtitutio ex clauſula generali ſi qua mihi, &c. quando ſit concedenda, *vide Jaſon. de act. §. Rurſ. Inſt. num. 31.*

Cap. VI. Quando peti poteſt reſtitutio.

Mortuo hærede minore ante aditam hæreditatem, vel agnitam bonorum poſſeſſionem, ejus hæres poterit petere reſtitutionem. *Bartol. in l. 1. C. de reſtit. milit. in l. 17. C. de jure deliber. num. 11. & in l. 10. num. 8. ff. de rebus dub.* ¶ Infirmitas præſtat juſtam cauſam ad petendam reſtitutionem ad appellandum. *Benvent. deciſ. 26.* ¶ Minor ubi cum majore fratre dotem conſtituit, & inſolidum quilibet ſe obligavit, convento majore, poteſt comparere, & in integrum reſtitutionem adverſus dotem immoderatam petere, etiam ad defenſionem fratris majoris. *Natt. conſil. 658. num. 5. vide Pet. de Raven. ſing. 139.*

Cap. VII. Qui ſint effectus.

Major beneficio reſtitutionis in integrum adjuvatur, ſi una cum minore non ſolverit canonem inter illos indiviſum. *Borgnin. Caval. deciſ. 30. num. 120. & 121. de contract. part. 2.* ¶ Qui per errorem approbavit inſtrumenta falſa, vel ſententiam latam ipſorum prætextu, non prohibetur de falſo accuſare, & petere, ut ſententia reſcindatur, per reſtitutionem in integrum, quæ ante omnia debet impetrari, *l. qui agmen. 11. ff. de exceptio.* ¶ Si tempus datum ad appellationem exercendam ſit lapſum, & in eo contingat impedimentum, datur aliud tempus, impetrata reſtitutione. *in authent. ei qui appellat. C. de temporibus appellatio.*

Cap. VIII. Miſcellanea.

De reſtitutione, quæ ſolet concedi majori fundata ſuper dolo partis, *vide per Papon. lib. 16. titul. 3. arreſt. 13.* ¶ Impedimentum juſtum contingens in perſonam procuratoris, quando poſſit excuſare dominum, *vide Bartol. in l. cujus filiusfam. 49. §. in hac. ff. de verb. oblig.* ¶ Læſos intelligitur non ſolum minor, ſed etiam major, qui aſſertioni contrahentis aſſerentis falſas cauſas, credidit. *Cravet. pro genero. conſil. 1. num. 253.* ¶ Titulus, ex quibus cauſis majores, habet tres clauſulas,

ſed quando non habet locum, *vide Bartol. in l. 1. §. idem Pompon. ff. de dol. mal.* ¶ Ex inſtrumento reperto apud aliquem reſultat, quædam præſumtio ſcientiæ de contenuis in illo, tamen hæc ſcientia præſumpta juramento tollitur. *Magon. d. deciſ. 77. num. 16.*

TITULUS CENTESIMUS UNDECIMUS.

De judiciis.

Generalia.

DE ordine, & ritu judiciorum, *vide in tract. Bart. de ordin. judic. & infra tit. proxim.* ¶ De pertinentibus ad hunc tit. *vide in authent. de jud.*

Cap. I. Quotuplex ſit.

Judicium aliud eſt ordinarium, aliud extraordinarium, & de utroque, *vide per Mar. in ſuo ſpec. part. 4. diſt. 10. judic.* Et aliud ſeculare, aliud Eccleſiaſticum, *ibid. diſtinct. 11.* ¶ Judicium quoad ſui ordinationem habet tres partes: prima durat à citatione uſque ad litis conteſtationem: ſecunda à litis conteſtatione uſque ad concluſionem in cauſa: tertia à concluſione uſque ad ſententiam incluſive, *de quibus vide per eundem Maran. ibid. part. 6. tit. & pervenitur aliquando.* ¶ Judicium aliud civile, aliud criminale, aliud mixtum, *de quibus vide ib. part. 3. diſt. 1. tit. an judicium ſit civile, vel crimin.*

Quale ſit.

Judicium initium ſumit à litis conteſtatione. *Bart. in § omnem, authen. de litigio.* *An judicium incipiat à litis conteſtatione, vel à citatione. *Fach lib. 11. cap. 81.* ait à litis conteſt. *l. amplius non petentium. ff. rem ratam haberi. l. ſi is qui Romæ ff. de judiciis.* ¶ In judicio non diſputatur de habilitate, & idoneitate perſonæ rei, quia ex quo vocatur ad judicium qualiſcunq; ſit, ſe defendere poteſt. *Hartm. c. 2. tit. de reo lib. 3.* ¶ Judicium idem ſemper manet, licet mutentur perſonæ. *Hartm. obſerv. 2. tit. de judiciis. libr. 2.* ¶ Judicium ſine actore quandoque eſſe ſolet, & ſine accuſatore, & quandoque ſine reo, *vide Maran. in ſuo Spec. part. 1. n. 2.* ¶ Judicium unde ſit proditum, qualiter habuerit originem, & quando cognitum fuerit, *vide eundem Maran. part. 3. de origine judicio. num. 132.* ¶ De connexia idem eſt judicium: & quod in uno diſponitur, & idem in alio *l. plerunque 35 ff. de adil. edic.*

Cap. II. Quæ requirantur.

Subſtantialia judiciorum (etiam de partium voluntate) non poſſunt remitti. *Guid. Pap. ſing. 177. vide Bart. in l. probatum 4. C. de ſentent. & interloc.* Ubi habetur quæ ſint ipſa ſubſtantialia. ¶ Volens litigare tres cautelas animadvertere debet: prima erit utilitatis: ſecunda neceſſitatis, tertia urbanitatia, *de quibus vide per Rebuff. in conſtitut. Reg. in proœmio gloſſ. 5. num. 149.* ¶ Judicium debet legitime inchoari ad hoc, ut poſſit juridice terminari: ideo minori datur curator in judicio. *l. in univerſis 11. C. qui dare tuto. & curat.* ¶ Quomodo fundetur judicium contra abſentes ad hoc ut poſſit perveniri ad diffinitivam, *vide tot. tit. C. quomodo, & quando Judex.* ¶ Æqualitas in judiciis eſt ſervanda, ut utraque pars in eodem loco ſuas offerat probationes. *c. cum olim 12. ext. de privileg. facit l. fin. C. de fruct. & lit. expen.* ¶ Proteſtatio requiritur in quolibet actu in judicialialibus. *Mobed. dec. 44.* Ideo conventus, & ſuſcipiens judicium ut talis, ſe talem fatetur, niſi contrarium oppoſuerit, veluti ſi conveniatur ut ſocius, ſi non oppoſuerit ſe non eſſe ſocium, tenebitur uti ſocius. *Rot. Genuen. deciſ. 15. num. 8.* ¶ Quando quis vult intentare judicium contra infantem, diſtinguendum eſt, aut infans tutorem habet, aut non habet, primo caſu citabitur tutor, & cum illo judicium agitatur, ſecundo, citandi ſunt agnati, ut veniant defenſuri ipſum infantem, vel tutorem ei dari curent. *Andr. Gail. obſerv. 107. lib. 2. num. 7.* ¶ In his, quæ reſpiciunt ſolemnitatem, & ordinem judiciorum, attenduntur conſtitutio, ſtatutum, & conſuetudo loci, ubi judicium agitatur. *Ozaſ. deciſ. 141. gloſſ. in l. 1. C. de mancip. liber.* Et tale ſtatutum, ſeu conſtitutio comprehendit Clericos. *vide Joſeph. Ludovic. deciſ. 39. Luc.* Secus in his, quæ pertinent ad litis deciſionem. *l. 3. §. teſtes. ff. de teſtibus & ibid. Bart.* ¶ De conſenſu patris intervenientis in cauſa filii, cum ratificatione actorum poſt concluſionem in cauſa, *vide per Afflict. deciſ. 180. & Bartol. in l. 8. §. neceſſitate. C. de bonis quæ liberis.* ¶ Conſenſus patris generalis in omnibus cauſis præſentibus, & futuris ſufficit. *Afflict. deciſ. 10.* Sed quando non ſit neceſſarius, *vide Cabal. milleloq. 546.* ¶ Nominatio domini in judicio, ut conventus poſſeſſor evitet judicium, quando locum habet, *vide Afflict. deciſ. 217. n. 4. & Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 476.* ¶ In quolibet judicio civili, & criminali prius perſonæ ſunt legitimandæ, & de illis quærendum eſt. *Hartm. cap. 1. tit. de perſonis in jud. compart. lib. 2.* ¶ Legitimatio plena perſonæ, an in quocunque judicio requiratur, ſi fuerit oppoſitum, vel ſummaria ſufficiat, *vide Pet. Gerar. ſing. 23.*

Cap. III. Quæ veniant.

Judicium quot modis ſumatur in jure, *vide Marant. in ſuo Spec. part. 1. ſol.* & quomodo diffinitur, *part. 2.* ¶ In judicio omnia veniunt, exceptis expreſſe negatis, *cap. cum Eccleſia 3. ext. de cauſ. poſſeſſ. & propriet.* ¶ In judicio univerſali veniunt ea, quæ poſt litis conteſtationem reus cœpit poſſidere. *l. ſi hæreditatem 4. ff. de petit. hæred.*

Cap. IV. Quibus modis fieri poſſit.

Judicia ſecularia, quæ voluntariam juriſdictionem concernunt, poſſunt in Eccleſia fieri. *§. quantum vero, Authentic. quib. mod. natura, effic. legit.* ¶ Omnes actus judiciales debent fieri ad partis inſtantiam, & petitionem. *Rebuff. ibidem Tom. 3. tractat. de contumacia artic. 1. gloſſ. 1. num. 27.*

Quæ fieri poſſunt in judicio.

Creditor, invito debitore, non poteſt in judicio partem debiti petere. *Gaſp. Cabal. milleloq. 262.* ¶ In judiciis quaſi contrahitur. *l. 3. §. idem ſcribit, ff. de pecul. & ibid. Bartol.* Nam judicia ſunt quaſi contractus, judiciaque & ſtipulationes æquiparantur. *Bartol. ibidem.*

Vel non.

In judiciis non eſt acceptio perſonarum habenda, nam ita magnus, ſicut parvus, judicatur. *c. novit. 13. ex. de judic.*

Deduci.

Quomodo intelligatur illud, quod dicitur, jus de futuro in judicium deduci non poſſe, *vide Ozaſc. deciſ. 130. num. 3. & 15. & Bart. in l. 1. C. de ſent. quæ ſine cert. quant. profert.*

Cap. V. Ad quos transferri poſſit.

Si judicium reale transferatur in hæredem poſt litem conteſtatam, venit dolus, & lata culpa defuncti, & hæredis: ſed ante litem conteſtatam, de dolo defuncti hæres non tenetur, niſi in quantum eſt factus locupletior. *l. ſi in rem 51. ff. de re vendic.*

Cap. VI. Qui agere poteſt, in jus vocare, & judicium ſuſcipere.

Creditor in diem, ante diem agere poteſt, ut die adveniente, ſolvere debitor condemnetur. *Ozaſch. dec. 230.* ¶ De ſuo, & non de alieno jure quemcunque agere oportet, *l. uti frui 5. ff. ſi uſufruct. pet.* ¶ Filius poteſt agere, & eſſe in judicio contra patrem in caſibus, in

quibus

quibus patri non acquiritur uſusfructus, *Capic. deciſ. 56. vide gloſſ. in l. final. §. filiis. Cod. de bonis, quæ liber.* Imo de jure Canonico indiſtincte poteſt eſſe judicium inter patrem, & filium. *Vincent. de Franc. deciſ. 162. num. 4. Ludovic. Rom. ſing. 621. Bart. in ſuo tractat. de different. inter jus Canon. & Civil. num. 7.* ¶ Procurator in rem ſuam ex cauſa lucrativa, debet dominum defendere, & ſic, ſi quis agat oomine alterius cauſa legati, vel donationis, debet defendere illum, qui donavit, vel legavit, *l. pater 70. ff. de procurat.* ¶ Agens ſimpliciter omne jus ſuum deduxiſſe videtur. *Boer. dec. 43. n. 5.*

In jus vocare.

* An noverca poſſit in jus absque venia vocari. *Fachin. libr. 10. cap. 88. negat. 1. §. ult. de.* * An vaſſallus poſſit in jus vocare dominum, ſine venia. *Fachin. libr. 10. cap. 86. affirmat. gloſſ. cap. 1. verſic. ſalva reverentia, de milite vaſſallo, qui contumax eſt.* ¶ Sed tunc teneatur petere veniam, & ſi illa non fuerit petita, quid juris, *vide Capic. d. deciſ. 56.*

Judicium ſuſcipere.

Pro illo, pro quo ſcienter dominus ſatisdedit, cogitur præciſe judicium ſuſcipere, niſi ex cauſa legitima excuſetur. *leg. filiusfam. 8. §. procuratorem. ff. de procurat.* ¶ An poſſit quis in ſe judicium ſuſcipere animo novandi, invito actore, *vide Bartol. in authent. ut omnes obediant. §. ſi vero.*

Cap. VII. Quis eſſe poteſt in judicio, & conſiſtere.

Qui alium ex neceſſitate defendit, videtur ſuo nomine eſſe in judicio. *l. ſi cum 4. ff. ſi ex noxali cauſa.*

Vel non.

In judiciis civilibus, vel criminalibus pupillus ſine auctoritate tutoris eſſe non poteſt: fallit in quatuor caſibus, *de quib. vide per gloſſ. pen. in §. 2. Inſtit. de auct. tut.* ¶ Perſonæ Illuſtres non poſſunt eſſe in judicio per ſe; ſed tantum per procuratorem, *auth. hoc jus. C. de procur.*

Conſiſtere.

Civile judicium cum ſervo non conſiſtit, ſed cum domino eſt agendum. *l. fin. C. de noxal.* ¶ In caſu libertatis adipiſcendæ ſervus poteſt contra dominum in judicio conſiſtere, ſed hoc non facit ſervus ſine periculo. *l. 5. ff. de manumiſſio.*

Cap. VIII. Quando ſit petenda venia.

Reus abſuturus, an poſſit petere ſuperſederi in cauſa, durante abſentia ex juſta cauſa, *vide Capic. dec. 123.*

Cap. IX. Qui ſint effectus.

* Clerici, an ligentur judicio proclamatum emanantium pro venditione bonorum, ita ut afficiantur ſententia, quæ inde profertur contra contumaces, & eos, qui jura ſua non probarunt. *Joan. Petr. Surd. deciſ. 26.* ¶ Poſt judicium acceptum, tota cauſa ad judicis officium pertinet, etiam in acceſſionibus, ut ſunt fructus, & intereſſe: Judici enim ſtatim, atque judex factus eſt, omnium rerum officium incumbit, quæcunque in judicio verſantur: ea autem, quæ ante judicium contingunt, non valde ad eum pertinent, niſi fuerint illi nominatim injuncta. *l. ædil. 525. §. item ſciendum. ff. de ædil. edict.* ¶ In judicibus ex perſona actoris jus metitur. *leg. 1. §. 1. ff. ſi pars hæred. pet.* ¶ Tacens in judicio cenſetur conſentire, & qui non opponit in judicio jus ſibi competere, illud cenſetur remittere. *Cravet. conſil. 1. num. 11. & conſil. 14. num. 7.* Ubi ſcribitur exemplum in capitulis impertinentibus admiſſis, parte non reclamante: quia tunc admiſſio non debet revocari, *vide Bart. in l. 1. C. de errore Advocat. & eundem Crav. conſ. 87. 150. & 191.* ¶ Et reſponſione facta in judicio quis tenetur quaſi celebraſſet contractum ſuper eo, ſuper quo interrogatus fuit. *l. de ætate 12. § qui interrogatus. ff. de interrog. action.* ¶ Qui acta cauſæ relationis judicium delegatorum ſigilla violando aperuit, non auditur poſtmodum contra illa: nam literas judicum nu'lus debet aperire, judicibus ignorantibus. *c. cum olim 33. ext. de offic. & poteſt. jud. c. deleg.* ¶ Si pendente judicio jus actoris perimatur abſque facto ſuo, ſed ex facto rei, pervenitur ad condemnationem ac ſi peremptum non eſſet. *l. ſi poſt 18. ff. de rei vendicat.* Alias expirat judicium. *l. ſi mulier. 20. ff. ſolut. matrim.*

Cap. X. Quibus modis valeat, finiatur, vitietur.

Quando reſpectu juris ſupervenientes convalidetur judicium, *vide eandem Rot. deciſ. 198. num. fin. Vera. deciſ. 128. part. 2. Jaſ. de action. in §. omnium, num. 67. l. ſi rem 9. §. fin. ff. de pign. act. & Hartman. cap. 1. tit. de actore lib. 2.* ¶ Judicium valet, ſi pars compareat in judicio abſque citatione. *Bart. in rub. C. de in jus vocan.* ¶ Ratione dubitationis tenet judicium cum minus legitimo tutore inter avum, & nepotem in ejus poteſtate conſtitutum. *l. ſi putas. 6. C. de petit. hæred.* ¶ Tenet judicium agitatum cum procuratore revocato ſi revocationem Judex, & Advocatus ignorarunt. *c. mandato 13. ext. de procurator. l. ſi procuratorem 65. ff. de procurat.*

Finiatur.

Judicium ubi cœptum aſt, ibidem finiri debet; ſed dictum limitatur in caſibus, *de quibus vide per Corſet. in ſuis ſing. litera I. ſing. judicium.*

Vitiatur.

Falſa demonſtratio circa rem petitam, non vitiat judicium: idem ſi erretur in nomine judicibus. *l. quo quidem 5. §. pen. ff. de rei vendic.*

Cap. XI. Actor: Quis dicatur.

Actor dicitur, qui ad judicium provocat: fallit in remedio legis, diffamari. *Ozaſc. deciſ. 151. n. 2. & 8.* ¶ Actor, an reus quis dicatur, quæ ſint inſpicienda, *vide Ozaſ. ibid. num. 5. & Borgn. Cavalc. deciſ. 17. & judic.* ¶ Citatus ſi ſua putaverit intereſſe, dicitur actor. *Afflict. dec. 2. n. 9.* ¶ Actor in duplicibus judiciis dicitur, qui prius provocavit. *Matth. Matheſ. ſing. 109.*

Cap. XII. Quæ facere poſſit.

Actor renunciare poteſt liti, invito reo, quando judicium eſt nullum. *Rot. Gen. dec. 179. n. 6.*

Cap. XIII. Cauſa: Quando dividi poteſt, amittatur.

Continentiam cauſæ dividens, qua pœna plectatur, & quando illam dividere liceat, *vide Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 371. & infra tit. de contin. cauſ.* ¶ Conveniens aliquem coram diverſis judicibus uno tempore, & pro eadem re, amittit cauſam. *Guliel. de Ludov. ſing. 54. Marc. de Mant. ſing. 276. vide tamen Menoch. de arb. lib. 2. cauſ. 276. n. 5.*

Qui admittatur ad cauſam.

Tacite admiſſus ad cauſam, quinam cenſeatur, & omnibus ad cauſam citatis, quorum intereſt, quum unus ſua intereſſe allegans ad cauſam venit antequam admittatur, an ſummarie id probare teneatur, *vide Put. deciſ. 96. lib. 1.*

Cap. XIV. Miſcellanea.

Quicquid reperitur actori conceſſum, in pari caſu reo conceſſum videtur. *Ægid. Bellam. concluſ. 708. num. 7.* Judex poteſt terminum præfigere ad agendum. *l. 5. C. de de ingen. manumiſ.* ¶ Judices debent habere ante tribunal Evangelia. *Bart. in l. 2. Cod. de jurejur. propt. calumdan.* ¶ Conſilium eſt, ubi mutatur judex in tribunali, ut fiat quædam reproductio omnium actorum, ad judicii validitatem. *vide Bart. in l. n. 6. C. de edend.* ¶ Secundum qualitatem perſonarum, judex compellit ad comparendum in judicio perſonaliter, vel mittit ad domum. *l. pen. §. fin. C. de reb. cred.*

TITULUS CXII.

De ordine judiciorum, & cognitionum.

Generalia.

VIde de materia hujus tit. *ext. in tit. de ordin. cogn. & per Abb. in ſua pract. poſt ejus conſil.*

Cap. I. Quæ prius terminari, tractari debeant in judiciis.

Quando tertius non venit ad cauſam pro defenſione primi poſſeſſoris, ſed ſolum pro ſe finitur judicium inter primum, & ſecundum inchoatum. *Vincent. de Franc. dec. 261. num. 3. part. 2.* ¶ Quæſtio civilis criminalis excluſiva, prius determinatur, quam de crimine cognoſcatur, *l. Præſes 8. C. ad leg. fav. de plag.* ¶ Prius debet terminari quæſtio poſſeſſionis, quam criminalis. *l. 1. C. de appellat.* ¶ Poſſeſſorium debet prius terminari, quam petitorium *l. exitus 35. ff. de acquir. vel amit. poſſ.* ¶ Pendente judicio ſoper raptu coram judice ſeculari, non poteſt judex Eccleſiaſticus pronunciare ſuper cauſa matrimoniali. *Pap. lib. 22. tit. 6. arreſt. 2.*

Tractari, vel non.

Præjudicialis articulus in judicio prius tractari debet, alias proceſſus, & ſententia annullantur; ſed, quando unus dicatur præjudiciale ad alterum, *vide Cnuet. conſ. 79. num. 7.* ¶ Quando tractatur de cauſa criminali, & civili, ſi una eſt præjudicialis ad aliam, præponitur alteri. *Cnuet. d. conſil. 280.* ¶ Civilis, & criminalis actio, quando competit contra aliquem, an ſit neceſſe, quod prius agatur criminaliter, quam civiliter, *vide Bart. in l. 2. ff. de Carbon. edict. & in l. 2. §. hoc edicto. ff. vi bon. rapt. & conſ. 115. vol. 1.*

Vel non.

Criminalis quæſtio an, & quando civilem ceſſare faciat, & ſi incidat in civili, ambæ una ſententia ſunt terminandæ. *Marc. d. quæſt. 496.* ¶ Cauſa privilegiata reſpectu proceſſus, non admittit concurſum alterius judicii, ſed illud ſuſpendit. *Ver. decif. 22. p. 1. num. 5.* ¶ Judex Eccleſiaſticus cognoſcens de exceptione propoſita coram Judice ſeculari, inhibet judici ſeculari ne interim in cauſa procedat. *Abb. conſ. 5. part. 2.*

Cap. II. Quod prius poteſt intentari, proponi, procedi, cognoſci, expediri, & differri.

Cauſa civilis, pendente falſi accuſatione contra partem, & teſtes, non poteſt diffinitive expediri, niſi data ſententia ſuper falſitate. *Afflict. decif. 103.* ¶ Petitorium an, & quando coram Judice Eccleſiaſtico intentari poſſit, poſſeſſorio coram alio judice pendente, *vide Franc. Marc. q. 77.* ¶ Quoties civilis cauſa cum criminali intentatur, criminalis ad ſe trahit civilem, itaque ad Fiſci actuarium cauſa pertinet. *Marc. quæſt. 277. part. 2.* ¶ An poſt intentatum judicium criminale actor poſſit intentare aliud judicium civile ex diverſa cauſa, & quid in reo civiliter convento, an ille poſſit contra actorem criminaliter agere, *vide Clar. in ſua pract. crim. §. fin. q. 2. & econverſo, vide ibid.* ¶ Quando ex eodem delicto oritur civilis, & criminalis actio prohibetur quis eas ſimul intentare, ſed una peracta, poterit ad aliam redire, *l. 2. §. hoc edicto, ff. vi bon. rapt.* Pendente cauſa criminali coram uno judice, non poteſt per eundem coram alio Judice intentari civilis reſpectu ejusdem facti. *Put. decif. 275. lib. 1.*

Proponi.

Advocatus actoris prius proponere debet, & allegare idem in omnibus actibus faciendis per actorem, qui præcedere debent. *Marant. in ſuo Spec. in proœm. num. 11.* ¶ Pendente judicio ſuper actione civili, non poteſt proponi accuſatio criminalis ſuper eodem crimine. *l. interdum 4. ff. de pub. jud.* ¶ Non cogitur quis omittere actionem civilem, & proponere criminalem deſcendentem ex eodem facto *l. meum 15. ff. de accuſat.*

Procedi.

Refectio damni, & punitio criminis, poſſunt procedere ex eadem inſtantia. *leg. penultim. C. ſi adverſ. libert.* ¶ Super majori cauſa, vel accuſatione prius eſt procedendum, quam ſoper minori, & ſententia lata abſolutoria in majori, non præjudicant in minori; ſecus in condemnatoria. *leg. 1. Cod. de his, qui accuſ. non poſſ.* ¶ Duabus actionibus præjudicialibus ſimul propoſitis, ſuper utraque proceditur, ſi ſunt æqualis potentiæ, alias ſuper majori. *Bart. in l. ſi inter 15. ff. de except. rei jud. Dec. in c. in præſentia, n. 4. ext. de probat.*

Vel non.

Procedendi ſimul, & ſemel ſuper appellatione ab interlocotoria, & negotio principali non poſſe, eſt regulare. *Mar. q. 177.* Sed an per decretum poſſit contrarium diſponi, *vide ibid.*

Cognoſci.

Debet procedi ad monitorialia per judicem Eccleſiaſticum, non obſtante litis pendentia coram judice ſeculari. *Cnuete. conſil. 181. in fine.* ¶ Exceptio ſi objiciatur, an ſuper illa prius ſit pronunciandum, *vide gloſſ. in c. 1. ext. de ord. cogn.* ¶ Cauſa coram uno judice ordinario pendente alter ordinarius ad illius cognitionem intromittere ſe non debet. *Mobed. decif. 339.* ¶ Si de vi, & poſſeſſione, aut dominio queratur, ante cognoſcendum eſt de vi, quam de dominio, vel de poſſeſſione, *l. 5. §. ſi de vi. ff. ad l. Jul. de vi pub.* ¶ Lite conteſtata, ſi acciderit aliquid, quod ſit acceſſorium, ad primum judicium, quando debeat in primo judicio cognoſci, *vide Bart. in l. non poteſt 23. ff. de jud.* ¶ Quæſtio nativitatis oppoſita petenti hæreditatem coram Judice ſeculari, eſt ad Eccleſiaſticum Judicem tranſmittenda. *cap. lator 5. ext. qui filii ſint legit.* ¶ Actio civilis propoſita ab uno, non differtur propter accuſationem criminalem propoſitam ab alio. *vide l. rerum amotarum. 27. ff. de action. rer. amot.* ¶ De emergenti, & incidenti eſt prius cognoſcendum, quam de cauſa prima. *l. quoniam 26. C. ad leg. Jul. de adult.*

Differri.

Cauſa civilis non impeditur per criminalem accuſationem usque ad concluſionem, licet condemnatio differatur. *Afflict. ibid. & Cap. decif. 5. numer. 12.* ¶ Judicia particularia non differuntur propter univerſalia, ſi res eſt tempore peritura, *l. ſi bona 52. ff. de petit. hæred.*

Cap. III. Cauſa, quando una impediat aliam, ſit præjudicialis, vel non.

Judicia particularia quando invicem ſe impediant, & quando particulare univerſale, & contra, *vide Bart. in d. l. 7. ff. de petit. hær. num. 12.* ¶ Judicis officium non impeditur ſuper aliis capitulis, pendente dilatione ſuper uno. *Bartol. in l. generaliter 12. §. his de præſentibus, Cod. de rebus credit.* ¶ Accuſatio de falſo contra teſtes intentata, non facit ceſſare cauſam primo loco intentatam, & in qua dicti teſtes depoſuerunt, & pro ipſa depoſitione inquiruntur, fallit, quando pars ſimul, & ſemel cum teſtibus accuſaretur. *Rol. conſil. 13. vol. 2. vide Afflict. dec. 219.* ¶ Cauſa præjudicialis noviter inchoata, ſuſpendit cauſam jam pendentem in eventum ipſius cauſæ præjudicialis. *Abb. conſ. 16. part. 2. n. 3.* ¶ Cauſa præjudicialis quousque pendet, impedit exerceri alias particulares, *l. 3. C. quando provoc. non eſt neceſſ.*

Vel non.

Lis ſuper una re pendens, non impedit ingreſſum alterius litis inter alias perſonas ſuper eadem re. *Roc. Gen. decif. 176.*

Sit præjudicialis.

Pendente accuſatione falſi, non poteſt peti legatum ex teſtamento, nam accuſatio falſi eſt præjudicialis ad communem cauſam, quæ ex teſtamento dependet, *l. ſi teſtamentum 6. de petit. hæred.* ¶ Quando una cauſa dicatur præjudicialis ad aliam, etiam ſi agatur criminaliter, *vide Cnuet. conſil. 280.* ¶ Quando una actio præjudicet alteri, & faciat illam ceſſare, *vide Jaſ. de action. in*

§. præ-

Digitized by Google

§. præjuditiales, Manunt. in ſuo ſpec. part. 4. diſt. 20. ¶ In hac patria Pedem. per diſpoſitionem novorum ordinum, non habetur ratio hujus cauſæ præjudicialis, tit. *delle eccettioni dilatorie.* ¶ Quando duo judicia ſic ſe habent, quod abſolutoria lata in primo, parit exceptionem rei judicatæ in ſecundo, & condemnatoria lata in ſecundo, parit reo præjudicium in primo, concurſus non admittitur; alias ſecus. *l. fundum 16. ff. de exception.* ¶ Si ſecundum judicium ita ſe habeat ad primum, quod condemnatoria lata in primo, & exactione ſecutâ, illud tollatur, ſecundum interim differtur, & cumulatio impeditur. *l. 1. §. fin. ff. ſi famil. furt. feciſ. dicat.*

Cap. IV. Quando ſuperſedendum.

Judicium particulare ſilet, & in eo ſuperſedetur, donec judicium univerſale petitionis finem ſuſceperit. *l. ſi quis 7. ff. de petit. hæred.* ¶ Propter judicium univerſale petitionis hæreditatis, non ſilent judicia particularia creditorum, & legatariorum. *Franc. Marc. quaſt. 81. part. 2.* ¶ Propter articulum, in quo appellatum fuit, debet ſuperſederi ſuper principali cauſa, ſi ea ſine illo expediri non poſſit. *cap. ſuper eo. 10. ext. de appellat.* ¶ Carceratus inquiſitus de delicto reſiſtentiæ factæ contra Officialem eum capientem allegans per modum exceptionis malam capturam, prætendensque ſe nulliter captum, eſt audiendus, & interim eſt ſuperſedendum in cauſa reſiſtentiæ, *Lud. à Pegue. in ſuis q. crimin. cap. 9.* ¶ Falſitatis judicium motum contra teſtes, vel contra principalem dum pendet, facit ſuperſederi in cauſa principali, ne ſententia proferatur. *Capic. deciſ. 25. limita tamen, ut ibid. vide Gram. dec. 16. n. 23. & Bart. in l. 5. §. divis ff. de petit. hæred. & in l. 6. eod.*

Cap. V. Exceptio: Quando reſervari poteſt, admittatur, prius diſcutienda, & obſtat.

Exceptio requirens longam, & dubiam juris altercationem, ad inſtar juris intricati, quod æquiparatur errori facti, debet ad merita reſervari. *Capic. d. deciſ. 10. num. 20.* ¶ Exceptio requirens altiorem indaginem facti, debet ad merita reſervari. *Cap. d. dec. 10. n. 19.*

Admittatur.

Exceptio litis pendentiæ admittitur. *Ægid. Bellam. concl. 46.* Quæ litis pendentia ſola citatione inducitur. *Marc. q. 248. part. 2.*

Prius diſcutienda.

Exceptio præjudicialis ſtatus defuncti oppoſita ad proceſſum petitionis hæreditatis, debet ante diſcuti, quam ulterius procedatur. *l. liber 8. C. de pet. hæred.*

Obſtat.

An in cauſa poſſeſſorii beneficii Eccleſiaſtici coram Judice ſeculari, debeat obſtare exceptio criminis ſimoniæ, aut alterius criminis: & quando incidit quæſtio articuli ſpiritualis, an curia poſſit cognoſcere per modum informationis abſque pronunciando, & ſi requiratur ſententia declaratoria Judicis Eccleſiaſtici, *vide Franc. Marc. q. 496.* ¶ Si judicium univerſale per particulare conſumitur, non obſtat exceptio, nec illi præjudicium facit. *l. ſed & ſi 28. §. item ſi rem diſtraxit. ff. de petit. hær.* ¶ Exceptio falſitatis, cujus probatio in promptu offertur, poſſeſſorium impedit. *Marc. q. 213. p. 2.*

Cap. VI. Proceſſus: Quibus modis valeat.

Quod dicitur reum non debere trahi ad diverſa judicia, intelligitur, ſi opponatur; alias tenet proceſſus coram utroque Judice, maxime quando Judices ſunt pares, ſecus in Papa. *Franc. Marc. quaſt. 491. num. 10. vide Manut. in ſuo Spec. de ordine judic. part. 2. num. 43. & Bart. in l. a. C. commun. divid.* ¶ Licet ex duobus judiciis unum debeat præcedere aliud, tamen ſi non opponatur proceſſus tenet. *Bartol. in l. 2. C. comm. divid.* ¶ Proceſſus factus per Judicem laicum ſuper obligatione coram eo introducta, non obſtante litis pendentia ſuper abſolutione juramenti, ſuper obligatione interpoſiti coram Eccleſiaſtico ventilata, validus eſt. *Afflict. dec. 30. vide Franc. Marc. quaſt. 54. part. 2.* Tamen litis pendentia ſuper abſolutione juramenti, eſt præjudicialis ad cauſam coram laico Judice vertentem. *ibid. Afflict. d. deciſ. 30.*

Vel non.

Proceſſus factus in partibus, lite pendente in Curia ſuprema, eſt nullus. *Mobed. deciſ. 320.*

Ordo.

Ordo omiſſus quando vitiet judicium, *vide Bartol. in l. ſi quaramus 4. ff. de teſtam.* ¶ Judiciorum ordo qualis ſit, *vide gloſſ. in l. 4. C. de ſent. & interloc.*

Cap. VII. Miſcellanea.

Si Judices de principali, & exceptionibus præjudicialibus ſimul cognoſcant, licite ab eis appellatur. *c. exhibita. 19. ex. de judic.* ¶ Proceſſus cauſæ criminalis non ſuſpenditur per appellationem, in cauſa civili, ſi non eſt præjudicialis. *Ba. conſil. 43. volum. 5.* ¶ Productio teſtium per partem privatam facta prodeſt, nec nocet parti Fiſcali; neque pronunciari poteſt in criminali ex probatione habita in civili. *Guid. Pap. quaſt. 342.* ¶ Cauſa non dicitur eadem, quando ſententia lata in una non facit rem judicatam in alia. *Rot. Genuenſ. deciſ. 179. num. 9.* ¶ In certis criminibua eſt locus præventioni inter Judicem Eccleſiaſticum, & ſecularem; ſed quando quis eſt minus punitus in foro Eccleſiaſtico, an poſſit iterum puniri per Judicem temporalem, *vide Marc. quaſt. 907. & ſupra tit. de cauſis mixtis, &c.* ¶ Si per reſcriptum committantur plures articuli connexi, & in uno removeatur appellatio, intelligitur remota in aliis, *cap. ſecundo 41. ext. de appellat.* ¶ Judex ſecularis an teneatur præſtare auxilium, & ſtare ſententiæ Judicis Eccleſiaſtici, *vide Marc. quaſtione 269.* ¶ Reus pro una, & eadem cauſa ad diverſa judicia non eſt trahendus, alias actor ſuo jure privatur. *Marc. quaſt. 248. part. 2.* ¶ Judex laicus ſuper teſtium falſitate coram Judice Eccleſiaſtico commiſſa, cognoſcere poteſt, etiam pendente lite civili coram ipſo Judice Eccleſiaſtico, dummodo Judex ſecularis prævenerit in ipſa cauſa falſitatis, ſaltem per citationem. *Afflict. dec. 219.* ¶ Lite pendente coram uno Judice, an poſſit quis cogi reſpondere de eadem cauſa coram alio, *vide Capic. deciſ. 122. & Rot. Genuenſ. dec. 13.* ¶ Si in libello exprimatur una cauſa generaliter, & judicio pendente ſuperveniat actio, an illa claudatur hoc judicio, *vide Bartol. in l. & an 14. num. 19. ff. de except. rei judic.*

TITULUS CXIII.

Quando civilis actio præjudicet criminali, & contra.

Quando cauſa criminalis ſit præjudicialis civili, *vide Put. dec. 98. lib. 1.* ¶ Pendente cauſa criminali coram uno Judice, non poteſt per eundem coram alio Judice intentari civilis reſpectu ejusdem facti. *idem Put. deciſ. 275. eo. lib. vide ſupra tit. prox* ¶ Quando civilis actio criminali præjudicet, & qua prius agi oporteat, *vide Rot. Aven. deciſ. 10. in deciſ. diverſ.* ¶ Criminalis actio debet quieſcere, quando primum actum eſt civiliter: fallit quando actio civilis intentata, erat diverſa à criminali, quæ nunc intentatur. *Natt. conſil. 138.* ¶ Ubi quis venit condemnatus ad mortem, non eſt locus huic titulo. *Pet. Raven. ſingul. 275.* ¶ Injuriarum actio an excludat criminalem: & quando civilis concurrere poſſit cum criminali hoc caſu, *vide Perilluſtr. D. P. Teſſa. deciſ. 18.*

TITULUS CXIV.

De cumulatione.

Cap. I. Quæ cumulari poſſint, ſimul intentari, vel non.

REmedia ad diverſa tendentia cumulantur, *Tho. Minad. deciſ. 31.* ¶ Perſonalis, & hypothecaria poſſunt eodem libello cumulari. *Guid. Pap. q. 108. Boer. dec. 334. Mynſing. obſerv. 58. cent. 1. & Bart. in §. ſed neque, auth. de fidejuſſor.* ¶ Petitorium, & poſſeſſorium adipiſcendæ, an cumulari poſſint, *vide Bart. l. naturaliter. §. nihil. ff. de acq. poſſ. n. 16.* ¶ Actiones duæ ad eandem rem competentes poſſunt ſimul in uno libello cumulari. *Bartol. in l. non eſt novum 10. ff. de act. empt. vide eundem in l. naturaliter §. nihil. num. 11. ff. de acquir. poſſeſſ.* ¶ Actiones duæ ad eandem rem competentes, quæ non ſunt contrariæ, nec electione tolluntur, poſſunt ſimul cumulari. *Bartol. in l. hujusmodi 86. §. qui, de leg. 1.* ¶ Annullatorium, & petitorium judicium cumulari poſſunt, parte non opponente. *Puteus deciſ. 227. libr. 2.* ¶ Judicium particulare incidens poteſt cumulari cum principali univerſali, quando illi non præjudicat. *vide Papon. lib. 7. tit. 8.* ¶ Actiones competentes ex diverſis cauſis contra eandem perſonam, poſſunt cumulari, *& alia de cumulatione vide per Cmv. conſil. 16. num. 8. & Natt. conſ. 138. Tom. 3.* ¶ An petitorium, & poſſeſſorium in eodem judicio cumulari poſſit. *Fach. lib. 8. cap. 6.* ait poſſe concurrere. *l. naturaliter. §. nihil commune. de acquir. poſſeſſ.* * An actiones plures cumulari poſſint ſi abſolutoria lata in prima actione pariet exceptionem rei judicatæ in alia, refutatis aliis intellectibus in l. fundum. *l. fundi. ff. de exception. idem lib. 12. cap. 1. affirmat. d. ll.* * An actionis perſonalia, & Hypothecariæ cumulatio admittatur etiam ſi pariet exceptionem rei judicatæ una actio eo quia fit contra diverſas perſonas. *ibid. c. 2. affirmat. §. ſed neque. authent. de fidejuſſ. & mandat.* * An, & quando civilia & criminalis actio ſimul cumulari poſſint. *Fachin. lib. 9. cap. 2.*

Vel non.

Intentans remedium ex teſtamento, vel donatione, non poteſt poſt litem conteſtatam cumulare, viam inteſtati, vel ex codicillis agere. *Boer. deeciſ. 33. & Mynſing. obſervat. 25. cent.* ¶ Actiones contrariæ non poſſunt eodem libello cumulari, quando exercitio, & origine ſunt contrariæ, ſecus ſi tantum exercitio. *Put. deciſ. 21. lib. 1.* ¶ Cumulatio actionum plurium non admittitur, quando electione tolluntur, ſed quare hoc fiat. *vide Bartol. in l. eum filius 78. §. variis, de leg. 1.* ¶ Cumulatio actionum ſex regulis impeditur. *Bart. in l. naturaliter. §. nihil, n. 15. ff. de acq. poſſ.*

Intentari.

Civilis, & criminalis actio ex eodem facto deſcendentes, in eodem libello ſub utraque ſpecie poſſunt intentari. *Ægid. Bellam. concluſ. 400.* Et ſic cumulari. *Marc. quaſt. 227. part. 2. & quaſt. 919. vide ſupra titul. de ordine judic.* ¶ Reſcindens, & reſciſſorium poſſunt in eodem judicio intentari. *Guid. Pap. queſt. 143.* ¶ Actiones plures competentes ad diverſa, ſive contra unum, ſive contra diverſos, ex diverſis cauſis, poſſunt ſimul agitari. *Bart. quæſt. 9. num. 9.*

Cap. II. Quando admittatur, vel non.

Cumulatio nullitatis, & reſtitutionis in integrum, rei venditionis, & reſtitutionis, admittitur. *Mynſing. obſerv. 25. cent. 2.* ¶ In execurionibus admittitur concurſus; non etiam in actionibus: ideo debitor meus, qui mihi perſonam, & bona obligavit, poterit, captis bonis, adhuc perſonaliter capi. *Ægid. Magiſt. tractat. ſubhaſtat. cap. 32. in deciſ. diverſ.* ¶ Cumulatio plurium actionum admittitur, & illæ poſſunt ſimul intentari, quando oriuntur ex diverſis factis, ſive civiles, aut criminales ſint. *Natt. conſil. 138. num. 4.* ¶ Actionum cumulationem permiſſam eſſe, etiam lite conteſtata, ſi neque contrarietas, neque identitas inſit, regulare eſſe; *ſcribit Franc. Marc. quaſt. 80. part. 2.* ¶ Quando in civilibus, & criminalibus admitatur cumulatio, *Marc. quaſt. 910. ibid. Et an cumulari poſſint judicium civile, & criminale. Cravet. conſil. 14. & 220. Clar. in ſua Pract. §. fin. quaſt. 2.* ¶ Cumulatio actionum, an in criminalibua admittatur, *Perilluſtr. D. P. Theſſ. deciſ. 18.*

Vel non.

Cumulatio actionum prohibetur, quando actiones ſe habent, quod abſolutoria lata in prima parit exceptionem rei judicatæ in ſecunda, ſed an admitatur, quando una eſt acceſſoria ad aliam, *vide Bartol. in §. ſed neque, authent. de fidejuſſ. num. 12. & 13.* ¶ Cumulatio civilis, & criminalis actionis regulariter eſt prohibita: ideo agens criminaliter, & petens reum criminaliter puniri, & ad rei reſtitutionem condemnari, nulliter agit. *Mago. deciſ. 91. Luc. num. 4. & 5.* ¶ Cumulatio actionum non admittitur, quando actio prima ita ſe habet ad ſecundam, quod abſolutoria lata in prima, poſſibile eſt parere exceptionem rei judicatæ in ſecunda. *Capic. deciſ. 209. n. 4. & Boer. deciſ. 334.* ¶ Actiones duæ quando ita ſe habent, ut una propoſita, condemnationeque ſequuta, & exactione facta, contingat liberatio ab altera, prohibetur cumulatio. *Gram. deciſ. 68.*

Cap. III. Cumulatio. Quibus modis fieri poſſit.

Cumulatio diverſarum actionum ex eadem tamen cauſa deſcendentium, fieri poteſt. *Mynſing. obſervation. 57. cent. 1.* ¶ Quando poſſit fieri cumulatio actionum, & quando non. *Bart. in l. 3. C. de edend. & ibid. DD.*

Cap. IV. Miſcellanea.

Plura remedia proponens, quæ electione tolluntur, cogitur, parte inſtante, eligere. *Bart. l. naturaliter. §. nihil. num. 16. ff. de acquir. poſſ. num. 31.* Nam actiones plures ſpeciales, ſi ex eodem libello reſultant, actor debet unam eligere, *idem Bartol. in l. 1. numer. fin. ff. de edend.* ¶ In crimine privato, pro quo civiliter agitur, poteſt Judex in eodem proceſſu condemnare reum etiam pro crimine, *Cravet. conſil. 14. vide ibidem conſil. 220.*

TITULUS CXV.

De quæſtione incidenti, & emergenti.

AN arbitrium conceſſum ſuper cauſa principali, cenſeatur etiam conceſſum ſuper cauſis ex ea emergentibus, incidentibus, & dependentibus, *vide Menoch. de arbitr. lib. 1. quaſt. 45.* ¶ Quæſtio emergens dicitur, quæ poſt litem motam oritur, ut exempli gratia, an teſtis recipiendus ſit, vel non; incidens vero dicitur, quæ ortum ante litem habet, ut puta, an actor ſit ſervus, vel liber, ſed ſuper his duabus quæſtionibus deſcribuntur duæ opiniones, *per Menoch. ibid. d. quaſt. 45. vide gloſſ. in cap. 1. ex. de ordine cognit. Azo. in ſumma titul. Cod. de ordin. cognit.* ¶ Quando, & quomodo de cauſa incidenti, & emergenti Judex pronunciare debeat, *vide Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 167. Bartol. in l. 1. Cod. de ordine judic. & in leg. 4. Cod. de dilation. cap. 1. extr. de ordin. cognit.* ¶ Quando quæſtio non reſpicit merita cauſæ, non debet ſuper tali emergenti pronunciari. *Menoch. conſ. 367. lib. 4.* ¶ Sententia ſuper incidenti poteſt ferri ſine ſcriptis. *Ludovic. Rom. ſingul. 5.* ¶ De quæſtione incidenti, & emergenti, *vide per Henr. Boer. in ſuis ſingularibus, tit. incidens, &c. & Bartol. in d. l. 1. Cod. de ordin. cognit.* ¶ Sententia lata in principali, quando præjudicet in incidenti, *vide Bartol. in l. ſi Judex 10. ff. de his, qui ſunt ſui, vel alien. jur.* ¶ Judex debet pronunciare ſuper emergenti, ſi tamen

Digitized by Google

men non pronunciaverit judicium tenet. *Bartol. in l. au Prætor. 7. ff. de minor. 25. ann.* ¶ Incidens examinatur coram Judice cauſæ principalis. *Bartol. in l. 35. ff. ſolut. matrim.*

TITULUS CXVI.

De cauſa continentia.

COntinentia cauſæ non debet dividi. *cap. 1. extr. de ſequeſt. poſſeſſ. & fruct. & l. nulli. Cod. de judic.* Ideo cum allegatur litis captæ pendentia, in alio judicio cauſa debet remitti ad primum judicem, alias proceſſus erit nullus. *Afflict. deciſ. 354. & Capic. deciſion. 122.* ¶ Judex non admittens exceptionem litis pendentiæ coram alio æquali, gravat partem, & ab eo rite appellatur. *Afflict. d. deciſ. 354.* Tamen ſi non opponatur de litis pendentia tenet proceſſus. *ibidem.* ¶ Exceptio proceſſus pendentis non obſtat jurisdictioni, niſi ubi exceptio rei judicatæ noceret actioni. *Capic. deciſ. 122. num. fin.* ¶ Continentia cauſæ non debet dividi, & quotuplex ſit cauſæ continentia, *ſcribuntur exempla per Andream Gail. obſervat. 32. libr. 1.* Et de limitationibus ad reg. *vide ibidem.* ¶ Cauſæ continentes, quæ dicantur ad hoc, ut non poſſint agitari coram diverſis Judicibus, *vide Bart. in l. nulli. C. de judic. Rol. conſil. 135. Menoch. de arbit. caſ. 371.*

TITULUS CXVII.

Ne quis in ſua cauſa judicet, vel jus ſibi dicat, & quando dictum limitetur.

Cap. I. Judex in propria cauſa quis eſſe poteſt, vel non.

MAgni Domini non recognoſcentes Superiorem, poſſunt eſſe judices in cauſa propria *Bartol. in l. 3. ff. de his, qua in teſtament. delent. & Natt. conſil. 576* ¶ Judex nemo eſſe poteſt in cauſa propria, niſi aliter ſe habeat conſuetudo: ideo ex conſuetudine poſſunt poteſtates jus dicere inter Dominos eos diſputantes, & ſubditos. *Natt. conſilio 294.* ¶ Filiusfam. in cauſa patris poteſt quandoque eſſe judex. *l. quin etiam 6. ff. de recept. arbitrat.* ¶ Quando pater poſſit eſſe judex in cauſa filii, & contra, *Bartol. in l. in juriſdiction. 11. ff. de jurisd. omn. judic.*

Vel non.

Judex in cauſa propria nullus eſſe poteſt inferior à Principe, etiam adverſario volente. *Capic. dec. 124.* ¶ Barones, & Communitates nan poſſunt recognoſcere de cauſa, quæ vertitur inter eos, & eorum ſubditos, nec eam aliis committere. *Capic. d. dec. 124. vide Bart. in l. qui jurisd. 11. ff. de jurisd. omn. jud.*

Cap. II. Qui ſibi jus dicere poteſt, vel non.

An ſit licitum (lite pendente) alteri partium jus ſibi dicere auctoritate ſua privata, & impedire, ne procedatur in opere, de quo litigabatur, *vide Franc. Marc. quæſt. 39.* ¶ Quando Judex poſſit cognoſcere de delicto commiſſo per ſuam familiam, *vide Bart. in l. Senatusconſulc. 16. ff. de offic. Præſid. & in l. 11. ff. de jurisd. omn. jud.* ¶ Quando liceat ſibi jus dicere, *vide Jaſ. de act. in §. ſupereſt, num. 74. & infra tit. prox.*

Vel non.

In cauſa ſua quis judex eſſe non debet, *cap. dilect. 52. extr. de appellat.* ¶ Jus ſibi dicere nemini licet, quod limita in uxore, quæ habet virum cujus fuerunt bona confiſcata: nam tunc poteſt uxor in res ſuas detentas per virum imponere manus, auctoritate propria, ne occupentur per fiſcum, & de aliis limitationibus, *vide per Hippol. ſing. 405.*

Cap. III. Miſcellanea.

Injuria illata in perſonam Judicis, an ſit realis reſpectu dignitatis, vel perſonalis, cognoſcitur ex inferentis voluntate. *Capic. deciſ. 124. num. 9.* ¶ Injuria non realis reſpectu dignitatis illata, nec perſonalis, punitur ab ipſo Judice, ſi ſit ordinarius, dato adjuncto. *Capic. deciſ. 224. Marc. de Maut. ſing. 158. & Bart. in l. Senatuſc. 16. ff. de offic. Præſid.*

TITULUS CXVIII.

Quando liceat unicuique ſine Judice ſe vindicare, & jus ſibi dicere pro defenſione perſonæ, & rerum.

Cap. I. Quando jus ſibi dicere liceat.

AUctoritate propria ſibi jus dicere licet, ubi officiales ſunt negligentes in juſtitia adminiſtranda. *Bald. conſil. poſt. deciſ: 68. perem. num. fin.* ¶ Jus ſibi dicere quis poteſt, quando ſibi de Superioris auctoritate conſultum eſſe non poteſt. *Bart. in l. 13. C. de Judæis.*

Cap. II. Quando ſe defendere licet accedendo alios, vel alio modo.

Aggreſſus in dubio vitæ diſcrimine conſtitutus poteſt ſuum occidere aggreſſorem, ſi ergo erat certus, quod non erat in dubio diſcrimine vitæ, non potuiſſet quia excederet modum. *l. 2. C. ad leg. Cornel. de ſica.* Sed quando ſit licitum occidere, *vide l. furem. 9. ff. ad leg. Jul. de ſica.* ¶ Licet occidere latronem telo reſiſtentem. *l. 4. C. eod. vide l. ſi pignore 59. §. furem. ff. de furt.* ¶ Amici, & vicini mei (etiam peregrini) poſſunt percutere volentem me expellere de mea poſſeſſione. *Ant. Corſet. in ſuis ſing. liter. D. ſing. defenſ. 2. & Bartol. in l. 5. C. de meta. & epid. lib. 12.* ¶ Percuſſus, qui per horam ſtetit in terra, & poſtea repercuſſit, an ſe defendendo facere videatur, *vide Boer. dec. 168. n. 7.* ¶ Injuriam verbis illatam, an liceat armis repellere, *vide Boer. deciſ. 169.* ¶ Pro ſimplici defenſione honoris, & famæ, licet verbalem injuriam ſaltem verbis repellere. *Mynſing. obſerv. 17. cent. 5.* ¶ Percuſſo licitum eſt repercutere, & non tenetur de homicidio. *Bartol. in conſ. 15. vol. 2.* Tamen repercuſſio debet fieri incontinenti. *Bartol. ibid. vide l. ex plagis 53. ff. ad leg. Aquil.* Et vim propulſare incontinenti dicitur, qui facit quam citius commode poteſt, ad alia negotia non divertendo *Abb. conſil. 62. part. 2. n. 8.* ¶ Turbato de facto licitum eſt incontinenti reſiſtere, & ſi verba non ſufficiant. etiam per vim defendere bona. *Fel, conſil. 50. n. 10.* ¶ Lex modum ultionis ſtatuit, ut oculum pro oculo, *ſed vide c. ex. 22. quæſt. 3.* ¶ Defenſio unicuique omni jure licita eſt, uoad ſui, & ſuorum tutelam. *Ozaſ. in ſua diſputatione, an Principi Chriſtiano fas ſit, &c. n. 1. & 14. Menoch. de arbit, lib. 2. caſ. 277. Marc. de Maut. ſing 594. vide Bart. in l. ut vim. ff. de Inſtit. & jur.* ¶ Defenſio incontinenti, non ex intervallo, eſt intelligenda. *Boer. deciſ. 168. num. 3. c. olim 12. ext. de reſt. ſpolia. l. 3. §. cum igitur. ff. de vi, & vi arma.* ¶ Si non poſſunt auſugere aggreſſorem, quin me percutiat, niſi interficiam illum, an poſſim ſecundum jus Civile impune eum interficere, *vide Henr. Boer. in ſuis ſingularibus, titul. auctoritas &c.* Quid de jure Pontificio, & Divino, *vide Pet. Roy deciſ. 3. Litua. num. 470. & ſeqq. in deciſ. diverſ.* ¶ Non punitur occidens aliquem in caſu permiſſo, nec poteſt accuſari: ideo exceptio, quod quis potuit occidi, impedit proceſſum. *Bartol. in l. 3. C. de his qui ad Eccl. confug.* ¶ Inſultatus ſemper præſumitur feciſſe ad ſui defenſionem. *Boer. d. deciſ. 168. n. 7. vide Franc. Marc. q. 769. Dec. conſ. 676. & 678.* ¶ Homicidium quando dicatur factum ad defenſionem, *Dec. conſ. 459. 476. & 678.* ¶ Poteſt quis proſequi ſuum hoſtem etiam in alieno territorio. *Mynſing. obſerv. 28. cent. 2.* ¶ Defenſio proprii corporis omnibus animalibus jure Naturæ permiſſa, ad vim, violentiamque propulſandam, & in hoc ab ipſa Natura imbuti ſumus. *Hier. Mago. deciſ. Luc. 56. l. ſi quis 3. C.*

ad

Cravet. conſ. 124. ¶ Qui locat rem alienam, domino ignorante, non præjudicat non ipſi domino, qui propterea conductorem expellere poteſt propria auctoritate. *Bart. in l. ſi ſervus 6. C. quod cum eo.* ¶ Quoties quis auctoritate propria facit quid jure permittente, propter quod adverſarius incurrit periculum mortis, vel magni ſupplicii corporalis, intelligitur renunciaſſe actioni civili ſibi competenti ad meram pœnam pro illo delicto. *Matth. Mathcſ. ſingul 72.* ¶ Licitum eſt capere furem, & illum ducere ad judicem *l. 56. §. furem. ff. de furtis.* ¶ Reſiſtere licet fugienti ante familiam Curiæ volentem illum injuſte capere. *Gram. dicta deciſ. 41. vide Marc. quaeſt. 768.* ¶ Mater tranſiens ad ſecunda vota privatur ipſo jure tutela filiorum, & illa defertur inſolidum alteri tutori teſtamentario, qui poterit eripere propria auctoritate pupillam à manibus matris ſecundo nubentis, ſi periculum emergentis damni immineat. *vide Crav. conſ. 18.*

Vel non.

Non valet pactum, quod liceat creditori capere debitorem ſuum propria auctoritate. *Henricus Boer. in ſuis ſingularibus, tit. auctoritas, &c. num. 15.* ¶ Creditor debet coram Judice petere, quod ſibi debetur, non autem propria auctoritate in rem debitorum intrare, alioqui jus crediti perdit, & etiam punitur. *leg. pen. & fin. ff. ad leg. Juliam. de vi publ.* ¶ Licet quis aliquid facere poſſit ante litem motam propria auctoritate, tamen hoc ei non licet poſt litem inchoatam, & tunc attentata revocantur. *Afflict. deciſ. 131. & ibidem in addition. Decian. conſil. 460.*

Cap. IV. Quando, & Quæ retineri poſſint propria authoritate, vel non.

Creditor non poteſt retinere rem debitoris prætextu debiti, ſi non ei obligata, niſi pervenerit ad eum de voluntate debitoris, eo animo, ut aliquod jus conſtitueretur in re. *idem in l. 3. Cod. in quibus cauſ. pignus, vel hypo. contrah. vide eundem in l. ſi non ſortem. 26 §. ſi certum. ff. de condict. indeb. & ibidem gloſſ.* ¶ Invecta, & illata in prædium conductum ſunt tacite hypothecata pro penſione; ideo inquilino illam non ſolvente, & recedente, poſſunt retineri propria authoritate *l. utique 34. ff. de damno infect.* ¶ Quando creditor poſſit rem debitoris pro debito retinere, *Hartman. cap. 3. tit. de creditoribus lib. 1.* ¶ Creditor non poteſt retinere rem debitoris pro alio debito, quam pro eo, pro quo illa fuit tradita. *Capic. deciſ. 11.* ¶ Judices, advocati, & Procuratores non poſſunt pro eorum mercede retinere ſcripturas illis traditas. *Capic. d. deciſ. 11. Boer. deciſ. 15. numer. 3. vide tamen Andr. Gail. obſerv. 12. lib. 2.* ¶ Animalia damnum dantia in terris meis poſſunt retineri, donec ſciam dominum, cui debeo reſtituere, data cautione de ſolvendo damnũ: fallit in fida, & diffida: nam tunc non debeo reſtituere, niſi prius ſoluta diffida. *Capic. deciſ. 45. vide Papon. libr. 18. tit. 9. arreſt. 1. & Bartol. in l. ratis. ff. de incendio, rut. naufr.* ¶ Creditor condemnatus ad rei reſtitutionem, poteſt illam retinere poſt ſententiam, virtute hypothecæ, & precarii, quæ non oppoſuerat ante ſententiam alias ſecus. *Capic. deciſ. 119.* ¶ Scriptor poteſt retinere quinternum pro ſuo ſalario: idem in alio, ad quem res aliqua ſine vitio pervenit, *Boer. deciſ. 15. num. 2. & Bart. in l. ſi non ſortem 26. §. ſi certum. ff. de condict. indeb.* ¶ Retentio multoties permittitur, quando non datur actio. *Capic. deciſ. 119. n.* * Scriptor, an poſſit pro mercede retinere librum. *Jo. Pet. Surd. dec. 50.*

Quando reſiſtere.

Officiario injuſte præcipienti reſiſtere licet, tamen in dubio illi eſt obtemperandum. *Marc. q. 748. vide Jaſſ. Lanf. Balb. deciſ. 143. Mynſing. obſerv. 18. cent. 5. Pet. Roy. deciſ. 3. in deciſ. diverſ. Tom. 2. num. 200. Caſſan. in conſuet. Burg. tit. Des Juſtices, Rub. 1. §. 7. gloſſ. 3. Anton. Corſet. in Tepati Compend.* *ſuis ſingularibus literâ O. ſing. Officialis.* ¶ Nunciis Principis non creditur ſine literis, & illis volentibus bona capere, quilibet, cujus intereſt, de facto reſiſtere poteſt. *l. prohibitum 5. C. de jure Fiſci.* ¶ Judex ſi procedat, nulla adhibita cauſæ cognitione, non ſervata forma judicii, illi poteſt de facto reſiſti: & hoc caſu poſſidens poteſt auctoritate propria dejicere miſſum in poſſeſſione rei ſuæ, nullo facto proceſſu contra ipſum. *vide Natt. conſil. 412. l. 6. C. quod cum eo. & l. 1. C. unde vi.* ¶ Nuncio ultra modum gravanti, vel terminos juſtitiæ excedenti, reſiſtere de facto licet. *Jaſ. de action. §. omnes, verſ. quadrupl. n. 4. & 7. Caſſa. ibid. num. 5. Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de liter. oblig. art. 1. gloſſ. 12. num. 3. vide Bartol. in l. 5. C. de jure Fiſci, & in l. 5. C. de execut. lib. 12.* ¶ Reſiſtens executioni nullæ, an ad pœnam ordinariam decreti puniatur, vel mitius, *vide Perilluſt. D. P. Theſſ. dec. 95.*

Quando occidere propria authoritate liceat.

Maritus ei, quem habet de uxore ſuſpectum, poteſt denunciare, ne cum ea loquatur, ſed ſi ille ſpreverit denunciationem, & poſtea inveniatur cum ipſa uxore in loco ſuſpecto, an poſſit occidi, *vide authent. ſi quis. Cod. ad leg. Jul. de adulteriis.* ¶ Quando, & quomodo liceat patri, & marito occidere filiam, vel uxorem, & adulterum, *vide l. patri 20. & ſeqq. ff. eodem ad l. Jul. de adult. & Clar. in ſua Pract. crim. § homicidium.*

Cap. V. Miſcellanea.

Interpoſito die, non dicitur aliquid fieri incontinenti: & in maleficiis dicitur incontinenti fieri, quod fit uno impetu, licet duret per horam illa rixa. *l. quod ait. 23. §. fin. ff. ad leg. Jul. de adult.* ¶ Difficillimum eſt magnum temperare dolorem in provocato, & ideo ſi propter illum quis excedat, mori non debet, ſed mitius puniri. *Gram. deciſ. 98. num. 5. & Fel. conſ. 50.* ¶ Familia Curiæ, quæ proſequitur delinquentem aufugientem, ſi ipſum vulneraverit, an ſit in pœna, & qua teneatur. *Gram. deciſ. 41.* ¶ Ubi periculum eſt in mora, & res celerationem exigit, receditur à regulis juris communis: & leges transgredi licet ex magna cauſa, & ut periculis obvietur. *Bald. in conſ. impreſſo poſt deciſ. 68. Pede. n. 30.* ¶ Occidendi, aut non occidendi animus præſumitur ex modo, & qualitate percutiendi. *Cravet. conſil. 119. num. 10.* ¶ An teſtes, qui ſimpliciter deponunt homicidium commiſſum fuiſſe ad defenſionem, probent, licet aliam rationem non reddant. *vide Dec. conſil. 469. num. 5. & Ludov. Roman. ſing. 28.* ¶ Furtum factum à creditore debitori, quando ſit permiſſum, & quando prohibitum, & tunc, an creditor amittat debitum, *vide Joſeph. Lud. dec. 1. Luc.* ¶ Iracundiæ incenſo calore motus homo non eſt in plenitudine ſui intellectus. *Felin. d. conſ. 50. num. 18.* * *Theſ. deciſ. 178.* ¶ Furta domeſtica de vilibus rebus non ſunt vindicanda per judicem, ſed paterfam. intra domum ſuam vindicabit. *leg. reſpiciendum 11. §. furta. ff. de pœn.* ¶ Neceſſitas non habet legem, facitque de illicito licitũ. *Ozaſ. diſput. An principi Chriſtiano. num. 2. Jaſon. & Dec. in l. vinum. ff. ſi cert. pet.* ¶ Adminiſtrator in Provincia, officio finito, quinquaginta diebus debet commorari, redditurus omnibus rationem, & ſi ante aufugerit, ab omnibus capi poteſt. *§. neceſſitatem, authent. ut judices ſine quoquo ſuffrag.* ¶ Nullus tenetur lege Cornelia de ſica. niſi qui dolo occiderit, & qui ex juſta cauſa occidit, lege permittente, non tenetur, ſed quæ ſint juſtæ cauſæ, *vide l. 1. §. divus. ff. ad leg. Cornel. de ſica.* ¶ Vim committens occupando vi, & violentia rem ab alio poſſeſſam, amittit omne jus, quod habebat in ipſa re. *Papon. lib. 23. tit. 5. arreſt. 5.* ¶ Vindicandi, & ulciſcendi ſe à lege, vel ſtatuto poteſtatem habens certo caſu, eam alteri mandare non poteſt, quod in extraneis locum habet: ſecus in filiis, qui mandato patris ſororẽ in adulterio deprehenſam,

& adulterum occidere poſſunt. *Hippol. ſingul. 448. vide tamen in gloſſ. in l. cum fundum 18. §. pen. ff. de vi, & vi armata.* ¶ Vis, quæ præceſſit non attenditur, quando poſt vim ſequitur actus voluntarius approbans actum, in quo fuit vis commiſſa. *Bart. in l. Cæſar, in repet. ff. de publ. & vectig. num. 9.*

TITULUS CXIX.

Qui legitimam perſonam ſtandi in judicio habeant, & contra.

Cap. I. Qui habet legitimam perſonam ſtandi in judicio, vel non.

QUando filius habeat legitimam perſonam ſtandi in judicio ſine patris auctoritate, & quando talis auctoritas requiratur, *vide Pap. lib. 7. tit. 1. Lud. Rom. ſing. 322. Ant. Utig. ſing. 64. & Bartol. in l. 8. §. neceſſitate. C. de bonis quæ liberis.* Quid in uxore, quando illa poſſit eſſe in judicio ſine auctoritate mariti, & an maritus cogatur præſtare conſenſum, *vide ibidem Pap. arreſt. 10. & ſeqq.* ¶ In cauſis ſpiritualibus filiifam. & minores 25. ann. majores tamen 14. poſſunt eſſe in judicio. *Hartm. c. 9. tit. de actore lib. 2.* ¶ Filiusfam. an in cauſa poſſeſſoria poſſit eſſe in judicio ſine conſenſu patris, *vide Marc. q. 69.* ¶ In peculio caſtrenſi, vel quaſi filiusfam. poteſt eſſe in judicio ſine patris conſenſu. *Franc. Marc. d. q. 69.* Sed quid in aliis cauſis, ſi præſtetur juramentum, *vide Hippol. ſing. 40. & Henr. Boer. in ſuis ſingularibus, tit. juramentum. 2.* ¶ In dote adventitia filia poteſt agere ſine conſenſu patris: idem in filio in donatione propter nuptias *Pet. de Raven. ſing. 157.* ¶ In cauſa, etiam criminali, major 20. ann. ſine curatore in hac Patria Pedemon. habet legitimam perſonam ſtandi in judicio, *ut habetur in decreto criminali, tit. del reo cap. 10.* ¶ Agi poteſt contra filiumfam. patre extra provinciam exiſtente. *Capel. Thol. q. 42* ¶ Ex forma novorum ordinum in hac patria Pedemon. uxor, & filiifam. poſſunt eſſe in judicio ſine conſenſu mariti, & parentum. *vide tit. della legitimatione delle perſone.* ¶ Puella minor in cauſa matrimoniali, an in judicio ſtare poſſit, *vide Franc. Marc. quaſt. 695. part. 2.* ¶ Minor quando poſſit ſtare in judicio. *Marant. in ſuo Spec. part. 4. artic. 16. num. 47.* ¶ Minor 25. ann. quibus caſibus tanquam major admittatur in judicio, *vide Bart. in l. ſi maritus 15. §. lex Julia. ff. ad leg. Jul. de adul. n. 5.*

Vel non.

Minor licet non poſſit eſſe in judicio, non propterea prohibetur petere reſtitutionem in integrum. *Bart. conſ. 101. n. 3.* ¶ Minor non habet legitimam perſonam ſtandi in judicio: ideo illi dari debet curator generalis, vel ad litem. *l. in univerſis 11. C. qui dare tutores.* Quem recipit etiam invitus. *§. item inviti, Inſtit. de curator.* ¶ Uxor non habet legitimam defenſionem mariti. *l. quia 4. C. de procurat.* ¶ Monachus mendicans non habet legitimam perſonam ſtandi in judicio contra ejus Superiorem. *Vem. dec. 224. part. 2.*

Cap. II. Quæ requiruntur, ut ſtetur in judicio.

Auctoritas patris, quæ requiritur in filiofam. litigante, non tollitur per conſtitutionem, Ut procedatur ſummarie. *Boer. in ſuis ſingul. tit. auctoritas, licentia. num. 1.* ¶ Legitimatio perſonæ neceſſaria eſt, etiam in judicio ſummario. *Cravet. conſil. 104.* ¶ In filiofam. minore litigante ultra voluntatem patris ſui, etiam requiritur auctoritas curatoris ad litem. *Boer. tit. auctoritas licet n. 2.* ¶ An, & quando ſit neceſſarius conſenſus patris ad hoc, ut filius poſſit eſſe in judicio, *vide ſupra tit. de judic. Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 13. & 16. Guid. Papon. quaſt. 54. & Hartm. cap. 7. tit. de act. lib. 2.* ¶ Filius in quibus habeat legitimam perſonam ſtandi in judicio contra patrem, & an debeat petere veniam, *Capic. deciſ. 36. & etiam ſupra tit. de judic.* ¶ Conſenſus patris requiritur in judicio, & in actionibus realibus, in quibus patri quæritur uſufructus: ſecus in perſonalibus, & criminalibus. *Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 13. num. 6. & 7. & Bart. in l. 9. ff. de his, qui ſunt ſui, vel alieni juris.* ¶ Filiofam. minori in judicio exiſtenti in his, in quibus patri aliquid adquiritur, ſufficit patris auctoritas, in re autem, quæ ad patrem non pertinet illi datur curator. *Bartol. in l. plurib. 141. §. pupillus. ff. de verbor. oblig.*

Cap. III. Quæ valeant in judicio facta, vel non.

Jura inducta favore minorum, judicium habitum cum minore reddunt nullum. *Ægid. Bellam. concluſ. 143. n. 8. Capel. Thol. quæſt 113.* Fallit in cauſis ſpiritualibus. *ibidem d. quaſt. 113.* ¶ Pupillus litigans in judicio ſine tutore, facit judicium ipſo jure nullum, & quando tutorem non habet, ejus conſanguinei citari debent. *Marant. in ſuo Spec. part. 4. diſtinct. 16. judic. n. 43.* ¶ Tamen ſententia lata in favore, quando pupillus eſt major infantia; alias ſecus. *Marant. ibidem n. 44.* ¶ Proceſſus, qui fit judicio contra patrem per filium ſine venia eſt nullus, quod eſt verum, ſi pater comparendo in judicio hoc opponat. *Guid. Pap. quaſt. 221. num. 4.* ¶ Ratione dubitationis tenet reſponſio facta à minus legitima perſona, puta à minore, ſine auctoritate tutoris. *leg. de ætate 21. ff. de inter. action.*

Cap. IV. An pater teneatur conſentire.

Pater videtur filiofam. in judicio litigandi conſentire tacite, & licentiam dare, ſi ſciat, & non contradicat, *vide tamen eundem Boer. in ſuis ſingul. tit. auctoritas, licentia. num. 3.* ¶ Pater poteſt filio ſuo abſenti dare auctoritatem litigandi per epiſtolam, vel nuncium. *Boer. ibidem num. 8.* ¶ An pater poſſit ratificare judicium filii, *Guid. ſing. 897.* ¶ In rebus, in quibus patri non quæritur uſusfructus, non vult, ille cogitur conſentire filio in judicio. *Pet. de Raven. ſingul. 50.*

TITULUS CXX.

Ut nemo invitus agere, accuſare cogatur, & de limitationibus.

Generalia.

CIrca hanc materiam dantur duæ regulæ, quia aliquando reo imponitur neceſſitas agendi, vel deducendi jus ſuum, antequam actor contra eum agat, ut exceptionibus non numeratæ pecuniæ: quia tunc arctatur ad ſuas exceptiones proponendas intra certum tempus, quo elapſo, non amplius auditur. *Boer. deciſ. 255. & Cravet. conſil. 216. num. 20.* Et aliquando poteſt, ſi vult, ſed non cogitur, per reg. quod nemo invitus, &c. quæ pluribus caſibus limitatur *per Boer. d. deciſ. 255.* ¶ In cauſis diffamationum duplex eſt judicium: primum, in quo de veritate jactationis, aut traductionis, vel de impoſitione perpetui ſilentii tractatur; ſecundum eſt actionis, ſive cauſæ principalis, in quo diffamator intra terminum præfixum de jure ſuo civiliter agere, vel criminaliter accuſare debet: in primo judicio diffamatus pro actore habetur, in altero diffamator. *Andr. Gail. obſervat. 11. lib. 1.* ¶ De proceſſu, & ſententia d. l. diffama. *vide ibid. obſerv. 12.*

Cap. I. Qua agere teneatur, poſſit.

Regula eſt neminem invitum compelli ad agendum, vel accuſandum. *Ægid. Bellam. concluſ. 728. Boer. deciſ. 255. Bartol. in l. 20. C. de pignoribus*, & in hac patria Pedemon. habemus decretum, ut in antiquis conſtitutio. Sabaudiæ, *de quo vide per D. Sol. in ſuis comm. ibid. fol. 170.* ¶ Limita reg primo quando quis cœpit agere, nam actori non licet deſiſtere poſt jus pro reo quæſitum litis conteſtatione. *Bart. in auth. qui ſemel. C. quomodo, & quando Judex.*

Judex.num. 6. Afflict. deciſ.173. vide Rebuff. in conſtit. Reg. Tom. 2. tract. de lite dilat. art. 1. gloſſ. 2. 4. 6. & art. 2. & 3. Ubi plene explicatur, quando poſſint obtineri literæ ſuperſeſſionis in cauſa. ¶ Secundo, limita in temedio legis diffamari. C. de ingenuis, *de cujus intellectu vide per Afflict. deciſ. 264. Boer. deciſ. 255. Benint. dec. 66. Mynſing. obſ. 78. cent. 3. Andr. Gail. obſerv. 9. lib. 1. Maraut. in ſuo ſpec. part. 4. diſtinct. 21. & Menoch. conſ. 366. lib. 4.* ¶ Tertio, limitatur regula in creditore, qui cogitur totum creditum petere, ſi debitor oppoſuerit, ut petat totam prætenſam ſummam, & Judex debet interloqui ſilentium eſſe imponendum, niſi in termino aſſignato creditor totam ſummam petat. *Joſeph. Lud. deciſ. 46. Luc. vide Franc. Marc. quæſt. 911. part. 2. Jaff. Lauſ. Balb. deciſ. 413. Matth. Matheſ. ſing. 115. Bart. in l. ſi ſervus 14. §. bov. ff. de cond. furt. in l. 17. §. duabus ff. commodati. & in l. 10. ff. de act. empt.* ¶ Quarto, indirecte, & per Judicis officium, quis compellitur agere. *Ægid. Bellam. concluſ. 728. Bart. in l. 3. C. qui bon. cedere poſſ. in l. 21. ff. ſi cert. pet. & in l. 77. §. ſocietatem. num. 10. ff. pro ſoc.* ¶ Quinto, tertius poteſt cogere nolentem litigare in judicio, ut litiget, & poteſt invitum volentem à lite recedere, defendere. *Pet. Benint. dec. 75.* ¶ Sexto limitatur regula, quando ad inſtantiam volentis emere aliquam rem ſi proclama de mandato Officiali, ut qui jus prætendunt ad rem, comparere debeant intra certum tempus, quod alias non audientur poſtea: nam lapſo illo tempore, nihil poſſunt proponere. *Cuv. conſ. 216. n. 21.* ¶ Septimo, qui timet contractum reſcindi, poteſt petere, ut approbetur. *Bart. in l. 14. §. ſi quis. ff. de action. empt.* ¶ Octavo, ille, qui habet actionem ad commodum alienum agere cogitur. *l. Julianus 14. §. ſi venditor habitanti. ff. de act. empt.* Et aliis limitationibus, *vide in l. 1. §. idem. Nerv. ff. ne quid in loco publico, & per Vincent. de Franc. deciſ. 41. Mynſing. obſervat. 78. ſent. 3.* ¶ Judex debet bis monere per publicam perſonam, ut quis actionem ſuam proponat, ſub ipſius privationis pœna, poſt lapſum temporis ſibi comminati, & penes acta redacti. *Capic. deciſ. 205. vide Boer. deciſ. 255. Joſeph. Ludovic. deciſ. Luc. 32. & Peer. Benint. deciſ. 66.* ¶ Quando ille, qui obtinuit ſententiam poſſit compelli ad illam exequendam, *vide Papon. lib. 18. tit. 1. arreſt. 36.* ¶ Offenſus non poteſt compelli à Judice ad accuſandum: fallit in crimine homicidii. *Bartol. ſingul. 50.* ¶ Judex poteſt ſtatuere terminum actori ad agendum, quo elapſo, amplius ille non auditur, eadem ratione poteſt denegari alicui audientia ſuper aliquo inſtrumento non producto intra tempus à jure ſtatutum. *Bartol. in l. 2. numer. Cod. de edend. & in l. 3. ibidem facit l. 4. C. de uſur. pupil. vide eundem Bart. ibid. & in l. 7. ff. de pet. heredit. num. 8. cap. 5. ext. qui filii ſint legitimi.* ¶ Exceptionem ſi habeo contra te, an, & quando poſſim petere, ut me liberes pacto, vel acceptilatione: & actionem ad rem, qui habet, quando poſſit agere, ut ſibi caveatur, *vide Bartol. in l. libertationem 3. §. nunc. ff. de. liber. legat. & in l. 15, §. eleganter. ff. de damn. infect.* ¶ Obligatus ad rationem reddendam, adverſa parte nolente agere, poteſt petere, ut teſtes recipiantur ad æternam rei memoriam, per quos fiat probatio ſui juris *leg. 4. Cod. de uſur. pupill.* ¶ Non cogitur quis omittere actionem civilem, & proponere criminalem deſcendentem ex eodem facto. *l. in eum 15. ff. de accuſat. & inſcript.* ¶ Circa quod remedium jus quæſitum illi, qui ſe jactat ad agendum infra tempus à jure ſtatutum, non poteſt tolli, niſi bina præcedente monitione. *Afflict. d. dec. 264. in fine. vide Joſeph. Ludovic. deciſ. Luc. 32.* Sed facta dicta bina monitione, imponitur perpetuum ſilentium. *Afflict. d. dec. 264. num. fin.* ¶ Ad inſtantiam fidejuſſoris, qui ſolvit, non poteſt cogi creditor privilegiatus ad agendum contra debitorem ſed ſolum ad cedendam actionem. *Vincent. de Franc. deciſ. 353. part. 2.* ¶ Qualiter dicenti aliquem ſuum debitorem ſtatuatur tempus à Judice, infra quod ille probet debitum, vel infamiam, quam allegat, *vide DD. de Rot. deciſ. 2. tit. de dilat. in antiq.* Et tunc non poteſt dici in libello, ut in futurum illi inhibeatur, quod non agat, vel non probet, quia actio negativa non competit in talibus perſonalibus actionibus; ſed in realibus, *DD. de Rot. ibid.*

Cap. II. Quis poteſt conveniri, vel convenire.

Silentio alicui per ſententiam diffinitivam impoſito, non poteſt poſtea ille, vel ejus hæres moleſtari. *Boer. d. deciſ. 255. num. 12.* ¶ Agens vigore dict. legis diffamari, eſt actor: ideo debet convenire illum, qui ſe jactat in foro ſuo. *Afflict. deciſ. 269.* Contrarium tamen fuit deciſum, *ut teſtatur Ozaſc. deciſ. 151. ſed cum Afflict. tenet Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 32. vide Benint. deciſ. 66. & Andr. Gail. obſerv. 9. n. 3. lib. 1.*

Cap. III. Miſcellanea.

In dicto remedio eſt neceſſe probare jactationes ſaltem extrajudiciales præceſſiſſe. *Joſeph. Ludov. d. deciſ. 32. Luc. de practica d. legis vide ibidem.* ¶ Ad hoc, ut quis habeat remedium d. legis, diffamari, quid facere debeat, & qualiter formare libellum, *vide Boer. deciſ. 255. num. 6. & 9.* ¶ Filia adverſus matrem in integrum reſtituta, filios, viva ipſa matre, adverſus reſtitutionem dicere non cogendos *deſumitur ex libris placit. Curia part. 1. libr. 11. de except. tit. 6. quæſt. 2. deciſ. diverſ.* ¶ Pars cogitur iterum inſtrumentum facere, ſi non conſtat de protocollo. *Bartol. in l. 2. C. de diſcuſſoribus lib. 10.* ¶ Rebellem Civitatis, an quis indicare teneatur, & quid de receptatore, vel fure, *vide Ludov. Roman. ſing. 794.* ¶ Diffamatus tanquam reus poteſt à diffamatore editionem inſtrumenti petere. *And. Gail. obſ. 9. lib. 1. num. fin.*

TITULUS CXXI.

De inſtantia.

Cap. I. Inſtantia: Qualis ſit: Quæ requiruntur, vel non.

Inſtantia triennalis juris communis, differt ab inſtantia ſtatutaria minori. *Capic. deciſ. 11. num. 16.* ¶ Inſtantia cauſæ principalis, & appellationis differunt. *Capic. ibid. n. 17.* ¶ Inſtantia ſtatutaria loco legis ſubrogatur. *idem D. Sola. in ſuis comment. & conſtit. antiquis. fol. 147. n. 7.* ¶ Inſtantia omnium actorum ejuſdem cauſæ in genere una eſt *Afflict. dec. 346. n. 4.*

Vel non.

Citatio partis non requiritur, quando Princeps inſufflat ſpiritum inſtantiæ peremptæ. *Capic. dict. dec. 165. num. fin.*

Cap. II. Quibus modis intelligatur.

Inſtantia nova facta ex cauſa nova, vel alia, non ſe extendit ad effectus cauſales per litis conteſtationem. *Capic. d. deciſ. 11. n. 7.* ¶ Terminus inſtantiæ debet intelligi, ſi intra dictum terminum cauſa poterit expediri. *Caſſad. dec. 9. tit. de appellat. n. 10.*

Cap. III. Quæ fieri poſſunt pendente inſtantia, vel perempta: vel non.

Petenti jus dici intra debita tempora, non poteſt imputari de lapſu inſtantiæ; tamen ſecundum Bal. debet peti pluries. *Jaff. Lanf. Balb. dec. 128.* ¶ In fine inſtantiæ poteſt ferri ſententia, quæ alias non valeret, & eſſet nulla. *Rot. Gen. dec. 155. & 167. Afflict. deciſ. 285. Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 43. n. 20. & 21.* Ideo Judex quando videt inſtantiam perire, poteſt ex ſuo officio ad ſententiam pervenire. *Bart. in d. l. 27. ff. ad leg. Falc. n. 6.*

Perempta, vel non.

Inſtantiam peremptam poteſt Princeps ſuo reſcripto inſtaurare. *D. Sol. d. gloſſ. 3. num. 5.* Etiam nulla facta refectione expenſarum, ſi ad ſupplicationem ejus fiat, cujus cauſa non eſt perempta. *D. Sol. ibid. n. 6. vide Gram. dec. 91.*

¶ Lite non finita intra tempus inſtantiæ, ipſa perempta, in civilibus ex integro actor auditur. *Capic. deciſ. 206. vide Mynſing. obſerv. 50. cent. 3.* ¶ Inſtantia perempta poſt triennium, Princeps adiri conſuevit, ut eidem liti inſufflet. *Gram. dec. 69. & dec. 91. Borr. deciſ. 247. n. 10. Cabal. milleloq. 974. vide D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudia. tit. de jud. gloſſ. 3. ſuper decreto, cauſarum, n. 5.* ¶ Judex poſt lapſum terminum inſtantiæ, non poteſt condemnare, nec abſolvere, niſi ab obſervatione judicii. *Lud. Roman. ſing. 795.* ¶ Criminalis cauſa utrum poſſit poſt lapſum inſtantiæ biennii reſuſcitari per novam accuſationem, *vide Capic. dec. 206.* ¶ Accuſatus aut inquiſitus in criminalibus, inſtantia perempta, an debeat abſolvi ab obſervatione judicii, *vide ibidem n. 2. & Mynſing. obſ. 50. cent. 3.* ¶ Perempta inſtantia cauſæ adhuc poterit Judex ſententiam ferre ſuper judiciali rei confeſſione, quaſi ſuper notorio, in quo omittitur juris ordo. *idem Lanfr. deciſ. 331.* ¶ Inſtantia perempta, actio per litis conteſtationem perpetuata durat quadraginta ann. *idem deciſ. 392. vide Bart. in l. fin. C. ſi tutor, vel curat.* ¶ Lapſa inſtantia cauſæ non poteſt opponi pendentia illius litis. *Rot. Genuenſ. dec. 13. num. 6.*

vel non.

Omnia poſt peremptam inſtantiam geſta nullius ſunt momenti: ideo Judex tunc illam peremptam declarare tenetur, & in expenſis eum condemnare, cujus culpa periit. *idem D. Sol. ibid. gloſſ. 3. Gram. deciſ. 91. n. 5. Cravet. conſ. 270. num. 7. Marant. in ſuo ſpec. part. 4. diſt. 16. n. 49. & Bartol. in leg. properandum. §. illo. C. de judic.* ¶ Sententia lata poſt peremptam inſtantiam non poteſt confirmari neque reformari ex iiſdem actis. *Cravet. conſil. 270. num. 7.*

Cap. IV. Quando detur.

Inſtantia in qualibet cauſa etiam ſummaria & executiva datur imo quilibet articulus habet inſtantiam. *Mago. deciſ. 89. Rot. Flor.* ¶ Inſtantia cauſæ non datur in cauſis Fiſcalibus, ſecus in cauſis criminalibus, quæ debent finiri biennio, *ſed de differentia vide per Pet. Benint. deciſ. 76.* Verum licet inſtantia cauſæ in Fiſcalibus juribus non currat, tamen ſpatio 30. ann. cauſa habetur pro derelicta, & ſic finita. *Benint. ibid. n. 7.*

Cap. V. Quibus modis currat, vel non.

Judex ſi multitudine cauſarum impeditus cauſam expedire non poterit, an currant parti tempora, vel terminus, *vide Ant. Corſet. in ſuis ſingul. lit. I. ſing. Judex.* ¶ Inſtantia currit irreparabiliter impedito, ſive per Judicem, ſeu per alteram partem, vel per factum tertii, licet aliquando ex juſta cauſa detur reſtitutio, *Capic. d. deciſ. 11. num. 15. vide Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 36. & Abb. conſil. 5. part. 2.* Sed qualiter debeat probari impedimentum, *vide ibidem Joſeph.* Ideo licet tempus inſtantiæ periiſſet culpa Judicis, tamen dicitur cucurriſſe parti agenti, adeo, quod ſententia poſtea lata dicatur nulla ipſo jure. *Cravet. conſ. 270. n. 6. circa medium, vide Gram. voc. 31. n 12. Papon. lib. 12. tit. 3. arreſt. 19. & 20. Cravet. conſ. 266. & Jaſ. de act. in §. rurſus, n. 70.* ¶ An in cauſa delegata civili, vel criminali, currat tempus inſtantiæ, & de modo pronunciandi, quando appropinquat finis inſtantiæ. *vid. Franc. Marc. q. 418.* ¶ An inſtantia currat in Conſiſtorio Principis, *vide Afflict. dec. 273.* Pro negativa *ſcribunt Papon. lib. 12. tit. 3. arreſt. 18. D. Sol. in conſt. antiq. Sabaudia, tit. de judic. fol. 148. n. 8.* ¶ In cauſis, ubi proceditur ſummarie, ſimpliciter, & de plano, ſine ſtrepitu, & figura judicii, ſola facti veritate inſpecta, an currat inſtantia juris communis, *vide Ozaſ. dec. 1. n. 3. & 32.* Pro affirmativa *ſcribunt Crav. conſ. 270. & D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudia, titul. de judic. fol. 148.*

Vel non.

In hac patria Pedemon. per conſtitutiones antiq. Sabaudiæ, tempus inſtantiæ reducitur ad annum, & menſem, & ad plus ad annum cum dimidio in cauſis arduis, tamen quando tale tempus non currat, *vide ibid. Decretum, ad cauſarum titul. de judic. & D. Sol. in dd. conſtitut. antiq. Sabaudia fol. 147. & 148.* ¶ Ubicunque alteruter litigantium per ſubterfugia cauſam protrahit, non currit inſtantia alteri parti, quæ culpa caret *Andr. Gail. obſerv. 91. num. 9. lib. 1. & Bart. in l. ſi cum ipſe 42. ff. de excuſ. tut.* ¶ Similiter, quando ſtat per judicem, quo minus in cauſa appellationis procedatur, tempora non currunt ipſo jure. *Andr. Gail. obſerv. 91. num. 10. lib. 1.* ¶ Inſtantia non currit, dum diſputatur ſuper incompetentia judicis. *Papon. lib. 12. tit. 3. arreſt. 17.* ¶ In cauſis, in quibus lis non conteſtatur, ut in cauſa executionis, etiam inſtrumentorum, & in cauſis meri poſſeſſorii, quæ ſummarie tractantur, non currit inſtantia. *Jaff. Lanfr. Balb. deciſ. 392. vide Afflict. dec. 346.*

Cap. VI. Quando renunciari poteſt inſtantia.

Quando intelligatur renunciatum cauſæ, uti & inſtantiæ, *vide Caſſad. dec. 3. tit. de appell.* ¶ Renunciatio facta inſtantiæ, ut valeat intelligitur, quod ſit renunciatum cauſæ, ſed de ipſa renunciatione inſtantiæ, *vide plene per Bart. in l. poſtquam 4. C. de pact.* ubi de effectu hujus renunciationis.

Cap. VII. Inſtantia: Quando abbreviari.

Inſtantiæ breviatio facta per ſtatutum, vel reſcriptum eſt licita, & valet. *Mynſing. obſerv. 45. cent. 3.*

Prorogari poſſit.

Tempus inſtantiæ ex cauſa legitima prorogatur. *Bart. in l. 6. C. de temp. in integ. reſtitut. vide eundem in l. properandum. C. de judic.* ¶ Judex liberum habens arbitrium procedendi, condemnandi, & abſolvendi, tempus inſtantiæ prorogare poteſt, maxime ſi altera partium obtineat reſcriptum, quo committatur judicis arbitrio poteſtas prorogationis. *idem D. Sol. ibid. n. 11. vide Gram. vot. 31. & Menoch. de arbit. jud. q. 21. & 22.* ¶ Inſtantia, an poſſit de conſenſu partium prorogari, *vide Boer. dec. 283. n. 30. Jaff. Lanf. Balb. dec. 426. Andr. Gail. obſ. 140. lib. 1.* Quod poſſit abbreviari, *ſcribit Mynſing. obſerv. 47. cent. 3.* ¶ Licet inſtantia non poſſit prorogari, tamen illa perempta reſtaurari poteſt, ſi partes communi conſenſu repetant omnia acta uno conſenſu. *Mynſing. obſ. 49. cent. 3.* ¶ Inſtantia cauſæ principalis per compromiſſum ſuſpendi non poteſt; ſed quo remedio poterit prorogari, *vide Matth. Matheſ. in ſing. 24. in addit.*

Vel non.

Inſtantiæ prorogatio conſenſu partium fieri non poteſt, quod procedit in inſtantia juris communis; ſecus in inſtantia breviori inducta per ſtatutum, vel reſcriptum: illa enim poteſt prorogari uſque ad triennium. *Mynſing. obſerv. 48. cent. 3. & Rol. conſ. 21. vol. 3.*

Cap. VIII. Inſtantia: Quando tranſeat.

* An inſtantia judicii cœpti inter laicos tranſeat in hæredem clericum. *Fachin. lib. 12. cap. 43. affirmat. l. ſi conſtante. §. ult. ff. ſol. matrim.* ¶ Inſtantia tranſit in ſingularem ſucceſſorem, *Mohed. dec. 41.* In judicio reali, *Put. deciſ. 181. lib. 2. facit, l. in judicio 48. ff. famil. erciſc.* ¶ Inſtantia cœpta cum filio tranſit in patrem, *Bart. in l. 25. §. ſi bona, ff. ſolut. matrim.* ¶ Inſtantia cauſæ, an in legatarium tranſeat, *vide Dd. de Rot. deciſ. 1. de teſtament. in antiq.*

Cap. IX. Qui ſint effectus.

Reſarcio damni, & punitio criminis, poſſunt procedere ex eadem inſtant. *l. 3. C. ſi adverſus libertatem.* ¶ Si propter abſentiam minoris inſtantia ſit perempta, ille reſtituitur: idem in majore *ex cauſa l. & ſi. 8. §. fin. ff. de min. 25. ann.* ¶ Judex, ſeu Princeps habens liberum arbitrium, non ligatur lege inſtantiæ, *vide Gram. voc. 31. num. 12.* ¶ Lite conteſtata, ſi perempta eſt prima inſtantia,

&

& initietur de novo judicium, poſſeſſor habetur pro malæ fidei poſſeſſore, etiam in novo judicio, *Bart. in l. 2. C. de fructu & lit. expen.* ¶ Inſtantia perempta, durat effectus malæ fidei cauſatus per litis conteſtationem, *Ant. Capic. dec. 11. n. 4.* Fallit, ſi fuiſſet lis conteſtata coram judice incompetenti, *Capic. ibid. num. 5.* ¶ Inſtantia perempta, ſi denuo actor per viam principalis petitionis ad idem agat, & conventus, obtenta inſufflatione, opponat exceptionem litis pendentiæ ad impediendum litis ſecundæ ingreſſum, non eſt audiendus, *Tho. Minad. dec. 5.* * Clericus latro ſuccedens, an ligetur inſtantia judicii cœpti contra eum, cui ſucceſſit, coram laico, vel ſi contendat, debeat remitti ad ſuum Eccleſiaſticum, *Jo. Petr. Surd. dec. 110.* ¶ Inſtantia perempta proceſſum annullat, *Afflict. dec. 70. in fine, Rot. Gen. dec. 167.* Tamen acta, quæ faciunt ad litis deciſionẽ, non cenſentur perempta. *Cap. Thol. q. 180. vide Bart. in l. cum lite 2. ff. jud. ſolvi, gloſſ. in tit. de pac. conſtant. in uſib. feud. ſed vide eandem Rot. Gen. deciſ. 13. n. 6.* ¶ Acta probatoria non pereunt, inſtantia perempta, nec confeſſiones, *Afflict. dec. 147. n. 3. Put. dec. 196. lib. 2. Andr. Gail. obſerv. 103. lib. 1. D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudiæ gloſſ. 3. ſuper decreto cauſarum, tit. de jud. vide Bart. in l. 1. ff. quæ in fraud. credit.* ¶ Ficta probatio puta, quia poſitiones eſſent habitæ pro confeſſis, perit, inſtantia perempta, nec proderit in alia inſtantia, *Jaſ. Lanfr. Balb. dec. 282.*

Cap. X. Quibus modis perimatur, vel non.

Finita cauſa litis, finitur inſtantia, *l. poſt finitam 11. ff. de ſuſpect. tutor.* ¶ Inſtantia in dubio dicitur perire culpa partis agentis; & non judicis, *Crav. conſ. 270.* ¶ Inſtantia perit actori, & non reo, & moram contra judicem alleganti, onus probandi incumbit, *idem D. Sol. ſuper d. decreto, ad cauſarum gl. 2. tit. de jud.* ¶ Baro recognoſcens ſuperiorem poteſtatem non habet inſtaurandi inſtantiam peremptam, *D. Sol. ibid. n. 7.* Multa de materia inſtantiæ *vide per Marant. in ſuo Spec. part. 5. tit. & omnia ſiant durante inſtantia, fol. 250.* ¶ Actore mortuo in prima inſtantia, lis dicitur finita, ſi reus illa proſequi volet, ſecus erit, ipſo actore mortuo in ſecunda inſtantia, *Put. deciſ. 159. lib. 2. vide Myſing. obſerv. 45. cent. 3.* ¶ Inſtantia perit triennio in cauſis civilibus, & biennio in criminalibus, tam coram judice delegato, quam ordinario, & etiam coram arbitro, *Mynſing. obſerv. 44. cent. 3.* Et hoc à die litis conteſtatæ, *Bart. in tract. de differ. inter jus Canon. & Civil. n. 5.* ¶ Peremptio inſtantiæ non dependet à facultate partium & judicis, ideo illis etiam invitis, ea currit, *Abb. conſ. 16. part. 2. n. 8.* ¶ Inſtantia triennalis, vel ſtatutaria, an pereat per curſum temporis, *Cap. deciſ. 11. n. 9. & 16.* ¶ Inſtantia utrum pereat propter incidentem quæſtionem præjudicialem, vel ex magnitudine cauſæ, vel per emergentem cauſam falſitatis teſtium in cauſa capitali, vel per compromiſſum factum coram arbitrio, *vide Capic. d. dec. 11. n. 10.* ¶ Inſtantia in cauſis criminalibus perit biennio, nec poteſt per partes prorogari, niſi ipſa prorogatio impetretur à Principe. *Vinc. de Franc. dec. 250. part. 2. vide infra tit. prox.*

Vel non.

In Regno Franciæ lex, properandum, non ſervatur, ut inſtantia triennio pereat, *Rebuff. in conſtit. Reg. in proœm. gloſſ. 5. num. 51.* ¶ Inſtantia cauſæ emergentis, non finitur triennio, ſed eſt perpetua, *Lud. Rom. ſing. 280.* ¶ Tempus ad litem finiendam de jure Canonico, quoad litigantem. non eſt præfixum, *Caſſad. deciſ. 5. tit. ut lite pendente, num. 4. facit cap. venerabilis 20. ex. de judic.* Et per conſequens jure Canonico cauſæ non habent inſtantiam limitatam, *Franc. Marc. q. 418. vide Mar. in ſuo Spec. part. 4. diſtinct. 16. num. 41.* Et eo jure inſtantia nunquam perit, *Roman. ſing. 280. Bart. in tractat. de different. inter jus Can. & Civil. num. 25.* ¶ Intra quod tempus cauſa criminalis ſit terminanda, *vide infra titul. prox.* ¶ Inſtantia cœpta cum hærede, facta reſtitutione, durat contra ipſum, & ejus hæredem, *l. Lucius Titius 78. §. rogatus, ff. ad Senatuſc. Trebell.* ¶ Inſtantia ſi cavillationibus alterius partis ſit perempta, nedum non perit, ſed poſſunt peti expenſæ, *Gram. dec. 69. n. 3.* ¶ Inſtantia perempta ex lapſu triennii, & reſuſcitata, per inſufflationem ſpiritus vitæ à Principe, & ſecundo perempta, poteſt adhuc reſuſcitari per eandem inſufflationem, *Capic. dec. 165.* Sed an tertio loco inſufflari poſſit, *vide Gram. dec. 69. n. 4.* ¶ Inſtantia inter privilegiatos non perit, *Afflict. deciſ. 212.* ¶ Inſtantia non perit triennio in Camera Imperiali, *Mynſing. obſerv. 48. cent. 2.*

Cap. XI. Miſcellanea.

An valeat pactum inter litigantes quod non poſſit opponi de peremptione inſtantiæ, & an pactum, quod inſtantia poſſit prorogari, firmetur juramento, *vide Bart. in l. Seius 27. ff. ad l. Falcid.* Pro negativa *ſcribit idem Bartol. in l. 57. ff. de fidejuſſ. n. 6.* ¶ Judex poterit cognoſcere de inſtantia cauſæ coram altero cœptæ, ut de emergenti coram eo allegato, *Rot. Gen. dec. 12. n. 10.*

TITULUS CXXII.

Ut infra certum tempus criminalis cauſa terminetur.

SI criminalis cauſa non fuerit terminata intra tempus biennii datum ad ipſam terminandam, quid juris, *vide Capic. deciſ. 006. Gram. vot. 31. & Roſ. conſil. 94. vol. 4.* Et an tunc debeat ferri ſententia interlocutoria, & abſolutoria ab obſervatione judicii, vel diffinitiva, *vide eundem Rol. conſ. 82. vol. 4.* ¶ Omnes cauſæ criminales biennio debent terminari; ſecus in aliis cauſis fiſcalibus, in quibus tractatur de patrimonio Fiſci, vel Cameræ Ducalis, quia in illis non currit inſtantia, niſi ſpatio 30. anno. *Benint. dec. 76.* ¶ Inſtantia in cauſis criminalibus perit biennio, nec poteſt per partes prorogari, niſi talis prorogatio impetretur à Principe. *Vinc. de Franc. dec. 259. p. 2.* ¶ Inſtantia perempta in criminalibus, omne jus perit, nec iterum quis accuſari poteſt, *ibid. d. dec. 250.* ¶ In hac patria Pedemon. ex diſpoſitione decreti criminalis debet compleri intra ſexaginta dies, *ut habetur in tit. infra qual tempo ſi habbano formari proceſſi criminali.* ¶ De materia, *vide ſupra tit. prox. & in tit. C. ut intra certum tempus crim. cauſ. termin.*

TITULUS CXXIII.

De cauſa cognitione.

CAuſæ cognitio in multis verſatur, ſed quæ requirat, *vide Menoch. de arbit. Jud. lib. 1. q. 19.* ¶ Ea, quæ requirunt cauſæ cognitionem, debent fieri, partibus præſentibus, *Caſtr. ſing. fin.* ¶ Cauſæ cognitio eſt de ſubſtantia judicii ideo ejus omiſſio reddit proceſſum nullum, *Henr. Boer. in ſuis ſingul. tit. cauſa cognitio, n. 4. & multa alia de materia vide ibid.*

TITULUS CXXIV.

De libellis, & precibus.

Generalia.

DE libello in actione tutelæ, & quando minor petit ſe reſtitui adverſus rem judicatam, *vide Bart. in l. 1. C. ſi adverſus rem judicatam & l. 9. C. arbit. tutel.* ¶ De libello in actione præſcript. verb. *Jaſ. in §. act. n. 89 & 109.* In actione permutationis, *num. 101.* In actione ex locato, *num. 170.* In actione negot. geſtor. *n. 176.* In actione tutelæ, *num. 180.* Et in pignoratitia, *ibid. num. 184.* ¶ De libello in actione de peculio, *vide per gloſſ. in §. is, qui l. 1. ff. de pet. hæred.*

Cap. I. Libellus, Quando dicatur: Qualis ſit.

Libello ſi addatur, vel detrahatur aliquid, quando ille dicatur novus, *vide Bart. in l. 6. ff. de Juſt. & jur.* ¶ Licet actor ad judicium eat, ac Notario dicat, ſcribas qualiter à Titio peto centum, & peto illum condemnari, non ob id hæc petitio habebitur loco libelli in caſibus, in quibus ille eſt neceſſarius. *Hipp. ſing. 364.* ¶ Libellus duplex: alius conventionalis, alter ſupplicatorius. *Bart. in l. 1. C. quando libel. Princ. dat.* ¶ Confeſſio locum libelli, & litis conteſtationis, tenet. *Afflict. deciſ. 191. num. 6.* ¶ Inſtrumenti liquidi præſentatio in judicio, habet vim libelli, qui poteſt omitti de conſenſu partium. *Afflict. deciſ. 191. num. 5. & 7. Jaſ. de action. §. omnes, verſ. tripl. num. 35. in §. illud quoque. auth. de exhib. rei.* Et proceſſus tenet, libello omiſſo, ſi non fuerit oppoſitum, *Guliel. de Lud. ſingul. 102.* ¶ Reſcripta loco libelli haberi poſſunt. *Ozaſ. deciſ. 1. n. 4.* Et coram Principe procedi poteſt ſine libello, narrato facto ſimpliciter. *Capel. Thol. q. 287. in addit.*

Qualis ſit.

Libellus quinque modis dicitur obſcurus. *Marc. de Mant. ſingul. 23.* ¶ Libellus ita clarus eſſe debet, ut poſſit reus deliberare, an velit cedere, vel contendere, & libellus, ut procedat, quid continere debeat, *vide eundem Manut. part. 6. titul. de libelli oblatio.* ¶ Libellus debet eſſe certus, clarus, & non generalis. *Jaſ. de action. in §. curare, num. 7.* limita dictum in pluribus caſibus, *de quibus ibidem.* ¶ Libelli concluſio in actione rerum amotarum, quæ ſit, *vide Bart. in l. 1. ff. de act. rerum amot.*

Cap. II. Quibus modis intelligatur.

Quod dicitur libellum continentem duo remedia contraria non procedere, debet intelligi in remediis contrariis, in quibus ſententia lata in uno, pareret exceptionem rei judicatæ in alio. *Tho. Minad. dec. 31. num. 1. & 6.* ¶ Libelli verba debent intelligi ſecundum qualitatem perſonæ proferentis, & libellus, peto centum, quia mutuavi, & quæ reddere promiſiſti, an procedat, verum ſi habeo inſtrumentum confeſſionis mutui, debeo dicere, & ex cauſa contenta in tali inſtrumento, & non ex cauſa numerationis, ne cogar probare ipſam numerationem. *Bart. in l. certi, §. ſi nummos, ff. ſi cert. pet. vide Jaſ. de act. in §. ſequens, n. 10. 11. & 17.* ¶ Verba libelli in favorem libellantis latam recipiunt interpretationem, *Ægid. Bellam. concluſ. 733.* Et interpretantur ſecundum mentem ipſius. *Capel. Thol. q. 32.* ¶ Libellus quando agitur ad intereſſe ratione deteriorationis rei commodatæ, quomodo concipiatur, *vide Bart. in l. 3. §. ſi reddita ff. commoda.* ¶ Verbum ſpectare, & pertinere, comprehendit, & deducit omne jus. *Rot. Gen. deciſ. 13. n. 11.* ¶ Libellum generalem producens in perſonali videtur omne jus ſuum in judicio deduxiſſe, *Bart. in l. 3. Cod. de annali except.* ¶ Concluſio regulat, ampliat, declarat, reſtringitque libellum. *Jaſ. de act. in §. omnium, n. 129.* ¶ Libellus quando unum narrat, & aliud concludit, concluſio potius inſpici debet. *Jaſ. ibid. n. 130. Dec. conſ. 62. & Guid. Pap. ſing. 466.* ¶ Libellus in petitione hæreditatis, quo quis petit reum condemnari ad reſtitutionem rerum hæreditariarum videtur etiam continere in neceſſarium antecedens, quod agens declaretur hæres. *Ozaſ. dec. 74. n. 13. & 18.* Sed de hoc libello, *vide per Jaſ. de act. in §. omnium, n. 140.*

Cap. III. Quæ ſit forma, quomodo formari debeat libellus.

Forma libelli in remedio legis diffamari. C. de ingenuis, quæ ſit, *vide Boer. deciſ. 255. n. 9. & 10.* Et quid quando agitur reſpectu actionis perſonalis, *vide Dd. de Rota, dec. 2. de dilat. in novis.* ¶ De forma libelli in cauſa inofficioſi teſtamenti, & petitionis hæreditatis, *vide per Fabr. in §. 1. Inſtitut. de inoffic. teſtament.* ¶ Libelli concipiendi forma, quando poſthumus natus in forma hominis ſtatim moritur, ſcribitur *per Franc. Marc. q. 168 part. 2, n. 13* ¶ Forma libelli, quando agitur ad ſupplementū legitimæ, *ſcribitur per Ang. in §. cum antea, Inſt. de inoff. teſtam.* ¶ De libelli forma, quando creditor intentat actionem perſonalem, vel utilem propter hypothecariam, contra debitorem debitoris ſui, *vide per Bart. in l. hæredem 3. C. de hæred. action.* ¶ Libellus in rei vendicatione qualiter formandus, *Jaſ. de act. §. actionem. n. 172.* ¶ Libellus in actionibus negatoria, & confeſſoria competentibus pro ſervitutibus, qualiter formandus, *vide Jaſ. de action. in §. æque, num. pen.* ¶ Libellus in actione publiciana qualiter componatur, *vide eundem, in §. ſed iſta, num. 67.* Et quomodo in actione de conſtituta, *vide ibid. in §. in perſonam, num. fin.* Qualiter in actione depoſiti, *ibid. in §. ſequens illa diviſio, num. 27.* In actione mandati, *ibidem num. 32.* In actione pro ſocio, *n. 40.* In actione ex empto, & vendito, *ibidem num. 49.* ¶ Quomodo formentur libelli in actione famil. erciſ. commun. divid. & finium reg. *vide eundem Jaſ. de action. in §. quædam.* ¶ Syndicus agens quomodo concludere debeat, quid in actore pupilli, vel adminiſtratore Eccleſiæ, & qualiter formetur libellus contra infantem, vel furioſum. *Marant. p. 6. de lib. obl.* ¶ De forma libelli in actione de dolo, quando dolus dedit cauſam contractui tranſactionis, *vide Bart. in leg. ſub prætextu 19. ff. de tranſact. n. 7.* ¶ De forma libelli in cauſa reſtitutionis in integrum, *vide per eundem Bart. in l. 9. C. de in integr. reſtitut.* ¶ Libellus qualiter formetur, quando agitur actione ad exhibendum, *vide Bartol. in leg. 7. C. ad exhibend.* ¶ Libellus in actione directa competenti cedenti, quomodo formetur, & quomodo in actione utili, competenti ceſſionario, *vide Bartol. in l. in ſolutum, C. quando Fiſcus.* ¶ Quæ ſit forma libelli, quando tutor, vel curator deliquit, *vide Bart. in l. 6. num. 11. C. de vi.* ¶ Qualiter formetur libellus contra nomen debitoris, mei debitoris, *vide Bartol. in leg. 4. num. 9. Cod. quæ res pignori.* ¶ Libellus qualiter formetur, quando alimenta petuntur, *vide Bartol. in l. pecuniæ 8. num. 4. ff. de alim. & cib. legat.* ¶ Libelli forma, quando fideicommiſſarius petit hæredem inſtitutum cogi adire, & reſtituere, quæ ſit, *vide Bartol. in leg. quia 4. ff. ad Senatuſconſult. Trebel.* ¶ Libellus in actione damni infecti, qualiter formetur, *vide Bart. in leg. 6. §. officium, ff. de acqu. plu. arcend.* ¶ Libellus in interdicto, ne quid in loco publico, qualiter formetur, *vide Bartol. in l. 1. §. hoc interd. ff. ne quid in loco publico.* Et quid, in interdicto, quod vi, aut clam, *vide Bartol. in l. 16. §. in ſumma, ff. quod vi, aut clam.* ¶ Libelli forma, quando agitur ad ſervitutem prædii, quæ ſit, *vide Bartol. in l. qui aliena 33. §. uno. ff. de negot. geſt.* ¶ Libellus in actione, quod metus cauſa, formari poteſt duobus modis. *Bartol. in leg. ſi cum 14. §. hac autem, ff. de eo. quod metus cauſa.* ¶ Libellus qualiter concipiatur, quando agitur contra pupillum tutorem habentem, *vide Bart. in leg. 2. ff. de adminiſt. & peric. tut.* ¶ Libellus ſuper accuſatione ſuſpecti tutoris quomodo formari poſſit, *vide per Bartol. in leg. 9. ff. de ſuſpect. tutor.* ¶ Contra Procuratorem, qui non fecit id, quod mandatum fuerat, tantum agitur ad intereſſe, ſed tunc qualiter formetur libellus, *vide Bartol. in leg. 8. §. mandati, ff. mandati.* ¶ Libellus quomodo fiat, quando venditor eſt in mora tradendi, *vide Bart. in l. 1. ff. de act. empt.* ¶ De forma libelli in caſu legis, ſi conſtante, ff. ſolut. matrim. an, & quando requiratur, *vide per Bartol. in d. l. ſi conſtante.* ¶ De forma libelli, quando agitur de re, cujus æſtimatio eſt aucta, vel diminuta poſt moram debitoris, *vide per Bartol. in leg. vinum, num. 17. ff. ſi cert. peta.* ¶ Libellus quomodo formetur in conſuetudine, *vide Bart. in l. de quibus 31. n. 19. ff. de legibus.*

Cap. IV. Quæ requirantur in libello, & quando requiratur.

Actor in libello non tenetur mentionem facere de rei ex-

exceptione, *Gram.deciſ. 66. num. vigeſimo nono.* ¶ Agens contra filium alicujus ex debito paterno, debet in libello facere mentionem, quod ſit hæres, & adminiſtrat bona hæreditaria, alias libellus erit ineptus, tamen ſi hoc allegetur & probetur in actis, illa ſuſtinentur. *Capic. dec. 70.* ¶ Datio libelli non eſt de proceſſu, *Bart. in Rub. C. de in jus vocando*, ſed an ſit de ſubſtantia judicii, *vide eundem in l. 1. Cod. eodem.* ¶ Libellus tria continere debet, nempe narrationem, cauſam, & concluſionem. *Jaſ. de action. in §. omnium, n. 115.* ubi plene de formatione libellorum. ¶ Libellus contra plures inſolidum obligatos debet concludere, quod uno ſolvente, alter liberetur, alias libellus rejicitur. *Guid. quaſt. 570. Bartol. in l. 1. C. de fidejuſſor. tutor.* Tamen quod admittatur, licet ita non concludat, *ſcribet Jaſſ. Lanſ. Balb. dec. 119. vide Maran. in ſuo Spec part. 4. tit. an ſit judic. civi. aut crimin. diſtinct. 1. n. 23. & Bartol. in leg. 1. Cod. ſi plures una ſententia.* ¶ In actione hypothecaria in libello concluditur hoc modo, peto reum poſſeſſorem condemnari ad tradendam, & relaxandam poſſeſſionem rei hypothecatæ, tenendam jure pignoris, & hypothecæ, donec fuerit mihi creditori ſatisfactum. *Mar. qu. 433. part. 2 numero ſecundo, vide Jaſ. de action. in §. item Serviana circa finem.* ¶ Libellus agentis conjunctorio nomine, debet concludere conventum condemnari ſibi conjunctorio nomine ad dandum, & ſolvendum ipſi; pro quo agit, vel alteri, pro eo legitime recipienti. *Jaſſ. Lanſ. deciſ. 172.* ¶ Licet actionis nomen in libello exprimendum non ſit, cauſa tamen petendi ſivo medium concludendi omnino exprimi debet. *Andr. Gail. obſ. 61. lib. 1.* ¶ In libello injuriarum locus, & tempus exprimi debent qui etiam valet abſque loci, & temporis expreſſione, parte non opponente. *Gail. obſ. 64. libro primo, vide Jaſ. de action. in §. ſupereſt, n. 50. Maran. in ſuo Spec part. 4. titul. an ſit judic. civ. vel crim. diſt. 1. n. 19. 22. & 25.* ¶ Quomodo Judex, ſi libellus ſit ineptus, pronunciare debeat. *vide Gail. obſerv. 67. libro primo.* ¶ Cauſa, quæ exprimi debeat in perſonali, & quæ in reali, *vide Jaſ. de actio. in §. omnium, n. 121.* ¶ Cum agitur reali actione, ſemper deſignanda eſt res, quæ petitur, certo loco, & etiam certis finibus, & qui agit perſonali actione, debet, & tenetur cauſam exprimere in libello ex qua competit ſibi, quod petit, *cap. pen. & fin. extr. de lib. oblat.* ¶ Libellus de neceſſitate debet continere, quis petat, à quo, quid, qualiter, & coram quo petatur. *Abb. in ſua pract. cap. 37.* ¶ In ſupplicationibus ſufficit deſcribere ſubſtantiam, & effectum inſtrumentorum ſuper quibus ſupplicatur, *leg. fin. C. de prec. imper. offere.* ¶ Libellus in petitione hæreditatis non requirit, quod exprimatur, an ſit quis hæres, puta Titii, ex teſtamento, vel ab inteſtato, an per ſe, vel per mediam perſonam alterius, cogitur tamen ad declarandum ex cauſa, ſed qualiter in tali libello concludatur, *vide Bart. in l. veluti 3. ff. de peti. hared.* ¶ In reali actione debet in libello peti, quod Judex declaret rem ad actorem pertinere jure dominii, verum propter hoc non reprobatur libellus illius, qui petit reum condemnari ad rei reſtitutionem. *Bart. in leg. Pomponius 40. §. ſed, & ii, ff. de procur.* Quæ ſint exprimenda in precibus ad hoc ut reſcriptum non vitietur, *vide gl. in verbo. literas, c. ſuper 20. extr. de reſcr.* ¶ Dolus in libello regulariter non debet exprimi de neceſſitate dicendo, quod ita doloſe factum fuit: ſed ſufficit narrare factum, ex quo dolus colligitur. *Jaſſ. Lanſ. Balb. dec. 61.*

Quando requiritur.

Libellus non requiritur, quando quis proponit aliquid ad ſui defenſionem, vel executionem, *Bart. in leg. 5. Cod. de naufra. libro decimo.* ¶ Multi ſunt caſus, in quibus non eſt neceſſarius libellus, *de quibus vide per Spec. in titul. de libel. conception. ver. nunc videndum, & Hippol. ſingul. 364.*

Cap. V. Quæ proponi, intentari poſſint in libello, & peti.

Querela, & petitio hæreditatis poſſunt in eodem libello proponi, & ſic actio una, quando eſt ad aliam præparatoria, ambæ poſſunt ſimul in eodem libello proponi. *Bart. in leg. quæ de in officioſo 20. ff. de inoffic. teſtam.* ¶ An fructus, & expenſæ peti debeant in libello, *Jaſ. §. omnium. inſt. de act. num. 145. 146. & 173.* ¶ Cumulari plures cauſæ poſſunt in libello, licet una ſufficeret, & ſufficit alteram probare, niſi quis ſe aſtrinxerit ad utramque probandam, *Bart. in leg. 2. Cod. de fide inſtrum. & jure haſtæ Fiſc. libro decimo.* ¶ Plures actiones in uno, eodemque libello, ſi ex diverſis cauſis ad diverſa agatur, conjungi, & cumulari poſſunt, *Gail. obſ. 64. libro primo.* ¶ In eodem libello poteſt quis intentare poſſeſſorium, & petitorium ſuper diverſis articulis, & etiam ſuper eodem, *cap. ext. de Capel. Monach. & Bart. in l. ſi deni. 37 ff. de judi.* ¶ Poſſeſſorium, & petitorium non cenſentur deducta, narrato prius ſpolio in libello, & poſtea concluſione reſtituendæ tertiæ facta, tamen rectius dicitur, peto poſſeſſionem reſtitui, quam dicere, peto rem reſtitui. *Afflict. deciſ. 77. n. 7.* ¶ Quando unum eſt in obligatione, aliud in ſolutione, petitur quod eſt in obligatione, veluti ſi pater ſponſæ promiſerit genero veſtes valoris centum. nam tunc debent peti veſtes, & non illa centum. *Guid. Pap. q. 158.* Sed in obligatione alternativa, utrumq; peti poteſt, quando electio eſt debitoris, ſecus ſi creditoris. *miles 6 §. decem, ff. de re jud. & ibid. Bart.* Et de forma libelli in hoc caſu, *vide per eundem in leg. 57. ff. ſolutio. & liberat.* ¶ Perſonalis, & hypothecaria poſſunt eodem libello intentari *idem Guid. qu. 108.*

Cap. VI. Quando admittatur libellus.

Licet Doctores velint in remedio l. 2. C. de reſcind. vend. petitionem fieri alternative, vel ad ſupplendum pretium, aut ad rem reſtituendam, tamen admitti debet libellus, in quo ſolum petitur reſtitutio rei, & ſuper eo poteſt pronunciari alternative. *Mynſing. obſerv. 42. cent. 2. vide Crav. conſ. 151. & eundem Mynſing. obſ. 11. cent 4.* ¶ Libellus incertus ſuper fructibus, damnis, & intereſſe, uſuris, aut expenſis acceſſorie petitis, admittitur, *Jaſſ. Lanſ Balb. dec. 24.* ¶ Libellus, ago tanquam conjuncta perſona, & pro intereſſe meo, admittitur. *Bart. in l. patr. 28. ff. de mino. 25. ann.* ¶ Libellus procedit, ſi exprimatur quantitas, & non cauſa, imo admitteretur licet non exprimeretur quantitas, nec cauſa, ſi dicerem ſimpliciter adverſarium mihi obnoxium. *Bart. in l. 3. C. de anna. excep.* * An libellus generalis in dote procedat, & admitti debeat. *Fachin. lib. 10. c. 32. negat. l. 1. ff. de eden.* ¶ Declarationi libellantis ſtatur, quando libellus eſt ambiguus, non tamen ejus hæredis. *Bart. l. naturaliter, §. nihil commune, ff. de acq. poſſeſſ. n. 13.* ¶ In judiciis univerſalibus ut eſt petitio hæreditatis, actio famil. erciſ. & hujuſmodi admittitur petitio univerſalis, & etiam ſententia: in generalibus vero licet admittatur petitio generalis, tamen tenetur actor in proceſſu, & ante ſententiam ſpecificare, & probare, in probatis tantum obtinebit, *Jaſſ. Lanſ. Balb. dec. 186. vide Andr. Gail obſ. 68. lib. 1. & Bartol. in l. 2. C. de ſent. quæ ſine cert. quant. profer.* ¶ Libellus generalis in actione de dote admittitur, ſicut in petitione hæreditatis. *Bart. in Rub. ff. ſol. matrim.*

Vel non.

Non admittitur ſupplicatio, quando aliquid ſupplicatur contra jus, non expreſſa cauſa diſpenſationis, *l. cum eum, ff. de adoptio.*

Quibus modis emendari poſſit.

* An libellus emendari poſſit poſt litem conteſtatam in judiciis univerſalibus. *Fach. libro undecimo, cap. 91. 96. affirmat. leg. 4. leg. ſi quo tempore, ff. de petit. hæred.*

* An libellus poſſit emendari poſt litem conteſtatam in judiciis particularibus, *ibid. c. 32. negat. l. non poteſt, ff. de judic.* * An libellus emendari poſt litem conteſtatam poſſit quando additur, vel detrahitur qualitas per quam augetur, vel diminuitur condemnatio. *ib. c. 93. affirmat. ff. in delictis, §. ſi detracta. ff. de noxal.* * An emendatio libelli fieri poſſit ſemel tantum, vel plures. *ib. c. 94. ait plures.* * An petens dimidiam partem hæreditatis poſſit lite conteſtata petere alteram dimidiam, & ſic emendare libellum addendo portionem, quæ ei ſupervenit. *ibid. c. 97. diſtinguit ut Menoch. caſ. 176. n. 24.* * An emendari poſſit poſt lit. conteſt. in judiciis generalibus. *ibid. c. 98. negat.* * An, & quomodo ſit intelligendum emendationem libelli fieri poſſe ante lit. conteſt. *ibid. c. 99.* * An mutatio libelli ſit permiſſa ante litem conteſtatam. *ibid. c. 100. affirmat. l. edita. C. de edend.*

Offerri.

Licet jure communi ſit neceſſaria libelli oblatio, tamen quando in judicio producitur inſtrumentum, talis productio cum verbali petitione ſufficit. *Jaſ. in l. 1. n. 9. & 11. ff. de edend. vide Ozaſch. deciſ. 6. n. 3.* ¶ Libellus debet in ſcriptis offerri, niſi in cauſis brevioribus, & per quem, & qualiter offeratur, *vide Bartol. in auth. offeratur, C. de lit. conteſt.*

Quando procedere poſſit libellus.

Libellus generalis, obſcurus, & ineptus, parte non opponente, procedit, poteſt tamen Judex ex officio cogere partem, ut declaret libellum obſcurum. *Petr. Gerard. ſingul. 4.* Sed reſtringe hoc procedere in cauſis civilibus; ſecus in criminalibus, in quibus libellus generalis, & obſcurus, (etiam parte non opponente) eſt ipſo jure nullus, *ibid. ſing. 4.* ¶ Libellus ineptus procedit, ſi pars rea de ineptitudine non opponat. *Guid. Papon qu. 221. num. 4. Jaffr. Lanfr. Balb. deciſ. 294.* Imo cum ſummarie proceditur, petitio continens ineptam actionem, admittitur. *Rot. Genuenſ. deciſ. 91.* ¶ Libellus in officio judicis, quando offeratur, & quid judici concludere debeat, *vide Bartol. in authen. ſi depoſita. C depoſiti, & in leg. 2. Cod. de ſerv. fug.* Ubi ſcribit in ipſo officio, non eſſe neceſſarium libellum. ¶ Libellus alternative formatus procedit cum rei conventi ſit electio; ſed tunc ſententia equidem debet alternative proferri. *Gramm. deciſion. 68. vide Andr. Gail. obſ. 62. lib. 1. Cravet. conſ. 74. Jaſ. de actio in §. ſed iſta. numero ſeptuageſimo, & in §. ſi quis agens, verſiculo hinc autem, ibid.* ¶ Cauſa non expreſſa in petitione, poteſt declarari per probationes teſtium, & proceſſum. *Rot Genuenſ. deciſion. 91. num. 19.* ¶ Licet de jure civili libellus ſit ineptus propter ineptam actionem, tamen de æquitate canonica procedit talis libellus, *Guid. Pap. ſing. 49.* ¶ Si quis petat ſimpliciter quem condemnari ad id, quod ſibi tenetur, procedit petitio. *Capel. Tholoſ. qu. 233.* ¶ Libellus, in quo quis dicit rem ſuam fuiſſe, licet non dicat nunc ſuam eſſe, procedit: quia ſufficit libellum ex præſumptionibus procedere, *Dd. de Rot. deciſ. 3. alias 325. titul. de libel. oblatio. in novis.* ¶ Libellus, in quo actor dicit rem, quam ſibi reſtitui petit, ad ſe pertinuiſſe jure dominii, vel quaſi, procedit de jure, maxime quando in concluſione petit ſe declarari dominum. *Jaff. Lanfr. deciſ. 296. & Bart. in leg 1. ff. de public.* ¶ Libellus corrigi non poteſt poſt litis conteſtationem, quod intellige in eadem inſtantia; ſecus in diverſa: nam tunc poteſt peti id, quod in prima inſtantia fuit deductum. *Grammat. deciſ 68. num. 6.* Et licet in prima inſtantia poſt litem conteſtatam non poſſit mutari, poterit tamen declarari. *Guid. Pap. ſing. 896.* ¶ Libellus in quo quis dicit ſibi eſſe jus agendi, & eundi ad talem fundum, per alium fundum procedit, *Bartol. in leg. 8. § fin autem. Cod. de bonis, quæ libe.* ¶ Libellus procedit, licet quis dicat ſe hæredem patris inſolidum, & ſit tantum pro parte hæres. *Bartol. in leg. cum in libro decimo quarto, C. de hared. inſtituend.* ¶ Libellus, peto cogi, & compelli, & ad prædicta condemnari, procedit, quia ordo intellectualis inſpicitur. *Bart. in leg 2. § prius, ff. de vulgari, & in leg. 58. ff. de re jud. vide Jaff. Lanfr. Balb. dec. 298.*

Cap. VII. Quando dari poteſt.

Libellus debet dari, quando mutatæ ſunt perſonæ, *Guid. quæſt. 21.* ¶ Poſſidens nomine alieno conventus debet Dominum nominare, & Domino comparente, datur novus libellus. *Bartol. in l. 2. C. ubi in rem actio. n. 19.* ¶ Libellus ſemper dandus adverſario, & per conſequens videtur eſſe principium ordinis judiciarii, ut ſine eo nullum ſit judicium. *cap. 1. extr. de libel. obla.*

Cap. VIII. Quæ probant contenta in libello, noceant.

Clauſula appoſita in libello, & prædicta fuit ſæpius confeſſus præſentibus perſonis fide dignis, quid operetur, *vide Jaſ. de actio. §. omnium, numero 162.* ¶ Confeſſio facta in libello probat, & ex ea probatione ipſius confeſſionis abſenti quæritur actio. *Ozaſc. deciſ. 138. numero tertio, vide Bartol. in leg. 2. Cod. de inſtit. & ſubſtitut. & leg. 9. Cod. de libe. cauſ.*

Noceant.

Confeſſio facta in libello nocet libellanti: fallit in tribus caſibus, *de quibus vide per Jaſ. de actio. in §. ſi minus, numero quarto, & ſeqq.* Sed an confeſſio facta in libello poſſit revocari ante litem conteſtatam, nullo probato errore, *vide Ozaſc. deciſ. 138. numero decimo tertio.*

Cap. IX. Qui ſint effectus.

* Quid ſi libello famoſo crimen alicui verum objiciatur, quod publice expediat notum eſſe, an is, qui libellum infamandi cauſa ſcripſit pœna condemnandus ſit capitali. *Facb. libro nono, capite undecimo, affirmat. l. 18. de injuriis, l. item apud Labeonem 15. §. ait prætor de injur.* ¶ Agens directa, probans in utili, debet obtinere, ſi verba libelli eſſent ita generalia, quod poſſent referri ad directam, & utilem, *vide Bartol. in l. 2. C. de actio. & oblig. num. 5.* ¶ Libellus non habet vim denunciationis. *Bartol. in l. 17. ff. ad leg. Jul. de adult.* ¶ Cauſa, & concluſio, ſi in libello ſint aptæ, licet actio inepte proponatur, judicium procedit. *Bar. in l. 1. num. 19. ff. de edendo.*

Cap. X. Quibus modis valeat, vel non.

Libellus, ut aptus ſit, ſufficit in illo narrari, quæ ſit cauſa agendi, nec eſt neceſſe, quod fiat mentio replicationis, quæ poſſet objici contra exceptionem, quæ reo competere poſſet, unde ſi locator petat penſionem à conductore, ſufficit narrare, quod actor tradidit conductori rem. *Matth. Mattheſ. ſingul. 10.* ¶ Libellus concludit, licet in eo ſolemnitates extrinſecæ non allegentur. *vide eundem ſingul. 11.* ¶ Libellus, in quo petitur res, & ſi fuerit contradictum, petatur pœna debita in caſu contradictionis, val contraventionis, valet. *Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus litera L. ſingul. libellus 4.* ¶ Libellus, in quo petitur aliquem puniri, & condemnari ad rei reſtitutionem, valet, & ſalvatur. *Marau. in ſuo Spec. part. 4. titul. an ſit judic. civil. vel criminal. diſtinct. 1. numero trigeſimo.* ¶ Libellus generalis valet, (etiam parte opponente) cum proceditur ſummarie. *Rot. Genuenſ. deciſion. 91. numer. 20.* ¶ Concluſio, ut quis relaxet, & tradat fundum, nulla mentione facta dominii, vel quaſi, procedit, *Franc. Marc. quæſt. 195.* Quæ concluſio in libello attendi debet; & non narratio. *Thom. Minad. deciſ. 5. num. 5. & Rot. Genuenſ deciſ. 7. num. 12.* Alias libellus ſolam narrationem continens nihil concludens, nullus eſt. *Dd. Rot. deciſ. 5. alias 229. tit. de except. in novis.* ¶ Libellus tenet, & procedit, hoc modo conceptus, peto hære-

Digitized by Google

hæreditatem, declarato nullo aſſerto teſtamento, & ſi quid eſt, peto legitimam. *Thom. Minad. deciſ. 31.* ¶ Libellus, ut ſalvetur, verba impropriantur, *Afflict. de deciſion. 77. numer. 8. Mynſing. obſervat. 5. cent. 4. Bartol. in l. 21. Cod. locati. & in l. 1. C. de uſufruct.* ¶ Libellus ſalvatur, ſi contineat dominium, & probetur ſervitus aliqua, vel commoditas, & ſic ipſius verba impropriantur: fallit, quando verba ſunt repugnantia probationibus, quia tunc non impropriantur ad ſuſtinendum ipſum libellum. *Capic. deciſ. 96. num. 4. & 6.* ¶ Si in libello narraverim fundum ad me pertinuiſſe, & pertinere conſueviſſe, petendo illum mihi adjudicari, valebit libellus, licet in narratione non dixerim, pertinere, quia ſufficit libellum procedere ex præſumpt. *Ægid. Bellam. conſ. 733.*

Vel non.

Libellus calumnioſus, aut evidenter iniquus, poteſt (etiam officio judicis) rejici. *Jaſ. Lanf. Balb. deciſ. 207.* ¶ Libellus cauſam ineptam continens, ipſo jure eſt nullus. *Jaſ. de actio. §. omnium, num. 117. vide tamen ibidem num 129.* ¶ Ineptus dicitur libellus, quando ex narratis non eliditur actio, vel ubi ex narratione apparet, quod injuſte, aut ſine actione quis experitur, & tunc Judex illum lacerare debet. *Cravet. conſ. 75. num. 1. & 7. Matth. Mattheſ. ſingul. 9.* ¶ Colligitur etiam ineptitudo ex modo concludendi, quando apte non concludit libellus ſecundum formam à lege traditam, vel ex ratione cauſæ, ubi non agitur ex cauſa valida ad condemnationem. *Cravet. conſil. 151.* ¶ Ineptus libellus ubi eſt, acta omnia corruunt, quæ ineptitudo opponi poteſt etiam poſt ſententiam, quæ tranſivit in judicatum. *Cravet. ibidem, & Hippol. ſing. 119.* Quid, ſi in eo fuerit appoſita clauſula, jus, & juſtitiam miniſtrari omni meliori modo, *vide Cravet. dicto conſil. 151.*

Cap. XI. Miſcellanea.

Exceptio incertitudinis libelli, poſt litem conteſtatam opponi non poteſt. *Franc. Marc. quæſt. 718.* ¶ Quando pater agit, vel convenitur nomine filii, in cujus perſona formetur libellus, *vide eundem in leg. 1. C. de bonis maternis.* ¶ Actiones in perſona, quibus aliquid dari oportere intenditur, nunquam exercentur ad rei debitæ peremptæ æſtimationem, ſed illud, quod ex obligatione debetur, petendum eſt, licet ad æſtimationem ſit perveniendum judicis officio. *Maran. in ſuo Spec. ibid. diſtinct. 3. num. 34. vide Bart. in l. 1. C. de his, quæ vi metus. & Boer. deciſ. 68.*

TITULUS CXXV.

Clauſula, peto juſtitiam miniſtrari omni meliori modo, quid operetur.

Generalia.

De clauſula, ut procedatur, ſola facti veritate inſpecta, *vide ſupra tit. de clauſula, ut proced. ſol. fac. verit. inſpec. tit.*

Quos effectus producat.

Sufficit de jure coram Principe narrare factum, & petere juſtitiam miniſtrari, pro obtinenda condemnatione, nam intelligitur, omni meliori modo, & via, omne remedium deductum, licet quis ad illud expreſſe non egerit. *Afflict. deciſ. 95. num. 7.* ¶ Quid operetur hæc clauſula, peto jus, & juſtitiam mihi miniſtrari, omni meliori modo, *vide per Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 127. Rot. Genuenſ. deciſ. 65. & deciſ. 9. numer. 12. Capic. deciſ. 96. Jaſ. de action. in §. omnium, num. 147. Maran. in ſuo Spec. part. 6. tit. de libe. oblatio. Dec. conſil. 4. & 221. Ozaſch. deciſ. 142. num. 10. & Hyppol. ſingul. 36.* ¶ Clauſula, omni meliori modo, facit, ut ad concluſionem reſtricta actio non credatur, imò ad illud remedium trahitur, quod cum remedio inſtituto, & expreſſo concurrere non poteſt, dummodo colligi ex narratis poſſit. *Cravet. conſil. 1. pro genero, num. 217.* ¶ Quando ignoratur, quæ actio competat, vel quod remedium, aut quomodo fieri debeat concluſio in libello, vel quia factum multum ſit intricatum, vel propter multitudinem factorum, vel dubitationem juris, conſilium eſt, quod factum diligenter narretur, & poſtea nihil ſpecifice concludatur, ſed loco ſpecificæ concluſionis apponatur ſimpliciter in fine libelli clauſula illa, ſuper quibus peto jus, & juſtitiam mihi miniſtrari, omni meliori modo ſimul, & diviſim, alternative. aut copulative: nam tunc Judex debet ferre ſententiam, prout juris erit, etiam nulla facta ſpecifica concl. *Jaſ. de action. in §. omnium, num. 149.* * An clauſula omni meliori modo transfundat actum in aliam ſpeciem. *Andr. Fachin. libr. 10. cont. cap. 100. affirmat. leg. 1. §. ſi quis ita detur obligationibus. Menoch. conſil. 44. numero 7.* ¶ Hæc clauſula, ut valet teſtamentum, omni meliori modo, quid operetur, *vide Franc. Mant. de conject. ult. volum. lib. 3. titul. 14. numer. 11. & inf. tit. de codicil. libr. 2.* ¶ Clauſula hæc facit, ut quis poſſit obtinere ex cauſa probata non deducta. *Raud. tract. at. de Analog. cap. 40.* ¶ Clauſula, jus, & juſtitiam miniſtrari, eſt talis, & tantæ virtutis, ut ſi ex narratione facti poſſint deſumi plures actiones aptæ, & ineptæ, & concluſio fiat ſuper inepta; potuerint fieri probationes, & ferri ſententia, ſuper apta actione. *Cap. deciſ. 10. num. 22. vide deciſ. 1. Rot. Genuenſ. num. 7.* ¶ Judex poteſt impartiri officium ſuum, (etiam non petitum) virtute hujus clauſulæ. *Capic. ibid. num 23. & Cravet. conſ. 1. pro genero, num. 216.* ¶ Ipſa clauſula facit, ut pronuncietur ſuper non petitis, procedentibus ab eodem fonte cum petitis: & Princeps judicat ultra contenta in libello. *Capic. d. deciſ. 10. num. 24. & 25.* ¶ Actio quælibet videtur intentata ex clauſula, omni meliori modo, &c. *Rot. Genuenſ. deciſ. 78. num. 12.* ¶ Actor per clauſulam, juſtitiam miniſtrari, debet obtinere ſuper eo, ſuper quo juſtitiam habet, etiam quod contraria petantur, *vide Rot. Gen. deciſ. 65. & deciſ. 148.* ¶ Intentans poſſeſſorium cum clauſula, jus, & juſtitiam miniſtrari, obtinebit etiam in petitorio. *Gen. deciſ. 10. num. 10. & Crav. conſ. 299. n. 2* ¶ Hæc clauſula habet hunc effectum, quod licet libellus propter ſuam generalitatem admitti non deberet, attamen admittitur, & profertur ſententia, quæ erit valida, & debet fieri condemnatio in mitiorem partem quam fieri poterit: idem, quando alias libellus inepte concluderet. *Guid. Papon. qu 261.* Et ſi fuerunt petita niſi quinque, & probentur decem, in illis poteſt ferri ſententia, propter ipſam clauſulam. *Joſeph. Ludov. deciſio. Luc. 46. n. 5. & ſeqq.* ¶ Hæc clauſula ſalutaris, jus, & juſtitiam, &c. vim habet herbæ betonicæ ad omnia valens, ut dicatur intentatum omne remedium utilius. *Crav. conſ. 201. num. 45. & Rol. conſ 79. vol. 11. n. 38.* Et inſtitutum intelligitur quod percipi ex narratis poteſt, quamvis ad remedium aliquod limitata concluſio ſit. *idem Cravet. conſ. 1. pro genero, n. 215.* ¶ Hæ clauſulæ ſalutares adjectæ in fine libelli nempe, ſuper quibus omnibus peto mihi juſtitiam miniſtrari, omni meliori modo, ſunt tantæ efficaciæ, ut earum virtute omnis actio, omneque remedium competens, & reſultans ex narratis in judicium deductum eſſe videatur, imo in Camera Imperiali virtute hujus clauſulæ, pronunciari ſolet etiam ſuper non expreſſe petitis. *And. Gail. obſ. 61. lib. 1. num. 11.* ¶ Virtute hujus clauſulæ, debet Judex pronunciare etiam ſuper narratis tantum, ſuper quibus in ſpecie concluſum non eſſet, licet ſuper jure non competenti concluſum fuiſſet. *Cravet. conſil. 278. circa finem, vide conſ. 1. pro genero, num. 215. & Menoch. conſil. 314.*

Quos effectus non producat.

Clauſulæ, omni meliori modo, natura eſt, ut non reſtringat diſpoſitionem ad ſpecificata. *Magon. deciſ. 57. Rot. Floren. num. 15.* ¶ Dicta clauſula in fide, diſpoſitionis executivæ appoſita, non alterat, neque ampliat principalem diſpoſitionem. *ibid. num. 48.* ¶ Licet dicta clauſula habeat multos effectus, tamen non tollit vitium contrarietatis, puta ſi petitio ſit deformis, & probatio petitioni non conveniat. *Capic. deciſ. 96. num. 8.* Quid, quando eſt expreſſus modus ineptus, *vide Caſſad. dec. 7. num. 7. tit. de appellat. & Cravet. conſilio 151. num. 4.* ¶ Hæc clauſula non poteſt operari circa ea, quæ nullo modo narrata & propoſita ſunt, nec in narratione comprehendi poſſunt. *Gramm. deciſ. 105. num. 51. & Cravet. conſil. 151. numero quarto.* Et non operatur, ubi ſpecialis clauſula expreſſa eſt. *Franc. Marc. quæſt. 442. vide Vern. deciſ. 124. part. 1.* Minus tribuit vim, & effectum actioni revera nullæ: & nihil operatur, cum adeſt defectus poteſtatis, vel modus ineptus exprimitur, & aptus expreſſo deſcendere non poteſt. *Menoch. de arbitr. quæſt.*

TITULUS CXXVI.

Clauſula, non aſtringens ſe, &c. Deducendo &c. Salvo jure &c. quid operentur.

Generalia.

De vi, & virtuti dictarum clauſularum, & quid operetur, *vide Rot. Gen. dec. 26. n. 6.*

Qui ſint effectus.

Clauſulæ, citra onus, &c. Non ſe aſtringendo, & plus, & minus, ſalvo jure, &c. operantur, ut quis non videatur recedere à regulis iuris communis. *Ozaſc. deciſ. 144. num. 17.* Ideo hæ clauſulæ debent ſemper apponi, & erunt utiles, *ut plene ſcribit Jaſ. de action. in §. omnium, num. 161.* ¶ Si plura narrentur in libello, vel articulo, & ſufficiat unum ſolum, non omnia ſunt probanda, ſed illud, quod ſufficit. *Bart. in authen. ne cum de appellatione cognoſcitur, §. ſive igitur, & Capic. deciſ. 140. num. fin.* Quod procedit, ubi fiunt deductiones citra onus ſuperfluæ probationis; ſecus ſi proponens ad omnia probanda ſe aſtrinxerit. *Guid. Pap. quæſt. 365.* ¶ Quando aliquid negative proponitur, non eſt neceſſe addere illam clauſulam, non ſe aſtringens, &c. quia hoc caſu nunquam videtur proponens ſe aſtringere ad illud probandum, *Jaſon. de action. in §. omnium, numero 161.* ¶ Clauſula, Non aſtringens ſe, &c. operatur, ut actor non teneatur probare qualitatem deductam in libello, alias ſine illa clauſula ſuccumberet, non probando qualitatem, licet probaret factum principale, *Mar. in ſuo Spec. part. 6. tit. de libel. oblat. n. 17.* ¶ Hæc clauſula, Salvo jure addendi, minuendi, & mutandi, videtur ſuperflua, *tamen vide Jaſ. de action. in §. omnium, n. 157. & Bart. in l. 3. C. de edendo, n. 30. & in l. 26. ff. de neg. geſt. cap. 6. ext. de fin. inſtrum.* ¶ Clauſula, Non aſtringens ſe, &c. quid operetur, & quando videatur quis ſe aſtringere ad probandũ, *vide Bart. in auth. actor. quod. C. de probat. n. 8. & Dd. de Rot. dec. 7. alias 68. de reſcript. in novis.* ¶ Proponens multas exceptiones, non habet neceſſe omnes probare: & clauſula, Non aſtringens ſe, &c. utilis eſt, ut apponatur in fine libelli, & poſitionum, ſed quid operetur, *vide per Bart. in l. divus 33. n. 6. ff. de re judic. & in §. qui autem, Inſtit. de excuſat. tuto.* ¶ Qui aſtringit ad unam cauſam, vel ad aliquid probandum, ſi non probaverit, perdit litem, *Bart. in l. 1. §. item quæſitum, ff. de aqua quotidia. & æſtiv.* Nec ad illam amplius poteſt admitti, niſi præhabita reſtitutione, *l. 13. ff. de inſtit. actio.* ¶ Aſtringens ſe ad aliquid probandum certo, & limitato tempore, debet illud ita probare, *Bart. conſil. 88, volum. 1.*

TITULUS CXXVII.

De plus petitionibus.

Cap. I. Quæ requirantur.

Petens plus debito, ne petatur damnum, debet addere clauſulam Salvo jure ſuperflui, addendi, & diminuendi, *vide Joſeph. Lud. d. dec. 51. Peruſ. Jaſ. de actio. in §. ſi quis agens, n. 3. & in verſ. ſed hac, & Menoch. conſ. 127. lib. 2.*

Cap. II. Quæ dicatur plus petere, ut incidat in pœnam; vel non.

Qui plus petit re, ſive cauſa, condemnatur adverſario in expenſis, ſed qui plus petit tempore, vel loco, ad intereſſe tenetur, *c. uni. ext. de plus petitio. vide Bart. in ſuo tract. de different. int. jus Cano. & Civ. n. 135.* ¶ Plus petitur quatuor modis, nempe re, tempore, loco, & cauſa, *qui modi declarantur, & exemplificantur in §. plus autem, & in §. huic autem, Inſtit. de actio.* ¶ Plus petere quando quis dicatur, *vide ibid. in verſ. plus autem, & verſ. huic autem.* ¶ Plus petere in obligatione generis dicitur, etiam viliſſimum petendo, *Jaſ. ibid. dict. verſic. huic autem, n. fin.* ¶ Plus petens tempore punitur in duplicatione induciarum, etiam ſi petatur debitum condiſionale, *Amanel. de Clariſaq. ſingul. 226.* Plus autem petens loco vel cauſa, punitur in triplum expenſarum in ſportulis erogatarum, *dict. §. quis agens, inſtit. de action. verſ. ſed hac, & ibid. Iaſ.* Sed quando tempus duplicetur, *vide ibid. n. 5.* ¶ Petens plus debito, in quam pœnam incidat, & an liceat convento tunc debitum totum negare, *vide Perilluſtr. D. P. Theſſau. dec. 231.* ¶ Debitum ſolutum petens incidit in pœnam ſtellionatus, *Hieron. Magon. dec. 88. Rot. Flor. vide Iaſ. de actio. in §. ſi quis agens, verſ. ſed hac, n. 12. & Bartol. in l. ſi fidejuſſor 29. §. in omnibus, ff. mandati.* ¶ Dictio, circa, non excuſat actorem à pluris petitione: quia petitio debet eſſe certa, & illa dictio, eſt incerta, *Guid. qu. 290.* ¶ Quando quæritur, an liceat reo (à quo plus debito petitur) totum negare, ne in periurium, & alias pœnas contra negantes inductas incidiſſe dicatur reſpectu expenſarum, reſpondendum eſt, reum debere abſolvi ab expenſis, niſi actor ſe offerat ad partem debitam recipiendam, *vide eundem Ioſeph. d. dec. 51. n. 9.* Et reus illam non offerat, *vide Pap. lib. 8. tit. 1. arreſt. 2.* ¶ Creditor petens plus debito, ut amittat debitum, quatuor requiruntur; *vide Cap. dec. 49. n. fin. Ioſeph. Lud. dec. Peruſ. 51. Crav. conſ. 325. Rol. conſ. 71. lib. 1. n. 37. & Menoch. conſ. 127. lib. 2.* Imo petens plus, & probando ſolum in parte, debet obtinere pro illa parte probata, *Guid. Pap. q. 27. Bart. in l. 25. §. ſi bona. ff. ſolut. matr.*

Vel non.

Quando jus intentatum ſupervenit, pendente judicio ex cauſa de præterito, quis non poteſt dici, quod plus petierit, *l. 9. §. fin. ff. de pignor. actio.* ¶ Fiſcus agens ob neceſſitatem fiſcalem contra debitorem ſuum, non tenetur aliqua pœna, licet plus petat, *Iaſ. de act. in §. ſi quis agens, verſ. ſed hac quidem, n. 8.* Sed an in ſportulis gabellarum idem ſit, ſicut in fiſco, *vide ibid. n. 9.*

Cap. III. Qui ſint effectus pluris petitionis.

Si actor plus debito petiit, & reus plus debito negaverit, tunc quoad expenſas ſit invicem compenſatio, *Iaſ. in d. §. ſi quis agens, verſ. ſed hac, n. 13. & 14.* ¶ Clauſula, Omni meliori modo, facit ceſſare pœnas petens petentis plus debito, *Ioſeph. Lud. dec. Peruſ. 117.* Et ex quibus aliis clauſulis quis excuſetur, *vide Menoch. conſil. 127. volum. 2.* ¶ Reo (à quo plus debito petitum eſt) non licet totum debitum negare, ſed verum debitum confiteri tenetur, *Ioſeph. Lud. dec. Peruſ. 51.* Niſi fuerit ignorans, quia tunc ratione ignorantiæ, non poteſt conſtitui in mora in parte debita, *ibid. num. 8.* ¶ Petitio generalis ſe referens ad ſcripturas, in quibus verum debitum continetur, operatur, ut creditor non dicatur plus petere,

Ioſeph.

Joſeph. d. deciſ. 51. num. 3. ¶ Actor petens multa bona in libello, & probando pro tertia ſolummodo, debet condemnari reo in omnibus expenſis. Sed quid, ſi petierit centum, & probaverit ſolum quinquaginta, *vide Guid. d. quæſt. 27. & Boer. deciſ. 74.* ¶ Quando plus repetitum eſt, quis debeat expenſas ſolvere, licet debitor non fateatur partem debitam, *vide deciſ. 35. Rot. Avenion. in dec. diverſo. Tom. 3.* ¶ Quando ſubſtitutus petiit hæreditatem ſine clauſula, Detractis detrahendis, & ab ipſa hæreditate ſint faciendæ detractiones, in favorem poſſeſſoris, ille interim non eſt in mora, niſi ſubſtitutus, detractis detrahendis, ſe offerat recipere quod ſupereſt ſine præjudicio reſidui: tunc enim poſſeſſor conſtituitur in mala fide, & tenetur ad expenſas, *Pap. lib. 8. tit. 1. arreſt. 2.* ¶ Reſpectu pluris petitionis, tenetur quis ad expenſas, ſi appareat quod debitor litigaturus non erat, nec damnum expenſarum paſſurus, ſi plus debito petitum non eſſet, quod procedit, etiamſi agentem pœnituerit: quia talis pœnitentia admitti non debet in præjudicium partis ſine refectione expenſarum, *Cravet. d. conſil. 325.* Alias autem actor non tenetur ad expenſas veluti, quando ſe offert paratum detrahere omnia ſoluta, & accipere quamlibet particularem ſolutionem ex eo, quod ſolum intendit conſequi, quod ſibi debetur, nam tunc debitor dicitur in mora reſpectu partis liquidæ. *Cravet. ibid.* ¶ Idem, ubi poſt detractionem ſolutorum factam in cauſa, pars adhuc obdurat, & litem ſuſtinet, nam tunc apparet, quod etiam ab initio æque erat litigatura, licet plus debito petitum non eſſet, *Crav. d. conſ. 325.* ¶ Quando actor offert ſe paratum accipere quamlibet particularem ſolutionem ſummæ petitæ, ſalvo jure reſidui, ex hac clauſula pars conſtituitur in mora, ſi non offerat quod prætendit ſe debere, quam oblationem, ſi non fecerit apparet, quod omnino erat litigatura etiam reſpectu partis vere debitæ, ob id excuſari non poteſt, *Cravet. conſil. 325. num. 2. Roland. conſ. 71. vol. 1. Menoch. conſil 71. volum. 1. & conſ. 127. lib. 2.*

Cap. IV. Quæ pœna detur plus petenti.

Actor ſi majorem quantitatem in libello complexus ſit, ut majoribus expenſis afficiat adverſarium ſuum, an puniatur in triplum, *vide Jaſ. de action. in §. omnes. verſ. tripli, num. 24.* ¶ Lex unica, C. de plus petitio. non obſervatur in Regno Franciæ, quia ſemper debitor, qui non obtulit partem debiti, ad quam ſolum tenebatur, condemnatur ad omnes expenſas, etiam ſi actor plus petierit, nam poſtquam erat debitor offerre tenebatur, quod debebat, ſed quid, ſi fuerit petitum plus loco, vel tempore, *vide Rebuff. in conſtit. Reg. gloſſ. 5. num. 53 in proœmio.* Sed de jure communi, actore petente plua debito, reus non condemnatur in expenſis, niſi actor offerat ſe recipere partem, quæ non eſt in controverſia, *Bartol. in leg. 80. de legat. 2.* ¶ Hodie pœna plus petentium re, loco, vel cauſa, eſt triplum expenſarum in ſportulis factarum, *Jaſ. ibid. n. 11.* Quod procedit, ſi lis fuerit conteſtata, & conſtet de dolo petentis, *vide Menoch. conſil. 127. libr. 2.* Pro aliis autem expenſis condemnatur in ſimplum reo, *Jaſ. d. num. 11.* Eſt tamen caſus, in quo etiam hodie plus petens cadit à cauſa, veluti quando duo copulative interveniunt, nempe ſi doloſe plus debito petat, & doloſe de pluri exigat cautionem, ſi autem ſolum doloſe plus petat, tantum condemnatur in triplum expenſarum, *Jaſ. ibid. dict. n. 11. vide Bart. in l. 14. §. bona, ff. de condict. furt.* De jure autem Canonico ſolummodo in ſimplum condemnatur, *cap. 1. ext. de plus petit. & Bartol. in ſuo tractat. de different. inter jus Canon. & Civil. num. 135.*

Cap. V. Miſcellanea.

Procuratore Fiſci etiam cum libera agente ante tempus, ipſi Fiſco permittitur actio ſicut privato; hodie tamen induciæ tantum duplicantur, ſed an agens ante conditionem, vel diem incertam, perdat actionem, *vide Bartol. in l. 9. §. tale, ff. de liber. lega. 1.* ¶ Debitor fugitivus ante tempus, vel ante diem capi poteſt, *Jaſ. in d. verſ. ſed hæc quidem, numer. 10.* ¶ Minori datur reſtitutio adverſus pluris petitionem in libello ſuo deſcriptam, quod habet locum, quando ſui facilitate plus petüt; ſecus ſi doloſe: quia tunc punitur ſicut major. *Jaſ. de action. in §. ſi quis agens, num. 4.*

TITULUS CXXVIII.

De nunciis executoribus.

Generalia.

De executoribus citationum, *vide per Creſc. tit. de dol. & contumac.* ¶ De nunciis, & eorum officium. *vide per Caſſand. in conſuet. Burg. tit. Des Juſtices §. 9. per totum.*

Cap. I. Nuncius; Quæ facere poſſit.

Nuntius, ſeu ſerviens ex officio ſuo non poteſt quem citare, hinc ſequitur eſſe neceſſariam licentiam Judicis, *Guid. d. quæſt. 628. num. fin.* ¶ Nuncius in executione impeditus, quomodo ſe gerere debeat, *vide Andr. Gail. obſervat. 55. libr. 1.* ¶ Nuncius, qui primo citavit in cauſa, debet in tota cauſa citare, & non alius: & deputatus ad unum banchum non debet apud aliud citare, *Bartol. in leg. unica. ff. de offic. Conſul.*

Cap. II. Quando credatur.

Curſori referenti ſe aliquem citaſſe, eumque dixiſſe ſe nolle venire creditur: idem, quando refert intimationem ſequeſtri fuiſſe acceptatam, *Jac. Put. deciſ. 187. lib. 3. & Bartol. in l. tres 9. C. quomodo, & quando Judex.* ¶ An credatur nuncio referenti ſe citaſſe, ſi pars hoc neget, relinquitur arbitrio Judicis, inſpecta qualitate perſonæ nuntii, & ejus, qui dicitur citatus, *Iaſſ. Lanf. Balb. deciſ. 227. & Pet. de Ravent. ſing. 80.* ¶ Nuncio creditur in concernentibus ejus officium, *Cabal. milleloq. 186.* ¶ Nuncio ſuper citatione ſimpliciter creditur, licet pars admittatur ad probandum contrarium, *Guid. Pap. qu. 628. vide tamen ibid. & Petr. Roy. dec. 2. Litua. num. 72. in deciſ diverſo. Tom. 2 fol. 378. Jaſ. de action. in §. omnes autem, verſ. quadrupli. Henric. Boer. in ſuis ſingularibus, titul. tutor, curator, nuncius, n. 4. & Bart. in ſuo tractat. de citatio. n. 19.* ¶ An ſtetur dicto nuncii Curiæ referentis ſe fuiſſe injuriatum, vel vulneratum, & quid de relatione executionis, *Guid. Pap. qu. 628.* ¶ Viatori creditur etiam ſi non oſtendat literas officii. *Rebuff. in conſtitutione. Reg. tract. de citatio. gloſſ. 2. art. 1. Tom. 3.* ¶ Nuncio creditur, & ejus ſtatur relationi in his, quæ concernunt citationem partis, & diei aſſignationem, *Caſ. in conſuetud. Burg. tit. Des Juſtices. Rub. 1. §. 6. gloſſ. 3. Guid. Papon. ſingul. 359. in fin.*

Quando non credatur.

Non creditur nuncio, ſi dicat contra id, qood primo dixit, *Bartol. conſil. 86. volum. 1.* ¶ Ipſi nuncio jurato non creditur, niſi ſuper actu citationis: ideo ſi referat de facto alieno, ſeu de delicto in ſui perſonam facto, illi non præſtatur fides. *Franc. Mar. q. 51. part. 2. vide gloſſ. in cap. cum parati 19. extra de appellatio. Bartol. in l. 1. §. cum. ff. de offic. Præfect. urb. & eundem Marc. quæſt. 418. part. 2.* ¶ Non creditur nuncio ſine juramento, *vide Joan. de Arnon. ſingul. 20.* ¶ Nuncii relationi non creditur, niſi appareat de commiſſione, *Ozaſc. diciſion. 71. numer. 11.* De mandato Judicis, *Guid. Papon. ſingul. 871.*

Cap. III. Quando puniri poſſit.

Apparitorem officio ſuo privari poſſe, ſi abſque Ma-

giſtratus

giſtratus ſui venia à munere ſuo ceſſet, habetur in quadam deciſione Senat. Pariſ. *in deciſione diverſor. fol. 227.* ¶ Apparitor citandi cauſa domum ingredi non debet, *Rebuff. in conſt. Reg. tract. de citatio. tom. 3. gloſſ. 3. num. 10.* ¶ Nuncius Papæ citans aliquem ejus mandato falſo, poteſt puniri pœna falſi criminaliter. *Lud. Roman. ſing. 317.*

Miſcellanea.

Executio nuncii vitioſa, propriis ſumptibus reſtauranda eſt, *And. Gail. obſerv. 54. lib. 1.*

TITULUS CXXIX.

De in jus vocando, & de citationibus.

Generalia.

De citatione, quæ dicitur peremptoria, & de peremptorio edicto, *vide in l. 68. cum ſeqq. ff. de judic.* ubi de citationibus contra abſentes. De judicio contra infantem movendo, & quomodo infantibus ſit providendum ad hoc, ut judicium recte fundetur, *vide Ozaſc. deciſ. 89.*

Cap. I. Citatio, in jus vocatio: Quæ dicatur.

Præceptum Judicis in ſimplicem citationem reſolvitur, ubicunque inchoatur ab executione, ſive præcepto, *Ozaſ. deciſ. 86. num. 7. Gail. obſervat. 19. libr. 1. vide Rebuff. in conſtit. Reg. tractat. de liter. oblig. art. 6. gloſſ. 8. & Hippol. de Marc. ſingul. 643.* ¶ Citationum alia hominis, & alia legis, *de quibus vide per Matth. Mattheſ. ſingul. 8.* ¶ Monitio Judicis habet vim peremptoriæ citationis, *l. 2. C. quomodo, & quando Judex.* ¶ Tres ſunt partes cujuſuis citationis, prima erit commiſſio citationis, ſecunda executio: tertia relatio nuncii, *Mynſ. obſ. 10. cent. 6.*

Cap. II. In quibus requiratur: Quæ requirantur.

Ut valeat actus non ſolum eſt neceſſaria citatio, ſed etiam in commiſſione neceſſaria eſt nominis nuncii expreſſa mentio, *Hippol. ſingul. 259.* ¶ Citatio partis neceſſaria eſt, etiam ſi Judex pro ſuo arbitrio cauſam cognoſcere, & definire poſſit, *Menoch. de arbitr. quæſt. 17.* Ideo nullitatis vitium ex defectu citationis, eſt maximum, *idem conſil. 365. lib. 4.* ¶ Citatio an requiratur, quando teſtis examinatur ad perpetuam rei memoriam, *vide Bart. in authen. ſed ſi quis, num. 7. C. de teſtibus.* ¶ Citatio requiritur (etiam perſonalis) quando agitur de privatione alicujus rei, *Vera. deciſ. 114. part. 1.* ¶ Quando aliquis expreſſe eſt citandus, non ſufficit citatio per proclama, *Bart. conſil. 91. part. 1. num. 5. vide Franc. Marc. qu. 724.* ¶ Generalis proclamatio non ſufficit, quando creditores volunt agere contra bona hæreditaria, & non reperitur hæres: quia tunc debent citari perſonaliter primum gradum in ſucceſſione obtinentes, *Bartol. in leg. ſi quis 22. §. item ſi conditio. ff. de hæred. inſtituen.* ¶ Citatio facta per nuncium ad domum vel per edictum de illo, qui nunquam fuit in illo judicio præſens, non ſufficit ad hoc, ut idem poſſit facere actum validum gravis præjudicii. *Matth. Mattheſ. ſingul. 132.* * An citatio partis adverſæ requiratur in abſolutione à juramento ad effectum agendi, *Fach. lib 8. c. 62. negat. Roland. conſ. 12. lib. 1. Lud. deciſ. Peruſ. 18. part. 1.*

Quæ requirantur.

Delegatus quando citat reum, debet in citatione inſerere copiam ſuæ delegationis, alias reus citatus non tenetur comparere, *Bartolus in authen. de litigioſis §. omnem.* ¶ Sigillo proprio, vel publico creditur in citationibus: & citatio licet fiat per literas, nuncius tamen debet illas portare, *Bartol. ſuper conſtitutione ad reprimendum in verbo, per literas.* ¶ Antequam fiat citatio in loco beneficii, vel in domo, debet fieri perquiſitio de perſona, *Franc. Marc. quæſt. 121. part. 2.* ¶ Quæ requirantur ad hoc, ut concedatur citatio voce præconia, & ad ejus validitatem, *vide Papon. lib. 7. tit. 4. areſt. 5. & 6.* ¶ Reus, qui citatur in criminalibus ſatis eſt, ſi citetur ad reſpondendum accuſationi, vel inquiſitioni, nec requiritur, quod in citatione inſeratur tenor accuſationis: & reus ſi citetur ad domum, ſatis eſt in criminalibus, *Bartol. in l. inter 10. ff. de publ. jud.* ¶ Vocandus ad actum faciendum extra judicium, eſt ſpecialiter, & nominatim vocandus, quando illum poteſt impedire, vel tolerare; alias ſufficit generalis vocatio, etiam per proclama. *Bartol. in conſil. 154 num. 8. volum. 1.* ¶ Citatio eſt principium, & fundamentum judicii; ideo in quolibet actu judiciario requiritur, & invalida nullum producit effectum: & in qualibet citatione multa intervenire debent. ¶ Primo, nomen Judicis exprimendum eſt, *Gail. obſerv. 48. lib. 1.* ¶ Secundo, nomen, & cognomen citati, *idem, obſ 49. ibid.* ¶ Tertio, nomen, & cognomen citantis, *ibid. obſervatio. 50.* ¶ Quarto, debet deſcribi cauſa citationis, *ibidem Gail. obſerv. 51.* ¶ Quinto, debet continere citatio locum judicii, *idem, obſerv. 52.* ¶ Sexto & ultimo, dies, & terminus in ipſa citatione debent deſcribi, *idem obſerv 53. lib. 1. Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de citat. Tom. 3 fol. 659.*

Cap. III. Quibus modis intelligatur, præſumatur.

Citatus (etiam ſimpliciter) intelligitur defenſor neceſſarius, & ejus perſona cenſetur approbata ad contradicendum. *Nat. conſil. 656.* ¶ Dies receptionis citationis non computatur in numero dierum expreſſorum in citatione, *Abb. in ſua prac. cap. 14. numer. 10. gloſſ. in verb. dies in l. 15. §. autem ff. de excuſat. tut.* Et ubi hora non eſt appoſita, tota dies cedit. *Abb. ibi.* Nec dies termini, computatur in termino. *Guid. Pap. quæſt. 270.* ¶ Citatio poteſt incipere à procuratore, & etiam judicium, *leg. 21. & ibid. Bal. ff. ex quib. cauſis majores.* ¶ Proclamata pœnalia, & exorbitantia à jure communi, debent proprie, & ſtricte intelligi; & non extendi extra expreſſam diſpoſitionem proprietatis verborum, *Ozaſc. d. dec. 81. num. 21.* ¶ Citatio facienda in domicilio, quomodo intelligatur, *vide Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de citat. art. 2 gloſſ. 3.*

Præſumatur.

Proclamata in notitiam deveniſſe præſumuntur, quando in ipſis edictis, ſeu proclamatibus, datæ ſunt congruæ dilationes: ſecus ſi adeo ſint anguſta tempora, ut veriſimiliter non potuerint devenire in notitiam omnium; quia tunc non præſumitur eorum ſcientia, *Ozaſc. deciſ. 71. num. 40.* ¶ In ſimplici relatione nuncii, nempe feciſſe ea, quæ habuit in mandato, præſumitur ille potius ad domum citaſſe, quam perſonaliter. *Pet. Benin. deciſ. 57.*

Cap. IV. Quibus modis fieri, exequi poſſit.

Citatio juſſu Judicis fieri debet, ut arctet, & executio nuncii vitioſa, propriis ſumptibus reſtauranda, *Andr. Gail. obſervat. 54. lib. 1. vide Jaſ. de action. §. omnes, verſ. quadrupli, num. 35.* ¶ Citatio extra territorium quomodo fieri debeat, *vide eundem Gail. obſervat. 56.* Et quando, *vide Bart. in leg. omnes 31. C. de Epiſcop. & Cleric. & in leg. 1. §. Præſides, ff. de requirendis reis.* ¶ De citationibus, & quomodo illæ fieri debeant, *vide per Papon. libr. 7. titul. 4. per totum*, & de materia, *per Maran. in ſuo Spec. part. 6. titul. de citatio. fol. 301. Rebuff. in conſtit. Reg. tractat. de citatio. Dec. conſ. 449. Bartol. ſingul. 22. Guid. Pap. ſing. 82. & Abb. in ſua pract. c. 14. & 15.* ¶ Non ſufficit citare per edictum in uno loco, ſed ad minus debet fieri talis citatio in duob. locis, *Dd. de Rot. dec. 5. de reſcr. in novis.* ¶ Inferior à

Prin-

Digitized by Google

Principe non mandat citari per edictum, *ib.d.dt 5. n.7.* ¶ Si reus non invenitur, ſufficit publice citationem ad Eccleſiam ſuam proponi, *c.ſi ext.de dol.contu.* ¶ Datur conſilium ad evitandam multitudinem citationum in ſinaſtib. judiciariis, ut fiat à principio cauſæ citatio generalis ad totam cauſam in ſingulis diebus, & horis, ad omnes, & ſingulos actus ejuſdem cauſæ uſque ad ſententiam diffinitivam incluſive, cum ſolita comminatione, &c. *Jaſſ. Lanſſ. Balb. dec.42.* ¶ Citatio ad domum fieri poteſt in caſibus celeritatem requirentibus, quaodo quis in judicio non reperitur, alias requiritur, quod abſit à civitate, ſed qualiter apparabit quem non reperiri ad hoc, ut citari poſſit ad domum, *Bar. in l. dies cautionis. §. prætor. ff. de damn. infect.* ¶ Citatio poteſt fieri per judicem monentem partem, & fatuus eſſet judex habens partem vel teſtem in conſpectu ſuo, ſi juberet nuntium illum citare, *Caball. milleloq. 839.*

Exequi poſſit.

Citatio non dicitur bene executa, quando non eſt ſervata forma citationis: & dictio, prius, importat formam præciſam. *Verar. deciſ. 111. part. 1.* ¶ Citatio debet exequi in tali loco, quod veriſimiliter poſſit ad notitiam devenire. *ib. num. 8. in additio.* Et multa de citationa per edictum voce præconia facta, *vide per And. Gail. obſ. 57. l. 1.* ¶ Citatio decerni, & etiam exequi per edictum poteſt, die feriato. *Caſſad. deciſ. 5. tit. de dol. & contumа. Crave. pro genero, conſ. 1. num. 260. Mar. de Mant. ſing. 46.*

Cap. V. Quando danda.

Citationis copia non eſt danda (niſi petatur) quando fuit lecta, & citatio per adictum debet legi, & verbum publicati, importat lecturam. *Dd. de Rot. d. deciſ. 5. de reſcript. in novis num. 7. & 17.*

Cap. VI. Qui citari debeant; poſſint.

Multi ſunt caſus, in quibus in jus vocari quis prohibetur, *de quibus vide per Pet. Roy dec. 4. litua. n. 426 & ſeqq. fol 447.* ¶ Cauſa ſi committatur tractanda, omni juris ſolennitate omiſſa, nihilominus citanda eſt pars in receptione teſtium. *Abb. conſ. 46. part. 2.* ¶ Qui eſt in Eccleſia poteſt citari per nuntium. *Bart. in l. 5. C. de his, qui ad Eccleſ. confug.* ¶ Si citandus plures domos habeat, citari debet, ubi degit tempore citationis cum familia. *Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de citat. art. 2. gloſſ. 4. num. 4. Tom. 3.* ¶ Perſonaliter quis citari debet, quando reperiri poteſt; alias non valet actus, aliter citatione facta, *Abb. conſ. 43. & 84. part. 2.* ¶ Pupillus aut minor quomodo citetur, *vide Bar. in l. 1. §. ſufficit. ff. de adminiſt. & peri tut. & in l. 5. §. non defendi ff. quibus ex cauſis.* ¶ Commiſſarius novus debet iterum citare partem abſentem, & contumacem, noo obſtante citatione prius facta ad omnes actus. *Thom. Minad. deciſ. 28.* ¶ Citandus non eſt qui ſimpliciter, ne approbetur perſona illius etiam qood non oſtenderit de intereſſe, ſed citatio debet fieri conditionaliter, nempe quatenus ſua putaverit intereſſe. *Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 91.* ¶ Ad illam domum quis citari debet, ubi degit. *Bal. l. dies cautionis. §. prætor. ff. de damn. infect. n. 9.* Sed, quid ſi non habeat habitationem certam, *vide ib. num. 10.* ¶ Oeconomum Eccleſiæ citari ſufficit in cauſis tangentibus Capitulum ipſius Eccleſiæ: idem in quolibet corpore, & qualibet Univerſitate, in qua ſufficit citari Syndicum, *Guido Pap. queſt. 321. & Bart. in l. 1. C. de jure Reip.* ¶ Citatio quando de jure permittitur facienda domui, intelligitur de domo, in qua inhabitat citandus tampore citationis, & non valet, ſi tunc eſſet extra Civitatem in certo loco: nam hoc caſu ibidem debet citari. *Ven. deciſ. 117. part. 1.* Fallit concluſio, quando citandus erat abſens, etiam incarceratus ex ſua culpa, *Mynſing. obſerv. 69. cent. 2.*

Cap. VII. Qui, & quos citare poſſit.

Judex an poſſit citare aliquem ſibi ſubditum exiſtentem extra territorium per nuncium, vel literas *Vide Bartol. in l. 1. §. Præſides. ff. de requir. reis ubi de modo.* ¶ Princeps ſecularis non poteſt quem citare in terris Eccleſiæ, ſed ſcribit ſuperiori, ut notificet, *Bart. in ſuper. conſtit. ad reprimendum. num. 11.* ¶ Quis debet citari in ſcriptis, & conveniri, niſi ſit vilis cauſa. *l. fin. C. de privilegio. Scho. l. 12.* ¶ Creditores, & legatarii ſunt citandi, quando agitur de eorum intereſſe. *Bartol. in auth. ſi omnes, C. ſi minor. ab hæred. ſe abſtin.* ¶ Ubi proceditur in cauſa, & ſit aliquid ultra diem aſſignatam ad procedendum pars debet citari. *Bart. in l. 18. num. 5. ff. de conſtit. pecun.*

Tepati Compend.

Cap. VIII. Qui ſint effectus.

Citatio facta contra Capitulum quando afficiat ſingulares de Capitulo, *vide Put. deciſ. 10. lib. 1.* ¶ Citatis ad cauſam omnibus, quorum intereſt, cum unus ſua intereſſe allegans ad cauſam venit, antequam admittatur, an id probare teneatur, *vide eundem deciſ. 69. lib. primo.* ¶ Contra citatum in una cauſa, non poteſt procedi in alia cauſa, etiam ſi compareat: quia citatio operatur devolutionem, quæ devolutio non poteſt fieri, niſi in his, quæ ſunt expreſſa in citatione, *Vera deciſio, 107. part. 1. vide eundem, deciſ. 123, part. 3.* ¶ Nam citatio in arctat citatum, quando actus aliter geritur, quam dictum ſit in citatione. *Id. Vera. d. deciſ. 123. part. 3.* Et citatio facta pro uno actu, non habet locum, ſi ille actus varietur, *Pet. de Raven. ſing. 559. & Dec. conſ. 449.* ¶ Si principalis citatus in principio cauſæ comparuit per procuratorē legitime conſtitutum, qui litem incoavit, & perſonaliter citetur idem principalis ad aliquem articulum, vel actum in ipſa cauſa, non tenetur comparere: quia tunc debet citari Procurator, & non dominus: alias ſententia, vel alius actus erit nullus; ſed dictum limitatur, quando procurator non defenderet, *Idem Jaſſ. deciſ. 43. vide Bart. in l. 22. de procurat. & in l. 14. num. 6. ff. eod.* ¶ Citatus illegitime comparens, poteſt contra actorem non comparentem proclama petere, *Mynſ. obſ. 90. cent. 3.* Citatio facta ad locum inhoneſtum, non arctat citatum, *l. 26. §. ſi arbiter. ff. de recept. arbit.* ¶ Citatio ubi minus legitime facta reperitur, proceſſus, ſententia & omnia, quæ ſequuntur, ſunt nulla. *Rol. conſ. 94. vol. 2. num. 6.* ¶ Citatio ab incompetenti judice facta, litis pendentiam non inducit. *Dec. conſil. 460. num. 34.* ¶ Judex, qui ſtatuit terminum ad comparendum intra tres dies, ſi in primo die comparuit citatus, poteſt in continenti procedere ad ulterio. *Bart. in l. 62. ff. ad Trebellia.* ¶ Minor citat⁹ debet legitime comparere, nempe cum cautione, licet in citatione hoc non dicatur. *gl. pen. in l. 5. ff. de bonis auct. jud. poſſ.* ¶ Citatus ad eundem terminum à diverſis judicibus, puta à Superiore, & inferiore, cotam quo comparere debeat, *vide Mynſ. obſ. 8. cent. 6. & Pet. Roy. dec. 4. Litna. in deciſ. diverſ. Tom. 2.* ¶ Proclamationum effectus ceſſare debet, quoad eos, in quibus ceſſat cauſa, *Ozaſ. deciſ. 71. num. 60.* ¶ Citatio eſt maximi effectos: ideo jura volunt, ut in uno quoque actu faciendo pars citatur, alias actus ſit nullus: & hæc exceptio ſemper poterit opponi, non obſtante ſtatuto prohibente opponere exceptionem, *Hippol. ſing. 75.* ¶ Omnis citatio includit hanc poteſtatem, quod citatus poſſit comparere per ſe, vel per procuratorem, niſi in citatione contrarium appareat, vel alia legitima cauſa intervenerit. *Bartol. in l. in pecuniariis 26. C. de procurat. facit. l. fin. C. eod.* ¶ Quæ ſint cauſæ, quibus perſonaliter tenetur quis comparere, *vide Bar. in d. l. in pecuniariis.* ¶ Citatio licet interrumpat præſcriptionem, non tamen inducit litis conteſtationem. *Bartol. in l. unica. C. de lit. conteſtat.* ¶ Qui dicit adverſarium citatum, hoc probare debet: quia ille non poteſt probare negativam, *gl. in cap. 23. ext. de elect.* ¶ Generalis citatio omnium quorumcunque intereſt, non eſt arctatoria, ſed quid operetur illa clauſula in citatione. Et omnes quorum intereſt, & quos includat,

eludat, *vide Dd. in Rot. deciſ. 18. tit. de dol. & contum. in novis, & Vera.deciſ.113.par.1.* ¶ Parte non citata, non poteſt ferri ſententia, neque interponi decretum. *Bartol.in l.9.§.ubi ff. de offic.Proconſul.* ¶ Citandus non tenetur mittere procuratorem, quando eſt impeditus juſto impedimento, ſed quando teneatur, *vide Bartol. in l. 2. §. ſi quis in judicio.ff. ſi quis cautionib.& gloſſ.1. in cap.ſi agrotus. 5. quaeſt.3.* ¶ Licet citatio ſit nulla, tamen valet comparitio, maxime ſi fiat ad effectum inducendæ ſcientiæ, *Afflict.d. deciſ.2. num.7.* ¶ Mulier gravida citata perſonaliter, non tenetur comparere, *Guid.d. q.445.n.5.* ¶ Privilegiatus citatus tenetur comparere, & allegare ſuum privilegium. *Capel.Thol.quaeſt.165. in additio. cap.7.ext.de appellat.* Idem in citato illegitime. *Dd. de Rot. deciſ. 15. alias 355.tit. de dol. & contum. in novis.* ¶ Edicto citationis circumducto, non proceditur, niſi parte de novo citata: & actore non comparente in termino, juris edictum circumducitur, *idem Aegid. concluſ.722. & Andr. Gail. obſervat. 60. lib.1.* ¶ Citationis effectus non dicitur circumductus, auctore citationis tempore non comparente. *Aegid.d.concluſ. 722. num. fin.* ¶ Si nec actor, nec reus compareat in termino citationis factæ ad totam cauſam, poteſt nihilominus veniens poſt terminum procedere per audientiam contra abſentem (ſine nova citatione) ejus contumacia non obſtante. *Dd.de Rot.deciſ.14. alias 345. tit. de dol. & contuma. in novis.* ¶ Actor, qui obtinuit citationem ad perſonaliter comparendum, tenetur etiam ipſe perſonaliter comparere, alioqui reus non comparens non reputabitur, contumax, *Dd.de Rot. deciſ.3.de dol. & contuma. in antiquio.* ¶ Citatus, die feriata, in his, quæ poſſunt expediri ea die, debet camparere. *Bart.in l. ex quacunque ct.num.15.ff.ſi quis in jus vocatus non ier.* ¶ Quando aliquis eſt citatus pro una die, & eo caſu dies illa ſit feriata, citatus tenetur comparere prima die ſeq. non feriata, *Bald. ſingul.174. & Barth. de Capic. ſingul. 12.* ¶ Citatio cum termino minus brevi, non arctat citatum, etiam poſt terminum, *Caſſad.deciſ.6. tit.de dol. & contuma.* ¶ Citatio invalida nullius eſt effectus, *Afflict.deciſ.182.n 4.* Validatur tamẽ per comparitionem citati, *Vera. deciſ. 112.par.1. Mynſing. obſervat 9.cent. 3. & Gail. obſervat.58. lib.1.* ¶ Citatus ſi ſua putaverit intereſſe, dicitur actor, & non reus. *Afflict.d.deciſ.2. num 9. & deciſ.24 num 7. vide Capic.deciſ.8.* ¶ De effectu hujus citationis, *vide per Franc. Marc. quaeſt.492. Vera.deciſ.113. part.1. Dec.conſil. 187. Natt. conſ.99. Tom. 1. & Hippol.ſing. 64.* ¶ Regulariter quis non poteſt valide condemnari, niſi ſit citatus. *Afflict.deciſ.182.num.3.* Imo in quocunque actu eſt neceſſaria citatio. *Mynſing. obſerv. 91. cent. 2. & obſerv. 6. cent. 6.* Quia citatio eſt ſolennitas juris Naturalis, quæ omitti non poteſt. *Afflict. deciſ. 245. num.10. & deciſ.307.n.fin.* Et de ſolennitate ſubſtantiali judicii, *Bart. in leg.4.Cod.de ſent.& interlocuto omn.jud.n.6.& l.1.§.item. ff.qua ſentent. ſine appellat. reſcind.* Principium quoque eſt, & fundamentum ordinis judiciarii, proceſſusque ab illa debet inchoari. *Abb. in ſua Pract. cap.5.* Et eſt de ſubſtantia ipſius, de jureque Divino, *Franc.Marc. quaeſt. 659.* Et de plenitudine poteſtatis ipſa citatio tolli non poteſt, *Cabal.milleloq.834.* ¶ Reg. limitatur primo, ubi notorie nullam reo abſenti competere defenſionem appareret. *Afflict.d.deciſ.182. num.2. & Gram. deciſ. 65. num. 9.* ¶ Secundo limitatur in notoriis, in quibus non eſt neceſſaria citatio: & ea notoria dicuntur, quæ ſunt in frequenti uſu. *Caſſad.deciſ.2.n.8.tit.de penſio.* ¶ Tertiò, non requiritur citatio partis, quando illa non læditur ex actu, qui geritur. *Jaff.Lanf.Balb. deciſ. 258.* ¶ Quarto ſupervacua eſt citatio in actu, in quo reſervatio juris facta parti cenſetur: quia tunc ſalvum jus ipſi parti creditur. *Crav.conſ.1. pro genero, num.264.* ¶ Quinto citatio partis non eſt neceſſaria, quando quis patitur naufragiũ, & ibid. teſtes examinari facit, ut aliquando probet coram judice competenti. *Marc. de Mant. ſing. 169.* ¶ Sexto proceſſus valet ſine citatione, quando hoc eſt actum inter partes. *Pet. de Rau ſing.526.* ¶ Septimo an ſit neceſſaria citatio, ubi quis eſt præſens in judicio, *vide Capic. deciſ.34. num.8. Caſſad.deciſ.2.tit. de judic.* Pro parte negativa, *ſcribunt Jaff. Lanſ. Balb. deciſ. 472. & Dec. conſ. 449.* ¶ Octavo, an fugitivus ſit amplius citandus, & quid in eo qui dixit ſe nolle venire ad judicium, *vide Bar. in l.9. C. quomodo, & quando judex.* ¶ Nono, & ultimo limitatur Reg. in caſibus, *de quibus vide per Mynſing. obſerv. 91. cent.2. & obſerv. 6. cent. 6.* ¶ Citationis omiſſio facit, ut etiam pro principe non præſumatur, *Gram.deciſ.105. num. 6.* Sed an poſſit Papa, vel princeps citationem tollere, *vide Boer. deciſ. 247. num. 5. & ſeqq. Caball. milleloq. 834.* ¶ Si nulla facta citatione, pars compareat, valet proceſſus. *Bart. in Rub. de in jus vocando.*

Cap.IX. Quibus modis valeat, vel non.

Citatio facta ad domicilium originis valet, licet conventus aliud habeat domicilium ratione officii. *Boer. deciſ.11.* ¶ Citationis executio in procuratorem valet, ſi principalis non ſit præſens. *Mynſing. obſerv. 9. cent. 1.* ¶ Jure convenit citationem cauſam continere debere, tamen in practica aliter facta, non eſt ipſo jure nulla. *Cabal. milleloq. 647.* ¶ Citatio facta die feriata ob neceſſitatem hominum ad diem non feriatam, valet; ſecus ſi fiat in die feriata in honorem Dei. *Bart. in l 1. §. nunciatio, num.30 ff. de oper. nov. nunciat. vide eundem in l. 10. C. de feriis, & Jaff. Lanf. Balb.deciſ. 169.* ¶ Citatio facta ſine die, intra quam citatus teneatur comparere an valeat, *vide Boer. deciſ.235.* ¶ Citatio facta in perſonam uxoris in domicilio viri valet, ut poſſit procedi contra maritum, tanquam contra contumacem. *Guid. Pap. qu. 445. & Mynſing. obſerv. 37. cent.3.* ¶ Citatio ad domum, ut valeat de jure communi, nuncius debet referre ſe perquiſiviſſe citandum, & non inveniſſe. *Bart. in l. ſi tamen 25. de l 2. & Abb. conſ. 84. parc.2.* ¶ Citatio facta ad domum valet, etiam ſi ad notitiam citati non pervenerit. *Bart. in l. licet 6. C. de repud. vide eundem in l.1.§.permittitur. ff. de liber. agnat.* Nam non eſt neceſſe, quod perveniat ad notitiam citati. *Bart. in l. & poſt 73 ff. de jud.* ¶ Citatio generalis, ubi contradictor eſt incertus valet; ſecus ſi certus. *Hippol.ſing 259. & Bart. in l.3. §. ſi cauſa, num. 19. de bono. poſſeſſ.* ¶ Quotieſcunque quis pro cauſa criminali cauſam ſanguinis exigente citatur ad domum ſuæ ſolitæ habitationis, & in platea voce cridæ, ſi in ipſa citatione adſit clauſula, Decernentes, &c. perinde valebit, ac ſi eſſet facta perſonaliter, niſi forte ipſe citatus eſſet abſens à patria, *ita cavetur inſtitutio antiq. Sabaudia, cap. item quoniam nonnunquam, mihi fol. 99. in ſtatutis Blancha, ſuper alienatione feudorum.*

Vel non.

Executio citationis per alium, quam nuntium facta non valet: & citatio quælibet tria extrema requirit, *de quib. vide per eund. Mynſing. obſerv. 77. cent. 1.* ¶ Citatio redditur nulla, omiſſa forma, & tunc proceſſum enervat, maxime in cognitione extraordinaria. *Afflict.deciſ.2. n.6.* Mandata ſine clauſula juſtificativa, non valent: quia ab executione non eſt inchoandum: fallit in pluribus caſibus ſcriptis *per Andr. Gail. obſerv. 13. lib. 1.* ¶ Citatio ex defectu juriſdictionis eſt nullius momenti, & an citatus teneatur comparere, ſi non ſit de citantis juriſdictione, *vid. Affl.d.dec.2.n.8. Marc.q.724. Mynſ.obſ.7.cent.6. Papon.lib.7. tit.7.arreſt.3. Bart.in l.neq.36.§.quid.ff.de fideicom.libert. & l.5.C.ſi mancipiũ ita fuerit aliena.* ¶ Citatio ſi debet fieri ad domum, facta ad apothecam non valet. *Bart.in l.lex 5.§. ſi tamen.ff.de injuriis, & fam.libe.* ¶ Citatio facta ſine teſtibus non valet. *Papon.lib.7. tit.4. arreſt. 8.* Licet facta ſine die valeat. *ib.arreſt. 11.* ¶ Citatio, vel licentia citandi omnes debitores, non valet, niſi debitorum nomina exprimantur, *Bart. in l.1. C. de jure domin. impetr.* ¶ Citatio

facta

facta ſine die valeat. *Ibid.arreſt.11.* ¶ Citatio, vel licentia citandi omnes debitores, non valet, niſi debitorum nomina exprimantur. *Bart.in l.1.C. de jure domin. impetr.* ¶ Citatio facta ad hoſpitium non valet, quia non dicitur facta ad dominum habitationis. *Ozaſc.deciſ.71.num.20.gloſſ.in verb. habitat.in §.item is, inſtit. de oblig. quæ ex quaſ. delic. naſc.*

Cap.X. In jus vocatio. Qualis ſit.

Edictum de in jus vocando partim odioſum, & partim favorabile eſſe dicitur. *Ozaſ.deciſ.31. num. 12.*

Cap.XI. Quando ſit petenda venia.

Exceptio veniæ non petitæ cenſetur excluſa, ubi pars in primo actu judiciali, eam non oppoſuit. *Ozaſc. ibid.num.21. Dec.conſ.318.* ¶ Filius in lite contra patrem, an teneatur petere veniam, & an illa omiſſa, judicium ſit nullum. *Capic.deciſ.56 num.6.* Pro affirmativa (ſi fuit oppoſitum) *ſcribunt Guid.Pap.quæſt.221. num.4. Rol.conſ.18. num.44. vol.2. & idem Guid.ſing 971.* ¶ An veniam ſufficiat petere, vel ſit etiam neceſſe illam impetrare. *Jaſ.de actio.§.pœnales,num.17.* ¶ Venia petenda eſt quando vocandus eſt in judicium conſtitutus in Magiſtratu. *Nat. conſ.445. n 5.* ¶ Venia à quibus petenda, antequam in jus quis vocetur, *vid.Boer.deciſ.271.* ¶ Venia inprimis impetranda eſt ab eo, qui parentes convenire intendit: & inter patrem, filium, petita ipſa venia, poteſt eſſe judicium. *Hiero.Mago. deciſ.Luc.73.*

Quando non petenda ſit.

Si filius, miſſa venia, ſupplicaverit principi contra patrem, vel avum Princeps committendo cauſam videtur diſpenſare: quia concedendo reſcriptum delegatorium, videtur facere habilem ſupplicantem ad agendum. *Capic.d.deciſ.56.num.7.& 9.* ¶ Libertus ſi in libello judici oblato declaret, quod intendit citare patronum, vel parentem, eo ipſo, quod judex concedit citationem, videtur conceſſiſſe veniam. *Capic.d.deciſ.56.n.8.vide Rol. conſ. 18. vol. 2.*

Cap.XII. Qui vocare poſſint alios in jus, vel non.

Noverca an ſine venia in jus vocari per privilegium poſſit: & alia de his perſonis, quæ non poſſunt in jus vocari ſine venia, *vide per Ozaſ.dec.31.* ¶ Filius patrem convenire poteſt, maxime de Jure Canonico. *glo.in cap.quæritur.2.q.7.* Et inter patrem, & filium poteſt eſſe judicium de peculio caſtrenſi, vel quaſi. *gloſ.in l.2.ff.ad Macedonianum.* Quid in aliis cauſis, *vide l.5.C. de patria poteſ.l.6.ff. de actio.& oblig. §.pœnales,inſtitut. de actio.* ¶ Monachus an pro beneficio poſſit Abbatem in jus vocare, venia non petita, *vide Boer.deciſ.271.* ¶ Vaſallus an ſine venia in jus vocet Dominum impune. *Mynſing obſ 91. cent. 4. Caſſan.in conſuet. Burg.tit.Des fiez,Rub.3.§ 4. gloſ 2. num. 12.Nat.conſ.445. num. 8. & Rolan. conſ.17. vol.2.* ubi diſtinguit, pro affirmativa *ſcribit Cabal.milleloq.31.*

Vel non.

Subditus non poteſt vocare in jus principem, vel Fiſcum ſine venia. *Caſſan.in conſuetn.Burg.tit Des fiez.Rub. 3.§ 4.gloſſ.2. num 8. vide Natt. conſ.445. num.5. Ludo. Roman.ſing.9.* Idem in matre principis. *Rol.conſ. 18. vol. 2.* ¶ Diſcipulus præceptorem ſine venia in jus vocare non poteſt. *Menoch.de arbit.lib.2. caſ 500.* ¶ In jus vocare generaliter eas perſonas non poſſumus, quibus reverentia eſt præſtanda. *Ozaſ. d. deciſ.31.num.2.* ¶ Omnes perſonæ, quæ juris fictione ſunt loco patris, non poſſunt vocari in jus ſine venia. *ibi num. 16.* ¶ Gener non poteſt ſocerum ſine venia in jus vocare. *Guil de Ludo.ſing.57.*

Cap. XIII. Qui ſint effectus.

Qua pœna puniantur liberi vocantes in jus parentes ſine venia, & an naturales etiam puniantur: & quæ ſint aliæ perſonæ, quæ comprehenduntur ſub illo edicto, *vide per Jaſ. de actio. §. pœnales quoque actiones.*

Cap. XIV. Miſcellanea.

Relatio nuntii ſine teſtibus non valet, ſi fuerit oppoſitum; alias ſecus. *Rebuff.in conſtitutio.Reg.tracta.de citat. Tepati Compend.* *art.2.gloſ.4.num.4.& ſeq.Tom.3.* ¶ De executione facta ad valvas Eccleſiæ Cathedralis, *vide per Aegid. Bellam. concluſ.309.* ¶ In cauſa libertatis adipiſcendæ, ſervus poteſt contra dominum in judicio ſtare. *l.5.ff.de manumiſ.* ¶ Ratione dubitationis tenet judicium cum minus legitimo tutore inter avum, & nepotem in ejus poteſtate conſtitutum. *l.6.de petit. hæred.* ¶ Si de dominis famuli expoſtulare habeant, id eos verecunde facere oportet, & in eum qui ſecus fecerat, animadverſum legitur *in libris placitorum curiæ lib.12.de injuriis,tit.3.cap.6.in deciſ.diverſ.*

TITULUS CXXX.
De Contumacia.

Generalia.

DE contumacia, & de materia, *vide per Caſſan.in conſuetud.Bur.tit. Des Juſtices. Rub.1. §.7.gloſ.1.* ¶ De contumacia actoris, & rei, *vide per Andr.Gail.obſ.60. lib.1.*

Cap.I. Quando citari debeat contumax.

Contumax in uno articulo, in aliis eſt citandus. *Cabal. milleloq.854.* ¶ Actor contumax quando condemnatur in expenſis, an debeat citari ad audiendam ſententiam expenſarum, *vide Bar. in l.non ignoret 4. C. de fruct. & lit. expen.*

Cap. II. Qui ſint effectus citationis.

Citatus non parendo Magiſtratui facit cõtra jus Naturale, & Divinum, in quo jure errans à pœna non excuſatur, licet ſit mulier, vel ruſticus, *vide tamẽ Nat.Conſ 598.* ¶ Citatus ratione dubii judicis, vel actoris, licet certum ſit, quod judicium ſuſcipere non teneatur, tamen non comparens poteſt mulctari, & contra eum primum decretum interponitur; non ſecundum. *Bart. in l.3.ff. de jud.* ¶ Judicio cœpto contra te, ſi fuiſti contumax, poſſum incipere in alio judicio agere. *Bart.in l.quamvis 10.n.8 ff. d.dam.infect.* ¶ quando ex contumacia Procuratoris, poſſit perveniri ad primum decretum, *vide Bar.ibi.num.11.* ¶ Quando contumacia tutoris noceat pupillo, reſpectu expenſarum, *vide Bar.in l.contumacia.53.ff. de re jud.* Vel alias. *vide eundem in l. unica. § ſi Procur. ff.ſi quis juſdicenti.* ¶ Citatus ſub pœna, ſi non compareat, mulctatur, licet illo die judex non ſederit, quando cauſa eſt talis, quod in ea procedi poſſet ex Judicis officio. *Ozaſ. deciſ. 71. n. 6.*

Cap.III. Qui teneatur comparere facta citatione.

Citatus in termino debet comparere, alias mulctatur, niſi ex cauſa excuſetur, vel interfuerit actoris, *l 2.ff.ſi quis in jus vocatus, vide Bar.in l. 1. eod.* ¶ Omnis citatio includit hanc poteſtatem, ut citatus poſſit comparere per ſe, vel per Procuratorem, niſi in citatione contrariũ appareat, vel alia legitima cauſa intercedat. *Bar. in l. in pecuniariis 26.Cod de Procurat.* ¶ Citatus ad totam cauſam, certo termino ad comparendum aſſignato, tenetur comparere in termino: & dato impedimento intra terminum, debet comparere, quam citius poteſt poſt terminum, alias condemnabitur in expenſis, *cap cum dilecti 6. extr.de dol.& contuma.* ¶ Febricitans febre naturali, non tenetur expectare, vel in peremptorio comparere, *leg. quæſitum 60.ff.de re judic.* ¶ Mulier prægnans citata non tenetur in judicio comparere: ideo non poſſunt contra illã reſpectu cõtumaciæ, pœnæ declarari. *Guid.Pap.q.256.*

Cap. IV. Quibus modis valeat.

Citatio facta ſine die, intra quam citatus teneatur comparere, an valeat, *vide Boer.dec.235.*

Cap. V. Contumacia: Quæ dicatur.

Contumacia illa proprie dicitur, quando qui fuit citatus perſonaliter; ſi autem alia citatione, dicitur ceſſatio. *Pet.de Rau.ſing. 112.*

Qualis ſit.

Contumacia actoris major eſt, quam rei: ideo actor difficilius moram purgat: & reus citatus quantum debeat expectare actorem, *vide eundem Menoch.lib.1.de arbitr.caſ.45.* ¶ Contumacia ejus, qui ſine licentia receſſit,

Digitized by Google

major eſt, quam ejus, qui nunquam comparuit. *Boer. deciſ.64. num.5. & 6.* Tamen ille, qui comparuit, & antequam interrogetur receſſit, perinde habetur, ac ſi non comparuiſſet, *ibid. num. 7.* ¶ Contumax pro confeſſo habetur, *l. locorum 11. & ib. gl. C. de omni agr. deſer. lib. 11.*

Cap. VI. Quibus modis intelligatur.

Contumacia commiſſa in una re, non extenditur ad aliam rem, *l. damni 18. §. ſi vicinas, ff. de dam. infec.* ¶ Contumacia ſemper interpretatur in id, quod contumaci eſt deterius, & adverſario utilius. *Bart. in l. quamdiu 68. de acq. hered.*

Cap. VII. Qui excuſari poſſit à contumacia.

Contumacia eſt grave delictum, ſed cauſa juſta excuſat ab ipſa contumacia, verum quæ ſit hæc cauſa juſta, *vide Menoch. de arbitr. lib. 1. caſ. 153.* Impedimentum quoque excuſat. *ibidem.* Nec non ruſticitas aliquando excuſat. *ibid. num. 7.* Idem in muliere, *vide ibid.* ¶ Caſus quibus excuſatur quis à contumacia, *vide per Rebuff. in conſtitutio. Reg. tract. de contumac. Tom 3. ubi de materia.* ¶ Exceptio loci non tuti, citatum à comparendo in eodem loco excuſat. *Petr. de Raven ſingular. 261.* ¶ Cauſa injuſta non excuſat à contumaciæ pœna. *Affl. deciſ. 31.*

Cap. VIII. Contumacia. Quando accuſari, purgari, & remitti poſſit.

Contumacia accuſari debet, ut reus moroſus dicatur, & pœnam incurrat. *Ozaſ. dec. 71. n. 47.*

Purgari.

Contumax condemnatus, qualiter ſe poſſit intra annum purgare, *vide Boer. dec. 64.* ¶ Poſſeſſio à reo ob contumaciam auferri poteſt, tamē purgata contumacia, ille eam recuperat, ſed intra quod tempus poſſit ipſe reus eam purgare, relinquitur arbitrio Judicis. *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 479.*

Remitti poſſit.

Contumaciam quis non poteſt remittere, quando verſatur contemptus judicis: & contumaciam eſſe remiſſam debet liquide conſtare, ita ut intellectus non laboret, *Joſeph. Ludov. deciſ. 44. Luc. num. 11.* ¶ Pœna contumaciæ cenſetur remiſſa ex generali abolitione delictorum. *Gram. dec. 4. n. 11.*

Cap. IX. Quando non datur.

Contumacia ipſo jure non datur, neque ex Judicis officio regulariter, niſi pars illam requirat. *Rebuf. ibid. art. 1. gl. 1.* Ubi ſcribitur reg. cum ampliationibus, & limitationibus.

Cap. X. Qui incidit pœnam contumaciæ, & quæ ſit pœna.

Appellare non poſſe ob contumaciam, eſt pœna major contumaciæ: & contumacia vera, eſt delictum, *Bart. in l. 1. § ſi adverſarius, ff. quando appellandum non ſit, & in ſuis queſtio, q. 3. n 4. facit l. 53. cum ſeqq. ff. de re jud.* Sed impropriе. *Aluiſ. de Alber. ſing. 61. vide Perilluſtr. D. P. Theſſ. dec. 265.* ¶ Quod dicitur contumacem poſſe mulctari, intelligitur de vero contumaci; & non de ficto, *vide Rol. conſ. 47. vol. 2.* ¶ Pœna contumaciæ, non dicitur pœna principalis, *leg. 1. & ibid. Bald. ff. de in lit. juran.* ¶ Qualiter puniatur contumacia, *vide gloſſ. in l. 160. ff. de reg. jur.* Pœnæ contra contumaces, quæ ſint, *vide Rebuff. ibid. art. 13. gl. 1.* Quo loci longo ordine ſcribuntur 42.

Cap. XI. Qui ſint effectus contumaciæ.

Propter nimiam contumaciam poteſt prætor decernere, ut ex primo decreto miſſus in poſſeſſionem fructus lucretur, *leg. 7. §. divus, ff. quibus ex cauſ. in poſſ. eat.* ¶ Contumacia rei non auget obligationem fidejuſſoris, *l. fin. ff. de fidejuſſ. & mandat.* ¶ Ex contumacia Syndicorum citatorum, non poteſt Univerſitas, & Collegium, aut communitas mulctari. *Jaſſ. Lanf. Balb. deciſ. 156.* *An quando ait ſtatutū, quod quilibet contumax habeatur pro confeſſo ſi citatus ſit, legitime, & perſonaliter non comparuit, an judices debeant ſtare huic confeſſioni, & alii non admittantur defenſores, *Rolan. conſ. 47. tom. 3.* *An contumacia procuratoris, qui non fuit præſens in danda ſententia, à qua non appellavit, noceat Domino in non appellando. *Roland. conſ. 91. Tom. 4.* ¶ An ſtante ſtatuto, quod contumax nō reſpondendo poſitionib⁹ habeatur pro confeſſo, verū ſit. *Roland. conſ. 90. tom. 3.* *An procuratoris contumacia in appellando noceat Domino. *Fach. lib. 10. c. 97.* Ait nocere ſi ſit procurator ſpecialis, vel ſi ſit ſolvendo, ſecus ſi non ſit ſolvendo, & ſit generalis procurator, *gloſſ. elem. cauſam. verſic. ſpecialiter de electio.* quæ diſtinctio non procedit ſi procurator ſit verus contumax, *l. 1. §. ultim. ff. quando appel. ſit.* ¶ Contumacia tollit privilegium fori, ſi expreſſe illi renunciari poſſit: quia quando citatus per interlocutoriam judicis reputatur contumax, perdit tale privilegium. *Afflict. deciſ. 133. Perilluſtr. D. P. Theſſau. deciſ. 265.* Tamen prorogatio juriſdictionis in judicem incompetentem, non ſit per contumaciam. *Cabal. milleloq. 853.* ¶ Procuratoris contumacia quando Domino noceat, *Ozaſc. deciſ. 9. Bartol. in leg. eum, qui 3. Cod. de procurator. num. 7. & 8. in leg. unica, §. ſi procurat. ff. ſi quis jus dicend. non obtemp. in leg. 35. ff. de re jud. & ſupr. tit. de procurat. ad jud.* ¶ Infamis non eſt, qui ob contumaciā eſt condemnat⁹. *Boer. deciſ. 64. n. 9.* ¶ Contumacia reſpectu unius cauſæ poteſt movere judicem ad denegandam juriſdictionē contumaci in alia cauſa, niſi purgata contumacia. *Bald. ſing. 61.* ¶ Contumacia non operatur, quando per demonſtrationem veritatis probatur contrarium; & probatio in contrarium admittitur contra contumaciam incurſam à ſtatuto. *Joſeph. Ludov. deciſ. 5. Luc. n. 41.* ¶ Præceptum firmum manet, ex quo contumacia per citatum incurritur. *Afflict. deciſ. 167. n. 4.* ¶ Quando reus propter ejus contumaciam aggravatur, tale gravamen non egreditur ejus perſonam. *Bart. in conſ. 116. n. 4. vol. 1.* ¶ Comparenti, judice adhuc ſedente pro tribunali, non nocet contumacia, *ſed de ampliationibus, & limitationibus, vide per Rebuff. tract. de contumac. art. 5. gloſſ. 1. Tom. 3.* ¶ De effectu citationis cauſativæ, ut quando quis citatur ſi ſua putaverit intereſſe, & an talis citatio arctet, ut citatus contumax poſſit mulctari, & condemnari in expenſis. *Franc. Marc. q. 492.* ¶ Admittens contumaciam habetur pro confeſſo: alias ſecus, *Crav. conſ. 254.* ¶ Contumacia à judicio repellit contumacem non refectis expenſis, ſed quomodo, & quando contumax admittatur, *Menoch. de arbit. lib. 1. q. 36. & caſ. 154. lib 2.* ¶ Contumacia, ubi quis debet haberi pro confeſſo, ſi antequam ſuper hoc pronuncietur decedat, non præjudicat hæredi *Bar. in l. 1. §. ſed. ff. de calum.*

Cap. XII. Quando tollatur contumacia.

Contumaciæ præſumptio tollitur per præſumptivam obedientiam. *Ozaſ. dec. 71. n. 32.*

Cap. XIII. Contumax: Quis dicatur.

Reus citatus ad plures dies, ſi comparuit in prima die, & actor non, deinde actor comparuit in ultima die, & non reus, an ipſe reus ſit contumax, vel ſit circumducta citatio, *vide Bart. in l. prætor. 20. §. ſi aliquand. ff. de oper. nov. nunc.* ¶ Si Dominus citatus miſerit procuratorem, qui poſtea non compareat, Dominus erit contumax. *Bart. in l. ſi procurator. 8. §. ſi tutores, ff. mandati.* ¶ Qui mittit Procuratorem ad judicium cum mandato inſufficienti, eſt verus contumax, & amplius non eſt citandus. *Bar. in l. uſus, ff. de procur.* ¶ Tribus modis dicitur quis contumax, nempe quando venire contemnit, quando malitioſe ſeipſum occultat, & quando impedit, ne poſſit ad eum citatione perveniri, & creſcente contumacia, & pœna creſcere debet, *c. fin. §. in aliis. ext. ut lite non conteſtat.* ¶ Contumacem quem eſſe quomodo intelligatur: & contumax verus, vel fictus quis dicatur, *vide Bart. in l. 9. ff. de in integ. reſtit. n. 10. & ſeq.* ¶ Citatus per edictum dicitur in ficta contumacia, ideo auditur contra rem judicatam, refectis expenſis. *Vera. dec. 118. part. 1.* ¶ Monitus à judice ſi non venerit, eſt verus contumax, nec auditur appellans, & una citatio tantum non habet vim peremptorii, niſi dicatur. *Bar. in*

l. a. C. quomo. & quan. judex. ¶ Si reus recedat à judicio, dimiſſo procuratore, ſolummodo ad agendũ, contumax eſt, & condemnatur in expenſis. *cap. conſtitutis 12. ext. de procurat.*

Quis non dicatur contumax.

Citatus ad videndum aliquid fieri certo tempore, quod alio tempore fieri non poterat, ſi non comparens ſtatim de contumacia non accuſetur, non poterit poſtea contumax dici. *Put. deciſ. 161. lib. 3.* ¶ Citatus, quando ad adverſarium non intereſt ſuus adventus, dicitur potius juri ſuo renunciare, quam quod contumax, vel inobediens reputari poſſit. *Dd. de Rot. deciſ. 2. de lit. conteſtat. in antiquio.* ¶ Contumax quis non dicitur, niſi ejus contumacia accuſetur: & contumaciæ rei effectus omnis tollitur circumducto termino, propter abſentiam actoris. *Ozaſc. deciſ. 3. num. 1. & 4. vide eundem deciſ. 71. num. 5. Anton. Trig. ſingul. 88. & Perilluſt. D. P. Theſſau. deciſ. 19.* Nam circumducto termino, citatio reiterari debet. *Andr. Gail. obſ. 59. lib. 1.* ¶ Citatus comparere impeditus ſine culpa, non eſt contumax, nec tenetur reficere expenſas, imo reſtituitur ad probandum, & defendendum. *Affl. deciſ. 29.* Sed impedimentum allegans, quid probare teneatur, *vide ibi. & inf. tit. prox.* ¶ Actor, qui obtinuit citari reum ad perſonaliter comparendum, tenetur etiam ipſe perſonaliter comparere, alioquin reus non comparens, non reputabitur contumax. *Dd. de Rot. deciſ. 2. de dol. & contuma. in antiq.* Quia tunc contumacia cum contumacia compenſatur. *Cabal. milleloq. 846. Rebuf. in conſtit. Reg. tract. de contuma. art. 1. gl. 1. n. 8. Tom. 3.*

Cap. XIV. Contumax. Quæ facere poſſit.

Verus contumax non appellat. *l. & poſt. 73. §. fin. ff. de judic.* Sed quis dicatur verus contumax, & qui fictus, *vide eundem Rebuff. ibid. art. 10. gloſſ. 1. Rol. conſ. 47. vol. 2. Bart. in l. 1. C. quorum appellatio. & Perilluſtr. D. P. Theſſau. deciſ. 265.* ¶ Reſtitutionem an poſſit petere contumax, *vide eundem Caball. milleloq. 857.* ¶ Contumax in aliqua parte judicii, ſi poſtea in cauſa obtinuerit, poteſt repetere cauſa contumaciæ ſolutum. *Amanel. de Clariſaq. ſingul 161. in hac Patria Pedemon. habemus decretum in novis ordinibus, tit. tella contumacia.* ¶ Contumax emenda non ſoluta, non poteſt procedere in cauſa. *Boer. deciſ. 326.*

Cap. XV. Quæ amittat.

Contumax amittit rem communem, non ſatisfaciens ſocio impenſas jure communi factas. *Cabal. milleloq. 859.*

Cap. XVI. Quando audiendus reſtituendus.

Pœna ſimpliciter appoſita propter contumaciam, in dubio intelligitur temporalis, & non perpetua: quare contumax facta ſatisfactione, debet reſtitui in priſtinum officium. *c. ex literis. ex. de conſtitutio.* ¶ Contumax in non agendo intra tempus ſtatutum, non auditur poſtea volens agere. *Bart. in d. l. contumacia 53. ff. de re jud. n. 7.* ¶ Contumax poſt quatuor menſes ante adjudicationem adhuc auditur. *Boer. deciſ. 64. n. 8.* ¶ In arbitrio judicis eſt, denegare audientiam contumaci. *Vincen. de Fran. deciſ. 271. part. 2.* * An condemnatus in contumaciam vigore ſtatutorum quibus contumax pro confeſſo, & convicto habetur, ſi admittendus ad novas defenſiones. *Fach. lib. 9. c. 39. affirmat, l. 1. §. ſi quis ultro ff. de q. l. divi fratres. ff. de pœnis. l. moris eſt. §. ſed enim. ff. eod. l. acta. 45. § 1 ff. de re judic. Marc. Ant. Eugenius conſ. 20. Mynſing. obſ. 88. cent. 2.*

Vel non.

Contumax, contra quem ſunt laxatæ literæ capturæ propter delictum, volens in civilibus litigare, per procuratorem, non auditur. *idem Papo. lib 7. tit. 6. arreſt. 9.*

Cap. XVII. Ad quæ teneatur. Quando condemnari poſſit.

Contumax in primis dilationibus, licet veniat in termino ultimæ dilationis, tenetur tamen expenſas reficere. *Bart. in authen. qui ſemel. C. eod. & in l. 53. ff. de re judic.*

Tepati Compend.

¶ Contumax, qui duobus locis fuit condemnatus pro eodem debito, poteſt compelli ad utranque condemnationem ſolvendam. *Bart. in l. ſepulchri. n. fin. ff. de ſepul. viola.* ¶ Clericus contumax veniens, & allegans privilegium Clericale, non tenetur ad expenſas contumaciales. *Papon. lib. 7. tit. 6. arreſt. 4.*

Condemnari non poſſit.

Reus contumax in civilib. condemnari non poteſt, niſi actor de credito probet, & fundet ſuam intentionem. *Cabal. milleloq. 856.* Ideo contumax verus licet non appellet, tamen judex debet juſte judicare: alias tenetur in ſyndicatu. *Nat. conſ. 592. num. 4. & 6.* * Statuto ſtante, ut contumax in delictis pro confeſſo & convicto habeatur, ut condemnari poſſit, quæ requirantur probationes. *Fachin. lib. 9. cap. 40.* ait ſufficere indicia legitima ad inquirendum. *Jo. Plot. conſ. 72. n. 16. lib. 2. Farinac. de inquiſit. q. 11. num. 16.* * An etiam minor 25. annis comprehendatur in ſtatuto quo cavetur, ut contumax in delictis habeatur pro confeſſo, & convicto, & condemnari poſſit. *Fachin. c. 41. lib. 9. affirmat. Nat. conſ. 540. 41. 42. Menoch. conſ. 100. n. 120. lib. 1. l. auxilium. §. in delictis ff. de minorib.*

Cap. XVIII. Contra contumacem, quæ fieri poſſint, procedatur.

Sententia, an poſſit ferri contra contumacem in reſpondendo poſitionibus, eo non citato, *vide Ludo. Rom. ſing. 25.* ¶ Contra contumacem quando fertur ſententia, in ſententia debent inſeri verba, viſis citationibus de eo factis, & viſa contumacia: alias ſententia non valeret. *Bart. in l. multum. 21. ff. de conditio. & demonſtratio.*

Vel non.

Contra contumacem nunquam proceditur, altera parte non inſtante. *Bar. in auth. ei, qui appel. C. de temp. appel. n. 5.* ¶ Accuſator in criminalibus neceſſe habet in quolibet termino (quo reus citatur) comparere, & accuſare rei contumaciam, ſicut in civilib⁹: niſi ex conſuetudine judex haberet licentiam procedendi. *Bal. in l. inter 10. n. 8. ff. de public. judic. vide Perilluſt. D. P. Theſſau. deciſ. 19. & 265.*

Cap. XIX. Miſcellanea.

Judicis contemptus non conſideratur, quando actus in contrarium geſtus admittitur. *Ludo. deciſ. 5. num. 75.* ¶ Tanta eſt poteſtas judicis circa judicia, ut poſſit parcere contumaci in præjudicium alterius. *c. 24. & ibid. gl. ext. de offic. & poteſta. judic. deleg.* ¶ Judex in contumaciam diffinitive pronunciat, quando petitur aliquid, quod non poſſet eſſe conſultum permiſſionem ex primo, & ſecundo decreto. *Bart. in l. 7. §. cum autem. C. ad Senatuscon. Trebell.* ¶ Citatio requiritur etiam perſonalis, quando agitur de privatione alicujus juris. *Vena. deciſ. 114. part. 1.* ¶ Expenſæ debitæ ratione contumaciæ ſunt præjudiciales ex parte rei, qui non admittitur in cauſa procedere, niſi prius refectis ipſis expenſis, imo oportet, ut contumax ſadiſdet de judicio ſiſti, & de obſervatione judicii. *Rebuff. tract. de expen. & intereſ. art 5. gloſſ. 1. n. 38. Tom. 3.* ¶ Expenſæ debitæ ratione victoriæ differunt ab expenſis debitis ratione contumaciæ: quia hæ ſunt graviores, *de quibus vide per Rebuff. ibid. art. 7 num. 23. & ſeqq.* Sed qua actione petantur, *vide Bart. in l. unica. §. hoc judicium ff. ſi quis Judic. non obtempe.*

TITULUS CXXXI.
De Impedimento.

Cap. I. Impedimentum: Quod dicatur.

Impedimentum non legitimum, quod quis ſibi cauſavit. *Raud. tract. de analo. num. 85.* ¶ Duplex eſt impedimentum: aliud juris, aliud facti, *& de utroque vide per Rebu. in conſtit. Reg. Tom. 2. tract. de reſciſſio. contract. art. 4. gloſſ. 23.* ¶ Multiplex eſt impedimentum, & ſcribuntur 14. ſpecies impedimentorum *per eundem Rebuff. Tom 3. tract. de excuſatio. num. 23. & ſeqq.* ¶ Impedimentum juſtum quod dicatur, *vide glo. in cap. quam ſit de electio. in 6.*

Cap. II. Quando requiritur proteſtatio, vel non.

Communis eſt doctrina, ad hoc, ut impedito ſalvum ſit jus ſuum, proteſtationem eſſe neceſſariam: quod dictum fallit tribus in caſibus, *de quibus per Mynſing. obſerv. 59. cent. 3. vide Pet. Roy. deciſ. 4. Litua. in deciſ. diverſ. Tom. 2. num. 496. fol. 450. & Alex. Raud. tract. de Analog. c. 34. n. 85.* ¶ Non poteſt quis ſe excuſare propter impedimentum, niſi de illo proteſtetur expreſſe *Caſſan. in conſuet. Burg. tit. Des droicts, Rub. 4. §. 20. gloſſ. 4.* Imo non ſufficit proteſtari, ſed etiam debet intimari parti *Caſſan. ibid.* ¶ Impedimentum juris licet dicatur notorium, tamen in illo requiritur proteſtatio: impeditus tenetur oſtendere, quod ſi non fuiſſet impeditus obſervaſſet: & ubi ſunt plura impedimenta, plures amotiones requiruntur. *Ludo. A. deciſ. 105. num. 13 Vera deciſ 72 par. 2. num. 5. Crav. conſ. 179. n. 9. & Jaſſ. Lanf. Balb. deciſ. 146.*

Vel non.

Impedimenti proteſtatio non requiritur, quando aliunde impedimentum detegitur. *Vera. deciſ. 13. n. 5. par 3.* Quod verum eſt ſecundum ſtylum Rotæ, ſecus de jure communi. *Idem Vera. deciſ. 73. ibid. vide Cabal. milleloq. 169. Creſcen. deciſ. 5. alias. 234. tit. de exceptio. & Rebuff. in conſtitut. Reg. d. tractat. de excuſat. Tom. 3. n. 51.*

Cap. III. Quibus modis probari poſſit, debeat.

Impedimentum poteſt probari per juramentum, ſi ex longinquo appellatio afferatur. *Afflict. deciſ. 79. vide Dd. de Rot. deciſ. 34. tit. de except. ibid. in antiq. & Joſeph. Ludo. deciſ. Peruſ. 36.*

Debeat.

Impedimentum quomodo probari debeat, ubi non exequitur mandatum, *Vide Rot. Genue. deciſ. 174 num. 13.* ¶ Impedimentum debet probari per allegantem. *Crav. conſ. 770. & Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. Des droicts. §. 20. gl. 4. num. 4.* ¶ Impedimentum allegans ad effectum, ut fatalia non currant, debet illud probare, & impedimentum infirmitatis, non probatur per fidem Notarii *Vera. deciſ. 72. part. 2.* ¶ Impedimentum probaſſe non ſufficit, quando poſt impedimentum cauſa potuit expediri. *Vera. ibid. num. 4.* ¶ Quando impedimentum debeat probari per teſtes, & quando admittatur probatio per juramentum, *vide Guid. Pap. q. 64. & q. 205. Jaſ. deciſ 317. Mynſing. obſerv 92. cent. 3. & obſerv. 57. cent. 4. Cabal. milleloq. 870. Pet. Roy. dec. Litua 4. n. 491. in deciſ. diverſ. Tom. 2. fol. 450. Jaſ. de actio. §. ſed iſta num. 94. Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 117. Rebuff. in conſt. Reg. tract. de excuſ. num. 61. Tom. 3. Caſſa. in conſuet. Burg. tit. Des droicts. §. 20. gl. 4. & Amanel. de Clariſaq. ſing. 231.*

Cap. IV. Quando allegari poſſit.

Citatio non ſufficit allegare impedimentum aquarum, aut belli, vel proteſtari, niſi ſe diligentiam adhibuiſſe oſtendat. *Boer. deciſ. 40.* ideo citato non valenti comparere, bonum eſt proteſtari, *Boer. ibid. num. 8.*

Cap. V. Qui ſint effectus impedimenti.

Impedimentum non excuſat, quando quoquomodo tolli poteſt. *Joſeph. Ludo deciſ. Peruſ. 36. num. fin. Vera. deciſ. 72. part. 2. num. fin. Raud. tract. de Analog. cap. 37. num. 77. & Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 118.* ¶ Impedimentum excuſat à pœna, & à mora, & proveniens ex facto principis excuſat, & dicitur juſtum, & etiam excuſat, licet cauſetur injuſte, *Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 105. num. 9. & ſeqq.* ¶ Impeditus legitimo impedimento, debet ſtatim, ceſſante illo, comparere coram judice, à quo fuit citatus, nec exigitur alia citatio. *Jaſſ. Lanf. Balb. deciſ. 345.* ¶ Impedimentum, quod ex parte judicis procedit, parti non non imputatur, *Mynſing. obſerv. 62. cent. 2.* ¶ Juſte impedito contra ſententiam datur reſtitutio ad appellandum. *ibid. obſ. 57. cent. 4.* *Impedimentum illatum, quando tale ſit, quod impedientem teneri faciat ad intereſſe, *Joh. Pet. Surdus deciſ. 94.* ¶ Impedimentum cauſam præſtat recedendi à generali diſpoſitione, *Raud. tract. de Analog. cap. 22. num. 128.* ¶ Impedimentum morbi temporalis, non excuſat, *idem. c. 37. num. 78.* ¶ Judex ſi multitudine cauſarum impeditus cauſam expedire non potuerit, an currat parti tempus, & terminus, *vide Anton. Corſ. in ſuis ſingularib. litera I. ſingul. Judex 2.*

Cap. VI. Impeditus. Quis dicatur.

Neceſſitate invitabili, quando quis impeditus dicatur, *Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus litera N. ſingular. neceſſitas.*

Cap. VII. Ad quæ teneatur.

Impeditus comparere, quando procuratorem mittere teneatur ad comparendum. *Mynſing. obſervat. 58. cent. 4.* ¶ Impeditus an procuratorem mittere teneatur: & excuſator, quæ facere teneatur, *Reb. tract. de reſ. n. 68. & 98.*

TITULUS CXXXII.

De abſentia, & abſentibus.

Generalia.

De abſentiæ excuſatione, *Rebuff. in conſtitut. Reg. Tom. 3. de tract. de excuſ. fol. 731.*

Cap. I. Quis dicatur, & eſſe.

Abſens ſi ignoretur ubi ſit, non præſumitur provinciam exiviſſe: & præſumitur eſſe in loco vicino, non autem in remoto, *Menoch. de arbit. lib. 2. c. 40.* ¶ Multum abeſſe dicitur, qui extra Provinciam eſt, *Menoch. ibid. num. 11.* ¶ Abſens ſtudiorum cauſa, vel militiæ, pro præſente habetur, *Menoch. conſ. 182 lib. 2.* ¶ Præſentes dicuntur, qui ſunt in eadem Provincia, & debet inſpici, ubi partes habent domicilium, non ubi res eſt ſita, *Bar. ſing. 199.* ¶ Abeſſe ex cauſa probabili, & neceſſaria quis dicatur, *Jaſ de act. §. rurſus, num. 3.* Et abſens an in dubio quis præſumatur, *ibid. num. 5.*

Qualis ſit.

Abſentiæ cauſa multæ includuntur à jure noſtro reſtitutiones, ad generales juris diſpoſitiones, *de quibus vide per Raud. tract. de Analog. cap. 21.* ¶ Abſentes pro Repub. multa habent privilegia, niſi data opera, & affectate cauſa Reipub. abſint, quod præſumitur, ſi ille, qui cauſa ipſius Reipub. abeſt, eſt in officio pauci valoris. *Lud. Rom. ſing. 597.* ¶ Longa abſentia æquiparatur morti, ideo finita tutela, abſentis tutor tenetur reſtituere bona proximioribus, *Boer. dec 88.*

Cap. II. Quando allegare non poſſit abſentia.

Abſentiæ cauſam allegare non ſufficit, niſi illa probetur ſaltem ſummarie. *Franc. Marc. quæſt. 164. num. 4. part. 1. & quæſt. 626. part. 2.*

Cap. III. Qui ſint effectus abſentiæ.

*An ſponſalia divolvantur propter ſponſi abſentiam ita tamen ut juris civilis diſtinctio ſit adhibenda. *Andr. Fach. lib. 3. contr. cap. 33.* affirmat rejecta diſtinctione an debeat expectari triennium, vel biennium *c. de illis de ſponſalibus.* ¶ Reus abſuturus an poſſit petere ſuperſederi in cauſa, abſentia eſt ex juſta cauſa curante, *vide Capic. deciſ. 123.* ¶ Principalis examinandus eſt ſuis expenſis, quando relicto ſuo procuratore, ſe abſentavit, *Affl. deciſ. 177.* Nam abſentia unius litigantium, alteri nocere non debet, *ibid.* ¶ Abſentia juſta excuſat quem à pœna legali, non autem à pœna conventionali, *Ant. Corſet. in ſuis ſing. litera P. ſingul. pœna.* ¶ Bona abſentis traduntur ſervanda proximiori cognato: idem in bonis captivi, *Gom. Leo. deciſ. 29 in deciſ. diverſo.*

Cap.

Cap. IV. Quæ valeant contra contumaces facta.

Sententia lata per Syndicos, ſeu reviſores rationum communis contra abſentes adminiſtratores civitatis, licet non contumaces valet, *idem ſing. 23.* ¶ In crimine capitali contra abſentem pervenitur ad condemnationem, *Bart. ſing. 215.* Imo generaliter ſententia lata contra abſentem in criminalibus valet, *Caſtr. ſing. 30.* ¶ Facta contra abſentem, qui venire non potuit, ſunt nulla ſeu annullanda, conſtituto de impedimento, *Guid. Pap. ſing. 872.*

Cap. V. Quæ fieri poſſint pro, vel contra abſentem, vel non.

Proceſſus quomodo fiat contra abſentem de gravi crimine accuſatum, & qualiter debeat citari, & de publicatione bonorum ipſius, *vide Guid. Pap. q. 429.* ¶ Judex in civili non poteſt pro actore abſente non citato ferre ſententiam; ſecus in criminali, *Rom. ſing. 193.*

Cap. VI. Quando abſens teneatur comparere.

Quando principalis in judicio eſt interrogandus tanquam melius ſciens veritatem, quam procurator, Judex poteſt illi facere mandatum, ut perſonaliter veniat, vel debet mitti ſuis ſumptibus ad domum ſuæ habitationis, *Afflict. dec. 177.*

Cap. VII. Pro abſente qui comparere poteſt, admittatur.

Conjuncta perſona, & non conjuncta, maſculus, vel fœmina (etiam ſine mandato) poteſt pro abſente ut defenſor comparere, ad oſtendendum de innocentia rei in cauſa civili, vel capitali, quotieſcunque abſens poſſet condemnari, *Capic. dec. 143. vide tamen ibid. & Dd. de Rot. dec. 37. de procur. in novis, alias 485.* ¶ Procurator, an admittatur pro abſente in cauſa criminali, quando pœna eſt corporalis, *Capic. dec. 143. num. 6. & ſupra tit. de procurat. ad jud.* Et an admittatur ſine mandato, ut proceſſus mulctæ retardetur, *vide Marc. q. 164.*

Cap. VIII. Quando audiendus abſens, vel non.

Excuſator in delictis etiam gravibus allegans cauſas abſentiæ meri, & præciſi facti (etiam ſine mandato) audiendus eſt, ſecus ſi non meri facti, *Marc. d. q. 626. part. 2.* ¶ Contumacia quæ pœna ſit in criminalibus, & an procurator, vel conjunctus pro inquiſito comparens, ſit audiendus, atque illi procuratori, ſeu conjuncto actorum copia (ſi petatur) danda ſit, *vide Perilluſt. D. P. Teſſa. dec. 265.* Et contumax verus quia dicatur, *vide ibid.* * Abſens in criminibus publicis, quibus pecuniaria pœna eſt conſtituta, an per procuratorem defendi poſſit. *Andr. Facbin. lib. 1. contr. c. 25. affirmat. l. 2. ff. an per alium cauſa appellation. reddi poſſint. l. tutor convenit. C. de accuſat. l. 3. cap. uti ſenatores, vel clariſſimi.*

Vel non.

Abſentia ejus, qui allegatur abſens, non admittitur, quando fuit viſus in die delicti, vel per diem ante, fallit, ſi fuerit citatus poſt aliquos menſes à die delicti. *Vincen. de Franc. deciſ. 327. part. 2.* ¶ Abſens propter delictum volens litigare in civilibus per procuratorem, non auditur, *Papon. lib. 7. tit. 6. arreſt. 9.*

Cap. IX. Quando reſtituatur.

Abſens reverſus contra præſentem, & præſcribentem reſtituitur, ſed tempus modicum, quod dicatur, intra quod abſens reverſus reſtitutionem petat, *vide Menoch. de arbit. lib. 2. cap. 33.* ¶ Quinque ſunt abſentiarum genera, ſed quando abſens reſtituatur contra præſcriptionem, vel uſucapionem, *vide Jaſ. de actio. in §. rurſus.* ¶ Si quis ſe abſentet ex juſto metu, qui poteſt cadere in conſtantem virum, & mulctæ contra eum declarentur, quia mulctatus non comparuit, ſubvenitur illi per viam reſtitutionis in integrum, ex clauſula generali, ſi qua mihi juſta cauſa, *Guid. Pap. ſing. 838.*

Cap. X. Miſcellanea.

Abſentia poſt delictum proveniens, in fraudem facta videtur, *Franc. Marc. q. 164. part. 1. & q. 626. part. 2.* ¶ Exceptio (veluti clericatus) quæ non tendit ad plenam detentionem, ſed ad declinationem fori poteſt opponi per alium, *Vinc. de Franc. dec. 329. part. 2.* ¶ Judex an poſſit arbitrio ſuo dicere defenſori, volo, ut veniat principalis perſonaliter tanquam melius de veritate informatus, *vide Capic. dec. 143. num. 4.* ¶ Minæ illatæ à potente, inducunt juſtum metum, & juſtum errorem, *Guid. Pap. ſing. 838.* ¶ Sententia lata in contumacia contra abſentem, non probat delictum, *Raud. tract. Analog. c. 32. num. 37.*

TITULUS CXXXIII.

De juriſdictione, & foro competenti.

Generalia.

Defendendæ juriſdictionis quæ ſint remedia, *vide per Bartol. in l. unica. ff ſi quis juſdicenti.* ¶ De argumentis, quæ poſſunt adduci pro una Civitate, quod non ſit ſubdita alteri, *vide per Dec. conſ. 360. vol. 2.* ¶ Multa de juriſdictione, *vide per D. Solan ſuis comment. in conſt. antiq. Sabaud. tit. de foro compet.* ¶ De juriſdictione, *vide in Bart. tract. fol. 146.*

Cap. I. Juriſdictio, imperium quid ſit.

* Quid ſit merum imperium, *Facb. lib. 9. cap. 94.* Quid ſit mixtum imperium. *cap. 95.* Quid ſit juriſdictio *c. 96.* Quæ ſit ſententia, *l. 1. ff. de offic. cui mandata eſt juriſdictio. c. 97.* ¶ Meri imperii gradus, & merum imperium, quid ſit, *vide Marc. de Mant. ſing. 40.* ¶ Triplex eſt juriſdictio, quædam contentioſa fori contentioſi, quædam voluntaria fori voluntarii, & alia ſtatutaria. *l. 1. C. de emancip. liber.* ¶ Juriſdictio eſt, quæ expeditur, propoſita actione, per officium judicis mercenarium actioni deſerviens, & eſt duplex, *vide Bart. in d. l. 2. C. de peda. judic.* Et de præmiſſis, *vid. etiam eundem Bart. ff. in l. 2. ff. de juriſdict. omn. jud.* ¶ Merum imperium eſt, quod expeditur officio judicis nobili, & reſpicit publicam utilitatem, *Bart. in l. 2. C. de peda. judic.* ¶ Mixtum imperium eſt, quod expeditur officio judicis nobili, & reſpicit privatam utilitatem, *Bartol. ibidem.*

Qualis ſit juriſdictio.

Juriſdictio juris publici eſt, ideo non poteſt vendi, inſcio Domino, alias vendens punitur, *idem Menoch. declar. lib. 2. caſ. 488.* * An præfecti urbis juriſdictio criminalibus tantum circumcluſa cognitionibus ſit, & prætoris civilibus, *Vaud. var. q. lib. 1. q. 10.* ¶ Juriſdictiones Papæ, & principis diſtinctæ ſunt. *§. 1. & ibi gloſ. Auth. quando oporteat Epiſcopos.* ¶ Juriſdictio eſt indiviſibilis, licet ejus exercitium, vel commoditas, ſit diviſibilis, & poteſt vendi conſorti cum fundo, *Bart. conſ. 189. n. 7. & 8. vol. 1.* ¶ Juriſdictio eſt individua, quia eſt tota in toto territorio, & tota in qualibet ejus parte, ſed an tranſeat cum illo, *vid. Hart. c. fin. tit. de jud. lib. 2.* ¶ Juriſdictio contentioſa, an poſſit eſſe ſine territorio, *vide ibid. num. 5. & 6.*

Cap. II. Quibus modis probetur.

Limites juriſdictionum, & territoriorum per libros antiquos, per teſtes, per famam, & quæcunq; alia adminicula, probari poſſunt. *Marc. q. 159. part. 1.* Item per montes, itinera publica, & per ſubditos locorum, *ibid. Marc.*

Cap. III. Quibus modis intelligatur.

* An mixtum imperium delegari poſſit, *Fachin. lib. 9. c. 98. affirm. l. 1. §. ult. de offic. ejus, cui mandata l. ult. eod. tit.* * An mixtum imperium jure canonico delegari poſſit, *Fach. lib. 9. c. 99. negat.* ¶ Origo, & natura primordialis rei eſt attendenda circa qualitates fundandæ juriſdictionis, *Magon. dec. 21. Rot. Flor.* ¶ Limitatio juriſdictionis non trahitur ad incrementum; *Mynſing. cent. 3. obſerv. 100.* ¶ Appellatione, juriſdictionis ſimpliciter venit ordinaria, & debet intelligi de ipſa juriſdictione ordinaria privata, & immediata, & non de ſuprema, *Pap. lib. 8.*

iii.

tit. 18. arreſt. 1. ¶ Jurisdictio judicis extenditur ad omnes illos qui illius jurisdictionem impediunt, licet de illis in literis non fiat mentio, *c. 1. ext. de offic. & poteſt. jud. de lega.*

Cap. IV. Quæ, & cujus juriſdictionis dicantur.

* Clerici, vel monachi Mantuani, an dicantur de jurisdictione communis, *Io. Pet. Surd. dec. 129.* ¶ De mero & mixto imperio, & quæ ſint meri, vel mixti imperii, aut juriſdictionis, *vide per Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. Des Iuſtices. Rub. 1. fol. 50.* ¶ Decretum citationis, an ſit juriſdictionis voluntariæ, quæ extra territorium exerceri poteſt, *vide Aegid. d. concluſ. 649.* ¶ Principis familia nunquid aliorum juriſdictioni ſubjaceat, *vide Natt. conſ. 576.* ¶ Reſtitutio in integrum minoris, qui onerosam hæreditatem adivit, ejus eſt jurisdictionis, in qua defunctus domicilium habebat, *vide in libris plac. Curiæ lib. 11. de judic. c. 3. in dec. diverſo.* ¶ Jubere de cavendo poteſt fieri per Magiſtratus municipales, licet talis juſſus ſit de mixto imperio, quod non competit talibus Magiſtratib. *l. 1. ff. damn. infec. vide l. 20. ff. ad municipal.* ¶ Pœnæ condemnationum, & bona confiſcata, ſunt fructus juriſdictionis. *ibi. n. 15.* ¶ Forma petitionis attenditur ad cognoſcendum, cujus ſit juriſdictio, *Afflict. deciſ. 297.*

Cap. V. Quæ veniant cum juriſdictione.

Imperium merum, & mixtum, an veniat ſub generalitate alienationis jurisdictionis, *vide Afflict. dec. 122. & Marc. q. 187. part. 2.* ¶ An vendito reditu certo cum juriſdictione, cenſeatur territorium venditum, *vide Boer. dec. 227.* Jurisdictio conceſſa, non cenſetur conceſſum territorium, ſed bene contra, *Boer. ibid.*

Cap. VI. Quando dicatur conceſſa juriſdictio, & imperium, vel non.

* An princeps caſtrum cum juriſdictione in feudum concedens, videatur etiam cum mero, & mixtò imperio concedere, *Fachin. lib. 7. cap. 69. affirmat. leg. 1. ff. de off. ejus, cui mandata eſt juriſdictio in jurisd. ſua.* ¶ Jurisdictio in dubio videtur accumulative conceſſa, & non privative, niſi eſſet conceſſa alicui caſtro, quod cauſæ deberent in ipſo agitari per Vicarium ibid. deputandum, nam eo caſu ex mente concedentis apparet, quod fuerit privative conceſſa. *Gram. d. dec. 30 n. 9. vide Vincen. de Fran. dec. 417. n. 7. part. 2.* Ideo de feudo inveſtitus dum quis eſt, non poterit Princeps in primis cauſis concurrere in juriſdictione cum Vaſallo. *Gram. d. dec. 30. num. 11. vide Marc. quæſt. 100. part. 22.* ¶ Arbitrium conceſſum judici in procedendo, intelligitur conceſſum etiam in ſententiando, cauſamque diffiniendo. *Menoch. de arbit. q. 37.* Sed quid contra, an arbitrium datum in diffiniendo, & exequendo, ad cognoſcendum extendatur, *vide ibid. quæſt. 38.* ¶ Arbitrium conceſſum, tantum ad actiones perſonales pertinet. *ibidem Menoch. q. 39.* ¶ Quando arbitrium conceſſum pro una ſumma, pro altera (puta minor) conceſſum cenſeatur, *vide ibid. q. 40.* ¶ Conceſſa juriſdictione per principem alicui, illa videtur cumulative conceſſa, & non privative, ideo licet ipſa juriſdictio concedatur alicui, non ex hoc videtur derogatum juriſdictioni judicis ordinarii, etiam ſi per verba taxativa conceſſa fuerit, *vide Gram. dec. 30.* ¶ Juriſdictio ordinaria videtur conceſſa, quando conceditur unum negotium univerſale, *Bart. q. 5. num. fin.* ¶ Caſtro conceſſo in feudum intelligitur conceſſa juriſdictio, *Bart. in l. 1. §. cum urbem. ff. de offic. præfec. urb.*

Cap. VII. Quando tribuatur juriſdictio.

Conſuetudo faciens pro foro Eccleſiaſtico, tribuit juriſdictionem. *Capic. deciſ. 161. num. 3. vide Guid. Pap. ſing. 284.* ¶ Conſuetudo juriſdictionem privato tribuere poteſt. *Jaff. Lanf. Balb. dec. 120. t. 4. ext. de arbit. gl. in l. 8. C. de diverſ. offic. lib. 12.*

Cap. VIII. Qui habet juriſdictionem, vel non.

Ex privilegio, & conſuetudine villa poteſt, non modo juriſdictionem, ſed etiam merum, & mixtum imperium habere. *Dec. conſ. 197.* ¶ Furcas erigendi ille poteſtatem habet, ad quem declaratum fuit pertinere, & ſpectare merum imperium. *Dec. conſ. 249.* ¶ Vicegerens conſtituitur à ſuperiore, & habet ordinariam juriſdictionem. *Bart. in tit. de offic. ejus, qui vicem alterius.* ¶ Princeps, qui habet juriſdictionem in terra, eam habet in mari terræ adjacenti, ſaltem intra centeſimum milliare. *Ozaſ. deciſ. 155. vide Gom. Leo. dec. 12. in deciſ. diverſ. tom. 2.* ¶ Juriſdictionem (etiam ordinariam) quis habere poteſt ſine territorio, *Boer. dec. 227. n. 14.* ¶ Judex (etiam interior) dum in loco habet juriſdictionem, videtur eam accumulative habere, & non privative, quare hoc caſu erit locus præventioni. *Gram. dec. 30. num. 5.* ¶ Juriſdictio remanet apud Ordinarium, eo delegante, & Rectores Civitatis, & caſtrorum quare hodie exerceant ea, quæ ſunt meri, & mixti imperii, *vide Bart. in l. 1. ff. de dam. infecto.* ¶ Ratione præeminentiæ par in parem habet juriſdictionem. *Fran. Marc. q. 232. num. 4.* Alias par in parem non habet imperium, *c. innotuit, ex. de electio. & Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 438. n. 9* ¶ Rectores artium non habent juriſdictionem, niſi in his quæ pertinent ad eorum artem. *Bart. in l. fin. C. eod.* ¶ Imperio vacante, juriſdictio terrarum imperii, Papæ competit, & legato ſedis Apoſtolicæ, *Rom. ſing. 417.* Sed Papali ſede vacante juriſdictio Papalis non competit imperatori, *ibid. ſing. 418.* ¶ Epiſcopi habent juriſdictionem in laicos de jure, & ex prorogatione, & quilibet Epiſcopus eſt judex ordinarius Regis Franciæ, ſed quomodo dictum intelligi debeat, *vide Boer. deciſ. 69. & l. 9. cum auth. ſi quis. C. de Epiſcopali audien.* ¶ Officiales plures (etiam diverſi) poſſunt habere juriſdictionem in uno loco, reſpectu diverſarum rerum. *Capic. dec. 27. n. 39* ¶ Juriſdictionem plerique habent, qui non habent territorium, *Rot. deciſ. 227. num. 2.* ¶ Juriſdictionem in ſuo territorio quatuor modis dicitur quis habere: & probatio juriſdictionis eſt legitima, probando quis uſum, & conſuetudinem ipſius. *Bart. conſ. 189. vol. 1*

Vel non.

Magiſtratus noſtri temporis nullam habent juriſdictionem, niſi ea quatenus per ſtatuta Civitatum illis reperiatur attributa. *Rot. Gen. dec. 118.* ¶ Imperator non habet juriſdictionem in territorio Ducis, quem inveſtivit de mero, & mixto Imperio, & omnimoda juriſdictione, & regalibus quibuſcunque, *Ozaſ. dec. 79. n. 24.*

Cap. IX. Qui acquirere, retinere poteſt.

Exercens unum actum juriſdictionis animo acquirendi jurisdictionem in loco, videtur juriſdictionem ipſam in totum acquirere, dummodo alius non ſit in poſſeſſione, vel quaſi. *idem Abb. conſ. 71. part. 2.* ¶ Qualiter & quibus modis quæratur juriſdictio, *vide Natt. conſ. 636.* ¶ poſſeſſio juriſdictionis acquiritur per unum actum, qui non ſolet de gratia concedi. *Abb. conſ. 61. part. 1. & Cabal. milleloq. 505.*

Retinere poteſt.

Quaſi poſſeſſio juriſdictionis, quæ competit perſonæ, retinetur animo, & dicitur habere cauſam continuam, *Bart. in l. juſto. 44. §. non mutat ff. de uſu cap.* ¶ Licet reperiatur, quod dominus in aliquo capitulo juriſdictionis, illa non fuerit uſus, tamen ſi in aliis capitulis uſus fuerit per hoc retinet juriſdictionem in capitulis, quibus non fuit uſus. *Guid. Pap. q. 631. num. 10. vide Boer. dec. 227. num. 4. & Capel. Thol. q. 324.*

Cap. X. Quibus modis exerceri, dividi poſſit, vel non.

Emptor juriſdictionis certi loci, poteſt illam exercere extra locum venditum, *Bar. conſ. 189. n. fin.* ¶ Juriſdictionem

exer-

exercere in alieno territorio nemini licet. *Marc. ibi.* Sed ſi quis exerceat qualiter puniatur, *vide eundem q. 427. & 428.* ¶ Quando eſt contentio de juriſdictione prætextu territorii, & finium, quæ probationes poſſint fieri ad obtinendum, *vide Natt. conſ. 673.* ¶ Juriſdictio ſi ſit communis plurimum, qualiter inter eos debeat exerceri, *vide Boer. dec. 6. & Lud. à Pegue. c. 10.* ¶ Juriſdictionis exercitium quomodo competat pluribus ut univerſis, vel ut ſingulis, *vide Hartm. cap. 15. tit. de judicib. lib. 1.* ¶ Proconſul antequam ingrediatur Provinciam ſibi deputatam, juriſdictionem voluntariam exercere poteſt, non contentioſam, ſed delegatus proconſulis nullam, in judice vero aliter erit, *vide l. primam, & 2. ff. de officio Proconſul.*

Vel non.

Judex incompetens pronuncians ſe competentem, non poteſt juriſdictionem exercere. *num. 16.*

Dividi.

Juriſdictio perventa in plures fratres, licet non poſſit dividi, tamen ejus adminiſtratio, ſeu exercitium, dividitur. *Bar. in l. inter 37. n. 6. de admin. & peric. tut.* ¶ An juriſdictio pro indiviſo competens pluribus hæredibus ita qualiter, poſſit dividi, aliquibus invitis, *vide Auguſt. Bero. q. 111.*

Cap. XI. Quibus modis prorogari, perpetuari poſſit.

Laici juriſdictionem judicis Eccleſiaſtici expreſſe, vel tacite prorogare poſſunt. *Marc. q. 544. part. 2. & q. 658. ib.* ¶ Diſpoſitio legis, ſi convenerit, ff. de juriſdict. omn. jud. non habet locum, quando judex, cujus juriſdictio prorogara, erat præſens, & prorogationem acceptavit, quando pactio eſſet jurata, quando renunciatum eſſet fori privilegio, quando juriſdictio prorogatur tacite per delictum, & quando ibid. erat facienda ſolutio. *Jaff. Lanf. Balb. deciſ. 48.* ¶ Ejus qui habet juriſdictionem, & tribunal, vel juriſdictionem tantum, poteſt (partibus conſentientibus) juriſdictio prorogari. *l. 1. ff. de jud. l. 74. §. judex, eo.* Et non aliter. *l. pen. ibid.* ¶ Procurator, an poſſit ſine ſpeciali mandato juriſdictionem prorogare, *vide Guid. Pap. q. 285. & q. 462. Jaff. Lanf. Balb. deciſ. 66.* ¶ Prorogatio videtur facta juriſdictionis, ſi quis ſe ſubmittat cognitioni judicis. *Guid. Pap. q. 570.* ¶ Inter convenientes (etiam de re majori apud Magiſtratum municipalem agitur, quia conſenſu prorogatur juriſdictio. *l. 28. ad municipa.* ¶ Quibus in cauſis juriſdictio poſſit prorogari, *vide Natt. conſ. 82.* ¶ Juriſdictio prout tacite prorogari. *Abb. conſ. 33. par. 2.*

Perpetuari.

Juriſdictio perpetuatur per judicis ordinarii citationem. *Affl. deciſ. 294 num. 3.* ¶ Error juris prorogationem impedit, niſi judex in litigantibus juriſdictionem haberet, licet tunc caſualiter non. *Rom. ſing. 684.* ¶ Litigantes coram non ſuo judice, credentes eſſe ſuum judicem efficiunt, ut prorogatio juriſdictionis impediatur. *Bart. in l. fin. eod. tit.* ¶ Ad perpetuandam juriſdictionem, non ſufficit præſentatio literarum ſine citatione. *Caſſa. dec. 5. de reſcrip.* ¶ Quando ex pacto quis debet conveniri coram certo judice, non poteſt ille prorogare alienam juriſdictionem. *Guid. Pap. q. 275.*

Cap. XII. Prorogatio, quando habeat locum, fieri poſſit, vel non.

Quando juriſdictiones ſunt diſtinctæ, & limitatæ, non habet locum prorogatio. *l. repetita. C. de Epiſc. & Cler.* ¶ Prorogatio juriſdictionis judicis extranei, inducitur conſenſu litigantium. *Ozaſc. deciſ. 78.*

Fieri poſſit, vel non.

Prorogatio non poteſt fieri in cauſa appellationis, ſed quæ ſit ratio. *Mann. in ſuo Spec. par. 4. diſt. 12. n. 22.* ¶ Judicium aliud ordinarium, aliud prorogatum, & prorogatio juriſdictionis multis modis fieri poteſt, ſed quomodo, & quando, *vide Mar. in ſuo Spec. par. 4. diſt. 12. jud.* ¶ Vide caſus, in quibus poteſt fieri prorogatio juriſdictionis *per gl. in c. Petro 40. ext. de off. & poteſt. jud. delegat.*

Cap. XIII. Quæ requirantur in prorogatione.

In prorogatione juriſdictionis non requiritur licentia proprii judicis, fallit in caſibus, *de quibus vide per Hartm. c. 14. tit. de judicio. lib. 1.* Ideo judex non poteſt prohibere ſubditos ſuos, quos intellexit litigare coram alio judice, ne coram eo litigent (exceptis certis caſibus. *de quibus per Capic. dec. 9.*) Quod præſertim procedere dicitur, quando partes vellent coram Eccleſiaſtico judice litigare. *Ozaſ. dec. 78. vide tamen Boer. deciſ. 114.* ¶ In prorogatione juriſdictionis de perſona ad perſonam requiritur conſenſus partium, quæ ſciant illum non eſſe judicem ſuum, & conſenſus judicis non requiritur: ſed in prorogatione de tempore ad tempus, requiritur & partium. *l. 2. ff. eod. de judic.*

Cap. XIV. Juriſdictio. Quibus modis ceſſet: expiret: impediatur: præſcribatur: tollatur: vel non.

Judicium aliud ordinarium aliud prorogatum, & prorogatio juriſdictionis multis modis fieri poteſt, ſed quomodo, & quando, *vide Mann. in ſuo Spec. part. 4. diſtinct. 12. judic.* ¶ Juriſdictio minoris judicis non ceſſat propter præſentiam majoris, ſed quomodo hoc intelligatur, *vide Bart. in auth. de defenſor. Civit. §. jusjurandum. & in l. 6. ff. de offic. Proconſul.* Tamen quod juriſdictio minoris judicis impediatur majoris præſentia, *habetur in cap. 8. ext. de offic. Leg. & in gl. c. denique diſtinct. 21.* ¶ Juriſdictio ceſſat, ceſſante qualitate, quæ tribuit juriſdictionem. *Vincen. de Fran. dec. 177. n. 14.*

Expiret, vel non.

Ordinarius, vel Delegatus per negligentiam, vel malitiam amitit juriſdictionem: & cauſa recuſationis acceſſoria cenſetur, *cap. 21. §. ſexta, eodem titul.* ¶ Ubi æqualis eſt juriſdictio, ſecunda derogat primæ. *cap. 8. eodem. & gloſſ. in cap. denique diſtinctio. 21.* ¶ Morte delegantis non expirat Juriſdictio Delegati, coram quo lis erat conteſtata: quia per litis conteſtationem perpetuatur juriſdictio. *c. relatum 19. ff. de offic. & poteſt. Judic. delegati.* Imo per ſolam citationem. *cap. gratum 20. ib.* ¶ Juriſdictio prorogata non expirat, per ſententiam judicis prorogati. *Guid. Pap. q. 462.*

Non impediatur.

Propter cauſam pertinentem ad judicem Eccleſiaſticum, non eſt impedienda juriſdictio judicis laici in alia cauſa connexa. *Grav. conſ. 235. n. 9.*

Præſcribatur.

Superior præſcribit juriſdictionem cognoſcendi inter ſubditos inferioris, ſtatuendo ipſi inferiori terminum, ut cognoſcat, quo non expediente intra dictum terminum, transfertur juriſdictio. *Roman. ſing. 479.*

Tollatur.

Statutum licet tollat juriſdictionem, quæ habetur à lege, non tamen tollit illam, quam quis habet ex conſuetudine. *Bart. in l. 8. C. de diverſ. offic. & appa. lib. 12.* ¶ Licet ſpecialis Officialis conſtituatur ſuper annona, vel abundantia, aut ſuper damnis datis, non propterea tollitur juriſdictio, quam Poteſtas habet ſuper his ratione univerſalis juriſdictionis. *l. prima. C. de offic. Præfect. urb.* ¶ Ignorantia judicum circa formam diverſarum literarum, facit executionem juriſdictionis ſuſpendi, donec conſulatur Superior ſuper hoc. *cap. ſane 2. extra de offic. & poteſt. judic. delegat.*

Cap. XV. Qui privari: eximi: moleſtari poſſit, vel non.

Dominus male tractans ſuos Vaſallos, privabitur juriſdictione, etiam quoad illos, qui non fuerunt gravati. *Gram. deciſ. 104.* ¶ Affrancatio facta de Vaſallis, non privat affran-

affrancantem juriſdictione, & imperio: & ſubmiſſio facta per affrancatos alicui Communitati, pariter non privat ipſum Dominum juriſdictione *Bart.conſ.189. n.9.* ¶ Jurisdictio non dicitur vendita, venditis prædiis continentibus juriſdictionem. *Capic.deciſ.27.num.36.*

Eximi.

Princeps concedens juriſdictionem, non videtur à ſe eximere ipſam juriſdictionem, quin poſſit ipſe quoque cognoſcere, ſi vellet, & etiam cauſas ad jus Officiales advocare ex cauſa denegatæ, vel retardatæ juſtitiæ, licet aliter promiſerit in privilegio conceſſionis ipſius juriſdictionis. *Gram.vot.28.* ¶ Salvagnardia conceſſa non eximit impetrantem à juriſdictione ſui judicis. *Guid.Pa.q.56.*

Vel non.

Quando juriſdictio alicui ſpecialiter tribuitur, non ob id videtur in illo caſu adempta ab Ordinario. *Dec. conſ.3.* ¶ Dignitas curialis addita, non eximit quem a ſui judicis juriſdictione. *l. curiales.47.C.de Decurionib.lib.10.*

Non moleſtari.

Exiſtens in quaſi poſſeſſione juriſdictionis, non debet in illa moleſtari, donec legitime convincatur. *Bart.conſ. 189.num.12.*

Cap.XVI. Qui ſint effectus jurisdictionis.

*An, & qui mandata juriſdictione utitur, jus ſit in poſſeſſionem mittendi. *Vaudus lib.2 q 35. affirmat. l pen. §. ut poſſeſſio.ff.de offic.ejus cui mand eſt jurisdict.* ¶ Qui habent merum, & mixtum imperium, poſſunt in integrum reſtituere, etiam contra ſuas ſententias; non autem contra majoris *l.17.§.fin.ff. de mino.25.ann.* ¶ Ratione turbatæ juriſdictionis competit interdictum, uti poſſidetis. *Dec. conſ.694*

Cap XVII. Judex ſecularis, eccleſiaſticus: Quis dicatur.

Ille, qui eſt judex cauſæ principalis, eſt etiam judex cujuſque cauſæ ibid. incidentis, dato quod de illa non poſſet principaliter cognoſcere. *l.3.C.de jud. & Bart. in l. Titia.35. ff. ſoluto matrimonio.* ¶ Duæ ſunt ſpecies judicum, unus dicitur à lege conſtitutus, & eſt ordinarius, & alter ab homine, ut eſt judex delegatus, qui judices non eandem habent juriſdictionem, *vide Menoch.de arbit.lib. 1.quaſt.74* ¶ Judex ordinarius quis dicatur & quis Delegatus, & in quibus differant, *vide Marm. in ſuo Spec. part.4.tit. an ſit judic.civil.vel crimin.n 2. diſtinct 5 judic.* ¶ Vicarius, ſeu locumtenens, an dicatur ordinarius, vel Delegatus: & Vicariatus tres ſunt ſpecies. *Mann. in ſuo Spec part.4.tit.an ſit jud civil.vel crimin.caſ.5.n 6.* ¶ Procurator Cæſaris eſt judex inter privatum, & Fiſcum *Bar. in l 3 C.de jure Fiſci.lib.10.* *An judicandi munus juris & legum imperitis mandari poſſit. *Hoto.quaſt.Illuſt quaſt.28* affirmat, ſi judex ſit pedaneus *§.reſponſ ff.de jur.nat gent.* ſecus ſi ſit major judex. *l.2 ff.quod quiſq; juris.* *Quid ſit officium judicis, & quemadmodum in jure civili conſideretur. *Anton. Guidetus. quaſt. 10.* *Quæ olim partes jus dicentis, & quæ judicis fuerint, an ſententia congruens debeat eſſe libello. *Idem q.9. negat. Bal. l. perpetuandum. §. ſin autem in c. de jurejur.*

Vel non.

Princeps mandans, vel committens aliquid judici ordinario, non facit ipſum eſſe judicem delegatum in eo, ſed videtur potius ſuam juriſdictionem ordinariam excitare, niſi in reſcripto ſint verba alterantia, augentia, vel minuentia juriſdictionem ordinariam. *Jaff. Lanſ. Balb. dec.49.* ¶ Judex debet eſſe certus de ſua juriſdictione, antequam procedat ad actum, alioquin actus erit nullus. *Vem deciſ.114. part.2.* ¶ Judex cauſæ præparantis, debet eſſe judex cauſæ præparatæ. *Ozaſc. dec.78. n.5. & Pet.Gemr.ſingul.88.* ¶ Judex abſolutionis à juramento, debet eſſe judex cauſæ principalis. *Ozaſc.deciſ 78.num.6.* Tamen judex non acquirit juriſdictionem ex eo ſolo, quod cognovit ſuper præparatorio alicujus cauſæ, niſi juriſdictionem habeat ſuper principali. *Ozaſc. d.deciſ.78. num. 7.*

Cap.XVIII. Quæ ſit poteſtas.

*An delegatus Principis cauſas meri imperii ſubdelegare poſſit. *Fachin. lib.1. cap.47. negat. l.1.ff.de offic.ejus cui mandata eſt jurisdictio.ibi, & ideo videtur.* *An judex poſſit, ut reus fateatur delictum, impunitatem ei promittere, & poſtea confeſſum condemnare, ac punire. *Fach. lib.9.c.61. affirmat. capit.nos in quenquam.2.quaſtio.1.Dec.l. ea natura de regul.juris.* *An judex delegatus alium ſubdelegare poſſit, ſi eam habeat à delegante poteſtatem. *Fachin.lib.1.cap.45.negat.l.1.ff.de officio ejus cui mandata eſt jurisd.* *An judex poſſit punire teſtem coram ſe falſum deponentem. *cap.26. Fachin. lib. 9. controverſ.* diſtinguit conciliando leges. *An judex cujus arbitrio pœna remiſſa eſt mortis pœnam imponere poſſit. *Fachin. lib. 9. cap. 45. negat. l. 1. §. expilatores. ff. de effractorib. l. hodie. ff. de pœnis. l. reſpiciendum, eod.* ¶ Judex temporalis tribus in caſibus habet poteſtatem in Clericos. *Guid. Pap. q.562.* ¶ An judex, cujus juriſdictio fuit prorogata, poſſit ſententiam ſuam mandare executioni, *vide Guid.q. 77.* ¶ Poteſtas ex conſuetudine merum, & mixtum imperium habere poteſt. *Franc.Marc.quaſt. 640.* Et juriſdictionem contentioſam. *l. fin. ff. de aq. plu. arcen.* ¶ Judex extra territorium nullum habet imperium: fallit in caſu, *de quo per Hyppol ſing.203.* ¶ Quando judex ordinarius, vel delegatus, qui nulliter pronunciavit, poſſit denuo reaſſumere Juriſdictionem, & de novo judicare, *vide Menoch. de arbitr. quaſt.67.*

Cap. XIX. Quæ non cognoſcere, judicare, facere poſſit vel non.

Judex ſingularis incidenter cognoſcit de cauſa ſpirituali, & de filiatione: idem, quando conſtaret, quod per calumniam opponeretur exceptio remiſſionis ad Eccleſiaſticum judicem. *Anton. Capic. deciſ.7.* Sed quod incidens quæſtio Spiritualis ſeculari ad judicem eccleſiaſticum remittatur, *ſcribit Mynſing. obſerv.100.cent.1. vide Bart. in l.3. C. de judic.* Idem in alia præjudiciali. *Mynſing.ibid.* ¶ Regulariter omnes cauſæ in prima inſtantia ad ſupremum Tribunal non pertinent, ſed demum per viam appellationis devolvuntur, quæ reg. limitatur 34. caſibus, *ſpecifice deſcriptus per Andr. Gail. obſerv. 1. lib. 1. vide Natt. conſ. 82. Tom. 1.* Ideo dominus directus non poteſt cognoſcere de primis cauſis ſubditorum vaſalli, tam in civilibus, quam in criminalibus. *Roland. conſil. 21. volum. 4.* ¶ Quæſtio matrimonii incidenter oppoſita remittenda non eſt ad judicem eccleſiaſticum, ſed judex laicus de illa cognoſcere poteſt. *Cravet. conſ. 253.* Et licet eſſet remittenda, tamen poſſet cognoſcere de cauſa dotis. *Cravet. ibid.* ¶ Mendacium in qualitate, vel circumſtantia rei, non impedit delegatum cognoſcere, & prænunciare pro veritatis tenore. *l.2.C. ſi contra jus.* ¶ Judex ſecularis cognoſcere poteſt, quando agitur quæſtio facti incidentis in materia eccleſiaſtica. *Gram. deciſ.78.n.5.* ¶ Judex præveniens per citationem realem, nempe per capturam, præfertur judici inquirenti per prius. *Grammat. deciſ.30.num.6.* Qui etiam citavit reum. *Guid.Pap.ſingul.205.* ¶ Arbitriom condemnandi habens, an abſolvendi habeat: & an qui non poteſt condemnare, poſſit abſolvere. *Menoch.de arbit.q.43.* ¶ Judex ſecularis, quando poſſit inter Clericos, & Sacerdotes cognoſcere, *vide Boer. deciſ.69. Mynſing. obſ.67. cent.2. & gloſſ.in c.princeps 23.q.5.* ¶ Judex poteſt cognoſcere, an ſit competens. *Franc.Marc.q.180.part.2.* ¶ Quando opponitur de incompetentia judicis, judex regulariter cognoſcit, an ſua ſit juriſdictio, ſed reg. limitatur novem in caſibus, *de quib. vide per Anton. Corſet. in ſuis ſing. litera I. ſing. jurisd. 1.* ¶ Feudi cauſa poſſeſſoria poteſt cognoſci per judicem ordinarium, ſed quæſtio proprietatis feudi non cognoſcitur, niſi per Dominum feudi. *Ozaſ. deciſ. 78. num. 9. & Gram. deciſ.103.n.133.* ¶ Judex ſecularis poteſt cognoſcere de exceptione

excom-

excommunicationis, punire ſacrilegum, & hæreticum, *Bart. in l. Titia. 35. num. 6. ff. ſolut. matrim.* ¶ Quoties judici infertur injuria, ut judici, & illa eſt notoria, ipſe judex de illa cognoſcere poteſt, & punire injuriantem. *Gail. obſerv. 9. lib. 1. vide ſupra tit. quando liceat unicuique* ¶ Eccleſiæ res à principe procedens, eſt de foro ejus in poſſeſſorio. *Afflic. decis. 2. num. 4.* Et poſſeſſorium uti poſſidetis eſt mere temporale. *ibid.* Sed quando de illo poſſit cognoſci per judicem laicum, *vide Mar. in ſuo Spec. diſt. 13. jud. p. 4.* ¶ Curia ſuprema cognoſcit inter Eccleſiaſticas perſonas. *Afflic. d. dec. 2. n. 10.* ¶ Judex maleficiorum poteſt cognoſcere civiliter. *leg. 4. §. ſi datur ff. fin. regun.* ¶ Judex etiam de majori ſumma, quam illius juriſdictio ſe extendat cognoſcit, & judicat, quando in principio litis clare non apparet, an juriſdictionem habeat, ſed in proceſſu poſtea ſuper toto judicandi poteſtatem non habere conſtet, verum quando hoc procedat, *vide Aug. Bero. q. 99. & l. fi. §. fi. C. de appell.* ¶ Omnia provenientia ex adminiſtratione tutelæ, debent cognoſci coram judice loci, ubi fuit dicta tutela adminiſtrata. *Pap. lib. 7. tit. 7. arreſt. 54.*

Judex cognoſcere non poſſit.

*An judex ſecularis de cauſa ſpirituali, & eccleſiaſtica, quoad ea quæ conſiſtunt in facto cognoſcere, judicare queat. *cap. 44. Fachin. lib. 1. cont. negat. c. ſi judex laicus de ſenten. ex comm. lib. 6.* ¶ Si res ſit prorſus extranea ab eo, quod judici eſt commiſſum, judex non poteſt cognoſcere, niſi per modum reconventionis, vel prorogatæ juriſdictionis. *Bart. in l. 1. C. ſi à non competente judice.* ¶ Juriſdictiones cuilibet Magiſtratui in ſua provincia: & territorio aſſignatæ ſunt, unde ſi quis extra ſuam juriſdictionem cognoſcere vellet, non poſſet; quia ibid. tanquam privatus eſt: imo puniri poteſt judex, qui extra ſuam juriſdictionem aliquid agit, ob id praxis inventa eſt, ut quando judex unius territorii in cauſa, in qua cognoſcit, indiget aliquid facere in alieno territorio, per literas requiſitorias requirat judicem illius, ut permittat actum facere in ſuo territorio, *de quibus vide per Rebuff. in conſt. reg. Tom. 2. tract. de lit. requiſ. in princ.* ¶ Dominus caſtri injuria affectus per ſubditum, non poteſt ipſe cognoſcere de tali injuria, ſed Condominus ſic. *Natt. conſil. 87. Tom. 1.* vel officialis ab omnibus Condominis deputatus. *Roland. conſil. 16. volum 2.* ¶ Quando dictum præcedens habeat locum, tam in executionibus, quam in cæteris actibus, ut ſit opus literis requiſitoriis judicis territorii, *vide eundem Rebuff. ibid. gloſſ. 2. num. 4.* ¶ Judex non poteſt cognoſcere de incompetentia, quando ipſi aliquid applicatur. *Bart. in l. de jure 37. ff. ad municipales. & de incol.* ¶ Judex laicus non poteſt cognoſcere de cauſa decimarum in petitorio; ſecus ſi de poſſeſſorio, vel ſolutione agatur. *Andr. Gail. obſerv. 58. lib. 1.* ¶ Officialis non poteſt cognoſcere de injuria ſibi facta, ſed cognitio ſpectat ad Dominum, qui illum deputavit. *Roland. conſ. 47. vol. 2.* ¶ Judex temporalis non poteſt cognoſcere de cauſis ſpiritualibus, fallit, quando conſtat de cauſa per confeſſionem partis. *Maran. ibid. d. diſt. 13.*

Judicare poſſit.

*An Judex neceſſario de incidenti quæſtione pronunciare nominatim debeat. *Fachin. l. 1. c. 43.* diſtinguit quinque concluſionibus. *An judex ex conſcientia, an vero ſecundum edita in lite inſtrumenta judicare debeat. *Mattom. quaſt. illuſtrium q. 27.* ait aut judex ambiget, tunc ex æquo & bono cauſam, quam lædi putabit, adjuvare, poterit. *l. 1. Cod. ut quæ deſ. adv. part.* ſupplendo, proferendo, deferendo juram. *l. admonendi. 31. de jurejur.* aut errorem & falſitatẽ perſpicit, tunc ſecundum conſcientiã judicabit *l. eum quem 79. de judit. Cons. lib. 4. miſcel. cap. 20.* ait ſecundum conſcientiam judicandum ex actis. *l. illicitas. §. veritas ff. de offic. præſid. c. 1. de offic. ord. cap. paſtoralis. §. quia vero de offic. deleg. Gen. 18.* ¶ Licet judex ordinarius extra territorium jus dicere non poſſit, poteſt tamen in ſuos ſubditos jus dicere ratione rei ſub alterius juriſdictione ſitæ. *vid. Harpm. 4. 6. tit. de jud. l. 2.* ¶ Juriſdictioni, ubi derogatur per objectum exceptionis, debet judex ante omnia ſuper ea pronunciare, tacite, vel expreſſe. *Abb. conſ. 14. part. 2. Gram. decis. 65. n. 81. & 82.* ¶ Judex ſecularis poteſt pronunciare ſuper uſura, ſi de illa conſtet ei notorie, vel per confeſſionem partis. *Capic. d. decis. 7. n. 5.*

Quæ facere poſſit, vel non.

*An judex ex officio inquirere poſſit in delinquentes, & eos punire. *Fachin. lib. 1. c. 34. affirm. c. qualiter, & quando de accuſat. & inquiſit. §. jubemus. auth. de collatorib. l. congruit de offic. præſid. l. ea quidem de accuſat. in Codice.* *An in criminalibus judex poſſit incipere à captura perſonæ nullis præcedentibus indiciis. *Fachin. lib. 9. cap. 55. negat. Roland. à Vall. conſ. 17 lib. 3. Farinac. de carcer. quaſt. 27. num. 115.* ¶ Poteſt de falſo cognoſcens præſes provinciæ, incidentem proprietatis quæſtionem dirimere. *l. 1. C. de offic. Rect. Provinc.* ¶ Petitio, & pronuntiatio de vendendo fit à judice, in cujus territorio quis habet defenſi, venditio à judice, in cujus territorio bona ſunt ſita. *Bart. in l. 1. ff. de bon. auct. jud. poſſid.* ¶ Omnes judices, & delegati poſſunt pœnali judicio ſuam defendere juriſdictionem. *d. c. 2. & l. unica. ff. ſi quis juſdicenti non obtemp.* ¶ Ordinarius non poteſt excedere juriſdictionem contra; eum, qui ſe allegat exemptum ex privilegio, & præſcriptione ſimul, lite pendente, dummodo ſit in poſſeſſione ſuæ exemptionis. *Cap. decis. 189. ing.* ¶ An Judex ſecularis ex cauſa poſſit compellere judicem eccleſiaſticum ad ſibi deferendum acta, coram eo facta contra clericum. *vide Pap. lib. 1. tit. 5. arreſt. 37.* ¶ An ſuprema Curia temporalis, quando judex eccleſiaſticus non vult parere ejus præceptis, poſſit procedere ad ſequeſtrum rerum temporalium beneficiorum, *vide Papon. lib. 1. tit. 5. arreſt. 50. & 56.* ¶ Judex laicus, an procedat in ſpolio contra Clericum ſpoliantem, laico inſtigante, *vide Afflict. decis. 87.* Pro affirmativa, *ſcribit Franc. Marc. quaſt. 1059. & ſeq.* ¶ Quando cauſa committitur dignitati, non expreſſo nomine judicis, eo mortuo ſucceſſor procedit in eadem cauſa, *c. quoniam Abbas, ext. de offic. & poteſt. judic. delegat.* ¶ Judex poteſt interponere decretum contractui, & inſtrumento forenſium non ſubditorum, *Cravet. conſ. 325.* ¶ Princeps poteſt cauſam in alieno judicio pendentem, & indeciſam, ad ſe evocare, *Guid. Pap. quaſt. 440.* Et tunc ille, qui petiit cauſam evocari, debet acta producere. *Guid. ibid.* ¶ Judex unius territorii, poteſt alteri territorium concedere ſine juriſdictione contra ſubditos ſuos, *Dd. de Rot. decis. 13. alias 843. de conſuetud. in antiq.*

Vel non.

*An judex poſſit concedere ſalvum conductum bannito, vel condemnato, *Fachin. lib. 9. cap. 62. negat. l. relegati. de pœnis.* ¶ Abſolvere non poteſt, qui condemnare non poteſt, *Caſſad. decis. 2. tit. 1.* ¶ Judex qui habet limitatam ſuam juriſdictionem uſque ad certam quantitatem, de conſenſu partium, poteſt excedere ſuam juriſdictionẽ quoad intereſſe partiũ, & non aliter, *Pap. lib. 7. tit. 7. arreſt. 32.* ¶ Evocatione facta à Superiore pendente; non poteſt inferior Judex (etiam de conſenſu partium) procedere, *Capi. Tho. q. 481.* Idem, ſi alias cauſa ſit introducta in Conſiſtorio Principis, *ibid. in additio. vide tamen l. ad principem 22. ff. de appellatio.* ¶ Judex Eccleſiaſticus non poteſt laicum, etiam ſuæ juriſdictionis, capere, niſi in caſibus privilegiatis, *Boer. decis. 227. num. 11.* ¶ Judex qui remittit cauſam ad ſuperiorem, non poteſt poſtea pro eadem re procedere; ſecus ſi remittat alteri judici, *Dd. de Rot. decis. 13. alias 362. de offic. de leg. in novis, vide cap. 3. ext. de offic. Legat.*

Cap. XX. Quando adeundus judex, vel non.

Puella, ut dos ſibi conſtituatur ob deflorationem, judicem ſecularem adire poteſt, *Fran. Mar. q. 6. & Papon. lib. 1.*

lib. 1. tit. 1. arreſt. fin. ¶ Judex ſecularis propter negligentiam, & abuſum judicis Eccleſiaſtici, adiri poteſt, *Marc. q. 371. part. 2.* ¶ Judex laicus debet adiri in caſu, quo laicus donat, vel alienat, vel ſe Clerico obligat, non è converſo, *Dd. de Rota, deciſ. 7. tit. de judic. in novis.* ¶ Superiorem adire, omiſſo primo Judice, non debere regulare eſt, ſed de limitationibus, *vide per Marc. q. 375. part. 2.* *An cui ex lege conventionis, rem ſine judice liceat occupare. *Vaudus q. 13. lib. 1. variarum quæſtio. negat. l. creditores ff. de vi privat. l. extat, quod met. cauſ.* ¶ Reſtitutio poteſt peti coram judice loci celebrati contractus, *Rol. conſ. 26. vol. 2. n. 31.*

Cap. XXI. Quando competens ſit, vel non.

*An & qui ſit judex competens in cauſa poſſeſſorii rei eccleſiaſticæ, *Fach. lib. 8. c. 15. diſting.* ¶ Judex procedens ſuper negotio principali, videtur ſe pronunciare judicem competentem, *Guid. Pap. q. 10. n. 5.* Et hæc tacita pronuntiatio tranſit in judicatum, ſi non appelletur intra ſtatuta tempora, *Guid. ibidem.* ¶ In relictia amore DEi judex eccleſiaſticus eſt competens judex, & interlocutoria lata ſuper competentia eſt diffinitiva, & tranſit in judicatum, *Abb. conſ. 105. part. 1.* ¶ Eccleſiaſticus judex dicitur competens (etiam inter laicos) ratione juramenti contractui appoſiti, *Ozaſ. deciſ. 78.* ¶ Ad auctorandum in tranſactione alimentorum, ille eſt competens judex, coram quo cauſa agitatur, *l. 8. §. tranſactiones ff. de tranſactio.*

Vel non.

Novata actione ſententiæ, illius ratione judex, qui eam ſententiam tulit, non eſt amplius competens judex, *Papon. lib. 7. tit. 7. arreſt. 42.*

Cap. XXII. Quando eligi poſſit.

Judex, quando poſſit judicare ſe eſſe competentem, *vide Afflict. deciſ. 354. n. 14.* ¶ Facultas eligendi judicem durat uſque ad litis conteſtationem, *Afflict. deciſ. 185.*

Cap. XXIII. Coram quo judice quis conveniri, vel alios conveniri, citari, quæ tractari, litigari, & agitari poſſint, vel non.

An clericus pro rebus temporalibus poſſit conveniri coram judice laico, *vide Papon. lib. 1. tit. 5. arreſt. 9. & ſeqq.* ¶ Ex ſubmiſſione defuncti ad omnes Curias cum renunciatione fori, poteſt hæres ubiq; conveniri, *Iaſ. Lanf. Balb. deciſ. 96.* ¶ Conveniri poteſt tranſiens per Comitatum cum re mea, *Bart. in l. 22. §. ſed eod. tit.* ¶ Mercator unius loci, tenens factorem in alio, poterit pro contractibus initis cum illo ibi conveniri, ſi in eo loco repeiatur, *Boer. deciſ. 114.* ¶ Debitor extraneus in quibus caſibus pro debito civili in alio territorio conveniri, & arreſtari poſſit, *vide Marc. q. 1057. part. 1.* ¶ In contractibus, ſi in loco contractus debitor non inveniatur, bona, quæ ibid. habet poſſidentur non tamen invitus reducitur, ſi alibi verſetur, niſi habeat forum ibid. vel domicilium, aut ſi aliter, latitet, vel privilegio fori renunciaſſet; quia his in caſibus poſſet, *gl. in §. ſi vero auth. ut nul. jud.* ¶ Negotiorum geſtor conveniend⁹ eſt in loco geſti negotii, *Roe. Genuen. deciſ. 161.* ¶ Debitor poteſt conveniri ubilibet reperitur, (dummodo in loco idoneo,) quando certo loco obligatus ſolvere, fuit in mora ſolvendi, *ib. num. 6.* ¶ Extraneus pro re mobili, poteſt convenire, ideo tenetur pro animalibus, (quæ damnum dederunt) de judicio ſibi cavere, aut animalia ſunt ſequeſtranda, *Marc. quæſt. 1056. vide Papon. lib. 7. tit. 7. arreſt. 31.* ¶ Submittens ſe judicio alterius judicis, ſi poſtea coram Ordinario præveniat, an nihilominus poſſit conveniri, *Boer. d. deciſ. 11.* ¶ Fidejuſſor datus per Clericum, poteſt conveniri coram judice ſeculari, *Guid. Pap. q. 562. n. fin.* ¶ Nundinarum cauſa aliqui venientes, poſſunt ibi conveniri, & vagabundus ubique, *Bar. in l. hæres abſens 19. §. proinde. ff. de jud.* ¶ Vagabundus poteſt conveniri ubilibet, ſed quis dicatur vagabundus, *vide Bart. in l. unica. num. C. ubi de criminib.* ¶ Ex reſcripto Principis, quis non poteſt conveniri extra Provinciam, *Bart. in Authen. qua in Provincia. num. 5. C. ubi de crimin.* ¶ Scholares coram quo judice debeant conveniri, *vide authen. habita. C. ne filius pro patre, & ibid. Bart. in l. 4. C. de agentib. in reb. lib. 12.* ¶ In provincia, in qua quis forum ſortitur, ibid. eſt conveniendus, omni privilegio ceſſante, niſi pragmatica forma aliud ſtatuatur, vel aliud per appellationem acciderit, *tot. tit. auth. ut omnes obediant.* ¶ Ubi quis aſſidue converſatur, an ibid. poſſit conveniri licet alibi habeat domicilium, *vide Bart. in l. 2. C. ubi Senatores.* ¶ Fideicommiſſarius convenitur, ubi habet domicilium, aut ubi eſt major pars bonorum hæreditatis. *l. qui ita ff. ad Senatuſconſul. Trebel.* ¶ Judicium aliud Eccleſiaſticum, aliud ſeculare, ſed quibus caſibus laicus poſſit conveniri coram judice Eccleſiaſtico, & contra, *vide Maran. in ſuo Spec. par. 4. diſtinct. 11. jud.* ¶ Conveniri poſſum in loco, ubi procurator me⁹ generalis contraxit, licet ille à loco receſſerit, *Rom. ſing. 240.* ¶ Conveniri qualiter poſſit, qui promiſit ſolvere ubicunq; fuerit pretium, *vide Bart. in l. Titium 48. §. tuto. ff. de adminiſt. & peric. tut.* ¶ Regulariter quilibet coram ſuo judice eſt conveniendus: fallit in caſibus, *de quibus vide per gl. in c. 13. q. 6.* Et judex competens, & ordinarius eſt, qui conventi judex eſt, *Magon. dec. 60. Rot. Floren.* ¶ Percuſſio, qui vadit ad mercatum, & ibid. negotiando contrahit, poteſt ibidem conveniri, non obſtante ſtatuto ſuæ patriæ diſponente, quod non poſſit conveniri, niſi in foro ſuo, *Borg. Caval. deciſ. 2. de jud.* ¶ Contrahens in alio loco quàm in foro domicilii, quando poſſit ibid. conveniri, *vid. Bart. in l. hæres abſens. 19. § proinde. ff. de jud.* ¶ Ad hoc, ut quis pro prima cognitione poſſit conveniri corā Supremo judice, requiritur ſpecialis renuntiatio, nec ſufficit generalis, & non obſtante ſpeciali, adhuc eũ pœnitere poteſt, & ad judicem competentem provocare, *Mynſing. obſerv. 88. cent. 1.* ¶ Forenſis qui in loco habet mercaturas, quando ibid. poſſit conveniri, *vid. Bartol. in l. de jure 37. ff. ad municipales.* ¶ Juramentum addit forum foro, ideo decreto Ducis Philib. quo datur facultas pro obſervatione juramenti conveniendi debitorem coram Concilio Taurinenſi, non intelligitur derogatum per novos ordines, *idem D. Sol. ſuper decreto, ſubditos gloſſ. 2. num. 19. eod. tit. fol. 7.* Sed an dictum habet locum in hærede jurantis, *vide Ludov. Roman. ſing. 219.* ¶ Pater viſitans filium in gymnaſio, an ibi poſſit conveniri, *vide Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 481.* ¶ Ubi agitur de rebus Eccleſiæ, ſive Clerici, poterit quis coram judice Eccleſiaſtico, vel ſeculari conveniri, *Ozaſc. deciſ. 32. num. 6.* ¶ Laicus ratione fructuum præbendæ ſibi locatæ, an conveniri coram judice eccleſiaſtico poſſit, vel illi petere liceat cauſam judici ſeculari remitti, *vide Ozaſc. deciſ. 32.* ¶ Clericus, quando agitur ſuper poſſeſſorio, vel quaſi in rebus Spiritualibus, vel beneficialibus, poteſt citari per judicem laicum, *Gram. deciſ. 78. Guid. Pap. quæſt. 1.* Nam poſſeſſorium beneficiorum, & rerum Spiritualium tractatur coram judice laico, *Papon. lib. 1. tit. 5. arreſt. 22. & ſeqq. vide infra tit. de interdictis in genere.* Et in illo judicio poteſt deduci petitorium ad corroborationem poſſeſſorii, *vide Guid. quæſt. 71.* ¶ Coram judice à quo appellavi in una cauſa, poſſum in alia conveniri, niſi illum recuſem ut ſuſpectum, *cap. ad hæc. 6. ext. de appellat.* Sed allegatio ſuſpicionis non admittitur, niſi ex rationabili cauſa. *cap. ſuper eo. 12. eod. tit.* ¶ Succeſſor poteſt conveniri per literas impetratas contra prædeceſſorem, licet ipſe anteceſſor citatus non fuerit, *cap. dilecti 17. ext. de foro competen.*

Quis conveniri poſſit.

Ducale decretum, ne ſubditi conveniantur pro re mere profana coram judice eccleſiaſtico, jure ſuſtinetur,

vide

vide Ozaſc. d. deciſ. 32. num. fin. & Franc. Marc. qu. 658. part. 2. ¶ Hodie tam in criminali, quam in civili cauſa, Clericus non poteſt conveniri coram judice ſeculari, tamen illi juſtitia non debet denegari à quocunque judice. *authen. ſtatuimus. C. de Epiſcop. & Cler.* ¶ In loco contractus non poteſt debitor conveniri, quando ſolutio eſt in alio loco deſtinata. *Jaſſ. Lanſ. Balb. deciſion. 216. l. 100. ff. de ſolutio. & liberat. vide Jaſ. de actio. §. ſi quis agens, verſic. plus autem. num. 16. & Bartol. in l. 1. ff. de bon. aucto. judic. poſſid.* ¶ Contrahens in loco, ubi non habet domicilium; nec armarium, ibidem conveniri non poteſt: quia habetur ut viator. *Capel. Thol. quaſt. 103. vide Borg. deciſ. 2. de judic.* Fallit, quando contrahens ignorabat eum viatorem, *ibid. d. q. 103.* imo ſemper quis poteſt conveniri in loco contractus, quotieſcunque ibidem reperitur, ſed ſi alibi reperiatur debitor, an poſſit peti remiſſio illius, ad judicem loci contractus, *vide Franc. Marc. quaſt. 400. & 401. part. 1. & quaſt. 244. part. 2.* ¶ Bonis confiſcatis, debitores delinquentis non poſſunt conveniri alibi, quam coram ſuis judicibus competentibus. *Papon. lib. 7. tit. 7. arreſt. 48.* ¶ Debitor non poteſt conveniri, coram diverſis judicibus pro eodem debito, ſed debet remitti ad primum judicem, de cujus mandato ſolummodo fuerat citatus. *Guid. Papon. quaſt. 421.* ¶ Clericus citatus à judice laico, non tenetur comparere, & ſi in ejus contumacia procedatur, quæ ſeqvuntur nulliter fiunt. *Gram. deciſ. 29.* ¶ Per reſcriptum impetratum contra homines Diœceſis, non poſſunt conveniri homines civitatis. *cap. Rodulphus 35. ext. de reſcript.*

Alios convenire, vel non.

Clericus convenire laicum poteſt coram ipſo judice Eccleſiaſtico pro rebus Eccleſiæ, vel ſuis, ſive reali, ſive perſonali actione agatur. *Ozaſc. de deciſ 32.* ¶ Bannitus ubicunque invenerit ſuum debitorem, illum convenire poteſt, etiam extra locum originis, vel contractus *Franc. Cremen. ſing. 124.* ¶ Laicus non poteſt convenire laicum pro legato pio ſibi relicto coram judice Spirituali. *Capel. Thol. q. 215.* ¶ Princeps imperii coram quo judice ſuos ſubditos conveniat, & contra, *vide eundem Mynſing. obſervat. 1. cent. 5.*

Quæ tractari poſſint.

Actio perſonalis debet tractari coram judice debitoris, nulla habita ratione hypothecariæ, quæ eſt acceſſoria. *Papon. lib. 7. arreſt. 55.* ¶ Ubi conveniatur hæres à legatario in legati petitione. *vide l. cum res 49. & ibi glo. de leg. 1.* ¶ Quæſtio reparationum beneficiorum, tractatur coram judice laico. *Papon. lib. 1. tit. 5. arreſt. 19. & 21.* ¶ Beneficium Regale coram principe tractari debet. *Marc. quaſt. 920. num. 16. part. 2.* ¶ Quæſtio matrimonii inter alias perſonas incidens, vel inter parentes ſponſi & ſponſæ, tractatur coram judice laico. *Papon. lib. 1. tit. 5. arreſt. 57.* ¶ Procuratore fiſci agente cauſa tractanda eſt per Præſidem Provinciæ. *Afflict. dec. 2.*

Litigari.

Judæi coram Chriſtianis judicibus debent litigare, & poſſunt aſſumere arbitrum, & valebit ſententia, per ipſos judices exequenda. *l. 7. C. de Judæis.* ¶ In cauſis connexis (ut in duplicibus judiciis) plures (licet diverſi fori) coguntur apud eundem judicem litigare. *l. 1. ff. de quibus rebus ad eundem.* ¶ Clericus ſi litiget coram judice laico ſequendo forum rei, ſubmittit ſe tacite omnibus ſtatutis laicorum concernentibus judicii ordinem. *Abb. conſ 33. part. 2.*

Vel non.

Vaſalli poſſunt ſubditis ſuis inhibere, ne coram alio judice litigent. *Ozaſc. deciſ. 78. num. 42. vide Papon. lib. 7. tit. 7. arreſt. 9. & 18. D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudiæ. tit. de foro competenti fol. 4. & Mann. in ſuo Spec. part. 4. diſtinct. 12. num. 25.* Quia prorogatio ſimplicis juriſdictionis, non poteſt fieri in præjudicium ſuperioris. *Ozaſc. d. deciſ. 78. num. 17.* ¶ Quatuor ſunt caſus, in quibus non licet trahere quem in jus, de quibus *vide Bart. in l. 1. ff. ne quis eum, qui.* ¶ Si actor in cauſa civili reum conventum coram judice ſuo competenti ad alium judicem traxerit, vel trahere conatus ſit, nulla pœna de jure afficitur, ſed an poſſit puniri uti perturbator juriſdictionis, *vide Menoch. conſil. 230. lib. 3.* ¶ Actor quandoque trahit reum ad ſuum judicem, *ut in caſu legis 7. ff. de incendio, ruina.* ¶ Fiſcus propter ceſſionem, aut evictionem, trahit cauſam ad ſuum judicem privilegiatum. *Afflict. dec. 2.*

Quis trahi non poſſit.

Clericus etiam volens non trahitur coram laico judice. *Afflict. dec. 85. vide Gramm. dec. 61. Guid. Pap. q. 77.* Tamen poteſt reconveniri à laico coram judice ſeculari pro cauſa meri civili, nec tunc poteſt deſiſtere à conventione, ut liberetur à conventione. *Afflict. deciſ. 173. vide Jaſſ. Lanſ. Balb. dec. 64.*

Quæ agitari poſſint.

Petitorium coram eodem judice agitari debet, coram quo poſſeſſorium fuit deciſum, ubi actor, & reus ejus ejuſdem ſunt fori. *Ozaſc. deciſ. 31. num. fin.* Sed vide eundem, *deciſ. 78. num. 11.* ¶ Si judex, coram quo cauſa eſt mota infirmetur, an poterit coram alio agitari, *vide Bart. in l. ff. de offic. Conſu.* Et cauſa cœpta coram uno ex Vicariis Epiſcopi, quis non poteſt coram alio illam proſequi. *Bartol. in d. l. 1. ff. de offic. Conſul. num. 7.*

Cap. XXIV. Qui, & ad quem judicem remitti, deberi poſſit.

Clericus falſum deponens coram judice laico per ipſum non punitur, ſed debet remitti ad judicem Eccleſiaſticum puniendus. *Afflict. dec. 230.* ¶ Remiſſio, an debeat fieri in contractibus, *vide Guid. Pap. quaſt. 202. num. 3. in fine.* ¶ Quando ex pluribus tutoribus unus (quia cæteri non erant ſolvendo) convenitur (eo poſtulante) omnes ad eundem judicem remittuntur. *l. fin. eod. tit.* ¶ Remiſſio habet locum in contractibus, ſi fuerit renunciatum privilegio fori; alias ſecus. *Bart. in §. ſi vero, auth. ut nulli judicum, num. 5.* ¶ Si conveniatur aliquis, qui pro alio promiſerat ſolvere in executione rei judicatæ, & petat ad ſuum judicem ſe remitti, erit audiendus, *Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de lit. oblig. art. 1. gl. 9. n. 21. Tom. 1.*

Vel non.

Regulariter in contractibus remiſſio locum non habet. *Rom. ſing. 283.* ¶ Fallit primo, quando fuit privilegio fori renunciatum: ſecundo, quando intervenit juramentum: tertio ratione nimiæ contumaciæ. *Rom. d. ſing. 283. Bart. in l. 1. ff. ſi quis in jus vocatus non ierit. & gl. ibid.*

Ad quæ teneatur.

*An ſi judex conceſſerit ſalvum conductum exbannito, ſeu condemnato cum de jure non poſſet, ſervare fidem teneatur. *Fachin. lib. 9. c. 63. affirmat.* * An judex teneatur admittere regulariter appellationem ab interlocutoria. *Fachin. lib. 1. controverſ. cap. 80. affirmat. cap. debitus de appellatio. cap. cordi. de appell. in 6.* *An judex teneatur minorem delinquentem leviori pœna afficere, quam ſit à lege impoſita delicto. *Fachin. lib. 1. cap. 71.* negat in adulterio, & homicidio. *l. ſi minor 26. ff. ad leg. Jul. de adult. l. 6. c. ad leg. Cornel. de ſicar.* in cæteris affirmat. ¶ Capellano moriente inſtituto hærede laico, inventarium debet fieri per judicem ſecularem: quia, bona, quæ erant affecta privilegio Clericali, deſinunt eſſe Eccleſiaſtica. *Guid. Papon. quaſtion. 161.* ¶ Judex non admittens exceptionem litis pendentiæ, non remittendo cauſam ad primum judicem, dicitur gravare partem. *Afflict. deciſ. 354.* ¶ Epiſcopi debent judices ad juſtitiam faciendam compellere, aut per ſe,

vel per literas ad Principem directas, *vide §. 1. auth. ut differentes judices.* ¶ Judex cauſæ appellationis, debet ſequi ſtatuta primi judicis: quia loco illius ſuccedit. *Gu.d. Pap. quæſt. 237.* ¶ Privilegio fori à lege, vel à Principe inducto, poteſt quis renunciare: & judex, vel arbiter, qui admittit exceptionem declinatoriam non admittendam, facit litem ſuam. *l. pen. C. de pact.* ¶ Illuſtris perſona à ſolo Principe, & non ab alio, judicari debet. *Gram. dec. 60. num. 22.* Et majores a minoribus judicari non poſſunt. *c. pen. & fin. diſtinct 21.* Tamen judex major poteſt ſe ſubmittere juriſdictioni minoris judicis. *Rom. ſing. 144.* Quod procedit in juriſdictione voluntaria; ſecus in contentioſa: idem in æquali judice. *Jaſſ. Lanſ. Balb. deciſ 114.* ¶ Judex alterius judicis ſucceſſor, juſſionem prædeceſſori ſuo factam, debet adimplere, niſi ſi contra jus, vel publicam utilitatem. *§. & hoc vero. auth. ut nulli judicum.*

Cap. XXV. Præventio: Quibus modis habeat locum, inducatur.

Præventioni locus eſt inter duos habentes æqualem juriſdictionem, quæ accedit alteri, adveniente inhabilitate ſuo Collegæ. *Capic. deciſ. 27. num. 11.* ¶ Præventio habet locum inter æquales judices, & in pari juriſdictione. *Gram. d. deciſion. 30. num. 7.*

Inducatur, vel non.

Ex actu nullo non inducitur præventio juriſdictionis, nec per citationem, quando citatus fuit contumax in comparendo. *Jaſſ. Lanſ. Balb. deciſ. 71* ¶ Præventio juriſdictionis, ſola citatione legitime facta inducitur, habet etiam locum in remedio legis, diffamari. *Andr. Gail. obſerv. 11. lib. 1.*

Cap. XXVI. Proceſſus, & ſententia judicis, quando valeat, vel non.

Sententia per incompetentem judicem lata contra reconvenientem valet: quia reconventio prorogat juriſdictionem *Afflict. deciſ. 27.* ¶ Proceſſus factus coram judice incompetenti, eſt nullus, nec poteſt validari per ratihabitionem judicis competentis, *Abb. conſ. 25. part. 1.* ¶ Acta facta coram incompetenti judice, vel falſo Delegato, non valent, etiam ſequuta ratihabitione partium. *Bart. in l. 4 ff. de offic. Proconſul.*

Cap. XXVII. Judicium: Citatio: Quibus modis valeat.

Valet citatio facta ad domicilium originis, licet conventus aliud habeat domicilium ratione officii: quia domicilia duo quis habere poteſt. *Boer. deciſ. 11. & deciſion. 13.* Sed non tria, aut quatuor. *ibidem d. deciſion. 13.*

Finiatur.

Diſpoſitio legis, ubi cœptum, multis modis limitatur. *per Ozaſc. deciſion. 78. numer. 18. Rot. Genuen. deciſ. 13. Ant. Corſet. in ſuis ſingul. litera. I. ſingul. judicium, & Bartol. in l. 4. C. de veter. lib. 10. in l 28. ff. de jud. & in l. 10. n. 8. ff. de dam. infect.* ¶ Judicium agitatum per Vaſalloa coram aliis judicibus, quam feudi, non tenet, niſi quando Duminus feudi ſciret, & non contradiceret. *Gramm. d. deciſ. 103. num. 136.* Sed an Vaſallus poſſit ſine conſenſu Domini directi litigare coram alio judice. *Ozaſ. deciſion. 78. Gramm. d. deciſion. 103. numer. 137. Guid. Papon. quæſt. 275. Boer. deciſion. 114. Andr. Gail. obſerv. 40. lib. 1. & Vincent. de Franc. deciſ. 417. part. 2.*

Cap. XXVIII. Forus: Territorium: Qui teneatur ſortiri, & quem, & ſequi: ubi ſit: declinari poſſit.

Domicilii ratione quis forum ſortitur. *Franc. Marc. quæſt. 920 part. 2. num. 5. & Natt. conſil. 4. Tom. 1.* ¶ Forum ſortiri, & ſtatuto ligari, paria ſunt. *Boer. deciſ. 13. n. 14.* ¶ Quis ſortitur forum ratione originia, incolatus, contractus, deſtinatæ ſolutionis, delicti, vel rei, & etiam ratione mandati in delictis, *Hippol. ſingul. 404.* ¶ Quoad ſortiendum forum, inſpicitur locus collatæ ſolutionis *Rot. Gen. num. 5. & 7. d. deciſ. 161.* Et illius loci quis ſortitur forum, *Jaſ. de act. in §. ſi quis agens. verſ. plus num. 26.* Quia contraxiſſe unuſquiſque intelligitur in ao loco, in quo, ut ſolveret, ſe obligavit, *l. contraxiſſe 20. ff. de action. & oblig.* ¶ Forum ubi quis ſortiatur, quando in uno loco habet originem, & in alio domicilium, *vide Dec. conſ. 352. num. 4. vol. 2.* ¶ Tertius opponens ſe executioni ſententiæ, ſortitur forum ſeculare. *Franc. Marc qu. 250. num. 3.* ¶ Venditor in foto emptotis debet ipſum emptorem defendere, *Afflict. deciſ. 227. Gram. deciſ. 21. vide Capic. deciſ. 197.* Sed quid in Clerico vendenti laico, *vide Gramm. d. deciſ. 21. Capic. d. dec. 197. num. 7. & Boer. deciſ. 69. n. 27.* vel in Fiſco vendenti privato, *vide Capic. d. dec. 197. & Borg. dec. 8. de jud.*

Vel non.

Quamvis actor regulariter forum rei teneatur ſequi, tamen hoc non habet locum, quando ſunt plures rei diverſi fori ejuſdem cauſæ, & ad eundem finem agitur. *Mynſing. obſerv. 4. cent. 1.* ¶ Tutor non ſortitur forum ratione contractus. *Guid. Pap. ſing. 677.*

Sequi.

Intentans remedium l. diffamari. C. de ingenuis dicitur originaliter reus: ideo diffamatus debet ſequi forum diffamantis eo in caſu. *Ozaſc deciſ. 161. vide ſupra tit. ut nemo invitus.* ¶ Statuto poteſt fieri, quod reus ſequatur forum actoris, reſpectu tamen ſubditorum. *Bartol. in l. 2. C. de jurisd. omn. judic.* ¶ Mulier ſi omiſerit declinatoriam, non reſtituitur: quia fuerit uſa jure communi. *Capic. dec. 13. num. 10. vide tamen Jaſſ. Lanſ. Balb. deciſ. 110.* Quid in ruſtico, *vide ibidem d. deciſ 110.* ¶ Actor ſequitur forum rei, qui eſt in loco domicilii, quod habuit tempore contractus, licet illud poſtea mutaverit. *Bartol. ſing. 149 &c. experientia 11. quæſt. 1.* ¶ Actor debet ſe defendere in foro rei in cauſa reconventionis, *l. 35. §. non ſolum. ff. de procur.* ¶ Agens ad reſciſſionem contractus debet ſequi forum rei. *Ozaſc. dec. 78. num. 15. vide Papon. lib. 7. tit. 7. arreſt. 24. & 25.* ¶ In cauſa reſtitutionis, actor debet ſequi forum rei, *l. fin. eod. tit.*

Ubi ſit.

Forum legis muncipalis ibidem eſt, ubi eſt forum ſolutionis. *Afflict. dec. 226. num. 8.*

Declinari poſſit, vel non.

Submittens ſe alienæ juriſdictioni an, & quando poſſit eum pœnitere, & quid, ſi promiſerit forum declinare, *Guid. Pap. q. 77.* ¶ Judicem incompetentem, quem in uno judicio non declinavi, in alio non poſſum declinare. *Rom. ſing. 145.*

Cap. XXIX. Qui electionem fori habeat; privilegium.

Conventi plures, inter quos ſit aliquis foro privilegiatus, tenentur comparere citati, omiſſo privilegio in foro ſuo, *Capic. deciſ. 173.* ¶ Pupillus habet electionem fori, & poteſt variare: fallit, quando lis jam erat cœpta cum auctore, cui pupillus ſucceſſit. *Vincent. de Franc. deciſ. 364. part. 2.* ¶ Colonus Eccleſiæ an in cauſa contra eum mota, fori Eccleſiaſtici obtineat privilegium, *vide Perilluſtr. D. P. Theſſau. dec. 22.* ¶ Eccleſia non habet fori electionem, ſed debet ſequi forum rei, *Afflict. dec. 257. vide tamen Capic. dec. 160.* ¶ Quilibet vocatus ad judicium debet ire & allegare privilegium ſuum. *cap. ſi duob. 7. extra de appel.*

Qui non habeat, & eligere non poteſt.

Regulariter reus, qui poteſt conveniri coram pluribus Judicibus, non eligit coram quo conveniatur, ſed actor. *Jaſſ. Lanſ. Balb. deciſ. 161. Borg. Caval. deciſ. 2. de jud.* Quod procedit atiam in alternativa locorum, *idem Jaſſ. deciſ. 316.* ¶ Familiarea Epiſcopi gaudent privilegio competenti ipſi Epiſcopo; non ſic in aliis privilegiis. *Capic. deciſ. 12.* ¶ Fidejuſſor de eundo ad judicium licet

ſortiatur forum ratione contractus, non tamen perdit privilegium eligendi judicem: & Clericus fidejubens de judicio ſiſti, non debet conveniri coram laico, *Bartol. in l. 1. ff. ſi quis in jus vocat.* ¶ Familiaris temporalis gaudet privilegio domini, durante tempore ſui famulatus. *Capic. deciſ. 12. Papon. lib. 5. titul. 12. arreſt. 7. & 8.* Nam quis dicitur habitator loci, ubi permanet, *Gram. dec. 87. n. 4.* ¶ Citati à judice incompetenti non debent appellare, ſed debent comparere, & privilegium allegare. *Joan. Gal. q. 228.* Sed quando non teneatur comparere, *Papon. lib 7. tit. 7. arreſt. 30.* ¶ Poſſeſſio ſola Clericalis tonſuræ, & habitus ſufficiunt quoad fori privilegium, & pariter ſi Clericus poſſideat beneficium, quod procedit ſi ſit Regnicola: ſecus ſi Ultramontanus, *Gram. deciſ. 81. num fin.* ¶ An clericus conjugatus gaudeat privilegio Clericali, ut remittatur ad judicem Eccleſiaſticum in delictis, *vide Gram. deciſ. 10.* ¶ Clericus in Sacris conſtitutus, ut careat privilegio fori, plura requiruntur; ſed in minoribus pauciora, *Capic. dec. 161.* ¶ Militantes in aliqua militia in cauſis civilibus, coram officiorum Magiſtro tantum coguntur reſpondere: in criminalibus vero hoc privilegium non ſortiuntur, *l. penult. ff. de privileg. ſchol. lib. 12.* ¶ Contumacia tollit privilegium fori, ſi expreſſe illi poſſit renunciari. *Afflict. deciſion. 133. Vincent. de Franc. deciſ. 417. num. 7. part. 2. vide Gram. vot. 27.*

Cap. XXX. Declinatoria fori exceptio. Quibus competat.

*Emphyteota Eccleſiæ laicus conventus coram Judice Eccleſiaſtico pro ſolutione penſionis, vel ad relaxationem rei cauſa caducitatis, an poſſit forum declinare, & remiſſionem petere ad Judicem ſecularem. *D. Gaſp. Theſ. qu. For. qu. 15. lib. 2.*

Cap. XXXI. Quibus modis opponi poſſit.

Exceptio proveniens ex defectu juriſdictionis, poteſt quandocunque opponi, etiam poſt tres ſententias conformes. *Hippol. ſing. 10.* *Clericus litigans contra laicum, coram Judice ſeculari, an in cauſa reconventionis poſſit opponere declinatoriam fori, *Gaſpar. Theſſau. qu. For. Quæſt. 98.* ¶ Exceptio declinatoria an poſſit ſemper opponi, uſque ad litis conteſtationẽ, & caſibus, in quibus lis non conteſtatur poteſt opponi uſque ad ſententiam, *Bart. in l. ex quacunque in repet. n. 19. ff. ſi quis in jus vocatus. vide eundem in l. 33. ff. de judic. facit l. fin. C. de except.* ¶ Actor contra reum reconvenientem non poteſt opponere declinatoriam, *Bartol. in auth. & conſequenter. C. de ſentent. & interlocut. omnium Judic.*

Vel non.

Exceptio fori cum ſit dilatoria, non poteſt opponi poſt litem conteſtatam, *Bart. in l. quidam 57. ff. de re judic.* Tamen privilegium fori, lite pendente, ſuperveniens reo citra ejus factum voluntarium, illum eximit à Judice, coram quo lis erat inchoata. *Jaff. Lanf. Balb. deciſ. 70.*

Cap. XXXII. Qui ſint effectus.

Exceptio proceſſus pendentis non obſtat juriſdictioni, niſi ubi obſtaret exceptio rei judicatæ ipſi actioni. *Capic. deciſ. 122. num. 9. Franc. Marc. qu. 920. num. 12. part. 2. vide Mann. in ſuo Spec. diſtinct. 6. num. 20. fol. 577.* ¶ Exceptio declinatoria competens principali, non competit fidejuſſori, vel cedenti. *Afflict. deciſ. 206.* ¶ Exceptio, ne continentia cauſæ dividatur, impedit litis ingreſſum. *Afflict. deciſ. 354. num. 6.* ¶ Exceptio fori declinatoria competens debitori contra creditorem, non obſtat ceſſionario ſingulari ſucceſſori creditoris: quia declinatoria fori eſt exceptio perſonalis, & cohæret perſonæ, & per conſequens non tranſit contra ceſſionarium. *Afflict. deciſion. 74. & 206.* Sed quare ceſſionarius privilegiatus trahat in ſuum forum debitorem ceſſum, *vide Afflict. ibid.*

Cap. XXXIII. Quando excludatur.

Cautio de judicio ſolvendo præſtita, non excludit declinatoriam fori. *Afflict. dec. 133. num. fin. vide tamen ſupra tit. judicatum ſolvi.*

Cap. XXXIV. Domicilium. Quod ſit.

Quale ſit.

Contractum eſſe domicilium in loco, ex quibus cognoſcatur, *vide Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 86.* Quotuplex ſit domicilium, & quot modis quæratur, & quis effectus reſultet ex eo, *vide Bart. in l. unica. C. ubi petan. tutor. tunt. Rebuff. in conſtitutio. Reg. Tom. 3. tract. de domicilii elect. in præfat.*

Quale ſit.

Originis locus magis attenditur, quam locus domicilii, *Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 85. num. 4.* Imo forum domicilii prævalet, *D. c. conſil. 352. vol. 2.* ¶ Domicilium originis eſt immutabile: ideo quis ibidem ſemper poteſt conveniri, ſi in loco ipſius originis reperiatur. *Rot. Gen. deciſ. 29.* Alias ſecus. *Afflict. deciſ. 384. num. 6. & Boer. deciſ. 3.*

Cap. XXXV. Qui habet domicilium, vel non.

Domicilium pluribus locis quando quis habere poſſit, *Afflict. deciſ. 384. num. 5. & l. 3. ff. ad municip.* ¶ Dicitur quis habitare, ubi pro majori parte anni habitat. *Gram. deciſ. 87. num. 5.* ¶ Filiusfamil. poteſt habere domicilium, non tantum ubi pater habet, ſed ubicunque ipſe filius conſtituit ſibi domicilium. *l. 3. & 4. ff. ad municip. de incol.*

Cap. XXXVI. Quando eligi poſſit, vel non.

Quando quis domicilium eligere debeat, *Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de domicilii electio. tom. 3. art. uni.* ¶ Uxor domicilium viri ſequitur. *Cabal. Milleloq. 493. vide tamen Vicent. de Franc. deciſ. 363. part. 2.* Sed an amittat privilegium fori originis, *vide eundem deciſion. 416. ibid. Cravet. conſ. 271. & l. cum quadam. ff. de juriſdict. omn. jud.*

Cap. XXXVII. Quando mutatur, vel non.

Adoptione non mutatur domicilium, & domicilium paternæ originis non poteſt filius mutare, imo originem avi quis retinet, non proavi. *Boer. deciſion. 13. numer. 5.* Ideo filius licet habeat domicilium alibi, tamen poteſt conveniri in loco originis patris. *Caſtren. ſingul. 6.* ¶ Domicilium dicitur transferri de loco ad locum, quando qui recedit cum familia, & rebus, *Bartol. in l. 27. §. affini. ff. de fund. inſtruct.* ¶ Matris originem, quando ſequatur filius, *vide Boer. deciſ. 13. num. 9.* ¶ Domicilium originale propter dignitatem non mutatur ſed propter matrimonium ſic, *Bartol. in l. 11. ff. de Senato.*

Cap. XXXVIII. Territorium. Quid ſit.

Territorium eſt univerſitas agrorum inter fines cujuſque Civitatis ab eo dictum, quia Magiſtratus ejus loci intra illos fines terrendi, id eſt ſubmovendi jus habent. *l. pupillus 239. §. pen. ff. de verb. & rer. ſign.* ¶ Territorium non eſt aliud, quam terræ ſpatium munitum, & armatum juriſdictione. *Boer. deciſ. 227. num. 7.*

Cap. XXXIX. Quæ fieri poſſunt extra territorium, vel non.

Simplex judicis præceptum ultra ejus territorium non extenditur. *l. cum unus. 12. §. is, qui ff. de bonis auct. judic. poſſid.* ¶ Juriſdictionis voluntariæ actus poſſunt extra territorium juſdicenti exerceri, niſi illud, quod eſſet expediendum de jure ſpeciali competeret. *Ludov. Roman. ſingul. 49. vide Marc. de Mant. ſing. 141.* ¶ Executio citationis non poteſt fieri extra territorium, nec decretum, quod cenſetur quædam interlocutoria.

Ægid. Bellam. concluſio. 640. Sed an valeat citatio facta in alieno territorio, ſive ratione domicilii, ſive delicti, aut contractus, vel rei, *vide Franc. Mar. quæſtion. 401.*

Exerceri.

Juriſdictio contentioſa ad hoc, ut poſſit extra territorium exerceri, duo requiruntur, nempe partis, & judicis proprii territorii conſenſus, niſi illud, quod erat expediendum, de jure ſpeciali competeret. *idem Roman. ſingul. 50.* ¶ Commiſſio ab inferiore principe, non poteſt extra territotium exerceri. *Boer. deciſion. 30.*

Cap. XL. Miſcellanea.

Quæ ſint cauſæ, propter quas citatus non tenetur comparere, & non comparens excuſetur, *Bartol. in. l. quacunque. ff. ſi quis in jus vocat. non ierit.* ¶ Interdicere quiseam provinciam poteſt, quam regit, aliam non poteſt. *l. 7. §. interdicere. ff. de interdict. relig.* ¶ Filius natus extra Regnum, an cenſeatur Regnicola. *Boer. dec. 13. n. 17.* ¶ Qui aliquid facit, vel petit ante litem conteſtatam non videtur conſentire in judicem. *Cap. Thol. q. 181.* ¶ Gentilitiæ redhibitionis actionem perſonalem eſſe, ideoque perſonæ, non rei judicem deſiderare, *deciſum reperitur placit. curia lib. 11. de jud. in diciſion. diverſ. cap. 5.* ¶ Sigillum caſtri debet eſſe penes digniorem, ſicut regimen quoad ſtatum. *Capic. deciſ. 27. num. 8.* ¶ Si ille, qui impetravit aliquem judicem, nolit poſtea coram eo litigare, poterit pars, contra quam fuit facta impetratio, uti literis delegatoriis contra impetrantem. *Jaff. Lauſ. Balb. deciſ. 76.* ¶ Submiſſio generalis reſtringit ad judices provinciæ, niſi aliter expreſſe dictum fuerit. *Papon. lib. 27. titul. 7. arreſt. fin. ibid.* ¶ Habitans extra Regnum non tenetur in Parlamento reſpondere ſuper perſonali actione; ſecus in hypothecaria, pro rebus in Regno exiſtentibus *Joan. Gal. quaſt. 148.* ¶ Locumtenens poteſt experiri ea, quæ ſunt meri imperii de jure Canonico; ſecus de jure Civili, ſed jus Canonicum in hoc per conſuetudinem ſervatur. *Guid. Pap. qu. 624* ¶ Literæ ſenatus poſſunt exequi ubique, non requiſitis inferioribus Dominis. *Guid. Pap. qu. 346. Boer. deciſ. 8. num. 6.* Tamen capturæ non poſſunt fieri in terris Feudatariorum, ſine licentia ipſorum. *Franc. Marc. q. 91. part. 2.* ¶ Archiepiſcopus non poteſt audire cauſas de Epiſcopatibus Suffraganeorum ſuorum, niſi per appellationem, *c. 1. ext. de offic, Legat.* ¶ Quando agitur ad reſtitutionem dotis, ubi agi debeat. *Boer. conſ. 50. num. fin.* ¶ Contra ſententiam Delegati Principis, ſolus Princeps reſtituit. *l. 1. C. ubi, & apud quem.* ¶ Nemo de domo ſua invitus extrahi debet. *Reg. nemo fallit in criminalibus. gloſſ.* ¶ Diſpoſitio quando concipitur nomine dignitatis, ſemper ſucceſſor cognoſcit. *Abb. conſ. 93. ibid.* ¶ Judici ordinario ſubditus nihil poteſt opponere, ex quo eſt in pacifica poſſeſſione juriſdictionis, auctoritate Superiori. *Bartol. in l. Barbatius ff. de offic. Prat. in repet. num 7* ¶ Princeps in ejus territorio eſt fundatus de jure communi, ut remedium reindegrandæ impedire poſſit ſuper juriſdictione, *idem Marc. quaſt. 80.* ¶ Ubi eſt par juriſdictio, major numerus non præfertur. *cap. paſtoralis. ext. de reſcript.* ¶ Qualitas, quæ in ſupplicatione narratur, ſi ab adverſario negetur ſupplicans illam probare debet. *Afflict. deciſ. 297.* Idem in libello, & ubi ipſa qualitas non apparet vera, debet cauſa remitti. *Afflict. ibid.* ¶ Inferior non poteſt revocare factum Superioris, licet nullum ſit. *Cravet. conſil. 148. num. 3.* ¶ Litigans coram diverſis judicibus ſuper eadem re, non excipiens de litis pendentia, ſibi præjudicat. *Afflict. d. deciſ. 354. num. 3.* ¶ Habitantes perpetuo ligantur lege Civitatis. *Gramm. deciſ. 87. num 6.* ¶ Barones, & Communitates non poſſunt cognoſcere de cauſa, quæ vertitur inter eos, & eorum ſubditos, nec aliis committere. *Capic. deciſ. 124. num. 3. vide tamen Gramm. deciſ. 104. num 7.* ¶ Per contentionem juriſdictionis res fit dubia, & exeqvutor non procedit, *cap. cum contingat 04. vod. cit.* ¶ Quando cauſa ſimpliciter, & determinate committitur, judicium poſſeſſorium, & petitorium commiſſum intelligitur, *capit. 1. extr. de ſequeſtr. poſſeſſor. & fruct.*

TITULUS CXXXIV.

Ubi de criminalibus agi oportet.

Generalia.

DElicta communis fori quæ ſint, *vide Clar. in ſua Pract. crimin. §. fin. quaſt. 27. & ſupra titul. de cauſis mixtis.*

Cap. I. Quando quis teneatur ſequi forum ratione delicti, in criminibus, & puniri.

In delictis attenditur ſtatus, in quo quis reperiebatur tempore commiſſi delicti. *Gramm. deciſ. 10.* ¶ Delicti tempus attenditur ad fundandam juriſdictionem. *Vinc. de Franc. dec. 417. part. 2.* ¶ Fur puniri debet, ubi captus eſt cum re furtiva, etiam ſi eo die caperetur, quo furtum factum eſt. *Capic. 104. Boer. deciſ. 218.* ¶ Forum ſortitur quis ratione delicti, ſi delinquens in loco delicti reperiatur, ſed quid, ſi ibi non reperiatur, an poſſit citari in alieno territorio, vel debeat requiri judex illius. *Marc. qu. 179. part. 2.* ¶ Licet delictum cognoſcatur per quatuor judices regulariter nempe originis, domicilii, delicti, & loci, in quo quis plurimum converſatur, nihilominus forum delicti eſt magis privilegiatum. *Vinc. de Franc. dec. 37.* ¶ In loco delicti quilibet convenitur ut ibidem puniatur. *l. ſi cui 7. §. idem Imperat. ff. de accuſat. l. ſolent. 7 de cuſtod. reor. cap. 2. 3. qu. 6. & c. fin. Rot. Aven. deciſ. 114. in deciſ. diverſo. Tom. 3. Franc. Mar. quaſt. 920. part. 2.* licet alias haberet privilegium, ne conveniatur, niſi certo loco. *Bar. ſingul. 150.* ¶ Judex loci delicti in delinquentem ibidem repertum (quoad omnes effectus) habet juriſdictionem, etiam quoad bona alibi exiſtentia, *vide Hartm. cap. 7. tit. miſcella. lib. 1.*

Cap. II. Quando ratione loci.

Mandans fieri delictum, in quo loco puniri debeat, *vide Rot. Avenion. deciſ. 114. in deciſ. diverſo. Tom. 3. Guid. Pap. quaſt. 104. & Franc. Marc. quaſt. 178. part. 2.* ¶ Tractatus delicti puniri poteſt in loco, quo factus fuerit, ſi delicti animadverſio facta non ſit *Marc. quaſt. 178. part. 2. vide infra hoc titul.* ¶ Calumniator, vel inſtigator, qui tenetur ad expenſas, & intereſſe falſæ inquiſitionis, vel accuſationis, non poteſt declinare juriſdictionem judicis accuſationis. *Papon. lib. 7. tit. 7. arreſt. 46.* ¶ Forenſis ratione bonorum, quæ poſſidet in loco, & juriſdictione alterius, ſi in tali loco offendat Dominum vel aliquem ſubditum, an ibidem poſſit conveniri, *vide Dec. conſ. 694.* ¶ Delinquens in uno loco, an ibidem vel alibi debeat, aut poſſit puniri, *vide Bart. in l. aetrum. §. ſepulchri violati. ff. de ſepul. viol.*

Cap. III. Remiſſio. Quando fieri debeat in delictis, vel non.

Delinquens debet remitti ad locum delicti, ut ibidem puniatur *Bald. ſingul. 179.* Et judex negligens remittere punitur. *l. ſi dum 14. & auth. ſi vero C. ad leg. Jul. de adult.* ¶ Judex domicilii, ſive originis, an poſſit de quocunque crimine alibi commiſſo inquirere, vel an teneatur reum remittere ad Ordinarium loci commiſſi delicti, *vide Gramm. deciſ. 26. Boer. deciſ. 270. Joſeph. Ludovic. deciſion. 16. Luc. Franc. Marc. quaſtion. 331. part. 2. Vincent. de Franc. deciſion. 66. Hieron. Magon. deciſion. Luc. 36. Clar. in ſua Pract. quaſt. 38. & 39. Hippol. ſingul. 576. Roland.*

Digitized by Google

Roland. conſ. 19. vol. 2. gloſſ. in l. 7. §. dubitatum. ff. de interd. & relega. Hartm. c. 8. tit. de accuſatio. libr. 2. & cap. 9. ibid. Papon. lib. 7. tit. 7. arreſt. 37. & Perilluſtr. D. P. Teſſau. deciſ. 90. Pro affirmativa, *ſcribit Guid. Pap. quaſt. 102. num. 3.* Quia eſt locus præventioni, *vide ibid.* Sed quando fit remiſſio, quæ requirantur ad hoc, ut fiat, *vide Guid. Pap. ibid. Capel. Thol. quaſt. 320. Boer. dec. 29. & Gaſp. Cabal. milleloq. 596.* ¶ Remiſſus, an debeat præſentari cum eodem proceſſu facto coram remittente, & quid operetur confeſſio facta coram ipſo judice remittente, *vide Guid. Pap. qu. 202. num. 6. & 7.* ¶ Remiſſio delinquentis non fit ad terram alterius Principis diverſi imperii, ubi fuit commiſſum delictum. *Boer. deciſ. 29. vide Capel. Thol. q. 320.* ¶ De remiſſione in delictis, aut tranſductione pupillæ extra territorium domicilii, vel originis, aut quando quis indebite retinetur, *vide per Franc. Marc. quaſt. 83. part. 2.* ¶ Homicida deprehenſus in babitu Clericali, an debeat gaudere privilegio Clericatus, & ad quem judicem ſit remittendus, *vide Guid. Pap. qu. 138. & Capel. Thol. q. 144.* ¶ Delinquentes plures ſimul, quorum unus Clericus erat, ſi à judice ſeculari capti ſint & ab eodem inquiſiti, Clericuſque ad judicem Eccleſiaſticum ſe remitti debent *Hippol. ſing. 180.* ¶ Criminoſus edictis legitimis eſt vocandus, & eo latitante, judex legitime procedere debet & degens in alia provincia capiendus eſt, & ad locum delicti tranſmittendus, ut ibidem ſupplicium patiatur, pœna contrafacientibus imminente. *§. ſi vero quis. auth. ut nulli judic.* ¶ Regulariter Clerici gaudent privilegio Clericali, ut remittantur ad judicem Eccleſiaſticum in delictis. *Gramm. deciſ. 10. & 81.* Nec poſſunt coram judice ſeculari conveniri, minus valet conſuetudo contraria. *Caſſand. in conſuetud. Burg. tit. Des Juſtices. Rub. 1. §. 5. gloſſ. 13. num. 47.* Sed dictum limitatur in certis caſibus, *de quibus vide per Caſſand. ibid.* ¶ Judex cogitur remittere reum ad petitionem alterius judicis, & ſi opus erit, hoc fit juſſu Principis. *Bart. in l. ſi cui 7. §. cum ſacrilegium. ff. de accuſatio. vide eundem, in §. ſi vero, authen. ut nulli judicum.* ¶ Judex ſecularis poteſt capere clericum in flagranti crimine, quod procedit, dummodo illum remittat ſtatim Judici Eccleſiaſtico; non autem debet retardare dictam remiſſionem, vel poſt commiſſum delictum eum capere. *Guid. Papon. quaſt. 73.*

Vel non.

Fur furtum tranſlatum in aliena juriſdictione contrectando, novum furtum facit: ideo tunc non debet ad locum delicti remitti, cum ibidem ex nova contrectatione puniri poſſit, ſi rem adhuc debeat. *Franc. Marc. qu. 176. part. 2.* ¶ Quando Judex domicilii, vel originis prævenit in cognitione, Judex delicti nullo modo poteſt prætendere remiſſionem. *Vincent. de Franc. deciſ. 88. num. 5. & dec. 147.* ¶ In criminalibus ſubditus alicujus feudatarii, non poteſt petere ſe remitti ad judicem dicti ſui Domini, niſi ipſe feudatarius etiam hoc petat. *Pap. lib. 7. tit. 7. arreſt. 58.* ¶ Remiſſio reorum ſecundum conſuetudinem Italiæ non fit. *Abb. conſil. 24. lib. 1.*

Cap. IV. Judex, quando delinquentes punire poteſt, vel non.

Clericus propter injuriam commiſſam coram ſeculari judice an, & quando per ipſum puniri poſſit, *vide Marc. quaſt. 215. part. 2.* ¶ Judex, qui cognoſcit civiliter, ſi reperiat crimen, poterit punire criminaliter, *l. 3. C. ſi adverſus libertatem, & ibi Bart. & in l. nullum 12. C. de teſtibus.* ¶ Judex ſecularis tribus caſibus poteſtatem habet in Clericos. *Guid. Pap. qu. 562. n. 5. vide Papon. lib. 1. tit. 5. arreſt. 39.* ¶ Judex laicus poteſt punire, & cognoſcere de perjurio, ſacrilegio, & adulterio: fallit in Clerico. *Guid. Pap. q. 178. & Franc. Marc. qu. 154.* ¶ Judex ſecularis poteſt laicum punire pro injuria facta Clerico, ſi prævenerit; alias ſecus. *Guid. quaſt. 562.* ¶ An Clericus teneatur reſpondere coram judice ſeculari in criminibus privilegiatis, *vide Boer. dec. 297.* ¶ Quidam in territorio, puta Bononienſi, tractatum habuit de occidendo aliquem, & non conſtat illum ipſum, qui de morte egit, interfeciſſe, ſed tractatum ſolum habuiſſe, ſi Bononiæ contra eum procedatur, qualiter ſit puniendus. *Auguſt. Bero. qu. 89.* Ubi concludit ibidem, ſolum poſſe puniri de tractatu. ¶ Judex minor poteſt punire Officialem Judicis majoris delinquentem in ſuo territorio, dummodo hoc notum faciat majori judici. *Bart. in l. 4. C. de offic. Rector. Provinc.* ¶ Judex minor punit majorem de favore per eum præſtito alicui privato in cauſa. *Bart. in l. 1. num. 3. C. ne liceat potentioribus.* ¶ Familia unius ex Dominis ſi deliquerit, alius cognoſcere poteſt, & bona ipſius delinquentis familiaris, dividuntur. *Bart. in l. qui juriſdictioni 11. num. 3. ff. de juriſdict. omn. judic.* ¶ Judex punit etiam extraneos ſuam juriſdictionem impedientes. *Bart. in leg. unica, §. is videtur, ff. ſi quis juſdicenti.* ¶ Judex cauſæ appellationis debet ſequi ſtatuta primi judicis, quia loco illius ſuccedit, & in criminibus ſi ſententia fuerit confirmata, pœna venit applicanda burſæ fiſci loci primi judicis, & exequutio pœnæ corporalis debet fieri per ipſum. *Guid. quaſt. 237.* ¶ Punitio Monachi delinquentis, ad quem pertineat. *Guid. quaſt. 559.* ¶ Ordinarius poteſt delegatum Principis in ſuo territorio delinquentem punire, & coercere. *Boer. deciſ. 9. & Capel. Thol. quaſt. 424.* ¶ Judæus aliquid peccans in fidem Chriſtianam, an poſſit puniri à judice laico, *Guid. Pap. qu. 63.* Ubi concludit eſſe locum præventioni. ¶ Si aliquis de Civitate fœderata nobiſcum delinquat, illum punire poſſumus, *l. 7. in fin. ff. de capt. & poſtlim. reverſ.* ¶ Judex maleficiorum poteſt contra principalem delinquentem de delicto principaliter cognoſcere, & de reſtitutione rei ſecundario, & incidenter. *Bartol. in leg. defuncto 6. §. in quacunque, ff. de publ. jud.* ¶ Judex ſecularis an poſſit punire Clericum pro infractione ſalvagvardiæ. *Guid. Pap. quaſtion. 77. numero tertio.* ¶ An Condominus habeat juriſdictionem contra Condominum ejuſdem loci delinquentem, quando ambo habent eandem juriſdictionem, *vide Dd. de Rot. deciſ. 3. titul. de foro compet. in antiq. Jaſſ. Lanf. Balb. dec. 116. Clar. in ſua Pract. crimin. §. fin. quaſt. 38. & Bart. in leg. 11. ff. de rerum diviſio.* ¶ Delictum ejus, quod non erat delictum tempore conceſſi privilegii juriſdictionis, debet etiam puniri per eum, cui fuerat conceſſa juriſdictio, *idem deciſion. 434. part. 2.* ¶ Baro quando punire poſſit Vaſallos rebellantes à ſua obedientia ad Cæſaream, impedienteſque exactionem redituum, *vide Capic. deciſ. 124.* ¶ An Abbates, Clerici, & beneficiati de aſſaſſinio inquiſiti, poſſint per judicem ſecularem puniri, mediante ſententia declaratoria, ſi reperiantur capti in manu dicti judicis ſecularis, *vide Capic. dec. 112. & deciſ. 155. num. 26. Gram. vot. 11.*

Vel non.

Non ſubditus ratione originis, vel domicilii, non poteſt puniri de delicto alibi commiſſo. *Caſſan. in conſuet. Burg. tit. Des Juſtices. Rubr. 1. §. 5. gl. 4. n. 12. & Bartol. in leg. 1. §. cum urbem, ff. de offic. Præfect. urb.* Sed limita dictum in vagabundo, & in fure reperto in alio loco cum re furtiva. *Caſſa. ibid. numero decimo quarto.* ¶ Milites delinquentes puniuntur à Duce, ſub quo militant, *leg. de militibus 8. ff. de cuſtod. & exhibit. reo.* ¶ Collega unus non punit alium collegam ſuam juriſdictionem impedientem, *Bartol. in leg. jus §. is videtur. ff. ſi quis jus, d. cap. num. 7.*

Cap. V. Quando eorum cauſas cognoſcere poſſit, competens Judex ſit, vel non.

In delictorum cognitione, & animadverſione, mos atten-

attendi debet. *Franc. Marc. quæſt. 176.* Quid, quando fur contrectat rem in Eccleſia, ad quam aufugerat, *vide eundem qu. 177.* ¶ Cauſa criminali vertente coram Judice laico, ſi reus interim efficiatur Clericus, cauſa finitur coram dicto Judice laico: ſed ſententia executioni mandatur per judicem Eccleſiaſticum. *Capel. Thol. q. 147. in additio.* ¶ Matrimonium ſi quis contraxerit cum duabus, ſi inquiſitus neget talem accuſationem, cognitio erit Judicis ſecularis. *Vincent. de Franc. deciſ. 36. num. 4.* ¶ Poteſtas de delicto commiſſo per ſuam familiam, quando cognoſcere poſſit, *vide Bart. in l. Senatuſconſ. 16. ff. de offic. Præſid.* ¶ Judex competens ratione unius delicti, poteſt cumulare alia delicta, & de illis cognoſcere, de quibus alias non eſſet competens principaliter. *Papon. l. ibid. 24. tit. 10. arreſt. 9.* ¶ Judex de quolibet delicto coram ſe commiſſo, incidenter poteſt cognoſcere, & punire. *Bartol. in leg. 3. & §. præterea, ff. de ſuſpect. tutor.* ¶ Vagabundus ubique poteſt puniri, & dicitur vagabundus, qui certum non habet domicilium. *Guid. Papon. quæſt. 202.* ¶ Illuſtris perſona à ſolo Principe, & non ab alio, debet judicari. *Gram. deciſ. 60. num. 22.* ¶ Crimen à diverſis commiſſum, debet ab uno judice cognoſci, ne continentia cauſæ dividatur, *vide tamen Vincent. de Franc. deciſ. 426. part. 2.* ¶ Delinquens tribus locis poteſt puniri, & conveniri, ſed an Judex extra territorium inter homines ſui territorii, poſſit cognoſcere, & illos punire, *vide Bocr. deciſ. 270. & Joſeph. Ludov. deciſ. 16. Luc.* ¶ Si Papa delinquat, & accuſetur, quis erit competens Judex illius, & qui ſit competens judicis Imperatoris, Regum, Ducum, Principum, Epiſcoporum & hujuſmodi Magnatum, *vide Jul. Clar. in ſua Pract. crimin. §. finali, quæſtione 35.* ¶ Judex ſecularis eſt competens Judex illius, qui delinquit in Eccleſia, in qua tamen non poteſt delinquentem capere. *Roland. conſilio 24. vol. 2.*

Vel non.

Judex cauſæ criminalis, non poteſt cognoſcere in civili, & contra, ſed quando regula fallat, *vide Menoch. de arbit. jud. qu. 82.*

Quando competens Judex.

Par in parem non habet Imperium: ideo quando juriſdictio eſt penes plures inſolidum, alter non punit alium, quod tamen non procedit quando apud unum eſt juriſdictio criminalis ejuſdem loci. *Vincent. de Franc. dec. 274 part. 2.* ¶ Judex Eccleſiaſticus, an ſit Judex competens inter laicos, quoad pœnam periurii, *vide Capel. Thol. quæſt. 17.*

Præfertur.

Judex præveniens per citationem realem (id eſt, per capturam) præfertur Judici inquirenti per prius. *Gram. deciſ 30. num. 6. & Guid. quæſt. 202.*

Cap. VI. Quam poteſtatem habeat in delictu.

Judex unius territorii poteſt concedere alteri territorium, ſive juriſdictionem contra ſubditos, qui in diœceſi alterius deliquerunt. *Dd. de Rota. deciſion. 13. tit. de conſuetud. in antiquis.* ¶ Judices in delictis juriſdictionem habent contra omnes, omni privilegio ceſſante, *§. quod autem, Auth. ut judic. ſine quoquo ſuffragio.* ¶ Judex criminalis an poſſit abſolvere reum à crimine, & condemnare eum civiliter ad rem reſtituendam, & ſi non declinetur ejus jurisdictio, *vide Creſcen. deciſ. 5. alias 167. tit. de judic.* ¶ Judices, qui Provinciam regunt, juriſdictionem à lege habent in privatos in pecuniariis, & in criminalibus cauſis, & milites, in fiſcalibus, & criminalibus: & etiam in Officiales, & judices, qui de Principis Curia emanant: & poteſtatem habent referendi de illis ad Principem, § *volumus, Authent. ut judices ſine quoquo ſuffragio.* ¶ In eum qui deliquit in officio adminiſtrationis Provinciæ, Epiſc. habet juriſdictionem, *§. neceſſitate, Authen. ut judices, ſine quoquo ſuffragio.*

Cap. VII. Miſcellanea.

Executiones, & capturæ non poſſunt fieri in terris feudatariorum ſine licentia ipſorum, *vide Maranc. quæſt. 91. part. 2.* ¶ Capi non poteſt quis in territorio alieno ſine requiſitione Magiſtratus, ſed quomodo, & quando reg. procedat, *vide Rebuff. in conſtitution. Reg. Tom. 2. tract. de liter. requiſit. num. 4.* ¶ Criminaliter agi non debet, coram judice Eccleſiaſtico. *Hartman. cap. 7. tit. de accuſatio. lib. 2.* ¶ Interdicere quis eam Provinciam poteſt, quam regit, aliam non. *leg. 7. §. interdicere, ff. de interdict. & releg.* ¶ Privilegium fori quis amittit propter teſtimonium falſum. *Bartol. in l. nullum 12. C. de teſtib.* ¶ Quando datum arbitrium pro delictis in in Civitate commiſſis, extendatur ad perpetrata in ſuburbiis, vicis, & Comitatu, *Menoch. de arbitr. q. 99.* ¶ An profeſſio facta in fraudem commiſſi delicti, eximat profitentem à judice ſeculari, *vide Vincent. de Franc. deciſ. 384. part. 2.* ubi concludit pro parte affirmativa.

TITULUS CXXXV.

Si quis Juſdicenti non obtemperaverit.

PRæcepto Judicis eſt optemperandum, & negligentes mulctantur intra annum, poſtea non. *Guid. Papon. quæſt. 359.* ¶ Superiori non eſt obtemperandum, quando ille egreditur fines ſui officii, vel poteſtatis. *Dec. conſil. 72.* ¶ Vide de materia *per Joan. Criſp. de Mont. in ſuo tractat. termino. action. num. 91. poſt volum. Jaſon. de actio.*

TITULUS CXXXVI.

Ubi in rem actio.

FOrum quis ſortitur ratione rei, quando agitur actione reali, vel mixta, ſeu in rem ſcripta, vel hypothecaria, aut poſſeſſorio; ſecus ſi agatur actione perſonali. *Franc. Marc. quæſt. 402. Vincent. de Franc. deciſ. 177. vide Papon. lib. 7. tit. 7. arreſt. 56.* ¶ Clericus, an actione reali coram judice ſeculari conveniri poſſit. *Marc. quæſt. 250. & 1056.* ¶ Clericus coram judice ſeculari conveniri poteſt actione reali, & tenetur emptorem laicum coram Judice laico defendere. *Mynſing. obſ. 22. cent. 1.* ¶ Judex Eccleſiaſticus non poteſt cognoſcere de actionibus realibus, mixtis, vel perſonalibus, competentibus pro rebus immobilibus. *Papon. lib. 1. tit. 5. arr. 15. & ſeqq* ¶ In actione retractus Judex domicilii emptoris, vel territorii, in quo res eſt ſita, cognoſcit. *idem Pap. libr. 7. titul. 7 arreſt. 43.* ¶ Actio perſonalis, quæ proponitur pro aliqua re immobili, an poſſit, ubi res eſt ſita, proponi, *vide Bart. in l. fin. C. ubi in rem actio.* ¶ Fideicommiſſarius convenitur, ubi habet domicilium, vel ubi eſt major pars hæreditatis, *l. qui ita §. fin. ff. ad Senatuſconſul. Trebellia.* Qui fundum in aliquo loco habet, ibidem conveniri debet. *gloſſ. in l. 4. §. ſi vero quis, ff. de cenſibus.*

TITULUS CXXXVII.

Quando Imperator inter pupillos, & viduas, vel alias miſerabiles perſonas cognoſcat.

PRivilegio legis unicæ C. quando Imperator, ut derogetur, non ſufficit generalis derogatio, *vide tamen Vincent. de Franc. deciſion. 187.* ¶ Vidua, pupilli, & aliæ miſerabiles perſonæ, de quibus in lege unica C. quando Imperator, non poſſunt invicem uti privilegio ejuſdem legis; ſed debent ſervare jus commune. *Vincent. de Franc. deciſ. 188.* ¶ Quando per conceſſionem feudi cenſeatur derogatum privilegio d. legis.

d. legis. *vide eundem de Franc. deeiſ. 192. & Perilluſt. D. P. Theſſ. deciſ. 177.* ¶ Cauſæ civiles, vel criminales pro prima cognitione, debent tractari coram ordinariis Judicibus: fallit in cauſis patrimonialibus, in cauſis pauperum, & aliarum miſerabilium perſonarum agentium, vel defendentium contra potentes, ſi hoc requiratur per ipſos miſerabiles, quæ cauſæ debent tractari in hac Patria Pedemontana coram ſuprema curia, *ut habetur in conſt. antiq. Sabaudia tit. quæ cauſa debeant audiri. lib. 2.* ¶ Imperator eſt competens Judex pupillis, viduis, & cæteris miſerabilibus perſonis, ut ſunt ſenes, decrepiti, diuturno morbo fatigati, debiles, & omnes hi, quibus natura ad miſerandum movemur propter fortunæ injuriam. *Azo. in ſumma titul. C. quando Imperator.* ¶ Pupilli, viduæ, & miſerabiles perſonæ in prima inſtantia poſſunt adverſarios ſuos coram Principe convenire, dummodo ſint pauperes, vel oppreſſæ, alias ſecus. *Roland. conſ. 20. volum. 2.* Sed quod dicta lex unica habeat etiam locum in viduis, & pupillis divitibus, *ſcribunt Menoch. de arbit. libr. 2. cent. 1. caſ. 66. Natt. conſil. 590. Vincent. de Franc. deciſ. 100. & idem Roland. conſil. 79. volum. 1.* ¶ Dicta lex prima, in quibus caſibus locum habeat, & an in terris Vaſallorum ſit illius diſpoſitio ſervanda, *vide Perilluſtr. D. P. Theſſ. dec. 177.* De privilegio eligendi forum miſerabilium perſonarum & quæ perſonæ veniant appellatione miſerabilium, *vide Afflict. dec. 257. & Bart. in tract. repreſ. quæſt. 2. num. 5.* ¶ Miſerabilis perſona, ut vidua, poteſt interdicto, unde vi, coram judice Eccleſiaſtico laicum convenire, *cap. ex parte ex. de foro competent.* ¶ Pupilli, & miſerabiles perſonæ non coguntur litigare in foro adverſarii, quin imo Judex eorum ſcribit Judici alterius civitatis, ut adverſarium ipſum cogat alibi litigare. *Bartol. in tractat. repreſalia. quæſt. 2. num. 5.*

TITULUS CXXXVIII.

Ubi conveniatur, qui certo loco dare promiſit, & de eo, quod certo loco.

Generalia.

De materia hujus titul. *vide per Dd. in l. centum Capuæ. ff. de eod. quod certo loco. & in l. qui Roma. 122. ff. de verb. oblig.*

Cap. I. Quando, & qui debeat conveniri, an in loco contractus ſolutionis, promiſſionis, ibique.

Contractus ſi celebretur Florentiæ, ſolutione deſtinata Mediolani, an in loco contractus debeat conveniri debitor, *vide Bart. in l. unic. C. ubi conveniatur, qui certo loco, Creſcent. deciſ. 2. alias 280. tit. de ſolut. eundem Bart. in l. 100. ff. de ſolution. & ſupra tit. de juriſdiction.* Pro negativa, *ſcribunt Jaſſ. Lanf. Balb. deciſ. 216. idem Bartol. in l. 1. ff. de bonis auctor. Judic. poſſid. & gloſſ. in l. 3. eod. titul.* ¶ Ubi conveniatur ille, qui certo loco dare promiſit, *vide Bart. in l. 1. & tot. tit. ff. de eo, quod certo loco.* ¶ Bannitus, cui promiſi ſolvere in civitate, à qua fuit exbannitus, poteſt me alibi convenire. *Rom. ſing. 72.*

Solutionis.

Contractus locus inſpicitur circa ea, quæ veniunt ex conſuetudine: ſed ſolutionis locus, circa ea, quæ veniunt propter moram adhibitam circa illa, quæ veniunt in contractu. *Bartol. in l. 1. ff. de uſuris.* ¶ Locus quando eſt appoſitus ſolutioni, ejus ratio ſemper habenda eſt. *Bart. in l. qui Roma 122. n. 5. ff. de verb. oblig.* ¶ Qui petit alibi, quam in loco ſolutioni deſtinato, videtur plus petere: ideo qualiter ſit componendus libellus in hac actione: & ſi quis non ſolverit in loco deſtinato, ubi debeat conveniri, *vide §. plus autem. inſtit. de action. & ibidem gloſſ.* ¶ Qui promiſit ſolvere Coloniæ poterit citari, licet ibid. non reperiatur, ſi habeat aliquid ibi, quod poſſit capi. *Petr. de Raven. ſing. 534.*

Promiſſionis.

Qui promiſit in aliquo loco reſpondere, videtur promittere de comparendo, & ſolvendo. *Petr. de Raven. ſingul. 512.* ¶ Quando debitor promiſit ſolvere in quocunque loco placuerit creditori, quid juris, *vide Petr. Gener. ſingul. 6.*

Ubique.

Creditor debet eſſe paratus ad recipiendam pecuniam in loco ſolutioni deſtinato ad hoc, ut debitor pœnam incurrat: & debitor excuſatur à mora (etiam ſi non acceſſerit ad dictum locum) quando in tali loco nemo eſt, cui fiat ſolutio. *Mohed. deciſ. 307. & Dec. conſ. 566.* Nam dies ſolutionis faciendæ in certo loco, non interpellat pro homine, nec debitorem in mora conſtituit, quando creditor, & debitor ſunt diverſi fori, nec acceſſit ea die creditor ad locum faciendæ ſolutionis ad recipiendum. *Jaſſ. Lanfr. Balb. deciſ. 197. Mynſing. obſerv. 95. cent. 3. & Hieron. Magon. deciſ. Luc. 78.* ¶ Promittens ſolvere Romæ, vel Capuæ, & ubique locorum, ita demum ibidem poteſt conveniri, ſi perſonaliter reperiatur, alias ſecus fallit quando quis promiſit ſolvere certo loco tempore nundinarum, quia tunc ibi poterit conveniri, licet non reperiatur. *Marant. in ſuo Spec. part. 4. diſtinct. judic. num. 115.* Sed quid, ſi procurator debitoris in loco deſtinatæ ſolutionis inveniatur, *vide ibid. Mar. num. 117.* ¶ Qui certo loco ſolvere promiſit, ſi ibidem non ſolverit, poteſt conveniri ubique dummodo ibid. reus ſortiatur forum; alias ſecus: & habetur ratio intereſſe, *gloſſ. in §. plus, Inſtitut. de action. vide Rot. Gen. deciſ. 104.* Sed quod hoc caſu poſſit ubique conveniri, etiam ſi ibidem non ſortiatur forum, *ſcribunt Hieron. Magon. deciſ. Luc. 78. n. 17. Gom. Leo. deciſ. 98. in deciſ. diverſ. Tom. 2. facit l. non. id. 43. ff. de judic.*

Cap. II. Mora. Quando committatur, vel non.

Actor, qui non venit die ſtatuta in locum ſolutionis, dicitur in mora, ſed quando poſt diem ſtatutam poſſit mora conſtitui, *vide leg. item illa 18. & ibid. Bartol. ff. de conſtit. pecu.* ¶ Reus, aut actor, ſi non probat ſe fuiſſe die ſtatuta in loco deſtinatæ ſolutionis, mora non dicitur commiſſa per lapſum diei, & tunc debitor conſtituitur in mora per appellationem, & non aliter. *Bart. in d. l. 18. n. 11.*

Cap. III. Actio de eo quod intereſt. Qualis ſit.

Actio de eo, quod certo loco, eſt arbitraria, quia agimus, ut conſequamur in loco, quod ibidem ſolvi promiſſum fuit: habet enim Judex facultatem æſtimandi, quanti actoris intereſt, habetque poteſtatem abſolvendi debitorem, exacta ab eo cautione de ſolvendo, non tamen ſemper Judicis arbitrium verſatur, *ut tradit Menoch. de arbitr. lib. 1. quæſt. 5. num. 5. facit §. præterea, Inſtit. de act.* ¶ Utrum omnis actio ſtricti juris, dicatur arbitraria propter adjectionem loci, *vide Bart. in l. unic. C. ubi conveniatur qui certo loco.*

Cap. IV. Qui teneatur ſolvere alio loco quam promiſerit, vel non.

Promittens certo loco ſolvere, tantum tempus habere debet, ut in locum ſe conferat, & tale tempus ſtatuitur judicis arbitrio. *Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 2. vide l. continuus 137. §. cum ita. ff. de verb. obligat.* ¶ Debitor, & creditor quando vadunt ad locum deſtinatum ſolutionis, alter alterum debet perquirere. *Bartol. in leg. item illa. ff. de conſt. pec. 18. num. 12.* ¶ Si actor non poteſt ire, vel mittere ad locum deſtinatæ ſolutionis, reus poteſt compelli ſolvere alibi, quam in loco, ubi promiſerit ſolvere. *Anton. Corſet. in ſuis ſing. lit. S. ſing. ſolutio.* ¶ Qui promiſit certo loco ſolvere, non poteſt denuo cogi alibi ſolvere, ſed an hoc ſit ſemper verum, *vide gloſſ. in l. uſuras §.*

C. de ſolut. & liber. ¶ Ubi quis certo loco dare promiſit, alibi ſolvere non poteſt, invito ſtipulatore, *l. qui Roma 122. & ibid. gloſſ. ff. de verb. oblig. & l. ſidejuſſor. 17. §. qui certo. ff. de ſidejuſſ. & mandat.*

Cap. V. Miſcellanea.

Intereſſe rei, ſi ille conveniatur in alio loco, ſemper æſtimatur, ſed non actoris, niſi reus fuiſſet in mora, vel culpa, *gloſſ. in d. §. plus autem.* ¶ Contraxiſſe in eo loco quis videtur, in quo ſolvere ſe obligavit, *Ozaſ. deciſ. 114. Rot. Gen. dec. 105. Marc. de Mant. ſing. 298. l. contraxiſſe 90. ff. de act. & oblig.*

TITULUS CXXXIX.

Ubi de cauſis feudalibus agi debeat.

PAres Curiæ licet de conſuetudine feudorum ſint judices, quando eſt quæſtio inter Dominum, & Vaſallum de re feudali; tamen id fallit, ſi conſuetudo ſit in contrarium, quod illa cognoſcatur per officiales Principis, ut ſervatur in hac patria Pedemont. *Roland. conſ. 89. volum. 2. num. 19. vide cap. 6. & 7. extra de foro competent.* ¶ Vaſallus coram Domino feudi conveniendus eſt, etiam ſi Dominus feudi ſit Eccleſiaſticus, dummodo ibidem actor poſſit ſuam juſtitiam conſequi; alias ordinarius poterit adiri, *cap. 5. ex. de jud. & ibid. gloſſ.* Niſi conſuetudo præjudicet. *cap. 13. eod.* ¶ Cauſa feudadalis debet tractari coram Domino feudi; & non alibi, *Abb. conſil. 82. num. 7.* ¶ Dominus feudi poteſt committere cauſam feudalem alteri decidendam inter Vaſallos, per quam commiſſionem idem Commiſſarius non poteſt aliquid adjudicare Domino. *Dd. de Rot. deciſ. 8. alias 198. tit. de re jud. in novis.*

TITULUS CXL.

De recuſatione Judicum ſuſpectorum, & de cauſis recuſationis.

Generalia.

VIde de recuſatione, & de materia *per Henr. Boer. in ſuis ſing. tit. recuſation.*

Cap. I. Judex: Quando recuſari poſſit, vel non.

Patres debent dare ſuſpectos in electione Aſſeſſoris, nec ſufficit dare confidatos, ſi tamen darentur ſuſpecti, & confidati, Judex non arctaretur ad eligendum de confidatis: ſatis enim eſt, quod non eligat de ſuſpectis. *Capic. d. deciſ. 138. num. fin.* ¶ Similitudo cauſæ, quam habet, vel ſuſtinet Judex, eſt cauſa legitima recuſationis. *Papon. lib. 7. tit. 9. arreſt. 17. & cap. cauſam, quæ 18. ext. de judic.* ¶ Conſultor poteſt ut ſuſpectus recuſari, ſi deputaretur Judex. *Capic. deciſ. 146. num. 3.* ¶ Suſpectus Judex non debet intereſſe, quando vocatur, licet non det ſuum votum. *Capic. deciſ. 138. Papon. lib. 7. tit. 9. arreſt. 7. & 8.* ¶ Judex ordinarius, qui ſemel in una cauſa judicavit certo modo, poteſt ut ſuſpectus recuſari, ne ſit ſibi ipſi contrarius; præſupponendum enim eſt, quod ſemper eodem modo judicaret. *Capic. deciſ. 146.* ¶ Adverſarius meus in una lite poteſt recuſari, ſi contra me datur in judicem in alia cauſa, licet de re mea non litigetur. *Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus litera I. ſing. Judex 3.* ¶ Judex recuſari poteſt, ſi propalaverit intentionem ſuam dicendo aliquem jus non fovere. *Dd. de Rot. deciſ. 38. alias 250. tit. de conceſſ. præbend. in antiq. Cravet. conſil. 134. & Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 458. num. 14.* ¶ Præſide Senatus ſuſpecto, totum Senatum poſſe recuſari, *ſcribit idem Menoch. caſ. 458. n. 23.* ¶ Recuſationis cauſa eſt legitima, ſi Judex, vel delegatus ſit ſubditus adverſarii. *Vera. deciſ. 172. part. 1. num. 5. cap. 2. extr. ut lite non conteſtam, & Nat. conſil. 174.* ¶ Judex uti ſuſpectus poteſt à parte recuſari, ſi adverſarius ad ejus aurem loquatur. *Rom. ſingul. 261.* ¶ Suſpicio omnis (etiam minima) eſt juſta cauſa recuſationis, *Jaſſ. Lanf. deciſ. 111.* Quæ ex levi cauſa conceditur. *Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 152. n. 6.* ¶ Judex poteſt recuſari à tertio comparente pro jure, & intereſſe ſuo in cauſa. *idem latene R. ſingul. recuſat.* ¶ Judex ordinarius an poſſit recuſari, maxime in criminalibus, *vide Ozaſ. deciſ. 15. & Bart. in l. apertiſſimi, C. de jud.* Et quæ ſint juſtæ cauſæ ſuſpicionis, *vide ibid. Bart. in addit. & cap. 27. ex. de appellat.* ¶ Judex poteſt in cauſis criminalibus, ut ſuſpectus recuſari, & removeri. *Clar. in ſua Pract. crim. §. fin. q. 43* ¶ Ordinarius Judex ubi recuſatur, debet cauſa recuſationis allegari, licet non ſit probanda de neceſſitate. *Ozaſ. deciſ. 84. num. 6.* ¶ A Judice ſuſpecto poteſt recedi etiam per viam appellationis, quando ſuſpicio inſurgeret ex dolo vero, vel præſumpto de præterito ipſius Judicis. *Jaſſ. Lanf. Balb. dec. 47.* ¶ Judex ſi fuerit conſanguineus, vel quoquo modo conjunctus impetrantis, vel fuerit Advocatus in ea cauſa, licite poteſt recuſari, *c. poſtrem. 36. ex. de appellat.* ¶ Epiſcopus in cauſa propria, vel Eccleſiæ, an poſſit recuſari ſuſpectus, & quid in ejus Vicario, *vide Capic. deciſ. 137.* ¶ Judicis arbitrio relinquitur, quæ juſta ſit cauſa recuſationis, & Judex propter conjunctionem ſanguinis, recuſari poteſt, niſi eſſet in pari conjunctione cum utroque litigante. *Menoch. de arbitr. caſ. 152.* ¶ Concilium Provinciale, vel univerſale, quando ob juſtas cauſas ſuſpicionis recuſari poſſit, *vide Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 458. & conſ. 84. vol. 1.* Pro affirmativa, *ſcribit Rol. conſ. 19. vol. 3.* ¶ Ex cauſa recuſatur Judex, ſed antequam cauſa recuſationis proponatur, debet proponens conſiderare de probatione, & illa probata, an ſufficiens ſit ad judicem repellendum, ne poſtea nimis acerbum judicem habeat, *Rebuff. in conſtit. Reg. Tom. 3. de recuſat. in præfat. & per totum tract.* ¶ Ordinarius poteſt recuſari, juſta cauſa adjuncta, qua non probata, cauſa remittitur ipſi ordinario, & illa probata, ab eo cauſa devolvitur, *c. cum ſpeciali 61. & ibid. gloſſ. ex. de appellat.* ¶ Inimicitia inducit juſtam cauſam recuſandi etiam judicem ordinarium: idem de præſumpta inimicitia, vel intrinſeca amicitia. *Ozaſ. deciſ. 15. numer. 7.* ¶ Inimicitia quælibet etiam non gravis, ſed probabilis, inducit judicem ſuſpectum. *Capic. deciſ. 138. & Cravet. conſil. 6. num. 31.* ¶ Quæ inimicitia repellat Aſſeſſorem, vel judicem, *vide eundem Marc. quæſt. 324. part. 2.* ¶ Recuſatio habet locum, quando Judex ex aliqua juſta cauſa redditur ſuſpectus: nam tunc poteſt recuſari, & interim ſuſpenditur ejus juriſdictio, quia recuſatione pendente, non poteſt ad aliquem actum procedere in illa cauſa, & ſi proceſſerit, proceſſus erit nullus, ſed quomodo, & quando opponatur, & ex quibus cauſis competat, ut poſſit Judex recuſari, *vide Marant. in ſuo Spec. part. 7. tit. Et quandoque appellatur, num. 24.*

Vel non.

Ordinarius, & delegatus, ut aſſocientur adjunctis, fiunt ſuſpecti ſola allegatione cum juramento, ſed ut removeantur in totum, debet adeſſe cauſa de jure Civili; de jure autem Canonico aliter providetur, ſed quid ſi jus attendatur, *vide Capic. dec. 137. num. 10. 11. & 16. Andr. Gail. obſerv. 33. lib. 1.* ¶ Si litigatum ſit coram incompetente judice, ſcienter, & poſtea inſtantia pereat, & denuo inchoetur, in hac ſecunda inſtantia, non poterit ipſe Judex recuſari. *Pet. de Raven. ſingul. 411.* ¶ Judex ordinarius non poteſt in totum recuſari, ſed illi datur adjunctus, *vide Ozaſ. deciſ. 84. Bart. in d. l. apertiſſimi. C. de jud. & in §. 1. Authent. de Collator.* ¶ Inimicitia, quæ ex facto patris provenit, neque judicem, neque teſtem repellit. *Franc. Marc. q. 291. part. 2.* ¶ Judex integerrimus non facile ut ſuſpectus recuſari poteſt. *Menoch.*

caſ.

caſ. 152. de arbit. num. 7. ¶ Collegium totum unius civitatis non poteſt allegari ſuſpectum in genere, ſed debent ſuſpectorum nomina ſpecificari. *Capic. deciſ. 138. num. 7. vide tamen Joſeph. Ludov. dec. 108. Peruſ. num. 5. & Marc. de Mant. ſingul. 363.* Sed an totus Senatus poſſit allegari ſuſpectus, *vide Boer. deciſ. 269. Menoch. de arbit. libr. 2. caſ. 458. num. 11. & Roland. conſil. 19. vol. 3.* ¶ Recuſatio judicis ratione cognationis, ſeu affinitatis, non admittitur, niſi ſpecifice dicatur in quo gradu conſiſtat affinitas. *Pap. lib. 7. tit 9. arr. 12.* ¶ Judex ob prærogativā non poteſt recuſari, ſed cauſæ recuſationis quomodo conſiderentur, *Menoch. de arbit. d. caſ. 458. num. 28.* ¶ Judicem incompetentem; quem in uno judicio non declinavi, non poſſum in alio judicio declinare. *Ludov. Roman. ſing. 145.*

Cap. II. Judex quando ſuſpectus, vel ſuſpicio allegari poſſit, vel non.

Advocatus in ſimili cauſa, non prohibetur eſſe Judex in alia ſimili cauſa inter alias perſonas. *Vincent. de Franc. deciſ. 87. num. 18.* Sed quod poſſit allegari ſuſpectus, *ſcribit Capic. deciſ. 146.* ¶ In cauſis in quibus officialis poteſt punire, & procedere contra delinquentem in ſe, & famulos ſuos, poterit allegari ſuſpectus, niſi delictum eſſet notorium concernens officium, & pœna eſſet à jure taxata. *Jaſſ. Lanſ. Balb. dec. 44.* ¶ Judex an poſſit allegari ſuſpectus, ſi judicaverit in una cauſa contra allegan em, & à ſua ſententia penderet appellatio, *vide Capic. deciſ. 147.* ¶ Suſpicionum cauſæ contra judices ubi debeant tractari: & poteſtas, quando allegatur ſuſpectus, omnes ejus auditores poſſunt allegari ſuſpecti, & tota familia redditur ſuſpecta. *Joſeph. Ludov. dec. Peruſ. 108.* ¶ Executor, an & quando poſſit allegari ſuſpectus, & quid in ordinario, *& multa alia de recuſatione, vide per Borg. deciſ. 28. num. 95. de contract. part. 2.* Et quæ ſint cauſæ ſuſpicionis, *ibid. num. 114. vide etiam Andr. Gail. obſerv. 33 num. 9. lib. 1.* ¶ Judex, qui in prima inſtantia judicavit, eſt ſuſpectus in 2. *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 458. num. 17.* ¶ Nulli litigantium licet poſt litem conteſtatam (niſi ex nova cauſa) judicem ſuſpectum dicere, vel recuſare ſub pœna, *de qua in antiquo decreto Sabaudiæ, tit. nulli liceat, libr. 2. vide Rebuff. in conſtitut. Reg. Tom. 3. tit. de recuſat. judic. in præfat. gloſſ. 2. & Amancl. de Clariſaquis ſingul. 202.* ¶ Doctores omnes unius civitatis, in qua cauſa eſt delegata, poſſunt allegari ſuſpecti. *Jo. de Arnono ſing. 18.* ¶ Minor ſuſpicio eſt ſufficiens ad repellendum judicem tanquam ſuſpectum, quam ad repellendum teſtem. *ibidem dict. ſing. 18.* ¶ Judex efficitur ſuſpectus, ubi aſſeſſor eſt ſuſpectus. *Menoch. caſ. 458. lib. 2. de arbit. n. 24.*

Vel non.

Cauſæ ſuſpicionis non poſſunt allegari per procuratorem ſine ſpeciali mandato. *Papon. lib. 7. tit. 9. arreſt. 1. & Rol. conſil. 19. vol. 3.* ¶ Suſpectus in judicando non eſt ſuſpectus in delegando. *Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 458. num. 19.* ¶ Suſpicio in judice eſt, quando datur ad inſtantiam alterius partis. *Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 108. & Roland. conſil. 19. vol. 3. n. 15.*

Cap. III. Judex ſuſpectus, vel recuſatus, quæ facere poſſit, vel non.

Judex procedendo ad ulteriora cauſa admittendo propoſita partis, vel alias, videtur pronunciare ſuper competentia judicii. *Guid. Pa. quæſt. 747.* ¶ Cauſa ſuſpicionis proponenda eſt coram Judice, qui recuſatur, & probanda venit coram arbitris datis. *cap. 242. §. 3. & c. cum ſpeciali 61. ex. de appellat.* Sed quando Judex recuſatus cognoſcere poſſit de cauſa ſuſpicionis, *vide Hartm. c. 15. titul. de Jud. lib. 2.* ¶ Recuſatus Judex procedens ad ulteriora, ſtante partis apellatione, facit ſe adverſarium. *Vera deciſ. 172. n. 9. part. 1.* ¶ An Judex procedens ad ulteriora, ſtante partis appellatione, facit ſe adverſarium. *Vera. deciſ. 172. numer. 9. part. 1.* ¶ An Judex poſt recuſationem propoſitam, poſſit ad ulteriora, in meritis cauſæ procedere, & geſta poſt talem recuſationem, an ipſo jure nulla ſint, vel irritanda veniant remedio apellationis, *vide Ozaſ. deciſ. 84. Capel. Thol. quæſt. 479. Jac. Put. deciſ. 370. lib. 1. Gaſp. Cabal. milleloq. 864. Vera. deciſ. 60. part. 1. num. 4. deciſ. 390. & 391. part. 2. deciſ. 7. part. 3. Marant. in ſuo Spec. part. 4. diſt. 16. judic. num. 4. Rebuff. in conſtitut. Reg. tractat. de ſentent. execut. art. 3. gloſſ 3. Tom. 1. Dec. conſil. 175. Abb. conſil. 14. parc. 1. & Hartm. cap. 11. tit. de Judic. lib. 2.* ¶ Quando cauſa ſuſpicionis eſt notorie fruſtratoria, illa non obſtante, judex recuſatus poteſt procedere ad ulteriora. *Marc. quæſt. 705. part. 2.*

Vel non.

Quando judex recuſatus vellet fungi officio Advocati, debet tenere locum, ubi ſolent ſtare Advocati; alias non poteſt intereſſe cauſæ. *Papon. lib. 6. titul. 9. arreſt. 8.* ¶ Frater non poteſt in cauſa fratris cognoſcere, parte opponente; alias ſecus. *Gom. Leo. deciſ. 66. in deciſ. diverſ.* ¶ Electione, & variatione fori facta per viduam, & aliam perſonam privilegiatam, Judex, coram quo litigabatur, efficitur incompetens. *Vinc. de Franc. dec. 294. p. 2.* ¶ Exceptio incompetentiæ, non obſtante ſtatuto omnes exceptiones excludente, opponi poteſt. *Hippol. ſingul. 10.* ¶ Dominus caſtri injuria affectus per ſubditum, non poteſt ipſe cognoſcere de tali injuria, ſed Condominus bene poteſt cognoſcere de offenſa perſonali illata alteri Condomino. *Nat. conſ. 87. Tom. 1.* ¶ Judex recuſatus in civilibus, non poteſt eſſe Judex in his, quæ concernunt intereſſe perſonatum Regis. *vide eundem Pap. lib. 7. tit. 9. arreſt. 16.* ¶ Ubi Judex, oppoſita fori declinatoria, ſe ingerit contendendo pro ſua jurisdictione, ac ſi eſſet pars, non poteſt tanquam ſuſpectus cognoſcere, an ſua ſit jurisdictio: idem, quando notorium eſt illum non eſſe judicem competentem, & in aliis caſibus, *de quibus per eundem Balb. deciſ. 259.* ¶ Judex recuſatus non poteſt cogere partes, ut illæ conveniant in alium judicem. *Pap. lib. 6. tit. 9. arreſt. 9.* ¶ Judex Eccleſiaſticus non habet exercitium jurisdictionis contra laicum. *Menoch. conſ. 322. n. 9. lib. 4.*

Cap. IV. Recuſatio: Quibus modis fieri poteſt.

Recuſatio judicis delegati, vel Notarii, fieri poteſt ſine probatione cauſæ recuſationis: quia illa probari juramento poteſt. *Vera. dec. 102 p. 1.* ¶ An filius poſſit eſſe Judex appellationis introductæ à ſententia lata per patrem, *vide Pap. lib. 7. tit. 9. arreſt. 3.*

Cap. V. Quæ valeant recuſato judice.

Si recuſatio probetur injuſta, valebit proceſſus; ſecus ſi juſta. *Cap. Thol. d. q. 479. in addit.* ¶ coram judice recuſato citra conſenſum ejus jurisdictionis comparens, & aliquot actus faciens, cum proteſtatione tamen præmiſſa, vitiat proteſtationem, & confirmat proceſſum. *Put. deciſ. 380. lib. 1.*

Cap. VI. Exceptio recuſationis, vel incompetentiæ, quando opponi poſſit: Qui ſint effectus.

Exceptio recuſationis judicis, debet opponi ante litem conteſtatam. *Franc. Marc. quæſt. 725. Mynſing. obſerv. 59. cent. 4. Andr. Gail. obſerv. 33. lib. 1. num. 11.* Alias ſemel judice approbato, non admittitur recuſatio. *Pap. lib. 7. tit. 9. arreſt. 13.* Niſi ex cauſa. *Vera. deciſ. 391. part. 2. & deciſ. 7. part. 3. Mynſing. obſerv. 59. cent. 4. Jaſſ. Lanſ. Balb. deciſ. 110. & Gail. obſerv. 33. num. 11.* Quando illa ſupervenit ante concluſionem cauſæ; ſecus ſi poſt. *Ro. ſingul. 356.* ¶ Exceptio judicia incompetentis debet opponi ante litem conteſtatam, non autem poſt, niſi talis exce-

ptio

ptio redderet judicium retro nullum, aut funditus eradicaret juriſdictionem judicis: & ſuper ipſa exceptione incompetentiæ eſt pronunciandum expreſſe, antequam procedatur ſuper principali negotio, ſed quando dictum procedat, *vide Jaſſ. Lanfr. Balb. deciſ. 67.* ¶ Exceptio incompetentiæ ſi ab initio opponatur, & ſuper illa aſſidue fuerit inſtatum, non videtur rejecta per proceſſum ad ulteriora, ſed requiritur expreſſa pronunciatio. *Nat. conſ. 271.*

Cap. VII. Qui ſint effectus ſuſpicionis, recuſationis.

Princeps poteſt delegare appellationem, remota recuſatione; ſed an cauſa recuſationis in ſcriptis exprimenda ſit, inter jus canonicum, & civile eſt differentia. Legiſtæ tenent cauſam non eſſe exprimendam, ſed ſufficere allegationem ſuſpicionis in genere, dummodo recuſans præſtet juramentum de calumnia, ſed canoniſtæ contrarium ſcribunt, *vide Andr. Gail. obſerv. 33. num. 14. lib. 1. & Roland. conſil. 19. volum. 3. num. 14.* ¶ Litigare ſub judice ſuſpecto grave, ac periculoſum eſt: ideo non poteſt Princeps cauſam committere, remedio recuſationis ſublato, ſed quomodo dictum intelligatur, *vide Hippol. ſingul. 292.* Poſſet enim ſequi triſtis eventus. *Roland. conſil. 19. volum. 3.* ¶ Judex ſuſpectus recuſatur, in cauſa ſuſpicionis interrogari, an poſſit, ut veritatem dicat, *vide Perilluſtr. D. P. Theſſaur. deciſ. 6.* ¶ Commiſſa cauſa, recuſatione remota, intelligitur de frivola. *Gaſp. Cabal. milleloq. 863.*

Cap. VIII. Miſcellaneæ.

Reſtitutio in integrum competit minori, adverſus omiſſam allegationem ſuſpicionis judicis. *Vinc. de Franc. deciſ. 431. part. 2.* ¶ Sententia injurioſa non eximit injuriam paſſam à juriſdictione judicis, à quo appellavit. *Capic. deciſ. 147. num. 3. & 6. & Jaſſ. Lanfr. Balb. deciſ. 46. vide Menoch. de arbit. caſ. 121.* ¶ Ex perſona procuratoris, vel ſollicitatoris, non poteſt légitime deſumi cauſa ſuſpicionis, ad recuſandum judicem. *Pap. lib. 7. tit. 9. arreſt. 10.* ¶ Ruſticus, mulier, & miles poſſunt tacitam judicis prorogationem factam litigando coram eo, revocare, etiam usque ad ſententiam. *Jaſſ. Lanf. Balb. dec. 110.* ¶ Lites ſine ſuſpicione eſſe debent, & durum eſt coram judice notorie ſuſpecto litigare. *Ozaſ. deciſ. 15. n. 5.* ¶ Solemnitates juris in notoriis relaxantur. Fallit in his, quæ competentiam judicis reſpiciunt; ideo licet dilictum notorium ſit (etiam per rei confeſſionem) illud tamen incompetens Judex exequi non poteſt. *idem Hippol. ſingul. 659.* ¶ Poſt pronunciationem competentiæ, an poſſit allegari exceptio rei judicatæ, *vide Rot. Gen. deciſ. 13.*

TITULUS CXLI.

De interrogatoriis, & interrogationibus.

Generalia.

De interrogatoriis, quæ fiunt teſtibus, *vide per Abb. in ſua pract. c. 84.* ¶ De interrogatoriis actionibus, & quando quis teneatur reſpondere, *vide Marant. in ſuo Spec. part. 6. tit. de interrogatione.* ¶ De reſponſionibus, quæ dantur interrogatoriis, & poſitionibus, *vide infra titul. de reſponſion. quæ dant poſitio. & interrog.* ¶ Vide de interrogstoriis, quæ fiunt ante litem conteſtatam, puta in libello, *per gloſſ. in cap. penult. ext. de juram. calum. vel alias in tit. ff. de interrogat. action. & Azo. in ſumma tit. C. de confeſſis.*

Cap. I. Interrogatorium: Quod dicatur.

Interrogatoriorum varia fuit pro tempore obſervatio de jure antiquo, & noviſſimo, *vide Rebuff. in d. tract. de reſponſ. art. 1. fol. 833.*

Cap. II. Quibus modis intelligatur.

Interrogatio, & poſitio in quibus differant, *vide Bart. in authent. in iſto. §. quod obſervari. C. de jurejur. propt. calum. dan. 19.* ¶ Interrogatoria debent eſſe pertinentia. *Rebuff. de reſponſ. art. 3. num. 14.* ¶ Reſponſio debet convenire interrogationi. *Menoch. conſ. 47. vol. 1.*

Cap. III. Qui, Quando, de quibus interrogari poſſit, debeat, vel non.

Quando pars non poteſt interrogare, Judex ex officio poteſt. *Bart. quæſt. 14. num. 7.* ¶ Falſam ſcripturam producens in judicio interrogari poteſt, an velit illa uti, & tenetur reſpondere ſimpliciter affirmative, vel negative. *Marant. in ſuo Spec. part. 6. tit. de inſtrum. production. num. 55.* ¶ De practica interrogandi partem, an velit uti teſtibus, & eorum atteſtationibus, & de effectu hujus interrogationis, *vide per Bartol. in l. 8. C. ad l. Cornel. de falſ.* ¶ Teſtis an interrogetur de loco & tempore, *vide Bartol. in l. 54. ff. de teſtib.* ¶ Judex in quacunque parte judicii (etiam poſt cauſæ concluſionem) interrogat partem, & interrogatio & petitio qualiter differant, *vide Bartol. in l. ubicunque, 22. in repet. ff. de interrogat. action.* ¶ Ille, cui delata eſt hæreditas, ad inſtantiam creditorum interrogari poteſt, an velit eſſe hæres, vel non, & ſi petat terminum ad deliberandum, debet audiri, *l. ſi curatoris, C. de jure deliberat.* ¶ De conditione, quæ teſtium turpitudinem non continet, Judex poteſt teſtes interrogare: de illa vero, quæ continet turpitudinem non debet, *Bartol. in l. 3. ff. de teſt.*

Vel non.

Ante litem conteſtatam debet interrogari reus, utrum poſſideat, vel dolo deſierit poſſidere, *l. qui petitorio 37. ff. de rei vendic.* ¶ Judex non debet admittere, ut quis interrogetur ſuper eo, quod jam erat deciſum: & teſtes non ſunt interrogandi, niſi ſuper articulo, ſuper quo ſunt producti. *Bart. in l. ſi duo 13. §. idem Julian. ff. de jurejur.* ¶ Suus hæres efficitur hæres ipſo jure: ideo creditor non habet neceſſe ipſum interrogare, an ſit hæres, quia ſufficit, ſi non oſtendat ſe abſtinuiſſe, *Bart. in §. ſi autem, inſtit. de hæred. quæ ab inteſt. defer. vide tamen infra tit. de hæred. act. lib. 2.*

Debeat interrogari.

Interrogandus eſt quis, an ſit hæres, & ſi propter dubium non vult reſpondere, interrogatur, an ſit bonorum poſſeſſor. *Bart. in l. controverſia 14. num. 7. ff. de tranſact.* ¶ Teſtes niſi ſuper eo, ſuper quo producuntur, interrogandi ſunt, *gloſſ. in §. idem Julianus, l. ſi duo 13. ff. de jurejurand.* ¶ Teſtes examinari debent per examinantem interrogari ſuper decem requiſitis, *de quibus vide per eundem Rebuff. tractat. de inquiſit. art. ult. fol. 852. Tom. 3.*

Vel non

Teſtis non debet interrogari, an aliquis poſſideat bona, vel mala fide. *Pet. de Rav. ſing. 708.* ¶ Quis de eo, quod ſemel declaravit, non eſt iterum interrogandus. *Bart. in l. 1. ff. ſi cert. pet. n. 11.*

Cap. IV. Quibus modis fieri poſſit.

Interrogatio in judicio, poteſt fieri loco probationis. *Bartol. in §. quia igitur, Authent. de his, qui ingred. ad appellat.* ¶ Interrogationes fiunt undecim in caſibus, *quos ſcribit Azo. in ſumma tit. C. de confeſſ.* ¶ Interrogationes fiunt, ut pars relevetur ab onere probandi per confeſſionem adverſarii. *Rebuff. de reſp. art. 3. num. 4.* ¶ Quando interrogationes in locum probationum ſuccedunt, debent fieri poſt litem conteſtatam, & per conſequens pendente proceſſu. *Rebuff. de reſponſ. d. art. 3. num. 5.* ¶ Interrogatio in petitione hæreditatis, qualiter fieri debeat, & qualiter reſponſio, *vide Bart. in l. cog. 11. C. de petit. hæred.* ¶ Interrogatoria facienda teſtibus, quomodo, & quando præſententur, & ad quem effectum fiant, *vide Marant. in ſuo Spec. lib. 6. tit. de inter. prod.* ¶ Interrogatio ſit expenſis ejus partis, quæ proſequitur inter-

Digitized by Google

interrogationem fieri, ſalva repetitione, ſi obtinuerit in cauſa, *idem Rebuff. d. tractat. de reſponſ. art. 4. fol. 836.* ¶ Interrogationes dubitative conſcribuntur, ſed poſitiones aſſertive. *Rebuff. in conſtitut. Reg. tractat. de reſponſ. art. 3. Tom. 3.* ¶ Quare, & quando interrogationes fieri debeant, & judicis arbitrio admittantur: & quid poſt cauſæ concluſionem, *vide Menoch. de arbitr. lib. 2. cent. 1. caſ. 51. Rebuff. in conſtit. Reg. tractat. de reſponſ. art. 3. n. 6. fol. 835. & Marc. de Mant. ſing. 446.*

Vel non.

Interrogatoria, quæ ſapiunt negotium principale, per modum interrogatoriorum fieri non debent. *Marc. q. 789. p. 2.*

Cap. V. Quando admittatur interrogatio.

Interrogatorium captioſum, an admittatur, *vide Theſ. d. deciſ. 261.* Et an teneatur teſtis illi reſpondere, *vid Hartman. cap. 12. tit. de teſtib. lib. 2.* ¶ Interrogatoriorum copia non debet mitti parti adverſæ. *idem Hartman. cap. 1. de interrog. lib. 1.* ¶ Interrogatoria inutilia rejicienda, & effectus eorum eſt, ut teſtes ad variationem, & contraria inducantur. *Andr. Gail. obſervat. 95. lib. 1.* ¶ Litigantes poſſunt dare Judici interrogationes, & interrogatoria. *Bartol. in §. autem, Authent. ut liceat matri, & avia.*

Cap. VI. Reſponſio: Quibus modis intelligatur.

Si interrogatus reſponderit ſe eſſe hæredem, nec adiecerit ex qua parte, is ex aſſe reſpondiſſe credendus eſt, *ita obſervatum fuiſſe legitur in libris placito. Curia libro 11. de fructibus tit. 16. cap. 6. in deciſ. divers.* ¶ Interrogatus an commiſerit maleficium, ſi reſponderit ſe non eſſe culpabilem, non dicitur ad interrogata reſpondere. *Bart. in conſ. 115. num. fin. vol. 1.*

Cap. VII. Qui teneantur reſpondere interrogatorio, vel non.

Teſtis interrogatus, an aliter eſſe poſſit, quam prout ipſe deponebat, an teneatur tali interrogatorio reſpondere, *vide Perilluſtr. D. P. Theſaur. deciſ. 261.* ¶ Teſtis interrogatus, ad quas interrogationes teneatur reſpondere, *vide Bart. in authent. ſi teſtis, C. de teſtibus num. 4. & Abb. in ſua pract. cap. 84.* ¶ Poſtquam petitor aſſeveravit juramento ea, quæ petit in ſuo libello, fore vera, tenetur reus reſpondere per verbum, credit, vel non. *Rebuff. tractat. de reſponſ.* ¶ Adulti interrogati poterunt cum auctoritate tutoris reſpondere. *Rebuff. tract. de reſp. art. 1. num. 8.* ¶ Interroganti turpiter, & male quando ſit curialiter reſpondendum, *vide Bartol. in l. ut reſponſum 15. Cod. de tranſact.* ¶ Si quis confiteatur aliquid incertum, cogitur clarius reſpondere, & illud incertum declarare, *l. certum 6. ff. de confeſſis.* ¶ Judex poteſt comminari reſpondenti, quod niſi verum reſpondeat, puniet eum tali pœna. *Bart. in rem 80. n. 4. ff. de rei vendic.* ¶ An reus poſt litem conteſtatam cogatur reſpondere, *vide Capel. Thol. quaſt. 167.* ¶ Quis ſolum ad illas interrogationes tenetur reſpondere, quæ ad cauſam faciunt. *Bartol. in ſuo tract. de ordine judic. num. 14.* Sed an interrogatus ad omnia teneatur reſpondere, *vide gloſſ. in authent. principales, §. quod obſervari, C. de jurejur. propt. calum. dan.* ¶ Teſtis interrogatus de cauſa ſcientiæ, debet reſpondere alias non valet ejus depoſitio, ſecus ſi non interrogetur: ſed an teneatur reſpondere, an ſit criminoſus, perjurus, vel talis, qui non poſſet teſtificari, *vide gloſſ. in cap. cum cauſam 37. ext. de teſtib. Bartol. in l. qui petitorium. 57. ff. de rei vendic. in leg. qui jura 26. §. ſi pater. ff. de jurejur. & in l. 9. de except.* ¶ Judex interrogare poteſt partem, vel teſtem, an ille ſit infamis, ſed an teneatur reſpondere, *vide Bartol. in l. 1. de offic. aſſeſſor.* ¶ Producens inſtrumenta, vel teſtes ſuſpectos de falſo, ſi interrogatur, an velit illis uti, tenetur reſpondere ſimpliciter affirmative, vel negative, nec admittur illa reſponſio, quod vult illis uti, ſi apparuerit dixiſſe verum, & non aliter: idem in inſtrumentis. *Afflict. deciſ. 189. vide Joſeph. Lud. deciſ. 8. Peruſ. & Bart. in l. divus 31. ff. ad leg. Cornel. de falſ.*

Vel non.

Poſitioni datæ poſt litem conteſtatam per modum interrogatorii, quis non tenetur reſpondere, ſed actor debet facere poſitiones. *Capic. deciſ 97. vide Marant. in ſuo Spec. part. 6. tit. de interrogat.* ¶ Interrogatus ut dicat titulum ſuæ poſſeſſionis, non cogitur affirmative reſpondere, niſi in petitione hæreditatis, quo judicio cogitur quis dicere titulum ſuæ poſſeſſionis, *leg. pen. C. de petit. hared.* ¶ Quis non tenetur reſpondere interrogationi, quando data reſponſione, incideret in perjurium, vel detegeret turpitudinem ſuam, niſi aliter eſſet ab altera parte detecta. *Bartol. in l. ſi à te 9. ff. de except. rei judic.* ¶ In caſibus, in quibus poſitionibus non tenetur reſpondere, in illis pariter non tenetur reſpondere interrogatoriis, *Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de reſponſ. art. 6. Tom. 3.* ¶ Reus conventus licet libellum accipiat, non tenetur (niſi interrogatus) reſpondere, an poſſideat, *vide Bart. in l. 9. § ſi quis, ff. de except. rei judic. & Capel. Thol. q. 167.* ¶ Caſus, in quibus pars interrogata non tenetur interrogatoriis reſpondere. *Rebuff. in reſp. art. 6.* ¶ Succeſſor filius in feudo petens feudum, non tenetur ad inſtantiam rei declarare, ſi petat ut hæres, vel non, etiam ſi hæres inſtituatur. *Capic. deciſ. 97.* ¶ Conventus rei vendicatione, non cogitur reſpondere, ſi ſit dominus in totum, vel pro parte, ſecus in poſſeſſione, in qua quis cogitur reſpondere, an in totum, vel pro parte poſſideat, *ſecundum gloſſ. in l. ſpeciali 73. eod. tit.* ¶ Poſitioni juris non eſt reſpondendum, *gloſſ. in l. 2. ff. de confeſſis, l. ornamentorum 49. ff. de aur. & argent. legat. & Bart. in l. 1. ff. ſi cert. pet.* ¶ Interrogatorio captioſo qui non tenetur reſpondere; & interrogationes fieri poſſunt in quacunque parte judicii, tamen quando fiunt poſt litem conteſtatam, non poſſunt fieri ad inſtantiam partis, ſed officio judicis. *Franc. Marc. q. 60. & 222. part. 1. & q. 520. part. 2. vide Natt. conſil. 56. Tom. 1. & Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 51.*

Quando revocari poteſt.

Negantem poſſediſſe nomine proprio, ante litem conteſtatam poſſe pœnitere reſpondendo affirmative, *ſcribit Rol. conſil. 88. volum. 4.*

Cap. VIII. Qui ſint effectus reſponſionis.

Non reſpondens habetur pro confeſſo. *Rebuff. de reſp. art. 5.* ¶ Poſſidere ſi neget reus, poteſt actor petere ſe mitti in poſſeſſionem illius rei, tanquam vacantem à reo convento, reſervato jure cujuslibet tertii, ſed reus, qui negavit (etiam cum juramento) poteſt negationem ſuam revocare. *Natt. conſil. 381.* ¶ Interrogatus, an debeat viginti, reſpondens negative, ſi decem debeat, dicitur dejerare. *Bartol. in l. pupillus 239. §. verbum. ff. de verb. & rer. ſignif.* ¶ Quando ratio eſt idem cum dicto nihil concludit, ut ſi quis interrogatus, quo jure poſſideat, reſpondeat, quia poſſideo, *l. qui interrogatus 12. ff. de petit. hared.* ¶ Reſpondens in præparatoriis confitendo una qualitatem, reliqua interrogatoria videtur excludere, & negare. *Put. deciſ. 312. lib. 2. vide Bart. in l. & ſi fine §. ſed quia, ff. de min. 25. ann.* ¶ Si conventus reali actione interrogatus, reſponderit ſe non poſſidere qualiter procedatur, *vide Bart. in l. in rem 80. ff. de rei vend.* ¶ Reſpondens, ſine interrogatione, habetur pro interrogato. *Rebuff. tract. de reſponſ. art. 3. n. 7.* ¶ Qui ponit videtur fateri, & ſibi præjudicat, ſi pars illam poſitionem confiteatur, ſecus ſi negaverit, ſed qui interrogat nihil ponit, & ſibi non præjudicat, quia nihil videtur contra ſe confiteri. *Dd. de Rot. deciſ. 42. alias 311. de teſtib. & atteſtat. in antiq.*

Cap.

Cap. IX. Quando ſufficiat reſponſio.

Interrogatus, an ſit hæres Titii, mediante perſona Sempronii, non ſufficit, ſi reſpondeat, ſe hæredem Sempronii. *Natt. conſil. 223. Tom. 1.*

Miſcellanea.

Interrogato de facto ſuo, non datur tempus ad deliberandum. *Bart. in l. cum falſum 46. ff. de acquir. hered.*

TITULUS CXLII.

De edendo.

Generalia.

DE editione inſtrumentorum, & actorum, quæ fit inter fiſcum, & privatum in fiſcal. cauſis, *vide d. l. in fraudem 45. §. neque inſtr. ff. de jur. fiſci.* ¶ De edendo, & de materia *vide per Henr. Boer. in ſuis ſingul. tit. editio, & Bart. in Rub. C. de edendo, & in l. 1. & 2. ibid.* ¶ Multa de productione jurium, & inſtrumentorum, & eorum editione, *vide per eundem D. Sol. ibid. fol. 126. ſeq. & fol. 130.*

Cap. I. Præparatoria, quæ dicatur, qui ſint effectus.

* An tit. 5. de edendo dicatur eſſe præparatorius ad tit. de judiciis, *Facbin. lib. 11. cap. 80. affirmat leg. 1. ff. eod. de edendo.* * An præparatoria ſint præmittenda. *Facbin. lib. 11. cap. 79. affirmat.* * An ex præparatoriis inferuntur ad præparatoriam in mandato. *Facbin. lib. 11. cap. 77. affirmat.* ¶ Inſtrumentorum editio non eſt de præparatoriis judicii, ſed quando, cui, & ad quem finem inſtrumenta edantur ante litem conteſtatam, *vide Matth. Matheſ. ſing. 40. in addit.*

Cap. II. Editio: productio. Quando ſit copia productionum editorum.

Notarius debet mihi dare copiam inſtrumenti in quo habeo obligatum nomen debitoris. *Bart. in l. 5. ff. de jure deliber.* ¶ Actore faciente mentionem in libello de aliquo inſtrumento, an illius debeat dari copia reo petenti, ſumptibus actoris, *vide diſtinctionem, de qua per Guid. Pap. quæſt. 116. Franc. Marc. q. 517. n. 10. & 11. Dd. de Rot. deciſ. 2. alias 34. titul. de probat. in novis, D. Sol. in dd. ſuis comment. gloſſ. ſuper 1. part. decreti, inventaria, tit. de minoribus fol. 92. num. 25. Marant. in ſuo Spec. part. 6. tit. de actor. edit. num. 8. & 9. Nat. conſ. 612. Bart. in l. 3. C. de eden. & Caſtrenſ. in leg. 1. §. additiones, ff. de edend.* ¶ Petens in libello centum, prout conſtat inſtrumento talis Notarii, an de tali inſtrumento debeat facere copiam ante litis conteſtationem, *vide Bart. diſtinctionem in l. 5. §. ſi dies, ff. ut legato. ſeu fideic. cauſ. caveat.* ¶ Expenſis actoris debet reo dari libelli copia, ſed quid de Apoſtolis, *vide Boer. deciſ. 303. num. 7. Capel. Thol. q. 91. & Bart. in auth. offeratur, C. de lit. conteſt.* ¶ Copia libelli eſt danda reo ſumptibus actoris (niſi aliter obſervaret ſtylus tribunalis loci,) & jurium, de quibus fit mentio in ipſo libello, quod intelligi debet, quando de talibus fit ibid. mentio relative, ſeu limitative, & reus ſine illis inſtructus eſſe non poteſt, ſecus ſi aſſertive. *Jaſſ. Lanfr. Balb. deciſ. 189. & deciſ. 297.* ¶ Copia ſcripturarum ante litem conteſtatam productarum, pro fundamento intentionis agentis, debet dari parti conventæ petenti, ſumptibus producentis, ſi vero poſt litem conteſtatam, ſumptibus petentis. *Jaſ. & Doct. in l. edita, C. de edendo.* ¶ Procurator debet dare copiam mandati requiſitam ſuis ſumptibus, *Bart. in l. 1. C. de procurat. num. 14. vide eundem in leg. 2. §. defendere, ff. quibus ex cauſ. in poſſeſſ. eat.* ¶ Creditoribus miſſis in poſſeſſionem permittitur facere inventarium, & illis datur copia inſtrumentorum, ut eorum ſummam deſcribant, vel ex cauſa totum exemplent. *vide l. 15. ff. de bonor. auct. Judic. poſſid.* ¶ Creditores debent habere copiam inventarii facti à curatore dato bonis. *Bart. in l. 1. num. 6. ff. de curat. bonor. dand.* ¶ Litiganti cum tutore, vel curatore minoris, danda eſt copia inventarii ſine rebus, ſed qualiter, *vide eundem Bart. ibid. n. 7.* Alias judicium eſſet nullum, *Bart. ibid.* Sed quomodo opponatur contra tutorem ſi non dat ipſam copiam, *vide eundem in leg. illa 8. ff. de verb. oblig. num. 8.* ¶ Quoad effectum probationis non ſufficit producere, niſi productorum decernatur copia parti cum termino opponendi, quod procedit, ſi hoc petatur. *Ozaſ. deciſ. 1. num. 47. vide D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudiæ, gloſſ. ſuper 5. part. decreti, malitiis. tit. de donat. & in tit. de oppoſit. quæ fiunt cont. form. extrin. inſtr. fol. 126.* ¶ In cauſis, in quibus ante litem conteſtatam ſit editio, ſufficit oſtendere Judici originale, & relinquere in actis copiam. *Marant. in ſuo Spec. part. 6. tit. de actor. edit. num. 12.* ¶ Copia judiciorum danda eſt reo. *Menoch. de arbitr. lib. 1. q. 78. & Bart. in l. qui ſine 22. num. 8. ff. de q.* ¶ Quando creditor allegat amiſſionem inſtrumenti obligationis, & petit à Notario aliud ſibi expediri, an debeat audiri, ſi debitor alleget ſolutionem debiti, de qua aſſerit apparere per confeſſionem ſcriptam ſuper inſtrumento obligationis primo loco expedito, *vide Papon. lib. 10. tit. 1. arr. 6.* ¶ Inſtrumenti copiam, quando quis petit, ſolum particula, quæ ad ipſum pertinet, ei eſt danda, & non totum inſtrumentum. *Bart. in l. 8. C. de precib. Imperat. offer. vide l. fin. ibid.* ¶ Facienda eſt copia ejus partis teſtamenti, quæ pertinet ad petentem ſine die, & Conſule. *Bart. in leg. 1. C. de tabul. exhib. vide eundem in leg. 2. §. diem, ff. quemad. teſtam. aper. & in l. 17. de legat. 1.* ¶ Subſtituto petenti particulam teſtamenti, illa debet dari cum hæredis inſtitutione. *Bartol. in l. 9. ff. de bon. poſſeſſ. ſecundum tabul.* ¶ Acta cauſæ ſunt communia, ideo debet dari copia omnium productorum in judicio, quibus quis uſus fuit. *Franc. Marc. q. 702.*

Quando peti poſſit, vel non.

Editio inſtrumentorum non eſt decernenda illi, qui non mandavit per ſe, vel per alium, nec ſucceſſit in jus mandantis inſtrumenta confici: fallit concluſio in quinque caſibus, *de quib. vide per Andr. Gail. obſerv. 106. lib. 1.* ¶ Creditores unius debitoris poſſunt petere copiam proceſſus facti à Notario ad petitionem unius creditoris ejuſdem debitoris. *Bart. in l. cum unus 12. ff. de bon. auct. jud. poſſid. & in l. 15. eod.* Quia intereſt creditorum ipſa acta habere. *Bart. ibid.* ¶ De exhibitis judici pro animi ſui informatione, non debet concedi copia adverſario: quia poſtquam talia acta non fuerunt judicialiter producta, copia nulli eſt concedenda. *Guid. Pap. quæſt. 242.*

Cap. III. Qui, & qua, & quando producere; edere debeant; teneantur.

Si acta fuerunt ſemel in judicio producta, an pars cogatur de novo producere. *vide infra tit. proxim.* ¶ Actor tutoris, ut judicialiter audiatur, debet oſtendere inſtrumenta tutelæ, & inventarii, ſed an teneatur ſumptibus pupilli dare copiam inventari partii, *vide D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudiæ, gl. 1. prima part. ſuper decret. inventaria, num. 21. titul. de minorib. fol. 92.* ¶ Acta in cauſa appellationis, quis debeat producere, appellans, vel appellatus, *vide Guid. Pap. quæſt. 20.* ¶ Si de parte actorum petatur inſtrumentum, illud concedi debet. *idem Guid. quæſt. 241. num. 5.* ¶ Statutum cum producitur debet totum produci. *Bart. in l. civile 23. ff. de legibus, vide eundem in Rub. ff. de oper. nov. nunc.* ¶ Si inſtrumentum de falſo redarguatur, protocollum eſt exhibendum. *Guid. Pap. quæſt. 19.* ¶ An acta facta coram primo judice, debeant iterum produci coram ſucceſſore, *vide eundem Ozaſc. d. deciſ. 1. n. fin. l. actor. ff. de re judic. & Bart. in l. 2. C. de edend.* ¶ Pars una tenetur alteri parti exhibere inſtrumentum faciens pro limitatione mandamenti ſui: quia tale inſtrumentum eſt commune. *Guid. Pap. q. 193. n. 4.* ¶ Actor debet (poſt datam petitionem ſuam) in prima, vel ſecunda dilatione producere jura, per quæ ſuam petitionem

juſtifi-

Digitized by Google

juſtificare intendit, habemus in hac patria decretum, *de quo in conſtit. antiq. Sabaudiæ tit. quod actor debeat. &c. poſt 5. lib. in ſtatutis, ſeu decretis noviſſimis.*

Edere debeant.

Acta judicialia debent edi regulariter, ut dictum eſt, ſed concluſio limitatur primo, in atteſtationibus non publicatis, quæ ante publicationem non debent edi, ſed debent eſſe ſecretæ penes judicem, *Marant. in ſuo Specul. part. 6. tit. de act. edit. num. 56.* ¶ Secundo, limitatur in interrogatoriis teſtium, quæ non debent edi, *Marant. ibid. num. 57. Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 175. Bart. in tract. de pertinentibus ad materiam teſtium, num. 22.* ¶ Tertio, limitatur in allegationibus juris, quæ pariter non debent edi. *Marant. d. tit. de act. edit. n. 58. vide tamen Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 175. & Ludov. Rom. ſing. 266.* ¶ Quarto limitatur, quando ille, qui petit editionem nolet ſolvere mercedem Magiſtro actorum, & in nominibus teſtium. *Marant. ibidem num. 59. & 60.* Quod ſublimitatur in copia libelli, quæ datur ſumptibus actoris, *ibidem n. 61. & 62.* ¶ Quinto, declaratur concluſio, quod acta originalia nullo modo debeant edi parti, neque judici appellationis, ſed tantum copia ipſorum actorum. *Marant. ibid. n. 64.* ¶ Sexto declaratur, quod acta debent edi cum die, & conſule, loco, & tempore, *ibid. numer. 65.* ¶ Septimo, & ultimo debent edi toties, quoties quis petit, & in hoc differt editio actorum ab editione inſtrumentorum, quæ non fit pluries, niſi probetur amiſſio. *Marant. ibid. n. 66.* ¶ Volumina rationum reddi debent, quando ratio adminiſtrationis fit. *Bart. in l. ſi ita 13. ff. de manumiſſ. teſtam.* ¶ Officialis publicus obligatus ad edendam rationem, ſatisfacit edicto, ſi ſuum codicem, vel membranas tradiderit legendas. *Abb. conſ. 28. part. 1.* ¶ Acta judicialia, ſive civilia, ſive criminalia, debent edi cuicunque petenti, & habenti intereſſe. *Capic. dec. 127. num. 6. vide Perilluſtr. D. P. Theſſ. deciſ. 265. num. 10.* ¶ Si agatur ex inſtrumento ratificationis capitulorum, etiam quod in illo ſit tenor inſertus, nihilominus capitula ipſa inſerta debent exhiberi. *Gram. deciſ. 103. num. 177.* ¶ Reus edit actori ad intentionem coadjuvandam. *Bart. in l. qui concub. 29. §. cum ita, de leg. 3. & in l. prædiis 89. §. Titio, eod.* ¶ Ibi edendas eſſe rationes, ubi convenerit, ſed ſi ex illis controverſia oriatur, eam ad ſuum edentis judicem eſſe rejiciendam, obſervatur apud Gallos, *ut legitur in libris placit. Curiæ lib. 11. tit. 1. de edend. cap. fin. in deciſ. diverſ.* ¶ Notarius tenetur edere creditoribus tranſactionem factam ſuper teſtamento inter legitimum hæredem & ſcriptum, *Bart. in l. 14. n. 13. ff. de tranſact.* ¶ Editio inſtrumenti facienda eſt judici, ut ex ejus inſpectione cognoſcat, an partis interſit tale inſtrumentum habere. *Ozaſ. d. dec. 57. in fin.* ¶ Ceſſionarius inſtrumentum ceſſionis, ante litem conteſtatam edere debet, alias proceſſus invalidus redditur. *Ozaſ. dec. 58. n. 3. vide Bart. in l. qui 9. C. de procur. & in l. ſi duo. 93. ff. de ſol. & lib.* ¶ Reus, an cogatur edere probationes, & inſtrumenta contra ſe in cauſa capitali, *vide Capit. deciſ. 127. n. 3. in l. 2. §. item div. ff. de jure fiſci.* ¶ Fiſco in cauſa criminali, ubi eſſet pœna pecuniaria, debet fieri editio, ergo multo magis in cauſa civili, ſed quid in eo, qui habet cauſam à fiſco, *vide Capit. deciſ. 127. n. 4. & Clar. in ſua pract. crim. §. fin. quæſt. 27.* ¶ Fiſco actori inſtrumenta per reum edi debent, etiam ad fundandam fiſci intentionem. *Andr. Gail. obſ. 21. n. 10. lib. 1. obſ. 106. n. 11.* ¶ Inſtrumenta, & acta, quando contra ſeipſum, vel fiſcum edantur, *vide Bart. in l. in fraudem, 45. §. neque ff. de jure fiſci,* ubi etiam quando fiſcus teneatur edere. ¶ Acta de quibus partes in ſcriptis mentionem faciunt, edenda ſunt, *Marc. q. 1306.* ¶ Licet regulariter reus inſtrumenta edere non teneatur, tamen regu. limitatur in pia cauſa, cujus favore reus edere tenetur. *D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudiæ ſuper decreto, ut defuncti, tit. de Tabellio. n. 4.* ¶ Acta criminalia, quando exhiberi debeant: & acta armarii communis continentia bannum, & hujuſmodi debent edi cuilibet petenti, & acta in cauſa civili indiſtincte fiſco exhibentur. *Bart. in l. 2. §. divus, ff. de jure fiſci.*

Cap. IV. Qui, & quando exhibere teneantur, vel non.

Quamvis una pars non compellatur alteri parti exhibere propria inſtrumenta, judex tamen ex officio eam compellere poteſt. *Dd. de Rot. dec. tit. de probat. in novis.* ¶ Habens originales debet condemnari ad illud præſentandum, alias creditur exemplo. *Rot. Gen. dec. 175.* Sed quid, ſi juraſſet illud amiſiſſe, vel non inveniſſe, an excuſetur, *vide ibid. n. 8. & 11.* ¶ Quando altera pars amittit ſuum inſtrumentum, pars adverſa cogi poterit ad exhibendum ſuum, ut ex illo exempletur aliud inſtrumentum. *Pap. lib. 9. tit. 8. arreſt. 7.*

Vel non.

Notarius non cogitur inſtrumentum exhibere tertio, de cujus intereſſe non tractatur, ſed quando tertius allegat ſua intereſſe, quomodo hoc probetur, *vide Ozaſ. deciſ. 57.*

Edere teneatur, vel non.

Communitas tenetur edere, & cogitur exhibere inſtrumenta, quæ habet in archivo. *Vera. deciſ. 294. part. 1.* ¶ Tabelliones quando cogantur edere inſtrumenta partibus, *Bart. in tit. de tabul. exhib.* ¶ Actor tenetur edere reo ad exceptionem fundandam & reus actori ad replicationem, ſed, quando reus teneatur edere actori inſtrumenta communia, *vide Bart. in l. & quæ 8. C. de edend. & in l. 5. ff. de jure deliber.* ¶ Edere quis non tenetur inſtrumenta ad fundandam intentionem adverſarii, maxime ſuper delicto. *Vera. deciſ. 293. part. 1. vide Papon. lib. 8. tit. 1. arreſt. 6.* ¶ In remedio legis diffamari, diffamans tenetur diffamato edere inſtrumenta penes ſe retenta. *Andr. Gail. obſerv. 9. num. fin. lib. 1.* ¶ Actor tenetur edere reo jura ſua ad fundandam exceptionem, niſi reſultaret criminis manifeſtatio. *Capic. deciſ. 127. & Bart. in l. qui tabulas 27. num. 4. ff. de furtis.* ¶ Officium judicis, quod datur ad editionem faciendam, tranſit in ſingularem ſucceſſorem active, & paſſive, *Capic. ibid. numer. 5.* * An duo copulative requirantur, mandatum, & intereſſe, ut notarius, vel ſimiles teneantur edere. *Fach. lib. 11. cap. 84. affirmat l. ſi quis §. pertinere ff. de edendo.* * An Judæi uſurarii teneantur edere rationes ſuas actori ad fundandam ejus intentionem. *Fach. lib. 11. cap. 87.* de uſurariis affirmat. *Clem. 1. §. cæterum de uſuris* de Judæis negat. * An Nautæ, caupones, & ſtabularii teneantur edere actori ad fundandam ejus intentionem, *ibid. cap. 88. negat.* * An mercatores noſtri temporis teneantur edere ſicut olim argentarii, & nummularii, *ibidem cap. 89. negat. l. argentaria. ff. de edendo.* * Edere, an teneatur reus conventus actori, ſi excipiendo allegavit jus immunitatis ſibi ſpectare, ita ut teneatur de tali immunitate fidem facere, *Gaſp. Theſ. quæſt. Forenſ. quæſt. 76. lib. 1.* ¶ Notarius non cogitur edere inſtrumentum illi, qui non rogavit, ſed quid, ſi probaverit ſua intereſſe, *vide Ozaſ. d. dec. 57. Franc. Marc. quæſt. 18. part. 2. D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudiæ ſuper decreto præſenti, num. 13. titul. de Tabellio.* ¶ Edere an cogi poſſit habens negotium commune cum meo adverſario, & mercator tenetur edere libros rationum in loco, ubi res geſtæ ſunt, ſed quomodo, *vide Hieron. Mago. deciſ. 5. Luc.* ¶ Ad petitionem legatarii, vel cujuslibet habentis intereſſe, hæres tenetur edere, & exhibere teſtamentum, & illis copiam facere, *l. 1. & tot. tit. ff. quemadm. teſtament. aperia.* Et tale edictum pertinet ad omnem ultimam voluntatem, *ibidem.* Sed ſufficit, ut edatur pars, quæ pertinet ad petentem. *Boer. dec. 253. n. 5.* ¶ Hoſpites, nautæ, caupones, ſtabularii, & publicani æquiparantur, quorum genus eſt improbum, ideo ad ſimilitudinem uſurariorum edere tenentur.

Rebuff. in conſtitut. Reg. Tom. 2. tract. de hoſpiti. oer. hoſpites fol. 505. ¶ Quando Dominus directus prætendit jus contra emptorem ratione laudimii, vel retractus, aut alterius juris emptor cogitur edere inſtrumentum emptionis. *Caſſan. in conſuetud. Burg. titul. Des fiedz, Rub. 3. §. 1. gloſſ. fin. num. 38.* ¶ Adhoc ut pars cogatur edere, requiritur ſummaria cognitio. *Gail. obſ. 106. lib. 1.* ¶ Edere tenetur quis non ſolum inſtrumentum, quo ſe juvat, ſed etiam alia in eo relata. *Cravet. conſ. 112. num. 15. Marant. in ſuo Spec. part. 6. tit. de edit. acto. num. 7.* ¶ Inſtrumentum edere, qui tenetur ſuis ſumptibus dare debet. *Marc. q. 557. n. 12.* Quis poteſt tradere ſuum inſtrumentum, ſed cogi non poteſt, tamen quando pendet lis inter duos, tertius poteſt cogi ad edendum, ubi non agitur de præjudicio fiſci. *Marc. quæſt. 18. parte 2.* Et per conſequens tertius ad teſtamenti editionem cogi poteſt. *Marc. ibid.* ¶ Fiſcus cogitur oſtendere quinternos feudatario, qui ſolvit, & apocham ſolutionis perdidit, ut videat, an in illis ſit ſcriptura ipſius ſolutionis. *Barth. de Capic. ſing. 87.* ¶ Acta Judex tenetur edere cuilibet intereſſe habenti, tam criminalia, quam civilia, & ad hoc compelli poteſt, & multa alia de editione actorum facienda ab ipſo judice, vel à Secretario, *vide per Andr. Gail. obſerv. 134. libr. 1. Marant. in ſuo Speculo part. 6. tit. de actorum editone, numero 53. 54. 55. & numero 61. & leg. Cod. ut lite pendente.* ¶ Reus, qui ſumptibus ſuis acta recolligit à Notario, deperditis originalibus, vel ſi appareat, quod non poſſint haberi à Magiſtro actorum, tenetur illa edere parti, ſumptibus reſtitutis. *Capic. deciſion. 127. num. 7. in fine.*

Vel non.

Tutor pro legitimatione ſuæ perſonæ, non tenetur edere integram copiam teſtamenti, & inventarii, ſed ſufficit edere particulam teſtamenti, quæ rem tangit, & caput inventarii. *Natt. conſ. 8. & 9. tom. 1. Anton. Corſet. in ſuis ſing. litera I. ſing. inventarium. vide Marc. de Mant. ſing. 529. Bart. in l. 4. C. in quibus cau. in integ. reſtit. non ſit neceſſ. in l. 2. C. de aliment. pupil. præſtan. & in l. 2. C. quom. & quando quarta pars, lib. 10.* ¶ Reum non teneri edere rationes, & inſtrumenta actori, *habetur in cap. 1. ex. de prob. & in l. nimis grav. C. de teſtib.* Niſi ſubſit juſta cauſa, quænam autem dicantur juſtæ cauſæ, relinquitur arbitrio Judicis, *Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 499.* ¶ Quando reus teneatur edere actori, *vide Abb. in d. cap. 1. extr. de probation.*

Cap. V. Quæ communicari poſſint.

Acta, an ſint communicanda procuratori contumacis, *vide Periluſt. D. P. Theſſ. deciſ. 265. num. 8.* ¶ Acta judicialia in judicio exhibita ſine difficultate parti petenti communicari debent, idem in literis Principis, vel Regis, ſed hoc indiſtincte non procedit reſpectu inſtrumentorum exhibitorum, *vide Papon. libr. 9. titul. 7. arreſt. 1. 2. & 3.*

Cap. VI. Editio: Quando fieri debeat.

* An editio jure actionis, vel officio judicis fieri debeat. *Fachin. lib. 11. cap. 90.* ait officio judicis, *l. 1. C. eo. de edendo.* ¶ Inſtrumenti editio quo in loco fieri debeat, an citari debeat pars, quando inſtrumenta producuntur, & productio eorum, cui facienda, *vide Matheſ. ſing. 40. & Hippol. ſing. 81.* ¶ Editio de jure fieri debet, ut poſſit quis deliberare, & edenda ſunt omnia, quibus uſus eſt, tamen agens contra ſpoliantem judicio poſſeſſorio non tenetur edere jura in ſuo libello enunciative deſignata, dummodo in concluſione concludatur ſuper poſſeſſorio ſolummodo. *Tho. Minad. dec. 1.* ¶ Editio, quæ ſit judici, debet fieri de tota ſcriptura, parti vero editur ſolum particula, quæ facit ad cauſam, & etiam judici, quando particula tantum exhiberi poteſt. *Bart. in Rub. ff. de oper. nov. nunc. n. 7.* ¶ Inſtrumentum an debeat edi cum die, & Conſule, *vide Bart. in §. ſi quis, Inſtitut. de inutil. ſtipul. n. 6.* ¶ Inſtrumentum, vel privilegium, quo quis utitur coram judice, adverſario integraliter legi non debet, ſed ſolum illud capitulum, de quo agitur, edi debet, *c. 5. ext. de fide inſtrum.*

Cap. VII. Qui ſint effectus.

Si unum inſtrumentum facit mentionem alterius inſtrumenti in eo quod de alio mentionem facit, & non editur, non probat, niſi originale producatur, vel per alias probationes comprobetur, *§. & hoc, lo. 2. Auth. ut ſponſalitia largitas, vide Dec. conſil. 303. Matheſ. ſing. 40. num. 5. & gloſſ. in cap. 25. in verbo, fiat, ex. de verb. ſignif.* ¶ Præſumitur fraus contra nolentem edere librum rationum. *Cravet. pro genero, conſil. 1. num. 179.* ¶ Inſtrumenta contraria producens, non poteſt poſtea illa retrahere. *Boer. deciſ. 252. n. 3.* Quia per productionem efficiuntur communia. *Cravet. conſ. 80. num. 6.* Et dicuntur de actis, *vide tamen Marant. in ſuo Spec. part. 6. de acto. edit.* ¶ Actor ſi debeat exhibere inſtrumentum, & illud in promptu non habeat, proceditur in cauſa, & ſtatur joramento ipſius dicentis ſe non habere dictum inſtrumentum, *Thom. Minad. deciſ. 40.* ¶ Differt exhibitio inſtrumentorum à productione, quia exhibita judici pro animi informatione, non dicuntur de actis, producta autem ſic, quorum ita exhibitorum copia adverſario non eſt danda: & iſta exhibitio nihil eſt, quam quædam animi declaratio, quod quis vult ipſius inſtrumentis uti. *Dominus Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudiæ gloſſ. ſuper 5. part. decreti, malitiis, titul. de donat. fol. 112. & in tit. de oppoſit. cont. form. extrinſ. inſtrum. fol. 126.* ¶ Inſtrumentum in actis productum, dicitur eſſe de actis, & commune. *Ozaſch. deciſ. 39. num. 41.* ¶ Licet appellare à judice, qui parti hoc petenti non facit edere communia inſtrumenta, *cap. G. perpetuus 12. ex. de fide inſtrum.* ¶ Inſtrumentum cum libello productum non probat, niſi poſt litem conteſtatam reproducatur. *Mynſ. obſervat. 53. cent. 2.* ¶ Præſumptio eſt contra nolentem edere inſtrumentum. *Cravet. d. conſ. 112. n. 16.* ¶ Advocatus, Procurator & Notarius, qui inſtrumenta unius partis oſtendunt alteri, tenentur crimine falſi. *Bart. in l. 1. §. ii, qui. ff. ad l. Corn. de falſ.* ¶ Qui petit edere librum rationum, ſi interrogetur, an intendat in totum approbare librum tam pro ſe, quam contra ſe, tenetur reſpondere. *Franc. Marc. quæſt. 60. vide eundem q. 520. part. 2. Papon. lib. 9. tit. 7. arreſt. 4.* De hac editione librorum, *vide per Marant. in ſuo Spec. part. 6. tit. de teſtament. product.*

Cap. VIII. Miſcellanea.

Fiſcus, qui habet privilegium, ut ſibi edantur inſtrumenta à reo, non utitur hoc privilegio contra alium fiſcum. *Natt. conſ. 141. Tom. 1.* ¶ Poſſeſſor non debet arctari ad ſuum titulum oſtendendum. *Bart. in l. 10. §. qui pignoris, ff. quibus modis pign. vel hypot. ſolvat. vide l. pen. C. de petit. har.* ¶ Juramentum calumniæ à quocunque petente editionem fieri, exigitur. *Ozaſ. dec. 57. n. 6.*

TITULUS CXLIII.

Ad exhibendum.

Generalia.

DE ipſa actione ad exhibendum, *vide per Joan. Criſp. de Mont. in ſuo tractat. termin. act. poſt volumen Jaſ. act. n. 144.*

Cap. I. Exhibitio: Quid ſit.

Exhibere eſt in publico facere poteſtatem, ſed cujus ſumptibus res exhiberi debeat, *vide Jaſ. de act. in §. præterea, n. 43. & 47.*

Cap. II. Quis, & quæ teneatur exhiberi, vel non.

Quis tenetur exhibere rem, de qua agitur, ſi petatur ut teſtes eam recognoſcant, etiam in criminalibus, *vide Cap. Thol. q. 164. Bart. in l. 1. ff. ſi ex noxal. cau. agat. & in l. 3.*

§. ante

§. ante autem, ff. de public. & vectig. & l. 49. ff. de furt. ¶ Habens originale debet condemnari ad illud exhibendum, alias creditur exemplo. *Rot. Gen. dec. 175.* Sed quid, ſi vellet ſe purgare juramento, illud non habere, vel non inveniſſe, *vide ibid. n. 8. & 11.* ¶ Ut Notarius ad exhibendum inſtrumentum, ſeu protocollum compellatur, quæ praxis ſervatur, *Ozaſ. dec. 16. n. 8.* ¶ Quæ requirantur ad hoc, ut quis cogatur exhibere protocollum, *vide Bart. in l. 20. C. de fide inſtrum.* ¶ Inſtrumentum producens in actis cauſæ, & poſtmodum dicens ſe nolle illo uti, poteſt ad ipſius exhibitionem cogi, *Guid. Papon. quæſt. 243. vide tamen ibid.* ¶ Exhibere quis cogitur debitorem alicujus, qui aufugit in ejus domum. *Jaſ. ibid. n. 49.* Idem in debitore mercatore, qui decoxit, *ibid. n. 50. vide Petr. Gerar. ſing. 17. & Hippol. ſing. 366.*

Vel non.

Debitor licet poſſit luere pignus, & reſtituere, tamen ad exhibendum cogi non poteſt, *Bart. in l. 6. ff. de uſucap.* ¶ Protocollum alicujus Notarii, quis exhibere non cogitur, niſi ſit ejus hæres, vel ſucceſſor univerſalis. *Ozaſ. dec. 16. n. 6.*

Cap. III. Qui ſint effectus.

Reus non exhibens rem (quæ judicio cœpto exiſtit uſucapta) tenetur actori ad intereſſe, ſed reo non habenti facultatem rei exhibendæ tempus (intra quod exhibeat) ſtatuitur, qui ſi contumax in exhibendo fuerit, contra eum juratur in litem, *§. ſi ad exhibendum, Inſtit. de offic. judic.* ¶ Recognitio eſt facienda, integra apocha banchi exhibita. *Vincent. de Franc. deciſ. 304. part. 2.* ¶ Inſtrumentum occultans, an falſum, vel furtum committat, & probationes adverſario ſubtrahens, an perdat cauſam, *vide Boer. deciſ. 292.* ¶ Notarii inſtrumentum celantis pœna, quæ ſit, *vide Boer. deciſ. 292. num. 5.* ¶ Inſtrumenti perditio juramento probatur, ubi alia probatio deeſt. *idem Guid. quæſt. 244.* ¶ Acta producta ſi quis occultet, & non vult exhibere, illi certum tempus Judex debet ſtatuere intra quod exhibeat, quo non facta exhibitione, debet pronunciare ipſi de cætero nullam fidem eſſe adhibendam, & pars poteſt privari illorum commodo. *idem Guid. q. 245.*

Cap. IV. Remedium: Actio ad exhibendum: Qualis ſit.

De probatione ipſius intereſſe, *Jaſ. de action. num. 48.* Qualiter in ea procedatur, quales probationes requirantur, *ibid. num. 52. & ſeqq.* An ſummarie procedi debeat, *num. 55.* An exceptiones, quæ requirunt altiorem indaginem admittantur, *num. 57.* Vel ſi fuerit lis conteſtata ſuper judicio principali, poſſit agi hoc judicio, *vide ibid. num. 60.* ¶ Actio ad exhibendum eſt arbitraria, ſi ergo quis rem exhibendam occultaverit, condemnabitur quanti actoris intereſt judicis arbitrio, ſi vero exhibeat, non condemnabitur. *Menoch. de arbitr. lib. 1. quæſt. 5. num. 4. vide Bart. in l. 2. §. ſi certum, ff. de tritico, vino, & oleo leg. & §. præterea, inſt. de act.* ¶ Actio ad exhibendum eſt perſonalis in rem ſcripta, *Jaſ. de act. in §. quædam, n. 21.*

Cap. V. Quibus, & contra quos detur.

Contra non exhibentem ſunt inventa tria remedia, per primum condemnatur non exhibens ad intereſſe, per ſecundum denegatur audientia, per tertium defertur juramentum in litem, *de quibus vide per Vinc. de Franc. deciſ. 281. part. 2. num. 10. l. 5. & penult. ff. de in lit. jurand.* ¶ Actio ad exhibendum ad quid, qui, & contra quem competat, *vide eundem Jaſ. §. præterea, n. 42. 44. & 47. de action.* Et agens hac actione, quibus temporibus debeat probare de ſuo intereſſe, *ibid. n. 45.* ¶ Remedia ad exhibendum, veluti interdictum de tabulis exhibendis, & ſimilia, non dantur, niſi adverſus poſſidentem, vel eum, qui dolo deſiit poſſidere. *Ozaſ. deciſ. 15.*

Tepati Compend.

TITULUS CXLIV.

De litis conteſtatione.

Generalia.

De litis conteſtatione, *vide per ipſum Manent. in ſuo Specul. lib. 6. tit. de litis conteſtation. & Matth. Matheſ. ſingul. 63.* ¶ De litis conteſtatione, & quæ exceptiones eam impediant, *vide Dd. de Rot. in titul. de lit. conteſtat. in antiq.*

Cap. I. Litis conteſtatio, quæ dicatur.

Reſcriptum Principis non ſolum habetur pro libello, ſed etiam pro litis conteſtatione, & tranſit ad hæredem, *l. 1. C. quando libellus.* Tamen libellus Præfecto Prætorio datus pro litis conteſtatione non habetur, *l. 1. C. de offic. Præt. orien.*

Cap. II. In quibus requiratur, vel non.

An in cauſa appellationis ſit neceſſaria litis conteſtatio, *vide Andr. Gail. obſerv. 76. lib. 1.* ¶ An in cauſa nullitatis, *ibid. obſerv. 77.* An in mandatis de relaxandis reis, *ibid. obſ. 77.* ¶ In cauſis ſummariis non requiritur litis conteſtatio, ſed in cauſis ordinariis, in quibus ſummarie proceditur, requiritur ad hoc ut proceſſus valeat, *Guid. Pap. ſing. 698.*

Cap. III. Quando præſumatur, inducatur, vel non.

Litis conteſtatio non præſumitur, licet ſit ſolemnitas intrinſeca, ſed ſi in ſententia fiat mentio litis conteſtationis, an tunc præſumatur, *vide Bartol. in conſ. 98. volum. 1.* ¶ Libellus quando datur Principi in actionibus annalibus, inducit litis conteſtationem, ſecus ſi detur tantum judici. *Bart. in l. 1. C. quando libellus Principi datus.*

Inducatur, vel non.

Litis conteſtatio inducitur per confeſſionem, & Judex delegatus per litis conteſtationem non efficitur Dominus litis. *Bart. in l. ſi reus 73. ff. de procur.*

Vel non.

Litis conteſtatio non inducitur ex reſponſione ſola, parte abſente facta. *Fel. conſil. 23.* Tamen ubi pars rea negat narrata in libello prout narrantur vera eſſe, & petita prout petuntur fieri non debere, litis conteſtatio facta cenſetur abſque eo, quod dicat animo conteſtandi. *Dd. de Rot. deciſ. 2. alias 12. de lit. conteſt. in novis.*

Cap. IV. Quando dicatur lis conteſtata, & fiat litis conteſtatio.

In hac patria lis habetur pro conteſtata ipſo jure, reo non comparente, & petitioni non reſpondente in prima dieta, *ut habetur in novis ordinibus, titul. della conteſtatione della lite.* ¶ Si decreto caveatur, quod intra decem dies reus teneatur reſpondere poſitionibus actoris, in quo termino ſive ipſe reus reſponderit, ſive non, habeatur lis pro conteſtata, & fiat ſolutio de data ſecundum conſuetudinem loci, tunc lis habetur pro conteſtata, & eſt ſolvenda data, etiam eo, cujus intereſt, non petente, & nulla ſuper hoc facta pronunciatione. *Natt. conſil. 573.*

Fiat.

Per petitionem in jure propoſitam, & reſponſionem ſequutam, fit litis conteſtatio, & non per poſitiones & reſponſiones, & ubi litis conteſtatio non præceſſit, nullus eſt proceſſus, nec juramentum in cauſa illa præſtitum valet, ſed iterum litis conteſtatio facienda eſt, *cap. dudum lo. 2. ex. de electio. & cap. 1. ex. de lit. conteſtat.* ¶ Litis conteſtatio non dicitur facta per reſponſionem factam interrogationi, an quis poſſideat. *Bartol. in §. illud quoque lo. 2. auth. de trien. & ſemiſſe, n. 7.* Sed quando fiat, & inducatur, *vide Gail. obſerv. 71. lib. 1.*

Cap. V. Lis quando conteſtari poſſit.

Lis poteſt conteſtari per procuratorem, *l. fin. §. cum autem, & ibid. gloſſ. C. de his, qui ad Eccl. confug. & l. 12 ff. de procur.* ¶ Actionem movens, intra bimeſtre litem conteſtari debet, *gl. in l. pen. C. de fidejuſſ. & mandat.* ¶ Reus cogitur præciſe litem conteſtari, *l. 21. ff. eo.*

Cap. VI. Qui ſint effectus.

Non ſolet deterior conditio fieri eorum, qui litem conteſtati ſunt, quam ſi non eſſent, ſed plerumque melior, denique poſt litem conteſtatam hæredi quoque proſpicitur, & hæres tenetur ex omnibus cauſis, *leg. 87. & 88. ff. de regulis juris.* ¶ Conditio actoris, quando fiat deterior per litis conteſtationem, *vide Bart. in leg. 1. Cod. de jud.* ¶ Prima pars judicii eſt litis conteſtatio, & conſequenter omnia membra, & acta, quæ fiunt in hac prima parte, dicuntur fieri in principio judicii, & tunc dicitur cœptum judicium, quando eſt facta litis conteſtatio, ſed quæ acta, ſeu membra contineantur in prima parte, *vide Manunt. in ſuo Spec. part. 6. titul. & pervenitur aliquando per viam inquiſitio.* ¶ Litis conteſtatio omiſſa licet vitiet proceſſum, tamen id locum non habet, ubi ex forma ſtatuti proceditur ſimpliciter, & de plano, ſine ſtrepitus & figura judicii: quia tunc non requiritur litis conteſtatio. *Rol. conſil. 71. volum. 1. num. 34. vide Gail. obſerv. 75. lib. 1.* Et de materia, *vide per Henr. Boer. in ſuis ſingularibus. tit. de lit. conteſtat.* ¶ Litis conteſtatio actionem perſonalem facit durare ann. 40. dummodo lis fuerit conteſtata coram competenti judice. *Guid. Pap. ſing. 578.* ¶ Litis conteſtatione naſcitur quaſi contractus inter partes, *l. aliam, ff. de novat. & leg. 3. §. idem ſcribit, ff. de pec.* ¶ Procurator poſt litem conteſtatam poteſt procuratores ſubſtituere, quia per illam efficitur Dominus litis, *l. 8. C. de procur. & ibid. gloſſ.* ¶ Litis conteſtatione quandoque non perpetuatur actio, *l. fin. C. de dol. mal. & ibid. gloſſ.* ¶ Litis conteſtatione pœnales actiones tranſmittuntur ab utraque parte, & temporales perpetuantur, *l. fin. ff. de fidejuſſ. & nominat. & hæred. tutor.* ¶ Quos effectus pariat litis conteſtatio, *vide per gloſſ. in verbo, poſſis, in l. 1. C de jud.* ¶ Poſt litem conteſtatam, non admittitur pœnitentia, *gl. 2. in l. pœn ff. de tranſact.* ¶ Litis conteſtatio non prodeſt poſtea deſiſtenti, *l. 21. §. fin. ff. de min. 24. ann.* Sed quis dicatur deſiſtere, *vide ibid. l. deſtitiſſe 22.* ¶ Factum in ipſa conteſtatione litis, vel ſtatim poſt, dicitur factum in exordio litis, *Bart. in l. 2. n. 8. C. de jurejur. propt. calum. dan.* ¶ An lite non conteſtata poſſit perveniri ad diffinitivam contra actorem abſentem, & lis cœpta, & lis conteſtata eſt idem, *Bart. in auth. qui ſemel n. 19. C. quomodo, & quando Judex.* ¶ Per litis conteſtationem, an quis efficiatur malæ fidei quoad omnia, *vide Bart. in l. 2. C. de fruct. & lit. expen.* ¶ Quinque ſunt effectus litis conteſtationis, *de quibus vide per Gail. obſerv. 74. lib. 1.* ¶ Poſt litem conteſtatam omnes poſſeſſores ſunt pares, & tenentur uti prædones, *l. 28. §. ſi ante litem, ff. de petit. hæred. vide tamen gl. in verbo, percipiendos, in l. 25. §. fin. ff. de uſuris.* ¶ Poteſt aliquis cedere liti ante ipſius conteſtationem; non autem poſt *leg. ſi ſervus 8. ff. de noxal. act.* ¶ In univerſalibus judiciis quis efficitur malæ fidei poſt motam controverſiam, vel ſimplicem denunciationem, in particularibus vero poſt litem conteſtatam, *Bart. in l. ſed ſi lege 37. §. etiam, ff. de petit. hæred. vide tamen Bart. in l. fiſcus 38. ff. de jure fiſci.* ¶ Præoccupare quando quis dicatur per ſolam litis conteſtationem, vel requiratur ſententia, *vide Bart. in leg. ſi pluribus 33. de leg. 1.* ¶ Aliquando proceditur, lite non conteſtata, *Bart. in auth. qua in Provincia. C. ubi de crimin.* ¶ Lis initium ſumit à litis conteſtatione, *Bart. in §. omnem, auth. de litig.* Ideo licet citatio ſit principium judicii. tamen proprie judicium dicitur, & ſumit principium à litis conteſtatione: quia ante illam quis non dicitur agere, ſed agere velle, *Gail. obſerv. 74. lib. 1. vide tamen ibid. num. 16.*

Cap. VII. Quando renunciari poſſit.

Litis conteſtationi non poteſt renunciari per partes, *Bart. in auth. offeratur, C. de litis conteſt. n. 14.*

Cap. VIII. Miſcellanea.

Exceptiones, quæ examinantur ante litem conteſtatam, quæ ſint & quæ poſt, *vide Bartol. in conſil. 185. volum. 1.* ¶ Sciendum eſt ex omnibus cauſis lites conteſtatas in hæredem, ſimileſque perſonas tranſire, *leg. ſciendum 37. ff. de action. & oblig.* ¶ Exceptio tutoris illegitimi poteſt opponi etiam poſt litem conteſtatam; idem in procuratore illegitimo, *l. fin. C. de eo, qui pro tutore.* ¶ Mandatum defuncti non nocet hæredi, neque ſibi, ſi revocet illud ante litem conteſtatam, *l. electio 26. §. neque hæred. ff. eod.*

TITULUS CXLV.

De litigioſis.

Generalia.

DE litigioſis, & materia, *vide per Henric. Boer. in ſuis ſingul. tit. vitium litigioſi, & Bartol. in authent. de litigioſis.*

Cap. I. Lis, res litigioſa: Quibus modis intelligatur.

Vitium litigioſi eſt perſonale, *Bart. in l. Pomponius 13. §. cum quis. n. 8. ff. de acq. poſſ.* ¶ Quando conſiderari poſſit vitium litigioſi ſuper poſſeſſorio, *vide Cravet. conſ. 279. Manunt. in ſuo Spec. part. 4. tit. an ſit jud. civil. vel crimin. diſtinct. 3. num. 6. Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 202. num. 17.* ¶ Lis quando pro derelicta habeatur, *vide Vero. dec. 170. part. 2.*

Cap. II. Quando dicatur pendere, inducatur.

Lis ut dicatur pendere per citationem, ſex requiruntur, *Guid. q. 488.* ¶ Litigioſa res non dicitur effecta per ſequeſtrum: quia de forma requiritur libellus, ut res dicatur litigioſa, *Natt. conſ. 2. Tom. 1.* Res eſt litigioſa, quando eſt quæſtio de dominio, vel de re actione perſonali; ſed ſi de opere facto in re, vel de aliquo jure reali, non. *Bart. in l. 4. §. Jul. ff. de aqu. plu. arcen.*

Inducatur, vel non.

Notificatio tanquam actus certificationis, non inducit litis pendentiam, neque litem motam: quia actorum pars non eſt, *idem Mago. deciſ 90. Rot. Flor.* ¶ Jus novum authent. inducens vitium litigioſi per ſolam citationem, quomodo ſit intelligendum, *vide Beniut. deciſ. 48. num. 8. Marc. q. 248. p. 2.*

Vel non.

Quod lis non cenſeatur inducta per ſolam citationem, *ſcribit Mynſing. obſerv. 26. cent. 4.* Contrarium tamen fuit deciſum, *ut teſtatur Pap. lib. 7. tit. 8. arreſt. 1. vide Put. deciſ. 329. lib. 3. Andr. Gail. obſerv. 74. lib. 1. num. 16. & Magon. deciſ. 31. Rot. Flor.* ¶ Vitium litigioſi non inducitur, quando ſuper re aliqua agitur ciminaliter. *Manunt. in ſuo Spec. tit. an ſit jud. civil. vel crim. diſt. 1. n. 50.* ¶ Sequeſtrum, quod fit ante litem motam tanquam præparatorium, litis pendentiam non inducit. *Magon. dec. 31. Rot. Floren.* Tamen impedit alienationem, *vide Pap. lib. 18. tit. 5. arreſt. 19.*

Cap. III. Quando alienari poſſit, vel non.

Pars rei communis poteſt vendi etiam extraneo, ante intentatum judicium comm. divid. *l. 3. C. de commun. re alien.* ¶ In Regno Franciæ res litigioſæ diſtincte alienari poſſunt, duobus exceptis caſibus, *vide Pap. lib. 12. tit. 2. arreſt. 1. & 3* Obtentis tamen literis de alienando, *ibid.* ¶ Res hypothecata, an poſſit, lite pendente, per debitorem alienari, *Benint. deciſ. 48. num. 19.* ¶ Licet alienatio rei litigioſæ ſit prohibita, tamen acquiſitio ipſius rei litigioſæ in perſonam alterius ipſorum litigantium, non eſt prohibita, *Ægid. Bellam. concluſ. 748. n. 3.* ¶ Res tempore peritura, cum de ea ſit quæſtio, officio judicis

vendi-

Digitized by Google

vendi poteſt. *Bartol. in l. litibus 19. num. 8. C. de agric. & cenſit. lib. 10.* ¶ Poſſeſſor hæreditatis, cui fuit mota controverſia, ſi ſatisdederit de hæreditate non minuenda, quando poſſit alienare, *Bart. in l. divus 5. ff. de petit. hæred. & in §. divus d. l. 5. & ipſam legem.* ¶ Poſſeſſor hæreditatis videtur poſſe alienare de bonis hæreditariis, etiam pendente lite, *l. in æſtimat. 51. ff. eo. de petit. hæred.* ¶ Quando res litigioſa poſſit alienari. *Mynſing. obſerv. 55. cent. 1.* ¶ Alienationes prohibitas eſſe per cœptum judicium, intelligitur de alienationibus voluntariis; non autem de neceſſariis. *Ozaſc. deciſ. 168. Pet. Benint. deciſ. 48. num. 16. & Natt. conſil. 401. num. 5. vide l. 13. ff. famil. erciſc.*

Vel non

Alienationes poſt judicium familiæ erciſcundæ acceptum, interdictæ ſunt duntaxat voluntariæ, non autem, quæ vetuſtiorem cauſam, & originem habent neceſſariam. *Rebuff. in conſtit. Reg. de reſciſſ. contract. n. 35. in præfat. Tom. 2.* ¶ Fiſcus non poteſt alienare bona, quæ ſunt in controverſia, nec alteri obligata, *leg. res, quæ 22. ff. de jure fiſc.* ¶ Alienatio rei, de qua eſt controverſia, eſt prohibita (etiam ante litem conteſtatam) etiam in judiciis particularibus. *Bart. in l. divus 5. ff. de petitione hæredit.* ¶ Alienata, lite pendente, revocantur officio judicis, *l. chyrographus §. fin. 58. ff. de adminiſtr. & peric. tutor. & ibid. Bartol.*

Cap. IV. Quæ fieri poſſint lite pendente.

Poſſeſſio rei, mortuo reo, pendente lite, ubi per actorem invaditur, ille officio judicis debet ab ipſa removeri, & poſſeſſio ſubrogato defuncti poſſeſſoris tradi. *Natt. conſ. 578.* ¶ Qui rem litigioſam alienavit, ita quod rehaberi non poſſit, debet æquivalentem ſubſtituere in locum illius, quam alienare non poterat, *c. 3. extra ut lite pendente.* ¶ Actor, lite pendente, poteſt ſibi acquirere novum jus agendi ex toto. *Ægid. Bellam. concl. 102. Dd. de Rot. dec. 15. de reſcript. alias 176. in novis.* ¶ Poteſt conſilium dari de re litigioſa vendenda ſine vitio & pœna litigioſi, nempe quod res ipſa vendatur ſub hac forma, quandocunque res eſſe deſierit litigioſa, vendo eam tibi ex tunc, pro ex nunc, *Guid. Pap. q. 337. n. 4.*

Vel non.

Res litigioſa non poteſt hypothecari. *Guid. q. 337. l. 1. §. quid ergo, ff. quæ res pign. vel hypoth. oblig. non poſ.* Nec donari, & punitur qui recepit. *Boer. deciſ. 33. Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 68.* ¶ Lite pendente ſuper re, non licet impetrare reſcriptum de ipſa re redimenda. *Cravet. conſil. 1. pro genero num. 3.* ¶ Ceſſio transferendi judicii in ceſſionarium, lite pendente, fieri non poteſt. *Afflict. dec. 354. num. fin.* Et quatenus fiat, erit nulla. *Marc. quæſt. 248. part. 2.*

Qui exequi poſſint.

Sententia lata contra reum, lite pendente, rem alienantem, contra poſſeſſorem (etiam non citatum) exequitur. *Menoch. conſ. 319. n. 11. lib. 4. Afflict. deciſ. 396. n. 9. Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 26. n. 9. Benint. deciſ. 48. n. 20. Andr. Gail. obſerv. 118. lib. 1. Papon. lib. 12. tit. 3. arreſt. 16. tamen vide Capic. deciſ. 128.* Ubi limitat concluſionem, *& Natt. conſ. 350. Tom. 4.* ¶ Rei vendicatione conventus, ſi alienet, lite pendente, judicium cum eo finitur, & ſententia mandatur executioni contra quoſcunque poſſeſſores. *Marant. in ſuo Spec. part. 4. diſtinct. 3. jud. num. 4. & 5.* ¶ Sententia lata ſuper re litigioſa, habet executionem paratam contra tertium. *Gom. Leo. deciſ. 59. in deciſione diverſ.*

Cap. V. Quando contrahatur, fiat.

Vitium litigioſi, tam in reali, quam perſonali actione contrahitur per litis conteſtationem. *Ozaſ. deciſ. 65. n. 13. Bartol. in l. 1. C. commun. divid. Guid. Pap. d. quæſt. 337. num. 6. vide tamen ibidem. & quæſt. 479. in fine.* Sed non contrahitur per litem nullam cum falſo procuratore inſtitutam. *Ozaſ. deciſ. 144. n. 8.* Vel injuſtam. *Caſſad. dec. 7. tit. de dol. & contum. & dec. 5. titul. ut lite pendente.* Lis enim nulla, litis pendentiam non inducit. *Magon. deciſ. 31. Rot. Flor.* Et etiam lis dicitur nulla, quando non adeſt juriſdictio. *Vem. deciſ. 47. part. 3.* ¶ Litigioſi vitium an contrahatur coram arbitratore, *Natt. conſil. 2. Tom. 1. num. 5. & Marant. de ordine judic. part. 4. diſtinct. 3. num. 7.* ¶ Litigioſi vitium non contrahitur, ſi agatur hypothecaria, aut perſonali ad pretium: idem, ſi venditio fiat à tertio. *Ozaſch. deciſ. 144. num. 7. Guid. Pap. q. 432. Bart. in authent. de litig. l. 1. & ibid. gloſſ. C. de præſcript. long. temp.*

Fiat, vel non.

Si agatur actione perſonali res, vel ſumma, quæ petitur, an efficiatur litigioſa, *vide eundem Guid. quæſt. 479. & Cravet. conſ. 279. colum. 2.* ¶ Commiſſionis impetratione, beneficium fit litigioſum. *Mohed. deciſ. 16.* ¶ Litigioſum efficitur beneficium, ſi eſt conceſſa cauſa à principio, tam ſuper ſpolio, quam ſuper toto negotio principali. *Vem. dec. 177. part. 1.* ¶ Lis ſuper privatione beneficii, licet non faciat litigioſum beneficium, tamen illud facit ſententia. *Put. deciſ. 496. lib. 2.* Verum beneficium, ſi tanquam ſibi debitum adjudicari petatur, litigioſum fit. *Put. ibid. num. 4.* ¶ Supplicatio an faciat rem litigioſam, *vide Guid. Pap q. 337.* Pro affirmativa, *ſcribit idem Guid. ſingul. 697.*

Vel non.

Litigioſa res nunquam efficitur, quin poſſit alienari, quando quæſtio non eſt ſuper re, ſed ſuper aliquo jure rei ipſi connexo. *Natt. conſ. 145. n. 17.*

Cap. VI. Quæ valent lite pendente facta.

Papa conferente beneficium litigioſum in Curia vacans, de jure patronatus laicorum exiſtens, nulla de illo mentione habita, an collatio valeat, *vide Caſſa. dec. 3. ib.* ¶ In actione perſonali poſt litem conteſtatam poteſt ſumma petita dari inſolutum, & de illa ceſſio facta valet & ceſſionarius agere poteſt. *Guid. d. quæſt. 479.* ¶ In certis caſibus valet alienatio rei litigioſæ, & in illis non contrahitur vitium litigioſi, nempe in dote. *Guid. d. q. 337. & Natt. conſ. 401.* ¶ In donatione propter nuptias, quando alienatur res ex cauſa tranſactionis, vel diviſionis, in legatis, & aliis relictis in teſtamento. *Guid. d. q. 337. & Natt. conſ. 401.*

Vel non.

Lite pendente, non valet privilegium, vel confirmatio obtenta ſuper re litigioſa tacito, quod res fuerit in judicium deducta, *cap. 1. & 3. extra de confirm. util. vel inutil.* ¶ Contractus alienationis rei litigioſæ, & in potentiorem, eſt nullus, nec juramento firmatur. *Ozaſc. deciſ. 144. num. 2.* & ideo in illo contractu tanquam nullo, nihil operatur precarium. *Afflict. deciſ. 331.* ¶ Confeſſio in emphyteuſim rei litigioſæ, non valet. *Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 14. n. 18.*

Cap. VII. Qui ſint effectus.

Litis pendentia an impediat rem contentioſam alienari titul. permutationis, *Afflict. deciſ. 85.* ¶ Vitium litigioſi ſolum partes afficit. *Dd. de Rot. deciſ. 3. tit. ut lite pendente, in nov.* Ideo ceſſio rei litigioſæ facta non à litigante, valet. *Vem. dec. 285. p. 1.* ¶ Poſſeſſio litigioſa ſequeſtrari poterit, ne partes veniant ad arma: ideo in Camera Imperiali adeſt conſtitutio de tali poſſeſſione ſequeſtranda, ſed quando locum habeat. *Andr. Gail. obſ. 5. lib. 5.* ¶ Lis, in qua nihil eſt actum per ann. 17. an impediat ordinarios ordinandi, & ceſſet vitium litigioſi. *Caſſ. dec. 5.* ¶ Vitium litigioſi quos effectus operetur, *Pet. Benit. dec. 48. n. 7. 9. & 10.* ¶ Licet beneficium dicatur litigioſum reſpectu ordinarii, qui non poteſt de illo providere, tamen illa lis non nocet tertio, niſi adeſſet fraus inter litigan-

litigantem,& tertium. *Mobed. deciſ. 205.* ¶ Si beneficium litigioſum transferatur in alium quid juris, *vide Dd. de Rot. tit. ut lite pendente nihil innov. in antiq.* ¶ Emptionis, vel venditionis titulo accipiens rem litigioſam, vel ex alio quolibet contractu ſciens pretio punitur,& illud applicatur fiſco, & de aliis pœnis,tam emptoris,quam venditoris ſcientium, vel ignorantium, *vide per Guid. Pap. q. 337. gloſſ. in cap. 3. ex. ut lite pendente.* Et hodie venditio rei litigioſæ eſt nulla, *idem Guid. ſing. 146.* ¶ Venditor punitur in plus, quando rem litigioſam vendidit emptori ignoranti. *Guid. Pap. d. q. 337.* ¶ Lis ſuper poſſeſſione rei,non facit ipſam rem litigioſam,ſed poſſeſſionem duntaxat, *Caſſad. deciſ. 6. tit. de reſcript. Franc. Marc. q. 76. Caſſad. deciſ. 4. tit. ut lite pendente. Ozaſc. deciſ. 144. Petr. Beuiut. deciſ. 48. num. 6. Nate. conſil. 145. Tom. 1. num. 16. & gloſſ. in cap. 1. ext. de confirm. util. vel inutil.* Et contra, lis ſuper proprietate, non facit rem litigioſam ſuper poſſeſſione. *Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 68. num. 9.* ¶ Litigioſi vitium non impedit alienationem,quæ fit per confiſcationem,& per caſum,*leg. ſi conſtante, ff. ſolut. matrim. Jaſ. Lanf. Balb. deciſ. 86.* ¶ Licet vitium litigioſi obſtet intuitu alienationis, non tamen obſtat confirmationi alienationis præcedentis litis conteſtationem, *l. 18. & ibidem Bald. ff. de rei vendit.*

Cap. VIII. Quando ceſſet, finiatur, purgetur.

Vitium rei litigioſæ cenſetur remiſſum, ſi procedatur ad unum actum, parte non opponente de tali vitio. *Papon. lib. 12. titul. 2. arreſt. 4.* ¶ Vitium litigioſi purgatur, tranſactione facta ſuper re,ſeu ſuper cauſa; ſecus ſi ſuper inſtantia, *Bartol. in l. 1. C. de long. temp. præſcript.* ¶ An lis finiatur per hæc verba, nolo ulterius litem proſequi, *Creſcent. deciſ. 9. alias. 302.* ¶ Vitium litigioſi ceſſat, lite finita per ſententiam, aut per renunciationem, ſeu ceſſionem, & propter eam alienatio tunc facta tenet. *Ozaſ. deciſ. 244. num. 9. Put. deciſ. 498. lib. 2. Vera. dec. 320. part. 1. dec. 171. & 172. part. 2. vide eundem Put. deciſ. 359. lib. 3. Cravet. conſil. 172. & conſil. 279.* ¶ Ceſſat etiam vitium litigioſi morte civili, vel naturali collitigantium. *Caſſad. deciſ. 3. tit. ut lite pendente, Put. deciſ. 354. lib. 3. Vera. dec. 168. & 345. p. 2.*

Vel non.

Perempta inſtantia,durat vitium litigioſi,*idem Guid. d. quæſt. 337. Ozaſ. dec. 65. num. fin. Cravet. conſil. 279. & Nat. conſil. 350. num. 5.* ¶ Liti tacite renunciatum cenſetur, ſi etiam exequuta citatione per ann. 25. agens tacuerit. *Put. deciſ. 245. lib. 2.*

Cap. IX. Miſcellanea.

Poſſeſſio (ſtante lite) non poteſt aliter, quam per decretum capi. *Put. dec. 460. lib. 2.* ¶ Litigioſa cauſa cum tertio eſſe non probatur, ſi teſtes probant litem cum primo, & ſecundo, & non cum tertio. *Vera. deciſ. 178. part. 2.* ¶ Tertius, qui non eſt in lite, ſi capiat poſſeſſionem vacantem, non dicitur attentare. *Put. dec. 74. lib. 2.* ¶ Confeſſio rei, quod inter ipſum, & alium erat lis, an probet motam litem, *vide Creſcent. deciſ. 2. alias 124. tit. de judic.* ¶ Actio litigioſa, vel dubia non poteſt inſolutum fiſco ſponte recipienti dari, neque ex cauſa donationis Reipubl. *l. 1. 2. C. ne fiſcus, vel reſpub.* ¶ Si quis vellet fiſco cedere litem titulo donationis, hoc facere non poteſt, *ff. de jur. fiſc. l. 22. §. lites donatæ.* ¶ Precarium non afficit rem vitio litigioſi, *l. 2. C. de diſtr. pign.* ¶ Probatio per actorem facta, rem ſibi fuiſſe venditam, vel donatam, non probat in judicio rei vend. quia poteſt intelligi de venditione, vel donatione poſt litis conteſtationem facta, quo caſu titulus non prodeſt. *Alexand. Rand. tract. de Analog. cap. 30. n. 136.* ¶ De pœna ementis, & vendentis litis eventum, *vide per Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 344.* ¶ Duobus contendentibus de aliqua re ab alio debita, neutri ſolvendum eſt, ſed debitor in judicio debet ipſam rem offerre, conſignare & proteſtari ſe ſolvere velle victori. *Cabal. milleloq. 648.* ¶ Si duo Domini contendant de Baronia, Vaſallus poſt annum poteſt deferre inveſtituram, dummodo intra annum offerat ſe velle inveſtituram recipere ab eo qui apparebit verus Dominus, *Cabal. milleloq. 648.* ¶ Condictione l. fin. de litig. agere non poteſt, qui doli particeps eſt, in alienando rem litigioſam. *Ozaſ. deciſ. 144. n. 11.* ¶ Tit. C. ne liceat potentioribus, quando locum habeat, & alienatio, ſive ceſſio facta in potentiorem quando dicatur, & de intellectu d. tit. ne liceat potentioribus, *vide per Ozaſ. d. dec. 144. n. 12.* ¶ Res ex contractu rei litigioſæ, an præſcribi poſſit, *vide Afflict. deciſ. 331. n. 6.* Pro negativa tenet *Guid. ſingul. 76.* ¶ Subrogatio in lite facit præſumptionem notitiæ litis in ſubrogato, tamen ſubrogatio motu proprio facta non arguit ſcientiam litis in ſubrogato. *Caſſa. deciſ. 2. tit. ut lite pendent.*

TITULUS CXLVI.

De alienatione mutandi judicii cauſa facta.

Generalia.

De differentia inter hunc titulum, & titulum, ne liceat potentioribus, & de materia, *vide per Joan. Pap. lib. 12. tit. 1. arreſt. 2.* ¶ Quæ ſint differentiæ ad hoc, ut dicatur alienatio facta cauſa mutandi judicii, & qualiter probetur, *vide Bartol. in l. 4. §. item fieri, ff. de alienat. mutand. jud. cauſ. fact.*

Cap. I. Alienans ad quæ teneatur, vel non.

Alienans cauſa mutandi judicii, tenetur ad id, quod intereſt, & ad damna. *Rebuff. in ſuis comment. in conſtit. Reg. tractat. de cauſ. benef. poſſeſſ. artic. 11. num. 6. Tom. 3.* ¶ Alienans rem obligatam cauſa mutandi judicii, tenetur actione in factum. *Bart. in authent. de litig. num. 10.* ¶ Alienans poſt litem ſibi motam, videtur fraudulenter alienare, ideo perinde condemnatur, ac ſi non alienaſſet, *l. 44. ff. de pecul.* ¶ Alienans partem rei ſuæ cauſa evitandi judicii diviſorii, ipſum judicium non poterit intentare pro fructibus, vel pro re, nec ille, in quem fuit facta alienatio, *Bart. ſing. 116.* ¶ Alienatio in potentiorem eſt prohibita. *Ægid. Bellam. concl. 724.*

Cap. II. Qui ſint effectus alienationis.

Is, in quem eſt facta alienatio rei cauſa mutandi judicii, convenitur per reſcriptum impetratum contra alienantem, *cap. 1. extra de alienat. mutand. judit. cauſ. fact.* ¶ Actor in quem facta eſt alienatio cauſa mutandi judicii, exceptione repellitur, & primus cedens agere compellitur, nec poterit ad agendum conſtituere procuratorem. *Petr. de Raven. ſing. 16. & Bart. ſing. 155.* ¶ Ratione hujus alienationis datur interdictum, *de quo vide per Joan. Criſp. de Mont. tract. termino, actio poſt volumen Jaſ. de action. n. 100.*

Cap. III. Miſcellanea.

Pœna l. 1. C. ne liceat potentioribus, locum non habet, cum quis auxilium potentioris implorat. *Menoch. de arbitr. lib. 2. cent. 3. caſ. 276. num. 6.* ¶ Quæ requirantur ad hoc, ut alienatio dicatur facta judicii mutandi cauſa, & quando teneat, etiam ſi fiat hac cauſa, *vide gloſſ. penult. in dict. cap. 1. ext. de alien. mutand. judic. cauſ. fact.* ¶ Clericus cauſa mutandi judicii non debet recipere ceſſionem à laico, *cap. fin. eodem titul.*

TITULUS CXLVII.

De electionibus, & variationibus, & quando liceat variare.

Generalia.

Sapientis eſt revocare maledicta, *vide exempla per Caſſ. in conſuet. Burg. tit. Des droict, Rub. 4. §. 23. gl. 0. n. 35.*

Ubi

Ubi plene de mutatione opinionis, & variatione. ¶ De electionibus, & variationibus, & intra quod tempus quis poſſit variare; *vide per Dd. in l. edita. Cod. de eden.*

Cap. I. Electio. Quæ dicatur.

Ex pluribus actionibus illa dicitur electa, ſuper qua lis conteſtata fuit; non quæ tantum in ipſa libelli oblatione expreſſa videtur, *vide l. 15. ff. rem rat. haber.*

Cap. II. Cujus ſit electio; cui competat, & in quem transferatur. An debitoris.

In alternativis electio eſt debitoris, qui poteſt variare uſquequo ſit conſtitutus in mora, ſed poſt moram amittit electionem, & illam transfert in creditorem. *Rot. Gen. decıſ. 144. num. 8. & 9. vide Hieron. Magon. deciſion. Luc. 16. num. 7. Papon. lib. 12. tit. 10. auth. item. §. ne autem, & ibid. gloſſ. C. de donatio.* ¶ Quod dicitur in alternativis debitorem habere electionem, vel alias in dubio, limitatur novem in caſibus; *de quibus vide per Maran. in ſua repetitio. ad leg. ſi actor. ff. de procurat. in fine ſui Speculi.* ¶ In obligationibus generis regulariter electio eſt debitoris, ſed quid in ultimis voluntatibus, *vide Jaſ. ibid. n. 13. & 14.* ¶ Electio ſervitutis exercendæ loci, non creditoris ſed debitoris eſt, dummodo ſine captione, & civiliter is eligat. *Cab. milleloq. 273.* Tamen ille, qui habet jus ducendi aquam, poteſt ducere per quamcunque partem voluerit ab initio, ſed poſtea non poterit variare & mutare locum electum, *l. final. ff. de aqua quot. & æſtiva.* ¶ Alternativa exigendi eſt in electione agentis, ſed in alternativa ſolvendi, electio eſt debitoris: ideo ſi debitor promittat aliud facere, non poteſt compelli ad ſolutionem primam, ſed tantum ad implendum, quod in conditione erat. *Afflict. deciſ. 307.* ¶ In obligatione generis ſubalterni, electio eſt debitoris, in obligatione cæterarum ſpecierum, non cadit electio, *l. pen. §. ſi dolia, eod. tit. vide l. qui ex pluribus 106. ff. de verb. oblig.* ¶ Electio in alternativis eſt debitoris. *Capel. Tholoſ. quæſtion. 207. Jaſ. de actio. § ſi quis agens, verſ. huic autem.* Sed quando, *vide Bartol. in l. ubi pactum 40. C. de tranſact.* Fallit in cauſa dotis favore ipſius. *Joſeph. Lud. deciſ. 95. num. 36.* Et quando debitor eſt in culpa. *Rot. Gen. deciſ. 144. & Bart. in l. Stichum 95. ff. de ſolutio. & liberatio.* Vel ubi alternativa eſſet adjecta in favorem creditoris, *vide exemplum per Cabal. milleloq. 577. & Jaſ. de actio. §. ſi quis agens, verſ. huic autem, num. 10.* ¶ In debito alternativo poteſt præcipi debitori, ut ſolvat unum, vel alterum, ſi tamen deberentur decem, vel æqvum, utrum creditor vellet, non poterit fieri executio, antequam creditor dixerit utrum voluerit. *Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de liter. oblig. art. 2. gloſſ. 1. num. 28.* ¶ In alternativa loci, electio eſt debitoris, ſed quomodo hoc intelligatur, *Magon. deciſion. Luc. 16. num. 10.* ¶ Quando quis alternative eſt obligatus ſolvere unum, vel aliud, electio eſt debitoris. *Afflict. dict. deciſion. 397.* ¶ Debitor (cujus eſt electio) habet facultatem eligendi quandoque poſt ſententiam, ut in executione, niſi ante ſtatutus fuiſſet ſibi terminus, intra quem eligeret. *Jaſ. de actio. in §. ſi quis agens, verſ. huic autem, num. 9. & Magon. deciſion. Luc. 16. num. 5. vide tamen Amanel. de Clariſaq. ſingul. 185.* ¶ In alternativis jus eligendi debitori, & promiſſori competit, quando utrunque eſt in obligatione, & ſolutione; ſecus quando unum eſſet in obligatione, & aliud ad cautelam. *Hiero. Magon. deciſ. Luc. 16.*

Creditoris.

In obligatione alternativa, ſi electio eſt creditoris, debet dari libellus certus, & ſententia certa ſequi. *Bart. in l. 2. C. de ſentent. quæ ſine cert. quant.* ¶ Electio in alternativis eſt creditoris, quando arbitri pronunciarunt illi eſſe dandam pecuniam, vel rem, ſed tunc ſemel facta electione, non poteſt ipſe creditor, vel ejus hæres amplius variare. *Menoch. conſil. 341. lib. 4.* Quid, ſi quis promiſerit mihi unum, aut duo plauſtra lignorum, an tunc electio ſit debitoris, *vide Jaſ. de actio. in §. agens, d. verſ. huic, num. 11. & Caſſand. in conſuetud. Burg. tit. Des mains mortes. Rub. & 9. 21. §. 2. gloſſ. 2. num. 3.* ¶ Electio eſt creditoris, ſi verba executiva referantur ad eum, *leg. ſi ſic 83. ff. de verb. oblig.* Nam electio illius eſt in alternativis, ad quem verba executiva diriguntur. *Cabal. milleloqu.* Et contra, ubi verba executiva reſpiciunt debitorem, electio eſt illius. *Magon. deciſ. Luc. 16. numer. 9.* ¶ Æſtimata ſpecie die dicta non ſoluta creditor habet electionem petendi ipſam rem, vel ejus æſtimationem in pecunia, *vide in libris placit. Curia lib. 10. de ſolutio. tit. 6. capit. 2. in deciſion. diverſo.*

Legatarii.

* Legato facto in genere, an electio ſit hæredis, vel legatarii, & quando electio locum habeat, *D. Gaſp. Theſ. q. Forenſium lib. 2. quæſtion. 31.* ¶ In alternativis in dubio, electio eſt legatarii, *l. 23. eo vide tamen l. cum certum 4. ff. de trit. vin. & ole. legat.* ¶ In ultimis voluntatibus, ſi verba teſtatoris dirigantur ad legatarium de percipiendo talem, aut alteram rem, electio eſt legatarii. *Jaſ. in l. d. verſ. huic, num. 12.* Sed quid in ſtipulationibus, ſi verba alternativa dirigantur ad creditorem, *vide ibidem.* ¶ Electio transfertur in legatarium, hærede in mora eligendi exiſtente; ſed electione facta, quando liceat variare, *vide Bart. in l. ſtatu liberum 11. §. Stichum, de leg. 2.* ¶ Electio datur, ubi adeſt plurium concurſus, ſicuti contingit, quando plures actiones alicui competunt, ut puta legatario, cui dantur tres actiones, & ideo habet facultatem eligendi unam ex ipſis. *Menoch. conſil. 303. num. 30. & 31.*

Actoris.

In alternativa locorum quoad petitionem, electio eſt actoris, *Bartol. in l. 3. num. 7. ff. de eo, quod cert. loc.* ¶ Alternativarum quoad actionem, electio eſt actoris, quoad ſolotionem rei, ante litem conteſtatam. *Bartol. in l. in commodo 17. §. rem, ff. commodati.*

Rei.

In alternativa perſonarum electio eſt rei, cui ſolvat in loco ſolutioni deſtinato. *Bart. in d. l. 3. §. item.*

Venditoris, &c.

In generali ſermone eſt electio venditoris, & quando certitudo eſt habenda per viam electionis, debitoris eſt electio, *l. comprehenſum 60. ff. de contrahend. empt.* ¶ Facultas eligendi cohæret perſonæ, ideo perſonam non egreditur, *l. ſi ſervus 141. ff. de verb. oblig.* ¶ In beneficiis, vel gratiis, cujus ſit electio, *vide Jaſon. de actio. in §. ſi quis agens, verſ. huic autem.*

Cui competat, vel non.

Ille, contra quem competit unum remedium ad plura alternative, habet electionem, ſecus quando plura remedia alternative, quia tunc electio competit actori. *Bartol. in l. 17. num. 3. C. de tranſactio.* ¶ Pœnæ quando imponuntur diverſæ alternative à lege, & verba legis diriguntur ad Judicem, optio non datur parti; ſed Judici, *Abb. conſil. 91. part. 1.*

In quem transferatur.

Eligendi facultas tranſmittitur ad hæredes, ſicut tranſmittitur jus ipſum ſtipulationis, ſed facultas declarandi non tranſmittitur, *dict. ſingul. 171. in additio. vide Guid. Papon. ſingul. 461. Bart. in leg. ſi ſic 78. §. ſi quis, de leg. 1. & l. cum ita 9. ff. de optio. vel elect. legat.* ¶ Licet eligendi facultas tranſmittatur, *leg. ſi ſtipulatus 76. ff. de verbor. obligat.* ¶ Si relinquatur res eligenda per tertium illo non eligente, vel negligente per annum, transfertur electio in legatarium, dummodo eligat rem mediocrem. *Petr. de Raven. ſing. 75. vide Bart. in leg. 3. ſed et ſi, Cod. commun. de legat.*

Cap. III. Quando admittatur, cadat.

Ubicunque electio in alicujus voluntate admittitur, poteſt quis, uno electo, ad alterius electionem devenire. *Ozaſ. d. deciſ. 131. nu. 6.* ¶ Electio perſonarum quouſque fieri poſſit, *vide Menoch. de arb. lib. 2. caſ. 44.* ¶ Variatio in eadem inſtantia non admittitur, ſed in alia, & inter diverſas perſonas ſic. *Bart. in l. Papinianus 8. §. ſed nec. ff. de inoffic. teſtam.* Sed quando alias admittatur, *vide eundem Bartol. in leg. de rebus, ff. de act. rerum amot.* ¶ Electio qualiter cadat inter contrahentes in alternativis, *vide Afflict. deciſ. 397.* Et promiſſio alternativa quando dicatur, *vide ibidem.*

Cap. IV. Qui eligere teneatur: poſſit.

Ille, qui eſt obligatus eligere cum aliquorum conſenſu, tenetur illorum conſilium in tractatu electionis requirere, ſed illud ſequi non aſtringitur, *c. cum olim 7. ex. de arbit.* ¶ Plures habentes idem jus, ubi diſcordant, quando cogantur concordare, & quis ex illis præferatur, *vide Bart. in l. hujuſmodi, 86. §. ſi is, cui, de leg. 1.* ¶ Qui habet neceſſe eligere digniorem, vel proximiorem, aut pauperiorem. *Bartol. in d. l. 69. §. ſi Falcid. ff. de leg. 2.* ¶ Pater habens jus eligendi ad aliqua bona alterius ex liberis, an poſſit plures eligere tam inter vivos, quam per ultimam voluntatem, *vide Pap. lib. 20. tit. 2. arreſt. 2.* ¶ Actiones plures ſpeciales ſi ex libello reſultant, actor debet unam eligere. *Bartol. in l. 1. num. 20. ff. de edend.* ¶ Quando ad idem competunt plures actiones, cogitur quis unam eligere, nec poterit poſtea redire ad aliam: ſecus ſi plures actiones competant ad diverſa, *l. quid harede 9. §. eligere, ff. de tribu. actio.* ¶ Quando ſunt duæ actiones, quæ non contradicunt origine adinvicem, ſed in exercitio, quis debet unam eligere: & judicia contraria tolluntur exceptione. *Bart. in l. 1. C. de furtis, vide eundem in l. naturaliter, §. nihil. ff. de acquir. poſſeſſ.* ¶ Proponens duo remedia in libello contraria, in quibus ſententia lata in uno pareret exceptionem rei judicatæ in alio, parte opponente tenetur eligere, alias ſecus. *Tom. Minad. deciſ. 31. num. 2. & 6.*

Poſſit.

Habens plures vias, poteſt eligere leviorem, *l. 53. §. idem reſpondit l. 2. ff. pro ſocio.* ¶ In arbitrio dato intelligitur, ne eligatur perſona prohibita, licet concedens arbitrium illam eligere potuiſſet, *l. quanquam 62. ff. de rit. nup.* ¶ Promiſſor ſi ſemel elegerit, non poterit amplius eligere, ſed variatio quando admittatur in electione, ſive declaratione, *vide Bart. in l. quicquid 99. ff. de verb. oblig. & in l. homini 138. §. cum plures eo. tit.* ¶ Servatur ordo in legatis, & diſpoſitionibus, ut ſi teſtator dicat unum ex equis meis lego Titio, & alium Mævio, nam tunc Titius, qui eſt primus nominatus, debet prius eligere. *Maran. in ſuo Specul. in proœmio. num. 17.* ¶ Optione, vel electione legata unius, vel alterius rei, facultas eligendi, vel optandi tranſit ad hæredem legatarii. *Menoch. conſ. 353. lib. 4.* ¶ In diviſione, vel datione in ſolutum habens prædium vicinum, poteſt eligere partem, vel prædium ſibi cohærens. *Capic. deciſion. 42.* ¶ Eligendi habens liberam voluntatem, poteſt indignum eligere, dum tamen dolus malus abſit. *Bartol. in l. cum quidam 24. de leg. 2.* ¶ Juſſus reſtituere uni ex certis cum morietur, ſufficit, quod eligat, & uſque ad mortem poteſt variare. *Bart. in l. 69. de legat. 2. vide eundem in d. l. 69. §. ſi duos, eod.* ¶ Si electio perſonæ committatur in liberam voluntatem hæredis, ille poteſt eligere indignum; ſecus ſi in arbitrium: & ſi eligere differat, omnes vocantur, & ad hæredes tranſmittunt, niſi ipſi in petendo negligentes fuerint, *leg. cum quidam 24. de lega. 2.* ¶ Juſſus cum moriatur eligere, poteſt donec vixerit eligere, & ante nullus admittitur: ſed illo non eligente, omnes ſuperſtites admittuntur, *l. unum ex familia 69. §. rogo, de leg. 2.*

Vel non.

Eligere qui poteſt, quem voluerit, ſe ipſum eligere non poteſt. *Bartol. de Capu. ſing. 48.* ¶ Eligens ex duabus clauſulis ejuſdem contractus unam ex illis, non poteſt amplius eligere, nec variare, *l. quamvis la 2. §. C. de uſuris.*

Cap. V. Qui ſint effectus.

Electio juris incompetentis non nocet juri, quid ignorabatur competere, & qui egit ex teſtamento invalido, & ſuccubuit, poteſt etiam in cauſa appellationis agere tanquam proximior, petitione hæreditatis ab inteſtato. *Afflict. deciſ. 53. vide tamen Boer. deciſ. 33. & Bart. in l. mater. 19. ff. de inoffic. teſtam.* ¶ Si teſtator poſuerit in mea electione ut darem centum (certis nominatis) cui velim, ſi decedam, antequam eligam, debentur illa centum omnibus illis nominatis æqualiter, nec jus eligendi tranſit in hæredem, *leg. Labeo 21. §. fin. ff. de ſtat. liber.* ¶ Actio perſonalis, & rei vendicatio, quare electione tollantur: & actio eligenda ex pluribus, debet eligi tempore dati libelli. *Bartol. in leg. cum filius 78. §. variis, de legat. 2.* ¶ Hæredes unius teſtatoris quando ſunt plures, una actione contra unum, alia contra alterum agi poteſt. *Bart. in d. l. 78. d. §. variis, num. 5. ff. de leg. 2.* ¶ Actione una electa, alia tollitur, quando unum eſt factum, & unus titulus criminis, & plures ſunt agendi formæ; ſecus ſi ſint plures tituli criminis, & diverſæ agendi formæ. *Bartol. in l. 1. §. unde, ff. de publ. & vectig.* ¶ Agere quando quis poteſt contra duos, & cœpit agere contra unum, ipſi poſtea agenti contra alium, obſtat exceptio taciti pacti, *Vincent. de Franc. deciſ. 200. num. 9.* ¶ An cum duæ obligationes principales reſident in una perſona, electione unius, alia tollatur, *vide Bart. in l. ſi reus 6. ff. de fidejuſſ. & mand.* ¶ Negligentia ejus, qui poteſt eligere unum ex certis, facit omnes ad legatum admitti, *l. ſi quis Titio 17. §. fin. de leg. 2.* ¶ In obligatione alternativa, quando electio eſt debitoris, utrumque peti poteſt, ſecus quando electio eſt creditoris: & condemnatione facta ad decem, vel ad noxæ deditionem, deditio noxæ eſt in ſolutione. *Bartol. in l. miles 6. §. decem ff. de re jud.* ¶ An, & quando perempto uno ex alternative debitis, alterum tantum præſtandum ſit, vel præſtanda ſit æſtimatio mortui, *vide Jaſ. de actio. §. agens, num. 16.* Et alternativæ ſex eſſe poſſunt, de quibus *vide Caſſa. in conſuet. Burg. tit. Des mains mortes. Rub. 9. §. 12.* ¶ Qui ſemel egit, non poteſt iterum ad actionem ex nova adjectione agere, niſi præhabitâ reſtitutione, & ex cauſa juſti erroris, *l. 4. §. is, qui de peculio, ff. quod cum eo.* ¶ Qui elegit viam contractus, non poteſt re aſſumere viam diſtractus, *l. commiſſoria 4. C. de pact. int. emp. & vend.* ¶ Ex eadem ſcriptura non poteſt quis petere hæreditatem ex teſtamento, & ex codicillis, ſed una via electa, tollitur altera, & non licet variare, niſi ſit hæres de perſonis conjunctis, *l. de fin. C. de codicillis.* ¶ Electio non nocet creditori, quominus adverſus alium confidejuſſorem habeat regreſſum: ſed diviſio facta pro cujuslibet rata per litis conteſtationem ſic: quia poſt ei non licet variare, & denuo eligere, ſicut ante ille poterat, *l. liberum 16. C. de fidejuſſ.* ¶ Actiones plures ubi competunt ex diverſis cauſis, una electa, altera non tollitur. *Cuv. conſ. 16. num. 9.* ¶ Actiones duæ quando competunt, una de jure communi, altera beneficio Prætoris, una electa, alia remanet excluſa. *Abb. conſ. 91. num. 7. pare. 1.* ¶ Remedia plura ſi ad unum finem competant, uno intentato, & electo, ceſſant alia, *idem Ozaſ. dec. 97. n. 5. Mar. in ſuo Spec. diſput. 6.* ¶ Quando duo habent æquale jus, & eſt locus præoccupationi, ſi unus eſt impeditus, impeditur ſocius, *l. ſi mari-*

tus

tus 15. ff. ad leg. Jul. de adul. ¶ Qui propter declarationem alicujus rei ultra non teneretur, ſi poſtea variaverit, amittit beneficium propter variationem, *arg. leg. 11. § condit. & §. item ſi plures, ff. de inſtit. act.* ¶ Via, quam quis ſemel elegit, illi patet, & eandem quis ſequi debet. *Ozaſ. deciſion. 34. num. 18. & deciſion. 164. num. 17. vide Bar. in l. ſi cui 9. ff. de ſervitut. Pet. Benin. deciſion. 72.* Nam variari non poteſt in judicio, & qui ſemel viam unam elegit, ab illa recedere non poteſt in partis præjudicium, cui jus quæſitum erat. *Cravet. conſ. 74. num. 8.*

Cap. VI. Quibus modis valeat, finiatur.

Ut valeat electio quinque requiruntur; & eligendi habens poteſtatem, electione nulliter facta, an poſſit ſecundo eligere, *Bart. in l. ſerv. 5. de leg. 1.* ¶ Electionis tempus à teſtatore non diffinitum, arbitrio judicis definitur. *Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 35.* ¶ Per petitionem, vel ſolutionem unius ex rebus alternative legatis, jus eligendi conſumitur, etiam ſi eam ſolam quis legatam putabat, *l. ſi is, cui 19. de legat. 2.*

Cap. VII. Variatio: Qui variare poteſt, vel non.

Si quis fuerit ſtipulatus Stichum, aut Pamphilum, quem ipſe vellet, & ſi ſemel alterum elegerit, nihilominus poterit mutare voluntatem ſuam, donec in judicio unum petierit. *Abb. conſ. 11. num. 5. part. 2.* ¶ Si unum eſt in obligatione, aliud in poteſtate ſolvendi, petita re, quæ erat in obligatione, per litis conteſtationem perditur poteſtas ſolvendi. *Matheſ. ſingul. 172. vide Bart. in l. item 22. §. idem, ff. de petit. hæred. & in l. ſi quando 112. §. hæres, de leg. 1.* Quod procedit in diſpoſitione hominis, ſecus in diſpoſitione legis: quia tunc non perditur facultas ſolvendi, niſi lata ſententia. *Pet. de Raven. ſingul. 631. vide Magon. de deciſ. 132. num. 6. Rot. Floren.* Nam qui habet electionem à lege, poteſt variare, etiam poſt litem conteſtatam, *l. eum, qui 138. §. fin. ff. de verb. obl.* ¶ Eligens in ſtipulatione an, & quando poſſit variare, & quid in aliis contractibus, *vide gloſſ. in §. fin. d. l. 138. de verb. oblig. & gloſſ. in §. his igitur. Inſtitut. de juſt. & jur.* ¶ Licet reus negaverit ſe poſſidere, poteſt tamen variare, & dicere ſe poſſidere, ſi actor non fuerit læſus, nec laboraverit ad convincendum reum de mendacio. *Henr. Boer. in ſuis ſing. tit. interrogat.* ¶ Variare quis poteſt, quando una obligatione tenetur ad plures rea alternative; ſecus ſi habeat plura jura, quia tunc unius electione ſibi præjudicat in aliis, *Bartol. in l. ubi pactum, C. de tranſact.* ¶ Diffidentia juris permittit variare, ubi non eſt jus alteri quæſitum, *gloſſ. in c. 4. in verbo, diffidere, ex. de poſtul. prælat.* * Exequutione facta ſuper bonis debitoris per lævationem de gagio, an, & quando licitum ſit variare, & ad alia bona redire. *D. Gaſp. Theſ. quæſt. For. quæſt. 7. lib. 1.* ¶ In legato annuo licitum eſt quolibet anno variare: quia tot ſunt legata, quot anni, *l. pater 100. §. fin. ff. de condit. & demonſt.* ¶ De illo, qui ab inteſtato hæreditatem adivit, & an variare poſſit, & ſucceſſionem ex teſtamento petere, *vide per Ozaſ. deciſ. 54.* ¶ Si appellans certam cauſam appellandi dixerit, poterit ab illa recedere, & aliam allegare: quia quoquo modo poterit ſuam appellationem proſequi, *l. 3. §. fin. ff. de appell.* ¶ Clauſula codicillaris reſolvitur in disjunctivam, ſed an talis clauſula operetur, ut electa una via, ad aliam quia poſſit redire, *Bart. in l. ſi quis 8. C. de Codic.* ¶ In obligationibus annuis alternative conceptis, licitum eſt, quolibet anno variare. *l. ſi ſterilis 22. §. qui domum. ff. de actio. empt.* ¶ In obligatione alternativa ille ſolus, qui eſt electus, in obligatione eſt: & electio quando trahit ſecum executionem, non eſt locus variationi. *Bartol. in l. ſi quis. 112. ff. de verb. oblig.* * Electione in arbitrium hominis, ſeu nominatione teſtamento commiſſa, nulla facta loci expreſſione, de quo loco intelligatur; & an liceat variare, & facta ſemel electione, utrum jus eligendi ad hæredes nominantis tranſmittatur, *D. Gaſp. Theſ. 6. Flor. quæſt. 65. lib. 1.* ¶ Pauper, cui uſus magni palatii fuit legatus, ſi in eo certam partem elegerit, an poſſit variare, & poſtea aliam habere, *Roman. ſing. 69.* ¶ In proſecutione actori licitum eſt variare, & maxime in Curiis ſupremis, niſi ille ſe aſtrinxiſſet in libelli concluſione, quæ attendi debet. *Boer. deciſion. 42. num. 14.* ¶ Variare licet illi, qui ſemel elegit aliquid extra judicium, *Afflict. deciſ. 146.* ¶ Creditor, qui habet plures inſolidum obligatos, pendente judicio contra unum, poteſt adhuc alios convenire, non expectato fine, ſi primo conventus ſit ſolvendo, vel non. *Capic. deciſ. 119. num. 7.* Et intentata reali, poteſt agere perſonali. *ibid. num. final.* ¶ Reſervatario licet variare poſt electam viam penſionis. *Pet. deciſ. 114. lib. 3.*

Vel non.

Appellanti non licet variare, & mutare judicem, quem primo appellavit. *Ozaſ. deciſ. 131.* ¶ Filius, cui pater legitimæ, & legatorum optionem detulit, uno remedio electo, non poteſt inde ad alterum redire. *Dec. conſ. 687.* ¶ Quando quis ſemel ſuam intentionem declaravit ſaltem facto, illi non licet amplius variare. *Vent. deciſ. 125 part. 3.* ¶ Eligere qui habet ex ultima voluntate, non poteſt variare; ſecus ſi per ſtipulationem. *l. hujuſmodi 86 §. Stichum. de legat. 1. ibid. Bart. vide eundem in l. eum, qui 138. §. cum pure. ff. de verb. oblig. & l. ſervi 5. d. tit. de leg. 1.* ¶ Creditor variare non poteſt, ſi ſemel lis fuerit conteſtata ſuper una ſpecie bonorum hypothecatorum, vel ſuper re electa judex pronunciaverit fore faciendam executionem. *Capic. deciſ. 33. Caſſan. in conſuet. Burgund. tit. Des rentes. Rub. 5. § 2. gloſſ. 2. num. 21. & Vincent. de Franc. deciſ. 53. num. 3.* ¶ Actor eligens in agendo viam teſtibus minus ſolemnis, non poteſt deinceps variare, & agere virtute codicillorum; ſecus in eo, qui excipit. *Afflict. deciſ. 134.* ¶ Promiſſor declarat obſcurum deductum in ſtipulatione, ſed ipſa declaratione facta, amplius variare non poteſt. *Mattheſ. ſing. 171.* ¶ Variare non licet, reprobando probata. *gloſſ. in l. Pomponius 10. ff. de negot. geſt.* ¶ Actionem habens ex officio ſibi commiſſo, ſi ſemel elegerit etiam abſentem, non poteſt amplius variare, *Abb. conſ. 11. part. 2.* ¶ Nemo poteſt mutare conſilium ſuum in alterius injuriam. *Reg. nemo.* ¶ Eligens inter contraria, variare non poteſt. *lib. 4. §. eleganter. ff. de leg. commiſſ.* ¶ Creditor captis pignoribus, non poteſt, illis relictis, variare, & agere contra fidejuſſorem, contra quem ante agere poterat, quod eſt intelligendum, ſi pignora ſint ſufficientia pro ſatisfactione totius debiti, ad quod tenebatur principalis debitor. *Papon. lib. 10. tit. 4. arreſt. 19.* Alias creditor, qui habet electionem conveniendi principalem, vel fidejuſſorem, uno electo, & etiam condemnato, poteſt adhuc ad alium redire, *Caſſan. in conſuetut. Burg. tit. Des rentes. Rub. 5. §. 2. gloſſ. 2. num. 6.* ¶ Si creditor obtinuerit ſententiam ſuper appreciatione bonorum quorundam captorum debitoris, non poterit poſtea variare, & capere alia bona, donec viſum fuerit, an bona electa ſufficiant: nam poſtquam lis eſt conteſtata ſuper aliquibus bonis, non poterit creditor variare. *Rebuff. in conſtit. Reg. Tom. 2. tractat. de conſtit. redit. art. 1. gloſſ. 8. num. fin.* Alias quando utrunque eſt in obligatione, & non eſt ſtatutus terminus, quis poteſt variare etiam poſt ſententiam in executione. *Caſſand. in conſuetud. Burg. tit. Des mains mortes, Rub. 9. §. 21. num. 2.*

Cap. VIII. Quando admittatur, detur.

Circa hæreditatem admittitur variatio intra annum. *l. nonnunquam 8. ff. de collat. bonor.* ¶ Variatio in alter-

hativa

nativa electione non admittitur, ſed una electa via, altera præcluditur. *put. deciſ. 193. lib. 3. & Capic. deciſ. 119. num. 6.* ¶ Re integra multa fieri permittuntur, quæ alias non permitterentur. *Ozaſch. dec. 131.* Ideo ipſa re integra, & non aliter, variatio pluribus in caſibus in jure admittitur, *vide ibid. num. 7. & fin.* ¶ Variatio non permittitur creditori rerum alternativarum, altera re ſemel electa: ſecus eſt in creditore, qui per hypothecam poteſt evocare omnes res debitoris, & pendente lite ſuper una re, poteſt agere ſuper alia. *Capic. deciſ. 119. num. 6.* Sed quid ſi creditor agat contra tertios poſſeſſores, an habeat jus eligendi. *Hippol. ſingul. 390. & inſtit. tit. de pignoribus lib. 2.* ¶ Quando eſt in electione ſubſtituti capere hæreditatem ex directa ſubſtitutione, vel ex fideicommiſſaria, una via electa, non datur variatio, *vide Marc. de Mant. ſingul. 546.*

Cap. IX. Quæ variari, mutari poſſint.

Actio civilis poteſt mutari, & agi criminaliter. *Affl. deciſ. 54.* ¶ Actio poſt litem conteſtatam non eſt mutanda: ideo ſententia abſolutoria ferri debet, ſi actum eſt una via, in qua non competabat jus. *Affl. deciſ. 60.* Tamen actori, qui una via ſuccubuit, alia concedenda eſt. *Affl. ibid. & l. ſed, & ſi ei. §. item ſi plures. ff. de extr. act.*

Cap. X. Qui ſint effectus.

Qui in jure varius eſt in dicto ſuo ſive contrarius, perjurus reputatur. *cap. dilectum 15. ext. de tempor. ordina.* Et varia proponens, non eſt audiendus. *cap. dilectis 55. ext. de appellatio.* Et condemnatur in expenſis. *Bart. in l. ſi quis 112. num. 5. ff. de verb. oblig.* ¶ Poſſeſſor qui rem ejus eſſe; de qua actor affirmat, negavit, & poſt probationem actoris confiteatur ad exceptionem recurrens, prius rei poſſeſſione privatur, quam ſuper jure ſuo audiatur. *§. illud quoque. auth. de trien. & ſemiſ.* ¶ Libellus alternativus quando admittatur. *Cabal. milleloq. 578.*

Cap. XI. Quando renunciari poſſit.

Eligens, unam ex duabus actionibus contrariis alteri renunciaſſe cenſetur. *Ozaſch. dec. 54. Bartol. in authen. hoc locum. C. ſi ſecundo nupſerit mulier, & c. 14. ext. de teſtib.* ¶ Extraordinariam viam eligens, videtur renunciare ordinariæ, *Affl. deciſ. 130.* ¶ Per petitionem unius an, & quando videatur alteri renunciatum, *vide Beninten. deciſ. 72.*

Vel non.

Eligens remedium incompatibile, non alteri dicitur renunciaſſe, quando remedium intentatum ab adverſario impugnatur. *Ozaſ. d. dec. 64. n. fin.* ¶ Eligens unum jus non videtur alteri renunciaſſe, quod ignorabat ſibi competere. *Ozaſc. ibi Bart. num. 6. ſingul. 180. vide eundem in l. 1. C. de furtis, & in l. 1. ff. de eo, quod certo loco.*

Cap. XII. Qui, quæ corrigere poteſt.

Reus poteſt corrigere dictum ſuum, antequam convincatur argumentis. *Ozaſc. deciſ. 79. num. 18.* ¶ Petens aliud pro alio per errorem, poteſt in eodem judicio errorem ſuum corrigere, *Jaſ. de actio. §. ſi minus, vide tamen ibid.*

Quæ corrigi poſſint.

Aſſertio facta in libello, vel exceptione, an poſſit corrigi, *vide Bart. in l. 13. C. de omni agro deſert. lib. 11.*

Cap. XIII. Quando emendari, corrigi libellus poſſit, vel non.

Emendare libellum dicitur, quando aliquid corrigitur in eo abſque mutatione ſubſtantiæ materialis: mutare autem libellum, eſt alterare illius ſubſtantiam, ſed quando in utroque caſu liceat hoc facere. *vide Jaſ. ibid. num. 13.* ¶ Emendatio, & mutatio libelli ex æquitate conceditur, ſed quomodo, & quando judicis arbitrio relinquatur talis emendatio, vel mutatio, *vide Menoch. de arbitr. libro ſecundo, caſ. 176.* ¶ Materia emendationis non cadit, quando libellus aliquo modo ſuſtineri poteſt; ſed quando omnino eſt ineptus. *Cravet. conſil. 75. num. 7.* ¶ Reus debet acceptare libellum in pacibus, & punctis utilibus, quia poſt talem acceptionem non amplius poterit actor illum mutare. *Jaſ. de actio. in §. omnium, num. 158.* ¶ Actor poteſt emendare libellum uſque ad litem conteſtatam, ſi minus petiit, & tunc vult plus petere, ſed ſi minus vult petere, poteſt illum mutare uſque ad ſententiam. *Abb. in ſua Pract. cap. 42. n. 4.* ¶ Qualitas, per quam condemnatio augetur, vel minuitur, poteſt, pendente judicio, addi vel detrahi libello. *l. in delictis 4. §. ſi detract. ff. de noxal. actio.*

Vel non.

Libellus corrigi poteſt poſt litem conteſtatam in eadem inſtantia, ſecus in diverſa: quia hoc caſu peti poteſt id, quod in prima inſtantia non fuit deductum, vel aliter fuit deductum. *Gram. deciſ. 68. num. 6.* Sed an, & quando liceat actori variare, & mutare libellum, *vide gloſſ. in authen. qui ſemel. C. quomodo, & quando judex.*

Cap. XIV. Qui ſint effectus.

In alternativa ſummarum inſpicimus id, quod eſt minus: in alternativa temporis id, quod eſt longius. *l. ſi ita. 106. ff. de verb. oblig.* ¶ Si cauſam novam agendi proponat quis in judicio reus à prima cum expenſis abſolvendus eſt, *Franc. Marc. queſt. 442.* ¶ Libello ſi addatur, vel detrahatur aliquid, quando dicatur novus libellus, *vide Bartol. in l. jus Civile. 6. ff. de Juſtit. & jure.* ¶ In executionibus admittitur concurſus, non autem in actionibus: ideo debitor meus, qui perſonam, bonaque mihi obligaverat, poſſeſſis, captiſque bonis, perſonaliter adhuc capi poteſt, & in carcerem conjici. *Ægid. Magiſt. tractat. ſubhaſt. cap. 32. in deciſ. diverſo.*

TITULUS CXLVIII.

De reconventione.

Generalia.

De materia reconventionis *vide per Bart. in authen. & conſequenter. C. de ſentent. & interloc. omn. judic. & in §. illud, auth. de execut.*

Cap. I. Reconventio. Qualis ſit.

Natura reconventionis eſt, quod eadem ſententia terminari debeat cum cauſa conventionis, quod procedit, ſi utraque cauſa æqualiter liquida ſit; alias ſecus. *Mynſing. obſervat. 10. cent. 1. vide Vincent. de Franc. deciſ. 367. part. 2. & Capel. Thol. queſt. 367.* ¶ Reconventio pari paſſu ambulat cum conventione: & fit proceſſus ſimultaneus, ſed debet prius reus actori reſpondere, & poſt econtra *Maran. in ſuo Spec. part. 4. d. tit. an ſit judic. conventio. vel reconventio. num. 8. 10. & 12. diſtinct. 6. judic.* ¶ Reconventionis cauſa habet eadem privilegia, quæ habet cauſa conventionalis. *Menoch. de arbitra. queſt. 44. num. 7. limitat. ut ibid. num. 10.*

Quibus modis intelligatur.

Modus procedendi datus per reſcriptum in cauſa conventionis, intelligitur repetitus in cauſa reconventionis *cap. 2. ext. de mut. petitio.* ¶ Arbitrium conceſſum judici ſuper conventione, cenſeri etiam conceſſum ſuper reconventione: & judicem cauſæ conventionalis prorogatam habere juriſdictionem in cauſa reconventionali, *ſcribit Menoch. de arbitra. queſt. 44.* limita tamen, *ut ibi num. 11.*

Cap.

Cap. II. Quando admittatur, habeat locum, vel non.

Depoſiti ad depoſitum non fit compenſatio, ſed bene admittitur reconventio, qvum non differatur liquidum, propter non liquidum. *l. ſi quis 11. Cod. depoſiti.* ¶ Etiam in cognitione extra ordinem, debet admitti reconventio. *l. 1. §. fin. ff. de variis, & extraord. cognition.* ¶ Reconventio admittenda eſt à judice, quando procedit ex eodem fonte, ex quo emanat conventio, & idem utrobique ſit negotium, quo caſu judex non admittens reconventionem, nulliter agit, nec eſt opus appellare: ſecus ſi reconvenrio eſſet facta ſuper diverſo negotio; quia tunc judice illam non admittente, erit appellandum. *Nat. d. conſ. 155.* ¶ Reconventio an admittatur in cauſa exequutiva, ut habeat impedire exècutionem. *vide Borg. Caval. deciſ. 18. de contract. num. 11. 19. part. 2.*

Vel non.

In cauſis ſummariis non admittitur reconventio: fallit in hac Patria Pedemon. ubi omnes cauſæ vigore dacreti, dicuntur ſummariæ. *Ozaſcb. deciſ. 1. num. 11. vide Maran. in ſuo Spec. part. 4. tit. an ſit judic. conventio. vel reconventio. num. 41. diſtinct. 6. & Guid. Pap. ſingul. 850.* ¶ In cauſa appellationis non admittitur reconvendo, ſed bene compenſario. *Guid. Pap. quaſt. 436. num. 192. Dd. de Rot. deciſ. 1. alias 61. de mutuu petit. in antiq. Jaſſ. Lanſ. Balb. deciſ. 65. vide Maran. in ſuo Spec. part. 4. tit. an ſit judic. conventio. vel reconventio. num. 24. diſtinct. 6.* Fallit, quando eſſet appellatum ab interlocutoria lata ante litem conteſtatam. *Natt. conſ. 155. num. 4.*

Quando habeat locum, vel non.

Reconventio an habeat locum, quando cauſa conventionis eſt ſummaria & reconventio non: & non habet locum in cauſis, quæ ſibi invicem præjudicant. *Bart. in l. 1. C. ubi cauſa ſtatus agi debeat.* ¶ Judex etiam delegatus compellit actorem ad reſpondendum reo in cauſa reconventionis, & utraque cauſam ordine ſucceſſivo ſimul audiet, & una ſententia terminabit. *c. 1. ext. de mutis petitio.* Quia reconventio etiam locum habet coram judice delegato. *Andr. Gail. obſervat. 35. num. fin. lib. 1. vide Maran. de ordin. judic. part. 4. tit. an ſit judicium conventio. vel reconventio. diſtinct. 6. judic. & Ludov. Roman. ſingul. 150.* ¶ Reconventio an, & quando locum habeat in cauſis criminalibus, *vide Maran. tit. an ſit jud. convent. vel reconvent. num. 56. & 61.* ¶ Mutua petitio (quam reconventionem vocant) omnibus in cauſis, ac negotiis, præterquam in expreſſa à jure exceptis, locum habet. *Menocb. de arbitr. lib. 2. caſ. 184.* ſedde limitationibus, *vide ibid.* ¶ Superior quando ſe ſubmittit juriſdictioni inferioris, coram tali habet locum reconventio; non autem coram Arbitro. *Bartol. in l. eſt receptum 14. ff. de jNriſdic, omn. jud.* ¶ In juriſdictione prorogata, habet locum reconventio. *Jaſ. Lanſ. Balb. deciſ. 115. & Lud. Roman. ſingul. 130.*

Vel non.

Reconventio in cauſa, quæ deſiderat celeritatem, locum non habet. *Roman. 781. & Menocb. de arbitr. lib. 2. caſ. 184.* ¶ Reconventio non habet locum in cauſa feudali intentata coram Paribus Curiæ, ſi de re feudali in reconventione tractetur. *Mynſing. obſerv. 40. cent. 4.* ¶ Reconventio non habet locum contra ſpoliatum, niſi pro ſimplici cauſa ſpolii. *Nat. conſ. 155. Tom. 1. vide Bart. in l. naturaliter. §. nibil. ff. de acquir. poſſeſſ.*

Cap. III. Quando ſit locus, & fieri poteſt.

Reconventioni locus eſt ſuper actione orta poſt reſcriptum impetratum. *Menocb. de arbitr. quaſt. 44. num. 4. & 6.* ¶ Quando una cauſa eſt ſummaria, alia plenaria, non eſt locus reconventioni, quoad effectum ſimultanei proceſſus. *Jaſſ. Lanſ. Balb. deciſ. 279.*

Quibus modis fieri poſſit.

Reconventio an poſſit fieri coram arbitro, *vide Maran. in ſuo Spec. part. 4. tit. an ſit judic. conventio. vel reconventio. num. 20. Ludov. Roman. ſingul. 150. & ſingul. 781.* ubi tenet negativam. ¶ Reconventio poteſt fieri uſque ad concluſionem in cauſa, imo uſque ad ſententiam, non tamen ad finem, ut pari paſſu procedatur: quia hoc caſu eſſet neceſſe; quod fieret ante litis conteſtationem, vel ſtatim poſt, ſed ad finem, ut actor teneatur ſtare juri coram judice, quem ipſe elegit. *Vincent. de Franc. d. deciſ. 376. part. 2. vide Maran. in ſuo Spec. part. 4. d. tit. ſit judicium convention. vel reconvention. n. 4. Henric. Boer. in ſuis ſingul. tit. reconvention. & Abb. in ſua Pract. cap. 64.*

Vel non.

Reconventio non fit, ubi per viam extrajudicialis juriſdictionis proceditur, ſed quando dicatur hoc modo procedi, *vide Maran. ibid. num. 27.*

Cap. IV. Qui reconveniri poteſt, vel non.

Clericus intentans judicium retinendæ, poteſt reconveniri ſuper proprietate coram eodem judice ſeculari. *Vincen. de Franc. deciſion. 193.* Sed quomodo, & quando dictum procedat, *vide ibidem.* ¶ Clericus poteſt reconveniri coram judice laico ante renunciationem litis; non autem poſt. *Vincent. de Franc. deciſion. 349. part. 2. & deciſ. 376.* ¶ Mater agens judicio comm. dividun. poteſt reconveniri per filium pro adminiſtrata tutela, niſi aliter reſcripto Principis caveatur. *Cravet. conſ. 79.* ¶ An clericus agens coram judice laico, poſſit reconveniri à laico pro cauſa mere civili, & an tunc ut liberetur à reconventione, poſſit deſiſtere à conventione, *vide Afflict. deciſ. 173. & Jaſſ. Lanſ. Balb. deciſion. 64.* ¶ Ille, qui accuſat criminaliter, non poteſt conveniri civiliter; ſecus in eo, qui civiliter agit. *l. 2. §. ſed & ſi agat. ff. de judi. vide l. 27 ff. de actio. rer. amot.*

Cap. V. Qui reconvenire poteſt.

Reconvenire an poſſit reus actorem virtute commiſſionis ipſius actoris, vel an opus ſit alia commiſſione, *vide Dd. de Rot. deciſ. 2. alias 598. tit. de mutu. petit.* ¶ Is, qui reconvenire vult, non poteſt niſi coram eodem judica ſtatim, & non poſtea, ſi igitur vult coram alio agere, expectet terminum litis p timæ, niſi judex ſit recuſatus, ut ſuſpectus: quia tunc ſit reconventio coram judice ſubrogato. *Authen. & conſequenter. C. de ſent. omn jud.* ¶ Reconventus an poſſit adhuc reconvenire, *vide gloſſ. ibid.*

Cap. VI. Qui defendi poſſit, vel teneatur defendere in cauſa reconventionis.

Cautio de defendendo dominum in cauſa reconventionis, an peti poſſit à procuratore, ſi ille, contra quem ago, non vult ſtatim me reconvenire. *Bartol. in l. ſervum 33. §. ait prætor. ff. de procurat.* ¶ Procurator actoris an teneatur de illo defendendo in cauſa reconventionis; *Bart. in l 3. §. ſi filiusfam. ff. de actio. rer. amot.* ¶ Simplex procutator in rem ſuam non factus ex neceſſitate, nec ex cauſa onerosa, nec fraudulenta, tenetur defendere dominum in cauſa reconventionis, *l. ſervum 33. §. aquum. ff. de procurato. vide l. ſi quis 34. ibidem.* ¶ Procurator in tribus caſibus tenetur defendere dominum. *gloſſ. ibid.* ¶ Qui agit pro alio ut conjuncta perſona, tenetur in cauſa reconventionis defendere. *l. ſed & hæ. 35. ff. de procurato.* ¶ Sive agatur per actionem, ſive per officium judicis, ſive ordinarie, ſive ſummatie, agens debet in cauſa reconventionis defendere dominum. *d. l. 35. §. non ſolum.* ¶ Qui agit cogitur ſe defendere. *l. qui non 22. ff. de judi.* ¶ Ubi quis agit negotium, ibidem debet ſe defendere, non obſtante privilegio fori. *l. interdum 36. §. Senator. eod. tit.*

Cap.

Cap. VII. Qui ſint effectus.

Quando pronunciatum fuit ſuper cauſa conventionis, & ab ipſa pronunciatione provocatum fuit, poteſt adhuc judex procedere ſuper cauſa reconventionis. *Mynſing. d. obſerv. 10. cent. 1. Maran. in ſuo Spec. part. 4. tit. an ſit jud. conventio. vel reconv. 11. diſt. 6. judic.* ¶ Actor ſi vult deſiſtere à conventione (ne reconveniatur) non poteſt. *Maran. d. titul. an ſit jud. convention. vel reconvention, num. 17. & 55. & Menoch. de arbitr. lib. 1. quaſt. 44. num. 5.* ¶ Compenſationem de viginti, quæ tibi debeo, ſi mihi agenti ad decem opponas, non condemnabor in aliis decem, niſi agatur per viam reconventionis. *Bartol. in l. in reb. 18. §. quod autem. ff. commodati.* ¶ Si reus reconveniat actorem non poteſt actor opponere exceptionem judicis incompetentis: quia poſtquam elegit judicem pro ſe contra reum, debet etiam recipere contra ſe, & pro reo in vim etiam reconventionis. *l. cum Papinianus. 14. Cod. de ſentent. omn. judi.* ¶ Actore non reſpondente reconventioni, denegatur audientia ſuper ſua conventione. *Maran. in ſuo Spec. part. 4. titul. an ſit judic. convention. vel reconvention. diſtinct. 6. num. 9.*

Cap. VIII. Miſcellanea.

Hæres non cogitur reſpondere, niſi ubi eſt major pars hæreditatis. *l. ſi fideicommiſ. 50. ff. de judic.* ¶ Judex talem habet poteſtatem in reconventione, qualem habet in conventione. *l. debitor. 84. §. ſi primo, de legat. 2.*

TITULUS CXLIX.

De feriis.

Cap. I. In diebus feriatis, quæ fieri poſſint, vel non.

Teſtes poſſunt interrogari die feriato, cum die non feriato juraverint. *Menoch. ibid. num. 15.* Et examinari. *Guid. Papon. quaſtion. 215.* ¶ In jus vocari poteſt tempore meſſium, vel vindemiarum, non occupatus circa meſſes, vel vindemias. *Bartol. in l. 1. C. de agric. & cenſit. lib. 10.* ¶ Citatus die feriato in his, quæ poſſunt expediri eo die, debet comparere. *Bart. in l. ex quacunque. ff. ſi quis in jus vocat. non ieri. num. 14. & in §. item ſi ibid.* ¶ Ubi veritas probationis poteſt cum tempore deperire, ibidem probatio fieri poteſt, etiam die feriato. *Bald. ſingul. 186.* ¶ Citatus à Papa, vel Imperatore die feriato, comparere debet. *Bartol. ex quacunque. ff. ſi quis in jus voc. non ierit. num. 8.* ¶ Actus factus die feriato, an poſſit tempore feriato revocari, *vide ibid. num. 7.* ¶ Executio inſtrumenti habentis executionem paratam poteſt fieri die feriato ob neceſſitatem hominum. *Jaſſ. Lanf. Balb. deciſion. 2.* ¶ Die feriato (etiam in honore Dei) poteſt decerni, & confirmari tutor, quando non exigitur cauſæ cognitio; alias ſecus, veluti quando datur per inquiſitionem *Jaſſ. Lanf. Balb. deciſ. 352.* ¶ An executio ſententiæ omnibus diebus (excepto die Dominico) etiam feriatis, poſſit de jure fieri. *Guid. Papon. quaſt. 215. & ſingul. 131. Capel. Thol. quaſt. 158. & Cabal. milleloq. 634.* ¶ An tempore feriatum, quæ in honorem Dei inducuntur, ſed à populo, & Clero non obſervantur, ut ſunt dies Hebdomadæ Sanctæ, poſſit judicialis executio actualis fieri. *Perilluſt. D. P. Teſſa. deciſ. 95.* Vel examinatio teſtium. *ibid.* ¶ In diebus feritatis poteſt dari libellus, poſſunt fieri adoptiones, emancipationes, manumiſſiones, excommunicationes, & abſolutiones, citationes delegationis, ſeu commiſſiones cauſarum, & intimationes donationum: quia in his non requiritur cauſæ cognitio: item interpellationes conſtituentes, debitores in mora, quia non ſunt actus judiciarii, ſecus ſi interpellationes deberent fieri judicialiter. *Guid. Pap. quaſt. 215.*

Vel non.

Acta judicii non poſſunt fieri in die feriato, libellus tamen poteſt præſentari, & recipi die feriato in honorem Dei: item latro inſignis poteſt mitti ad furcas. *Maran. in ſuo Spec. part. 6. titul. de actor. editio. num. 36. & ſeqq.*

Cap. II. In diebus feriatis, Quæ procedere poſſint, Quæ tractari, exerceri, agitari, & interponi poſſint.

Feriarum temporibus in cauſis arbitrariis procedi an poſſit. *Menoch. de arbit. jud. quaſt. 30.* ¶ In criminalibus proceditur, etiam diebus feriatis. *l. 12. ff. de public. judic. & ibid. Bartol.*

Tractari, exerceri.

Feriarum temporibus poſſunt tract. ea, quæ cauſæ cognitionem non deſiderant, *idem Menoch. d. quaſt. 30. num. 14.* ¶ Actus voluntariæ juriſdict. die feriato exerceri poteſt, ſed quæ alia acta poſſint fieri in die feriato, *vide eundem Mar. ibid. num. 39. & ſeqq. & Marc. de Mant. ſing. 586. & 587.*

Agitari, & interponi poſſint.

Cauſa expulſionis fabri, poteſt agitari diebus feriatis. *Marc. de Mant. ſing. 22. num. 7.* ¶ Decretum an poſſit interponi die feriato. *Guid. qu. 115. num. 8.* ¶ Decretum judicis in alienatione rei minoris, quia exigit cauſæ cognitionem, non poteſt interponi die feriato. *idem Jaſſ. dec. 353.*

Cap. III. Quæ valeant facta diebus feriatis, vel non.

Citatio facta die feriato, pro die non feriato, quando valeat, *Bart. l. ex quacunque §. item ſi, num. 6. ff. ſi quis in jus vocat.* ¶ Valet judicium agitatum tempore feriato ob neceſſitatem hominum introducto, parte non opponente. *Guid. q. 221. num. 3.*

Vel non.

Sententia lata die feriato eſt nulla, tamen actus voluntariæ juriſdictionis poſſunt fieri in diebus feſtivis, ſed qui dicantur tales actus, *vide Papon. lib. 7. titul. 10. arreſt. 5.* ¶ Pendentibus feriis, juriſdictio ſuſpenditur, & quicquid interim fit, nullum eſt, *Hieron. Magon. deciſ. Luc. 23. num. 37.*

Cap. IV. Sententia, an poſſit ferri.

Sententia diffinitiva, ubi concluſum eſt in cauſa, poteſt ferri in vacationibus, non autem interlocutoria. *Dd. de Rot. deciſ. 1. de fer. in antiquis.*

Cap. V. Feriæ: Quando ſervandæ, vel non.

Feriæ in cauſis, in quibus proceditur ſummarie, ſine ſtrepitu, & figura judicii, an ſint ſervandæ, *vide eundem Bart. in d. l. ex quacunque §. item ſi. ff. ſi quis in jus vocatus.* ¶ Feriæ in Curia Imperatoris non ſervantur, *Hartm. cap. 4. tit. de fer. lib. 1.* ¶ Ferias ob hominum neceſſitatem inductas, in cauſis ſummariis non obſervari, *ſcribunt Menoch. de arbitr. de qu. 30. D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudiæ. tit. de reſtitut. ſpoliat. ſuper decreto, præſenti, num. 23.*

Cap. VI. Qui ſint effectus.

Si dies aſſignata parti viſuræ teſtes jurare ſit feriata, an intelligendum ſit de die ſequenti, vel ſit opus nova aſſignatione, *vide Guid. Papon. qu. 542.* ¶ Feriæ an noceant in his, quæ concernunt periculum animarum, *vide Creſcen. deciſion. 1. alias 9. tit. de feriis.* ¶ Si dies termini cadit in diem feriatam, quando debeamus inſpicere præcedentem diem non feriatam, *vide Bart. in l. 2. C. de tempo. appel.*

Cap. VII. Quando renunciare poſſit, tollique poſſit.

Feriis ſi fuerit renunciatum, an teſtibus noceat iſta renunciatio, ita ut illi poſſint compelli inviti ad deponendum, obiterque nonnulla de feriis, earum origine,

&

Digitized by Google

& de materia, *vide Perilluſt. D. P. Teſſa. dec. 39.* ¶ Feriis inductis in honorem Dei renunciari non poteſt: & arbiter non poteſt diebus feriatis ſententiam dicere, licet arbitrator laudare poſſit. *Bart. in l. ſi feriatis 41. ff. de recept. arbitr. & Menoch. de arbitr. libr. 1. qu. 30. num. ſin.* ¶ Solemnitas feriarum inductarum in honorem Dei, an poſſit tolli per legem, *vide Bart. in l. filiusfam. 7. num. 5. ff. de donatio.*

TITULUS CL.

De dilationibus.

Generalia.

DE dilationibus, *vide in decif. Creſcen. tit. de dilatio. Marun. in ſuo Spec. part. 6. tit. de dilatio. Henric. Boer. in ſuis ſing. tit. de dilatio. & Bart. in l. in pecuniariis. ff. de feriis.*

Cap. I. Dilatio: Qualis ſit: Quibuſque modis intelligatur.

Tempus quod indulgetur miſerationis cauſa, ſi non taxatur à lege eſt arbitrarium. *Bartol. in l. ita ſtipulatus 115. num. 35. ff. eod.* ¶ Dilatio probationis eſt judici arbitraria. *Franc. Marc. quaeſt. 36.* ¶ Terminus aſſignatus à judice, in dubio intelligitur peremptorius, & max. quando apponitur comminatio, quod poſt terminum non audiatur. *Bart. in l. mancipiorum 6. num. 6. ff. de optio. lega.* ¶ Sufficit comparere in extrema parte termini, & dies termini non computatur in illo. *Raud. tract. de Analog. c. 33. n. 209. Guid. Pap. quaeſt. 270.* Et eſt tota de termino comparendi. *Natt. conſ. 338. num. 2.* ¶ Certum tempus quando præfigitur à lege vel ſtatuto ad aliquid faciendum, debet intelligi, ſi intra illud tempus fieri poteſt. *Abb. conſ. 64. part. 2.*

Cap. II. Qui habere poteſt dilationem, vel non.

Actor, qui in prima dilatione fecit quicquid potuit, ut citarentur duo teſtes, qui non venerunt, habebit ſecundam dilationem, ſolum ad illos producendum. *Bartol. in l. admonendi. 31. ff. de jurejuran. num. 8.* ¶ Conventus, & omnis, qui convenitur nomine alieno, habet dilationem ad denunciandum domino, vel ei, ad quem negotium principale ſpectat, ut poſſit uti ejus defenſionibus. *Bart. in auth. qua in Provincia. C. ubi de crimini. agi oport.* ¶ Reus ſi tempore condemnationis condemnetur in aliquo ultra id, quod venit in prima ſententia, debet habere novam dilationem, quæ datur judicatis. *Bartol. l. 14. §. quatenus. ff. de eo quod met. cauſ.* ¶ Qui propter dolum tenetur reſtituere rem, non conſequitur dilationem ad eam perquirendam; alias ſecus. *l. ſi conſtante 25. §. ſi uxor. ff. ſoluto matrimon.*

Cap. III. Dilatio: Quando abbreviari, reſtringi, denegari, prorogari, augeri, ſuppleri, & mutari poſſit.

Conſuetudo fori poteſt in cauſarum cognitione abbreviare dilationes, & eſt ſervanda. *Ozaſch. decif. 22. num. 12. & Abb. conſ. 64. part. 2.* ¶ Omnes dilationes ſunt arbitrariæ, ideo judex poterit abbreviare, & prorogare tempus à lege præfixum, & hoc habita cauſæ cognitione, quod tamen non procedit in tempore ab ordinatione Principis ſtatuto, vel à ſtylo. *Rebuff. in conſtitution. Reg. tract. de dilatio. art. ultim. num. 7. & Bartol. in l. 2. num. 10. ff. de re judic.* ¶ Dilationis ſunt arbitrariæ, & poſſunt reſtringi, præcipue quando conceduntur à lege ſine præfinitione certi temporis, ſeu termini. *Ozaſch. decif. 22. num. 13.* ¶ Judex, cauſa cognita, poterit dilationes abbreviare. *Bart. in §. omnem vero, authen. de litigio. num. 17.*

Prorogari.

Dilatio prorogata, non dicitur nova dilatio, & prorogatio dilationis ſine cauſa etiam fieri poteſt. *Nat. conſ. 338.* Et incipit currere à die finitæ primæ conceſſæ dilationis. *vide Auguſt. Bero. quaeſt. 69. & Bartol. in l. quandiu 68. ff. de acqu. hered.* ¶ Dilationis prorogatio, & coarctatio, judici arbitraria eſt. *Menoch. de arbitr. lib. 2. cent. 1. caſ. 52.* ¶ Ex cauſa poteſt judex dilationem prorogare. *l. interdum 36. de judic.* ¶ Si judex elapſo termino dilationis, dicat, prorogamus tibi dilationem ad tale tempus, valebit prorogatio. *Anton. Corſet. in ſuis ſing. litera P. ſingul. prorogatio dilationis.*

Vel non.

Secunda dilatio non poterit prorogari (ſine cauſa) invita altera parte, cui jus jam quæſitum erat. *Rebuff. tractat. de dilatio. art. 13. num. fin.* ¶ Omnis dilatio probatoria eſt peremptoria. *Rebuff. in conſtitutio. Reg. Tom. 3. tract. de dilatio. art. 10. gloſſ. 11.* Ideo non poteſt prorogari, tamen ſi probare debenti emerſerit inopinate, & ſine ſua culpa, juſtum aliquod impedimentum, tunc non ſolum ſecunda, & tertia dilatio, ſed etiam qusrta, poteſt dari. *Andr. Gail. obſerv. 91. lib. 1.* Et tale impedimentum poteſt probari. *Gail. ibid.*

Augeri.

Sententia interlocutoria dicitur aſſignatio termini peremptorii, & ideo à judice poterit revocari: & judex moderatur dilationes ſuas augendo, vel minuendo, etiam parte non citata. *Natt. conſ. 366. & 337.* ¶ Dilationes, quæ de jure, hominis miniſterio ceſſante, introductæ ſunt, neque augeri, neque minui debent, ſecus in dilationibus à jure conceſſis hominis miniſterio, quæ ex cauſa abbreviari, & augeri poſſunt. *Marc. d. quaeſt. 37. vide Bart. in l. 2. ff. de re judic.* ¶ Dilatio ſtatutaria neque augeri, neque minui poteſt, ſi pœna per dilationem introducta ſit. *Marc. quaeſt. 37.*

Suppleri, & mutari poſſit.

Dilationis tempus propter impedimentum Judicis, debet ſuppleri. *Mynſing. obſerv. 71. cent. 1.* ¶ Dilatio à judice data, poteſt ab eo mutari abbreviando, vel prorogando ex cauſa, niſi aſſignatus jam cœpiſſet uti dilatione. *Jaſ. Lanf. Balb. decif. 233. & Bart. in authen. offeratur. C. de litis conteſtatio.*

Cap. IV. Quando currat.

Impedito facto adverſarii, non currit tempus. *Bart. in l. ſi cum ipſe 42. ff. de excu. tut. & cura.*

Cap. V. Quibus modis concedi, dari, obtineri poſſit, vel non.

Dilatio ut juſte concedatur, quæ requirantur, *Boer. decif. 294. num. 21.* & de prorogatione, *ibid.* ¶ Judex ultra terminos juris, poteſt exceptionem dilatoriam admittere. *Capel. Thol. quaeſt. 198. in additio.* ¶ Si petatur dilatio, quæ tempus inſtantiæ non excedat, tam actori, quam reo conceditur, ſed ſi excedat, non actori, ſed reo tantum: poterit tamen actor uti dilatione reo conceſſa. *Bart. ſingul. 143.* ¶ Tempus ſolutionis quale condemnato concedatur, *Menoch. de arbit. lib. 2. cent. 1. caſ. 28. & Lud. Rom. ſing. 465.* Sed in hac Patria Pedem. per novos ordines derogatur juri communi. ¶ Quando parti datur dilatio 8. dierum ad aliquid faciendum, tunc ſi in ultima die ea hoc faciat, non eſt neceſſaria partis citatio. *Bart. in l. 2. C. de tempo. appellat.* ¶ Dilatio ſecunda ſi concedatur ſine cauſæ cognitione, omnia, quæ intra illam facta fuerunt, ſunt nulla: fallit, ſi jus adverſarii non eſſet factum deterius, & omnia eſſent in ſtatu ſuo integra. *Capic. decif. 81. vide Bart. in l. 1. §. ait Prætor. ff. de jure deliberan. & conſilio 97. volum. 1.* ¶ Dilatio conceſſa principali, an porrigatur ad fidejuſſorem, *vide Bartol. in l. 2. C. de precib. Imperat. offerent. num. 4.* ¶ Uſuræ dicuntur acceſſoriæ ipſius principalis debiti, ita quod dilatio conceſſa ſuper ſorte dicatur etiam conceſſa ſuper uſuris. *idem Ozaſch. deciſion. 129. num. 11.*

Non poſſit concedi.

Dilatio, quæ vim contractus perimit, non poteſt concedi per reſcriptum in formâ communi impetratum: ſi autem non perimat, ſed proroget, ſic. *l. 7. C. de pact. int. empt. & vendit.* ¶ Dilatio ad ſolvendum non concreditur illi, qui ſe paratum ait ſolvere. *Menoch. de arbitr. judic. lib. 2. cent. 1. in caſ. 27. vide tamen Lud. Roman. ſingul. 465.* Alias debitori tempus conceditur, ut debitum parare poſſit, quando ſine dilatione promiſit, ſed quod tempus concedendum ſit, judicis arbitrio relinquitur. *Menoch. ibid. caſ. 27.* ¶ Poſt ſecundam dilationem non poteſt aliqua probatio fieri, & per conſequens tertia dilatio concedi non debet, imò ſi conceſſa fuerit, omnia quæ illius virtute fierent, eſſent nulla. *Rebuff. de tract. de dilatio. art. 13.* ¶ Dilatio ſecunda non eſt concedenda illi, qui nullam probationem facit in prima. *Beninten. deciſ. 45. n. 4.* Sed an novus judex novam dilationem dare poſſit, *vide ibid. num. 5.*

Dari poſſit.

Si quis petat ſibi dari novam dilationem eo, quod dicat ignoraſſe primam, quia illa non fuit ſibi perſonaliter data, ſeu intimata, ſed ad domum tantum, & ita juret, ſufficit tale juramentum. *l. 7. §. iiſdem in additio. ff. de accuſat. & inſcript.* ¶ Dilatio ad probandum ultra tertiam, an dari poſſit, *vide Benintendi. deciſ. 45.* ¶ Dilatio danda eſt ex juſta cauſa, & non aliter. *l. argentarium. 45. ff. de judic.* ¶ Si omnes termini ſint dati, novus judex debet eos perficere, nec tenetur aliquid ſuperaddere: ſed ſi omnes non ſint dati à prædeceſſore, ipſe novam dilationem dare debet. *l. edictum 55. ff. de judic.* ¶ Dicenti ſe allegare velle dantur tres dilationes ſucceſſive, quibus elapſis, judex debet proferre ſententiam legi, & conſuetudini conformem. *authen. jubemus. C. de judic.* ¶ Judex ſi dat minorem dilationem, quam debeat, tenetur parti, quam lædit, & de jure Canonico ab eo appellatur. *Bart. in l. dies. §. Prætor. ff. de damn. infec. num. 7.* ¶ Actio nova quando cumulatur, debent dari novæ dilationes, ſeu induciæ, niſi petens dilationem poſſet eſſe inſtructus ex deliberatione facta in prima actione. *Bart. in l. edita. 3. n. 27. C. de edend.* ¶ Actor quando porrigit libellum in principio quadriennii, ſi tempus labatur ob diſputationes, an ſit danda dilatio ad probandum, quæ excedat totum tempus, *vide Bart. in l. 6. C. de temp. in integ. reſtitut.* ¶ De dilationibus, quæ dantur ad ſolvendum, *vide per Bart. in l. 4. C. de precib. imper. offer.* & de materia dilationum *in tot. cauſ. 3. quæſt. 3.* ¶ In dilationibus concedendis, conſiderantur quatuor tempora, unum, quod datur ad petendum, aliud ad moram commitendam, aliud ad judicium ſuſcipiendum, & ultimum ad ſolutionem faciendam, *de quibus vide per Bartolum in l. 21. §. ſi fine. ff. de conſtit. pecun.* ¶ Dilatio ſi eſt data alicui, quod veniat tali die, quanto tempore ille debeat expectari, *vide Bart. in l. lecta 40. num. 35. ff. ſi cert. petat.* ¶ Dilatio datur propter abſentiam Advocati, *Bartol. in l. ait. 23. §. deinde. ff. quibus ex cauſis majores, ſed vide eundem l. ſi longius 18. ff. de judic.* ubi tenet contrarium. ¶ Condemnatio ad ſpeciem in actione reali, datur tempus officio judicis ad ſpeciem, ſive ad aliam rem tradendam: ſed in actione perſonali, datur tempus à lege. *Bartol. in l. 14. §. quatenus ff. de eo. quod met. cauſ num. 5.* ¶ Propter abſentiam Advocati, datur dilatio parti, ſi Advocatus eſt reverſurus de proximo, alias ſecus. *Hartm. cap. 1. tit. de dilatio. lib. 2.* ¶ Dilatio à quo, & an cum cauſæ cognitione, & parte citata, ſit danda, *vide Boer. deciſ. 294.* ¶ Dilationem ex officio an poſſit dare judex, parte non petente, *vide ibid. Boer. d. deciſ. 294.* ¶ Hæredi de jure communi datur nova dilatio, poſt quartam dilationem conceſſam defuncto. *idem Mynſing. cent. 1. obſerv. 73.*

Dari non poſſit.

Licet ſit ſtatutus terminus pro prima dilatione, non denotatur tamen ordo ad ſecundam, niſi dato impedimento in prima, *Bartol. conſil. 97. volum. 1.* ¶ Tutori comparenti, & petenti dilationem ad exhibendum pupillum, non datur dilatio. *Bart. in l. 1. § ſufficit. ff. de adminiſt. & peric. tuto.* ¶ Petens dilationem poſt ſententiam, nunquam eſt audiendus, niſi caveat de parendo ſententiæ, tempore dilationis finitæ. *§. & ſi in rem, Inſtitut. de offic. judic.* ¶ Tertium competentem habenti à jure, alius terminus dandus non eſt. *Ægid. Bellam. concluſ. 427.* ¶ Actori non datur dilatio, quia debuit ab initio venire inſtructus ad cauſam. *Gulielm. Caſſad. deciſion. 1. tit. de dilat.* ¶ Actori regulariter non datur dilatio, quia debet venire inſtructus, tamen quando reus, lite pendente, producit jus novum, ipſi actori dilatio danda eſt. *Verall. dec. 15. part. 1. & deciſ. 260.* ¶ Dilationes denegantur illi, qui commiſit cauſam generaliter ſuper judicio poſſeſſorio, quia actor debet venire inſtructus, *idem deciſ. 263. ibid.*

Obtineri poſſit.

Ad quartam dilationem impetrandam, generale mandatum ſufficit *Mynſing. obſervat. 70. cent. 1.* ¶ Juramentum de impedimento, an ſufficiat ad obtinendam novam dilationem: & dilatio datur ad id ſolum, in quo quis fuit impeditus. *Boer. deciſ. 294. n. 16. & 18.*

Cap. VI. Qui reſtitui, reintegrari ad dilationem poteſt.

Impeditus propter juſtum timorem ad comparendum in termino, ex integro ad dilationem eſt reſtituendus. *Afflict. dec. 29.* ¶ Dilatio data ad probandum, tota reintegratur, ſi impedimentum totam diligentiam abſorbuit. *Bart. in l. ſi ita ſtipulatus 14. ff. de verb. obligat.* ¶ Dilatio reintegratur propter caſum repentinum. *Bart. in l. 14. ff. de verb. oblig. num. 3.* ¶ Impedimentum, quod ſupervenit in termino, facit totam reintegrare dilationem. *Afflict. d. dec. 50. num. penultim.* ¶ De dilatione reintegranda propter juſtum metum, & legitimam cauſam, ſeu legitimum impedimentum, *vide per Afflict. deciſion. 50.*

Cap. VII. Qui renunciare poteſt.

Dilationi pars renunciare non poteſt, altera parte adverſaria invita: quia illa dicitur communis. *Ozaſc. deciſion. 97 num. 4. & Bartolus in l. 6. C. de temp. in integ. reſtitut. num. 5.*

Cap. VIII. Qui ſint effectus.

Actor dilatione data reo, an poſſit uti, ipſo reo invito, *vide Bartol. in l. ſi judex. 42. ff. de mino. 25. ann. & in l. 10. §. hi, qui ff. de bono. poſſeſſ. contra tabul.* ¶ Debitor, qui habet terminum quatuor menſium, vel decem dierum, debet cavere de ſolvendo in termino, alias poteſt carcerari, niſi cedat bonis. *Bart. in l. ſi debitori 21. ff. de judic.* ¶ Poſt lapſam primam dilationem ad probandum, admittitur purgatio moræ ſi quis velit incontinenti poſt ipſam dilationem probare abſque alia petitione dilationis, *Bald. dec. 356.* ¶ Lapſus termini præcludit viam contumaci, ideo ſi alicui datus eſt terminus ad probandum, ſi non probaverit in illo termino, non admittitur ulterius ad probandum, quod procedit, ſi judex interlocutus fuerit terminum fuiſſe lapſum, & per conſequens illum non eſſe audiendum; alias ſecus. *Hippolit. ſingul. 283.* ¶ Dilatio data ad aliquid faciendum, quod eſt nullum, non impedit proceſſum. *Bartol. in l. cum pater 79. §. curatoris, de leg. 2.*

Cap. IX. Quibus modis finiatur.

Dilatione data decem dierum, ſi ille, cui data eſt dilatio, expedit prima die, judex poteſt procedere, quia finita cauſa dilationis, cenſetur finita dilatio. *Bartol. in l. ſi quis hæres 71. ff. de acquirend. hæred. & in conſ. 164. vol. 1.*

Cap.

Digitized by Google

Cap. X. Miſcellanea.

Impedimentum non attenditur ubi comparere quis poteſt per procuratorem. *Capie. decif. 86. num. 21.* ¶ Reus diſceſſurus, & abſuturus, ſeu conveniendus ab aliquo creditore, an teneatur dimittere procuratorem, in cauſa ardua propter abſentiam neceſſariam vel poſſit petere in cauſa ſuperſederi, durante abſentia. *vide Capie. decifion. 123.* ¶ Si ſtatuto caveatur, quod omnes in exercitu exiſtentes habeas biennium ad ſolvendum ſuis creditoribus, tale ſtatutum extenditur etiam ad eos, qui jam cœperant conveniri. *Marc. de Mant. ſingul. 25. vide ſingul. 587. ibidem.* ¶ De impedimento, & quomodo probetur, *vide ſupra tit. de impedimento.* ¶ Bellum, an ſit juſta cauſa excuſationis, ad impedimentum de non comparendo allegandum, *vide afflict. dec. 50. num. 4.*

TITULUS CLI.

De exceptionibus in genere.

Generalia.

DE exceptionibus, quæ poſſunt opponi poſt ſententiam in executione, *vide per Bartolum in l. 1. C. de jur. & fact. igno. & in l. 4. C. ſi ex falſis teſtibus jud. fuer.* ¶ De exceptione litis pendentiæ, *vide per Mamn. diſputatio. 6.* ¶ De materia exceptionum, *vide per Henric. Boer. in ſuis ſingul. tit. exceptio, & replicatio.*

Cap. I. Exceptio: quid ſit: Quibus modis intelligatur: inducatur.

Exceptio ceſſionis litis, & cauſæ dicitur exceptio litis finitæ, ſicut exceptio rei judicatæ. *Verall. deciſion. 320. part. 1.* ¶ Exceptio paupertatis eſt exceptio facti, & non juris. *l. 6. & ibid. gloſſ. ff. de dol. mal.* ¶ Ex compromiſſo placet exceptionem non naſci, ſed pœnæ petitionem. *l. 2. ff. de recep. arbit.* ſed limita, *ut ibid. per gloſſ.* ¶ Exceptio eſt actionis excluſio. *Mar. de Man. ſing. 663.* ¶ Exceptiones inhoneſtæ, quæ dicantur, *vide Bart. in l. 8. §. generaliter. ff. mandati.* ¶ Exceptio litis pendentiæ, dicitur inducta ad rigorem juris conſervandum. *Bartol. l. quæſt. except. 40. ff. de cond. ind.*

Quibus modis intelligatur.

Exceptio indeterminate facta, porrigitur ad communem caſum, ſed facta determinate, non porrigitur ultra caſum expreſſum, *l. qui libertatu. 69. ff. de, evict.* ¶ Omnes exceptiones debent eſſe de regula. *leg. 1. ff. de reg. jur.* ¶ Exceptio ſive fiat incontinenti, ſive ex intervallo, dummodo ante contractum perfectum, ineſt. *Bartol. in l. 1. ab omnib. 107. ff. de leg. 1.* ¶ Exceptio, ne quis conveniatur, niſi in quantum facere poteſt, eſt dilatoria. *Bartol. in l. 5. ff. de ſepar.* ¶ Clauſula, omni exceptione remota, appoſita in ſtatuto, vel reſcripto, intelligitur de frivola. *Menoch. de arbit lib. 2. caſ. 197.* ¶ Actiones annales ad agendum, ſunt perpetuæ ad excipiendum. *Guliel. de Ludov. ſingul. 82. & Bartol. in l. nam poſtea. §. ſi minor. ff. de jurejur. num 5.* ¶ Appellatione actionis, venit exceptio facti, vel intentionis. *Bartol. in l. 1. §. idem Pomponius. ff. de dolo mal.* ¶ Reus in exceptione eſt actor, & propoſitio actionis, & propoſitio exceptionis æquiparantur, tamen concluſio in propoſitione exceptionis, non eſt neceſſaria, *Ægid. concluſio. 735.* Ideo excipienti contra eum, qui habet fundatam ſuam intentionem, incumbit onus probandi exceptionem. *Mohed. deciſ. 299.* Idem in eo, qui opponit exceptionem ad regulam. *Cravet. conſil. 1. pro genero, numer. 22.* ¶ Quando judex in litis conteſtatione reſervat exceptiones, talis reſervatio intelligitur, tam de peremptoriis, quam de dilatoriis. *Bartol. in C. Tepati Compend. de prob.* Sed quid operetur talis reſervatio, *vide Bart. in l. ille à quo 13. §. ſi teſtamento. ff. ad Senatuſconſ. Trebellia.* ¶ Exceptio an ſit favorabilis, vel odioſa, inſpicitur cujus cauſa ſit principaliter inducta. *Bart. in l. qui exceptionem 40. ff. de condict. indeb.* & ibi deſcribuntur exempla. ¶ Exceptio à regula extenditur ad caſum ſimilem. *Alvi. de Gilbert. ſingul. 42.*

Inducatur.

Verba enunciativa in modum cauſæ prolata, exceptionem inducunt. *Bartol. in l. 17. §. avus. ff. de ſol. mal. excep. l. emptorem. 65. §. fin. ff. de rei vendic.* Idem, ſi per modum conditionis. *l. pen. ff. de collat. dot.* ¶ Exceptio acquiritur alteri ſine ceſſione. *Bart. in l. ſtipulatio iſta 38. §. ſi ſtipuler. ff. de verb. oblig.*

Cap. II. Quando habeat locum; vel non.

* An in mutuo, depoſito, dote, adminiſtratione habeat locum exceptio non numer. pecuniæ. *Roland. conſ. 4. tit. 4.* * Excuſſionis exceptio locum habeat cum cauſa, bono & æquo, puta intar mercatores, vel coram arbitratore, ut loqvuntur, vel ſine ſtrepitu, & figura judicii ſola facti veritate inſpecta cognoſcenda eſt. *Faebin. lib. 11. cap. 53. diſtinguit.* ¶ Dilatoriæ exceptiones per reſcriptum conceduntur, peremptoriæ non. *l. 2. C. de preci. Imp. offer.* ¶ Exceptio competens contra auctorem, vel pro, tranſit in ſingularem ſucceſſorem, non contra, & eodem modo exceptio competens ſingulari ſucceſſori, non tranſit ad auctorem, re ad ipſum reverſa. *l. ſi à 10 9. §. fin. & l. ſi mater 11. §. item Julia. ff. de except. rei judic.*

Locum non habeat.

Si contra inſtrumentum ſtatutum non permittat opponi certas exceptiones, illud locum non habet, quoad tertium, cum quo non ſuit factum inſtrumentum. *Grammat. vot. 16.* ¶ Exceptio, quæ etiam incipit competere venditori poſt contractum, tranſit ad emptorem, *l. illicite 10. ff. de rebus eorum.* ¶ Exceptio, quæ competit actori, non tranſit ad ſucceſſorem, ſi in ejus perſona cauſa cedendæ actionis deficiat; alias ſecus, *l. quaſitum. 31. §. ſi annua. ff. de pecul.*

Cap. III. Exceptio quando opponi poſſit, vel non.

Regula eſt, omnium exceptionem dilatoriam eſſe opponendam ante litem conteſtatam; non poſt. *Matth. Matthesſ. ſingul. 98. & ibid. in additio. Bart. in l. 2. C. ſi contra jus.* Et peremtorias poſt. *Hartm. cap. 1. tit. de except.* ¶ Reg. limitatur primo, quando ſuperveniſſet exceptio poſt litem conteſt. *idem Matthesſ. ibid.* ¶ Secundo, quando talis exceptio redderet proceſſum retro nullum. *Matthesſ. ibid. vide eundem Hartm. d. cap. 1.* ¶ Exceptiones peremptoriæ non oppoſitæ in cauſa principali, poſſunt opponi, & probari in cauſa appellationis, & exceptio procuratoria, qua allegatur quem non eſſe procuratorem, reddit judicium nullum, & ſemper poteſt opponi. *Bart. in l. ita demum 13. C. de procurato. & cap. 4. ext. de procu. vide tamen eundem. Bartol. in l. unica. C. de ſatiſdat. num. 5.* ¶ Exceptio contra promiſſionem, quando fuit facta ob turpem cauſam, poteſt opponi poſt biennium. *Bartol. in l. prima. C. de condict. ob turp. cauſ.* * Exceptio rei non traditæ, quando opponi poſſit. *Joan. Petr. Surd. deciſ. 253.* * An ſpoliato agenti contra ſpoliatorem interdicto recuperandæ objici poſſit exceptio alterius ſpoliationis ab ipſo factæ, *Faebin. lib. 8. cap. 11.* affirmat jure canonico. *cap. ult. de ordin. cognoſ.* * An agenti remedio recuperandæ poſſeſſionis exceptio præſcriptionis opponi poſſit. *Idem. ibidem cap. 13. negat.* ¶ Tertii jus opponi poteſt, quando unus totum petit, & alteri ſuperſit ſimile jus obtinendi. *Cravet. conſil. 144. num. fin.* ¶ Exceptio quando debeat opponi, & quando non, & ſatis ſit, quod in allegationibus deducatur

catur per Advocatum, *vide Bart. in l. cum quis 55. §. qui. ff. de verb. oblig.* ¶ Poſſeſſor, qui litis æſtimationem ſolvit, excipit contra dominum vendicantem, niſi ille ei debitum offerat. *l. 2. ff. quib. mod. pign. vel Hypot. ſolut.* ¶ Exceptio æris alieni, & deductio, ne quis egeat, poſſunt opponi in executione. *Boer. dec. 19. num. 9. Capel. Thol. quæſt. 159. in additio.* ¶ An exceptio peremptoria poſſit opponi per ſententiam. *vide diſtinct. de qua in addition. ad quæſt. 2. Capel. Thol.* ¶ Contrarius ſibi ipſi poteſt quis eſſe in diverſa inſtantia, & debet audiri. *Jaff. Lanf. Balb. deciſ. 276.* Imo exceptiones duæ contrariæ poſſunt opponi in eodem judicio, licet gravent onere probandi. *Bart. in l. cum de indebit. 25. ff. de probatio.* ¶ Opponenti ſufficit opponere factum, ut reſultet exceptio. *Afflict. dec. 354. n. 10. Jaff. Lanf. Balb. dec. 398. vide Bart. in l. 1. ff. de except.* ¶ Exceptio, quæ non impugnat ſententiam, poſt illam opponi poteſt. *Bart. in l. 39 n. 16. ff. de rei. vend. & in l. 7 ff. de confeſſis, l. ex diverſo 18. §. fin. ff. ſolut. matrim. l. Neſennius. 41. § fin. ff. de re judic. & l. ſi fidejuſſores 42 §. fin. ff. de fidejuſſ.* ¶ Exceptio peremptoria poteſt opponi poſt ſententiam ubi agitur de quæſtione antiqua: idem, ſi non redarguat ſententiam, ſed ſuppleat. *gl. in l. 19. ff. de except. judic.* ¶ Quæ ſint exceptiones, quæ debent opponi ante litem conteſtatam, *vide Maran. in ſuo Spec. part. 6 tit. de except. & Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 240.* ¶ Advocatus opponens exceptionem dilatoriam poſt litem conteſtatam, quam ante opponere debebat, ad unam libram auri punitur, *ſecundum Mar. ibid. n. 11. vide l. penul. C. de except.* ¶ Quando reus habet exceptionem, qua oppoſita ſequeretur abſolutio, ſi illam non oppoſuerit, jodex in multis caſibus non poteſt ſupplere, ideo hoc caſu debet reum condemnare, ſed quando hoc procedat, *vide Guid. Pap. q. 221.* ¶ Exceptio præſcriptionis poteſt opponi in judicio, ſed probanda venit fundata intentione actoris, *l. empror. 9. C. de præſcr. long. temp.* Sed an d. exceptio impediat litis ingreſſum, *vide Bart. ibid.* quoad concedendam exceptionem, inſpicitur animus dantis, ſecus in danda actione. *l. ſi ego 18. ff. ſi cert. petat.* ¶ Exceptio peremptoria poteſt opponi uſque ad ſententiam, ſed ſi omittatur, non propter hoc ſententia erit nulla, niſi reſcindatur per appellationem, vel reſtitutionem. *Bart. in l. 2. C. ſent. reſcin. non poſſe.* Sed poſt ſententiam non poteſt opponi, vel poſt jusjurandum, *Bart. in l. ſi duo patroni 13. §. ſi quis juraverit. ff. de juran. vide tamen eundem Bart. in l. 9. §. ubi lo. 2. ff. de off. Proconſ.* Fallit in milite propter juris ignorantiam, *l. 1. C. de jur. & fact. ignorant. vide gloſſ. ibid.* ¶ Exceptio, Tua non intereſt, eſt dilatoria: ideo debet opponi ante litem conteſtatam. *Franc. Marc. q. 903. part. 2.* ¶ Tertius ſi eſt actor, & vult opponere de jure tertii, debet tale jus plene probare. *Vera. deciſ. 256 part. 3. n 5. vide ibid deciſ. 257.* ¶ Exceptio, dolo facis, poteſt opponi in quacunque inſtantia. *Mobed. deciſ. 201.* ¶ Si oppoſuerim exceptionem ad impediendum proceſſum, & ſuper ea fuerint teſtes examinati, & ſuccubuerim, utrum poſt litem conteſtatam poſſim illam opponere in vim peremptoriæ, *vide Bart. in l. 23. §. ſi quis. ff. de condic. indeb.* ¶ Exceptio dilatoria ab initio litis opponitur, ſed poſt litem conteſtatam venit probanda, fundata actoris intentione. *l. except. 19. C. de probat.* ¶ Exceptio epiſtolæ divi Adriani eſt anomala, id eſt, neque dilatoria, neque peremptoria: ideo debet opponi ante ſententiam, & non poſt. *gl. in l. decima. C. de fidejuſſ. & mandat.* ¶ Exceptio dilatoria noviter nata poteſt opponi poſt litem conteſtatam, niſi conſtaret de negligentia opponentis ante commiſſa. *Jaff. Lanf. Balb. deciſ 40.* ¶ Si ſtatutum dicat contra inſtrumentum poſſe tantum opponi exceptionem ſolutionis, vel falſitatis, aut aliam in eodem expreſſam, & non alteram, nihilominos poterunt nonnullæ aliæ exceptiones opponi, *de quibus in deciſ. 173. ejuſdem Jaff.* ¶ Exceptio rei non traditæ admodum privilegiata eſt, ut non includatur ſub ſtatuto prohibente propoſitionem exceptionis, niſi in ſpecie per tale ſtatutum ſit prohibita. *Hieron. Magon. deciſ. Luc. 11. de hac exceptione vide per Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 2.* ¶ Exceptio poteſt opponi, & pœna peti, ſi appoſita ſit in tranſactione clauſula, Rato manente pacto. *l. pen. ff. de tranſact.*

Quando opponi non poſſit.

Exceptio ſi adverſus laudum, aut ſententiam ex ſtatuti forma id caventis, opponi non poſſit, non tamen vetatur judicis officium imploratio, vel ad ſoperiorem reclamatio. *vide Hippol. ſing. 88.* ¶ Illi qui petit illud, quod reſtituturus eſt alteri, quam ei à quo petitur non poteſt objici, quod dolo facit. *l. ſi ſocer. 45. § hujus. ff. ſol. matr. & ibid. Bart.* ¶ Exceptio ſuperveniens poſt litis conteſtationem culpa rei, judicio pendente non poteſt per eum opponi. *Bartol. in l. 18. ff. de rei vend. numer. 4.* ¶ Exceptio tranſactionis non poteſt opponi poſt ſententiam. *Bartol. in l. ubi pactum 40. numer. 4. C. de tranſact.* ¶ Juramentum debet exigi contra excipientes, quod exceptiones malitioſe non oppoſuerint, ubi eſt præſumptio contra ipſos. *c. cum dilectus 32. ext. de elect.*

Cap. IV. Qui opponere poteſt.

Reus poteſt opponere de titulo, etiam poſt litem conteſtatam, & exceptio tituli, eſt peremptoria. *Bartol. in l. 11. C. de petit. hared.* ¶ Debitor delegatus, poteſt opponere exceptionem delegationis invalidæ. *l. vir uxor 40. eod. tit.* ¶ Exceptionem jure perſonali competentem domino, opponit procurator, & defenſor. *l. ſi cum 23. ff. de re judic.* ¶ Defenſor ex neceſſitate poteſt opponere exceptionem ex ſua perſona. *l. procurator 8. §. ſi procurator. ff. rem rat. habe.* ¶ Reus, an poſſit opponere in eadem inſtantia jus ſibi de novo ſuperveniens, *vide Hartm. cap. 1. tit. de reo lib. 2.* ¶ Regulariter reus poteſt opponere plures exceptiones etiam contrarias; non autem actor. *Afflict. deciſ. 134. Boer. dec. 23. num. 19. & deciſ. 43. vide Franc. Marc. q. 494. num. 8. Put. deciſ. 368. lib. 1. Bart. in authen. contra. C. de non num. pec. & in l. 1. C. de furtis.* ¶ Reg. limitatur primo, quando convenitur ex facto proprio, in quo non eſt tolerabilis ignorantia; tunc enim non poteſt opponere exceptiones contrarias. *Boer. d. deciſ. 43. num. 12.* ¶ Secundo, quando tales exceptiones eſſent in facto contrariæ, & incompatibiles. *Boer. ibid. num. 11.* ¶ Tertio limitatur, quando ab initio reus confeſſus fuiſſet, & poſtea vellet contrarium probare: quia tunc illam confeſſionem non poſſet perimere, ſed bene declarare, vel mutare. *Boer. ibid. num. 13.*

Cap. V. Exceptio: Quando probanda ſit.

Exceptiones peremptoriæ, ſi opponantur ad litis ingreſſum impediendum, debet excipiens illas producere una cum inſtrumento, vel ſtatim probare per teſtes. alias lis conteſtatur. *Nat. conſil. 152. Rom. 1. & conſil. 157.* ¶ Exceptiones, quo ordine proponantur ante vel poſt litem conteſtatam, & quando probentur, & ubi exceptio dilatoria ſolutionis fuit omiſſa, quomodo debeat judex judicare, *vide Bartol. in l. exceptionem 19. C. de probatio.* ¶ Exceptio reſultans ex natura contractus, & actionis propoſitæ, cenſetur ipſo jure probata, ex quo actor proponendo actionem, illam cum ſua exceptione probare intelligatur, *Ozaſc. deciſion 51. num. 19.* ¶ Reus tenetur declarare exceptionem obſcuram, ſi hoc petatur ante litem conteſtatam, ſed quid ſi petatur hæc declaratio poſt, *vide Vincent. de Franc. deciſ. 263. part. 2.* ¶ In exceptionibua reus partibus actoris fungitur, & illas probare tenetur. *Ozaſc. deciſ. 51. numer. 1.* quod declaratur *num. 15. & deciſion. 144. l. C. de probat. vide Ægid. Bellam. concluſ. 76.* Actor tamen ſuam actionem probare tenetur, antequam reus ſuas exceptiones.

Ozaſ. b.

Ozaſch. deciſ. 144. num. 15. Nam reus exceptionem proponere intelligitur ſub conditione, ſi actor ſuam intentionem probaverit. *Ozaſch. ibid. num. 16.* Et per conſequens excipiens non ſemper compellitur probare. *gloſſ. in l. 3. C. de non num. pec.* Licet videatur fateri. *Rot. Genuen. deciſ. 38. titul. fin. & deciſ. 90. ſed vide ibid. d. deciſ. 92.* ¶ Reus ſi aſſumpſerit in ſe onus probandi exceptiones, & non probet, non videtur renunciare juri abſolutionis, quæ fieri ſolet, actore non probante. *Ozaſch. dec. 144. num. 16. & Hieron. Magon. dec. 81. num. 2. Rot. Floren.*

Cap. VI. Quando proponenda ſit.

* An excuſſionis exceptio competens fidejuſſoribus ex novella Juſtiniani dilatoria ſit, & neceſſario ante litem conteſtatam proponenda, *Facbin. lib. 8. cap. 52. affirmat. l. exceptionem. C. de probat. cap. inter monaſterium de ſent. & re judic.* ¶ Reus, qui habuit terminum ad deliberandum, debet intra illum proponere omnes ſuas exceptiones. *Bart. in l. 1. ff. de eden.*

Cap. VII. Quando excipere poteſt.

Delegatus ſciens ſibi exceptionem competere, illam videtur remittere, ſed ignorans non poteſt excipere contra eum, cui eſt facta delegatio, ſed contra delegantem ſibi ſuccurritur. *l. ſi quis 12. ff. de novatio. & delegat.* ¶ Licet de jure tertii excipere, quando exceptio eſt excluſiva juris agentis, *Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 69. num. 25.* Ipſo jure. *Gomez. Leo. deciſ. 16. in deciſ. diverſo. Tom. 2. vide Cravet. conſ. 312. Guid. Papon. ſingul. 622. Bartol. in l. 28. C. de rei vendicat. & in l. 15. §. ſed. ff. de condict. indeb.*

Cap. VIII. Quando admittatur exceptio.

Oppoſitio de jure tertii, quibus in caſibus admittatur, *vide Perilluſtr. D. P. Theſſau. deciſ. 4.* ¶ Exceptio altiorem indaginem requirena, non admittitur, ſed debet reſervari in alio judicio, niſi excipiens probare incontinenti ſit paratus: tamen talis reſervatio exceptionis, quam facit judex, eſt tantæ importantiæ, quod ſi appareat poſtea dictam exceptionem eſſe veram, & juridicam, & quod vere obſtabat, tunc proceſſus redditur retro nullus, & quicquid poſtea factum eſt habetur pro non facto. *Hyppol. ſing. 365.*

Cap. IX. Quibus competat, vel non.

* An ſi maritus poſt contractum matrimonium confeſſus ſit, ſe dotem recepiſſe ab alio quam à muliere, præſumatur vere numerata, an vero competat exceptio dotis non numeratæ. *Facbin. lib. 8. cap. 85.* affirmat 2. partem quæſtionis. *Novell. 100. auth. de temp. non ſoluta pecun. ſuper dote.* ¶ Agendi jus quibus competit, multo magis excipiendi & retinendi competiturum erit. *Ozaſch. deciſ. 133. Crav. conſil. 148. & l. 3. C. de condict. indebit.* Quod non procedit in remediis poſſeſſoriis, præſertim recuperandæ, *Ozaſch. d. deciſ. 133. num. 9.* ¶ Exceptio dum opponitur, an illa competat, eſt ante omnia pronunciandum, nec debet ad merita reſervari. *Grammat. deciſ. 65. num. 84.* Fallit, ſi eſt dubium an competat. *ibid. num. 85.* ¶ Reus conventus multas poteſt habere exceptiones, quæ aut ſunt dilatoriæ, aut peremptoriæ, *de quibus vide per Maran. in ſuo Spec. part. 6. titul. de except.* ¶ Omnes exceptiones, quæ competunt venditoribus, competunt etiam eorum ſingularibus ſucceſſoribus habentibus cauſam ab eis, quia jus excipiendi tranſit in ſingularem ſucceſſorem. *Cravet. conſil. 148. Cabal. milliloq. 482. idem Cravet. pro genero, conſil. 1. num. 399. & 400. vide Bart. in l. etiam ſi 15. §. item. ff. de petit. hæred. & in l. ſed & ſi 27. §. item ſi res, eod. l. dolia 76. §. fin. ff. de contrahen. empt. & l. idem 16. §. qui igitur. ff. pro ſocio.* ¶ Ex pacto deliberando, impleta conditione, non competit actio, ſed exceptio. *l. ſi inter 42. ff. de pact. Tepati Compend.*

¶ Exceptio Vellejani competens mulieri competit etiam ſuo fidejuſſori, & mandatori. *l. mulierem. 14. & 15. C. ad Vellejan.* ¶ Exceptio competens reo, competit cuilibet intercedenti pro eo. *l. num. 12. Cod. de non numer. pecun. & ibi gloſſ.* ¶ Re vendita, & poſtea tradita juſſu emptoris mariti uxori, licet donatio inter eos non teneat, tamen venditor liberatur, & habet exceptionem. *l. ſi eum. 27. ff. de donat. int. vir. & uxor.* ¶ Licet ſtipulatio pœnalis, quæ tantum fuit pro parte impleta, inſolidum committatur, tamen de æquitate pro parte, pro qua fuit impleta, datur exceptio. *l. ſi ſervus 9. §. ſi plurium. ff. ſi quis cautio.* ¶ Si creditor reddat debitori inſtrumentum crediti, datur ipſi debitori exceptio taciti pacti, ſecus in redditione pignoris. *l. 2. & 3. ff. de pac.* ¶ Facilius datur exceptio, vel retentio, quam actio. *§. ex diverſo. Inſtitut. de rer. diviſio.*

Vel non.

Actio potius datur, quam exceptio, quando datur ad vindictam, quia tunc competit accuſatio, & non exceptio. *Boer. deciſ. 117.* Sed quomodo procedatur in delictis per viam exceptionis, *vide Jul. Clar. in ſua Pract. §. fin. quæſt. 15.*

Cap. X. Qui ſint effectus.

Exceptio ſuperveniens, pendente judicio, prodeſt reo. *Bartol. in l. ſi mulier 20. ff. ſolut. matr.* ¶ Exceptio facti, & intentionis, perimit obligationem civilem & naturalem; ſed quæ ſint aliæ exceptionea quæ tollant actionem, *vide per Bart. in l. Julian. 60. num. 9. & 13. eod.* * An agenti interdicto retinendæ obſtet exceptio dominii. *Fach. lib. 8. c. 17. negat. l. 1. ff. uti poſſide.* * An agenti interdicto recuperandæ poſſeſſionis obſtet dominii exceptio. *Fach. lib. 8. cap. 10.* ¶ Stipulatio annua quoad quis vivet, pura, & perpetua eſt, ſed poſt mortem ſtipulatoris, obſtat exceptio hæredi. *§. at ſi ita ſtipulatus, Inſtitut. de verb. oblig.* Exceptio licet firmet regulam in non exceptis, non tamen eam dilatat, ut faciat ſub illa comprehendi, quæ de ſui natura non comprehenduntur. *Bart. in l. generali 32. §. uxori, ff. de uſufruct. legat.* ¶ Exceptiones tranſactionis, jurisjurandi, & rei judicatæ, impediunt litis ingreſſum, *l. fratris cui. 10. Cod. de tranſactio.* ¶ Excipiens de ſolutione, non fatetur debitum, ſecus in opponente compenſationem. *Magon. deciſ. 44. Rot. Florent. Bart. in l. Julianus 50. num. 9. ff. de condict. indeb.* ¶ Exceptio peremptoria litis ingreſſum impedit, ſi incontinenti probetur, quod relinquitur arbitrio judicis, quoad tempus illius probationis, *Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 19.* ¶ Si quis proponat plures exceptiones, quarum una ſufficeret, ſi alteram earum probaverit, ſufficit ad obtinendum, *cap. ſignificavit 48. extra. de appellation. & Bartolus in l. divus 33. ff. de re judic. num. 5.* ¶ Quod ipſis, qui contraxerunt, obſtat, & ſucceſſoribus eorum obſtabit. *l. quod 186. de reg. jur.* ¶ Exceptio ſuperveniens poſt litem conteſtatam, nihil operatur, ſecus ſi ante oriatur, *l. ſi alienis 57. ff. de noxal. actio.* ¶ Deſtituto exceptione debet officio Judicis ſubveniri, ſi æquum viſum fuerit, *idem Guid. quæſtion. 292.* ¶ Quæ ſunt illæ exceptiones, quæ tollunt actionem ipſo jure, poſtquam fuerint oppoſitæ, *vide Bartol. in auth. ſi conſtat. Cod. de compenſat.* ¶ Non opponens exceptionem ſibi competentem, condemnabitur, *Rebuff. in conſtitut. Reg. Tom. 2. tractat. de mercat. minut. venden. gloſſ. ultim. num. 13. Matth. Mattheſ. ſing. 12.* Quia exceptio non elidit actionem niſi opponatur. *Guid. Papon. 884.* ¶ Reus opponens ineptam exceptionem, debet ſuccumbere, *Guid. Papon. ſingul. 737.* ¶ Clauſulæ, Citra onus, &c. Non aſtringendo, &c. Plus, quam, & Salvo jure, &c. quid operentur, *vide Ozaſ. deciſion. 144. numer. fin.* ¶ Negans ſententiam recte latam non propterea fatetur latam, & negans qualitatem facti, non fatetur factum, *idem Ozaſ. deciſ. 178. n. 8.*

¶ Ex-

¶ Excipiens, vel replicans, non fatetur intentionem adverſarii, etiam ſi cum qualitate oppoſita fuerit exceptio, vel replicatio, *Ozaſ. ibid. num. 9. Jaſſ. Lanf. Balb. deciſ. 243. & Magon. deciſ. 81. Rot. Flor.* ¶ Exceptio, quæ eſt inutilis in perſona principalis, quando ſit inutilis in perſona deſenſoris, *vide Bartol. in l. & heredi 22. §. nos autem, ff. de pac.* ¶ Exceptiones pacti de non petendo, doli, & metus, non repellunt agentem, etiam ſi de his conſtet, Judici niſi illis oppoſitis, *Bart. in l. ſi unus 28. §. pactus ne peteret. num. 18. ff. de pac.* ¶ Reus offerendo promiſſa (etiam poſt terminum) in tranſactione, ſibi parat exceptionem contra actorem volentem agere priſtina actione, *l. ſi major. la. 2. 36. C. de tranſactio.* ¶ Impedimentum ſuperveniens facto Magiſtratus, dat exceptionem reo in cautione de judicio ſiſti; ſecus erit, ſi ſit impedimentum facto privati contingens, *l. 2. § fin. ff. ſi quis cautio.* ¶ Exceptio quandoque plus operatur, quam actio, *gloſſ. in l. 3. §. pupillus, ff. de neg. geſt.* ¶ Excipiens generaliter non videtur renunciare rei judicatæ, niſi patiatur jura produci, & cauſam inſtrui. *Venul. deciſ. 323. part. 1.* ¶ Debitor in die conventus ante diem, ſi non opponat, an ſibi præjudicet, *vide Bartol. l. cum quis 55. §. qui ita, ff. de ver. oblig.* Qui petit, quod reſtituturus eſt ex intervallo, exceptione, Dolo facis, non repellitur, *l. fin. ff. ut legat. vel fideic. cauſ. cave.* ¶ Non eſt in mora, qui poteſt exceptione legitima ſe tueri, *l. ſi pactus 53. ff. de pact.* ¶ Omiſſio exceptionis inhoneſtæ, non impedit actionem mandati, & qui alium ex neceſſitate defendit, exceptionibus ex ejus perſona uti poteſt, *l. idemque 10. §. generaliter, ff. mandati.* ¶ Exceptio merè perſonalis non obſtat illi, cui fuit facta delegatio ex cauſa lucrativa, vel oneroſa, licet obſtaret deleganti, *l. Neſennius 41. ff. de re judic,* ¶ Exceptio oppoſita à tertia perſona (cujus intereſt) obſtat, & venit examinanda in judicio, & impedit proceſſum, *l. Titia. 35. ff. ſolut. matr.* ¶ Hæres petendo contra voluntatem defuncti, exceptione doli repellitur, *l. avunculo 28. ff. de mort. cauſ. donat.* ¶ Exceptio firmat regulam in caſibus non exceptis. *Ozaſ. deciſion. 108. num. 8. Caſſad. deciſ. 2. numer. 3. tit. de reſervatio. Beninten. deciſ. 78. num. 9. Afflict. deciſion. 239. vide Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus litera E. ſingul. exceptio. Abb. conſil. 75. part. 2. §. ut autem, Authen. de non alien. aut permut. rebus Eccleſ.* Sed quando concluſio procedat, *vide Rot. Gen. deciſ. 10. num. fin.* Et quando exceptio ſit de regula, *vide Bart. in l. 14. ff. de legibus.* ¶ Actiones quando ſunt ſublatæ culpa, vel facto ejus qui cedere debet, tunc exceptio cedendarum actionum obſtat, *Bart. in l. ſi pupillus 46 ff. de adminiſtr. & peric. tuto. vel cura.* ¶ Poſſidens, ſine vitio rem in teſtamento minus ſolemni relictam, tutus eſt exceptione; ſed ad illam non habet actionem, *Bartolus in leg. nemo 58. numer. 18. de legat. 1.* ¶ Non videtur cœpiſſe, qui per exceptionem removetur à petitione, *reg. non videtur.* ¶ Nemo ex his, qui negant ſe debere, prohibetur etiam alia exceptione uti (id eſt defenſione) niſi lex impediat, *reg. nemo ex his.* ¶ Deſinit debitor eſſe is, qui nactus eſt exceptionem legitimam, nec ab æquitate naturali abhorrentem, *l. Marcellus 67. ff. de reg. jur.* ¶ Nihil intereſt ipſo jure quis actionem non habeat, vel per exceptionem illa informetur, *l. nihil. 113. ff. eo.* ¶ Non poteſt videri accepiſſe, qui ſtipulatus, poteſt exceptione removeri, *l. ſi quis 116. ff. de reg. jur,* ¶ Si mihi aliquid debeas, & res tua ſine vitio ad me perveniat, propter debitum retentionem habeo, per viam exceptionis, *gl. in §. ſi centum. l. ſi non 26 ff. de cond. indeb.* ¶ Qui habet ſolam exceptionem (id eſt, retentionem) ſolvens non repetit, *l. ex quibus 51. ff. de cond. indeb.* ¶ Qui convenitur ex contractu non poteſt referre per exceptionem quæſtionem dominii, ſed ſine contradictione debet reſtituere, quod procedit in omnibus contractibus, in quibus detentor poſſidet domino, ut in commodato, locato, & precario, *l. pen. Cod. unde vi, & l. commodare 15. ff. commodati.* ¶ Vendicans rem repellitur exceptione, niſi ſolvat poſſeſſori, quod ipſe alteri pro illa te ſolvit, ſi iſtud eſt converſum in utilitatem agentis, *l. ſi creditor 28. ff. de pigno. act.*

Cap. XI. Exceptio. Quando rejiciatur, excludatur, & amittatur, vel non.

Judex omnes exceptiones inanes debet amovere, & venire ad rem, de qua agitur, *l. ita nobis 28. Cod ad leg. Jul. de adult.* ¶ Quando exceptionem requirentem altiorem indaginem judex rejicere poſſit, *vide Menoch. de Arbitr. q. 53.* Sed exceptio, vel replicatio, quandò dicatur requirere altiorem indaginem, *vide Put. dec. 233. lib. 3. & Jaſ. de actio. in §. præterea. n. 58.* ¶ Exceptiones omnes rejectæ per ſtatutum, non intelliguntur rejectæ illæ, quæ incontinenti probari poſſunt. *Joſeph. Lud. dec 24. Luc. n. 4.* ¶ Circuitus ſunt evitandi, quoties inutiles ſunt; alias ſecus, *Ozaſ. dec. 133. n. fin.*

Excludatur.

Exceptio, quod quid non ſit tale prout aſſeritur, nunquam cenſetur excluſa. *Ozaſ dec. 141. n. 14.* ¶ Qui excludit ſeipſum proponendo non eſt neceſſe, quod excludatur excipiendo, quia ex ſuo officio judex illum excludere debet, *l. mercalem 5. C. de cond. ob turp. cauſ.* ¶ Quamvis ſtatuto caveatur, ut nullæ exceptiones admittantur, attamen non cenſentur excluſæ ſequentes, nempe exceptio notoria, exceptio nullitatis, exceptio proveniens ex defectu citationis, vel perplexitatis, exceptio fundata ſuper confeſſione partis facta in judicio, exceptio inepti libelli, & exceptio deſcendens ex defectu competentiæ judicis, *de quibus omnibus vide per Mynſing. obſerv. 5. cent. 6. & Bartol. in l. 1. §. & parvi. ff. quod vi, aut clam.*

Vel non.

Exceptio legitima, & rationabilis, nunquam videtur excluſa, licet dicatur, nullam exceptionem eſſe admittendam, *Ant. Corſet. in ſuis ſingularib. ſing. exceptio. 1. & ſing. exceptio. 2.* ¶ Exceptio proveniens ex natura contractus, (etiam juramento in contractu interveniente) non excluditur, *Ozaſ. dec. 51. n. 20.* ¶ Exceptiones ſi opponi à decreto prohibeantur, non tamen cenſentur illæ excluſæ, quæ ſubſtantiam rei reſpiciunt. *Ozaſ. dec. 129. n. 8.*

Tollatur.

Tranſactione reſciſſa, ex qua inducebatur exceptio tollitur exceptionis effectus, per tranſactionem inductus, *l. pupilli 96. §. ſi cum pupilla. ff. de ſolutio. & liberat.* ¶ Replicatio tollit exceptionem, & etiam alia pertinentia ad exceptiones. *vide Inſtit. tit. de repl.* ¶ Replicatio turpitudinis, quando tollat exceptionem turpitudinis, *vide Bart. in l. cum mulier 49. ff ſolut. matrim.* ¶ Exceptiones legitimæ parti competentes, non tolluntur per ſententiam. *Bart. in l. 9. § ubi lo 2. ff. de offic. Proconſul.* ¶ Actio ſi per ſtatutum poſt annum perimatur, non ob id tollitur exceptio, niſi ſtatutum loqueretur per verbum, dicere, *Put. dec. 174. lib. 2.*

Amittatur.

* An ſi fidejuſſor obliget ſe ut principalem debitorem inſolidum beneficium amittat excuſſionis, *Fachin. lib. 8. cap. 54. affirmat.*

Cap. XII. Miſcellanea.

Retentionis jus durat, etiam ſi principale debitum ſit ſublatum, *Bartolus in l. 1. §. cum prædium. ff. de pignoribus.* ¶ Si poſſeſſor rem ejus eſſe, de quo actor affirmat, neget & poſt probationem actoris confiteatur ad exceptionem decurrens, prius rei poſſeſſione privatur, quam de jure ſuo audiatur, *§. illud quoque, Authent. de trien. & ſemiſſe.* ¶ Si poſt terminum datum ad producen-

tendas exceptiones aliquid ad notitiam ſupervenerit, poterit poſt terminum produci, *Bartolus in l. 8. C. de juris, & fact ignor. num. 13.* ¶ Debitor poterit recuperare rem ſuam illegitime alienatam, etiam ſi debitum non offerat, modo non opponatur, poteſt tamen ad debiti ſolutionem condemnari, *Ozaſ. deciſ. 160. numer. fin.* Quia leges, quæ volunt pretium eſſe offerendum, intelliguntur, parte opponente, *ibid. num. 16.* ¶ An quis poſſit retinere res alienas pro credito tertii, *vide Rot. Gen. deciſ. 153.* ¶ Reſoluto jure datoris, reſolvitur jus acceptatoris. *Cravet. conſ. 299.* ¶ Favorabiliores rei potius, quam actores habentur, *l. favorabiliores 168. ff. de reg. jur.* ¶ Judex ſi ex intervallo, propoſita exceptione, proceſſerit ad ulteriora, videtur de exceptione emergente cognoviſſe, & exceptioni propoſitæ renunciaſſe. *Put. deciſione 388. lib. 3. vide DD. de Rota. deciſion. 13. alias 565. de exception. in antiq. & Bart. in l. 4. num. 4. Cod. de dilation.* ¶ Si res, in qua, vel pro qua jus habeo, pervenerit ad me ſub ſpe reſtituendi, poſſum per retentionem conſervare jus meum, *l. ſi ſervus 73. de legat. 1.* ¶ Non paratur defenſio ei, qui contra juris diſpoſitionem molitur, *l. 1. §. denique. ff. quod vi aut clam.* ¶ Illud, quod facit actorem ſuccumbere in petitione, facit ſuccumbere reum in exceptione, *leg. 3. §. ſi quis duobus. ff. de adimen. leg.*

TITULUS CLII.

De errore calculi, & aliis erroribus.

Generalia.

DE errore juris, *vide ſupra titul. de juris, & facti ignor.*

Cap. I. Error: Quis ſit: Quibusque modis intelligatur.

Credens conſilio alterius, ſi per ſe ſcire non debeat, excuſatur: ideo ſi erraverit, habebit juſtam cauſam erroris. *Bart. in l. bonorum 10. ff. de bon. poſſeſſ.* ¶ Diligentem errare non eſt veriſimile, *l. cum de indebit. 25. verſ. qui enim. ff. de probat.* ¶ Error facti dicitur eſſe juſtus, quod intellige in facto alieno, ſecus autem in facto proprio in quo ignorantia non eſt tolerabilis, *Jaſ. de action. in §. ſi quis agens. num. 5.* Sed quod dicitur in facto alieno eſſe tolerabilem ignorantiam, limitatur *per eundem Jaſ. ibid. num. 5. & ſeqq.* & contra, quod in facto proprio non ſit tolerabilis, etiam limitatur in caſibus, *de quibus ibid. num. 9* ¶ Error juſtus, quis ſit, quis juſtiſſimus, & quis injuſtus, & in facto proprio error, quando dicatur injuſtus, *vide Bart. in l. Celſus 27. n. 4. & 7. ff. de uſucapio.* * Calculus generalis reſtringitur ad cauſam præcedentem, *Joan. Pet. Surd. deciſ. 217.*

Cap. II. Quibus modis probetur, præſumatur.

Qualiter probetur error ſimpliciter, *vide Bartol. in l. quoties 9. §. ſed ſi. ff. de hared. inſtit. & conſil. 90. num. 5 vol. 1.* ¶ Deſtinatum fieri quando non fit, intelligitu per errorem omiſſum; error tamen probatur quando in tractatu de faciendo actum, aliquid exprimitur, & poſtea aliud repēritur factum. *Bart. in d. l. 9. C. tantundem. ff. de hared. inſtituen.* ¶ Error in nomine proprio fundi, probatur ex finibus: & confinia, qualitasque fundi, ſi concordant cum re de qua agitur, magis inſpiciuntur, quam vocabulum, *Bartolus in l. ſi quis 4. de l. 1.* ¶ Quando erratur circa falſam demonſtrationem, quid juris, *vide Bartol. in l. demonſtratio 17. ff. de condit. & demonſtr.* ¶ Etiam clauſula, Ex certa ſcientia, non impedit probationem erroris, *D. Sol. in conſtit. antiq. Sabandiæ gloſſ. 4. ſuper decreto Rempub. part. 2 tit. de jure emphyt. num. 4. Roland. conſ. 49. n. 62. & ſeqq. vol. 1. vide tamen Jaff. Lanf. Balb. deciſ. 348.* ¶ Error probatur ex eo, quod credidit quis aſſertioni alterius; ideo deceptis ab aliorum aſſertione, ſubveniri debet, *Cravet. conſ. 157. num. 15.* ¶ Juſtus error habetur pro titulo, *Ægid. concluſ. 704.* ¶ Error in computatione, eſt juſta cauſa erroris, *Bart. in l 7. ff. de confeſſis.* ¶ Errorem alleganti incumbit onus probandi, *Ægid. Bellam. concluſ. 692. & Cravet. conſil. 255. n. 5.* Qui probatus ante ſententiam, non nocet, *cap. fin. ext. de confeſſis.* ¶ Error confeſſionis probatur, probando rem aliter ſe habere, quam continet confeſſio. *Cravet. conſil. 157. num. 8. & Bartol. in l. 4. ff. de jur. fact. ign. & l. 12. §. qui ff. de interrog. action.* ¶ Error adjectus in teſtamento, per quot teſtes probetur, *Guid. Pap. q. 504.* ¶ Teſtatorem erraſſe in corpore probatur, ex dictis per ipſum ante teſtamentum, & error in nomine proprio non vitiat actus inter vivos, neque hæredis inſtitutionem, *Bart. in l. ſi quis 4. de leg. 1. num. 3. & 5. vide l. 8. ff. de bon. poſſ. ſecund. tabul.* Secus ſi erretur in corpore, *l. quoties 6. ff. de hared. inſtitut.*

Præſumatur.

Error potius, quam donatio præſumitur, *Gram. dec. 68.* ¶ In inſtrumentis error præſumitur, niſi probetur ſcientia: ideo hodie Notarii ponunt in inſtrumentis, quod talis ſciens ſe ad infra ſcripta teneri, ex certa ſcientia ſe obligavit, *Bart. in l. 4. §. item quæritur. ff. ſi quis cautionibus, vide eundem Bart. in l. ſi dari 25. ff. de verb. oblig.* Sed quid operetur hæc clauſula, Ex certa ſcientia inſtrumentis, *Jaff. Lanfr. Balb. deciſione 348.* Ubi ſcribit operari ſcientiæ præſumptionem. ¶ In facto proprio non præſumitur error, *Ægid. Bellam. concluſ. 693.* Niſi probetur, quod procedit in majoribus, *Cravet. conſil. 217. num. 11.* Tamen error facti non nocet maſculis majoribus tractantibus de damno vitando (etiam quod ſit error in facto proprio) ubi error eſſet probabilis. *Cravet. conſil. 188. num. 10. l. ſed & ſi. ff. de condict. indeb. Pet. de Raven. ſingul. 311.* Imo error præſumitur, ubicunque tractat quis de damno vitando, & alter de lucro captando, probando rem ſe aliter habere, *Bart. in dict. l. 22. de condict. indeb.*

Cap. III. Error. Quibus modis corrigi, & revocari.

De errore Notarii, & quando poſſit errorem ſuum (commiſſum in inſtrumento) corrigere, *vide per Bart. in l. ſi librarius 93. ff. de reg. jur. & in l. 7. C. de teſta. Mohed. deciſ. 355. Franc. Marc. quæſt 743. ſupra. tit. de Tabellio. & infra tit. ad leg. Cornel. de falſ.* ¶ Error in quem quis deducitur aſſertione partis, poteſt corrigi poſt diffinitivam ſententiam, *Bartol. in l. 2. ff. quando actio de pec. ſit ann.* ¶ Error nominis proprii in ſententia corrigi poteſt per Judicem, *Franc. Marc. q. 546.* ¶ An ſententia prætextu erroris corrigi poſſit, *vide l. 24 ff. de recept. Arbitr.* ¶ Error Arbitrorum à partibus approbatur, amplius corrigi non poteſt. *Hieron. Mago. deciſ. 59. Luc. num. 19.* ¶ De erroribus, & quando error poſſit revocari, *vide plene per Bart. in l. 8. C. de juris, & fact. ign. in addit. & in Rub. C. de errore calculi.* ¶ Productio inſtrumenti facta in judicio, revocari non poteſt: quia per talem productionem inſtrumentum efficitur commune, *Cravet. conſ. 80. num. 6.*

Cap. IV. Quibus modis opponi poſſit, vel non.

Error calculi poteſt opponi, etiam poſtquam partes facto calculo inter ſe pepigerant, ſeque mutuis ſtipulationibus liberaverant: nam etiam ſæpius computatæ tationes, comperto errore, retractari poſſunt, nec veritati poteſt obſtare juramentum, *Rota. Avenion. deciſ. 124. num 9. & ſequentibus.* ¶ Exceptio erroris calculi, poteſt opponi poſt calculum uſque ad ſententiam, *Natt. conſ. 489. numer. 3.* Sed quando poſt, & an poſſit opponi inter mercatores, *Marant. in ſuo Spec. lib. 6. tit. de except. numer. 68.* Quando autem executionem impediat,

Pap. lib. 15. tit. 8. arreſt. 3. & Rot. Aven. deciſ. 124. in deciſ. diverſ.

Cap. V. Qui ſint effectus.

Quando juris error, vel facti noceat, & quando non, *Bartol. in l. Clodius 96. ff. de acquir. hæred.* ¶ Promittens per errorem credens ſe teneri, habet exceptionem; ſecus ſi ſcienter promittat, *Bart. in l. poſt dotem 41. num. 7. ff. ſolut. matr.* ¶ Error calculi ſententiam non vitiat, *l. 2. C. de re jud.* ¶ Si reus reſpondendo actori petenti unum erraverit, quia de alio reſpondere volebat, reſtituitur, ſi læſus fuerit, *Bartol. in l. inter 83. §. ſi Stichum. ff. de verb. obligat.* ¶ Error cauſæ licet non impediat pactum quin valeat, tamen ope exceptionis eliditur, *Bart. in l. ſi cum te 52. ff. de pact.* ¶ Error in materia pignoris, non impedit conſtitutionem ſed quando error in nomine vitiet contractum, *Bartol. in l. 1. ff. de pign. act.* ¶ Errore probato, non obſtat juramentum, *idem D. Sol. ſuper 1. parte decreti, quittationem gloſſ. 5. num. 22. ff. de minor. vide tamen Bartol. in l. ex hac 16. num. 12. de donation.* Et dictum procedit, non obſtante renunciatione condictionis indebiti, *idem D. Sol. ibid. & Roland. conſ. 49. vol. 1.* ¶ Error agnoſcens aliquem hæredem ejus, cujus hæreditas pertinebat ad errantem, probato errore, illam petere poteſt, *Alex. Raud. tract. de Analog. cap. 37. num. 103.* ¶ Supplicatio ſuper errore ſententiæ, ſemel tantum admittitur, *Cabal. milleloq. 749.* ¶ Error in diviſione nocere non debet: & error ſtatim probatur eo, quod demonſtratur rem aliter ſe habere, *Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 26. num. 28. & 29. l. ſi poſt 4. C. de jur. & fact. ign. & Bartol. conſil. 85. num. fin. volum. 1.* ¶ Quicquid fit per errorem perinde eſt, ac ſi factum non eſſet, *Cruo. conſil. 1. pro genero, num. 229.* ubi deſcribuntur multa exempla. ¶ Illud, quod dicitur errorem impedire conſenſum, intelligitur, quando error cadit in his quæ ſunt fundamenti, & ſic cauſæ proximæ, ſecus quando error cadit in his, quæ veniunt in conſequentiam prohibiti fundamenti, *Jaſ. de act. in §. item ſi quis in fraudem, num. 55.* ¶ Quandoque error in re propria tolleratur, & vitiat, etiam ſi ſit error in qualitate, *§. 1. Inſtit. qui teſtam. tut. dar. poſſ.* ¶ Petens in judicio certam quantitatem, non tamen ex hoc videtur conſiteri ſe in majore quantitate non eſſe creditorem, ſive ſcienter, ſive ignoranter petierit, *Gram. d. deciſ. 68. n. 3.* ¶ Error nedum vitiat conſtitutum, & obligationem; ſed etiam ratificationem, *Gram. deciſ. 103. n. 169.* ¶ Veritas omnibus prævalet, omnia vincit, & in æternum vivit, eamque ſequi debemus, nec mutatur ex geſtorum erroribus, & eſt attendenda, non obſtante quacunque confeſſione in contrarium facta, etiam quod dicta confeſſio eſſet ſcienter facta contra veritatem, *Joſeph. Ludov. deciſ. 44. Luc. num. 40. & ſeqq.* ¶ Error in nomine, & qualitate hæredis, an noceat, & præjudicet inſtitutioni, & quid, ſi error conſiſtat in corpore, *vide Franc. Mant. de conject. ultim. volunt. lib. 4. tit. 6.* ¶ Error in nomine appellativo non vitiat actum, ſeu diſpoſitionem, dummodo de corpore conſtet, *Hippol. ſing. 114. vide Ant. Trig. ſing. 78.* Tamen error in proprio nomine loquentis, vitiat, *Bart. in l. fin. C. de hæred. inſtitut.* ¶ Error ſcribentis, non vitiat teſtamentum, *Bart. in l. errore 7. C. de teſtam.* ¶ Error in nomine appellativo vitiat, quando inter expreſſum, & verum, eſt multa difformitas, *Bart. in l. quaſitum 93. §. ſi mihi, de leg. 1.* ¶ Error ſcribentis veritati non nocet; ideo ſi apparet de voluntate teſtatoris, licet per errorem ſcribentis illa ſcripta non fuerit, habetur pro ſcripta, *l. errore 7. C. de teſtam.* ¶ Error teſtatoris, vel hæredis jus non facit, ſed quidem Univerſitatis, vel Principis. *l. ornamentorum 39. & ibid. gloſſ. ff. de aur. & argent. leg. vide §. ſed cum aliquis. Inſtit. de ordinand. teſtament.* ¶ Error Advocati factus in præſentia partis in præparatoriis, parti præjudicat, niſi per diem revocetur; in deciſoriis vero, niſi intra triduum. *Marc. q. 59. part. 2.* Alias error Advocati poteſt revocari uſque ad ſententiam, *Bartolus in l. 1. Cod. de errore Advoc. ubi de materia per tot.* ¶ Error nominis proprii, vel cognominis non vitiat, quando conſtat de corpore per duas demonſtrationes, licet ſit una demonſtratio falſa. *Franc. Marc. quaſt. 546. vide DD. de Rom. deciſione 16. alias 133. de reſcript. in novis, Rot. Gen. deciſ. 101. num. 5. l. ſi nomine 4. Cod. de teſtament. & §. ſi quidem, inſtit. de legat.* ¶ Error circa pretium venditionis, ſeu in pretio, vel in materia, aut ſexu, contractum venditionis vitiat: error vero in nomine, non debet vitiare, ſi de corpore conſtet, *leg. in venditionibus 9. ff. de contrah. empt.* ¶ Error ſcribentis, vel ſubſcribentis, non involvit illum in crimine falſitatis, nec derogat veritati, *l. nec exemplum 20. C. ad l. Corn. de falſ.* ¶ Subſcriptio, quam quis facit alieno nomine, non nocet ſibi, ut teneatur nomine proprio in eo, quod ignorabat, *l. Titius 8. ff. de reſcind. vend.* ¶ Si hæres erraverit in ſolvendo legata inſolidum, & poſtea reperiat eſſe locum Falcidiæ, repetet ipſam Falcidiam à legatario, *l. 1. §. ſi legatarius. ff. ad leg. Falcid. & l. 1. §. hæc ſtipulatio. ff. ſi cui plus, quam per leg. Falcid.* ¶ Promittens, plus quam debeat per errorem, poteſt liberationem condicere, *l. ſi non 6. C. de jur. & fact. ignor.* ¶ Verba enunciativa per errorem emiſſa, ſive principaliter per ſe, ſive propter aliud, diſpoſitionem non inducunt, *l. cum 8. C. eod.* ¶ Aſſerens ſe majorem, nihilominus reſtitutionem in integrum petere poterit, minoris ætate probata; *l. 1. C. ſi minor ſe majorem dixer.* ¶ Error ſcribentis libellos, vel preces, mihi præſenti, & non contradicenti, præjudicat, *Azo in ſumma titul. de errore Advocat.* Alias non nocet veritati, *leg. 2. C. de error. Advocat.* ¶ Nemo errans rem ſuam amittit, *l. ſi Procurator 35. ff. de acquir. rer. domin.* ¶ Error nominis non vitiat in acquirenda poſſeſſione; ſecus in errore corporis, *vide l. ſi in me 34. ff. de acquir. & amit. poſſeſſ.* ¶ Si major erat in facto, demum habita reſtitutione, juvatur, & probato errore, *leg. pen. ibid. gloſſ. fin. ff. de confeſſ.* ¶ Error regionis non nocet, ſi de corpore conſtet, *l. 34. §. libertis, de leg. 3.* ¶ Si dominus aliquid fecerit in re propria tanquam in aliena (ut ſi illam ab alio locaſſet) per errorem juris, non præjudicat ſibi in proprietate, *l. re tua 18. C. de rei vendic.* ¶ Pactum factum per errorem cauſæ, actionem in effectu non perimit, *l. ſi cum te 32. ff. de pact.* ¶ Erronea ſubſcriptio vitiat actum, *l. fin. C. plus valere.* ¶ Error, an excuſet à pœna, quando quis per errorem contraxerit nuptias prohibitas, *vide l. 1. & ibid. gloſſ. Cod. de interd. matrim.* ¶ Falſa demonſtratio circa rem petitam per errorem facta, non vitiat judicium; ſi de corpore conveniat: idem, ſi erretur in nomine Judicis, *l. idem Pompon. 5. §. pen. ff. de rei vend.* ¶ Error in ſpecie contractus impedit contractum, & dominii translationem, quæ conciliatur, conſumptione ſecuta, *l. ſi ego 18. ff. ſi cert. pet.* Tamen error in nomine contractus, non vitiat, quando verba de ſe contractum important, *Bart. in l. 1. §. quibus. ff. quod cujusque Univerſitatis.* ¶ Errans non transfert dominium. *leg. 3. §. ſubtilius. ff. de condict. cauſ. dat.* Quia error dominii impedit translationem, *l. & ſi conſenſum. ff. de contrah. empt.* Tamen error cauſæ, ex qua traditur res, cum conſenſum ſit in corpore, non impedit dominii translationem, *l. cum in corpus 36. ff. de acquirend. rerum dominio.* ¶ Error communis, vel communis opinio excuſat, *l. ſi quis 3. ff. de ad Senatusc. Maced.* ¶ Conſenſus errantis, illis non præjudicat, *l. nec 10. Cod. de donation.* Quia errans non conſentit. *Bartolus in leg. ſi per 15. ff. de juriſdiction. omni. Judic. reg. nihil. 117. §. fin.* Et errantis nulla voluntas eſt, *leg. ſed hoc 20. ff. de aqua pluvia. arcend.* ¶ Error circa acceſſoria, contractum non vitiat, *leg. ſi in emptione 34. ff. de contrahend. emptio.*

Cap.

Cap. VI. Quæ valeant per errorem facta, vel non.

Factum per errorem quandoque valet, & differt, an quis per errorem aliquid fecerit ad quod non tenebatur, vel fecerit ex certa ſcientia, *l. 4. §. item. & ibid. gloſſ. ff. ſi quis cautionibus.* ¶ Geſta ratione communis erroris tenent: fallit in his, quæ dependent ab Ordine & in Sacramentis: quia tunc potius attenditur veritas, quam communis error, *Marc. q. 996. vide Bart. in l. Barbarius. ff. de offic. Prat. & l. 1. C. de teſt.*

Vel non.

In omni contractu, ſive ſit bonæ fidei, ſive ſtricti juris, ſi contrahentes erraverint, geſtum non valet: quia errantis nullus eſt conſenſus, *l. in omnibus negotiis 56. ff. de act. & obl.* ¶ Relictum filio ut filio, ſi non eſt filius, non valet, *Bart. in l. 5. C. de teſtam.*

Cap. VII. Computatio. Quibus modis fieri poſſit.

Licet inter plures mercatores ſit ſolidata, & ſummata ratio, tamen adhuc poteſt debitor, vel creditor petere, ut iterum fiat computatio, & error diſcutiatur. *Natt. conſil. 489. Rol. conſ. 49. vol. 1.*

Cap. VIII. Qui ſint effectus.

Computatio ſimplex erronea non nocet, nec habet vim ſententiæ erroneæ. *Bart. in l. 2. Cod. de jure Fiſci. lib. 10.* ¶ Computatio facta à Tabulariis, ſeu a calculatoribus, vim ſententiæ non habet quoad condemnationem, & abſolutionem, niſi per Judicem confirmetur. *d. l. 2. C. de jure Fiſci.*

Cap. IX. Quando retractari poſſit; purgari, & revideri poſſit.

Calculi erroris retractatio, poteſt peti etiam poſt longum tempus, *l. calculi. 9. ff. de adminiſt. rer. ad Civit. pertin.* Imo usque ad 30. ann. ſed non ultra. *Bart. in l. 2. & ibid. gloſſ. C. de jur. Fiſci. lib. 10.* ¶ Calculatio relationis, & ejus redditio, licet ratione erroris retractari poſſit, tamen ſecus eſt, quando ultra calculationem intervenerit pactum, vel tranſactio de ſtando pacto. *Rol. conſil. 49.* Quod declara, & limita, quando tale pactum fuiſſet iniquum, & dolo extortum, *vide ibid. num. 65.* Alias calculatio cum pacto ſubſequuto, habet executionem, non obſtante erroris allegatione. *Auguſt. Beron. q. 105.*

Purgari, & revideri.

Errores omnes purgari poſſunt cauſa appellationis, qui cauſas cauſarum concernunt. *Capic. deciſ. 35. num. 5.* Errore calculi commiſſo, computa revideri debent, *Franc. Marc. quæſt. 441.*

Cap. X. Confeſſio erronea, promiſſio. Quibus modis revocari poſſit.

Teſtis tortus, & in quæſtione confeſſus, an, ſi dicat erraſſe, poſſit ante ſententiam revocare confeſſionem ſuam, *vide Bartol. in ſuo tractat. de quæſt. 185.* ¶ Confeſſio facta in inſtrumento per errorem, revocari poteſt, ſed quid ſi fuerit per partem acceptata, *vide Rebuff. in conſtitution. Reg. tractat. de liter. obligat. art. 2. gl. 1. n. 61.* ¶ Confeſſio poteſt revocari prætextu erroris, dummodo expenſæ litis actualiter prius reficiantur parti adverſæ, quod procedit ante partis acceptationem, *vide Hippol. ſingul. 453. Marc. quæſt. 59. num. 3. part. 2. Vera. deciſ. 148. part. 1.* ¶ Poſitionibus reſpondens contra veritatem, poteſt confeſſionem revocare, etiam in confeſſione facta ſuper facto proprio. *Joſeph. deciſ. Luc. 44. num. 55. & 56.* ¶ Revocatio confeſſionis, quæ videtur facta in libello ſecundæ inſtantiæ, an valeat, *vide Ægid. Bellam. concluſ. 284. & 296.* ¶ Adverſus confeſſionem propriam admittitur probatio veritatis in contrarium, quæ reperta eſt attendenda. *Hieron. Magon. deciſ. 21. num. 26. Rot. Floren.* ¶ Confeſſio erronea poteſt revocari, quandocunque ante ſententiam; non autem poſt, *leg. error. 7. C. de jur. & fact. ignor.* Nihil per reſtitutionem in integrum. *Bart. in l. cum 7. ff. de confeſſis, num. 7.* ¶ Confeſſio erronea licet geminata per ratificationem ſubſequutam, poteſt nihilominus tanquam erronea revocari, etiam ſi eſſet jurata, & judicialis. *Gram. vot. 10. num. 33. & vot. 16. num. 6.* Sed an confeſſio facta poſt terminum datum ad deliberandum, poſſit revocari prætextu erroris, *vide ibid. d. vot. 16. num. 8. & ſeqq.* ubi concluditur pro affirmativa. ¶ Confeſſio tacita ex verbis libelli inſurgens, poteſt revocari, & mutari maxime ante litem conteſtatam. *Jaff. Lanf. Balb. deciſ. 78.* ¶ Hæres poteſt revocare confeſſionem defuncti erroneam, probando contrarium, ſed quando. *Afflict. deciſ. 233.* ¶ Confeſſionem erroneam, an poſſit quis ſtatim revocare ſine aliqua erroris probatione, *vide Boer. deciſ. 89. num. 4. Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 68. & Franc. Marc. quæſt. 59. part. 2.* Etiam ſi ſit facta in judicio, *vide eundem Marc. quæſt. 703. part. 1.* Pro affirmativâ, *ſcribit Joan. de Arnon. ſingul. 1.* ¶ An, & quando confeſſio erronea poſſit revocari, *vide Ægid. Bellam. concluſ. 692. & 693. & Bartolus in l. 2. ff. de confeſſis.*

Promiſſio. Quibus modis revocari poſſit.

Ad evitandum damnum, toleratur ignorantia, & revocatur promiſſio erronee facta *Dec. conſil. 402. num. 7. volum. 2.*

Cap. XI. Qui ſint effectus.

Confeſſio totius per errorem facta, non præjudicat, niſi in parte recepta *l. ſi inter 6. C. de ſolut. & liber.* ¶ Ruſtici confeſſio illi non nocet, ſi errorem alleget. *Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 194.*

Cap. XII. Quibus modis valeat.

Confeſſio continens errorem juris expreſſum, non valet: & error Advocati non nocet parti. *Bart. in l. ornamentorum 39. ff. de aur. & arg. leg.*

Cap. XIII. Miſcellanea.

Quando agitur unum, & aliud per errorem ſcribitur, prævalet quod agitur. *Bart. in l. 1. C. plus valere.*

TITULUS CLIII.

De eo, quod metus cauſa geſtum eſt, & de ejus exceptione.

Generalia.

De materia hujus edicti, quod metus cauſa, *vide per Jaſ. de action. in §. omnes verſ. quadrupl. num. 44. & Joan. Criſp. in ſuo tractat. termin. actio. impreſſo ibid. poſt volumen d. Jaſ. de action.* ¶ De juramento per metum extorto, *vide Afflict. dec. 263.*

Cap. I. Metus, timor, minæ, vis: Quis, & quæ meticuloſa dicantur.

Juſtus impreſſionis timor ſufficit, licet ejus effectus non ſequatur. *Gram. deciſ. 103. num. 57.* ¶ Metus amiſſionis bonorum eſt juſtus metus, & metui mortis æquiparatur: idem in metu amiſſionis honoris, *Gram. d. deciſ. 18. num. 11.* ¶ Metus probabiliter ſufficit, licet non juſte, ſed metus juſtus, vel injuſtus quis ſit, Judicis arbitrio remittitur, *Gram. deciſ. 18 num. 18. & 19.* ¶ Metus quid ſit, & qualis eſſe debeat, ut operetur reſciſſionem contractus, *vide Rebuff. in conſtitut. Reg. Tom. 2. tractat. de reſciſ. contract. art. 1. gloſſ. 12.* ¶ Metus cauſa, quod aliquid fiat, vel per probabilem metus ſuſpicionem, paria ſunt: & metus violentiæ inferendæ, dicitur juſtus metus, ex quo non debet quis expectare periculum, & ſe periculo committere, *Gram. deciſ. 18. n. 17.*

Cap. II. Quæ non dicantur meticuloſa.

Contractus non poteſt dici meticuloſus ex eo, quia mulier ante contractum fuerit à viro pluries verberata, licet verbera probentur, niſi etiam probetur, quod mulier fuerit verberata, ut faceret dictum contractum, &

hæc

Digitized by Google

hæc duo debent probari de neceſſitate, alias contractus non dicitur metu factus, *Afflict. deciſ. 246.* Tamen verbera, vel minæ, quando reddant contractum meticuloſum, *vide eundem Afflict. deciſ. 246.* Et ex illis præſumatur metus, *vide & Boer. deciſ. 100. num. 13. Crav. conſ. 49. & Bart. in l. 3. ff. quibus ex cauſ. majores.*

Qualis ſit metus.

Metus non eſt contrarius conſenſui. *Bart. in l. ſi per errorem 15. ff. de juriſd. omn. Judic.* ¶ Metus levis non cadens in conſtantem mulierem, non eſt conſiderabilis, *Afflict. dec. 336. n. 5.*

Cap. III. Quibus modis probatur.

Probare quis debet ex eadem cauſa metum interveniſſe, *Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de reſtitut. contract. volum. 3. arreſt. 1. gloſſ. 12. num. 4.* Sed metus Officialis, quando ceſſet, *vide ibidem.* ¶ Metus ſpecies, & qualitas eſt probanda, etiam per actum proximum, *Vera. dec. 221. part. 2.* § Teſtibus duobus deponentibus de metu magis ſtatur quam mille deponentibus de ſpontanea voluntate, *Gram. deciſ. 103. num. 60. Boer. deciſ. 100. n. 3. 5. & 6. & conſil. 59. num. 13. Jaſ. de action. in §. omnes. verſ. quadrupli, num. 71. & Marant. in ſuo Specul. diſput. 6. num. 36.* ¶ Metus probatio multum adjuvatur ex eo, quod de metu proteſtatus quis fuerit, *Cravet. conſil. 49. num. 8.* ¶ Metum eſſe difficilis probationis, *ſcribit Menoch. de Arbitr. libr. 2. caſ. 116. num. 17.* Ideo ad illius probationem leviores probationes ſufficiunt *Menoch. ibid. vide, & caſ. 136. Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de reſciſ. contract. in præfat. num. 14. Hippol. ſingul. 325.* Et probatur metus per locum à veriſimili, & contra excluditur à loco non veriſimili, *Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 10. num. 12.* ¶ Turpitudinem, vel metum tempore ſolutionis interveniſſe, quis probet, & metus amiſſionis omnium bonorum, æquiparatur metui mortis. *Bartol. in l. 8. ff. de condict. ob turp. cauſ.* ¶ Juſtus metus reverentialis qualiter probetur, *Bar. l. 1. §. qua. ff. quarum rerum actio.* ¶ Metus probatur conjecturis, & præſumptionibus, *Ozaſ. deciſ. 179. Cravet. conſ. 253. num. 5. Cabal. milleloq. 787. & Gram. dec. 103. n. 56.*

Vel non.

* An ea quæ geſta ſunt reverentiæ cauſa veluti metu quodam rata non ſint habenda, ſi aut minæ, aut læſio inintercesſerit, *Fach. lib. 2. cap. 96. affirmat. l. 1. §. qua onerande ff. quarum rerum actio non detur l. ſuperſtite c. de dolo Menoch. de arbitr. jud. caſ. 136.* ¶ Spontanea voluntas, an probetur per illam dictionem, ſponte, deſcriptam in inſtrumento, *Marant. in ſuo Spec. part. 3. titul. de except. in ſua diſp. 6. n. 35. fol. 577.*

Quibus modis non præſumatur.

Minæ non præſumuntur interveniſſe, quum ſint facti præſertim ſi contractus fiat coram Principe, *l. 1. C. de his, quæ per met. Ozaſ. deciſ. 142. num. 7.* Ideo debent probari. *Cravet. conſil. 115. num. 13. Boer. deciſ. 101.* Metus tamen præſumitur ex precibus ejus, cui debetur reverentia, *Ozaſ. deciſ. 179. num. 4.* Nam quis precibus compelli poteſt, *Afflict. deciſione 69. num. 6.* Præſumitur quoque, probata enormi læſione ratificantis factum ejus, cui reverentia debetur, *Ozaſ. ibid. num. 5.* ¶ Metus non præſumitur ex ſola majoris præſentia, niſi cum illa intervenerit læſio. *vide Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 13.* ¶ Metus patris contra filium, viri contra uxorem, Prælati contra ſublatum, non præſumitur, *Boer. d. deciſ. 100. num. 11. 12. & fin.* ¶ Formido vana eſt, quæ formidoloſo non patrocinatur: ubi eſt Princeps, non præſumitur formido, *l. 1. C. de his, qui per metum Judicis.* ¶ Actus in dubio ſponte geſtus præſumitur, niſi in interdicto recuperandæ, *Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de reſciſ. contract. Tom. 2. art. 1. gloſſ. 12. num. 11.* Et violentia eſt multiplex, *vide ibid. gloſſ. 13.* ¶ Conſanguineorum præſentia, & auctoritas in contractu mulieris, & minoris, facit ceſſare præſumptionem metus, *Gram. deciſ. 66. num. 9. & 64. Boer. deciſ. 100. Hippol. ſingul. 673. facit lex tranſaction. 35. C. de tranſact.* Sed limita concluſionem in caſibus, *de quibus vide per Boer. d. deciſ. 100. num. 81. Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 18. num. 4. & Hippol. ſingul. 673.* ¶ Præſentia Officialis pariter facit ceſſare omnem præſumptionem doli, & metus, *Gram. d. deciſ. 66. num. 10. & 65. vide eundem deciſ. 103. num. 62. & 65. Cravet. d. conſil. 114. & 253. Hippol. ſingul. 417.* Idem in præſentia viri, in contractu uxoris, *Gram. d. deciſ. 66. num. fin. & Cravet. d. conſil. 114.* ¶ Metus præſumptio ceſſat, quando filia ſeorſum habitat à parte, & in his, quæ fiunt ex intervallo: ſed quando quis de metu proteſtatus non fuit, ille non præſumitur etiam in actu geminato, *Cravet. conſil. 114.* De ipſa proteſtatione, *vide per Boer. deciſion. 100. numer. 10.*

Cap. IV. Quibus modis inducatur.

Metus introducitur ex nimia reverentia, propter quam contractus reſcinditur officio Judicis, *Bart. in l. 1. §. qua ff. quar. rer. act. non det.* ¶ Præceptum Ducis juſtum metum inducit, & voluntarie quid factum ab eo non dicitur, qui compelli poteſt, *Dec. conſ. 690.* § Metum juſtum inducit ſolus vultus terribilis Officialis, *Marant. de except. num. 17.*

Arguatur.

Metus arguitur ex importunitate, & perſuaſione, quæ vim coactionis habet, & etiam ex contradictione ſtatim ſequuta. *Cravet. conſil. 10. num. 17.* ¶ Metus arguitur ex eo, quod quis non eſſet in libertate ad arbitrium faciendi. *Joſeph. Ludov. deciſ. 18. Luc. num. 3.* ¶ Metum argui ex præcedentibus tractatibus, *ſcribit Menoch. lib. 2. part. 6. caſ. 470. num. 9.*

Attendatur.

* Vis, quæ præceſſit non attenditur, quando poſt vim ſequitur actus voluntarius approbans actum, in quo vis intervenit, *Bartol. in l. Cæſar. in repet. num. 9. ff. de public. & vectig.* ¶ Tranſigi poteſt ſuper dolo, & metu, *Ozaſ. deciſ. 143.*

Cap. V. Qui ſint effectus minarum.

Preces tyrannorum metum inducunt, & æquiparantur juſſui, qui ſolet minas ad effectum perducere; ſecus in aliis, quæ contractum non faciunt meticuloſum, *Afflict. deciſion. 69. num. 4. vide Gram. deciſ. 103. num. 64.* ¶ Metus mortis terret etiam homines conſtantiſſimos, & inſtare dicitur talis metus, quando quis habet gladium ſuper capite, licet mors non ſequatur, *Joſeph. Lud. ibid. n. 5.* ¶ Metus interveniens reſcindit conventionem factam inter contrahentes, *Capic. deciſ. 94. Gram. deciſ. 103. num. 67. & ſeqq. Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 18. Cabal. milleloq. 786.* ¶ Metus, qui cadit in conſtantem virum, contractum viri reſcindit: idem in contractu mulieris, per metum celebrato, *Lud. Rom. ſing. 229.* ¶ Metus dans cauſam contractui, facit contractum non valere, ſicut dolus, ſed quando, *Bart. in l. eleganter 7. ff. de dol. mal.* ¶ Metus juſtus excuſat Vaſallum à privatione feudi. *Gram. deciſ. 18. num. 9.* ¶ Fuga non eſt imputanda metum paſſo, ſi ille non aufugit, *Gram. num. 10.* ¶ Allegans inſtrumentum meticuloſe factum non poterit ex illo ſe juvare. *Gram. d. deciſ. 103. num. 152.* ¶ Metus cauſa geſtum Dei voce ratum non habetur, qui metus magis excuſat mulierem, quam virum, *Boer. d. deciſ. 100. & Abb. conſil. 4. num. fin. part. 1.* ¶ Teſtamentum improbatur, duobus teſtibus de metu deponentibus. *Boer. ibid. n. 4.* ¶ Timor gravaminis an idem operetur, quod ipſum gravamen, *Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus litera M. ſingul. metus.* ¶ Juramentum non roborat ea, quæ per metum geruntur, *Boer. ibid. num. 14. Natt. conſil. 305. num. fin. gloſſ. in cap. 2. 3. & 4. ext. de his, quæ vi metus.* ¶ Metus mortis, vel cruciatus corporis, ſtipulationem vitiat; non metus motæ, vel movendæ litis, *l. 9. C. de contrah.*

&

& commit. ſtipul. ¶ Nihil conſenſui tam contrarium eſt, quam vis, atque metus, quem comprobare contra bonos mores eſt, *l. nihil 117 ff. de rer. jur.* ¶ Voluntas coacta in in maleficiis, non excuſat à pœna, *Abb. conſil. 4. part. 1.* ¶ Mulier, quæ allegat ſponſalia contraxiſſe metu, an ſit audienda, *vide Felin. conſ. 14.* ¶ Ex metu commiſſo per tertium, diſpendium pati non debet quis, in cujus favorem actus eſt habitus, niſi metum intellexerit, vel ſi metum inferens non eſſet ſolvendo, *Cravet. d. conſil. 273. num. 6. vide tamen ibid.* ¶ Quandiu durat metus, vel violentia, nunquam præſcribitur, unde ſi uxor fuerit verberata per virum, ut venditioni rei ſuæ conſentiret, durante matrimonio, non ceſſat metus, & tempus incipit currere à morte mariti *Rebuff. tract. de reſign. gloſſ. 22.* ¶ Agens remedio poſſeſſorio non poteſt obtinere, ſi remiſerit rem, licet remiſſio fuerit facta per metum. *Natt. conſ. 386.* ¶ Metus mariti contra uxorem non præjudicat tertio contrahenti cum uxore, & metum ignoranti, ſecus in ſciente. *Crav. conſ 120.* ¶ Proteſtatio clandeſtina de metu, non relevat, ubi palam proteſtari quis potuit: & metus non videtur probabilis, quando de metu quis proteſtatus non fuit nullo modo. *Cravet. d. conſ. 120. & Petr. Gemr. ſing. 8.* ¶ Clandeſtina proteſtatio dicitur, de qua contrahens certificatus non fuit. *Cravet. d. conſ. 120. num. 5.* Sed quando talis proteſtatio noceat ignoranti, *vide ibidem.* ¶ Pro nullo metu nemo debet incurrere peccatum mortale, *cap. 5. ex. de his quæ vi metus.* ¶ Probato metu, vel violentia, ſtabitur juramento partis ſuper rebus *Dd. de Rot. deciſ 1. alias 157. tit. de his quæ vi metus, in novis.* ¶ Metus ut ſuffragetur, debet eſſe talis, qui cadat in conſtantiſſimum virum. *Venal. deciſ. 221. num. 5. part. 2.* ¶ Metus in multis caſibus excuſſ. *gloſſ. in cap. penult. eod. tit.* ¶ Idem operatur metus, & ſuſpicio periculi, ad excuſandum, quod ipſum periculum. *Cravet. conſ. 319. num. 5.*

Cap. VI. Quæ valeant facta ob metum, vel non.

Scriptura, ſeu promiſſio facta de reſtituendo pecuniam ſolutam hoſtibus pro redemptione debitoris, non dicitur facta per metum: ideo valet licet ſit facta apud hoſtes, *vide Papon. lib. 10. tit. 2. arreſt. 4.* ¶ Promiſſio, & fidejuſſio facta per carceratum an valeat, *vide Affl. dec. 149.* Quod non valeat, *ſcribit Roland. conſ. 57. vol. 3. n. 38.* De hoc contractu facto extra carcerem, ſed non omnino, *vide per Marc. q. 377. part. 2. & Dec. conſ. 219. n. 9.* ¶ Reſignatio metu facta eſt nulla. *Mohed. dec. 32.* ¶ Juris ambigui non eſt, matrimonium contractum metu, nullum fieri ipſo jure, *Cravet. conſ. 253.*

Reſcindatur.

* Metus cauſa, quando dicatur aliquid geſtum, ut contractus reſcindatur, & quibus conjecturis metus probetur, late diſputatur. *D. Gaſp. Theſ. quæſt. Forenſ. q. 51. lib. 1.* ¶ Principum, & terrarum dominorum contractus cum ſubditis initos ut plurimum non valere, nec de jure executioni mandari poſſe, quia in illis ut plurimum metus interveniſſe præſumatur, *ſcribit Hippol. ſing. 645.* ¶ Metus reverentialis an ſit ſufficiens ad actus reſciſſionem & quid in metu verborum, vel minarum, *vide Affl. d. dec. 69. Crav. conſ. 49. 253. 222. & conſ. 1. pro genero. num. 257. & ſeqq. & Pet. de Raven. ſing. 572.* ¶ Uxor donans viro ob maximam reverentiam, & ſubornationem contra ejus voluntatem præſumitur donare, ut relictum contractum. *Affl. deciſ. 69. n. 2. Abb. conſ. 77.* ¶ Tranſactio facta juſto metu, reſcinditur: metus tamen juſtificatio ex ſola qualitate facti in tranſactionem deducti, non probatur, *l. interpoſitas 13. C. de tranſact.*

Cap. VII. Quando purgatur, approbatur.

Allegatio metus purgatur per actus contrarios ſubſecutos. *Ozaſc. deciſ. 142. numer. 9.* ¶ Si uxor contrahat coacta per minas, & verbera mariti, vel ratificaverit factum mariti, & deinceps poſt ſex menſes cœperit habitare una cum marito in domo illius, cujus ſavore contraxit, & declaraverit ſe ratum habere factum mariti, & hoc ſæpe in abſentia illius, an videantur purgatæ minæ, *vide Boer. dec. 100.* ¶ Metus, quando dicatur purgari tacito conſenſu, cauſato lapſu longi temporis à ratificatione, *vide Ozaſ. dec. 179. n. 8.*

Non purgatur, & approbatur.

Metus nunquam dicitur purgatus durante eadem cauſa metus. *Ozaſ. ibid. num. 12. Joſeph Ludov. deciſ. Luc. 18. Deciſ. conſil. 690. num. 11. & Petr. de Raven. ſing. 570.* Imo ſemper durare præſumitur. *Rot. Aven. deciſ. 113. in deciſ. diverſ.* ¶ Solutio ſpontanea quando non purget metum præcedentem, *vide Affl. deciſ. 336. num. fin. Boer. deciſ. 100. num. 15. Rebuff. in conſtit. reg. tract. de reſciſſ. contract. gloſſ. 22. num. 3. & 8. Petr. de Raven. ſing. 570. Hippol. ſing. 89. l. ſi ob turpem 8. ibid. gloſſ. ff. de condict. ob turp. cauſ.* ¶ Contra actionem. Quod metus cauſa, opponitur exceptio conſenſus poſtea adhibiti, ſed receptio ſpontanea, quando inducat conſenſus approbationem, *vide Bartol. in l. 4. Cod. de his qui vi metus.* ¶ Quando metus cenſeatur approbatus, *vide Boer. dec. 100. num. 16. & 18.* Et purgatus, *Joſeph. Ludov. deciſ. 10. Luc. num. 12. & Dec. conſil. 218.*

Cap. VIII. Exceptio, quod met. Qualis ſit.

Exceptio metus fundatur ſuper æquitate, *de qua exceptione vide per Mamnt. in ſuo Spec. part. 6. tit. de except. num. 34.* ¶ Actio, quod metus cauſa eſt arbitraria, nam ſi rem ablatam per metum is, cum quo agitur, ad judicis arbitrium non reſtituerit, quadrupli pœnam ſuſtinebit, quam evitat ipſam rem reſtituendo. *Menoch. de arbitr. lib. 1. quæſt. 5. §. quadrupl. Inſtit. de act. & §. fuerat, ibid.*

Cap. IX. Quibus, & contra quos detur.

Actio, quod metus cauſa regulariter non datur, niſi contra metum inferentem, fallit in caſu, *de quo vide per Marc. de Mant. ſingul. 422.* ¶ Actio, quod metus cauſa, dicitur in rem ſcripta, ideo datur contra poſſeſſorem. *Cravet. conſ. 253. num. 6. vide Marant. in ſuo Spec. part. 4. tit. an ſit judic. civil. vel crim. num. 14.* ¶ Actio, quod metus cauſa, datur contra hæredes quatenus ad illos pervenerit, licet apud eos eſſe deſierit, *Bart. ſing. 113. vide Pet. de Raven. ſingul. 66.* ¶ Iſte titulus, ſeu hoc edictum non habet locum contra adminiſtratores, *idem de de Rav. ſing. 568.*

Cap. X. Miſcellanea.

Actus ſubſequentes contrarii præcedentibus, faciunt videri receſſum à præcedentibus, præſertim quando de illis reperitur expreſſe facta mentio. *Ozaſ. d. deciſ. 142. num. 10.* ¶ Lex fin. C. ſi major factus, quomodo intelligatur, *vide Ozaſ. deciſ. 179. num. 13.* ¶ Si maritus egregie uxorem verberaverit, quia certo contractui conſentire nollet, ſi deinceps illa (etiam ex intervallo) conſenſerit, conſenſus metu extortus præſumitur, licet amici intervenerint. *Hippol. ſing. 325. & Bart. in l. ſi ob turpem 8. ff. de condict. ob turp. cau.* ¶ Blanditiæ maritales multa à credulis uxoribus extorquent. *Affl. dec. 69. n. 4.*

TITULUS CLIV.

De dolo malo, ejus exceptione, & fraude.

Generalia.

De hac actione, & qualiter ille, qui bona fide habuit rem à doloſo, poſſit conveniri, *vide DD. in Rub. ff. ſi certum petat. & gloſſ. in cap. 15. ext. de reſtitut. ſpoliat.* ¶ De dolo præſumpto, *vide per Guid. Pap. ſingul. 701.*

¶ De

¶ De doloſo, & dolo malo, *vide per eundem Bartol. in ſuo tract. teſtim. num. 100. & ſeq.*

Cap. I. Quid, & qualis ſit dolus, fraus, error, exceptio doli.

Ubicunque eſt violentia, ibid. eſt dolus, ſed non contra. *l. 2. §. doli. ff. vi bon. rapt.* ¶ Dolus eſt genus, fraus ſpecies, ſed quæ differentia ſit inter dolum & fraudem, *vide per Bartol. in l. juris gentium 7. §. ſed ſi fraudandi. ff. de pact. & in l. 32. ff. depoſiti.* ¶ Dolus eſt ſcienter contra jus alterum lædere, vel in ſuis rebus, & alienis, diſſimilis converſatio, exempli gratia, ut ſi rem meam poſueris, ubi frequenter latrones converſantur. *Bart. in l. ſi cum 13. §. venit. ff. de pign. action. vide eundem in l. quod Nerva 32. ff. depoſiti.* ¶ Dolus, & fraus differunt, quia fraus fit cum commodo, dolus autem poteſt etiam eſſe ſine commodo. *Hartman. cap. 4. titul. de verbor. & rerum ſignif.* ¶ Dolus quotuplex ſit, *vide Bart. in l. qui ſe 7. ff. de condict. cauſ. dat. & gloſſ. ibid.* quæ tradit ſeptem eſſe doli ſpecies. ¶ Dolus dicitur fallacia, & machinatio ad decipiendum. *Felin. conſil. 48. numer. 25.* * Dolus verus, quando dicatur, & quando præſumptus, & quando minor reſtituatur. *Johannes Petrus Surdus decis. 216.*

Qualis ſit dolus.

Dolus re ipſa, & dolus ex propoſito, æquiparantur. *Capic. deciſ. 159. num. 21. Rot. Gen. deciſ. 168. num. 8. & 10. Cravet. conſ. 2. pro genero, num. 36.* ¶ Dolus licet conſiſtat in animo, tamen detegitur per exteriora. *Guilielm. Caſſad. deciſ. 7. tit. de dol. & contumac. num. 8.* ¶ Tolerabilior eſt dolus poſſeſſoris, quam petitoris. *l. 2. & ibid. gloſſ. C. de tranſact.*

Cap. II. Qui ſint in dolo.

In evidenti calumnia dicitur eſſe, qui facit contra formam juris, vel ſtatuti, aut conſuetudinis, vel contra evidentiam facti, ſed præſumpta calumnia eſt, quæ ex aliquibus colligitur conjecturis. *Caball. milleloq. 650.* ¶ Blanditiæ maritales, quando habeant annexum dolum, & an liceat marito blandiri uxori, *vide Afflict. dec. 69. num. 7.* ¶ Dolus conſiſtit in animi qualitate, non in rei pretio. *l. dolus 10. C. de reſcind. vend.* ¶ Non poteſt dolo carere, qui imperio Magiſtratus non obtemperavit. *l. non poteſt 160. de regul. jur.* ¶ Qui non vult facere id, ad quod ſcit ſe teneri, & poteſt, eſt in dolo. *l. dolus eſt 44. ff. mandati.* Et qui dolo facit, quo minus poſſit, cenſetur poſſe. *l. is qui. §. penult. ff. quod vi aut clam.* ¶ Dolus ſemper videtur exceptus in mandato. *Bar. in l. qui fundus 7. §. procur. ff. pro empt.*

Cap. III. Quibus modis probetur, præſumatur.

Poſſidere quem deſiiſſe dolo, quomodo probetur. *Bart. in l. qui petitorio 37. ff. de rei vend.* ¶ Dolus, vel fraus ex perſpicuis conjecturis probatur. *Ozaſ. deciſ. 11. num. 8. Boer. deciſ. 101. Afflict. deciſ. 69. Rot. Gen. deciſ. 168. num. 11. & 13. Cravet. conſ. 192. & conſ. 193. Jaſ. de action. §. item ſi quis in fraudem. num. 40. Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 116. num. 21. conſil. 108. volum. 2. num. 15. & conſil. 334. num. 43. lib. 4. vide Bartol. in ſuo tractat. teſtimoniorum, num. 100.* Et ex præſumptionibus & argumentis. *Rot. Gen. deciſ. 3. num. 27. vide Cabal. milleloq. 583. Lud. à Pegu. in ſuis quæſt. crim. cap. 50. Abb. conſil. 109. part. 2. & Felin. conſil. 48. num. 4.* ¶ Fraus directe probari non poteſt, ſed per conjecturas tantum, & arguitur ex minis præcedentibus, ex ſolutione majoris pretii, à loco veriſimili, ex eo, quod ſolitum eſt fieri, & ex his, quæ brevi tempore poſtea fiunt. *Cravet. conſil. 100.* Et ſilentio quoque arguitur dolus. *idem Cravet. conſil. 298. num. 17.* Tamen quod dolus debeat evidentiſſime probari, *ſcribit Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 3. num. 58. vide Ægid. Bellam. concluſ. 111. & 715. Dd. de Rot. deciſ. 1. tit. de donat. in novis. Vera. deciſ. 280. part. 2. Crav. conſil. 8. & conſil. 21. num. 4. & Rebuff. in conſtitut. Reg. Tom. 2. tractat. de reſciſſ. contract. art. 1. gloſſ. 9.* ¶ Qui fraudem allegat illam probare debet. *c. ſuper 20. ex. de reſcript. Idem in dolo. l. 1. C. de diſtract. pign.*

Præſumatur, vel non.

Dolus quandoque præſumitur. *l. ſi fundo 53. §. fin. ff. de evict.* ¶ Dolus præſumitur in eo, qui longo tempore aliquid differt. *Boer. deciſ. 42. num. 21.* ¶ Dolus, & fraus præſumuntur ex eo, quod ſolemnitates requiſitæ non reperiuntur ſervatæ. *Ozaſ. deciſ. 109. num. 9.* ¶ In decem caſibus præſumitur dolus, *de quibus vide per Cravet. conſil. 142.* ¶ Dolus & fraus ex contractu inito per interpoſitam perſonam, præſumuntur. *Ozaſ. deciſ. 109. num. 10.* ¶ Fraudulenter factum ab omni diſpoſitione excluditur. *Afflict. deciſ. 84. num. fin.* ¶ Dolus non præſumitur ex actu, ex quo quis commodum non ſenſit. *Crav. conſ. 18. num. pen. & conſ. 319.*

Vel non.

In dubio dolus non præſumitur, ſed ex quibus quis excuſetur à dolo, *vide Cravet. conſ. 8. & 319.* ¶ Præſumptio doli ceſſat ratione ſanguinis, & conjunctionis. *Crav. conſ. 319. n. 6.* ¶ Præſentia viri in contractu uxoris, facit ceſſare omnem doli præſumptionem, & fraudis. *Gram. deciſ. 66. num. 63. & deciſ. 103. num. 62.* ¶ Proteſtatio, vel conteſtatio ſuper dolo, non facit dolum præſumi. *l. ſi major 22. C. de tranſact.* ¶ Præſentia & interventus judicis, tollit præſumptionem doli, & fraudis, etiam ſi judex ſit malus homo, idem in præſentia agnatorum. *D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudia, gloſſ. ſuper decreto, quitationem, titul. de minoribus. fol. 95.* Ideo decretum judicis in contractu venditionis, omnem fraudis ſuſpicionem tollit. *Vera. dec. 263. part. 1. n. 8.*

Cap. IV. Dolus. Quando compenſetur, committatur, inducatur, fiat, vel non.

Dolus cum dolo quandoque compenſatur. *Bartol. in auth. qui res. C. de Sacroſ. eccleſ.* ¶ Paria delicta mutua compenſatione tolluntur. *c. 4. & 5. ex. de divor.* Et dolus cum dolo compenſatur. *gloſſ. in l. cum part. 167. ff. de reg. jur. vide §. pen. ff. de eo, per quem factum erit.*

Committatur.

Poſſeſſor bonæ fidei qualiter poſſit dolum committere. *Bart. in l. ſi homo 46. ff. eod.* ¶ Dolum non committit, qui fraudem repellit. *l. ſi pupillus 42. circa medium. ff. de acq. hæred. & l. cum pater 79. §. Titio fratri, de leg. 2.*

Inducatur, fiat.

Dolus verus, & dolus præſumptus, quomodo inducitur, & qualiter differant. *vide Bartol. ibid. numer. 14.* ¶ Nullus videtur dolo facere, qui ſuo jure utitur. *l. nullus 56. ibid.*

Cap. V. Qui teneantur de dolo.

In obligationibus contractis ratione doli, vel culpæ, quilibet tenetur inſolidum, licet pro parte ab initio teneretur, quia pro parte non poteſt delinqui. *l. ſi ut certo 5. §. ſi duob. ff. comm.* ¶ Si judicium reale transferatur in hæredem poſt litem conteſtatam, venit dolus, & culpa defuncti, & hæredis, ſed ante litem conteſtatam, de dolo defuncti non tenetur, niſi quatenus ſit factus locupletior. *l. ſi in rem 51. ff. de rei vend. l. toties. 45. ff. de reg. jur. vide l. fin. ff. de fidejuſſ. & nomin. hæred. tut.* ¶ Si plures hæredes depoſitarii ſeparatim dolum committant, quilibet tenetur inſolidum. *leg. ſi duo hæredes 22. ff. depoſiti.* ¶ Quando dolus defuncti purgatur per actionem deſcendentem ex contractu, hæres tenetur inſolidum, non attento, quantum ad illum pervenerit, *l. ſi hominem 7. §. datur. ff. depoſiti, & l. ex depoſiti 11. ff. de act. & obligat. vide gloſſ. in l. ad ea 199. ff. de reg. jur.*

Cap. VI. Qui ſint effectus.

Dolus auctoris, an noceat ſingulari ſucceſſori, *vide Marant. in ſuo ſpecul. part. 6. tit. de except. num. 24.* ¶ Dolus ut operetur reſciſſionem contractus, qualis eſſe debeat,

vide

vide Jaſon. in d. §. actionum, num. 40. & ſeqq. Rebuff. in conſtitut. Reg. tractat. de reſciſſ. contract. artic. 1. gloſſ. 9. & 10. ¶ Dolus non impedit, quin acceptilatio ipſo jure perimat actionem. *l. actionc 4. Cod. de tranſact.* ¶ Allegans ad reſciſſionem tranſactionis proprium dolum, repellitur. *l. 19. Cod. de tranſaction.* Tamen non repellitur ille, qui allegat dolum proprium contra illum, qui ſcivit, vel ſcire debuit dolum, *l. nec tutela 7. & ibidem Bart. C. de in integrum reſtitut. minor.* ¶ Dolus tutoris, & curatoris non nocet his, quorum negotia adminiſtrant, niſi quatenus illi facti ſint locupletiores, *l. neque 159. ff. de reg. jur.* Tamen ſi per colluſionem procurator paſſus eſt ſe vinci, in ſubſidium datur actio de dolo contra victorem, *l. ſi procurator, §. ſed, & ſi. ff. mandati.* Pupillus quoque ex dolo ſuo tenetur, quatenus factus eſt locupletior. *leg. 1. §. an in. ff. depoſ.* ¶ Minor adverſus dolum, an reſtituatur, *vide Bartol. in l. minor 9. ff. de minoribus.* ¶ Dolus, quando inducat condemnationem, & lata culpa, in quibus æquiparetur dolo, *vide Bartol. in l. 1. numer. 4. Cod. depoſiti.* ¶ Dolus nocet quoad illum, contra quem committitur; non quoad tertium. *l. 7. §. utrum. ff. quibus ex cauſ. in poſſ. eatur, vide Caſtrenſ. in leg quod ſi quis. §. Prætor, ff. ne quis eum qui.* Pariter dolus duntaxat nocere debet illi, qui eum commiſit. *l. qui à debitore 9. ff. quæ in fraudem credito.* ¶ Dolus malus in quocunque contractu, ſive in judicio, ſive extra, ſi promittatur abeſſe, & committatur, agitur contra doloſum ad intereſſe, *l. in ſtipulatione 19. ff. rem rat. haber.* ¶ Dolus in ſpiritualibus non reſcindit contractum. *cap. dudum 20. extr. de converſ. conjug.* ¶ Cum par delictum eſt duorum ſemper oneratur petitor, & melior habetur poſſeſſoris cauſa, ſicut fit, cum dolo excipitur petitoris, neque enim datur talis replicatio petitori, aut ſi rei quoque in re dolo actum ſit, *l. cum par. 297. ff. de regul. juris.* ¶ Clauſula doli, ſubjecta in ſtipulatione, refertur ad incognita, & ad omiſſa, *l. ſi ſine 22. §. ſi in ſtipulatione. ff. rem rat. haber.* ¶ Sive dolus committatur ab initio in contractu, ſive ex poſt facto, parit exceptionem doli. *d. l. juris gentium. §. ſive.* ¶ In actione de dolo damnati efficiuntur infames. *l. primà, de his, qui not. infam. & §. ex quibuſdam Inſtitut. de pœn. temere litig.* ¶ Remittens jus, quod habet ex ſententia per dolum adverſarii, non perdit quæſitum ex ipſa. *l. cum poſteaquam 9. Cod. de pact.* ¶ Ex dolo ſuo, vel communi conventus, non habet regreſſum contra ſocios ſuos; ex dolo enim patitur pœnam. *l. 1. §. plane, ff. de tut. & ration. diſtr.* ¶ Dolus auctoris nocet habenti cauſam lucrativam. *Bartol. in l. Mævia 50. §. ſi fundus, ff. eodem.* Tamen dolus auctoris bonæ fidei emptori non nocet. *Bart. in l. 3. ff. ſi quis aliquem teſtari proh.* ¶ Adverſus dolum præſumptum in futurum, minor non reſtituitur nec adverſus dolum præteritum. *l. auxilium 38. ff. de minoribus 25. ann.* ¶ Qui dolo deſiit poſſidere, ut poſſeſſor tenetur, qui liberatur, ſi poſſeſſor liti ſe offerat: ſed ſatisfactio ejus, qui dolo deſiit poſſidere, non liberat poſſeſſorem, *l. ſi navem 28. § ſed, & u. ff. de rei vendicatio.* Imo tenetur etiam ſi in alium detur regreſſus, tamen uno electo, alter liberatur, *vide l. de illo 24. ff. de noxal. actio.* ¶ Illi, qui dolo deſiit poſſidere, non cavetur, nec actiones ceduntur, minus Publiciana datur. *l. is, qui 69. ff. de rei vendicat.* ¶ Doloſus poteſt defendi à quolibet poſſeſſore, *l. ſi plurium 39. §. ſi quis dicat. ff. de noxal. action.* ¶ Dolum ex propoſito ex tranſactione allegans admittitur ad probandum, dato termino, non obſtante renunciatione doli appoſita in inſtrumento, quia dolo futuro renunciari non poteſt, cum eadem facilitate, qua quis inducitur ad contrahendum, eadem inducatur ad renunciandum *Afflict. dec. 220. n. 6.* ¶ Juramentum non obligat, conſtito de dolo. *Afflict. d. deciſ. 220. num. 7.* ¶ Ex dolo ſuo quis commodum, & lucrum conſequi non debet. *Cravet. conſil. 3. pro ge-*

Tepati Compend.

nero, numer. 4. cap. cum olim. 23. extr. de offic. & poteſtat. Judic. deleg. Nam fraus, & dolus nemini patrocinari debent. *cap. adverſus 7. extr. de immunit. Ecleſ.* Aliquando tamen quis ex dolo ſuo lucratur. *l. Titio 36. & ibidem gloſſ. ff. ad municipales.* * An dolum perimat tranſactionis interpoſitio. *Vaud. Variar. quæſtion. lib. 2. quæſt. 34. negat. l. 1. ff. de dol. exceptio.* l. loquitur in curatoris tranſactione. *leg. ſi cum tutoribus, §. qui per fallaciam, ff. de tranſaction.* ¶ Dolus in ſcientem commiſſus non punitur pœna ſtellionatus. *Ozaſ. deciſ. 137. num. 4.* Nam ſcienti, & conſentienti non fit dolus, ſed quomodo dictum intelligatur, *vide Ozaſ. d. deciſ. 137. num. 16. Rot. Genuenſ. deciſ. 168. num. 10. venditor. 11. Cod. de reſcin. vendit. l. 1. §. ait Prætor. ff. quod falſo tutore auctore. leg. 6. §. præterea, ff. quæ in fraudem credit. & l. nemo 188. ff. de reg. jur.* § Quis dicitur in juſto errore facti, qui ab adverſarii perſuaſione ducitur: ideo illi ſuccurritur, etiam poſt ſententiam. *Rot. Gen. deciſ. 2. n. 38.*

Cap. VII. Quibus modis excludatur: Qui excuſentur.

Qui contra voluntatem defuncti petit, exceptione doli repellitur, *l. avunculo 28. ff. de mort. cauſ. donatio.* ¶ In doli exceptione habet locum regula, Dolo facis, quia petis, quod reſtituturus es, quando aliquis eſt paratus in continenti probare, *Bartolus in l. 3. Cod. quorum legatorum.* Sed dicta regula non habet locum in interdicto, recuperandæ poſſeſſionis, quid in interdicto adipiſcendæ, vel retinendæ, *vide Bartol. in l. 1. eo.* ¶ In dubio eſt inclinandum in partem, quæ dolum excludit. *Rot. Genuenſ. deciſ. 168. num. 14.* Et illa præſumptio eſt ſumenda, per quam excluditur dolus, vel delictum. *ead. Rot. deciſ. 172. numer. 13.* ¶ Dolum excludit ratificatio: quia dolus præteritus remitti poteſt. *Afflict. deciſion. 220. numer. 7. 8. vide Rot. Genuenſ. deciſ. 19. numer. 9.* Non autem futurus. *l. ſi unus. 28. §. illud. ff. de pact.*

Qui excuſentur.

Ignorantia excuſat à dolo: & fraus, doluſque non conſiderantur ab eventu. *Rot. Genuenſ. deciſ. 168.* ¶ Fama excuſat à dolo, niſi habeat originem ab eo, qui propter famam ſe vult excuſare. *l. miles 11. §. mulier. ff. ad leg. Jul. de adult.*

Cap. VIII. Quando remitti poſſit, purgari, recedat, ceſſet, vel non.

Dolus commiſſus, quando videatur remiſſus per ſimplicem remiſſionem, & dolus, quod operatur in conſtitutione, id operatur in ejus deſtructione in actionibus bonæ fidei, ſed quomodo poſſit dare cauſam geſtioni, *vide Bartol. in l. Pomponius 10. ff. de negot. geſtor. numer. 8.* ¶ Dolus quando videatur remiſſus in generali tranſactione, & quotuplex ſit dolus, *Bartol. in l. 4. Cod. de tranſaction. num. 3. & ibid. de materia. & in l. 29. num. 7. eod. tres fratres, & ibid. gloſſ. ff. de pact.* ¶ Dolus futurus non poteſt tacite per teſtatorem remitti, *Guid. Pap. quæſt. 315.* Et nunquam intelligitur remiſſus. *Hippol. ſingul. 289.* Et pactum, quod non veniat dolus futurus, non valet, *leg. in commodato 17. Cod. commodati.*

Purgatur, &c.

Dolus commiſſus in vendendo rem depoſitam, non purgatur redemptione rei: ideo licet ante depoſitarius non teneretur de caſu, tamen tunc tenetur, *l. 1. §. ſi rem lo. 2. ff. depoſit.* ¶ Dolus in contractu emptionis commiſſus, per actionem ex empto purgatur, & in eo contractu videtur tacite promitti dolum malum abeſſe, *l. tenetur 6. §. ſi dolo. ff. de action. empt. & vend.* Si dolus re ipſa committatur, non ex propoſito, per ipſam actionẽ ex empto etiam purgatur, *l. ſi tibi 8. ff. eod. tit.* ¶ Si dolus

adverſarii dederit cauſam contractui, poterit contrahens ab illo recedere, & quod dederit repetere, *l. cum in pluris 62. §. mandavi tibi ff. locati.*

Cap. IX. Quæ valeant facta ob dolum, vel non.

Contractus bonæ fidei, ſive dolus det illi cauſam, ſive in eo incidat, an valeat, *Jaſ. ibid. §. actionum, num. 28. Marc. de Mant. ſingul. 316. Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de reſciſſio. contract. Bartol. in l 5. C. de legib. & in l. 9. ff. de pignor. action.* Sed quid in contractu ſtricti juris, *vide gloſſ. in §. actionum autem, inſtit. de action.* Pactum dolo malo factum non ſervatur, *l. juris gentium. §. Prætor ait, ff. de pact.*

Vel non.

Proviſio facta favore alicujus, perditur per ejus dolum, *Bart. in l. 2. §. verba. ff. ad Vellejan.* ¶ Conventio ne dolus præſtetur, non tenet; neque valet. *reg. contractus.*

Cap. X. Actio de dolo. Qualis ſit.

Actio de dolo eſt arbitraria, & datur adverſus illum, qui per dolum ab altero aliquid conſequutus eſt, nam ſi is judicis arbitrio non reſtituat, ſequitur condemnatio quanti ea res erit, infamiaque notabitur: ſi vero ante condemnationem reſtituerit, pœnam evitat. *Menoch. de Arbitr. lib. 1. q. 5. n. 3.* ¶ Actio de dolo eſt arbitraria, & ita denominatur, quia in mero judicis arbitrio conſiſtit, *§. fuerat, Inſtitut. de act.*

Cap. XI. Quibus & contra quos detur.

Actio de dolo qualiter habeat locum contra ſubtrahentem inſtrumenta, vel celantem, & extorquentem transactionem ab adverſario; & dolus dans cauſam contractui tranſactionis quando reddat illam nullam, & tunc qualiter formetur libellus, *vide Bart. in l. ſub prætextu 19. C. de tranſact.* ¶ Actio de dolo quando concurrat cum alia actione, vel interdicto, *vide Bart. in l. 2. C. de dolo*, ubi de materia. ¶ Actio deſcendens ex contractu pro dolo commiſſo, per defunctum, quando datur contra hæredes, *Bartol. in l. unica. C. ex delictis defunctorum, num. 3. & 13.* ¶ Actio de dolo non datur quum res valorem duorum coronatorum non excedit, ſed quare, *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 72. num. 10.* Dolus enim in re minima non nocet; ſed quæ dicatur res minima, *Marcus de Mant. ſingul. 317.* ¶ Quando plures tenentur ad idem, & alter eorum, vel ambo commiſerunt dolum, quomodo contra illos agatur, *vide Doctores in l. 4. §. Cato. ff. de verb. oblig.* ¶ In contractu, facio, ut des, non habet locum actio, præſcriptis verbis; ſed ad actionem de dolo recurritur, *l. 5. §. quid ſi faciam, ff. de præſcr. verb.* ¶ Conſilii non fraudulenti nulla obligatio eſt, cæterum ſi dolus, vel calliditas interceſſerit, de dolo actio competit, *l. conſilii 48. ff. de reg. jur.* ¶ Doli actio, niſi ex magna calliditate dari non ſolet, *Rot. Gen. d. deciſ. 168. num. 11.*

Cap. XII. Quando ceſſat.

Actio de dolo ceſſat, quando dolus actione ex eo contractu, (in quo ineſt) purgari poteſt, *Ozaſ. d. deciſ. 137. num. 5.* quod intellige, *ut ibid n. 17.* ¶ Actio de dolo ceſſat, ubi habet locum reſtitutio in integr. *Bart. in l. 2. C. de fidejuſſ. minor.*

Cap. XIII. Exceptio doli. Quibus detur.

Doli exceptio, & exceptio, quod metus cauſa, competunt, etiam actione de dolo non intentata, *Bart. in leg. nam poſtea, §. ſi minor. ff. de jurejur.*

Cap. XIV. Quando opponi, & objici poſſit.

Doli exceptio obſtat illi, qui petit quod reſtituturus eſt alteri etiam ex intervallo. *Bart. in l. ſi donaturus 9. §. ſi quis, eod. titul. vide tamen l. ſocer 45. §. Cajus. ff. ſolut. matrim.* ¶ Exceptio, vel replicatio doli, poteſt perpetuo contra pactum opponi, *l. ſi pactum 6. C. de except. & præſcript.* ¶ Contra ſtipulationem, in qua ſit dolus adhibitus, vel quæ dolum habet, doli exceptio objicitur, *l. ſi quis 36. ff. de verbo oblig.* ¶ Exceptio doli, quæ obſtat delegānti, non obſtat ei, cui eſt facta delegatio, *l. ſi donaturus 9. §. ſi quis. ff. de cond. cauſ. dat.*

Cap. XV. Quando elidatur, tollatur.

Exceptio pacti dolo quæſita, eliditur replicatione doli, *l. 3. C. de except. & præſcript.* ¶ Exceptio doli quando tollatur per replicationem doli, *Bart. in l. cum mulier 49. ff. ſolut. matrim.*

Cap. XVI. Fraus. Quibus modis intelligatur.

Fraudis nomine continetur conſilium, & eventus, *l. 1. C. qui manum. non poſſ.* ¶ Generaliter cum de fraude diſputatur, non quid habeat actor, ſed quid per adverſarium habere non potuit, conſiderandum eſt, *l generaliter 79. ff. de reg. jur.* ¶ Fraudis interpretatio, non eventu duntaxat, ſed ex conſilio quoque conſideratur, *l. fraudis 18.*

Cap. XVII. Quibus modis præſumatur, arguatur.

Fraus de facili præſumitur inter conjunctas perſonas, *l. non ſolum 67. ff. de rit. nupt. & ibid. Bart.* Tamen quod ex ſola conſanguinitate non inducatur præſumptio fraudis, *habetur in l. fin. ff. de his quib. ut indig. legat. auf. & ibidem Bartol. vide etiam gloſſ. in d. l. 67. de rit. nupt.* ¶ Quando actus factus per moriturum (qui in extremis laborabat) præſumatur factus in fraudem, *Menoch. conſil. 226. lib. 3. n. 70.* ¶ Fraus præſumitur in actu ex celeritate temporis, *Marant. in ſuo Spec. diſt. 9. n. 23. Ant. Corſ. in ſuis ſingularibus litera P. ſing. præſumptio. 3.*

Vel non.

Fraudis præſumptio ceſſat, ex qualitate Judicis, & perſonarum, *Abb. conſ. 62. part. 1.* ¶ Fraus præſumpta non eſt, ſi adhibeatur major diligentia in propriis, quam in communibus, *Bartol. in d. l. 32. num. 9. & 10. ff. depoſiti.* ¶ Ex quibus conjecturis in legatis, & fideicommiſſis fraudis ſuſpicio colligatur, *vide Mant. de conject. ultim. volunt. lib. 10. Tit. 4.*

Arguatur, committatur.

Fraus arguitur ex præcedenti tractatu de fraudando, *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 470. n. 10.* ¶ Fraudem committere dicitur, qui ad deceptionem alterius ad ſui commodum verum tacet, aut falſum exprimit, *Abb. conſil. 68. part. 1.* ¶ Fraus quid ſit, quotupliciter committatur, quomodo & quando puniatur, *vide Marant. in ſuo Spec. part. 4. diſtinct. 11. judic. num. 29. & ſequentibus.* ¶ Proſpiciens ſibi ſine alieno præjudicio, non dicitur fraudem committere. *Rot. Gen. dec. 168. n. 9.*

Cap. XVIII. Quæ dicantur fieri, alienari in in fraudem.

Actus, quando in fraudem legis fieri dicatur, & quando in fraudem hominis, *vide Jaſ. de act. §. item ſi quis in fraudem, n. 16.* ¶ Vendens, vel donans majorem partem patrimonii, præſumitur in fraudem facere. *Bart. in l nomen 33 § filio, de leg. 3.* ¶ Quando donatio, ſeu alienatio fraude præſumatur facta, ſi donans, ſeu alienans poſtea deliquerit, *vide Bart. in leg. poſt 15. ff. de donat.* ¶ Ex eo, quod quis omnia bona alienavit, dicitur alienaſſe in fraudem, *idem Menoch. conſil. 334. num. 53. libr. 4.* Nam fraus præſumitur ex alienatione, vel donatione omnium bonorum. *Bart. in l. omnes 17. §. Lucius. ff. quæ in fraudem creditorum.*

Cap. XIX. Quando ceſſet.

Fraus fraude licite repellitur, *Bart. in l. Papinianus 8. §. quarta. ff. de inof. teſtam.* ¶ Fraudis ſuſpicio ceſſat in his, quæ ſolita ſunt ita fieri, quando aliquid fit juxta ſolitum. *Crav. conſ. 44. num. fin.* ¶ An liceat contrahentibus ſe in pretio circumvenire, *vide Ozaſ. deciſ. 42. n. 8. Bart. in l. 7. C. de reſc. vend. & infr. lib. 2. eod. tit. de reſc. vend.*

TITU-

TITULUS CLV.

De revocandis his, quæ in fraudem creditorum alienata ſunt.

Generalia.

VIde de materia hujus tit. *in §. item ſi quis. Inſtitut. de act. & ibid. Ang.* ¶ De revocandis his, quæ in fraudem patroni alienatæ ſunt, *vide per tot. tit. C. ſi in fraudem patroni.*

Cap. I. Quando fiat fraus.

In bonis acquirendis non fit fraus etiam contra Fiſcum; ſecus in bonis acquiſitis. *Capel. Thol. q. 150.* Nam non fraudantur creditores, cum quid non acquiritur à debitore, ſed ubi quid de bonis diminuitur, *l. non fraudantur 177. ff. de reg. jur.*

Cap. II. Revocatoria, quando datur, vel non.

Facta excuſſione, creditor habet electionem agendi contra quem velit ex tertiis poſſeſſoribus, ementibus, in fraudem creditorum, *Hippol. ſingul. 390.* ¶ Interdictum fraudatorium competit, quando res aliena fuit vendita, quod interdictum etiam competit, ubi quis alienat bona ſua in fraudem, *Bart. in l. 3. C. de jure Fiſci lib. 10. num. 7.* ¶ Quæ requirantur ad hoc, ut agi poſſit revocatoria, *vide Rol. conſ. 85. vol. 2.*

Vel non.

Poteſt agi actione perſonali contra tertium poſſeſſorem donatarium omnium bonorum, nulla interveniente revocatoria, quando donans non eſt ſolvendo, vel nullus hæres donantis reperitur. *Guid. Pap. quæſt. 105. vide Abb. conſ. 89. part. 2. num. 8.* ¶ In actione perſonali regulariter revocatoria actione, contra tertium poſſeſſorem agendum eſt. *Ozaſ. dec. 65. n. 5.* ¶ In actione perſonali, revocatoria rei alienatæ in fraudem locum non habet, niſi probetur emptorem participaſſe de fraude. *Capic. deciſ. 128. n. 9.*

Cap. III. Qui ſint effectus fraudis.

Mulier recipiens dotem à parte ſcienter in fraudem creditorum, tenetur illam reſtituere, quid, ubi tractatur de reſtitutione uſurarum, de quibus filia fuit dotata, *vide Hippol. ſing. 67.* ¶ Debitor ſi bona aliqua in creditorum fraudem alienaverit, ac deinde in meliorem rerum ſuarum fortunam redierit, ut creditoribus ipſis ſatisfacere poſſit, nec ſua credita repetierint creditores, imo in repetendo illa negligentes fuerint, facto rurſus eodem debitore non ſolvendo, illis adverſus tertios poſſeſſores bonorum, nullus patebit recurſus. *Hipp. ſing. 360.*

Cap. IV. Quæ præſumuntur in fraudem facta, vel non.

Vendens, vel donans majorem partem patrimonii, præſumitur in fraudem facere. *Bart. in l. nomen 33. §. filio, de legat. 3.* ¶ Multis modis, quis præſumitur alienare in fraudem creditorum, *de quibus vide per gloſſ. in §. in fraudem, Inſtitut. quibus ex cauſis manu. non licc.* Quæ gloſſ. not. ſex modos, quibus quis præſumitur, in fraudem alienare. ¶ Fraus in debitore alienante eo ipſo præſumitur, ubi ſcit ſe creditorem habere, vel habiturum eſſe, & bona ſua non ſufficere pro ſatisfactione. *Bartol. l. 1. C. de jur. fiſci. lib. 10. num. 8.* ¶ Quid factum in fraudem præſumitur, ex multis cauſis, *de quibus vide per Menoch. conſ. 108. volum. 2. num. 15. & conſ. 334. num. 44.* ¶ Vendita partim, & partim donata re, præſumitur fraus. *Boer. decſ. 145.* ¶ Quando donatio præſumatur facta in fraudem creditorum, vel aliter quoquo modo fraudulenta, *vide Ægid. Bellam. concl. 716. Mago. decſ. 76. Rot. Florenſ. & Lud. à Pegue. in ſuis quæſt. crim. c. 49.* ¶ Si perſuaſione mariti uxor fecerit donationem filio, & inde maritus eam occiderit, talis donatio cenſetur facta fraudulenter, & non valet. *Dec. conſ. 525. n. 9.*

Vel non.

Alienatio in fraudem facta non præſumitur, quando fit pro uxore ducenda. *Afflict. decſ. 110. n. 6.* ¶ Confeſſio facta in judicio per debitorem, nullo dato libello, non præſumitur in fraudem facta, ſecus dato libello. *Bart. in l. 1. §. ſi mutua. ff. ſi quid in fraud. patro.*

Cap. V. Quæ fieri poſſint in fraudem, & dicantur.

Maritus, conſtante matrimonio, non poteſt augere dotem in rebus mobilibus, ne fiat fraus creditoribus, *§. aliud. authent. de æqual. dot.* ¶ Qui contractus dicantur facti in fraudem, *vide Ægid. Bellam. concluſ. 716.* ¶ Debitor hæres inſtitutus, vel legatarius, poteſt repudiare in fraudem debitorum. *Vincent. de Franc. decſ. 101. Jaſ. de de act. §. item ſi quis,* limita tamen, *ut ibid. num. 122. vide l. ſi poſtulante 67. ff. ad Trebellia.* ¶ Pariter debitor poteſt renunciare beneficio ſtatuti, & admittere fœminam excluſam per ipſum ſtatutum. *Hippol. ſing. 361.*

Dicantur.

Contractum fuiſſe factum in fraudem, non poteſt dicere hæres extraneus, ſed quidem contrahentis creditor. *Bart. conſ. 65. vol. 1.* ¶ Alienatio facta jure Fiſci, non dicitur facta in fraudem creditorum. *Ægid. Bell. conſ. 716. n. 3.* ¶ Alienatio, quando dicatur facta in fraudem Fiſci, & quibus præſumptionibus hoc arguatur, *vide Dec. conſil. 235.* Vel alterius. *Menoch. conſil. 334. lib. 4. num. 44. * Vide Dec. conſil. 235. Landerch. conſ. 6.* Clauſulæ inſolitæ arguunt actum eſſe ſuſpectum, & factum in fraudem. *Pet. de Raven. ſing. 77.*

Cap. VI. Quando revocatur facta in fraudem, vel non.

Donatio facta in fraudem creditorum revocatur, quando creditores vere probaverint de juribus ſuis per publica inſtrumenta contracta ante donationem, vel aliter legitime: ſecus ſi per confeſſionem debitoris, vel alio modo non legitimo. *Roland. conſil. 58. volum. 2.* ¶ Emancipatio, an, & quando in fraudem facta præſumatur, & donatio facta filio emancipato à patre, quando à creditoribus revocari poſſit, *vide Gerard. ſing. 76.* ¶ Qualiter revocetur alienatio facta in fraudem Civitatis creditricis, *vide l. fin. C. de debit. Civit. lib. 11.* ¶ Quando, & intra quod tempus revocentur alienata in fraudem creditorum, *vide Hartman. cap. 5. tit. de creditoribus, lib. 1.* ¶ Alienata in fraudem qualiter revocentur, & actiones revocatoriæ, ſunt quatuor, ſed an filius (in cujus fraudem pater bona alienavit) poſſit agere revocatoria, *vide Bart. in l. 2. C. ſi in fraudem patro.* ¶ Creditores futuri, quando revocare poſſint alienata, *vide Bart. in l. 1. C. de jure Fiſc. lib. 10. num. 7.* ¶ Ipſa alienatio facta in fraudem Fiſci, revocatur, *leg. in fraudem 45. ff. de jure Fiſci.* ¶ Licet alienationes factæ ante crimen commiſſum valeant, tamen ſi in fraudem Fiſci factæ ſint, revocantur, quod autem factæ ſint in fraudem, judicatur ex præſumptionibus, *de quibus vide per Natt. conſ. 549. & Lud. à Pegue. in ſuis quæſt. criminal. c. 49.* ¶ De revocandis his, quæ in fraudem creditorum alienata ſunt, vel aliarum perſonarum, *vide per Jaſ. de act. in §. item ſi quis in fraudem. * Adde in pulcro caſu Barb. conſ. 65. num. 2. volum. 2. Peregr. de jur. Fiſc. lib. 5. tit. 6. n. 53. & pluribus.*

Vel non.

Maritus poteſt renunciare lucro dotis, quæ renunciatio à creditoribus ſuis revocari non poteſt. *Joſeph. Ludov. decſ. Luc. 21. num. 56. & Dec. conſ. 260.* ¶ Alienatio facta in fraudem futuri creditoris, non poteſt revocari per Paulianam, *notatur in addit. ad l. ſub conditione 16. ff. de ſolut. & liber.* ¶ Pecunia ſoluta ſecundo creditori, & bona fide conſumpta, non revocatur per primum creditorem, niſi ille eſſet privilegiatus, *Affl. dec. 190.*

& Capit. dec. 78. ¶ Futuri creditores regulariter jus non habent revocandi prius alienata, *Ludov. à Pegu. in ſuis quaſt. crim. cap. 49.* Fallit primo, ſi fraus intervenerit: ſecundo, quando ſuccedunt in locum priorum creditorum: tertio, quando alienatio eſt facta ficte, imaginarie, vel ſimulate. *idem Lud. d. cap. 49.*

Cap. VII. Quæ non valeant facta in fraudem.

Contra juramentum præſtitum in fraudem creditorum, ſuccurritur creditoribus replicando, & excipiendo, *leg. nam poſtea. 9. §. ſed, & ſi quis. ff. de jurejurand.* ¶ Alienatio facta in fraudem legis ipſo jure non valet: facta vero in fraudem hominis valet; ſed per revocatoriam reſcinditur: *Bar. ſing. 104.* ¶ Confeſſioni creditoris in præjudicium alterius creditoris, non ſtatur, minus confeſſioni mariti debitoris, in præjudicium ſui creditoris, *Fel. conſ. 21. n. 5.*

Cap. VIII. Miſcellanea.

Si debitor Fiſcalis creditori ſuo ſolverit, Fiſcus poteſt hanc ſolutam pecuniam à tali creditore repetere, *l. deferre 18. §. fin. ff. de jure fiſci.* ¶ Qua actione teneatur communicare creditor, qui totum debitum recepit, altero negligente, *vide Bart. in l. ſi non 6. §. ſi pupillus. ff. de bon. auctor. Jud. poſſid. vide l. fin. C. de poſ. & ibi Doct.*

TITULUS CLVI.

Ad Senatusconſultum Vellejanum.

Generalia.

De materia hujus tit. *vide per Bart. in Rub. C. ad Vellejanum, & ibid. per totum.*

Cap. I. Qui renunciare poſſit.

* An mulier renunciare poſſit S. C. Vellejano. *Fachinens lib. 2. cap. 60. affirmat. l. ult. §. ult. ff. ad Vellej. Auth. matri, & avia ibid. & renunc. S. C. Vellejani præſidio. Cujacius obſerv. lib. 20. cap. 34.* ¶ Mulier, an poſſit renunciare exceptioni Vellejani, maxime cum juramento, *vide Grammat. deciſ. 76. numer. 20. Capel. Thol. quaſt. 37. Andr. Gail. obſerv. 77. libr. 2. Pap. lib. 12. titul. 5. arreſt. 1. Bart. in l. ſi quis ſub conditione 11. num. 19. ff. de teſtament. tut. & in l. 3. ff. de fidejuſſ. num. 10. gloſſ. in §. item ſacramenta, in conſtit. Friderici, de pac. tuen. in uſib. feud. Perilluſtr. D. P. Theſſaur. deciſ. 222. & Hartman. cap 3. tit. de fidejuſſ. lib. 2.* ¶ Mulier ad hoc ut non poſſit ſe juvare S. C. Vellejan. non ſolum debet renunciare Vellejano cum juramento ſed etiam beneficio novæ conſtitutionis in favorem mulierem factæ. *Caſſa. in conſuet. Burg. titul. Des droicts, Rub. 4. §. 13. gloſſ. fin. num. 11. vide Perilluſtr. D. P. Theſſaur. deciſ. 222.* ¶ Mulier debet certificari, cum renunciat Vellejano. *Bartol. in leg. in repudianda. 23. ff. de acquir. hæred. vide eundem D. P. deciſio. 222.*

Cap. II. Talis renunciatio, quando caveat, vel non.

* An renunciatio S. C. Vellejani à muliere facta juramento roborata valeat. *Fach. lib. 2. c. 6. 1 Affirmat. c. ex reſcript. de jurejur.* ¶ Mulier ſi renunciaverit Vellejano in eodem contractu extra judicium, non valet renunciatio. *Abb. conſ. 71. p. 1.* ¶ Si notarius (qui mulierem Vellejanum docuiſſe refert) interrogetur quid ſit Vellejanum, reſponderit ſe neſcire, redditur renunciatio mulieris inutilis. *Dec. in l. 1. ff. ſi cert. pet n. 53. ult. lect.* ¶ Renunciatio Vellejani per mulierem facta etiam cum juramento, non extenditur ad beneficium authent. ſi qua mulier. *Jaſſ. Lanſ. Balb. deciſ. 506.* Sed, an illi authent. poſſit mulier renunciare, *vide Perilluſt. D. P. Theſſ. dec. 223. Marc. q. 426. n. 8. & q. 507. n. 8.*

Cap. III. Obligatio contractus mulieris. Quando valeat, vel non.

* An ſi mulier pro alio obligatur jurejurando interpoſito non tamen renunciando S. C. beneficio efficax ſit obligatio, vel juvetur exceptione. *Fach. lib. 2. cap. 61. quaſt. 2. affirmat cap. ex reſcripto de jurejur. c. quamvis. c. cum conting. de pact. in 6.* ¶ Quoties vir & uxor in eodem inſtrumento conſtituunt ſe principales debitores, talis obligatio quoad uxorem, vel ejus res, non valet, ſecus quoad maritum. *Andreas Gail. obſerv. 89. lib. 2. vide eundem D. P. Teſſ. d. deciſ. 223.* Niſi probatum fuerit pecuniam verſam in utilitatem ipſius mulieris, & confeſſio judicialis illius ita aſſerentis, ſufficit pro validitate obligationis. *Gail. d. obſerv. 89. & idem Perilluſtr. D P. Theſſaur. d. deciſ. 223.* ¶ Mulier promittens pro marito, nullo modo obligatur. *Abb. conſ. 8. part. 2.* Sed ſi juraverit, an poſſit petere abſolutionem à juramento, *vide ibid. & eundem D. P. Theſſaur. dict. deciſ. 223.* ¶ Uxor pro marito fidejubere prohibetur, non maritus pro uxore, ſed quando valeat obligatio mariti, & uxoris, *vide Franc. Marc. quaſt. 507.* ¶ Contractus fidejuſſionis à muliere factus confirmatur juramento. *Bart. in l. 57. n. 11. ff. de fidejuſſ. & mandat.* Sed quid, ſi ex tali contractu mulier in totum remaneat indotata, *vide Perilluſtr. D. P. Theſſaur. deciſ. 223. n. 8. & ſequentibus.*

Cap. IV. Mulier. Quando intercedere obligari poſſit.

An mulieris interceſſio pro conjuncta perſona mariti teneat, *vide Perilluſt. D. P. Theſſaur. deciſ. 223 n. 5.* ¶ Mulier poteſt intercedere pro dote, non obſtante Vellejano & pro donatione propter nuptias, intercedendo pro viro. *Vinc. de Franc. deciſ. 182. Natt. conſ. 52. n. 15. tom. 1. & Petr. de Raven. ſingul. 783.* Sed quando alias non poſſit ſe juvare Vellejano, *vid. Rom. ſing. 327. Franc. deciſ. 182. n. 7. & infra lib. 2. tit. ne uxor pro marito.* ¶ Lex fin. ad Vellejanum procedit, etiam ſi mulier interceſſerit pro perſona extranea ad dotem reſtituendam. *Vincent. de Franc. d. deciſ. 182. numero 12.*

Obligatur, vel non.

Mulier, accepta pecunia, pro altero efficaciter obligatur, & non juvatur Vellejan. *Menoch. de arbit. libro ſecundo, caſ. 234.* ¶ Regulariter uxor pro marito non tenetur, neque contra: fallit in caſibus, *de quibus vide per Andr. Gail. obſervation. 90. libr. 2. Papon. libr. 12. tit. 5. arreſt. 4. & in dict. deciſion. 223.*

Cap. V. Quando juvatur S. C. Vellejano, vel non.

Mulier hæres cum beneficio inventarii, ſi proprio nomine promittat, an poſſit ſe juvare, (ut non teneatur ultra vires hæreditatis) exceptione Vellejani, *vide Vinc. de Franc. deciſ. 323. part. 2.* ¶ Marito, & uxore ſe obligantibus ſolis, vel cum alio, quando ipſa uxor poſſit ſe tueri exceptione Vellejani, *vide Papon. lib. 12. tit. 5. arr. 4.* ¶ Mulieribus tunc ſuccurrendum eſt cum defraudantur, non ut facilius calumnientur, id eſt, alios decipiant, *l. in eo 111. §. fin. ff. de regul. jur.* ¶ Uxor juvatur Vellejano, quæ mariti creditorem res ejus diſtrahere parantem impedivit, ſuſcepta condemnatione, ex mariti obligatione inducta, *vide in lib. placit. Curiæ lib. 10. tit. 5. de Senatusconſulto Vellejan. in deciſ. diverſ.* ¶ Mulier ſi alienam ſuſceperit obligationem, juvatur exceptione Vellejani, fallit, quando interceſſit propia cauſa, veluti ſi poſt mortem mariti (cujus hæreditas non erit ſolvendo) ſe obligaverit creditoribus dicti mariti pro debitis ipſius, nam tunc pium opus facit pro exoneratione animæ mariti. *Vincent. de Franc. deciſ. 237. part. 2.* ¶ Mater alienando bona ſua pro redemptione filii, qui erat detentus in carceribus pro debito, ut ſatisfaceret creditori (ad cujus inſtantiam filius detinebatur in carceribus) an poſſit ſe juvare beneficio S. C. Vellejani, *vide Vincent. de Franc. deciſ. 279. part. 2. & Pap. lib. 12. tit. 5. arreſt. fin.*

by Google

Vel non.

Mulier fidejubens non juvatur Vellejano ipſo jure, ſed ope exceptionis. *Bart. in l. 3. n. 5. ff. de fidejuſſ.* ¶ Hoc beneficium Senatusconſult. Vellejan. non debet eſſe cauſa decipiendi creditores, quia tunc mulier illo non juvatur. *Pap. lib. 12. tit. 5. arreſt. 5.* ¶ Quando mulier fuit cauſa mutui, intercedendo non juvatur Vellejano. *Pap. lib. 12. tit. 5. arreſt. 0.* ¶ Mulierem Vellejano non juvari, ſi ejus juſſus obligationem præceſſerit, *habetur plac. cur. c. 3. & ſcribit Pap. lib. 12. tit. 5. arreſt. 3.* Nec quando rem alienam una cum ejus rei dominio, inſolidum vendiderit, *vide in dd. lib. placit. Cur. eod. tit. 5. c. 4.*

Cap. VI. Beneficium S. C. Vellej. ejusq; exceptio. Quando habeat locum, opponi poſſit, ceſſat: Qui ſint effectus.

Exceptio Vellejani habet locum in uxore obligata, ut liberaret maritum à carceribus, & in regno Franciæ conceditur talis exceptio, non obſtante juramento. *idem Papon. lib. 12. tit. 5. arreſt. 8. & 9.* ¶ Mulier condemnata, quæ ante ſententiam non oppoſuerat exceptionem Vellejani, poſt ſententiam, illam opponere poterit. *Bart. in l. 1. n. 5. C. de jur. & fact. ign.*

Quando ceſſat, & qui ſint effectus.

Dicta exceptio ceſſat in fidejuſſionem de evictione, *idem Pap. lib. 12. tit. 5. arreſt. 6.* Et contractu geminato. *ibid. arreſt. 7. vide tamen Perilluſt. D.P. Theſſ. decis. 223. n. 6.* ¶ Mulier conſtituens ſe principalem debitricem, an perdat beneficium Vellejani, *vide Perilluſt. D.P. Theſſ. decis. 222. num. fin.* ¶ Vellejani S. C. beneficium etiam generalibus verbis jurejurando ejurari, obſervatur apud Gallos. *tit. 6. cap. 2. in lib. plac. Curiæ. lib. 10.* ¶ Exceptio Vellejani non tollit naturalem, neque civilem obligationem. *Bart. in l. 1. n. 28. ff. de condict. indeb.*

TITULUS CLVII.

Ad Senatusconſultum Macedonianum.

Cap. I. Filiusfam. Quando mutuare, & mutuum repetere poſſit.

Mutuare filiofamil. non eſt prohibitum, ſed repetere mutuum, *Bart. in l. non dubium. num. 27. C. de legib.* ¶ Pacto non poteſt fieri, quod mutuum factum filiofam. repetatur, *Bartol. in l. jus publ. 38. n. 6. ff. de pact.* ¶ Si filiusfamil. contra Senatusconſ. mutuatus, pecuniam pertinentem ad patrem ſolverit, ipſi patri competit vendicatio nummorum extantium, ſecus pecunia conſumpta. *l. ſi filiusfamilias 14. ff. ſi certum petatur.*

Cap. II. Quando obligari, & ad quæ teneri poſſit.

Pro mutuo facto filiofam. propter neceſſitatem ipſius, ille efficaciter obligatur, non obſtante Macedoniano. *Hippol. ſingul. 670.* ¶ Si quis mutuaverit filiofamil. pecunias, ut ſe aleret, veſtiret, & alia ſibi neceſſaria compararet, pater tenetur de in rem verſo. *l. 3. §. quod ſed & ſi. ff. de in rem verſ.* * An filiusfamil. teneatur reddere mutuo pecuniam acceptam creditori in foro animæ. *Fachin. lib. 2. cap. 65. q. 3. affirmat Covar. d. cap. quamvis. & part. 2.* ¶ Ex contractu mutui filiusfam. non poteſt conveniri, nec ejus pater, etiam de peculio profectitio, obſtante Maced. *§. illud, Inſtit. quod cum eo.* Sed limita, concluſionem in undecim caſibus, *de quibus vide ibid. per gloſſ.* ¶ Si filiusfam. receperit pecuniam mutuo cum conſenſu patris, non poterit reſtitui in integrum. *Petr. de Raven. ſingul. 228.*

Cap. III. Exceptio Senatusconſ. Macedoniani: Renunciatio. Quibus competat.

Obligans rem pro filiofam. contra S.C. habet privilegium, quod habet ille. *l. 2. ff. quæ res pign. oblig. poſſ.* ¶ Exceptio Macedoniani datur etiam fidejuſſoribus. *l. exceptiones 7. ff. de except.*

Tepati Compend.

Habeat locum, vel non.

Utrum S. C. Macedonianum in Gallia locum habeat, & in quibus ceſſet etiam de jure communi, *vide quandam decis. Senat. Pariſienſ. in decis. diverſ. fol. 290.* ¶ Exceptio hujus S. C habet locum, ne dum in mutuo, ſed etiam in pretio mercium emptarum per filiumfamilias, & procedit etiam poſt mortem patris, comprehenditque fœminam, & cæteras res, quæ veniunt appellatione mutui. *Papon. lib. 12. tit. 4. arreſt. 1.* ¶ Hæc exceptio non habet locum in peculio filiifamil. *Papon. lib. 12. tit. 4. arreſt. 15.* Sed an habeat locum, quando paterfamil. in fraudem Macedoniani intervenerit in contractu unà cum filiofam. pro mutuo illi facto, *vide eundem lib. 16. tit. 11. arreſt. 15.* * Quid ſi juramento interpoſito mutuum filius contrahit, an habeat locum S. C. exceptio. *Fachin. lib. 2. cap. 62. quæſt. 2.* ait filiumfamil. obligari ad ſolvendum, & ſi ſolverit non poſſe repetere. *Covar. c. quamvis de pact. in 6. p. 2. §. 3. n. 4.*

Cap. IV. Quando opponi poſſit, & ceſſat.

Exceptio Macedoniani poteſt opponi, etiam poſt ſententiam. *Bart. in l. 1. num. 6. C. de jur. & fact. ignor.* ¶ Exceptio Macedoniani quando obſtet, *vide Jaſ. de act. §. actiones autem, num. 34. & ſequentib.* ¶ Exceptio Macedoniani, non tollit naturalem, nec civilem obligationem. *Bart. in l. 1. num. 28. ff. de condict. indeb.* Nam Senatusconſultum Macedonianum non impedit naturalem obligationem, *idem in l. frater 38. num. 15. eod. tit.* ¶ Filiusfamil. major non juvatur in mutuo exceptione Macedoniani contra minorem, quia reſtitutio minoris præfertur huic beneficio. *l. verum 12. §. fin. ff. de minor. 25. annor.* ¶ An renunciatio facta per filiumfam. Macedoniano etiam cum juramento valeat, ex eo quia ejus favore illud inductum non ſit; ſed odio creditorum, *vide gl. in §. item ſacramenta, de pace tenenda inter ſubditos, &c. in uſibus feudo.*

Cap. V. Quando renunciari poſſit.

* An filiusfamilias poſſit renunciare S. C. Macedoniano. *Fachin. lib. 2. cap. 62. neg. l. tametſi 13. ff. ad S. C. Macedon. gl. & Bart. in d. l. 13.*

TITULUS CLVIII.

De non numerata pecunia, & ejus exceptione.

Cap. I. Exceptio non numeratæ pecuniæ, quibus modis intelligatur.

Dicta exceptio dicitur eſſe favorabilis. *gloſſ. in l. ff. de conſtitut. pecun.* ¶ Exceptio non numeratæ pecuniæ cauſatur ex facto, vel non facto. *Bartol. in l. 5. Cod. quibus cauſ. in integrum reſtitutio non ſit neceſſar.*

Cap. II. Quibus modis probatur.

Contra dictam confeſſionem, & liberationem modò ſupra ſcripto factam, admittitur probatio. *Nat. 196.* ¶ Negativa, nempe quod pecunia numerata non fuit, probatur, probando de tempore confeſſionis nullam intervenisſe numerationem. *Cravet. conſ. 1. num. 9. & conſil. 117. num. fin.* ¶ Quando quis vult probare pecuniam non recepiſſe, licet aliter inſtrumentum ſonet, quomodo procedatur, *vide Bartol. in l. ſingularia 15. ff. ſi cert. pet.* ¶ Exceptionem non numeratæ pecuniæ opponens, non tenetur illam probare. *Bartol. in l. 8 num. 5. ff. de verb. oblig.* Sed actor tenetur probare numerationem. *Abb. in ſua pract. cap. 97.* ¶ Excipiens de non numerata pecunia contra obligationem in forma Cameræ tenetur id probare etiam obtenta abſolutione à juramento. *Joh. Mohed. dec. 31. vide tamen eund. decis. 80.* ¶ Numeratio pecuniæ non probatur per confeſſionem, cum aliud ſit confeſſio, aliud numeratio. *Ozaſ. decis. 79. num. 30.* Tamen ſi non fuerit oppoſita exceptio non numeratæ pecuniæ, procedit judicium, & ſententia. *Rot. Gen. dec. 26. n. 3.*

Cap. III. Quibus competat.

* An exceptio non numeratæ pecuniæ poſt biennium lapſum competat jure civili inſpecto. *Fachin. lib. 2. cap. 81. negat. l. ſi intra. C. de non numer. pecun. l. aſſeveratio. C. ad d. l. in contractib. eodem.* * An ex chirographo confeſſionis, quænam oriatur obligatio, & quomodo, & an civitati perpetuo competat exceptio non numer. pecun. *Fachin. cap. 87. lib. 2.* affirmat, ſi ſit verſa in utilitatem. ¶ Exceptio non numeratæ pecuniæ, non videtur dari pro omnibus rebus, in quibus conſiſtit mutuum. *gloſſ. in l. præſens. C. de epiſc. and. in verbo, alias.* ¶ Exceptio non numeratæ pecuniæ, quando non competat. *Bartol. in §. 1. Inſtit. de lite. oblig.* ¶ Condemnatio facta in judicio, non patitur exceptionem non numeratæ pecuniæ, *vide Jaſon. in l. ſi convenerit. ff. de juriſd. omn. jud.*

Cap. IV. Quando opponi poſſit.

Confeſſus ſub ſpe futuræ numerationis, debet exceptionem non numeratæ pecuniæ, intra biennium opponere, & quando actor differt agere, poteſt reus coram judicê proteſtari, quod licet confeſſus fuerit, tamen fecit ſpe futuræ numerationem inde non ſequutæ, quo facto, hæc exceptio perpetuatur. *Hartm. cap. 2. lib. 2.* Et ad hæredes tranſit. *Bart. in auth. de temp. non ſolut. pecun. ſuper dot.* ¶ Licet debitor renunciaſſet exceptioni non numeratæ pecuniæ, adhuc illam opponere poſſet: operatur tamen illa renunciatio præſumptionem juris, & de jure, contra quam non admittitur probatio in contrarium, niſi per confeſſionem. *Cabal. milleloq. 671. & Hippolit. ſing. 222.* ¶ Exceptio non numeratæ pecuniæ opponi debet in ſcriptis, & proponi etiam poteſt, & ſi contra opponentem nihil petatur. *Bartol. in authent. de tempor. non ſolut. pecun. ſuper dot. num. 5.* ¶ Creditor etiam poſt triginta dies de jure Canonico poterit opponere ipſam exceptionem. *Capel. Thol. quæſt. 419.* Non autem de jure civili. *idem Cabal. milleloq. 669.* * An jure canonico poſt biennii lapſum opponi poſſit exceptio non numeratæ pecuniæ. *Fachin. lib. 2. cap. 82. negat. Spec. ut de reſtitut. in integr. §. 1. num. 25.* ¶ Exceptio non numeratæ pecuniæ intra quæ tempora opponi poſſit, & in quibus caſibus locum habeat, & an inter mercatores opponi poſſit, *vide Marant. in ſuo Specul. part. 6. tit. de except. numer. 35. Rebuff. in conſtitut. reg. tract. de chyrograph. & cedul. recog. art. 2. num. 11. & ſequentib. tom. 1.* ¶ Licet exceptio hæc poſſit opponi contra confeſſionem liberatoriam intra triginta dies: tamen hoc fallit, quando poſt confeſſionem pretii recepti ſequuta eſt quitatio, vel pactum de non petendo, vel alia diſpoſitio liberans debitorem. *Natta conſil. 196.* Et quando ipſi exceptioni fuit renunciatum, ſecus in exceptione non numeratæ pecuniæ in contractu mutui. *Natt. ibid.* * Si lege municipali cautum ſit certas duntaxat exceptiones contra inſtrumentum opponi poſſe, an exceptio non numeratæ pecuniæ opponi poſſit. *Fachin. lib. 2 cap. 84. affirmat. l. ult. C. num. pecun.* ¶ Hæc exceptio poteſt opponi regulariter. *Anton. Trig. ſing. 59. ubi ſcribit reg. cum ampliationibus & limitationibus.* ¶ Dicta exceptio opponi poteſt in contractu mutui per debitorem etiam poſt biennium, ſi probatum fuerit de non ſolutione. *Afflict. deciſ. 110. Natt. conſ. 305. & Hippol. ſingul. 463. vide tamen Rot. Genuenſ. deciſ. 26. & Azo. in ſumma titul. C. plus valere, num. 5.* ¶ Ipſa exceptio opponi poteſt contra ſcripturam privatam continentem pecuniam numeratam fuiſſe, ſecus in ſcriptura publica hoc continente. *Bartol. in l. 3. & 1. Cod. de dot. caut. non numer.* Alias exceptio non numeratæ pecuniæ opponi poteſt intra biennium, ſive confeſſio ſummæ fiat in ſcriptura privata, ſive publica, *Ozaſc. deciſ. 134.* ¶ Exceptio non numeratæ pecuniæ, an poſſit à delegato opponi, aut peti obligationis delegatæ relevatio, *vide Put. deciſ. 428. lib. 2.* ¶ Exceptio non numeratæ pecuniæ, poteſt opponi contra confeſſionem in ſcriptis factam, *Bartol. in auth. rogati. C. de teſtibus.*

Opponi non poteſt.

Renuncians exceptioni non numeratæ pecuniæ cum juramento, non poteſt excipere ipſam exceptionem, maxime ſi juraverit nunquam contravenire, ſecus eſſet ſi confeſſus fuiſſet pecuniam recepiſſe, & juraſſet illam reddere. *Capel. Thol. quæſt. 375. vide Rot. Genuenſ. deciſ. 26. Mohed. deciſ. 285. & Hippol. ſingul. 327.* ¶ Quando ſuper renunciatione apponitur juramentum, debitor non poteſt opponere hanc exceptionem, ſed cogitur ſolvere, tamen poſt reſolutionem poterit repetere pecuniam ſolutam. *vide Jaſon. de action. §. fuerat. num. 85.* ¶ Licet debitor non poſſit opponere ipſam exceptionem, tamen poterit allegare inſtrumentum ſimulatum. *Jaſon. de act. §. fuerat. num. 86. & Anton. Trigon. ſingul. 120.* ¶ Exceptio non numeratæ pecuniæ poteſt opponi, & ſi in confeſſione dictum fuerit, quod quis confitebatur habuiſſe, recepiſſe, & habere centum mutuo. *Roman. ſingul. 642.* Idem, ſi debitor confiteatur apud ſe habere. *Roman. dict. ſingul. 642. vide tamen ibid. quando dictum limitetur, & Bartol. in l. ſi ex pluribus 89. ff. de ſolut. & lib.* ¶ Si officialis Fiſci vendens confiteatur ſibi pretium fuiſſe numeratum, perpetuo eſt ſecurus emptor, nec poteſt illi objici exceptio non numeratæ pecuniæ, *l. penult. §. ad hæc. ff. de quadrien. præſcript.* ¶ Exceptio non numeratæ pecuniæ opponi non poteſt contra confeſſionem propriam factam in contentioſo judicio præcedente citatione; ſecus autem contra confeſſionem factam etiam in judicio voluntario coram Judice, nulla præcedente citation. *Ozaſ. deciſ. 134. num. ſexto. vide Marc. de Mant. ſingul. 337.* ¶ Debitor, & creditor ſi in fine inſtrumenti jurent in eo contenta eſſe vera, non poterit amplius opponi exceptio non numeratæ pecuniæ. *Franc. Crem. ſingul. 153.* ¶ Si defunctus confeſſus eſt mutuum, non poterit ejus hæres opponere exceptionē non numeratæ pecuniæ. *Petrus de Raven. ſingul. 322.* ¶ Hæc exceptio poſt biennium non poteſt opponi: fallit in pio loco. *Anton. Corſet. in ſuis ſingul. litera E. ſingul. final.*

Cap. V. Quando habeat locum, vel non.

* An exceptio non numeratæ pecuniæ locum habeat, ubi quis ante chirographum confeſſionis ſe pecuniam accepiſſe profitetur. *Fachin. lib. 2. cap. 83. Affirmat Aretin. in §. idem juris. numer. 23. Inſtitut. de except.* * An inter mercatores locus ſit exceptioni non numeratæ pecuniæ, & an ſi juramentum obligationi acceſſerit, neceſſaria ſit abſolutio, ut ea exceptio opponi poſſit. *Fachin. libr. 2. cap. 86. affirmat Alciat. l. qui pecunia. lib. 8 ff. ſi certum pet. cap. venerabilem, de electione.* ¶ Exceptio non numeratæ pecuniæ, an habeat locum, etiam ſi promiſſio fuerit facta non ſpe futuræ numerationis, *Bartol. in leg. Cod. de poſtul.* ¶ Quando obligationi mutui ſubjicitur ſtipulatio, non videtur eſſe locus exceptioni non numeratæ pecuniæ, quia agitur ex iſta ſtipulatione, non ex numeratione. *gloſſ. in § final. l. 2. ff. ſi certum petatur, vide tamen §. idem juris, Inſtit. de except. & Bart. in l. 9. C. de non numer. pecun.*

Vel non.

In facta confeſſione tributi, non habet locum exceptio non numeratæ pecuniæ. *l. fin. Cod. de apoch. pub. lib. 10.* ¶ Debitum agnoſcens ex intervallo, ipſam exceptionem opponere non poteſt. *Put. deciſ. 428. lib. 2.* ¶ Hæc exceptio limitata tempore, non habet locum in contractibus non celebratis in ſcriptis. *Bart. in l. ſi non 5. C. ſi cert. petat.* ¶ Dicta exceptio locum non habet in aliis caſibus, quam in dote, vel mutuo. *Roland. conſil. 4. vol. 3.* Ideo ceſſat quando in chirographo exprimitur debitum ex cauſa de præterito. *Roland. ibid. n. 11. & 12.* ¶ Hæc exce-

exceptio non habet locum in confeſſione facta in teſtamento, *Guid. Pap. ſing. 70. & Anton. Trigo. ſing. 59.* Vel in alia ultima voluntate. *Cab. milleloq. 672.*

Cap. VI. Quando admittatur, vel non.

* An exceptio non numeratæ pecuniæ eodem modo concedatur, ei qui teſtibus præſentibus ſe confeſſus eſt accepiſſe pecuniam, quo ſe chirographo obliganti confitenti concedi ſolet. *Fachin. libr. 2. cap. 85. affirmat.* ¶ In depoſito confeſſionato non admittitur exceptio non numeratæ pecuniæ. *Roland. conſil. 17. volum. 1. vide eundem conſil. 4. volum. 4.* ¶ Notarius ſi aſſerat in inſtrumento pecuniam realiter numeratam fuiſſe, dicta exceptio non admittitur. *Caball. milleloq. 679.* ¶ Exceptio non numeratæ pecuniæ adverſus Theſaurii quitationem, an admittatur, *Franc. Marc. quæſt. 203. part. 2. num. 5.*

Cap. VII. Quando renunciari poſſit.

An debitor poſſit renunciare huic exceptioni non numeratæ pecuniæ, *Jaſ. de act. in §. fuerat, num. 75. Rebuff. in conſtit. reg. tract. de chirograph. & cedul. recog. art. 2. num. 27. tom. 1. Natt. conſil. 196. tom. 1. Bartol. in authent. de temp. non ſolut. pecun. num. 10. & in l. ex canone. C. de non numera. pecun. Abb. conſil. 71. part. 1. num. 2. facit l. fin. Cod. cod. de numer. pecun.* ¶ Exceptionem non numeratæ pecuniæ, qui ſcit ſe habere, & ſe ſubdelegare patitur ex intervallo, illi renunciat. *Put. d. deciſ. 428.* ¶ In inſtrumentis dotalibus ſolet hodie renunciari, exceptioni non numeratæ pecuniæ, & tunc ſufficit ſola confeſſio. *Bart. in l. 1. C. de dot. cauſ. non numer.*

Cap. VIII. Qui ſint effectus.

Deſtituto exceptione non numeratæ pecuniæ per lapſum biennii, ſubvenitur ex officio Judicis. *Guid. Pap. quæſt. 292. Hippol. ſingul. 277.* Imo de jure Canonico etiam poſt biennium poteſt opponi ipſa exceptio; ſecus de jure Civili. *Caball. milleloq. 673.* ¶ Debitor convictus ſuper chyrographo, lapſo biennio dato ad proponendam exceptionem non numeratæ pecuniæ, non poteſt compellere actorem ad jurandum, quod fuerint pecuniæ numeratæ. *Capic. deciſ. 15. vide tamen Franc. Marc. quæſtion. 698. part. 2. & Papon. lib. 9. titul. 6. arreſt. 20. & infra tit. de juramen. jud. verit. part. parti delat.* ¶ Notarius ſi dicat in inſtrumento pro centum florenis ſibi datis, & ſolutis, & poſtea probetur, quod illo tempore non intervenit numeratio, an inſtrumentum ſit falſum, *Bartol. in l. ſi non 5. Cod. ſi certum petatur.* ¶ Licet ſtatutum tolleret hanc exceptionem, tamen in foro conſcientiæ creditor non eſſet tutus. *Cabal. milleloq. 676.* ¶ Quamvis is, qui juravit vere pecuniam ſolutam non ſit audiendus, allegans exceptionem non numeratæ pecuniæ, tamen ſi ſit admiſſus ad probationem negativæ, debet audiri. *Hieron. Magon. deciſion. 128. num. ſexto. Rot. Floren.*

Cap. IX. Quibus modis excludatur, ceſſet.

Geminatio arguit validitatem actus, qui geritur: quia ubi ſecunda intervenit conſideratio, ibidem plena præſumitur adeſſe deliberatio. *Ozaſc. deciſ. 30. numer. 16.* Quare excludit exceptionem hanc non numeratæ pecuniæ. *Afflict. deciſion. 110. Capic. deciſ. 19. num. 6. Grammat. deciſ. 103. num. 3. Capell. Thol. quæſt. 375. in additio. Jaſon. de action. §. in perſonam. num. 50. Rebuff. in conſtitution. Reg. Tract. de chyrograph. & cedul. recogn. articul. 2. numer. 62. tom. 1. Roland. conſil. 17. volum. 1. & Anton. Trig. ſingul. 59.* ¶ Geminata confeſſio excludit hanc exceptionem, niſi debitor poſſet probare ſibi nihil fuiſſe numeratum. *Caball. milleloq. 675.* ¶ Si in inſtrumento juratum fuerit, omnia & ſingula eſſe vera, ceſſat omnino exceptio non numeratæ dotis vel pecuniæ. *Gram. deciſ. 103. num. 4. Caball. milleloq. 670.* Alias ſimplex confeſſio quantitatis jurata, non tollit hanc exceptionem. *Ozaſc. deciſ. 134.* Saltem obtenta abſolutione à juramento. *Caball. d. milleloq. 670. vide tamen Gram. d. deciſ. 103.*

Cap. X. Confeſſio qualis ſit.

Confeſſio facta hoc modo, habui, vel recepi, non eſt ſimplex confeſſio, ſed confeſſio probatoria actus naturalis. *Rot. Gen. deciſ. 26. num. 3.* ¶ Si in inſtrumento quis confiteatur ſe habuiſſe mutuo centum intelligitur de præſenti. *Bart. in l. certi condict. §. ſi nummos. ff. ſi cert. pet.* ¶ Confitens ſe recepiſſe centum, & poſt confeſſionem partem illorum recipiens, ex hoc confeſſio ſimulata præſumitur, etiam quoad reſiduum partis non receptæ. *Lud. Rom. ſing. 26.*

Cap. XI. Qui ſint effectus.

Debitor poteſt creditorem (qui pecuniam non numeravit) ad reſtitutionem pignoris convenire, nec ille poteſt exceptione dati pignoris ſe tueri, niſi probet pecuniam ſe numeraſſe, quod obtinet etiam debitore poſſidente. *l. 1. C. ſi pign. convent. num. ſeq. non ſit.* ¶ Mutui confeſſio facta in contractu inutili, probat mutuum. *Bartol. in l. certi condictio. §. ſi nummos. num. 10. ff. ſi certum petatur. & in l. 126. §. Chryſoſt. ff. de verborum obligation.* ¶ Exceptio non numeratæ pecuniæ non impedit litis conteſtationem. *Capell. Thol. quæſt. 187.* ¶ Stipulatio, qua promitto tibi dare centum ex cauſa mutui, quæ confiteor me accepiſſe, non probat mutuum, ideo per procuratorem confitentem ſe recepiſſe mutuum, non præjudicatur domino, niſi dicatur in inſtrumento, & in veritate recepit, & illi numeratum fuit. *Bartol. in l. 1. §. ſi mutuam. ff. ſi quid in fraudem.* ¶ Confeſſio ex cauſa mutui, non probat intra biennium, *Mann. in ſuo Specul. part. 6. de confeſſione, tit. & producuntur confeſſiones, num. 9.* ¶ Inſtrumentum, in quo eſt facta confeſſio, qua quis confitetur recepiſſe, quod non recepit, probat, quod ille, cui eſt facta confeſſio, promiſit dare. *Bart. in l. 4. C. de tot. promiſſ. & nud. pollicit.* ¶ Ubi is, contra quem debet opponi querela non numeratæ pecuniæ, ſit in adminiſtratione poſitus, poterit adverſarius ad ejus præſcriptionem interrumpendam adhibere alium adminiſtratorem, per quem ſimilis denunciatio fiat. *l. ſi præſens 18. C. de Epiſcop. audien.* ¶ Confeſſio facta in inſtrumento ex alia cauſa, quam mutui, vel dotis, facit plenam fidem, *Bald. in l. cum aliquis. C. de jure deliber. num. quinto. vide Afflictum deciſ. 105.* ¶ Confeſſioni per duos teſtes probatæ, ſtandum eſt contra confitentem principaliter, & non enunciative. *Afflict. deciſ. 105.* ¶ Confeſſio facta in epiſtola, præjudicat etiam inter abſentes. *Marc. quæſt. 904. part. 2.* Ideo promittens per apocham creditori abſenti, tenetur. *Rot. Gen. deciſion. 37. num. vigeſimo quinto.* ¶ Quando lapſum eſt biennium, nec ante fuit oppoſita exceptio non numeratæ pecuniæ, tunc confeſſio de recepto probat veram numerationem, ſeu factum realis numerationis. *ead. Rot. d. deciſ. 26.*

Cap. XII. Miſcellanea.

Verba, accepiſſe, & habuiſſe, favore liberationis, inducunt liberationem poſt triginta dies. *Afflict. deciſ. 94. Rot. Gen. deciſion. 20.* ¶ Promittens centum ſub ſpe futuræ numerationis, ſi creditor voluerit numerare, debitor tenetur recipere, ſi creditoris intereſt, & creditor dare, ſi debitoris intereſt. *Bartol. in l. ſi fidejuſſor 43. ff. de fidejuſſ. & man. num. 4.* ¶ Obligatio, qua creditor tenetur numerare promittenti ſpe futuræ numerationis, unde naſcatur, *vide Bart. in l. ſi fidejuſſor. 43. ff. de fidejuſſ. num. 4.* ¶ Solvens partem debiti cautionem agnoſcit. *Hieron. Magon. deciſ. Luc. 24. num. 21. Natt. conſil. 77. tom. 1.* ¶ Sed non ob id cogitur ſolvere aliam partem debiti, *vide eundem Magon. deciſ. 143. Rot. Floren.* ¶ Petens centum ex cauſa mutui, debet probare

mutuum factum, antequam libellum obtineat. *Bart. in l. 8. §. ſed ut probari. ff. de oper. nov. nunc. num. 5.*

TITULUS CLIX.

De dote cauta non numerata.

Generalia.

Vide de materia hujus tit. *in auth. de temp. non ſolut. pecun. ſup. cau. dot. & ibi Bart. Abb. conſ. 79. part. 2. & Azo. in ſumma tit. de tempo. in integr. reſtitut.*

Cap. I. Dos: qualis ſit.

Ratio lucrorum nuptialium, & dotis datæ prætextu nobilitatis uxoris, eſt eadem. *deciſ. 61. in fin.* ¶ Licet dos confeſſa non habeat privilegia veræ dotis, attamen ſi ultra confeſſionem intervenerint conjecturæ aliquæ, quibus conjici poſſit dotem fuiſſe numeratam vere, hujuſmodi dos potiri debet privilegiis dotis numeratæ. *Menoch. conſil. 154. num. 18. lib. 2. Matth. Mattheſ. ſingul. 192.*

Cap. II. Quibus debeatur.

Dos promiſſa, & non recepta, quando repeti poſſit, ſoluto matrimonio, *Bart. in auth. de non eligendo ſecundo, &c. §. illud.* ¶ Dos promiſſa conſtitui & non conſtituta, debetur uxori poſt annum renubenti. *Afflict. dec. 61. num. 6.* ¶ Pater repellitur, mortua filia, à petitione dotis confeſſæ, & non receptæ per maritum, cum juramento, qui etiam renunciaverat exceptioni non numeratæ dotis. *Afflict. deciſ. 323.*

Cap. III. Renunciatio, promiſſio, donatio, quibus modis valeat, vel non.

An valeat renunciatio non numeratæ dotis, *Jaſon. de action. §. fuerat. num. 75. & Cravet. conſil. 282.* ¶ Donatio facta à viro uxori, & reſultans ex confeſſione de dote recepta firmatur juramento promiſſorio, non aſſenſorio. *Natt. d. conſ. 28. num. 6. vide Rol. conſ. 93. volum. 1. & conſ. 76. volum. 2. Rom. ſingul. 599.* Et hæc donatio tacita non revocatur ex revocatione confeſſionis factæ, ex qua reſultat ipſa donatio. *Roman. d. ſing. 599.* ¶ Si maritus fuerit antequam contrahat per verba de præſenti promiſerit dotare uxorem, cum hsbeat contrahere per verba de præſenti, quia uxor nobilior eſt viro, talis promiſſio valebit, & poterit exigi ab hæredibus viri, etiam non conſummato matrimonio. *Afflict. deciſ. 61. n. 3.*

Cap. IV. Exceptio non numeratæ dotis: quando opponi poſſit.

Exceptio non numeratæ dotis, licet poſſit opponi contra confeſſionem factam per maritum, durante matrimonio, id tamen declaratur locum non habere, quando maritus confeſſus fuiſſet ſe dotem recepiſſe à tertio, *Roland. conſ. 93. num. 26. volum. 1.* Tunc enim talis confeſſio omnibus nocet. *ibid. Roland. num. 29. & Hippol. ſing. 345.* ¶ Exceptio non numeratæ dotis poteſt per maritum opponi, niſi poſtea in alio inſtrumento fuerit confeſſus. *Amanel. de Clarisaq. ſingul. 136.* *An ſi dotis promiſſio præcedat, & ſequatur confeſſio mariti de dote ſoluta valeret, & opponi poſſit exceptio non numeratæ dotis. *Fachin. lib. octavo. cap. octuageſimo primo, negat. l. in contractibus 14. §. 1. cap. de non numer. pecun. l. ultim. cap. de dote cauta non num.* *Quid ſi poſt confeſſionem dotis à marito factam ſupra ſint tempora opponendi exceptionem, vel querelam proponendi de dote numerata, *cap. octuageſimo ſecundo, libr. octavo, Fachin.* ait confeſſionem eſſe ſimulatam. *Aret. §. fuerat. num. decimo quinto de actio.* ¶ Tempus opponendi exceptionem dotis non numeratæ, favore dotis currit minoribus, tamen adverſus talem curſum ipſi, & hæredes eorum reſtituuntur intra tempora, de quibus *in authent. ſi minor. Cod. de tempor. in integrum reſtitutio.* ¶ Maritus ſi præſtiterit alimenta uxori, tam ante matrimonium, quam poſt, & fuerit confeſſus recepiſſe dotem, non poterit ulterius opponere de non numerata dote. *Gramm. d. deciſ. 103. num. 6.* Tamen quando hæc exceptio poſſit opponi, *Crav. conſil. 282. circa fin. & Jaſ. de act. §. fuerat. numer. 75.* ¶ Si ſecunda uxor agat ad reſtitutionem ſuarum dotium, quas confeſſus fuerat maritus habuiſſe ante, vel poſt matrimonium, an filii primi matrimonii poſſint opponere, dictam confeſſionem ſapere donationem, & in eorum fraudem factam, *Crav. conſ. 40. & inf. lib. 2. tit. de pœnis ſecundo nuben.*

Cap. V. Quibus modis ceſſat.

Si in inſtrumento juratum fuerit, omnia & ſingula eſſe vera, ceſſat exceptio non numeratæ dotis. *Gram. deciſion. 103. n. 4. vide Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 66.*

Cap. VI. Confeſſio: Quibus modis intelligatur.

Confitens habuiſſe dotem, vel centum nomine dotis, & poſt confeſſionem partem dotis recipiens, confeſſio ſimulata præſumitur, etiam quoad reſiduum dotis. *Lud. Rom. ſing. 26.*

Qui ſint effectus.

Ille, qui confitetur ex cauſa dotis plus recepiſſe, quam receperit, poteſt agere, ut id, quod non recepit, recipiat. *Bartol. ſing. 171. & Bart. de Cap. ſingul. 88.* ¶ Inſtrumentum, in quo quis confitetur ſe recepiſſe, quod non recepit, probat, quod ille promiſit dare illi cui eſt facta confeſſio. *Bartol. in l. 4. C. de dot. promiſſio. & nud. pollicit.* Et ille, qui confitetur poteſt agere, ut id, quod non recepit, recepiat, *Bart. ſing. 171. & Bartol. de Cap. ſing. 88.* ¶ Fiſcus etiam tenetur ad ſolutionem dotis confeſſæ, ubi renunciatum eſt exceptioni non numeratæ dotis, vel lapſa ſunt tempora opponendi ipſam. *Natt. conſ. 28. tom. 1.* ¶ Non habet locum præſumptio donationis, & fraudis in confeſſione receptionis dotis facta ante matrimonium, præſertim ſi ex intervallo eſſet renunciatum ſpei futuræ numerationis, vel lapſa eſſent tempora opponendi exceptionem non numeratæ dotis, aut ante confeſſionem præceſſerit promiſſio. *Ozaſ. deciſion. 172. num. 11.* ¶ Maritus confitendo dotem recepiſſe ab extraneo, videtur contra ſe probare ſolutionem, & receceptionem, *Ozaſ. deciſ. 20. num. fin.* Maxime quando confeſſio non eſt facta ſub ſpe futuræ numerationis, vel exceptioni non numeratæ dotis fuerit renunciatum, aut lapſum fuerit tempus opponendi ipſam exceptionem. *Ozaſc. ibidem.* ¶ Si maritus, conſtante matrimonio, confiteatur ſe dotem recepiſſe, quæ ſibi fuit promiſſa, tempore matrimonii, ſtatim ſibi præjudicat, nec amplius poterit opponere exceptionem non numeratæ dotis. *Afflict. deciſ. 402.* ¶ Lapſis temporibus opponendi exceptionem non numeratæ dotis, tantum operatur confeſſio mariti de dotis receptione (etiam in præjudicium quorumcunque creditorum) quantum operatur vera, & realis numeratio, & hoc caſu dos confeſſa habet omnia privilegia, quæ habet dos numerata. *Afflict. deciſion. 402. numer. 10. Boer. deciſion. 230. & Bartol. in l. 6. C. de compenſa.* Quod procedit, licet fuiſſet facta confeſſio, conſtante matrimonio. *Venet. deciſion. 196. part. prima.* ¶ Confeſſio viri de dote recepta poſt contractum debitum, non nocet anterioribus creditoribus, oppoſita exceptione non numeratæ dotis, ſeu pecuniæ, ſed quando talis exceptio ſit opponenda. *Magon. deciſion. 68. Rot. Flor.* Quod etiam habet locum, licet maritus renunciaſſet exceptioni non numeratæ pecuniæ. *ibidem num. 9.* ¶ Concluſio limitatur primo, ſi creditores ſciverint renunciationem, & intra legitima tempora non exceperint. *Magon. ibidem num. 8.*

num. 8. ¶ Secundo limitatur, quando præceſſit dotis promiſſio, & inde ex intervallo ſecuta fuit confeſſio: nam tunc talis confeſſio nocet creditoribus, qui cum viro medio tempore contraxerunt. *Magon. d. deciſion. 68. num. 10. Rot. Aven. deciſion. 25. in deciſione diverſo. Afflict. deciſ. 400.* ¶ Tertio limitatur, quando creditor etiam ſolum ſe fundaſſet ſuper ſola confeſſione viri, nam tunc in pari cauſa melior eſſet conditio mulieris. *Magon. d. deciſ. 68. n. 12.*

Cap. VII. Quibus modis valeat.

Confeſſio dotis receptæ facta per divitem vilem uxori pauperi nobili, ſtatim valet. *Bartol. in l. ſi divortio 21. numero quarto. ff. de verborum obligation.* ¶ Dotis confeſſio, & promiſſio à marito facta reſtitutionis tempore, quæ per errorem major ipſa dote ſoluta reperiebatur, an teneat, *Perilluſt D.P. Ceſſan. deciſ. 112.* ¶ Confeſſio dotis facta, conſtante matrimonio, quæ valet in vim donationis, confirmatur morte mariti prædecedentis quando intervenit conſtitutum, & retrotrahitur ad tempus confeſſionis, omnibuſque præjudicat, *Roland. conſil. 93. n. 30.* ¶ Confeſſio mariti de dote recepta conſtante matrimonio, non valet regulariter, etiam facta cum juramento. *Gome. Leo. deciſion. 6. in deciſ. diverſo.* Ideo creditores poſſunt opponere, & probare dotis confeſſæ ſimulationem, etiam poſt lapſa tempora. *Papon. lib. 21. tit. 3. areſt. 8. Rot. Aven. deciſion. 25. in deciſion. diverſo.* Tamen quod confeſſio mariti de dote recepta, conſtante matrimonio, præjudicet creditoribus poſterioribus, quando mulier agit hypohecaria contra tertios poſſeſſores, lapſo tempore dato ad opponendum exceptionem non numeratæ dotis, vel renunciatum fuerit ipſi exceptioni, *ſcribunt Cravet. conſil 49. num. 6 Roland. conſil. 74. volum. 4. Menoch. conſil. 154. volum. 2. num. 20. Dec. conſil. 336 Jaſon. de action. in §. fuerat. num. 74. Chaſſan. in conſuet. Burg. tit. Des droicts. Rub. 4. §. 7. gloſſ. 6. Henr. Boer. in ſuis ſingul. tit. confeſſio, Hippolyt. ſingul. 326. & Vevar. d. deciſ. 196. part. 1.*

TITULUS CLX.

De compenſatione, & ejus exceptione.

Cap. I. Compenſatio: Qua dicatur: qualis ſit.

PRoprium eſt creditoris, & debitoris compenſare, non ſolvere iterum. *idem Magon. deciſ. 25. Luc. num. 10.* ¶ Creditum natum poſt primam obligationem, cedit in compenſationem. *idem Magon. deciſion. 42. Rot. Floren.* ¶ Compenſatio ficta ſolutio dicitur. *Ozaſc. deciſ. 92. num. 11. & 14. Capit. deciſ. 167. num. 6.* Et habet vim ſolutionis. *Capell. Tholoſ. qu. 93.* Ideo compenſatione oppoſita, tollitur debitum, & obligatio. *Ozaſc. d. deciſ. 92. num. 16.*

Qualis ſit.

Ubi ceſſat compenſatio (ut quando debetur ſpecies) recurrimus ad reconventionem, ſed an ipſa compenſatio aliquam habeat ſimilitudinem cum reconventione. *Maran. in ſuo Specul. part. 4. diſtinct. 4. jud. titul. an ſit judic. convention. vel reconvent. num. 4.* ¶ Compenſatio potius exceptionem, quam petitionem reſpicit. *Marc. qu. 157. part. 2. de reconventio. l. 1. rebus 18. §. quod autem. ff. commodati. l. 2.* Et non videtur rejecta eo ipſo, quod pronunciatur ſuper principali. *Bartol. in l. ſi autem 8. §. quocunque. ff. de neg. geſt.*

Cap. II. Quibus modis deduci poſſit.

Quod per in integrum reſtitutionem quis poſſet conſequi illud nondum petitum & obtentum, non poteſt in compenſationem deduci. *l. fin. §. fin. ff. de condict. indeb.* ¶ Quod poteſt in contrario judicio commodati peti, poterit in compenſationem deduci. *l. in rebus 18. §. quod autem. ff. commodati.* ¶ Debitor ex diſpoſitione legali, creditori ſuo legans, an videantur animo compenſandi reliquiſſe, *Affl. deciſion. 138. n. pen. & Mant. de conject. ult. volunt. lib. 10. tit. 2.* ¶ Debitum naturale eſt potens ad inducendam compenſationem contra petentem debitum civiliter, & naturaliter: fallit, quando fuit præſtitum juramentum. *Franc. Crem. ſing. 117. vide tamen Bart. in l. 8. §. ſi procurator. ff. rem rat. hab.*

Fieri, & peti poſſit, vel non.

In pœnalibus compenſatio fit ipſo iure. *Guid. Pap. qu. 171. n. 5.* Nam paria delicta mutua compenſatione tolluntur. *Franc Marc. qu. 494. n. 41. Hippolyt. ſing. 234. cap. 4. extra de divor. & ibid. gl.* Tamen quod compenſatio non habeat locum in delictis, *habetur in cap. primo, extra de converſ. infidel.* ¶ An compenſatio quantitatis debitæ in pecunia, ad quantitatem fructuum fieri poſſit. *Bartol. in l. 8 §. ob. ff. ſolut. matrimon. & ibi Jaſ. n. 2. & 3.* qui ait pro hac. ¶ Quando in alternativa obligatione eſt ſpecies, & quantitas, an poſſit fieri compenſatio, *Bart. in l. 1. C. ſi major factus alienationem.* ¶ Quando utrumque debitum conſiſtit in quantitate, & eſt liquidum, fit compenſatio, quod procedit in fratre debitore, qui ſimpliciter erogavit pecuniam fratri creditori, vel legatario. quia ille non præſumitur animo donandi erogare. *Cravet. conſ. octuageſimo ſexto.* ¶ Si venditor in una te decipiatur per ignorantiam, & in alia decipiat, debet harum rerum fieri invicem compenſatio. *l. ſi duorum 43. ff. de actio. empt. & vendit.* ¶ Debitor inſtituendo creditorem hæredem, vel cohæredem, in dubio non videtur hoc facere animo compenſandi. *Rot. Aven. deciſ. quadrageſima quinta, in deciſ. diverſo. tom. 3.* ¶ Debitor legans, vel donans, non videtur donare, vel legare animo compenſandi, niſi aliter colligeretur ex conjecturis, *quas plures adducit Cravet. conſil. 149. Hippolyt. ſing. 162. & Bart. in l. unica. Cod. de rei uxor. actio. n. decimo.* ¶ Compenſatio, an, & quando fiat in libro mercatoris continenti debitum, & creditum, *vide Maran. in ſuo Specul. part. 4. diſtinctio. 9. judic. num. centeſimo quadrageſimo ſexto. titul. an judex ſit competens.* ¶ Legatum factum uxori, quando videatur factum animo compenſandi cum dote. *Anguſtin. Boer. qu. 92.* ¶ In dubio videtur legatum relictum animo compenſandi cum debito, quando illud erat neceſſarium, ſecus ſi voluntarium, id eſt, ex proprio facto libere contractum, *vide Hartm. cap. 2. titul. de legat. lib. 2. & Cravet. conſil. 131.* ¶ Res emphyteutica non cadit in commiſſum per ceſſationem ſolutionis cenſus, ſi Dominus debeat tantundem emphyteutæ, quia tunc fit compenſatio ipſo jure ſine facto hominis. *Jaſon de actio. in §. in bonæ fidei, num 85.* ¶ Sed an emphyteuta, ſeu vaſſallus poſſit opponere exceptionem compenſationis. *Joan. de Peruſ. ſingul. 3. & 5.* ¶ Datum per fratrem in diſpoſitione inter vivos ſororibus, cenſetur datum animo compenſandi cum ſupplemento legitimæ debitæ ipſis ſororibus, *Cravet. conſ. 131. n. 14.* ¶ Compenſatio fit ex conjecturis, ubi alias non fieret: & compenſandi animus præſumitur in fratre dotante ſororem, cujus negotia gerebat, *Cravet. d. conſ. 131. n. fin.* ¶ Ne currant uſuræ, vel quicquam pœnale, fit compenſatio ipſo jure pro rata debiti, quod poteſt compenſari, & hoc caſu fit ipſo jure, ea non oppoſita, *l. ejus 7. & ibid. gloſſ. C. de ſolutio. & liberat. vide l. in inſulam 43. §. uſuras. ff ſolut. matrimon.* ¶ Compenſatio fit in dote, quando quantitas debetur utrique. *Bart. in l. ſi conſtante 25. §. ſi uxor. ff. ſol. mat.* ¶ An compenſatio fiat ad inſtantiam tertii, *vide Rot. deciſion. 8. num. 16.* ¶ Creditore imburſante pecunias debitoris, compenſatio fit ipſo jure, *Rot. Gennen. d. deciſion. 4. num. 22.* ¶ Compenſatio debiti liquidi ad liquidum fit ipſo jure, & actionem extinguit, *Afflict. deciſ. 121.* Et judici neceſſitas ad compenſandum eſt impoſita: ideo ex officio debet facere compenſationem, licet

licet illi ſit renunciatum. Afflict. d. deciſ. 121. vide Rot. Genuen. deciſ. 34. Tamen, quod non fiat, ipſo jore, ſcribit. Joan. Mobed. deciſ. 8. vide Beuuten. deciſ. 37. num. 22. Niſi opponatur ab homine, Rot. Geunen. deciſ. 15. num. 6. & 19. Guid. Pap. quaſt. 221. DD. de Rot. deciſ. 24. alias 295. de appellatio. in antiqu. late Jaſ. de actio. in § in bona fidei. num. 77. & in § ſunt praterea, verſic. compenſationes. Bartol. in l. 5. ff. de impen. in reb. dotal. fact. n. 10. & Fel. conſ. 25. num. 11. ¶ Compenſatio ad evitandam pœnam fit ipſo jure, Gaſp. Caball. milleloq. 334. Sed in quibus aliis caſibus fiat ipſu jure, etiam nulla facta oppoſitione, vide Jaſ. de act. in §. in bona fidei. n. 80. & ſeq. Vel ſit neceſſe, ut opponatur, vide Bart. in ſuis. qq. q. 10. n. 14.

Fieri non poſſit.

Compenſatio liquidi ad non liquidum vana. Afflict. deciſ. 381. num. 6. Ideo non admittitur, Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 15. num. 15. Rot. Genuen. deciſ. 191. num. 6. & deciſ. 213. Sed tunc erit locus reconventioni, Bartol. in l. authen. de executoribus. §. illud, de qua reconventione vide ſupra cit. de reconventio. ¶ Non fit compenſatio damni proveniens ex culpa adminiſtratoris, cum lucro ex lege, vel ex conſuetudine; ſed cum proveniente ex contractu, & diligentia adminiſtratoris ſic, l. Cajus. 11. ff. de uſuris. ¶ Compenſatio inter ſpecies fieri non poteſt, & actiones reales tunc compenſantur, quum rebus peremtis, devenitur ad æſtimationem, gloſſ. in verbo compenſet, in §. ſi quis autem voluerit. authent. de non alienando, aut permutan. reb. Eccleſ. ¶ Legatum non cenſetur factum animo compenſandi cum eo, quod debetur legatario per teſtatorem, Menoch. conſ. 195. libr. 2. Fallit, ſi ex conjecturis conſtaret de contrario animo teſtatoris, vide eundem, conſil. 226. lib. 3. ¶ Debiti, & dotis compenſatio ideo non fit, quando maritus legat uxori, quia ejus eſt debitor voluntarius, & ex contractu voluntarie inito, quod ſecus eſt in patre, Marc. de Mant. ſing. 147. Bartol. in l. hujuſmodo 86. §. cum pater, de leg. 1. ¶ Compenſatio non fit, etiam quando pecunia petitur ut ſpecies, & ſic de ſpecie ad quantitatem. Bart. in l. qui pecuniam 30. §. ſervum, n. 8. ff. ſi cert. pet. ¶ Compenſatio fieri non debet de debito, & credito diverſarum perſonarum, Menoch. conſ. 195. lib. 2. ¶ Compenſatio peti poteſt per hæredem adminiſtratoris duarum ſtationum publicarum, ſeu Fiſcalium, unius cum altera, Afflict. deciſion. 192.

Cap. III. Quæ compenſari poſſint, vel non.

Creditor compenſat ſibi fructus, quos percipere poterat ex pignore, Bart. in l. 1. C. de pign. act. vide infra lib. 2. tit. de pignoribus. ¶ Mora cum mora, quando compenſetur, Rot. Genuen. deciſ. 144. num. 13. & 17. Et an dolus cum dolo, Bartol. in l. 7. C. ad leg. Jul. de vi publ. ¶ Dolus cum dolo, delictum cum delicto, negligentia cum negligentia, pœna cum pœna compenſantur, l. fin. §. pen. ff. de eo, per quem factum erit, & l. quod 37. ff. de dolo malo. ¶ Poteſt hæres gravari, ut Falcidiam ſibi compenſet in debito, l. ſi pupillus 21. ff. ad leg. Falcid. ¶ Uſuræ ab uno debitæ cum fructibus perceptis ab aliis compenſantur, l. 41. §. fin. ff. de mino. 25. ann. Sed an poſſit creditor fructus pignoris in uſuras compenſare, vide legem 8. ff. in quibus cau. pigno. vel hypot. tacit. contrah. ¶ Sicut dolus dolo compenſatur; ſic culpa culpa; non aut dolus cum culpa, quia dolus prægravat: item ſi unus ſit in lata culpa, alter in levi, præponderat lata, & in omnibus ubi uterque non eſt in pari cauſa, is, qui minus deliquit, eſt in meliori cauſa, gloſſ. in l. cum part. 197. ff. de reg. jur. ¶ Erogata à tutore bona fide, poſſunt compenſari per cohæredem pupillo, vel contrario judicio repeti, l. fin. C. de contra. judic. tutel. ¶ Qui ſe obtulit ſolvere, poteſt exinde compenſare in credito, Rot. Gen. dec. 120. num. fin. ¶ Attentare non dicitur Judex, cui eſt præſentata commiſſio ad inſtantiam debitoris continens, ut fructus vineæ compenſare debeat cum credito liquido, ſi ad ulteriorem executionem proceſſerit, ſi commiſſio habeat clauſulam, Prout de jure, &c. Ven. deciſ. 50. part. 1. ¶ Si in actione commodati petatur quantitas, an poſſit cum alio debito compenſari, Bart. in l. prætext. 4. C. commod. ¶ De[illegible] bitum hinc inde ex cauſa uſuraria, compenſatur. Bart. in l. in inſulam 43. §. uſuras. ff. ſol. matri. ¶ Creditor debens pecuniam ſuo debitori, an poſſit i[illegible] lam compenſare, in quam cauſam vult, vide Bartol. in l. cum ex pluribus 130. numer. 4. ff. de ſolutio. & libera. ¶ Legatum paternum, an ſit compenſandum cum legato avito, vide Raud. tract. de Anal. cap. 33. num. 4.

Quæ compenſari non poſſint.

Creditum alienum compenſari non poteſt, ſeu r[illegible] neri pro debito illius, penes quem eſt dictum credit[illegible] Rot. Genuen. deciſ. 11. numer. 3. Sed quando poſſit compenſari, vide eandem Rot. deciſ. 28. ¶ Fructus in debitum non compenſantur per gravatum, Rot. Aven. deciſion. 45. num. 6. in deciſ. diverſo. ¶ Conſeqvutum pendente lite per modum proviſionis non compenſat[illegible] cum ſumma adjudicata per ſententiam, nec eam mi[illegible] nuit, Boer. deciſ. 324. ¶ Lucrum contingens ex induſtria non compenſatur cum damno contingente ex culpa, l. de illo 23. ff. pro ſoc. ¶ Debitor ex cauſa collectarum, non poteſt compenſare id, quod ſibi à communi debetur ex alia cauſa, cum debito collectarum, Bart. in §. primo Authent. de collecto. ¶ Quod præſcriptum eſt, non venit in compenſationem, Bart. Cap. ſing. 24.

Cap. IV. Quando, & quibus modis opponi poſſit, vel exceptio compenſationis.

Compenſatio, an poſſit opponi poſt ſententiam, ſtante ſtatuto, quod exceptio ſolutionis, quæ facta ſit an[illegible] ſententiam non poſſit opponi, Joan. Pet. Surd. deciſ. [illegible] ¶ Maritus, qui tenetur alere uxorem, an poſſit oppo[illegible] hæredibus mulieris dotem repetentibus comp[illegible] tionem pro expenſis incurabilis infirmitatis, D. Gaſp[illegible] quaſt. Foren. quaſt. 52. libr. 2. ¶ Maritus conventu[illegible] actione de dote, pro rebus amotis, poteſt objicere compenſationem, l. 1. Cod. rerum amot. Jaſ. l. [illegible] tio §. ob donationes numer. 23. ff. ſolut. matr. ¶ [illegible] parte fructuum reſtituenda uxori objici poteſt per [illegible] rum compenſatio, pro rebus a viro uxori donatis [illegible] per eam amotis, & viro reſtituendis, l. divortio 8. §. ob donationes. ff. ſolut. matr. ¶ Hæres mariti poteſt objicere compenſationem uxori ipſius ob res dona[illegible], & amotas, non ob mores, l. res 16. §. hæred. eod. ti[illegible] ¶ Correus ſocius opponit compenſationem de e[illegible] quod alteri correo debetur; ſecus ſi non eſt ſocius, l. duo 10. ff. de duobus reis. ¶ Contra depoſitum an, quando poſſit opponi compenſatio, Rot. Genuen. de[illegible] 34. num. 9. ¶ Clauſula, quæ eſt in principio decretorum Ducalium, ut procedatur, ſola facti veritate inſpecta; operatur, ut poſſit opponi exceptio compenſationis, non obſtante juramento. Ozaſc. deciſ. 1. numer. 27. & deciſ. 92. num. 35. ¶ Compenſationem poſſe opponi (etiam de jure communi) juramento non obſtan[illegible] ſcribunt idem Ozaſ. deciſ. 92. num. 18. Marc. quaſt. 14[illegible] part. 2. Cabal. milleloq. 223. & Bart. in l. 15. ff. rem. haber. Contrariam tamen opinionem tenent. A[illegible] deciſ. 163. & deciſ. 381. Capic. deciſ. 167. Joſeph. Lud[illegible] deciſ. 15. Peruſ. Borg. Coval. deciſ. 28. de contract. part. 2. numer. 43. Rot. Avenion. deciſion. 111. numer. 9. in deci[illegible] diverſo. Boer. conſil. 14. num. 8. Jaſ. de actio. §. in bon[illegible] fidei. numer. 85. Matth. Mattheſ. ſingul. 54. Hippol. ſingul. 203. Natt. conſ. 54. Tom. 1. Sed ad conciliandas opiniones adfertur notabilis diſtinctio, quando admittatur compenſatio, ubi quis præciſe ad ſolvendum jurejurando ſe obligavit, per Ozaſ. d. deciſ. 92. numer. 34.

Afflic[illegible]

Afflict. d. deciſ. 163. ubi etiam diſtinguit inter debitorem divitem, & pauperem, *Capic. deciſion. 167.* qui pariter diſtinguit, *& Magon. deciſion. 42. Rot. Flor. num. 7.* ¶ Compenſatio pro dote unius tutoris, poteſt objici alteri tutori, etiam tutela durante, *Bartol. in l. inter 37. ff. de adminiſtr. & pericul. tuto.* ¶ Exceptio compenſationis eſt formalis, & poteſt opponi, ſine reconventione. *Papon. libro 12. titul. 6 arreſt. 1.* ¶ Compenſationem viginti (quæ tibi debeo), ſi mihi agenti ad decem opponas, non condemnabor in aliis decem, niſi agatur per viam reconventionis, *Bart. in l. in rebus 18. §. quod. ff. commodati.* ¶ Compenſationem poteſt opponere, nedum ſecundus creditor, ſed etiam primus. *Bartol. conſil. .. volum. 2.* ¶ Debitum naturale, quod opponi poſſit compenſando contra petentem, (non contra repetentem) *ſcribit idem Bart. in l. 1. ff. de condict. indebit. num. 18. & in l. interdum 29. eod. numer. 5.* ¶ Compenſatio opponi poteſt contra executionem rei judicatæ, *Ozaſ. deciſ. 92. Franc. Marc. quæſt. 143. part. 2. Andr. Gail. obſerv. 17. libr. 2. numer. 10. Magon. deciſ. 42. Rot. Flor. num. 8. Bartol. in additio. ad l. 1. Cod. de juris, & fact. igno. & gloſſ. fin. in l. 1. §. fin. ff. quæ ſentent. ſine appellat. re... poſſ. vide tamen Capic. dict. deciſ. 167. Capel. Thol. quæſt. 263. & Afflict. deciſ. 121.* ¶ An compenſatio opponi poſſit ab eo, qui ſpontaneam ſubivit condemnationem, & intra certum terminum ſolvere cum juramento creditori promiſit, *vide Ozaſ. deciſ. 92.* ¶ Si Titius debitor Sempronii inſtituerit hæredem Cajum, ſi ipſe Sempronius deinde efficiatur debitor dicti Caji, an poſſit Sempronius opponere compenſationem, ſi illum conveniant creditores dicti Caji, *vide Vincent. de Franc. deciſ. 53.* ¶ Exceptio compenſationis poteſt opponi contra ceſſionarium, *Guid. Papon. quæſt. 567. Capel. Thol. quæſt. 93. Rot. Genuen. deciſion. 120. vide Magon. deciſion. .. numer. 10. Rot. Flor. Papon. libr. 12. titul. 6. arreſt. 2. & .. Guid. ſingul. 564.* Quia ceſſionarius in exceptionibus repræſentat cedentem, & ceſſio tranſit cum ſuo onere, *Rot. Genuen. d. deciſ. 120.* ¶ Debitor conventus poteſt opponere debiti ceſſi compenſationem, *Afflict. deciſ. 163.* ¶ Fidejuſſor excommunicati, poteſt opponere compenſationem de credito ipſius excommunicati, *Capel. Thol. qu. 1. in additio.* ¶ Procuratori in rem ſuam .. caſibus, in quibus non tenetur defendere dominum, poteſt objici compenſatio, *Bart. in l. ſi quis inter. 34. ff. de procurat.* ¶ Si quis uti ſucceſſor ſingularis ex titulo lucrativo, agat contra debitorem, cujus nomen fuit ſibi ..natum, vel legatum, & ipſe debitor objiciat compen..ionem, vel aliquam defenſionem, legatarius, vel donatarius debet defendere dominum auctorem, *l. pater 30. ff. de procurat.* * An debitor, qui juravit reſolutum, objicere compenſationem poſſit, *Fachin. lib. 1. cap. 7. affirmat. l. 2. ff. de compenſatio. l. 2. C. eod. l. 4. §. ſoluiſſe. ff. qui potio. in pigno.* ¶ Compenſationis oppoſitio intra quantum tempus liquidari debeat, *Jaſ. de actio. §. bona .dei. num. 74.*

Quando, & quibus modis opponi non poſſit compenſatio, vel exceptio compenſationis.

Compenſationem objicere non poteſt retinens injuſte poſſeſſionem rei alicujus. *idem Ludov. d. deciſ. 15. num. ..* ¶ Debitor alteri olim ſuo debitori, & moroſo, non poteſt opponere illius temporis (quo in moro fuerat) compenſationem, *Rom. ſing. 647.* ¶ Excommunicatus, & ..nitus non poſſunt opponere exceptionem compen..nis. *Guid. Pap ſing. 866. vide tamen Bart. in l. 14. ff. de in vocando.* ¶ Compenſatio opponi non poteſt à debi..e negante debitum, ſi poſtea fuerit de debito con..us, aliter quam per ſuam confeſſionem, *Guliel. de Ludov. ſingul. 96.* Nec admittitur contra repetentem indebitum, *Bartol. in l. cum quis 10. C. de juris, & fact. igno. numer. 19. vide eundem in l. 32. §. fidejuſſor. ff. de condict. indeb.* ¶ Renunciatio compenſationis extenditur ad debita præterita; & non futura. *Capic. deciſ. 167. numer. 8.* Et tunc compenſatio non poteſt opponi. *Put. deciſ. 452. lib. 2.* ¶ Creditor factus debitor ejuſdem debitoris intrat in hypothecam quam ipſemet habet, contra eundem; tamen non poteſt nomen ſuum retinere, vel compenſare debitum cum debito, *Capic. deciſ. 88. vide Rot. Genuen. deciſ. 34.* ¶ Ille, in cujus manibus fuit factum depoſitum judiciale, non poteſt opponere exceptionem compenſationis: fallit in caſu, *de quo per Papon. libr. 12. titul. 6. arreſt. 4. Jaſ. de action. in §. in bona fidei, numer. 10. Natta conſil. 438. Roland. conſil. 17. volum. 1. & cap. fin. ext. de depoſito.* Quare contra agentem actione depoſiti non admittatur compenſatio, *vide Bartol. in l. cum is 32. §. fidejuſſ. ff. de condict. indebit.* ¶ Depoſitarius non poteſt objicere compenſationem: idem in pluribus depoſitariis, qui pariter inter ſe ſibi invicem non poſſunt opponere ipſam compenſationem de rebus depoſitis, *l. ſi quis 11. Cod. depoſiti.*

Cap. V. Quando admittatur compenſatio, vel non.

Compenſatione oppoſita alterius debiti in continenti liquidandi, intra quantum tempus debeat fieri liquidatio, ut compenſatio admittatur, *vide Bartol. in l. aufertur 46. §. qui compenſationem. ff. de jure Fiſci.* * Ubi tenet eſſe faciendam intra tempus quod datur reo condemnato ad ſolvendum. ¶ Replicatio compenſationis, an admittatur contra exceptionem compenſationis, *Rota. Genuen. deciſione 11. numer. 7.* ¶ Culpa in utroque admiſſa, actore ſcilicet & reo, reus culpæ accuſari non debet, quia compenſatio in pari culpa eſt admittenda. *Cravet. conſil. 1. pro gen. numer. 8.* ¶ Compenſatio debiti naturalis oppoſita, quando admittatur, & plenarie cognoſcatur, *vide Bartol. ſuper conſtitutione, ad reprimendum in verbo, ſummarie, numer. 28. fol. 100.* * An compenſatio de ſpecie ad qualitatem admittatur, *Fachin. lib. 11. cap. 7. negat. l. ſi invenerit. 18. de pignor. actio.* ¶ Compenſatio, an in cauſa appellationis admittatur, *vide Ozaſc. d. deciſion. 29. numer. fin. Capel. Toloſ quæſt. 93. & quæſt. 263. Guid. Papon. quæſt. 436. numer. 12. Hieron. Magon. deciſion. 42. Rotæ. Floren. numer. 8. & Guid. Papon. ſingul. 440.* ¶ Creditores unius negotiationis poſſunt participare de bonis alterius negotiationis, ſatisfactis prius creditoribus illius, ideo in eo, quod ſupereſt, admittitur compenſatio; & non aliter, *Hieron. Mag. deciſ. Luc. 14.*

Vel non.

Compenſatio non admittitur inter debitum ſociale, & creditum proprium, *Rota Gennen. deciſion. 26. num. 30.* ¶ Quando non admittatur compenſatio, *vide Cabal. milleloq. 222.* ¶ Exceptio compenſationis non admittitur de credito, quod probatur per ſcripturam, in qua etiam de alio debito conſtat, *Rot. Genuen. deciſ. 120.* ¶ Compenſatio de debito puro ad debitum conditionale non admittitur, niſi impleta conditione, *Bartol. in l. 3. ff. de ſtatu liber.* ¶ Non admittitur compenſatio contra agentem interdicto recuperandi, *Jaſ. in d. §. in bona fidei. numer. 12.* Nec contra ſolutionem decimarum, *Ludovic. Roman. ſingul. 257. & 551. Jaſon. ibidem num. 13.* Sed de aliis caſibus, in quibus non admittitur compenſatio, *vide ibid. Jaſ. num. 62. & ſeqq.* ¶ Compenſatio de ſpecie ad quantitatem non admittitur, invita parte, *Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 15. num. 5. & deciſ. 88. num. 17.* Fit tamen ipſa volente, vel officio Judicis, *Bartol. in l. 1. §. item. ff. ſi pars hæred. pet.* ¶ Compenſatio licet non admittatur in debito jurato, admittitur tamen retentio: ideo conductores poſſunt

retinere

retinere id, quod cum juramento debebant ſolvere, excuſanturque à caducitate, & pœnarum incurſu. *Put. deciſ. 292. lib. 2 vide Cabal. milleloq. 222.* Alias compenſatio directè prohibita, non permittitur indirectè, id eſt, jure retentionis, *Capic. dec. 88. num. 4.*

Locum habeat.

Compenſatio locum habet, ubi debitum eſt liquidum non aliter, ac ubi debetur genus, & non ſpecies, *Maran. in ſuo Specu. part. 4. diſtinction. 6. jud. titul. an ſit judic. convention. vel reconventio. vide Menoch. de arbitr. libr. 2. caſ. 14. num. fin.* Quod limitatur, quando debitum actoris eſſet liquidum per confeſſionem rei, quia tunc admittitur compenſatio de debito rei illiquido, quod venit liquidandum in proceſſu, *Maran. num. 3. & 4. in addition. & num. 27.* ¶ Compenſationis rationem ſi judex non habuerit, ſalva manet petitio in alio judicio, niſi expreſſe illam reprobaverit: tamen tutius eſt, quod judex in ſententia reſervet reo in alio judicio jus proſequendi dictam compenſationem, *Franc. Marc. quæſt. 157. part. 2.* * An compenſatio locum habeat, ubi quantitas ex una parte debetur, ex altera vero quantitas debetur quæ ſe habet ad inſtar ſpeciei, *Fach. libr. 1. cap. 6. negat. l. ſed ſi certos. de leg. 1. l. cum fundus 1. ſervum tuum ff. ſi cert. pet. Accurſius ibid.*

Vel non.

* An compenſatio locum habeat eſt neceſſe, ut res illæ, in quibus opponitur compenſatio, recipiant functionem in genere ſuo, & non in aliis: imo nec dum de ſpecie ad quantitatem habet locum compenſatio, ſed nec etiam de uno genere ad aliud genus, & per conſequens, nec de vino ad oleum, minus de oleo ad pecuniam, *Boer. conſ. 14. Jaſ. de actio. §. in bona fidei, num. 62. vide tamen Guid. Papon. ſingul. 283.*

Procedat.

Concluſio procedit, quando id, pro quo compenſationem fieri petitur, liquidari non poſſet intra brevem terminum judicis arbitrio ſtatuendum, ſed prolixam indaginem requirere; ſecus ſi brevi tempore liquidari poſſit, quod totum Judicis arbitrio relinquitur. *Maran. in additio. numer. 2. vide eundem Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 14.*

Cap. VI. Qui ſint effectus.

Opponens compenſationem videtur confiteri, *Rota Genuen. deciſion. 213. numer. 14. Hieron. Magon. deciſione Flor. 44.* Quia exceptio compenſationis vim habet ſolutionis, & compenſare, vel ſolvere, nihil differt, *Afflict. deciſion. 121. & Joſeph. Ludovic. deciſion. Peruſ. 15.* * An compenſationes opponens videatur fateri debitum, *Fachin. libr. 11. cap. 6. negat. leg. qui excipit. ff. de reg. jur.* ¶ Uno exiſtente creditore, & debitore, extinguitur actio per compenſationem, tamen quando dictum procedat, *vide eundem Rot. deciſion. 190. numer. 10.* ¶ Inſtitutio facta de parte hæreditatis animo compenſandi totum debitum, petitionem debiti excludit, *l. ſi compenſa. d. 6. Cod. de hæredi. inſtitu. Rot. Avenio. deciſ. 45. numer. 3.* ¶ Ille, cui relictum eſt animo compenſandi, non poterit petere legatum, niſi hæredem liberet, alias agens doli exceptione repellitur. *l. pen. §. qui. ff. de aliment. & cibar. legat.* ¶ Compenſatio impedit initium, & curſum præſcriptionis, quia hoc caſu fit ipſo jure, *Mohed. deciſ. 200.* ¶ Pariter ad impediendam pignoris diſtractionem fit ipſo jure, ideo ratio continens diſtractionem, compenſatione non facta, non admittitur pro bene reddita, *Rot. Genuen. deciſ. 4.* ¶ Per compenſationem quis non liberatur ipſo jure, niſi implorato Judicis officio, *l. 95. §. fin. credit or, & ibid gloſſ. ff. de ſolutio. & liberat.* ¶ Compenſans dicitur ſolvere, & compenſatio extinguit debitum, ſicut ipſa ſolutio, & fit ipſo jure; facta tamen oppoſitione, & non ante, jus enim non reponit compenſationis ortum in homine; ſed ipſo jure lex operatur: tamen bene in hominis voluntate, exercitium, & uſum ortæ compenſationis, remitti, *Magon. deciſion. 5. Rot. Floren.* ¶ Hodie compenſatio oppoſita ab homine, perimit omnes actiones uſque ad concurrentes quantitates ipſo jure, ſive actio bonæ fidei, ſive ſtricti juris, excepta actione depoſiti, quæ per compenſationem non tollitur, *§. in bona fidei, Inſtitut. de actio. ibid. gloſſ.* ¶ Compenſans non venit contra inſtrumentum dotale, contra quod nulla exceptio opponi poteſt, *Afflict. deciſ. 122. num. 4.* ¶ Compenſans dicitur ſolvere, non tamen dicitur realiter numerare, ideo quando requiritur vera, & realis ſolutio, ſeu numeratio, non eſt locus compenſationi, *Natt. conſil. 60.* ¶ Compenſationi aliquando non obeſſe, quod ceſſit quidem, ſed non venerit dies, veluti, ſi ex gratia fuerit tempus ad ſolvendum prorogatum, *habetur in libro placit. Curi. lib. 10. de ſolutio. titul. 6. cap. 4. in diverſo. & per Pap. lib. 12. tit. 6. cap. 4. arreſt.* ¶ Qui compenſat, ſolvit, *Rot. Genuen. deciſ. 16.* Et promiſſio dandi, ſeu faciendi, habet à jure tacitam conditionem, ut promittens liberetur, ſive compenſando, ſive ſolvendo, *Ozaſc. d. deciſ. 92. num. 7.* ¶ Conditio, & ſi impleri debet in forma ſpecifica, tamen quando quantitas, ſeu ſolutio eſt in conditione, dicitur adimpleri, ſi juſſus dare compenſet. *Ozaſc. ibid. num. 3.* ¶ Compenſationem ſi quis opponat Fiſco, intra quantum tempus ſibi debitum eſſe probare debeat, *Jaſ. de actio. in bonæ fidei, nummer. 72.* ¶ Tamen Fiſco non poſſe opponi compenſationem, *ſcribit Rot. ſing 551.* ¶ Compenſatio prohibitus occaſione contractus, in quo renunciavit exceptioni compenſationis, & omni legum auxilio, omnibuſque exceptionibus, etiam eſt prohibitus retinere. *Capic. dec. 88.* ¶ In judicio familiæ herciſcundæ valet ſententia, quà pottiones invicem compenſantur, ſeu adæquantur, & in ſuperfluo alter tantum condemnatur. *l. Mevius 53. §. arbiter. ff. famil.*

Miſcellanea.

Liquida eſt, vel brevi tempore liquidanda, æquiparantur. *Ozaſc. deciſ. 92. numer. penult. Hieron. Magon. deciſ. * Luc. num. 34. Menoch. de arbitr. jud. lib. 2. caſ.* ¶ Reus ſi ſolverit creditori, ex eo non oritur præſumptio, quod nihil debeat recipere à creditore, cui ſolverat. *Bartol. in l. ſi quidem 24. C. de tranſact.*

TITULUS CLXI.

De ſolutionibus, & liberationibus.

Cap. I. Liberatio: quietatio: ſolutio. Quæ dicatur.

Liberationis verbum eandem vim habet, quam verbum ſolutionis. *l. liberationis 47. ff. de verbo. rer. ſign.* ¶ Additio hæreditatis vim ſolutionis habet inter creditorem, & debitorem, ſi alter alteri ſuccedat, ſed quomodo, *Afflict. deciſ. 237.* ¶ Juramentum habet naturam ſolutionis. *L. juſjurandum 27. ff. de jurejurand.* ¶ Promiſſio facta per campſorem pro alieno debito, an habeat vim ſolutionis, *vide Rot. Genuen. deciſ. 2. num. 4. 9. 10. & 15.* ¶ Promiſſiones loco ſolutionis ſcriptæ in libris creditoris, debitoris, importent ſolutionem, *ibid. num. 13.* ſed promiſſio facta pro extinguendo debito, an illud extinguat, *vide ibid.* ¶ Præſtatio fidejuſſorum idoneorum, habetur pro ſolutione, *Bartol. in l. 6. ff. de mune. & hono.* ſed iſtud eſt ſpeciale ibidem. ¶ Bancha nummularia cambii de ſolutione reſpondens an habeatur loco ſolutionis, ut omnino debitor liberetur, etiam ſi antequam eſſet ſatisfactum literis cambii, alia bancha feſellerit, *vide A...*

de, &

deciſio. 353. Jacob. Put. deciſio. 126. & 137. lib. 3. Bartol. de Cap. ſingul 75. & Bart. in l. ſingularia 15. ff. ſi certum petat. num. 15. & 19. ¶ Solemnitas, quæ requiritur in contractu, pariter & in diſtractu intervenire debet, ut ejuſdem naturæ eſſe judicetur. *Ozaſc. deciſ. 53. num. 10.* ¶ Acceptilatio habet vim ſolutionis; pactum non: & liberato uno ex illis, ad quos pervenit commune negotium, an talis liberatio proſit, ſi non ſint ſocii, *vide Bart. in l. 3. §. nunc. ff. de liber. legat.*

Quæ requirantur, judicatur.

Liberatio ſi fiat inter contrahentes, ut habeat locum exceptio pacti, requiritur conſenſus duorum, & partis præſentia, ſed in exceptione doli ſecus, quia in illa non requiritur partis præſentia. *Bart. in l. non ſolum 9. §. ſi liberationis. ff. de liberat. legat.* ¶ Inſtrumentum quitationis debet cauſam continere quando fit ab illo, qui donare non poteſt, & requiri diem, & Conſulem, ſecus in privata ſcriptura. *Bart. in l. 1. C. de apoch. publ. lib. 10.*

Cap. II. Quibus modis intelligatur, extendatur, reſtringatur, probetur, admittatur, inducatur.

* An l. 2. C. de reſcin. vend. locum habeat in liberatione facta deteriori, ſi ex ea creditor ultra dimidiam læſus fuerit. *Fachin. lib. 2. cap. 21.* ait debitori, vel creditori eſſe ſuccorrendum non ex ea lege ſed ex aliis legibus. ¶ Solutio ſimplex non cedit in pœnam, quæ venit contra naturam actionis, ſed ſorte ſoluta, quando remanaat petitio pœnæ, ſeu intereſſe, *vide Bartolum in l. 11. ff. de eo, quod certo loco.* ¶ Solutio ſimpliciter facta applicari debet in caſum eligendum per ſolventem. *Rot. Genu. deciſio. 6. numer. undecimo, & decimo ſexto.* Aut in graviorem cauſam. *eadem Rot. deciſio. centeſima vigeſima prima.* Sed quæ dicatur gravior cauſa, *vide ibid. & Menoch. de arbitr. libro ſecundo, caſ. 493.* ¶ Verba liberationis generalia, referuntur ad omnes obligationes. *l. pluribus 6. ibid. Bart. ff. de acceptilatio.* ¶ Liberationis cauſa favorabilior eſt, quam obligationis. *Bart. in l. ejus, quæſt. 41. numer. 18. ff. ſi certum petatur.* ¶ Liberatio contingens in uno, non debet referri ad reliquum. *Abb. conſil. 10. part. 1.* ¶ Liberatio generalis facta per verba ampliſſima, comprehendit etiam cauſam dotis. *Natt. conſil. 410.* ¶ Alternativa poſita inter duos, quorum uni poteſt acquiri obligatio, alteri non, facit, ut primo obligatio acquiratur, & alter ut adjectus ad ſolutionem habeatur. *l. fidejuſſor 17. ff. fidejuſſ. & mandat.* ¶ Solvens pecuniam, de ſuo proprio ſolvere intelligitur, etiam ſi eſſet ſocius omnium bonorum. *Chaſſan. in conſuet. Burgund. tit. Des droicts. Rub. 4. §. 14. gloſſ. 3. num. 2.* ¶ Solutum ex cauſa tranſactionis invalidæ, in debiti ſolutionem convertitur. *l. & poſt 7. §. ſi tamen. ff. de tranſactio. & l. cum ii 8. §. ſi eidem. eod. tit.* ¶ Liberatio facta ab una cauſa particulari, in qua ſunt aliqua acceſſoria, complectitur omnia. *Bartol. in l. Aurelio 21. §. Cajus. numer. 13. ff. de liberat. leg.* ¶ In reciproca remiſſione æqualis ſpeciei, nullus intelligitur lædi juvenis, nec ſenex, *l. de fideicommiſſo 11. Cod. de tranſact.* ¶ Termino conſtituto ad ſolvendum, ſi ante debeat præcedere aliqua liquidatio, non currit terminus, ante factam liquidationem. *Cravet. conſil. 212. numer. quinto.* ¶ Acceptilatio ſolutioni comparatur. *l. non ſolum 8. §. ſi is, ff. de liber. legat.* ¶ Quitandi poteſtas in Procuratore qualiter intelligatur. *Boer. deciſio. 281. num. decimo octavo.* ¶ Promiſſio facta de ſolvendo in nundinis, intelligitur de ultima die nundinarum, *l. cum qui 138. ff. de verborum obligatio.* ¶ Adjectus quis videtur ad ſolutionem, non obligationem, quæ ex ſolutione reſultat. *l. ſi mulier 60. ff. de jure dot.* ¶ Tempus in ſtipulatione appoſitum, cenſetur adjectum gratia promiſſoris. *Ozaſc. d. deciſ. 130. num. 6.* Et quum tempus in teſtamento adjicitur, credendum eſt pro hærede adjectum, nisi alia mens fuerit teſtatoris. *Reg. cum tempus.* ¶ In alternativis ſolvendis, electio eſt debitoris. *Capell. Thol. d. q. 207. vide ſupra titul. de electio. & varia.*

Quibus modis non intelligatur.

Quitatio generalis inter fratres alteri facta, non comprehendit feuda, & bona emphyteutica, *Bart. in l. ditis 20. §. nunc. ff. de petit. hæred.* ¶ Liberatio de una obligatione facta alicui, aut de una re in uno inſtrumento contenta, non intelligitur facta de aliis. *Felin. conſil. 20. numer. 7.*

Extendatur.

Licet liberatio generalis regulariter referatur ad rem, & cauſas prius ſpecificatas, & expreſſas, tamen hoc non procedit, ubi verba generalia ſunt ita ampla, & lata, ut ſalva ratione recti ſermonis non poſſint reſtringi ad ſpecificata: quia tunc verba ipſa generalia operantur ſecundum proprietatem verborum, à quibus non poteſt recedi. *Natt. conſil. 113 tom. 1.* ¶ Acceptilatio porrigitur ad omnes obligationes, etiam quas quis ignorabat, ſi hoc fuit actum, *Bart. in l. & uno 18. §. ejus rei. eod. tit.* ¶ Liberatio extenditur etiam ad id, quod fuit in genere cogitatum. *Natt. conſ. 410. num. 8.* ¶ Generalis quitatio, ſive liberatio extenditur ad omnia, quæ adminiſtrationem reſpiciunt, ſuper qua talis liberatio fuit facta. *Ozaſc. dec. 58. num. 10.*

Vel non.

Quitatio eſt ſtricti juris, ideo limitata ad certam cauſam, non extenditur ad eandem quantitatem, quæ ex alia cauſa debetur. *Vera. d. deciſ. 432.* ¶ Liberatio, quitatio generalis, non extenditur ad res dolo occultatas, & facta propter rationes redditas, non porrigitur ultra contenta & deducta in ipſas rationes. *Gom. Leo. deciſ. 78. in deciſio. diverſo. tom. 2.* ¶ Ad ſpeciem de novo repertam dolo contrahentium in diviſione non comprehenſam, generalis quitatio non porrigitur effectu. *l. eres fratres 96. ff. de pact.*

Reſtringatur.

Liberatio generalis reſtringitur ad ea, de quibus cautum eſt. *l. emptor pretii. §. 1. ff. de pact.* ¶ Talis liberatio, qualiter, & quando reſtringatur propter æquitatem, nè contineat iniquitatem. *Crav. conſil. 221. num. 7.*

Probetur.

* An ſolutio debiti probari debeat per inſtrumentum, an per quinque teſtes, an vero per alios modos. *Rolan. conſ. 88. tom. 3.* ¶ Si in inſtrumento venditionis non exprimatur pretium, ſed ſimpliciter dicatur, factam eſſe venditionem pretio, ipſi venditori bene ſoluto, tale inſtrumentum probat ſolutionem legitimi pretii interveniſſe. *Mynſing. obſervat. 74. cent. 4.* ¶ Solutio de contentis in inventario, etſi per ſcripturam probari poteſt, vel per quinque teſtes. *Ozaſc. deciſ. 53. num. 14.* ¶ Allegans ſolutionem, debet illam probare, & narrare particulariter, qualiter fuerit facta ſolutio. *eadem Rot. deciſ. 60. num. 4. vide tamen ibid.*

Remittatur, vel non.

Solutio particularis, non admittitur, vel debitum eſt liquidum, & certum, alias ſecus. *Hartman. cap. 1. tit. de debitoribus. lib. 2.* ¶ Obligatio etiam quando eſt commiſſa ad intereſſe, admittitur ſolutio fundi, quando quantitas reſpectu illius erat in obligatione. *Bart. in l. ſi inſulam 84 ff. eod. num. 14.*

Inducatur.

Hypotheca præcedens extinguitur per novationem, & liberatio inducitur: idem per præſtationem fidejuſſoris, & quomodocunque ſit ſatisfactum creditori. *Felin. conſ. 10. n. 5. & 6.* ¶ Novatione liberatio inducitur à

tota obligatione, *conſil. 21. & l. in perſona 31. §. 1. ff. de pact.* ¶ Pactum liberatorium factum hoc modo, fateor te mihi non teneri, inducit quitationem, & liberationem. *Ægyd. Bellam. concl. 691.*

Cap. III. Quæ, quando, & quibus ſolvenda ſint.

Species debet ſolvi, ubi reperitur, quantitas ubi petitur niſi aliud actum ſit, *l. quod legatur 38. ff. de jud.* Sed legatum ubi ſolvi debeat, *gl. ibid.* ¶ Quando unus eſt debitor ex pluribus cauſis, cogitur creditor recipere (ſi offeratur totum) quod ex una cauſa debetur, *l. fi. ff. quib. mod. pig. vel hypoth. ſolu.* ¶ Debitum annua, bima, trina die, an debeat ſolvi in primo termino, vel quando: & tempus præſtationis legati, quando debeat currere, *Bart. in l. ſi cui 51. de legat. 1.* ¶ Quod quis aliquo anno dare promiſit, aut dare condemnatur, habet poteſtatem ſolvendi quolibet ejus anni die, *l. quod 49. ff. de act. & obl.* ¶ Legatum annuum in principio anni debet ſolvi, & legatum grani, & pecuniam, tempore recollectionis, *Joſeph. Lud. dec. Luc. 23.* Plures ſi conveniantur ex aliqua adminiſtratione inter omnes ſufficit una ſolutio. *Bart. in l. tres tutores. 56. ff. de adminiſt. & peric. tut.* ¶ Æſtimata ſpecie die dicta non ſoluta, ſi creditor velit non ſpeciem; ſed pecuniam, eſt audiendus *in lib. plac. cur. eod. tit. cap. 2.* ¶ Solutio collectarum, non poteſt probari per teſtes, *Bart. ibidem.* ¶ Cenſum non tenetur emphyteota ferre ad domum directi Domini extra locum, quamvis Dominus alibi domicilium habeat, *D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudia, tit. de jure emphyteot. ſuper decreto. Rempub. part. 2. gloſſ. 8. num. fin.* ¶ In mutuo regulariter aliud pro alio in genere ſuo ſolvitur; in cæteris vero rebus contra: quia tunc regulariter aliud pro alio invito creditori non ſolvitur; fallit in caſibus, *de quibus vide per gloſſ. in l. 2. §. mutui datio. ff. ſi cert. pet.* ¶ Qualiter res debita debeat ſolvi, an poſſit ſolvi deteriorata, & quando eſt auctus ejus valor, aut æſtimatio, quid juris, *vide D D. in l. cum quid. ff ſi cert. pet.* ¶ Debitum in diem certum poteſt ſolvi ante diem; ſecus ſi in diem incertum, & ſic ubicunque temporis dilatio continet in ſe utilitatem creditoris, non tenetur creditor recipere debitum ſibi oblatum ante illud tempus: & non cogitur etiam recipere ſolutionem debiti in alio loco, quam deſtinatæ ſolutionis, *l. ſtipulatio 38. ff. de verborum obligationib. §. item certam, & ibidem gl. vide l. qui Romæ 122. eod. tit.*

Vel non.

Duobus contendentibus neutri ſolvendum eſt, ſed debitor in judicio debet offerre, & conſignare, & proteſtari ſe velle ſolvere victori, *Cabal. milleloq. 648.*

Cap. IV. Quibus modis fieri poſſit, vel non.

Quando fit quitatio, ſeu conventio alia de dependentibus ex teſtamento, vel alio contractu, opponi debent inſtrumento quitationis hæc verba, inſpectis, & cognitis verbis ipſius teſtamenti; alias conventio, vel tranſactio non valeret, *Bart. in l. ſub prætextu 19. C. de tranſactio.* ¶ Quando ſolutioni certæ quantitatis adjiciuntur plures termini, in fine cujuslibet termini, debet fieri ſolutio, & incipit mora, *Bart. in l. lecta 40. ff. ſi cert. petu.* ¶ Confitenti fit præceptum de ſolvendo, & datur terminus ad ſolvendum, & ex cauſa permittitur, ut ſolvatur æſtimatio pro ſpecie, ſine cauſa non, *l. ſi domus 74. §. in pecunia, de legat. 1.* ¶ Pecunia pro auro ſolvitur ſecundum generalem conſuetudinem, ideo ſolutio de floren. facta, convertitur in extinctionem aureorum pro rata, & valore temporis ſolutionis, *Rot. Aven. d. 41. in dec. diverſ.* ¶ An liberatio ſit facienda ſine ulla juris reſervatione, *Rot. Auen. dec. 88. in dec. diver.* ¶ Solutio ante terminum fieri non poteſt, in alterius præjudicium, *Rot. deciſ. 117.* ¶ Solutio poteſt fieri alteri conſocio, & ſolvere mihi videtur, qui alteri ſolvit meo mandato, *Joſeph. Luc. dec. 25. n. 13. & 14.* ¶ Si non fuerit adjecta dies ſolvendi, intra quod tempus & dilationem ſolutio ſit facienda, *Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de lit. oblig. art. 2. gloſſ. 1. num. 25.* Quid, ſi fuerit dictum, ut ſolutio fieret ad creditoris voluntatem, *ibid. n. 27.* ¶ Quando fit liberatio in ultima voluntate, non requiritur partis præſentia, *Bart. l. 9. §. fi. ff. de lib. leg.* ¶ Integra ſolutio dicitur fieri, quando fit ſine aliqua deductione, ac diminutione, *Ant. Corſet. in ſuis ſing. lit. l. ſingul. integre.* ¶ Quod juſſu alterius ſolvitur pro eo eſt, quaſi ipſe ſolviſſet, vel ipſi ſolutum eſſet, *l. quod juſſu 141. eod. tit.* ¶ Quando una præſtatio eſt facienda, petitur in fine temporis, *l. qui homo 42. ff. de verb. oblig.* * An creditor invitus cogatur accipere particularem ſolutionem, *Fach. lib. 10. cap. 59. negat. l. tutor. §. Lucius ff. de uſuris.* * Quod primo venienti ſatisfiat, an locum habeat, quando judicium ſecundi decreti eſt nullum, *Io. Pet. Surd. dec. 74.*

Cap. V. Quibus modis præſumatur facta.

Solutio in dubio ſemper cenſetur facta in eam cauſam, in quam ipſe creditor, ſi eſſet debitor, ſolvere, & ſic in duriorem, & graviorem, *Vin. de Franc. dec. 164. n. 15. Vide Hier. Mago. dec. 39. Rot. Flor. num. 7. & 20. Pap. lib. 10. tit. 5. arreſt. 6.* ¶ Quod dicitur ſolutum præſu[mi] in duriorem cauſam ſolutum, poſſeque ſolventem declarare, cujus debiti extinctioni cedere velit, locum habet, non facta electione à creditore. *Mago. dec. 3[.] Rot. Flor. n. 18.* ¶ Ubicunque poteſt in ſolutione ſubeſſ[e] alia cauſa, quam approbatio primæ promiſſionis, quis non præſumitur illam approbare, *Bart. n. 10.* ¶ In liberatoriis etiam requiritur bona fides: ſicut enim dolus dans cauſam contractui bonæ fidei, reddit contractum ipſo jure nullum, ita dans cauſam liberationi, *Bart. l. bonam fidem 4. C. de actio. & oblig.* ¶ Filius ſolvens [ſim]pliciter debitum patris defuncti, præſumitur ſolvere [ut] hæres *l. cum debitum. C. de jure delib.* ¶ In dubio ſo[lu]tio videtur facta ex præambula cauſa, & præexiſte[nti] ſeu præcedenti contractu, *Ozaſc. deciſio. 58. n. 8. Rot. [Ge]nuen. deciſ. 6. & 91. Hier. Mago. deciſ. 5. Luc. num. 22. vi[de] Cravet. conſ. 158. num. fin. Bart. in l. 29. C. de tranſactio. & in l. 21. §. Cajus. ff de libera. legat.* ¶ Solutio quantitatis proportionata ad unum debitum, creditur facta in extinctionem dicti debiti; non autem diverſi. *Hiero. Mago. deciſ. 13. num. 25. Rot. Floren.* ¶ Solvere totum, qui ſibi potuit, & partem ſolum ſibi ſoluerit, an integre ſibi ſolviſſe præſumatur, *Afflict. deciſ. 13. n. 20. & 21.* ¶ Solutio facta cum decreto præſumitur legitima, *Dec. conſ. 209.* ¶ Habens duo quitationis inſtrumenta ejuſdem ſummæ in dubio præſumitur bis ſoluiſſe: ideo illi datur repetitio, *Roma. ſing. 553.* ¶ In dubio præſumitur quis potius ſoluiſſe debitum proprium, quam fidejuſſorium, & prius debitum pœnale, uſurarium, quam non pœnale, & pri[us] debitum magis antiquum, *Maran. in ſuo Spec. in proœmio num. 20. Menoch. de præſ. lib. 3. præſ. 136.* ¶ Quando ſolutio præſumatur facta per ſocium de pecuniis ſocietatis, *Cruv. conſ. 129.* ¶ Præſumitur facta ſolutio, & reſtitu[tio] ei, qui longiſſimo tempore ſiluit, non petendo res ſibi debitas, & ſi ſunt mobilia, an habeat locum jus Canonicum * requirens bonam fidem, *Afflict. deciſ. 13.* Ex quibus conjecturis præſumatur ſolutio, *Menoch. lib. 3. præſumpt. 135.* ¶ Solvens in dubio præſumitur ſolvere de ſuo. *Rot. Genuen. deciſ. 10. num. 7. vide ibid. deciſ. 152. num. fi. Cruv. conſ. 129.* ¶ Quod uni ſolvitur voluntate plurium, omnibus videtur eſſe ſolutum, *l. ſi ſecundum 14. C. mandati.* ¶ Propter diverſitatem ſummarum, præſumitur diverſa quantitas in quitationibus, quando ſumus in dubio. *Marc. quæſt. 437. n. 5.* ¶ Debitor ex duplici cauſa, neceſſaria ſcilicet, & voluntaria ſolvendo, præſumitur ſolvere ex neceſſaria, *Menoch. conſ. 346. num. 25.* ¶ Non admittitur, quod ſimplex ſolutio pro rata ſortis, & intereſſe facta eſſe videatur: ſed cedit in principale debitum in ſolidum: ideo recipiendo quis ſortem ſimpliciter, vide-

Videtur remittere intereſſe, & pœnam. *l. ff. de eo, quod certo loco.* ¶ Pluralitas debitorum, & cauſarum non præſumitur: Ideo ſolutio in dubio præſumitur facta ex cauſa præambula, & neceſſaria, de qua conſtat; ſecus ſi conſtet* de alia cauſa, *Magon. deciſ. Luc. 5. num. 22. Novi. co ſ. 79. num. fin. Crav. conſ. 159.* ¶ Adminiſtrator non valde dives præſumitur ſolviſſe de pecuniia ejus, cujus bona adminiſtravit. *Crav. s. conſ. 129. num. 3.* ¶ Licet ex eo ſolum, quod quia alteri ſolverit non præſumatur, ſolvens non eſſe creditor ejus, cui ſolverit, tamen ſecus eſt, aliis concurrentibus conjecturis, *Cravet. conſ. 129. num 9. Bart. in l. ſi quidem 24. de tranſact.* ¶ Creditor ſi non fuerit conqueſtus poſt confeſſionem per ipſum factam de ſoluto poſt triginta dies, ex hoc oritur præſumptio, quod ſit illi ſatisfactum, *Bart. in conſ. 160. vol. 1. licet l. 14. §. ſuper. C. de non numerat. pecu.* ¶ Oculis, & aſpectu dicitur quem recepiſſe ſolutionem, licet corpore non tangat, *Bart. conſ. 18. vol. 2.* ¶ Solvens penſionem, ſeu cenſum trium annotum præteritorum, ſi dicta ſolutio ſit facta unaquæque ſingulo anno; aliaa non. *Capel. Tool. q. 136. Mart. q. 587. Mynſ. obſerv. 39. cent. 5. Bart. ſing. 21. l. 3. C. de apochis publ. & ibid. Bart. lib. 10.* Creditor tamen poteſt probare contrarium, *Bart. ſing. 128. & Pet. de Raven. ſing. 21. vide infra lib. 2. tit. de cenſibus, & Crav. conſ. 13.* *Solutio, in quam cauſam facta cenſeatur, *Joh. Petr. Surd. deciſ. 186.* Quibus præſumptionibus probetur, *Joh. Pet. Surd. dec. 105.*

Vel non.

Inſtrumentum obligationis etiam ſi inveniatur apud debitorem, ſi debitor fuerit perſona domeſtica, non præſumitur creditori ſolviſſe, ſecus in debitore non domeſtico, *Capel. Tol. q. 230. Fran. Marc. q. 370. Vincen. de Franc. deciſ. 361. part. 2. gloſſ. in l. 1. § ille autem. Cod. de laci. liber. tolle. & Hartman. cap. 22. tit. de creditoribus lib. 2.* Imo debet probari traditio inſtrumenti ad conſequendam liberationem, *ſecundum Guid. Pap. ſing. 159. & 572.* Tunc enim tradens ſcripturam crediti liberat debitorem, ac ſi pecuniam crediti recepiſſet, *Rot. Genuen. deciſ. 179. num. 10. Andr. Gail. obſerv. 37. & Bart. in l. § ſed etiam, ff. de pact.* ¶ Penſionem ſolvens nomine Rectoris, penſionario, inſcio Rectore, vel non ratificante; non præſumitur ſolviſſe de mandato Rectoris, requiritur enim debitoris ſcientia. *Vera. deciſ. 365. part. 3.* ¶ Solutio non dicitur creditori facta in aliquo, ſi pecuniæ in eum pervenerint, non nomine creditoris, ſed ſolventis. *ead. Rot. deciſ. 92.* ¶ Mandatum in actu extrajudiciali enunciatum (etiam cum lapſu 75. annorum) non præſumitur, ut quitatio per Procuratorem facta, valeat, *Put. dec. 363. lib. 3.*

Dicatur facta.

Debitoris liberatio ſuſpenditur, donec creditor, cui ſit liberata pecunia cum cautione, poteſt moleſtari: quia ſolutio non dicitur facta creditori, quando ab eo pecunia avocari poteſt: & ſolutione ejus, quod debetur, tunc tollitur obligatio, quando irrevocabiliter fuit facta ſolutio. *Vincen. de Franc. deciſ. 200.*

Cap. VI. Qui, quibus ſolvere poteſt teneatur.

*Hæres adeundo, an ſibi ſolvere cenſeatur. *Joh. Pet. Surd. deciſ. 224.* *Hæres cenſetur pro ſuo credito ſibi ſolviſſe de mobilibus, non de ſtabilibus, *Jo. Pet. Surd. deciſ. 170.* ¶ Non dicitur habere facultatem ſolvendi ille, qui non habet pecuniam ad manus, licet habeat multas poſſeſſiones, *l. ſi ſervus 22. ff. de noxal. actio.* *An tutor poſſit ſibi ſolvere pecuniam, quam patri pupilli mutuavit, *Fachin. lib. 11. cap. 46. affirmat. l. quoties. §. ſicut. ff. de adminiſt. tuto.* ¶ Facultas ſolvendi aliud pro alio, tranſit ad ſingularem ſucceſſorem, *l. ſi quando 112. §. hæres eodem titulo.* ¶ Si accepero argentum ad pondus, nunquid potero ſolvere pecuniam, *vide gloſſ. in leg. 2. § mutui datio. ff. ſi cert. pet.* ¶ Qui ſolvit propter delictum ſuum, vel contumaciam, pœnam ſuam ſolvit: ideo non prodeſt ejus ſolutio, *l. fin. & ibid. gloſſ. ff. ne quis eum, qui in jus voca.* ¶ An poſſim ſolvere nomine alterius, & de bonis ejus, & quando ille cogatur habere ratum, *vide Doctores in leg. 4. §. Cato. ff. de verb. oblig.* ¶ Sicut fidejuſſor de ſubſtantia principalis debitoris, eo ignorante, poteſt ſolvere (ita hæres partem cohæredis, quam debet in eadem ſpecie, poteſt) *l. 8. §. ſi ignorantes. ff. mandati, & Bartol. in l. 4. §. Cato. ff. de verbo. oblig. num. 15.* ¶ Debitor quantitatis non poteſt ſolvere in ſpecie: quia aliud pro alio invito creditori ſolvi non poteſt. *Natt. conſil. 344.* ¶ Creditor recipiens pecuniam à debitore per manus Titii, nunc dicitur Titius ſolvere de pecuniis debitoris, nudum miniſterium præſtans. *Mago. deciſ. Flor. 43. num. 14.* ¶ Promittens ſolvere in uno bono, & decenti loco proximo, ſive propinquiori Signoriæ creditoris, qualiter ſolvere debeat. *Boer. deciſ. 99.* ¶ Monacho poteſt ſolvi, licet actio quæſita ſit Monaſterio, *Afflict. deciſ. 147. & Bart. in l. filius 23. C. de pact.* ¶ Hæres ſciens alios creditores, non poteſt ſolvere primis venientibus, *Tho. Minad. dec. 6.* ¶ Solvens alteri, quam creditori metu ſtatuti pœnalis juſto metu videtur ſolvere, *Afflict. ibid. num. 22. & 37.* Alias ſolvere alteri, quam illi, cui debet fieri ſolutio, eſt non ſolvere. *Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 45. num. 16.* ¶ Solvere quis pro alio tunc demum admittitur, quando fit ſine incommodo creditoris, *Gaſp. Cabal. milleloq. 228. num. 9.* ¶ Debitor debitoris mei, ſi ſciat nomen ſuum mihi eſſe delegatum, licet illum non admonuerim, non tamen licite poteſt creditori ſuo ſolvere, *Bartol. in l. nomen 4. num. 7. C. quæ res pignori, vide etiam d. l. 4.* ¶ Promittens ſolvere tribus terminis, quomodo ſint termini diſtinguendi, relinquitur arbitrio judicis, *Menoch. de Arbit. caſ. 53.* ¶ Si in reatu conſtitutus bona ſua adminiſtrare poteſt, eique debitor recte bona fide ſolvere poteſt, *l. auffertur 46. §. in reatu, eod. tit.* ¶ Quando debitor pecuniæ poſſit ſolvere in alia re, & dare in ſolutum meliorem rem (quam habeat) creditori etiam invito, *vide Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 64. Natt. conſil. 344. Perilluſtr. D. P. Teſſan. deciſ. 153. & infr. lib. 2. tit. de donation. in ſolutum.* ¶ Solvi poteſt pecunia illi, qui illam mutuaverat, *Afflict. dec. 335. num. 21.* ¶ Minus ſolvit; qui tarde ſolvit, nam & tempore minus ſolvitur, *l. ſi cui 12. §. fi. ff. de verb. & rer. ſign.* ¶ Tutor li eſt creditor pupilli, poteſt ſibi ipſi ſolvere abſque Judicis decreto de bonis pupilli: creditor adminiſtrans bona ſui debitoris, præſumitur ſibi ſolviſſe & idem in tutore, *Afflict. deciſ. 13. num. 14. 16. & 18. Hiero. Mag. deciſ. 121. Rot. Florent. & Cravet. conſ. 129. num. 5.* ¶ Solutionis verbo, ſatisfactionem quoque omnem accipiendam placet, & ſolvere dicitur, ubi quis id facit quod facere promiſit, *l. ſolutionis 176 eod. titul.* ¶ Creditor in diem ante diem agere poteſt, ut die adveniente, ſolvere debitor condemnetur, *Ozaſ. deciſ. 139. n. 9.* ¶ Tutor poteſt creditori patris pupilli ſolvere & in ejus locum, in pignora ſuccedere, *l. non ſit 12. ff. de rebus eorum, qui ſub tutela.* ¶ Filio adjecto ad ſolutionem, etiam poſt emancipationem poteſt ſolvi; ſecus ſi adjiciatur ad obligationem. *l. cum qui 56. §. qui ſibi. eo. titu.* ¶ Adjecto poteſt ſolvi, etiam invito creditore, ſi lis per creditorem non erat conteſtata contra ſolventem, *l. 17. fidejuſſ. ff. de fidejuſſ.* ¶ Quando quis ſtipulatur ſibi, & alteri quoquo modo, ille extraneus cenſetur ſemper adjectus ad ſolutionem ſolummodo, *Bart. in l. Cajus 46 ff. ſolut. matrimon.* ¶ Adjecto promiſſor ſolvere poteſt (etiam ſtipulatore invito) & liberatur; ſed ipſe adjectus agere non poteſt, & quando recipit, tenetur ſtipulatori pecuniã receptam reſtituere, *§. plane, & ibid. gl. Inſt. de inutil. ſtip.* Actione mãdati, vel nego. geſto. *Rot. Avenio. dec. 147. in dec. diverſ. n. 6.* ¶ Debitor poteſt ſolvere, in quam vult cauſã,

Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 493. Rebuff. in conſtitutio. Reg. Tom. 2. tract. de præcon. & litt. gloſſ. 1. num. 3. fallit ſi ſolvat Procuratori. Marc. de Mant. ſingul. 542. ¶ Quando unum eſt in obligatione, aliud in ſolutione ex diſpoſitione legis, permittitur poteſtas ſolvendi, donec ſuper actione judicati lis fuerit conteſtata, l. Litem veniunt 22. §. item rect. ff. de petit. hæred. ¶ Quid juris, quando poſſeſſor hæreditatis ſolvit creditoribus hæreditariis, & poſtea illi condemnatur ad reſtitutionem ipſius hæreditatis, vide l. ſi quid poſſeſſor 34. ff. de petit. hæredit. ¶ Si perſona, vel res ad obligationem adjiciatur inutiliter, non prodeſt ad ſolutionem, ut ſi alter ex duobus reis ſtipulandi inutiliter ſit ſtipulatus, & alter utiliter, tunc enim non poterit ſolvi inutiliter ſtipulanti, l. ſi duo rei. 128. eod. tit. d. verb. obliga. ¶ Debitor in genere poteſt ſolvere quamlibet ſpeciē ejuſdem generis, Bart. in l. cum is 32. §. qui hominem. ff. de condict. indebit. Et habet electionem, §. huic autem, Inſtitut. de actio. ¶ Pro materia poteſt ſolvi materiatum & contra, & qui promiſit certum pondus argenti, poteſt illud dare in maſſa, vel in cyphia juſto pretio æſtimandia, l. ſi quis 35. C. de donatio. ¶ Pecunia poteſt ſolvi illi, cui debetur aurum, & argentum, cum hac tamen diſtinctione, nempe aut debitor vult ſolvere aliam pecuniam ejuſdem ligæ, aut bonitatis in materia, licet eſſet diverſæ formæ, & tunc creditor cogitur illam recipere; aut vult ſolvere de moneta alterius materiæ, quæ non eſt ejuſdem ligæ, & tunc non eſt audiendus, vide gloſſ. & Bart. in l. Paulus ff. de ſolutio. facit l. 21. ff. loca. ¶ Quod indeterminate promittitur, peſſimum ſolvi non poteſt, nec optimum ſolvi debet; ſed mediocre, l. ſi quis in principio 35. §. ſimilig. modo. C. de donat. Tamen in obligatione generis, liberatur quis dando viliſſimum, quod eſt ipſo genere, l. ſi fidejuſſor 52. ff. mandat. ¶ Petere rem qui poteſt, quando poſſit etiam ſolutionē recipere: filiofam. poteſt ſolvi in his, quibus non acquiritur uſusfructus patri, & ſolutionem recipere eſt alienare. Bart. in l. non ſolum 3. ff. ſoluto matrimonio. ¶ Genus unum, poteſt ſolvi pro alio, quando genus eſt ejuſdem naturæ; ſecus ſi diverſæ, Bart. in l. divortio 8. §. ob, ff. ſolu. matr.

Vel non.

Quod debetur filiofam. vel alteri, non poteſt ſolvi patri, vel alteri, qui ſine mandato poteſt agere, Guid. Pap. quæſt. 526. ¶ Conjunctæ perſonæ non poteſt ſolvi, Bartol. in leg. exigendi 12. Cod. de Procurat. n. 14.

Teneatur.

Succeſſor tenetur ad id, quod anteceſſor ſolvere conſuevit, & ſi ad unam menſuram ſolvi debet, quod debetur ad illam in poſterum ſolvendum eſt, ſi vero ad diverſas, liberatur ſolvens etiam ad minorem, c. ex parte 8. extra. de cenſi. ¶ Bonæ fidei poſſeſſor debet ſolvere, & reſtituere rem, ubi eſt, vel ubi petitur, ſumptibus petentis, malæ fidei vero, ubi eſt, vel ubi petitur, ſumptibus ſuis, l. ſi res 10. ff. de rei vendic. ¶ Obligans ſe ſolvere pretium frumenti, quando creditor ab eo tempore petierit, non tenetur ſolvere caritatis: quia non videtur de eo tempore cogitaſſe, Fel. conſ. 43. numer. decimo. ¶ Exactionem qui intra certum tempus facere tenetur, ſi non fecerit cogitur ſolvere de ſuo, Anto. Corſet. in ſuis ſingularib. litera E, ſingul. exact. ¶ Obligationis inſtrumentum afferenti, an teneatur debitor ſolvere, Botr. deciſ. 154. num. 9. ¶ Debitor, cujus nomen eſt obligatum, non poteſt ſolvere primo creditori, ſi illi fuerit denunciatum, ne ſolveret ſuo creditori, ſed quando debeat ei denunciari, vide eundem Bart. in l. grege 13. §. cum pignori ff. de pignoribus. ¶ Debitor, qui duobus ſimpliciter promiſit ſolvere, non poteſt tute uni ſolvere, Rot. Avenio. dec. 149. in deciſio. diverſo. ¶ Quando debitores Fiſci, vel privati teneantur ſolvere ipſi Fiſco, vel privato, vide tot. tit. Cod. quando Fiſcus vel privatus. ¶ Procuratori dato ad lites, ſolvi non poteſt, Bart. in l. ſed ſi tantum 14. ff. de pact. ¶ Debitor in diem, non poteſt cogi ſolvere ante diem, fallit in Fiſco, qui propter ſuas neceſſitates occurrentes, poteſt debitores ſuos ante diem exigere: imo & debitorem ſui debitoris, relicto tamen interuſurio medii temporis, idem in Repub. admittitur contra ductores gabellæ, Hippol. ſing. 355. & Anton. Trigo. ſing. 7. *Fallit ſi ſit ſuſpectus, l. quæſitum. 14. de pignor. ¶ Adjecto non poteſt conſtitui, ſed principali creditori: & poſtquam creditori fuerit conſtitutum, impeditur facultas ſolvandi adjecto, vel actori correo credendi, l. 7. §. fi. & ſeq. ff. de conſtitu. pecu. ¶ Conteſtatio litis tollit facultatem ſolvendi circa rem adjectam ad ſolutionem, & circa perſonam, Bart. ſing. 36. Matth. Matheſ. ſingul. 172. vide tamen Pet. de Raven. ſingul. 631. Bar. in l. item 22. §. idem recte. ff. de petit. hæreditate, & in l. ſi quando 112. §. hæres, de legat. 1. ¶ Emphyteuta debet per ſe ipſum ſolvere, Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 35. Niſi interſit ſolvere volentis, Hippol. ſingul. 368. Sed pro intelligentia concluſionis, vide eundem Ludov. deciſ. 92. ibid. Alias ſolvens pro alio illum liberat, & acquirit adverſus eum actionem negotiorum geſtorum, l. ſi negotium 16. Cod. de negot. geſto. Rot. Genuen. deciſio. 6. numer. 7. deciſio. 123. & 135. Et quilibet poteſt ſolvere: quia mandatum ad ſolvendum regulariter unusquiſque cenſetur habere, Joſeph. Ludov. d. deciſ. Peruſ. 35. facit l. ſolvendo 41. ff. de nego. geſt. Quod Mandatum præſumitur DD. de Rot. deciſ. 2. alias 23. tit. de cau. poſſ. & proprie. in antiq.

Cap. VII. Qui ſint effectus.

Hæres, qui poteſt ſibi ſolvere, an ſibi præjudicet petendo ſuum creditum in ſeparationis judicio. Joh. Petr. Surd. deciſ. 92. ¶ Liberatio unius, non prodeſt alteri non ſocio. argument. l. 4. §. nunc, & ibid. gloſſ. ff. de liberat. legat. ¶ Contra illum, cujus perſuaſione in debitum ſolvitur, actione de dolo ſuccurritur. l. ſi legatarius 24. eodem titulo. ¶ Solutum ubi poteſt repeti, vel redditum retineri, talis ſolutio non parit liberationem. Bartol. ſingul. 31. ¶ De debitore moroſo, qui tenetur de caſu fortuito propter non factam ſolutionem ſuo loco, & tempore, ſi poſtea coacte ſolverit, puta tyranno, & an liberetur, vide per Afflict. deciſ. 150. Luc. 69. num. 29. & Papon. libro 5. titul. 6. arreſt. 2. ¶ Debitori exactio in injuriam creditoris, an imputetur, quod ſolverit, an vero creditori noceat injuria, vide eundem Afflict. dict. deciſ. 150. num. 8. 12. 17. 19. 25. & 26. ¶ Solutio, quæ fidejuſſori parit repetitionem, non parit reo liberationem. l. cum is 32. §. fidejuſſor. ff. de condict. indeb. ¶ Solutio quando non liberat debitorem, non parit actionem mandati, ſed reconciliata ſolutione, naſcitur actio. l. Julianus 47. §. ſi is qui ff. mandati. ¶ Fidejuſſor ſolvens ſolidum, non agit contra confidejuſſores, niſi actiones ſint ceſſæ. l. cum alter 11. C. de fidejuſſ. & mand. Et ſolvendo pro reo, illum non liberat ipſo jure. gloſſ. ibidem. ¶ An debitor ſibi præjudicet per ſolutionem, vel præſtationem diu factam, gloſſ. in l. 6. ff. de uſuris. ¶ Solutio æſtimationis facta à non poſſeſſore, non liberat verum poſſeſſorem, niſi hoc fecerit nomine ipſius l. ſi is qui 7. ff. de rei vendicatio. ¶ Creditor qui per vim pecuniam, vel rem ſibi debitam ſolvi fecit, creditum perdit; & omne jus, quod habet in re, vel pro re, ſed vide gloſſ. in leg. extat 13. ff. de eo quod metus cauſa. ¶ Legatum unum ſolvens ex minus ſolemni voluntate relictum, an ſibi in aliis præjudicet, gl. final. in l. non dubiū 16. Cod. de teſtament. ¶ Solutio triennalis alimentorum, concurrente favore ultimæ voluntatis, facit legatum deberi (etiam in futurum) ex minus ſolemni voluntate. L. 1. C. de fideicommiſſ. ¶ Si ex variatione perſonæ conventi, non variatur cauſa, unius confeſſio, vel ſolutio liberat verum

debi-

debitorem, ſecus ſi ex variatione perſonæ, contingat variatio cauſæ, niſi veri debitoris nomine factum fuerit. *l. qui ſervum 21. eodem titulo.* ¶ In mutuo ſunt quædam ſingularia contra regulas mutui nempe, quod jubendo debitorem meum tibi ſolvere, facta ſolutione, mutuum contrahitur, licet non fiat de meo tuum. *l. ſingularia 15. eodem titulo.* ¶ Liberatus ob cauſam convenitur actione, præſcripuis verbis, ut faciat quod conventum fuerat *l. ob eam 9. ff. de præſcriptis verbis.* ¶ Poſſeſſor, qui ſolvit litia æſtimationem creditori, excipit contra dominum vendicantem, niſi ſibi debitum offerat. *l. ſi creditor. ff. quibus modis pignor vel hypothec. ſol. vide l. ſi propter 22. ff. de act. rerum amot.* ¶ Donatio poteſt fieri, liberando quis ſuum debitorem. *l. 17. ff. de donation.* ¶ Qui ſolvit quod debet, non prohibetur petere, quod ſibi debetur *l. ſi cum dos 8. ff. de actio. rerum amot.* ¶ Si res, pro qua ſoluerit æſtimationem, ad eum redeat, cui ſolvi poterat, agi actione ex eo contractu, vel condictione ſine cauſa ad rem ſolutam, debet. *l. 2. ff. de condict. ſine cauſ.* ¶ Qui fidejuſſit, vel ſolvit, ante diem non poteſt agere, niſi adveniente die. *l. ſi mandauero 22. ff. mandati.* ¶ Solutio facta de pecunia creditoris, vel ejus nomine accepta, non liberat debitorem, *l. 22. §. ſi mandaverim, ff. mand.* ¶ Solutiones falſo procuratori factæ, non inducunt liberationem. *Marc. quæſtion. 842.* Sed ſolventes habent actionem, etiam furti, contra ſimulatum procuratorem, *l. ſi hæc rat 103. §. nam ſi 11. ff. de donation. inter virum & uxorem.* Quid ſi ſolutio fiat patiente domino, *Marc. dict. quæſt. 842.* ¶ Solutio pecuniæ reprobatæ, ſolventem non liberat: ſed ille non cogitur ſolvere debitum, niſi pecunia reprobata reddatur. *l. eleganter 24. §. qui reprobos. ff. de pign. act.* Quid, ſi ab electore illa fuerit approbata, *vide gloſſ. ibidem.* ¶ Actor dicitur in mora recipiendi, ſi tempore debito, ad locum ſolutionis non venit. *l. item illa. 8. ff. de conſt. pecun.* ¶ Appoſitus ſolutioni, videtur adjectus tanquam ſimplex procurator. *Rot. Gen. decıſ. decima, numer. ſeptimo.* Sed quando ſolutio facta adjecto pariat liberationem, *Magon. decıſ. Luc. 5. & decıſ. 106. Rot. Floren.* ¶ Liberatio paterni debitoris facta per filium in vita patris ex cauſa gratuita, non nocet ipſi filio, licet poſtea exiſtat hæres patris. *Henric. Boer. in ſuis ſingularibus tit. fin. numer. nono. Bart. in l. cum domin. 19. §. fili. ff. de pecul. leg. a.* ¶ Ubi ſolutum poteſt repeti, vel redditum teneri, talis ſolutio non parit liberationem. *l. ſi teſtam. 50. §. ex duobus. ff. de fidejuſſ. & mandat.* ¶ Verba accepiſſe, & habuiſſe, favore liberationis, inducunt diſpoſitionem poſt triginta dies. *Afflict. decıſ. 94.* ¶ Recipiens partem debiti tantum non videtur remittere moram, & pœnam, niſi pro parte ſoluta. *Natt. conſil. trecenteſimo trigeſimo quinto.* Imo in debito jurato recipiens ſortem, non præjudicat ſibi in pœna. *Natt. ibid.* ¶ Condemnatus ad æſtimationem rei, quam perdiderat, liberatur ſolvendo ipſam rem poſtea repertam. *Capell. Tholoſ. quæſt. ducenteſima ſeptima & Ludov. Roman. ſingul. 197.* ¶ Solvens Fiſco pro alio, habet privilegium Fiſci de proſequendis bonis ejus, pro quo ſolvit. *l. in fundem 45. § qui pro alio, eodem titulo.* ¶ Si in re ſoluta deficiat aliquod jus, adhuc ipſa res peti poterit. *l. ulianus 131. §. qui fundum. ff. de verborum obligat.* ¶ Contraxiſſe in eo loco quis videtur, in quo quis ſolvere ſe obligavit. *Ozaſ. decıſ. 114.* ¶ Quod falſo procuratori ſolvitur, tanquam à fure condicitur, & ipſe falſus Procurator ad pœnam dupli tenetur *l. falſus 19. Cod. de furtis.* ¶ Quando debitor allegat ſolutionem, de qua dicit apparere per confeſſionem creditoris ſcriptam ſuper inſtrumento obligationis, & creditor allegando amiſſionem ipſius inſtrumenti petit à Notario ſibi expediri aliud inſtrumentum, quid juris. *Pap. lib. 10. tit. 1. arreſt. 6.* ¶ Quando ſolutio facta patri, vel tutori, aut curatori, liberet creditorem, & quid, ſi fuerit facta liberatio per ſimplicem confeſſionem, *Natt. conſ. 543.* ¶ Solutio facta minori juſſu Judicis facit, ut adverſus ſolutionem minor non poſſit petere reſtitutionem in integr. *Paulus de Caſtr. ſingul. 13. & Guid. Pap. ſingul. 95.* X Solvens partem debiti, cautionem agnoſcit. *Magon. decıſ. Luc. 24. num. 21 vide Bart. in l. cum fidem 4. C. de non num. pecun.* Et poteſt ad totius ſolutionem aſtringi. *Dec. conſ. 618.* Sed quando dictum procedat, & limitetur, *Hartm. cap. 4. & 5. tit. de debitoribus lib. 2.* ¶ Una, ex rebus alternative debitis, ſoluta ſimul perempta, quæ ſupereſt, remanet inſolidum, & nihil repetitur. *l. cum is 32. ff. de condict. indebit.* ¶ Dilatio non conceditur illi, qui ſe paratum offert ſolvere. *Menoch. de arbitr. lib. 2. cent. 1. caſ. 8. num. 3.* ¶ Si quis obligatione liberatus ſit, poteſt videri cœpiſſe, *l. ſi quis 116. de regul. jur.* ¶ Si ſpecies debita perfecte non ſolvatur, talis ſolutio non parit liberationem, nec indebiti repetitionem. *l. Nemeſius 63. de condict. indeb.* ¶ Petens in judicio certam quantitatem, non tamen ex hoc videtur confiteri ſe in majori quantitate non eſſe creditorem, ſive ſcienter, ſive ignoranter petierit. *Gramm. decıſ. 68. num. 3. vide Marc. quæſt. 911. part. 2. Guid. Pap. quæſt. 157. Rot. Gen. decıſ. 60. Pap. lib. 8. tit. 1. arreſt. 1. & Jaſon. de actio. in §. ſi minus.* Et per conſequens ſibi non præjudicat in reſiduo, niſi debitore opponente, ut totam ſummam peteret. *Joſeph. Lud. decıſ. Luc. 46.* Vel petierit pro reſta. *Guid. quæſt. 177.* Aut quando adjecit dictionem taxativam tantum. *Idem Joſeph. d. decıſ. 46. n. 21. vide Jaſſ. Lanſ. Balv. decıſ. 413. Franc. Marc. quæſt. 273. part. 2. & Rot. Gen. decıſ. 70.* ¶ Si procuratori falſo in rem ſuam ſolvatur indebitum, ab eo condicitur, niſi domini ratihabitio ſubſequatur: & ubi debitor dat alicui, ut eũ faciat liberari, ab eo repetitur, niſi cauſa ſubſequatur: *l. ſi procuratori 14. ff. de condict. cauſ. dat.* ¶ Creditor recipiens partem debiti cum pacto de non petendo, an ultra ſolutum videatur promiſiſſe, *vide Affl. decıſ. 285 num. 8.* ¶ Debitor ſi dicat creditori, ecce centum, quæ tantum tibi debeo, licet creditor illa ſimpliciter receperit, & nihil dixerit, tamen ſibi non præjudicat in reſiduo. *Gramm. dec. 168. num. 5. Joſeph. Ludov. decıſ. Luc. 46. num. 22. Jaſ. de actio. §. ſi minus. num. 3. & Bart. in l. ſi cum dos. 8. ff. de actio. rerum amot.* ¶ Sententia alternativa lata, & facta ſolutione in uno, non poterit alterum peti. *Gramm. decıſ. 68. n. 7.* Nam alternativorum altero ſoluto, contingit liberatio ab alio. *Gramm. ibid. n. fin.* ¶ Soluta ſumma principali, adhuc ſupereſt actio pro penſione in chirographo ad partem promiſſa, & ſic hoc caſu remanet acceſſorium ſeparatum, extincto principali. *Rot. Auen. decıſ. 301.* ¶ Filius inſtitutus in aliquo rogatusque ut amplius petere non poſſit, acceptando illud relictum ſimpliciter, ſibi non præjudicat in alio ſuo credito. *Guid. Pap. quæſt. 93.* ¶ Exceptio doli datur, ſi aliquo adhibito, facio pactum de non petendo tibi recipienti pro illo, vel ſi confiteor mihi ſolutũ eſſe, tibi recipienti pro illo. *Bart. l. non ſolum 9. §. ſi liberationis de lib. leg. n. 13.* ¶ In delictis quando ſolutio unius liberat alius, & quando quilibet teneatur inſolidum, *vide Marc. quæſt. 775. part. 2.* ¶ Solvens pro alio invito, repetere ſolutum non poteſt. *Ludov. Rom. ſing. 124. num. 5.* ¶ Solvere pro complemento quid operetur, *vide Rot. Gen. decıſ. 27. n. 5.* ¶ De generali quitatione, quid operetur, & veniat in ea, *vide Affl. decıſ. 313. Rot. Genu. decıſ. 33. Natt. conſ. 102 tom. 1. & conſ. 113. Bart. in l. emptor. §. Lucius. ff. de pact. & Abbas conſ. 114. part. 2.* ¶ Solvens alienas pecunias de ordine domini, nullam acquirit actionem contra ordinantem, nec contra eum, cui ſolvit. *Rot. Gen. decıſ. 91.* ¶ Penſionis ſolutio ad favorem recipientis, poſſeſſionem, & dominũ probat. *Mago dec. 79. Luc.* ¶ Adjectus ſolutioni licet omittatur

in libello, non ob id libellus vitiatur. *Franc. Marc. q. 467.* Sed quando ſolvi poſſit adjecto, *vide Bar. in l. eum quis 55. §. qui ſibi. ff. de verborum oblig.* ¶ Adjectus ſolutioni non poteſt agere, ſed ſolum à ſponte ſolvente ſolutionem recipere: fallit, quando ipſe contraxit, vel fuit adjectus ſolutioni in rem ſuam, quia tunc poteſt etiam agere. *Magon. deciſ. 34. Luc. vide Rot. Auen. deciſ. 149. in deciſion. diverſo.* ¶ Teſtes, & ſi recipi non poſſint, ſtante pacto jurato, quod ſolutio debiti non poſſit probari per teſtes, tamen officio judicis poterunt recipi. *Roland. conſ. 88. vol. tertio.* ¶ Solutiones decennales non probant contractum, quando tractatur de præjudicio tertii, & contra Eccleſiam. *Idem Vern. deciſ. 166. part. 3.* ¶ Si debitor hæreditatis ignorans ſolverit venditori hæreditatis, emptori obſtabit exceptio ſolutionis: Idem in debitore, mandato revocato ipſo inſcio ſolvente Procuratori, *Vinc. Franc. deciſ. 19. n. 17. & 18. vide Borg. Caval. deciſ. 37. numero 81. de contract. part. 2.* ¶ Quando plures tenentur ex quaſi delicto, unus ſolvens repetit partem ab alio, *leg. perceptione 4. ff. de his, qui dejec. vel effu.* ¶ Solvens pro ſuo maleficio, vel pro culpa, non repetit ab alio, *l. ſi communis 9. ff. de noxal. actio.* ¶ Præſtatio, ſeu ſolutio longi temporis, non inducit, neque confirmat obligationem: fallit in minore recipiente in certis caſibus, *de quibus vide per Bartol. in l. ſi certis 28. Cod. de pact. in additio.* ¶ An teſtes deponentes de ſolutione ſoluti, debeant eſſe rogati, *vide cap. teſtes 3. quæſt. 9. & authent. rogati. Cod. de teſtibus & ibid. DD.* ¶ Solvens pro alio penſionem publicam, non efficitur rei dominus, *l. ſolventibus 25. Cod. de rei vendicatio.* ¶ Dominus ſolvendo ex contractu falſi procuratoris, ſive geſtoris ſine mandato, videtur approbare contractum, *l. indebitum 9. Cod. de condict. indeb.* ¶ Soluto debito, competit debitori actio pignoratitia ad pignus repetendum, *l. nec creditor. Cod. de pigno. act.* ¶ Mulieri pro alio ſolventi, non datur repetitio, *vide l. 4. & 9. ff. ad Senatuſconſult. Velleja.* ¶ Spontanea ſolutio, metum in promiſſione adhibitum purgat, *l. 2. Cod. de his, quæ vi, metuve cauſa geſt. ſunt.* ¶ Unius ſolutio etiam in pœnis, an liberet alios, *vide gloſſ. fin. in l. penu. ff. ne quis eum, qui in jus vocat. & in l. 9. §. 1. ff. ſi quis cautionibus.* ¶ Qui paratus eſt ſolvere, non cogitur judicium ſuſcipere, *l. ſi reus 73. ff. de Procurato.* ¶ Per ſolutionem minorum uſurarum, intelligitur receſſum à majorib. *l. adverſus 5. C. de uſuris.* ¶ Ea ſolutione uſurarum, an præſumatur promiſſio earum, & ſortis, *vide l. cum de in rem 7. ff. de uſuris.* ¶ Poſt ſolutionem ſimpliciter factam, non poteſt fieri, nec valet ceſſio; ſecus ſi ſolvatur, pacto facto, ut cedatur actio, *l. 1. Cod. de contrar. jud. tute.* ¶ Solutio non poteſt parere obligationem, & liberationem, *Bartolus in l. cum te 2. numer. 5. Cod. de his, quæ vi metus.* ¶ Actoris intentio non eſt fundata ex eo, quod reus opponit ſolutionem, *Bartolus in l. 1. Cod. de probatio.* ¶ Diuturna ſolutio per longum tempus facta, quando jus inducat, *vide Bartolum in l. creditor. 7. Cod. de uſuris & in l. 6. §. non vero. ff. de offic. Proconſul.* ¶ Tertii facto ſi quis liberetur, primo contra tertium agitur, & ubi non eſſet ſolvendo, contra priſtinum debitorem datur actio, *Bart. in l. ex hoc 3. ff. de eo, per quem fact. erit.* ¶ Solutio partis in obligatione generis, non facit actoris petitionem eſſe in pendenti: & pœna in obligationibus facti dividui, ſi pro parte fiat, an in totum committatur, vel pro parte tantum in judiciis, & quid in ſtipulationibus conventionalibus, *vide Bartol. in l. ſi ſervis 9. §. ſi plurimum. ff. ſi quis cautionibus.* ¶ Solutio partis debiti ex cauſa tranſactionis, inducit liberationem à toto; ſecus in alia confeſſione, *l. ſi quidem 24. C. de tranſact.* ¶ Gratuita ſolutio partis, non gravat in ſolutione alterius partis: ideo licet mater ſolveret partem debiti filii ſui, non propterea poteſt compelli ad ſolutionem reſidui, *l. fin. C. ne uxor pro marito.* ¶ Si res debita ſolvatur deteriorata, agitur ex ſtipulatione doli, ſi eſt interpoſita, alias in contractibus bonæ fidei, agitur actione primæva: in ſtricti juris, de dolo, *l. & eleganter 7. §. non ſolum. ff. de dolo malo.* ¶ Soluto debito, creditor tenetur reſtituere debitori inſtrumentum obligationis, *Capel. Thol. quæſt. 47. & l. fina. Cod. ad exhibend.* Sed an teneatur debitor ad ſolutionem mercedis inſtrumenti, diſtingue, aut fuit in mora, & tenetur; aut non, & non tenetur, *ibid. d. quæſt. 47. in additio. vide Franc. Marc. quæſt. 369. & 370. Jaffr. Lanſ. Balb. deciſio 35. D. Sol. in antiquit. conſtitutio. Sabaudiæ titul. de jure emphyt. ſuper decreto, Rempub. gloſſ. 5. part. 2. n. 11. & Rebuff. in conſt. Reg. 4. tit. de famul. ſala, gl. 5. num. 5. Tom. 2.* ¶ Solutio unius liberat alium, quando plures tenentur ad unum intereſſe, *l. 1. §. ſi plures. ff. de eo, per quem fact. erit, & Bart. in l. 3. eod. tit.* ¶ Qui promittit ſolvere in tribus terminis cum juramento, ſi non ſolverit in primo, poteſt cogi ad totum ſolvendum debitum ante ultimum terminum, *Alber. Brun. conſ. 49. inter feudalia.* ¶ Debitor ſolvens virtute epiſtolæ ſibi directæ quæ obſervare debeat ut ſit tutus, & cenſeatur liberatus, *vide Pap. lib. 6. tit. 5. arreſt. 3.* ¶ Solvens poteſt dicere legem, quam vult circa electionem cauſæ, in quam ſolvit: aliam vero legem non poſſet dicere, ſi ſolverit civiliter, & naturaliter debitum, *Bar. ſing. 34. & Pet. de Raven ſing. 629* ¶ Quis ſolvendo, cenſetur habere notitiam contractus, cujus cauſa ſolvit, *Rot. Gen. dec. 6. num. 9.* ¶ Quod uni ex creditoribus eſt ſolutum per gratificationem, vel extorſionem, & communicandum cæteris: ſecus ſi creditor ille non extorſerit: quia vigilando potuit ſuam conditionem meliorem facere, *l. pupillus 24. eod. tit.* ¶ Qui locupletior factus eſt ſolutione ſibi facta, ſi interim petat, ſubmovetur doli exceptione, *l. apud 4. §. ſi quis pupillo. ff. de dol. mal. exceptio.* *An præſtatio temporaria conventionem nudam non confirmet niſi conventioni fuerit adjecta ſtipulatio, *Coraſius lib. 3. miſcellan. c. 15. affirmat. l. ſi certis annis. C. de pactis.*

Cap. VIII. Quibus teneantur quitare, vel non.

Creditor tenetur facere inſtrumentum quitationis poſt ſibi factam ſolutionem, *Joan. de Arnono ſing. 77.* ¶ Si virtute ſententiæ arbitramentalis duo collitigantes, (qui ſimul fecerant compromiſſum) teneantur facere quitationem parti adverſæ, ſi unus ſit paratus illam facere, & alter recuſet, ille, qui obtulit ſe paratum facere talem quitationem, dicitur adimplere ex parte ſui, & non tenetur pro facto alterius litis conſortis, *Menoch. conſ. 123. cum ſequent. libr. 2.* ¶ Quitare quis non tenetur, niſi de receptis, *ead. Rot. deciſio. 95. num. 4.* ¶ Creditor recipiens creditum, acceptilationem & quitationem facere cogitur, quod limitatur in acceptilatione generali, quam non tenetur facere creditor, niſi reſpectu unius cauſæ, aut adminiſtrationis. *Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de famul. ſalar. gl. 5. Tom. 2. fol. 473. vide Perilluſt. D. P. Teſſau. dec. 74.* Non poteſt tamen debitor plures quitationes petere, *Rebuff. ibid. num. fin.* Sed quid, quando creditor paratus eſt reſtituere inſtrumentum, *vide ibid. num. 4.*

Cap. IX. Qui, & à quibus liberentur, vel non.

*An perempta ſpecie ante moram debitor quantitatis reſpectu certæ ſpeciei liberetur, *Fach. lib. 2. cap. 61. affirmat, l. Titia textores, §. ultim. l. filiusfam. §. ultim. & l. quidam teſtamento §. ſi tibi. ff. de leg. 1. l. ſi ſervus communis. ff. de furtis.* *An ſi poſt moram res perempta ſit, debitor teneatur diſtinctione ea; ſi res penes creditorem peritura eſſet, non indiſtincte, *Fachin. libr. 2. cap. 61. quæſt. 2. affirmat. l. ſi plures §. 1. ff. depoſ. l. item ſi ver-*

ſi verberatum. §. ult. de rei vind. l. ſi vehenda. §. ſi ea venditione. ff. ad l. Rod. de jactu. ¶ An ſi loco incongruo debitum repræſentetur cum eo, quod intereſt contingat liberatio. *Antonius Guibert, Coſtanus quæſt. 5. negat. l. is qui certo. ff. de eo, quod certo loco.* * An debitor certæ rei liberetur ejus interitu, poſt moram in obligationibus deſcendentibus ex maleficiis indiſtincte, vel cum diſtinctione, ſi res eodem modo eſſet peritura penes actorem, ait *Fachin. libr. 8. cap. 100.* ante moram habere locum diſtinctionem, poſt moram non habere. *§. ſed & ſi non culpa. l. ſi cum exceptione. ff. de eo, quod met. cauſ. l. ſi ex legati 23. de verb. oblig. Cujac. ibid.* * Quid in aliis obligationibus, *Fachin. libr. 8. cap. 101. diſtinguit.* ¶ Pœnam quando unus ex pluribus debet, alius rem, & alter æſtimationem ex diſpoſitione legis, an ſolutione unius, alii liberentur, *vide Bartolum in l. quoties. ff. ſi famil. fort. fecit. dic.* ¶ Per reſponſionem in duobus caſibus tantum, inducitur liberatio: primo, quando intervenit delegatio: ſecundo, quando abſque delegatione promittitur per hæc verba, promitto tibi loco Titii: igitur exceptis his duobus caſibus, non liberatur primus debitor. *ead. Rot. Genuen. d. decis. 2. num. 21.* ¶ Qui ſolvit adjecto alibi, quam in loco deſtinato, liberatur, ſed propter intereſſe loci durat petitio, *l. 3. §. item ff. de eo, quod certo loco.* ¶ Cum aliquid mihi, aut Titio ſtipulor, ſolutione facta Titio, ſequitur liberatio, non ipſo jure, ſed ope exceptionis, *l. obligationum 43. §. acceſſio. ff. de actio. & oblig.* ¶ Si ſtipulor ab uno quod mihi debetur à duobus animo novandi, uterque liberatur, *l. a ſe hominem 32. ff. de novatio. & delegat.* ¶ Omnes debitores, qui ſpeciem ex cauſa lucrativa debent, liberantur, ubi ea ſpecies ex cauſa lucrativa ad creditorem perveniſſet; ſecus ſi ex cauſa oneroſa: & dos dicitur cauſa oneroſa, *l. omnes. & ſequentibus 16. 17. & 18. ff. de actio. & obligatio.* ¶ Illud, quod creditor percipit ex venditione pignoris, liberat debitorem, & mandatorem, ſi de evictione non eſt obligatus; alias ſecus, *l. ſi mandato 59. §. creditor, eod. tit.* ¶ Aſſignatio operis perfecti facta à conductore, liberat eum à caſu fortuito poſtea ſuperveniente, *lib. 1. §. fin. ff. de pollicitat.* ¶ Debitor moroſus, ſolvens invitus creditori ſui creditoris, an liberetur, *vide Afflict. dicta deciſio. 150. num. 25.* ¶ Quando debitor ſolvens Fiſco (ad quem bona creditoris ſpectant) liberetur, *vide Dec. conſ. 25.* ¶ Debitor, in cujus manibus fuit factum ſequeſtrum in odio ſui creditoris, ſolvens illi, ad cujus inſtantiam fuit factum ſequeſtrum juſſu Judicis, liberatur, *Menoch. conſ. 68. volum. 1.* ¶ Debitor pupilli ſolvens tutori eſt ipſo jure liberatus ſi bona fide ſolverit; ſecus ſi dolo, *Petr. de Raven. ſingul. 632.* ¶ Stipulatio ita facta, ſi fundum non dederis, vel tale quid non feceris, centum dare ſponde, ſola centum ſunt in ſtipulatione, in exſolutione fundus, *l. obligationum 43. §. ſi ita ſtipulatus, eod. titul.* ¶ Debitor ſpeciei liberatur, ſi ante moram ſpecies interierit, etiam ſi in ea debitor dolum commiſerit, *l. is, qui 44. de actio. & obligat.* ¶ Promptiores debemus eſſe ad liberandum, quam ad obligandum, *l. Arianus 46. ff. de act. & obligat.* ¶ Per ſententiam, & acceptilationem, unus ex hæredibus promiſſoris, qui tenebatur in genere, & in ſolidum, poteſt liberari, cæteris obligatis remanentibus, *l. ſtipulationum §. ſi tamen, ff. de verbo. obligat.* ¶ Debitor liberatur, tertio creditori promittente, *Afflict. deciſ. 353. vide Rot. Genuen. deciſio. 37. & Put. deciſio. 126. numer. 5. lib. 3.* Quia delegans ſolvit, & ſic liberatur, *Rot. Genuen. deciſio. 60. n. 11. Dec. conſil. 421. volum. 2.* Et ſolutionis vices continet delegatio, *l. qui libertinus 37. §. ſed ſi creditor, ff. de oper. liber.* Debitoremque liberat, *l. 3. C. de novatio.* Fallit, quando, quis delegaſſet decoctum, vel de proximo quaſi decocturum, *Mago. dec. 39. n. 10. Rot. Flor.* ¶ Debitor ſolvens alteri, quam creditori, propter ſimplex mandatum judicia pœnale, vel aliter, an liberetur, *vide ibid. num. 18. Rot. Gen. deciſio. 33. Menoch. de arbitr. libr. 2. caſ. 137. num. 8. & conſil. 68. volum. 1. Dec. conſil. 407. volum. 2.* ¶ Cancellatio inſtrumenti parit liberationem. *numer. 58. & Natt. conſil. 102. tom. 1.* ¶ Procuratori falſo ſolvens liberatur, ſi dominus factus certior ratum habuerit, ſed intra quod tempus ratum habere debeat, *vide Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 32.* ¶ Creditori creditoris ſui ſolvendo quis quando liberetur, *vide Bartolum in l. ſolutum 11. §. ſolutam. ff. de pign. act. in l. 3. & 11. §. ſed ſi pecunia. ff. ſoluto matrimonio.* ¶ De legato tutoris liberat debitorem pupilli, ſi fuerit facta bona fide *Bart. ſing. 38.* ¶ Debitor tuus ſolvens id, quod tu debes alteri, etiam invitus liberaris ab obligatione. *Guilielm. de Lud. ſingul. 85.* ¶ Debitor non dicitur liberatus, licet tertius ſe conſtituat pro eo ſoluturum. *Amanel de Claruaq. ſing. 77.* ¶ Si uni debitori ſucceſſerunt plures, quilibet liberatur à perſonali obligatione, ſolvendo partem ſuam. *Bart. in l. ſive pro 3. C. de neg. geſt.* ¶ Solvens partem rei, aut totam rem, quando, & pro qua parte liberationem conſequatur, & recipiens rem deteriorem in ſolutione à ſolvente, quomodo præjudicet ſibi in æſtimatione deteriorationis, *vide Bartol. in l. exhibitionis 7. C. ad exhibir.* ¶ In obligatione alternativa ſolutione partium in diverſis rebus, liberatio non contingit. *l. ſi non 29. §. fin. ff. de condict. indeb.* ¶ Qui ſine adjectione bonitatis promittit granum, vel vinum, aut oleum quodlibet dando, liberatur; ſecus in mutuo. *Guid. Pap. ſing. 294.* ¶ Hæres debitor ſuccedens creditori, quando cenſeatur liberatus, *vide Afflict. deciſ. 237.* ¶ Si procurator ſolverit indebitum repetitur, & contra, ſecus ſi debitum, quia tunc ſtatim ſequitur liberatio etiam domini ratihabitione non facta, & ipſo domino ignorante, *l. ſi procurator 6. ff. de condict. indeb.* ¶ Ignorans mandatum revocatum ſolvens liberatur, ſciens vero non liberatur, nec in debitum repetit. *l. ſi non fortem 26. §. qui filio famil. ff. de condict. indeb.* ¶ Caſus non liberat debitorem generis generaliſſimi, ſed debitorem ſpeciei ſic, & etiam liberat debitorem generis ſubalterni, illo genere perempto. *l. ratione 30. §. diligenter. ff. ad leg. Falcid.* ¶ Obligatus ad genus, tradendo rem minimam liberatur. *Ozaſt. deciſio. 96.* ¶ Exceptatio renunciationis, eſt actus continens liberationem in ſe, & licet non præjudicet acceptanti in jure deteriorationis, hoc tamen procedit, ſi fiat ſimpliciter, ſecus quando fit ſpecifice, *Felin. d. conſ. 21.* ¶ Condemnatus in reali; liberatur ſola traditione. *Bart. ibid.* ¶ Debitor generis, re oblata perempta, liberatur, *l. hujuſmodi 36. §. ſi cum homo, de legat. 1.* ¶ Quando plures tenentur ad intereſſe, unius ſolutio liberat alios. *l. 1. §. ſi plures ff. de eo, per quem fact. erit.* ¶ Obligatus ad decem, vel ad certam quantitatem, reſpectu certæ ſpeciei, dando ſpeciem liberatur. *Bart. in l. ſi vero 65. §. quod ait. ff. ſolutio matrimonio.* ¶ Si debitor ſolvat pupillo cum tutoris & Judicis auctoritate, habet pleniſſimam ſecuritatem, ſi vero ſolvat ſine Judice & tutore liberatur, ſi pecunia eſt ſalva, alias ſecus, *§. at ex contrario. Inſtit. quibus alien. licet, & gloſſ. in l. 7. ff. de minor. 25. annor.* ¶ Actione pœnali quando plures tenentur, an uno ſolvente, cæteri liberentur, *vide Jaſ. de action. in §. pœnales quoque actiones, num. 21.* ¶ Solvendo creditori creditoris liberor, etiam ſi non conſtet de numeratione pecuniæ, ſed ſolum de confeſſione creditoris mei creditoris. *Gom. Leo. dec. 41. in deciſio, diverſo.* ¶ Res vendita, & tradita juſſu mariti uxori, venditor, liberatur, licet donatio inter virum & uxorem non teneat. *l. ſi cum 27. ff. de donatio. inter virum & uxor.* ¶ Solutio facta uni ſocio de integro debito, ſolventem liberat ab alio ſocio. *Ven. deciſio. 384. part. 2. vide Hieron. Magon. deciſ. Luc. 5.* ¶ Conductor, ubi ratione locationis liberatur

Digitized by Google

vittute verborum generalium in liberatione appoſitorum (quæ ſe referunt ad ad ipſam liberationem) non cenſetur liberatus à mutuo in pecuniis, & aliis rebus, facta etiam contemplatione dictæ locationis. *Natt. conſil.546.* ¶ Remiſſio generalis liberat à dolo, & culpa, quando abſque dolo, partibus ignorantibus, apud liberatum aliquid remanſit. *Bart. in l. tres fratres 36. ff. de pact.* ¶ In obligatis ex quaſi delictn, ſolutione unius, alii liberantur. *Bart. quaſt.9.n.2.* ¶ Debitor ſub uſuris, ſi fiat creditor ſine uſuris, liberatur ab illis. *Rot. Gen. dec. 34.* ¶ Solvens habenti mandatum (licet revocatum) liberandus eſt. *Barc. in l. cum fundus 30. §. ſervum. ff. ſi cert. ptat. vide tundem in l. ſi procnratori 14. ff. de condict. cauſ. dat.* ¶ Debitores ſolventes famulis creditorum per literas credentiæ; an liberentur, *Boer. dec. 282.* ¶ Habens inſtrumentum inductum, & annullatum, quando præſumatur liberatus, *vide Bart. in l. ſi de poſſeſſione 20. C. de probatio. & in l. fullo, & ſarcinator 84. §. qui tutelu. ff. de furtis.* ¶ Chirographo debitori reddito, jus pignoris remittitur, & debitor liberatur. *l. 7. C. de remiſſio. pignor.* Sed contra, reddito pignore, debitor non liberatur. *gloſſ. ibid.* ¶ Plures dolum committentes tenentur inſolidum, tamen unius ſolutione, cæteri liberantur. *l. ſi plures 18. ff. de dol. mal.* ¶ Debitor quandocunque illud, quod petebatur, offerat uſque ad ſeritentiam, liberatur. *Capic. deciſion. 202.* ¶ Medicus, qui promiſit infirmum à podagra liberare, quando ille ſanus evaſit, eſt liberatus, licet ex intervallo ſupervenerit ei podagra. *Gramm. deciſion. 101. num. 99.* ¶ Per ſolutionem factam minori poſtquam fuit declaratus major à judice, liberantur debitores: etiam ſi adhuc re vera eſſet minor, *l. minor. 33. ff. eodem de minoribus.* ¶ Minori ſolvens qualiter plenam liberationem conſequatur, *vide Bartolum in l. au Prator 7. ff. de minor. 25. ann.* ¶ Per interceſſionem minoris, primi debitores liberantur, ſed minore reſtituto, reſtituit actio in priſtinum debitorem in eo ſtatu, in quo erat tempore novationis. *l. fin. ff. de minor. 25. annor.* ¶ Bannitii noſtri temporis, quibus omnia bona adempta ſunt, ab eorum creditoribus cenſentur liberati. *Gramm. deciſio 95.* Quod procedit, publicatis bonis, *Bart. in l. 1. C. de fidejuſſo. & mand.* ¶ Confiſcatione bonorum quis liberatur ab omni obligatione, qua tenebatur ſuis creditoribus, ideo ſi poſtea habuerit gratiam de vita ſolum, non poterit amplius conveniri. *Chaſſan. in conſuetnd. Burgund. tit. Des confiſcations. Rubric. 2. §. 1. gloſſ. fin. num. 33. vide l. 2. ff. de ſenten. paſſis.* ¶ Delegatio facta per ſtipulationem, obligat delegatum & liberat debitorem delegantem, etiam ſi debitor delegatus non eſſet ſoluendo, quia honum nomen facit creditor, qui admittit debitorem delegatum. *l. inter 26. §. abeſſe. ff. mandati.* Quod procedit, quando creditor nomen debitoris ſequutus fuit ſui periculo; ſecus ſi periculo debitoris. *l. ſi mandato 45. §. quod mihi. eodem titul.* ¶ Reſtituere obligatus, liberatur reſtituendo pauperibus, non ſuperſtitibus illis, quibus facienda erat reſtitutio. *Corſet. litera R. ſingul. reſtitut.* ¶ Debitor monaſterii, ut non ſolvat, & tamen à debito liberetur, debet ingredi ipſum Monaſterium. *Marc. de Mant. ſingul 30.* ¶ Si fidejuſſor occiderit animal debitum ante moram principalis, ambo liberantur, tenetur tamen ipſe fidejuſſor actione de dolo. *l. ſi fidejuſſor. 20. ff. de dol. mal.* ¶ Qui ſolvit creditori creditoris ſui ex eadem cauſa, liberatur ipſo jure. *l. ſi liber 38. ff. de negot. geſt.* ¶ Qui habet actionem pro alio, ad ejus petitionem debitorem cogitur liberare, *l. penult. eodem titul.* ¶ Principalis ſi eſt liberatus pacto perſonali, quando fidejuſſor poſſit conveniri, pactum perſonale, ut non egradiatur perſonam, debet fieri cum dictione taxativa. *Bartol. in l. niſi 23. ff. de pact.* Alias reo principali liberato, liberatur, & fidejuſſor, quia liberatio ſemel competens, eſt perpetua. *gloſſ. in l. fin. ff. de pact.* ¶ Sola patientia operatur liberationem à debito odioſo. *l. qui ſtruxiſſes 13. ff. eodem titul.* ¶ Pignus poteſt dari pignori, ſed ſi debitor pignoratus ſolvat ſuo creditori, non ei, cui fuit hypothecatus, liberatur ab hac utili hypothecaria, niſi jam ei eſſet denunciatum, ne ſolveret. *l. greg. 13. §. cum pignori, & ibidem gloſſ. ff. de pignor.* ¶ Debitor, ſi offerat, & creditor nolit accipere, ſi res oblata pereat, an liberetur debitor, *vide gloſſ. in l. fin. C. de conditionib. inſertis.* ¶ Liberor ſolvendi alteri, dummodo pecunia ad creditorem pervenerit. *l. non ſolum, & ibid. gloſſ. fin. ff. ſolut. matrimonio.* ¶ Quod poſſeſſori hæreditatis eſt ſolutum, debet reſtitui, & debitores liberantur, *dict. leg. 34. §. final. ff. de petit. hæredit.* ¶ Qui actionem habet, eam cedendo liberatur. *l. quod debetur 52. ff. de pecul.* ¶ Depoſitarius poteſt reſtituere ei, qui non erat legitimus tutor, & liberatur. *Afflict. deciſio. centeſima quadrageſima ſeptima.* * Debitor, qui juſſu Principis, vel Magiſtratus ſolvit fiſco, vel alteri, quam vero creditori, an liberetur. *Dom. Theſ. quaſt. For. quaſtio. 54. lib. ſecundo.* * Debitor juſſus alicui ſolvere, non liberatur ſi ſolum promiſit. *Johann. Petrus Surd. deciſ. 187.* * An debitor certæ rei liberetur ejus interitu poſt moram in obligationibus deſcendentibus ex maleficiis. *Fachin. libro octavo. cap. 100.* affirmat, ſi res eodem modo peritura eſſet penes creditorem. *l. ſi non exceptione 14. §. ſed & ſi non culpa. ff. de eo, quod met. cauſa.* * An in aliis obligationibus debitor poſt moram re perempta ſimpliciter liberetur, an vero cum diſtinctione, an res fuerit peritura, *ibid. c. 101. diſtinguit.* * An ſi debitor lancem reſtituere velit, ſcilicet ea vendita, & forte recuperata liberetur. *Fachin. lib. undecimo. cap. 50. affirmat. l. ſi fundum per fideicommiſſum. ff. de leg. 1.* * An ſi mandavero Titio debitori meo, ut ſolvat Semprunio creditori meo, & Titius promiſerit ſolvere Sempronio, ego ſim liberatus. *ibid. lib. 2. cap. affirmat. lib. 11. c. 53. negat.*

Vel non.

Debitor non liberatur, licet velit pignus dimittere pro ſoluto *l. 1. C. de pign. & hypoth.* ¶ Qui tenetur ad quantitatem reſpectu certæ ſpeciei, offerendo ſpeciem, non liberatur neque auditur, niſi conſervet partem alteram indemnem. *l. emptori 67. ff. de evictio.* ¶ Qui ſolvit litis æſtimationem primo creditori, non liberatur à ſecundo. *creditor 12 §. ſi quando. ff. qui potio. in pign. habea.* ¶ Qui in defectum alterius ſolvere promiſit, petitione adverſus illum facta, non liberatur, ſed facta exactione tantum: idem contra, ſi accipiatur à ſecundo. *l. final. ff. ſi certum petatur.* ¶ Sententia lata contra unum ex una confeſſione, non liberat verum debitorem, vel dominum. *l. qui ex parte 19. ff. de interrog. actio.* ¶ Liberato uno ex contrahentibus, cæteri remanent obligati, quando omnes inſolidum tenebantur, ſecus ſi in viriles. *Bartol. in l. ab omnibus 107. de leg. 1.* ¶ Licet ſi actum hypothecaria, non liberatur fidejuſſor, *l. etiam 9. C. de fidejuſſ.* Et electo mandatore, non liberatur reus principalis, nec contra *l. ſi mandato 14. ff. eod. de fidejuſſ. & mandat.* ¶ Per ſolutionem factam geſtori, non liberatur ſolvens, nec dominium acquiritur creditori, niſi facta ratihabitione. *l. ſi ergo 25. eodem titul.* ¶ Qui prætextu falſarum literarum eſt liberatus, ipſa actione de dolo tenetur. *l. quidam 39. de dol. mal.* ¶ Dies, adjecta cauſa limitandæ obligationis, non liberat debitorem exiſtentem in mora. *d. l. 59. §. ille. ff. mandati.* ¶ Qui tenetur ratione culpæ non liberatur cedendo actionem. *l. de illo 23. ff. pro ſocio.* ¶ Error cauſæ, effectum liberationis impedit. *Decius conſil. 600. numer. 5.* ¶ Liberato uno ex contrahentibus ex diſpoſitione legali, alter effectualiter non tenetur, *l. bona fides 52. de actio. emption. & vend.* ¶ Si perſona unius ex reis debendi

ab

ab obligatione eximatur, alter remanens non liberatur, ſecus in ſolutione, in qua unius ſolutio liberat alium, *l. final. ff. de duobus reis.* ¶ Plures eandem rem furto ſubtrahentes, inſolidum obligantur, & ſolutio unius non liberat alios quoad pœnam, *l. 1. C. de condict. furt.* ¶ Facultas ſolvendi adjecto non tranſit ad hæredes ejus, ideo ſi quis ſolverit hæredi adjecti, non liberatur, *l. cum quis 55. ff. de verborum obligatio.* ¶ Solutiooem incertam probans, non liberatur, quod etiam procedit in juramento incerto. *idem Joſeph. deciſio. Luc. 25.* ¶ Qui ſolvere tenetur, non liberatur præſtando fidejuſſorem de ſolvendo, ſallit quando debitum non erat liquidum, *Beninten. deſiſio. 77.* ¶ Filius recipieodo patris debitum, debitorem oon liberat, *l. filim. ff. de pact.* ¶ Liberatus jure Civili, veluti, quando ſtatutum prohibet petere poſt certum tempus, non eſt liberatus jure Canonico: ideo creditor poteſt tunc procedere per viam monitionia. *Bart. in l. ſequitur 4. §. ſi viam. ff. de uſucapio.* ¶ Solvens ſcienter noo vero domino, non liberatur. *Rot. Gen. deſiſio. 83 numero deſimo quarto.* ¶ Liberato principali acceptilatione, non liberatur ille, qui promiſit animo novandi, *Bartol. in l. eum qui 55. §. ſi hominem. ff. de verborum obligatio.* ¶ Nova calculatio, & obligatio conttacta per creditorem erga ſuum debitorem, nulla facta mentione de præcedenti debito, non inducit illius liberationem, niſi tribus concurrentibus, nempe lapſu temporis, iterata ratione calculi, & con junctione ſanguinis, *Magon. deciſion. 42. Rot. Flor. vide Bartolum in l. libertis 18. §. monumiſſus. ff. de alimen. & ciba. lega. & in l. Procula 26. ff. de probatio.* ¶ Condemnatus ad ſpeciem dandam in actione perſonali, non liberatur, niſi faciat rem accipientis, ita ut avocari non poſſit, quod intellige, ſi ad dandum ſit condemnatua, ſecus ſi ad tradendum. *Bart. in l. Pomponius 40. §. ſed. ff. de procurat.* ¶ Si pignus non valet debitum, non liberatur debitor, illud creditori cedendo. *Boer. deciſion. 309. numer. quarto.* ¶ Creditori facta aſſignatione crediti ſuper certa re, non ob id liberatur debitor à perſonali obligatione. *Raud. tractat. de analog. cap. trigeſimo tertio, numer. decimo ſexto.* ¶ Debitor, qui dimidiam ſummæ debitæ ſolutæ probat per apocham, & alteram per teſtes, non liberatur in totum, ſed pro medietate, quia præſumitur una quantitas ſolummodo ſoluta. *Afflict. deciſion. centeſima nonageſima octava.* ¶ Debitor ſpoliatua, vel ejectus, non liberatur. *Afflictus d. deciſion. 150. num. 21.* ¶ Reſtitutio inſtrumenti obligationis non liberat debitorem ipſo jure, ſed ope exceptionis, & quamvis ex reſtitutione inſtrumenti, vel ejus inciſione probetur liberatio, tamen hujuſmodi probatio ſatis fragilis eſt, & contrariam probationem admittit, poteſtque ſortioribus præſumptionibus elidi. *vide Andr. Gail. obſerv. 37. libr. ſecund. num. 5.* ¶ Solvena pupillo ſine tutore non liberatur, niſi quatenus pupillus efficiatur locupletior, & tunc inſpicitur tempus litis conteſtatæ. *l. in qui 4. de exception.* ¶ Debitorem oon ideo minus liberatum, quod ejus tergiverſatione factum eſſet, ut creditore hoſte judicato, & poſtea in gratiam reverſo, debitum interea Quæſtor ærarius exegerit, *deciſum reperitur in libris placit. Curia lib. 10. tit. 6. de ſolut. in deciſ. diverſ.* ¶ Oblatio facta præſenti de pecunia in judicio, vel in alia re mobili, non inducit plenam liberationem, ſed quando intervenerunt oblatio, conſignatio, & depoſitio. *Matheſ. ſing. 127. vide Bart. in l. ſi creditrici 6. C. de uſuris, in l. ſi rem 9. §. qui aut. ff. de pignor. actio. & in l. 10. ff. ſolut. matrimon. Hartm. c. 1. tit. de debito. libr. 2.* ¶ Per delegationem non liberatur debitor niſi illi, cui ſit delegatio, quæratur actio contra delegatũ, *l. ſi mulier. 60 §. ex aſſe ff. de jure dot.* ¶ Si unum ex alternativis debitum efficiatur ſtipulatoris, non liberatur promiſſor, quoad aliud. *l. ſi Stichum. 16. ff. de verbor. obligat.* ¶ Solutione facta per pupillum ſuo creditori ſine tutore, non liberatur ipſe pupillus, niſi ſequatur conſumptio *l. non omnis, §. ſi pupill. & ibid. gloſſ. ff. ſi certum petat.* ¶ Remiſſio de credito alieno facta uni ad ſolvendum ſibi ipſi, non liberat debitorem remittentem, niſi facta ſolutione, neque ſcriptura in libro ſolvere debentis ad creditum illius, cui facienda erat ſolutio, probat ſolutionem. *Rot. Gen. deciſ. 1. n. 7.* Et per conſequens ille, qui mandat alteri ſuo debitori, ut ſolvat creditori ſuo, non cenſetur liberatua, niſi facta ſolutione, *ibid. d. dec. 1. & 2. vide Put. dec. 126. lib. 3. & dec. 137. ibid.* ¶ Debitor pupilli ſolvena tutori, vel curatorì non legitime conſtituto, vel qui non implevit adimplenda, non conſequitur liberationem. *Vinc. de Franc. dec. 206.*

Cap. X. Solutio quibus modis reſcindatur, revocetur, collatur.

Minore reſtituto adverſus aditionem hæreditatis, ſolutiones creditoribus hæreditariis factis non reſcinduntur, neque alii creditores poterunt petere, ut inter omnea communicetur pecunia exacta ab illo, qui vigilavit, *l. ſi mulier 32. ff. de minor. vide l. ſancim 25. & l. conſtitution. 27. C. de adminiſt. tutor.* ¶ Solutio facta ſecundo creditori, pecunia bona fide conſumpta, non revocatur per primum creditorem non privilegiatum, *idem Afflict. deciſ. 190. vide Menoch. conſil. 25. volum. 1.* ¶ Ceſſante cauſa quitationis, revocatur quitatio. *Crav. conſil. 221. num. 7.* ¶ Geſta per pupillum obſervantur, licet poſtea ille abſtinuerit, & ſolutio facta uni creditori, altero negligente, non revocatur, ſed utroque inſtante, in ſubſidium communicatur, quod ſolutum eſt, vel pupillo reſtituitur, ſi de ſuo ſolverit. *l. 6. §. ſi pupill. ff. de bon. auct. jud. poſſid.*

Tollatur, vel non.

Statutum nullam exceptionem admittens, non tollit exceptionem ſolutionis. *Rot. Gen. deciſ. 104.* ¶ Liberatio odio adverſarii facta, vitiatur ipſo jure, ſicut contractus bonæ fidei. *Bart. in l. ſi cum te 52. ff. de pact.* ¶ Solvens in debitum ignoranter, repetit, ſcienter oon. *l. 1. ff. de condict. indeb.* ¶ Qui habet ſolam retentionem, ſolvens non repetit. *l. ex quibus 51. ff. de cond. indeb.*

Cap. XI. Adverſus ſolutionem, quæ fieri poſſint.

Minor cauſa cognita reſtituitur adverſus ſolutionem ejus tutori factam. *l. 1. C. ſi adverſus ſolut.* Et adverſua ſolutionem debiti naturalis, quam fecit lapſus errore juris. *l. fin. eod. tit.*

Cap. XII. Quibus modis valeat, quitatio, ſolutio.

Si creditor, qui mandaverat debitori, ut ſolveret donatario, deceſſerit, & poſt ejus mortem debitor ignorans mortem ſui creditoria mandantis ſolverit, valebit ſolutio, & ſequitur liberatio: alias ſecus, quia morte erat finitum mandatum. *l. cum pater 79. §. Mævio. de leg. 2.* ¶ Liberatio facta debitori per confeſſionem creditoris, etiam extra judicium, adhibitis, & rogatis duobus teſtibus, valet, *auth. rog. C. de teſtib.* ¶ Quitatio tutoris valet, niſi inter ipſum, & illum, cui fuit facta quitatio, fuit colluſum. *l. qui filium 22 ff. de manum. teſtam.* ¶ Quitatio limitata ad certam recompenſam, valet *Ver. dec. 422. part. 2.*

Solutio.

Solutio cenſua erronea eſt, ſi conſtet de proprietate ſolventis, nec nocet. *Afflict. dec. 82. n. 10.* ¶ Solutio facta illi, cujus perſona mediante, nobia eſt acquiſitum jus, recte facta dicitur, *ſed vide Mag. dec. 5 Luc. n. 20.*

Cap. XIII. Exceptio ſolutionis, quando opponi poſſit.

Exceptio ſolutionis debiti (etiam poſt bienniom) poteſt opponi. *l. aſſeveratio 10. C. de non num. pecun.*

Cap. XIV. Obligatio, ſtipulatio, promiſſio, pactum, Quibus modis intelligatur.

Pactum factum de ulterius non petendo, tantum refertur ad quantitatem ſolutam. *Abb. conſil. 97. part. 2.* ¶ Promiſſio tunc verificatur in primo actu, quando diſpoſitio in ipſo conſumit effectum ſuum, ſecundum inten-

intentionem partium. *Gram. dec. 101. n. 85.* ¶ Promittens non contravenire quacunque ratione, occaſione, vel cauſa, & tam de jure, quam de facto, ex quavis cauſa contraveniat, committititur ſtipulatio ad intereſſe. *Gram. dec. 101. n. 80.* ¶ Pro tempore, pro quo uſura ſolvitur, inducitur tacitum pactum de non petendo, *l. qui in fundum 58. ff. de pact.*

Cap. XV. Qui obligari poteſt.

Pupillus non poteſt obligari ſine tutoris auctoritate, ſed liberari bene poteſt. *Anton. Corſet. in ſuis ſing. lit. P. ſing. pupillus.*

Cap. XVI. Qui ſint effectus.

Stipulatio bis ſuper eodem concepta, licet non obliget promiſſorem amplius, quam ſemel, attamen ſi prima pactio ſit nulla, aut præſcriptione ſublata, agi poterit ex ſecunda. *Dd. de Rot. deciſ. 23. de appell. in antiq.* ¶ Per pactum liberatorium, poteſt quis uni ex hæredib. ſuis providere, *l. avus neptis 34. ff. de pact.* ¶ Pactum de non petendo, actionem ipſo jure non tollit; fallit in caſu, *de quo per Marc. de Mant. ſing. 607.* ¶ Promittens ſub pœna locare, vel vendere, ſi locaverit uti vendiderit, & deinde contravenerit, non tenebitur ad pœnam. *Gram. d. dec. 101. n. 95.*

Cap. XVII. Quibus modis tollatur, valeat.

Actio una, quando tollatur per aliam, in qua plus eſt, *vide Bart. in l. 2. § novisſime. ff. de naut. caup. ſtabul. ut recep. reſt.* ¶ Per ſolutionem factam adjecto in conſtituto, qui non erat adjectus principali, tollitur actio principali, ope exceptionis, non ipſo jure. *l. ſi quis duobus 30. ff. de conſtitut. pecun.* ¶ Obligatio ipſo jure extinguitur, quando unum pro alio volenti creditori ſolvitur, vel ope exceptionis, quando alteri ejus voluntate. *Math. Matheſ. ſing. 112.* ¶ Actiones deſcendentes ex maleficio, ipſo jure tolluntur per pactum. *l. ſi tibi 18. §. 1. ff. de pact.* ¶ Per aquilianam ſtipulationem omnes tolluntur obligationes, ſi actum eſt, ſed in dubio non tolluntur, niſi illæ, de quibus eſt cogitatum. *leg. 4. & 5. ff. de tranſact.* ¶ Obligatio ſemel extincta, amplius non reviviſcit, etiam ſi conſenſus partium acceſſerit, ut reviviſcat. *Menoch. conſ. 389. n. 14. lib. 4.* ¶ Quando principalis obligatio tollitur ipſo jure, tolluntur etiam acceſſoriæ, tam perſonales, quam reales; non contra. *l. in omnibus 43. ff. de ſolut. & lib.* Nam liberatio facta de principali, videtur facta de acceſſoriis, licet nihil dictum ſit illis. *Tebyn. conſ. 10. num. 5. vide l. 1. Cod. de jud.* ¶ Quælibet obligatio diſſolvitur eo modo, quo ligatur, *l. 8. ff. de ſolut. & liberat. & Reg. nihil.* ¶ Unum implementum ſufficit, ad diſſolutionem obligationis. *Gram. deciſ. 101.* ¶ Actio, quæ per litis conteſtationem tranſit ad hæredes, extinguitur, quando conventione partium à lite receditur. *Bart. in l. cum mora. 6. C. de tranſact.* ¶ Per Aquilianam ſtipulationem omnes obligationes tolluntur; ſed in dubio non tolluntur, niſi illæ, de quibus eſt cogitatum. *l. Aquiliana. 4. & leg. 5. ff. de tranſ.* ¶ Actio, quæ oritur ex numeratione, de facili novatur, & tollitur per ſtipulationem ſequentem, vel præcedentem. *Bart. in leg. ſingularia. ff. ſi certum petat. n. 8.* ¶ Pacta liberatoria, ſi non valeant, ut agitur, valebunt, ut valere poſſunt. *Bartol. in l. ſi cauſa cognita 32. C. de tranſact. & in l. 1. §. ſi quis ff. de verborum oblig. l. ſi unus. §. fin. ff. de pact.* ¶ Actiones deſcendentes ex pacto, ipſo jure tolluntur per pactum. *Petr. de Ran. ſing. 380.* ¶ Qualiter per ſucceſſionem tollatur, & confundatur obligatio, *vide Bart. in l. debitoris 7. C. de pact.*

Cap. XVIII. Debitum: quibus modis remitti poſſit.

Calculatio ſæpius facta cum lapſu longi temporis, & ſanguinis conjunctione, videtur inducere debiti remiſſionem. *Capic. deciſ. 180. n. 15. Marc. q. 273. & q. 911. part. 2. num. 4.* ¶ Si conjunctus à conjuncto debitum, quod ſibi debebatur, diu non petierit, & rationem, ſeu computationem invicem habuerint, & de tali debito nulla facta fuerit mentio, præſumitur remiſſio debiti. *Hartm. cap. 6. titul. de præſumpt.*

Cap. XIX. Quando debeatur: præſumatur.

Si aliquid debeatur tali anno, non debetur, niſi anno finito: fallit in libertate. *Pet. de Rave. ſing. 614.* ¶ An teneatur creditor inducere inſtrumentum debiti, *vide Marc. d. q. 370.* ¶ Cauſa præſumitur ex diuturna præſtatione, & conſequenter debitum. *Bartol. in §. omnium, n. 4. & in §. aque, num. fin. Inſtit. de actio.* ¶ Ex diverſitate quippe ſummarum, diverſitatem debitorum præſumi, incertum non eſt. *Cra. conſil. 1. n. 177. pro genero.*

Cap. XX. Debitum, quando fateatur.

*An qui compenſationem opponit debitum fateatur. *Facbin. lib. 11. cap. 6. negat. l. qui excipit. ff. de reg. jur.* ¶ Solutionis exceptione, qui utitur debitum fateri videtur *Mart. quæſt. 842.* Tamen quod ſolutionem allegans, debitum fateri non videatur, ſcribunt iidem. *Marc. q. 453. p. 2. Mago. dec. 44. Rot. Flo. vide ſupra tit. de except. in genere.*

Cap. XXI. Obligatus, debitor, creditor, ad quæ teneatur.

Creditor non cogitur recipere particularem ſolutionem: fallit in decem caſibus, *de quibus per Cabal. milleloq. 264. vide l. 3. ff. famil. erciſc. & l. tutor. §. Lucius. ff. de uſuris.* ¶ Obligatus ad aliquid faciendum ſine termino, tenetur facere quamprimum poterit, & obligatus ſolvere ſine termino, tenetur in continenti ſolvere. *Crav. conſ. 192 num. 17. 18.* Nam in omnibus obligationibus, in quibus dies non opponitur, præſenti die debetur. *Reg. in omnibus.* ¶ Sicut non admittitur particularis ſolutio, ita non admittitur particularis receptio, reo invito. *l. Celſus 5. §. item. ff. ad exhib. ſi ſit juper. lex ſingul.* ¶ Creditor tenetur partem debiti confeſſam recipere, de parte vero dubia litigare. *l. quidam 21. ff. ſi cert. pet. & ibid gloſſ.* ¶ Qua actione teneatur communicare creditor, qui totum recepit, altero negligente, *vide Bartol. in l. ſi non 6 §. ſi pupillus. ff. de bon. aucto. Jud. poſſid. & in l. 4. ff. quæ in fraud. cred.* ¶ Creditor, & debitor, ubi inſtrumenta debiti, & ſolutionis perdiderunt, ut reficiantur cogi poſſunt. *Franc. Marc. quæſt 370.* ¶ Debitor exactus bona fide, ab alio debet eſſe munitus. *Afflict. d. deciſ. 150. num. 23.* ¶ Debitor tenetur adferre debitum ad domum creditoris ſine petitione. *DD. de Rot. dec 1. tit. de decimis, in antiq. Rot. Genuen. deciſ. 144.* vide tamen diſtinctiones, *de quibus per Cabal. milleloq. 304. Mago. deciſ. 78. num. 18. Luc.* Hoc verum, quando debitor, & creditor ſunt ejuſdem fori. *Natt. conſ. 513. & Cabal. d. milleloq. 304.* ¶ Falſus creditor, ſi quid acceperit furtum facit, nec nummi ejus fiunt: quia error in qualitate perſonæ exiſtentis in in mala fide, impedit dominii translationem; alias ſecus. *l. falſus 44. ff. de furtis vide Bart. in l. ſi ego. ff. ſi cert. petat. & in l. cum fundus §. ſervum. cod. tit.* ¶ Si debitor fiſcalis creditori ſuo ſolverit, fiſcus poterit hanc pecuniam à tali creditore repetere, & ſic remanebit debitor obligatus creditori ſuo, & ejus fidejuſſores, pignoraq; ac ſi nihil ſolviſſet. *l. deferre 18. §. fin. ff. de jure fiſci.* ¶ Creditor in ſolutione tenetur facere fidem, & cartam debitori de ſolutione, expenſis petentis. *Borguin. Cavalcan. deciſ. 27. n. 89. de contract. par. 2.* ¶ Sicut creditor tenetur facere debitori ſolventi apocham ſolutionis; ita contra, debitor creditori tenetur facere unam antipocham, in qua contineatur ſe ſolviſſe debitum creditori, quod procedit in annuis, vel menſtruis debitis. *l. plures. 18. Cod. de fide inſtrum.* ¶ Creditor tenetur recipere ſolutionem in pecunia minuta, quia poſtquam minuta pecunia approbatur

batur à Principe, non poteſt recuſari; alias recuſans punitur extra ordinem, fallit, ſi in contractu moneta certa fuerit, promiſſa. *Cabal. milleloq. 636.* ¶ Creditori, qui ut creditor vendidit pignus cum pacto de reſtituendo pretio recepto, vel cum promiſſione evictionis, eſt conſulendum per cautionem præſtandam à debitore de ſervando ipſo creditore indemni, alias ipſe debitor non cenſetur liberatus. *Vincent. de Franc. d. deciſ. 200.* ¶ Si debitor eſt ſuſpectus, ante diem, vel conditionem competit perſecutio pignorum. *l. quæſitum 14. eod. tit.* ¶ Si creditor fingat ſibi ſolutum non eſſe quum ſit, in pœnam falſi incidit, licet hoc de conſcientia debitoris fecerit. *l. ſi creditor 15. Cod. ad leg. Cornel. de falſ.* ¶ Falſus creditor accipiendo ſcienter in debitum, furtum committit. *l. quoniam 18. ff. de condictio. furt.* ¶ Contra debitorem liberatum in fraudem creditorum, datur revocatoria illius naturæ, & vitæ cujus erat actio, qua primo tenebatur. *l. fin. Cod. de revocan. his, quæ in fraud. credit.* * An debitor qui ſolvendo non eſt jure Romanorum affici pœna corporali poſſit. *Hottomanus quæſtio. Illuſt. quæſt. 26. negat. l. 1. Cod. qui bon. ced. poſſunt.* * An debitor teneatur ſi culpa deſierit rem habere in poteſtate. *Fachin. libr. 11. cap. 41. affirmat. l. quod te ff. ſi cert. pet.* ¶ Definit debitor eſſe qui nactus eſt juſtam exceptionem, non ab æquitate naturali abhorrentem. *l. Marcellus 67 ff. de reg. jur.*

Cap. XXI. Ad quæ teneatur.

Si creditor conſequutus fuerit, quantum ſibi debetur à debitore, vel ab alio, licet non ex cauſa debiti, ſed propter dolum ſuum, quia non permiſerat creditorem venire in poſſeſſionem bonorum, non poteſt de æquitate amplius agere ad debitum. *l. ſi quis dolo 51. §. ſi quis ff. de re judic.* ¶ Creditor, invito debitore, non poteſt in judicio partem debiti petere. *Cabal. milleloq. 262. vide Bartol. in l. ſi ſervus 14. §. bove. ff. de condiction. furt. & in l. in commodato 17. §. duabus ff. commodati, & in l. 29. ff. de verbor. obligat.* ¶ Creditor juſte recuſat debitum recipere, ſi totum non offeratur, & idem ſi totum offeratur ſine intereſſe debito creditori. *Guid. Papon ſingul. 781. Vide tamen Bartol. in l. quidam 21. ff. ſi cert. pet. & gloſſ. in l. acceptam 19. C. de uſuris, & in d. l. 21. ſi cert. pet.* ¶ Creditor quando reddit inſtrumentum debiti debitori, poteſt petere ab eo, ut ſibi faciat inſtrumentum, ut illud, quod ſolvit, erat ſibi debitum. *Bartol. in l. plures 18. C. de fide inſtrumento.* ¶ Creditor remittens aliquid debitori, videtur tantum id remiſiſſe de quo expreſſe inter eos agebatur. *Guilel. de Ludo. ſing. 15.*

Cap. XXII. Confeſſio. Quibus modis probetur, inducatur.

Per reſponſionem factam judicio, inducitur confeſſio: & qui confitetur debitorem ſuum ſibi non teneri, videtur ipſum liberare ex cauſa donationis. *l. quidam 30. eodem titul.* ¶ Confeſſio ſolutionis eſt probanda per teſtes rogatos in obligatione in ſcriptis redacta. *Afflict. dec. 105. num. 3.* Sed contractus in ſcriptis, quando dicatur celebrari, *vide ibid. in fine.*

Cap. XXIII. Qui ſint effectus.

Cedentis confeſſio, ſive liberatio facta poſt ceſſionem, non nocet ceſſionario, ſi debitor habebit notitiam ceſſionis. *Ozaſc. deciſion. 45. vide infra libr. 2. titul. de ceſſionibus.* ¶ Confeſſio liberatoria facta per Abbatem in extremis laborantem, non liberat debitorem à debito contracto, cauſa ipſius Abbatiæ. *Menoch. conſil. 9. volum. 1.* ¶ Confeſſioni per duos teſtes probatæ, ſtandum eſt contra confitentem, dummodo non ſit facta enunciative. *Afflict. deciſ. 105.* ¶ In præjudicium alterius creditoris, non ſtatur confeſſioni creditoris. *Felin. conſil. 21.* ¶ Confeſſio ſolutionis Prælati à debitore, præjudicat Eccleſiæ; ſicut confeſſio tutoris & adminiſtratoris. *Capic. deciſio. 16. num. 8. vide Franc. Marc. quæſt. 56.* Sed quando dictum locum habeat in confeſſione adminiſtratoris, *vide Rot. Genu. deciſ. 142. & l. 22. C. de pact.* ¶ Creditor confitens ſe creditorem alicujus ſummæ pro reſiduo, oſtendit totum debitum eſſe ſolutum. *Natc. conſ. 102. Tom. 1. num. 6. vide Roman. ſing. 706.* ¶ Confeſſio non probat numerationem in tertii, & creditoria præjudicium: quia eſt differentia inter confeſſionem & numerationem *Afflict. deciſio. 150. num. 35.* ¶ Confeſſio creditoris dicentis ſe debere conſequi centum à Titio, an præiudicet; ſi ille deberet conſequi plus. *vide Capic. deciſ. 180. num. 16.* ¶ Confeſſio facta in teſtamento, parte abſente, an probet ſolutionem. *vide Bartol. in l. 1. Cod. de fal. cauſ. adic. leg.* ¶ Procurator conſtitutus ad recipiendam ſolutionem, non poteſt confiteri ſibi ſolutum à debitore: ideo eo in caſu ſua confeſſio non nocet domino. *Capic. deciſ. 16. numer. 7. vide Franc. Marc. quæſtio. 571. part. 2. & Bart. in l. 4. C. de novat. & delegat. & in l. 2. §. creditum. ff. ſi cert. pet.* Fallit in procuratore cum libera. *ib. & Capic. dec. 16. n. 10. vide Vern. dec. 423 part. 2.*

Cap. XXIV. Quibus modis valeat.

Confeſſio facta contemplatione ſolventis, an valeat ad beneficium illius, cujus erant pecuniæ, *vide Rot. Gen. deciſ. 26.* ¶ Confeſſio liberatoria licet abſente parte facta, non valeat. *Bart. in l. generaliter 13. Cod. de non numerat. pecun. & Capic. deciſio. 133.* Valet tamen pactum liberatorium. *Capic. dict. deciſio. 133. vide eundem Bartolum conſ. 114. volum 2.* ¶ Dicta confeſſio liberatoria valet, ut exceptio doli opponi poſſit. *Magon. deciſ. Luc. 25. num. 50. vide Papon. lib. 10. tit. 5.* Idem, ſi fuerit acceptata ab aliquo, alias ſecus. *Joſeph. Ludovic. 82. vide tamen Guid. quæſt. 176.*

Cap. XXV. Miſcellanea.

Negotiorum geſtor tenetur domino reſtituere, quod ejus nomine exegit, etiam ſi ſit indebitum, ſed ſi indebitum ſolvat, à domino non repetit. *l. ſi quis 24. ff. de negot. geſt.* ¶ Si mihi aliquid deberes, & res tua ſine vitio ad me pervenerit, propter debitum retentionem habeo. *gloſſ. in verbo, retinetur. §. ſi centum. l. ſi non ſortem 26. eod. tit.* ¶ Si cauſa propter quam debitor liberatur, non impleatur, agitur, ut in priſtinam obligationem creditor reponatur. *l. ſi qui 4. ff. de condict. cauſ. dat. & l. ſi mulier. 10. eod. tit.* ¶ Qui eſt poſitus ad recipiendum, non poteſt terminum prorogare, niſi tempus & locus fuerint in ejus voluntatem collata. *l. qui Romæ 122. §. Callimachus. ff. de verborum obligatio.* ¶ Qui petit dilationem ad ſolvendum, videtur acquieſcere ſententiæ & contravenire poſtea non poterit. *Dec. conſil. 618. volum. 2.* ¶ Cauſa an requiratur in pacto liberatorio. *Marc. de Mant. ſing 670.* ¶ Cauſa in pactis liberatoriis, non conſideratur, ſed in pactis obligatoriis ſecus, *Bart. in l. creditoris 5. C. de pact. vide tale pactum. ff. de pact.* ¶ Si per tranſactionem recedatur ab aliquo inſtrumento cenſetur ab illo receſſum, ſi pars impleverit ex parte ſua contenta in tranſactione, & hoc probaverit, alias adhuc agi poterit ex illo inſtrumento abolito per tranſactionem. *Cravet. conſil. 83.* ¶ Quando uni competunt plura jura, ſi ille unum remittat, aliud remittere non videtur, *l. ſi domus 20. ff. de ſervit. urb. prædio. l. ſi mihi 20. ff. de ſervit. ruſtico. prædio.* ¶ Clauſula, confitetur habuiſſe, & recipiſſe centum à debitore, quem libervait per acceptilationem appoſitam inſtrumento, non probat numerationem. *l. ff. quæ in fraud. credito.* Tamen hæc confeſſio inducit liberationem, *Bart. ibid.* ¶ Petens, quod reſtituturus eſt alteri quam ei, à quo petit, non videtur dolo facere.

l. ſi

l. ſi ſocer 45. §. Lucius, ff. ſolut. matrimon. ¶ Affirmativa hominis, licet verificetur in primo actu, tamen intelligitur, ſi primus actus fuerit validus, ſecus ſi nullus. *Grammat. deciſio. 101. numer. 84.* ¶ Exactum per vim ab apparitore indebite illatam, judicis officio reſcinditur, quatenus quis damnum patitur & non ultra. *l. fin. § fin. ff. de eo, quod metus cauſ.* ¶ Mandatum factum à creditore debitori, quod creditoris mandato ſolvat, non videtur adimpleri per promiſſionem factam à debitore prædicto creditori, *vide tamen Creſcent. deciſio. 15. alias 283. titul. de Preſumtor.* ¶ Actio rei perſecutoriæ non tollitur per pœnalem, ſed actio una, quando tollatur per aliam, *vide Bartol. in l. ancilla 12. C. de furtis, & gloſſ. in l. ei cujus 45. ff. pro ſocio.* ¶ Quando perſecutoris non tollatur per pœnalem, & quid contra, *vide l. 7. §. furti ff. de condict. furt. d. l. 45. & ibid. gloſſ. ff. pro ſocio, & l. nunquam 173. de regul. juris* ¶ Qui bonis ſuis tempore belli ſpoliatus fuit, à ſuis creditoribus conveniri non poteſt inſolidum. *Hippol. ſingul. 241.* ¶ Promiſſor an ſtatim poſſit conveniri, *vide Bartolum in §. 1. Inſtitut. de verborum obligatio.* ¶ Statutum excludens creditorem tacentem per decennium, præſtito juramento per debitorem ſuper ſolutione, valet, & etiam habet locum in debito jurato. *Mago. deciſio. 60. Luc.* ¶ Tranſactio niſi obſervetur, poteſt repeti actio primæva, & ſubvenitur etiam actori condictione ob cauſam. *Joſeph. Ludovic. deciſ. 101. Peruſ. vide tamen ibid.* ¶ De augmento, & æſtimatione aurei, & monetarum, *vide infra titul. de augmento, &c.* Et de remiſſionibus jurium, *infra titul. de renunciationibus.* ¶ Verba generalia reſtringuntur, ubi poſſunt, ſalva ratione latini ſermonis, alioqui non reſtringuntur. *Natt. conſil. 410.* ¶ Pro bono pacis poteſt princeps, vel civitas bona, & jura privatorum remittere, quando de hoc conſtat, licet in dubio non ſit præſumendum, quia poteſt remitti pœna, adhuc remanente intereſſe partis læſæ. *Dec. conſil. 520. volum. 2.* ¶ Conſenſus filii, ad quem procurandum pater tenebatur, ſi ſemel ſit præſtitus, ſed nulliter, an pater promiſſis ſuis ſatisfeciſſe dicatur, *vide Put. deciſ. 258. & 259. lib. 3.* ¶ Mandatum de ſolvendo ex cauſa donationis, morte mandantis finitur. *l. 2. §. ſed ſi quis. ff. de donatio.* ¶ An, & quando partes videantur recedere à contractu, qui ſolo conſenſu contrahitur, *vide Bartolum in l. ab emptione 59. ff. de pact.* ¶ Id, quod debitor tradit alicui ut nuncio, ſi is ad creditorem deferat, condictum furtiva repetitur. *ff. de condict. cauſ. dat. l. 14.* ¶ Apochæ tutorum fidem faciunt contra pupillos, licet ipſi habeant regreſſum contra tutores. *l. 47. ff. de adminiſt. & peric. tuto.* ¶ Tutor licet non poſſit remittere debitum liquidum, non liquidum tamen poteſt. *Abb. conſil. 39. part. 1.* ¶ Pecunia exacta ex venditione pignoris, prius in uſuras, deinde in ſortem computatur. *l. cum ex. 35. ff. de pigner. actio. vide l. ſi uſuras 21. Cod. de uſuris.* ¶ In his, quæ in genere ſuo recipiunt functionem, videtur actum, ut non idem ſed tantundem reddatur. *l. res in dotem 43. ff. de jure dot.* ¶ Qui pecuniam ſibi debitam à debitore fugiente abſtulit, illam communicare non cogitur aliis creditoribus, ante bona poſſeſſa, ſecus ſi poſt. *l. ait Prætor. 10. §. ſi debitorem. ff. quæ in fraud. credito.* ¶ Clauſula generalis ſubjecta poſt caſus ſpeciales, illos caſus comprehendit, ſed quando non comprehendat, *vide Bartol. in l. ubicunque 22. in repet. ff. de interrogat. actio. numer. 6.* ¶ Non videtur perfecte cujuſque id eſſe, quod ex cauſa auferri poteſt. *l. omnes 182. §. fin. ff. de regul. jur.* ¶ Adminiſtrator civitatis poteſt ſuper re dubia tranſigere, non autem debitum liquidum remittere. *l. Præſes 12. C. de tranſact.* ¶ Sententia tollitur per acceptilationem. *l. ſi eam 32. C. de tranſact.*

TITULUS CLXII.

De acceptilationibus.

Generalia.

DE materia, *vide ſupra tit. prox. de ſolutio.*

Cap. I. Acceptilatio quid, & qualis ſit.

Acceptilatio habet vim ſolutionis. *Bartol. in l. 3. §. nunc. ff. de liberat. leg.* ¶ Acceptilatio ſolutioni comparatur. *l. non ſolum 8. §. ſi is qui. ff. de liberat. lega.* ¶ Acceptilatio expreſſe non recipit diem, vel conditionem *l. actus. ff. de reg. jur.*

Cap. II. Qui ſint effectus.

Per acceptilationem tollitur obligatio. *vide §. 2. & ibid. gloſſ. & tot. titul. Inſtitut. quibus mod. toll. obligat.* ¶ Liberatio facta per acceptilationem, tollit obligationem ipſo jure. *Bart. in l. ſi cum te 52. ff. de pact.* ¶ Acceptilatio non tollit obligationem juris gentium, niſi prius in ſtipulationem Aquilianam illa deducatur. *Bart. in l. Aquiliana 4. ff. de tranſactio.* ¶ Actio, quæ tollitur ex numeratione, de facili novatur & tollitur per ſtipulationem. *Bartol. in l. ſingularia 15. num. 8. ff. ſi cert. peta.* ¶ Acceptilatione tollitur ſententia. *l. ſi cauſa 32. C. de tranſactio.* ¶ Aquiliana ſtipulatio perimitur per acceptilationem. *l. Aquiliana 4 ff. de tranſact.* ¶ An acceptilatio crediti in Aquilianam ſtipulationem deducti, liberet debitorem, etiam ſi nihil ſit ſolutum, *vide l. ſi obligatum 13. & ibid. gloſſ. C. de ſolut. & liber.* ¶ Acceptilatio facta cauſa remunerandi fidejuſſorem, illi tribuit actionem mandati, ſecus ſi ſimpliciter cauſa donandi. *l. idemque 10. §. fin. ff. mandat.* ¶ Qui eſt liberatus acceptilatione mortis cauſa non poteſt uti præſcriptione, qua uteretur, ſi liberatus non eſſet. *l. quod debitori 24. ff. de mort. cauſ. donat.*

Cap. III. Quibus modis tollatur.

Stipulatio tollitur per aliam ſtipulationem, ſi hoc agatur. *Bartol. in l. ſi unus 28. §. pactus. ff. de pact.* Tamen acceptilatio non extinguitur per aliam acceptilationem. *Bart. ibid. num. 24.*

TITULUS CLXIII.

De augmento, valore, & bonitate aurei nummi, & monetarum.

Generalia.

DE augmento monetæ & circa modum ſolvendi quid obſervandum, quando valor pecuniæ eſt mutatus, vel ſolvitur una pecunia pro alia, *vide per Bart. in l. Paulus 99. ff. de ſolut.*

Cap. I. Augmentum monetæ, æſtimatio, bonitas. Quæ dicatur: Qualis eſſe debeat.

Bonitas intrinſeca, & extrinſeca, quæ dicatur, & quomodo cognoſcatur, *vide eund. Borg. part. 2. dec. 16. n. 41.* * Aureus, de quo in digeſtis, quid noſtræ monetæ comprehendat. *Alciatus libr. 3. diſpunct. c. 9.* * De Juſtinianea aurei æſtimatione. *Cujac. lib. 19. obſerv. c. 31.* ¶ Moneta facta ab habente auctoritatem, ut non dicatur falſa, debere eſſe talis in forma, qualis eſt in materia, deductis expenſis cudendi. *Bart. in l. qui falſ. 19. ff. ad leg. Corn. de falſ. n. 3.*

Cap. II. Quibus modis intelligitur.

Aurei intelliguntur promiſſi ſecundum conſuetudinem regionis, & ad pondus illius. *Bart. in l. ſtipulationum 74. ff. de verb. oblig.* ¶ Pondera florenorum quando in loco ſunt diverſa, intelligitur promiſſio facta de minori pondere. *Bart. in l. lect. ſi cert. n. 6.*

Cap. III. Augmentum, æſtimatio, moneta, valor, de moneta antiqua. An ſolui debeat tempore ſolutionis, contractus, traditionis, & ſententiæ.

Canon, ſeu cenſus debet ſolvi de moneta antiqua, aut de nova ad æſtimationem antiquæ. *D. Sol. in conſtitutio. antiq. Sabaudiæ ſuper decreto, Rempublicam part. 2. gloſſ. 8. tit. de jure emphyt. Natt. conſil. 302. Guid. Pap. qu. 495. Marc. quæſt. 432. part. 2. Put. deciſ. 149. lib. 2. Borg. Cavall. dict. deciſ. 16. num. 41. de contract. part. 2. Andr. Gail. obſervat. 73. lib. 2. & Natt. conſil. 664. vide c. olim, c. …n. & ibid. gloſſ. ext. de cenſib.* ¶ Concluſio limitatur pri…o, quando ex conventione eſſet actum ſolutionem …e faciendam de moneta currenti tempore ſolutionum faciendarum. *idem D. Sol. ibid. numer. ſecundo.* ¶ Secundo limitatur, ubi eſſet præſcriptum, ut ſolutio fieret de moneta currenti, quæ præſcriptio contra privatum completur ſpacio annorum 30. & contra Eccle…am 40. *D. Sol. ibid. num. 3. Natt. conſil. 664. vide Jaſon. de action. in §. præjudiciales. num. 68. Bart. in l. ſi qui… ff. quibus mod. uſusfruct. amitt. & in l. 17. ff. de aqu. …uv. arcen. facit cap. olim, ext. de cenſib.* ¶ Tertio, …uando eſſet conſuetudo ſolvendi de moneta currenti, prout refert Curtius in tota Italia eſſe hujuſmodi conſuetudinem. *vide eundem D. Sol. ibid. num. 4.* ¶ Quarto, quando contractus eſſet ambiguus reſpectu monetæ, tunc enim ſolutiones ſubſequutæ declarant ambiguitatem contractus. *idem D. Solin. ibid. numer. 5.* ¶ Si antiqua moneta, quæ fuit tempore contractus, non currat am…ius tempore ſolutionis, vel cum magna difficultate …periatur, ſolutio in alia uſu recepta moneta, ad va…rem tamen intrinſecum antiquæ monetæ fieri poteſt. *…ndreas Gail. obſervat. 73. num. 6. libr. 2. vide Joban. Gal. …æſt. 302. in deciſ. diverſo. & Borg. deciſion. 16. num. 46. … contract. part. 2.* Quod non admittitur, quando au…i ſunt deteriores in æſtimatione, ſubſtantia, & boni…e intrinſeca, quia hoc caſu præſtari debet æſtimatio …orum. *Gail. dict. obſervatio. 73.* ¶ Quando quis pro…miſit in obligatione, puta aureos centum, ſolutio debet …ri in aureis, nec tunc poteſt debitor ſolvere monetam …ro aureis. *Menoch. conſil. 138. libr. 2. vide Perilluſt. Dom. … Teſſan. deciſ. 174.* * An quando pecunia eſt mutuata, … ante reſtitutionem ſit aucta, vel diminuta auri æſti…atio cedat commodo debitoris, an vero credito…is. *Facbin. libr. 2. cap. 9. quæſtion. 9.* diſtinguit ce…ere commodo debitoris ſi ſit in mora, ſecus creditoris ſi … in mora. *l. vinum. ff. ſi certum petat. vide lib. 11. cap. 48.* * Quid in contractu dotis, an ſit inſpicienda æſtimatio tempore contractus, & cedat commodo creditoris. *Fa…in. libr. 2. cap. 10. quæſt. 2. affirmat, ut in ſuperiori quæſt. Bald. conſ. 213. lib. 5.* * Quid in emptione & venditione, …m affirmat. *ut in 1. qu. Aret. conſil. 11. n. 3. Beroius con… 143. num. 25. & 26. lib. 1.* * Quid in eodem contractu …bi pactum revendendi acceſſit. *idem quæſt. 4. cap. 10.* ait …uniam eſſe reddendam habita ratione æſtimationis, … tempore contractus erat. *Corn. conſil. 47.* * Quid … legato teſtatoris. *idem quæſt. 5.* idem affirmat, *ut in …æſtion.* ſcilicet tempore ſolutionis inſpecto. *Caſtr. l. … C. commun. de legat.* * An bonitas monetæ intrinſe… ſit præſtanda, quæ tempore contractus erat in con…actibus. *Facbin. lib. 2. cap. 10. quæſt. ult. affirmat. cap. … canonicis de cenſibus. l. cum quid. ff. ſi certum pe… Natt. conſil. 302. 454. Brun. concluſ. ultim. de aug. mo…etæ.* ¶ Si pater promiſerit pro dote filiæ mille aureos …ri, & recti ponderis certæ formæ, & ligæ, uno quoli…t aureo computato, & exiſtente valoris viginti, puta …orum monetæ currentis, quos aureos promiſe… ſolvere in tempus: tunc aurei ſunt in obligatione, & debent ſolvi, ſeu eorum æſtimatio, quæ currebat …pore ſolutionis, ſive aureus ſit auctus, ſive minutus, *Tepati Compend.* …

quia illa expreſſio valoris fuit potius facta cauſa demonſtrationis, quam taxationis. *Boer. d. deciſ. 327.* ¶ Si dos fuerit promiſſa ſolvenda diverſis temporibus, pacto adjecto, ut ſolveretur de moneta currente tempore promiſſionis, ſeu ſolutionis faciendæ, quid juris, *vide eundem Boer. ibidem in fine.* ¶ Ad declarationem hujus materiæ monetarum, afferuntur quatuor concluſiones, quarum prima erit, quando pecunia reprobatur in totum, & in perpetuum, & tunc eſt ſolvenda æſtimatio in nova pecunia. *Boer. deciſion. 327. num. 12. vide Bart. & Dec. in l. quod te. ff. ſi certum petat.* ¶ Secunda quando non tollitur in totum, ſed deterioratur valor ipſius monetæ propter diminutionem ligæ, vel ponderis, & tunc periculum omnino, & in omni caſu pertinet ad debitorem, qui tenetur ſolvere æſtimationem prioris monetæ. *Boer. d. deciſ. 327. num. 13. Borg. Caval. deciſ. 16. de contract. num. 41. part. 2.* ¶ Tertia erit concluſio, quando ante moram aureus nummus, & moneta argentea, ſunt alterata in valore, & æſtimatione, & non in pondere, vel liga, & hoc caſu, ſive in perpetuum, ſive ad tempus ſit diminutus valor, vel auctus, periculum, ſeu detrimentum & etiam * commodum ſpectant ad creditorem. *Sol. de monetis caſu 24. num. 4. Boer. d. deciſ. 327. numer. 13. Cabal. milleloqu. 448. part. 1. Borg. Cavalc. d. dec. 16. num. 42. Andr. Gail. obſervat. 73. num. fin. lib. 2. vide Afflictum deciſion. 194. & Natt. conſil. 454.* ¶ Quarta, quando pecunia, ſeu ejus valor mutatur poſt moram debitoris, & tunc debitor tenetur ſolvere æſtimationem ſummi cujuſcunque valoris à die moræ. *Boer. deciſ. 527. num. 13. Borg. d. deciſion. 16. n. 42. & ſeqq. Andr. Gail. d. obſerv. 73. n. fin. Afflict. deciſ. 194. vide Bart. & Paul. de Caſtr. quos citat. Afflict. ibid.* Nam mutatio monetæ moroſo ſemper eſt nociva. *idem Afflict. deciſ. 280. n. 8.*

Non ſolutionis.

Solutio legati debet fieri ſecundum valorem monetæ currentis tempore teſtamenti conditi, & non mortis, vel ſolutionis, *Afflict. d. deciſ. 194. Caball. milleloqu. 450. Andr. Gail. obſerv. 73. libr. 2.* Ideo pecunia legata ſi in ſubſtantia fuerit effecta deterior poſt teſtamentum, debet præſtari æſtimatio prioris monetæ currentis tempore teſtamenti, ſed ſi non ſit deteriorata in ſubſtantia, verum in æſtimatione extrinſeca, talis auctus valor non attenditur, niſi à die mortis teſtatoris. *Natt. conſil. 156. num. 16. tom. 1. vide eundem, conſil. 664. & Menoch. conſ. 138. lib. 2.*

Tempore contractus.

Solutio debet fieri de pecunia currente tempore contractus, & non ſolutionis, & ubi antiqua moneta eſt mutata, ſolvitur ejus æſtimatio, niſi aliter ſe habeat conſuetudo. *Afflict. deciſ. 90. vide eund. deciſion. 194. Benint. dec. 39. Rot. Genuen. deciſ. 119. num. 7. Guid. Pap. quæſtion. 493. Put. deciſion. 149. lib. 2. Borg. Caval. deciſ. 16. de contract. part. 2. num. 41. Andr. Gail. obſerv. 73. lib. 2. Mynſing. obſerv. 1. cent. 4. Cravet. conſ. 47. numer. pen. Menoch. conſ. 137. lib. 2. Natt. conſ. 156. num. 18. conſ. 302. & 456. num. 6. Abb. conſil. 56. part. 2. & Perilluſt. Dom. P. Teſſau. deciſ. 174.* ¶ Limitatur concluſio in credito uſurario, aut pro quo ſolvitur intereſſe, de qua limitatione, & quando locum habeat, *vide per eund. Perill. D. P. Teſſau. d. dec. 174.*

Traditionis, & ſententiæ.

Pacto inito, ſi dati ſint floreni æſtimati, ut reddantur ſub eadem æſtimatione, tunc licet florenus ſit deterioratus, tamen debet reddi ſub æſtimatione facta tempore traditionis. *Bart. in l. in in reb. 67. §. mancipia. ff. ſol. matr.* ¶ Condemnatus debet ſolvere de illa moneta, quæ currebat tempore ſententiæ, & non ſolutionis, ſeu executionis. *Afflict. dec. 194.*

Cap. IV. Augmentum monetæ, valor quando debeatur.

In dote conſtituta in florenis, debetur etiam augmentum

tum aurei nummi, & monetarum, nam debet reſtitui ipſa dos ſecundum valorem aurei, & monetæ, qui currebat tempore contractus, & non reſtitutionis. *Afflict. deciſion. 194. vide tamen Boer. deciſion. 327. n. 4. & 11.* ¶ Conductor, qui prædia in perpetuum conduxit, an teneatur ad augmentum monetæ, ſi penſio in immenſum creverit, *vide Perilluſtr. Dom. P. Teſſau. decif. 226.* ¶ Ubi aliqua pecunia eſt in obligatione, & non in facultate ſolvendi, ſine difficultate debetur augmentum monetæ. *Cravet. conſil. 47. numer. quinto.* ¶ Augmentum pecuniæ, an in gabellis debeatur, *vide Perilluſtr. Dominum Præſidem Teſſau. dec. 214.*

Cap. V. Quando peti, creſci, taxari, expendi poſſit.

Pactum de reſtituenda dote de moneta currente tempore faciendæ reſtitutionis, non obſtat mulieri, quo minus petere poſſit augmentum monetarum, quia pactum doti appoſitum contra diſpoſitionem legis, non operatur ad mulieris incommodum. *Natt. conſ. 37. tom. 0.* ¶ Si quis debeat pro cenſu florenos 90. & 15. ſolvendos quolibet anno in tantis ſcutatis auri valentibus dictam ſummam, tunc augmentum aurei, vel monetarum non debetur, ideo ſufficit ſolvere ipſam ſummam in tot aureis, conſiderato valore ipſorum tempore ſolutionis, non autem valore currenti tempore contractus. *vide Menoch. conſ. 49. vol. 1.*

Creſci.

* Frumenti valor, an creſcat ultra triennium. *Joh. Pet. Surd. deciſ. 81.* ¶ Moneta æſtimata creſcit ad utilitatem debitoris. *Papon. lib. 10. titul. 6. arreſt. 2.* Sed an augmentum monetæ debeatur, ſi aureo ſit præfixa æſtimatio, *vide Perill. D. P. Theſſ. dec. 174. n. fin.*

Taxari, expendi.

* Lex exigere dotem. ff. de jud.; an procedat in taxando valorem monetæ ſolutæ. *Joan. Pet. Surd. deciſ. 227.* ¶ Denarios graviores à levioribus eligere, & graviores in maſſam conflare, leviores expendendo, non licet, etiam ſi cuſor tales denarios mixtim ediderit. *DD. de Rot. dec. 2. alias 848. tit. de pact. in antiq.*

Cap. VI. Valor, tempus ſolutionis, contractus. Quando valeat, attendatur, vel non.

Pecunia debita Superioris mandato, lege, vel ſtatuto, ſi mutetur, attenditur tempus ſolutionis, ſed quæ ſit ratio. *Marc. de Mant. ſingul. 577.* Si quis debeat aliquid annuatim nomine cenſus, & per aliquot annos non ſolverit, & interim valor monetarum mutatus ſit, quid juris, *vide Bart. in l. penult. Cod. de uſur.* ¶ Legatis florenis, qui tempore teſtamenti minus valebant, quam tempore ſolutionis, quod tempus attendatur. *Roman. ſingul. 319. Henric. Boer. in ſuis ſingularibus titul. fin. num. 14. ubi de materia.* ¶ Si in ſolutione pretii rei venditæ cum pacto de retrovendendo fuerint aurei ſoluti æſtimati, & poſtea eorum valor auctus, in retrovenditione haberi debet ratio aucti valoris in favorem emptoris reementis virtute dicti pacti. *vide in libris placit. Curia lib. 10. titul. 6. de ſolutio. capit. 5. in deciſion. diverſo.* Secus ſi aurei non eſſent æſtimati. *vide tamen Papon. lib. 10. tit. 5. arreſt. fin. & Perilluſtr. D. P. Teſſau. deciſion. 174.* ¶ Valor aurei debet inſpici, & attendi ſecundum tempus ſolutionis faciendæ. *Rot. Avenio. deciſio. 47. in deciſio. diverſo.* ¶ Si dos fuit data in moneta antiqua, de illa debet fieri reſtitutio, quod intellige, ſi poſtea eſſet variata moneta in materia, vel forma: ſed ſi eſſet eadem moneta, tamen valor, puta floreni, crevisſet, vel decreviſſet, non erit attendendus talis valor, niſi à tempore moræ. *Bart. in l. res in dotem 43. ff. de jure dot.* ¶ An in ſententia, in ultimis voluntatibus, in reſcriptis, in conſtitutionibus, & in ſtatutis, debeat inſpici valor monetæ, qui erat tempore rei conſtitutæ, vel debeat fieri ſolutio de uſuali pecunia, *vide in addition. ad Bartol. ibid.* Quod æſtimatio pœnæ ſtatutariæ ad tempus ſtatuti refertur, *ſcribit Andr. Gail. obſerv. 73. num.* ¶ Quando cenſus eſt exiguus, & minutus, non debet attendi augmentum monetarum, *vide eundem D. Sol. ibid. Qui in dictis ſuis comment. & in titul. de pa[...] inter empt. & vend. ſuper decreto, ex frequentioribus fol. 120. ſcripſit amplum tractatum de augmento monetarum.*

Cap. VII. Valor quando mutari poſſit moneta, reprobari, vel non.

Monetarum valorem ſolus princeps mutare pot[...] *Boer. deciſ. 327. num. 4. vide Marc. d. quæſt. 152.* De quo valore monetarum, *vide etiam in conſtitutio. antiqu. Sabaudiæ titul. de monetis, & monetariis Domini libr. 2.* ¶ [...]ſtimatio, quæ ab initio eſt, non poteſt decreſcere, [...] auctoritate principis: & moneta debet capi pro [...] quantitate, quam jubet Superior: ſed facta in alia Ci[vi]tate, quando quis cogatur accipere, *vide Bartol. in l. 2. & 3. C. de vete. numiſmat. lib. 11.* ¶ Valor aurei antiq[ui] hodie eſt diminutus: ideo quingenti antiqui hodie co[n]ſtituunt 700. *Joſeph. Ludov. deciſion. Peruſ. 66. numer.* ¶ Monetam non debet princeps facere minoris valo[ris] in forma, eo, quod eſt in maſſa, expenſis deductis, [...] nonnulli tenent expenſas eſſe faciendas de publico, [...] *Afflict. deciſ. 90. num. 4. & Franc. Marc. quæſt. 152.*

Reprobari, recuſari poſſit.

Moneta fraudari quot modis dicatur: & de ſui eſſ[en]tia requirit materiam, ſeu ligam, pondus, & form[am] *Franc. Marc. qu. 186. part. 1. vide eundem quæſt. 87. pa[rt.]* ¶ Pecunia minuta, quando recuſari poſſit. *Cabal. m[il]loq. 636.* ¶ An princeps poſſit reprobare curſum mon[e]tæ alterius Patriæ, *vide Marc. d. qu. 152. part. 1. & qu. 6[...] part. 2.*

Cap. VIII. Quibus modis ſolvi poſſit, vel non.

Decima ubi debetur alicui ex privilegio pon[...] eſt ſolvenda de moneta antiqua, non de novo, niſi ſec[un]dum æſtimationem antiquæ. *Natt. conſ. 664 num. 5.* ¶ Venditori cum pacto de retrovendendo, reemens tene[tur] reſtituere de moneta recepta, licet valor mutatus ſi[t] *vide Boer. deciſ. 327. num. 4. & D. Sol. in conſtitutio. an[]tiq. Sabaudiæ fol. 120. num. 70. tract. de monet.* ¶ Moneta ſolvenda eſt in dubio de minuta. *Cabal. mill. loq. 451.* ¶ Solutio facienda in moneta, ſemper intelligi[tur] de probata: ideo illa verba, quæ ſolent apponi in [inſtru]mentis, boni, & juſti ponderis, nihil operantur. *Bart. [in] l. lecta 40. num. 5. ff. ſi certum peta.* Sed uno caſu [...] verba operantur, *vide Dec. in d. l. lecta, num. 9. ſi cert.* ¶ Si tempore obligationis currebant variæ monetæ, [et] tempore ſolutionis aliquæ ex illis etiam currant, & [...] pendantur, debitor poteſt de illis currentibus ſolvere. *Borg. Caval. deciſ. 16. de contract. part. 2. num. 47.* ¶ [De]bitor poteſt ſolvere de moneta currenti tempore c[on]tractus, ſi reperiatur, licet valor aurei crev[iſſ]et. [...] monetæ antiquæ variatio contingens circa æſtimatio[]nem extrinſecam, non imputatur debitori non moroſ[o.] *Natt. conſil. 454.* ¶ Quando debitor offert unam ſp[eci]em pecuniæ pro alia, an ſit audiendus, *vide Rebuff[.] conſtitut. Reg. tracta. de lit. oblig. art. 5. gloſſ. 1.* Et qu[id] ubi offert debitum in pecunia minuta, *vide ibid.* ¶ [...] dedit certum argenti pondus ad ligam Peruſinam, [...] eſt ſolvere pecuniam argenteam ejuſdem ligæ: [...] quando fit pecunia, de argento fieri debet, ut ſit e[jus]dem æſtimationis in forma, cujus eſt in materia, & [ex]penſa debet fieri de publico, licet de conſuetudine c[on]trarium ſervetur. *Boer. deciſion. 327. num. 3. vide Ma[rc.] quæſt. 614. part. 2.*

Vel non.

*An alterius generis nummos, quam cujus crediti ſunt vel

vel exigere, vel ſolvere liceat. *Hotom. quaſt. Illuſt. quaſt. 15. negat. l. creditorem 99. ff. de ſolutio.* * Quid ſi nummorum poteſtas mutata ſit, an eadem ſpecies, vel æſtimatio debeatur. *idem quaſt. 2. in d. quaſt. 15. diſtinguit.* ¶ Pecunia ære vitiata, non venit in ſolutionem argenteæ, nec cogendus eſt quis eam recipere. *Afflict. deciſ. 90. in fin.* Alias de conſuetudine ſervatur, quod pro pecunia minuta, ſolvatur aurum, & contra. *Afflict. d. deciſ. 90. numer. fin. Boer. deciſion. 327. numer. 3. vide Rot. Avenio. deciſ. 41. in deciſ. diverſo. Papon. lib. 10. titul. 5. arreſt. 7. & fin. & Bartol. in l. 10. ff. de auro, & argento legato,* (nam aurei continentur appellatione monetarum) quod procedit, quando creditor ex hac commutatione nullum patitur damnum. *D. Sol. in antiq. conſtitut. Sabandiæ, gloſſ. ſuper prima part. decreti, ex frequentioribus tit. de pact. int. empt. & vend. num. 71. & 72. fol. 120.* ¶ Qui tenetur ad aureos, tenetur illos numerare ſecundum pondus cechæ. *Menoch. conſ. 258. lib. 3. num. 12.* ¶ Ille qui debet recipere meliorem monetam, ſi per errorem juris receperit deteriorem, ſibi non præjudicat, licet in hoc errore longo tempore perſeveraverit. *Guid. Pap. ſing. 990.*

Cap. IX. Qui ſint effectus.

* Quænam pœna ſtatuta ſit in eos, qui ſolidorum circulum exteriorem circumciderit, vel aureos adrodunt, ſive vultum principis aureis imprimunt. *Cuiac. lib. 19. obſerv. cap. 25.* ¶ Solvens pecuniam reprobatam, quando non liberetur, licet campſor illam approbaverit: & ubi recipiens illam expenderit, non ob id cenſetur ſolvens liberatus, ſed an expendens falſam monetam ſit falſarius, *vide Bartol. in l. eleganter. 24. §. qui reprobos. ff. de pig. actio. & in ſu. tit. de falſ. mone.* ¶ Magiſtri monetarum qualiter puniantur, ſi falſificent monetam, *vide Marc. quaſt. 87. 290. & ſeqq. part. 2.*

TITULUS CLXIV.

De mora, ejus effectu, & qualiter committatur.

Generalia.

DE differentia inter moram, & culpam, *vide per Afflict. deciſ. 150. num. 5. & 9.*

Cap. I. Mora: quæ dicatur.

Quando ſolutioni apponuntur plures termini, in quolibet incipit mora. *l. lecta. 40. ff. ſi cert. petat.* ¶ Culpa large accepta etiam moram comprehendit. *gloſſ in l. fundum 28. in verbo, ſive. ff. de novatio. & de legat.* ¶ Mora non dicitur, ubi ceſſat ex probabili cauſa. *Felin. conſ. 34. num. 12.* ¶ Mora alia regularis, quæ contrahitur interpellatione, alia regularis, quæ contrahitur ex implemento, & obſervatione partis implentis contra non implentem. *Vera. deciſ. 108. part. 2.* Abſque interpellatione. *Bartol. in l. curabit. 5. C. de actio. empt. & vend.*

Cap. II. Qui ſint in mora, vel non.

Si promiſerim tibi dare centum uſque ad Paſcha, & deinde poſt ad tui petitionem, adveniente die Paſchatis, ero in mora: quia pariter tunc dies interpellat pro homine. *Gramm. deciſ. 103. num. 163.* ¶ Actor dicitur eſſe in mora, quando recuſat recipere ſine juſta cauſa; ſed quæ dicatur juſta cauſa, *vide Bartol. in l. ſed & ſi illa 17. ff. de conſtit. pecu.* ¶ Actor non dicitur eſſe in mora recipiendi, ſi tempore ſtatuto, debitor ad locum ſolutionis non venerit. *l. item illa 18. ff. de conſtit. pecu.*

Vel non.

Non eſt in mora quis, ſi alter non ſervat pro parte ſua. *Mohed. deciſ. 218. Rot. Genuen. deciſ. 79. & deciſ. 144. num. 12.* ¶ Potens ſe tueri ope compenſationis, non eſt in mora. *Rot. Genuen. deciſ. 4. num. 24.* Vel aliqua legitima exceptione. *Vera. deciſ. 108. num. 10. part. 2.* ¶ Mora debitoris, vel creditoris non inſpicitur, ubi etiam venditor, vel creditor eſt in mora. *l. fin. & per 53. ff. de actio. empt. & vendit.* Moram enim non poteſt moroſus allegare. *Raud. tractat. de Analog. cap 21. num. 75.* ¶ Quando quia promiſit ſolvere ad requiſitionem, non poteſt dici in mora; niſi præcedente interpellatione: quia non potuit divinare debitor, quando creditor velit interpellare. *Gram. deciſ. 103. num. 166.*

Cap. III. Quis conſtituatur in mora.

* Conjunctus, an pro conjuncto conſtituat debitorem in mora, & plura de mora regulari, & irregulari. *Jo. Pet. Surd. deciſion 341.* * Conjunctus, an pro conjuncto conſtituat debitorem in mora. *Joan. Pet. Surd. deciſ. 215.* * Interpellando pro conjuncto, quando conſtituat debitorem in mora. *Jo. Pet. Surd. deciſ. 240.* ¶ Ut quis conſtituatur in mora ſolvendi, quibus verbis interpellari debeat, *vide Menoch. de arbitra. Caſ. 461.* ¶ Regulariter ſufficit interpellatio extrajudicialis, ad conſtituendum quem in mora. *Caſſa. in conſuetud. Burg. tit. Des droicts. Rub. 4. §. 23. gloſſ. 7. num. 8.* Quod ampliatur in ſeptem caſibus, *de quibus ibid. num. 43. & ſeqq.* Et limitatur in aliis ſeptem, *ibidem.* ¶ Alia traditur regula, nempe ſufficere unam interpellationem ad conſtituendum quem in mora, ſed concluſio limitatur in undecim caſibus, *de quibus vide per Caſſan. n. 12. & ſeqq.* ¶ Quando ad conſtituendum aliquem in mora requiruntur plures interpellationes, illæ non poſſunt fieri unico contextu, quia factæ hoc modo habentur loco unius. *Caſſan. ibid. num. 22. & ſeqq.* ¶ Aliquando ſola notitia debiti extrajudicialis habita facit, ut in mora debitor conſtituatur. *Hippol. ſingul. 538.* ¶ Per interpellationem etiam extrajudicialem quis in mora conſtituitur. *Rot. Genuen. dec. 24. 68. 175. n. 13. & Alviſ. de Alber. ſing. 39.* ¶ Contrahens cum minore, re ipſa conſtituitur in mora ſine interpellatione. *Capic. deciſion. 14. n. 19.* ¶ Tempus adjectum miſerationis cauſa, ut eſt tempus anni dati ad reſtituendam dotem in pecunia conſtitutam, ita conſtituit in mora, ſicut aliud tempus obligationi adjectum. *Matth. Mattheſ. ſing. 121.* Promiſſor tenetur memoria conſervare promiſſa: ideo debitor magis conſtituitur in mora à die dicta, quam ab interpellatione. *Rot. Genuen. deciſ. 144.* ¶ In fideicommiſſo, & obligatione conditionali, adveniente conditione, quis non conſtituitur in mora, ſed eſt opus interpellatione. *Guid. Pap. quaſt. 497.* ¶ Facere quando quis tenetur aliquid, non poteſt dici contumax, niſi requiratur. *Vera. deciſion. 284. part. 2.* ¶ Quando promittit quis ſe facturum, & curaturum aliquid, non eſt neceſſaria interpellatio, ut in mora conſtituatur, imo tenetur facere, & curare ſine alia interpellatione. *Cravet. conſ. 272. num. 10.* ¶ Ad conſtituendum quem in mora interpellatio non eſt neceſſaria, ubi adſunt dies, & pœna: fallit in tempore diuturno, quod facile inducit oblivionem. *Auguſt. Bero. quaſt. 73. num. 3. vide Perilluſt. D. P. Theſſa. deciſ. 212.* ¶ Curſus diei appoſitæ cauſa multiplicandæ obligationis, quando conſtituat quem in mora, *vide Bartol. in l. ita ſtipulatus 115. num. 45. ff. de verb. oblig.* ¶ Ut quis in mora conſtituatur regulariter interpellatio requiritur. *l. mora 32. ff. de uſur. l. ſi ex legati 23. ff. de verb. oblig.* ¶ Quod multo magis in facto negativo locum habet. *Ozaſc. deciſio. 49. vide Afflict. deciſion. 150. n fin. & deciſ. 399. Rot. Genuen. deciſ. 193. n. 11. Hieron. Magon. deciſ. Luc. 31. n. 6. & Dec. conſ. 516. n. 21.* ¶ Hæres antequam conſtituat debitorem in mora probare debet ſe hæredem, *vide Boer. deciſion. 10. num 5.* ¶ Licet quis per libellum non conſtituatur in mora, tamen per litis conteſtationem conſtituitur. *Rot. Genuen. deciſ. 16. num. 17.* ¶ An ſola oblatio ſufficiat ad conſtituendum aliquem in mora, vel requirantur conſignatio, & depoſitio, & juſtum impedimentum quando excuſet à mora, *vide Joſeph. Lud. deciſion. Peruſ. 105.* ¶ In alternativis

electio eſt debitoris, quam amittit ſi non elegerit, vel non ſolverit die ſtatuta, qua conſtituitur in mora. *Rot. Gennen. d. deciſion.144.n.8. vide ſupra tit. de electio. & variat.* ¶ Quando agitur de privatione juris alicui competentis, requiritur interpellatio ad hoc, ut ille conſtituatur in mora faciendi id, quod facere tenebatur. *Menoch. conſ. 381. num. 25. & ſequentib.* ¶ Licet interpellatio unica regulariter ſufficiat ad conſtituendum aliquem in mora, tamen an hoc locum habeat, quando inferior vult conſtituere ſuperiorem in mora, *vide Rom. ſing. 426.* ¶ Debitor videtur interpellatus, & in mora conſtitutus, ſi creditor dicat, indigeo pecunia illa, quam mihi debes. *Bart. in l. ſi quis 25. §. pater. ff. de acquir. hered.* ¶ Ille terminus decem dierum, qui datur in conſtituto, conſtituit debitorem in mora, eo lapſo. *Bartol. in l. procur. 21. §. ſi ſine in fin. ff. de conſtit. pecu.* ¶ Eventus conditionis conſtituit quem in mora, & adultus ſuper eo, quod per ſe expedire poteſt, interpellatur; alias requiritur curator. *Bartol. in l. ſi ex legati 23. ff. de verb. oblig. vide eundem in l. quoties 59. & tis. eod.*

Vel non.

Abſurdum reputatur, quod quis uno, & eodem tempore conſtituatur. *Ozaſc. deciſion. 49. num. 5. & Gramm. deciſ. 103. num. 165.* ¶ Juſta cauſa litigandi in parte rei petitæ facit, ut reus non conſtituatur in mora, etiam in alia parte, in qua nullam juſtam cauſam habeat. *Guid. Pap. ſing. 446. Bartol. in l. 3. ff. de uſur. vide tamen l. qui ſolidum 80. de lega. 2.* Ideo litigare licet ſuper tota ſumma occaſione partis, ſi adverſarius non ſe offerat velle recipere partem debitam. *Vera. deciſ. 108 part. 2. n. 13.* ¶ Mora temporum anguſtiis impeditur, nec proſunt anguſtiæ ad conſtituendum reum in mora. *Ozaſc. deciſ. 71. num. 44.* ¶ Per tempus ſolutionis incertum, quis non poteſt conſtitui in mora, niſi per interpellationem. *Rot. Genuen. deciſ. 61. num. fin.* ¶ Licet per interpellationem extrajudicialem in his, quæ veniunt jure actionis, conſtituatur pars in mora; tamen per hujuſmodi interpellationem factam parti, quando ſolum competit officium Judicis, non conſtituitur ipſa pars in mora. *Jaſ. de actio. §. ſupereſt, num. 64. vide eundem ibid. in §. ſic itaque num. 40. Bart. ſingul. 1. Marc. de Mant. ſingul. 307. & eundem Bart. in l. depoſita. 4. C. depoſiti, facit. l. cum poſtulaſſem 44. ff. de dam. infec.* ¶ Interpellatio judicialis, ſive extrajudicialis, ſine mandato non conſtituit debitorem in mora, imo interpellatio extrajudicialis exigit traditionem copiæ mandati. *D. Sol. in conſtitutio. antiquit. Sabaudiæ gloſſ. 1. ſuper decreto, licet, tit. de jure emphyt. fol. 36. vide Afflict. deciſ. 316.*

Cap. IV. Qui incurrunt in moram, vel non.

Debitor, qui non ſoluit in tempore, incidit in moram, & tenetur ad intereſſe quanti plurimi, quando ille, & creditor ſunt ejuſdem fori, vel promiſerit ſolvere in foro creditoris, etiam ſi creditor poſt ſolutionem aliquid adimplere deberet. *Borg. Caval. deciſ. 14. num. 15. de contract. part. 2.* Fallit, quando non creditor, ſed alter ſuo nomine, vult recipere, & non oſtendit poteſtatem, vel ſi eſſet hæres, non probet ſe hæredem. *Borg. ibid. n. 16. & Bartol. in l. ſi quis 13. ff. depoſit.* Idem in procuratore, *Bartol. ibid.* Fallit etiam, quando debitor eſſet obligatus ſolvere ſpeciem, quæ requiret onus, vel expenſas. *Borg. ibid. num. 17.* ¶ Negligens in faciendo, niſi præficiatur terminus à jure, vel non ab homine ad illud faciendum, non incurrit pœnam privationis. *idem Mobeda. deciſ. 348.*

Vel non.

Obligatus ad aliquid faciendum ſub certa pœna, non incurrit in illam propter ſcientiam, niſi illi ſit facta intimatio *Mobed. deciſ. 196.* ¶ Moram quis ſtatim non incurrit, lapſo die appoſito ab homine; ſed debet expectari adhuc modicum tempus, intra quod quis veniendo, quaſi pro eo habetur, ac ſi die ſtatuta veniſſet. *Ozaſc. d. deciſ. 71. num. 50.* ¶ Moram non incurrit is, qui ignorat, ſeu non intelligit, ſe debere, ut eſt hæres. *Rand. tract. de Analog. cap. 21. num. 72. & 73.* ¶ Moram non incurrit minor, ſive obligatio ſit ex propria perſona, ſive ex perſona defuncti, cui ſucceſſit, niſi interpelletur legitime. *Raud. tract. de Analog. cap. 21. num. 69.*

Cap. V. Mora. Quando committatur, vel non.

Denunciatio procuratori facta, quando conſtituat dominum in mora, *vide Bart. l. 1. §. marit. ff. de liber. agno.* ¶ Mora committitur ex implemento alterius partis, quando agitur ad intereſſe; non ubi agitur de pœna. *Crav. conſ. 246.* ¶ Mora commiſſa in una ex rebus alternative debitis, non videtur commiſſa in alia. *Bartol. in l. Stichum 95. num. 4. ff. de ſolutio. & libera.* ¶ Qualiter mora committatur, interpellatione, vel ſine, & ad quid obliget debitorem, *vide Azoſ. in ſumma tit. C. in quib. cauſ. in integr. reſtit. non ſit neceſſa.* ¶ Commiſſa mora odioſior eſt in faciendo, quam negligendo. *Ozaſc. deciſ. 71. num. 38.* ¶ Moram committit obligatus ad faciendum ſine interpellatione ex eo, quod non præſtitit diligentiam in faciendo, quod procedit, ubi agitur ad intereſſe, ſecus ſi ad pœnam. *Cravet. conſ. 64.* ¶ Mora committitur ſine interpellatione, ubi adeſt juramentum, *Cravet. d. conſ. 64. num. 2.* Quia juramentum interpellat pro homine, & conſtituit quem in mora. *Franc. Cremen. ſingul. 123.* ¶ Mora quando commiſſa dicatur, quibus caſibus re ipſa, & ex perſona committatur; & an unica interpellatio ſufficiat, & quæ juſtæ cauſæ moroſum excuſent, *vide Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 220. Bartol. in l. qui Romæ 122. §. Seia ff. de verb. oblig. Abb. conſ. 8. num. 4. part. 2. & l. Titia 89. uſuras, de lega. 2.*

Vel non.

Qui differt ſolutionem ex juſta cauſa, non committit moram, ſecus ſi ex ficta, *l. ſciendum 21. cum ſeq ff. de uſur.* ¶ Moram non committit promittens, qui, ut adimpleret, fecit quicquid potuit, etiam ſi talis promiſſio eſſet juramento vallata. *idem Vera. deciſion. 230. part. 2.* ¶ Creditor & debitor quando vadunt ad locum deſtinatum ſolutioni, alter alterum perquirere: & ſi non probant ſe fuiſſe die ſtatuta ibi, mora non committitur per lapſum diei, ſed poſtea eſt opus nova interpellatione, *Bart. l. item illa de conſt. pec. num. 12.* ¶ Mora, ubi electio loci eſt creditoris, per debitorem non committitur, niſi ſeqvuta electione loci, cum interpellatione. *Natt. conſ. 670. num. 4.* ¶ Mora non committitur, quando debitum non eſt liquidum: quia in liquidandis non committitur antequam per judicem ſit liquidatum, & declaratum, quid & quantum debeatur, *Afflict. deciſion. 1205. Verul. deciſion. 108. numer. 9. part. 2. Hieron. Magon. deciſion. Luc. 3. n. 3. ſed vide Rot. Gen. deciſ. 118. num. fin. & deciſion. 164.* Et oblatio debiti illiquidi, qualiter fieri debeat, *vide Afflict. d. deciſ. 205.* Mora productiva intereſſe non dicitur commiſſa, creditore in die præſcripta non comparente. *Magon. deciſ. Luc. num. 7. vide ſupra, titul. de eo, quod certo loco* ¶ Obligatio non committitur ex lapſu temporis ſine interpellatione, (etiam quod eſſet promiſſio ſub pœna) ſine qua hoc caſu non dicitur commiſſa mora. *Vera. deciſ. 231. part. 2.*

Cap. VI. Quando contrahatur, tranſmittatur.

Favore minori re ipſa (ſine interpellatione) in bonæ fidei contractus mora contrahitur: idem in teſtamentis, licet actiones ex illis provenientes ſint ſtricti juris. *l. 3. C. in quib. cauſ. in integ. reſt. non ſit neceſſ.* ¶ Mora contrahitur in non reddendo rationem ſtatuto tempore. *Afflict. d. deciſ. 150. n. 3.* ¶ Mora ſicut favore minori re ipſa contrahitur abſque interpellatione; ita favore Eccleſiæ. *Jaſ. de actio. in ſequent. verſ. ex maleficiis,*

ſcilis,n. 31. *&* 33. Et in aliis caſibus piis. *Ludovic. Roman. ſingul.* 117. ¶ Mora cœpta cum defuncto majore, tranſmittitur ad ejus hæredem minorem. *Vincent. de Franc. deciſion.* 18. *num.* 9. *vide l. eum paterſamil.* 27. *ff. de uſuris.*

Cap. VII. Quibus modis purgari poſſit fiat allegari.

* An emphyteuta privati moram incontinenti poſt elapſum tempus ad evitandam pœnam purgare poſſit. *Fachin. lib. 1. cap. 98. negat. l. Celſus. ff. de arbitris l. 1. verſ. niſi forte. ff. de pecunia legata. l. 2. C. de diſput. emphyt.* ¶ Qualiter mora remittatur, quomodo, & quando purgari poſſit, *vide infra. tit. ſeq.* ¶ An ille, qui promiſit intra certum tempus aliquem judicio exhibere, elapſo tempore, ipſo jure ſine aliqua interpellaione in mora conſtituatur, & an talis mora purgari poſſit, *vide Ozaſch. deciſ. 49. & Borg. Caval. deciſ. 14. num. 18. de contractib. part. 2.*

Fiat, velnon.

* An mora una interpellatione extra judicium non fiat. *Coraſius libr. 2. miſcellaneorum. cap. 6. affirmat. l. veluti. ff. de edendo. l. fi. Æmilius Largianus. ff. de minorib. l. ſi mandato filii. § ille ait ille. ff. mandati. l. qui Romæ. §. coheredes. ff. de verb. oblig.* ¶ Mora jure Civili non ſit re ipſa, ſed interpellatione, & jure Canonico in tarda ſolutione decimarum. *Bartol. in ſuo tracta. de different. int. jure Canon. & Civil. numer. 107.* ¶ Qui ſine dolo malo ad judicium provocat, non videtur moram facere: & ex mora rei etiam fidejuſſor tenetur. *l. ſi quis 24. de annu.*

Allegari.

Qui eſt in mora offerendi, conſignandi quod debet, puta Titio, non poteſt moram Titii allegare in eo, quod Titius debebat. *Bart. in l. 14. §. offerri. ff. de actio. empt. in additio.* ¶ Moram non poteſt moroſus allegare. *Rav. de Anal. cap. 21. num. 75.* licet inſtrumentum habeat executionem paratam. *ibid. num. 76.* Minus ille, qui actione caret. *ibid. num. 77. & 78.*

Cap. VIII. Qui ſint effectus.

Æſtimata ſpecie die dicta non ſoluta propter moram debitoris, ſi creditor velit non ſpeciem, ſed pecuniam illam deberi, deciſum reperitur *in libris placit. Curiæ. lib. 10. tit. 6. de ſolutio. cap. 2. in deciſ. diverſo.* ¶ Mora debitoris cum culpa creditoris compenſatur. *Afflict. dec. 150. num. 24.* Et una mora extinguit aliam, nec non una cum altera compenſatur, ſed quando, *vide Rot. Genuen. deciſion. 144. num. 13.* ¶ Venditor in mora tradendi conſtitutus, tenetur emptori ad intereſſe contingens poſt moram. *Afflict. deciſ. 280. num. 7.* ¶ Obligatio ad intereſſe poſt moram, non ſtatim ſuccedit in obligatione rem reſtitui, ſed qvum reus deſinit habere facultatem rei præſtandæ, *Afflict. deciſ. 347. num. 3.* ¶ Debitor tenetur creditori ſolvere mercedem inſtrumenti levati, quando illud fuit captum à Notario poſt moram debitoris; ſecus ſi ante moram. *Jaſſ. Lanſ. Balb. deciſ. 35. vide ſupra tit. de ſolutio.* ¶ Si creditor eſt in mora recipiendi, quando poſſit iterum petere, *vide Bartol. in l. cum quidam 7. C. de conditio. inſertis.* ¶ In pari mora melior eſt conditio rei, quam actoris. *Rot. Genuen. deciſ. 118.* ¶ Judex recedit à regulis juris, quando mora eſt allatura periculum. *ead. Rot. Genuen. deciſ. 155. num. 6.* ¶ Ultima mora nocet, niſi dolus adverſarii interceſſerit. *l. ſi & per 53. §. fin. ff. de actio. empt. vend. vide l. Prætor. 20. §. ſi aliquando. ff. de oper. nov. nunciat. & Roma. ſingul. 387.* ¶ Mora facit tranſire periculum in adverſarium, & facit actum infectum haberi pro facto in odium moroſi. *Cravet. conſil. 1. pro genero, num. 567. ubi ſcribit multa exempla.* ¶ Quando præceſſit diſpoſitio de dando aliquid, vel faciendo, & ſi quis non dederit, vel non fecerit, aliud promittat pro pœna, intelligitur, ſi ille fuerit in mora faciendi, vel dandi. *Dec. conſ. 566.*

* An mora rei augeat lege fidejuſſoris obligationem. *Com. lib. 2. miſcellaneorum cap. 12. negat. l. præſentationi. l. pignoribus. Cod. de uſuris l. Rutilia Polla. ff. de contrah. empt.* ¶ Mora quinque principales effectus habet, *de quib. vide per gloſſ. in l. mora 32. ff. de uſur.* Et moroſus ſemper de periculo tenetur: & mora alia communis, alia ſpecialis, *gloſſ. ibid.* ¶ Mora tutoris impedit curſum uſurarum, quæ veniunt ex mora debitoris. *l. ſi per te 9. Cod. de uſuris.* ¶ Perfecta emptione, ad emptorem ſpectat periculum rei venditæ, niſi mora venditoris præceſſerit. *l. 4. C. de peric. & commod. rei vend.* ¶ Venditor ex mora traditionis tenetur ad intereſſe emptori, juxta arbitrium judicis de cauſa cognoſcentis. *l. ſi traditio 4. C. de actio. & vendit.* ¶ Propter moram ex pacto emptor arrhas perdit, & rem traditam reſtituere tenetur. *l. 1. C. de pact. int. empt. & vendit.* ¶ Si caſu, vel facto creditoris ſteterit, quo minus intra diem pecunia ſolvatur, ex poſteriori mora rei, pœna committitur: quia poſterior mora nocet. *l. Celſus 28. §. idem ait, ff. de recept. arbit. l. illud. 17. ff. de peric. & commod. rei vend. & l. 91. §. ſequitur. ff. de verb. oblig.* ¶ Re perempta, tenetur poſſeſſor poſt moram ad fructus, & cæteras acceſſiones. *l. Julianus 17. §. idem Julianus. ff. de rei vendic.* ¶ Hæres tenetur ex mora tarditatis additionis. *l. ſi uſufructu. 42. ff. de uſufruct.* ¶ Legalis dilatio nemini debet eſſe damnoſa: & mora hæredis non officit libertatibus vel legatis. *l. pen. C. de his, quib. ut indig. hered. auf.* ¶ Magis perpetuat actionem mora, quam culpa. *l. electio 26. §. ſi is. ff. de noxal. actio.* ¶ Si tempore ſententiæ, vel tempore mortis res plurimi fuit, illud tempus inſpicitur; alias quanti plurimi fuit, à tempore moræ. *l. 3. ff. de condictio. tritic.* ¶ Hæres poſt moram tenetur ad fructus perceptos, & percipiendos, ad intereſſe, de interitu, & omni caſu. *l. cum vero 26. §. apparet. ff. de fideicom. libertatib.* ¶ Solutionis locus inſpicitur circa ea, quæ veniunt propter moram adhibitam in his, quæ veniunt in contractu. *Bartol. in l. 1. ff. de uſuris.* ¶ Mora quando trahat ad ſe periculum caſus fortuiti. *vide Afflict. d. deciſ. 150. num. 6. & 32.* ¶ Si duo ſint rei promittendi, alterius mora alteri non nocet. *l. mora 32. §. ſed ſi duo. ff. de uſur.* ¶ A die moræ debitor tenetur ad intereſſe quanti plurimi. *Rot. Genuen. deciſ. 67. & 117.* Sed pretium quanti plurimi, quomodo probetur, & attendatur, *vide eandem Rot. deciſ. 144.* ¶ Quod dicitur æſtimationem creſcere poſt ſententiam, intelligendum eſt, deducto tempore, quod datur judicatis ad ſolvendum. *Bart. in l. 3. §. in hac. ff. commod.* Et quod æſtimatio creſcat à tempore moræ uſque ad ſententiam, intelligitur, niſi mora ſit purgata, veluti ſi res deſierit extare, ſed mora actoris, quando faciat æſtimationem decreſcere, & de practica probandi æſtimationem propter moram. *vide per Bart. ibid. num. 13.* ¶ Fidejuſſor an teneatur ex mora principalis, & quando ex ſua, *vide Bart. in l. cum filiuſfamil. 49. §. ſi ſtipulatus, in l. ſi ſervum 91. §. nunc. ff. de verb. oblig. & in l. ſi teſtamento 50. §. quæſitum. ff. de fidejuſſo. vide etiam d. l. 49. & 88. & gloſſ. ibid. eod. tit. de verb. oblig.* ¶ Mora principalis obligationem perpetuat quoad ſe & fidejuſſores & eorum ſucceſſores; mora fidejuſſoris quoad ſe, & ſuos hæredes. *l. ſi ſervum 91. §. nunc videamus. ff. de verb. oblig. l. ſi à colono 58. §. fin. ff. de fidejuſſo. & manda. vide gloſſ. in l. condemnatione 134. §. penult. ff. de regul. jur.* ¶ Si mora particularis auferat commodum totius, obligatio ſtatim ad totale intereſſe committitur. *l. 2. ff. de annu. legat.* ¶ Vino legato, & legatario in mora exiſtente, hæres illud effundere non poteſt, alias tenetur: ſed ipſe legatarius poſtea agens, repellitur exceptione doli, ſi non præſtiterit hæredi intereſſe paſſum propter moram ipſius legatarii. *l. ſi hær. 8. ff. de tri. vino, & ole. lega.* ¶ Res perempta poſt morã

poteſt condici, & in ſtipulationem deduci. l. inter 83. ff. de verbo. oblig. ¶ Mora filii perpetuat obligationem contra patrem, l. ſi ſervum. 91. §. an filiusfamil. ff. de verb. oblig. ¶ In obligatione dandi, res perempta poſt moram durat in obligatione, quoad petitionem, acceptilationem, & novationem, d. l. 91. §. fin. ¶ Stipulatio facti habentis factum ſucceſſivum, committitur ad particulare intereſſe, ſtatim quando quis fuit in mora inchoandi, licet non tranſierit totum tempus, quo potuit perfici. l. exiſtimo. 98. §. ex hac. ff. de verb. oblig. ¶ Qui tenetur ſub pœna alicui alienare, illo exiſtente in mora, poteſt alienare cui vult; & pœna non committitur. l. qui Romæ 122. §. cohæredes ff. de. verbo. oblig. ¶ Non currunt uſuræ, creditore exiſtente in mora. d. l. 122. §. Seia.

Cap. IX. Quis excuſari poſſit, vel non.

Juſta dubitatio excuſat à mora: ideo quando quis habet multas exceptiones, & excuſationes, non dicitur in mora. Cravet. conſ. 320. ¶ Reus volens evitare moram, & commiſſionem pœnæ, quando debeat adire domum actoris cum re debita, vide Bartol. l. item illa de conſtit. pec. numer 9. ¶ Difficultas excuſat à mora: ideo moram non incurrit quis propter difficultatem, Maran in ſuo Specul. diſputa. 7. num. 11. vide Bart. in l. continuus. 137. §. illud ff. de verbo. oblig. ¶ Caſus fortuitus poſt moram eveniens, an & quando liberet debitorem, vide Afflict. ibidem. num. 7. 10. 11. & 13. ¶ Creditoris ultima culpa, præponderat præcedenti culpæ debitoris. Afflict. deciſion. 150. num. 30. Solitum quoque excuſat à mora, ibid. num 33. ¶ Dies adjecta cauſa limitandæ obligationis, non liberat debitorem exiſtentem in mora, & per conſequens mandatum tempore limitatum, poſt moram erit perpetuum. l. ſi mandato 59. §. ille ff. mand. ¶ Periculum interitus proveniens intra tempus purgandi moram, debitorem non liberat. Afflict. d. deciſ. 150. num. 7. & Bart. in l. 25. C. de fidejuſſo. & mandato. * An difficultas excuſat à mora debitorem. Fachin. lib. 2. cap. 91. affirmat. l. Thais. §. 1. ff. de fideicommiſſ. libertatib. l. divortio ff. de negot. geſt. l. datio. § ſi per venditorem. ff. de actio. empt.

Vel non.

Impedimentum ubicunque notorium eſt, neceſſaria proteſtatio, ſive aliqua diligentiæ probatio non eſt, ad hoc, ut à mora quis excuſetur. Ozaſc. deciſion. 9. & 177. num. 12. ¶ Difficultas non excuſat actorem à mora; ſicut excuſat reum, ſed de ratione diverſitatis, vide per Bart. in l. item illa 18. de conſt. pec.

Cap. X. Moroſus quis dicatur.

In dotis ſolutione (ſecluſa tamen interpellatione) lapſo biennio à die traductionis uxoris ad domum mariti, promittens efficitur moroſus, & conſequenter incurrit omnes pœnas moroſi. Ludovic. Roman. ſingul. 302. ¶ Fur, & moroſus debitor æquiparantur. Afflict. deciſ. 150. num. 4. Ideo debitor moroſus tenetur, ſi res pereat. ibid. d. num. 4.

Vel non.

Moroſus non dicitur, qui differt, quando de ſui natura damnum dilatio non infert. Ozaſc. deciſion. 71. num. 51. ¶ Moroſus non dicitur, qui eſt impeditus facto adverſarii, Vera. deciſ. 108. part. 2. num. 6. Tamen poſt moram ſemel commiſſam, non excuſatur debitor propter impedimentum ſuperveniens in perſonam creditoris, vel ſuam. l. evictis. 18. §. fin. ff. de uſuris, vide l. 23. ibidem. ¶ Contumax, ſeu moroſus non poteſt allegare pendentiam litis. Hippol. ſing. 239.

Ad qua teneatur.

* An moroſus in id, quod intereſt teneatur creditori. Coraſ. lib. 3. miſcella c. 13. affirmat. l. ſi ſterilis. § cum per venditorem. ff. de actio. empt. ¶ Debitor moroſus, qui tenetur de caſu fortuito propter non factam ſolutionem ſuo loco, & tempore, ſi poſtea alteri, puta tyranno, ſolvat coactus, non liberatur, ſed quando dictum procedat, vide Afflict. deciſ. 150. ¶ Debitor moroſus ſuperveniente caſu, tenetur de illo, ſed quid, ſi ſolum fuerit in culpa, vide Afflict. ibidem num 5. facit l. penult. C. de uſur. & fruct. legat. & fideicommiſ. ¶ Hinc inde mora exiſtente, quæ ſit attendenda. Rot. Genuen. d. deciſ. 144. num. 16. Et moroſus non tenetur ad pœnam altera parte etiam in mora exiſtente. Verar. deciſion. 233. part. 2.

Cap. XI. Interpellatio: In quibus requiritur, vel non.

Promiſſionis verba attendi debent, ut intelligatur, an interpellatio requiratur. Ozaſc. d. deciſion. 49. numer. 10. ¶ Pœnalis diſpoſitio, quæ loquitur negative, ut ſi quis non fecerit aliquid perdat certum quid, requirit monitionem. Felin. conſ. 34. num. 11. ¶ Interpellatio non requiritur, ubi in contractu appoſita eſt dies vel pœna. Ozaſch. dicta deciſion. 49. num. 6. Quia dies interpellat pro homine, & conſtituit in mora. l. magna. C. de contrahend. & committen. ſtipulat. Rot. Genuen. deciſ. 1. num. 44. & deciſ. 139. 144. & 206. Myſing. obſerv. 95. cent. 3. cap. fin. & ibid gloſſ. extra, de loca. & conduct. Felin. conſil. 34. Sed de limitationibus ad d. l. magna, vide per Ozaſc. d. deciſ. 49. Afflict. deciſion. 150. num. 34. Et pro intelligentia ipſius legis, vide Perilluſt. D. P. Theſſau. deciſ. 212.

Cap. XII. Dies quando interpellat, vel non.

Dies etiam incertus à principio, ſed ex poſt facto certificatus, interpellat. l. evictis 18. ff. de uſur. Alias ſecus, vide Bartol. in l. ita ſtipulatus 115. num. 43. ff. de verb. obligat. ¶ Dies expreſſa in ſcriptura interpellat pro homine: fallit, quando ſolutio debet fieri in loco, in quo non habitat creditor, quia tunc per diem debitor non conſtituitur in mora; niſi actor probet, quod die deſtinatæ ſolutionis fuerit in illo loco paratus illam recipere. Afflict. dec. 316. Menoch. dec. 307. Rot. Gen. deciſ. 89. & deciſ. 175. n. 17. Dec. conſ. 566. & Menoch. conſ. 355 lib. 4. n. 5. ¶ Dies tacita interpellat pro homine, ſicut expreſſa. Pet. de Rav. ſing. 159.

Vel non.

Dies non interpellat pro homine, quando dilatio eſt nimis brevis: quia anguſtiæ temporum impediunt moram. Ozaſ. dec. 71. num. 44. vide eundem. D. P. Theſ. dec. 212. num. 4. ¶ Dies non interpellat pro homine, nec in mora conſtituit circa præparatoria judicii, minus quando apponitur cauſa finiendæ obligationis. Boer. conſil. 22. num. 7. & fin. vide Perilluſt. D. P. Theſſau. deciſ. 212. num. 3. ¶ Quando dies non interpellet pro homine, vide Dec. conſ. 2. ¶ Minor, re vendita nondum tradita, non poteſt majorem interpellare, ut eum conſtituat in mora: quia non plus operari poteſt mora irregularis, quam regularis. Capic. dec. 14. num. 20.

Cap. XIII. Qui ſint effectus.

Interpellatio, quæ non conſtituit principalem in mora (ut ſi fiat pupillo ſine tutoris auctoritate) non nocet fidejuſſori: quia nulla intelligitur mora fieri, ubi petitio nulla eſt. l. ſi pupillus. 127. ff de verbo. oblig. ¶ Termino conſtitutu ad ſolvendum, ſi ante debeat præcedere aliqua liquidatio, ille terminus non currit ante factam liquidationem. Cravet. conſ. 212. numer. 5.

Cap. XIV. Oblatio qua dicatur, & fieri poſſit.

Oblatio debiti non congruo loco, & tempore facta, habetur pro infecta. Afflict. deciſion. 150. numer. 11. Et oblatio per quam quis vult evitare moram, debet eſſe integra de tota ſumma liquida, pura, & non conditionalis. Vera. deciſ. 268. part. 2. ¶ Oblatio quomodo fieri debeat, ut quis in mora conſtituatur. Capic. deciſ. 19.

Cap. XV. Qui ſint effectus.

Oblatio in judicio ſufficit ad evitandam moram. Rot.

Genuen.

Genuenſ. decif. 155. num. fin. vide eundem Rot. decif. 164. & Bart. in l. 19. C. de uſuris. ¶ Oblatio verbalis an, & quando liberet debitorem ab intereſſe, *vide Rot. Gen. decif. 24. n. 12.* ¶ Oblatio verbalis offerentem relevat, quando res, quæ offertur ſeipſam offert, ut res immobilis: idem ſi mobilis, quando ſolutio eſt facienda alibi, quam in judicio, & ubi debitum non eſt liquidum, ſed incertum, & intricatum quantum debeatur, & quando creditor reſpondit ſe nolle recipere. *Jaſſ. Larſ. Balb. decif. 359. vide Matth. Matheſ. ſing. 187.* ¶ Oblatio facta in judicio inducit liberationem, ſicut faciunt oblatio, & conſignatio extra judicium. *Bart. in l. ſi rem 9. §. qui ante. ff. de pign. act.* ¶ Debitor, qui tenetur realiter offerre rem immobilem, liberatur conſtituendo ſe nomine creditoris poſſidere. *Capic. dec. 14. n. 13.*

Cap. XVI. Miſcellanea.

Debitore exacto in injuriam creditoris, an ipſi creditori imputetur, *vide Afflict. decif. 150. num. 8. 12. 15. 25. & 26.* ¶ Debitor ſummæ non liquidæ adimplet, promittendo, & fidejubendo. *Rot. Gen. decif. 177. n. 5.*

TITULUS CLXV.

De moræ remiſſione, & purgatione.

Cap. I. Mora quibus modis purgari, & remitti poſſit.

MOra quando poſſit purgari circa tempus, remittitur arbitrio judicis: & tale tempus non debet aſcendere ad annum. *idem Lud. d. decif. 90. Peruſ. part. 2. num. 32.* ¶ Moræ purgatio eſt admiſſa de jure Canonico ad effectum, ne quis amittat res ſuas. *Raud. de Anal. cap. 73. num. 73.* Sed qualiter, & quando poſſit mora purgari, *vide Bartol. in l. interdum 73. §. Stichi. ff. de verb. oblig. & in l. ſi inſulam. 84. eod. tit.* ¶ Celeri ſatisfactione poteſt mora purgari, non obſtantibus verbis, ipſo jure, ſolutioni, vel privationi, appoſitis. *Magon. decif. 61. Rot. Flor.* ¶ Mora modici temporis poteſt purgari arbitrio judicis. *Joſeph. Lud. decif. Luc. 5. num. fin. vide Vera. decif. 232. part. 2.* Qui judex minus tempus arbitrabitur ad favorem divitis, quam pauperis. *idem Ludov. decif. 8. ibid.* In pœnis legalibus admittitur purgatio moræ, *Ozaſ. decif. 5. num. 4.* Etiam poſt ſententiam ad evitandam pœnam. *idem decif. 71. n 56.* Mora commiſſa in cauſa principali, poteſt purgari in cauſa appellationis. *Ozaſ. decif. 14. num. fin.* Tamen *Ludov. Rom. ſing. 509.* ſcribit contrarium, *vide Afflict. dec. 174. num. fin.* ¶ Mora purgari poteſt uſque ad ſententiam, non obſtante l. ſi inſula. ff. de verb. oblig. quæ procedit quoad pœnam; ſecus quoad alios effectus, in quibus poteſt purgari uſque ad ſententiam. *Afflict. decif. 187. num. 4.* ¶ Mora commiſſa in præcedenti ſtipulatione, purgatur per ſecundam factam novandi animo, ſi res erat præſens. *Bart. in l. quoties 14. ff. de novat. & deleg. & in l. ſi rem 31. eod.* ¶ Obligatione, & novatione purgatur mora ſuris. *l. 17. ff. de condict. furt.* Et fur ſemper dicitur eſſe in mora. *l. fin. ibid. & l. 27. ff. ſolut. matrim.* ¶ Poſſeſſor intra ſex menſes poteſt moram purgare. *Bart. in l. 9. de ann. & tribut. lib. 10.* ¶ Licet moræ purgatio admittatur intra paucos dies, dummodo jus actoris non ſit factum deterius, tamen talis purgatio non liberat aliquem ipſo jure, ſed ope exceptionis. *Bart. in l. ſi poſt. 8. ff. ſi quis cautionibus facit l. ſi in lege 27. §. colonus. ff. de locat. & conduct.* ¶ Mora commiſſa purgari poteſt, re integra, licet in proclamationibus dictum fuiſſet, quod poſt lapſum temporis quis non audiatur. *Ozaſ. dec. 71. n. 55. & Ægid. Bellam. concluſ. 662.* ¶ Contumax in reſpondendo poſitionibus, poteſt purgare moram, ſi adverſarius non ſit in probando gravatus. *Ozaſ. d. decif. 71. num. 56.* ¶ Moræ purgatio admittitur, præterito tempore à judice ſtatuto, ſi res eſt integra, etiam ſi præceſſerit comminatio; ſecus ſi à lege ſtatutus ſit terminus. *Ozaſ. ibid. num. 9. & 63.* ¶ Terminus utrum ſtatutus ſit à judice, vel à lege, maxime differt: & mora tollitur per oblationem ſequentem. *Ozaſ. decif. 71. num. 64. & 65.* ¶ Moræ purgationi favorabilis opinio, in dubio amplectenda eſt, *Ozaſ. d. decif. 71. num. 68.* ¶ Is, qui habet facultatem eligendi perſonas, ſi fuerit in mora, poteſt ipſam moram purgare, donec legatum petatur. *Bartol. in l. cum quidam 24. num. 10. de legat. 2.* ¶ Mora purgatur uſque ad litem conteſtatam in legato, vel debito annuo, ſed non poteſt purgari poſt eventum diei, quando dies eſt appoſita cauſa differendæ ſolutionis. *Bart. in l. 1. §. quod. ff. de pen. leg. & Fel. conſ. 34. num. 25.* ¶ Conditionem poteſtativam qui non implevit, cum potuit, moram purgare poteſt quoad exceptionem conſequendam; non ad actionem. *leg. hac conditio. 29. ff. de condit. & demonſt.* ¶ Moræ purgatio an admittatur, quando uſura cum principali peti poteſt, *vide Bart. in l trajectitia 22. §. de illo. ff. de action. & oblig.* ¶ Moræ purgatio admittitur, quoad actionem conſequendam ex parte actoris intra modicum tempus etiam ubi eſt dies & pœna. *Bart. in l. ſi ita 135. §. Seia. ff. de verb. oblig.* Si adverſarii non interſit. *d. §. Seia.* ¶ Deputatus ad eligendum, poteſt poſt tempus purgare moram antiquam. *Abb. conſ. 93. part. 1.* ¶ In ſtipulatione ob rem non defenſam, quando mora poſſit purgari uſque ad ſententiam, *vide Bart. in l. cum quærebatur 13. ff. de jud. ſolut.* ¶ Mora purgari poteſt, ubi eſt appoſita pœna, & tempus non certi diei, ſed annuatim. *Fel. conſ. 34. num. 23.* ¶ Ubi eſt pœna, & non dies, admittitur purgatio moræ uſque ad litem conteſtatam: ubi vero eſt pœna, & dies, moræ purgatio non admittitur de neceſſitate: ſed ſi ſponte receperit creditor, petitio pœnæ non tollitur. *l. ſi cum dies 26. §. fin. ff. de recept. arbit. vide l. qui Romæ. 122. §. Flavius. ff. de verb. oblig.* ¶ Debitor ante litem conteſtatam poteſt moram purgare, atque ita evitat pœnam, vel intereſſe, non ſic poſt litem conteſtatam. *l. ſi inſulam 84. ff. de verb. oblig.* ¶ Poteſtas purgandi moram non facit, ut indebitum videatur eſſe ſolutum. *l. qui ob rem 35. ff. de condict. indeb.* ¶ Tranſacto tempore, intra quod quis ædificare tenebatur, conſtituitur promiſſor in mora: ſed poſtea ædificando, poteſt moram purgare. *l. continuus 137. §. item qui eod. tit.* ¶ Mora commiſſa in non defendendo, poteſt purgari uſque ad ſententiam: poſt ſententiam vero, vel ſolutionem, purgari non poteſt. *l. 3. 4. & 5. ff. judicatum ſolvi.* ¶ Ad moram ſufficit una interpellatio, ſed aliquando ſolo curſu temporis purgatur mora, ut in caſu, *de quo in l. Titia. 89. §. uſuras. de legat. 2. & ibid. gloſſ.* ¶ Mora poteſt purgari de æquitate Canonica, non obſtante juramento, ſi creditor paſſus non fuerit damnum. *Vera. decif. 230. & 231. part. 2. Hippol. ſingul. 643. idem Ozaſch. decif. 71. num. 58. Petr. de Raven. ſingul. 305. vide Bartolum in l. ſi pacto. C. de pact.* Tamen juramentum impedire moræ purgationem, *ſcribunt Joſeph Lud. decif. 90. Peruſ. Afflict. decif. 174. num. 5. Guid. Pap. ſingul 554. & idem Bartolus in l. ſi quis major. Cod. de tranſaction.* ¶ Juramentum quod purgationi moræ adverſatur, promiſſorium eſſe debet, & non acceſſorium, & dicitur promiſſorium, ſi juraverit debitor de non contraveniendo: aſſertorium, quando ſolummodo juraverit hoc modo quæ omnia dixit fore vera, &c. *D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudiæ ſuper decreto, licet titul. de jure emphyt. gloſſ. 1. 3. parte. num. 26. fol. 39.* ¶ Mora præcedens quando videatur remitti per novam denunciationem, ſeu proteſtationem de ſolvendo: & in proteſtationibus, vel denunciationibus de ſolvendo eſt cautela, ut inſeratur certum tempus. *Bartol. in l. Æmilius 39. ff. de min. 25. ann.* ¶ Mora poteſt remitti non ſolum expreſſe, ſed & tacite, puta diſſimulatione, receptione

ne non ſolum totius pecuniæ, ſed etiam partis interpellatione facta à creditore debitori in mora jam conſtituto, & nova dilatione conceſſa ad ſolvendum. *Rot. Genuenſ. deciſ. 27. num. 11. vide Hieron. Magon. deciſ. 62. Luc. num. 22.* ¶ Vitium moræ purgatur per ſtipulationem. *Bartol. in l. etiam 9. Cod. de furtis.* ¶ Moræ purgatio admittitur ſolvendo id, quod intereſt. *Cravet. conſil. 3. pro genero. num. 6.* ¶ Promittens in plures terminos ſolvere debitum, & ſi non ſolverit in primo termino, tenetur ad totum, an poſſit purgare moram, *vide Marant. in ſuo Spec. part. 6. titul. de exception. num. 39.* ¶ Quando lex concedit facultatem purgandi moram, intra quod tempus hoc fieri poſſit, *vide per Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 7.* Ubi concludit hoc eſſe relinquendum arbitrio judicis. *num. 13.* ¶ Moroſus per ſolutionem incontinenti factam, moram purgare poteſt, ſed quando dicatur hoc facere incontinenti, *vide eundem Menoch. ibidem.* ¶ Mora in contractibus purgatur, etiam ubi adeſt dies certa. *Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 8. num. 6.* ¶ Debitor per interpellationem ſtatim in mora non conſtituitur, ſed per modicum tempus expectari debet. *idem Menoch. ibid. caſ. 36.* Et judicis arbitrio ſtatuitur tempus, intra quod moroſus expectetur. *Menoch. ibid. & Bart. in l. 8. ff. ſi quis cautionibus.* ¶ Mora poteſt purgari, ubi terminus ſtatuitur à judice ad aliquid faciendum, puta ad producendum inſtrumenta, ſi modo omnia ſint integra, & jus adverſarii non ſit effectum deterius. *Natt. conſ. 338. num. 12.* ¶ Moræ purgatio admittitur, ubi obligatio principalis collata eſt in perſonam unius & pœna in perſonam alterius. *Natt. d. conſil. 338. num. fin.* ¶ Stipulatio conditionalis animo novandi, non tollit effectum moræ, ſi res erat præſens, alias ſecus. *Bartol. ſing. 37.* ¶ Qui promittit alium exhibere ad tempus, finito tempore, poteſt intra ſex menſes moram purgare eum exhibendo, vel eum idonee defendendo, quo tempore elapſo, non auditur. *Pet. de Raven. ſingul. 214. l. ſancimus. 26. Cod. de fidejuſſ. & mandat.* Sed quid, ſi in promiſſione intervenerit juramentum, & an tempus datum per ipſam legem ad purgandam moram ſit tantundem, atque primum, *Ozaſch. deciſ. 49.* ¶ Moram intra quantum tempus quis offerendo purget, & intra quod tempus moræ purgatio admittatur, & an poſt ſententiam, *vide Bart. in l. ſi major 37. C. de tranſact.*

Quibus modis purgari non poſſit.

Habens juſtam cauſam credendi ſe non debitorem, non dicitur conſtitutus in mora, niſi poſt ſententiam. *Rot. Genuenſ. deciſ. 118.* Nam ad conſtituendum quem in mora, duo requiruntur, nempe ut quis ſciat ſe debere, & creditor petat debitum. *ead. Rota. deciſ. 197. num. 3.* ¶ Mora commiſſa in faciendo, non purgatur; ſecus in negligendo. *Bart. in l. ſi ſervum. 91. §. ſequitur ff. de verb. oblig.* ¶ Quando adſunt dies, & pœna, mora non purgatur, ubi curſus diei conſtituit quem in mora. *Bartol. in l. ita ſtipulatus 115. num. 45. ff. de verb. obligat.* ¶ Mora non purgatur, reſoluto contractu, veluti quando emphyteota non ſolvit canonem per triennium: quia tunc non poteſt purgare moram. *Afflict. deciſ. 174. vide tamen Guid. Pap. quaſtion. 123. cap. fin. ext. de locat. & conduct. Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 90. D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudia, gloſſ. 1. ſuper decreto, licet. titul. de jure emphyt. fol. 39.* ¶ Mora non purgatur ab emphyteota, quando adeſt certum tempus juratum, & eſt facta declaratio caducitatis, aut eſt factum pactum, ſi ille non ſolverit, cadat ipſo jure. *Borg. Caval. deciſ. 14. de contract. num. 46. vide tamen Mag. deciſ. 61. Rot. Flor.* ¶ Fur ſemper eſt in mora, quæ non purgatur, niſi res reſtituatur. *l. fin. C. de condict. furt.* ¶ Stipulatio conditionalis facta animo novandi, moram præcedentem non purgat. *l. eum, qui 56. fin. ff. de verb. oblig. vide tamen l. quoties 14. & l. ſi rem. 31. ff. de novatio. & delegat.* Sed pro conciliatione, *vide l. qui decem 72. §. ſi cum mihi. ff. de ſolut. & liberat.* ¶ Mora, quæ poteſt ex æquitate purgari, non purgatur, quando fuiſſet geminata, propter geminatam interpellationem. *Capic. deciſ. 19. num. 4. & Boer. conſil. 22. n. 3.* ¶ Moræ purgatio non admittitur, quando pœna committitur propter maleficium. *Bart. in l. ubi pactum 40. num. 5. C. de tranſact.* ¶ Moræ purgatio non admittitur, ubi appoſitus eſt dies, & pœna, quod maxime procedit, quando tempus datur per ſecundam denunciationem ad purgandam primam moram. *Ozaſch. deciſ. 71. num. 7. & 57.* Ubi quando regula procedat, *vide Boer. conſ. 22. Auguſt. Bero. quaſt. 73. Bartol. in l. 8. ff. ſi quis cautionibus, & in l. ſi inſulam 84. ff. de verb. oblig. Perilluſtr. D. P. Teſſaur. deciſion. 77.* ¶ Contumax in non reſpondendo, non poteſt, facta declaratione pœnæ, moram purgare. *Rot. Avenio. deciſ. 155. in deciſ. diverſ. Tom. 3.* ¶ Mora non poteſt purgari per inobedientem, ubi agitur de privationis pœna. *Raud. tractat. de Analog. cap. 37. num. 71.* ¶ Quod dicitur non poſſe moram purgari intelligitur, quando pœna, & dies ſunt appoſiti ab homine; ſecus quando dies eſt appoſita ab homine, & pœna à lege: quia tunc admittitur purgatio moræ uſque ad litem conteſtatam. *Guid. Pap. quaſt. 171.* ¶ Juramentum excludit facultatem purgandi moram in foro judiciali; ſecus in foro pœnitentiali. *Rom. ſingul. 449. vide Perilluſtr. D. P. Theſſ. deciſ. 212.* ¶ Terminus juris, ſeu à jure limitatus, per judicem prorogari non poteſt, nec eo lapſo, admittitur moræ purgatio. *Cravet. conſil. 179.* ¶ Mora ſemel commiſſa non purgatur, quando res deſiit eſſe integra. *Cravet. conſ. 246. num. fin.* ¶ Clauſula, Rato manente pacto, moræ purgationem impedit. *Afflict. deciſ. 174. num. 4. & Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 90. num. 21.* ¶ Mora non venit purganda quando purgationi eſt renunciatum. *Afflict. d. deciſ. 174. Joſeph. ibid. num. 21. Put. deciſ. 465. & Marant. in ſuo Spec. lib. 6. num. 38. tit. de except.* ¶ Status negotii, cum ſit mutatus occaſione moræ, non eſt locus purgationi ipſius moræ. *Ægid. Bellam. concluſ. 688. num. 30.* ¶ Clauſula, Renuncians omni legum auxilio, impedit moræ purgationem. *Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 90. num. 15. Put. deciſ. 465. lib. 2.* ¶ Mora non poteſt purgari, quando pars fuit paſſa damnum, & intereſſe. *Joſeph. d. deciſ. 90. num. 26.* Et idem, quando adeſt clauſula reſolutiva contractus. *ibid. num. 27. Put. deciſ. 66. lib. 3. & Vera. deciſ. 237. part. 2.* ¶ Patiens executionem expediri ab homine, vel à jure, non admittitur ad moram purgandam. *Vera. deciſ. 234. part. 2. & deciſ. 414. ibid. Mago. deciſ. 61. Rot. Flor. num. 11. Cravet. conſil. 216. num. 23. & Bart. in l. qui ob rem 35. ff. de condict. indeb.* ¶ Oblatio verbalis non ſufficit ad purgandam moram, ubi opus eſt facto, *Vera. dec. 405. part. 2.* Alias oblatio debitoris purgat moram ſuam, & tollit omnem ejus effectum. *l. ſemel. 27. ff. ſolut. matrim.* ¶ Moræ purgatio in judiciis, quando eſt dies, & pœna, non admittitur in pertinentibus ad deciſionem, niſi ſoluto intereſſe. *Bartol. in l. ſi cum 26. ff. de recept. arbitr. §. inter, vide l. & ſi poſt 8. ff. ſi quis cautionibus.* ¶ Mora non purgatur, licet arbiter in condemnatione exprimat diem, qui tacite à lege ineſt. *Bart. in l. 3. de leg. 1. n. 7.* ¶ Hæres negligens in eligendo, poteſt moram purgare uſque ad litem conteſtatam. *Bart. in l. ſi quis Titio 17. §. ſi hæres. de leg. 2.*

Cap. II. Miſcellanea.

Creditor moroſus conſequi nequit, niſi id, quid res minimum valuit inter moram, & tempus interpellationis. *Sol. in conſtit. antiq. de jur. emphyt. idem, gloſſ. ſuper ultima parte decreti, cenſus, eod. tit. fol. 48.* ¶ Citatio, & monitio, quando eſt tempus etiam à lege ſtatutum, non eſt neceſſaria: quia dies interpellat, & pœna in facto negativo ſufficit pro monitione. *Caſſad. deciſ. 2. tit. de*

penſio-

penſionibus, num. 9. ¶ Stipulatio ſequens, quando tollat effectum moræ præcedentis ſtipulationis, *vide Bartol. in l. cum quis 55. §. ſi homine. ff. de verb. oblig.* ¶ Vaſallus, & emphyteota alienationem ſtatim revocando, non incidunt in pœnam commiſſi. *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 7.*

TITULUS CLXVI.

De interpellationibus, oblationibus, & notificationibus.

Cap. I. Interpellatio. Quæ dicatur.

JUramentum habet vim continuæ interpellationis. *Ozaſ. deciſ. 49. num. 7.* ¶ Oblatio ſi per procuratorem fiat, conſtare debet, quod tempus oblationis fuerit exhibitum mandatum. *Ozaſ. deciſ. 175.*

Cap. II. Interpellatio. Quæ ſufficiat, & in quibus requiratur, vel non.

An proteſtatio, ſeu interpellatio unica ſufficiat, ut dicatur ſtare per judicem, quo minus cauſam expediat, *vide Ozaſ. deciſ. 12.* ¶ Promiſſionis verba attendenda ſunt, ut intelligatur, an interpellatio requiratur. *Ozaſ. d. deciſ. 49. num. 10.* ¶ Interpellatio ad defendendum ſolum eſt neceſſaria, quando quis ageret ad intereſſe: ſecus ut ſalvum ſit jus primævum. *Cravet. conſil. 83. num. 4.* ¶ Interpellatio non requiritur, ubi in contractu eſt appoſita dies, vel pœna, *vide Ozaſ. deciſ. 49. num. 6.* ¶ Una interpellatio ſufficit (etiam extra judicium) ad conſtituendum aliquem in mora, & fit quibuscunque verbis: fallit, quando aliquid debetur officio judicis quia tunc debet fieri in judicio. *Doct. in l. quod te. ff. ſi cert. pet.*

Cap. III. Quibus modis fieri poſſit.

Interpellatio, ut conſtituatur quis in mora, poteſt fieri die feriata, etiam in honorem Dei: quia non eſt actus judiciarius; ſecus ſi deberet fieri judicialiter. *Guid. Pap. quaſt. 215.* vide de materia *ſupra tit. de mora, & ejus effectu, &c.* ¶ Interpellatio fit tam in judicio, quam extra, & facta contra debitorem, prodeſt contra fidejuſſorem & contra, *ſed vide Rebuff. in conſtitut. Reg. Tom. 2. tract. de famul. ſalar. gl. 15.*

Cap. IV. Qui interpellare poſſit.

Dies tacita interpellat, ſicut expreſſa. *Pet. de Raven. ſingul. 105. vide ſupra titul. de mora.* ¶ Actor reum extra judicium interpellare debet, antequam illum in jus vocet. *Caball. milleloq. 622.* ¶ Pœna culpæ an, & quando committatur ſine interpellatione, & monitione, *vide Afflict. deciſ. 370. num. 9.*

Cap. V. Oblatio. Qualis eſſe debeat.

Oblatio facta per aliquem dum vult evitare moram, vel quid ſimile, debet eſſe integra, & offerre illud totum, quod liquidum eſt, & debet etiam eſſe pura. *Vent. deciſ. 268. part. 2.* ¶ In pacto legis commiſſariæ, oblatio pretii debet eſſe realis, præſente pecunia numerata, & depoſita, nec verbalis ſufficit: idem in quovis debitore debente ſolvere certa die. *vide Gom. Leo. deciſ. 52. in deciſ. diverſ.* ¶ Oblatio debiti illiquidi, qualiter fieri debeat, *vide Afflict. deciſ. 205. & Cravet. conſil. 1. pro genero, num. 207. & 209.*

Cap. VI. in quibus requiratur, ſufficiat, cedat, vel non.

Oblatio pretii retrovenditionis, non requiritur antequam quis agat, dum tamen fiat ante ſententiam. *Put. deciſ. 140. lib. 1. vide Hippol. ſingul. 479.* ¶ Citatio, & monitio, ubi eſt tempus, etiam à lege ſtatutum non eſt neceſſaria: quia dies interpellat: & pœna in facto negativo ſufficit pro monitione. *Caſſad. deciſ. 2. tit. de penſion. num. 9.* Quando tamen dies non interpellet pro homine, *vide Dec. conſ. 2.*

Sufficiat.

Ad commiſſum vitandum oblatio ſola realis ſufficit, etiam per tertium facta, dummodo realis ſit: ſed non ſufficit, quod ſit verbalis, niſi dominus expreſſe recuſet; tunc enim non eſt neceſſe ulterius offerre, *Cabal. milleloq. 229.* ¶ Quando tractatur de evitanda pœna, vel mora, aut de alio damno vitando, ſufficit verbalis oblatio. *Benint. deciſ. 77. numer. 7. & Petr. Gerar. ſingul. 92.* ¶ Oblatio ſola quando ſufficiat, ſi dos eſt in pecunia numerata, ut liberet ſolum à caſu fortuito. *Bart. l. ſi mora. ff. ſol. mat. num. 8.* Ubi multa alia de materia oblationum. ¶ Sola realis congrua oblatio extra judicium ſufficit, quoad recuperationem fructuum, dummodo emptor, vel ejus ſucceſſor interpellatus ſciverit, vel ſcire debuerit ſe teneri revendere, & in mora conſtitutus fuerit. *Cabal. milleloq. 333.* ¶ Quando aliquid debet offerri ad actionem conſequendam, vel exceptionem, an ſufficiat ſola oblatio, vel requiratur conſignatio, & depoſitio. *Boer. deciſ. 124. num. 72. & ſeqq.* Quid, ut faciat quem conſtitui in mora non recipiendi. *Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 195. & Rot. Genuenſ. dec. 24. num. 12.* ¶ Notitia ſola non ſufficit ad incurrendam pœnam ei, qui ad aliquid faciendum eſt obligatus, ſed neceſſario illi eſt intimatio facienda. *Mohed. deciſ. 160.*

Vel non.

Oblatio verbalis non ſufficit actori ad conſequendam actionem, ſed requiritur conſignatio, & depoſitio, ſed quid, quando ex aliqua cauſa pars recuſat recipere. *Roland. conſil. 53. volum. 1. Matheſ. ſingul. 128. & Hippol. ſing. 479.* Et an ſufficiat realis oblatio, facta numeratione. *Roland. d. conſ. 53.*

Cadit.

Oblatio cadit in rebus mobilibus, ſed non conſignatio, quæ non cadit in æquo, & ſimilibus; ſed oblatio. *Bart. in l. ſi mora 10. num. 6. & 7. ff. ſolut. matrim.* ¶ In debitis ex conventione, requiritur conſignatio, & non ſufficit ſola oblatio. *Cabal. milleloq. 330.*

Cap. VII. Quibus modis fieri poſſit.

Oblatio, & depoſitio fieri debent tempore congruo, & parte citata, circa quam depoſitionem, octo obſervari debent, *de quibus vide per eundem Menoch. lib. 2. caſ. 232.* ¶ Oblatio, aut depoſitum, ubi ſit pro aliqua re luenda, debet prius conſtare in ipſa re jus luendi competere deponenti, ita ut oblatio, vel depoſitum valeat. *Menoch. conſ. 301. lib. 4.* ¶ Scientia vera, & plena cum ſuis qualitatibus eſſe debet, ubi notificatio ſit pro forma facienda: ſecus ubi non ſit neceſſaria, & pro forma; quia tunc ſufficit ſcientia undecunque veniat. *Hier. Mag. dec. 40. Rot. Flor.*

Cap. VIII. Qui teneatur offerre, vel non.

Spoliator, quam oblationem facere debeat, ut dici poſſit legitima, *Vent. deciſ. 270. ibid.* ¶ Qui ad aliquid tenetur, debet offerre, alias ipſo jure labitur tempus, ſine interpellatione. *argum. l. 4. §. Marcellus. ff. de lege commiſſ.* Nam ubi quis tenetur ad aliquid ſolvendum, vel offerendum, debet ſolvere, vel offerre, nec eſt opus interpellatione creditoris ad hoc, ut actus ſortiatur ſuum effectum. *l. trajectitia 22. ff. de action. & oblig.* ¶ Tranſactionem ex capite læſionis reſcindere volens, receptum offerre tenetur. *Afflict. deciſ. 220. num. 4.* ¶ Quando agitur ad reſciſſionem contractus ab initio validi, petens reſciſſionem tenetur offerre omne id quod ad ejus manus pervenit: ſed quando contractus ab initio erat nullus, pro obtinenda declaratione dictæ nullitatis, non eſt neceſſaria talis oblatio. *vide Nat. conſ. 631.* ¶ Reſtituere qui tenetur, agere non poteſt, niſi parte opponente, offerat, & debitum petere non poteſt, qui quod debet facere differt. *Afflict. deciſ. 220. num. 4.* ¶ Debitor, qui tene-

tenetur realiter offerre rem immobilem liberatur, conſtituendo ſe tenere nomine creditoris. *Capic. deciſ. 14. num. 13.*

Vel non.

Ubicunque apparet pecuniam acceptaturum creditorem non eſſe, non tenetur debitor realiter offerre, & numerare. *Cravet. d. conſil. 1. pro genero num. 210.* Alias oblatio verbalis nihil operatur, quando debitor offert debitum, & creditor ſe offert paratum recipere: nam tunc debitor verba, pro verbis reportat *Pet. Gera. ſing. 92.* ¶ Debitor offerens pecuniam non tenetur eam in manu habere, quando creditor denegat recipere ſolutionem. *Hieron. Mago. deciſ. 118. Rot. Flor. Cravet. pro genero, conſil. 1. num. 208. & Roland. conſil. 53. volum. 1. Jaſſ. Lanfr. Balb. deciſ. 359.* Et non tenetur eam conſignare, nec oſtendere, quod antea fuerit numerata. *Capic. deciſ. 19.* Oblatio enim verbalis tunc ſufficit, niſi creditor haberet juſtam cauſam recuſandi. *Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 105. num. 7.*

Cap. IX. Qui ſint effectus oblationis.

Oblatio realis facta in judicio ſola, habet effectum oblationis, conſignationis, & depoſitionis extra judicium; ſecus in verbali oblatione tantum. *Aluiſ. de Albertis ſingul. 46.* Maxime ſi adverſarius non replicaverit. *Vera. deciſ. 108. num. 11. part. 2.* ¶ Oblatio quando habeat vim conſignationis, *vide Boer. deciſ. 124. num 29.* ¶ Realis oblatio etiam extra judicium facta congruo loco & tempore ipſo jure impedit curſum uſurarum, vel reditus. *idem Cabal. milleloq. 327.* ¶ Sola oblatio ſufficit ad purgationem moræ, ſed ubi debeat fieri, & oblatio verbalis, quem effectum habeat, quid ſi fiat ſine conſignatione, & depoſitione, & de effectu ipſius depoſitionis, *vide Bart. in l. acceptam 29. Cod. de uſuris, & ſupra tit. prox.* ¶ Oblatio facta in judicio inducit liberationem; ſicut facit oblatio, & conſignatio extra judicium. *Bart. in l. ſi rem 9. §. qui ante. ff. de pign. act.* ¶ Oblatio facta locatori pro fructibus unius anni, nullum operatur effectum, ſi ipſe locator ſentiebat de alio anno. *Vera. dec. 269. part. 2.* ¶ Jura, quæ volunt, actorem non eſſe audiendum, niſi oblato pretio, intelliguntur, parte opponente. *idem Ozaſ. deciſ. 160. num. 16. & 17.* ¶ Maritus an teneatur de levi culpa, etiam re perempta poſt oblationem, *vide Bartol. in l. ſemel mora 27 ff. ſolut. matrimonio.* ¶ Hæres ſi ſit gravatus vendere Titio, Titius, oblato pretio, agit rei vendicatione. *Bart. in l. uxorem 39. §. agri. de legat. 3* ¶ Oblatione à qua culpa quis liberetur, *vide eundem Bart. in l. qui decem. 72. ff. de ſolut. & liberat.* Et oblatione facta per alterum, debitor liberatur. *Bart. in d. l. 72. §. ſi cum.* ¶ Niſi id totum, quod debetur offeratur, creditor jure pignoris illud vendicare poteſt. *l. hæredes 26. idem juris, ff. famil. erciſc.* ¶ Qui tenetur ad quantitatem reſpectu certæ ſpeciei, offerendo ſpeciem non auditur, niſi conſervet partem alteram indemnem. *l. emptori 67. ff. de eviction.* ¶ Creditor privati, debitum ſibi congruo tempore oblatum accipere recuſans, illud petendi jus non amittit; ſecus in creditore Reipubl. *Ludov. Roman. ſingul. 703.* ¶ Oblatio facta de pecunia in judicio, vel de alia re præſenti, non inducit plenam liberationem, ſed quando intervenit oblatio, conſignatio, & depoſitio. *Matth. Mattheſ. ſing. 127.* ¶ Creditor juſte recuſat creditum recipere, ſi totum non offeratur: idem ſi totum, ſed non intereſſe creditoris. *Guid. Pap. ſing. 781. vide tamen ſupra tit. de ſolutio.* ¶ Si debitor offerat debitum creditori, & ille ſine cauſa recuſet recipere, extinguitur hypotheca, ita quod debitor poſſit alienare rem obligatam. *Pet. de Raven. ſing. 154.* ¶ Oblatio in contractibus innominatis, non impedit pœnitentiam, & non habetur pro implemento, ut competat actio ei, qui obtulit: niſi facta conſignatione, & depoſitione. *Pet. de Rav. ſing. 465.*

Cap. X. Quibus modis valeat, vel non.

Oblatio ad multa valet, *vide gl. in §. fin. auth. ut exact. inſtant. & Azo. in ſumma tit. de uſur.* ¶ Oblatio invalida eſt, ubicunque non eſt facta legitimo loco, vel tempore, *idem Ozaſc. deciſ. 135. num. 10.* Nam debet fieri congruo loco, & tempore. *Bartol. in l. ſi ſoluturus 39. ff. de ſolutio.* ¶ Oblatio, quæ alioquin ſufficeret, qua cautela reddatur nulla. *Boer. dec. 124. num. 30.* ¶ Dilationem non concedi ad ſolvendum illi, qui ſe paratum dicit ſolvere, *ſcribit Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 8.*

TITULUS CLXVII.

De proteſtationibus.

Generalia.

De proteſtatione incitatoria, qua debitor interpellatur ad ſolvendum, & quibus verbis fieri debeat, *vide per Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 491.* Et de materia proteſtationum. *Bart. in l. non ſolum. §. morte. ff. de novi oper. nuncia.*

Cap. I. Proteſtatio, qua dicatur. Quibus modis intelligatur.

Proteſtatio de non poſſe interpellare, pro interpellatione habetur. *l. 2. ff. de naut. fœn.* ¶ Ille dicitur interpellatus, qui facit, ut non interpelletur. *l. 1. §. ſed & Ariſt. ff. quod vi aut clam.*

Intelligatur.

Proteſtatio ſimplex præcedens, non trahitur ad actum ſequentem ex intervallo factum. *Rot. Gen. dec. 6. num. 3.* ¶ Proteſtatio præcedens, limitatur per obligationem ſequentem. *Raud. tract. de analog cap. 27. num. 17.* ¶ Proteſtatio appellationi æquiparatur, *gloſſ. in l. in omnib. 40. ff. de reg. jur.*

Cap. II. Quando ſufficiat, probari poſſit.

Proteſtatio unica ſufficit in extrajudicialibus, pro juris ſui conſervatione; in judicialibus, ut actus proteſtationi contrarius valeat, requiritur non proteſtatio. *Put. deciſ. 218. part. 2.* ¶ Proteſtatio per aliquem facta, poteſt probari juramento. *Guid. Pap. quæſt. 205. vide Bart. in l. ſi quis 11. C. depoſiti.*

Cap. III. Quibus modis fieri poſſit.

Proteſtatio quando ſuccedit loco actionis, debet in ſcriptis fieri; ſi vero loco exceptionis, poteſt fieri ſine ſcriptis. *Bart. in auth. hanc autem, C. de non num. pecun.* ¶ Proteſtatio fieri poteſt domui. *Bart. in l. 6. ff. de repud.* ¶ Proteſtatio dependens à ſola voluntate, facta intelligitur, quando fit mandatum ad illam faciendam, & non exigit cauſæ inſertionem, appoſitaque clauſula falſa, non vitiatur. *Rot. Gen. dec. 1. n. 25. & 26.* ¶ Proteſtatio ementi rem meam, quando fiat, & quid operetur, *vide Bart. in l. 17. Cod. de rei vendicat.* ¶ Proteſtatio ſatis eſt quod fiat coram Judice, & deinde notificetur parti. *Bartol. in l. in contractib. 14. C. de non num. pec.*

Cap. IV. Qui facere poteſt.

An negotiorum geſtor poſſit proteſtationes facere, & quas, *vide tandem Rot. deciſ. 6. num. 14.* ¶ Proteſtatio probat voluntatis noſtræ ſententiam; ſed an ille, qui facit ſepelire defunctum, ſi non velit eſſe hæres, teneatur proteſtari hoc non facere, ut hæres; ſed pietatis gratia, *vide l. at ſi quis 14. §. plerique, ff. de relig. & ſumpt. fun.*

Cap. V. Qui ſint effectus proteſtationis.

Proteſtatione mediante, impeditur nativitas diſpoſitionis, tam in contractibus, quam in ultima voluntate, & removetur conſenſus ab actu. *Alex. Raud. tractat. de analog. cap. 27. num. 13. & 15.* ¶ Actus contrarius proteſtationi, non nocet: ideo proteſtatio judicialis contraria facto juvat proteſtantem. *Afflict. deciſ. 78. in fine.* Tamen proteſtationem contrariam facto nihil operari,

ſcribunt

ſcribunt Dd. de Rot. dec. 6. alias 250. tit. de cauſ. poſſeſſ. in novis. Put. deciſ. 380. lib. 1. vide Guid. Pap. ſing. 933. Bart. in l. licet 24. C. de proc. n. 4. & in l. 1. C. de lit. conceſſas. ¶ Comparens coram judice recuſato citra conſenſum jurisdictionis, & nonnullos actus faciens cum proteſtatione, talis proteſtatio nihil operatur, & proceſſus tenet. *Put. deciſ. 380. lib. 1. vide cap. olim 20. extr. de cenſib.* ¶ Proteſtatio facta contra alterius proteſtationem, an primam proteſtationem ceſſare faciat, *vide Ludov. Rom. ſing. 737. & Bartol. in leg. 1. §. mariti, ff. de liber. agnoſc.* ¶ Quando proteſtatio derogatoria præcedens, tollat actum ſequentem, *vide Bartol. in leg. pacta noviſſima, C. de pact. & in l. qui in aliena 6. §. Celſus, ff. de acquir. hæred.* ¶ Proteſtatio non prodeſt illi, qui facit contra ipſam proteſtationem, *cap. cum M. 9. ext. de conſtit. & ibid. gloſſ.* ¶ Actus factus contrarius proteſtationi, quando tollat proteſtationem, *vide Bartol. in leg. 5. C. de hæred. action. antiq. lect.* ¶ Proteſtatio declaratoria voluntatis, nullum habet effectum in his, quæ à voluntate proteſtantis non procedunt. *Ozaſ. deciſ. 39. num. 28. Cravet. conſ. 271. num. 14. Marc. de Mant. ſingul. 393. Bartol. in l. alimenta 21. C. de negot. geſt. & in l. 36. ff. eod.* In reliquis autem conſervat jus proteſtantis. *Petr. de Benint. deciſ. 72. Guid. Papon. quæſt. 55. num. fin.* Quod procedit, quando tale jus futurum eſt poſſibile de jure exerceri per ipſum proteſtantem, ſeu conſiſtit in poteſtate ipſius: ſecus ſi impoſſibile; quia tunc talis proteſtatio non valet, nec conſervat jus futurum. *Guid. Pap. quæſt. 172. ubi ſcribit multa exempla.* ¶ Proteſtatio licet conſervet jus, quod proteſtanti competit; tamen jus novum non tribuit. *Dec. conſ. 516. num. 19.* ¶ Proteſtatio nihil prodeſt, ſi poſtea quis quietcat. *Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 50. num. 10.* ¶ Proteſtatio, & denunciatio extrajudicialis an, & quando malam fidem inducat, *vide Petr. Benint. deciſ. 9.* ¶ Atteſtationes in ſcriptis fieri debent: de vi autem, & auctoritate proteſtationis *vide per gloſſ. in verbo ſcriptis. §. ſi quis de prædictis, authent. ut cum de appellation. cognoſc.* ¶ Denunciatio, an cauſat malam fidem, *vide gloſſ. in l. 1. ff. de litigioſ.* ¶ Interpellatio facta pupillo ſine tutoris auctoritate, ipſum non conſtituit in mora, & ideo non nocet fidejuſſori d. pupilli, *l. ſi pupillus 127. ff. de verb. obligat.* ¶ Proteſtatio operatur ſuos effectus, ſive fiat in principio, ſive in fine, dummodo fiat ante conſummationem contractus. *Guid. Pap. ſing. 933.* ¶ Fidejubere rogatus, ſi proteſtatur ei, apud quem fidejuſſurus erat, quod non intendit ſe velle obligare, ſi poſtea fidejubeat, non tenebitur. *Pet. Gerar. ſing. 52.* ¶ Proteſtationes, quæ fiunt in genere, nihil relevant. *Bart. in authent. ſi teſtis, C. de teſtib.* ¶ Proteſtatio tollit actionem negotiorum geſtorum, ſed an poſſit fieri ſine ſcriptis, *vide Bartol. in l. ſi quis nomine 24. Cod. de negot. geſtor.* ¶ Contemnens proteſtationem, ſeu denunciationem, amittit jus ſuum ſi eſt facta per habentem jus proteſtandi. *Bartol. in l. edictum 7. Cod. de murileg. lib. 11.* ¶ Proteſtatio procuratoris facit incidere proteſtatum in pœnam; ſicut proteſtatio Domini, ſi oſtendat mandatum. *Bartol. in l. cum 22. C. de agric. & cenſit. num. 8.* ¶ Proteſtatio facta viro pro uxore prodeſt, ut denuncians à dolo excuſetur, non autem ad præjudicium mulieris; ſed facta Syndico, vel procuratori Reip. nocet ipſi Reip. *Bart. in l. antiqui §. & ſi forte, ff. quod vi, aut clam.* ¶ Proteſtatio non habentis jus proteſtandi, non afficit contractum, *l. ſi major C. de reſc. vend.* ¶ Proteſtatio, cui adverſarius conſentit, liberat proteſtantem, *l. fin. §. item ſi ff. naut. caup. ſtabul. ut recept. reſt.*

Cap. VI. Quando tranſeat, tollatur.

Proteſtatio defuncti, quando tranſeat ad hæredem, *vide Bartol. in l. intra 8. C. de non num. pecun.* ¶ Proteſtationem qui facit, quod non intelligit ſe gerere pro hærede, ſi poſtea fecerit actum contrarium proteſtationi, videtur ab ea recedere. *Bart. in l. pro hærede 20. §. Papin. ff. de acquir. hæred.*

Cap. VII. Quibus modis valeat, vel non.

Interpellatio facta die feriata, vel alio loco, quam ubi deſtinata ſit ſolutio, ut ſolvat debitor in loco convento, an valeat, & an facta ante diem, ut ſolvat in diem, proſit, *vide Bart. in l. cum filiusfam. 49. §. fin. ff. de verb. oblig.* ¶ Proteſtatio tantum valet, quantum valet actus, ſuper quo interponitur. *Petr. de Raven. ſingul. 505.* Ac ſi actus vere interceſſiſſet. *Bart. in l. facta 63. §. ſi ſub. ff. ad Trebell.*

Vel non.

Proteſtatio inhibitoria ejus actus, ad quem quis eſt obligatus, nullius eſt momenti, *l. uterum 27 ff. de conſtit. pec. vide l. 1. & 2. C. deb. vend. pign.* ¶ Proteſtatio non valet, niſi exprimatur cauſa, quare fiat; ſicut non valet petitio ſine cauſa. *Guid. Pap. ſing. 928.* ¶ Proteſtatio clam facta, quæ potuit palam fieri, non valet. *Afflict. deciſ. 282. num. 8.* Imo in actu, qui pendet ex voluntate mea, & alterius, debet fieri, præſente parte, *vide Franc. Marc. q. 613. n. 4.* Tamen proteſtatio clandeſtina unius valet, quando ille propter juſtum metum, non audet proteſtari parti præſenti; imo ſi clam proteſtari timet, probato metu, poteſt venire contra actum. *Petr. Gerar. ſing. 81.* ¶ Non valet creditoris proteſtatio ſuper eo, quod non apparet, *l. apud eos, C. de fide inſtrum.*

Cap. VIII. Miſcellanea.

Liber rationum in dependentibus à mea voluntate, plene probat. *Bartol. in l. Neſennius 36. n. 4. ff. de neg. geſt.* ¶ Proteſtationibus, ſeu denunciationibus de ſolvendo, ut inſeratur certum tempus, eſt cautela, *de qua vide per Bart. in l. Æmilius 39. ff. de min. 25. ann.*

TITULUS CLXVIII.

De reſervationibus.

Generalia.

DE reſervatione illius, qui acceptavit hæreditatem, reſervato jure reſtitutionis, & quod non noceat, & quin poſſit conficere inventarium, *vide Cravet. conſil. 33.*

Cap. I. qui ſint effectus reſervationis.

Reſervatio jus nullum de novo tribuit, ſed tamen conſervat, ſi quid ſit. *Cravet. conſil. 127. num. 7. & conſil. 144. num. 15. D. Sol. in antiq. conſtitut. Sabaud. gloſſ. 2. ſuper decreto, Rempub. part. 1. num. fin. tit. de jure emphyt. fol. 13.* ¶ Si mater dederit omnia bona ſua genero pro dote filiæ, reſervatis centum dandis filiæ tempore matrimonii, mater non poterit agere ad illa centum contra generum: quia conditio, ſub qua reſervatio fuit facta, nempe matrimonii, non fuit impleta. *Crav. conſ. 15.* ¶ Reſervatio juris tertii nihil operatur, quando ipſi nullum jus competit. *Crav. d. conſil. 15.* ¶ Ex pacto reſervativo in favorem tertii abſentis, illi jus non quæritur. *Crav. d. conſ. 15. n. 4.* ¶ Licet quis conſenſerit reſervationi, ex tali conſenſu non obligatur; ſed ſolummodo operatur, ut non poſſit venire contra ipſam reſervationem. *Cravet. d. conſil. 33. n. 19.* ¶ Reſervatio operari non poteſt, niſi prius appareat de jure reſervato, & quatenus illud competat. *Cravet. d. conſil. 33. num. 20.* Alias nihil operatur. *Natt. conſil. 338.*

Cap. II. Quibus modis valeat.

Quando maritus alienat rem hæredi poſtea inſtituto, reſervato uſufructu, ſibi; & poſt mortem, uxori, qualiter valeat hæc reſervatio quæ non revocatur per generalem revocationem donationum factam in teſtamento. *Cravet. conſ. 25. num. 16.* ¶ Reſervatio non valet circa ea, quæ ſunt ſpecialiter declarata. *Gram. dec. 66.*

Cap. III. Reſervatio quando tranſmittatur, reſervetur.

Si filia in quitatione reſervaverit jus ſuccedendi, caſu quo fratres morerentur ſine liberis, tale jus reſervatum ad hæredes tranſmittitur. *Cravet. conſil. 127. num. 9.* ¶ Reſervatio præſupponit jus reſervatum antecedere, quia quod non eſt, reſervari non poteſt. *Cravet. conſ. 226. num. 6.*

TITULUS CLXIX.

De intereſſe damni emergentis, & lucri ceſſantis.

Generalia.

M*Atthæus Mathefilanus ſcripſit ad l. 1. de ſent. quæ pro eo, quod intereſt, & ſua ſcripta ſunt impreſſa poſt ſingularia illius.* ¶ Vide de materia intereſſe *per Bart. in l. 1. ff. de act. empt. & vend.*

Cap. I. Intereſſe. Quod dicatur.

Intereſſe, quod non eſt cauſatum ex rationabili cauſa, non dicitur intereſſe, *l. 3. §. ſi mecum, ff. ad exhibendum.* ¶ Cambia ſolita, & uſitata, non uſura uſuræ, ſed ſortis principalis, intereſſe vocantur. *Mobed. d. deciſ. 102. num. 3.* Quod intereſſe debetur. *Rot. Genuenſ. deciſ. 16. num. 16.* ¶ Quælibet utilitas dicitur intereſſe, *Bal. in l. 3. ff. ſin. reg.*

Quale ſit.

Intereſſe quoddam propinquum, & quoddam remotum: ſed de remoto nulla eſt habenda ratio. *Rot. Gen. deciſ. 139.* ¶ Intereſſe damni emergentis, & lucri ceſſantis differentia eſt, quia damni emergentis à tempore moræ omnibus debetur; lucri ceſſantis ſolum mercatoribus debetur; debet tamen in libello articulari, & poſtea probari. *Andr. Gail. obſerv. 6. lib. 2. vide gloſſ. in l. 3. §. nunc de officio. ff. de eo, quod certo loc.* Et melius quando intereſſe debeatur creditori, *vide Crav. conſ. 189. Menoch. de arbit. caſ. 119. & Marant. in ſuo Spec. part. 4. tit. an ſit jud. civil. vel crim. diſt. 3. n. 37. & ſeqq.*

Cap. II. Quibus modis intelligatur.

* Quomodo accipiendum ſit, quod dicitur in l. unic. C. de ſententiis, quæ pro eo, quod intereſt: nempe id quod intereſt dupli quantitatem excedere non poſſe. *Fachin. lib. 1. cap. 48.* * An in delictis, id quod intereſt ad dupli condemnationem ſit reſtringendum. *Fachin. lib. 1. cap. 49.* ait excedere duplum, *l. in fundo. §. 1. ff. de furtis. Alc. in l. unic. C. de ſent. quæ pro eo, quod intereſt.* ¶ Intereſſe pretii conventi duplum excedere non poteſt, *Bart. ſingul. 204.* ¶ In obligationibus facti poſt moram ſuccedit obligatio ad intereſſe, *vide l. fin. ff. ſi quis in jus vocatus, & infra. tit. de obligat. fact.* ¶ Obligatio ad intereſſe poſt moram non ſtatim ſuccedit in obligatione rei reſtituendæ; ſed cum reus deſinit habere facultatem reſtituendi rem. *Afflict. deciſ. 347. num. 3.* Ideo re perempta, adhuc agitur ad ipſam rem; licet in condemnatione veniat intereſſe. *Afflict. deciſ. 347.* ¶ Stipulatio ſanum eſſe, vel ſurem non eſſe, non continet quod verbum ſonat, ſed intereſſe, ſi res aliter ſe habeat, *l. ſi ita quis 31. ff. de evict.* ¶ Stipulatio procuratoris ad dominum intereſſe refertur, *l. ſi procurator 14. ff. ſi quis cautionib.* ¶ Hæc verba quanti eam rem apparet eſſe, non ad intereſſe, ſed ad rei æſtimationem referuntur, *l. inter hæc 179 & 193. ff. de verb. & rer. ſig.* ¶ Quatenus cujusque interſit in facto, non in jure conſiſtit, *reg. quatenus.* ¶ Intereſſe ſumptuum, & expenſarum factarum in re evicta, non debet excedere duplum rei, contra venditorem ignorantem, nec poteſt ab eo repeti, ſi poteſt ab evincente recuperari, *l. Titius 44. 45. & 46 ff. de act. empt.* ¶ Intereſſe non tranſcendit duplum ſortis principalis. *Hier. Mago. deciſ. 78. num. 10. Rot. Flor.* ¶ Quando obligatio ſuccedat ad intereſſe, *vide plene per eundem Bart. in l. ſtipul. 72. ff. de verb. oblig.*

Cap. III. Quando inſpiciatur, conſideretur, veniat.

Si agatur in loco non deſtinato, actio eſt arbitraria, & in illa habetur ratio intereſſe actoris, & rei. *d. l. 3. §. nunc ff. de eo quod certo loco.* ¶ In actione commodati ex natura officii Judicis, quod deſeruit actioni bonæ fidei, habetur ratio intereſſe loci, & temporis, *leg. ſi ut certo 5. ff. commodati.* ¶ Tempus contractus, quod ad intereſſe, quod petitur vigore obligationis, inſpicitur. *Capel. Thol. quæſt. 368.* Sed quando non debetur jure actionis, ſed officio Judicis, quod tempus inſpiciatur, *vide ibidem in addit.* ¶ Intereſſe commune, ab intereſſe particulari, differt: & intereſſe ſingulare, quando non poteſt venire, habetur ratio intereſſe extra rem. *Bart. in l. Julianus 14. ff. de action. empt.* ¶ Intereſſe extra rem, quando habeatur ratio, & in quo habetur etiam ratio lucri, *vide Bartol. in l. 3. ff. de in lit. jurand.* ¶ Habetur ratio pœnæ, in quam incidit ille, qui pretium rei venditæ recipere debeat ab emptore, & non receperit. *Bart. in l. 1. §. Papinianus ff. de uſuris.* ¶ Intereſſe intrinſeci major habetur ratio, quam extrinſeci. *Ozaſch. dict. deciſ. 129. num. 1* ¶ Intereſſe quando in ſtipulationibus pœnalibus inſpiciatur, & de illo ratio habeatur, *vide Ozaſ. deciſ. 70. n. 1 & infra tit. de ſtipul. pœnal.*

Vel non.

Quod unus poſſit venire ad ſucceſſionem alterius, in æſtimatione intereſſe non debet inſpici, *l. 7. §. illud ff. de liberat. legat.* ¶ In pœnis non inſpicitur intereſſe, quando offenditur is, cui principaliter eſt promiſſa pœna, quod etiam in pœnalibus ſtipulationibus locum habet, *leg. cum pœna 43. ff. de recept. arbit. & leg. fin. ff. Prætor. ſtipulat.*

Conſideretur, veniat.

Intereſſe quando conſideretur in ſtipulationibus pœnalibus, *vide Bartol. in l. ſtipulationem, §. item, & ſi. ff. verb. oblig.* ¶ Intereſſe lucri ceſſantis in ſolito negotia circa contractus bonæ fidei, an conſideretur, & quid in contractibus ſtricti juris, *vide Capic. deciſ. 19. num. . & Put. deciſ. 237. lib. 1.* ¶ In confeſſoria venit intereſſe ... mni, ſcilicet quanti actoris intereſt, quod non ſit uſus ſervitute, *l. 5. C. de ſervit. & aqua.*

Cap. IV. Quibus modis probetur, vel non.

Ubi agitur de modico præjudicio, intereſſe poteſt probari per juramentum. *Ozaſ. dec. 57. num. 4.* Idem in cauſis ſummariis, *l. 15. ff. ad exhibend.* ¶ Licet de mora conſtet, quæ alia neceſſaria probari debeant ad hoc, ut intereſſe debeatur, *vide Rot. Gen. deciſ. 37. & 139.* Sine mora enim intereſſe non debetur, *ead. Rot. deciſ. 61. n. deciſ. 139. & 192. Vincent. de Franc. dec. 23. n. 5. Borg. Cava deciſ. 10. de contr. part. 2. num. 20. & 22. Cravet. conſil. 320. Marant. in ſuo Spec. part. 6. titul. de teſtium productione n. 70.* Sed ad hoc ut debeatur intereſſe, quando dicatur contracta mora, *vide Cabal. milleloq. 291.* ¶ Quando agitur ad intereſſe ſingulare, ſive damni emergentis, ſive lucri ceſſantis, debet probari cauſa ante ſententiam, alias ſuper eo illa non poteſt ferri; ſecus eſt in intereſſe communi, quod continet rei æſtimationem communem, ... dammum, quod quisque facta ſibi mora ſenſiſſet, ſuper quibus poteſt ferri ſententia, etiam illis non probatis, ... ſervata liquidatione in executione ſententiæ. *Rot. ... deciſ. 9. n. 16.* ¶ Mercator volens probare lucrum ceſſans tria probare tenetur: primo, quod ſit ſolitus negotiari ... ſecundo, quod debitor fuerit in mora: tertio, ... buerit merces paratas ad emendum, & ob defectum pecuniarum, omiſerit illas emere. *Mobed. deciſ. 208 Rot. Gen. deciſ. 16. num. 18. & 19. deci. 37. & deciſ. 139.* ... referuntur duæ opiniones, *vide etiam Put. dec. 25.*

Cal

Cabal. milleloq. 290. Ludo. à Pegue. in ſuis q. crimina, cap. 32. & 33. Cravet. conſil. 320. Maran. in ſuo Spec. p. 6. de teſtium productio. num. 60. Nat. conſil. 370. Rol. conſ. 35. vol. 1. Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 119. & Mynſin. obſer. 56. cent. 4. ¶ Ad hoc, ut debeatur intereſſe lucri ceſſantis ſolito negotiari, oportet probare, quod ille negotiaretur de tempore moræ. *Cravet. conſil. 320.* ¶ Intereſſe debet plene probari in tantum, quod in ejus probatione non deferatur juramentum ſuppletivum. *Crav. conſ. 320. in fine. Rolan. conſ. 35. vol. 1. & Jaſ. de actio. in §. curare, num. 59.* ¶ Intereſſe adverſus doloſum probatur per juramentum. ſi dolus in faciendo conſiſtat; ſecus ſi in omittendo. *Ludov. Roma. ſingul. 406. Sed vide ib. in additio. & Bartol. in l. denique 15. §. in hoc interdicto. ff. quod vi, aut clam, & l. non à Judice 64. ff. de judi.* ¶ Si intereſſe debeatur ex maleficio, probatur ſolo juramento petentis, ſed ſi ex contractu, teſtibus probari debet, *gl. in c. fin. ext. de his, quæ vi metuſue cauſa fiunt, vide Bart. in leg. 5. §. docere. ff. ne quis eum, qui in jus vocat. & in l. fin. ff. de in lit. jurando.* ¶ Intereſſe ſingulare quomodo probetur, & teſtes deponere debeant, *vide Bart. in l. nemo. 5. ff. de duobus reis, num. 8.* ¶ Petenti intereſſe incumbit onus probandi quantitatem certam: & probatur, aut per teſtes, aut per ſacramentum in litem, ſi propter dolum partis intereſſe debeatur, *§. fin. & ib. gloſſ. inſtit. de verb. oblig.* ¶ Intereſſe quomodo probetur, *vide Franc. Marc. q. 484. num. 5. 7. 32. & 44. Rot. Genu. dec. 9. num. 16. & 139. Jaſ. de actio. in §. jurare, num. 54.* Quod non debeatur, niſi illo plene probato, *ſcribit Nat. conſ. 490.*

Vel non.

Intereſſe licet pro parte non probetur, Judex tamen arbitrabitur ex officio ſuo. *Bart. in l. 4. C. de act. empt. & vend.*

Cap. V. Quibus modis liquidari poſſit.

Damna, & intereſſe prius liquidari debent, quam exequi poſſint; ſed hæc cognitio erit ſummaria, & actor dat per declarationem damna, & intereſſe, & reus ſuas diminutiones. *Boer. dec. 52. num. 8.* ¶ Intereſſe poteſt Judex ex ſuo officio ex circumſtantiis liquidare. *Gramm. dec. 58. n. 9. & dec. 103. n. 94.*

Cap. VI. Quibus modis taxari: æſtimari: creſcere poſſit.

Judex ſuper intereſſe incerto debet pronunciare, & ex conjecturis ſuum animum informare, quantitatem definire, & taxare, *vide Mago. dec. 32. Floren. num. fin.* Nam quantitas intereſſe plerunque remittitur arbitrio Judicis, *Rot. Gen. dec. 117. num. fin. & § plus autem, Inſt. de actio.* ¶ Promiſſio quantitatis in obligationibus factorum, cenſetur facta ad taxandum intereſſe. *Ozaſ. d. 70. n. 15.* ¶ Taxatio intereſſe futuri, quando valent, *vide Rot. Genu. dec. 34. num. 3. & 5. dec. 91. num. 32. & dec. 193. num. 6. & 10.* ¶ Intereſſe, penſio, & affictus poſſunt taxari à ſtatuto, à lege, & à partibus in contractu licito, & permiſſo, uſque ad octo pro centenario, *idem Borg. deciſion. 13. num. 38. de contract. part. 2.*

Æſtimari.

Æſtimatio lucri ceſſantis judicis arbitrio committitur. *And. Gail. obſervat. 6. libr. 2. vide Magon. deciſio. 103. Rot. Floren. Gome. Leo. deciſio. 98. in deciſ. diverſ. Tom. 2. & Bart. in l. 1. C. de colon. Illyric. lib. 11.* ¶ Æſtimatio præſtatur, quando quod debetur non poteſt dari. *Afflict. de deciſ. 347. n fin.* ¶ Quando agitur pro intereſſe debito ratione æſtimationis, auctæ, vel diminutæ rei debitæ quo tempore debeat fieri ipſa æſtimatio, *vide per Bartol. in l. vinum, ff. ſi cert. pet.* ¶ Æſtimationem creſcere poſt ſententiam, eſt intelligendum, deducto tempore, quod datur judicatis ad ſolvendum. *Bart in hac, ff. commodati.*

Creſcere.

Intereſſe, cujus habetur ratio, poteſt creſcere, durante Judicis officio uſque ad executionem. *Capic. d. deciſ. 19. n. 9.*

Cap. VII. Quibus modis debeatur, vel non.

* An intereſſe lucri ceſſantis in contractibus poſt moram debeatur. *Fachin. lib. 11. cap. 15. negat. l. ult. ff. de per. & commod. rei vend.* * Intereſſe debetur pendente generali judicio ſubhaſtationis bonorum. *Ioan. Petr. Surd. deciſ. 262.* ¶ Quando debeatur intereſſe quanti plurimi, valuit fundamentum debitum à die moræ, quando debitor dicatur in mora conſtitutus, quomodo hoc caſu creditor debeat formare articulos, & quid probare, *vide Afflict. deciſ. 316. & Rot. Genuen. deciſ. 117.* ¶ Intereſſe lucri ceſſantis, debetur ſolito negotiari, & mercatori, *idem Ozaſc. deciſ. 143. numero final. Franciſ. Marc. quæſtio. 167. part. 2. Rot. Genu. deciſio. 1. n 43. & 45. deciſio. 16. n. 16. & 19. deciſio. 30. 41. & 59. Mohed. deciſio. 102. & Abb. conſilio 39. numero fin. part. 2.* ¶ Si frumentum debitum non fuerit ſolutum in termino, quando, & quomodo debeatur ejus æſtimatio quanti plurimi, *vide Boer. deciſio. 68.* ¶ Intereſſe damni emergentis, & lucri ceſſantis, mercatori, & ſolito negotiari debetur, in omnibus contractibus. *Hieron. Mago. dec. 2. Rot. Flor.* ¶ Intereſſe pretii non ſolvit debitor, tam de jure Civili, quam Canonico. *Afflict. d. deciſ. 20. numero quarto.* ¶ Non adimplens literas cambii, tenetur ad intereſſe. *Rot. Gen. deciſ. 1. num. 42.* ¶ Promittens non contravenire quacunque ratione, occaſione, vel cauſa, tam de jure, quam de facto ex quavis cauſa contraveniat, committitur ſtipulatio ad intereſſe. *Gnm. deciſ. 101. numer. 80.* ¶ Intereſſe non debetur jure actionis; ſed Judicis officio, in contractibus bonæ fidei. *Capic. d. deciſio. 19. numer. fin.* ¶ Intereſſe debetur etiam de jure Canonico. *Abb. conſ. 7. par. 2. num. 4.* ¶ An intereſſe debeatur per emptorem pro fructibus perceptis in re vendita, dum pendet illius æſtimatio, *vide Perilluſt. D. P. Theſſ. deciſ. 288.* ¶ Propter moram irregularem, intereſſe lucri ceſſantis debetur minori; non majori. *Rot. Gen. deciſ. 30. num. 7.* Sed an intereſſe debeatur minori jure actionis, *vide eandem Rot. deciſ. 61.* ¶ Omni jure debetur intereſſe lucri, ceſſantis ſolito negotiari. *Rot. Genuen. deciſio. 41. num. 7. deciſ. 78. num. 16. & deciſ. 139.* ¶ Hoc intereſſe debetur etiam mulieri negotianti, ſed poſt moram; non ante, *eadem Rot. deciſio. 28. numero 4.* ¶ Quando ſimpliciter eſt promiſſa certi grani quantitas creditori ejuſdem fori (ſecus ſi diverſi carta die ſolvenda, & non fuerit eadem die ſoluta, debetur cum æſtimatione quanti plurimi à die moræ,) ſufficit probare hoc intereſſe quanti plurimi in executione. *Hiero. Mago. deciſ. 78. Luc.* Nam contra moroſum conſideratur intereſſe quanti plurimi res fuerit à tempore moræ, *leg. ſi calendis 11. ff. de re judic.* vide de hac æſtimatione quanti plurimi *infra titul. de pretio, & æſtimatione rerum.* ¶ Intereſſe alterius intereſſe an debeatur, *quæſtio eſt inter Doctores*, ſed quicquid ſit de jure *Concil. Neap.* ſolet judicare pro parte negativa; quod tamen intelligendum eſt in uno eodemque debitore, & creditore: ſecus quando quis pro alio ſolviſſet debitum intereſſe, & poſtea repeteret ab eo, pro quo ſolvit. *Vinc. de Franc. dec. 254. part. 2.* ¶ Intereſſe lucri ceſſantis non debetur, niſi ſolito nogotiari. *Rot. Gen. deciſ. 37. num. 13.* ¶ Quando id, quod intereſt jure actionis, debetur, nempe ex promiſſione, juſta cauſa ab illo non excuſat. *Crav conſ. 3. pro genero, n. 19.* ¶ Noſtra intereſt fundos vicinos habere, pretio etiam longe majori. *Cravet. pro genero, conſ. 3. n. 49.* Ideo ratione vicinitatis conceditur intereſſe. *Caſ. ſan. in conſu. Burg. tit. Des retraicts, §. 1. gl. 1. n. 4.* ¶ Uſura pro concurrēti quantitate intereſſe eſt debita, conſtituto de tali intereſſe damni emergētis. *Rol. conſ. 35. vol. 1.* ¶ Pœnalis

ſtipulatio

ſtipulatio adjecta obligationi factæ cum adjectione diei, committitur adveniente die: alias cum cœperit debitor eſſe in mora inchoandi, ad particulare intereſſe committitur, *l. ſtipulationes 72. §. ſi quis, ff. de verbor. obligat.* ¶ Damna, & intereſſe mutuatæ pecuniæ, quæ ob ceſſationem ſolutionis ad præſtitutam diem cauſa cambii, atque recambii, incurſa ſunt, neceſſario debentur, ſi in obligatione deducta fuerunt, atque etiam non deducta, ſi modo ex tali cauſa fuiſſet contracta legitime ſit probatum. *Mohed. deciſ. 102. 103.*

Vel non.

Durante tempore, quo non litigatur, intereſſe non debetur. *Pap. lib. 15. tit. 4. arreſt. 3.* ¶ Acceſſorium non debetur, quando quis ad principale non tenetur: ideo qui ab obligatione principali excuſatur, ab acceſſoriis liberatur. *Cravet. conſ. primo, pro genero, numero 289.* ¶ Intereſſe, & valor quanti plurimi non debetur, niſi à tempore moræ. & juſta cauſa litigandi excuſat à mora, & conſequenter ab intereſſe; nemo enim tenetur jus ſuum indiſcuſſum relinquere, *Natt. conſ. 599.* ¶ Actio competens ad intereſſe extinguitur, quando ex poſt facto deſinit intereſſe, & ceſſat damnum de præterito: ſecus quando non ceſſat, *Bart. in l. ſi eum §. qui. ff. ſi quis cautionibus, vide tamen eundem in ſuis quæſt. q. 9. num. 8. & 12. §. fin. ff. eod. ſi quis cautionib.* ¶ Intereſſe non debetur de intereſſe. *Tho. Minad. deciſ. 17. vide tamen ibidem, Rot. Gen. deciſ. 78. num. 15. & deciſ. 89. num. fin. Raud. tract. de Analog. Ca. 12. num. 36. & ſeqq.* ¶ Quando rationes, & computa ſunt incerta, & intricata, non poteſt debitor conſtitui in mora: & intereſſe non debetur, niſi facta liquidatione. *Rot. Gen.* **deciſ. 193. Cravet. conſ. 320.* ¶ Pendente dilatione, non debetur intereſſe etiam conventum. *Rot. Gen. deciſ. num. 31.* ¶ Creditori debenti relevare debitorem ab aliquo, non debetur intereſſe, niſi poſt factam relevationem. *ead. Rot. deciſ. 118.* ¶ Dubius cui ſolvat, & offerens ſolvere, non tenetur ad intereſſe ante declarationem. *Rot. Gen. deciſ. 123. num. fin.* ¶ Debitor, dilatione pendente ad ſolvendum, non incidit in moram: nec intereſſe aliquod debetur, etiam ſi creditor ſit ſolitus negotiari & ſibi ſit promiſſum, durante dicta dilatione: quia ſit à principio de jure prohitum. *Borg. deciſion. ſecunda de contract. p. 2. num. 27.*

Committatur.

Si mora particularis auferat commodum totius, obligatio committitur ſtatim ad totale intereſſe, *l. 2. ff. de ann. legat.* ¶ Obligatio dandi, quando mea non totaliter intereſt, ad intereſſe committitur, ut ſi quis promiſerit credere pecuniam, & poſtea non crediderit; quia tunc agitur ad intereſſe, quantum interſit creditum non eſſe, *l. pœnam 68. ff. de verb. obligat.* ¶ Stipulatio facti habentis factum ſucceſſivum, committitur ad particulare intereſſe ſtatim, quando quis fuit in mora inchoandi; licet non tranſiverit totum tempus, *l. exiſtimo 98. §. fin. ff. de verbor. obligat. ſed vide leg. inſula 124. eodem titul.* ¶ Stipulatio ſemel ad intereſſe commiſſa, ſi factum eſt reiterabile, iterum committitur, quoties contra fiat, niſi aliter actum ſit, *l. ſi ſic ſtipulatus 133. eod. tit. vide tamen l. jam tamen 5. §. in hac, ff. judic. ſolvi.* ¶ Quando tempore, opus promiſſum fieri poſſit, judicis arbitrio relinquitur; & ſi non inchoatur, ad particulare intereſſe ſtipulatis committitur: & poſt moram quis ædificando, admittitur illius purgatio, *leg. continuus 137. §. item qui inſulam, ff. de verb. oblig.* ¶ Quando quis imponat promiſſionem de rato nomine ſuo factam, committitur ſtipulatio contra promiſſorem ad intereſſe conſiſtens etiam in lucro, *l. ſi commiſſa 13. & 19. ff. rem ratam haber.* ¶ Stipulatio, quæ ad particulare intereſſe committitur, poteſt ſæpius committi, *leg. ſi Procurator. 18.*

Cap. VII. Quando peti, conſequi poſſit.

Stipulatio factorum, partis præſtatione non impletur; ſed poſt moram ſuccedit obligatio ad intereſſe, quod dividitur, & in petitionem deducitur, *l. ſtipul. 72. eo. tit.* *Intereſſe an peti poſſit poſt ſententiam. *Petr. Surd. deciſ. 69.* ¶ Intereſſe peti poteſt ab eo, qui non ſolum ſortem petiit, & obtinuit, nulla facta mentione de intereſſe; ſed etiam qui exegit cum proteſtatione tamen. *Rot. Gen. deciſ. 87. vide ibid. deciſ. 89.* ¶ Intereſſe, ultra taxatum à lege, poteſt peti, quando eſt probatum tantum ſua intereſſe ratione lucri ceſſantis, & damni emergentis. *Borg. deciſ. 13. num. 69. de contract. p. 2.* ¶ Tale intereſſe à quo, & quando liceat, peti poſſit, & quæ in articulis illius ſint deducenda, & probanda, *vide Afflict. deciſ. 20. Bart. in l. 3. §. nunc de officio, ff. de eo, quod certo loc.* ¶ An uſuræ jure petantur à debitore, ſi creditor propter moram debitoris acceperit pecuniam ſub uſuris, *Rol. conſ. 35. vol. 1.* ¶ Intereſſe medii temporis, poteſt petere ſolitus negotiari: fallit in piſcatore, venatore, & aucupatore. *Lud. Rom. ſing. 637.* ¶ In illis obligationibus, quando fuit adjecta pœna, an poſſit peti intereſſe, quod eſt ſupra pœnam, *vide Cravet. conſil. 1. pro genero, num. 281.* ¶ Creditor petendo in judicio ſortem principalem, ſibi non præjudicat intereſſe, & damnis, nec in aliis acceſſoriis; ſecus in receptione ſolutionis, quia recipiendo ſortem ſimpliciter, ſibi præjudicat in iſtis acceſſoriis, *l. 1. Cod. de judic. vide l. 9. §. fin. ff. de eo. quod certo loco. Rot. Genu dec. 61. num. 68. num. 11. deciſ. 200. ibid.* ¶ In emptionibus intereſſe extrinſeci. *l. ſi ſterilis 22. §. cum per venditorem, eod. tit.* ¶ Commiſſio pœnæ non impedit, quin poſſint peti pœna, & intereſſe, *l. Lucius 48. ff. de actio. emp. & leg. ex contractu 46. ibid.* ¶ Intereſſe, damnum emergens, & pœna, quando, & quomodo poſſint peti contra illum, qui promiſit opus facere, & non fecit, *vide plene per eundem Borg. deciſ. 26. de contract. part. 2.* ¶ Intereſſe rei ligatæ, vel alterius jam ſolutæ, an, & quando peti poſſit, *vide Capel. Thol. q 50.*

Vel non.

Quando damna, & intereſſe fuerunt cum expenſis petita, & Judex pronunciando nihil de illis dixit, amplius de ipſis non eſt quærendum. *Boer. deciſ. 52. n 7. vide Rot. Genu. deciſ. 87. & Crav. conſ. 320.* ¶ Venditor non poteſt petere uſuras pretii pro tempore, quo percepit fructus rei venditæ. *Capic. dec. 19.*

Conſequi.

Multa requiruntur ad conſequendum intereſſe lucri ceſſantis in mercatore ſolito negotiari, *de quibus vide per Borg. deciſ. 2. num. 28 & 30. de contract. part. 2.* Secus in damno emergenti, quia in illo ſufficit probare, quod quis accepit ſub uſuris, vel ad cambium pecunias, & tot quis ſolvit ſingulo ann. *Borg. ibidem num. 26. & Ludov. à Pegn. cap. 32. num. 33.*

Cap. VIII. Quando cogi poſſit ad intereſſe.

Sententia, quando agitur ad intereſſe poſt moram, quomodo formetur, & an ferantur duæ ſententiæ, vel una ſufficiat, *vide eundem Bart. in d. l. 1. ff. de act. empt. num. 18.* ¶ Si in contractu facio, ut dies non ſervetur fidem facienti, & factum non ſit de ſe repetibile, datur actio de dolo ad id, quod intereſt, *l. 4. C. de dolo malo.* ¶ An contra procuratorem agatur ad intereſſe, *vide Bart. in l. ſi procur. 81 §. mandati, ff. mand.* ¶ Contra non edentem datur actio ad intereſſe in factū, *l. ſi quis 6. §. ex hoc, ff. de edendo, & l. 10. §. cum eod.* ¶ Si mandatum non impleatur, datur actio ad intereſſe in factum,

leg. ad

leg. ad comparandas 16. C. mandati. ¶ Quando obligatio committitur propter non factum ab initio, & certum eſt non poſſe fieri ex poſt facto, ſtatim agitur ad totale intereſſe, ut in contractibus bonæ fidei, *l. ſi in lege 27. §. ſi duobus ff. locati.* Dolus malus in quocunque contractu, ſive judiciario, ſive extra, ſi promittatur abeſſe, & committatur, agitur contra doloſum ad intereſſe, *l. 19. eo tit.* ¶ Certi condictio datur, quando agitur ad intereſſe, & & tunc non eſt neceſſe in libello ſcribere certam quantitatem, *Bart. in leg. certi condictio, num. 30. ff. ſi cert. pet. & in leg. 1. §. ſi dicatur, ff. de injur.*

Cap. IX. Qui condemnari poſſit, vel non.

Creditor per receptionem ſortis, non cenſetur renunciaſſe intereſſe, fructibus, & alimentis, quando adeſt juramentum, vel ubi debetur intereſſe jure actionis, ſecus ſi officio judicis debeatur. *Borg. Caval. deciſ. 6. de contract. num. 11. vide Mago. deciſ. 42. Rot. Flor. & Dd. in leg. certum Capua. ff. de eo, quod certo loco.* ¶ Condemnatus ad rei reſtitutionem, an cenſeatur condemnatus ad damna, & intereſſe, *vide Boer. d. dec. 52.* ¶ Ubi petitur uſusfructua contra hæredem, ad intereſſe deteriorationis Judex condemnare illum poteſt, *leg. 2. ff. ſi quis uſusfruct. pet.* ¶ Judex poteſt condemnare ad intereſſe, etiam non petitum, & ſuper illo fertur ſententia incerta. *Guid. Pap. q. 405.* ¶ Qui tenetur ad faciendum, poteſt ad ipſum factum præſtandum condemnari, dato quod poſt ſententiam liberari poſſit ſolvendo intereſſe, *Boer. deciſ. 182. num. 29.*

Cap. X. Qui teneantur ad intereſſe, vel non.

Pupillus an teneatur ad intereſſe creditori patris à die moræ paternæ, & quid de intereſſe poſt mortem patris, *vide Perilluſtr. D. P. Theſſ. dec. 247.* ¶ Venditor ad intereſſe tenetur, quando emptori rem non tradit, ſed ad quid teneatur, *vide Menoch. de arbitr. libro 2. caſ. 120.* ¶ Emptor petens intereſſe frumenti, debet ſolvere intereſſe pretii non ſoluti, niſi conſtituiſſet in mora venditorem offerendo pretium, *Capic. deciſ. 19.* ¶ Depoſitarius poſt moram tenetur ad intereſſe. *Rota Genu. dec. 34.* ¶ Si dans arrhas non ſervaverit promiſſa, quando etiam teneatur ad intereſſe, *vide Bartol. in leg. contractus. §. illud, Cod. de fide inſtrument. & ibid. gl.* ¶ Vitioſam rem tradens tenetur ad intereſſe. *Bart. in l. in reb. 18. §. item, ff. commodati* ¶ Promiſſio de aſſociando aliquem in officio intelligitur, quando promittens tenet officium nomine proprio, fallit ſi hoc fecerit in fraudem ſocii, quia tunc teneretur ad intereſſe: & fraus poteſt probari per conjecturas. *Crav. conſ. 100.* ubi ſcribit multas conjecturas. ¶ In ſtipulatione rem dari, non committitur ſtipulatio ad intereſſe, ſed quis tenetur ad dandum præciſe: verum ſtipulatione rem tradi, venit intereſſe à tempore moræ. *Bart. in l. videamus 38. §. actio. ff. de uſuris.* ¶ Vendens rem alienam cauſa mutandi judicii, tenetur Domino ad intereſſe, quanti ſua intereſt fuiſſe factam alienationem, *l. 1. C. de alien. mut. jud. cau. fac.* ¶ Qui tenetur ad rem, puta ad quantitatem granorum, & hujuſmodi, non præſtans rem, tenetur ad intereſſe quanti plurimi res fuerit à die moræ, dummodo petatur tale intereſſe intra triennium à die ipſius moræ; poſtea enim non auditur creditor, quia frumentum poſt triennium præſumitur conſumptum. *Rot. Genu. deciſ. 144.* ¶ Mora committitur per interpellationem, & poſtea moroſus teneretur ad intereſſe, & tale intereſſe poteſt conſiderari, quia creditor potuiſſet ponere pecunias ad negotiandum, vel ad comparationem prædiorum, ſed tunc eſſet neceſſarium probare, quod habebat prædium, quod emere potuiſſet. *Crav. conſil. 89. numer. 4. vide tamen Natt. conſ. 450. & Rol. conſil. 25. volum. primo.* ¶ Obligatus ad certam diem ratione mutuatæ pecuniæ, ſi pacta non præſtiterit, tenetur ad omne intereſſe. *Mohed. de deciſ. 102. & 183.* ¶ Qui promiſit ſatiſdare, tenetur ad intereſſe, quod eſt quatenus reus principalis facere non poteſt. *l. ſi quis 13. ff. de re judic. l. ſi quis ſtipulatus, 112. §. ſi quis ita, ff. de verb. oblig.* ¶ Si venditor eſt in mora tradendi rem, poteſt conveniri ad intereſſe ſingulare ipſius emptoris quod eſt circa rem, quod poteſt excedere pretium commune, & conventum, *l. 1. ff. de actio. empt.* ¶ Illi etiam, qui non eſt in mora, labitur terminus: tamen ille, per quem labitur, tenetur ad intereſſe, *l. ſi optione 10. ad exhi.* ¶ Si emptor repellat conductorem, venditor tenetur ad intereſſe, *l. ſi merces 28. §. qui fundum ff. locati.* ¶ Quem teneri ad intereſſe, dupliciter contingere poteſt, nempe ex interpellatione, ex qua in mora ille conſtituatur regularis, aut ex implemēto, & obſervātia partis, ex qua contrahitur mora irregularis *Vem. dec. 103. part 2.* ¶ Debitor, qui promiſit ſolvere intra certum tempus, ſi non ſolvat, incidit in moram, & tenetur ad intereſſe quanti plurimi; licet promiſerit intra tale tempus, & quandocunque poſtea ad omnem ſimplicem requiſitionem creditoris. *Jaſon. in leg. unum, ff. ſi cert. pet. num. 9. & Borg. Caval. deciſ. 14. num. 16. de contract. part. 2.* ¶ Atteſtationes ſi deperditæ ſint, an is, qui perdidit, ad intereſſe teneatur, *vide Marc. q. 193. part. 2.* ¶ Obligatus cedere, & non cedens, tenetur ad pretium rei, & ad intereſſe. *Rot. Genu. deciſ. 21.* ¶ Malæ fidei poſſeſſor tenetur ad rem, & ad intereſſe deteriorationis, *l. non ſolum 13. ff. de rei vendicat.* ¶ Quando plures tenentur ad intereſſe, unius ſolutio liberat alium, *l. 1. §. ſi plures, ff. de eo, per quem fac. erit.* *An quia teneatur ad intereſſe ob pactum non ſervatum. *Surd. conſ. 9. ſit teneri.* *Emptor, qui ex æquitate l. curabit. C. de actio. emp. tenetur ad intereſſe, an illud ſolvere teneatur, quando venditor eſt in culpa. *D. Gaſp. Theſſ. q. Foren. q. 88. lib. 2.*

Vel non.

Qui ſolvit adjecto alibi, quam in loco deſtinato, liberatur, ſed propter intereſſe loci, durat petitio, *l. 3. §. item Jul. ff. de eo, quod certo loc.* ¶ Promiſſor facti alieni (etiam cum juramento) excuſatur, quando omnem adhibuit diligentiam. *Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 27. n. 9.* Sed an poſſit adhiberi cautela, ut teneatur ad intereſſe, *vide ibid.* ¶ Emptor rei non ſolvens, non tenetur ad duplex intereſſe, nempe pretii non ſoluti, & lucri ceſſantis; ſed tantum ad intereſſe pretii non ſoluti reſpectu fructuum perceptorum, tempore executionis liquidandorum. *Afflict. deciſ. 20. vide tamen Mynſ. obſ. 55. cent. 4. facit l. fin. ff. de peric. & commodo rei vend.* Ideo ſi emptor nullus fructus percepiſſet, ad uſuras non teneretur. *Natt. conſ. 494.* ¶ Debitor pauper non tenetur ad intereſſe lucri ceſſantis, ſecundum Theologos. *Afflict. de deciſ. 20. num. 3. & Rol. conſ. 35. volum. 1.* ¶ Debitor ſummæ cum qualitate ſibi præſtanda, non tenetur ad intereſſe, qualitate non adimpleta. *Rot. Genu. deciſ. 79.* Quia non adimplens in mora conſtituere non poteſt, *ibidem.* ¶ Difficultas, an à mora ſolutionis intereſſe quanti plurimi excuſet, *vide Franc. Marc. q. 208. num. 18. part. 2.* ¶ Frater pro debito fratris non tenetur; ſed ſi voluntarie ſolverit, non poteſt agere ad intereſſe, etiam ſi ſolviſſet dotem communem ſorori. *Borg. deciſ. 10. num. 19 de contract. p. 2.* ¶ Emptor, pretio rei emptæ non non ſoluto, an faciat fructus ſuos, ut non teneatur ad intereſſe pretii non ſoluti, quando imminet periculum evictionis in limine contractus, & emptor non obtulit fidejuſſorem evictionis, *vide Afflict. deciſ. 20. in fin. Myrſing. obſervat 56. centur. 4. in fin. titul. de uſuris in genere, & libro ſecundo, tit. de actione empt. & vend*

Cap. XI. Qui ſint effectus.

Conventio de eo, quod intereſt, contractus tempore facta, uſuraria eſt, ſi ſit intereſſe lucri ceſſantis; ſecus ſi damni emergentis. *And. Gail. obſervatio. 5. libro ſecundo, num. 16. Cravet. conſil. 87. num. fin. vide conſil. 183.* ¶ Quæſtio ſuper intereſſe dicitur ſeparata à quæſtione principali. *Ozaſch. deciſ. 129. num. 4.* ¶ Pactum, quod ſuper intereſſe ſtetur dicto partis cum juramento reducitur ad viri boni arbitrium, ſi debitum modum excedat intereſſe. *Afflict. deciſ. 91. num. 10.* Et tale pactum valet. *Rot. Genu. deciſ. 78. num. 8.* Tamen hoc caſu juramentum non admittitur, extra tempus probationis, *ibid. deciſ. 79.* ¶ Creditor recipiendo ſortem cum proteſtatione, quod vult ſibi ſalvum eſſe jus ſuper intereſſe, an ſibi jus conſervet pro ipſo intereſſe, *vide Bart. in leg. ſi poſt 11. ff. de eo, quod certo loco.* ¶ Creditor juſte recuſat debitum recipere, quando illi etiam non offertur intereſſe. *Guid. Papo. ſingul 781.* ¶ Omne intereſſe cauſatum à proprietate poſſeſſionis, vel quaſi, præbet actionem ad exhibendum, *leg. 3. §. Pomponius, ff. ad exhiben.* ¶ Propter intereſſe affectionis minor reſtituitur, *leg. 36. ff. de minor. 25. ann.*

Cap. XII. Miſcellanea.

Damnum patitur, qui perdit lucrum, *gloſſ. in verbo, legataris, leg. non amplius 26. §. ſi certum, de legat. 1.* ¶ Sequeſtra impediunt intereſſe ſortis ſequeſtratæ. *Rot. Gen. deciſ. 61. num. 4.* ¶ Fidejuſſor de judicio ſiſti datur ad verum intereſſe, niſi pro certa quantitate interceſſerit, *l. 2. §. in fidejuſſorem, ff. qui ſatisda. cogant.* ¶ Debitor ſummæ non liquidæ, adimplet fidejubendo, & promittendo, *eadem Rot. deciſione 177.* Imo oblatio ſufficit ad evitandam moram debito non liquidato, *eadem Rot. dec. 192. n. 14.* ¶ Judex poſt latam ſententiam, an poſſit poſtea iterum ſuper intereſſe judicare, parte petente, & quid in fructibus, *vide D. P. Theſſau. deciſ. 35.* ¶ Debitor poteſt dare facultatem creditori, quod poſſit accipere pecuniam ſub cambiis, & talis facultas non reſtringitur ad primam vicem; & non poteſt debitor opponere, quod creditor debuerat alienare pignora. *Dec. conſ. 562.* ¶ Sententia ſuper intereſſe ferri poteſt, licet res petatur, & intereſſe particulare de intereſſe totali deducitur. *Bart. in l. ex empto. 11. §. & ex empto. de action. empt.*

TITULUS CLXX.

De uſuris in genere.

Generalia.

De ſpeciebus contractuum fœneratitiorum *vide per eoſdem D. Sol. in conſtit. antiq. Sabandiæ gloſſ. 2. ſuper decreto, rem dunm tit. de uſu. fol. 180. & Menoch. d. conſil. 109.* ¶ Uſuræ materia, forma, & effectus non eſt, ubi non eſt mutuum, nec aliquid ſimile mutuo, ad illud reducibile, & creditor nihil numeraverit. *Raud. tract. de analog. c. 12. num. 24.* ¶ De interuſuriis quidam particulares caſus referuntur *per Cabal. milleloq. 425.* ¶ De uſuria legatorum, & fideicommiſſorum *vide in titul. C. de uſur. & fruct. legat.* Et de uſuria rei judicatæ, *in tit. C. de uſur. rei jud.* ¶ De uſuris *late ſcribunt Dd. in l. unica, C. de ſent. quæ pro eo, quod intereſt.*

Cap. I. Uſura: Qua dicatur. Qualis ſit.

Uſura dicitur quando teſtator mandat, ut legatarius percipiat fructus rei hypothecatæ, donec ſolutum ſit legatum. *Cravet. conſ. 89.* ¶ Quicquid ſupra datum recipitur, uſura dicitur: idem quando amplius, quam debetur, exigitur. *c. 2. 3. 4. & fin. 14. q. 3.* ¶ Uſura eſt contra legem divinam, naturalem, canonicam, & civilem, ſed quare, *vide Ozaſ. deciſ. 137. num. 6.* Et crimen uſurarum eſt graviſſimum, & rapinæ ſimile. *Abb. conſ. 113. par. 2.* ¶ Uſuræ dicuntur acceſſoriæ principalis debiti, adeo quod dilatio conceſſa ſuper ſorte, dicatur conceſſa ſuper uſuris. *Ozaſ. dec. 129. n. 11.* ¶ Uſura per prius, ſeu ſtricte, & proprie, accipitur pro eo, quod accedit ultra ſortem in mutuo: ſed per poſterius, ſeu large, accipitur pro acceſſione, vel augmento ſucceſſivo ſortis in quantitate exiſtentis, ex quacunq; cauſa. *Raud. tr. d. anal. c. 6. n. 9. & 10.* ¶ Uſura an dicatur, ſi vidua non habens aliunde unde ſe alat, paciſcatur cum hæredibus mariti de dando certum quid annuum, donec ſolvatur dos, *vide Crav. conſ. 89. n. 3. & conſ. 189. Rol. conſ. 55. vol. 2. & infra tit. ſeq.* ¶ Mutuum implicite poteſt etiam eſſe in contractibus emptionum, ita ut illi dici poſſint continere uſuram propter intentionem lucrandi. *Ozaſ. dec. 95 n. 36.* ¶ Uſura dicitur nequiſſima rapina, & furtum, & omni jure prohibita: & uſurarius, qui credit uſuram non eſſe peccatum, eſt hæreticus. *Borg. dec. 1. & 2. de contract. p. 2.* ¶ Uſuræ quædam ſunt meræ lucrativæ, quædam damni reſtitutivæ, & aliæ commodi percepti recompenſativæ, *Joſeph. Lud. dec. Luc. 21. num. 28.*

Qua non dicatur.

Turpe lucrum ſequitur, qui minus emit, ut plus vendat, veluti ſi quis emat tempore meſſis granum vilius, & ſervaverit, donec carius vendatur, *c. quicunq. 14. q. 4.* ¶ Si aliquis vendat merces, quæ modo valent quatuor, & faciat pactum, ut illi dentur quinque ad terminum præfixum, hoc non eſt uſura, ſi dubium eſt, quanti poſſet valere merces illa in termino præfixo, quod procedit ſi tempore contractus venditor non erat venditurus; alias eſſet uſura, *gloſſ. in d. ca. quicunq.* ¶ Uſura non dicitur mutuare bladum, ut illud reſtituatur in menſe Maji. item non dicitur, vendere bladum pretio, quod valebat in eodem menſe, quando alias quis bladum venditurus non erat. *Cravet. d. conſ. 145. num. 23.* ¶ Uſura non dicitur, quando diſponitur ſuper eo, quod de jure communi conceditur. *Crav. conſ. 89. 145. & 189.* ¶ Uſura non dicitur, fructus ante tempus emere, dummodo juſto pretio illi emantur. *Crav. conſ. 48. n. fi.* Sed utrum ſit licitum emere fructus futuros incertos, ſolvendo pretium tempore contractus, *vide Guid. Papo. ſing. 496.* ¶ Cambia ſolita, & uſitata, non uſura uſuræ, ſed ſortis principalis intereſſe, vocantur. *Mohed. dec. 102. num. 3.* ¶ Uſura non dicitur emptio certi annui reditus, dummodo non intervenerit modicitas pretii, aut non fiat in fraudem uſurarum, & fieri poteſt talis contractus etiam ab Eccleſ. *Crav. conſ. 145. n. 20.*

Qualis ſit.

*Conſiliario. l. & ideo de verb. obl. cum l Martius, ff. locat. & l. mora. §. pen. ff. de uſuris cum l. pen. ff. de duobus reis. *Fach. lib.* *An conſenſus præſtitus à Domino feudi oppignorationi à vaſallo factæ ad uſuras, ſive ad id, quod intereſt intelligatur. *Fach. lib. 7. c 57. negat. Aff. cap. imperialem, q. 8. num 23. de probibito. feu. alie. per Frideric.* *An uſuræ non debeant excedere duplum habito reſpectu ad unum annum, ſecus aliter dicendum. *Fach. lib. 10. cap 65. affirmat. l. uſura, C. de uſuris,* & ita intelligenda eſt illa lex, *Surd. conſ. 302.* ¶ Doctores Canoniſtæ, & non Theologi, attendi debent in materia uſurarum, & pignoris, quoad forum judiciale; ſecus in foro conſcientiæ. *Borg. dec. 2. num. 33. de contract part. 2.* ¶ Æſtimatio quanti plurimi, non poteſt excedere veram ſortem. *Borg. deciſ. 24. num. 26.* fallit in caſu, *de quo ibid.* ¶ Differunt percipere uſuras ratione uſusfructus, & percipere ipſum uſumfructum: quia uſura ſemper eſt certa, ſed uſusfructus non. *Capi. dec. 63. num. 11.*

Cap. II. Uſura, quando probetur, præſumatur, vel non.

Crimen uſuræ contra uſurarium, quomodo probetur, & de probatione ipſius uſuræ, *vide Ozaſ. dec. 82. Aff. deciſ. 91.*

deciſ. 91. Capic. dec. 10. & 175. Cravet. conſ. 73. & conſ. 156. Menoch. conſil. 109. vol. 2. ¶ De ſolutione uſurarum facta per mandatarium vigore mandati, & an teneatur ipſam probare, & nominare uſurarios, qui receperunt uſuras, *vide Afflict. deciſ. 91.*

Vel non.

Uſurarum exactio non probatur, teſtibus deponentibus uſuras ſolviſſe. *D. Sol. in conſtit. antiq. Sabaudiæ gl. 1. ſuper decreto, rem durum, tit. de uſur. n. 6. Rolan. conſ. 95. vol. 4 & conſ. 98. Ludov. Roma. ſingul. 360. vide Natt. conſ. 369. n. 13. & 14.* Niſi teſtes affirmarent, quod ex eorum depoſitionibus non intelligant aliquod commodum ſibi acquirere. *Rol. d. conſ. 95. n. 4.* Sed quando iſti teſtes non probent, etiam facta hac declaratione, *vide Rol. ibid.*

Non præſumatur.

Ceſſat uſuræ ſuſpicio, ubi eſt juſtitia pretii: & valor rei dicitur minor ratione oneris adjuncti, & ratione difficultatis in exigendo. *Cravet. dict. conſ. 145. num. 7. & 9.* ¶ Inſolita pacta arguunt malam fidem, & ſuſpicionem inducunt: & contra, uſuræ ſuſpicio ceſſat, quando in contractu quis ſe refert ad ſolitum Patriæ ſuper talibus contractibus. *Cravet. d. conſilio 145. nu. 14.* ¶ Cives ſi tempore neceſſitatis compellantur ſubvenire univerſitati, & civitas poſtea libere ſtatuerit dictis civibus lucrum, puta quinque pro centenario, non committitur uſura, *vide Ozaſ. d. dec. 95. num. 8.*

Cap. III. Quando committatur, vel non.

Uſura toties committitur, quoties aliquid (etiam modicum) ſorti accedit. *D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudiæ gloſſ. 2. ſuper decreto, rem duram tit. de uſu. fol. 180. & Menoch. conſ. 109.* ¶ Doctor mutuans Scholari, ut intret ſecum, committit uſuram. *Anton. Corſet. in ſuis ſing. litera D. ſingul. Doctor, & Petr. Roy. deciſ. 5. Litua. num. 65. in deciſio. diverſ.* ¶ Qui ex mutuo aliquid præter ſortem accipit, uſuram committit. *Franc. quæſt. 887. num. 16.* Quæ proprie in mutuo habet locum, *idem quæſt 21. part. 2.* ¶ An ſalva conſcientia, quis poſſit majori pretio vendere ad tempus, quam ſi de præſenti, & ſtatim pretium ſolveretur, *vide Dec. conſil. 111.* Quod tunc uſura committatur, *ſcribit Natt. conſilio 417. num. 4.* ¶ Qui nullas pactus uſuras, & nihil ſperans ex poſt facto ultro quid oblatum à debitore recepti (Baldo auctore) fœnoris crimen contrahit, ſed contrarium verius eſt, *ut tradit Pet. Roy. deciſ. 3. Litua. n. 535. in deciſ. diverſu. Tom. 2. fol. 41. & plenius deciſ. 5. ibid. n. 55.* Secus ſi aliquid ſperabat, *ibidem d. deciſ. 5. n. 56. & ſeqq. vide Ludov. à Pegue. in ſuis quæſt. crim. cap. 32. n. 19.* ¶ In quibus caſibus committatur uſura, *Ludov. à Pegne. in ſuis quæſt. crimin. cap. 31.* *An uſuram committat is qui fœnori pecuniam accepit, quã & aliis fœnori dedit. *Facb. lib. 2. c. 55.* negat ſi paratus erat eam reddere ſuo creditori. *Navar. in manual. confeſſ. c. 17. num. 233.*

Vel non.

Dans pecuniam de menſe Septembri alicui, ut det de menſe Januarii tot oleum ad valutam currentem eo tempore, non dicitur committere uſuram: ſed quid, ſi poſt aliquot tempus debitor emerit tale oleum, certo pretio, & promiſerit de novo pretium illud ſolvere, in tanto oleo, *vide Berg. dec. 14. de contract. part. 2.* ¶ Uſura non committitur, niſi in mutuo vero, vel ficto ex conventione partium. *Crav. d. conſ. 145. num. 6. & num. 17.*

Cap. IV. Quando arguatur: cadat: veniat.

Æqualitas pactorum fidem bonam in contractibus arguit: & contra, uſura arguitur ex inæqualitate pactorum, ut quando unus ſociorum vult in lucro tantum participare, non etiam in damno. *Cravet. conſil. 145. num. 13.* ¶ Uſura arguitur ex præcedenti tractatu. *Menoch. de arbitra. caſ. 470. num. 11. vide tamen ibid.* ¶ Uſura quando arguatur ex qualitate creditoris. *Crav. conſ. 73. num. 10.* ¶ Uſura jure ordinario, & proprie ſolum in mutuo cadit, tamen ex decreti diſpoſitione poteſt cadere jure in directo in aliis contractibus, *idem D. Sol. ibid.* Imo hoc etiam procedit de jure communi. *Menoch. de conſ. 109. vol. 2. & Gail. obſerv 5 lib. 2.*

Veniat.

*An in ſtricti juris judiciis uſura à tempore litis conteſtatæ citra ſtipulationem veniat. *Coraſ. lib. 2. miſcella. 7. affirmat. lite. ff. de uſuris.* ¶ De jure Civili in contractu bonæ fidei ſecundum opinionem Bartol. veniunt uſuræ, ſeu intereſſe à tempore moræ, & ex nuda conventione, *idem Bartol. in leg. Lucius, * 24 ff. depoſiti.* & in ſtrictis à die litis, *de neg. geſt. l. ration.* ¶ Quæ veniunt judicis officio (ut uſuræ) mercenario principaliter peti non poſſunt, *l. qui per colluſionem 51. §. fi. eod. tit.* ¶ Et jure in actione pro ſocio poſt moram veram, vel fictam, veniunt uſuræ, & intereſſe contra ſocium; ſecus hæredes, *l. ſocium 61. ff. pro ſocio.* ¶ Uſuræ in depoſiti actione; ſicut in cæteris bonæ fidei judiciis, ex mora veniunt, ſecundum jus Codicis, *l. 2. & l. Lucius 24. C. depoſ.* Quo jure deductæ in pactum contractui in continenti appoſitum, jure actionis debentur; alias ex mora officio judicis in contractibus bonæ fidei, *l. in initio 5. C. de pact. in empt. & vend.*

Cap. V. Uſura. Quando debeatur ſolvi, peti, repeti poſſit, vel non.

*Hæredes mariti poſſunt petere uſuras dotis non ſolutæ ab hæredibus locat. *Corn. conſ. 165. lib. 4.* *An quando quis promiſit dotem intra duos annos, & lapſi ſint decem anni, an maritus poſſit petere alimenta, ſeu uſuras dotis. *Rol. conſ. 65. tom. 4.* *An uſuræ donationis propter nuptias viduæ poſt moram debeantur. *Fachinæus libro 10. cap. 8. affirmat. §. ſi autem, Auth. de non elig. ſec. nupt. l. hac edictali §. his illud C. de ſec. nup. Theſſ. deciſ. 45. Gram. deciſ. 103. negat. Afflict. deciſio. 291.* *An uſurarum præſtationi ſit locus, quando venditor non tradidit emptori rem liberam, ut tenebatur, vel fidejuſſorem quem promiſit evictionis nomine non dedit. *Fachin. lib. 2. cap. 72. quæſtio. 2, affirmat. l. Julianus, §. ea venditio. ff. de actio. empt. Alexan. conſilio 147. num. 4 libro 5.* *Uſuræ debentur Hebræis bancheriis, etiam nulla facta interpellatione. *Jo. Pet. Surd. deciſ. 80.* *Pretii non ſoluti debentur, quando emptor erat ex alia cauſa creditor. *Joan. Petr. Surd. deciſ. 117.* ¶ In contractibus bonæ fidei ex nudo pacto jure digeſtorum debentur uſuræ, *l. Publican. 26. §. Lucius, ff. depoſiti.* ¶ Quando debetur & relinquitur pecunia ad percipiendum aliquid, & mutuo traderetur ſub uſuris, quomodo hodie procedatur, *vide Bart. in l. divi 88. ff. ad leg. Falcid.* ¶ Uſuræ relictæ à teſtatore debentur perſonis, ad quarum alimenta ille tenebatur, non habentibus aliquod exercitium, ex cujus provenientibus ſe poſſint alere. *Rand. de analog. n. 28.* ¶ Filiæ acceptanti legitimam in quantitate, licite debentur uſuræ ſeu intereſſe loco fructuum, ſicut debentur fructus legitimæ in prædiis conſiſtentis. *Ozaſ. d. deciſ. 343. num. 3.* ¶ An uſuræ rei judicatæ debeantur ipſo jure, licet non ſint deductæ in condemnatione, & debeantur, & ſi recepta ſit ſors abſque proteſtatione, *vide Vincen. Franc. dec. 21.* ¶ Non currunt uſuræ, creditore exiſtente in mora recipiendi, *l. qui Romæ 122. §. Seia. ff. de verb. obliga.* ¶ Curſus uſurarum ex natura actionis præcedens, in ſtipulatione novante non intelligitur repetitus, *l. emptorem 27. ff. de novatio. & deleg.* ¶ Uſura pro concurrenti quantitate intereſſe eſt debita omni jure, & permiſſa, probato intereſſe: ideo ſi creditor propter moram debitoris acceperit pecuniam ſub uſuris, eas à debitore licite petere poteſt.

Rolan. conſ 35. vol. 1. ¶ Fructus pro uſu pecuniæ non debentur: quia pecunia *caret uſu. *Affiict. deciſ. 87.* *cave, quia imo pecuniæ maximus eſt uſus, nam ſi rei uſus, vel pignori dari licere d.n. jur. multo magis fuerit uſus pecuniæ. ¶ Uſuræ uſurarum non debentur, ſed ſi facto calculo ponantur, & uniantur cum capitali, an producant uſuras in caſibus licitis, *vide Borg. dict. deciſ. 14. n. 24.* ¶ Intereſſe non debetur, pendente tempore ſuperſeſſionis factæ in cauſa. *Papon. libro decimo quinto tit. 4. arreſt. 2.* *An uſuræ in legatis ex mora debeantur. *Conſ. lib. 2. miſcel. cap. 7. num. 5.* negat, niſi lite conteſtata, *l. lite ff. de uſur.*

Quando ſolvi poſſit.

Hæres, & non fideicommiſſarius, tenetur ſolvere intereſſe decurſum durante tempore reſtitutionis, creditoribus hæreditariis, ſi ipſe hæres fuerit interpellatus, & denegaverit ſolvere; alias ſecus. *Vinc. de Franc. dec. 49.* ¶ Venditor non poteſt petere uſuras pretii pro tempore, quo percepit fructus rei venditæ. *Capic. dec. 19.* ¶ Qui ſe obligat ad uſuras, ſolvere illas non cogitur, niſi juraſſet, qoo caſu compellitur, ſed repetit, *c. debitores 6. ex. de jurejur.*

Peti, & repeti poſſit, vel non.

*An vidua poſſit petere uſuras dotis mora commiſſas ab hæredibus viri. *Fachin. lib. 10. cap. 7. affirmat, l. uni. §. ſed & ſi §. ex actio. C. de rei uxor. actio. Theſſau. deciſ. 42. Jaſ. conſil 92. lib. 1.* ¶ Uſuræ, quando poſſint de mente juris Civilis exigi, & ut intereſſe peti, *vide Bart. in leg. 1. Cod. de ſumma Trinit. num. 6. & 8.* ¶ Uſuræ, an poſſint peti poſt ſententiam, licet Judex poſſit ſine libello ad uſuras licitas condemnara, *Bartol. in l. ſi depoſita 4. C. depoſiti.* ¶ Non modo damnum emergens, ſed lucrum etiam ceſſans, abſque vitio uſurarum jure petitur. *Petr. Roy. deciſ. 5. Litu. a. num. 178. & 184. in deciſio. diverſo.* Sed quando dictum procedat, *vide Ludov. à Pegue. capite 32. in fine, & capiee 33.* Nam uſuræ ex cauſa damni vitandi peti poſſunt, *gloſſ. [illegible] 7. quoniam 14. quæſtione 4.* ¶ An uſuræ moderatæ in mutuo coacto peti, & licite percipi poſſint, *vide Gail. obſerv. 5. num. 17.* ¶ Eo quod venditor rem tradidit omni jure uſuras, ſive intereſſe pretii non ſoluti repetit, æquitate dictante, quod procedit etiam ſi emptori mora deſcribi nequeat, quod pretium non ſolverit, veluti quia venditor promiſſum fidejuſſorem non dederit. *Mago. deciſio. 143. num. 17 Rot. Floren.* ¶ Qui juravit uſuras non repetere, poteſt juramento non obſtante, ex nova cauſa repetere, *cap ad noſtrum 20. de jurejurand.* ¶ Debitor repetens poſſeſſionem ſuam alteri pignoratam, non obtinet condemnationem ſuper fructibus niſi probet quantitatem perceptam per creditorem. *Abb. conſilio 113. parte 2.* ¶ Solventes uſuras non poſſunt illas repetere à filia dotata de ipſius uſuris. *Hippol. ſingul. 67.* *An uſuræ pro parte dotis non ſolutæ poſſint peti ob matrimonium, ſi maritus propter hoc fuerit coactus accipere pecuniam ſub uſuris, *Corn. conſilio 166. libro quarto.*

Cap. VI. Quando reduci, recipi, taxari poſſit.

Si in emptione redituum modus excedatur, reductio fieri debet ad quinque pro eentonario, *ſecundum Andr. Gail. obſerv. 5. num. 10. lib. 2* Sed quando talis emptio cenſeatur uſoraria, & illicita, *vide Papo. lib. 12. arreſt. 8. & de materia, infra lib. 2. tit. de cenſibus.* ¶ Penſiones licite emi poſſunt, ſervata tamen bulla Juliana, alias reducendæ ſunt ſecundum terminos illius bullæ, ut non excedant ſeptem pro quolibet centenario, facta omni anno computatione, *Rot. Aven. dec. 66. in dec. diverſo.* Et dicta bulla habet etiam locum in contractu emphyteutico. *ibid. deciſio. 94.*

Recipi, &c.

An liceat aliquid capere loco uſurarum pro re legata (donec illa ſolvatur) ex diſpoſitione teſtatoris, *vide Joſeph. Ludo. dec. Luc. 24. & Cabal. milleloq. 423. & 424.* ¶ Supra mutuum licet aliquid recipere ratione juſti intereſſe, *Cabal. milleloq. 288.* ¶ Pro periculi ſuſceptione, poteſt creditor aliquid accipere, *idem Cabal. milleloq. 298.* ¶ Mercator volens ire ad nundinas, requiſitus ab aliquo, ut illi mutuaret pecuniam ſub promiſſione reſtituendi in certo termino cum lucro, poteſt licite hoc facere, & tale lucrum percipere tanquam intereſſe lucri ceſſantis, *Cabal. milleloq. 426.* ¶ Creditor non prohibetur recipere uſuras donatas ſibi à debitore, quando debitor ſponte, & gratis donat, ita qood creditor non haberet intentionem aliquam hujusmodi lucri. *Natt. conſ. 417. num. fin. & Franc. Marc. q. 167. p. 2. num. fin.* ¶ Intereſſe, penſio, & affictus poſſunt taxari à ſtatuto, a lege, & à partibus in contractibus licitis, & permiſſis uſque ad octo pro centenario. *Borg. deciſ. 13. num. 38. de contract. p. 2.*

Cap. VII. Uſura. Quando promittatur, remittatur, vel non.

Uſuræ de jure ffforum, & Codicis, ſunt permiſſæ, ſed jure authenticorum prohibitæ. *Ozaſ. deciſ. 37.* Et ſic omni juræ prohibitæ cenſentur. *And. Gail. obſer. 5. li. 2.* ¶ Uſura, ſeu intereſſe permittitur in recompenſationem uſusfructus, quando naturaliter ipſa res erat commoditatem allatura. *Capic. dec. 65. nu. 6.* ¶ Cambia ſunt licita dum tamen non fiant in fraudem, & ultra modum, & etiam cambia campſorum, ſeu mercatorum ſunt licita cambiando unum florenum ad rationem unius denarii pro ſingulo floreno, *idem Marc. quaſt 889.* Sed an cambia ſint uſuraria, *vide Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. Des droicts, rub. 4. § 23. gl 1. nu. 53.* Et ſicca ſapiunt uſuram, qoæ autem dicantur ſicca, & quæ realia, *vide Borg. deciſio. 2. de contract. part. 2.* ¶ Quando toleretur uſura, & quando non, *vide Cravet. conſilio 189. Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. Des droicts Rub. 4 §. 23. gl. 1.* Quo loci idem Caſſan. ſcribit caſus in quibus aſſerit uſuras eſſe licitas, *vide etiam Jaſon. de actio. §. fuerat, numero decimo octavo.* ¶ Uſura an ſit permiſſa de hoſte, ad hoſtem, *vide Ludov. Roma. ſing. 269.* ¶ An uſoræ, quæ jure divino prohibentur, permitti humanis conſtitutionibus poſſint, *vide Petr. Roy. dec. 5. Litua. num. 220. & ſeqq.* Et quid Papa circa uſuras poſſit, *vide ibid.* ¶ Judæis uſuram exercere nunquid liceat, & an Princeps ſecularis tale exercitium expreſſe ſuo privilegio concedere poſſit, *vide Perilluſtr. D. P. Theſſau. dec. 57. cum duobus conſi. ibid. impreſſis.* ¶ An licitum ſit dare pecunias mercatoribus, & campſoribus in depoſitum cum certo lucro, quando mercator aliquid reddit de lucro, ſalvo capitali, nullo ab initio pacto interveniente, *vide Franc. Marc. quæſtio. 887.* ¶ Quis non poteſt dare pecuniam negotiatori, ut aliquid ſibi daret, vel partem ſibi faceret de lucro faciendo ex pecunia, niſi contracta ſit ſocietas ad hoc, ut periculum pecuniæ ſit commune, *vide Abb. conſilio 114. part. 2.* ¶ Uſura toleratur tanquam intereſſe in venditione, & emptione, ſed commenſurari debet ad valorem fructuum, non ad pretii quantitatem. *Cravet. conſil. 105. num. 11. Natt. conſil. 494.* Sed an ſemper hoc verum ſit, *vide eundem Cravet. conſ. 189. & Rot. Gen. deciſio. 193. num. 3.*

Vel non.

Conſuetudo non poteſt uſuras permittere, nec Princeps. *Rebuff. in conſtit. Reg. Tom. 2. tract. de conſtit. redit. gloſſ. 1. num. 4. vide Afflict. deciſio. 291. num. 3.* Tamen quæ ſit uſurarum taxa, *vide eundem Afflict. deciſ. 91.* ¶ Uſuræ tam humanis, quam divinis legibus ſunt prohibitæ regulariter: ſed quid ſit uſura, quid fœnus, unde dicatur, & fere totam materiam uſurarum, *vide per Petr.*

Roy.

Roy. deciſio. 5. Litua. in dec. diverſo. fol. 457. & ſeqq. *An uſuræ priſcis temporibus prohibitæ fuerint, & quæ ſit uſura centeſima, & quæ ſemis, &c. *Anton Guibertus Coſtan. q. 1. affirmat. Amiſto. lib. 1. polit. Corаſ. lib. 3. miſcel. q. 21. 47.* ¶ Uſurarum exactio non permittitur propter malum vitandum: & inferior non poteſt permittere quod vetuit Superior. *Afflict. deciſ. 22.* ¶ Uſuræ, quæ committuntur circa motuum, vel alios contractus, omnino decreto antiquo Sabaudiæ, prohibentur, *ſub tit. de uſuris, lib. 3. vide D. Sol. in ſuis comment. ſuper ipſis conſtitutio. fol. 179.* *An uſuræ dotis longi tempore non exactæ præſumantur remiſſæ. *Facbin lib. 10. cap 9. affirmat l. cum quidam §. divus de uſuris. Alex conſ. 74. num. 8. lib. 5 Corn. conſ. 206. lib. 2.* ¶ Uſuræ indiſtincte ſunt prohibitæ de jure Canonico, & dicens contrarium, ut hæreticus punitur. *ibid. d. ſing. 49.* Et lex earum obligationi reſiſtit. *Bart. in l. ſi non ſortem. 26. ff. de condit. indeb.* ¶ Uſuræ prohibitæ regulariter ſunt, & penitus à Chriſtianis debent extirpari. *gl. in l. cum ſtipulati 90 ff. de verb. oblig.*

Remittatur.

Soluta parte pretii rei venditæ, remittitur pars uſurarum. *Abb conſ. 66. in fine part. 1.*

Cap. VIII. Qui teneatur reſtituere, vel non.

Non modica eſt inter Doctores altercatio, ſi debitor non habeat cui ſolvat, an teneatur ad uſuras, in qua quæſtione traduntur nonnullæ diſtinctiones, *per eundem. de Franc. deciſ. 227* ¶ Hæres teneatur ad uſuras poſt moram: & judex qualiter taxare, & ſtatuere uſurarum modum debeat* *vide l. apud 40. § in uſumrum, de legat. 1.* modus uſurarum. *in l. eos. C. de uſur.* ¶ Mediatores intervenientes in contractibus uſurariis, etiam tenentur ad reſtitutionem; tamen ſolum tenentur de dolo, & lata culpa, *vide Pet. de Raven ſing. 546* ¶ Obligatus ad certam diem ratione mutuatæ pecuniæ, ſi pacta non præſtiterit, tenetur ad reſtitutionem, nedum ſortis principalis; ſed etiam uſurarum (alteri per creditorem ſolutarum) tanquam intereſſe. *ibid. d. deciſ. 192. num. fin. & deciſ. 103.* ¶ Tertius poſſeſſor an teneatur offerre creditori hypothecario etiam uſuras, ſi vult habere rem, *vide Rot. Avenio. deciſ. 109. in deciſ. diverſo.* ¶ Uſurario prodeſt remiſſio uſurarum, ſed poteſt Epiſcopus extorquere uſuras remiſſas, & dare pauperib. *Rom. ſing. 796.* ¶ Non ſolum qui exigit uſuras, ſed etiam illius hæredes, tenentur ad reſtitutionem. *Rot. Genu. deciſ. 193. num. 7. vide Bart. in l. unica num. 12. C. ex delictis defunctorum.* ¶ An uſura formalis, & in pactum deducta, non obliget ad reſtituendum, facta poſtea ſpontanea remiſſorie uſurarum ſolutarum, vel liberali ſolutorie animo donandi facta poſt mutui reſtitutionem, vel liberationem, *vide Gaſp. Cabal. milleloq. 285.* ¶ Hæredes an ad uſuras legati vel fidecommiſſi teneantur, *vide Jaſ. de actio. in §. ſequens, verſic. ex maleficiis. num. 23.* ¶ Emptor pretium rei non ſolvens tenetur ad intereſſe ratione fructuum perceptorum. *l. 5. & 13. C. de actio. empt. Afflict. deciſ. 20. Joſeph. Ludo. deciſ. Peruſ. 53.* Et tunc uſuræ ratione intereſſe licite peti poſſunt. *Rot. Genu. deciſ. 136. num. fin. & deciſ. 184. Capic. deciſ. 183. Marc. quæſt. 839. Bart. in d. l. 5. C. de actio. empt. & in l. 20. ff. eod. vide Abb. conſ. 66. part. 1. facit l. fin. ff. de peric. & commod. rei vend.* ¶ Fallit quando imminet periculum evictionis in limine contractus, & venditor non obtulit fidejuſſorem de evictione, tunc enim emptor facit fructus ſuos, *ſecundum Afflict. d. deciſ. 20. in fin. vide tamen infra lib 2. tit. de actio. empt. & vendi.* *An l. curabit. C. de actio. empt. habeat locum cum emptor nullos fructus ex re vendita puta ſterili percepit. *Facbin. lib. 2. cap. 31. negat. arg. l. curabit. Natt. conſ. 417. 494. Benint. deciſ. 29.* *An ad reſtitutionem uſurarum perceptarum teneantur uſurarii mercatores, inſtitores, procuratores, & alii qui ejus nomine uſuras exigunt, *Facbin. lib. 2. cap. 54. q. 2.* negat, niſi in ſubſidium. *l. & eleganter. §. penult. ff. de dolo.*

Vel non.

Debitor uſuris, ſi fiat creditor ſine uſuris, liberatur ab illis. *Rot. Genu. deciſ. 34.* Et debitum hinc inde uſurarium compenſatur. *l. in inſulam 33. §. uſuras. ff. ſolut. matrimo.* ¶ Debitor, ut uſuris, ſeu intereſſe liberetur, ſortem offerre, & deponere tenetur, & circa hoc depoſitum, octo obſervare debet, *de quibus vide Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 232.* ¶ Quando emptor, vel venditor pluris, minoris, non teneatur, *vide Boer. deciſ. 142. num. 4.* ¶ Debitor offerens creditori ſortem cum reliquis etiam extra judicium, liberatur à curſu uſurarum, & reditus. *Cabal. milleloq. 327 part. 1.*

Cap. IX. Qui ſint effectus.

*Debitor ex cauſa uſuraria, & alia non uſuraria ſolvendo uſuras in cauſam non uſurariam, an extinguat debitum uſurarium, vel alterum. *Joann Pet. Surdus. deciſ. 328.* ¶ Dies regulariter interpellat pro homine, etiam quoad curſum uſurarum, ſeu intereſſe. *Mynſing. obſerv 95. cent. 3.* ¶ Notarius recipiens inſtrumentum uſurarum, perjurus & infamis efficitur & perdit officium. *Andr. Gail. obſer. 4. lib. 2.* Sed quibus pœnis puniatur, *vide Ludov. à Pegue. in ſuis quæſtio. cap. 33.* Notarius enim non poteſt ſcribere inſtrumentum continens uſuras, *Menoch. conſ 300. num. 48. lib. 3.* ¶ Utile per inutile non vitiatur in materia uſurarum. *Borg. deciſ. 24. de contract. part. 2. num. 22. Andr. Gail. obſervat. 4. & 5. lib. 2.* Ideo ſors non amittitur propter ſtipulationem uſurarum. *idem Gail. obſer. 5. num. 7.* ¶ In crimine uſurarum devenitur ad torturam, ſtantibus judiciis. *Maran. in ſuo Spec. part. 4. diſtinct. 9. judic. num. 167. vide ibid. part. 6. tit. & pervenitur aliquando per viam inquiſitionis, num 127.* ¶ Dominum rei datæ in ſolutum à debitore creditori uſurario non tranſit in illum, *vide tamen Menoch. conſ. 300. lib. 3* ¶ Peccatum non eſt in promittente ſolvere uſuras. *Guid. Pap. quæſt. 581.* Et per conſequens pœna dandis ad uſuras, non extenditur ad recipientem. *Boer. dec. 48. num. 4.* ¶ Teſtis, Advocatus, Procurator, mediator auxilium præſtantes uſurariis ſcienter, ſunt perjuri & infames, & mortaliter peccant, *ita refert Borg. deciſ. 13. num. fin. de contract. part. 2.* ¶ Creditor petens pro tempore, quo jam recipit uſuras, repellitur exceptione doli. *l. non male ff. de dol. except.*

Cap. X. Quæ valent facta ob uſuras.

*An juſte, & abſque uſuræ labe convenire venditor cum emptore poſſit, ut donet pretium rei venditæ puta prædii, vel alterius rei fructiferæ numeretur aliquid certi, annuatim perdatur. *Facbin. lib. 2. cap. 32. quæſt. 3. affirmat. l. curabit. C. de actio empt. Alex. conſ. 228. lib. 2. conſ. 121. num. 4. lib 5.* ¶ Valet pactum (etiam ceſſante mora) quod debitor ultra reſtitutionem ſortis, teneatur indemnem reddere creditorem, tam de damno imminenti, quam de lucro ceſſante, puta, ſi erat impenſurus pecunias in mercatoras, vel emptionẽ prædiorum, unde tantum erat lucraturus. *Cabal. milleloq. 426.* ¶ An pactum de non computandis fructibus, in ſortem aliquando licitum ſit, *vide Ozaſch. deciſ. 143.* ¶ Privilegia, ac conſtitutiones faventes exactioni uſurarum, invalidæ ſunt: tamen inhibitio Judicibus, & Fiſcalibus facta, ne quempiam prætextu uſurarum moleſtent, debet valere. *D. Sol. tit. de uſur. decre. rem duram gloſſ 1.* ¶ Si debitor faciat pactum creditori, quod lucretur, & faciat fructos ſuos rei hypothecatæ, an tale pactum ſit validum, *vide Guid. Pap. ſing. 502.*

Cap. XI. Qui excuſantur.

Ruſticus excuſatur à præſumpta uſurarum fraude, propter juris ignorantiam, quod procedit etiam in minore & muliere. *Natt. conſil. 586. & Joan. de Arnono.*

ſing.91. ¶ Teſtamentum fratris inſtituentis uſurarium, poteſt per querelam inofficioſi à fratre rumpi. *idem Mattheſ. d. ſing. 49.* ¶ Conſuetudo ſuper uſuris non valet. *Affict. deciſ. 91. num. 8.* Ideo talis conſuetudo non excuſat etiam à pœna temporali. *Ludov. à Pegue. in ſuis queſtio. criminalibus, cap. 34. vide Pet. Roy. deciſio. 5. Litua, numero 87. in deciſio. diverſo. & Cravet. conſ. 145. num. 12 Roland. conſ. 75. D. Sol. in antiq. conſtitutio. Sabaudia, tit. de uſuris gloſſ. 1. fol. 179.*

Cap. XII. Contractus uſurarius, vel uſurarius. Quis dicatur.

An contractus ſit uſurarius, cum quis ruſtico mutuat ea lege, ut agrum ejus colat juſta tamen mercede. *Fachin. lib. 2. c. 54. affirmat. cap. ſi ſuuerαveris. 14. quaſt. 3. cap. conſuluit de uſuris.* ¶ Non eſt licitum etiam mercatori præciſe de aliquo intereſſe paciſci ante moram reſtituendæ pecuniæ, etiam ſi mercator ex illa tantum lucrum ſuiſſet veriſimiliter facturus, & ubi talis pactio fiat, dicitur uſuraria, & non habetur loco intereſſe. *Cravet. conſ. 87. num. fin. vide plenius in conſ. 189. numero 7.* Nam licitum minime eſt ab initio convenire, ut ſolvatur certa quantitas pro uſura ſeu intereſſe. *Dec. conſ. 119.* ¶ Contractus licet ex ſui forma non appareat uſurarius, judicatut tamen ſimilis propter mentem contrahentium: & vendens rem plus quam valeat, cenſetur uſurarius. *Abb. conſ. 5. part. 1.* ¶ Quis ſit uſurarius manifeſtus, quibus probationibus talis probetur, & quibus pœnis (maxime ſpiritualibus) puniatur. *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 235. & caſ. 398.* ubi plene de materia uſuratum. ¶ Quando dicatur contractua factus in fraudem uſurarum, adeo quod præſumatur ſimulatus, & qualiter hoc probetur per conjecturas, *vide Bartol. in conſ. 19. volum. 2.* ¶ De quodam contractu illicito, quem ſolent facere mercatores cum principibus, & aliis magnatibus, quod eia liceat capere pecuniam mutuatam ad Cambium, & illam poſſint cambare, & recambiare ſemel, & pluries, *vide per Ludov. à Pegue. in ſuis quaſt. crim. cap. 33.* ¶ Fœneratorea recipiunt promiſſionea de vera ſorte, deinde res ſterilea, vel nomina debitorum non ſolvendo, vendunt illi, qui mutuum ſuſcepit. *Menoch. de conſil. 109. num. 18.* Nam venditio nominis debitoria non ſolvendo à conſueto fœnerari, præſumitur in fraudem uſurarum facta. *Rom. ſing. 445.* ¶ Contractus quot, & quibus conjecturia dicatur uſurarlus, & pignoratitius, licet ſit celebratus ſub nomine emptionis, & venditionis. *Borg. deciſ. 13. de contract. part. 2.* ¶ Conjecturæ approbatæ à lege, & à Doctoribus, reddunt contractum pignoris ſimulatum, & uſurarium, ſed quæ ſint, *vide eundem deciſ. 32. num. 57. & ſeqq. de contract. part. 2.* ¶ Conjectura fœneris ducitur à perſona emente, quia tanti beſtias non emiſſet, ſi mutuum alias habere potuiſſet: quia quod plus pretii numerare promiſit, ob cauſam mutui promiſit: ideo talis contractus dicitur fœneratitius. *Menoch. de conſil. 109. volum. 2.* ¶ Uſurarios videtur, qui perſonis indigentibus frumento, dat pecuniam, ita ut ea convertatur in frumentum & illud cenſeatur datum cum pacto, quod ſolveretur pretium ipſius pet menſem Maji. *Natt. conſil. 369.* ¶ Uſurarius cenſetur creditor mutuana frumentum cum pacto de recipiendo illud eo tempote, quo veriſimiliter erit precioſius, & auſert libertatem debitori ſolvendi ante illud tempus. *Nat. conſ. 369.* ¶ Emptio grani facta viliori pretio propter dilationem datam ad menſurandum, & illud tradendum, quando dicatur prohibita, & uſuraria, & contra. *vide Natt. conſil. 670.* ¶ Uſurarius, an dicatur contractus ſocidæ, in quo ſit conventio, quod liceat tradenti animalia in ſocidam de tempore diviſionis aliqua præcipua detrahere. *Cravet. conſ. 145. num. 15.* De hoc contractu, & omni ſpecie contractus ſocidæ *vide per Caſſan. in conſuetud. Burg. titul. Des droicts. Rubr. 4. §. 23. gloſſ. 1. num. 54. & ſeqq. & infra lib. 2. tit. de ſocietat.* ¶ Quando opponitur contra aliquem contractum, illum eſſe uſurarium, ad ſciendum an ſit hujuſmodi. *Cravet. conſ. 145.* ¶ Emens, vel recipiens ab aliquo rem ſuſpectam uſurariæ pravitatis, eo modo, quo primus receperat, dicitur ſubintrare in locum primi recipientis, & contractus dicitur uſurarius, ſicut primus. *Borg. deciſ. 30. part. 2. num. 74.* ¶ Conventio de eo, quod intereſt, contractus tempore facta, uſuraria eſt, ſi ſit intereſſe lucri ceſſantis: ſecus ſi damni emergentis. *Gail. obſerv 5. num. 6. lib. 2.* ¶ An contractus initus inter univerſitatem, & Cives particulares (qui univerſitati mutuaverant pecuniam) pacto adjecto, quod pendente reſtitutione dictæ pecuniæ ad ſolutionem collectarum non tenetentur, tam reſpectu præſentium, quam futurarum, dicatur uſurarius. *Ozaſc. deciſ. 95.*

Vel non.

Mutuans pecuniam ad mercandum, & ad medium lucrum, & damnum, non dicitur contractum uſurarium facere, ſed ſocietatis, *ſecundum Guid. Pap. quaſt. 186.* Sunt tamen, qui tenent contrarium, *ut ibidem refert ibi Papo.* ubi ſit mentio, de quodam tractatu materiæ uſurarum. ¶ Uſurarius actus dici non poteſt, qui communiter exiſtimabatur ut licitus in regione, & inter mercatores frequentabatur. *Natt. conſ. 586.* ¶ Uſurarius ille non dicitur, qui pecuniam accepit ſub uſuris, & illam dedit alteri ejus ſocio boc pacto, quod ipſe uſuras ſolveret. *idem Roma. ſing. 342.* ¶ Uſurarius non dicitur contractus, quando emptor boum ilios locat venditori ad affanagium, pretio certo bladi ſingulis annia, addito pacto, quod periculum mortis pertineat ad emptorem, niſi hoc evenerit culpa venditoris conductotis. *Cravet. conſil. 145. numer. 3.* ¶ Probatio aliquem feciſſe contractum fœneratitium, non concludit illum uſurarium eſſe. *Raud. tract. de Analog. numer. 160.* ubi plene de materia uſurarum, *de qua vide etiam Clar. in ſua Pract. crim. §. uſura.* ¶ Uſurarius proprie non dicitur, qui fecit contractum uſurarium, & uſuras non petiit, aut non exigit, aliaa ſecus, *Borg. deciſ. 32. num. 78. de contract. part. 2.* ¶ Uſurarius non arguitur contractus ex eo ſolum, quod quis ſit conſuetus fœnerari. *Cravet. conſ. 73. num. 3 tamen vide ibid. num. 8. 9. 17. & 18.* ¶ Conttactus, quo pecunia datur, ut lucra, & damna ſint communia, licitus eſt. *Marc. quaſt. 887. num. 12.*

Cap. XIII. Quando præſumatur, vel non.

Ex eo, quod emptor locat rem emptam venditori & diu petitur venditorem poſſidere, venditio videtur ſimulata, & præſumitur contractus uſurarius, maxime ſi ab uſurario fiat. *Abb. conſ. 12. part. 2.* Alias uſura non oritur ex uno contractu locationis. *Abb. conſ. 15. part. 1.* ¶ Uſurarius an præſumatur contractua ex pacto de retrovendendo, & ex modicitate pretii. *vide Cravet. conſ. 156. & infra lib. 2. tit. de pact. int. empt. & vendit.* ¶ Locatio ſeu conductio præſumitur ſimulata, & ſapere uſurariam pravitatem, & naturam pignoris ex conjecturis, ſicut quilibet alius contractus; ſed quæ ſint hæ conjecturæ, *vide eundem Borg. deciſ. 32. part. 2. num. 55.* ¶ Uſurarius contractus an præſumatur continens pecuniam debitam ex mutuo, & ex venditione alicujus rei, & conſtat in facto, quod confeſſio dictæ rei fuit facta ſub ſpe futuræ conſignationis, *vide Capic. deciſio. 175.* ¶ Uſurarii, qui recipiunt promiſſionem de vera ſorte, dantes rem ſterilem & nomina debitorum, & jura ſua vendunt mutuum recipienti, malefaciunt, & talis contractus reſcinditur. *Capic. d. deciſ. 175.* ¶ Sicut pœna adjecta dationi quantitatis, præſumitur in fraudem uſurarum; ita intereſſe à principio taxatō. *Jaſ., Lanſ. Balb. deciſ.*

deciſ.355. ¶ Quando contractus præſumatur uſurarius, & quid tunc agendum circa reſtitutionem rei, & fructuum cum uſuris, *vide Abb. conſil. 113. cap. 8.* ¶ Contractus uſurarius eſſe præſumitur, ubi pacta in eo inſerta tendunt omnia ad favorem creditoris, & onus ad debitorem ſpectat. *Natt. conſ. 670. num. 13. vide Menoch. conſ. 109. lib. 2.* ¶ Quando contractus præſumatur uſurarius, *vide infra lib. 2. tit. de pact. int. empt. & vend.* ¶ Juramentum quando adhibetur contractibus ſuſpectis, illi redduntur magis ſuſpecti. *Menoch. conſil. 109. volum. 2. numer. 17.* ¶ Contractus judicatur uſurarius, concurrentibus tribus conjecturis ſimulationis, *de quibus vide per Borg. d. deciſ. 1. numer. 7.*

Vel non.

Uſurarius non præſumitur contractus ex unica conjectura; ſed pluribus opus eſt. *Cravet. d. conſ. 145. num. 10.* Sed an in dubio contractus præſumatur uſurarius, *vide Rol. conſ. 90. & conſ. 95. vol. 4. Menoch. conſil. 109. num. 24.* ¶ Uſuræ ſuſpicio ceſſat in eo, qui rei periculum in ſe ſuſcipit, excepto contractu mutui. *Crav. conſ. 145. num. 5. gloſſ. in cap. ſi fœneratoris. 14. q. 3.* Nam caſus dubius fortunæ facit licitum, quod alias eſſet illicitum, & reprobaretur. *Dec. conſ. 115. num. 4.* ¶ Uſura non præſumitur in foro contentioſo, imo in dubio contractus, qui ſolent fieri, debent judicari liciti, niſi quis ſolitus ſit fœnerari. *Cravet. conſ. 48. num. pen. vide conſ. 145. ibid. Roland. conſ. 75. lib. 1. num. 42.* Sed quando contractus dicatur uſurarius, *vide eundem Cravet. conſ. 156.* ¶ Uſuras repetens ſi probet reum conſuetum fœnerari ad decem pro centenario, & quod ipſe habuit mutuum ab eo, & ſolvit, non ob id præſumitur uſuras ſolviſſe, ut reus condemnari poſſit. *Roma. ſing. 364.* ¶ Uſuræ ſuſpicio ceſſat ratione dubii eventus. *Crav. conſ. 47. num. fin. faciunt ſcripta in conſ. 145. eiſdem, vide Dec. conſ. 111.*

Qualis ſit.

Uſurarii hodie ipſo jure ſunt infames, infamia civili. *Matth. Matthes. ſing. 49.* * Uſurarius contractus non habet hypothecam, neque ratione ſortis, neque ratione uſuræ. *Cabal. de uſur. q. 15. num. 185.*

Cap. XIV. Qui cognoſcere poteſt de uſura.

* An uſurarum crimen ſit mere eccleſiaſticum, an vero mixti fori. *Facbin. lib. 9. cap. 30.* affirmat 2. partem quæſtionis. *Sanctus Gregorius Niſſenus hom. 4. in eccleſiaſten. cap. quoniam 47. diſtinct.* ¶ Judex eccleſiaſticus; non ſecularis debet cognoſcere de contractu uſurario, niſi ſtatutum imponeret pœnam uſurariis, aut ageretur ad declarationem pignoris ſolum, notorium, aut manifeſtum eſſet contractum eſſe uſurarium. *Borg. deciſ. 24. num. 25. de contract. part. 2. vide conſ. 32. num. 77. ibid.* ¶ Cum agitur de uſuris, poteſt Judex in qualibet parte litis ex officio ſuo (deficientibus probationibus) exigere à partibus juramentum de veritate dicenda. *cap. ex literis 32. de jurejuran.* ¶ Judex cogere non poteſt creditorem uſurarii ad accipiendum in ſolutum creditum manifeſte uſurarium. *Menoch. conſ. 300. num. 64. lib. 3.* ¶ Judex alicujus poteſt ſuper cauſa uſuraria cognoſcere (cum ſit mixti fori) & uſurarios punire, & princeps ob ſubditorum utilitatem uſurarios tolerare non debet. *Oxaſc. deciſ. 137. vide Fame. Marc. quæſt. 535. Cabal. Milleloq. 305. Ludov. à Pegue. in ſuis quæſtio. crim. cap. 30. & 35. D. Sol. in ſuis comment. gloſſ. ſuper decreto, rem durum tit. de uſur. Maran. in ſuo Specul. part. 6. titul. & pervenitur aliquando per viam inquiſitionis, num. 108. & alibi ibid. in 4. diſput. fol. 569. Roland. conſ. 75. volum. 1. & conſ. 95. volum. 4. Natt. conſil. 369.* Sed an punitus de uſura per judicem Eccleſiaſticum, poſſit denuo puniri per ſecularem, *vide Marc. dict. quæſt. 535. numero 13.*

Cap. XV. Uſurarius. Quæ facere poſſit, & ad quæ teneatur.

Uſurarius manifeſtus non poteſt teſtari, nec donare cauſa mortis; ſed qualiter cognoſcatur uſurarius manifeſtus, *vide Rand. tract. de Analog. cap. 5. num. 43. & ſeq.* Et hæc concluſio multis modis ampliatur, & declaratur *per Ludov. à Pegue. in ſuis quæſtio. crimin. cap. 31.* ¶ Uſurarius tenetur reſtituere, nedum rem ſibi datam in ſolutum; ſed & fructus. *Menoch. conſil. 300. num. 4.* Et uſuras ſolvens repetit: quia quadam neceſſitate ſolvere dicitur. *ibid. num. 13.* ¶ Uſurarius poteſt inquiri per judicem etiam ad commodum partis. *Maran. in ſuo Specul. part. 4. diſtinct. 9. jud. part. 6. tit. & pervenitur aliquando. numer. 106.* Et compelli poteſt ad uſurarum reſtitutionem. *ibid. Maran. numer. 107.* ¶ Hæredes uſurarii tenentur etiam uſuras reſtituere. *D. Sol. decret. rem duram. gloſſ. 2. de uſur. num. fin.* ¶ Domini terrarum cogere poſſunt uſurarios ad edendum libros rationum, ſi jam præceſſerit informatio eos eſſe tales; alias ſecus. *idem D. Sol. ſuper ipſo decreto, rem durum gloſſ. 2. de uſuris fol. 181.*

Cap. XVI. Quando pœna imponi poſſit, & quis puniatur.

Sola oblatio impedit commiſſionem pœnæ, & curſum uſurarum futuri temporis. *Jaſſ. Lanſſ. Balb. deciſ. 359.* ¶ Dictum teſtatoris, ſe teneri ad reſtitutionem uſurarum à multis extortarum, non inferre illum fuiſſe uſurarium manifeſtum (cum poſſit intelligi, quod voluerit dicere ſe teneri tanquam hæredem alterius.) *ſcripſit Rand. tract. de Analog. cap. 30. num 150.* ¶ Ex ſolo contractu uſurario, nullis præceptis adhuc uſuris, quia non punitur criminaliter, licet contractus declaretur nullus, & fœneratitius. *Rot. Auen. deciſ. 48. in deciſio. diverſo. Tom. 3. vide D. Sol. in antiq. conſtitutio. Sabaudia. gloſſ. 1. ſuper decreto rem duram, tit. de uſuris, num. fin.* ¶ Uſurariis variæ pœnæ inductæ ſunt, tam de jure Canonico, quam Civili, *vide Ozaſ. d. dec. 137. num. 2.* Quod intellige, *ut ubi. n. 14.* Sed qualiter criminaliter illi puniri poſſint, *vide Cabal. milleloq. q. 396. Lud. à Peg. in ſuis q. c. 30. num. 18. & c. 31.* ¶ Principes ſeculares poſſunt in ſuis Principatib. arbitrarie imponere pœnas contra uſurarios, *idem Ludov. à Pegue. d. cap. 31.* ¶ Quando pœna conſiſtens in quantitate ſolutioni quantitatis adjicitur, in fraudem uſurarum videtur adjecta. *l. Julianus 14. §. idem Papinianus. ff. de actio. empt. & vend.*

Quis puniatur.

Uſurarius criminaliter utrum puniri poſſit, traduntur diverſæ opiniones *per eundem D. Sol. de uſur. gloſ. 1. ſuper decreto, rem duram cod. fol. 179. vide Cravet. conſ. 3. n. 101.* Sed qua pœna puniri poſſit, *vide Sol. ibid. num. 8. & ſeq. & Rol. conſ. 75. vol. 1.* ¶ Uſurarii de jure Canonico, qua pœna puniantur, *vide Mara. in ſuo Spec. part. 4. diſt. 9. jud. num. 111. 116. & 121.*

Cap. XVII. Miſcellanea.

Promittens ſolvere, vel aliquid dare cum juramento, non poteſt impedire ſolutionem, & executionem uſurariæ pravitatis, niſi notorie conſtaret de uſura. *deciſio. 13. part. 2. Borg. num. 49. vide cautelam, ibid. num. 50.* ¶ In debitis ex conventione, requiritur conſignatio: & non ſufficit ſola oblatio. *Cabal. milleloq. 330.* ¶ In ſocietatibus communiter ſolet dimidium lucri attribui induſtriæ, & dimidium pecuniæ. *Cabal. milleloq. 427.* ¶ Judex compellere poteſt, nedum poſt uſuras ſolutas, ut fiat earum reſtitutio, ſed etiam ante ſolutionem, ut earum nulla fiat exactio. *idem Capic. deciſ. 175.* ¶ Fœnorum

notum improbatione, creditor non poteſt repetere & exigere lucra manantia ex pecuniis à ſe mutuo datis. *Dec. conſ. 116.*

TITULUS CLXXI.

De uſuris dotium.

Cap. I. Uſura dotis, Quid & qualis ſit.

AN id, quod ratione moræ ſolvendæ dotis legatur, ſit uſura, *vide Pus. dec. 106. lib. 1.* ¶ Uſuræ dotis, quas vulgus alimenta appellat, ſunt favorabiles, adeo quod illas tolleret jus Canonicum. *Rolan. conſ. 65. volum. 4.* ¶ Debitum ex cauſa dotis transfuſum in cauſam mutui, ut quia fuit facta confeſſio dotis, deinceps ſtipulatio ipſius, an transeat cum eiſdem privilegiis, quod ad curſum interuſurii dotalis, *vide Capic. dec. 183.*

Cap. II. Quando debeatur, vel non.

Uſuræ dotis à patre promiſſæ ſine præfinitione temporis, debentur viro à die traductionis ſuæ uxoris ad domum, & ita conſtituitur pater in mora irregularis: ſecus erit in extraneo dotem promittente. *Magon. dec. 83. Rot. Floren.* ¶ Ad intereſſe (quod debetur jure actionis) maritus agere poteſt, etiam recepta integra dote nulla facta proteſtatione, reſervatione. *vide Mago. d. deciſ. 83.* ¶ Uſuræ promiſſæ marito, ſeu intereſſe pro oneribus matrimonii, debentur hæredibus mariti, quando maritus in vita illas non exegit. *Dec. conſ. 571. & Nati. conſ. 495.* ¶ Uſuræ, ſeu alimenta pro dote non ſoluta debentur per totum tempus, etiam ſi maritus, vel mulier ſteterit per viginti annos, & non petierit ipſam dotem. *Gram. deciſ. 70. vide tamen deciſ. 103. num. 29. ibid.* ſed an per lapſum decennii cenſeantur remiſſæ, *vide Magon. deciſ. 83. Rot. Flor. Iaſ. de actio. in §. fuerat, num. 20. Rol. conſ. 65. volum. 4. Dec. conſ. 571. & infra in hoc tit.* ¶ Quod dicitur uſuras pro dote deberi currere poſt biennium à die contracti matrimonii, quomodo intelligatur, *vide Iaſ. de actio. in § fuerat, num. 20. Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. Des droicts. §. 23. gloſ. 7.* ¶ Ipſa concluſio limitatur primo, quando dies fuit dicta. *Iaſ. & Caſſan. ibid.* ¶ Secundo limitatur, quando intervenit interpellatio, tunc enim incipiunt currere à die interpellationis. *Iaſ. in d. §. fuerat. n. 20. & Caſſan. d. gloſ. 7. num. 6.* ¶ Si vir, ut vir alit uxorem, debet habere ipſas uſuras ſolum uſque ad concurrentem quantitatem alimentorum. *l. creditor. 60. §. ſi inter. ff. mandati.* ¶ Fructus dotis filiæ per patrem relictæ, debentur à die mortis patris: quia cedunt loco alimentorum. *Menoch. conſ. 81. num. 60. vol. 1.*

Vel non.

Marito non debentur uſuræ, qui non alit uxorem. *l. in inſulam 43. §. uſuras. ff. ſolut. matrimo.* Vel aliter non ſuſtinet onera matrimonii, nam pro illo tempore illi non debentur uſuræ dotis. *l. cum poſt. 70. §. in domum. ff. de jure dot.* ¶ Uſuræ augmenti nuptialis, non debentur, neque ſolvi debent: quia ſolveretur uſura uſuræ, quod nuſquam permiſſum eſt. *Afflict. deciſ. 291.* Sed contra Afflict. fuit poſtea deciſum. *Perilluſt. D. P. Theſ. 45.* ¶ Pro legato dotis facto ab extraneo, non debentur uſuræ, tamen, pendente lite, ſubvenitur mulieri, cui fuit factum tale legatum, de aliqua parte ipſius per modum proviſionis. *Papo. lib. 15. tit. 4. arreſt. 2.*

Cap. III. Quando peti poſſit.

Maritus ſuſtinens onera matrimonii, poteſt interuſurium dotis petere poteſt biennium à tempore contracti matrimonii. *Capic. deciſ. 183. Franc. Marc. quaeſt. 308. Gramm. deciſ. 70. & Boer. conſil. 6.* ¶ Uſuræ ratione retardatæ ſolutionis dotium promiſſarum, licite à marito peti poſſunt. *Ozaſc. dec. 132. Boer. conſ. 6. Curtet. conſ. 189. num. 9. Iaſ. de actio. in §. fuerat, n. 17. Nate. conſ. 495.* Et hoc ratione damni, quod ille ſenſit ex eo, quia præſtat alimenta uxori ex proprio. *Caſſ. in conſuet. Burg. tit. Des droicts. Rub. 4. §. 23. gloſ. 1. n. 8. Bart. in l. antiqui 20. §. non mutum. ff. de negot geſt. & in l. 43. §. uſuras. ff. ſoluto matrimo. & Abb. conſ. 39. part. 2.* Sed quæ requirantur ad hoc, ut debitor dotis teneatur ad uſuras. *Capic. deciſ. 65. & Bart. in l. pater 17. ff. de dol. mal. & met. excepe.* * niſi tacite remiſſæ ſint. ¶ Dote non ſoluta ſuo tempore, maritus licite uſuras, ſeu intereſſe petere poteſt, quod declara primo, ut procedat ſolum in marito; ſecus in ſucceſſione, ipſo vivente, vel mortuo; nam uſuræ non debentur ex dote, niſi propter onera matrimonii: & quia in alio ſucceſſore ceſſat cauſa, illa ſublata, debet ceſſare effectus. *Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. Des droicts Rub. 423. gloſſ. 1. num. 16.* ¶ Secundo limita concluſionem, quando mulier aliquid operatur in domo, quod poſſet ſufficere ad onera matrimonii ſupportanda. *Caſſan. ibid. num. 17.* ¶ Tertio limita, quando maritus per totum tempus matrimonii tacuit, & non petiit uſuras, ſeu intereſſe dotis ſibi non ſolutæ: quia tunc ipſum ſilentium continuum inducit tacitam remiſſionem uſurarum. *Caſſan. in conſuet. Burg. tit. Des droicts. Rub. 4. §. 24. gl. 1. num. 17. facit l. vir uſuras 55. ff. de donat. inter vir. & uxor.* ſed *Nate.* in hac ultima limitatione tenet contrarium, *conſ. 495.*

Exigi, taxari poſſit.

Intereſſe, vel uſura dotis non ſolutæ, propter moram commiſſam in reſtitutione, an poſſit exigi per mulierem viduam, *Afflict. deciſ. 284. Franc. Marc. q. 308. Capic. deciſ. 65. num. fin. Gramm. deciſ. 103. num. 91. 97. & 98. Cabal. milleloq. 433. Papon. lib. 15. titul. 4. arreſt. 1. Borg. Caval. deciſio. 24. de contract. part. 2. num. 22. Rot. Avenio. deciſ. 95. in deciſ. diverſor. Tom. 3. num. 8. Iaſon. de actio in §. fuerat, num. 17. 18. & 24. Rol. conſ. 35. vol. 1. num. 6. Bart. in l. in inſulam. 43. §. uſuras. ff. ſoluto matrimon. & conſ. 128. volum. 2. Abb. conſ. 29. part. ſecunda. & Perilluſtr. D. P. Theſ deciſ. 43.* ¶ Intereſſe dotis non ſolutæ poteſt taxari conventione partium, dummodo non ſit exceſſivum, & debetur etiam ſi maritus non ſit ſolitus negotiari. *Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 21. num. 37. Hieron. Mago. deciſ. 83. Rot. Floren. num. 3. vide Dec. conſ. 119.* Et dictum intereſſe debetur, licet dos fuerit collata in arbitrium tertii, vel fuerit depoſita penes mercatorem. *Ludov. deciſ. 21. num. 49. 50. & 54.*

Cap. IV. Miſcellanea.

Alens filiam, quam nuptui tradidit, non tenetur ad uſuras tardius ſolutæ dotis, licet per errorem promiſerit. *l. pater 17. ff. de dolo mal. except.* ¶ Uſuræ meræ lucrativæ ſunt omni jure prohibitæ, etiam in materia dotis. *Joſeph. Ludov. dec. Luc. 21. num. 29. 30. & 52.* ¶ An valeat conſuetudo, vel ſtatutum, quod ſi hæredes mariti poſt ſolutum matrimonium non reſtituerint dotem, teneantur ad certam uſuram. *Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. Des droicts. Rub. 4. §. 23. gloſſ. prima, num. 18.* ¶ Statutum valet, quod ob moram dotis, ſolvatur certum quid. *Cabal. milleloq. 435.* Sed an per ſtatutum poſſit induci, quod pro dote ſolvantur ad rationem decem pro centenario, *vide Iaſ. de actio in §. fuerat, num. 19.* ¶ Qui promittit uſuras dotis, ſeu intereſſe, videtur ipſam dotem promittere, *l. 2. C. de dot. promiſſio.* ¶ Ceſſionarius mariti an poſſit uti beneficio ca. ſalubriter. *vide Cabal. millel. 434.*

TITULUS CLXXII.

De uſuris pupillaribus.

Generalia.

DE uſuris pupillaribus. *vide per Franc. Marc. q. 176. part. 2.*

Cap. I. Uſura. Quando currant, exigantur.

Finita tutela ante ſolutionem, currunt uſuræ, quæ prius currebant. *l. Luc. 47. §. quaeſitum. ff. de adm. & pericu. tuto.*

tuto. ¶ Uſuræ poſſunt à Magiſtratibus exigi eo pacto, quo exiguntur à tutoribus, quando conveniuntur actione tutelæ. *l. fin. ff. de Magiſtra. convenien.*

Cap. II. Qui teneantur ad uſuras.

Reſpectu minoris ætatis contrahitur mora irregularis, per quam debitor reipſa dicitur moroſus, & tenetur ad uſuras pupillares in caſibus licitis, ſeu intereſſe, dummodo ea ſit legitima perſona, cui ſolvatur, alias ſecus. *Vincen. de Franc. deciſ. 16.* Tamen debitor, qui poſſet eſſe tutor ſi vellet, & non petiit ſibi decerni tutelam, ſemper tenetur ad intereſſe. *ibid.* ¶ Tutor pecuniam pupillarem ocioſam jacere paſſus, ſitne uſuris plectendus, quid de jure Civili, & quid de jure Canonico, *vide Petr. Roy. deciſ. 5. Litua. in deciſ. diverſ. Tom. 2.* ¶ Tutoris negligentia quomodo probetur, nempe, quod non emerit prædia pupilli nomine, ſed relinquit pecunias in capſa, *vide Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 49. num. 6.* ¶ Tutor tenetur, vel convertere pecunias pupillares in emptionem prædiorum, vel dare ad honeſtam partem lucri mercatori, alias tenetur ad intereſſe; ſed ad quale, *vide Roma. ſing. 179.* ¶ Ubicunque aliqui de jure Civili tenentur fœnerari pecuniam illius, cujus negotia adminiſtrant, ut ſunt tutores, & alii ſimiles (quum uſuræ ſint hodie prohibitæ) debent illam dare ad mercatores ad licitum quæſtum. *Petr. de Raven. ſing. 754.* ¶ Statim atque tutor pecuniam pupillarem convertit in uſus ſuos, hoc ipſo videtur in mora, & incipit teneri ad uſuras, ſeu ad intereſſe. *l. 1. §. Papinianus. ff. de uſuris.* ¶ Quando tutor pecuniam pupillarem ocioſam relinquit, vel in uſus ſuos convertit, tenetur hujus pecuniæ intereſſe præſtare. *l. tutor. 8. §. ſi poſt. ff. de adminiſtratio. & peri. tuto. vel curato.*

Vel non.

Curator pupilli, vel tutor pecuniam mutuare non cogitur, & ſi illam mutuaverit, infra duos menſes poſt annum, an fœnerari cogatur & periculum pertineat ad eum, *vide §. quoniam authen. ut hi qui obligat. haber. perhib. res minor.* ¶ Irregulares uſuræ ceſſant, pupillo effecto majore, niſi creditum eſſet debitum ratione legitimæ. *Vincen. de Franc. deciſ. 16. num. 4. & 11.*

Cap. III. Qui ſint effectus.

Per receptionem uſurarum, pupillus non perdit privilegium. *l. qui nominibus 45. §. ſed ſi pupillus. ff. de adminiſtratio. & pericul. tutor.* ¶ Negligentia in non conveniendo debitores, & in non mutuando pecunias, imputatur tutori. *l. ſi tutor 16.*

TITULUS CLXXIII.

De pretio, & æſtimatione rerum, & quanti plurimi.

Generalia.

De practica in modo jurandi ſuper æſtimatione rei contra violentos, *vide per Bart. in l. ſi quando 10. C. unde vi.*

Cap. I. Æſtimatio: valor: pretium. Quid ſit.

*De Juſtinianea auri æſtimatione. *Cujac. lib. 10. obſer. cap. 31.*

Æſtimatio litis. Quæ ſit.

**Alcia. lib. 3. parergon. cap. 18.* *An id quod intereſt ſit æſtimatio, vel damnum vel utilitas. *Anton. Guibertus Coſtanus. q. 3.* ait eſſe utilitatem amiſſam *l. cum prætor. dicer. ſig. l. ſi vendidero. §. cum autem. ff. de furt. l. 2. 3. ff. de eo, quod certo loco.* ¶ Pretium cujuſque rei eſt illud, quod communi æſtimatione res valet. *Gome. Leo. deciſ. 97. in deciſio. diverſo.* ¶ Res cum tanti valeat, quanti vendi poteſt, qualiter dicatur juſtum pretium, ubi res emptorem non invenit, *vide Bart. in l. & ſi a quo 69. de legat. 1.* ¶ Pretium juſtum eſt, quod à Superiore taxatum eſt, *Gaſp. Cabal. milleloq. 417.* ¶ Pretium juſtum dicitur illud, quod percipitur ex penſionibus & reditibus, per ſpacium viginti anno. *Joſeph. deciſ. 65. num. 14. & Borg. Caval. deciſ. 1. de contract. part. 2. num. 20.* ¶ Fructus, & penſio dicuntur juſti, quando reddunt quinque pro quolibet centenario. *Joſeph. d. deciſ. 65. num. 15.* ¶ Juſtum pretium ut dicatur qualitas rei, introitum quantitas, & venditionis tempus, inſpici debent. *Vincen. de Franc. deciſ. 54. num. 10. Ozaſc. deciſ. 42. num. 5. Marc. quæſt. 483. num. fi. & quæſt. 484. num. 36. & 40. vide Cabal. milleloq. 300. & 301. Bart. in l. ſi quos. 16. C. de reſcin. vend.* ¶ Alia eſt æſtimatio poſſeſſionis, alia fundi, ſeu proprietatis, *l. ſi mulier. 21. §. qui poſſeſſionem. ff. de eo quod met. cauſ.*

Cap. II. Qualis ſit. Quibuſque modis intelligatur, veniat.

*Pretium, quando implicandum eſt in fundum idoneum, & ſecurum, quis teneatur probare fundum eſſe idoneum, & ſecurum. *Joa. Petrus Surdus deciſ. 320.* *Rerum ſequeſtratarum, an loco earum ſuccedat. *Jo. Petrus Surdus. deciſ. 306.* ¶ Fundus dicitur majoris, vel minoris æſtimationis, ratione vicinorum. *Marc. de Mant. ſing. 7.* ¶ Æſtimatio rei eiſdem cenſatur cum re, & ſuccedit loco rei. *Afflict. deciſ. 58. numero 6.* Etiam in particularibus, ſed quando, *vide eundem Afflict. deciſ. 369. num. 4.*

Quibus modis intelligatur.

Quod dicitur rem tanti valere, quanti vendi poteſt, quomodo intelligatur, *vide Marc. de quæſt. 484. num. 17. Bart. in l. 14. ff. de condict. furt. Jaſ. de actio. in § ſi quis agens, verſic. plus autem, num. 5.* ¶ Damnatus vendere, intelligitur juſto pretio. *l. ſi fidejuſſor. 52. §. fin. de legat. 1.*

Veniat.

Inter hæc verba quanti ea res, vel quanti eam rem eſſe apparuerit, nihil intereſt; in utraque enim clauſula, placet veram rei æſtimationem venire. *l. inter 179. & l. hæc verba 193. ff. de verbo. & rer. ſignific.* ¶ Pretium, quod fuit tempore penuriæ, venit in contractum, dummodo penuria non fuerit inſolita: tunc enim non venit, etiam data mora, quia promittens æſtimationem, intelligitur ſolitam promittere. *Nat. conſ. 21. Tom. 1.*

Cap. III. Quibus modis probetur, vel non.

Quando creditor elegit ſe velle pretium frumenti debiti, qualiter debeat formare articulos, & probare, *vide Afflict. d. deciſ. 316. num. 5.* ¶ Valor, & æſtimatio bonorum probatur per documenta, & inſtrumenta facta de aliis locis vicinis æque bonis. *Borg. Caval. deciſ. 16. de contract. num. 48. & deciſ. 24. num. 4. de contract. part. 1. vide Marc. q. 484. Jaſ. de actio. §. ſi quis agens. verſ. plus autem. num. 13.* ¶ De probatione pretii frumenti, & aliarum rerum mobilium, *vide per Maran. in ſuo Specul. lib. 6. tit. de teſtium product. num. 81.* ¶ De modo probandi valorum rei immobilis, vel mobilis: & ſi per teſtes probetur, qualiter illi debeant deponere; & quid, quando ſunt diſpares: & an debeant deputari æſtimatores per partes, vel per judicem, *vide Marc. quæſt. 484. Bart. in l. 2. §. nonnullam. C. de reſcind. vend. & in l. pretia rerum 65. ff. ad leg. Falcid.* ¶ Teſtes ubi deponunt de majori, vel minori ſumma, judicis arbitrio ſtandum eſt. *Marc. quæſt. 484. num. 24. part. 1.* ¶ Valor rei etiam per venditiones factas in loco, eodem tempore, probatur. *ibid. n. 38.* ¶ Rei valor etiam libro æſtimi, auctoritate publica facta probatur. *Marc. q. 484. num. 41. & q. 63. part. 2. vide Bart. in l. 3. C. de præd. & omnibus rebus navic. vea. lib. 10.* In dubio enim præſumitur res tantum valere, quantum eſt æſtimata in communi æſtimo. *Jaſ. de actio. in §. ſi quis agens, verſ. plus autem,*

autem n.9 ¶ Teſtis debet deponere de valore rei circa tempus, de quo agitur. *Venl. deciſ. 264. c.3. n.9.* ¶ Valor rerum quomodo probetur, & qualiter teſtes deponere debeant, *vide Jaſ. de actio. in §. ſi quis agens, verſ. plus autem, num.7. & 13.* ¶ Probatio æſtimationis rerum, vi ablatarum, præcedere debet ſententiam. *Mynſing. obſerv. 300. cent.4.* ¶ Juſtum pretium, & valor rei per ſubhaſtationem probantur; non tamen vere: quia vera æſtimatio fieri debet per appretiatores; nam in ſubhaſtatione plarunque fit fraus: ideo licitationi tunc erit loc⁹, quando aliud remedium non adeſt. *Vinc. de Franc. deciſ.54.* ¶ Publicatis teſtibus ſuper valore alicujus rei, poteſt pars adverſa producere alios teſtes ſuper illo; ſi dicat rem valere plus. *Guid. Pap. q.585.* ¶ Teſtes deponentes ſuper valore, debent reddere cauſum ſui dicti, etiam irrequiſiti: quia difficile eſt ſcire verum valorem. *Guli. Caſſad. dec.11. tit.1.* Aliàs non probant. *Bar. in ſuo tract. teſtim. n.7.* ¶ Teſtis deponens rem tanti valere ſecundum ſuam opinionem, probat, ſed quando, *vide Anton. Corſet. in ſuis ſing. teſtis 17.* Qualiter debeat fieri rei æſtimatio, *vide l. ſi quos 16. C. de reſcind. vend.* ¶ Teſtes non dicuntur contrarii, quando ſuper valore rei, unus dicit de centum, alius de centum quinquaginta. *Bart. in l. teſtator 90. § qui, de legat.2.* ¶ Teſtis deponens de valore rei, ſi deponat de credulitate, vel opinione, probat *Bart. in tract. de percipient. ad mater. teſt. num.7.*

Vel non.

Teſtis deponens ſuper valore rei, non probat ſi dicat, ego expenderem mille pro ipſa re, ſed debet deponere de communi æſtimatione: nam non valet conſequentia, res fuit tanti empta, ergo tanti valet: neque valor rei probatur per teſtem deponentem de auditu: quia ille non percipitur de auditu. *Vera. deciſ. 264. part.3. ſeu t.* ¶ Valor beneficii neceſſario non probatur per arrendamentum. *idem Caſſad. dec.20. eo tit.1.* ¶ Teſtis, qui deponit ſuper valore rei, quod tantum dediſſet, non probat valorem, niſi eſſent decem teſtes ita deponentes, quia tunc commune pretium diceretur probatum. *Guid. ſing. 854.*

Cap. IV. Quando inſpiciatur, attendatur, conſtituatur.

*An lite frugum debitarum per judicem æſtimanda, quæ ratio tenenda ſit, id eſt, cujus temporis, aut loci pretium ſpectari oporteat. *Hotoman. quæſt. Illuſtr. quæſt. 16.* ſex regulis explicat quæſtionem. ¶ Quando petitur æſtimatio rei, attenditur tempus moræ, & æſtimatio ipſa refertur ad locum, in quo res conſignari debet. *Rot. dec. 117.* ¶ In actione rerum amotarum, inſpicitur quantum res valuit tempore amotionis, & poſtea quanti plurimi fuerit *l. pen. ff. de actio. rer. amot.* ¶ Promiſiſti decem corbea olei Mutinæ uſque ad carniſprivium, dato fidejuſſore, qui ſimpliciter promiſit, nunc debet inſpici quantum valebit oleum in carniſprivio. *l. cum quis 21. ff. de actio. & oblig.* ¶ Caritas, quæ raro accidit, non debet imponere pretia rebus, ſed debet haberi conſideratio ad ea, quæ communiter accidunt. *Jaſ. de actio. in § ſi quis agens, verſ. plus autem n.6.* Æſtimatio, quæ currit tempore conſignationis: non autem ea, quæ currit tempore reſtitutionis, eſt attendenda. *Joſeph. deciſ.63. Peruſ. n.23.* ¶ Cum devenitur ad æſtimationem rei per juramentum in litem, quod eſt affectionis (ut in actionib. bonæ fidei) inſpicitur tempus ſententiæ: quando vero per juramentum in litem, quod eſt veritatis, vel ſtricti juris, inſpicitur tempus litis conteſtatæ. *l.3. §. in hac ff. commodati.* ¶ Æſtimatio quanti plurimi provenieus à tempore moræ, inſpicitur, quando debitor eſt in mora, ſed quando creditor eſt in mora recipiendi, à tempore illius moræ, inſpicitur ipſa æſtimatio. *Franciſc. Cremen. ſing.95.* ¶ Quando æſtimatio debetur jure obligationis, tempus contractæ obligationis inſpicitur: ſed ſi debetur officio judicis, inſpicitur tempus moræ, *l. fundum 28. ff. de nova. & deleg. & ibid. gloſſ. vide l. quoties. 59. & 60. ff. de verb. oblig.* ¶ Æſtimatio vini debiti, incipit creſcere à tempore moræ ſecundum unam lecturam, vel à tempore litis conteſtatæ, ſecundum aliam, & hæc locum habent, quando de termino nihil conventum fuit, alias inſpicitur tempus termini, & habetur conſideratio loci, ubi res debet ſolvi, vel ubi petitur. *l. vinum. ff. ſi cert. pet. & l. 4 ff. de condict. tritic.* ¶ Si tempore ſententiæ, vel mortis res plurimum fuerit, illud tempus inſpicitur; alias quanti plurimi fuit à tempore moræ. *l.3. ff. eod. de condi. tritic.* ¶ Quantum frumentum valeat, & aliæ res venales, nunquam debet inſpici, niſi in loco publici fori, & quanti l. pen ff. actio. rer. amot. vendi potuiſſent: unde ſi poſſunt vendi multo plus, vel multo minus extra forum, non debemus illud inſpicere; ſed conſiderare debemus æſtimationem loci, ubi debet fieri ſolutio, ad pretium publici fori. *Aſſl. deciſion. 23. & 316. numero 7. Franc. Marc. quæſtione 484. numero tertio. Rot. Genuenſ. deciſione 144. numero ſexto. Jaſon. de action. in §. ſi quis agens, verſ. plus autem, numero ſeptimo. Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus litera V. ſingular. vendition. 2. Caſtr. ſingul. 4. & Bart. in l. ſeptem. 12. C. de erogat. milit. anno.* ¶ Caritas, quæ modico tempore durat, non eſt ad pretium taxandum conſideranda. *D. Sol. in dd. ſuis commentar. ſolio 46. ſuper 3. part. d. decret. cenſus. tit. de cenſu. ſolution. fol. 47. vide l. pretia rerum, §. fin ff. ad leg. Falcid.* Tamen moratores interpellati ad ſolvendum, tenentur etiam ad illud pretium, quod modico tempore duravit, *idem ibidem ſuper 4. part. d. decret. cenſus, fol. 47.*

Attendatur.

Circa æſtimationem rerum fideicommiſſo ſubjectarum fuerunt alienatæ ad ſolvendum æs alienum, & legata attenditur tempus alienationum: & non evenientis caſus reſtitutionis. *Menoch. conſ.245. num. 11. lib.1.* ¶ Cenſus plurium annorum debetur ſecundum magis communem æſtimationem cujuscunque anni: nec attendendus eſt valor major, qui fuit meliori parte anni. *Papon. libro 13. titul.2. arreſt.12. & 13. vide eundem lib. 18. titul.4. arreſt.17.* Quod non habet locum, ſi debitor fuiſſet in mora conſtitutus per legitimam interpellationem factam, lapſo tempore dato ad ſolvendum. *idem Papon. d. arreſt. 13. d. lib. 13. titul.2.* Pretia rerum non ſecundum affectionem cujusque conſtituuntur. *Marc. q. 484. numer. 1. & 37.* Sed ſecundum communem æſtimationem. *l. pretia rerum. §. fin. ff. ad leg. Falcid. & l. ſi ſervum 33. ff. ad leg. Aquil.*

Cap. V. Quæ quibus modis valeat.

Vendita res tanto minus valet, quantum ſolvitur in proxenetis, ſubhaſtationibus, vel aliis expenſis. *Bart. in l. quantitas 72 ff. ad leg. Falc.* ¶ Res debet æſtimari, prout valet unita; non prout valet diviſa. *l. Mævius 53. §. cum familia. eod. tit.* ¶ In conſtitutum poteſt deduci æſtimatio rei peremptæ poſt moram. *l. promiſſor. 21. & 29. ff. de conſtitut. pecun.*

Cap. VI. Quæ æſtimari poſſint.

*Penſio domus quomodo ſit æſtimanda, an quanti conduxiſſet, vel quanti actor locaſſet, *Joan. Petr. Surd. 270.* ¶ Res, quæ fructum non ferunt, tanti æſtimantur, quanti vendi poſſunt. *Marc. q. 484. num. 13. & Bartol, in l. 2. num. fin. C. de reſcind. vendit.* ¶ Ea

eſt

eſt vis obligationis rei reſtituendæ, & natura, ut in ea deveniatur ad æſtimationem, & non apparente re, ſicut non extante. *Bartol. in l. ſi conſtante 25. §. ſi uxor. ff. ſolut. matrimo.* ¶ Domus magni valoris, & parvi fructus, dicuntur: ideo non debent æſtimari ex valore ædificii, ſed ex reditu. *idem deciſio.65. Peruſ. num. 11.* Nam æſtimatio rerum debet fieri ſecundum reditus ipſarum. *Caſtrenſ. ſing. 47. & Guid. Pap. ſing. 103.* ¶ Corpora, ſi quæ ſint in bonis defuncti, ſecundum rei veritatem æſtimanda erunt, hoc eſt ſecundum præſens pretium, *vide l. in lege 62. §. fin. ff. ad leg. Falcid.* ¶ Pretia rerum variantur, & tanti valet res, quanti vendi poteſt; tamen annonæ juſtum pretium imponi poteſt caritatis tempore. *Franc. Marc. quæſt. 154. & q. 539. parte prima.* Sed à quibus, *vide D. Sol. in conſtitutio antiq. Saubaudiæ, tit. de cenſu. ſolut. fol. 46.* ¶ Æſtimatur res cum qualitatibus ſuis ſed de cautela probandi valorem, quando quis dicit ſe deceptum ultra dimidiam juſti pretii, *vide per Bartol. in l. 1. §. ſi hæres. ff. ad Trebellia.* ¶ Res ſemper minoris æſtimatur, ratione oneris injuncti. *Ozaſc. deciſ. 83. numer. fin. & deciſ. 91. numer. 10.* ¶ Si mandavero, quod emas rem, quam habes communem cum alio certo pretio, aliorum partibus emptis, tua pro reſiduo pretio dare teneris: ſed ſi pretium determinatum non fuerit, tua pars boni viri arbitrio debet æſtimari. *l. ſi fundum 35. & 36. ff. mandati, vide ſupra tit. de procurato. ad nego.* ¶ Æſtimatur incertum antequam certificetur, poſtea æſtimatur ipſa res, ut ſi jactum retis emero, & jactare recte piſcator noluerit; nam tunc incertum hujus rei æſtimandum erit. *l. ſi jactum 13. ff. de actio. empt.* ¶ Res tanti valet, quanti vendi poteſt, quando emit ille, qui ſcit vitia, ſecus ſi ignorabat. *Bald. ſing. 52. vide l. mortis 18. §. fin. ff. de mort. cauſ. donat.* ¶ Pretia rerum ex temporis varietate mutantur. *Franc. Marc. q. 63. par. 2.* Nam ex loco, & tempore rerum pretia variantur. *l. pretia rerum. §. fin. ff. ad leg. Falci.* Et ſecundum varietates regionum. *Jaſ. de actio. in §. ſi quis agens, verſ. plus autem, num. 5.*

Cap. VII. *Quando debeatur valor, æſtimatio, vel non.*

Valor quanti plurimi, an debeatur ob ſolam malam fidem. *Joan. Petr. Surd. deciſ. 179.* ¶ Quando alicui debetur rei pretium, deberi cenſendum eſt intereſſe commune intrinſecum, ſed intereſſe extrinſecum (quod in futurum poſſet ſuccedere) non conſideratur. *Gom. Leo. deciſ. 97. in deciſ. diverſ.* ¶ Æſtimatio quanti plurimi tunc per totum tempus moræ debetur, cum frumentum debetur in genere; ſecus ſi in ſpecie debeatur. *Nat. d. conſ. 599. num. 5.* ¶ Nulla legitima cauſa exiſtente, valor quanti plurimi debetur à tempore moræ, in qua debitor conſtituitur per lapſum diei, abſque hominis interpellatione. *Nat. conſ. 599.* ¶ Mora non committitur, debito non liquidato: ideo, & ſi granum debitum ſit ſolvendum pretio quo plurimi valuit poſt moram, tamen hoc fallit, quando quantitas debita eſt liquidanda. *Afflict. deciſ. 205.* Alias enim debetur æſtimatio quanti plurimi à die moræ. *Rot. Genu. deciſ. 67. num. 5. deciſ. 117. & 144.* Etiam ſi modico tempore duraverit, & ita valuerit, *eadem Rot. d. deciſ 144. num. 7. Nat. conſ. 599. & Bart. in l. ratio. §. per venditorem. ff. de actio. empt.*

Vel non.

Intereſſe quanti plurimi non debetur, ſi aliqua rationabilis cauſa debitorem excuſat à mora, *Sol. decre. cenſ. num. 5. fol. 47. & Nat. conſ. 599.* ¶ Æſtimatio quanti plurimi non debetur poſt triennium. *Rot. Gen. dec 144. num. fin. vide tamen D. Sol. in conſtitutio. antiq. Sabaudiæ glo. ſuper 4. part. decreti, cenſus, tit. de cenſu. ſolutio. & Nat. conſ. 599.*

Cap. VIII. *Quibus modis fieri, & peti poſſit.*

*Litis æſtimatio quomodo olim in omnibus annis, & obligare loco habebat. *Alciat. lib 3. Parergon. c. 18.* ¶ Quando debet fieri æſtimatio rei debitæ, an tempore contractus, vel moræ, aut litis conteſtatæ, aut ſententiæ, vel ſolutionis fiat, & quod tempus inſpiciatur, & qui locus, ſi æſtimatio eſt aucta, vel diminuta, *vide Bart. & Dd. in l. vinum. ff. ſi cert. pet. & l. 3. §. in hac. ff. commodati.* ¶ Æſtimatio rerum debet fieri per duos ab utraque parte electos, qui æſtimatores debent jurare. *Bart. in l. hac edictali 7. §. his illud. C. de ſecund. nupt.* ¶ Evicta Baronia, qualiter fieri debeat æſtimatio ædificiorum, an ſecundum valorem, vel ſecundum reditus, quando emptor agit reſpectu evictionis contra venditorem, *vide Boer. deciſ. 19.*

Vel non.

Æſtimatio fundi non debet fieri reſpectu menſuræ, ſed reſpectu bonitatis fundi, *Afflict. deciſ 58.*

Cap. IX. *Quando taxari, moderari, creſcere poſſit.*

Valor rei, & æſtimatio judicis arbitrio taxatur. *Menoch. de arbitra. lib. 2. caſ. 143.* Quando inter partes eſt diſcordantia. *Guid. Pap. ſing. 572. vide Bartol. in l. & ſi equo. 69. de leg 1.* ¶ Frumenti, aliarumque frugum pretium tempore penuriæ princeps poteſt moderari, etiam pretio viliori. *Vincen. de Franc. deciſio. 9.* Sed an talis conſtitutio principis comprehendat etiam Clericos, *vide ibid. num. 3.* ¶ Mutatio valoris non præſumitur ex brevitate temporis: & contrarium alleganti, incumbit onus probandi. *Borg. deciſio. 1. de contract. part. 2. num. 22.* ¶ Æſtimationem creſcere poſſe poſt ſententiam, intelligendum eſt, deducto tempore, quod datur judicatis ad ſolvendum, *d. l. 3. §. in hac, & ibi. Bart. num. 12. ff. commod.* ¶ Pretia rerum quando dicantur decreſcere, vel accreſcere ex diminutione monetæ, vel ejus augmento, *vide l. 2. C. de veter. numiſ. poteſt. lib. 11. & ibid. Bart.*

Cap. X. *Qui teneantur de æſtimatione.*

Æſtimatio debetur officio judicis mercenario, & æſtimatio quanti plurimi venit à tempore petitionis. *Boer. deciſ. 68. num 5.* ¶ Ad hoc ut debitor, puta frumenti, teneatur ad æſtimationem, quanti plurimi fuit frumentum à die moræ, quæ debeat probare creditor, & quando ipſe debitor dicatur in mora conſtitutus, *vide Afflict. deciſ. 316. & Boer. deciſ. 68.* ¶ Frumento percepto ex fundo alieno per plura tempora præterita, an percipiens teneatur ad illius æſtimationem per tempora, vel ſufficiat, quod reddat frumentum, *vide Bart. in l. 5. §. qui legatorum ff. ut in poſſeſſio. legat.* ¶ Venditor teneatur quanti plurimi res fuerit à tempore moræ: item, quo loco plurimi fuerit, & contra, ſi emptor fuerit in mora recipiendi. *l. 3. §. ſi per venditorem. ff. de actio. empt.* *An bonæ fidei poſſeſſor conveniri poſſit ad reſtitutionem fructuum conſumptorum, ſive eorum æſtimationem, ſi ex eis factus ſit locupletior, *And. Fach. lib. 1. controv. cap. 98. negat. §. ſi quis à non domino. Inſtit. de rer. diviſio. §. & ſi hæreditas. Inſtit. de officio jud. l. 4. ff fin. regund. l. quæſitum. ff. de acquir. rer. domin.* *An ei qui nummos aureos mutuo accepit liceat reddere creditore invito eorum æſtimationem, & pretium in alia

ſpecie, & materia, ut in argenteis nummis. *Andr. Fachin. lib. 2. contro. cap. 50. affirmat. l. 1. ff. de contrah. empt. l. Paulus 99. ff. de ſolutio.* ¶ Dominus rei, qui recipit æſtimationem litis à commodatario, tenetur cavere de re reſtituenda, ſi illa ad ſuas pervenerit manus. *l. ſi is, qui 13. ff. comodati.*

Cap. XI. Qui condemnari poſſit.

*An res debita perempta poſt moram debitoris peti poſſit, & reus ſit condemnandus ad æſtimationem. *Fachin. lib. 11. cap. 40. affirmat. l. 3. ff. de confeſſ.* ¶ Obligans ſolvere pretium, quando creditor ab eo petierit, ſi creditor illud petat tempore caritatis, non tenetur eo tempore ſolvere. *Fel. conſ. 43. num. 10.* ¶ Probata violentia per teſtes, res amiſſa probatur per juramentum, & ſuper valore ipſarum rerum, taxatione judicis præmiſſa, & præſtito petentis juramento, fit condemnatio. *cap. fin. ex. de his, quæ vi, metuſve cauſ. fin.* ¶ Ad rem quis debet condemnari, & non ad æſtimationem rei: nam rem ſolvere obligatus, non eſt ad æſtimationem perveniendum, niſi judicis officio. *Mann. in ſuo Spec. de ordin. judicio. part. 4. tit. an ſit judicium civile, vel criminal. diſtinct. 3. num. 34. Boer. deciſio. 68. vide tamen Boer. ibid. num. 4. & Affl. deciſ. 23. num. 17. Papon. lib. 10. tit. 5. arreſt. 1. & lib. 18. titul. 4. arreſt. 19.*

Cap. XII. Quando agi poſſit.

Agi poteſt contra illum ad æſtimationem, qui irrequiſito domino, rem aliquem accepit, ſi dicta res non extet tempore petitionis. *Capel. Thol. q. 203.* ¶ Cenſus victualium non exacti tempore fertilitatis, recuperari non debent tempore caritatis, & contra; ſed tunc agi debet ad valorem, habemus in hac patria decretum *in antiq. conſtitutio. Sabaudiæ, titul. de cenſu. ſolutio. D. Sol. in ſuis comment. ſuper ipſis conſtitutio. fol. 45.*

Cap. XIII. Qui ſint effectus.

Vinum mutuo accipiens liberatur, ſi tantundem in eadem bonitate reddat, licet pretium ſit mutatum. *Boer. deciſ. 327. num. 5.* Idem in cæteris rebus, in quibus conſiſtit motuum. *ibid.* ¶ Pretium grani in mercatis majus offerentes, quam ſit commune, puniri poſſunt, pœna criminis ſtellionatus. *D. Sol. in dd. ſuis comment. fol. 46.* ¶ Quando æſtimatio faciat emptionem, & transferat dominium. *Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 10.* ¶ Qoando agitur de re data in dotem reddenda, æſtimatio non facit, quin in reſtitutione veniat partus rei. *l. 1. C. ſoluto. matrimo.* ¶ In præjudicium tutoris non ſtatur æſtimationi bonorum, quam teſtator in ſuo teſtamento fecit, vel dixit ſe habere. *l. 1. C. de arbit. tute.* ¶ Si Notarius, qui inventarium ſcripſit, minorem æſtimationem rerum fecerit, & ſecundum illam fidejuſſorem acceperit, tenetur minori actione in factum. *l. fin. C. de Magiſtr. convenien.* ¶ Tutor, vel curator vendens rem æſtimatam auctoritate publica, excuſatur, licet plus valeat. *gloſſ. ibid.* ¶ Æſtimatio, quæ fit tempore diviſionis, non facit petitionem. *l. ſervos. 35. ff. famil. ercifc.* ¶ Æſtimatio teſtatoria, nihil operatur. *l. ſi fundum. 83. §. ſi libertus. de leg. 1.* ¶ Valet legatum rei vendendæ pro juſta æſtimatione. *l. ſi cui. 36. de legat. 2.* ¶ Si res æſtimetur ſupra veram æſtimationem, quid juris, *l. qui gravator. C. de cenſib. lib. 11.* ¶ Æſtimatio facit in dubio emptionem. *l. 3. ff. locati.* Et facit tranſire periculum rei in recipientem. *l. quæro. 56. §. Paulus eod. tit.*

Quibus modis valeat.

Æſtimatio facta ab aliquibus, an valeat (etiam vocatis partibus) ſi plures fuerint electi, *Creſ. deciſ. 2. alias 80. tit. de arbit.* ¶ Æſtimatio à pluribus facta ſeparatim, quando non valeat. *Creſc. ibid.* *Si propter uſuram res vendita fuerit, an reſcindi contractus poſſit ob læſionem circa dimidiam & tamen ſi læſio circa dimidium extinguat in æſtimatione rei in dotem datæ, *Ant. Fachin. lib. 2. contr. c. 29.* ait ſuccurrendum eſſe. *l. circa recurſum. ff. de jur. dot. l. ſi res æſtimatas. §. 1. ff. eod.*

Cap. XIV. Quibus modis eligi poſſit, æſtimator quæ facere poſſit.

Æſtimatores, ſi unus deponat de decem, alter de viginti, & alter de triginta, quomodo ſint concordandi. *Borg. deciſ. 13. num. 47. de contract. part. 2.* ¶ Ab æſtimatoribus appellantur, & dantur alii, qui revideant æſtimationem. *Affl. deciſ. 188.* ¶ Æſtimatores poſſunt variare, & ab uno poteſt appellari, & per alium fieri æſtimatio, quæ, ſi non appelletur, tranſit in judicatum. *Borg. deciſ. 20. num. 44.*

Cap. XV. Quando ſtetur, & ad quæ teneatur.

Dicto unios præpoſiti à communi ſtatur: idem, ſi eleganter, ex partium conſenſu: & duo æſtimatores debent eligi, quando proponitur electio à judice. *Bart. in l. 1. C. de ponderatoribus, & aur. illa. lib. 2.* ¶ Ponderatori, vel æſtimatori communis, ſtatur ſuper approbatione, vel improbatione rerum. *Bart. in l. 1. C. de ponderatoribus, & aur. illa. lib. 12.* ¶ Æſtimatores debent jurare; ſed cum diſtinctione, *de qua per Cabal. milleloq. 142.* Et etiam ſimul convenientea communicato conſilio, deliberare debent, & ſic æſtimationem facere: quoniam alter ab altero inſtrui, vel in ſententiam ſuam trahi poteſt. *Cabal. ibidem.* ¶ Si æſtimator male æſtimat, tenetur nomine proprio. *l. 1. C. de diſcuſſorib. lib. 10.*

Cap. XVI. Miſcellanea.

Creditor moroſus conſequi nequit, niſi id quod res minimum valuit inter moram, & tempus interpellationis *idem D. Sol. ſuper decreto. cenſu. gloſſ. ultim. fol. 48.* ¶ Cum judicis officium implorat, ut declaretur juſtum pretium rei, expeditur res ſummatim, cauſa cognita. *Bart. in l. 3. ſecunda lect. num. 29. C. de pigno.* ¶ Noſtra intereſt fundos vicinos habere longe majori pretio. *Cravet. conſ. 3. pro genero, num. 49. Rebuff. in conſtitutio. reg. ſtructa. de liter. oblig. art. 11. gloſſ. 4. n. 4. Tom. 1.* ¶ Fructus pendentes, dicuntur pars rei, & rem faciunt precioſiorem: ſecus in partu exiſtente in ventre. *Bartol. ſingul. 39.* ¶ Ab onere æſtimandi patrimonialia, nullus excuſatur. *Bartol. in l. fin. C. de diſcuſſorib. lib. 10.*

TITULUS CLXXIV.

Si menſor falſum modum dixerit.

ADverſus menſorem agrorum, qui falſum modum dixit, datur actio: idem adverſus menſorem aliarum rerum, *de qua actione vide Jo. Criſp. de Mont. in ſuo tract. termino. act. poſt volumen Jaſ. de actio.* ¶ Fundus menſuratus, allegata per partem læſione, vel deceptione menſuræ, debet iterum menſurari. *Nat. conſ. 489.* ¶ Præſcribitur poteſtas reclamandi adverſus menſuræ defectum de re vendita, ſpacio 60. dierum, quando fuit actum inter partes, ipſam rem menſurari debere; ſecus ſi nihil fuerit dictum: quia hoc caſu requiruntur 30. ann. *Nat. conſ. 569. vide infra tit. ſeq.* ¶ Agri menſor, qui falſam fecit relationem, qualiter teneatur. *vide D. Sol. in conſtit. antiq. Sabaudiæ. gl. 1. ſuper 3. part. decreti, omnibus. titu. de cenſu. ſolutio. fol. 52.*

TITU-

TITULUS CLXXIV.

De menſuris, & ponderibus.

Cap. I. Quid ſit menſura. Quibusque modis intelligatur.

QUaliter debeat eſſe menſura. *D. Sol. gloſſ. 1. p. 1. decr. omn. de ſol. ce. nu. 4. 5.* Et quid ſit, *num. 7.* ¶ Menſura, ubi ſimpliciter nominatur, intelligere debemus de communi. *idem D. Sol. ibi. num. 8.*

Cap. II. Quibus modis fieri poſſit: attendatur.

*An menſura prædiorum debeat attendi inſpecta menſura loci ubi ſunt prædia, vel ubi eſt celebratus. *Rol. à Vall. conſ. 6. vol. 3. conſ. 13. Tom. 4.* ait ubi eſt celebratus contractua. ¶ Ad quam menſuram in dubio intelligatur facta venditio, ſi plurea ſint, & quid, ſi contractus uno loco ſit celebratus, & traditio rei alibl fieri debeat, *vide eundem D. Sol. ibid. num. 10. fol. 50.* Sed quod ſit attendenda menſura loci contractus; & non loci ubi res vendita erat ſita, *ſcribit. Rol. conſil. 100. fol. 3.* Niſi conſuetudine aliud cautum reperiatur. *idem conſ. 13. volum. 4.* ¶ Menſura, quæ extabat tempore venditionis, attendi debet; non ea, quæ extat tempore traditionis rei. *Joan. Baccan. ſing. 1.*

Cap. III. Quæ ſit pœna falſa menſura.

Menſura neceſſaria pro diviſione facienda ſit ſumptibus ambarum partium, licet una tantum requirat diviſionem. *Papon. lib. 15. tit. 7. arreſt. 3.* ¶ De menſura rerum immobilium venditarum *vide per eundem D. Sol. ibid. ſuper d. decreto, omnibus.* Et cujus expenſis fieri debeat, an venditoris, vel emptoris, *vide ibid. num. 18.* ¶ Menſuram venditor quærere tenetur, & debet fieri partibus præſentibus, & hora aſſignata: & agrimenſor ipſius partibus præſentibua jurare debet; licet, illis abſentibus, poſſit menſuram judici referre. *idem D. Sol. ibid. n. 19. & ſeq.* ¶ Menſura eſt repetenda, ſi altera partium allegat læſionem; ſed an ſit menſuranda foſſata, ripa prædii, & ſæpes, ac muri, quibus res clauditur: & qua pœna puniendua ſit falſificans pondera, & menſuras, *vide D. Sol. ibid.* ¶ Menſuræ debent fieri æreæ, vel lapideæ, & poni in locis publicis, debentque eſſe juſtæ, & ſignari ſigno, ſeu armis Domini. *Guid. Pap. q. 490. vide Dd. in cap. 2. extr. de empt. & vend. & Marc. quæſt. 279.* ¶ Re alienata ad menſuram, intra quod tempus ipſa menſura fieri debeat, *vide Papon. lib. 11. tit. 4. arreſt. 17. in fin. Auguſt. Bero. q. 5. Perilluſtr. D. P. Theſſa. deciſ. 185. & Natt. conſ. 569.* ¶ Menſura victualium in uno eodemque loco duplex quandoque eſt: tamen prohibitum eſt habere unam menſuram pro vendendo. *D. Sol. in conſtitutio. antiq. Sabaudiæ gloſſ. 1. ſuper 1. parte decreti, omnibus tit. de cenſu. ſolutio. fol. 49. vide eundem. ibid. fol. 52.*

Cap. IV. Qui ſint effectus.

Quando quis utitur duplici menſura fraudulenter, nempe majori menſura recipiendo, & minori vendendo videtur incidere in pœnam falſi; ſicut dicimus de illo, qui mutat nomen fraudulenter. *Franc. Marc. q. 279.* Et ulteriua duplici pœna mulctandus eſt. *ibi. Mareb.* ¶ Utens falſo pondere, vel menſura, qualiter puniatur, *vide Menoch. de arbitra. lib. 2. caſ. 317. & Bartol. conſil. 155. lib. 1.* ¶ Judex ſciens & tolerans pondera illicita, & non puniens tenetur, & punitur: quia de ſuo emendabit, & etiam utens illia punitur pœna falſi. *Maran. in Spec. part. 4. diſtinct. 11. judic. numer. 44.* ¶ Falſas menſuras habere grave crimen, & graviter legibus vendicatur, ſed ab hoc crimine excuſantur magiſter, & conductos molendini, qui menſuras (etiam falſas) à domino ipſius receperunt, & bona fide uſi ſunt, prout uſus fuerat eorum anteceſſor. *Natt. conſ. 72. Tom. 1.*

Tepati Compend.

Cap. V. Miſcellanea.

Menſuram ſtabiiire in tota Patria, pertinet ad principem. *D. Sol. in dd. ſuis comment. glo. 1. ſuper. 1. par. decreti, omnibus, tit. de cenſu. ſolutio. num. 3. fol. 49.* ¶ Inſtrumentum locationis non eſt liquidum, facta promiſſione certæ ſummæ, & reſervata menſura majori, vel minori, illa non legitime facta. *Vincen. de Franc. dec. 292.* ¶ Cenſus & victualia menſurabilia, non exiguntur, niſi cum menſura loci, in quo debentur. *ibid. D. Sol. d. decret. omnibus.* ¶ Conventione de menſura facienda, interim ſuſpendit alienationem. *Papon. lib. 11. tit. 4. arreſt. 17.* ¶ Menſura vel pondere læſus, debet conqueri intra annum, & ad quid agere poſſit, *vide Maran. ibid. num. 45.*

TITULUS CLXXV.

De prorogatione ſolutionis & cæteris prorogationibus,

Cap. I. Prorogatio: Quid ſit: Quibusque modis intelligatur.

PRorogatio poſt terminum, dicitur novus actua, *Caſp. Cabal. milleloq. 127. & 161.* ¶ Prorogatio intelligitur facta juxta qualitatem primæ obligationis. *Affl. deciſ. 110. num. fin. Franc. Marc. quæſt. 338. Rot. Genu. deciſ. 3. num. 22.* Et cum omnibus qualitatibus rei prorogatæ. *Dec. conſil. 394. num. 5.* Idem in obligatione à principio facta inſolidum. *Rot. Genu. deciſ. 176. num. 20.* Fallit quoad juramentum, & pœnam; nam hæc non intelliguntur repetita, niſi de novo interveniant. *Hippol. ſingul. 300. vide tamen Jaſ. in l. 1. §. & poſt, ff. de novi oper. nunciat.* ¶ Dilatio conceſſa ſuper ſorte, intelligitur etiam conceſſa ſuper acceſſorio uſurarum: fallit, ſi debitor eſſet ſuſpectus de fuga, vel de dilapidatione ſui patrimonii. *Ludo. Rom. ſing 176.* ¶ Tempus prorogatum ſimpliciter, intelligitur tantum, & ſecundum tempus, in primo contractu appoſitum. *Borg. Caval. deciſ. 16. de contract. part. 2. num. 36.* ¶ Nam prorogatio non poteſt eſſe majoris temporis, quam ſit principale tempus. *ibid. num. 37.* ¶ Prorogatio in jure multis modis accipitur, *de quib. vide per Maran. in ſuo Spec. part. 4. diſtinct. 12. judic.* ¶ Quando debitor obtinet literas à principe prorogationia ſolutionia, quid in precibus narrare debeat, *vide Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 203. n. 14. & ſup. tit. de inducial. & prorog. lite.*

Cap. II. Quæ dicantur prorogata,

Prorogato termino, non cenſetur prorogata fidejuſſio niſi fidejuſſores de novo conſentiant. *Capel. Thol. q. 182.* Sed an tunc fidejuſſores liberentur per ipſam prorogationem, *vide Franc. Marc. q. 538. & And. Gail. obſerv. 30. lib. 2.* ¶ Prorogatione termini per creditorem facta, terminus cum ſuis acceſſoriis cenſetur prorogatus. *Mynſing. obſerv. 53. cent. 6.* ¶ Terminus videtur prorogatus cum ſuis qualitatibus, & acceſſoriis, dependentibus tamen à voluntate prorogantium; & non alterius. *Henric. Boer. in ſuis ſing. titul. prorogatio.* ¶ Res prorogata non cenſetur innovata per prorogationem; ſed potius eadem reputatur; ſicut ante. *Ægid. Bellam. concl. 751. num. 3.*

Cap. III. Quæ prorogari poſſint.

Procurator non poteſt terminum ſolutionis prorogare. *Idem Cabal. milleloq. 220. & Marc. de Mant. ſing. 627.* ¶ Terminus ad ſolvendum præfixus per credito-

rem, prorogari poteſt, etiam juramento firmatus, ut debitor non incurrat perjurium. *Mynſing. obſerv. 52. cent. 6. Amanel. de Clariſaq. ſing. 52.* ¶ Terminus juris; ſeu à jure limitatus, per judicem prorogari non poteſt, nec eo lapſo, admittitur purgatio moræ. *Crav. conſ. 179.* ¶ Etiam dilationis termino elapſo, judex dilationem prorogare poteſt. *Anton. Corſet. in ſuis ſing. lit. P. ſing. prorogatio dilationis.*

Cap. IV. Quibus modis fieri poſſit.

Prorogatio debet fieri, parte præſente, vel citata. *Rebuff. in conſtitutio. Reg. Tom. 3. titul. de cauſ. beneſic. poſſe. art. 4. gloſſ. 1.* ¶ Prorogatio dicitur fieri, quando nondum eſt finitum tempus: & nihil aliud eſt, quam prioris termini extenſio; ſed de prorogatione dilationis, *vide per Boer. deciſ. 294.* ¶ Prorogatio facilius fit, quam de novo conceſſio. *Boer. d. deciſ. 294. numer. 8.* ¶ Prorogatio non fit de eo, quod non eſt. *Rot. Genu. deciſ. 3. num. 22.* ¶ Prorogatio compromiſſi non poteſt fieri majoris temporis, quam fuerit primum tempus compromiſſi. *Hippol. ſingul. 52.*

Cap. V. Qui ſint effectus.

* Prorogatio facta debitori inquiſito, an liberet fidejuſſorem; & an fidejuſſor, qui promiſit reum præſentare toties quoties fuerit requiſitus, liberetur ſemel conſtituto reo, qui poſtea è carceribus aufugit. *D. Goſp. Theſſ. q. For. q. 57. lib. 2.* * Induciæ an proſint pro alimentorum debito. *Io. Pet. Surd. deciſion. 323.* ¶ Prorogatio termini impedit pœnam committi; ſed commiſſam non perimit. *Guid. Papo ſingul. 23.* ¶ Prorogato compromiſſo, non intelliguntur repetita juramenta, nec pœnæ, niſi de novo interveniant *Hippol. ſing. 300.* Nam prorogatio compromiſſi eandem ſolemnitatem requirit, quam & ipſum compromiſſum. *idem Hippo. d. ſing. 200.* ¶ Quando fidejuſſor ad certum tempus, puta ad annum, ſe obligavit, quia tunc anno tranſmiſſo amplius non tenetur, ſi fiat prorogatio, in ea requiritur ejus conſenſus, alioqui non tenetur; ſecus ſi fidejuſſor ipſe ſe obligaſſet pure, licet in certum tempus deſtinata ſit ſolutio: nam tunc termino prorogato, etiam eo ignorante, non liberatur. *Mynſing. obſervatio. 53. cent. 6.* ¶ Novatio non inducitur per prorogationem termini, quam facit creditor debitori ad ſolvendum, nec fidejuſſores prius dati liberantur. *Dec. conſ. 400. vide infra. tit. prox.* ¶ Papa prorogando gratiam ad triennium, non dicitur novam gratiam facere, ſed primam extendere. *Dec. conſil. 497.* ¶ Prorogatio facta à Papa, quo caſu ſit valida abſque conſenſu ejus, cui præjudicabatur, *vide Put. deciſ. 68. lib. 2.* ¶ Prorogatio non nocet tertio. *Cabal. d. milleloq. 161.* ¶ Debitor, qui ſe conſtituit debitorem duobus tutoribus, & cuilibet ipſorum inſolidum, non poteſt ſe juvare prorogatione termini obtenta ab altero tutore, ſi alius tutor agat contra ipſum debitorem, virtute dictæ obligationis. *Vincen. de Franc. deciſ. 281. part. 2.* ¶ Petens tempus ad ſolvendum id, in quo fuit condemnatus, dicitur ſententiæ acquieſcere, & appellationi renunciare. *Hiero. Mago. deciſion. Luc. 24. num. 18.*

TITULUS CLXXVII.

De novationibus, & delegationibus.

Cap. I. Novatio: Delegatio: Quid ſit.

PRorogatio termini non eſt novatio; quia ſi eſſet novatio perimeret obligationem pignoris, & pœnam tolleret. *Iaſ. in l. 1. & poſt, num. 7. ff. de oper. nov. nunciat.* de prorogatione *vide ſupra tit. prox. titul. de pignoribus.* ¶ Juramentum habet de natura novationis, & delegationis. *l. qui juraſſe 26. §. fin. ff. de jurejur.* ¶ Novationum alia voluntaria, alia neceſſaria. *de quibus vide per Marc. de Mant. ſing. 611. & gloſſ. in l. 1. C. de judic.*

Cap. II. Qualis ſit, & quibus modis intelligatur.

Delegans quaſi decoctum, vel quaſi de proximo decocturum, non liberatur: & delegatio debiti juramento firmata, eſt irrevocabilis. *Hieron. Mago. deciſ. 39. num. 10. & 11. Rot. Flor.* ¶ Pœna in dubio non cenſetur appoſita, animo novandi. *Gaſp. Cabal. milleloq. 276.* ¶ In ſtipulatione novante dies præcedentis obligationis, repetita intelligitur. *l. qui ſic ſtipulatur 47. ff. de verb. oblig.* ¶ Debitor ſi delegatur alteri, intelligendum eſt, ſtipulatione interveniente: idem eſt in novatione, & quæ ſit ratio, cum novatio ſit genus, cujus ſpecies eſt delegatio, *vide Mart. de Mant. ſing. 403.* ¶ Si ſecunda obligatio contineat minus, quam prima, non præſumitur novatio, niſi id actum ſit. *l. qui uſumfructum 58. ff. de verb. oblig. & Crav. conſ. 167.*

Cap. III. Quibus modis fieri poſſit, vel non.

* An in caſibus in quibus olim fiebat ipſo jure novatio nunc ope exceptionis fiat. *Facbin. lib. 3. cap. 91. negat. l. ult. C. de novatio. Gabriel. de novatio. concluſ. 1. numer. 53.* ¶ Per ſecundum contractum obligationis, tranſactionis, vel dationis inſolutum, fit novatio primæ obligationis, & cenſetur receſſum à prima hypothecaria: niſi ex pacto eſſet conſervata. *Boer. deciſ. 332. circa finem, & deciſ. 337. Bart. ſing. 209.* Fallit, quando datur in ſolutum ſpecie, & in cauſa dotis. *Boer. deciſ. 332. vide infra lib. 2. tit. de datio. in ſolut.* ¶ Delegatio interventu novæ perſonæ, quæ delegantis non ſit debitrix, an fiat, *vide Afflict. deciſ. 353.* ¶ Per interceſſionem minoris fit novatio, & à primo contractu receditur: ſed minore reſtituto, reſtituitur actio in priſtinum debitorem in eo ſtatu, in quo erat tempore novationis. *l. fin. ff. de minor. 25. ann.* ¶ Delegatio, etiam ſine ſtipulatione, inter mercatores fieri poteſt. *Put. deciſ. 124. lib. 3.* ¶ Si navim ſtipulans ſim, & ſi non feceris centum, nunquid hoc caſu fiat novatio, *vide gloſſ. in l. obligationum 43. §. fin. ff. de actio. & oblig.* ¶ Novatio etiam hodie fit, quando contractus ſe non compatiuntur. *Dec. conſ. 564. num. 15.* ¶ Novatio poteſt fieri per quemcunque contractum, etiam ſtipulatione non interveniente. *Matth. Matthesſ. ſing. 178. Bart. ſing. 32. & Petr. de Rave. ſing. 268.* ¶ Per delegationem factam, ſtipulatione mediante, fit novatio: & in novatione per delegationem facta, jura antiqua non ſunt correcta. *Andr. Gail. obſervat. 30. lib. 2.* ¶ Quando fidejuſſor facit debitum proprium, videtur facere animo novandi, & tunc liberatur principalis. *Marc. q. 1062. numer. 3.* ¶ Per ſententiam fit novatio, hoc eſt, novæ actionis acquiſitio; non autem, quod actio prima tollatur. *idem Bart. in l. 13. §. etiam ſi creditor. ff. de pigno. vide gloſ. in l. 3. C. de executio. rei judic.* ¶ Stipulatio ſi præcedat, & ſequatur pactum, vel contractum de eodem facto, quando videatur inter partes facta novatio. *Bart. in l. ſingularia. ff. ſi cert. pet. num. 11.*

Vel non.

Si unum debeatur, & aliud promittatur, non fit novatio, niſi expreſſe agatur. *Bartol. in l. ne reſponſum. 15, numer. 3. C. de tranſact.* ¶ Novatio licet non fiat per ſententiam, tamen adjicitur nova forma. *Bartol. in l. 6. ff. de trit. vin. & oleo leg.* ¶ Novatio non fit interventu novæ perſonæ, etiam ope exceptionis, niſi expreſſe agatur: ubi tamen ex præſumptionibus,

&

& conjecturis evidentiſſimis, & efficacibus, & aliter non conſtaret, *Rot. Genu. deciſ. 197. vide Vinc. de Franc. deciſ. 15. Andr. Gail. obſerv. 30. lib. 2. Fel. conſ. 21. l. ubi 28. ff. de conſtit. pecun. & §. præterea, inſtit. quib. mod. toll. oblig.* ¶ Hodie ſi promitto tibi id, quod debeo ex inſtrumento habente executionem, non fit novatio, niſi expreſſe à partibus dicatur, tamen ſi delegaverim tibi meum debitorem, & tu illum acceptaveris, ac ipſe tibi promiſerit, licet non exprimatur animo novandi factum eſſe, fit tamen novatio; nec poſtea fieri poterit executio contra debitorem principalem. *Rebuff. in conſtitutio Reg. tract. de lite. oblig. art. 1. gloſſ. 9. num. 20.* Quod procedit etiam in debito procedenti ex ſententia. *idem Rebuff. ibid. tract. de ſenten. execut. art. ult. gloſſ. unic. num. 16. Tom. 1.*

Cap. IV. Quando dicatur facta, vel non.

Licet novatio nunquam præſumatur (niſi inter partes fuerit ita conventum) tamen quando in ſecunda obligatione plus continetur, quam in prima, tacite novatum videtur, & prima obligatio tollitur. *Hiero. de Mont. de q. 20. Borg. Caval. deciſ. 20. de judic. vide l. qui uſumfructum. 28. ff. de verb. oblig.* ¶ Novatione facta, an prima obligatio tollatur ipſo jure, vel ope exceptionis, quando, & quomodo præſumatur novatio, *Bartol. in l. Valerianus 10. ff. de Prato. ſtipula.* ¶ Quando quis promittit, puta centum, copulato omni alio inſtrumento, intelligitur facta novatio. *Cravet. conſil. 294.* ¶ Novatio contractus præcedentis, quando dicatur facta per ſtipulationem ſequentem, *vide Bartol. in l. ſingularia 15. numer. 10. ff. ſi cert. pet.* ¶ Debiti novatio, an videatur facta, quando fidejuſſor de judicato ſolvendo debitum in ſe aſſumit cum ſponſione, ne in poſterum debitorem creditor conveniat, *vide Marc. quæſt. 1062.*

Vel non.

Novatio non dicitur facta, ſi poſt datos fidejuſſores, aliosdem, niſi prima ſit revocata obligatio, & de illa facta mentio. *Bart. in l. Valerianus. ff. de Prato. ſtipula.* ¶ Non dicitur novatio legitime facta, ut liberetur fidejuſſor, niſi debitum præcedens in aliam perſonam transferatur. *Guid. Pap. 717.*

Cap. V. Quibus modis inducatur, vel non.

Omnes illi modi, quibus antiquitus inducebatur novatio (quamvis hodie non inducatur, niſi expreſſe agatur) inducunt exceptionem; non autem actionem, & per conſequens ubi olim præſumebatur novatio ipſo jure, hodie præſumitur, ut fiat ope exceptionis. *Bartol. in l. 30. num. 4. ff. ſi cert. pet.* ¶ Novatio prioris obligationis non inducitur, niſi expreſſe dicatur. *Afflict. deciſ. 130. Vinc. de Franc. deciſ. 155. num. fin. Dec. conſ. 400. Bartol. in l. certi condictio. §. quoniam. ff. ſi cert. pet. & l. item illa. §. ſi. ff. de conſtit. pecu.* Tamen, quod etiam hodie fiat novatio tacite ope exceptionis, ſcribunt *Franc. Marc. q. 412. & 537. Ozaſc. deciſ. 142. Felin. conſ. 21. vide gloſſ. in l. defenſor. 22. ff. tutel. & ratio. diſtraben. & in §. præterea. inſtitutio. quib. mod. tol. oblig.* * An ex conjecturis novatio inducatur. *Andr. Fachin. lib. 3. c. 92. affirmat. l. ult. C. de novatio.* Tertius ſi promiſerit ſolvere pro alio intra certum tempus, cum prima obligatio eſſet ſimplex, an inducatur novatio, *vide Creſcen. deciſio. 4. alias 77. de ſolutio.* ¶ Per delegationem novatio inducitur, in qua delegatione requiritur ſtipulatio inter debitorem delegatum, & illum, cui fuit facta delegatio: & qui delegat ſolvit, & nomen debitoris videtur dare in ſolutum. *Dec. conſil. 421.* ¶ Stipulatio & contractus, ſi fiant ſimul, & ſemel nec alter præcedat alterum, quando inducatur novatio. *Bartol. l. ſingularia. ff. ſi cert. pet.*

Vel non.

Sententia non inducit novationem primæ actionis. *Afflict. deciſ. 93. num. 3. & Vinc. de Franc. deciſ. 155. num. fin. vide tamen Bartol. in l. 3. num. 3. Cod. de uſur. rei judic.* ¶ Novatio per alium contractum, quam per ſtipulationem non inducitur, nec per interventum novæ perſonæ, niſi expreſſe agatur. *Rot. Genu. deciſ. 2. num. 19. & 20.* Tamen quando fit promiſſio præſenti, & acceptanti, tunc eſt delegatio, per quam novatio inducitur. *ibid. n. 20.* Et eo caſu ſequitur liberatio, & non habet locum l. fin. C. de novatio. *Rot. Genu. d. deciſ. 2.* ¶ Quod ſolutum non inducit liberationem, illud promiſſum non inducit novationem. *l. cum qui ita 56. §. ſi à te ſtipulatus. ff. de verb. oblig.* ¶ Novatio non inducitur per prorogationem termini, quam facit creditor ſuo debitori ad ſolvendum, nec fidejuſſores, qui erant prius obligati, liberantur. *idem Dec. conſil. 400.* ¶ Novatio quando locum habet, in cujus materia tria jura conſiderantur, *vide Bartol. in l. qui uſumfructum 58. ff. de verb. oblig.*

Cap. VI. Quæ novantur, vel non.

* An principalis ſtipulatio novetur ex ſubſequente ſtipulatione pœnali. *Fachin. lib. 3. cap. 92. negat. l. ult. C. de novatio. Gabriel. concl. 1. numer. 67. de novatio.* ¶ Tranſactione novatur prima obligatio, & novatio facta cum uno ex correis, alios liberat. *Pet. Beninten. deciſ. 81. num. 21. & 22.* Sed an tunc actio primæva ſublata cenſeatur, *vide Bartol. in l. tutoris 10. ff. in quibus cauſ. pign. vel hypothe. tacit. contrah.* ¶ Stipulatio conditionalis obligationem præcedentem puram ſuſpendit, & eam novat in conditionis eventum. *l. pecuniam 36. ff. ſi cert. pet.* ¶ Stipulatione quando novetur actio prima, *vide Bart. in l. certi condict. §. quoniam. ff. ſi cert. pet.* ¶ Actio quæ oritur ex numeratione de facili novatur, & tollitur per ſtipulationem. *Bartol. in l. ſingularia. 15. num. 8.* ¶ Promiſſio ejus, quod alius debebat, obligat promittentem, & tollit primam obligationem, etiam ſi hæc ſecunda eſſet inutilis *§. præterea, & ibid. gloſſ. Inſtit. quib. mod. toll. oblig.* ¶ Poſt ſententiam, quæ tranſivit in rem judicatam, non poteſt tranſigi: actio tamen ex ea competens novari poteſt, & acceptilatione perimi. *l. ſi. cauſa cognita. Cod. de tranſact.* ¶ De plurium debitis uno inſtrumento contentis, unum ſolum poteſt exigi, vel ſtipulatione novari. *l. eo quod 10. Cod. ſi cert. pet.* ¶ Aquiliana ſtipulatio omnino omnes præcedentes obligationes novat, & perimit, ſi hoc actum eſt. *l. Aquiliana. 4. ff. de tranſactio.* ¶ Si contractui juris gentium ſubjiciatur ſtipulatio continens idem, novatur prima, ſi actum eſt; non alias. *l. duo ſocietatem. 71. ff pro ſocio.* ¶ Stipulatio, quæ ſuccedit in locum contractus bonæ fidei, aſſumit ejus naturam ut veniant fructus à tempore moræ; licet aliter ſit in contractu ſtricti juris. *Capic. deciſ. 183. num. 4.* Nam ſtipulatio deſcendens ex emptione, & venditione, quando novat actionem, cum omnibus qualitatibus, & privilegiis (quæ habebat primo ex natura contractus, vel rei in obligationem deductæ) illam novat, niſi animo tollendi privilegia ſit facta. *Capic. d. deciſio. 183. numer. 3. vide Bartol. in l. prædia. 29. ff. de actio. empt. & vend.* ¶ Stipulatio ſequens novat actionem ex contractu, quando continet illud idem, quod principaliter veniebat: ſecus ſi contineat illud, quod contractum infirmat. *Bart. in l. prædia 39. ff. de actio. empt. & vend.*

Vel non.

Stipulationes prætoriæ non novant primam actionem; ſed illam novationem faciunt, quam facit litis

conteſtatio, & ſententia, *Bart. in l. 1. §. judiciales. ff. de Præto. ſtipulat. num. 6.* ¶ Stipulatio, quæ ex neceſſitate interponitur non novat, niſi expreſſe agatur. *Bartol. ibidem.* Sed quid in ſtipulatione legatorum, rem pupilli ſalvam fore, rem ratam haberi, damni infecti, & de judicio ſiſti, *vide Bartol. ibid.* ¶ Stipulatio, vel pœna, non novatur per præcedentem conventionem, quando præceſſit contractus à jure Civili inductus. *Bartol. in l. 2. num. 13. C. de jure emphyt.* ¶ Obligatio ſecunda quantitatis diverſæ inter eaſdem partes facta, & alio tempore, poſterior ex cauſa, qua prior facta fuit, eſſe non cenſetur, neque prior obligatio per ſecundam novatur; imo ambæ peti poſſunt. *Franc. Marc. quæſt. 437.* ¶ Actio ex vendito non novatur per ſtipulationem pœnalem, *vide Bart. in l. 29. de act. empt.* Sed an ſtipulatio pœnalis novet præcedentem contractum, *eund. in l. ita ſtipulatus 115. num. 26. ff. de verbor. obligat. & in l. 2. C. de jure emphyt. & ibid. Caſtren.* ¶ Conventio liberatoria, non novatur per ſtipulationem pœnalam ſequentem. *l. reſcriptum 10. §. ſi pacto. ff. de pact.* ¶ Stipulatio pœnalis novat præcedentem obligationem, niſi ex cauſa non oneroſa factam: & exactione facta per unam, tollitur altera, quatenus illæ concurrant. *l. ſi quis à ſocio 41. ff. pro ſocio, & l. duo 72. eod. tit.*

Cap. VII. Quando dicatur receſſum à primis.

Actus ſubſequentes contrarii præcedentibus, faciunt videri receſſum à præcedentibus, quando de illis facta reperitur expreſſa mentio. *Ozaſch. deciſ. 142. num. 10.* ¶ Per ſecundum inſtrumentum conſtitutionis dotium, non videtur receſſum à primo ante facto. *Cravet. conſ. 282. vide Dec. conſil. 195.* ¶ Nunquam primæ conventioni, & contractui derogatum videtur per ſecundam conventionem, niſi quatenus in ipſa ſecunda expreſſum fuerit. *Dec. conſil. 97. & conſil. 195. num. 3. & Menoch. conſil. 381. num. 31. lib. 4.* ¶ Pactum aliud (à primo diverſum) ex intervallo ubi quis fecerit, à primo recedere videtur. *Dec. conſ. 464. num. 5.*

Cap. VIII. Qui ſint effectus.

¶ Per novationem unius ex duobus reis credendi ſociis, alteri præjudicari non poteſt. *l. ſi unus. ff. de pact.* ¶ Per novationem debitor invitus, & contradicens poteſt liberari. *l. ſi debitor 91. ff. de ſolutio. & liberati. l. ſi debitor. 91. ff. de ſolutio. & liberat.* ¶ Delegans ſolvit, & liberatur. *Rot. Genn. dec. 60. num. 11.* Sed quæ requirantur ad hoc, ut ſequatur liberatio, *vid. ibid. decis. 69. num. 7.* Nam ſolutionis vicem obtinet delegatio. *gloſſ. fin. in l. quod debetur 52. ff. de pecul.* ¶ Dotem à patre, vel à quovis alio promiſſam, ſi vir novandi cauſa ſtipulatur, incidit viri eſſe periculum, cum ante mulieris fuiſſet. *l. dotem. 36. ff. de jure dot.* ¶ Si mulier alienam obligationem in ſe tranſtulerit animo novandi, creditori contra debitorem reſtituitur utilis actio. *l. ſi mulier. 16 C. ad S. Vellei.* ¶ Privilegium tutelæ pupillo competens, non perimitur novatione neceſſaria, quæ fit per ſententiam condemnatoriam latam in tutoris præjudicium. *l. defenſor. 22. ff. de tutel. & ratio. diſtrah.* ¶ Novatione ceſſante creditor ex utraque obligatione agere poteſt, & tunc primi fidejuſſores non liberantur. *Andr. Gail. obſervat. 30. lib. 2.* ¶ Obligatione novata, fidejuſſores non ſunt obligati, niſi illi ſe de novo obligaverint. *l. novatione 4. C. de fidejuſſo. & mandat.* ¶ Triplex eſt novationis ſpecies, ſed de ejus effectu, *vide per Bartol. in l. 1. C. de judi. numer. 7. & l. 11. §. ſi pacto. ff. de pact.* Et novatio tribus modis ſumitur, ſed qui ſint, *vide eundem Bartol. in l. 3. C. de uſur. rei judic.* ¶ Facta novatione liberantur fidejuſſores. *Dec. conſ. 107.* ¶ Exceptio, quæ obſtat deleganti, non obſtat ei, cui fuit facta delegatio: niſi contra eum eadem ratio concedendi exceptionem ſubſiſtat. *Bart. ſing. 33.* ¶ Stipulatio novans ſententiam, non habet paratam executionem. *Bart. in l. 2. C. de execut. rei judica. & l. minor annis 41. ff. de minor. 25. ann.* ¶ Novatione quando tollatur prima obligatio ipſo jure: & ſtipulationis novantis poteſt effectus reſtringi ex voluntate partium. *Bart. in l. in perſonam 31. §. qui ff. de pact.* ¶ Condemnatus ad locandum ex compromiſſo pœnali, ſi locaverit, deinde contravenerit locationi, an ab illa prima obligatione pœnali ſit liberatus novatione, *vide Bartol. in l. ſi hæres 5. ff. de actio. emp. & vend.* Ubi ſcribit pro negativa. ¶ Quando legatum extinguatur per novationem, *vide Bart. in l. 6. ff. de trit. vino & ole. legat.* ¶ Debitor delegatus ante diem ſolutionis, non liberatur in mandato de ſolvendo; ſecus in literis cambii quæ ſunt irrevocabiles. *idem Puc. deciſ. 126. numer. 4. lib. 3. vide deciſ. 137. ibidem.* ¶ Mandatario plene credente debitoribus, illi liberantur à mandantibus, ſeu delegantibus, & efficiuntur ipſius mandatarii debitores. *Puc. d. deciſ. 126. numer. 5.* ¶ Satisfactum dicitur legi final. C. de novatio. requirenti eſſe faciendam expreſſam mentionem de novatione per contrahentes, ſi per conjecturas appareat partes voluiſſe novare. *Ozaſch. deciſion. 142. numer. 11.* ¶ Nam quando conſtat de novatione per conjecturas, dicitur fieri expreſſe. *Hier. de mont. variar. juris quæſt. 20. Borg. deciſ. 29. de judic.* ¶ Bancha cambii nummularia de ſolutione reſpondente, an habeatur, ac ſi eſſet facta ſolutio, ut debitor omnimodo liberetur, etiam ſi antequam eſſet ſatisfactum, alia bancha fefellerit, *vide Afflict. d. deciſ. 353.* ¶ Per novationem voluntariam, ſeu delegationem, debitoris ſtipulatione interveniente, liberantur fidejuſſores, nec prodeſt proteſtatio contraria. *Franc. Marc. quæſt. 537.* ¶ Ubi formiter non eſt ſervatum mandatum per debitorem delegatum, delegans non eſt liberatus à ſuo creditore. *Rot. Gen. deciſ. 1. numer. 18.* ¶ Delegatus indebite vero creditori delegantis, à delegante condicit. *l. 2. C. de condic. indeb.* ¶ Exceptio doli, quæ obſtat deleganti, non obſtat ei, cui facta fuit delegatio ex cauſa oneroſa, niſi quatenus ad delegantem res eſt reverſura, ſed delegato contra delegantem ſuccurritur. *l. ſi donaturus 9. §. ſi quis. ff. de condict. cauſ. dat.* ¶ Delegatione liberatur debitor delegans à creditore ſuo, cui fit delegatio, etiam ſi debitor delegatus non eſſet ſolvendo: quia bonum nomen facit creditor, qui admittit ipſum debitorem delegatum. *l. inter cauſas 26. §. abeſſe. ff. mandati. vide l. cum ea 68. §. creditor. ff. de evictio.* Quod procedit, quando credito nomen debitoris ſui periculo ſequutus fuit; ſecus ſi periculo ipſius debitoris: quia tunc non liberatur debitor; ſed adhuc tenebitur ad id, quod minus ab illo debitore delegato ſervari poteſt. *l. ſi mandato 45. §. quod mihi. ff. mandati.* ¶ Per delegationem non liberatur debitor, niſi ei, cui fit delegato (id eſt creditori) quæratur actio; item reſtitutio fidei commiſſi ex Trebellianica, delegari non poteſt. *l. ſi mulier 60. §. ex eſſe. ff. de jure dot.* ¶ Exceptio quæ obſtat deleganti, obſtat ei, cui eſt facta delegatio ex cauſa lucrativa, & etiam ei, cui ex cauſa oneroſa, putativa tamen, & non vera, ut ſi ei, quem creditorem tuum putabas juſſu tuo pecuniam, (quam me tibi debere exiſtimabam) promiſero. *l. 2. §. item ſi ei. ff. de donatio.* ¶ Licet ſtipulatio pœnalis ſit commiſſa, præcedens tamen obligatio, & actio jure novationis, non eſt ſublata, ſed ex illa agi poteſt: & ubi actor fuit conſequutus nomine intereſſe tantum, quantum erat in pœna, tollitur ſtipulatio pœnalis, ope exceptionis. *l. prædia 29. ff. de actio. emptio. & venditio.* Sed an ſtipulatio pœnalis habeat novare, & extinguere præcedentem obligationem, *vide Franc. Marc. quæſt. 412.* ¶ No-

vatio,

vatio, vel delegatio tollit præcedentem obligationem ipſo jure. *Bart. in l. cum dotem 23. §. ſi mulier. ff. ſolut. matrim.* ¶ Stipulatio ſequens quando tollat effectum moræ præcedentis ſtipulationis, & liberato principali, non liberatur ille, qui promittit animo novandi. *Bart. in l. cum 55. §. ſi hominem. ff. de verb. oblig.* ¶ Per ſtipulationem novandi animo interpoſitam, prima tollitur, vel eliditur, ſi ſequens committatur, vel committi poſſe ſperatur; alias ſecus. *l. in perſona 31. §. 1. ff. de pact. vide l. ſi ita ſtipulatus la 2. §. fin. 136. ff. de verb. oblig.* ¶ Exceptio mere perſonalis, quæ obſtat delegenti, non obſtat ei, cui facta eſt delegatio. *l. quis id, quod 34. §. fin. eod. titul.* Et hoc verum licet eſſet facta delegatio ex cauſa lucrativa. *l. Neſennius 41. ff. de re jud.* ¶ Si debitor alium induxerit dolo, ut creditori ſuo reſponderat de debito, creditor petens non repellitur doli exceptione commiſſi à ſuo primo debitore; ſuum enim recipit. *l. 4. §. item quæritur lo 3. ff. de dol. & met. except.* Idem in eo, qui reſpondit pro muliere marito dotem. *ibid. §. ſed & ſi mulier.* Sed hæc procedunt, ſi creditor, cui fuit facta delegatio, erat vere creditor; alias ſecus. *l. Jul. 7. §. fin. eod. tit.* ¶ Stipulatio novans ſententiam, illam tollit, & ejus executionem impedit: & ex ſtipulatione, quæ novavit, lex agere permittit. *l. 2. C. de executio. rei jud.* ¶ Novatio neceſſaria non perimit pignus; ſecus in voluntaria, niſi contrarium actum ſit. *l. ſolutum, 11. ff. de pigno. action.* Nam pignus obligationis novatæ, non transfertur in novantem, niſi ſit inter partes actum. *l. unic. C. etiam ob chyrog. pecu. pign. retin. poſſ. vide Marc. quæſt. 537.* ¶ Novatio, quæ in effectu non valet, non perimit jus pignoris. *l. aliquando 13. §. de pignoribus. ff. ad Senatusconſul. Velleia.* ¶ Pignora in novatione repetita, retinent privilegium temporis. *Andr. Gail. obſerv. 30. lib. 2. num. 10.* ¶ Pignus non perditur per novationem hypothecæ. *Ægid. Magiſt. tract. ſubhaſt. c. 45. in deciſio. diverſ. fol. 214.* Tamen hypotheca præcedens extinguitur per novationem, & inducitur liberatio à totali obligatione. *Felin. conſ. 20. num. 5. & conſ. 21.*

Cap. IX. Quibus modis valeat.

Si maſculi permixtim cum fœminis obligatione paternam in ſe transferant, animo novandi, valet novatio pro parte maſculorum, & pro illa parte, pignus veteris obligationis liberatur; ſed pro parte fœminarum, non. *l. ſi paternam 8. Cod. ad Senatusconſul. Velleia.* ¶ Si ut mihi donares creditori meo, me delegante, promiſiſti, promiſſio valet: ille enim ſuum recipit: vetus autem debitor legatus, non habet exceptionem donationis immoderatæ, niſi reſciſſoria ſit conventus à creditore delegante. *l. ut mihi, 21. ff. de donat.*

Cap. X. Miſcellanea.

Promittens de mandato alterius tenetur, etiam ſi de tempore promiſſionis eſſet, & poſtea deſiiſſet eſſe debitor mandantis. *ead. Rot. deciſ. 131.* ¶ Si debitor meus campſori mandet, ut mihi ſolvat, & illa promittat, poſtmodum auſugiat, hac promiſſione non obſtante, poſſum habere recurſum contra ipſum debitorem. *Barth. de Cap. ſing. 75.* ¶ Exceptio non numeratæ pecuniæ, an poſſit à delegato opponi, aut peti obligationis delegatæ relevatio, *vide Put. dec. 428. lib. 2.* ¶ Si quis aliquem alteri ſolvere juſſerit, & is promiſerit, ſi quidem debeatur ex cauſa, cujus ſolutio in qualibet re poſſet impleri, tunc ſtatim dicitur contractus perfectus, & in eam cauſam cedit. *l. cum pater 30. ff. de jur. dot. l. licet 44. §. quoties. l. ſi pater §. 1. l. miſtum, & l. ſi ſponſalibus. §. 1. eod. tit. vide Bart. in l. ſingularia. ff. ſi cert. pet.* ¶ Una actio in aliam devolvitur, quando actoris intereſt; alias ſecus. *Bartol. in l. non quaſi. 4. §. ſi quis. ff. rem pupil. ſal. for.*

TITULUS CLXXVIII.

De cauſis ſummariis, & ſummaria cognitione.

Generalia.

De cauſis ſummariis, & quomodo in illis procedatur. *Ozaſ. deciſ. 1. Guid. Pap. q. 369. Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de ſenten. execut. art. 9. gloſ. 2. Bart. ſuper conſtitutione ad reprimendum, in verbo ſummarie fol. 100. Ab. in ſua Pract. cap. 123. gl. in §. ſciendum. l. 3. ff. exhibendum. & Mann. in ſuo Spec. de ordin. judic. part. 4. diſtinct. 9. judic. fol. 152.*

Cap. I. Cauſa ſummaria; Quæ dicatur; Qualis, & Quibus modis intelligatur.

In hac Patria Pedemontana omnes cauſæ vigore decreti, ſunt ſummariæ. *Ozaſc. deciſ. 1. num. 11.* ¶ Cauſa alimentorum eſt ſummaria. *Jaſ. de actio. in §. præjudicial. num. 24.* ¶ Cauſæ, quæ dicantur ſummariæ, *vide Jaſ. ibid. in §. præterea, n. 56. & Guid. Pap. q. 369.* ¶ Cauſa dotis eſt ſummaria, & in illa ſummarie proceditur. *ſcribunt Dd. in l. 1. ff. ſolut. matrimo.* ¶ Cognitio ſummaria qualis eſſe debeat, ad cognoſcendum de juribus actoris, *vide Bart. in l. 2. §. ſi vero poſt. C. ubi in rem actio.* Et ſummarie cognoſci, quando dicatur, *vide eundem in l. 1. §. quod ſi. ff. de Præto. ſtipul.* ¶ Proviſionis factæ, pendente lite, non habetur ratio in condemnatione, vel executione: ideo expenſas proviſionis nomine initio adjudicatas, non reſtituit ſuccumbens, nec computat in ſortem, ſi vincat. *Boer. deciſ. 324.* *An cauſa dotis ſit mixti cum principaliter agatur. *Fachin. lib. 10. cap. 37. negat. l. in contractibus. Cod. de non num. pec. cap. ex tenore de foro compet.*

Cap. II. Quibus modis probari poſſit.

Quando aliquid debet ſtatim vel de proximo probari, relinquitur probatio arbitrio judicis. *Guid. Pap. quæſt. 132.* ¶ Judicium quantumcunque ſummarium ſit, neque probationes neceſſarias, neque defenſiones excludit. *Franc. Marc. q. 714. vide Bart. in l. judices 9. Cod. de judic. & in l. 9. §. ubi. ff. de officio Proconſul.* Quia ſummaria cauſa differt tantum ab ordinaria, circa judicii abbreviationem; non autem circa ſolemnitates. *Pue. deciſ. 130. lib. 3.* ¶ In cauſis ſummariis probatur intereſſe per juramentum, quod eſt intelligendum, ſi judici conſiderata qualitate perſonæ, & præjudicii; videatur juramentum eſſe deferendum. *l. Theſaurus. 15. ff. ad exhiben.*

Cap. III. Quæ requirantur.

In ſummario remedio, ſufficit ſemiplena probatio. *Ozaſc. deciſ. 38. n. 7. Bart. in l. 9. C. de judic.* Sed quando dictum procedat, *vide eundem Bart. in l. 3. §. cauſa. ff. de Carbo. edic.* ¶ Etiam in ſummariis cauſis perſonæ litigantium ſunt legitimandæ. *Rot. Genu. deciſ. 155. & Bartol. in l. 2. §. ſi vero poſt. C. ubi in rem actio.* ¶ Litis conteſtatio requiritur in cauſis ſummariis. *Bart. in l. 9. §. de plano ff. de offic. Proconſ.* Et libellus. *idem Bart. in l. ſi quis à liberis 5. §. ſi quis. ff. de liber. agnoſc.*

Cap. IV. Quibus modis fieri poſſit.

In cauſa ſummaria poteſt ferri ſententia per judicem deambulando. *Ludo. Roma. ſing. 736.* ¶ Teſtium reprobatio non habet locum in cauſis ſummariis. *Bart. conſ. 40. num. 133. vide Menoch. de arbit. lib. 1. q. 32. & Ludo. Rom. ſing. 388.* ¶ In cauſis ſummariis judex ad ejus arbitrium poteſt terminum coarctare. *Vera. deciſ. 58. part. 3 n. 7.* ¶ Atteſtationes receptæ in ſum̃ario judicio, fidem non faciunt in plenario, & illarũ publicatione non obſtante,

iidem, vel alii teſtes ſuper eiſdem capitulis recipi poſſunt. *c. veniens 38. ext. de teſtib.* Neque acta. *Abb. conſ. 50. part.* ¶ in quibus cauſis pendente lite fiat proviſio actori de aliqua parte rei (de qua contenditur) per modum proviſionis, *vide Papo. lib. 18. tit. 1. & Boer. deciſ. 324.* ¶ Proceſſus in cauſis ſummariis non irritatur, licet non ſervetur ordo & procedatur ſolemniter. *Bart. ſuper conſtitut. extrau. ad reprimendum in verbo poſſit, num. 23 fol. 98.*

Cap. V. Quando procedatur ſummarie.

Contra violentos poſſeſſores proceditur ſummarie, non obſtante quavis exceptione, & ſine libello. *Bart. in l. momentanea 9. C. unde vi.* ¶ Privatus (etiam debitor Fiſci) non poteſt impetrare, ut debitores ſui ſummarie exigantur. *Bart. in l. 4. C. de convenien. Fiſc. debit. lib. 10.* ¶ In cauſa matrimoniali, & in tangentibus illam quoquo modo, proceditur ſummarie, ſine ſtrepitu, & figura judicii. *Bart. in l. ſi conſtante 25. num. 82. ff. ſolut. matrim.* ¶ Debibitores Fiſci exiguntur ſummarie. *l. pen. C. de conveniend. Fiſc. debito. lib. 10.*

Cap. VI. Quibus modis terminari, committi poſſit, & admittatur.

*An dotis cauſa poſſit diebus feriatis cognoſci. *Fach. lib. 10. cap 36.* ait poſſe, ut diſputatur ſi ex ea poſſint alimenta præſtari. *l. 2. ff. de feriis.* ¶ Summariæ cauſæ debent juramento partis terminari, ſi ſint modici præjudicii. *Guid. Pap q. 64. num. fin.* ¶ Princeps ſolus, & non inferior, cauſam ſummarie committere poteſt. *Mann. in ſuo Specul. part. 4. diſtinct. 9. judi. n. 3.* Et non cenſetur cauſas ſummarie commitere, niſi expreſſe hoc dicat. *Mann. ibi. num. 5.* ¶ Exceptiones quæ requirunt altiorem indaginem in cauſis ſummariis, non admittuntur; ſed in cauſis principalibus reſervantur. *l. 3. §. ibid. ff. ad exhib.* ¶ In ſummario judicio etiam admittitur exceptio requirens altiorem indaginem, quando quis eſt paratus in continenti probare. *l. 3. ff. ut in poſſeſſ. legat. & ibi Bart.* Et juramentum eſt ſummaria probatio. *ibid.* ¶ Quando committitur cauſa, ut terminetur ſummarie, & terminis non ſervatis, quid juris, & de cauſis ſummariis, *vide Caſſad. deciſ. 8. tit. de reſcript. & Dd. de Rot. deciſ. 2. alias 33. eo. tit. de reſcript. in novis.*

Cap. VII. Judex. Quæ facere poſſit.

*An exceptio rei judicatæ in judicio ſummario obſtet in ordinario. *Fachin. lib. 10. cap. 80. negat. gloſſ. in l. prælatum. C. de cent. & inter om. judic.* ¶ Judex laicus in cauſis Spiritualibus, regulariter non poteſt cognoſcere: fallit, ubi ſummaria eſt cognitio; tunc enim judici laico non eſt prohibita cognitio. *Hippol. ſing. 70.* ¶ Judex procedens via ſummaria, poteſt illa dimiſſa ad ordinariam convolare. *Hiero. Mag. deciſio. 52. Luc.* Ideo licet ſtatuto cautum ſit, quod in cauſis ſummarie procedi debeat; proceſſus tamen ordinarie factus valet. *Mynſing. obſerv. 17. cent. 6.* ¶ Per commiſſionem factam de procedendo ſummarie, non tollitur judici facultas procedendi ordinarie. *Henric. Boer. in ſuis ſing. tit. ſummarie, & de plano*, ubi de materia.

Cap. VIII. Miſcellanea.

*Cognita cauſa in litis verbis jus compoſuit prætor. *Jaco Revard. lib. 1. de prad. ad cap. 5.* ¶ Clauſula ſimpliciter ſummarie, & de plano ſine ſtrepitu, & figura judicii quid importet, *vide Maran. part. 4. diſt. 9. num. 8. & ſeqq. & Hippol. ſing. 102.* ¶ Sententia lata in cauſa ſummaria, non facit præjudicium, ſi poſtea agatur ordinarie. *l. ſi quis à liberis 5. §. ſi vel parens. ff. de liber. agnoſc.* ¶ Ex ſummaria cognitione pervenitur ad bonorum poſſeſſionem Carbonianam. *l. fin. C. de Carbon. edict.*

TITULUS CLXXIX.
De cauſis minimis.

Dicto unius teſtis, vel apparitoris in cauſis brevibus, & vilibus, ſtandum eſt. *Franc. Marc. q. 456. part. 2. vide Matthe. Matthæſ. ſing. 1.* ¶ Statur ſoli informationi, & relationi judicis, in cauſa modica: & teſtis unus facit fidem in cauſis modici præjudicii. *Mann. in ſuo Spec. part. 4. diſtinct. 9. judi. num. 190.* In quibus etiam fama probat. *ibi. num. 192.* ¶ Cauſa levis, & modica expedienda eſt ſine ſcriptura, & expenſa, tam reſpectu proceſſus, quam ſententiæ. *Nat. conſ. 182. Tom. 1. vide Papon. lib. 9. tit. 2. arreſt. 1. & 2.* ¶ In cauſis levioribus de actis ſtatur ſimplicis judicis relationi, & creditur ſcripturis per eum factis, licet non ſit Notarius. *Nat. d. conſ. 182.* Imo judex, ſi ſit Tabellio in cauſis brevioribus acta, & ſententiam ſuam ſcribere poteſt, eique plena præſtatur fides. *Matth. Matthæſ ſing. 1* ¶ Præjudicium modicum ubi verſatur, multa conceduntur contra regulas juris, quod pluris exemplis exornatur, *per Cravet. conſ. 182 n. 15.* ¶ Teſtes ſingulares probant, ubi agitur de modico præjudicio, & etiam liber rationum tunc probat, ſufficitq; probatio per juramentum, vel per famam, *& de aliis exemplis, vide per Cravet. d. conſ. 182. n. 15.* ¶ Cauſæ breves, ſeu modicæ ſummæ, ſunt ſummaris; ſed quæ dicantur breves, modicæ, & quæ magnæ, *vide Mann. in ſuo Specul. part. 4. diſtinct. 9. judic. num. 188.*

TITULUS CLXXX.
De bonis auctoritate judicis poſſidentis, & ex quibus cauſis in poſſeſſionem eatur pendente lite.

Generalia.

De primo, & ſecundo decreto, & qualiter per miſſionem ad utrunque, vel ad primum perveniatur, *vide Bart. in l. ſi finita 15. §. Julianus. ff. de damn. infect.* Et effectus ſecundi decreti, qualis ſit, *vide eundem Bart. ibid. n. 53.* ¶ De materia pertinenti ad hunc tit. *vide in tit. de præc. ping.*

Cap. I. Miſſio in poſſeſſionem. Quid ſit.

Pœna contumacis, eſt miſſio in poſſeſſionem rei petitæ: & ubi non poteſt fieri miſſio, an reus debeat excommunicari, *vide cap. 3. ex. ut lite non conteſtata.* ¶ Miſſio in poſſeſſionem, vim cautionis habet. *l. de bonis 6. §. qui ff. de Carboniano edict.*

Cap. II. Quando impediri poſſit, vel non.

Legitimus contradictor ad impediendam miſſionem in poſſeſſionem, quis dicatur, *vide Ozaſt. deciſ. 26. n. fin.* ¶ Quando dicatur probatio poſſe fieri in continenti, *vide Pet. Benine. deciſ. 82.* ¶ Probatio, quæ in continenti fieri offertur, ſi requirat altiorem indaginem, non impedit miſſionem in poſſeſſionem. *Ozaſc. deciſ. 26. n. 15.*

Cap. III. Quibus modis probari, & confirmari, fieri poſſit, vel non.

Miſſio in poſſeſſionem non poteſt probari per teſtes, ſicut cætera acta judicii. *Lud. Rom. ſing. 6. & Bart in l. 3. §. ſin autem C. de edict. divi Adria. toll. n. 24.* ¶ Miſſio in poſſeſſionem nulliter facta, ſi de novo concedi debeat, an ſit confirmanda, *vide Ozaſc. deciſ. 34.* ¶ In actione perſonali fit miſſio pro menſura debiti; in hypothecaria in totum *Franc. Marc. quæſt. 194. vide cap. fin. § fin. ext. ut lite non conteſtata, & Bart. in l. 18 ff. ſi ſervit. vendic.* ¶ Non defenſo minore, fit miſſio in poſſeſſionem ejus bonorum; ſed negligens adminiſtrator removetur. *l. 3. C. de procur.* ¶ Immiſſio ex primo decreto, debet fieri intra biennium, & immiſſus ex ipſo decreto, nõ ſuccedit pleno jure *Hiero. Mago. dec. 97. Luc.* ¶ Latitante aliquo, in confeſſoria, quæ competit pro ſervitute conſtituenda, fit miſſio contra eum, *de qua vide in l. is cujus 18. ff. ſi ſervit. vend. & ib. Bar.*

Cap.

Cap. IV. Qui mitti poſſint in poſſeſſionem.

Si reus ſit contumax in reſpondendo, actor in poſſeſſionem rei petitæ à judice mittitur, præmiſſa inquiſitione ſummaria, quod limitatur in gratia ſeu dignitate beneficiali. *Rom. ſing. 400.* ¶ Si reus neget ſe rem poſſidere, & probetur contrarium, actor mittitur in poſſeſſionem rei in odium mendacii; ſed quando dictum procedat, *vide Guid. Pap. ſing. 609.* ¶ Viro vergente ad inopiam, & contumace exiſtente, mulier in poſſeſſionem bonorum mittitur. *Bart. in l. ſi conſtante 25. num. 90. ff. ſolut. matrim.* ¶ Quandò hæres debeat mitti in poſſeſſionem bonorum hæreditariorum, *vide infra titu. de edict. divi Adrian. toll.* ¶ Judex in poſſeſſionem tanquam vacantem, immittere actorem poteſt, quando reus negat ſe poſſidere. *Franc. Marc. q. 305.* ¶ Domino domus vicinæ ruinoſæ non cavente, proceditur ad miſſionem in poſſeſſionem ipſius domus, *vide tot. tit. ff. de damn. infect. & ſupra eod. de damn. infect.* ¶ Si ex cauſa fideicommiſſi ſit apud aliquem hæreditas, nec legatorum nomine ille ſatisdet in poſſeſſionem adverſus eum legatarius mittitur. *l. 4. & tot. tit ff. ut legato. ſeu fideic. cavea. vide Dd. in l. jubere. ff. de juriſdict. omn. judi.* ¶ In poſſeſſione, quæ conceditur legatariis, vel fideicommiſſariis cauſa legati, vel fideicommiſſi ſervandi, requiritur, ut omnes mittantur in poſſeſſionem: ſecus in pluribus creditoribus mittendis in poſſeſſionem crediti ſervandi cauſa; quia tunc uno miſſo, ille pro omnibus poſſidet. *l. is, cui legatorum. §. ſi plures. ff. ut in poſſeſſ. legato. ſeu fideico. ſervand. cauſ. eſſe liceat. vide Bart. ibid. & Cabal. milleloq. 181.* ¶ Pendente conditione caſuali, judex ſtatuet terminum, intra quem, ſi non petatur bonorum poſſeſſio, vel hæreditas non adeatur, creditores in poſſeſſionem mittuntur, & curator bonis conſtituitur. *l. 23. §. item. ff. de hæredib. inſtituen.* Et adverſus facta per talem curatorem non reſtituitur pupillus; ſed abſens, vel aliter impeditus. *d. l. 23. §. fin. ff. eod. titul.* de quo curatore, *vide infra tit. de curat. in genere.* ¶ Hæres ſuſpectus cogitur ſatiſdare cauſa cognita, & contra non ſatiſdantem proceditur per admiſſionem, & venditionem. *l. ſi creditores 15. ff. de privileg. credito.* ¶ Si reus, lite non conteſtata, erit contumax, & agatur reali, mittitur actor in poſſeſſionem rei debitæ cauſa cuſtodiæ, quam tamen recuperat reus veniens intra annum, ſi offerat cautionem de ſtando juri, & reſtituat expenſas: poſt annum vero non auditur, niſi ſuper proprietate, *c. fin. §. in aliis, ext. ut lite non conteſtata, & l. ſi quis emptionis 8. §. ſed & ſi quis. C. de præſcriptio 30. vel 40. ann.* ¶ Si aliquis moriatur, relicta uxore prægnante, venter mittitur in poſſeſſionam bonorum defuncti, ſed quando, & qualiter, *vide l. 1. & tot. tit. ff. de ventre in poſſeſſ. mitten. & infra tit. de vent. inſpic.* ¶ Mortuo patre relicto filio impubere, ſi moveatur quæſtio ſtatus ipſi impuberi, talis quæſtio differtur in tempus pubertatis, & interim ille mittitur in poſſeſſionem bonorum defuncti. *tot. tit. ff. de Carboniano edicto, de quo vide inf. prox.* Idem, ſi moveatur quæſtio ventri. *ibid.*

Cap. V. Qui ſint effectus.

Actor ſi elegerit mitti, & miſſus ſit in poſſeſſionem bonorum rei abſentis contumaciter, ſibi non præjudicat, quin poſſit petere, ut reus perſonaliter capiatur. *Bart. in l. 8. C. quomodo & quando judex. n. 17.* Et abſentia contumaciam inducens, quæ requirat, *vide ibid. n. 18.* ¶ Reus præſens non poteſt cogi litem conteſtati, ſed pervenitur ad miſſionem in poſſeſſionem ex primo decreto; quando vero poſſit pro motu judicis puniri, *vide Bart. in auth. qui ſemel. C. quomodo, & quando judex. n. 19.* ¶ Qui prius miſſus eſt legatarius, non præfertur ei, qui poſt mittitur; ſecus in creditore miſſo, qui præfertur legatario. *d. l. is, cui §. qui prior.* ¶ Fideicommiſſario conditionali in poſſeſſionem miſſo ob contumaciã hæredis [illegible] non caventis, ea, quæ tempore peritura ſunt, venundantur, vel quæ mota deteriora futura ſunt, ita ut pretium ex his redactum apud fideicommiſſariũ in cauſa depoſiti ſit, donec de fideicommiſſo, quod ei debetur, conſtet. *l. ſi Magiſtratus 11. ff. de privileg. credit.* ¶ Ventris nomine muliere in poſſeſſione miſſa ſi eadem poſſeſſio dolo malo ad alium translata eſſe dicatur, quid juris, *vide per tot. ff. ſi mulier ventris nomine.* Sed quid, ſi mulier ventris nomine calumniæ cauſa poſſeſſione eſſe dicitur. *tit. de Carbon. edict.* ¶ Actor non admiſſus in poſſeſſionem ſibi decretam per judicem cauſa reſervandæ, vel ab ea expulſus, per lapſum anni verus efficitur poſſeſſor. *cap. contingit 9. ex. de dolo, & contuma.* vide de materia *tot. tit. ex. de eo, qui mit. in poſſe. cauſ. rei ſerva.* ¶ Si creditori miſſio in poſſeſſionem ex ſecundo decreto in actione perſonali, debitor offerat debitum, recuperabit bona intra annũ. *Guid. Pap. ſing. 882.* ¶ Hæres miſſus in poſſeſſionem, pendente conditione, poteſt omnia facere, quæ curator datus poſſet, *l. ſi quis inſtituatur 23 ff. de hæred. inſtituen.* ¶ Ne vis fiat ei, qui in poſſeſſionem miſſus eſt, datur interdictum, *de quo vide per Joan. Criſp. de Mont. in ſuo tract. termino. actio. poſt vol. Jaſ. de act.* ¶ Si mulier in poſſeſſionem ventris nomine per calumniam miſſa dicatur, datur actio, *de qua vide per eundem de Mont. ibid. num. 111. & 112.* ¶ Miſſio conceſſa in plura bona, quorum aliqua erant obligata, & alia non, eſt in totum nulla, quia tunc decretũ erat nullum. *Affl. dec. 218.* Licet miſſio facta in uno debito in re majori, quam ſit debitum, valeat uſque ad concurrentem quantitatem debitam. *Afflict. ibid. num. 2.*

Cap. VI. Miſſus in poſſeſſionem: Quæ facere poſſit.

Miſſus in poſſeſſionem ex ſecundo decreto, poteſt petere, quod reus citetur reſponſurus de dominio intra certum tempus; alias lapſo termino, non audietur. *Guid. ſing. 854.* ¶ Miſſus in poſſeſſionem cauſa rei ſervandæ, nunquam præſcribere incipit, & hæc miſſio revocatur, refectis expenſis. *Gaſp. Cabal. milleloq. 181.* ¶ Miſſus in poſſeſſionem judicis decreto nulliter interpoſito (veluti parte non citata) non acquirit civilem neq; naturalem poſſeſſionem: ideo tenetur ad fructuum reſtitutionem. *Hiero. Mago. deciſ. 120. Rot. Floren.* Alias propter nimiam contumaciam poteſt Prætor decernere, ut ex primo decreto miſſus in poſſeſſionẽ fructus lucretur. *Bart. ſing. 18. Ant. Corſet. in ſuis ſing. lit. C. ſing. contumacia 3. & Pet. de Raven. ſing. 67.* ¶ Actor miſſus in poſſeſſionem propter contumaciam rei, intra annum non poſſidet; ideo reus veniens intra ipſum annum recuperat poſſeſſionem, ſolutis expenſis, etiam ſi non ſint utiles. *Roman. ſing. 413.* Sed non veniens actor dicitur poſſeſſor. *idem ſing. 410.* ¶ Miſſus in poſſeſſionem (etiam auctoritate judicis) regulariter non privat poſſeſſorem poſſeſſione rei apprehenſæ, etiam in odium illius, contra quem res apprehenditur. *Gram. dec. 51 Franc. Mar. q. 304. Cabal. milleloq. 29. & 181.* Sed quid, ſi miſſio fiat ex cauſa judicati, *vide Cabal. d. milleloq. 181. n. 8.* ¶ Pariter miſſus in talem poſſeſſionem, non facit fructus ſuos. *idem Marc. q. 14. & q. 194 vide gloſſ. in §. ſemel, authen. de exhiben. & introduc. reis.* Poteſt tamen illos lucrari ex conſuetudine. *Mar. d. q. 194.* de qua teſtatur *Bal. ſing. 219.* Nam ſecundum canones miſſus, eſt verus poſſeſſor. *c. fin. §. in aliis. ext. ut lite non conteſtat.* ¶ Ille, qui mittitur in poſſeſſionem cauſa cuſtodiæ, intra annum facit fructus ſuos; ſed cuſtodire eos debet. *gloſ. in cap. 2. ex de ſequeſt. poſſe. & fruct. vide Abb. conſ. 84. part. 2.* ¶ Miſſus in poſſeſſionem ex primo decreto non poſſidet; ex ſecundo ſic: nam, qui creditorem rei ſervandæ cauſa mittit in poſſeſſionem, vel quia damni infecti non caveatur; vel ventris nomine, non poſſeſſionem, ſed cuſtodiam rerum & obſervationem, illi concedit. *l. 3. §. fin. ff de acqui. vel mitten. poſſeſſio. & l. 12. ff. quib. ex cauſ. in poſſeſ. eat.*

Cap. VII. Decretum. Quid ſit.

Primum decretum eſt prima judicis aggravatio punitiva

nitiva

ritiva contumaciæ: nam non poteſt interponi, niſi contra contumacem. *Abb. conſ. 84. part. 2.* Et ita ſecundum poteſt definiri, quod non poſſit interponi, niſi contra latitantem, & quando periculum eſſet in mora: latitatio autem eſt debitoris abſconſio fraudulenta in damnum creditoris. *Rom. ſing. 595.* ¶ Miſſio in poſſeſſionem eſt extraordinarium auxilium: ideo nunquam habet locum, ubi poteſt aliter principalis quæſtio expediri. *idem Guid. ſing. 710.*

Cap. VIII. Quibus modis interponi poſſit.

Secundum decretum non interponitur, niſi contra latitantem animo fraudandi creditores. *Abb. conſ. 84. part. 2. num. 3.* ¶ Decretum ſecundum non interponitur parte non citata, etiam quando inſtat ipſum in cauſa eſſe interponendum: ſed primum quando interponitur, para non debet citari, ſi appareat ejus contumacia. *Bart. in l. ne quicquam. 9. §. ubi. ff. de offic. Proconſul. in repet. num. 9.* ¶ Corporalia apprehenſio, ſi impediatur, ſufficit primum, vel ſecundum decretum interponi verbotenus. *Pet. de Raven. ſing. 120.* ¶ Hæreditate jacente, quo primum decretum agi poteſt. *Franc. Marc. q. 32 & l. 7. C. de judic.* ¶ Latitatio requiritur tempore primi, & ſecundi decreti ad hoc, ut venditio locum habeat. *Bart. in l. ait Prætor 23. §. deinde. ff. quibus ex cauſis majores.* ¶ Contra eum, qui habet exceptionem declinatoriam, non poteſt interponi ſecundum decretum. *l. non videtur. ff. de judic.* ¶ Ex contumacia procuratoris pervenitur contra dominum ad primum decretum: ſecus in contumacia negotiorum geſtoris. *Bart. in l. 3. C. de procurat. num. 6. & 9.*

Cap. IX. Qui ſint effectus decreti.

Miſſio in poſſeſſionem, quæ fit officio judicis, ab ea poſſeſſione, quæ ideo fit, quia expreſſe petitur, maxime differt. *Ozaſ. deciſ. 4. num. 8.* ¶ Per ſecundum decretum miſſus acquirit poſſeſſionem, & in ea debet per judicem immittentem defendi. *l. pen. §. fin. ff. de acq. vel amitt. poſſeſſ.* ¶ Miſſus in poſſeſſionem ex primo decreto ante litis conteſtationem, vel poſt, dicitur nudam detentionem habere; ſecus ſi pro executione diffinitivæ ſententiæ victor in poſſeſſionem mittatur; quia is ſtatim poſſidet naturaliter, & civiliter. *Matth. Mattheſ. ſing. 85.* quæ concluſio procedit in creditore actionis perſonalis: ſecus erit in creditore actionis realis, qui miſſus ſuper ſemper dicitur poſſidere. *ibid. in additio. vide Bart. in l. 2. §. ſi vero poſt C. ubi in rem actio.* ¶ Dominium transfertur per ſecundum decretum. *Bart. in. l. 2. §. ſi abſens. ff. ſi ex noxali cauſa.* ¶ Decreta quæ hodie interponuntur ſuper appretio, vel aſſiſtentia virtute leg. creditores. C. de pignorib. ſunt in totum nulla, ſi fuerit petitum aliquid plus debito. *Capic. deciſ. 51.*

Cap. X. Miſcellanea.

An poſſit reus compelli ad recuperandã poſſeſſionem, & ſic ad agendum intra annum, *vide Roman. ſing. 410.* Et an poſſit dictum tempus prorogari, *ibid. ſing. 414.* Et quid ſi actor impediatur, *vide ibi. ſing. 415.* ¶ Reus qui mittendum in poſſeſſionem ad mandatum judicis non admiſit, non mulctabitur de æquitate caoonica ſi intra annum caverit ſtare juri. *c. 1. ext. de dolo, & contum* ¶ Si reus poſt litem conteſtatam eſt contumax, ſi alias liquet de cauſa, fertur diffinitiva ſententia; ſi non liquet, actor in veram poſſeſſionem inducitur. *c. 4. de dolo, & contum.* ¶ Falſi exceptio non impedit judicium poſſeſſorium. *Bart. in l 2. C. de edict. divi Adria. toll.* ¶ Tenuta data ex proceſſu nullo poteſt retineri, donec verum debitum ſolvatur. *Franc. Cremen. ſing. 93.* ¶ Sequeſter neceſſarius rei contentioſæ per judicem appoſitus, non poſſidet civiliter, neque naturaliter; ſed prior poſſeſſor. *Gram. deciſ. 51.* ¶ Cautio præſtari debet pro relictis in ultima voluntate ante diem, vel conditionem advenientem; ex alia cauſa non. *Bart. in l. inter omnes 12. ff. qui ſatisd. cogant.* ¶ Ad hoc, ut quis dicatur verus contumax, & poſſit perveniri ad ſecundum decretum, debent requiri amici. *Bart. in l. item ait 21. ff. quib. ex cauſis majores.* ¶ Bonorum defuncti ſeparatio à bonia cohæredum qualiter, & quando petatur; *gloſſ. in l. pen. Cod. de hæred. actio.* ¶ Ex contumacia debitoris, ſolet judex contra eum procedere ad primum, & ſecundum decretum, *de quibus vide per Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 6. & Bart. in l. properandum. §. ſin autem. C. de judi.* Et talis immiſſus ſpoliatus (ſaltem ſit creditor hypothecarius) debet reſtitui. *Menoch. conſilio 104. volum. 1. num. 70. & ſeqq.* ¶ Poteſt capi de bonis pupilli pro ejus alimentis, licet bona ipſius ſint à creditore poſſeſſa. *l. ſi pupillus 17. de privil. credito.* ¶ Bonis debitoris à creditoribus poſſeſſis, ſi ſatisdederit debitor de judicio ſuſcipiendo, debent creditores à poſſeſſione diſcedere. *§. defendere. d. l. 17.*

TITULUS CLXXXI.

De Carboniano edicto.

CUm extraneus in petitione hæreditatis objicit contra filium impuberem de filiatione incidenter, ad Carbonianum devenitur. *l. ſi contra 3. §. quia. ff. de liber. agnoſcendis.* ¶ Carboniana bonorũ poſſeſſio eſt extraordinaria, & non tribuit jus, *ut ſcribunt Doctores in Rub. C. qui admitti.* ¶ Licet dicatur mulier calumniæ cauſa in poſſeſſionem veniſſe, eo quod non ſit prægnans, vel non ex defuncti ſemine, nihilominus ad exemplum præſumptionis Carboniani edicti, ventri poſſeſſionem prætor pollicetur. *l. 3. §. fin. ff. ut vis fiat ei, qui in poſſeſſio. miſ. eſt.* ¶ Mulier meretrix habens maritum ſi pariat, partus ex ea, præſumitur ex matrimonio natus. *l. miles 11. §. defuncto marito, ff. ad leg. Jul. de adult.* ¶ Miſſus in poſſeſſionem ex Carboniano, agit contra debitores quando ſatisdedit, & res erat tempore peritura. *Bartol. in l. quidem 20. ff. de inoffic. teſta. vide eundem in l. 15. ff. de Carbon. edic.* ¶ Practicam materiæ Carboniani, & de libello in illo, *vide apud Bart. in l. 3. §. dna, eod. tit. de Carb.*

TITULUS CLXXXII.

De ventre inſpiciendo, & in poſſeſſionem mittendo, & de ejus curatore.

VEnter non mittitur in poſſeſſionem bonorum defuncti paſſim; ſed cum cauſæ cognitione, ſi ille, qui facit controverſiam ſit de liberis, *vide Bart. ſing. 102.* ¶ Quando venter eſt pariturus ſuum, qui vult mitti in poſſeſſionem, ut in ea ſit uſque ad tempus pubertatis, debet adhiberi plena cauſæ cognitio. *Pet. de Raven. ſing. 767.* Secus ſi vult mitti, & in ea permanere uſquequo naſcatur partus. *ibid. d. ſing. 767.* ¶ Miſſus in poſſeſſionem ex hoc edicto, debet cuſtodire fructus: fallit in caſu, *de quo ibidem ſing. 768.* ¶ Is qui in utero eſt, habetur pro jam nato, cum de ejus commodo, & favore agitur; non ſi de alterius etiam patris: fallit in caſu, *de quo per Marc. de Mant. ſingul. 325.* ¶ Ventre præterito, hæreditatis aditio ſtat in ſuſpenſo, & vocatus interim poteſt petere bonor. poſſe. ſecundum tabulas; alias curator bonia & ventri datur, & mater hoc caſu cæteris eſt præferenda. *Hiero. Mago. deciſ. 139. Rot. Flor.* ¶ Quamadmodum procedatur in hac miſſione, *vide l. cognitio, & ibid. Doct. ff. de officio ejus.* ¶ Cum venter in poſſeſſione eſt, nullus legatorum ſervandorum cauſa in poſſeſſione eſſe poteſt. *l. cum venter. ff. ut in poſſeſſio. legatorum ſeu fideicommiſ.* ¶ Sed quid, quando delatum fuit juramentum mulieri

mulieri aſſerenti ſe prægnantem, & illa juravit hoc verum eſſe, *vide l. 3. ff. de jurejuran.* ¶ Ventri non datur tutor; ſed curator. *l. ventri. 20. ff. de tutor. & curator. dat. ab his.* ¶ Curator ventris ſi ratione curæ aliquid de ſuo impenderit, habet utilem actionem. *l. 1. §. idem in curatore. ff. de contra. & util. actio. tute.* ¶ Curator ventris nomine ſolet dari, qui tenetur ſatisdare, *l. bonorum 8. ff. de curato. furio.* ¶ Cum Prætor ventrem in poſſeſſionem mittit, interdictum, ne vis fiat ei, & reſtitutorium, & prohibitorium eſt. *l. 3. §. cum prætor. ff. ne vis fiat ei.* ¶ Si mulier dicatur calumniæ cauſa eſſe in poſſeſſione, vel ſi de ſtatu mulieris aliquid dicatur, nihilominus ad exemplum præſumptionis Carboniani edicti; ventri prætor poſſeſſionem pollicetur. *§. ſi mulier. d. l. 3.* ¶ Judex dubitans de partus ſuppoſitione, eligit domum ad inſtantiam ſubſtitutorum, vel venientium ab inteſtato, & aliter providet, *prout plene habetur in deciſio. 332. Vinc. de Franc. part. 2.* Et tunc expenſæ ſunt faciendæ ſumptibus petentium, *vide ibid.*

TITULUS CLXXXIII.
De interdictis, & remediis poſſeſſoriis in genere.

Generalia.

DE præſcriptione, & inſtantia in poſſeſſorio, *vide per Papon. lib. 12. tit. 3. arreſt. 16.* Et de materia interdictorum *per Ioſ. Criſp. in ſua tract. termino act. num. 44. & ſeq. poſt volumen Iaſ. de acti.*

Cap. I. Interdictum: exceptio. Quid, & Qualis ſit.

Poſſeſſorium quid ſit, & quid petitorium, quo modo, & in quibus differant, *vide Rebuff. in conſtitutio. Reg. tracta. de mater. poſſeſſ. art. 7. gloſſ. 1. Dec. conſ. 62.* Quando unum intelligatur intentatum, & quando aliud, *vide etiam Rol. conſ. 41. & Dec. conſ. 663.* ¶ Cauſa poſſeſſorii non dicitur magna; licet de magna re contendatur. *Dec. conſ. 56.* Imo dicitur parvi præjudicii. *vide Hippol. ſing. 620.* ¶ Poſſeſſorium ſummariſſimum dicitur judicium præparatorium, ad aliud judicium poſſeſſorium plenarium. *Ioſeph. Ludo. deciſ. Luc. 20. nu. 3.* ¶ Duplex eſt ſpecies poſſeſſorii, quorum alterum ſummarium dicitur: alterum plenum, ſeu plenarium, de utroq; & quando dicatur ſummarium & quando plenariũ, & judex qualiter procedere in illo debeat, *vide per eundem Ioſeph. dec. 20. Peruſ. & Rol. conſ. 8. vol. 4.* ¶ Cauſa quælibet poſſeſſoria eſt ſummaria. *Maran. in ſuo Spec. part. 4. diſtinct. 6. judic. numer. 46.* ¶ Poſſeſſorium judicium eſt, ubi agitur de mera poſſeſſione, & iſtud judicium poſſeſſorium eſt triplex, nempe adipiſcendæ poſſeſſionis, retinendæ, & recuperandæ. *Maran. ibid. diſtinct. 7.*

Cap. II. Quibus modis probetur.

Qui obtinuit in ſummario, non propterea liberatur ab onere probandi in ordinario, licet ſit reus. *Rot. Gen. deciſ. 103. num. 5.* Quia probationes, ſeu teſtes examinari in poſſeſſorio, non faciunt fidem in petitorio. *Iac. Put. deciſ. 171. lib. 1. vide Guid. Pap. ſing. 624. Hippol. ſing. 555. cap. veniens 38. ex. de teſtib.* Neque præjudicant. *Rot. Genu. deciſ. 3. n. 5.* Sed an transferant onus probandi in adverſarium, *vide ibid. d. deciſ. 3. num. 7. & deciſ. 103.* ¶ Poſſeſſione tranſlata in caſu regia in rem. ff. de re vendi. (hoc eſt, quando reus negavit ſe poſſidere) reus auditur in petitorio: ſed convictus de mendacio, ſi dicat ſe non eſſe gravandum in tranſlatione poſſeſſionis, quia aſſerat velle probare ſtatim de dominio, illum non eſſe audiendum, *ſcribit Bart. in l. in rem 80. ff. de rei vendic. num. 10. 12.* ¶ Probans de antiquiori poſſeſſione cum tit. obtinere debet. *idem Bartol. in conſ. 121. volum. 1.* Quia tunc poſſeſſio junior præſumitur clandeſtina. *Ioſeph. Lud. deciſ. Luc. 14. num 5.* ¶ Quæ ſint probanda ad hoc, ut quis obtineat in poſſeſſorio, *vide Ioſeph. Ludo. deciſ. Luc. 65. Benint. deciſ. 62. & Dec. conſ. 663.* ¶ In poſſeſſorio non eſt neceſſarium probare, ſed ſufficit allegare ſe hæredem. *Put. deciſ. 463. lib. 2. n. 5.* ¶ Probatio per famam, vel per unum teſtem, videtur habere vim plenæ probationis in judiciis poſſeſſoriis, in quibus de levi præjudicio agi dicitur. *Matth. Matheſ. ſing. 2.* ¶ Teſtis deponens ſuper articulo poſſeſſionis, ſi deponat etiam de proprietate, an valeat ejus dictum, *vide Bart. in l. 3. C. qui legit perſon. ſtand. in judi. habe. num. 6.* ¶ Illa interdicta dicuntur habere rei perſecutionem, quæ habent cauſam proprietatis, & in his actor debet probare proprietatem; alias non vinceret. *Bart. in l. 2. ff. de interdict.*

Cap. III. Quando competat.

Teſtium repulſa, vel impugnatio ſcripturarum, non competit in judicio poſſeſſorio ſummario. *Capic. deciſ. 55. & Roma. ſing. 388.* ¶ Poſſeſſionis, & proprietatis cauſa coram eodem judice eſt terminanda, quæ procedit, quando actor, & reus ſunt ejuſdem fori, quando uni competit poſſeſſorium, & petitorium. *Hartma. cap. 4. tit. de poſſeſſionib. lib. 2.* Alias actor obtinens in poſſeſſorio coram judice rei, non tenetur coram eo judice ſuper proprietate reſpondere, etſi eſt prorſus alterius fori. *cap. fin. ext. de judi.* ¶ Poſſeſſorium non tranſit ad hæredem, niſi poſſeſſio apprehendatur: fallit tamen, quando defunctus poſſidebat per colonum. *Maran. ib. d. diſtinct. 7. num. 3.*

Cap. IV. Qui intentare.

Poſſidens vigore conſtituti, remedia poſſeſſoria intentare poteſt. *Ozaſc. deciſ. 133. num. 7.* ¶ Minor poteſt movere poſſeſſorium; ſed non petitorium, nec ſibi moveri, ſine auctoritate tutoris, vel curatoris. *l. 3. C. qui legit. perſo. ſtand. in jud. hab.* ¶ Poſſeſſorium ante petitorium intentari debet, nec tunc quærimus, an juſte quis poſſideat; ſed ſufficit poſſidere. *gl. in l ſi coloni 14. C. de agric. & cenſit. lib. 11.* ¶ Poſſeſſorium, & petitorium, an poſſint ſimul intentari, & quomodo differat quæſtio poſſeſſionis, à quæſtione petitorii, *vide Bart. in d. l. ſi de vi, 37.* ¶ Poſſeſſoria duo adipiſcendæ & reſtituendæ poſſeſſionis, poſſunt in eodem libello cumulari, & adinvicem concurrere. *Afflict. deciſ. 118.*

Quando detur.

Poſſeſſione rei mobilis amiſſa nullum interdictum poſſeſſorium & introductum; ſed alia remedia dantur. *Bart. in l. manifeſtiſſimi 22. §. ſed cum. C. de furtis.* ¶ Poſſeſſio proprie licet non detur in juribus incorporalibus, tamen datur quaſi poſſeſſio, & conceduntur remedia quaſi poſſeſſoria. *Gramm. deciſ. 59. n. 45. & Vincen de Franc. deciſ. 90.* Nam in præſtationibus perſonalibus (etiam annuis) datur judiciũ poſſeſſorium. *Capel. Thol. q. 59. Put. deciſ. 180. lib. 2. & Bart. in l. fin. ff uti poſſidetis.* ¶ Poſſeſſio illi adjudicari debet, qui potiora jura oſtendit. *Guid. Pap. queſt. 85.*

Cap. V. Poſſeſſio. Quando inter verbi tractari in poſſeſſionem agere interminari poſſit.

Si venditor conſtituat ſe nomine emptoris poſſidere, & deinceps alteri tradat rem, dicitur intervertere poſſeſſionem civilem primi emptoris: ideo competit illi remedium poſſeſſorium, quod tamen debet proponi in libello, ad hoc ut competat. *Afflict. deciſ. 40. num. 13.* ¶ Quæſtio nudi, & meri poſſeſſorii ſuper re ſpirituali, poteſt tractari, ac cognoſci coram judice laico; quia non cenſetur ſpiritualis *Iaff. Lanfranc. Balb. deciſ. 274. vide ſupra tit. de beneficialibus in genere.* ¶ Poſſeſſorium retinendæ, vel recuperandæ, etiam in beneficialibus, poteſt tractari coram judice laico, ſecus in poſſeſſorio adipiſcen-

a ſpiſcen læ. *Natt. conſ. 411.* ¶ Cauſa violentiæ debet tractari, ubi eſt poſſeſſio, vel ubi vis illata eſt, idem in quolibet ai poſſeſſione. *l.un.C. ubi de poſſeſſ.& l. fin. ubi in rem actio.*

Qui agere, quanto terminari poſſit.

Conſultius eſt agere poſſeſſorio, quam petitorio. *l. is qui destinaoit 25. ff. de rei vend.* Quod prius definiri debet, quam petitorium. *Papon. lib. 4. titul. 9. arreſt. 7.* Nam juri convenit, ut poſſeſſorium prius finiatur & exequatur, ſed quare, *vide Rebuff in conſtit. reg. de ſenten. execut. art. 6. gl. 1. tom. 1. & in tract. de mater. poſſeſſ. art. 12. Dec. conſ. 424 & 467. l. ordinaris 13. C. de rei vend. l. ſi de vi 37. & ibi Bart. ff. de judic. & l. 1. C. de appellatio.* Utilius etiam eſt ut poſſeſſorium prius finiatur. *Rebuffus de ſent. execu. d. art. 6.* ¶ Quod intelligendum eſt, ſi poſſeſſorium fuerit probatum, antequam probationes fuiſſent factæ ſuper petitorio. *Bart. in l. fin § penſionem. C. de compenſ.* ¶ Interdicta omnia ſunt in rem ſcripta: ideo etiam contra ſucceſſorem agitur, quocunque interdicto. *Capic. deciſ. 1. Jaſ. de actio. in §. omnium n. 7. & Bart. in q. 6. num. 12.* ¶ Cauſa poſſeſſorii, & petitorii, quando videatur commiſſa. *vide Hartma. c. 3. tit. de poſſeſſ. lib. 2.* ¶ Judicium momentaneæ poſſeſſionis, quare ſic dicatur, & quomodo circa illud agatur: & minor licet poſſit agere in cauſa poſſeſſoria, non tamen poteſt conveniri, ſed in cauſa poſſeſſionis. quando poſſit fieri articulus de peoprietate, vel dicatur impertinens, *vide Bartol. in l. 3. C. qui legit. perſon. ſtand. in jud. hab.* ¶ Petitorium & poſſeſſorium ſi concurrant, utrumque eadem ſententia terminari debet, prævalet tamen petitorium, exceptis expenſis litis. *Natt. conſ. 206. tom. 1.*

Cap. VI. Quando petitorium ſuſpendi, cagnoſci, pronunciari poſſit.

Petitorium poteſt ſuſpendi in quacunque inſtantia, ante concluſionem in cauſa. *Veml. deciſ. 323. part. 2.* Et tunc ſuſpenſo petitorio poteſt intentari poſſeſſorium. *Balb. ſing. 7.* ¶ Petitorium & poſſeſſorium, quando à principio fuerunt deducta & probata, & actor ante concluſionem in cauſa non ſuſpendit petitorium, Judex debet ſuper utroque judicare. *Vincen. de Fran. deciſ. 199. n. fin.* ¶ Qui primo cœpit agere de proprietate, poteſt redire ad judicium poſſeſſinnis, ſuſpenſo petitorio. *c. ſignificaverunt 36. ext. de teſtib. & atteſtat.*

Cagnoſci, pronunciari.

Princeps mandare poteſt, ut omiſſo poſſeſſorio, cognoſcatur de petitorio. *Gaſp. Caball. milleloq. 928.* ¶ Poſſeſſorium & petitorium ſimul cognoſci, & terminari poſſunt, ex commiſſione ſuperioris Judicis ex juſta & legitima cauſa. *Auguſt Bero. quaſt. 100. n. 10.* ¶ Poſſeſſorium quando eſt dumtaxat cognoſcendum, vigore commiſſionis, non admittitur cumulatio, etiam parte non opponente. *Vem. deciſ. 143. part. 3.* ¶ Petitorio, & poſſeſſorio, quando ſimul actum eſt, ſuper utroque eſt pronunciandum. *Ozaſc. deciſ. 47. num. 3.* ¶ Actorem ſolum judicium poſſeſſorium intentare, ſi probationes etiam in petitorio receptæ ſint, ſuper utroque judicio pronunciatur. *Mynſing. obſerv 93. cent. 6.* ¶ Poſſeſſor, qui rem ejus eſſe, de quo actor affirmat, negavit, & poſt probatinnem actoris, confitetur, ad exceptionem deveniens, prius rei poſſeſſione privatur, quam de jure ſuo audiatur. *§. illud quaque in judiciis, auth. de trien. & ſemiſ.*

Cap. VII. Quæ fieri poſſint in petitorio.

In poſſeſſorio judicio adducens unam cauſam, & probans aliam, poteſt obtinere. *Boer. deciſ. 42. num. 22.* ¶ In poſſeſſorio ſummario victoria unius, non nocet alteri. *Joſeph deciſ. 2a. Peru.* ¶ Non eſt quis audiendus in petitorio, donec ſatisfecerit de omnibus, de quibus fuit condemnatus in poſſeſſorio, *Rebuff. in conſtitu Reg. tract. de mater. poſſeſſ art. 12. Put. deciſ. 143. lib. 1. Cravett. conſ. 1. pro genero, n. 8.* limita tamen dictum, *ut ibi per Cravett. d. conſ. 1. num. 236. & ſeqq.* ¶ In poſſeſſorio ex pacto competenti, obſtat exceptio, dolo facis, quia petis quod reſtituturus es. *Put. deciſ. 54. lib. 2.* ¶ Exceptio, dolo facis, petere quod reſtituturus es, non habet locum in poſſeſſoriis remediis, præter in interdicto adipiſcendæ. *Bart. in l. 3. §. cauſa. ff. ad Carbonian.* Vel ſi quis ſtatim vellet probare de jure ſuo. *Bartol. in l. 1. ff. quorum legato. facit l. ille à quo 13. §. ſi de teſtamento. ff. ad Senatusconſultum Trebellian. vide gloſſ. in l. 198. ff. de regul. jur. & eundem Bart. in l. 37. ff. de jud.* De materia interdictorum, *vide per eundem in l. naturaliter. §. nihil. ff. de acquiren poſſeſſ.* ¶ An confeſſio in poſſeſſorio facta præjudicet in petitorio, *vide Hippolyt. ſing. 510.* ¶ Agenti poſſeſſorio, non obſtat exceptio concernens defectum perſonæ. *gloſ. in cap fin. ext. de ordin. cognit.* ¶ An, & quando agenti poſſeſſorio, exceptio dominii objici poſſit, *vide Crav. conſil. 248.*

Cap. VIII. Qui ſint effectus.

Ingrediens poſſeſſionem vigore ſententiæ nullæ, an incidat in pœnam. *l. meminerit, vide Bart. in conſ. 91. vol. 1.* ¶ Petitorii cauſa videtur abſorbere cauſam poſſeſſorii. *Ozaſc. deciſ. 47.*

Cap. IX. Judex quæ cognoſcere poſſit.

Poſſeſſorio & petitorio cumulative intentatis, poteſt Judex ſuper poſſeſſorio tantum liquidato pronunciare ſuſpenſo petitorio nondum claro *Capic. deciſ. 86. num. 6. & 16.* Sed quando, *vide Put. deciſ. 29. lib. 3. Hartmann. cap. 5. tit. de poſſeſſionibus, lib 2.* ¶ Petitorio ſuſpenſo, non poteſt judex poſtea tam in petitorio, quam in poſſeſſorio procedere, *vide tamen Vem deciſ. 322. part. 2. & deciſ. 143. part. 3.* ¶ Sententia abſolutoria ſuper poſſeſſorio eſt diffinitiva, adeo quod actor non poterit amplius agere poſſeſſorio, ſed petitorio. *Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de cauſ. beneſic. art 8. num. 16. tom. 3.* Et ſuccumbens in poſſeſſorio, non prohibetur agere petitorio. *l. an eadem 14. § fin ff. de except. rei judic.* ¶ Intentato petitorio, non poteſt ferri ſententia ſuper poſſeſſorio, ſed quid, ſi in libello adſit clauſula jus, & juſtitiam miniſtrari, omni meliori modo, *vide Decium conſ. 61.* ¶ In cauſa poſſeſſionis fertur ſententia, ſalvo jure proprietatis, *cap. bona 51. extra de apellation.*

Cap. X. Qui ſint effectus ſententia in poſſeſſorio.

Poſſeſſorii ſententia, non affert præjudicium irreparabile, cum illa poſſit reparari in petitorio. *Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 3. num. 36. Menoch. conſ. 347. num. 62. lib. 4. vide Hippolyt. ſingul. 555. l. 5. §. ſolent. ff. lib. agnoſ. Natt. conſil. 473. num 11. cap. querelam 24. ext. de electio.* Ubi in dicto poſſeſſorio non fuerit plene cognitum. *Rot. Gen. deciſ. 3. num. 6.* Secus ſi plene, ſed quando dictum procedat, *vide Vincen. de Franc. deciſ. 280. lib. 2.* ¶ Sententia poſſeſſorii lata contra defunctum, non eſt executiva contra ejus hæredem. *Rebuff. de cauſ. ben. tom. 3. artic. 11. fol. 803.* ¶ Poſſeſſorium nihil habet commune cum petitorio. *Afflict. deciſ 395. num. fin.* Sed quo caſu petitorium poſſeſſorium abſorbeat, *vide Put. deciſ. 85. lib. 1.* ¶ Sententia inter alios lata, mihi ſcienti præjudicat in poſſeſſorio *Put. deciſ. 155. lib. 2* ¶ An poſſit appellari à ſententia ſuper poſſeſſorio lata, ut impediatur executio, *vide Ozaſc. dec. 25. Mynſing obſerv. 13. cent. 6. & Vincen de Fran. deciſ. 288. part. 2.* ¶ A ſententia lata in judicio poſſeſſorio habente annexam cauſam proprietatis, licita eſt ſupplicatio, non tamen ob id retardatur executio. *Ozaſc. dec. 47.*

Cap. XI. Miſcellanea.

Poſſeſſio ſolum reſtitui petitur in concloſione libelli, in judicio poſſeſſorio, tamen ſuſtinetur libellus, quo fuit narratum ſpolium, & poſtea concluſum, partem ſpoliantem condemnari ad reſtitutionem rei petitæ.

petitæ. *Afflict. decif. 77.* ¶ De proprietate usque ad quantum tempus quis audiatur, quando fuit actum ſuper poſſeſſione, *vide Bart. in l. 2. §. ſi vero poſt. C. ubi in rem actio.* ¶ Conventus judicio poſſeſſor, quando liberetur, nominando dominum. *vide Afflict. decif. 217.* ¶ Accuſatus de turbata poſſeſſione inducta ex forma ſtatutorum, an abſolvatur, ſi doceat ſe ingreſſum aliqua ratione, ita quod dolus malus abſit, *vide Bartolum in l. 1. §. non autem. ff. ſi quis teſtament. lib. eſſe juſſ. fuer.*

TITULUS CLXXXIV.

De interdictis adipiſcendæ poſſeſſionis.

Cap. I. Interdictum adipiſcendæ poſſeſſionis. Quid, quale ſit.

REmedium l. 3. C. de edict. divi Adriani toll. eſt adipiſcendæ poſſeſſ. *Bartol. in d. §. ſequens. num. 24.* ¶ Hæredi pro adipiſcenda poſſeſſione bononorum hæreditariorum competit duplex remedium, alterum ex teſtamento, & alterum ab inteſtato, *vide titul. ff. quor. legat.* ¶ Hoc interdictum repetitur directum, & utile: directum datur bonorum poſſeſſori de jure Prætorio: utile datur hæredi de jure civili, item directum datur ei, qui agit ad univerſam hæreditatem, utile vero illi, qui agit ad unam rem particularem. *Marant. part. 4. diſt. 7. an ſit judic. num. 7. Roland. conſil. 75. volum. 2. §. ſequens. inſtitut. de inteſt.* ¶ Poſſeſſorium adipiſcendæ poſſeſſionis exemplificatur, primo in interdicto, quorum bonorum, quod competit hæredi, cui delata eſt hæreditas ex teſtamento, vel ab inteſtato pro acquirenda poſſeſſione rerum hæreditariarum, & ipſius hæreditatis, & ad hoc, ut competat hoc interdictum, ſunt conſideranda aliqua ex parte actoris, & nonnulla ex parte rei. *de quib. Marant. in ſuo Spec. part. 4. diſt. 7. jud. eſt. an ſit judicium ſuper petit. vel poſſeſſ. fol. 137.*

Quando probetur.

Probatio, quæ incontinenti fieri offertur, ſi requiret altiorem indaginem non impedit miſſionem in poſſeſſionem. *Ozaſ. d. decif. 26. num. 15.* ¶ Interdictum, quorum bonorum, quam probationem requirat, & quando habeat locum, ut ſcriptus hæres in poſſeſſionem bonorum hæreditariorum mittatur, *vide Afflict. decif. 14. & infra tit. prox.* ¶ Interdictum quorum bonorum, non datur contra tit. poſſidentem. *Ozaſc. d. decif. 26. num. 12. Natt. conſ. 439. & conſil. 502. num. 12. & Roland. conſil. 75. vol. 2.* Quod procedit, quando poſſeſſor habuit titulum ante mortem defuncti; alias ſecus. *Ozaſc. d. decif. 26. num. 21.* Quid, ſi poſt, *vide Pet. Benint. decif. 35.*

Cap. II. Quando detur, habeat locum.

Interdictum adipiſcendæ, datur pro qualibet poſſeſſione, quam obtinet ille, in cujus locum quis ſubrogatur, etiam ſi fuiſſet detentator. *idem Vera. decif. 346. part. 2.* ¶ Interdictum adipiſcendæ, quando detur hæredi, *Afflict. decif. 118.* ¶ Hoc interdicto non datur contra pacificum poſſeſſorem, poſt 30. ann. quia tollitur hoc tempore. *Vera. deciſion. 332. part. 2.* ¶ Interdictum, quorum bonorum, an habeat locum, ſi opponatur, pendente quæſtione falſi teſtamenti, in alio judicio, *Afflict. deciſion. 14. numer. 3.* ¶ Subſtituto, vel fideicommiſſario non competit dictum remedium, nec poſſunt impedire hæredem, quo minus mittatur in poſſeſſionem. *Boer. deciſio. 156.* ¶ Exceptio, dolo facis, petere quod reſtituturus es, habet locum in poſſeſſoriis adipiſcendæ, in aliis non. *Bartolus in leg. 3. §. cauſſa. ff. ad Carbonia.*

Cap. III. Qui agere, audiri poſſit.

Titulum non habens audiendus non eſt in hoc interdicto. *idem Vera. decif. 342.* Sed ſufficit titulus inutilis. *idem deciſio. 309. part. tertia.* ¶ Si teſtator poſſideat tempore mortis, hæres agere debet interdicto adipiſcendæ. *Petr. Benint. decif. 12.* ¶ Hæres producens exemplum teſtamenti extractum ab eodem Notario à ſuo originali, debet obtinere in materia l. fin. C. de edict. divi Adrian. toll. *Vera. decif. 231. part. 2. vide tamen infra titul. proxim.* ¶ Remedio poſſeſſorio adipiſcendæ ab inteſtato agi poteſt, etiam ſtante teſtamento, ſi ſpacio 30. ann. aditio hæreditatis ſit præſcripta. *idem Put. decif. 54. lib. 3.* ¶ Agenti poſſeſſorio adipiſcendæ in beneficialibus non obſtat exceptio criminis, niſi de illo ſit infamatus. *cap. accedens 23. extr. de accuſ.* ¶ Poſſeſſoria duo adipiſcendæ, & reſtituendæ poſſeſſionis, poſſunt in eodem libello cumulari, & invicem concurrere. *Afflict. decif. 118.* ¶ Hoc interdictum in beneficialibus, non poteſt tractari coram Judice laico. *Natt. conſ. 411. num. 3.*

Cap. IV. Qui mitti poſſit in poſſeſſionem.

Immiſſus à judice in poſſeſſionem hæreditatis tanquam hæres ex teſtamento defuncti, manutenendus eſt, etiam quod alius fuerit ſpoliatus, & eſſet reſtituendus. *Venr. decif. 347. part. ſecunda.* ¶ Per hoc interdictum etiam fœminæ ſunt in poſſeſſionem bonorum feudalium mittendæ, niſi agnatus ſtatim de jure ſ o oſtendere paratus ſit. *Jacob. Put. decif. 229. num. 5. lib. 1.* ¶ In poſſeſſionem non eſt immittendus ille, cui obſtat exceptio in obſervantiæ tranſactionis, nec poteſt alium impedire, quin immittatur in poſſeſſionem virtute dict. leg. final. *Vera. decif. 349. part. 2.* ¶ Soror utrinque conjuncta fratri decedenti ab inteſtato, nullo exſtante proximiore in gradu ſuccedendi, ſuccedit, eſtque in poſſeſſionem mittenda: poſtea vero adverſarius ſi quid fideicommiſſi, aut legati, vel feudi jure prætendat, experiri poterit: idem in filia. *Decian. conſil. 424. vol. 2. conſil. 467. & conſil. 498. vide infra titul. proxim.* ¶ Exceptio proprietatis, quæ in continenti probanda offertur, opponi poteſt intentanti remedium quorum bonorum. *Ozaſc. decif. 26. vide Afflictum decif. 14. numer. 4. Capic. decif. 121. Boer. decif. 238. numer. 5. & Natt. conſil. 502. numero duodecimo.* ¶ Non datur hoc interdictum hæredi, qui ſemel poſſedit rem hæreditariam. *Natt. conſil. 448. Roland. conſil. 75. volum. 2. & §. ſequens. Inſtitut. de interdict.* ¶ Utile eſt intentare hoc interdictum, ex quo eſt remedium poſſeſſorium, & à ſententia lata ſuper illo non appellatur, ad effectum retardandæ poſſeſſionis: ſecus ſi ageretur petitione hæreditatis: *Marant. part. 4. diſtinct. 1. an ſit judic. num. 9.* ¶ Secundo, exemplificatur hoc interdictum interdicto, quorum legatorum, quod competit hæredi ad avocandam poſſeſſionem legati à legatorio, qui illud occupaverat propria auctoritate. *Marant. ibid. num. 7.* ¶ Tertio, habet locum interdictum adipiſcendæ in Salviano interdicto, quod datur, quando conductor intulit bona in prædium conductum, ſi ille bona ipſa inde extraheret. *ibidem numer. 11. vide §. ſequens inſtitut. de interdict.* ¶ Quarto, exemplificatur in remedio l. fin. C. de edict. divi Adriani toll. quod competit hæredi tantum ſcripto in teſtamento, qui producit ipſum teſtamentum in forma publica. *Marant. ibid. numer. 12.* de quo remedio *vide infra in titul. proxim.* ¶ Quinto procedit interdictum in eo, cui facta eſt collatio alicujus beneficii, ut mittatur in poſſeſſionem ſeu quaſi ipſius beneficii. *Marant. ibidem num. 13.*

Cap. V. Miſcellanea.

Appellatio non admittit in judicio adipiſcendæ, ſed quare. *vide Vera. decif. 223. part. 1.* ¶ Libellus interdicti, quorum bonorum, quam concluſionem requirat, *vide eund. Afflict. decif. 118.*

TITULUS CLXXXV.

De edicto divi Adriani tollendo, & quemadmodum ſcriptus hæres in poſſeſſionem mittatur.

Generalia.

DE materia hujus edicti, *vide per Guid. Pap. ſingul. 898.*

Cap. I. Cui competat hoc remedium, vel non.

Omni ſubſtituto directo competit beneficium. *l. fin. C. de edict. divi Adriani toll. Hartm. cap. 12. tit. de teſtament. lib. 2.* ¶ Omnia oppoſita contra dictum remedium, quæ requirunt futuram indaginem, non officiunt ipſi poſſeſſorio. *Afflict. d. deciſ. 119. num. 7. Decius conſil. 84. 218. Roland. conſil. 2. volum. 3. & conſil. 98. vide tamen Guid. Pap. quaſt. 132.* Ubi tenet contrarium, *vide etiam Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 12. & conſil. 180. lib. 2. num. 46. Natt. conſil. 236. tom. 2. & conſil. 352.* ¶ Si producantur duo teſtamenta, & altera pars alleget errorem, & petat ſe ſummarie admitti ad probandum, eſt admittenda, & probato errore, ſi habet potiora jura, mittitur in poſſeſſionem bonorum, quæ poſſidebat teſtator. *Guid. Pap. quaſt. 132.* Quid, quando allegare primum teſtamentum revocatum, *vide Benint. deciſ. 83.* ¶ Remedium dict. legis final. non impeditur per exceptionem ſpurietatis, nec per exceptionem defectus teſtamenti, vel impotentiæ teſtatoris, aut incapacitatis hæredis, minus præteritione filii. *Alexand. Rand. tractat. de analog. cap. 36. num. 73. & ſeqq. vide tamen Menoch. conſil. 180. lib. 2. num. 23.* ¶ Remedium ipſius legis fin. competit inſtituto ſub conditione, ipſa purificata. *Rand. cap. 37. num. 3. & 48.* ¶ Beneficium d. legis fin. datur ſubſtituto vulgariter, ſed quando detur ſubſtituto compendioſe. *vide Bartol. conſil. 5. vol. 1.*

Vel non.

* An cridæ factæ officiant hæredibus teſtatoris, ut excludatur à remedio l. fin. C. de edict. Adr. toll. ſtante ſtatuto, quod volens vendere rem immobilem libere, abſque onere fidejuſſoris ponat ad cridas, ut ſi quis prætendat, compareat intra 25. alias excludatur. *Roland. conſil. 12. tom. 3.* ¶ Remedium l. 2. C. de edict. divi Adriani toll. non datur contra titulo poſſidentem, ſi titulus ſit quæſitus ante mortem teſtatoris, ſecus ſi poſt, nam tunc non impedit immiſſionem, *Afflict. deciſ. 119. num. 6. Guid. Pap. quaſt. 132. Natt. conſil. 502. num. 12. vide tamen, Petr. Benint. deciſ. 35.* ¶ Hoc edictum non habet locum ab inteſtato. *Bart. conſ. 82. vol. 2.* ¶ Quando quis venit ad ſucceſſionem vigore codicillorum, ex quibus cenſetur rogatus ſcriptus hæres in teſtamento de reſtituenda hæreditate deſcripto in codicillis, ceſſat diſpoſitio hujus edicti. *Vincent. de Franc. deciſ. 204. vide Papon. lib. 20. titul. 3. arreſt. 23. Boer. deciſ. 156. & Guid. Pap. quaſt. 132.*

Cap. II. Qua habeant locum.

Conſtitutio Ægidiana habet locum in remedio. l. fin. C. eod. ſumus enim in notorio jure (quod inducitur ex teſtamento) quo non requiritur titulus. *Veral. deciſ. 223. part. 1.* ¶ Ægidiana reducit nos ad terminos juris civilis, & tollit obſtaculum juris Canon. *Vera. dec. 223. part. 1.* ¶ In hoc remedio d. l. fin. admittuntur exceptiones contra teſtes hæredis, quando ipſæ exceptiones colliguntur ex dictis teſtium. *Menoch. d. conſ. 280. n. 38.*

Cap. III. Qui mitti poſſit in poſſeſſionem, vel non.

Hæres debet mitti in poſſeſſionem, licet ſit de reſtituendo gravatus. *l. filiam fratris 56. ff. ad Senatusconſult. Trebell.* Nec fideicommiſſarius poteſt impedire hanc immiſſionem. *Boer. deciſ. 156.* ¶ Si hæres petat ſe induci in poſſeſſionem rerum hæreditariarum, debet mitti, neque admittitur appellatio, per quam retardetur miſſio. *l. fin. ff. de appellat. recipien. vel non. Guid. Pap. quaſt. 132. n. 8. & Vera. deciſ. 223. part. 1.* ¶ Interdictum quorum bonorum quam probationem requirat, ut ſcriptus hæres in poſſeſſionem mittatur, *vide Afflictum deciſ. 14.* & de materia, *ſupra titul. proxim.* ¶ Hæredem mitti in poſſeſſionem ex edicto divi Adriani, cum teſtibus ſe hæredem probat, *ſcribit Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 63. num. 4.* ¶ Poſſeſſori hæreditatis competit hoc interdictum, ad confirmandam poſſeſſionem. *Guid. ibid. d. quaſt. 132. num. 4. quaſt. 216. & ſing. 286* Ex hoc max. quando poſſidet partem bonorum, & petit ſe mitti in poſſeſſionem aliorum, & confirmari in poſſeſſione. *ibid. Guid.* ¶ Hæres ex ultimo teſtamento inſtitutus, mittendus eſt in poſſeſſionem, non obſtante clauſula derogatoria ex primo teſtamento propoſita. *Rot. Aven. deciſ. 81.* ¶ De hærede mittendo in poſſeſſionem, non obſtantibus exceptionibus debitæ legitimæ reparationum in hæreditate factarum, *vide eundem Rot. deciſ. 104.* ¶ Vitium teſtium inviſibile, non impedit hæredem mitti in poſſeſſionem, licet appareat legitimus contradictor. *Caſſad. deciſ. 4. titul. ut lite pendente, num. 4.* ¶ Fideicommiſſi taciti exceptione, miſſio in poſſeſſionem non impeditur. *Franc. Marc. quaſt. 216.* ¶ Hæres eſt mittendus in poſſeſſionem, in quam prædeceſſor vigore decreti ex ſua confeſſione fuerat miſſus, *Put. deciſ. 461. lib. 2.* ¶ Mittendus eſt in poſſeſſionem filius legitimus inſtitutus in teſtamento, & a patre ita nominatus, hoc etiam in bonis feudalibus, edocto dicto teſtamento, *idem Vera. deciſ. 342. part. 2.* ¶ Ut quis poſſit mitti in poſſeſſionem, debet exhibere originale teſtamentum in publica forma, *Menoch. d. conſ. 180. num. 53.* ¶ Fideicommiſſarius etiam ſi manifeſte conſtet de fideicommiſſo, ſi non poſſideat ſine vitio, hanc immiſſionem impedire non poteſt, *Dec. conſil. 218. Roland. conſil. 78. vol. 3. & Bart. conſ. 91. vol. 1.* ¶ Filia inſtituta debet mitti in poſſeſſionem omnium bonorum, etiam feudalium, quo facto, diſputabitur de proprietate, *Dec. conſil. 467.* Fallit, ſi agnatus paratus fuerit incontinenti probare de feudo, *Natt. conſ. 502. vide Rol. conſ. 98. vol 3. & conſ 48. vol. 4. & infra lib. 2. tit. de feud. in genere.* ¶ Remedium prædictum intentans non aſtringitur ſpecificare bona in ſuo libello, quæ poſſidebat defunctus tempore mortis; ſed Judex poteſt committere nuncio, ut illum immittat in poſſeſſionem corporalium rerum poſſeſſarum per defunctum, tempore mortis ſuæ, & ante, *Natt. conſ. 654.* ¶ Hæres etiam extraneus fidem faciens de teſtamento non deleto, nec abolito, debet mitti in poſſeſſionem bonorum, non ſolum allodialium, verum etiam feudalium, reſervata cognitione plenaria in alio judicio. *Roland. conſil. volum. 3. conſ. 98.* ¶ Filius naturalis inſtitutus in feudis ſub conditione, cum capax fuerit, legitimatus, patre vivente faciens fidem de teſtamento non vitiato, debet mitti in poſſeſſionem bonorum feudalium, non obſtante oppoſitione agnatorum, quorum fuit facta mentio in legitimatione, *Roland. conſ. 23. volum. 3. vide Menoch. conſ. 180. lib. 2.*

Vel non.

Quando hæres detinet bona, & petit ſe confirmari in poſſeſſione, omnes exceptiones, quæ impediunt hanc miſſionem, impediunt etiam confirmationem, *Menoch. conſil. 180. num. 57.* ¶ Beneficium hujus edicti non competit fideicommiſſario univerſali, *Guid. d. quaſt. 132. num. fin. & quaſt. 323. in fin. vide Papon. lib. 20. tit. 3. arreſt. 21. & ſeqq. Alex. Rand. tract. de Analog. cap. 15.* Limita, *ut per eundem Papon. arreſt. 24. ibid.* Minus agenti ex codicillis, *Guid. ibidem, Boer. deciſ. 156. num. 20. vide Bart. conſ. 67 vol. 2.* ſed an competat ſubſtituto, *vide Boer. d. dec. 156.* ¶ Poſſidens civiliter impedit hanc miſſionem in poſſeſſionem, *Guid. Pap. q. 356. in fine.* ¶ Contradictor legi-

legitimus poteſt impedire miſſionem in poſſeſſionem; ſed quando, & quomodo, *vide Menoch. conſil. 180. lib. 2. num. 37. Bartol. ſingul. 186.* Sed quis dicatur legitimus contradictor, *vide Guid. Pap. ſingul. 789. 790.* ¶ Judex competens quis ſit, quando petitur miſſio in poſſeſſionē bonorum defuncti ex d. leg fin. *vide Hartman. cap. 7. tit. de jud. lib. 2.* * Hæres uſufructuarii, an dicatur legitimus contradictor in remedio l. fin. C. de edict. divi Adr. toll. & quibus in caſibus uti poſſit retentione adverſus proprietarium, *D. Gaſp. Teſſaur. quæſt. For. quæſt. 96. lib. 2.*

Conſequi poſſit.

Immiſſionem an poſſit quis conſequi ex teſtamento nuncupativo, *vide Pet. Benint. deciſ. 83.* ¶ Hæres poteſt auctoritate propria apprehendere poſſeſſionem hæreditatis, & bonorum ipſius, *Henric. Boer. in ſuis ſingularibus tit. auctoritas, licentia, & conſenſus. num. 7.* Sed quando dictum procedat, *vide Hartm. cap. 5. tit. de hæredib. lib. 2. Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 69.* ¶ Licet hæres auctoritate propria poſſit occupare bona defuncti quando contradictorem non habet, tamen ſi petierit coram judice incompetenti, ſe mitti in poſſeſſionem eorum, illi obſtabit exceptio incompetentiæ, *Marc. de Mant. ſingul. 227.* ¶ Mors teſtatoris præſumptive probatur, ſi hæres producat teſtamentum levatum, & expeditum, & agatur poſſeſſorio, *D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudiæ, gloſſ. ſuper decreto, ut defuncti, tit. de Tabell. fol. 141.*

TITULUS CLXXXVI.

De Salviano interdicto.

Cap. I. Salvianum interdictum. Quod dicatur, & Quæ fieri poſſint in eo.

IN Salviano interdicto ſolum eſt neceſſarium probare poſſeſſionem defuncti debitoris, ut agi poſſit contra tertium poſſeſſorem. *Put. deciſ. 207. lib. 1.* ¶ Salvianum interdictum non admittit appellationem, *Venl. deciſ. 106. part. 3.* ¶ Salvianum interdictum eſt poſſeſſorium, & dicitur interdictum adipiſcendæ, & non requirit excuſſionem; ſed contra quem debetur, *vide Borg. deciſ. 27. parc. 2.* Et quid in eo ſit probandum, *ibid. n. 3.* ¶ Salvianum interdictum dicitur intentatum per clauſulas ſalutares deſcriptas in fine libelli, *Borg. Caval. deciſ. 27. de contract. part. 2.*

Cap. II. Quibus competat, vel non.

* An Salvianum interdictum competat contra quemque debitorem extra cauſam locationis, & conductionis, ſicut hypothecaria actio, *Facb. lib. 8. cap. 92. affirmat. l. 1. Cod. de precario, & Salvia. interdict.* * An competat contra extraneum poſſeſſorem rerum debitoris alterius extra cauſam loc. & conductionis, *ibid. quæſt. 2. affirmat. d. l. 1.* ¶ Salvianum interdictum competit locatori adverſus conductorem ad evocandam poſſeſſionem earum rerum, quas ille exportavit, quæ erant obligatæ locatori ratione penſionis: & eodem modo competit creditori adverſus debitorem pro rebus ſibi obligatis, & iſtud remedium eſt pinguius, quam remedium Servianæ hypothecariæ: quia ſufficit in illo, quod creditor probet illas res fuiſſe poſſeſſas tanquam ſuas tempore obligationis contractæ: ſed hypothecaria oportet probare de dominio debitoris. *Jo. Criſp. tract. termin. actio. num. 84. poſt volumen Jaſon. de action. Roland. conſ. 14. volum. 1.* ubi de differentiis inter hoc interdictum, & hypothecariam, *vide gloſſ. in §. item Serviana. Inſtit. de actio, & Perilluſt. D. P. Theſſaur. deciſ. 175. & 276.* ¶ Salvianum interdictum ſolum videtur competere locatoribus adverſus bona colonorum, vel inquilinorum pro mercede rei conductæ, *vide Menoch. conſil. 295. lib. 3.* ¶ Interdictum Salvianum directum competit pro rebus coloni; utile pro rebus inquilini. *Bart. in l. ſolutum 11. §. ſolutam. ff. de pign. actio.* Et eſt adipiſcendæ. *Bart. ibid. num. 5.* ¶ Quando competat Salvianum interdictum, & in quibus caſibus, *vide D. P. Theſſaur. deciſ. 176.* ¶ Salvianum interdictum utile, habet locum, non ſolum inter colonos: ſed etiam in quolibet contractu, & contra quemlibet tertium poſſeſſorem, *Borg. ibid. vide Perilluſtr. D. P. Theſſ. deciſ. 176.*

TITULUS CLXXXVII.

De interdictis retinendæ poſſeſſionis.

Generalia.

DE hoc interdicto, & de materia, *vide per Henr. Boer. in ſuis ſingularibus. tit. de petitorio, & poſſeſſ. & Bart. in l. naturaliter. ff. de acquir. poſſeſſ.* ¶ Multa de materia hujus interdicti, de effectu, & quid quando timetur, ne partes veniant ad arma, *vide per Boer. Benint. deciſ. 73.* Et quomodo pronunciandum, quando partium jura ſunt dubia, *Franc. Marc. q. 405. p. 2.* ¶ De poſſeſſorio, uti poſſidetis, & de turbatione facta per Clericum laico, *vide Afflict. deciſ. 2.*

Cap. I. Poſſeſſorium. Quid: Quale ſit.

Poſſeſſorium retinendæ dicitur, uti poſſidetis, & utrobi: nam cum inter aliquos de proprietate quæſtio eſt movenda, uterque ſe poſſeſſorem contendit, propter magnum poſſeſſionis commodum, non poteſt aliter ſuper petitorio diſceptari, niſi unus ſit petitor, alius poſſeſſor. Et uti poſſidetis, pro immobilibus, & utrobi pro mobilibus competit, & is obtinet, qui tempore litis conteſtatæ, non vi, non clam, non precario ab adverſario, poſſidet, *§. retinendæ, Inſtitut. de interdict.* * De duplici poſſeſſorio retinendæ ſummario, & ſummariſſimo, *Facb. lib. 8. cap. 15.* ¶ Duplex eſt poſſeſſorium retinendæ, unum ordinarium, ſive plenarium; alterum ſummarium, ſive extraordinarium, de quo in conſtitutione Imperiali: ordinarium eſt, in quo juris ordine ſervato proceditur, & principaliter, atque abſolute de poſſeſſione partium diſceptatur, plenæque probationes requiruntur: ſummarium autem eſt, in quo juris ordine non ſervato, & ſummarie proceditur, *Andr. Gail. obſerv. 7. lib. 1.*

Quale ſit.

Poſſeſſorium judicium, & judicium, quod altera pars ſit in poſſeſſione, lite pendente, differunt in aliquibus inter ſe, *Capic. deciſ. 55. num. fin.* ¶ Poſſeſſorium retinendæ differt à judicis officio, procedentis armorum timore, *Capic. deciſ. 96* ¶ Interdictum retinendæ & officium impetratum ab illo, qui timet ſpoliari totaliter ſua poſſeſſione, differunt inter ſe, *Capic. d. dec. 2.* ¶ Interdicto uti poſſidetis veniunt fructus etiam percepti ante lit. conteſt. *Rot. Aven. deciſ. 119. in deciſ. diverſor. Tom. 3. vide tamen ibidem*, ubi auctor tenet contrarium: ¶ Poſſeſſio clandeſtina non attenditur, & junior præſumitur clandeſtina: & victoriæ palmam reportat, qui eſt prior in poſſeſſione, *Rauden. tractat. de Analog. cap. 40.* ¶ In retinendæ poſſeſſionis remedio uterque eſt actor, & uterque eſt reus, *vide Perilluſt. D. P. Theſſaur. deciſ. 206.*

Quæ requiruntur.

In hoc interdicto retinendæ, quis debet narrare in libello factum ſapienter, & ſuper omnia cavere, quod non narret tale factum, per quod videretur expulſus, & deſiiſſe poſſidere, quia tunc ſe excluderet ab hoc interdicto, *Guid. Pap. q. 552. num. 4. vide Bartol. in l. 1. C. uti poſſidetis.* ¶ In dicto interdicto, data paritate probationum factarum per partes, quid agendum, vel qualiter tunc debeat judex pronunciare, *vide*

Boer. dec. 239. Menoch. de Arbit. quæſt. 56. Perilluſtr. D. P. Theſſaur. deciſ. 206.

Cap. II. Quæ ſint probanda in hoc interdicto, & Quæ probent.

Tituli probatio admittitur in interdicto retinendæ, & illi poſſeſſionem juſtificat, & cæteris paribus, is vincit, qui juſtiorem habet poſſeſſionem, *Natt. d. conſ. 121. n. 5.* ¶ Cautus Advocatus debet ſemper (ſi poteſt) concludere in turbatione poſſeſſionis: quia tunc reddimus partem adverſam petentem, & ſic illa probare tenetur; alias erit reus abſolvendus, *idem Rebuff. de remed. poſſeſſ. tom. 3. art. 13. fol. 901.* ¶ In interdicto retinendæ in beneficialibus, an ſufficiat probare antiquiorem poſſeſſionem, an vero requiratur probatio tituli ſaltem colorati ad ipſam poſſeſſionem juſtificandam, *vide Ozaſ. deciſ. 55.* ¶ Ut quis obtinere poſſit in hoc interdicto, uti poſſidetis, neceſſe eſt, quod probet primo, ſe poſſediſſe tempore turbationis, & litis conteſtatæ, *Rol. conſil. 9. vol. 3. num. 18. Ozaſc. deciſ. 43. vide eundem Ozaſ. deciſ. 99. num. fin. Benint. deciſ. 42. Capic. deciſ. 72. & 209. & Natt. conſil. 572. num. 16.* Fallit in eo, qui probavit ſe olim poſſidere, & nunc allegat ſe poſſidere, *idem Ozaſ. deciſ. 43. n. 2. vide Capic. d. deciſ. 209. & Natt. d. conſ. 572. n. 10.* ¶ Secundo, debet probare turbationem ſibi illatam ab adverſario, *Rol. d. conſil. 9. num. 28. & Magon. deciſ. Luc. 54.* ¶ Tertio, eſt neceſſe probare de antiquiori poſſeſſione, *Rol. d. conſ. 8. num. 29.* Et tunc de illa probans debet obtinere, licet fidem non faciat de titulo, *Ozaſ. deciſ. 55. vide Benint. deciſ. 42.* Fallit in eo, qui poſſidet mala fide. *Magon deciſ. Luc. 54. num. 5. & 7.* Tamen ſecundum Capic. ſufficit poſſeſſio ſine bona fide, *vide eundem Capic. dec. 209. n. 10.* ¶ Quarto, quis non poteſt obtinere in hoc interdicto, niſi ſit in bona fide, *Roland. d. conſ. 9. n. 37. Mago. d. deciſ. 54.* Et injuſta cauſa in materia uti poſſidetis, non excuſat, *Mago. ibid. n. 10.* ¶ In hoc interdicto inſpiciendum eſt, qui melius poſſeſſione probavit: quia ille obtinebit, etiam ſi nullo modo titulum, & proprietatem probaverit, & adverſarius ſe dominum eſſe oſtenderit, *vide Auguſt. Bero. q. 71. n. 3.* ¶ In hoc interdicto retinendæ extrema requiſita probanda ſunt, *Ozaſ. dec. 99. n 14. vide Afflict. dec. 394.*

Vel non.

Probatio non ita exacta requiritur in mandato de manutenendo, ſicut in judicio recuperandæ, *idem Vera. deciſ. 382. part. 2.* ¶ Teſtes examinati judicio retinendæ, non probant in judicio recuperandæ, *Jacob. Put. deciſ. 362. lib. 4.*

Cap. III. Qui manuteneri poſſit in poſſeſſione.

Inſtrumentum non faciens ad cauſam poſſeſſorii, non impedit manutentionem in poſſeſſione, & ſtatu antiquo, *Put. deciſ. 501. lib. 2.* ¶ Sententia ſuper momentaneo poſſeſſorio lata, eſt interlocutoria, *Gail. obſerv. 7. lib. 1. num. 6.* ¶ Lite ſuper literarum ſurreptione pendente, eas impugnans eſt manutenendus in poſſeſſione, *Put. deciſ. 497. libr. 2.* ¶ Manutenendus eſt in poſſeſſione immiſſus in illa legitime, etiam quod alius fuerit ſpoliatus, & eſſet reſtituendus. *Vera. deciſ. 347. part. 2.* ¶ Decretum quod altera pars debeat eſſe in poſſeſſione, lite pendente, debet continere clauſulam, Citra præjudicium poſſeſſionis, proprietatis, *Capic. deciſ 55. n. 7.* ¶ Solvere denegans non dicitur ſpoliare, quando agens non prætendit ſe ſpoliatum; imo ſe eſſe in poſſeſſione percipiendi: tunc enim poteſt peti mandatum de manutenendo, *idem Vera. deciſ. 167. lib. 3.* ¶ Poſſidens tempore præcepti & moleſtationis, debet manuteneri in ſua poſſeſſione, & alter debet agere via ordinaria, ſi quod jus prætendit contra eum, & poſſeſſorem, eſſe manutenendum Judex debet pronunciare, *Borg Caval. deciſ. 19. de jud.* Et tunc non poteſt accuſari de turbata poſſeſſione, *idem Borg. deciſ. 23. num. 101. & 110. de contract. part. 2.* Et contra, hoc interdictum, uti poſſidetis, non datur contra poſſidentem tempore turbationis, & litis conteſtatæ, *Borg. ibid. num. 101.* ¶ Manutentionis mandatum habet naturam interdicti retinendæ: & poſſeſſionem antiquam continuans, nihil innovat, *Veral. deciſ. 198. part. 2. & deciſ. 199. ibid.* Sed tale mandatum non datur, quando poſſeſſio non eſt clara; ſed intricata: quia tunc partes poſſent venire ad arma, quo caſu omiſſo poſſeſſorio, debet cognoſci de petitorio, *idem Veral. dec. 20 part. 2.*

Cap. IV. Quis dicatur turbare, vel turbari.

Turbans aſſerit ſe poſſidere ad turbationis effectum; non poſſeſſionis, *Afflict. deciſ 394. num. 6.* ¶ Quando quis dicatur me turbare in mea poſſeſſione, *Caval. milleloq. 915. & 916. Rebuff. in conſtitution. Reg. in tract. de remed. poſſeſſ. art. 1. gloſſ. 2 Tom. 3.* Et quomodo probanda ſit poſſeſſio in turbatione, *Cabal. milleloq. 917.* ¶ quis teneatur de turbata poſſeſſione, & quibus modis quis dicatur turbare poſſeſſionem, *Bartol. conſil. 112.* ¶ Inhibitio ante cauſæ cognitionem, ne quis turbetur in ſua poſſeſſione de facto, & citra judicialem cognitionem, eſt valida. *D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudiæ gloſſ. 1. ſuper decret. Carolus tit. de clauſ. mandat prin. ſig. num. fin. fol. 252.* ¶ Oppoſitione, quam mihi facit adverſarius conventus uti poſſidetis, negando meam intentionem, dicor turbari, & conſtat de turbatione, *Jaſſ. Lanfr. Balb. deciſ. 181.* ¶ Turbare dicitur quis aliquem in poſſeſſione rei ponendo cedulas, & faciendo banna pro locatione ipſius, adeo quod ſufficiat poſſeſſori hoc probare, ad finem obtinendi ſententiam in judicio turbationis. *Vinc. de Franc. deciſ. 163.*

Cap. V. Quibus competat, locum habeat.

Interdictum, uti poſſidetis, competit contra [illegible] tem ſe jus habere in re, poſſidere. *Afflict. d. deciſ. 394 in fine.* ¶ Si judicatum eſt hoc interdicto, ut aliquis non turbet, dabitur contra hæredem illius victi actio in factum ex re judicata, & ex turbatione defuncti, contra quem fuit lata ſententia; ſed non dabitur ex turbatione ipſius hæredis, *vide capic. deciſ. 1. num. 12.* ¶ Hoc interdictum, uti poſſidetis, illi tantum datur, qui turbatur in ſua poſſeſſione: ideo qui de tali poſſeſſione ſua non probavit, illud non poteſt habere, nec ſufficit poſſeſſio defuncti patris, ſed quid, quando defunctus poſſidebat per colonum, quo caſu videtur continuata poſſeſſio in hæredem, *vide Roland. conſil. 46. volum.* ¶ Recuperandæ, & retinendæ poſſeſſionis remedium, pro ſpolio competit, *Put. deciſ. 419. num. 4. lib. 2.* ¶ Poſſeſſorium retinendæ, exemplificatur in duobus interdictis, nempe uti poſſidetis, & utrobi; ſed cui competant, quando, & quis in illis obtinere debeat, *vide p Manut. in ſuo Spec. part. 4. diſtinct. 7. judic. tit. an ſit judicium ſuper petit. vel poſſe. num. 14. & Deciſ 303.* ¶ Quando denegatur ſolutio penſionis, ſi penſionarius adiuerit Judicem, per talem acceſſum retinet civilem poſſeſſionem, & propter talem retentionem, illi competit hoc interdictum retinendæ, *Put. deciſ. 419. lib. 2.* ¶ Remedium poſſeſſorii ſummarii an competat, pendente judicio retinendæ poſſeſſionis, *vide Capic. deciſ. 2* ¶ Hoc interdictum competit, quando duo contendunt de poſſeſſione, *de quo vide per Joan. Criſp. de Mont. in ſuo tractat. termin. action. poſt volumen. Joſ. de action. num. 66.* ¶ Pro rebus mobilibus hoc caſu competit interdictum utrobi, *idem num. 67.* ¶ Utile interdictum, uti poſſidetis, pro incorporalibus datur; pro corporalibus directum, *idem Rebuff. ibi tract. de cauſ. beneficial. fol.* ¶ Si Dominus alicujus loci turbetur in ſua jurisdictione illi competit utile interdictum uti poſſidetis, *Dec. conſ. 694. n. 11. & Bart. in l. 13 ff. de injur. & fam. lib.* ¶ Mortuo uſufructuario, proprietario datur interdictũ, uti poſſidetis

virtu

virtute civilis poſſeſſionis, quam habebat, *Natt. conſil. 419.* ¶ Interdictum, uti poſſidetis pro decimis, alio jure Eccleſiaſtico, datur, *Cabal. milleloq. 921.*

Locum habeat.

Interdictum, uti poſſidetis prout datur ad intereſſe, non datur non poſſidenti, & in hoc interdicto requiritur quem poſſidere tempore litis conteſtatæ, *Bartol. in l. clam 6. §. qui. ff. de acquir. poſſeſſ.* ¶ Interdictum retinendæ poſſeſſionis, quando locum habeat, *vide Hartm. cap. 3. tit. de interdict. lib. 1.*

Cap. VI. Quando proponi, intentari poſſit, opponi poſſit.

Poſſeſſorium retinendæ ordinarium, & officium Judicis extraordinarium, an proponi poſſint poſt litem conteſtatam, *vide Capic. decif. 96. n. 10.* ¶ Si inter eoſdem eſſet quæſtio de proprietate, & poſſeſſione, cauſa poſſeſſionis debet prius terminari. *l. ſi de vi 37. ff. de jud.* Et in ſpecie, poſſeſſorium, retinendæ debet prius terminari, ut poſtea petitorium terminetur, *l. exitus 53. ff. de acquir. poſſeſſ.* ¶ Ille, contra quem intentatur interdictum retinendæ, poteſt intentare judicium proprietatis, *idem decif 193.*

Quæ opponi poſſint.

Agenti hoc interdicto, vel de turbata poſſeſſione, non obſtat exceptio dominii tertiæ perſonæ. *Bartol. ibidem.* ¶ Quæ opponi poſſint in materia hujus interdicti, uti poſſidetis, *vide Rebuff. in conſtitution. Reg. Tom. 3. tract. de remed. poſſeſſ. art. 5. gloſſ. 1. num. 25.* De requiſitis *vide ibid. art. 8. gloſſ. 1. fol. 785. & per Dec. conſ. 663.* ¶ In ipſo interdicto non obſtat exceptio defectus proprietatis. *Ozaſ. decif. 55. num. 3. Capic. decif. 121. num. 30. vide Boer. decif. 238. num. 5. Bart. in l. 1. C. ſi per vim, vel alio modo, num. 11. & in l. 37. ff. de jud.*

Cap. VII. Quæ agere poſſit, vel obtinere in hoc interdicto, vel non.

Interdicto uti poſſidetis agens contra illum, qui eſt fundatus in jure communi, niſi probet titulum, ſuccumbet. *Capic. d. decif. 209. num 5.* ¶ Nemo poteſt agere interdicto retinendæ, niſi poſſeſſionem realem habuerit, quamvis prædeceſſor ſuus, vel auctor habuiſſet, *Guid. Pap. quæſt. 552. num. 3.* Et per conſequens hæres, ante apprehenſionem, non poteſt agere, *Gail. obſerv. 129. lib. 2.* ¶ Poſſidente rem à me vi, clam, aut precario, rem ipſam in alium alienante, poſſum contra ſucceſſorem agere hoc interdicto, ſicut poteram contra auctorem, *Capic. decif. 1. n. 4.* ¶ Uti poſſidetis interdicto, agi poteſt contra turbantem de facto in poſſeſſione, *Put. decif. 479.* Licet ille, qui proponit tale interdictum, ſit perſona Eccleſiaſtica, tamen poterit reconveniri judicio petitorio ſuper proprietate, coram judice ſeculari, *ibid. d. decif. 193.* ¶ Poſſidens civiliter agit interdicto, ut poſſidetis, & accuſat de turbata poſſeſſione. *Bartol. conſil. 81.* ¶ Mandatum de manutenendo ubi datur, cogitur quis ad cavendum, ne in futurum moleſtet, ad damna vero, & intereſſe, agendum eſt via ordinaria, *idem Put. decif. 61. lib. 3.*

Obtinere poteſt, vel non.

Jura potiora qui probat in petitorio, obtinebit in poſſeſſorio, in materia hujus interdicti. *Guid. Pap. quæſt. 71.* ¶ Poſſidens cum titulo in hoc interdicto, præfertur habenti antiquiorem poſſeſſionem ſine titulo. *Natt. conſil. 419.* Declara *per Roland. conſ. 9. vol. 3. num. 36. & 45.* Alias regulariter poſſeſſio antiquior probata, duobus contendentibus de poſſeſſione, juniori præfertur, & qui probavit ab antiquiori debet obtinere. *Natt. conſ. 572. & Rol. conſ. 9. vol. 3.* ¶ In ipſo interdicto debet obtinere ille, qui oſtendit de titulo, data paritate probationum. *Vera. decif. 336. part. 2. vide Guid. Pap. ſing. 948. & 960. Perillnſt. D. P. Teſſaur. decif. 206.* ¶ Licet accuſatus de turbata poſſeſſione, quia intravit, dicat, quod intravit in rem ſuam, quæ fuit avi ſui, & probaverit, tamen ſi accuſator probaverit antiquiorem poſſeſſionem debet obtinere. *Bart. in conſil. 112. volum. 1.* ¶ Si actor, & reus in hoc interdicto retinendæ poſſeſſionis probaverit, obtinebit is, qui antiquiorem poſſeſſionis probavit, titulo maxime juſtificatam, vel meliores probationes reſpectu poſſeſſionis adducit. *c. licet 9. ext. de probat.* ¶ In interdicto retinendæ ſuccumbit reus, illius abjuratione probata. *c. audita 4. ext. de reſtit. ſpol.*

Cap. VIII. Quæ fieri poſſint in hoc interdicto, & admitti.

In interdicto retinendæ petitorium ſuſpendi non poteſt, ſtante conſenſu probationis ſuper proprietate. *Put. decif. 29. lib. 3. vide Vera. decif. 324. part. 2.* ¶ Sententia lata contra defunctum in interdicto, uti poſſidetis, non mandatur executioni contra hæredem, & ita alias fuit judicatum, quod procedit, quando poſſidet alio jure, quam hæreditario; ſecus ſi poſſideat ex perſona defuncti. *Vinc. de Franc. decif. 199. vide Cabal. milleloq. 927.* ¶ In hoc interdicto retinendæ, appellanti non debet concedi inhibito una cum citatione, quia nemo prohibetur uti ſua poſſeſſione, etiam appellatione pendente. *Gail. obſervat. 144. num. fin.* ¶ Si agatur contra aliquem interdicto, uti poſſidetis, qualiter perveniatur ad primum, vel ſecundum decretum, *vide Bart. in l. ſi prius 15. ff. de oper. nov. nunc. num. 32.*

Admitti poſſit, vel non.

In iſto poſſeſſoriu retinendæ, admittitur articulus de proprietate. *Manant. ibid. n. 26. vide Dec. conſil. 303. Bart. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquir. poſſ. num. 10. & in l. 40. §. ſi ſervum. eod.* Sed quod petitorium in hoc interdicto non poſſit cumulari cum poſſeſſorio, *ſcribit Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de reſcript. art. 5. gloſſ. 1. tom. 2. fol. 363. vide Auguſt. Beron. quæſt. 71.* ¶ Exceptio dominii, ſeu dolo facis, &c. non admittitur contra agentem interdicto retinendæ, & dicentem ſe turbatum: fallit, quando hinc inde eſſent pares probationes in poſſeſſorio: quia tunc ille obtineret, qui etiam de dominio probaret. *Jaſſ. Lanfr. Balb. decif. 75. Papon. lib. 17. titul. 2. arreſt. 5. & ſequentibus.* ¶ Exceptio dominii incontinenti probandi in interdicto retinendæ, non admittitur quidem, ſed amiſſa, obſtat. *Put. deciſion. 29. libr. 3. num. 12.*

Cap. IX. Judex quæ facere poſſit in hoc interdicto.

In hoc interdicto cognoſcit Judex ſecularis ſuperior. *Guid. Pap. q. 85. Afflict. decif. 2. vide ſupra tit. de beneficialibus in genere.* ¶ Duobus contendentibus de poſſeſſione, judex debet ſummarias informationes capere, uter eorum melius poſſideat, ut de poſſeſſione probet, & illum faciat fungi vice poſſeſſoris, alteri inhibendo, ne ad poſſeſſionem accedat, ſalvo jure utriusque partis, tam in proprietate, quam in poſſeſſione, & melius facit, quam ſequeſtrare rem, vel inhibere parti, ne ad rem ipſam accedat. *vide Borg. Cavalcan. decif. 23. num. 109. de contract. part. 2. & Natt. conſil. 121.* ¶ Quando propter litigioſam poſſeſſionem periculum ſubeſt, ne partes ad arma deveniant, neutra agere volente, judex poteſt illis inhibere ex officio, vel eas citare ad dandum articulos ſuper poſſeſſione, *Mynſing. obſervat. 96. cent. 2.* ¶ Judicis officium implorari poteſt ab illo, qui timet vim ſibi fieri in poſſeſſione ſua, vel etiam in detentione. *Natt. conſ. 121. tom. 1.*

Cap. X. Sequeſtrum, quando fieri poſſit, & quæ ſequeſtrari poſſint.

Sequeſtrum poſſeſſionis non fit, etiam ob timorem armorum, altera partium ſtante in poſſeſſione, ſed ubi neuter, aut incertum eſt quis poſſideat. *Capic. decif. 96. num. 11. & Guid. Pap. q. 578.* ¶ De modo procedendi in Came-

Camera Impetiali ſuper litigioſa poſſeſſione, *vide per eundem Gail. obſerv. 6. ibidem.* ¶ Pendente judicio retinendæ poſſeſſionis, vel uti poſſidetis, an poſſeſſio ſequeſtretur. *Bartol. in l. 5. ff. ubi pupill. educ. deb. in lect. Nicol. de Neapol.* ¶ Poſſeſſio litigioſa ſequeſtrari poterit, ne partes ad arma veniant, ideo in camera Imperiali adeſt conſtitutio de tali poſſeſſione ſequeſtranda, ſed quando locum habeat, *vide Andr. Gail. obſervat. 5. libr. 1. & Hippolyt. ſingul. 543.* ¶ Sequeſtri remedium differt ab eo, quando proceditur ad examinationem, per quam alteri parti, lite pendente ſuper uti poſſidetis, eſſet ad rem prohibendus proceſſus. *Capic. deciſ. 96. num. 12.*

Cap. XI. Miſcellanea.

Libellus, in quo poſſidens civiiiter tantum, petit ſe manuteneri, & non turbari in poſſeſſione, & etiam ſe introduci ad corporalem poſſeſſionem per alium occupatam, de jure procedit. *Jaſ. deciſ. 490.* ¶ Reus licet nihil petat, actor tamen non probans in d. interdicto condemnabitur. *Hartm. cap. 4. tit. de interdict. lib. 1.* ¶ Attentatorum judicium non impedit cauſam principalem, ſuper remedio retinendæ poſſeſſionis intentatam. *Capic. deciſ. 72. num. fin.* ¶ Prohibitio, ſtante petitorii ſuſpenſione, legitime facta dici non poteſt. *Put. deciſ. 495. n. 3.* ¶ Acceſſus ad molendinum intermiſſus poſt proclama, non vigore prohibitionis, ſed ex aliqua cauſa (ſi aliqua ſubeſt) cenſetur intermiſſus. *Puteus deciſ. 501. lib. 2.* ¶ De uno actu ad alium non eſt arguendum in his, quæ ſunt meræ facultatis. *Put. deciſ. 501. lib. 2.* ¶ Poſſeſſionem rei naturalem tantum habens, & non civilem, non poteſt incurrere pœnam l. ſi quis in tantam. C. unde vi. *Felin. conſil. 50. numer. 15.* ¶ Quaſi poſſeſſio in juribus incorporalibus, non acquiritur, niſi ſciente, & patiente illo, de cujus præjudicio agitur. *Roland. conſ. 9. n. 43.*

TITULUS CLXXXVIII.

De interdictis, & remediis recuperandæ poſſesſionis.

Generalia.

DE interdicto recuperandæ poſſeſſionis, *vide per Joh. Petr. de Ferr. in ſua Pract. titul. de forma libelli in cauſa ſpoliata poſſeſſionis.* * De remedio poſſeſſionis petitorio, & reintegrandæ poſſeſſionis. *Roland. à Vall. conſil. 41. tom. 3.*

Cap. I. Quæ requiruntur in remedio reintegranda, poſſeſſorio.

Agens interdicto unde vi, non tenetur titulum poſſeſſionis colorare, ſecus in interdicto reintegrandæ, quando agit ad beneficium, vel ad aquæductum ex caſtello publico, ſed in aliis rebus non eſt opus oſtendere de titulo. *Ægid. Bellam. concluſ. 17. & 49. Caſſad. dec. 1. tit. 1.* ¶ An in interdicto unde vi, ultima violentia debeat attendi, & an tollat primam, & quid, quando eſt facta ex intervallo. *Franc. Marc. q. 407. p. 2.* ¶ Tempus ſpolii per actorem debet declarari, quando agitur interdicto unde vi, quod eſt famoſum, ſaltem infamia facti. *Afflict. deciſ. 250.* Fallit, quando proceditur, ſola facti inſpecta veritate. *ibid. Afflict. in fin.* ¶ Ad obtinendum in hoc interdicto in beneficialibus ſufficit titulus coloratus, & dicitur talis, quando proceſſit ab habente poteſtatem, nec exigitur, quod alius oſtendatur validior, niſi quoad formam extrinſecam, nec admittitur quæſtio de validitate. *Guido Pap. quæſt. 85.* Sed qualis titulus requiratur, *vide Pet. Benint. deciſ. 23.* & de materia, *ſupra in tit. de beneſic. in genere.*

Cap. II. Quibus modis probetur.

In judicio reſtitutorio, quod requirit probationem tituli, ſufficit titulum probare ſummarie. *Ægid. concluſ. 99.* ¶ Probationes ſuper petitorio, non admittuntur ad corroborationem poſſeſſorii, quando ſumus in ſpolio, alias ſecus. *Pet. Benint. deciſ. 53.* Quia violenta poſſeſſio non non poteſt confirmari. *ibid. num. 2.* ¶ Probatio ſemiplena non ſufficit in cauſa poſſeſſoria. *Petr. Benint. deciſ. 61.* Imo ex parte actoris requiritur plena probatio in hoc interdicto recuperandæ. *Roland. conſil. 6. volum. 3. n. 41* Tamen quod ſufficiant ſemiplenæ probationes cum juramento, *ſcribit Borg. deciſ. 23. num. 41. de contr. part. 2.* cum limitatione, *de qua vide ibid.* Stante ſuſpenſione petitorii, non admittuntur teſtes in poſſeſſorio ad diſcolorandum titulum. *Put. deciſion. 76. lib. 2.*

Cap. III. Qui agere poſſit, vel non.

Si prælatus poſſidentem rem Eccleſiæ ſpoliaverit & poſtea conveniatur poſſeſſorio, ſi alleget exceptionem dominii ſpectantis ad eccleſiam offerendo in continenti probationes, debet audiri. *Petr. de Raven. ſingul. 983* ¶ Spolii actio non competit ſpurio, aut illegitimato. *Put. deciſ. 278. lib. 2.* ¶ Quando quis agenti non poteſt in poſſeſſorio referre quæſtionem dominii, ſententia non obſtante, poterit rem vendicare contra primum agentem, ſi aliud non obſtet. *Bartol. in l. vis cujus 15. C. de prob.* Nam ſententia in poſſeſſorio, non præjudicat in petitorio. *Bart. ibid.* ¶ Commendatarius non agit ſpolio contra commendantem. *Put. deciſ. 206. lib. 3.* ¶ Hæres ante realem apprehenſionem rerum hæreditariarum, non poteſt agere hoc interdicto recuperandæ. *idem Gail. obſerv. 129. num. 8. lib. 2.* ¶ Agens reſtitutorio judicio virtute remedii cap. reintegranda, debet in libello exprimere ſpecialiter, ſpeciem ſpoliationis, non ſufficit generaliter illam proponere, *vide Hippol. ſing. 60.* ¶ Poſſeſſio continuatur contra ſucceſſorem in bene[ficio], vel re profana; ideo poteſt quis agere hoc interdi[cto] contra ipſum ſucceſſorem, licet ille nunquam ſolverit, & actor nihil receperit ab eo, ſed ſolum ab anteceſſore. *Guid. Pap. q. 629. vide Benint. deciſ. 12.* ¶ Succumbens in interdicto retinendæ, poteſt agere judicio recuperandæ, ſed teſtes in illo examinati, in hoc non probant, niſi re[]petantur. *Mobed. deciſ. 174.*

Vel non.

Commendatarius ſpolians in commenda, non [poteſt] eſt agere remedio c. reintegrandæ. *Capic. deciſ. 3.* ¶ Promittens cum juramento non petere reſtitutionem, non poteſt agere hoc interdicto recuperandæ. *Capic. dec. 691. num. 7. & ſeq.* ¶ Poſſeſſio recuperandæ conventus, an poſſit evitare judicium nominando dominum, *vide Afflict. deciſ. 217.*

Cap. IV. Quibus detur, intentari poſſit, habeat locum, concedi poſſit.

* An remedium aliquod recuperandæ poſſeſſionis competat contra tertium poſſeſſorem, qui bonam fidem, ac juſtum titulum habet. *Fachin. lib. 8. cap. 12. negat. l. 7. ff. de vi & vi arm. cap. 18. de reſtitut. ſpoliat.* * An ſi contractus ſit nullus ob defectum ſolemnitatum competat remedium reintegrandæ poſſeſſionis. *idem lib. 12. cap. 57 affirmat. l. magis puto. §. 1. ff. de rebus eorum.* ¶ Dictu[m] remedium competit civiliter tantum, vel naturaliter ta[n]tum poſſidentibus. *idem de monte in ſuis quæſtionibus q. 2. n. 7.* Et videtur intentatum ex clauſula, jus & juſtitiam miniſtrari, omni meliori modo. *ibid. num. 8.* ¶ Recuperandæ remedium competit illi, qui ex voluntate ſua cecidit à poſſeſſione, quando contractus non fuit per partem adverſam adimpletus. *Vern. deciſ. 6. part. 3.* ¶ Remedium cap. reintegrandæ 3. quæſt. 1. an contra tertium bonæ fidei poſſeſſorem titulum habentem, intentari poſſit, diverſis opinionibus adductis, diffuſe tractatur, & quænam ſit communis opinio, *oſtenditur per Ozaſc. deciſ. 93.* Et Excell. Senatus pro affirmativa pronunciavit, *pro qua etiam tenent Caſſad. deciſ. 7. titul. de reſtitut. ſpol. 21.*

Capel.

Capel. Thol. quæſt. 488. Mynſing. obſerv. 85. cent. 3. Hieron. de Mont. Varia juris quæſt. qu. 21. Cravet. conſil. 299. Decius. conſil. 252. Roland. conſil. 6. volum. 3. num. 40. vide Beninten. deciſion. 33. Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 59. & Perilluſt. Dom. P. Theſſau. deciſ. 29. Sed pro negativa ſcribit *Menoch. conſil. 2. volum. 2. vide eundem conſil. 314. lib. 3.* ¶ Condictio ſine cauſa competit etiam ad recuperandam poſſeſſionem. *Cravet. conſil. 299.* Quia poſſeſſio injuſta nemini prodeſſe debet, quare ubi poſſeſſio eſt vitioſa, vel nulla, quis ad illam reſtitui non debet. *Cravet. ibidem.* ¶ Virtute clauſulæ, ſola facti veritate inſpecta, poſſeſſorium & petitorium ſimul intentari poſſunt. *Ozaſc. deciſ. 1. num. 28.* ¶ Recuperandæ & retinendæ poſſeſſionis utrumque remedium pro ſpolio competit. *Put. deciſ. 419. lib. 2. num. 4.* ¶ Contra poſſeſſorem poſſidentem, auctore Prætore, virtute licentiæ conceſſæ, parte non citata, datur remedium reintegrandæ. *Franc. Marc. quæſt. 219.* Quia judex nulliter procedendo ſpoliat, & ſpoliatus eſt reſtituendus. *Vera. deciſ. 112. part. ſecunda.* Etiam antequam de nullitate ſententiæ cognoſcatur. *DD. de Rot. deciſ. 1. titul. de ordin. cogni. in antiq. vide Decium conſil. 25. num. fin.* ¶ Spoliato colono, ſuccurritur per officium judicis, vel remedium reintegrandæ, etiam hæredibus domini. *Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 20.* ¶ Remedium ipſum, & cap. ſæpe, ext. de reſtitutio. ſpoliat. datur ad recuperandam poſſeſſionem amiſſam ſine vi. *Afflict. dec. 250. n. 3.* Et contra ſingularem ſucceſſorem. *Put. deciſ. 176. libr. 2.* ¶ Remedium reintegrandæ ſicut competit domino directo, ita competit emphyteutæ. *Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 14.* ¶ Poſſeſſorium recuperandæ jure civili datur tantum contra dejectorem, vel quia mandaverit, vel quia ratum habuerit, jure canonico adverſus quemcunque, ad quem res illicite pervenerit. *Bartol. in ſuo tractat. de different. inter jus Canon. & Civil. num. 3.* ¶ Caſtri reintegratio ubi datur, etiam datur juriſdictionis re integratio. *Put. deciſio. 300. lib. 2.* ¶ Laico competit remedium reintegrandæ pro ſede, ſeu ſcamno per eum in Eccleſia ſeu capella conſtructo. *Franc. Marc. quæſt. 275.* ¶ Colonus, vel conductor, qui denegat rem reſtituere, poſtquam deſiit eſſe conductor, vel colonus, dicitur ſpoliare dominum, ideo contra illum datur interdictum poſſeſſorium. *Andr. Gail. obſerv. 75. lib. 2.* ¶ Remedium canonis reintegranda competit pro penſionibus denegatis, & poſſeſſorium reintegrandæ penſionis habet mixturam petitorii, & non poteſt reintegrari poſſeſſio, quin & petitorium reintegretur. *Magon. dec. Luc. 4. vide Andr. Gail. obſerv. 75. libr. ſecundo.* ¶ Remedium reintegrandæ pro juriſdictione, & juribus incorporalibus competit. *Marc. quæſt. 389. & 447.* ¶ Officium judicis detinentibus tantum non habentibus jus in re, veluti conductoribus, & ſimilibus, ad recuperandam tenutam rei detentæ, competit. *Ozaſc. d. deciſ 40. num. 4. vide Hippolyt. ſing. 406.* Et etiam remedium cap. reintegranda 3. quæſtio. 1. *Natt. conſil. 161. tom. 1. Bartol. in l. ſi coloni 14. C. de agric. & cenſ. lib. 11.* De ſtatu, quid datur loco poſſeſſorii pro annua penſione perſonali, adverſus ſpoliantem ipſius annuæ præſtationis, *vide per eundem Afflict. deciſ. 395. Rand. tractat. de analog. cap. 39. n. 157.* Nam poſſeſſorium competit pro annua præſtatione. *Afflict. ibid. vide Pet. Beninten. dec. 27.* ¶ De interdicto poſſeſſorio recuperandæ, in quibus poſſit exemplificari, & quando competat, *vide per Maran. de ordine jud. part. 4. diſtinct. 7. jud. tit. an ſit judic. ſuper poſſeſſ. vel petit. num. 28. & ſequentibus.* ubi plene de materia. ¶ Omnia interdicta recuperandæ poſſeſſionis, competunt etiam pro re mobili. *Maran. ibid. numer. 46. vide Natt. conſil. 161. tom. 1. num. 14.* ¶ Hoc interdictum competit in remedio l. ſi quis in tantam. Cod. unde vi. *ibid. Maran. num. quinquageſimo primo.* Datur etiam in remedio l. fin. Cod. de acquirend. poſſeſſio. per quam inductum eſt, quod ſi is, qui alieno nomine poſſidebat, alienet rem, & ſic poſſeſſionem intervertat, poſſit dominus, ſeu creditor revocare poſſeſſionem à tertio, condictione illius legis, ex qua inducta eſt praxis petitionis aſſiſtentiæ in creditore, qui habet conſtitutum, quia illius virtute poterit avocare ipſam poſſeſſionem. *Maran. ibid. num. 59.* Etiam non excuſſo principali debitore, *vide infra titul. de excuſſionibus. titul. de clauſula conſtituti.* ¶ Licet plura remedia recuperandæ poſſeſſionis in jure noſtro prodita ſint, tamen omnium pleniſſimum, & tutiſſimum remedium eſt cap. reintegranda 3. quæſtio. 1. quia illud convenit cum omnibus aliis remediis ſpoliationibus, & competit generaliter ei, qui injuſte à poſſeſſione cecidit, ſive clericus, ſive laicus, ſit, & datur etiam contra ſingularem ſucceſſorem, & titulo poſſidentem. *Gail. dict. obſerv. 75. numer. 9. Cravet. conſil. 299. num. octavo. Roland. conſil. 50. volum. ſecundo.* Fallit in ſucceſſore bonæ fidei habente titulum, & cauſam à non vitioſo, ſed à bonæ fidei auctore. *Gail. ibidem. numer. undecimo.* vide tamen de hac limitatione *per Roland. conſil. 22. num. 17. volum. 4. Ozaſch. deciſion. 93.* ¶ Cadenti à poſſeſſione, quæ remedia dentur, *Bartol. in l. 14. C. de agric. & cenſit. lib. 11.*

Vel non.

Cedenti, qui facto ſuo ſemel poſſeſſionem amiſit, non datur remedium poſſeſſorium, etiamſi res ad vitam ceſſa, poſt mortem ad eum redeat. *idem Put. deciſion. 321. lib. 13.* ¶ Remedium reintegrandæ non datur ei, qui rem petitam remiſit, licet id factum eſſet per metum. *Natt. conſil. 386.* ¶ Dictum remedium cap. reintegranda, non competit amittenti poſſeſſionem juſta cauſa. *Afflict. deciſion. 392. num. 27.* ¶ Statutum de continuanda poſſeſſione defuncti in hæredem, non parit remedium recuperandæ, niſi hoc expreſſe dicto ſtatuto caveatur. *idem Magon. deciſ. 45. Luc.* ¶ Remedium recuperandæ poſſeſſionis non competit ei, qui facto ſuo, & culpa à poſſeſſione cecidit. *Ozaſc. deciſion. 47. n. 4.*

Intentari poſſit.

Si poſſeſſorium rei recuperandæ, & petitorium ſuper libertate ſimul intententur ab eodem, petitorium prius deciditur, & ex ejus eventu ad poſſeſſorium pervenitur, ſin autem poſſeſſorium ab uno, & petitorium ſuper ſervitute ab adverſario intentetur, poſſeſſorium prius terminatur, & poſtea ad petitorium devenitur. *l. fin. C. de ordin. cogn.* ¶ Ex generali concluſione præcipue videtur intentatum remedium. cap. reindegranda 3. quæſt. 1. *Dec. conſil. 57.* Sed quando, *Menoch. conſil. 314.* Interdictum recuperandæ intentari poteſt, omiſſo judicio retinendæ, & ſuper illo judicari debet. *Afflict. deciſ. 156.* ¶ Ex medio concludendi intelligitur, an poſſeſſorium, vel petitorium ſit intentatum. *Dec. conſil. 136.* ¶ Sed quando concurrat petitorium cum poſſeſſorio, & ex quibus hoc arguatur. *Menoch. conſil. 2. num. 190. volum. primo.* ¶ Poſt viginti annos filii poſſunt intentare dictum remedium contra emptorem habentem titulum ab eorum matre, relicta omnium bonorum adminiſtratrice, & uſufructuaria. *Hieron. de Mont. quæſt. 21.* ¶ Quando diſceptatur inter partes, an ſit intentatum petitorium, vel poſſeſſorium, quid juris, *Roland. conſil. 41. volum. 3.* ¶ Agens interdicto recuperandæ, & intentans remedium dict. cap. reintegranda ſufficit, ut probet antiquiorem poſſeſſionem, & illam nunc eſſe penes conventum, & non habet neceſſe probare ſpolium: idem, quando agit ad recuperandam poſſeſſionem officio judicis. *Afflict. deciſ. 327. & deciſ. 361. Roer. deciſ 238. vide Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 59. Petr. Benint. deciſ. 10. Put. deciſ. 270. lib. 3. Borg. deciſ. 23. num. 37. de contract. part. 2. & Andr. Gail. obſervat. 75. lib. 2.* Tamen,

quod ſpoliatus regulariter probare debeat, nempe poſſeſſionem, & ſe ſpoliatum, *ſcribunt Afflict. deciſion. 85. Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 17. vide Cravet. conſ.140. Roland. conſ. 6. vol. 2. Men. conſ. 2. vol. 1 num.162. D. Sol. in conſt. antiq. Sabaudia tit. de reſt. ſpol. fol. 190. Rebuff. in conſtit. reg. tract. de ſentent. execut. art. 5. gloſſ. num. 9. Dec. conſil. 125. & 253. Abb. conſil. 23. part. 2.* Imo tria, *ſecundum Gaſp. Caball. milleloq. 710.*

Habeat locum, & concedatur.

Remedium can. reintegranda, habet locum etiam in laico, & re profana. & datur illi, qui amiſit poſſeſſionem ex injuſta cauſa, *Cabal. Milleloq. 709. Hieron. de Mont. quaſt. 20. deciſ. Luc. 4. num. 12. Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de ſentent. execut. art. 5. gloſſ. 1. & Dec. conſ. 352.* * An quis ſpoliatus bonis allodialibus ſine facto, & culpa ſua, ſed anteceſſorum reintegrari poſſit, *Rol. conſ. 6. tom. 2. conſ. 32. tom. 4.*

Cap. V. Quibus modis ſuſpendi poſſit poſſeſſorium.

Poſſeſſorium recuperandæ intentatum, an ſuſpendatur per exceptionem ſpolii alterius rei, *Maran. in ſuo Spec. part. 4. diſt. 6. num. 51. tit. an ſit, jud. conventio. vel reconventio.* ¶ Poſſeſſorio intentato per ſpoliatum (qui paſſus eſt diſcuti de exceptionibus concernentibus dominium, vel quaſi, & ideo ſuccubuit in prima inſtantia) ille poteſt in ſecunda petere, ut ſolum pronuncietur ſuper poſſeſſorio per ſe intentato, ſuſpenſo petitorio in exceptionibus deducto. *Capic. deciſ. 28.* ¶ Poſſeſſorio, & petitorio intentatis ſimul ab eodem in eadem inſtantia, poteſt actor petere petitorium ſuſpendi uſque ad concluſionem, in odium ſpoliati ſaltem doloſi, *Capic d. deciſion. 28. num. 2. & 7.* ¶ De interdicto poſſeſſorio, ſeu de cauſa poſſeſſionis, & quando petitorio ſuſpenſo, quis poſſit redire ad poſſeſſorium, & contra, *vide D. de Rot. titul. de cauſ. poſſeſſ. & proprietat in novis, & antiq.* vide etiam de materia, *ibid. in tit. de reſtitut. ſpolia.* ¶ Poſſeſſorium remedium, tollitur ſpacio triginta annorum contra ſeculares, & contra Eccleſiam curſu 40. anno. *Borg. deciſ. 23. num. 42. de contract. part. 2.*

Cap. VI. Sententia. Quando ferri, exequi poſſit.

Poſſeſſorio per tres ſententias conformes deciſo, ſuſpenſo prius petitorio non eſt amplius ſententia dicenda ſuper illo, *DD. de Rota deciſ. 14. alias 368. de cauſ. poſſeſſ. & propriet. in antiq.* ¶ Sententia lata in poſſeſſorio recuperandæ in profanis ex injuſto titulo, eſt exequenda, quamvis ex noviter deductis conſtet de tituli injuſtitia, *Vem. dec. 144. part. 3.*

Cap. VII. Judex. Quæ facere poſſit. Quando valeat remedium.

* Remedium reintegrandæ poſſeſſionis quanto tempore præſcribatur, & finiatur, *Dec. conſil. 29. num. 2. Rol. conſ. 73. tom. 2.* ¶ Judex poteſt condemnare ſpoliantem accuſatum de ſpoliatione fundi per ſpoliatum, in fructibus perceptis licet hoc non ſit petitum, *Hippol ſingul. 629* ¶ Judex, á quo, non debet executionem reintegrationis retardare propter appellationem, *Guid. Pap. quæſt 37.* Sed tertius poteſt in hoc caſu intervenire opponendo de dominio, ut impediat reintegrationem, *Guid. d. quæſt. 37. num. 4.* ¶ Judex ſecularis in remediis beneficiorum præſertim retinendæ, & recuperandæ poſſeſſionis, cognoſcere poteſt, *Ozaſ. deciſion. 216. Guid. Pap. quaſt. 1. 71. & 85. Afflict. deciſ. 85. vide ſupra titul. de beneficialib. in genere.* ¶ Exceptio ſpolii eſt dilatoria: ideo ut habeat privilegium ſuum, ante litis conteſtationem, eſt opponenda, *Harem. tit. de poſſeſſ. cap. 8. lib. 2.*

Cap. VIII. Exceptio dominii; proprietatis clauſula. Quibus modis opponi, admitti poſſit.

Exceptio proprietatis admittitur in hoc interdicto, quando agitur de reſtitutione caſtri, fortalitiæ. & territorii, ubi eſſet difficilis reſtitutio, ſeu recuperatio, *ide Marc. quæſt. 316. num. 11. Menoch. conſ. 180. num. 73. libr. & Pet. de Raven. ſing. 683.* ¶ Poſſeſſorio recuperandæ agenti, & juſtificanti ſuam poſſeſſionem ex privilegio non poteſt opponi exceptio de proprietate, *Capic. d. 121. num. 17.* ¶ Cui damus actionem, eidem exceptionem multo magis competere dicendum eſt: ſed in interdicto, ſeu judiciis poſſeſſoriis diſtinguitur utrum ille, qui convenitur in promptu habeat probationes juris, ſive de poſſeſſione, ſive de proprietate, & t non tenetur reſtituere; vel non habet, & tunc tenetur *l. invitus 198. & ibid. gloſſ. ff. de reg. jur.* ¶ Qualiter ponatur dicta exceptio dominii, *vide eundem Ozaſ. deciſ. 116.* Et quando ſpoliato denegatur beneficium reſtitutionis, *Benint. deciſ. 12.* ¶ Defectus proprietatis dicitur, de quo conſtat in actis. *Cravet. conſ. 299. num.* Quo ſublato, ſpoliatus ante omnia eſt reſtituendus, ante non tenetur adverſario reſpondere, *Ozaſ. d. de 116. num. 6. Tho. Minad. deciſ. 27. Capic. deciſ. 77. Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 17. Jaff. Lanf. Balb. deciſ. 28. Andr. Gail. obſerv. 75. lib. 2. Cravet. conſ. 124. 140. & 154. Roland. conſ. 6. volum. 2. & conſilio. 6. vol. 3. Maran. in ſuo Spec. part. 4. 6. diſtinct. tit. an ſit judic. conventio. vel reconventio. num. 42. cap. querelam 84. ex. de electio. cap. cauſam matrimonii 16. & 37. ex. de offic. Deleg. Bartol l. 14. §. fin. C. de compenſatio.* Nec reg. Dolo faci, habet locum in ſpolio, odio ſpoliatoris, *Vera. deci part. 3.* Sed de ratione, *vide per eundem Bartol. in quis 25. C. de locat. & conduc.* Quod limitatur pluribus in caſibus, *de quibus vide per Capic. d. deciſion. 77. J Lanf. Balb. d. deciſ. 28. Pap. lib 8. tit. 5. arreſt. 1. Maran. in ſuo Spec. part. 4. diſtinct. 6. tit. an ſit judic. convent vel reconvention. num. 47. & 48. gloſſ. in cap. 13. quæſt & Ægid. Bellam. concluſion. 36.* * An ſpoliatori agenti interdicto recuperandæ poſſeſſionis obſtet dominii exceptio. *Fachin. lib. 8. cap. 10. neg. l. ult. C. vi.* * An notorium ſit ſpoliatum prædonem eſſe, ſpoliatorem dominum eſſe ut hæc exceptio agenti obſtet q minus reſtituendus ſit, *Fachin. lib. 8. cap. quaſt. 2. neg. ac cap. in literis de reſtit. ſpoliato l. 40. ſi dominus ff. de uſucap l. cum fundum. ff. de vi, & vi armat.* * An agenti remedio recuperandæ poſſeſſionis exceptio præſumptionis objici poſſit, *cap. 13. lib. 8. Fachin. affirmat. c. reintegranda. 3. quæſt. 1.* * An ſpoliato agenti contra ſpoliatorem interdicto recuperandæ objici poſſit exceptio alterius ſpoliationis ab ipſo factæ, *Fachin. lib. 8. cap. 11.* affir ſi in continenti, ſecus ſi ex intervallo, *l. 3. §. cum igit l. qui poſſeſſionem. l. cum fundum. ff. de vi, & vi arm* * Qui ſit ſenſus l. unicæ. C. uti poſſidetis, *Fach. libr. cap. 14.* * An agenti ex interdicto retinendæ obſtet exceptio dominii, *Fachin. lib. 8. cap. 17. negat. Bart. in l. de vi. ff. de judiciis.* ¶ Exceptio dominii non poteſt opponi contra agentem interdicto de vi, & vi armat *Bart. in l. eadem 4. §. Cato. n. 4. ff. de verb. oblig.* ¶ Acti quod metus cauſa, concurrit cum interdicto, quod v aut clam, *l. metum 9. §. idem. ff. de eo, quod metu. cau* ¶ Contra aſſerentem ſe ſpoliatū metu competit exceptio ſi agatur in petitorio; ſed non competit, ſi agatur poſſeſſorio. *Bart. in l. 2. n. 12. Cod. de his, quæ vi met. cauſ. f*

Admittatur.

Licet exceptio concernens petitorium admitti non deberet in ſpoliatione facta à Judice, qui nulliter proceſſerat, tamen ſi fuerit admiſſa, & ſuper illa fuerint recept probationes, Judex ſuper ea debet cognoſcere, & petitorio judicare, *Cravet. conſilio 302. numer. 5.* ¶ Exceptio dominii non admittitur regulariter contra agentem poſſeſſorio recuperandæ, *Capic. deciſ. 69. num. Dec. conſil. 57 vide Vera. deciſ. 144. part. 3. & deciſion. ibid.* Fallit quando talis exceptio tendit ad petitorium ſimul, & poſſeſſorium, & ubi elidit jus actoris, & fun

da

dat jus reo, *Capic. d. deciſion. 69. numer. 39.* ¶ Exceptio contrarii ſpolii de rebus mobilibus, admittitur contra agentem de ſpolio per alium facto rei immobilis, *cap. frequens, de reſtitutio. ſpol. in 6. Afflict. deciſ. 19.* Quod non procedit in controverſia feudi, *Afflict. ibidem.* ¶ Exceptio omnis poſſeſſionem reſpiciens, etiam in interdicto recuperandæ eſt admittenda, dum tamen incontinenti probatio ſit parata, *Put. ibidem numer. 4. & 6.* ¶ Exceptio ſpolii non poteſt rejici à Judice, qui arbitrium habet, *Menoch. de Arbitra. quaſt. 51. lib. 1.* ¶ Exceptio de re privata non admittitur contra agentem ſpolio pro re Eccleſiæ, *Afflict. deciſion. 19. num. 4.* ¶ Caſus, in quibus exceptio ſpoliationis, ut ſuſpendatur in cauſa, non habeat locum, *vide per Afflict. deciſion. 19. num. 5.*

Cap. IX. Qui ſine effectus.

Clauſula, Juſtitiam miniſtrari, operatur, ut ſi quis narrat poſſeſſionem, & concludat in petitorio tantum, tunc poteſt ferri ſententia ſuper poſſeſſorio, ſi illud probetur, non habita ratione concluſionis in petitorio, *Cravet. conſil. 299. num. 2.* ¶ Spolii judicium eſt privilegiatum, & ſpolio agenti non obſtat exceptio tertii, *Vera. deciſion. 325. part. 1. numero 9. & 10.* ¶ Dominium probatum obſtat in poſſeſſorio; ſed non probandum, *Cravet. conſil. 299. num. 8.* ¶ Exceptio reſervationis obſtat agenti ſpolio, *Put. deciſ. 197. lib. 3* ¶ Clauſula (de qua in principio decretorum) ut procedatur, ſola facti veritate inſpecta, operatur, ut agenti poſſeſſorio recuperandæ, obſtet exceptio dominii, & proprietatis, vel alia concernens petitorium, cujus probatio incontinenti offertur, *Ozaſ. deciſion. 1. num. 37. Cravet. conſil. 299. numer. 8. facit l. ille à quo 13. §. ſi de teſtament. ff. ad Senatuſconſult. Trebellia.* ¶ Notorius defectus proprietatis, & exceptio dominii (etiam de jure communi) impediunt poſſeſſionis reſtitutionem ſpoliato fieri, *idem Ozaſ. deciſ. 116. Afflict. deciſ. 303. & 403. numer. 19 Franc. Marc. quaſt. 406. part. 2. Boer. deciſion. 238. Ægid Bellam. concluſio. 36. Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ 17. DD. de Rota deciſion. 1. de ordin. cogni. in antiqu. Cravet. conſil. 302. numer. 6. Dec. conſil. 449. numer. 20. Natt. conſil 563. numer. 29. Menoch. conſil. 180. lib. 2. num. 70. Hippol. ſingul. 11. vide Bart. in l. ſi de vi 37. ff. de judi.* Et declara dictum, *ut per eundem Ozaſ. d. deciſion. 116. num. 8.* ¶ Exceptio ſpoliationis ſolum repetit illum, qui tenetur interdicto unde vi, *Afflict. d. deciſ. 19. num. fin.* ¶ Exceptio ſpoliationis, non obſtat agenti remedio attentatorum, *Afflict. deciſion. 98. num. 4.* ¶ Exceptio conventi dubia, non relevat opponentem contra probantem poſſeſſionem, & ſpolium, *Afflict. deciſion. 116. num. 5.*

Cap. X. Qui reſtitui poſſit in poſſeſſionem, & reintegrari.

Duobus ſpoliatis, reſtitutio rei facienda eſt ſecundo ſpoliato, & ultimum ſpolium prius eſt terminandum. *Natt. conſ. 396.* ¶ Si habens cauſam ab uſufructuario poſſideat, etiam finito uſufructu, & ſpolietur à proprietario, an debeat reſtitui. *vide Creſcen. deciſ. 7. alias 251. tit. de reſtitutio. ſpoliat.* ¶ Reſtitutio debet fieri ad eum ſtatum, in quo quis erat tempore ſpolii, *Mohed. deciſ. 7. fol. 635.* ¶ Data præſumptione veriſimili contra agentem poſſeſſorio recuperandæ, quod poſſeſſionem (ad quem petebat ſe reſtitui) occupaverat injuſte, quia de injuſtitia conſtaret ex ejus aſſertione, illi reſtitutio non fit, niſi juſtam probet poſſeſſionem. *Capic. deciſ. 45. num. 4.* ¶ Probato ſpolio, plenaria reſtitutio cum fructibus perceptis, & qui percipi potuerint, & expenſis à tempore ſpolii, fieri debet. *Gail. obſervat. 75. numer. 7. Rebuff. in conſtitut. Reg. emlat. de ſentent. execut. artic. 6. gloſſ. 1. num. 10. & Rol. conſil. 6 volum. 2. num. 43.* ¶ Spoliator ab alio ſpoliatus, reſtituitur, & competit illi interdictum recuperandæ. *Guid. Pap. ſing. 540.* ¶ Spoliatum eſſe ante omnia reſtituendum, & illi objici non poſſe exceptionem altiorem indaginem requirentem, *ſcribit Menoch. de arbitra. lib. 2. caſ. 20.* Sed quæ dicatur talis exceptio, *vide Menoch. ibid.* ¶ Poſſidens ex primo decreto, ſaltem ſi ſit creditor hypothecarius, ſpoliatus debet reſtitui. *Menoch. conſil. 104. vol. 1. n. 70.* ¶ Quando quis eſt accuſatus de violentia criminaliter, & conſtat de ipſa violentia, officio Judicis poterit fieri reſtitutio poſſeſſionis. *Bartol. in l. 7. num. 8. C. ad leg. Jul. de vi publ.* ¶ Spoliatus licet regulariter ſit reſtituendus, tamen quando poſſeſſio ſpoliantis nulliter data confirmari debet, non eſt reſtituendus. *Vern. deciſion. 175. part. 3.* Idem, quando eum jure carere non dubitatur. *Cravet. conſil. 1. pro genero, num. 220,* ¶ Spoliatus quando poſt ſex menſes, poſſit recuperare poſſeſſionem à tertio poſſeſſore. *Capic. deciſ. 69. numer. 19.* ¶ Quando ſpoliatus reſtituatur in beneficialibus, *vide Caſſad. tot. tit. de reſtit. ſpol.* ¶ Spoliatus, quod ante omnia reſtituatur, quomodo intelligatur, & prima violentia, quando abſorbeatur per ſecundam, *vide Bartol. in l. ſi quis ad ſe 7. ad leg. Jul. de vi public.* ¶ Spoliatus ante omnia reſtituendus, nec ſub prætextu criminis debet quis invadere poſſeſſionem alterius de facto, & ſic objectus criminis non impedit reſtitutionem. *l. ſi maritus 10 Cod. de donatio. int. vir. & uxor.* ¶ Spoliatus à Judice incompetenti eſt reſtituendus; tamen in dubio præſumitur pro competentia Judicis. *Decian. conſil. 125* Et ſpolium non dicitur, quod fit auctoritate Regia. *Afflict. deciſ. 302.* ¶ Spoliatus à judice nulliter, juris ordine non ſervato, ante omnia eſt reſtituendus. *Boer. deciſion. 238. numer. 4. Vern. deciſ. 186. part. 3. Andr. Gail. obſervat. 76. lib 2. Cravet. conſil. 18. num. 8. conſil. 124. & 302. Roland conſil. 6. vol. 1. & conſ. 6. vol. 3. num. 33. D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudia. ſuper decreto, præſenti, tit. de reſtitutio. ſpoliato.* Alias ſpoliatus à Judice non petit reſtitutionem, prout ſpoliatus à privato: quia præſumitur pro judice, & ejus ſententia. *Decian. conſ. 125.* Quando illa valet, & ſi fiat oppoſitione contra ipſam ſententiam, ſuper tali oppoſitione, ante reſtitutionem debet cognoſci cauſæ cognitione præcedente. *Crav. conſ. 5. n. 8. vide Capel. Thol. quaſtion. 491.*

Vel non.

Reſtitutio rei non fit, quando ſpoliatus eſt inhabilis illius rei, cujus poſſeſſionem petit. *Afflict. d. deciſ. 324. numer. 3.* ¶ Spoliatus ſi confiteatur adverſarium eſſe dominum, non debet reſtitui, *Pet. Rav. ſingul. 679.* ¶ Quando cognitio cauſæ fuit demandata per reſcriptum Imperatoris, ut cognoſcatur in ea, ſola facti veritate inſpecta, ſpoliatus non reſtituitur; ſed cognoſci debet ſuper proprietate. *Menoch. conſilio 180. num. 74. libro ſecundo.* Si conſtat de non jure petentis ſe reſtitui ad poſſeſſionem beneficii, per modum attentati ex privilegio litis pendentiæ, talis petens repellitur. *Ægid. concluſio. 101.* ¶ Reo abſente non per contumaciam, Delegatus datus etiam ad diem, non reſtituit actorem, licet dejectionem, & poſſeſſionem ille probare voluerit. *cap. conſultationibus 10. extra de offic. & poteſtat. Judic. delegat.* ¶ Cum notorie conſtat de jure ſpoliati, ad poſſeſſionem ille non eſt reſtituendus, tamen nunquam dicitur conſtare de non jure, ante concluſionem cauſæ, *Put. deciſ. 283. libro ſecundo, & Vera. deciſion. 325. part. prima.* ¶ Spoliatus agens contra Titium ſpoliantem, qui opponit rem ad ſpoliatum non pertinere; ſed ad Sempronium, qui aſſiſtit ſpolianti, & proponit rem ad ſe pertinere, non eſt hoc caſu reintegrandus. *Guidon. Papon. ſing. 276.* ¶ Spoliatus, cui denegatur audientia propter capitulationem Regis cum Barone, non poteſt petere reſtitutionem. *Capic. deciſ. 69. numero decimo.*

Cap.

Cap. XI. Spolium. Quis dicatur ſpoliatus, vel non.

Spoliare non dicitur, qui ſuam poſſeſſionem continuat, *Dec. conſ. 460. num. 20.*

Cap. XII. Qui agere poteſt ; deducere.

Singularis ſucceſſor poteſt agere de ſpolio: nam can. reintegranda competit ſucceſſori. *Mobed. deciſ. 40.* Etiam univerſali, ſi teſtator fuit ſpoliatus in vita, ſecus ſi poſſidebat tempore mortis. *Petr. Beninten. deciſion. 12. vide Ludovic. deciſ. Peruſ. 39. Hieronym. Magon. deciſ. Luc. 4. numer. 9. & 14. vide Creſcen. deciſ. 4. alias 84. titul. de reſtitutio. ſpoliat. Natt. conſil. 439. & conſil. 562. Roland. conſil. 6. volum. 3. numer. 14. & conſilio 32. volum. 4.* ¶ Privilegium ſpolii, ut prius de eo cognoſcatur, ita demum competit, ſi agens poſſeſſorio excipiat dependentia, & privilegio poſſeſſorii: *vide Hartman. cap. 6. tit. de poſſ. libr. 2.* ¶ Spoliatus (etiam poſt longiſſimum tempus) poteſt agere remedio reintegrandæ etiam contra quemcunque poſſeſſorem. *Caſſad. deciſ. 5. & 6 titul. de reſtitution. & Mobed. deciſion. & Mobed. deciſion. 342.* ¶ Spoliatio poteſt bifariam deduci in judicium: primo, per viam exceptionis, & ea probata, repellitur actor; ſed ipſe reus non reſtituitur: ſecundo, per viam actionis, & illa probata, conſequitur reſtitutionem, non autem repellit agentem. *vide Hartman. cap. 7. titul de poſſeſſ. lib. 2.* ¶ Spolio agere poteſt Monaſterium, etiam quod ceciderit à poſſeſſione facto Prælati: quia Eccleſia vere poſſidet; & non Prælatus. *Vera. deciſ 170. part. 3.* Imo Prælatus, qui cecidit à poſſeſſione ex contractu inutili, agere poteſt. *idem deciſ. 181. part. 3.* Sed quid, ſi intraverit, *vide ibid. d. deciſ. 182.* ¶ Spolio agere non poteſt ille, qui eſt ejectus à poſſeſſione beneficii, ab executore brevis Apoſtolici. *Vera. deciſ. 180. part. 3.* ¶ Spoliantem, qui de ſpolio tacuit in ſupplicatione, impetratio non relevat, niſi Princeps ſciverit invaſionem, & occupationem. *Capic. deciſ. 69. num. 40. & 30.*

Vel non.

Spoliator etiam ſi fateatur ſpolium, & illi ceſſerit, tamen in negotio principali procedi non debet, niſi ſpolio purgato. *Vera. deciſ. 43. part. 1.* Et deficiens in uno nummo ſolvere, non poteſt contra ſpoliatum obtinere, *idem deciſion. 150. part. 1. num. 8. deciſ. 184. & ſeqq. part. 3.* Nec ante audiri poteſt. *Joſeph. Ludov. deciſion. Peruſ. 61. DD. de Rota deciſ. 15. tit. de reſtitut. ſpoliat. in novis.* Et per conſequens ſpoliatus non tenetur reſpondere in principali negotio, niſi facta plenaria reſtitutione. *Veral. deciſion. 171. part. 3. Vincent. de Franc. deciſ. 90. vide canſ. 2. quæſt. 2.* Sed qualiter purgandum ſit ultimum ſpolium, *vide Petr. Beninten. deciſ. 8.* ¶ Exſpoliato non expedit, quod ablata ſibi ſtatim in libello ſpecificet: quia probata violentia, ſtabitur ejus juramento ſuper rebus ablatis, & valore earum: idem in intereſſe, & damnis. *DD. de Rot. deciſ. 1. & 2. titul. de his qua vi metus, in novis, Abb. in ſua. Pract. cap. 45. facit cap. fin. extr. de his, qua vi metus.* * Si de vi illa ſit quæſtio, & objiciatur eum, qui ſibi vim factam dicit non poſſediſſe, an prius de vi, vel de poſſeſſione cognoſcendum. *Fachin. libr. 8. cap. 8.* ait prius de poſſeſſione cognoſcendum, *l. 1. Cod. de appellat.* *Agens interdicto recuperandæ poſſeſſionis, quid probare debeat. *Fachin. libr. 8. cap. 9.* ait actorem probare debere ſe fuiſſe dejectum, & ſpoliatum ſua poſſeſſione. *Menoch. remed. 15. qu. 32. de recep. poſſ. Maſc. concluſ. 1321. & c. conſultationibus de offic. deleg.*

Cap. XIII. Quando probari poſſit.

Poſſeſſio ubi non eſt legitime probata minus dicitur probatum ſpolium. *Joſeph. Ludov. deciſ. 14. Luc. numero 16.* ¶ Spoliatus agens poſſeſſorio, probabiliter tenetur fidem facere de titulo. *Capel. Tholoſ. quæſt. 471.* Si contra tertium agat; ſecus ſi contra ſpoliantem. *Jac. Put. deciſ. 457. libr. ſecundo.* ¶ Spolium, ſi civiliter agatur, poteſt probari per inſtrumentum Notarii. *Put. deciſ. 10. lib. 2.* ¶ Spoliatoris articuli ſuper petitorio producti non admittuntur, etiam ſi in continenti eos probare paratus ſit ſpoliator, ſi ſuſpenſum ſit petitorium. *Put. dec. 293. lib. 3.* Quia probationes extrinſecæ (petitorio ſuſpenſo) non admittuntur, ſi nondum ſint factæ. *Put. ibid n. 2.*

Cap. XIV. Qui ſint effectus.

Spoliatus citatus per ſpoliantem in alia cauſa, poteſt in illa contra citationem opponere, & non tenetur comparere, & reſpondere. *Mann. part. 4. n. 52. diſt. 20. num. 8.* ¶ Tutor pupillum ſpolians, qualiter puniatur, & quid in curatore, *Afflict. dec. 403. n. 20.*

Cap. XV. Interdictum. Quod dicatur.

Recuperandæ poſſeſſionis dicitur interdictum, unde vi, competens ſpoliato pro poſſeſſione etiam, quam à ſpoliante habet vi, vel clam, aut precario ex intervallo, licet hodie per vim ſpolians, ſi dominus ſit, à dominio cadat, alias rem ſpoliatam, & ejus æſtimationem reſtituat, vel etiam lege Julia de vi publica, vel privata, criminaliter puniatur. *§. recuperanda, Inſtit. de interdictis.*

Cap. XVI. Quibus competat.

Miſerabilis perſona, ut vidua, poteſt laicum interdicto unde vi, coram Judice Eccleſiaſtico convenire. *cap. ex parte 15. extr. de foro competen.* ¶ Si probetur violentia, paſſo violentiam non adjudicatur proprietas rei, quando agitur interdicto, unde vi, niſi implorato remedio illius conſtitutionis, ſi quis in tantam. *Cod. unde vi gloſſ. in verbo, intentare, in cap. paſtoralis 5. ext. de cauſ. poſſeſſion. & propriet.* ¶ Interdictum, quod vi, aut clam, datur poſſidenti adverſus eum, qui vi, aut clam opus aliquod fecit, ſive deſtruxit, ut opus factum, aut deſtructum, reſtituat, ſive in priſtinum ſtatum ſuis ſumptibus reponat. *Auguſt. Bero. quæſt 3. & 4.* ¶ Interdictum recuperandæ, competit ratificanti captam poſſeſſionem poſt ſpolium, etiam ſi poſſeſſio fuerit capta, ipſo ratificante ignorante. *Afflict. dec. 300.* ¶ Competit interdictum recuperandæ poſſeſſionis feudi Eccleſiæ, non oſtenſo titulo, ſed ſolum oſtenſa longa poſſeſſione 30. anno. cum præſtatione ſervitii, & allegatione tituli. *Afflict. deciſ. 324. num. 7.* ¶ Hoc interdictum competit ſpoliato à poſſeſſione, quam ceperat ejus procurator nomine alterius, quia animus accipientis pluſquam tradentis operatur. *Afflict. deciſ. 301.* ¶ Interdictum, unde vi non poſſe exerceri contra eum, qui ſtatim ſuam poſſeſſionem recuperat, *ſcribit Menoch. de arbitr. lib 2. caſ. 11. vide Dec. conſ. 460. n. 17.* Sed quando dicatur poſſeſſio incontineni recuperata, judicis arbitrio relinquitur. *Menoch. ibid.* ¶ Interdictum, unde vi, datur contra immiſſum à judice juris ordine non ſervato, tanquam contra violentum poſſeſſorem. *Natt. conſ. 412. n. 12* ¶ Interdictum, unde vi, competit ei, qui aliquo tempore fuit in poſſeſſione. *Bart. de Capu. ſing. 24.* ¶ Creditor, qui per vim pecuniam, vel rem ſibi debitam accipit, vel ſibi ſolvi fecit, jus debiti perdit, & omne jus, quod habet pro re & in re. *l. extat. 13. eodem titul.* Sed de limitationibus *vide per gl. in c. 2. ext. de reſtit. ſpoliat.* ¶ Expulſus contra expulſorem poteſt civiliter & criminaliter agere & accuſare, & ſi expulſus ex intervallo ſuum dejecerit expulſorem, poterit interdicto recuperandæ civiliter conveniri, & poſtea criminaliter agere. *l. ſi quis ad ſe 7. C. ad leg. Jul. de vi publ.* ¶ Per edictum de novi operis nunciatione quatenus eſt prohibitorium, ſuccurritur adverſus futura opera, pro præteritis non, ſed per interdictum, quod vi aut clam, vel aliis remediis ſuccurritur. *leg. 1. §. hoc autem. ff. de oper. novi nunciat.*

Cap. XVII. Qui ſuccurratur: qui agere poſſit.

Abſenti non admiſſo in poſſeſſionem per ingreſſum, ſuc-

ſuccurritur ad recuperandam civilem poſſeſſionem, per interdictum, unde vi. *Bartol. in l. clam poſſidere 6. §. qui ad nundinas. ff. de acquir. poſſeſſ. num 4.* ¶ Expulſo de quaſi poſſeſſione viæ ſuccurritur per hoc interdictum, unde vi: idem in expulſo à quaſi poſſeſſione alicujus juriſdictionis, qui etiam habet utile interdictum, unde vi. *Bartol. in l. ſequitur 4. §. ſi viam, ff. de uſucap.* ¶ Eccleſia agens interdicto recuperandæ contra ſpoliantis hæredem, qui longo tempore poſſedit cum confirmatione Regis, quid debeat probare, *vide Afflict. decif. 324.* ¶ Interdicto, quod vi aut clam agens, quid probare debeat. *Auguſt. Bero. qu. 4.* ¶ Interdicto recuperandæ agere poteſt ille, cujus homines, ſeu famuli exſpoliati ſunt. *Afflict. d. dec. 300. in fin.*

Cap. XVIII. Poſſeßio: qualis ſit.

Poſſeſſio junior præſumitur clandeſtina, & in practica contra hujuſmodi poſſeſſorem articulandum eſt, eum clam poſſidere reſpectu anterioris poſſeſſionis, alias actor non ita articulando, ſuccumberet *Ozaſc. decif. 93. num. 3.* Et præſumitur etiam vitioſa. *Afflict. decif. 324. num. 8.*

Quis dicatur poſſidere.

Licet per denegationem ſolutionis faciendæ ab eo, qui tenetur ſolvere, quis dicatur ſpoliari non percipiendo, tamen ſi ille, qui debebat ſolvere, veluti penſionem, non ſolverit, & penſionarius adiverit judicem, per talem aditionem retinet civilem poſſeſſionem. *Put. decif. 419. lib. 2.* ¶ Poſſeſſione vi ejectus, fingitur ſemper poſſidere. *Afflict. decif. 403. n. 21.*

Cap. XIX. Quando probetur.

Servus in præjudicium domini, non transfert poſſeſſionem rei dominicæ, & dominus rei de facto immiſſum poteſt expellere. *l. 6. C. quod cum eo.* ¶ Probata antiquiore poſſeſſione, ſpolium probatum cenſetur. *D. Sol. in conſtit. antiqu. Sabaudiæ gloſſ. ſuper decreto, præſenti, num. 9. tit. de reſtitut. ſpoliat. Dec. conſ. 252.* Et tunc ſpoliatus debet reſtitui, & reintegrari. *Rol. conſ. 41. vol. 2. & conſ. 6. vol. 3. Natt. conſ. 562.* Etiam prædio. *Veru. decif. 178. part. 3.* Sed quando dictum locum habet, *vide Guid. Pap. ſingul. 188.*

Cap. XX. Quibus modis transferatur, apprehendat.

Poſſeſſio ex contractu minoris tranſfertur: ideo illi non poteſt competere remedium poſſeſſorium recuperandæ, niſi contractus eſſet nullus ex defectu conſenſus *Put. decifion. 277. lib. 3.* ¶ Poſſeſſio rei venditæ reſervata uſque ad certæ quantitatis ſolutionem, non probata ſolutione, an poſſit propria auctoritate apprehendi, cum alius actualiter eam habeat, *vide eundem Put. decif. 443. lib. 2.* ubi concludit pro negat.

Cap. XXI. Quando amittatur poſſeßio, vel non.

Spoliatus non poteſt ſpoliatorem ſuum ex intervallo dejicere, & ſi faciat, incidit in pœnam l. ſi quis in tantam. C. unde vi. *Natt. conſil 350.* Quia poſſeſſor (etiam injuſtus) non debet privari ſua poſſeſſione, niſi citetur. *Natt. ibid.* Sed incontinenti poteſt, *vide Cravet. conſil. numer. 4.* Et recuperare poſſeſſionem. *Menoch. conſ. 180. numer. 61. lib. 2.* Et tunc non incidit in pœnam d. l. ſi quis in tantam, C. unde vi. *Bartol. in l. ſi quis ad ſe 7. num. 6. C. ad l. Jul. de vi publ.* ¶ Occupans vi, & violentia rem ab alio poſſeſſam, amittit omne jus, quod habet in ipſa re: fallit, quando occupat rem ratione præſumptionis juris, quod habet in re non ſolum in proprietate, ſed etiam in civili poſſeſſione. *Hippol. ſing. 167.* ¶ Quando dominus privetur poſſeſſione ſua, expulſo colono.

Vel non.

Poſſeſſionem non perdit, qui in facti reſiſtentia prætorem adit. *Afflict. d. decifion. 396. num. 7.* ¶ Poſſidens poteſt auctoritate propria dejicere proceſſu contra eum, ſed contra alium. *Natt. conſil. 412.* Quia quis poteſt poſſeſſionem ſuam recuperare propria auctoritate incontinenti, vel ex intervallo, ſi retinuit animo civilem. *Natt. ibidem. num. 9.*

Cap. XXII. Qui ſint effectus poſſeßionis.

Poſſeſſio decennalis tribuit titulum coloratum ad poſſeſſionem recuperandam, quod procedit, quando jus non reſiſtit. *idem Veru. decif. 352. ſeu 26 part. 2.* ¶ Poſſeſſio per executorem minus legitime data non facit, ut miſſus incurrat in pœnam l. meminerit. C. unde vi. *Ozaſt. decif. 34. num. 26.* ¶ Ingrediens poſſeſſionem vigore ſententiæ nullæ, an incidat in pœnam l. meminerit. *vide Bart. conſ. 91.*

Cap. XXIII. Vis: qualis ſit.

Vis, quæ præceſſit, non attenditur, quando poſt vim ſequitur actus voluntarius, approbans actum, in quo fuit commiſſa vis. *Bart. in l. Caſar. 15. num. 9. in repetit. ff. de publica. & vectig.* ¶ Si de vi & poſſeſſione, vel dominio quæratur, ante cognoſcendum eſt de vi, quam de poſſeſſione, vel dominio. *l. qui cœtu §. ſi de vi. ff. ad leg. Jul. de vi public.* ¶ Vi factum intelligitur, quod quis cum prohibetur fecit clam, quod quiſque cum controverſiam haberet habiturumve ſe putaret, fecit. *l. quo tutela 74. §. vi factum ff. de regul. jur.* ¶ Nihil conſenſui tam contrarium eſt, quam vis, atque metus quem comprobare contra bonos mores eſt. *l. nihil 117. eod. tit.*

Cap. XXIV. Actio vi bonorum uti competat: & qui ſint effectus.

Actio vi bonorum rapto, competit pro violentia dolo commiſſa, ſecus ſi quis bona fide rem ſuam rapit: tamen raptor, ſi dominus eſt, cadit à dominio ſuo: ſi vero non eſt dominus, tenetur ad tantundem, ſive res fuerit mobilis, ſive immobilis. *§. quia tamen. Inſtit. de vi bonorum raptor.* ¶ Hoc jure utimur, ut quicquid omnino per vim fiat, aut in jus publicæ, aut in vis privatæ crimen incidat, dejecit, & qui vel juſſit, aut mandavit, vel ratum habuit. *reg. hoc inter. 195. ff. de regul. jur.* ¶ Qui poſſeſſorem à poſſeſſione dejecit per vim factam armis, tenetur lege Jul de vi publ. *l. in ead. §. fin. ff. ad leg. Jul. de vi publ.* Si ſine armis, tenetur lege Jul. de vi privata. *l. ſi quis 5. ff. ad leg. Jul. de vi privat.* ¶ Quod fit ad defendendum pœnam non meretur: quia vim vi repellere licet. *l. ſcientiam 46. §. qui cum. ff. ad leg. aquil.*

Cap. XXV. Miſcellanea.

Cauſa poſſeſſionis abſorbetur à cauſa proprietatis, quotieſcunque ex parte proponentis poſſeſſorium, proponitur etiam petitorium, vel ille idem conſentit de exceptione proprietatis diſcuti, vel in cauſa proprietatis, ab alia parte propoſitæ judicari. *Thom. Minad. decif. 37.* ¶ Rem propriam quis violenter invadere non poteſt. *Abb. conſil. 3. num. 9. part. 2.* ¶ Qui poſt litem conteſtatam in judicio fin. reg. occupat de alieno, illud debet reddere, & tantundem de ſuo. *l. 4. C. fin. regun.* ¶ In interdicto recuperandæ, ſi partes æqualiter probaverint, qualiter judex debeat pronunciare, *vide Botr. decif. 236.* ¶ Spoliatus antequam reſpondeat ſuper petitorio, debet ſtare in poſſeſſione tanto tempore quanto ſtetit ſpoliatus. *Crav. conſil. 140. numer. 3.* ¶ Quam oblationem facere debeat ſpoliator, ut ab expenſis poſtea factis excuſetur, *vide Vera decif. 270. ſeu 3 part. 2.* ¶ Qui vadit ad judicem cauſa recuperandæ poſſeſſionis, non videtur tacite remittere jus quod habet illam recuperandi propria auctoritate, ſi hoc proteſtatus fuerit. *Dec. conſil. 460.* ¶ Proteſtatio ante litem conteſtatam in interdicto recuperandæ non facta, locum præſtat judicio ſuper proprietate: ideo cautus debet eſſe actor,

Digitized by Google

actor, ne fiat litis conteſtatio ſuper exceptione proprietatis, quia tunc videtur conſentire. *Afflict. deciſ. 193.* ¶ Patia ſunt, quod quis ceciderit a poſſeſſione ſine aliqua ejus cauſa, vel cauſa propter quam ceciderit, redacta fuerit ad non cauſam. *Cravet. conſil. 299. nnmer. 8.* ¶ Violentus poſſeſſor non poteſt referre quæſtionem dominii, *l. ſi quis 8. §. ſed. hæc. C. de præſcript. 30. vel 40. annor. & ibid. Bartol.* ¶ Libellus in quo poſſidens civiliter tantum petit ſe manuteneri, & non turbari in poſſeſſione, & etiam ſe introduci ad corporalem poſſeſſionem per alium occupatam, de jure procedit. *Jaſ. Lanfranc. Balb. deciſion. 490.* Qui libellus debet offerri in poſſeſſione recuperanda, *Bartol. ſingul. 132.* Sed de forma hujus libelli, *vide per Abb. in ſua pract. cap. 43. & Bartol. in l. 14. C. agric. & cenſit. libr. 11.* ¶ Articuli concernentes dominium præſentari per reum in cauſa recuperandæ poſſeſſionis, non dicuntur impertinentes: ideo debet admitti in poſſeſſorio, & in fine litis videbitur, quæ ratio habenda ſit de exceptione dominii. *Afflict. deciſ. 9.* ¶ Qui alium dejecit de fundo, non tenetur furti condictione, tenetur tamen triticaria actione ratione fundi poſſeſſionis, quam abſtulit. *l. verum 25. ff. de furt.* ¶ Lex ſi quis in tantam. C. unde vi, etiam vendicat ſibi locum in feudis, & juſſus judicis non excuſat occupantem poſſeſſionem propria auctoritate, qui incidit in pœnam d. legis, *vide Marc. de Mant. ſingul. 287. ubi de materia.* ¶ Spoliato licet ſpoliatorem capere & ligare, ut non poſſit nocere, vel ut ille præſentetur judici, non tamen debet retineri à privato ultra 20. horas. *Natt. conſ. 412. n. 15.*

Miſcellanea de poſſeſſione.

* An uſufructuarius poſſideat naturaliter. *Fach. lib. 8. cap. 18.* an pro domino poſſideat. *Cujac. libr. 9. cap. 33. obſervatio.* * Quæſtiones variæ de poſſeſſione. *vide Joh. Vaudum. poſt quæſt. 3. lib. 2.* * An is, qui poſſidere juſſus eſt à prætore dominus eo ipſo fiat, *cap. 37. lib. 1. variar. quæſtion. Vaudus* ait fieri dominum, *l. 3. §. ult. de acq. poſſeſſ. l. damni. §. non ſolum. l. his, qui pignori. l. cum poſtulaſſem. §. damni. ff. de dam. infect. l. 3. §. 1. ff. de reb. cor.* * An poſſeſſio tranſeat in ſequeſtrum. *Coraſ. libr. 3. miſcellaneorum, cap. 2. num. 11.* affirmat, ſi ſequeſtratio ſit voluntaria, ſecus ſi ſit neceſſaria. * Qui ſit competens judex in cauſa poſſeſſoris rei eccleſiaſt. *Fachin. lib. 8. cap. 15. diſtinguit.* * Quod ſit probanda in interdicto, uti poſſidetis, poſſeſſio non per unum teſtem duntaxat, & quid juris ſi uterque ex litigatoribus probaverit ſe poſſidere. *Fachin. libr. 8. cap. 16. diſtinguit.* * Poſſeſſio quotuplex ſit, an ſit facti vel juris. *Fachin. lib. 8. cap. 5.* ait naturalem eſſe facti, civilem juris. *l. nemo. C. de acquir. poſſ.* * An poſſit cumulari petitorium & poſſeſſorium in eodem judicio. *Hottomann. lib. quæſt. qu. 31. negat. l. nulli prorſus 20. eod. de judiciis. Fachin. lib. 8. cap. 6. affirmat. l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquir. poſſeſſ. l. cum fundum, §. ult. ff. de vi & vi armat.* * Poſſitne princeps reſcripto ſuo cauſam poſſeſſionis, & proprietatis ſimul cognoſcendam mandare. *Fachin. libr. 7. cap. 8.* affirmat in duobus concurrentibus. *Cujac. libr. 2. obſervatio. 35.* * An poſſeſſio corpore, & animo ſit acquirenda. *Fachin. lib. 8. cap. 19. affirmat. l. 3. ff. de acquirend. poſſeſſ.* * An infanti acquiratur poſſeſſio. *Fachin. lib. 8. cap. 19. quæſt. 2.* affirmat, ſi intervenit tutor. * An, & quomodo acquiratur poſſeſſio. *Fachin. lib. 8. cap. 20.* ait requiri patientiam, & ſcientiam ſi deſit titulus. * An, & quomodo amittatur poſſeſſio. *Fachin. lib. 8. cap. 21.* ait ſolo animo amitti. *l. 3. §. in amittenda. ff. de acquir. poſſeſſ.* * An poſſeſſio defuncti non continuetur in hæredem. *Coraſ. lib. 6. miſcellaneorum. cap. 12. negat. l. cum heredes. ff. de acquir. poſſeſſ.* an in filium continuetur, *ibid. num. 5. affirmat. l. in ſuis ff. de libr. & poſthum.* * An mortuus ſaiſit vivum. *idem. cap. 13. affirmat.* neque id lege municipali inductum eſt. *cap. ex literis de conſuetudin.* an competat ſaiſito interdictum adipiſcendæ poſſeſſionis. *ibidem affirmat.* * An dominium ſine poſſeſſione acquiri poſſit. *Hottoman. quæſtio. Illuſtr. quæſt. 11. negat. l. 1. de acquirend. poſſeſſio. l. ſi pater 8. C. de actio. empt. l. Mævius 66. §. fundo delegat. 2.*

TITULUS CLXXXIX.

De precario.

Cap. I. Precarium: quid & quale ſit.

QVæ ſit differentia, cur commodatum ad libitum commodantis revocari non poſſit, ſecus in precario, & intra quod tempus illud revocare poſſit concedens. *Menoch. de arbitr. libr. 2. cap. 23.* ¶ In quibus conveniant precarium, & commodatum, & in quibus differant, *vide Doctores in l. 2. ff. ſi certum pet. gloſſ. in cap. fin. ext. de precario, & Bartol. in l. 17. §. ſunt. ff. commodati.* * Differentiæ inter commodatum, & precarium. *Cujac. lib. 23. obſerv. cap. 21.* ¶ Conceſſio ad uſum indeterminatum dicitur precarium, non donatio, & tranſit ad hæredes concedentis, & poteſt revocari. *l. Lucius 33. ff. de donatio.*

Cap. II. Quæ concedi poſſint precario.

* An ſervitutes precario concedi poſſint. *Cujac. libr. 22. obſerv. cap. 37.* ¶ An ſicut precario concedens poteſt propria auctoritate poſſeſſionem ingredi, poſſit & ejus hæres, *vide Put. deciſ. 462. & ſeq. lib. 2.* ¶ Precarium poteſt revocari quandocunque ad libitum concedentis: quando talis concedens precarium vellet ſine cauſa illud revocare illico, cum maximo damno illius, cui conceſſum eſt. *Hippolyt. ſingul. 363.* ¶ Conceſſio precarii, revocatur voluntate concedentis, vel ei ſuccedentis precarie (quæ eſt de bonis eccleſiæ) autem non, *c. fin. ext. de precario.*

Cap. III. Qui ſint effectus.

Poſſeſſio civilis perditur, cum poſſeſſor precarium à ſe conceſſum revocare neglexit, ſed quanti temporis debeat eſſe hæc negligentia, *vide Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 24.* ¶ Habens precarium uſum, non adipiſcitur dominium: ideo rem alienare, vel ſtatum mutare non poteſt. *l. 4. ff. de his qui à non domin. manu. ſunt.* ¶ Poſſidens precario nomine, ſi uſque ad ſententiam in reſtitutione moratur ſine cauſa, condemnandus eſt (ultra rei reſtitutionem) in ipſius rei æſtimatione. *l. pen. C. unde vi.* ¶ Quam poſſeſſionem habeat ille, cui precarium conceſſum fuit, *vide Bart. in l. Pompon. 13. §. ſi is qui. ff. de acqu. poſſ.* ¶ Poſſeſſio precaria, donec voluntas durat, non eſt vitioſa, ſed quidem illa ceſſante. *Bartol. ibidem.*

Cap. IV. Cui competat ejus interdictum.

Interdictum de precario competit illi, qui precario conceſſit rem alicui utendam & fruendam, qui nollit ipſam reſtituere. *Joh. Criſp. de Mont. in ſuo tractat. termin. actio. poſt vol. Jaſ. de actio. n. 80.* ſed quid ſit precarium, *vide ibid.* ¶ Pro eo, quod quis precario habet in loco tuo, non eſt locus interdicto de precario, nec ſervitus videtur impoſita: pro eo vero, quod habet precario in ſuo loco ſervientem, habet locum interdictum de precario. *l. ſi precario 18 ff. com. prædio.* ¶ Hæres ignorans non tenetur hoc interdicto de precario, nec eo interdicto recte convenitur: tamen uſucapere non poteſt, quod defunctus non potuit. *l. cum hæres 11. ff. de diverſ. & temp. præſcript.* ¶ Precarium tantum dolum recipit, & datur ſine certi uſus præfinitione. *gloſſ. in reg. contractus.* ¶ Creditor, qui pignus precario conceſſit debitori, non amittit jus pignoris vendendi. *l. 2. C de diſtract. pignor.* ¶ Qualiter formetur libellus in actione precarii, *Bartol. in l. in commodato 17. §. ſicut. ff. commodati.*

TITU-

TITULUS CXC.

De conſortibus ejuſdem litis.

RESCRIPTUM in cauſa communi uni de ſupplicantibus directum, ad utrumque porrigit ſuum effectum. *l. 1. Cod. de diverſ. reſcript. & Cuiac conſ. 45.* ¶ Beneficium uni collatum, porrigitur ad conſortem. *Bart. in l. 1. C. de diverſ. reſcript.* ¶ Conſors ejuſdem litis ſine mandato admittitur ad agendum. *Bart. in l. exigendi 12. n. 12. C. de Procur.* ¶ Victoria unius, an proſit alteri in cauſa communi, & contra, *vide Bartol. in l. ſi quis 10. §. quod eſt. ff. de appellatio.* ¶ Reſtitutio in integrum, quæ minoris favore illi conceditur in individuis, trahitur ad conſortem litis majorem; ſecus in dividuis. *Afflict. dec. 213.* ¶ Sententia lata in cauſa communi plurium, rata haberi non poteſt per unum illorum. *Ægid. Bellam. concluſ. 30.* ¶ Beneficium ſi eſt conceſſum litis conſorti privilegiato, non poteſt remitti, nec renunciari in præjudicium litis conſortis in cauſa individua, cui jus quæſitum fuerat. *Vincent. de Franc. deciſ. 269. part. 2.* ¶ Sententia lata, procuratore unius pro ambobus litis conſortibus proteſtante, an valeat ſolum pro domino ſuo, *Creſc. deciſ. 7. alias 121. tit. de Procur.* Et conſors litis an dicatur in beneficialibus, *vide ibid.* ¶ Sententia an valeat, quando ſunt duo adverſarii in actis, & proceditur contra unum, & illo mortuo, citentur intereſſe putantes in genere, *vide Creſc. deciſ. 13. alias 270. tit. de ſent. & re judic.* ¶ Si duo collitigantes ex una parte fecerint compromiſſum, & ad aliquid teneantur virtute ſententiæ arbitramentalis, in rebus dividuis unus non tenetur pro alio, & ſufficit illum adimplere pro parte ſua. *Menochius conſ. 123. cum ſeq. vol. 2.* ¶ Inſtrumenta communia debent eſſe apud digniorem, & alteri fieri copia. *l. Procumtor 7. C. de edend. & ib. Bart.* Et propter diſcordiam conſortum pervenitur ad ſequeſtrum rei indiviſibilis. *l. 5 ff. fam. herciſc.* ¶ Tranſactio fratris non nocet fratri ratum non habenti, nec reſtitutio minoris prodeſt majori ſecum communem cauſam habenti. *l. unica. C. ſi in communi eademque cauſa.* ¶ In cauſa ſervitutis prædii communis, quod unus ex ſociis expendit, ab alio repetit per actionem negot. geſt. *l. qui aliena 33. §. fin. ff. de negot. geſt.* Nam qui expendit in cauſa communi, repetit expenſas pro rata. *l. ex parte 40. ff. famil. herciſc.* ¶ Cauſam communem agens, repetit expenſas, quatenus plus expenderit, & eſt cautela, quod hoc caſu promittat Advocato ſalarium communi nomine. *Bart. in d. l. 40. ff famil. herciſc.* ¶ Conſortes ejuſdem litis tenentur ad expenſas litis pro rata, & corpus unius univerſitatis, & religionis, pro uno ſolum computatur. *Pap. lib. 7. tit. 1. arreſt. 1.* ¶ Pariter emenda temeræ appellationis, debet ſolvi pro rata. *ib. arreſt.* Sed an in criminalibus pluribus reis condemnatis, quilibet teneatur pro rata, vel inſolidum, *vide ib. arreſt. 3.* ¶ Pluribus condemnatis in expenſis, qualiter inter eos fiat diviſio, & ſolutio expenſarum, *vide eund. Papon. lib. 18. tit. 2.* ¶ Expendens in cauſa mota ſuper re communi defendenda tantum quantum fuiſſet erogaturus in defendendo ſolummodo partem ſuam, non poteſt à conſortibus repetere expenſas pro eorum parte. *Rom. ſing. 653.* Idem, ſi ſint ſocii in aliqua re, & moveatur eis controverſia, & unus duxerit litem, & obtinuerit, tunc enim non poterit partem petere expenſarum à ſocio, *Guil. de Ludov. ſing. 30.*

TITULUS CXCI.

De deductionibus, poſitionibus, articulis, & capitulis judicialibus.

Cap. I. Deductio, poſitio, articulus apoſtoli, capitulum, reſponſio, quid, qualis ſit.

QUi dicantur libelli dimiſſorii, vel literæ dimiſſoriæ, Apoſtoli, *Cuiac. lib 24. obſerv. cap. 29.* ¶ Poſitio, articulus, & capitulum differunt, quia poſitio reſpicit ſolum partis confeſſionem, & ſic per verbum ponit, ad effectum, ut ponens relevetur ab onere probandi, ſi pars confiteatur: articulus vero fit per verbum, probare intendit, & reſpicit probationes faciendas per teſtes: unde ordo eſt, ut prius ſiant poſitiones, & inde datis reſponſionibus negativis, illæ reducantur ad articulos: Capitulum eſt nomen magis generale, & poteſt comprehendere utrumque, ſcilicet poſitiones, & articulum, & multa alia de materia, *vide per Marin. in ſuo Spec. part. 6. tit. de poſitio part. 6. fol. 383. Henric. Boer. in ſuis ſing. tit. poſitio, Joan. Pet. de Fera. in ſua Pract. tit. de forma poſitiqnum, & Abb. in ſua Pract. cap. 75.* ¶ Doctores inter poſitiones, & articulos differentiam conſtituunt, ut poſitiones ad eum effectum ſiant, ut per confeſſionem, & reſponſionem partis adverſæ, ponens ab onere probandi relevetur: Articuli vero eo ſpectant, ut negata teſtibus vel inſtrumentis probentur: ideo poſitionea præcedere debent articulos, *Andr. Gail. obſerv. 79 lib. 1. vide Menoch. conſil. 363. n. 13. & 14. lib. 4. Bart. in authen. in iſto. §. quod obſervari. C de jurejur. propt. calum. dan.* ¶ Secundo differunt, quia poſitionis contenta ponens confiteri cenſetur; ſecus in articulis. *ibid. Gail. num. 6. & 7. d. obſerv. 79.* de aliis differentiis, *Bartol. in d. authen. in iſto. §. quod obſervari. C. de jurejur. propt. calum. dan.* ¶ Poſitionum materia eſt ſatis arbitraria Judici. *Joſeph. Lud. deciſion. Luc. 40. num. 13.* ¶ Poſitiones hodie loco interrogatoriorum, quæ olim fiebant, ſucceſſerunt *Joſeph. Ludov. deciſion. Peruſ. 8. num. 26.* ¶ Libellus quando eſt incertus, articuli debent eſſe certi ad libelli declarationem. *Bartol. in l. 83. §. ſi Stichum, n. 9 ff. de verb. oblig.* ¶ Capitulum unum, vel plura diverſa, vel connexa, quando dicatur, *vide Bart. in leg. Aurelius 29. §. idem. ff. de liberat. legat.*

Cap. II. Quando probari poſſit.

Deducta in prima inſtantia ad probandum admiſſa, & non probata, poſſunt in cauſa appellationis probari, *Ozaſ. deciſ. 14.* Et hoc, non obſtante lapſu termini dari in prima inſtantia, tamen videtur eſſe reſtringendum ad primam appellationem, *Ozaſc. ibid. in fine.* ¶ Termino dato ad omnia generaliter probanda, an illa exceptio probari poſſit, ad quam probandam ſpecialiter fuerat antea data particularis dilatio. *Rom. ſing. 313.* ¶ In poſitionibus ad probandam præſcriptionem, debet poni de ſcientia, & patientia adverſarii, *Bart. in l. 1. C. de ſervitut. & aqu. num. 10. & l. 13. & 14. C. de probatio.* ¶ Quando lex jubet aliquid non reprobari, facit illud eſſe verum præſumptione juris, & de jure, contra quam non admittitur probatio. *Bart. conſ. 40 n. 2. vol. 3. vol. 1.* ¶ Conſcientiæ alicujus ubi aliquid relinquitur, non admittitur alius contra probare volens. *DD. de Rot. dec. 61. alias 640. de reſcript. in antiq.*

Cap. III. Qua, & quando deduci poſſit, & capitulari.

Omiſſum etiam ſcienter in cauſa principali, poteſt deduci, & probari in cauſa appellationis. *Ozaſ. d. deciſion. 14. vide tamen. Franc. Marc. q. 375.* ¶ In alia inſtantia libellus corrigi poteſt, quia eo caſu poteſt peti, quod in prima inſtantia non fuit deductum, vel aliter fuit deductum. *Gram. deciſ. 63. n. 6.* Appellatio enim deducit rem ad tempus litis conteſtatæ primæ inſtantiæ. *Caſſand. deciſion. 12. num. 4.* ¶ De practica deducendi & probandi exceptionem contra teſtem, Judicem, & ſententiam, *vide per Bart. in l. 2. C. de teſtam.* Et de objectionibus, quæ ſolent fieri, & dari contra teſtes, *infra tit. de probationum ſolemnitatib.* ¶ Si oppoſui exceptionem ad impediendum proceſſum, & ſuper ea fuerint teſtes examinati, & ſuccubui, utrum poſt litem conteſtatam potero illam opponere, & deducere ad Juſtitiam cauſæ in vim peremptoriæ, & de novo teſtes producere, *vide Bartol. l. eleganter 23. ff*

Tepati Compend.

quis poſt num. 8. ff. de condict. indeb. ¶ Quando fit alienatio ſimulata, & revera res fuerit pignori data, qualiter tunc ſit deducendum ad hoc ut venditio revocetur, *vide Bartol. in l. pacta noviſſima 12. C. de pact.* ¶ Primo actor deducit, & probat intentionem ſuam, & inde reus exceptionem, *Bartol. in l. libr. 8. C. de petit. hared. vide eundem in l. 19. num. 6. C. de probatio.* Sed an actor debeat prius reſpondere poſitionibus rei, vel reus actoris poſitionibus, *vide Benint. deciſion. 32. num. 4. & 10.* ¶ Agens petitione hæreditatis, quæ deducere, & probare debeat, *vide eundem l. 1. ff. quor. bonor. & in l. 2. ff. de bono. poſſeſſ. furioſ. infan.* ¶ Practica deducendi, & probandi quæ ſit, quando petitur arbitramentum reduci ad arbitrium boni viri, *vide Bartol. in l. 2. num. 8. C. de reſcind. vendit.* ¶ De modo articulandi ſuper probatione ſolemnitatum teſtium, in teſtimento adhibitorum, *vide per eund. Bart. in l. 2. C. de bonor. poſſeſſio. ſecund. tabul.* ¶ Pro defenſione tutorum, & aliorum, qui tenentur rationem reddere, quomodo ſit deducendum, & probanda corruptio ſuppellectilium, *vide Bart. in l. quod 4. C. de murileg. lib. 11.* ¶ Intereſſe ſi petatur, quia domus ſit deſtructa, quid deducendum, & probandum, *vide Bart. in l. 38. §. deducto, eod. tit.* Et quid ad obtinendum in ſervitute, *vide eund. in l. 1. §. denique. ff. de aqu. plur. arcen.* ¶ De practica deducendi, & probandi de dominio rerum mobilium, & immobilium, *vide per eundem Bart. in l. rem, qua nobis 15. ff. de acquiren. poſſeſſ.* ¶ Appellationis cauſa eſt alia à prima: ideo in ea non oppoſitum opponi poteſt, & non propoſitum proponi, ſi tamen dependeat ex antiquis, vel ea concernat, & ex his trahat originem, *DD. de Rot. deciſ. 10. de reſcrip. in antiq. Azo. num. 5. in ſumma tit. de tempo. & reparatio. appellation.* Nam non deducta deduci, & non probata probari poſſunt in cauſa appellationis. *Rebuff. in conſtitutio. Reg. tract. de reſcript. art. 3. gloſſ. 4.* Quo loci traditur reg. cum ampliationibus, & limitationibus, & pulchre quidem, ſed quomodo dictum intelligatur, & quando locum habeat, *vide Hipp. ſing. 360.* ¶ Sicut non deducta, & non probata in cauſa principali, poſſunt deduci, & probari in cauſa appellationis, ita pariter hoc poteſt fieri in cauſa appellationis, ita pariter hoc poteſt fieri in cauſa reviſionis. *Roland. conſil. nonageſimo quarto vol. 1.* Tamen hac patria Pedemontana deductiones omiſſæ in prima inſtantia debent fieri in ſecunda; in tertia vero non amplius admittuntur, niſi ex cauſa, *ut cavetur in novis ordinibus. titul. della forma di procedere nelle cauſe d'appellatione fol. 28.* ¶ In actione neg. geſt. quæ ſit practica geſti utiliter articulandi, *vide per Bart. in l. ſed an ultro 11. §. is autem. ff. de neg. geſt.* ¶ Uſucapionem fuiſſe completam ante litem conteſtatam, debet capitulari, & probari, *Bartol. in l. ſi poſt 18. ff. de rei vendit.* ¶ Quando quis vult reprobare inſtrumentum, vel probare ſe non recepiſſe pecuniam, prout ſonat inſtrumentum, quomodo ſint faciendæ deductiones, *vide eundem in l. ſingularia 15. num. 22. ff. ſi cert. pet.* ¶ Ad probandum, quod inſtrumentum recipiat aliquam reſervationem, ſeu qualitatem extrinſecam, debet duci, & probari, quod illa fuerit facta tempore rogitus inſtrumenti, alias non valeret probatio. *Fel. conſ. 50 num. 3.* ¶ Quæ ſint deducenda ad probandum aliquem negligentem, vel contra, ad probandam diligentiam, *vide Bart. in conſil. 102. vol. 1.* ¶ Contenta in inſtrumento deperdito, deduci, & probari poſſunt per teſtes, qui illud prælegerunt, *cap. cum olim. 12. ex. de privileg.* ¶ De practica deducendi & probandi, quando quis non fecit aliquid, quod facere poterat per alium, *vide per Bart. in l. ſi ab hoſtibus 11. §. ſi vir. ff. ſolut. matrimo.* Et de deducenda, & probanda filiatione. *eundem l. 1. §. quod. ff. de liber. agnoſc. & in l. 1. §. quæſt. ff. de quæſtio.* ¶ Agens ad ſucceſſionem alicujus debet deducere ipſum mortuum, illi ſe eſſe proximiorem, & deceſſiſſe ſine filiis. *Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 12.*

Vel non.

Deductio, & probatio contra promiſſionem in ſcriptis factam non admittitur, niſi per contrariam ſcripturam, *Bart. in l. nam de indebito 25. §. ſed hoc. ff. de probatio. & præſumpt.* ¶ Continentia inſtrumenti per poſitiones, vel articulos non debent deduci, & ille, qui poterat inſtrumentum producere, & poſitiones, aut articulos fecit, producto inſtrumento, & expenſas ſuo adverſario reficere tenetur. *D. Sol. in conſtitutio. antiq. Sabaud. gloſſ. 1. ſuper decreto. ad cauſarum tit. de ordine proceſſus. cauſ. inſtrument. num. 6. & 9.* ¶ Demonſtratio rei, vel perſonæ, ſi variatur ex tempore, qualiter probabitur identitas, & fiant articuli ad hoc, ut quis obtineat, quando confinia ſunt mutata, *vide Bart. in l. demonſtratio 17. num. 20. ff. de conditio. & demonſtr. & in ſuo tract. teſtimonion. num. 28.*

Cap. IV. Quando ſpecificari, articulari poſſit.

Articuli non bene ſpecificati in prima inſtantia, poterunt melius ſpecificari in ſecunda. *Ægid. concluſ. 725.* ¶ Articuli mere objectivi, ſunt ſpecificandi; alias non ſunt admittendi. *DD. de Rota deciſ. 1. alias 27. de ſequeſtra. poſſeſſ. & deciſ. 1. de probatio. in novis.* ¶ Ubi plura copulantur in libello, & articulo circa unum effectum, in quo ſunt omnia de jure neceſſaria, ſufficit unum verificari, *Capic. deciſ. 140. num. fin. vide Guid. Pap. ſing. 215. & Bart. in l. 3. C. ſi ex falſis teſtib. vel inſtrument. judi. ſuer.* Et hoc verum, ſi fiant deductiones citra onus ſuperfluæ probationis; alias ſecus, *ſecundum Guid. quæſt 365. vide Bartol. in l. Divus, ff. de re judic. & eundem Guid. ſing. 642.*

Cap. V. Quando formari debeant.

Deductiones quomodo formentur, ut quis teneatur de caſu, *vide Bart. in l. ſicut certo 5. §. ſed interdum ff. commodati.* ¶ Articuli qualiter debeant formari, cum qui intendit probare damnum ex eo, quia domus deſtructa non potuit locari, *vide Bartol. in l. in hac 28. de damn. infec.* Quid quando quis vult probare aliquod ædificium idoneum, vel non, *vide eundem in l. in parietis 35. eod. tit.* ¶ Articuli ſuper communi uſu utendi, vel intelligendi, qualiter formentur, & ſuper illis debeant deponere teſtes, *vide Bart. in l. Labeo 7. ff. de ſuppell. legat.* ¶ Quomodo formetur capitulum contra teſtem in illo reprobando, quod tempore confecti inſtrumenti, ille non potuit eſſe teſtis, *vide Bart. in l. ad teſtium 22. §. conditionem. ff. de teſtamen.*

Cap. VI. Quando fieri poſſit, vel non.

An virtute clauſulæ, ut procedatur ſola facti veritate inſpecta, poſſint fieri deductiones poſt dicta teſtificata teſtium ſuper eadem materia. *vide Ozaſ. deciſ. 1. num. 26.* ¶ Teſtibus publicatis, an liceat ſuper materia deducta, & ad probandum admiſſa facere poſitiones, illiſque teneatur adverſarius cum juramento reſpondere, *vide eundem deciſ. 10.* ¶ Poſitiones debent fieri, & præſentari intra terminum datum ad probandum, quo elapſo, ulterius produci non poſſunt, *ſed vide Myſing. obſerv. 34. cent. 1.* Niſi ſuper emergentibus de novo. *Jo. de Arnono. ſingul. 6.* ¶ Super omnibus concernentibus deciſionem litium, poſſunt fieri poſitiones, ut pars ponens elevetur ab onere probandi per confeſſionem. *Abb. ibid.* ¶ In interdicto, uti poſſidetis, poſſunt fieri poſitiones etiam de dominio, & quando ſuſpicatur adverſarium probaturum de proprietate, debent fieri poſitiones, quod ille poſſedit clam. *Bart. in l. ſi de eo 40. ſi ſervum. ff. de acquir. poſſeſſ.* ¶ Deductiones non debent fieri in genere, quia in illis requiritur narratio cauſarum in ſpecie. *Cravet. conſil. 3. pro genero. num. 37.*

Cap.

Cap. VII. Quando dari poſſit.

*An delegans unum ſaltem ipſius articulum ſubdelegare poſſit. *Andr. Fachin. libr. 1. conc. cap. 46.* ¶ Objectus contra quæcunque jura, poſt terminum excluſivum producta, dari poſſunt. *Caſſado. deciſion. 1. num. fin. tit. de exceptio.* ¶ Non conceditur repulſa contra teſtes examinatos in prima inſtantia, niſi velit pars repulſare ipſos tanquam falſarios, vel quia fuerit petita repulſa, & non conceſſa. *Afflict. deciſ. 266. vide Guid. quaſt. 500.*

Cap. VIII. Quando admitti poſſit, vel non.

* Quando, & quomodo admittantur capitula. *Roland. conſil. 34. Tom. 2.* * Capitula, an influant in inſtrumentum poſtea pro executione capitulorum celebratum. *Jo. Pet. Surd. deciſ. 72.* ¶ In cauſa appellationis ſuper novis capitulis tantum teſtes producuntur, & debent admitti, præſtito juramento, ad probandum. *cap. fraternitatis. 17. ext. de teſtibus.* ¶ Capitula unius partis, an admittenda ſint poſt terminum alteri parti ſtatutum ad publicandos teſtes, *vide Ozoſch. deciſ. 22.* ¶ Capitula de jure communi in dubio ſunt admitten da. *Ozaſc. dec. 109. & Dec. conſil. 162.* Cum ſolita tamen clauſula, Salvo jure impertinentium. *idem Dec. conſil. 162.* Sed quid operetur hæc clauſula, *vide Marc. quaſt. 564. Afflict. deciſ. 33. & Guid. Pap. ſing. 957.* ¶ Omne probabile, eſt punibile, & poſitiones ad faciliorem expeditionem litium propter partium confeſſiones, & clariorem probationem, uſus longævus in cauſis admiſit. *Abb. conſil. 118. part. 2.* ¶ Omnes deductiones, probationes, quæ tangunt negotium, ſunt admittendæ. *cap. pen. ext. de probatio.* ¶ Articulus, qui de neceſſitate non concludit, quando debeat admitti: *vide Bartol. in l. neque 10. Cod. de probatio.* Nam debet de neceſſitate concludere. *Bartol. in l. non hoc. C. unde legitim.* ¶ Capitula debent admitti, etiam lapſo termino ad reducendum poſitiones negatas ad articulos, ſi termino pars contraria non accuſaverit contumaciam adverſarii non reducentis poſitiones negatas ad capitula. *Ozaſch. deciſion. 3.* ¶ Articulis ab utraque parte productis, illi ſunt recipiendi, qui exceptionem peremptoriam continent, aliis rejectis. *Rota Avenio. deciſion. 94. in deciſion. diverſo.* ¶ Negativa, quæ regulariter eſt improbabilis, poteſt per poſitionem deduci, & debet admitti. *Ozaſc. deciſion. 10.* Sed de ipſa poſitione, *vide per Bartol in l. in contractibus 14. num. 12. Cod. de non numera. pecu. & in l. 39. ff. de donatio.* ¶ Teſtis an, & quando admittatur ad corrigendam ſuam depoſitionem in continenti, vel ex intervallo, *vide Capic. deciſ. 61. & Guid. Papon. quaſt. 14. circa medium.* ¶ Articuli de jure dandi crimen non ſapientes (etiam in cauſa profana) poſt terminum peremptorium ad articulandum aſſignatum (re tamen adhuc integra) dati, per Judicem poſſunt recipi, & ad probandum admitti. *Ægid. Bellam. concluſ. 744.*

Vel non.

Poſtquam cauſa eſt commiſſa conſilio Sapientis, Judex non debet admittere novas deductiones, & probationes. *Bartol. in l. ex illo 13. C. de appellat.* ¶ Articulus disjunctivus non admittitur, niſi in & ſuper facto alieno. *vide Bartol. inter ejus tractatus fol. 169. num. 13.* ¶ Pariter deductio, & probatio contra præſumptionem legis, de jure non admittitur, niſi per partis confeſſionem. *Bart. in §. de augmentis, Authen. de nupt.* ¶ Judex non debet admittere, ut quis interrogetur ſuper eo, quod jam erat deciſum. *Bartol. ſi duo patroni 13. §. item Julianus. ff. de jurejuran.* ¶ Cui eſt via præcluſa probandi à lege, ſtatuto, vel Judice, non admittitur ponendo, ſeu juramentum parti deſendendo. *Jaſ. Lanſ. Balb. deciſ. 74.* ¶ Capitula impertinentia non

Tepati Compend.

debent admitti; ſed rejici. *Gram. deciſ. 45. num. 4. Ægid. Bellam. concluſion. 725. Cravet. conſ. 1. pro genero, num. 128. Rol. conſil. 43. vol. 3. Bart. in l. 21. C. de probatio. & ſi duo patroni 13. §. idem Julianus. ff. de jurejuran.* ¶ Pariter capitula concernentia ſimulationem contra inſtrumentum, quo fuit juratum omnia fore vera non ſunt admittenda. *Gram. d. deciſ. 45.* Sed quando contra juramentum admittatur probatio in contrarium, *vide Cabal. milleloq. 187.* ¶ Impertinentia capitula non debent admitti; dicuntur autem talia, quando neque directo, neque per indirectum quoquo modo cauſæ adminiculantur: & pertinentia, quando non ſolum directe, & principaliter faciunt ad cauſam, ſed etiam qualitercunque adminiculantur cauſæ, etiam levi præſumptione. *Andr. Gail. obſerv. 81. lib. 1.* ¶ Ad probandam quod probatum non relevat, quis non debet admitti. *Bartol. in l. ad probationem 21. C. de probation. cap. cum contingat. 36. extr. de offic. & poteſtat. Judic. delegat. & Gram. deciſ. 45.* ¶ Judex non debet admittere capitulum impertinens, neque debet pati, ut teſtes examinentur ſuper capitulis contrariis: & ſi præceperit reſponderi poſitionibus, ſalvo jure impertinentium, & non admittendorum capitulorum, poſt reſponſionem poterit diſputari, an debuerit reſponderi. *vide Bartol. in l. ſi ideo patroni. 13. §. item Julianus. ff. de jurejur.* ¶ In cauſa appellationis hujuſmodi capitula admitti non debent. *Ozaſc. dec. 14. vide Capic. deciſ. 15.* Sed quid, ſi ſuper his fuerint examinati teſtes, & publicati, *vide Guid. Pap. quaſt. 14.*

Cap. IX. Quando reſpondendum, vel non.

* An ad quæſtionem facti ſit reſpondendum. *Fachin. lib. 11. cap. 82. negat. l. non ſtatim. ff. ad l. flav. de plagis & cert.* * An reus teneatur reſpondere poſitionibus actoris. *Idem cap. 83. affirmat.* * Poſitioni reſpondendum an ſit, quando contrariatur poſitioni alterius. *Jo. Pet. Surd. deciſion. 196.* * Poſitionibus reſpondere, an cogatur qui contrarias dederat poſitiones. *Joan. Pet. Surd. deciſ. 17.* * Poſitionibus reſpondere an teneatur reus, licet habeat authorem, ſi judicium ſit poſſeſſorium. *Joan. Pet. Surd. deciſ. 22.* ¶ Procurator tenetur præſentare ſuum principalem, ut poſitionibus reſpondeat. *Pet. Benin. deciſ. 24.* ¶ Poſitionibus concernentibus factum proprium, quis debet reſpondere affirmative, vel negative: ſecus ſi concernant factum alienum; quia tunc admittitur reſponſio per verbum, ignoro. *Joſeph. Ludov. dec. Peruſ. 8. n. 17. vide Menoch. conſil. 363. num. 10.* ¶ Reus tenetur confiteri ſummam debitam, licet actor in ſua poſitione plus poſuerit, nec licet reo totam poſitionem negare ſub pœna falſi. *Mynſing. obſerv. 55. cent. 2. vide tamen Jaſ. Lanſ. Balb. deciſion. 218. & Bart. in l. 1. §. ſi ſtipuland. ff. de verbor. obligat.* ¶ Reſponſio ad articulos facienda eſt, remoto Procuratore, niſi ratio aliter ſuadeat, inſpecta qualitate perſonæ reſpondentis. *vide Rota. Avenio. deciſ. 79. in deciſion. diverſo.* ¶ Categorica forma reſpondendi poſitionibus, & hypothetica, quæ ſit, & reſponſio danda poſitionibus qualis eſſe debeat, quando dicatur ſimplex, & de depoſitionum materia, *vide per Rav. tract. de Analog. cap. 19. num. 76. & ſeqq.* ¶ Quando cavetur, poſitionibus eſſe ſimpliciter reſpondendum, quid juris, *vide Matth. Mattheſ. ſing. 37. in additio.* ¶ Advocatus an debeat inſtruere partem circa reſponſiones, *vide Bart. in l. 2. C. de jurejur. prop. calum. dan.* Vel eſſe præſens, *vide eundem in l. ſi poſtulaverit 27. §. quaſtioni. ff. ad leg. Julia. de adulter. Auguſt. Bero. quaſt. 78. num. 4. & d. l. 2.* ¶ Judex poteſt ſtatuere terminum Procuratori, ad faciendum comparere ſuum principalem, quod veniat ad reſpondendum poſitionibus. *Bartol. in l. 12. §. his de præſentibus. C. de reb. credit.* ¶ Poſitioni factæ quod creditor non numeravit pecuniam, licet tenetur reſpondere. *Bart. in l. in contractus 14. num. 12. C. de non num. pecun.* ¶ Principalis per-

Digitized by Google

ſona poteſt cogi ad reſpondendum poſitionibus. *Bartol. in l. 15. §. qui ad communi. ff. de Procurato.* ¶ Procurator in rem ſuam quando poſſit poſitionibus reſpondere: & defendens ex neceſſitate legis admittitur ad reſpondendum poſitionibus. *Bart. in l. non ſolum. 39. ff. de procurat.* ¶ Judex poteſt comminari reſpondenti, quod niſi verum reſpondeat, puniet eum aliqua pœna. *Bart. in l. in rem. 80. num. 4. ff. de rei vendic.* ¶ Poſitionibus actoris, & rei adinvicem ſibi ipſis contrariis, an ſit reſpondendum, *Boer. deciſ. 32. num. 11. & 20.* ¶ Poſitioni negativæ reſpondendum eſt, quando onus probandi negativam parti incumbit. *ibid. num. 12.* ¶ Poſitioni, an quis ſit rogatus de reſtituendo incapaci, eſt reſpondendum, *Bart. in l. 3. § tacite. ff. de jure Fiſci, & in l. ſi gener. 25. num 10. ff. de his, quib. ut indig. leg. aufer.* ¶ Poſitionibus in criminalibus quis tenetur reſpondere. *Bart. in l. ut lex 5. § hac lege. ff. de injur. & famo. libel.* ¶ Poſitioni criminoſæ an ſit reſpondendum, *vide Hartm. cap. 3. titul. de poſitionibus lib. 1.* Pro negativa *ſcribit Ozaſ. deciſ. 66. ſed vide ibid. n. 11. Capic. deciſ. 127. Bart. in l. tranſactione 30. C. de tranſact. & in l. qui juraſſe 26 ff. de jureju. gl. in d. l. 26. § ſi pater, in verbo, acquiſiti, & Capel. Thol. q. 69.* Item in captioſa. *Marc. q. 789. part. 2. & Vera. deciſ. 327. ſeu uni. part. 2.* ¶ An poſitionibus per Procuratorem litis reſponderi poſſit, & quid, ſi dominus ſit abſens, & de ejus vita dubitetur, & de facili haberi non poſſit, *vide Perilluſt. D. P. Theſſ. dec. 17.* ¶ Contumacia incurſa per non reſpondentem poſitionibus, dicitur remiſſa per inſtantiam factam à parte, ut illis reſpondeatur, quod proceditur ſive expreſſe, ſive tacite fuerit inſtatum. *Joſeph. Ludovic. deciſion. 5. numer. 61. Luc. & deciſion. 44. numer. 39. 40. & 41. ibidem.* ¶ Non dicuntur impertinentes articuli concernentes dominium per reum præſentati in cauſa recuperandæ poſſeſſionis, ideo in poſſeſſorio ſunt admittendi. *Afflict. deciſ. 7.* ¶ Parti reſpondere debenti terminus dari debet ad deliberandum, ſi per verbum aſſertivum reſpondere velit; ſecus ſi per verbum, credo, vel non. *Roman. ſingul. 696.* ¶ Poſitionibus eſt reſpondendum per verbum, credit, vel non credit, quando eſt factum tale, de quo (dato termino) quis poteſt habere notitiam: ſecus ſi factum ſit alienum, de quo (etiam præſumptive) quis notitiam habere non poteſt. *Natt. conſil 59. Tom. 1.* ¶ Poſitionis veritatem ſe neſcire jurans, & ideo nolens ei reſpondere per Judicem compelli poteſt, quod reſpondeat per verbum, credit, vel non credit. *Ludov. Roman. ſing. 695.* ¶ Quando quis debet reſpondere de veritate, non tenetur reſpondere poſitioni concernenti factum alienum, ex quo tale eſt, quod certam illius notitiam reſpondens habere non poſſit. *vide Abb. conſ. 118. part. 2. num. 3. circa fin.* ¶ Poſitioni continenti factum alienum, an ſit reſpondendum, quæſtio eſt diſputabilis, *vide Mynſing. obſerv. 54. cent. 5. Gail. obſerv. 82. lib. 1. num. 8. & Bart. in l. Marcellus 11. §. qui rerum ff. de actio. rer. amot.* ¶ Reſpondere poſitionibus licet principalis debeat, non ejus procurator, tamen hoc non procedit in homine ſimplici, muliere, minore, & ruſtico. *Hippol. ſing. 450. & Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 81.*

Vel non.

In criminalibus non eſt reſpondendum poſitionibus per verbum, credit, vel non credit. ſed de veritate. *Bart. auth. in iſto §. obſerv. 20. de jurejur.* ¶ Sed an in cauſa criminali ſit reſpondendum, *vide eund. in l 11. qui rer. ff. de actio. rer. amot.* ¶ Quis non tenetur reſpondere poſitionibus ad ſimplicem requiſitionem partis, ſed juſſus vel mandatum judicis requiritur. *Auguſt. Bero. q. 78.* ¶ Reſponſiones ad poſitiones, non poſſunt dari per procuratorem. *Papon. lib. 9. tit. 5. arreſt. 3.* ¶ Principalis in cauſa liquidationis non tenetur reſpondere ſuper articulis inſtantiam cauſæ principalis concernentib. *Vinc. de Franc. dec. 220. n. 10.* ¶ Reſpondens inquiſitioni continenti plura delicta, confitens unum, ſi de aliis dicat ſe non eſſe culpabilem, non dicitur ad interrogata reſpondere. *Bart. in conſ. 115. vol. 1.* ¶ Quis non cogitur reſpondere, niſi ad eas interrogationes, quæ ad quæſtionem pertinent. *Bart. in ſuo tracta. de ordin. jud. num. 14.* ¶ Poſitioni factæ ſimpliciter, ſine expreſſione temporis, quis non tenetur reſpondere. *Mynſing. obſervat. 92. cent. 1.* ¶ Poſitionibus pars reſpondere non cogitur ſuper eo, in quo habet intentionem ſuam fundatam teſtibus, vel inſtrumentis, *Ozaſc. deciſion. 10. num. 7.* ¶ Non tenetur quis reſpondere poſitionibus, niſi illæ formentur diſtincte, & diſpoſitive medio juramento. *Dd. de Rot. deciſ. 3. alias 31. de ſequeſt. poſſeſſ. & fruct. in novis.* ¶ Poſitionibus continentibus turpitudinem reſpondere debentis, non eſt reſpondendum. *Magon. deciſ Luc. 25. num. 31. Vera. deciſ. tricenteſima vigeſima ſeptima ſeu uni. part. 2. & Mynſing. obſervat. 92. cent. 6.* ¶ Articulo incerto quis non tenetur reſpondere. *Marc. quæſt. 721.* ¶ Quis non tenetur reſpondere poſitioni non criminoſæ, per quam pervenitur ad poſitionem criminoſam. *Lanf. de Arno. ſing. 3* ¶ Poſitionibus reſpondere quis non cogitur, quando detegeret ſuam turpitudinem, ſi illas fateretur: idem in poſitione criminoſa, *Vera. deciſ. 327. ſeu uni. part. 2. & Mynſing. obſerv. 92. cent. 6.* ¶ Limita, quando interrogaret quis ſuper eo, ſuper quo, niſi reſponderet, locupletaretur cum aliena jactura; tunc enim ſuper poſitione, vel interrogatione criminoſa reſpondendum eſt. *idem Mynſ. obſerv. 82. cent. 6.* Et de aliis limitationibus, *vide ibid. & per Mann. in ſuo Spec. part. 6. tit. de interrog. num. 7.* ¶ Evictionis in cauſa quando agitur contra emptorem, ille non tenetur reſpondere poſitionibus ſibi factis de dominio evictionis. *Bartol. in l. 20. §. ſi enim. ff. de neg. geſt. num. 5.* ¶ In quibus caſibus quis non teneatur poſitionibus reſpondere, *vide Bartol. in authen in iſto juramento. §. quod obſervari. C. de jurejur. propt. calum. dand. & in l. 22 ff. de interrog act.* ¶ Poſitioni juris communis non eſt reſpondendum, quia jus ſemper eſt certum: ideo non debet Patronus cauſæ deducere per poſitiones ea, quæ in jure conſiſtunt. *Dd. in rub. ext. de conſtit. facit l. ornamentorum 39. ff. de aur. & arg. legat. & notat Bartol. ib.* Secus in poſitione juris municipalis. *idem Bart. in d. l. 39.* ¶ Articulus non eſt reſpondendum, ubi probatio eſt impoſſibilis per lapſum termini dati ad probandum, niſi judex ex officio ſuo interroget, *Capic. deciſ. 15.* ¶ Poſitioni criminoſæ de delicto tertii non debet reſponderi, minus ſuper articulis objectionalibus teſtium. *Franc. Marc. qu. 389. part. 2.*

Cap. X. Quando fateatur.

Ponens affirmat, & fatetur deducta. *Rot. Gen. deciſ. 56. num. fin. & deciſ. 60. n. 5.* Secus in eo, qui interrogat. *Dd. d. Rot. deciſ. 42. alias 311. de teſtib. & atteſtat. in antiq.*

Cap. XI. Quando habeatur pro confeſſa.

Quando decreto cavetur, ut quis teneatur reſpondere poſitionibus intra diætam, alias ipſo jure habeantur pro confeſſis, ponens in die aſſignata, tenetur comparere, & accuſare contumaciam non reſpondentis ad hoc, ut poſitiones ipſæ habeantur pro confeſſis. *Natt. d. conſ. 364.* Contrarium tamen *ſcribit Rol. conſ. 90. num. 16. volum. 3.* Quia ubi à lege ipſo jure inducitur confeſſio; non requiritur hujuſmodi accuſatio contumaciæ. *Rol. ibid.* ¶ Statuto, ſeu decreto ſimpliciter diſponente, quod poſitiones in pœnam contumaciæ habeantur pro confeſſis, ſuper pronunciatione requiritur declaratio judicis: ſecus ſi dicatur, quod ipſo jure habeantur pro confeſſis, in hoc tamen ultimo adhuc requiritur declaratoria, non ſuper pronunciatione, ſed ſuper facto, ſcil. in pronunciando citatum ad reſpondendum fuiſſe contumacem. *Natt. d. conſil. 364. num. 8. vide Bartol. in auth. principales. §. quod ſi. C. de jurejur.*

propt.

propt. calumn. dan. & Joſ. Lud. deciſion. Luc. 44. num. 43. ¶ Nolens reſpondere poſitioni habetur pro confeſſo, non ipſo jure, ſed per ſententiam. *Bart. in d. auth. ut eund. in Auth. litigan. jur. num. 4.* Et quæ requirantur, *vide Rot. Gen. deciſ. 161. n. 10.* ¶ Poſitiones haberi pro confeſſis, non arguit reum debere condemnari ad petita, & poſitiones debent de neceſſitate concludere, & totam cauſam decidere, & haberi pro confeſſis, non nocet, quando veritas in contrarium apparet. *Joſeph. Ludovic. deciſion. 44. Luc.* Ideo contra ipſam pronunciationem admittitur probatio in contrarium, *habemus in hac Patria decretum in novis ordinibus, tit.* delle poſte. ¶ Ut contumax habeatur pro confeſſo, quia non reſpondit poſitionibus, oportet eum perſonaliter moneri, nec ſufficit monitio in perſonam Procuratoris. *Cravet. conſil. 254.* ¶ Juſſus reſpondere poſitionibus, ſi dicat non eſſe reſpondendum, ita demum poſitiones pro confeſſis habentur, ſi declaratum fuerit à judice, eſſe poſitionibus reſpondendum. *Cravet. conſil. 260. numer. 4.* ¶ Stante ſtatuto, quod contumax in reſpondendo poſitionibus in termino ſibi à ſtatuto deſignato, habeatur ipſo jure pro confeſſo, ſi pars non reſponderit ipſis poſitionibus, habetur pro confeſſa, ex cujus facta confeſſione reſultante ab ipſo ſtatuto actor dicitur habere ſuam intentionem fundatam. *Roland. conſil. 90. volum. 3. n. 15.* Ex hoc etiam infertur, ubi ſtatutum diſponit quo contumax in non reſpondendo poſitionibus ipſo jure habeatur pro confeſſo, nulla requiratur ſuper hoc pronunciatio, ſeu declaratio judicis. *Roland. d. conſ. 90. num. 20.* ¶ Judex an, & quando poſſit pronunciare poſitiones haberi pro confeſſis, parte per contumaciam abſente, *vide Matth. Matheſ. ſing. 17. in additio. num. 13.* ¶ Poſitionibus reſpondere debens, ſi fuerit contumax, & ex forma juris, vel ſtatutorum pro confeſſo habeatur, ſi ante ſententiam latam moriatur, talis pœna non tranſit in hæredem. *Hippol. ſing. 625.* ¶ Poſitiones in contumaciam non reſpondentis, quando pro confeſſis acceptari poſſint, *vide eund. Gail. obſervat. 80. lib. 1.* ¶ Die aſſignata ad reſpondendum poſitionibus, ſi reus appellet, & ejus appellatione non obſtante iteratis comminationibus, Judex à quo reum aſſignet ad reſpondendum dictis poſitionibus, quibus deinceps per reum reſponſum fuerit, ſi hac reſponſione non obſtante, Judex pronunciaverit poſitione pro confeſſis, tenet pronunciatio. *Ozaſc. dec. 5.* ¶ Contumax in reſpondendo poſitionibus, debet haberi pro confeſſo, ſed hoc non habet locum in cauſis criminalibus. *Capic. deciſ. 60.*

Vel non.

Non ſufficit jurare poſitiones eſſe veras, & in reliquis habere relationem ad ſtatutum, & non poſſunt habere pro confeſſis, quando Procurator non habet ſpeciale mandatum. *Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 44. num. 35.* Minus quando in præſentia procuratoris non fuerunt lectæ, & ubi Procurator eſſet legitime excuſatus, *ibidem num. 37.* ¶ Poſitioni ſine tempore reſpondere recuſans, non habetur pro confeſſo, quia tali poſitioni non tenebatur reſpondere. *Mynſing. obſervat. 91. cent. 1. & Franc. Cremen. ſingul. 110.* ¶ Procurator non reſpondens poſitionibus domino ignorante, non habetur pro confeſſo ante litem conteſtatam, ſecus ſi poſt. *Joſeph. Lud. deciſion. Luc. 5. num. 58.* ¶ Ubi libellus ineptus, vel male ordinatus, tunc dato, quod reus fuerit contumax in reſpondendo poſitionibus, tamen non poterit haberi pro confeſſo, quia cum judicium ſit nullum propter defectum libelli, non poterit proferri aliqua ſententia valida. *Hipp. ſing. 625.*

Cap. XII. Quando renunciari poſſit poſitio, vel non.

An, & quando quis poſſit revocare poſitionem ſuam, etiam poſt partis reſponſionem, *vide Bartol. in l. 2. num. 11. & ſeqq. ff. de his, quibus ut indign. legat. auſer.* ¶ Confeſſio erronea facta in poſitionibus, revocatur uſque ad ſententiam, & aliquando poſt. *Bartol. in l. 8. C. de jur. & fact. ignor. num. 3. & 9. vide Abb. conſ. 17. part. 2. & conſ. 73.* Ubi ſcribit poſſe revocari, ſed incontinenti, & edocto de errore, *vide etiam eund. conſ. 118. & ſupra tit. de errore calculi, &c.* ¶ Poſitio continens prorſus factum alienum, non tamen per hoc debet rejici, dummodo faciat ad deciſionem cauſæ, & contineat tale quid, quod ideo certa opinio cadere poſſit in reſpondente. *Abb. conſil. 118. numer. 3. verſicul. quinimo. part. 2.*

Tepati Compend.

Cap. XIII. Qui ſint effectus.

* Poſitionem pro parte falſam, an in totum negans ſit perjurus. *Joan. Pet. Surd. deciſ. 58.* * Articulis impertinentibus productis, & notificatis parti adverſæ (quæ non oppoſuit ante concluſionem cauſæ) poſtea illa non auditur. *Capic. deciſ. 28. numer. 9.* ¶ Quis non poteſt ſe juvare poſitione per ſe negata, niſi pars petat errorem corrigi. *Guid. Pap. quæſt. 182. vide Dd. de Rot. deciſ. 42. alias 311. de teſtib. & atteſt. antiq. Rot. Genuen. deciſ. 60. num. 10. & Bart. in l. poſt 5. num. 11. ff. de his quib. ut indign. legat. auf.* ¶ Mora non poteſt purgari ab eo, qui fuit contumax in reſpondendo poſitionibus, quando in decreto fuit appoſita dies, & pœna. *Natt. conſ. 53. num. 5. tom. 1.* Vel clauſula ipſo jure, *idem conſ. 364. n. 10. & ſeqq.* Alias poſitionibus poteſt reſponderi, & purgari mora uſque quo ſit præcluſa via probandi adverſario. *Joſeph Lud. deciſion. Luc. 44. num. 42.*

Cap. XIV. Teſtes, quando examinari poſſint.

Regulariter poſt didicita, & publicata dicta teſtium, non licet amplius facere deductiones ſuper eadem materia, & examinare teſtes ſuper eiſdem capitulis, vel contrariis, tam in cauſa principali, quam appellationis. *Afflict. deciſ. 33. Guid. Pap. quæſt. 14. vide Capel. Thol. quæſt. 374. eundem Afflict. deciſion. 216. DD. de Rota. deciſ. 30. de probatio. in antiq. Rol. conſ. 45. volum. 2. & conſil. 52. vol. 4. Menoch. conſil. 188. libr. 2.* ubi ſcribit ſeptem concluſiones concernentes hanc regulam negativam, *vide Abb. conſ. 38. in fine.* ¶ Regula ampliatur, quod procedat etiam in ruſtico. *Menoch. de Arbitra. libr. 2. caſ. 194. num. 25.* Et quando teſtes juraſſent ſolum de veritate dicenda. *Hippol. ſing. 623.* Sed limitatur pluribus in caſibus. ¶ Primo, in muliere, Eccleſia, & minoribus, qui poſſunt per viam reſtitutionis in integrum ponere idem, & contraria articulis alterius partis. *Ozaſ. deciſ. 87. num. 3. vide Capel. Tholo. quæſt. 249. Afflict. deciſ. 89. & 216. Jaffre. Lanſ. Balb. deciſ. 187. Cravet. conſil. 65. Rebuff. in conſtitut. Reg. tit. de publicat. atteſta. gl. 1. num. 9. Tom. 3.* ¶ Secundo limitatur, quando teſtes examinati ſunt nulliter recepti, & publicati, *Afflict. deciſ. 33. numer. 4. Guid. Pap. quæſt. 72. Dd. de Rota deciſ. 11. tit. de probatio. in novis, alias 391. & deciſ. 13. alias 163. de teſtib. Jaff. Lanſ. Balb. deciſion. 384. Caſtren. ſingul. 26.* Tamen hanc limitationem declara, *ut per Rol. conſ. 52. vol. 4. num. 12. & Bart. in l. qui per 33. ff. de jurejuran. vide Perilluſt. D. P. Theſſau. dec. 28.* Sed quid, ſi ſententia eſſet nulla, *vide Dd. de Rota deciſ. 1. alias 42. de teſtibus, & atteſta. in antiquis.* ¶ Tertio limitatur in tertio veniente ad cauſam pro ſuo intereſſe, quo poteſt dare capitula, & producere teſtes poſt didicita teſtificata, etiam ſi capitula eſſent contraria primis, quæ limitatio procedit, ſi ignorabat litem motam, alias ſecus, nam tunc tenetur proſequi litem in iiſdemmet terminis, in quibus reperitur, *Afflict. deciſion. 235.* Sed an tertius admittatur ad dandum objectus contra teſtes jam examinatos, *vide Caſſad. deciſ. 1. & 2. tit. de exceptio.* ¶ Quarto limitatur in reo repulſo, & non admiſſo in prima inſtantia, qui poteſt examinare in ſecunda, *vide Afflict. deciſ. 226. n. fin.*

¶ Quinto, limitatur reg. in civilibus, in quibus poſt publicationem in cauſa, poſſunt de novo teſtes produci ſuper novis articulis dependentibus á primis, dummodo tales articuli, vel probanda in eis non includantur in antiquis de neceſſitate juris probationis, & facti ſimul, ſed ſolum de neceſſitate probationis. *Capic. deciſ. 81. num. 6. vide Gui. Pap. quæſt. 14. in fin. & Franc. Marc. q. 752. part. 2.* ¶ Sexto limitatur, quando teſtes obſcure depoſuerunt, nam tunc poteſt Judex ex officio iterum illos interrogare, & examinare, *Guid. Pap. quæſt 72. Bart. in l. 28. §. á fidejuſſoribus ff. de jurejur. numer. 8. & conſilio 37. volum. 2. & gloſſ. in verbo, in criminali, in cap. placuit 4. q. 2. & 3.* ¶ Septimo, quando teſtes non fuerunt interrogati ſuper omnibus capitulis, & interrogatoriis traditis, quia tunc ſuper omiſſis poſt didicita poſſunt repeti, *Guid. Pap. quæſt. 72. in fin. & quæſt. 124.* Vel aliter examinati culpa, vel malitia examinantis. *Vinc. de Franc. deciſion. 37. 1. part. 2. vide eundem Guid. ſing. 202.* ¶ Octavo limitatur, quando teſtes fuerunt examinati, & publicati ſuper valore alicujus rei, tunc enim pars adverſa producens alium articulum, quod res plus valeat, debet admitti ad probandum non obſtante publicatione, *Guid. qu. 585. & Bart. in l. cum furti 9. ff. de in lic. jurun.* ¶ Nono limitatur, quia publicatio atteſtationum in poſſeſſorio, non prodeſt, neque impedit, quo minus ſuper eiſdem capitulis, vel directe contrariis in petitorio, iidem teſtes produci poſſint, *Dd. de Rota deciſ. 23. alias 437. de teſtibus in novis. c. veniens 38. ex. de teſtib. & Bart. in conſil. 37. num. 25. vol. 2.* ¶ Decimo limitatur, quia poſt publicationem teſtium deponentium de re, poſſunt examinari alii ſuper quantitate, ſed quando, *vide Put. deciſ. 219. lib. 2.* ¶ Undecimo limitatur, quando teſtes habent concomitantiam inſtrumenti, quia tunc poſt publicationem poſſunt examinari, *Put. d. deciſ. 219. Cravet. conſil. 65. Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de publicat. atteſtat. gl. 1. numer. 8. Tom. 3. Manu. in ſuo Spec. part. 6. de inſtrumento product. numer. 48. & Roma. ſingul. 81.* ¶ Decimo ſecundo, limitatur in interrogatoriis, in quibus publicatio non impedit, quin poſſint dari articuli continentes id, quod erat in ipſis interrogatoriis, *idem Put. deciſ. 258. lib. 2.* ¶ Decimo tertio limitatur, quia teſtibus publicatis, poſſunt ipſi, vel alii recipi ſuper eodem articulo, ſi diverſo remedio, & modo agatur, *Jaſ. Lanf. Balb. deciſ. 383.* ¶ Decimo quarto, limitatur in cauſa appellationis (*ſecundum opinionem Mynſing.*) in qua admittendi ſunt novi teſtes ſuper antiquis capitulis, vel directo contrariis, non obſtante publicatione, *Mynſing. obſerv. 41. cent. 1.* ¶ Decimo quinto, limita reg. in criminalibus, in quibus ſemper pro defenſione licet proponere, & deducere, *Papon. lib. 9. titul. 11. arreſt. fin. Hippol. ſing 90. Capic. deciſ. 81. num. 4.* Secus quoad offenſam rei, *Hippol. ibid. vide tamen Bart. in l. 2. §. ſi pupillo, ff. ad leg. Jul. de adult. num. 15. & in l. 1. §. ultro, ff. de quæſt. Jul. Clar. in ſua Pract. crimin. §. fin. quæſt. 61. & Perilluſt. D. P. Theſſau. deciſ. 262.* ¶ Decimo ſexto limitatur, quando pars non contradicit circa admiſſionem capitulorum datorum poſt didicita teſtium, quia tunc taciturnitas habetur pro conſenſu, & admiſſio non debet revocari, *Crav. conſ. 14. num. 7. & conſ. 65.* ¶ Decimo ſeptimo limitatur, quando examinantur teſtes ſuper eo, ſuper quo pars divinare non potuit, ante publicationem. *Cravet. conſ. 65. & 74 num. 4. & Roland. conſ. 52. volum. 4. num. 27.* ¶ Decimo octavo limitatur, quia teſtibus publicatis, poteſt pars dare nomina teſtium judici, & ſe abſentare, & Judex poſtea ex officio poterit teſtes illos ſic nominatos examinare, nam tunc ceſſat timor ſubornationis. *Cravet. conſ. 134. vide Jo. Gail. quæſt. 288. & Bart. in conſ. 37. vol. 2.* ¶ Decimo nono limitatur, ſi ex conſuetudine aliter ſervaretur, nam ea conſuetudine poteſt induci, quod teſtes recipiantur, publicatis atteſtationibus, *Roman. ſingul. 370.* ¶ Vigeſimo limitatur in his, quæ quis ſcit ab ipſiſmet teſtibus, qui depoſuerunt. *Rom. ſing. 786.* ¶ Vigeſimoprimo limitatur, quando producuntur teſtes inhabiles, qui fidem non faciunt: tunc enim poſt didicita teſtificata poſſunt alii teſtes produci. *Anton. Corſet. in ſuis ſingularib. litera T. ſingul. teſtis 21.* ¶ Vigeſimo ſecundo limitatur, qui Medici, etiam publicatis teſtibus ſuper cicatrice in facie remanſura inquiri poſſunt, *Hipp. ſingul. 66.* ¶ Vigeſimo tertio, limitatur in cauſa matrimoniali, in qua poſſunt teſtes examinari, dummodo ille, qui teſtes producit prius juret, quod illos non ſubornavit, *Hippol. ſing. 128.* ¶ Vigeſimo quarto, limitatur in teſtibus de novo repertis, qui etiam poſt concluſionem cauſæ poſſunt examinari. *Hippol. ſing. 297.* ¶ Vigeſimo quinto limitatur, quando publicato proceſſu, minor reſtituitur ad novas probationes inducendas, quia tunc ejus adverſarius beneficio minoris utitur, *Marc. de Mant. ſing. 525. Cap. deciſ. 170. Vinc. de Franc. deciſ. 269. part. 2. num. fin. ſed ſublimitu. ut ibi.* ¶ Vigeſimo ſexto, limitatur in probatione prioritatis temporis, quæ poteſt fieri teſtibus publicatis, ſi in primis articulis tempus non fuerit deductum, *Bartol. l. 1. C. de jure Fiſci. lib. 10. num. 9.* ¶ Vigeſimo ſeptimo limitatur, quia reus poteſt producere teſtes ad probandum contrarium ejus, quod actor probavit, *cap. ſeries 26. & ibid. gloſſ. in verbo. juri ex de teſtib. & c. cum olim 12. de privileg. vide Bart. in § omnium, num. fin. Inſt. de actio.* ¶ Vigeſimo octavo, limitatur in exceptione peremtoria, quæ probatur, etiam publicatis teſtibus actoris. *gl. in cap. fin. ex. de ſucceſſio. ab inteſtat.* & in caſibus, *de quib. vide per Afflict. deciſ 26. Guid. Pap. quæſt. 14. in fine, & qu. 224. Menoch. de Arbitr. qu. 34. vide Spec. in tit. de teſte. §. ſatis utiliter. Bart. in l. 9. C. de probatio. n. 11. & in Authen. qui ſemel C. de probat* ¶ Declaratur modo reg. primo, quod licet articuli directo contrarii articulis partis in prima inſtantia productis, non debeant admitti ad probandum per teſtes; tamen pars poteſt cogi poſt concluſionem in cauſa ad reſpondendum poſitionibus datis concernentibus hujuſmodi materiam contrariam, *Vincent. de Franc. deciſ. 220. vide Ozaſ. deciſ 97. num. 7.* & diſtinctionem, *quam ſcribit Mynſing. obſerv. 89. cent. 6.* ¶ Secundo declaratur, quod publicatio teſtium, ſed nondum decreta copia eorum, non impedit ulteriorem teſtium productionem, *Mynſing obſerv. 59. cent. 6. vide Guid. Pap. ſing. 109. Bart. conſ 37. vol. 2. gloſſ. in §. quod vero, Authen. de teſtib.* ¶ Tertio declaratur, quod licet facta publicatione in prima, vel ſecunda inſtantia, partes non recipiantur ad proponendum eadem, vel directe contraria; tamen ſecus erit quoad diverſa. *Papon. lib. 9. tit. 11. arreſt. 1. & ſeqq. Crav. conſ. 74. num. 5. Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de publicat. teſti. art. 1. num. 11. Bart. in l. Julianus 60. ff. de condict. indeb.* Nam facta diverſa poſſunt proponi in prima, vel ſecunda inſtantia, poſt teſtium publicationem, *ibid. Pap. arreſt. 4.* Idem in novis deductionibus, *Bartol. in authen. at qui ſemel. C. de probatio. num. 23. vide eundem in ſuo tract. de different. int. jus Canon. & Civil. num. 11. cap. cauſam, quæ 19. ex. teſtib. & gl. in cap. 29. & 35. ibid.* Sed quando proponens nova facta poſt publicationem, teneatur ad expenſas, & ad quas, *vide eundem Papon. ibid. arreſt. 6. & ſeqq.* ¶ Quarto declaratur, quod quando de jure admittitur poſt publicationem ad deducendum de novo, talis admiſſio erit favorabilis, ideo ſemper debet admitti ante ſententiam, *idem Pap. lib. 9. tit. 12. arreſt. 1.* ¶ Quinto, animadvertendum eſt, quod nova deductio, ſeu productio, non debet retardare curſum proceſſus, *Pap. arreſt. fin.* ¶ Sexto, & ultimo, ſi contingat teſtes examinari in genere ſuper bonis hæreditariis in prima inſtantia, an tunc in liquidatione ſententiæ poſſint teſtes examinari in ſpecie de ipſis bonis, propter ſubornationis timorem, *vide Beninten. deciſion. 3.*

Cap.

Cap. XV. Terminus. Quando reintegrari poſſit.

Terminus ad probandum elapſus, in quo neutra partium aliquid non probavit, non eſt reintegrandus, etiam ad inſtantiam actoris. *Capic. deciſ. 28.* Tamen poſt concluſionem cauſæ poſſunt aliquando examinari teſtes, *Guid. Pap. quæſt. 201.* ¶ Ruſticus, vel mulier non poteſt reſtitui adverſus pronunciationem poſitionum confeſſis, factam in Procuratoris, vel eorum contumaciam, *Ozaſ. deciſ. 87.*

Cap. XVI. Miſcellanea.

Aſſignatio ad faciendum deductiones, habet vim aſſignationis ad proponendum. *Ozaſc. deciſ. 109. num. 12.* ¶ In termino aſſignato ad publicandum, an danda ſit per partem materia contraria, *vide Perilluſtr. D. P. Theſſ. dec. 8.* Et quid in cauſa matrimoniali, *ibid.* ¶ Beneficium reſtitutionis in integrum adverſus probationem omiſſam, & illius tempus, eſt judicis arbitrarium, *Afflict. deciſ. 124.* ¶ Cautus debet eſſe actor in poſitionibus, ne illæ conjunctive copulentur, nam hoc caſu poterit pars totum negare. *Bart. in ſuo tract. de ordin. judic. num. 13.* ¶ Filiusfamil. & monachus, quando pater vel monaſterium agit, poſſunt interrogari de veritate. *Bart. in auth. in iſto §. quod obſervari, num. 15. Cod. de jurejurando.*

TITULUS CXCII.

De reſponſionibus judicialibus, quæ dantur poſitionibus, interrogatoriis & interrogationibus.

Generalia.

Vide de materia *per Abb. in pract. cap. 80. & ſequentibus.*

Cap. I. Poſitio, negatio, reſponſio, confeſſio. Qualis ſit.

Poſitionis præſentandi modus ei, qui eſt abſens à loco judicii, ſtante forma decreti, quod perſonaliter præſentari debeant, qualis ſit, *vide Ozaſc. deciſ. 113. nnmer. 11.* ¶ Reſponſio in poſitionibus per verbum, credit, eſt vera confeſſio, *eadem Rot. deciſ. 48.* ¶ Poſitionem negans, vel illi, ita obſcure reſpondens, ut inde veritas haberi non poſſit, æquiparantur quoad pœnam incurrendam. *Johan. de Arnono ſingul. 2.* ¶ Reſponſio talis eſſet qualis præceſſit interrogatio. *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 251. num. 8.*

Cap. II. Quibus modis intelligatur.

* Reſponſio data poſitionibus qualiter interpretanda ſit. *Joh. Petr. Surd. deciſ. 291.* ¶ Negativa reſponſio aliter ſumitur, ſi præcedat qualitatem, aliter vero ſi præcedat verbum. *Ozaſ. deciſ. 17. num. 12.* ¶ Reſponſio accipitur in benigniorem partem, & eſt facienda interpretatio, quod una non contrarietur alteri. *Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 50. num. 8.* Et ita interpretanda, ne contrarietur intentioni reſpondentis. *Rot. Gen. deciſ. 1. num. 4.* ¶ Reſponſio ex interrogatione interpretatur. *Menoch. de arb. q. 52. n. 12.* Et debet adaptari ad interrogata. *Bart. in l. certi. §. depoſiti. ff. ſi cert. pet.* ¶ Decretum diſponens, reſponſiones cathegoricas eſſe dandas, intelligitur, quando interrogationes, ſive poſitiones ſunt ſimplices, & cathegoricæ, ſecus ſi ſunt duplices, & qualificatæ. *Ozaſ. deciſ. 178. num. 4.* ¶ Qui negat ſe teneri in centum, cum teneatur in quinquaginta, ex propria verborum ſignificatione, non intelligitur negaſſe ſe teneri in quinquaginta. *vide Jaff. Lanf. Balb. deciſ. 218.*

Cap. III. Quando acceptari poſſit.

Reſponſiones etiam juratæ, an poſſint per partem pro parte acceptari, & pro parte non, vel debeant acceptari cum earum qualitatibus, *vide Boer. dec. 243. Rol conſ. 150. Grav. conſ. 150. num. fin. Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 93. n. 24. Bart. in l. ſi quidem 9. C. de except. & in l. 116 ff. de verbor. oblig.* Sed in hac patria Pedemont. hnc eſt deciſum per novos ordines, ex quibus debent acceptari cum omnibus qualitatibus, *ut habetur in tit. delle poſte.*

Cap. IV. Quando verificari poſſit, & probari.

Reſponſio referens ſe ad aliquem, ſcriptura eſt incerta, ideo debet certificari per exhibitionem ſcripturæ. *Rot. Gen. deciſ. 16. num. 3. vide Alex. conſ. 3. vol. 2 & Jaſ. in l. admouendi. ff. de jurejurand. in repet.* ¶ Probatio per confeſſionem poteſt fieri, poſt omnes dilationes. *Mynſing. obſerv. 94 cent. 1.* ¶ Identitas rei probata præſumitur, ſi quis reſpondeat ſe tenere rem, pro qua interrogatur. *D. Sol. in conſt. antiq. Sabaudia. gloſſ. 3. part. 2. ſuper decreto, rempubl. de jure emph. fol. 18.*

Cap. V. Quando ſit reſpondendum, vel non.

Quomodo, & quando ſit reſpondendum poſitionibus, *vide tit. prox.* ¶ Tutor in judicio (licet faciat contra pupillum) debet veritatem reſpondere. *Bartol. in l. quoties 10. § ſicut. ff. de adminiſt. & peric. tut.* ¶ Poſitioni ſi eſt ſimpliciter reſpondendum, pars reſpondens, ſe pecuniam non recepiſſe, & ſi appareant eam recepiſſe, quod ſolvit, non recte reſpondit, ſed debet haberi pro confeſſa. *Cabal. milleloq. 243. vide Boer. deciſ. 243. num. 12. & deciſ. 339. num. fin.* ¶ Poſitionibus eſt ſimpliciter reſpondendum, ita ſtatuto dictante, tamen reſponſio qualificata admittitur, quando reſpondens eſt idiota, vel ubi eſt qualificata poſitio: quia tunc non eſt plus concedendum ponenti, quam reſpondenti. *Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 40. num. 1. & 14.* ¶ Quando ponens in ſua poſitione mentionem fecit alicujus inſtrumenti, quæ danda ſit reſponſio, ut legitima dicatur, *vide Menoch. conſil. 363. num. 4.* ¶ Poteſt de jure reſponderi poſitioni per verbum, credit, vel non, ſed ſi reſpondens dicat, reſpondeo, & dico, prout inſtrumento ſuper hoc confecto continetur. dicitur ſufficienter reſponſum. *Guid. Pap. quæſt. 334.* ¶ Quando quis interrogatur de contentis in ſcriptura per poſitionem, quid juris, *vide Joſeph. Lud. dec. Peruſ. 8.* ¶ Judex ſi præceperit reſponderi poſitionibus, ſalvo jure impertinentium, & non admittendarum, poſt reſponſionem poterit diſputari, an debuerit reſponderi. *Bart. in l. ſi duo patroni 13. §. item Julianus. ff. de jurejurando.* ¶ Interrogatus de duobus, poteſt ſimul in diverſis poſitionibus reſpondere: & reſponſio (ne juris ordo in reſpondendo pervertatur) congrua debet fieri. *Bartol. in l. 3. §. ſi filiusfamil. ff. de pecul.* ¶ Reſpondere ſuper inquiſitione certe, & clare ad omnia capita inquiſitionum, inquiſitus tenetur. *Franc. Marc. quæſt. 692.* ¶ Poſitionibus ubi ſemel reſponſum eſt, an iterato reſpondere pars cogi poſſit, *vide DD. de Rot. deciſ. 1. tit de confeſſ. in antiq.* ¶ Procurator, qui debet defendere, etiam reſpondere debet, eo caſu, quo dominus tenetur, & ejus reſponſio, ſeu taciturnitas ei præjudicat. *l. non ſolum 39. ff. de Procur.* ¶ Quando ratio eſt idem cum dicto, nihil concludit, ut ſi quis interrogatus, quo jure poſſideat, reſpondeat, quia poſſideo *l. qui interrogatus 12 ff. de petit. hæred.* ¶ In criminalibus quis tenetur pluries reſpondere, quia licet hodie quis negaverit, cras poterit habere cauſam ſcientiæ: ideo licet quis ſemel reſponderit ſuper libello negative, tamen ſigillatim tenetur reſpondere poſitionibus. *Franc. Marc. quæſt. 672. num. 8.*

Vel non.

Ad omnes interrogationes non cogitur quis reſpondere, niſi ad eas, quæ ad quæſtionem pertinent. *Bart. in ſuo tractat. de ordine judic. num. 14.* ¶ Poſitioni per hæc verba reſpondens, credo ſi inſtrumentum appareat, non dicitur ſufficienter reſpondiſſe: ſecus ſi dicat, non credo, niſi inſtrumentum appareat, ſed quid, ſi ſtatutum requirat, quod poſitioni reſpondeatur per verbum,

credit, vel non credit, *vide Matthef. ſingul. 37.* ¶ Poſitionibus ſi debeat reſponderi ſimpliciter negando, vel affirmando, alias reſpondens habeatur pro confeſſo, ſi reſpondens neget ſe habuiſſe pecuniam, & ſi apparuerit habuiſſe, quod expenderit in negotiis domini, non dicitur reſpondiſſe. *Bartol. in l. 1. ff. de vulgari, & in leg. 1. §. ſi quis ſimpliciter. ff. de verbor. obligat. num. 3.* ¶ Reſpondere negative generaliter in criminalibus non ſufficit, niſi ad ſingula reſpondeatur. *ibid. num. 9.* ¶ Poſitionibus in criminalibus non eſt reſpondendum per verbum, credo. *Bart. in l. inter omnes 47. §. recte, num. fin. ff. de furtis.*

Cap. VI. Quando admittatur, vel non.

Quando aliquid per poſitionem deducitur, de quo conſtat per inſtrumentum, admittitur reſponſio relativa ad ipſum inſtrumentum. *Mynſing. obſerv. 86. centur. 1. & obſervat. 81. cent. 6.* ¶ Quando reſponſio qualificata admittatur, *vide Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 251. & Johan. Anton. Grig. ſingul. 3.* ¶ Reſponſio per verbum, ignoro, qoando admittatur, *vide Capel. Thol. quaſt. 21.* ¶ Reſponſio ſi ex ſtatuto debeat eſſe pura, quas conditiones admittat, *vide Boer. deciſ. 243. n. 13. & dec. 339.*

Vel non.

Judex poteſt confeſſionem confitentis delictum, & negantis qualitatem, non admittere. *Bartol. quaſt. 8. num. 13.* ¶ Reſponſio incerta, & obſcura, & interrogantem rurſus in incerto relinquens, non admittitur. *Afflict. deciſ. 189. n. 3.*

Cap. VII. Quando detur reſtitutio.

Reſpondenti poſitioni perſuaſione adverſarii, datur reſtitutio. *Bart. in l. 1. ff. de eo, per quem fact. erit.*

Cap. VIII. Qui ſint effectus.

Comminatus ad reſpondendum poteſt moram purgare poſt tempus lapſum reſpondendo. *Ozaſ. deciſ. 5. n. 4.* Tamen mora non poteſt purgari ab eo, qui fuit contumax in reſpondendo poſitionibus quando in decreto fuit appoſita dies, & pœna. *Natt. conſil. 53. tom. 1.* ¶ Ex forma decreti ob reſponſiones non cathegorice factas, reſultat tacita ipſarum confeſſio. *Ozaſc. deciſ. 178.* Sed quando dictum non procedat, *vide ibid.* ¶ Reſponſio, quæ dicatur cathegorica, & quæ hypothetica, & an ex reſponſione negativa, reſultet implicita affirmatio, *vide eundem d. deciſ. 178.* ¶ Licet de jure non eſſet reſpondendum, tamen poſtquam fuerit reſponſum, reſpondens ſibi præjudicat, nec poteſt revocare confeſſionem, niſi edocto de errore. *Abb. conſ. 118. num. 4. p. 2.* ¶ Quando quis reſpondit ſe nolle uti aliquo inſtrumento, videtur tacite fateri inſtrumentum falſum, nec poterit iterato illud producere. *l. ſi adverſarius 3. Cod. de fide inſtrum.* ¶ Per reſponſionem factam in judicio, inducitur confeſſio. *l. quidam 30. ff. de donatio.* ¶ Reus confitendo poſitionem actoris, poteſt ſe juvare contra actorem eadem poſitione: ſecus ſi illam negaſſet, aliter ſervator in interrogatione actoris, quia actor interrogando, nihil contra ſe confiteri videtur. *Dd. de Rot. deciſ. 42. alias 311. tit. de teſtibus & atteſtat. in antiq.* ¶ Quando quis reſpondit confitendo poſitionem, addito tamen, prout in tali inſtrumento continentur, ſi in illo inſtrumento non ita contineatur, illa confeſſio non nocet. *l. 2. C. de errore Advocato.* ¶ Interrogatus ſi debeat viginti, & reſpondeat, quod non, ſi debeat decem, dicitur dejerare. *Bart. in l. pupillus 239. §. verbum. ff. de verb. & ver. ſignif.* ¶ Verba enunciativa ſi in poſitione ſint expreſſa, reſpondens ſimpliciter videtur tantum confiteri principaliter deducta in poſitione, non autem enunciative narrata. *Matth. Matthef. ſing. 33. ſed vide ibid.* ¶ Reſpondens poſitioni duo continenti, ſi unum negaverit, aliud videtur fateri, quoad præſumptionem, & quoad ſimplicem probationem, & quæ inducitur ex illa tacita confeſſione. *idem ſingul. 67. vide c. nonne bene 5. ext. de præſumpt.* ¶ Si debitor centum coronatorum, confiteatur creditori ſuo ſe debere tantum quinquaginta, illos poterit conſequi creditor, & probare pro reliquis, non obſtante illa taxativa tantum, *Jo. Anton. Grig. ſingul. 3.* Quia dictio taxativa non qualificat. *ibid.* ¶ Poſitio ſi eſt dubia, ex reſponſione colligitur, qualiter reus intellexerit. *Bart. in l. Aurelius 29 §. Sticho. ff. de liberat. legat.* Nam per reſponſionem apparet, qualiter quis interrogationem intellexerit. *d. §. Sticho.* ¶ Confeſſio actoris illi magis nocet, quam confeſſio rei, reo. *Petr. Benint. deciſ. 32.* ¶ Reſpondens ad id, quod non debet, an & quando ſibi præjudicet, maxime quando fuit reſponſum cum ſolita proteſtatione, *Benint. deciſ. 32. num. 15.* ¶ Poſitione negata non poteſt ſe juvare ille, qui eam negavit, niſi pars peteret errorem corrigi, *Guid. Pap. quaſt. 182. & ſing. 808. Rot Genuenſ. deciſ. 60. num. 10. & Bart. in l. naturaliter. §. nihil ff. de acquir. poſſeſſ. num. 7.* Secus ſi eam confiteatur. *DD. de Rom. deciſ. 42. alias 315. de teſtib. in antiq. vide ſupra tit. prox.* ¶ Ex negata diſpoſitione nulla ſequitur affirmativa, nec ſumitur argumentum à contrario ſenſu contra negative reſpondentem. *Ozaſ. deciſ. 178. num. 6.* ¶ Negans ſententiam recte latam, non propterea fatetur latam. *ibid. num. 8.* ¶ Quis excipiendo non videtur fateri intentionem adverſarii, & quando quis reſpondet promiſſionem fuiſſe factam ſub conditione, pars debet probare promiſſionem puram, *vide Bart. in l. ſi quidem 9. C. except. & ibid. gl.* ¶ Reſpondente aliquo ſe feciſſe homicidium ad ſui defenſionem, non ſtatur confeſſioni in quantum is dicit ſe feciſſe ad ſui defenſionem; ſed ſtatur in quantum confitetur homicidium, ſed quid in civilibus, an ſtetur confeſſioni pro parte, & pro parte non, *vide Bartol. in l. Aurelius 29. §. idem. ff. de liberat. legat.*

Cap. IX. Quibus modis revocari poſſit, vel non.

Confeſſionis tacitæ, vel expreſſæ, revocatio fieri poteſt. *Ozaſ. deciſ. 39. num. 11.* Dummodo error, & res aliter ſe habere probetur, *Ozaſ. ibid. num. 39.* Quæ probatio non requiritur in minore, & Republ. *ibid.* Reus qui reſpondendo interrogatoriis actoris negavit poſſidere, poteſt negationem (etiam juratam) revocare. *Natt. d. conſil. 381.* ¶ Poſitione negata probata, ex illius probationibus poſſum eam probationem revocare, *Bart. in l. poſt. ff. de his, quibus ut indig. legat. auſer. n. 12.*

Vel non.

Poſitionem ſi negavi, & negationem revocavi, non poſſum hanc revocationem revocare, & revocata poſitione tua, ſi meæ poſitioni conſenſiſti, potero meam poſitionem, poſt tuam revocationem, revocare. *Bart. in l. poſt ff. de his quibus ut indig. legat. auſer. n. 12.* ¶ Quando aliquid quis confitetur dato prius termino ad deliberandum, talis reſponſio, & confeſſio non poteſt revocari, niſi interveniente maximo errore. *Bald. in l. error. C. de jur. & fact. ignor.* vide tamen de cautela *per Bartol. in l. 12. §. qui juſto. ff. de interrog. actio.* ¶ Errans in facto confitendo, uſque ad ſententiam poteſt errorem ſuum corrigere, *l. fin. §. juſſus, & ibid. gl. ff. de appellat. vide ſupra tit. de errore calculi, &c.*

Cap. X. Quibus modis valeat.

Valet reſponſio ſine interrogatione, *l. ſi ſine 9. ff. de interrog. actio.*

Cap. XI. Miſcellanea.

Proteſtationis clauſula de revocandis reſponſionibus &c. ſalvat omne jus, & facit reſponſiones datas haberi pro non datis, *Ozaſ. deciſ. 178.* ¶ Præſumitur contra negantem veritatem in una poſitione contentam, adeo quod in cæteris præſumatur mendax, & debet luere pœnas, *Rot. Genuenſ. deciſ. 60. num. 7.*

Digitized by Google

TITULUS CXCIII.

De confeſſis, & confeſſionibus in genere.

Generalia.

DE materia confeſſionum, *vide per Henric. Boer. in ſuis ſingul. tit. confeſſ.*

Cap. I. Confeſſio. Quid: & Qualis ſit.

Verba enunciativa propter aliud emiſſa, vim irrevocabilis confeſſionis non habent, *l. qui ſamilia 38. ff. famil. ercisc.* ¶ Confeſſio, quæ non emanavit principaliter, ſed relative, & incidenter, vim perfectæ probationis non habet, *Marc. quaſt. 710.* ¶ Confeſſio vera pro parte, in totum vera præſumitur; ſicut contra, confeſſio falſa. *Dec. conſ. 536. num. 10.*

Cap. II. Quibus modis intelligatur.

Confeſſio, quod habuit mutuo, ſed reſtituit, an dividi poſſit, *Jo. Petr. Surd. deciſ. 258.* ¶ An confeſſio dotis receptæ à marito facta conſtante matrimonio, & ſine juramento præſumatur facta ſpe futuræ numerationis, an vero animo donandi, *Fach. lib. 8. cap. 80.* affirmat per partem quæſtionis, *l. 3. C. de dote caut. non num.* * An ſi ignobilis ſit, vel ſenex duxerit uxorem nobilem, vel divitem, & ſe dotem accepiſſe confeſſus fuerit, intelligatur facta animo donandi ſi facta ſit ante matrimonium, an vero animo remunerationis, *ibid. cap. 83. affirmat.* * An confeſſio dotis receptæ facta conſtante matrimonio adjecta renunciatione exceptionis non numeratæ dotis non ſit facta animo donandi ſed animo remunerationis. *ibid. cap. 84. affirmat.* ¶ Confeſſio jurata, quæ poteſt tendere ad bonum, & malum, in dubio interpretatur ad malum, & contra confitentem, niſi confitens probet ſuas excuſationes. *Marc. quaſt. 695.* ¶ Confeſſio non recipit verborum extenſionem, *idem Ægid. concluſ. 733. & DD. de Rot. decis. 3. alias 325. tit. de libel. oblat. in novis.* ¶ Confeſſio in dubio debet interpretari ad favorem confitentis. *Rot. Genuenſ. decis. 60. num. 8.* Et in confeſſione dubia, ſtandum eſt declsrationi confitentis. *Cravet. conſ. 1. pro genero, num. 470.* ¶ Confeſſio ad commodum alicujus facta non poteſt trahi ad ejus præjudicium. *Pet. decis. 461. lib. 1. n. 7.* ¶ Confeſſio ficta non tranſit in hæredem confitentis, niſi Judex illum declaret contumacem, *Lud. Rom. ſingul. 306.*

Cap. III. Quando probet, vel non.

Adverſus confeſſionem propriam admittitur probatio veritatis in contrarium, quæ reperta eſt attendenda, non obſtante confeſſione. *Hier. Mago. decis. 2. Rot. Flor. num. 26.* * Confeſſio facta in teſtamento, quando probet debitum, *Jo. Petr. Surd. decis. 250.* * Confeſſio impugnans confeſſionem factam in inſtrumento, tenetur probare contrarium, *Jo. Pet. Surd. decis. 104.* * Confeſſio veriſimilis probst contra tertium, *Jo. Pet. Surd. decis. 55.* * Confeſſio notarii, an probet inſtrumentum eſſe falſum, *Jo. Pet. Surd. decis. 135.* * Confeſſio, quod ſit falſum probat, quando eſt conjecturis adminiculata, *Jo. Pet. Surd. decis. 107.* * An confeſſio facta abſente parte probet de jure canonico. *Fachin. lib. 11. cap. 37. negat. l. certum. §. ſi quis abſente. ff. de confeſſis.* * Confeſſio non dicitur proprie probatio; ſed probationis relevamentum, *Hieron. Mago. decis. 25. Luc. num. 27. & Ozaſ. decis. 10.* ¶ Probatio per confeſſionem eſt ſufficiens; ſicut probatio per inſtrumentum, *Bart. in l. cum 105. C. de tranſact.* ¶ Confeſſione facta per literas (quibus aliquis vocavit quem filium ſuum) non probatur quis filius, quo minus poſſit contrarium probari, ſed bene inducitur quædam præſumptio, *l. non epiſtolis. C. de probatio.* ¶ Confeſſio hujusmodi, confiteor à te recepiſſe mutuo centum, & plus, vel minus, prout in libro rationum mearum continetur, facit plenam probationem de receptione centum, *idem Roman. ſi gloſſ. 541. & Pet. de Raven. ſingul. 107.* ¶ Duo teſtes plene probant confeſſionem, ergo unus eam ſemiplene probat, *ſed vide Puteum, decis. 477. lib. 2.* ¶ An verba enunciativa probent inter partes, quando contingit principaliter dubitare de enunciato, *vide Dec. conſil. 539.* ¶ Confeſſio enunciative facta, non probat, *Afflict. decis. 105.*

Vel non.

Adverſarii ſola confeſſio non probat. *Ægid. Bellam. concluſ. 577.* Tamen relevat ab onere probandi, *idem concluſ. 650. & Hippol. ſingul. 110.* ¶ In his, quibus quis non poteſt per ſe diſponere, non vslet ejus confeſſio, *Ægid. Bellam. concluſ. 684.* ¶ Confeſſio dubia (etiam geminata) non probat. *Vera. decis. 91 part. 1.* ¶ Confeſſio non probat numerationem in tertii præjudicium: quia eſt differentia inter ſolutionem, & confeſſionem. *Afflict. decis. 150. num. 35.* ¶ Confeſſio reſignantis, non probat ultimum ſtatum beneficii. *Vera. decis. 185. part. 1.*

Cap. IV. Quis dicatur confiteri, fateri, & pro confeſſo, vel non.

Confiteri videtur, qui non facit proteſtationem, vel denunciationem contrariam, *Bart. in l. 1 §. quod Senatus. ff. de liber. agnoſc.* ¶ Negans ſententism recte latam, non propterea fatetur latam; & negans qualitatem facti, non fatetur factum, *Ozaſ decis. 178. num. 8.* ¶ Confiteri quis cenſetur per eum narrata in reſcripto, quod impetravit, & talis confeſſio eſt ita potens, ſicut expreſſa. *Crav. conſ. 1. part. 2. num. 5.* ¶ Confiteri tripliciter quis poteſt, *Afflict. decis. 191. num. fin.*

Fateatur.

Regula, qui tacet non fatetur, limitatur quatuor in caſibus, *de quibus vide per Gaſp. Cabal. milleloq. 450.* ¶ Caſus in quibus contumax habetur pro confeſſo, *vide per Bart. in l. locorum 11. C. de omni agro deſerto. lib. 11.*

Cap. V. Quibus modis inducatur confeſſio, acceptatur, vel non.

Verbs narrativa non prolata propter ſe, ſed propter aliud, confeſſionem non inducunt juxta diſtinctionem, *de qua per Ægid. Bellam. concluſ. 125. vide & concluſ. 683.* ¶ Verbs narrativa non inducunt diſpoſitionem, ſeu obligationem, & tamen probant, ſeu confeſſionem inducunt, *Ægid. d. decis. 683. num. 2. & 691.* ¶ Verba dubitative prolata puta prout dicitur apparere in tali inſtrumento, vel hujusmodi, non inducunt confeſſionem, *Bartol. conſil. 90. volum. 1. num. 6.* ¶ Quis poteſt confeſſioni qualitatem apponere, quam vult, *ead. Rot. Genuenſ. decis. 85.* Nec talis confeſſio poterit acceptari, niſi cum ſua qualitate. *vide ibid. & Guid. Pap. ſingul 338.* ¶ Confeſſio qualificata pro parte accceptari non poteſt. & pro parte non, quando eſt eadem oratione connexa, verbi gratis occidi, ſed ad meam defenſionem accepi, ſed reſtitui, *Borg. Caval. decis. 16. de contract. part. 2. num. 19. vide Jaſ. de action. in §. item ſi quis poſtulante, num. 25. Menoch. de Arbit lib. 2. caſ. 93. num. 21. & Anton. Trig ſing. 3.* Sed in ſeparatis poteſt pro parte acceptari, & pro parte non, *idem Borg. decis. 27. de contract. part. 2.* ¶ Quando confeſſio eſt qualificata, aut in totum debet acceptari, aut in totum impugnari, niſi præſumptio juris eſſet contra confitentem. *Cravet. conſil. 150. num. 5.* ¶ Confeſſio, ſeu inſtrumentum, an pro parte acceptsri poſſit & pro parte non, *vide Jaſ. de action. d. §. item ſi quis poſtulante, num. 21. & ſeq.* ¶ Confeſſione facta ab aliquo, quod ille ſit debitor Titii aureorum quinquaginta, & quod ſit ejusdem creditor de maiori ſumma, poteſt confeſſio acceptari in parte favorabili, & in parte odioſa repudiari. *Natt. conſil. 365.* ¶ Confeſſio facta, præſente parte & tacente quando eſt favorabilis, cenſetur accepta, & quando tendit ad favorem præſentis, *Joſeph. Ludovic. decis. Peruſ. 9. num. 22.* ¶ Confeſſionem qui pro ſe acceptavit,

contra

contra ſe etiam recipere tenetur, *DD. de Rota deciſ. 17. alias 408. de reſtitut. ſpoliat. in novi.* Nam confesſio partis civilibus dividi non poteſt, ſed vel in totum recipi, vel in totum rejici debet. *Vera. deciſ. 186. & 190. part. 1. Papon. lib. 8. tit. 15. arreſt. 1. & 2.* ¶ Continens duo capita, an posſit acceptari quoad unum, *vide Rot. Genueuſ. deciſ. 60. uum. 4. & Bart. in l. 9. de except.* Quod posſit dividi, *habetur ibid. deciſ. 141.* Quando capita ſunt ſeparata, & diverſa. *Natt. conſ. 31. Tom. 1. & Pet. de Raven. ſingul. 39.*

Cap. VI. Quando dicatur falſa.

Confesſio in parte falſa, an in totum reddatur falſa, *vide Rot. Geu. dec. 26. n. 9. & 19.*

Cap. VII. Qui ſint effectus confeſſionis.

* Confesſio debitoris, an noceat fidejuſſori. *Joh. Pet. Surd deciſ. 218.* * Confesſio dotis facta à marito poſt delictum, an noceat uxori contendenti cum fiſco pro ſua dote in confiſcatione bonorum mariti. *Joh. Petr. Surd. deciſ. 116.* * Confesſio reſultans à lege vel ſtatuto, quæ ficta dicitur, & vere æquiparatur, quos effectus pariat, & contra quos operetur. *Gaſp. Theſ. Quaſt. For. quaſt. 6. lib. 1.* * An confesſio dotis receptæ à marito facta præjudicet creditoribus poſt elapſum tempus opponendi exceptionem dotis non numeratæ. *Facb. lib. 8. c. 86. affirmat. l. duobus. §. 1. ff. de jurejur.* * An ſi præcedat dotis promiſſio, deinde confeſſio dotis receptæ à marito fiat etiam creditoribus præjudicet, ut non poſſit exceptionem opponere dotis non numeratæ. *Ibid. cap. 86. affirmat l. in contractibus. §. ſed quoniam. C. de non numer. pecun.* * An confeſſio dotis receptæ facta conſtante matrimonio præjudicet creditoribus mariti poſterioribus, *Roland. conſil. 74. tom. 4.* ait præjudicare. *Alex. conſil. 332.* hæredibus mariti, & marito, *Roland. conſil. 93. tom. 1.* * Confeſſio facta ab aliquo tanquam teſte, an ſibi noceat in alio judicio. *Jo. Pet. Surd. deciſ. 309.* ¶ Confeſſio geminata majorem veritatem inducit, *Afflict. deciſ. 236. Gram. deciſ. 103. num. 3.* Etiam facta parte abſente, *Franc. Marc. quaſt. 864. part. 1. num. 10. & quaſt. 79. part. 2.* Et plene probat, ſed non inducit obligationem, *idem Afflict. deciſ. 375. vide infra lib. 2. tit. de contract. geminat.* ¶ Hæredi ut ſolvat, propter geminatam ejus confeſſionem præcipi poteſt, *Afflict. deciſ. 337. num. 4.* ¶ Quando confeſſio non tendit ad obligandum; ſed ad probandum aliquid, ex qua probatione abſenti quæratur obligatio, illa præjudicat, *Afflict. deciſ. 375. num. 4.* ¶ Inſtrumentum factum inter alias perſonas, non prodeſt tertio, quem conſtat non fuiſſe præſentem, *Natt. conſ. 94. num. 6. Tom. 1.* ¶ Falſa confeſſio non immutat veritatem, ideo probata veritate, non præjudicat confitenti, *l. 5. C. de juris, & fact. ign. & l. quidam 15. ff. de probat.* ¶ Confeſſio quæ in genere fit, ut quaſi incerta, & obſcura confitenti non obeſt, *Cravet. conſil. 1. pro genero, uum. 350.* ¶ Erronea confeſſio non facit valere teſtamentum invalidum, nec illi vires imponit: ideo non præjudicat confitenti, *l. 8. C. de jure, & fact. ignor.* ¶ Confeſſio filii facta, patre vivente, præjudicat ſibi uti ſucceſſori patris, *idem Verar. deciſ. 193. num. 4. part. 1.* ¶ Verum eſt tam in contractu, quam in delicto, quod ubi ex confeſſione non poteſt induci obligatio, ſed ex re, vel facto confeſſoria non teneatur qui confeſſus eſt, *Barth. de Capu. Iſing. 80. vide tamen Andr. de ſer. ſiug. 7* ¶ Confeſſio unius, alteri nocere non debet, *Cravet. conſil. 1. pro genero, num. 432.* Ex confeſſione obligatio nova non inducitur; ſed ad probationem tantummodo valet, *Cravet. ibid. uum. 466.* ¶ Confeſſo etiam non denegantur exceptiones legitimæ: confeſſio propria quandove ſibi ipſi prodeſt, *l. ſi filius 13 §. fin. ff. de interrog. actio.* ¶ Confeſſionibus ſtandum eſt, quibus jus, vel natura non repugnat; alias ſecus, *l. confeſſionibus 14. eod. tit.* ¶ Confeſſioni patris alienantis, & dicentis ſe plura debita contraxiſſe, non ſtatur, ne aperiatur via fraudandi filios, & agnatos, *Ozaſ. deciſ. 172. num. 12.* ¶ Epiſtola, qua confiteor me eſſe tuum debitorem, ſi antequam tibi præſentetur, ego moriar, non præjudicat meis hæredibus, *Anton. Corſet. iu ſuis ſiugularibus litera C. ſing. confeſſio. 5.* ¶ Confesſio adminiſtratoris facta per epiſtolam, conſtitutum inducit, *ibid. ſingul. confeſſio 6.* ¶ Confesſio facta ſine cauſa, tam in criminalibus, quam in civilibus, non præjudicat confitenti, *Maſius ſing. 13.* ¶ Jura realia, quæ poſſunt ſolo conſenſu induci, & tolli, per ſolam confesſionem factam à ſciente inducuntur, *Bart. iu l. cum teſtamentum 8. C. de jure, & fact. ignor. num. 7.* ¶ Confesſio non præjudicat, niſi inter confitentes, ſed confesſio Prælati ſive Capituli, quando præjudicet Eccleſiæ, *vide Afflict. deciſ. 245. n. 11. & Ægid. Bellam. concluſ. 695.* ¶ Probare per teſtes, vel per hæredis confesſionem teſtatoris voluntatem, idem eſt, quoad ejus præjudicium, *Afflict. deciſ. 337. n. 8.* ¶ Confesſio non veriſimilis, non nocet confitenti, *Gram. dec. 2. num. pen.* Et non veriſimile allegans, non debet audiri, *idem ibid. num fin.* Confesſio filii an noceat patri, *vide Boer. dec. 221. n. 17.* Mulieri ex aliquo prægnantem aſſerenti, an credatur, & quid in matre confitente filiũ non eſſe mariti, *vide Boer. dec. 299.* Pro parte negativa (nempe talem matris confesſionem non nocere filio) *ſcribunt Andr. Gail. obſe. v. 97. lib. 2. n. 8. Menoch. de Arbit. lib. 2. caſ. 89. num. 27.* Idem in patris confesſione, dummodo filius natus ſit in domo ipſius, *Rol. conſ. 11. vol. 4. Bart. in l. 6. ff. de his, qui ſint ſui, vel alieni juris, l. 1. §. ſi quis. ff de Carbon. edict. & ibid. gloſſ.* ¶ Si parentes nominent aliquem in filium, & ita ille communiter reputetur, non creditur poſtea alteri eorum juranti contrarium, *cap. per tuas 10. ext. de probat.* Quia primo dicto alicujus ſtandum eſt, etiam ſi poſtea in contrarium vellet jurare: quod enim ſua quisque voce confitetur, in eundem cauſam infirmare non poteſt *ibid. d. c. per tuas.* ¶ Standum eſt verbo viri, & mulieris ſuper filiatione, niſi contrarium oſtendatur, *c. 3. ext. qui filii ſiut legitimi.* ¶ Confesſio patris non facit plenam, ſed aliquam probationem pro filiatione: & facta extra judicium, quam probationem facere posſit, *vide Bart. iu l. 1. §. quod Senatus. ff. de lib. agnoſc.* ¶ Confesſio creditoris dicentis debitorem minus debere, an præjudicet, *vide Bart. in l. ſi quidem 24. C. de tranſact.* ¶ Confesſio per metum extorta non præjudicat: & contra matrimonium facta, non tenet, *c. cauſam matrimonii 16. ext. de offic. & poteſt Judic. deleg.* ¶ Confesſio non poteſt facere, quod dominium rei meæ in te ſine traditione conferatur, verum ſi confiteor rem certam eſſe tuam, quæ tamen mea erat in mei præjudicium, confesſio pro veritate habetur, licet dominium vere non transferatur, *idem Ægid. concluſ. 685. num. 2. vide Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 336. u. 30.* ¶ Caſus, in quibus confesſio non nocet confitenti, *ſcribuntur per Hippol. ſing. 329.* ¶ Confesſio jurata, omnem repellit allegationem in contrarium niſi juſta ex cauſa: *Afflict. deciſ. 83. num. 3.* ¶ Confesſio debiti facta in vita, nocet hæredi, & in morte ſi juretur, *Afflict. deciſ. 168. num. 3.* ¶ Confesſio ſine cauſa, licet ſit inefficax, tamen, interveniente juramento, erit efficax. *Gram. deciſion. 34. num. 59.* ¶ Confesſio facta in ſcriptis ſine cauſa non præjudicat confitenti, ſecus ſi fiat cum cauſa: quia tunc ſtatim præjudicat, præter quibusdam in caſibus, & facta, parte abſente, non nocet, *vide l. 25. §. & ibid. gloſſ. ff. de probat.* ¶ Confesſio Prælati extra præjudicium Eccleſiæ, an noceat, & quam habeat diſtinctionem, *vide Afflict. dec. 168. & DD. de Rot. deciſ. 3. alias 466. de confeſſis in novis.* ¶ Confesſio non habet vim ſententiæ, ubi requiritur Judicis miniſterium in ſententiando. *Afflict. deciſ. 182. n. 9.* ¶ Confesſio, qua quis alium ſuum appellat filium, & contra, non probat quem filium, vel facit deſinere eſſe filium; ſed quaſi poſſesſio filiationis transfert onus probandi

bandi in adverſarium. *l. non nudis. 14. C. de probat.* § Narrativa probat contra omnes habentes cauſam à narrante: quia confeſſio anteceſſoris nocet ſucceſſori. *Vera. dec. 220. part. 2.* ¶ Confitens ſe debitorem de certa ſumma, & non de majori, tenetur ad ſummam confeſſam abſque eo, quod liberetur à ſuprapluri, *Rot. Gen. deciſ. 95.* ¶ Confeſſio ficta defuncti non nocet hæredi, & ficta filii non nocet patri; & clauſula, Habeatur pro convicto, & confeſſo, non intelligitur ipſo jure, ſed per ſententiam, *Bart. in l. ejus 29. ff. de jure Fiſci.* ¶ Confeſſio mentientis facit fidem contra ipſum, donec contrarium probetur, *Bart. in l. aſſumptio 6. ff. municip. & de incol.* ¶ Confitenti creditur in ſui præjudicium; non autem commodum, *Franc. Marc. q. 695.* ¶ Teſtis ex confeſſione, quam teſtificando facit, non poteſt condemnari. *idem Marc. q. 439. part. 2. vide DD. de Rot. deciſ. 4. alias 855. tit. confeſſ. in antiq.* ¶ Confeſſioni per duos teſtes probatæ, ſtandum eſt contra confitentem. *Afflict. deciſ. 105.* Et aliquando admittitur ſemiplena probatio, *ibid. n. 3.* ¶ Cauſa eſt ſemper exprimenda ad hoc, ut ex confeſſione ſua quis obligetur. *cap. ſi cantio 14. ext. de fide inſtrument.* ¶ Confeſſio facta ſuper ætate alicujus, quando præjudicet aliis caſibus, & aliis perſonis, *vide Bart. in l. de ætate 44. num. 16. ff. de min. 25. an.* ¶ Confeſſio jurata præjudicat confitenti quoad omnes. *Rot. Gen. deciſ. 172. n. 8.* ¶ Verba enunciativa propter aliud emiſſa, inducunt diſpoſitionem favore piæ cauſæ, *Afflict. deciſ. 83. n. 5.* Sed quando confeſſio enunciativa probet, & præjudicet, *vide Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 33.* ¶ Confeſſio tutoris, an noceat pupillo, *vide Marc. q. 516. part. 2. Rot. Gen. deciſ. 142. & Magon. deciſ. 13. Luc.* ¶ Confeſſio Syndici, vel Procuratoris, præjudicat etiam Eccleſiæ, *cap. 2. ext. de Capel. Monach.* ¶ Confeſſio adminiſtratoris non inducit obligationem; ſed probationem adverſus dominum, cujus negotia gerit. *Ludov. Roman. ſing. 423.* ¶ Quando confeſſio adminiſtratoris noceat domino. *vide Bartol. in l. 6. §. ſed an, & ipſos. ff. de confeſſis.* ¶ Confeſſio, ſeu aſſertio alterius, non facit filium eum, qui non eſt: quod relinquitur alicui, ut filio non debetur, ſi appareat illum non eſſe filium. *l. neque profeſſio. 5. C. de teſtament. vide Bart. ibid.* ¶ Nemo ſibi poteſt per ſuam confeſſionem patrem aſſignare; ſed natura aſſignat: unde qui ſe vocat ex aliquo parente natum non officit veritati. *l. parentes 22. C. de liber. cauſ.* ¶ Traditio alicujus rei non operatur effectum, quando verba fuerunt prolata extra fundi conſpectum: & Titii confeſſio ſuper receptione pecuniæ, non operatur, niſi probetur vera numeratio. *Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 2. num. 23.* ¶ Confeſſio eſt tantæ efficaciæ, ut nunquam intelligatur rejecta: ideo ſemper opponi poteſt, etiam contra præſumptionem juris, & de jure: nam confeſſio partis elidit juris præſumptionem. *idem Ludovic. deciſ. 5. Luc. num. 44.* Et eſt major quocunque publico inſtrumento, quibuſcunque teſtium diſpoſitionibus, & ubi eſt confeſſio, ibidem eſt relevatio omnis probationis, nec judex poteſt judicare confeſſionem nullam eſſe, & eſt excellentior omni probatione. *Joſeph. ibidem num. 50. & ſeqq. Cravet. conſil. 61. num. 3. & conſil. 175. vide eundem Cravet. conſil. 272. num. 15.* ¶ Limita dictum in confeſſione facta ſuper actu prohibito & certo caſu promiſſo; tunc enim de veritate illius caſus permiſſi aliter conſtare debet, quam per confeſſionem partis. *Cravet. d. conſil. 175. vide eundem conſil. 1. pro genero, num. 187.* Et tunc pars confitens poterit contra talem confeſſionem venire. *Cravet. ibid.* ¶ Teſtes, & inſtrumenta cedunt confeſſioni, quin etiam juris præſumptione, & de jure fortior confeſſio eſt, idque locum habet in confeſſione tacita fictave. *Cravet. pro genero, conſil. 3. num. 42.* ¶ Confeſſioni ore proprio factæ, nemo contravenire poteſt: idem in confeſſione præſumpta ex contumacia procedente. *Hippol. ſingul. 12. & 257.* ¶ Idem operatur confeſſio, quod publicum inſtrumentum. *l. cum te 5. C. de tranſact.* ¶ Statur confeſſioni alicujus contra ſe licet non veræ. *l. de ætate 12. §. ſi quis. ff. de interrog. action.* ¶ Confeſſio eſt tantæ importantiæ, quod judex poteſt ferre ſententiam (etiam poſt peremptam inſtantiam) tam in civilibus, quam in criminalibus, ex vi notorii reſultantis ex confeſſione. *Joſeph. Ludov. deciſ. 5. Luc. num. 59.* ¶ Notorium dicitur, quod per confeſſionem alicujus apparet. *idem Joſeph. ibid. num. 60.* Nam confeſſio notorium inducit. *Gram. deciſ. 65. num. 55. & Capel. Thol. q. 177. in addit.*

Cap. VIII. Quibus modis revocari poſſit, vel non.

Hæres revocare poteſt confeſſionem erroneam defuncti, probando contrarium, ſed quando, *vide Afflict. deciſ. 233.* ¶ Quando confeſſio prætextu erroria poſſit revocari, *vide ſupra titul. de errore calculi, &c.* ¶ Confeſſio facta contra jus, & confitentem, revocari, & contra illam confitens venire poteſt. *Put. deciſ. 461. num. 6. lib. 2.* ¶ Confeſſio debet eſſe certa, & neceſſario concludens, & facta per errorem revocatur, edocto de errore. *Cravet. conſil. 157.* ¶ De confeſſione geminata, vel jurata & an poſſit revocari, etiam poſt concluſionem in cauſa, *vide Roman. conſil. 346. 391. & 433. & infra lib. 2. titul. de contract. gemin.* ¶ De cautela pro illo, qui vult revocare confeſſionem, *vide per Bartol. in l. de ætate juſto. ff. de interrog. actio.* ¶ Facultas revocandi confeſſionem erroneam, quæ à lege datur, competit hæredi; ſicut defuncto viventi. *Bald. in l. error. ſupra eodem, & Jaſ. in l. ſi per alium. & hoc interdictum. ff. ne quis eum qui.* ¶ Erronea confeſſio ſæpius repetita, poteſt revocari, *arg. l. 1. C. de errore calculi, vide l. de ætate 12. §. ex cauſa. ff. de interrogat. action.* ¶ Confeſſionis tacitæ, ſeu expreſſæ revocatio fieri poteſt. *Ozaſ. deciſ. 39. numer. 11. vide num. 39.* ¶ Confeſſio propria, & procuratotis revocari poteſt, dummodo error, & res aliter ſe habere probentur, quod non requiritur in Repub. & minore. *Ozaſc. deciſ. vide Franc. Marc. q. 59. part. 2.* ¶ Minor non reſtituitur adverſus ejus confeſſionẽ tanquam læſus niſi edoceat (ſaltem ſemiplene) veritatem eſſe in contrarium. *Ozaſ. dec. 87. num. fin.* ¶ Confeſſio per errorem facta, an poſſit revocari, *vide gloſſ. in l. 7. C. eodem de jur. & fact. ignor.* Ubi fit differentia inter confeſſionem factam ex certa ſcientia, & aliter.

Vel non, & corrigi poſſit.

Confeſſio prætextu erroris non poteſt revocari poſt diffinitivam ſententiam; ſecus poſt præceptum de ſolvendo factum à Judice. *Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus litera C. ſing. confeſſ. 1.* ¶ Confeſſio non revocatur, niſi edocto de errore; error autem probatur, probando rem aliter ſe habere. *Abb. conſ. 118. num. 5. part. 2.* ¶ Confeſſio erronea, vel falſa, ſolutis expenſis, corrigi poteſt, ſi cauſa erroris ſit probabilis. *Bart. in l. eum 14. C. de omni agro deſerto. lib. 11.*

Cap. IX. Quibus modis valeat, vel non.

*An ſi dotis promiſſio præcedat, & poſtea ſequatur confeſſio mariti de dote ſoluta valeat, & opponi poſſit exceptio non numeratæ dotis. *Fachin. lib. 8. cap. 81.* ait valere. *l. in contractibus 14. §. 1. C. de non num. pecun. l. ult. C. de dot. caut. non numer.* * An ſi poſt confeſſionem dotis receptæ à marito factam lapſa ſint tempora opponendi exceptionem, vel querelam proponendi de dote non numerata, valeat confeſſio, & noceat marito, & ejus hæredibus. *ibid. cap. 82. affirmat. auth. de tempor. non ſolut. pecun. ſuper dot. Novell. 100.* * An confeſſio, dotis receptæ à marito facta animo donandi confirmetur juramento promiſſorio. *Fachin. libr. 8. cap. 77. affirmat. arg. l. 2. Cod. de dot. caut. numer.* * An confeſſio dotis receptæ à marito animo donandi facta, qui dotem non accepi confirmetur juramento aſſertorio. *ibidem cap. 78. negat.*

*Quid

* Quid ſi confesſioni dotis receptæ accedat juramentum aſſertorium ſimul. *ibidem cap. 79.* affirmat confirmari. * Confesſio dotis receptæ, quando in teſtamento ſuſtineatur in vim legati, *Jo. Pet. Surd. decis. 285.* ¶ Confesſio procuratoris coram arbitro facta, perempto compromiſſo, non perit. *Aſſlict. decis. 148.* Imo cenſetur facta judicialiter, *Ægid. Bellam. concluſ. 693.* ¶ Confesſio ad obligandum facta parte abſente, valet favore animæ, & etiam quando ſit ad exonerandam conſcientiam. *Aſſlict. decis. 164. num. fin.* ¶ Confesſio facta in carcere ſuper debito vel aliter, an valeat, *vide Capel. Thol. quæſt. 400.*

Vel non.

Verba enunciativa probant dominium inter partes: & talia verba auctoris præjudicant ſingulari ſucceſſori, *Cravet. conſil. 29.* Dummodo clare, & ſpecifice quid enuncietur. *idem, conſil. 157. num. 16.* Tamen in his, quæ ſunt juris, non præjudicant: ideo non valet confesſio, qua quis confitetur ſe furtum feciſſe, ubi furtum non eſt: idem, ſi quis fateatur executionem eſſe legitime factam, quæ nulla erat. *idem d. conſil. 29.* ¶ Confesſio facta in carcere non valet, niſi perſeveret. *l. qui in carcere 22. & ibid. gloſſ. ff. de eo, quod metus cauſa.* ¶ Confesſiones factæ inter perſonas prohibitas contrahere, non valent. *Papon. lib. 10. tit. 2. arreſt. 1. & 3.* ¶ Confesſio facta ab irato, non tenet. *idem Rom. ſing. 514.*

Cap. X. Miſcellanea.

Præſentia partis non requiritur in dependentibus à merita voluntate alicujus. *Bart. in l. 10. ff. de negot. geſtis.* ¶ Licet teſtator aliquem ſuum filium eſſe negaverit, ſi poſtea illum exhæredaverit, adhuc ipſe filius habebit querelam, *l. ſi inſtitutum 27. §. ei qui. ff. de inoffic. teſtament.* ¶ Contra confesſionem ad liberandum, poteſt opponi exceptio non numeratæ pecuniæ intra 30. dies à die confesſionis. *l. in contractibus 14. §. ſuper C. de non num. pecun.*

TITULUS CXCIV.

De confeſſis, & confesſionibus judicialibus.

Generalia.

DE confesſione judiciali *vide per Bartol. in l. 5. de jur. & fact. ignor. & in l. 8. ibid.* ubi & de revocatione.

Cap. I. Confeſſio. Quid: Qualis ſit judicialis.

Confesſio tenet locum libelli, & litis conteſtationis, & ex illa ſolum poteſt ferri ſententia, licet proceſſus ſit nullus. *Aſſlict. decis. 191. num. 9.* ¶ Confesſiones ex libello, & poſitionibus reſultantes, in modum contentioſæ jurisdictionis factæ dicuntur, *Ozaſ. decis. 36. num. 38.* Et præjudicant. *Rot. Genuenſ. d. decis. 4.* Fallit in tribus caſibus, *de quibus per Jaſ. de action. in §. ſi minus num. 4.* ¶ In confeſſum nullæ ſunt partes judicis, niſi in condemnando, etiam ſi proceſſus ſit inordinatus, & data ipſius nullitate; quod limitatur, quando nullitas proceſſus proveniret ex defectu jurisdictionis judicis. *Hippol. ſing. 201.* ¶ Confesſio facta coram Judice incompetenti, habet vim confesſionis extrajudicialis, *Put. decis. 288. lib. 2. Gaſp. Cabal. milleloq. 363. vide Bart. in l. 2. C. ſi à non competent. jud. judic. fuer.*

Qualis ſit.

Debiti confesſio, quæ fit ante litem conteſtatam habet executionem paratam, & Judicis partes nullæ ſunt in confeſſum in civilibus, ſecus in criminalibus, *Franc. Marc. quæſt. 393.* ¶ Confesſio judicialis, quando fit, non oblato libello, habet executionem, *l. poſt rem 56. ff. de re judic.*

Cap. II. Quæ requirantur, & quibus modis intelligatur.

An in confesſione requiratur acceptio partis, *vide Rot. Gen. decis. 58. num. 6. & decis. 70. Capel. Thol. quæſt. 362. & Bart. in authent. matri. C. quando mulier offic. tutel.* ¶ Confesſio in dubio debet interpretari in favorem confitentis, *Rot. Genuenſ. decis. 60. numer. 8. Vera. decis. 189. part. 1.* ¶ Quis poteſt confesſioni qualitatem apponere. *eadem Rot. decis. 95.* ¶ Titulus de confeſſis habet locum poſt litem conteſtatam: ſed dictum de interrogatoriis actio habet locum ante, & poſt, & ad hoc, ut confesſio præjudicet, alia multa ſunt neceſſaria, *de quibus vide per gloſſ. in c. fin. ext. de confeſſis.*

Cap. III. Quando probet, vel non.

Confesſio facta in uno judicio, probat etiam in alio ad diverſum finem intentato inter eaſdem perſonas. *Jaſſ. Laufr. Balb. decis. 314.* ¶ Confesſio facta, parte præſente, in actis nullis probat tanquam extra judicialis, *Tom. Minad. decis. 37. num. 11.* ¶ Probatio per confesſionem poteſt fieri poſt omnes dilationes, & etiam poſt ſententiam. *Mynſing. obſerv. 94. cent. 1.* ¶ Confesſio partis adverſæ poſitioni data in ſui præjudicium plene probat, niſi poſitio per partem adverſam eſſet negata; tunc enim illa non poſſet ſe ex ea juvare. *Ægid. concluſ. 740. & Joſeph. Ludov. decis. Peruſ. 19. num. fin. vide ſupra titul. de deductionibus, &c.* ¶ Nulla major probatio eſt quam ea, quæ fit per confesſionem. *Rot. Genuenſ. decis. 28. n. 1.* ¶ Confesſio facta in libello probat, & ex probatione ipſius confesſionis abſenti quæritur actio. *Ozaſ. decis. 138. num. 3. & l. cum precum 9. Cod. de liber. cauſ.* ¶ Confesſio facta in judicio, aut extra judicium, non differunt quoad probationem, niſi in criminalibus. *Fel. conſ. 19. n. 6.*

Vel non.

Confesſio partium non inducit probationem, ſi fiat ſuper eo, ſuper quo partes diſponere nequeunt, niſi in actibus judicialibus. *Rom. ſingul. 223.* ¶ Confesſio facta coram judice non judicialiter ſedente, non habet vim plenæ probationis. *Boer. decis. 90. num. 8.* ¶ Licet contra præſumptionem juris, & de jure, non admittitur probatio per teſtes, tamen admittitur per confesſionem. *Ozaſ. decis. 10. num. 3. Cabal. milleloq. 585. Bart. in §. de augmentis. authent. de nupt. & Abb. conſ. 89. num. 7. vol. 1. & gl. in l. 39. ff. de procurat.*

Cap. IV. Quibus modis fieri poſſit, vel non.

Confesſio poteſt fieri per nuncium. *l. fin. ff. de ceſſio. bonor.* Tamen facta extra judicium non obligat dominum, *l. fin. ff. de act. & oblig.* ¶ Præceptum de ſolvendo debitori confeſſum fit ante litem conteſtatam, ſed hoc non procedit in judice deleg. vel Arbitro. *Rom. ſing. 192.* Confesſio facta, abſente judice, non poteſt dici facta in figura judicii. *Aſſlict. dec. 245. num. 8.*

Cap. V. Quis dicatur confiteri, vel non.

Producens libellum videtur confiteri omnia in eo contenta. *Cravet. conſil. pro genero, num. 223.* Sed an talis confesſio poſſit pro parte acceptari, *vide Jaſ. de act. in §. item ſi quis poſtulante, num. 23.* ¶ Producens ſcripturam, cenſetur confiteri contenta in ea. *Joſeph. Ludovic. decis. Peruſ. 19.* ¶ Fallit primo quando enunciative ſcriptura reperitur producta. *idem d. decis. num. 25. vide tamen eundem ibid. decis. 35. num. 9.* ubi ſcribit contrarium. ¶ Secundo fallit, quando proteſtatur producens, eam producere in parte, & paſſibus utilibus. *idem Joſeph. d. decis. 19. Peruſ. num. 25. & 26.* ¶ Tertio fallit, quia talis confesſio non præjudicat, quando actus, de quo in ſcriptura producta, eſt invalidus. *Vera. decis. 187. & 191. part. 1.* ¶ Quarto, quando producitur ſcriptura animo impugnandi. *Cravet. conſ. 175. num. 7.*

Vel

Digitized by Google

Vel non.

Petens in judicio certam quantitatem, non tamen ex hoc videtur confiteri ſe in majori quantitate non eſſe creditorem, ſive ignoranter petierit. *Gram. dec. 68.* ¶ Si aliquis reſpondeat confitendo, & addat, prout in tali inſtrumento, non intelligitur confiteri, ſi per ipſum inſtrumentum non conſtat de confeſſo. *l. 2. C. de error. Advocat. & ibid. gloſſ.*

Quis dicatur fateri.

Renuncians liti non videtur fateri adverſarium habere jus. *Ludov. Roman. ſing. 790.* ¶ Producens inſtrumentum cenſetur fateri, etiam quæ incidenter, vel enunciative in eo continentur, *Cravet. conſ. 77. num. 8. & conſ. 1. pro genero, num. 221.* Quod procedit ſine dubio, quando ſunt neceſſaria ad actum, *Cravet. conſil. 134. num. 8.* ¶ An excipiens videatur fateri, *vide Rot. Gen. deciſ. 38. num. fin.*

Vel non.

Excipiens non videtur fateri ea, quæ in exceptione includuntur: nam qui excipit non confitetur de intentione adverſarii. *c. cum venerabilis 6. ext. de except. l. non 9. ff. eod.*

Cap. VI. Quando inducatur, vel acceptetur.

Per reſponſionem facta in judicio inducitur confeſſio, & qui confitetur debitorem ſuum ſibi non teneri, videtur ipſum liberare ex cauſa donationis, *l. quidam 30. ff. de donation.* ¶ Confeſſionem rei an poſſit actor pro parte acceptare, vel teneatur illam approbare cum ſuis qualitatibus, *vide Boer. deciſ. 243. Rot. Gen. deciſ. 65. 141. 122. & 201. & ſupr. tit. prox.*

Cap. VII. Qui ſint effectus.

Confeſſio præjudicat quoad perſonam interrogantis, non quoad alios, quare confeſſio facta, adverſario abſente, non valet, *l. fin. & ibid. gloſſ. ff. de interrog. action.* Prout præſumitur ita facta, *Capel. Thol. q. 352.* ¶ Confeſſio Advocati præjudicat ſuo principali, niſi eodem die revocetur, *vide cap. cum cauſam 62. ext. de appellat. & ibid. gloſſ.* ¶ Tutoris confeſſio an & quando pupillo præjudicet, *vide Rot. Genuenſ. deciſ. 142. & Franc. Marc. quæſt. 56. & eadem Rot. Genuenſ. deciſ. 110. num. 3.* ¶ Confeſſio reſultans ex productione alicujus ſcripturæ non præjudicat producenti, niſi ab adverſaria parte acceptata ſit ſcriptura, *Ozaſ. deciſ. 39. num. 8.* De qua confeſſione *vide per Afflict. deciſ. 14. num. 6.* Alias in omnibus præjudicat, non obſtante proteſtatione contraria. *Rot. Genuenſ. deciſ. 1. num. 6.* Et ita præjudicat, quod non admittatur probatio in contrarium, *eadem Rot. d. deciſ. 1 n. 33.* ¶ Venire contra ſuam productionem quis non poteſt, quia producens confiteri videtur eſſe vera quæ producit. *Afflict. deciſ. 25. in fine.* Tamen confeſſio expreſſa producentis teſtamentum minus ſolemne, non nocet: quia veritatem fateri vel apparere non ſufficit abſque ſolemnitatibus, *Afflict. d. deciſ. 25. num. fin.* ¶ Confeſſio partis tollit omne vitium nullitatis, & tunc non eſt curandum de ordine juris, vel hominis, *Ozaſ. deciſ. 109. num. 13. vide Afflict. dec. 372. Guid. Pap. quæſt. 120.* Et ſufficit ad condemnationem. *Rot. Genuenſ. deciſ. 60. Matth. Mattheſ. ſingul. 53. vide Bartol. in l. ſi confeſſus 5. ff. de cuſtod. reor.* ¶ Confeſſio judicialis in judicio obligat, cum in eo quaſi contrahatur. *Ozaſ. deciſ. 134. num. 3.* ¶ Confeſſus judicialiter habetur pro judicato, & tunc contra confeſſum oritur actio, & obligatio civilis in factum, *Ozaſ. d. deciſ. 134. num. 4.* Tamen ſi fiat confeſſio poſt litem conteſtatam, debet poſtea ferri ſententia. *Rot. Genuenſ. deciſ. 74. & Afflict. deciſ. 372. num. 7.* Et ex confeſſione judiciali datur etiam actio confeſſoria. *Ozaſ. d. deciſ. 134. n. 5.* ¶ Confeſſio facta in reſcripto, ſeu libello, quando præjudicet, etiam in alio judicio, & inter alias perſonas, *vide Capic. deciſ. 71.* ¶ Confeſſus, & condemnatus appellat; non autem confeſſus & convictus. *Bart. in l. fin. §. juſſus. ff. de appellat.* ¶ Confeſſio facta in articulis, & aliis actis, nocet, ſed an poſſit revocari, *vide Vem. deciſ. 148. part. 1. & deciſ 192. ibid.* ¶ Confeſſio facta in uno judicio inter certas perſonas, in aliu præjudicat inter alias perſonas. *Guid. Pap. quæſt. 254. vide tamen l. fin. ff. de interrog. action.* ¶ Per confeſſionem, quam quis facit in judicio, acquirit jus adverſario, ſi in ea conſenſerit: ſecus eſt in negatione, ex qua jus non acquiritur adverſario, qui in ea non conſenſit. *Boer. deciſ. 43. n. 13.* ¶ Confeſſio erronea ante litem conteſtatam, non præjudicat, & poteſt ſimpliciter revocari; non autem poſt litem conteſtatam, niſi probato errore. *Vincent. de Franc. deciſ. 60. num. 16. & ſeqq. & Jaff. Lanf. Balb. deciſ. 78.* ¶ Regulariter confeſſio judicalis nocet confitenti. *Ægid. Bellam. concluſ. 690.* Quod limitatur novem in caſibus, *de quibus vide per eundem ibid.* ¶ Caſus, in quibus confeſſio non nocet confitenti, *vide per Hippol. ſing. 329.* ¶ Actio oritur ex confeſſione judiciali, quæ vocatur utilis confeſſoria, ſecus in confeſſione extrajudiciali. *Rom. ſingul. 22.* ¶ Confeſſio præciſa, & non tacita facta etiam in alio judicio, ſemper præjudicat confitenti: quia viro bono non convenit, ut quod ſemel ille dixit, poſtea revocet. *Vem. deciſ. 190. part. 1.* ¶ Confeſſio in jure facta præjudicat. *cap. dudum 54. ext. de elect.* ¶ Præceptum de ſolvendo factum à Judice in confeſſum, non dato libello, dicitur interlocutorium, ſecus ſi dato libello, emanaverit confeſſio: quia tunc non fit præceptum, ſed ferri debet ſententia diffinitiva, *Jaff. Lanfr. Balb. deciſ. 72.* ¶ Confeſſio, quæ fit in libello, qui datur Judici, non nocet, *Bartol. in l. 2. §. cum plures. ff. de jure Fiſci.* Valet ſententia lata in confeſſum, etiam judicio minus legitime inſtituto, & ſuper libello nullo. *Guid. Pap. ſing. 124.* ¶ Probatio nulla major eſt confeſſione adverſæ partis, & ſuper negativa valet: & virtute confeſſionis tenet ſententia ex judicio nullo lata. *Marc. de Mant. ſingul. 366.* ¶ Confeſſio debiti facta in judicio, nullo dato libello, præjudicat confitenti; ſecus ſi porrigatur libellus, quia tunc præſumitur in fraudem facta. *Bartol. in leg. 1. §. ſi mutuam. ff. ſi quid in fraudem patro.* ¶ Ante judicium inchoatum ſi quis veniat ad illud, & confiteatur contra ſe, facit ſibi præjudicium: quia confeſſio ad ſui validitatem non requirit talem judicii, hinc dicimus valere confeſſionem, licet proceſſus reperiatur nullus, *Abb. conſil. 118. part. 2. numer. 4.* ¶ In confeſſum non eſt ferenda ſententia; ſed danda eſt illi dilatio ad ſolvendum, *l. ſi debitori 21. ff. de judic.* Et fit præceptum de ſolvendo intra certum tempus, *l. ſi domus. 74. §. in pecunia, de legat. 1.* ¶ Licet hæres confiteatur in judicio poſt aditam hæreditatem ſe non eſſe hæredem, tamen illi non præjudicat talis confeſſio. *l. 4. C. de repud. & abſtin. hæred.* ¶ Confeſſio procuratoris, aut Syndici, an noceat domino, vel Univerſitati, *vide Ozaſ. deciſ. 39. num. 6. 34. 35. & 36. Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 82. & Luc. 5. Franc. Marc. quæſt. 56. Afflict. dec. 148. num. fin. DD. de Rot. dec. 2. tit. de confeſſis, in antiq. Mago. dec. Luc. 13. cap. ſubortum 21. ext. de ſentent. & re judic. cap. 21. ext. de Procurat.* ¶ Confeſſio facta per Procuratorem in alio judicio, & ad alium effectum, non præjudicat. *Afflict. dec. 14. in fine, vide Put. dec. 343. n. 8. lib. 2.* ¶ Confeſſio procuratoris, tutoris, & curatoris facta per modum contentioſæ juriſdictionis, præjudicat domino, pupillo & adulto, & ſi procurator exceſſerit fines mandati, qualiter ejus confeſſio poſſit ratificari, *vide Rol. conſ. 70. vol. 1. Barc. in auth. in iſto. §. quod n. 6. C. de jurejur. prop. calum. dan.* ¶ Confeſſio ſine cauſa facta tam in judicio, quam extra, quando obliget confitentem, *vide Matth. Mattheſ. ſing. 13. & ibid. in addit.* ¶ Confeſſio facta, non coram judice in figura judicii, ſed coram Notario cauſæ, non præjudicat. *Guid. Pap. ſingul. 573.* Facit tamen judicium. *Petr. de Raven. ſingul. 94. & Petr. Genur. ſingul. 67.* Niſi fuerit revocata, *vide Bart. in* [illegible] *l. non*

l. cum ſcimus 21. C. de agri. & cenſit. lib. 11. num. 6. ¶ Confeſſio extrajudicialis, qua confiteor dominium rei meæ eſſe tuum, non præjudicat mihi, ſecus in judiciali. *Ant. Corſet. in ſuis ſingularibus litera C. ſingul. confeſſ. 4. & l. rura 14. Cod. de omni agro deſerto. lib. 11. & ibid. Bart.* ¶ Quis poteſt ſe juvare reſcripto per partem adverſam producto, & ſupplicatione, quod procedit, ſi illud fuerit acceptatum; ſecus ſi impugnatum. *vide Franc. Marc. quæſt. 264.* ¶ Confeſſio tituli facta per ſpoliatorem, pro ſpoliato ad poſſeſſorium colorandum ſufficit. *Dd. de Rot. deciſ. 19. alias 421. de reſtitut. ſpol. in novis.* ¶ Confeſſio, ſeu depoſitio alicujus examinati tanquam teſtis in uno judicio, non nocet illi tanquam parti, ſeu principali in alio judicio. *Capic. deciſ. 52. & Dd. de Rot. deciſ. 4. de confeſſis in antiq.* ¶ Confeſſio in una inſtantia facta, nocet in alia inter eaſdem partes, niſi procurator illam feciſſet. *Afflict. deciſ. 83. num. 4. Capic. deciſ. 179. & Ægid. concl. 3.* ¶ Confeſſio facta in judicio per principalem inter eaſdem perſonas, non facit fidem in alio judicio, quando contra confeſſionem illam fuit judicatum. *Vera. deciſ. 197. part. 1.* ¶ Confitens in judicio ſe certam quantitatem debere, pro judicato habetur. *l. 4. C. de repudiat. & abſtin. hered.* ¶ Confeſſio apud acta præjudicat, donec contrarium probetur. *l. interrogatum 24. C. de liber. cauſ.* ¶ Confeſſio apud acta non in modum judicii facta, non officit, ſecus ſi fieret ſolemniter in figura judicii. *ibid. d. l. 24.* ¶ Confeſſio vera facta in uno judicio, præjudicat in alio, ſecus in ficta. *Ludov. Roman. ſingul. 305. facit l. 1. §. Divus. ff. de jur. Fiſc.* ¶ Confeſſio facta coram uno judice, quando poſſit coram alio ad executionem mandari. *vide Bartol. in l. unic. ff. de offic. Conſul.* ¶ Confeſſio facta coram incompetenti judice, non prodeſt ad condemnationem coram competenti: ſed an facta per hæreticum coram inquiſitore illum remittente ad judicem ſecularem pro executione probet, *vide Bartol. in l. divus Adrianus 6. ff. de cuſtod. reor.* ¶ Confeſſio in cauſa civili non inducit notorium, niſi facta concluſione in cauſa. *Afflict. dec. 176. num. 3.*

Cap. VIII. Quando revocari, corrigi poſſit, vel non.

Confeſſio erronea facta in judicio, ſaltem uſque ad ſententiam poteſt revocari, edocto de errore. *Ægid. concluſ. 692. & 693. facit l. error 7. Cod. de jur. fact. ignor.* Tamen quando poſſit revocari, *vide ibid. d. concluſ. 693. Bartol. in l. 2. ff. de confeſſis, & ſupra tit. prox.* ¶ An confeſſio facta in libello poſſit revocari ante litem conteſtatam, nullo probato errore, *vide Ozaſ. d. deciſ. 138. n. 13.* ¶ Confeſſio procuratoris facta in articulis. poteſt revocari, etiam non edocto de errore. *idem Vera. deciſ. 195. part. 1.* ¶ De revocatione confeſſionis, *vide etiam ſupra tit. de errore calculi.* ¶ Erronea confeſſio poſt litem conteſtatam poteſt revocari ex cauſa juſti erroris, ſecus ſi confitens fuerit in dolo. *l. de ætate 12. §. qui juſto. ff. de interrog. action.* ¶ Confeſſio facta in judicio, adverſario abſente, poteſt revocari. *Bart. & Dec. in l. edita. Cod. de edend.* ¶ Confeſſio facta in judicio animo donandi, revocatur, ſi eſt facta in fraudem creditorum. *Bart. in l. quidam 30. ff. de donat.*

Vel non.

Regulariter quis contra ſuam propriam confeſſionem venire non poteſt: fallit, quando per judicem fuit confeſſio improbata, vel non per partem expreſſe acceptata. *Mynſing. obſerv. 51. cent. 4.* ¶ Confeſſio judicialis ad hoc, ut noceat, & revocari non poſſit, requiritur, quod inſtante actore, fuerit aſſignatus terminus ad ita confitendum, & ad hoc ut noceat confitenti, nedum debet impugnari per aliam partem, ſed debet expreſſe acceptari. *Gram. vot. 46.* ¶ Confeſſio ſolemniter facta in judicio, non poteſt revocari in carcere per confitentem. *Hippol. ſingul. 697.* ¶ Confeſſio ea de re facta in ipſa litis conteſtatione, à qua judicium formari dicitur, non poteſt revocari. *Marc. de Mant. ſingul. 374.* ¶ Quando fit confeſſio, dato prius tempore ad deliberandum, non poteſt revocari, niſi eſſet omnino erronea. *Bald. in l. error. C. de juris & fact. ignor. num. 12.* ¶ Errans in jure non revocat confeſſionem, ſed quid ſi erret in facto proprio. *vide Bartol. in l. 2 ff. de confeſſis.*

Corrigi poſſit, vel non.

Confeſſus, & condemnatus appellat, poteſt enim eſſe, quod erraverit in facto confitendo, & uſque ad ſententiam poteſt dictum ſuum corrigere, *gloſſ. in l. fin. §. juſſus. ff. de appellat.* ¶ Deſiderium apud acta publicatum, non poteſt corrigi. *l. jure 14. & ibid. gl. C. de omni agr. deſer. lib. 11.*

Cap. IX. Quibus modis valeat, vel non.

Confeſſio facta judicio nullo ratione incompetentiæ juriſdictionis, an valeat. *vide Capic. deciſ. 189.* Quod talis confeſſio noceat etiam in alio judicio, *ſcribit Ægid. Bellam. concluſ. 449.* ¶ Confeſſio continens errorem juris expreſſum, non valet, & error Advocati non nocet parti. *Bartol. in l. ornamentorum 39. ff. de aur. & arg. legat.*

Cap. X. Miſcellanea.

Confeſſo datur terminus ad ſolvendum. *Capel. Thol. quæſt. 351.* ¶ Qui ex duobus illatis, i. quæſitis, alterum negat, reliquum affirmare præſumitur. *c. nonne bene 5. ext. de præſumpt.*

TITULUS CXCV.

De confeſſionibus extrajudicialibus.

Generalia.

MAteriam confeſſionis extrajudicialis, *vide per Marant. in ſuo Specul. part. 6. de confeſſion. titul. & producuntur confeſſio. ſol. 87. Bartol. in l. cum falſa 5. C. de juris & fact. ignor. in l. 8. ibidem. & in l. generaliter. C. de non numer. pecun.*

Cap. I. Confeſſio. Quid: qualis ſit.

Confeſſio intervallo pluries repetita, habetur, ac ſi facta in judicio. *Afflict. deciſ. 164. numer. 3.* Et geminata plene probat. *Franc. Marc. quæſt. 430. num. 4.* Nam geminata confeſſio extra judicium operatur, ac ſi facta eſſet in judicio, *Afflict. deciſ. 337. num. 5.* Et ideo probat *Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 9. & Fel. conſ. 19. num. 7.* ¶ Confeſſio extrajudicialis cenſetur voluntaria. *Ægid. Bellam. concl. 694.* ¶ Sententia, & confeſſio pari paſſu ambulant. *Ægid. ibid.*

Cap. II. Quibus modis intelligatur.

Confeſſio in inſtrumento venditionis facta, ubi venditor aſſerit ſe vendere nomine ſuo, & uxoris, cujus erat rerum procurator, an ſolum interpretetur ad confitentis intereſſe, vel aliter, *vide Put. deciſ. 30. lib. 3.* ¶ Si in inſtrumento quis confiteatur ſe habuiſſe mutuo centum, intelligitur de præſenti. *Bartol. in l. certi. §. ſi nummos, num. 9. ff. ſi cert. pet.*

Cap. III. Quando probet, vel non.

Confeſſio facta inſtrumento diviſionis inter fratres per alterum ipſorum confitentem ſe habuiſſe centum ab altero pro dote uxoris, probat dotem pro uxore. *Bart. in conſil. 123. volum. 1.* ¶ Confeſſio ſolutionis eſt probanda per teſtes rogatos, in obligatione in ſcriptis redacta. *Afflict. deciſ. 105. num. 3.* ¶ Si quando contractus dicatur in ſcriptis celebrari, *vide ibid. num. fin. & infra lib. 2. tit. de contract. in genere.* ¶ Confeſſio facta per epiſtolam probat, *Rot. Genuenſ. deciſ. 112. vide infra tit. literæ miſſivæ quam probationem faciant.* ¶ Confeſſio facta cum cauſa, parte abſente, an ſit ſufficiens ad probandum, *vide DD. de Rota. deciſ. 18. alias 420. tit. de probat. in antiq. & Rot. Gen. deciſ. 112.* ¶ Confeſſio extrajudicialis facta, parte abſente, & probata per duos teſtes, ſemiplene probat,

Digitized by Google

bat, & facta parte præſente, plene, & in territorio eccleſiæ in utroque caſu probat plene. *Joſeph. Ludovic. decıſ. Peruſ. 9. vide Perilluſtr. D. Theſſaur. decıſ. 109. & Rot. Gen. decıſ. 212.* ¶ Quando quis vult probare ſe non recepiſſe, prout ſonat inſtrumentum, quomodo procedatur, *vide Bartol. in l. ſingularia 15. ff. eod.* ¶ Numeratio probatur ex verbis in inſtrumento deſcriptis, cum dicitur recepiſſe, &c. & confeſſio appoſita in contractu inutili probat. *Bartol. in l. ſi ita ſtipulatus 126. §. Chryſogonus. ff. de verbor. obligat.* ¶ Confeſſio hæredis extrajudicialis favore piæ cauſæ cauſæ, contra ipſum probat. *Afflict. d. deciſ. 357. num. 7.* ¶ Verba enunciativa prolata à partibus, inter quas negotium geritur, probationem inducunt, idem in verbis enunciativis neceſſariis ad actum. *Ozaſ. deciſ. 39. num. 30.* ¶ Confeſſio recognitionis enunciative facta, an probet rei dominium, *vide Afflict. deciſ. 164.* ¶ Cujus extrajudicialis ubi veriſimilia eſt, non judicium ad quæſtionem tantum, ſed etiam in civilibus & criminalibus facit probationem. *Hippol. ſingul. 594. vide infra tit. de indict.* ¶ Inſtrumentum, in quo quis confitetur ſe recepiſſe, quod non recepit probat, quod ille promiſit dare, cui eſt facta confeſſio. *Bart. in l. 4. Cod. de dot. promiſſ.*

Vel non.

Confeſſio debitoris facta, abſente parte (etiam ſi fiat in inſtrumento) non probat, neque ſtatus confeſſioni creditoris in præjudicium alterius creditoris, nec confeſſioni mariti debitoris in præjudicium alterius creditoris, nec confeſſioni mariti debitoria in præjudicium creditoris ſui. *Felin. conſil. 21. n. 5.* ¶ Confeſſio extrajudicialis ſine cauſæ expreſſione, non probat, ſecus in judiciali, idem in confeſſione facta coram arbitro. *Ludov. Rom. ſing. 399.* ¶ Quando venditor in inſtrumento vendidit aliquam rem emphyteuticam, & ſenſualem, cum expreſſo onere alicujus cenſus directi dominii, vel penſionis annuæ, per talem confeſſionem non probatur directum dominium, ſeu cenſus, *Franc. Marc. quæſt. 614.* ¶ Pro regula traditur confeſſionem factam, parte abſente, non plene probare, quæ limitatur, primo in confeſſione, quæ tendit ad liberandum. *Rot. Aven. deciſ. 62. in deciſ. divers. tom. 2. Papon. lib. 10. tit. 5. arreſt. 4. Hippol. ſing. 202. vide tamen eund. D. P. Theſſ. d. deciſ. 109.* ¶ Secundo limitatur in confeſſione, quæ non tendit principaliter ad obligandum aliquem; ſed ad aliud approbandum, ex qua approbatione obligatio abſenti quæritur), *Anton. Trig. ſing. 86.* ¶ Tertio limitatur de æquitate Canonica, ex qua talia confeſſio nocet, & præjudicat confitenti, *Hippol. ſing. 627.* vide tamen eundem, *conſ. 281. colum. 4.* Et de aliis limitationibua *vide per eundem Hippol ſingul. 202. & Guid. Pap. q. 176.* ¶ Confeaſio inter alias perſonas facta, non probat, *Ozaſ. deciſ. 138. num. 14.* Niſi eſſet jurata: quia juramentum abſentiam partis ſupplet. *Rot. Genuenſ. deciſ. 33. num. 8.*

Cap. IV. Quis dicatur fateri.

Si debitor receperit literas ſui creditoris, quibus ſignificabatur, eum debitorem eſſe, & receptis literis, lectisque proteſtatus non fuerit ſe nihil debere, debitum fateri creditur, ſed intra quod tempus poſſit proteſtari ſe nihil debere, relinquitur Judicis arbitrio. *Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 21.*

Inducatur, vel non.

Verba accepiſſe & habuiſſe favore liberationis diſpoſitionem inducunt poſt 30. dies. *Afflict. deciſ. 94.* ¶ Verba narrativa non prolata propter ſe, ſed propter aliud, confeſſionem inducunt juxta diſtinctionem, *de qua per Ægid. concluſ. 125.*

Cap. V. Qui ſint effectus confeſſionis judicialis.

An confeſſio extrajudicialis acquirat jus abſenti irrevocabiliter, donec ſit à patre ratificata, & jus tertio quæſitum, *vide Perilluſtr. D. P. Theſſaur. deciſ. 109.* ¶ Confeſſio extrajudicialis concurrens, cum aliquibus conjecturis veriſimilibus, facit plenam fidem, *Capic. deciſ. 179.* ¶ Confitens ſe debitorem, ut in inſtrumento aliquo, ſi in illo non conſtet de debito, non nocet confeſſio *Gram. deciſ. 59. num. 9.* ¶ Licet confeſſio præjudicet quoad probationem, non tamen præjudicat quoad obligationem, niſi verba diſpoſitiva obligationis in ſe contineat. *Ægid. Bellam. concl. 691.* ¶ Confeſſio extrajudicialis, licet non præjudicet confitenti quoad plenam probationem, tamen ſi intervenerit juramentum, erit valida, & præjudicat. *Gram. deciſ. 34. num. 59.* ¶ Confeſſio ſola non ſufficit, ubi actus verus requiritur, etiam ſi confeſſio fuiſſet jurata. *Ozaſ. deciſ. 172. num. 9.* ¶ Confeaſio facta in inſtrumento ex alia cauſa, quam mutui, vel dotis, facit plenam fidem. *Bal. in l. cum aliquis. Cod. de jure liberand. num. 5.* Et in dubio præſumitur vera, *ibid. num. 7. facit l. generaliter. C. de non numerat. pecun.* Sed quid, ſi fuerit facta in redditione rationum, *vide Franc. Marc. quæſt. 430.* ¶ Verba inſtrumenti à partibus præſentibus prolata, ſemper fidem faciunt contra eas, imo confeſſio inſtrumentalia ad unum effectum prolata per partes eaſdem, nocet ad alium, *Afflict. deciſ. 83. num. 4.* ¶ Confeſſio extrajudicialis (etiam ſine cauſa facta) ſola ſufficit ad dilationem juramenti ſuppletivi, *Ozaſ. deciſ. 96. num. 4.* Quia talis confeſſio facit ſemiplenam probationem. *Joſeph Lud. deciſ. Peruſ. 82. Franc. Marc. quæſt. 430. num. 5.* Etiam facta parte abſente. *Afflict. deciſ. 12. & 375. vide Rot. Gen. deciſ. 37. num. 10. 47. & 70. & eundem Afflict. deciſ. 337.* Fallit, ſi cauſa eſſet magna, *idem Afflict. dec. 375. & Matth. Mattheſ. ſingul. 13.* ¶ Confeſſio facta in tranſactione non nocet confitenti, ſi tranſactio non valeat. *Vera. deciſ. 187. part. 1.* ¶ Confeſſio erronea ex cauſa tranſactionis putativæ, non præjudicat, *l. 3. C. de repud. & abſt. hæred.* ¶ Epiſtolæ tranſmiſſæ alicui amico continenti confeſſionem, & factum ſcribentis cum tertio, an ſtetur contra ipſum ſcribentem in favorem illius tertii, cujus contemplatione fuit facta confeſſio, *vide DD. de Rota. deciſ. 18. alias 430. titul. de probat. in antiquio.* ¶ Confeſſiones extrajudicialea licet non plene probent, ſunt tamen ad obligandum, *Afflict. deciſ. 337. num. 5.* ¶ Confeſſio in hia, quæ pendent à voluntate unius, facta etiam extra judicium, ipſi confitenti præjudicat, etiam facta parte abſente, *Afflict. deciſ. 375.* ¶ Confeſſio ſine cauſa quando obliget confitentem, *vide ibid. in addition. & Guid. Pap. ſingul. 415.* ¶ Confeſſio facta coram Tabellione non nocet. *Guid. Pap. ſingul. 73.* Et quod confeſſio extrajudicialis non valeat, & non obliget, *ſcribit Fel. conſ. 19. num. 4.* ¶ Confeſſio geminata multum operatur, & geminatio arguit validitatem actus qui geritur: quia qui bis eundem actum facit, videtur velle nihil contra illum opponi poſſe, & ubi ſecunda intervenit conſideratio, ibid. plena præſumitur adeſſe conſideratio, *Ozaſ. deciſion. 39. num. 16. vide infr. tit. de geminat. contract.* ¶ Si quia inſtrumento confeſſus fuerit ſe habuiſſe decem à Titio, & illa promiſerit reſtituere, ſi non reſtituat, ratione hujus confeſſionia non exequitur tale inſtrumentum: quia non dicitur debiti inſtrumentum, ſed confeſſionis, quæ non habet executionem. *Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de liter. oblig. art. 2. gloſſ. 1. num. 59.* ¶ Confeſſio nihil operatur, ſi conſtitutum factum fuerit ex cauſa falſa, quam conſtituens eſſe veram confeſſus fuerit, *Dec. conſil. 475. num. 31.* Idem, ſi fuerit facta calore iracundiæ, vel ex abrupto. *Natt. conſil. 6. Tom. 1.* ¶ Confeſſio extrajudicialis facta, etiam parte præſente non præjudicat confitenti, niſi fuerit à parte acceptata, licet Alex. teneat contrarium. *Jaſſ. Lanfr. Balb. deciſ. 79. Rot. Genuenſ. deciſ. 212.* Sed quid ſi fuerit ante acceptationem revocata, *vide ibid.* ¶ An confeaſio extrajudicialis ſufficiat ad condemnandum, vel requiratur, ut probetur realis receptio rei confeſſæ, *vide Boer. conſil. 25.*

¶ Ipſa confeſſio plene probat, & ſufficit ad condemnationem, ſi fuerit facta, parte præſente, *Cravet. conſ. 267. vide eundem, conſ. 272. n. 15. Dec. conſ. 146. & Bart. in auth. rogati. Cod. de teſtibus.* Et dicitur facta parte præſente, ſi fuerit facta coram nuncio, vel neg. geſtore aut Procuratore. *Cravet. d. conſil. 272. num. 15.* ¶ Confeſſio facta in judicio, & facta extra judicium, non differunt ad probationem, niſi in criminalibus. *Fel. conſil. 19. n. 6.* ¶ Confeſſio facta in inſtrumento, an præjudicet, *vide gloſſ. in c. Lotharius 31. q. 2.* ¶ Confeſſus ſe plus recepiſſe, quam revera acceperit, poteſt non recepti liberationem condicere, *l. ſi cum exiguam 4. C. de condict. ob cauſ. dat.* ¶ Confeſſio tutoris extra inventarium non præjudicat veritati: ſed confeſſio facta in inventario adeo præjudicat, ut non poſſit contra probari, & omnino ſtandum eſt inventario, *l. fin. Cod. arbit. tutel.* ¶ Confeſſio extra jus facta, quando præjudicet, *vide diſtinctionem. gloſſ. pen. in l. 1. ff. de interrog. action.* ¶ Confeſſio extrajudicialis non nocet, ſed facit magnam præſumptionem: ideo ſi pater confiteatur aliquem ſuum eſſe filium, non ob id ille efficitur filius; ſed tamen ipſe pater tenetur contra probare: quia propter confeſſionem ſtat præſumptio, & probatio pro filio contra patrem, *l. 2. §. Jul. ff. de liber. agnoſc. vide ſupra titul. de confeſſis, & confeſſ. in genere.* ¶ Confeſſio procuratoris extra judicium facta, non obligat dominum, *l. fin. ff. de actio. & oblig.* ¶ Debitor ſi dixerit creditori, ecce centum quæ tantum tibi debeo, creditor ſimpliciter receperit, non ob id ſibi præjudicat in reſiduo. *Gram. deciſ. 68. num. 5.* ¶ Confeſſio extrajudicialis ſine cauſa facta, non inducit obligationem, etiam ſi ſtipulatio intervenerit, *Guid. Pap. quæſt 176.* Secus ſi cum cauſa, & facta ſit parte præſente. *Hartm. cap. 1. tit. de confeſſ. lib. 2.*

Cap. VI. Quando revocari poſſit, vel non.

Quando quis in inſtrumento fatetur omnia in illo ſcripta eſſe vera, contra ipſam confeſſionem venire non poteſt, *Cravet conſil. pro genero, num. 11.* ¶ Qualiter, & quando confeſſio extrajudicialis revocari poſſit, *vide per Bartol. in l. 2. ff. de confeſſis.* ¶ Confeſſio extrajudicialis poteſt quandocunque corrigi, & revocari ante litem conteſtatam. *Ozaſ. deciſ. 79. n. 25.*

Cap. VII. Quando valeat, vel non.

Confeſſio facta ab altera parte ſe habuiſſe, & recepiſſe nomine arrharum, licet non appareat de numeratione, *Bartol. in l. Titia qua 134. num. 7. ff. de verb. oblig.* ¶ An confeſſio facta coram vicinis ad liberandum valeat, ſi ſit facta parte abſente; *vide Bart. in l. non ſolum 9. §. ſi liberationis. ff. de liber. leg. gloſſ. in authent. rogati. C. de teſtib. & in l. generaliter. C. de non numer. pecun.* Ad obligandum non valet, niſi fiat cum cauſa, *idem Bart. in §. licet, auth. de teſtibus n. 7. & Jaſon. in l. ſi convenerit. ff. de juriſdict. omn. judic.* ¶ Confeſſio facta in contractu nullo quando valeat, *vide Cabal. milleloq. 363.* ¶ Confeſſio, parte abſente, facta ad liberationem probandam, an valeat: ſed facta præſente fidejuſſore, non dicitur facta abſente parte, *Bart, conſ. 114. vol. 2.*

Vel non.

Confeſſio liberatoria licet facta, abſente parte, valeat; non valebit tamen liberatorium, *Capic. deciſ. 133.* Et confeſſio ſimplex ad liberandum pactum inducit, *Bart. in l. tres fratres 36. ff. de pact.* ¶ Regulare eſt, quod confeſſio facta ſine cauſa, parte præſente, extrajudicium non valeat ad obligandum, & quoad fidem plenæ probationis, inducit tamen ſemiplenam probationem, quare probato mutuo per unum teſtem, & probata d. confeſſione per duos, poteſt debitor condemnari, *1. Matheſ. ſing. 13.* ¶ Promittens per apocham creditori abſenti, tenetur, *Rot. Genuenſ. deciſ. 37.* Idem, ſi per epiſtolam. *ibid. & Franc. Marc. quæſt. 904 part. 2. vide Marc. de Mant. ſingul. 319.*

TITULUS CXCVI.

De confeſſionibus factis in ultimis voluntatibus.

Generalia.

De confeſſione facta per teſtatorem in teſtamento, *vide plene per eundem Bart. in l. cum quis 35. §. codicillis, de legat. 3. & in §. Titia. ibid.*

Cap. I. Quando non probet.

Confeſſio debiti facta teſtatore non probat debitum (niſi ſit jurata) ſed inducit fideicommiſſum, *Franc. Mant. de conject. ultim. volunt. lib. 10. tit. 4. vide Guid. Pap. ſing. 835. Bart. in l. qui teſtamentum. 27. ff. de probat. & in l. 90. §. quinquin. de legat. 2. facit l. 35. §. codicillis, de leg. 3.* ¶ Teſtator ſi in teſtamento juraverit ſe centum ab uxore recepiſſe mutuo, non ex hoc probatur debitum, *Bart. in l. 29. §. quidam. ff. de liberat. leg.*

Cap. II. Qui ſint effectus.

An confeſſio facta in teſtamento, parte abſente, probet ſolutionem, *vide Bart. in l. 1. C. de falſ. cauſ. adject. leg.* ¶ Confeſſio teſtatoris confitentis plene ſibi fuiſſe ſatisfactum de omnibus, nihil operatur, niſi probetur vera. *vide Bart. in l. Aurelio 21. §. Cajus, n. 12. ff. de liberat. legat.* ¶ Si teſtator confiteatur ſe debere non capaci, talis confeſſio nihil operatur, *leg. cum quis 35. §. Titia, de leg. 3.* ¶ Confeſſio mariti in teſtamento facta de majori ſumma dotis, quam acceperit, facit, quod tota ſumma confeſſa debeatur. *Cravet. conſ. 149.* Quod limita, quando ex conjecturis conſtare poſſet de voluntate teſtatoris aliter ſentientis. *Cravett. d. conſil. 149.* ¶ Verba enunciativa defuncti in ultima voluntate debitores non liberant, neque illis præjudicant. *Bartol. in l. 6. C. de probationib.* Sed quid, ſi teſtator juraſſet, *vide ibid.* ¶ In ultima voluntate confeſſio emiſſa ad obligandum (etiam ſine verbis diſpoſitivis expreſſis) operatur diſpoſitionem obligationis, ſed an talis confeſſio poſſit revocari per hæredem, *vide Ægid. Bellam. concluſ. 691. num. 3.* Vel per teſtatorem, *vide Bart. in auth. de jurejur. à morient. præſt. num. 7.* ¶ Talis confeſſio facta in teſtamento per teſtatorem, puta quando uſuras extorſit, vel male abſtulit, illi non præjudicat, quin revocando teſtamentum, illam poſſit revocare, cum talis confeſſio non dicatur ſpecies probationis, ſed ultimæ voluntatis, quod limitari forte poſſet, ſi teſtator juraſſet ſuper tali confeſſione, non revocando autem teſtamentum, bene præjudicat ipſa confeſſio. *Jaſſ. Lanſ. Balb. deciſ. 201.* ¶ Teſtator ſi confeſſus eſt delictum in teſtamento, an ipſo convaleſcente poſſit agi ex ipſa confeſſione. *Bart. in l. 90. §. ſi quinquis mihi, de leg. 2.* ¶ Confeſſio debiti facta in teſtamento per teſtatorem, an producat actionem contra hæredem. *Capel. Thol. quæſt. 212. in addit.* ¶ Teſtator conveniri poteſt ex ſua confeſſione in teſtamento facta, creditore præſente & acceptante. *Franc. Marc. q. 334. n. 7.* ¶ Confeſſio facta in teſtamento regulariter non habet effectum probationis, ſed inductivum, niſi talis confeſſio eſſet facta cum juramento, vel præſente parte, aut Notario ſtipulante pro ea. *Franc. Marc. q. 460. vide Abb. conſ. 85. part. 2. Bart. in auth. de jurejur. à morient. præſtit. num. 7. & l. cum quis 35. §. codicillis, de legat. 3.* Fallit primum dictum, quando confeſſio emanaret ad exonerationem conſcientiæ, tunc enim præjudicat. *Marc. d. quæſt. 460.* ¶ Teſtator ſi dixerit decem tantum ſibi deberi, cum viginti deberentur, talis (etiam non jurata) confeſſio prodeſt debitori. *Bart. in auth. de jurejur. à morient. præſtit. n. 5. vide gloſſ. in §. 1. ibid.* ¶ Confeſſioni juratæ, teſtatoris hæres ſtare tenetur, alias ſecus: creditoribus autem legem imponere non poteſt. *auth. quod obtinet. C. de probat.*

¶ Si

Digitized by Google

¶ Si teſtator confiteatur ſe eſſe debitorem in certa quantitate pecuniæ uni ex hæredibus, talis confeſſio non nocet veris hæredibus. *Caſſ. Cabal. milleloq. 557.*

TITULUS CXCVII.

De confesſionibus in criminalibus.

Cap. I. Quibus modis intelligatur.

Confitens in judicio ſimpliciter feciſſe homicidium, poteſt ex intervallo interpretari ſuam confeſſionem, & dicere, quod fecit ad ſui defenſionem. *Jaſon. in l. Titia. §. idem reſpondit, num. 8. & in l. quod. §. ſi uſumfructum. de leg. 1.* ¶ Quæ exceptiones in criminalibus poſſunt adduci contra propriam confeſſionem factam, tam in judicio, quam extra. *Jul. Clar. in ſua Pract. crim. §. fin. quæſt. 55.*

Cap. II. Quando probet, vel non.

Confeſſio delicti extrajudicialis, & facta abſente parte, probat contra confitentem, etiam inter alias perſonas, *vide eundem decis. 138. num. 3. & Rot. Gen. decis. 70.* ¶ Confeſſio extrajudicialis in delictis non probat, quoad effectum, ut pœnæ ordinariæ infligantur. *DD. de Rot. decis. 1. alias 180. de confeſſis in nov.* ¶ Confeſſione delictorum auriculari facta Sacerdoti, dicitur quaſi contrahi cum delinquente miniſterio Sacerdotis, *idem Ozaſc. decis. 152.*

Cap. III. Quis dicatur confiteri, fateri.

Confitens maleficium, & negans qualitatem, an dicat confiteri, vel negare, ut habeat aliquod beneficium, *vide Bart. quæſt. 8.* Sed quando confesſio ſit accipienda cum ſuis qualitatibus in criminalibus, *Alexand. Raud. tract. de analog. cap. 31. n. 54.* ¶ Confeſſus ſemel delictum ſponte, non debet iterum confiteri, ſecus ſi metu tormentorum. *Bart. in l. 1. n. 5. ff. de cuſtod. reor.*

Fateri, & pro confeſſo.

Inſtrumentum concordiæ producens, crimen fateri non videtur. *Franc. Marc. quæſt. 233. p. 2. vide Bart. in l. ſi maritus 15. §. ſi negaverit. ff. ad leg. Jul. de adul l. quoniam 5. ff. de his, qui not. an. infamia, & l. in Fiſci 4. ff. de jure Fiſc.* ¶ Confeſſus de crimine, an habeatur pro convicto, *vide gl. in c. 1. diſt. 25.* Vel condemnato, *Bart. in l. 1. ff. de confeſſ.* ¶ Fuga facit quem haberi pro confeſſo. *Bart. in l. 3. C. de aſſeſſorib. vide infr. tit. de fuga.* ¶ Delicti confesſio reſultat ex narratis in precibus Principi porrectis. *Ozaſ. decis. 138.*

Cap. IV. Qui ſint effectus confeſſionis.

An confeſſus ſe hominem occidiſſe ad ſui defenſionē pœna homicidii condemnandus ſit. *cap. 27. Fachin. lib. 1.* negat, ſed minuendam pœnam ait, ſi ſit vir probus, non rixoſus, honeſtæ vitæ & famæ. *l. qui ſententiam de pœnis.* Quid ſi non conſtet de corpore delicti, ut vocant, an confeſſus condemnandus ſit. *cap. 28. negat. ibid. lib. 1. Fach. ex l. 1. §. divus. ff. de quæſt. l. 1. §. item illud. ff. Syllan. l. inde Neratius. §. ultim. ff. ad leg. Aquil. Clar. §. fin. quæſt. 8. Myſing. cent. 3. obſerv. 18.* ¶ Confeſſio extrajudicialis, ut indicium faciat, probari debet per duos teſtes, & ipſa confeſſio in criminalibus facta infamat infamia juris, quando eſt facta coram judice. *Ozaſ. d. decis. 79. n. 29. & 33. vide infr. tit. de judic.* ¶ Confesſio, ubicunque præmiſſa negativa, emanat, ſive in civilibus, ſive in criminalibus, nunquam ex ea reus condemnari poteſt. *Jaſ. de act. §. item ſi quis poſtulante, num. 27.* ¶ Quando confeſſio in criminalibus confitenti non noceat. *vide Hippol. ſing. 329.* ¶ Regulariter reus confitens delictum, debet condemnari, ſed an unica confesſio ſufficiat. *vide Clar. in ſua Pract. crim. §. fin. q. 65.* Et quando noceat ipſa confeſſio. *Matheſ. ſingul. 13.* ¶ Confeſſio facta ſuper crimine plene præjudicat, quando ſit in judicio, & præſentia judicis ſui, etiam nullo præcedente proceſſu, ſed quando dicatur facta in judicio, *vide Anton. Corſet. in ſuis ſingul. lit. C. Tepati Compend. ſing. confeſſ. 2.* ¶ Confeſſio incidenter facta, non ſufficit ad imponendam pœnam ordinariam: fallit in caſibus, *de quib. vide ibid. ſing. confeſſ. 3.* ¶ Confeſſio criminis certa, & ratificata eſſe debet, alias non nocet confitenti. *Auguſt. Beron. q. 126.* ¶ Confesſio facta in criminali cauſa abſque formidine tormentorum, ſtatim præjudicat, ſed facta metu, vel vi tormentorum, non præjudicat, niſi conſtiterit de perſeverantia. *Guid Pap. quæſt. 339. & Bart. in l. 2. C. quor. appellatio non recip.* ¶ Reus, qui confitetur per torturam, licet primo negaverit, vel contra ipſum ſit deventum ad juramentum in defectum probationis, non punitur ut negans. *Bart. in l. eum qui 30. num 6. ff. de jurejurand.* ¶ Si quis hominem in judicio falſo occidiſſe confiteatur, & poſtea paratus ſit contrarium probare, quid juris, *vide l. 24. & 25. ff. ad leg. Aquil.* ¶ Falſa confeſſio procuratoris ſuper crimine non afficit dominum, *l. 25. §. ſi procurator. ff. ad leg. Aquil.* ¶ Quando quis confitetur de plano crimen, poteſt illi civiliter fieri præceptum, nec eſt opus diffinitiva, quia nullæ ſunt partes Judicis in confitentes, & ſi confiteatur damnum, remanente contentione de quantitate, illa ſola erit diſcutienda. *l. proinde 25. §. fin. & l. 26. eod. tit.* ¶ Quando confeſſus ſit condemnandus, & quando ei non præjudicet confesſio, etiam in criminalibus, *vide gloſſ. in cap. 22. quæſt. 1.* ¶ Confesſione facta coram judice remittente, quis non poteſt condemnari ab eo, cui remittitur, & facta de crimine per Monachum coram Abbate, non probat coram Legato, ad quem ſit remiſſio. *Bart. in l. divus Adrianus 6. ff. de cuſtod. & exhib. reo.* ¶ Confeſſus crimen ſine tempore, & loco, abſolvi debet: idem in confeſſo ad ſui defenſionem, licet defenſio non probetur. *Bart. conſ. 228. vol. 1.* ¶ Confeſſio facta extra judicium in criminalibus, facit indicium ad torturam; ſed non ſufficit ad condemnationem, facta vero in judicio, ſufficit ad condemnationem. *Bartol. in l. quoniam 5. ff. de his, qui notan. infam.* Et talis confeſſio juncta cum aliis indiciis, ſemper probat. *vide eund. in l. ictus 22. eod. titul.* ¶ Confitens delictum, de quo aliter apparet non punitur. *Gram. decis. 2. num. 38. Guid. Pap. quæſt. 339. num. fin. vide Myſ. obſerv. 81. cent. 3. Menoch. de arbit. lib. 2 caſ. 289. & l. 6. de appellat.* ¶ De ſe confeſſus fidem non facit ſuper crimine alieno. *l. accuſationis 17. Cod. de accuſat.* ¶ Confesſio extrajudicialis non præjudicat in criminalibus, niſi in certis caſibus. *Boer. decis. 90.* ¶ Adulterium, in judicio intentato ſuper alio crimine, confeſſum, non eſt punibile in eodem judicio. *Afflict. decis 176.* Notorium, an reſultet ex confeſſione facta de crimine in judicio, *vide afflict. ibidem.* ¶ Minor ex confeſſione judiciali facta ſine curatore, an poſſit ad pœnam condemnari, *vide Afflict. decis. 208.* ¶ Minor delictum confitens in judicio ſine curatore, in integrum reſtituendus eſt, ſi alleget ſe læſum. *Afflict. d. decis. 208.* ¶ Confesſio factis coram judice remittente, quando noceat reo, *vide Guid. Pap. quæſt. 202. num. fin. plenius quæſt. 419. & Boer. decis. 90.* ¶ Confeſſus de crimine debet in carcere ſtare, donec ſententietur. *l. ſi confeſſus 5. ff. de cuſtod. & exhib. reor.* ¶ Judex, qui delicti veniam delinquenti (ſi veritatem fateretur) promiſit, non obſtante tali promiſſione, delinquentem ex confesſione condemnare poteſt de jure, ſed quid de conſcientia, *vide Franc. Marc. quæſt. 516. p. 1. Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 397. & Hipp. ſing. 201.* ¶ Confeſſio minoris in delictis, illi non habenti curatorem non nocet: & adverſus confeſſionem delicti factam auctoritate curatoris, ipſe minor reſtituitur. *Menoch. de arbitr lib. 2. caſ. 268.* Sed confeſſio majoris ſe delictum commiſiſſe confitentis plene probat. *Menoch. ibid. caſ. 268. n. 6.* Quid, ſi dubitetur, an quis ſit major, vel minor, *vide ibid. d. caſ. 268. n. 10.* ¶ Confeſſus in judicio delictum principaliter, & per ſe, condemnari poteſt, eſto, quod proceſſus eſſet invalidus. *Capic. dec. 179. n. 4.* ¶ Quando credendum

ſit confitenti delictum in tormentis, *vide Menoch. de arb. caſ. 269.* ¶ Sicut confeſſio facta in tormentis, nullis præcedentibus indiciis, non nocet reo; ita confeſſio facta hoc caſu metu tormentorum non nocet. *Roland. conſ. 17. volum. 3 vide l. 1. & ibid. gloſſ. ff. de quæſt. & §. divus d. l. 1.* Etiam ſi ratificetur. *Myſing. obſerv. 23. cent. 5.* Et in illa tortus perſeveret, *Bart. in l. quæſtionis 21. ff. de quæſt. vide infra tit. de quæſt.*

Cap. V. Quando revocari poſſit, corrigi, vel non.

Reus ſi poſt probationem actoris confiteatur, Judex poteſt illam confeſſionem rejicere: & ille Judex, qui poſt primam negationem rei admiſit ejus confeſſionem, poteſt adhuc maleficium probare per teſtes, & tunc reus amittit beneficium confeſſionis. *Bartol. in l. eum qui 30. num. 6 ff. de jurejurand.* ¶ Tortus, & confeſſus in tormentis, an poſſit revocare ſuam confeſſionem ante ſententiam, *vide Bart. in tract. de q. fol. 185.* ¶ Confeſſione facta per reum in tortura, & de ejus revocatione, & an revocatio illi proſit, *vide Gram. deciſ. 72. & infr. tit. de quæſt.* ¶ Confeſſio criminis, quæ poſt concluſionem non poteſt revocari; lata ſententia in appellationis cauſa revocabitur, *Capic. deciſ. 28. n. 5.* ¶ Confitens crimen poteſt ſuam confeſſionem revocare, & debet audiri, licet in hoc judices ſe reddant difficiles, *Gram. vot. 7. vide Mago. deciſ. 88. Rot, Flor,*

Corrigi poſſit, vel non.

Reus poteſt corrigere dictum ſuum antequam convincatur argumentis, *Ozaſ. 79. n. 18.* ¶ Confeſſio ſolemniter facta in judicio, non poteſt revocari in carcere per confitentem, *Hippol. ſing. 697.*

Cap. VI. Quibus modis valeat, vel non.

Licet confeſſio erronea in contractu non valeat, tamen confeſſio erronea evidenter in delictis valet, niſi errorem quis alleget. *l. ſi adulterum 38. §. iidem Pollioni. ff. ad leg. Jul. de adult.* ¶ Confeſſio facta in tormentis, ſicut non niſi cum perſeverantia valet, ita nec confeſſio, quæ in compedibus & vinculis facta eſt, *Marc. quæſt. 917.* ¶ Confeſſio ſpontanea ſola eſt valida ad condemnandum in criminalibus, *Gram. deciſ. 4. num. 58. vide tamen l. nec ſi volens 6. C. de liber. cauſ.* ¶ Sententia lata in confeſſum, judicio etiam minus legitime inſtituto, valet in civilibus; ſecus in criminalibus. *Guid. Pap. quæſt. 120. vide eundem, ſingul. 73.* ¶ Confeſſio, an tantum ſit valida facta cum tormentis, quam facta ſine, *vide Bart. in l. 1. §. quæſtion. ff. de quæſt. & gloſſ. fin. in l. fin. Cod. eod.* ¶ Tortus intra quod tempus debeat repeti ad hoc, ut confeſſio facta in tormentis valeat, *vide Bart. in d. l. 1. §. divus. ff. de quæſt.* ¶ Confeſſio facta coram Judice incompetenti, licet non valeat ut judicialis, valebit tamen ut extrajudicialis ad duos effectus: primus erit, quod ex ea poterit reus poni ad torturam, ſicut eſſet confeſſus extrajudicialiter: ſecundus quia poterit cogi perſeverare niſi oſtendat de errore, & de cauſa variandi. *Jaff. Lanfr. Balb. deciſ. 104.* Quod dictum limitatur duobus in caſibus, *de quibus vide ibid.*

Vel non.

Confeſſio deprehenſi in crimine ſtatim poſt deprehenſionem facta, non valet, *Guid. Pap. ſing. 429.* ¶ Confeſſio minoris facta tam in tortura, quam extra, non valet de jure ſine præſentia curatoris. quod procedit. licet fuit adhibitum juramentum, daturque ipſi minori reſtitutio, nullo probato errore, *Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 17.* Tamen ibidem teſtatur de contraria conſuetudine, *vide Franc. Marc. quæſt. 782. part. 2. Mynſing. obſervat. 81. centur. 3. Clar. in ſua Pract. §. fin. quæſt. 55. Jaſ. in l. error. C. de juris & fact. ignor. num. 10. & Alex. in l. ait Prætor. §. ſi minor. num. 11. ff. de jurejurand.*

TITULUS CXCVIII.

De commiſſione, & commiſſario teſtium examinatore.

Cap. I. Commiſſio: Quibus modis intelligatur, fieri poſſit.

Commiſſio eſt ſtricte interpretanda: ideo examinare volens, non poteſt demonſtrationes facere, & ſic de aliis, *Rebuff. in conſtitut. Reg. Tom. 3. tract. de inquiſit. art. 1. fol. 836.* Ubi plene de materia commiſſionis. ¶ Examen teſtium commiſſum, in dubio præſumitur in loco deputato factum. *Put. deciſ. 262. lib. 1.* ¶ Examinans teſtes debet in actis ſcribere, quando aliqui deponunt trepidando, aut balbutiendo, vel aliter. *Bart. in l. 10. plurimum. ff. de quæſt.*

Cap. II. Qui committere poſſit.

Judex poteſt committere examinationem abſentium teſtium Judici illius territorii ſub quo teſtes degunt, & mandare partibus, ut coram eo compareant. *Andr. Gail. obſerv. 96. lib. 1.* Sed limita dictum *ſecundum ipſum Gail.* in criminalibus. ¶ Judex non debet committere teſtium examinationem in cauſa criminali, & civili ardua, & ubi eſt ſuſpicio, *Capic. deciſ. 90.*

Cap. III. Quæ committi poſſint.

Quando, & cui poſſint committi examinatio teſtium, *vide Benint. deciſ. 74.* ¶ Examinatio teſtium poteſt committi Judicibus locorum, ubi illi habitant, quod procedit etiam in criminalibus, maxime quando teſtes eſſent de alieno dominio. *Thom. Minad. deciſ. 7. vide Marc. q. 598. part. 2.* ¶ Remiſſiones concedi debent ad teſtes examinandos in loco remoto: ſed quando hoc concedatur, remittitur arbitrio Judicis. *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 250.* ¶ Receptio teſtium poteſt committi Notario, & etiam non habenti juriſdictionem de partium voluntate: egregiæ perſonæ quando examinantur, receptio per Judicem committitur Notario, *Bart. in l. Judices, & auth. quod C. de fid. inſtrum.* ¶ Teſtium receptio, an à Judice, & cui committi poſſit in cauſis civilibus, *Hartm. de teſtib. lib. 2. cap. 17.*

Cap. IV. Commiſſarius. Qualis eſſe debeat, & dari poſſit.

Fidelis, & ſufficiens debet eſſe Commiſſarius, & quas alias habere debeat qualitates. *Pap. lib. 9. tom. 1. art. 3.* ¶ Commiſſarius, & pars quæ illum ducit, eodem hoſpitio, & menſa uti poſſunt, *Franc. Marc. q. 599 p. 2.* ¶ Commiſſarii in proprio rei loco dandi ſunt, ſed quando, & quomodo dictum procedat, *vide Rebuff. ibid. art. 3. fol. 841.*

Cap. V. Quæ facere poteſt.

Non poteſt Notarius ſcribere commiſſionem examinandorum teſtium ſibi facta, nec procuratorium, in quo fuit procurator conſtitutus. *Dec. conſ. 42.* Ideo non creditur Notario atteſtanti ſibi fuiſſe commiſſam receptionem teſtium, ſed talis commiſſio debet fieri per alium Notarium, *Afflict. deciſ. 317.* Et de illa conſtare debet, *Benint. deciſ. 74. & Guid. Pap. q. 126.* ¶ Ille, cui commiſſa eſt teſtium examinatio, illam alteri ſubdelegare & committere non poteſt, niſi partium conſenſu hoc fiat, limita, *ut per eund. Gail. obſerv. 97. lib. 2. vide Cabal. milleloq. 180.* ¶ Commiſſarius ad examinandum teſtes, an poſſit officium ſuum alteri committere, *vide Hartm. cap. 15. tit. de teſtib. lib. 2.* ¶ Commiſſarius procedendo ad examen extra Civitatem, non tenetur vocare ſubſtitutos, facta aſſignatione in caſa principali. *Rot. Aven. dec. 69. in deciſ. diverſ.* ¶ Si recuſetur examinator commiſſarius, ille non poteſt pronunciare ſuper recuſatione, & eam repellere, ſed remittere partes ad Judicem cauſæ, qui cognoſcat ſuper cauſis recuſationis. *Pap. lib. 9. tit. 1. arreſt. 36.*

Cap.

Digitized by Google

Cap. VI. Miſcellanea.

Ad obtinendam commiſſionem ad perpetuam rei memoriam, Judex cauſæ principalis adiri debet: fallit certis in caſibus, *de quibus vide per Andr. Gail. obſerv. 93. lib. 1.* Sed an citatio partis requiratur, *vide ibid. obſerv 94.* ¶ Inſtrumentum mentionem faciens in verbis enunciativis de commiſſione, an probet, *vide Dec. conſ. 42.* ¶ Adjunctus qualiter, & quando detur commiſſario examinanti, & an Judici ordinario, vel Senatori dari poſſit, *vide Perilluſt. D. P. Teß. deciſ. 255.*

TITULUS CXCIX.

Probandi onus cui incumbat.

Cap. I. Probatio: In quibus requiratur, vel non.

PRobatio qualitatis facti, quando ſit neceſſaria, *vide Mynſing. obſerv. 40. cent. 1.* ¶ In probationibus aliquando ſufficiunt duo teſtes, aliquando requiruntur tres, nonnunquam quinque, *vide Azo. in ſumma tit. C. ſi cert. pet. num. 39.* ¶ Scriptura videtur adhiberi loco probationis, non autem eſt de ſubſtantia hypothecæ, quæ valet ſine ſcriptura ſi habeat aliam probationem, *l. contrahitur 4. ff. de pignor.* ¶ Intentio ut fundetur, probatio eſt neceſſaria, ſive affirmativa, ſive negativa ſit, & quando quis habet intentionem ſuam fundatam de jure, non eſt opus, ut probet exceptionem contra ipſum oppoſitam, verbi gratia, opponitur contra Procuratorem, quod eſt minor; tunc opponens debet probare ipſum procuratorem minorem, *vide Ægid. Bellam. concluſ. 76.* Tamen fama faciens pro negante transfert onus probandi in actorem, *ibid. num. 3.* ¶ Si quis plura proponat, quorum alterum ſufficeret ad obtinendum in cauſa, ſufficit unum probare, *arg. l. 2. § fin. ff. de conditio. inſtitutio.* Tamen quando aliquis ſe aſtrinxit in impoſitionibus ſuis, vel libello ad plura debet omnia probare, licet unum ſufficeret, ſi non ſe aſtrinxiſſet, *Bartol. in l. 3. C. ſi ex falſis teſtib. vel inſtrument.*

Cap. II. Quando inducatur, vel non.

Verba enunciativa non inducunt obligationem in contractibus, ſed probationem, & privata fidem facit contra producentem, non pro, niſi ab adverſario fuerit approbata, *l. Publica 26. §. Titius. ff. depoſiti, vide infra tit. de fide chirogra.* ¶ Verba enunciativa inducunt probationem eorum, quæ in inſtrumento ſunt geſta, *l. cum proponebatur. 66. de legat. 2.*

Cap. III Qui, & ex quibus probantur.

Stipulatio poteſt probari per literas, & ſic non contrahitur obligatio per epiſtolam; ſed eam probatur, *l. ea quæ 58. ff. de donation. int. vir. & uxo.* ¶ Dominus probatur ex eo, quod ille ſe gerit ut dominum in re, & percipit fructus, & illos detrahit ut dominus, *l. Titia 48. ff. de ſolutio. & liberat.* Tamen dominium eſt difficilis probationis. *Ozaſc. deciſ. 29. num. 19.* De cujus probatione *vide per Bartol. in l. unica. C. de nauti. Tiberia. lib. 11. & in l. ff. de his, quæ in teſtam. delent.* ¶ Ex ſermonibus incongruis, præſumitur quis non ſanæ mentis, niſi probetur contrarium, & contra, mens ſana ex verbis probatur. *l. quidam 27. ff. de cond. inſtit.* ¶ Ignorantia probatur eo, quod contra non probetur. *gloſſ. pen. in l. 5. C. qui milit. poſſu. lib. 12.*

Cap. IV. Quæ ſint probanda, & probari poſſint, vel non.

Miſſio in poſſeſſionem debet probari per inſtrumentum, non per teſtes. *Bartol. in l. 3. §. ſin autem C. de edict. Divi Adrian. tollen n. fin.* ¶ Exceptio præſcriptionis poteſt opponi in judicio, ſed probanda venit, fundata intentione actoris. *l. emptor 9. C. de præſcript. long. temp.* ¶ Quoties ad aliquem actum requiritur locus, & certum tempus illa probari debent, maxime quando tempus eſt fundamentum intentionis alicujus. *Ozaſc. deciſ. 117. num. 6. Rot. Gen. deciſion. 57. & Ven. deciſ. 278. num. 5. part. 3.* ¶ Qualitates omnes in libello, ſeu in contractu deductæ probandæ adeo ſunt, qui ſibi incumbentia probare vult, alias eas non probando, ſuccumbet. *Ozaſc. deciſ. 108. num. 9. Rot. Gen. deciſ. 1. num. 18. & Mynſ. obſerv. 80. cent. 4.* Idem quando lex, vel ſtatutum, deducit aliquid cum qualitate. *Ozaſc. deciſ. 71. num. 22. & deciſ. 122.* Vel qualitas eſt fundamentum intentionis. *Rot. Gen. deciſion. 5. num. 6. deciſion. 12. & 54.* Aut exceptionis reſpectu habilitatis perſonæ. *vide Benint. deciſ. 18.* ¶ Identitas probari debet eo, qui ſe fundat in illa, idem in pluralitate. *Crav. d. conſ. 198.* ¶ Mors illius probanda eſt, cujus vita obſtaret ei qui allegat ſe hæredem. *Ozaſc. deciſion. 108. num. 5.* ¶ Quæ ſunt veriſimilia, & reſpondentia experientiæ, ac rationi naturali, non egent alia probatione. *Rot. Gen. deciſ. 27. n. 10. circa fin.*

Vel non.

Paupertas non præſumitur, ſed debet probari. *§. ſed & propter, Inſtit. de excuſ. tut.* ¶ Præſcribentis bona fides, quomodo probetur, & qualiter poſſeſſio, & quæ in ipſa probatione requirantur, *vide gl. in l. penult. eod. tit.* ¶ Intereſſe ſingulare qualiter probetur, *vide gl. in l. unica C. de ſent. quæ pro eo, in verbo ſubtilitatem, & ſupra tit. de intereſſe.* ¶ Non allegatum, vel probatum in cauſa principali, poteſt allegari, & probari in cauſa appellationis, & ſi teſtes producantur, illis ſunt per producentem impendia facienda. *l. eos 6. §. ſi quid C. de appellatio.* ¶ De probatione filiationis, & quomodo poſſit quis ſe filium probare, *vide gloſſ. in l. 1. in verbo, filium. C. quor. bon. & l. 82. C. de cond. & demonſt. & infra tit. de probatio. in genere.*

Cap. V. Qui: Quæ teneantur probare.

Reus ſi dicat ſe promiſiſſe ſub conditione, an teneatur conditionem probare vel actor puritatem, *vide gloſſ. mag. in l. ſi quidem 9. C. de exceptio. & Bartol. ibidem.* ¶ Introducuntur teſtes ante litem conteſtatam, ſi reus vult in ſe onus probationis ſuſcipere. *gloſſ. in §. ſi vero propoſitis, auth. de litigio. in verbo, proferre.* ¶ Paupertatem allegans, illam probare debet, & contra, qui allegat divitias probare tenetur. *Afflict. deciſ. 377. Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 33. num. fin. & deciſ. 56. & Bart. in l. 5. §. qui ſatiſd. cog.* ¶ Præſumptio in reum onus probandi transfert, quando ab initio non ſe defendit. *l. ſi priuſquam 15. & ibid. gloſſ. ff. de oper. nov. nunciat.* ¶ Furoris probatio cui incumbat, *vide Mynſ. obſ. 76. cent. 3.* ¶ Qualiter quis probetur non ſanæ mentis, & qui hoc probare debeat, *vide Bart. in l. nec 5. C. de codicill.* ¶ Probando quis aliquem fuiſſe furioſum certo tempore, transfert onus probandi contrarium in adverſarium. *Bart. in l. 2. num. fin. ff. de bonor. poſſ. ff. furio. infan.* ¶ Probationis onus incumbit non poſſidenti, quo non probante, poſſeſſio rei remanet inconcuſſa. *l. non ideo 5. C. de libera. cau. & l. qui accuſare. C. de edend.* ¶ Sicut actor tenetur probare ſuam intentionem, ita reus ſuam exceptionem. *l. 1. ff. de exception.* Nam dicenti, & alleganti incumbit onus probandi. *Hippol. ſing. 570.* ¶ Actori incumbit onus probandi, niſi quis neget jus, vel illud præſumat pro actore, tunc enim probat reus negans. *§. non ſolum. & ibid. gloſſ. Inſtit. de uſucap.* ¶ Probatio unicuique incumbit ejus, quod eſt fundamentum ſuæ intentionis, ſive actor, ſive reus ſit. *Ozaſc. deciſ. 171. num. 11. Joſ. Lud. deciſ. Peruſ. 15. & Bartol. in l. 1. C. ſi adverſus creditorem.* ¶ Allegans qualitatem, debet eam probare, antequam ulterius procedatur, & hoc quando qualitas eſt cauſa introducendæ petitionis in judicio: ſed quando eſt cauſa pronunciationis definitive, debet probari lite conteſtata. *vide l. non ignorat 9. C. de his, qui accuſa. non poſſ.* ¶ In criminalibus judex non debet credere dicto alterius judicis, vel Notarii, ſed debet inquirere per ſe. *l. ſinguli 14.*

C. de accuſ. & inſcriptio. ¶ Onus probandi mutatam eſſe voluntatem defuncti ad eum pertinet, qui fideicommiſſum recuſat. *l. Lucius 22. in fin. delegat. 2.* ¶ In præjudicialibus actionibus, vel exceptionibus ille habet neceſſe probare qui aſſerit. *l. generaliter 12. ff. de exceptio.* ¶ Negativam alleganti ſeu opponenti incumbit onus probandi, quando talis negativa eſt fundamentum ejus intentionis. *Ozaſc. deciſ. 174. num. 5. Put. deciſ. 390. libr. 2. Cravet. conſil. 112. num. 6. Guid. Pap. ſing. 189. Natt. conſil. 569. Bart. in l. 4. C. de fabricen. lib. 11. & in l. 5. ff. ſi quis enm qui.* Etiam allegans qualitatem, illam probare tenetur. *Rot. Gen. deciſ. 3.* ¶ Illi, qui negat aliquem fuiſſe ſanæ mentis, incumbit onus probandi, *l. nec 5. C. de codicill.* ¶ Ubi probatur rem apud aliquem ſemel perveniſſe, ſi is dicat ſe amplius non habere, ei incumbit onus probandi. *Ozaſc. deciſ. 40. num. 5.* ¶ Petitione hæreditatis, aut interdicto quorum bonorum agenti, incumbit onus probandi hæreditatem ſibi delatam, & ſe proximiorem defuncti. *Ozaſc. d. deciſion. 108.* ¶ Quando hæres, filius, ceſſionarius, vel alius vult admitti tanquam talis, debet ante omnia probare ſe talem, alias non auditur. *Joſeph. Lud. deciſion. Peruſ. 15. & Vera. dec 289 part. 2.* ¶ Probatio contentorum in precibus principi porrectis incumbit ei, qui ſe fundat in literis. *Ozaſc. deciſion. 171. num. decimo.* Sed quomodo dictum intelligatur, *vide cap. olim 25. extra de reſcript.*

Cap. IV. Qui & qua probare teneatur.

Habens præſumptionem juris contra ſe, gravatur onere probandi. *Roe. Gen. deciſ. 5. num. 4.* ¶ Probare tenetur allegans pluralitatem factorum, perſonarum ejuſdem nominis, ac multiplicationem titulorum. *Guil. Caſſad. deciſ. 5. num. 7. tit. 1.* Idem in allegante illos de familia extare. *Vera. deciſion. 364. part. 2.* ¶ Nominatori officialis incumbit onus probandi, quod tempore depoſiti officii ille erat ſolvendo, & etiam poſt. *Bart. in l. 1. C. de peric. nomina. lib. 11.* ¶ Ætatem probare debet, qui ſuper illa ſe fundat. *Gaſp. Caball. milleloq 549.* ¶ Pluralitas apocharum, aut inſtrumentorum, vel contractuum, aut factorum non præſumitur, ideo ipſam pluralitatem allegans, tenetur illam probare. *Crav. conſil 198* ¶ Onus probandi fuiſſe alium ejuſdem nominis, pertinet ad adverſarium. *Crav. conſ. 249. num. 13. in fin.* ¶ Si creditor amiſerit pignus, an debitor debeat probare culpam, vel ipſe creditor caſum fortuitum, *vide Bartol. in l. ſicut 19. C. de pign.* ¶ Bona reperta apud debitorem præſumuntur ſua: ideo dicenti contrarium incumbit onus probandi. *Bartol. in l. 5. §. honor. ff. ut in poſſeſſ. legatorum.* ¶ Excipiens non ſemper probare compellitur. *gl. pen. in l. ſi extant. 3. C. de non num. pecun.*

Cap. V. Quando admittatur probatio.

Difficultas probationis odio delinquentis facit, ut probatio admittatur per juramentum actoris. *l. ſi quando 9. C. unde vi.* ¶ Teſtimonium de auditu non recipitur, niſi in act. aq arcenda. Et cœcus regulariter in teſtimonium admittitur: & teſtis debet dicere ſic eſſe, vel non eſſe, non autem de credulitate: negativa quoque probatur ſi habeat æquipollentiam affirmativæ, *vide gloſſ. in §. ſi vero abſunt, auth. de hered. & Falcid.*

Cap. VI. Qua probent.

Culpam probat, qui illam allegat, & caſus continens circa perſonam, probatur juramento, ſed manifeſtæ probationes, quæ dicantur, *vide Bartol. in auth. ſi creditor. C. de pign. act.* ¶ Teſtamentum irritum probat voluntatem teſtatoris. *l. fin. ff. de reb. eorum, qui ſub tutela.* ¶ Teſtis, qui non debet examinari propter partis reverentiam, examinatus non facit fidem Judici, nec probationem. *l. maritus 20. ff. de quæſtionibus.*

Cap. VII. Qui ſint effectus probationis.

Poteſt quis uni ſcripturæ pro parte ſtare, & pro parte non, probando contrarium. *l. Aurelius 29. ff. de liberat. legat.* ¶ Probatio non facit jus, ubi ſententia non facerer. *l. 4. & ibid. gl. ff. de crimine ſpol. hæredit. sets.* ¶ Narrativa Principis motu proprio facta, licet non probet, transfert tamen onus probandi contrarium in partem adverſam. *Put. deciſ. 323. lib. 2. num. fin.*

Cap. VIII. Miſcellanea.

Voci vivæ an plus, quam mortuæ credendum ſit *vide per gloſſ. §. ſed & ſi quis, auth. de inſtrum. caute. & fide. Ozaſc. deciſ. 128. num. 8. & Bartol. in additio. ad l. 17. C. de pact.* ¶ Judex, vel Notarius ſi neſciat interpretari dicta teſtium, debet duos interpretes adhibere. *vide §. fin. l. t. ff. de verbor. obligation.* ¶ Teſtis veritatem dicere debet, non autem quod credat tantum, & pro utraque parte debet teſtimonium proferre. *gloſſ. in §. nulli, authent. de ſanctiſſ. Epiſcop.*

TITULUS CC.

De probationum ſolemnitatibus, quomodo, & quando teſtes examinandi ſint, & de requiſitis, ut illi probent.

Cap. I. Teſtis: qualis ſit, & eſſe debeat teſtis.

QUas qualitates teſtes habere debeant, *vide Raud. tract. de analog. c. 30. n. 141.* ubi ſcribit 72. qualitates ipſorum. ¶ Teſtis nimis animoſus redditur ſuſpectus. *Crav. conſ. 2. num. 6.* ¶ Teſtis non dicitur juratus eodem die (prout debet) in quo pars eſt citata ad videndum jurare, niſi de hoc conſtiterit nec ſufficit, quod Notarius dicat in examine, teſtis juratus. *Vera. deciſ. 28. part. 3.* ¶ Teſtes debent jurare, & dicere veritatem pro utraque parte in omni cauſa. *Capic. deciſ. 39. num. 2* ¶ Teſtis de Univerſitate deponens in cauſa Univerſitatis, ſi interrogatus an ſentiat commodum, ſi reſponderit negative, non erit falſarius. *Bart. in l. ex quacunque ff. ſi quis in jus vocatus non ierit, in repet. num. 12.* ¶ Atteſtationes clauſæ mittendæ ſunt licet non vitiarentur teſtificata non clauſa, ſi mitterentur per nuncium fidelem: & ſi pars aperiret atteſtationes clauſas deberet puniri, & non poſſet poſtea illas impugnare. *Rebuff. tom. 2. ut contr. teſt. art. 18. fol 850.* Debent etiam eſſe partibus ſecretæ ibid. *Rebuff. num. 16.* ¶ Per conſtitutionem poterit moderari numerus teſtium, ſed quomodo talis conſtitutio ſit intelligenda, & qua ratione fiat, *Pap. arreſt. 18. lib. 9. tit. 1.*

Cap. II. Teſtis quæ facere poſſit, vel non.

Teſtis poteſt ex intervallo reminiſci, & informari, licet ab initio interrogatus tacuerit veritatem, & dixerit ſe nihil ſcire. *Boer. deciſ. 108. num. 3.* ¶ Teſtis poſtquam dictum ſuum perfecit, ſponte, & per ſe, poterit iterum redire incontinenti, & dictum ſuum corrigere, antequam ſit locutus cum parte, ſed tunc iterato jurare debet. *Hartm. c. 24. titul. de teſtib. libr. c. DD. de Rot. deciſion 19. alias 263. titul. de teſtibus in nov. vide obſervat. 58. Senat. Tholo. in deciſion. diverſo fol. 264.* ¶ Teſtis examinatus, licet dictum ſuum ante proceſſus aperturam, & antequam cum parte loquatur, corrigere & emendare poſſit, ſi tamen talis depoſitio ſit acceptata per partem, non poterit amplius revocari. *Hippol. ſingul. 315.* ¶ Teſtis in uno judicio examinatus, poteſt ſe referre ad id, quod in alio depoſuerat, & ejus depoſitio valebit, ſi fuerit à Judice recepta. *Natt. conſil 537.* ¶ Stante reſcripto Ducali, quod teſtes examinandi qui alias propalaſſe dicebantur, in eorum repetitione ad extenſum deponere debeant, poſſunt quidem petere in ipſa repetitione ſibi legi primam eorum depoſitionem; non tamen poſſunt ſe ad illam referre, ſed tenentur & compelluntur ad extenſum deponere. *Ozaſ. deciſ. 128.* Sed quid, ſi non extaret reſcriptum, *vide ibid.* Et non coguntur deponere ad extenſum, niſi prius lecta eorum prima depoſitione.

Boer.

Boer. deciſ. 108. & Andr. Gail. obſerv. 108. lib. 1. ¶ Teſtis coram Arbitro proditus, & repetitus non poteſt ſe referre ad primum dictum. *Gail. ibid. num. 4.* ¶ Teſti poteſt dari pecunia, ut veritatem deponat. *Decius conſ. 189. num. 12.* Tamen recipiens pecuniam, etiam ob dicendum teſtimonium verum, incidit in pœnam falſi, *Hippol. ſing. 353.* ¶ Teſtes debent jurare de deponenda veritate, alioqui illis non creditur: quia timore perjurii verentur falſum deponere (fallit in informationibus, quæ poſſunt recipi, etiam teſtibus non juratis) & tenentur jurare ante depoſitionem: ideo, & ſi Notarius ſcriberet hoc modo, talis teſtis citatus, juratus, & examinatus ſic depoſuit, illi non crederetur, niſi appareret coram quo, & quo die juraſſet. *Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de inquiſ. artic. 12. gloſſ. 1. Tom. 3. vide tamen Bartol. in l. jubemus. 16. Cod. de erog. st. milit. ann. libr. 12. num. 7. & ſeqq. & in l. 15. ff. de dot. præleg.* ¶ Teſtis ſi juraverit in manibus Notarii, debet conſtare de commiſſione per alium Notarium recepta. *Rol. conſil. 94. vol. 2. num. 34.* Et debet jurare in die juridica. *ibid. num. 39.* ¶ Juramentum teſtis, an poſſit præſtari per Procuratorem, *vide Lud. Roman. ſing. 8.* ¶ Accuſationes, & teſtimonia per ſcripturas proferri non poſſe, jure Canonico cautum eſt, *Ozaſch. deciſ. 128. num. 9. Boer. deciſion. 1. num. 38.* Nec teſtis poteſt manu propria ſuam depoſitionem ſcribere, & Judici mittere. *Hartman. cap. 19. tit. de teſtib. 1.* Teſtis enim coram Commiſſario voce intelligibili teſtimonium dicere debet, & ſe ſubſcribere. *Franc. Marc. quæſt. 378.* ¶ Adjunctus debet jurare. *idem Pap. lib. 9. tit. 1. arreſt. 2.* Et non debet abeſſe, *ibid. arreſt. 11.*

Cap. III. Quæ requirantur in teſtimonio, & teſtibus, qui deponere debeant.

Pars citanda eſt ad videndum jurare teſtes: fallit, quando quis eſſet paſſus adverſam fortunam; tunc enim teſtes de illo caſu audiri debent coram Judice loci caſus ſine partis citatione. *Pet. de Rao. ſing. 756. Bartol. in l. 2. C. de naufrag. libr. 10.* Idem, quando examinantur ad perpetuam rei memoriam. *Rebuff. in conſtit. Reg. tractat. de inquiſ. art. 12. gl. 2. num. 9. Tom. 3.* ubi de aliis limitationibus. ¶ Advocatus Fiſci, & ejus Procurator, non debent eſſe præſentes, quando in cauſis Fiſcalibus examinantur teſtes contra Fiſcum. *Benint. deciſ. 60.* ¶ Alteri parti an præcipi poſſit, ut productionis, & examinationis teſtium tempore illa diſcedat, ne teſtes terreat, aut impediat, ne teſtificentur, & quid in Officiali, *vide Franc. Marc. quæſt. 515.* ¶ Examinationes teſtium ad tempus juramenti referuntur: ideo ſufficit, ut teſtes jurent intra dilationem datam ad probandum, licet poſtea deponant. idem, ſi jurent die non feriata, & deponant die feriata, *Guid. Papon. quæſt. 125. Boer. deciſ. 294. num. 19. vide DD. de Rota, deciſ. 13. alias 495. titul. de probatio. in novis, & deciſion. 8. alias 469. de teſtib. deciſ. 3. de dilatio. in antiqu. alias 345. & deciſ. 1. de teſtibus in antiquior. Papon. lib. 9. tit. 1. arreſt. 30. Hippol. ſingul. 113. Bartol. conſil. 26. volum. 2.* Contrarium tamen *ſcribunt Ægid. Bellam. concluſ. 714. & Benint eu. dec. 11.* ¶ Citatio partis in examinatione teſtium requiritur: fallit in ſeptem caſibus, *quos refert Ludov. Roman. ſing. 369.* ¶ Adjunctus neceſſario debet ſe ſubſcribere examini ſub pœna nullitatis. *Papon. lib. 9. tit. 1. arreſt. 37.* ¶ Teſtibus juramentum de conſenſu partium remitti poteſt, nec requiritur in hac remiſſione auctoritas Judicis. *Mynſing. obſerv. 34. cent. 6.* ¶ Ad validitatem dicti teſtis, requiritur juramentum, & hoc verbum in omni teſte, & etiam in artis perito. *Hippol. ſingul. 214.* ¶ Quando teſtes repetuntur, vel declarant dictum obſcurum, non requiritur juramentum. *Bart. in l. hæredes 21. §. ſi quid. ff. de teſtament. vide eundem in l. 18. §. qui ſe filio. ff. ad leg. Cornel. de falſ.* ¶ Teſtes, qui depoſuerunt ſuper monitoriis extrajudicialiter, debent inclinare animum Judicis, aliis concurrentibus. *Cravet. d. conſil. 198. num. 11.* ¶ Ubi plura copulantur in libello, vel capitulo circa unum effectum in quo non ſunt omnia de jure neceſſaria, ſufficit unum verificari. *Capic. deciſ. 140.* ¶ Quot teſtes in quolibet actu requirantur, in quibus debeant rogari, & de interrogationibus teſtium, *vide Bartol. in tract. de pertinentibus ad materiam teſtium.* ¶ Jus commune loco inſtrumenti (etiam in probatione ſtatutaria) quinque teſtes admittit. *Mynſing. obſerv. 5. centu. 1.*

Cap. IV. Examinatio teſtium, probatio: Quando fieri poſſit vel non.

Examinatio teſtis poteſt fieri die feriata, ſed non receptio juramenti, debet tamen ſecrete fieri: & Commiſſarius tenetur extenſe deſcribere dictum teſtis; & non per relationem ad alium hoc modo, depoſuit uti primus: nam hoc prohibitum eſt. *Rebuff. d. tract. de teſtib. gloſſ. 10. fol. 857. vide Guid. Pap. ſing. 84.* Examinatio teſtium ad perpetuam rei memoriam, debet fieri coram illo Judice, qui eſt competens rei conventi. *Hartmann. cap. 8. tit. de teſtib. lib. 2. vide Bartol. in l. ſocietatem 77. §. Arbitrorum. ff. pro ſocio. num. 22.* ¶ De ordine examinandi teſtes, & de eorum depoſitionibus, *vide per Manu. in ſuo ſpec. part. 6. de teſtium productione, tit. ſi autem producantur teſtes, fol. 397.* ¶ Partibus præſentibus, poſſunt præſentari teſtes, & illis poteſt deferri juramentum, abſente adjuncto. *Pap. lib. 9. tit. 1. arreſt. 1.* ¶ Statuto cavente, probationem fieri non poſſe, niſi per publicum inſtrumentum, quinque tamen teſtibus fieri poterit, ut qui vicem publici inſtrumenti præſtent. *Hippol. ſingul. 157. Joan. de Arnono ſing. 49. & Ant. Trigo. ſing. 84.*

Probatio teſtium: Quomodo fieri poſſit.

Probatio fieri non debet, niſi præcedente petitione, cum ſit de mediis cauſæ, & ſine principio, ad media non perveniatur. *Ozaſch. deciſ. 1. num. 23.* ¶ Perditio inſtrumenti non nocet, ſi poteſt fieri probatio per teſtes, vel alios modos legitimos. *l. 1. C. de fid. inſt. & l. 7. C. de præſcr. long. temp.* ¶ Probatio, quando, & quo ordine fiat in judicio, *vide per Bart. in tractat. de ordine judic. num. 15.* ¶ Probationes, ut poſt concluſionem in cauſa fiant, Superior ex cauſa juſta concedere poteſt. *Bero. qu. 37.* Et nulla probatio cenſetur prohibita, niſi conſtet de prohibitione expreſſa, *ibid. num. 7.* ¶ Probatio quando incontinenti fieri dicatur, *vide Ozaſch. deciſion. 26 n. 16.* ¶ Probatio tanti temporis, cujus non extat memoria in contrarium, qualiter fiat, *vide Capic. deciſ. 193.* ¶ Quomodo, quando, & ſuper quibus capitulis poſſint fieri probationes, & quando deductiones, & capitula ſint admittenda, vel repellenda etiam poſt didicita teſtificata teſtium, *vide ſuo. tit. de deductionibus, poſitionibus, &c.* ¶ Decretorum Ducalium circumſcripta diſpoſitione (quibus cavetur ſecundam dilationem ad probandum non eſſe concedendam, niſi ex cauſa) poterunt fieri probationes poſt lapſum tempus datum ad probandum, & hoc virtute clauſulæ, ut procedatur, ſola facti veritate inſpecta. *Ozaſch. deciſ. 1. num. 25.* ¶ Teſtes, qui examinantur ſine tortura, examinantur limitate ſuper articulis. *Bartol. in l. 1. §. qui quæſtionem. ff. de quæſt.* ¶ Teſtes de domo rei aſſumi non debent. *Marc. quæſt. 789. part. 2.*

Cap. V. Teſtes: Quando deduci poſſint, vel non.

Producendi teſtes à parte ſunt, alioqui ſi teſtes ſine præſentatione, & citatione ſe ingererent, eiſdem non crederetur. *Gaſp. Cabal. milleloq. 938.* Quia præſumerentur inimici. *Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de teſtib. artic. primo gloſſ. 4. vide Bald. ſingul. 144. & Bartol. in l. 21. § cum. ff. de*

ff. de tutor. datis ab his. ¶ Teſtes ad reprobandum dicta priorum teſtium, quando poſſint produci, publicatis atteſtationibus, *vide Bart. in l. ſi quis teſtib.13. C. de teſtibus.* ¶ Quibus licitum ſit producere teſtes ad perpetuam rei memoriam, *vide Mynſing. obſervat. 71. centu. 4.* ¶ Teſte ab una parte producto, poteſt altera uti: & teſtem, quem produxi, an poſtea reprobare poſſim, & contra quem reprobavi, poſſim producere, *vide Boer. deciſ. 245.* ¶ Nominatio, & productio teſtium, ſpectat ad partem *Bart. quaeſt. 14. num. 2.* ¶ Teſtium productio ſumptibus producentis facienda eſt, & teſtes quales expenſas habere debeant, *vide Gail. obſerv 99. libr. 1.*

Vel non.

Regulariter, lite non conteſtata, teſtes produci non poſſunt: fallit quando ad perpetuam rei memoriam recipiuntur, ſed qualiter, & quando hoc fiat, & quæ concurrere debeant, ut ſimiles atteſtationes proſint, *vide Andr. Gail. obſervat. 92. libro primo. Hartman. cap. 10. titul. de teſtibus lib. ſecundo. Cap. deciſion. 123. Bart. in l. ſed & ſi quis. Cod. de teſtibus.*

Cap. VI. Teſtes. Quando, & quomodo interrogari poſſint, vel non.

Teſtis, an interrogetur de die, *vide Bartol. in l. 17. ff. ad Syllania.* ¶ Quando adeſt ſuſpicio contra teſtes, ne deponant falſum, qualiter debeant interrogari, *vide Gnam. dec. 34. num. 41.* ¶ De practica interrogandi partem, an velit uti teſtibus, & de effectu dictæ interrogationis, *vide per Bartol. in l. 8. Cod. ad leg. Cornel. de falſ.* ¶ Teſtes poſſunt interrogari extra articulos, ſi juraverint ſuper tota cauſa; alias ſecus. *Capel. Thol. qu. 202. Rot. Gen. deciſ. 9. num. 20. vide Bart. in l. 1. §. Divus. ff. de quaeſt. & in §. nulli vero, authen. de Sanctiſ. Epiſc.* ¶ Judex ex officio poteſt interrogare teſtem, an ſit Catholicus, vel alias, *vide Rot. Avenio. deciſion. 137. & in deciſion. diverſo.* ¶ Quæ interrogationes a teſtibus ſint faciendæ, *vide Rebuff. in conſtitutio. Reg. Tom. tertio. tractat. de inquiſi. artic. 23. gloſſ. 1. num. 7. & ſeqq. fol. 853.* ¶ Judex pro habenda veritate poteſt interrogare de circumſtantiis (etiam remotis) & ſe fingere velle, quod non vult, *Bart. in l. de minore 10. § plurimum. ff. de quaeſtion.*

Cap. VII. Quæ probari poſſint vel probentur, vel non.

Dominium poteſt probari per teſtes, vel inſtrumenta, & regulariter non minus probant teſtes, quam inſtrumenta *l. 10. & 19. Codic. de rei vendic. vide l. 15. Cod. de fide inſtrument.* ¶ Mortuum eſſe aliquem quomodo probetur, *vide gl. in l. quinta Cod. ſoluto matrimonio, in verbo, finita.* ¶ Teſtium defectus ſuppletur ex numero, & qualitate aliorum teſtium. *Natt. conſil. 166. Tom. 1. numero decimo.* ¶ Sententia probari poteſt per teſtes, licet in ſe ſcripturam requirat. *Ozaſch. deciſion 53. num. 4.* ¶ Juramentum teſtis probatur etiam per inſtrumentum Notarii, qui atteſtatur teſtem coram Judice juraſſe. *Vem. deciſ. 122. part. 2.* ¶ Exceptio peremptoria poteſt probari, etiam poſt publicationem teſtium actoris, ſi actor probaverit ſuam intentionem. *gl. in cap. de teſtibus 29. ext. de teſtibus.* ¶ Illa, quæ tendunt ad obſervantiam contractus poſſunt per teſtes probari; ſecus ſi ad reſolutionem. *Ozaſch. d. 53. numer. 15.* ¶ Deducens certam ſpeciem contractus in judicio, debet illam probare, ſi ea negetur. *l. 2. Cod. commod.* ¶ Quando debitum eſt contractum in ſcriptis, ejus ſolutio probanda eſt per ſcripturam, vel quinque teſtes, qui deponant quomodo fuerunt præſentes ſolutioni, ſed ſcriptura perdita caſu, illo probato, duo teſtes de numeratione deponentes ſufficiunt. *l. teſtium 14. C. de teſtibus.* Quod procedit, ſi ſumma excedat 50. aureos. *gl. ibid.*

Vel non.

Aſſertio judicis factum partium non probat. *Cuev. conſ. 26. num. 3. Menoch. de arbitr. quaeſt. 78.* ¶ Solutio collectarum non poteſt probari per teſtes. *Bartol. in l. ... C. de apoch. publ. lib. 10.*

Cap. VIII. Teſtes. Quando examinari poſſint, vel non.

Si teſtes examinati de re, dicant ſe nihil ſcire de quantitate, quando poſt publicationem poſſint illi, vel alii examinari, ſuper ipſa quantitate, *vide Put. deciſ. 219. libr. 2.* ¶ Teſtes ſenes, & valetudinarii, poſſunt examinari ante tempus; debent tamen nominari in commiſſione. *idem Put. deciſion. 305.* ¶ Ille, qui produxit, & præſentavit teſtes, poteſt revocare productionem, ne examinentur contra ſuam voluntatem, *Rot. Avenio. deciſ. 116.* Tamen producens teſtes citatos & juratos, compellitur ad examinari faciendum, ad inſtantiam partis adverſæ. *Capic. deciſ. 39. & Bartol. conſil. 29. volum. 2.* ¶ Teſtes jurare debent, præſente parte, vel monita, ſed illa abſente examinantur. *gloſſ. in cap. in primis 2. quaeſt. 1. in verbo, ſi eo præſente.* ¶ Quando teſtes ad æternam rei memoriam examinantur, an & quando pars debeat citari perſonaliter, vel ad domum, & quid, ſi examinentur ad ordinem cauſæ ante litem conteſtatam, *vide Bart. in l. dies cautionis. §. Prætor ait. num. 17 ff. de damno infec.* ¶ Quando actor petit examinari teſtes ad æternam rei memoriam, ad impediendam receptionem, reus poteſt ſe opponere offerendo ſe paratum illico recipere judicium: tamen arbitrarium eſt, quales, & quot teſtes poſſint in hoc caſu examinari. *Rota Avenio. deciſ. 83. n. fin. in deciſ. diverſo.* ¶ Teſtes valetudinarii ante litem conteſtatam examinari poſſunt, ſed qui dicantur valetudinarii. *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 60.* Et antequam examinentur, quid obſervandum. *Rol. conſ. 24. volum. 3.* Et quæ requirantur, *vide etiam Cabal. milleloq. 925.* ¶ Teſtes ad æternam rei memoriam examinari poſſunt ante litem conteſtatam, ob diuturnam eorum abſentiam. *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 62.* Sed quæ obſervari debeant, ut valeat examinatio, *vide Rol. d. conſil. 24. vol. 3. Rebuff. in conſtit. Reg. Tom. 3. tract. de cauſ. benef. poſſe. art. 2.* Idem, quando de eorum vita timetur. *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 61.*

Vel non.

Teſtes non debent citari ad locum judicii, quando plus expenderetur in eundo, quam ſit valor cauſæ, ſed tunc Judex debet examen delegare. *Bart. in l. 8. Cod. de ann. & tribut. libro decimo.* ¶ Non poſſunt examinari, niſi decem teſtes ſuper quolibet articulo. *Joan. Gal. quaeſt. 325.*

Cap. IX. Teſtes. Quando probent, vel non.

Teſtes ſi in repetitione referant ſe ad examen primum in omnibus, & per omnia, probant, licet primum examen eſſet nullum ex defectu ſolemnitatum. *Vera. deciſ. 297. part. 3. vide Mynſing. obſerv. 64. centu. 3. & Bartol. in l. legata 19. de legat. 1.* Tamen quod teneantur deponere ad extenſum, *ſcribit Pap. libr. 24. titul. 8. arreſt. 6.* ¶ Teſtes ſolum probant inter partes; & ideo non faciunt fidem quoad alios; ſecus in confeſſione. *Papon. lib. 9. tit. 1. arreſt. 22.* ¶ Teſtes inter alios examinari ſemiplene probant. *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 111. & Bart. in l. ſi quis 7. de petit. hæredit.* ¶ Teſtis ſolus productus ab eo, contra quem fuerat corruptus pecunia, ne teſtimonium diceret, ſi contra corrumpentem deponat, plene probat. *Hippol. ſingul. 112.* ¶ Statuto diſponente, quod debitum non poſſit per teſtes probari, ſi ſuper credito examinari fecerim teſtes, & tu non oppoſueris, videris ipſi ſtatuto renunciaſſe. *Franc. Crem. ſingul. 43.* ¶ Poſt terminum lapſum auditur quis volens probare, niſi Judex interlocutus ſit terminum fore lapſum, & per conſequens illum amplius non eſſe audiendum. *Hippol. ſing.*

ſing. 283. ¶ Quando teſtes probent examinati, parte non citata, *vide Hippol. ſing. 24. & 30.*

Vel non.

Quando præfigitur numerus teſtium, ſupra numerum examinati non probant, licet alii probent, quia utile per inutile non vitiatur in dividuis. *Rebuff. ibidem gloſſ. 9.* ¶ Probationes, quæ factæ ſunt ſuper emergenti, non probant etiam inter eaſdem partes, & perſonas, ſi ad alium finem agatur. *Bart. in l. ex quacunque, num. 23. in repet. ff. ſi quis in jus vocat. non ierit.* ¶ Teſtis non juratus non probat, nec ejus dictum quicquam operatur: fallit in perſonis dignitate perditis, utpote in Cardinalibus. *Hippol. ſingul. 606.* ¶ Si teſtis ſine juramento deponat, non probat, licet depoſuiſſet ſub juramento, quod prius ſuo Domino præſtitit. *Myſing. obſerv. 3. cent. 2. & obſerv. 80. cent. 3.* Ubi reg. limitatur, ſed quid, ſi poſt depoſitionem acceſſerit juramentum, *vide, obſervat. 77. centu. 4.* ¶ Quod dicitur teſtes deponentes ultra contenta in capitulis non probare procedit, quando deponunt omnino diverſa ab ipſis capitulis, ſecus ſi deponant de pertinentibus ad negotium, de quo agitur, præſertim ſi juraſſent dicere veritatem ſuper tota cauſa. *Gom. Leo. decif. 1. in decif. diverſo. Tom. 2.* ¶ Teſtis corruptus licet verum dicat non probat. *Fehn. conſ. 50. num. 24.* Et ſufficit probare teſtem fuiſſe pecunia corruptum, ut ejus dictum non valeat. *Bartol. in l. ſi quis 13. C. de teſtib.* ¶ Teſtis examinatus poſt publicationem, didicitis atteſtationibus, & ſuper ſimilibus capitulis, non probat, *Borg. Caval. decif. 20. num. 34. de contract. part. 2.* ¶ Fallit, quando venit ad coadjuvandos veteres teſtes, ad declarandum eorum dicta, *Borg. ibid num 42.* ¶ Pariter teſtes examinati coram Arbitro, non probant in judicio ordinario, niſi ſint mortui. *Joſeph. Lud. decif. Peruſ. 2. num. 40.* ¶ Teſtes examinati poſt didicita teſtificata, faciunt præſumptionem *Roman. ſingul. 753.* ¶ Teſtes deponentes extra articulum, non probant. *Andr. Gail. obſerv. 95. lib. 1.* ¶ Teſtis repulſus nullam probationem facit. *Gram. decif. 28. num. 7.*

Cap. X. Teſtes. Quando fidem faciant, vel non.

Teſtibus examinatis per Judicem ex officio ſuper accuſatione, an præſtetur fides, *vide Bart. quæſt. 14.* ¶ Teſtes examinati, ſed non publicati in cauſa principali faciunt fidem in cauſa appellationis inter eaſdem partes. *Jaff. Lanſ. Balb. deciſion. 118* Tamen acta facta in uno judicio, non probant in alio, etiam inter eaſdem partes, niſi denuo producantur. *Bartol. in l. naturaliter. §. nihil, num. 32. ff. de acq. poſſeſſ.* ¶ Teſtibus nulliter examinatis, & in judicio productis, fides contra producentem adhibetur: quia ex productione ille tacite cenſetur approbare eorum teſtificata. *Ven. decif. 268. part. 3.* ¶ Teſtes in uno judicio examinati, quando fidem faciant in alio, *vide Bart. in l. cum lite. ff. judic. ſolvi.* ¶ Teſtes examinati coram Judice laico, fidem faciunt in judicio Eccleſiaſtico inter eaſdem partes. *Menoch conſilio 366. lib. 4.* Tamen ipſi teſtes jam examinati, non poſſunt repeti coram dicto Judice Eccleſiaſtico propter timorem ſubornationis. *Menoch. ibidem num. 17.* ¶ Teſtes in ſummario judicio examinati, an in plenario fidem faciant, *vide Franc. Marc. quæſt. 428. num. 9. & Rot. Genuen. deciſion. 3. num. 5.* ¶ Teſtis minus ſolemniter examinatus facit aliquale judicium, imo concludere debet apud viros graves, quoties proceditur, ſola facti veritate inſpecta. *Cravet. conſil. 108. num. 11.* Alias ſecus, licet eſſet omni exceptione major. *Rebuff. in conſtitut. Reg. Tom. 3. tract. de inquiſi. art. 18. num. 18.* ¶ Teſtis corruptus an fidem faciat, & qualiter probetur corruptela, *vide Marc. quæſt. 487.* ¶ Probationes quamvis non ſint judicatæ, tamen (etiam mortuis teſtibus) in alia inſtantia fidem faciunt. *Put. decif. 196. part. 2.*

Vel non.

Teſtes examinati inter Cardinalem, & Franciſcum, & Thomam, non faciunt fidem inter Franciſcum, & Thomam. *Ven. decif. 194. part. 3.* ¶ Teſtis jurans, nullam fidem facit; tota enim ſubſtantia depoſitionis teſtium, conſiſtit in juramento. *Andr. Gail. obſerv. 101. libr. primo, facit. cap. penult. 3. quæſt. 9.* Licet partium conſenſu juramento remitti poſſit. *Bart. in l. juſiurandi 8. C. de teſtibus. Hippol. ſing 470. & Abb. conſil. 51 part. 1.* Sed an diſpenſatio ſummi Pontificis, ut teſti injurato credatur, valeat, *vide eundem Gail. ibid. num. 12. & Creſcen. decif. 4. alias 257. tit. de teſtib.* ¶ Teſtes examinati à Judice incompetenti, non faciunt fidem coram competenti, niſi eſſent in Provincia remota à loco judicii, & de eorum abſentia, vel morte dubitaretur. *Hippol. ſing. 211.* ¶ Teſtes examinati in poſſeſſorio non faciunt fidem in petitorio. *Put. deciſion. 171. lib. 1. vide infra tit. de fide depoſ. & atteſta. teſti.* Tamen teſtes in momentaneo Judicio recepti, fidem faciunt in ordinario judicio poſſeſſorio: & recepti in prima inſtantia, fidem faciunt in ſecunda. *Andr. Gail. obſerv. 103. lib. 1.* ¶ Quando teſtes debent repeti, ſi iterum moriantur, nullam fidem faciunt. *Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de inquiſitio. art. 16. numero quinto, vide Abb. in cap. cum in tua, extr. de teſtibus & atteſtat.* ¶ Teſtis depoſitio nullius eſt momenti, nullamque fidem facit, ſi pars adverſa non fuerit legitime citata ad dandum interrogatoria, & videndum eum jurare: parte tamen citata non comparente, teſtes nihilominus recipiuntur, & valebit eorum depoſitio, niſi probato aliquo legitimo impedimento. *Gail. obſ. 102. lib. 1.* Idem, quando examinatur teſtis infirmus, ita ut vitæ ſubſit periculum, tunc enim parte non citata, poteſt examinari, ſed ſi inde moriatur, qualem fidem faciat, *vide eundem Gail. obſerv. 102.* Idem, ubi de ejus receſſu timetur. *Marant. in ſuo ſpec. part. 6. tit. de citatione, num. 19.* ¶ Teſtes non rite, & legitime examinati, nullam fidem faciunt. *Rot. Gen. decif. 3. num. 23. & 25.*

Cap. XI. Quando credendum, ſtandum ſit teſtibus, vel non.

Teſtis interrogatus de conditione ſuæ perſonæ ſi dicat contra ſe, hoc eſt aliquid, quod illum repellat, ſtatur dicto; ſed ſi dicat pro ſe, non ſtatur. *Bartol. in authentic. ſi teſtis. Codic. de teſtibus.* ¶ Quando teſtis deponit ſe aliter dixiſſe, quam ſcriptum reperitur, ſtatur ſcripturæ ſi Tabellio ſit bonæ vocis, & famæ, ſin ſecus ſtatur teſtibus. *Pap. lib. 9. tit. primo arreſt. 15. vide Capic. decif. 61. & infra titul. ad leg. Cornel. de falſ.* ¶ Notario atteſtanti aliquid à ſe ſcriptum creditur; idem in nuncio publico de geſtis à ſe ipſo. *Menoch. de arbitr. libr. 2. caſ. 99. vide & caſ. 112.*

Vel non.

Teſtibus non publicatis non creditur, tamen publicatio ipſorum non fit in magno Regis Concilio, & in Curiis ſupremis Galliæ. *Franc. Marc. quæſt 304.* Sed an publicatio teſtium ſit neceſſaria, *vide Menoch. de arbit. quæſt. 33.* ¶ Teſti dicenti ſe falſum teſtimonium dixiſſe non creditur ad infringendam ejus depoſitionem. *Maran. in ſuo ſpec. part. 6. tit. de confeſſione, num. 11.*

Standum, vel non.

Ex teſtium depoſitionibus, quas impugnavi, juvari poſſum quoties recedere velim ab impugnatione, & ſtare dictis eorum allegando, per errorem impugnaſſe. *Ven. decif. 281. part. 3.* ¶ Si mulier confiteatur aliquid recepiſſe cauſſa interceſſionis in inſtrumento publico, ſtatur ejus confeſſioni, nec admittitur probatio in contrarium, quia extat contra ipſam præſumptio juris, & de jure. *l. antiquæ. C. ad Vellejanum.* ¶ Teſtibus, & non teſtimoniis credendum eſt, hoc eſt, teſtibus juratis. *cap. 8. ext. de cohabi. Cleric.* ¶ Si teſtes examinati coram Arbitris vivunt, eſt in electione ejus, contra

contra quem atteſtationes producuntur, aut illis ſtare vel petere, quod de novo examinentur, ſed ſi ſint mortui, atteſtationibus de neceſſitate ſtandum eſt. *Bartol. ſing. 157. & Pet. de Raven. ſing. 702.* ¶ Teſtium depoſitionibus in alia cauſa examinatorum, ſtandum non eſt; ſed iterato deponere coguntur. *Ozaſch. deciſ. 128. num. 12.* Tamen probationes factæ coram Arbitro, fidem faciunt coram Judice. *Bart. in l. antea. num. 8. Cod. de recept. Arbitr.* ¶ Teſtis, qui repeti non potuit propter mortem ſupervenientem, an, & quando habeatur pro repetito, *vide Natt. conſilio 394 num. 21.*

Cap. XII. Teſtes. Quando repeti poſſint, vel non.

Quando teſtes examinati ante litem conteſtatam ad æternam rei memoriam, debeant repeti, *vide Pap. lib. 6. titul. 1. arreſt. 23.* ¶ Teſtis qui virtute monitorialium, depoſuit, repetendus eſt in forma judicii, ſed quando liceat teſti in ſecunda examinatione ſe ad primam referre, *vide Menoch. de arbitrar. caſ. 109.* ¶ Teſtis interrogatus de ratione ſui dicti, aſſignare debet cauſam ſcientiæ, & poteſt repeti ob rationem dicti non redditam. *Rebuff. in conſtitutio. Reg. tract. de inquiſi. art. 17. Tom 3.* ¶ Teſtes, pendente dilatione ad dandum interrogatoria, examinati, ſunt repetendi. *Put. deciſion. 317. libr 2.* ¶ Teſtis examinatus, parte citata, & ſic nulliter, poteſt repeti, parte citata. *Capic. deciſ. 35. num. 7. & Cabal. milleloqu. 935.* ¶ Omiſſio interrogatoriorum non vitiat examen, ſed repetuntur teſtes, quemadmodom & ſuper articulo omiſſo, poſſunt repeti. *Mynſing. obſervat. 32. cent. 1.* ¶ Cautela eſt in repetitione teſtis, quod ille dicat, teſtimonium reddo, & dico in hac cauſa ſuper articulo facto, prout mihi modo illud in mentem recurrit, & ſi prima depoſitione appareat me ibi aliter dixiſſe, quam nunc dico, volo hoc repetitum teſtimonium ad primam teſtificationem reduci, & referri, & hæc ſalutaris cautela prodeſt ad evitandum perjurium. *Andr. Gail. obſerv. 104. libr. primo.* ¶ Quando teſtes ſunt recepti, parte non citata, poſſunt repeti, etiam poſt concluſionem cauſæ. *Rebuff. ibid. num. 10.* ¶ Teſtis non poteſt repeti, per Fiſcum poſt pronunciatum in cauſa. *Gram. deciſ. 28. num. 6.*

Cap. XIII. Teſtes. Quando recipi poſſint. vel non.

Teſtes abſuturi ſuper articulis etiam impertinentibus, recipi poſſunt. *DD. de Rota, deciſion. 5. alias 394. de ſequeſtr. poſſeſſ. & fruct. in nov.* ¶ Teſtes quando ante litem conteſtatam recipiantur, & de differentia inter cap. ſignificavit, de teſtibus, &c. quoniam frequenter, §. ſunt & alii, ut lite non conteſtata, *vide Mynſing. obſervat. 71. cent. 4. & c. fin. & ibid. gloſſ. eo. ut lite non conteſtata.* ¶ Teſtes audiuntur appellatione non obſtante. *idem ibid. art. 15. fol. 848.* ¶ In notoriis poſſunt recipi teſtes ante litis conteſtationem. *Guid. Papon. ſingul. 228.* ¶ Obligatus ad rationem reddendam, adverſa parte nolente agere, poteſt petere teſtes recipi ad æternam rei memoriam, per quos fiat probatio ſui juris. *l. fin. C. de uſu. pupil.*

Vel non.

Teſtes ſine partis citatione recipi non poſſunt, licet Judex procederet ex officio, & eſſet in caſibus, in quibus proceditur argumentis, & præſumptionibus. *Ozaſ. deciſion. 79. num. 19. vide Afflict. deciſion. 39. numer. 3. Gram. deciſ. 11. Hartman. cap. 6. tit. de teſtib. libr. 2.* Fallit, quando examinatur ultima die termini, quia tunc extremitas temporis monet. *Afflict. deciſ. 47. in fine.* ¶ Regulariter teſtes ad æternam rei memoriam recipi non poſſunt, lite non conteſtata, ad inſtantiam actoris: ſecus quando examinantur ad inſtantiam rei. *Rol. conſil. 24. num. 15. Bartol. in l. 4. Cod. de uſur. pupil. vide Hartman. c. 11. titul. de teſtib. lib. 2.* ¶ Teſtes ad æternam rei memoriam non recipiuntur in cauſis criminalibus, quando agitur criminaliter, ſecus ſi civiliter. *Jaff. Lanf. Balb. deciſ. 198.*

Cap. XIV. Teſtes. Quando publicari poſſint, vel non.

Publicatio teſtium non eſt de ſubſtantia judicii. *ibid. d. quæſt. 397. & Andr. Gail. obſervat. 103. & 105. lib. 1. vide tamen Papon. libr. 9. tit. 4. arreſt. 1. & 2.* ¶ Dicta teſtium non publicata coram Judice, qui eos examinavit, poterunt publicari ab ejus ſucceſſore; non ab alio. *Bartol. in l. 6. C. de re judic.* ¶ De publicatione proceſſus, & teſtium, *vide per Mamn. in ſuo ſpec. fol. 433.* ¶ In cauſis ſummariis non requiritur alia publicatio. *Rebuff. in conſtitutio. Reg. tract. de teſtib. gloſſ. 6. fol. 855.* ¶ In materia publicationis proceſſus, & teſtium, multa quotidiana traduntur, *per Joſeph. Lud. deciſion. Luc. 4.* ¶ Publicari non debet proceſſus in cauſis annexis, antequam publicetur in aliis. *Joſeph. Ibid. num. 5.* ¶ Teſtes examinati ad æternam rei memoriam, non publicantur. *Bart. in l. ſed & ſi quis. C. de teſtib.*

Cap. XV. Quando rejici, repulſari poſſint, vel non.

De repulſa teſtium, qualiter, & quando petatur, & de pertinentibus ad illam, *vide per Mamn. in ſuo ſpec. part. 6. titul. de teſtium repulſa. fol. 435.* ¶ Teſtes poſt omnes dilationes examinati, an ſint à proceſſu rejiciendi & dilationi ſibi conceſſæ, an liceat renunciare, cum ſit jam jus quæſitum parti examinandi teſtes, *vide Boer. deciſ. 352.* ¶ Poſt publicationem, & concluſionem non recipiuntur objectus teſtium, nec reprobari teſtes poſſunt: fallit in cauſis, *de quibus per Cabal. milleloq. 939.*

Cap. XVI. Examen teſtium. Quando valeat, vel non.

Examen factum cum interrogatoriis, etiam ſi nulliter ſit receptum, ſanatur, ſi pars adverſa interrogatoria dederit, ſic ut tacitus intervenerit conſenſus. *Put. deciſ. 301. lib. 3. num. 2.* ¶ Pars, quæ eſt uſa teſtibus, poteſt dicere de nullitate examinis, ad effectum de novo examinandi teſtes ſuper eadem materia. *Put. deciſ. 242. libr. 1. & Jaff. Lanf. Balb. dec. 384.* ¶ Omiſſa publicatione teſtium, an proceſſus reddatur nullus, *vide Capell. Thol. q. 397.* ¶ Comparitio partis convalidat examen nulliter factũ. *id. Vera. dec. 293. part. 3.* Nam atteſtationes invalidæ, poſſunt conſenſu partium validari. *Guid. Pap. ſingul. 13. vide Petr. de Rave. ſingul. 755.* ¶ Examinatio teſtium coram Judice incompetenti facta, eſt nullius momenti, ex æquitate tamen examen illorum, qui iterum non poſſunt examinari, ut mortui, vel abſentes, ſuſtinetur. *Joan. Mohed. deciſ. 339.* ¶ Teſtes producti à falſo procuratore, alia parte præſente, an valeant, *vide Guid. Papon. quæſt. 342.*

Cap. XVII. Dictum teſtis: Quando valeat, vel non.

Licet parte non citata teſtes examinati non probent, tamen ſi illa fuerit citata, vel monita in perſonam procuratoris, & non comparuerit, valebunt depoſitiones. *Rebuff. tract. de inquiſi. art. 13.* ¶ Depoſitiones teſtium ſuper impertinentibus articulis examinatorum, an valeant, & quid, ſi fuerint inadvertenter examinati ſuper capitulis jam productis, *vide Guid. Pap. q. 347.* ¶ Quando fides teſtis eſt approbata ab utraque parte, dictum illius ſine juramento valet. *Jaſ. de actio. in §. item ſi quis poſtulante, num. 55.* ¶ Teſtis jurati extra Eccleſiam, & deponentis in Eccleſia, valet depoſitio, ſicut valet, quando ille jurat, & deponit in Eccleſia. *Bart. in l 2. num. 5. Cod. de Sacroſanct. Eccleſ.* ¶ Teſtes corrupti carent fide, & puniendi ſunt, ut falſarii: ſed ſi teſtis pecuniam accipiens contra dantem teſtificetur, valebit ejus teſtimonium. *Mynſing. obſervat. 67. cent. 6.* ¶ Quando depoſitio

poſitio teſtis valeat ſine interrogatoriis, *vide Natt, conſil. 537. num. 13.* ¶ Teſtis ſi deponat ſine interrogatione, nullum erit ejus dictum. *Bart. de Cap. ſingul. 37.* ¶ Teſtis interrogatus de poſſeſſione, recte aſſignat rationem ſui dicti per hæc verba, dico Titium poſſidere, quia vidi eum locare, fructus recolligere, & ſimilia. *Bart. in l. 2. C. de acquir. & retin. poſſeſſ.* ¶ Judex quo caſu poſſit facere iterato examinari teſtem poſt didicita teſtificata, & ſi deponens ſe referat ſuæ primæ depoſitioni, an valeat depoſitio, *vide Guid. quæſt. 72.* ¶ Pariter valet dictum teſtis non citati, ſi Judex illi juramentum deferat, utraque parte præſente. *Jaſſ. Lanſ. Balb. deciſ. 405.* ¶ Teſtis non citati dictum valet, ſi compulſus depoſuerit. *Capel. Thol. quæſt. 385.* Et non reprobandus talis teſtis, *vide Franc. Marc. quæſt. 487.* Si inopinato in judicio repertus ſit. *Mynſing. obſerv. 16. cent. 6.* Alias ſponte veniens teſtis ad deponendum, præſumitur inimicus. *ead. Capel. d. quæſt. 385. in additio.* ¶ Licet teſtis inſtructus fuerit à producente de veritate facti, ut melius recordetur, & ille dicat ſe ſic inſtructum, non propterea vitiatur ejus dictum, dummodo à veritate non recedat. *Jaſſ. Lanſ. Balb. deciſ. 184. Mynſing. obſerv. 75. cent. 3. Rebuff. in conſtitut. Reg. tractat. de teſtib. gloſſ. 7. vide Hartman. cap. 16. tit. de teſtib. libr. 1.* ¶ Productioni teſtium, vel inſtrumentorum quis in judicio poteſt renunciare: ſed pactum quod contra inſtrumentum non poſſit probari, niſi per aliud inſtrumentum, non valet. *Bart. in authent. jubemus. C. de judic.* ¶ Teſtium atteſtationes non valent, ſi Notarius tantummodo expreſſerit diem, in quo examinati fuerunt, & non nomina teſtium in præſentatione. *Ægid. Bellam. concl. 61.*

Cap. XVIII. Dilatio. Quando detur, vel non, & tempus non currat.

Tempus datum ad probandum non currit, dum diſputatur ſuper aliquo emergenti cauſæ. *Jaſſ. Lanſ. Balb. deciſ. 185.* ¶ Ex cauſa etiam tertia dilatio ad examinandum poteſt concedi. *Pap. lib. 9. titul. 1. arreſt. 25.* Et talis cauſa eſt arbitraria, præſtito juramento per partem requirentem ſuper impedimento. *ibid. arreſt. 29.* ¶ In cauſa appellationis, quæ vertitur coram Principe, non datur dilatio ad probandum. *l. 5. C. de dilat.*

Cap. XIX. Teſtis ad quæ teneatur, vel non.

Teſtis deponens ſuper negativa, tenetur reddere rationem, etiam non interrogatus. *Gram. deciſ. 73. num. 29.* ¶ Teſtis ex confeſſione, quam facit teſtificando, non poteſt condemnari. *Marc. quæſt. 439. part. 2.* ¶ Teſtes ea, quæ depoſuerunt partibus revelare non debent, niſi poſt publicationem. *Franc. Marcb. quæſt. 486. num. 6. & 9.* ¶ In 13. caſibus teſtis rationem ſui dicti (etiam non interrogatus) reddere tenetur: alias non probat, *de quibus vide per Caſſan. in conſvetud. Burg. titul. des Juſtices, & droicts. §. ſecundo gloſſ. 9. num. 16.* ¶ Quando ille, contra quem ſunt examinati teſtes, aſſerit ſe illos non cognoſcere, non propter hoc ille, qui illos examinari facit, tenetur ipſos teſtes denuo præſentare. *Papon. lib. 9. titul. 3. arreſt. 8.* ¶ Teſtes debent deponere ſuper facto, & non judicare. *Cnæv. conſil. 6. n. 123. & plenius, conſil. 41.* Alias dicuntur ſuſpecti. *ibidem & Rot. Genuen. deciſion. 1. num. 11.* ¶ Teſtes poſſunt cogi ad teſtificandum, niſi cogantur ſuper facto proprio. *Franc. Marc. quæſt. 132.* ¶ Clerici, vel Monachi fugientes depoſitionem, an poſſint per Judicem laicum cogi, *vide Guid. Papon. quæſt. 65.* ¶ Teſtis ſciens veritatem, dicens ſe non recordari, mortaliter peccat, & falſum committit. *Franc. Marc. quæſt. 379.* ¶ Teſtes utroque jure ad perhibendum teſtimonium, pœnalibus mandatis compelli poſſunt, ſed limita, *ut per Gail. obſerv. 100. vide Bart. in ſuo tract. de offic. Judic. fol. 170.* ¶ Advocatus, & Procurator an cogantur teſtificari contra clientes, & partem adverſam, *vide Papon. libr. 9. titul. primo arreſt. 21. & 32.* ¶ An quis cogi poſſit ad teſtificandum contra ſe, vel contra alium, & quid, ſi fuerit factum proclama, ut omnes teneantur aliquid facere, vel deponere ſub pœna, *vide D. Sol. in conſtitut. antiqu. Sabaudiæ gloſſ. ſuper decreto, cum nullus, titul. ut nemo invitus,* & quid in cauſis criminalibus, *vide Menoch. de arbitra. libr. ſecundo caſ. 487.* ¶ Teſtimonium ferre nemo cogitur contra affines. *Menoch. ibidem.* ¶ Teſtes cogi poſſunt ad deponendum, etiam per viam torturæ, ſed quando id locum habeat, *vide Perilluſt. D. P. Teſſa. deciſ. 42.* ¶ Si quis juraſſet non deponere pro aliquo, poterit nihilominus cogi, non obſtante juramento. *Rebuff. in conſtitut. Reg. tractat. de teſtib. artic. 1. gloſſ. 10. Tom. 3.* ¶ Teſtificari certæ perſonæ invitæ non compelluntur, quod dictum limitatur, quando veritas aliunde haberi non poſſet, tunc enim compelluntur. *Ludov. Rom. ſingul. 398.* ¶ Cautela, ut teſtes, qui inviti deponere non tenentur, dicant ſe deponere volentes, *vide Bartol. in authent. Presbyteros. Cod. de Epiſc. & Cleric.* ¶ Teſtis quando aliquid extra judicium dixit, debet illud confirmare in judicio, alias punitur. *Bartol. in l. 27. num. 8. ff. ad leg. Cornel. de falſ.* ¶ Qui teſtes poſſint ferre teſtimonium, qui non cogantur, quibus credatur, & contra, *vide plene cap. ſi teſtes 4 quæſt. 2. & 3.* ¶ Teſtimonium veritatis deponere unumquemque teneri juris eſt. *Marc. qu. 593. part. ſecunda.* ¶ An in cauſa criminali, vel civili quis cogatur ferre teſtimonium, *vide Marc. quæſt. 776. part. 2.* ¶ Clerici ſine licentia ſui Prælati teſtificari non debent, tamen ſi de facto depoſuerint, valebit teſtimonium, licet male fecerint. *idem Marcus quæſt. 777. part. 2.* ¶ Clerici quando vocantur ad teſtificandum, in cujus manibus ſacramentum præſtare teneantur, *vide Marc. d. quæſt. 777.* ¶ Atteſtationes ſermone patrio ſcribi debent. *Rebuff. in conſtitut. Reg. Tom. 2. tract. ut contract. teſtament. ſentent. gloſſ. 2. num. 6.* Et teſtes debent deponere lingua materna vulgari. *idem Tom. 3. tract. de inquiſ. artic. 3. num. 22.* ¶ Teſtis per verba facti, non autem juris, deponere debet. *Decian conſ. 529. numero ſecundo & Bartol. quæſt. 14.* ¶ Teſtis debet dicere pro utraque parte, niſi ſuper certo articulo ſit receptus. *Guid. Papon. ſingul. 681.* ¶ Si adverſarius meus impediat teſtem teſtificari, quid juris, *vide Pet. de Rav. ſing. 980.* ¶ Ad ſeriem geſtorum, teſtis de ſuo nihil addere debet. *c. puræ. 3. qu. 9.*

Cap. XX. Productio teſtis. Quando valeat, vel non.

Teſtium productio facta in partis abſentia, non die, ad quam pars citata fuerat, ſed non valet. *DD. de Rot. deciſ. 15. alias 172. tit. de teſtib. in novis.* ¶ Quando contra juramentum admittatur probatio in contrarium, *vide Cabal. milleloq. 587.*

Cap. XXI. Teſtis. Quando admittatur ad probandum, vel non.

Quando quis admittatur ad contrarium probandum contra publicum inſtrumentum, *vide gloſſ. pe. in l. 3. Cod. de non num. pec.* ¶ Teſtis quando admittatur ad corrigendam ſuam depoſitionem incontinenti, vel ex intervallo. *Capic. deciſ. 61. & deciſ. 142.* ¶ An contra ſcripturam, quæ de neceſſitate juris in aliquo contractu requiritur, admittatur probatio per teſtes, *vide Ozaſc. ibid. n. 7.* ¶ Teſtes de novo reperti, vel extra probationis tempus, ac poſtquam etiam in cauſa concluſum fuerit, admittuntur, ſicuti & inſtrumenta; ſed ſi pars hoc petens juraverit, quod de novo fuerint reperti, & poſtea contrarium probaretur, corruit examen. *Hippol. ſingul. 297. vide Bero. qu. 37.* ¶ Productio teſtium ad hoc citatorum, in præſentia tamen Judicis, & partium facta, eſt admittenda, & valent atteſtationes, *DD. de Rot. deciſ. 22. alias 373. tit. de teſtib. in novis.*

Vel non.

Probatio contra inſtrumentum in ſcriptis, licet non admittatur contra præſumptionem, quæ reſultat ex inſtrumento; non tamen ex ipſo comprehenditur. *Bartol. in l. 3. C. de apoch. pub. lib. 10.* ¶ Quando lex ſtatuit, quod aliquid habeatur pro plenaria fide, & probatione, non admittitur probatio in contrarium. *Ant. Corſet. in ſuis ſingul. lite. P. ſing. plenaria fides.*

Cap. XXII. Objectus. Quando dari, admitti, probari poſſint, vel non.

Objectus contra teſtem, quod ille fuerit inductus ad teſtificandum pecunia, eſt admiſſibilis, licet non dicatur, quod depoſuerit falſum; ſufficit enim pecunia fuiſſe corruptum pro ferendo teſtimonio. *libr. 9. tit. 3. arreſt. 14.* ¶ Minor poſt publicationem teſtium reſtituitur ad dandum objectus, contra ipſos teſtes. *idem Papon. ibid. titul. 3. arreſt. 2.* Licet alias contrarium fuerit judicatum, *ut ibid. teſtatur.* ¶ Poſtquam renunciatum fuerit productioni teſtium, quis debet proteſtari, ut ſibi ſalvæ ſint exceptiones opponendi, tam contra dicta teſtium, quam contra perſonas illorum, alias poſt publicationem ipſorum, nihil poterit opponete. *Bart. in tract. de offic. Jud. numer. 6.* ¶ In præſentatione & delatione juramenti quis debet proteſtari ut ſibi ſalvum jus ſit dandi objectus, facto examine. *Papon. ibid. arreſt. 6.* ¶ Quando objectus poſſint dari in genere, & quando ſpecifice ſint dandi, *vide ibidem arreſt. 9. & ſeqq. & arreſt. 13.* ¶ Quando quis non admittatur ad dandos objectus contra teſtem, quem alias ipſe produxit, *vide Papon. lib. 9. titul. 3. arreſt. 3.* Sed an in cauſa appellationis quis admittatur ad objiciendum contra teſtes, *vide ibid. arreſt. 4.*

Vel non.

Non poſſunt dari objectus contra teſtes in cauſis ſummariis, & incidentibus. *Pap. ibid. arreſt. 5. & 19* ¶ Objectus concernens delictum non admittitur, niſi conſtito de delicto per ſententiam, *vide per compoſitionem. ibid. arreſt. 12.*

Non debeant admitti.

Objectus non debent admitti, niſi, illis viſis, Judex pronunciaverit eſſe pertinentes, & admiſſibiles. *idem Papon. d. libr. 9. tit. 3. arreſt. 18.* ¶ Quando objectus, qui teſtibus fiunt, probari poſſint, & de interpretatione novorum ordinum Ducalium, *vide per Meno. de arbitr. lib. 2. caſ. 239.*

Cap. XXIII. Qui ſint effectus probationis: publicationis, & productionis.

Omiſſio publicationis teſtium, non vitiat ſententiam, ſi à parte non fuerit petita. *Rebuff. in dd. conſtitutio. Reg. tract. de publicatio. atteſtat.* ¶ Publicatio atteſtationum eſt neceſſaria in cauſis ſummariis, in quibus proceditur ſine ſtrepitu & figura judicii, ſi illam pars petierit; alias ſecus. *Mattheſ. ſingul. 38.* Sed an publicatio atteſtationum omiſſa, reddat proceſſum nullum, *vide ibid. in additio.* ¶ Producens teſtes, cenſetur eorum dicta approbare, licet deponerent de credulitate tantum. *Crav. conſil. 1. part. 2. num. 7.* ¶ Teſtes producens, licet non poſſit improbare perſonas ipſorum, tamen poterit dicta eorum impugnare. *Natt. conſil. 31. num 4. Tom. 1. & conſil. 285.* ¶ Effectus publicationis eſt, ut ſuper iiſdem capitulis, vel directo contrariis in eadem, vel alia inſtantia, iidem, vel alii teſtes produci nequeant: fallit, quando pars adhuc non habuit copiam, *de qua limitatione, & aliis vide per Andr. Gail. obſervat. 105. & ſupra titul. de deductionibus, &c.* Judex, Notarius, & teſtis relevantes depoſitionem ante publicationem, tenentur pœna falſi. *vide tractat. Ægid. de reprobation. teſtium. num. 65. inter tractatus. Bart. fol. 172.* ¶ Si pars minetur teſtibus, ne illi deponant, malam præſumitur habere cauſam. *Rebuff. ibid. gl. 10. num. 3.* ¶ Publicatio teſtium in poſſeſſorio, non nocet in petitorio. *DD. de Rota, deciſ. 23. alias 437. titul. de teſtibus in novis.* ¶ Pars producens teſtes cenſetur illos approbare. *Rota. Genuen. deciſ. 136. num. 4.* Ideo tunc non poterit perſonas, vel dicta improbare. *ead. Rot. d. deciſ. 136.* Etiam ſi produxerit in facientibus pro ipſa tantum. *ead. Rot. deciſ. 1. numer. 6.* ¶ Producens teſtium dicta à ſe inductorum cum proteſtatione in parte, & paſſibus, non dicitur illa approbare, quemadmodum approbat perſonas. *Hieron. Magon. dec. 46. Luc. num. 32.* Tamen atteſtationes productæ per partem, probant contra ipſammet, licet producantur cum dicta proteſtatione. *Rot. Genuen. deciſ. 1. num. 6.* ¶ Unius teſtis dictum in una cauſa, facit fidem contra eundem teſtem teſtificantem in alia cauſa. *Bart. in l. eos, qui 27. ff. ad leg. Cornel. de fal.* ¶ Depoſitio unius examinati tanquam teſtis in uno judicio, non nocet ſibi tanquam parti, ſeu principali in alio judicio. *Capie. deciſion. 52.* ¶ Probationes factæ in inſtantia cauſæ civilis, an proſint in cauſa criminali, vel contra, *vide Bart. in l. 2. §. hoc edicto. ff. de vi bono. rapt.* ¶ Probationes in una inſtantia factæ, perpetuo fidem faciunt, ſed quando, & inter quos, *vide DD. de Rot. deciſ. 20. alias 410. titul de re judic. in novis.* ¶ Publicatio teſtium non recte examinatorum, non convalidat eorum depoſitiones. *Mynſing. obſervat. 52. centur. 4.* ¶ Confeſſio tutoris extra inventarium non præjudicat veritati, ſed confeſſio facta per inventarium adeo præjudicat, quod non poſſit contra probari. *l. fin. C. arbitr. tutel.* ¶ Productio teſtium per partem privatam facta, non prodeſt, neque nocet parti Fiſcali. *Guid. Papon. quaeſt. 342. ſed vide ibid.* ¶ Pronunciari non poteſt in criminali, ex probatione habita in cauſa civili. *Guid. d. q. 342. n. fin.*

Cap. XXIV. Quibus modis valeat probatio, vel finiatur.

Admiſſa probatio per Judicem, quæ non debuerat admitti, parte tacente, nec contradicente, puta quia fuerit facta poſt dilationem, vel contra juramentum, valebit. *Jaſſ. Lanf. Balb. deciſ. 244.* ¶ Probatio per teſtes aliquo caſu prohibita, ſi tamen fiat, parte non opponente, valebit. *Franc. Cremen. ſing. 152.* ¶ Probatio facta in ſecunda dilatione data, ea non cognita, quando valeat, & quid de probatione facta ſine dilatione, *vide Bartol. in l. 1. Cod. de dilatio.* ¶ Probationes factæ, finita dilatione, valent, & etiam factæ, nulla data dilatione, *Afflict. deciſion. 55.* ¶ Probationes factæ in primo judicio non pereunt, lata abſolutoria ab obſervatione judicii, *Joſeph. Ludov. deciſ. 44. Luc. num. 10.* ¶ Probatio, quæ non debuerat admitti, ſi admittatur, erit valida. *Mynſing. obſ. 49. cent. 6.* ¶ Ficta probatio, veluti; quando poſitiones ſunt habitæ pro confeſſis, perit, inſtantia cauſæ perempta. *Balb. deciſion. 282.*

Cap. XXV. Miſcellanea.

Notarius debet ſimpliciter ſcribere dictum teſtis, & ſufficit conſtare de die, & loco juramenti teſtis, licet id non ſcribatur in actis, *Mattheſ. ſingul. 133.* ¶ Lex teſtium C. de teſtibus habet locum, quando eſt actum, quod actus alter non valeat, niſi celebretur in ſcriptis. *vide Put. deciſ. 431. lib. 2.* ¶ Teſtibus à longinquis partibus venientibus ad locum judicii, an expenſæ victus tantum, vel etiam operarum mercedes perſolvi debeant, *vide Ozaſc. deciſ. 46. & Capie. deciſ. 90 numer. 4.* ¶ Teſtes non debent habere ſalarium, Judex tamen ex officio facit eis dare ſumptus: fallit, ſi teſtes eſſent laboratores, quia tunc debent habere ſalarium. *Guid. Pap. quaſt. 68. num 5. & Andr. Gail. obſerv. 99 libr. 1.* ¶ Probationum facultas tempore non eſt anguſtanda. *Afflict. deciſ. 50. num. fin.* ¶ Copia teſtium examinatorum, quando ſit parti danda, *vide Capic. dec. 74.* ¶ Aperiens teſtificationes ante publicationē, punitur ut falſarius

pœna arbitraria. *Cabal. milleloq. 937.* ¶ Non eſt licitum teſtes ſubornare, & illos à veritate deviare, alioqui ea pœna punitur ſubornans, qua tenetur is, qui falſum deponit. *Rebuff. tractat. de teſtibus artic. 1. gloſſ. 7. num. fin. fol. 856.* ¶ Si teſtes non cognoſcant illum, de cujus facto deponunt, debet ille eis exhiberi, ut eum cognoſcant. *vide Bartol. in authentic. de hared. & Falcid. §. hit vobis, num. 13.* ¶ Propter exceptionem, quæ objicitur in perſonam teſtis, non differtur receptio ipſius, niſi pro opponente ſit de jure præſumptio, vel tatis aperta probatio, quæ teſtimonium etiam latum prorſus evacuaret. *authentic. ſi teſtis. C. de teſtib. vide Papon. lib. 9. titul. 3. arreſt. 17. & 20.* ¶ Minor reſtituitur, ut omiſſam allegationem, ſeu probationem iterum inducat. *l. 37. ff. de min. 25. an.* ¶ Contra dicta teſtium opponi poteſt, quod ſint falſa, contraria, varia, & non veriſimilia. *Cabal. milleloq. 941.*

TITULUS CCI.

De probationibus in genere.

Cap. I. Probatio. Quid ſit: Qualis ſit.

PRobatio eſt oſtenſio rei dubiæ per argumenta, faciens fidem, & ex duobus inſurgit, nempe ex juramento, & depoſitione; juramentum enim dat robur depoſitioni. *Ægid. Bellam. concluſ. 714.* ¶ Probatio non eſt de Judicii ſubſtantia. *Afflict. deciſ. 47.* ¶ Appellatione probationis, venit vera probatio. *Bartol. in l. Lucius 82. ff. de conditio. & demonſtr.* ¶ Probationis ſpecies variæ ſunt, alia, quæ fit per teſtes, alia per inſtrumenta, alia per conjecturas, & alia per juris præſumptionem: ideo Judex ad unam tantum ſe applicare non debet. *Auguſt. Bero. quaeſt. 90.*

Qualis ſit.

Teſtium probatio in arbitrio Judicis poſita eſt. *Ozaſc. deciſ. 128. num. 11. Rot. Gennen. deciſ. 36. Gram. deciſ. 34. num. 47. & deciſ. 92. num. 25. Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 3. Boer. deciſ. 101. num. 8. & Dec. conſil. 94.* Ideo ſi Judex viderit teſtibus examinatis (etiam clare deponentibus in favorem alicujus) non eſſe fidem adhibendam, poterit illam non adhibere, ſi ex cauſa hoc fecerit, *Gram. deciſion. 34. num. 46. & deciſ. 92. num. 24.* Debet tamen addere cauſam, quare fidem non adhibuerit, alias teneretur in ſyndicatu. *idem Gram. vot. 14. & Hippol. ſing. 114.* Quod procedit, licet pars hoc non oppoſuerit. *Joſ. Ludovic. deciſ. Luc. 3 num. 6.* ¶ Probationes omnes ſunt arbitrariæ Judicis; arbitrium tamen illius debet eſſe juri conſonum. *Rot. Gennen. deciſ. 128.* ¶ Quando probationes in Judicis arbitrio poſitæ ſint, *vide Menoch. de arbitra. libr. ſecundo caſ. 90.* ¶ Modus probandi contractum venditionis fuiſſe ſtipulatum, qualis ſit, *vide Bartol. in l. 12. Cod. de pact. & in l. prima C. plus. valere.* ¶ Probationes non ſunt anguſtandæ. *l. penult. Cod. de hæreticis.* ¶ Probatio feloniæ debet eſſe perfecta, & per quinque teſtes. *Pap. lib. 9. tit. 1. arreſt. 16.* ¶ Quando tractatur de probando contra illud, quod habet præſumptionem pro ſe, probationes debent eſſe efficaciores. *Hippol. ſingul. 451.* Nam probare debens, ſi contra eum eſt præſumptio, oneratur duriori probatione. *Bartol. in l. non eſt 23. ff. de eo, quod metus cauſa.*

Cap. II. Quando requiratur, & quæ requirantur.

In cauſis, in quibus ſententia parit plenum præjudicium, requiritur plena cauſæ cognitio, & per conſequens probatio. *l. Judices. 9. C. de jud.* ¶ Probationes in criminalibus exactiſſimæ requiruntur. *Boer. deciſ. 259.* ¶ In octo caſibus requiritur probatio per viſum, *de quibus vide per Gaſp. Cabal. milleloq. 514.* ¶ Conſanguinitas ut probetur, requiritur, quod teſtes incipiant à com-

Tepati Compend.

muni parente, vel à fratribus germanis: alias non dicuntur reddere cauſam ſcientiæ. *Natt. conſ. 388. & Dec. conſ. 524. num. 4.* ¶ Efficacior probatio requiritur ab eo qui probare vult illud, quod non eſt verſimile. *c. quia veriſimile 10. extr. de præſumptio.* ¶ Ad probandum ingratitudinem delicti commiſſi per Vaſallum in Dominum; quinque teſtes requiruntur. *c. 1. tit. quot teſtes ſint neceſſa. ad proband. feud. ingra. in uſib. feud.* ¶ Legitima probatio requirit ſaltem duos teſtes, qui ſint omni exceptione majores. *Caſſand. in conſuetud. Burg. tit. Des juſtices. §. 7. gloſſ. 5. n. 7.* Et ſufficiunt in illa, nam in ore duorum, vel trium ſtat omne verbum. *Deuter. c. 17. Matth. cap. 18. cap. in omni negotio, ext. de teſtib. cap. relatum, de teſtament. c. 1. 2. q. 5. & Ozaſc. deciſ. 53.* Ideo probatio per duos teſtes concludit. *Rot. Gennen. deciſion. 195. Gram. deciſ. 73. num. 8. & 9. cap. inter 11. ext. de exceſſ. Prælat. cap. ſi teſtes. §. item 4. qu. 2.* Et quando patiuntur aliquem defectum in perſona, vel dicto additur tertius pro ſupplemento probationis. *Rot. Gennen. dec. 206.* Quia teſtis inhabilis per dictum alterius habilis, validatur. *idem Ozaſch. deciſion. 99. num. 41. vide Rot. Gen. deciſion. 42. & Rol. conſ. 98. vol. 4.* ubi de requiſitis ad hoc, ut ſuppleatur.

Cap. III. Quando corroboretur, debilitetur.

Præſumptiones, & indicia etiam corroborant dicta teſtium non idoneorum. *Rot. Gennen. deciſ. 195.* De ſeptuaginta duabus qualitatibus teſtium, *vide per Raud. tractat. de Analog. cap. 30. num. 142.* ¶ Probationum fides multum debilitatur, quando agitur contra perſonam gravem, & contra, leviores ſufficiunt, quando agitur contra perſonam vilem, *Crav. conſil. 73. num. 22. & conſ. 75.*

Cap. IV. Quando ſufficiens ſit.

* Text. in l. ſcriptura. C. qui potior. in pign. habeant. declaratur, & an probatio crediti per duos teſtes altero defuncto ſufficiat, & utrum teſtes debeant ſpecifice deponere de tempore, an vero ſufficiat in genere de apochæ veritate deponere. *Gaſp. Theſaur. quaeſt. For. lib. 2. quaeſt. 89.* ¶ Quando numerus teſtium ſuppleat ipſorum defectum. *vide Rot. Gennen. dec. 42.* Quod non procedit in cauſa criminali, vel civili ardua. *Hippol. ſing. 477.* Et ad hoc, ut teſtis ſuppleat alterius defectum, debet eſſe omni exceptione major. *Gravet. conſil. 6. num. 125.* ¶ Probatio, quæ ſit ſufficiens, quæ evidens, quæ liquida, & quæ liquidiſſima, *vide Caſſand. in conſuetud. Burg. tit. des Juſtices. §. 7. gloſſ. 5.* ¶ Qualitas rei ſi in libello non deſcribatur, nec fuerit contra objectum, ſi ex probationibus res fuerit ſpecificata, ſufficit ad hoc, ut ſententia feratur pro actore. *Capel. Thol. q. 201. & 202.*

Cap. V. Quando admittatur, certificari poſſit.

* An ſicut in cauſa appellationis admittitur non probatum, & appoſitum in cauſa principali, an ita admittatur in cauſa ſupplicationis. *Rol. 94. Tom. 1.* * Declarans velle uti teſtibus in certa parte tantum, an admittatur. *Joan. Pet. Surd. deciſ. 16.* ¶ Quando veritas aliter haberi non poteſt, admittuntur teſtes etiam inhabiles, & minus idonei, quod procedit, quando ex natura facti, delicti, ſeu negotii, veriſimiliter potentia, & actu, alii intervenire non potuerunt; alias ſecus. *Mynſing. obſerv. 16. cent. 3. & Hippol. ſingul. 73. vide infra titul. de teſtib.* ¶ Quis non debet admitti ut talis, niſi prius probet ſe talem. *l. 9. C. de his, qui accuſa. non poſſ.* ¶ Conſcientiæ alterius ubi aliquid relinquitur, non admittitur contrarium probare volens. *DD. de Rot. deciſ. 61. alias 610. de reſcript. in antiq.* ¶ Probatio per juramentum admittitur in 38. caſibus tradita *per Caſſand. in conſuetud. Burg. tit. des Juſtices §. 5 gloſſ. 13. n. 176.* ¶ Dubia probatio poteſt certificari per communem uſum loquendi. *Raud. tract. de Analog. c. 24. n. 28. & Bart. in l. 2. ff. de duob. reis.*

¶ Teſtes, qui adverſus fidem teſtationis ſuæ vacillant, audiendi non ſunt. *Capic. deciſ.142.*

Cap. VI. Quando concludere poſſit, vel non.

Probatio generalis veluti incerta. & dubia non concludit. *Crav. in quodam conſil. impreſſo poſt. deciſ. 122. Pedem. num. 13.* ¶ Probatio per poſſibile non concludit quia debet concludere per neceſſe. *Mobed. deciſ. 193. Raud. de Analog. cap.24. num.36. & Guid. Papon. ſing. 222.* Fallit in his quæ ſunt difficilis probationis, ſed quæ ſint hujuſmodi, *vide eundem Raud. ibid. num. 66. & 65.* Et de aliis limitationibus, *vide per Hippol. ſing. 494.* ¶ Teſtis non concludit, cum dicta per eum poſſunt eſſe, & non eſſe. *Ven. deciſ.275. ſeu 12. part. 3. num.4. Raud. de Analog. c.24. n.22. & 30. facit l.4. C. unde legit.*

Cap. VII. Quæ probare poſſit, vel non.

* An agens interdicto recuperandæ poſſeſſionis, quid probare debeat. *Fachin. lib.8. cap.9.* ait ſe ſpoliatum fuiſſe. * Conſangvinitas an probetur ex inſtrumento donationis, vel teſtamenti. *Joan. Pet. Surd. deciſion. 144.* * Quomodo probetur, quando agitur de ea reſpectu matrimonii contrahendi, vel ſolvendi. *Jo. Pet. Surd. deciſ. 145.* * An volens defuncto ſuccedere probare debeat bona, quæ petit fuiſſe defuncti mortis tempore, vel ab eo poſſeſſa. *Joan. Pet. Surd. deciſion. 359.* * Filius adulterinus, quando probetur ex ſene, & infirmo. *Joan. Pet. Surd. deciſ. 83.* ¶ Contenta in inſtrumento perdito poſſunt probari per teſtes, qui illud perlegerant, ſi deponant de tenore, & quod erat ſine vitio, *vide Bartol. in l. 2. §. Divus. ff. de jure Fiſci, & ibid. in additio.* ¶ Confeſſio ſolutionis eſt probanda per teſtes rogatos, in obligatione inſcriptis redacta; ſed quando judicetur hujuſmodi. *Afflict. deciſ. 105.* ¶ Virginitas de præterito, qualiter probetur, *vide Afflict. deciſ. 236.* ¶ De probatione ſcripturæ perditæ. *Afflict. deciſion. 247. & 330. vel actorum Boer. deciſion. 15. Franc. Marc. quæſt. 213. Bart. in aut hen. ſi quis in aliquo. C. de edend. num. 6. & 20. in l. ne in Arbitris. C. de recept. Arbit. & in l. 5. C. de fid. inſtrum.* ¶ Quando ſimpliciter probatur bona fuiſſe poſſeſſa per aliquos, veluti per maritum, & uxorem intelligitur, quod illi poſſederint pro dimidia, ſublata præſumptione. *l. quintus. ff. de donatio. int. vir. & uxo. Cravet. conſil. 61.* ¶ Vacua poſſeſſionis traditio, poteſt probari teſtibus, & inſtrumentis. *l. non idcirco 12. C. de fid. inſtrument.* ¶ Ad probandum quem eſſe hæredem defuncti, non ſufficit probare, quod poſſideat bona hæreditaria ipſius defuncti. *l. non hoc. 4. C. unde legit.* ¶ Licet quiſque præſumatur vivere centum ann. tamen dans de regreſſu tertii, an debeat probare eum vivere. *Rot. Rom. deciſ. 2. alias 145. titul. de exceptio. & deciſ. 4. ibid.* ¶ Deſcendentia ab aliquo ſtipite, quomodo probetur, *vide Raud. tract. de Analog. cap. 24. num. 55.* Et tunc quæ opponi poſſint contra teſtes, *vide Cravet. conſil. 250.* ¶ Tradita poſſeſſio an poſſit probari per inſtrumentum, *vide Bartol. in l. 2. Cod. de acquir. poſſ.* ¶ In materia præſcriptionis qualiter probetur poſſeſſio, *vide Bartol. in l. 9. C. de long. temp. præſcript.* ¶ Signa vitæ poſthumi, ſeu partus cæſi ab utero matris, vel abortivi, quomodo probentur, & per quos, *vide Franc. Marc. quæſt. 168. part. 2.* ¶ Filiationis legitimæ, vel illegitimæ probandi modus, (in quo mulieris dicto non ſtatur) *ſcribitur per Marc. q. 457. part. 2.* ¶ Filiatio, & quaſi poſſeſſio ipſius, ex quibus probentur, *vide Put. deciſion. 518.* De hac probatione, *vide Magon. deciſ. Luc. 86. Andr. Gail. obſerv. 97. libr. 2. Menoch. de Arbitr. libr. 2. caſ. 89. Dec. conſ. 54. & 272 Rol conſ 11. vol. 3. Bero. qu. 90. & Bart. in l. 1. C. quor. legat.* ¶ Filia probatur legitima, ſi probetur ipſam natam ex legitimo matrimonio, ſed ubi debeat hoc probari, *vide Bart. in l. Titia. 35. ff. ſolut. matrim.* ¶ Æquivocum non probatur, nam quod multipliciter intelligi poteſt, ejus veritas ignoratur. *ſcribuntur exempla per Raud. de Analog. cap. 31* limita, ut ibi. *n. 64. & ſeqq.* ¶ Furor qualiter probatur, *vide Joſeph. Ludovic. deciſ. Luc. 22.* ¶ De probatione furoris, & fatuitatis, *Mann. ad l. is poteſt. ff. de acquir. hæred. in libr. ſui Spec.* ¶ Alimenta præſtita alicui, vel expenſæ, quomodo probentur. *Joſeph. Lud. deciſ. Luc 42.* ¶ Probata violentia per teſtes, res amiſſæ probantur per juramentum, & ſuper valore rerum amiſſarum, taxationis Judicis permiſſa, & præſtito juramento, fit condemnatio. *cap. fin. ext. de iis, quæ vi, metuſue cauſ. fiunt.* ¶ Intereſſe pariter, quod debetur ex maleficio, probatur per juramentum, ſecus ſi debeatur ex contractu, quia tunc teſtibus probandum eſt. *gloſſ. ibid.* ¶ Ad ſciendum, quando plura apponuntur, utrum omnia debeant probari, diſtingue, *ut per Guid. Pap. ſingul. 215.* ¶ Identitas corporis, ſeu rei, qualiter probetur, & præſumatur. *Cravet. conſ. 198. & infra tit. de probat. ident. rei, vel perſon.* ¶ Fama qualiter probetur, & quomodo teſtis deponere debeat ad hoc, ut fidem faciat, & dicatur fama probata, *Bartol. in l. de minore 10. §. plurimum. ff de quæſt. & infra tit. de fama.* ¶ Diligentia, & negligentia qualiter probentur. *Bart. conſil. 102. vol. 1.* ¶ Contra inſtrumentum recipiuntur teſtes. ſed quot requirantur ad illud reprobandum, *vide gloſſ. in cap. ſi teſtes. 4. qu. 2.* ¶ Quando probatur ſtipulatio per teſtes, ſufficit, teſtem deponere Titium interrogaſſe, & Sempronium reſpondiſſe, nec eſt opus, ut ille dicat, in continenti, quia hoc ſubauditur, & præſumitur, *DD. in l. 1. §. qui præſentes. ff. de verb. oblig.* ¶ De probatione ſtipulationis, *Bartol. in l. ſi unus 28. §. pactus. num. 19. ff. de pact.* ¶ Impedimentum, & caſus ſuperveniens, qualiter probentur, *Bartol. in l. 2. §. quod ſi. ſi quis cautionibus.* ¶ Paupertas non præſumitur; ſed debet probari. *§. ſed & propter, Inſtit. de excuſ. tuto.* ¶ Quomodo dolus probetur interveniſſe in venditione. *gloſſ. in l. dolus 10. C. de reſcind. vend.* ¶ Error Notarii quomodo probetur, *Bart. in l. errore 7. Cod. de teſtament.* ¶ Venditio & pretii ſolutio, probari poſſunt per teſtes. *Bart. in l. 3. Cod. de fide inſtrument. & jure haſt. Fiſcal. lib. 10.* ¶ Sententia poteſt probari per teſtes, licet non deponant de cauſis, quæ ſolent Judicem movere ad pronunciandum. *c. 16. ext. de ſentent. & re judic.* ¶ Ad probandum, quod inſtrumentum recipiat aliquam conditionem, ſeu reſervationem, debet probari hoc fuiſſe reſervatum tempore inſtrumenti; alias probatio non relevat. *Fel. conſil. 50. num. 3.*

Cap. VIII. Qui teneantur probare.

* An cum quis allegat ſe occidiſſe ad ſui defenſionem, quomodo id probare debeat. *Fachin. lib. 1. cap. 30. controverſ.* ait exprimendam eſſe qualitatem neceſſariæ defenſionis, *l. ut vim. ff. de juſt. jur.* * An is, qui petit ſub conditione relictum, ſi inſtitutus abſque liberis deceſſerit teneatur probare gravatum abſque liberis deceſſiſſe. *Fachin. lib. 6. cap. 44. affirmat. Caſtr. conſil. 387. lib. 1.* * An pupillaris ſubſtitutus, qui probat mortem inſtituti, teneatur probare eum in pupillari ætate contigiſſe, ut obtineat, *lib. 6. cap. 45. Fachin. affirmat. Bart. conſil. 56. libr. 1. Menoch. de præſumpt. lib. 4. præſumptio. 184. num. 4.* * An hæreditatem petens tanquam proximior in ſucceſſione inteſtati probare teneatur eum de cujus hæreditate agitur nullo condito teſtamento deceſſiſſe. *Fachin. lib. 6. cap. 46. negat. argu. l. ab ea parte. ff. de probat.* * An intereſſe lucris ceſſantis ſit probandum ab eo, qui illud petit. *Fachin. lib. 11. cap. 39. affirmat. Mobed. deciſion. 3. de uſur.* ¶ Qui allegat inſtrumentum caſu perditum, debet probare, & niſi probet caſum, ei non patrocinatur allegatio ipſius: ſalvum tamen remanet jus probandi per alias legitimas probationes. *l. ſicut. 5. C. de fide inſtrum.* ¶ Probatis extremis, intelliguntur probata media. *Rot. Gen. dec 97. n. 12.* Et præſumuntur *Æg. concl 421.*

Cap. IX. Qui ſint effectus.

Quando reſpectu actus, de quo agitur, locus, & tempus non ſunt de ſubſtantia probationis, diverſitas loci, & temporis inter teſtes non nocet, neque vitiat. *Guid. Papon. quæſt. 544. & Ægid. Bellam. concluſ. 391* ¶ Notario, aut teſte dicente in mortis articulo ſe dixiſſe falſitatem, non præjudicatur parti. *Franc. Marc. quæſt. 385. num. 10. part. 1. & quæſt. 640. part. 2. Bartol. in l. 3. §. ſi quis. ff. ad Senatuſconſul. Sylla.* Idem in judice dicente tuliſſe ſententiam pecuniam. *Bartol. ibid.* ¶ Teſtibus deponentibus varie circa qualitatem, de qua ſit judicandum, *vide Rot. Genuen. deciſ. 53. num. 3.* ¶ Venditio valet ſine ſcriptura: ideo amiſſo inſtrumento, non vitiatur, ſi aliter probetur. *l. cum inſtrumentis 10. C. de fid. inſtrument.* ¶ Statur inſtrumento donec contrarium probetur per ſcripturam, vel teſtes idoneos: & ubi conſtat partes fuiſſe præſentes, præſumitur ſtipulatio. *l. optimam 14. C. de contrah. & commit. ſtipul.* ¶ Veriſimilitudo eſt magnæ importantiæ, & effectus circa materiam probationis. *Hippol. ſing. 393.* Ideo teſtibus etiam minus dignis Judex debet adhibere fidem, quando veriſimilia deponunt. *Joſeph Lud. deciſ. 5. Luc. num. 31. & Hippol. ſing. 343.* ¶ Falſitas in teſte, quando noceat producenti, *vide Bartol. in l. ſi ex falſis. 42. Cod. de tranſact. num. fin.* ¶ Debito probato, an ſuper quantitate ſtetur juramento creditoris. *Ozaſc. dec. 96. & infra tit. de jurament. ſupplet.* ¶ Si conſtat plene Judici de debito, & ſemiplene de ſolutione per unum teſtem idoneum, eliditur illa plena probatio per ſemiplenam probationem, qua conſtat de ſolutione. *Fel. conſil. 50. num. fin.* ¶ Reus an ſit abſolvendus, ſi in libello exprimatur dies certus, teſtibus de alio die deponentibus, *Capell. Tholoſ. q. 11. in addit.*

Cap. X. Quibus modis valeat depoſitio.

Teſtis productus, & examinatus in una cauſa, ſi in alia cauſa ſuper eodem articulo examinetur, & deponat, dico prout dixi in alia cauſa, an valeat depoſitio, relinquitur Judicis arbitrio. *Bart. in l. eos, qui 27. ff. ad l. Cornel. de falſ. num. 6.*

Cap. XI. Teſtis. Qualis ſit.

Si teſtes ejuſdem partis, vel ambarum ſint contrarii, quid juris, *vide gloſſ. in v. teſtes. 4. qu. 2. & 3.* ¶ Si teſtis unus deponat de uno vulnere, alter de pluribus, non ſunt contrarii, ſed reducuntur ad concordiam: tamen teſtes in non reiterabilibus, non reducuntur. *Bartol. in conſ. 117. num. fin. volum. 1.* ¶ Teſtimonium ferre munus publicum eſſe dicitur. *Ozaſch. deciſion. 46. num. 4.* ¶ Teſtis deponens, quod in actu duo erant præſentes, ſi poſtea interrogatus de præſentibus reſponderit, quod nemo aderat, intelligi debet, præter illos duos jam dictos. *Vera. deciſ. 270 ſeu 7. part. 3. num. 8. Et ſic probat Hippol. ſing. 571.* ¶ Verba generalia, ſeu indefinita teſtium, ſunt intelligenda, ne contradicant dictis cæterorum teſtium. *Bartol. in l. ſolent. §. non vero. ff. de offic. Proconſul.* ¶ Teſtes deponentes, unus in domo, & alius juxta domum, non ſunt contrarii; ſed reducuntur ad memoriam. *Bart. in l. Gallus. §. ille caſus. ff de liber. & poſthum.* ¶ Teſtes non ſunt contrarii, ſi unus dicat ante calendas, & alter in die calendarum. *Bart. in l. qui ante 13. ff. de verbo. oblig.* ¶ Teſtis impugnans inſtrumentum debet eſſe omni exceptione major: tamen ſi ex deſcriptis in inſtrumento ſit, facit vacillare fidem inſtrumenti. *Vera. dec. 279. ſeu 16. part. 3.* ¶ Teſtis non deponens veriſimilia non eſt omni exceptione major. *Put. dec. 380. lib. 3.* Et redditur ſuſpectus de falſo. *Vera. deciſ. 276 part. 3. n. 6. Crav. conſ. 94. n. 4. conſ. 115. n. 12. & conſil. 281. n. 6.*

Cap. XII. Quibus modis intelligatur.

Teſtis qui deponit hoc modo, vidi ſemper poſſidere Titium per decem annos, intelligitur, quod vidit eum ſemper poſſe poſſidere. *Bartol. in l. 1. ff. de aqu. quoti. & æſtiv.* ¶ Teſtis deponens ſuper articulo, quod Titius tenuit, & poſſedit, & interrogatus, quomodo ſciat, reſponderit, quod tenuit, & poſſedit tanto tempore, probat. *Bartol. in l. ſtipulatio. 38. §. hac quoque. ff. de verb. oblig.* ¶ Teſtis ſi unus deponat, quod Titius poſſedit, & alius, quod Sejus poſſidet, intelliguntur, quod quilibet vidit de facto poſſidere. *Bartol. ibid.* ¶ Ratio dicti teſtis trahit, & regulat ipſum dictum, ipſumque deſtruit, ſi dicto non congruit, cum tota vis teſtis ſtet in ratione. *Jaſ. Lanf. Balb. deciſ. 404.* ¶ Teſtes in dubio conteſtes eſſe præſumuntur. *Ozaſc. deciſion. 99. num. 28.* ¶ Si congrua interpretatione hoc fieri poteſt, licet in conteſtes ſe non nominent. *Cravet. conſil. 78. num. 9.*

Cap. XIII. Quando faciat fidem.

Teſtis deponens de facto geſto à ſeipſo, an faciat fidem, *vide Pet. Benimten. deciſion. 63. Rot. Genuen. deciſion. 192. Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 99. & Bartol. in conſil. 19. volum. 2.* ¶ Quanta adhibenda ſit fides teſtimonio Judicis, prolata à ſe ſententia. *vide Menoch. de arbitra. caſ. 107.* ¶ Teſtes duo amici, qui propter amicitiam non faciunt integram fidem, ubi duo requiruntur, ſi ſunt tres, ſupletur per illum tertium (etiam ſi ſit amicus) defectus amicitiæ omnium trium. *Felin. conſil. 36. num. 11.* ¶ Licet teſtis dicat ſe neſcire diem, vel horam, nihilominus facit fidem, & illi creditur. *Bart. in tract. teſtim. fol. 170.* ¶ Teſtis alias idoneus examinatus extra tempus, non facit fidem, ſi pars non fuerit monita. *Rot. Gen. deciſ. 113. num. 18.*

Cap. XIV. Quando credatur, concludat.

Quando teſtis variat in dictis, an ſtetur primo, vel ſecundo, & quæ teſtimonis falſa dicantur, quæ varia, & quæ diverſa, *vide Bart. in l. eos, qui 27. ff. ad leg. Cornel. de falſ.* ¶ Principalis ſi unum dicat, & teſtes contrarium deponant, ſtatur dicto principalis; & non teſtium. *Gram. deciſ. 103. num. 61. & Crav. conſil. 171. num. 10.* ¶ Servo etiam creditur, ſi ille deponat de facto proprio. *Afflict. deciſ. 369. num. 7.* ¶ Teſtibus deponentibus per eundem præmeditatum ſermonem non creditur. *Rot. Genuen. deciſion. 106. Ozaſ. deciſ. 128. num. 10.* Quia præſumuntur ſubornati. *Guid. Pap. ſing 922. vide Franc. Marc. quæſt. 896. & ſeqq.* ¶ Fallit in teſtibus bonæ famæ, qui, etiam ſi deponant per eundem præmeditatum ſermonem, fidem faciunt. *Marc. quæſt. 897. num. 17. & quæſt. 898.* ¶ Teſti titubanti non creditur, *Ægid. concluſ. 47. n. 3.* ¶ Teſti non deponenti veriſimilia non creditur, *Ozaſc. deciſ. 72. num. 8. Rot. Genuen. deciſ. 24. num. 13. & deciſ. 106. Gram. deciſ. 28. & 103. num. 20. & vot. 14. num. 8.* Quia non veriſimile non multum diſtat à falſitate. *Rot. Genu. deciſ. 58. num. 9.* Imo eſt quædam falſitatis imago. *idem Gram. deciſ. 28. & vot 14. num. 11.* ¶ Tali teſti non creditur, ſi ex ipſo facto laus, vel vituperamen illius reſultet. *ead. Rot. Genuen. deciſ. 3. num. 14.* ¶ Teſti varianti, & contrarianti ſibimet in depoſitione ſua, non creditur, quamvis contrarietas ſit in acceſſoriis, ſi ſuper tota cauſa juratum ſit. *Put. dec. 28. lib. 2.*

Concludat.

Exceptio oppoſita contra teſtes, debet concludere de tempore depoſitionis; alias non procedit. *Pet. Genur. ſing. 70.* ¶ Teſtis ratio, quia ſum vicinus, vel conſanguineus, concludit. *Bart. in authen. ingreſſi, num. 68. Cod. de Sacroſanct. Eccleſ.* ¶ Teſtes licet ſint diſcordes etiam in facto principali (in quo conſiſtit ſubſtantia negotii) dummodo in modico ſolum contradicant, non ex hoc cenſentur varii, nec falſi, & propterea non reprobantur. *Gram. d. deciſ. 43. num. 6.*

Cap. XV. Teſtes quando probent, vel non.

Teſtis deponens articulum eſſe verum, probat, ſi ſci-

entiæ cauſam reddat. Marc. quæſt 898. num. fin. ¶ In partu ſuppoſito, duo teſtes plene probant. Dec. conſil. 342. Etiam ſi eſſent mulieres. ibid. ¶ Quando teſtes de Univerſitate pro ipſa probent, vide Menoch. de arbitr. libr. 2. caſ. 106. ¶ Teſtes in effectu probationis tantum valent, quantum inſtrumenta, ſed in modo probandi differunt. Bartol. in l. 2. §. idem. ff. de aqua pluvia arc. ¶ Teſtis dicens, niſi fallor, probat, ſi ejus dictum ſit clarum, ſaltem in ratione. Jaſſ. deciſ. 10. ¶ Teſtis deponere dicitur animoſe, quando probat omnes articulos partis; etiam de præſentia. Vern. deciſ. 276. ſeu 13. part. 3. ¶ Teſtis, qui aſſertive deponit ſuper facto, licet quoad quædam alia deponat per verbum, credit, nihilominus probat. Bart. in conſ. 111. vol. 1. ¶ Teſtis aliquid de nocte factum deponens, addere debet lucis qualitatem; alias non probat. vide Rot. Gen. deciſion. 3. circa finem, & num. 25. Gram. vot. 31. ¶ Teſtes deponentes vidiſſe aliquid per rimulam, ſcilicet unus poſt alium; dicuntur conteſtes, & probant. Bartol. in l. quærebatur. 20. ff. de milit. teſtament. ¶ Teſtis, qui depoſuit, ſcio, quia tetigi manibus, licet deponat ſuper re incorporali, probat, quia ejus dictum refertur ad ſenſum congruum illius rei. Bartol. in l. 2. C. de peric. nominat. lib. 11. ¶ Licet teſtis non reddat cauſam ſui dicti, nihilominus probat, ubi non eſt interrogatus. cap. ſicut ib. ext. de ſentent. & re judic. ¶ Teſtis ſi dicat numeratam fuiſſe alicui pecuniam, & alius dicat numeratam fuiſſe uxori, eo præſente, hujuſmodi teſtes probant Bartol. conſ. 18. vol. 1. ¶ Præſentia includit actus intelligentiam: ideo Notarius non debet dicere rem geſtam, præſente tali, niſi ſit vulgatizata Capic. deciſ. 192. Et teſtis deponens de præſentia, includit intelligentiam. Marſ. q. 327. & Bartol. in l. 1. §. tutor. ff. de aucto. & conſent. tuto. ¶ Peritia magna requiritur in teſte deponente de ſcriptura perdita, & de illa deponens tria debet teſtificari. Afflict. deciſ. 302. num. 6. Bart. in d. l. 5. C. de fid. inſtrument. Alias non probat. vide Bartol. in l. ſcripturas 11. C. qui potiores, & in l. 1. ff. ſi cert. pet. num. 27. ¶ Teſtes quando concordant in communi æſtimatione, licet quilibet de ſua deponat, probant: & de remedio probandi rei æſtimationem, vide per Bartol. in l. 2. C. de reſcind. vendit. ¶ Si teſtis interrogatus de aliquo actu, dicat ſe interfuiſſe illi actui, & Titius ſimul interfuit, probat, licet Titius poſtea depoſuerit ſe nihil ſcire. Guid. Papon. ſingul. 895. & Hippol. ſing. 408. ¶ Teſtes diſcordantes in ſumma, an ſaltem probent de minori, & quando concordentur, vide deciſion. 240. n. 4. Rot. Genuen. deciſ. 53. & deciſion. 196. Jaſſ. Lanſ. Balb. deciſ. 151. Quod probent ſaltem in minori ſumma, & non ultra, ſcribit Magon. deciſ. 65. Luc. ¶ Teſtes deponentes de litera, literatura alterius ex eo, quod dicunt habere notam ejus manum, an probent, vide Afflict. deciſ. 181. & Rot. Gen. deciſ. 1. ¶ Plus eſt defectus non expreſſionis loci, quam temporis: quia tempus de facili exit à memoria, quod non eſt in loco: ideo licet teſtis dicat ſe non recordari de tempore, probat; ſecus ſi de loco. Afflict. deciſ. 375. n. 9.

Vel non.

Teſtes deponentes per verba credulitatis, & referentes ſe ad judicium proprium, non concludunt, neque probant. Ozaſ. dec. 122. Hippol. ſingul. 19. limita, ut ibid. & ſing. 183. ¶ Quia de rebus ſenſatis, non de conjectura animi deponere debent. Jaſ. de action. in §. ſed iſta, num. 118. vide & num. 134. ¶ Teſtis, qui primo depoſuit, poſtea jurat, non probat. Boer. deciſ. 259. ¶ Teſtes deponentes extra articulum, ſuper quo producti ſunt non probant. Gram. deciſ. 103. num. 8. Niſi juraſſent deponere ſuper tota cauſa. Rot. Genuen. deciſ. 9. num. pen. Ægid. Bellam. concluſ. 457. & Bartol. in l. 13. §. item. num. 8 ff. de jurejuran. ¶ Teſtium dicta deponentium redditione cauſæ ſcientiæ non probant. Gramm. deciſion. 103. numer. 81. Rot. Genuen. deciſion. 10. gloſſ. in verb. rationibus, in cap. 5. extr. de reſcript. Contrarium tamen ſcribit Ægid. deciſion. 64. ¶ Teſtes diſcordantes in tempore ſuper actu non reiterabili, non probant; ſecus ſi ſuper actu reiterabili. Capel. Thol. quæſt. 11. ¶ Teſtis deponens aliquem poſſediſſe fundum ultimis ſex menſibus anni, non probat de toto anno. Bart. ſingul. 8. Contrarium tamen ſcribit idem Bart. in l. 3. §. poſſideri. ff. de acq. poſſ. ¶ Teſtis deponens ſuper publica voce, & fama, ſi dicat ſe ſcire, quia ſic dicebatur, non probat. Bartol. in l. 2. Cod. ad Senatuſconſ. Maced. ¶ In teſtibus indefinita non æquipollet univerſali: ideo teſtes dicentes Titium poſſediſſe talem fundum, ſi non deponant de toto, non probant concludenter. Gram. vot. 26. vide Raud. de Analog. cap. 30. num. 141. & Hippol. ſingul. 171. ¶ Teſtes deponentes vidiſſe tales poſſediſſe nomine Communitatis, non probant, non conſtito de mandato Communitatis. Borgnin. Caval. dec. 18. n. 13. de judic. ¶ Teſtis deponens judicando; & ſecundum ejus judicium non probat; quia eo caſu non dicitur uti teſtis deponere. Gram. deciſ. 73. num. 28. & deciſ. 103. num. 21. Nam teſtes ſuper facto deponere debent, & non judicare, quod eſt judicis. Joſeph. Ludovic. deciſio. Peruſ. 28. num. 6. ¶ Teſtis qui varia, & contraria dixit, non probat, ſi ſubſtantia negotii hoc fecerit, & abſque animo ſe corrigendi. Menoch. de arbitra. lib. 2. caſ. 108. Alias variatio, quæ non eſt circa negotium principale, non præjudicat. Marc. quæſt. 897. num. 7. & Hippol. ſingul. 618. Niſi teſtis eſſet ſuſpectus. Hippol. d. ſing. 618. ¶ Teſtis, qui eadem depoſitione deponit varia, vel contraria, non probat. Capic. deciſ. 142. num. 7. limita, ut ibid. vide Rot. Genuen. dec. 12. Marc. qu. 486 part. 1. & quæſt. 305. part. 2. Put. dec. 375. libr. 3. Gramm. vot. 31. num. 19. Mynſing. obſerv. 86. cent. 2. Hippol. ſingul. 103. cap. cum. Eccleſ. 3. ext. de cauſ. poſſeſſ. & propriet. & Felin. conſil. 50. num. 8. ¶ Teſtis, qui per dictionem, vel circa, deponit, non probat concludenter, veluti ſi dicat aliquem poſſediſſe per decem annos, vel circa, vide Menoch. de arbitrar. libr. 2. caſ. 46. ¶ Teſtis deponens per verba juris, puta, quia Titius ſtipulatus eſt, non probat. Bart. in l. 30. num. 6. ff. de verbor. obligat. Quia debet deponere ſuper facto, & non ſuper jure. idem Bart. conſ. 113. vol. 1. n. fin.

Cap. XVI. Quomodo deponere debeant, concilientur.

Teſtis debet deponere per alterum ex ſenſibus corporis, & non judicio intellectus. Bartol. in l. de ætate 44. ff. de mino 25. ann. num. 8. vide eundem in l. 1. ff. de his, quæ teſtament. delent. ¶ Teſtis dicitur ſuſpectus, quando dicit ſe non recordari de omnibus, quæ eodem contextu geſta ſunt, ſed de aliquibus tantum. Cravet. conſil. 134. num. 13.

Concilientur.

* Contrarietas in teſte quando attendatur: & teſtes diſcordantes ad concordiam veriſimilem reducuntur. Bart. in l. ſcriptura 14. Cod. de fid. inſtrum. ¶ Teſtes deponentes, quod Titius poſſedit ſemper, & continue poſt mortem Sempronii, & veritate poſſederit Sejus immediate poſt mortem, licet ipſe Titius ſucceſſive poſſederit quomodo ſalvetur, vide Capic. deciſ. 37. ¶ Teſtes debent concordari, & concordantur per poſſibilem multiplicationem actuum. Felin. conſilio 36. numero fin. ¶ Quomodo concilientur teſtes, ſi nonnulli deponant aliquid factum ante nuptias, vel ante bellum, & alii, poſt nuptias, & poſt bellum, vide Raud. de Analog. cap. 15. numer. 181. Et de interpretatione hujus dictionis, poſt, in materia probationum, vide Peril. Inſt. D. P. Theſſ. deciſ. 30. ¶ Teſtes ſufficit concordari in eo, quod conſiſtit in ſubſtantia negotii principalis, dato, quod in cæteris diſcordent; nam non ex hoc cenſentur varii, nec reprobantur, imo eo caſu videntur teſtes melius deponere. Gramm. deciſ. 43. & deciſ. 103. numer. 143.

Franc.

Franc. Marc. quaſt. 486. num. 30. Rot. Genuenſ. dec. 3. num. 24. & deciſ. 60. Vem. deciſ. 270. ſeu 7. part. 3. Dec. conſ. 163. Pet. de Raven. ſingul. 965. vide Hippol. ſingul. 6 8. Sufficit enim, ut teſtis dictum concludat à communiter accidentibus, *idem Vem. d. deciſ. 270.* ¶ Quando agitur, ut dicta teſtium reducantur ad concordiam, debent diſtingui tempora. *Vem. deciſ. 270. ſeu 7. part. 3.* ¶ Diverſitas inter unum teſtem, & alium reducitur ad concordiam; ſecus unius & ejusdem. *Bartol. in d. l. 27. num. fin. ff. ad leg. Cornel. de falſ.* ¶ Teſtes poſſunt quodammodo variare ex tractu temporis: memoria enim hominum eſt labilis, & non diuturna. *Gram. deciſ. 60. numer. 9.*

Cap. XVII. Quando teſtis dicatur falſus, vel non.

Teſtem in dicti parte veracem, ac in parte falſum, & mendacem in totum falſum cenſeri jura volunt, ſed quomodo dictum intelligatur, *vide Hippol. ſingul. 76. & Bart. conſil. 88. volum. 1.* ¶ Teſtis obſcure deponens, poteſt officio Judicis repeti. *Capic. deciſ. 81. num. 4. & Bartol in l. 18. §. à fidejuſſore, num. 8. ff. de jurejur.* ¶ Teſtis varia, aut contraria deponens, an in falſum incidat, *vide Franc. Marc. quaſt. 486.* ¶ Quomodo interpretetur dictum teſtis, qui depoſuit hoc modo, omnes dicunt, *vide Bal. ſing. 144.*

Cap. XVIII. Dictum teſtis. Quando valeat, vel non.

Teſtis ſi ſcienter adderet aliquam falſitatem dicto ſuo, dummodo illa non tangat ſubſtantiam negotii principalis, ſuper quo depoſuit, non ob id vitiatur ejus depoſitio ſuper negotio principali facta. *Gram. deciſ. 43. numer. 3.* Nam falſitas non tangens negotium principale, non facit quod dicta teſtium reprobentur. *ibid. num. fin. & deciſ. 103. numer. 144. Decian. conſil. 163. num. decimo.* ¶ Dictum teſtis improprie loquentis, debet coadjuvari, ut non incidat in falſum. *Bartol. in l. 1. num. 18. Cod. de uſufruct. & habit.* ¶ Dicta teſtium non ſunt cavillanda, ſed adjuvanda, & debent improbari, ut ad concordiam reducantur, modica quoque contrarietas non vitiat. *Rot. Genuenſ. deciſ. 3. numer. 24. & Bartol. in l. 11. §. item ſi. ff. de jurejurand.* ¶ Dictum teſtis ſemper debet redigi ad ſenſum congruum, licet incongrue ipſe deponat, *vide addit. ad Bartol. in leg. unic. Cod. de naut. tyber. libr. 11.* ¶ Teſtes deponentes, quod Titius poſſederit ſemper, continue, quotidie, non vitiantur, poſito, quod per aliquod intervallum Titius non poſſederit. *Capic. d. deciſ. 37. numer. fin.* Sed poſſeſſio continuata, quæ dicatur, *vide Bartol. in leg. 1. numer. 23. ff. ſoluto matrimonio.* ¶ Teſtis deponens ſuper articulo poſſeſſionis, ſi deponat etiam de proprietate, an valeat ejus dictum, *vide Bartol. in l. 3. Cod. qui legitimam perſonam.* ¶ Regulariter valet teſtimonium de ſenſu proprio auditus verborum alterius: quia teſtis habebat bene notas voces loquentis, licet perſonam ipſius non videat; quod fallit in teſtamento. *Matheſ. ſingul. 124.* ¶ Valet dictum teſtis deponentis de credolitate, ſi interrogatus reddat bonam rationem ſcientiæ ſui dicti à ſenſu aliquo, quia ratio dicti illud regulat. *Jaſſ. Lanfr. Balb. deciſ. 7. vide Bartol. in leg. prima ff. de vent. inſpic. & Abb. conſil. 105. part. prima.* ¶ Teſtis dictum verbum videtur, quando valeat, *vide Bartol. in l. 25. §. arbiter. ff. de recept. Arbitrar. & in l. 1. de vent. inſpic.* ¶ Teſtis dictum aſſerentis ſe recognoſcere aliquem, quia illum tali tempore vidit, valet, & probat. *Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus littera T. ſingul. teſtis 19.*

Cap. XIX. Teſtis. Quæ facere debeat, teneatur.

Teſtis rationem, & cauſam ſcientiæ diverſam à dicto ſuo aſſignare debet; alias non probat. *Marant. ſuo Spec. de ordin. judic. part. 2. num. 7. titul. de judic. diſſin. Bart. in l. 3. ff. de offic. Procur. Cæſar. & in l. qui interrogatus in. ff. de petit. hered.* ¶ Teſtis quando teneatur reddere rationem ſui dicti, & debeat deponere per alterum ex quinque ſenſibus corporis, *vide Bartol. in l. ſolam 3. Cod. de teſt.* ¶ Teſtis deponens ſuper qualitate animi, debet teſtificari per actus exteriores, quos vidit. *Bartol. in l. 12. §. Divus ff. de tut. & cur. dat. ab his.* ¶ Teſtes debent deponere pro utraque parte. *DD. de Rot. deciſ. 3. de except. in antiq.* ¶ Teſtis non redderet ſufficientem cauſam, ſi diceret, rem tantum valere, quia ipſe tantum daret, ſed debet dicere, quia tantum ſolet vendi communiter. *Bartol. in l. filiusfam. 117. §. ſi quid alicui, de leg. 1.* ¶ Teſtes probantes conſuetudinem, quomodo debeant deponere, *vide Bartol. in l. 2. Cod. quæ ſit longa conſuet. & in l. 32. ff. de legibus ſupra titul. d. conſuetudine.* ¶ Teſtis tenetur deponere ſuper ſecreto ſibi commiſſo, etiam ſi juraſſet non revelare. *Hartm. cap. 28. titul. de teſtibus lib. 1.*

Cap. XX. Teſtium depoſitio. Qualis ſit. Qui ſint effectus.

Teſtis deponens ſe non recordari, non per hoc invalidat propriam depoſitionem. *Ozaſc. deciſ. 99. num. 42.* ¶ Teſtium dubia depoſitio contra producentem eſt interpretanda. *Afflict. deciſ. 120. Rot. Genuenſ. deciſ. 42. DD. de Rota, deciſ. 6. alias 695. de teſtibus & atteſtat. in antiq.* Etiam in materia favorabili. *Decian. conſil. 524. num. 9. vide Hippol. ſingul. 267. Matheſ. ſingul. 102.* Ideo probatio dubia non relevat probantem. *eadem Rot. Genuenſ. deciſ. 3. num. 8. Vem. diciſ. 11. part. 1. num. 6. cap. per tuas 6. extr. de condit. appoſit.* Nec ipſam dubiam depoſitionem interpretatur producens ad ſuam intentionem juſtificandam. *Jaſſ. deciſ. 53.*

Cap. XXI. Quibus modis valeat.

Si teſtis deponat de jure, & de facto, licet depoſitio de jure non valeat, tamen depoſitio de facto valet. *Ægid. Bellam. concl. 47.* ¶ Si teſtis dicat in depoſitione ſua, articulum verum eſſe ſecundum ſuam ſcientiam, ejus depoſitio valet. *Hartm. de teſtib. lib. 1. cap. 37.* ¶ Si teſtis in ſua depoſitione ſibi ſit contrarius, non valet ejus depoſitio; ſecus ſi teſtes inter ſe contrarientur. *Guid. Papon. ſing. 873.*

Cap. XXII. Miſcellanea.

Dictio, & plus quid ſignificet, cum teſtis inquit Cajum poſſediſſe per decennium, vel plus, *vide Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 47.* ¶ Variatio, quæ fit per errorem, non vitiat. *Cravet. conſil. 65. num. 10.* ¶ Officialis, qui vacat in multitudine agendorum, poteſt de facili oblivisci. *Gram. deciſ. 60. num. 8.* ¶ Practica recognoſcendi hominem, vel animal, in ejus probatione, quæ ſit, *vide Bartol. in l. 3. Cod. de fabric. lib. 11.* ¶ Vide etiam de materia probationum *ſupra in duob. tit. prox.*

TITULUS CCII.

De probatione levi, & præſumptiva.

Cap. I. Probatio. Quid: Qualis ſit.

PRobationis ſpecies variæ ſunt, alia, quæ fit per teſtes, alia per inſtrumenta, alia per conjecturas, & alia per juris præſumptionem, & Judex ad unam tantum ſe applicare non debet. *Bero. quaſt. 90. num. 2.* ¶ Probationes factæ per indicia, & conjecturas, dicuntur manifeſtæ. *Afflict. dec. 13. n. 23.*

Cap. II. Probatio. Quando ſufficiat.

Sufficiunt probationes leviores coram Arbitratore, circa ea, quæ ſunt veriſimilia. *Cravet. conſil. 458. num. 19.* Et quæ non proſunt ſingula, multa juvant. *Cravet. ibidem numer. 20.* ¶ Judex debet eſſe contentus probatio-

nibus, quæ ex facti contingentia haberi poſſunt. *Rot. Genuenſ. decif. 56.* ¶ Præſumtive quod conſtat, ſatis dicitur apparere: & probationes minus ſufficientes in facto antiquo ſufficiunt. *Afflict. d. decif. 13. n. 24.* ¶ Quando agitur ad exonerandam animam defuncti, non debet exigi probatio multum exacta. *Abb. conſil. 34. n. fin circa medium part. 1.* ¶ Conjecturæ probabiles ſufficiunt ad probandam ſcientiam alicujus facti. *Abb. conſil. 81. part. 1.* ¶ In delictis occultis proceditur ex conjecturis, ſeu præſumptionibus. *Ozaſ. decif. 72.* Nam in his, quæ ſunt difficilis probationis, ſufficit probatio per conjecturas. *Rot. Genuenſ. decif. 18. numer. 12. & 13.* Et jura contentantur ea probatione, quæ haberi poteſt, ubi probatio eſt difficilis. *Felin. conſil. 39. numer. 18.* ¶ Probatio præſumpta ſufficit ubi clara, & liquida haberi non poteſt. *Caſſad. decif. 7. num. 8. de dol. & contumacia.*

Cap. III. Probatio. Quando concludat, quæ ei adhibenda ſit fides.

Probatio nunquam concludit per poſſibile; ſed per neceſſe fallit in his quæ ſunt difficilis probationis, ſed quæ ſint hujuſmodi. *Raud. tractat. de Analog. cap. 24. numer. 62.* ¶ In his quæ non poſſunt ita liquide probari, ſufficit probatio per conjecturas, ut in probatione facta ad detegendam ſolutionem uſurarum. *Bartol. conſil. 19. volum. 2.* ¶ Quando plura concurrunt adminicula, Judex poteſt, & debet illis adhibere fidem, cum ex diverſis motibus, & ex variis ſuggeſtionibus partium, teſtium, ac inſtrumentorum, Judex poſſit devenire ad unum conceptum finalem mentis, & pleniſſimam adhibere fidem actui minus legitimo, & imperfecto. *Rot. Genuenſ. decif. 15. num. 14.* ¶ Virtute clauſulæ, Sola facti veritate inſpecta, Judex poteſt credere probationi veriſimili, perſuaſivæ, licet non concludenti. *Ozaſ. decif. 6. num. 30. Nat. conſil. 305. num. 4. Hippol. ſing 494.* Et tunc ſufficiunt leviores probationes. *Cravet. conſ. 73. num. 23.* Sed *vide eundem Nat. conſil. 585.*

Cap. IV. Quando admittatur probatio.

Decem, & octo ſunt caſus, qui difficilis probationis dicuntur in quibus propterea leviores probationes admittuntur, quos caſus *ſcribit Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 116.* ¶ Favore dotis probatio, quæ alias non reciperetur, admittitur & verba enunciativa probant, quæ alias non probarent. *Benint. decif. 61. num. 7.* ¶ Domeſticum teſtimonium admittitur in his, quæ veriſimiliter non niſi per domeſticos probari poſſunt. *Marc. quæſt. 897. num. 27.*

Cap. V. Quæ probari poſſint.

Filiatio ex parte matris illegitima, ita probari poteſt præſumptive; ſicut filiatio juſta ex parte patris, ſed ex quibus probetur, *vide Auguſt. Bero. quæſt. 90.* ¶ Ingenuitas poteſt probari non ſolum per teſtes, ſed etiam per alia argumenta, & præſumptiones. *l. 1. C. de teſtib.* ¶ Titulum non valens probare per teſtes, poteſt illum probare per publicam famam, ſed quid in dominio, *vide Bart. in l. atqui 20. §. ſi cum ff. de negot. geſt.* ¶ De probatione copulæ carnalis, & an poſſit probari per conjecturas, *vide Franc. Marc. quæſt. 897.* ¶ Poſſeſſio, ſeu quaſi ſufficit, ad probandam fraternitatem. *Rot. Gen. decif. 104. num. 8.* ¶ Caſus obſcuri, & ambigui, per indicia probantur. *Afflict. decif. 57. num. 3.* ¶ Ex pluribus conjecturis reſultat plena probatio. *Rot. Genuenſ. dec. 31. num. fin. Caſſad. decif. 7. de dol. & contumac.* ¶ Probationem apertiſſimam faciunt conjecturæ à jure approbatæ. *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 115. num. 7.* ¶ Dolus, & metus ex conjecturis poſſunt probari. *Boer. decif. 101.* ¶ Probari omnia per conjecturas ſufficit, quæ directo non poſſunt probari. *Boer. decif. 101. num. 6.*

Cap. VI. Qui ſint effectus probationis.

Sententia diffinitiva in cauſa civili, poteſt ferri ex præſumptionibus, tam legis, quam hominis: & quando ſingula non proſunt, tamen multiplicata juvant. *Afflict. d. decif. 13. num. 24. & Cravet. conſil. 258. num. 20.* ¶ Præſumptio violenta, quæ ſecundum jus dicitur habere vim plenæ probationis in cauſa civili, non ſufficit ad plenam probationem in cauſa criminali, ut de nudo cum nuda, ſolo cum ſola, nam hoc caſu habet vim plenæ probationis in cauſa civili ſeparationis thori; non autem ad condemnandum de ſtupro. *vide addit. ad Bartol. in leg. ſi hi, qui 34. C. ad leg. Juliam. de adult.* ¶ Teſtis non idoneus ſi habeat præſumptionem pro ſe, efficitur idoneus: idem, quando juris præſumptio eſt pro allegante aliquid: quia tunc illud allegans, relevatur ab onere probandi. *Hippol ſingul. 451.*

TITULUS CCIII.

De probatione auditus.

Cap. I. Teſtis de auditu: Qualis ſit.

Teſtis depoſitio dicentis primo ſe cognoviſſe tantum ex auditu, & poſtea ſe non cognoviſſe, intelligitur ſecundum prius teſtimonium, ſcilicet ex auditu ſi de diverſis depoſitionibus ejuſdem teſtis agatur. *Put. decif. 28. lib. 3.*

Cap. II. Quando credatur teſti, vel non.

Teſtibus non creditur, qui deponunt dici audiviſſe ab his, quibus non crederetur. *Cravet. conſil. 612. numer. 13.* ¶ Ratio, quia audivi, in teſte eſt bona in his, quæ percipiuntur ſenſu auditus. *Bartol. in l. 25. ff. de milit. teſt.*

Cap. III. Teſtis de auditu. Quando admittatur.

Teſtis de auditu auditus dimittitur, ubi agitur de aliquo probando excedente hominum memoriam, concurrente fama, & aliis adminiculis junctis. *Capic. decif. 193. num. 4.* ¶ Teſtis de auditu quandoque admittitur, neque tenetur dicere diem, licet interrogetur. *l. 2. §. item Labeo, & ibid. gloſſ. ff. de aqua. pluv. arcend. vide gl. in l. teſtium 14. C. de teſtibus.*

Cap. IV. Teſtis de auditu. Quando probet.

Teſtimonium de auditu proprio ſeu alieno, non probat; ſed facit indicium, ſeu præſumptionem, qua transfertur onus probandi in adverſarium. *Ludov. Rom. ſingul. 345. & Hippol. ſing. 557.* ¶ Quibus caſibus teſtis de auditu probet, *vide Mynſing. obſerv. 58. cent. 6. Menoch. de arbitrar. lib. 2. caſ. 475. Natt. conſil. 170. & 245. Bartol. in §. nobis. authentic. de hæred. & Falcid. num. 10. & Hartman. cap. 3. titul. de teſtibus.* ¶ Teſtis de auditu à parte, probat, *Ven. decif. 267. ſeu 4. part. 3.* ¶ Teſtis de auditu, ut ejus dictum probet, debet deponere ſe ante litem conteſtatam audiviſſe. *Roman. ſingul. 753.*

Cap. V. Quando valeat ejus teſtimonium, vel non.

Teſtis de auditu transfert onus probandi in adverſarium. *Rot. Genuenſ. decif. 103. numer. 8. Cravet. conſil. 277. Put. decif. 13. lib. 1.* Et facit præſumptionem. *Put. ibidem Hippol. 371.* ¶ Regulariter valet teſtimonium de ſenſu proprio auditus verborum alterius, quia teſtis habuit bene notas voces loquentis, licet perſonam ipſius non viderit: fallit in teſtamentis, in quibus non valet tale teſtimonium. *Matth. Matheſ. ſingul. 124. vide Anton. Trig. ſing. 79.* ¶ Teſtimonium de viſu, & non auditu valet. *Bartol. in §. hic nobis, authent. de hæred. & Falcid. num. 10.*

TITU-

TITULUS CCIV.

De probatione ſingulari, vel ſemiplena, & de conjungendis probationibus ſemiplenis, vel aliter per ſe imperfectis.

Cap. I. Teſtis. Qualis dicatur. Qualis ſit.

TEſtes ſingulares circa idem factum dicuntur contrarii. *Cravet. conſil. 9. num. 18. & conſil. 267.* ¶ Teſtes duos ſufficit eſſe conteſtes in eodem actu, licet non eodem tempore. *Boer. deciſ. 101. num. 7.* ¶ Quando ex aliqua cauſa creditur uni teſti, ille debet eſſe omni exceptione major. *Rot. Genuenſ. deciſ. 42. Fel. conſ. 2. & 3. n. 8. & 36.*

Cap. II. Quando dicatur ſingularis, vel non.

Teſtes reddunt ſingulares ex diverſitate loci; fallit primo, ſi deponant de auditu reiterabili. *Cravet. conſ. 78.* ¶ Secundo fallit, quando locus, vel tempus non eſt de ſubſtantia actus. *Cravet. d. conſil. 79. num. 3.* ¶ Tertio fallit, ubi agitur de probando aliquo in genere. *Cravet. d. conſil. 78. num. 6.* ¶ Quarto fallit, ubi Judex plenam fidem adhibere poteſt teſtibus, ſi ex ipſis inducatur ad ita credendum. *Cravet. d. conſ. 78 num. 7.* ¶ Teſtes ſunt ſemper ſingulares reſpectu ſenſus per quem actus percipitur. *Abb. conſ. 42. p. 1.* ¶ Si unus teſtis deponat de confeſſione in uno loco, & alter in alio, hi teſtes ſunt ſingulares reprobata opinione Caſtren. *Afflict. deciſ. 364.* ¶ Teſtis habens adminicula non eſt ſingularis. *Rot. Gen. dec. 182.* ¶ Teſtes per varia media ad eundem finem tendentes, non dicuntur ſingulares. *Mynſing. obſerv. 20. cent. 2.* Imo tunc conjunguntur ad plenam probationem faciendam. *idem obſerv. 100. cent. 2.*

Cap. III. Quæ ſit plena probatio, inducatur, vel non.

Teſtium dicta ſupplentur ex præſumptionibus juris, quæ ſunt pro eis, & dictum unius teſtis ſuppletur ex aliis præſumptionibus, ad plenam probationem faciendam. *Cravet. conſil. 6. num. 66. & conſil. 198. num. 5.* ¶ Duæ ſemiplenæ probationes (etiam diverſi generis) ad eundem finem tendentes, inducunt plenam probationem. *Jaff. Lanfr. Balb. deciſ. 56.* ¶ An duæ præſumptiones cum aliis indiciis faciant plenam probationem in criminalibus & civilibus, *vide Bartol. in l. 2. §. ætas. ff. de excuſat. tutor.* ¶ Dictum unius teſtis integri cum aliis indiciis, facit plenam probationem: idem, ſi concurrat fama. *Bartol. in l. 1. §. iidem. ff. de quæſtion.* ¶ Fama publica cum aliis probationibus, & indiciis, facit plenam probationem, etiam in criminalibus; *vide Bart. conſil. 2. volum. 2.* ¶ Teſtis unus de viſu, & exemplum inſtrumenti, conjunguntur ad faciendam plenam probationem. *Tho. Minad. deciſ. 43. num. 6.* ¶ Scriptura domeſtica, vel privata comparatio literarum, & unus teſtis, facit ſemiplenam probationem. *gloſſ. in l. admonendi. 13. de jurejurando.* ¶ Quando multa concurrunt, dicitur plene probatum, licet unum per ſe non ſufficeret. *vide Decian. conſil. 163.* Sed dictum non procedit in criminalibus, *ſecundum eundem Dec. conſil. 286. n. 13.* ¶ Teſtis unus non facit ſemiplenam probationem, quando non fuit interrogatus de cauſa ſcientiæ. *Petr. de Rav. ſing. 726. vide Ant. Corſet. in ſuis ſingul. litera T. ſing. teſtis 3.*

Cap. IV. Quando ſufficiat probatio, vel teſtis, vel non.

Ad probandum mulierem eſſe meretricem ſufficiunt teſtes ſingulares. *Boer. d. deciſ. 23. num. 46. vide Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 3. num. 10.* ¶ Unus teſtis cum aliis adminiculis favore Religionis ſufficit ad fidem faciendam. *cap. fin. ext. de ſucceſſion.* ¶ Probatio ſemiplena in cauſa poſſeſſoria non ſufficit, licet probatio plena non requiratur in cauſis, quæ non plene præjudicant. *Pet. Benint. deciſ. 62.*

Cap. V. Quando ſtandum, credendum teſtibus, vel non.

Probatio plena, quæ alias eſſent neceſſaria, non requiritur, ubi de levi præjudicio agitur. *Benint. deciſ. 62. num. 7.* Ideo dicto unius teſtis in cauſis brevibus, & vilibus, ſtandum eſt. *Franc. Marc. quæſt. 456. part. 2.* ¶ Teſti in articulo mortis affirmanti cum juramento, credi debet, maxime quando non habet intereſſe. *Rot. Aven. deciſ. 91. num. fin. in deciſ. diverſ. vide tamen Menoch. de Arbitrar. lib. 2. caſ. 97.* ¶ Unico teſti deponenti de eo, quod ipſe egit, concurrentibus aliis indiciis, creditur. *Rot. Genuenſ. deciſ. 13. num. 16. & 24. vide ibid. deciſ. 69. 72. 182. deciſ. 192. num. 4. deciſ. 1. num. 33. deciſ. 26. num. 8. 16. & 17.* ¶ Mulieri ſe gravidam aſſerenti eſt credendum, *Afflict. deciſ. 236. num. 4.* Sed aſſerenti ſe ex aliquo eſſe prægnantem, credatur, quod, quid in matre aſſerente filium non eſſe mariti, & an præjudicet filio, *vide Boer. deciſ. 299.* ¶ Morti proximus non præſumitur mentiri, neque eſſe immemor ſuæ ſalutis. *Ozaſ. deciſ. 79. num. 20.* Tamen teſte, vel Notario dicente in mortis articulo ſe dixiſſe falſitatem, non præjudicatur parti. *Franc. Marc. quæſt. 485. part. 1. & quæſt. 640. part. 2.*

Cap. VI. Quando admittatur fides, vel non.

Aliquando eſt in arbitrio Judicis adhibere fidem uni teſti. *Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 3. num. 10.* Intellige ſi plures ſunt ſingulares, *vide ibid.* ¶ Si utraque pars in unum teſtem certum, & nominatum conſentiat, is plenam fidem facit, & judex ejus aſſertionem in judicando ſequi poteſt. *Mynſing. obſerv. 26. cent. 5.* ¶ Quando Papæ, Imperatori, & aliis Principibus, fides ſit adhibenda in eorum aſſertionibus, *vide eundem Mynſing. obſerv. 34. cent. 5.*

Vel non.

Dictum unius, dictum nullius, ideo regulariter ſingulari teſti non creditur. *Afflict. deciſ. 12. Rot. Genuenſ. deciſ. 12. num. 8. Boer. conſil. 40. num. 99. & 130. Cravet. conſil. 41.* Licet eſſet Cardinalis. *Ægid. Bellam. concluſ. 627. DD. de Rota. deciſ. 33. alias 714. tit. de probat. in antiq. Gom. Leo. deciſ. 51. in deciſ. diverſ. Tom. 2.* Niſi quoad juriſdictionem ſuam *DD. de Rot. d. deciſ. 33.* Vel quando talis teſtis deponeret de impedimento matrimonii, nam tunc impedit matrimonium contrahendum. *Roman. ſingul. 622.* ¶ Concluſio præmiſſa procedit, & intelligi debet quoad plenam probationem: nam teſtis unicus integer probat ſemiplene. *Afflict. deciſ. 12. Gram. deciſ. 28. vide Bartol. in l. admonendi. 31. num. 36. ff. de jurejurand.* Ubi plene de ſemiplena probatione, *& in leg. 15. ff. de dot. præleg.*

Cap. VII. Teſtis. Quando admittatur, vel non.

Teſtes ſingulares in crimine læſæ Majeſtatis Divinæ, & humanæ, admittuntur. *Ozaſ. deciſ. 79. num. 38* ¶ Conſcientiæ alicujus ubi aliquid relinquitur, non admittitur alter contrarium probare volens. *DD. de Rot. deciſ. 61. alias 610. de reſcript. in antiq.* ¶ Omnis ſemiplena, & imperfecta probatio plene probanda eſt, ut conjungatur ad faciendam plenam probationem. *Magon. d. deciſ. 46. num. 27.*

Cap. VIII. Teſtis. Quando probet, vel non.

Papa ſolus eſt idoneus teſtis, & probat etiam in his, quæ vidit ante promotionem ad Papatus apicem. *Rom. ſingul. 127.* ¶ Teſtis unus poteſt probare aliquid de viſu, nec non de publica fama. *Vera. deciſ. 300. ſeu 37. part. 3.* ¶ Teſtes ſingulares probant in re civili, & reiterabili, dummodo tendant ad eundem effectum, licet regulariter teſtes ſingulares non probent. *Franc. Marc. quæſt 461.* ¶ Teſtes mille ſingulares non magis probant, quam

quam unus. *Rot. Genuenſ. deciſ. 5. num. 8.* ¶ Unicus teſtis probat contra producentem. *Rot. Genuenſ. deciſ. 196. numer. 6.* ¶ Ubi de probanda frequentia actuum agitur, ex quibus inducitur conſuetudo, teſtes ſingulares de diverſis actibus deponentes, probant. *Ozaſ. deciſ. 99. num. 24. & 26. vide tamen ibid. num. 8.* ¶ Teſtium ſingularitas, ubi agitur de probanda aliqua obſervantia in genere, non infringit eorum dicta. *Ozaſ. d. deciſ. 99. num. 23.* ¶ Quando teſtes ſingulares probent, *vide Joſeph. Ludov. deciſ. 9. Peruſ. Mynſing. obſerv. 76. cent. 3. Cravet. conſ. 78. 251. 267. Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 99. & conſil. 98. lib. 1. Decian. conſil. 189. & 649. Jaſ. in l. admonendi. ff. de jurejurand. Marc. de Mant. ſing. 115. cap. 3. & ibid. gloſſ. ext. de Procurat.*

Vel non.

Teſtes ſingulares non probant in ſpecie; ſed bene in genere. *Boer. deciſ. num. 44. & Marc. quaſt. 461.* ¶ Teſtes ſingulares non probant etiam ſi mille eſſent: fallit, quando eſſent ita nobiles, quod Judicem inducerent ad indubitatam fidem: nam hoc caſu Judex non debet curare, & attendere illam ſingularitatem, ſed ſecundum eos debet iudicare. *Hippol. ſingul. 114.* ¶ Teſtis unicus non facit ſemiplenam probationem, niſi ſit omni exceptione major, & hæc qualitas debet probari, alias quis obtinere non poterit. *Petr. Benint. deciſ. 62 num. 14. Roland. conſil. 50. num. 17. vide Cravet. conſil. 281.* Et quando ex aliqua cauſa creditur uni teſti, ille debet eſſe omni exceptione major. *Rot. Gen. deciſ. 42. Felin. conſ. 2. & 3.* ¶ Teſtes non plene probantes, poſſunt aliis adminiculis adjuvari. *Rot. Gen. deciſ. 3. num. 13.*

Cap. IX. Quando conjungi poſſit probatio, vel non.

Probationes imperfectæ, ſeu præſumptiones, indicia, aut fama, quando ſimul jungi debeant ad fidem faciendam in delictis, vel civilibus, *vide Franc. Marc. quaſt. 96. part. 2.* ¶ Probationes imperfectæ in criminalibus conjunguntur, quando unaquæque ſpecies probationis eſt perfecta in ſua ſpecie. *Ludovic. à Pegue. in ſuis queſt. crimin. cap. 17. numer. 43.* ¶ Probationes duæ ſemiplenæ conjunguntur ſimul ad unam plenam probationem faciendam. *Afflict. d. deciſ. 12. num. 3. Tho. Minad. deciſ. 43. num. 7. Rot. Gen. deciſ. 119. num. 6. & Vera. deciſ. 300. ſeu 32. part. 3.* ¶ Unus teſtis de viſu, & duo de fama conjunguntur, ad plenam probationem faciendam. *Afflict. d. deciſ. 83. numer. 8. & deciſ. 37. Decian. conſil. 163. vide Bartol. in l. 1. C. qui numero tutel. & in l. 2. ff. de accuſat. tutor.* ¶ Teſtes ſingulares ad hoc ut conjungantur, debent eſſe omni exceptione majores, & debet articulari, & probari hæc qualitas. *Borgnin. Cavalcan. deciſ. 19. num. 27. de judic. & Magon. deciſ. Luc. 46.* ¶ Teſtes deponentes de veritate facti, cum deponentibus de confeſſione, ad conjungantur ad plenam probationem, *vide Cravet. conſil. 73. num. 34.* Pro affirmativa, *ſcribit. Petr. de Raven. ſingul. 714.* ¶ Probationes duæ ſemiplenæ poſſunt conjungi in cauſis capitalibus; ſed quando dictum procedat, Judicis arbitrio relinquitur. *Menoch. de arbitr. libr. 2. caſ. 402.* ¶ Probationes diverſi generis, debent ſimul jungi, ſed quando, *vide Ludovic. Roman. ſingul. 205. & Hippol. ſingul. 585.* ¶ Quando teſtimonia conjungantur ad aliquid probandum, *vide Auton. Trigo. ſingul. 66.* ¶ Probationes ſemiplenæ, concurrentibus aliis indiciis, conjunguntur, ad plenam probationem, etiam in criminalibus. *Lud. à Peg. in ſuis q. crimin. cap. 17. num. 44.* ¶ Teſtes conjungi non poſſunt, quando dictum unius elidit dictum alterius. *Cravet. conſil. nono & 15. vide conſ. 267.*

Cap. X. Qui ſint effectus probationis.

Probatio ſemiplena contra plenam, nihil detrahit plenæ & perfectæ probationi: quare unus teſtis non minuit fidem duorum contrarium deponentium. *Mynſing. obſerv. 93. cent. 1. & obſerv. 38. cent. 4.* ¶ Quilibet minimus defectus teſtis impedit ſemiplenam probationem: & confeſſio extrajudicialis, ut ſemiplene probet, plene probanda eſt. *Magon. deciſ. 46. Luc. numer. 20. & 23.* ¶ Imperfectæ probationes ſemiplene probant. *Rot. Gen. dec. 208.*

Cap. XI. Dicti teſtis: Qui ſint ejus effectus.

Teſtis unus ſi deponat ſuper facto, & idem teſtis deponat ſuper confeſſione, non ex hoc poterit facere plus, quam ſemiplenam probationem. *Gram. deciſ. 28. num. 4.* ¶ Dictum unius teſtis facit plenam probationem, quando nulli principaliter præjudicium infertur, & tendit in commodum alicujus. *Petr. Gerar. ſingul. 39.* ¶ Ex voluntate teſtatoris ſtatur dicto unius teſtis, etiam ſi eſſet fœmina: tamen ſtatim quod talis teſtis extra judicum voluntatem teſtatoris declaraverit, amplius (etiam cum juramento) in judicio contrarium dicere non poteſt, imo tunc teneretur pœna falſi. *Abb. conſil. 52. part. 1. fa. it l. facit Theopompus 15. de dot. praleg.* ¶ Regulariter dictum unius teſtis quempiam condemnat, vel juſtificat. *cap. admonere 33. quaſt. 2.* Imo non creditur uni teſti etiam ſi ſynodali præfulgeat dignitate: nec Judicis verbo, minus ſcripturæ ipſius, credendum eſt, cum ille non habeat officium atteſtandi; ſed judicandi. *Abb. conſil. 53. part. 2.* ¶ Teſtis ſingularis dictum dato, quod probationem plenam non faciat, nihilominus alteri teſti adminiculatur, ita ut ſemiplene probet, aut ſaltem præſumptionem inducat. *Ozaſc. d. deciſ. 99. numero 29.* ¶ Teſtis unius dicto ut ſtetur, conſuetudine induci poteſt, vel privilegio. *idem Marc. q. 455. part. 2.*

TITULUS CCV.

Probationum in materia an primæ, vel ſecundæ ejuſdem teſtis depoſitioni credendum ſit, aut neutri.

Cap. I. Quando ſtetur dicto teſtis, vel non.

TEſtis ſi primo depoſuerit unum cum juramento, & poſtea poſt publicationem depoſuerit aliud, ſtatur primo dicto: quia ſecunda depoſitio præſumitur facta à ſubornato. *Guid. Pap. quaſt. 546. vide tamen ibidem quaſt. 593. Cravet. conſil. 6. num. 4. & Bartol. in §. quoniam, num. 28. anthent. de teſtibus.* ¶ Teſtis dicto, quod juramento coram teſtibus firmavit extra judicium, ſtatur etiam ſi in judicio aliter poſtea deponat, licet ipſe teſtis teneatur de falſo: ſecus ſi in primo dicto non juraſſet, quia tunc ſtaretur ſecundo. *Capel. Thol. quaſt. 377. in addit. vide Marc. quaſt. 640. part. 2. Capic. deciſ. 142. num. 6. Mynſing. obſerv. 14. cent. 6. Andr. Gail. obſerv. 104. libr. 1. num. 8.* ¶ Depoſitioni primæ ſtandum eſſe videtur, licet contrarium in tormentis dixerit ſocius ubi de facto proprio, & alieno interrogatur. *Ozaſc. deciſ. 79. numer. 22.* Sed quid, ſi teſtis ſibi contrarietur in tortura, *vide Cravet. conſil. 6.* ¶ An ſtetur primo, vel ſecundo dicto teſtis, *vide Boer. deciſ. 108. Cravet. conſ. 74. Clar. in §. fin. quaſt. 53. & 54. Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 108. Dec. conſ. 100. Hippol. ſing. 298. Franc. Marc. 178. part. 1. & quaſt. 68. part. 2. num. 17. & 640.* Et an tunc teſtis ſit puniendus, *vide Marc. d. quaſt. 168.* ¶ Si teſtis diverſis diebus diverſe deponat, ſtatur ejus primæ depoſitioni; minor tamen fides ei adhibetur: *Capel. Thol. quaſt. 281. Mynſing. obſerv. 86. cent. 2. Cravett. conſil. 6. num. 46.* Sed ſi dixerit extra judicium contrarium ejus quod dixit in judicio, ex hujuſmodi ſecundo dicto prius non infirmatur. *Capel. Thol. d. quaſt. 281.* ¶ Statur dicto teſtis ſolemniter, & judicialiter examinati, & non depoſitioni

factæ

facta extra judicium. *Cravet. conſil. 6. n. 6.* Quod limitatur quando primum dictum non ſolemne eſſet veriſimilius: quia tunc ſtatur veriſimiliori etiam non ſolemni. *Cravet. conſil. 6. num. 45.*

Vel non.

Quando dictum teſtis extrajudiciale eſt juratum, ſi poſtea aliter talis teſtis depoſuerit, illi non creditur in primo, neque ſecundo dicto, *Crav. conſ. 6. n. 15. vide Clar. in ſua Pract. crimin. §. fin. q. 53. Rol. conſil. 40. vol. 1. n. 9. & Bart. conſ. 86. vol. 1.*

Cap. II. Quando probet.

Teſtis qui ſibi contrariatur in diverſis judiciis, aut inſtantiis, quam probationem faciat, *vide Capic. deciſ. 142. num. 8.* Sed quid in eodem, ſi bis juraverit, *vide ibid. num. 11.*

TITULUS CCVI.

De probatione negativa.

Cap. I. Negativa. Quando probetur, vel non.

DEpoſitio ſuper negativa nihil relevat, niſi ſit coarctata loco, & tempore. *Afflict. dec. 324. num. 8. Franc. Marc. quaeſt. 266. & Bartol. in l. 1. Cod. de canon. frument. lib. 11.* ¶ Qualiter probari poſſit negativa, *vide Guliel. Caſſad. deciſ. 5. titul. 1. Bartol. in l. diem proferre 31. §. ſi plures. ff. de recept. Arbitr.* ¶ Qui probat cautionem ex turpi cauſa emanatam, per conſequens probat pecuniam non numeratam. *leg. 1. Cod. de condit. ob turp. cauſ.* ¶ Probatio fit aliquando eo ipſo, quod contrarium non probatur. *gloſſ. ibidem.* ¶ Negativa in delictis qualiter probetur, *vide gloſſ. 2. in l. 1. Cod. de leg. Cornel. de ſicar.* ¶ Quod dicitur magis credendum teſtibus affirmativam deponentibus, quam negativam, quomodo intelligatur, *vide obſerv. 58. Senatuſconſ. Thol. in deciſ. diverſ. fol. 264.* ¶ Uni affirmanti quando magis ſtetur, quam mille negantibus, *vide Bartol. in l. haeredes palam 21. ff. de teſtament.* ¶ Probare tenetur agendo, excipiendo, negativam, qui ſe fundat in alia. *Caſſad. deciſ. 3. titul. 1. & Bartol. in l. in illa 8. ff. de verbor. obligat. vide ſupra tit. de probat. onus cui incumbat.* ¶ Negativa coarctata loco, & tempore, cadit in veram ſcientiam, & eſt probabilis. *Bartol. in l. Pomponius 85. §. rei. ff. de acquir. haered.* ¶ Negans habens praeſumptionem pro ſe, non tenetur probare negativam, quae non coarctata loco, & tempore, qualiter probetur, *vide Bartol. in l. illa 8. num. 11. ff. de verb. oblig.* ¶ Teſtis, qui deponit ſuper negativa, debet affirmative deponere ſuper actu, ex quo negativa reſultat. *Bartol. conſil. 102. volum. 1.* ¶ Negativa duobus modis probatur directe, & indirecte. *Rot. Genuenſ. deciſ. 3. num. 26. vide Bartol. in authent. actor. C. de probation.* ¶ Afferens aliquid negativum, ad quod quis non obligatus, debet illud probare; quando ex tali negativa delictum alicujus arguitur. *Bartol. conſil. 137. volum. 1. numer. 4.* ¶ Negativa probatur per inſpectionem ſcripturae *Bartol. in l. Titia 36. de legat. 1. ubi ſcribit. exemplum.* ¶ Negativa probatur per viſum, puta talis res non habet vitium, quia vidi. *Bartol. in l. ſi quando 31. ff. de auro, & argent. legat.* ¶ Negativa habens in affirmativam, probatur *c. ſuper 5. extr. de renunciat.* ¶ Negativa poteſt probari per obliquum. *Bartol. in l. 1. C. de fid. inſtrument. & jur. haſt. Fiſcal. lib. 10.* ¶ Pecuniam non fuiſſe numeratam, quomodo probetur, *vide Bart. in l. ſi ex cautione 3. C. de non num. pecun. num. 12. & in l. 26. ff. ſi cert. pet.* ¶ Quando ad eſſe facti requiritur probatio per ſcripturam, negativa probatur per ſolam allegationem: Et alleganti affirmativam incumbit onus probandi per ſcripturam, cum praeſumatur factum non fuiſſe, niſi appareat ſcriptura. *Gram. deciſ. 59. num. 18.*

Vel non.

Negationis nulla eſt probatio. *cap. accuſator 6. quaeſt. 5.* Fallit in caſibus, *de quibus per gloſſ. ibidem vide l. 10. C. de non num. pecun.* ¶ Solutio quando debet fieri neganti ſibi ſolutum eſſe, ſive ut privato, ſive ut Officiali publico, negans non tenetur probare; ſed debitor. *Bart. in l. in illa 8. num. 6. ff. de verb. oblig.*

Cap. II. Qualis ſit.

Affirmativa, & negativa non differunt, quando per eadem media probantur. *Boer. deciſ. 13. numer. 94.* Sed quando affirmativa praevaleat negativae, & contra, *vide infra titul. de probationum praelatione.* ¶ Negativa tribus modis dicitur, nempe facti, juris, & qualitatis: & negativa facti duplex eſt, pura & ſimplex, quae non habet determinationem loci, vel temporis, aut alterius rei, & haec eſt improbabilis: ſi autem adjiciantur locus, vel tempus, vel aliud conſimile, tunc eſt probabilis. *gloſſ. in cap. bona memoria, extr. de elect. poteſtat.*

Cap. III. Quando probet, vel non.

Si teſtes deponentes negativam dicant fuiſſe praeſentes, & non potuiſſe contrarium dici, quin audiviſſent, tunc ſtatur dicto majoris partis. *Bart. in l. haeredes palam 21. ff. de teſtament. num. 7.* ¶ Teſtes ſuper negativa, quo caſu probent, *vide Afflict. deciſ. 400. n. 9.*

Vel non.

Teſtes deponentes ſuper negativa non coarctata, ſunt ſuſpecti, & rejiciendi. *Venul. deciſ. 283. part. 3.* Nam negativa directo probari non poteſt, & teſtes ſingulares ſuper illa deponentes, non probant. *c. bona memoria 23. extr. de elect. poteſtat.* ¶ Teſtis deponens, quod Titius poſſedit decem ann. tantum, non probat, quia deponit ſuper negativa. *Bartol. in l. unic. ff. ſi quis Jus dicenti.* ¶ Deponentes negativam falſitatis ſuſpicione non caret, niſi reddat cauſam ſui dicti. *Franciſcus Marcus quaeſt. 266.*

TITULUS CCVII.

De probatione aetatis.

DE hac probatione, *vide plene per Joſeph. Ludovic. deciſ. Peruſ. 55.* Ubi ſcribit multos modos, quibus probatur aetas, *& Bartol. in l. de aetate 44. ff. de minor. 25. ann.* ¶ Aetas probatur per librum Baptiſmi Eccleſiae parochialis, & per partis librum. *Ven. deciſ. 514. part. 1.* ¶ Aetati probatae per teſtes, ſemper detrahuntur anni decem, *idem Ven. deciſ. 57. part. 3.* ¶ Aetatem ex aſpectu probari, & Judicis arbitrio, & quomodo ex ipſo aſpectu probetur, *ſcribit Menoch. de arbitrar. libro 2. caſ. 117. facit l. minor. 33. de minor. 25. ann.* ¶ Contra, arbitrium Judicis ſuper aetate, probationes admittuntur. *Menoch. de arbitr. d. caſ. 117.* ¶ Aetatis probatio in una cauſa facta, praejudicat in alia penitus extranea. *Bartol. in l. de aetate 44. numer. 15. de minoribus 25. ann.* ¶ Aetas probatur per eum, qui illam allegat, ſed quomodo probetur per teſtes quos, *vide Bartol. conſil. 92. libro primo & in d. l. de aetate.* ¶ Allegans aetatem ad ſuam petitionem fundandam, debet eam probare; idem in eo, qui allegat aetatem ad fundamentum ſuae intentionis, vel defenſionis. *l. quarta Cod. de integ. reſtitut. minor. 25. ann.* ¶ Mater in probanda aetate filii admittitur, & pater ſpiritualis meus poteſt eſſe teſtis, & etiam conſanguineus in probanda aetate admittitur. *Bartol. conſil. 92. volum. 1.*

TITULUS CCVIII.

De probatione evidentiae facti, & loci viſitationis.

PRobatio nulla major eſt, quam rei evidentia. *Afflict. deciſ. 107. num. 6.* Et per conſequens evidentia facti, plus operatur, quam vocis efficacia. *Afflict. ibid.*

¶ In

¶ In caſibus octo, requiritur probatio per viſum, *de quibus vide per Gaſp. Cabal. milleloq. 514.* ¶ Res in libello debet demonſtrari, & duo confines deſcribi, & ſi hoc non ſufficiat, debet res ipſa ad oculum demonſtrari, & ad digitum, de qua demonſtratione, & viſitatione, *vide per Rebuff. in conſtitut. Reg. tractat. de dilat. artic. 2. gloſſ. 2. Tom. 3.* ¶ Demonſtratio per qualitatem magis valet, quam per confines: ideo error in finibus non nocet, & veritas qualitatis appareat. *Rebuff. ibidem num. 18. vide infra, titul. prox.* ¶ Quamvis omni generi probationum ſit derogatum, non tamen intelligitur derogatum probationi, quæ fit per aſpectum oculorum. *Petrus de Raven. ſingul. 521.*

TITULUS CCIX.

De probatione identitatis rei, vel perſonæ.

Cap. I. Identitas: Pluralitas. Quibus modis præſumatur, vel non.

QUando identitas alias præſumatur, *vide infra titul. de præſumption.* ¶ Identitas perſonæ procuratoris præſumitur, præſentato inſtrumento mandati. *Pap. lib. 6. tit. 2. arreſt. 21.*

Vel non.

Pluralitas in dubio non præſumitur etiam ſententiarum, niſi probetur. *Hippol. ſingul. 439.* ¶ Non præſumuntur diverſæ partitæ, quam illæ, de quibus tractatur, quando concurrunt cum illis, tam in ſumma, perſonis, & nominibus literarum, quam in numero, quantitate, & tempore, imo ſatis eſt, quod in duobus concurrant. *Rot. Genuenſ. deciſ. 26. num. 25. Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 213.* ¶ Pluralitas apocharum, & obligationum non præſumitur: fallit ratione vitandæ contrarietatis. *Mart. de Mant. ſing. 64.*

Cap. II. Quando probetur, vel non.

Allegans alios de familia extare, tenetur probare, quia ſat eſt ex adverſo allegare alios non extare. *Ven. deciſion. 364. part. ſecunda.* ¶ Nam pluralitas perſonarum, vel hominum, non præſumitur. *Rot. Aven. deciſ. 33. num. 5. in deciſ. diverſor. Tom. 3.* Niſi probetur plures fuiſſe ejusdem nominis. *Natt. conſilio 235. Tom. 2. Menoch. de arbitrar. libro ſecundo caſ. 93. numer. 32.* ¶ Ubi ex pluribus qualitatibus expreſſis una diſcordet, ſufficit ad identitatem rei probandam, quod cæteræ concurrant: quia identitas rei dicitur probata; ſi concordet ex duobus confinibus. *Hieron. Magon. deciſ. 80. Luc. numer. fin. & Menoch. de arbitrar. libro ſecundo caſ. 105. numer. 12.* ¶ Ex quibus identitas probetur, & ex duabus concurrentibus demonſtrationibus probari, *ſcribit Magon. deciſ. ſecunda num. 22. Rot. Flor.* ¶ Demonſtratio rei ſi varietur ex tempore, qualiter probabitur identitas ad hoc, ut quis poſſit obtinere, *vide Bartol. in l. 17. numer. 20. ff. de condition. & demonſtration. & D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudia ſol. 18. tit. de jure emphyt.* ¶ Quando ex curſu temporis fines variantur, debet fieri articulus in probanda identitate, quod poſſeſſio, quæ hodie eſt poſita inter tales confines, & poſſeſſio, quæ erat olim poſita inter alios, eſt una & eadem, quo probato, remanet probata identitas. *Dec. conſil. 109.* ¶ Identitas corporum quomodo probetur, *vide Natt. conſil. 235. Tom. 2. numer. 15.* ¶ Confinia duo ſufficiunt ad probationem identitatis, etiam mutata facie rei, & in alio inſtrumento eſſent deſcripta quatuor, quorum duo covenirent rei petitæ, & alia non. *Roland. conſil. 67. volum. ſecundo numer. 14. & ſeqq.* ¶ Enunciativa verba prolata in aliquo inſtrumento (etiam facto ad alium finem) probant confines. *Petr. de Raven. ſingul. 179.*

Vel non.

Probatio, ubi duo nova confinia conveniunt cum duobus antiquis ex quatuor, non concludit identitatem bonorum, ſi alia duo conveniunt alteri fundo: nam tunc adeſt æquivocatio. *Alex. Raud. tract. de Analog. cap. 30. num. 297.*

TITULUS CCX.

De probatione mortis.

MOrs qualiter probetur, *vide plene per Boer. deciſ. 283.* (Ubi ſcribit plures opiniones.) *Capel. Tholoſ. quæſt. 313. in addition. Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 12. & deciſ. 30. Cabal. milleloq. 503. Rebuff. in conſtitut. Reg. tractat. de regiſtrat. Baptiſm. artic. 55. & Manent. ad l. ii poteſt. ff. de acq. hæred. num. 156. in libr. ſui ſpeculi.* Et cui incumbat onus probandi quem eſſe mortuum, *vide Bartol. in l. 5. C. ſolut. matrim. in l. 4. C. de murileg. lib. 10. & in l. 2. §. ſi dubitetur. ff. quemad. teſt. aper.* ¶ Mors plene probari debet, allegata tamen de longinquo probatur per famam. *Rot. Genuenſ. deciſ. 36. num. 5. & Marc. quæſt. 183. part. 2.* Et publicam vocem. *Pat. deciſ. 520. lib. 2. & Dec. conſ. 652.* ¶ Mors probatur ex fama, quando non eſt de recenti, & pariter ubi quis pro mortuo eſt habitus per conjunctos, & conſanguineos, qui veſtes lugubres detulerunt, & per teſtes conſanguineos, ſed quid in eo, qui fuit abſens per multos annos, *vide Cravet. conſil. 127. num. fin.* ¶ Mortis probatio fit, ſi probetur, quod inter liberos, & conſanguineos, aut ſocios, quis habebatur pro mortuo. *Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus lit. M. ſin. mors.* ¶ Mors eſt probanda per eum, qui ſe fundat in ea, ſed qualiter probetur per hæredem, *vide Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 49.* ¶ Satis probatur mors ab hærede, ſi ille producat teſtamentum. *Cabal. milleloq. 502.* Hoc verum, ſi agatur poſſeſſorio. *D. Sola. in antiq. conſtitut. Sabaudiæ gloſſ. ſuper decreto, ut defuncti titul. de Tabellio. num. 7.* ¶ Intentionem fundans ſuam ex vita alicujus, debet probare eum vivere. *Capel. Tholoſ. quæſt. 313. numero quarto.* idem in eo qui fundat actionem ſuper morte. *idem d. quæſt. 313. & Joſeph. Ludovic. deciſ. Peruſ. 12.* ¶ Mors alicujus dicitur ſufficienter probata ex eo, quo juvenis bellicoſus per mundum vagari cœpit, & ab eo tempore, quod de ejus vita dubitari cœpit, lapſum erat quinquennium. *Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 30.* ¶ Mors alicujus quando probetur ex aſſertione conſanguineorum, veluti ubi agitur de modico præjudicio, *vide Bartol. in l. 4. Codic. de nauſrag. lib. 10.* ¶ Teſtis deponens ſuper morte alicujus probat ſi reddendo cauſam dicat, quod vidit fieri luctum in domo uxoris, conſanguineosque aſſumere veſtes lugubres. *Bartol. in l. 8. num. 5. ff. de his, qui not. infam.* ¶ Mors animalium quando debeat clare probari, & quando ſufficiat probari per conjecturas, *vide Bart. in l. 4. Cod. de murileg. lib. 11.* ¶ Senectus probatur ex aſpectu, ſicut minoritas. *Bartol. in l. 1. Cod. de mendicantibus lib. 11.* ¶ Quis præſumitur vivere usque ad centum annos: tamen contra talem præſumptionem ſufficit unus teſtis, qui deponat de morte, licet non plene probet. *Pet. de Raven. ſing. 980.*

TITULUS CCXI.

De probatione peritorum in arte.

UNicuique artifici experto in ſua arte credendum eſt. *Afflict. deciſ. 253. n. 10. Rot. Gen. dec. 196. n. 4.* ¶ Teſtes peritiæ artis, ſimul deponere poſſunt. *Franc. Marc. q. 899.*

¶ Peri-

Digitized by Google

¶ Peritis in arte credendum, tamen duo ad minus ſunt neceſſarii, ut plena fides eis adhibeatur. *Marc. de Mant. ſingul. 357. & Bart. in l. 1. ff. de vener. inſpic.* Dicto unius periti tamen creditur, & ſtatur, quando plures haberi non poſſunt, *Bart. in l. 17. ff. ad leg. Cornel. de ſic ar. num. 5. & in d. l. 1. de vent. inſpic.* ¶ Medico atteſtanti de percuſſione creditur. *Bartol. in ſuo. tract. de percuſſionibus numer. fin.* Sed quando illi deponenti de morte vulnerati credatur, *vide Boer. deciſio. 323. numer. 14.* ¶ Medici denunciatio, quod ſit remanſura cicatrix, vel quid ſimile nihil operatur, niſi præcedat diligens inquiſitio. *Ant. Corſet. in ſuis ſing. lit. M. ſingul. Medicus.* ¶ Ponderatori & æſtimatori Communis ſtatur ſuper approbatione, vel improbatione: idem in perito electo ſuper vulneribus. *Bartol. in l. 1. C. de ponderato, libr. 10.* ¶ Dicto unius præpoſiti à Communi, ſtatur: idem, ſi elegatur de partium conſenſu. *Bart. ibid.* ¶ Valetudo adverſa probatur per Medicos. *Bartol. in l. 53. §. pœnam ff. de re jud.* ¶ Quando peritis in arte credendum ſit tribus capitibus explicatur, *per Mynſing. obſerv. 34. cent. 6.*

TITULUS CCXII.

De probatione in antiquis.

Cap. I. Probatio. In quibus requiruntur: ſit ſufficiens.

Teſtis ut probet memoriam in contrarium extare, vel non ex extare, quæ requirantur, *vide Feliv. conſil. 2. num. 8.* ¶ Quæ exigantur probationes in antiquis, *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 115.* ¶ In factis antiquis, multum operatur ſama, & in his opinio generalis habetur pro veritate, nec eſt neceſſaria alia probatio, dum tamen talis opinio ſit uniformis apud omnes nec de illa ſit contradictio apud peritos. *Afflict. d. deciſio. 277. n. 2.*

Sit ſufficiens.

Probationem præſumptivam, & adminicularem ſufficere in antiquis. *ſcribit Men. de arb. lib. 2. caſ. 115.* Nam præſumptive, quod conſtat, ſatis dicitur apparere, probationeſque minus ſufficientes in facto antiquo ſufficiunt. *Afflict. decif. 19. num. 24.* ¶ In antiquis nulla eſt melior probatio, quam inſtrumentum: & in rebus antiquis ſufficiunt probationes, quæ alias non reciperentur. *Dec. conſil. 42. num. 10.* ¶ Probatio in antiquis ſufficit per indicia, & conjecturas fieri, ſed quomodo, & quando. *vide Natt. conſ. 235. tom. 2.*

Cap. II. Quomodo fieri & conjungi poſſit.

Probatio plene in factis antiquis poteſt fieri per indicia, & conjecturas, & factum excedens annos 43. dicitur factum antiquum. *Afflict. deciſ. 13. num. 13.* Imo ut dicatur factum antiq. requiri centum ann. *ſcribit idem Afflict. deciſ. 277. vide infr. lib. 2. tit. de verbor. & rer. ſignific.* ¶ Probatio antiqua, ſeu centum annor. quomodo poſſit fieri, *vide Guid. Pap. q. 357.* ¶ Probationes mille poſſunt in antiquis ad probandum conjungi. *Jac. Put. dec. 101. lib. 2.*

Cap. III. Quæ probentur, & quæ probari in antiquis poſſint.

In factis antiquis dominium probatur indicio, & fama: ideo nunc teſtes deponentes de auditu, quod erat publica vox, & fama, probant juſtiſſimam credulitatem tituli. *Afflict. d. deciſ. 277. vide gl. in l. atqui natura 20. §. cum. ff. de negot. geſt.* ¶ In antiquiſſimis primum extremum probatur per teſtes de auditu à majoribus, juncta fama. *Put. deciſ. 76. & 78. lib. 1.* ¶ Teſtes de fama probant in factis antiquiſſimis excedentibus hominum memoriam. *Capic. deciſ. 193. vide Decia. conſil. 42. n. 10.* ¶ Adminicula iſta, nempe communis opinio, fama, ſcripturæ, columnæ antiquæ, liber antiquus, hiſtorialis liber, & depoſitio auditus probant factum antiquum. *Ægid. concluſio. 60.*

TITULUS CCXIII.

De probationum prælatione.

Cap. I. Quando ſtandum teſtibus.

Teſtibus duobus Notariis publicis magis ſtatur, quam duobus non Notariis aliter deponentibus. *Gramm. deciſ. 60. num. 10. Lud. Roman. ſing. 356. Pet. de Rav. ſing. 716. Guid. Pap. ſing. 712. Ant. Corſet. in ſuis ſingul. litera T. ſing. teſtis. 5.* Notarius enim æquiparatur duobus teſtibus, *Gramma. d. deciſio. 60. num. 11. & deciſ. 73. num. 33.* ¶ Teſtibus dignioribus, & pluribus numero ſtandum eſt. *Ozaſ. deciſ. 99. numer. 35. vide Crav. conſ. 1. pro genero. num. 372.* ¶ Teſtibus quoque deponentibus conforme juri communi magis ſtatur, quam aliis. *Gramm. d. deciſ. 73. num. 24. Joſeph. Lud. d. deciſ. Luc. 3. num. 23. Anton. Corſet. in ſuis ſing. liter. T. ſing. teſti.* Nam teſtium dictum præfertur, quando eis concurrit præſumptio juris communis. *Joſ. Lud. dec. Luc. 14. num. 7.* Vel alia. *Vincen. de Franc. dec. 301. n. 4. part. 2. Anton. Trigo. ſing. 79. & Bart. in l. ſi duo 28. ff. de jurejur.*

Cap. II. Quando credendum teſtibus.

Teſtibus deponentibus de propriis ſolutionibus magis credendum eſt, quam aliis: cum enim ad eorum incommodum deponat, illorum dictum contra alios probationem facit. *Ozaſc. d. deciſio. 99. num. 36. vide Rot. Genuen. dec. 92. 94. & 136.* ¶ Teſtibus de ſana mente teſtatoris deponentibus magis creditur, quam certis contrarium deponentibus, nempe de furore. *Gramm. d. dec. 73. num. 22. Joſeph. Ludov. deciſio. Luc. 3. num. 21. Boer. deciſio. 23. num. 72. 87. & 93.* ¶ Teſtibus duobus in ſpecie deponentibus plus creditur, quam mille in genere, *Boer. deciſio. 23. numer. 45. & Cravett. conſil. 1. pro genero, numer. 35.* Idem in deponentibus negativam. *Joſeph. Lud. deciſio. 3. Luc. num.* Tamen affirmativa & negativa non differunt, quando per eadem media probantur. *Boer. d. deciſio. num. 94.* Alias duo teſtes affirmantes præferuntur mille negantibus, ſed quando dictum procedat. *Antonius Corſet. in ſuis ſingul. liter. L. ſing. 15. Marc. de Mant. ſing. 373. Bart. in l. idem proferro. 31. §. ſi plures. ff. de recep. arbitr. & Afflict. deciſio. 324. numer. 9.* ¶ Teſtibus magis creditur deponentibus continentia inſtrumenti, quam contra. *Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 3. num. 25. Hippol ſing. 61.* ¶ In conflictu teſtium Judex qualiter ſe habere debeat, & quibus magis credendum, *vide Magon. deciſ. 17. Rot. Flor. Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 98. gloſſ. 1. in cap. teſtes 4. quæſt. 2.* ¶ In materia probationum, quando magis credendum ſit aliquibus teſtibus, quam aliis, & quando repellant eorum dicta. *Cravet. conſil. 6.* ¶ Quando ſunt plures teſtes ex una parte, & ex alia pauciores, ſed digniores, quibus magis credendum ſit, *Bart. in l. inſinuandi 8. C. de teſtibus.* ¶ Teſti clerico magis creditur, quam laico. *Crav. conſil. 169. Menoch. de arbitr. caſ. 98.* ¶ Teſtium minorum numero fide digniorum, magis creditur, quam majorum numero vilium. *Felin. conſ. 15. n. 29.* ¶ Teſti deponenti de facto longinquo non ita creditur, uti deponenti de propinquo. *Bart. in l. Carbonianum 4. §. duæ. ff. de Carb. edic.*

Cap. III. Teſtes: quando aliis præferuntur.

Teſtes pro una parte veriſimilia deponentes, præferuntur teſtibus alterius partis. *Gram. dec. 103. num. 78.* Etiam ſi eſſent pauciores. *Cravett. conſ. 1. pro genero. num. 372. Felin. conſ. 50. num. 07. Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 3. numer. 16. vide eundem Lud. deciſ. 14. Peruſ.* Vel minus digni. *idem Joſeph. deciſ. 3. numer. 31. & Hippol. ſing. 343.* ¶ Teſtes deponentes ad excluſionem delicti, præferuntur. *Gramm. d. deciſ. 103. num. 79. Joſeph. deciſio. 3. n. 12.* ¶ Probationibus paribus ſtantibus, teſtes rei ſunt præferendi. *Magon. deciſ. 65. Luc. num. 14. Corſet. in ſuis ſingul.*

ſingul. liter. T. ſingul. teſtis 9. Quamvis eſſent fœminæ, *Hippol ſing.611. Put. deciſio.428. lib.3.* ¶ Teſtis ſenior præfertur juniori, *Bart. in l. cum quid 3. num. 8. ff. ſi certum petat.* ¶ Probatio negativa coarctata loco & tempore, affirmativæ prævalet. *Afflict. deciſio.324. num.10. Franc. Marc. quæſt.266. n. fin.* ¶ Teſtes deponentes equum eſſe bulſum, an præferantur teſtibus contrarium deponentibus, *Anton. Corſet. in ſuis ſingul. liter. T. ſingul. teſt. 9.* ¶ Teſtes duo deponentes de metu, præferuntur mille negantibus. *ibid. ſing. 9.* ¶ Dignitas in teſtium perſonis magnæ eſt importantiæ, ſed quid, ſi teſtis unus alteri contradicat, *vide Hippol. ſing. 488.* ¶ Magnæ importantiæ in teſtibus eſt ratio per eos reddita, ſeu aſſignata: nam illa eſt, quæ reſtringit, declarat, vel ampliat dictum eorum, & hi teſtes ſic deponentes aliis præferuntur. *Hippel. ſing. 621.* ¶ Vivæ vocis probatio, præfertur voci mortuæ. *Ozaſc. deciſio.128. num.8.* ¶ Probationes certæ, dubiis, & incertis præferuntur. *Boer. conſil. undecimo, in fin.*

Cap. IV. Qui ſint effectus probationis.

Probatio nulla major, quam rei evidentia, quapropter evidentia facti plus operatur, quam vocis efficacia. *Affl. dec.107. n. 6. & 7.* ¶ Actoris intentione plene probata, non ſufficit probare exceptionem ſemiplene. *Ægid. Bellam. concluſ.659. Mynſ. obſerv. 63. centu. 1. & obſerv. 38. cent. 4. vide tamen Felin. conſ. 50.* ¶ Si teſtes actoris dicant aliquid fuiſſe promiſſum, vel confeſſum, & teſtes rei deponant illud fuiſſe promiſſum ſub conditione, erit locus abſolutioni, nec hoc caſu teſtes dicuntur contrarii. *Capel. Thol. q. 326.*

TITULUS CCXIV.

De præſumptionibus.

Generalia.

VIde de materia præſumptionum, *infra titul. de rebus dubiis in genere cum tribus tit. ſequentib. & ſupra tit. de juris, & fac. ignorant. & contra.*

Cap. I. Præſumptio: quid ſit.

Præſumptio juris, & de jure ita diffinitur, ut ſit diſpoſitio legis aliquid præſumentis, & ſuper præſumpto tanquam ſibi comperto ſtatuentis. *Franc. Mant. de conject. ult. volum. lib. 1. tit. 2. num. 3.* ¶ Præſumptionum aliæ ſunt juris, & de jure, aliæ hominum, aliæ naturæ, aliæ facti, aliæ juris tantum, *de quib. vide per gloſſ. fin. in c. ſi quis fidem 30. extr. de ſponſal. & matrim.* ¶ Quando Imperator præſumit, & ſuper præſumto diſponit, iſta erit præſumptio juris, & de jure quoad tutelas, & teſtamenta, & ſimilia *§. 1. Inſt. quib. mod. tutel. finia.* ¶ Præſumptio eſt ſuper dubio. *Bart. in l 23. ff. de eo, quod met. cauſ.* ¶ Præſumptiones oſtendentes bona inventarizata fuiſſe reſtituta pupillis factis majoribus, quæ ſint, *vide Afflict. deciſio. 13.*

Cap. II. Qualis ſit.

Illa eſt differentia inter præſumptionem & fictionem, quia fictio ſemper eſt contra veritatem, licet non contra poſſibilitatem juris, vel naturæ, præſumptio vero ſemper, licet ſit in caſu dobio, tamen eſt aſſumptio alterius partis veræ, & veritati aſſiſtit. *Ægid. Bellam. concluſ.688. n.24.* ¶ Ex præſenti præſumitur in præteritum: & violenta præſumptio, quam lex pro probatione habet, æquiparatur confeſſioni partis. *l. ſi hi, qui 34. C. ad leg. Jul. de adult.* ¶ Præſumptio oritur ex facto antiquo. *Guid. Pap. quæſt. 357. vide ſuper titul. de probatio. in antiquis.* ¶ Ex duabus, pluribuſve præſumptionibus, quando una alteri præferatur, & dicatur potentior, *vide Menochium de arbitr. lib. ſecundo. caſ. 472.* ¶ Præſumptiones duæ quando concurrunt, quarum una eſt incluſiva delicti, & alia excluſiva, ſemper attenditur excluſiva. *Grammat. deciſio. 18. numer. quinto, vide infra tit. de defenſion. reor. in criminal.*

Cap. III. Quando contra præſumptionem admittatur probatio, vel non.

Licet ex ſtatuti diſpoſitione contra inſtrumentum non admittatur probatio, tamen bene admittitur contra præſumptionem reſultantem ex illo inſtrumento, *Anton. Corſet in ſuis ſingul. litera P. ſing. probatio 1.* ¶ Contra præſumptionem juris tantum, admittitur probatio in contrarium, *gl. in c. quanto 8. ex. de præſumptio.* Secus in præſumptione juris, & de jure. ¶ Vir bonus admittitur ad probandum cum juramento contra præſumptionem juris, & de jure, contra quam regulariter non admittitur probatio, niſi per confeſſionem. *Ozaſ. dec. 71. num. 27.* ¶ Probatio per juramentum admittitur contra præſumptionem ſcientiæ eorum, quæ publicè fiunt, reſultantem contra eum, qui fuit præſens, *Ozaſc. deciſ. 71. num. 28.* ¶ Præſumptio juris, & de jure, ubi reſultat, non admittitur probatio in contrarium; *Ozaſ. deciſio. 101. numer. 25. Bartol. in authent. ſed jam neceſſe. Cod. de donatio. ante nupt.* Niſi per confeſſionem partis adverſæ, *Bart. ibid. & Henric. Boer. in ſuis ſingul. tit. de præſumpt.* Quando confeſſio fit in judicio, alias ſecus, *Alviſ. de Alber. ſingul. 46.* Sed poteſtas non poteſt jureſurando abſtringere partem ipſam ad confitendum, *Franciſc. Cremen. ſingul. 157.*

Cap. IV. Quæ, & cujus præſumantur, vel non.

* An titulus ad præſcriptionem neceſſarius ex longi temporis poſſeſſione ſit præſumendus, *Fach. lib. 8. c. 30. negat. l. nullo C. de rei vendicat.* * An bona fides ad præſcriptionem neceſſariam præſumatur cum poſſeſſio titulum non habet, *ibidem cap. 32. negat. c. per tuas de teſtibus.* * An juſta cauſa motus Princeps præſumatur cum alicui aufertur jus ſuum, *idem. lib. 8. cap. 63. quæſtio. 6.* affirmat, ſi cauſam exprimat, ſecus non, *clem. 1. de probation.* Unusquiſque præſumitur pauper, niſi probetur contrarium: nam cum quilibet pauper, & nudus à principio naſcatur, illa qualitas non intelligitur ſublata, niſi probetur, quod fallit, quando qualitas paupertatis eſſet fundamentum intentionis alicujus, *Petr. Beninten. deciſio. 22. numer. 11. & ſeqq.* ¶ Obligatio præſumitur ſpacio decem anno. ſed quomodo, *vide Capic. deciſio. 52. num. 3. & infra titul. de actio. & oblig. in genere.* ¶ Filius præſumitur geſta patris imitari, tam in vitiis, quam in virtutibus, ejuſdemque affectionis, & voluntatis fuiſſe; ſicut & pater fuit, *Gramm. deciſio. 18.* ¶ Filius natus ex patre partiali contra Regem, eodem modo præſumendus erit, & ipſe, *Grammat. deciſio. 18. numer. 3.* ¶ Allegare ſufficit ea, quæ præſumuntur. *Joſeph. Ludov. deciſio. Luc. 48. num. 43.* ¶ Filius, quando præſumatur ſupervixiſſe patri, *Ozaſ. deciſ. 108. num. 16.* ¶ Mortuus prius pater præſumitur, qoando pater & filius, vel mater & filius in eodem conflictu, bello, aut mari moriuntur: niſi filius eſſet impubes: tunc enim præſumitur filius præmortuus: *Mamn. in ſuo Spec. in prœmio, n. 15.* ¶ Diuturnitate temporis, an præſumatur ſolemnitas interveniſſe. *Ozaſc. deciſio. 173. Afflict. deciſio. 345. & l. ſi filiusfam. 10. Cod. de pet. hæred.* ¶ Quando quis præſumatur ignorare, vel ſcire ea, quæ publice fiunt, *Ozaſc. deciſio. 71. & ſupra tit. de jur. & fact. ignor.* ¶ Pater, & mater, in dubio prius mortui præſumuntur, quam filii, *Ozaſc. deciſio. 108. numer. 4.* ¶ Ex duobus ſimul morientibus in dubio quis præſumatur prædeceſſiſſe, *vide l. 10. & tot. tit. ff. de reb. dub.* ¶ Res eorum eſſe præſumuntur, quorum ſunt ſignacula. *Ozaſ. deciſio. 40. Rot. Genuen. deciſ. 201. Boer. deciſio. 105. num. 9. Mann. de ordin. judic. part. 6. de teſtium productione. numer. 62. & 63.* ¶ Bona à jure præſumuntur allodialia, *Ozaſc. deciſ. 26. numer. 13.* Et libera ab omni ſervitute, *Joſeph. Ludov. deciſio. Luc. 12. n. 6.* ¶ Ubi

probatur

Digitized by Google

probatur rem ad aliquem ſemel perveniſſe, ſi is dicat ſe amplius non habere, illi incumbit onus probandi, *Ozaſ. deciſ. 40. num. 5. Cravett. conſil. 112. num. fin.* ¶ Quia præſumitur ex præterito ita durare, uſquequo probetur contrarium, *Rot. Genuen. dec. 6. num. 6.* Et ex præteritis, & præſentibus, præſumitur in futurum, *Ozaſ. deciſ. 95. numer. 40.* Sed quando ex præterito præſumatur in præſens, & contra, *Bart. in l. ſi cui. 7. §. eidem. ff. de accuſat.* ¶ Qui probavit poſſediſſe, an adhuc poſſidere præſumatur, *vide Rot. Genuen. deciſio. 127. numer. 5. & Ozaſ. deciſio. 43.* ¶ Eſſe ſemper præſumitur, quod in meo poſſe ſemel fuit, *Afflict. deciſ. 13.* ¶ Poſſeſſio antiqua probata, præſumitur continuata, *Boer. deciſio. 239. num. 6. Put. deciſ. 17. lib. 2.* Uſque ad mortem poſſidentis, *Magon. deciſio. 47. Rot. Flor.* ¶ Præſumitur ab eo aliquid recuperatum non fuiſſe, cui ſemel datum apparet, *Vem. deciſ. 59. num. 4. part. 3.* ¶ Ex actu ſubſequuto, declaratur qualis fuerit animus in præteritum: quia exitus acta probat: & cujus finis malus eſt, ejus præordinatio præſumitur doloſa, *Crav. conſil. 6. num. 30. & conſ. 319. num. 11.* ¶ Præſumitur poſſeſſio acquiſita ex titulo præcedenti: ideo probando quis contractum, & ſuam poſſeſſionem, cenſetur illam ex titulo habuiſſe, *Rebuff. in conſtitut. Reg. de remed. poſſeſſio. in præfat. n. 123. fol. 764. Tom. 3.* ¶ Scripturam penes ſe habens ſcire præſumit, quod in illa continetur, *Afflict. dec. 1. n. 11.* Et quod fuerit ab eo lecta, & cognita, *Gramm. deciſ. 103. numero 31. & 33.* ¶ Legens obiter inſtrumentum, an præſumatur de contentis in illo informatus, *vide Boer. deciſio. numer. 57.* ¶ Præſens in Curia præſumitur certioratus de omnibus à ſuo Procuratore factis, *Vem. deciſio. 110. part. 3.* ¶ Creditor adminiſtrans bona ſui debitoris, præſumitur ſibi ſolviſſe in dubio: idem in tutore, *Afflict. deciſio. 13. num. 16 & 17.* ¶ Maritus & uxor, licet confiteantur pretium rei venditæ recepiſſe, præſumitur tamen totum pretium ad maritum perveniſſe, *Ozaſ. deciſio. 44. num. 9. & deciſio. 140. Boer. deciſion. 23. Afflict. deciſio. 209. Capic. deciſi. 78. & Cabal. milleloq. 326.* Nec uxor ſibi præjudicat in dote, *Afflict. d. deciſio. 23. numer. 5.* ¶ Uxor emens fundum, præſumitur emere de pecunia viri, *Dec. conſil. 237 num. 8. Ozaſ deciſio. 140. num. 4. vide Boer. deciſ. 81.* Ubi plene quando quæſita ſint uxoris, *Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 12. num. 16. & ſeqq. deciſio. 28. Crav. conſil. 61.* ¶ Uxor poſſidens cum marito, præſumitur jure familiaritatis poſſidere, *Ozaſ. deciſ. 140. n. 5.* ¶ Si pater, & filius vendant rem, medietas pretii præſumitur perveniſſe ad patrem, & altera ad filium: idem in matre, & filio, niſi parens filium gubernaſſet, *Boer. deciſ. 23. numer. 10. & ſeqq.* ¶ Vidua emens rem intra annum luctus, præſumitur de bonis mariti præmortui emiſſe, ſi non appareat de contrario, *Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. Des droicts Rub. 4. §. 14. gloſſ. 2. numer. 6.* ¶ Si vir, & uxor habitaverint in una domo, & domus ſit uxoris, maſſaritiæ ibid. exiſtentes, præſumuntur eſſe uxoris, & ubi domus ſit viri, præſumuntur eſſe ipſius. *Caſſa. ibid. gl. 2 n. 9.* ¶ Mutuum receptum per virum, & uxorem, præſumitur totum ad virum perveniſſe, niſi de contrario appareat, *idem ibid. §. 20. gloſſ. 3. num. fin. & Caball. milleloq. 326.* ¶ Illud, quod eſt intra fines alicujus territorii, præſumitur eſſe de finibus illius territorii, cujus ſunt fines, *vide tamen eundem Caſſan. tit. des mains mortes. Rub. 9. §. 4. gloſſ. 1.* ¶ Habilitas non negata præſumitur, *Ægid. Bellam. concluſio 134.* ¶ Præſumitur pro validitate actorum, ut acta potius valeant, quam pereant, *idem Ægid. deciſio. 135.* ¶ Quilibet in ſui commodum præſumitur diligens. *Ægid. Bellam. concluſ. 653.* ¶ Expenſa præſumitur in dubio facta de parte expendentis, & altertius, *leg. ſed & ſi 28. §. adeo autem. ff. de petit. hæred.* ¶ An quis præſumatur idoneus, vel non, dives, vel pauper, *vide Afflict. deciſ. 377.* ¶ Bona, quæ habet filiusfa. ex quibus bonis, vel induſtria præſumatur quæſita, *vide gloſſ. in l. cum oportet 6. C. de bonis. quæ liber. & l. 2. C. de patr. poteſt.* ¶ Veſtimenta etiam ad uſum mulieris facta, & ejus cura cenſentur, & præſumuntur eſſe viri, *l. ſed ſi. 32. ff. de donatio. int. vir. & uxor.* ¶ Teſtator quanto minus poteſt, hæredes gravare præſumitur, *Ozaſ. deciſio. 52. num. 8.* ¶ Teſtatoris voluntas talis eſſe præſumitur, qualis eſſe debet, & ſic de quolibet alio. *Afflict. deciſ. 44. num. 20.* ¶ Teſtator præſumitur magis dilexiſſe agnatos, quam extraneos. *Afflict. dec. 44. num. 21. & 27.* ¶ Quod dicitur quem præſumi vivere uſque ad centum annos, quomodo intelligitur, *vide Menoch. conſil. 345. num. 59 lib. 4. & gl. in l. 2. §. ſi dubitaretur. ff. quemadmod. teſta. aperia.* ¶ Præſumitur dignus qui eſt electus à principe, *Pet. de Rav. ſing. 813.* ¶ Poſſidens, ſciente venditore, præſumitur, quod ei fuerit poſſeſſio tradita, *Bart. in l. 2. C. de acquir. & retinen. poſſeſſio.* ¶ Mala fides præſumitur interveniſſe, quando ſolemnitas fuit omiſſa, & ordo debitus non fuit ſervatus. *Bart. in l. 1. C. de fid. inſtrum. & jure haſt. Fiſc. lib. 10. num. 8.* ¶ Maritus in ea voluntate mori præſumitur, in qua permanſit in vita, *Afflict. deciſ. 101. num. 6.* ¶ Hæres præſumitur ignorare ea, quæ in hæreditate inveniuntur, quo jure ad defunctum pertineat, *§. ſed tamen, Inſtit. de uſucapio.* ¶ Filius ſolvens ſimpliciter debitum patris defuncti, præſumitur ſolvere ut hæres. *l. 2. C. de jur. de lib.* ¶ Fides bona præſumitur, niſi probetur mala, *l. penu. & ibid. gloſſ. C. de evictio.* ¶ Sex modis quis præſumitur in fraudem alienare, *de quibus vide per gloſſ. §. in fraud. inſt. quib. ex cauſ.* ¶ Agere in alienis, prout in ſuis, quis præſumitur, *Afflict. d. deciſ. 13. num. 19. in fine.* ¶ An gratus, & acceptus quilibet præſumatur in dubio, *vide Creſcen. deciſ. 16. alias 179. de probatio.* ¶ Temporis antiquitas facit præſumi rem bene fuiſſe geſtam. *Boer. deciſ. 124. num. 17. & 18.* ¶ Filius præſumitur ſcire factum patris, maxime quando eſt hæres illius, *Vem. dec. 360. ſeu 1. part. 2. vide ſupra tit. de juris, & fac. igno. & contra.* ¶ Scientia mortis quando præſumitur, *vide Vem. deciſ. 109. part. 3.* ¶ An quis præſumatur deceſſiſſe ſine liberis, vel hoc debeat probari ab allegante, *vide Capic. dec. 159. n. 11.* ¶ Solutio cenſus trium annorum proxime præteritorum, antequam reus conveniatur, facit, ut præſumatur ſolutio in præteritum, *vide Vincen. de Franc. dec. 137. Cravett. conſ. 313. ſupra tit. de ſolutio. & infra lib. 2. tit. de cenſib.* ¶ Præſumitur mandaſſe quem delictum committi, concurrentibus atteſtatione principalis delinquentis, receptione ipſius in domo, & inimicitia inter vulneratum, & ipſum mandantem. *Gramm. vot. 15.* ¶ Famulus, ſeu famula dum requiritur in domo mortua, præſumitur à domino occiſa, vel à domina, ſi dominus eſſet abſens, *Gramm. vot. 23.* ¶ Offendens aliquem ſemel, præſumitur etiam denuo velle offendere, *Gramm. vot. 24.* ¶ An quis præſumatur vivere centum annis, *Conſ. lib. 5. Miſcellaneorum cap. 18.* negat arg. à ſolitis, *l. certi condictio §. quoniam ff. de rebus cred.* ¶ Arma deferens præſumitur habere multum animum. *Gramm. vot. 24. numer. 6.* ¶ Res præſumitur potius loco pignoris tradita, quam in ſolutum data. *Afflict. deciſio. 373.* Ideo creditor præſumitur jure pignoris, & non dominii poſſidere. *Afflict. ibid. numer. 3.* ¶ Damnoſum minus debitori, in dubio præſumendum eſt. *Afflict. d. deciſ. 373. numer. 3.* ¶ Quando commoditas alicujus rei pervenit ad aliquem præſumitur, quod habuerit tantum factum præcedens. *Afflict. deciſio. 376. numer. 5.* ¶ Præſumitur actus requirens impenſam factus de mandato ejus, cujus intereſt, & ratione præſumitur quis in quaſi poſſeſſione percipiendi, etiam ſi nullo modo conſtet de mandato, quo dicitur penſionem deberi. *Caſſad. deciſio. 3. num. 4. de Procurato.* ¶ Eccleſiæ præſumuntur conſtructæ ab illis, qui tenebantur illas ædificare. *Put. deciſio. 314. libr. ſer-*

tio. Vera. deciſion. ducenteſima vigeſima ſexta. ſeu 2. part. 2. ¶ Præſumitur actus factus ad excuſationem præcedentis diſpoſitionis. *idem Vera dict. deciſio. 226.* ¶ Negotium, in quo explicando requiritur expenſa, præſumitur factum ab eo, qui illud facere ſuis expenſis tenebatur. *Natt. conſ. 231. tom. primo.* ¶ Pupillus præſumitur alimentatus à tutore. *l. 2. C. de alimen. pupill. præſtan.* ¶ Præſumitur pro aliquo vel contra aliquem etiam ex conſuetudine loci, ubi quis converſatur. *Grammat. deciſ. 34. num. 61.* ¶ Ex actibus præcedentibus, & ſequentibus, de aliquo præſumi licet in bonam, vel in malam partem, *ibid. numer. final.* ¶ Mentis ſanæ quilibet præſumitur eſſe de jure. *Grammat. deciſio. 73. num. 21. & l. nec codicillos 5. C. ne codicill.* ¶ Furioſus ſemel, an ſemper talis præſumatur, & quomodo illa præſumtio tollatur, *vide Boer. deciſ. 23. num. 86. & ſequentib.* ¶ Prælatus præſumitur de bonis Eccleſiæ acquirere. *Boer. deciſio. 81. num. 6.* ¶ Mulier noctu interſecta, an præſumatur à marito occiſa, *vide Boer. deciſio. 261.* ¶ Natus domi ex ancilla, an præſumatur eſſe domini. *vide Boer. deciſio. 299.* ¶ Natus in domo ex uxore præſumitur filius, etiam ſi conſtiterit uxorem fuiſſe ab alio cognitam, quam à marito. *Boer. d. deciſ. 299. Decian. conſ. 289. vide conſil. 657. & infra lib. 2. tit. de patri. poteſta.* Nam filius mariti præſumitur is, qui natus eſt in domo ex uxore, vel concubina, licet illæ ab alio fuerint cognitæ: ſecus eſt in filio nato extra domum ex meretrice, *Nat. conſ. 205. tom. 1. & Bart. in l. 104. ff. de verb. & rer. ſign.* ¶ Licet impoſſibile ſit ſcire vere cuius filius quis ſit, tamen ſi filius eſt natus in matrimonio, præſumitur eſſe illius, quem nuptiæ demonſtrant. *Hartman. cap. primo. tit. de præſumptio. lib. ſecundo.* Sed ex quibus aliis præſumptionibus quis probetur filius, *vide Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 89.* ¶ Bonus unus quiſque præſumitur in ſuo exercitio, etiam carnifex. *Ioſeph. Ludovic. deciſion. Luc. decima tertia, numer. tertio.* ¶ Qui habuit inſtrumentum tempore litis conteſtatæ, præſumitur illud apud ſe habere, niſi juraſſet illud amiſiſſe. *gloſſ. in l. fin. C. de fid. inſtrum.* ¶ Per actum contrarium ſubſecutum, præſumitur aliquid in præteritum, quod alias erat incredibile. *l. ſi hi, qui 34. C. ad leg. Jul. de adult.* Ille, qui fuit inimicus patris, præſumitur inimicus filii, etiam patre mortuo, quod extenditur ad quemlibet de genere. *gl. fi. in §. inimicitia, Inſt. quib. mod. tutel. fin.* ¶ Inimicus præſumitur damnum inimico intuliſſe, ubi ignoratur à quo illatum ſit. *Ozaſc. ibid. n. 21. & Crav. conſ. 35. n. 3.* ¶ Damnum factum in agro, an præſumatur factum à vicino. *vide Franc. Marc. q. 181. num. 6. part. 2.* Seu à vicinis. *Menoch. conſ. 384. n. 6 & 7. lib. 4.* ¶ Semel malus ſemper præſumitur malus in eodem genere mali. *Ozaſc. dec. 88. n. 27.* Ubi plura remiſſive pro ornatu regulæ ſcribuntur, *vide Gramm deciſ. 25.* Niſi per tres annos continuos eum fuiſſe bonæ converſationis & vitæ probetur. *Anton. Corſet. in ſuis ſing. lit. P. ſing. præſumptio.* ¶ Quando res reperitur in domo debitoris præſumitur eſſe illius: ideo ſi alius alleget illam rem eſſe ſuam, vel alterius, hoc probare debet ratione præſumptionis, quæ transfert onus probandi in allegantem. *Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de lit. oblig. artic. 6. gloſſ. 3. num. 54. tom. 1.* ¶ Vulneratus ſi intra modicum tempus moriatur, præſumitur mortuus ex vulnere, *vide tamen Decian. conſ. 415.* ¶ Confeſſio vera pro parte, in totum vera præſumitur, & contra, in confeſſione falſa. *Decian. conſil. 536. num. 10.* ¶ Mortuus præſumitur ille, qui fuit in bello, & poſtea non comparet, & non reperitur vivus, nec mortuus, cujus hæreditas per ejus proximiores adiri poteſt, ſed quando, *vide Natt. conſil. 241. tom. 1. & ſupra tit. de proba. mor.* ¶ Identitas contractuum præſumitur, quando fiunt eodem tempore, eodem loco, & coram iiſdem teſtibus. *Crav. conſ. 198.* ¶ Identitas corporis præſumitur ex conformitate nominum, & etiam identitas rei præſumitur non obſtante diverſitate confinium, quando tales confines poſſunt uni rei convenire. *Cravett. dict. conſil. 198. vide ſupra tit. de probatio. identit.* ¶ Identitas perſonæ facilius probatur, & præſumitur, quam identitas rerum. *Cravett. conſil. 269.* ¶ Ex diverſitate quippe ſummarum, diverſitatem debitorum præſumi incertum non eſt. *Cravett. pro genero. conſil. 1. num. 177. & Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 213.* Ubi quando ſummæ eædem, vel duplicatæ præſumantur. ¶ Probato communi uſu loquendi per tempus, cujus initii memoria non extat, præſumitur, quod fuerit talis uſus de tempore actus. *Cravett. conſil. 309. numer. 3. circa medium.* ¶ Tractatus arguit animum contrahentium, licet contractus talis præſumatur, qualis fuerit concluſio. *Menoch. de Arbitrar. caſ. 470. num. 8.* ¶ Ad validitatem ſententiæ proceſſus, & juriſdictio ſunt neceſſarii: tamen præſumitur pro proceſſu in ſententia lata, parte præſente, & non appellante. *Caſſad. deciſio. 1. de præſumpt.* ¶ Quiſque præſumitur decedere ſine liberis: ideo allegatis aliquem deceſſiſſe ſine liberis, habet intentionem ſuam fundatam, ſecus ſi allegaret habuiſſe, ſed inde mortuos eſſe. *Jacob. Put. deciſio. 45. libr. primo.* ¶ Præſumitur alios non extare de familia, niſi contrarium probetur. *Ven. deciſio. 364. ſeu 2. part. 2.* ¶ Præſumuntur hæredes extra; donec ſit proclamatum. *Put deciſio. 216. lib. primo.* ¶ Faciens id, quod poteſt eſſe licitum, & illicitum, in dubio præſumitur feciſſe licitum. *Put. deciſio. 223. dict. lib. 1. vide infra titul. de defenſio. reorum.* ¶ Uxor quicquid acquirit, præſumitur acquirere de bonis mariti, ſed quid in vidua, in concubina, tutore, vel curatore, *vide Franc. Cremen. ſingul. 6. Petr. de Ravenn. ſing. 131. & l. ſi defunctus 10. C. arbitr. tutel.* ¶ Uxor ad effugiendam ſuſpicionem turpis quæſtus, præſumitur lucrata de bonis viri, quæ præſumptio ceſſat in vidua, acquirente poſt annum luctus. *Magon. deciſ. 43. num. 7. 8. & 12. Rot. Flor.* ¶ Res, quæ ſunt in domo, potius præſumuntur eſſe viri, quam uxoris, cui alleganti contrarium, incumbit onus probandi, *Pet. de Raven. ſing. 79.* ¶ Res empta per uxorem erit ipſius, & non viri, licet præſumatur empta de bonis viri, quo fit, ut ipſa teneatur ad reſtitutionem pretii viro, *Bartol. in l. 3. C. de fid. inſtrument. & jure haſt. Fiſca. libr. 10.* ¶ Præſumitur cum coactione feciſſe, qui omnia bona ſua profudit, niſi probetur ſponte feciſſe. *Bart. in ſuo tract. de præſumptio. num. 8.* ¶ Præſumitur promiſſio facta in dubio inter abſentes. *Bart. ibid. num. fin.* ¶ Nam præſentia non præſumitur, niſi aliter appareat. *Caball. millel. 341.* Tamen verbum, inveſtivit, arguit præſentiam. *idem, millel. 342.* ¶ Præſumitur ignorantia, niſi probetur ſcientia. *l. ſi legibus 16. C. de Epiſcop. audie.* ¶ In ventre in dubio præſumuntur eſſe tres infantes. *l. ſed, & ſi 28. §. fin. ff. de jud. & l. 3. ff. ſi pars hæred. petat.* ¶ Præſumptio violenta eſt contra tutorem, qui inventarium neglexit facere. *gloſſ. fin. in l. fin. Cod. arbitr. tutel.*

Vel non.

Dolus, vel metus non præſumitur illatus, ubi eſt juſtitia, vel præſentia conſanguineorum. *Bartol. in l. 23. ff. de eo, quod met. cauſ.* ¶ Decretum, & auctoritas Judicis non præſumuntor, niſi temporis diuturnitate. *Afflict. deciſio. 345. numer. 4.* ¶ Præſumptio ſola non ſufficit, ubi de tertii præjudicio, vel intereſſe agitur. *Afflict. ibid. numer. 6.* ¶ Uxor non præſumitur acquirere de bonis viri, quando in inſtrumento dictum eſt de pecunia propria ipſius uxoris, præſente viro, & conſentiente. *Natt. conſil. 30. tom. 1.* Et tunc non poterit probare contrarium. *Petrus de Ravenn. ſing. 946.* Idem, ſi uxor faceret aliquam artem, vel mercaturam. *vide Petr. de Rav. ſing. 131. & Petr. Genu. ſing. 99.* ¶ Non præſumuntur fines antiqui mutati, niſi probetur. *l. in ſin. ff. fin. regun.* ¶ Teſtamentũ factum non præſumitur. *Franc. Mant. de conj. ult. volunt.*

Digitized by Google

volunt. libro ſecundo, titul. primo. ¶ Non eſt præſumendum quem velle ſe corrigere incontinenti, quod præcipue habet locum in diſpoſitionibus Magnatum, Principum. *Ozaſc. deciſio. 141. num. 5. & Gmmma. deciſio. 66.* ¶ In dubio non præſumitur quis factus locupletior, ſed qui allegat tenetur probare. *Caball. milleloq. 355.* ¶ Donatio nunquam præſumitur, ubi poteſt dari alia conjectura. *Afflict. deciſio. 44. n. 24. vide inf. lib. 2. tit. de donat. int. vivos.* ¶ Supervixiſſe ex ſimul morientibus aliquis non præſumitur, cauſa committendæ ſtipulationis. *Ozaſc. dict. deciſ. 108. n. 7. vide infra lib. 2. tit. de reb. dub. in genere.* ¶ Non præſumitur ſuperſtitibus filiis deceſſiſſe, qui ſemel filios habuit, alias qui allegat aliquem deceſſiſſe ſine liberis, habet intentionem ſuam fundatam de jure communi. *Bart. in l. qui duos 10. §. cum in bello. ff. de rebus dubiis.* ¶ Antiquitas non operatur circa præſumptionem tituli, quando conſtat de titulo, ſed invalido. *Vent. deciſ. 28 part. 1.* ¶ Morti proximus non præſumitur mentiri, nec eſſe immemor ſuæ ſalutis. *Ozaſc. deciſ. 79 n. 28. & Gmm. deciſ. 42. n. 7.* ¶ Pluralitas apocharum, aut inſtrumentorum non præſumitur: idem in pluralitate contractuum, & factorum. *Crav. conſ. 198. vide Menoch de arb. lib. 2. caſ. 213.* ¶ Pluralitas factorum, & ſcripturarum non præſumitur, ſecus in pluralitate rerum. *Rot. Genu. deciſ. 196.* Minus pluralitas partitarum. *ead. Rot. deciſio. 189. num. 5.* ¶ Et, quæ curſu temporis mutantur, non præſumuntur eſſe in eodem ſtatu, in quo ſemel fuerunt. *Bart. in l. 1. num. 12. ff. de exceptio.* ¶ Mandatum ex diuturnitate temporis non præſumitur. *Ozaſc. deciſio. 175. num. 4.* Fallit in laudo antiquo in quo præſumuntur mandatum, & compromiſſum præceſſiſſe. *Caſſad. deciſ. 3. de Procurato.* ¶ Non omne, quod eſt intra fines territorii alicujus domini, ad ipſum ſpectare præſumitur: quia præſumptio pro domino ſolum extenditur ad dominium caſtrorum, & juriſdictionis. *idem Put. dec. 323. lib. 2.* ¶ Non præſumitur pluralitas nepotum, ſicut proprii nominis. *Crav. conſ. 297. n. 2.* Nam pluralitas perſonarum, & nominis proprii, non præſumitur. *Menoch. de Arb. lib. 2. caſ. 93. num. 32. vide ſupra tit. de probatio. indenti.* ¶ Contractus non præſumitur celebratus, ut fuit tractatus quando talis tractatus anteceſſit per longum intervallum. *idem Men. de Arbitr. lib. 2. caſ. 470. num. 16.* ¶ Quis non præſumitur voluiſſe facere actum fruſtratorium, *Ven. deciſ. 321. ſen 18. part. 3. & §. 2. Inſtitut. quibus ex cauſ. manu. non lic.* ¶ Culpa non præſumitur, niſi probetur. *ibid. Afflict. num. 18.* ¶ Matrimonium, & concubinatus de jure non præſumitur, quia ſunt facti, *Matt. conſ. 421. num. 9.* Sed quando matrimonium præſumatur, *vide Bartol. in leg. 3. ff. de concubi.* ¶ Filios licet quis ante habuerit, non tamē præſumitur habuiſſe tempore mortis, *Ozaſc. deciſ. 108. n. 2. & in conſil. ibid. impreſſo.* ¶ Quæ facta ſunt non præſumuntur, niſi probentur, *Ozaſc. deciſio. 44.* Ideo dicitur non factum, eo ipſo, quod non probatur contrarium. *Rot. Genuen. deciſio. numero 17.*

Cap. V. Præſumptio: Qua probet.

Præſumptiones multæ ſimul junctæ, plenam probationem faciunt. *Bocr. conſil. 40. num. 8. Crav. conſil. 73. numer. 19. vide Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 279. Guid. Pap. ſing. 178. eund. Crav. conſil. 143. n. 12. & conſ. 158. n. 21.* ¶ Conjecturis, & præſumptionibus probantur, quæ difficilis ſunt probationis, & animo conſiſtunt; *Ozaſ. deciſ. 71. num. 30.* ¶ Solvendo aliquem non eſſe aſſerenti, incumbit probatio. *Dd. de Rot. deciſ. 6. de praben. in antiqu. num. 7.*

Cap. VI. Quando ſtando præſumptionem.

Præſumptioni reſultanti ex aliqua declaratione ſtatur, & eo ipſo verificatur præſumptio, quod non probatur contrarium. *Ozaſc. deciſio, 88. numer. 19.* ¶ Præſumptioni tamen levi ſtandum non eſt, *gloſſ. in l. 3. §. & placuit, in verbo, ſi leviori. ff. de minor. 25. ann.*

Cap. VII. Qui ſint effectus præſumptionis.

Quando præſumptio juris eſt pro allegante aliquid, iſte illud allegans, relevatur ab onere probandi, *Hippol. ſing. 451.* ¶ Habens præſumptionem juris contra ſe, gravatur onere probandi, *Rot. Genu. dec. 5. numer. 4.* ¶ Præſumptio probationem non excludit. *Ægid. Bellam. concluſio. 565.* ¶ Præſumptio juris pro aliquo militans transfert onus probandi contrarium in adverſarium, imo tunc durior probatio requiritur, *Mynſing. obſer. 68. cent. 5. Franc. Mant. de conject. ult. volunt. lib. 2. titul. 1. num. 14. Crav. conſ. 143. num. 10. vide & conſ. 198.* ¶ Præſumptio eſt contra eum qui differt agere, donec adverſarii probatio deperierit, *Gaſp. Cabal. milleloq. 312.* ¶ Conjecturæ, & præſumptiones, ſunt liquidiſſimæ probationes *Vincent. de Franc. deciſ. 153. num. 4. & 7.* Ideo ex indubitatis, & violentis præſumptionibus, poteſt quis condemnari in criminalibus, *Pap. lib. 24. tit. 8. arreſt. 1. Crav. conſ. 128. num. 11. vide tamen Matheſ. ſing. 118.* Quod procedit, quando non agitur de pœna corporali, *Cravet. conſil. 178. vide Marc. de Mant. ſing. 258.* ¶ Scire certo is dicitur, qui per præſumptiones, & conjecturas à jure approbatas, ſcit, *Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 89. num. 17.* ¶ Plures conjecturæ ſimul junctæ, reddunt rem ſatis claram, & manifeſtam, maxime in clam, & occulte geſtis, quæ ſunt difficiliſs probationis. *Menoch. conſil. 384. num. 6. & 7. lib. 4.* * An convictus præſumptionibus pœna ordinaria criminis ſit plectendus. *Franc. Ser. lib. 1. Select. interpretat. cap. 10.*

Cap. VIII. Præſumptio: Quando tollatur, vel non.

Inſtrumentum, in quo ſolemnitas, & cauſa licita alienandi non apparet tollit præſumptionem contrariam naſcentem ex longinquitate temporis, *Borg. Caval. deciſio. 25. numer. 13. de contract. part. 2.* ¶ Præſumptio contra aliquem reſultans, tollitur ejus juramento, *Ozaſ. ibid. num. 29.* ¶ Præſumptio una fortior aliam tollit, *Ozaſ. deciſ. 154. num. 13. Gram. deciſio. 103. num. 66. DD. de Rot. deciſio. 18. alias 401. de reſticutio. ſpoliat. in novis, Ægid. Bellam. concluſ. 590. Crav. conſil. 320. & conſ. 1. pro genero, num. 238.* ¶ Præſumptio ſpecialis tollit generalem, *Crav. conſil. 258. num. 21.*

Vel non.

Præſumptio juris, & de jure, non tollitur per probationem, niſi probatio impedimenti, *Ozaſ. deciſ. 7.* ¶ Præſumptio ceſſare dicitur ubi locum habet probatio, ſeu veritas, *Ozaſ. d. dec. 88. n. 28.* Quæ vincit præſumptionem, *idem deciſ. 154. n. 13.*

Cap. IX. Miſcellanea.

Quis poteſt veriſimiliter ignorare vires ſui patrimonii: ſæpe enim de facultatibus ſuis amplius, quam in eis eſt, ſperant homines, *§. in fraudem inſtitut. quib. ex cauſ. manumit. non lic.* ¶ Fama bona continuatur ex origine, & habitudine naturæ; ſed mala eſt accidentalis. *Joſeph. d. deciſio. 13. num. 4.* ¶ Litem habens civilem magnam, aut criminalem cum aliquo, dicitur ejus inimicus capitalis, *Ozaſ. d. deciſio. 88. num. 20.*

TITULUS CCXVI.

De teſtibus.

Generalia.

DE capitulis objectionalibus, *vide ſupra tit. de dubitatioribus.* * De teſtibus ad perpetuam rei memoriam. *Rol. conſil. 23. Tom.*

Cap. I. Teſtis, Qualis ſit.

Teſtes quando falſi ſit, & de intellectu ſtatuti, quod ut tens falſis teſtibus cadat à cauſa, *Io. Pet. Surd. deciſ. 28.*

¶ Teſtis ſignum, an ſufficiat pro ſubſcriptione, & illi æquivaleat. Io.Pet. Surd.deciſion. 137. ¶ Teſtes in revocando teſtamento debent habere qualitates requiſitas in eo condendo. Ioan.Pet.Surd. deciſ.128. ¶ Teſtes affines, & cognati, licet non reprobantur in totum; tamen non erunt integri, ſed ſuſpecti. Gram. d. deciſ. 34. n. 18. ¶ Teſtis faciens ſe criminis participem, eſt infamis: quia detegit turpitudinem ſuam. Gram. deciſ. 40. numer. 16. ¶ Advocatus non dicitur omni exceptione major, tamen probat. Cruv.conſil. 56.n. 4. & 13. ¶ Teſtis ultro ad teſtimonium ſeſe offerens, pro ſuſpecto habetur. Mynſing. obſerv. 3. cent. 4. ¶ Quando ex forma ſtatuti ſtatur dicto unius teſtis ſuper damno dato, ille debet eſſe omni exceptione major. Borg. Caval.deciſio.4. num.49. de contract. part. 2. Nam ubi admittitur probatio contra regulas juris, teſtis debet eſſe omni exceptione major. Rot.Genuen.dec.36. ¶ Omnes in teſtimonio vacillantes poſſunt, & debent torqueri, pro veritate habenda, & non ſolum eſt falſus teſtis ille, qui falſum deponit; ſed etiam ille qui verum ſupprimit, l.Presbyteri 8. & ibid. gloſſ.C.de Epiſco.& Cler.& gloſſ.in l.2.C.ſi contra jus. ¶ Teſtis infamis infamia facti, non eſt omni exceptione major. Felin.conſ.36.n.3. ¶ In teſte tria conſiderantur, natura, vita, & conſuetudo, cap.forus 10. ex. de verb.& rer. ſignif. ¶ Licet quis palam daret pecuniam teſti, ut veritatem diceret, non propterea præſumeretur talis teſtis falſarius. Menoch. de Arbitra. lib. 2. caſ. 244. ¶ Conditio teſtis inſpicitur tempore diſpoſitionis, niſi ſuam conditionem in fraudem mutaſſet, Bartol. in l. 1. §. ſi ſervus. ff. de quæſtio.

Cap. II. Quis eſſe poſſit.

Tutor poteſt eſſe teſtis in cauſa pupilli pro ipſo pupillo, ſi cauſa pupillaris per alium agitetur, puta per alium tutorem. Capel.Thol. q 205.vide Barth. de Capu. ſingul.57.& Bartol.in l. qui teſtamento 26. ff.de teſtam. ¶ An Prælatus non habens Capitulum, nec Collegium, ſit teſtis idoneus in cauſa Eccleſiæ, vide in additio.ad d. quæſtio.205.Capel.Thol. ¶ Teſtis idoneus, ut quis ſit, non minus in bonis habere debet, quam id, de quo controvertitur, ſed quare, vide per Pet.Roy.deciſio.4. Litu. num. 219. in deciſio.diverſo.Tom.2. Quod loci plene ſcribitur, qualis fides ſit præſtanda teſti pauperi. ¶ Fœminæ teſtimonium, & infamia æquiparantur: & fœminæ an ſint idoneæ teſtes in capitalibus, vide Mamn.in ſuo Spec. de ordi. judicio. part. 4. tit. an ſit judic. civil. vel crimin. diſtinct. 1. judic. num. 42. ¶ Mulier regulariter poteſt eſſe teſtis: fallit in criminalibus de jure Canonico, in teſtamentis, & in ſcriptura privata, Franc.Cremen.ſing.145. ¶ Birvarii probant, & ſunt idonei teſtes, ubi examinatur à judice ad inquiſitionem, & famam ad ſuas aures reverberantem, ita quod quodammodo ſub diſſimulatione pertranſiri non poſſit: ſecus autem, ubi proceditur ſuper accuſatione, Gramm. vot. 22. vide Vincent. de Franc. deciſio. 379. part. 2. & Auguſt. Beer. quæſt. 84. ¶ Advocatus licet non recipiatur in teſtem pro ſuo cliente, tamen pro parte contra quam eſt Advocatus, recipitur, Vincent. de Franc. deciſio. 222. Sed ſuper qua materia teneatur deponere, vide ibidem numer. 11. & 12. ¶ An poſſit eſſe teſtis Judex, vel Arbiter poſt ſententiam de his, quæ coram eo geſta ſunt ante, vide gloſſ. in verbo, ſermones, in l. ne in arbitr. 4. C. de recep. arbitr. Et in cauſam, ſuper qua judicavit, Bartol. in conſil. 21. volum. 1. ubi tenet affirmativam. ¶ Quando colonus, vel venditor poſſit eſſe teſtis in cauſa domini, aut emptoris, vide Magon.deciſio. 125. Rot. Floren. ¶ Auctor eſt idoneus teſtis in quæſtione finium regund. ſi in tali quæſtione non tractetur de ejus præjudicio. l. pen. ff. fin. regund. ¶ Compater dicitur teſtis idoneus, & omni exceptione major, Guid. Pap. ſing. 990. Cruv. conſ. 669. Tamen quando pater ſpiritualis, vel compatere poſſit eſſe teſtis, ut probet, vide Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 100. ¶ Compater poteſt eſſe teſtis pro eo, quem levavit ex ſacro fonte, Iaſ. de actio. in §. pœnalis quoq; n.68. ¶ Teſtes in cauſis criminalib. qui eſſe poſſint. vide Clar. in ſua Pract. §. fin. q. 24. ¶ An laicus contra Clericum poſſit eſſe teſtis in criminalibus, vide Clar. ibid. d. quæſt. 24. Mamn. in ſuo Spec. tit. an ſit judic. civil. vel crimin. diſtinct. 1. n. 26. ¶ An meretrix, & conſtitutus in peccato mortali, vel ſemel convictus de crimine, poſſint eſſe teſtes, vide d. quæſtio. 24. ¶ Teſtis an ſit idoneus mercenarius, qui recipit ſalarium ab eo in cujus favorem deponit, vide Put. deciſio. 4. lib. 1. ¶ Regula eſt, quod illi, qui ſunt de univerſitate, poſſint eſſe teſtes in cauſa illius, quæ regula limitatur ſex in caſibus, de quibus vide per Cabal. milleloq. 600. & & Chaſſ. in conſuetud. Burgun. tit. des foreſtz. Rub. 13. §. 5. gloſſ. 3. ¶ Integer homo non poteſt dici emendatus de crimine, nec in cauſa capitali (etiam civiliter mota) teſtis eſſe poteſt, Anton. Corſet. in ſuis ſing. litera I. fin. integer. ¶ Fidejuſſor poteſt eſſe teſtis pro principali ſolvendo, ſecus ſi non eſſet ſolvendo. Guid Pap. ſing. 718. vide Bart. in l. 51. §. ſi Titio. de lega. 1. & in l. ſi is qui 15. §. ſi quis. ff. de reb. dub. ¶ In materia civili ſocius poteſt eſſe teſtis in cauſa ſocii, in qua nullam habet communionem. Boer. dec. 319. n. 6. ¶ Teſtes conſanguinei eſſe poſſunt, ſuper legitimatione probanda ex vero, vel præſumpto matrimonio. Natt. conſ. 537. num. 38. ¶ Teſtis mediator in facto, quod tractavit, eſt idoneus. Vera. deciſ. 267. part. 3. Ideo licet proxenetæ non ſint idonei teſtes ante completum contractum, tamen illo perfecto, admittuntur pro idoneis. Rot. Gen. deciſio. 97. ¶ Cedens jura ſua titulo donationis, poteſt eſſe teſtis. Guid. Pap. 86. ¶ Famulus an poſſit eſſe teſtis contra dominum, vel pro, vide Capell. Thol q. 4. ¶ Procurator poteſt eſſe teſtis (finita procuratione) pro principali in alia inſtantia, etiam de his quæ geſta ſunt in prima cauſa. Bartol. conſil. 213. volum. 1. ¶ Licet domeſticus non poſſit eſſe teſtis pro domeſtico, poteſt tamen eſſe contra illum. Vincen. de Franc. dec. 222. ¶ Teſtis de Collegio quando poſſit eſſe teſtis in cauſa Collegii. vide Bart. in l. 6. ff. de rerum diviſio. ¶ Teſtis, contra quem nihil fuit oppoſitum, habetur pro idoneo. Natt. conſil. 167. tom. 1. num. 7. ¶ Teſtes minus idonei, & inhabiles, qui alias non admitterentur, tamen in his, quæ à communiter accidentibus fiunt, clam, & ſecrete, habentur pro idoneis. Gram. deciſ. 34. num 37. Nam teſtes minus idonei, ſi veritas aliunde haberi non poſſit, quandoque recipiuntur. Marc. q. 1167. Fallit, ut ib. n. 9. vide eund. q. 94. p. 2. & Rot. Gen. dec. 195.

Cap. III. Quis eſſe non poſſit.

Accuſator, ſeu denuncians teſtis eſſe non poteſt, alter enim accuſator, alius teſtis eſſe debet. Ozaſc. d. deciſ. 79. num. 54. ¶ Judex, Aſſeſſor, Advocatus, & executor non poſſunt eſſe teſtes in cauſa appellationis. gloſſ. in cap. ſtatutum 2. quæſt. 6. in verbo, vel coguntur. vide Bar. in l. deferre 18. ff. de jure Fiſci. ¶ Socius rixæ non eſt idoneus teſtis: idem in ſocio itineris. Gramma. deciſ. 25. ¶ Donator in cauſa donatarii, & cedens in cauſa ceſſionarii, non poſſunt eſſe teſtes, nec ſocius omnium bonorum, vel partis, ſi habeat intereſſe: fallit in ſociis habitationis tantum. Capell. Tholoſ. quæſt. 94. Mobed. deciſio. 53. vide Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 473. Marc. de Mant. ſingul. 17. Tamen dependent hi omnes ab arbitrio judicis, quanta ſit illis adhibenda fides, conſiderata qualitate perſonarum affectionis & cauſæ. in additio. d. quæſt. 94. Capell. Tholoſ. ¶ Mater pro filio non poteſt eſſe teſtis, niſi ad probandam ætatem. in additio. quæſt. 3. Capel. Thol. Nam conjuncta admittuntur ad probandam ætatem aliorum conjunctorum. Joſeph. Ludov. deciſio. Peruſ. 55. & Bart. in l 44. ff. de minor. 25. ann. Et in cauſa ſtatus, Bart. in l. 3. §. dua. ff. de Carbon. edic. ¶ Teſtis idoneus

non

non eſt (etiam volens) filius contra patrem. *N.ut. conſil.499. num.9.* ¶Socius non eſt idoneus teſtis de rebus ſocietatis. *Rot. Genuen. deciſ.9. num. 11. Jaſ. Lanfr. Balb. deciſ.329. vide Menoch. de arbitr. lib.2. caſ 474.* *Teſtis non poteſt eſſe uxor in cauſa viri, & contra. *Grammat. dict. deciſ.34. num.17. & Bart. in l.1. §. ſi vir. ff. ad Senatuſconſultum Syla.* Sed quid in ſponſa, vel concubina, *vide Capell. Thol. quæſt.3.* ¶Teſtes ſuſtinentes litem, ſuper qua depoſuerunt, non ſunt idonei teſtes, neque illis adhibenda eſt fides. *Vera. deciſ.264. part.3.* ¶Domeſtici in cauſa criminali non poſſunt eſſe teſtes: ſed qui dicantur familiares, & qui domeſtici, & illi in quibus caſibus admittantur, *vide ibid. dict. quæſt.4. in addition. Bart. in l.8. C. de repud. & ibid. de morb. ſubl. & Rot. Gen. deciſ.130.* ¶Deponentes ad ſui exonerationem, non ſunt idonei teſtes. *Rot. Genuen. deciſ.94. & 195.* Tamen limita, *ut ibidem.* ¶Teſtis non poteſt eſſe patruus pro nepote. *Vera. deciſ.79. l.2. ſeu 16 part.3.* ¶Lenones, ebrioſi, hiſtriones, & alii infames, idonei teſtes non ſunt. *D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudiæ gloſſ. ſuper decreto, ex cauſis titul. de Tabellio.* Ebrietas tamen non repellit à teſtimonio, niſi quia eſſat ebrius tempore depoſitionis. *Cravett. conſil.169.* ¶Proxenetæ & mediatores (licet Sacerdotes) non ſunt idonei teſtes. *Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ.95. vide Beninten. deciſ.61. Rot. Genuen. deciſion.188. num.7. Caball. milleloq.253. & Hippolyt. ſingul.533.* Sed quid in cauſa dotis, *vide Beniuten. d. deciſion.61. & Ludov. de deciſ.95.* ¶Spurii ſunt infames infamia facti: ideo non ſunt idonei teſtes. *Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ.18. num.16.* ¶Redemptor litis & continuus litigator, non eſt idoneus teſtis. *Ludov. Roman. ſing.318. & Ancon. Corſet. in ſuis ſingul. litera T. ſingul.13.* ¶Homicida non eſt teſtis idoneus etiam cum tortura. *Cravett. conſil.9.* ¶Religioſus non ſervans regulam, non eſt idoneus teſtis. *Cravett. dict. conſil.9. num.4.* ¶Clericus in cauſa criminali non eſt idoneus teſtis contra laicum. *Cravett. conſil.2.* Sed quid de infame infamia facti, *vide ibid & Clar. in ſua Pract. §. fin. quæſt.14.* ¶Injuria facta uni, reſpicit omnes de familia, aut cognatione, qui propterea de illa deponendo, videntur deponere in cauſa propria, & non ſunt idonei teſtes. *Cravett. conſil.41. & Bart. in l.5. ff. de injuriis.* ¶Reconciliatus inimicus, non eſt teſtis omni exceptione major, *Cravett. conſil.73. num.13. vide Jul Clar. §. fin. quæſt.24. in ſua Pract.* Imò talis inimicus noviter reconciliatus, à teſtimonio repellitur. *Roman. ſing.319.* ¶Nam inimicum quem eſſe, vel de recenti conciliatum, parificantur quoad teſtimonium ferendum. *Felin. conſ.3. num.10.* ¶Teſtis emphyteuta quis eſſe non poteſt pro domino directo, quando deponit ſuper re, quam tenet in emphyteuſi, vel tenere ſperat. *Joſeph. Ludov. dec. 14. Luc. num.14.* ¶Vaſallus non poteſt eſſe teſtis contra dominum in criminalibus, ſecus in civilibus. *§ ſimiliter, de conſuetud. rect. feud. in uſibus feud.* ¶Teſtes quando ſunt ſubditi, vel ſalariati, ſunt ſuſpecti. *Decian. conſ.94.* ¶Infidelis non poteſt eſſe teſtis, neque ei creditur. *c.1. ext. de hæreticis.* *Quando ſpurius (etiam legitimatus) non ſit idoneus teſtis, *vide Hippol. ſing.279.*

Cap. IV. Teſtis qui probet, vel non.

*An teſtis probet ſi deponat ſe ſcire, quia ſit vicinus vel conſanguineus. *Fachin. lib.11. cap.69.* affirmat, in his quæ communiter accidunt. *Teſtes mortui, qui fuerant inter alios recepti, an probent. *Johan. Petr. Surd. deciſ.103.* *Teſtes duo de veritate, an tantum probent, quantum tres de ſcriptura. *Johann. Petr. Surd. deciſ.111.* *Teſtis unus, an plene probet deponendo de duplici confeſſione præſente parte. *Johan. Petr. Surd. deciſ.12.* ¶Domeſticus pro domeſtico probat contra domeſticum: & famulus olim, probat nunc pro domino, *Rot. Genuen. deciſ.77. num.8. vide ibid. deciſ.195.* ¶Teſtes inducti à parte adverſa, plene probant, nec contra illos aliquid poteſt objici. *Joſeph. Ludov. deciſ.28. Peruſ. num.6.* ¶De vaſallo teſte, ſeu ſubdito deponente pro domino tuo, & an probet, vel ſit idoneus teſtis, *vide Afflictum deciſ.304. Capel. Thol. quæſtion.4. in addit. & Vera. deciſ.276 part 3.* ¶Teſtes de univerſitate in his, quæ ſunt communia pluribus ut univerſis, probant, ſecus in his, quæ ſunt communia pluribus ut ſingulis nempe in paſcuis, & nemoribus. *Guido Pap. quæſtio.193. & quæſtio.573. Benint. deciſione ſeptuageſima. Vincent. de Franc. deciſio.197. num.4. vide Afflict. deciſio.400. Guid. Pap. ſingul.598. Bartol. in l.1. §. ſervum. ff. de quæſtio. & in §. ſancimus. authent. de teſtibus. & Abbas conſil.16.* Sed quando teſtes de univerſitate pro illa recipiantur, *vide Menoch. de arbitr. lib. ſecundo. caſ. 106. Roland. conſil.72. volum. ſecundo. Bartol. de Capu. ſingul.4. Petr. Gera. ſingul.24. & Hartmann. cap. trigeſimo quinto. titul. de teſtibus, libr. primo.* ¶Teſtis (etiam infamis) alias inhabilis, ſi de facto proprio deponat, facit ſemiplenam probationem. *Dec. conſil.363.* ¶Minor viginti ann. quam probationem facit in criminalibus, *vide Franc. Marc. quæſt.899.* Sed quid eo, qui tetigit vigeſimum annum, *vide ibid quæſt.896.* ¶Socius criminis qualiter probet contra ſocium, maxime ſi deponat virtute torturæ, *vide Gramm deciſio.28.* ¶Teſtes repulſati licet non probent, faciunt tamen præſumptionem. *Gramm. deciſio.11. num.10.* ¶Teſtes, qui dicuntur maſſarii, ſi deponant de facto proprio probant. *Put. deciſ. centeſima vigeſima quinta. libr.2.*

Qui non probent.

Teſtes carcerati pro delictis nihil probant, cum ſint infames, ſi tamen delictum ſit tale, quod per ſententiam infamaret. *Gramma. deciſio.34. num.19. vide ibid. num. 29.* ¶Teſtis minus idonei depoſitio ſimul cum alio teſte legali, non ſufficit ad probationem, quando agitur de tollenda ſurreptione, licet alioqui inhabilitas unius, ſuppleatur per capacitatem alterius. *Mohed deciſ.148.* ¶Teſtis conſanguineus, vel multum amicus, non facit ſemiplenam probationem, ſed ſuſpicionem *Bart. in l. admonendi 31. ff. de jurejur. n.37.* ¶Teſtes luſores & blaſphematores non probant. *Gramm. deciſ.11. Boer. deciſ.301. num.13. & Roland. conſil.57. volum.4.* ¶Teſtis ſubditus non probat. *Ozaſc. deciſ.101. num.18.* ¶Teſtes à lege non admiſſi non probant, nec indicium faciunt. *Mago. deciſ. Luc.39. num.37. vide Clar. in §. fin. quæſt.24.*

Cap. V. Quæ probari poſſint.

Delictum probatur per impuberes, quando non poteſt probari, niſi per minores. *Ant. Columb. ſing 15.* ¶Delictum non niſi teſtibus omni exceptione majoribus poteſt probari, ſed pro defenſione admittuntur familiares. *Franc. Marc. q.186. p.2.*

Cap. VI. Quæ opponi poſſint contra teſtes.

Opponens contra teſtem crimina, ea non probans, an teneatur actione injuriarum, *vide Clar. d. §. fin. q 53. verſ. caveat. Maran in ſuo Spec. p.6. tit. de repulſ. teſtium. n.5.* Pro negativa ſcribunt *Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de reprob. teſt. art.5. tom.3. & Guil. de Lug. ſing.88.* ¶Ubicunque teſtis conſenſu partium fuit adductus, illi non poteſt opponi crimen, ſeu aliquis defectus. *Corſet. ſing. teſtis 2.* ¶De exceptionibus, quæ ſolent opponi contra teſtes, *vide per Specul. titul. de teſtibus. & Clar. in ſua Pract. § fin. quæſt.73.* ¶Contra teſtem per me productum, non poſſum aliquid opponere. *Bart. conſil.19. vol 2.* ¶Impugnare quis non poteſt teſtes, quos examinari fecit, etiam in alia cauſa, & inter diverſas perſonas, licet eorum depoſitionibus uti nolit. *Cravett. conſil.188. num.5.* ¶An contradicenda ſint dicta teſtium, vel ſolum ipſæ perſonæ reprobandæ, *vide Rebuff. ibidem. artic. ult. fol. 863.* ¶In caſu, quo non poſſum reprobare teſtem, ut quia examinatus ſit etiam pro me, tamen potero contradicta opponere. *Rebuff. ibidem. Capic. deciſ.62. num.6. & Rot. Genuen.*

deciſio. 1. num. 24. ¶ Si quis opponat, quod teſtes non ſunt, neque fuerunt omni exceptione majores, hæc objectio non concludit, quia quamvis illud verbum, fuerunt, ſit præteriti temporis, tamen intelligi poteſt, poſt depoſitum teſtificatum. *Pet. Gerar. ſing. 70.*

Cap. VII. Teſtis: quæ facere poſſit.

* An teſtis de auditu transferat in adverſarium onus probandi contrarium. *Fachin. lib. 11. c. 66. negat. Natta conſil. 170. num. 23.* ¶ Excipiens contra teſtem, quod ſit infamis, debet addere cauſam, quare ſit infamis. *Bart. in l. 1. C. de teſtam.* ¶ Teſtis improbans proteſtari debet, quod non injuriandi cauſa id facit. *Boer. deciſ. 245. num. 8.* ¶ Teſtis ſumit fidem à producentis integritate. *Rot. dict. deciſ. 130. num. fin.* ¶ Teſtis non poteſt jurare per nuncium, ſive per Procuratorem. *l. Divus 10. §. tormenta. ff. de quæſtio.*

Ad quæ teneatur.

*Subornans teſtes, an puniatur eadem pœna falſi, qua punitur falſum teſtificans, & quæ ſit pœna hujus delicti, & qualiter probetur. *D. Caſp. Theſ. q. Forenſ. lib. 1. quæſt. 15.* ¶ Teſti ad teſtificandum citato, & contumaci, poteſt imponi pœna bonorum confiſcationis. *Ioh. de Arno. ſing. 96.* ¶ Teſtes an puniantur ratione criminis objecti, & probati, *vide Rebuff. de reprob. teſt. tom. 3. art. 5. num. 8.* ¶ Teſtes non niſi ſuper eo, ſuper quo producuntur, interrogandi ſunt. *vide ſupra titul. de interrog.* ¶ Teſtis, qui veritatem vult celare, non punitur de falſo. *vide Bart. in l. 2. C. ſi contra jus, in additio.* ¶ Teſtis falſidicus, & perjurus in cauſa capitali & homicidii, ſi depoſuerit contra innocentem dolo malo, ut homicidia puniendus eſt. *l. 1. ff. ad leg. Cornel. de Sicar. & ib. gl.* ¶ Judex cauſarum civilium poteſt punire teſtem deponentem falſum coram ſe. *Bart. in auth. jubemus. C. de probatio.*

Cap. VIII. Teſtis. Quando examinari poſſit, vel non.

* An examinatio teſtium poſſit fieri facta alia examinatione teſtium. *Rol. conſ. 52. tom. 4.* ¶ Damnati ad mortem poſſunt examinari contra alios ad aliquale judicium. *Bart. in l. 29. ff. de pœnis.* ¶ Procurator in cauſa invitus non poteſt examinari, non ſolum pro conſtituente, ſed etiam contra illum. *Ioh. Gal. q. 98. Papon. lib. 9. tit. 1. arreſt. 1. vide tamen Put. deciſio. 294. lib. 2. & eund. Pap. d. lib. 9. tit. 1. arreſt. 31.* Secus in Advocato. *Put. deciſio. 56. lib. 3. vide tamen Ioan. Gal. d. quæſt. 98. in deciſio. diverſo.*

Cap. IX. Qui produci poſſit in teſtem.

* Teſtes non obſtante ſcientia teſtificatorum, an de novo produci poſſint. *Ioh. Pet. Surd. dec. 153.* ¶ Teſtis ſemel reprobatus in una cauſa, an poſſit per alium in alia cauſa produci, *vide gloſſ. in l. 2. C. de fol. inſtrument.* ¶ Teſtes quos una pars produxit, & jurare, ac examinare facit, illos altera pars poterit producere, & examinari facere. *Boer. deciſio. 245.* Et facta productione teſtium, pars producens non poterit amplius renunciare productioni, per quam illi teſtes fuerunt effecti communes. *Boer. ibid.* Et cenſentur approbati per eum, qui illos vocari fecit, *Gram. deciſ. 34. num. 12.* ¶ Teſtis mihi domeſticus poteſt contra me in teſtem produci, excipitur tamen pater, qui (etiam volens) contra filium non debet examinari. *Guid. Pap. quæſt. 45. num. fin.* ¶ Licitum eſt dicere parti, vel ejus Advocato, tu produxiſti viles, & ribaldos teſtes. *Guid. Pap. ſing. 330.* ¶ Teſtes reprobatorii teſtium reprobatoriorum partis adverſæ, & confirmatorii ſuorum, poſſunt produci. *Capic. dec. 62.* ¶ Syndicus non poteſt Conſyndicum ſuum producere in teſtem. *Capel. Thol. quæſt. 18.* ¶ Teſtes non poſſunt produci pueri, quia ferendo teſtimonio prohibentur. *Grammat. deciſio. 40. num. 15.*

Cap. X. Qui admitti, recipi poſſit in teſtimonium, vel non.

* An frater admittendus ſit in teſtem pro fratris ſui defenſione in cauſis criminalibus. *Fach. lib. 9. c. 83. negat. l. 2. C. de teſtibus. l. penult. ff. eod.* * Teſtes poſt publicationem, an admittantur ad comprobandum teſtes reprobatorios. *Ioh. Pet. Surd. dec. 396.* ¶ Qualitas teſtis conſideratur tempore, quo teſtificatur, *Decian. conſ. 163. num. 10. & 11. Bart. in l. 1. C. de teſtament.* Non autem tempore, de quo deponunt. *Bart. in l. 3. §. duo. ff. ad Carbonianum.* Ideo licet quis ante depoſitionem eſſet domeſticus, tamen ſufficit ad hoc, ut admittatur, quod ſit domeſticus tempore depoſitionis. *Dec. d. conſ. 163. n. 11.* * Teſtes inhabiles admittuntur in delictis, in quibus veritas aliter haberi non poteſt, ſed quando dictum procedat, *vide Ozaſc. deciſ. 79. num. 41.* ¶ Famulus non habens ſalarium admittitur pro domino. *Hippolyt. ſingul. 5. & Vem. deciſio. 279. ſeu 16.* ¶ Edictum de teſtibus eſt prohibitorium certarum perſonarum: ideo omnes ad teſtificandum admittuntur, niſi ſint à jure prohibiti. *Rebuff. in conſtitut. Reg. tractat. de reproba. teſtium tom. 3. ubi plene de mater.* ¶ Generalem teſtium omnium reprehenſionem admitti, obſervatum fuiſſe, *legitur in libris placit. Curia Pari. lib. 11. de teſtibus. titul. 8. cap. 2. in deciſio. diverſo.* ¶ Teſtem quod criminis compertus ſit, non recte reprehendi, niſi etiam judicatum dicas, *habetur c. 3. lib. 11. tit. 8. de teſtib. in plot. Curia.* Teſtes infames, & alias à jure prohibiti, admittuntur ad probandam conjunctionem. *Anto. Columb. ſingul. 1.* ¶ Quando domeſtici admittantur ad teſtificandum circa ea, quæ fiunt in domo, *vide Pet. Benint. deciſio. 43. numer. 3. & 10. Menoch. de arbitr. quæſt. 73. num. 32.* ¶ In Probatione rei, quæ de ſui natura eſt difficilis probationis, teſtes inhabiles admittuntur. *Rot. Genuen. deciſio. 36. n. 5.* Idem circa ea, quæ fieri ſolent intra parietes domeſticos, & ſimilia, *Rot. Genuen. deciſio. 77. 130.* ¶ Teſtis alias inhabilis admittitur. ſi fuerit à partibus rogatus. *Iaſ. Lanſranc. Balb. deciſio. 375. & Mynſing. obſervat. 3. cent. 4.* ¶ Teſtes alias inhabiles, qui tantum in ſubſidium admittuntur, ita demum recipiuntur, quando ea natura negotii, alii teſtes non poterunt occurrere actu, & potentia. *Natt. d. conſil. 394. numer. ſeptimo.* ¶ Socii criminis, & aliunde inhabiles in crimine læſæ Majeſtatis admittuntur ad teſtificandum. *Ozaſ. deciſio. 79. num. octav.* ¶ Mulieris teſtimonium in omni negotio jus Civile admittit, teſtamento excepto, ſive cauſa ſit civilis, ſive criminalis, de jure autem Canonico in criminalibus non admittitur, *ca. ex eo 15. quæſt. 3. Franc. Marc. quæſt. 900. Papon. lib. 9. tit. 2. arreſt. 17. Dec. conſil. 163.* Tamen in caſibus, in quibus mulier admittitur, non dicitur omni exceptione major. *Cravett. conſil. 99. num. 5.* ¶ Mulier etiam in cauſa criminali admittitur, quando veritas aliaa haberi non poteſt. *Decian. conſ. 363. n. 5.* Quando alias admittatur, *vide Hartman. c. 4. tit. de teſtib. lib. 1. & cap. 5. ibid.* ¶ Domeſtici, & familiares admittuntur ad probandum, quod quis habuerit in domo maſſaritias, & ſupellectilia. *Bartol. in l. lex 22. C. de adminiſt. tut.* ¶ Parte non opponente, teſtis inhabilis admittitur. *Rot. Genuen. deciſio. 130. & Cravett. conſil. 150. num. 2.* ¶ Viles perſonæ in criminibus exceptis ad teſtimonium ferendum, non niſi cum tormentis admittuntur. *Marc. d. q. 486. n. 10. & 15.* Et dicto ultimo in tormentis, ſtandum eſt, *ibid. num. 12.* ¶ Viles perſonæ an admittantur ad teſtificandum, ut illis credatur, *vide Bart. in §. 1. 2. & 3. auth. de teſtib. in conſil. 111. num. 3. vol. 1.* ¶ Teſtes domeſtici, & alias inhabiles ad probandum matrimonium admittuntur, quod eſt ſpeciale favore matrimonii. *Joſeph. Ludov. deciſ. 95. Peruſ. num. 4. & 29. vide Menoch. de arbitr. libr. 3. caſ. 120.* Et ad probandam innocentiam rei. *Clar. in ſua Pract. §. fin. quæſt. 24. Pet. Gerar. ſingu.*

ſingu.24. & Natt. conſil.359. ¶ Monachus, vel alius regularis Canonicus poteſt reddere teſtimonium dummodo juret auctoritate Superioris, alias non valeret ejus depoſitio, gloſſ. in verbo, ſtatu liber. §. 1. Inſtitut. de jure perſona. ¶ Ex una domo plures uni negotio alieno rectè adhibentur in teſtes. §. pater, inſtitut. de ordinan. teſtamen. ¶ Teſtes, qui non admittuntur contra aliquem ipſo nolente, utrum ipſo volente admittantur, Rom. ſing. 196. ¶ Quando in ſubſidium teſtes inhabiles admittantur, vide ib. Et quando in cauſis criminalibus torqueri debeant, vide Clar. q 25. ibid. ¶ Famuli, juvenes, vel operarii, quando admittantur pro idoneis teſtibus, vide Rot. Gen. deciſ.31. num.10. Quod admittantur, habetur ib. deciſ.97. num.5. & deciſio.130. vide & deciſ.195. ¶ Familiares honeſtæ vitæ admittuntur ad teſtificandum. Hippol. ſing.5. ¶ Si ingerentes non admittuntur in teſtimonium, & quoties admittantur, potius debent admitti contra illos, quam contra illum, contra quem conſpiraſſe dicuntur, c. cum I. & A. 22. extr. de ſenten. & re jud. ¶ Teſtes domeſtici, & minus idonei, ad rei defenſionem in criminalibus admittuntur ad reprobandam rei innocentiam. Jaſon in l. 8. §. ſciendum. num. nono. ff. de oper. nov. nunciatio.

Vel non.

*An unius teſtimonium in propria cauſa non ſit admittendum. Conſ. lib.3. cap.7. affirmat. l. jurisjurandi. C. de teſtibus. l. omnibus. cap. eodem. l. nullus. ff. eod. ¶ Minor 25. ann. licet non admittatur in criminalibus ex defectu ætatis, tamen receptus, & examinatus facit ſolemne indicium. Felin. conſ.36. num.10. ¶ Teſtis inimicus capitalis etiam in crimine læſæ majeſtatis non admittitur. Gramm. vot.11. num.17. & Papon. lib 9 tit.3. arreſt.16. ¶ Inimici non admittuntur ad denunciandum, vel ad teſtificandum. c. cum oporteat 19. ext. de accuſat. ¶ Conjunctus contra conjunctum in criminalibus non admittuntur ad teſtificandum. Marc. q. 893. Et examinatus nullam fidem facit. ib. q.895. Nec pro conjuncto, vide Bartol. in l. qui teſtamento 20. §. quacunque, num. 7. ff. de teſtament. ¶ Teſtes conſanguinei, vel affines licet admittantur ad probandam innocentiam ſui conſanguinei inquiſiti. Boer. deciſio. 175. & Rot. Gennen. deciſ.38. n.5. Non tamen admittantur ad reprobationẽ teſtium productorum contra ipſum. Grammat. deciſio.34. num.14. ¶ Regulariter ſocii, & participes criminis, ad teſtimonium fatendum non admittitur, tam in offendendo, quam in defendendo, quod procedit quoad plenam probationem, Boer. deciſ.319. ¶ Teſtis univerſitatis in cauſa ad Univerſitatem ſpectante quoad utilitatem, non admittuntur. Ozaſ. deciſ.99. numc.39. & Fran. Marc. q.489. ¶ Quæ perſonæ non admittantur ad teſtificandum, vel ſi admittantur illis non credatur, vide Bart. in tract. de reprobat. teſtium. Quo loci id. Bart. ſcribit 68. caſus, in quibus teſtibus non creditur, vide & cap. placuit & cap. ſi teſtes 4. q.2. & 3. ¶ Teſtes non idonei, qui alias admittuntur in crimine læſæ Majeſtatis, non debent admitti, ubi agitur de probando læſam Majeſtatem ex verbis, Crav. conſ 6. numer 9. ¶ Teſtis infamis infamia facti non admittitur, quando agitur de probanda ingratitudine Feudatarii, donatarii, vel filii exhæredati. Roma. ſing.469. ¶ Ludus ex crimen, & luſor præſumitur bona ſua dilapidare, & male uti ſubſtantia ſua: ideo in cauſa criminali non admittitur, Gram. d. deciſ.11. num.6. Nam luſores, & qui de ludo vitam ducunt, infames, Gram. ibid. num.7.

Recipi poſſint, vel non.

*Teſtes, an recipiantur ad probandum bonam famam, publicatis atteſtationibus. Jo. Pet. Surd. deciſ.59. *Atteſtationibus publicatis, quando recipi poſſint, Jo. Pet. Surd. deciſ.125. ¶ Teſtis minor ante vigeſimum annum in criminalibus non recipitur, Gram. d. deciſ. 40. num. 17.

Cap. XI. Quæ repelli poſſint, vel non.

Inimici teſtimonium etiam in cauſis arbitrariis, vel privilegiatis, repellitur: idem in inimico præſumpto, incognito, & reconciliato. Menoch. de arbitr. lib.1. quæſt. 28. ¶ Teſtis, qui tulit teſtimonium contra inimicum, præſumitur depoſuiſſe propter inimicitiam, Bart. in l. unic. C. ſi propt. inimicit. crea. fact ſue. lib.1. ¶ Cum inimicis meis habitantes, mei inimici præſumuntur, c. repellantur 7. ex. de accuſatio. ¶ Mala vita, & fama repellit teſtem. ibid. Bero. d.q. 84. ¶ Qui domeſtici, vel conjuncti ſanguine, aut affinitate, vel inimici à teſtimonio repellantur, vide gl. in c.1.2. & 3. q.5. ſuſpectus c. conſtituimus, & c. nullus. ibid. d. q.5. ¶ Teſtis pauper, ſi non probetur bonæ vitæ, repellitur, Gram. vot.22. num. 8. ¶ Pauper mendicans omnino repellitur, Papon. lib.9. tit. 3. arreſt.15. in cap. prohibetur 2. quæſt.1. ¶ Hæretici hodie ſunt infames: ideo repelluntur à teſtimonio, & infames de jure etiam omnino repelluntur à teſtimonio: infames vero de facto in civili cauſa admittuntur, in criminali non, Bart. in l.1. n. 11. Cod. de Summa Trinit. Sed quæ teſtimonia ſint interdicta hæreticis, vide Bartol. l. quoniam. Cod. de hæreticis. ¶ Teſtes ruſtici, & villani repelluntur à teſtimonio contra Baronem, Gram. deciſ. 104. numer. 5. ¶ Condemnatus de publico crimine, puta adulterii, eſt infamis & à teſtimonio repellitur, Hart. cap.3. tit. de accuſatio. ¶ Infamis repellitur à teſtimonio Bartol. in l. 6. ad leg. Jul. repetund. vide gloſſ. in l. 1. Cod. de Summa Trinit. & Fid. Cathol. ¶ Teſtes inhabiles ſi producantur, Judex ex officio repellere tenetur, etiam parte non opponente, idem Corſe. litera T. ſing. teſtis 1. ¶ Teſtis inimicus repellitur, licet offenſa ignoranter facta ſit, Bart. in l.1. numer. 5. ff. de his quibus, ut indig. legat. aufer. ¶ Suſpectus mihi eſt non ſolum inimicus meus, ſed amicus, vel domeſticus inimici mei. Bartolus in leg.4. ff. de legatio. ¶ Teſtis faciens pactum de quota litis, repellitur à teſtimonio, Gram. deciſio 73. numer.16. ¶ Infamia juris, vel facti, quando teſtem à teſtimonio repellat, vide Franc. Marc. q. 486. num. 22. & Menoch. de Arbitra. lib. 1. quæſtion. 27. ¶ An teſtis ſit repellendus propter crimen ſibi objectum, vide gl. in cap. ipſi 2. quæſt. 7. ¶ Diffamatus publice apud graves viros de jure Canonico repellitur à teſtimonio; ſed non de jure Civili, niſi fuiſſet condemnatus, Marc. de Mant. ſing 385. ¶ Teſtis à teſtimonio non excuſatur dicendo ſe in bonis, de quibus agebatur, ſubſtitutum eſſe, Marc. quæſt.593. part.2. ¶ Teſtes, ſi ex actis appareat non eſſe idoneos, Judex repellere debet, licet non petatur, Boer. deciſ.321. num. 4. ¶ Teſtis infamiam etiam ſupervenientem intra tempus depoſitionis, & repetitionis, à teſtimonio repellitur, & teſtis incontinenti poteſt corrigere dictum ſuum; ex intervallo non, c. 7. ex. de teſtibus cogen. ¶ Teſtis, qui offert ſe ad teſtificandum contra aliquem, præſumitur ſuſpectus, & ideo repellitur: fallit, quando eſſemus in materia, in qua ageretur de peccato evitando, Hippol. ſing.140. ¶ Ubi crimen civiliter probatur contra teſtem, ille non punitur pœna ordinaria, ſed ſolummodo à teſtimonio repellitur, c. cum dilectus ex. de ordine cognit. ¶ Si teſtis de crimine contra eum excepto convincatur, vel alias convictus appareat, repellitur à teſtimonio, ſed de crimine non punitur ſi non tangat negotium principale, cap. 1 ex. de exceptio. ¶ Apoſtata à teſtimonio repellitur, etiam ſi eum pœnituerit, Marc de Mant. ſing.154. ¶ Perjurus repellitur à teſtimonio dicendo, Ozaſ. d. deciſ.72. n.7. Marc. de Mant. ſing.254. Etiam peracta pœnitentia, Marc. quæſt. 706. Rol. conſ 57. vol. 4. Hippol. ſing. 107. & c. quicunque 6. quæſt.1. ¶ Perjurus omnino repellitur à teſtimonio, etiam

quod

Digitized by Google

quod ſi perjurus circa aliqua acceſſoria tantum, *Cravet. conſ.6.num.14.48. vide eundem, conſ.99.* ¶ Judex, & teſtis propter familiaritatem repelluntur, *gloſſ. in c.inſinuante 25. ex. de offic. & poteſta. Jud. deleg.* ¶ Teſtis, qui depoſuit in cauſa criminali, ſeu capitali dicitur inimicus, & poteſt repelli à teſtimonio in alia cauſa; ſecus in eadem, *Mar. q. 894. & Bart. in l. 5. §. his vero. ff. de his, quib. ut indig. legat. auſer.* ¶ Litem habens civilem magnem, aut criminalem cum aliquo, dicitur ejus inimicus capitalis, *Ozaſ. deciſ.88. n.20. Gram. dec. 86. n.11. vide Myſing. obſerv. 27. cent.3. & Crav. conſ.31.* ¶ Ad repellendum quem ut inimicum ſatis eſt probare, quod quis habeat cauſam odii capitalie, quamvis odium non oſtendat, *Gram. deciſ.33. num. 7.* ¶ Inimicitia ad hoc, ut repellat teſtem, requiritur, ut ſit graviſſima, vel ſaltem gravis. *Gram. deciſ.34. n. 26. & deciſ. 86. n. 7. vide Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 73. & 86. Franc. Marc. q. 892. & Bart. in l. 1. §. ſi quis. ff. de qu.* Et per conſequens teſtis inimicus ex levi inimicitia, non repellitur. *Gram. deciſ. 34. num. 27.* Sed quando inimicus repellatur à teſtimonio, *vide Hippol. ſing. 87.* ¶ Inimicitia quando dicatur gravis, & quæ repellat teſtem, relinquitur arbitrio Judicie, *Gram. d. deciſ.34. num.28. & deciſ. 86. num.10. vide Creſcen. deciſ. 3. alias 271. tit. de teſtib. & Menoc. de Arbitr. lib.2. caſ. 110.* ¶ Teſtie dum allegatur, quod ſit inimicus, debet Judex in ejus receptione ſuperſedere, & procedere ad receptionem teſtium de inimicitia, *Gram. deciſ.86.* ¶ Teſtie ad hoc, ut repelletur tanquam inimicus, debet probari cauſa inimicitiæ capitalie, ac evidens, & manifeſta, nec ſufficit probere inimicitiam in genere; ſed in ſpecie debet probari inimicitiæ qualitas. *Gram. deciſ.86.* Aliae non dicitur probara inimicitia, *idem deciſ. 34.* Ideo teſtie deponens de illa debet reddere cauſam, & rationem ſui dicti, licet non ſit de ea interrogatus, *d. deciſ. num.25. vide eundem Gram. d. deciſ. 86.*

Vel non.

Teſtis ſocius raptoris mulierie, non repellitur à teſtimonio, *Paul. Æmil. Vera. deciſ.277. part.3.* ¶ Licet domeſticus patrie repelletur à teſtimonio, non tamen repellitur domeſticus domeſtici patria. *Ant. Corſet. in ſuis ſingul. litera T. ſing. 20. Teſtis.* ¶ Teſtes conſanguinei (qui lege julia repelluntur tenquam præſumpti inimici) intelligi debent, quando conſanguinitas procedit ex linea aſcendenti, vel deſcendenti: ſecus ſi ex linea tranſverſali: quia hoc caſu ipſa lege non repelluntur. *Gram. d. deciſ.34. num.20. & Rot. Genu. deciſ.182.* ¶ Inimicitia, quæ ex partis facto provenit, neque judicem, neque teſtem repellit, *Marc. quæſt. 291. part.2.* ¶ Criminoſi etiam non damnati jure Canonico non repelluntur à teſtimonio; ſecus jure Civili, *Bart. in ſuo tract. de differen. int. jus Canon. & Civil. numer. 161. vide Fel. conſ.36.* ¶ Conſuetudine generali inductum eſt, quod teſtes non repellantur, quia forenſes, vel ignoti, ſeu per ignobilitatem, artificium, vel vilitatem, *Rot. Genu. deciſ 58. num. fin.* ¶ Teſtis ſi non fuerit ſententialiter excommunicatus, à teſtimonio non repellitur: idem in Notario ſententialiter non punito. *Caſtrenſ. ſingul. 16. Guid. Papon. ſing 97.* Sed an excommunicatus occultus ſit idoneus teſtis ante declarationem excommunicationis, *vide Put. deciſ 3. & 4. lib.1.* ¶ Propter paupertatem quie ſimpliciter non repellitur à teſtimonio, niſi alias eſſet ſuſpectus. *Decian. conſ.165.* ¶ Amicitia magna repellit teſtem, & operatur ſicut conjunctio. *Afflict. deciſ. 304. n.13. Natt. conſ.95. n.13. Tom.1. Guid. Papon. ſing.748. vide Pet. de Raven. ſing.961.* Idem in nimia familiaritate. *Affl. d. deciſ.304. n.13.* ¶ Licet teſtis defectu aliquo laboret, non tamen ex toto repellitur; ſi vero multis, prorſus repellitur à teſtimonio, *Hippol. ſing. 385.*

Cap. XII. Qui teſtificari poſſit, vel non.

Licet quis pro uxore fratris viventis non poſſit teſtificari, tamen ſecus erit in vidua: quia tunc eſt abſoluta affinitas, *arg. §. affinitates l.3. ff. de poſtul.* ¶ Uxor, vel meter an cogatur teſtificari contra maritum vel filium, *vide Papon. lib.9. tit.1. arreſt.26. & 27.* ¶ An illi de Univerſitate poſſint aſtringi ad ferendum teſtimonium contra Univerſitatem, *vide Franc. Marc. quæſt.93. part.2.* ¶ Perſonæ, quæ de jure compelli non poſſunt ferre teſtimonium, deficientibus aliis probetionibus, compelli poſſunt, *Capel. Thol. quæſt.355.* ¶ Teſtimonium ferre munus publicum eſſe dicitur, *Ozaſ. deciſ. 46. numer. 4.* Ideo regulariter quis invitus compellitur ad teſtificandum, *Capel. Thol. quæſt.413.* limita, *ut ibi. quæſt. 355. vide Marc. quæſt 593. part.2. Clar. in ſua Pract. §. fin. quæſt. 24. & Menoch. de Arbitra. lib.2. caſ.487.* Tamen teſtimonium ferre nemo cogitur contra affinee, *Menoch. de Arbitra. caſ. 487. n.5.* ¶ Teſtes jure Civili etiam in civilibus compelluntur; ſed jure Cenonico in criminalibus tantum, *Bart. in ſuo tractat. de differen. int. jus Cano. & Civil. n.163. vide l.1. & ibidem gloſſ. ff. quemadmo. teſtamen. aper.*

Vel non.

Fratree contra fratrem in criminalibus non coguntur ferre teſtimonium, *vide obſerv.72. Senatus Thol. in deciſio. diverſo. fol.268.* Sed volentes admittuntur. *Natt. conſ.499. num. 1.* ¶ Nonnullæ perſonæ ad teſtificandum invitæ non compelluntur: fallit, quando veritas aliter habere non poſſet, *Roma. ſing.398.* Nam ubi teſtes habiles non poſſunt haberi, admittuntur teſtes non idonei, ne veritas occultetur. *Matth. Mattheſ. ſing. 188.* ¶ Impuberes non poſſunt ferre teſtimonium. *cap. teſtes. & ibidem gloſſ. 4. quæſt. 2. & 3.* Fallit in quibuſdem caſibus. *ibid. ſcriptu per gloſſ.* ¶ Cautela eſt pro teſtibus, qui non coguntur deponere contra certaa perſonas, ut ſcribatur in actie, quod volentes deponunt. *Bartol. in §. Deo, authentic. de Sanctiſ. Epiſ.* ¶ Septuagenarius excuſatur à teſtimonio ferendo: & teſtibus familiaribus pluribus deponentibus, reſultat plena probatio. *Nicol. de Neapol. ad l.2. ff. de excutio. tuto. in lib. Bart. & Felin. conſ.36.* ¶ Socer pro genero, & contra, an teſtificetur, *vide Bart. in l. qui 20. §. quacunque, num.5. ff. de teſtam.* ¶ Conjunctus inter æquales conjunctos teſtificatur, *vide Bart. in d.l. 20. §. quacunque, num.8. & in l.17. ff. de quæſt.* ¶ Advocatus finito officio, an teſtificari poſſit. *Jo. Pet. Sard. dec. 219.* ¶ Venditor non poteſt teſtificari in cauſa emptoris ſui, *Gram. deciſ.77. num.6. Bart. in l. ab executore 4. §. alio. ff. de appellatio. Capel. Thol. quæſt 94. Mobed. deciſ.53. vide Menoch. de arbitr. lib.2. caſ.473.* Ubi de teſtimonio cedentie. ¶ Famulus expulſus à domino, ut pro illo teſtificetur, quando videatur vere, vel ficte expulſus, *vide Bart. in l. vir mulieri 65. ff. de donatio. inter vir. & uxo.* ¶ Quis dicatur domeſticus teſtie, & quando domeſticus pro domeſtico poſſit teſtificari, *vide gloſſ. in §. pater. Inſtitut. de ordin. teſtam.* ¶ An ille, qui deſinit eſſe meus domeſticus, poſſit teſtificari de his, quæ facta fuerunt dum erat domeſticus, *vide Bartol. in l. 1. §. idem Numio. ff. de quæſt.* ¶ An perſonæ Religioſæ poſſit teſtificari, vel cogi ad teſtificandum, *vide Papon. lib. 9. tit. 1. arreſt. 32. & 33.* ¶ Creditorem in debitoris ſui cauſam teſtimonium ferre poſſe, nec ſuſpectum reputari; *ſcribunt Hippol. ſing.662. & Anton. Trigo. ſingul.113.* Licet teſtie debitori non probet. *Ozaſ. deciſ.101. n.18.* ¶ Monachi pro Eccleſia ſue poſſunt teſtificari, *Affl. deciſ.400. n.2.* ¶ Qui poſſint teſtificari, non contra, *vide Bart. quæſt.5.* ¶ Papa poteſt habilitare perjuros, & criminoſos ad teſtificandum, niſi inducantur ad teſtificandum in Conſiſtorio Principis, vel niſi ſint jure naturæ inhabiles. *ibid. ſing. teſtis 14.* ¶ Correus pro correo teſtificatur. *Bart. in l. ſi is, qui 15. §. ſi quis. ff. de reb. dub.* ¶ Monachus an poſſit teſtificari pro alio Monacho, vel Monaſterio, *vide Bart. in §. cogitandum Authent. de Monachis.* ¶ Impubes, quando poſſit teſti-

teſtificari factus pubes de eo, quod ante viderat in pupillari ætate: & cœtus poteſt teſtificari de eo, quod ante cognovit, *Bar. in l. ad teſtib. 22. §. condition. n. 5. ff. de teſtam.* ¶ Canonicus pro Canonico teſtificatur, & frater pro fratre. *gl. in c. cum te 35. in verbo, cum R. ex. de offic. & poteſta. Judi. deleg.*

Cap. XIII. Teſtimonium qui ferre poſſint, vel non.

Domeſticus, vel familiaris, non poteſt ferre teſtimonium de his, quæ fuerunt geſta, poſtquam fuit domeſticus; ſecus de ante geſtis. *Amanel. de Clariſaq. ſingul. 114. Bart. in l. 1. §. ad quæſtionem. ff. de quæſt.* ¶ Judicem illum ſi impetraſti, quem habebam in teſtem contra te, ut ille in cauſam non poſſit teſtificari, quando poſſim petere ut alius Judex detur, *vide Bart. in l. 1. §. ſi ſervus. ff. de quæſtio.* ¶ Domeſtici patris non poſſunt teſtificari contra filium, neque contra. *d. quæſt. 4. in additio. num. 8. Capel. Tholoſ.* ¶ Teſtimonium in cauſa propria nemini ferre licet. *Afflict. deciſ. 400. num. 7.* Et cauſa propria dicitur eſſe alicujus, cujus commodum, & incommodum ad illum ſpectat. *Gram. deciſ. 73. num. 17.* ¶ Socius interfecti non poteſt teſtificari; quia non eſt idoneus teſtis contra interfectorem; ſibi enim injuria quoque facta videtur. *Joan. de Arnono. ſing. 67.* ¶ Clericus in cauſa criminali, qua quis puniri debet pœna corporali; non poteſt teſtificari: & quando agitur ratione pœnæ pecuniariæ, admittitur tantum in ſubſidium, nempe quando actu, & potentia, alii teſtes haberi non poſſunt. *Natt. conſil. 394.* ¶ Impedimentum ſuperveniens teſti inter juramentum, & depoſitionem, quando impediat ipſum teſtificari, *vide Bartol. in d. l. 22. §. conditione, num. 7 ff. de teſtam.* ¶ Minor 20. ann. non poteſt teſtificari in crimine publici judicii. *Bartol. in l. 2. §. pupillus. ff. de accuſatio.* Tamen tortus facit indicium. *Idem in l. de minore 10. ff. de qu.* ¶ In Chriſtianos teſtificari non poſſunt, qui fidem acceptam deſeruerunt. *capit. non poteſt 2. q. 7.*

Cap. XIV. Quando adhibeatur fides teſti, vel non.

*An teſtis ſi contrarium dixerit in judicio ei quod extra judicium dixerat qui ſit fides adhibenda. *Facbin. lib. 9 cap 85.* ait arbitrio judicis eſſe remittendum. *l. 3. §. tu magis l. ob crimen. §. 1. ff. de teſtibus.* ¶ Teſtibus etiam minus dignis, Judex debet adhibere fidem, quando veriſimilia deponunt. *Joſeph. Ludov. deciſ. 3 Luc. numer. 31.* ¶ Notario, & teſtibus invicem contradicentibus, qualis fides adhibeatur, *vide Capic. deciſ. 94. infra titul. de fid. inſtrum. quib. teſt. vel teſt. contrad. & infra tit. ad leg. Cornel. de falſ.* ¶ Quanta adhibeat fides Judicis teſtimonio, prolata à ſe ſententia, *vide Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ 107.* ¶ Procurans inimicitiam teſtis, ut illi non credatur, non poteſt ut inimicum eum repellere: ſed quanta fides ei ſit adhibenda, relinquitur arbitrio Judicis. *Jaff. Lanf. Balb. deciſ. 202.* ¶ Teſti inimico aliquando Judex poteſt fidem adhibere, quando conſtat per alios teſtes illum veritatem dixiſſe: idem, quando teſtis inhabilis purgatur ratione adjuncti. *Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 3. num. 30.* ¶ Teſtia defectum in qualitate ſupplet numerus teſtium, quod procedit etiam ubi requiruntur teſtes omni exceptione majores. *Natt. ibid. num. 10.* Sed non ſuppletur teſtis defectus per alium, quando eſt omnino inhabilis: non enim ſuppleri poteſt quod nihil eſt, *idem. Natt. conſil. 298. num. 10. Cravet. conſil. 99. num. 10.* Vel quando ſumus in cauſa gravi. *Gram. deciſ. 11.* Aut ubi omnes patiuntur defectum. *Rot. Gen. deciſ. 130. n. 3.*

Vel non.

Paupertas quando fidem teſtia minuat, *vide Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ 96. & Natt. conſil. 666.* ¶ Aſcendentibus caçumina ædificiorum pro illis reficiendis, & reparandis, non adhibetur plena fides. *Hippol. ſingul. 506.* ¶ Si fides atteſtationibus non eſt adhibita, non quia teſtes falſum dixerint: ſed quia ita viſum fuerit Judici, teſtes non infamantur. *l. Lucius 21. ff. de his, qui not. infam.*

Cap. XV. Quando credatur teſti, vel non.

*An teſtis ſi in judicio contraria ex intervallo temporis depoſuerit, ſit credendum priori, vel poſteriori depoſitioni. *Facbin. lib. 9. cap 84.* ait priori, ſi ceſſat ſuſpicio ſubornationis, ſecus remittitur arbitrio judicis. *l. 3. §. tu magis ff. de teſtib.* ¶ Credendum eſt peritis in arte deponentibus cum juramento. *Bartol. in l. conſtitutione proœmii ſforum, num. 8.* Nam unicuique in ſua arte credendum eſt. *Afflict. deciſ. 253. number. 10.* Sed quando unus ſolus ſufficiat, *vide ſupra tit. de probat. perit. in articul.* ¶ Doctori atteſtanti de conſuetudine creditur. *Bart. in l. 31. ff. de legi. num. 21.* ¶ Si teſtis interrogatus de conditione ſuæ perſonæ, reſpondeat aliquid contra ſe, quod illum repellat, illi ſtatur; ſecus ſi dicat pro ſe. *Bartol. in auth. ſi teſtis. Cod. de teſtib.* ¶ Teſtibus de ſcriptura deponentibus, an credatur, *vide Bart. in l. 11. Cod. qui potiores.* ¶ Teſtibus intereſſe non habentibus magis creditur: & in cauſa propria non adhibetur fides, & quatuor modis teſtis dicitur deponere in cauſa propria. *Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 14.* ¶ Judæo teſti contra Chriſtianum uſurarium deponenti creditur. *Ozaſch. deciſ 72.* Tamen regulariter Judæorum teſtimonium contra Chriſtianum non admittitur. *Ozaſch. ibid. num. 5. vide Afflict. deciſ. 214. & Natt. conſil. 394. num. 8.* Idem in aliis, qui ſunt extra Eccleſiam. *Natt. ibidem num. 10.* ¶ Mulieri aſſerenti ſe ex ſemine alicujus prægnantem, an credatur, & quid de matre teſtificante filium non eſſe mariti, *vide Boer. deciſ. 299.* ¶ Teſtibus deponentibus de mandato, & commiſſione ſibi factis, vel ſe corruptos, aut deponentibus de corruptela, an ſit credendum, *vide Gram. vot. 11.* ¶ Judicis arbitrio relinquitur, an credendum ſit teſtimonio illius, qui in extremis laborat. *Menoch. de arbitrat. libr. 2. caſ. 97.* ¶ Teſti diviti, vel Nobili magis creditur, quia pauper de facili corrumpitur. *Cravet. conſil. 6. num. 28.* ¶ An credatur nuncio cauſæ, referenti ſe fuiſſe vulneratum, vel injuriatum in executione facienda, *vide Guid. Papon. quæſt. 628.* ¶ Teſti deponenti de geſtis à ſeipſo, & de facto proprio, an credatur, *vide Franc. Marc. quæſt. 485. num. 14.* Et in quantum, *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 99. n. 8.* ¶ Teſtibus deponentibus de propriis ſolutionibus, magis credendum eſt, quam aliis. *Ozaſch. deciſ. 99 n. 36.* Ideo bajulis deferentibus merces eſt credendum. *Rot. Genuen. deciſ. 121.* Et etiam ſervo de facto proprio deponenti creditur. *Afflict. deciſ. 369. n. 7.* ¶ An teſtimonio nutritoris pro ejus alumno credendum ſit, *vide Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 101.*

Vel non.

Teſtibus inquiſitis de crimine, tanquam infamia facti notatis, minus creditur; condemnatis uti infamibus juris infamia nihil, imo à teſtimonio repelluntur. *Natt. conſ. 666. n. 5. & conſ. 668 vide Bart. in l. 3. §. dua ff. de Carbon. edict.* ¶ Teſtibus ignotis, & vilibus variando veritatem corrumpere ſatagentibus non creditur, niſi verberib. ceſſis, & tortis. *Franc. Marc. quæſt. 486.* ¶ Teſtibus malæ famæ non eſt credendum. *cap. licet 9. ext. de probatio.* ¶ Teſti aſſerenti ſe tuliſſe falſum teſtimonium precibus alicujus, non creditur. *Decian conſ. 189. n. 6. vide tamen ibid. n. 10. & Aug. Bero. quæſt. 58.* ¶ Judici non creditur ſuper proceſſu, niſi ille ſit redactus in ſcriptis. *c. quoniam 11. ext. de probatio.* ¶ Teſtes viles, & artifices, licet admittantur ad teſtimonium ſine tortura, tamen minus illis creditur. *Natt. conſ. 666.* ¶ Birvarii reputantur viles, & ideo illis non creditur. *Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 3.* ¶ Nuncio etiam

non

non creditur, niſi ſuper actu citationis. *Franc. Marc. qu. 51. part. 2. gloſſ. in c. cum parati 19. ext. de appellat.* Sed an credatur nuncio publico, *vide Menoch. de arbitra. lib. 2. caſ. 110.* ¶ Teſti inhoneſtæ, & reprehenſibilis vitæ non creditur & teſtes viles, ſeu infames in cauſa gravi teſtificari non poſſunt. *Gram. d. deciſ. 11. num. 3. & 4.* Et etiam infamia facti repellit teſtem à teſtimonio in criminalibus. *Ozaſch. deciſ. 79. num. 35. vide Bart. in l. 1. ff. de his qui not. infa.* ¶ Teſti non eſt credendum in his, quæ concernunt ejus laudem, vel vituperium, commodum, vel incommodum. *Ozaſch. deciſ. 79. num. 39. Rot. Genuen. dec. 20. num. 8. Gram. deciſ. 40. num. 18. & Cravet. conſ. 99.* ¶ Illis, qui proprium crimen de ſe confitentur, non creditur contra eos, quos dicunt criminis mandatores, vel ſuggeſtores, nec teſtibus creditur, qui poſt depoſitionem dicunt ſe falſum dixiſſe, etiam in mortis articulo. *Gom. Leo. deciſ. 28. in deciſ. diverſ.* ¶ De ſe confeſſo non creditur ſuper crimine alieno, *cap. nemini 15. q. 3. l. fi. C. de accuſatio. vide tamen gl. in §. cum quis l. 1. ff. de quæſtio.*

Cap. XVI. Quando deponere poſſit.

Teſtis in cauſa, in qua ejus emolumentum verſatur, deponere poteſt, modo proteſtatione utatur; quod ex tali depoſitione nolit ſe jurare, *Ozaſ. deciſ. 99. num. 40.* ¶ Uxor, vel ſoror tutoris, poteſt deponere in cauſa pupilli, *Abb. conſ. 52. part. 1.* ¶ In controverſia finium, ſubditi poſſunt deponere pro Domino. *Gui. Pap. q. 193.* ¶ Quando ſocius criminis poſſit deponere de ſociis, *vide Bart. in l. 6. §. is, qui ff. de quæſtio.*

Cap. XVII. Teſtibus. Quæ debeantur, vel fieri debeant.

Teſtibus à longinquis partibus venientibus ad locum judicii, an expenſarum victus tantum, vel operarum mercedes etiam perſolvi debeant, *Ozaſ. deciſ. 46.* ¶ Teſtibus debent fieri impendia per producentem, *l. Præſes 5. §. ſi quid. C. de appellatio. vide ſupra tit. de probationum ſolemnitatibus.*

Cap. XVIII. Qui teſtes repulſari poſſint, & reprobari, vel non.

Non conceditur repulſa contra teſtes examinatos in prima inſtantia, niſi velit pars repulſare ipſos, tanquam falſarios, vel quia fuerit petita repulſa, & non conceſſa. *Afflict. deciſ. 266. vide Perilluſtr. D. P. Theſſau. deciſ. 259.* ¶ De teſtium repulſa, & quæ quotidie ſint ad ejus uſum neceſſaria, *vide Maran. in ſuo Spec. d. tit. de teſtium repulſa.* ¶ Repulſa teſtium in caſibus arbitrio Judicis cognoſcendis, locum an habeat, *vide Menoch. de arbitr. q. 32.* ¶ Teſtes non poſſunt dici repulſi, ex quo teſtes examinati ad repulſam, depoſuerunt ipſos eſſe infames, ſeu luſores, aut aliter criminoſos, niſi etiam depoſuiſſent, quod ita reputentur. *Gram. d. deciſ. 11. num. 21.* ¶ Teſtium repulſatio non conceditur, cum per calumniam objicitur, *Menoch. de arbit. lib. 1. q. 32.*

Vel non.

Teſtes extranei, & omnino incogniti licet à jure non reprobentur (cum non debeant eſſe noti partibus) tamen adeſt aliqua præſumptio contra ipſos, ut minus probant. *Rot. Genu. deciſ. 3. num. 27. circa finem.* Et non ſunt omni exceptione majores, *Franc. Marc. q. 791. part. 2.* ¶ Eadem ratione, qua unus teſtis ſingularis non probat, eadem multi reprobantur, ſi ſint plures, qui patiantur exceptiones. *Gram. deciſ. 11.* ¶ Teſtem, quem produxi, an reprobare poſtea poſſim, & contra teſte, quem reprobavi, an poſtea uti poſſim, *vide Boer. dec. 245.* ¶ In caſu quo non poſſum reprobare teſtem, ut quia examinatus eſt etiam pro me, tamen potero opponere contra dicta, *Cabal. milleloq. 940. vide Papon. lib. 9. tit. 3. arreſt. 3.* ¶ Teſtem à me productum reprobare non poſſum, ſi ab adverſario ſimiliter productus ſit, *Gram. dec. 34. nat.* Licet ſolum eſſet productus. *ibid.* ¶ Teſtes à me producti non ſolum, ſi perſona, contra quã ipſos produxi primo, contra me producat eoſdem, ſed etiam in quacunque alia cauſa, vel alia perſona, ex quo ſemel approbavi, non poſſum de cætero reprobare. *Gram. deciſ. 34. num. 13. vide in liberis placit. Curia lib. 11. de teſtibus tit. 8. cap. in deciſ. diverſ.* ¶ Producens teſtem non poteſt illum reprobare, niſi ex ſupervenienti cauſa, *Marant. in ſuo Spec. part. 6. tit. de teſtium repulſa, n. 10. & 11.*

Cap. XIX. Dictum teſtis. Qui ſint effectus.

Impuberis doli capacis teſtimonium, facit ſufficiens judicium in maleficiis, ſed quid in patre, vel aliis domeſticis, qui non admittuntur, *Capel. Thol. q. 238. & Bart. in l. 12. ff. de his, quib. ut indig. leg. aufer.* ¶ Teſtimonium teſtis inhabilis facit præſumptionem. *Pet. Beninten. deciſ. 67.* ¶ Dictum teſtis in articulo mortis deponentis ſe falſum dixiſſe non præjudicat aliis, *Bartol. in l. ſi quis in gravi. §. ſi quis morienti. ff. ad Senatuſconſult. Syllania.* ¶ Dicto unius teſtis ſtatur ex voluntate, & diſpoſitione defuncti, cujus ſolius diſpoſitioni ſtaretur. *l. 15. ff. de dot. prælég.*

Cap. XX. Quando valeat.

Condemnatus infamis, ſi pendente appellatione dixerit, teſtimonium erit validum, licet appellatio remanſerit incerta. *Bart. in l. 6. §. ſed ff. de his, qui notant. infam.* ¶ Teſtium dicta non irritantur ubicunque de eorum commodo immediate, & principaliter non tractatur, *Ozaſc. deciſ. 99. numer. 13. 38. Rot. Genu. deciſ. 38. Franc. Marc. q. 593. part. 2. & Put. deciſ. 15. lib. 3.* ¶ Teſtimonium concubinarii, eſt nullius fidei, *D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudiæ gloſſ. ſuper decreto, omnem, tit. de concubinat. Natt. conſ. 394. n. 8. & Guid. Pap. ſing. 796.*

Cap. XXI. Objectus concedi, deſcribi, & probari poſſint.

Objectus contra teſtes in remedio attentatorum, officio judicis implorato, debet concedi in cauſa attentatorum, *Afflict. deciſ. 351.* Alias ſecus, *Menoch. de Arbitra. q. 32. n. 4.* Tamen teſtium repulſa non competit, in judicio poſſeſſorio ſummario: idem in tertio opponente ad impediendam executionem, *Capic. deciſ. 55. vide Aff. deciſ. 351. & Menoch. de arbit. d. q. 32.* ¶ Objectus contra teſtes non ſufficit declarare in genere; ſed debent deſcribi in ſpecie appoſitis loco, & tempore criminis, & aliis circumſtantiis, *Boer. dec. 321. vide Maran. in ſuo Spec. part. 6. de teſtium repulſa. num. 3.* ¶ Quando objectus, qui teſtibus fiunt, probari poſſint, & de intellectu novi decreti, *vide per eund. Men. ibid. lib. 2. caſ. 239.*

Cap. XXII. Miſcellanea.

Domeſtici dicuntur, qui ſunt de agnatione. *Bartol. in l. 1. ff. ad Senatuſconſul. Sylla.* ¶ De muliere aſſerente ſe cognitam carnaliter ab aliquo *vide per eundem Boer. deciſ. 319. num. 7.* ¶ Socii criminis inhabilitas ad probandum diluitur per revelationem criminis. *Ozaſ. deciſ. 79. num. 7.* ¶ Commiſſarius, & pars quæ illum ducit, eodem hoſpitio, & menſa uti poſſunt, *Franc. Marc. q. 599. part. 2.* ¶ Exculpatio ſocii criminis, prodeſt exculpato, *Ozaſ. deciſ. 79. n. 21.* ¶ Morti proximus non præſumitur mentiri, nec eſſe immemor ſalutis æternæ, *Ozaſ. deciſ. 79. num. 20. Gramm. deciſ. 34. num. 37. vide tamen gloſſ. in §. Vaſalli cop. in cauſis, de pac. conſtant. in uſib. feud.* ¶ Judex contra aliquem pronuncians, non dicitur illum offendere, nec ex hoc inimicitiæ præſumptio induci poteſt, *Ozaſ. deciſ. 79. num. 23.* ¶ Legalitas teſtium à perſona producentis pendere præſumitur, *Bart. in §. eos autem, auth. ut Judices ſine quoquo ſuffragio.* ¶ Judex ex officio poteſt de cõditione teſtis inquirere. *ib. n. 11.* Et debet, *arg. § præſens, & ibid. gloſſ. in l. 1. ff. de Magiſt. conven.*

TITU.

TITULUS CCXVI.

De teſtibus teſtamentariis, & inſtrumentariis.

Cap. I. Quæ requiruntur in teſtamento, & inſtrumento.

IN teſtamento debent eſſe teſtes rogati, *l. hæredes palam 21. §. in teſtamentis. ff. de teſtament.* Subſcribens ſe ut teſtem, non dicitur fidejuſſiſſe: idem in Notario. *l. ſi pater 6. C. de fidejuſſor.* ¶ Contra perſonas teſtium in inſtrumentis adhibitorum, nihil objici poteſt, *Natt. conſil. 95. num. 12. Tom. 1. & conſil. 166. Anton. Trigon. ſingul. 71.* ¶ Teſtes quando debeant cognoſcere contrahentes, *vide Bart. in fin. §. cum igitur. Cod. de jure delib.* ¶ Teſtes dicuntur rogati, qui fuerunt adhibiti, *Bartol. in l. 8. num. 6. C. de Codicil.* ¶ An teſtis tam ſcribendo, quam aliter adhibitus, ſibi præjudicet rationem illorum, quæ in inſtrumento in ejus odium ſcribuntur, *vide diſtinctionem, quam facit gloſſ. in l. Cajus 39. ff. de pign. actio. & gloſſ. in l. 35. delegat.* ¶ Conditio teſtis ſpectatur ſecundum tempus, quo teſtamentum ſignatur, *l. 1. C. de teſtamentis, & l. 22. §. 1. ff. de teſtament.* ¶ Qui ſe teſtamento ſubſcribit ut teſtis, videtur approbare quæ in teſtamento deſcribuntur, *l. Cajus 36. ff. de pignoraticia actione.* ¶ In quaſibet ultima voluntate requiruntur, & ſufficiunt (excepto teſtamento) quinque teſtes, *l. fin. C. de codicil.* Et fœmina poteſt eſſe teſtis in codicillis. *Bartol. in l. 8. C. de jur. codicil.* ¶ In actis ſcriptis per Notarium in Curia, non requiritur præſentia teſtium, *Bart. in l. geſta 6. de re jud. C. n. 8.* ¶ Quot teſtea requirantur in inſtrumentis, & an Notarius connumeretur in numero trium teſtium, *vide Bartol. in auth. ſed novo jure. Cod. ſi cert. pet. & in l. 8. C. qui teſtament. facere poſſ.*

Cap. II. Teſtis. Quis eſſe poſſit in teſtamento, vel non.

Ex una domo plures uni negotio alieno recte adhibentur in teſtes, *§. pater, Inſtitut. de ordinand. teſtament.* ¶ Legatarius poteſt eſſe in teſtamento, in quo ſibi legatur, *Afflict. deciſ. 400. n. 3.* ¶ Religioſi, & fratres mendicantes poſſunt adhibere teſtes in teſtamento, codicillis, & contractibus, *Guid. Pap. q. 517.* Teſtea inhabiles, nempe affines, & conſanguinei hæredis, an ſint idonei teſtes in teſtamentis. *Cravet. conſil. 72.*

Vel non.

Qui non poteſt eſſe teſtis in judicio, non poteſt eſſe in teſtamento, in quo mulier teſtis eſſe non poteſt; in aliis ſic, niſi ſit infamia, *l. qui teſtamento 20. §. eum, qui ff. de teſtam.* Sed de aliis, qui non poſſint eſſe teſtes in ipſo teſtamento, *vide ibid. per tot. titul.* ¶ Infamis in teſtamento teſtis eſſe non poteſt, *gl. in l. cum lege 26. eod. tit.* ¶ Teſtis domeſticus reprobatur in teſtamentia, *§. ſed neque, Inſtitut. de teſtament. ordin.* ¶ Licet pater, & conjuncti, tamen ſi ſunt deſcripti in inſtrumento ut teſtes, adminiculantur inſtrumento. *Anton. Corſet. in ſuis ſingul. teſtis 11.*

Cap. III. Quando admittatur, vel non.

Teſtimonium teſtis aliaa improbati à jure, ſeu inhabilia ad teſtimonium admittitur, quando fuit à partibus rogatus pro teſte, cum rogatio videatur eum habilitare, *Jaſſ. deciſ. 375. Mynſing. obſerv. 3. cent. 4.* Quare teſtes inſtrumentarii poſſunt eſſe aliaa inhabiles, quia cenſentur approbati à partibus. *Cravet. conſil. 16. n. 10.* ¶ Judæi in actibus judiciariis non admittuntur in teſtes regulariter contra Chriſtianos; ſecus in contractibua. *Afflict. dec. 214.* ¶ Ad teſtimonium judiciale contra Chriſtianum non admittitur hæreticus; ſed in contractibus, vel ultimis voluntatibus. *l. quoniam 11. C. de hæreticis.*

TITULUS CCXVII.

De fide inſtrumentorum in genere, de forma, & ſolemnitatibus eorum.

Cap. I. Inſtrumento ſcriptum, quid ſit.

INſtrumentum publicum dicitur probatio probata, & veritas apparens. *Ozaſc. deciſ. 72. & 117. Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 54. 103. Bald. in l. Imperator. ff. de ſtat. homin.* Et ideo in dubio illi ſtandum eſt. *Ozaſc. dict. deciſ. 116. idem Lud. d. dec. 14. Luc. Franc. Marc. q. 51. Ven. dec. 421. part. 2. Crav. conſ. 1. pro genero, num. 9. & Bartol. in l. 1. C. de dot. caut. non numer.* Inter eaſdem partes, & habentes cauſam ab eis. *Dd. de Rot. deciſ. 30. alias 410. de re jud. in novis.* Hinc provenit, quod habens pro ſe inſtrumentum dicatur habere intentionem ſuam fundatam. *Rot. Gen. deciſ. 122.* Quia inſtrumentum facit rem notoriam, *eadem Rot. deciſ. 209. Marc. quæſt. 51. part. 1. vide Ozaſc. dec. 129. num. 7. Marc. quæſt. 208. part. 1. & quæſt. 911. part. 2.* Sicut ſententia. *Vincent. de Franc. deciſ. 179. part. 2.* Et illud, quod apparet per inſtrumentum, dicitur certum & manifeſtum. *Gram. deciſ. 45. num. 11. & deciſ. 103. Rot. Genuenſ. deciſ. 213. vide Ozaſc. d. deciſ. 129.* ¶ Ubi eſt caſus inſtrumenti non videtur dubitandum, ſicut ubi eſt caſus legis: habet enim inſtrumentum vim definitionis cauſæ, & de eo dici ſolet, noli me tangere. *Cravet. conſ. 31. num. fin. & conſ. 317.* Dicitur quoque miraculoſa probatio, ut credatur teſtimonio pellis mortuæ. *Cravet. conſil. 56. num. fin.* ¶ Largo modo, & improprie, rogatio, nota, imbreviatura, & protocollum idem ſunt. *Gram. deciſ. 106. num. 5.* ¶ Scripturæ publicæ dici non poſſunt, in quibus deſunt ſubſtantialia. *Afflict. deciſ. 273. num. 2.* ¶ Protocollum differt à contractu, & quid ſit protocollum ſecundum jus, & Patriæ uſum: & protocollum, quod ſecundum communem uſum loquendi dicitur imbreviatura, de jure debet ſervari. *D. Sol. in conſtitut. antiq. Saband. gl. 2. ſuper 3. part. decreti, malitiis. tit. de donat. fol. 111.* ¶ Teſtamentum dicitur inſtrumentum publicum. *l. 1. ff. quemadm. teſt. aper.*

Cap. II. Quale ſit.

* Liquidatio inſtrumenti an gaudeat privilegio, ne appelletur. *Joh. Petr. Surd. deciſ. 27.* * An, & quando inſtrumentum cognoſcatur ſummarium. *Roland. conſil. 95. tom. 4.* ¶ Originale attenditur, non autem copia, quando eſt diverſa ab originali: ſed an Notarius poſſit corrigere indictionem, vel alium errorem, & an ejus omiſſio vitiet inſtrumentum, *vide Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 13. num. 11.* Et quando non ſtetur originali, *vide Franc. Marc. quæſt. 743.* ¶ Illud, quod quotidie conſuevit apponi inſtrumentis, debet haberi pro appoſito, ſi omittatur. *l. fin. C. de fidejuſſ. & mandat. gloſſ. in §. in commiſſoria l. 4. ff. de leg. commiſſ.* ¶ Inſtrumentum habens additionem in margine, quam Notarius aſſerit eſſe ſua manu ſcriptam, redditur ſuſpectum. *Gramm. deciſ. 106. num. 17. & 18. ſed vide ibid.* ¶ Si plures reperiatur ſcriptum in inſtrumento, quam non erat in nota, ſeu imbreviatura, & quando Notarius erravit in deſcribendo inſtrumento, quid juris, *vide infra titul. ad leg. Cornel. de falſ.* ¶ Non ordo ſcripturæ ſpectatur, ſed potius ex jure ſumitur id, quod agi videtur. *l. nec enim 6. ff. de ſolutio. & liber.* ¶ Inſtrumenta communia debent eſſe apud digniorem. *Bartol. in l. Procurator 7. C. de edendo.* ¶ Attenditur inſtrumentum, in quo aliquid diſpoſitum eſt ab eo, qui habet poteſtatem diſponendi, licet non reperiatur illud, ad quod relatio facta ſit. *Decian. conſil. 326.* ¶ Inſtrumenta ſunt in multiplici differentia, quædam enim ſunt inſtrumenta ſimpliciter debitum continentia, & iſta de jure non habent executionem, & quædam ſunt confeſſionata, ſeu garentigiata, & ſunt ea quæ continent præceptum

Digitized by Google

à Notario parti debitum confitenti factum, *de quibus vide per Rebuff. in conſtitut. in præfat. Reg. tractat. de litter. oblig. num. 12. tom. 1.* ¶ Scriptura duplex eſt: publica, & privata, ſed quæ publica dicatur, *vide eundem Rebuff. tractat. de chirogr. & cedul. & Mattheſ. ſingul. 40.*

Cap. III. Quibus modis intelligatur.

Inſtrumentum ſolutionis debet eſſe apud debitorem, & quando inſtrumentum reperitur cancellatum apud ipſum debitorem, an ille præſumatur ſolviſſe, *vide l. fin. §. Toties. ff. de condict. indeb. & ſupra tit. de ſolut.* ¶ Clauſula in fine poſita refertur, non ſolum ad primam, ſed etiam ad omnia præcedentia, continuata ſcriptura, prolata, *l. fin. ff. de rebus dub.* ¶ Quando dies in uno inſtrumento deſcripta, in altero cenſeatur repetita, ſive in principio, ſive in medio, ſive in fine libri fuerit dies appoſita, *vide Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 64.* ¶ In dubio cancellatio reſtringitur ad rationem ipſi cancellationi adjectam. *l. 2. & 3. ff. de his, quæ in teſtam. del.* ¶ Locus, & teſtes deſcripti in uno inſtrumento, intelliguntur repetiti in ſequentibus. *Bart. in d. l. 6. §. ſi initium, num. 8.* ¶ Annus Domini ſcriptus in principio libri inſtrumentorum, intelligitur repetitus in ſeqq. *Bart. in d. l. 6. § ſi initium in repetit.* ¶ Si in inſtrumento quis confiteatur ſe habuiſſe mutuo centum intelligitur de præſenti. *Bart. in l. certi condict. §. ſi nummos. ff. ſi certum pet. n. 9.* ¶ Signum appoſitum in principio protocolli, an ſit commune ad omnia inſtrumenta in libro deſcripta, & quid, ſi in fine, *vide Bart. ibid. n. 33. & 35.* ¶ Inſtrumenta emptionalia rei legatæ, debet remanere penes hæredem, præſtita cautione de illis exhibendis, cum fuerit neceſſe. *l. inſtrumenta 24. C. de fideicommiſſ.* ¶ Subſcriptio quando poſſit referri ad præcedentia & ſequentia, *vide Put. deciſ. 226. lib. 1.* Et quando non approbat ſolum præcedentia, *vide ibidem.* ¶ Inſtrumentum reſpectu fidei eſt indiviſibile, & non poteſt pro parte facere fidem, & pro parte non: ſecus in ſcriptura privata, quæ dependet à voluntate approbantis, qui poteſt approbari pro parte, *vide Borg. Cavalcan. dict. deciſio. 27. numer. 8. de contract. part. 2.* ¶ Notarius ſi dicat, rogatus ſcripſi, intelligitur, ſcilicet à partibus. *Bartol. in l. 1. ff. de hered. inſtituend.* ¶ Inſtrumentum non poteſt dici illiquidum, cum inter partes fuerit quantitas pœnæ taxata, & licet probari poſſet non tantum tranſcendere intereſſe, tamen interim habet locum retentio, donec fuerit contrarium probatum. *Gram. deciſ. 58. num. 10.* ¶ Qualitates eas, quæ ſunt in relato, etiam eſſe in referente, *ſcribit Menoch. conſ. 345. lib. 4. num. 8.* ¶ Teſtis inſtrumentarius à partibus approbatus cenſetur, ſed quomodo dictum intelligatur, *vide Marc. q. 485. num. 15.* ¶ Licet in inſtrumento fuerit promiſſa certa quantitas, hoc addito, quod ſi facto calculo minus debeatur, illa minor quantitas cenſeatur promiſſa: tamen interim inſtrumentum habebit executionem paratam. *Gram. d. deciſ. 58. num. 10.* ¶ Cancellatione inſtrumenti facta per Notarium in baſtardello, non præjudicat inſtrumento extenſo in libro. *Bart. in l. 4. ff. de his, quæ in teſtam. delent.* ¶ Notarius ſimpliciter rogatus cum clauſulis conſuetis: ideo eas poteſt apponere ſine conſenſu expreſſo partium, & ſi non apponat, habentur pro appoſitis. *Capic. deciſ. 159. num. 39. Gram. deciſ. 62. num. 20. & Felin. conſ. 18. num. 10.* ¶ Quomodo judex procedere debeat, quando quis opponit contra inſtrumentum eſſe privatam ſcripturam, vel illum qui ſcripſit, non eſſe Notarium, in hac patria habemus decretum, *de quo vide per eundem D. Solin. in dd. ſuis comment. fol. 125. & 127.* ¶ Quando inſtrumentum dicimus, de illo intelligimus, quod publicum eſt, ac idem, ubi lex inſtrumenti facit mentionem. *idem D. Solin. in dd. comment. gloſſ. 2. ſuper decreto, quando titul. de oppoſ. cont. form. extrinſ. inſtrum. fol. 126.*

Cap. IV. Quæ requirantur in inſtrumento, vel non.

Subſcriptio, & ſignum Notarii ſufficiunt, etiam ſi ipſum inſtrumentum non ſcripſerit Notarius, ſed quid debeat continere ſubſcriptio inſtrumenti per alium ſcripti, *vide ibid. dict. gloſſ. 2. num. 9. decreto de oppoſ. fol. 127.* Et ſuper hoc eſt editum aliud decretum, incipiens, & ſi ſuper, *de quo vide ibid.* ¶ Signum eſt de ſubſtantia inſtrumenti, & notariatus probatur privilegio, ſine quo inſtrumenta recepta nullius ſunt momenti, cum Notarii creentur à Principe in ſignum ſupremæ Poteſtatis, poteſt etiam notariatus probari, quod palam Notarius, & publice pro Notario ſe gerebat. *idem D. Sol. Ibidem. num. 13. fol. 127.* ¶ Teſtes de neceſſitate non debent contrahentes cognoſcere, niſi aliter ex conſuetudine, vel ſtatuto ſit diſpoſitum. *Boer. deciſ. 118. num. 4.* ¶ Circa fidem ſcripturæ inſpicitur locus, ubi facta eſt ſcriptura ubicunque illa producatur. *Cravet. conſ. 275.* Nam attenduntur conſuetudines loci, ubi inſtrumentum fuit rogatum, quoad ſolemnia ipſius, & conſequenter facit fidem, etiam ſi non habuerit ſolemnitates requiſitas in loco, ubi producitur, *Cravet. conſ. 325. vide tamen Gram. deciſ. 103. num. 178.* ¶ Teſtis teſtamenti tenetur præciſe ſigillum ſuum recognoſcere. *Capic. d. deciſ. 29. numer. 5.* ¶ Omiſſio ſolemnitatis in inſtrumento, inducit præſumptionem falſitatis, *vide Bart. in authent. de Tabellionibus. §. illud. & l. 10. C. de numerat. lib. 10.* ¶ De jure communi debet apponi inſtrumentis nomen Imperatoris, verum de conſuetudine aliter ſervatur, ſed quomodo debeat conſtare de tali conſuetudine, *vide Abb. conſil. 55. part. 2.* ¶ Uſus attenditur in promiſſionibus, & renunciationibus, quæ conſueverunt deſcribi in inſtrumentis. *Bartol. in l. ſi pignore 22. §. ſi creditor. ff. de pignor. action.* ¶ Notarius debet eſſe rogatus ab ambabus partibus, nec ſufficit ab una ſolummodo eſſe rogatum. *Guid. Pap. 122.* ¶ Locus eſt de ſubſtantia inſtrumenti, ſed quid de loco loci ſpecialis, *vide Capel. Thol. quæſt. 492. Dd. de Rot. dec. 6. alias 769. de fid. inſtrum. in antiq. Vera. deciſ. 97. ſeu 1. & 98. part. 2. Natt. conſ. 329. & Menoch. conſ. 788. lib. 3.* ¶ Quando ſcriptura requiritur pro forma, ſubſcribens non habetur pro ſcribente. *Gaſp. Cabal. milleloq. 665. num. 4.* ¶ Contractus emphyteuticus de ſubſtantia requirit ſcripturam. *l. 1. C. de jure emphyt.* Sed quæ ſint ea, quæ de ſubſtantia requirant ſcripturam, *vide Guid. Pap. q. 58.* ¶ Subſcriptio Notarii, an requiratur in notis, *vide Gram. d. deciſ. 106. n. 28. & 29.* ¶ Notarii ſignum eſt de ſubſtantia inſtrumenti. *Boer. dec. 1. in fin. Bart. in l. ſi quis 6. §. ſi initium, n. 32. ff. de edend.* Nam vis inſtrumenti à ſigno, & ſubſcriptione Notarii dependet. *Franc. Marc. quæſt. 165. part. 2.* Et his deficientibus, non erit inſtrumentum authenticum. *Put. deciſ. 186. lib. 3.* Nec publicum. *Vera. dec. 104. ſeu 8. part. 2. vide tamen Natt. conſ. 46. Tom. 1. Roland. conſ. 44. n. 4.* Quæ requirantur ad hoc, ut ſcriptura dicatur authentica, *vide Ozaſ. deciſ. 71. num 9.* ¶ Indictio eſt de ſubſtantia inſtrumenti publici, ideo ejus omiſſio vitiat inſtrumentum: & Princeps de poteſtate ordinaria non poteſt eam ſupplere, *Natt. conſ. 47. Tom. 1. vide tamen eundem Cravet. conſil. 146.* ¶ Locus debet opponi in inſtrumento, niſi ſit manifeſtus & notus, *Bart. conſ. 7. vol. 2.* ¶ Teſtes dicuntur rogati, qui fuerunt adhibiti. *Bart. in l. 8. de codicil. num. 6.* ¶ Signum Notarii an requiratur in notis, ſeu abbreviaturis, & quare apponatur in inſtrumentis, *vide Gram. dec. 106. n. 17. & 18. & 27.* ¶ Inſtrumentum debet ſcribi, & ſubſcribi per eundem Notarium, *Crav. conſ. 274. n. 13.* ¶ Inſtrumenta, quæ celebrantur per Concilium Civitatis, debent dicere, convocato Concilio ad ſonum campanæ, in quo fuerunt omnes, vel major pars, *Bartol. in l. 3. C. de præd. Decurio. lib. 10.* ¶ Cognomina debent deſcribi, quando ex ſolo nomine incertitudo redditur, *Bart. in Rub. proœmii Digeſtorum n. 8.*

¶ Indi-

¶ Indictio debet apponi inſtrumento ad ejus validitatem: ſed deſcripta in principio, vel medio, aut fine libri, an intelligantur repetita, & quid in die, & teſtibus, *vide Bartol. ibid. num. 12. ſeqq.* ¶ Publicationes inſtrumenti ſunt, invocatio Divini nominis, annus nativitatis Domini, indictio, dies, menſis, locus, teſtes, Notarii ſignum, nomen, & ſubſcriptio, *Rand. tr. de Analog. cap. 28. vide Bero. quæſt. 36. Rol. conſil. 38. volum. 1. gloſſ. in c. acta. de pac. conſtan. in uſibus feud. & gl. fin. in c. penult. eod. tit.* ¶ Inſtrumenta quatuor continere debent, nempe ſolemnia, ſubſtantialia, naturalia, & accidentalia, ſed qualia ſint hæc omnia, & qualem poteſtatem circa ea habeat Tabellio, *vide Men. conſil. 37. vol. 1.* ¶ Quot teſtes requirantur in inſtrumentis, & Notarius connumeratur in numero trium teſtium, *vide Bart. in authent. ſed novo jure. C. ſi cert. pet. & in l. ſi non 8. C. qui teſtam. facere poſſ.* ¶ Contractus de ſui natura non requirit ſcripturam; ſed teſtes, & duo ſufficiunt, niſi excederet quinquaginta librarum ſummam, *Boer. deciſ. 118. Hippol. ſing. 56.* Fallit, ſi inſtrumentum fiat in publico Parlamento, vel coram Populo, nam tunc valet ſine teſtibus, *Hippol. ſingul. 56.* ¶ Teſtes non eſt neceſſe ut rogentur in contractu, vel ultima voluntate, excepto teſtamento; *Boer. d. deciſ. 118. num. 3. vide Capel. Thol. quæſt. 183.* ¶ Scriptura eſt de ſubſtantia ad validitatem actus quando ita partes conveniunt, hoc tamen non procedit ſimpliciter, ſed ubi annullatur actus, *Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 101. num. 5. & 13. vide Put. deciſ. 43. lib. 3. Magon. deciſ. 135. Rot. Flor. num. fin. Bart. in l. 14. C. de teſtibus. & in l. generaliter. C. de non numer. pecun.* ¶ Alias ſcriptura non eſt de ſubſtantia contractus, licet dictum eſſet, quod inde fieret inſtrumentum, *Magon. deciſ. 135. numer. fin. Rot. Floren.*

Vel non.

Teſtium ſubſcriptio in inſtrumentis de jure communi non requiritur, *Capic. deciſ. 29.* ¶ In contrahenda obligatione bonorum, non requiritur ſcriptura, & magis fit ſcriptura ad probationem, quam ad obligationem, *l. contrahitur ff. de pignor.* ¶ Obligatio curialis penes acta Curiæ, recipi debet coram Judice, vel illo mandante, alias recepta extra locum judicii non valet, ſed recepta penes acta judicii non requirit partis præſentiam, *Manut. de ordine judic. part. 6. tit. de acto. editio. num. 19. 20.*

Cap. V. Quibus modis reaſſumi, fieri poſſit.

Inſtrumentum dotale poteſt reaſſumi in formam publicam, mortuis Notario, Judice & teſtibus, ſive protocollum habeat Judicis ſubſcriptionem, ſive non, *Capic. deciſ. 171.* ¶ Notarii ſucceſſor cogitur edere protocolla, ſicut Notarius, qui poteſt delegare rationes, & protocolla, & etiam donare: & impeditus poteſt facere, ut alius ſumat inſtrumentum de ſuis protocollis, *Bartol. in l. quædam 9. §. nihil. ff. de edend.* ¶ Actus voluntarii (ut contractus, & ultimæ voluntates) ita valent facti de nocte, ſicut de die; ſed facti de nocte requirunt luminaria: ſecus in actibus judiciariis, qui tantum fiunt de die, *Bartol. in l. non minorem. 20. C. de tranſaction. & in l. more ff. de fer. facit d. l. 20. C. de tranſact. vide Joſeph. Ludovic. deciſ. 116. Peruſ.* ¶ Contractus non debet fieri in Eccleſia, *l. 2. C. de Sacroſanct. Eccleſ. & ibid. gloſſ. & Bart. vide cap. decet, & ibid. gl. de immunit. Eccleſ. in 6.* Quod limitatur, quando ab ipſa Eccleſia quis exire non poteſt, *Bart. in l. pen. C. de Sacroſanct. Eccleſ.* Et in contractibus piis, qui etiam in Eccleſia fieri poſſunt. *l. 1. C. de his, qui in Eccleſ. manumit.*

Cap. VI. Quæ præſumantur pro inſtrumento, vel non.

* An ſi duo inſtrumenta hypothecæ proferantur eodem die contractus, unum fiſci, alterum privati, ex titulo oneroſo, an in dubio præſumatur prius, *Fach. lib. 10. Topati Compend. cap. 32.* ait neutri dari prærogativam, *l. ſi fundus §. ſi duo ff. de pignor.* * Quod ſi inter mulierem de dotis hypotheca agitur & fiſcum. *ibid. cap. 33.* ait mulierem eſſe præferendam, *Ripa l. 1. n. 10. ff. ſolut. matrim.* ¶ Ex duobus inſtrumentis ſcriptis in una charta, primo, ſcriptum præſumitur primo ſtipulatum: ſed quaddo ordo ſcripturæ attendatur, *vide Bart. in l. 1. num. 19. C. de novo Codice conſic.* ¶ Notarius præſumitur rogatus, ſi inſtrumentum reperiatur deſcriptum in actia ipſius, *Gram. d. dec. 106. num. 17.* Tamen Notarius debet aſſerere ſe rogatum; alias non præſumitur. *Gram. deciſ. 106. num. 24. & 25.* Sed quando præſumatur rogatus, *vide Boer. deciſ. 35.* ¶ Præſumptio quieſcit, quæ inſtrumento favet, quoties per inſpectionem ejus, præſumptionis vis diluitur, cum non appareat eſſe adhibitas ſolemnitates, quas contractus expoſcit, *Cravet. conſil. 1. pro genero, num. 245.* ¶ Ex decreto Judicis ſolemnia inſtrumenti præſumuntur, quod limita, *ut ibid. num. 247.* ¶ Creditor ſolvit pro inſtrumento, *Bart. in auth. eos C. de uſur.* ¶ Pro inſtrumento tres oriuntur præſumptiones, una quod ſit verum: altera quod ſit ſolemne. *Gram. deciſ. 45. n. 10. Rot. Genuenſ. deciſ. 213. num. fin.* Et alia, quod ſit ſcriptum de mandato contrahentium. *Rot. Gen. d. deciſ. 213. in fine. Franc. Marc. quæſt. 51. part. 1. q. 163. & 511. p. 2. Menoch. conſil. 343. lib. 4. & Pet. de Raven. ſing. 39.* ¶ Notarius præſumitur in dubio, ſcripſiſſe uti Notarius non ut amicus, quando ſuper hoc dubitatur, *Natt. conſil. 136. num. 8.* ¶ Teſtimonialibus legalitatis probatur notariatus, *ibid. numer. fin.* Ut quando inſtrumentum fuit receptum in alieno Regno. *Sol. gl. 2. decret. quando tit. de oppoſ.* ¶ Solemnitas intrinſeca, quando præſumatur interveniſſe, & an teſtes præſumantur rogati, *vide Bart. in l. 1. Cod. de uſuris.* ¶ Quando Notarius in protocollo dixit, dictum, & publicatum, præſumitur quod ſit rogatus, *Bartol. conſil. 263. vol. 1.*

Vel non.

Inſtrumentum ſcriptum à Notario, ſed non publicatum coram teſtibus, non præſumitur inſtrumentum, *Bartol. in l. 1. C. de uſur. num. 13.* ¶ Regula aſt extrinſecam ſolemnitatem non præſumi, nec debere intelligi in inſtrumento, quod procedit, facta oppoſitione, ſi autem non opponatur, fertur ſententia perinde, ac ſi interveniſſet illa ſolemnitas extrinſeca *Matheſ. ſingul. 12.* ¶ Nota non præſumitur lecta, ſeu ſtipulata, niſi probetur. *Gram. d. deciſ. 106. num. 23.* Nec fidem facit, niſi ſit ſignata ſigno Notarii. *ibid. num. 27.* ¶ Inſtrumentum præſumitur ſolemne, ſi fuerit obſervatum: & invocatio Divini nominis, non eſt de ſubſtantia inſtrumenti, *Gram. deciſ. 106. num. 9.* Nec vitiatur, licet nomen Imperatoris omittatur, *ibid. num. 11.* ¶ Inſtrumentum dum producitur, dicitur evidentiſſime conſtare de contentis in illo. *Gram. deciſ. 66. numer. 24.* Et præſumitur, quod ſit tale, prout in ſui facie apparet, *Vincent. de Franc. deciſ. 279. part. 2. n. 1.*

Cap. VII. Quæ probentur per inſtrumentum, vel non.

Inſtrumentum publicum ſi requiratur ad probandum aliquid, loco inſtrumenti poteſt fieri probatio per quinque teſtes, & non minus, *Joannes de Arnoho ſingul. 49. vide ſupra titul. de probationum ſolemnitatibus.* ¶ Per inſtrumentum factum inter te, & Titium, in quo continetur, quod tu mutuaſti ei centum, quæ tibi poſueram, probatur depoſitum inter me, & te, *l. ſi deſiderium 7. Cod. depoſiti.* ¶ Error Notarii in inſtrumento probatur interveniſſe, ex oſtenſione protocolli, cui ſtatur, *Bart. conſil. 208. volum. 1. & Guid. Pap. quæſt. 19. n. 3.* ¶ Notarii forenſis legalitas ex literis teſtimonialibus Ordinarii Judicis probatur, *Ozaſ. deciſ. 117.* limita, *ut ibid. num. 3.* ¶ Quale delictum, & quando probari poſſit per inſtrumentum, *vide Bart. in l. in Senatuſconſ. 15. ff. ad Turpilia.*

¶ Per inſtrumentam quando probetur pecuniam fuiſſe numeratam, *vide per Bartol. in l. ſi ex cautione 3. C. de non numer. pecun.* ¶ Notarium fuiſſe in quaſi poſſeſſione notariatus, an probare ſufficiat pro inſtrumentorum robore, *vide Afflict. decif. 245. num. 5.* Et quod ſufficiat probare ipſum Notariom feciſſe plura inſtrumenta & fuiſſe in longa quaſi poſſeſſione conficiendi illa, *ſcribit idem Afflict. decif. 251.* ¶ Notarius conſiſtit in facto: ideo ſi negetur debetur probari qualitas ipſius. *Cravet. conſil. 52. Roland. conſ. 32. vol. 2.* Secus ſi non opponatur; quia tunc ſtatur inſtrumento, *Cravet. conſ. 150.* ¶ Quando ſcriptura eſt de ſubſtantia actus, ſi fuerit amiſſa, poterit actus probari per duos teſtes, ſi pars probaverit amiſſionem ipſius ſcripturæ, *DD. de Rot. decif. fin. in addit. alias 882. de reſcript. in antiq.*

Vel non.

Per ſolum inſtrumentum regulariter non probatur dominium, rei, *Franc. Marc. quæſt. 217. Borg. Cavalc. dec. 23. num. 51. de contract. part. 2. Cravet. conſil. 57. 124. num. 11. & conſil. 134. num. 21. vide eundem Cravet. conſ. 154.* ¶ Fallit dictum primo, in inſtrumento diviſionis, quod probat dominium, *Afflict. decif. 14.* ¶ Fallit ſecundo, inter contrahentes, *Borg. Caval. decif. 23. num. 51.* ¶ Fallit tertio, quando agitur contra eum, qui habet cauſam ab altero ex contrahentibus. *Cravett. d. conſil. 57. numer. 3. vide & conſ. 157. ibid.* ¶ Solemnitas ſubhaſtationis non probatur interveniſſe, licet in inſtrumento enunciative dicatur, quod facta fuerit, nam ſolemnitas extrinſeca non præſumitur, *Bartol. in l. 1. Cod. de fide inſtrument. & jure Fiſc. lib. 10.* ¶ Notarium quem fuiſſe tempore rogitus inſtrumenti probandum eſt, qui de ſui natura non præſumitur notariatus, *Ozaſc. decif. 117. num. 3. & 5.* Sed qualiter probetur fuiſſe Notarium, *vide Ægid. concluſ. 193.* ¶ Delictum non poteſt probari per inſtrumentum, *Jul. Clar. in ſua Pract. crim. §. fin. q. 54.*

Cap. VIII. Contra inſtrumentum probatio, quando admittatur.

An contra ſcripturam, quæ de neceſſitate juris in aliquo contractu requiritur, admittatur probatio per teſtes, *vide Ozaſc. decif. 53. num. 7. Bartol. in l. generaliter. C. de non numer. pecun.* Sed quando requiratur ſcriptura de ſubſtantia contractus, *vide infra lib. 2. titul. de contract. in genere, & tit. de jure emphyt.* ¶ An contra inſtrumentum publicum admittatur quia ad probandum, *vide gloſſ. in l. antiqua. C. ad Vellejanum. & in l. 3. Cod. de non num. pecun.* ¶ Pactum, quod quis contra inſtrumentum non poſſit probare, niſi per aliud inſtrumentum non valet, *Bartol. in authent. jubemus. C. de judic.* ¶ In l. 23. C. ad Vellejanum eſt caſus, in quo quis non poteſt venire contra contenta in inſtrumento, nec admittitur probatio in contrarium. *Bartol. in l. 1. numer. 4. Cod. plus valere quod agitur.*

Cap. IX. Inſtrumentum. Qua probet, vel non.

Talia verba enunciativa non diſponunt, ſed ſolum faciunt probationem inter eaſdem partes ad validitatem actus, qui principaliter geritur: ideo non probant, ſi de ipſo enunciato principaliter moveatur quæſtio. *Cabal. milleloq. 40. vide Bartol. conſil. 49. volum. 1.* ¶ Scriptura hominis mortui probat bonam fidem, & illi plus creditur, quam ſcripturæ viventis. *Afflict. decif. 40. num. 10. & 20.* ¶ Vera probant contra confitentem, & negativa, per inſtrumenrum probata, probat. *Afflict. decif. 324. num. 12.* ¶ Verba enunciativa diſponunt, quando enunciatur aliquid facti incidenter, quod dependet à nudo, & mero animo proferentis. *idem Mathef. ſingul. 34.* ¶ Quotieſcunque in inſtrumento ſunt deſcripta aliqua verba quæ ſunt de ſubſtantia ad validitatem actus, de quo agebatur, illa probant enunciative narratum eſſe verum, ad valorem illius actus tantum. *idem ſingul. 75.* ¶ Verba enunciativa in contractibus inducunt probationem; non obligationem. *Bartol. in l. Publia 26. §. Titius. ff. depoſiti, & l. cum proponebatur 66. de leg. 2.* ¶ Inſtrumentum probat inter contrahentes, & ſtatur illi, donec contra probatur, & ſi in eo contineatur partes fuiſſe præſentes, præſumitur ſtipulatio. *l. penult. Cod. de contrahent. & committ. ſtipulat.* ¶ Inſtrumentum nihil aliud probat, quam illud, quod continetur in eo: nam quod omittitur in inſtrumento, præſumitur non actum inter partes. *l. probationem 21. Cod. de probat.* ¶ Mutui confeſſio facta in contractu inutili, probat mortuum. *Bartol. in l. certi cond. ff. ſi cert. pet. ſi nummos. numer. 10.* ¶ Originalia, non exempla, probant, vel ſunt inſinuanda. *l. 3. C. de diverſis reſcript.* ¶ Licet Notarius cancellaverit inſtrumentum: & poſtea dixerit, quod errore fecit, tamen tale inſtrumentum probat. *Bart. in l. fraudem 16. §. ſicut. ff. de milit. teſtament.* ¶ Scriptura meo mandato ſcripta probat, ac ſi ego ſcripſiſſem. *Cabal milleloq. 662.* ¶ Inſtrumentum in quo quia confitetur ſe recepiſſe, quod non recepit probat, quod ille promiſit dare, cui eſt facta confeſſio. *Bart. in l. 4. C. de dot. promiſſ. & nud. pollicit.* ¶ Inſtrumenta probat contra contrahentes in favorem tertii, qui non eſt ibid. nominatus: idem in epiſtola, & alia ſcriptura. *Rot. Gen. decif. 31. num. 4. & 6. & decif. 33. num. 8. vide Decian. conſ. 407.* ¶ Hæc verba, vendidit tot modios tritici, de tritico Titii, an probent triticum ad Titium pertinere, *vide Rot. Aven. decif. 51. in decif. diverſ.* ¶ Verba enunciativa inter contrahentes plene probant, quod procedit, quando incidenter de enunciato contingit dubitare; ſecus ſi principaliter, *Mathef. ſing. 33. in addit.* Et quando alias non probent, *vide Pet. Gener. ſingul. 39.* ¶ Inſtrumentum carens aliqua ſolemnitate, probat, parte non opponente. *Andr. Gail. obſerv. 49. lib. 2. num. 15.* ¶ Scriptura habens ſubſcriptionem triom teſtium, probat contra omnes. *Bart. in l. ſcripturas 11. C. qui potiores.* ¶ Inſtrumenta Notariorum Imperialium facta etiam in terris Eccleſiæ probant. *Ægid. Bellam. concl. 246.* Maxime ſi non opponatur. *vide eundem, concluſ. 539.* ¶ Inſtrumentum faciens mentionem de commiſſione, an probet ipſam commiſſionem, *vide Decian. conſil. 42. num. 8. & Natt. conſ. 143. Tom. 1.* ¶ Teſtamentum irritum, probat voluntatem teſtatoris. *l. fin. ff. de reb. eorum, qui ſub tutela.* ¶ Verba enunciativa ob favorem dotis probant, & diſponunt. *Put. decif. 419. lib. 1. Hippol. ſingul. 442. vide Jaſon. in l. ex his. C. de teſtament. milit.* Et prolata coram teſtio, probant dotem ſemiplene. *Vena. decif. 338. ſeu 4. part. 3.*

Vel non.

Statutum cavens, quod inſtrumenta publica non probent, niſi poſita ſint, & regiſtrata in memorabilibus, locum non habet in dotalibus inſtrumentis. *Hippol. ſingul. 442.* ¶ Regulariter verba enunciativa emiſſa propter aliud, non probant. *Hippol. ſingul. 442.* Tamen enunciativis verbis in inſtrumento deſcriptis, inter ipſas partes ſtandum eſt, quod maxime procedit, ubi antiquitas longiſſimi temporia 30. ann. intervenerit. *Ozaſ. dec. 165.* Vel quando ſunt neceſſaria ad actum. *Cravet conſil. 134. num. 8.* Fallit, quando aliquid inter ipſas partea prohibetur, & certis tantum caſibus permittitur. *Ozaſ. dec. 172.* ¶ Quando locator agit rei vendicatione contra conductorem, & producit inſtrumentum locationis, illud non probat dominium. *Afflict. decif. 14. num. 8.* Nam inſtrumentum locationis non probat dominium, niſi concurrentibus aliis indiciis. *Cabal. milleloq. 511.* ¶ Teſtes deponentes aliquam ſcripturam ſcriptam videri manu talis Notarii, non probant, niſi deponant vidiſſe Notarium illam ſcripſiſſe. *Gratiam. deciſion. 106. numer. 33.* ¶ Reſcripti tenor in inſtrumento inſertus, non

probat

Digitized by Google

probat, nec fidem aliquam facit: ideo cautus eſſe debet Advocatus, ut producat originale reſcriptum. *Ozaſ. deciſ. 166.* Quod limita. *ut ibid.* ¶ Notarii aſſertio, & partium, non probat nec præjudicat, ubi tractatur de tertii præjudicio. *Ozaſc. deciſ. 170. num. 6.* Ideo confeſſio inſtrumentalis non probat numerationem in tertii præjudicium. *Afflict. deciſ. 105. num. 35.* Tamen Notario atteſtanti de aſſertione partium; non autem de proprio viſu, vel auditu, creditur. *Ozaſc. deciſ. 173. num. 11.* ¶ Inſtrumentum adeptæ poſſeſſionis inſtrumenti emptionis mentionem faciens non probat inſtrumentum ipſum enunciatum in eo. *Afflict. deciſ. 48.* ¶ Notarius dicens, prout in contractu per me facto continetur, non probat. *Afflict. dict. deciſ. 48.* Nam inſtrumenta non probant, niſi de his, quæ intervenire potuerunt tempore, & loco celebrati contractus, ſeu inſtrumenti. *Nat. conſ. 162. num. 4. Tom. 1.* ¶ Inſtrumentum mentionem faciens de aliqua ſcriptura tanquam de ſua cauſa, non probat de illa: fallit, quando in inſtrumento referente certitudinaliter aliquid exprimitur, tunc enim illud abſque relato probat. *Mago. deciſ. Luc. 96. num. 12.* ¶ Inſertum facultatis teſtandi in teſtamento, non probat ipſam facultatem. *Vens. deciſ. 69. ſeu 1. part. 2.* ¶ Notarius ſi hodie inſtrumentum mutui recipiat, aſſeratque in ſua præſentia heri pecuniam numeratam fuiſſe, de numeratione nihil probat: quia non poteſt atteſtari in inſtrumento, niſi de viſis tempore rogitus. *Hippol. ſingul. 468.* ¶ Inſtrumentum venditionis narrans procurationem, non probat venditorem Procuratorem, etiam ſi dicatur in illo, quod tale inſtrumentum procuræ fuit oſtenſum Judici, Notario, & teſtibus. *Afflict. deciſ. 273. vide Boer. deciſ. 281. & in libris placit. Curia de fide inſtrument. tit. 9. cap. 1. in deciſ. diverſ. Papon. lib. 9. tit. 8. arreſt. 6.* Ubi tenet contrarium, *& in addit. ad Bartol. in authent. ſi quis in aliquo. Cod. de edend.* Tamen inſtrumentum per ſe ſufficiens ad inducendam obligationem; præſumptionem veteris obligationis in eo enunciatæ inducit. *Afflict. d. deciſ. 273.* Alias nec atteſtatio Notarii de procuratorio, per ipſum recepto non inſerto fidem facit. *Marc. quaſt. 654. part. 2.* ¶ Inſtrumenti deperditi tenor ex teſtibus quomodo probetur, *vide Ozaſch. deciſ. 69. Afflict. deciſ. 274. & 330. Bart. in l. 2. §. Divus. ff. de jure Fiſc. & ſupra tit. de probat. in genere.* ¶ Inſtrumentum non probat, quando non continet non veriſimilia, ſed dicitur ſuſpectum, licet teſtes contra illud non deponant: & contra continens rem veriſimilem probare debet, licet teſtes contra ipſum deponant. *Cravet. conſil. 75. num. 20. vide infra titul. ad leg. Cornel. de falſ.* ¶ Inſtrumentum redditur ſuſpectum ex eo, quod aliquid reperitur ſcriptum manu aliena ſine atteſtatione Notarii. *Cravet. conſil. 104. numer. 16.* Ideo apoſtilla inſtrumenti facta manu aliena non probat, quando Notarius de illa non atteſtatur. *ibidem numer. 17.*

Quando probari poſſit.

Teſtamentum nuncupativum poteſt probari per inſtrumentum. *Bartol. in l. quæſtionem 32. Cod. de fideicom.* ¶ Teſtamentum nuncupativum, an poſſit probari per ſcripturam, *vide Bart. ibid.*

Cap. X. Quando credatur, ſtetur, vel non.

Inter partes creditur referenti ſine exhibitione relati: & debitor non reficit expenſas inſtrumenti, qui non eſt in mora ſolvendi. *D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudia gloſſ. 4. ſuper decreto, Rempubl. part. 2. num. 7. & 11. tit. de jure emphyt. fol. 19.* ¶ Notario atteſtanti de aliqua cancellatione, vel ſubſcriptione creditur. *Bartol. ibidem.* Tamen ſi Notarius dixerit in protocollo, hoc fuit caſſatum de voluntate partium, nec appoſuerit teſtes, illi non creditur. *Abb. conſil. 34. num. 4. part. 2.* ¶ De jure communi protocollo ſoli, vel ſumpto ab eo creditur, abſque ſubſcriptione teſtium. *Capic. ibidem.* ¶ Inſtrumento delato ex longinquis partibus ſtatur, etiam ſi negetur Notarius, maxime extantibus teſtimonialibus legalitatis. *Franc. Marc. quaſt. 51. num. 3.* ¶ Plus creditur ſcripturæ, quam teſtibus. *l. penult. C. ſi minor dixer. vel proband.* ¶ Scripturis habentis officium de publico in ſpectantibus ad officium ipſius, ſtandum eſt. *Abb. conſ. 34. part. 2.* ¶ Notario creditur ſuper omnibus contentis ſub proprii verbi ſignificatione, etiam ſi ſit verbum juris. *Ægid. concluſ. 728.* ¶ Tabellio æquiparatur duobus, & an ſcripturæ Tabellionis ſit ſemper credendum, *vide gl. in cap. quoniam 11. ext. de probat.* ¶ Veritas prævalet ſcripturæ, & ſimulationi. *l. 1. Cod. plus valere.* Sed quando potius credatur ſcripturæ, *vide gloſſ. ibid.* ¶ Si dubitetur de fide inſtrumenti, ad originale, ſive ad matriculam recurrendum eſt. *Franc. Marc. quaſt. 698.* Et ſtatur protocollo, quando eſt varietas inter protocollum, & inſtrumentum, *vide Bartol. in l. 6. §. Prætor. ff. de edend.* ¶ Notarius quando facit plures ſcripturas de uno teſtamento diſcrepantes, pleniori, ſive protocollo ſtandum eſt. *Marc. q. 163. p. 1.* ¶ Notario dante duos contractus diverſos ejusdem facti, an retardetur executio, & mittatur pro protocollo, vel perſona Notarii, *vide Creſcent. deciſ. 3. alias 103. tit. de fide inſtrum.* ¶ Notario ſine teſtibus an credatur, *vide eundem dec. 4. alias 26. eodem.* ¶ Verbis enunciativis inſtrumenti quando ſtetur, *Afflict. deciſ. 83. Dd. de Rot. deciſ. 9. de fide inſtrum. in antiq. alias 279. Cabal. milleloq. 485. & Rot. Aven. deciſ. 51. in deciſ. diverſ.* Et quæ dicantur verba enunciativa, *vide Afflict. d. deciſ. 83. & Gnum. vot. 15.* ¶ Inſtrumenta duo ſi ſint contraria, cui potius credatur, *vide Boer. deciſ. 252. num. 5. 7. 8. 10. & 11.*

Vel non.

Teſtamento corroſo in parte ſubſtantiali, non creditur ſed quando, *vide Bartol. in l. 1. §. ſi roſa. ff. de bonor. poſſeſſ. ſecund. tab.* ¶ Notario delinquente in officio notariatus, faciendo inſtrumentum falſum, vel aliter, ejus inſtrumentis poſtea non creditur. *Bartol. in l. ead. 6. ff. ad leg. Jul. rep.* ¶ Tabellioni non creditur, niſi adhibitis teſtibus. *gloſſ. in §. ſi vero abſunt. auth. de hæred. & Falcid.* ¶ Quando in inſtrumento aliquid atteſtatur de præterito, ſuper hoc illi non creditur. *Afflict. dec. 40. & 273. num. fin. vide ſupra tit. de tabellio.*

Cap. XI. Quando faciat fidem, vel non.

Inſtrumentum faciens mentionem de alio inſtrumento, facit fidem inter eaſdem perſonas, ſed non inter alias. *Afflict. deciſ. 273. num. 3.* Niſi exhibeatur ipſum inſtrumentum enunciatum. *Boer. deciſ. 96. Luc. num. 7.* ¶ Verba in inſtrumento prolata partibus præſentibus ſemper faciunt fidem contra eas; imo confeſſio facta ad unum effectum in inſtrumento, nocet ad alium effectum inter eaſdem partes. *Afflict. dec. 83. num. 4.* ¶ Teſtamentum, ſeu inſtrumentum in longinquis regionibus receptum per Notarium, qui negatur Notarius, facit fidem, ſi conſtet per literas teſtimonialium Officialis atteſtatis ipſum eſſe publicum Notarium. *Boer. deciſ. 154. num. 4. Franc. Marc. q. 511. part. 2.* Sed ſi tale inſtrumentum fuerit ſignatum per tres Notarios, an fidem per ſe faciat, *vide Boer. ibid. num. 5. & Franc. Marc. q. 511. n. 6. part. 2.* ubi tenet affirmativam. ¶ Attenditur conſuetudo loci factæ ſcripturæ, quoad fidem ipſius, *Rot. Gen. deciſ. 38. Maurit, de ordine jud. part. tit. de acto. editio. num. 19.* ¶ Inſtrumenta in protocollo aliena manu ſcripta, fidem faciunt, ſi Notarius, qui illa recepit in fine protocolli ſe ſubſcribat, hoc modo ſupra ſcripta inſtrumenta, licet aliena manuſcripta rogatus recedit, *vide Ozaſc. deciſ. 37.* Tamen protocollum ſuſpectum redditur propter diverſitatem manus. *Ozaſc. ibid. n. 2.* ¶ Quando inſtrumentum fidem faciat non conſtito, quod Notarius jure fuerit approbatus, *vide Dec. conſil. 42.* ¶ Inſtrumenti fides non tollitur ex aliquibus conjecturis & levibus præſumptionibus.

Vera. deciſ. 3. num. 4. part. 3. ¶ Inſtrumenta faciunt fidem, etiam extra territorium illius, qui Notarios creavit dummodo ſint intra territorium creantis confecta, alias ſecus, *Dd. de Rot. dec. 2. alias 291. de fide inſtr. in nov. & Bare. in l. 1. num. 36. C. de Summa Trinit. & fid. Cathol.* ¶ Mors teſtis, aut Notarii fidem auget probationum, ideo teſtes mortui judicantur pro inſtrumento. *Cravet. conſ. 6. num. 61.* ¶ Verba narrativa (etiam in executivis deſcripta, declarantur. *Cabal. milleloq. 484.* Et fidem faciunt inter partes contrahentes. *Guid. Pap. ſingul. 950. vide tamen Marc. de Mant. ſing. 365.* ¶ Inſtrumentum fidem facit, in quo notarius ſcripſit per ziffras 10. pro decem, & C. pro centum. *Bart. in auth. quo fine. C. de teſtament. vide eund. in l. quoties 9. §. ſed ſi non. ff. de hered. inſtitue. & in l. ſed eum 6. §. notis. de bonor. poſſeſſ.* ¶ Inſtrumenta recepta à Notario vili, quam fidem faciant, *vide Bart. in l. quis 6. §. cogentur. ff. de edend.* ¶ Teſtamentum receptum per publicum Notarium, etiam ſi teſtes ſint mortui facit fidem. *Bartol. conſ. 61. vol. 2.* ¶ Teſtamentum in ſcriptis conditum, & manu publici Notarii ſcriptum, facit fidem abſque alia publicatione. *Bartol. in l. 1. C. de teſtament.* ¶ Illud inſtrumentum dicitur fidem facere, quod legi poteſt, legi autem ſic accipiendum eſt non intelligi, ſed oculis percipi, quæ ſcripta ſunt. *l. 1. ff. de his, quæ in teſtam. delen.* ¶ De fide teſtamenti, tam nuncupativi, quam in ſcriptis, *vide per gl. in fin. eod. tit.* ¶ Teſtamenti, aut ſtatuti particula ſi producatur, an fidem faciat. *vide Marc. de Mant. ſing. 452.* ¶ An regiſtrum notæ faciat fidem, *Guid. Pap. q. 13. n. 3.*

Vel non.

Inſtrumenti tenor regiſtratus in alio inſtrumento, non facit fidem, niſi regiſtretur auctoritate judicis, parte vocata, & non opponente. *Natt. conſil. 143.* ¶ Inſtrumentum extra regnum factum fidem non facit, niſi facta ſit fides per Officialem loci, ubi factum eſt, quod ille, qui recepit ſit Notarius bonæ famæ, & opinionis, tamen hoc etiam probari poteſt per teſtes repertos in loco, ubi producitur inſtrumentum. *Afflict. deciſ. 251.* ¶ Solemnitatum à jure requiſitarum defectu, vitiatur actus, vel privilegium, & tunc actus nullam fidem faciat. *Ozaſ. deciſ. 101. num. 10.* Niſi conſuetudine derogatum eſſet juris diſpoſitioni. *Hartman. cap 3. tit. juramento calumn. lib. 2.* Quod fieri poteſt. *Guid. Pap. ſingul 138.* ¶ Apoſtillæ à margine licet ſignum, ſeu tacalam ad inſtrumenti corpus referentem habeant, tamen fidem non faciunt, niſi datam, & ſubſcriptionem habeant. *Marc. d. q. 163. n. 18. vide Cravet. conſ. 88.* Nam quando apoſtillæ, vel cancellationes aut interlineaturæ ſunt in margine, licet Notarius de illis atteſtetur, ex quo non habent diem, & Conſulem, non præjudicant, neque vitiant. *Franc. Marc. quæſt 742.* ¶ Atteſtatio Notarii, in qua ipſe aſſerit ſe recepiſſe aliquod inſtrumentum, deſignatis anno, & die, perſonis contrahentium, & ſubſtantia contractus, non facit fidem. *Papon. lib. 9. titul. 8. arreſt. 5. & Guid. Pap. quæſt. 19.* ¶ Omiſſio ſtyli conſueti, vel ſolemnitatis conſuetæ actum. vel inſtrumentum ſuſpectum, & nullius fidei reddit. *idem Cabal. milleloq. 492.* ¶ Inſtrumentum ſignatum per alterum Notarium adhibitum per partes, & non per ambos adhibitos, non facit fidem, niſi nota producta ab ambobus eſſet ſignata, vel niſi quilibet inſolidum eſſet rogatus: tunc enim ſufficit, quod ab uno ſit ſignatum. *Guid. Pap. q. 122. Boer. deciſ. 21.* Ubi ſcribit reg. cum tribus limitationibus, *vide Papon. lib. 9. titul. 8. arreſt. 4. Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 187. num. 7.* ¶ Notarius rogatus ſi fecerit inſtrumentum pro eo, cui poſtea ſucceſſit, poterit illo uti, & illud levare. *Bart. in l. 10. §. illud. ff. ad leg. Corn. de falſ.*

Cap. XII. Qui facere poſſit, teneatur, vel non.

Notarius poteſt facere inſtrumentum, in quo ſe obliget alteri. *Guid. Pap. q. 318.* ¶ Maritus Notarius poteſt facere inſtrumentum ad utilitatem uxoris ſuæ. *l. uxori 18. ff. ad leg. Cornel. de falſ. in addit.* ¶ An Notarius poſſit ex uno inſtrumento plura capitula diverſa, quamlibet partem particulariter reſpicientia continente, facere plura inſtrumenta, & quodlibet deliberare in forma publica. *vide Boer. dec. 253.* ¶ Debitor facere inſtrumentum crediti de debito cogitur. *Cabal. milleloq. 166. vide Borg. Cavalc. deciſ. 27. num. 60. de contract. part. 2.* ¶ Notarius non poteſt facere inſtrumentum, niſi de his, quæ coram ipſo geſta ſunt. *Afflict. deciſ. 245. num. 7. Cabal. milleloq. 60. vide Cravet. conſil. 88. num. 20. & Natt. conſ. 143. tom. 1. num. 4.* ¶ Notarius non requiſitus per partem, inſtrumentum ſumere non poteſt. *Afflict. d. deciſ. 245. n. 8.* Tamen illi aſſerenti ſe rogatum, ſtandum eſt, *ibid. n. 9. Nat. conſ. 146. vide Rol. conſ. 38. & 44. vol. 1.* Imo præſumitur rogatus. *Bart. in l. 1. n. 12. C. de uſuris.*

Cap. XIII. Quando produci poſſit.

* An inſtrumenta poſt concluſum in cauſa de novo reperta produci poſſint. *Fach. lib. 11. cap. 26. affirmat, cap. dilectus de fid. inſtru.* ¶ Caſu amiſſo Inſtrumento obligationis debitoris, creditor poteſt judicis officio debitorem ad renovationem inſtrumenti compellere, *vide Andr. Gail. obſ. 37. lib. 2.* Idem, ſi protocollum non appareat. *Bart. in l. 2. C. de fidejuſſ. lib. 10.*

Cap. XIV. Qui ſint effectus.

* An eccleſia adverſus rem judicatam audienda ſit propter inſtrumenta de novo reperta, *And. Fach. libr. 1. cont. cap. 53.* ait ex cauſa eſſe reſtituendam. *l. Imperatores. ff. de re jud.* * An adverſus rem judicatam detur reſtitutio propter inſtrumenta noviter reperta, ſi quis impeditus fuit, & juſta, & probabilis ignorantia. *And. Fach. lib. 1. contr. cap. 51. negat. l. ſub ſpecie. Cod. de re jud.* * An quando quis obtinuit ſententiam in favorem, nulla facta mentione expenſarum, poſſit vigore inſtrumenti intereos facti, quod alter promiſit omnia contenta in inſtrumento obſervare cum hypotheca bonorum, & refectione damnorum, & expenſarum illas petere. *Roland. conſil. 52. tom. 4.* ait poſſe. * An inſtrumentum confectum inter duos probet contra tertium. *Fachin. lib. 11. cap. 36. negat. cap. 5. adult. quæro. §. ult. ff. de ædilit. edict.* * An inſtrumentum probet ſi non repeiatur originale. *Fach. libr. 11. cap. 38. affirmat. l. unum. ff. de teſt. l. contractus de fide inſtrum.* * An inſtrumentum referenti ſe ad aliud credatur ſi notarius dicat ſe illud vidiſſe, & legiſſe, *idem libr. 12. cap 3. negat, authent. ſi quis in aliquo. Cod. de edend.* niſi tenor inſtrumenti relati clari contineatur in inſtrumento. * An inſtrumentum habeat executionem paratam contra eum, qui factum promiſit pro eo quod intereſt ſtipulatoris. *Fachin. lib 3. cap. 96 negat. Dec. l. certi condict. num. 9. ff. ſi cert. pet.* * Inſtrumenti emphyteutici, & confeſſionis in eo emanatæ ad probandum dominium, vires quantæ ſint. *Joan. Pet. Surd. deciſ. 10.* * Inſtrumentum ei ſoli prodeſt; qui rogavit notarium, *Johan. Petr. Surd. deciſ. 209.* ¶ Subſcriptio, quam quis facit alieno nomine, non nocet ſibi, ut teneatur nomine proprio in eo, quod ignorabat. *l. Titius 8. ff. de reſcind. vend.* ¶ Quæ dubitationis tollendæ cauſa contractibus inſeruntur, jus commune non lædunt. *l. 82. de regul. jur.* ¶ Contra confeſſionem factam in aliquo inſtrumento, veniri non poteſt. *Cravet. conſ. 1. pro genero, num. 11.* ¶ Agitur ex ſcriptura declarata, non ex ſcriptura declarante. *l. aſſe toto. 77. ff. de hæred. inſtituend.* ¶ Talia verba deſcripta in inſtrumento emiſſa propter aliud, non operantur, niſi quoad contrahentes, maxime quando de enunciato contingit principaliter diſputari. *Ven. deciſ. 19 ſeu 1. part. 2. vide deciſio. 328. ſeu 1. ibid. & deciſ. 335. ſeu 3. & 336. ſeu 2. part. 3.* Sed dictum pluribus in caſibus limitatur *per Vincent. de Franc. deciſ. 357. part. 2.* ¶ Raſura

ſura in inſtrumento non nocet, niſi ſit in ſubſtantialibus. *Franc. Marc. qu. 51. num. 7.* ¶ Claoſulæ generales, quæ quotidie apponuntur inſtrumentis, non ſemper neceſſario (ultra contenta in Inſtrumento principaliter tractata) operantur: quia ſæpe deſcribuntur per Tabelliones, ignorantibus partibus, *Fel. cap. ſolica, n. 4. ext. de major. & obed. Doctores in l. qui Romæ. §. duo fratres. ff. de verbo. obligatio.* ¶ Dictio, &c. appoſita in principio inſtrumenti, an operetur, ut videantur in eo appoſita omnia conſueta & requiſita, tam de jure, quam de conſuetudine, *vide Gram. deciſion. 106. num. 12. & 19.* Tamen inſtrumento non creditur, niſi repertum ſit in protocollo, *ibidem num. 37.* Et omiſſio milleſimi, an vitiet inſtrumentum, *vide ibidem n. 14.* ¶ Si agatur ex inſtrumento ratificationis capitulorum, etiam quod in eo ſit tenor inſertus, nihilominus debent exhiberi capitula. *Gram. deciſ. 103. num. 177.* ¶ Confitens ſe debitorem, ut in tali inſtrumento conſtat, ſi in eo non conſtet de debito, illi non nocebit confeſſio. *Gramm. deciſion. 59. num. 9.*

Cap. XV. Quibus modis valeat, vel non.

* An inſtrumentum ſi falſum eſſe probetur in aliqua parte in totum præſumatur falſum, *Fachin. lib. 3. cap. 79. negat. l. jubemus. C. de teſtamentis.* * An inſtrumentum reddatur falſum ſi notarius ſcripſerit Fiſcum pecuniam dediſſe, numeraſſe, teſtes autem deponant nullam interveniſſe numerationem. *Fachin. lib. 11. cap. 55. negat. l. prædia ff. de acq. poſſeſſ.* * An inſtrumentum ſine rogitu notarii factum valeat, & rogitus quomodo intelligatur. *Rol. conſil. 55. Tom. 4.* * An inſtrumentum à notario de falſo condemnato confectum ante condemnationem valeat, *Surdus. conſil. 6. libr. 1.* ait non valere. ¶ Inſtrumentum, in quo notarius non ſcripſit diem; non eſt nullum, niſi ſit de his, quæ neceſſario fieri debent in ſcriptis. *Bartol. conſil. 197. volum. 1.* ¶ Inſtrumenta recepta ab eo, qui diu ſe geſſit pro Tabellione, an valeant, *vide Bartol. in l. 3. ff. de offic. Prætor.* ¶ Inſtrumentum dotale ineptum ſuppletur. *Bartol. in conſ. 179. vol. 1.* ¶ Inſtrumentum redditur nullum ex defectu rogitus, ideo ſi non conſtat de illo, nullam fidem facit. *Rol. conſ. 55. vol. 4.* ¶ Inſtrumentum factum in territorio ex forma ſtatuti, valet etiam extra territorium. *Bartol. in l. nec ei 17. num. 8. ff. de adoptio.* ¶ Inſtrumentum, in quo dies eſt errore omiſſa, non vitiatur: quia ſi Tabellio fecerit inſtrumentum, & omiſerit aliquid de ſolemnitatibus errore lapſus, & poſtea per idem, vel annum Tabellio recordetur de illa, illam deſcribere poterit, cum veritas ſcripturæ probari debeat per ſuum auctorem. *Guid. Pap. quæſt. 582.* ¶ Valet procuratorium ad cauſam ſolo ſigillo Epiſcopi, vel alterius Prælati ſigillatum, ſine ſubſcriptione notarii & teſtium. *Boer. deciſ. 154. num. 6.* ¶ Non ſolent quæ ſuperabundant vitiare ſcripturas. *l. 95. de reg. jur.* ¶ Mala grammatica non vitiat inſtrumentum, & Notarius quando poſſit corrigere arrorem ſuum in inſtrumentis, *vide Bartol. in l. 7. ff. de ſtat. hom. & in l. 9. n. 17. ff. de aur. & argen. leg.* ¶ Si de eodem facto ſint plura inſtrumenta, unius cancellatio alterius vires non tollit, niſi de mente conſtet. *l. fin. eodem titul.* ¶ Diviſio, vel diſpoſitio teſtati, vel inteſtati inter liberos valet, etiam imperfecta: ſed ſi perſona extranea permiſceatur, quoad illam non valet. *l. fin. C. famil. ercifc.*

Vel non.

Cancellatio tollit diſpoſitionem, & actum. *Guid. Papon. conſil. 625.* ¶ Inſtrumentum ſi eſt falſum pro parte, an ſit falſum in totum, *vide infra tit. ad leg. Cor. de falſ.* ¶ Notarius ſi dicat in inſtrumento, Titium confeſſum fuiſſe, habuiſſe, & recepiſſe centum, quæ habuit, & recepit in præſentia ipſius notarii, ſi poſtea probetur, quod illo tempore non fuit pecunia tradita ipſi Titio, licet eſſet ipſa pecunia præſens, an inſtrumentum ſit falſum, *vide Bartol. in l. ſingul. 15. num. 23. ff. ſi cert. pet.* ¶ Inſtrumentum intelligitur reprobatum, eo ipſo, quod judicatur contra illud. *cap. ſuborta 21. ext. de ſentent. & re judic.* ¶ Erronea ſubſcriptio vitiat inſtrumentum. *l. fin. C. plus valere.* ¶ Inſtrumentum donationis (etiam juratum) factum, non ſervata forma ſtatuti probatorii, non valet, neque probat; poteſt tamen donatio aliter probari per teſtes. *Rol. conſil. 43. vol. 3.* ¶ Inſtrumentum præſumitur falſum, quando Notarius facit aliquid prohibitum aut omittit aliquid, quod ſibi incumbit. *Boer. deciſ. 37. num. 4.* ¶ Inſtrumentum poteſt reprobari per aliud inſtrumentum. *c. 1. ext. de nat. ex. liber. vent.* ¶ Si inſtrumentum peccat in data, vel ſigno, non valet in totum; ſecus ſi eſſet erratum in loco non ſuſpecto, nec ſubſtantiali. *Cabal. milleloq. 249.* ¶ Inſtrumentum ſuſpectum eſt propter ſoperlinearem ſcripturam, & raſuram in indictione, vel anno, & in aliis locis ſuſpectis, *cap. cum venerabilis 7. extr. de Religioſ. domibus.* ¶ Inſtrumentum in publica forma levatum ſuas vires non perdit, licet protocollum non inveniatur, *idem D. Sol. in dd. commene. gloſſ. ſuper decreto. falſificatib. num. 10. tit. de Tabellio.* ¶ Conſuetudo formalis debet ſervari, alias inſtrumentum non valet. *gloſſ. in cap. 1. de pac. conſtant. in uſib. feud.* ¶ Conſueta apponi in inſtrumento ſi non apponantur, vitiatur inſtrumentum. *Bart. l. 10. C. de mun. lib. 2. num. 12.*

Cap. XVI. Miſcellanea.

Præſentia includit actus intelligentiam: ideo notarius non debet dicere rem geſtam, præſente tali, niſi vulgarizatam. *Capic. deciſion. 192. num. 3. & 4.* ¶ Notarius ſi vivat poteſt corrigere errorem, quæ commiſit omittendo locum, vel familiam, ſed eo mortuo, non poteſt talis error per alium corrigi. *Natt. conſilio 326.* ¶ Si notarius faciat aliquam additionem inſtrumento, debet atteſtari de dicta additione. *Guid. Pap. ſing. 696.* ¶ Subſcribens virtualiter omnia præcedentia ſcribit, de quibus notitiam habuit. *Ozaſc. d. deciſ. 37. & Natt. conſil. 28. num. 4.*

TITULUS CCXVIII.

De fide actorum judicialium.

Cap. I. Acta. Quæ dicantur.

Actorum appellatione quæ veniant, & acta judicii, & acta litis, ſive cauſæ, quæ dicantur, *Marun. in ſuo ſpec. part. 6. titul. de acto. editio.* ¶ Acta geſta, & momenta, qualiter inter ſe differunt, & acta judicii, quomodo fieri debeant, ut fidem faciant, quæ requirantur, *vide Marun. ibid. num. 15. & ſeqq.* ¶ Inſtrumentum publicum poteſt fieri de actis in judicio: & acta dicuntur ſcripturæ de his, quæ apud Judicem agitata ſunt. *Guid. qu. 616.* Et ſunt duplicia, alia enim ſunt litis, & alia judicii. *ibid. n. 4.* ¶ Datio libelli non eſt de proceſſu. *Bartol. in Rub. C. de in jus vocan.*

Cap. II. Quæ requirantur.

Acta cauſæ debent ſcribi per Officiales, & ille, qui incepit ſcribere cauſam ab initio, debet ſcribere uſque ad finem. *Bartol. in l. cum ſententiam. Cod. de ſentent. & interlocut. omn. Judic.* ¶ In donatione, quæ fit apud acta, non ſunt neceſſarii teſtes. *l. in donationibus 31. C. de donatib.* ¶ In actis judicialibus per ſecretarium ſignatis, non ſunt neceſſarii teſtes. *Boer. deciſ. 118. n. 5. & Guid. Pap. ſing. 507.* Idem in actis coram Arbitris: fallit in ſententiis, & quibus teſtes ſunt adhibendi. *Marun. in ſuo ſpec. part. 6. tit. de acto. editio. n. 32.*

Cap. III. Quando probent, vel non.

Subſcriptio per Magiſtros actorum Curiæ facta, plene

probant. *Afflict. deciſion. 346. num. 13.* ¶ Acta inter eaſdem partes, & habentea cauſam ab eis, probant. *Borg. Caval. deciſ. 18. de judic. num. 17.* ¶ An ſententia ſine actis, & proceſſu probet ipſum proceſſum, *vide Gram. deciſion. 24. & Capel. Thol. quæſt. 329. in additio.* ¶ Verba narrativa ſententiæ probant, quando tranſivit ſententia in judicatum, nam tunc ſententia habet præſumptionem juris pro ſe etiam quoad ea, quæ in ſententia non narrantur, & licet non conſtet de actis. *Cravv. conſ. 608.* Verum quod non ſtetur verbis Judicis enunciativis deſcriptis in ſententia, (ſi de actis non conſtet) ſcribit idem *Cravv. conſ. 48.* ¶ Sententia continens litis conteſtationem, & alia acta, ſi lata eſt partibus præſentibus, & non reclamantibus, probat acta ſic præceſſiſſe. *Bartol. in l. 1. C. de relatio. in l. 45. ff. de re jud. & auth. de Tabellio. §. 1.*

Vel non.

Sententia non conſtito de proceſſu, non probat neque valet. *Rot. Genuen. deciſ. 28. num. 15. vide tamen Ægid. Bellam. concluſ. 145.* ¶ Acta facta in uno judicio inter eaſdem perſonas, & coram eodem Judice, non probant in alio, niſi producantur. *Ozaſch. deciſ. 1. num. 40. vide Guid. Papon. quæſt. 136. Matthеſ. ſingul. 191. & Bartol. in l. naturaliter. num. 32. §. nihil. ff. de acquir. poſſeſſ.* ¶ Quotieſcunque inter aliquas perſonas vertuntur duæ cauſæ coram eodem Judice, facta in una cauſa non probant in alia, niſi producatur, quia Judici non dicitur conſtare de actitatis, niſi quoad cauſam, in qua illa ſunt producta. *Matheſ. ſingul. 160.*

Cap. IV. Quæ probent, vel non.

Privilegium probatur ex tranſſumpto in actis producto. *Thom. Minad. deciſ. 43.* ¶ Acta debent apparere in ſcriptis; ſed quando poſſint probari per teſtes, *vide Bartol. in l. ne arbitris. C. de recept. arbitr. num. 3.* ¶ Acta deperdita quomodo probentur. *vide Boer. dec. 25. in fine.*

Vel non.

Miſſio in poſſeſſionem non poteſt probari per teſtes; ſicut cætera acta judicii. *Rom. ſing. 6.* ¶ Acta judicialia non poſſunt probari, niſi per ſcripturam, ſi tamen erratum fuerit in ſcribendo, poterit error per teſtes probari. *Henric. Boer. in ſuis ſingularib. tit. proceſſus, & acta. Guid. Papon. ſingul. 275.* ¶ Inſtrumenta inſerta in actis, non probantur per inſertionem, niſi ſint inſerta in actia judicialibus. *DD. de Rot. deciſ. 2. tit. de fide inſtrum. in antiq. vide tamen Lanf. de Oriano ſing. 45.*

Cap. V. Quæ faciant fidem, vel non.

Acta introductoria, ſive probatoria facta in uno judicio, an fidem faciant inter eaſdem perſonas in alio judicio, ad diverſum finem tendente. *Ozaſch. deciſ. 107. & gloſſ. in l. cum antea 5. Cod. de recept. arbitr. in verbo, judiciis.* ¶ Acta agitata coram Judice temporali, faciunt fidem coram Spirituali, etiam in alia cauſa inter eaſdem partes, *Capel. Thol. quæſt. 199.* Quia talia acta inducunt notorium, *ibid. vide Menochium conſ. 367. num. 14. lib. 4.* ¶ Licet acta in uno judicio facta fidem non faciant in alio, tamen hoc non procedit, quando in eo judicio ad faciendam productionem inſtrumentorum, aliquis fuit citatus: nam acta inter duos nocent tertio citato. *Menoch. conſ. 320. lib. 4. num. 30.* ¶ Acta facta in uno judicio, quando faciat fidem in alio, & quid de teſtibus, confeſſione, & ſententia, *vide Bartol. in l. 2. num. 12. C. de edendo.* ¶ Acta, & ſententia quam fidem faciant contra condemnatum quoad alios, *vide Rot. Genuen. deciſ. 103.* ¶ Actis exemplatis auctoritate Judicis (coram quo illa facta ſunt) fides præſtari debet. *Bartol. in l. eos, qui 6. §. ſuper his. C. de appellatio.* ¶ Exemplum inter acta judicialia repertum, facit fidem abſque protocollo, & originali, ſi per Notarium actorum collatum ſit. *Mynſing. obſerv. 75. cent. 6.* Tamen an inſertis in proceſſu fulminato, probetur ſpectantia ſine originali, *vide Craſ. deciſion. 7. alias 5. 111. de probatio.* Et an inſertis in ſententia credatur, *vide eundem ibid. deciſion. 10. alias 134.*; ¶ Acta publica ſemel publicata faciunt perpetuam fidem in eadem inſtantia, & in alia, etiam mortuo Judice, vel remoto. *l. fin. C. de re judic.* ¶ Inſtrumentum de lectura ſententiæ per Notarium rogatum, & factum, an faciat fidem, *vide Afflict. deciſ. 345. & deciſ. 346. num. decimo tertio. DD. de Rot. dec. ſexta. alias trecenteſima prima. titul. de probatio. in novis.* ¶ Acta etiam litis ordinandæ facta coram primis Judicibus, fidem faciunt coram ſecundis. *cap. fin. ext. de probatio.*

Vel non.

Acta judicii non faciunt fidem, niſi habeant ſignum Judicis. *Guid. Pap. qu. 616. num. 5.* ¶ Acta facta in uno judicio civili, non faciunt fidem in criminali, & etiam ſi eſſet illud judicium civile ſuper eodem crimine, idem in confeſſione, & ſententia. *Clar. in Pract. criminal. §. fin. quæſt. 64. vide Guid. Pap. qu. 136.* ¶ Inſtrumentum ſententiæ, quando manu alterius, quam recipientis, ſcriptum eſſe reperitur, illi non præſtatur fides ſine originali. *Put. deciſ. 437. lib. ſecundo.* ¶ Acta, quæ fiunt in occulto, & ſecreto non faciunt fidem, niſi facta publicatione per pronunciationem Judicis: ſed acta facta à Notario coram judice, licet non ſint publicata per Notarium, faciunt fidem coram eodem judice. *Bartol. in l. geſta 6. C. de re jud.* Sed coram alio judice non faciunt fidem, niſi habeant ſubſcriptionem, vel teſtimonium alicujus Officialis poſiti ad acta publica cuſtodienda, ſed publicatio actorum debet fieri, parte præſente, vel citata. *Bart. ibid.* ¶ Acta in ſummario judicio, non faciunt fidem in plenario. *Abbas conſil. 50. part. 1.* ¶ Judex, ſi quid extra judicium ſibi proponatur, aut intelligat, propoſitioni nullam fidem adhibere debet, donec illud ſit productum, & pars citata ad dicendum contra. *Guilielm. Caſſado. deciſ. 12. num. 10. titul. e.*

Cap. VI. Quando credatur, vel non.

In qualibet gravi cauſa (exceptis libello, & ſententia) proceditur ſine ſcriptis, licet poſtea in ſcriptis redigatur proceſſus, & quando fit ſine ſcriptis, creditur ſimplici informationi judicis. *Bartol. in authent. niſi breviores. C. de ſentent. ex breviloq. recitan.* ¶ Semper creditur ſententiæ judicis, ubi conſtat de proceſſu cauſæ, ſed ubi revocatur in dubio, pro proceſſu judicis non eſt præſumendum, & juſto ordine, niſi probetur per acta. *gloſſ. in cap. quoniam 11. ext. de probatio. in verbo, præſumitur.*

Vel non.

Sententiæ delegati non creditur, ſi non oſtendatur commiſſio, nec creditur judici ſe delegatum aſſerenti: ſententiæ vero Ordinarii ſemper ſtatur, & pro ea præſumitur, quia in illo conſtat de juriſdictione. *gloſſ. 2. cap. cum in jure 31. de offic. & poteſtat. Judic. delegat.* ¶ Non creditur notario atteſtanti ſibi fuiſſe commiſſum per Judicem ſuper commiſſione ſibi facta de receptione teſtium. *Afflict. deciſ. 317. & Guid. Pap. qu. 126.* Sed debet de commiſſione ſeparatim conſtare. *Guid. d. q. 126.* ¶ Quando in aliquo actu gerendo coram Officiali, certæ ſolemnitates requiruntur, non creditur aſſertioni Officialis illas aſſerentis interveniſſe, ſed requiritur, ut ipſæ ſolemnitates inſerantur inſtrumento, *Boer. deciſ. 37. n. 5.* ¶ Judex debet habere Notarium, vel duos viros idoneos, qui ſcribant acta judicii, aliaa ſi quid difficultatis emerſerit, per Superiorem punitur, nec creditur illi ſuper proceſſu, niſi in quantum per acta, vel alias per publica documenta conſtabit: *cap. quoniam 11. ext. de probatio.*

Cap. VII. Quæ præſumantur pro actis.

Quamvis pro ſententia recenti non præſumatur ſine proceſſu,

proceſſu, tamen pro valde antiqua ac illius proceſſu, & narratis in ea, præſumitur (licet acta non reperiantur) abſque alia probatione. *Caſſad. decif. 3. de Procur. & Put decif. 338. lib. 2.* ¶ Præſumitur pro proceſſu in ſententia lata parte præſente, & non appellante. *idem Caſſad. d. decif. 1. tit. de præſumpt.* ¶ Proceſſus in ſententia enunciatus, præſumitur. *Raud. tract. de analog. cap. 38. num. 114.* ¶ Licet tantum producatur ſententia ſine actis, præſumitur pro ea, ſi eſt lata, præſente parte; alias ſecus. *Abbas conſil. 92. part. prima num. fin.* ¶ Quando cum ſententia eſſet productus proceſſus, in quo deficeret mandatum, præſumeretur in antiquis ratihabitio, aut ſcientia, vel patientia domini, ſive ſimile præſumptum mandatum. *Chaſſad. decif. tertia. titul. de Procurator. numero ſexto.*

Cap. VIII. Quibus modis produci poſſit.

An acta facta coram primo Judice, coram ſubrogato, vel ſucceſſore debent iterum produci, *vide lato per eundem Ozaſc. d. decif. 1. num. fin. Bartol. in l. C. de eden. num. 6. & in l. acta. ff. de re jud.* ¶ Si cauſa evocetur ab aliqua Curia inferiori ad Curiam Parlamenti, ille, qui petiit evocari, debet producere acta, *Guid. Pap. q. 440.*

Cap. IX. Quando valeat, vel non.

Acta facta coram Judice minus idoneo non valent, *vide Bartol. in l. 3. num. 5. & 7. ff. de offic. Prætor.* ¶ Notario ſcribente de conſenſu partium ſine auctoritate Judicis, an valeant acta per ipſum recepta, *vide Afflict. decif. 324. in fin.*

Cap. X. Miſcellanea.

Qui acta cauſæ relationis Judicum delegatorum ſigilla violando aperuerit, non auditur poſt modum contra illa. *cap. cum olim 33. extra de offic. & poteſt. Judic. delegat.* ¶ Judex, & Notarius non poſſunt ſcribere acta facta coram ſe: Notarius tamen poteſt pro ſe ſcribere, & publicare teſtamentum. *Bartol. in l. 2. ſtipulat. ſervor.* Fallit primum dictum ſi ſtatutum, vel conſuetudo eſſet in contrarium. *Bartol. ibid.* ¶ Judex quando narrat aliqua in judicio, parte præſente, & non contradicente, talia verba probant in præjudicium partis non contradicentis. *Abb. conſ. 60 part. 2. num. 5.*

TITULUS CCXIX.

De fide depoſitionum, & atteſtationum teſtium.

Cap. I. Depoſitio, probatio, teſtis. Quando ſtandum, vel non.

TEſtium depoſitionibus in alia Curia examinatis, ſtandum non eſt, ſed illi iterato deponere tenentur. *Ozaſc. decif. 128. num. 12.* ¶ Atteſtationibus teſtium mortuorum ante repetitionem non ſtatur. *Abb. in cap. cum in tua. extr. de teſtibus & arreſt.* Niſi eſſent examinati coram Arbitro. *Hartman. cap. 13. tit. de teſtib. libr. 2. per l. fin. C. de teſtib.* ¶ Teſtibus, niſi publicatis, non creditur. *Franc. Marc. qu. 504.*

Cap. II. Quando faciant fidem, probationem, vel non.

Probationes perpetuo faciunt fidem inter eaſdem partes, vel habentes cauſam ab eis. *Dd. de Rot. decif. 20. alias 410. de re jud. in novis.* Tamen teſtes examinati per viam exceptionis inter eaſdem partes, non faciunt fidem in judicio per viam actionis. *Put. decif. 68. libr. 1.* ¶ Teſtium præmortuorum depoſitiones factæ inter alios faciunt ſemiplenam probationem in antiquis. *Mohed. decif. 178.* ¶ Teſtes examinati in uno judicio, vel una inſtantia, quando fidem faciant in alio judicio, ſeu in alia inſtantia, *vide Bart. in l. 2. ff. judicatum ſolvi, & in l. 2. C. de eden.* ¶ Teſtibus publicatis, eorum depoſitiones faciunt fidem, ſicut inſtrumenta publica. *Bart. in auth. atqui ſemel. C. de teſtibus.* ¶ Teſtes examinati coram Judice laico inter eaſdem partes, faciunt fidem coram Judice eccleſiaſtico. *Menoch. conſil. 366. libr. 4.* ¶ Probationes, ſeu atteſtationes factæ coram Arbitro, faciunt fidem coram Judice. *Bartol. in l. 5. C. de recept. arbitr. num. 8. & in l. fin. C. de teſtib. vide Hartm. c. 13. tit. de eo teſtib. lib. 2.* Imo atteſtationes receptæ per Arbitros, ita demum fidem faciunt in judicio, ſi teſtes mortui ſint; alias, petente parte, ipſi teſtes in judicio repetuntur. *c. præſentium 30. ext. de teſtib. & atteſtation.* ¶ Probationes factæ de violentia in cauſa civili, an faciant fidem in criminali, *vide Bartol. in l. 7. C. ad leg. Jul. de vi publ.* ¶ Atteſtationes in uno judicio receptæ, fidem faciunt in eadem cauſa inter eaſdem perſonas, & coram alio judice. *c. cauſam 11. ext. de teſtib. vide Bart. in l. ſi pro 14. §. ſed & ager. ff. de appellatio.*

Vel non.

Teſtes examinati in poſſeſſorio non faciunt fidem in petitorio. *idem Put. decif. 171. lib. 1.* Et examinati in ſummario fidem non faciunt in plenario. *c. veniens 38. ext. de teſtibus & atteſtat.* ¶ Acta ante publicationem publicam fidem non habent; ideo atteſtationes non publicatæ etiam ſemiplene non probant: fallit. quando recipiuntur, præſente parte, veluti in ſummario judicio. *Maran. in ſuo Spec. part. 6. tit. de actio. adit. num. 33.*

Faciant probationem.

Scriptura continens dicta teſtium, licet non faciat fidem abſque Judicis publicatione, tamen probat, quando teſtes erant examinati ad perpetuam rei memoriam. *Bartol. in authent. ſed & ſi quis. C. de teſtibus.* ¶ Teſtes inter alios examinati, quando faciant plenam probationem, *vide Put. dec. 55. lib. 2.* Quod tantum ſemiplene probant, *ſcribit Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 111. vide Bartol. in l. 7. num. 5. ff. de petit. hered.*

Cap. III. Qui ſint effectus.

Teſtes in judicio, & inſtrumenta, quando parem vim habeant, *vid Afflict. deciſion. 274. num. 5.* ¶ Productio teſtium per partem privatam facta, non prodeſt, neque nocet parti Fiſcali, minus pronunciari poteſt in criminali, ex probatione habita in cauſa civili. *Guid. Pap. qu. 342.* Tamen probationes factæ in civili, faciunt fidem in criminali. *Bart. in l. 3. §. ſi quis. ff. de tabul. exhib.*

Cap. IV. Quando valeat, vel non.

Atteſtationes invalidæ poſſunt conſenſu partium validari. *Guid. Pap. qu. 136.* ¶ Peremptа inſtantia, probationes licet non ſint judicatæ, tamen, teſtibus mortuis in alia inſtantia, fidem faciunt. *Put. dec. 196. lib. 2.* ¶ Qui produxit teſtes coram certis Judicibus, non poteſt eundem effectum coram Judicibus aliis, illos producere. *cap. conſtitut. 30. extr. eodem de teſtibus & atteſtat.*

TITULUS CCXX.

De fide, & effectu inſtrumentorum in judicio productorum.

Cap. I. Productio, pronunciatio inſtrumenti: qualis ſit.

EXhibitio, & jurium productio differunt inter ſe, & productio quando legitime cenſeatur facta, *vide D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudiæ. gloſſ. ſuper 5. part. decreti, malitiis, tit. de donatio. fol. 112. & gloſſ. ſuper decreto, quando, fol. 126.* Ubi plene de jurium productione. ¶ Pronunciatio inſtrumenti pro publico, eſt revocabilis. *idem ibid. ſuper decreto. ſi & ſuper num. 7. fol. 128.* ¶ Ubi ſit productio aliquorum jurium deſignatorum per deſcriptionem principi, & finis, illis in actis non inſertis, talis productio dicitur de actis, non tamen ipſa jura niſi producantur. *Ozaſc. ibid. num. 50.* ¶ Inſtrumen-

ta, &

ta, & ſcripturæ productæ in judicio, an dicantur eſſe de actis, *vide Maran. in ſuo Spec. part. 6. de acto. edit.*

Cap. II. Quando fieri poſſit.

Productio generalis ſcripturarum, quæ relationem habet ad aliud certum, admittitur. *Ozaſc. deciſ. 128. num. 9.* ¶ Inſtrumentorum productio realiter facienda eſt, nec ſufficit verbalis, nec illam facere generaliter, puta quatuor, aut quinque, ſed ſpecifice diſtinguendo, quæ & qualia producantur. *Natt. conſ. 140. tom. 1.*

Produci.

Omnes ſcripturæ, & aliæ probationes, debent produci in judicio parte præſente, vel citata: imo ultra productionem neceſſe eſt, ut detur copia cum termino opponendi, alias non probant. *Hippol. ſingul. 81.* ¶ Inſtrumenta poſſunt produci in quacunque parte judicii. *DD. de Rot. deciſ. 2. de probatio. in antiq. alias 147.* Et uſque ad concluſionem in cauſa. *Maran. in ſuo Spec. part. 6. de exceptio. num. 17. vide eundem Maran. ibid. de inſtrumento producto, num. 47. & Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 241.* ¶ Teſtamentum ſi producatur in ſcriptis, de quo nullum eſſet protocollum, judexque ex aliquibus informationibus inducatur in ſuſpicionem falſi, an pars (contra quam productum eſt) petere poſſit producentem compelli exhibere teſtes dicti teſtamenti, *vide eundem Ozaſc. d. deciſ. 16. n. 7.*

Cap. III. Quando comprobari poſſit, vel non.

Licet pars poſſit uti inſtrumentis alterius partis pro ſe facientibus, tenetur tamen etiam illa approbare in contra ſe facientibus. *DD. de Rot. deciſ. 2. alias 264. de fide inſtrument.* Nam ſcriptura non poteſt approbari pro parte, ſed in totum debet approbari, vel in nihil. *Cravet. conſil. 275.* Quod procedit in connexis, ſecus in ſeparatis, *idem Cravet. conſil. 278. num. 2. & conſ. 1. pro genero, num. 461. vide Jaſon. de actio. in §. item ſi quis poſtulante, num. 21. Bart. in l. Publica 26. §. Titius. num. 4. ff. depoſiti, & gloſſ. in cap. ſi quid veri 37. diſtinctio.* ¶ Scripturæ publicæ productæ ante concluſionē in cauſa non plene comprobatæ, quæ poſt cauſæ concluſionem improbantur, poſſunt adhuc comprobari. *Afflict. deciſ. 115.*

Impugnari.

Inſtrumenta contrarie producens, non poteſt poſtea illa retrahere. *Boer. d. dec. 252. num. 3.* ¶ Allegans inſtrumentum doloſum, ſeu meticuloſe factum, non poterit ſe ex illo juvare. *Gramm. deciſ. 103. num. 152.* Quod procedit etiam ubi Judex vellet tale inſtrumentum impugnare. *ibidem num. 153.* Et quando pars vellet pro parte acceptare inſtrumentum, & pro parte impugnare. *Gramm. d. dec. 103. num. 154.* Tamen *Bart. in l. poſt 5. ff. de his quibus ut indign. legat. aufer.* ſcribit cautelam ad hoc, ut quis poſſit ſe juvare inſtrumento quod impugnavit. Sed quid, ſi eſſent capitula connexa, *vide eundem Gramm. d. deciſ. 103. num. 155.* ¶ Si produxero inſtrumentum, & voluero unum caput ejuſdem reprobare, & aliud capitulum approbare, an poſſim, vide diſtinctionem, *de qua in quaſt. 503. Guid. Pap.* Tamen quis poteſt uni ſcripturæ ſtare pro parte non probando contrarium. *l. Aurelius 29 §. item. ff. de liber. legat.* ¶ Inſtrumento ſe juvare non poteſt, qui illud impugnare ſtuduit. *Franc. Marc. quaſtion. 520. part. 2.* ¶ Inſtrumentum, quo ſum uſus in una cauſa productum contra me in alia non poſſum impugnare. *Guid. Pap. quaſt. quingenteſima tertia, vide tamen ibid.*

Cap. IV. Quando exhibeatur.

Inſtrumentum, ubi aliquis producit ſolemniter publicatum, non cogitur ad exhibendum, oſtendendum protocollum. *Roland. conſil. 44. volum. 1.* Niſi aliquis vellet illud redarguere de falſo. *Ozaſc. deciſ. 16. vide Capic. deciſ. 40. & Guid Pap. quaſt. 19. num. 5.* ¶ Protocollum remanere debet penes Notarium, & apud illum eſſe præſumitur, & ejus dominium eſt ipſius Notarii, qui illud poteſt donare, & legare, ſed quando debet exhiberi, ipſe Notarius, vel ejus hæres ad hoc cogitur, & non pars producens. *Ozaſc. deciſ. 16. & Vincent. de Franc. deciſ. 194.* ¶ Debet exhiberi protocollum, ſi inſtrumentum de falſo arguatur. *Guid. Pap. ſing. 515.*

Cap. V. Qui ſint effectus.

Productio ſcripturæ facta in parte, & paſſibus pro ſe tantum facientibus quid operetur, an in contra facientibus noceat, *vide Ozaſc. deciſion. 36. num. 7. 23. & 26. Franc. Marc. quaſt. 520. part. 2. Jaſ. Lanſ. Balb. deciſ. 408. Jaſ. de actio. in §. item ſi quis poſtulante, num. 24. Rebuff. in conſtitut. Reg. tom. 3. de part. product. art. 4. fol. 865.* Quod præjudicet in hominibus, *habetur in deciſ. 1. num. 6. & 33. Rot. Gen.* In non ſeparatis tantum, *deciſ. 18. ejuſdem Rot. vide ibid. num. 19. deciſion. 31. num. 6. & 77. num. 15. Ozaſc. deciſ. 71. num. 62. Anton. Trigon. ſing. 116.* Secus ſeparatis, *Menoch. conſ. 321. lib. 4. num. 10.* ¶ Ex productione ſcripturæ adverſarius juvare ſe poteſt, ſi producens contenta in illa dicatur approbare. *Ozaſc. deciſion. 39. num. 23. Rot. Genuen. deciſ. 24. 31. num. 6. deciſ. 73. & 81.* Et confiteri contra ſe. *Mohed. deciſ. 192. Joſeph. Ludov. deciſion. Peruſ. 19. & Rot. Aven. deciſion. 51.* Quod limita duobus in caſibus, *de quibus in d. deciſ. 19. Peruſ. 25. & 26. vide eund. Joſ. ibid. deciſ. 33.* Nec eſt opus, ut illæ ſcripturæ reproducantur ab ipſo adverſario, ſed quando dictum procedat, *vide Rot. Genuen. deciſ. 11. n. 5.* ¶ Inſtrumento in prima inſtantia producto ſi pars nihil opponat, judex ad ſententiam procedendo tacite illud recipit, nec pars poterit poſtea objicere, quod non ſit in forma probanti: judex tamen non poterit illud rejicere, & pars ante ſententiam contra ipſum opponere, *Jacob. Put. deciſ. 119. libr. ſecundo.* ¶ Producens inſtrumentum in judicio, ſi poſtea illum pœniteat, idque ab actis tolli, & ſibi reſtitui petat, non eſt audiendus, parte (cujus quæſitum fuerat per productionem) contradicente. *idem Mynſing. obſervat. 56. cent. 6.* Quia per productionem fuit effectum commune. *Cravet. conſ. 80. num. 6.* ¶ Pronunciatio tacita inſtrumenti pro publico, non impedit, quin inſtrumentum probari poſſit inſolemne, *idem D. Solin. ibid. gloſſ. 3. ſuper d. decreto, & ſi ſuper, tit. de oppoſ. contra formam extrinſ. inſtrument. num. fin. fol. 129.* ¶ Confeſſio reſultans ex productione alicujus ſcripturæ, non præjudicat producenti, niſi ab adverſa parte acceptata ſit ſcriptura. *Ozaſc. deciſion. 39. num. 3.* Nec præjudicat quoad ea, quæ enunciative in ſcriptura erant poſita. *Ozaſc. ibid. num. 9.* ¶ Producens inſtrumentum non videtur ex ſimpliciter fateri, quæ ipſo continentur, ſed eatenus tantum, quantum inſtrumentum per ſe probat. *Ozaſc. d. deciſ. 39. num. 10. D. Solin. in conſtitut. antiq. Sabaudiæ gloſſ. 3. ſuper 3. part. decreti, quitationem tit. de minorib. num. 22. fol. 99.* ¶ Inſtrumenti nullitas dependens ex cauſa proveniente ex voluntate producentis, tollitur, quia producendo quia inſtrumentum dicitur illud approbare. *Ozaſc. dict. deciſ. 39. num. 24.* Quod procedit etiam in ſcriptura privata. *Cravet. conſil. 275.* ¶ Producens teſtamentum ſolemne, illud approbare dicitur, licet eſſet præteritus. *Ozaſc. ibid. num. 32.* Secus ſi eſſet minus ſolemne. *Afflict. deciſ. 25.* ¶ Venire contra ſuam productionem quia non poteſt: quia producens confiteri videtur eſſe vera ea, quæ producit. *Afflict. deciſion. 25.* ¶ Productio ſcripturæ facta per Procuratorem operatur, ut Procuratur videatur fateri contenta in ea, etiam contra ſe. *Gram. dec. 103 n. 24.* Tamen dicta productio poterit revocari, quia non inducit tacitam confeſſionem. *ibid. num. 85.* ¶ Inſtrumentum producens videtur illud, & perſonam Notarii approbare. *Boer. deciſion. 242. num. 4.* ¶ Pars cui dilatio fuit data ad contradicendum inſtrumento producto, ſi nihil oppoſuerit, videtur illud approbare, quantum ad Notarii approbationem, ut amplius non poſſit opponere ipſum non fuiſſe Notarium; ſecus in aliis. *Boer. deciſ. 307.*

317. ¶ Quod dicitur confeſſionem tacitam reſultantem ex productione inſtrumenti non poſſe revocari intelligitur quantum ad ea, ſuper quibus inſtrumentum per ſe probat, *Ægid. Bellam. concluſ. 395.* ¶ Producens inſtrumentum, hoc expreſſo, in quantum in eo contenta pro ſe faciant, non videtur confiteri, ſi aliqua in illo ſint, quæ faciant contra ſe. *Dd. de Rot. dec. 3. alias 283. de fide inſtrumento. in novis.* Quod procedit, ſi eſſet inſtrumentum, vel alia ſcriptura partis, ſecus ſi eſſet inſtrumentum proprium; quia tunc narratis in illo ſtatur contra producentem in totum. *ibid. d. deciſ. 3.* ¶ Exhibens literas in judicio, non poteſt amplius eas reprobare, etiam ſi produxiſſet in paſſibus tantum pro facientibus. *Rot. Genuen. deciſ. 133.* ¶ Productus liber in judicio probat contra producentem, licet producatur in parte, & paſſibus. *Cravet. conſil. 80. numer. ſeptimo.* ¶ Producens inſtrumentum, quod ignorabat falſum, non prohibetur illud impugnare, imò producens ſcripturam alienam continens factum alienum ſibi incognitum, non approbat, neque videtur fateri contenta in eo eſſe vera: quia producens inſtrumentum, licet cenſeatur illud approbare quantum ad ſolemnia ipſius, non tamen intelligitur illud approbare, quantum ad ſolemnia negotii. *D. Sol. in antiq. conſtitut. Sabaudiæ. gl. 3. ſuper prima parte decreti, quitationem tit. de minoribus. numer. 28. fol. 99.* ¶ Inſtrumentum ſi quis in judicio produxerit, an poſſit illud dicere invalidum, & quid ſi ignoranter, an poſſit poſtea dicere falſum, *vide Bartol. in l. poſt 5. ff. de his, quibus ut indig. leg. aufe.* ¶ Productis inſtrumentis contrariis, ſibi invicem contradicentibus ab una parte, nulli creditur. *gloſſ. in §. & licet dubium, auth. de teſtib. in verbo, contraria.* ¶ Producenti inſtrumentum ſuſpectum de falſo, incumbit onus probandi veritatem inſtrumenti. *Ozaſc. dict. deciſ. 16.* ¶ Producto inſtrumento nihil addi, aut detrahi poteſt virtute illius clauſulæ, Dictamine Sapientis. *Cravet. conſil. 80. numer. octavo.* Nec productio revocari poterit, ſed qua ratione, *vide ibid. Cravet. n. 6.* ¶ Qui producit ſcripturam ſuſpectam, niſi probet eam veram, punitur Judicis officio tanquam falſarius, *l. penult. C. de tranſactio.*

Cap. VI. Quibus modis non valeat.

Productio inſtrumenti non intelligibilis à parte facta, non valet. *Guid. Pap. qu. 242.*

Cap. VII. Inſtrumentum: quando probet, vel non.

Scriptura producta in judicio, & in actis accopiata, inſertaque per Notarium cauſæ, facit plenam fidem, licet originale non reperiatur. *Jaff. Lanf. Balb. deciſion. 344. Rebuff. in conſt. reg. tractat. chirog. & cedul. num. 70. in præfat.* Sed limita, *ut ibid. num. 72.* ¶ Protocollum productum ad probandum teſtamentum, non probat ſimpliciter illud, maxime nuncupativum. *Afflict. dec. 14. n. 5.* ¶ Si altera pars amiſerit ſuum inſtrumentum, cogi poteſt adverſa altera pars ad exhibendum ſuum, ut ex illo exempletur aliud inſtrumentum, cui exemplari poſtea erit adhibenda fides. *Papon. lib. 9. tit. 8. arreſt. 7.* ¶ Inſtrumentum cum libello productum non probat, niſi poſt litem conteſtatam reproducatur, & poteſt produci uſque ad concluſionem in cauſa, & etiam poſt, ſi producens juret ſe illud noviſſime reperiſſe. *Mynſ. obſerv. 53. cent. 2. vide Matth. Matheſ. ſing. 40. & Hipp. ſing. 170.* ¶ Inſtrumenta producta parte non citata ad dicendum contra, non probant, quod intelligendum eſt, parte opponente; alias ſecus. *Ven. deciſ. 99. ſeu 3. part. 2.*

Cap. VIII. Quando probetur, ſtetur.

Si protocollum, & inſtrumentum gloſſatum producatur in judicio, ſtatur protocollo. *Guid. Papon. ſingul. 315.* ¶ Inſtrumentum producenti, incumbit probatio notariatus, ſed quomodo probetur, *vide Boer. deciſ. 38.*

Cap. IX. Qui ſint effectus.

Abſolutio non non retardatur propter inſtrumentum productum non judicialiter, & parte non vocata, ſed ut vulgo dicitur, ad partem. *Ozaſc. deciſ. 1. numer. 47.* ¶ Judex, inſtrumento per partem impugnato, poteſt intentionem ipſius partis adjuvare ex officio, qui dixit falſum, poſſit dicere verum, & ex eo intentionem ſuam juvare, *vide Bartol. in l. poſt 5. ff. de his quib. ut indig. leg. aufer. num. 8.* ¶ Confeſſio dicentis ſe ſubſcripſiſſe in teſtium præſentia, parem vim habet; ſicut teſtes vidiſſent eum ſubſcribere. *Afflict. deciſ. 104.*

Cap. X. Miſcellanea.

Acta probatoria non pereunt, inſtantia perempta, nec confeſſiones. *Affl. dec. 148.* ¶ Occultans inſtrumentum alias à ſe productum, qua pœna puniatur, *vide Guid. qu. 245.* ¶ Contrarietas in eodem, vel diverſis inſtrumentis productis ab eadem, vel diverſis partibus, quid operetur, *vide Borg. deciſ. 252.*

TITULUS CCXXI.

De fide inſtrumentorum, quibus teſtis, vel teſtes contradicunt.

Cap. I. Teſtis: quæ facere poſſit.

TEſtis negans ſuum ſigillum, vel contradicens inſtrumento, aut aſſerens ſe non recordari, ſi fuerit præſens, vel deponens aliter per Notarium fuiſſe ſcriptum, quam dictum, an faciat vacillare fidem inſtrumenti, *vide per Bartol. in l. 1. §. ſi quis neget ff. quemadm. teſt. aperia.* Et quid in pluribus teſtibus, *ibidem.* ¶ Unus ex teſtibus ſubſcriptis in teſtamento, non facit vacillare teſtamentum contra illud deponens. *Capic. deciſion. 192.* Verum quod unus teſtis ex neceſſariis facit vacillare fidem teſtamenti, *ſcribit Joſeph. Ludov. deciſion. Luc. 13. num. 16. & 18. vide l. 1. §. fin. ff. quemadmod. teſtament. aperia.* ¶ Teſtis unus contrarium deponens, quando vacillare faciat fidem inſtrumenti, *vide Boer. deciſ. 118. num. 6. 7. & 17.* Ut illud reddatur ſuſpectum de falſo, *vide etiam Marc. quæſt. 485.* ¶ Quando teſtes deponentes contra inſtrumentum, illi præjudicent, *vide eund. Guid. d. quæſt. 540. Boer. deciſion. 118. num. 8. 9. 10. & 26. Mynſinger. obſerv. 39. cent. 4. in l. ſi teſtes 4. quæſt. 2. circa finem.* ¶ Teſtis inſtrumenti deponens ſe non recordari non facit, ut minus ſtetur inſtrumento: tanta enim eſt notarii fides, quod illi credatur de præſentia teſtis, licet ille dicat ſe non recordari. *Capic. dec. vigeſima nona.* ¶ Teſtes ſe referentes ad teſtamentum, dicunt approbare teſtamentum, maxime ſi illud approbent in tortura, *Joſeph. Lud. dec. 13. Luc. n. 8.*

Cap. II. Quando non credatur.

Teſtes ſi contradicant inſtrumento, Notarius vero contrarium dicat exhibendo notam ſuam, illi magis creditur, quam teſtibus, ſi ſit bonæ famæ, & hoc ſit propter officium; ſecus ſi talis Natarius eſſet perſona ſuſpecta, propterea Advocatus debet deducere bonam famam Notarii, *Guid. Pap. qu. 540.* ¶ Teſtibus deponentibus contra inſtrumentum non creditur, niſi illi teſtimonii cauſam reddant. *idem Marc. q. 163. n. 19. part. 2.*

Cap. III. Inſtrumentum: quando falſum dicatur ſuſpectum, vel non.

Teſtes ſi quinque ſint deſcripti, quorum duo ſoli dicuntur interveniſſe, an falſum arguatur inſtrumentum, *vide Boer. d. deciſ. 118. num. 17. & 18.* ¶ Teſtibus duobus mortuis, ſi alii duo ſcripti deponant non interfuiſſe, an inſtrumentum reddatur falſum, *vide ibid. num. 19.* ¶ Si aliqui teſtes contradicant inſtrumento, quando reddatur ſuſpectum, ut illi non credatur, vel falſum, *vide*

Cravet.

Digitized by Google

Cravet. conſ. 56. ¶ Quando reddatur ſuſpectum inſtrumentum, ſi teſtes inſtrumentarii, vel alii non ſcripti, contradicant omnes, vel nonnulli eorum, *vide plene per Menochium de arbitrar. libr. ſecundo, caſ. 105. Decian. conſ. 101. & Natt. conſ. 166. tom. 1.*

Cap. IV. Quando faciat fidem.

Inſtrumentum, vel alia ſcriptura facit fidem etiam contra nuncium, vel teſtem dicentem aliter denunciaſſe, vel depoſuiſſe, quam ſcriptum ſit, quando ſumus in civilibus, ſecus in criminalibus, *gl. & Ang. in §. in hac, Inſt. de verbor. oblig.*

Cap. V. Quando reprobetur, vel non.

Teſtes reprobantes inſtrumentum, debent neceſſario concludere. *Ven. deciſ. 100. part. 2. vide ibid. deciſ. 270. a-dias 16. part. 2.* ¶ Teſtes extranei non minus quam tres, quatuor, ad inſtrumentum reprobandum, admittuntur. *Franc. Marc. quæſt. 485. num. 19.* ¶ Teſtis, qui ſe ſubſcripſit in inſtrumento, non poteſt poſtea contra illud teſtificari, niſi probet ſe deceptum in ſubſcribendo. *Cap. deciſ. 192. num. 5.* Nam ſubſcriptio præfertur depoſitioni contrariæ, etiam juratæ, judiciali poſtea factæ. *ibid. num. 7.* ¶ Inſtrumentum, cui contradicit unus ex neceſſariis teſtibus in eo deſcriptis, reprobatur, nullam fidem facit, & non valet. *Natt. conſ. 95. & 96. tom. 1.* ¶ Inſtrumentum quando non poſſit reprobari per teſtes, & quando poteſt reprobari, quot teſtes requirantur, *vide Bart. in §. ſi quis alium, num. 7. Inſtitut. de inutilib. ſtipul.* ¶ Teſtes ſi addant aliquid inſtrumento, non propter hoc illud reprobatur. *Abb. conſil 51. part. 1.* vide de materia hujus tit. *infr. titul. ad leg. Cornel. de falſ.*

Cap. VI. Quando valeat, vel non.

Mors teſtis, aut Notarii fidem auget probationum: ideo teſtes mortui judicantur pro inſtrumento. *Cravet. conſil. ſexto num. ſexageſimo primo, vide Boer. dec. centeſima decima octava, numer. vigeſimo.* ¶ Licet adſint duo teſtes, qui contradicant inſtrumento, ſi adſit unus, qui deponat pro inſtrumento, illud ſuſtinetur, ut fidem faciat. *Hippol. ſingul. 61.* ¶ Si teſtes dicant aliter fuiſſe dictum, quam in inſtrumento reperiatur, ſed non recordari, qualiter dictum fuerit, quid juris, *vide Bartol. in l. ſi librarius 93. ff. de regul. jur. numer. decimo tertio.* ¶ Notarius ſi dicat, præſentibus teſtibus, & teſtes deponant, quod nihil intellexerunt, inſtrumentum redditur invalidum. *Bartol. in l. comm 209. ff. de verborum & ver. ſignific.*

TITULUS CCXXII.

De fide privilegiorum, & literarum.

Cap. I. Litera: Privilegium Principis: Quando credatur.

Literis Epiſcopi ejus ſigillo ſigillatis, ſine Notarii, & teſtium ſubſcriptione, creditur in his, quæ ad ſuum ſpectant officium, *Dd. de Rot. deciſ. 1. alias 22. de probatio. in novis.*

Vel non.

Principi dicenti talem rebellem in ſcripturis non creditur, ſi non conſtat de rebellione, *Afflict. deciſ. 14. num. 6. vide ſupra tit. de Principis poteſtate.* ¶ Literis judicialibus, ſi non ſint ſigillatæ ſigillo conſueto, non creditur: idem, ſi non ſignatæ ſigno Secretarii, & alterum iſtorum non ſufficit, *Guid. Papon. quæſt. 481.* ¶ Literis judicum ſupèr actis judicialibus, non creditur, niſi illæ Notarii & teſtium habeant deſcriptionem, *Ægid. Bellam. concluſio. 86. vide Ozaſch. deciſ. 71. num. 10.* Tamen quod literæ judiciales, & authenticæ fidem faciant ſine teſtibus, *ſcribit D. Solin. in conſtitut. antiqu. Sabaudia gloſſ. 1. ſuper. 3. part. decreti. malitiis, tit. de donatio, num. 3. fol. 111.* ¶ Papæ, ſeu Principibus aſſerentibus ſtatur in his quæ ab eorum facto dependent, *Gnam. deciſion. 103. numer. 227. & ſeqq. cum deciſ. 105.*

Cap. II. Quando probet, fidem faciat, vel non.

Privilegium de alio faciens mentionem probat in præjudicium concedentis; ſecus in præjudicium tertii. *Boer. deciſion. 247.* ¶ Papa, ſeu Princeps narrans in bulla, ſeu privilegio factum à ſe geſtum, vel ſaltem ab alio ſecum, probat; ſecus ſi narret factum, quod ſcire non potuit, niſi per auditum ab aliis. *Gnam. deciſ. 103. num. 231.* Speciale enim eſt in Papa, vel Principe, ut illi ſoli credatur. *Gnam. ibid. num. 232.* ¶ Probationem plenam alicujus rei, an Papa, vel Imperator per ſuas literas facere poſſit, *vide Boer. deciſ. 247. num. 4.* ¶ Narrativa Principis motu proprio facta, licet non probet, tamen transfert onus probandi contrarium in partem adverſam, *Jacob. Put. deciſ. 323. lib. 2. num. fin.*

Fidem faciat, vel non.

Sigillum habentis juriſdictionem fidem facit, eſtque credendum fuiſſe oppoſitum, ſi ſcriptura authentica id referat, *D. Sol. in conſtitutio. antiq. Sabaudia ſuper 5. part. decreti. malitiis tit. de donatio. num. 4.* Tamen ſigilli defectus non præjudicat, ſi erat appoſitum ad majus robur, *ibid. num. 5. fol. 112.* ¶ Sigillum quam fidem faciat, & an debeat recognoſci, *Franc. Marc. quæſt. 989. & ſeqq. & infra. titul. de ſigil. & ejus fide.* ¶ Sigillum quando eſt corruptum, vel non bene apparet privilegium ita ſigillatum, fidem non facit, *Cravet. conſ. 46. numer. 6.* ¶ Sigillum exigit characteres, & operatur ſubſcriptionem, niſi illa pro forma exigatur, *idem D. Sol. ibid. num. 6.* ¶ Sigilli appoſitio ratificat omnia contenta in literis, *Capel. Thol. quæſt. 31.*

TITULUS CCXXIII.

De fide imbreviaturæ, & ſcripturæ non ſolemnis inſtrumentorum.

Cap. I. Scriptura: imbreviatum: Quæ requirat.

Imbreviatura, vel protocollum à qua, vel à quo inſtrumentum ſumitur, an ſigillum, vel ſubſcriptionem Notarii habere debeat, magna eſt inter Doctores diſceptatio, ſed pro parte negativa tenet *D. Sol. in conſtitution. antiqu. Saaudia gloſſ. 2. num. 7. ſuper decreto, & ſi ſuper tital. de oppoſit. cons. form. extrinſec.* Quod procedit modo originale ſcriptum ſit manu Notarii habeatque annum, menſum, diem, locum, & teſtes, & rogitum, nihilque illi deſit, niſi ſignum & ſubſcriptio, *vide ibidem. num. 4. & 7.* ¶ Commiſſus expeditioni imbreviaturarum Notarii defuncti, neque addere, neque detrahere quicquam poteſt, & requiritur, ut ſit ad hoc rogatus, *Franc. Marc. qu 517.*

Qualis ſit.

Obſcuritas imbreviaturæ declaratur ex ſeqq. & præcedentibus, & inde ſummitur inſtrumentum, *Bart. conſ. 163. vol. 1.* ¶ Imbreviatura inſtrumenti non poteſt committi alteri ſcribenda: & originalis nota, ſeu imbreviatura in dubio præſumitur ſcriptura illa, quæ eſt reperta apud Notarium, *Natt. conſ. 146. vide & conſ. 224.*

Cap. II. Quibus modis reaſſumi poſſit.

Quando ex protocollis, ſeu notuliſ, & imbreviaturis Notarii mortui ſumi poſſit authentica ſcriptura, *vide Menoch. de arbitra. lib. 2. caſ. 187.* Et de fide ipſarum, & ſtylo Notariorum, *vide etiam ibidem.* ¶ Teſtamentum ſi reperiatur extra protocollum, & ſcripturas Notarii abſque ſigno, non poterit reaſſumi. *Gnam. ibidem num. 26. & 30.*

Cap.

Cap. III. Quando in formam publicam redigi poſſit.

An nota teſtamenti carens aliquibus ſolemnitatibus, poſſit redigi in publicam formam, *vide d. deciſione 106. num. 21.* ¶ Inſtrumenti groſſatio, ut à Commiſſario fieri poſſit, oportet ſchedulam eſſe propria manu Notarii defuncti ſcriptam, & de hoc debet prius conſtare, nec creditur notario, ſeu Commiſſario groſſanti, & aſſerenti fuiſſe ſchedulam ſcriptam manu defuncti Notarii, *Boer. deciſ. 37.* ¶ Mortui ſcriptura majorem fidem facit, quam viventis: ideo protocollum Notarii mortui carens ſubſcriptione, & ſigno, poteſt groſſari, ſeu levari in formam publicam: idem, ſi in imbreviatura ſit aliquod inſtrumentum non ſignatum, *Crav. conſ. 158. num. 7.* Contrarium tamen videtur tenere *Rol. conſ. 32. vol. 2.* ¶ Quælibet ſcriptura Notarii reperta inter ſcripturas, & notas ipſius (licet mortuus eſſet Notarius) poteſt auctoritate Judicis in publicam formam redigi. *Guid. Pap. q. 19. vide tamen Gnam. deciſ. 106. Boer. deciſ. 36. Franciſc. Marc. q. 517. part. 1. & q. 163. part. 2. Natt. conſil. 46. Tom. 1. Cravet. conſ. 216. Bart. in l. 6. §. ſi initium, n. 34. ff. de eden. & conſ. 46. vol. 1.*

Cap. IV. Quando fidem faciat, probet, vel non.

Imbreviatura Notarii altera manu, quam ſua ſcripta tamen ſubſignata ab ipſo Notario, an fidem faciat, *vide Franc. Marc. q. 231.* Pro affirmativa, *ſcribit Rol. conſ. 44. n. 25.* Et ſufficit generalis ſubſcriptio, *ibid. n. 38.* ¶ Imbreviatura ſignata, & ſubſcripta plenam fidem facit, *idem Marc. q. 517. num. 2.* Alias ſchedula notarii non habens teſtem, & ſubſcriptionem, non valet, *Ægid. Bellam. concluſio. 209.* ¶ An imbreviatura Notarii fidem faciat, *vide per Crav conſ. 216. Jaſ. de actio. in Rub. num. 26 & Dec. conſ. 447.* Et quid ſit probandum ad hoc. ut fidem faciat, *vide Rol. conſ. 31. vol. 2.* ¶ Imbreviatura exhiberi debet, quoties de fide inſtrumenti dubitatur, & Notarius ad hoc tenetur, alias inſurgit præſumptio falſitatis contra eum, *D. Sobn. in dd. ſuis comment. gloſſ. ſuper decreto, item quod. tienl. de protocollo exhib. fol. 143.*

Probet, vel non.

Inſtrumentum defectivum mortuo Notario, ſemiplenam facit probationem, *Boer. deciſ. 118. numer. 23. Cravett. conſ. 274. num. 4. vide Andr. Gail. obſerv. 43 lib. 2. num. 3. & 4.* ¶ Inſtrumentum carens aliqua ſolemnitate probat parte non opponente, *Gail. obſerv. 46 lib. 2. n. 15.* ¶ Inſtrumentum inſolemne licet non probet, magnam tamen præſumptionem facit, *Cravett. conſ. 158. n. 10.* ¶ Protocollum notarii, ſeu imbreviatura exhibita in judicio ſine ſigno & ſubſcriptione Notarii, non probat: ſed quid ſi fuerit levata, per alium Notarium Judicis commiſſione, *vide Natt. conſ. 224. Tom. 1. Vide etiam gloſſ. in cap. penult. de pac. conſtant. in uſibus feud.* ¶ Notarius præſumitur rogatus, ſi inſtrumentum reperiatur deſcriptum in actis Notarii, vel ſi reperiatur in filza, ubi ſunt aliæ ſcripturæ habentes talem rogitum, *Gram. d. deciſ. 106. num. 15. & ſeqq.*

TITULUS CCXXIV.

De fide ſcripturarum archivi.

Cap. I. Quæ requirantur.

Scripturæ archivi ad hoc, ut fidem faciant requiritur, quod ibid. ſolum ſcripturæ publicæ reponantur, *Dec. conſ. 458. n. 5.* ¶ Scriptura in archivo publico repoſita ad hoc, ut fidem faciat, quæ ſint neceſſaria reſpectu eorum, quæ ſunt in territorio ejus loci, ubi eſt archivum, *vide Ozaſ. deciſ. 41. part. 1. & Rand. tract. de Analog. c. 32. num. 9.*

Cap. II. Quando probet ſcriptura archivii, vel non.

Scripturæ repertæ in archivo probant, tribus concurrentibus, *de quibus vide per Joſeph. Lud. dec. Peruſ. 115. num. 19. & Gaſp. Cabal. milleloq. 58.* Sed quæ alia requirantur, *vide Rol. conſ. 75. volum. 4. & Marc. q. 298.* ¶ Inſtrumenta ex archivo producta, quando probent, *vide Put deciſ. 445. & deciſ. 451. lib. 2.* ¶ Scriptura privata reperta in archivo, quando quo modo, & inter quos faciat fidem, & quid in antiquis, *vide Borg. Caval. deciſ. 27. n. 83. de contract. part. 2. & Marc. q. 438.* ¶ Scripturis exiſtentibus in Camera, ſive in Sacro ſcrinio Principis, plena fides eſt adhibenda, *Ozaſ. deciſ. 69. num. 6.* ¶ Scripturæ, ſeu regiſtra bene cuſtodita in archivis authenticorum perſonarum, fidem faciunt, *Affl. deciſ. 303. n. fi.* ¶ An ſcriptura privata extracta ab archivo alicujus Epiſcopi, faciat fidem, *vide Franc. Marc. q. 438.* ¶ Archivum non dat robur, niſi inter ſubditos, & in territorio illius Civitatis, *Vera. deciſ. 42. p. 1.* Sed inter quos ſcriptura extracta ex archivo plenam fidem faciat, *vide eundem, deciſ. 3. par. 1. num. 10.* ¶ Creditur inſtrumento producto ex archivo publico ſubſcriptionem non habenti, *cap. cum cauſam 13. & ib. gl. ex. de probatio.* ¶ Inſtrumentum ex archivo Monaſterii extractum, quia tale archivum eſt privatum, & eorum qui intereſſe prætendebant; non facit fidem niſi alia adfuerint teſtium, & notariatus adminicula, *idem Put. deciſ. 186. lib. 3. & Franc. Marc. quæſtio. 298.* ¶ Extractum ab archivo regiſtri, in quo non omnes ſcripturæ ponuntur, nullam fidem facit, *Vera. deciſio. 234. part. 3.* ¶ Acta, reformationes, quæ non ſunt in archivo publico, non probant; ſcriptura ſumpta ex archivo publico probat, *Bartol. in §. & judicare, authen. de defenſor. Civit.*

TITULUS CCXXV.

De fide inſtrumentorum, & aliarum ſcripturarum in antiquis.

Cap. I. Inſtrumentum antiquum, quod dicatur.

Tempus 80. ann. non reputatur antiquum in inſtrumentis, niſi ſubſequatur recognitio. *Put. d. deciſio. 445. num. 3.* ¶ Inſtrumentum antiquiſſimum cenſetur ſpacio centum annorum. *Dec. conſ. 42.* ¶ Quod factum dicatur antiquum, *vide Capic. d. dec. 86. Guid. Pap. q. 118. & quæſt 404. & infra lib. 2. de verbo. & rer. ſignif.*

Cap. II. Quæ requirantur, vel non.

Recognitio Notarii, & ſcripturæ non requiritur in antiquiſſimis, *Borg. d. deciſio. 23. num. 82. de contract. part. 2.* ¶ Solennitas in ſcriptura antiquiſſima præſumitur, *Mobed. deciſ. 52.* ¶ In inſtrumentis antiquiſſimis non requiritur recognitio, *Jaco. Put. deciſ. 151. lib. 1 & 359. lib. 2.* ¶ Inſtrumenta antiquiſſima non requirunt tabellionatus probationem, *Afflict. deciſio 251. num fin. Guid. Pap. q. 557.* Quia præſumitur, *Jaſ. dec. 491. Hippol. ſing. 587. & Natt. conſ. 669.*

Cap. III. Quando faciat fidem, probet, credatur, vel non.

Inſtrumentis antiquis magis creditur, quam teſtibus: quia inſtrumentis antiquis lex veritatis aſſiſtit, & ipſis magis creditur de decem annis ſolum, quam teſtibus in quibus lapſu 10. ann. præſumitur oblivio, *Crav. conſ. 54. n. 15.* ¶ Scripturæ à ſigillo antiquo robur accipiunt, & fidem faciunt, etiam ſine teſtium, & Tabellionis ſubſcriptione, *Franc. Marc. q. 51. n. 4.* ¶ Libri antiqui fidem faciunt, quando ab antiquis noſtris eſt adhibita fides, & ubi tales libri non continent præjudicialia, *id. Marc. q. 111. par. 2. n. 7.* ¶ Libri antiqui Eccleſiæ fidē faciunt, *Crav. conſ. 158.*

Idem in ſcriptura antiquorum librorum, *cap. cum cauſam 13. ex. de probatio.* ¶ In factis antiquis ſcriptura privata fidem facit, *Borg. Caval. deciſ. 23. de contract. part. 2. n. 83. & Mynſing. obſerv 76. cent. 5.* Sed quanto tempore dicatur antiquitas in probationis materia, relinquitur arbitrio Judicis, *Mynſing. obſerv. 79. cent. 5.* ¶ Ex temporis antiquitate centum annorum, fides plena præſtanda eſt inſtrumento defectuoſo. *Cravet. conſ. 274. n. 5.* ¶ Inſtrumentum temporis immemorabilis, quando faciat fidem, *vide Afflict. deciſ 245.* ¶ Enunciativa verba Principis faciunt plenam fidem, ſi in antiqua ſcriptura repeeriantur, *Capic. deciſ 86.* ¶ Privilegium antiquum carens ſigillo, quam fidem faciat, *vide Capic. deciſ. 86.* ¶ Antiquitas temporis dat fidem ſcripturæ privatæ, & literis ſcriptis in campanili, *Crav. conſ. 158. num. 4. vide eundem, conſ. 274.* ¶ Scripturæ antiquæ in muris, & lapidibus monumentorum, & hujusmodi, quæ continent aliquam diſpoſitionem poſſibilem, faciunt fidem, *Bart. in l. 6. C. de Religio. & ſumpt. fune.* ¶ Inſtrumentum, vel privilegium antiquitatum, renovatur ex præcepto Judicis, ſed quomodo, *vide Bartol. in l. ſi quis 6. §. nec iterum ff. de edendo, gl. in §. ſed quoniam, in verbo reparare, authen. de hared. & Falcid.* ¶ Notario non creditur, niſi de his, quæ quæ geruntur in ejus præſentia: limitatur in actis antiquis, quæ per teſtes probari non poſſunt, *Crav. conſ. 88. n. fin.* ¶ Scripturæ in monumentis faciunt rem notoriam; non autem fidem, *Guid. Pap. q. 582.*

Cap. IV. Quando probet, vel non.

Verba enunciativa deſcripta in duobus inſtrumentis antiquis, probant unionem, *Jaco. Put. deciſ. 209. lib. 2.* Et in antiquis probant etiam contra alios. *Cabal. millelog. 62.* ¶ Inſtrumentum antiquum in antiquiſſimis probat dominium, & poſſeſſionem, *Borg. Caval. deciſ. 23. num. 81. de contract. part. 2. & Cravet. conſ. 54. num. 10. vide eundem Borg. deciſ. 27. n. 17. de jud. & deciſ. 17. n. 3. de contract. part. 2.* ¶ Verba enunciativa in excedentibus memoriam hominum, probant plene, etiam in præjudicium tertii, quamvis contineant factum alienum, *Natt. conſ. 669.* ¶ Pura inſtrumenta antiqua probant famam, ſeu habent vim probationis. *Cravet. conſ. 54. & 258. num. 17.* ¶ Quando inſtrumenta ſunt antiquiſſima ſupra centum annos, fama ex illis reſultans indiſtincte probat, *Cravett. d. conſ. 54.* Et teſtes de fama probant in lactis antiquiſſimis excedentibus memoriam hominum, *Capic. deciſ. 193.* ¶ Pacta antiqua, quæ excedunt memoriam hominis, probantur per communem relationem antiquorum, per libros antiquos, & per hiſtorias, habetque talis antiquitas vim legis, *Guid. Pap. ſing. 824.* Imo etiam ſtatur verbis narrativis inter alias perſonas ubi res eſſet de antiquo, & ſimiliter ſtatur inſtrumento enarrato in alio inſtrumento, ubi de re antiqua ageretur, *Guid. Pap. ſing. 950. & ſing. 959* ¶ Præſumptio ex actu antiquo oritur, & ſententia antiqua facit præſumptionẽ ſine productione actorũ, *Affl. deciſ. 245.* Imo probat, *Put. deciſ. 338. lib. 2. vide Bart. in l. 35. num. 44. ff. de jurejuran.* ¶ Teſtes, ſcripturæ antiquæ (maxime ex archivo publico) probant pertinentias caſtri, vel Civitatis. *Abb. conſ. 62. n. 9. p. 2.* ¶ Licet inſtrumentum vetuſtate, vel bellorum calamitate defectuoſum ſit in ultimo folio, ex eo tamen, quod reperitur habere ſubſtantialia, & inſertum ſit ita defectuoſum in protocollo Notarii probat, & fidem facit, *Menoch. conſ. 48. vol. 1.* ¶ Antiquum factum probatur per ſcripturam privatam, ſaltem ſemiplene, *Capic. deciſ. 86. num. 3.* ¶ Enunciativa verba alicujus inſtrumenti antiqui, probationem inducunt. *Ozaſ. deciſ. 69. num. 10.* ¶ Confines in inſtrumento enunciati (maxime in facto antiquo) probant dominium inter partes enunciantes, & illis ſtatur. *Affl. deciſ. 87.*

Vel non.

Narrativa ex inſtrumento 60. annorum non probat, *Put. deciſ. 445. lib. 2.* ¶ Recognitionibus non probari dominium regulare: fallit in antiquis, *Marc. q. 608.* ¶ Exemplum inſtrumenti regulariter non probat: fallit in antiquis, in quibus probat, *idem Put. deciſio. 159. lib. 1. vide eundem. deciſ. 359. lib. 2. Crav. conſ. 178. & Natt. conſ. 669. n. 6.*

TITULUS CCXXVI.

De comparatione literarum, & ejus fide.

Cap. I. Comparatio: Quæ requirantur.

*COmparatio literarum multa requirit ſolemnia, *de quibus hic late tractatur*, & de materia, *l. Comparationes. C. de fide inſtrum. Gaſpar. Theſ. q. Forenſ. Quæſt. 24. lib. 1.* ¶ Comparatio literarum, ut fieri poſſit, quæ requirantur, *vide Rol. conſ. 26. vol. 1.* ¶ Scriptura, ex qua fit comparatio, debet habere ſubſcriptionem trium teſtium, quæ non requiritur in ſcriptura, ad quam probandam fit comparatio, ſed præſentia ipſorum teſtium ſic quando debitor ſcripſit, *Bart. in l. ſcripturas 11. C. qui potiores.*

Cap. II. Quando peti poſſit, vel non.

Comparatio literarum quando, & quibus modis fiat, in ſcriptis apochæ libri rationum, & epiſtolæ, & inſtrumentum, qualem fidem præſtet ſcripturis, & requiſitis ad comparationem ipſam faciendam, *vide per Menoch. de Arbitra. lib. 2. caſ. 114.* ¶ Comparatio ipſa non fit apocha non ſubſcripta teſtibus, *Borg. deciſ. 27. n. 16. de contract. part. 2.* Sed quomodo fiat, *vide ibid. n. 53.* ¶ An quis poſſit cogi ad ſcribendum pro facienda comparatione ſuæ propriæ ſcripturæ, quam negavit, *vide Mago. deciſ. Luc. 17.* ¶ Comparatio inſtrumenti, ad quod inſtrumentum fiat, *vide Bart. in authen. ſed novo jure. C. ſi cert. pet. & in authen. de inſtrumen. cautel. §. 1.* ¶ Comparatio literarum ex quinque generibus ſcripturarum fieri poteſt, *Bart. in §. illud, auth. de his, qui ingred. ad appella.* ¶ Ex documentis publicis ſolis, & non privatis comparatio fieri debet: fallit in documentis privatis, quibus adverſarius pro ſe utitur, in documentis, quæ ex archivo publico profertur: quia publicum habent teſtimonium, præſtito tamen juramento de calumnia, *§. illud, auth. de his, qui ingredium. ad appella.*

Cap. III. Quando probet, vel non.

Comparatio literarum ſemiplenam probationem facit, quando eſt apodixa privata; ſecus quando liber rationum; ſeu epiſtola, in qua (licet in ea non ſint alii teſtes) plene probat, *Gramm. deciſ. 34. num. 15. vide ibid. n. 16.* ¶ Ipſa comparatio non ſolum ſemiplenam probationem ſed aliquando etiam facit plenam, *Vinc. de Franc. deciſ. 105. numer. 16.* ¶ Apocha juvata comparatione literarum, facit ſemiplenam probationem, adeo quod producens (ut contra debitorem obtineant) poſſit petere ſibi deferri juramentum ſuppletivum, & cum uno teſte facit plenam, *Natt. conſ. 632. & Rol. conſ. 26.* Ubi plene de comparatione ipſa, *& per Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 7. Magon. deciſ. Luc. 17.* ¶ Probatio per comparationem literarum toties admittitur, quoties inſtrumentum (per quod comparatio fieri petitur) eſt ſolemne, *Crav. conſ. 216. n. 17.*

Cap. IV. Quando non credatur.

Soli comparationi omnino non creditur, ſed an teſtibus de ſcriptura deponentibus credatur, *vide Bart. in l. ſcripturas 11. C. qui potiores, numer. 3.* ¶ Comparatio literarum interdum eſt fallax, propter temporis mutationem, *Franc. Marc. q. 437. part. 2.*

TITU-

TITULUS CCXXVII.

De fide exempli, ſeu tranſumpti.

Cap. I. Tranſumptum exemplum: quæ requirantur.

IM exemplatione quis debet citari: fallit, quotieſcunque per exemplationem quis lædi non poteſt; tunc enim non eſt neceſſaria citatio. *Tho. Minad. deciſ. 43. vide Rot. Gen. deciſ. 12.* Sicut quando ex loci conſuetudine non requiritur. *Rol. conſ. 69. vol. 3. num 60.* ¶ Inſtrumenti amiſſi refectio requirit partis vocationem, ſicut quando ab initio factum eſt. *Boer. deciſio. trigeſimaſeptima, numer. ſexto.* ¶ De commiſſione tranſumptandi, & cujus auctoritate fiat, & quæ requirantur ad hoc, ut inſtrumena Notarii mortui in formam publicam redigantur, & per quos, *vide Guid. Pap. quaſt. ſecunda.* ¶ Quæ requirantur, ut inſtrumentum poſſit ex protocollo relevari, & quid debeat continere protocollum, ut ex eo poſſit relevari inſtrumentum, vide in additio. *ad Bartol. in authent. ſi quis aliquo. C. de eden.* Citari debet pars, quæ lædi poteſt, quando inſtrumentum antiquum petitur renovari, vel exemplari, aut quod amiſſum reficiatur. *Bart. in l. adoption. 38. ff. de adoption.* ¶ Collatio inſtrumenti quid ſit, & eſt neceſſaria, ſi illud levatum ſit ad alicujus ſcripturas, *vide D. Solin. in conſtitut. antiq. Sabaudia, gloſſ. ſuper quintam part. decreti, malitiis, tit. de donat. fol. 112.*

Cap. II. Quando probet, vel non.

Quando exemplum factum coram Judice probet, *vide Dec. conſ. 36.* ¶ Exemplum facit ſemiplenam probationem, ideo cum uno teſte facit plenam. *Minad. d. deciſ. 43. num. 5. & 7.* ¶ Inſtrumentum ſumptum habens intitulationem libri, de quo dicitur ſumptum, licet non habeat ſubſcriptionem, probat, ſi conſtet librum eſſe ſcriptum & intitulatum eadem manu. *Bartol. conſil. 163. volum. primo.* ¶ Exemplum inſtrumenti probat, quando ſecundum ejus tenorem fuit judicatum. *Cravett. conſ. 65. num. undecimo.* Idem inſtrumento minus ſolemni. *Cravet. conſ. 101. num. fin. conſil. 158. & 274.* Vel quando non opponitur per partem. *idem Cravett. conſ. 150.* Et judex non revocat productum. *Jacob. Put. deciſ. 415. libro ſecundo.* ¶ Sumptum ex regiſtro Notarii mortui per habentem licentiam tranſumptandi probat, quia habens talem licentiam dicitur ſubrogatus in locum Notarii mortui, nec tunc requiritur citatio. *Vera. deciſ. 351. part. ſecunda.* ¶ Ut ſumptum ex regiſtro actorum probet neceſſe eſt, quod ſcriptura ſit regiſtrata, parte præſente, vel citata. *idem Vera. deciſ. 233. part. 3. vide Lanfranc. de Arno. ſingul. 45.* ¶ Inſtrumentum groſſatum de antiquo, ita quod veriſimiliter commiſſio non poſſit requiri propter mortem Notarii probat, licet de commiſſione non conſtet. *Guid. q. 118.* Nam exemplum in antiquis probat. *Put. deciſ. 159. lib. primo, vide eund. 359. lib. ſecundo. Mynſing. obſervat. 75. cent. 6. & Natt. conſ. ſexcenteſimo ſexageſimo nono, num. ſexto.* ¶ Exemplum plene probat contra producentem: idem contra exemplantem, niſi edocto de errore. *Joſeph. Ludov. deciſio. 23. Luc. num. vigeſimo quinto, & vigeſimo ſexto. & Bartol. in l. 2. §. ſi dubitetur. num. 5. ff. quemadmod. teſtament. aper.* ¶ Notarius quando eſt mortuus, debet probari per comparationem literarum, quod ſcriptura, ex qua ſumptum eſt inſtrumentum, erat ipſius Notarii mortui. *Joſ. Lud. deciſ. Peruſ. 115. num. 4.*

Vel non.

Sumptum de ſumpto productum, non probat legitime. *Afflict. deciſ. 14. num. ſecundo. Dd. de Rot. deciſ. 4. alias 390. & 11. alias 637. titul. de fide inſtrument. in antiq. & Tepati Compend.*

Vera. deciſio. 234. part. tertia. Fallit, ſi fuiſſet factum parte citata vel ab eodem Notario recipiente. *Franciſ. Marc. quaſt. 70. & quaſt. 143. Vera. deciſ. 351. alias 24. part. 2. & Petr. de Raven. ſingul. 178.* ¶ Exempla, & tranſumpta non ſervatis ſervandis, facta, non probant, licet faciant præſumptionem, & aliquando probationem. *Rot. Genuen. deciſ. 15. num. tertio, decimo quarto, & decimo ſexto.* ¶ Regulariter exemplum factum, parte non citata, non probat. *Jacobus Put. deciſ. 159. lib. 1. & deciſ. 152. lib. tertio. Mynſing obſerv. 73. centur. 4.* Nam in exemplatione, ſeu extractione inſtrumenti, requiritur citatio partis perſonalis, ſi pars (cujus intereſſe poteſt) eſt certa: ſi vero eſt incerta, ſufficit citatio vice præconia facta. *Mobe. 334. vide Joh. de Arno. ſing. 50.*

Cap. III. Quando faciat fidem, vel non.

Statutum cavens, quod inſtrumentum factum per manum publici Notarii de contractu rogati, faciat plenam fidem, & executioni mandetur, non verificantur inſtrumento exemplato, etiam Judicis auctoritate. *Bartol. in l. 9. Cod. de diverſ. offic. & apparito. Jud. lib. 12.* ¶ Copia inſtrumenti in aliqua cauſa exhibiti, ſolum fidem facit reſpectu ipſius cauſæ. *Papon. lib. 9. tit. 8. arreſt. 8.* ¶ Suptum ex regiſtro ſupplicationum, an fidem faciat, *vide Creſcent. deciſio. 2. alias 50. titul. de inſtrument.* ¶ Exemplum inter acta judicialia repertum, facit fidem abſque protocollo, & originali, & ſi per Notarium actorum eſt collatum. *Mynſing. obſerv. 75. cent. 6.* ¶ Quando originalia ſunt apud partem (contra quam agitur) eſt adhibenda fides exemplo extracto per Notarium, parte non vocata. *DD. de Rot. deciſ. 1. alias 246. de conſtitut. in novis.* ¶ Sumptum non legitime extractum facit plenam fidem, quando ex juſto impedimento denegatur facultas extrahendi. *Vera. deciſio. 238. num. 5. part. 1.* ¶ Scriptura producta in judicio, & in actis acceptata. inſertaque per Notarium cauſæ, facit plenam fidem, licet originale non reperiatur. *Jaſſ. Lanfr. Balb. deciſio. 344. Bart. in l. chirographis 58 ff. de adminiſtr. & peric. tuto.* Tamen inſtrumenta ſumpta ex proceſſu facto in alia cauſa inter alias perſonas, non faciunt fidem. *Vera. deciſ. 101. part. 2.*

Vel non.

Copia copiæ non facit fidem, etiam dato quod à pluribus Notariis eſſet ſcripta, ſeu ſubſcripta, niſi concurrentibus pluribus adminiculis, & conjecturis. *Vera. deciſ. 234. part. 1.* ¶ Teſtamentum deſumptum ex ſcriptura inſolemni reperta apud teſtatorem, quæ fertur ſcripta manu alicujus Notarii, non dicitur publicum nec fidem facit. *vide Menoch. conſ. 42. volum. 1.* ¶ Exemplum ſcripturæ in actis regiſtratæ non facit fidem, niſi ſit collationatum, parte præſente, vel citata. *Maran. in ſub Spec. p 6. de acto. editio. num. 4.* Sed exempla qualiter probent, *vide ib. n. 6.*

Cap. IV. Quando ſtetur, vel non.

Oppoſitione facta contra exemplum, intereſt producentis interrogare partem, an velit ſtare exemplo, & ſi neget, illa aſſignanda eſt ad videndum certo die, & hora, fieri collationem inſtrumenti producti, *idem D. Sol. gloſſ 3. ſuper dicto decreto, & ſi ſuper fol. 129.* ¶ Statur matrici ſcripturæ, ſed ea deficiente, non vitiantur exempla. *Caſp. Cabal. milleloq. 389.* Et tunc exemplum facit ſemiplenam probationem. *Pet. de Raven. ſing. 178.* ¶ Exemplo creditur etiam contra hæredes, ſi Tabellio illud ex mutuo partium conſenſu deſcripſiſſet: denique probat exemplum abſque Judicis auctoritate traductum ſi ab eodem deſcriptum ſit, & qui ipſum originale recipere juſſus fuit. *Mynſing. obſerv. 74. cent. 6.* ¶ An exemplo ſit credendum, *vide Ægid. Bellam. concluſio. 15. Dd. in authen. ſi quis aliquo. Cod. de edendo, & Bart. ib.* ¶ Non creditur exemplo, niſi producatur originale, vel alio genere proba-

 tionis

tionis apparea t veritas, *authent. ſi quis in aliquo. Cod. de edendo.*

Cap. V. Quando exhibendum, præſentandum.

Amiſſo originali petena tranſumptionem audiendus eſt. *Jo. Gal. q. 32.* Et tunc pars cogi poteſt ad exhibendum ſuum originale, ut ex illo exempletur aliud inſtrumentum, cui exemplo poſtea adhibetur fides. *Papon. lib. 9. tit. 8. arreſt. 7.* ¶ Habens originale debet condemnari ad illud præſentandum, alias creditur exemplo. *Rot. Genu. deciſ. 175.*

Cap. VI. Quando reaſſumi poſſit.

Inſtrumenti reaſſumptio qualiter facienda, quando Notarius rogatus de contractu, relicto in urbe protocollo, ab ea aufugit, & quæ proviſio tunc concedatur, *vide Ozaſc. deciſ. 16. n. 8.* ¶ Inſtrumenta ex notarii mortui protocollo veniunt reaſſumenda decreto Judicis. *ibid. Afflict. deciſ. 48. in fin.* ¶ Statutum de inſtrumentis reaſſumendis ex notarii mortui protocollo fine certa ſolemnitate, quomodo intelligitur, & tale inſtrumentum poteſt reaſſumi decreto Judicis. *Afflict. deciſ. 48.* ¶ Inſtrumentum dotale poteſt reaſſumi in formam publicam mortuis Judice, Notario, & teſtibus, ſive protocollum habeat Judicis ſubſcriptionem, ſive non. *Capic. deciſ. 171.*

Cap. VII. Quando levari poſſit.

Inſtrumentum ab alicujus ſcripturis levari nequit, niſi primo conſtet ſcripturaa eſſe illius, qui præſupponitur inſtrumentum recepiſſe. *D. Solin. in conſtitut. antiqu. Sabaudia, gloſſ ſecunda ſuper decreto, & ſi ſuper titul. de oppoſ. cont. form. extrin. inſtrum. fol. 128.* Et niſi præcedentibus Judicis poteſtate, & commiſſione & conſtito eum à cujus ſcriptutis inſtrumenta levantur, fuiſſe notarium eo tempore, quo ipſa inſtrumenta recepit. *idem ibid. n. 8. & 9.* ¶ Inſtrumenta à protocollis notarii viventis levari non debent, ſed quid, ſi notarius ſit abſens, *vide ibid. num. fin.* ¶ Filius & hæres Notarii defuncti, poteſt de licentia Judicis extrahere inſtrumentum à protocollo defuncti patris, ut fidem faciat, dummodo conſtet de commiſſione ipſius filii. *Rolan. conſ. 44. num. 27.*

Cap. VIII. Qui ſint effectus.

Bonorum poſſeſſio non datur ex ſcriptura Notarii dicentis eſſe reaſſumptum teſtamentum, niſi exempletur ax protocollo. *Afflict. d. deciſ. 48. num. 3.* ¶ Privilegium probatur ex tranſumpto in actis producto. *Thom. Minad. deciſ. 43.* ¶ Debitum quando probetur ex inſtrumento exemplato in inventario, *vide Bart. in l. chirographis 58. ff. de adminiſt. & peric. tuto.*

TITULUS CCXXVIII.

De fide chirographi, & alterius privatæ ſcripturæ.

Generalia.

Vide alia de ſcriptura privata, & ejus tei cognitione *per Reb. tract. de chir. & cedul. tom. 1. Menoch. conſ. 267. lib. 3.*

Cap. I. Chirographum, ſcriptura, litera, epiſtola, apocha, Quid ſit.

Scriptura, quam facit Notarius tanquam privatus, quæ non habet publicam formam, dicitur ſcriptura privata. *Cabal. milleloq. 654.* ¶ Literæ, aliæ credentiæ, aliæ commendatoriæ, & aliæ cambii ſunt, ex quibus poteſt agi, vel actione conſtitutæ pecuniæ, aut neg. geſto. ſed de literis credentiæ, commendatoriis, *vide per Rot. Genu. deciſ. 70.* De literis cambii, *inf. lib. tit. de mercatoribus, &c.* ¶ Scriptura duplex eſt publica, & privata dicatur, *vide per Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de chirogr. & cedul, tom. 1.* ¶ Scriptura privata triplex eſt, ſcilic. chirographum, ſeu ſchedula, epiſtola, & liber rationum, *Rebuff. ibid. num. 13. in præf.*

Cap. II. Quæ requirantur, vel non.

Non eſt neceſſe, quod epiſtola, vel chirographum habeat diem, vel annum, aut ſubſcriptionem. *Franc. Marc. q. 912. p. 2. Rot. Genuen. deciſ. 126. & deciſ. 134. Bartol. in rub. proœm ff. num. 4. & in l. 34. §. idem. ff. de pignor. gloſſ. in §. item Labeo. 1 2. ff. de aq. plu. arcen.* Fallit in caſibus *de quibus vide per Cabal. milleloq. 665.* ¶ Loci appoſitio in ſcriptura privata non requiritur, ſecus in publica. *Cabal. milleloq. 666. & Matth. Matheſ. ſingul. 45.*

Cap. III. Quibus modis intelligatur.

Apocha ſi uno die ſcribatur, alio obſigilletur, & alio ſubſcribatur, dies ſubſcriptionis attenditur. *Bart. in l. ſi teſtamentum 23. ff. de teſtamen.* ¶ Temporis prioritaa inter creditores chirographarios quando attendatur, *vide Bartol. in l. in operis 26. de locat. & conduct.* ¶ Clauſula in fine poſita refertur, non ſolum ad proxima, ſed etiam ad omnia præcedentia, continuata ſcriptura, prolata. *l. fin. ff. de rebus dub.* ¶ Verbum, promitto, redactum in ſcriptis, intelligitur per ſtipulationem, ſi fiat ſcriptura, præſentibus partibus, alias ſecua. *l. Titia 134. §. idem reſpondit lo 2. ff. de verborum oblig. & §. ſi ſcriptum, Inſtit. de inutilib. ſtipulat.* ¶ Inter acceptilationem, & apocham hoc intereſt, quod acceptilatione omnino liberatio contingit, licet pecunia ſoluta non ſit apocha, alias quam pecunia ſoluta ſit. *l. ſi acceptilatum 19. ff. de acceptil.*

Cap. IV. Quando probet, vel non.

Literæ probant ad beneficium tertii. *Rot. Gen. deciſ. 197.* ¶ Quam fidem, & probationem faciat epiſtola, pro ſcribente, contra illum, & tertium, *vide Menoch. de arbitra. lib. 2. caſ. 94. & Bartol. in §. tamen, authent. de inſtrument. cautel.* ¶ Literæ tranſmiſſæ, & acceptatæ per illum, cui mittebantur, probant, *Rot. Genuen. deciſ. 138. vide Boer. conſ. 25. num. 18. & Cravet. conſ. 37. n. 15.* Sed quando epiſtola probationem, & obligationem inducat, *vide Bartol. in l. non epiſtolis 13. C. de probation.* Et qualem, *eundem in l. ex hac 16. ff. de donation.* ¶ Literæ recognitæ probant, & etiam de novo inducunt debitum: & literæ miſſivæ faciunt fidem quoad illos, quibus miſſæ ſunt inter privatos, & magis contra illos qui publice tenent ſtationes, ſub banchis: tunc enim faciunt plenam fidem, quia ſicut ſtatur eorum libris quoad omnes, ſicut ſtatur eorum epiſtolis. *Boer. deciſ. 333. num 7.* ¶ Contractus per epiſtolam probatur, non autem contrahitur, *Bart in Lea, qua 58. ff. de donatio. inter virum & uxor.* ¶ Receptio mercium probata per literaa directas alteri, probat miſſionem illarum ab illo. *Rot. Genuen. deciſ. 175.* ¶ Quando ſcriptura duobus ſolum teſtibus eſt ſubſcripta, ſolum ſemiplene probaret. *ibid. Rebuff. num. 32.* ¶ Teſtes de præſentia deponentes in confeſſione apochæ, plene probant. *Afflict. d. deciſ. 181.* ¶ Scriptura privata à tertio ſcripta, & ſubſcripta à teſtibus tantum, probationem inducit, ſi teſtes deponant de partium voluntate, & mandato ſubſcripſiſſe. *Afflict. d. deciſ. 104.* ¶ Epiſtola tranſmiſſa alicui amico continena confeſſionem, & factum ſcribentia cum tertio, an probet contra ſcribentem in favorem illius tertii cujus contemplatione fuit facta confeſſio, *vide Dd. de Rot. deciſ. 18. alias 430. titul. de probatio antiq.* ¶ Literæ directæ uni ad hoc principaliter, ut ſolvat creditum tertio, & illi traditæ, probant contra ſcribentem. *Rot. Gen. deciſ. quadrageſima ſeptima.* Sed quando, *vide ibid. deciſ. 133. & 136.* ¶ Subſcriptio teſtium de ſubſcriptione debitoris atteſtantium, probat contra ipſum debi-

debitorem, concurrentibus adminiculis, *vide Rot. Genuen. deciſio.146.* ¶ Appodiſia ſcripta, & ſubſcripta per alios ordine debitoris, probat contra illum; per recognitionem eorum, qui illam ſcripſerunt, vel ſubſcripſerunt. *Rot. Genuen. deciſio.192. Cravet. conſil. 73. vide Cabal. milleloq. 659.* Nam paria ſunt per ſe ſcribere, vel alium ſubſcribere vice ejus, *l. vice 2. C. de donatio. vide Cabal. milleloq. 661.* ¶ Scriptura in judicio recognita, plene probat. *Cabal. milleloq. 655. Cravett. conſ. 73, num. 15. Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de chirogaph. & cedul num. 25. in præfatio. l. Publia. §. Titius ff. depoſiti, §. ſi quis igitur autbent. de inſtrumen. cautel. & Rip. in l. admonendi, num. 100. ff. de jurejurand.* Intellige quando expreſſe eam pars confiteretur; ſecus ſi tacite, ſcilicet tacendo, *Rebuff. ibid. num. 26. vide tamen infra in hoc tit.* ¶ Per recognitionem chirographi probatur etiam debitum, adeo quod confitens chirographum eſſe ſcriptum à ſe, etiam de debito plenam facit fidem, *Robuff. in conſtitut. Reg. tract. de chirogr. & cedul. num. 27. in præfatio. tom. 1.* ¶ Scriptura continens ſubſcriptionem partium, & à debitore confeſſa, probat contra ipſum debitorem, non contra alias perſonas niſi habeat ſubſcriptionem trium teſtium. *Bartol. in l. ſcripturas 11. num. 4. C. qui potiores.* ¶ Scriptura privata dicitur approbata ex eo ſolum, quod non opponitur contra eam. *Cravett. d. conſ. 275.* Et tunc probat, *idem D. Solin. in dd. ſuis comment. gloſſ. 2. num. 4. ſuper decreto, quando, titul. de oppoſit. contra for. extrin. inſtrum.* Quod procedit ſi pars fuerit aſſignata ad deponendum. *Rot. Genuen. deciſ. 21. num. 3.* Vel ad hoc citata *eadem Rot. deciſ. 72.* Ideo Procuratores vigilare debent ad opponendum, termino aſſignato, contra ſcripturas productas, *ita monet idem D. Solin. in gloſſ. 3. ſuper decreto, ſi ſuper, eod. tit. fol. 126.* ¶ Computa cum literis transmiſſa, probant contra transmittentem. *Rot. Genuen. deciſ. centeſima ſexageſima prima.* ¶ Apocha plene probat contra ſcribentem, præſertim quando eſt corroborata ſubſcriptione teſtium. *l. ſcripturas, & ibid. Bald. & authent. ſi quis vult. Cod. qui potiores.* ¶ Teſtes ſubſcripti in cognitionem, ſi rem geſtam narrent, probant ſine ſubſcriptione, & cum ſubſcriptione multo magis, tacta ipſa recognitione per ipſos. *Magon. deciſ. 81. Rot. Flor.* ¶ Teſtes quod deponant de veritate rei geſtæ in ſcriptura privata, vel de illa tantum cum recognitione, multum refert. *vide ibidem Magon. num. fin.* ¶ Apocha juvata comparatione literarum, facit ſemiplenam probationem, ita quod producens, ut contra debitorem obtineat, poſſit petere juramentum ſuppletivum ſibi deferri, vel cum uno teſte facit plenam probationem. *vide Natt. conſ. 632. & Roland. conſil. 26. volum. 1.* ¶ Hæ ſcripturæ privatæ ſupplentur ſeptem modis, *ibid. num. 21.* ¶ An ſcriptura privata probet, *vide Bart. in l. ſcripturas 11. C. qui potiores.* ¶ Scriptura privata fortius probat mortuo ſcribente. *Cravett. conſil. ducenteſimo ſeptuageſimo quarto, numer. 4. vide eundem, conſil. 275. numer. ſexto.* ¶ Apocha mercatoris ſigillata tantum, an probet, *vide Maran. in ſuo Specul. part. 6. tit. de teſti. product. numer. 67.* ¶ Donationem probat privata ſcriptura etiam ſine die & Conſule, & ipſa ſcriptura privata non poteſt impugnari ob defectum ſolemnitatis ſicut publica. *Boer. deciſio. 172.* ¶ An per privatam ſcripturam poſſit probari teſtamentum, vel donatio ſaltem inter liberos, *vide Dec. conſ. 488.* ¶ Epiſtola probat ſicut apocha, imo plus, quia in epiſtola ſola comparatio literarum plenam fidem facit; ſecus in apocha privata. *Rot. Gen. deciſ. 70. n. 4.* ¶ Negans ſcripturam privatam, ſi convincatur de mendacio, non poterit probare contrarium. *Borg. deciſ. 27. num 58. part. 2. de contr.*

Vel non.

Scriptura privata non recognita, non probat. *Borgnin. Cavalcan. deciſio. 27. numer. 15. de contract. part. 2.* Facit tamen aliqualem præſumptionem. *Cabal. milleloq. 658.* Et probat, quando fuit approbata à parte, *Cravett. conſil. centeſimo quinquageſimo octavo.* ¶ Chirographum non probat debitum, nec ejus ſolutionem, minus creditur illi, ſi ſit ultra quinquaginta libras auri, niſi habeat tres ſubſcriptiones. *l. penultim. Cod. ſi certum petatur.* ¶ Scriptura privata ſine aliis adminiculis, non ſufficit ad probationem plenam inducendam. *l. 4. Cod. de probation.* ¶ Etiam pro Fiſcali debito privata ſcriptura non probat. *l. exemplo 7. C. de probatio.* ¶ Scripturæ privatæ non probant contra tertium, licet à ſcribente fuerint ratificatæ. *Rot. Genuen. deciſiono 146. num. ſexto.* ¶ Teſtis dicens ſcripturam eſſe manu Titii, quia habet ejus manum notam, tractus literarum, & vidit illum pluries ſcribere, tamen non teſtificans ſe fuiſſe præſentem tempore ſcripturæ (quæ producebatur) non probat: quia teſtes in recognitione literarum alterius poſſunt de facili propter ſimilitudinem literarum decipi. *Grammat. deciſio. 84. & deciſio. 93. num. fin. Rot. Genuen. deciſio. decima octava, numer. tertio, vide deciſio. 181. ibid. & Joſeph. Ludovic. deciſio. ſeptima Peruſ. numer. ſeptimo.* Tamen contrarium videtur tenere *Boer. deciſio. centeſima quinta. & ead. Rot. Genuen. deciſio. decima nona, numer. duodecimo, & deciſio. quadrageſima ſeptima, vide eundem Boer. deciſio. centeſima ſeptuageſima ſecunda.*

Cap. V. Quando faciat fidem, vel non.

*An ſcriptura privata, quam teſtes recognoſcunt, qui fuerunt præſentes non tamen ſubſcripſerunt faciat fidem. *Fachin. lib. undecimo, cap. 30. affirmat.* *An ſcriptura privata non recognita aliquam fidem faciat. *Idem cap 31. affirmat. §. ſi quis igitur, authent. de inſtrument. caut. & fid. verſ. ſed & ſi quis.* *An & quomodo ſcriptura ab archivio civitatis extracta fidem faciat in productione aliqua. *Roland. conſ. 75. tom. 4.* ¶ Pars poteſt approbare ſcripturam privatam, ut fidem faciat, & dicitur approbata, ſi illam petiit exhiberi: quia actus producentis ſcripturam non attribuitur illi, ſed petenti, & mandanti exhibitionem fieri, *Cravett. conſ. 275. vide Solin. in conſtitut. antiq. Sabaudiæ, gl 3. ſuper primã partem decreti, quintionẽ, tit. de minorib. fol 97.* ¶ Scriptura privata fidem facit, ſi fuerit per ſcribentem recognita, vel per teſtes probata: idem ſi pars fuerit aſſignata ad recognoſcendum, & non comparuerit, quia tunc habetur pro recognita. *Boer. deciſ 295. num. 15. & 19. Rot. Gen. deciſ. 208. Cabal. milleloq. 667.* ¶ Apocha per tertium ſcripta, & ſignata per debitorem, ſubſcriptaq; per teſtes fidem plenam facit. *Affl. deciſ. 104.* ¶ Quomodo comprobetur ſcriptura privata, ut plene fidem faciat, vel ſemiplene. *Rebuff. ibid. n. 28.* ¶ Chirographum ſubſcriptione duorum, vel trium teſtium munitum, & ab ipſis teſtibus poſtea recognitum, plenam fidem facit. *Cabal. milleloq. 657.* ¶ Apochæ tutorum debitoribus datæ, fidem faciunt contra pupillum, licet ille contra tutorem habeat regreſſum. *l. Lucius 47. §. tutela. ff. de adminiſt. & peric. tuto. vel curato.* ¶ Scriptura privata reperta in archivo, quando, quomodo, & inter quos, faciat fidem, & quid in antiquis, *vide Borg. d. deciſ. 27. num. 83. & ſupra titul. de inſtrument. in antiq.* ¶ Inſtrumentum reſpectu fidei eſt indiviſibile, non poteſt pro parte fidem facere, & pro parte non: ſecus eſt ſcriptura privata, quæ dependet à voluntate approbantis, quæ poteſt approbari pro parte, & pro parte non, maxime in capitulis ſeparatis, & non connexis connexitate indiviſibili. *Borg. d. dec. 27. n 86.* ¶ De fide chirographi, & qualiter comprobetur, *vide Azon. n. 30. in ſumma tit. C. ſi certum petatur.* ¶ Apocha privata quomodo, quando fidem faciat, *vide eund. Affl deciſ. 81.* ¶ Literis publicæ perſonæ quãdo præſtetur fides, & quando credatur literis alicujus privati, & ſi ſint ſigillatæ, quando videantur approbatæ. *vide Bartolum in §. & illud, authentic. quomodo oporteat Epiſcopos.*

Vel non.

Scriptura privata teſtibus ſubſcripta, illis mortuis, non facit fidem, ſed quid, ſi aliquis ſit vivus, & recognoſcat, aut ſint aliquæ conjecturæ pro ſcriptura, *vide eundem Borg. d. deciſio. vigeſima ſeptima, num. 61. And. Gail. obſerv. 43. lib. ſecundo, num. tertio. & Menochius conſil. 260. lib. tertio.* Imo probat, ſi habeat ſubſcriptionem trium teſtium inde mortuorum. *Cravet. conſil. centeſimo quinquageſimo octavo, num. octavo.* ¶ Scriptura privata non facit fidem, niſi contra ſcribentem. *Boer. deciſio. 105. vide & deciſ. 172. numer. decimo octavo.* Vel producentem. *l. Publia 26. §. Titius. ff. depoſiti.* Ideo contra illum probat, ſi eſt recognita, vel aliter verificata. *Rot. Genuen. dict. deciſ. 1. 70. 74. & 80.* ¶ Scriptura negata non facit fidem, poteſt tamen comprobari tribus modis, nempe per comparationem literarum, per teſtium depoſitionem ſolum, per utrumque conjunctum, de quibus tribus probationibus, *vide per Joſeph. Ludovic. deciſ. ſeptima. Peruſ. & Caſp. Cabal. milleloq. 656.* ¶ Regulariter ſcriptura privata non facit fidem: fallit quibusdam in caſibus, *de quibus vide per gloſſ. in §. unico, Inſtitut. de liter. oblig.* ¶ Literis credentiæ quando credendum ſit, *vide Bart. in l. Lucius 25. ff. de fidejuſſ.* Et quando illæ præjudicent, *ibidem.*

Cap. VI. Quando recognoſci debeat.

Scriptura privata quomodo recognoſci debeat, & quando, *vide Borg. dict. deciſ. 27. num. 53.* Et à quibus, *ib. num. 55. vide Marc. q. 904. p. 2.* ¶ Scriptura non ſubſcripta, quis recognoſcere cogitur. *Cabal. milleloq. 66. vide eund. milleloq. 664.*

Cap. VII. Quando fieri, peti, mitti poſſit.

Recognitio, coram Judice incompetenti, non debet fieri. *Papon. lib. 8. tit. 2. arreſt. 2.* Et ſi fiat non erit valida. *ibid. arreſt. 3.* ¶ Multum differt cognitionem fieri per partem, aut per teſtes, *vide Papon. lib. 8. tit. 2. arreſt. 4.* ¶ Recognitio apochæ poteſt peti in cauſa appellationis. *Papon. lib. 8. tit. 2. arreſt. 1.* ¶ Literæ commendatoriæ, & familiares, non cenſentur emiſſæ animo obligandi, ſed ſimpliciter commendandi. *l. fin. C. quod cum eo, vide tamen Bart. in l. cuicunque 5. ff. de inſt. act.*

Cap. VIII. Qui obligetur.

Promiſſio inter abſentes per literas facta, valet & obligat. *d. deciſ. 48. vide etiam deciſ. 37. 70. & 112. ibid. & glo. in §. fin. l. cum de indebito 25. ff. de probatio.* Et confeſſio in illis facta tenet, & præjudicat. *Fran. Marc. quæſt. 904. part. 2. num. 11.* ¶ Commemorationem in chirographo pecuniarum, quæ ex aliqua cauſa deberi dicebantur, vim obligationis non habere, in dubium non venit. *l. fin ff. de probatio.* ¶ Literæ perventæ ad eum, ad quem ſunt directæ, obligationem inducunt. *Rot. Gen. deciſio. 80.* Et validam confeſſionem. *ead. Rot. deciſ. 48.* Quia intermittentem literas, & acceptantem, naſcitur mutuus conſenſus. *ead. Rot. deciſ. 52. & 138. num. fin.* ¶ Epiſtolæ miſſæ, quibus mediantibus inter abſentes contrahitur, valent, & obligant ſine die, & Conſule, & ſine ſigillo mittentis, dumtamen ejus ſigno manuali fuerint ſignatæ, & nomen, & cognomen mittentis contineant, & inde fuerint recognitæ. *Boer. deciſ. 33.* ¶ Quando ex chirographo quis obligetur, *vide infra lib. 2. tit. de lit. oblig.* ¶ Scribens tertio de negotiis alicujus ad hoc, illi notitiam faciat, obligatur; ac ſi eidem ſcripſiſſet. *Rot. Gen. deciſ. 48.* ¶ Non figura literarum, ſed oratione (quam exprimunt literæ) obligamur quatenus placuit non minus valere quod ſcriptura, quam quod vocibus lingua figuratis, ſignificaretur. *l. non figura 37. ff. de actio. & oblig.* ¶ Acceptans literas, in quibus ſit mandatum de ſolvendo, ex hac receptione obligatur, *vide d. deciſ. 70. Rot. Genuen.* Nam ratione conventionis, qui epiſtolam recipit, videtur approbare contenta in illa, ſi non contradicat. *l. ſi filius fam. 18. ff. ad S. C. Macedon. & Bartol. in l. Titius. ff. de conſtitut. pecun.* Et ſibi præjudicat. *Rot. Gen. deciſ. 120.* Conſentitque in omnibus in illis contentis. *ead. Rot. deciſ. 133.* Et tunc epiſtola probat pro ſcribente. *Menoch. de arbitrar. lib. 2. caſ. 94. num. 8.* ¶ Per epiſtolam poteſt quis ſe obligare conſtituendo ſe debitorem pro debito alieno. *l. 5. §. Julianus, & l. 26. ff. de conſtitut. pecun.* ¶ In bis, quæ per epiſtolam poſſunt geri per illam inducitur obligatio: ſecua ſi in his, quæ per ipſam non poſſunt geri, ut eſt ſtipulatio; ideo ſi quis per epiſtolam promiſerit uſuras, non obligaretur, quia illæ non poſſunt deberi, niſi per ſtipulationem. *l. Titius 24. ff. de conſtitut. pecun. vide Bart. in l. 1. ff. de verbor. oblig.* ¶ Si quis miſerit literas alicui, ut aliquid faciat, & ſi illud faceret, promittat illi quid certum, ſi recipiens literas juxta illas fecerit, mittens obligatur ex ipſis. *l. fin. ff. de actio. & obligatio.* ¶ Ut quis obligetur per epiſtolam oportet, ut illa transmittatur, nec ſufficit, ſi ſcripta reperiatur apud ſcribentem, quia interim illum poterit pœnitere. *Put. deciſ. 114. lib. 1.*

Cap. IX. Qui ſint effectus.

*An ſcriptura privata primo inſtrumento notata, qua aliquis antetior tredatur cum hypotheca bonorum pro conſecutione ſummæ præferatur inſtrumento publico cum omnibus ſolemnibus requiſitis quo eſt poſterior creditor. *Roland. conſ. 84. tom. 3.* *An epiſtola negata, & non recognita per comparitionem literarum plenam fidem faciat. *Fachin. lib. 11. cap. 35.* ait ſemiplenam, *auth. de inſtrum. caut. & fid. §. oportet.* *Iterum apocha de recepto facta à procuratore continens mandatum ad exigendam, vel pecuniam recipiendam domino faciat præjudicium. *Tanc. Sar. lib. 3. ſelect. interpret. cap. 11.* ¶ Tradens literas alicui pro exigendo, videtur illum Ptocuratorem conſtituere. *Rot. Genuen: deciſ. 47.* ¶ Acceptans literas tractantes de ſuis negotiis, licet directas alteri, ſibi jus acquirit. *Rot. Genuen. deciſ. 48. num. 4.* ¶ In diſcuſſione bonorum, recognitio debitoris non nocet creditoribus, niſi de debito alitet appareat. *Cabal. milleloq. 663. Borg. deciſ. 27. num. 16. de contract. part. 2. vide l. penult. C. qui potiores.* ¶ Scriptura privata recognita an jus tertio quæſitum præjudicat debitori recognoſcenti, & etiam ſingulari ſucceſſori, ſecus ſi eſſet contumax *Borg. d. deciſ. 27. n 26.* ¶ Literæ mercatorum habent vim publicorum documentorum, & conſuetudo poteſt facere privatam ſcriptutam authenticam. *ead. Rot. d. deciſ. 142.* ¶ Scriptura inhabili utens. non poteſt ſimilem contra ſe productam impugnare. *Maran. ibid. titul. de acto. edit. num. 27.* ¶ Scriptura recognita habet executionem paratam. *Papon. d. lib. 8. tit. 2. arreſt. 5.* ¶ Exhibens literas in judicio, non poteſt amplius eas impugnare, licet produxerit in parte, & paſſibus. *Rot. Genuen. deciſ. 133.* ¶ Epiſtola ſi quis cum aliquo contrahat, dicitur fieri contractus in loco, ubi recipiatur epiſtola. *ibid. Corſet. ſingul. epiſtola 5.* ¶ Stipulatio non contrahitur per epiſtolam, ſed probatur. *Bart. in l. 1. num. 5. ff. de verbor. obligatio.* ¶ Publica ſcriptura præfertur privatæ (niſi privata habeat ſubſcriptionem trium) per quam tantum contrahitur jus perſonale. *gloſſ. in cap 3. extr. de fide inſtrument.* Sed quando ſcriptura privata præfertur publicæ, *vide Boer. deciſ. 252. num. fin.* ¶ Subſcribens ſe ſcripturæ factæ per alium, ſibi præjudicat, ſed quando, *vide Bartolum in l. emptor. quadrageſ. octava. §. Lucius, de pact.* ¶ Subſcribens nomine proprio non ut teſtis, & ſigillans, videtur conſentire. *Bartol. in l. quæ dotis 34. numer. vigeſimo ſexto, & vigeſimo ſeptimo. ff. ſolut. matrimon.* ¶ Producens ſcripturam privatam, cenſetur illam approbare. *Cravett. dict. conſilio centeſimo*

ſeptua-

ſeptuageſimo quinto. ¶ Confeſſio dicentis ſe ſubſcripſiſſe in teſtium præſentia, parem vim habet ſicut ſi teſtes vidiſſent eum ſcribere. *Afflict. deciſion. centeſima quarta.* ¶ Delictum probatur per privatam ſcripturam alicujus, quando committitur promittendo, vel contrahendo. *Bartolus in leg. non intelligitur 3. tacite. ff. de jure Fiſci.* ¶ Qui negat ſcripturam factam manu propria, in qoa continetur numeratio, vel receptio, punitur pœna dupli. *Authent. contra. Cod. de non numerata pecunia.* ¶ Chirographum ſi habeat debitor, an præſumatur liberatus, *vide gloſſ. in l. unica. §. ille authen. Cod. de latin. lib. toll. facit l. 7. Cod. de remiſſio. pignor. l. pecunia 14. & 15. ibidem gloſſ. C. de ſolutio. vide & ſupra titul. de ſolutio. & liberatio.* ¶ Hypotheca etiam per chirographum poteſt conſtitui, dummodo conſtet de mente contrahentium volentium hypothecam conſtituere, ut ſi promittat debitor ſub obligatione bonorum, *vide l. fin. C. quæ res pignori. l. penul. Cod. qui potiores, & l. pen. §. item ff. de pignorib.* Alias creditores chirographarii hypothecam non habent, *l. eum tibi 10. C. de cod. qui potiores.* ¶ Pignus etiam ob chirographariam pecuniam ex pacto poteſt retineri, vel vendi, debitore agante; non autem creditore poſteriore habente hypothecam agente, *l. uni. C. etiam ob chirog. & l. rei creditor. 17. C. de diſtract. pign.* ¶ Subſcriptio, quam quis facit alieno nomine, non nocet ſibi, ot teneatur nomine proprio in eo quod ſcripſit. ¶ Subſcriptio idem operatur, quod ſcriptura, & qui ſubſcribit dicitur totam ſcripturam ſcribere, *idem Borg. d. deciſ. 27. num. 62.* ignorabit, *l. Titius 8. ff. de reſcinden. edit.* ¶ Qui ſcribit contractum obligationis rei ſuæ, videtur obligatione conſentire, *l. fidejuſſ. 26. §. pater. ff. de pignor.* ¶ Chirograpbo etiam deleto, agit chirographarius creditor, adhibitis aliis legitimis probationibus de debito, *l. chirographum 24 ff. de probatio.*

Cap. X. Quando valeat, vel non.

*An ſyngrapha recognita, ab eo, qui ſcripſit, negante tamen contenta in cavere eſſe, *Fach. lib. 11. cap. 29. affirmat arg. l. generaliter. 15. C. de non num. pecu.* ¶ Pactum inter contrahentes. quod ſcriptura privata habeat executionem, & valeat in vim inſtrumenti publici, an valeat, *vide Borg. Caval. deciſ. 27. num. 18. de contract. part. 2. & Rebuff. in conſtit. Reg. tractat. de chirogra. & cedul. num. 40. in præfatio.* ¶ Epiſtola ſi ſcribatur, & opponatur nomen ſcribentis, licet ſcribens non ſe ſubſcribat, valet. *Corſet. lit. E. ſing. epiſtola. 2.* ¶ Subſcriptio ſchedulæ facienda à partibus, quomodo fieri deber, ut valeat, *vide Bart. in l. divus 15. §. item Senatus. ff. ad leg. Cornel. de fal.* ¶ Scriptura privata ſine ſubſcriptione, an valeat, *vide d. milleloq. 664.* ¶ Apocha mercatorum non ſubſcripta licet ſigillata, an valeat, *vide Bart. in l. ad teſtium 22. §. ſi quis. ff. de teſtamen.*

Vel non.

Epiſtola ſi proprio ſigillo ſigilletur, ſed nomen ſcribentis non deſcribatur, non valet, *Anton. Corſet. in ſuis ſing. litera E. ſing. epiſtola.*

TITULUS CCXXIX.

De ſigillo, & ejus fide.

*Sigillorum uſus ad quid introductus, & qualiter Præſides illis utantur, ac de eorundem emolumentis. *D. Gaſp. Theſſ. Quæſtio. For. q. 100. lib. 2.* ¶ Multiplex eſt Regum, vel Principum ſigillum; aliud enim eſt magnum, aliud parvum, & melius, *prout tradit Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de liter oblig. art. 3. gl. 6.* ¶ Authenticum ſigillum quid ſit, & quæ ſint authentica, & quomodo probentur talia, *vide Rebuff. ibidem gloſſ. 7.* ¶ Epiſtola ſi proprio ſigillo ſigilletur, ſed nomen ſcribentis non apponatur, non valet. *Ant. Corſet. in ſuis ſingul. litera E. ſing. epiſtola 1.* ¶ Vide de ſigillo *ſupra tit. de fide privileg. & lite.*

TITULUS CCXXX.

De fide librorum, recognitionum Dominorum, cataſtri Communitatis, & rationum aliarum perſonarum.

Generalia.

De ordine, & forma libri tutelaris, & mercatoris, *Sol. in conſtitut. antiq. Sabaud. gloſſ. 3. ſuper decret. quitationem tit. de minor. num. 12. gl. 3.* Quo loci multa adſcribuntur pertinentia ad libros rationum, fidem & approbationem eorum.

Cap. I. Ratio liber. Quid ſit. Quæ requirantur.

Giornale eſt protocollum, ex quo formatur liber. *ead. Rot. deciſ. 173. num. 6.*

Quæ requirantur.

Liber adminiſtrationis alicujus negotii, debet continere reditus, & fructus, qui recipiuntur ex bonis adminiſtratis, & ſi in dicto libro nihil ſcriptum eſſet præſumeretur dolus, & juraretur in litem contra adminiſtratorem. *idem Vera. d. deciſ. 157. part. 2.* ¶ Ubi ad ſupplendam fidem libri rationum, requiritur juramentum ſcribentis, illud neceſſarium non eſt ipſo mortuo: quia mors vim obtinet juramenti. *Cravet. conſ 275 num. 7. vide Matheſ ſing 78.* ¶ Liber rationum debet continere annum, & diem, *ead. Rot. deciſ. centeſima vigeſima ſexta. vide plenius ibi. deciſio. centeſima ſexageſima quarta, num. vigeſimo ſecundo.*

Cap. II. Quibus modis intelligatur.

*Libris omnibus legatis Juriſconſulto, an veniant ſolum libri legales, *Johan. Petr. Surd. deciſ. 150.* ¶ Verba, debent, & recepimus, ſcripta in libris, quomodo intelligantur: & partitæ ad debitum, & ad creditum, ſunt connexæ, *ibid. deciſ. 16. num. 7. & 8. vide Cravet. conſ. 275.* ¶ Quando reducitur teſtom partitarum, præcedentes partitæ intelliguntur ſolutæ, *ibid. d. deciſ. 16. num. 9. & deciſio. 132. Rot. Genuen.* ¶ Libri amiſſio non præſumitur; ſed malitioſa occultatio. *D. Sol. in conſtitutio. antiq. Sabaudia gloſſ. 3. ſuper decreto, quitationem, titul. de minorib. num. 12. fol. 98.* ¶ Dies appoſitus in una ratione, intelligitur repetitus, ſeu communis in omnibus ſequentibus, *Bart. in l. ſi quis 6. §. ſi initium. ff. de eden.*

Cap. III. Quando probet, vel non.

*Liber an probet contra tertium, ſi ea decreto Principis fidem facit, *Johan. Petr. Surd. deciſ. 312.* *Liber mercatoris an probet, & quando, *Johann. Petr. Surd. dec. 399.* ¶ Libri Officialium, puta Conſulum probant inter ſubditos adminiſtrationis, *Vera. deciſio. 155. ſeu 1. part. 2. num. 6.* Nam plene eſt credendum libris publicis, quia dicuntur fons veritatis, & veri præſumuntur. *Hieron. Mago. deciſ. Luc. 59. & Cabal. milleloq. 57.* De practica ſcribendi hos libros, *vide per Bartol. in l. comperimus. C. de navicula. lib. 10.* ¶ Libri gabellarum, & receptoris collectarum, ac aliorum publica auctoritate receptorum, probant, *Bartol. in l. quadam 9. §. nummularios. ff. de edend.* ¶ Libri viſitatorum plene probant quoad pertinentia viſitationis, *idem Verar. deciſ. 158. ſeu 4. part. 2.* Liber chronicorum probat erectionem alicujus officii, vel beneficii, *idem deciſio. 160. ſeu 6. part. 2.* ¶ Libri Menſæ Epiſcopalis, probant valorem bonorum. *Alexand. Raud. tractat. de Analog. cap 38. num. 75.* ¶ Ætas probatur per librum Baptiſmi Eccleſiæ parochialis. *Verar. deciſ. 314. ſeu 4. lib. 1.* ¶ An libri rationum probent, diſtinguendum eſt, aut loquimur in libris rationum privatorum viventium, & tunc faciunt fidem pro ſe, niſi eſſet conſuetudo contra, vel probentur ſex adminicula, *de quibus per Guid. Pap. d. quæſt. 441.* Aut ſunt rationes

mortuotum, & tunc ſi conſtet defunctum fuiſſe bonæ vitæ, & famæ, faciunt ſemiplenam probationem; ut ſit locus juramento ſuppletivo, & cum uno teſte facerent plenam probationem, *Guid. d. quæſtio. 441. numer. 5. & 6.* ¶ Confaſſio mercatoris in libro ſuo rationum ſcripta probat, licet, abſente parte, facta ſit. *Gail. obſerv. 20. lib. 2. num. fin.* ¶ Liberationum cenſetur approbatus à petente illum exhiberi, & contra ipſum probat; qui actus productionis librorum non attribuitur producenti; ſed petenti & mandanti exhibitionem fieri, *Cravett. conſil. 275. vide D. Sol. in conſtit. antiqu. Sabaudiæ gloſſ. 3. ſuper prima part. decreti, quitationem. fol. 97.* Et per conſequens petens exhiberi libros, illis ſtare tenetur, *Rot. Genuen. deciſ. 49.* (*vide tamen deciſio. 72. numer. 8. ibid.*) tam pro ſe, quam contra ſe, & ſi fuerit ſuper hoc interrogatus reſpondere tenetur, *Franc. Marc. quæſt. 520. part. 2.* Verum hoc interrogatorium eſt ſuperfluum, aut præjudiciale interroganti, *idem D. Sol. in dd. conſtitut. antiq. Sabaudiæ, gloſſ. 3. ſuper 1. parte. d. decreti, quitationem, num. 25.* ¶ Liber mercatoris caſu, quo illum producens ſit homo integræ opinionis, & rationes proprio proferentis manu ſcriptæ ſint, cauſaque obligationis expreſſa, & eodem libro, non ſolum credita; verum etiam debita, data, & accepta, contineantur, ſemiplene probat, *Andr. Gail. obſervat. 20. lib. 2.* ¶ Liber rationum privatæ perſonæ quam probationem faciat, & quæ requirantur, & deduci dabeant, ut fides illi adhibeatur, *vide Guid. Pap. quæſt. 441. Capell. Thol. quæſt. 497. Joſeph. Ludov. dec. Peruſ. 88. Andr. Gail. obſerv. 20. lib. 2. Maran. in ſuo Spec. part. 6. tit. de teſtib. produƈt. fol. 395. & Rol. conſil. 92. lib. 3.* ¶ Libri cenſuales ex quo reperiuntur in archivis Eccleſiæ probant, unde libri terragiorum, & computorum Prælatorum & Capitulorum, continentes cenſuales debitores & emphyteotas ipſorum, & ſolutiones eorum probant contra illos debitores cenſuales, *Boer. deciſio. 495. num. 11. & 13. Cravet. conſ. 158.* ¶ Libri cenſuales an probent, *vide Rebuff. in conſtitut. Reg. de liter. obligat. gloſſ. 3. num. 12.* ¶ Dominium Eccleſiæ per librum cenſualem probatur, *Dec. conſ. 596.* ¶ Ætatem matris teſtimonio, vel libro patris probari, *ſcribit Men. de arbitr. lib. 2. caſ. 116.* ¶ Negativa probatur ex inſpectione librorum. *Rand. tractat. de Analog. cap. 40.* ¶ Liber rationum probat (qui alias non probaret) propter veriſimilitudinem, *Cravett. conſ. 73. num. fin. conſ. 75. numer. 23. conſil. 158. num. 9. conſ. 258. num. 18. & conſ. 275. Matheſ. ſing. 78. in additio. D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudiæ ſuper d. decre. quitationem gl. 3. n. 16. fol. 98. & Dec. conſil. 596. num. 9.* ¶ Liber continens multas partitas, ſi in aliquibus ſit verus, probat etiam in aliis, *Crav. conſ. 158. num. 6. & conſ. 198. num. 6. idem D. Solin. ibid. d. gloſſ. 3. ſuper dicta decreta, quitationem, tit. de minorib. num. 29. & Matheſ. ſing. 78. in additio. vide tamen Joſeph. Lud. deciſio. 42. Luc. num. 35.* ubi tenet contrarium. ¶ Liber rationum probat pro ſcribente, ubi agitur de modico præjudicio. *Cravett. conſil. 182. num. 15. idem D. Sol. ibid. d. gloſſ. 3. ſuper prima parte d. decreti, quitationem, num. 18. & Matheſ. ſing. 78. in additio.* ¶ Liber cataſtri præſumptive probat. *Franc. Marc. quæſt. 224.* Et illi, ſeu regiſtris ſtandum eſt. *Tham. Minad. deciſ. 43. num. 4. vide Innocent. in cap. 1. de Procurato.* ¶ Æſtimum Communitatis contra illam, & omnes illos, qoi ſciverint æſtimum fieri, probat dominium, & poſſeſſionem. *Borg. Cavalcan. deciſio. decima octava numer. 8. de jud.* ¶ Libri rationum in dependentibus á mera noſtra voluntate, plene ptobant. *Bart. in l. Neſcennius 36. ff. de negot. geſt.* ¶ Liber mercatoris, vel campſoris approbati, facit ſemiplenam probationem, ſed an manu ipſius probetur ſcriptus per comparationem literarum, *vide Bart. in l. nuda 26. numer. 8. ff. de donatio.* ¶ Partitæ probant contra ſcribentem. *Rot. Genuen. deciſio. 11.* ¶ Confeſſio facta in ſcriptis per mercatorem in libris ſuis, parte abſente, probat. *Hyppolyt. ſingul. 459.* ¶ Libri mercatorum probant, cujus nomine mercatura exerceatur, *Bart. in l. 4. Cod. communia utriuſque judic.* Sed qualem probationem faciant, *vide eundem Bart. in l. nuda 26. ff. de donatio.* ¶ Stante conſuetudine, quod libris mercatorum præſtetur fides, illi probant, ubicunque producuntur, etiam extra territorium. *Cravett. conſil. 305.* Sed tunc quæ qualitates concurrere debeant, *vide Roland. conſil. 92. volum. 3.* ¶ Productus liber in judicio, probat contra producentem, licet producatur in parte, & paſſibus. *Cravet. conſil. 82. numer. 8.* ¶ Cedula, ſive memoriale probat inter mercatores contra ſcribentem, & habet vim inſtrumenti. *Rot. Genuen. deciſio. 126.* ¶ Nota dati, & recepti facta inter aliquos, inducit fidem, & probationem quoad alios. *Rot. Genuen. deciſio. 202.* Sed quod libri mercatorum pro tertio, contra tertium, non probent, *ſcribit Venor. deciſio. 158. ſeu 1. part. 2.* ¶ Judicis arbitrio eſſe relinquendas probationes ex libro mercatoris provenientes, & campſorum, *ſcribit. Menoch. de arbitr. libr. 2. caſ. 91.* ¶ Liber rationum quando faciat plenam probationem, & quando ſemiplenam, *vide Bartol. in l. admonendi 31. num. 26. ff. de jurejurand.* ¶ Liber rationum exercentis publice artem quando non continet nihil pro eo, nec contra eum, ſemiplene probat. *Bart. ibid. numer. 28.* ¶ Liber mercatoris probat contra eum, etiam ſi partitæ ſint ſcriptæ manu aliena. *Rot. Genuen. deciſi. trigeſimaprima, numer. 7.*

Vel non.

Regulariter libri rationum non probant, etiam favore Fiſci, niſi contra dominum, vel ſcribentem, cujus manu probantur ſcripti, ejus confeſſione, vel per teſtes. *Boer. deciſ. 105. & 295. numer. 15. & Rot. Gen. deciſio. decima ſexta. & deciſio. 195.* ¶ Rationes defuncti non probant contra extraneos, & per aſſertionem minoris quantitatis, non inducitur liberatio à majori, *authent. rationes. C. de probatio. & ibid. Bartol.* ¶ Æſtimi liber, ſeu cataſtri, quamvis probet inter commune, & deſcriptum in æſtimo, ut appareat quid, & quantum ſolvi debeat, tamen non probat inter deſcriptum, & tertiam perſonam ſingularem. *Capic. deciſio. 107. num. 12.*

Cap. IV. Quando faciat fidem, vel non.

Rationes defuncti faciunt pro hærede præſumptionem, quando continent debita, & accepta. *Pet. de Raven. ſing. 618. Bart. in l. admonendi 31. ff. de jurejurand. num. 26.* Nam libris, & rationibus defuncti major adhibetur fides, quam libris & ſcripturis viventis. *Auguſt. Baer. q. 65. num. 7.* ¶ Qualis fides ſit adhibenda libro ſociorum inter eos, & quomodo dictum limitetur, *vide eundem Menoch. libr. 2. de arbitrar. caſ. 92.* Quod liber rationum probet contra mandantem, *habetur ibidem.* ¶ Liber æſtimi ita demum facit fidem, ſi auctoritate publica, & inter conſentientes, factus ſit. *Papon. lib. 5. tit. 11. arreſt. 39. fol. 315. mihi.* ¶ De fide rationum, tam pro actore illis producente, quam contra ſe, *vide per eundem Menoch. lib. 2. caſ. 93. & Hippolyt. ſing. 458.* Sed quid, de parcella libri producta in cauſa, *vide ibid. dict. caſ. 93. num. 12.* ¶ Libri mercatorum, campſorum, gabellarum, & rationum, quando fidem faciant, *vide Hartmann. cap. 4. tit. de probatio. lib. 1.* ¶ Quam fidem faciat liber rationum tutoris inſcribentis pupillorum adminiſtrationem, *vide Cravett. conſil. 275.* ¶ Libris, & extractis ipſorum, ex conſuetudine poteſt adhiberi fides. *cad Rot. deciſ. 38.* ¶ De fide computorum, & qualiter recognoſcantur, *vide Boer. deciſ. 295.*

Cap. V. Quando credatur, vel non.

Libris antiquis creditur in facto, in quo aliæ probationes non habentur. *Natt. conſil. 235. num. 7. tom. 2.* Etiam ſi agatur de probatione dominii, *Auguſt. Bero.*

quæſt.

queſt. 65. ¶ Conſuetudo, vel ſtatutum, quod credatur libris mercatorum, valet; ſed an hoc procedat in magna ſumma, *vide Matheſ. ſing. 51. in additio. & Hippol. ſing. 560.* ¶ Statur juramento adminiſtratoris in expenſis minutis. *Bart. in l. 2. C. de navicula. lib. 10.* ¶ Libro Theſaurii Canonicorum, Communitatis Preabyterorum Eccleſiæ, creditur quoad ipſos de Univerſitate. *Ven. deciſio. 156. ſen 2. lib. 2. vide Borg. Cavalcan. deciſ. 27. de contract. part. 2. numer. 84.* ¶ Licet rationibus credatur, ubi minutæ ſunt expenſæ, vel veriſimiles, tamen hoc non procedit, ubi ſimul junctæ facerent magnam quantitatem. *Rot. Avenio. deciſio. 53. in deciſio. diverſo.* ¶ Conſuetudo valet, quod libris mercatorum plene credatur: idem in ſtatuto, ſed quæ concurrere debeant hoc caſu, *vide Andr. Gail. obſervatio. 20. libr. 2. n. 6.*

Vel non.

Rationibus defuncti non ſtatur ad probandum, ſibi, vel hæredi, aut ſcribenti debitum fuiſſe. *l. rationes 6. C. de probatio.* ¶ Licet ex conſuetudine, vel ſtatuto credatur libris mercatorum, tamen liberculo, ſeu manuali, non creditur. *Rot. Gennen. deciſio. 2. num. 27.* Minus libro ſuſpecto, *ibid. num. 32.* ¶ Libro alicujus, ubi ſtandum eſſet, non ſtatur, ſi in aliquo ille arguatur de falſo. *Natt. conſil. 59. numer. 17. Tom. 1.* ¶ Libro non habenti omnes partitas, de quibus in originali, non creditur: & rationes edi debent cum die, anno, & Conſula, alias liber in quo ſunt deſcriptæ, non probat. *Rot. Gennen. deciſio. 173. num. 12. & 13.*

Cap. VI. Qui teneatur oſtendere, exhibere, edere, vel non.

Fiſcus cogitur oſtendere quinternos, ſeu libros Feudatario, qui ſolvit, & apocham ſolutionis perdidit, ut videat an in eis ſit ſcriptura ipſius ſolutionis. *Bart. de Capu. ſing. 85.* ¶ Libri exiſtentes in manib. tertiæ perſonæ, non ſunt exhibendi actori ad effectum illos producenti contra reum, qui non vult illis uti. *Vene. deciſio. centeſima quinquageſima nona, ſen 3. p. 2.*

Exhibere.

Debitor ſummæ per abbacum, ſeu ziffras ſuper fogliacio, non ſcripta partita ad formam libri, tenetur, licet ad reddendam rationem fogliacia non admittantur, ſed exhibendi ſint libri. *Rot. Gen. deciſ. 96.* Ziffræ enim, & figuræ pro verbis ſupplent. *ibid. n. 8.* ¶ Exhibitio libri non ſervit, niſi pro parte, pro qua eſt facta, *Rot. Gen. dec. 16. n. 4.* ¶ Quando debitor alllegans ſe ſolviſſe offert ſe paratum velle ſtare libro actoris mercatoris, talis liber debet exhiberi, forma tradita *per Papon. lib. 9. tit. 7. arreſt. 4.*

Edere.

Si recuſaretur editio libri à parte petita, præſumeretur fraus contra recuſantem edere librum ipſum. *Crav. pro genero, conſil. 1. num. 179.* ¶ Quando liber rationum debeat in judicio edi, *vide per Bart. in rubr. C. de edend. in addit. & in l. 1. & 2. eod.*

Cap. VII. Qui teneatur facere librum.

Tutores, alii adminiſtratores, & negot. geſtores tenentur facere librum rationum. *Ven. deciſ. 157. part. 2.* Sed qualem fidem faciat talis liber, *vide Crav. conſ. 275. D. Sol. in conſtit. antiq. Sabandiæ gloſſ. 3. ſuper 1. p decreti, quietationem, titul. de minor. fol. 97.* ¶ Partitæ librorum pro, & contra, acceptandæ ſunt. *Magon. deciſio. Luc. 59. num. 18. Andr. Gail. obſerv. 20. num. 3. lib. 2.* Sed quod quis poſſit approbare libros alicujus, quatenus illi faciant pro ſe, & rejicere, quatenus faciant contra ſe in ſeparatis, *ſcribunt Abb. conſil. 275. num. 4.* Pro conciliatione diſtingue, *ut per Cravett. conſ. 278. vide etiam D. Sol. in dd. ſuis comment. gl. 3. num. 26. ſuper 1. part. decreti quietationem. titul. de minorib. fol. 98. & Matth. Matheſ. ſingul. 78.* ¶ Liber rationum approbatus in uno capitulo non intelligitur approbatus in alio ſeparato. *Decian. conſil. treceenteſimo decimo octavo num. 7.*

Cap. VIII. Qui ſint effectus.

* An quis teneatur ſolvere mercatori ſummam, de qua conſtat in libro rationum, & quomodo. *Roland. conſil. 92. tom. 3.* * An liber rationum probet contra ſcribentem. *Fach. lib. 11. c. 32. affirmat cap. per tuas, de probatio. l. generaliter. C. de non num. pecun. l. Lucius, §. tutela, ff. de adminiſtr. tuto.* * An liber ſcribentis probet pro ſcribente in contrais. *ibid. cap. 33. affirmat l. publica. §. ultim. ff. depoſ.* * An liber privatus probet pro tertio contra tertium, *ibid. cap. 34. negat §. ſi vero tale quid. authen. de inſtrument. auth. & fide.* ¶ Gabellarius, qui libros ſuarum rationum laceravit, & combuſſit, an incidat in crimen falſi, *vide Perilluſt. D. P. Tiſſan. deciſio. 171.* ¶ Ubi ex ratione librorum reperitur non omnia fuiſſe ſcripta; ſed aliqua omiſſa, præſumitur contra adminiſtratorem. *Rot. Genuen. d. deciſio. 173. num. 15.* ¶ Sufficit apparere de mercibus ex libro rationum mercatoris, culpa ejus præcedente, qui illas amiſit, ut quando mercator commiſit merces mulioni, qui inde culpa ſua eas perdidit. *Cravett. conſil. 218. num. 5.* ¶ Frater nomine ſuo rem emens, ſi eam ſuo, & fratris nomine in libris Communis deſcribi patiatur, ex hoc dominium pro parte in alterum fratrem tranſlatum cenſetur, præſertim ſi alter frater pro rata collectas ſolverit. *Ludov. Roman. ſing. 433.* ¶ Per recognitiones jus transfertur in dominium, & ex illis probatur de domino directo ipſius domini. *Crav. conſ. 154. n. 5. vide ib. conſil. 158.*

Cap. IX. Quando valeat.

Rationes veræ in parte, & in parte falſæ, reſpectu verarum, validæ ſunt, & contra, faciendaque eſt ſeparatio. *Rot. Anen. deciſio. 53. in deciſ. diverſ.*

TITULUS CCXXXI.

De juramento calumniæ.

Cap. I. Juramentum calumniæ. Quale ſit.

DE juramento calumniæ, & malitiæ, & quomodo illa differant, *vide per Rebuff. in conſtit. Reg. Tom. 3. tract. de reſponſio. artic. 1. Matheſ. ſingul. 64. in additio. Henric. Boer. in ſuis ſingul. tit. juramentum, & Maran. in ſuo Spec. lib. 6. tit. de juramento. fol. 373.*

Cap. II. Quando præſtari debeat, vel non.

Juramentum calumniæ per procuratorem habentem ſpeciale mandatum, præſtari poteſt. *Hartman. cap. 2. tit. de jurament. calumn. lib. 2.* Sed an ſufficiat generale mandatum, *vide Gail. obſerv. 83. lib. 1.* Pro affirmativa *ſcribit Matheſ. ſing. 149. & in additio.* ¶ Procurator ex officio datus, an cogendus ſit juramentum calumniæ præſtare, *vide Gail. obſerv 88. lib. 1.* ¶ Juramentum cal. quod eſt ſolemnitatis, præſtatur per procuratorem habentem ſpeciale mandatum, & jurat in animam domini, & ſuam, & jurando procuratorio nomine ſe animo calumniæ non petere, ſufficit. *Bart. in l. 13. §. ſi alieno. ff. de damn. infect.* Ubi de materia, *& in authen. ut litigantes jurent, vide Abb. in ſua Pract. cap 76.* ¶ Decretum requirens præſtationem hujus juramenti intelligitur, ſi pars id petierit. *Natt. conſ. 65.* ¶ Juramentum calumniæ, inſtante parte, poſt cauſæ concluſionem præſtari non poteſt: fallit in ſummariis cauſis, & etiam officio judicis debet admitti poſt concluſionem. *Rol. conſ. 71. vol. 1. n. 32.* ¶ Tale juramentum à litigatoribus judicii principio, vel ubi requiſitum ſit, debet præſtari, nec privatorum pacto remitti poteſt. *Hippol. ſing. 52.* Sed an poſſit exigi ante litis conteſtationem, *vide Hartm. cap. 1. tit. de juramento. calumn.* ¶ Juramentum calumniæ, etiam in arbitrariis judiciis, neceſſarium eſt, & in omnibus cauſis eſt præſtandum. *Menoch. de arbitra. lib. 1.*

Vel

Vel non.

Statutum, vel conſuetudo diſponens, quod non ſit neceſſe præſtati juramentum de calumnia, non valet, quod procedit etiam ſi loquatur de cauſis ſummariis. *Mattheſ. ſing. 65.* ¶ Juramentum calumniæ præſtari non debet de neceſſitate, quando proceditur per modum voluntariæ juriſdictionis, & ubi eſt quæſtio juris, vel de re notoria. *Iaſſ. Lanſ. Balb. deciſ. 28.* ¶ Juramentum de malitia defertur poſt juramentum calumniæ. *Bart. in §. quia igitur. auth. de his, qui ingrediuntur ad appellan. numer. 10.*

Cap. III. Qui teneatur jurare, vel non.

Procurator in Curia Romana tenetur jurare de calumnia, non ſolum in animam principalis: verum etiam in propriam. *Dd. de Rot. deciſ. 1. tit. de juramento. calum.* ¶ Qui petit editionem, debet jurare de calumnia. *l. ſi quis 6. §. exigitur. ff. de edendo.* ¶ Pater in cauſis filiorum jurat de calumnia. *gloſſ. in l. 1. C. de bonis mater. & mater. gene.* ¶ Deferens juramentum de veritate, debet primo de calumnia jurare. *gloſſ. in l. jusjurandum. 34. §. qui jusjurandum. ff. de jurejurand. & Boer. deciſio. 243.* ¶ Nuncians novum opus, debet de calumnia jurare coram Prætore, & parte petente. *gloſſ. in l. de pupillo 5. §. qui opus. ff. de oper. nov. nunciat.* ¶ Qui petit ſibi caveri de damno infecto, de calumnia prius jurare debet. *l. qui bona 13. §. ſi quis ſtipulatus. ff. de damn. infec.* ¶ Qui alieno nomine petit caveri, etiam de calumnia jurare debet, niſi is, cujus nomine petit, jurare non deberet. *d. l. 13. §. ſi alieno.* ¶ Reus de calumnia jurare debet, quod putat uti bona contradictione. §. *ecce enim, inſtitut. de pœn. teme. lit.* Sed de forma hujus juramenti. *vide per gloſſ. ibid.* Et de juramento actoris. *in §. item actoris, & §. utriusque, & ibid. gloſſ. eod. tit.* In hac Patria habemus formam dicti juramenti, *ut in novis ordinibus, tit. del giuramento.* ¶ Litigantes jurare debent, quod nihil penitus judicibus patrocinii cauſa ipſis, vel alteri cuicunque perſonæ pro ea cauſa quoſlibet modo dabunt, vel dederunt, aut promiſerunt, vel per ſe, aut per alium, exceptis his quibus licet dare. *auth. ut litig. jurent.* ¶ Vaſallus à domino non poterit exigere juramentum calumniæ, ſed neque dominus exigere poteſt à Vaſallo; alioqui ſi exegerit, & ipſe cogetur jurare. *cap. in quibus, de conſuetud. rect. feud. in uſib. feud.*

Vel non.

Conſuetudine inductum eſt Advocatos non jurare de calumnia, ſed an talis conſuetudo contra jus commune, valeat, *vide Ludov. Rom. ſing. 428.* An Advocatus teneatur jurare, *vide gloſſ. in §. in utriusque, inſtit. de pœn. temer. litig.* ¶ Procurator Fiſcalis non tenetur jurare de calumnia. *Mynſing. obſerv. 74. cent. 1. & Andr. Gail. obſerv. 90. lib. 1.*

Cap. IV. Quando juretur.

Quando Procurator juret de calumnia, *vide Bart. in authen. in iſto §. fin. autem. C. de jurejuran. propt. calum. dan.* ¶ Procurator jurat de calumnia, licet principalis juraverit. *Harem. cap. 9. tit. de Procuratorib. lib. 1.* ¶ In omni caſu olim erat jurandum de calumnia, & in omni capitulo, hodie ſufficit ſemel jurare: quod intelligendum eſt in his, quæ obveniunt, poſt litem conteſtatam; ſed in his, quæ contingunt ante, etiam hodie juratur in ſingulis. *gloſſ. in §. fin. in verbo. juraverit, inſtitut. de fidei. hered.* ¶ In criminalibus, an juretur de calumnia, *vide Bart. in l. 1. C. de jurejuran. propt. cal. dan.*

Cap. V. Juramentum: Quibus modis omitti poſſit, vel non.

* Juramentum calumniæ, quod pars tacite poteſt omittere, an dicatur omiſſum, quando clare, & ſpecifice non fuit oppoſitum de non præſtito juramento ad invalidandum proceſſum, vel actum judicialem. *D. Gaſp. Theſſau. q. Foren. Quæſt. 40. lib. 1.* ¶ Juramentum calumniæ hodie poteſt omitti, non remitti, & juratur ſemel tantum in his, quæ emergunt poſt litem conteſtatam. *gloſſ. l. jusjurandum 34. §. qui ff. de jurejuran. vide Bart. in l. 5. §. qui opus ff. de oper. nov. nuntiat.* Tamen jurare tenetur iterum quia, ſi cauſa fuerit mutata, & in cauſa appellationis jurari debet. *Bart. in l. qui bona 13. §. ſi quis ſtipulatus. ff. de damn. infec. vide gloſſ. in l. comparationes. C. de fide inſtrumentorum.* ¶ Juramentum calumniæ petitum, non poteſt omitti, etiam ſtante facultate procedendi ſimpliciter, & de plano, ſola facti veritate inſpecta. *Put. deciſ. 398. lib. 2.*

Cap. VI. Quibus modis remitti poſſit.

Hoc juramentum poteſt tacite remitti conſenſu partium, licet expreſſe non poſſit. *gloſſ. in verbo, ſententia. §. 1. l. 1. ff. de fer. & dilatio.* ¶ Juramentum calumniæ, conſuetudine remitti poteſt. *Andr. Gail. obſer. 85. lib. 1. vide tamen Menoch. de arbitr. lib. 1. q. 20.*

Cap. VII. Qui ſint effectus.

Hoc juramentum exactum, & non præſtitum, reddit proceſſum nullum: ſecus ſi non exactum, ſed tacite remiſſum, quia tunc teneret judicium, tamen in camera Imperiali, non obſtante hac nullitate, proceditur in cauſa appellationis, dummodo in ipſa cauſa exactum præſtetur. *Andr. Gail. obſervat. 84. lib. 1. vide Bart. in auth. principales. §. ſed quia. Cod. de jurand. propt. calumn. dand. Doctor. de Rot. deciſione ſecunda titul. de juramento. calumn. in antiqu. & Abbas in ſua Practica. c. 67.* ¶ Contumacia procuratoris non jurantis de calumnia, an noceat domino, *vide eundem obſer. 89. lib. 1.* ¶ De pœna non jurantis de calumnia, *vide per Andr. Gail. obſerv. 86. & 87. lib. 1.* ¶ Non jurans de calumnia cadit ab actione per ſententiam, & habetur pro confeſſo, tamen poteſt apellare. *Bart. in auth. principales §. quod ſi actor. C. de jurejur. propt. calumn. dan.* ¶ Iſtud juramentum licet excuſet à calumnia præſumta, non tamen excuſat à condemnatione expenſarum propter temeritatem, vel propter contumaciam. *Bart. in l. 1. ff. ad Senatusconſul. Turpil. num. 11.* ¶ Contumax in non jurando de calumnia, an poſſit appellare, *vide gloſſ. in §. juſſus l. fin. ff. de appellatio.* ¶ Juramentum hoc qui præſtare detractat, cauſam admittit. *Hippol. ſing. 252.*

TITULUS CCXXXII.

De juramento veritatis in judicio à parte parti delato.

Generalia.

Juramentum litis deciſivum, quod dicatur, qualiter deferatur, quando, quot ſint ſpecies hujus juramenti judicialis, *vide per Maran. in ſuo Spec. part. 6. tit. de juramento, num. 22. & ſeqq.*

Cap. I. Juramentum, quid ſit.

Juramentum eſt ſpecies probationis. *Rot. Genu. dec. 79.* Ideo durante termino ad publicandum poteſt offerri, etiam poſt ſuſceptum onus probationis per teſtes, & ipſam viam electam. *Cravett. conſ. 207. Ozaſch. deciſ. 79.* Et poſt. *ibid. num. 7. & Maran. in ſuo Specul. part. 6. tit. de teſtium produc. num. 73.* Licet multi contra teneant. ¶ Juramentum triplex eſt: quia quoddam eſt litis deciſorium: quoddam introductorium obligationis: & quoddam confirmatorium. *Bart. in l. 57. num. 8. ff. de fidejuſſo. & mandat.* ¶ Inter juramentum, & ſimplicem loquelam, non eſt apud Deum differentia. *cap. juramenti 22. quæſt. 5.* ¶ Juramentum judiciale dicitur, quod defertur in judicio à parte parti, judice approbante. *gloſſ. ibid.* ¶ Mors non minorem fidem, quam corporale juramentum, meretur, quia illa habet vim juramenti. *Andr. Gail. obſerv. 43. lib. 2.*

Cap.

Cap. II. Quando ſit, & quæ requirantur.

Juramenti delati, & relati, eadem debet eſſe diſpoſitio. *Ozaſ. deciſ. 61.* ¶ Juramentum judiciale pro veritate habetur; ſecus in extrajudiciali. *Boer. deciſ. 305. n. 3.* Ideo contra juramentum à parte parti delatū, non admittitur probatio in contrarium, niſi per confeſſionem jurantis, per quam ſolum poteſt retrsctari, *idem Boer. deciſ. 306.* ¶ Probatio ſimpliciter prolata, non comprehendit probationem per juramentum. *Capic. deciſ. 91. Iaſ. de actio. in §. omnes, verſ. quadrupli, num. 40.* ¶ Non eſt majus per Evengelium, quam per Deum jurare, *c. ſi aliqua 22. q. 1.* ¶ Jursmentum debet habere tres comites, ſcilicet judicium, veritatem & juſtitiam, & ſi illa deficiant nequaquam juramentum erit, ſed perjurium. *c. animadvertendum. 22. q. 2.* ¶ Pejerare peccatum eſt; non autem jurare. *c. in novo 22. q. 1.* Nam in neceſſariis peccatum non eſt jurere. *c. ut moventis, 22. q. 1.* ¶ Judiciale juramentum an tactum ſcripturarum requirat, *vide Periluſt. D. P. Teſſau. deciſio. 47. num. 4.*

Cap. III. Quando acceptari poſſit.

Juramentum an debest in totum acceptari cum ſuis qualitatibus, vel liceat pro parte tantum in utilibus illud acceptare, *vide Boer. dec. 243. & dec. 339.* In hac patria habemus decretum, diſponens eſſe acceptandum cum omnibus ſuis qualitatibus, *ut in novis ordinibus. tit. delle poſte, oſia poſitioni. verſ. & accioche.*

Cap. IV. Qui teneantur jurare, vel non.

In actionibus famoſis quis jurare cogitur, nec juramentum referre poteſt: in aliis eutem ſecus, quia non præciſe quis cogitur jurare, ſi mallet referre. *Cravett. conſ. 230.* ¶ Juramentum licet non referatur, ut oblatum eſt, quis tamen jurare cogitur, & totum arbitrio judicis finiendum eſt. *Cravet. d. conſ. 203. num. 6.* ¶ Judicis arbitrio relinquitur ſub que verborum conceptione jurare is debeat, cui juramentum reletum eſt. *Men. de arbit. lib. 2. caſ. 189.* Sed in hsc Petria præſcribitur forma, *ut in novis ordinibus. tit. del giuramento.* ¶ Hæres negans fideicommiſſum eſſe relictum, fideicommiſſario volente ſtare ejus juramento, cogitur jutare, vel ſolvere, nec auditur volens nunc (ſecus ſi eb initio ante negationem) ſe tueri ex minus ſolemni voluntate. *l. fin. C. de fideicom.* ¶ Si quis fecerit chyrographum, quo confiteatur ſe debere aliquam ſummam cauſa venditionis tantarum mercium expeditarum, quas tamen emptor omnes non receperat, ſuper non expeditis venditor, non obſtante chyrographo, jurare tenetur. *Marc. q. 698. part. 2.* ¶ Jurare, eut referre quis regulariter recuſare non poteſt, etiam ſi dicat velle deducta, vel contrarium per teſtes probare. *Ozaſ. d. deciſ. 11. Boer. deciſ. 95. Papon. lib. 9. tit. 6. arreſt. 4. Maran. in ſuo Spec. part. 6. tit. de teſtium produ*ct*. num. 74.* Nem manifeſtæ turpitudinis eſt nolle jurare, neque referre: quid ſi per juramentum oblatum conſtituitur quis judex, & teſtis in cauſa propria. *Craves. conſil. 203.* Sed pro intelligentia concluſionis. *vide Hippol ſingul. 83.* Et quando poſſit juramentum recuſari, *vide Iaſ. de actio in §. item ſi quis poſtulante. num. 31. 33. & 83.* ¶ Quando teſtator noluit ſolemniter diſponere, ſed in fide hæredis committere, hæres tenetur jurare non eſſe relictum, aut ſolvere. *§. fin. inſtitut. de fideicommiſſ. hæredit.*

Vel non.

Reus non tenetur jurare præciſe, an actor mutuaverit, vel receperit pecuniam, ſed ſufficit jurare ſe non teneri, nec obligatum eſſe, vel quod debet aut nihil debet, vel ſub conditione, ſi mutuaſti mihi, tibi reſtitui. *Boer. deciſ. 339. in fine.* ¶ Debitor conventus ſuper chyrographo, lapſo termino dato ad proponendam exceptionem non numeratæ pecuniæ. non poteſt compellere actorem ad jurandum, non fuiſſe pecuniam numeratam. *Capic. deciſ. 15. vide Marc. quæſt. 698. part. 2. Papon. lib. 9. tit. 6. arreſt. 20.* Ubi ſcribit contrarium, *vide etiam Men. conſil. 47. volum. 1.* ¶ Ante quatuordecim annos nullus jurare cogitur. *cap. pueri. 22. quæſt. 5.* ¶ Teſtibus publicatis, non cogitur adverſarius jurare. *Ozaſch. deciſ. 97. n. 6. vide tamen Boer. deciſ. 95. num. 4. & Cravet. conſil. 207.* ¶ Quis ſuper eo jurare non cogitur, in quo habet ſuam intentionem fundatam, teſtibus, vel inſtrumentis. *Ozaſ. deciſ. 10. num. 7. Boer. deciſ. 95. num. 3. Hartm. cap. 2. tit. de juramens. lib. 2. vide Joſeph. Lud. dec. Luc. 35. Franc. Marc. q. 387. cap. 2. ex. de probatio. Papon. lib. 9. tit. 6. arreſt. 5. & 6. vide & ibid. arreſt. 8. pro dictis intelligentia.* ¶ Jurare non tenetur habens inſtrumentum obligationis niſi ſuper ſolutione. *Gaſp. Cabal millel. 642. vide Creſcen. deciſ. 4. alias 312. tit. de jurejur.* ¶ Perjurus poſtmodum ed jurandum non admittitur, & ab actibus legalibus repellitur. *Fran. Marc. q. 706.* ¶ Nam à perjuro non debet amplius juramentum requiri. *cap. literas 14. ext. de præſumtio.* ¶ Juramento delato, datur eo terminus ad jurandum, & interim poterit deferentem pœnitere, etiam nulla ſubſiſtente cauſs. *Boer. dec. 243. vide in novis ordinibus hujus Patria, tit. del giuramento.* ¶ Emptor non tenetur jurare ſuper veritate pretii rei emptæ, judicis decreto. *Pap. lib. 6. tit. 6. arreſt. 22.* ¶ Perjurium enceps, quis non debet ſubire. *Bart. in l. videamus 4. ff. de in lit. jurando.*

Cap. V. Qui jurare poſſit, vel non.

Procurator quando dominus non poteſt haberi, juret etiam de veritate, & affectione; & jursns de veritate intelligitur jurare de vehementi opinione, non de veritate, quæ ſenſu percipitur. *Bart. in l. qui bona 13. §. ſi alieno, num. 19. 14. & 18 ff de dam. infec.* ¶ Municipes poſſunt jurare per eos, qui regunt municipium. *l. municipibus 96. ff. de conditio. & demonſtratio.* ¶ Jurans poteſt jurare cum qualitatibus, & pars offerens jusjurandum, non poteſt illud acceptare in parte, & in alia reprobare. *Papon. lib. 9 tit 6. arreſt. 2. & Menoch. de arbitra. lib. 2. caſ. 93. num. 25. & 26.* ¶ Jurare an quis poſſit, ſibi nihil numeratum poſtquem ſolverit, & ſic an liceat jurare falſum, quando quis tutus eſt in conſcientia, *vide Boer. deciſio. 243. num. 10.* ¶ Deprehenſus in furto, perjurio, vel in falſo teſtimonio, ulterius ad jurandum non edmittitur. *c. 1. ext. de purga. Cano.*

Cap. VI. Juramentum: Quibus deferri poſſit, vel non.

Juramentum deferri poteſt in principio judicii, etiam nullis propoſitis probationibus. *Ozaſch. deſiſ 97. num. 10. vide Mann. in ſuo Spec. part. 6. de teſtium product. num. 75.* ¶ Juramentum deferendum eſt ei, qui ſcit veritstem: ideo ubi hæres poteſt habere notitiam veram, poteſt illi deferri juramentum deciſivum. *Afflict. deciſio. 169. vide Joſeph. Ludo. deciſ. 35. Luc. num. 11.* ¶ Conventio actione rerum emotarum, poteſt deferri jusjurandum, niſi alieno nomine conveniatur, & is, cui defertur, non poſſit referre: nam tunc jurare non cogitur, cum iniquum ſit de alieno facto aliquem jurare. *l. Marcellus 11. §. qui rerum. ff. de act. rer. amot.* ¶ Juramentum deferens alteri, debet prius jurare de calumnia, ſed an ſufficiat juramentum in principio litis præſtitum, *vide Boer. deciſ. 243. & 339.* ¶ Delatio juramenti antequem à judice approbetur parti non concludit. *Ozaſch. d. deciſ. 61. num. 9.* ¶ Juramentum illi deferendum eſt, cui melius cognita eſt rei veritas, & illud, quod defunctus ſe obtulit præſtare, habetur pro præſtito. *Mynſing. obſerv. 13. cent. 1.* ¶ Ille cui incumbit onus probandi, poteſt deferre adverſario de rei veritate juramentum. *l. cum de indebito. 25. §. in omnibus. ff. de probatio.* ¶ Juramentum debet à parte, vel à judice deferri, alias eſt ipſo jure nullum. *Bartol. conſilio centeſimo decimo quinto, volum. 2.*

Vel non.

Juramentum illi deferendum non eſt, qui veriſimiliter

litet dejeratûrus ſit, tamen in dubio nemo præſumitur velle illud contemnere, & propriam offendere ſalutem. *Ozaſcb. deciſ. 66. numer. 5. & 14. vide Menocb. de arbitra. lib. 2. caſ. 241. num. 6.* ¶ Juramentum nunquam ei deferendum eſt, contra quem præſumitur de tranſgreſſione; alias deferens peccaret mortaliter. *Marc. de Mant. ſing. 268.* Nam qui pejerare compellit, & qui compellitur, perjurii probantur. *c. qui compulſus 22. q. 5.* Et ille, qui provocat hominem ad jurandum, & ſcit eum falſum jurare, vincit homicidam: quia homicida corpus occiſurus eſt, ille animam, imo duas, nempe ejus, & illius, quem jurare provocat. *c. ille 22. q. 5.* Non tamen peccat qui juramentum exigit ab eo, quem neſcit falſum jurare. *c. qui exigit 22. q. 5.* Juramentum non poteſt deferri per procuratorem ſine ſpeciali mandato, & ſi alter deferatur, & deinde ſuper tali oblatione fuerit juratum, juramentum erit nullum. *Papon. lib. 9. tit. 6. arreſt. 21.*

Cap. VII. Quibus offerri poſſit, vel non.

Qualiter procedendum ſit, quando Chriſtianus offert jusjurandum Judæo, & contra, *vide Menocb. ibid. d. caſ. 189.* ¶ Juramentum offerens videtur contrahere, & ſic confiteri ſe eſſe debitorem ſub conditione, ſi adverſarius juraverit, *Ozaſc. deciſ. 8. num. 8.* ¶ Juramentum oblatum egregiis perſonis, debet mitti per judicem ad domum earum. *l. ad perſonas. ff. de jurejum.* Sed quæ dicantur egregiæ perſonæ, *vide per gloſſ. ibid.* ¶ Dicta lex ad perſonas, habet locum in paupere Nobili, cui eſt verecundia domum exire. *Lud. Roman. ſingul. 173.* Quod procedit judice volente, ſed an poſſit compelli, *vide eundem Roman. ſingul. 780.* ¶ Legatarii, & creditores poſſunt probare majorem eſſe ſubſtantiam, quam ſit in inventario deſcripta: & aliis probationibus deficientibus, poſſunt offerre juramentum hæredi, qui tenetur jurare. *l. fin. §. licentia. C. de jure delib.*

Cap. VIII. Quando præſtari poſſit, vel non.

Juramentum litis deciſivum, an per procuratorem præſtari poſſit, *vide Marc. q. 687. pars 2. & l. non ſolum 39. §. ſed interdum. ff. de procurato.* Pro parte negativa fuit deciſum, *vide Rot. Avenio. deciſ. 7. in deciſio. diverſe. & Bart. in l. generaliter 12. §. his C. de reb. credit.* Sed quid, ſi procurator haberet ſpeciale mandatum, *vide Marc. d. quæſt. 687. & l. qui ex pluribus 21. §. fin. ff. de noxal. actio.* ¶ Mulieres nobiles, quæ in judiciis perſonaliter comparere non debent, quomodo judiciale hoc juramentum præſtare teneantur, *Perilluſtr. D. P. Teſſa. deciſ. 210.* ¶ Juramentum iſtud judiciale eſt præſtandum, præſente, vel vocata parte, ſed quid in juramento extrajudiciali, *vide Perilluſtr. D. P. Teſſau. deciſio. 68.*

Vel non.

Juramenti forma arbitrio judicis regulatur, & illud non præſtatur ſuper reliquiis Beati Antonii. *Rot. Avenio. deciſ. 7. in deciſio. diverſo.* Habemus in hac Patria decretum antiq. *de quo vide per D. P. Teſſau. deciſ. 61.* ¶ Juramentum certis temporibus non præſtatur. *c. decrevit. 22. q. 5.* ¶ Caſu, quo quis non cogitur ſe defendere, non cogitur juramentum præſtare. *l. ſed, & ſi 28. §. ex quibus. ff. de judic.* ¶ Juramentum non eſt præſtandum, niſi in dubiis, & neceſſariis. *gloſſ. in c. 1. 22. q. 1. in verbo, quod juramentum.*

Cap. IX. Quibus referri poſſit, vel non.

* Utrum ſi reo offeratur ab actore, qui conatus eſt ſuam intentionem aliter probare, & non probavit ſit necesſario ſubeundum. *Facbin. lib. 1. c. 20. affirmat l. manifeſta. ff. de jurejur. & l. de lata C. eodem.* ¶ Referens juramentum illud de neceſſitate, & coacte facere dicitur. *Ozaſc. d. dec. 61.* Ideo magis illi ſuccurritur. *ibid. n. 5.* ¶ Juramenti relatio habet locum in delictis: fallit, quando debitum, de quo tractatur, non cadit in ſcientiam ejus, cui ab initio refertur, ſicut in ſcientiam ejus, cui defertur. *Bart. in l. Marcellus 11. §. ſi quis delictum. ff. de act. rer. amot. vide eundem in l. 5. §. hac lege. ff. de injuriis obſerv. 65. Senatus Thol. in deciſ. diverſo. fol. 265.*

Cap. X. Quando recuſari poſſit, vel non.

* Utrum ſi locus relationi juramenti non ſit delationi, tamen locus eſſe queat. *Facbin. lib. 1. c. 21.* ait non poſſe recuſari. *l. jusjurandum, 24. §. non ſemper. ff. de jurejur.* * Utrum juramentum recuſari poſſit ubi periculum eſt ne perjurium detegatur. *Facbin. lib. 1. cap. 22. negat. Crav. conſ. 207. Maſcar. concl. 957.* * De juramento delato à parte parti, an recuſari poſſit ſi illud deferens non probaverit, *Facbin. lib. 1. capit. 19.* ait teneri jurare. *l. tutor. ff. de jurejur. l. ult. C. de fideicommiſ.* * An examinatis aliquibus teſtibus ſuper aliquo articulo, ſed nondum publicaris juramentum offerri poſſit, illis omiſſis ſuper eodem articulo. *Surd. conſil. 111. tom. 1.* negat recuſari poſſe. *vide Bart. in l. manifeſte. num. 4. ff. de jurejuran. Sola. titu. de jurejur. in gloſſ.* * An actor recuſare poſſit juramentum, quando probavit plene intentionem ſuam per inſtrumenta, vel teſtes, reus vero ſuam defenſionem oſtendit, per unum teſtem, vel ſemiplene probavit. *Fernaricenſis in ſua pract. in for. reſpon. rei §. jurisjurandi. num. 15.* ¶ Ille, cui defertur juramentum, poteſt illud recuſare, ſi eſt neſcius facti, tenetur tamen jurare de credulitate ſua. *Cravet. conſil. 203. vide Menocb. de arbitra. lib. 2. cap. 189. num. 7. gloſſ. in cap. bona 23. de electio. cap. ſacramentum. eitul. de conſuetud. rect. feud. in uſib. feud. & Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 25. num. 9.* Et contra, ille cui defertur, non poteſt illud recuſare ex eo, quod non poſſit tale juramentum referre parti offerenti ob ignorantiam ipſius; quia eo caſu etiam poſſet referri ſuper credulitate. *Cravet. conſilio 203. Menocb. de arbitra. lib. 2. caſ. 189. n. 7. & 8. Sed vide eundem Menocb. conſil. 35.* ¶ Juramentum ab adverſario oblatum, qui teſtes jam examinatos habet, an recuſari poſſit, excipiente recuſatore, ſe velle ejus propoſita per teſtes probare, *vide Ozaſcb. deciſ. 11.* ¶ Juramentum an poſſit recuſari, ſi probatio ſit per ſcripturam neceſſario facienda, *vide Perilluſtr. D. P. Theſſa deciſ. 256.* ¶ Juramentum recuſari poteſt ob timorem, ne perjurium detegatur. *Ozeſc. deciſ. 11. num. 3.*

Cap. XI. Quibus mediis revocari poſſit, vel non, & retractari.

* Juramenti oblationem, an liceat revocare; & quibus in caſibus. *D. Gaſp. Teſ. quæſt. For. quæſt. 16. lib. 1.* ¶ Juramenti exceptio interdum ex reſcripto Principis tolli poteſt, *vide Menocb. de arbitra. quæſt. 50.* ¶ Jusjurandum offerens revocare poteſt oblationem etiam poſtquam pars adverſa illud acceptaverit, jurando tamen ſupervenisse ſibi novas probationes. *Ozaſc. dec. 8.* Verum facta revocatione, non poterit amplius ad illud redire. *Eundem Ozaſc. deciſio. 97. num. 11.* ¶ An Procurator poſſit hujuſmodi juramentum oblatum, revocare, *vide Ozaſcb. deciſio. 8. num. 9.* ¶ Quando reus in continenti acceptavit juramentum, actor non poteſt oblationem ſuam revocare, niſi ex juſta cauſa. *Boer. deciſ. 339.* ¶ Juramentum judiciale poteſt retractari per inſtrumentum noviter repertum; ſicut neceſſarium, licet multi contrarium teneant. *vide Iaſſ. Lanf. Balb. deciſ. 139. Mynſing. obſer. 81. cent. 2.* Tamen, quod in juramento hoc præſtito, parte parti deferente, non admittatur probatio in contrarium, alias fuit deciſum. *ut teſtatur Papon. lib. 9. tit. 6. arreſt. 1. vide ibid. arreſt. 16. & ſeqq. Faciunt ll. quod ſi 22. & 23. ff. de dol. mal. l. adverſus. 15. ff. de exceptio.*

Cap. XII. Perjurium. Quando præſumatur. Qui ſint effectus, & mulcta de perjurio.

Nemo de perjurio conqueri poteſt, niſi is, cujus intereſt, vel niſi judex reperiat perjurium coram ſe commiſſum. *Gaſp. Cabal. Millcloq. 589.* ¶ Perjurium non præſumitur, attenta qualitate perſonæ & cauſæ, ſuper qua

teſtes

Digitized by Google

teſtes examinantur. *Ozaſ. deciſ. 79. n. 3.* ¶ Perjurus eſt, qui mendacium jurejurando firmat, & jurans falſum non punitur: quia juramentum ſolum Deum habet ultorem, niſi puniatur per ſtatutum, vel decretum (ut in hac Patria) aut ex confeſſione ipſius jurantis, conſtaret de perjurio. *Boer. deciſ. 305. vide tamen Guid. Papon. quaſt. 178. Capel. Thol. quaſt. 17. Papon. lib. 22. tit. 12. arreſt. 10. Jaſ. de actio. in §. item ſi quis poſtulante, n. 57. & Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 319. & infra tit. de juramento in contractibus, &c.* *An aliqua pœna ſit afficiendus perjurus. *Fachin. lib. 1. c. 14. negat. l. 2. C. de reb. cred.* ¶ Quæ incommoda perjurus incurrat, *vide Cabal. milleloq. 590. & Jaſ. de actio. in §. item ſi quis poſtulante*, ubi de materia. ¶ Judex ſecularis poteſt declarare quem perjurum; perjurus enim per ipſum judicem poteſt puniri pœna extraordinaria, *vide Rom. ſing. 425. & ſing. 426.* ¶ Regulariter contra juramentum non quæritur de perjurio: fallit in tribus caſibus, *de quibus per gloſſ. in §. æque, Inſtitut. de exceptio.*

Cap. XIII. Quando admittatur probatio in contrarium.

*An contra in litem juramentum præſtitum parti admittatur probatio in contrarium. *Rol. conſ. 87. tom. 4.* ¶ Poſt juramentum purgatorium admittitur accuſator ſuper eodem crimine, ſi velit probare, quod jurando pejeravit. *Mynſing. obſerv. 82. cent. 2.* ¶ A delatione juramenti excluſus, non videtur excluſus à probando. *Ozaſ. deciſ. 97. num. 9.*

Cap. XIV. Qui ſint effectus.

*An debitor, qui juravit ſe ſoluturum objicere compenſationem poſſit. *cap. 7. lib. 1. Fachin. affirmat. l. 2. ff. de compenſatio. l. 4. §. ſolviſſe. ff. de re judic.* *An juramentum metu extortum obligat. *Fachin. lib. 8. capit. 102.* affirmat in foro conſcientiæ. *c. verum, cap. ſi vero de jurejur.* *An juramentum impediat moræ purgationem de jure canonico. *Idem lib. 12. cap. 12. affirmat. l. ſi quis major, C. de tranſactionibus.* ¶ An aſſignatione cum comminatione ad jurandum facta, pars habeatur pro convicta, etiam non facta alia aſſignatione cum iterata comminatione, *vide Perilluſt. D. P. Theſſau. deciſ. 11.* ¶ Re tradita ex jurejurando, competit publiciana, ſed juramentum tantum nocet ei, qui detulit; & non aliis: idem, ſi poſſeſſor juraverit (actore deferente) rem ad ſe pertinere. *l. 8. §. ſi petenti. ff. de Publiciana in rem act.* Nam juramentum non operatur in præjudicium tertii. *Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 25. num. 11.* ¶ Ex jurejurando in factum dantur duæ actiones, *de quibus vide per Joan. Criſp. in ſuo tract. termino. actio. poſt volumen Jaſ. de actio.* ¶ Oblatio jusjurandi impedit executionem. *Papon. lib. 9. titu. 6. arreſt. 7.* ¶ Juramentum incertum nihil operatur, etiam adhibita clauſula: Omni meliori modo. *Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 25 num. 8.* ¶ Juramento præſtito, an poſſit minor ope reſtitutionis teſtes producere, qui de novo reperti fuerunt. *vide Perilluſt. D. P. Theſſa. deciſ. 240.* ¶ Jusjurandum (ſicut ſententia) habet executionem paratam. *l. poſt rem. 56. ff. de judic.* ¶ Per juramentum filii in cauſa patris præſtitum, ipſi parti quæritur exceptio jusjurandi. *l. final. ff. de exceptio.* ¶ Jusjurandum etiam extra jus delatum, parat exceptionem. *gloſſ. in l. 1. ff. de jurejuran.* ¶ Tu malum non facis, qui bene uteris juratione; ſed à malo eſt illius, cujus infirmitate jurare cogeris. *cap. ex malum 22. quaſt. 1.* ¶ Si juratum fuerit conſtitutum fuiſſe, ex juramento delato, vel relato agi poterit de conſtituta. *l. illud 25. §. fin. ff. de conſtit. pecu.* ¶ Per juramentum quaſi contrahitur; ſicut per ſententiam. *l. depoſiti 5. §. ſi filiusfamil. ff. de pecul.* ¶ A ſententia declaratoria lata poſt juramentum voluntarium delatum parte parti, & approbatum à judice, non licet appellare. *Menoch. conſ. 217. lib. 3.* Tamen an appellatio admittatur adverſus juramentum litis deciſivum, *vide Ozaſch. deciſ. 61.* ¶ Juratum ſi ſit aliquid deberi, adverſario juramentum deferente, ex tali juramento oritur actio, in qua ſolum quæritur, an ſit juratum; quia juramentum facit, quod non debitum, ſit debitum. *Jaſ. ibid.* ¶ Recuſans jurare habetur pro convicto. *Bart. in §. ſi quis autem, authen. ut litigatores.* ¶ Antequam aliquis juret pejerat, ſi contra conſcientiam jurare parat. *c. qui pejerat. 22. q. 5.*

Cap. XV. Quibus modis non valeat.

Juramentum partis extra tempus probationis, non valeat. *Rot. Genu. deciſ. 176. num. 12.* Et contra, cui eſt via præcluſa probandi à lege, ſtatuto, vel judice, non admittuntur ponendo, ſeu ad juramentum parti deferendum, aut interrogandum. *Jaſſ. Lanf. Balb. dec. 74.*

Cap. XVI. Miſcellanea.

In facto alieno quis non tenetur reſpondere, ex quo eſt tale, de quo certam notitiam habere non poſſit; alias enim ſubiret anceps perjurium. *Abb conſ. 118. part. 2. verſ. vel procedit num. 3.* ¶ Sententia lata contra jusjurandum, valet. *Bart. in l. 1. C. quando provocare non ſit neceſſe.* ¶ Non eſt mentiri dicere falſum, quod quis putat verum. *c. is autem, qui mentitur 22. q. 2.*

TITULUS CCXXXIII.

De juramento nulla præcedente oblatione in judicio præſtando, quando quis ad illud admittatur.

Cap. I. Juramentum: Quibus modis intelligatur.

Ubicunque de jure, vel ſtatuto, aut conſuetudine, ſtandum eſt juramento alicujus, intelligi debet, dummodo ille veriſimilia afferat; ſecus ſi præſumptio ſit in contrarium. *Cabal. milleloq. 74.*

Cap. II. Quæ probentur.

Ignorantia à ſtatuto requiſita, à quo damnum datum fuerit, probatur juramento. *Auguſt. Bero. q. 128.* ¶ Ignorantia in probo viro probatur per juramentum, etiam contra præſumptionem juris, præcipue concurrentibus aliis conjecturis. *Ozaſch. deciſ. 71. n. 26.* Imo vir bonus admittitur ad probandum cum juramento contra præſumptionem juris, & de jure, contra quam regulariter non admittitur probatio, niſi per confeſſionem. *Ozaſch. ibid. num. 27.* ¶ Innocentia, & ignorantia per juramentum probari poſſunt. *Guid. Papon. ſing. 447* ¶ Probata violentia per teſtes, res amiſſæ probantur per juramentum & ſuper valore rerum amiſſarum, taxatione judicis præmiſſa, & præſtito petentis juramento, ſit condemnatio. *cap. fin. ext. de iis, quæ vi metuve cauſa fiunt.* ¶ Intereſſe, quod debetur ex maleficio, probatur juramento. *gl. ibid.* Et ex dolo. *Bart. in l. denique 15. §. in hoc ff. quod vi, aut clam.* ¶ Inſtrumenti perditio per juramentum probatur, cum conjecturis. *Affl. deciſ. 247. & fin. Guid. Pap. ſing. 112. & Bar. in authen. ſi quis in aliquo. C. de fid. inſtrum.* Sed quando dictum procedat, *vide eund. Affl. deciſ. 330. & Guid. quaſt. 244.* ¶ Ignorantia inſtrumento non probatur, ubi de modico præjudicio agitur; ſecus ſi de maximo. *Ozaſch. d. deciſ. 71. num. 46.*

Cap. III. Quando admittatur probatio per juramentum.

Probationis legitimæ appellatione, non venit probatio per juramentum. *Jaſ. de actio. in §. ſequens. n. 40.* ¶ Probatio per juramentum admittitur in caſibus 38. *ſcriptis per Caſſan. in conſu. Burg. tit. des Juſtices. Rub. 1. § 5 gl. 13. n. 176.* ¶ Quis poteſt per juramentum probare, de denunciatione, & proteſtatione ſibi facta. *Bart. in l. ſi quis 11. C. depoſiti.* ¶ Probatio juramenti admittitur contra præſumptionem ſcientiæ eorum, quæ publice fiunt, reſultantem contra eum qui fuit præſens, ejus juramento tollitur. *ibid. n. 29.* ¶ Probatio per juramentũ non admittitur, ubi quis convenitur ex dolo alterius. *Bart. in l. 1. ff. quando ex facto tutor.*

Cap. IV. Quando præſtari poſſit, vel non.

In cauſa criminali (etiam civiliter mota) licet actor habeat præſumptionem pro ſe, non tamen defertur ei juramentum: imo habet locum reg. actore non probante. *gloſſ. in c. tum literis 33. ext. de teſtib.* ¶ Pactum de ſtando juramento partis ſuper damno emergente, vel lucro ceſſante, valet. *Rot. Genuen. deciſ. 210.* Vel ad aliud probandum, ſed an tunc tale juramentum ſit præſtandum, vocata parte, *vide perillu. D.P. Theſſ. deciſ. 68.* ¶ Statutum quo cavetur ſtandum eſſe juramento accuſatoris, valet: & ubicunque debet ſtari juramento alicujus, illi ſolum eſt deferendum juramentum, qui ſcit factum, de quo agitur. *Bart. conſ. 89. volum. 2.* ¶ Juramentum de veritate dicenda, reus præſtare tenetur in criminalibus. *Ozaſc. deciſ. 66. numer. 7.* ¶ Juramentum regulariter præſtari debet Judice deferente, vel parte; alias ſi ſponte quis juret, non valet: fallit, quando ex forma ſtatuti ſtatur juramento alterius ſuper damno. *Cravett. conſ. 196.* Et contra juramentum, in cujus odium (etiam ſponte præſtitum) valebit. *Jaſo. de actio. in §. item ſi quis poſtulante num. 18.*

Cap. V. Quando admittatur probatio contra juramentum.

Stante ſtatuto, quod de damno ſtetur juramento damnum paſſi, contra tale præſtitum juramentum, admittitur probatio. *Ozaſch. deciſ. 61. num. 8. Ant. Trigo. ſing. 55.* Sed de interpretatione hujus ſtatuti, *vide per Dec. conſ. 83. & Jaſ. de actio. in §. ſed iſta, num. 95.* ¶ Quando ſtatur dicto alicujus cum juramento, admittitur probatio in contrarium: fallit in caſibus, *de quibus per Cabal. milleloq. 587.*

Cap. VI. Quando ſtetur juramento.

Standum eſt juramento aſſerentis in his, quæ in animo conſiſtunt, quod procedit in his, quæ ſunt de pauco præjudicio; ſecus ubi ageretur de magno. *Hippol. ſing. 635. vide Bart. in l. pro hærede 20. ff. de acquir. hæredit.* Et tunc talis, cui defertur tale juramentum, debet eſſe perſona fide digna. *Ant. Trig. ſing. 82.* ¶ Quando ſtetur juramento mulieris aſſerentis ſe prægnantem ex ſemine alicujus, *vide Papon. lib. 22. tit. 9. arreſt. 13.* Ubi ponit tres caſus, quorum in uno ſolum ſtatur, *vide etiam Perilluſt. D. P. Teſſau. deciſ. 3.* ¶ Juramento alicujus quando ſtetur, *vide Jaſ. de actio. in §. ſed iſta, num. 90. & ſeqq. Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. des Juſtices. Rub. 1. §. 5. gloſſ. 13. num. 176.* ¶ Ubi eſt maxima difficultas probationis, tunc ſi tractatur de parvo præjudicio, ſtatur juramento creditoris. *Hippol. ſing. 584.* ¶ Inſtrumento lacerato, de contentis in illo adverſarii juramento ſtatur. *Dec. conſ. 521. num. 18.* ¶ In dependentibus ab animo, ſtatur juramento ejus, de cujus animo, & propoſito dubitabatur, quando illa aliter probari poſſunt. *Dd. de Rot. deciſ. 3. alias 42. de reſcript. in novis.* Tamen juramentum non ſufficere ad probandum ea, quæ à jurantis animo pendent, quando conjecturæ ſunt in oppoſitum, *ſcribit Menoch. de arbitra. lib. 2. caſ. 241.* Alias ea, quæ conſiſtunt in animo, vel conſcientia noſtra, probantur per ſimplicem aſſertionem cum juramento. *Hartma. cap. 5. titu. de probatio. lib. 1. & gl. in cap. ſignificaſti 16. ext. de homic. volunt. & caſual.* ¶ Quando debet ſtari juramento damnum paſſi, id procedit, ſi ille ſit alias bonæ famæ; ſecus ſi eſſet infamis infamia facti. *Jo. de Arnono. ſingul. 45.* Quia talis debet eſſe omni exceptione major. *Hippol. ſing. 539.* ¶ Juramento hæredis creditur de mobilibus, & rebus mouentis hæreditariis. *Bart. in l. 2. C. quando, & quib. quarta pars lib. 10. num. 12.* ¶ Adminiſtratoris juramento ſtatur in expenſis minutis. *Bart. in l. 2. C. de navicula lib. 10.* ¶ Quando pars fuit in dolo, cujus reſpectu tenetur ad intereſſe, ſi tale intereſſe non poſſit probari per teſtes, ſtabitur juramento alterius partis. *Boer. deciſ. 15. num. 5.* Tamen ſi Judici ante condemnationem viſa fuerit taxa per partem facta, & jurata ex juſta cauſa revocanda, poterit is eam revocare, & minus taxare, quam juratum fuerit. *idem Boer. deciſ. 55.* ¶ Juramento agentis actione vi bonorum rap. vel actione furti, an ſtetur ſuper rebus ablatis, *vide Jaſ. de actio. in §. ſequens, verſic. ex maleficiis. num. 90. & 91.* ¶ Quando decreto, vel ſtatuto cavetur ſtandum eſſe juramento alicujus accuſatoris, vel alterius circa damnum datum, quid juris, & quomodo ſit præſtandum tale juramentum. *vide Cravet. conſ. 196. & Jaſ. de actio. in § ſed iſta, num. 63.* ¶ Juramentum damnum paſſi, ſi per ſtatutum cautum ſit, ut ſtetur, non ejus tamen ſacramento ſtabitur, qui ſemel alias pejeravit. *Hippol. ſing. 74.*

Cap. VII. Qua teneatur jurare, vel non.

Inſpectores vulnerum, ventris, finium agrorum, & ſimilium, an jurare debeant cum atteſtatione, *vide Bartol. in l. jurisjurandi 8. C. de teſtib.* ¶ Mulier volens jurare bona acquiſita, conſtante matrimonio, quæſiviſſe de ſuo, non auditur, ſed debet aliter probare. *Boer. deciſ. 81.*

Cap. VIII. Qui ſint effectus juramenti.

Juramentum tollit malam ſuſpicionem: quia nemo præſumitur eſſe immemor ſuæ ſalutis. *Guid. Pap. ſing. 795.* ¶ Juramentum contra publicam utilitatem, non eſt obligatorium. *Gramm. dict. deciſ. 12. numer. 17.* Quia utilitas publica præfertur privatæ. *ibid. num. 18.* ¶ Summariæ cauſæ debent jurejurando partis terminari, quando ſunt modici præjudicii. *Guid. Pap. quaſt. 64. num. fin.* Idem, quando agitur de modica expenſa. *ibid. quaſt. 614.* Vel cauſæ ſunt leves. *Papon. lib. 9. tit. 6. arreſt. 3.* ¶ Si ille, apud quem erat aliqua ſcriptura, juraverit ſe illam non invenire, an excuſetur, *vide Rot. Genuen. deciſ. 175.* ¶ Juramentum partis extra tempus probationis non valet. *Rot. Genuen. deciſio. 176. num. 12.*

TITULUS CCXXXIV.

De juramento ſpontaneo judicialibus præſtito.

Minor convenitur in judicio, jurans non venire contra proceſſum, non reſtituitur in integrum ſi ſuccumbat. *Capel. Thol q. 45.* ¶ Juramentum præſtitum per minorem in cauſa conſtituendo Procuratorem, & jurando omnia ſe rata habiturum, facit valere proceſſum alias nullum. *Boer. deciſ. 92. vide ſupra titul. de Procurato. ad judicia.* ¶ Judicium firmatur juramento minoris jurantis de juri ſtando, & de contraveniendo geſtis, & gerendis in ipſo judicio. *Jaſſ. Lanſ. Balb. deciſ. 68.* ¶ Juramentum præſtitum ſuper prorogatione juriſdictionis, facit valere conventionem. *Jaſ. de actio. §. item ſi quis poſtulante, num. 13.* Et judicium. *Pet. Gerar. ſing. 66.* ¶ Solemnitas judiciaria intervenire debet partibus præſentibus, illaque nec prius, nec poſterius adhiberi poteſt, quum ſit de forma, quæ ubi deficit, juramentum non ſufficit. *D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudiæ gloſſ. ſuper 1. part. decreti malitiis. titul. de donatio. num. 13. fol. 109.* ¶ In juramento videtur excepta auctoritas legis, vel ſuperioris: ideo qui juramento promiſit judicio ſiſti, non videtur pejeraſſe, ſi ex conceſſa cauſa hoc deferuit. *l. fin. ff. qui ſatisd. cog.*

TITU-

TITULUS CCXXXV.

De juramento ſuppletivo deferendo in defe- ctum plena probationis.

Generalia.

VIde de Materia *ſupra tit. de juramento, nulla praecedente oblatione, &c.* ¶ De forma juramenti Judæorum *vide per eundem Hartma. cap. 7. titu. de juramen. calum. lib. 1.*

Cap. I. Quæ requirantur.

Pars in præſtatione hujuſmodi juramenti, debet citari. *Capic. d. deciſ. 55. num. 3. & Andr. Gail. obſerv. 108. lib. 1. num. 8.* ¶ In juramento ſuppletivo judicis taxatio admittitur, ne in immenſum juretur. *Ozaſc. d. deciſ. 96. num. fin.* ¶ Probata violentia, damna rerumque ablatarum valor probantur per juramentum, ſed talis facultas jurandi non tranſit ad hæredes ſpoliantis, neque contra hæredes ſpoliantis. *Mynſing. obſerv. 12. cent. 4.*

Cap. II. Quando deferatur, vel non.

*An poſt concluſionem in cauſa peti à litigatoribus poſſit, ut deferatur. *Fachin. lib. 1. cap. 17. affirmat. l. admonendi. l. bonafidei. ff. de jurejur. cap. ultim. eod.* *Si ante concluſionem in cauſa petitum id non fuerit utrum à judice nihilominus deferri poſſit. *Fachin. lib. 1. cap. 17. affirmat. cap. cum Johannes de fide inſtrum.* *Utrum in cauſis criminalibus juramentum in ſupplementum probationis deferri poſſit à judice. *Fachin. lib. 1. cap. 15. negat* ſi de crimine criminaliter agatur. *cap. ult. l. 3. ff. de jurejur.* *Utrum, ut juramentum poſſit in ſupplementum deferri neceſſe ſit, id ipſum à litigatoribus peti. *Fachin. lib. 1. cap. 16. negat. cap. ultim. §. ſane de jurejur.* *Cui deferendum ſit juramentum ſuppletorium, Reo, an actori, *Fachin. lib. 1. cap. 18.* ait actori ſi ſemiplene probaverit. *l. in bona fidei. C. de cred.* ¶ Juramentum ſuppletivum ut deferri poſſit, primo requiritur, quod ſit ſemiplene probatum per unum teſtem omni exceptione majorem: Secundo, quod ille, cui defertur, ſciat veriſimiliter veritatem per ſenſum corporeum: Tertio, ut is, cui defertur ſit honeſta perſona, & integræ vitæ: Quarto, quod cauſa non ſit ardua, ſeu criminalis: Quinto, quod talis ſemiplena probatio aliqua præſumptione dilui non poſſit: Poſtremo, quod tale juramentum ſit petitum antequam concluſum ſit in cauſa. *Mynſing. obſerv. 68. cent. 1. vide Bart. l. 1. C. qui, & adverſus quos. Hart. cap. 6. tit. de jurament. lib. 2. Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 190. & Natt. conſil. 199.* ¶ Juramentum ſuppletivum, ut defertur, quæ requirantur, & multa de illo, *vide per Maran. in ſuo Specul. part. 6. tit. de juramento.* ¶ Licet hoc juramentum neceſſarium ante cauſæ concluſionem petendum ſit, tamen judex ex officio (etiam parte non petente) illud deferre poteſt. *Andr. Gail. obſerv. 108. lib. 1.* Maxime quando fuit petitum jus, & juſtitiam miniſtrari. *ibid. num. 7.* ¶ Tale juramentum poteſt præſtari in cauſa appellationis. *Gail. d. obſerv. 108. num. 9.* ¶ Juramentum ſuppletivum, non niſi perſonæ honeſtæ deferendum eſt, ſed quæ ſint conſideranda in illo, *vide Marc. quæſt. 753. num. pen. part. 2.* ¶ Juramentum ſuppletivum defertur actori, ubi probavit plusquam ſemiplene, hoc eſt, quando ultra ſemiplenam probationem, aliqua extant adminicula; alias non debet deferri. *Boer. deciſ. 95. vide deciſ. 183. ibid. & Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 42. num. 12.* ¶ Hoc juramentum neceſſarium actori defertur (aliis concurrentibus) ſi rei veritas novit: alias ſecus. *Guid. Pap. ſing. 868.* Ideo hæredi non defertur ſuper facto defuncti. *Menoch. de arbitra. lib. 2. caſ. 190.* Idem in alio ſucceſſore. *ibid. & Natt. conſil.* *Tepati Compend.*

ſil. 279. Niſi veriſimiliter eſſet informatus de veritate. *Roland. conſil. 52. volum. 1.* ¶ Agenti actione injuriarum, vel alia famoſa, an poſſit deferri juramentum in ſupplementum probationis, *vide Capel Thol. quæſt. 244.* Pro parte affirmativa *ſcribit Papon. lib. 9. titul. 6. arreſt. 10.* ¶ Quando ageretur civiliter, & pecuniariter ſine erogatione infamiæ. *Papon. ibid.* ¶ Si actor probaverit ſuam intentionem plene, & reus ſuam exceptionem ſemiplene, cui iſtorum deferatur hoc juramentum, *vide Capel. Thol. quæſt. 407. & Cravet. conſil. 2. numer. 16.* ¶ Actori ſemiplene probanti defertur juramentum ſuppletivum, licet reus probet perjurium illius, quod deluſerit creditores, *ſecundum Afflict. deciſio. 36.* ¶ Juramentum ſuppletivum deferri debet, quando apparet de ſubſtantia debiti, licet non ſit probata certa quantitas ipſius: nam tunc certitudo quantitatis probatur per juramentum. *Cravet. conſil. 153. num. 9. & Hippol. ſingul. 322. & 689.* ¶ Teſtibus duobus de mutuo tantum deponentibus, non autem de certa quantitate, juramentum ſuppletivum parti deferre (niſi concurrentibus aliis conjecturis) judex non poterit. *Ozaſch. deciſio. 96. vide tamen Rot. Genuen. deciſio 208.* ¶ Unus teſtis deponens de re ipſa, de qua agitur, ſemiplenam facit probationem, & tunc ille, qui habet hanc probationem, poteſt petere regulariter ſibi deferri hoc juramentum: fallit, quotieſcunque teſtis eſſet ſpurius, etiam legitimatus, ſed quando limitatio procedat, & qualiter ſublimitetur, *vide per Hippol. ſing. 273.* ¶ Juramentum ſuppletorium eſt deferendum in materia pacti de retrovendendo, data ſemiplena probatione. *Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 9. numer. 25.* ¶ Cæteris paribus, magis debet deferri juramentum reo, quam actori. *Marc. quæſt. 753. part. 2. num. 5.* ¶ Hoc juramentum defertur etiam Judæo de ſtylo Cameræ Imperialis, licet jus commune ſit in contrarium. *Hartman. cap. 6. lib. 2. titul. de jurament. in additio. & Mynſing. obſervatio. 6. cent. 5.* ¶ Probata requiſitione mutui per duos teſtes, ſi deinceps per alios teſtes probetur mutuum, non expreſſa quantitate pecuniæ, quia non recordantur, ſuper ipſa quantitate Judex poterit deferre juramentum ſuppletivum. *Affl. deciſ. 243. n. fin. & deciſ. 339. in fine. Rot. Genu. deciſ. 208.* ¶ Judex juramentum deferre poteſt actori ſuper quantitate, & valore rerum furto ſubtractarum, cui ſtabitur. *Franc. Marc. quæſt. 8. part. 2. vide Dd. de Rot. deciſ. 3. alias 359. tit. de injuriis in novis.* ¶ An juramentum deferatur parti ſuper exceptionibus contra inſtrumentum, *vide Creſcent. deciſ. 4. alias 312. tit. de jurejuran.* ¶ Juramentum voluntarium, vel judiciale, parit actionem; non autem neceſſariũ. *Bart. in l. nam poſtea. §. ſi petitor. ff. de jurejuran.* Sed dictum juramentum neceſſarium in quibus caſibus deferatur. *vide Bartol. ibid.* ¶ Juramentum purgatorium, an deferatur in criminalibus, quod dicatur, & quando deferatur, *vide Maran. in ſuo Specul. part. 6. titul. de juramen. numer. 28.* ¶ An juramentum ſuppletivum poſſit deferri, quando probatio eſt per ſcripturam neceſſario facienda, *vide Perillustr. D. P. Teſſa. deciſ. 056.* ¶ Hoc juramentum ſuppletorium eſt ſtatim deferendum, non obſtante appellatione partis. *Hartman. cap. 12. titul. de juramen. calumn. lib. 1. Guid. Pap. ſing. 868.* ¶ Apocha ſine ſubſcriptione teſtium, ſi approbetur per ſolam comparationem ſcripturæ, quæ in judicio alias per adverſarium fuerat recognita, & confeſſa, facit ſemiplenam probationem, ut poſſit deferri juramentum ſuppletivum. *Rol. conſ. 26. vol. 1.* ¶ Juramentum iſtud neceſſarium dicitur, quia neceſſitate à judice impoſita, defertur, & ſuſcipitur, ita ut referri non poſſit, neque recuſari, niſi ex cauſa, *vide Marc. de Mant. ſing. 353.*

Vel non.

Judex ex officio non poteſt deferre juramentum hoc

dum videt probationes dubias, niſi hoc petatur à parte. *Capic. deciſ. 35.* Quæ petitio non admittitur poſt concluſionem cauſæ in prima inſtantia, ſed hene poſt ſententiam in cauſa appellationis. *Capic. deciſ. 35. num. 2. & 4.* ¶ Juramentum in ſupplementum probationis non defertur, niſi ei, qui probavit per unum teſtem omni exceptione majorem: ſed talis quis dicatur. *vide Natt. conſ. 53. num. 8. Tom. 1. Hippol. ſingul. 197.* ¶ Hoc juramentum nunquam defertur, obi dolus objicitur, *Natt. conſil. 196. num. fin. Tom. 1.* Vel præſumptio juris, & veriſimilitudo, eſt in contrarium, *idem dict. conſil. 199. num. 14. & Hippol. ſing 461. Ozaſch. deciſ. 71. gloſſ. in l. fin. ff. de eo quod metus cauſ. in verbo præſumptioni.* Aut contra dicit intentioni agentis, *Marc. de Mant. ſing. 349.* ¶ Confeſſio extrajudicialis etiam ſine cauſa facta, ſola ſufficit ad delationem juramenti ſuppletivi. *Ozaſch. deciſ. 96. n. 4.* Si ſit facta, parte præſente. *vide Matthaeſ. ſing. 3.* Tamen juramentum hoc non defertur illi, qui probavit per unum teſtem confeſſionem partis enuncisive factam: quia talis confeſſio debet plene probari. *Franc. Marc. quæſt. 219. part. 2.* ¶ Quando actor plene probavit intentionem ſuam, & reus ſemiplene exceptionem, non debet reo deferri juramentum in probationis ſupplementum, ſed eſt reus actori condemnandus: quod limita, quando exceptio non contradiceret petitioni actoris, ſed utraque, nempe petitio, & exceptio poſſet eſſe vera. *Henric. Boer. in ſuis ſingul. tit. juramentum. 14.* ¶ Hoc juramentum non defertur in cauſis criminalibus, ſed quid, ſi illæ eſſent civiliter intentatæ, vel deberet imponi pœna pecuniaria, *vide Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 464. & Dec. conſil. 458.* ¶ Juramentum iſtud poſtremo non defertur, etiam ſtante ſemiplena probatione, quando veriſimiliter debent poſſe inveniri plures teſtes illius rei, de qua agitur. *Hippol ſingul. 461.* Quia juramento non creditur, niſi in defectum aliquarum probationum. *Hippol. ibid.* ¶ Excommunicato non defertur juramentum ſuppletivum. *Guid. Pap. ſing. 855.* Neque moribus corrupto *idem ſingul. 931.* ¶ Juramentum probationis ſuppletorum in cauſis parvis, non magis defertur, quæ autem dicantur cauſæ magnæ, vel parvæ, arbitrio judicis relinquitur. *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 72. vide ibid. caſ. 190.* ¶ Hoc juramentum non defertur ei, qui non admitteretur in teſtem, quia jurans legis auctoritate, eſt tanquam teſtis in cauſa propria. *Jaſ. Lanf. Ralb. deciſ. 283.* ¶ Juramentum hoc non defertur, ubi utriuſque eſt ſemiplena probatio, vel præſumptio. *Boer. deciſ. 95. num. 7.* ¶ Tale juramentum per minimam ſuſpicionem impeditur, ut puta ſi teſtis examinatus non eſſet omnino idoneus. *Beninten. deciſ. 61. & deciſ. 67.* ¶ Quando ſunt plures teſtes, & omnes ſingulares, non defertur juramentum ſuppletivum: quia magis nocet pluralitas teſtium ſingularium, quam ſi ſolum eſſet unicus teſtis, *vide Franciſ. Marc. quæſt 387. Nat. conſ. 196. num. fin. Tom. 1. & Harma. cap. 13. de titul. de jurament. calumn. lib. 1.* ¶ Juramentum non defertur ſuppletivum ex uno teſte non ſignante cauſam ſcientiæ, licet non ſit interrogatus. *Marant. in ſuo Spec. par. 6. tit. de teſt product. n. 14. vide Nat. conſ. 53. n. 10. Tom. 1.* ¶ Pariter non defertur tale juramentum uſurario, nec Judæo, neque ruſtico. *Menoch. de arbit. d. caſ. 190. num. 14. 15. & 16. & caſ. 464 vide Nat. conſ. 53. Tom. 1.* Et de aliis caſibus, in quibus non defertur, *per Aluiſ. de Alber. ſingul. 77.* Minus deferendum eſt veriſimiliter pejeraturo. *Menoch. de arbit. caſ. 192. & Marc. de Mant. ſing. 268.* ¶ Juramentum hoc non defertur, niſi ſcienti veritatem: ideo pars, cui defertur, debet jurare de veritate, ſeu vera ſcientia, & non de credulitate, alias non ſatisfacit ſententiæ judicis. *Hartman c. 14. titul. de juramen. calumn. lib. 1.* ¶ In criminalibus, & pœnalibus juramentum ſuppletivum non defertur. *Rot. Genu. deciſ. 5. n. 3. vide Boer. deciſ. 86. And. Gail. obſerv. 94. lib. 2. Papo lib. 9. tit. 6. arreſt. 9. & Bar. in l. 20. ff. de quæſtio.* ¶ Juramentum ſuppletivum non defertur in ſumma notabiliſſima, & magna. *Afflict. deciſ. 375. num. fin.* Et in cauſis arduis. *Andr. Gail. obſerv. 94. lib. 2. Papon. lib. 9. tit. 6. arreſt. 9.* Tamen etiam magna cauſa defertur, quando eſt pluſquam ſemiplene probatum, vel præſumptio eſt contra partem. *Pet. Benius deciſ. 67. Put. deciſ. 431. num. 3. lib. 2. Natt. conſ. 305. Papon. lib. 9. titul. 6. arreſt. 9. Cravet. conſ. 198. n. 10. Roland conſ. 26. volum. 1. n. 23. & conſil. 500. Hippol. ſing. 27.* Et hoc caſu defertur etiam mulieri honeſtæ vitæ. *Put. d. deciſ. 431.* Alias in cauſis parvis ſolum defertur. *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 72.* Quando deferatur, *vide Hartm. c. 15. tit. de juramen. calum. lib. 1.*

Cap. III. Quando ſtetur juramento.

Debito probato per confeſſionem debitoris, ſuper quantitate debiti ſtatur juramento creditoris. *Ozaſc. deciſ. 96.* Sed quid, ſi probetur per teſtes, an ſuper quantitate deferatur juramentum, *vide Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 100. Rot. Gen. deciſ. 119. num. 4. deciſ. 141. n. fin. & deciſ. 208.* ¶ Spoliato non expedit, quod ablata ſibi, ſtatim in libello ſpecificentur: quia probata violentia, ſtabitur ejus juramento de rebus ablatis, *Dd. de Rot. deciſ. 1 tit. de his, quæ vi, metuſve cauſa ſiunt, in novis, alias 157.* Nam valor, & quantitas bonorum ablatorum, probantur juramento, probata violentia: idem in damnis, & intereſſe. *Dd. de Rot. deciſ. 2. eod. tit. alias. 299.* Et pariter ſi dolus intervenerit. *ibid. deciſ. 5.* ¶ Debitore convicto de mendacio ſuper venditione mercium, ſtabitur juramento creditoris ſuper quantitate pretii. *Rot. Genu. deciſ. 106.* ¶ Probato furto ſcripturarum per teſtes, ſtatur juramento partis de ſcripturis, & de tenore. *Affl. deciſ. 13. n. 10.* Quando ex forma ſtatuti ſtatur juramento alicujus ſuper damno probato per unum teſtem, ille qui jurare debet & teſtes debent eſſe omni exceptione majores. *Borg. Caval. deciſ. 4. num. 49. de cont. act. part. 2.*

Cap. IV. Quando non admittatur.

Ubicunque lex, vel ſtatutum requirit legitimam probationem, nunquam admittitur juramentum ſuppletivum. *Caſſan. in conſuetud. Burg. titul. Des Juſtices. §. 7. gloſſ. fin. num. 20.* Vel pleniſſimam. *Aluiſ. de Alber. ſing. 62.*

Cap. V. Miſcellanea.

In Parlamento Regio non eſt in uſu hoc juramentum. *Papo. lib. 9. tit. 6. arreſt. 12.* ¶ Dictum unius teſtis cum fama probata, facit locum huic juramento. *Papon. lib. 9. tit. 6. arreſt. 11.*

TITULUS CCXXXVI.

De juramento in litem.

Generalia.

DE juramento in litem dando propter non factum inventarium in tutela adminiſtrata, *vide Affl. deciſ. 360. & l. tutor. 8. ff. de adminiſtra. & peric. tuto.* ¶ De practica in modo jurandi ſuper æſtimatione rei contra violentos. *vide per Bart. in l. ſi poſſeſſor. 23. § reſtituere. ff. de petit. hæred.*

Cap. I. Quæ probentur per juramentum. Quæ reqimuntur.

Intereſſe adverſus doloſum probatur per juramentum, ſed an hoc procedat in dolo in omittendo, vel negligendo, *vide Ludo. Roman. ſing. quadringenteſ. ſext. n. additio.* ¶ Probata violantia rerum ablatarum, valor probatur per juramentum eorum, qui talia ſunt paſſi, prævia tamen taſatione Judicis: ſed talis facultas jurandi non tranſit in hæredem ſpoliati, vel contra hæredẽ ſpoliatoris. *Mynſing. obſer. 12. cent. 4. & Rot. Auenio. deciſ. 85.*

[illegible] in deciſio.

in deciſio. diverſo. ¶ Prabatio ſimpliciter probata, non comprehendit probationem, quæ fit per juramentum, ex quo ficta probatio reſultat. *Capie. deciſ. 91. num. 3.* ¶ In cauſis ſummariis probatur intereſſe per juramentum. *l. theſaurus. 15. ff. ad exhibendum.* ¶ Hoc juramentum requirit tactum ſcripturarum, *vide per Illuſtr. Dominum Praſ. Theſſau. deciſ. 47. num. 5.*

Cap. II. Quando admittatur probatio in contrarium.

Contra juramentum in litem præſtitum, pars admittitur ad probandum contrarium. *Rol. conſ. 87. vol. 4.*

Quando ſtetur.

Quando pars fuit in dolo, cujus reſpectu tenetur ad intereſſe, ſi illud non poſſet probari per teſtes, ſtabitur juramento alterius partis tale intereſſe prætendentis. *Boer. deciſ. 15.* ¶ Juramento agentis vi bon. rap. vel actione furti, an ſtetur de reb. furto ſubtractis, *vide Jaſ. de actio. in §. ſequens, verſ. ex maleficiis num. 90.*

Cap. III. Quando jurari poſſit, vel non.

Juratur in litem propter latam culpam in actione tutelæ. *Afflict. d. deciſ. 360. n. 4. vide Vera. deciſ. 119. part. 2.* Et ſpeciale. *Bartolus conſ. 150. num. 4. volum. 1.* Alias enim juramentum in litem regulariter ſine dolo non defertur. *Afflict. d. deciſio. 360. num. 8.* ¶ In actione tutelæ, vel pro ſocio, juratur in litem. *Franciſc. Marc. quaſt. 927.* Sed quæ probanda ſint contra tutorem, ut contra illum deferatur hoc juramentum, *vide Bartol. conſ. 146. volum. 1.* ¶ Contra poſſeſſorem contumacem conventum hypothecaria, in litem juratur, tam pro re, quam pro fructibus extantibus. *Bart. ſingul. 124.* ¶ In confeſſoria, negatoria actione, juratur in litem, & etiam quando agitur officio Judicis. *Bart. in harum 7. ff. ſi ſervit. vendic.* ¶ Juratur in litem contra non reſtituentem. *Bart. in l. ſi fundus 16. §. vendicatione. ff. de pignoribus.* ¶ In omni actione, qua quis contemnit reſtituere ad judicis præceptum juratur in litem. *Bart. in l. ſi cum des 8. §. Sabinus. ff. de act. rer. amot. & in l. 4. §. ſed et ſi quis. ff. fin. regund.* ¶ Contra non reſtituentem in rei vendicatione juratur in litem. *l. poſſidentibus 21. C. de rei vendicat. & l. 19. ff. de dol. mal.* ¶ A condemnato in rei vendicatione, poteſt res auferri manu militari, ſi ille rem poſſideat, vel contra doloſum juratur in litem, alias fiet rei æſtimatio ſecundum juſtum valorem. *l. qui reſtituere 68 ff. de rei vendic.* ¶ Si hæres ſit contumax in tradendo rem legatam, juratur in litem, neque in ratione legis Falcidiæ, quod pro pœna contumaciæ ſolvit, computatur. *l. cum pater. 60. §. fin. ff. ad leg. Falcid.* ¶ In ſervitute onus ferendi, officio Judicis ſit reſtitutio rei & præſtatur cautio, & contra non reſtituentem juratur in litem. *l. harum 7. ff. ſi ſervit. vendic.* ¶ In actione ad exhibendum contra contumacem, juratur in litem. *l. 3. §. præterea ff. ad exhiben. & § ſi ad exhibendum, Inſtitu. de judic.* ¶ Jurari in litem contra matrem, quæ inventarium non fecit, ſcribit *Ozaſc. deciſ. 58 num. 20.* ¶ In actione commodati, ſicut in cæteris bonæ fidei judicis juratur in litem. *l. 3. § in hac. ff. commodati.* ¶ In actione locati contra non reſtituentem, etiam juratur. *l. ſi cui. 51. ff. de loc. & condu.* ¶ In depoſito juratur in litem reſpectu probationis rei depoſitæ, ſi dolo depoſitarii illa ſit difficilis. *Abb conſ. 109. n fin.*

Vel non.

In contraria depoſiti non juratur in litem l. ei quod 5. ff. depoſiti: Niſi quando agitur de fide rupta; nam eo in caſu in contrariis judiciis juratur. *Bart. in l. ſi pignore 22. §. ſi poſt. ff. de pigno. actio.* ¶ Juramentum hoc veritatis, vel affectionis, non conceditur adverſus hæredem debitoris, neque contra tertios poſſeſſores. *Capic. deciſ. 91.*

Cap. IV. Quando deferre poſſit, vel non.

Juramentum hoc defertur pupillæ, quando tutor non reddit rationem fructuum, & non fecit inventarium, vel non ſcripſit librum rationum, aut ſi fecerit, non deſcripſerit omnia ſigillatim. *Vera. deciſ. 119. ſeu 1. part. 2. vide Creſcen. deciſ. 5. alias 188. titul. de jurejuran. D. Sol. in antiq. conſtitut. Sabaudia gloſſ. 3. ſuper decreto, quantitatem, part. 2. titul. de minoribus. num. 42. fol. 101. & Dec. conſ. 178. & 192.* ¶ Juramentum iſtud defertur contra adminiſtratorem, & non reddentem rationem tanquam contra doloſum. *Vera. deciſ. 120. part. 2.* ¶ Pariter defertur ſpoliato, contra ſpoliantem violentum, *idem Vera. deciſ. 121. part. 2.* ¶ De forma deſcribendi res hæreditarias in inventario, qua omiſſa, qualiter deferatur juramentum in litem minoribus contra tutores, & curatores, *vide D. Sol. in antiq. conſtitutio. Sabaudia gloſſ ſuper 1. part. decreti, inventario. titul. de minorib. fol. 92. num. 16.* Sed quando excuſetur tutor, qui inventarium non fecerat, à juramento in litem, *vide ibid. numero 19. & gloſſ. 3. ſuper decreto, quotationem, part. 1. eod. titul. de mino. numer. 42. Dec. conſil. 178.* ¶ Juramentum in litem defertur hæredi propter contumaciam debitoris hæreditarii. *Afflict. deciſio. 169. vide tamen ibid.* ¶ Juramentum in litem, ut poſſit deferri, quæ requirantur, *vide Afflict. d. deciſio. 169* ¶ Hoc juramentum defertur legis auctoritate. *Afflict. d. deciſ. 169. num. 8.* ¶ Juramentum veritatis in litem defertur contra doloſum, ubi aliter veritas ſciri non poteſt. *Lud. à Pegne, in ſuis quaſt. crimina. cap. 23. n. 6.* ¶ Juramentum, quod defertur ſpoliato ſuper rebus invaſis, & earum æſtimatione, ad hæredes, quibus ita demum defertur, ſi ſint informati de veritate. *Natt. conſil. 18. num. 20. vide & conſilio 202. numero 14. ibidem.* ¶ Juramentum in litem in caſibus, in quibus defertur, ſolet dari, & deferri hæredibus, & ſucceſſoribus in officiis, & in dignitatibus, & competit etiam ſucceſſoribus in Spiritualibus, quod procedit, quando allegaretur ſe informatos eorum, quæ à prædefunctis geſta fuerunt. *Rot. Avenio. deciſio. 106. vide Cravet. conſ. 287.* ¶ Juramentum in litem quotuplex ſit, quando & qualiter deferatur, *vide per Marant. in ſuo Specul. part. 6. titul. de juramento num. 27. folio. 419.* ¶ Judicis arbitrio plura tribuuntur in delatione juramenti in litem, cujus juramenti tres ſunt ſpecies, quarum una eſt ſingularis intereſſe, ſecunda ex affectione, & altera ex veritate, ſed juramentum affectionis quid, quando ejus reſpectu juretur in litem, & in quibus caſibus, *vide per Menoch. de arbit. libro ſecundo caſ. 207. & Bartolus in l. 3. §. in hac. ff. commodati.* ¶ Quibus in caſibus juramentum in litem veritatis deferatur, *vide eundem Menoch. ibid. caſ. 208.* Quod juramentum judicis taxatio præcedere debet. *Menoch. ibid. n. 5.* ¶ Juramentum in litem quandoque defertur propter contumaciam in non parendo judici, & tunc defertur poſt ſententiam, *ut in caſu legis, qui reſtituere. ff. de rei vendic.* Quandoq; defertur in locum probationis, quia propter dolũ adverſarii reddatur probatio difficilis, & tunc cum ſuccedat juramentum loco probationis, defertur ante ſententiam, & poſtea illa profertur. *Abb. conſ. 109. part. 2. n. 3.* ¶ Juramentum in litem ex defectu probationis, in pœnam delinquentis, defertur actori. *Bart in l ſi quando 10. Cod. unde vi.* ¶ Juramentum in litem, defertur contra depoſitarium, ubi ciſta, vel valiſia fuit diſſigillata, ſed quando, *vide Menoch. de arbitr. lib. 2. caſu ducenteſimo octavo, num. vigeſimo ſexto.*

Vel non.

Sicut juramentum in litem non defertur contra hæredem doloſi: neque contra fidejuſſorem: *Natt. conſ. 102. n. 14. Tom. 1. vide Bartol. in l. ſi ſine 33. ff. de adminiſt. tutor. & enim.* ¶ Juramentum iſtud non defertur contra aliquem, niſi prius conſtet de delicto: verũ quando de illo conſtat, ſed non de quantitate, ſuper illa defertur parti. *Cruv. conſ. 187. n. 5.* ¶ Juramentum in litem non defertur contra hæredem tutoris, qui non fecerat juramentum, ſi hæres non eſſet in dolo, vel lis non fuiſſet conteſtata contra

defunctum. *Rot. Avenio. deciſ. 85. in deciſ. diverſ. Tom. 3. vide Creſcen. deciſ. 5. alias 188. titul. de jurejur. & gloſſ. in l. ſi ſine 33. ff. de adminiſt. & pericul tutor.* ¶ Juramentum in litem non defertur contra partem adminiſtratorem. *idem D. Sol. decret. inventario. titul. de minor. num. quadrageſima tertio.* ¶ Juramentum in litem non defertur tutori. *Bartolus in authen. in iſto juramento. §. quod obſervari; numero ſeptimo. Cod. de jurejuram. prop. talum. dan.* Sed jorare volens in cauſa pupilli admittitur. *Afflict. deciſ. 169. num. 5.* ¶ Jurs mentum in litem non poteſt deferri contra ſpoliatorem, quando ille, qui offert ſe paratum jurare, erat pupillus tempore ſpolii. *Natt. conſilio 28.*

Cap. V. Quando præſtari debeat, poſſit, vel non.

Juramentum in litem præſtatur in hypothecaria, & petitione hæreditatis. *gloſſ. in l. fin. §. quantitati. Cod. de jure deliberan.* Tamen contra debitorem non reſtituentem in actione hypothecaria, non juratur in litem; ſecus ſi contra alium agatur. *l. ſi inter 21. §. ſi res. ff. de pignoribus.* ¶ Juramenta duo præſtantur contra violentum ſpoliatorem, unum ſoper quantitate, & numero rerum perditarum, & aliud ſuper æſtimatione. *Vera. d. deciſione centeſima vigeſima prima.* Hoc modo etiam præſtatur contra furem. *Ludov. à Pegue. in ſuis quæſtio. crimin. capit. 23.* præcedente tamen taxatione judicis. *ibid. num. 7.* ¶ Juramentum in litem defuncto dum viveret oblatum, ſed non præſtitum habetur pro præſtito: quia mors loco juramenti reputatur. *And. Gail. obſervat. 43. lib. 2.*

Cap. VI. Quando habeat locum.

Juramentum, quod defertur ſecundum diſpoſitionem legis, ſi quando. C. und. vi, habet locum in maleficio dolo commiſſo, licet non intervenerit violentia. *Natt. conſil. 79. num. 12.* ¶ Juramentum in litem non habet locum in actione ex teſtamento. *Bartol. in l. qui concubinam 29. §. ad ts. de legat. 3.* ¶ Reſtitutioni obnoxius, eſt in dolo, & juramento in litem locum præſtat. *Afflict. deciſ. 330.* ¶ Juramentum in litem veritatis habet locum, duobos concurrentibus, dolo ſcilicet, & probationis difficultate, & dolus conſiderari ſolet, ſive ab initio obligationis contractæ, ſive ex poſt facto intervenerit: probationis vero difficultas adeſt, cum res petita ad oculum demonſtrari nequit, vel quia non apparet, licet in rerum natura eſſe non defie rit, de quibus, & quare dicatur juramentum veritatis, *vide Menoch. de arbitra. libro ſecundo caſ. 208. Natt. conſilio ſeptuageſimo nono, num. 13. & conſilio 345. Bartol. in l. 15 §. in hoc interdicto. ff. quod vi, aut clam.*

Cap. VII. Qui ſint effectus juramenti in litem.

Taxa ante præſtationem hujusmodi juramenti, debet fieri; quia poſt non admittitur. *Afflict. deciſ. 360. num. fin. vide tamen Boer. deciſ. 55. num. 3.* ¶ Juramentum voluntarium, vel judiciale parit actionem; non autem neceſſarium. *Bartol. in l. nam poſtea. §. ſi petitor. ff. de jurejur.* ¶ Sententia lata ex juramento in litem, non retractatur per inſtrumenta de novo reperta. *Bartol. in l. admonendi. 31. num. 10. ff. de jurejurando.* ¶ Actio, quæ competit contra eum, qui vi eximit, datur ad pœnam, quæ eſt quanti actor in litem juraverit *l. penul. § in eum. ff. ne quis eum, qui.* ¶ Hæreditatis bonæ fidei poſſeſſor, tenetur ad pretium, malæ fidei vero, tenetur ad rem alienatam æſtimandam per juramentum in litem, ſi res extat, alias ad verum pretium, *l. ſi poſſeſſor. 24. la prima §. reſtituerit. ff. de pet. hæred.* ¶ Per juramentum in litem videntur partes tranſigere, & per illud transfertur dominium rei (ſuper qua juratur) in ſolventem litis æſtimationem, ſi præſens eſt, alias cum ad præſentiam pervenerit. *l. ejus 46. & 47 ff. de rei vend.* ¶ Si judex condemnat tutorem ob non poſitas res in inventario, & non deferat juramentum in litem, ſi appelletur, quid facere debeat Judex appellationis, *vide Bart. conſ. 150. n. 5. volum. 1.* ¶ Si contra debitorem juratum ſit in litem, ex æquitate liberatur ipſe debitor, debitum cum intereſſe ſolvendo. *l. ſi fundus 16. §. ſi pluris. ff. de pignoribus.*

TITULUS CCXXXVII.

De juramento in contractibus præſtito, vel alias extra judicium facto.

Generalia.

DE juramento aſſertorio, & promiſſorio, & de differentiis, *vide Cravet. conſ. 81. & Rol. conſ. 76. volum. 4.* ¶ Juramentum extrajudiciale ideo ſic dicitur, quia extra judicium præſtatur, cujus multæ ſunt ſpecies, de quibus, & quando debeat ſervari, *vide Maran. in ſuo Specul. part. 6. tit. de juramento num. 34.* Et ſit illicitum, *ibid. num. 47.* ¶ De materia juramenti præſertim minoris, *vide per Azo. in ſumma tit. C. ſi adverſus vendi.* ¶ De differentiis inter juramentum majoris, & minoris, & de juramento minorum, *vide ſupra tit. de reſtitut. minor.* ¶ Multa de juramento *vide per Bart. in authen. ſacramenta puberum. C. ſi adverſus vendit.*

Cap. I. Juramentum: Quod dicatur.

Mors non minorem fidem, quam corporale juramentum, meretur; nam illa habet vim juramenti. *And. Gail. obſerv. 43. lib. 2.* ¶ Idem eſt juratum eſſe, vel partes ſcripſerint, vel ſcribi fecerint, ſe juraſſe. *Bart. in l. ne in arbitris. C. de recept. arbit.* *Promiſſio in verbo veri Principis, an habeat vim juramenti. *Jo. Pet. Surd. deciſ. 234.*

Cap. II. Quale ſit: Quibusq; modis intelligatur.

*An juramentum cenſeatur repetitum prorogatione compromiſſi facta. *Andr. Fachin. lib 3. contr. cap 7. affirmat l. item quæritur §. qui impleto. ff. locati. Capel. Tholoſ. deciſ. 181.* *An juramentum repetitum cenſeatur prorogatione temporis debitori facta ad ſolvendum. *Fachin. lib. 3. cap. 6. affirmat l tam quæritur, §. qui impleto. ff. locati. Capel. Tholoſ. deciſ. 181. Boer. deciſ. 284. num. 11.* ¶ Juramentum majoris ratificantis, ex parte recipientis non eſt perſonale: ideo ejus virtus, & vis tranſit in ſingularem ſucceſſorem. *Afflict. deciſ. ducenteſima octuageſima quinta, n. 2.* ¶ Exceptio perjurii, dicitur exceptio litis finitæ. *Cravet. conſil. 1. pro genero num. 6.* ¶ Juramentum eſt perſonale ex parte jurantis, & reale ex parte ejus, cui juratur. *Guid. Pap. ſing. 376.* Ideo tranſit ad ſingularem ſucceſſorē. *Paul. Ant. de Bent. ſingul. 14.* ¶ Juramentum debet habere tres comites, nempe veritatem, judicium, & juſtitiam. *cap. animadvertendum 22. quæſtio. 2. Afflict. deciſio. 80. Cravet. conſilio 144. num. 16. & Abb. conſil. 8. lib. 2.* Sed non dicitur habere hos comites, ubicunque ſuper contractu interponitur, in quo quis enormiſſime læditur. *Ozaſch. deciſ. 41.* Et tunc deficientibus illis comitibus non nocet. *Afflict. dict. deciſ. 80. Joſeph. Lud deciſ. 64. Peruſ. part. 2.* Et illos habens excludit erroris allegationem; alias ſecus. *Afflict. dict. deciſ. 80. num. 7.* Verum quando alias non dicatur habere illos comites, *vide Afflict. ibid.* ¶ Juramentum non debet eſſe vinculum iniquitatis. *Cravet. conſ. 229. num. 9 10.* ¶ Juramentum, & res judicata æquiparantur, habetque paratam executionem, ſed quando, *vide Ozaſch. deciſ. 92. num. 17. Jaſ. de actio. in §. item ſi quis poſtulante. num. 17. 87. & 88.* ¶ Juramentum habet in ſe plures conditiones, maxime quod ſemper intelligatur illa clauſula, Rebus ſic ſtantibus. *Franc. Marc. quæſtio. 43. l. cum quis. ff. de ſolutio. & gl. in cap. ne quis 22. quæſt 2. in verbo, furens* ¶ Juramentū non porrigitur, niſi quatenus eſt conſultum, ſed, quando generalis renunciatio habeat vim ſpecialis renunciationis à

jure

juterequiſitæ, *vide Boer. deciſione tertia.* ¶ Juramentum eatenus extenditur, quatenus conſenſus ampliatur, & jurans io dubio de futuro ſenſiſſe non præſumitur. *Ozaſch. deciſio. 112. numero nono.* ¶ Iniquitas debet abeſſe à juramento. *Afflict. deciſ. 80. num. 7.* ¶ Revocatio generalis non extenditur ad obligationes juratas, *Afflic. deciſ. 111. num. 13.* ¶ Juramentum ad caſum inopinatum porrigi non debet. *c. ſi. ext. de Eccleſ. ædific.* ¶ Juramentum, an debeat regulari ſecundum naturam contrsctus, ſuper quo eſt prælitum, *vide Caſſad. deciſ. 2. tit. de jurejurando.* ¶ Juramentum eſt benigne interpretandum. *c. ex. de conſtient.* ¶ Juramentum non extenditur ad ea, ſuper quibus non eſt jursmentum faciendum. *cap. 2. ext. de renunciatio.* Et quæ præſtanda oon ſunt. *c. dilecti 19. ext. de major. & obedien.* Vel ſuper quibus non fuit præſtitum. *cap. ad audientiam 4. ext. de his qua vi, metuſve cauſ. fiunt.* ¶ Juramentum non porrigitur ad id, quod quis ignorabat. *Bartolus in l. ſciendum 30. eodem titulo.* Sed quid ſi juramentum interponatur ſuper contractu prohibito in odium creditoris, *vide Bart. in l. ſi quis 57. num. 10. ff. de fidejuſſo.* ¶ Juramentum interpoſitum ſuper revocatione generali, refertur ad caſus, ad quos refertur renunciatio. *Bart. in l. 4. §. quæſitum. ff. ſi quis cantionibus.* ¶ Jurans ſuper facio, videtur jursre ſuper omni jure deſcendente ex eo. *Bart. in l. 2. C. de reſcin. vend. num. 11.*

Cap. III. Quæ requiruntur.

* An juramentum requirat neceſſsrio verba. *Andr. Fachin. lib. 3. contr. cap. 8. negat. arg. cap. ſi quid invenisti. 14. q. 5. cap. erubeſcant. 32. diſtin.* ¶ An juramentum requirat tactum ſcripturarum, *vide Hyppo. ſing. 415.*

Cap. IV. Qui abſolvi, & excuſari poſſit.

Hæres non tenetur petere abſolutionem, licet poſſit allegare exceptiones omnes, quas defunctus, petita abſolutione, opponere potuiſſet, & agere ad reſciſſionem contractus, nulla petita abſolutione à juramento. *Andr. Gail. obſerv 27. lib. 1.* ¶ Difficultas excuſat jurantem à perjurio. *Ozaſc. deciſ. 92. num. 20.* Quod exemplificatur in difficultate ſolvendi. *vide Mag. deciſ. 96. Rot. Floren.* ¶ Licet pœna perjurii non ſit hominis, ſed legis; tsmen juramentum conſenſu partium relaxari poteſt. *Capel. Thol, quæſt. 182. in additio.* ¶ Perſona Superioris intelligitur excepta in quolibet juramento, *Gramm. d. deciſio. 12. num. 16* Et auctoritas. *cap. 11. ext. de conſtitutio.* Defectus finalis cauſæ, excuſat à perjurio, *Henr. Boer. in ſuis ſingul. titul. juramentum, num. 5.*

Cap. V. Perjurus. Quis dicatur. Qualis ſit. Quando audiendus. puniatur.

An jurans efficiatur perjurus in caſibus, in quibus juramentum non obligat, *vide Iaſ. de alto. in §. item ſi quis poſtulaveæ, num. 69. & 70.* ¶ Promittens ſolvere certam quantitatem, & jurans, ſi compenſat totum, non eſt perjurus: idem, ſi impediatur implere juramentum aliqua juſta cauſa. *Bartol. in l. amplius 15. num. 8. ff. rem rat. haber.* ¶ Succeſſores in univerſitate venientes contra juramentum præſtitum per prædeceſſores, non dicuntur perjuri. *Hartman. cap. 1. titul. de jurament. lib. 2.* ¶ Geſtum contra juramentum regulariter tenet, licet contraveniens ſit perjurus. *Abb. conſil. 48. part. 2.* ¶ Perjurus eſt infamis, & veniens contra tranſactionem juratam reddit data, ſolvit pœnam, & perdit actionem. *Bart. in l. ſi quis major. C. de tranſact. num. 6. & in l. 17. Cod. de dignitat. lib. 12. vide ipſam legem ſi quis.* ¶ Perjurus non eſt audiendus. *Tho. Minad. deciſ. 2 num. 3. vide Mann. in ſuo Specul. part. 6. de exceptio. num. 36. & 37.* In cauſa, in qua perjurium commiſit. *Cravet. conſ. 7 num. 1. Auguſt. Bero. quæſt. 77.* Maxime agendo. *Beninten. deciſio. 49. num. 13.* Quod intellige, ſi fuerit oppoſita exceptio perjurii, non alias. *Cravet. conſil. 199. numer. 12.* Nam exceptio perjurii non obſtat, ſi ad ulteriora uſque ad ſententiæ fines fuerit proceſſum, ea non obſtante. *idem Cravet. conſil. 1. pro genero, num. 235.* ¶ Perjurus non poteſt agere, nec ſtare in judicio etiam ſub ſpe enormiſſimæ læſionis, non petita prius abſolutione: & tunc Judex Eccleſiaſticus poteſt inhibere judici ſeculari. *Borg. Caval. deciſ. 9. de judic.* ¶ Perjurus ex non obſervatione juramenti liciti, beneficio, & dignitate privatur. *Roman. ſingul. 516.* Sed quid in juramento illicito, *vide ibid.* ¶ Sine dolo quis in perjurium non incurrit, & d. lex ſi quis major, recuirit dolum. *Caſſad. ibid. num. 7.* Sed quando quis excuſetur à perjurio, *vide Menoch. conſil. 84. num. 67. volum. 1.* ¶ Perjurus qualiter puniatur, *vide Guid. Pap. quæſt. 178. & ſupra titul. de juramento veritatis.* Et quas pœnas patiatur, *vide Capel. Thol. quæſt. 17. in additio. Cabal. milleloq. 590. Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. des teſtaments Rub. 10. §. 12. num. 23. Iaſ. de actio. in §. item. ſi quis poſtulaverit, num. 57. Menoch. de arbitra. lib. 2. caſ. 319. Bero. q. 134. & Clar. in ſua Pract. §. perjurium. fol. 39.*

Cap. VI. Quando ſervandum juramentum, vel non.

Quia juramentum in forma ſpecifica eſt ſervandum, de uno ad aliud non poteſt mutari propria auctoritate; nam cum præſtetur Deo, præciſe ſervsndum eſt, & non per æquipollens etiam melius. *Afflict. deciſio. 163. Ozaſch. deciſ. 92. num. 21. & Roland. conſil. 6. numer. 30. volum. 1.* ¶ Juramentum, quod poteſt ſpecifice ſervari ſine interitu ſalutis æternæ, ſervandum eſt, licet damnoſum ſit. *Ozaſch. deciſ. 92. num. 22.* Sed intellige, *ut ibid. num. 30. Rot. Genuen. deciſ. 108. D. de Rot. deciſ. 18. alias 401. titul. de reſtitutio. ſpolia. in novis.* Et concluſio procedit, etiam in dsto, quod eſſet præſtitum ſuper re minus licita. *Dd. de Rot. deciſ. 1. titul. de jurejur. in antiquio.* ¶ Juramentum præſtitum contra legem editam in favorem principaliter privatorum, eſt inviolabiliter obſervandum. *Abb. conſil. 8. part. 2.* ¶ Juramentum, quatuor concurrentibus, debet ſervari, nempe ſi poterit ſervari ſine peccato jurantis, ſi non ſit contra publicam utilitatem principaliter, ſi non ſit contra bonos mores, & ſi non tendat in præjudicium tertii. *Caſſa. ibid. num. 60. vide Guid. Pap. ſing. 491.* ¶ Pactum factum patri à filia dum nuptui tradebatur, quod dote contenta, nullum haberet ad patris bona regreſſum, ſi fuerit juratum, debet obſervari. *cap. 2. ext. de pact. in ſexto.* ¶ Juramentum præſtitum ſuper actu à lege infirmato principaliter favore jurantis, licet ſecundario favore publico, ſervandum, ſi non vi, ut dolo fuerit præſtitum, & in alterius præjudicium principaliter non tendat. *cap. cum contingat. 28. ext. de jurejuran.* Juramentum enim alteri non nocet. *Bartol. conſil. 126. vol. 1.* ¶ De juramento per metum, & vim extorto, *vide per Afflict. deciſio. 263.* Quod juramentum eo caſu non obſtat. *Guid. Pap. ſingul. 841.* Petita tamen ab illo abſolutione. *Afflict. deciſio. 393. num. 11.* Sed an juramentum metu præſtitum, ſit ſervandum, & pendenda abſolutio ab illo, *gloſſ. cap. 3. ext. de iis, quæ vi, metuſve cauſ. fiunt.* ¶ Jurans aliquid, præſumitur habere animum ſervandi juramentum. *Bart. in l. 5. §. & ideo. ff. de captivis.* ¶ Mulier ſi primo juraverit non alienare niſi juſta cauſa interveniente, ſi poſtea alienaverit ſine cauſa, & juraverit, primum, & non ſecundum juramentum, ſervandum erit. *Barto. in authen. ut immobilia bona. §. & multo, num. 12.* ¶ De materia juramenti, quando ſit ſervandum, & poſſit peti abſolutio ab illo, *vide per Abb. in ſuis quæſtionibus quæſt. 2. & infra titul. de juramenti abſolutione.* ¶ Hæres ergo civiliter ad pœnsm poteſt accuſari, ſi non obſervet id, quod defunctus juraverit; non autem criminaliter poteſt accuſari de perjurio ex defuncti juramento. *Afflict. deciſio. 381. in fine, vide Capic. d. 75. num. fin.* Cum enim juramentum ex parte jurantis ſit perſonale, & non [illegible]

 [illegible]

ad hæredem, ille ex juramento defuncti perjurus non exiſtit. *Guliel. Caſſad. deciſ. 2. titul. de juramen. num. 8. & 20. Bart. in authen. quod obtinet. Cod. de probatio.* Alias joramenti effectua quoad robur, & validitatem contractua, ac alios effectua non pœnalea, tranſit ad hæredes, & in hæredea. *Borg. Caval. deciſio. 14. num. 38. de contract. Andr. Gail. obſervat. 27. lib. 1. & Menoch. conſil. 24.* ¶ An hærea teneatur obſervare juramentum defuncti, *vide Ozaſch. deciſ. 41. num. 4. & ſin.* ¶ Servandum non eſt illicitæ rei juramentum, & illod ex certis cauſis deſeritur. *gloſſ. in auth. quod cit. C. de nupt.*

Vel non.

Quando juramentum noo ſit ſervandum, *vide per cap. 1. 22. quæſt. 4.* ¶ Prodigus, cui bonia eſt interdictum, non tenetur ſervare juramentum, idem in contrahente contra ſtatuti diſpoſitionem. *Bart. in l. 6. num. 7. & ſin. ff. de verb. oblig. vide Abb. q. 2.*

Cap. VII. Quando impleri debeat.

Juramentum appoſitum promiſſioni ſolvendi, debet impleri in forma ſpecifica. *Ozaſc. deciſ. 92.* Sed ao non obſtante juramento admittatur compenſatio. *vide ibid. num. 18. 34. & ſupra titul. de compenſatio.* ¶ Juramentum debet impleri in forma ſpecifica, oiſi quaodo per actum æquipollentem omnino inducitur idem effectus. *Marc. de Mant. ſing. 125.*

Cap. VIII. Qui venire poſſit contra juramentum.

Contra juramentum propria auctoritate licet venire quando periculum eſt in mora. *Roman. ſingul. 499.* ¶ Contra juramentum temerarium licet propria auctoritate venire, ſed an repellat quem ab actibua civilibus, *vide Bart. in §. 1. authen. ſcenicas non ſolum ſi fidejuſ. præſt. num. 4. & 5.* ¶ Clauſula inſtrumenti, omnia contenta in eo eſſe vera facit, ut non poſſint partes venire contra juramentum allegando ſimulationem, nec petere abſolutionem. *Gram. deciſ. 45. vide tamen deciſ. 76. num. 21.* ¶ Per ſtatutum poteſt diſponi contra diſpoſitionem juris, ſuper juramento. *Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. Des droicts. §. 7. gloſſ. 15.*

Cap. IX. Quando remitti poſſit.

Judex ſecularia poteſt compellere recipientem juramentum metu, vel dolo extortum, ad illud remittendum juranti. *Guid Papo. ſing. 956.* ¶ Partes vel altera earum, poſſunt ſibi invicem remittere juramentum, quoad effectum ipſiua juramenti. *Felin. in cap. 1. ext. de jurejurando.* ¶ Juramentum poteſt per partem remitti: & jodex compellit ad remittendum illud per captionem perſonæ. *Afflict. deciſ. 80. num. 5.*

Cap. X. Qui ſint effectus.

* An donatio omnium bonorum præſentium, & futurorum juramento confirmetur. *Andr. Fachin lib. 6. contr. cap. 88. affirmat cap. cum contingat. de jurejur. Dec. conſil. 655.* * An donatio excedens ſummam quingentorum aureorum juramento firmata requirat inſinuationem. *Andr. Fachin. lib. 3. contr. cap. 83.* ait valere ſine inſinuatione. *cap. ſi vero cap. cum contingat de jurejur.* * An donatio patris juramento firmata valeat. *Andr. Fachin. lib. 3. contr. cap. 77. affirmat. Andr. Gail. lib. 2. obſer. 38.* * An ſtipulatio alteri facta ſit efficax, ſi juramento vallata ſit. *Andr. Fachin. lib. 3. contr. cap. 19. negat. cap. quanquam de uſuris in 6. Io. Fab. §. alteri. Inſtitut. de inutil. ſtipul.* * Ao contractus invalidus juramento confirmatur, an vero ipſum tantum juramentum ſit ſervandum. *Andr. Fachin. lib. 3. contr. cap. 11. affirmat. cap. quamvis de pactis. lib. 6. l. 1. Cod. ſi adverſ. vend.* * An fidejuſſores dotium juramento obligentur. *Andr. Fachin. lib. 3. contr. cap. 18. affirmat Bol. Novel. de dot. part. 6. privi. 21. limit. 12.* * An ex juramento promiſſorio oriatur actio. *Andr. Fachin. lib. 12.* negat jure civili *l. ſi quis pro eo. ff. de fidejuſſor.* negat jure canonico, *cap. ult. de foro compet. lib. 6.* * An juramentum faciat ut obligatus ad factum præciſe compelli poſſit, *Andr. Fachin. lib. 3. contr. capit. 17. affirmat gl. l. ſi pecunia. ff. de cond. cauſa data.* * An juramentum præſtitum in contractu excludat à beneficio l. 2. C. de reſcind. vend. *Fachin. lib. 2. c. 17.* ait ſi ſit læſus ultra dimidiam petita abſolutione juramenti agere poſſe ad reſciſſionem contractus, *Riminal. conſ. 222. lib. 2.* * An jurameotum conſtituat debitorem in mora abſque interpellatione. *Fach. lib. 2. cap. 36.* ¶ Juramentum eſt ſpirituale, & oon ligat animam hæredis ſine ſuo conſenſu, ideo hæres ratione juramenti præſtiti per defunctum, non poteſt conveniri in foro Eccleſiæ. *Afflict. deciſ. 381. num. 8. vide tamen Capic. deciſ. 174. & Guid. Pap. q. 414.* ¶ Præmiſſa ſunt vera quantum ad reatum perjurii, ſed quantum ad obſervantiam juramenti, illud tranſit ad hæredes, maxime quando defunctus juravit pro ſe, & hæredibus; oportet enim hæredem ſtare ei quod juravit defunctus, *Afflic. deciſ. 381. vide Capic. d. dec. 174. Vincen. de Franc. deciſ. 83. & Joſeph. Lud. deciſ. 15. Peruſ. num. 12. & 14.* ¶ Contractus inter fratrea, & cum patre factus, jurameoto confirmatus ſubſiſtit, & irrevocabilis eſt. *Ozaſch. deciſ. 125. num. 3.* ¶ Diviſio inter filios exiſtentes in patria poteſtate ab illo facta, regulariter oon valet, fallit, ſi ſuper ea fuerit interpoſitum juramentum. *Ozaſc. d. deciſ. 125. in fine.* Sed quid, ſi fuerit præſtitum ſuper donatione facta inter patrem, & filios. *vide Felin. conſ. 30. num. 17. & infra. lib. 2. titul. de donat. inter paren. & liber.* ¶ Juramentum excludit exceptionem ſimulationis in contractu, non obtenta abſolutiona ab ipſo juramento. *Afflict. deciſ. 60.* ¶ Jurameotum ſtipulationem operatur pro abſente: ideo quis cum juramento obligatur abſenti, ut præſenti. *Afflict. deciſio. 135. Rot. Aveno. deciſ. 34. in deciſio. diverſo. Roland. conſ. 19. num. 29. & 31. volum. 1. Menoch. conſ. 371. num. 16.* Juramentum enim ſupplet defectum partis abſentis, ita ut illi jua quæratur, nemine pro ipſa ſtipulaote, ideo debitor ceſſus, qui ſe obligavit cum juramento erga ceſſionarium abſentem, non poteſt poſtea revocare obligationem, etiam nondum acceptatam. *vide Magon. deciſ. 39. Rot. Flor.* ¶ Juramentum ejus eſt virtutis, ut quia per illud poſſit cogi præciſe ad factum, etiam ſi contineat turpitudinem ex parte recipientis. *Ozaſc. deciſ. 92. num. 19. vide Afflict. deciſ. 163. Iaſ. de actio. in §. item ſi quis poſtulante. num. 12. Mattheſ. ſing 54. & infra lib. 2. tit. de oblig. fact.* Et operatur, ut actua valeat omni meliori modo, quo poteſt valere, *Ozaſch. deciſ. 92. numero 23.* Quod declara, *ut ibid. num. 13. & per Gaſp. Cabal. milleloq. quæſt. 238. vide Iaſ. de actio. in d. §. item ſi quis poſtulante num. 14. Dec. conſ. 404. num. 9. volum. 2. Mattheſ ſingul. 56. Hippol. ſing. 71. & Abb. quæſtio. 2. num. 17.* ¶ Juramentum habet vim continuæ interpellationis. *Ozaſch. deciſio. 49. num. 7.* ¶ Juramentum impedit exceptionem aliaa admiſſibilem, quia compellit præciſe ad factum, ita ut ſolutio intereſſe, non tollat perjurium, *Boer. conſil 14. num. 9. & Rolan. conſil. 6. num. 32. volumine primo.* ¶ Juramentum dicitur præciſum, & habet clauſulam illam, ut actus valeat omni meliori modo, dummodo non includat iniquitatem. *Alviſ. de Alber. ſingul. 19.* ¶ Prætextu appellationis, non poteſt quis venire contra juramentum, nam contra illud non admittitur appellatio. *cap. ad hæc 20 & 21. ext. de appellatio.* ¶ Juramentum habet vim clauſulæ ſpecialis, & litis conteſtationis: ideo tollit moræ purgationem. *Afflict. deciſ. 174. Iaſon. de actio. in §. item ſi quis poſtulante, n. 16. & Bartol. in l. 4. num. 11. C. de tranſactio.* Tamen, an concluſio procedat de æquitate Canonica, *vide Rolan. conſ. 6. num. 46. volum. 1. & ſupra tit. de mor. purg.* ¶ Juramentum facit valere donationem inter conjuges, pactum legia commiſſoriæ, pactum de futura ſucceſſione, alienationem rerum minorum, & tollit neceſſitatem inſinua-

inſinuationis. *Abb. conſil. 95 part. 2.& cap. penult. ext. de pigno. vide Bart. in l. is poteſt 18 & in l. qui ſuperſtitis 93. ff. de acquir. hered.* Ubi de pacto de non ſuccedendo. ¶ Juramentum inter cætera quatuor operatur effectus, nempe ut verba enunciativa inducant probationem actus celebrati, & non inter eſt, utrum proferantur verba principaliter per ſe, vel incidenter quod verba enunciativa ſubaudiri vigore verbi taxativi, quæ alias non inducerent diſpoſitionem, per juramentum inducant, & quod non poſſit probari contrarium, *Bartol. in l. ex hac 16. ff. de donatio.* ¶ Donatio jurata, non obſtante ſtatuto, valet. *Bartol. conſil. 107. volum. 2.* Nam vinculum juramenti obligat. *l. 7. ff. de oper libert. in additio.* ¶ Confeſſio jurata omnem repellit allegationem in contrarium, niſi ex juſta cauſa. *Afflict. deciſio. 83. num. 3.* ¶ Juramentum validat actum ſine juramento invalidum. *Afflict. dict. deciſio. 83.* Ideo actus juratus regulis juris poſitivi non ſubeſt. *Afflict. ibidem.* Et quando non operatur contractus validitatem, tamen facit, ut jurans illud ſervare teneatur. *Dd. de Rot. deciſio 6. alias. 653. titul. de jurejur. in antiq.* ¶ Debitor promittens ſolvere in tribus terminis cum juramento, ſi ceſſaverit in uno, poterit cogi ad ſolvendam integram quantitatem omnium reliquorum terminorum, ſed quomodo dictum intelligatur, *vide Borg. deciſio. 14. numer. 19. & ſeqq. de contra.* Verum dicta deciſio non habet locum in hac Patria, attenta diſpoſitione decreti antiqui Sabaudiæ, niſi tribus præcedentibus interpellationibus. ¶ Jurans certo die ſolvere, ſi elapſo die ſolvat, non tenetur de ſacramento. *Andr. de Yſernia ſingul. 1.* ¶ Perjurus eſt qui juravit ſolvere in termino, & non ſolvit. *Afflict. deciſ. 30. num. 5. & deciſio. 36. num. 2.* Limita. *ut ibid. numero tertio, vide Capel. Thol quæſtio. 248.* ¶ Quod dicitur juramentum habere vim expreſſi, & ſupplere defectum, intelligitur quoad omiſſas ſolemnitates; non autem quando adeſt defectus circa ſubſtantiam contractus, & conſenſum. *Papon. lib. 16. titul. 4 arreſt. 12. Boer. conſil. 28 num. 21. Iaſon. de actio. in §. item ſi quis poſtulante, num. 14 & Matthaeſ. ſingul. 56.* ¶ Juramentum facit valere alienationem rei minoris, tranſactionem factam contra diſpoſitionem. *l. de his. Cod. de tranſactio.* & actum factum contra prohibitionem legis, vel ſtatuti. *Cravet. conſilio ducenteſimo ſeptuageſimo ſecundo, num. fin.* ¶ Juramentum confirmatorium contractus, habens effectus circa diverſa tempora, quatuor modis (ſecundum quatuor jura) producit illos effectus, *de quibus vide per Caſſan. in conſuetud. Burg. des droicts. §. 7. gloſſ. 15. num. 60.* ¶ Juramentum facit valere bonorum renunciationem fratrum, illis abſentibus. *Menoch. conſil. 371. num. 16.* ¶ Juramentum accumulat forum foro. *Afflict. deciſione ducenteſima ſexageſima tertia.* ¶ Exceptio jurisjurandi, & perjurii, impedit ulteriorem litis ingreſſum. *Grammat. deciſ. 66. cap. 4. & ibid. gloſſ. penultim. de pac. conſtan.* ¶ Lex ubi prohibet contractum, percepto directo ad perſonam, contractus juramento non firmatur, *ut in titul. Cod. ne fidejuſſo. vel mandat. dot. dent. ita docet Guido. Papon. quæſt. 350. vide Cravet. conſilio. 216.* ¶ Juramentum interpoſitum ſuper compromiſſo nihil operatur. *vide Guido. Papon. quæſt. 519. Bart. in authen decrevit. C. de recept. arbit. & ſupra tit. de arbit.* ¶ Quando mulier renunciat juri hypothecarum & jurat. qualiter ei ſuccurratur, *vide Abb conſ. 8. part. 2.* ¶ Si mulier in inſtrumento confiteatur pecuniam in ſui utilitatem converſam, ſibi præjudicat de jure Canonico ſi juraverit. *Bart. in authen ſi qua mulier. C. ad vellejanum.* ¶ Mulier ſi juraverit non juvatur Vellejano. *Bart. in l. 23. §. ne autem. C. ad Vellejanum. antiq lect.* ¶ Alienatio facta per mulierem de fundo dotali cum juramento, tenet. *Bart. in l. ſi prædium 23. Cod. de jure dot. vide eundem in l. 93. ff. de acqu. hered. & inſtit. lib. 2. tit. de fundo, & re immob. dot.* ¶ Fidejuſſor cum juramento poteſt obligari in cauſam duriorem. *l. 17. §. qui certo. ff. de fidejuſſo. & ibi in additio.* ¶ Illicitum juramentum non ſervatur, & tunc quis poteſt propria auctoritate venire contra illud. *Gramm. deciſio. 12. num. 13.* Ubi vero eſt licitum debet ſervari, ſed illud non ſervans, quomodo puniatur, *vide authen. ſacramenta non ſolum, & ibid. gloſſ* ¶ Juramentum operatur, ut quis præſumatur certioratus acceſſiſſe ad illud. *Grammat. deciſ. 101. num. 79.* Ideo ubi quis ſibi præjudicat per juramentum non requiritur, quod ſciat, nec eſt certiorandus de juribus ſuis, ſufficit enim jurari ſuper facto. *Guid. Papon. quæſtio. 227.* ¶ Juramento firmatur promiſſio, ex qua oritur obligatio naturalis: quia ubicunque eſt naturalis obligatio, juramentum additum habet in ſe contractum confirmare. *Guido. Papon. quæſtio. 190.* Juramentum enim inducit obligationem de jure Civili, remota prohibitione ipſius. *Guido. dict. quæſt. 109.* Et confirmatorium confirmat actum invalidum. *Joſeph. Ludo. dec. Peruſ. 90. numero 23.* ¶ Generalis clauſula, in qua quis jurat omnia per eum acta, habere rata & grata importat, quod non contraveniatur de jure, neque de facto: quia quis jurat non contravenire, aliqua ratione, vel cauſa importat, ut tollatur omne remedium. *Guido. Papon. quæſt. 367.* ¶ Mulier vendens, & renuncians juri hypothecæ, in re vendita cum juramento omnino excluditur, adeo ut non poſſit amplius agere contra emptorem pro illa re. *Afflict. deciſio. 311. num 4.* Nam juramentum ligat mulierem etiam non certioratam de beneficio ſibi competenti. *Matthæſ. ſingul. 56. in additio.* ¶ Juramentum non firmat actum qui in favorem alicujus perſonæ, annullatur. *Put deciſio. 377. lib. 1.* ¶ Juramentum quamvis ſuppleat defectum ſolemnitatis, non tamen ſupplet defectum cauſæ & conſenſus. *Put. deciſione ducenteſima quinta, libro tertio, numero quarto.* ¶ Juramentum non mutat naturam contractus ſuper quo interponitur, nec obſtat beneficio tituli, quod cum eo. *Vincen. de Franc. deciſ. 81. n. 13.* Quia debet intelligi ſecundum naturam, & qualitates actus ſuper quo præſtatur. *Papon. lib. 9. titul. 6. arreſt. 13.* Nam aſſumit ejus naturam. *Joſeph. Ludo. deciſ. Peruſ. 64. num. 15.* ¶ In Regno Franciæ juramenta non faciunt valere contractus de jure communi invalidos. *Papon. lib. 9. tit. 6. arreſt. 23.* ¶ Juramentum ſine conſenſu jurantis, in actu erroneo præſtitum nihil operatur. *Cravet. conſ. 144 n. 16.* Nam juramentum non ſupplet conſenſum. *Hippol. ſing. 700.* ¶ Juramentum nunquam operatur in præjudicium tertii, cujus favore aliquid introductum eſt. *Cravett. conſilio 229. numero ſeptimo.* ¶ Si vires juramentum non habeat, fruſtra exquiritur ejus abſolutio; quomodo enim ſolvi juramentum poterit, quod nullum eſt? *Cravet. conſil. 1. pro genero, num. 231.* ¶ Quando juramentum non obliget, *vide Iaſ. de actio. in §. item ſi quis poſtulante, num. 68. 70. & 72.* ¶ Licet juramentum firmet contractum, alias inſolennem, & invalidum inter partes, hoc tamen ad præjudicium tertii non porrigitur. *D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudia gloſſ. ſuper ultima part. decreti. quitationem. tit. de minorib. num. 2. fol. 106. 2. pag.* Idem in ſimulatione, quæ tollitur juramento quoad jurantem, ſed non reſpectu tertii, & hæredis ad quem effectus perjurii non tranſit. *D. Sol. ibid. num. 3.* ¶ Juramento contraveniens licet ſit perjurus, valet tamen actus. *Boer. deciſ. 204. num. 17.* ¶ Juramentum contra bonos mores, non obligat. *Boer. deciſ. 204. num. 18.* ¶ Juramentum poteſt revocare qui conſenſit pacto futuræ ſucceſſionis, & intelligitur, Rebus ſic ſtantibus. *Boer. d. deciſ. 204. num. 20. & 21.* ¶ Juramento enim ex nova cauſa contravenitur. *Boer. d. deciſ. 24. num. 265.* ¶ Juramento de non alienando ſine licentia Papæ, non continet ſolita alienari, eo inconſulto. *Caſſad. dec. unica tit. de acquir. rer. domin. numer. 12.* ¶ Juramentum non tollit privilegium, ut quis

non

non conveniatur ultra quam facere poſſit, obtenta tamẽ abſolutione juramenti. *Capel. Thol. quæſt. 359.* ¶ Juramentum non firmat contractum de jure communi nullum: ſecus in contractu nullo de jure ſpeciali. *Capel. Thol. quæſt. 383.* ¶ Juramentum habet eandem vim, quem habet clauſula, Rato manente pacto, habet etiam vim expreſſæ renunciationis. *Joſeph. Ludo. deciſ. Peruſ. 90. vide Iaſ. de actio. in §. item ſi quis poſtulante, num. 15. & Bart. in l. cum proponas. 17. C. de tranſact.* ¶ Juramentum an firmet donationem à ſtatuto prohibitam, *vide Put. deciſio. 377. lib. 1.* ¶ Quamvis juramentum ſit magni effectus, & ſæpe validet invalidum, tamen aliquando eſt nullius momenti, & nihil operatur, veluti, quando inſtrumentum deficit ratione ſolemnitatis probatoriæ. *Hippol. ſingul. 700.* ¶ Juramentum non eſt modus inducendæ obligationis, ut ſi quis juraverit aliquid ſe daturum ſine cauſa, licet ſit modus confirmandæ obligationis jure Civili invalidæ. *Bart. in l. jusjurandum 17. ff. de jurejuran.* ¶ Pacta, vel conventiones, quæ firmentur juramento, & contra, *vide Bart.* diſtinguentem qoatuor caſus ad conciliandum jura, *in l. 27. ff. ad leg. Falci. & in l. ſi quis pro eo 57. ff. de fidejuſſo.* ¶ Contractus ſimulatus non firmatur juramento, licet illo confirmentur donationes inter conjuges. *Bart. ibid.* ¶ Juramentum interpoſitum ſuper contractu per procuratorem; non obligat dominum, niſi Procurator habeat ſpeciale mandatum, vel dominus juraverit ſe ratum habiturum quod per Procuratorem factum fuerit. *Bart. in l. qui bona. 13. §. ſi alieno. ff. de damn. infec. num. 19.* ¶ Pactum de non ſuccedendo quando valeat, & quando confirmetur juramento, *vide Bart. in l. fin. C. de pact. num. 7. & gloſſ. in l. 3. C. de collatio.* ¶ Pactum de hæreditate viventis, non firmatur juramento. *idem Bart. in conſil. 8. vol. 1.* ¶ Mandatum rei turpis non eſt obligatorium, etiam ſi juramentum intervenerit, quod intelligas in malis moribus de jure Canonico qui ad peccatum inducunt, vel contra bonos mores, qui continent turpitudinem; ſecus ſi contra mores non continentes turpitudinem de jure Civili. *gloſſ. in §. illud quoque, Inſtit. de mandato, in verbo, non eſt obligatorium.* ¶ Juramentum excludit majorem à remedio l. 2. C. de reſcind. vendi. *Ozaſc. deciſ. 41. num. 8. vide Bart. in d. l. 2. & infra lib. 2. tit. de reſcind. vend.* ¶ Læſione enormi data renunciatio facta patri, non obſtante juramento, revocari debet. *Ozaſch. deciſio. 179. num. 6. vide infra lib. 2. titul. de reſciſſio. contract. in genere.* ¶ Minor jurans ſe majorem, ceſſante dolo adverſarii, excloditur à beneficio minoris ætatis inducto à jure communi. *Abb. conſil. 71. part. num. 7.* ¶ Juramentum tollit reſtitutionem, quæ eſt de jure communi. *Bart. in l. ſi ex falſis. C. de tranſact.* ¶ Impuberes doli capaces, & proximi pubertati obligantur ex juramento: *Abb. conſil. 108. part. 2.* Et in illis habet locum authen. ſacramenta puberum, tamen ſi enormiſſime lædantur, ſuccurritur eis per abſolutionem à juramento; ſecus data ſolummodo enormi læſione. *Afflict. deciſio. 322. &. deciſio. 393. numero 11.* ¶ Conſenſus minoris cum juramento, quando non ſuppleat decreti judicis defectum, & minor jurans ſuper ætate, quando reſtituatur, *vide Afflict. deciſione trecenteſima nonageſima tertia.* ¶ Minor ſi juraverit ſe majorem, ſi creditor ſciebat ipſum eſſe minorem, non poteſt conqueri de dolo ipſius aliter aſſerentis. *Grammat. deciſio. 12. numero ſeptimo, vide Papon. lib. 9. titul. 6. arreſt. 24.* ¶ In muliere, & minore, præſumitur ſimplicitas: ideo an juramentum illis noceat, *vide Grammat. deciſio. 76.* ¶ Juramentum in minore non operatur, niſi quia repræſentat illum majorem: non autem ipſum exclodit, quin petere poſſit reſtitutionem adverſus læſionem. *Grammat. deciſio. 101. numero 77. & Bartol. in l. 2. Cod. de reſcind. vendit.* ¶ Contractus pupilli (etiam doli capacis) non firmatur juramento, *Franciſc. Marc. quæſt. 122. part. 2.* Tamen juramentum impuberis proximi pubertati, confirmat contractum venditionis in materia individua. *Put. deciſio. 203. lib. 3* ¶ Juramentum minoris ex falſa cauſa interpoſitum, non confirmat contractum venditionis, ſi de falſa cauſa conſtet. *Put. deciſio. 205. lib. 3.* ¶ Juramentum non porrigit ultra conventionem principalem. *Ozaſch. d. deciſione quadrageſima prima. numero ſexto.* Et intentionem jurantis, nec ſupplet conſenſum. *Grammat. deciſio. 76. n. 19. vide Bart. in conſilio 126. volumine primo.* ¶ Juramentum non auget obligationem; ſed tantum addit vinculum Religionis. *Ozaſch. deciſio. 92. numero. 6.* ¶ Juramentum non includit caſus, quos diſpoſitio non includit, nec etiam excludit caſus, quos diſpoſitio jurata includit. *Ozaſch. ibidem numero octavo.* Et recipit interpretationem à jure communi. *ibidem Ozaſch. numero nono.* Nam promiſſio, & juramentum, debent intelligi ſecundum terminos juris communis. *Guido. Papon. quæſt. 96. numero tertio.* ¶ Juramentum in contractu appoſitum recipit conditiones, exceptiones, ſubauditiones, & limitationes, quas recipit contractus, ſuper quo interponitur. *Ozaſc. deciſ. 41. num. 5. deciſ. 49. num. 4. & deciſ. 92. vide Cravet. conſ. 192. Iaſ. de actio. in §. ſi quis poſtulante, numer. 82. Rolan. conſil. 6. Dec. conſ. 251. volum. 0. facit l. fin. C. de non. numera. pecun.* ¶ Interveniente errore juris, & facti tollente conſenſum, juramentum non nocet minori, nec illi perjurium opponi poteſt: quia juramenti robore detracto, pro eo res eſt, ac ſi datum omnino juramentum non eſſet. *Cravet. pro genero, conſ. 1. num. 229.* ¶ Juramentum repræſentat minorem majorem, & validat contractum invalidum & obligationem. *Iaſ. de actio. §. item ſi quis poſtulante, num. 10.* ¶ Contractus juratus per minorem factus ſubſiſtit, non obſtante ſtatuto contrarium diſponente, niſi conſtet de errore, dolo, aut læſione: ſi autem detectus ſit error, vel dolus (quum tunc dicatur abeſſe conſenſus) juramentum nihil operatur, non obſtante renunciatione conditionis indebiti. *D. Sol. in conſtitutio. antiq. Sabaudia. gloſſ. 5. ſuper 1. part. decreti, quintionem, titul. de minorib. num. 22. fol. 103. vide tamen Bartol. in l. 2. Cod. ſi dos conſtante matrimonio.* ¶ Valet remiſſio facta tutori per minorem puberem de centum pro quinquaginta, ſi minor juraverit. *Bartol. in l. ſi tutores. 40. §. ab eodem ff. de adminiſt. & peric. tutor.* ¶ Minor jurans, vel mulier non venire contra contractum, an cenſeatur renunciare beneficio reſtitutionis, vel Vellejano? *vide Bart. in l. ſciendum 30. num. 8. ff. de verb. oblig.* ¶ Minor nõ poteſt renunciare juri introducto pro ſua imbecillitate, etiam cum juramento, quando conſtitutio eſt prohibitiva. *Bartolus conſilio 88. volumine primo.* ¶ Juramentum interpoſitum ſuper contractu, tollit beneficium reſtitutionis in integrum, & videtur interpoſitum etiam ſuper his, quæ enunciative ponuntur in contractu, licet non trahatur ad facta per errorem. *Bartolus conſilio 90. volum. 1.* ¶ Diſpoſitio authen. ſacramenta puberum, non habet locum in juramento de præterito, vel de præſenti, ſed in futuro de non veniendo contra. *Bartolus conſilio 101. fin. volumine primo.* de limitationibus. *ad d. authen. vide per Ozaſch. deciſio. 173. numero 20.* ¶ Inſinuationis defectus tollitur juramento ſecundum communem. *Cravet. conſil. 118. Rebuff. in conſtitutio. Reg. in proœmio, numero 104. fol. 29. vide infra libro ſecundo, titul. de donatio. inter vivos.* ¶ Juramentum ſecundum, an tollat primum, *vide Gaſp. Cabal. milleloq. 534.* ¶ Juramentum an perpetua faciat actionem, *vide eundem Cabal. milleloq. 799.* ¶ Si patronus cogat libertum jurare, ne nubat, perdit jus patronatus, nam nuptiis juramentum remittitur. *l. adigere ff. de jure patronat.* ¶ Prælati, Canonici, Rectores. & Officiales locorum qui jurant ſtatuta, & conſuetudines loci, vel Eccleſiæ ſervare, præ-

textu

textu talis juramenti non obligantur ad illicita impoſſibilia, vel contraria Eccleſiaſticæ libertati. *capite primo ius de jurejurãn. in ſexto.* ¶ In omni contractu veniens contra juramentum patitur pœnas, *de quibus in l. ſi quis major. Cod. de tranſact.* Quia d. lex habet locum in omni contractu jurato. *Guliel. Caſſad. deciſione ſecunda, titul. de jurejuran. Copel. Thol. quæſt. 248. in additio. Cravet. conſilio centeſimo nonageſimo primo, vide Menoch. conſil. 335. lib. 4.* ¶ Obligari quando quis dicatur virtute juramenti præſtiti de præterito, *vide Bart. in l. 3. C. de venden. reb. Civium. num. 3. lib. 11.* ¶ Pœna appoſita ſuper matrimonio eſt nulla, & non firmatur juramento. *Bart. in l. 5. C. de ſponſa.* ¶ Licet ſtipulatio facti alieni non valeat, tamen juramentum facit illam valere. *Iaſ. de actio. in §. item ſi quis poſtulante, num. 14.* ¶ Contractus puberum juramento ſpontaneo firmati, nequeunt retractari. *authen. ſacramenta puberum. Cod. ſi adverſus venditionem.* ¶ Si minor juraverit, tactis ſcripturis, ſe eſſe majorem, non poteſt reſtitui adverſus contractum. *l. penult. C. ſi minor ſe major. dixe.* Tamen juramentum per minorem jurantem ſe majorem non confirmare contractum ipſius, ſcribit *Bartolus conſilio 162. volumine primo.* ¶ Juramentum interpoſitum ſuper renunciatione reductionis ad arbitrium boni viri, quid operetur, *vide Bartol. in l. ſocietatem 77. §. arbitrorum, num. 31. ff. pro ſocio.* ¶ An mulier poſſit fidejubere cum juramento pro marito, *vide auth. ſi qua mulier, & ibid. gloſſ. & Doct. C. ad Senatuſconſ. Velleja.* ¶ Regulariter pactum nudum non veſtitur juramento. *Bart. in l. 1. C. de oper. libert.* Sed aliquando ſic. *vide gloſſ. in l. 7. ff. eod. in verbo, ſive poſt.* ¶ Quis poteſt in inſtrumento promittere ſe velle ſtare juramento adverſarii ſuper intereſſe & expenſis præſtando. *Bartolus in l. jusjurandum 17. ff. de jurejuran.* ¶ Juri Canonico in materia juramenti ſtandum eſt. *Afflict. deciſione ducenteſima ſexageſima tertia, num. 3. & deciſione 322. num. 5.* ¶ Renunciare promittens per ſtipulationem, & juramentum, perinde eſt, ac ſi actu renunciaſſet. *Boer. deciſ. 3. ſed vide ibid.* ¶ Renunciatio cum juramento, non includit caſus, quos non jurata non includeret. *Ozaſc. deciſ. 112. num. 11.* ¶ Juramentum non poteſt ſupplere defectum conſenſus & formæ. *Ozaſc. deciſ. 172. num. 19.* ¶ Contractus quando prohibetur ratione rei, vel formæ, non confirmatur juramento. *Ozaſc. dict. deciſio 172. num. 23.* ¶ Salvus conductus à Principe conceſſus, ne quis conveniri poſſit à ſuis creditoribus, debitum juratum non includit. *Afflict. deciſ. 5. & 111. num. 14. & Gramm. deciſio. 12.* Nam diſpoſitio Principis generaliter loquens, non trahitur ad cauſam in qua intervenit juramentum. *Afflict. d. deciſ. 5.* ¶ Promiſſio præbens occaſionem delinquendi, & inducens ad delinquendum, non confirmatur juramento. *Guido. d. quæſt. 519.* ¶ Juramentum operatur clauſulam, Se curaturum, &c. tamen eo non obſtante, quis excuſatur à pœna, quando promiſit cum juramento aliquem quid facturum, ſi fecerit, quod potuerit, ut ille tertius faceret, licet poſtea non fecerit, quia tale juramentum eſt temerarium, & ad illius obſervantiam quis non tenetur. *Afflict. deciſio. 295.* Quando adhibuit omnem diligentiam. *Joſeph. Lud. deciſio. Peruſ. 2. num. 6. vide Rolan. conſil. 6. num. 35.* Sed, an poſſit adhiberi cautela, ut talis promittens teneatur ad intereſſe, *vide eundem Joſeph. d. deciſ. 27.* ¶ Quando quis juravit in futurum ſe non facturum aliquem actum, vel contractum, quid operetur tale juramentum, *vide Caſſan. in conſuetud. Burgun. tit. Des Droicts. Rub. 4. §. 16. gloſſ. 2. numer. 3.*

Cap. XI. Quibus modis valeat, tolli poſſit, vel non.

Juramentum in parte nullum præſumptive, non eſt in totum nullum. *Put. dec. 310. lib. 3.* ¶ Licet principale ſit ſublatum, non cenſetur caſſatum juramentum, quamvis ſit acceſſorium. *Mynſing. obſervat. 2. cent. 3.* ¶ Per ſtatutum tolli poſſunt vires juramenti, non ſervata forma ipſius ſtatuti. *Mogo. deciſ. 22. Rot. Flo.* ¶ Juramentum interpoſitum ſuper contractu nullo, an ſit nullum, *vide Afflict. deciſ. 60. num. 2.*

Vel non.

Dolus à quocunque juramento exceptus cenſetur. *Ozaſc. d. dec. 41. num. 3.* Et ideo dolo extortum juramentum non valet. *Abb. conſil. 71. num. 1. part. 1.* ¶ Juramentum non tenet propter dolum, & læſionem re ipſa, *Gram. deciſ. 76. num. 16.* ¶ Juramentum ab irato præſtitum, non tenet. *Roman. ſing. 514.* ¶ Juramentum interpoſitum ſuper contractu inutili eſt nullum. *Bart. in l. non dubium. C. de legib. vide tamen ibid. in fin.* ¶ Juramentum de veritate tacenda non valet, nec eſt ſervandum. *cap. olim 26. ext. de accuſatio.* ¶ Juramentum contra bonos mores non tenet, nec obligat, quia illud non firmat quod per ſe non valet. *l. ſi quis 115. §. fin. & ibid. gloſſ. de legat. 1.* ¶ Juramentum contra Canones præſtitum non tenet. *cap. ſi diligenti 12. ext. de foro compet.* Et tunc dicitur illicitum. *cap. gravis 15. ex. de cenſib.* ¶ Juramentum ſex modis dicitur illicitum. *gloſſ. in cap. 1. 22. quæſt. 4.* ¶ Juramentum per coactionem extortum, non tenet in quatuor caſibus, *de quib. vide per gloſſ. in cap. inter cætera. 22. q. 4.* ¶ Juramentum præſtitum, poſitis manibus ad pectus more Religioſorum, non ita valet, vel ligat, ſicut aliud. *Capel. Thol. q. 161.*

Tolli poſſit, vel non.

Diſpoſitio cum clauſula, non obſtantibus quibuſcunque ſtatutis, & conſtitutionibus, non intelligitur tollere conſtitutionem, & ſtatutum juratum. *Roman. ſingul. 7.* ¶ Lex civilis an poſſit reprobare juramentum, *vide authen. decrevit. C. de recept. Arbit.* ¶ Juramentum non poteſt Princeps ſecularis tollere. *Boer. deciſ. 247. num. 8.* Nam Princeps ſecularis non poteſt ſe circa juramentum intromittere, *vide tamen Gram. dec. 21. n. 4. & 15.*

Cap. XII. Jurans quæ facere poſſit.

Jurans ſe non revelaturum quod ſibi in ſecreto, (veluti in confeſſione) dicitur, qui tamen Sacerdos non ſit ſi in teſtem producatur non obſtante ipſo juramento, an ſecundum jus revelare teneatur, *vide Hippol. ſing. 424.* ¶ Jurans non revelare ſecreta poteſt tamen ſine perjurii reatu, turpia & illicita revelare. *Mynſing. obſer. 78. cent. 2.*

Cap. XIII. Miſcellanea.

Cum actus eſt contra legem, irritatur ex fragilitate perſonæ, non obſtante juramento. *Gramm. deciſ. 76. num. 19.* ¶ Nemo debet viam perjuriis aperire. *c. pen. ex de iis, quæ vi, metuſve cauſ. fiunt.* ¶ Alimenta præteriti temporis poſſunt peti, & illis poteſt renunciari; non autem futuris etiam cum juramento. *l. liberis. 18. §. manumiſſus. ff. de aliment. cibar. legat. in additio.* ¶ Non eſt mentiri dicere falſum, quod quis putat verum. *c. is autem 22. q. 2.* ¶ An confeſſio jurata poſſit revocari. *Rom. ſing. 391.* ¶ Juramentum extrajudiciale quomodo præſtetur, *vide Perilluſtr. D. P. Teſſa. deciſ. 47.*

TITULUS CCXXXVIII.

De juramento in ultimis voluntatibus præſtito.

Cap. I. Qui ſint effectus juramenti.

AN Theodoſii conſtitutio, *de qua in §. ſi quis autem l. hac conſultiſſima. C. de teſta.* locum habeat, ſi quis teſtamento facto extraneos hæredes inſtituerit, deinde quinque teſtibus adhibitis ſe inteſtatum decedere velle, & teſtamentum ſuum revocare declaraverit, & an primum teſtamentum revocetur per ſecundum ſi teſtator

ſtator juraverit ſe illud non revocaturum. *Andr. Fachin. lib. 4. contr. cap. 8. affirmat, & cap. ult. de procur. in 6.* ¶ Juramentum in ſecundo teſtamento præſtitum, habet vim verborum derogatorum. *Guid. Pap. qu. 128.* ¶ Juramentum præſtitum in teſtamento, non præjudicat detractioni legitimæ, & Trebellianicæ; quia juramentum æquam interpretationem recipit, ne quis immoderate lædatur. *Guid. Pap. ſingul. 27.* ¶ Juramentum in teſtamento per teſtatorem præſtitum, clauſulæ codicillaris vim habet, & ab inteſtato venientes rogari intelliguntur: facitque, ut teſtamentum omni meliori modo valeat, quo valere poteſt. *Hippol. ſing. 504.* Nam juramentum teſtatoris, vel hæredis vim repetitionis ab inteſtato habet: ideo teſtamento rupto adhuc legata, & fideicommiſſa debentur ab inteſtato virtute juramenti in teſtamento præſtiti. *l. cum pater 79. §. filius matrem. de lega. 2.* ¶ Teſtator ſi in teſtamento juret ſe centum ab uxore recepiſſe mutuo, ex hoc debitum non probatur. *Bartol. in l. Aurelius 29. §. quidam. ff. de lib. lega.* ¶ Aſſertioni juratæ teſtatoris hæres ſtare tenetur: creditoribus autem legem teſtator imponere non poteſt. *authen. quod obtinet. Cod. de probatio.* ¶ Juramentum defuncti, an pariat ſecuritatem extraneo debitori. *vide gloſſ. in d. authen. quod C. de probatio.* ¶ Confeſſio debiti facta in teſtamento, ſi teſtator juraverit inducit probationem. *l. 35. §. codicillis. de lega. 3.* ¶ An ſtandum ſit dicto teſtatoris, qui juravit in teſtamento, *vide authen. de jurejurando à morien. præſtit. & ibid. gloſſ.*

TITULUS CCXXXIX.

De juramento, quod præſtatur ab his, qui adminiſtrationem, vel officium ſuſcipiunt.

Generalia.

DE forma juramenti, quod præſtabat antiquitus Cancellarius Franciæ ſuo Regi, *vide per Papon. lib. 4. tit. 8. arreſt. 1.* ¶ De juramento DD. Cancellarii, Conſiliariorum, & Collateralium, *vide in conſtitutionibus antiq. Sabaudiæ lib. 2.* ¶ De hoc juramento judicum ordinariorum, *vide in conſtitutio. antiq. Sabaudiæ tit. de jurament. judic. lib. 2.* ¶ De hujuſmodi juramento judicum, *vide etiam per Azo. in ſumma titul. C. de judic. numer. 25.*

Cap. I. Quæ requiruntur.

Hoc juramentum an requirat tactum ſcripturarum, *vide Perilluſtr. D. P. Teſſau. deciſ. 47. num. 15. verſ. & ſecundo.* ¶ Cauſidicos, ſi à judicibus in Concilium adhibeantur, ſacramento eſſe rogandos an alterutri litigatorum conſilium præbuerint, obſervatum fuiſſe legitur apud alios, *in libro placit. Curiæ. lib. 11. de judic. tit. 4. c. 9. deciſ. diverſo.*

Cap. II. Qui jurare debeat.

Accedentes ad regendas provincias debent jurare, forma ſcripta in lege ſancimus 6. C. ad leg. Jul. repet. Et de contrario convicti quadruplum ſunt puniendi. *ibid. d. l. 6.* ¶ Quilibet judex debet jurare publice, quod officium ſuum exercet bona fide, & ſine fraude, & nihil dediſſe pro officio. *Marc. q. 682.*

Cap. III. Qui præſtare debeant.

Officialis deputatus ad officium, ſi perſeveret in eo per multoa annos, novum non videtur officium, ſed vetus continuatum: ideo ſufficit juramentum præſtitum ab initio officii. *Natt. conſ. 57. & 58. Tom. 1.* ¶ Adminiſtratores jusjurandum præſtant, quod nihil dederunt propter conſequendam adminiſtrationem, & melius, *ut legitur in §. ſic igitur à nobis. Authen. ut judices ſine quoquo ſuffragio.* ¶ Aſſeſſores antequam judicent, debent præſtare juramentum. *Papon. lib. 8. tit. 2. arreſt. 26.*

Cap. IV. Quando remitti poſſit, valeat. Qui ſint effectus.

Judici non poteſt remitti hoc juramentum. *Mynſing. obſer. 76. cent. 2.* ¶ Si poteſtas juraverit ſe obſervaturum ſtatuta loci, an ex cauſa poſſit contra facere, *vide Dec. in Rub. C. qui admitti.* ¶ Si Rector Civitatis ingrediatur officium ſuum in die feriato, & juret ſervare ſtututa (ut juris eſt) tale juramentum non valet: ideo ille, tanquam non juraſſet, non tenetur ſervare ipſa ſtatuta. *Hyppol. ſing. 624.*

TITULUS CCXL.

De juramento fidelitatis, aſſecurationis, & homagii.

Generalia.

DE juramento fidelitatis, *vide per Maran. in ſuo Spec. part. 6. tit. de juramento, num. 38.* Et quæ tale juramentum continere debeat, *vide per Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. des fidez. §. 1. gloſſ. 4.* ¶ Quæ ſint differentiæ inter juramentum fidelitatis, & homagii, *vide eundem Ægid. tractat. Regalium capit. 13. & 14. in dd. deciſ. diverſo.* ¶ De fidelitate, ejuſque reverentia, & ubi dicatur ſita fideſitas, & quid operetur illius reſervatio, *vide per Dec. conſ. 413. vol. 2.*

Cap. I. Vaſallus. Homo ligius quis dicatur, vel non.

Homo non ligius dicitur, qui facit homagium alicui Baroni, Bannareto, vel Militi, & ita alteri, quam perſonis, de quibus infra, & talis de jure poteſt eſſe homo duorum diverſorum Dominorum pro diverſis feudis. *Guid. Pap. q. 311.* ¶ Hominum non ligiorum, alii dicuntur franchi, & alii taliabiles, *de quib. vide per eundem Guid. q. 312. & ſeqq.* Civitas facta ligia per juramentum, facit ut omnes habitantes tanquam Civitati ſubditi, dicantur ligii. *Capic. d. deciſ. 162. num. 18.* ¶ Ultra octo genera hominum, reperiuntur alia duo, quia alii ſunt homines ligii, alii non ligii, ligii dicuntur reſpectu Imperatoris, vel Regis, aut Principis, cui homagium homines, nullius alterius fidelitate reſervata, præſtant, & dicuntur ligii quaſi ligati Domino. *Guid. Pap. q. 309.* Tamen ligius homo poteſt facere homagium duobus uno modo qui liberi ſunt à præſtatione homagii, & tali conditioni nunquam fuerunt adſtricti: & alio, qui fuerunt adſtricti, ſed pacto, ſeu remiſſione, aut Principis reſcripto, vel præſcriptione fuerunt à tali conditione liberati. *Guid. Pap. q. 313.*

Cap. II. Ad quæ teneatur, vel non.

Vaſallus habens duos Dominos, tenetur primo Domino perſonaliter ſervire, cui primo juraverit fidelitatem. *Gram. vot. 10. num. 19.* ¶ Vaſallus habens feudum à duobus Dominis, ſerviendo priori, non offendit poſteriorem, quia in fidelitate, quæ fit Domino poſteriori. ſemper excipitur fidelitas præſtita priori, *Capic. deciſ. 162. numer. 19.* ¶ Vaſallus ligius unius Domini, & alterius ſimplex, de ſua perſona debet ſervire primo domino, & ſecundo per ſubſtitutum, quando ambo domini invicem bellum gerunt: ſed Vaſallus ligius quis eſſe non poteſt duorum dominorun. *Rol. conſ. 44. volum. 2. & Capic. deciſ. 162. numer. 11. vide Franc. Marc. q. 454. num. 00.* ¶ Vaſallus quando in inveſtitura juramentum fidelitatis præſtat ſecundum formam antiquæ, & novæ fidelitatis, ultra ſervitium reale, cenſetur etiam ſervitium perſonale, & militare promiſiſſe, ad quod Religioſus non admittitur. *Ozaſch. deciſ. 27. num. 9.* ¶ Vaſallus eſt obligatus domino jurare fidelitatem, quam jurare debet, non ſolum Vaſallus ratione feudi; ſed etiam Vaſallus Burgenſis. *Afflict. d. deciſ. 265. num. 39.* Ubi

de ju-

de juramento fidelitatis, & effectu illius. ¶ Vaſallus tenetur defendere dominum verbo, & facto: & fidelitas habet duas habenas, unam in faciendo ea, quæ quis debet, & aliam in non faciendo illa, quæ non debet. *Bart. ſuper conſtitutione ad reprimendum fol. 97.* ¶ Homo non ligius non eſt obligatus, niſi ratione feudi: ſed ligius ratione perſonæ, & omnium bonorum, eſt obligatus. *deciſion. 162. Capic. num. 13.* ¶ Vaſallus jurans fidelitatem domino, illi indigenti tenetur ſubvenire, quando eget ex juſta cauſa. *Natt. Conſ. 380. num. 7.* ¶ Ligii hominis omnia bona ſunt ſubjecta, ſed an valeat recognitio in præjudicium prioris domini, *vide Franc. Marc. qu. 454. num. 21.* ¶ Contra eos, qui ſubditi dicuntur, niſi ratione contractus, debiti, vel rerum, Princeps non exercet poſtetatis plenitudinem, præſertim contemplatione bonorum, reſpectu quorum juriſdictio non fundatur, nec in extraneum ſtatuendi poteſtas: quia ſubditum ſola bonorum poſſeſſio non facit. *Idem D. Sol. decret. Rempubl. part. 1. n. 13. de jur. emphyt. n. 15. & 16.*

Vel non.

Vaſallus contraveniens juramento fidelitatis, non amittit feudum, niſi in caſibus à jure expreſſis, tenetur tamen domino revelare, ſi aliquid noverit contra illum tentatum. *Cravet. conſ. 224. num. 7.* ¶ Feudatarius non ligius, nec ſubditus ratione domicilii, vel originis, committens crimen contra Regem non tenetur crimine legis Juliæ Majeſtatis. *Capic. deciſ. 162. num. 12.*

Cap. III. Juramentum fidelitas Homagium quid ſit.

Fidelitas ligia ea eſt, quæ Imperatori, Regi, & Principi præſtatur, & debet præſtari genibus flexis. *idem D. Sol. in dd. conſtitutio. antiq. gloſſ. 3. ſuper decreto. Rempub. part. 1. num. 13. titul. de jure emphyt. fol. 14.* Ideo illam ſubditi Vaſallis jurare non debent, & errant Nobiles recognoſcentes Superiorem hanc fidelitatem à ſuis ſubditis exigentes: & quoties ultima fidelitas gravior eſt antecedente, ad priſtinam reduci debet, cum non liceat in homagio, vel fidelitate novationes addere. *idem D. Sol. ibid. num. 14. & 15. eodem fol. 14.* ¶ Homagium, & homicidium idem ſunt, quod homagium triplici ratione fieri poteſt nempe ratione feudi, ratione rerum, & ratione ſolius perſonæ. *Natt. conſ. 544.* ¶ Fidelitas, quæ reverenter genibus flexis, manibus junctis, intra manus Principis poſitis, interveniente oris oſculo in ſignum perpetui, ac indiſſolubilis fœderis, præſtatur, dicitur fidelitas ligia. *D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudia gloſſ. 2. in proœmio, num. 21.* ¶ Fidelitas eſt de eſſentia feudi, adeo quod in conceſſione feudi ſimpliciter facta, fidelitas intelligatur, quamvis de illa nulla mentio facta fuerit. *Guid. Pap. quæſt. 518. num. 2.* ¶ Juramentum fidelitatis quid continere debeat, *vide Afflict. deciſ. 265. num. 40.* ¶ Homagium dicitur, quando aliquis promittit ſe eſſe hominem alicujus domini, ſtare, & habitare, ubi voluerit, *vide Caſſan. in conſuetu. Burg. tit. Des fidez. §. gloſſ. 2.* Sed quomodo definiatur. *vide ibidem.* ¶ Juramentum fidelitatis triplex eſt, unum, quod præſtatur domino ratione feudi, aliud ratione domeſticitatis, & familiaritatis, & aliud, quod præſtatur ratione juriſdictionis, quod vocatur juramentum aſſecurationis. *vide Natt. conſil. 598. n. 10. & ſeqq. & conſil. 628.* ¶ Juramentum præſtitum Regi per burgenſem, non ratione feudi, ſed juriſdictionis, non dicitur juramentum fidelitatis, ſed juramentum aſſecurationis: *Gram. deciſ. 105. num. 26.* Ideo Feudatarius tenetur in plus per juramentum ligium, cum teneatur ad ſex, ſed burgenſis ad tria tantum. *Gramm. d. deciſ. 105. numero vigeſimo ſeptimo.*

Cap. IV. Quale ſit, & quæ requirantur.

*Quomodo differat juramentum fidelitatis, & juramentum curatoris. *Rol. conſil. 52. Tom. 3.* * Fidelitatis juramentum, quod à ſubditis vaſallo præſtatur, diverſum eſt ab eo, quod à vaſallis domino directo præſtati ſolet, *Tepati Compend.* & de iſtius juramanti formula, & probatione. *Joan. Gaſp. Theſ. quæſt. Forens. quæſt 38. lib. 1.* ¶ Homagium, & fidelitas quomodo differant, *vide Caſſan. d. gloſſ. 2. §. 3.* ¶ Juramentum fidelitatis non ex contemptu dimiſſum, levius punitur. *Afflict. & deciſ. 265. num. 90.* ¶ Juramentum fidelitatis, & juramentum aſſecurationis differunt: quia primum præſtatur domino ratione feudi, ſecundum præſtatur ab originariis, & habitantibus in terra, in qua quis habet juriſdictonem, merum, & mixtum imperium, ſed de aliis differentiis, *vide per Roland. conſil. 52. vol. 9.* Tamen conſuetudine poteſt induci, ut etiam originarii, & habitantes teneantur præſtare juramentum fidelitatis ſecundum formam. *c. 1. de nova forma fideli. in uſibus feud. Rol. ibid.* ¶ Fidelitatis juramentum, an requirat tactum ſcripturarum, *vide Perilluſt. D. P. Teſſau. dec. 47. num. 15.*

Cap. V. Qui teneatur præſtare, vel poſſit, vel non.

* An habitantes in caſtro ſibi infeudato, & originarii debeant juramentum fidelitatis domino directo præſtare, ſtante ſtatuto c. 10. de fidelitate. *Rol. conſ. 52. tom. 3.* ¶ Vaſallus ad petitionem domini, an cogaturr fidelitatem alteri promittere, *vide Bartol. in l. ſoluto matrimonio, num. 14. ff. ſoluto matrim.* ¶ Juramentum fidelitatis per procuratorem præſtari poteſt. *Andr. Gail. obſerv. 83. num. fin. Franc. Marc. quæſt. 1213.* Si habeat ſpeciale mandatum. *Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. Des fidez. §. 2. gloſſ. 4. num. 3. & Hartm. cap. 17. tit. de procurat. lib. 1. vide Ozaſch. deciſ. 113. Marc. quæſt. 692. & ſequent. part. 2. & Rom. ſing. 807.* Contrarium tamen videntur tenere. *Papon. lib. 13. tit. 1. arreſt. 19. & Henric. Boer. in ſuis ſingularibus, titul. juramentum.* ¶ Utrum homagium per procuratorem præſtari poſſit, *vide Joan. Gail. qu. 301. in deciſ. diverſo. & Ægid. Magiſt. tract. extinctio. ibid. cap. 6. fol. 176.* ¶ Onerum appellatione fidelitas continetur, & ſubditi non poſſidentes feuda, qui vaſalli non ſunt, ſed tantum in juriſdictione alicujus domini habitantes, aliam præſtare debent fidelitatem, quam vaſalli. *D. Sol. ibid. d. gloſſ. 3. ſuper d. decreto Rempubl. prima part. fol. 14.* ¶ Conſuetudine ceſſante, ſoli Regi, & Principi genibus flexis, reverentia præſtanda eſt. *Dom. Sol. ibid.* ¶ Vaſallus juramentum fidelitatis domino præſtare tenetur, niſi feudum eſſet tenue, *vide Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 214.* Alias vaſallus non præſtans fidelitatem domino, privatur feudo. *Ludov. Rom. ſing. 119.* Ubi etiam quando feudum dicatur exiguum. ¶ Si juramentum uni debitum alteri præſtetur, illicitum eſt, & illo non obſtante, cui debebatur, præſtandum erit. *cap. ea te 22. ext. de jurejurando.* ¶ Vaſalli, & cæteri omnes tanquam ſubditi jurare debent fidelitatem principi, niſi ſint tales perſonæ quibus juramentum remittatur, *cap. in cauſis §. vaſalli. titul. de pac. conſtant. in uſib. feud.* ¶ Singulo decimo anno fidelitates ſunt renovandæ. §. *ibid. ſententia.* ¶ Juramentum fidelitatis debet præſtari domino habenti merum, & mixtum imperium, & omnimodam juriſdictionem, Per originarios, & habitantes in loco hoc modo, quod pro poſſe ſuo ſalvabunt vitam, membrum, & honorem ipſius, mortemque ejus evitabunt. *Roland. conſilio 53. volumin. 2.* ¶ Juramentum fidelitatis præſtatur ab habitantibus in territorio alicujus Baronis, hoc modo, quod non erunt ei noxii, ſed fideles. *Guid. Papon. quæſt. 307.* ¶ Tutor pro pupillo poteſt præſtare juramentum fidelitatis, & tenetur. *Caſſand. ibid. §. 2. gloſſ. 2.* ¶ Fidelitas quando præſtanda prius ſit, quam inveſtiatur Feudatarius, *vide Boer. deciſ. 103. num. 11.* ¶ Subditus de jure communi debet jurare fidelitatem Domino, non obſtante præſcriptione longiſſima: ſecus ſi eſſet præſcriptio tanti temporis, cujus initii memoria non extaret. *Cravet. conſil. 27. vide tamen ibid. num. 4.* Sed ſi alteri præſtiterit hoc juramentum, quid juris, *vide ibid.*

Cap. IV. Quando præſtari poſſit, vel non.

In cauſa criminali (etiam civiliter mota) licet actor habeat præſumptionem pro ſe, non tamen defertur ei juramentnm: imo habet locum reg. actore non probante. *gloſſ. in c. tum literis 33. ext. de teſtib.* ¶ Pactum de ſtando juramento partis ſuper damno emergente, vel lucro ceſſante, valet. *Rot. Genuen. deciſ. 210.* Vel ad aliud probandum, ſed an tunc tale juramentum ſit præſtandum, vocata parte, *vide perillu. D. P. Theſſ. deciſ. 68.* ¶ Statutum quo cavetur ſtandum eſſe juramento accuſatoris, valet: & ubicunque debet ſtari juramento alicujus, illi ſolum eſt deferendum juramentum, qui ſcit factum, de quo agitur. *Bart. conſ. 89. volum. 2.* ¶ Juramentum de veritate dicenda, reus præſtare tenetur in criminalibus. *Ozaſc. deciſ. 66. numer. 7.* ¶ Juramentum regulariter præſtari debet Judice deferente, vel parte; alias ſi ſponte quis juret, non valet: fallit, quando ex forma ſtatuti ſtatur juramento alterius ſuper damno. *Cravett. conſ. 196.* Et contra jurantem, in cujus odium (etiam ſponte præſtitum) valebit. *Jaſo. de actio. in §. item ſi quis poſtulante num. 18.*

Cap. V. Quando admittatur probatio contra juramentum.

Stante ſtatuto, quod de damno ſtetur juramento damnum paſſi, contra tale præſtitum juramentum, admittitur probatio. *Ozaſch. deciſ. 61. num. 8. Ant. Trigo. ſing. 55.* Sed de interpretatione hujus ſtatuti, *vide per Dec. conſ. 83. & Jaſ. de actio. in §. ſed iſta, num. 95.* ¶ Quando ſtatur dicto alicujus cum juramento, admittitur probatio in contrarium: fallit in caſibus, *de quibus per Cabal. milleloq. 587.*

Cap. VI. Quando ſtetur juramento.

Standum eſt juramento aſſerentis in his, quæ in animo conſiſtunt, quod procedit in his, quæ ſunt de pauco præjudicio; ſecus ubi ageretur de magno. *Hippol. ſing. 635. vide Bart. in l. pro hærede 20. ff. de acquir. hæredit.* Et tunc talis, cui defertur tale juramentum, debet eſſe perſona fide digna. *Ant. Trig. ſing. 82.* ¶ Quando ſtetur juramento mulieris aſſerentis ſe prægnantem ex ſemine alicujus, *vide Papon. lib. 22. tit. 9. arreſt. 13.* Ubi ponit tres caſus, quorum in uno ſolum ſtatur, *vide etiam Perilluſt. D. P. Teſſau. deciſ. 3.* ¶ Juramento alicujus quando ſtetur, *vide Jaſ. de actio. in §. ſed iſta, num. 90. & ſeqq. Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. des Juſtices, Rub. 1. §. 5. gloſſ. 13. num. 176.* ¶ Ubi eſt maxima difficultas probationis, tunc ſi tractatur de parvo præjudicio, ſtatur juramento creditoris. *Hippol. ſing. 584.* ¶ Inſtrumento lacerato, de contentis in illo adverſarii juramento ſtatur. *Dec. conſ 521. num. 18.* ¶ In dependentibus ab animo, ſtatur juramento ejus, de cujus animo, & propoſito dubitabatur, quando illa aliter probari poſſunt. *Dd. de Rot. deciſ. 3. alias 42. de reſcript. in novis.* Tamen juramentum non ſufficere ad probandum ea, quæ à jurantis animo pendent, quando conjecturæ ſunt in oppoſitum, *ſcribit Menoch. de arbitra. lib. 2. caſ. 241.* Alias ea, quæ conſiſtunt in animo, vel conſcientia noſtra, probantur per ſimplicem aſſertionem cum juramento. *Hartma. cap. 5. titu. de probatio. lib. 1. & gl. in cap. ſignificaſti 16. ext. de homic. volunt. & caſual.* ¶ Quando debet ſtari juramento damnum paſſi, id procedit, ſi ille ſit alias bonæ famæ; ſecus ſi eſſet infamis infamia facti. *Jo. de Arnono. ſingul. 45.* Quia talis debet eſſe omni exceptione major. *Hippol. ſing. 539.* ¶ Juramento hæredis creditur de mobilibus, & rebus minutis hæreditariis. *Bart. in l. 2. C. quando, & quib. quarta pars lib. 10. num. 12.* ¶ Adminiſtratoris juramento ſtatur in expenſis minutis. *Bart. in l. 2. C. de navicula lib. 10.* ¶ Quando pars fuit in dolo, cujus reſpectu tenetur ad intereſſe, ſi tale intereſſe non poſſit probari per teſtes, ſtabitur juramento alterius partis. *Boer. deciſ. 15. num. 5.* Tamen ſi Judici ante condemnationem viſa fuerit taxa per partem facta, & jurata ex juſta cauſa revocanda, poterit is eam revocare, & minus taxare, quam juratum fuerit. *idem Boer. deciſ. 55.* ¶ Juramento agentis actione vi bonorum rap. vel actione furti, an ſtetur ſuper rebus ablatis, *vide Jaſ. de actio. in §. ſequens, verſic. ex maleficiis. num. 90. & 91.* ¶ Quando decreto, vel ſtatuto cavetur ſtandum eſſe juramento alicujus accuſatoris, vel alterius circa damnum datum, quid juris, & quomodo ſit præſtandum tale juramentum. *vide Cravet. conſ. 196. & Jaſ. de actio. in § ſed iſta, num. 63.* ¶ Juramentum damnum paſſi, ſi per ſtatutum cautum ſit, ut ſtetur, non ejus tamen ſacramento ſtabitur, qui ſemel alias pejeravit. *Hippol. ſing. 74.*

Cap. VII. Qui teneatur jurare, vel non.

Inſpectores vulnerum, ventris, finium agrorum, & ſimilium, an jurare debeant cum atteſtatione, *vide Bartol. in l. jurisjurandi 8. C. de teſtib.* ¶ Mulier volens jurare bona acquiſita, conſtante matrimonio, quæſiviſſe de ſuo, non auditur, ſed debet aliter probare. *Boer. deciſ. 81.*

Cap. VIII. Qui ſint effectus juramenti.

Juramentum tollit malam ſuſpicionem: quia nemo præſumitur eſſe immemor ſuæ ſalutis. *Guid. Pap. ſing. 795.* ¶ Jurameotum contra publicam utilitatem, non eſt obligatorium. *Gramm. dict. deciſ. 12. numer. 17.* Quia utilitas publica præfertur privatæ. *ibid. num. 18.* ¶ Summariæ cauſæ debent jurejurando partis terminari, quando ſunt modici præjudicii. *Guid. Pap. quæſt. 64. num. fin.* Idem, quando agitur de modica expenſa. *ibid. quæſt. 614.* Vel cauſæ ſunt leves. *Papon. lib. 9. tit. 6. arreſt. 3.* ¶ Si ille, apud quem erat aliqua ſcriptura, juraverit ſe illam non invenire, an excuſetur, *vide Rot. Genuen. deciſ. 175.* ¶ Juramentum partis extra tempus probationis non valet. *Rot. Genuen. deciſio. 176. num. 12.*

TITULUS CCXXXIV.

De juramento ſpontaneo judicialibus præſtito.

Minor convenitur in judicio, jurans non venire contra proceſſum, non reſtituitur in integrum ſi ſuccumbat. *Capel. Thol. q. 45.* ¶ Juramentum præſtitum per minorem in cauſa conſtituendo Procuratorem, & jurando omnia ſe rata habiturum, facit valere proceſſum alias nullum. *Boer. deciſ. 92. vide ſupra titul. de Procurato. ad judicia.* ¶ Judicium firmatur juramento minoris jurantis de juri ſtando, & de contraveniendo geſtis, & gerendis in ipſo judicio. *Jaſ. Lanf. Balb. deciſ. 68.* ¶ Juramentum præſtitum ſuper prorogatione juriſdictionis, facit valere conventionem. *Jaſ. de actio. §. item ſi quis poſtulante, num. 13.* Et judicium. *Pet. Gerar. ſing. 66.* ¶ Solemnitas judiciaria intervenire debet partibus præſentibus, illaque nec prius, nec poſterius adhiberi poteſt. quum ſit de forma, quæ ubi deficit, juramentum non ſufficit. *D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudiæ gloſſ. ſuper 1. part. decreti malitiis. titul. de donatio. num. 13. fol. 109.* ¶ In juramento videtur excepta auctoritas legis, vel ſuperioris: ideo qui juramento promiſit judicio ſiſti, non videtur pejeraſſe, ſi ex conceſſa cauſa hoc deſeruit. *l. fin. ff. qui ſatisd. cog.*

TITU-

TITULUS CCXXXV.

De juramento ſuppletivo deferendo in defe-ctum plena probationis.

Generalia.

Vide de Materia *ſupra tit. de juramento, nulla præcedente oblatione, &c.* ¶ De forma juramenti Judæorum *vide per eundem Hartma. cap. 7. titu. de juramen. calum. lib. 1.*

Cap. I. Quæ requiruntur.

Pars in præſtatione hujuſmodi juramenti, debet citari. *Capic. d. deciſ. 55. num. 3. & Andr. Gail. obſerv. 108. lib. 1. num. 8.* ¶ In juramento ſuppletivo judicis taxatio admittitur, ne in immenſum juretur. *Ozaſc. d. deciſ. 96. num. fin.* ¶ Probata violentia, damna rerumque ablatarum valor probantur per juramentum, ſed talis facultas jurandi non tranſit ad hæredes ſpoliantis, neque contra hæredes ſpoliantis. *Mynſing. obſerv. 12. cent. 4.*

Cap. II. Quando deferatur, vel non.

*An poſt concluſionem in cauſa peti à litigatoribus poſſit, ut deferatur. *Fachin. lib. 1. cap. 17. affirmat l. admonendi. l. bona fidei. ff. de jurejur. cap. ultim. cod.* *Si ante concluſionem in cauſa petitum id non fuerit utrum à judice nihilominus deferri poſſit. *Fachin. lib. 1. cap. 17. affirmat. cap. cum Johannes de fide inſtrum.* *Utrum in cauſis criminalibus juramentum in ſupplementum probationis deferri poſſit à judice. *Fachin. lib. 1. cap. 15.* negat ſi de crimine criminaliter agatur. *cap. ult. l. 3. ff. de jurejur.* *Utrum, ut juramentum poſſit in ſupplementum deferri neceſſe ſit, id ipſum à litigatoribus peti. *Fachin. lib. 1. cap. 16. negat, cap. ultim. §. ſane de jurejur.* *Cui deferendum ſit juramentum ſuppletorium, Reo, an actori, *Fachin. lib. 1. cap. 18.* ait actori ſi ſemiplene probaverit. *l. in bona fidei. C. de cred.* ¶ Juramentum ſuppletivum ut deferri poſſit, primo requiritur, quod ſit ſemiplene probatum per unum teſtem omni exceptione majorem: Secundo, quod ille, cui defertur, ſciat veriſimiliter veritatem per ſenſum corporeum: Tertio, ut is, cui defertur ſit honeſta perſona, & integræ vitæ: Quarto, quod cauſa non ſit ardua, ſeu criminalis: Quinto, quod talis ſemiplena probatio aliqua præſumptione dilui non poſſit: Poſtremo, quod tale juramentum ſit petitum antequam concluſum ſit in cauſa. *Mynſing. obſerv. 68. cent. 1. vide Bart. l. 1. C. qui, & adverſus quos. Hart. cap. 6. tit. de jurament. lib. 2. Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 190. & Natt. conſil. 199.* ¶ Juramentum ſuppletivum, ut defertur, quæ requirantur, & multa de illo, *vide per Maran. in ſuo Specul. part. 6. tit. de juramento.* ¶ Licet hoc juramentum neceſſarium ante cauſæ concluſionem petendum ſit, tamen judex ex officio (etiam parte non petente) illud deferre poteſt. *Andr. Gail. obſerv. 108. lib. 1.* Maxime quando fuit petitum jus, & juſtitiam miniſtrari, *ibid. num. 7.* ¶ Tale juramentum poteſt præſtari in cauſa appellationis. *Gail. d. obſerv. 108. num. 9.* ¶ Juramentum ſuppletivum, non niſi perſonæ honeſtæ deferendum eſt, ſed quæ ſint conſideranda in illo, *vide Marc. quaſt. 753. num. pen. part. 2.* ¶ Juramentum ſuppletivum defertur actori, ubi probavit plusquam ſemiplene, hoc eſt, quando ultra ſemiplenam probationem, aliqua extant adminicula; alias non debet deferri. *Boer. deciſ. 95. vide deciſ. 183. ibid. & Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 42. num. 12.* ¶ Hoc juramentum neceſſarium actori defertur (aliis concurrentibus) ſi rei veritas novit: alias ſecus. *Guid. Pap. ſing. 868.* Ideo hæredi non defertur ſuper facto defuncti. *Menoch. de arbitra. lib. 2. caſ. 190.* Idem in alio ſucceſſore, *ibid. & Natt. conſ. Tepati Compend. ſil. 279.* Niſi veriſimiliter eſſet informatus de veritate. *Roland. conſil. 52. volum. 1.* ¶ Agenti actione injuriarum, vel alia famoſa, an poſſit deferri juramentum in ſupplementum probationis, *vide Capel Thol. quaſt. 244.* Pro parte affirmativa *ſcribit Papon. lib. 9. titul. 6. arreſt. 10.* ¶ Quando ageretur civiliter, & pecuniariter ſine erogatione infamiæ. *Papon. ibid.* ¶ Si actor probaverit ſuam intentionem plene, & reus ſuam exceptionem ſemiplene, cui iſtorum deferatur hoc juramentum, *vide Capel. Thol. quaſt. 407. & Cravet. conſil. 2. numer. 16.* ¶ Actori ſemiplene probanti defertur juramentum ſuppletivum, licet reus probet perjurium illius, quod deluſerit creditores, *ſecundum Afflict. deciſio. 36.* ¶ Juramentum ſuppletivum deferri debet, quando apparet de ſubſtantia debiti, licet non ſit probata certa quantitas ipſius: nam tunc certitudo quantitatis probatur per juramentum. *Cravet. conſil. 168. num. 9. & Hippol. ſingul. 322. & 689.* ¶ Teſtibus duobus de mutuo tantum deponentibus, non autem de certa quantitate, juramentum ſuppletivum parti deferre (niſi concurrentibus aliis conjecturis) judex non poterit. *Ozaſch. deciſio. 96. vide tamen Rot. Genuen. deciſio 208.* ¶ Unus teſtis deponens de re ipſa, de qua agitur, ſemiplenam facit probationem, & tunc ille, qui habet hanc probationem, poteſt petere regulariter ſibi deferri hoc juramentum: fallit, quotieſcunque teſtis eſſet ſpurius, etiam legitimatus, ſed quando limitatio procedat, & qualiter ſublimitetur, *vide per Hippol. ſing. 273.* ¶ Juramentum ſuppletorium eſt deferendum in materia pacti de retrovendendo, data ſemiplena probatione. *Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 9. numer. 25.* ¶ Cæteris paribus, magis debet deferri juramentum reo, quam actori. *Marc. quaſt. 753. part. 2. num. 5.* ¶ Hoc juramentum defertur etiam Judæo de ſtylo Cameræ Imperialis, licet jus commune ſit in contrarium. *Hartman. cap. 6. lib. 2. titul de jurament. in additio. & Mynſing. obſervatio. 6. cent. 5.* ¶ Probata requiſitione mutui per duos teſtes, ſi deinceps per alios teſtes probetur mutuum, non expreſſa quantitate pecuniæ, quia non recordantur, ſuper ipſa quantitate Judex poterit deferre juramentum ſuppletivum. *Affl. deciſ. 243. n. fin. & deciſ. 339. in fine. Rot. Genu. deciſ. 208.* ¶ Judex juramentum deferre poteſt actori ſuper quantitate, & valore rerum furto ſubtractarum, cui ſtabitur. *Franc. Marc. quaſt. 6. part. 2. vide Dd. de Rot. deciſ. 3. alias 359. tit. de injuriis in novis.* ¶ An juramentum deferatur parti ſuper exceptionibus contra inſtrumentum, *vide Creſcent. deciſ. 4. alias 312. tit. de jurejuran.* ¶ Juramentum voluntarium, vel judiciale, parit actionem; non autem neceſſariũ. *Bart. in l. nam poſtea. §. ſi petitor. ff. de jurejuran.* Sed dictum juramentum neceſſarium in quibus caſibus deferatur. *vide Bartol. ibid.* ¶ Juramentum purgatorium, an deferatur in criminalibus, quod dicatur, & quando deferatur, *vide Maran. in ſuo Specul. part. 6. titul. de juramen. numer. 28.* ¶ An juramentum ſuppletivum poſſit deferri, quando probatio eſt per ſcripturam neceſſario facienda, *vide Per illuſtr. D. P. Teſſa. deciſ. 256.* ¶ Hoc juramentum ſuppletorium eſt ſtatim deferendum, non obſtante appellatione partis. *Hartman. cap. 12. titul. de juramen calumn. lib. 1. Guid. Pap. ſing. 868.* ¶ Apocha ſine ſubſcriptione teſtium, ſi approbetur per ſolam comparationem ſcripturæ, quæ in judicio alias per adverſarium fuerat recognita, & confeſſa, facit ſemiplenam probationem, ut poſſit deferri juramentum ſuppletivum *Rol. conſ. 26. vol. 1.* ¶ Juramentum iſtud neceſſarium dicitur, quia neceſſitate à judice impoſita, defertur, & ſuſcipitur, ita ut referri non poſſit, neque recuſari, niſi ex cauſa, *vide Marc. de Mant. ſing. 353.*

Vel non.

Judex ex officio non poteſt deferre juramentum hoc

dum videt probationes dubias, niſi hoc petatur à parte. *Capic. deciſ. 35.* Quæ petitio non admittitur poſt concluſionem cauſæ in prima inſtantia, ſed bene poſt ſententiam in cauſa appellationis. *Capic. deciſ. 35. num. 2. & 4.* ¶ Juramentum in ſupplementum probationis non defertur, niſi ei, qui probavit per unum teſtem omni exceptione majorem: ſed talis quis dicatur. *vide Natt. conſ. 53. num. 8. Tom. 1. Hippol. ſingul. 197.* ¶ Hoc juramentum nunquam defertur, ubi dolus objicitur, *Natt. conſil. 196. num. fin. Tom. 1.* Vel præſumptio juris, & veriſimilitudo, eſt in contrarium, *idem dict. conſil. 199. num. 14. & Hippol. ſing. 461. Ozaſch. deciſ. 71. gloſſ. in l. fin. ff. de eo quod metus cauſ. in verbo præſumptioni.* Aut contra dicit intentioni agentis, *Marc. de Mant. ſing. 349.* ¶ Confeſſio extrajudicialis etiam ſine cauſa facta, ſola ſufficit ad delationem juramenti ſuppletivi. *Ozaſch. deciſ. 96. n. 4.* Si ſit facta, parte præſente. *vide Matthef. ſing. 3.* Tamen juramentum hoc non defertur illi, qui probavit per unum teſtem confeſſionem partis enunciative factam: quia talis confeſſio debet plene probari. *Franc. Marc. quæſt. 219. part. 2.* ¶ Quando actor plene probavit intentionem ſuam, & reus ſemiplene exceptionem, non debet reo deferri juramentum in probationis ſupplementum, ſed eſt reus actori condemnandus: quod limita, quando exceptio non contradiceret petitioni actoris, ſed utraque, nempe petitio, & exceptio poſſet eſſe vera. *Henric. Boer. in ſuis ſingul. tit. juramentum. 14.* ¶ Hoc juramentum non defertur in cauſis criminalibus, ſed quid, ſi illæ eſſent civiliter intentatæ, vel deberet imponi pœna pecuniaria, *vide Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 464. & Dec. conſil. 458.* ¶ Juramentum iſtud poſtremo non defertur, etiam ſtante ſemiplena probatione, quando veriſimiliter debent poſſe inveniri plures teſtes illius rei, de qua agitur. *Hippol ſingul. 461.* Quia juramento non creditur, niſi in defectum aliquarum probationum. *Hippol. ibid.* ¶ Excommunicato non defertur juramentum ſuppletivum. *Guid. Pap. ſing. 855.* Nequs moribus corrupto *idem ſingul 931.* ¶ Juramentum probationis ſuppletorum in cauſis parvis, non magis defertur, quæ autem dicantur cauſæ magnæ, vel parvæ, arbitrio judicis relinquitur. *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 72. vide ibid. caſ. 190.* ¶ Hoc juramentum non defertur ei, qui non admitteretur in teſtem, quia jurans legis auctoritate, eſt tanquam teſtis in cauſa propria. *Jaſſ. Lanf. Balb. deciſ. 283.* ¶ Juramentum hoc non defertur, ubi utriuſque eſt ſemiplena probatio, vel præſumptio. *Boer. deciſ. 95. num. 7.* ¶ Tale juramentum per minimam ſuſpicionem impeditur, ut puta ſi teſtis examinatus non eſſet omnino idoneus. *Beninten. deciſ. 61. & deciſ. 67.* ¶ Quando ſunt plures teſtes, & omnes ſingulares, non defertur juramentum ſuppletivum: quia magis nocet pluralitas teſtium ſingularium, quam ſi ſolum eſſet unicus teſtis, *vide Franciſ. Marc. quæſt 387. Nat. conſ. 196. num. fin. Tom. 1. & Harma. cap. 13. de titul. de jurament. calumn. lib. 1.* ¶ Juramentum non defertur ſuppletivum ex uno teſte non ſignante cauſam ſcientiæ, licet non ſit interrogatus. *Marant. in ſuo Spec. par. 6. tit. de teſt product. n. 14. vide Nat. conſ. 53. n. 10. Tom. 1.* ¶ Pariter non dsfertur tale juramentum uſurario, nec Judæo, neque ruſtico. *Menoch. de arbit. d. caſ. 190. num. 14. 15. & 16. & caſ. 464. vide Nat. conſ. 53. Tom. 1.* Et de aliis caſibus, in quibus non defertur, *per Aluiſ. de Alber. ſingul. 77.* Minus deferendum eſt veriſimiliter pejeraturo. *Menoch. de arbit. caſ. 192. & Marc. de Mant. ſing. 268.* ¶ Juramentum hoc non defertur, niſi ſcienti veritatem: ideo pars, cui defertur, debet jurare de veritate, ſeu vera ſcientia, & non de credulitate, alias non ſatisfacit ſententiæ judicis. *Hartman c. 14. titul. de juramen. calumn. lib. 1.* ¶ In criminalibus, & pœnalibus juramentum ſuppletivum non defertur. *Rot. Genu. deciſ. 5. n. 3. vide Boer. deciſ. 86. And. Gail. obſerv. 94. lib. 2. Papo lib. 9. tit. 6. arreſt. 9. & Bar. in l. 20. ff. de quæſtio.* ¶ Juramentum ſuppletivum non defertur in ſumma notabiliſſima, & magna. *Afflict. deciſ. 375. num. fin.* Et in cauſis arduis. *Andr. Gail. obſerv. 94. lib. 2. Papon. lib. 9. tit. 6. arreſt. 9.* Tamen etiam magna cauſa defertur, quando eſt plusquam ſemiplene probatum, vel præſumptio eſt contra partem. *Pet. Benint. deciſ. 67. Put. deciſ. 431. num. 3. lib. 2. Natt. conſ. 305. Papon. lib. 9. titul. 6. arreſt. 9. Cravet. conſ. 198. n. 10. Roland conſ. 26. volum. 1. n. 23. & conſil. 500. Hippol. ſing. 27.* Et hoc caſu defertur etiam mulieri honeſtæ vitæ. *Put. d. deciſ. 431.* Alias in cauſis parvis ſolum defertur. *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 72.* Quando deferatur, *vide Hartm. c. 15. tit. de juramen. calum. lib. 1.*

Cap. III. Quando ſtetur juramento.

Debito probato per confeſſionem debitoris, ſuper quantitate debiti ſtatur juramento creditoris. *Ozaſc. deciſ. 96.* Sed quid, ſi probetur per teſtes, an ſuper quantitate deferatur juramentum, *vide Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 100. Rot. Gen. deciſ. 119. num. 4. deciſ. 141. n. fin. & deciſ. 208.* ¶ Spoliato non expedit, quod ablata ſibi, ſtatim in libello ſpecificentur: quia probata violentia, ſtabitur ejus juramento de rebus ablatis, *Dd. de Rot. deciſ. 1. tit. de his, quæ vi, metuſve cauſa fiunt, in novis, alias 157.* Nam valor, & quantitas bonorum ablatorum, probantur juramento, probata violentia: idem in damnis, & intereſſe. *Dd. de Rot. deciſ. 2. eod. tit. alias. 299.* Et pariter ſi dolus intervenerit. *ibid. deciſ. 5.* ¶ Debitore convicto de mendacio ſuper venditione mercium, ſtabitur juramento creditoris ſuper quantitate pretii. *Rot. Genu. deciſ. 106.* ¶ Probato furto ſcripturarum per teſtes, ſtatur juramento partis de ſcripturis, & de tenore. *Affl. deciſ. 13. n. 10.* Quando ex forma ſtatuti ſtatur juramento alicujus ſuper damno probato per unum teſtem, ille qui jurare debet & teſtes debent eſſe omni exceptione majores. *Borg. Caval. deciſ. 4. num. 49. de cont. act. part. 2.*

Cap. IV. Quando non admittatur.

Ubicunque lex, vel ſtatutum requirit legitimam probationem, nunquam admittitur juramentum ſuppletivum. *Caſſan. in conſuetud. Burg. titul. Des Juſtices. §. 7. gloſſ. fin. num. 20.* Vel pleniſſimam. *Aluiſ. de Alber. ſing. 62.*

Cap. V. Miſcellanea.

In Parlamento Regio non eſt in uſu hoc juramentum. *Papo. lib. 9. tit. 6. arreſt. 12.* ¶ Dictum unius teſtis cum fama probata, facit locum huic juramento. *Papon. lib. 9. tit. 6. arreſt. 11.*

TITULUS CCXXXVI.

De juramento in litem.

Generalia.

DE juramento in litem dando propter non factum inventarium in tutela adminiſtrata, *vide Affl. deciſ. 360. & l. tutor. 8. ff. de adminiſtra. & peric. tuto.* ¶ De practica in modo jurandi ſuper æſtimatione rei contra violentos. *vide per Bart. in l. ſi poſſeſſor. 23. §. reſtituere. ff. de petit. hered.*

Cap. I. Quæ probentur per juramentum. Quæ requirantur.

Intereſſe adverſus doloſum probatur per juramentum, ſed an hoc procedat in dolo in omittendo, vel negligendo, *vide Ludo. Roman. ſing. quadringenteſ. ſext. n. additio.* ¶ Probata violentia rerum ablatarum, valor probatur per juramentum eorum, qui talia ſunt paſſi, prævia tamen taxatione Judicis: ſed talis facultas jurandi non tranſit in hæredem ſpoliati, vel contra hæredẽ ſpoliatoris. *Mynſing. obſerv. 22. cent. 4. & Rot. Auenio. deciſ. 85.* [illegible] *in deciſio.*

in deciſio. diverſo. ¶ Prabatio ſimpliciter probata, non comprehendit probationem, quæ fit per juramentum, ex quo ficta probatio reſultat. *Capic. deciſ. 91. num. 3.* ¶ In cauſis ſummariis probatur intereſſe per juramentum. *l. theſaurus. 15. ff. ad exhibendum.* ¶ Hoc juramentum requirit tactum ſcripturarum. *vide per Illuſtr. Dominum Præſ. Theſſau. deciſ. 47. num. 5.*

Cap. II. Quando admittatur probatio in contrarium.

Contra juramentum in litem præſtitum, para admittitur ad probandum contrarium. *Rol. conſ. 87. vol. 4.*

Quando ſtetur.

Quando pars fuit in dolo, cujus reſpectu tenetur ad intereſſe, ſi illud non poſſet probari per teſtes, ſtabitur juramento alterius partis tale intereſſe prætendentis. *Boer. deciſ. 15.* ¶ Juramento agentis vi bon. rap. vel actione furti, an ſtetur de reb. furto ſubtractis, *vide Jaſ. de actio. in §. ſequens, verſ. ex maleficiis num. 90.*

Cap. III. Quando jurari poſſit, vel non.

Juratur in litem propter latam culpam in actione tutelæ. *Afflict. d. deciſ. 360. n. 4. vide Vera. deciſ. 119. part. 2.* Et ſpeciale. *Bartolus conſ. 150. num. 4. volum. 1.* Alias enim juramentum in litem regulariter ſine dolo non defertur. *Afflict. d. deciſio. 360. num. 8.* ¶ In actione tutelæ, vel pro ſocio, juratur in litem. *Franciſc. Marc. quæſt. 927.* Sed quæ probanda ſint contra tutorem, ut contra illum deferatur hoc juramentum, *vide Bartol. conſ. 146. volum. 1.* ¶ Contra poſſeſſorem contumacem conventum hypothecaria, in litem juratur, tam pro te, quam pro fructibus extantibus. *Bart. ſingul. 124.* ¶ In conſeſſoria, negatoria actione, jurarur in litem, & etiam quando agitur officio Judicis. *Bart. in l. harum 7. ff. ſi ſervit. vendic.* ¶ Juratur in litem contra non reſtituentem. *Bart. in l. ſi fundus 16. §. vendicatione. ff. de pignoribus.* ¶ In omni actione, qua quis contemnit reſtituere ad judicis præceptum juratur in litem. *Bart. in l. ſi cum des 8. §. Sabinus. ff. de act. rer. amot. & in l. 4. §. ſed et ſi quis. ff. fin. regund.* ¶ Contra non reſtituentem in rei vendicatione juratur in litem. *l. poſſidentibus 21. C. de rei vendicat. & l. 19. ff. de dol. mal.* ¶ A condemnato in rei vendicatione, poteſt res auferri manu militari, ſi ille rem poſſideat, vel contra doloſum juratur in litem, alias fiet rei æſtimatio ſecundum juſtum valorem. *l. qui reſtituere 68 ff. de rei vendic.* ¶ Si hærea ſit contumax in tradendo rem legatam, juratur in litem, neque in ratione legis Falcidiæ, quod pro pœna contumaciæ ſolvit, computatur. *l. cum pater. 60. §. fin. ff. ad leg. Falcid.* ¶ In ſervitute onus ferendi, officio Judicia fit reſtitutio rei & præſtatur cautio, & contra non reſtituentem juratur in litem. *l. harum 7. ff. ſi ſervit. vendic.* ¶ In actione ad exhibendum contra contumacem, juratur in litem. *l. 3. §. præterea ff. ad exhiben. & §. ſi ad exhibendum, Inſtitu. de judic.* ¶ Jurari in litem contra matrem, quæ inventarium non fecit, ſcribit *Ozaſc. deciſ. 58 num. 20.* ¶ In actione commodati, ſicut in cæteris bonæ fidei judicia juratur in litem. *l. 3. § in hac. ff. commodati.* ¶ In actione locati contra non reſtituentem, etiam juratur. *l. ſi cui. 51. ff. de loc. & condu.* ¶ In depoſito juratur in litem reſpectu probationis rei depoſitæ, ſi dolo depoſitarii illa ſit difficilis. *Abb. conſ. 109. n. fin.*

Vel non.

In contraria depoſiti non juratur in litem l. ei quod 5. ff. depoſiti: Niſi quando agitur de fide rupta; nam eo in caſu in contrariis judiciis juratur. *Bart. in l. ſi pignore 22. §. ſi poſt. ff. de pigno. actio.* ¶ Juramentum hoc veritatis, vel affectionis, non conceditur adverſus hæredem debitoris, neque contra tertios poſſeſſores. *Capic. deciſ. 91.*

Cap. IV. Quando deferre poſſit, vel non.

Juramentum hoc defertur pupillæ, quando tutor non reddit rationem fructuum, & non fecit inventarium, vel non ſcripſit librum rationum, aut ſi fecerit, non deſcripſerit omnia ſigillatim. *Vera. deciſ. 119. ſeu 1. part. 2. vide Creſcen. deciſ. 5. alias 188. titul. de jurejurand. D. Sol. in antiq. conſtitut. Sabaudia gloſſ. 3. ſuper decreto, quantitatem, part. 1. titul. de minoribus. num. 42. fol. 101. & Dec. conſ. 178. & 192.* ¶ Juramentum iſtud defertur contra adminiſtratorem, & non reddentem rationem tanquam contra doloſum. *Vera. deciſ. 120. part. 2.* ¶ Pariter defertur ſpoliato, contra ſpoliantem violentum, *idem Vera. deciſ. 121. part. 2.* ¶ De forma deſcribendi res hæreditarias in inventario, qua omiſſa, qualiter deferatur juramentum in litem minoribus contra tutores, & curatores, *vide D. Sol. in antiq. conſtitutio. Sabaudiæ gloſſ ſuper 1. part. decreti, inventario. titul. de minorib. fol. 92. num. 16.* Sed quando excuſetur tutor, qui inventarium non fecerat, à juramento in litem, *vide ibid. numero 19. & gloſſ. 3. ſuper decreto, quantitatem, part. 1. eod. titul. de mino. numer. 42. Dec. conſil. 178.* ¶ Juramentum in litem defertur hæredi propter contumaciam debitoris hæreditarii. *Afflict. deciſio. 169. vide tamen ibid.* ¶ Juramentum in litem, ut poſſit deferri, quæ requirantur, *vide Afflict. d. deciſio. 169* ¶ Hoc juramentum defertur legis auctoritate. *Afflict. d. deciſ. 169. num. 8.* ¶ Juramentum veritatis in litem defertur contra doloſum, ubi aliter varitas ſciri non poteſt. *Lud. à Pegue. in ſuis quæſt. crimina. cap. 23. n. 6.* ¶ Juramentum, quod defertur ſpoliato ſuper rebus invaſis, & earum æſtimatione, ad hæredes, quibus ita demum defertur, ſi ſint informati de veritate. *Natt. conſil. 18. num. 20. vide & conſilio 202. numero 14. ibidem.* ¶ Juramentum in litem in caſibus, in quibus defertur, ſolet dari, & deferri hæredibus, & ſucceſſoribus in officiis, & in dignitatibus, & competit etiam ſucceſſoribus in Spiritualibus, quod procedit, quando allegaretur ſe informatos eorum, quæ à prædefunctis geſta fuerunt. *Rot. Avenio. deciſio. 106. vide Cravet. conſ. 287.* ¶ Juramentum in litem quotuplex ſit, quando & qualiter deferatur, *vide per Marant. in ſuo Specul. part. 6 titul. de juramento. num. 27. folio. 419.* ¶ Judicis arbitrio plura tribuuntur in delatione juramenti in litem, cujus juramenti tres ſunt ſpecies, quarum una eſt ſingularis intereſſe, ſecunda ex affectione, & altera ex veritate, ſed juramentum affectionis quid, quando ejus reſpectu juretur in litem, & in quibus caſibus, *vide per Menoch. de arbit. libro ſecundo caſ. 207. & Bartolus in l. 3. §. in hac. ff. commodati.* ¶ Quibus in caſibus juramentum in litem veritatis deferatur, *vide eundem Menoch. ibid. caſ. 208.* Quod juramentum judicis taxatio præcedere debet, *Menoch. ibid. n. 5.* ¶ Juramentum in litem quandoque defertur propter contumaciam in non parendo judici, & tunc defertur poſt ſententiam, *ut in caſu legis, qui reſtituere. ff. de rei vendic.* Quandoq; defertur in locum probationis, quia propter dolũ adverſarii reddatur probatio difficilis, & tunc cum ſuccedat juramentum loco probationis, defertur ante ſententiam, & poſtea illa profertur. *Abb. conſ. 109. part. 2. n. 3.* ¶ Juramentum in litem ex defectu probationis, in pœnam delinquentis, defertur actori. *Bart in l. ſi quando 10. Cod. unde vi.* ¶ Juramentum in litem, deſartur contra depoſitarium, ubi ciſta, vel valiſia fuit diſſigillata, ſed quando, *vide Menoch. de arbitr. lib. 2. caſu ducenteſimo octavo, num. vigeſimo ſexto.*

Vel non.

Sicut juramentum in litem non defertur contra hæredem doloſi: neque contra fidejuſſorem: *Natt. conſ. 102. n. 14. Tom. 1. vide Bartol. in l. ſi fine 33. ff. de adminiſt. tutor. & curat.* ¶ Juramentum iſtud non defertur contra aliquem, niſi prius conſtet de delicto: verũ quando de illo conſtat, ſed non de quantitate, ſuper illa defertur parti. *Crav. conſ. 187. n. 5.* ¶ Juramentum in litem non defertur contra hæredem tutoris, qui non fecerat juramentum, ſi hæres non eſſet in dolo, vel lis non fuiſſet conteſtata contra defun-

defunctum. *Rot. Avenio. deciſ. 85. in deciſ. diverſ. Tom. 3. vide Creſcen. deciſ. 5. alias 188. titul. de jurejur. & gloſſ. in l. ſi fine 33. ff. de adminiſt. & pericul tutor.* ¶ Juramentum in litem non defertur contra partem adminiſtratorem. *idem D. Sol. decret. inventario. titul. de minor. num. quadringeſima tertio.* ¶ Juramentum in litem non defertur tutori. *Bartolus in authen. in iſto juramento. §. quod obſervari, numero ſeptimo. Cod. de jurejurnn. prop. calum. dan.* Sed jurare volens in cauſa pupilli admittitur. *Afflict. deciſ. 169 num. 5.* ¶ Juramentum in litem non poteſt deferri contra ſpoliatorem, quando ille, qui offert ſe paratum jurare, erat pupillus tempore ſpolii. *Natt. conſilio 28.*

Cap. V. Quando præſtari debeat, poſſit, vel non.

Juramentum in litem præſtatur in hypothecaria, & petitione hæreditatis. *gloſſ. in l. fin. §. quantitate. Cod. de jure d. liberan.* Tamen contra debitorem non reſtituentem in actione hypothecaria, non juratur in litem; ſecus ſi contra alium agatur. *l. ſi inter 21. §. ſi res. ff. de pignoribus.* ¶ Juramenta duo præſtantur contra violentum ſpoliatorem, unum ſuper quantitate, & numero rerum perditarum, & aliud ſuper æſtimatione. *Vera. d. deciſione centeſima vigeſima prima.* Hoc modo etiam præſtatur contra furem. *Ludov. à Pegue. in ſuis quæſtio. crimin. capit. 23.* præcedente tamen taxatione judicis. *ibid. num. 7.* ¶ Juramentum in litem defuncto dum viveret oblatum, ſed non præſtitum habetur pro præſtito: quia mors loco juramenti reputatur. *And. Gail. obſervat. 43. lib. 2.*

Cap. VI. Quando habeat locum.

Juramentum, quod defertur ſecundum diſpoſitionem legis, ſi quando. C. und. vi, babet locum in maleficio dolo commiſſo, licet non intervenerit violentia. *Natt. conſil. 79. num. 12.* ¶ Juramentum in litem non habet locum in actione ex teſtamento. *Bartol. in l. qui concubinam 29. §. ades. de legat. 3.* ¶ Reſtitutioni obnoxius, eſt in dolo, & juramento in litem locum præſtat. *Afflict. deciſ. 330.* ¶ Juramentum in litem veritatis habet locum, duobus concurrentibus, dolo ſcilicet, & probationis difficultate, & dolus conſiderari ſolet, ſive ab initio obligationis contractæ, ſive ex poſt facto intervenerit: probationis vero difficultas adeſt, cum res petita ad oculum demonſtrari nequit, vel quia non apparet, licet in rarum natura eſſe non deſierit, de quibus, & quare dicatur juramentum veritatis, *vide Menoch. de arbitra. libro ſecundo caſ. 208. Natt, conſilio ſeptuageſimo nono, num. 13. & conſilio 345. Bartol. in l. 15 §. in hoc interdicto. ff. quod vi, aut clam.*

Cap. VII. Qui ſint effectus juramenti in litem.

Taxa ante præſtationem hujuſmodi juramenti, debet fieri; quia poſt non admittitur. *Afflict. deciſ. 360. num. fin. vide tamen Boer. deciſ. 55. num. 3.* ¶ Juramentum voluntarium, vel judiciale parit actionem; non autem neceſſarium. *Bartol. in l. nam poſtea. §. ſi petitor. ff. de jurejur.* ¶ Sententia lata ex juramento in litem, non retractatur per inſtrumenta de novo reperta. *Bartol. in l. admonendi. 31. num. 10. ff. de jurejurando.* ¶ Actio, quæ competit contra eum, qui vi eximit, datur ad pœnam, quæ eſt quanti actor in litem juraverit *l. penul. § in eum. ff. ne quis eum, qui.* ¶ Hæreditatis bonæ fidei poſſeſſor, tenetur ad pretium, malæ fidei vero. tenetur ad rem alienatam æſtimandam per juramentum in litem, ſi res extat, alias ad verum pretium, *l. ſi poſſeſſor. 24. la prima §. reſtituere. ff. de pet. hered.* ¶ Per juramentum in litem videntur partes tranſigere, & per illud transfertur dominium rei (ſuper qua juratur) in ſolventem litis æſtimationem, ſi præſens eſt, alias cum ad præſentiam pervenerit. *l. ejus 46. & 47 ff. de rei vend.* ¶ Si judex condemnat tutorem ob non poſitas res in inventario, & non deferat juramentum in litem, ſi appelletur, quid facere debeat Judex appellationis, *vide Bart. conſ. 150. n. 5. volum. 1.* ¶ Si contra debitorem juratum ſit in litem, ex æquitate liberatur ipſe debitor, debitum cum intereſſe ſolvendo. *l. ſi fundus 16. §. ſi pluris. ff. de pignoribus.*

TITULUS CCXXXVII.

De juramento in contractibus præſtito, vel alias extra judicium facto.

Generalia.

De juramento aſſertorio, & promiſſorio, & de differentiis, *vide Cravet. conſ. 81. & Rol. conſ. 76. volum. 4.* ¶ Juramentum extrajudiciale ideo ſic dicitur, quia extra judicium præſtatur, cujus multæ ſunt ſpecies, de quibus, & quando debeat ſervari, *vide Maran. in ſuo Specul. part. 6. tit. de juramento num. 34.* Et ſit illicitum, *ibid. num. 47.* ¶ De materia juramenti præſertim minoris, *vide per Azo. in ſumma tit. C. ſi adverſus vendi.* ¶ De differentiis inter juramentum majoris, & minoris, & de juramento minorum, *vide ſupra tit. de reſtitut. minor.* ¶ Multa de juramento *vide per Bart. in authen. ſacramenta puberum. C. ſi adverſus vendit.*

Cap. I. Juramentum: Quod dicatur.

Mors non minorem fidem, quam corporale juramentum, meretur; nam illa habet vim juramenti. *And. Gail. obſerv. 43. lib. 2.* ¶ Idem eſt juratum eſſe, vel partes ſcripſerint, vel ſcribi fecerint, ſe juraſſe. *Bart. in l. ne in arbitris. C. de recept. arbit.* *Promiſſio in verbo veri Principis, an habeat vim juramenti. *Jo. Pet. Surd. deciſ 234.*

Cap. II. Quale ſit: Quibusq; modis intelligatur.

*An juramentum cenſeatur repetitum prorogatione compromiſſi facta. *Andr. Fachin. lib 3. contr. cap 7. affirmat l. item quæritur §. qui impleto. ff. locati. Capel. Tholoſ. deciſ. 181.* *An juramentum repetitum cenſeatur prorogatione temporis debitori facta ad ſolvendum. *Fachin. lib. 3. cap. 6. affirmat l tam quæritur, §. qui impleto. ff. locati. Capel. Tholoſ. deciſ. 181. Boer. deciſ. 284. num. 11.* ¶ Juramentum majoris ratificantis, ex parte recipientis non eſt perſonale: ideo ejus virtus, & vis tranſit in ſingularem ſucceſſorem *Afflict. deciſ. ducenteſima octuageſima quinta, n. 2.* ¶ Exceptio perjurii, dicitur exceptio litis finitæ. *Cravet. conſil. 1. pro genero num. 6.* ¶ Juramentum eſt perſonale ex parte jurantis, & reale ex parte ejus, cui juratur. *Guid. Pap. ſing. 376.* Ideo tranſit ad ſingularem ſucceſſorẽ. *Paul. Ant. de Bene. ſingul. 14.* ¶ Juramentum debet habere tres comites, nempe veritatem, judicium, & juſtitiam. *cap. animadvertendum 22. quæſtio. 2. Afflict. deciſio. 80. Cravet. conſilio 144. num. 16. & Abb. conſil. 8. lib. 2.* Sed non dicitur habere hos comites, ubicunque ſuper contractu interponitur, in quo quis enormiſſime læditur. *Ozaſch. deciſ. 41.* Et tunc deficientibus illis comitibus non nocet. *Afflict. dict. deciſ. 80. Joſeph. Lud deciſ. 64. Peruſ. part. 2.* Et illos habens excludit erroris allegationem; alias ſecus. *Afflict. dict. deciſ. 80. num. 7.* Verum quando alias non dicatur habere illos comites, *vide Afflict. ibid.* ¶ Juramentum non debet eſſe vinculum iniquitatis. *Cravet. conſ. 229. num. 9 10.* ¶ Juramentum, & res judicata æquiparantur, habetque paratam executionem, ſed quando, *vide Ozaſch. deciſ. 92. num. 17. Jaſ. de actio. in §. item ſi quis poſtulante. num. 17. 87. & 88.* ¶ Juramentum habet in ſe plures conditiones, maxime quod ſemper intelligatur illa clauſula, Rebus ſic ſtantibus. *Franc. Marc. quæſtio. 43. l. cum quis. ff. de ſolutio. & gl. in cap. ne quis 22. quæſt 2. in verbo, furens* ¶ Juramentũ non porrigitur, niſi quatenus eſt conſultum, ſed, quando generalis renunciatio habeat vim ſpecialis renunciationis à

jure.

jure requiſitæ, *vide Boer. deciſione tertia.* ¶ Juramentum eatenus extenditur, quatenus conſenſus ampliatur, & jurans in dubio de futuro ſenſiſſe non præſumitur. *Ozaſcb. deciſio. 112. numero nono.* ¶ Iniquitas debet abeſſe à juramento. *Afflict. deciſ 80. num. 7.* ¶ Revocatio generalis non extenditur ad obligationes juratas, *Afflit. deciſ. 111. num. 13.* ¶ Juramentum ad caſum inopinatum porrigi non debet. *c. fi. ext. de Eccleſ. ædific.* ¶ Juramentum, an debeat regulari ſecundum naturam contractus, ſuper quo eſt præſtitum, *vide Caſſad. deciſ. 2. tit. de jurejurando.* ¶ Juramentum eſt benigne interpretandum. *c. 11. ex. de conſtitut.* ¶ Juramentum non extenditur ad ea, ſuper quibus non eſt juramentum faciendum, *cap. 2. ext. de renunciatio.* Et quæ præſtanda non ſunt. *c. dilecti 13. ext. de major. & obedien.* Vel ſuper quibus non fuit præſtitum. *cap. ad audientiam 4. ext. de his qua vi, metuſve cauſ. fiunt.* ¶ Juramentum non porrigitur ad id, quod quis ignorabat. *Bartolus in l. ſciendum 30. eodem titulo.* Sed quid ſi juramentum interponatur ſuper contractu prohibito in odium creditoris, *vide Bart. in l. ſi quis 57. num. 10. ff. de fidejuſſo.* ¶ Juramentum interpoſitum ſuper revocatione generali, refertur ad caſus, ad quos refertur renunciatio. *Bart. in l. 4. §. quæſitum. ff. ſi quis cautionibus.* ¶ Jurans ſuper facto, videtur jurare ſuper omni jure deſcendente ex eo. *Bart. in l. 2. C. de reſcin. vend. num. 11.*

Cap. III. Quæ requiruntur.

* An juramentum requirat neceſſario verba. *Andr. Fachin. lib. 3. contr. cap. 8. negat. arg. cap. ſi quid inveniſti. 14. q. 5. cap. erubeſcant. 32. diſtin.* ¶ An juramentum requirat tactum ſcripturarum, *vide Hyppo. ſing. 415.*

Cap. IV. Qui abſolvi, & excuſari poſſit.

Hæres non tenetur petere abſolutionem, licet poſſit allegare exceptiones omnes, quas defunctus, petita abſolutione, opponere potuiſſet, & agere ad reſciſſionem contractus, nulla petita abſolutione à juramento. *Andr. Gail. obſeru 27. lib. 1.* ¶ Difficultas excuſat jurantem à perjurio. *Ozaſc. deciſ. 92. num. 20.* Quod exemplificatur in difficultate ſolvendi. *vide Mag. deciſ. 96. Rot. Floren.* ¶ Licet pœna perjurii non ſit hominis, ſed legis; tamen juramentum conſenſu partium relaxari poteſt. *Capel. Thol. quæſt. 182. in additio.* ¶ Perſona Superioris intelligitur excepta in quolibet juramento, *Gramm. d. deciſio. 12. num. 16* Et auctoritas. *cap. 11. ext. de conſtitutio.* Defectus finalis cauſæ, excuſat à perjurio, *Henr. Boer. in ſuis ſingul. titul. juramentum, num. 5.*

Cap. V. Perjurus. Quis dicatur. Qualis ſit. Quando audiendus. puniatur.

An jurans efficiatur perjurus in caſibus, in quibus juramentum non obligat, *vide Iaſ. de actio. in §. item ſi quis poſtulante, num. 69. & 70.* ¶ Promittens ſolvere certam quantitatem, & jurans, ſi compenſat totum, non eſt perjurus: idem, ſi impediatur implere juramentum aliqua juſta cauſa. *Bartol. in l. amplius 15. num. 8. ff. rem rat. haber.* ¶ Succeſſores in univerſitate venientes contra juramentum præſtitum per prædeceſſores, non dicuntur perjuri. *Hartman. cap. 1. titul. de jurament. lib. 2.* ¶ Geſtum contra juramentum regulariter tenet, licet contraveniens ſit perjurus. *Abb. conſil. 48. part. 2.* ¶ Perjurus eſt infamis, & veniens contra tranſactionem juratam reddit data, ſolvit pœnam, & perdit actionem: *Bart. in l. ſi quis major. C. de tranſact. num. 6. & in l. 17. Cod. de dignitat. lib. 12. vide ipſam legem ſi quis.* ¶ Perjurus non eſt audiendus. *Tho. Minad. deciſ. 2 num. 3. vide Marin. in ſuo Specul. part. 6. de exceptio. num. 36. & 37.* In cauſa, in qua perjurium commiſit. *Cravet. conſ. 7. num. 1. Auguſt. Bero. quæſt. 77.* Maxime agendo. *Beninten. deciſio. 49. num. 13.* Quod intellige, ſi fuerit oppoſita exceptio perjurii, non alias. *Cravet. conſil. 199. numer. 12.* Nam exceptio perjurii non obſtat, ſi ad ulteriora uſque ad ſententiæ fines fuerit proceſſum, ea non obſtante. *idem Cravet. conſil. 1. pro genero, num. 235.* ¶ Perjurus non poteſt agere, nec ſtare in judicio etiam ſub ſpe enormiſſimæ læſionis, non petita prius abſolutione: & tunc Judex Eccleſiaſticus poteſt inhibere judici ſeculari. *Borg. Caval. deciſ. 9. de judic.* ¶ Perjurus ex non obſervatione juramenti liciti, beneficio, & dignitate privatur. *Roman. ſingul. 516.* Sed quid in juramento illicito, *vide ibid.* ¶ Sine dolo quis in perjurium non incurrit, & d. lex ſi quis major, requirit dolum. *Caſſad. ibid. num. 7.* Sed quando quis excuſetur à perjurio, *vide Menoch. conſil. 84. num. 67. volum. 1.* ¶ Perjurus qualiter puniatur, *vide Guid. Pap. quæſt. 178. & ſupra titul. de juramento veritatis.* Et quas pœnas patiatur, *vide Capel. Thol. quæſt. 17. in additio. Cabal. milleloq. 590. Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. des termicts. Rub. 10. §. 12. num. 23. Iaſ. de actio. in §. item. ſi quis poſtulanto, num. 57. Menoch. de arbitra. lib. 2. caſ. 319. Bero. q. 134. & Clar. in ſua Pract. §. perjurium. fol. 39.*

Cap. VI. Quando ſervandum juramentum, vel non.

Quia juramentum in forma ſpecifica eſt ſervandum, de uno ad aliud non poteſt mutari propria auctoritate; nam cum præſtetur Deo, præciſe ſervandum eſt, & non per æquipollens etiam melius. *Afflict. deciſio. 163. Ozaſcb. deciſ. 92. num. 21. & Roland. conſil. 6. numer. 30. volum. 1.* ¶ Juramentum, quod poteſt ſpecifice ſervari ſine interitu ſalutis æternæ, ſervandum eſt, licet damnoſum ſit. *Ozaſcb. deciſ. 92. num. 22.* Sed intellige, *ut ibid. num. 30. Rot. Genuen. deciſ. 108. D. de Rot. deciſ. 18. alias 401. titul. de reſtitutio. ſpolia. in novis.* Et concluſio procedit, etiam in dato, quod eſſet præſtitum ſuper re minus licita. *Dd. de Rot. deciſ. 1. titul. de jurejur. in antiquio.* ¶ Juramentum præſtitum contra legem editam in favorem principaliter privatorum, eſt inviolabiliter obſervandum. *Abb. conſil. 8. part. 2.* ¶ Juramentum, quatuor concurrentibus, debet ſervari. nempe ſi poterit ſervari ſine peccato jurantis, ſi non ſit contra publicam utilitatem principaliter, ſi non ſit contra bonos mores, & ſi non tendat in præjudicium tertii. *Caſſa. ibid. num. 60. vide Guid. Pap. ſing. 491.* ¶ Pactum factum patri à filia dum nuptui tradebatur, quod dote contenta, nullum haberet ad patria bona regreſſum, ſi fuerit juratum, debet obſervari. *cap. 2. ext. de pact. in ſexto.* ¶ Juramentum præſtitum ſuper actu à lege infirmato principaliter favore jurantis, licet ſecundario favore publico, ſervandum, ſi non vi, ut dolo fuerit præſtitum, & in alterius præjudicium principaliter non tendat. *cap. cum contingat. 28. ext. de jurejuran.* Juramentum enim alteri non nocet. *Bartol. conſil. 126. vol. 1.* ¶ De juramento per metum, & vim extorto, *vide per Afflict. deciſio. 263.* Quod juramentum eo caſu non obſtat. *Guid. Pap. ſingul. 841.* Petita tamen ab illo abſolutione. *Afflict. deciſio. 393. num. 11.* Sed an juramentum metu præſtitum, ſit ſervandum, & pendenda abſolutio ab illo. *gloſſ. cap. 3. ext. de iis, quæ vi, metuſve cauſ. fiunt.* ¶ Jurans aliquid, præſumitur habere animum ſervandi juramentum. *Bart. in l. 5. §. & ideo. ff. de captivis.* ¶ Mulier ſi primo juraverit non alienare niſi juſta cauſa interveniente, ſi poſtea alienaverit ſine cauſa, & juraverit, primum, & non ſecundum juramentum, ſervandum erit. *Barto. in authen. ut immobilia bona. §. & multo, num. 12.* ¶ De materia juramenti, quando ſit ſervandum, & poſſit peti abſolutio ab illo, *vide per Abb. in ſuis quæſtionibus quæſt. 2. & infra titul. de juramenti abſolutione.* ¶ Hæres ergo civiliter ad pœnam poteſt accuſari, ſi non obſervet id, quod defunctus juraverit; non autem criminaliter poteſt accuſari de perjurio ex defuncti juramento. *Afflict. d. deciſio. 381. in fine, vide Capic. d. 75. num. fin.* Cum enim juramentum ex parte jurantis ſit perſonale, & non tranſeat

ad hæredem, ille ex juramento defuncti perjurus non exiſtit. *Galiel. Caſſad. decif. 2. titul. de juramen. num. 8. & 10. Bart. in authen. quod obtinet. Cod. de probatio.* Alias juramenti effectus quoad robur, & validitatem contractus, ac alios effectus non pœnales, tranſit ad hæredes, & in hæredes. *Borg. Caval. deciſio. 14. num. 38. de contract. Andr. Gail. obſervat. 27. lib. 1. & Menoch. conſil. 24.* ¶ An hæres teneatur obſervare juramentum defuncti, *vide Ozaſch. deciſ. 41. num. 4. & fin.* ¶ Servandum non eſt illicitæ rei juramentum, & illud ex certis cauſis deferitur. *gloſſ. in auth. quod eis. C. de nupt.*

Vel non.

Quando juramentum non ſit ſervandum, *vide per cap. 1. 22. quæſt. 4.* ¶ Prodigus, cui bonis eſt interdictum, non tenetur ſervare juramentum, idem in contrahente contra ſtatuti diſpoſitionem. *Bart. in l. 6. num. 7. & fin. ff. de verb. oblig. vide Abb. q. 2.*

Cap. VII. Quando impleri debeat.

Juramentum appoſitum promiſſioni ſolvendi, debet impleri in forma ſpecifica. *Ozaſc. deciſ. 92.* Sed an non obſtante juramento admittatur compenſatio. *vide ibid. num. 18. 34. & ſupra titul. de compenſatio.* ¶ Juramentum debet impleri in forma ſpecifica, niſi quando per actum æquipollentem omnino inducitur idem effectus. *Marc. de Mant. ſing. 125.*

Cap. VIII. Qui venire poſſit contra juramentum.

Contra juramentum propria auctoritate licet venire quando periculum eſt in mora. *Roman. ſingul. 499.* ¶ Contra juramentum temerarium licet propria auctoritate venire, ſed an repellat quem ab actibus civilibus, *vide Bart. in §. 1. authen. ſcenicas non ſolum ſi fidejuſ. præſt. num. 4. & 5.* ¶ Clauſula inſtrumenti, omnia contenta in eo eſſe vera facit, ut non poſſint partes venire contra juramentum allegando ſimulationem, nec petere abſolutionem. *Gram. deciſ. 45. vide tamen deciſ. 76. num. 21.* ¶ Per ſtatutum poteſt diſponi contra diſpoſitionem juris, ſuper juramento. *Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. Des droicts. §. 7. gloſſ. 15.*

Cap. IX. Quando remitti poſſit.

Judex ſecularis poteſt compellere recipientem juramentum metu, vel dolo extortum, ad illud remittendum jurant. *Guid Papo. ſing. 956.* ¶ Partes vel altera earum, poſſunt ſibi invicem remittere juramentum, quoad effectum ipſius juramenti. *Felin. in cap. 1. ext. de jurejurando.* ¶ Juramentum poteſt per partem remitti: & judex compellit ad remittendum illud per captionem perſonæ. *Afflict. deciſ. 80. num. 5.*

Cap. X. Qui ſiat effectus.

* An donatio omnium bonorum præſentium, & futurorum juramento confirmetur. *Andr. Fachin lib. 6. contr. cap. 88. affirmat cap. cum contingat. de jurejur. Dec. conſil. 655.* * An donatio excedens ſummam quingentorum aureorum juramento firmata requirat inſinuationem. *Andr. Fachin. lib. 3. contr. cap. 83.* ait valere ſine inſinuatione. *cap. ſi vero cap. cum contingat de jurejur.* * An donatio patris juramento firmata valeat. *Andr. Fachin. lib. 3. contr. cap. 77. affirmat. Andr. Gail. lib. 2. obſer. 38.* * An ſtipulatio alteri facta ſit efficax, ſi juramento vallata ſit. *Andr. Fachin. lib. 3. contr. cap. 19. negat. cap. quanquam de uſuris in 6. Io. Fab. §. alteri. Inſtitut. de inutil. ſtipul.* * An contractus invalidus juramento confirmetur, an vero ipſum tantum juramentum ſit ſervandum. *Andr. Fachin. lib. 3. contr. cap. 11. affirmat. cap. quamvis de pactis. lib. 6. l. 1. Cod. ſi adverſ. vend.* * An fidejuſſores dotium juramento obligentur. *Andr. Fachin. lib. 3. contr. cap. 18. affirmat Bol. Novel. de dot. part. 6. priv. 21. limit. 12.* * An ex juramento promiſſorio oriatur actio. *Andr. Fachin. lib. 12.* negat jure civili *l. ſi quis pro eo. ff. de fidejuſſor.* negat jure canonico. *cap. ult. de foro compet. lib. 6.* * An juramentum faciat ut obligatus ad factum præciſe compelli poſſit, *Andr. Fachin. lib. 3. contr. capit. 17. affirmat gl. l. ſi pecunia. ff. de cond. cauſa dam.* * An juramentum præſtitum in contractu excludat à beneficio l. 2. C. de reſcind. vend. *Fachin. lib. 2. c. 17.* ait ſi ſit læſus ultra dimidiam petita abſolutione juramenti agere poſſe ad reſciſſionem contractus, *Rominal. conſ. 222. lib. 2.* * An juramentum conſtituat debitorem in mora abſque interpellatione. *Fach. lib. 2. cap. 36.* ¶ Juramentum eſt ſpirituale, & non ligat animam hæredis ſine ſuo conſenſu, ideo hæres ratione juramenti præſtiti per defunctum, non poteſt conveniri in foro Eccleſiæ. *Afflict. deciſ. 381. num. 8. vide tamen Capio. deciſ. 174. & Guid. Pap. q. 414.* ¶ Præmiſſa ſunt vera quantum ad reatum perjurii, ſed quantum ad obſervantiam juramenti, illud tranſit ad hæredes, maxime quando defunctus juravit pro ſe, & hæredibus; oportet enim hæredem ſtare ei quod juravit defunctus, *Afflic. deciſ. 381. vide Capic. d. dec. 174. Vincen. de Franc. deciſ. 83. & Joſeph. Lud. deciſ. 15. Peruſ. num. 12. & 14.* ¶ Contractus inter fratres, & cum patre factus, juramento confirmatus ſubſiſtit, & irrevocabilis eſt. *Ozaſch. deciſ. 125. num. 3.* ¶ Diviſio inter filios exiſtentes in patris poteſtate ab illo facta, regulariter non valet, fallit, ſi ſuper ea fuerit interpoſitum juramentum. *Ozaſc. d. deciſ. 125. in fine.* Sed quid, ſi fuerit præſtitum ſuper donatione facta inter patrem, & filios. *vide Felin. conſ. 30. num. 17. & infra. lib. 2. titul. de donat. inter paren. & liber.* ¶ Juramentum excludit exceptionem ſimulationis in contractu, non obtenta abſolutione ab ipſo juramento. *Afflict. deciſ. 60.* ¶ Juramentum ſtipulationem operatur pro abſente: ideo quis cum juramento obligatur abſenti, ut præſenti. *Afflict. deciſio. 135. Rot. Avenio. deciſ. 34. in deciſio. diverſo. Roland. conſ. 19. num. 29. & 31. volum. 1. Menoch. conſ. 371. num. 16.* Juramentum enim ſupplet defectum præſentia abſentis, ita ut illi jus quæratur, nemine pro ipſa ſtipulante, ideo debitor ceſſus, qui ſe obligavit cum juramento erga ceſſionarium abſentem, non poteſt poſtea revocare obligationem, etiam nondum acceptatam. *vide Magon. deciſ. 39. Rot. Flor.* ¶ Juramentum ejus eſt virtutis, ut quis per illud poſſit cogi præciſe ad factum, etiam ſi contineat turpitudinem ex parte recipientis. *Ozaſc. deciſ. 92. num. 19. vide Afflict. deciſ. 163. Iaſ. de actio. in §. item ſi quis poſtulante. num. 12. Matthe. ſing 54. & infra lib. 2. tit. de oblig. fact.* Et operatur, ut actus valeat omni meliori modo, quo poteſt valere, *Ozaſch. deciſ. 92. numero 23.* Quod declara, *ut ibid. num. 13. & per Gaſp. Cabal. milleloq. quæſt. 238. vide Iaſ. de actio. in d. §. item ſi quis poſtulante num. 14. Dec. conſ. 404. num. 9. volum. 2. Matthe. ſingul. 56. Hippol. ſing. 71. & Abb. quæſtio. 2. num. 17.* ¶ Juramentum habet vim continuæ interpellationis. *Ozaſch. deciſio. 49. num. 7.* ¶ Juramentum impedit exceptionem alias admiſſibilem, quia compellit præciſe ad factum, ita ut ſolutio intereſſe, non tollat perjurium, *Boer. conſil 14. num. 9 & Relan. conſil. 6. num. 32. volumine primo.* ¶ Juramentum dicitur præciſum, & habet clauſulam illam, ut actus valeat omni meliori modo, dummodo non includat iniquitatem. *Alviſ. de Alber. ſingul. 19.* ¶ Prætextu appellationis, non poteſt quis venire contra juramentum, nam contra illud non admittitur appellatio. *cap. ad hæc 20 & 21. ext. de appellatio.* ¶ Juramentum habet vim clauſulæ ſpecialis, & litis conteſtationis: ideo tollit moræ purgationem. *Afflict. deciſ. 174. Iaſon. de actio in §. item ſi quis poſtulante, n. 16. & Bartol. in l. 4. num. 11. C. de tranſactio.* Tamen, an concluſio procedat de æquitate Canonica, *vide Relan. conſ. 6. num. 46. volum. 1. & ſupra tit. de mor. purg.* ¶ Juramentum facit valere donationem inter conjuges, pactum legis commiſſoriæ, pactum de futura ſucceſſione, alienationem rerum minorum, & tollit neceſſitatem

inſinua-

Digitized by Google

inſinuationis. *Abb. conſil. 95. part. 2. & cap. penult. ext. de pigno. vide Bart. in l. is poteſt 18. & in l. qui ſuperſtitis 93. ff. de acquir. hared.* Ubi de pacto de non ſuccedendo. ¶ Juramentum inter cætera quatuor operatur effectus, nempe ut verba enunciativa inducant probationem actus celebrati, & non intereſt, utrum proferantur verba principaliter per ſe, vel incidenter quod verba enunciativa ſubaudita vigore verbi taxativi, quæ alias non inducerent diſpoſitionem, per juramentum inducant, & quod non poſſit probari contrarium, *Bartol. in l. ex hoc 16. ff. de donatio.* ¶ Donatio jurata, non obſtante ſtatuto, valet. *Bartol. conſil. 107. volum. 2.* Nam vinculum juramenti obligat. *l. 7. ff. de oper libert. in additio.* ¶ Confeſſio jurata omnem repellit allegationem in contrarium, niſi ex juſta cauſa. *Afflict. deciſio. 83. num. 3.* ¶ Juramentum validat actum ſine juramento invalidum. *Afflict. dict. deciſio. 83.* Ideo actus juratus regulis juris poſitivi non ſubeſt. *Afflict. ibidem.* Et quando non operatur contractus validitatem, tamen facit, ut jurans illud ſervare teneatur. *Dd. de Rot. deciſio. 6. alias. 653. titul. de jurejur. in antiq.* ¶ Debitor promittens ſolvere in tribus terminis cum juramento, ſi ceſſaverit in uno, poterit cogi ad ſolvendam integram quantitatem omnium reliquorum terminorum, ſed quomodo dictum intelligatur, *vide Borg. deciſio. 14. numer. 19. & ſeqq. de contra.* Verum dicta deciſio non habet locum in hac Patria, attenta diſpoſitione decreti antiqui Sabaudiæ, niſi tribus præcedentibus interpellationibus. ¶ Jurans certo die ſolvere, ſi elapſo die ſolvat, non tenetur de ſacramento. *Andr. de Iſernia ſingul. 1.* ¶ Perjurus eſt qui juravit ſolvere in termino, & non ſolvit. *Afflict. deciſ. 30. num. 5. & deciſio. 36. num. 2.* Limita. *ut ibid. numero tertio, vide Capel. Thol. quæſtio. 248.* ¶ Quod dicitur juramentum habere vim expreſſi, & ſupplere defectum, intelligitur quoad omiſſas ſolemnitates; non autem quando adeſt defectus circa ſubſtantiam contractus, & conſenſum. *Papon. lib. 16. titul 4. arreſt. 12. Boer. conſil. 28 num. 21. Iaſon. de actio. in §. item ſi quis poſtulante, num. 14 & Mattheſ. ſingul. 56.* ¶ Juramentum facit valere alienationem rei minoris, tranſactionem factam contra diſpoſitionem. *l. de his. Cod. de tranſactio.* & actum factum contra prohibitionem legis, vel ſtatuti. *Cravet. conſilio ducenteſimo ſeptuageſimo ſecundo, num. fin.* ¶ Juramentum confirmatorium contractus, habens effectus circa diverſa tempora, quatuor modis (ſecundum quatuor jura) producit illos effectus, *de quibus vide per Caſſan. in conſuetud. Burg. des droicts. §. 7. gloſſ. 15. num. 60.* ¶ Juramentum facit valere bonorum renunciationem fratrum, illis abſentibus. *Menoch. conſil. 371. num. 16.* ¶ Juramentum accumulat forum foro. *Afflict. deciſione ducenteſima ſexageſima tertia.* ¶ Exceptio jurisjurandi, & perjurii, impedit ulteriorem litis ingreſſum. *Grammat. deciſ. 66. cap. 4. & ibid. gloſſ. penultim. de pac. conſtor.* ¶ Lex ubi prohibet contractum, percepto directo ad perſonam, contractus juramento non firmatur, *ut in titul. Cod. ne fidejuſſo. vel mandat. dot. dent. ita docet Guido. Papon. quæſt. 350. vide Cravet. conſilio. 216.* ¶ Juramentum interpoſitum ſuper compromiſſo nihil operatur. *vide Guido. Papon quæſt 519. Bart. in authen decrevit. C. de recepe. arbit. & ſupra tit. de arbit.* ¶ Quando mulier renunciat juri hypothecarum & jurat. qualiter ei ſuccurratur, *vide Abb conſ 8. part. 2.* ¶ Si mulier in inſtrumento confiteatur pecuniam in ſui utilitatem converſam, ſibi præjudicat de jure Canonico ſi juraverit. *Bart. in authen ſi qua mulier. C. ad vellejanum.* ¶ Mulier ſi juraverit non juvatur Vellejano. *Bart. in l. 23. §. ut autem. C. ad Vellejanum. antiq lect.* ¶ Alienatio facta per mulierem de fundo dotali cum juramento, tenet. *Bart. in l. ſi prædium 23. Cod. de jure dot. vide eundem in l. 93. ff. de acqu. hæred. & infra. lib. 2. tit. de fundo, & re immob. dot.* ¶ Fidejuſſor cum juramento poteſt obligari in cauſam duriorem. *l. 17. §. qui vero. ff. de fidejuſſo. & ibi in additio.* ¶ Illicitum juramentum non ſervatur, & tunc quis poteſt propria auctoritate venire contra illud. *Gramm. deciſio. 12. num. 13.* Ubi vero eſt licitum debet ſervari, ſed illud non ſervans, quomodo puniatur, *vide authen. ſcenicas non ſolum, & ibid. gloſſ.* ¶ Juramentum operatur, ut quis præſumatur certioratus acceſſiſſe ad illud. *Grammat. deciſ. 101. num. 79.* Ideo ubi quis ſibi præjudicat per juramentum non requiritur, quod ſciat, nec eſt certiorandus de juribus ſuis, ſufficit enim jurari ſuper facto. *Guid. Papon. quæſtio. 227.* ¶ Juramento firmatur promiſſio, ex qua oritur obligatio naturalis: quia ubicunque eſt naturalis obligatio, juramentum additum habet in ſe contractum confirmare. *Guido. Papon. quæſtio. 190.* Juramentum enim inducit obligationem de jure Civili, remota prohibitione ipſius. *Guido. dict. quæſt. 109.* Et confirmatorium confirmat actum invalidum. *Joſeph. Ludo. dec. Peruſ. 90. numero 23.* ¶ Generalis clauſula, in qua quis jurat omnia per eum acta, habere rata & grata importat, quod non contraveniatur de jure, neque de facto: quia quis jurat non contravenire, aliqua ratione, vel cauſa importat, ut tollatur omne remedium. *Guido. Papon. quæſt. 367.* ¶ Mulier vendens, & renuncians juri hypothecæ, in re vendita cum juramento omnino excluditur, adeo ut non poſſit amplius agere contra emptorem pro illa re. *Afflict. deciſio. 311. num 4.* Nam juramentum ligat mulierem etiam non certioratam de beneficio ſibi competenti. *Mattheſ. ſingul. 56. in additio.* ¶ Juramentum non firmat actum qui in favorem alicujus perſonæ, annullatur. *Put. deciſio. 377. lib. 1.* ¶ Juramentum quamvis ſuppleat defectum ſolemnitatis, non tamen ſupplet defectum cauſæ & conſenſus. *Put. deciſione ducenteſima quinta, libro tertio, numero quarto.* ¶ Juramentum non mutat naturam contractus ſuper quo interponitur, nec obſtat beneficio tituli, quod cum eo. *Vincen. de Franc. deciſ. 81. n. 13.* Quia debet intelligi ſecundum naturam, & qualitates actus ſuper quo præſtatur. *Papon. lib. 9. titul. 6. arreſt. 13.* Nam aſſumit ejus naturam. *Joſeph. Ludo. deciſ. Peruſ. 64. num. 15.* ¶ In Regno Franciæ juramenta non faciunt valere contractus de jure communi invalidos. *Papon. lib. 9. tit. 6. arreſt. 23.* ¶ Juramentum ſine conſenſu jurantis, in actu erroneo præſtitum nihil operatur. *Cravet. conſ. 144 n. 16.* Nam juramentum non ſupplet conſenſum. *Hippol. ſing. 700.* ¶ Juramentum nunquam operatur in præjudicium tertii, cujus favore aliquid introductum eſt. *Cravett. conſilio 229. numero ſeptimo.* ¶ Si vires juramentum non habeat, fruſtra exquiritur ejus abſolutio; quomodo enim ſolvi juramentum poterit, quod nullum eſt? *Cravet. conſil. 1. pro genero, num. 231.* ¶ Quando juramentum non obliget, *vide Iaſ. de actio. in §. item ſi quis poſtulante, num. 68. 70. & 71.* ¶ Licet juramentum firmet contractum, alias inſolennem, & invalidum inter partes, hoc tamen ad præjudicium tertii non porrigitur. *D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudiæ gloſſ. ſuper ultima part. decreti, quitationem tit. de minorib. num. 2. fol. 106. 2. pag.* Idem in ſimulatione, quæ tollitur juramento quoad jurantem, ſed non reſpectu tertii, & hæredis ad quem effectus perjurii non tranſit. *D. Sol. ibid. num. 3.* ¶ Juramento contraveniens licet ſit perjurus, valet tamen actus. *Boer. deciſ. 204. num. 17.* ¶ Juramentum contra bonos mores, non obligat. *Boer. deciſ. 204. num. 18.* ¶ Juramentum poteſt revocare qui conſenſit pacto futuræ ſucceſſionis, & intelligitur, Rebus ſic ſtantibus. *Boer. d. deciſ. 204. num. 20. & 21.* ¶ Juramento enim ex nova cauſa contravenitur. *Boer. d. deciſ. 24. num. 265.* ¶ Juramento de non alienando ſine licentia Papæ, non continet ſolita alienari, eo inconſulto. *Coſſad. dec. unica tit. de acquir. rer. domin. numer. 12.* ¶ Juramentum non tollit privilegium, ut quis

non

non conveniatur ultro quam facere poſſit, obtenta tamē abſolutione juramenti. *Capel. Thol. quaſt. 359.* ¶ Juramentum non firmat contractum de jure communi nullum: ſecus in contractu nullo de jure ſpeciali. *Capel. Thol. quaſt. 383.* ¶ Juramentum habet eandem vim, quam habet clauſula, Rato manente pacto, habet etiam vim expreſſæ renunciationis. *Joſeph. Ludo. deciſ. Peruſ. 90. vide Iaſ. de actio. in §. item ſi quis poſtulante, num. 15. & Bart. in l. cum proponas. 17. C. de tranſact.* ¶ Juramentum an firmet donationem à ſtatuto prohibitam, *vide Put. deciſio. 377. lib. 1.* ¶ Quamvis juramentum ſit magni effectus, & ſæpe validet invalidum, tamen aliquando eſt nullius momenti, & nihil operatur, veluti, quando inſtrumentum deficit ratione ſolemnitatis probatoriæ. *Hippol. ſingul. 700.* ¶ Juramentum non eſt modus inducendæ obligationis, ut ſi quis juraverit aliquid ſe daturum ſine cauſa, licet ſit modus confirmandæ obligationis jure Civili invalidæ. *Bart. in l. jusjurandum 17. ff. de jurejuran.* ¶ Pacta, vel conventiones, quæ firmentur juramento, & contra, *vide Bart.* diſtinguentem quatuor caſus ad conciliandum jura, *in l. 27. ff. ad leg. Falci. & in l. ſi quis pro eo 57. ff. de fidejuſſo.* ¶ Contractus ſimulatus non firmatur juramento, licet illo confirmentur donationes inter conjuges. *Bart. ibid.* ¶ Juramentum interpoſitum ſuper contractu per procuratorem; non obligat dominum, niſi Procurator habeat ſpeciale mandatum, vel dominus juraverit ſe ratum habiturum quod per Procuratorem factum fuerit. *Bart. in l. qui bona. 13. §. ſi alieno. ff. de damn. infec. num. 19.* ¶ Pactum de non ſuccedendo quando valeat, & quando confirmetur juramento, *vide Bart. in l. fin. C. de pact. num. 7. & gloſſ. in l. 3. C. de collatio.* ¶ Pactum de hæreditate viventis, non firmatur juramento. *idem Bart. in conſil. 8. vol. 1.* ¶ Mandatum rei turpis non eſt obligatorium, etiam ſi juramentum intervenerit, quod intelligas in malis moribus de jure Canonico qui ad peccatum inducunt, vel contra bonos mores, qui continent turpitudinem; ſecus ſi contra mores non continentes turpitudinem de jure Civili. *gloſſ. in §. illud quoque, Inſtitut. de mandato, in verbo, non eſt obligatorium.* ¶ Juramentum excludit majorem à remedio l. 2. C. de reſcind. vendi. *Ozaſt. deciſ. 41. num. 8. vide Bart. in d. l. 2. & infra lib. 2. tit. de reſcind. vend.* ¶ Læſione enormi dota renunciatio facta patri, non obſtante juramento, revocari debet. *Ozaſch. deciſio. 179. num. 6. vide infra lib. 2. titul. de reſciſſio. contract. in genere.* ¶ Minor jurans ſe majorem, ceſſante dolo adverſarii, excluditur à beneficio minoris ætatis inducto à jure communi. *Abb. conſil. 71. part. num. 7.* ¶ Juramentum tollit reſtitutionem, quæ eſt de jure communi. *Bart. in l. ſi ex falſis. C. de tranſact.* ¶ Impuberes doli capaces, & proximi pubertati obligantur ex juramento: *Abb. conſil. 108. part. 0.* Et in illis habet locum authen. ſacramenta puberum, tamen ſi enormiſſime lædantur, ſuccurritur eis per abſolutionem à juramento; ſecus dato ſolummodo enormi læſione. *Afflict. deciſio. 322. & deciſio. 393. numero 11.* ¶ Conſenſus minoris cum juramento, quando non ſuppleat decreti judicis defectum, & minor jurans ſuper ætate, quando reſtituatur, *vide Afflict. deciſione trecenteſima nonageſima tertia.* ¶ Minor ſi juraverit ſe majorem, ſi creditor ſciebat ipſum eſſe minorem, non poteſt conqueri de dolo ipſius aliter aſſerentis. *Grammat. deciſio. 12. numero ſeptimo, vide Papon. lib. 9. titul. 6. arreſt. 24.* ¶ In muliere, & minore, præſumitur ſimplicitas: ideo an juramentum illis noceat, *vide Grammat. deciſio. 76.* ¶ Juramentum in minore non operatur, niſi quia repræſentat illum majorem: non autem ipſum excludit, quin petere poſſit reſtitutionem adverſus læſionem. *Grammat. deciſio. 101. numero 77. & Bartol. in l. 2. Cod. de reſcind. vendit.* ¶ Contractus pupilli (etiam doli capacis) non firmatur juramento. *Franciſc. Marc. quaſt. 120. part. 2.* Tamen juramentum impuberis proximi pubertati, confirmat contractum venditionis in materia individua. *Put. deciſio. 203. lib. 3.* ¶ Juramentum minoris ex falſa cauſa interpoſitum, non confirmat contractum venditionis, ſi de falſa cauſa conſtet. *Put. deciſio. 205. lib. 3.* ¶ Juramentum non porrigit ultra conventionem principalem. *Ozaſch. d. deciſione quadrageſima prima. numero ſexto.* Et intentionem jurantis, nec ſuppleat conſenſum. *Grammat. deciſio. 76. n. 19. vide Bart. in conſilio 126. volumine primo.* ¶ Juramentum non auget obligationem; ſed tantum addit vinculum Religionis. *Ozaſch. deciſio. 92. numero. 6.* ¶ Juramentum non includit caſus, quos diſpoſitio non includit, nec etiam excludit caſus, quos diſpoſitio jurata includit. *Ozaſch. ibidem numero octavo.* Et recipit interpretationem à jure communi. *ibidem Ozaſch. numero nono.* Nam promiſſio, & juramentum, debent intelligi ſecundum terminos juris communis. *Guido. Papon. quaſt. 96. numero tertio.* ¶ Juramentum in contractu appoſitum recipit conditiones, exceptiones, ſubauditiones, & limitationes, quas recipit contractus, ſuper quo interponitur. *Ozaſc. deciſ. 41. num. 5. deciſ. 49. num. 4. & deciſ. 92. vide Cravet. conſ. 192. Iaſ. de actio. in §. ſi quis poſtulante, numer. 82. Rolan. conſil. 6. Dec. conſ. 251. volum. 2. facit l. fin. C. de non. numera. pecun.* ¶ Interveniente errore juris, & facti tollente conſenſum, juramentum non nocet minori, nec illi perjurium opponi poteſt: quia juramenti robore detracto, pro eo res eſt, ac ſi datum omnino juramentum non eſſet. *Cravet. pro genero, conſ. 1. num. 229.* ¶ Juramentum repræſentat minorem majorem, & validat contractum invalidum & obligationem. *Iaſ. de actio. §. item ſi quis poſtulante, num. 10.* ¶ Contractus juratus per minorem factus ſubſiſtit, non obſtante ſtatuto contrarium diſponente, niſi conſtet de errore, dolo, aut læſione: ſi autem detectus ſit error, vel dolus (quum tunc dicatur abeſſe conſenſus) juramentum nihil operatur, non obſtante renunciatione conditionis indebiti. *D. Sol. in conſtitutio. antiq. Sabaudiæ. gloſſ. 5. ſuper 1. part. decreti, quintionem, titul. de minorib. num. 22. fol. 103. vide tamen Bartol. in l. 2. Cod. ſi dos conſtante matrimonio.* ¶ Valet remiſſio facta tutori per minorem puberem de centum pro quinquaginta, ſi minor juraverit. *Bartol. in l. ſi tutores. 40. §. ab eodem ff. de adminiſt. & peric. tutor.* ¶ Minor jurans, vel mulier non venire contra contractum, an cenſeatur renunciare beneficio reſtitutionis, vel Vellejano; *vide Bart. in l. ſtiendum 30. num. 8. ff. de verb. oblig.* ¶ Minor nō poteſt renunciare juri introducto pro ſua imbecillitate, etiam cum juramento, quando conſtitutio eſt prohibitiva. *Bartolus conſilio 88. volumine primo.* ¶ Juramentum interpoſitum ſuper contractu, tollit beneficium reſtitutionis in integrum, & videtur interpoſitum etiam ſuper his, quæ enunciative ponuntur in contractu, licet non trahatur ad facta per errorem. *Bartolus conſilio 90. volum. 1.* ¶ Diſpoſitio authen. ſacramenta puberum, non habet locum in juramenro de præterito, vel de præſenti, ſed in futuro de non veniendo contra. *Bartolus conſilio 101. fin. volumine primo.* de limitationibus. *ad d. authen. vide per Ozaſch. deciſio. 173. numero 20.* ¶ Inſinuationis defectus tollitur juramento ſecundum communem. *Cravet. conſil. 118. Rebuff. in conſtitutio. Reg. in proæmio, numero 104. fol. 29. vide infra libro ſecundo, titul. de donatio. inter vivos.* ¶ Juramentum ſecundum, an tollat primum, *vide Gaſp. Cabal. milleloq. 534.* ¶ Juramentum an perpetuo faciat actionem, *vide eundem Cabal. milleloq. 799.* ¶ Si patronus cogat libertum jurare, ne nubat, perdit jus patronatus, nam nuptiis juramentum remittitur. *l. adigere ff. de jure patronat.* ¶ Prælati, Canonici, Rectores, & Officiales locorum qui jurant ſtatuta, & conſuetudines loci, vel Eccleſiæ ſervare, prætextu

Digitized by Google

textu talis juramenti non obligantur ad illicita impoſſibilia, vel contraria Eccleſiaſticæ libertati. *capite primo ext de jurejurãn. in ſexto.* ¶ In omni contractu veniens contra juramentum patitur pœnas, *de quibus in l. ſi quis major. Cod. de tranſact.* Quia d. lex habet locum in omni contractu jurato. *Guliel. Caſſad. deciſione ſecunda, titul. de jurejuram. Capel. Thol. quæſt. 248. in additio. Cravet. conſilio centeſimo nonageſimo primo, vide Menoch. conſil. 335. lib. 4.* ¶ Obligari quando quis dicatur virtute juramenti præſtiti de præterito, *vide Bart. in l. 3. C. de venden. reb. Civitat. num. 3. lib. 11.* ¶ Pœna appoſita ſuper matrimonio eſt nulla, & non firmatur juramento. *Bart. in l. 5. C. de ſponſa.* ¶ Licet ſtipulatio facti alieni non valeat, tamen juramentum facit illam valere. *Iaſ. de actio. in §. item ſi quis poſtulante, num. 14.* ¶ Contractus puberum juramento ſpontaneo firmati, nequeunt retractari. *authen. ſacramenta puberum. Cod. ſi adverſus venditionem.* ¶ Si minor juraverit, tactis ſcripturis, ſe eſſe majorem, non poteſt reſtitui adverſus contractum. *l. penult. C. ſi minor ſe major. dixe.* Tamen juramentum per minorem jurantem ſe majorem non confirmare contractum ipſius, ſcribit *Bartolus conſilio 162. volumine primo.* ¶ Juramentum interpoſitum ſuper renunciatione reductionis ad arbitrium boni viri, quid operetur, *vide Bartol. in l. ſocietatem 77. §. arbitrorum, num. 31. ff. pro ſocio.* ¶ An mulier poſſit fidejubere cum juramento pro marito, *vide auth. ſi qua mulier, & ibid. gloſſ. & Doct. C. ad Senatuſconſ. Velleja.* ¶ Regulariter pactum nudum non veſtitur juramento. *Bart. in l. 1. C. de oper. libert.* Sed aliquando ſic. *vide gloſſ. in l. 7. ff. eod. in verbo, ſive poſt.* ¶ Quis poteſt in inſtrumento promittere ſe velle ſtare juramento adverſarii ſuper intereſſe & expenſis præſtando. *Bartolus in l. jusjurandum 17. ff. de jurejuran.* ¶ Juri Canonico in materia juramenti ſtandum eſt. *Afflict. deciſione ducenteſima ſexageſima tertia, num. 3. & deciſione 322. num. 5.* ¶ Renunciare promittens per ſtipulationem, & juramentum, perinde eſt, ac ſi actu renunciaſſet. *Boer. deciſ. 3. ſed vide ibid.* ¶ Renunciatio cum juramento, non includit caſus, quos non jurata non includeret. *Ozaſc. deciſ. 112. num. 11.* ¶ Juramentum non poteſt ſupplere defectum conſenſus & formæ. *Ozaſc. deciſ. 172. num. 19.* ¶ Contractus quando prohibetur ratione rei, vel formæ, non confirmatur juramento. *Ozaſc. dict. deciſio. 172. num. 23.* ¶ Salvus conductus à Principe conceſſus, ne quis conveniri poſſit à ſuis creditoribus, debitum juratum non includit. *Afflict. deciſ. 5. & tit. num. 14. & Gramm. deciſio. 12.* Nam diſpoſitio Principis generaliter loquens, non trahitur ad cauſam in qua intervenit juramentum. *Afflict. d. deciſ. 5.* ¶ Promiſſio præbens occaſionem delinquendi, & inducens ad delinquendum, non confirmatur juramento. *Guido. d. quæſt. 519.* ¶ Juramentum operatur clauſulam, Se curaturum, &c. tamen eo non obſtante, quis excuſatur à pœna, quando promiſit cum juramento aliquem quid facturum, ſi fecerit, quod potuerit, ut ille tertius faceret, licet poſtea non fecerit, quia tale juramentum eſt temerarium, & ad illius obſervantiam quis non tenetur. *Afflict. deciſio. 295.* Quando adhibuit omnem diligentiam. *Joſeph. Lud. deciſio. Peruſ. 2. num. 6. vide Rolan. conſil. 6. num. 35.* Sed, an poſſit adhiberi cautela, ut talis promittens teneatur ad intereſſe, *vide eundem Joſeph. d. deciſ. 27.* ¶ Quando quis juravit in futurum ſe non facturum aliquem actum, vel contractum, quid operetur tale juramentum, *vide Caſſan. in conſuetud. Burgun. tit. Des Droicts. Rub. 4. §. 16. gloſſ. 2. numer. 3.*

Cap. XI. Quibus modis valeat, tolli poſſit, vel non.

Juramentum in parte nullum præſumptive, non eſt in totum nullum. *Put. dec. 310. lib. 3.* ¶ Licet principale ſit ſublatum, non cenſetur caſſatum juramentum, quamvis ſit acceſſorium. *Mynſing. obſervat. 2. cent. 3.* ¶ Per ſtatutum tolli poſſunt vires juramenti, non ſervata forma ipſius ſtatuti. *Mago. deciſ. 22. Rot. Flo.* ¶ Juramentum interpoſitum ſuper contractu nullo, an ſit nullum, *vide Afflict. deciſ. 60. num. 2.*

Vel non.

Dolus à quocunque juramento exceptus cenſetur. *Ozaſc. d. dec. 41. num. 3.* Et ideo dolo extortum juramentum non valet. *Abb. conſil. 71. num. 1. part. 1.* ¶ Juramentum non tenet propter dolum, & læſionem re ipſa, *Gram. deciſ. 76. num. 16.* ¶ Juramentum ab irato præſtitum, non tenet. *Roman. ſing. 514.* ¶ Juramentum interpoſitum ſuper contractu inutili eſt nullum. *Bart. in l. non dubium. C. de legib. vide tamen ibid. in fin.* ¶ Juramentum de veritate tacenda non valet, nec eſt ſervandum. *cap. olim 26. ext. de accuſatio.* ¶ Juramentum contra bonos mores non tenet, nec obligat, quia illud non firmat quod per ſe non valet. *l. ſi quis 115. §. fin. & ibid. gloſſ. de legat. 1.* ¶ Juramentum contra Canones præſtitum non tenet. *cap. ſi diligenti 12. ext. de foro compet.* Et tunc dicitur illicitum. *cap. gravis 15. ex. de cenſib.* ¶ Juramentum ſex modis dicitur illicitum. *gloſſ. in cap. 1. 22. quæſt. 4.* ¶ Juramentum per coactionem extortum, non tenet in quatuor caſibus, *de quib. vide per gloſſ. in cap. inter cætera. 22. q. 4.* ¶ Juramentum præſtitum, poſitis manibus ad pectus more Religioſorum, non ita valet, vel ligat, ſicut aliud. *Capel. Thol. q. 181.*

Tolli poſſit, vel non.

Diſpoſitio cum clauſula, non obſtantibus quibuſcunque ſtatutis, & conſtitutionibus, non intelligitur tollere conſtitutionem, & ſtatutum juratum. *Roman. ſingul. 7.* ¶ Lex civilis an poſſit reprobare juramentum, *vide authen. decrevit. C. de recept. Arbit.* ¶ Juramentum non poteſt Princeps ſecularis tollere, *Boer. deciſ. 247. num. 8.* Nam Princeps ſecularis non poteſt ſe circa juramentum intromittere, *vide tamen Gram. dec. 21. n. 4. & 15.*

Cap. XII. Jurans quæ facere poſſit.

Jurans ſe non revelaturum quod ſibi in ſecreto, (veluti in confeſſione) dicitur, qui tamen Sacerdos non ſit ſi in teſtem producatur non obſtante ipſo juramento, an ſecundum jus revelare teneatur, *vide Hippol. ſing. 424.* ¶ Jurans non revelare ſecreta poteſt tamen ſine perjurii reatu, turpia & illicita revelare. *Mynſing. obſer. 78. cent. 2.*

Cap. XIII. Miſcellanea.

Cum actus eſt contra legem, irritatur ex fragilitate perſonæ, non obſtante juramento. *Gramm. deciſ. 76. num. 19.* ¶ Nemo debet viam perjurii aperire. *c. pen. ex de iis, quæ vi, metuſve cauſ. fiunt.* ¶ Alimenta præteriti temporis poſſunt peti, & illis poteſt renunciari; non autem futuris etiam cum juramento. *l. liberis. 18. §. manumiſſus. ff. de aliment. cibar. legat. in additio.* ¶ Non eſt mentiri dicere falſum, quod quis putat verum. *c. is autem 22. q. 2.* ¶ An confeſſio jurata poſſit revocari. *Rom. ſing. 391.* ¶ Juramentum extrajudiciale quomodo præſtetur, *vide Perilluſtr. D. P. Teſſa. deciſ. 47.*

TITULUS CCXXXVIII.

De juramento in ultimis voluntatibus præſtito.

Cap. I. Qui ſint effectus juramenti.

AN Theodoſii conſtitutio, *de qua in §. ſi quis autem l. hac conſultiſſima. C. de teſta.* locum habeat, ſi quis teſtamento facto extraneos hæredes inſtituerit, deinde quinque teſtibus adhibitis ſe inteſtatum decedere velle, & teſtamentum ſuum revocare declaraverit, & an primum teſtamentum revocetur per ſecundum ſi teſtator

ſtator juraverit ſe illud non revocaturum. *Andr. Fachin. lib. 4. contr. cap. 8. affirmat, & cap. ult. de procur. in 6.* ¶ Juramentum in ſecundo teſtamento præſtitum, habet vim verborum derogatorum. *Guid. Pap. qu. 128.* ¶ Juramentum præſtitum in teſtamento, non præjudicat detractioni legitimæ, & Trebellianicæ; quia juramentum æquam interpretationem recipit, ne quis immoderate lædatur. *Guid. Pap. ſingul. 27.* ¶ Juramentum in teſtamento per teſtatorem præſtitum, clauſulæ codicillaris vim habet, & ab inteſtato venientes rogari intelliguntur; facitque, ut teſtamentum omni meliori modo valeat, quo valere poteſt. *Hippol. ſing. 504.* Nam juramentum teſtatoris, vel hæredis vim repetitionis ab inteſtato habet: ideo teſtamento rupto adhuc legata, & fideicommiſſa debentur ab inteſtato virtute juramenti in teſtamento præſtiti. *l. cum pater 79. §. filius matrem. de lega. 2.* ¶ Teſtator ſi in teſtamento juret ſe centum ab uxore recepiſſe mutuo, ex hoc debitum non probatur. *Bartol. in l. Aurelius 29. §. quidam. ff. de lib. lega.* ¶ Aſſertioni juratæ teſtatoris hæres ſtare tenetur: creditoribus autem legem teſtator imponere non poteſt. *authen. quod obtinet. Cod. de probatio.* ¶ Juramentum defuncti, an pariat ſecuritatem extraneo debitori. *vide gloſſ. in d. authen. quod C. de probatio.* ¶ Confeſſio debiti facta in teſtamento, ſi teſtator juraverit inducit probationem. *l. 35. §. codicillis. de lega. 3.* ¶ An ſtandum ſit dicto teſtatoris, qui juravit in teſtamento, *vide authen. de jurejurando à morien. præſtit. & ibid. gloſſ.*

TITULUS CCXXXIX.

De juramento, quod præſtatur ab his, qui adminiſtrationem, vel officium ſuſcipiunt.

Generalia.

DE forma juramenti, quod præſtabat antiquitus Cancellarius Franciæ ſuo Regi, *vide per Papon. lib. 4. tit. 8. arreſt. 1.* ¶ De juramento DD. Cancellarii, Conſiliariorum, & Collateralium, *vide in conſtitutionibus antiq. Sabaudiæ lib. 2.* ¶ De hoc juramento judicum ordinariorum, *vide in conſtitutio. antiq. Sabaudiæ tit. de juramenc. judic. lib. 2.* ¶ De hujuſmodi juramento judicum, *vide etiam per Azo. in ſumma titul. C. de judic. numer. 25.*

Cap. I. Quæ requiruntur.

Hoc juramentum an requirat tactum ſcripturarum, *vide Perilluſtr. D. P. Teſſau. deciſ 47. num. 15. verſ. & ſecundo.* ¶ Cauſidicos, ſi à judicibus in Concilium adhibeantur, ſacramento eſſe rogandos an alterutri litigatorum conſilium præbuerint, obſervatum fuiſſe legitur apud alios, *in libris placit. Curiæ. lib. 11. de judic. tit. 4. c. 9. deciſ. diverſo.*

Cap. II. Qui jurare debeat.

Accedentes ad regendas provincias debent jurare, forma ſcripta in lege ſancimus 6. C. ad leg. Jul. repet. Et de contrario convicti quadruplum ſunt puniendi. *ibid. d. l. 6.* ¶ Quilibet judex debet jurare publice, quod officium ſuum exercet bona fide, & ſine fraude, & nihil dediſſe pro officio. *Marc. q. 682.*

Cap. III. Qui præſtare debeant.

Officialis deputatus ad officium, ſi perſeveret in eo per multos annos, novum non videtur officium, ſed vetus continuatum: ideo ſufficit juramentum præſtitum ab initio officii. *Natt. conſ. 57. & 58. Tom. 1.* ¶ Adminiſtratores jusjurandum præſtant, quod nihil dederunt propter conſequendam adminiſtrationem, & melius, *ut legitur in §. ſic igitur à nobis. Authen. ut judices ſine quoquo ſuffragio.* ¶ Aſſeſſores antequam judicent, debent præſtare juramentum. *Papon. lib. 8. tit. 2. arreſt. 26.*

Cap. IV. Quando remitti poſſit, valeat. Qui ſint effectus.

Judici non poteſt remitti hoc juramentum. *Mynſing. obſer. 76. cent. 2.* ¶ Si poteſtas juraverit ſe obſervaturum ſtatuta loci, an ex cauſa poſſit contra facere, *vide Dec. in Rub. C. qui admitti.* ¶ Si Rector Civitatis ingrediatur officium ſuum in die feriato, & juret ſervare ſtatuta (ut juris eſt) tale juramentum non valet: ideo ille, tanquam non juraſſet, non tenetur ſervare ipſa ſtatuta. *Hyppol. ſing. 624.*

TITULUS CCXL.

De juramento fidelitatis, aſſecurationis, & homagii.

Generalia.

DE juramento fidelitatis, *vide per Marun. in ſuo Spec. part. 6. tit. de juramento, num. 38.* Et quæ tale juramentum continere debeat, *vide per Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. des fidez. §. 1. gloſſ. 4.* ¶ Quæ ſint differentiæ inter juramentum fidelitatis, & homagii, *vide eundem Ægid. tractat. Regalium capit. 13. & 14. in dd. deciſ. diverſo.* ¶ De fidelitate, ejuſque reverentia, & ubi dicatur ſita fidelitas, & quid operetur illius reſervatio, *vide per Dec. conſ. 413. vol. 2.*

Cap. I. Vaſallus. Homo ligius quis dicatur, vel non.

Homo non ligius dicitur, qui facit homagium alicui Baroni, Bannareto, vel Militi, & ita alteri, quam perſonis, de quibus infra, & talis de jure poteſt eſſe homo duorum diverſorum Dominorum pro diverſis feudis. *Guid. Pap. q. 311.* ¶ Hominum non ligiorum, alii dicuntur franchi, & alii taliabiles, *de quib. vide per eundem Guid. q. 312. & ſeqq.* Civitas facta ligia per juramentum, facit ut omnes habitantes tanquam Civitati ſubditi, dicantur ligii. *Capic. d. deciſ. 162. num. 18.* ¶ Ultra octo genera hominum, reperiuntur alia duo, quia alii ſunt homines ligii, alii non ligii, ligii dicuntur reſpectu Imperatoris, vel Regis, aut Principis, cui homagium homines, nullius alterius fidelitate reſervata, præſtant, & dicuntur ligii quaſi ligati Domino. *Guid. Pap. q. 309.* Tamen ligius homo poteſt facere homagium duobus uno modo qui liberi ſunt à præſtatione homagii, & tali conditioni nunquam fuerunt adſtricti: & alio, qui fuerunt adſtricti, ſed pacto, ſeu remiſſione, aut Principis reſcripto, vel præſcriptione fuerunt à tali conditione liberati. *Guid. Pap. q. 313.*

Cap. II. Ad quæ teneatur, vel non.

Vaſallus habens duos Dominos, tenetur primo Domino perſonaliter ſervire, cui primo juraverit fidelitatem. *Gram. vot. 10. num. 19.* ¶ Vaſallus habens feudum à duobus Dominis, ſerviendo priori, non offendit poſteriorem, quia in fidelitate, quæ fit Domino poſteriori. ſemper excipitur fidelitas præſtita priori, *Capic. deciſ. 162. numer. 19.* ¶ Vaſallus ligius unius Domini, & alterius ſimplex, de ſua perſona debet ſervire primo domino, & ſecundo per ſubſtitutum, quando ambo domini invicem bellum gerunt: ſed Vaſallus ligius quis eſſe non poteſt duorum dominorum. *Rol. conſ. 44. volum. 2. & Capic. deciſ. 162. numer. 11. vide Franc. Marc. q. 454. num. 20.* ¶ Vaſallus quando in inveſtitura juramentum fidelitatis præſtat ſecundum formam antiquæ, & novæ fidelitatis, ultra ſervitium reale, cenſetur etiam ſervitium perſonale, & militare promiſiſſe, ad quod Religioſus non admittitur. *Ozaſch. deciſ. 27. num. 9.* ¶ Vaſallus eſt obligatus domino jurare fidelitatem, quam jurare debet, non ſolum Vaſallus ratione feudi; ſed etiam Vaſallus Burgenſis. *Afflict. d. deciſ. 265. num. 39.* Ubi

de ju

de juramento fidelitatis, & effectu illius. ¶ Vaſallus tenetur defendere, dominum verbo, & facto: & fidelitas habet duas habenas, unam in faciendo ea, quæ quis debet, & aliam in non faciendo illa, quæ non debet. *Bart. ſuper conſtitucione ad reprimendum fol. 97.* ¶ Homo non ligius non eſt obligatus, niſi ratione feudi: ſed ligius ratione perſonæ, & omnium bonorum, eſt obligatus. *deciſion. 162. Capic. num. 13.* ¶ Vaſallus jurans fidelitatem domino, illi indigenti tenetur ſubvenire, quando eget ex juſta cauſa. *Nact. Conſ. 380. num. 7.* ¶ Ligii hominis omnia bona ſunt ſubjecta, ſed an valeat recognitio in præjudicium prioris domini, *vide Franc. Marc. qu. 454. num. 21.* ¶ Contra eos, qui ſubditi dicuntur, niſi ratione contractus, debiti, vel rerum, Princeps non exercet poſtetatis plenitudinem, præſertim contemplatione bonorum, reſpectu quorum juriſdictio non fundatur, nec in extraneum ſtatuendi poteſtas: quia ſubditum ſola bonorum poſſeſſio non facit. *Idem. D. Sol. decret. Rempubl. part. 1. n. 13. de jur. emphyt. n. 15. & 16.*

Vel non.

Vaſallus contraveniens juramento fidelitatis, non amittit feudum, niſi in caſibus à jure expreſſis, tenetur tamen domino revelare, ſi aliquid noverit contra illum tentatum. *Cravet. conſ. 224. num. 7.* ¶ Feudatarius non ligius, nec ſubditus ratione domicilii, vel originis, committens crimen contra Regem non tenetur crimine legis Juliæ Majeſtatis. *Capic. deciſ. 162. num. 12.*

Cap. III. Juramentum fidelitas Homagium quid ſit.

Fidelitas ligia ea eſt, quæ Imperatori, Regi, & Principi præſtatur, & debet præſtari genibus flexis. *idem D. Sol. in dd. conſtitutio. antiq. gloſſ. 3. ſuper decreto. Rempub. part. 1. num. 13. titul. de jure emphyt. fol. 14.* Ideo illam ſubditi Vaſallis jurare non debent, & errant Nobiles recognoſcentes Superiorem hanc fidelitatem à ſuis ſubditis exigentes: & quoties ultima fidelitas gravior eſt antecedente, ad priſtinam reduci debet, cum non liceat in homagio, vel fidelitate novationes addere. *idem D. Sol. ibid. num. 14. & 15. eodem fol. 14.* ¶ Homagium, & homicidium idem ſunt, quod homagium triplici ratione fieri poteſt nempe ratione feudi, ratione rerum, & ratione ſolius perſonæ. *Natt. conſ. 544.* ¶ Fidelitas, quæ reverenter genibus flexis, manibus junctis, intra manus Principis poſitis, interveniente oris oſculo in ſignum perpetui, ac indiſſolubilis fœderis, præſtatur, dicitur fidelitas ligia. *D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudiæ gloſſ. 2. in proœmio, num. 21.* ¶ Fidelitas eſt de eſſentia feudi, adeo quod in conceſſione feudi ſimpliciter facta, fidelitas intelligatur, quamvis de illa nulla mentio facta fuerit. *Guid. Pap. quæſt. 518. num. 2.* ¶ Juramentum fidelitatis quid continere debeat, *vide Afflict. deciſ. 265. num. 40.* ¶ Homagium dicitur, quando aliquis promittit ſe eſſe hominem alicujus domini, ſtare, & habitare, ubi voluerit, *vide Caſſan. in conſuetu. Burg. tit. Des fidez. §. gloſſ. 2.* Sed quomodo definiatur. *vide ibidem.* ¶ Juramentum fidelitatis triplex eſt, unum, quod præſtatur domino ratione feudi, aliud ratione domeſticitatis, & familiaritatis, & aliud, quod præſtatur ratione juriſdictionis, quod vocatur juramentum aſſecurationis. *vide Natt. conſil. 398. n. 10. & ſeqq. & conſil. 628.* ¶ Juramentum præſtitum Regi per burgenſem, non ratione feudi, ſed juriſdictionis, non dicitur juramentum fidelitatis, ſed juramentum aſſecurationis: *Gram. deciſ. 105. num. 26.* Ideo Feudatarius tenetur in plus per juramentum ligium, cum teneatur ad ſex, ſed burgenſis ad tria tantum. *Gramm. d. deciſ. 105. numero vigeſimo ſeptimo.*

Cap. IV. Quale ſit, & quæ requirantur.

* Quomodo differat juramentum fidelitatis, & juramentum curatoris. *Rol. conſil. 52. Tom. 3.* * Fidelitatis juramentum, quod à ſubditis vaſallo præſtatur, diverſum eſt ab eo, quod à vaſallis domino directo præſtari ſolet, & de iſtius juramenti formula, & probatione. *Joan. Gaſp. Theſ. quæſt. Forens. quæſt 38. lib. 1.* ¶ Homagium, & fidelitas quomodo differant, *vide Caſſan. d. gloſſ. 2. §. 3.* ¶ Juramentum fidelitatis non ex contemptu dimiſſum, levius punitur. *Afflict. & deciſ. 265. num. 90.* ¶ Juramentum fidelitatis, & juramentum aſſecurationis differunt: quia primum præſtatur domino ratione feudi, ſecundum præſtatur ab originariis, & habitantibus in terra, in qua quis habet juriſdictionem, merum, & mixtum imperium, ſed de aliis differentiis, *vide per Roland. conſil. 52. vol. 3.* Tamen conſuetudine poteſt induci, ut etiam originarii, & habitantes teneantur præſtare juramentum fidelitatis ſecundum formam. *c. 1. de nova forma fideli. in uſibus feud. Rol. ibid.* ¶ Fidelitatis juramentum, an requirat tactum ſcripturarum, *vide Perilluſt. D. P. Teſſau. dec. 47. num. 15.*

Tepati Compend.

Cap. V. Qui teneatur præſtare, vel poſſit, vel non.

* An habitantes in caſtro ſibi infeudato, & originarii debeant juramentum fidelitatis domino directo præſtare, ſtante ſtatuto c. 10. de fidelitate. *Rol. conſ. 52. tom. 3.* ¶ Vaſallus ad petitionem domini, an cogatur fidelitatem alteri promittere, *vide Bartol. in l. ſoluto matrimonio, num. 14. ff. ſoluto matrim.* ¶ Juramentum fidelitatis per procuratorem præſtari poteſt. *Andr. Gail. obſerv. 83. num. fin. Franc. Marc. quæſt. 1213.* Si habeat ſpeciale mandatum. *Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. Des fidez. §. 2. gloſſ. 4. num. 3. & Hartm. cap. 17. tit. de procurat. lib. 1. vide Ozaſcb. deciſ. 113. Marc. quæſt. 692. & ſequent. part. 2. & Rom. ſing. 807.* Contrarium tamen videntur tenere. *Papon lib. 13. tit. 1. arreſt. 19. & Henric. Boer. in ſuis ſingularibus, titul. juramentum.* ¶ Utrum homagium per procuratorem præſtari poſſit, *vide Joan. Gail. qu. 301. in deciſ. diverſo. & Ægid. Magiſt. tract. extinctio. ibid. cap. 6. fol. 176.* ¶ Onerum appellatione fidelitas continetur, & ſubditi non poſſidentes feuda, qui vaſalli non ſunt, ſed tantum in juriſdictione alicujus domini habitantes, aliam præſtare debent fidelitatem, quam vaſalli. *D. Sol. ibid. d. gloſſ. 3. ſuper d. decreto Rempubl. prima part. fol. 14.* ¶ Conſuetudine ceſſante, ſoli Regi, & Principi genibus flexis, reverentia præſtanda eſt. *Dom. Sol. ibid.* ¶ Vaſallus juramentum fidelitatis domino præſtare tenetur, niſi feudum eſſet tenue, *vide Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 214.* Alias vaſallus non præſtans fidelitatem domino, privatur feudo. *Ludov. Rom. ſing. 119.* Ubi etiam quando feudum dicatur exiguum. ¶ Si juramentum uni debitum alteri præſtetur, illicitum eſt, & illo non obſtante, cui debebatur, præſtandum erit. *cap. ea te 22. ext. de jurejurando.* ¶ Vaſalli, & cæteri omnes tanquam ſubditi jurare debent fidelitatem principi, niſi ſint tales perſonæ quibus juramentum remittatur, *cap. in cauſis §. vaſalli. titul. de pac. conſtant. in uſib. feud.* ¶ Singulo decimo anno fidelitates ſunt renovandæ, §. *ibid. ſententia.* ¶ Juramentum fidelitatis debet præſtari domino habenti merum, & mixtum imperium, & omnimodam juriſdictionem, Per originarios, & habitantes in loco hoc modo, quod pro poſſe ſuo ſalvabunt vitam, membrum, & honorem ipſius, mortemque ejus evitabunt. *Roland. conſilio 53. volumin. 2.* ¶ Juramentum fidelitatis præſtatur ab habitantibus in territorio alicujus Baronis, hoc modo, quod non erunt ei noxii, ſed fideles. *Guid. Papon. quæſt. 307.* ¶ Tutor pro pupillo poteſt præſtare juramentum fidelitatis, & tenetur. *Caſſand. ibid. §. 2. gloſſ. 2.* ¶ Fidelitas quando præſtanda prius ſit, quam inveſtiatur Feudatarius, *vide Boer. deciſ. 203. num. 11.* ¶ Subditus de jure communi debet jurare fidelitatem Domino, non obſtante præſcriptione longiſſima: ſecus ſi eſſet præſcriptio tanti temporis, cujus initii memoria non extaret. *Cravet. conſil. 29. vide tamen ibid. num. 4.* Sed ſi alteri præſtiterit hoc juramentum, quid juris, *vide ibid.*

Vel non.

Fidelitas non debetur pro te feudali, pro qua ſolvitur annuus canon: quia res potius dicitur emphyteotica, pro qua non prætlatur hoc juramentum, & hoc verum, licet conceſſio ſonet in feudum. *D. Sol. in conſtitution. antiqu. Sabaudiæ gloſſ. 3. ſuper 1. part. decreti, Rempubl. titul. de jure emphyt. folio. 14.* ¶ Concluſio limitatur primo, quando cum promiſſione cenſus annui, præſtitum quoque fuiſſet juramentum fidelitatis, *ibidem num. 3.* ¶ Secundo limitatur, ſi tenuis, & exigua ſit penſio, & feudum, ſeu res ſub nomine feudi conceſſa ſit magna, aut egregii valoris: quia ſi magna ſit penſio, potius locatio, vel contractus emphyteoticus cenſetur non obſtante præſtatione juramenti fidelitatis. *Dom. Sol. ibidem numer. 4.* ¶ Tertio limitatur, quando extaret conſuetudo, quod pro ſe feudali ſub cenſu annuo conceſſa, juramentum fidelitatis præſtaretur, *D. Sol. ibidem.* ¶ Clerici non habentes temporalia à laicis, non tenentur illis præſtare jutamentum fidelitatis. *cap. nimis 30. de jurejur.* ¶ Si Vaſallus præſtiterit juramentum fidelitatis pro ſe, & ſuis ſucceſſoribus, tale juramentum ſufficit, adeo quod ſucceſſores non teneantur amplius illud præſtare: ſecus erit in renovatione inveſtituræ. *Caſſan. in conſuetud. Burg. titul. Des fidez §. 1 gloſſ. fin. num. 32. vide Cravet. conſilio 215. num. 8. & gl. in cap. 14. extr. de jurejur.* ¶ In omnibus caſibus, in quibus requiritur inveſtitura, non requiritur fidelitatis præſtatio. *vide Caſſan. ibid.* ¶ Vaſallus, qui juravit Prælato, ſucceſſoribus jurare non cogitur. *cap. veritatis 14. extr. de jurejuran.* ¶ Domino excommunicato manenti, ſubditi fidelitatem non debent. *cap. fin. de pœn.* ¶ Confœderationes iniri debent ſine alterius damno, & præjudicio: ideo ſubditi non poſſunt cogi ad præſtandum juramentum fidelitatis non Domino, cum quo proprius Dominus inivit confœderationem. *Menoch. conſil. 377. lib. 4.* ¶ Fidelitatem non tenetur quis jurare ex eo ſolum, quod poſſideat bona in alieno territorio. *Cravet. conſil. 1. num. 10. part. 2.* ¶ Habens feudum ligium, non tenetur præſtare juramentum pluribus Dominis, quia tale feudum tantum recipitur ab Imperatore. *Jaſ. in l. de pupill. §. plurium, ff. de oper. nov. nunc.*

Cap. VI. Qui facere debeant fidelitatem, vel jurare, vel non.

Vaſallus non tenetur facere fidelitatem omnibus filiis Domini ſui defuncti ſuccedentibus in dominio ſed poteſt eligere unum ex eis, cui faciat ipſam fidelitatem. *Jaff. Lanf. Balb. deciſ. 26. vide tamen Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. des fidez. Rub. 3. §. 7. Bart. in l. cum unus 10. ff. de alimen. & cibar. legat. & in l. 5. §. Si plurium res, numer. 10. ff. de oper. nov. nunc.* ¶ Feudum ligium ejus eſt naturæ, ut Vaſallus juret fidelitatem, nullius alterius fidelitate reſervata. *Ozaſch. deciſ. 163. num. 5.* ¶ Pariter burgenſis jurat ipſe perſonaliter, ſicut Feudatarius, in manibus Regis, & primi Domini: Civitas vero per Syndicum jurat, quo caſu reatus perjurii non tranſit in ſingulos de Univerſitate. *Gram. d. deciſion. 105. num. 27. vide Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. des fidez. Rub. 3. §. 7. gloſſ. 1. num. 5.* ¶ Fratres Domini etiam tenentur ad juramentum fidelitatis. *Rol. conſ. 53. n. 4. vol. 2.*

Cap. VII. Quibus modis fieri poſſit.

Si ſunt duo contendentes de uno caſtro, debet fieri homagium illi, qui poſſidet. *Guid. Pap. ſing. 326.*

Cap. VIII. Qui ſint effectus.

A jam dicto juramento fidelitatis ſubditi non poſſunt ſe tueri, etiam immemorabili præſcriptione, quia talis præſcriptio non habet locum in actibus voluntariis, & in his, quæ ſunt meræ facultatis. *Roland. conſil. 53. numer. 18.* Fallit, quando ſubditi ad præſtandum hoc juramentum requiſiti, negaſſent tanquam liberi illud præſtare. *Natt. conſil. 518.* ¶ Vaſallus (ſi nihil aliud actum ſit) per juramentum fidelitatis, cenſetur promittere ſervitutem perſonalem, ſed ſervitium perſonale. *Ozaſc. deciſ. 26. num. 11.* ¶ Filius petendo juramentum fidelitatis, non videtur ſe immiſcere hæreditati paternæ. *Bartl. in l. qui putat. 73. ff. de acquir. hæred.* ¶ Poſſeſſio probatur per juramentum fidelitatis. *Abb. conſil. 62. part. 2.* ¶ Qui jurat, & promittit fidelitatem, quid debeat ſervare, *vide cap. de forma. 22. quæſt. 5.* ¶ Juramentum fidelitatis præſtitum à Vaſallo, inducit ſubjectionem. *vide per Menoch. conſil. 264. libr. 3.* ¶ Non ſemper, quod præſtatur juramentum fidelitatis, bona dicuntur feudalia. *vide Cravet. conſil. 293.* ¶ Homagium factum alteri, quam vero Domino, illi non præjudicat. *Franc. Marc. quæſtion. 454. num. 25.* ¶ Fidelitatis juramentum per Dominum propria auctoritate exactum, feudum perdere facit. *Afflict. d. deciſ. 295. num. 92.*

Cap. IX. Quando non valeat.

Si Princeps Civitatem aliquam, (quæ ſua non erat) occupet, & compellat Cives, ut fateantur contrarium, & jurent fidelitatem, talis præſtatio juramenti nullius erit momenti. *Andr. Gail. obſerv. 54. lib. 2. Pet. de Rav. ſing. 891. & Pet. Gerar. ſing. 38.*

Cap. X. Miſcellanea.

Quis poteſt ſe adſtringere præmiſſis conditionibus, & ſuos deſcendentes. *idem Guid. quæſt. 135.* ¶ Filius, qui abſtinuit ab hæreditate patris, non eſt homo illius, cui pater fecerat homagium. *Guid. Pap. ſingul. 712.*

TITULUS CCXLI.

De juramenti abſolutione.

Cap. I. Abſolutio. In quibus requiratur, vel non.

Clauſula, jurans omnia fore vera, in contractu appoſita non obſtat, quando à jurante petita fuit abſolutio à juramento, & quando hæres jurantis agit ad reſciſſionem contractus ſimulari, vel ex alia cauſa, non eſſet neceſſaria abſolutio. *Ozaſch. deciſ. 42. num. 5. Guid. Papon. quæſt. 140. num. fin. & ſingul. 345. D. Sol. in conſtitution. antiq. Sabaudiæ gloſſ. 1. ſuper decreto, Philibertus, tit. de judic. & Hippol. ſingul. 546.* ¶ Juramentum illicitum, an quis poſſit reſpuere propria auctoritate, vel ſit opus abſolutione, *vide Guid. Papon. qu. 463.* ¶ Donatio facta in venditione de eo, quod plus eſt, data enormiſſima læſione, non ſuſtinetur, ſed an tunc ſit neceſſaria abſolutio à juramento ſuper tali alienatione, & donatione præſtito, *vide Perilluſt. D. P. Teſſa: deciſ. 165. num. 8.* ¶ Abſolutio à juramento per metum extorto, quando requiratur, antequam aliquis agat, *vide Afflict. deciſ. 263.* Quando ſit neceſſaria abſolutio, & contra, *vide Capic. deciſ 174. num. 13. Andr. Gail. obſervat. 42. libr. 2. Abb. conſil. 8. & 107. part. 2.* ¶ Abſolutio eſt omnino neceſſaria ad hoc, ut quis agere poſſit. *Joſeph. Lud. deciſion. Peruſ. 18. num. 10.* ¶ Abſolutiones, & relationes à juramentis tot ſunt neceſſaria, quot fuerunt juramenta. *Gram. deciſ 66. num. 12. Natt. conſ. 144. num. 6. & Menoch. conſ. 343. lib. 4. num fin.* ¶ In juramento præſtito contra publicam utilitatem, eſt neceſſaria abſolutio, idem in juramento præſtito per filiam metu patris: *Jaſ. de actio. in §. item ſi quis poſtulante. num. 73.*

Vel non.

Quando quis graviter læditur ex laudo, is poteſt petere reductionem ad arbitrium boni viri, non obſtante juramento, nec videtur neceſſaria abſolutio, *ſecundum Guid. Papon. quæſt. 519.* ¶ Abſolutio à juramento non videtur neceſſaria in eo, qui vult impugnare contractum ex capite implementi non ſequuti. *Cravet. conſil. 174. n. 16.* ¶ Non nocet juramentum, quod ex falſa cauſa,

atque

aliquè per errorem præſtitum eſt. *Cravet. conſil. 1. pro genere, num. 227.* ¶ Quando juramentum eſt nullum; ſupervacua dicitur abſolutio & tunc non eſt neceſſaria. *Cravet. ibidem num. 231. 232. & 234.* ¶ Juramentum non probatur per inſtrumentum factum contra formam ſtatuti conditi ad evitandas fraudes: ideo ſi ſtatutum dolum, vel metum præſumat; ac fide inſtrumentum privet, tunc abſolutio à juramento non eſt neceſſaria, ſi enim ſtatutum non tolleret fidem inſtrumento, ſed annullaret contractum, tunc eſſet neceſſaria abſolutio, quia volens recedere à contractu, & illum impugnare, prius abſolutionem obtinere debet. *D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudia gl. 5. ſuper 1. part. decreti quitationem, num. 27. & 29. titul. de minoribus fol. 104.* ¶ Abſolutio non eſt neceſſaria, quando non obſtante juramento, probationes fuerunt admiſſæ, & receptæ. *Natt. conſil. 305. num. 9.* ¶ Prælatus, & tutor juramento ab ipſis præſtito in damnum Eccleſiæ, & minoris, non ligantur: ideo contravenire poſſunt abſque abſolutione à juramento, impetrata, licet abſolutio ab incauta juratione, & mala intentione, aut à facto peti debeat. *Auguſt. Bero. quæſt. 28.* ¶ Jurans ſcienter illicitum, non eget abſolutione, nec tenetur illud juramentum obſervare. *c. quanto 18. extr. de jurejuran.* ¶ An reductio ad arbitrium boni viri arbitramenti peti poſſit, non habita prius abſolutione, *vide Abb. conſil. 77 num. 5. part. 2.*

Cap. II. Quibus modis concedi poſſit, vel dari poſſit, vel non.

Abſolutio à juramento concedi debet, quando ejus obſervantia eſt nutritiva peccati, ex parte recipientis, *Capic. deciſion. 158. num. 28.* ¶ Abſolutio à juramento non debet, nec poteſt concedi, niſi ex cauſa, veluti reſpectu doli intervenientis ex propoſito, vel re ipſa, ut ſi adſit læſio ultra dimidiam, alias abſolutio nihil operatur, nec tollit vires juramenti, vel contractus. *Cravet. conſilio 7.* ¶ De ſtylo ſignaturæ Juſtitiæ, non datur abſolutio juramenti adverſus juratam obligationem in forma Cameræ, etiam ad effectum agendi: quia contra inſtrumenta habentia executionem paratam, non debet concedi, niſi ſolutionis, vel falſitatis exceptio. *Gulielm. Caſſad. deciſ. prima tit. de mutuis petit.* ¶ Quando nulla reperitur iniquitas ex parte juramentum recipientis, nec illud peccatum continet ex parte jurantis, invito juramentum recipiente, non debet fieri abſolutio. *Abb. conſ. 12. part. 2.*

Cap. III. Quibus modis obtineri, impetrari poſſit.

Abſolutio à juramento non poteſt obtineri niſi vocata parte, cujus intereſt, quod intelligas, quando abſolutio petitur ad effectum tollendæ obligationis, ſeu retractandi contractus: ſecus autem ſi petatur ad effectum agendi, & excipiendi, quia tunc non requiritur partis citatio. *Ozaſch. deciſ. 125. num. 7. Afflict. deciſ. 220. num. 10. Capel. Thol. quæſt. 62. Joſeph. Ludovic. deciſ. Peruſ. 18. DD. de Rot. deciſion. 8. alias 767. de jurejuran. in antiq. Rot. Genuen. deciſ. 192. num. 3. & 13. vide Guid. Papon. quæſt. 140. Mynſing. obſerv. 86. cent. 6. Natt. conſil. 168. num. 5. & Rol. conſil. 2. vol. 2.* ¶ Impetrans juramenti abſolutionem, vel habilitatem ad agendum, debet allegare ſe ſeductum, & circumventum. *Capic. deciſ. 159. num. 37.*

Cap. IV. Quando peti poſſit, vel non.

A juramento præſtito ſuper contractu prohibito in odium creditoris, petitur abſolutio à juramento. *Bartol. in l. 57. ff. de fidejuſſo. & manda. vide Abb. conſil. 107. part. 2.* ¶ Omnia, & ſingula contenta in inſtrumento eſſe vera jurans, & in nullo contravenire, abſolutionem à juramento petere non poteſt. *Gramm. deciſ. 45. & Guid. Papon. quæſt. 367. num. fin.* ¶ Abſolutio peti debet antequam porrigitur libellus. *Menoch. conſil. 343. num. 47. libr. 4.* Ideo à juramento quis abſolvi non poteſt, judicio jam cœpto, & perjurio patrato. *idem Menoch. conſil. 24. num. 17.* ¶ Data enormiſſima læſione ſufficit, ut quis ſit abſolutus ad effectum agendi, & excipiendi, quia licet à principio talis abſolutio non ſit plena, tamen ex poſt facto per probationes factas, vocata parte repletur, nec eſt neceſſe iterum abſolutionem petere; ſed ſufficit prima, quæ licet fuerit conceſſa ad finem agendi, proficit tamen ad finem obtinendi, & peragendi. *Afflict. d. deciſion. 322. num. 12. vide tamen Beninteni. deciſ. 14.* ¶ Minor læſus, vel qui juravit non petere reſtitutionem in integrum, debet petere abſolutionem à juramento, alioqui non procedit petitio reſtitutionis. *Natt. conſil. 144. Tom. 1. & in additio. ad Bartol. in l. 2. C. de reſcind. vend.* ¶ Abſolutio in caſu enormis, & enormiſſimæ læſionis à juramento peti poteſt. *Caſſad. deciſ. 1. titul. de empt. & vend.* ¶ Abſolutio debet peti ante terminum ſolutionis, alias ſi termino lapſo, petatur, debitor non debet audiri. *vide Roland. conſil. 34. volum. 1. & conſil. 26. volum. 3.* Citatio ideo ſuper abſolutione à juramento non conceditur, niſi ſuperſint viginti dies termini ſolutionis, alias conceſſio non operatur effectum, *Afflict. deciſion. 91.* ¶ Perjurus quo caſu poſſit petere abſolutionem à juramento, *vide Afflict. deciſ. 38. num. 3. & deciſion. 220. num. 7.* Quod non poſſit abſolvi, niſi à Papa, vel ab eo habente ſpeciale mandatum, *ſcribit Cravet. conſil. 1. pro genero, num. 7. vide Menoch. conſil. 343. numer. 48.* Et obtenta abſolutio ab inferiore, non valet. *Franciſ. Marc. quæſt. 386. part. 2. Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 90. num. 24. Magon. deciſion. 119. Rot. Floren. & Cravet. d. conſilio 1. pro genero, numer. 7. & 229. vide Roland. conſil. 34.* ¶ Florentinus ſi cum Florentino Senis cum juramento contrahat, abſolutionem à juramento petere poteſt ab Epiſcopo Senenſi, altera parte abſente, *Ludov. Roman. ſingul. 476.* ¶ Perjurus eſt, qui petit abſolutionem juramenti, quam juravit non petere: ideo ab hac promiſſione jurata, etiam petere debet abſolutionem, *Afflict. d. deciſ. 30. num. 6.* ¶ Juramentum vi, & metu extortum, eſt nullum, tamen de illo eſt petenda abſolutio. *Afflict. deciſ. 322. num. 6. & deciſ. 393. num. 12. Andr. Gail. obſerv. 42. lib. 2. cap. 2. 8. & 15. extr. de jurejuran.* ¶ Licet jurans omnia eſſe vera in contractu, non poſſit dicere contractum ſimulatum, tamen hoc non procedit in herede, vel tertio. *Ozaſch. d. deciſ. 42. num. 6. & 7.* Imo juramentum ſuper contractu ſimulato præſtitum, eſt nullum, & non eſt neceſſe petere abſolutionem, *ſecundum Gramm. deciſ. 76. num. 21. vide Jaſ. de actio. §. fuerat num. 87. & 88.* Niſi adſit clauſula, Jurans omnia eſſe vera. *vide eundem Gram. deciſ. 89.* Nam tunc juramentum excludit exceptionem ſimulationis, non obtenta abſolutione. *Afflict. deciſ. 90.*

Cap. V. Qui abſolvi poſſint à juramento, vel non.

* An ſi terminus ad probandum datus non fuit, ſit abſolvendus quis ab obſervatione judicii, *Fachin. lib. 11. cap. 28. affirmat. l. properandum. & ſi quidem Cod. de judiciis.* * An reus definitive ſit abſolvendus, quando crimen ab eo commiſſum probatum non eſt. *And. Fachin. lib. 9. contr. c. 16. affirmat. Cod. de his. de accuſat.* ¶ Perjurus eſt, qui jurat ſolvere in termino, & non ſolvit, ideo ab hoc perjurio debet etiam abſolvi. *Afflict. deciſ. 30. num. 5.* ¶ Juramentum tenetur obſervare, qui jurat abſolutionem non petere, tamen Papa poteſt abſolvere à tali promiſſione, ſi hoc in precibus fuerit narratum. *Afflict. deciſ. 220. num. 12.* ¶ Pontificialis auctoritas à juramento fidelitatis nonnullos abſolvit. *c. alius 15. quæſt. 6.* ¶ Quando juramentum relaxetur per abſolutionem, *vide Abb. conſil. 107. part. 2. & in ſuis quæſt. q. 2. n. 20.* ¶ Juramentum ubi eſt licitum ex parte jurantis, & illicitũ ex parte recipientis, poteſt recipiens compelli ad abſolvendum jurantem à juramento, ſed an ſuper hac

Tepati Compend.

Nn 2

com-

compulſione Judex ſecularis ſit competens, *vide Rom. ſingul. 498. & Abb. conſil. 8. part. ſecunda.* Hoc verum antequam jurans in perjurium inciderit, alias ſecus. *idem Rom. ſing. 499.*

Cap. VI. Quando cognoſci poſſit ſuper juramento.

Pendente cauſa abſolutionis, Judex ſecularis ad ulteriora procedere poteſt. *Franc. Marc. quæſtion. 84. part. 2.* ¶ Judex laicus cognoſcit de obreptione, ſuper qua cognovir Eccleſiaſticus in concedenda abſolutione, *Afflict. deciſion. 220. num. 9.* ¶ An Judex Eccleſiaſticus, qui cognoſcit de abſolutione, ſit competens Judex totius cauſæ, *vide DD. in Rub. de eden.* ¶ Judex ſecularis quantum libet emineat, de juramenti materia non cognoſcit: fallit in cognitione nullitatis abſolutionis conceſſæ per Judicem Eccleſiaſticum ab ipſo juramento, nam de ipſa nullitate cognoſcere poteſt. *Hippol. ſing. 367.* ¶ An Papa poſſit relaxare juramentum in præjudicium tertii, cui jus quæſitum eſt, *vide Crav. conſ. 7. num. 8.*

Cap. VII. Qui ſint effectus.

Habilitatione à juramento (per quam quis abſolvitur cum clauſula, Præmiſſis, & quibuſcunque aliis in contrarium non obſtantibus) nedum reſcripti ſubreptio tollitur; ſed etiam transſactio jurata. *Gram. deciſ. 66. num. 61.* ¶ Abſolutio à juramento ad effectum agendi in hoc ſolummodo prodeſt, ut poſſit abſolutus agere, non obſtante juramento, & oſtendere de jure ſuo, ſed in reliquis, ea non obſtante, tenetur ad obſervationem juramenti interpoſiti in contractu, quia vires ipſius non tolluntur per ipſam abſolutionem. *Afflict. deciſ. 220. num. 9.* ¶ Apoſtolica auctoritas penitus illicita ad irritum deducit juramenta, *cap. auctoritas 13. q. 6.* ¶ Juramentum confirmat in ſe contractum, & quitationem inter patrem & filiam, nec obſtat abſolutio ad effectum agendi conceſſa quæ eſt modici præjudicii, & non nocet in aliquo parti in negotio principali, nec vinculo obligationis contractæ per tale jutamentum: ideo filia quæ obtinuit abſolntionem, tenetur poſtea agere ad reſciſſionem contractus ex læſione, vel alia juſta cauſa. *Guid Pap. quæſt. 216.* ¶ Minori læſo ex contractu jurato, auſertur beneficium reſtitutionis in integrum propter juramentum, nec prodeſt abſolutio ab illo, quia non poteſt tollere diſpoſitionem auth. ſacramenta puberum, per quam parti jus quæſium fuit. *Afflict. deciſ. 322. num. 8,* Tamen data enormiſſima læſione, minoribus, & majoribus indiſtincte conceditur abſolutio à juramento, & reſcinditur contractus; ſecus data ſolum enormi læſione. *Aff. d. deciſ. 322. num. 9. vide Capic. deciſ. 159. num 24. Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 18. & Gram. deciſ. 66.* ¶ Diſpoſitio cap. quamvis, & cap. cum contingat extr. de jurejuran. procedit, quando læſio eſſet mediocris, & tunc nihil prodeſt abſolutio, *Afflict. d. deciſ. 222. num. 11.* ¶ Abſolutus à juramento in conttactu appoſito, poteſt venire contra talem contractum, quando contractus ſuſtinebatur ſolum propter juramentum, quia alias erat invalidus; ſecus ſi validus. *Hippol. ſing 529. vide eundem. ſing. 654.* ¶ Abſolutio à juramento ſemel facta, ſufficit ad totam cauſam. *Mynſing. obſ. 57. cent. 2.* ¶ Quando contrahentes aliquid faciunt in vim contractus, poſt jus tertio quæſitum, abſolutio à juramento non invalidat contractum. *Ozaſc. deciſ. 125. n 7. in fine.* ¶ Circa abſolutionem à juramento eſt diſtinguendum, aut juramentum validat contractum, & tunc non licet, abſolutione obtenta, venire contra illum, quia validatus fuit ex juramenti interpoſitione, aut non validat contractum, & tunc obtenta abſolutione, jurans remanet in priſtino ſtatu, *ita diſtinguit Abb. conſil. 107. num. 5. part. 2.* ¶ Simplices, ruſtici, mulieres, & minores in contrahendo jurantes, non obligantur, obtenta tamen ab Epiſcopo abſolutione. *idem Hipp. ſing. 450.* ¶ Abſolutionem petens à juramento, non dicitur illi contravenire. *Natt. conſil. 167. & Abb. conſ. 8. part. 2.* ¶ Perjurii cauſa an poſſit intentari, non obſtante litis pendentia ſuper abſolutione à juramento, *vide Afflict. deciſ. 31.*

Cap. VIII. Quibus modis valeat, vel non.

Abſolutio à juramento debet omnium obſtantium facere mentionem, alias ſubreptitio judicatur. *Ozaſc. deciſ. 142. num. 14.* Et tunc non valet. *Afflict. deciſ. 220. num. 11. Crav. conſil. 7. num. 11. Rol. conſ. 34. volum. 1. & Menoch. conſil. 343. libr. 4. num. 51.* ¶ Abſolutio quando dici poſſit ſubreputia, ſi non fuerit facta mentio de litis pendentia, *vide Afflict. d. deciſ. 220. num. 13.* ¶ Abſolutio à juramento impetrata, an valeat ad implorandum remedium l. 2. Cod. de reſcind. vendi. *vide Theſ. deciſ 165. num. fin.* ¶ Quando dubitatur, an juramentum ſit licitum, vel illicitum, recurrendum eſt ad Sedem Apoſtolicam, *cap. venerabilem 34. extr. de elect. & elect. pot.* ¶ Jurans non contravenire, nec petere abſolutionem à juramento, & imperata non uti, ſi petat ſimplicem abſolutionem à juramento, non petita prius abſolutione à juramento de non perendo abſolutionem, & impetrata non uti, non valet abſolutio. *Roland. conſil. 34. num. 6. vol. 1.*

Cap. IX. Quando diſpenſari poteſt ſuper juramento.

Epiſcopus poteſt diſpenſare ſuper juramento, & concedere abſolutionem ex cauſa legitima. *Guid. Papon. quæſt. 140. num. 3.* ¶ An Princeps ſecularis poſſit diſpenſare ſuper juramento, *vide Guid. Papon. quæſt. 178. & quæſt. 194.* Pro negativa *ſcripſit Hartman. cap. 5. tit. de jurament. libr. 2.* ¶ Diſpenſari poteſt ſuper juramento de quo in cap. quamvis, de pact. ſuper juramento præſtito de ſolvendis uſuris, & ſuper præſtito per filiumfam. qui renunciaverat Macedoniano, idem in eo, qui renunciavit ceſſioni bonorum, & in donatione inter virum, & uxorem, quæ firmatur juramento, ſed hoc ultimum procedit, quibuſdam probatis, *de quibus, & de præmiſſis vide per Guid. Papon. quæſt. 224. & Capel. Thol. quæſt. 231.* Quid de juramento præſtito ſuper alienationem fundi dotalis, *vide Guid. d. quæſt. 224.* ¶ Pars cogitur relaxare juramentum injuſtum, vel illicitum. *Natt. conſ. 167. Tom. 1.* ¶ Epiſcopus ſemper diſpenſare debet ſuper juramento, quando læſio eſt in exceſſiva & maxima quantitate in qua præſumitur dolus, & fraus, *Boer. conſ. 39. num. 7.*

Quando remitti poſſit, vel non.

Juramentum poteſt per partem remitti. *Guliel. de Lud. ſing. 63.* ¶ Solutio fieri debet, ſi pendente judicio ſuper abſolutione juramenti, dies ſolutionis pecuniæ advenerit. *Afflict. deciſion. 30. num. 5.*

TITULUS CCXLII.

De conclusione in cauſa.

Generalia.

DE concluſione in cauſa, *vide per Marant. in ſuo ſpec. libr. 6. tit. de concluſio in cauſ.* Et, quæ admittantur poſt illam, & de juris allegationibus, *vide ibidem.* ¶ Concluſio in cauſa quid ſit, quid operetur, quibus modis fiat, in quibus cauſis non concludatur, quando excludat ulteriores probationes, & alia de ipſa concluſione, *vide per Menoch. de arbitr. d. qu. 35.*

Cap. I. Quando dicatur concluſum.

*Concluſiones ex Bartoli combinationibus ad l. naturaliter §. nihil commune, de acq. poſſeſſio. *Facbin. lib. 10. cap. 86.* ¶ Tunc dicitur in cauſa concluſum, quando eſt renunciatum, non ſolum probationibus facti, ſed etiam allegationibus juris: & non præſumitur concluſum, niſi ex actis appareat expreſſe, vel tacite fuiſſe

fuiſſe concluſum. *Hartman. cap. 2. tit. de concluſio.* ¶ In cauſa dicitur concluſum, quando probationibus, & allegationibus per partes renunciatur. *Gail. obſervat. 107. num.3. lib. 6.*

Cap. II. Concluſio: Quibus modis fieri poſſit.

Concluſio in cauſa tripliciter fit, & ſine illa judicialis ordo non ſervatur. *D. Sol. ſuper d. decreto. nihil part. 2. tit. de concluſione cauſ. numer. 6.* ¶ Concluſio in cauſa debet fieri, altera ex partibus inſtante. *DD. de Rot. deciſ. 5. de judic. in antiq. alias 707.* ¶ In criminalibus non debet fieri concluſio, quia quocunque tempore ante ſententiam, ſi quis velit ſe defendere, is admittendus erit. *Guid. Papon. ſing. 489.* ¶ Concluſio cauſæ non eſt de ſubſtantia proceſſus: ideo abſque vitio nullitatis omitti poteſt: tamen in Camera Imperiali non fertur ſententia, niſi legitime concluſum ſit in cauſa. *Andr. Gail. obſerv. 107. lib. 1.*

Cap. III. Quæ fieri poſſint, & admitti poſt concluſionem.

De quibus Judex poſſit interrogare poſt concluſionem cauſæ, *vide Hippol. ſingul. 155.* ¶ Judex in quacunque parte judicii, etiam poſt concluſionem in cauſa, interrogat partem & poſitiones facit ex officio. *Bart. in l. 22. in repet. numer. 7. ff. de interrog. actio.* ¶ Judex ſtatuere debet terminum ad omnes exceptiones proponendas, & poſtea excipientem non debet audire, niſi tribus in caſibus, *de quibus in cap. 4. extr. de except.* ¶ Actor debet poſt datam petitionem ſuam in prima, vel ſecunda dilatione producere jura, per quæ ſuam petitionem juſtificare intendit. *vide conſtitut. antiq. Sabaudia, decret. ne partibus, tit. quod actor. in decretis noviſſimis fol. 82. mihi.* ¶ Cauſa relata, & introducta non conceditur beneficium. *Thom. Minad. deciſ. 15.* ¶ Si cauſa inſtructa ſit, & inhibeatur quatenus non ſit inſtructa, an Judex poſſit procedere ſine metu attentatorum, *vide Creſcen. deciſ. 1. alias 113. tit. de judic.* ¶ An poſt concluſionem in cauſa pars altera poſſit petere ſibi deferri juramentum ſuppletivum, *vide Andr. Gail. obſerv. 108. libro primo.* ¶ Inſtrumenta regulariter uſquè ad concluſionem in cauſa produci poſſunt, & aliquando poſt. *Mynſing. obſervat. 56. cent. 6. Matth. Matheſ. ſingul. 40. in addicio. & ſingul. 57.* ¶ Si ante concluſionem in cauſa ſint præſentatæ aliquæ ſcripturæ publicæ, quæ indigeant aliqua probatione, poſſunt (ſi improbentur) poſt concluſionem in cauſa comprobari. *Afflict. deciſion. 115.* ¶ Quod dicitur poſt concluſionem in cauſa nihil eſſe producendum, intelligitur in eadem cauſa principali; ac eadem inſtantia, non in cauſa appellationis, vel ſupplicationis: Item procedit dictum jure ordinario; non autem quin via reſtitutionis in integrum, quis ſibi conſulere in cauſa non obſtante. *idem Dom. Sol. ſuper dict. decreto, nihil, titul. de concluſ. in cauſ. num. fin. & Menoch. de arbitr. libr. 1. quaſt. 35. num. 19.*

Vel non.

Ubi in cauſa concluſum eſt, nullæ ſunt partes Judicis, niſi in pronunciando, & clauditur proceſſus, adeo quod nulla allegatio deinceps fieri debeat. *Guid. Papon. ſingul. 418.* ¶ Poſtquam concluſum fuit in cauſa nihil allegari poteſt, quod habeat impedire ſententiam, quæ ſola ferenda reſtat, ſed an poſſint produci inſtrumenta, *vide Hartman. cap. 2. tit. de concluſ.* Et an liceat tunc admittere probationes, *vide ibidem cap. 3.* ¶ Poſt aſſignationem ad jus nihil fieri poteſt, vel produci, niſi parte vocata. *Jo. Gal. quaſt. 245.*

Admitti, vel non.

An poſt concluſionem in cauſa admittatur interrogatoria, *vide Menoch. de arbitr. libr. 2. cap. 2. numer. 18.* ¶ Renunciatione, & concluſione facta in cauſa, partes admittuntur ad producendum inſtrumenta de novo reperta, præſtito ſuper hoc juramento. *Bartol. in l. admonendi 31. ff. de jurejuran. Jaſ. Lanf. Balb. deciſion. 23.* Idem in teſtibus. *Guid. Papon. quaſt. 201. vide conſtitut. antiq. Sabaudia titul. de concluſione in cauſa, & comment. D. Sol. in dd. conſtit. fol. 155.* Alias concluſio cauſæ excludit productionem teſtium. *Ægid. Bellam. concluſio 52.* Nec Judex poteſt admittere novas probationes. *Natt. conſ. 251. & 252.* ¶ Nulla admittitur ſcriptura, jus & factum continens, poſt concluſionem in cauſa. *Lanf. de Oriano. ſingul. 12.* ¶ Poſt concluſionem non admittuntur probationes; ſed dictum limitatur pluribus in caſibus, *de quibus vide per eundem Gail. d. obſerv. 167. lib. 1. Ozaſc. deciſ. 142. num. 6. Bartol. in auth. at qui ſemel. C. de probat. DD. de Rota. deciſ. 8. alias 758. & 10. alias 802. de judic. in antiq.* Quo loci habetur admitti novam probationem ſolutis expenſis.

Tepati Comperid.

Cap. IV. Concluſio. Quando revocari poſſit incertum ſit.

Concluſio in cauſa mera interlocutoria eſt facile revocabilis, tamen jure, & ſtatutis corroborata interrumpi non debet ſine Principis reſcripto, maxime ſi judex jam acta remiſerit Conſultori, vel ſi Senator viderit, & proceſſum jam retulerit, cui eſt injurioſa interruptio. *idem D. Sol. ſuper d. decreto, nihil, num. 10. & ſeqq. fol. 156.* ¶ Concluſio cauſæ tacite videtur revocata, ſi admittantur poſt concluſionem articuli. *Afflict. deciſion. 1.5. num. 2.* ¶ Concluſio cauſæ facilius revocatur ad petitionem partis, in cujus contumaciam fuit facta, quam alterius. *Ægid. Bellam concluſ. 96.* ¶ Concluſio facta, etiam cum poteſtate revocandi, non debet revocari ad partis petitionem, niſi ex juſta cauſa *Ægid. concluſ. 55. & 51.* ¶ An confeſſio erronea poſt concluſionem in cauſa poſſit revocari, *vide Rom. conſ. 433.* ¶ Relata in Senatu cauſa quæ collata dicitur, an poſt data dubia, poſſit interrumpi, *vide Perilluſt. D. P. Teſſa. deciſ. 33.*

Cap. V. Qui ſint effectus.

Aſſignatio ad proponendum præcludit partibus viam ulterius quicquam producendi. *D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudia gloſſ. ſuper. 2. par. decret. ut nihil, tit. de concluſion. cauſa.* Idem in aſſignatione ad jus. *ibid. num. 5.* ¶ Aſſignationis ad proponendum prætermiſſio vitiat ſententiam: idem in aſſignatione ad illam audiendam. *ibid. num. 8.*

TITULUS CCXLIII.

De ſportulis.

Cap. I. Sportula: Qui teneantur ſolvere.

Sportulæ ſolvuntur illa parte, quæ inſtat cauſam expediri, & æqualiter ſi ambæ inſtant, *Rebuff. in conſtitut. Reg. tractat. de ſentent. executor. artic. 5. Tom. primo.* ¶ Licet Judex invita una ex partibus aſſumpſerit conſilium Sapientis, nihilominus utraque pars tenetur ſolvere ſuam partem ſportularum. *Caſſan. in conſuetud. Burg. titul. dee droicts. Rebuff. 4. §. 7. gloſſ. 12 num. 37.* ¶ Sportulæ præſtantur regulariter Judicibus ordinariis ſecundum conſuetudinem fori exceptis; cauſis ſummariis, in quibus de jure ſportulæ non ſolvuntur, niſi ſtatuto, vel conſuetudine aliter caveatur. *Natt. conſil. 54. Tom. 1. & Rol. conſil. 87. vol. 2.* ¶ Sportulæ quibus, & à quibus ſint ſolvendæ, *vide gloſſ. in authent. offeratur. C. de lit. conteſtat. & Jaſ. de actio. in §. omnes autem, verſicul. tripli, num. 45.*

Cap. II. Quibus non debeantur.

Sportulas in cauſis miſerabilium perſonarum, Judices habere non debent. *Jaſon. de actio. in §. omnes, verſicul. tripli, numer. 55. & Roland. conſilio 87. volum. 2. num. 22.* ¶ Litis conteſtatio ubi non detur, nec ſimiliter ſportulæ dari, non debent. *Rol. d. conſ. 87. n. 16.* ¶ Judex non poteſt retinere proceſſum pro ſportulis. *Boer. dec. 15.*

 ¶ Spor-

¶ Sportulæ de jure Canonico ſunt reprobatæ, valet tamen conſuetudo in contrarium. *Lud. ſing. 183.*

TITULUS CCXLIV.

De ſententiis interlocutoriis.

Generalia.

SEntentiarum tria ſunt genera, quia aliæ ſunt interlocutoriæ, aliæ diffinitivæ, & aliæ mixtæ, quæ habent vim diffinitivæ. *Guid. d. q. 12. num. 6.* ¶ Quæ ſententia dicatur interlocutoria, quomodo differat à diffinitiva, & multa alia de materia, *vide per Maran. in ſuo ſpec. part. 6. tit. & demum fertur ſententia, Matheſ. ſingul. 39. & Guid. Papon. ſing. 612.*

Cap. I. Sententia interlocutoria; Quæ dicatur.

Sententia abſolutoria à judicii obſervatione propter libelli inepitudinem, vel actoris abſentiam, magis eſt interlocutoria, quam diffinitiva. *Jaff. Lanſ. Balb. deciſ. 262. & 421.* ¶ Sententia ſuper recuſatione, vel incompetentia, aut competentia judicis, & ſuper deſertione appellationis, eſt interlocutoria, licet habeat vim diffinitivæ. *idem Jaff. deciſ. 421. Cravet. conſilio 181. Matheſ. ſingul. 39. Capel. Thol. quæſt. 48. 186. Guid. Papon. quæſt. 12. & quæſt. 220. vide eundem Guid. ſingul. 944. & Roman. ſingul. 130.* Sed quæ ſint interlocutoriæ habentes vim diffinitivæ, *vide Mynſing. obſervat. 88. cent. 3. Capel. Tholoſ. quæſt. 48. & Matheſ. ſingul. 39.* ¶ Sententia lata ſuper executione ſententiæ, eſt interlocutoria. *Jaff. Lanſ. Balb. deciſ. 422.* Sed lata ſuper poſſeſſorio, eſt ſemper diffinitiva. *Hartman. cap. 10. titul. de ſentent. libr. prima.* ¶ Præceptum de ſolvendo factum à judice in confeſſum non dato libello, ſed ad ſimplicem requiſitionem creditoris habet vim interlocutoriæ, & non diffinitivæ, ideo poterit revocari contrario Imperio; ſecus ſi dato libello emanaverit confeſſio, quia tunc non fit præceptum, ſed debet ferri ſententia diffinitiva. *Jaff. Lanſ. Balb. deciſ. 72. vide Guid. Papon. ſingul. 612.* ¶ Sententia lata ſuper attentatis, dicitur interlocutoria. *DD. de Rot. deciſ. 10. alias 215. de ſentent. & re judic. in antiqu.* ¶ Sententia interlocutoria quæ dicatur, *vide Matheſ. ſingul. 39.* ¶ Sententia lata hoc modo, pronuncio non fuiſſe probatum, eſt interlocutoria, & non diffinitiva. *Guid. Papon. ſingul. 612.* ¶ Condemnatio expenſarum, quæ fit, pendente lite, eſt interlocutoria; ſecus ſi fiat in ſententia diffinitiva. *Guid. ſingul. 720.* ¶ Præceptum Judicis faciens ad cauſam, dicitur ſententia interlocutoria. *Anton. Corſet. in ſuis ſingul. litera P. ſingul. præceptum 2. & Bartol. in l. quoties 17. Cod. de dignitat. libr. 12. numer. 6.* ¶ Secundum decretum dicitur ſententia interlocutoria; ideo poteſt à judice quandocunque revocari. *Ludovic. Roman. ſingul. 608. & Matheſ. ſingul. 39.* ¶ Sententia lata ſuper appellatione ab interlocutoria reſpectu partium eſt interlocutoria, licet reſpectu judicis dicatur diffinitiva, ſi pronuncietur contra appellantem, & remittatur negotium diffiniendum judici à quo. *Jaff. Lanſ. Balb. deciſ. 219.* ¶ Sententia ab obſervatione judicii, & ab obſervatione inſtantiæ, eſt eadem, & interlocutoria, quando non reſpicit merita cauſæ. *Borg. Cavalcan. deciſ. 7. de judic. Bartol. in l. 7. ff. ſi ſervit. vend. vide eundem Bart. in l. libellorum §. quod ſi libelli. ff. de accuſatio.* ¶ Si perempta inſtantia, judex abſolverit reum ab obſervatione judicii, talis ſententia dicitur interlocutoria. *Guid. quæſt. 16. & 220. num. 3. Marc. quæſt. 711.* ¶ Si fuerit appellatum ab interlocutoria, & Judex, ad quem, pronunciaverit bene, vel male, talis ſententia dicitur interlocutoria. *Guid. Papon. quæſt. 220. num. fin.* ¶ Interlocutoria dicitur, reintegratio poſſeſſionis in ſummario poſſeſſorio, judicio pendente. *Cravet. conſil. 140. numer. 4.* ¶ Sententia dicitur mere interlocutoria non habens vim diffinitivæ, quæ non perimit jus partis in cauſa principali, licet illa interlocutoria nullam expectet ſententiam poſt ſe in eadem inſtantia, & contineat præjudicium irreparabile. *Cravet. conſil. 181. vide Guid. ſingul. 923.* Sententia de exequenda alia ſententia, eſt interlocutoria habens vim diffinitivæ. *Capic. deciſion. 1. numer. 21. & Rot. Genuen. deciſ. 164.* ¶ Sententia lata ſuper exceptionibus declinatoriis, vel peremptoriis, etiam judicium nullum reddentibus, eſt interlocutoria: quia natura diffinitivæ eſt, quod feratur ſuper negotio principali, & non ſuper exceptionibus. *Capic. deciſ. 144.* Et ſententiæ interlocutoriæ modi, & cauſæ, ſunt 26. *vide ibidem numer. 5.* ¶ Pronunciatio ſuper exceptione dilatoria, vel peremtoria, & ſuper interpoſitione decreti, eſt interlocutoria. *Guid. Papon. quæſt. 10.* ¶ Pronunciationes latæ in executione ſententiæ, ſunt interlocotoriæ; tamen præceptum de ſolvendo habet vim diffinitivæ, *Guid. Pap. quæſt. 11. & 12. vide, & ſing. 612. Rot. Genuen. deciſ. 164. & Crav. conſ. 273.*

Cap. II. Quæ dicatur diffinitiva, vel non.

Licet quælibet ſententia, quæ definit illud, de quo erat contentio, largo modo dici poſſit diffinitiva, tamen illa proprie diffinitiva dicitur, quæ definit negotium primum in petitione deductum, de quo principaliter inter partes eſt altercatum. *Guid. Papon. quæſt. 16.* ¶ Ubicunque interlocutoria parat præjudicium negotio principali, dicitur habere vim diffinitivæ. *Guid. d. quæſt. 12. numer. ſecundo.* ¶ In arbitrariis actionibus poſſunt ferri duæ ſententiæ, ſed quando feruntur, an utraque ſit diffinitiva, & ab ambabus ſit appellandum, *vide Bartol. in l. ſi cum 14. §. hac autem. ff. de eo, quod metus cauſ. & in l. arbitrio 19. ff. de dol. mal.* ¶ Interlocutoria dicitur habere vim diffinitivæ, quando continet aliquid dari, vel fieri. *Guid. d. ſingul. 720.* ¶ Interlocutoria, qua pronunciatur capitula non eſſe admittenda, vel poſitionibus non eſſe reſpondendum, vim diffinitivæ habet. *Menoch. de arbitra. libr. 2. caſ. 51. num. 31.* ¶ Præceptum judicis de cavendo, vel de ſatiſdando pro legatis conditionalibus, in diem, vel etiam pure contra hæredem factum, dicitur eſſe ſententia diffinitiva, ſecus ſi incidenter petatur ſatiſdatio de judicio ſiſti, vel de judicato ſolvendo. *Matheſ ſing. 22.* ¶ Sententia ſuper deſertione appellationis eſt diffinitiva, ſi à diffinitiva fuerit appellatum: ſecus ſi pronuncietur ſuper deſertione appellationis interpoſitæ à ſententia interlocutoria. *Mynſing. obſerv. 36. cent. 3. Andr. Gail. obſerv. 138. libr. 1. vide Guid. Pap. quæſt. 11. 12. 220. Capel. Thol. quæſt. 364. & Franc. Marc. quæſt. 1.* ¶ In appellatione à diffinitiva etiam definitur, & cognoſcitur de gravamine illato per interlocutoriam, à qua non fuerat appellatum, *Jaff. Lanſ. Balb. deciſ. 133.* ¶ Contrarium tamen *ſcribunt Magon. deciſ. 6. Luc. numer. 16. 38. & Mynſing. obſerv. 49. cent. 2.* ¶ Interlocutoria habens vim diffinitivæ, æquiparatur ſententiæ diffinitivæ, dicitur autem habere vim diffinitivæ, quando per illam non diffinitur integre cauſa principalis, ſed per indirectum tangitur, & diffinitur articulus, qui ad diffinitivam ſpectat, *ſcribuntur exempla per Andr. Gail. obſervat. 130. num. 6. lib. 1.*

Cap. III. Interlocutoria quando revocari poſſit, vel non.

Appellatione ab interlocutoria pendente, poteſt judex illam revocare, niſi jam eſſet inhibitum per judicem, ad quem. *Jaff. Lanſ. Balb. deciſion. 459. Capic. dec. 1. num. 28. & 30. facit cap. cum ceſſante 60. extr. de appellatio. & gloſſ. ibidem.* ¶ Per ſecundam interlocutoriam contrariam primæ, cenſetur à prima receſſum. *l. ſi opus 16. ff. de oper. nov. nunc.* ¶ Judex delegatus, qui pronunciavit ſe non eſſe competentem, non poteſt talem revocare inter-

Digitized by Google

interlocutoriam; ſecus ſi ſit Ordinarius, vel Delegatus ad univerſitatem cauſarum: limita tamen primum dictum, quando ab ipſa pronunciatione fuiſſet appellatum, quia tunc poſſet Delegatus eam revocare. *idem Jaſſ. deciſ. 264.* ¶ Sententia illa poteſt mutari, quæ non finit judicium, quia non dicitur proprie ſententia, niſi finiat totum judicium. *Bart. in l. dicere. 23. & in ultima addit. ff. de recept. arbit.*

Cap. IV. Quando confirmari poſſit, vel non.

An interlocutoria debeat confirmari, vel irritari in cauſa appellationis ex iiſdem actis, vel ex noviter deductis, & productis, *vide per Cravet. conſil. 182. & in conſtit. antiq. Sabaudiæ in ſtatutis noviſſimis tit. pro leviori expeditione cauſarum, mihi fol. 101.*

Cap. V. Quando ferri, remitti poſſit, vel non.

Quando ſit ferenda ſententia interlocutoria proviſionalis, & in quibus caſibus, pendente lite principali, provideatur alteri parti ex aliqua cauſa per modum proviſionis, *vide Rebuff. in conſtitut. Reg. tractat. de ſentent. proviſio. in præfat. Tom. 1.* ¶ Sententia interlocutoria, quando ferri poſſit ſine cauſæ cognitione, & debet inſerri ſcriptis *Bart. in l. nec 9. §. ubi. ff. de offic. Proconſ.* ¶ Interlocutoria, quæ, & quando ferri poſſit, parte non citata, ſine cauſæ cognitione, *vide Bart. ibid.* ¶ Interlocutoria, quæ cauſæ cognitionem non deſiderat, parte abſente, poteſt proferri. *l. diem proferre 32. & 54 ff. de recept. Arbitr.* ¶ Quando appellatur ab interlocutoria, & Judex appellationis pronunciat bene judicatum, cauſa debet remitti ad primum Judicem; ſi vero male debet retineri, ſed an remiſſio debeat fieri expreſſe, *vide eundem Gail. obſerv. 131. lib. 1.*

Cap. VI. Quando non tranſeat in judicatum.

Interlocutoria quoad Judicem nunquam tranſit in judicatum. *Rot. Genuenſ. deciſ. 164. num. 15.* Ideo regulariter Judex ſuam poteſt revocare interlocutoriam. *Mago. deciſ. 131. Rot. Flor. Afflict. deciſ. 115. Rot. Genuenſ. deciſ. 164. num. 11. vide Bartol. & Doc. in l. quod juſſit. ff. de re judic.* ¶ Fallit primo, quando res non eſt integra, velut ubi ſua interlocutoria fuit executioni mandata. *Mago. deciſ. 131. Guid. Pap. ſing. 853.* Vel trahit ſecum executionem. *Bart. in leg. 1. §. quod ff. de Prætor. ſtipulat.* Sed hæc fallentia ſublimitatur, quando ex cauſa, & illa cognita, fit revocatio. *Mago. d. deciſ. 131. num. 5. & Bart. in d. §. quod.* Verum qualis eſſe debeat cauſa & cognitio, *vide Mago. d. deciſ. 131.* ¶ Secundo, fallit in interlocutoria habente vim diffinitivæ. *Capic. deciſ. 1. num. 24. & deciſ. 144. num. fin. Cravett. conſil. 181. num. 2. Guid. Pap. ſingul. 923.* Sed pariter hæc fallentia ſublimitatur, quando Judex pronunciavit officio ſuo nobili. *Capic. deciſ. 1. numer. 24.* ¶ Tertio, fallit concluſio in interlocutoria magnæ Curiæ in cauſa remiſſionis fori, quæ non poteſt revocari, etiam per contrarium imperium. *Capic. deciſ. 144.* ¶ Quarto, fallit in caſu, quo quis pronunciavit ſe non eſſe Judicem competentem. *Guid. Pap. quæſt. 436. num. 13. Capel. Thol. quæſt. 186. & Bartol. in l. 23. ff. de recept. arbitr.* ¶ Quinto, fallit in Judice appellationis, qui pronunciavit bene, vel male: quia tunc dicitur functus officio ſuo, & ideo non poteſt amplius reparare ſuam interlocutoriam. *Ægid. Bellam. concluſ. 23. vide Capel. Thol. quæſt. 364.* ¶ Sexto, fallit, quia licet interlocutoria non tranſeat in judicatum quoad Judicem, tamen ille non poteſt eam rovocare ſine cauſa legitima, & rationabili. *Ægid. Bellam. concluſ. 51.* ¶ Septimo, fallit in interlocutoria, per quam Judicis officium expirat, ut quando remittitur cauſa Judici, à quo; quia tunc habet vim diffinitivæ. *Franc. Marc. quæſt. 102. part. 1. & quæſt. 664. part. 2.* ¶ Octavo, fallit, quando conſuetudo fori dictat contrarium. *Rebuff. in conſtitut. Reg. tractat. de ſentent. proviſio. artic. 3. gloſſ. 1. num. 36.* ¶ Nono, fallit, quando interlocutoria fuit bis confirmata. *Jaſſ. Lanſ. Balb. deciſ. 194. Joan. de Arnono, ſingul. 37. Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus liter. A. appellat. 3.* Nam Judex ſuam interlocutoriam poteſt tantum bis revocare regulariter. *Jaſſ. Lanſ. Balb. d. deciſ. 194.* ¶ Decimo, fallit in interlocutoria, per quam Judex interpretatur verba ambigua ſententiæ. *idem Corſet. liter. S. ſin. ſententia 1.* ¶ Quia interlocutoria nunquam tranſit in judicatum reſpectu Judicis, ille poteſt, & debet eam revocare, quando honeſtas hoc ſvadet, licet pars talem revocationem petere non poſſit. *Cravet. conſil. 23. num. 8. Bartol. in l. 9. ff. qui ſatis dare cogant.* Quam interlocutoriam poſſit Judex revocare ex officio, *vide eundem Bartol. in l. 4. C. ſi minor. ſe major. dixer.* ¶ Interlocutoria lata ex relatione Peritorum in arte, nedum poteſt per appellationem revocari, ſed etiam nunquam tranſit judicatum, quin poſſit per Peritos revocari. *idem Jaſſ. deciſ. 341.*

Cap. VII. Quando appellari poſſit, & appellatio interponi poſſit.

Si ab interlocutoria non appellavero, ſed petiero eam tolli contrario Imperio, potero appellare, ſi non tollatur, & totam cauſam introducere coram Judice, ad quem. *Guid. Papon. ſingul. 382.* ¶ Appellatio ab interlocutoria quot, & quibus caſibus ſit admiſſibilis, *vide Guid. Papon. quæſt. 75. infra tit. de appellat. ab interlocut.* ¶ Si non fuerit appellatum intra decem dies ab interlocutoria, & pars petat poſtea illam revocari poteſt tunc appellari: & ubi exceptio, quæ negotio principali præjudicat, vel judicium nullum reddit, fuerit per interlocutoriam repulſa, & poſt diffinitivam ſententiam appellari contingat, Judex appellationis ipſam interlocutoriam poterit revocare eo, quia ipſe ſuccedat loco Judicis à quo. *Guid. Pap. ſingul. 349.* ¶ Appellatio ab interlocutoria qualiter interponi debeat, quæ regulariter ex iiſdem actis juſtificari debet. *Andr. Gail. obſerv. 130. lib. 1.*

Cap. VIII. Qui ſint effectus interlocutoria.

Ex ſententia interlocutoria oritur actio in factum, ſicut à diffinitiva. *Guid. Papon. ſingul. 612. Bart. in l. 3. §. idem ſcribit. ff. de pecul. num. 11.* ¶ Pronunciatio facta per Judicem in pronunciando quem eſſe Procuratorem, non nocet domino. *Bartol. l. licet 24. Cod. de Procurat. num. 7.* ¶ Interlocutoria lata ſuper legitimatione perſonarum, facit jus inter partes, non appelletur. *Mago. deciſ. Luc. 6. num. 17.* ¶ Appellatio ab interlocutoria poteſt juſtificari ex novis allegationibus, & probationibus, quando allegatio, vel exceptio de novo habet ortum ex facto adverſarii: ubi interlocutoria eſt lata contra abſentem: & quando infert gravamen irreparabile: *idem Jaſſ. deciſ. 442.*

Cap. IX. Quibus modis valeat, vel non.

Sententia ſecunda interlocutoria, lata animo recedendi à prima in caſu, quo poteſt revocari, valet. *Bart. in l. cum 13. § ſi dominus. ff. de oper. nov. nunciat.* ¶ Sententia interlocutoria non eſt nulla propter defectum citationis. *Ægid. Bellam. concluſ. 123.*

Cap. X. Judex. Quæ facere poſſit in pronunciando.

Quando in judicio de aliquo dubitatur, quod conſiſtit in artis peritia, judex committit hoc decidendum peritis in arte. *Bart. in authent. comparationes. Cod. de fide inſtrum.* ¶ Judex appellationis non poteſt incidenter cognoſcere ſuper nullitate interlocutoriæ. *Cravet. conſ. 573. num. 5.* ¶ Licet Judex (à cujus interlocutoria eſt appellatum) qui non detulit appellationi poſſit in cauſa procedere ante inhibitionem, tamen ſi debite requiſitus non dederit apoſtolos ſic procedendo facit proceſſum nullum, niſi appellationi eſſet renunciatum.

Jaſ. Lauſ. Balb. deciſ. 448. ¶ Judex uſque ad ſententiam poteſt pœnam minuere. *Bartol. in l. 3. C. ex quibus cau. infam. irrogat.* ¶ Judex ſi ex intervallo, & incontinenti, propoſita exceptione proceſſerit ad ulteriora, videtur de exceptione emergente cognoviſſe, & exceptioni propoſitæ renunciaſſe. *Put. deciſ. 388. lib. 3. vide Ozaſ. deciſ. 142. num. 39.* ¶ Exceptio dum opponitur, an illa militet, eſt ante omnia pronunciandum, nec debet ad merita reſervari. *Gnam. deciſ. 65. num. 84.* ¶ Reſervatio exceptionum, quam facit Judex interloquendo dicens; eſſe ad ulteriora procedendum, ſalvis exceptionibus, eſt magnæ importantiæ, adeo; quod ſi appareat exceptiones eſſe legitimas, & quam vere obſtent, tunc proceſſus redditur retro nullus, & quicquid poſtea fuerit factum. *Hippol. ſingul. 696.* ¶ Quando exceptio dilatoria ſolutionis fuit omiſſa, quomodo debeat judicare Judex: & quando in litis conteſtatione judex reſervat exceptiones, talis reſervatio intelligitur, tam de peremptoriis, quam de dilatoriis. *Bartol. in l. exceptionem 19. Cod. de probat.*

Cap. XI. Miſcellanea.

Actor debet reficere expenſas reo, abſoluto ab obſervatione judicii quando cauſam reaſſumit. *D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudiæ gloſſ. num. 9. ſuper 2. part. decreti ut nihil titul. de concluſion. in cauſ. fol. 158.* ¶ In cauſis interloqui, vel ordinari nulli petere licet, niſi inſcriptia per Patronum cauſæ, *vide ipſas conſtitut. antiq. Sabaudiæ titul. In cauſis, &c. in reformatione ſtatutorum, fol. 89. mihi.*

TITULUS CCXLV.

De ſententiis diffinitivis.

Generalia.

DE ſententia, quæ caret verbo condemnatorio, *vide per Magon. deciſ. 133. Rot. Flor.*

Cap. I. Sententia diffinitiva, quæ dicatur.

Sententia cum clauſula, Alio an apparente, an dicatur diffinitiva, & pura, *vide eundem D. Sol. ibidem num. 5. fol. 158.* ¶ Quid ſit ſententia, & in quibus differat à re judicata, *vide Rebuff. in conſtitut. Reg. tractat. de ſentent. execut. in præfatio. fol. 184.* Unde dicatur, & in quibus differat ab interlocutoria, & de materia, *vide per Maraut. in ſuo ſpec. part. 6. tit. & demum fertur ſententia.* ¶ Sententia illa dicitur diffinitiva, quæ controverſiæ finem imponit, condemnationem, vel abſolutionem continens. *Abb. in ſua Pract. cap. 104.* ¶ Arbitri ſententia, non per omnia ſententia eſt. *l. quid ergo 13. §. ex compromiſſ. ff. de his, qui notant. infam. vide ſupra titul. de arbitr.* ¶ Licet quælibet ſententia, quæ debuit illud de quo eſt controverſia ſeu contentio, intelligi poſſit (large ſumpto vocabulo) diffinitiva, tamen proprie diffinitiva dicitur, quæ definit, & dirimit negotium primum in petitione deductum, de quo inter partea principaliter eſt altercatum. *Guid. Pap. quæſt. 16. & quæſt. 220.* ¶ Sententiarum tria ſunt genera, quia alia eſt ſententia interlocutoria, altera diffinitiva, & alia mixta. *Guid. Papon. quæſt. 12. num. fin.* ¶ Appellatione ſententiæ in dubio venit diffinitiva, & non interlocutoria. *Matheſ. ſingul. 93. & gloſſ. fin. l. 1. §. biduum, ff. quando appel. ſit*, vide de materia ſententiarum, *per Henr. Boer. in ſuis ſingul. tit. ſententia.*

Cap. II. Qualis ſit.

Sententia abſolutoria lata ſub conditione, ſeu reſervatione, quod ſi error probetur, poſſit actor iterum agere, dicitur pura, reſolutiva ſub conditione. *Ozaſch. dec. 145.* ¶ Conditio in ſententia ſi præcedat, vel ſequatur condemnationem, an ſit differentia, ut ſententia dicatur conditionalis, *vide Ozaſc. d. deciſ. 145.* ¶ Conditio in ſententiis retrotrahitur. *Ozaſch. ibidem num. 3.* ¶ Factus eſſet Judex, qui cum res petitur, in æſtimatione condemnaret, ſi res præſtari poſſet, quia ſententia debet eſſe conformis libello; alias erit injuſta. *l. cum quidam 17. C. de fidei. libert. facit l. ut fundus 18. ff. commun. divid.* ¶ Sententia debet eſſe conformis libello. *Ozaſch. deciſ. 146. Afflict. deciſ. 364. num. fin. vide Gnam. deciſ. 19.* Sed quomodo dictum intelligatur, *vide Franc. Marc quæſt. 13. part. 2. Gnammat. d. deciſ. 19. num. 7. & 9. Vera. deciſ. 262. part. 2.* Et de limitationibus *per Jaſ. de actio. in §. curare.* Et non conſtito de libello non valet. *Rot. Genuenſ. deciſ. 28. num. 13.* ¶ Tranſactio, & ſententia ſunt ejusdem conditionis. *Bart. in l. ſub prætextu 29. Cod. de tranſact.* ¶ Paria ſunt in ſententia (certam quantitatem continentia) referre, *l. 5. §. fin. & l. 59. ff. de re judic.* ¶ Sententia in dubio præſumitur juſta. *Rol. conſ. 71. volum. 1.* ¶ Sententia, contractus, & ultima voluntas æquiparantur. *l. 9. ff. de manumiſſio.* ¶ Appellans an teneatur probare ſententiam injuſtam, an vero appellatus debeat contrarium probare eſſe juſtam, *vide Guid. Pap. quæſt. 436. num. 8. & ſeqq.*

Cap. III. Quæ requirantur.

Ubi ſententia facit magnum præjudicium, debet plene cognoſci, & probari; ſed in caſibus modici præjudicii, ſemipleta probatio ſufficit ad illam ferendam. *Bart. in l. ſi conſtante. 55. num. 8. ff. ſolut. matrim.* ¶ Sententia præſumitur lecta, Judice præſente, ſi in ea dicatur ſententialiter promulgata. *Bart. in l. ſciendum 30. ff. de verbor. oblig. num. 19.* ¶ Sententia eſt ſcribenda in lingua, quæ communis eſt, & intelligibilis in loco, in quo profertur. *Ozaſch. deciſ. 144.* ¶ Ea, quæ deſiderant cauſæ cognitionem debent expediri judice ſedente. *Bart. in l. 4. Cod. de dilat.* ¶ In cauſæ cognitione debet de tribus inquiri. *Bartol. in l. cum is 8. §. ut igitur. ff. de tranſact.* ¶ In reo ſufficit quod ſit in caſu condemnationis tempore ſententiæ; ſed in actore requiritur ut habeat jus agendi duobus temporibus, nempe litis conteſtatæ, & ſententiæ. *l. tigni 7. §. ſi quis. ff. ad exhib.* ¶ Sententia ſatis eſt, quod contineat condemnationē vel abſolutionem æquipollenter. *Bart. in l. ab emptione 59. ff. de pact. num. 14.* ¶ In ſervitutibus qualiter formetur ſententia, *vide Bartol. in l. ſicuti 8. ſed ſi quæritur. ff. ſi ſervit. vend.* ¶ Sententia diffinitiva de jure non requirit ſubſcriptionem Judicis, quia ſufficit, quod ſit lata, & per Judicem. *Vem. deciſ. 139. part. 3.* ¶ Re perempta, eſt neceſſaria ſententia propter acceſſionea, & poſtulationes de evictione. *l. uſque 16. ff. de rei vendic.* ¶ Cauſa in ſententia regulariter non debet inſeri: fallit in certis caſibus, *de quibus vide per Bartol. in l. properandum. §. illo procul dubio. C. de judic. & in leg. 2. §. ignominia ff. de his, qui notant. infam.* ¶ Quæ ſunt neceſſaria de directo ad fundandum jus, & intentionem agentia, vel defendendi, probanda ſunt. *Ægid. Bellam. concl. 617.* Sed quid, quando quis ſe fundat ſuper aliqua qualitate, *Rot. Gen. deciſ. 12* ¶ Conſilium Sapientis, an requiratur in cauſis arbitrariis, & an judex etiam illiteratus neceſſe habeat approbare conſilium Sapientis, vel poſſit illud laxare, etiam altera partium contradicente, *vide Menoch. de arbit. lib. 1. quæſt. 23.* ¶ Qui proponit actionem ineptam ſuccumbit, ſed tunc in ſententia inſerenda eſt cauſa. *Bart. in l. 1. §. ideo autem. ff. ſi menſor falſum mod. dixerit.* ¶ Sententia ſimpliciter lata debet declarari ſecundum ordinem petitionis. *l. ſi Præſes 32. ff. de pœnis.*

Cap. IV. Quibus modis intelligatur.

Sententia generalis reſtringitur ad cauſam, de qua inter partes agebatur. *Rot. Genuenſ. deciſ. 16. num. 10.* ¶ Verba ſententiæ intelliguntur ſecundum naturam judicii. *Rot. Genuenſ. deciſ. 103. num. 3.* ¶ Sententia dubia interpretari debet in favorem rei, ut minus cenſeatur gravatus, quam ſit poſſibile: ideo quando in libello concluditur

ditur

Digitized by Google

ditur alternativo, & Judex condemnat in petitis, cenſetur condemnare reum in id, quod minus eſt. *Crav. conſ. 74. num. 9. vide eundem, conſil. 188.* Et interpretari debet ſecundum jus commune. *Cravet. d. conſil. 74.* ¶ Quomodo ſit interpretanda ſententia, *vide Rot. Genuenſ. deciſ. 3. num. 19. & deciſ. 204. Menoch. conſ. 110. volum. 2.* ¶ Sententia reſtringi debet, quoties reſtringi poteſt ſalva recti ſermonis, & lata pro reo non prodeſt fidejuſſori. *Cravet. conſ. 183. num. 8. Menoch. conſ. 110. volum. 2. de arbitr. quæſt. 69.* ¶ Sententia an intelligi debeat ſecundum libellum, eſt proprie interpretanda, *vide Creſcent. deciſ. 6. alias 133. titul. de ſentent. & re indic. Cravet. d. conſ. 188.* ¶ Antecedens qui vult, cenſetur velle conſequens neceſſarium, etiam in materia ſtricti juris, prout in ſententia. *Cravet. conſil. 79. num. 4.* ¶ Centum ſi petantur, & condemnatio fiat à Judice in quinquaginta, in reliquis reus abſolutus non cenſetur. *Amanel de Clariſaq. ſing. 70.* Imo Judex condemnando in parte in reſiduo abſolvere videtur. *Marc. quæſt. 932. part. 2.* ¶ In judicio venit omne id, quod ſub petitione propoſita poteſt comprehendi, niſi contrarium actum ſit, *l. ſolemnus 61. ff. de judic.* ¶ Sententia magnæ Curiæ debet eſſe in conſideratione, reverentia judicantium ſecundo loco. *Afflict. deciſ. 45.* ¶ An datum arbitrium in cognoſcendo, datum etiam cenſeatur in definiendo, & ſententiando, *vide Menoch. de arbitr. lib. 4. quæſt. 37.* ¶ Omiſſum penitus cenſetur, quicquid in condemnatione expreſſum non eſt. *Ozaſch. d. deciſ. 64.* Tamen ſententia tacite includit caſum expreſſum in petitione, actis, & præſuppoſitum, aut ſubauditum neceſſario. *Rot. Genuenſ. deciſ. 103.* ¶ Licet ſententia ſit ſtricte interpretanda, recipit tamen declarationem à libello, & actis: & verba ipſius debent aliquid operari, non & ſervire de vento. *Rot. Genuenſ. deciſ. 164. num. 8.* ¶ Quamvis ſententia ſit ſtricti juris, & tantum inferat, quantum verba ſonant, tamen judicatum dici debet, nedum quod expreſſe in ſententia legitur, verum etiam quod ex juris diſpoſitione, & præſumptione neceſſario judicatum intelligitur, vel ſubauditur. *Mago. deciſ 3. Rot. Flor. num. 7. 19. & 20.* ¶ Sententia includit in ſe ea, quæ ex actis deſumi poſſunt. *Ozaſc. deciſ. 64. num. 3.* ¶ Quando petitio eſt generalis, & proſequutio ſpecialis, ſententia reſtringitur ad ſpecialiter proſequuta. *Capic. deciſ. 11. n. 9.*

Cap. V. Quando dicantur conformes.

Tres ſententiæ dicuntur conformes, & diffinitivæ, licet una ex illis in contumacia ſit lata. *Ægid. Magiſt. tract. appellat. cap. fin. in deciſ. diverſ. fol. 222.* ¶ Sententiæ quando conformes dicantur, & quæ requirantur ad hoc, *vide Marc. quæſt 291. part. 2.* ¶ Contra tres ſententias conformes de nullitate dici prohibetur, ſi una ex iis vim habeat ſententiæ præfecti Prætorio: & ſententiæ Magni Concilii, & Excel. Senatus, vim habent ſententiarum d. Præfecti. *D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudiæ gloſſ. 1. ſuper 3. part. decreti, ut nihil, titul. de concluſ. in can. fol. 157.* ¶ Conformitas ſententiarum, quæ dicatur, *vide ibidem gloſſ 2. ſuper 3. part. d. decreto, nihil. fol. 158. Decian. conſ. 385. volum. 2.*

Cap. VI. Opinio: Quando præſtanda.

Opiniones, ſeu voces deliberate ſigillatim in communi, & collegialiter præſtandæ ſunt, niſi aliter ſe habeat conſuetudo. *Marc. quæſt. 690. part. 1.* Et major pars vocum attenditur. *idem quæſt. 465. part. 2.* vox unius poteſt attrahere alios in partem ſuam. *idem Marc. d. quæſt. 465.* ¶ Opiniones ubi præſtandæ ſunt, majorem, & ſaniorem partem requiri regulare, tamen aliquando ex Doctorum multitudine, & vocum pluralitate, non ſemper judicandum eſt. *Franc. Marc. quæſt. 690. part. 1.* ¶ Opinari in Concilio Sapientum, & deciſionibus cauſarum debet incipere, qui ultimo loco venit. *Afflict. dec. 1. & Rom. ſing. 82.*

Cap. VII. Sententia. Quando ferri poſſit, vel non.

Sententia in civilibus poſt confeſſionem fertur, ſi eſt datus libellus: alias ſecus. *Bartol. in l. 1. ff. de confeſſis.* ¶ Sententia ſuper intereſſe fieri poteſt, licet res petatur, *vide Bart. in l. 11. §. & ex empt. ff. de action. empt.* ¶ Judex ſententiam certam ferre debet. *Ozaſc. deciſ. 146. num. 12.* ¶ Majori ſummæ ineſt major: ideo ſi actor petat centum, & reus totam neget petitionem, probatione facta ſuper quinquaginta, in illis poteſt ferri ſententia condemnatoria. *Capel. Tholoſ. quæſt. 209.* ¶ Majori ſummæ non ineſt minor, quando ſunt plures Judices, & aliqui proteſtantur, quod non intendunt concurrerere etiam in minore ſumma. *vide Vincent. de Franc. dec. 356. part. 2.* ¶ Ad pœnalem ſententiam non pervenitur, niſi reus fuerit confeſſus, vel probationibus clariſſimis convictus, *l. 16. Cod. de pœn. & l. fin. Cod. de probat.* ¶ Crimine liquidato, non debet ſententia differri, ne detur materia ſupplicandi. *l. cum reis 18. Cod. de pœn.* ¶ Quando illud, quod petitur eſt tale, quod ſuper eo non poteſt perveniri ad primum, & ſecundum decretum, parte contumace, pervenitur ad diffinitivam ſententiam. *Bartol. in authent. ſi omnes. C. ſi minor. ſe ab hæred. abſtin.* ¶ Sententia diffinitiva an feratur pro actore abſente non contumace, & reo præſente, *Bartol. tenet negativam in d. l. properandum §. ſin autem. C. de judic.* ¶ Dominus quando habere debet ratam ſententiam pro falſo Procuratore latam, & quando minor latam pro falſo tutore, *vide Bart. in l. 4. C. in quibus cauſ. in integ. reſtit. non ſit neceſſ.* ¶ Sententia fertur in perſonam tutoris: & judex appellationis poteſt pro parte ſententiam infirmare, & pro parte confirmare. *cap. Raynutius ext. de teſtam.* ¶ Procurator ſi moriatur, facta aſſignatione dietim, poteſt ferri ſententia abſque alia citatione in perſonam domini. *Guid. Pap. quæſt. 86.* ¶ Jure Canonico non curatur, an ſententia feratur in perſonam Procuratoris domini litis, vel in perſonam domini cauſæ. *Guid. d. quæſt. 86. in fin. vide Bartol. in l. 42. §. ſi plures. ff. de Procurat.* ¶ Mortuo principali, fertur ſententia in perſonam Procuratoris: ſed ſi ambo ſint mortui, diſtinguendum eſt, quia aut ex iiſdem actis conſtat de morte, vel non, ſi conſtat, non profertur ſententia in perſonam mortui, ſed debent citari hæredes: ſi vero non conſtat, ſi proferatur valet, & tenet ſententia. *Guid. d. quæſt. 86. num. 2.* ¶ Judex, qui debet ferre ſententiam de conſilio Sapientis, illud perquirere non debet, quando in illa cauſa habet caſum legis expreſſum. *Anton. Corſet. in ſuis ſingul. lit. S. ſingul. ſententia 14.* ¶ Sententia diffinitiva in cauſa civili, poteſt ferri ex præſumptionibus, tam legis, quam hominis: & quando ſingula non proſunt, multa juvant. *Afflict. deciſ. 13. num. 24. facit cap. 2. ext. de præſumpt. vide ſupra tit. de probat. præſumptiva, & tit. de præſumptio.* ¶ Condemnatio ad pretium, & æſtimationem, ferri debet, cum ferri non poteſt ad rem. *Afflict. deciſ. 23. num. 7. & deciſ. 83. num. fin. vide Gram. deciſ. 15.* ¶ Sententia abſolutoria ferri debet, ſi actum eſt una via in qua non competit jus: tamen actori hoc caſu ſuccurritur alia via, id eſt, jure competenti agere permittitur. *idem deciſ. 60.* ¶ Judex certam ferre debet ſententiam, licet de incerta quantitate actum ſit. *Jaſon. de action. in §. curare*, ſed limita, *ut ibidem.* ¶ Sententia ſine ordine judiciario de voluntate partium ferri poteſt, & valebit in vim arbitramenti. *Marant. in ſuo ſpec. de ordin. judic. part. 2. num. 4. fol. 12.* Sed, an partes facere poſſint, quod Judex ſine ſcriptis pronunciet, *vide ibidem num. 47.* ¶ In fine inſtantiæ ferri poteſt ſententia (remotis dilationibus) quæ alias non valeret *Rot. Genuenſ. deciſ. 155.* Quia Judex recedit à regulis juris, quando mora eſt allatura præiudicium. *ead. Rot. ibidem num. 6.* ¶ Sententiæ diverſæ à diverſis

Judicibus inter diverſas perſonas, & variis temporibus ex una, eademque facti ſpecie, juſte ferri poſſunt. *Menoch. conſil. 59. lib. 1.* ¶ Quomodo feratur ſententia contra contumacem, *vide Bartol. in l. 21. ff. de condit. & demonſtrat.* ¶ Libellus ſi eſt alternative conceptus, ſententia alternativa ferri debet. *Gram. decis. 68.* ¶ Per verbum, ſtatuo, vel præcipio, diffinitiva ſententia ferri poteſt. *cap. 15. ext. de verb. ſignif.* ¶ Sententia lata contra abſentem, videtur lata magis ratione contumaciæ, quam ob malam cauſam. *Bart. in l. 8. §. meminiſſe. ff. de inoffic. teſtam.* ¶ Si lite conteſtata ſuper actione directa, & judicio pendente, reus dolo deſierit poſſidere, an debeat ferri ſententia condemnatoria, *vide Bartol. in Rebuff. de rei vendic. & in l. 4. §. Julianus, ff. de aqua pluv. arcend.* ¶ An noctis tempore ſententia ferri poſſit, *vide Papon. quaeſt. 62.* ¶ Quando ſententia poſſit ferri ſub conditione, *vide Bartol. in l. à Divo Pio. §. in venditione ff. de re judic. biduum 2. quaeſt. 6. & eundem Bartol. in l. 1. §. biduum. ff. quando appellan. ſit.* ¶ Licet regulariter ſententia ferri non poſſit, lite non conteſtata, tamen hoc fallit in criminalibus. *gloſſ. ibidem.* ¶ Agens ad quinquaginta, & probans centum, poteſt ferri ſententia in tota ſumma probata. *Bartol. in l. ſcire. 29. ff. de verbor. oblig. num. 6.* ¶ Creditor in diem, ante diem agere poteſt, ut die adveniente, debitor condemnetur. *Ozaſc. decis. 130.* Sed quando ſententia ſuper futuris ferri poſſit, *vide Afflict. decis. 279.* ¶ Sententia quando dicatur lata cauſa cognita, & quando cauſæ cognitione præcedente, lata præſumatur, *vide Ozaſc. decis. 146. num. 8. & ſupra titul. de cauſ. cognitione.* ¶ Sententia, quod ſit lata abſque cauſæ cognitione ex brevitate temporis appetere dignoſcitur. *Gram. decis. 59.* ¶ Super ætate qualiter feratur ſententia, *Bartol. in l. de ætate 44. ff. de minoribus.* ¶ In cauſa, in qua proceditur ſola facti veritate inſpecta, ferri poteſt ſententia ſuper probationibus, licet non ſit facta petitio, vel cauſa contenta in petitione non ſufficiat, ſi ex probationibus appareat cauſa apta, & ſufficiens ad condemnandum. *Gram. decis. 103. num. 141.* Sed quomodo hoc procedat, *vide Hieron. Mago. decis. Luc. 53. num. 7. & decis. 117. Rot. Flor.* ¶ Sententia diffinitiva, quandoque ante litem conteſtatam fertur. *gloſſ. in §. ſi vero, in verbo, probetur, authent. de litigioſis.* ¶ Sententia ferri extra petita non dicitur, ſi id, ſuper quo pronunciatur, veniat acceſſorie, aut virtualiter ex natura actionis. *Ozaſc. decis. 1. num. 24.* ¶ Sententiam latam à Judice non ſuo, poſſunt Clerici approbare. *Abb. conſ. 33. p. 2.*

Vel non.

Si inſtrumenta, & jura una cum libello producantur ante litem conteſtatam, non poteſt ex illis ferri ſententia pro actore, licet contra illa nihil fuerit oppoſitum, quia ad hoc ut probent, debent produci poſt litem conteſtatam. *Matth. Matheſ. ſingul. 40.* ¶ Contra abſentem de gravi crimine accuſatum, non fertur diffinitiva, ſed citati non comparentis bonorum annotatio debet fieri, quæ ille recuperat, ſi intra annum veniens ſe purgaverit, & ad hæredes ipſa bona tranſmittit, ſi intra annum deceſſerit, *l. 1. Cod. de requirend. reis.* ¶ Judicium abſolutorium eſſe debet in re dubia, in qua non decet certam ferre ſententiam, & ſatis eſt reo, quod intentio actoris reddatur dubia. *Joſeph. Ludovic. decis. Peruſ. 72. num. 16. Mago. decis. Luc. 86. Cravet. conſil. 6. num. 127. & conſ. 175.* Nam incerta, & dubia judicari non poſſunt. *cap. nemen 2. quaeſt. 1.* Neque ſuſpicionis arbitrio, nec ante verum, & juſtum arbitrium aliquis condemnari debet. *cap. 1. 2. quaeſt. 1.* ¶ Sententia ſub conditione reſolutiva ferri non poteſt. *Ozaſc. d. decis. 145. num. fin.* ¶ Ad rumorem Populi non debet ſententia ferri ſeu contra jura judicari. *l. 12. C. de pœn.* ¶ Sententia non poteſt ferri pro furioſo curatorem non habente: quia non eſt qui pro eo petat, & contra. *l. 9. ff. de re jud.*

Cap. VIII. Quando proferri poſſit, vel non.

Licet quis dicat rem majoris ponderis, & illa reperiatur ante litem litem conteſtatam, non poteſt proferri ſententia in minori: idem in ſumma. *Bartol. in l. qui vas 49. ff. de furtis.* ¶ Virtute clauſulæ, Sola facti veritate inſpecta, poteſt proferri ſententia in perſonam domini, non obſtante, quod procurator per litis conteſtationem efficiatur dominus litis. *Ozaſ. decis. 1. num. 33.* Et ita obſervatur in Camera Imperiali, *ut teſtatur Andr. Gail. obſervat. 111. lib. 1. vide Mynſing. obſerv. 11. cent. 6.* ¶ In perſona Syndici formanda eſt ſententia, & ideo condemnationis, & abſolutionis ſententia poteſt in perſonam Syndici, vel procuratoris proferri. *c. dilectus ext. de Capel. Monac.* ¶ Quando eſt quæſtio de finibus, & non de proprietate, lite non conteſtata, pervenitur ad diffinitivam. *Bartol. in l. 1. C. fin. regund.* ¶ Sententia eſt proferenda, ut omnem litem amputet, *Ozaſch. in proœmio ſuarum deciſion. num. 13.* Et totum negotium finiat. *Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de expenſ. & damn. artic. 7. num. 4. Tom. 3.* ¶ Quando profertur ſententia propter Advocati prævaricationem, quid juris, *vide Bartol. in l. 1. Cod. de Advoc. diverſ. jud.* ¶ Judicis præcipitata voluntas, noverca eſt Juſtitiæ; ideo non celeriter, ſed tarde Judex debet proferre ſententiam, *vide exempla per Marc. de Mant. ſing. 119.* Tamen quandoque ſubito ſententia eſt ferenda, & facienda executio, *vide ibidem d. ſing. 119.* ¶ Ad ſententiam pervenitur præcedente peremptorio impetrato legitimo ordine expreſſo, *in l. ad peremptorium. 68. & ſeqq. ff. de jud.* ¶ An ſententia condemnatoria, vel abſolutoria proferri debeat, ſi qualitas deducta non ſit probata, *vide Guid. Papon. quaeſt. 553. & ſupra tit. de probat. in genere.* ¶ Sententia diffinitiva proferri debet in ſcriptis, quæ probari poteſt per teſtes. *Dd. de Rot. decis. 19. alias 400. tit. de re jud. in novis.* Licet de ſui ſubſtantia requirat ſcripturam. *Ven. decis. 259. part. 3.* limita, *ut per Jaſ. de action. in §. curare, num. 60.* ¶ Sententia diffinitiva, citata parte, proferri debet, quod non obſervatur in Camera Imperiali. *Andr. Gail. obſerv. 109. lib. 1.* ¶ Quando plures una ſententia condemnantur, & ubi ex falſis inſtrumentis, vel teſtibus profertur, quid juris, *vide infra in duobus tit. proximis poſt ſeq.* ¶ Quando profertur ſententia de conſilio Sapientis, quatuor requiruntur, nempe quod Sapiens (quem conſuluit Judex) manu propria ſcribat ſententiam, vel ſaltem illi ſubſcribat, quod eam mittat Judici clauſam, & ſigillatam poſtea debet legi alta voce, & demum, publicato brevi, debet addere Judex, & ego condemno, vel abſolvo, prout in brevi, *vide DD. in l. 1. §. ſi quis ita ff. de verb. oblig. & Bartol. in l. 1. §. ſi plures. ff. de exercit. action.* ¶ Contra illum, qui negavit ſe poſſidere, ſi poſtea reperiatur poſſidere qualiter pronuncietur, & procedatur, *Bart. in l. rem 80. ff. de rei vend.* ¶ Lite non conteſtata ſuper principali negotio, non proceditur ad diffinitivam. *Bart. in l. 3. §. idem ſcribit, num. 7. ff. de pecul.*

Cap. IX. Quando juſtificari poſſit, vel non.

Sententia juſtificatur ex probationibus novis, & incognitis, & eſt aliqua, data dilatione ad probandum, licet nihil ſit probatum. *Afflict. decis. 28. num. 4.* ¶ Sententia Judicis, quæ plura continet capita, poteſt pro parte approbari, & pro parte non; ſecus in laudo. *Vincent. de Franc. decis. 173.* ¶ In connexis ſententia pro parte acceptari non poteſt, & pro parte improbari. *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 93. num. 27.*

Cap. X. Quando reformari poſſit.

Sententia magni Concilii reformari poteſt, ante publicatio-

cationem. *Afflict. deciſ. 58. num. 9.* ¶ Sententia diffiniti-va cum cauſæ cognitione lata per Principem, ſi reperia-tur malè lato, & per errorem, in melius reformari debet. *Ægid. Bellam. concluſ. 723. num. 12.* ¶ Error hominis pro-prii appoſiti in ſententia, emendari poteſt per Judicem, poſt ſententiæ publicationem. *Franc. Marc. quæſt. 546.* Sed Judex, quando ſuam ſententiam emendare poſſit, *vide eundem. Franc. Marc. quæſt. 668.* Ex cauſa. *Felin. conſ. 49. num. 14.* ¶ Sententia publicata regulariter non poteſt mutari, nec emendari, ſed dictum ampliatur, & limitatur *per Rebuff. in conſtitut. Reg. tractat. de ſentent. art. 3. Tom. 3.* ¶ Sententia debet formari nomine hæredis defuncti; cum in hæredem fiat tranſitus à defuncti. *Thom. Minad. deciſ. 35.*

Cap. XI. Quando retractari poſſit, vel non.

Publicata diffinitiva non poteſt per judicem retractari, niſi circa acceſſoria, quæ poſſunt ſuppleri eodem die. *l. Paulus 42. ff. de re judic.* ¶ Præſides non poſſunt mutare ſententias ſuas, ſed Princeps ex cauſa concedit in integrum reſtitutionem. *l. divi fratres 27. ff. de pœn.* ¶ Licet Judex non poſſit mutare ſuam ſententiam, tamen illam declarare, & interpretari poteſt. *l. Ab executore 4. ff. de appellat. & ibidem gloſſ.* ¶ Sententiam ſuam retractare nemo poteſt, niſi ſolus Princeps. *Abb. conſ. 92. part. 1.* Quod ampliatur, licet eſſet injuſta. *idem conſil. 6. part. 2.* ¶ Sententia non retractatur virtute reſcripti, poſtea impretari, licet ſupplicatio fuiſſet prius porrecta. *l. 1. C. ut lite pendente.* ¶ Sententia dicta videtur, quando per illam à tota cauſa, vel lite diſceditur, & diffinitiva corrigi non poteſt. *l. qualem 22. & l. dicere 23. ff. de recept. arbit. cum l. ſi operis. C. de pœn.*

Cap. XII. Quando exequi poſſit, vel non.

Exequi poteſt ſententiam contradicentem beneficium in favorem certæ perſonæ: quia cedens remanſit in poſſeſſione. *Vera. deciſ. 326. part. 1.* ¶ Procurator condemnatur nomine proprio, ſed exequutio ſententiæ, non fit contra illum, niſi ſucceſſerit domino. *Bartol. in l. ſi quis 31. ff. de Procurator.* ¶ Sententia lata contra prædeceſſorem mandatur executioni contra ſucceſſorem beneficii, etiam pro fructibus. *Pap. libr. 18. titul. 5. arreſt. 1.*

Cap. XIII. Quis abſolvi poſſit, vel non.

Actore non probante, reus abſolvitur, licet conſtaret reum nullum jus habere: quia ſolum jus actoris conſideratur. *Vera. deciſ. 11. part. 1. Rebuff. in conſtitut. Reg. tractat. de cauſ. beneſic. poſſ. artic. 8. gloſſ. 1. num. 5. Mago. deciſ. 108. Rot. Flor.* Et per conſequens reus ſuſcipiens onus probandi, non probando non perdit beneficium, *l. qui accuſare. idem Magon. deciſ. 81. Rot. Flor. Rebuff. in dd. ſuis comment. ibidem d. art. 8. num. 19. & Ozaſc. deciſ. 144.* Quia exceptionem proponere intelligitur, ſi actor ſuam intentionem probaverit. *Ozaſc. deciſ. 144. num. 16.* Et ex perſona actoria (& non rei) jus metitur. *l. 1. §. 1. ff. pars hæred. pet.* ¶ Pluribus modis quis debet, & poteſt abſolvi ab obſervatione judicii, *vide Rot. Genuenſ. deciſ. 43.* ¶ Judex quando debeat abſolvere reum ab obſervatione judicii; non autem diffinitive, & contra, *vide ibid.* ¶ Favorabiliores ſumus ad liberandum, quam ad condemnandum. *Hippol. ſingul 90.* ¶ Paribus exiſtentibus probationibus, ille debet obtinere, qui habet pro ſe etiam levem præſumptionem. *Jaff. Lanf. Balb. deciſ. 12.* ¶ Actor, niſi probet concludenter, repellitur; nam liberas ædes habet reus, actore non probante *Raud. tractat. de Analog. cap. 34. num. 16.* ¶ Reus diffinitive abſolvi debet ſine clauſula, Alio non apparente, quando actor habuit competentes terminos ad probandum. *ie D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaud. gloſſ. 2. ſuper 3. parte decreti, ut nihil, tit. de concluſ. cauſ. fol. 158. num. 7. vide Rebuff. in conſtitut. Reg. Tom. 3. tractat. de cauſ. benef. poſſ. artic. 8.* ¶ Poſſeſſoris conditio melior eſt: ideo abſolvendus eſt conventus poſſeſſor, concurrentibus paribus probationibus. *Dec. conſ. 109.* ¶ Non condemnatus in acceſſoriis, vel intereſſe, an dicatur abſolutus. *vide Rot. Gen. deciſ. 87. & Cravett. conſil. 320.* ¶ Actore plene probante, reus condemnatus eſt, & contra ipſo actore non probante reus abſolvendus diffinitive, ſi eſt præſens, ſed ſi abſens, ſolum ab obſervatione judicii. *Rot. Genuenſ. deciſ. 145.* Verum pars nihil opponens, an poſſit condemnari, *vide Cabal. milleoq. 800.* ¶ Reo abſente in termino peremptorio, ille ex benignitate iterum citatur: actore vero abſente in ipſo termino, caſſatur illa citatio, & illius edicti inſtantia perimitur, reuſque ab obſervatione judicii abſolvitur; non tamen diffinitive pronunciandum eſt. *leg. & poſt. 73. ff. de re judic.* ¶ Offerens ſe præſtiturum quod de jure tenetur, à condemnatione excuſatur. *Franc. Marc. quæſt. 868. num. 10.* ¶ Favorabiliores rei potius, quam actores habentur, quod procedit etiam in criminalibus. *Reg. favorabiliores.* ¶ Omnia judicia ſunt abſolutoria: ideo condemnandus debet abſolvi ab obſervatione judicii, ſi ante ſententiam ſolverit, quod debebat cum expenſis. *§. fin. & ibidem gloſſ. Inſtit. de perpet. & tempor. actio.* ¶ Ut feratur abſolutoria poſſeſſori defertur juramentum, tum poſſeſſionis favore, tum quia reus, & nimirum quia melior eſt poſſidentis conditio. *gloſſ. in cap. unico, de convention. int. Domi. & fidel. in uſibus feud. & ibidem gloſſ.* ¶ Judex abſolvet reum (opponentem de compenſatione) ab obſervantia judicii, ſicut quando ſolvit, judicio pendente. *Bartol. in l. 4. Cod. de compenſat.* ¶ Actore nihil probante, reus eſt abſolvendus, ſi vero præſumptio eſt pro eo, defertur reo juramentum, vel ipſi actori, conſideratis perſonarum & cauſæ circumſtantiis. *cap. fin. §. fin. exer. de jurejurand. vide ſupra titul. de juram. ſupplet.* ¶ Actore non probante, reus abſolvitur, etiam ſi nihil præſtiterit. *cap. primo ext. ut Eccleſiaſtica beneficia.* Quod dictum limitatur pluribus in caſibus, *de quibus vide per gloſſ. ibidem.* ¶ Statutum, vel ejus commune, ſi actori ad probandum dilationem præfigat, eo nihil probante, non dicitur de cauſa liquere, & ideo reus diffinitive hoc caſu non eſt abſolvendus, ſed ſolum ab inſtantia, vel obſervatione Judicii; ſecus ſi à Judice præfixus eſſet terminus. *Mattheſ. ſingul. 17.*

Cap. XIV. Qui ſint effectus ſententiæ.

* Sententia calculi contra unum, quando alii non noceat. *Johan. Pet. Surd. deciſ. 256.* ¶ Sententia lata ſuper principali, quando præjudicet ſuper incidentia, & lata ſuper incidenti, quando ſaciat præjudicium, ſi in alio judicio per modum actionis agatur ſuper eo, *vide Bart. in l. 1. Cod. de ord. judic.* ¶ Sententia erronea in principali, facit jus in acceſſorio: & ſi Judex in cauſa reductionis pronunciaverit arbitrium æquum, poterit pœna peti, licet ſententia eſſet erronea. *Bartol. in l. ex diverſ. 35. §. ubi. ff. de rei vendic. num. 5. & 6.* ¶ Sententia, quæ pro libertate fertur, prævalet. *l. penult. cod. titul.* ¶ Sententia, qua quis declaratur debitor, operatur, quod cenſeatur condemnatus ad ſolvendum; ſimiliter ſi Judex declaravit bona hypothecata, cenſetur condemnaſſe poſſeſſorem ad reſtituendum: idem in furto. *Cravett. d. conſ. 79.* ¶ Quando ſententia eſt lata ſub conditione, an pars admittatur ad probandum uſque ad eventum conditionis, *vide Bart. in l. admonendi 31 ff. de jurejurand.* ¶ Quando ex ſententia irrogatur infamia, vel pœna, cautela eſt ut ſolvatur ante ſententiam. *Bartol. in l. jusjurandum 34. §. cum rei. ff. de jurejur.* ¶ Deductum in judicium poſt litem conteſtatam, poteſt etiam per ſententiam diffinitivam determinari. *Bart. in l. ſi autem 8. §. ſi quocunque. ff. de negot. geſt.* ¶ In annuis debitis ſenten-

tia

tia poteſt comprehendere, & continere futuras præſtationes: quia in illis ad futura agi poteſt. *Andr. Gail. obſervat. 74. lib. 2. Bartol. in l. 35. ff. de judic.* ¶ Quod dicitur ſententiam latam per verba obſcura, debere declarari per acta probatoria, etiam ſi ad illa non fiat relatio expreſſa, hoc debet intelligi, quando eſſet ſententia nulla propter obſcuritatem, niſi declaretur per acta probatoria, ſed ubi ſententia poteſt in ſe valere, verba ejus ſtricte debent intelligi, non debet declarari per acta. *Matheſ. ſingul. 191.* ¶ Sententia lata partibus præſentibus, & non contradicentibus, ſi in illa contineatur libelli datio, & litis conteſtatio probat acta. *Bartol. in l. acta 43. ff. de re judic.* ¶ Sententia lata contra præſentem, & defendentem, præjudicat alteri ſcienti; ſecus ſi contra abſentem contumacem. *Bartol. in l. ſæpe 63. ff. de re judic. vide infra titul. res inter alios.* ¶ Quando ſententia lata contra unum, præjudicet alteri, *vide Bartol. in d. l. ſæpe 63. ff. de re judic.* ¶ Sententia diffinitiva Principis lata ſuper cauſa, de qua plene cognovit, habet vim legis generalis. *l. fin. Cod. de legibus.* ¶ Abſentia Advocati non vitiat ſententiam. *l. 4. Cod. de poſtulando.* ¶ Per ſententiam nullam non extinguitur juriſdictio Judicis ordinarii: & ideo ſuper eadem cauſa cognoſcere idem Judex poteſt; ſecus in ſententia nulla Judicis delegati. *Hartman. cap. 4. titul. de ſentent. libr. 1.* ¶ Ex ſententiæ verbis plus inferri non poteſt, quam neceſſario importet ipſorum verborum ſignificatio. *Ozaſ. deciſ. 64.* ¶ Sententia Regia facit jus in Regno quoad omnes. *Afflict. deciſ. 96. num. fin.* ¶ Sententia, quæ non fuit lata, licet errore ſcribentis ſcripta, quando noceat parti, & non eſſe latam qualiter probetur, *vide Bartol. in l. 2. Cod. de errore Advoc.* ¶ Duo ſi petita fuerint, & ſuper duobus fuerit judicatum, petenti alterum de contentis in ſumma, obſtabit exceptio rei judicatæ. *Gram. deciſ. 68. num. 7.* ¶ Sententia alternative lata, facta ſolutione in uno, non poteſt alterum peti. *Gram. ibidem.* ¶ Sententia in beneficialibus non tribuit jus, licet tranſeat in rem judicatam reſpectu partis, contra quam eſt lata. *idem Caſſad. deciſ. 5. titul. de reſtitut. ſpoliat.* Ideo quod ad Judicem non tranſit. *DD. de Rot. deciſ. 17. de ſentent. & re judic. in antiq. alias 550.* ¶ Sententia lata contra inferiorem Prælatum, non debet nocere Superiori, quando tangit jus ipſius: quia tunc citandus eſt Superior. *Vem. deciſ. 25. part. 3.* ¶ Sententia declarat omnia in beneficialibus, non tribuit titulum; & in illis ſententia juſta contra Superiorem, in rem judicatam non tranſit, *Franc. Marc. quæſt. 469.* ¶ Sententia abſolutoria tantum ab impetratione, quæ tranſivit in judicatum, non obſtat quin mortuo eo, pro quo lata fuit, debeat admitti ille, contra quem fuit lata, ad proſequendum jus ſuum ſuper beneficio, cujus reſpectu fuerat lata ſententia, quod procedit, ſi non fuit impoſitum perpetuum ſilentium. *DD. de Rot. deciſ. 17. titul. de ſentent. & re jud. in antiq. alias 550.*

Cap. XV. Quibus modis valeat, vel non.

* An ſententia lata contra hæredem non citato ſubſtituto in litem motam contra hæredem valeat, & eo ignorante litem agitari noceat. *Roland. conſil. 92. tit. 4.* * An ſententia ſit nulla, quando proceſſus, & ſententia proceſſerunt ſine citatione. *Roland. conſil. 35. tom. 4.* * An ſententia qua condemnatus eſt aliquis ad mortem propter homicidium valeat, quando teſtes 1. dixerunt ſe neſcire. 2. ajunt ſe ſcire, & delinquens fuerit contumax ſtante ſtatuto, quod contumax habeatur pro confeſſo. *Roland. conſil. 92. tom. 4.* * An ſententia ſub conditione reſolutiva ſit valida. *Fachin. libr. 12. cap. 16. affirmat. gloſſ. l. item Labeo. ff. de famil. erciſc.* * An ſententia, qua condemnati ſunt teſtes tanquam falſarii, & extra ordinem à quadam ſumma pecuniarum condemnati, & ab ea appellati, an ea ſententia ſubſiſtere poſſit. *Rol. conſil. 93. tom. 4.* * An ſententia lata ſub conditione extrinſeca valeat. *lib. 11. cap. 17. Fachin. affirmat. leg. 2. §. biduum. ff. quando appell.* * An ſententia lata ſub conditione intrinſeca reſpiciente tempus intrinſecum, ut puta ſi probatum ſit valeat. *Fachin. libr. 11. cap. 18. affirmat. l. ait prætor. §. ſi judex. ff. de re judic.* * An ſententia lata ſub conditione intrinſeca reſpiciente tempus futurum puta ſi probabitur, valeat. *cap. 19. negat. §. temere. Inſtitut. de action.* ¶ Sententia per incompetentem Judicem lata contra reconvenientem, valet: quia reconventio prorogat juriſdictionem. *Afflict. deciſ. 27.* ¶ Sententia declaratoria imperitia Judicis lata, per verbum, videtur, in perſonalibus valet, ſicut in realibus. *Bartol. in l. 25. §. ſi arbitr. ff. de reception. arbitrar.* ¶ Sententia lata contra leges, vel partis jus, quando valeat. *Bart. in l. 11. ff. de Juſtit. & jur.* ¶ Sententia lata per imperitiam tenet, neque per reſtitutionem reſcinditur. *Bart. in leg. jus 11. ff. de Juſtit. & jur.* ¶ Actori ſi petit totam rem & in fine judicii, appareat reum poſſidere pro parte, ſi Judex pro parte condemnet, ſententia valet. *Bart. in l. ſi conſtante 25. §. ſi bona. ff. ſoluto matrimonio.* ¶ Sententia non dicitur nulla, licet appareat Judicem male judicaſſe, niſi expreſſe ſe referat ad acta nulla. *Afflict. deciſ. 47.* ¶ Sententia tenet, ſi non fuerit aliquid oppoſitum contra judicis juriſdictionem, qui proceſſit, ſententiavit, inter partes ſcientes illum incompetentem; ſecus inter ignorantes. *Bartol. in leg. ex quacunque num. 7. ff. ſi quis in jus vocatus.* ¶ Brevitas temporis non vitiat ſententiam, quando Judex in tempore brevi inſtructus eſſe potuit de negotio: idem, quando mora eſt periculum allatura, & de crimine conſtat. *Cravet. conſil. 179. vide Menoch. de arbitr. libr. 2. caſ. 480.* ¶ Sententia valet, ſi Judex dixerit, abſolvo reum, ſi appareat ex probationibus factis eſſe illum abſolvendum, & condemno ſi appareat condemnandum. *Decian. conſil. 618.* ¶ Sententia Judicis errantis circa modum juriſdictionis valet: & ſententia lata ex una cauſa, quam Judex arbitrabatur bonam, & ſuberat melior, ex ipſa meliori poterit confirmari. *Bartol. in l. 2. ff. de judic.* ¶ Sententia lata tenet, licet Judex cauſas, & rationes eum moventes ad ita pronunciandum, non deſcribat. *Natt. conſilio quingenteſimo vigeſimo quinto, numer. 31.* ¶ Si ex duobus Delegatis, alter ferat ſententiam uno modo, alter modo contrario, vel diverſo, utraque ſententia pendet, quouſque per Delegantem altera fuerit approbata. *l. duo 28. ff. de re jud. vide ſupra tit. de offic. del.* ¶ Quando ſunt plures Judices ordinarii, vel Delegati in una cauſa, & aliqui pronunciant, & alii non, utrum valeat pronunciatio, & ſi omnes pronunciant, & diſcordant, quæ ſententia prævaleat, *vide l. Pomponius 36. & ſeqq. ff. de re judic.* ¶ Sententia ſub conditione extrinſeca lata, an valeat, & quid de ſententia ſub conditione extrinſeca, & alia de ſententiis conditionalibus, *vide per Ozaſ. deciſ. centeſima quadrageſima ſexta. Rot. Genuenſ. deciſ. 28. num. fin. & infra titul. ſeq.* ¶ Sententia lata contra colonum, vel alium alieno nomine poſſidentem, an noceat domino, *vide Bartol. in l. 2. numer. 17. Codic. ubi in rem actio.* ¶ Sententia valet, ſi dominus ab initio litigaverit per Procuratorem, & poſtea in calculo ferendæ ſententiæ, citetur ipſe dominus, & non comparuerit. *Bartol. in l. furioſo 9. ff. de re judic.* ¶ Sententia lata contra dominum, qui comparuit ſponte ad cauſam, *tenet Bartol. ibidem.* ¶ An minor, vel tutor condemnetur, quando non defenditur: & ubi tutor, aut curator à principio fuit citatus in cauſa, & poſtea in proceſſu non, ſed minor cum alio ejus curatore, an ſententia valeat, *vide Bartol. in l. 4. Cod. ſi adverſus rem judic. & in l. 1. §. ſufficit, num. 10. ff. de adminiſtrat. tut.* ¶ Sententia nedum adjudicatoria, verum etiam abſolutoria

contra

contra intereſſe putantes, mortuo actore, lata, valida reputatur. *Caſſad. deciſ. 1. titul. de ſentent. & re judic.* ¶ Sententia, qua Judex dicit, condemno te ad id, quod debes, an valeat, ſi certa quantitas in actis appareat, *vide Anton. Corſet. in ſuis ſingul. liter. S. ſing. ſententia 9.* ¶ Sententia, licet ex falſa cauſa in jure conſiſtente lata, ſit nulla, ſi tamen ex duabus cauſis, quarum una vera ſit, altera falſa, fuerit lata, ſuſtinetur ex cauſa vera. *Hippol. ſingul. 617. vide Bartol. in l 3. num. 26. Cod. de edend.* ¶ Nulla non eſt ſententia defectu juriſdictionis ſi eſt lata à ſubrogato in locum primi Judicis, qui habebat juriſdictionem. *Ven. deciſ. 259. part. 2.* ¶ Ad hoc, ut valeat ſententia, debent eſſe præſentes, vel legitime citati omnes quos negotium tangit. *l. 47. ff. de re judic.* ¶ Licet cauſa fuerit inchoata contra duos, tamen ſententia lata contra unum (qui comparuit) valet, etiam abſque probationibus, quæ non ſunt de ſubſtantia judicii. *Decian. conſil. 296.* ¶ Sententia lata, finita inſtantia, quando & quibus caſibus, valeat, *vide Bartol. in l. properandum in principio n. 6. C. de jud.* ¶ De forma ſententiarum in criminalibus, & an valeat ſententia, qua quis condemnatur in pœna pecuniaria & ſi non ſolverit illam, in pœna coporali, *vide Clar. in ſua pract. crimin. §. fin. quaſt. 93.* ¶ Si fuerint petita centum, & probata nonaginta, ſi feratur ſententia in centum, an valet, *vide Capel. Tholoſ. quaſt. 216.* ¶ Quid juris, quando Judex vult interpretari ſuam ſententiam, *vide Franc. Marc. quaſt. 346.*

Vel non.

* Sententia generalis in judicio cridarum, an corruat venditore declarato hæretico. *Joan. Pet. Surd. deciſ. 289.* ¶ Sententia referens ſe ad acta implicite (id eſt tacite) erronea non videtur; ſecus ſi ſpecifice. *vide Afflict. deciſ. 28. 39. & 47.* ¶ Sententia lata de conſilio Juriſperiti, non valet, quando lectum eſt ſolum conſilium, & nulla ſcribitur ſententia poſt conſilium. *Marant. in ſuo Specul. de ordine judic. part. 4. diſtinct. 16. judic. num. 64. vide ibidem part. 6. titul. & demum fertur ſententia.* ¶ Sententia lata ex falſo inſtrumento, ſicut non tenet, ita nec privilegium ex falſa cauſa conceſſum. *Gram. deciſ. 59.* ¶ Sententia fundata ſuper non productis, eſt nulla. *Ozaſch. deciſ. 142. num. 5.* Quia Judex non debet moveri, niſi ex his quæ dicta ſunt in proceſſu. *Rot. Genuenſ. deciſ. 106. num. 2.* Alias ſententia eſſet nulla. *vide infra titul. quando provocare, &c.* ¶ Sententia lata contra cedentem eſt nulla, nec nocet ceſſionario. *Put. deciſ. 80. libr. 3.* ¶ Sententia, quæ non valet in toto, non valet in parte, & in illa minor ſumma majori ineſt, ideo ſi non valet in 600. non valebit in 500. *Put. deciſio. 323. libr. 1.* ¶ Sententia Regia poteſt dici nulla; quando allegatur nulla ex defectu juris Naturalis: ſecus ſi ex defectu juris poſitivi quia tunc non impeditur executio. *Gram. deciſ. 19. num. penult.* Nam in cauſa civili, quando conſtat de veritate rei, non curantur neque attenduntur ſolemnitates, nec ordo juris, ſed fit executio, non obſtante illorum prætermiſſione. *idem Gram. deciſ. 36. num. 49.* ¶ Sententia pro mortuo lata in beneficialibus, non valet. *Put. deciſ. 186. libr. 2.* ¶ Sententia lata contra mortuum, vel ad ejus favorem, non valet regularitor: fallit favore libertatis, & ad Eccleſiæ utilitatem. *Vera. deciſ. 140. part. 3. vide Rebuff. in conſtitution. Reg. tractat. de ſententiis, artic. ult. gloſſ. 1. Tom. 3. & l. in ſumma 59. §. fin. ff. de re judic.* ¶ Sententia lata ſine probatione non dicitur nulla, ſed contra jus litigatoris lata, ideo valet in eo caſu. *Afflict. deciſ. 47.*

Cap. XVI. Judex, Quando, Quomodo judicare poſſit, vel non.

Judex an debeat judicare ſecundum allegata, & probata, vel ſecundum conſcientiam, *vide Ozaſc. d. deciſ. 1. Tepati Compend.* *num. 45. deciſ. 79. num. 44. & deciſ. 148. num. 14. Marc. de Mant. ſingul. 451.* Et quid in ſuprema Curia, *vide Franc. Marc. qu. 15.* Quæ aliquando judicat ultra petita. *Marc. ibidem.* ¶ Princeps, & Senatus poſſunt judicare ſecundum conſcientiam, & moveri ex his, quæ ſunt extra acta, *vide Ozaſch. deciſ. 79. num. 43. Cravet. conſil. 198. num. 7. Jaſon. de actio. in §. ſi minus, num. 15. & gloſſ. in l. 1. ff. ad leg. Cornel. de falſ.* ¶ Sacrum Conſilium etiam poteſt judicare ſecundum conſcientiam. *Gram. deciſ. 19. num. 15. & deciſ. 62. num. fin.* Alias male faceret *Guid. Pap. quaſt. 29.* ¶ Conſcientiæ alicujus cauſa commiſſa, debet intelligi de conſcientia lege munita ac publicata, non autem de privata. *Ozaſc. deciſ. 79. num. 45.* ¶ Conſcientia propria non debet movere Judices quia non ſunt in foro pœnitentiali; ſed judiciali. *Ozaſc. ibidem num. 47.* Nam Judex debet habere conſcientiam ex deductis in actis tantum, & ſecundum allegata, & probata judicare: quia conſcientia publica, & non privata attendi debet, fideſque non eſt habenda, niſi ſcripturis in actis productis. *Guliel. Caſſad. deciſ. 12. titul. 1. vide tamen Rot. Genuenſ. deciſ. 106.* ¶ In quæſtione illa; an Judex debeat judicare ſecundum conſcientiam, vel ſecundum allegata, & probata, diſtinguendum eſt; aut id, quod Judex habet in conſcientia eſt notum ſibi ut Judici, & tunc debet judicare ſecundum ſuam conſcientiam, & dicitur notum Judici, ut Judici, quando ſibi conſtat ex actis coram eo factis, ut ſi illud fuerit in actis productum. *Jaſon. de act. in §. ſi minus, num. 15.* Aut vero id, quod Jodex habet in conſcientia ſua, eſt ſibi notum tanquam privatæ perſonæ, & tunc debet judicare ſecundum allegata, & probata, *Jaſon. ibidem.* ¶ Si plures ſint qui debeant judicare, omnes debent loqui, & pronunciare, nec ſufficit, uno loquente, alios eſſe præſentes, ſi illi taceant. *Jaff. Lanfr. Balb. deciſ. 18.* Quod procedit etiam quando ſont plures Judices ordinarii in certo loco ut ſinguli, ut puta ſit plures eſſent hæredes ſuccedentes alicui Comiti in juriſdictione, & feudo, tunc quia quilibet habet juriſdictionem & exercitium illius, inſolidum haberet regulariter, *Jaff. Lanf. Balb. deciſ. 19. vide l. ſi duo ex tribus 39. ff. de re judic.* ¶ In Conſiſtorio Principis proceditur, ſola facti veritate inſpecta. *Gram. deciſ. 19. num. 3. & deciſ. 142.* Ideo Sacrum Concilium debet miniſtrare Juſtitiam, ſola facti veritate inſpecta, juris ſolemnitatibus omiſſis. *Gram. d. deciſ. 19. num. 12.* ¶ Plures Judices in judicando, veluti Senatores, quomodo judicare debeant, *vide Perilluſtr. D. P. Theſſaur. deciſ. 1. & Bartol. in l. ſi uni 36. ff. de re judic.* Et ſi diſcordant, quid juris, *vide eundem Bartol. in l. inter 38. eod. tit.* Et quando DD. Senatores ſunt differentes in opinando, de paritate vocum, Præſes habet facultatem concludendi in alteram partem. *Franc. Marc. quaſt. 5. part. 1. & quaſt. 465. part. 2. vide Vincent. de Franc. deciſ. 252. part. 2.* ¶ Judex ſuper non petitis judicare non poteſt. *Gravet. conſil. 271. numer. 6.* Sed quando ſuper illis ſententia ferri poſſit, *vide Bartol. in l. ſi pacto, numer. 81. Cod. de pact.* ¶ Judex non condemnat in alio, quam in eo, quod ſit pretium, niſi ex cauſa neceſſitatis, veluti, ſi res non poſſit præſtari, præcedente mora debitoris, quia tunc illum condemnat in æſtimatione. *Bartol. in l. vinum. ff. ſi cert. petat.* ¶ Judex moveri poteſt ad judicandum ex confeſſione viva voce coram ſe facta, quamvis non ſcripta, vel quia potuit eſſe ſibi notorium. *Afflict. deciſ. 18. numer. 6.* ¶ Si partes in aliquo conſentiant, Judex debet pronunciare juxta conſenſum ipſarum partium, & non aliter. *Mago. deciſ. Luc. 61. facit l. ſi convenerit 26. ff. de re judic.* ¶ Judex (cujus officium latiſſimum eſt) contra conſcientiam judicare non debet, & ex æquo & bono judicare tenetur. *Franc. Marc. quaſt. 465. part. 2.* ¶ Dominium ejuſdem rei, & poſſeſſionem, ſi duo æqualiter probent, cui adjudicanda ſit res, *vide Boer. deciſ. 218. num. 7.*

Et in dubio, quomodo Judex judicare debeat, *vide eundem Boer. deciſ. 139.* ¶ Judex in conflictu opinionum poteſt ſententiare pro qua parte velit. *Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 7.* Et favere cui vult. *cap. 32. & ibidem gloſſ. extr. de election.* ¶ Judex potius debet judicare ſecundum æquitatem, quam ſecundum jus ſtrictum. *Papon. lib. 5. tit. 6. arreſt. 2.* ¶ Judex poteſt de conſenſu partium judicare alibi, quam in loco majorum, etiam extra territorium. *Bartol. ibidem.* ¶ Judex ordinarius iterum judicare poteſt, ſi ſemel, ſed nulliter judicaverit, *vide ibidem quaſt. 64.* Sed quid in Delegato, *vide etiam ibidem.* ¶ In criminali cauſa Judex poteſt pronunciare omni die, niſi feriata in honorem Dei, habemus in hac Patria decretum, *ut in decret. crimin. delle ſentenze.* ¶ Si quis corrumpat Judicem, vel partem, aut Procuratorem, ſive Advocatum, quomodo pronunciandum ſit, *vide Bartol. in l. 1. §. ſed ff. de calumniato.* ¶ Libelli ineptitudine non obſtante, Judex pro actore judicare poteſt. *Boer. deciſ. 52. num. 19.* ¶ In cauſa mercatorum judicari debet ex bono, & æquo, ſed quomodo hoc intelligatur, *vide Bartol. in l. 29. §. quadam ff. mandati, & infra lib. 2. tit. de mercatoribus, &c.* ¶ Judex, qui ſcripſit omnia acta coram ſe facta, ex ipſis pronunciare poteſt, & ſententia valebit. *l. 13. Cod. de proxim. ſacro ſcrin. lib. 12. & ibidem Bart.* ¶ Judex non dicitur functus officio ſuo, quando per errorem facti expreſſum, tulit ſententiam nullam, ideo tunc poterit iterum judicare. *Bartol. in l. Judex 55. ff. de re judic.* ¶ Judex de cauſa cognoſcens judicare, & procedere in ea debet ſecundum leges, & non ſecundum ſacras formas, vel juſſiones, lite pendente emanatas, ſub pœna, *de qua in authent. in medio litis, &c.* ¶ Judex pronunciando ſuper principali, & procedendo ad ulteriora, tacite videtur ſuper incidenti pronunciare, & exceptionem repellere ſed quando dictum procedat, *vide Mart. quaſt. 157. part. 2. & DD. de Rot. deciſ. 13. alias 565. de except. in antiq.*

Vel non.

Jodex, qui cognoſcit ſuper cauſa reſtitutionis adverſus ſententiam, non judicat ſuper prima cauſa, ſed ſolum ſententiam reſcindit, ſecus in cauſa appellationis. *Bart. in l. 1. C. ſi adverſ. libert.* ¶ Judex non debet pronunciare in favorem alicujus, niſi hoc petitum fuerit, quia in omni actu judiciali Judex procedit, ſi pars petat. *Rebuff. ibidem Tom. 3. tractat. de cauſ. benef. poſſeſſ. art. 8. & 9. num. 18.*

Cap. XVII. Quando condemnare poſſit, vel non.

Actore probante plene, & legitime intentionis ſuæ fundamentum, reus condemnari debet, ſed quid hoc caſu, ſi reus ſemiplene contra probaverit, *vide Rot. Genuenſ. deciſ. 28. & ſupra titul. de probatione ſingulari, vel ſemiplena, &c.* ¶ Si in inſtrumento debiti exprimatur cauſa, debitor condemnatur, niſi probet indebitum, ſed ſi non exprimatur, neceſſe eſt ut creditor probet id fore debitum. *cap. ſi cautio 14. extr. de fide inſtrument.* ¶ Poſſeſſio ſuperveniens hæredi parit condemnationem ex inſtantia cœpta cum defuncto. *l. ſi ad exhibendum 8. ff. ad exhibend.* ¶ Qui dolo deſiit poſſidere, pro poſſeſſore damnatur. *l. 174. & l. 193. de reg. jur.* ¶ Quis poteſt condemnari etiam pro termino ſuperveniente, lite pendente ante ſententiam. *Capel. Thol. quaſt. 30.* ¶ Judex poteſt condemnare in alio quam ſit petitum, ſi ſit probatum, quando habet poteſtatem judicandi de æquitate ſola facti veritate inſpecta, aut ſi illi hoc demnandatũ ſit. *Gnem. deciſ. 15. & 19.* Vel proceditur ſummarie ſine figura judicii. *Borg. deciſ. 19. de judic. Vem. deciſ. 126. part. 3.* Et ageus ex una cauſa, tunc poteſt obtinere ex alia. *Rot. Genuenſ deciſ. 7. & 26. vide Beniut. deciſ. 44. Cravet. conſil. 198. & 210. Menoch. de arbitr. quaſt. 31. Natt. conſil. 617. & Hippol. ſing. 272.* ¶ Condemnatio fieri debet in toto eo, in quo quis in futurum damnificari poteſt, licet differatur exactio. *Ozaſ. deciſ. 24. num. 12. Afflict. deciſ. 279.* Nam judex debet ſuper toto pronunciare, niſi aliter ſit per partes conventum. *Bartol. in l. ſi convenerit 26. ff. de re judic.* ¶ Si actor declaratur dominus (etiam per errorem) debet reus condemnari in fructibus: quia aut in totum debet ille abſolvi, aut in totum condemnari. *l. & ex diverſ. 36. §. ubi autem. ff. de rei vendic.* ¶ Qui ſe liti obtulit, ut poſſeſſor condemnatur, licet non poſſideat. *l. qui ſe liti 48. ff. de petit. hared.* ¶ Si Judex condemnaverit ad majorem ſummam, quam ſe extendat ſua juriſdictio, valebit ſententia usque ad illam ſummam de qua cognoſcere poteſt. *Rebuff. in conſtitut. Reg. tractat. de ſentent. proviſio. articul. 2. gloſſ. 4. num. 7.* ¶ Judex poteſt condemnare ad integram ſummam, ſi petantur quinque, & probentur decem maxime ſi in libello adſit clauſula; Jus & Juſtitiam miniſtrari. *Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 46.* ¶ Si pendente judicio, jus actoris perimatur abſque facto ſuo, ſed ex facto rei, pervenitur ad condemnationem, ac ſi peremptum non eſſet. *l. ſi poſt 18. ff. de rei vend.* ¶ Ille, qui tenetur alieno nomine, ad reſtitutionem condemnatur, ſi usque ad ſententiam ſine cauſa non reſtituerit, & inſuper ad rei æſtimationem. *l. non ab re 10. C. unde vi.* ¶ Alienans poſt litem ſibi motam, videtur fraudulenter alienare, & perinde condemnatur, ac ſi non alienaſſet. *l. 44. ff. de pecul.* ¶ Qui ex liberalitate conveniuntur, in id ſolum, quod facere poſſunt condemnantur. *Reg. divus Pius.* ¶ Pater, patronus, ſocius, & donator in tantum condemnantur, in quantum facere poſſunt. *§. ſed & ſi quis. Inſtitut. de action.* Idem in eo, qui bonis ceſſit. *gloſſ. ibidem.* ¶ Inſtantia licet ſit finita, & perempta, officium tamen Judicis durat, ut poſſit hoc declarare, & partem in expenſis condemnare. *Bartol. in dicto §. illo. num. 4.* ¶ Quandoque æquitate ſuadente ad evitandum circuitum, poteſt Judex condemnare ex libello inepto. *Cravet. conſ. 210. num. fin.* ¶ Ex ſuſpicionibus aliquis non debet damnari, neque ex præſumptionibus regulariter: quia ſanctius eſt nocentem dimittere, quam innocentem damnare. *l. abſentem 5. ff. de pœn.* ¶ Condemnantur non vocati, quando certum eſt ipſos jus non habere, vel defenſionem. *Afflict. deciſ. 215.* ¶ Hæres matris, & non patris, per obligationem amborum, uti hæres ipſius patris conventus, (cujus non erat hæres) condemnari poteſt, uti hæres matris, licet ſolummodo uti hæres patris ſit conventus. *Afflict. deciſ. 372.*

Vel non.

Si libellus detur contra aliquem poſſeſſorem in rei vendicatione, & lis conteſtata ſit, ſi non appareat ipſum poſſidere, debet is abſolvi, & pronunciari rem pertinere ad actorem. *Bartol. in l. is, qui 26. ff. de rei vendic.* ¶ Maritus ſocer ex utraque parte, & hæredes ſui ejuſdem matrimonii non condemnantur (quando agitur pro exactionibus) niſi in quantum facere poſſunt. *l. 13 14. §. fin. 16. & ſeqq. ff ſoluto matrimonio.* ¶ Illi, qui conveniuntur pro alio, debet cedi actio contra principalem; alias non debet condemnari *l. mandati 14. ff de fidejuſſ. & mandat.* ¶ Judex condemnare non debet contumacem, niſi actor probaverit intentionem ſuam. *idem Cabal. milleloq. 856.* ¶ In actionibus deſcendentibus ex delicto ceſſat beneficiũ, ne quis conveniatur ultra quam facere poſſit. *l. ſi verum 52. ff. de re judic.* ¶ An tempus litis conteſtatæ, vel rei judicatæ inſpiciatur, ne quis condemnetur ultra quam facere poſſit. *vide Bartol. in l. rei 16. ff. ſoluto matrimonio.*

Cap. XVIII. Judex Qua facere poſſit, vel non.

Judex debet prout juſtum, & legitimum ſibi videtur, & ſecundum legum diſpoſitionem decernere, innocentes abſolvere, & reos punire. *Ozaſcb. deciſ. 101. numer 7.*

¶ Judex

¶ Judex inferior à Principe ubi ſibi poſt ſententiam condemnationis conſtaret de innocentia condemnati, non poſſet illam reſtituere. *Ozaſch. d. deciſ. 101. num. 8.* ¶ Judex in his, quæ ejus arbitrio relicta ſunt, debet ſervare æquitatem, etiam, & ita arbitrari, ut ſemper in mitiorem partem inclinet. *Ozaſch. deciſ. 79. num. 57.* ¶ Judices lites cum omni æquitate audire debent, breves, viliumque perſonarum ex non ſcripto cognoſcere & judicare. *§. ſi tibi authentic. de mandat. Princip.* ¶ In dubio Judex eligere illam vim debet per quam utrique parti conſulatur. *Afflict. deciſ. 373. numer. fin.* ¶ Judex laudatur, qui per medium dividit inter partes, quando adeſt opinionum diverſitas. *Boer. deciſ. 42. numer. fin.* Vel jura partium ſunt obſcura, *vide tamen Gaſp. Cabal. millelog. 926. Papon. libr. 7. tit. 2. arreſt. 1. & Menoch. de arbitr. lib. 1. quæſt. 36.* ¶ Sententiæ latæ poteſt addi, vel detrahi à Prætore vivo, quatenus procedit de mente prætoris mortui. *Bartol. in l. 1. §. quid ſi ff. de præt. ſtipul.* ¶ Judices debent reſpicere ad veriſimilitudinem, quæ non eget probatione. *Rot. Genuenſ. deciſ. 27. num. 10. & 12.* ¶ Judex gratificandi poteſtatem in quibus habeat caſibus, *vide Afflict. deciſ. 244. num. fin.* ¶ Quando Judex ſuper ſententia, & declaratione, illius teſtimonium ferre poſſit, *vide Menoch. ibidem de arbitrar. quæſt. 73.* ¶ Quando conventus ratione rei alienæ nominat dominum rei, quid juris, *vide Menoch. de arbitr. libr. 2. caſ. 476.* ¶ Judex, qui condemnat de crimine irrogante infamiam, poteſt in ſententia reſervare famam ex cauſa. *Bartol. conſil. 111. numer. 7. volum. 1.* ¶ Judices interdum ſecundum jura utuntur mera Juſtitia, quandoque juris rigore, vel æquitate, prout perſonæ, locus, cauſa, & tempus deſiderant. *Bartol. in l. ſuo tractat. de quæſtio. ventil. coram Domino, &c.* ¶ Judex, qui judicare debet, ſola facti veritate inſpecta judicat ſicut Princeps, & poteſt admittere probationem etiam perſuaſivam, & veriſimilem, licet non concludenter. *Natt. conſil. 142. num. 16. Tom. 1.* ¶ Habens poteſtatem procedendi de æquitate, non tenetur ſequi jura his, quæ oportet facere: ſecus in his, quæ ſunt facta, & jus jam eſt parti quæſitum. *Cabal. millelog. 604.* ¶ Judex poteſt ſtatuere tempus ad agendum, & ad producendum inſtrumenta, quo tempore elapſo, poteſt denegare audientiam actori. *Bartol. in l. 2. Cod. de edend.* ¶ Judex etiam lata ſententia, poteſt acceſſoria ſupplere eadem die. *Rom. ſing. 592.* ¶ Probationes ſi admittantur de facto contra ſententiam, per quas appareat illa ſententia minus legitima, debet Judex magis inhærere probationibus, quam ſententiæ prius latæ. *Abb. conſil. 89. part. 1.* ¶ Quando debeat procedere Judex in condemnando vel abſolvendo, quando fuit delatum vel relatum juramentum, parte parti deferente, *vide l. 34. §. fin. ff. de jurejurand. & ſupra tit. de juram. veritatis, &c.* ¶ Judex appellationis, poteſt ſententiam confirmare ex nova cauſa, *l. fin. ff. quod cum eo.* ¶ Qui habet poteſtatem condemnandi, habet etiam, & abſolvendi, & contra, qui non habet unum, non habet aliud. *l. qui condemnare. ff. de re judica.* ¶ Judex, qui cognoſcit civiliter, ſi reperiat crimen, poterit punire criminaliter. *Bartol. in l. 1. Cod. ſi adverſus creditorem.* ¶ Judex poteſt ex his, quæ viva voce intellexerit à partibus ſe fundare, etiam non ſcripta. *Nat. Conſil. 654.* ¶ Judex cognoſcens de crimine civiliter, eo comperto, poteſt ex officio ſuo punire criminaliter: quia probationes factæ in civili, faciunt fidem in criminali. *Bartol. in l. ſi ab eo. ff. de calumniat.* ¶ In extraordinariis criminibus, quam vult ſententiam Judex dicit, vel graviorem, aut leviorem, ita tamen ut in utroque modo rationem non excedat. *leg. hodie 13. ff. de pœnis.* ¶ Judex, qui cauſam conſulendam remiſit ad Principem, poterit remiſſionem circonducere & de illa cognoſcere. *leg. ad Principem 22. ff. de appellation.*

¶ Actor dicitur plene probaſſe, ubi Judex ex oſtenſis ſibi eſt adductus ad fidem & credulitatem. *Bartol. in l. admonendi 31. num. 15. ff. de jurejurand.* Sed quando Judex ad credulitatem adducatur, *vide ibidem.* ¶ Reale jus, ſi judicio pendente perdatur, Judex dat ſententiam, ut illud jus de novo conſtituatur, ſicut ſi perſonali ageretur. *Bartol. ibid.* ¶ Pœnam temporalem, vel perpetuam, judex non revocat vel minuit poſt ſententiam. *l. 15. C. de pœnis.*

Cap. XIX. Ad quæ teneatur.

Judex habet ſuam juriſdictionem, & poteſtatem limitatam, & obligatam legi, & æquitati. *Bartol. in l. §. ſi plures, num. 19. ff. de exercit. actio.* ¶ Judex, qui revelat ſententiam, quam laturus erat, tenetur pœna falſi. *Ægid. Magiſt. in ſuo tractat. de reprobat. teſt. num. 66. inter tract. Bartol. fol. 172.* ¶ Judex debet cuncta rimari, antequam deveniat ad ſententiam. *c. judicantem 30. q. 5.* ¶ Poteſtas non poteſt abſolvere carceratum, quem condemnavit, etiam conſtito de ejus innocentia. *Bartol. in l. 1. §. ſi quis ultro. ff. de quæſtio.*

Cap. XX. Miſcellanea.

Ea, quæ lite conteſtata ſuperveniunt, quæ ab initio impedivissent proceſſum, impediunt reliquam partem judicii ſi reus ſit privatus ſtatim probare. *Bartol. in l. ſi ſervus 14. ff. de condict. furt. numer. 8.* ¶ Exceptio ſuperveniens pendente judicio prodeſt reo. *Bart. in l. 20. ff. ſolut. matrimon.* ¶ Agens directa, & probans in utili, an debeat obtinere, *vide Bart. in l. 2. Cod. de action. & obligat.* ¶ Agens ex una cauſa, ſi ex alia probet ſuam intentionem, an poſſit obtinere, *vide Ozaſch. deciſ. 54. Boer. deciſ. 42. num. 17. 18. Cravet. conſil. 210. & conſil. 272. num. 19. Anton. Corſet. in ſuis ſing. litera I. ſingul. Judex 6.* ¶ Citatus in una cauſa, non debet pati proceſſum in alia, etiam ſi compareat, quia citatio non poteſt operari devolationem, niſi de contentis in ea. *Vera. deciſ. 107. part. 4. vide eundem, deciſ. 123. lib. 3.* ¶ Quando ex nova cauſa ſuperveniente, pendente lite, poſſit juſtificari petitio præcedens facta ſine legitima cauſa, *vide Papon. libr. 8. tit. 1. arreſt. 5. Bero. quæſt. 102. & Bart. in leg. ſi rem 9. §. qui ante. ff. de pignor. action.* ¶ Jus ſuperveniens auctori noſtro nobis prodeſt. *Bartol. in l. rem alienam 41. ff. eod. de pign. act.* ¶ Judicis officium in his, quæ expediuntur ejus officio, ita durat poſt latam ſententiam, ſicut ante, ſi æquitas ſubeſt. *Bartol. ibidem.* ¶ Hypothecaria conventus habet facultatem, vel rem reſtituendi, aut debitum ſolvendi, ſed de modo ſententiandi in hac actione, *vide per Bartol. in l. 16. §. in venditione ff. de pignoribus.* ¶ Si pendente judicio, expirat jus agendi, judicium quoque expirat. *l. furioſo 20. ff. ſolut. matrim.* ¶ De probatione qualitatis perſonæ agentis, ad hoc, ut ille poſſit obtinere, *vide Joſeph. Ludovic. deciſ. Luc. 2.* ¶ Petens reſiduum, poteſt obtinere in totum. *Rot. Genuenſ. dec. 26. n. 31.* ¶ Debitor verus poteſt excludere creditorem, deducendo alienum debitum, ut excludat jus actoris, & abſolvetur ab ejus petione. *DD. de Rot. deciſ. 5. alias 433. ut lite pendente, in antiquis.* ¶ Habens promiſſionem ſibi factam de aliquo præſtando, & negans ſibi præſtitum, habet intentionem ſuam fundatam. *Rot. Gen. dec. 9. n. 10.* ¶ Error, quando eſt expreſſus in ſententia, poſt illam revocatur. *Bart. in l. error 7. C. de juris, & fact. ignor.* ¶ Debiti partem agnoſcens, poteſt etiam ad totius ſolutionem jure aſtringi. *Decian. conſil. 818.* ¶ Quæ nullitates poſſint adduci circa ſcripturam, & publicationem ſententiæ, *vide per Roland. conſil. 41. volum. 1.* ¶ Subtrahens defenſam adverſario, videtur non fovere licitam cauſam. *Bartol. in authent. providendum. C. de poſtul.* Et per conſequens, qui prohibet examinari teſtes, poteſt pro convicto haberi. *Bartol. ibidem.* ¶ Actoris intentio non eſt fundata ex eo, quod debitor alleget ſe ſolviſſe. *Bartol. in l. 1. C.*

de probation. ¶ Quando parti non competit exceptio, ſed officium judicis ex æquitate, ne excipiens ſuccumbat, debet officium judicis implorare. *Bartol. in l.1. num. 11. ff. de except.* ¶ Poſſeſſor non tenetur reſtituere rem, quam poſſidet, niſi plene probanti dominium. *Abb. conſ. 62. part. 2. num. 14. l. fin. C. de rei vend. & l. qui accuſare. Cod. de edend.* Etiam ſi injuſte poſſideat. *d. l. fin. C. de rei vendic. facit l. 1. §. 1. ff. ſi pars hared. pet.* ¶ Soli Principi licet æquitatem inveſtigare contra juris regulas, cæteri inferiores tenentur illas ſequi. *Azo. in ſumma tit. de judic.* ¶ Perplexitas magis vitiat actum, quam impoſſibilitas. *Cravett. conſil. 210.*

TITULUS CCXLVI.

De ſententiis conditionalibus.

Cap. I. Sententia conditionalis: Quæ dicatur.

SEntentia abſolutoria lata ſub conditione, ſeu reſervatione quod ſi error probabitur, poſſit actor iterum agere, dicitur pura, reſolutiva ſub conditione. *Ozaſcb. decif. 145. ſed vide ibidem.* ¶ Conditio in ſententiis ſi præcedat, vel ſequatur condemnationem, an ſit differentia, ut ſententia dicatur conditionalis, *vide ibidem.* ¶ De ſententia conditionali, & quando illa dicatur, vel pura ſub conditione reſolutiva, *vide eundem d. decif. 145.* Et hoc refert ſcire, quia ubi conditionalis eſſet, quis non diceretur condemnatus, niſi eveniente conditione: ſi vero ſit ſub conditione reſolutiva, interim pure condemnatus diceretur, licet condemnatio, eveniente conditione, ſit reſolvenda. *Ozaſc. decif. 145. in fine.*

Cap. II. Quando fieri poſſit.

Sententia poteſt ferri ſub conditione intrinſeca, quæ tangit ipſum negotium. *Bartol. in l. cum Judex 11. C. de ſentent. & interlocut. omn. Judic. cap. biduum. 2. quæſt. 7. idem Bartol. in l. 1. §. biduum. ff. quando appell. ſit, & in l. à divo Pio. §. in venditione ff. de re jud. vide Abb. conſ. 73. part. 1.* ¶ Sententia ſub conditione ferri poteſt à Principe, & eſt ſpeciale in illo. *Ozaſcb. d. decif. 146. num fin.* ¶ Pro regula traditur, ſententiam non poſſe ferri ſub conditione, quæ reg. limitatur quatuor in caſibus, *de quibus vide per Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de contumac. Tom. 3. art. 2. gloſſ. 1. num. 12. & ſeqq.*

Cap. III. Quando valeat, vel non.

Sententia, per quam Judex pronunciat hoc modo, condemno te in 20. reſervata tibi exceptione ſolutionis, an valeat, *vide Guid. Papon. quæſt. 67.* ¶ Sententia ſub conditione de futuro, ferri quidem non debet, lata tamen valet, & ſi fuerit appellatum, reſcindenda venit per Judicem appellationis. *Ozaſcb. d. decif. 146. num. 18.* ¶ Sententia ſub conditione extrinſeca lata, an valeat, & quid de ſententia ſub conditione intrinſeca, & multa alia de ſententiis conditionalibus, *vide per Ozaſcb. decif. 146.* ¶ Clauſula, Si, & quatenus, &c. facit diſpoſitionem conditionalem: idem in clauſula; Prout juris fuerit, quæ clauſula, ſi à Judice proferatur, operatur, ut actus ſit ipſo jure nullus, ſi admitti à Judice non debuerit. *Ozaſcb. decif. 5. num. 9.* ¶ Clauſula, Si, & quatenus juris ſit quid importet. *vide ibidem Rebuff. num. 24.* ¶ Conditio in ſententiis, retrotrahitur. *Ozaſ. d. decif. 145.*

TITULUS CCXLVII.

Sententia una ſi plures fuerint condemnati.

Qui ſint effectus.

DEbitores plures inſolidum obligati, & condemnati ſimpliciter, tenentur pro rata: quia obligatio, quæ oritur ex ſententia contra aliquos ex pluribus debitoribus, dividit debitum per partes quoad omnes, & hoc verum, licet eſſent ſexdecim debitores inſolidum obligati, & quatuor, qui ſolum fuerant evocati, fuiſſent ſimpliciter condemnati: quia intelliguntur illi quatuor ſolummodo condemnati pro rata debiti, habito reſpectu ad omnes ſexdecim debitores obligatos. *Afflict. decif. 215. vide l. ſi qui 10. §. quoties ff. de appellat. cum l. bona 39. ff. de jure Fiſci.* ¶ Quando ampliatur etiam quando eſſent obligati inſolidum, & libellus concluderet inſolidum. *Boer. decif. 59. num. 8. & Rot. Genuenſ. decif. 28. vide l. Paulus 43. ff. de re judic.* Contrarium tamen tenent in hoc ultimo caſu *Jaſ. Lanf. Balb. decif. 327. & Gaſp. Cabal. milleloq. 400.* ¶ Si plures una ſententia ſimpliciter condemnentur, cenſentur pro virili condemnati, ſed ſi inſolidum ſint condemnati, an poſſint opponere beneficium diviſionis, *vide Bart. in l. Paulus. 43. ff. de re jud.* ¶ Sententia lata contra plures collegas ſimpliciter, inducit obligationem pro parte, ita ut quilibet videatur condemnatus pro virili. *Abb. conſil. 33. num. 8. part. 2.* ¶ Plures mandatores, qui tenentur pro alio inſolidum ex mandato, ex ſententia ſimpliciter lata tenentur ſolum in viriles. *l. ſi mandato 59. §. Paulus reſpondit la 3. ff. mandati.* ¶ Sententia poteſt ferri contra aliquos ex pluribus conventis ſimul & ſemel, & quoad alios non, ſuper re dividua. *Capic. decif. 8.* ¶ Rei ſi ex eodem delicto in plures condemnentur ſummas, divites tenenentur ſolvere pro aliis non exiſtentibus ſolvendo: qui in delictis ante, & poſt ſententiam, quilibet tenetur inſolidum. *Boer. decif. 310.* Sed quid juris in cauſa civilii, in qua in dubio condemnatio cenſetur facta pro virili. *vide ibid. & l. Paul. 43. ff. de re judic.*

TITULUS CCXLVIII.

Si ex falſis inſtrumentis, vel teſtibus judicatum ſit.

Cap. I. Sententia. Quando valeat. Quæ requirantur, &c.

SEntentia lata propter falſos teſtes, & falſa inſtrumenta, ipſo jure eſt nulla, ſi lata fuerit contra abſentem dolo adverſarii, ſi contra præſentem, non eſt nulla; ſed reſcindi poteſt. *Capel. Thol. quæſt. 283.* Et venit annullanda. *Abb. conſil. 10. part. 1.* Quia non tenet. *Franc. Marc. quæſt. 733. vide Bartol. in l. cum quidam 20. num. 9. Cod. de fide inſtrum. & in l. ſi Prætor 75. §. Marcellus ff. de judic.* ¶ Quæ requirantur ad hoc, ut quis poſſit venire contra ſententiam latam ex falſis probationibus, *vide Cabal. milleloq. 743. & Rebuff. in conſtitut. Reg. tractat. de lit. civil. artic. 1. gloſſ 4. fol. 295.* ¶ Quamvis cautum jure ſit, ſententias ex falſis teſtibus latas reſcindi poſſe, tamen ubicunque obſtat res judicata, non poteſt contra illam arbitrarie inſurgi, niſi prævia In integrum reſtitutione, quæ poteſt etiam peti coram ipſomet Judice, qui ſententiam tulit, ſed ad illam petendam requiritur ſpeciale mandatum. *Magon. decif. Luc. 67. vide tamen Bartol. in l. nam poſtea. §. ſi minor. ff. de jurejurand. facit l. qui agnitus 11. ff. de exceptio.* ¶ *Matthæus Matheſilanus ſcripſit ad titulum Cod. ſi ex falſis inſtrumentis, & talia ſcripta ſunt impreſſa poſt ſua ſingularia.* ¶ Retractanda eſt ſententia, ſi conſtat illam fuiſſe latam ad dictum corruptorum teſtium. *cap. ſicut 9. ext. de teſtibus.* ¶ Exceptio falſi poſt ſententiam poteſt opponi uſque ad annos viginti. *cap. cum venerabilis. 6. ext. de except.* ¶ Si ex falſis allegationibus judicatum fuerit, quid juris, *vide Bartol. in l. ſi Prætor. 75. §. Marcellus ff. de judic.*

TITU-

TITULUS CCXLIX.

Quando provocare non ſit neceſſe, & ſententia ſine appellatione reſcindantur, quia nulla.

Cap. I. Quando præſumatur pro ſententia.

JUdicium dici non poteſt, ex quo principalis nunquam fuit citatus. *Afflict. decif. 182.* Quia licet præſumatur pro ſententia quoad Juſtitiam, non tamen præſumitur quoad rectitudinem proceſſus. *Rot. Genuenſ. decif. 28. num. 15.* ¶ Sententia propter tempus longiſſimum, præſumitur lata ex probationibus, ſi in illa actorum fiat mentio, nec tunc de nullitate opponi poteſt. *Natt. conſil. 525. num. 45.*

Cap. II. Quando non requiratur appellatio.

Appellatio non eſt neceſſaria à ſententia lata ſub conditione, quatenus de jure poteſt. *Natt. conſil. 32. num. 9. Tom. 1.* ¶ Si electio & confirmatio eſt invalida, appellatio non eſt neceſſaria. *l. ſi. conſtat 12. ff. de appellation.* ¶ Sententia, quæ continet expreſſum juris errorem eſt nulla, & appellatio ab illa non eſt neceſſaria, & ſi appelletur & inde deſeratur appellatio, ſed ſententia non confirmatur. *l. ſi expreſſim 19. ff. de appellat.*

Cap. III. Quando exequi poſſit, vel non.

Condemnatio ex proceſſu nullo, an poſſit executioni mandari debitoris confeſſione, *vide Afflict. decif. 182.* ¶ Sententia, quæ eſt nulla, non eſt exequenda, ſe quomodo probetur nulla, *vide Rebuff. in conſtiention. Reg. tractat. de ſentent. execution. artic. 7. gloſſ. 10. fol. 221.* ¶ Sententia nulla non debet mandari exequutioni, ſed ſententia injuſta non dicitur nulla. *Afflict. decif. 39. vide eundem decif. 283.* ¶ Exceptio negans jurisdictionem removet qualitatem ſententiæ, ſuper qua ſe fundat jus, vel ſtatutum, quia ſi fuerit lata à Judice incompetenti non meretur nomen ſententiæ. *Abb. d. conſilio 62. numer. 4.* ¶ Quando ſententia eſt manifeſte, & evidenter iniqua, non eſt exequenda, etiam ſi eſſet apppoſita clauſula: Appellatione remota. *Rebuff. ibid. num. 6.*

Cap. IV. Quando appellari poſſit à ſententia.

A ſententia ſi intra decem dies appellatum non ſit, licet illa in rem judicatam tranſeat, agenti tamen de ipſius ſententiæ nullitate probabili ratione, interim appellandi tempus non currit. *Hippol. ſingul. 152.* ¶ A ſententia abſolutionis non poteſt appellari. *Guid. Papon. ſingul. 581.* ¶ Ubi ſumus in caſu, in quo non poteſt appellari, poterit tamen querelari, ſed quid contra, *vide Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus litera Q. ſingul. querela 2.* ¶ Quando recurritur ad Judicem tanquam ad bonum virum, ab ejus ſententia non appellatur. *Guid. Papon. ſingul. 482.*

Cap. V. Quando ferri poſſit, vel non.

Papa, Imperator, & Judex ſine citatione ſententiam ferre non poſſunt: fallit contra rebelles, eorum caſtra, & terras retinentes. *Ludov. Roman. ſingul. 671.* Fallit etiam, quando Superior vellet caſſare ſtatuta à ſecularibus facta contra Eccleſias, & jus divinum. *idem Rom. ſingul. 675. vide ſupra tit. de citatio.*

Cap. VI. Quando confirmari, reformari poſſit.

Sententia poteſt confirmari in cauſa appellationis quoad merita cauſæ, licet prima ſententia poſſet eſſe nulla ex defectu ordinis judicii, quia fuerit lata in die feriata. *Abb. conſil. 97. part. 1.* ¶ Sententia nulla reformari poteſt per Judicem appellationis, quando videt alias eſſe juſtam, & ſi de novo eſſet ferenda, Juſtitia exigente, ſic pronunciaretur. *Mago. decif. Luc. 26. num. 46.* *Tepati Compend.* *& decif. 92. num. fin. ibid.* Quod procedit, quando nullitas non reſpicit omnia acta uniformiter. *Cravet. conſil. 179. num. 7.* Sed ſolum actum ſententiæ. *Roland. conſil. 41. volum. 1.* ¶ Si ſit appellatum à ſententia nulla, & Judex appellationis pronunciet appellationem injuſtam, & male appellatum, non ob id confirmabitur ſententia nulla. *Abb. conſil. 3. numer. 7. circa medium ver. quin imo plus, part. 2.*

Cap. VII. Sententia quando poſſit allegari nulla.

Sententiam, quæ annullatur ipſo jure, quis non debet petere annullari. *Bartol. in l. unica. C. de thef. num. 3. lib. 10. & conſil. 91. volum. 1.* ¶ Licet aliquo jure removeatur facultas allegandi nullitatem contra ſententiam, poteſt tamen allegari nullitas jurisdictionis proveniens ex ipſius jurisdictionis defectu. *Abb. conſ. 62. part. 2.* ¶ Sententia nulla per ſecundam confirmata, non poteſt ulterius allegari nulla. *DD. de Rot. decif. 7. alias. 118. de ſent. & re jud. in antiq.*

Cap. VIII. Quando non tranſeat in judicatum.

Sententia lata ex relatione peritorum, nunquam tranſit in judicatum. *Hippol. ſingul. 427.* ¶ Sententia lata contra matrimonium, nunquam tranſit in judicatum. *c. lator 7. ext. de judic.*

Cap. IX. Quando ſit nulla, valeat, vel non.

Sententia fundata ſuper non productis eſt nulla. *Ozaſc. decif. 142. num. 5.* ¶ Idem ſi eſſet lata, nullis probationibus factis. *Afflict. decif. 28.* ¶ Dicitur nulla, ubicunque ſe refert ad acta, in quibus appareat de contrario, quam in ſententia contineatur. *Ozaſch. d. decif. 142. num. 20. vide Afflict. decif. 28. 39. & 47.* ¶ Eſt nulla, quando eſt prolata contra partis petitionem. *Ozaſch. d. decif. 142. num. 21.* Vel ſuper eo, quod non continetur in petitione. *Ægid. Bellam. concluſ. 705.* ¶ Sententia prolata contra rem judicatam, parte opponente, eſt ipſo jure nulla, quod procedit etiam in reſcripto & ſententia Imperatoris. *Ozaſch. decif. 142. numer. 23. vide Bartol. in l. nam poſtea §. ſed et ſi damnetur. ff. de jurejur. & Azo, in ſumma titul. Cod. de reb. credit.* ¶ Sententia lata, non obſervata forma reſcripti, etiam dicitur nulla. *Ozaſch. d. decif. 142. num. 28.* ¶ Pariter dicitur nulla, quando eſt lata contra expreſſam Principis conſtitutionem, vel legem. *Ozaſch. d. decif. 142. num. 30.* Et tunc non eſt neceſſe appellare. *cap. 1. & 9. extr. de ſentent. & re judic.* ¶ Sententia ſine cauſæ cognitione, & deliberatione lata, eſt nulla. *Ozaſch. decif. 146. numer. 5.* Licet eſſet ſententia Principis. *Gram. decif. 65. num. 3.* ¶ Sententia manifeſtam iniquitatem continens, eſt ipſo jure nulla. *Afflict. decif. 28. num. 7. vide Abb. & Innoc. in c. fraternitatis, ext. de frig. & malef. & Natt. conſil. 217.* Sed, an tunc mandetur executioni, *vide Afflict. decif. 39. num. 5.* ¶ Sententia lata ſuper una parte, eſt nulla, quia non videtur abſolutoria lata ſuper reliquis. *Capel. Tholoſ. quæſt. 179.* Fallit in caſibus ſcriptis ibidem in additio. *vide Franc. Marc. quæſt. 932. part. 2. Creſcent. decif. 12. alias 255. titul. de ſentent. & re judic. & Cabal. milleloq. 957.* ¶ Si Conſultor dicat in ſententia; aliquem fore condemnandum, vel abſolvendum, & Judex in pronunciando dicat, pronuncio ſecundum formam conſilii, non valebit ipſa ſententia. *Jaff. Lanſ. Balb. decif. 1.* ¶ Pronunciatio facta per judicem (licet recte facta) actis non viſis, non valet. *Bartol. in l. 2. Cod. de edend. numer. 5. & 18. in 2. lect.* ¶ Error in libello, ſi eſt expreſſus, ſententia ſimpliciter lata, videtur eundem errorem continere, & propterea erit nulla. *Bartol. in l. 1. Cod. de errore calculi. numer. 2.* ¶ Sententia nulla ex defectu jurisdictionis, non poteſt conſenſu partium validari; poteſt tamen valere in vim pacti, *Bartol. in l. un. Cod. qui pro ſua jurisdictione,*

vide cap. ſuborta 21. extr. de ſentent. excom. Ægid. concluſ. 307. & Ven. deciſ. 97. part. 1. ¶ Sententia, quæ non tenet, confirmari non poteſt per confirmationem in forma communi obtentam. cap. examinata 7. extr. de confirmat. util. vel inutil. ¶ Sententia lata contra citatum, qui infirmabatur, & non potuit venire ad judicium, an valeat, vide Bartol. in l. 2. §. ſi quis in judicio. ff. ſi quis cautionibus. ¶ Sententia lata contra minorem indefenſum, eſt ipſo jure nulla, Bartol. l. inter 9. ff. de in integ. reſtitut. & Abb. conſil. 89. part. 2. Secus ſi eſſet lata pro eo. Abb. ibidem num. 7. ¶ Sententia lata per ſordes, vel gratiam, valet, ſed contra illam datur reſtitutio; ſecus ſi per pecuniam, tunc enim erit nolla ipſo jore. Bartol. in leg. 26. §. ait Prætor. ff. quibus ex cauſis majores, vide Gaſp. Cabal. milleloq. 702. & Hippol. ſingul. 190. ¶ Sententia Judicis ignorantis ea, quæ ſunt neceſſaria ad ſententiam, eſt nulla: ideo practica eſt, ut deſcribatur in ſententia, viſis, &c. vide Bartol. in l. conſenſiſſe 2. num. 3. ff. de judic. ¶ Sententia lata ſine conſilio Sapientis, ſtante ſtatuto; quod Judex ferat ſententiam cum conſilio Sapientis, eſt nulla, Bartol. in l. 1. §. ſi plures. ff. de exercit. act. num. 12. ¶ Sententia ſecunda (etiam de partium conſenſu) non valet. gloſſ. in l. ſi diverſa. C. de tranſactio. Et lata contra rem judicatam, eſt nulla, Dec. conſil. 296. ¶ Sententia in criminali ab incompetenti Judice lata, eſt ipſo jure nulla, l. non valet 4. C. ad l. Flavi. de plag. ¶ Sententia contra ſtylum Curiæ, & morem judiciorum, eſt nulla, Guid. Pap. quæſt. 292. & ſing. 272. Ozaſc. deciſ. 22. num. 7. Quando dicitur nulla ſententia, vide plene per eundem Ozaſc. deciſ. 142. Et quid, ſi ſit lata, omiſſis terminis judicii ſubſtantialibus, vide Ægid. Bellam. concluſ. 27. ¶ Dicitur nulla, ſi ſit lata tempore belli. Afflict. deciſ. 62. ¶ Sententia ſine ſubſtantialibus, non habet vim rei judicatæ, & citatio ubi non eſt, ibi nulla eſt ſententia. Guid. Pap. ſingul. 397. Afflict. deciſ. 182. num. 3. Et tunc eſt nulla, licet pars compareat proteſtans ſe velle citari, Venr. deciſ. 261. ſeu 3. part. 2. vide Mynſing. obſ. 71. cent. 3. Rot. conſ. 35. vol 4. Alviſ. de Alber. ſing. 83. Abb. conſ. 92. part. 2. & Gram dec. 65. n. 4. ¶ Sententia, perempta inſtantia, lata redditur nulla. Afflict deciſ. 283 num. 4. & Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 24. num. 14. ¶ Sententia Judicis, qui ſe competentem pronunciavit (licet non eſſet) an poſſit de nullitate impugnari, vide Afflict. deciſ. 354. numer. 14. ¶ An ſententia reddatur nulla ex falſa cauſa, vide Decian. conſil. 475. num. 14. Bartol. in l. 26. ff. de tutor. & curat. dat. ab his. Gram. deciſ. 65. num. 15. 66. & 67. & Jaff. Lanf. Balb. deciſ. 300. Sed quid in interlocutoria, vide eundem, deciſ. 429. ¶ Lata ſententia poſt deſertionem appellationis, eſt nulla, Guid. Papon. quæſt. 11. & DD. de Rot. deciſ. 12. alias 604. titul. de ſentent. & re jud. in antiq. ¶ Sententia lata contra minorem 25. ann. curatorem non habentem, eſt ipſo jure nulla, niſi conſtituiſſet Procuratorem in cauſa, & juraſſet omnia ſe rata habiturum, quia tunc virtute juramenti valeret, Guid. Pap. quæſt. 494. ¶ An ſententia lata contra mortuum valeat, vide Ægid. Bellam. concluſ. 312. Caſſad. deciſ. 16. titul. 1. & ſupra titul. de ſentent. diffinit. Pro negativa ſcribit Cabal. milleloq. 943. vide Vincent. de Franc. deciſ. 245. part. 2. & Papon. lib. 19. tit. 8. arreſt. 15. ¶ Ex brevitate temporis, ſententia arguitur nolla, quando ex tali brevitate non potuit intervenire debita cauſæ cognitio. Put. deciſ. 344. lib. 1. Pet. Rayn. deciſ. 1. Litua. num. 83. in deciſ. diverſ. Tom. 2. fol. 379. vide Jaff. Lanfr. Balb. deciſ. 357. & ſup. tit. de ſentent. diffinit. ¶ Nulla redditur ſententia lata poſt appellationem interpoſitam, à citatione peremptoria. Venr. deciſ. 38. p. 1. ¶ Judex quando nolliter procedat ſententiando eadem die in cauſa criminali, & ſuper intereſſe, vide Ven. deciſ. 116. ſeu 5. part. 2. & dec. 146. ſeu 33. p. 3. ¶ Sententia lata contra ſtatutum redactum in volumine ſtatutorum, eſt nulla, idem Ven. dec. 136. ſeu 23. part. 3. Jaff. Lanf. Balb. deciſ. 166. vide Borg. Cavalc. deciſ. 11. de judic. ¶ Sententia eſt declarata nulla ſi eſt lata poſt appellationem interpoſitam à coarctatione dilationum à jure præſcriptarum, Ven. deciſ. 137. ſeu 24. part. 3. ¶ Sententia eſt nulla in totum, ſi lata eſt ſuper petitorio, & poſſeſſorio, ipſo petitorio per partem ſuſpenſo, idem Ven. deciſ. 143. ſeu 30. part. 3. ¶ Sententia annullans aliam ſententiam, non videtur annullare proceſſum: quia ſententia poteſt eſſe nulla, valido exiſtente proceſſu. Venr. deciſ. 148. ſeu 35. part. 3. ¶ Sententia lata contra infirmantem, vel alio juſto impedimento impeditum, Judice hoc ſciente, eſt nulla: ſi autem ignorabat ipſe Judex, valet, ſed condemnatus reſtituitur, Jaff. Lanf. Balb. deciſ. 16. vide Mynſing. obſerv. 57. cent. 4. ¶ Sententia lata pro mortuo non valet, neque decretum in ejus favore interpoſitum, idem Jaff. deciſ. 27. Tamen contrarium ſcribit Mynſing. obſerv. 85. cent. 1. vide Vincent. de Franc. deciſ. 245. part. 2. Papon. lib. 19. titul. 8. arreſt. 15. & Bart. in l. nulla. 23. C. de Procurator. ¶ Sententia nulla, quia lata die feriato, non poteſt per partes ratificari tacite, vel expreſſe: quia talis nullitas procedit ex defectu ſolemnitatis ſubſtantialis, cujus confirmatio in poteſtate ratificantium non eſt. Jaff. Lanf. Balb. deciſ. 253. ¶ Sententia lata de nocte, regulariter eſt nulla: ſed limita in caſibus, de quibus per eundem Jaff. Lanf. Balb. deciſ. 412. ¶ Equidem dicitur nulla, ſi ſit lata contra abſentem, cauſa Reipub. Mynſing. obſerv. 57. cent. 4. ¶ Sententia lata ex probationibus a lege reprobatis, non valet, Hieron. Magon. deciſ. Luc. 39. Sed quid, ſi fuerit lata ex falſis teſtibus vel inſtrumentis, vide ſup. tit. prox. Pet. de Raven. ſingul. 670. & Abb. conſil. 10. part. 2. ¶ Etiam lata contra expreſſum caſum legis, vel ſtatuti, aut communis opinionis, dicitur nulla Mago. deciſ. 62. num. 18. Luc. ¶ Sententia ſuper libello inepto lata, non valet, Andr. Gail. obſerv. 66. lib. 1. Petr. de Raven. ſingul. 971. & Hippol. ſing. 119. ¶ Lata contra Clericum (etiam quod ille taceret) per Judicem laicum, eſt nulla. Vincent. de Franc. deciſ. 400. num. 7. part. 2. Fallit in caſu, de quo vide per Hippol. ſingul. 694. ¶ Sententia à conſtituto actore à tutrice, petita tanquam Procuratore, an ſit nulla. vide Creſcent. deciſ. 8. alias 181. tit. de ſentent. & re judic. ¶ Sententia contra Communitatem indefenſam (licet citatam) an ſit nulla, vide ibidem deciſ. 9. alias 206. ¶ Sententia omnino dicitur nulla, quando eſt lata contra perſonam indefenſam, & dicitur indefenſa, quando pro ea nemo legitime comparavit, Cravet. conſ. 265. ¶ Sententia Delegati eſt nulla, ſi non appareat per publicam ſcripturam de delegatione, nec creditur aſſertioni Delegati. Cravet. conſil. 266. ¶ Licet ſententia lata, parte præſente non citata, valeat, tamen judicium dicitur nullum. Et ſententia, quando Judex procedit ad prolationem ipſius cum magna celeritate ſine percunctatione proceſſus, & ſine cauſæ cognitione, dicitur nolla, Marant. in ſuo Specul. de ordin. judic. part. 4. diſtinct. 16. judic. num. 15. & 16. fol. 221. Anton. Trigo. ſingul. 41. Sed an ſententia præſumatur lata cum cauſæ cognitione, vide Marant. ibid. num. 8. Verum licet ſententia præcipitanter lata ſine cauſæ cognitione, regulariter ſit nulla, tamen dictum limitatur: Primo, quando fertur contra confeſſum: Secundo, quando Judex in illo brevi tempore potuit eſſe de cauſa inſtructus: Tertio, quando ipſe Judex, parte præſente, & non reclamante, pronunciavit. Menoch. de Arbitr. quæſt. 42. lib. 1. ¶ Sententia lata, pro corruptione Judicis, eſt ipſo jure nulla, idem Menoch. ibid. lib 2. caſ. 343. num. 6. ¶ Sententia notorie injuſta, non tranſit in judicatum, Menoch. ibid. caſ. 484. num. 8. & Hippol. ſingul. 473. ¶ Sententia lata contra notoriam conſuetudinem, vel conſtitutionem Principis, ex ipſo jure nulla, Rebuff. in conſtitut. Reg. gloſſ. in proœmio, num. 133. fol. 34. ¶ Sententia, qua pronunciatur fieri executionem contra aliquos præſtita fidejuſſione per victorem

de

de reſtituendo rèm, ſi contra judicaretur, eſt nulla, *Natt. conſ. 51. num. 16. Tom. 1.* ¶ Procuratoris falſi geſta ſunt nulla, & redditur judicium retro agitatum nullum, in quacunque parte judicii fuerit oppoſitum de nullitate, *Natt. conſil. 217. Tom. 1. vide eundem, conſil. 526.* ¶ Sententia nulla eſt, ubi adeſt manifeſtus facti error, de quo poteſt apparere per relationem ad acta, & tunc non meretur executionem, *Menoch. conſil. 110. num. 65. & ſeqq.* ¶ Sententia lata contra jus litigatoris, etiam non expreſſo errore in ſententia, non valet ipſo jure, favore minoris ætatis, *Bartol. ſing. 67. & Pet. de Raven. ſingul. 168 vide Rom. ſingul. 215.* ¶ Sententia in qua contra condemnatur Procuratur, ſed dominus, qui in judicio non interfuit, eſt ipſo jure nulla, *Bartol. ſing. 242.* Et hoc de jure Civili; ſecus de jure Canonico, *ibid. Bartol. in additio.* Vel quando cauſa committitur, ut in ea procedatur de plano, & ſine ſtrepitu judicii, *Ludov. Rom. ſing. 20.* ¶ Judex ſi in ſententia dicat, condemno Titium per talem legem, quæ lex non faciat ad propoſitum, illa ſententia erit nulla, *idem Roman. ſingul. 47.* ¶ Sententia Judicis metu lata in Spiritualibus, eſt ipſo jure nulla, ſed quid in temporalibua, an ſit annullanda ope exceptionis, *vide Ludov. Roman. ſing. 92.* Ubi admonet, quod ſi quis vult ſcire illum oportet multum ſtudere. ¶ Sententia contra jus legis lata, eſt ipſo jure nulla; ſecus ſi feratur contra jus partis: quia tunc erit aliqua, licet ſit reſcindenda, *Rom. ſingul. 219.* ¶ Sententia lata ab infami, excommunicato, vel ſervo, ratione erroris validatur: fallit, ſi illi, inter quos lata fuerit, ſciant illum communem errorem eſſe falſum. *Roman. ſingul. 767.* ¶ Sententia eſt nulla, ſi proceſſus fuerit nullus, *Guid. Pap. ſingul. 690.* ¶ Si in cauſa exigatur calumniæ juramentum, & non præſtetur, ſi fuerit exactum, ſententia erit nulla, *idem Guid. ſing. 731. vide tamen ibid.* ¶ Sententia lata ſine probationibus non valet niſi caſu, *de quo per Hippol. ſing. 486.* ¶ Sententia non valet, niſi feratur ad inſtantiam partis. *Hippol. ſingul. 629.* ¶ Sententia lata contra pupillum non valet licet in principio cauſæ tutor pro eo comparuerit, & poſtea contumax fuerit, *Guliel. de Ludovic. ſingul. 93.* ¶ Error expreſſus in ſententia, illam reddit nullam, *Bart. in l. ex diverſo 18. §. ſi in judicio. ff. ſoluto matrimonio, num. 3. & in l. 2. C. commun. utriuſque jud.* ¶ Sententia lata pro furioſo, non valet: idem, ſi contra abſentem non citatum, *Bart. in l. 24. ff. de jure patron.* ¶ Si expertis legibus, & non ſecundum ſacras juſſiones feratur ſententia, illa erit nulla, nec aſt opus appellare, *§. ſi vero in fine, authent. in medio litis non fieri, &c.* Nam ubi non tenet ſententia ipſo jore, non eſt neceſſe appellare, *l. 1. & ibidem gloſſ. ff. de feriis & dilatio.* ¶ Sententia data contra tutorem legitimum, vel dativum, qui non ſatiſdedit, ipſo jure eſt nulla, nec nocet pupillo, etiam nulla reſtitutione petita, *l. 3. C. de tutor. & curat. qui non ſatisd.* ¶ Licet ſententia ſit nulla, tamen ſi litigantes illam approbaverint, ipſi ſententiæ ſtandum erit. *Hartm. cap. 9. titul. de ſententia lib. 1.* Verum conſenſus privatorum non poteſt facere, ut ſententia nulla ex juris diſpoſitione valeat, *ſecundum Abb. conſil 92 part. 1.* ¶ Quando dicitur ſententia nulla, & agitur de ipſa nullitate coram Judice appellationis, quid juris, *vide Bartol in l. 19. ff. de appellatio.* ¶ Quando, & ex quibus cauſis ſententia dici poſſit nulla ipſo jure, *vide eundem Marc. part. 6. tit. & demum fertur ſententia, n. 51. & ſeqq. & num. 88.* ¶ Jodex appellationis, quando appellatur à ſententia nulla, debet illam pronunciare. *Bartol. in l. 14. ff. de jure patron.*

Vel non.

Sententia poſt tempus ad judicandum præfinitum lata, non eſt invalida, ſi Jodici pœna impoſita ſit non determinanti intra tale tempus, *D. Solm. in conſtitution. antiq. Sabaudiæ gloſſ. 4. ſuper decreto, ad cauſarum, tit. de ordine proceſſus cauſ. inſtrum. fol. 131.* ¶ Licet ſententia ſit nulla, a qua fuit appellatum, tamen Judex appellationi poteſt pronunciare, & tenetur ſuper iniquitate ipſius ſententiæ, etiam ſi nullitas ſola fuiſſet propoſita, *Mynſing. obſerv. 72. cent. 3.* ¶ Sententia ob intermiſſam publicationem atteſtationum, non eſt ipſo jure nulla, *Mynſing. obſ. 32. cent. 4.* ¶ Sententia lata ſine probationibus, vel quando apparet iniqua ex actis, dum tamen ſententia ad acta non ſe referat non eſt notorie injuſta, ita ut ſit nulla, *Put. deciſion. 401. lib. 1.* ¶ Sententia lata in favorem pupilli, & minoris (etiam indefenſi) valet, *Verkr. deciſ. 147. ſeu 34. part. 3.* ¶ Sententia lata legem non inſertam in corpore juris, non eſt nulla, *Bartol. in l. cum prolatis 32 ff. de re judic.*

Cap. X. Nullitas. Quando opponi poſſit, vel non.

Nullitas judicii agitati cum falſo Procuratore, poteſt uſque ad mille annos opponi, ſed qualiter opponatur, *vide Maran. in ſuo Spec. part. 4. diſtinct. 16. judic. num. 22.* ¶ Nullitas ſententiæ perpetuo opponi poteſt, *Crav. conſ. 108. num. fin.* Quia ſententia nulla nunquam tranſit in judicatum, *idem Cravet. conſil. 266. num. 6. & Hippol. ſing. 427.* ¶ Quando opponitur de nullitate ſententiæ, ad tollendas nullitates, pro validitate illius, *vide ea, quæ ſcribuntur per Menoch. conſil. 99. volum. 1.* Ubi reſpondit ad 33. nullitates, quæ opponebantur contra quandam ſententiam. ¶ Iniquitas ſententiæ manifeſtæ nullitati æquiparatur, ſed ex quibus probetur iniquitas, *vide Menoch. conſil. 345. lib. 4.* ¶ Ex generali conſuetudine de nullitate non agitur, niſi per viam appellationis, licet lex dicat ſupervacuam eſſe appellationem à nullitate, *Rebuff. ibid. num. fin.* ¶ Nullitas quando opponi non poſſit contra tres ſententias conformes, *vide eundem D. Solm. in dd. ſuis comment. ſuper 3. part decreti, ut nihil, tit. de concluſ. in cauſ. fol. 158.*

Cap. XI. Miſcellanea.

Quando reſcripto mandatur, quod fiat Juſtitia, ille, cui hoc mandatur tenetur adhibere cauſæ cognitionem, & ordinem juris ſervare, *Dec. conſil. 483.* Alias ſententia erit nulla, *Dec. ibidem.* ¶ Paria ſunt non eſſe judicium, vel nulliter eſſe iudicatum. *Afflict. d. deciſ. 182. num. 4.* ¶ Confeſſio non habet vim ſententiæ, ubi requiritur Judicis miniſterium in ſententiando, *Afflict. d. deciſ. 128. num. 9.* ¶ Statutum prohibens appellationem, non intelligitur loqui de ſententia notorie & evidenter nulla, *Borg. Caval. deciſ. 12. de judic.* ¶ Sententiam contra jus litigatoris obtinens, eſt in peccato, & poteſt Eccleſiæ denunciari, *Afflict. deciſ. 28. num. 7.*

TITULUS CCL.

De nullitatibus in genere.

Generalia.

Vide etiam de materia nullitatum, *ſupra titul. prox.*

Cap. I. Nullitas: Nullum quid ſit.

Quod dicitur nullum (niſi dicatur ipſo jure) an intelligatur tale ope exceptionis, vel ipſo jure, *vide Creſt. deciſ. 4. alias 72. tit. de reſcript.* ¶ Judiciorum aliud validum, aliud invalidum, ſeu nullum, de quibus, & de nullitatibus, quæ poſſunt contingere in judiciis, *vide per Maran. de ordin. jud. part. 4 diſtinct. 16.* ¶ Nulla major nullitas, quam ea, quæ provenit ex defectu legitimationis perſonarum, *Crav. conſ. 265.* Et indefenſus quis dicitur, quando per perſonam minus legitimam defenſus eſt. *Crav. ibid.*

Cap. II. Quæ dicantur nulla, vel non.

Proceſſus criminalis formatus contra minorem, nullo dato curatore, eſt ipſo jure nullus. *Clar. in ſua pract. crimin. §. fin. qu. 50. & Rol. conſ. 31. vol. 1.* ¶ Proceſſus factus

coram Judice compulſore recuſato, ſuperveniente cauſa allegata, quæ ſi eſſet probata, foret legitima, reputatur nullus, *vide Vem. deciſ. 391. part. 2.* ¶ Proceſſus factus coram Judice non ſuo, eſt nullus, niſi in cauſa reconventionis, & quando juriſdictio Ordinarii fuit prorogata, *Bartol. tractat. de juriſdiction. vide Abb. conſil. 14. part. 1. & conſil. 25.* ¶ Executio, & acta facta, contra Clericum beneficiatum coram Judice ſeculari, ſunt nulla, licet ipſe Clericus oppoſuiſſet hanc exceptionem clericatus in fine executionis, *Gramm. vot. 18.* ¶ Citatio ad aliquem actum faciendum poſt principium cauſæ, debet fieri in perſonam procuratoris legitime conſtituti & non domini, alias erit nulla, *Jaſſ. Lanſ. Balb. deciſ. 43.* ¶ Si Ordinarius procedat ut Delegatus, vel contra, per errorem, & partes pariter errent, proceſſus erit nullus, *Jaſſ, deciſ. 106.* Quia error in ſubſtantia, exercitio, vel uſu juriſdictionis, vitiat proceſſum, *Jaſſ. Lanſ. Balb. deciſion. 113.* ¶ Quando proceditur ad aliquem actum alia hora, quam ſtatuta, non tenet actus, & dicitur clandeſtinus, niſi Judex ad aliam horam prorogaſſet, *idem Jaſſ. deciſ. 431.* Nam actus factus alia hora, quam hora citationis vel monitionis, eſt nullus, *Hippol. ſingul. 48.* ¶ Decretum latum contra decretum tranſactum in rem judicatam, eſt nullum, *Vincent. de Franc. deciſ. 398. part. 2.* ¶ Confirmatio eſt nulla, quando confirmabile eſt nullum, *Gaſp. Cabal. milleloq. 29.* ¶ Bannimentum, ſeu crida bonorum facta contra formam ſtatuti, & non vocatis vocandis, eſt ipſo jure nulla, *Borg. Caval. dec. 12. de jud.* ¶ Factum poſt dilationem finitam, non valet, & nullum remanet, *idem Rebuff. tract. de dilatio. Tom. 3.* ¶ Actus quando propter inhabilitatem perſonæ eſt nullus, licet ſit remota inhabilitas, non ex hoc actus reconvaleſcit, ſed opus eſt novo conſenſu, & quod in effectu actus reiteretur *Dec. conſ. 661. num. 15.* ¶ Mulier faciens actum ſine auctoritate mariti, an ille ſit nullus, ipſo jure, *vide Caſſan. in conſuet. Burg. tit. des droicts. Rub. 4. §. 1. gloſſ. 4.* ¶ Citatio ubi minus legitime facta reperitur, proceſſus, ſententia, & omnia quæ ſequuntur, erunt nulla, *Rol. conſ. 94. num. 6. vol. 2.* Quia nullitatis vitium defectu citationis maximum eſt. *Menoch. conſil. 365. lib. 4.* ¶ Quando citatio eſt incongrua, proceſſus factus ex ea, eſt nullus, *Bald. ſing. 172.* ¶ Proceſſus factus à judice recuſato, eſt ipſo jure nullus, *Bartol. in l. qui poteſt 4. num. 3. ff. ad Trebellia.* Quod procedit, quando ex legitima cauſa recuſatur, *idem Bartol. conſil. 195., vide ſupra titul. de recuſa. Jud.* Idem in Proceſſu facto ab inimico capitali, *Bartol. conſil. 105.* ¶ Decretum Judicis eſt nullum, cum deficit jus ex parte petentis, *Bartol. in l. 1. §. pragnantem. ff. de vent. in poſſeſſ. mitten.* ¶ Licet aliquis habeatur, & repetatur pro publico Officiali, & revera non ſit (quia non fuerit legitime ordinatus) omnia acta per illum facta ſunt nullius momenti, & ipſe punitur, *Ant. Corſet. in ſuis ſing. lit. E. ſing. error communis.* ¶ Lex, vel ſtatutum præcipiens aliquid fieri tempore contractus erit nullus ipſo jure, *Ozaſc. ibid. n. 8.* ¶ Clauſula, Si, & in quantum de jure debeo, à judice prolata, operatur, ut actus ſit ipſo jure nullus, ſi admitti ab illo non debuerat, *Ozaſ. deciſion. 5. num. 10.* ¶ Quando à ſtatuto, vel aliter mandatur aliquid obſervandum, & additur clauſula; Si contra factum fuerit nullum ſit, quod ſit in contrarium, ſemper nullum judicatur. *Bartol. in conſ. 95. circa finem vol. 2.* ¶ Actus factus contra prohibitionem ſtatuti, illum prohibentis cum pœna, eſt nullus, *Bartol. conſil. 206. vol. 1.* ¶ Licentia à Principe obtenta, ſubreptitia dicitur, ubi non fuerit narrata Principi qualitas, & natura feudi. *Ozaſ. deciſ. 166.* ¶ Decretum juri dicendi nullum, tempore longiſſimo præſcribitur. *Afflict. deciſ. 178. n. 5.* ¶ Judicium cum tutore agitatum, qui non fecit ſolemnia debita, eſt ipſo jure nullum, *Mynſing. obſerv. 37. cent. 2.* Nam proceſſus dicitur nullus, ſi fuerit factus cum tutore, qui non fecit inventarium, *Vem. deciſ. 387. part. 2.* ¶ Decretum judicis ex falſa cauſa factum, nullum eſt, *Cabal. milleloq. 28.* ¶ Actus factus contra formam ſtatuti, eſt ipſo jure nullus, quia forma ſtatuti importat actus ſubſtantiam. *Borgnin. deciſ. 10. num. 9. de judi.* ¶ Decretum ſuper bonis non obligatis eſt nullum, licet partim bona ipſa eſſent obligata, quia decretum judicis eſt individuum. *Afflict. deciſ. 118.*

Vel non.

Proceſſus factus cum perſona illegitima pro minore interveniente, vel Fiſco, non poteſt per adverſarium dici nullus; ſed per minorem, vel Fiſcum. *Afflict. d. 366. n. 5. Rot. Genuen. deciſ. 18. vide Dec. conſ. 549. & Rol. conſ. 31. volum. 1.* ¶ Decretum non dicitur nullum, ſi erratum eſt in æſtimatione; ſecus ſi erratum ſit in debito, *Afflict. ibid. num. 8.*

Cap. III. Quibus modis intelligatur.

In omnibus, quæ ipſo jure favore alicujus annullantur, id ſemper intelligitur, ſi ille velit, & petat annullari, *Magon. deciſion. 76. Rot. Flor. num. 21.* ¶ Ritus ſi tollat omnes exceptiones, non intelligitur compræhendere exceptionem notoriæ nullitatis, quæ oculis corporeis legi poteſt, *Vincent. de Franc. deciſ. 232. part. 2.* ¶ Quando ſtatutum aliquid fieri mandat certo modo, non prohibens aliter fieri, aut ulterius non progreditur annullando actum, actus non redditur nullus, licet aliquid de modo omittatur, *D. Sol. in conſtitution. antiq. Sabaudia gl. ſuper 1. part. decreti, inventaria, tit. de minoribus n. 11. fol. 91. & Natt. conſ. 19. Tom. 1.* ¶ Nullitatis judicium, quando prius ſit decidendum, quam in negotio principali procedatur. *vide Put. deciſion. 60. lib. 5. & deciſ. 72. & 82. ibid.* ¶ Nullitas ſi à ſtatuto prohibeatur, non cenſetur prohibita ea, quæ cauſatur ex defectu juriſdictionis, *Ant. Corſet. in ſuis ſingul. litem S. ſing. ſtatutum.* ¶ Verbum, non valeat, an intelligatur ipſo jure, vel ope exceptionis, *vide ibid. litera V. ſing. non valeat.* ¶ Nullitas ineptitudinis libelli, non compræhendetur ſub ſtatuto nullitatem tollente, quod eſt intelligendum de ineptitudine, quæ expreſſe apparet, *Andr. Guil. obſerv. 66. lib. 1. num. 5.*

Cap. IV. Qua reddatur nulla.

Exercens aliquem actum virtute facultatis ſibi competentis, debet eſſe certus de illa facultate, ne actus reddatur nullus, *Mobed. deciſion. 101.* ¶ Jura inducta in favorem minoris, judicium habitum cum illo reddunt nullum, *Ægid. ibid. n. 8.* ¶ Citatio redditur nulla, omiſſa forma, & proceſſum enervat, *Afflict. deciſ. 2. n. 6.* Et quod eſt de forma actus, debet præcedere, & non ſubſequi, *Rot. Genuen. deciſ. 192.* ¶ Super nullitate notoria pronunciatur in cauſa appellationis, etiam parte non petente, nec lite conteſtata, *Mynſing. obſerv. 20. cent. 1.* ¶ Licentia alicui conceſſa quid faciendi, ſervatis ſtatutis, nulla redditur, ſi probatum non ſit, ſtatuta quod fuerint ſervata, *Ozaſc. deciſ. 166. n. 3.* ¶ Omiſſio formæ (etiam in minima qualitate) vitiat actum. *Jo. Mobed. deciſ. 300.* Commiſſio, quæ habet clauſulam, Quod purgatis attentatis, & nullitatibus, atque refectis expenſis, procedatur ad ulteriora, dat formam præciſam, qua non ſervata, acta inde facta corruunt, *Vtra. deciſ. 150. part. 1.* ¶ Notificatio ſi eſt pro forma, ſi non fiat, actus redditur nullus, ſecus ſi non ſit pro forma, quia tunc ſufficit ſcientia undecunque venerit, *vide Magon. deciſ. 40. Rot. Floren.* ¶ Lege, vel ſtatuto diſponente aliquas ſolemnitates, aut qualitates in aliquo actu intervenire debere, is, qui eo utitur ſtatuto, aut lege, non ſolum actum probare debet, ſed etiam ipſas qualitates, *Ozaſ. deciſion. 165. n. 6.* Alias forma non ſervata reddit actum nullum, *Rot. Gen. deciſ. 3. n. 19.* Ipſo jure, *Marc. de Mantic. ſingul. 178.* ¶ Quando à jure requiritur expreſſio cauſæ, ſi cauſa non exprimatur, actus redditur nullus, ſed in quibus caſibus requi-

Digitized by Google

requiratur, *vide eund. Rebuff. tract. de reſtitut. art. 1. gl. ult. Tom 2.* ¶ Omiſſio ſtyli conſueti, vel ſolemnitatis conſuetæ, actum, vel inſtrumentum ſuſpectum, & nullius fidei reddit, *idem Cabal. milleloq. 492.*

Cap. V. Quando conſideretur, vel non.

Invalida licet de jure vix conſiderentur, ſi tamen Princeps, aut Superior de facto illa ſervari velit, perinde habetur, ac ſi de jure valerent, idem, quando quid non valet, ſi contra illud opponi non poteſt; *Hippol. ſing. 386.* ¶ Non curamus de modo, ſi idem ſequatur effectus, qui magis, quam verba, attendi debet, imo, & magis, quam ordo: nec curandum eſt de forma ſcrupuloſa ad evitandos circuitus, nullitasque non eſt conſiderabilis, quando ſic de novo agi deberet, ſi factum non eſſet, *idem D. Solm. in dd. ſuis comment. gl. ſuper 3. part. decreti, Blanchâ, tit. de feud. n. 12. verſ. videretur.*

Cap. VI. Quando attendat, vel non.

Nullitas proceſſus non attenditur, ubi jus redditur per Notarios; & non Juriſperitos, *Borg. Caval. deciſ. 19. n. 10. de judi.* Idem, quando proceditur ſummarie; & ſine figura judicii, *ibid Borg. num. 11.* ¶ In Principis Conſiſtorio nullitates non attenduntur, in quo debet procedi, ſola facti veritate inſpecta, *Andr. Gail, obſervat. 42. lib. 1.* Quod limita, quando nullitas in toto proceſſu vagabilis, inſanabilis eſt, *Magon. deciſion. Luc. 28. in finem Gail. d. obſerv. 42. n. 6. vide eundem Magon. deciſ. 120. Rot. Flor.* ¶ Nullitas actua non attenditur quando ita de facto obſervatur, *Cuvet. conſ. 137. n. 9.* Neque quando agitur coram Principe, *Franc. Marc. qu. 473. part. 2.*

Cap. VII. Quibus modis purgetur, inducatur.

Licet proceſſus ſit nullus, ſi tamen reus confiteatur crimen in forma judicii, per talem confeſſionem purgatur nullitas, & fieri poteſt condemnatio, *Mynſing. obſ. 77. cent. 5.* ¶ Ex ſola inhibitione non inducitur nullitas, quare licet Notarius non matriculatus prohibeatur facere inſtrumenta à ſtatuto, ſi tamen fecerit, valent, & ſi facere non deberet, & ex quo ſtatutum non procedit ultra annullando, *Caſſan. deciſ. 2. tit. de præben. n. 3. & Dec. conſ. 17.*

Cap. VIII. Quibus modis allegari poſſit.

*Nullitas allegari an poſſit à tertio, *Pet. Surd. deciſ. 108.* ¶ Contractus, quando redditur nullus ratione mutuæ culpæ, poterit nullitas per contrahentem allegari. *Ozaſc. deciſ. 180.* ¶ Allegans titulum infectum pejus facit, quam ſi nihil pro titulo allegaret, *Ægid. Bellam. concluſ. 287. & Caſſad. deciſion. 3. tit. de cauſ. poſſ.*

Annullari, vel non.

Ordo perverſus, vel omiſſus annullat actum. *Manen. in ſuo Spec. in proœmio num. 5.* ¶ Annullare actum geſtum ab ignorante, dicitur pœna quando annullatio procedit ratione prohibitionis, ſecus ſi ratione defectus ſolemnitatis, *Caſſa. deciſ. 3. tit. de decret. in reſervation. n. 9.* ¶ Lex prohibens actum, & pœnam imponens, quando videatur actum annullare, *vide Bart. in l. Prætor 20. §. interdictum. ff. de oper. nov. nunc.* ¶ Actus non annullatur, niſi in caſibus à jure expreſſis. *Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 276. n. 17.* Et nullitatem actus pœnam eſſe, *ibid. declaratur. n. 18.*

Cap. IX. Quando opponi poſſit, vel non.

Nullitas opponi poteſt etiam poſt tres diffinitivas, & evidens, ſeu quæ incontinenti probari offertur, impedit executionem, ſed quando dicatur nullitas evidens, *vide Cabal. milleloq. 478. & Creſcen. deciſ. 22. alias 252. tit. de ſentent. & re judic.* ¶ Exceptio nullitatis proprie non eſt exceptio: ideo terminus præfixus à Judice, vel ſtatuto ad exceptiones proponendas, non impedit, quin nullitatis exceptio poſſit poſt terminum opponi, *Jaſſ. Lanf. Balb. deciſ. 326.* ¶ Nullitas opponi poteſt uſque ad 30. annos, *Cuvet. conſ. 173. num. 5.* ¶ Nullitas proponi non poteſt per eum, cujus non intereſt. *Cuvet. conſ. 179. num. 5.* ¶ Nullitatis exceptio, non poteſt opponi poſt tres ſententias conformes, niſi prius executioni mandentur, quod dictum limitatur novem in caſibus, *de quibus vide per Ludov. Roman. ſingul. 291. & ibid. in additio.*

Cap. X. Quando confirmari poſſit, vel non.

Creditor, qui propria auctoritate fundum ingredi poterat, ſi ejus poſſeſſionem ſine licentia Judicis, & parte non vocata fuerit ingreſſus, parte citata, poſtea in illa erit confirmandus, *Ozaſc. deciſ. 34. & Magon. deciſ. Luc. 87. num. 16. vide Afflict. deciſ. 178. num. 6.* ¶ Tenuta data de facto, an debeat confirmari vel de novo concedi, *vide Beuintem. deciſ. 33.* Si conſtiterit poſtea de bono jure; *vide etiam Put. deciſ. 183. libr. 3. & Magon. deciſ. 87. Luc. 161.* Ubi ſcribit pro affirmativa. ¶ Sententia nulla non poteſt per judicem appellationis confirmari, tamen in Camera Imperiali nullitas proceſſus non attenditur, ſi de meritis cauſa conſtet, *Mynſing. obſervat. 27. centur. 1. vide Borg. Caval. deciſion. 25. de jud. Gail. obſerv. 27. cent. 1.* Sed limita dictum *ut ibid. per eundem Gail. vide etiam Magon. deciſ. 120. Rot. Floren.* ¶ Executio nulliter facta non confirmatur per confeſſionem partis enunciative factum, qua fatetur legitime factam. *Cuvet. conſ. 29.* Quia ut actus nullus confirmetur ex confeſſione, aut conſenſu partis requiritur conſenſus expreſſus, nec ſufficit tacitus, vel pactum nudum, *Cuvet. d. conſ. 29. num. 6.*

Cap. XI. Quando convalidari, ratificari poſſit.

Proceſſus nullus validatur tacito conſenſu partium conſentientium, id eſt, non contradicentium, *Ægid. Bellam. concl. 712.* ¶ Acta facta coram Judice incompetenti per errorem partium credentium eum eſſe competentem, poſſunt (poſtquam partes ſciverint eum incompetentem) ratificari, & valebunt retro geſta, fallit in Clerico, *Jaſſ. Lanf. Balb. deciſion. 85.* ¶ Judicium nullum convalidatur ex jure ſuperveniente ex poſt facto. *Vem. deciſ. 118. part. 2.* ¶ Confeſſio ſpontanea non validat proceſſum nullum ratione juriſdictionis deficientis. *idem Jaſſ. deciſ. 81.*

Retractari poſſit.

Executio nulliter facta retractatur, conſtitutio de bono jure partis alioqui firma remanere debet, *Vem. deciſ. 150. part. 2.*

Cap. XII. Quibus modis revocari poſſit.

Revocari non debet nulliter factum, quando ubi factum non eſſet, de novo fieri deberet, *Cuvet. conſ. 140. n. fin. & conſil. 179. num. 6. Dec. conſ. 449. num. 18.* Idem in executione. *D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudia gl. ſuper 3. part. decreti, Blancha. tit. de feud. n. 13. fol. 74.* ¶ Caſu ſuperveniente irritari non debet, quod legitime ab initio actum eſt, *Cuv. conſ. 194. n. fin.* ¶ Executio facta Judicis auctoritate perperam interpoſita, non revocatur, ſi illud, quod ſolutum fuit, appareat debitum fuiſſe, *Ozaſc. d. deciſ. 34. num. 3.*

Cap. XIII. Quando tolli poſſit, vel non.

Ratificatio tollit nullitatis allegationem, *Afflict. deciſ. 200. num. 20.* ¶ Clauſula præſervans non operatur, niſi circa actus validos, & conſervat ea, quæ vivunt, ſicut clauſula; Non obſtante, &c. tollit invalida, *Caſſad. deciſ. 2. tit. de reſervatio.* ¶ Appellatione remota, nullitas ſublata non cenſetur. *Andr. Gail. obſervat. 135. libr. 1.* ¶ Statutum prohibens opponi exceptiones contra inſtrumentum, non tollit nullitates. *Bart. conſ. 45. vol. 2.* ¶ Nullitas actus termini lapſu non excluditur ad defenſionem contra ipſum actum nullum; nam & bannitus poſt banni terminum lapſum nullitatem proponere poteſt, *Hippol. ſing. 592.*

Cap.

Digitized by Google

Cap. XIV. Forma. Quid dicatur.

Forma dicitur, quando ſolemnitas requiritur de tempore actus, vel quando modus adjicitur præter diſpoſitionem juris communis *Crav. conſ. 182. n. 10.* ¶ Ut aliquid de forma dicatur, oportet addi clauſulam, Actum aliter factum eſſe nullum. *D. Solin. in conſtitut. antiq. Sabaudia. gl. ſuper 3. part. decreti, Blancha, tit. de feud. n. 19. verſ. videtur.*

Cap. XV. Qui ſint effectus nullitatis.

Verba, Nullatenus, nec alio modo, quæ nullitatem actus inducunt, idem operantur quod clauſula decreti irritativa, & faciunt actum factum contra prohibitionem eſſe nullum; licet ille expreſſe non annulletur, *Ozaſc. deciſ. 165. num. 14.* ¶ Lex, quando reſiſtit actui à principio, ex illo nulla oritur civilis, neque naturalis obligatio, *ibidem num. 17.* ¶ Promittens obſervare actum nullum, vel illum, cui non poteſt renunciari, valet promiſſio in vim pacti maxime juramento interveniente. *Borg. deciſion. 28. num. 14. de contract. part. 2.* ¶ Proceſſus an valeat, ſi non fuerit exceptum de inhabilitate perſonæ minoris, *vide Ægid. Bellam. concluſ. 143.* ¶ Determinatio non determinat æqualiter, ubi ſequeretur nullitas actus, *Raud. tract. de Analog. c. 12. num. 15.* ¶ Exceptio, per quam perſona actoris, vel rei excluditur à proceſſu, ſemper impedit proceſſum, *Lanf. deciſ. 170.* ¶ Omiſſio ordinis judicii ante litem conteſtatam non vitiat proceſſum: quia adhuc non dicitur judicium, *idem Jaff. deciſ. 213.* Et omiſſio ordinis non attenditur, ſi de meritis cauſæ conſtet. *Mynſ. obſerv. 62. cent. 4.* ¶ Actus, qui ſine aliqua ſolemnitate expediri poterit, non vitiatur, ſi illa ſolemnitas inutiliter intervenerit, *Manen. ib. de ordin. judic. part. 4. diſtinct. 9. judic. n. 201. fol. 187.* ¶ Clauſula annullativa, ubicunque ponitur in aliqua diſpoſitione, conſenſus partium nihil operatur, *Ozaſ. deciſ. 172. n. 18.* ¶ Statuto non poteſt renunciari per partes, quando illud habet clauſulam annullativam, & decreti irritantis, *idem Borgin. deciſ. 20. num. 66. de jud.* ¶ Principali actu nullo extante, non valent quæcunque clauſulæ, & etiam confeſſiones, in illo appoſitæ, *Cabal. milleloqu. 41.* ¶ Nullitas potentius operatur à principio ad impediendam, quam ex poſtfacto ad reſolvendam poſſeſſionem. *Ozaſc. deciſ. 35. num. 8.* ¶ Legi renunciari non poteſt (etiam cum juramento) ubicunque illa formam dat, & procedit annullando. *Ozaſc. deciſ. 172. num. 22.* ¶ Clauſula decreti irritantis operatur, quod ſi contrarium fiat, pro imperfecto habeatur, *Cabal. milleloqu. 465.* ¶ Diſpoſitio de primo actu intellecta, non conſumitur per actum invalidum, *Tho. Minad. deciſio. fin. num. 15.* ¶ Contra ſententiam Principis non poteſt quis venire per viam nullitatis, quando talis nullitas eſt jure poſitivo, *Cabal. milleloq. 753.*

Cap. XVI. Quibus modis valeat, vel non.

Proceſſus Judicis revocati valet, ante exceptionem revocationis oppoſitam, *Put. deciſ. 41. libr. 2. vide deciſ. 30. ibidem.* ¶ In judicialibus actus nullus ſuſtinetur, & valebit parte non opponente: quia imputatur ei, cur non opponat: nam tacendo ratum videtur habere, cum actus nullus in favorem alicujus, ratificari poſſit, *Rebuff. in conſtitut. Reg. Tom. 2. tract. de reſcript. in præfat. num. 97.* Nam quando aliquid non debet fieri, factum tenet ſi non opponatur, *Dec. conſ. 84.* ¶ Actus judiciarius invalidus, parte non opponente, ſuſtinetur, *Magon. deciſ. 52. Luc. num. 20.* ¶ Si creditor fecerit debitorem pignorari pro duabus ſummis, quarum una erat præſcripta, altera non, valebit oppignoratio pro ſumma debita, *Rot. Avenio. deciſ. 27. in deciſio. diverſo. Tom. 3.* ¶ Proceſſus valet, licet Judex non obſervet ſpacium temporis datum, tamen per appellationem reſcinditur ob brevitatem temporis, *Bart. in l. ſi finita. §. non autem. ff. de damn. infect.* ¶ Sententia pro pupillo lata ſine tutore, & judicium cum filiofam. ſine conſenſu patris agitatum, in eorum favorem valent, *Mynſing. obſervat. 36. centu. 2.* ¶ Proceſſus factus cum minore non habente curatorem, & litigante per Procuratorem conſtitutum cum juramento, valet: quia juramentum ſupplet ætatem, *Guid. Pap. quæſt. 35. Boer. deciſ. 92. vide Jaff. Lanf. Balb. dec. 68. & ſupra tit. de Procura. ad judic.* ¶ Præſumitur pro validitate actorum, ut acta potius valeant, quam pereant, *Ægid. Bellam. concluſ. 135. & Vem. deciſ. 146. part. 1.*

Vel non.

¶ Lex ubi diſponit, & apponit clauſulam decreti irritantis, conſenſus privatorum non poteſt diſponere, quod actus aliter factus valeat, *Ant. Corſet. in ſuo ſing. lit. C. ſingul. clauſula 3.* ¶ Conjuncta perſona comparente falſo ut procuratore non valet proceſſus factus, ut cum conjuncta perſona, & contra, *idem Cabal. milleloq. 240. vide ſupra tit. conjuncta perſona, &c.* ¶ Quæ contra abſentes geruntur, omnino non valent, quod etiam procedit in receptione teſtium, *cap. 1. & c. omnia 3. quæſt. 9. & per tot. quæſt.* ¶ Præceptum propere factum, & ſine cauſæ cognitione non valet, *Fel. conſ. 6.* ¶ Actus limitate factus ex una cauſa, ex qua ſuſtineri non poteſt, non valebit ex alia, ex qua ſuſtineri, & validari poterat, *Crav. conſ. 171. n. 17.*

Cap. XVII. Miſcellanea.

De revocatione pignorationis ex multiplici capite nulliter obtentæ. *Rot. Aven. deciſ. 49.* ¶ Partes ſubſtantialibus judicii renunciare non poſſunt: operatur tamen talis renunciatio in vim pacti nudi, ut proſit ad excipiendum *Cravet. conſil. 182. num. 12.* ¶ Actum, qui per ſe non poteſt gerere, nec etiam poterit per alium, *Menoc. lib. 2. caſ. 459.* ¶ Conceſſa per importunitatem non valent, ſed quæ ſint hujuſmodi, *vide Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de reſcrip. ar. 2. gl. 3. Tom. 2.* ¶ Ad ſubſtantiam actus, ubicunque multa requiruntur, non ſufficit plura eſſe obſervata, ſed omnia adimpleri debent, nec unum omittendum eſt, *Ozaſc. deciſ. 165. n. 5.* ¶ Regula, Æquipollentium nihil intereſſe quid fiat, limitatur, ubi aliquid pro forma ſubſtantiali requiritur, *Ozaſ. deciſ. 165. n. 5.* ¶ Qualitas cauſæ non finalis, non afficit actum, *Rot. Genuen. deciſ. 5.* ¶ Quando non valet inſtrumentum uti factum, ſtatuto prohibente, contractus poteſt per teſtes probari. *Dec. conſ. 17.*

TITULUS CCLI.

De ſolemnitatibus.

Cap. I. Solemnitas: Quid ſit, qualis ſit.

Juris ſolemnitas, aut ordo non attenditur, ubi de veritate conſtat, *Hieron. de Mont. in ſuo tract. varia. juris. quæſt. quæſtio. 23. num. 8 & Gome. Leo. deciſ. 32. in deciſ. diverſo.* ¶ Solemnitas ſubſtantialis eſt, qua omiſſa, poteſt contingere mutatio circa ſubſtantiam actus, de quo agitur: levis ſolemnitas eſt, quæ non debet mutare actus ſubſtantiam, *Bartol. in l. cum 11. 8. §. ſi Prætor. ff. de tranſact.* ¶ Solemnitas requiſita tempore contractus, ſubſtantialis eſſe dicitur, *Ozaſ. deciſ. centeſima ſexageſima quinta, num. nono & decimo.*

Cap. II. Quando præſumatur, vel non.

Diuturnitate, ſeu antiquitate temporis, an præſumatur ſolemnitas, *vide Ozaſc. deciſion. 173. Put. deciſ. 355. lib. 2. Andr. Gail. obſervat. 71. libr. 2.* Maxime ob judicis auctoritatem, qui actum invalidum facere non cenſetur, *idem Put. deciſ. 236. lib. 2.* ¶ Solemnitas extrinſeca ex diuturnitate temporis præſumitur quod tamen limitatur *per Ozaſ. d. deciſ. 173. vide Gramm. deciſ. 79.* ¶ Ex decreto judicis præſumuntur interveniſſe ſolemnia,

lemnia, ad inſtrumentum neceſſaria, quod limita, *ut per Cravet. conſil 1. pro genero, num. 247.* ¶ Tempus decennii facit ut diuturnitate tanti temporis præſumatur in actu geſto ſolemnitates interveniſſe, *Gramm. deciſ. 24.* Vel ſaltem per lapſum 30. ann. *Franciſc. Marc. quaſtio. 472.* Ubi agitur de præjudicio tertii, *Gramm. d. deciſ. 34. vide Caſſad. deciſ. 3. tit. de Procurator. DD. de Rot. deciſ. 4. de teſtib. in antiquio. & Put. deciſ. 365. libr. 2.* ¶ Temporis antiquitas facit, ut res præſumatur bene geſta, & antiquum tempus, an dicatur 20. ann. *vide Boer. deciſion. 124. num. 17. & 18.* ¶ Solemnitates extrinſecæ in alienatione rei Eccleſiaſticæ non enunciatæ, ſpacio 70. ann. interveniſſe præſumuntur ipſa alienatione, *Put. deciſ. 375. lib. 2.* ¶ Præſumptio, quæ inſurgit ob temporis antiquitatem, procedit in dubio; ſecus in claris, *Vener. deciſ. 28. part. 1.* ¶ Quia in claris ſtare debemus expreſſo. *ibidem num. 3.* ¶ Diuturnitas temporis operatur, quod omnia præſumantur ſolemniter acta: tamen mandatum ad vendendum, emendum; compromittendum, & ad alia non præſumitur, etiam ex curſu temporis centum annorum, *Hippol. ſingul. 323.* ¶ Solemnitas intrinſeca præſumitur; non autem extrinſeca, *Bartol. in §. ſi quis, num 9. & 11. Inſtitut. de inutilib. ſtipul.* ¶ Solemnitates extrinſecæ præſumuntur ex temporis diuturnitate, quod procedit, niſi producatur inſtrumentum, in quo appareat de contrario, tunc enim ex curſu longiſſimi temporis, non præſumuntur ſolemnitates interveniſſe. *Afflict. deciſ. 106. num. 5. Gram. deciſ. 24. Cravet. conſ. 290 & conſil. 317. Dec. conſ. 409. vide eundem Dec. conſil. 558. & Matheſ. ſingul. 12.* ¶ Solemnitas ex tractu temporis præſumitur, probata Superioris ſcientia, & patientia, *Afflict. d. deciſ. 107. num. 8.* ¶ Solemnitas ex diuturnitate temporis tunc præſumitur, quoties probatur ſcientia, & patientia ejus, de cujus præjudicio agitur, *Ozaſc. d. deciſion. 173. num. 5.* ¶ Solemnitas extrinſeca præſumitur ſi illius defectus non opponatur, tamen quando agitur de præjudicio tertii, requiritur tempus 30, anno. *Cabal. milleloq. 61.* ¶ De ſolemnitatibus, & quando illæ præſumantur, & contra, *vide Doctores in l. ſtiendum, ff. de verb. oblig.*

Vel non.

Regulariter ſolemnitates extrinſecæ non præſumuntur, *Ægid. Magiſt. tract. ſubbaſtat. cap. 13. in deciſion. diverſo.* Sed, an præſumantur in decreto voluntariæ juriſdictionis, *vide Put. deciſ. 419. lib. 2.* Et quid in decreto neceſſariæ juriſdictionis, *vide Papon. lib. 18. titul. 6. arreſt. 30.* ¶ Solemnitas extrinſeca in inſtrumento interveniſſe non præſumitur, ſi opponatur, alias ſecus: quia pro producenti inſtrumentum fertur ſententia, ac ſi illa ſolemnitas extrinſeca interveniſſet, *Matheſ. ſingul. 12.* ¶ Solemnitates extrinſecæ requiſitæ in alienatione, non præſumuntur, niſi diuturnitas temporis adſit, *Capic. deciſ. 16.* ¶ Temporis diuturnitate propinquorum conſenſus, in contractu interveniſſe non præſumitur, *Hippol. ibid* ¶ Solemnitas ſubſtantialis, quæ reſpicit juſtitiam tituli, ex diuturnitate non præſumitur, *Ozaſc. d. dec. 171. num. 4.*

Cap. III. In quibus requiratur, vel non.

Solemnitas judiciaria interveniſſe debet, partibus præſentibus, illaque nec prius, nec poſterius, adhiberi poteſt, ſed in ipſo actu neceſſaria eſt & dicitur de forma, quæ ubi deficit, juramentum non ſupplet: & his, quæ in burſa privatorum non ſunt, ſed à Judicum auctoritate dependent, renunciari non poteſt, *D. Sol. ibid gloſſ. 7. part. 1. decr. malitiis de don. n. 13.* ¶ Solemnitas eadem requiritur in reformando, quæ in conſtituendo. *Caſſad. dec. 38. tit. 1. vide Vera dec. 164. part. 3.* Tamen quod ſolemnitas requiſita ad actum faciendum non requiratur ad actum reficiendum, *ſcribit Boer. dec. 211. numero vigeſimoprimo.* ¶ Declaratio non requirit tantam ſolemnitatem, quantam actus ipſe principalis, *Capic. dec. 182. num. 14.* Imo fit ſine nova ſolemnitate, *Bart. in l. Lucius 45. num. 11. ff. de vulgari.* ¶ Cauſæ ruſticorum, viduarum, pupillorum, peregrinorum, pauperum, & ſimilium perſonarum miſerabilium, terminantur ſine ſolemnitatibus, *ex diſpoſitione conſtitutionum antiqu. Sabaudia tient. cauſa ruſticorum, lib. 2 fol. 35. mihi.* ¶ Solemnitates requiſitæ in alienatione rerum Eccleſiaſticarum, non habent locum, quando Papa mandaret fieri alienationem, *Capit. deciſ. 16.*

Cap. IV. Quando cenſeantur ſublata, ceſſent.

Solemnitates juris Civilis cenſentur ſublatæ, ſi dicatur, quod poſſit procedi, nulla juris ſolemnitate ſervata: ſed ea, quæ ſunt de jure Naturali, remanent, *Ant. Corſet. in ſuis ſingul. licet. C. ſingul. compromiſſum 2.* ¶ Solemnitas à jure Naturali introducta, (ut eſt citatio, & aliæ ſolemnitates, quæ partis defenſionem reſpiciunt) non dicuntur ſublatæ ubi procedendum eſt, ſola facti veritate inſpecta, licet Judex haberet arbitrium procedendi, *Ozaſc. deciſ. 79. num. 13.* Alias juris Civilis ſolemnitates remittuntur, quando in cauſa de plano, & ſine ſtrepitu, & figura judicii proceditur, *Dec. conſil. 449.* ¶ In relictis ad pias cauſas, ceſſat omnis ſolennitas. *Abb. conſil. 32. part. 2.* ¶ Prohibitoriæ conſtitutioni partes renunciare non poſſunt. *Ant. Corſet. in ſuis ſingul. liter. P. ſing. prohibita.* ¶ Solemnitatibus renunciare partes non poſſunt, ubicunque à lege pro forma introductæ ſunt, imo nec aſſertioni ipſarum partium ſtatur, quod ſolemnitates fuerint obſervatæ, *Ozaſch. deciſ. 172. num. 1.* ¶ In cauſis ſummariis, & de æquitate, omittuntur ſolemnitates, & juris apices, *Rot. Genuen. deciſion. 171. num. 7.*

Cap. V. Quando remitti poſſit, vel non.

Solemnitas juris, poteſt conſuetudine remitti, *Boer. deciſ. 1. num. 22.* Et forma à jure data, non ſufficit, quod ſervetur per æquipollens. *Boer. ibid. num. 44.* Ideo formæ nihil detrahi, aut nihil addi debet, *ibid. num. 45.* ¶ Solemnitas juris, quando remittitur, ſemper de minori ſolemnitate intelligitur, *Bart. conſil. 35. vol. 2.* ¶ Solemnitates præconiorum à partibus remitti non poſſunt, quia publici juris ſunt, ideo remitti non poſſunt, *Rebuff. in conſtitution. Reg. Tom. 2. tract. de præco. & licita. num. 18.* ¶ Judiciarii ordinis obſervatio in prima cauſa, de conſenſu partium non poteſt remitti. licet ordo poſſet præpoſterari; ſecus in cauſa appellationis, *Roman. ſing. 770.* ¶ Subſtantialia judiciorum, etiam de conſenſu partium non poſſunt remitti, *Guid. Pap. ſing. 177.* Alias ſolennitas juris poteſt per partes relaxari, *Bartol. in l. 1. ff. de fer. dila.* ¶ Juris ordo non poteſt per partes remitti, *Bartol. in l. ſocietatem 77. §. Arbitrorum. ff. pro ſocio. num. 10.* ¶ Solemnitas concernens favorem publicum, non poteſt à partibus remitti; ſecus ſi privatum. Et ſolemnitate non obſervata, præſumitur dolus, *Boer. dict. deciſ. 1. num. 54. Caſſad. deciſ. 6. tit. de appellat. num. 8.*

Cap. VI. Quando tolli, metui, vitiari poſſit, vel non.

Quando ſolemnitas eſt publici juris, non poteſt pactis privatorum (etiam juratis) tolli, *D. Sol. in conſtitution. antiq. Sabaudiæ gloſſ. ſuper 1. part. decreti, malitiis, tit. de donation. num. 13. fol. 109. & Bartol. in l. 27. ff. ad leg. Falci.* ¶ Pacto partium non poſſunt tolli ea, quæ reſpiciunt actus ſolemnitatem. *Bartol. ibid. num. 6.* ¶ Solemnitas teſtamenti, an poſſit minui pacto, vel ſtatuto, *vid. Bart. in l. teſtamenti. ff. de teſtam.*

Cap. VII. Qui ſint effectus ſolemnitatis.

Principis præſentia ſolemnitates juris ſupplet, & actum,

actum, qui ob defectum ſolemnitatum eſſet nullus, inſtaurat. *Joſeph. Lud. deciſion. Luc. 17. num. 11.* Nam Princeps non ligatur ſolemnitatibus juris Civilis; ſed quando præſumatur pro facto agitato per Principem, *vide Crav. conſ. 5.* ¶ Actus non vitiatur quamvis juris ſolemnitas omittatur in totum, quando ſatisfactum' eſt menti licet verbis non fuerit ſatisfactum. *Caſſad. deciſ. 2. tit. de judic.* Ex clauſula, omiſſa omni juris ſolemnitate, intelligitur, remota Juris Civilis ſubtilitas: non autem cauſæ cognitio. *Bénint. deciſ. 29. num. fin.* ¶ In actu ſolemnitatem requirente, non poteſt minor abſque ſolemnitate quicquam agere. *Put. deciſ. 161. lib. 2. num. 3.* ¶ Omiſſio ſolemnitatis ex ſola conſuetudine inductæ, ſolet vitiare actum. *Pet. de Raven. ſingul. 646.* ¶ Omiſſio ſolemnitatis in inſtrumento, inducit præſumptionem falſitatis, contra quam non videtur admitti probatio in contrarium. *Bartol. in §. illud. authent. de Tabellio.* ¶ Omiſſio ſolemnitatis an vitiet actum, *vide Bartol. in l. divus 8. ff. de in integr. reſtitut. num 5.* ¶ Quando aliqua ſolemnitas debet adhiberi poſt actum perfectum, licet talis ſolemnitas omittatur, non vitiatur actus perfectus ipſo jure, ſed ope exceptionis. *Bartol. in §. 1. authen. de exhiben. reis.* ¶ Solemnitatem à jure requiſitarum defectu, vitiatur actus, vel privilegium, adeo quod nullam fidem faciat. *Ozaſc. deciſ. 101. num. 10.* ¶ Solemnitas inepte ſervata, quando actum vitiet, *vide ibid. num. 3.* ¶ Actus habens eandem vim, quam deſiderat ſolennitas, & ex forma, valet, licet ad ungvem illum ſolemnitas, & forma non fuerint ſervatæ. *Rot. Gen. dec. 210. n. 4.* ¶ Contractus, qui reprobatur ratione ſolemnitatis reprobatæ, non confirmatur juramento, ſi talis ſolemnitas deficiat. *Bartol. in l. ſi quis pro eo 57 num. decimo tertio. ff. de fidejuſſ & mand.* ¶ Allegans titulum infectum pejus facit, quam ſi nihil pro titulo allegaret. *Ægid. concluſ. 287.*

TITULUS CCLII.

De re judicata, & ejus exceptione.

Cap. I. Sententia. Res judicata: quid ſit.

SEntentia cum clauſula, alio non apparente, an dicatur diffinitiva, vel pura, *vide D. Solin. in conſtitutio. antiq. Sabaudia gloſſ. ſuper 3. part. decreti, ut nihil, titul. de concluſ. in cauſa. fol. 158. vide Perilluſtr. D. P. Teſſau. deciſ. 81.* ¶ Res judicata quid ſit, & quid importent iſta verba, quando, & in quibus caſibus ſententiæ non tranſeant in judicatum, *vide per Maran. in ſuo Spec. part. 6. tit. & demum fertur ſentent. num. 128.* Et in illis retractentur per viam querelæ, *Maran. ibid. titul. & quandoque appellatur, num. 115.* Et talis querela proponitur coram Ordinario. *ibidem num. 116.* ¶ Juramentum habet vim probationis, & ſententiæ inter eaſdem partes, non inter alias. *l. ſed & ſi 11. §. fin. cum de hæreditate. ff. de jurejurand.* ¶ Res judicata poteſt dici ſtatim, lata ſententia, à qua non appellatur, ſecus ſi appelletur. *Boer. conſil. 44.* Imo res judicata non dicitur, durante tempore ad appellandum, *ſecundum Bartol. in l. 23. ff. de condict. indebiti, vide gloſſ. in l. 207. ff. de regul. jur. & eundem Bartol. in l. litigatoribus 14. C. de appellatio.* ¶ Verbum judicatum, deſiderat tranſitum in rem judicatam, & proceſſus non dicitur ſopitus niſi perfecta executione. *Boer. conſil. quadrageſimo quarto. num. 4.* ¶ Jusjurandum vicem rei judicatæ ſuſtinet, non in merito, cum deferens faciat adverſarium Judicem, *l. 1. ff. quarum rerum actio non detur.*

Cap. II. Qualis ſit.

Qualis ſit ſententia lata propter Advocati prævaricationem. *vide Bartol. in l. 1. C. de Advocat. diverſ. jud.* ¶ Res judicata habetur pro veritate, & naturalia vincula ſanguinis mutat, & falſum in verum, non eſſentialiter, ſed quoad effectum. *Crav. conſ. 79.* ¶ Sententia præſumitur juſta (quæ tranſivit in judicatum) quoad juſtitiam, & rectitudinem, & facit præſumptionem juris, & de jure, habeturque pro veritate, & impugnari non poteſt. *l. ingenuum 25. ff. de ſtatu homin. Gram. deciſ. 24. num. 6. Afflict. deciſ. 13. num. 28. vide Abb. conſil. 77. part. 2. num. 8. circa finem.* Et illi ſtandum' eſt. *l. ſi patronus 12. §. ſi quis enim. ff. de bon. liber.* Ideo etiam injuſta facit jus inter partes, *Rot. Gen. deciſion. 164. num. 7.* Et de non debito, debitum. *ead. Rot. deciſion. 3. num. 10. circa fin.* Et contra illam ipſæ partes non poſſunt venire. *ead. Rot. Gen. deciſ. 175. num. 4.* ¶ Sententiæ fingitur à lege conſentire, non appellans ab ea. *Bartol. in l. Julian. 60. n. 25.*

Cap. III. Quibus modis intelligatur.

Licet judex ſuam ſententiam diffinitivam non poſſit revocare, tamen illam declarare, & interpretari poteſt. *l. ab executore 4. ff. de appellatio.* ¶ Sententiæ quamvis ſint ſtricti juris, tamen recipiunt interpretationem extenſivam, quando alias non poſſent ſortiri effectum, *argument. §. is, qui adium, & ibid. Ang. Inſtit. de uſu, & habit.* ¶ Licet concedatur reſcriptum, & dicatur, non obſtante priori ſententia, per hoc non intelligitur derogatum ipſi priori ſententiæ, quæ in rem judicatam tranſiverat. *Decian. conſil. 198.* ¶ Sententiam interpretari, & declarare ſpeciale eſt in Principe. *Afflict. deciſ. 215. num. 4.* ¶ Si petitio ſit generalis, & proſecutio ſpecialis, ſententia reſtringitur ad proſequuta. *Capic. deciſ. 11. num. 5.* ¶ Sententia aliquando extenditur ad id, de quo non loquitur, ideo ſententia, qua quis condemnatur ſimpliciter ad redditionem computi, extenditur ad reliqua, de quibus condemnatum in executione apparuerit eſſe debitorem. *Afflict. deciſ. 157.* ¶ Intelligitur ſententia, ſalvo jure tertii, ut ex ea transferatur res cum ſua cauſa. *l. & poſt 12. §. res, quaſub conditione. ff. fam. herciſc.*

Cap. IV. Quando præſumatur, etiam pro ſententia.

Sententia ſi lata ſit inter præſentes præſumitur, quod Judex habuerit juriſdictionem, ex quo tranſitum fecerit in rem judicatam. *Abb. conſ. 61. part. 1.* Sententia propter longum tempus, præſumitur lata ex probationibus, ſi in illa actorum fiat mentio, nec illi de nullitate objicii poteſt. *Natt. conſ. 325. num. 42.* ¶ In dubio præſumitur pro ſententia, & contra illam præſumptio ſiniſtra non eſt capienda, & ex quo ſententiatum eſt, & non fuit appellatum, ſententia pro veritate habetur. *Harem. cap. 4. tit. de ſentent. lib. 2.* ¶ Præſumendum eſt pro ſententia poſtquam tranſiverit in judicatum. *Abb. conſ. 73. part. 1.* Et quod ſit rite, & recte agitata, *idem Abb. conſ. 18. n. 6. part 2.* ¶ Sententia, quæ tranſivit in judicatum, habet juris præſumtionem pro ſe, etiam quoad ea, quæ in ſententia non ſunt narrata, maxime in antiquis. *Crav. conſ. 108.*

Cap. V. Quando tranſeat in judicatum, vel non.

* An ſententia delegati injuſta tranſeat in rem judicatam, *c. 92. lib. 10. controv. Fach. affirmat.* ¶ Regulariter ſententia lata in actione perſonali, inſolidum eſt exequenda contra condemnatum, excipiuntur quidam caſus, in quibus ſolum ſit executio in tantum, quantum facere poteſt condemnatus, deducto, ne egeat. *vide eundem, cap. 20. eod. tit. lib. 2. & ſupra tit. de privil.* ¶ Sententia lata de conſilio periti in arte, aut Sapientis, an tranſeat in judicatum, *vide Perill. D. P. Teſſau. deciſ. 25.* ¶ Stipulatio, per quam novatur actio judicati, non habet executionem paratam. *l. minor 41. ff. de minor. 25. ann.* ¶ Sententia nulla poſtea expreſſe confirmata, executionem meretur: quia ſententia confirmans, & non confirmata, magis attenditur. *Hipp. ſing. 502.* ¶ Sententia approbatur, & tranſit in rem judicatam, petendo quid pronunciari male appellatum, & bene judicatum. *Crav. conſ. 79. & 108.*

& 108. ¶ Sententia tranſit in judicatum non ſolum, quando ab illa non appellatur; ſed etiam quando minus legitime appellatur. *Crav. conſ. 103.* ¶ Sententia approbata tranſit in judicatum, & ſi ab illa fuerat appellatum, approbans amplius ſuam non poterit proſequi appellationem. *Cravet. conſ. 103. num. 12.* ¶ Interlocutoria, poſtquam non ſpectatur diffinitiva, tranſit in judicatum. *Bart. in l. 8. n. 9. ff. de accuſatio & inſcriptio.* ¶ Sententia quælibet (à qua non appellatur) regulariter tranſit in judicatum. *Abb. conſ. 60. part. 2. Crav. conſ. 79. & 108.* ¶ Proſecutio appellationis deſertæ, non impedit tranſire ſententiam in rem judicatam. *Ozaſ. deciſ. 7. num. 6. & 7.* Et tunc prima ſententia remanet firma, & ex illa oritur actio. *Bartol. in aut. h. ti qui appellat. C. de temp. appell.*

Vel non.

Sententia, quæ profertur contra contumacem bannitum, & habitum pro confeſſo, & convicto ex forma ſtatuti, nunquam tranſit in judicatum. *Natt. conſ. 444.* ¶ Sententia pariter non tranſit in judicatum, quæ profertur ex præſumptionibus, vel privilegiatis probationibus, aut relatione Medicorum, vel ſecundum conſilium Sapientis, & lata ſuper ætate. *Natt. d. conſ. 444. Pet. Gener. ſingul. 20. & Petr. de Rav. ſingul. 682.* ¶ Præceptum nullum, etiam non tranſit in judicatum. *Franciſ. Marc. quæſt. 659.* Idem in ſententia nulla. *Cravet. conſil. 266. vide ſupra tit. proxim.* ¶ Mandata Judicum, non tranſeunt in judicatum, niſi fuerint emanata cum cauſæ cognitione, *Guid. Pap. ſingul. 585.* ¶ Sententia in cauſa matrimoniali, non tranſit in rem judicatam. *Afflict. deciſ. 252. num. 5.* ¶ Sententia in cauſa beneficiali, non tranſit in rem judicatam reſpectu Superioris quo minus poſſit de juribus partium inquirere, maxime quando ſententia fuit lata contra abſentem, licet contumaciter, & indefenſum. *c. cum oleum 7. ex. de dol. & contumac.* ¶ Sententia expertorum in arte, nunquam tranſit in rem judicatam, & poteſt retractari. *Afflict. deciſion. 33. num. 6.* ¶ Sententia nulla ex defectu juriſdictionis, & evidentis injuſtitiæ, vel quia eſt nutritiva peccati, nunquam tranſit in judicatum. *Borg. Caval. dec. 28. de judic.*

Cap. VI. Quando exequi non poſſit.

Sententia poſt annum non habet executionem paratam, ſed pars debet admitti ad ſuas oppoſitiones. *Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de lit. civil. art. 1. gl. ult. num. 4.* ¶ Sententia, quæ tranſivit in contractum, non debet exequi, quando ſupervenit cauſa, per quam conſtat de iniquitate illius. *Paul. Æmi. Vera. deciſ. 114. ſen 1. part. 3.* ¶ Quando petita reſtitutione, impediatur executio rei judicatæ, *vide Capic. deciſ. 53. & infra. titul. de executio.*

Cap. VII. Quibus modis confirmari poſſit, vel non.

Appellans à ſententia nulla, ex defectu conſenſus, illam confirmat. *l. Bartol. in l. 1. C. quando provocare non ſit neceſſe. n. 7.* ¶ Super debito, ſuper quo jam fuerat lata ſententia non debet amplius pronunciari, etiam ad inſtantiam illius, qui obtinuit primam ſententiam, quæ habebat executionem paratam. *Pap. libr. 19. tit. 8. arreſt. 2.* Nam ſuper judicato, fruſtra judicatur. *gloſſ. in l. 1. ff. quæ ſentent. ſine appell. reſcind.* ¶ Si fuerit appellatum à ſententia nulla, & judex appellationis pronunciaverit appellationem injuſtam, ſeu male appellatum, non ob id confirmabitur prima ſententia. *Abb. conſ. 3. n. 8. circa medium, verſ. quinimo. part. 2.*

Cap. VIII. Quando acquieſcendum ſit ſententiæ.

Petens terminum ad ſolvendum id, in quo condemnatus fuit, dicitur ſententiæ acquiſcere, & appellationi renunciare. *Hier. Magon. dec. Luc. 24. num. 18.* ¶ Sententiæ dicitur quis acquieſcere, ſi per ſpacium 10. dier. non appellaverit. *Abb. quæſt. 4. n. 15. Gram. deciſ. 24.* [illegible] *Tepata Campend.* [illegible]

Et conſentire. *Bart. in l. 1. C. de poſtul. & in l. 3. C. quomodo & quando judex.* Et talis conſenſus illum confirmat. *idem Bartol. in l. 4. C. de ſentent. quæ ſine certa quantitate.* Et ex illa oritur obligatio. *idem Bartol. in l. Julianus 60. n. 25. ff. de condict. indeb.* ¶ Abſens ſolemniter condemnatus etiam indefenſus, & ignorans, tenetur acquieſcere ſententiæ, ſi reverſus ſciens non appellaverit intra tempus legitimum. *l. ab eo 3. C. quomodo & quando judex.*

Cap. IX. Quando probet, faciat fidem.

Sententia non probat acta judicii præceſſiſſe, & proceſſum, niſi tranſiviſſet in rem judicatam, quia tunc haberet præſumtionem juris pro ſe quoad rectitudinem proceſſus, & juſtitiam. *Gram. deciſ. 24. vide Boer. deciſ. 75. in fin.* ¶ Sententia lata in cauſa filiationis inter patrem & filium facit fidem quoad omnes, nempe quoad agnatos & cognatos, *vide l. 1. §. plane. & l. 3 ff. de liber. agnoſc.* ¶ Sententia, quæ tranſivit in judicatum inter eaſdem partes facit fidem, & præjudicat ipſis partibus, licet ſub diverſis judicibus fuerit lata. *Joſeph. Ludov. deciſ. 14. Luc. num. 4.*

Cap. X. Reſtitutio, quando concedi poſſit contra ſententiam, vel non.

Si Princeps reſcribat quem eſſe audiendum poſt rem judicatam, quid juris, *vide Crav. conſil. 172.* ¶ Reſtitutio in integrum ex clauſula generali, à principe peti poteſt adverſus ſententiam latam contra jus litigatoris, quæ tranſivit in judicatum. *Mann. in ſuo Spec. part. 6. tit. poſt omnia, num. 61. fol. 340. vide Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de liter. civil. art. 1. gloſſ. 2. fol. 288. & Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus, litera S. ſingul. ſententia 8.* ¶ Quibus in cauſis Princeps ſoleat reſtituere adverſus rem judicatam, *vide Rebuff. in d. tract. de liter. civil. artic. 1. gloſſ. 2. fol. 288.* Sed quæ opponi poſſint contra ipſas literas reſtitutorias, *vide ibid. gloſſ. 6. folio 295.* ¶ Reſpublica quæ habetur loco minoris, poteſt petere reſtitutionem adverſus rem judicatam. *Natt. conſil. 51. num. 11. tom. 1.* ¶ Hæredi condemnato ratione debiti defuncti, conceditur reſtitutio contra ſententiam, reperto poſt illam inſtrumento quitationis. *Papon. lib. 10. tit. 6. arreſt. 1. & lib. 29. tit. 8. arreſt. 13.* Idem in alio condemnato. *Guid. Pap. ſingul. 65.* ¶ Reſtitutio in integrum adverſus rem judicatam concedi debet, quando ex noviter deductis conſtat de bono jure. *Vera. deciſion. 94 ſen 1. par. 18.* Et tunc ſententia poteſt ex deductis noviter juſtificari ſed quare, *vide eundem Vera. ibid. deciſ. 114. ſen 1. & 105. ſen 2.* Sed ſolus Princeps concedit talem reſtitutionem. *Hieron. Magon. deciſ. 21. Rot. Floren.* ¶ Quando minor reſtituatur adverſus ſententiam, *vide tit. C. ſi adverſus rem judicatam.* ¶ Si poſt ſententiam ex prima confeſſione latam de innocentia rei conſtiterit, debet condemnatus reſtitui à Principe, non ab alio inferiore; ſecus in cauſis civilibus. *l. §. ſi quis. ff. de qu. & l. divi 27. ff. de pœn.* ¶ Qui per errorem approbavit inſtrumentum falſum, vel ſententiam latam ipſius prætextu, non prohibetur de falſo accuſare, & petere reſciſſionem ſententiæ per reſtitutionem in integrum, *l. qui agnovit 11. ff. de exception.* ¶ Ratione ignorantiæ conceditur reſtitutio in integrum adverſus ſententiam, & ignorantia probatur juramento. *Marc. d. quæſt. quæſt. 912. part. 2. vide Cap. deciſ. 52.* ¶ Judex poteſt reſtituere adverſus ſuam ſententiam, non autem adverſus Superiores. *l. 17. §. fin. & l. cum Præſes 43. ff. de minor. 25. ann.* ¶ In regno Franciæ non conceduntur literæ reſtitutoriæ contra ſententiam, quæ tranſivit in judicatum. *Papon. lib. 19. tit. 1. arreſt. 1.* ¶ Adverſus ſententiam Principis non admittitur quis, ad petendam reſtitutionem, niſi ex cauſa omiſſæ allegationis, vel prævaricationis Advocati, & ſolus Princeps reſtituit adverſus ſuam ſententiam, & ſui delegati, *l. minor 19. §. ſi autem. ff. de minor. vigintiquinque ann.*

Digitized by Google

Cap. XI. Quando retractari poſſit, vel non.

* An ſententia lata in judicio ordinario poſſit alio judicio retractari. *Fachin. lib. 10. cont. c. 81.* diſtinguit quatuor concluſionibus. * An ſententia retractari poſſit prætextu teſtamenti noviter reperti. *Fach. lib. 7. cap. 52. affirmat. gl. l. 3. §. ſi legatarius ver. evicerit. ff. ſi quis plus, quam per legem Falcid.* ¶ Inter caſus, quibus retractatur ſententia, menti eſt commendandam, quod ſententia etiam valida, retracti poteſt ex omni cauſa, quæ ſufficiens eſſet ad appellandum, & tunc literæ reſtitutionis denegari non debent, *vide Cabal. milleloq. 746.* ¶ Cauſæ, in quibus contra Fiſcum judicatum eſt, triennio retractari poſſunt, & poſt, ſi prævaricatio arguatur, vel manifeſta fraus probetur. *l. 1. C. de ſentent. adverſ. Fiſc. retract. lib. 10.* ¶ Sententia quando retractari poſſit per teſtes de novo repertos, *vide Bartol. l. admonend. ff. de jurejur. num. 63.* ¶ Sententia an poſſit retractari per teſtamentum, *vide Lud. Rom. ſingul. 198.* ¶ Sententia poteſt retractari, ſi error probabilis detegatur, ſed quando, *vide Anton. Corſet. in ſuis ſingularibus lit. S. ſing. ſententia 6.* ¶ Sententia (etiam quæ tranſivit in judicatum) retractatur, ſi pars, pro qua eſt lata, fateatur ipſam ſententiam iniquam fore. *Lanf. de Orta. ſing. fin.* ¶ Res judicata, ſeu ſententia notorie injuſta, retractatur, quia illa non tranſit in judicatum. *Menoch. de arbitr. caſ. 484. & Anton. Corſet. in ſuis ſingularib. litera S. ſingular. ſententia 7.* ¶ Sententia, quæ tranſivit in rem judicatam prætextu falſitatis, vel inſtrumenti noviter reperti poteſt retractari. *Bocr. deciſ. 307.* Præhabita reſtitutione in integrum. *Jaſ. Lanf. Balb. deciſ. 439. vide ſuper tit. ſi ex falſis inſtrumentis, &c.* ¶ Sententia lata prætextu juramenti neceſſarii, per inſtrumenta de novo reperta retractatur, per reſtitutionem in integrum, *vide Marc. de Mant. ſingul. 360.* Secus in juramento voluntario, *vide l. admonendi 31. ff. de jurejurand. Papon. lib. 10. tit. 8. arreſt. 11. & ſupra tit. de juramento veritatis. &c.* ¶ Sententia poteſt retractari, quando quis propter impedimentum, inſtrumenta ante ſententiam producere non potuit, *Marc. d. quaſt. 312. Caple. deciſion. 52. vide Mynſing. obſervat. 60. centur. 4.* ¶ Licet rei judicatæ parendum ſit propter ejus auctoritatem. *l. ſervo 65. §. cum Prætor. ff. ad Trebell.* Tamen ſententia, quæ tranſivit in judicatum poteſt ratractari, ſi æquitas ſuadeat, & erronea probetur. *Guid. Pap. q. 25. num. 8. quaſt. 365. & ſing 997.* Et ubi conſtat rem ſe aliter habere. *Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 5. num. 46.* ¶ Sententia lata à judice per gratiam, quando retractetur per beneficium reſtitutionis in integrum, *vide Bart. in l. ſerv. 65. §. cum Prætor. ff. ad Trebellianum.* ¶ Sententia Principis poteſt retractari per reſtitutionem in integrum. *gloſſ. in cap. Apoſtolica 35. quaſt. 9.* ¶ Sententiam Romanæ Sedis in melius commutare licet. *cap. ſententiam 35. quaſt. 9.* Et cujuſcunque judicium Apoſtolicæ Sedis auctoritas retractare valet, *cap. grave, ibid.* ¶ Si per reſtitutionem unum capitulum ſententiæ reſcindatur, cætera firma remanent, ſi illi non ſunt connexa; alias ſecus. *l. etiam 30. §. 1. ff. de minor. 25. ann.* ¶ Supplicans Principi, ut retractetur ſententia, quæ in judicatum tranſierat, caret impetratis, & incurrit infamiam, *ſecundum Pet. Gerar. ſing. 20.*

Vel non.

Sententia recte lata per reſcriptum Papæ non retractatur. *cap. Apoſtolica 35. quaſt. 9. & ibid. gloſſ.* ¶ Sententia corporis afflictiva poſt lapſum decem dierum, non poteſt jure ordinario retractari, licet poſtea conſtiterit de innocentia, ſed de gratia ſpeciali à Principe reſtitutio fieri poteſt. *Anton. Corſet. in ſuis ſingul. litera S. ſingul. ſententia 13.* ¶ Sententiam ſuam retractare nemo poteſt, niſi ſolus Princeps. *Abb. conſil. 92. part. 1.* ¶ Res judicata non poteſt retractari prætextu inſtrumenti de novo reperti: fallit in cauſa Eccleſiæ, Reipublicæ vel pupilli, aut etiam in cauſa privati, quando actor fuit in dolo, quia habuit ſcientiam inſtrumenti, tunc enim eſt veniendum ſaltem ex clauſula generali, *Marc. q. 312. part. 1. vide Joan. de Arnon. ſing. 74. & Marc. de Mant. ſing. 358. & 359. Hipp. ſing. 283.* ¶ Rem judicatam ex eodem inſtrumento non eſſe retractandam, *habetur in libris placit. Curiæ Pariſ. lib. 11. tit. 14 in deciſ. diverſo.*

Cap. XII. Quando impugnari poſſit, vel non.

Sententia nulla, poteſt de conſenſu partium approbari. *l. 2. C. communia utriuſque judi.* ¶ Sententia ſuper libello plures articulos continente lata, poteſt acceptari in parte favorabili, & pro aliis impugnari. *Hartman. cap. 6. tit. de ſentent. lib. 2.* ¶ Facto à Judice, partibus præſentibus, & non contradicentibus, altera pars non poterit poſtea contravenire. *Bart. in l. nec 9. §. ubi, in repet. ff. de offic. proconſul.* ¶ Factum antiquum non dicitur ante lapſum 20. annorum, quoad impugnandam ſententiam de nullitate. *Abb. conſil. 61. num. 6. part. 1.* ¶ Sententia non dicitur nulla, licet appareat Judicem male Judicaſſe, niſi expreſſe ſe referat ad acta nulla. *Afflict. deciſ. 47.* ¶ Sententia tenet, ſi non fuerit aliquid oppoſitum contra Judicis juriſdictionem, qui proceſſit, & ſententiavit, inter partes ſcientes illum incompetentem, ſecus inter ignorantes. *Bartol. in l. ex quacunque, num 7. ff. ſi quis in jus vocatus.* ¶ Brevitas temporis non vitiat ſententiam, quando Judex in tempore brevi inſtructus eſſe potuit de negotio: idem, quando mora eſt periculum allatura, & de crimine conſtat. *Cravet. conſil. 179. vide Menoch de arbitra. lib. 2. cap. 450.* ¶ Sententia valet, ſi Judex dixerit, abſolvo reum, ſi appareat ex probationibus factis eſſe illum abſolvendum, & condemno. ſi appareat condemnandum. *Decian. conſil. 618.* ¶ Sententia Judicis errantis circa modum juriſdictionis, valet: ſententia lata ex una cauſa, quam Judex arbitrabatur bonam, & ſubeat melior, ex ipſa meliori poterit confirmari. *Bart. in l. a. ff. de judic.* ¶ Sententia lata tenet, licet Judex cauſas, & rationes eum moventes ad ita pronunciandum, non deſcribat. *Natt. conſil. 525. num. trigeſimo primo.* ¶ Si ex duobus delegatis, alter ferat ſententiam uno modo, alter modo contrario, vel diverſo, utraque ſententia pendet, quouſque per delegantem altera fuerit approbata. *l. duo 28. ff. de re judic. vide ſupra titul. de offic. deleg.* ¶ Quando ſunt plures judices ordinarii, vel delegati in una cauſa, & aliqui pronunciant, & alii non, utrum valeat pronunciatio, & ſi omnes pronunciant, & diſcordant, quæ ſententia prævaleat, *vide l. Pomponius 39. & ſequentib. ff. de re judi.* ¶ Sententia ſub conditione extrinſeca, lata, an valeat, & quid de ſententia ſub conditione extrinſeca, & alia de ſententiis conditionalibus, *vide per Ozaſ. deciſion. 149. Rot. Gen. deciſ. 28. n. fin. & infra titul. ſeqq.* ¶ Sententia lata contra colonum, vel alium alieno nomine poſſidentem, an noceat domino, *vide Bartol. in l. 2. num. 17. C. ubi in rem actio.* ¶ Sententia valet, ſi dominus ab initio litigaverit per Procuratorem, & poſtea in calculo ferendæ ſententiæ, citetur ipſe dominus, & non comparuerit. *Bart. in l. furioſo 9. ff. de re judic.* ¶ Sententia lata contra dominum, qui comparuit ſponte ad cauſam, tenet. *Bartol. ibid.* ¶ An minor, vel tutor condemnetur, quando non defenditur, & ubi tutor, aut curator à principio fuit citatus in cauſa, & poſtea in proceſſu non, ſed minor cum alia ejus curatore, an ſententia valeat, *vide Bartol. in l. 4. §. ſufficit, num. 10. ff. de adminiſt. tut.* ¶ Sententia nedum adjudicatoria, verum etiam abſolutoria contra intereſſe putantes, mortuo actore, lata, valida reputatur. *Caſſa. deciſ. 1. tit. de ſentent. & re judic.* ¶ Sententia, qua Judex dicit, condemno te ad id, quod debes, an valeat, ſi certa quantitas in actis appareat, *vide Ant. Corſ. in ſuis ſing. lit. S. ſing. ſententia 9.* ¶ Sententia licet ex falſa cauſa in jure conſiſtente lata,

ſit

ſit nulla, ſi tamen ex duabus cauſis, quarum una vera ſit, altera falſa, fuerit lata, ſuſtinetur ex cauſa vera. *Hipp. ſing. 617. vide Bartol. in l. 3. num. 26. C. de edem.* ¶ Nulla non eſt ſententia defectu juriſdictionis, ſi eſt lata à ſubrogato in locum primi Judicis, qui habebat juriſdictionem. *Ven. deciſ. 259. part. 2.*

Cap. XIII. Quando mutari, renunciari poſſit. vel non.

Sententia illa poteſt mutari, quæ non finit totum negotium, ſeu judicium. *Bartol. in l. dicere 23. ff. de recept. arbitr.* ¶ Præſides non poſſunt mutare ſententiaa ſuas, ſed Princeps ex cauſa concedit in integrum reſtitutionem. *l. divi 27. ff. de pœn.* Et hinc poteſt deſumi argum. quod in criminalibus ſententia tranſeat in judicatum, *ut notatur ibidem in additio.* ¶ Appellans per errorem à ſententia pro ſe lata, non videtur illi renunciare, ut ea reſcindi debeat. *Roman. ſing. 375.* ¶ Renunciare quis videtur rei judicatæ patiendo, quod procedatur poſt illam, & ut jura producantur, & cauſa inſtruatur. *Ven. deciſ. 323. part. 1.*

Cap. XIV. Exceptio rei judicatæ, quando opponi poſſit, vel non.

Rei judicatæ exceptio ad hoc ut obſtet, tria requiruntur, nempe quod ſit idem corpus, idem jus, & eadem cauſa petendi, alias non obſtabit. *Ven. deciſ. 93. part. 3. vide Magon. deciſ. 34. Rot. Flor.* Nam ex nova cauſa agi poſſe, *habetur in libris placit. Curiæ lib. 11. titul. 14. cap. 3. de re judic. in deciſ. diverſo.* Exceptio enim rei judicatæ non obſtat, quando ex alia cauſa, & alia actione agitur. *l. Aurelius 29. §. quidam. & ibid. gloſſ. ff. de liberat. legat. ſcribit Decian. conſil. 464. vide Bartol. in l. 1. C. quando provocare. c. fin. extra de cauſ. poſſeſſ. & proprie. cap. 3. extr. de empt. & vend. Guid. Pap. ſing. 740.* Quia commutatione litis, alia res eſſe incipit. *Guid. d. ſing. 740.* ¶ Exceptio ſemel oppoſita ad unum finem, & tunc repulſa, poteſt iterum ad alium finem opponi in negotio principali. *Jaſſ. Lanf. Balb. deciſion. 324. vide tamen Magon. deciſ. 3. Rot. Floren.* ¶ Exceptio oppoſita, & diſcuſſa in uno judicio, quando poſſit in alio refricari, *vide Bart. in l. Julianus 60. num. 10. ff. de condict. indebit. & Boer. deciſ. 43.* ¶ De exceptione omiſſa opponi in uno judicio, an & quando in alio opponi poſſit, non obſtante re judicata, *vide Magon. deciſ. 34. Rot. Florent.* ¶ Exceptio rei judicatæ fuit inducta, ad juris rigorem conſervandum, & lites finiendas. *Abb. d. conſ. 60. & in ſua Pract. cap. 110. & 118. num. 3.* ¶ Qui renunciat appellationi expreſſe, vel tacite, non poteſt adverſus ſententiam ſupplicare. *l. fin. C. ut lit. pend.* ¶ Qui ante conditionem agit, male agit, nec rei judicatæ exceptio repellitur, ſi poſtea, exiſtente conditione, cœperit agere, interim tamen poteſt cautio poſtulari. *l. grege 13. §. ſi ſub conditione ff. de pignorib.* ¶ Quando poſſeſſor declaratur dominus rei petitæ ſemper obſtabit actori exceptio rei judicatæ, ſi vero tantum ſit abſolutus ab obſervatione judicii ob id, quod actor non probaverit, ſecus erit, *vide Bartol. in l. Titia, num. 4. ff. de accuſat. & Jaſ. in l. properandum. §. ſi quidem. C. de judic.* ¶ Exceptio omnia, quæ non repugnat ſententiæ, poteſt opponi poſt rem judicatam. *Guid. Pap. quæſt. 419. Boer. deciſ. 43. Jaſſ. Lanf. Balb. deciſ. 13. vide gloſſ. in l. tamen 13. ff. ad S.C. Maced. facit l. ex diverſo 18. §. fin. ff. ſol. matrimo. & l. cum 7. ff. de confeſſis.*

Vel non.

Hæc exceptio, tibi non competit jus agendi, non poteſt opponi poſt ſententiam, nec reddit judicium retro nullum: & ſolutum auctoritate ſententiæ non repetitur ut indebitum. *l. putarem 37. ff. famil. herciſc.* ¶ Agenti jure hæreditario, non poteſt opponi exceptio rei judicatæ, vel ſimilis ex perſona ſua. *Bartol. in l. poſt legatum 5. §. qui accuſavit. ff. de his quibus ut indign. lega. auſe. facit l. 10. ff. de exceptio. vide eundem in d. l. 10. de exceptio Compend.*

cept. ¶ Contra rem judicatam non poteſt opponi exceptio, quæ competebat ante ſententiam: ſecus ſi orta ſit poſt ſententiam. *Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de liter. oblig. art. 11. gl. 5.* ¶ Exceptio peremptoria non poteſt opponi poſt ſententiam. *Bartol. in l. ſi duo 13. §. ſi quis. ff. de jurejur.* ¶ Sententia primo ſcripta, & poſtea recitata, non poteſt mutuari. *l. 2. Cod. de ſentent. ex breviloqu. recita. & l. 1. C. ſentent. reſcind. non poſſ.*

Cap. XV. Quibus competat, vel non.

Alter ex mandatoribus, vel fidejuſſoribus inſolidum condemnatus, poſt rem judicatam, poteſt opponere, ut actiones ſibi cedantur contra fidejuſſorem. *l. ſi fidejuſſ. 42. §. fin. ff. de fidejuſſ. & mandat.* ¶ Per rem judicatam prolatam, inſtante defenſore, quæritur exceptio reo. *l. fin. § ff. de jurejur.* ¶ Exceptio rei judicatæ, eſt exceptio juris & facti; non juris tantum. *Bartol. in l. cum quis. num. 14. C. de jur. & fact. ignor. vide tamen eundem Bart. in l. 1. n. 13. ff. de condict. indeb.* ¶ Non competit exceptio rei judicatæ reo abſoluto, quia non poſſidebat. *cap. penult. ext de exceptio.*

Cap. XVI. Qui ſint effectus exceptionis rei judicatæ.

Exceptio rei judicatæ non obſtat in non proſequutis, quando quis non eſt proſequutus ignoranter, ſecus ſi malitioſe. *Bartol. ſingul. 24. & Pet. de Raven. ſingul. 7.* Niſi non proſequuta ſint de appendiciis proſequutorum. *Petr. de Raven. ſingul. 385. facie l. 4. Cod. de judic.* Sed quid, quando petitio eſt generalis, & ſententia eſt etiam generalia, *vide Bart. ſing. 146. & 147.* Et proſequutio fuit ſpecialis, *vide eundem Bart. in l. 26. ff. de adminiſtra. tuto. & l. 2. C. de judic.* ¶ Exceptione propoſita ſuccumbens, non prohibetur illud in judicium deducere per modum actionis, quando non tendit ad eundem effectum, *Bart. in l. vendicantem 17. ff. de evict. vide l. ſi autem 8. §. ſi quocunque. ff. de nego. geſt.* ¶ Contra tutum exceptione rei judicatæ, poteſt habere locum remedium denunciationis Evangelicæ, quando ille ſcit ſententiam fore iniquam: quia in foro conſcientiæ tenetur ſatisfacere, *Jaſſ. Lanf. Balb. deciſ. 149. vide Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 484.* ¶ Si plures teneantur ex uno facto, ſi cum altero egi, ſive obtineam, ſive adverſarius ſit abſolutus, ſi poſtea velim agere contra alterum, mihi obſtabit exceptio rei judicatæ, *l. 6. §. & ſi cum exercitatore, ff. naut. caup.* ¶ Exceptio rei judicatæ, non obſtat ei, contra quem non eſt pronunciatum, *l. pro portione. C. de except. & præſc.* ¶ Exceptio rei judicatæ nihil prodeſt, cum à Judice incompetenti lata eſt ſententia, & quando ſubeſt animæ periculum, vel ubi alias eſt calumnioſa, aut malitioſa, *Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 439.* Nam ſententia, ubicunque continet animarum periculum, non obſtat rei judicatæ, excepti. *Abb. conſ. 60. part. 2.* ¶ Exceptio rei judicatæ, obſtat agenti principaliter per modum actionis in alio judicio, ſuper eadem cauſa, & effectu. *Dec. conſil 96.*

Cap. XVII. Qui ſint effectus ſententiæ, & rei judicatæ.

* An eccleſia adverſus rem judicatam audienda ſit propter inſtrumentum de novo reperta. *Fachin. lib. 1. cap. 53. affirmat, l. Imperatores. ff. de re judicata.* * An adverſus rem judicatam detur reſtitutio propter inſtrumenta de novo reperta. *Fach. lib. 1. cap. 51. negat. l. ſub ſpeci. C. de re judicata.* * An ſententia ſuper feudo, data contra vaſallum feudi poſſeſſorem, noceat agnatis, qui poſſeſſore mortuo ad feudum vocantur, *cap. 103. libr. 7. controverſ. Fach. affirmat. l. 44. ff. de re judicata* ¶ Solemniter condemnatus intra tempora legitima non appellans, amplius non auditur, *l. fin. C. quomodo & quando Judex.* ¶ Confitens rem judicatam iniquã, debet carere ipſius commodo, *Boer. deciſ. 300.* ¶ Abſolutoria lata in prima inſtantia, parit exceptionem rei judicatæ. *Ægid. Bell.*

concl. 138. ¶ Sententia à qua eſt appellatum, vim rei judicatæ non obtinet, *Ægid. concluſ. 684.* ¶ Sententia lata in criminalibus facit jus contra omnes (etiam non vocatos) limita tamen dictum in caſibus, *de quibus vide per Franc. Marc. quæſt. 238.* ¶ Sententia lata, abſolutoria, an noceat ei, contra quem fuit lata, mortuo eo, pro quo, alio exiſtente in poſſeſſione, *vide Dd. de Rot. deciſ. 17. aliar 550. de re judic. in antiq.* ¶ Sententiam habens poteſt omnia illa exercere, quæ ad poſſeſſionem attinent, ſi alius non poſſideat, *Vent. deciſion. 337. ſen 10. part. 2. num. 4.* ¶ Conventus actione reali nominando dominum in judicio, ſi habeat aliquod jus, per hanc nominationem, non evitat judicium, *vide Mynſing. obſerv. 58. cent. 2. Pap. lib. 11. titul. 4. arreſt. fin.* ¶ Miſſio ex cauſa rei judicatæ, an privet debitorem poſſeſſione, *vide Gaſp. Cabal. milleloq. 181. num. 8.* ¶ Condemnatio unius ex pluribus, qui tenetur eodem crimine, non nocet alteri, *l. & ſi crimine 12. Cod. de leg. Jul. de adult.* ¶ Judicati actio non datur contra tutorem, niſi ſe liti obtulerit, ſed contra pupillum, niſi ab hæreditate (cujus cauſa fuerat condemnatus) ſe abſtinuerit, *l. 2. ff. de adminiſtr. & peric. tut.* ¶ Sententia, quæ pro libertate fertur, prævalet, Judicibus æquali numero diſcordantibus, *l. pen. ff. de manumiſ.* ¶ Auctoritas Judicis juſtam cauſam præbet poſſidendi, *l. juſte 11. ff. de acquir. vel amitt. poſſeſſ.* Ideo talis auctoritas facit, ut ejus rei, quæ mihi reſtituta eſt, ut mea transferatur uſucapiendi conditio. *l. Pomponius 10. §. ſi juſſu eod. tit.* ¶ Sententia lata in judicio ſummario, facit præjudicium in plenario, ſi in eo plene cognitum, ſed quando dictum locum habeat, *vide Vincent. de Franc. dec. 289. part. 2. & Bartol. in l. ſi quis. §. ſolent. ff. de liber. agnoſ.* ¶ In actu reiterabili abſolutoria lata in primo judicio, non parit exceptionem in ſecundo, *vide l. de eo 12. §. ſæpius. ff. ad exhiben.* ¶ Sententia ſuper alimentis lata, non præjudicat in filiatione, *gloſſ. in l. 2. C. de ordin. cognit. facit lex ſi quis 5 §. ſi vel parens. ff. de liber. agnoſcen.* ¶ Super majori cauſa prius eſt procedendum, quam ſuper minori, & ſententia abſolutoria lata in majori, non præjudicat in minori: ſecus in condemnatoria *l. 1. C. de his, qui accuſ. non poſſ.* ¶ Injurioſa ſententia contra fidejuſſorem lata ſua culpa non præjudicat debitori. *l. exceptione 68. eod. titul.* ¶ Res judicata ſortitur effectum ſuum, etiam ſi de cauſa eſſet tranſactum, ſi tamen exceptio tranſactionis in cauſa non fuerit oppoſita, *l. 23. ff. de condictio. indeb.* ¶ Sententia lata contra debitorem, præjudicat creditori ſcienti; niſi fuerit lata per colluſionem, vel propter præſcriptionem, *l. Præſes 5. C. de pignorib.* ¶ Jusjurandum ſpeciem tranſactionis continet, & majorem auctoritatem habet, quam res judicata, ſed an hoc ſemper ſit verum, *vide gloſſ. in l. 2. ff. de jurejur.* ¶ Sententia lata contra unum ex ſua confeſſione, non liberat verum debitorem; vel dominum, *l. qui ex parte 19. ff. de interrog. actio.* ¶ In ſervitutibus victoria unius, alii prodeſt, *l. 4. §. ſi fundus. ff. ſi ſervit. vendic.* Tamen in communi ſervitute, ſententia lata contra unum ex ſociis, non præjudicat cæteris, ſi ejus culpa acciderit, ſecus ſi dolo. *l. ſi de communi 19. eo.* ¶ Melior eſt conditio occupantis in pari cauſa: & dicitur occupaſſe, qui prius meruit ſententiam. *l. ſi quis 14. de noxali actio.* ¶ Etiam ex ſententia, ſufficit præſtare rem, qualis eſt, *l. Prætor 15. ff. noxal. actio.* ¶ Victoria unius, putabatur eſſe hæres in ſolidum, prodeſt ei, ad quem apparuit poſtea hæreditatem ſpectare, *ſi hæres 7. ff. famil. erciſc.* ¶ Sententia lata in perſonali actione, non parit in rem actionem, *gloſſ. in l. 4. C. de recept. Arbitr.* ¶ Sententia Regia facit jus quoad omnes in Regno. *Afflict. deciſ. 96. num. fin.* ¶ Sententia tractum ſucceſſivum habens, ſine cauſæ cognitione lata, effectum in tempus ſucceſſoris non porrigit. *Afflict. deciſ. 128.* ¶ Sententia poſt triginta annos, non nocet alteri tertio poſſeſſori, *Afflict. deciſ. 345.*

¶ Sententia lata contra prædeceſſorem, quando noceat ſucceſſori alicujus caſtri ex cauſa devolutionis, *vide Capic. deciſ. 20. num. 17.* ¶ Dominus venire non poteſt ex perſona Vaſalli ex cauſa devolutionis, contra ſententiam latam ſuper re feudali, *Capic. deciſ. 20. num. 19.* ¶ Sententia condemnatoria in actione perſonali, producit in actionem, ſed an inducat obligationem, *vide eundem Bartol. in l. 3. §. idem ſcribit, numer. 13. ff. de pecul. & in l. Julianus 60. ff. de condictio. indeb.* Quod ex illa oriatur ſolum obligatio civilis, *ſcribit idem Bart. in l. 1. num. 24. eod. tit. de condict. indebi. vide eundem in l. cum quis. Cod. de juris, & fact. ignorant. num. 25.* ¶ Perſonæ illuſtres non poſſunt per ſe litigare, ſed per Procuratorem tantum: alias ſententia pro illis prolata, non habet effectum, *l. quicunque, cum authen. hoc jus. C. de Procurat.* ¶ Ille, qui ſuo dolo per ſententiam eſt abſolutus, & actione primæva, & quandoque de dolo convenitur, & contra exceptionem rei judicatæ, de dolo replicatur, *l. ſi legatarius 21. §. fin. & cum à te 26. ff. de dol. mal.* ¶ Prima ſententia ſi fuerit confirmata, à die confirmationis eſt quis infamis in caſu, quo de jure per ſententiam condemnatus talis efficitur, & actio oritur ex ſententia confirmante, Judexque appellationis illam exequitur, *Bartol. in l. 6. §. ſed num. 7. ff. de his, qui not. infam.* ¶ Sententia abſolutoria ab inſtantia diffinitiva non eſt, nec rei judicatæ exceptionem in alia inſtantia parit, *Franc. Marc. quæſt. 711.* Sed an ſententia interlocutoria tranſeat in judicatum, *vide ſupra titul. de ſentent. interlocut.* ¶ Quis non debet audiri in petitorio, niſi prius paruerit ſententiæ latæ ſuper poſſeſſorio, *Crav. conſ. 1. pro genero, num. 8.* quod limita, *ut ibid. n. 236.* ¶ Sententia lata ſuper principali, parit actionem rei judicatæ ſuper acceſſorio, *Marant in ſuo Spec. de ordi. judic. diſtinct. 20. num. 3. fol. 237.* ¶ Sententia lata ſuder poſſeſſione, non præjudicat proprietati, *cap. querelam 24. ex. de electio. vide Bartol. in l. vis ejus 15. C. de probatio. & cap. cum olim. 7. ex. de cauſ. poſſeſſ. & propriet.* Ideo ea non obſtante, poteſt ferri contraria ſententia in cauſa proprietatis, *l. penult. Cod. ſi à non competent. Judic. fuc. judic.* ¶ Sententia lata in cauſa principali, quando præjudicet in incidenti, *vide l. pen. ff. de his qui ſunt ſui, vel alien. jur. & ibid. Bartol. facit l. quod 6. § ſi rationem. ff. de compenſa.* ¶ Abſolutoria lata in civili, quando faciat præjudicium in criminali, vel contra, *vide Bartol. in l. ſi duo patroni 13 § item Julianus ff. de jurejurun. n. 5.* ¶ Sententia lata in querela, facit jus quoad omnes, ſi lata fuerit contra præſentem, *l. qui repudiantis 17. §. fin. ff. de inoffic. teſtam.* ¶ Licet res judicata habeatur pro veritate, tamen per illam non tollitur naturalis obligatio, quotieſcunque verus debitor eſt per ſententiam abſolutus: ideo ſi poſtea ſolverit, non repetet, *leg. Julianus 60. ff. condict. indeb.* ¶ Quando aliquid in cauſa petitum fuit, & nihil in ſententia de eo dictum, cenſetur excluſum, & amplius peti non poteſt, obſtante exceptione rei judicatæ, *Boer. deciſion. 18. & deciſ. 43. vide ſupra titul. de ſentent. diffinit.* ¶ Poſt rem judicatam agere non poteſt ille, qui propoſuit multas exceptiones in genere, ſi ſciens per malitiam omiſerit illas proſequi. *Ven. deciſ. 14. part. 1.* Alias poterit, *idem Verar. deciſion. 93. part. 3.* ¶ Sententia, quæ diffinitivum tempus non habet, perpetuum habet effectum, *l. 1. Cod. de poſtulan.* ¶ Abſolutoria lata in querela inofficioſi, non poterit exceptionem contra agentem ex alia perſona, vel ex alia cauſa, *l. hæreditas 3. Cod. de petitio. hæred.* ¶ Sententia lata contra unum ſuper falſitate inſtrumenti, non præjudicat conſorti eodem inſtrumento utenti, *l. ſi uterii. C. de fid. inſtrum.* ¶ Seotentia lata in reali contra clientulum, non facit præjudicium contra Advocatum, ad quem res in veritate pertinebat, *l. inter officium 54. ff. de rei vend.* ¶ Abſolutoria lata in actione, parit exceptionem rei judicatæ,

ſi iterum

ſi iterum eadem actione, cum additione alterius qualitatis, agatur, *vide l. in delictis 14. §. ſi detractat. ff. de nox. actio.* ¶ Sententia quando faciat jus quoad omnes, *vide Bart. in l. ingenuum 25. ff. de ſtatut. homi.* ¶ Sententia in caſibus, in quibus facit jus & aliis præjudicat, debet eſſe lata contra præſentem, *Bartol. in l. qui repudiantis 17. §. cum. ff. de inoffic. teſtament.* ¶ Sententia facit jus, ſed in quibus caſibus, & aliud eſt dicere, ſententia jus facit, & aliud, quod illud, quod continetur in ſententia habeatur pro veritate, *vide Bart. in l. Julianus 60. num. 21. ff. de condict. indeb.* ¶ Princeps jus quæſitum per ſententiam, quæ tranſierat in judicatum, an tollere poſſit, ſaltem de plenitudine poteſtatis, *vide Cravet. conſ. 103. num. 5. Dec. conſ. 198. & 296. Menoch. de arbitr. libr. 1. quæſt. 52. & Abb. conſ. 77. part. 2. num. 1. circa finem.* ¶ Sententia judicis, quæ diminutionem ſtatus non continet, extra territorium judicis ſuum effectum non porrigit. *l. ex cauſa. ff. de poſtulando.* ¶ Ex ſententia lata pro procuratore, domino competit utilis actio, & ſimplex procurator, non poteſt agere actione judicati. *l. ſi procurator 28. ff. de procurato.* ¶ Sententia, quando eſt nulla ex cauſa intrinſeca quæ judici non liquet manifeſte, non poteſt ad aliam deveniri, niſi prima caſſata. *Bartol. in l. tutor 10. num. 8. ff. de tutorib. & curat. dat. ab his.* ¶ Sententia abſolutoria quam obligationem tollat, & quos effectus producat, *vide Bart. in l. Julianus 60. num. 29. ff. de condict. indebit.* ¶ Sententia, quæ tranſivit in rem judicatam, inducit notorium, *Ozaſ. decif. 34. num. 4. & deciſion. 142. num. 26.* ¶ Tranſactio, & ſententia ejuſdem ſunt auctoritatis, quoad finiendas lites, & parandam exceptionem, *l. non minorem 30. de tranſaction.* ¶ Exceptionis rei judicatæ magna vis: ideo à judice non eſt illa rejicienda, alias punitur, ſed qua pœna, *vide Menoch. de arbitr. lib. 1. caſ. 439.* ¶ Quando ſententia lata in uno judicio, faciat in alio præjudicium, *vide Jaſon. de actio. in §. præjudiciales. Abb. conſil. 50. part. 1. l. 3. & ibid. gloſſ. C. ad exhiben.* ¶ Tempus antiquum in ſententia multos parit effectus, ſed quando in illa tempus dicatur antiquum, *vide Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 4.* ¶ Judex, quando narrat aliquid in ſententia, vel in judicio, parte præſente, & non contradicente. *Abb. conſil. 69. n. 5. part. 2.* ¶ Regulariter quis non tenetur præciſe ad factum, ſed ſolvendo intereſſe liberatur; tamen ubi quis per ſententiam tenetur tradere, poteſt cogi præciſe. *l. qui reſtituere. ff. de rei vendic. & ibid. in additio.* ¶ Sententia lata ſuper rei vendicatione, non præjudicat in publiciana, *l. minor 39. §. ſi ſervus. ff. de evictio.* ¶ Sententia abſolutoria præjudicat actori in eo, quod ex poſtfacto apparuit ipſum petere potuiſſe, alteri vero non præjudicat. *l. ſi pater 36. ff. de ſolutio. & liberat.* ¶ Sententia abſolutoria lata in cauſa criminali ſuper uno facto non prohibet accuſationem ſuper eodem à tertio proponendam. *Bart. in l. 2. §. hoc edicto. ff. vi bonor. raptor.* ¶ Obligatio, quæ oritur ex re judicata ſuper aliquibus ex pluribus debitoribus condemnatis, dividit debitum per partes quoad omnes. *Affict. deciſion. 215. vide ſupra tit. ſentent. una ſi plures fuer. condemn.* ¶ Quando res judicata inter alios lata, aliis præjudicet, *vide infra tit. proxim.* ¶ Sententia abſolutoria à petitione actoris, non tollit actionem ipſo jure, ſed tantum ope exceptionis rei judicatæ. *Hartman. cap. 1. tit. de ſentent.* ¶ Abſolutoria lata in perſonali, ſive reali actione, illam actionem non perimit, ſed exceptionem rei judicatæ parit convento: ideo niſi opponatur ipſa exceptio, ſecundum judicium valet. *§. item ſi in judicio, & ibid. gloſſ. Inſt. de exceptio.* ¶ Ubi petitio eſt generalis, & ſententia generalis, ſed proſecutio cauſæ fuit ſpecialis, in non proſequutis ſententia non obſtat ope replicationis. *Bart. in l. ſub prætextu 20. C. de tranſact.* ¶ Sententia lata contra adminiſtratores hoſpitalis, quando non præjudicet hoſpitali, *vide eundem deciſ. 125. ſin. 104. d. part. 3.* ¶ Abſolutus per ſententiam, quando remaneat naturaliter, & civiliter obligatus, *vide Bartol. in d. l. cum quis, num. 16.* ¶ Sententia, ubi in una cauſa parit exceptionem, non debet in alia ſimul cumulari. *Abb. conſil. 14. num. fin. part. 1.* ¶ Jus futurum non poteſt tolli per ſententiam, ſed quidem per pactum. *Bart. in l. quamvis 21. num. 6. ff. ſoluto matrimon.* ¶ Ex ſententiæ verbis plus inferri non poteſt, quam neceſſario importat ipſorum verborum ſignificatio. *Ozaſch. deciſ. 64.* ¶ An ſententia Senatus, in qua condemnatus fuit venditor ad pretii reſtitutionem faciendam emptori, afficiat ipſum emptorem (non condemnatum in ſententia) ut etiam ipſe rem emptam venditori reſtituat, *vide Ozaſc. deciſione 64.*

Tepati Compend.

Cap. XVIII. Quando valeat, vel non.

Sententia non poteſt pro parte valere, & pro parte non, quia tam inſtantia, quam cenſetur eſſe individua. *l. in hoc 28. ff. famil. herciſcun.* ¶ Sententia lata de antiquo, valet, licet non conſtet de actis. *Bartol. in l. admonendi 31. num. 44. ff. de jurejurand.* ¶ Valet ſententia licet peremptorium non præcedat, ſi tamen præceſſerit alia monitio, tantundem importans. *l. 2. C. quomodo, & quando Judex.* ¶ Tempore meſſium, vel vindemiarum, nemo compellitur in jus venire, ſi tamen ſponte venerit, & litigaverit, lata ſententia tenet, ſi vero contra non comparentem, nulla erit ipſo jure. *l. 1. ff. de fer. & dila. vide l. 41. ff. de recept. arbitr.* ¶ An ſententia lata contra defunctum, quem vivere judex credebat, valeat, *vide in gloſſ. in l. de qua 74. §. cum abſentem ff. de judic.* ¶ Sententia lata contra jusjurandum valet. *l. nam poſtea 9. §. ſi damnatur. ff. de jurejur.* ¶ Sententia per incompetentem Judicem lata contra reconvenientem, valet. *Affict. deciſ. 27.* ¶ Sententia lata contra procuratorem, non valet, ſi negetur illum fuiſſe procuratorem. *Abb. conſ. 18. part. 2.* ¶ Sententia contra ſententiam, quæ tranſierat in judicatum, non valet, nec poteſt tunc Judex ſe competentem pronunciare. *Cuv. conſ. 103. num. 4.*

Cap. XIX. Quando ſit nulla annullarique poſſit, vel non.

An ſententia lata ex falſa cauſa ſit nulla. *Fachin. lib. 10. c. 83.* ait eſſe nullam ſi ſit falſa expreſſa in ſententia. *l. qui teſtam. de exec. rei.* ¶ Dicitur ſententia injuſta, & iniqua, quando non fuit probata intentio actoris. *argument. l. qui accuſare. C. de edend.* ¶ Sententia lata contra rem judicatam, parte opponente, eſt ipſo jure nulla, quod etiam procedit in reſcripto, & ſententia Imperatoris. *Ozaſc. deciſ. 142. n. 23.* ¶ Sententia injuſta non propterea dicitur nulla, veluti ſi ſit data contra jus litigatoris, vel nulla facta probatione, *vide tamen Affict. deciſ. 47.* ¶ Quando circa legem ſunt plures intellectus, ſi judicetur ſecundum unum, ſententia non eſt nulla. *Bart. in l. 2. num. 14. C. de novo C. facien.* ¶ Caſus ſuperveniens in perſonam Judicis, non annullat ſententiam, ut ſi eſſet lata à ſervo, qui tempore ſententiæ reputabatur liber, *l. 2. Cod. de ſentent. & interloc. omn. judic.* ¶ Quando ſententia per nova inſtrumenta annulletur, & de tempore quo ſtatim falſitatis exceptio probetur, quando allegatur ſententia ex falſis inſtrumentis lata, *vide Menoch. de arbitr. libr. 2. caſ. 85.* ¶ Delictum ſuperveniens rei judicatæ, tollit ſententiam, *c. ex literis 5. ext. de divortiis.* ¶ Ubicunque ſententia eſt lata ſuper contractu ſimulato, vel ex partium colluſione, impetrari reſcriptum poterit, & annullabitur ſententia, quæ tranſivit in judicatum. *Gabal. miſcelloq. 745.* ¶ Utrum agatur ex ſententia appellationis, vel primæ, *gl. in §. ſed, & ſi quis. Inſt. quib. mod. teſtam. infirm.* ¶ Qui ſemel egit, non poteſt iterum ad actionem ex nova adjectione agere, niſi præhabita reſtitutione, ex cauſa juſti erroris. *l. ſed ſi ex 4. in §. qui ff. quod cum eo.* ¶ Debitor, & ejus hæres, ac tertius quilibet pro ſuo intereſſe,

Digitized by Google

poteſt per viam petitionis, & exceptionis ſemper (etiam ſententia tranſacta in rem judicatam) agere, petere, & excipere contra emptorem, & detinentem rem illicitam, *Borg. deciſ. 2. n. 39. de contract. part. 2.* ¶ Licet creditor, aut legatarius agens repulſus fuerit per hæredem ea exceptione, quod emancipatus ſperabatur petere bonorum poſſeſſorum contra tabulas, ſi tamen ipſe emancipatus omittat bonorum poſſeſſorum poterit iterum agere. *l. qui cum herede 14. ff. de actio. & obligatio.* ¶ Actio judicati non tollitur propter mutuam pecuniam eidem debitori mutuatam, licet de actione judicati non ſit facta mentio in ſecunda obligatione. *l. Lucio 28. cod. titul.* ¶ Ædificans ſi petierit remiſſionem nunciationis, & ſuccubuerit, poterit iterum agere confeſſorie, vel negatoria, pro declaratione juris ſui. *Bart. in l. de pupillo 5. §. ſi is cui. ff. de oper. nov. nunciatio. num. 4.* ¶ Agens ex une cauſa, licet illam perdat, poterit ex alia agere in cauſa principali, ſecus in appellatione. *vide Bart. in l. ſi mater 11. §. denique. ff. de except. rei jud.* ¶ Tertius comparens ad impediendam executionem non prohibetur (ſi ſuccumbat) ordinarie agere. *Vincent. de Franc. decиſ. 289.* Et ſuccumbens excipiendo, non prohibetur agere principaliter, *vide ibidem n. 3.* ¶ Abſolutus non poteſt de eodem crimine accuſari ab eodem, vel ab alio, niſi fuerit ignorans, & ſuam injuriam proſequatur. *l. ſi cui 7. iiſdem. ff. de accuſatio.* ¶ Succumbens in exceptione, poteſt illud idem intentare in alio judicio. *Ozaſc. decиſ. 74. num. 15.* ¶ Si appellatio fuerit admiſſa, & recepta per judicem, ad quem, & coram eo fuerit per partes proceſſum in cauſa, poterit judex ipſe cognoſcere, & pronunciare ſuper ipſa appellatione de juſtitia ſententiæ, quæ tranſierat in judicatum. *idem Jaff. Balb. decиſ. 244.* ¶ An tranſigi, vel compromitti poſſit ſuper re judicata, *vide Franciſc. Marc. quæſt. 465. Mynſ. obſerv. 47. cent. 4. Barto. in l. ſi cauſa cognita. C. de tranſactio. & l. 72. ibid.* ¶ Reus habet annum ad ſe purgandum, quod ſi non venerit intra illum, bona ejus tranſeunt ad Fiſcum, & fiet venditio. *l. fin. ff. de requiren. reis.*

TITULUS CCLIII.

Res inter alios acta, vel judicata, quando præjudicet, vel proſit.

Cap. I. Res inter alios: ut ſententia, executio, victoria, decretum, juramentum, deceptio actus, &c. Qui ſint effectus.

RES inter alios acta aliis præjudicare non debet regulariter. *Ozaſc. decиſ. 38. cap. ſuper eo 15. ext. de offic. & poteſtat. Judic. deleg. cap. cum ſuper 17. ext. de ſentent. & re jud. l. 10. ff. de jurejur. l. 17. ff. qui potiores. l. 1. ff. ſi libertus. & l. 3. ff. de colluſio. detegen.* ¶ Fallit primo, quoad ſemiplenum præjudicium. *Ozaſc. d. decиſ. 38. n. 6. Rot. Genuen. deciſion. 103. n. 6. vide Dec. 184. ibid. Ant. Trig. ſingul. 94. & Bart. in l. 5. ff. de appellatio.* Sed an faciat ſemiplenam probationem, *vide eandem Rot. Genuen. decиſ. centeſima ſexageſima ſexta, & 184.* ¶ Secundo, ſententia contra proprietarium lata præjudicat fructuario ſcienti, & naturaliter poſſidenti. *Afflict. decиſ. 396. n. 6. vide Franc. Marc qu. 878. & Hartman. c. 3. tit. de ſent. libr. 2.* Non ignoranti. *Put. deciſion. 136. lib. 3.* Sed quid contra, *vide eundem Marc. d. quæſt. 878. & Bartol. in l. 6. ff. de re judic.* Ex quibus præſumatur ſcientia, *vide Put. decиſ. 349. lib. 3.* ¶ Tertio, ſententia lata contra auctorem ante tranſactionem, nocet ſingulari ſucceſſori. *Capic. decиſ. 20. num. fin.* ¶ Quarto, acta facta inter alias perſonas, faciunt fidem quoad præparatorium alterius judicii, non quoad deciſionem. *Capic. deciſion. 107. num. 3.* ¶ Quinto, extraneus differt a tertio habente cauſam à principalis debitore, quia ultimo caſu acta facta contra debitorem ſuper aliqua re, nocent tertio habenti cauſam ab eo, in primo non. *Capic. decиſ. 107. num. fin. vide Rot. Genuen. deciſion. 184. Hartman. cap. 3. titul. de ſentent. libr. 2. & Joſeph. Ludov. decиſ. 58. Luc. num. 6.* Sed quando reſoluto jure auctoris, cenſeatur reſolutum jus habentis cauſam ab eo, & quando ſententia lata contra unum, mandetur executioni contra ſingularem ſucceſſorem, *vide Boer. decиſ. 182. num. 47. DD. de Rot. d. 14. alias 477. de probatio. in novis.* ¶ Sexto, ſententie lata contra pupillum, vel alium hæredem nocet, vel prodeſt ejus ſubſtituto vulgariter, vel cohæredi, ad quem (pupillo abſtinente eb hæreditate) pervenit hæreditas. *dd. de Rot. d. 17. de ſentent. & re jud. in antiq. alias 550. Rol. conſil. 92. volum. 4.* Nam ſubſtitutus non eſt citandus in cauſa mota contra hæredem, ſuper rebus ipſi ſubſtituto reſtituendis. *Ozaſc. d. 157. num. 4. 5. & 9.* Licet ille poſſit appellare intra decem dies à die ſcientiæ. *Rol. d. conſ. 92. volum. 4.* Sed an ſententia lata contre hæredem præjudicet fideicommiſſario non citato, ſaltem per proclama, *vide Put. d. 91. lib. 3.* Ubi ſcribit pro negativa, tamen quod ſententia lata contra hæredem omnibus præjudicet, *ſcribit Bartol. in l. Papinianus 8. §. ſi ex cauſa. ff. de inoffic. teſtament. & in l. ſi non ſortem 26. §. centum. ff. de condiction. indebit.* ¶ Septimo, ſententia in poſſeſſorio inter duos late, tertio non poſſidenti, & cauſam agitari ſcienti, nocet, ut pati debeat ſententiam contra alterum latam executioni mandari, licet illi non præjudicet in petitorio. *Put. decиſ. 155. lib. 2.* ¶ Octavo, licet res inter alios acta non noceat aliis, quorum intereſt æque principaliter, tamen nocet his, quorum intereſt in conſequentiam, qui poſſunt appellare. *Cravet. conſ. 202. num. 21.* Actus enim, qui in conſequentiam tangit præjudicium alterius, & non principaliter, eo non citato, fieri poteſt. *Maran. in ſuo ſpec. part. 6. tit. de citatio. num 30. fol. 209. vide infra in hoc tit.* ¶ Nono, ſententie lata contra principalem obligatum ex contractu reſoluto, etiam præjudicat tertio poſſeſſori citato. *Decian. conſ. 187.* ¶ Decimo, res inter alios acta, concurrentibus aliis conjecturis, fidem contra alios facit. *Menoch. conſil. 384. num 12.* Quando ſententia lata contra unum alteri noceat, *vide Decian. conſ. 445. & Ozaſ. decиſ. 157.* ¶ Decimo primo, ubi agitur de his, quæ concernunt commodum burſæ publicæ, ſententia pro delicto lata contra unum, nocet tertio *Hippol. ſing. 216.* ¶ Decimo ſecundo, fallit reg. in eo, cui ſecundo loco competebat actio, vel defenſio, & qui paſſus eſt alium litigare ſuper re. *c. penult. ex. de ſentent. & re judic.* Sed in quibus caſibus res inter alios acta, vel judicata aliis præjudicet vel proſit, *vide gloſſ. ibidem.* ¶ Decimo tertio, ætatis probatio in una cauſa facta, præjudicet in alia penitus extranea, quia in ſententie, vel confeſſione, *vide Bart. in l. de ætate 44 num. 15. & ſeq ff. de mino. 20. an. n. 19.* Sed ſententia lata ſuper aliquo impedimento, puta quod aliquis non ſit infamis, vel excommunicatus, quando præjudicet in aliis cauſis, *vide Bart. ibid. n. 19.* ¶ Decimo quarto, dolus alterius quando eſt cauſa immediata acquiſitionis meæ, mihi nocet. *Bartol. in l. 3 ff. ſi quis aliquem teſtam. prohib. n. 7.* ¶ Decimo quinto, ſententia annollans teſtamenta lata contra hæredem, omnibus præjudicat: ſecus ſi feratur contra legatarium, & fideicommiſſarium. *Bart. in l. ſi patroni 55. §. actiones. ff. ad Trebellianum, vide tamen infra in hoc tit.* ¶ Decimo ſexto, probatio præjudicat alteri in caſibus, in quibus præjudicat ſententia. *Bart. in l. ſæpe 63 n. 12 ff. de re judic.* ¶ Decimo ſeptimo, ſententia lata contra unum, porrigit effectum ſuum contra ejus auctorem. *Bart. in q. 3. n. 7.* ¶ Decimo octavo, ſententia lata contra debitorem, præjudicat creditori ſcienti, & tacenti, contra, licet ſibi non fuerit aliquid numeratum. *Abb. conſil. 49. part. 2.* ¶ Decimo nono, tranſactio facta per hæredem venditorem cum debitore ignorante, præjudicat emptori hæreditatis, & fideicommiſſario univerſali. *l. fin. ff. de tranſaction.*

¶ Vige-

Digitized by Google

¶ Vigeſimo, ille, qui ſcribit contractum obligationis rei ſuæ, videtur obligationi conſentire. *l. fidejuſſor 26. §. pater. ff. de pignoribus.* ¶ Vigeſimo primo, ſententia licet non præjudicet tertio quoad petitorium, facit tamen præſumptionem contra eum, quoad poſſeſſionem. *Capic. deciſ. 209. num. 6. Ægid. Bellam. concluſ. 711. vide DD. de Rot. deciſ. 4. de ſentent. & re judic. in antiq. alias 88.* ¶ Vigeſimo ſecundo, confeſſio facta in uno judicio inter certas perſonas, illis præjudicat in alio, inter alias; ſecus in probationibus, ſed de ratione diverſitatis, *vide Guid. Papon. quæſt. 254.* ¶ Vigeſimo tertio, ſententia lata contra unum ex mercatoribus pro ſolutione pedagii, nocet aliis, qui partem in cauſa non fecerunt: quia hæc actio dicitur popularis, in qua res inter alios judicata, alteri nocet. *Guid. Papon. quæſt. 549.* ¶ Vigeſimo quarto, ſententia lata ſuper filiatione, quoad omnes probare dicitur, *Rot. Genuenſ. deciſ. 155. num. 5.* ¶ Vigeſimo quinto, tertius non poteſt impugnare executionem ſententiæ, ſi ſciebat litem motam, & ſententiam fuiſſe latam: quia tunc ipſa ſententia illi præjudicat, cum potuiſſet ab ea appellare; ſecus ſi ignorabat. *Boer. deciſ 79. & DD. de Rot. deciſ. 2. alias 33. de reſcript. in antiq.* ¶ Vigeſimo ſexto, ſententia inter alios lata quoad eum, contra quem eſt prolata, aliis prodeſt, ut ſaltem in ipſum transferat onus contrarium probandi: idem in actis, & probationibus. *Rot. Genuenſ. deciſ. 103.* ¶ Vigeſimo ſeptimo, ſententia lata in favorem locatoris, prodeſt conductori, qui non intervenerat in cauſa. *Put. deciſ. 12. lib. 2.* Et contra, lata contra ipſum locatorem, nocet conductori. *Put. ibidem d. deciſ. 12.* ¶ Vigeſimo octavo, inſtrumentum factum inter alias perſonas ſemiplene probat, niſi concerneret favorem dotis, quia tunc plene probaret. *Petr. de Raven. ſingul. 431.* ¶ Vigeſimo nono, ſententia lata contra hæredem, præjudicat legatario. *gloſſ. in l. ſuperatus. ff. de pignorib. vide tamen l. ſi ſervus. 53. §. ſi hæreditatis, de leg. 1. & l. ſi perluſorio 14. §. quoties. ff. de appellat.* ¶ Trigeſimo, ſententia lata abſque legitimo defenſore, non præjudicat illis, ad quos legitima defenſio dicitur pertinere: ideo ut ſententia contra hæredem lata præjudicet legatariis, oportet cauſam fuiſſe per hæredem defenſam. *Ægid. Bellam. concluſ. 688.* ¶ Trigeſimo primo, ſententia lata contra unum, non præjudicat alteri, qui eum prohibere non poterat, vel ab eo cauſam non habebat: ſecus ſi poterat, prohibere, vel ab eo cauſam habebat, & ſciens erat. *l. ſæpe 63. ff. de re judic.* ¶ Trigeſimo ſecundo, tranſactio facta bona fide per Vaſallum, nocet Domino directo. *cap. 1. de controverſ. int. Valaſ. & alias de benef. in uſibus feudorum.* ¶ Trigeſimo tertio, licet filiusfam. poſſit agere pro patre etiam agendo, tamen confeſſio ipſius filii, & ſententia ſubſequuta non præjudicant patri, niſi ex facto ipſius filii reportaret commodum. *Franc. Marc. quæſt. 265.* ¶ Trigeſimo quarto, recognitio ſcripturæ privatæ debitoris, non præjudicat aliis creditoribus, niſi de debito aliter appareat, vel ille tertius habeat cauſam à ſcribente, vel niſi ſcriptura fuerit à tribus teſtibus ſubſcripta. *Rebuff. in conſtitut. Reg. tractat. de chyrog. & cedul. recog. num. 81. & ſeqq. in præfat. vide Cabal. millcloq. 663.* ¶ Sententia contra debitorem lata non præjudicat creditori, ſi appareat de colluſione debitoris. *Bartol. in l. Præſes 5. C. de pignor.* Sed, quid in probationibus, *vide eundem Bartol. in l. ſi ſuperatis. ff. de pignor. & in l. ab executore 4. §. alio. ff. de appellat.* ¶ Sententia lata contra Notarium de falſo, non præjudicat parti, ſi illa non fuerit citata. *Bartol. in l. 3. num. 5. ff. de prævaricat. & in l. denunciaſſe 17. §. quæritur. ff. ad l. jul. de adult.* ¶ Condemnatio unius ex pluribus qui tenentur eodem crimine, non nocet alteri. *l. & ſi crimine. 12. C ad leg. Jul. de adult.* ¶ Sententia lata pro fidejuſſore, non porrigitur ad principalem: ſecus contra. *Bart. in l. adverſus. 34. ff. de recept. arbit.* ¶ Injurioſa ſententia contra fidejuſſorem lata ſul culpa, non præjudicat debitori. *l. exceptione 68. ff. de fidejuſſor. & mandat.* ¶ Sententia lata contra emptorem, vel fidejuſſorem, an poſſit mandari executioni contra venditorem, & principalem, *vide Bart. in §. ſi vero, authent. ut omnes obediant.* ¶ Sententia lata contra unum, an noceat alteri quoad actionem dandam contra alium, *vide Bartol. in l. exceptione 68. num. 5. ff. de fidejuſſ.* ¶ Sententia lata pro uno ſocio criminis, regulariter prodeſt alteri. *Bartol. in l. denunciaſſe 17. §. quæritur, ff. ad leg. Jul. de adulter.* ¶ Sententia lata contra unum ex duobus Dominis alicujus caſtri, adinvicem litigantibus ſuper juriſdictione, non præjudicat hominibus ejuſdem loci. *Capic. deciſ. 20. num. 18.* ¶ Sententia lata contra inferiorem Prælatum, non debet nocere Superiori quando tangit jus ipſius, qui hoc caſu citandus erat. *Vene. deciſ. 255. pare. 3.* ¶ Sententia lata in favorem directi Domini, in conſequentiam videtur prodeſſe habentibus dominium utile. *Cravett. conſil. 206. num. 5.* ¶ An ſententia contra ſubditum lata, præjudicet Domino, *vide Abb. conſ. 89. circa finem partis.* Ubi plene diſputat, an ſententia contra unum lata, noceat alteri. ¶ Sententia lata contra unum ex hæredibus debitoris, cohæredi ſuo (etiam litem motam ſcienti) non præjudicat. *Ozaſch. deciſ. 157. num. 13* ¶ Lex ex contractu ff. de rei judic. & l. ſi patroni. ff. ad Trebellia. loquuntur, quando hæres convenitur ſuper nullitate, aut reſciſſione teſtamenti, ſed de ratione *vide Ozaſ. d. deciſ. 157. num. 15.* ¶ Sententia inter aliquos lata ad hoc, ut faciat jus quoad alios, & præjudicet, requiritur inter alia, quod tertius litis motæ ſcientiam habuerit, & ſe non oppoſuerit, & quod per proclama generale ſaltem citatus fuerit. *Ozaſch. deciſ. 157. num. 9. & 17. vide DD. de Rota. deciſ. 34. alias 415. de procurator. in novis, & deciſ. 24. alias 478. de re judic. ibidem Ægid. Bellam. concluſ. 11. Capic. deciſ. 107. num. 4. & Gaſp. Cabal. milleloq. 984.* ¶ Sententia contra unum lata, ut alteri præjudicet, novem requiſita concurrere debent, *de quibus vide per Matheſ. ſingul. 25.* ¶ Gloſſ. in l. & an eadem. ff. de exceptio. rei judic. procedit, & loquitur in hærede, qui cum veniat ex perſona defuncti, ipſamque repræſentet, nimirùm ſi ipſi hæredi ſententia contra ipſum defunctum lata, noceat. *Ozaſch. d. deciſ. 157. numen. 18.* ¶ Quod dicitur ſententiam valere abſque citatione eorum, quorum ſecundario intereſt, procedit quoad actus validitatem, non autem quoad inferendum præjudicium tertio. *Ozaſc. d. deciſ. 157. num. 10.* & ita debent intelligi. *l. 1. §. denunciari. ff. de ventr. inſpic. & l. ſi patroni. §. pen. ff. ad S. C. Trebell.* cum auctoritatibus ibi citatis, *per eundem Ozaſc. d. deciſ. 157. num. 10. & ſeqq.* ¶ Judicia duo, ſi ſint contra diverſos agitanda, quorum unum cauſatur ab alio, tunc ſententia lata in primo, prodeſt quoad ſecundum, ut poſſit, vigore primæ ſententiæ, formari ſecundum judicium. *Capic. deciſ. 107. num. 8.* ¶ Sententia lata contra unum, aliis non præjudicat ratione connexitatis, etiam quando effectus unius facti, attenditur contra plures, niſi illud de novo probetur. *Bart. in quæſt. 3. num. 8.* ¶ Sententia lata contra auctorem meum poſt jus quæſitum, mihi non præjudicat, niſi de novo comprobetur. *Bart. ibid. n. 9.* ¶ Sententia lata in tali contra clientulum, non facit præjudicium contra Advocatum, ad quem res in veritate pertinebat. *l. inter officium 54. ff. de rei vendic.* ¶ Sententia lata contra conjunctam perſonam, alteri conjunctæ non præjudicat, niſi mandaverit. *l. 1. C. quibus res judic. non noceat, vide ſupra tit. conjuncta perſona. &c.* ¶ Sententia ſuper jure tertii lata non patrocinatur, neque nocet. *l. 2. eod. tit. C. quibus res judicata.* Idem in cauſa criminali. *ibid. l. 3.* ¶ Sententia ſi contra poſſeſſorem proferri petatur, nullum fit tertio intervenienti præjudicium: ſecus ſi de plena poſſeſſione proloquatur judex. *Put. deciſ. 513. lib. 2.* ¶ In omnibus caſibus, in quibus ſententia lata contra unum plene præjudicat tertio,

Digitized by Google

hoc procedit, quando profertur contra præſentem.; ſecus ſi contra abſentem, etiam per contumaciam, quia tunc fingitur eſſe injuſta quoad præjudicium tertii tantum. *Macheſ. ſingul. 26. Bartol. conſil. 116. vol. 1. Hippol. ſingul. 26. & Rot. Genuenſ. deciſ. 166. num. 6.* ¶ Sententia lata contra emptorem, an poſſit mandari executioni in bonis venditoris, *vide Bart. in l. venditor 49. ff. de judic. & in authent. qua in provincia. Cod. ubi rem actio.* ¶ Sententia lata contra unum, non nocet alteri, non citato, quamvis is appellaverit, ſi appellationem proſequutus non fuerit. *Ven. deciſ. 128. ſen 5. part. 3.* ¶ Sententia lata contra adminiſtratorem hoſpitalis, quando non præjudicet ipſi hoſpitali, *vide eundem, deciſ. 103. ſen 10. part. 3.* ¶ Sententia lata contra Vaſallum ſuper re feudali, non præjudicat agnatis ſuccedentibus pacto, ſeu providentia majorum. *Ozaſch. deciſ. 157.* Neque præjudicat domino directo. *Ven. deciſ. 331. part. 1. vide tamen cap. 1. de controverſ. inter vaſallum & alien. de beneſic. in uſibus feud.* ¶ Sententia lata contra debitorem, non præjudicat creditori, ſi lata fuerit poſt pignus contractum. *l. judicata 29. §. fin. ff. de pignoribus.* Secus ſi ante. *d. l. ſi ſuperat. tus.* ¶ Sententia lata contra unum, non præjudicat alteri, cui ſi ſucceſſerit ille (contra quem lata eſt) poterit, ea non obſtante, proſequi hæreditariam cauſam, *l. Modeſtinus 10. ff. de except.* ¶ Sententia lata contra matrem de partu ſuppoſito, an noceat partui, *vide gloſſ. in l. 1. C. ad leg. Cornel. de falſ.* ¶ Sententia ſuper actione perſonali contra debitorem lata, non facit fidem contra tertios poſſeſſores non citatos. *Capic. deciſ. 107.* ¶ Sententia lata per Judicem, ſibi ipſi non præjudicat: quia ratione publici officii neceſſarii, quod Judex in judicando, & ſententiando exercet, ut publica perſona, illi non nocet. *Hartman. cap. 00. tit. de ſentent. lib. 1.* ¶ Sententia lata in criminalibus, an faciat jus inter omnes, *vide Franc. Marc. quæſt 238.* ¶ Lata ſententia contra maritum, uxori non præjudicat. *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 39. cent. 1. num. 23. vide Bartol. in leg. 8. §. quidam. ff. qui ſatisd. cogant.* ¶ Abſoluto reo accuſato de adulterio, mulier amplius non poterit accuſari, ſed condemnato reo mulier non cenſetur condemnata. *l. denunciaſſe 17. §. quæritur. ff. ad leg. Jul. de adult.* ¶ Sententia lata pro uno conſocio, prodeſt in omnibus; quia eadem ſit cauſa defenſionis omnium, *Cravet. conſil. 006. n. 7.* ¶ Sententia lata inter producentem falſos teſtes, & adverſarium, non nocet teſtibus quoad infamiam. *l. Lucius 21. ff. de his qui notan. infam.* ¶ Exceptio rei judicatæ præſcripto cohæredi, qui non litigavit, obſtare non poteſt. *l. judicata 29. ff. de except. rei judi.* ¶ Res inter alios acta aliis non præjudicat æquale jus habentibus. *Ozaſ. d. deciſ. 157. num. 7.* Quod ampliatur, *ut ibid. num. 18.* ¶ Res inter alios acta facilius aliis prodeſt, quam noceat, ideo ſententia lata in decimis pro uno, prodeſt alteri habenti decimas. *Cravet. conſil. 206.* ¶ Executio in re facta, non præjudicat abſenti non citato. *Rot. Genuenſ. deciſ. 001. num. 4.*

Victoria, decreti.

Victoria unius, qui putabatur eſſe hæres inſolidum, prodeſt ei, ad quem ex poſt facto apparuit hæreditatem ſpectare. *l. ſi hæres unus 7. ff. famil. herciſc.* ¶ An victoria unius proſit alteri in cauſa communi, & contra, *vide Bartol. in l. ſi quis 10. §. quod. ff. de appellat.* ¶ Decretum interpoſitum ex contumacia unius, non officit alteri, *l. electio 26. §. ſi abſente. ff. de noxal. actio.*

Juramenti defenſionis.

Juſjurandum alterius alteri non prodeſt, neque nocet: fallit in aliquibus caſibus ſcriptis *per gloſſ. in l. aie Prætor 3. ff. de jurejurand. in l. 9. §. fin. & in l. 11. §. fin. eodem tit. vide etiam gl. in l. 13. §. Marcellus, eodem.* ¶ Maleſactore abſoluto, an videatur abſolutus mandator, *vide Bartol. in l. 19. eodem tit.* Et defenſiones factæ pro uno, quando proſint mandatori, *vide eundem Bartol. in l. 1. §. ſi quis ultro, num. 15. ff. de quæſt.* ¶ Ubi eſt defenſio communis, & eadem ratio vincendi, appellatio unius omnibus prodeſt & per conſequens victoria per unum obtenta, prodeſt aliis etiam non appellantibus. *l. 1. & fin. C. ſi unus ex pluribus appell.*

Actus, reſciſſionis, acceptilationis.

Actus præparatorius alterius (etiam non juridice factus) prodeſt aliis vere jus habentibus, licet non proſit facienti. *Bart. in ſuis quæſtion. quæſt. 6. n. 10.* ¶ Actio contra reum principalem, non tollitur per ſolam ſententiam latam contra tertium in actione hypothecaria. *Abb. conſ. 70. p. 2.* ¶ Reſciſſio facta per querelam inofficioſi ad petitionem unius (etiam ſi alias ejus non interſit) prodeſt omnibus, non principaliter, ſed per quandam conſequentiam. *l. Pomp. 6. §. ſi quis ex his, & ibid. gloſſ. ff. de inoffic. teſtament.* Tamen ſi unus ex filiis pro parte ſua querelam intentaverit, alteri tacenti non prodeſt. *l. filia 16. eod. tit.* ¶ Acceptilatio facta fidejuſſori, pendente conditione, cujus exiſtentia non fingit quem retro obligatum, non prodeſt principali. *l. & per juſjurand. 13. §. ſi legatorum. ff. de acceptilat.* ¶ De geſtis contra dominum directum, & quæ noceant domino utili, *vide Afflict. deciſ. 396.* & contra, de geſtis per dominum utilem, *Capic. deciſ. 20. num. 19.* ¶ Res hæreditariæ omnium hæredum ſunt communes: ideo in illis victoria unius prodeſt alteri. *l. res 4. ff. de crimin. expil. hæred.* ¶ Factum in judicio, an proſit aliis abſentibus, *Bartolus in authent. matri, & avia. C. quando mulier.* ¶ Patris factum non præjudicat filio in his, quæ non habet à patre, ſed aliunde. *Natt. conſil. 470. num. 26. & l. de re filiorum. ff. de tranſact.* ¶ Beneficium ſi eſt conceſſum litis conſorti privilegiato, non poteſt remitti in præjudicium alterius litis conſortis in cauſa individua. *Vincent. de Franc. deciſio. 269. part. 2.*

Confeſſionis pacti.

Primus, qui cauſam cœpit, ſi aliquid confiteatur, quod tertio aſſiſtenti diſpliceret, illi tertio talis confeſſio non præjudicat. *Bartol. in l. ſi pro 14. §. ſed & agere. ff. de appellat.* ¶ Confeſſio præjudicat confitenti, non autem tertio habenti jus quæſitum ante à dicto confitente, *Roland. conſil. 58. volum. 2.* ¶ Confeſſio etiam facta in judicio per unum, non præjudicat alteri. *Matheſ. ſingul. 25.* ¶ Confeſſioni patris alienantis, & dicentis, ſe plura debita contraxiſſe, non ſtatur, ne aperiatur via fraudandi filios, & agnatos. *Ozaſch. d. deciſ. 172. num. 10.* ¶ Confeſſio vera filii, pactum, & juramenti delatio, non nocent patri, *ſed vide Bartol. in l. in ſuis quæſtion. quæſt. 3. num. 10.* ¶ Tamen ex pacto celebrato inter donantem & donatarium, acquiritur utilis actio ſequenti ſecundo donatario ſine aliqua ceſſione, *l. quoties 3. C. de donat. quæ ſub modo.* ¶ Conventio, per quam abſenti quæritur actio, perficit donationem, ſicut traditio. *l. fin. §. fin. ff. de donat.* ¶ Ex pacto donationis, non quæritur actio extraneo, ſed ipſe donator, pacto non ſervato, agit ad intereſſe. *l. cum res 22. C. de donat.* ¶ Pactum unius, non nocet alteri, neque juramentum, *Bartol. conſ. 126. vol. 1.*

Aſſertionis, poſſeſſionis teſtis.

Notorii aſſertioni, nec partium ſtandum non eſt, ubi agitur de tertii præjudicio, *Ozaſ. deciſ. 172. num. 6.* ¶ Poſſidens alieno nomine; ſi omittat nominare auctorem ſuum, illi non præjudicat quoad poſſeſſionem, nec quoad proprietatem. *idem Rebuff. in conſtitut. Reg. tractat. de dilat. art. 4. num. fin. tom. 3. & Bartol. in l. 2. C. ubi in rem action.* ¶ Teſtes in cauſa requiſitionali producti per partem privatam, non proſunt parti Fiſcali (quæ eos non produxit) neque nocent. *vide Guid. Pap. ſingul. 488.* ¶ Teſtes ſi fuerint accuſati, & condemnati de falſo,

falſo, dicta falſitas non nocet alteri. *Bartol. in l. ſi ut eris. C. de fide inſtrument. vide eundem, in l. 21. ff. de his, qui notan. infamia.* ¶ Si minor probaverit ſe majorem, in una ex ejus cauſis ſibi præjudicat in aliis. *leg. de ætate 41. ff. de minor. 25. ann.* ¶ Teſtes inter alios examinati, quando faciant plenam probationem, *vide Put. decif. 55. libr. 2. & decif. 61.* Et qualiter probent, *vide Put. de Raven. ſingul. 727. Hippol. ſing. 435. Bartol. in l. 7. num. 5. ff. de petit. hæred. & in l. 5. ff. de appellation. Afflict. decif. 396.*

Venditionis, injuria, tranſactionis.

Frater vendens bona communia, præſente altero fratre, & tacente, illi non præjudicat. *Bartol. in l. cum proponas 16. C. de pact.* Nam factum unius ex fratribus, non nocet aliis. *l. 1. & ibid. Bartol. Cod. ſi in communi, eademque cauſ.* ¶ Injuria facta uni, quando noceat alteri, & quando ſententia lata contra fidejuſſorem, noceat debitori, *vide Bartol. in l. ſi fidejuſſor. 68. ff. de fidejuſſor.* ¶ Tranſactio facta inter hæredem ſcriptum, & legitimum, propter incertum ſucceſſionis eventum, an creditoribus præjudicet, *vide Anton. Trigo. ſingul. 94.* Quod non præjudicet legatariis, *habetur in l. Imperatores 3. ff. de tranſact.* ¶ Duobus tutoribus dolum in tutela committentibus, unius tranſactio facta cum pupillo, non prodeſt alteri: ſecus ſi unus eorum totum intereſſe præſtiterit pupillo. *l. ſi ex duobus 15. ff. de tutel. & ration. diſtrahen.* ¶ An ſolutio, acceptilatio, ſententia, juramentum, pactum, novatio, confeſſio, & exceptio unius correi debendi vel credendi, proſint vel noceant alteri, *vide Bartol. in authent. hoc ita. Cod. de duobus reis. & in l. ex duobus. ff. eod. titul.* ¶ Petitio, ut reſcindatur teſtamentum, inſtrumentum, vel contractus, aut ſententia, prodeſt omnibus quorum intereſt, licet illi non fuerint in judicio. *Petr. de Raven. ſingul. 753. Bart. in l. poſthumus 6. §. ſi quis. ff. de inoffic. teſtam.*

Miſcellanea.

Jus tertii etiam cum juramento tolli non poteſt. *Ozaſ. decif. 172. num. 21* ¶ Unus alium obligare non poteſt ſine mandato. *Cravet. conſil. 57.* ¶ Ratione vitandi circuitus, de æquitate datur condictio ei, cum quo negotium non eſt geſtum. *l. cum fundus 31. §. ſervum. ff. ſi cert. pet.*

TITULUS CCLIV.

De appellationibus in genere.

Generalia.

QUi ſint illi caſus, in quibus ſententia non tranſit in judicatum, *ſcripſi ſuprà tit. quando procurare non ſit neceſſe, &c. vide eundem Marant. tit. & demum fertur ſententia, num. 128.* ¶ De appellationibus in cauſis criminalibus, de quibus fuit cognitum per Judicem ſpiritualem, *vide in ſeſſion. 13. Concil. Trid. decret. de reformatione cap. 2. fol. 93.* ¶ De appellatione ab abuſu, *vide in decif. diverſ. poſt quæſtiones Joan. Gal. fol. 66. & ibidem in libris placit. Curia tit. de appellat. fol. 81.* ¶ De appellationibus in cauſis criminalibus, *vide per Clar. in ſua Pract. crimin. quæſt. 94.* ¶ De appellationibus, & modo appellandi, *vide Guid. Papon. ſingul. 358. & 360.*

Cap. I. Quid ſit appellatio.

* Differentia inter appellationem, & interceſſionem. *Cujac. lib. 21. obſerv. cap. 33.* ¶ Quid ſit appellatio, provocatio, & relatio, *vide per Rebuff. in conſtitut. Reg. tractat. de appellat. fol. 898. & Marant. in ſuis ſpec. part. 6. tit. & quandoque appellatur. fol. 475.* Sed quid ſit querela, & quomodo accipiatur, *vide ibidem num. 124.* ¶ Proteſtatio appellationi æquiparatur. *gloſſ. in l. 4. ff. de reg. jur.* ¶ Cauſa appellationis, & nullitatis, ubi ſimul comittuntur, an cauſa appellationis veniat principaliter, *vide Put. decif. 172. lib. 2.* ¶ Edictum de appellationibus eſt prohibitorium, cujus natura realis eſt. *Bart. in ſuis quæſtionibus q. 19.* ¶ Extrajudicialis appellatio duplex. *Gail. obſerv. 120. libr. 1.* Sed quando, interponenda, *vide ibid. numer. 3.* ¶ Arripere iter ad Principem, non habet vim provocationis interpoſitæ ab ipſo Judice. *l. 1. Cod. ut lite pendente, & ibid. notatur per gloſſ.* ¶ Duplex eſt appellatio judicialis, & extrajudicialis, ſed in quibus differant hæ duæ appellationes, *vide Rebuff. tractat. de appellatio. gloſſ. 2. num. 25. Tom. 3.*

Cap. II. Qualis ſit.

Appellatio debet eſſe præſidium innocentiæ. *Afflict. decif. 188. num. 6.* ¶ Quatuor naturalia habet appellatio, *de quibus vide ibid. Rebuff. num. 33. fol. 934.* ¶ Appellationis modus, quando Judicis præſentia haberi non poteſt, qualis ſit, *vide per Caſſad. decif. 8. titul. de appellation.* ¶ Appellationis denunciatio extra acta facta adverſario eſt denuncianda, *habetur ibid. lib. 11. de appellat. tit. 10. cap. 2.*

Capp. III. Quibus modis fieri poſſit.

* Appellatio à ſententiis Viceconſervatorum, an facienda ſit ad generalem Conſervatorem, an vero ad Magiſtratum ſuperiorem, qui in cauſa appellationis à ſententia Conſervatoris cognoſceret. *D. Gaſp. Theſ. quæſt. Forenſ. quæſt. 39. libr. 2.* ¶ Actio in appellatione poteſt mutari, & Judex ſuper ea valide pronunciat, & per conſequens ipſe Judex, ad quem poteſt cognoſcere ultra ea, quæ cognovit Judex à quo. *Afflict. decif. 53.* Tamen petitorium intentari non poteſt, pendente cauſa reviſionis ſuper indicto retinendæ; quia Judex appellationis non cognoſcit extra deducta in prima inſtantia. *idem Afflict. decif. 155. numer. 3. vide Guid. Papon. quæſt. 436. & quæſt. 574. Put. decif. 184. lib. 2. Magon. decif. Luc. 26. num. 37.* Et reconventio de proprietate in ipſa cauſa appellationis ſuper interdicto retinendæ, non admittitur. *Afflict. d. decif. 155. num. 4.* Nam Judex appellationis de poſſeſſorio cognoſcens, de petitorio non cognoſcit, ſi alterius juriſdictioni præjudicetur. *Afflict. d. decif. 155. num. fin.* Non poteſt enim pronunciare de his, quæ coram eo agi non poſſunt. *Guid. Pap. quæſt. 436. num. 81. & ſingul. 382.* ſed ſolum de his, de quibus cognovit Judex cauſæ principalis. *Mago. decif. 63. Rot. Flor. Guid. d. ſing. 382.* ¶ Appellatio gradatim eſt facienda regulariter adeo quod facta omiſſo medio, non habeat vires, hoc tamen non habet locum, quando melius Judex palam, & evidenter, eſſet inhabilis. *Mynſing. obſerv. 67. cent. 1. vide Hartman. cap. 5. tit. 5. de appellat. lib. 2.* ¶ Semel devolutum, & interrogatum in prima inſtantia, non debet amplius devolvi in cauſa appellationis, ſed de cautela pro appellato, ut cauſa appellationis cito expediatur, *vide per eundem Gail. obſ. 128. lib. 1.* ¶ Appellationes gradatim faciendæ ſunt, ſed quare, *vide Andr. Gail. obſervat. 119. libr. 1.* ¶ In appellationibus, an ſcientia procuratoris noceat principali; vel ſufficiat intimatio facta niſi Procuratori, *vide Mynſing. obſerv. 17. cent. 2. & infra titul. de appellat. ab interlocut.* ¶ Qualiter fiat appellatio, quid continere debeat, quomodo peti, quibus præſentari, & an fieri debeat in ſcriptis, vel ſine, *vide per Marant. d. titul. & quandoque appellatur, numero 129. fol. 490.*

Cap. IV. Quando interponi poſſit.

Appellationi per alium interpoſitæ, quis poteſt adhærere, ſi ſua interſit. *Guid Papon. quæſt. 436. numer. 87.* ¶ Tempore feriarum, etiam in honorem Dei introductarum, appellatio poteſt interponi. *Hartm. cap. 8. tit. de appellat. lib. 1.*

Cap. V. Quando admitti poſſit, vel non.

* An Judex teneatur regulariter admittere appellationem ab interlocutoria. *Andr. Fachin. lib. 1. contr. cap. 80. Angel. in l. ante ſententiam. num. 9. ff. de appell.* ajunt poſſe admitti, & valere. * Appellatio admittitur à rejectione

ctione probationum, non obſtante ſtatuto prohibente appellationem. Johan. Petr. Surd. deciſ. 36. ¶ Appellatio an admittatur adverſus juramentum litis deciſivum, vide Ozaſc. deciſ. 61. Et appellare ſine gravamine nemini licet. ibid. numer. 3. ¶ Appellatio in omnibus cauſis admittitur, ubi non reperitur expreſſe prohibita: nam cum illa ſit ſpecies defenſionis, nemini denegari debet. Vincent. de Franc. deciſ. 120. numer. 4. & 5. ¶ Appellatio ſemper cum cauſa admittitur, etiam in omnibus caſibus: alias non admitteretur. Bartol. in l. 7. ff. de appellation. ¶ Quando admittatur appellatio ab executore, vide Guid. Pap. quæſt. 456. Marc. quæſt. 562. part. 2. & Cabal. milleloq. 716. ¶ Appellatio alternativa non prohibetur, dummodo intra tempus appellandi certa reddatur appellatio. Ozaſch. deciſ. 131. n. 8. ¶ Appellatio ab abuſu admittitur, quando quis patitur gravamen à Judice Eccleſiaſtico; nam tunc ab illo appellatur ad ſupremam Curiam temporalem, ſed in quibus caſibus admittatur hæc appellatio, vide Pap. lib. 19. tit. 2. areſt. 1. ¶ An, & quando propter contumaciam appellatio prohibeatur, vide Decian. conſil. 53.

Cap. VI. Qui proſequi poſſit appellationem, vel non.

Crimen inultæ necis non objicitur minoribus, ſed majoribus: & appellationem interpoſitam ab adverſario, ſed de neceſſitate non tenetur; major ſic. l. minoribus 6. Cod. de his, quibus ut indig. ¶ Procurator Fiſci non debet citari ad proſequendam cauſam appellationis in cauſa criminali, ſed accuſator debet illam proſequi. Bartol. in l. 1. §. reus. ff. ad Senatusconſult. Turpil. ¶ Qui ſtatim viva voce appellavit, ſi intra decem dies etiam in ſcriptis appellet, poterit proſequi utram velit appellationem, & utranque ſimul: quia geminare appellationem non nocet, & ſecundo, operatur quoad differendum appellationis proſequendæ tempus; & non ad alia. Jaſſ. Lanf. Balb. deciſ. 456. Sed an ſtandum ſit primæ, vel ſecundæ appellationi, vide Manunt. in ſuo Specul. part. 6. titul. & quandoque appellatur, n. 144. 145. & 150. ¶ Si pluries appellatum ſit, eſt in arbitrio appellantis, quam appellationem velit proſequi, & ita judicavit Camera Imperialis licet hæc quæſtio ſit controverſa inter Doctores. vide Mynſing. obſerv. 7. cent. 1. ¶ Judex à quo poteſt præfigere terminum parti appellanti, infra quem proſequatur ſuam appellationem, ſi appellationi deferatur, alias ſecus. Ludov. Roman. ſingul. 167. ¶ Appellatus licet non appellet, poteſt tamen ſimul cum appellante ſuam appellationem proſequi, & non deducta deducere, etiam ſi appellans deſiſtat, quod procedit, quando cauſa appellationis coram Judice ipſius appellantis, per eum introducta fuit. And. Gail. obſerv. 122. ¶ Ex perſona appellati, appellans poteſt proſequi appellationem. Ozaſch. deciſ. 28. num. 8. Quæ eſt communis licet appellans illam deſereret. Mago. deciſ. 26. Luc. num. 34. ¶ Qui accuſat, quando teneatur cauſam appellationis proſequi, vide Bart. in l. 6. C. de his, quib. indig. hered. aufer. ¶ Appellans ad ſupremam Curiam, non poteſt proſequi aliam appellationem coram alio Judice appellationis. Pap. lib. 19. tit. 1. arreſt. 13. ¶ Appellatus etiam poteſt uti appellatione appellantis, licet ille ipſi appellationi renunciaverit. Cravet. conſil. 80. num. 10.

Cap. VII. Qui appellare poſſit, vel non.

* An venditor appellare poſſit ſi tertius comparens ſit venditor qui veniat ad defenſionem emptoris cui lis ſuper proprietate mota fuit, & lata ſententia contra emptorem ipſe non appellat, & ne tranſeat in rem judicatam. Facbin. lib. 11. cap. 5. affirmat. l. ab executo. §. alio. ff. de appellat. ibidem. Item ſi emptor. ¶ Filiusfam. appellare poteſt nomine patris ſine mandato. Guid. Papon. quæſt. 203. & Papon. lib. 19. tit. 1. arreſt. 7. ¶ Dominus an poſſit appellare, ſi procurator omiſerit, vide Rebuff. tract. de appellat. art. 1. num. 7. Quod poſſit, & ipſe procurator non ſit ſolvendo, ſcribit Hartman. cap. 3. tit. de appellat. lib. 2. ¶ Nulli prohibetur appellare, niſi bis appellaverit, & ſuccubuerit, aut contumax fuerit. §. appellationes, auth. de Judicibus. ¶ Procurator tenetur cauſam proſequi, & appellare: & procurator generalis ad lites præſentes, & futuras poteſt appellare, & appellationem proſequi. Bartol. in l. invitus 17. C. de procurat. vide cap. penult. ext. de procurator. ¶ Dominus poteſt appellare, etiam quando procurator fuit verus contumax, niſi ipſe dominus fuerit ſciens. Bartol. in l. unica §. ſi procurator. ff. ſi quis Jusdicenti, & in l. 9. num. 12. ff. in integr. reſtit. ¶ Contumacia tutoris, curatoris, vel Syndici, non aufert minori, aut Civitati beneficium appellandi. Bartol. in d. l. 9. num. 12. ¶ Si cauſa non fuerit defenſa per procuratorem, qui non appellavit, quid juris, vide gloſſ. in cap. Biduum 2. quæſt. 6. ¶ Non jurans de calumnia habetur pro confeſſo, ſed poteſt appellare. Bartol. in authent. principales. §. quod C. de jure propt. calum. dan. ¶ Contumax poteſt appellare. Bartol. in l. properandum §. ſin autem reus. C. de judic. Tamen, quod appellans non audiatur, ſcribit gloſſ. fin. in cap. inter 26. extr. de ſentent. & re judic. vide l. properandum. §. ſi quidem, & d. §. ſi autem reus. C. de judic. ¶ Verus contumax veniens, Judice ſedente pro tribunali, reſtituitur ad appellandum. l. divus 8. ff. de reſtitut. in integ. ¶ Verus contumax an poſſit appellare, vide Hartm. cap. 26. tit. de appellat. lib. 2. ¶ Non auditur appellans, niſi cujus intereſt. cap. cum inter, 16. de electlon. ¶ Sententiæ injuſtitia eſt ſufficiens, ut quis reſtituatur ad appellandum. Ægid. Bellam. concl. 418. ¶ Abſens contra quem fuit pronunciatum, quando reſtituatur ad appellandum, & quando ad totam cauſam, vide Bartol. in l. ab eo. 3. C. quomodo, & quando Judex, & l. inter 9. ff. de in integr. reſtitut. & ibid. Bartol. ¶ Syndicus Univerſitatis poteſt appellare nomine illius, idem in conſortibus ejusdem litis, ubi eſt eadem cauſa defenſionis, nam tunc appellatio unius prodeſt alteri. Cravet. conſil. 278. ¶ Contumax, an poſſit appellare, & quatenus poſſit, an teneatur appellare à die latæ ſententiæ, vel ſcientiæ, vide Capic. deciſ. 139. ¶ Quibus in caſibus quis dici non poſſit temere appellaſſe, & conſequenter excuſetur à pœna temere appellantium, vide Menoch. de Arbitr. libro 2. caſ. 177. & Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de appellat. Tom. 3. art. 8. & 7. ¶ Requiſitio trina ſufficit, ut quis habeat legitimum gravamen denegatæ Juſtitiæ appellandi ad Superiorem. Mynſing. obſerv. 24. cent. 2. ¶ A citatione an, & quando liceat appellare, vide Reb. de ſent. execut. art. 5. gloſſ. 2. tit. 1. art. 7. gloſſ. 5. ¶ Maritus cavens de rato, pro uxore appellare poſt. Andr. Gail. obſ. 133. lib. 1. ¶ Procurator conſtitutus ad agendum, & defendendum ac appellandum, cenſetur conſtitutus etiam ad ſecundam appellationem. Jaſſ. Lanfr. Balb. deciſ. 483. ¶ Appellatione remota per ſtatutum, in favorem Fiſci, vel alterius, ſi contra ipſum feratur ſententia, pariter ille non poterit appellare. Magon. deciſ. 58. Luc. ¶ Ubi non tenet ſententia ipſo jure, non eſt neceſſe appellare. l. 1. & ibid. gloſſ. ff. de fer. & dilat.

Qui appellare debeat.

Tutor in bona cauſa tenetur appellare, & appellationem proſequi. l. ſi bonam 11. Cod. de adminiſtr. tutor. vel curat. ¶ Si excuſatio à tutela rejiciatur, tutor debet appellare; alias tenetur, l. excuſationis 3. C. de excuſat. tutor. & l. quanquam 15. eod. tit. Tamen à creatione tutoris non appellatur, ſed excuſatio proponitur. l. 18. ff. de excuſat. & tutor. & §. qui autem, Inſtitut. de excuſat. tutor. & gloſſ. ibidem. ¶ Procurator, quando appellare teneatur, vide Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de appellat. artic. 1. gloſſ. 2. Quod teneatur, habetur in l. invitus 17. Cod. de procurat.

Appel-

¶ Appellans rejectus ab appellatione, debet iterum appellare ab ipſa rejectione, maxime ſi fuerit præſens. *Capic. deciſ. 34. num. 7. & 11.* ¶ Quando Dominus pro ſubdito appellare poſſit, *vide Andr. Gail. obſerv. 125. & obſerv. 126. lib. 1.* ¶ Emptore condemnato, an ille teneatur appellare, ad hoc, ut agat de evictione, *vide gloſſ. in l. Herennius 63. ff. de evictio.* ¶ Si plures una ſententia fuerint condemnati omnes debent appellare. *Papon. lib. 19. tit. 1. arreſt. 11.* Fallit in cauſa capitali, in qua ſufficit unum appellare. *idem ibidem arreſt. 38.* ¶ Qui allegat cauſas abſentiæ, non condemnatur, nec appellare tenetur, ſecus in eo, qui venit ad plenam defenſionem, licet poſt litem conteſtatam. *l. liberto 32. §. item. ff. de neg. geſt.*

Cap. VIII. A quibus appellari poſſit, vel non.

* De jure canonico, an à quocunque gravamine appellare liceat. *Corneus conſil. 164. lib. 4. Ang. tit. de appell.* * An à cauſis poſſeſſionis appellare liceat. *And. Fach. lib. 1. cont. cap. 75.* * An appellari poſſit à ſententia judicis reducentis laudum ad arbitrium boni viri. *Fachin. lib. 8. cap. 96. affirmat. l. ex conſenſu de appellat.* * An condemnatus de crimine læſæ majeſtatis poſſit appellare. *Rol. conſil. 73. Tom. 3.* * Quomodo à principis reſcripto appelletur. *Alciat. libr. 4. diſpunct. cap. 16.* * An ſententia per quam hæres inſtitutus in teſtamento in poſſeſſionem bonorum hæreditatis mittitur, appellatio ſit permiſſa. *Andr. Fachin. libr. 1. contr. c. 76.* * An à ſententia judicis ſubdelegati appellandum ſit ad ſubdelegantem, an ad ſubdelegantis ſuperiorem, id eſt, qui 1. delegavit. *Andr. Fachin. lib. 1. cont. cap. 78.* * An in cauſis alimentorum appellatio ſit permiſſa. *Andr. Fachin. lib. 1. cont. c. 77.* * An appellare liceat à ſententia judicis qui pronunciat exequendam eſſe ſententiam. *Andr. Fachin. lib. 1. cont. c. 74.* * Emens rem alienam ſcienter, an ea re evicta agere poſſit ad reſtitutionem pretii: quid ſi pacto conventum ſit, & agi non poſſit de evictione, & an emptor re evicta per ſententiam teneatur à ſententia appellare. *Andr. Fachin. lib. 2. contr. cap. 40.* * An à ſententia arbitri appellare quis poſſit. *Vaud. Var. quæſt. libr. 1. quæſt. 14. Alciat. lib. 1. parergon. cap. 41.* * Appellare an liceat à ſententia judicis jurejurando eam decidentis. *Andr. Fachin. lib. 1. contr. cap. 23.* ¶ A ſententia nulla poteſt appellari, & appellatio, non expreſſo certo Judice, ad quem, valet. *Rot. Genuenſ. deciſ. 23.* ¶ A ſententia Arbitratoris appellatur, ſeu petitur reductio illius ſententiæ ad arbitrium boni viri coram Judice rel. *Mynſing. obſerv. 61. cent. 2. vide ſupra titul. de Arbitris, &c.* ¶ Quando appellatur ad ſupremam Curiam, omiſſo medio, *vide Papon. lib. 9. titul. arreſt. 32.* ¶ Appellari à Judicis negligentia poteſt, ſi ter requiſitus, pronunciare diſtulerit. *Ozaſch. deciſ. 12. num. 6.* ¶ A ſententiis Epiſcoporum, ſeu eorum Vicariorum prolatis in cauſis temporalibus, in terris Imperii, appellari ad Principem debet, aut ad Magiſtrum ſecularem. *Ozaſch. deciſ. 30. num. 6. vide Franc. Marc. quæſt. 355. part. 2.* ¶ Appellari an poſſit à ſubdelegato ad Principem delegantem omiſſo ſubdelegante. *vide Marant. in ſuo ſpec. part. 4. diſtinct. 5. judic. tit. an ſit judic. civil. vel crimin. num. 28.* ¶ Appellatur à Delegato ad Delegantem: ideo, ſi Epiſcopus Canonico cauſam deleget, ab eo ad Epiſcopum appellatur, & non ad Vicarium ipſius Epiſcopi. *Roman. ſingul. 464. gloſſ. in §. ſi quis. authent. de Sanctiſſ. Epiſcop.* ¶ Appellari ad priores Civitatis debet, ſi vacet officium Judicis appellationis. *Anton. Corſet. in ſuis ſingularib. litera A. ſingul. 7.* ¶ An ſententia Epiſcopi lata, extraordinaria, vel delegata juriſdictione, tantum ſemel appellatur, ſi eſt confirmatoria: & quando Epiſcopus cognoſcit, ut Delegatus Principis, vel alterius, ad Delegantem appellatur. *authent. ſi quis. C. C de Epiſcop. audiend.* ¶ Cum Delegatus Principis ſubdelegat, appellatur ad illum. *l. e. C. qui pro ſua juriſdictione.* Quando appellatur à Delegato, vel ſubdelegato, ad quem appelletur, *cap. ſuper 27. ext. de offic. & poteſtat. Judic. deleg. & Andr. Gail. obſervat. 121. lib. 1.* ¶ Ordinario, vel alio inferiore non audiente litigatores, vel male, illi poſſunt ad Principem appellare, & recurrere, alias ſecus: quia non poſſunt litigantes, non adito primo Judice inferiore, adire Principem. *§. ſi tibi quoque authent. de mand. Princip.* ¶ Quando Judex Eccleſiaſticus vult cognoſcere de negotio ſpectante ad judicem temporalem, ab eo appellatur, veluti ob abuſum. *Ægid. Magiſtr. tract. appellatio, veluti ob abuſum, in deciſ. diverſ. fol. 217.* ¶ In cauſis feudalibus appellari poteſt, ſed ad quem appelletur, *vide Hartman. cap. 25. titul. de appellat. lib. 2.* ¶ A Delegato Principis, an poſſit appellari ad Senatum, vel appellandum ſit ad ipſum Principem immediate. *Marc. quæſt. 419.* ¶ Licet ab executore appellare non liceat, tamen appellari poteſt à ſententia, qua pronunciatur eſſe procedendum ad inchoatam executionem. *Marc. quæſt. 376. & melius q. 392.* ¶ Ab executore appellatur ad Judicem, qui tulit ſententiam, ſi executor modum exceſſerit: ſecus ſi non exceſſerit, ſed gravatus appellet ex alio gravamine, quia tunc appellatur ad Superiorem. *Papon. lib. 19. tit. 1. arreſt 14.* ¶ In caſu c. 7, ext. de præbend. & dignitat. appellatur Metropolitanum, omiſſo medio, *vide d. c. 7.* ¶ Appellatur ab Epiſcopis Provinciæ ad Metropolitanum, & ab illo ad Concilium Metropol. *gloſſ. in cap. multis 17. diſtinct.* ¶ Appellari licet à ſententia in poſſeſſorio lata. *Ozaſch. deciſ. 131. vide tamen deciſ. 25. 47. ibid. & Joſeph. Ludovic. deciſ. Peruſ. 20.* ¶ Poſſeſſorium ubi intentatum eſt per remed. can. reintegrandæ, & ſententia eſt ſequuta, appellatur: ſecus in poſſeſſorio jure Civili intentato. *Natt. conſil. 566.* ¶ In arbitrariis poſſunt ferri duæ ſententiæ, ſed an ab utraque ſit appellandum, & an appelletur à taxatione expenſarum, *Bartol. in l. ſi cum exceptione 14. §. hac autem. ff. de eo, quod metus cauſ.* ¶ Appellari quando poſſit à ſententia lata de conſilio Sapientis electi de partium conſenſu, *vide Bartol. in l. ſi convenerit 26. ff. de re judic.* ¶ Appellatur ab Epiſcopo ad Archiepiſcopum, niſi privilegio, vel conſuetudine aliter demonſtretur, *Capic. deciſ. 137. num. 12.* ¶ Appellatur à Judice Eccleſiaſtico habente juriſdictionem temporalem in feudo, ad Dominum feudi, *Capic. deciſ. 137. num. 15. Franc. Marc. quæſt. 233.* ¶ Eſt de ſubſtantia appellationis appellare de inferiore ad Superiorem. *Franc. Marc. quæſt. 233. n. 4.* ¶ Appellare ad Legatum de latere, omiſſo medio, juris communis eſſe, ſcribit *idem Marc. quæſt. 342. num. 5. & quæſt. 343.* Alias appellari non poteſt, omiſſo medio. *Benint. deciſ. 96.* ¶ Appellare licet etiam die feriato in honorem Dei. *Hartm. cap 1. tit. de appellat. lib. 1.* ¶ In appellatione ſufficit dicere, appello ad Judicem competentem, nemine nominato, *Guid. Pap. quæſt. 436. num. 59.* ¶ Si ſententia contineat plura capita, ab uno poteſt appellari, *Guid. Pap. quæſt. 436. num. 74.* Sed tunc appellatio interpoſita ab uno articulo, non devolvitur ad alios, niſi connexos, & clauſulam expenſarum, *Boer. deciſ. 73.* ¶ Damnatus ex multis cauſis, in aliquibus poteſt appellare, in aliis omittere, *gloſſ. fin. in l. unica ff nihil novi appellatio. interpoſ.* ¶ A quibus judicibus, & in quibus cauſis appellari poſſit, *Mannt. titul. & quandoque appellat. num. 246.* Sed ad quem judicem appellandum ſit, *ibid. n. 368. fol. 526.* ¶ In habitantibus cauſam ſucceſſivam, ex quibus gravamen reiteratur, poteſt qui à principio non appellavit, appellare quandocunque, *Jaſſ. Lanf. dec. 11.* ¶ Appellare licet à ſententia expenſarum, *Afflict. deciſ. 188. n. 4.* ¶ Appellandum eſt intra decem dies etiam à ſententiis, quæ non tranſeunt in judicatum, *Benint. d. 97.* ¶ A mulcta appellare licet, *idem Hartman lib. 2. tit. de appellat. cap. 22.* ¶ A ſententia conditionali, an ſtatim appellandum ſit, vel ſatis ſit appellare à tempore purificatæ

ſcitæ conditionis, *Abb. quæſt. 6. num. 14.* ¶ Judex appellationis, an poſſit delegare, *Ægid. Bellam. concl. 24.* ¶ Appellare licet à pronunciatione ſuper competentia vel incompetentia Judicis, *Guid. Pap. q. 10.* ¶ A ſententia arbitri, quando ex ea oritur actio, poteſt appellari, *Bart. in l. 2. ff. de recept. arb.* Sed an poſſit à ſententia lata ſuper notorio, *Bartol. in l. ſcriptus 4. ff. de Relig. & ſumpt. funer. num. 10.* ¶ Appellare regulariter à quacunque ſententia licet, *Ozaſc. decif. 61. num. 6.* ¶ Tertius poteſt appellare ſententia lata contrà alium, *Pap. lib. 19. tit. 1. arreſt. 37.* ¶ A ſententia, quæ parit actionem judicati, poteſt appellari, *Bartol. in l. 1. C. de recept. arbitr.* ¶ A ſententia lata de conſilio electi de partium voluntate, poteſt appellari, *Jaſſ. decif. 453.*

Vel non.

A mero executore non appellatur, niſi excedat modum ſuæ commiſſionis: ſecus in mixto, qui habet annexam cognitionem, à quo appelletur, *gloſſ. in c. paſtoralis 28. §. qui vero ext. de offic. & poteſtat. Jud. deleg. facit c. quod 15. ext. de ſentent. & re judic. cum gl. ibid.* ¶ Apoſtoli ubicunque ſemel ſuper ſecunda appellatione conceſſi ſunt, non licet ſecundo appellare, ſed de ratione *vide Ozaſch. decif. 131. num. 15.* ¶ Cauſa committitur inferioribus judicibus per Principem, licet cognoſcat Præfectus Prætorio: ſed quando committitur alteri judici ordinario, non appellatur ad Principem delegantem; ſed ad Judicem appellationis, *Franc. Marc. quæſt. 535. part. 2. & Cabal. milleloq. 242.* ¶ Appellare ab eodem ad eundem, non poteſt quis, etiam auctoritate reſcripti Papæ, ſeu Principis, *Auguſtin. Bero. q. 8.* ¶ Utraque pars à ſententia appellare non poteſt. *DD. de Rot. decif. 47. alias 553. n. 3. tit. de appell. in novis.* ¶ A ſententia Vicarii non appellatur ad illum, cujus quis eſt Vicarius, ſed ad eum, ad quem appellaretur, ſi ipſe Judex ordinarius judicaſſet, *Ozaſc. decif. 131. num. 16. vide Rom. ſingul. 76.* Tamen, quod appellari poſſit à Vicario ad Epiſcopum, *ſcribit Pur. decif. 503. lib. 2.* ¶ Regulariter appellari ad Superiorem, omiſſo medio, non poteſt, fallit in caſibus, *de quibus vide per Rebuff. in conſtitut. Reg. tractat. de appellat. Tom. 3. art. 2.*

Cap. IX. Ad quem judicem recurri poſſit.

Judex proximus ſuperior quando haberi non poteſt, ad immediatum Superiorem recurrendum eſt. *Marc. quæſt. 370. part. 2.* ¶ An poſſit adiri Princeps per viam querelæ, ut ad illum poſſit appellari, omiſſo medio, *vide eundem Marc. quæſt. 346.* ¶ Judex ſecularis propter negligentiam, & abuſum Judicis Eccleſiaſtici, adiri poteſt, *idem Marc. quæſt. 371. part. 2.*

Cap. X. Quando dicatur, & renunciari poſſit, appellationi, vel non.

Solvens ſponte, & petens executionem ſententiæ, videtur appellationi renunciaſſe, etiam interpoſitæ. *Gram. decif. 103. num. 41. & Bartol. in conſ. 150. vol. 1.* ¶ Appellationi renunciaſſe cenſetur, qui intra tempus a judice præſcriptum, apoſtolos non petiit, *Ozaſch. decif. 7.* Sed quando alias quis cenſeatur renunciaſſe appellationi, *vide Ægid. Bellam. concluſ. 706.* ¶ Appellationi licet cenſeatur renunciatum, quando appellans petiit, & obtinuit prorogationem à Judice, à quo tamen hoc reſtringitur in principali petente progationem, ſecus erit in procuratore, *Vem. decif. 29. part. 1. vide tamen Guid. Pap. ſingul. 186.* ¶ Petens terminum ad ſolvendum id, in quo condemnatus fuit, dicitur ſententiæ acquieſcere, & appellationi renunciare, *Hieron. Magon. decif. Luc. 24. num. 18. & Hippol. ſingul. 186.* ¶ Qui poſt appellationem producit teſtes, vel ſtat juri, tacite renunciat appellationioni, *cap. cum veniſſet 25. ext. de teſtib.* ¶ Licet quis appellationi renunciaverit, poterit tamen agere de nullitate, *Rebuff. in conſtitut. Reg. tractat. de appellat. Tom. 3. artic. 15. gl. 4. n. 7.* ¶ Appellationi renunciat, qui coram judice, à quo litem proſequitur. *c. gratum 20. ext. de offic. & poteſtat. Jud. deleg.* ¶ Pars gravata aliquid faciens coram Judice, à quo, an cenſeatur renunciare juri appellandi, *vide Capel. Thol. quæſt. 194.* ¶ Appellans poteſt impune renunciare appellationi intra octo dies, *Papon. lib. 19. tit. 1. arreſt. 18.* Ubi plene de renunciationibus appellationum, *& per tot. tit. 5. d. lib. 19.* ¶ Appellationi cenſetur renunciare, qui promittit ſtare ſententiæ, *Cravett. conſil. 103. num. 13.* Et qui illam approbat, *Bart. conſ. 101. num. 4. volum. 1.* ¶ Exceptio propoſita ante ſententiam, à gravamine in cauſa appellationis, debet probari vera, *c. cum I. & A. 21. ext. de ſentent. & re judic.* ¶ Procurator non poteſt renunciare appellationi, niſi poteſtatem appellandi habuerit, *Gaſp. Cabal. milleloq. 978.*

Vel non.

Procurator appellans nomine principalis, cogitur proſequi appellationem nomine proprio, aut præſentare principalem, *Papon. lib. 19. tit. 1. arreſt. 25.* ¶ Appellans poſtea agens coram Judice, à quo, in alia cauſa, non videtur renunciare ſuæ appellationi, *Jo. Gal. q. 17. in decif. diverſ.* ¶ Gravatus comparendo coram judice intra tempus quo poteſt appellare, non videtur ejus appellationi interponendæ renunciare; ſecus in jam interpoſita, *Guid. Pap. ſingul. 946.* ¶ Appellationi expreſſe in criminalibus renunciari non poteſt, *Afflict. decif. 78. numer. 3.* ¶ Appellationi renunciari non poteſt per appellantem, ubicunque de præjudicio appellati tractatur, *Ozaſc. dec. 191. num. 12.* ¶ Appellans per errorem à ſententia pro ſe lata, non ob id videtur illi renunciare, ut ea reſcindi debeat, *Rom. ſing. 375.* Imo tunc debet confirmari per Judicem appellationis, *Anton. Corſet. in ſuis ſingul. litter. A. ſingul. appellatio. 6.*

Qui XI. Qui recedere poſſit.

Appellans ſi compareat coram Judice, à quo, cum proteſtatione, quod ſua appellatio ſibi ſalva remaneat, non videtur recedere ab appellatione, ſecus ſi ſine proteſtatione compareat, *Guid. Pap. quæſt. 364. vide tamen ibid. & ſing. 270. ejuſdem.* ¶ Appellans appellando conſentit Judici appellationis, nec poteſt ab hujuſmodi conſenſu recedere. *Ægid. Bellam. concluſ. 607.*

Cap. XII. Quæ fieri poſſint in appellationis cauſa.

Actor, an ille dicatur in cauſa appellationis, qui fuit in cauſa principali, *vide Benint. decif. 32.* ¶ Sententia iniqua retractatur per Superiorem, licet cauſa fuerit, appellatione remota, commiſſa, *c. inter cætera 9. ext. de ſentent. & re judic.* ¶ Actus non contrarius appellationi, poteſt fieri coram Judice, à quo. *Fel. conſ. 13.* ¶ Producens acta gravaminis in cauſa appellationis, quæ producere tenetur, non cenſetur ſententiam primi Judicis approbare. *Cravet. conſil. 175. num. 7.* ¶ Recuſans juramentum, licet cauſas non allegaverit, poteſt illas in cauſa appellationis allegare, *Bartol. in l. 12. §. ſed juramento. C. de reb. cred.* ¶ Qui non defert appellationi adverſarii ſui, contra ipſam appellationem non debet opponere, quia fruſtra implorat legis auxilium, qui in illam committit. *cap. bona memoriæ 23. ext. de electio.* ¶ Terminus præfixus à jure, vel ab homine ad probandum, vel opponendum in cauſa principali, non refertur ad cauſam appellationis, nec concluſio facta in cauſa principali, refertur ad cauſam appellationis, *Mathes. ſingul. 138.*

Cap. XIII. Ad quem ſpectet cognitio.

Cognitio cauſarum appellationum ſubditorum Vaſalli ad Principem, ſeu ad ejus Officiales ſpectat. *D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaud. gloſſ. ſuper decreto, ſubditos noſtros. tit. de foro compet.* ¶ Tertius tribus modis in cauſa appellationis intervenire poteſt, *And. Gail. obſerv. 122.*

¶ Pro-

¶ Pronunciare quem pro non appellante, ſolum poteſt ſuprema Curia, *Pap.lib.19.tit.1. arreſt.27.*

Cap. XIV. Qui ſint effectus appellationis.

Quæ ſit injuſtæ appellationis pœna. *Cuia.lib.21.obſer. cap.33.* * ¶ An ſententia contra unum lata ſit executioni mandanda non obſtante, quod alius prætendat in ea re jus ſibi competere, & an appellatio executionem impediat præſtita cautione, *ut per l.in à quo.ff.de rei vent.* quæ hic exquiſitiſſime diſcutitur, *Joan. Pet. Surd. deciſio.335.* ¶ Appellatio effectum ſententiæ extinguit, *Ozaſ. deciſio. 131. n.9.* Sed in cauſa pia non impedit executionem, *Rebuff.in conſt.Reg.tract.de ſenten proviſio.nu.38.fol.140.in præfatio.Tom.1.* ¶ Appellatio ſuſpendit pronunciatum, quatenus reſpicit futurum; ſed præſens extinguit. *Affl. dec.188.n.5.* ¶ Concluſio in cauſa in 1. inſtantia facta, eſt ſuſpenſa in appellationis cauſa, quia appellatio reſcindit omnia uſque ad teſtium productionem, *Capic. deciſ. 28.nu.3.* Ideo inſtrumenta, quæ non poſſunt produci in prima inſtantia poſt concluſionem, lata ſententia, in cauſa appellationis producuntur, *Capic.ibid. n.4.* ¶ Pariter confeſſio criminis, quæ poſt concluſionem cauſæ non poteſt revocari, lata ſententia in cauſa appellationis interpoſitæ ab ipſa ſententia, revocabitur, *Capit. d. deciſio.28.n.5.* Quia appellatio reducit rem ad terminos, in quibus illa erat poſt litem conteſtatam, non autem ante, *Capic.d.dec.28.n.6. Cravet.conſ.220.n.6. Bart.in l.13. C. de procurator.* Et per conſequens appellans poteſt omnia facere, quæ poterat in prima inſtantia poſt litem conteſtatam. *Caſſad.dec.12.n.1.tit.1.* ¶ Appellatio in civilibus in totum ſuſpendit effectum ſententiæ: idem in criminalibus, præter ad bona, *Bal. in l. 6. §. ſi d. ff. de his, qui notant. infam.* ¶ Appellatio ſtatim ea interpoſita, extinguit primam ſententiam, *Bart. in l.1. ff. de appellat.* ¶ Appellatione interpoſita à ſententia lata, omnis præſumptio pro ſententia ſuſpenditur, *Felin conſ.49.num.15.* ¶ Qui in querela inofficioſi obtinuit, pendente appellatione, debet ex hæreditate ali, *l.27.§.de inofficioſo. ff.de inoffic. teſtam.* ¶ Excommunicatio an ſuſpendatur per appellationem ſeq. *vide gl.in l.fi.C.ſi à non compet. Judi.* ¶ Facta appellatione pendente, ſi appellans ſuccumbat, officio judicis appellationis in ſtatum priſtinum reponuntur, *l.chirographus 58. §. ab eo.ff. de adminiſtr. & pericul.tutor.vel curat.* ¶ Appellatio non rite interpoſita, non retardat executionem, *l. Præſes 27. ff. de re judic.* ¶ Pendente appellatione fruſtratoria, currunt uſuræ *l. negotiorum 64.ff. de re judic.* ¶ In pœna corporali, ſi Judex exequatur ſuam ſententiam, ſpreta appellatione, punitur lege Julia de vi pub. *l.lege Julia. 7. ff. ad leg. Jul. de vi publ.* ¶ Qui in accuſatione deſiſtit in cauſa appellationis, incidit in Turpilianum, quia provocationis remedio, condemnationis extinguitur pronunciatum, *l.1. §. reus ff.ad Senatuſconſul. Turpil.* ¶ Judex à quo quando appellationi defert, cenſetur transfuſa omnis juriſdictio in judicem, ad quem. *Ozaſ.dec.131.n 10.* ¶ Sententia per primam appellationem reſciſſa, amplius reſcindi per judicem non poterit. *Ozaſc.d.dec.131.n.12.* ¶ Ille qui appellat à ſententia lata contra falſum procuratorem, videtur ratificare omnia geſta per eum, *l.3. §. falſus. ff. rem rat. hab.* ¶ Qui appellat à ſententia Judicis, non debet injuriam ipſi judici dicere, à quo appellavit, alias fit locus actioni injuriarum, *l. Judici 42. ff. de injuriis.* ¶ Judex à quo fuit appellatum, poteſt ſuam ſententiam defendere, *Amanel de Clariſaquis ſing. 24.* ¶ Libellus valet, in quo dicitur ſententia nulla, & ſi aliqua eſt, appellatur. *Bartol. in l.4. num. fin. C. ſi adverſus rem jud.* ¶ Procurator, qui à ſententia contra ſe lata, non appellat, quando præjudicet domino, *vide Afflict. deciſio.344. & Capi. deciſio.34. num. 6.* Si non ſit ſolvendo, non præjudicat, *Afflict. d. deciſio.344. Guid. Pap. q. 436. num. 88.* Sed tunc conceditur reſtitutio. *Rot. conſil. 91. volum.4.* Idem ſi colluſerit cum adverſario. *Guid. quæſt. 436. num.88.* ¶ Reformari poteſt ſententia etiam in favorem ejus, qui non appellavit, & ſententia nulla reformari etiam poteſt per Judicem appellationis, quando nullitas non reſpicit omnia acta uniformiter. *Crav. col.140. num. 8. vide Conſil. 270. num.7. ibid.* ¶ Contumacia ficta procuratoris in non appellando, nocet domino; ſecus in contumacia vera, *Rol. conſ.91. vol 4.* ¶ Dominus appellando ratificat ſententiam latam contra falſum procuratorem, *Guid. Pap. ſing. 970.* ¶ Appellatio unius cauſæ in quibus impediat proceſſum alterius, *vide Boer. dec. 73. n. fin.* ¶ Appellatio tenet in ſuſpenſo cauſam, & ſecunda non extinguit primam, *Joſeph. Ludov. dec. Luc.59.* ¶ Appellatio quædam non reſcindit, ideo illa firma remanent, ſed quædam reſcindit, *vide Rebuff. in conſtitutio. Reg. tract. de ſentent. executo. art. 5. gloſſ. 2. Tom. 1.* ¶ Si appello à ſententia, ſi appellatus neget eam fuiſſe ſic latam, tunc perdit commodum ipſius ſententiæ, *Guid. Pap. d. q. 436. num.77.* ¶ Quæ opponi poſſint contra appellationem & qui ſint effectus ipſius, *vide Rebuff. d. tract. de appellat. artic. fin. fol. 932.* ¶ Adverſus ſententiam latam in cauſa reſtitutionis, minor non reſtituitur, niſi ad appellandum, *l. 1. Cod. ſi ſæp. in integr. reſtitut. poſtul. ſit, & l. 8. §. pen. ff. de mino. 25. ann.* ¶ Adverſus ſententiam in cauſa matrimoniali latam, ea juſta cauſa reſtituitur gravatus ad appellandum, *cap. ex literis 4. ext. de in integ. reſtit.* ¶ Si quis incarceratus appellet, an debeat remitti Judici, ad quem, vel cuſtodiri à judice, à quo, *Guid. Pap. quæſt. 436. num.39.* ¶ Si ſententia ſit nulla, an confirmetur per appellationem, vide diſtinctionem, quam tradit *idem Guid. d. quæſt.436. num.14.* ¶ Cauſa non devolvitur, niſi in præjudicium appellantis, appellatione nullitet interpoſita, *DD. de Rot. dec.1. alias 38. de electio. in novis. num. 6.* ¶ Appellatio extrajudicialis in præſentia appellati interpoſita, devolvit cauſam ad Curiam in beneficialibus, *Vera. deciſio. 35. part. 1.* ¶ Nemo poteſt committere cauſam, remota appellatione, niſi ſolus Papa, vel Princeps, *gloſſ. in cap. ſuper quæſtionum 27. ex. de offic. & poteſtat. Judic. deleg. vide Bartol. in l. cum ſolitum 15. Cod. de ſentent. & interlocut. omn. Judic.* ¶ Non appellans videtur approbare ſententiam, ut ſic latam, non tamen ut bene latam, *Bart. q. 9. num. 17.* ¶ Appellationis proceſſus ob omiſſam litis conteſtationem, non vitiatur, *Mynſing. obſerv. 2. cent. 1.*

Cap. XV. Quibus modis valeat, vel non.

In dubio judicandum eſt appellationem eſſe validam, *Cravett. conſ. 278. & Rebuff. in conſt. Reg. tract. de ſentent. execut. art. 7. gloſſ. 2. num. 3.* ¶ Appellatio valet, licet non contineat nomen appellati, *Vera. dec. 36. p. 1.* ¶ Si appelletur ad majorem, omiſſo medio, valet appellatio, non tamen quoad effectum devolvendi cognitionem ad ipſum majorem, *Jaſ. Lanſ. Balb. deciſ. 455.* ¶ Appellatio ad Principem, omiſſis mediis, de jure Civili, quando valeat; de jure autem Canonico ad Papam indiſtincte appellatur, *Bart. in l. 1. §. ſi quis, num. 6. ff. de appellatio.* ¶ Intimatio appellationis interpoſitæ per procuratorem, quando non valeat, *vide Ægid. Bellammer. concluſio. 58.* Et quando quis appellavit ut procurator, quid juris, *vide Verar. deciſio. trigeſimaquinta part. primæ, num. ſexto.*

Vel non.

* An poſt lapſum annum ſententia à qua appellatum eſt poſſit exequi, mandari quaſi appellatio deſerta ſit. *And.Fach.lib.1.contr.c.79.* ¶ Quando appellatur per non habentem poteſtatem appellandi, nulla redditur appellatio, niſi fuerit ratificata intra decem dies, à die ſcientiæ. *Cravett. conſ. 278. vide Maran. in ſuo Spec. part. 6.*

Digitized by Google

tit. & quandoque appellatur, num. 218. fol. 504. ¶ Appellationes frivolæ rejiciendæ ſunt: & ſtatutum, vel reſcriptum rejiciens appellationem, frivola intelligitur, *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 197.*

Cap. XVI. Appellans: Appellatus. Quæ facere poſſit.

Appellatus an ſe juvare poſſit appellatione appellantis, *vide Boer. dec. 73 n. 7. & 8. Joſeph. Lud. dec. Luc. 57. Ægid. Bellam. concluſ. 357.* Ex eo, quod appellatio ſit communis. *Joſeph. d. dec. 57 Luc. & Mynſ. obſerv. 21. cent. 2.* ¶ Appellatus poteſt uti beneficio appellationis partis, quando fuit ſimpliciter appellatũ; ſecus ſi limitative in partibus, &c. vel quando ſententia continet diverſa capita, & ab uno tantum fuerit appellatum. *Franc. Marc. q. 143. n. 13. p. 2. DD. de Roc. dec. 23. alias 365. de re judic. in novis, & Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de reſcript. art. 3. gl. 4 vide Mago. dec. 55. Rot. Flor. & Gom. Leo. dec. 72. in deciſ. diverſo.* ¶ Appellans per appellationem devolvit cauſam ad Judicem appellationis, & eſt exemptus à juriſdictione Judicis à quo, *Gram. dec. 14. n. 6. & 7. Guid. Pap. q 436.* Conſtituiturque in poteſtate Judicis ad quem, *Guid. d. q. 436.* Et Judicis à quo juriſdictionem ſuſpendit, *Ægid. Bellam. concl. 706.* ¶ Appellans ab uno capite ſententiæ, poteſt obtinere executionem ab aliis, quibus non appellavit, *Pap. lib. 19. tit. 1. arreſt. 29. vide Bart. in conſ 150. vol. 1. Fel. conſ. 13. & Hart. c. 6. tit. de ſentent. lib. 2.* ¶ Ficte confeſſus auditur appellans, *Capel. Thol. q. 177. in additio. n. fin.* ¶ Appellare ſolum ab uno capite ſententiæ eſt periculoſum, verum an appellans poſſit ampliare ſuam appellationem ad alia capita, à quibus non appellaverat, *vide Pap. lib. 19. tit. 1. arreſt. 35. & Bart. in l. appellanti 13. ff de appellatio.* ubi ſcribit pro negativa. ¶ Appellans à ſententia nulla ex defectu conſenſus, eam confirmat, *Bart. in l. 1. n. 7. C. quando provocare non eſt neceſ.* ¶ Appellans ad Judicem majorem, eo, quem erat appellaturus, vel parem, non ob id cauſam deſerit, ſed fit remiſſio ad Judicem competentem: idem, quando appellaſſet Judicem parem cum eo, qui primam tulit ſententiam. *Gome Leo. deciſio. 75. in deciſio. diverſo.* ¶ Appellans habet ſententiam latam ratam, & illam confirmat tanquam ſic latam non tanquam bene, *Bart. in l. cum minor 3. §. falſus ff rem rat. hab. & q. 17.*

Cap. XVII. An quæ teneatur.

* An appellare debeat re juſta appellare, & perperam fuiſſe judicatum, an vero appellatus juſte pronunciatum, & perperam appellatum, *Andr. Facb. lib. 1. contr. cap. 81.* * Appellatus non tenetur juſtificare ſententiam, quando appellans produxit acta primi judicii, & eum prævenit. *Jo. Pet. Surd. deciſ 327.* ¶ Sufficit ad excuſandum illum, qui non appellavit, ſi dicat, non appellaſſe, qui Judex ſolebat appellantibus inferre quæſtiones, *Bart. in l. 1. §. ſi quis. ff. quod vi, aut clam.* ¶ Appellatus appellationem proſequutus, appellantem in jus vocare tenetur, *Marc. q. 143. n. 12 p. 2.* ¶ Appellantes omnes condemnati una ſententia quorum unus ſuccubuit, quia non fuit proſequutus appellationem, & alter proſequutus eſt, ille, qui ſuccubuit, non juvatur appellatione alterius. *Vera. deciſ. 37. part. 1.* ¶ An appellanti ſufficiat ſententiam Judicis, à quo, cum appellatione, apoſtolis legitime interpoſitis, coram Judice appellationis producere, an vero ille teneatur acta primi Judicis exhibere, *vide Ozaſ. deciſ. 13. Capel. Thol. quæſt. 242. Guid. Pap. quæſt. 20.* Ubi ſcribit quando appellatus ad hoc teneatur, *vide etiam Vera. deciſio. 128. ſeu 15. part. 3. & Mago. dec. 64. Luc.* ¶ Quod pars appellans teneatur fidem facere de actis, *ſcribit Cravet. conſ. 274. n. 6.* ¶ An appellanti, vel appellato incumbat onus probandi, & edocendi de injuſtitia, vel Juſtitia primæ ſententiæ, *vide Doctores, de quibus ſupra in duobus prox. capitibus in locis ibid. citatis, & Guid. q. 436.* ¶ Appellans tria probare debet, nempe ſe appellaſſe, intra legitimum tempus, ex legitima cauſa: ideo ad hoc faciendum tenetur fidem facere de actis primæ inſtantiæ. *Mago. deciſ. Luc. 39.* ¶ Appellans ab aliquo gravamine, tenetur appellationem ſuam notificare Judici à quo. *Capel. Thol. q. 426.* ¶ Appellans, qui ante ſententiam ſe contumacem reddidit, ad ſententiam audiendam citandus non eſt, *Marc. quæſt. 606. parc. 2.* ¶ Appellans in criminalibus, debet perſonaliter comparere, *Papon. lib. 19. titul. 1. arreſt. 31. & fin.* ¶ An appellans teneatur probare cauſam appellationis eſſe veram, *vide gloſſ. in cap. ex part. 7. in verbo, teſtes. ex de teſtib.* ¶ Et ſententiam injuſtam *c. cauſam 14. ex de ſentent. & re judic. vide etiam Bartol. in l. 1. ff ſi tutor, vel curator. appella.* ¶ Appellans diverſos Judices, coram majori Judice, appellationem intro ducere debet, *Ozaſ. deciſio. 131. n. 14.* ¶ Appellanti non licet variare, & mutare Judicem, quem primo appellavit. *Ozaſc. deciſ 131.*

Cap. XVIII. Tempus appellationis: quando currat, Vel non.

¶ Appellationis tempus, quomodo currat, & utrum in dubio cenſeatur appellatio intra congruam horam interpoſita. *D. Caſſ. Theſ. q. Foren. quæſt. 66. lib. 1.* ¶ Ultra tempus conceſſum appellati ad proſequendam appellationem, ejus hæres habet quatuor menſes, qui incipiunt illi currere poſt tempus ad liberandum conceſſum. *l. fin. C. ſi pendente appellatione mortuus.* ¶ Appellationis tempus ipſo jure non currit, ſi per Judicem ſtet quo minus cauſam examinet, & ſententiam proferat. *§. hoc. auth. ut ſponſal. largit.* ¶ Tempus appellationis eſt utile ab initio; ideo non currit, niſi à die ſcientiæ. *c. biduum circa med. 2. q. 9. vide tit. de temp. util. vel contin.*

Cap. XIX. Judex appellationis: quæ facere, cognoſcere poſſit, vel non.

Si appelletur à ſententia ex uno gravamine non ſufficienti ad ſententiam revocandam, ſi alibi juſtum gravamen appareat ex illo (licet non allegato per partem) poteſt ſententia infirmari. *Guid. Pap. ſingul 32.* Et contra Judex appellationis ex nova cauſa ſententiam confirmare poterit, reprobatis rationibus, quibus Judex cauſæ principalis motus fuerat. *Marc. de Mant. ſing. 448.* ¶ Cauſa nullitatis devolvit totam cauſam ad Judicem Superiorem, ut poſſit ſententiam reformare, ſicut cauſa appellationis. *Bart. in l. ſi ut proponis 4. C. quomodo, & quando Judex.* ¶ Judex appellationis, quando appellatur à ſententia nulla, debet illam nullam pronunciare. *Bart. in l. Cornelia. 24. ff. de jure patron, vide eundem. in l. 19. ff. de appellatio.* ¶ Judex appellationis, an poſſit pronunciare de iniquitate ſententiæ, quando petitur nullam pronunciari, *vide Bart. in l. 24. ff. de jur. patron.* ¶ Sententiam habens pro ſe, poteſt petere eam confirmari, licet non ſit ab ea appellatum, *Bart. in l. 5. §. qui opus ff. de oper. novi nuncia.* Sed quid ſit petendum, dum partes proſequuntur appellationem coram Judice, ad quem, ut ſententia confirmetur, vel revocetur, *vide eundem Bartol. in l. 1. §. libell. ff de appellatio. num. 14.* ¶ Judex, ad quem ſi inſpectis actis antiquis, & novis, non viderit ſententiam juſtificari, debet illam retractare. *Abbas conſil. 2. lib. 1.* ¶ Judex appellationis poteſt ſententiam confirmare ex nova cauſa. *l. fin. ff. quod cum eo.* ¶ Si occaſione duorum reſcriptorum, uniꝰ in cauſa principali, & alterius in cauſa appellationis contendatur, judex appellationis cognoſcere debet. *cap. dilectus 29. extr. de reſcript.* ¶ Antequam judex, ad quem, inhibeat judici à quo, ne in cauſa procedat, debet ſibi liquere cauſam ad ipſum devolutam eſſe. *Hartman. cap. 17. tit. de appellatio. lib. 2.* ¶ Juriſdictio judicis appellationis expirat, ſententia per illum lata. *Guid. dict. quæſt. 436. n. 4.* ¶ Judex appellationis ſuccedit in locum judicis cauſæ principalis. *Guid. dict. quæſt. 436. numer. ſexto, & ſingul. 482.* ¶ Talis judex debet confirmare ſententiam judicis à quo latam, expreſſa cauſa iniqua, & indebita, ſi ſecundum proceſſum potuerit aliter ſententia ferri ex alia juſta cauſa, quam tunc judex

appel-

appellationis debet in ſua ſententia deſcribere. *Guid. dict. quaſt. 436. numer. duodecimo. & ſing. 583.* ¶ Nullitas ſententiæ proponi poteſt coram Superiore: ideo judex appellationis poteſt, & debet cognoſcere de nullitate coram eo propoſita, licet appellatio eſſet nulla, quia nullitas appellationis non conſideratur, nec impedit devolutionem nullitatis, illa principaliter propoſita ſimul cum appellatione. *Crauett. conſil. 278. circa finem.* ¶ Judex à quo, ſi ſuccedat in locum judicis, ad quem, non cognoſcit de illa cauſa, *Bart. in §. 1. authent. ne clerici apud proprios epiſco.* ¶ Judices appellationum, & eorum Officiales in cauſis appellationum, in quibus officium eſt commune, in judicando ſimul examinationem facere debent, & de geſtis participare. *authent. de adminiſt. Offic. in ſacris appellatio.* ¶ Judices debent recipere appellationes: alias puniuntur, *§. hoc autem, authent. ut nulli judicum.* ¶ Judex appellationis debet pronunciare bene, vel male: & ſola Curia ſuprema poſt Principem, poteſt appellationem irritam pronunciare, & eam pro infecta haberi, & interdum annullat appellationem. *Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de appellatio. artic. 13. tom. 3. fol. 920.* Verum quod ipſe judex appellationis non habeat neceſſe dicere bene, vel male, ſed his omiſſis, poſſit condemnare, vel abſolvere ex cauſa, *ſcribit Hartman. cap. 34. titul. de appellatio. lib. primo.* ¶ Judex appellationis ſententiam nullam debet, & poteſt reformare, quando nullitates non reſpiciunt proceſſum, ſed actum ſententiæ ſolum, *vide Rot. conſil. 41 nu. 4.* ¶ Judex appellationis juriſdictionem habet in territorio Ordinarii, illa tamen ligata eſt. *Guid. Pap. quaſt. 436. nu. 3.* ¶ Propoſita ſolum nullitate, Judex appellationis poteſt etiam de meritis cognoſcere. *Rot. Genuen. deciſio. 23.* ¶ Appellatum ſi fuerit à ſententia lata ſuper poſſeſſorio, ſuſpenſo petitorio, an poſſit judex appellationis ſuper utroque pronunciare, *vide Dd. de Rot. deciſio. 15. alias 436. de ſent. & re judic. in antiq.* ¶ Judex appellationis, quando ſententia habet plura capita, poteſt pro parte illam confirmare, & pro parte revocare; alias ſecus. *Andr. Gail. obſerv. 110. libr. 1. vide cap. Raynut. extra de teſtament.* ¶ Appellatio quæ admitti non debuit, ſi recipiatur, poteſt judex appellationis cognoſcere. *Mynſing. obſerv. 49. cent. 6.* ¶ Judex appellationis ſolum cognoſcit ſuper devolutis per appellationem, tamen dictum limitatur pluribus in caſibus, *de quibus vide per Papon. lib. 19. tit. 1. arreſt. 5.* ¶ Judex appellationis debet ſervare modum, terminos, ſtylum, ſtatuta, & conſuetudinem fori judicis à quo, quia illi ſuccedit, ut confirmator, vel informator, *Jaff. Lanf. Balb. dec. 469.* ¶ Judex appellationis non debet ſtatim inhibere, donec ſibi conſtet, quod ſit judex vigore appellationis, *Guid. d. q. 436. n. 67.* Et ante omnia debet pronunciare, an appellatio ſit admittenda, vel non. *Crau. conſ. 103. n. 5.* ¶ Primo eſt pronunciandum ſuper appellatione, vel ejus annullatione, antequam ſuper negotio principali procedatur, etiam ſi fuerit renunciatum appellationi: imo non poſſet ex prorogatione partium cognoſcere de cauſa principali, antequam judex pronunciet bene appellatum. *Boer. dec. 237.*

Cap. XX. Ad quæ trahatur.

Cauſa nullitatis, an devolvat cauſam principalem, & cauſa appellationis devolvit etiam cauſam nullitatis, quia nullitas venit incidenter, & judex appellationis de illa cognoſcere poteſt. *Gail. obſer. 127. lib. 1.* ¶ Judex appellationem ſine juſta cauſa rejiciens punitur judicis arbitrio. *Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 388.* ¶ Cauſa nullitatis pertinet ad judicem appellationis, qui poteſt ſententiam pro parte confirmare, & pro parte nullam pronunciare. *l. quadam 42. ff. famil. hercìſc.* ¶ Cauſa nullitatis devolvit totum negotium ad Superiorem. *Abb. conſ. 85. part. 2.*

Cap. XXI. De clauſula.

Clauſula Nil novi, non debet operari in literis appellationis in ſententia, quæ debet exequi, non obſtante appellatione. *Rebuff. art. 6. gloſſ. 1. num. 13. de ſenten. execut. art. 5. gl. 2. p. 1.* ¶ Clauſula, Si & quatenus juris ſit, reddit diſpoſitionem conditionalem. *Ozaſ. dec. 131.* ¶ An per talem clauſulam appoſitam per judicem à quo illa ſe privet juriſdictione, *Pet. Benint. dec. 1. Franc. Mart. q. 276. p. 1. & q. 69 p. 2.* ¶ Clauſula, Appellatione remota, non operatur reſpectu tituli, non comprehenſi in reſcripto. *Jac. Put. dec. 147. lib. 2.* De hac clauſula *vide ibid. dec. 328.* ¶ Dicta clauſula etiam à Papa appoſita, non excludit notorium gravamen. *Vera. dec. 33. p. 1.* ¶ Clauſula ipſa, nihil operatur quoad tertium. *Ant. Corſet. in ſuis ſing. lit. C. ſing. clauſula 1. c. ſuper eo 15. extr. de offic. & poteſt. judic. deleg.* Verum eſt magnæ importantiæ, ſed de illa, & à quibus poſſit apponi, *vide per Hipp. ſing. 295. & Bart. in l. 1. §. interdum. ff. à quibus appella. non liceat.* ¶ Clauſula, Appellatione remota, facit quod Judex à quo ſuam ſententiam poſſit exequi, ſi non ſit inhibitum, ſed de aliis hujus clauſulæ effectibus, *vide per Mynſing. obſervat. 3. cent. 1.*

Cap. XXII. Miſcellanea.

Libellus factus hoc modo valet, peto ſententiam pronunciari nullam, & ſi aliqua eſt, peto eam reſcindi tanquam injuſtam. *Bart. in l. 24. n. 3. ff. de jur. patr.* ¶ Inter alios caſus, in quibus querela habet locum, ille eſt præcipuus, quando ſententia non tranſit in judicatum, quia tunc uſque ad 30. annos poſſum conqueri per viam querelæ contra ſententiam. *Marand. d. tit. & quandoque appella. num. 115.* ¶ Sententia in dubio eſt confirmanda, quando contra eam aliquid non deducitur. *Vera. deciſio. 132. ſeu 19. part. 3.* ¶ Præſumptio ſit in dubio pro judice, qui ſententiam tulit. *Afflict. dec. 152. num. 6.*

TITULUS CCLV.

De appellatione ab interlocutoria.

Cap. I. Quid ſit.

Vide de materia etiam *ſupra tit. prox.* ¶ Lata ſententia in cauſa appellationis interlocutoriæ, eſt interlocutoria. *Bar. conſ. 220. vol. 1.*

Cap. II. Quibus modis fieri poſſit, vel non.

Appellatio ab interlocutoria debet fieri cum cauſæ expreſſione, & in ſcriptis, fallit in interlocutoria habente vim diffinitivæ, in qua licet appellare nulla cauſa expreſſa. *Natt. conſ. 92. tom. 1.* ¶ In cauſa appellationis ab interlocutoria, non habet locum reg. Non probatum probabo. *Bart. in l. ait Prætor. 7. ff. de minor. 25. ann. n. 4.* ¶ Clementia appellanti, non habet locum in appellatione ab interlocutoria habente vim diffinitivæ. *Ægid. Bellam. conſ. 417.* ¶ Nec procedit, quando nova exceptio, vel allegatio ex facto adverſarii oritur, minus quando gravamen non poteſt reparari in diffinitiva, *Dd. de Rot. dec. 12 alias 89. de appell. in nov. & Jaff. Lanf. Balb. dec. 442.*

Cap. III. Quando admittatur, vel non.

Appellatio à præſtatione juramenti in Camera recipitur, licet non fuerit appellatum à pronunciatione, per quam dictum fuerat eſſe jurandum. *Mynſing. obſerv. 14. cent. 2.* ¶ Appellatio ab interlocutoria, quando, & qua de cauſa recipiatur, *vide Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 490.* ¶ Procurator licet non teneatur proſequi appellationem à diffinitiva, tenetur tamen illam proſequi ab interlocutoria. *Bar. in l. cum Procurator 13. ff. de oper. nov. nunciatio.*

Cap. IV. A quibus appellari poſſit, vel non.

Ab interlocutoria appellandum eſt in ſcriptis, & cauſas gravaminis in appellatione inſerere, nec ſufficit illas in cedula proponere. *Ozaſc. deciſ. 6. & 84. num. 13. Guid. Pap. quaſt 11. Bartol. in l. 4. ff. de appellatio. recip. vide Per illuſt. D. P. Teſſau. dec. 54.* ¶ Ab interlocutoria habenti vim diffinitivæ appellatur, ſi poſt ſe aliam ſententiam non expectet, vel ſi importat finem controverſiæ ejus, de quo erat quæſtio, & appellandum eſt eo caſu, illa

forma, qua appellatur à diffinitiva, & poteſt juſtificari, vel impugnari appellatio ex noviter deductis, ſicut appellatio à diffinitiva. *Matheſ. ſing. 39.* ¶ Ante litem conteſtatam poteſt in aliquibus caſibus appellari, ſed qui ſint iſti caſus, *vide Bart. in l. cum ſolitum 15. C. de ſent. & interlocut. omn. Jud.* ¶ Ab interlocutoria, quæ fertur poſt diffinitivam ſententiam, appellatur: & appellari poteſt ab eo, qui male interpretatus fuit ſuam ſententiam. *Bartol. in l. ab executione 5. C. quorum appellationes non recipi.* ¶ Appellatur ab interlocutoria lata ſuper ætate. *Bart. in l. 44. ff. de minor. viginti quinque ann.* ¶ Appellari ab interlocutoria quo caſu poſſit de jure Civili, & judicis officium, à quo ab interlocutoria appellatur, quale eſſe debeat, *vide Bart. in l. 40. ff. de minor. 25. ann.* Judex, ſi poſt unam interlocutoriam, aliam protulerit, ab hac ultima poteſt appellari, ſi pars gravetur. *Bart. in l. cum Procurator 13. §. ſi dominus, ff. de oper. nov. nunciat.* ¶ Appellari poteſt à quacunque interlocutoria, & ab omni gravamine de jure Canonico. *Bart. in l. quo juſſit. ff. de re judic. num. 13.* Sed jure Civili ab illa tantum, quæ non poteſt reparari in diffinitiva. *Bart. ibid. num. 14. vide eundem Bart. in l. 2. ff. de except. rei judic. & Andr. Gail. obſerv. 129. lib. primo.* ¶ Ab interlocutoria, quæ quaſi totam cauſam dirimit, & in aliis præjudicium parat, poteſt appellari, & pendente appellatione ab interlocutoria Judicis officium conquieſcit ſuper principali, & tempus in ea non currit, & ubi appellans ab interlocutoria ſuccumbat, & cauſa remittitur primo judici. *l. intra 40. ff. de minor. 25. ann.* Nam ſi judex, ad quem pronunciaverit bene interlocutum à judice, à quo, deſinit eſſe Judex, ita quod cognitio negotii principalis redeat ad judicem, à quo. *Guid. Pap. q. 436. num. 37. vide And. Gail. obſerv. 129. lib. 1.* ¶ Appellari poteſt ab interlocutoria Vicarii ad epiſcopum; ſecus à diffinitiva. *Put. dec. 303. lib. 2.* ¶ De jure Civili non poteſt appellari ab interlocutoria, ſi gravamen in diffinitiva poteſt reparari. *Cabol. milleloq. 722. vide Bartol. in l. 9. ff. qui ſatisda. cogant.* Sed quando gravamen dicatur irreparabile, *vide eundem Cabal. milleloq. 731. cum ſequentib. & Rebuffus in conſtitutio. Reg. tract. de ſent. execut. art. 10. gl. 1. fol. 242.*

Cap. V. Qui ſint effectus.

Appellatio ab interlocutoria, non ſuſpendit judicis juriſdictionem, & per conſequens ſententia lata poſt ipſam appellationem, non eſt nulla, *Vera. deciſio. 34. part. prima.* ¶ In appellationibus, an ſcientia Procuratoris noceat principali, vel ſufficiat intimatio facta ipſi procuratori, diſtinguunt Doctores, videlicet, ſi procurator ſolum generale mandatum habuerit, ejus factum, ſine ſcientia, non præjudicat domino ignoranti: ſi vero ſpeciale ad cauſam, in qua appellatum eſt, habuerit, ejus ſcientia illi præjudicabit. *Mynſing. obſerv. 17. cent. 6.* ¶ Appellatio ab interlocutoria, eximit appellantem à juriſdictione judicis, à quo. *Cran. conſ. 103. n. 6.* ¶ Appellatio à proceſſu judicis recuſati ad ulteriora procedentis, an habeat vim appellationis ab interlocutoria; an vero à diffinitiva, *vide Ozaſc. deciſ 84. n. 10.*

Cap. VI. Sententia, quibus modis valeat, reſcindi, tolli poſſit, vel non.

Valet ſententia lata in negotio principali, omiſſo articulo gravaminis appellationis, parte non opponente. *Put. deciſ. 150. lib. 1.* Quia proceſſus judicis appellationis, de tacito conſenſu partis ſuper negotio principali, valet omiſſo articulo gravaminis. *Vera. dec. 60. part. 1. nu. 6. And. Gail. obſerv. 136. Dd. de Rot. deciſio. 67. alias 716. tit. de appellatio. in antiq. vide eadem Rot. deciſ. 23. alias 037. tit. de reſcript. in novis.* Ideo quando judex appellationis cœpit cognoſcere de negotio principali, parte appellata non reclamante, poteſt de ipſo negotio cognoſcere, omiſſo articulo appellatorio ab interlocutoria. *Cravett. conſil. 23.* ¶ Sententia interlocutoria ex eiſdem actis reſcindi debet. *Afflict. deciſio. 79. n. 3.* Vel juſtificari. *Marc. quæſt. 708. part. 2.* Sed quando dictum locum habeat, *vide Cravett. conſil. 180. Rebuff. in conſtitutio. Reg. tract. de reſcript. tom. 2. art. 3. gloſſ. 4. num. 10. Maran. in ſuo Spec. part. 6. titul. & quandoque appellat. num. 160. Menoch. de arbitr. quæſt. 70. & Roman. ſing. 082.* Qui limitat regulam quatuor in caſibus, & *idem ſing. 404.* in uno caſu, *vide etiam Guid. Pap. ſing. 1006. & Bart. in l. 4. ff. de appellatio. recipien.* ¶ Appellationes ab interlocutoriis ſunt ſublatæ, niſi in caſibus à jure expreſſis. *Guid. Pap. q. 20. de quib. vide per eund. q. 75. & etiam Mynſ. obſerv. 43. centur. 4. Bartol. in l. 7. ff. quorum appella. non recip. & in l. Titia 18. ff. de accuſ.*

Cap. VII. Appellans, quæ facere poſſit, vel non.

Utrum appellans ab interlocutoria, poſſit (pendente termino ad dandum apoſtolos per judicem, à quo, præfixo) interim relevare ejus appellationem, ac poſt inhibitionem in vim literarum relevationis factam, & proceſſuram coram Judice, ad quem, eoſdem apoſtolos in termino petere. *vide Boer. deciſ. 256.* ¶ Appellans ab interlocutoria, ſi poſt appellationem revertatur ad Judicem à quo, & coram eo aliquem actum fecerit, appellationi renunciare videtur, niſi ille actus impugnaretur à parte adverſa, coram illo judice, à quo. *Ludov. Rom. ſing. 151.* Quod dictum limitatur, etiam in tribus aliis caſib. *per eund. Rom. ſing. 777.* ¶ Appellans non poteſt invito appellato, procedere in negotio principali, omiſſo articulo gravaminis. *Dd. de Rot. dec. 67. alias 716. in antiq.* Contrarium tamen habetur *in dec. 71. eod. tit.* Sed quid in appellato, *vide Tho. Faſt. dec. cano. 61.*

Cap. VIII. Judex, quæ facere, cognoſcere poſſit, vel non.

Judex revocans gravamen poſt appellationem ab interlocutoria, remanet Judex, ſed tunc, an acta facta coram judice, ad quem valeant, *vide Boer. d. deciſ. 256.* ¶ Judex tertius ſuper appellatione ab interlocutoria cognoſcens, ad quem debeat in meritis cauſam remittere, nempe ad ſecundum, vel primum Judicem, *vide Ægid. Bella. concl. 35.* ¶ Quando appellatur ab interlocutoria, Judex appellationis pronunciat bene appellatum, non poteſt remittere cauſam judici, à quo. *Marc. quæſt. 325. p. 2.* Sed ipſe Judex appellationis debet cognoſcere de principali negotio. *Bart. conſ. 220. vol. 1.* Quamvis appellans per viam renunciationis poſſit, re integra ad primum Judicem redire. *Marc. d. q. 325.* ¶ Quando eſt appellatum ab interlocutoria ante diffinitivam, & Judex delegatus ad illam cauſam appellationis, pronunciavit bene appellatum, & male interlocutum, poterit etiam ipſe delegatus de cauſa principali cognoſcere, ſicut poteſt ordinarius. *Jaſ. Lanſ. Balb. dec. 22.* Et aliter faciendo dicitur gravare partem appellantem. *Mago. dec. 63. Rot. Flor.* ¶ Articulus gravaminis in appellatione ab interlocutoria prius debet expediri, quam de negotio principali tractetur. *Dd. de Rot. deciſ. 23. alias 337. de reſcript. in novis, Mynſing. obſerv. 79. cent. 8. vide Magon. deciſ. diverſo.* ¶ Si appellans ab interlocutoria in illa ſuccubuerit, cognitio cauſæ principalis remittitur. *Rot. Aven. deciſio. 100. in deciſio. diverſo. & Bart. in l. eos, qui ff. de appellat. num. 5.* Sed quid, ſi primus Judex ſucceſſerit in locum Judicis; ad quem, *ut de Bart. in d. l. eos, qui 6. C. de appellat. num. 6.* ¶ Si Judex deferat appellationi frivolæ, cauſa principalis, apud Superiorem retineri poterit. *Mynſing. obſervat. 4. cent. 2.* ¶ Judex appellationis non debet cognoſcere, niſi de articulo, à quo ſuit appellatum ab interlocutoria nec appellans poterit aliam cauſam addere, ſecus quando appellatur à diffinitiva. *Guid. Pap. q. 574.* ¶ Si exceptio juriſdictionis excluſiva (propter quam fuerat appellatum) probetur vera, Judex appellationis non debet de principali negotio cognoſcere, ſed ſuperſedere, *cap. olim. 7. ext. de exceptio.*

TITU-

TITULUS CCLVIII.

De appellatione à ſententia diffinitiva.

Cap. I. Qualis ſit.

DIffert appellatio à diffinitiva, ab appellatione interlocutoria, quia hæc ultima debet continere cauſas gravaminis, ſecus in prima. *Marant. in ſuo Spec. part. 6. tit. & quandoque appellatur, num. 153.* Sed ambæ reg. limitantur, *ut ibid. nu. 155. & ſeqq. vide Rebuff. conſtitut. Reg. tract. de appellatio. art. ult. tom. 3.* ¶ Alia (inter cæteras) eſt differentia, quia appellatio à diffinitiva poteſt juſtificari ex noviter deductis, ſed appellatio ab interlocutoria non poteſt: ideo à diffinitiva poteſt appellari, etiam ſi juſte lata fuerit, ſecus eſt in appellatione ab interlocutoria. *Maran. ibid. num. 159.* Sed etiam ambæ reg. reſtringuntur, & limitantur pluribus in caſibus, *de quibus vide ibidem. num. 162. & ſequentib.* ¶

Cap. II. Quæ fieri poſſint in appellatione.

In cauſa appellationis, an admittendi ſint teſtes ſuper antiquis, vel directo contrariis articulis, non obſtante publicatione in prima inſtantia facta, *vide Mynſing. obſerv. 41. cent. 1.* ¶ Licet jure cautum ſit exceptiones peremptorias ſolum poſſe opponi uſque ad ſententiam, attamen, quando juſtis de cauſis in prima inſtantia non fuerunt oppoſitæ, opponi poterunt in ſecunda. *Menoch. conſil. 322. lib. 4.* ¶ Sententia nulla quando poſſit per Judicem appellationis confirmari, *vide eundem Borgn. deciſio. 25. de judic.* ¶ Sententia poteſt confirmari in cauſa appellationis, quoad merita cauſæ, licet prima ſententia eſſet nulla ex defectu ordinis judicii, quia fuerit lata in die feriata. *Abb. conſil. 97. part. 1.* ¶ Vigore illius reg. Non probatum probabo, &c. poteſt de novo deduci aliquid, quo reſpiciat cauſam principalem, non autem, ut de novo aliquid petatur. *Mago. dec. Luc. 53. num. 13. vide in libris placit. Curiæ libr. 11. tit. 10. capitu. 7. in deciſio. diverſo.* Ubi etiam de differentia probationis, quæ fit in cauſa appellationis, & illius, quæ fit in prima inſtantia. Nam in cauſa appellationis recipi non debet nova petitio, quia in illa libellus mutari, vel emendari non poteſt: Judex enim appellationis ſolum habet juriſdictionem circa ea, quæ in prima inſtantia fuerunt tractata, *Crau. 273. num. 7.* ¶ In appellatione à diffinitiva etiam cognoſcitur, & definitur gravamen illatum per interlocutoriam, à qua non fuerat appellatum, *Jaff. Lanf. Balb. dec. 133.* Licet appellatio admitti non debeat, vel ſuper illa procedi, quia ſententia tranſierit in judicatum, ſi tamen de facto fuerit recepta per judicem, ad quem, & coram eo fuerit per partes proceſſum in cauſa ipſius appellationis, poterit ipſe Judex cognoſcere, & pronunciare ſuper ipſa appellatione, *idem Jaff. deciſ. 244.*

Cap. III. Qui appellare poſſit, vel non.

Victo non appellante, poteſt victor appellare pro ſumptibus, *Bart. in l. omnem 10. C. quando provocare non eſt neceſſe.* ¶ Tertius pro ſuo intereſſe intra decem dies à tempore ſcientiæ appellare poteſt, etiam quando ſententia tranſivit in judicatum, *idem Jaff. dec. 134.* ¶ Appellans ab interlocutoria, poteſt iterum appellare à diffinitiva, ſi judex proceſſerit ad illum. *Harim. c. 18. tit. de appellatio.*

Cap. IV. à Quibus appellari poſſit, vel non.

Ab omiſſa expenſarum condemnatione poteſt appellari, niſi victus appellaverit, quia tunc victor non poteſt appellare, cum cauſa appellationis ſui adverſarii proſequi gravamen appellationis poterit, quod fallit, ſi victus tantum appellaſſet in partibus contra ſe facientibus, nam tunc victor debet appellare reſpectu expenſarum, nec militat hoc caſu l. fin. C. quorum appellatio. *Tepati Compend.*

Jaff. Lanf. Balb. dec. 458. vide Mynſing. obſerv. 22. cent. 2. Cab. milleloq. 971. & Borg. Caval. dec. 15. nu. 8 de judic. ¶ Appellari poteſt à diffinitiva, etiam ex hac ſola cauſa, ut non probatum probetur, & non allegatum allegetur, licet attentis agitatis, ſententia non ſit iniqua, tamen non per hoc poterit appellans aliquid novi petere, quod in primo judicio petitum non ſit, *Jaff. Lanf Balb. deciſ. 452.* ¶ Ab eadem ſententia poteſt appellare, nedum reus victus, verum enimvero tertius, cujus intereſt, & poterit ſententia quoad eum nihil de jure ſuo docentem, confirmari, & quoad tertium rationabiliter appellantem, infirmari, *cap. cum ſuper controverſia 27. ext. de ſentent. & re judic.* ¶ A ſententia interlocutoria appellatur in ſcriptis, inſerta cauſa; ſed à diffinitiva ſufficit appellare viva voce, *Gaid. Pap. q. 11.*

Cap. V. Qui ſint effectus.

Appellatione non interpoſita, ſubvenitur victo ex falſis inſtrumentis, ſeu teſtibus, per reſtitutionem in integrum. *l. 2. C. ſi ex falſ. inſtrument.* ¶ Ubi plures eadem ſententia ſunt condemnati in cauſa civili, licet eadem ſit cauſa defenſionis omnium, tamen appellatio, & victoria unius non prodeſt cæteris, qui tacite, vel expreſſe acquieverunt ſententiæ. *idem Jaff. dec. 460.* ¶ Appellatione interpoſita à ſententia, ea pendente, ſententia, & ejus effectus extinguuntur, *Bart. in l. 6. §. 1. ff. de his, qui notan. infa. vide ſupra tit. de appellatio. in genere.*

Cap. VI. Quibus modis valeat ſententia, vel non.

Sententia à qua fuit appellatum, retractatur, ſi conſtet teſtes, (ad quorum dicta tantum fuit lata) conſpiratores fuiſſe, & contradicente parte receptos, *c. cum I. & A. 22. ext. de ſentent. & re judic.* ¶ Sententia, à qua eſt appellatum, non ſtatim præſumitur bene lata, nec juſtificatur ex ſe, niſi proceſſus productus, aut nova ſaltem producta eam juſtificent, *Aegid. Bellam. concluſio. 89. vide ſupra tit. de appellatio. in genere.*

Cap. VII. Judex: Quæ facere poſſit.

Si pendente appellatione, tranſigatur, Judex appellationis (non diſcuſſa cauſa principali) juxta conventionem debet pronunciare, *l. tale pactum. ff. de pact.* ¶ Judex ordinarius appellationis, primi Judicis ſententiam reformare poteſt ex nova cauſa, *Franc. Marc. q. 707. part. 2. Bartol. in l. 8. ff. quod cum eodem, vide ſupra titul. de appellatio. in genere.*

Cap. VIII. Miſcellanea.

Allegans in appellatione ſua unam cauſam poteſt ab illa recedere, & aliam probare: quia poteſt provocationem ſuam quibuſcunque modis juſtificare. *Abb. conſ. 97. p. 1.* ¶ Statutum prohibens appellationem, & nullitatem, non intelligitur de ſententia notorie, & evidenter iniqua & injuſta vel nulla, *Borg. Caval. deciſio. 12. de judi.*

TITULUS CCLIX.

De reviſione, ſupplicatione, revocatione, & recurſu.

Cap. I. Reviſio, Supplicatio, Evocatio. Quid ſit.

DUplex eſt ſupplicatio, *Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. ſupplicat. q. 1. in præfatio. fol. 500.* Quid ſit ſupplicatio, *vide ibid. nu 9. q 2.* Cur ſit inventa, *num. 14. quæſt. 3.* Quomodo introducatur, *ibid. num. 16. q 4.* Qui illam poſtulare poſſit, *num. 25. q. 5.* A quibus ſupplicandum ſit, *num. 27. quæſt. 6.* Sed arreſtum an ſit exequendum, pendente reviſione, *vide ibid. Rebuff. n. 38. q. 7.* ¶ Reviſionis cauſa eſt ad inſtar cauſæ appellationis, *Afflic. deciſio. 231.* ¶ Quot modis accipiendum ſit verbum hoc, evocare, *vide Rebuff. in conſtitutio. Reg. tract. de evocatio. in præfatio. fol. 262.* ¶ Quid ſit evocatio, *vide ibid. n. 9. q. 2.* Quotuplex, *num. 11. q. 3.* Quando fiat, *n. 28* Quis evocare poſſit, *num. 36.* Quando jure fiat, *num. 57. q. 4.*

Quæ cauſæ allegari ad evocationem poſſint. *ibid. n. 65.* Quis evocationem impetrare, *n. 75. q. 8. art. 1.* Quando acta facta ante evocationem valeant, *n. 78. q. 9. d. art. 1.* Quæ ſint differentiæ inter evocationem, & appellationem, *num. 92. q. 11. art. 1.* Et quæ inter evocationem, & ſupplicationem, *num. 115. ibid.* ¶ Quæ cauſæ evocationis probari debeant, *ibid. nu. 11.* Quid ſit reclamatio, & ſupplicatio, in quibus differant ab appellatione & provocatione, *vide Maran. in ſuo Spec. part. 6. tit. & quandoque appellatur, fol. 475.*

Cap. II. Quando ſupplicari, reclamari poſſit, vel non.

Acclamari poteſt à ſententia Imperatoris pronunciantis juxta alterius relationem, ut per Præſidem Provinciæ: quia tunc dicitur provocatum adverſus errorem, imperitiam ſeu dolum Relatoris male informantes, *Gram. deciſ. 35.* ¶ Supplicare alicui non licet ſecundo à ſententia Præfecti Prætorio, cujus Præfecti vices repræſentat Senatus, *Guid Pap. q. 345. & Vincen. de Franc. deciſ. 193.* ¶ Quando denegatur remedium appellationis datur recurſus ad Principem per reviſionem, in cujus cauſa poſſunt omnia fieri, quæ poterant in cauſa appellationis, licet differant cauſa appellationis, & cauſam reviſionis; nam in ipſa cauſa reviſionis non ſuſpenditur executio, præſtita fidejuſſione. *Pet. Benint. dec. 78.* Sed appellatio judicatum ſuſpendit. *Gaſp. Cabal. milleloq. 752.* ¶ Statuta cauſæ appellationis, habent etiam locum in cauſa reviſionis, ſeu ſupplicationis interpoſitæ à ſententia Præfecti Prætorio, *Mart. q. 143. part. 2.* ¶ Superior cauſam coram inferiore ſuo Judice pendentem in eo ſtatu, quo eſt apud illum Judicem ad ſe motu proprio, vel ad partis inſtantiam, evocare poteſt, quo facto ſtatim juriſdictio judicis ceſſat, & proceſſus inde factus remanet nullus. *Andr. Gail. obſerv. 41. lib. 1.* ¶ Appellatur à Delegato ad Delegantem, ſed an à ſententia Senatus, cui Princeps delegavit cauſam, appelletur, vel ſupplicetur, *vide Franc. Marc. quæſt. 73.* Quod tantum ſupplicetur, *ſcribit idem Marc. q. 535. p. 2. vide ibid. q. 537.* ¶ Quando à reſcripto Principis non appellatur, à ſententia pariter non appellatur, ſed ſupplicatur, *vide Pap. lib. 19. tit. 1. arreſt. 8.* ¶ A ſententia Præfecti Prætorio non appellatur, ſed intra biennium Principi ſupplicatur, *l. unica. C. de ſent. Præfect. Præto.* ¶ Licet ſit ſublata formalitas appellationis, tamen recurſus non intelligitur ſublatus. *Tho. Minad. dec. 27.* Nam appellatione remota, poterit adhuc ad Principem haberi recurſus per viam querelæ, *Natt. conſ. 170.* ¶ Qui renunciavit appellationi tacite, vel expreſſe, non poteſt adverſus ſententiam ſupplicare, *l. fin. C. ut lite pendente.*

Cap. III. Quando concedatur: admittatur reviſio, vel non.

Rationes, cur evocatio paſſim non ſit permiſſa, *vide per Rebuff. d. tract. de evocat. art. 2. fol 275.* ¶ Quando cauſa eſt devoluta ad Curiam, non poteſt trahi de illa, niſi ex certa ſcientia Superioris, quia quando Superior cœpit cognoſcere, alius ſe intromittere non debet, *Mobed. dec. 20.* Niſi à Superiore, ſeu Principe cauſa remittatur, *Mago. dec. 90. Rot. Floren. & Natt. conſ. 51. nu. 1. Tom. 1.* ¶ Reviſio reviſionis, an ſit per Principem parti petenti concedenda, *vide Perilluſtr. D. P. Theſ. deciſio. 246.* Pro parte negativa, *ſcribit Afflict. deciſio. 231. num. fin.* ¶ Supplicatio conceditur de gratia, & literæ patentes errorum propoſitione requiruntur, *idem Rebuff. d. tract. de ſupplicat. & error. propoſit. art. 1. gloſſ. 10. fol. 312.* ¶ Arreſtum, ſeu ſententia Supremæ Curiæ, non retractatur, niſi per propoſitionem erroris, ſed an, & quando admittatur reviſio à tali ſententia per requiſitionem civilem, *vide Papon. lib. 16. titul. 8. arreſt. 3. & ſeqq.* Ubi plene de cauſa reviſionis. ¶ Quando ſupplicatio concedatur, *vide Rebuff. in dd. conſtitutio. Reg. d. tractat. de ſupplicatio. in præfatio. num. 44. 45. 69. quæſt. 9.* Quibus in caſibus denegetur, *ibid. num. 55.* Supplicatio ea eiſdem actis judicatur, *ibid. num. 80.* Quæ ſint differentiæ, cujus reviſio fuit intentata an danda ſit, *ibid. num. 89.* ¶ Supplicatio, non appellatio, permittitur adverſus ſententiam Præfecti Prætorio, & tantum ſemel, *l. ſi quis. C. de precib. Imper. offeren.* Licet poſſit peti in integrum reſtitutio. *l. unic. ff. de offic. Præfe. Prætn.* aut ſolum via maximi erroris. *Rebuff. tit. de ſupplic. q. 8. in præfat. num. 44.*

Cap. IV. Quando rejici, vel recipi poſſit.

Supplicatio rejicitur poſt arreſtum in poſſeſſorio latum, *idem Reb. ib. art. 5. gl. 1. fol. 319.* ¶ Supplicatio pauperis, licet non fiat depoſitum recipi debet. *ib. art. 3. gl. 1. fol. 319.*

Cap. V. Qui ſint effectus reviſionis, ſupplicationis.

* Reviſione pendente ab interlocutoria, an interim debeat deſiſti ab executione? *D. Gaſp. Theſ. q. Forenſ. quæſt. 24. lib. 2.* ¶ Conſcientiæ alicujus ſi fuerit cauſa commiſſa, ab eo non appellatur, tamen per modum reviſionis Superior poterit ſententiam reformare. *Rebuff. in conſtit. Reg. tom. 3. tract. de adjunctionibus, gloſſ. 2. fol. 728.* ¶ Supplicationem ſolum, & non bullas gratiæ expeditas oſtendenti, non credendum, niſi adeſſet clauſula. Et ſola ſignatura ſufficiat, *ſcribit Marc. de Man. ſing. 167.* ¶ Ubi ſupplicatur Præfecto Prætorio intra decem dies, non mandatur ſententia executioni ſine ſatisdatione, ſecus ſi ſupplicatur poſt decem dies, *auth. quæ ſupplicatio. C. de precib. Imp. offeren.* ¶ Advocatio cauſæ facta per Superiorem operatur nullitatem poſtea geſtorum per Judicem. *Benint. deciſio. 41. vide tamen ibid.* Ad hoc, ut cauſa aliqua per viam denegatæ, vel dilatatæ juſtitiæ, ad Cameram Imperialem devolvatur, quæ requirantur, *vide Mynſinger. obſervat. 57. centur. 3.*

TITULUS CCLVIII.

Si unus ex pluribus appellaverit.

Appellatio unius ex pluribus reis, an aliis proſit, *vide Rot. Avenio. deciſio. 60. in dec. diverſo.* ¶ Appellatio unius ex reis condemnatis, ſuſpendit executionem quoad alios, in cauſa criminali, *vide Papon. lib. 24. tit. 5. arreſt. 13.* ¶ In actione hypothecaria unus ex pluribus non poteſt appellare. *vide Papo. lib. 7. tit. 7. arreſt. 2.* ¶ Appellatio unius quando proſit aliis, *vide Bart. in l. nu. C. ſi in communi, eademque cauſ. gloſſ. fin. in l. ſi quis 10. § quod eſt. ff. de appellatio. & relatio.* Et victoria unius, an proſit aliis in cauſa communi, *vide Bar. ib.* ¶ Appellatio unius prodeſt aliis, ſi communi jure juvantur: idemque ſit negotium, & eadem defenſionis cauſa, aut eadem ſententia condamnatoria, alias ſecus, *c. pen. ext. de appellatio.* ¶ Vide de materia, *ſupra tit. de appellatio. in genere Math. Matheſilan. ſcripſit ad leges hujus titul. & talia ſcripta reperiuntur impreſſa poſt ſua ſingularia.*

TITULUS CCLIX.

Si de momentanea poſſeſſione fuerit appellatum.

Quando ſententia poſſeſſoria mandetur executioni, non obſtante appellatione, *vide Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de ſenten. execut. artic. octavo. gloſſ. tertia.* ¶ Judicium momentaneæ poſſeſſionis quare ſic dicatur, qualiter circa illud procedatur, *vide Bart. in l. 3. Cod. qui legit. perſo. ſtand. in jud. habt.* ¶ In cauſa momentaneæ poſſeſſionis, admittitur quis ſine mandato, & ſi amittat, non præjudicat domino. *Bart. in l. 1. C. ſi per vim.*

¶ Appel-

Digitized by Google

¶ Apellatio licet non admittatur in cauſa momentaneæ poſſeſſoria, tamen quando quis condemnatur ad intereſſe ratione poſſeſſionis non reſtitutæ, poteſt tunc appellari. *Bart. in l. creditor 28. §. juſſus. ff. de appellatio.* ¶ Quando, & qualiter appelletur à ſententia lata in cauſa poſſeſſionis, *vide plene per Bart. in l. 2. ff. de appellatio. recip.* ¶ De jure Canonico poteſt appellari à ſententia lata ſuper poſſeſſorio; ſecus de jure Civili. *Hartman. c. 24. tit. de appellatio. lib. 2.* ¶ Vide de materia *in tit. ſeq.*

TITULUS CCLX.

Appellationes quorum non recipiantur.

Cap. I. Qui appellare poſſit, vel non.

Appellare ut quis poſſit nomine alterius in cauſa executiva, non ſufficit mandatum generale ad lites, ſed requiritur ſpeciale, & individuum ad appellandum ab executore. *Roland. conſ. 43. volum. 1. num. 11.* ¶ Statutum, vel decretum prohibens appellare ab interlocutoria, intelligitur in caſu, quo gravamen illatum per interlocutoriam, eſt reparabile per appellationem à diffinitiva. *Natt. conſil. 172. tom. 2.*

Vel non.

Appellare non poteſt Officialis ſi fuerit condemnatus de delicto commiſſo in officio, cujus erat Officialis. *Pet. de Raven. ſing. 31.* ¶ Confeſſus, & convictus, an ſit excluſus à beneficio appellandi, *vide Gram. dec. 36. n. 26.* ¶ Verus contumax non appellat. *l. 23. §. fin. ff. de appellatio. vide tamen l. 28. §. juſſus. eod. tit. & ſupra tit. de appellatio. in generi.* ¶ Condemnatus ex præſumptione juris, vel de jure, appellare non poteſt. *Hipp. ſing. 116.*

Cap. II. A quibus appellari poſſit, vel non.

Appellari an poſſit à ſententia lata ſuper ſupplicatione porrecta contra ſententiam, à qua non erat licitum appellare. *Bart. q. 19. num. fin.* ¶ A Judice delegato de conſenſu partium poteſt appellari *l. 23. ff. de appellatio.* ¶ An appellari poſſit à ſententia lata ſuper executionem ſententiæ, *vide Guid. Pap. q. 574.* ¶ Appellatio ſi à ſententia non concedatur, an poſſit ab incidentibus ante ſententiam appellari, *vide Vincen. de Franc. deciſ. 408. p. 2.* ¶ An poſſit appellari à ſententia ſuper poſſeſſorio, *vide Creſcen. dec. 5. alias 120. tit. de appellatio. Ozaſc. deciſ. 25. & deciſio. 131. num. 3. Capic. deciſio. 34. Pet. Beninten. deciſio. 131. & ſupr. titul. proxim.* ¶ Poſſeſſorium ubi intentatum eſt per remedium cano. reintegrandæ, & ſententia eſt prolata, ab illa appellatur, ſecus in poſſeſſorio jure Civili inducto. *Natt. conſil. 566. vide tamen Roland. conſil. 77. vol. 2.* Nam de jure Civili à ſententia ſuper ſimplici poſſeſſorio lata, non appellatur, ſecus de jure Canonico. *Guid. Pap. ſing. 356. vide ſupra titul prox.* ¶ Conſtitutio prohibens appellationem, an habeat locum etiam in Delegatis, ſi appelletur ad Papam, *vide Creſc. dec. 1. alias 307. tit. de conſtit.*

Vel non.

Appellari non poteſt à ſententia lata ad pias cauſas, & cauſa alimentorum dicitur cauſa pia. *Marc. de Mant. ſing. 22.* ¶ A ſententia interlocutoria non licet appellare de jure Civili, ſecus de jure Canonico. *Aviſ. de Albertis ſingul. 85. vide ſupra titul. de appellatio. ab interlocuto.* ¶ A ſententia lata in interdicto, quorum bonorum, non appellatur. *Bart. in l. 1. C. quorum bonorum, num. 13.* ¶ A correctione legitima non appellatur, niſi modus excedatur, *cap. ad noſtram 3. extr. de appellatio.* Quia appellatio non eſt vinculum iniquitatis; ſed oppreſſorum levamen. *gloſſ. ibid.* ¶ Ab eadem ſententia alicui tertio appellare non licet, *cap. tua nobis 65. ext. de appellatio.* ¶ A quibus Judicibus provocare non liceat, *vide cap. à Judicibus. & ſeq. 2. q. 6.* ¶ Appellari non poteſt ab his, quæ Judicis arbitrio relinquuntur. *Dd. de Rot. deciſ. 47. de appellatio. in novis, alias 353. vide Menoch. de arbitr. quæſt. 7.* ¶ Si judex, ad quem ut bonum virum recurritur, pronunciet bene, vel male arbitratum, à ſua ſententia non poteſt appellari. *Guid. Pap. quæſt. 436. num. 84. Bartol. quæſt. 19. & in l. 1. de legat. 2. num. 18. vide tamen Benint. deciſio. 15.* ¶ Conſcientiæ alicujus ſi fuerit cauſa commiſſa, ab eo non appellatur. *Rebuff. in conſtitutio. Reg. tract. de adjunctionibus, art. 1. gloſſ. 2. fol. 778.* Sed requiritur, quod is, cui ſic cauſa fuit commiſſa, juret ſuam conſcientiam ſic dictare. *Rebuff. ibid.* ¶ Ubi eſt juratum ante ſententiam diffinitivam, appellare non licet. *Ozaſc. deciſ. 8. num. 7.* ¶ A ſententia declaratoria prolata poſt jusjurandum voluntarium delatum à parte parti, & à Judice approbatum, non licet appellare. *Menoch. conſil. 117. lib. 3.* Ideo ſi ſacramento ſi cauſa decidatur, non erit locus appellationi, ſed quando poſſet provocari, quomodo procedendum ſit, *vide Bartol. ſing. 155.* ¶ Appellare non licet à cauſa, quæ celeritatem deſiderat. *Grammat. deciſ. 58. num. 15.* ¶ Appellari ſicut à ſententiis Imperatoris non poteſt, ita nec ab his, qui de jure, vel de facto Superiorem non recognoſcunt. *Natt. conſil. 608.* ¶ Prorogatio in Judicem, à cujus ſententia non appellatur, ſi fiat, ab eo in cauſa prorogata, appellari non poteſt. *Lud. Rom. ſing. 11.* ¶ Appellari non poteſt à ſententia condemnationis expenſarum, lata ex magno intervallo poſt ſententiam interlocutoriam, propter quam expenſæ petebantur. *Rom. ſing. 85.* Neque à taxatione expenſarum. *Bartol. in l. omnem 10. Cod. quando provoc. non ſit neceſſe.* ¶ Appellari non poteſt à pœna legis, ſed quidem à pœnæ declaratione à Judice facta. *Lud. Rom. ſing. 216.* ¶ Appellari non poteſt à ſententia lata ſuper cauſa, quæ celeritatem deſiderat: fallit in cauſa mixti Imperii, ut eſt cautio damni infecti. *Lud. Roman. ſing. 782.* ¶ Ab executore non appellatur, ſed quidem ab iniqua ſententiæ interpretatione, & tunc ſolum de injuſtitia interpretationis quæritur. *l. ab executore 4 ff. de appellatio. & rela.* ¶ Ille, qui defert juramentum, ſive juretur, ſive referatur, non poteſt appellare. *Petr. de Raven. ſingul. 594.* ¶ A ſententia ſortis non appellatur, quia non habet ſors Superiorem, *idem, ſing. 673.* ¶ Appellari non poteſt à pronunciatione de exequendo ſententiam. *Roland. conſil. quadrageſimo tertio, volum. primo.* Fallit, ſi judex excedat modum, quod contingere poteſt altero ex quatuor modis, *de quibus vide per Roland. ibid. nu. 6.* Et tunc cauſa exceſſus, debet ſpecialiter nominari in appellatione. *Roland. ibid.* ¶ In tribus caſibus, *de quibus in l. 16. ff. de appellatio. non appellatur.* ¶ Appellari non poteſt à ſententia Principis, ſed à ſententia ejus Delegati, *ſic Bartol. quæſt. 10.* ¶ Devolutio cauſæ appellationis ad Superiorem, impeditur multis modis, *de quibus vide per Hartman. cap 17. de appellatio. lib. 2.*

Cap. III. Quando admittatur appellatio, vel non.

Quando non admittatur appellatio, *vide Marant. in ſuo Specul. part. 6. tit. & quandoque appellatur. num. 248. & ſeq. Rebuff. in conſtit. Reg. de ſent. proviſio. in præfatio. num. 142. fol. 150. & tract. de appellatio. tom. 3. art. 7. gloſſ. 2. fol. 914.* Ubi ſcribit viginti caſus, in quibus non admittitur appellatio, *vide etiam Roland. conſil. 77. lib. 2.* ¶ Exceptio trium conformium ſententiarum, in Camera Imperiali non attenditur, ſed appellatio nihilominus admittitur. *Mynſing. obſerv. 15. cent. 1.* Secus in hac Patria, attento decreto, *de quo vide per D. P. Teſſau. deciſio. 122.* Sed quando ſententiæ tres conformes dicantur, *vide ibid. d. deciſ. 122. & dec. 228.* ¶ Appellatio, an ſit recipienda, vel non plene debet examinari, cauſa cognita, *Pet. de Raven. ſing. 32.*

Vel non.

Quæ ſint appellationes, quæ non recipiantur, *vide*

Digitized by Google

gloſſ. in §. noſtros, lauthent. de Judicib. ¶ Remed. l. fin. de edicto divi Adria. eſt favorabile : ideo in eo appellatio non admittitur, etiam ſtante ſtatuto permittente, ut in cauſa poſſeſſorii liceat appellare. *Auguſt. Bero. quæſtio. 44.* ¶ Appellatio à mandato de exequendo, & non admittitur, niſi quando tertius comparet, & opponit de jure ſuo, ſuper quo eſt diſcutiendum. *Vern. deciſ. 40. p. 1.* ¶ Reclamatio à reviſionali arreſto, non admittitur. *Affl. dec. 271. n. fin.* ¶ Quorum appellationes non recipiuntur, *vide in c. ei, qui appellavit. §. ſunt etiam 2. q. 6.*

Cap. IV. Quando removeatur, vel non.

Licet removeatur appellatio virtute ſtatuti, non ob id cenſetur remota nullitas, cujus reſpectu eo in caſu admittitur appellatio. *Guid. Pap. q. 38.* ¶ Appellatione remota, poterit adhuc Principi ſupplicari, & ad eum recurſus haberi per viam querelæ. *Natt. conſ. 172. nu. 9.* ¶ Appellatione remota, non videtur remota illa appellatio, quæ interponitur propter manifeſtum, & notorium gravamen, quod procedit etiam in ſtatuto prohibente appellationem. *Natt. d. conſ. 172. n. 4. Auguſt. Bero. q. 52.* Idem, ſi fuerit pronunciatum dolo, vel culpa. *Natt. d. conſ. 172. n. 6.*

Cap. V. Qui ſint effectus.

Multi ſunt caſus, in quibus, non obſtante appellatione, ſentantia mandatur executioni, *de quibus vide per Affl. dec. 261.* ¶ Si Judex detulerit appellationi in caſibus in quibus, in cauſis criminalibus nõ poteſt appellari, talis appellatio devolvit, quia per talem dilationem ſibi eſt juriſdictio abdicata. *Petr. de Rau. ſing. 40. Math. Matheſ. ſcripſit ad leges C, bujus tit. vide poſt ſingularia ipſius.* ¶ Statutum, ne appelletur ad ſupremum judicem, non valet, quod aliter in pacto de non appellando. *Mynſ. obſ. 14. cent. 1.*

TITULUS CCLXI.

Nihil novi, lite, vel appellatione pendente.

Generalia.

HAbemus in jure ſex edicta pertinentia ad hunc titulum : primum, ne lite pendente aliquid innovetur : ſecundum, ne appellatione pendente, &c. tertium, ne lite pendente impetrentur à Principe juſſiones, per quas judex à jure communi recedere debeat : quartum, ne lex, vel conſtitutio principis noviter edita ad cauſam pendentem, vel appellationis, ſit trahenda : quintum, ne lite, vel appellatione pendente liceat principi ſupplicare: ſextum, na liceat eo caſu novum jus impetrare, *de quib. omnibus vide per Ægid. Bellam. concluſ. ſeptingenteſima quadrageſima octava.* ¶ Vide de materia *per Dd. de Rot. in tit. ut lit. penden.*

Cap. I. Lite pendente : quando nil innovandum.

Reg. eſt, nihil eſſe innovandum pendente appellatione, quæ reg. limitatur ſeptem in caſibus, *de quibus vide per Ant. Corſet. in ſuis ſingular. lit. A. ſing. 1.* ¶ Appellatione pendente, nil novari, intelligitur, niſi fiat quod fieri poterat, pendente inſtantia. *Bart. in l. furti 6. §. ſed ſi. ff. de his, qui noton. infam.* ¶ Appellatione pendente, nil novari, qualiter intelligatur, *vide Bart. in l. 1. ff. nihil novari, &c.* ¶ Pendente appellatione, nihil debere innovari, non habet locum in tertio comparente pro ſuo intereſſe. *Fel. conſ. 49. num. 9. vide gl. in l. 9. ff. mandati.* ¶ Appellatione pendente, nihil innovandum, etiam ex Principis reſcripto. *Bart. in l. ex illo 13. C. de appellatio. & in l. 4. C. de temp. appell.* ¶ Licet jure cautum ſit, nihil novandum, pendente appellatione, tamen dictum non procedit, quando innovatio fit ex legis permiſſione. *Rebuff. de ſenten. proviſio. art. 7. gl. 7. num. 4.* ¶ Poſſidens, contra quem eſt lata ſententia, & appellavit, non dicitur innovare, ſi poſſeſſionem ſuam continuet. *Jaſſ. Lanſ. Balb. deciſ. 447.* ¶ Eum, qui appellatione interpoſita, præter modum innovari curaſſet, ad reſtitutionem carcere adigendum, obſervatum fuiſſe legitur *in libris placito. Curiæ. Pari. lib. 11. tit. nihil innovare 11. cap. 1. in deciſio. diverſo.* ¶ Judicis officium eſt implorandum, ne quid lite pendente innovetur. *Afflict. deciſio. 356. & Thom. Minad. deciſ. 8.* ¶ Licet regulariter, pendente lite nihil ſit innovandum, tamen aliquando ex juſta cauſa providetur per modum proviſionis alteri parti, ſed quando, & in quibus caſibus, *vide per Rebuff. in conſtitution. Reg. tract. de ſenten. proviſional. in præfatio. & Boer. deciſio. 324.* ¶ Sicut pendente cauſa appellationis, nihil eſt innovandum, ita nec etiam pendente cauſa principali. *Gui. Pap. ſing. 1000.* ¶ Lite pendente, nihil novi ab altera parte in præjudicium alterius eſt innovandum, & quicquid factum erit debet ad irritum revocari, *cap. cum M. 6. extr. de conſtitut. & ibid. gloſſ. in verbo poſt motam.* ¶ Lite pendente non debet poſſeſſor inquietari, nec bona ejus deſcribi. *Bart. in l. defenſionis 7. C. de jur. Fiſci. lib. 10. n. 4.* ¶ Pendente lite principali, ſeu appellationis, non licet ſupplicare, & ſupplicatum non debet admitti. *l. ex illo 13. C. de appellatio.*

Cap. II. Lis : quando dicatur pendere.

Lis dicitur pendere per ſolam commiſſionem, & decretum citationis, quoad eum, qui impetravit, & decretum obtinuit. *Caſſad. dec. 6. tit. 1.* ¶ Lis ita dicitur pendere per commiſſionem, ſicut quando citatio eſt legitime exequuta. *idem Caſſad. deciſio. prima. titul. ut lite pendent.*

Cap. III. Lite pendente: quæ fieri poſſint, vel non.

Univerſitas alicujus loci prætendens paſcua, ſeu jus paſculandi, aquandi, & lignandi in territorio alterius loci jure communionis antiquiſſimæ, an debeat manuteneri, lite pendente, *vide Capic. deciſio. 189.* ¶ Lite pendente poſſeſſor privari, vel turbari non debet, etiam ſi contra jus commune, vel injuſte poſſideat. *Capic. deciſ. 189. & deciſio. 209. num. 13. Cran. conſil. 1. pro genero, num. 4. vide tamen ibid. nu. 214.* Imo poſſidens, lite pendente, debet manuteneri in ſua poſſeſſione; ſed quid, ſi Fiſcus agat, *vide Guid. Pap. quæſt. 366.* & de materia *infra titul. de acquir. poſſeſſ. lib. 2.* ¶ Litis pendentia ſuper matrimonio, non impedit ſecundum matrimonium contrahi, ſi primum erat nullum. *cap. cum in Apoſtolica 18. extr. de ſponſal.* ¶ Appellatione pendente, poſſunt fieri, quæ poſſent, pendente judicio principali, ſi fieri poſſunt per Judicem appellationis. *Bart. in l. 5. §. Imperator. ff. ut legato. ſeu fideicommiſſ.* ¶ Pendente lite decernuntur alimenta petenti, nec tunc dicitur attentatum, & iſte caſus poteſt addi ad alios caſus ſcriptos *per Spec. in tit. de appellatio. §. penult.* Ubi ſcripſit caſus, quibus licet attentare, lite pendente in cauſa appellationis, & non revocantur tanquam attentata. *Afflict. deciſio. 152. num. fin.* ¶ Juramentum per ſententiam ordinatum, præſtatur, etiam pendente appellatione. *l. penult. C. de rebus credit.* ¶ Supplicare ante litem conteſtatam, vel poſt, quando quis poſſit, & quando poſt ſententiam, & lite pendente, quando quis contra cauſam privilegium impetrare poſſit. *Bartolus in l. 2. Cod. ut lit. penden.*

Cap. IV. Qui ſint effectus appellationis.

Appellatio in remedio poſſeſſorio can. reintegrandæ ex eo, quod de jure Canonico admittitur, impedit interim ſententiæ executionem. *Natt. conſil. 583.* Et hoc verum, licet cauſa eſſet commiſſa, appellatione remota. *Auguſt. Bero. q. 52.* ¶ Appellatio non impedit taxationem expenſarum, neque fructuum liquidationem. *Guid. Pap. ſingul. 49.* ¶ Sententia lata poſt appellationem legitimam, annullanda eſt, non obſtante confirmatione. *cap. ex parte 7. extr. de teſtibus.* ¶ Collatio beneficii facta poſt appellationem ex probabili, & veriſimili cauſa interpoſitam, eſt ipſo jure nulla. *cap. 1. ext. de appellat.*

¶ Litera

¶ Literæ confirmationis ſuper ſententiam, à qua fuerat appellatum, non valent, ſi appellatus malitioſe prævenerit appellantem. *c. bona 3. ext. de confirm. util. vel inutil.* ¶ Condemnatus, ſi pendente appellatione, dixerit teſtimonium, illud valet, etiam ſi appellatio remanſerit deſerta. *Bart. in l. furti 6. §. ſed ſi ff. de his, qui notant. infam. num. 5.* ¶ Idem operatur tempus datum ad appellandum, quod ipſa appellatio. *Anton. Corſet. in ſuis ſingul. lit. A. ſingul. appellatio. 2.* ¶ Appellans à ſententia criminis famoſi, interim non eſt infamis, & poterit teſtari. *Anton. Corſet. in ſuis ſingul. lit. A. ſing. appellatio. 2.* ¶ Appellatio permiſſa in iis caſibus, in quibus regulariter prohibetur, intelligitur quoad affectum ſuſpenſivum, & multo magis quoad devolvendum. *Auguſt. Beroquaſt. 91.* ¶ Appellatione interpoſita, omnia manent in eo ſtatu, in quo erant ante latam ſententiam. *Bart. in l. Di, qui 7. num. 5. de appellatio.* ¶ Apellans eſt exemptus à juriſdictione judicis, à quo, *Grammatic. deciſio. 14.* ¶ Hæres tenetur ſatiſdara de legato ſolvendo, adveniente conditione, etiam poſt appellationem *l. poſtquam, §. Imperator. ff. ne legato. vel ſideicommiſſ.* ¶ Appellatione interpoſita, ſive ſit recepta à judice, à quo, ſive non, debet judicis officium quieſcere. *l. 5. & 6. eod. tit.* ¶ Quando à ſententia appellatum eſt, inhibitio una cum citatione decernitur, idque de jure communi fieri poteſt. *And. Gail. obſervatio. 144. lib. 1.* Quod limitatur in ſimplici interlocutoria, in cauſa nullitatis, in appellatione extrajudiciali, quando tertius pro ſuo intereſſe appellat, & in interdicto retinendæ poſſeſſionis: nam iſtis in caſibus, inhibitio cum citatione non debent concedi. *vide Gail. d. obſ. 144.* ¶ Appellatione interpoſita in poſſeſſorio, in quo proprietatis cauſa deducitur, differtur executio. *Rot. Avenin. deciſ. 73. in deciſ. diverſorum 3.* Alias ſecus, quia ſententia lata in poſſeſſorio, non obſtante appellatione, habet paratam executionem. *Vincent. de Franc. deciſ. 288. p. 2.* ¶ In quibus caſibus poſt appellationem executio fieri poſſit, *vide Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de ſenten. executo. in præf. num. 25. & ſeqq. tom. 1.* ¶ Sequeſtrari fructus nunquid, & quando debeant, interpoſita appellatione à ſententia lata in favorem actoris ad reſtitutionem rei cum fructibus, *vide Nat. conſil. 584.* ¶ Appellans ſi quid attentet, appellatione pendente, in præjudicium adverſarii, ut quia ipſum ſpoliet, ex hoc ipſo cenſetur appellationem deſeruiſſe, *Mynſ. obſ. 30. cent. 2.* ¶ Certificatio introductæ appellationis, ſi ſit omiſſa, executio ſententiæ non revocatur per viam attentati, ſed ita demum, ut injuſta revocabitur, ſi appellans coram Judice appellationis obtineat. *Mynſ. obſervat. 85. cent. 2.* ¶ Appellans ab omni novitate abſtinere debet, & non auditur, ſi interpoſita appellatione, ſpoliaverit adverſarium. *Menoch. de arb. jud. lib. 2. caſ. 16.* ¶ Quicquid ſit poſt legitimam appellationem, debet revocari. *cap. cum cauſa 22. ext. de offic. & poteſt. Judic. deleg. cap. 10. ext. de reſtitut. ſpoliat. & c. 1. ext. de appellatio. Bart. in l. 58. §. ab eo. ff. de adminiſt. & peric. tut.* ¶ Appellationis cauſa injuſta, & illegitima, non ſuſpendit juriſdictionem primi Judicis. *Ozaſi. dec. 5. nu. 7.* Et geſta poſt inhibitionem non legitime factam tenent. *ib. nu. 8. vide Put. deciſio 121. lib. 1.* Tamen, quod prohibitio juſta, vel injuſta timenda ſit, *ſcribit idem Put. deciſio. 395. libr. 2.* ¶ Appellatio judicatum extinguit, vel ſaltem ſuſpendit, quod procedit, ſi ſit legitima, ſed quid, quando non eſt talis, *vide Ozaſi. deciſ. 5.* ¶ Geſta poſt appellationem interpoſitam ab interlocutoria, quando dicantur nulla ſive irrita, *vide Ozaſt. d. deciſio. 5. nu. 5.* ¶ Proceſſus factus per judicem, à quo pendente termino ad dandum apoſtolos, non eſt nullus. *Ægid. concluſ. 621 Dd. de Rot. deciſio. 19. alias 128. de appellatio in novis.* Sed ſi fiat poſt inhibitionem, tunc erit nullus ipſo jure. *Ægid. concluſ. 622.* Quid in hoc caſu, ſi appellans renunciaſſet appellationi, an convalidarentur acta à principio nulla, *vide eundem concluſ. 623.* Pro negativa fuit deciſum, *per Dd. de Rot. deciſio. 20. alias 130. titul. de appellationib. in novis.* ¶ Confeſſus crimen judicialiter, & ſponte, ſi lata fuerit contra eum ſententia (licet appellaverit) non poteſt evitare executionem ipſius ſententiæ. *Capel. Thol. quæſt. 177.* ¶ Licet fictus contumax intra decem dies à tempore ſcientiæ, poſſit appellare: facta tamen per judicem à quo poſt decem dies à tempore ſententiæ, non veniunt per viam attentatorum revocanda. *Dd. de Rot. deciſ. 28. alias 351. de appellatio. in novis.* ¶ Valet proceſſus primi Judicis factus poſt inhibitionem ſecundi, cui cauſa appellationis manifeſte fruſtratoria fuerat commiſſa. *Dd. de Rota, deciſio. 58. alias 412. & 68. alias 424. eod. tit.* ¶ Quale ſit officium judicis à quo appellatur ante ſententiam diffinitivam, *vide Hartman. cap. 12. tit. de appell. lib. 2.* ¶ Appellatio ab interlocutoria ſuſpendit judicis juriſdictionem. *Vera. deciſio. 34. part. 1.* Ideo eo caſu judex à quo ante inhibitionem non debet ſuperſedere. *Magon. deciſio. Luc. 25. num. 39.* ¶ Cauſa principalis non poteſt tractari, priuſquam cognoſcatur de appellatione ab interlocutoria. *Mynſing. obſervatio. 79. cent. 3.* ¶ Appellatio à diffinitiva ſuſpendit juriſdictionem judicis à quo, ſine alia inhibitione, ita quod ante appellationem, & intra decem dies datos ad appellandum, ille nihil facere poſſit ſicut poſt interpoſitionem appellationis, ea pendente, & hoc regulariter, quod limita in caſibus, *de quibus vide per Maran. in ſuo Spec. de ordine judic. part. 6. tit. & quandoque appellatur. num 173. & ſequentib. fol. 498.* Sed appellatione pendente ab interlocutoria, non ligantur manus judicis quin poſſit procedere, antequam illi inhibeatur, quod dictum etiam limitatur *per Maran. ibid. nu. 207. & ſequentib. fol. 502. vide Guid. Pap. quæſt. 74. Hartman. cap. duodecimo. tit. de appellatio. libr. ſecundo.* Quid vero ſit obſervandum in criminalibus *vide eundem Guid. d. quæſt. 74.* ¶ Quando appellatio ante ſententiam interpoſita eſſet notorie frivola, quia in illa juſta cauſa non eſſet expreſſa, inhibitio conceſſa, parte non citata, non ligat manus judicis, à quo; alias ſecus, *vide Auguſt. Berr. quæſt. 124.* ¶ Pendente appellatione ab interlocutoria, judicis officium acquieſcit ſuper principali, & tempus in illa non currit. *l. intra 40. ff. de minor. 25. ann.*

Cap. V. Attentata: quæ dicantur.

Poſſeſſio, pendente termino ad appellandum, capta; licet ſententia nulla ſit, attentata dicitur. *Put. deciſio. 414. lib. 3.* ¶ Attentata non dicitur ſententia, quæ poſt appellationem interpoſitam ab interlocutoria, ante tamen præſentatas literas inhibitoriales, lata fuit, ſed quid in dubio præſumendum, quiſve actus præceſſiſſe præſumatur, utrum ſententia, vel inhibitio, ſi ſub eodem die ſcriptæ reperiantur, *vide perilluſt. D. P. Thiſſ. dec. 49.*

Cap. VI. Quando revocari poſſint.

Attentata poſt appellationem à diffinitiva, revocantur, ſed poſt appellationem ab interlocutoria, non niſi ea, quæ facta ſunt poſt inhibitionem. *Gaſp. Cabal. milleloq. 979. Maran. in ſua Spec. part. 6. cap. recte conſipitur citatio, tit. de citatio. n. 39. In. Ant. Trig. ſing 13. idem Maran. tit. & quandoque appellatur, num. 172. Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de appellatio. art. 16. gloſſ. 1. vide tamen Mathſ. ſing. 29. & Perilluſt. D. P. Thiſſau. deciſ. 49.* ¶ Attentata, & innovata, an prius diluenda, quam tractetur de negotio principali, *vide ibid. num. 3. & infra eod. ſeq.* ¶ Attentatorum remedium ceſſat, quando notorie conſtat de non jure petentis revocationem. *Afflict. dec. 98. in fin. vide infr. tit. prox.* ¶ Licet ante litem motam quis poſſit propria auctoritate aliquid facere ex pacto, vel alias, tamen hoc illi non licet poſt litem motam, imo hoc caſu attentata, lite pendente, revocantur. *Afflict. dec. 131.*

Cap.

Cap. VII. Judex: quæ facere poſſit.

Quando Judex, non obſtante appellatione, poſſit procedere ad executionem ſuæ ſententiæ, *vide Guid. Pap. ſing. 584.* ¶ Octo in caſibus Ordinarius (à quo fuit appellatum) poteſt ſe intromittere de jure, *de quibus vide per Guid. Pap. ſing. 877.* ¶ Si judex aliquid innovet, pendente appellatione, qualiter debeat puniri. *Guid. Pap. ſing. 583.* ¶ An judex, à cujus ſententia appellatur, poſſit reſpuere appellationem, & ad ulteriora procedere. *Ægid. Bellam. concluſ. 18.* ¶ Judex, an poſſit procedere in cauſa principali, pendente lite ſuper innovans. *Afſl. dec. 98.* ¶ Judex appellationis, an poſſit, lite pendente, odio poſſeſſorum rem contentioſam ſequeſtrare. *vide Afſl. dec. 98.* ¶ Judex appellationis non poteſt inhibere judici, à quo ne ſententiam ſuam exequatur in caſibus in quibus appellatio prohibetur, antequam cognoſcatur, an appellatio ſit recipienda. *Dd. de Rot. decιſ. 68. alias 181. de appellatio. in antiq. & Roland. conſil. 77. vol. 2. num. 20.* ¶ Judex poteſt ad ulteriora procedere, quando appellanti reſiſtit jus commune. *Vera. deciſio. 228. part prima.* ¶ Si appellatum ſit à diffinitiva, ſive licita, ſive illicita, ſit appellatio, non poteſt judex, à quo, exequi ſuam ſententiam, neque aliud innovare; fallit, ſi cauſa eſſet commiſſa, appellatione remota; tunc enim ante inhibitionem, poterit ſuam ſententiam exequi. *Mynſing. obſervatio. 3. cent. 1.* ¶ Judex à quo legitime appellatum eſt, de cauſa illa ſe intromittere non debet, donec appellationis cauſa ſit finita. *c. cum dilectus 20. ext. de accuſat.* ¶ Propter ſupplicationem porrectam Principi, judex inferior impeditur procedere. *l. 3. & 4. ff. de appellatio. recipien. vel non.*

Cap. VIII. Miſcellanea.

Quando quis ingreditur poſſeſſionem virtute interlocutoriæ, ſuper ea latæ, quid juris, *vide Dd. de Rot. deciſ. 10. alias 417. tit. de cau. propriet. & poſſeſſ. in novis.* ¶ Clauſula, Nihil novi, &c. non debet apponi literis appellationis à ſententia, quæ non obſtante appellatione, executioni mandari debet. *Rebuff. ibid. artic. ſexto, gloſſ. primo, numer. decimotertio.*

TITULUS CCLXII.

De attentatis.

Generalia.

De attentatis, pendente lite, vel appellatione, & quando revocentur, *vide per Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de appell. art. 6. tom. 3. fol. 926.* Vide etiam de materia *ſupra tit. prox.*

Cap. I. Attentata: quæ dicantur, vel non.

Attentata dicuntur, quæ facta ſunt in expretum inhibitionis totalis. *Vera. deciſ. 324. part. 1. & dec. 92. & 93. part. 2.* ¶ Attentata dicuntur facta poſt inhibitionem obtentam ab aſſerto Procuratore admiſſo ſine mandato cum cautione de rato, domino ignorante. *Put. deciſio. 142. lib. 3.* ¶ Poſſeſſio capta, pendente termino ad appellandum (licet ſententia nulla ſit) attentata dicitur. *Put. deciſio. 414. lib. 3.* ¶ Attentata non eſt executio facta poſt appellationem interpoſitam à decreto executionis, quia jus illi non defert. *Vera. deciſio. 49. part. prima.* ¶ An poſſeſſio capta virtute exequutorialium, parte præſente & non contradicente, dicatur attentata. *vide Creſtent. deciſio. 2. alias 17. tit. ut lite pendente.* ¶ Attentare, an dicatur capiens poſſeſſionem vigore executorialium ſecundum ſtylum Rotæ, *vide eundem deciſio. 1. alias 16. tit. de ſequeſtra. poſſeſſio. & fruct.* ¶ Actor, qui habet rem judicatam, & executores, ſi intret poſſeſſionem, contradicente poſſeſſore, dicitur attentare. *Mobed. dec. 180.* ¶ Carceratio poſt inhibitionem facta, an ſit attentata, *vide Put. dec. 304. lib. 2.*

Vel non.

Attentata non ſunt illa, quæ ſunt commiſſa extra rem in judicio deductam. *Vera. deciſio. 54. part. 1.* Quia in diverſis quis non dicitur attentare. *Mobed. deciſ. 59.* ¶ Tertius non exiſtens in lite, poſſeſſionem vacantem capiens non dicitur attentare, *Mobed. deciſio. 205. & Put. deciſ. 84. lib. 2.*

Cap. II. Qualia ſint.

Attentata præferuntur nullitati, & ſuper illis prius procedi debet. *Afflict. deciſio. 98. num. 4.* Contrarium tamen *ſcribit Joſeph. Ludovic. deciſio. Luc. 59. num. fin.* ¶ Remedium attentatorum, in quibus ſit magis privilegiatum, quam interdictum, unde vi, *vide in additio. Capel. Thol. q. 15.*

Cap. III. Attentata. Quando revocari poſſint, & purgari. vel non.

Attentata, lite pendente ſunt revocanda, etſi ille, qui de facto aliquid fecit, potuiſſet illud facere propria auctoritate, ante litem motam: quia per litis motionem amiſit hanc facultatem. *Afflict. deciſio. 191. in additio.* ¶ Attentata (etiam poſt concluſionem in cauſa) revocari debent. *Afflict. dec. 352.* Sed an poſt deſertionem appellationis, *vide Pet. Beninten. deciſio. 40.* Pro negativa, *ſcribunt Guid. Papon. quæſt. 213. & DD. de Rot. deciſio. 1. de appellatio. in novis, alias 1.* Quæ procedit etiam, quando apparet evidenter appellationem eſſe injuſtam. *idem Guid. quæſt. 436. num. 21.* Et melius, quando attentata non debeant revocari, *vide per Joſeph. Ludovic. deciſio. Luc. 59.* ¶ Attentata quoties cauſam principalem concernunt (veluti ſi fundi poſſeſſor, pendente appellatione, commodo ſuæ poſſeſſionis utatur) locum non habent, minus eo caſu inhibitio decernenda eſt, *Andr. Gail. obſ. 145. libr. 1.* Quia appellans non eſt turbandus in ſua poſſeſſione, pendente appellatione. *idem obſervat. 147. libr. primo.* ¶ Attentata poſt appellationem ab interlocutoria, ante tamen diffinitivam an ſint per modum attentati revocanda, *vide DD. de Rot. deciſio. 1. de appellatio. in novis, alias 1. & ſupra titu prox.* ¶ Attentata poſt appellationem peti poſſunt revocari, lite conteſtata ſuper principali non obſtante. *DD. de Rot. deciſio. 27. ibid. alias 185.* ¶ Innovata per partem una cum tertio, an veniant per viam attentati revocanda, *vide DD. de Rot. deciſio. quarta de appellat. in antiquio.* ¶ Attentata per Procuratorem, vel alium nomine meo, quomodo revocanda, & quando cenſeantur ratificata, *vide Vera. deciſio. 53. & 58. part. 1.* ¶ Ad revocandam poſſeſſionem ut attentatam quæ debeant probari, *vide Put. deciſi. 223. lib. 1.* ¶ Innovata poſt appellationem ſunt ipſo jure nulla ſine Judicis declaratione: ideo ſine cauſæ cognitione revocantur innovata, & attentata. *Gom. Leo deciſio. 22. in deciſio. diverſo. Tom. 2.* ¶ Lite pendente, accepta poſſeſſione, an debeantur expenſæ victori, etiam quando Judex ex officio ſuo attentata revocat, *vide Creſcen. deciſio. prima alias 18. tit. ut lit. pend.* ¶ Appellans tutius facit ante litem conteſtatam in cauſa appellationis, petere revocationem attentatorum per judicem, à quo, poſt appellationem, ne alias videatur renunciare privilegio attentatorum. *Jaſ. Lanſ. Balb. deciſio. 476.* ¶ Attentata non poſſunt peti revocari in judicio reſtituendæ, niſi prius ſit judicatum ſuper poſſeſſorio retinendæ. *Borg. Caval. deciſio. 23. de contract. nu. 118. part. 2. vide Capic. deciſio. 72. numer. fin.* ¶ Nam attentata non cadunt in remedio retinendæ; quia qui jus ſuum proſequitur, nihil attentare dicitur. *Joſeph. Ludovic. deciſio. 69. Peruſ. num. 7.* Minus qui ſuam poſſeſſionem continuat. *Vera. deciſio. 51. & Jaſ. Lanſ. Balb. deciſio. 447.* ¶ Quamvis attentata, pendente appellatione, ante omnia revocanda ſint, tamen ſi altiorem quæſtionem, & indaginem requirant in continentique probari nequeant, illorum cauſa principalem non ſuſpendit, vel impe-

Digitized by Google

impedit, ſed utraque ſimul agitari debet. *Andr. Gail. obſerv. 146. libr. 1.* Sed concluſio non procedit, quando attentata ſunt notoria: quia tunc Judex (etiam parte non opponente) talia attentata revocare poteſt. *Guid. d. obſerv. 146. num. 7.* ¶ Attentata per actorem poſt commiſſionem, & decretum citationis (licet non executæ) veniunt revocanda per viam attentati. *Caſſad. dec. 6. tit. 1.*

Vel non.

Attentata poſt, & contra appellationem à gravamine non revocantur, niſi prius conſtiterit de gravamine. *DD. de Rot. deciſio. 43. titu. de appellatio. in novis, alias 344.* ¶ Certificatio introductæ appellationis, ſi ſit omiſſa executio ſententiæ, non revocatur per viam attentati. *Mynſing. obſerv. 86. cent. 1.* ¶ Attentata per judicem, vel partem poſt appellationem extrajudicialem, ante notificationem ejuſdem factam non veniunt per modum attentati revocanda, propter juſtam ignorantiam. *idem Caſſad. deciſio. 3. de appellatio. in fine, & DD. de Rot. dec. 38. tit. de appellatio. in novis, alias 309.*

Quando purgari poſſint, vel non.

An attentata habeantur pro purgatis, quando appareat de magna diligentia. *Creſ. d. 1. de ſequeſt.* ¶ Attentata antequam actualiter purgentur cum refectione damnorum, & expenſarum, non poteſt ad ulteriora procedi. *Vera. deciſio. 56. part. 1. vide Afflict. deciſio. 98. & DD. de Rot. in tit. ut lite pendente.* Quia judicium attentatorum ſuſpendit tam petitorium, quam poſſeſſorium. *idem Vera. deciſio. 52. ſen 3. part. 3. Caſſad. deciſio. quarta de dilatio.* Licet contrarium ſcribat. *Afflict. deciſio. 131.*

Cap. IV. Quando proponi. Quando nulla ſint.

Attentata, lite pendente, non poſſint opponi poſt rem judicatam, *vide Creſcen. deciſio. 7. alias 140. tit. de ſentent. & re judic.* ¶ Attentata per Judicem, à quo, poſt delatam appellationem, & inhibitionem Judicis, ad quem ſubſequutam, ſunt nulla. *Rol. conſilio. 77. volum. ſecundo.* Fallit, quando eſſemus in his, in quibus de jure non poteſt concedi appellatio, ut interdicto poſſeſſorio adipiſcendæ, vel recuperandæ: tunc enim attentata (etiam poſt inhibitionem) non revocantur. *Rol. conſil. 77. vol. 2.*

Cap. V. Cauſa attentatorum: Qualis ſit: Quæ fieri poſſint: Quæ requirantur.

Attentatorum judicium eſt privilegiatum, ut etiam per ceſſionarium procedi non poſſit in negotio principali, ante purgationem attentatorum. *Put. decio. 51. libr. 3.* Quia cauſa attentatorum ante omnia eſt expedienda. *Mynſing. obſerv. 26. centu. 1. & obſerv. 33. & 34. cent. 3.* Et in profanis hoc procedit, etiam ſi conſtet de non jure petentis. *Rot. Avenio. deciſio 8. numer. 4. in deciſio. diverſo. Tom. 3. Vera. deciſio. 57. part. 1. Ægid. Bellam. concluſ. 356. & 393. Caſſad. deciſio. 3. tit. de reſtitutio. ſpoliat. Afflict. deciſio. 68. num. fin. DD. de Rota deciſio. 2. titul. de reſtitutio. ſpoliat. in novis, alias 14. deciſ. 7. ut lite pendente, in antiq. alias 505. & deciſio. 10. de appellatio ibidem alias 89.* ¶ Attentatorum judicium, & recuperandæ, in quibus differant, *vide Caſſad. deciſio. 3. titul. de reſtitut. ſpoliat.* ¶ Attentatorum judicium, & conſideratur, an aliquid innovatum ſit poſt litem motam, vel conteſtatam. *Capic. deciſio. 72.* ¶ Attentatorum cauſa dicitur ſummaria, in qua ex officio, non ſervato juris ordine, procedi poteſt. *DD. de Rot. deciſ. 1. de offic. judi.* ¶ Commiſſio impetrata, quod procedatur ad ulteriora, pront juſtum fuerit, non tollit, neque impedit judicium attentatorum eo, quia cauſa attentatorum ſit privilegiata. *Vera. deciſ. 154. part. prima.* ¶ Judicium attentatorum per officii Judicis implorationem, eſt ſummarium. *Afflict. dec. 351.*

Quæ requirantur.

Attentatorum cauſa non requirit obſervationem terminorum. *DD. de Rot. deciſio. 78. tit. de appellatio. in antiq. alias 765.* Quia expeditur officio Judicis. *DD. de Rota, deciſ. 2. de appellatio. in antiquio.* ¶ Innovatum ut aliquid dicatur, requiritur innovatio, & litis pendentia. *Beninten. deciſ. 76.*

Quæ fieri poſſint.

Fatalia non currunt agenti ſuper attentatis. *DD. de Rota, deciſ. 79. titul. de appellatio. in antiq. alias 448.* ¶ Reſtitutionem petens in judicio via attentatorum, quid probare ſibi ſufficiat, *vide Caſſad. deciſio. 3. tit. de reſtitut. ſpolia.* Quod ſufficiat probare poſſeſſionem, tempore litis inchoatæ, *ſcribunt. DD. de Rota, deciſio ſecundo, titu. de reſtitutio. ſpoliat, alias 14.* ¶ Condemnatus ſuper attentatis, ſufficit quod faciat depoſitum in eventum liquidationis fructuum, ad hoc, ut poſſit procedi in negotio principali. *Mohed. deciſio. 311.* ¶ An objectus contra teſtes, in judicio attentatorum admittantur, *vide Rot. Avenio. deciſio. 8. in deciſ. diverſo.* Pro parte affirmativa *ſcribit Afflict. deciſio. 351.* ¶ Dilationes quando dentur in materia attentatorum, *vide Joſeph. Ludovic. deciſio. Peruſ. 86.* ¶ In materia attentatorum, non auditur quis petens reſtitutionem beneficii, niſi exhibito titulo colorato. *Ægid. Bellam. concluſio. 189. Caſſad. deciſio. 5. titu. de reſtitutio. ſpoliat. vide tamen eundem Ægid. concluſio. 101.* ¶ Pendente judicio attentatorum, poteſt ex bonis ſequeſtratis congrua aſſignari portio, quæ ad valorem penſionis ſolvendæ accedat. *Put. deciſio. 46. libr. 3.* ¶ Expenſæ in cauſa attentatorum, non computantur cum expenſis in cauſa ſpolii. *idem Put. deciſio. 123. lib. 1.* ¶ In cauſa attentatorum ſuccumbens expenſas, & fructus debet reſtituere. *Gal. obſer. 146. n. 16.* Ubi de forma ſententiæ in hoc judicio.

Cap. VI. Judex quæ facere poſſit.

Judex Juſtitiam offendit, non revocans attentata, pendente appellatione à diffinitiva, *Afflict. deciſio. 98. num. 5.* ¶ Et ſi per comparitionem coram Judice, à quo, poſt appellationem renunciatum ſit appellationi, tamen Judex, ad quem, poterit de attentatis poſt appellationem cognoſcere in vim nullitatis. *Jaff. Lanf. Bald. deciſ. 385.* ¶ Judex, qui attentata revocavit incidenter, poteſt poſtea condemnare in expenſis: quia ſententia ſuper attentatis, dicitur interlocutoria. *DD. de Rot. dec. 1. de offic. Judic. in antiq. alias 474.* Tamen habet vim diffinitivæ. *Ægid. Bellam. concluſ. 148.* ¶ Nulliter non dicitur procedere Judex, quando procedit ad ſententiam, omiſſo capite attentatorum, parte non opponente. *Vera dec. 60. p. 1.*

Cap. VII. Miſcellanea.

Exceptio deſertionis, dicitur præjudicialis in materia attentatorum. *DD. de Rot. deciſ. 76. tit. de appellatio. in antiq. alias 464.* ¶ Exceptio ſpoliationis, non obſtat agenti remedio attentorum. *Afflict. dec. 98. n. 4.* ¶ Appellans ſi innovet aliquid, appellatione pendente, privatur beneficio appellationis, & in cauſa principali procedi poterit, appellatione non obſtante. *Jaff. Lanf. Bald. dec. 443.* ¶ Actor, qui agit poſſeſſorio, vel petitorio, ſi appellaverit, & appellatione pendente, reum poſſeſſione rei privaverit, vel illum injuſte turbaverit, appellationi renunciare videtur. *Matheſ. ſing. 28.* ¶ Procurator attentans circa fructus, de quibus lis pendebat, licet datus eſſet tantum ad accipiendam poſſeſſionem, non auditur ipſe, neque dominus, niſi fructibus perceptis reſtitutis. *Jac. Put. deciſ. 118. lib. 2.*

TITULUS CCLXIII.

De ſequeſtris.

Generalia.

DE ſequeſtris *vide in tit. C. de prohib. ſequeſt. pecu. & ibid. Dd.* ¶ Sequeſtratio beneficii, mala. *Rebuff. in conſtitutio. Reg. tract. de ſentent. executo. art. 1. gloſſ. 3.* De ſequeſtris, & de ſequeſtratione, nonnulla minime contemnenda. *Coraſ. lib. 3. miſcell. c. 0.*

Cap. I. Sequeſtrum quid ſit.

Sequeſter dicitur, apud quem plures eandem rem, de qua controverſia eſt, depoſuerunt. *l. ſequenter 109. ff. de verb. & rer. ſign.* ¶ Proprie in ſequeſtro eſt depoſitum, quod à pluribus inſolidum, certa conditione, cuſtodiendum reddendumque traditur, *l. 6. ff. depoſiti.* ¶ Sequeſtrum eſt aliquando loco deſcriptionis bonorum, qua eorum alienatio non impeditur. *Menoch. de arb. lib. 2. caſ. 457.* ¶ Triplex eſt ſequeſtratio: voluntaria, neceſſaria, & mixta, *vide Reb. in conſt. Reg. tract. de ſequeſt. art. 1. gl. 1. n. 6. tom. 3.* ¶ Apud ſequeſtrum plures tantum deponunt, & tunc poſſeſſio amittitur, & in hoc differt à depoſito, cujus poſſeſſionem retinet deponens, quando res non eſt in cauſa ſequeſtri. *licet 77. ff. depoſiti.*

Cap. II. Quibus modis concedi poſſit, vel non.

Propter contumaciam eſt permiſſa ſequeſtratio. *Henric. Boer. in ſuis ſing. tit. ſequeſtratio, & arreſtum, & c. 2. exe. de dolo, & contumac.* ¶ Quando debitor eſt ſuſpectus de fuga, vel prodigus, aut alias inops, conceditur ſequeſtrum, quo facto debitor (in cujus manibus fit) non poterit conveniri per creditorem, in cujus odium fuit factum ſequeſtrum, niſi aliqua res ponatur ſub arreſto, mandato judiciali. *Gui. Pap. queſt. 010.* ¶ Sequeſtrum quibus caſibus permittatur, *vide Bartolum in l. 7. §. ſi ſatiſdatum. ff. qui ſatiſdar. cogan. & in l. intereſſe 30. ff. de acquirend. poſſeſſio.*

Vel non.

Pro regula traditur ſequeſtrationem poſſeſſionis non eſſe concedendam, pendente appellatione, quia poſſeſſor interim in ſua poſſeſſione turbandus non eſt. *And. Gail. obſerv. 147. lib. 1. & Afflict. deciſ. 98.* ¶ Fallit primo, ſi poſſeſſor ſit homo perditæ vitæ, & malæ fidei ſuſpectusque ſit; ſed antequam judex deveniat ad hanc ſequeſtrationem, quatuor requiſita concurrere debent, *de quib. vide per eundem Gail. d. obſerv. 147. & 148. & Bart. in l. Imperatores 01. §. iidem ff. de appella. & relatio.* ¶ Fallit ſecundo, ſi pendente appellatione fructus diſſipentur. *d. l. Imperatores 01. §. fin. ff. de appell.* Quod procedit etiam in prima inſtantia, quando fructus diſſipans non eſt ſolvendo. *Cabal. millelo q. 30. Cap. Thol. q. 478.* Nam ſequeſtrum conceditur, probata dilapidatione, vel ſuſpicione dilapidationis. *Vera. dec. 158. p. 3.* ¶ Fallit tertio, in aliis caſibus, *de quib. vide per eund. Gail. d. obſerv. 147. & 148. lib. 1. & in additio. Capel. Thol. dict. queſt. 478.* ¶ Sequeſtrum, ubi lata eſt ſententia condemnatoria, revocata priore, non conceditur. *Put. deciſio. 150. lib. 2.*

Cap. III. Quando opponi poſſit.

Sequeſtrum apponi non debet ſuper beneficio, quando non agitur principaliter ſuper ipſo beneficio, ſed ſuper membro, vel re illius, *idem Ver. dec. 153. ſeu 4. p. 3.* ¶ Sequeſtrum in beneficio apponitur, quando poſſidens, lite pendente, accepit poſſeſſionem attentando. *idem Vera. deciſ. 157. ſeu 8. part. 3.* ¶ Sequeſtrum non debet contra monachum (licet non ſit ſolvendo) apponi, niſi probetur eum fructibus abuti, aut alia cauſa dilapidationis. *Put. dec. 166. lib. 0.*

Cap. IV. Quando fieri poſſit ſequeſtrum, vel non.

Ut licite poſſit fieri ſequeſtratio, quatuor requiſita concurrere debent, *de quibus vide per Myn. obſerv. 18. cent. 2.* ¶ In immobilibus inhibitio fit loco ſequeſtri. *Vera. deciſ. 158. ſeu 9. port. 3.* ¶ Duobus dominis directis contendentibus ſuper reditibus, & domino utili, ſeu poſſeſſore offerente id, quod debet, devenitur ad ſequeſtrum rei oblatæ, & debitæ. *lib. tit. 10. arreſt. 7.* ¶ Fit ſequeſtrum de bonis hæreditariis, altero hærede reluctante, & diffeteute diviſionem. *Papon. lib. 15. tit. 7. arreſt. 4.* ¶ Duobus contendentibus ſuper beneficio, & nemine ipſorum fidem faciente de titulo, devenitur ad ſequeſtrum dicti beneficii. *Papo. lib. 8. tit. 21. arreſt. 1.* ¶ Propter diſcordiam conſortum, pervenitur ad ſequeſtrum de re indiviſibili, *l. ſi qua 5. ff. fam. herciſc.* ¶ Sequeſtrum poteſt fieri de voluntate partium, & per illud tranſit poſſeſſio in eum, cui res traditur. *Guid. Pap. ſing. 762.* Niſi cauſa cuſtodiæ res ſequeſtretur. *l. intereſſe 39. ff. de acq. poſſeſſ.* ¶ Fructus dicitur ab appellante diſſipari, ſicut poſſit fieri ſequeſtratio, ſi illos in ſuos uſus convertat, niſi eſſent tales, qui ſervando ſervari non poſſent. *Henr. Boer. in ſuis ſing. tit. ſequeſtratio, & arreſtum, n. 3.* ¶ Poſſeſſio rei depoſitæ apud ſequeſtrum, licet perdatur, non tamen perditur commodum ipſius, & ſequeſtratæ res, quæ ſervando ſervari non poſſunt, debent vendi, & pretium in ſequeſtrum teneri. *Bart. in l. ſi oleum 10. ff. de dolo.* Vel retineri. *idem in l. poſtquam 5. § qui legatum. ff. ut in poſſeſſ. legato.*

Vel non.

Sequeſtrum fieri non poteſt, niſi debitor oſtendatur per publicum inſtrumentum. *Ant. Corſet. in ſuis ſing. lit. S. ſing. ſequeſtrum.* ¶ Sequeſtratio jure Civili non fit propter rei abſentiam; jure Canonico fit. *Bart. in ſuo tract. de differen. int. jus Can. & Civil.* ¶ Sequeſtrum in cauſa appellationis fieri non poteſt, niſi probetur ſummarie, quod immineat timor dilapidationis, & baratationis fructuum, aut quod poſſeſſor non ſit ſolvendo, ſed in cauſa executiva, & hypothecaria, poteſt ſemper fieri, etiam ſi quis ſit ſolvendo. *Borgn. deciſio. vigeſima tertia, de judic.*

Cap. V. Quando ſit prohibita.

Regulariter ſequeſtrum eſt prohibitum. *Cravet. conſ. 270. nu. 6.* Sed dictum limitatur, certis in caſibus, *de quibus vide per Cabal. millelo q. 930. Rebuff in conſtit. Reg. tract. de ſequeſt. art. 1. gl. 0. vide conſt. antiq. Sabaudia, tit. de ſequeſt. lib. 2. fol. 25. mihi.* ¶ Sequeſtrationes ſunt de jure prohibitæ: ideo non impediunt executionem contra debitorem. *Guid. Pap. q. 010.*

Cap. VI. Quando impediri poſſit, vel non.

An ſequeſtrum impediatur ex unica ſententia in favorem poſſidentis lata, licet in alia inſtantia fuerit revocata, *vide Creſt. deciſ. 4. tit. alias 272.* ¶ Sequeſtrum decretum poſt ſententiam diffinitivam inter alios colligitantes latam, an impediri poſſit per tertium intereſſe ſuum deducentem, *vide Dd. de Rota, deciſ. 11. tit. de ſenten. & re judic. in antiq. alias 394.* ¶ Reſignatarius impedit ſequeſtrum beneficii contra alios, qui habent proviſiones ex alia cauſa. *Papon. lib. 8. tit. 10. arreſt. fin.* ¶ Sequeſtrum ſuſcipere nemo invitus cogitur de jure, tamen contrarium de conſuetudine ſervatur. *Joſeph. Lud. deciſio. Luc. 51. n. 8. Rebuff. in conſtitutio. Reg. tract. de ſequeſt. articul. 1. gloſſ. 2. n. 12. & 19. tom. 3.*

Cap. VII. Quando relaxari poſſit, vel non.

An ſequeſtrum decretum ſit relaxandum ad inſtantiam ſubrogati, etiam literis non expeditis ſuper ſubrogatione, *vide Creſcen. deciſ. 5. alias 155. tit. de ſequeſt. poſſe. & fruct.* ¶ Sequeſtrum diſqueſtrari petens, intra ſex dies allegationes proponere debet. *Afflict. deciſ. 98. num. 6.* ¶ Sequeſtrum quando dicatur bene relaxatum, maxime virtute cautionis de reſtituendo pecunias in eventum ſuccumbentiæ, per quam videtur conſultum parti, *vide Vera. dec. 150. ſeu 1. part. 3.* ¶ Illi, ad cujus inſtantiā fuit

factum

factum ſequeſtrum, poteſt præfigi tempus à judice ad agendum, intra quod ſi non agat, debet pati deponenti relaxari ſequeſtrum. *Bald. ſing. 41. vide Menoch. d. caſ. 457.* ¶ Sequeſtrum ſuper beneficio poſt latam primam ſententiam in Curia Romana, eſt relaxandum, non obſtante nullitate oppoſita. *Vera. deciſio. 156. ſeu 7. part. 3.*

Vel non.

Sequeſtrum non poteſt relaxari per primum Judicem, quando cauſa pendet per appellationem coram judice appellationis, *idem Vera. deciſ. 160. ſeu 11. part. 3.* ¶ Sequeſtrum appoſitum primo in cauſa petitorii contra intruſum, non debet relaxari in favorem alterius obtinentis in poſſeſſorio. *Put. deciſ. 305. lib. 1.* Et hoc verum, etiam præſtita cautione, *idem. dec. 311. eod. lib.*

Reddi debeat.

Sequeſtrata res reſtituitur vincenti, vel ei, per quem non ſtat, quominus judicium agitetur, & ſi pereat, perit periculo ſequeſtrantis indebite. *Bart. in d. l. 10. ff. de dolo.* ¶ Sequeſtrum reddi non debet niſi judicis auctoritate. *Rebuff. d. tract. de ſequeſt. art. 1. num. 17.* ¶ Quid reſtituendum, & ſervandum in reſtitutione rei ſequeſtratæ, *vide Rebuff. ibid. art. 5. gl. 1.*

Cap. VIII. Quando removeri, vel tolli poſſit.

Sequeſtrum quando debet removeri, præſtitis aliis cautionibus loco alterius idoneæ, quæ cautiones requirantur, *vide Vera. deciſ 154. part. 3.* ¶ Sequeſtrum ordinario ſatisdationis remedio, tolli, *ſcribunt Mago. deciſ. Luc. 6 Ioſeph. Lud. deciſ. Luc. 51. Rot. Genuen. deciſio. 190. num. 20. facit l. ſi fidejuſſor. 7. §. fi. ff. qui ſatisda. cogan.* ¶ Sequeſtrum tollitur per juratoriam cautionem, quando perſona (adverſus quam eſt factum ſequeſtrum) eſt honeſta, & non ſuſpecta, alias ſecus. *Mynſing. obſerv. undecima, cent. ſecunda. Iaff. Lanfr. Balb. deciſ. 6. vide And. Gail. obſervatio. 148. lib. 1.* ¶ Quot modis tollatur ſequeſtrum, *vide per Magon. deciſio. 115. Rot. Floren.* Et ſatisdatio eſt medicina ſequeſtri, ut illud relaxetur, & debet præſtari de judicio ſiſti, & judicato ſolvendo, *Cabal. milleloq. 643.* ¶ Si bona ſequeſtrata ſint forenſis, & ibid. perpetuo non ſint manſura, nec hypothecata, per ſatisdationem tollitur ſequeſtrum, *Borg. Caval. deciſ. 3. de judic.* ¶ Sequeſtrum factum loco miſſionis propter ſcandalum evitandum, revocari debet, oblata cautione de reſtituendis expenſis, *cap. 1. ex. de ſequeſt. poſſe. & fruct.*

Cap. IX. Qui ſequeſtrare poſſit, vel non.

Creditor poteſt ſequeſtrare bona in loco contractus, vel ubi ſunt ratione hypothecæ, *Borg. Caval. deciſ. 3. de judic.* ¶ Creditor poteſt ſuum debitorem jurare ſuſpectum, ſed hoc non habet locum in parvo debito, *Lud. Roma. ſing 97.* ¶ Plura ſunt genera eorum, apud quos res ſolent ſequeſtrari & reponi, *de quibus vide per Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de ſequeſt. Tom. 3.* ¶ Poſtquam Judex declaravit ſequeſtrationem faciendam, ſua ſententia debet mandari executioni, non obſtante appellatione, *Rebuff. in dd. ſuis comment. tract. de ſequeſtr. art. 1. gl. 2. num. 13. Tom. 3. ſed vide ibid.* ¶ Judex etiam in caſibus, quibus ſequeſtratio eſt prohibita, poteſt tempore recollectionis fructus ſequeſtrare, *Bartol. in l. Imperatores 21. §. iisdem. ff. de appellatio & relatio. num. 7.* ¶ Poſſeſſores tenentur relinquere ſequeſtris poſſeſſionem vacuam: & Judex dat ſequeſtrum, ſi partes non conſentiant, *Rebuff. d. tract. de ſequeſt. art. 4. gloſſ. 3.* ¶ Judex non debet ad ſequeſtrationem alicujus rei, vel juris, procedere, niſi quatuor concurrentibus, *Gui. Pap. q. 246.* ¶ Primo, debet illi ſaltem ſummarie conſtare de jure creditoris, vel alterius qui ſequeſtrum petit, *Guid. d. q. 246.* ¶ Secundo, debet Judex evocari facere debitorem, vel alium, in cujus præjudicium petitur ſequeſtrum, aut requiritur, *Guid. d. q. 246.* ¶ Tertio, debet illi conſtare, quod ille, qui ſequeſtrum petit, hoc faciat ad juris ſui, vel debiti conſervationem, & non cauſa calumniæ, vel æmulationis, & ſuper his jurare debet, Judice deferente, *Guid. d. q. 246.* ¶ Quarto, quod ex perſona debitoris, vel alterius (contra quem ſequeſtrum petitur) immineat, vel appareat ſuſpicio. *Guid. d. quæſt. 246. num. 5. & Menoch. de Arbitra. lib. 2. caſ. 457.* Quibus ceſſantibus, non debet procedi ad ſequeſtrationem, niſi de via facti dubitaretur, *idem Guid. dict. quæſt. 246.*

Cap. X. Quæ ſequeſtrari poſſint, vel non.

An mulier ſit ſequeſtranda, quæ durante lite ſuper matrimonio, ſecundo loco nubit, ad impediendum, ne carnaliter conjungatur ſecundo viro, *vide Creſc. deciſ. 3. alias 183. tit. de ſequeſt. poſſeſſ. & fruct.* ¶ Poſſeſſio litigioſa ſequeſtrari poterit, ne partes ad arma veniant: Ideo in Camera Imperiali adeſt conſtitutio de ſimili poſſeſſione ſequeſtranda: ſed quando locum habeat, *vide Andr. Gail. obſerv. 5. lib. 1.* Et ita obſervatur apud Gallos, *ut habetur in libris placitorum Curiæ lib. 9. tit. 9. de ſequeſtratio. in deciſ. 96. n. 11.* ¶ Lata ordinatione, qua dictum fuerat bona contentioſa eſſe ſequeſtranda, qualiter ſit procedendum ad ſequeſtrum, *vide Pap. lib. 8. tit. 10. arreſt. 1. & ſeqq.* ¶ Quando poſſeſſio, & fructus debeant ſequeſtrari, *vide Caſſad. deciſ. 1. & ſeqq. de ſequeſtratio. poſſeſſ. & fructib.* ¶ Rei vendicatione conventus ſi opponat exceptionem excommunicationis, debet interim poſſeſſio cum fructibus ſequeſtrari, *Marin. in ſuo Spec. part. 4. tit. an ſit judic. civil vel crim diſtinct. 3. num. 8.* ¶ Arreſtari, & ſequeſtrari res mobilis extranei debitoris quando poſſit, *vide Rebuff. in conſt. Reg. tract. de de litte. oblig. ar. 6. gl. 3. num. 41.* Et quando tale ſequeſtrum debeat relaxari, *vide ibid.* ¶ Non ſolum bona debitoris extranei ſiſti poſſunt, ſed etiam nomen debitoris, *Rebuff. ibid. n. 63.* ¶ Dimiſſus in poſſeſſionem cauſa cuſtodiæ, fructus diſſipati revocantur, & cum aliis ſequeſtrantur, *c. 2. ex. de ſequeſtra. poſſeſſ. & fruct.* ¶ Sequeſtrari debet beneficium Judicis officio, quando conſtat lite pendente, notorie de non jure partis. *Venur. deciſ. 151. ſeu 2. part 3.* ¶ Quando eſt controverſia inter hæredem, & legatarium de re legata, vel fideicommiſſo ſubjecta, fructus reponuntur apud idoneum virum, nomine ſequeſtri, *l. poſtquam §. Imperator. ff. ut legato. ſeu fideicom. nomine caveat.* ¶ Si perſona eſt ſuſpecta, poteſt res, de qua litigatur, ſequeſtrari, *l. ſi fidejuſſor. 7. §. fi. ff. qui ſatiſ. cog.* ¶ Dos quibus caſibus ſequeſtretur, *vide Bart. in l. 25. n. 3 ff ſolut. matrim.* ¶ Sequeſtrati fructus nunquid, & quando debeant, interpoſita appellatione à ſententia lata in favorem actoris, ad reſtitutionem rei cum fructibus, *vide Natt. conſ. 584 & cap. quoties 2. quæſt. 6.* ¶ Tempore nundinarum negotiatores, & alii ad nundinas concurrentes; non poſſunt ibid. ex ante geſtis conveniri, neque eorum merces ſequeſtari, *l. 1. C. de nundin. & mercat.*

Cap. XI. Qui ſint effectus ſequeſtrari.

Sequeſtrum regulariter tollit ſatisdatio, dummodo in ſatisdatione promittatur de reſtituenda pecunia ſine procraſtinatione, fallit in caſibus, *de quibus vide per Jaff. Lanf. Balb. deciſ. 240.* ¶ Sequeſter beneficii, pendente lite, præſentat, *Franc. Marc. quæſt. 4. DD de Rot. deciſ. 5. de electio. in antiq. alias 324.* ¶ Sequeſtrarius dicitur violaſſe ſequeſtrum, ſi rem ſequeſtratam tertio conſignaverit

rit ſine mandato judicis, & tunc tenetur ad pœnam ſibi impoſitam. *Vera. deciſ. 155. ſeu 6. part. 3.* ¶ Recuſans conſentire ſequeſtrationi ordinatæ, punitur, *Papon. lib. 8. tit. 10. arreſt. 5.* ¶ An violans ſequeſtrum, quod erat appoſitum poſt ſententiam latam ſuper attentatis, incidat in pœnam Clementinæ, *ad compeſcendas, extr. de ſequeſt. poſſeſſ. & fruct. vide Put. dec. 45. li. 2.* ¶ Intimato ſequeſtro, ſi non acceperint poſſeſſionem ſequeſtratoris, an ſit locus d. Clementinæ, *vide Creſcen. deciſ. 2. alias 137. tit. de ſequeſtr. poſſeſſ. & fruct.* ¶ Violans ſequeſtrum factum ex officio, puta propter attentata, non amittit jus ſuum, quia non eſt locus d. Clementinæ, *Jo. Mohed. deci. 329.* ¶ Violans ſequeſtrum appoſitum ſuper beneficio in vim ſententiæ nullæ, incidit in pœnam dictæ Clementinæ, compeſcendas. *DD. de Rot. deciſ. 1. de ſequeſt. poſſeſſ. & fruct. in antiquis, alias 510.* ¶ Cenſus currit uſq; ad reſtitutionem ſortis principalis, etiam quod ſors fuerit ſequeſtrata à tertio in manibus debentis ſolvere, *Ver. dec. 103. p. 1.* Sed, an creditor poſſit agere contra debitorem, non obſtante ſequeſtro, *vide Gui. Pap. q. 340.* ¶ Excuſatur debitor à pœna poſt ſequeſtrum, *Cabal. milleloq. 645.* Sed quid, ſi creditor offerat ſatisdationem indemnitatis debitori, cui facta eſt inhibitio, *vide d. millel. 645.* ¶ Sequeſtrum Judicis excuſat à mora, & ab intereſſe, quando eſt factum ante moram commiſſam, & tempus ſolvendi; ſecus ſi poſt, vel interim ſequeſter perciperet fructus, aut aliud emolumentum, *Borg. Caval. deciſ. 25. de contract. part. 2. num. 21.* ¶ Si ſequeſtrum ſit injuſtum, tenetur ille, qui illud fecit fieri, ad damna & intereſſe, *Borg. d. deciſ. 25. num. 22.* ¶ Sequeſtratio ſub manu Regia neminem expoliat: & ſequeſtrationem opponens impedire poteſt, ſi in promptu oſtendat de jure ſuo, *Boer. deciſio. 172.* Licet ſequeſtrationem impedire non poſſit, ille qui de manu hæredis acapere debet, *Boer. ibid. num. 15.* ¶ Sequeſtro injuſte conceſſo, datur actio pro intereſſe paſſo, primo contra Commiſſarium concedentem, & in ſubſidium contra partem requirentem, *Papon. lib. 8. tit. 4. arreſt. 6.* ¶ Si ſequeſter ſolvendo non ſit, quando de partium voluntate receptus fuit, non tenetur Judex; ſecus ſi ſolius ipſius Judicis auctoritate. *Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de ſequeſt. artic. 4. gloſſ. 3. n. 5.* Sed quid quando fuit datus ad unius partis inſtantiam, *vide ibid.* ¶ Res ſequeſtrata non debet locari uni ex collitigantibus, *vide Pap. lib. 8. tit. 10. arreſt. 9.* Sed locatio ipſius rei ſit partibus auditis, *Rebuff. in dd. conſtitut. Reg. tract. de ſequeſt. art. 1. gloſſ. 3.* Et plus offerenti. *Rebuff. ibid. gloſſ. 4.* ¶ Res præſumitur illius, in cujus odium fuit factum ſequeſtrum, *Rot. Genu. dec. 13. n. 16.* ¶ Res ſequeſtrata non poterit interim vendi, *Guid. Pap. quæſt. 210. num. fin.* ¶ Per rei ſequeſtratæ exhibitionem, aut præſentationem conſulitur indemnitati creditoris, *Cravett. conſ. 272. num. 6.* ¶ Fidejuſſor rei ſequeſtratæ, duo tenetur promittere, nempe rei ſequeſtratæ repræſentationem, & de re non baratanda, *Crav. conſ. 272. num. 6.*

Cap. XII. Quando ceſſet, ſit nullum ſequeſtrum, vel duret.

Fidejuſſor ſi detur idoneus, ceſſat ſequeſtrum. *Pet. de Raven. ſingul. 222. Bart. in l. litibus 19. Cod. de agric. & cenſ. lib. 10.* *Quibus modis dicatur nullum. *Gratus conſ. 23.* ¶ Sequeſtrum durat, donec parti illud obtinenti ſit ſatisfactum, *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 427.* Vel alias, *ut tradit ibid. Menoch.* ¶ Sequeſter in prima inſtantia datus durabit, pendente appellatione, *Rebuff. tract. de ſequeſt. ar. 7. num. 10.* ¶ Sequeſtrum factum contra formam ſtatuti, eſt ipſo jure nullum, *Borg. deciſ. 23. de judic.* ¶ Tempus ſatisdationis de reſtituendo rem ſequeſtratam, non durat, niſi triennio, quod incipit currere, à tempore litis conteſtatæ, *Bart. in l. litibus 19. de agric. & cenſit. lib. 10. num. 6.*

Cap. XIII. Sequeſtrarius, quæ facere poſſit.

Poſſeſſio rei ſequeſtratæ per judicem non perditur; quia videtur facta cauſa cuſtodiæ, niſi de voluntate Judicis aliter conſtet; ſed, an ſequeſter habeat aliquam actionem pro ipſa re, ſi illam amiſerit, *vide Bartol. in d. l. 39. ff. de acquiren. poſſeſſio.* ¶ Hoſpes, apud quem beſtiæ ſub ſequeſtro remittuntur, jus retentionis beſtiarum habet, donec expenſæ cibariæ ſibi perſolvantur, & ita judicavit Senatus. *Sol. in conſtitut. antiqu. Sabaud. gloſſ. ſuper 3. part. decreti, abuſionibus, tit. de captura, &c. num. 7. fol. 133.* ¶ Sequeſter neceſſarius rei contentioſæ, per Judicem appoſitus, non poſſidet civiliter, nec naturaliter, ſed nihilominus prior poſſeſſor poſſidet, quod procedit, nedum in ſequeſtro Prætorio, ſed etiam in judiciali, miſſo irrevocabiliter ex cauſa judiciali. *Gaſp. Cabal. milleloq. 26.* Nam ſequeſtratio neceſſaria ex legis, vel judicis neceſſitate non privat quem ſua poſſeſſione, quod ſecus eſt in voluntaria, *idem Cabal. milleloq. 929. Hier. de Monte in ſuis quæſtio. q. 23. Andr. Gail. obſerv. 5. lib. 1. Guid. Pap. q. 246. Caſſad. dec. 24. n. fin. & Henric. Boer. in ſuis ſing. tit. ſequeſtratio. 1.* ¶ Sequeſter non poteſt officium ſuum deponere ſponte, niſi ex cauſa, & tunc judice interveniente, & vocatis partibus, *d. l. 5. §. ſi velit. ff. depoſit.* ¶ Sequeſter ſalarium recipere poteſt, *Rebuff. ibid. art. 1. numer. 19.* Et differt à depoſitario, ſed in quibus, *vide tractat. de ſeq. to. 3. num. 11.* ¶ Quando ſequeſtratio competat remedium can. reintegrandæ, *vide eundem de Mont. d. quæſt. 23.*

Cap. XIV. Ad quæ teneatur, vel non.

Sequeſter coram Judice (de cujus mandato recepit ſequeſtrum) rationem reddere de fructibus debet: idem circa rei reſtitutionem ſervatur. *Rebuff. ibid. art. 7.* Sed redditio rationum quomodo fiat, *vide ibid.* ¶ Sequeſtrarius ſolvens alteri, quam domino, liberatur, ſi juſſu Judicis ſolvat. *Menoch. de Arbitr. lib. 2. caſ. 137. num. 13.* ¶ Contra ſequeſtrum habet locum depoſiti actio, qua is tenetur rem exhibere in loco convento. *l. ei apud quem 5. §. in ſequeſtrum. ff. depoſiti.* ¶ Sequeſter operam tantum conferre tenetur, non autem impenſas erogare; ſed an ſalarium petere poſſit, *vide Joſeph. Ludo. 51. Luc. num. 11.* ¶ Sequeſtarius non poteſt ſe eximere ab onere illo, niſi ex cauſa, & mandato Judicis, *Joſeph. d. deciſ. 51. num. 15. Rebuff. in conſtitut. Reg. tractat. de ſequeſtr. ar. 1. gloſſ. 2. num. 21. Tom. 3.* ¶ Quia ſequeſter æquiparatur in omnibus, & per omnia depoſitario, non tenetur de levi, & leviſſima culpa, *vide eundem Joſeph. Lud. d. deciſ. 51. Luc. num. 15. & 16.* ¶ Sequeſter non niſi ſimplex cuſtos, & commodatarius eſt, ideo in eum non transfertur dominium; ſed, an illi debeatur ſalarium, *vide Franc. Marc. q. 443.* ¶ Sequeſter de cuſtodia, & culpa tenetur, ideo obligatur de bonis mobilibus, & fructibus, qui ſervando, ſervari non poſſunt, ſi non alienaverit, *idem Marc. q. 444.* ¶ Sequeſter pro re ſequeſtrata, qua actione conveniri poſſit, *vide Bart. in d. l. poſtquam 4. §. Imperator ff. ut legato. ſeu fideicommiſſo. can. caveat.* ¶ Sequeſter tenetur ſervare legem à partibus ſibi datam *l. is penes 6. C. depoſiti.* ¶ Sequeſter non tenetur rem reſtituere, niſi finita lite, vel cum per actorem ſteterit, & contra illum, qui fecit fieri ſequeſtrum indebite, actione de dolo ſuccurritur, ubi alia actio deficit. *d. l. ſi oleum 10. ff. de dolo malo.* ¶ Præſente utraque parte, ſequeſter ſolvens liberatur, *Rebuff. tract. de ſeq. tot. 3. num. 3.* Sed officium ſequeſtri quando finiatur, *vide ibid. num. 6.*

Cap. XV. Miſcellanea.

Impenſæ factæ in re ſequeſtrata: quomodo ſint computandæ, *vide Rebuff. ibid. art. 2. gloſſ. 1. & art. 3. gloſſ. 1.*

Et

Digitized by Google

Et quarum deductio permittatur in ſequeſtro, *vide ibid. gloſſ. 2.* ¶ Quamvis debitor, cui fit proteſtatio, ne ſolvet, tamen fallit, quando fit auctoritate Judicis, quia tunc tenetur parère, & excuſatur abſque alie exhibitione inſtrumenti. *Pet. de Rau. ſing. 54.* ¶ Inſtrumenta apud ſequeſtrum depoſita per conductorem, debent de jure reddi ipſi conductori facta ſolutione. *l. propter 5. C. depoſit.* ¶ Executio facte contra ſequeſtrum, nulla præcedente citatione velet. *Hiero. de Monte in ſuis quæſt. q. 23.* ¶ Sententia ſequeſtri mandanda eſt executioni, non obſtante appelletione. *Cabal. milleloq. 931. & Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de ſequeſt. ar. 1. gl. 2. n. 13. Tom. 3.* ¶ Faciens rem alienam ſine cauſe ſaiſiri, ſeu ad manum Domini ponere, tenetur actione injuriarum, *Boer. in ſing. tit. de ſequeſt. num. 7.*

TITULUS CCLXIV.

De ſcriptionibus.

DEſcriptio bonorum facile conceditur, cum nemini præjudicium afferat, *vide in deciſ. Pedem. fol. 112. in conſil. ibid. impreſſo. n. 26.* ¶ Quando eſt lis ſuper erboribus jam inciſis, facta deſcriptione, & præſtite cautione de reſtituendo in eventum ſuccumbentiæ nemora debet relaxeri, *Ven. dec. 158. ſeu 9. part. 3.* ¶ In caſibus, in quibus prohibita eſt ſequeſtratio, poterit tamen pars petere rerum, & fructuum deſcriptionem fieri, ad hoc, ut quantites rerum & fructuum facilius probari poſſit, *Rebuff. in conſtitut. Reg. to. 3. tract. de ſequeſtra. art. 1. gloſſ. 2. num. 9.* Nam licet ſequeſtretio ſit prohibita, non tamen eſt prohibita deſcriptio, niſi certis in caſibus, *de quibus vide per Bart. in l. 1. §. eligitur. ff. de ventr. in poſſeſſ. mittend.* ¶ Deſcriptio bonorum, ne bone pereant, poteſt fieri in caſibus, in quibus eſt prohibita ſequeſtretio. *Bart. in l. fin. §. fi. ff. de requir. reis.* ¶ Poſſeſſor utitur fructibus, lite pendente. *gloſſ. pen. in c. hac quippe 3. quæſt. 6.*

TITULUS CCLXV.

De temporibus appellationum, & reviſionum, earumq; deſertione.

Cap. I. Fatale. Tempus: Dilatio: Terminus: Quid ſit.

FAtalia ſunt triplicia, nam quædam ad interponendam appellationem, quædam ad introducendam coram Judice appellationis & alie ad illam finiendam, & proſequendam ſpectant, ſed de fatalibus interponendæ *vide per Andr. Gail. obſerv. 139. lib. 1.* ¶ Tempus multiplex eſt in eppellatione, *ut habetur per Rebuff. in conſt. Reg. tract. de appellatio. in præfatio. n. 43. Tom. 3.*

Cap. II. Quale ſit.

Appellationum tempora ſunt continua, & in illis computantur feriæ. *vide l. 1. C. de fer. & infr. titul. prox.* ¶ Inſtentia decreti, ſubrogatur loco inſtantiæ juris communis: & inſtantia ſupplicationis eſt ſimilis inſtantiæ cauſæ eppellationis. *Rot. conſil. 94. volum. 1.* Et ſecundum illam regulatur, *ibid. num. 22.*

Cap. III. Quando peti, fieri poſſit.

Fatalium prorogatio, an fieri poſſit à Rota, quoties ſibi videtur etiam ſine partis citatione, *vide Creſcen. deciſ. 3. alias 230. tit. de offic. & poteſtat. Judi. deleg.* ¶ Appelletus ſi dilationem petierit ad probandum de jure ſuo, hæc dilatio non imputabitur appellanti. *Ozaſ. deciſ. 28. num. 12.*

Cap. IV. Quando currat, vel non.

An fatalia currant in Regio Senetu, *vide Affiict. deciſ. 78.* Et quid in cauſa appelletionie introductæ in Principis conſiſtorio, *vide Affl. deciſ. 78. Gram. deciſ. 13. Franc. Marc. q. 420. Rot. Gen. deciſ. 179. num. 4. Andr. Gail. obſerv. 141. dec. 4. Rol. conſ. 11. vol. 2. & c. ei, qui appellat. q. 6.* ¶ Decem dies qui dantur ad appellandum, currunt regulariter à tempore prolatæ ſententiæ, ita ut dies ille, quo lata eſt ſententia, pariter computetur. *Mynſ. obſer. 2. cent. 2.* ¶ Regule limitatur primo, quando non adeſt facultas adeundi judicem, à quo vel ad quem. *Mynſ. d. obſerv. 2.* ¶ Secundo limitatur, quando ſententia eſſet late, abſente parte: nam tempus ad appellandum ab initio eſt utile, ſed quoad progreſſum continuum. *Mynſing. dict. obſerv. 2. vide infra tit. prox.* Nec ſententia lata, ebſentibus domino, & Procuratore, tranſit in judicatum, niſi poſt decem dies, à die ſcientiæ. *Affl. deciſ. 344. vide Capic. deciſ. 139.* ¶ Tempus appellandi à ſententia lata ſub conditione, incipit currere à tempore ſententiæ latæ, non conditionis purificetæ. *Guid. Pap. q. 057. Mynſing. obſerv. 95. cent. 5. cap. biduum 2. q. 6. & l. 1. §. biduum, & §. fi. ff. quando appellandum ſit.* ¶ An triginta dies, intra quos Judex, à quo, debet apoſtolos concedere, incipiant currere à die ſententiæ, vel à die appellationis interpoſitæ, *vide Maran. in ſuo Spec. tit. & quandoque appellatur. num. 219. part. 6. Guid. Pap. q. 436. n. 34.* Quod ſolum incipiant currere a tempore appellationis, *tradunt Dd. de Rot. deciſ. 5. tit. de appellatio. in novis, alias 29. vide deciſ. 15. ibid. alias 102. Guid. ſingul. 615. Hartm. cap. 9. fi. de appellatio. lib. 2. & Pap. lib. 19. tit. arreſt. 9.* ¶ Licet propter impedimentum contingens appellanti in ſecundo anno, non detur tertius annus, poterit tamen ei ſuccurri beneficio reſtitutionis in integrum adverſus lapſum ſecundi anni, *idem Jaſſ. dec. 478.* ¶ Tempus præfixum inſtantiæ, debet intelligi, ſi intra dicti temporis terminum, cauſa poterit expediri. *Caſſad. dec. 9. n. 10. tit. de appellatio.* ¶ Impedito facto adverſarii (cum ipſo jure competat ſecundum fatale) non eſt neceſſe petere declarationem ipſius ſecundi fatalis, *Capel. Toloſ. q. 175.* Quod fatalia non currant impedito facto adverſarii, *ſcribit etiam Vera. deciſio. 13. part. 2.* Idem in inſtantia. *Natt. conſ. 173. num. 17.* ¶ Tempus ad interponendam appellationem, ſupplicationem, ſeu reviſionem, intelligitur currere à die ſcientiæ, & talis ſcientia debet eſſe per intimationem inſtrumenti ſententiæ, quod etiam procedit, quando pars fuit perſonaliter citata ad audiendam ipſam ſententiam, & fuit contumax. *Ozaſ. deciſ. 142. num. 35. & 39. c. biduum 2. q. 6.* ¶ Tempus eppellationis proſequendæ computatur à die appellationis interpoſitæ; non autem commiſſionis præſentatæ. *Put. deciſ. 56. 151. & 154. l. 2. Gail. obſerv. 141. lib. 1. vide Pap. lib. 19. tit. 6. arreſt. 9.* Sed quid in hac Patria, *vide decretum in novis ordinibus, tit. della proſecutione dell' appellationi, &c.* ¶ Tempus aſſignetum Judici ad cauſam decidendam, incipit currere à tempore præſentationis reſcripti, *c. ſuper eo 12. ex. de appellatio.* ¶ Fatalia introducendæ appellationis à die interpoſitæ, currere incipiunt, quando terminus fatalium expirat in feriis, ita tamen ut ſi introductio eppellationis propter incidentes ferias ante finem termini fieri nequeat, appelletio non remaneat deſerta, dummodo in prima audientia poſt ferias introducetur, *idem Gail. obſervatio. 140. lib. 1.* ¶ Petenti jus dici intra debita tempora, non poteſt imputari de lapſu inſtantiæ, tamen ſecundum Bald. debet peti pluries. *Jaſſ. Lanſ. Balb. deciſ. 128. & Andr. Gail. obſerv. 141. num. 9. lib. 1.* ¶ Fatalia an currant mortuo appellante. *vide Creſcen. deciſ. 4. alias 111. tit. de appellatio.* ¶ Inſtantia cauſæ appelletionis, currit à die illius interpoſitionie: fallit, quando eſt eligendus de numero confidentium: tunc enim ante electionem nullum currit tempus. *Hippol. de Marſ. ſingul. 51.* ¶ Tempus non negligenti minime currit, & tempus appellationis proſequendæ, an incipiat incurrere à die appellationis interpoſitæ, *vide Bart. in authen. de appellatio.* ¶ Si ſententia præcipiat aliquid fieri ad cer-

tum terminum; tempus ad appellandum currit à tempore ſententiæ non autem à die finiti termini, *cap. quoad 15. extr. de ſentent. & de re judic.* ¶ Tempora data ad appellandum ita currunt minoribus, uti majoribus, *Ozaſc. deciſ. 158. num. 10. vide Bart. in l. 5. C. ſi adverſus rem judicatam,* tamen datur reſtitutio. *Abb. conſ. 77. part. 2.* ¶ De tempore interponendæ, introducendæ, & exercendæ appellationis, & quando illud currat, & ſi currat, quando quia reſtituatur, etiam finita inſtantia, *vide per Bart. in tit. C. de tempo. appellatio. & in authen. de appellatio.* ¶ An fatalia currant, pendente termino remiſſoriæ datæ pro examinandis teſtibus cauſæ, *vide Caſſa. deciſ. 9. tit. de appellatio.* ¶ Fatalium curſus publico jure introductus eſt, *Caſſad. d. deciſ. 9.* ¶ Non legitime defenſus per Procuratorem, & condemnatus, poteſt appellare à tempore ſcientiæ, *Ægid. Bellam. concluſio. 339.* Tamen, quod tempus datum ad appellandum currat dominio à die ſcientiæ Procuratoris, quando judicium per Procuratorem fuit agitatum, *ſcribit Jaſſ. Lanf. Balb. deciſ. 253.* Sed primum dictum poſſet ſuſtineri, quando Procuratoria contumacia eſſet expreſſa, & doloſa, *vide eundem Jaſſ. deciſio. 397.* ¶ Conſtitutiones novæ Pedemon. tit. *dell' introduttioni dell' appellationi*, ibi. *intimata ò ſia notificata*, declarantur *per Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 227.*

Vel non.

Impedimentum facit, ut fatalia non currant. *Ozaſch. deciſ. 28. num. 10.* Et tunc ſubvenitur impedito per reſtitutionem. *Capel. Thol. quæſt. 321.* Tamen debet probari, antequam ſecundum fatale concedatur, *idem Ozaſ. ibid. numer. 15.* Et probatur per juramentum, ſi ex longinquo appelletur. *Afflict. deciſ. 79.* ¶ Tempus inſtantiæ non currit à die, quo producta ſunt capitula probatoria, donec articulus admiſſionis capitulorũ, fuerit terminatus: quia terminus non currit, ubi diſputatur ſuper eo, quod expediendum erat. *Natt. conſ. 173. numer. 16. Tom. 1.* De inſtantia primi judicii, *vide ſupra tit. de inſtant.* ¶ Tempus fatalium non currit tempore retardatæ expeditionis actorum, ſi ſtet per Secretarium, *Barth. de Capu. ſing. 196.* Et quando currat conceditur reſtitutio, *ibid. ſing. 97.* ¶ Juſtus metus excuſat, ne tempus, intra quod poteſt appellari, currat, proteſtatione ſuper hoc facta, alias ſecus, *c. ſi. ex. de appell.* ¶ Tempus proſequendæ appellationis, quibus in caſibus non currat, *vide Perilluſtr. D. P. Theſſau. deciſ. 10.* Et quid juris, ſi cauſa ſit aſſignata dietim, *vide ibi.* ¶ In quibus caſibus dicantur fatalia non currere, ſi per Judicem ſteterit quominus fuerit terminata, *vide Ozaſc. deciſ. 12. num. 9. Caſſad. deciſ. 9. tit. de appellatio. Andr. Gail. obſerv. 141 n. ſi. libr. 1. Dec. conſ. 677. & Bart. in auth. ut ſponſalitia largitas. §. hoc quoque.* ¶ Fatalia non currunt appellanti procedenti ſuper attentatis; quia attentatorum proſequutio impedit curſum fatalium, *DD. de Rot. deciſ. 10. tit. de appellatio. in antiqu. alias 89.* Nec currunt agenti ſuper ipſis attentationis, *ibid. deciſ. 79. alias 448.* Quando fuit appellatum à diffinitiva. *Hart. c. 21. tit. de appellatio. lib. 1.* ¶ Ubi ad proſequutionem alicujus judicii eſt præfixus terminus, ille non currit, pendente alio judicio præjudiciali. *Put. deciſ. 50. lib. 2.* ¶ Sententia cum ſit nulla, ſi ab eo, contra quem fertur, cauſa nullitatis committatur, fatalia, pendente hoc judicio, non currunt in cauſa appellationis, *Put. deciſ. 106. lib. 2.* ¶ Sententia nulla à fatalium lapſu excuſat. *Put. deciſ. 374. libr. ſecundo.* Sed an, appellatione deſerta deſeratur nullitas, *vide diſtinctionem traditam per Mynſing. obſerv. 77. cent. 2.* ¶ In cauſa nullitatis fatalia non habentur in conſideratione. *Cræv. conſ. 266. num. 8.* Et hoc verum, quando nullitas expreſſe deducitur, licet ſimul cum appellatione, quia tunc dicitur nullitas principaliter venire, *Cræv. conſ. 273.*

Cap. V. Quibus dari poſſit.

Unico die impeditus, habet ſecundum fatale, ſed impeditus aliquo tempore in ſecundo fatali, non habet aliud, ſed reſtituitur duntaxat ad tempus, quo fuit impeditus. *Gui. Pap. ſing. 607. vide Hartman. c. 14. titul. de appellatio. lib. 2.* ¶ Appellans impeditus in primo fatali habet integrum ſecundum, ſecus ſi fuerit impeditus in ſecundo, quia tunc habebit illud tempus, per quod impeditus fuit. *DD. de Rota, deciſ. 60. tit. de appel. in antiq. alias 603. & Guid. Pap. ſing. 332.*

Cap. VI. Quibus prorogari poſſit.

Pacto expreſſo, vel tacito, poſſunt prorogari fatalia, *Ozaſ. deciſ. 28.* Sed quod ſolum expreſſe poſſint prorogari, *habetur ib. n. 28. vide n. fin. & Perill. D. P. Theſſau. d. c. 244.* ¶ Ipſa fatalia, an poſſint prorogari, vel ſuſpendi, partium conſenſu, *vide Jaſſ. Lanf. Balb. deciſ. 426. Mynſing. obſerv. 49. cent. 3. Gail. obſerv. 140. lib. 1. num. 8 & obſervatio. 141.* Vel pacto. *vide Bartol. in auth. de appellat.* ¶ Tempora aſſignata per ſtatutum ad proſequendam appellationem, de conſenſu partium prorogari poſſunt per totum tempus à jure communi conceſſum, *Rol. conſ. 21. vol. 3.* ¶ Appellationis proſequendæ tempus prorogari poteſt à ſtatuto, vel conſuetudine, non à Judice. *Ant. Corſ. in ſuis ſing. lit. A. ſingul. appellatio 4.* ¶ Decendium ad appellandum non poteſt prorogari per partes; ſecus eſt in fatalibus, quæ poſſunt prorogari tam per compromiſſum, quam alias conſenſu partium, *Mynſing. obſerv. 68. cent. 2. Maran. in ſuo Spec. par. 6. titul. quandoque appellatur, numer. 336. Petr. de Raven. ſingul. 30. & 421. Anton. Corſet. in ſuis ſing. appellat. 4. & And. Gail. obſerv. 139. lib. 1.*

Cap. VII. Qui ſint effectus.

Tempus biennii non præjudicat appellanti, quominus ex cauſa legitima audiatur, ſaltem per beneficium reſtitutionis, *c. ex ratione 8. ex. de appellatio.* ¶ Fatalibus elapſis, perinde eſt, ac ſi non fuiſſet appellatum, *Ozaſ. deciſ. 109. num. ſi. & Gramm. deciſ. 13.* ¶ Fatalium elapſus appellationem enervat, *Afflict. deciſ. 78.* Et illa remanet deſerta, ſententiaque tranſit in judicatum, nec eſt opus, quod ſuper deſertione ipſius appellationis feratur ſententia, *ſecundum Dec. conſ. 436.* ¶ Prorogatio fatalium unius, prodeſt alteri habenti cauſam communem, & connexam *Put. deciſ. 460. lib. 2.* ¶ Lapſus inſtantiæ in cauſa appellationis eſt majoris præjudicii, quam lapſus inſtantiæ cauſæ principalis: quia in cauſa appellationis, per lapſum temporis extinguitur omne jus, cum maneat firma prima ſententia, ſecus in inſtantia cauſæ principalis, *Mattheſ. ſing. 24 in additio.* Idem. *Matth. Matheſ. ſcripſit ad tit. de tempo & appell. & hujuſmodi ſcripta reperiuntur poſt ſua ſingul.* ¶ Pars, contra quam eſt lata ſententia per Arbitros ſuper cauſa, à qua appellaverat, poteſt ſolvere pœnam, & redire ad Judicem appellationis, non obſtante lapſu fatalium, *Bart. auth. de appell. n. 6.*

Cap. VIII. Appellatio: inſtantia quando deſerta ſit, vel non.

Appellatio deſeritur, ſi ſententia non feratur intra fatalia, licet concluſum ſit in cauſa, *DD. de Rot. deciſ. 25. de appellatio. in antiq. alias 295.* Et tunc Judex non poteſt condemnare, nec à petitis abſolvere, niſi ab obſervatione judicii, *Rom. ſing. 795.* Nam fatalia currunt etiam poſt cauſæ concluſionem, *Gud. Pap. ſing. 615.* ¶ Appellatio, an cenſeatur deſerta per lapſum primi fatalis, licet appellans, & appellatus cauſam proſequuti

Digitized by Google

quuti fuerint, & intra ſecundum fatale judex appellationis ſuam protulit ſententiam, *vide Ozaſ. decíſ. 28.* ¶ Appellationem deſertam, poteſt princeps admittere ex aliqua veriſimili præſumptione; non autem Senatus niſi per viam reſtitutionis, probatis legitimis impedimentis. *Guid. Pap. q. 185.* ¶ Appellatione deſerta, an poſſit prior ſententia executioni mandari ſine nova ſententia, *vide Boer. decíſ. 206. num. 11.* Quia tunc condemnatus nullam habet dilationem, legalem ad præſtandum id, in quo erat condemnatus, *Mynſ. obſ. 70. cent. 2.* ¶ Appellatio an ſit deſerta propter non factam præſentationem proceſſus intra terminum ſtyli Curiæ, *vide Afflict. decíſ. 79.* ¶ Appellatio inſtituta à non habente mandatum, debet ratificari, intra tempus datum ad appellandum, & ad illam introducendam, alias ratificatio nihil proderit, *Guid. Pap. q. 13.* Sed quid, quando fuit interpoſita per procuratorem, & an dominus teneatur ratificare intra tale tempus, *vide Mann. in ſuo Spec. tit. & quandoque appellatur, num. 218.* ¶ Appellatio deſerta dolo, & negligentia procuratoria, nocet domino; tamen agi poteſt ad intereſſe contra ipſum procuratorem, *Caſſad. decíſ. 5. tit. de appellatio. Andr. Gail. obſerv. 143. num. 6. lib. 1.* Sed quando procurator non eſt ſolvendo, conceditur reſtitutio adverſus deſertionem & in beneficialibus ſemper conceditur, *Caſſad. dict. decíſ. 5. num. 3. & Andr. d. obſerv. 143.* ¶ Magis nocet appellatio deſerta, quam ſi pronuncietur male appellatum. *idem Cabal. milleloq. 966. vide Rebuff. in conſt. Reg. Tom. 3. tract. de appellat. ar. 3. gl. 1. num. 23.* ¶ Deſertioni non videtur diſpenſatum, ſi Princeps in ſignatura dicat, audiat talis, & Juſtitiam faciat, *Rota. Avenio. dec. 61. in decíſ. diverſ. Tom. 3.* ¶ Deſertioni appellationis quis cenſetur renunciaſſe quando petiit pronunciari, bene judicatum, & male appellatum. *Cravet. conſ. 2. n. 2.* ¶ De jure deſertioni appellationis non præſcribitur, niſi ſpacio 30. anno. *ſecundum Papon. lib. 19. 6. arreſt. 1. vide Mann. in ſuo Spec. part. 6. tit. & quandoque appellatur, num. 228. & c. cum ſuper 17. ex de ſentent. & re judic.* ¶ Regis procurator etiam non relevatur à deſertione, *Pap. lib. 19. tit. 6. arreſt. 7.* ¶ De jure communi, lapſo biennio à die appellationis, appellatio dicitur deſerta, & tunc partis Judicis ſunt in pronunciando appellationem deſertam, abſolvendo partem appellatam ab obſervatione judicii cum victoria expenſarum. *Crav. conſ. 273.* Sed in hac Patria ex diſpoſitione novorum ordinum, ipſa appellatio efficitur deſerta per lapſum ſex menſium, *ut habetur in tit. delle proſecutioni dell' appellationi, &c.* ¶ Appellatione deſerta, an negotium principale ipſo jure revertatur ad Judicem, à quo, *vide Boro. q. 120.* ¶ Qui Judex debeat pronunciare ſuper deſertione appellationis, & in quibus caſibus appellatio dici poſſit deſerta, *vide Mann. in ſuo Spec. tit. & quandoque appellatur, num. 408. Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de appellatio. in præfatio. n. 75. & art. 5. ibid. Tom. 3.* § Procuratoris negligentia in proſequendo appellationem, licet ille ſolvendo non ſit, ſi dolus non probetur, an appellatio deſeratur, ut dominus non ſit reſtituendus, *Creſcen. decíſ. 7. alias 258. tit. de appellatio.* ¶ Compromiſſum factum è partibus intra decem dies, non impedit curſum dictorum dierum, ideo appellatio deſeritur; ſecus in fatalibus datis ad proſequendam appellationem. *Guid. Pap. quæſt. 115.* Nam tempore compromiſſi non currunt fatalia. *Ozaſc. decíſio. 28. num. 6. Caſſad. decíſ. 4. tit. de appellatio. Andr. Gail. obſerv. 241. li. 1. vide tamen Pap. lib. 9. tit. 6. arreſt. 3.*

Vel non.

Inſtantia non dicitur deſerta culpa actoris, quando ille petiit ſententiam, & proteſtatus eſt de lapſu inſtantiæ, & valebit ſententia, ſi actor exhibuerit Judici proceſſum, alias ſecus, *Borg. Caval. decíſio. 6. num. 10. de judic.* ¶ Appellatio non dicitur deſerta, ſi in termino ad proſequendam ipſam appellationem aſſignato, commiſſio curſori (licet non Judici) fuerit præſentata, *Caſſad. decíſ. 4. tit. de appellat.* ¶ Non dicitur deſerta appellatio, ſi appellans non produxerit ſententiam, ſed tunc Judex quid facere debeat, *vide Cabal. milleloq. 963.* ¶ In dubio pro non deſertione appellationis, judicandum eſt, *Rot. Genn. decíſ. 23. num. 12. & Dec. conſ. 430.* ¶ Nullitans non cenſetur deſerta, etiam appellatione deſerta, ideo quando fuit dictum de nullitate poſt deſertionem, poterit agi cauſa nullitatis. *Natt. conſil. 217. Tom. 1.* ¶ Procurator in ultimo momento in domo judicis abſentis comparens, & petens abſentiæ teſtimoniales, & ſchedulam appellationis apud Notarium relinquens, appellare præſumitur, & excuſatur à deſertione, *Put. decíſ. 130. lib. 2.* ¶ Appellatio non erit deſerta, ſi quis non poſſit propter inopiam eam introducere, *Guid. Pap. q. 213. & q. 436. num. 22.* Vel proſequi, *Caſſad. decíſ. 6. tit. de appellatio.* Ut ſaltem concedatur reſtitutio. *Put. decíſ. 446. part. 3.* Utrum licet paupertas excuſet deſertionem appellationis, quando tractatur de fatalibus proſequendæ, tamen ſecus eſt in fatalibus interponendæ. *Gail. obſerv. 142. lib. 1.*

Cap. IX. Quando proſequenda ſit, vel non.

Appellans poſt lapſum fatalium, & ſi ex perſona ſua proſequi appellationem non poſſit; attamen ſi appellatus intra fatalia reſcriptū impetraverit, vel proſequi incæperit, & proſequatur poſt lapſum fatalium, poterit ex perſona appellari, (etiam lapſis fatalibus) ſuam proſequi appellationem. *Ozaſ. decíſ. 28. num. 8.* ¶ Impedimentum juſtum probatum juramento, facit, ut quis poſſit reſtitui ad appellandum, ſeu introducendam appellationem, *Guid. Pap. quæſt. 205.* ¶ Compromiſſo deſerto, appellans tantum tempus ad proſequendam appellationem habet, quod ſuper erat de biennio, à die facti compromiſſi. *Bart. de anth. de appell. num ſi.* ¶ Licet finito tempore inſtantiæ cauſæ appellationis, non poſſint partes procedete coram Judice, ad quem tamen appellato ante tale tempus finitum proſequente, poterit appellans etiam proſequi, & finire, lapſo tali tempore, *Jaſ. Lanſ. Balb. decíſ. 473.*

Vel non.

Appellatus non poteſt appellantem invitum cogere ad proſequendam ſuam appellationem, niſi ultimo menſe anni dari ad proſequendum, *Jaſ. Lanſ. Bal. decíſ. 474.* ¶ Pauperes excuſantur à proſequutione appellationis, & eſt paupertas juſta cauſa ut illi biennium habeant ad illam proſequendam, *Rol. conſ. 87. n. 51. vol.* Ideo appellatio non erit deſerta, ſi appellans propter paupertatem non ſolverit gabellam pro appellatione. *Franc. Cremen. ſing. 122.* § Appellans ſi ob impedimentum intra annum appellationem ſuam proſequi non potuerit, ad hoc, ut ſecundum habeat, debet probare impedimentum per duos teſtes, & non per juramentum etiam ſuppletivum. *Rom. ſing. 211.* ¶ Appellatione deſerta pet lapſum fatalium, nullo juſto impedimento interveniente, non poteſt appellatus, neque appellans eam proſequi. *Capel. Thol. q. 175.* ¶ Per compromiſſum factum in Arbitratorem, ſuſpenditur tempus appellationis proſequendæ, ſicut & in Arbitrium, licet Ancha. teneat contrarium. *Jaſ. Lanſ. Balb. decíſ. 479.* § Quæ ſint juſtæ cauſæ, ex quibus quis poſſit excuſari, à proſequutione ſuæ appellationis, *vide Guid. Pap. q. 436. num. 109* ¶ Appellatio de juri communi intra decem dies, à die latæ ſententiæ interponi debet, *Pap. lib. 19. tit. 1. arreſt. 10.* Alias ſententia in rem judicatam

tranſit, duobus tamen intervenientibus, nempe, quod victus ſciat ſententiam prolatam, & contra ſe, vel in ſui præjudicium, *Gail. obſerv. 139. lib. 1. vide Maran. in ſuo Spec. part. 6. tit. & quandoque appellatur, num. 214.* Ubi ſcribit limitationes, ſed qualiter intimetur ſententia, *vide Natt. conſ. 548.* Et an ſufficiat ſcientia Procuratoris, *vide Gail. d. obſerv. 139. num 7.*

Cap. X. Inſtantia quando detur.

Inſtantia in qualibet cauſa etiam ſummaria, & executiva, datur, imo quilibet articulus habet inſtantiam, *Mago. deciſio. 89. Rot. Floren.* ¶ Inſufflatio ſpiritus vitæ inſtantiæ peremptæ, bina vice concedi poteſt, *Rol. conſil. 4. vol. 3. num. 62.* Sed, an ſint reſarciendæ expenſæ per actorem (qui impetravit reſtitutionem) parti conventæ, *vide ibid. d. conſ. 4. n. 63.*

Cap. XI. Reſtitutio in appellatione, quando detur petiq; poſſit.

Licet appellatione deſerta, juriſdictio illico ad Judicem, à quo revertatur, tamen officium judicis appellationis, quoad reſtitutionem adhuc ſupereſt, isque de reſtitutione fatalium cognoſcere, & pronunciare poteſt, *Andr. Gail. obſerv. 157. lib. 1.* ¶ Si deceſſerit Procurator, & propter ejus obitum non fuerit appellatum, etiam erit locus reſtitutioni, *Caſſad. deciſ. 6. tit. de appellatio. num. 5.* ¶ Reſtitutio adverſus lapſum fatalium coram Judice, ad quem, petenda, & petenti reſtitutionem in integrum adverſus lapſum fatalium, incumbit onus probandi juſtum impedimentum, nec ſufficit ſola impedimenti probatio, niſi etiam probetur, quod remoto illo impedimento, petena non fuerit in mora, *And. Gail. obſerv. 243. lib. 1.* ¶ Pendente cauſa reſtitutionis, articuli facientes ad merita cauſæ, non debent admitti, *Gail. ibid. num. 5.* ¶ Reſtitutio in integrum ad proſequendam appellationem operatur, ac ſi ſentententia non tranſiviſſet judicatum, ſed quibus, & quando detur talis reſtitutio, *vide Dec. conſ. 436.* ¶ Relevamentum temporis, ſi pars fuerit negligens in appellatione interponanda, aut introducenda, aut proſequenda, Princepa concedere poteſt, *Guid. Pap. quaſt. 185.* ¶ Mulier eo ſolum, quod ſit mulier, non reſtituitur adverſus lapſum fatalium. *Vinc. de Franc. deciſ. 284. p. 2.* ¶ Ille, qui appellavit, ſed non proſecutus fuit, & ille, qui omiſit appellare, quomodo poſſit petere reſtitutionē in integrum, *vide Bart. in l. 1. C. ſi ſæpius in integ. reſtiut. poſtul. fuer.* ¶ Reſtitutio ad proſequendam appellationem, contra lapſum fatalium, ex qua cauſa detur, & quando non currat tempus, *vide Mynſing. obſerv. 98. cent. 5.* ¶ Infirmitas præſtat juſtam cauſam excuſationis, ut ſit locus reſtitutioni. *Caſſad. deciſ. 6. tit. de appellatio.* ¶ Princeps poteſt reſtituere adverſus curſum fatalium. *Cravett, conſ. 266.* Et ille ſolus, etiam in terris Feudatariorum. *Rol. conſ. 4. vol. 3. num. 12.* ¶ Minor non reſtituitur ad appellandum, ſeu ad proſequendam appellationem, niſi probata læſione. *Ozaſc. deciſ. 158. vide Guid. Pap. q. 31. num. 5. & Bartol. in l. 5. C. in quib. cauſ. in integ. reſtit. non ſit neceſſaria.*

Cap. XII. Appellans ad quæ teneatur, & quæ facere poſſit.

Appellans ad proſequendam appellationem habet annum, & ex cauſa biennium: ſed ſi intra id tempus non proſequatur appellationem, firma remanet ſententia, vel cognitio revertitur ad primum Judicem, ſi appellatum ſit ante ſententiam, *cap. cum ſit Romana 5. capit. 44. & 45. ext. de appellatio. & capit. ei, qui 2. quaſt. 6.* ¶ Appellans ſi, non invento Judice, à quo, coram honeſta perſona appellaverit, an teneatur redire ad Judicem pro apoſtolis, *vide Caſſad. deciſ. 8. tit. de appellatio.* ¶ Sufficit à diffinitiva intra terminum præfixum, iter arripere. *DD. de Rot. deciſ. 13. de appellatio. in antiq. alias 94.* ¶ Si appellans non proſequatur appellationem intra tempus ſibi præfixum, illi renunciare tacite intelligitur, *cap. perſonas 4. ex. de appellat.* ¶ Appellans ad hoc, ut fatalia ſibi non currant duo agere debet, nempe litem exercere, & cauſam uſque ad finem perducere, ita ut nihil ſuperſit agendum, niſi ſententiam proferre. *Ozaſ. deciſ. 12. num. 10.* ¶ Appellans debet curare, ut intra fatalia cauſa terminetur, alias cauſa appellationis, lapſis fatalibus, fiet deſerta, & firma remanebit prima ſententia, *Ozaſ. deciſ. 13. num. fin.* Sed an ſententia Judicis appellationis poſt deſertionem lata ſit nulla, *vide Guid. Pap. q. 436. num. 17.* Pro affirmativa, *ſcribunt Gaſp. Cabal. milleloq. 960. & Henric. Boer. in ſuis ſingularib. tit. deſertio.*

Cap. XIII. Judex. Quæ facere poſſit.

Judex, à quo, lapſo primo anno, & non conſtito ſibi de impedimento, poteſt ſuam ſententiaam exequi, citato appellante abſente. *Ozaſ. d. deciſ. 28. num. 3. vide tamen Guid. Pap. q. 213. num. 5. Pap. lib. 19. titul. 6. arreſt. 4. 5. & 6. ibid. & Maran. in ſuo Spec. part. 6. tit. & quandoq; appellatur, num. 231.* ¶ Licet Judex, à quo, non poſſit prorogare terminum legis, datum ad introducendam appellationem, tamen judici appellationis juſtis de cauſis hoc permittitur, *Gail. d. obſervatio. 140. numer. 7.* ¶ Judex appellationis, loco Judicis cauſæ principalis ſuccedit, *Guid. Pap. ſing. 482.* ¶ Si appellatio fuerit deſerta, licet utraque pars appellationem ſit proſequuta, non attenta daſertione, nec mentione de ea facta uſque ad ſententiam, Judex non debet ſuper principali pronunciare, ſed ſuper deſertione appellationis, quod procedit ſi ab utraque parte appellatio eſt deſerta; alias ſecus. *Mynſing. obſervat. 50. cent. 2.* Sed es quibus cauſis appellatio habeatur pro deſerta, *vide ibid. obſerv. 22. cent. 3.* Et probari deſertio quomodo poſſit, *vide Cabal. milleloq. 963.* ¶ Quod dicitur Judicem appellationis non poſſe ſuper principali pronunciare quando reperit appellationem deſertam non procedit, reperiat ſententiam eſſe confirmandam, & partes in principali proceſſerint, nihil opponendo de deſertione; tunc enim Judex poterit confirmare priorem ſententiam. *Mynſing. obſervat. 60. centur. 2.* Nec procedit, quando ipſe Judex ante à ſe pronunciaſſet competentem, aut cauſam legitime devolutam, vel appellationem non eſſe deſertam, *Mynſing. ibid.* ¶ Negligentia proſequendi appellationem, non debet nocere appellato: ideo Judex appellationis poſt deſertionem ipſius, poteſt pronunciare bene proceſſum. *Ægid. Bellam. concluſ. 207.* Et ſic confirmare ſententiam, non autem infirmare. *Mohe. deciſ. 293. vide in additio. q. 245. Capel. Thol.* ¶ Deſertio non nocet appellato reſpectu expenſarum. *Capel. Thol. q. 245. in additio.* Ideo tunc Judex appellationis poteſt appellatione deſertam pronunciare, & partem (cujus culpa hoc contingit) in expenſis condemnare. *Joſ. Lanſ. Balb. deciſ. 269. & And. Gail. obſerv. 137. lib. 1.* ¶ Judex non poteſt terminum per ſe ſtatutum ad introducendam appellationem prorogare. *Guid. Pap. quaſtio. ducenteſima decima tertia, num. quarto.* Vel aliter conceſſum, *idem Guid. Pap. quaſt. 436. num. vigeſimo tertio.*

Cap. XIV. Miſcellanea.

Impedita proteſtatio non requiritur, quando aliunde impedimentum detegitur. *Vent. deciſ. 13. part. 2. n. 6.* ¶ Quando Procurator non appellans præjudicet domino, *vide Afflict. deciſ. 344. & ſupra titul. de appellatio.*

inge-

Digitized by Google

in genere. ¶ Sententiam Præfecti Prætorio à qua fuit reclamatum, poſt duos annos tranſit in judicatum, *Afflict. deciſ. 78.* ¶ Pars, cui ſtatutum eſt tempus ad accipiendum apoſtolos, ſi non vadat, cadit ab appellatione. *Bartol. in l. unic. ff. de libell. dimiſſo.* ¶ Inſtantia, non ipſo jure, ſed per reſtitutionem in integrum reparatur. *Mynſing. obſervatio. 42. cent. 1.*

TITULUS CCLXVI.

De tempore utili, & continuo,

Cap. I. Tempus utile quod dicatur.

TEmpus appellationis interponendæ eſt utile ab initio; continuum vero quoad proceſſum. *l. 1. §. dies. ff. quando appellan. ſit. Dd. de Rot. deciſ. 2. tit. de dol. & contumac. in novis, alias 49.* ¶ Tempus quadriennii conſtitutum ad petendam reſtitutionem in integrum, à principio eſt utile, & non currit ignoranti. *Dec. conſ. 436* ¶ Dies conſtituti ad accuſandum de adulterio, ſint utiles. *l. 31. §. quidam. ff. ad leg. Jul. de adult. & ſtupro.* ¶ Tempus petendæ bonorum poſſeſſionis, eſt utile. *§. fin. Inſt. de bon. poſſ.* ¶ Annus in interdicto, de vi, & vi armata eſt utilis, *l. 1. §. annus. ff. de vi, & vi arm.*

Cap. II. Tempus continuum, quod dicatur.

In dubio tempus judicatur continuum. *Chaſſ. in conſuetud. Burg. tit. des Juſtices, Rub. 1. §. 8. gl. 6. n. 13.* Niſi probetur utile. *Bart. in §. aliud quoque, auth. de hered. & Falcid.* ¶ Tempus petendæ reſtitutionis, an ſit continuum, & quid in redhibitoria, & quando minoris, an dicatur utile vel continuum, *vide Bart. in l. fin. C. de temp. integ. reſtit.* ¶ Tempus præſcriptionum, an ſit continuum vel utile, *vide Bart. in rubric. ff. de diverſ. temp. præſcr.* ¶ Regulariter omnes præſcriptiones habent continua tempora, niſi ſpecialiter contrarium reperiatur. *gl. in rubr. ff. de diverſ. temp. præſcr.*

Cap. III. Quomodo currat, vel non.

Annus utilis ut currat, quæ ſint neceſſaria, & tempus in dubio, an intelligatur utile, vel continuum, *vide per Iaſ. de actio. in §. rurſus, n. 60. & ſeqq.* ¶ Tempus appellandi currit, licet ex defectu contingente in perſonam litigatoris, judex adiri non poſſit, ſed conceditur reſtitutio. *Bart. in l. 1. §. dies. ff. quando appellan. ſit.* Sed de temporibus appellationum, *vide ſupra tit. prox.* ¶ Adhoc, ut utilia currant tempora, requiritur quod non ſit impedimentum agendi ex perſona actoris, rei, vel judicis. *l. 1. eod. tit. & gl. ibid.* diſputat, an corrigantur hujuſmodi utiles dies, vel anni.

Vel non.

Impedimentum ex parte actoris, vel rei, aut judicis facit, quod tempora utilia non currant, ſed qualiter probetur impedimentum ex parte rei, vel judicis, *vide per Bart. in l. 1. ff. de diverſ. temp. præſcr.* ¶ Non currit illi tempus, qui copiam judicis habere non potuit. *c. 23. extr. de reſcript.* ¶ Tempus ſtatutum, à lege, vel à ſtatuto, in quo requiritur factum hominis, non currit ignoranti, *ſed vide Chaſſ. ibid. tit. Des droicts, rub. 4. §. 20. gloſſ. 6.* ¶ Quadriennium datum minoribus effectis majoribus ad petendam reſtitutionem in integrum, non currit ignoranti ſe eſſe læſum. *Hippol. ſing. 572.* Alias tempus continuum currit etiam ignoranti, fallit in executore. *Bart. in l. 1. num. 48. ff. de his qui notan. infam.*

TITULUS CCLXVII.

De acceſſoriis.

Cap. I. Acceſſorium quale ſit

ACceſſorium ſequitur naturam ſui principalis & idem jus ſervatur in cauſis dependentibus quod ſervatur in ipſis principalib. *Hieron. de Monte, in ſub quæſt. 4. 4.* ¶ Acceſſorium ſequitur naturam ſui principalis, fallit in caſibus, *de quibus per Hippol. ſing. 17.* Et etiam, quando alia eſt ratio in principali, alia in acceſſorio. *Marc. de Mant. ſing. 295.* ¶ Idem juris eſt de fructib. & acceſſoriis, quod eſt de principali. *Marc. de Mant. ſing. 262.* ¶ Ea eſt augmenti natura, ut illud pertineat ad eum, ad quem pertinet res ipſa principalis, cum illius rei naturam ſequatur. *Men. conſ. 201. n. 123. lib. 3.* ¶ Acceſſorium (etiam magis dignum) non trahit ad ſe principale, ſed quando magis dignum trahat ad ſe minus dignum. *vide Ant. Corſ. in ſuis ſing lit. 1. ſing. legatum.* ¶ Lucrum aſſumit ſibi naturam illam, quam habet capitale. *Corſ. ibid. ſing. lucrum.* ¶ Mandatum habens ad unum, cenſetur etiam habere ad illius acceſſoria; fallit, *ut per Marc. de Mant. ſing. 94.* ¶ Præſcriptio rei principalis, ad acceſſorium trahitur, quod tempore cœptæ præſcriptionis in principali inerat; ſecus ſi ea poſt facto ineſſe cœperit. *Lud. Rom. ſing. 583.* ¶ Judex, lata ſententia, poteſt circa acceſſoria ſupplere eodem die. *Bartol. ſingul. 15. Ludovic. Roman. ſingul. 592. & Petr. de Ravenn. ſingul. 583.*

Cap. II. Quando extinguatur.

Principali perempto, an & quando acceſſorium periniatur, vel remaneat, *vide Mynſing. obſ. 2. cent. 3.* ¶ Principali extincto, non extinguitur acceſſorium, quod ſeparatum eſt à principali. *Rot. Avenio. deciſ. 101. in dec. diverſ. tom. 3.* ¶ Ubi principale nullum eſt, ibid. acceſſorium eſſe, per rerum naturam intelligi non poteſt. *Petr. Roy. deciſ. 3. Litua. num. 564. in deciſ. diverſo.*

TITULUS CCLXVIII.

De expenſis, & damnis litium in genere.

Generalia.

DE expenſis, quando fuit plus petitum, *vide per Curt. conſ. 325. & ſup. tit. de plu. petit.* ¶ De materia expenſarum *vide per Heur. Boer. in ſuis ſing. tit. expenſe, & Guid. Pap. ſing. 995.*

Cap. I. Damnum: expenſa, quæ dicantur.

Damnum ex perſona artificis proveniens, an in condemnatione expenſarum veniat, & quid de damno extra litem circa alias res, *vide Gail. obſervatio, centeſima quinquageſima prima. numer. decimoſeptimo, & decima octavo. libr. primo.* ¶ Appellatione damnorum, non veniunt expenſæ in contractibus, ſecus in judiciis. *Ludov. Rom. ſing. 346.* ¶ In ſumptibus litis veniunt viatica, & cætera damna in condemnatione expenſarum, & cibaria veniunt eatenus, & quatenus victor expendit, ultra quam domi expendiſſet. *Bartol. in l. eum quem 79. ff. de judic. vide gloſſ. in cap. in primis 2 q. 1.* ¶ Damnorum quando debeat fieri condemnatio, & quando appellatione expenſarum, veniant damna, & intereſſe, *vide Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de expen. & intereſſ. art. 3. fol. 882. tom. 1.* Et ratio damnorum, quomodo & quando conſideretur, *vide ibid.* ¶ Expenſarum appellatione, non veniunt damna. *Ozaſt. deciſ. 46. Boer. deciſ. 52. Iaſſ. Lanf. Balb. deciſ. 281.* Et contra, condemnatus ad damna, non tenetur ad expenſas. *Boer. d. deciſ. 52. num. 7.* Tamen appellatione damnorum & intereſſe, venire expenſas *ſcribit Papon. lib. 8. tit. 12. arreſt. 8. & 9.*

Cap. II. Quibus modis intelligantur.

Pars ſe expenſas feciſſe, qualiter probare debeat, *vide Rebuff. in ſuis conſtit. tract. de expen. art. 33. num. 22. fol. 886.* ¶ Expenſæ duplum ſortis principalis non debent tranſcendere. *Mag. dec. 78. n. 14. Rat. Flar.* ¶ Statutum loquens de executione facienda ſuper principali, habet etiam locum ſuper expenſis litis. *Rot. Aven. deciſio. quinquageſima quinta, in deciſ. diverſo.*

Cap. III. Quando habenda ratio.

In condemnatione expenſarum, de quibus habenda ſit ratio, & quid in cæteris damnis: & diverſo modo expenſæ debentur. *Bart. in l. 1. ff. de alienat. mutand. jud. cauſ. fac.* ¶ Expenſis minoris redditio rationum fieri debet. *D. Sol. in conſtit. antiq. Sabaudiæ gl. 6. ſuper 1. part. decreti, quintæ ſionem, tit. de minorib.* ¶ Judex habere debet rationem ad expenſas neceſſarias ante litem factas, nempe in inſtrumentis, citationibus, & viatico. *Rebuff. ibid. artic. 5. num. decimo ſexto.* ¶ In expenſarum rationibus etiam æſtimari, quod mihi accepto latum, & remiſſum fuit, *habetur in lib. plac. Curiæ, lib. 11. de fruct. titul. decimoſexto, cap. octavo.* ¶ Petitio, & ſententia, ubi incertæ ſunt ratione expenſarum, in executione liquidandæ ſunt. *Franc. Marc. quæſtio. quingenteſima quadrageſima ſexta numer. trigeſimo quarto.* ¶ In expenſis, & commeatibus æſtimandis, viatici rationem non haberi placuit Curiæ Pariſ. *ut legitur in libris placit. d. Curiæ lib. 11. de fructib. tit. 16. cap. 5. in decif. diverſo.*

Cap. IV. Qui ſolvere teneatur, vel non.

Debitor tenetur creditori ſolvere facturam inſtrumenti levati, quando fuit levatum, & captum a Notario poſt moram debitoris; ſecus ſi non fuit in mora ſolvendi, *Iaff. Lanf. Balb decif. 35. D. Sol. in conſtit. antiq. Sabaud. gl. 4. ſuper decret. Remp. ub. part. 2. n. 11. tit. de jure emphyt. fol. 19.* ¶ Actus judicialis debet fieri expenſis ejus, qui inſtat talem actum fieri, *Iaff. Lanf. Balb. deciſio. 224. Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 218. Caſtren. ſingul. 3. Guid. Pap. ſing. 19.* Nam quando aliquid petitur faciendum, debet fieri ſumptibus petentis, *vide Vincen. de Franc. dec. 332. part. 2.* ¶ Non licet carceratum pro expenſis in carcere retinere, quamvis pro pœna exſolvenda poſſet, & dato, quod pro ipſa pœna, pluribus reis condemnatis, quilibet eorum inſolidum teneatur ratione delicti, tamen hoc non procedit in expenſis, *Rot. Avenio. dec. 112. in decif. diverſo. Tom. 3.* ¶ Si ex parte hæres litem agnoverit hæreditariam, non declarando ex qua parte ſit hæres, inſolidum tenetur ad expenſas ipſius litis, *vide in libris placit. Curia lib. 11. de fructibus tit. 16. capit. 6. in deciſio. diverſo.* ¶ Indiſtincte ſubrogatum omnium litis ſumptuum fieri reum, equidem placuit eidem Curiæ, *ut legitur ibid. cap. 1. & 7.* ¶ Expenſarum ſolutio eſt facienda in loco, in quo judicium eſt agitatum: ideo oblatio alibi facta, non valet, *Verur. decif. 342. ſen 3. part. 1.* ¶ Cauſa juſta litigandi non excuſat ab expenſis, quæ debentur jure actionis, *Natt. d. conſil. 10.* ¶ Litigator, qui, viſis inſtrumentis partis, perſeverat in lite mala, tenetur ad expenſas, etiam factas ante productionem inſtrumentorum. *Natt. conſil. 332. Tom. 1.* ¶ Sententia lata, nulla facta mentione de expenſis, expenſæ debitæ jure conventionis, ſeu promiſſionis, à quibus nulla cauſa juſta excuſat, an debeantur, *vide Rol. conſ. 62. volum. 4.* ¶ Reſpublica propter temeritatem ad expenſas litis tenetur, licet habeat regreſſum contra adminiſtratorem: idem in pupillo, & tutoribus, *l. qui ſolidum 80. § etiam, de leg. 2.* ¶ Victus victori in expenſis condemnatus, quas expenſas ſolvat, *vide Perill. luſt. D. P. Theſſau deciſio. 67. & Andr. Gail. obſerv. 151. lib. 1.* ¶ Actore conveniente cum reo, lite pendente, pariter ipſe reus tenetur ad expenſas, *Capel. Thol. quæſt. 5.* Idem, quando alter litigantium cedit liti, niſi cauſa propter quam renunciat, ſupervenerit de novo, *ibid. in additio.* ¶ Expenſæ, quæ utriuſque partis utilitatem concernunt ab utraque parte ſolvi debent, repetendæ in caſum victoriæ *Marc. quæſt. 234. part. 2.* ¶ Judex, qui non condemnat victum victori in expenſis, tenetur parti, *Bart. in l. 43. ff. de jud. & in l. fi. C. quando provocare non eſt neceſſe, cum gl. ibid.* Expenſæ an ſemper ſint ſolvendæ per illum, qui in probatione deficit, *vide gl. ibid.* ¶ Miſſione in poſſeſſionem facta debiti ſervandi cauſa, non recuperat reus poſſeſſionem, niſi refectis expenſis, *Bart. in authent. & qui C. de bon. auct. Jud. poſſid.* ¶ Error juris non excuſat à condemnatione expenſarum. *Cuv. conſ. 188. n. fi.* ¶ Nunquid ſingularis litigans contra Univerſitatem, teneatur contribuere in expenſis ipſius Univerſitatis, pro illa cauſa factis, *Guid. Papen. ſingul. 793.* ¶ Theſaurarius indebite litigans etiam tenetur ad expenſas, *Papon. lib. 18. titul. 2. arreſt. 7.* ¶ Expenſas ſportularum ſolvit ille, qui petit, & proſequitur cauſam eſſe decidendam: quia ille ſolus præbet cauſam commiſſioni; ſecus ſi ambæ partes ſuper hoc inſtarent, quia tunc ambæ æquali portione tenentur, *Rebuff. tract. de ſentent. executio. art. 5. gloſſ. 4. numer. 5. Tom. 1.* ¶ Succumbens, qui tenetur ad omnes expenſas, pro his eſt obligatus, quas quis fecit propter defectum ipſius ſuccumbentis, vel propter illam litem, quas alias facturus non erat victor, *Bart. in l. omnes. 31. C. de Epiſco. & Cleri.*

Vel non

Decem ſunt cauſæ præbentes juſtam cauſam litigandi, & quæ excuſant ab expenſis, *de quibus vide per Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 177.* ¶ Poſſeſſor relevari debet ab expenſis, licet alius obtinuerit in petitorio, *ſed vide Rebuff. in conſtitut. Reg. de ſentent. executo. art. 6. gloſſ. 1. num. 6. Tom. 1.* ¶ Minor poteſt petere reſtitutionem in integrum ad conficiendum inventarium, reſciſſis ſententiis contra eum latis, abſque refectione expenſarum, *Natt. conſ. 16. & 17. Tom. 1.* ¶ Opinionum diverſitas ab expenſis excuſat, *Affl. dec 37 in fine, vide Matth. Matheſ. ſing. 81.* Imo opinio unius Doctoris, *ſecundum Guido. Pap. q. 277. & ſing. 60.* ¶ Qui promittit ſumptus factos in lite de re, non tenetur ad ſumptus factos de pretio, *l. venditores 102. ff. de verbo. oblig.* ¶ Juſta cauſa litigandi magis requiritur in actore, quam in reo, ut ab expenſis ille excuſetur. *Bart. l. cum quem 79. ff. de judic.* ¶ Expenſæ non ſunt ſolvendæ, niſi cauſa omnino terminata, *Vern. deciſio. 341.* ¶ Quando quis propter juſtam cauſam litigandi abſolvitur ab expenſis, talis cauſa debet exprimi in ſententia. *Hippol. ſing. 545.* ¶ Ruſticus non excuſatur ab expenſis temere litigando; ſicut nec mulier & minor, non excuſantur, *Rot. decif. 79.* ¶ Probans ſemiplene, ita ut ſit locus juramento ſuppletivo, illo præſtito, an poſſit obtinere in expenſis, & quid, ſi pluſquam ſemiplene probaſſet, *Perilluſt. D. Theſſau. decif. 236. & in ſeq. prox.* ¶ Quam oblationem facere debeat ſpoliator, ut ab expenſis poſtea factis excuſetur, *vide eundem Verul. deciſio. 270. part. 2.* ¶ Conſtitutus in mora per interpellationem debito modo factam, ſi poſtea in judicio conventus, ſtatim fateatur debitum, vel cedat liti, relevatur ab expenſis antea factis, *Jaff. Lanf. Balb. dec. 204.* ¶ Hæres, & fidejuſſor habent juſtam cauſam ignorantiæ, *l. qui in alterius 43. ff. de reg. jur.* ¶ Litigans propter pudorem conſervandum, dicitur habere juſtam cauſam litigandi: ideo excuſatur ab expenſis, *idem de Raven. ſing. 547. & Bart. in l. qua 25. §. ſed & ſi ff. de procur.* ¶ Expenſæ conventionales, à judicialibus longe differunt: nam licet juſtam cauſam litigandi habens ab expenſis judicialibus excuſetur, à conventionalibus tamen non excuſatur, *Hipp. ſing. 237.* ¶ Ignorantia facti, excuſat ab expenſis, *Bart. in authent. generaliter. C. de Epiſco. & Cler.* ¶ Habens juſtam cauſam litigandi ante publicationem teſtium, non tenetur ad expenſas, niſi à die dictæ publicationis, quod procedit, ſi ſtatim receſſerit à lite, nam alias tenetur ad omnes expenſas, *Papon. lib. 18. tit. 2. arreſt. 6.*

Cap. V. Quando repeti poſſint, vel non.

An emptor, qui in lite ſibi mota vicit adverſarium, ſumptus factos cauſa litis agitatæ à venditore repetat, adverſario ab expenſis abſoluto. *Andr Fach. lib. 2. contr. cap 38.* ¶ Quorum ſumptibus tranſmittatur cauſa Conſultori, jusjurandum, remiſſiones carceratorum, interrogatoria, literæ remiſſoriæ cum poſitionibus ad

reſpon-

ſpondendum, *Joſeph. Ludov. deciſio. Peruſ. 74.* Vel ſi aliud contingat fieri per partes, vel alteram earum, ante latam ſententiam, *Menoch. de arbitr. caſ. 228*: ubi de exemplis. ¶ Proceſſus ſunt deferendi ad Curiam, expenſis communibus, *Io. Gal. q. 111. in dec. diverſor.* ¶ Mater expendens pro filio pupillo, poteſtans, quod intendit repetere, quas expenſas repetat, *Bart. in l. 1. C. de negot. geſt.* ¶ Expenſæ factæ in petendo tutore, quæ repetantur, *Bart. l. 2. eod. tit.* ¶ Damna repeti poſſunt, quæ ex eo proveniunt, quod à ſuis negotiis quis evocetur. *Ozaſ. deciſ. 46. num. 11.* ¶ Qui obtinuit in cauſa communi, repeti expenſas pro rata, *l. ex parte 40. ff. famil. erciſcun.* ¶ An ſumptus, quos facit emptor in lite à venditore recuperet, *Bart. in l. 1. C. de evictio.* ¶ Mater tutrix in redditione rationis, recuperat expenſas factas in cauſa ſui filii pupilli, in qua ſuccubuit, dummodo calumnioſe, & temere non litigaverit. *Men. conſ. 145. lib. 2.* ¶ Defendens quando recuperet expenſas à defenſo, *vide Bart. in l. 5. §. in hac, lo. 2. ff. jud. ſolu.* ¶ Curator ad litem ſumptus, quos fecit in lite bona fide, repetit, *l. ad litem 4. C. de in lit. dan. tuto. vel cura.*

Vel non.

Advocati, ſive Procuratores, qui patrocinantur in ſuis cauſis, non repetunt expenſas. *DD. de Rot. dec. 41. tit. de ſentent. & re judic. in antiq. alias 533. & dec. 47. ibid.* Sed quando habent Advocatum, ſive Procuratorem gratuitum, repetunt expenſas taxandas per medietatem. *Joſeph. Ludov. deciſio. Peruſ. 111. Bart. in l. quod ſi domus 31. ff. de loca. & condue. & Papon. lib. 18. tit. 2. arreſt. 14.* ¶ Expenſæ factæ pietate materna, vel affectione domeſtica, non repetuntur; quia animo repetendi non videntur factæ. *l. 1. C. de negot. geſt.*

Cap. VI. Quando refici poſſint, vel non.

Proceſſus tempore tyranni facto, actor reficit omnes expenſas, *Affl. deciſ. 70.* Idem, data nullitate proceſſus, *ibidem.* ¶ Qui nominat aliquem ad munera, ut is fatigetur lite, ad expenſas ei reficiendas civiliter tenetur, *l. ſeveriter 14. C. de expenſis. tuto. vel cura.* ¶ Expenſæ reficiuntur, data proceſſus nullitate, & tunc actor tenetur ad expenſas, quæ nunc non poſſunt liquidari: quia expenſæ litis probantur per juramentum, *Affl. deciſio. 70. Guid. Pap. q. 614.* ¶ Concluſio ſi revocetur ad inſtantiam illius, qui cauſam provocavit, per illum expenſæ veniunt reficiendæ. *DD. de Rot. dec. 10. de judic. in antiq. alias 802.* ¶ Quis (licet pauper) non admittitur ad petitorium, niſi fructibus, & expenſis poſſeſſorii reſtitutis, *Put. deciſ. 143. lib. 1.* ¶ Ille, qui poterat inſtrumentum producere, & poſitiones, aut articulos fecit, producto inſtrumento, expenſas ſuo adverſario reficere tenetur, & merito cum proceſſum retardans expenſas ſolvere debeat, *D. Sola. in antiq. conſtitutio. Sabaudiæ gloſſ. 1. num. 9. ſuper decreto. ad cauſarum, tit. de ordine proceſſus fol. 130.* Nec auditur, niſi illas prius refecerit, ſi taxatæ ſint; alioqui ſufficit ſola oblatio de ſolvendo cum fidejuſſore, *ibid. num. 10.* ¶ Actor debet reficere expenſas, reo abſoluto ab obſervatione judicii, ſi cauſam reaſſumat, *idem D. Sola. ſuper 3. part. decreti. ut nihil. tit. de concluſio. cauſ. gloſſ. 2. fol. 158.* ¶ Quando expenſæ debeant refici propter emendationem libelli, *vide Bartol. in l. 3. num. trigeſimoprimo. & ſequentibus C. de edendo.* ¶ Expenſæ in mutatione judicii, non ſunt reficiendæ, quando ſubeſt juſta cauſa litigandi, *Put. deciſ. 374. lib. 3.*

Cap. VII. Quando conſequi, peti poſſint.

Advocatus in propria cauſa poteſt conſequi patrocinium, ratione intereſſe, & non aliter, *Andr. Gail. obſerv. 151. lib. 1. num. 15.* Sed quando poſſit petere ſalarium, quod alteri Advocato eſſet dandum, *vide Bart. in l. ſtipulatam 45. ff. de fidejuſſ. & mand.* ¶ Ruſtici non debent equitare; ideo non debent conſequi expenſas vecturarum, *gloſſ. in l. 10. §. idem Labeo ff. mandati, in verbo, eum.* ¶ Actor conveniens cum reo lite pendente, ſuper re principali, poterit petere expenſas, non obſtante conventione de re principali facta, *Borg. Caval. deciſ. 14. num. 33. de judic.* Idem, ſi fuerit renunciatum liti per partem adverſam, *Borgnin. ibid. vide tamen Caſtren. ſing. 2.* ubi tenet contrarium. ¶ Expenſæ advocatorum, & Procuratorum, qui gratis ſerviunt, peti poſſunt, ſi remittantur animo remunerandi; alias ſecus. *DD. de Rot. deciſ. 38. tit. de ſent. & re jud. in antiq. alias 534.*

Cap. VIII. Quando reddi, reſtitui poſſint, vel non.

* An minor 25. annis adverſus contumaciam reſtitutus expenſas reſtituere adverſario teneatur, *Fach. lib. 8. cap. 104. affirmat l. etiam utile, §. ult. ff. de minor.* ¶ Proviſione, petente lite, facta ratione ſumptus litis, vel alimentorum, victus cui fuit facta, non tenetur expenſas, ipſius proviſionis habitas victori reſtituere, nec ipſas in ſortem computare ſi poſtea vincat. *Boer. d. dec. 324.* ¶ Salarium Advocatorum, & Procuratorum taxatur, & etiam viatica ſolent taxari, *Rebuff. ibid. num. 19. & Bart. in l. Procurator 18. ff. rem ratam haberi.* ¶ Non debent reddi expenſæ prius ſolutæ ratione interlocutoriæ, quando in illa quis obtinuit, licet poſtea ſoccubuerit in diffinitiva, *Franciſc. Marcus quæſtio. 124. part. 1. & quæſt. 585. part. 2. Bartol. in l. 22. ff. de pignorat. actio.*

Cap. IX. Quando taxari poſſint.

Qualiter taxentur expenſæ, vide eundem *Papon. lib. 18. tit. 3. Rebuff. in conſtitut. Reg. Tom. 3. tract. de expen. artic. 5. fol. 885. & authen. poſt juramentum. Cod. de judic.* ¶ In taxatione, viſione, & calculatione expenſarum, debent vocari Procuratores partium, ut interſint, ſi velint, audianturque in his, quæ dicere voluerunt, & facta relatione, & inde taxatione, pars ſuper illarum reviſione ulterius non auditur, niſi intra decem dies, habemus in hac Patria decretum, *de quo vide in conſtitut. antiq. Sabaudiæ tit. in taxatione, &c. in decretis noviſſimis fol. 84. mihi.* ¶ Expenſæ quomodo debeant taxari, *vide Borg. deciſio. 15. de judic.* ¶ Judex taxat expenſas, & poſtea defert victori juramentum, cui ſtatur, ſed quando ante juramentum taxet, & quando poſt, *vide Bart. in §. oportet, auth. de judic.* Sed tale juramentum quando debeat præcedere taxationem, *vide eundem Bart. in authen. novo jure. C. de judic.* ¶ Expenſis taxatis, præcedente juramento partis, an conſtito de contrario, taxatio poſſit retractari, *vide Papon. lib. 17. tit. 2. arreſt. 3.* ¶ An taxentur expenſæ equeſter, vel pedeſter, attenduntur qualitates perſonarum. *Papon. libr. 18. arreſt. 12.* ¶ Expenſæ itineris, & aliæ ſuperfluæ moderantur. *Papon. ibid. arreſt. 22.* Et taxa expenſarum cum Procuratore partis facta, valet, *ibid. arreſt. 30.* ¶ Quando circa taxationem expenſarum ſtandum ſit juramento partis, *vide in libris placito. Curia lib. 11. tit. 16. de fructib. c. 10. in deciſ. diverſo. facit cap. cum olim 14. ex. de privileg.* ¶ Ad expenſarum taxationem, requiritur nova citatio partis, *Boer. deciſ. 285.* ¶ Appellatio à taxatione expenſarum non valet, ſi non reperiatur taxatio in actis, licet repetiatur condemnatio etiam iniqua. *Ægid. Bellam. concluſ. 227.* ¶ An detur appellatio à taxatione expenſarum, ex capite exceſſus. *Hiero. Mago. deciſ. Luc. 18.* ¶ Quomodo intelligatur concluſio illa, per quam dicimus juramentum præſtitum ſuper taxatione expenſarum, non licere Judici retractare ſummam taxatam per partem, *vide Ægid. Bellam. concluſio. 721. Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de expenſis, art. 5. gloſſ. numer. 32. gloſſ. in l. 4. §. fin. ff. de in lit. jura. & in auth. de Judicibus §. oportet.* ¶ A taxatione expenſarum licet appellare, *Rebuff. ibid. num. 34. vide tamen Bart. in l. 10. C. quando provocare non eſt neceſſe.* ¶ In taxatione expenſarum

detra-

Digitized by Google

detrahuntur expenſæ cibariæ, quas victor feciſſet domi, niſi ille, qui obtinueras, eſſet opifex alicujus artis, & eſſet pauper, viveretque ex ſua arte. *Pap. libr. 18. tit. 2. arreſt. 13. Guid. Pap. ſing. 388. vide eund. Guid. Pap. 625.* Ubi teſtatur de contraria conſuetudine, quæ derogat juri communi. ¶ Non poteſt ſententiæ executor taxare expenſas factas poſt executionem, vel condemnare reum ad expenſas executionis, ſed oportet eum citare partem coram Judice ſententiæ viſuram ſe condemnare ad illas. *Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de ſentent. proviſio. art. 3. gl. 2. n. 20. Tom. 1. & in tract. de lit. civil. art. 1. gl. fin. n. 6. Pap. lib. 18. tit. 2. arreſt. 9.* ¶ Judex ſi reſervaverit ſibi taxationem expenſarum, ſi non dixerit, & ſucceſſoribus meis, an ſucceſſor poſſit taxare, & an Delegatus poſſit ſibi reſervare hanc taxationem, *vide Bart. in l. 4. num. 10. 12. & 13. ff. de appellatio.*

Cap. X. Qui condemnari poſſint, vel non.

Actor ſuccumbens in facto proprio, in quo error prætendi non poteſt, in omni inſtantia ſemper debet in expenſis condemnari, *Gnm. dec. 83.* Nec lex, qui in alterius. ff. de reg. jur. habet locum in hærede actore. *Marc. q. 273. part. 2.* ¶ Victus victori debet in expenſis condemnari, ſed ſi hoc non fuerit petitum, an Judex poſſit ſupplere, *vide Guid. Pap. q. 223. n. 5. Bart. in l. §. Magiſtrat. ff. de Magiſt. conven.* Quod poſſit ſaltem ex clauſula, jus, & juſtitiam &c. *tenet idem Guid. quæſt. 405.* Hoc tamen pendet ab ejus arbitrio. *Capel. Tol. quæſt. 111. vide eundem Bart. in l. dies cautionis. §. hoc. ff. de damn. infect.* ¶ Judex poteſt ſuper expenſis proferre ſententiam incertam, in illis condemnando partem, taxatione ſibi reſervata, *Guid. d. q. 405.* ¶ Inſtrumentum præſentare differens uſque ad finem litis, quod erat litis deciſivum, ut adverſarium expenſis defatigaret, debet in expenſis condemnari, *Math. Matheſ. ſing. 81. in additio.* ¶ Victus victori debet in expenſis condemnari, ſacramento victoris taxandis: alias Judex de ſuo reſarcire debet, *l. properandum §. ſive autem. C. de judic.* ¶ Hæres occiſi tenetur ad expenſas factas in capiendo, & puniendo occiſore, *Boer. dec. 303. n. 10.* Et etiam in inquirendo, *Capel. Thol. q. 41.* ¶ Olim actor calumnioſe litigans in decima parte litis puniebatur; hodie vero pœna perjurii, & victori in expenſis condemnatur. *§. hoc autem, Inſtitut. de pœn. temere litig. vide gloſſ. ibid.* Et hoc verum, quando improbe, & calumnioſe litigaverit; alias ſecus. *gl. fin. ibid. & in §. oportet, aut. de Judicib.* ¶ In expenſis non ſolum quis condemnatur propter calumniam, ſed etiam propter temeritatem, *Bartol. in authen. generaliter. C. de epiſc. & Cleric.* Sed quando cognoſcatur temeritas, *vide eundem, in l. properandum. §. ſin autem. C. de judic.* ¶ Reus proponens exceptionem dilatoria, & non probans ante ſententiam, in expenſis condemnatur: ſed jure Civili condemnatio non fit niſi in fine cauſæ. *Bart. in ſuo tract. de differen. int. jus Canon. & Civile. num. 77.* ¶ Hodie ſi actor plus petat tempore, induciæ reo duplicantur, & illi ipſe actor in expenſis factis in cauſa damnabitur, ante quarum refectionem, ſuper principali negotio audientia denegatur, *§. hodie autem. Inſtitut. de exceptio. vide ſupra tit. de plus petit.* ¶ In cauſis criminalibus, an Fiſcus, vel alter, qui in cauſa ſuccubuit, debeat in expenſis & damnis condemnari, *vide Clar. in §. fin. quæſt. 62.* Pro parte affirmativa, *ſcribit Bart. in l. ſi poſtulaverit 27. ff. ad leg. Jul. de adult.* Et talis condemnatio fit officio Judicis, *idem Bart. in l. 1. num. fin. ff. ad Turpillianum.* ¶ Inſtigator inquiſitionis, quando poſſit in expenſis condemnari. *vide Clar. in ſua Pract. crimen §. fin. quæſt. 10.* Et quid in Procuratore Fiſcali, *vide ibid.* ¶ Ad hoc, ut aliquis deſiſtens condemnetur in expenſis requiritur, ut in totum deſiſtat, non ſolum differat, & deſiſtat à cauſa, quam calumnioſe propoſuerat: ſecus ſi juſtam cauſam habuit litigandi; ſed de novo ſe injuſte litigare cognoſcat, *l. deſtitiſſe 10. ff. de jud.* ¶ Procurator Epiſcopi injuſte movens litem, debet in expenſis condemnari. *Capel. Thol. quæſtio. 6.* ¶ Tutor tutorio nomine movens litem contra aliquem, etiam ſi fuerit in expenſis condemnatus, executio illarum contra pupillum eſt facienda. *Capel. Thol. q. 40.* Verum tutores, vel curatores, qui juſtam cauſam litigandi non habuerunt, licet nomine alieno egerint, proprio tamen nomine debent in expenſis condemnari, *ibid. in additio. facit. l. non eſt ignotum 6. C. de adminiſtr. tutor. & curat.* Et tunc fit executio contra eos, *Bart. in l. quoties §. ſicut. ff. eod.* ¶ Interpellatione extrajudiciali non præcedente, an reus poſſit condemnari in expenſis citationis, & libelli, diſtinguendum eſt, aut reus citatus, nulla facta monitione, ſtatim confitetur petita, & tunc non poteſt condemnari, aut negat, tunc condemnatus per ſententiam, poteſt in omnibus expenſis condemnari. *Ludov. Roma. ſing. 401.* Et hæc interpellatio debet probari à reo. *ibi. ſing. 402.* ¶ Minor reſtitutus in integrum, condemnatur adverſarius in expenſis. *Capel. Thol. q. 330.* ¶ Reus condemnatus in expenſis à tempore, quo conſtat eum non habuiſſe juſtam cauſam ignorantiæ; ſecus in actore, *Bart. in l. qui in jus alterius 43. ff. de reg. jur.* ¶ Juramentum calumniæ, licet excuſet a calumnia præſumpta, non tamen excuſat à condemnatione expenſarum propter temeritatem, *Bart. in l. 1. num. 11. ff. ad Turpillianum, & Abb. conſil. 64. n. 3. part. 2.* ¶ Calumnia quando apparet evidens in parte, & in parte non, qualiter calumniator condemnari debeat in expenſis, *vide Bart. ibid. num. 12.* ¶ Regula, quod victus victori condemnetur in expenſis, qualiter intelligatur, & quando juramentum calumniæ excuſet ab expenſis, *vide Bart. in l. qui in alterius 43. de reg. jur.* ¶ Judex condemnati in expenſis arbitrio ſuo, inſpecta negotii qualitate, & perſonarum: nam ratione perſonæ parcitur in expenſis, ubi alias non parceretur, *gloſſ. in §. 1. authen. ut Clerici.* ¶ Si victus appellet, & proſequatur, victor non poteſt appellare propter omiſſam condemnationem expenſarum, *l. ſi Cod. quando provocare non eſt neceſſ.* ¶ Executio ſententiæ expenſarũ litis in quem fiat, nempe in dominum, aut tutorem, vel alium adminiſtratorem, ut eſt Procurator, *vide Bart. l. ſi ſe 4. ff. de re jud.* ubi ſcribit quandam diſtinctionem. ¶ Quis non debet condemnari in expenſis, niſi propter calumniam, vel temeritatem, *Ægid. d. conclaſio. 14. in fine.* ¶ Si Judex condemnaverit aliquem ſimpliciter in expenſis, intelligitur condemnatus in expenſis, tam factis ante ſententiam, quam poſt: & ſi fuerit abſolutus, intelligitur liberatus etiam ab expenſis cauſæ principalis, ſi Judex à quo, in expenſis illum condemnaverat, alias ſecus, *Cabal. milleleq. 971.* ¶ Qui fundata intentione actori exceptionem peremptoriam objicit, quam non probat incontinenti, ſed accipit inducias, ſi defecerit in probando, condemnetur in continenti (definitiva non expectata) in expenſis, & ſolvere cogitur. *c. finem 5. extr. de dol. & contumac.* ¶ Expenſarum condemnatio facta contra plures intelligitur, ut unuſquisque pro rata teneatur. *Vent. deciſ. 343. ſen 4. part. 1.* Et non habetur ratio rei petitæ diverſimode, & inæqualiter. *Papon. lib. 18. tit. 2. arreſt. 1. & 2.* ¶ Procurator, qui egit calumnioſam litem nomine domini, in expenſis condemnabitur, niſi habeat ſpeciale mandatum. *Bart. in l. un. §. ſi Procurator. ff. ſi quis Judicenti. num. 5.* ¶ Varius condemnatur in expenſis. *Bart. in l. ſi quis ſtipulatus 111. n. 5. ff. de verb. oblig.* ¶ Temeritas ſola ſufficit ad hoc, ut quis condemnetur in expenſis. *Abb. conſ. 78 n. fin. part. 2.* ¶ Succumbens interlocutoria, regulariter debet in expenſis condemnari. *Guid. Pap. ſing. 995. vide in conſtitutio. antiq. Sabaudiæ tit. in fine decretorum, fol. 101. mihi.* ¶ Ille, qui per falſas literas gravat adverſarium, eſt ille in expenſis condemnandus. *c. cæterum 3. ex. de reſcript.*

Vel

Digitized by Google

Vel non

Pro parte temporis, quo quis habet juſtam cauſam litigandi, non condemnatur in expenſis, quod procedit, quando pars ſtatim deſerit litem, conſtito ſibi de juribus partis; *alias ſecus Guid. Pap. q. 197.* ¶ Juſta cauſa litigandi relevat à condemnatione expenſarum. *Ægid. Bellam. concluſio. 14. Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 51. numer. 10. Franc. Marc. quaſt. 124. Caſſad. deciſio. 7. titul. de dol. & contumac. Bart. in authent. novo jure. Cod. de judic.* Veluti quando caſus, de quo litigabatur, erat dubius. *Iaſſ. Lanfranc. Balb. deciſio. 334.* ¶ Licet ſtatuto cavaatur, ut ſuccumbens condemnetur in expenſis, non tamen debet condemnari, ſi habuerit juſtam cauſam litigandi. *Joſeph. Lud. deciſio. Peruſ. 52.* Tamen contrarium tenent. *Franc. Cremen. ſing. 121. & Hippolyt. ſingul. 207.* ¶ Renuncians liti, & cauſæ ab eo tempore, non eſt in expenſis condemnandus, facta tamen intimatione parti adverſæ. *Ægid. Bellam. concluſio. 14.* ¶ Ex ignorantia facti, de quo quis præſumitur habere notitiam, non excuſatur conventus à condemnatione expenſarum. *Natt. conſ. 108. tom. 1.* ¶ Actor reum extra judicium interpellare debet, alioqui ſi in primo termino judicii reus confiteatur, non debent condemnari in expenſis. *Cabal. milleloq. 621. Iaſ. de actio. §. ſic itaque, numer. 44. Rebuff. in conſtitut. Reg. in proœm. gloſſ. 5. numer. 157. & Ang. in d. §. ſic itaque.* ¶ Denunciator, ſeu accuſator excuſatur à condemnatione expenſarum, ſi habuerit juſtam cauſam denunciandi. *Cravett. conſil. 178.* Ubi ſcribit plures cauſas excuſationis. ¶ Si culpa tutoris, vel curatoris, lapſa ſit inſtantia cauſæ, non reſtituitur minor ad inſtantiam, ſed adverſus expenſarum condemnationem, ut non teneatur adverſario in expenſis, tutore vel curatore, & eorum fidejuſſoribus exiſtentibus non ſolvendo. *Iaſſ. Lanfranc. Balb. deciſio. 336.* ¶ Litigans uſque ad aperturam teſtium, vel productionem inſtrumentorum, poteſt habere juſtam cauſam litigandi; ideo non debet condemnari in expenſis, antea factis. *Bartol. in l. ſi quis 13. ff. depoſiti.* Sed ſolum in factis poſt. *Felin in cap. exceptionem, extr. de exceptio.* ¶ Victo non appellante à ſententia, poteſt victor appellare pro ſumptibus, *Bart. in l. fin. Cod. quando provocare non eſt neceſſe, vide eundem Bart. in l. 14. §. hac ff. de eo, quod met. cauſ.* ¶ Executio miſſionis in poſſeſſionem rei hypothecatæ, pro litis expenſis, fieri non debet, quia tales expenſæ non ſortiuntur naturam principalis. *Marc. q. 392. part. 1. vide tamen eundem q. 929. ibid.* ubi videtur tenere contrarium. ¶ Procurator Regis, quando excuſet ſocium à condemnatione expenſarum, *vide Papon. lib. 18. tit. 2. arreſt. 2.* ¶ Expenſarum condemnatio non fit in criminalibus cauſis per inquiſitionem intentatis. *Mogo. deciſ. 88. n. fin. Rot. Floren.* ¶ Principalis abſens, relicto Procuratore, ſuis expenſis examinandus eſt, nec reus condemnatus in expenſis, ad illas tenetur. *Afflict. dec. 177.* ¶ Si ſuccumbens eſt talis perſona, de qua veriſimiliter non dubitatur, quod ſit mota ad litigandum, niſi juſta ratione, non condemnatur in expenſis. *Petr. de Raven. ſing. 180.* ¶ Fiſcus non condemnatur in expenſis (niſi fuiſſet in evidenti calumnia) nec illas obtinet. *Boer. deciſ. 324.* Imo in cauſa criminali etiam veniunt expenſæ. *Marc. quaſt. 774.* ¶ Accuſans aliquem propter neceſſitatem officii, excuſatur à pœna præſumptæ calumniæ, non autem à probata. *Capel. Thol. q. 6.*

Cap. XI. Qui habere poſſit.

Monachus cum abbate litigans, ſumptus litis habere debet ab ipſo abbate. *Aff. dec. 10. vide Ægid. Bellam. concl. 88.* ¶ Advocatus in cauſa propria, non poteſt pro ſuo ſalario habere expenſas, & quatenus habeat in cauſa communi, illas ſolum habebit pro parte litis conſortis. *Papon. lib. 18. tit. 2. arreſt. 15.*

Cap. XII. Quando debeantur.

* Expenſæ in cauſa criminali, an debeantur, tam per condemnatum, quam per fiſcum, in caſum ſuccumbentiæ, & quid dicendum, ſi per torturam omnia fuerint purgata indicia, & quid quando convictus torquetur & ſuſtinuit, agendum ſit. *D. Gaſp. Theſ. quaſt. Foren. q. 45. lib. 1.* ¶ Quando ratione interruptionis cauſæ, quis condemnatur in expenſis, quæ expenſæ tunc debeantur. *Pap. lib. 18. tit. 2. arreſt. 7. 20. & 33.* ¶ Lite pendente accepta poſſeſſione, an expenſæ debeantur victori, etiam quando Judex officio ſuo attentata revocavit, *vide Creſcen. deciſ. 1. alias 18. tit. ut lite pendente.* ¶ Expenſarum quædam debentur ratione victoriæ, & quædam ratione contumaciæ, *vide Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de expen. damn. & intereſſ. art. 1. tom. 3.* ¶ Expenſæ ratione temeritatis debentur, ſi quis ſuccubuerit in incidenti. *Rebuff. ibid. art. 2. gloſſ. 1.* ¶ Expenſæ debitæ ratione victoriæ in multis differunt, ab expenſis debitis cauſa contumaciæ, nam hæ ſunt graviores, ſed in quibus, *vide Rebuff. ubi de art. 8. n. 23. & ſeqq.* ¶ Dives cum paupere litigans, quas litis expenſas illi ſubminiſtrare debeat, & quid in filio petenti bona paterna, *vide Men. de arbit. lib. 2. caſ. 169. n. 12. & conſ. 386. libr. 4.* ¶ Tranſactione facta de negotio principali, ſi de expenſis nihil ſit dictum, quando illæ debeantur, *vide Mynſing. obſerv. 48. cent. 4.* ¶ Expenſæ factæ etiam in prima inſtantia, & ſecunda ante reperta inſtrumenta, propter juſtam ignorantiam an per victum debeantur, *vide Perilluſt. D. P. Theſ. deciſ. 73.* ¶ Abbatiſſæ ejectæ debentur alimenta; non autem expenſæ litis. *Put. dec. 271. lib. 1.*

Cap. XIII. Quando provideri, decerni poſſint.

Pauperi non habenti unde cauſam tueatur, judex debet ſumptus decernere, & compellere ad hoc adverſarium. *Guid. Pap. q. 561. Franc. Marc. q. 127. Boer. dec. 324. vide eundem Boer. dec. 325. & Joſeph. Lud. dec. Peruſ. 16.* ¶ Proviſio fit pluribus perſonis litigantibus, pendente lite, nempe filio contendenti ſuper ſucceſſione patris, uxori habenti filium in utero, & agenti ex Carboniano edicto, mulieri in repetitione ſuæ dotis, & monacho accuſanti abbatem, in quibus caſibus adjudicatur quarta ejus, quod deducitur in judicium, *ſecundum Boer. deciſ. 324. vide infra in hoc tit.* ¶ Sed quid, ſi non ſolvatur talis proviſio, *vide ibid. deciſio. 325.* ¶ Quibus perſonis, & in quibus caſibus fiat promiſſio pro expenſis, lite pendente, *vide Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de ſent. proviſio. in præfatio. num. 104. tom. 1. & Papon. libr. 6. tit. 1.* ¶ Poteſt peti provideri pro expenſis, & alimentis, etiam poſt litem conteſtatam. *Ioan. Gal. q. 233.* ¶ Litiganti ſuper bonis communibus, filio petenti legitimam, uxori petenti dotem, pendente lite, debent decerni ſumptus litis, ſi aliunde non habeant. *Mynſing. obſerv. 21. cent. 6. vide Creſc. deciſio. 8. alias 232. tit. de judic.* Quod procedit, etiam ſi quis iſtorum agat contra Fiſcum. *Raud. tract. de analog. cap. 33. num. 60.* * An victus victori ſit condemnandus in expenſis quando habet juſtam cauſam litigandi ſtante ſtatuto, quod victus victori in expenſis condemnetur. *Facbin. lib. duodecimo, cap. 52. negat, authent. quas actiones. Cod. de ſacroſanct. eccleſ.* ¶ Expenſæ litis decernendæ ſunt, decretis alimentis, quia aliud eſt habere alimenta, aliud habere expenſas. *Vent. deciſio. 340. ſcu. 1. part. 1.*

Cap. XIV. Quando reſervari, & compenſari poſſint.

Expenſæ retardati proceſſus, non reſervantur in fine litis. *Mynſing. obſerv. 23. cent. 1.* ¶ Expenſæ reſervari poſſunt in interlocutoria: ſecus in diffinitiva, in qua ſolum poteſt reſervari taxatio. *Mynſ. obſerv. 45. cent. 1.* ¶ Expenſæ in cauſa attentatorum non compenſantur, cum expenſis in cauſa ſpolii. *Put. dec. 123. lib. 1.* ¶ Poteſt fieri compenſatio expenſarum per Judicem, quando utraque pars habuit juſtã cauſam litigandi, vel quando quælibet

pars

pars obtinuit partem ejus; quod petebat. *Guid. Pap. ſing. 399.* ¶ Compenſatio expenſarum, quando hinc inde fiat, *vide Capel. Thol. q. 223. n. fin.*

Cap. XV. Qui ſint effectus.

Libellum corrigens non auditur, niſi refectis expenſis. *Beninten. deciſ. 77. numer. 8.* ¶ Licet ſententia proviſionalis habeat executionem ex aliqua conſtitutione, non tamen debet exequi pro expenſis: ideo ſolent judices reſervare expenſas in diffinitiva, quando pronunciant ſuper aliquo incidenti per ſententiam proviſionalem. *Pap. lib. 19 tit. 7. arreſt. 4. & 5. Rebuff. in conſt. Reg. tract. de lit. oblig. art. 4. gl. 10. n. 3. tom. 1.* ¶ Compenſatis expenſis, ille, qui levare fecit ſententiam, & ſolvit ſportulas, habet actionem pro dimidia contra partem adverſam, *Pap. lib. 18. tit. 3. arreſt. 6.* ¶ Praſtans in fine judicii factum, ad quod tenebatur, admittitur, ſolutis expenſis actori. *Rot. Gen. dec. 114.* ¶ Quando aliquid petitur ab aliquo, cujus expenſis fieri debeat, nempe partis, vel petentis, *Sol. dec. quamtionem de minorib. p. 1. gl. 6.*

Cap. XVI. Miſcellanea.

Regulariter injuſtum eſt, ut adverſarius adverſario, ſumptus litis adminiſtret. *Ægid. Bellam. concl. 88.* ¶ Quis non poteſt cedere liti, invito adverſario, ſi ipſius adverſarii interſit propter ſumptus, *Boer. deciſ. 48. num. 7.* ¶ Litigare licet ſuper tota ſumma occaſione partis, ſi adverſarius non accedat, & proteſtetur ſe paratum recipere partem debitam. *Vem. dec. 108. part. 2. n. 13.* ¶ Cauſa juſta litigandi ab initio non prodeſt, quando, ceſſante tali cauſa juſta, adhuc quis litigat: quia præſumitur, quod ab initio ſciret ſe fovere cauſam injuſtam. *Cravet. conſ. 325. n. 1. circa medium.* ¶ Nemo videtur dolo facere, qui ignorat cauſam, cur non debeat petere. *l. qui in jus 131. nemo, eod. tit.* ¶ Procurator poteſt domino imputare, quicquid licite expendit. *l. idem Labeo. ff. mandati.* ¶ Advocatus propriam proſequens cauſam, vel Procurator, debet habere ſalarium, ſi ſcriptura ſit per alium ſignata. *Rebuff. in conſt. Reg. tract. de expenſis art. 5. num. 27. tom. 3.*

TITULUS CCLXIX.

De expenſis, & damnis cauſæ principalis, & præcipue ſententiæ diffinitivæ.

Cap. I. Quando expenſæ reſtituendæ.

EXpenſæ ordinarii judicii, ſolum ſunt reſtituendæ in condemnatione expenſarum facta propter peremptam inſtantiam, & non quæ reſpiciunt merita cauſæ, ut ſunt probationes. *Borg. Cavalc. deciſio. 16. de judic.* ¶ Reus in expenſis condemnatus, non reficit expenſas actori ſolutas ex cauſa inſtantiæ peremptæ. *Vincen. de Franc. deciſio. 331 part. 2.* Quia expenſæ ſolutæ culpa actoris per illum, non veniunt in liquidatione & reſtitutione, reo in expenſis condemnato. *ibidem.*

Cap. II. Qui condemnari poſſit, vel non.

Actor petens multa bona, & probando ſolum pro tertia parte bonorum petitorum, licet ſequatur condemnatio pro illa tertia parte, tamen debet condemnari in expenſis ratione pluris petitionis. *Guid. Pap. q. 27. vide tamen Boer. deciſ. 74.* Ubi videtur tenere contrarium: ſed quid, quando petiit centum, & probavit ſolummodo de quinquaginta, *vide eund. Guid. d. q. 27.* ¶ Pro rata victoriæ in principali fit condemnatio expenſarum, veluti ſi actor probaverit medietatem ſuæ petitionis; nam pro illa debet obtinere in expenſis. *Papon. lib. 18. tit. 2. arreſt. 4. & 5.* Sed quomodo dictum intelligatur, *vide Borg. deciſ. 15. de jud.* ¶ Licet plus ſit petitum, victus victori in expenſis condemnandus eſt, quia eſt temeritas litigare in eo, quod debet, ſi non offerat. *Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de expenſis. art. 1. n. 21. tom. 3.* Licet multi teneant contrarium, *vide Bart. in l. qui ſolidum 80. de leg. 2. & ſupra tit. de plus petitio.* ¶ Citari faciens aliquem coram diverſis judicibus, in expenſis condemnari debet. *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 176 n. 5.* ¶ Hæres litigans poſt inſtrumenta producta ab actore clare probantia, ut temerarius litigator debet in expenſis condemnari. *Borg. deciſ. 1. num. 110. de contract. part. 2.* ¶ Varius condemnatur in expenſis, *Guid. Pap. ſing. 704.* ¶ Ille, qui ſuccumbit in judicio cum eccleſiaſticis perſonis, condemnatur in expenſis, & damnis; cum privatis vero perſonis, tantum in expenſis. *gloſſ. in fin. l. omnes 31. C. de epiſc. & cler.* ¶ Temerarius actor damno expenſarum afficitur. *l. eum quem. 79. & ibid. gloſſ. ff. de judic.* Ubi de differentia circa expenſas inter eum, qui temere egit, & illum, qui calumnioſe. ¶ Inſtantia perempta, & ſuſcitata per inſufflationem ſpiritus vitæ, conceſſam per Principem, quid juris de expenſis? *vide Gram. deciſ. 91.* ¶ Vide de materia expenſarum *ſupra titul. prox.* ¶ Turpilliani pœna tenetur ille, ad cujus inſtantiam, & inſtigationem judex inquirit, ſi inquiſitio non probetur, ac etiam debet condemnari in expenſis: *Capel. Thol. quæſt. 7.* ¶ Inſtantia perempta, ſupereſt officium judicis ad condemnandam partem in expenſis. *Bart. in l. 2. C. ut criminalis quæſtio.* ¶ Sententia lata ſuper alimentis à die motæ litis, comprehendit expenſas litis petitas in prima commiſſione. *Vem. deciſ. 20. n. 5.* ¶ Regula eſt, quod victus victori in expenſis condemnandus ſit, quæ regula ampliatur, & limitatur pluribus in caſibus. *de quib. vide per eund. Rebuff. tract. de expenſis, art. 1. n. 9. & ſequentib. tom. 3. facit cap. q. ext. de pœnis.* ¶ Lata ſententia in poſſeſſorio, omiſſa expenſarum condemnatione, non poterit illa omiſſio in petitorio reparari. *Ægid. Bellam. conclus. 88 & Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de materia poſſ. tom. 3. art. 12. gloſſ. 1. num. 7.* ¶ Condemnatio expenſarum debet ſolum continere expenſas factas, & præteritas; non autem futuras. *Papon. lib. 18. tit. 2. arreſt. 8.* ¶ Si decreto Principis, vel ſtatuto caveatur, ut pro rebus vel quantitatibus ſolvatur aliquid pro ſigillo, intelligi hoc debet de rebus, quæ vere debebantur, & pro quibus vere facta fuit condemnatio: non enim conſideratur petitio, ſi poſtea repertum fuerit res petitas non eſſe debitas. *Crav. conſil. 231.*

Vel non.

Quando actor, & reus probarunt tantum ſemiplene, ſi judex deferat juramentum alteri eorum ſuppletivum, tunc ſuccumbens non debet in expenſis condemnari. *Iaff. Lanfr. Balb. deciſio. 171.* Ideo ſi actor probaverit ſemiplene per unum teſtem, & nihilominus ſuccubuerit (quia non ſibi, ſed reo fuerit delatum juramentum) non condemnabitur in expenſis, ſi teſtis erat omni exceptione major. *idem Lanf. Franc. deciſ. 334. vide ſup. tit. prox. & Hipp. ſing. 485.* ¶ Si judex dicat in ſententia, victum victori in expenſis, nec addat condemnamus, non valet ſententia reſpectu expenſarum, niſi eſſet adjecta dictio, &c, *idem Lanf. dec. 420.* ¶ Juſtus poſſeſſor relevari debet ab expenſis primæ inſtantiæ, licet alius obtinuerit in petitorio. *Gaſp. Cabal. milleloq. 713.*

Cap. III. Quando taxari, & appellari poſſit à condemnatione earum.

Victor poteſt à condemnatione expenſarum omiſſa appellere, & judicem impetrare victum in eo præveniendo, etiam ſi in principali cauſa obtinuerit. *Gem. Leo. dec. 72. dec. diverſo tom. 2.* ¶ Poteſt appellari ab omiſſione condemnationis expenſarum. *Guid. Papon. quæſt. 436. num 63. Dd. de Rom. deciſ. 47. de appellatio. in novis alias 353. vide ſupr. tit. proxim. & Rebuff. in conſtit. Reg. in proœmio. gloſſ. 5. num. 94.* ¶ Poſt ſententiam Judex taxat expenſas: quia condemnatio fit, & reſervatur taxatio expenſarum. *Bart. in l. 24. ff. de judic. vide ſupra tit. proxim.*

¶ Judex primus, qui condemnavit in expenſis, poterit illas taxare, non obſtante appellatione; melius tamen faciet, ſi non taxet. *Dd. de Rot. deciſ.25. de ſentent. & re judic. in antiq. alias 60.*

Cap. IV. Qui teneantur.

Clericus mercator ſinens ſe trahi coram judice ſeculari, tacens uſque ad ſententiam ſe clericum, tenetur actori ad expenſas factas coram ipſo judice. *Ægid.Bellam. concluſ.226.* Idem, ſi fidem non fecerit de privilegio clericali. *Caſſad. deciſio.3. tit. de appell. num.5.* ¶ Expenſæ debitæ per ſententiam tranſactam in rem judicatam, non cenſentur ſublatæ per reſcriptum Principis mandantis, quod cauſa revideatur ex gratia: ſecus ſi per viam Juſtitiæ. *Borg.Cavalc.deciſ.14.de judic.*

Cap. V. Judex: quæ facere poſſit.

Judex ſi reum ad centum conventum, in nonaginta condemnet, eumque à decem abſolvat, dicatque victum victori in expenſis condemno, quomodo debeat intelligi talis condemnatio expenſarum. *Matth. Matthes. ſingul.3. & ibid. in additio.* ¶ Judex appellationis in expenſis factis in prima inſtantia, poteſt victum condemnare. *DD. de Rota. dict. deciſio. 25. alias 60.* ¶ Quando judex abſolvit condemnandum in principali ab expenſis, debet ſcribere cauſam, quare abſolvat; alias ſententia erit nulla. *idem deciſ.340.* ¶ Judex qualiter condemnet in expenſis, quando jus intentatum ſupervenit, judicio pendente, *vide Bart. in l. ſi rem 9. §. qui ante. ff. de pign. act.* ¶ Judex poteſt condemnare partem in expenſis etiam ſi non fuerit hoc petitum, ſaltem ex clauſula, Jus, & Juſtitiam miniſtrari. *Guid. Pap. q. 405. vide ſupra tit. prox.* ¶ Reum in expenſis condemnari concludere in libello eſt utile, quia ſi clauſula iſta non apponatur in illo, licet judex poſſit ex ſe, & ſuo officio condemnare reum in expenſis, tamen ſi non condemnat, quando non fuit petitum nihil poteſt illi imputari, nec ob id victori tenebitur ad intereſſe propter omiſſam condemnationem. *Jaſon. de actio. in §. omnium, numer. centeſimo quadrageſimo quinto, vide Marun. in ſuo Specul. part. 6. titul. de libello oblat. numer. 18.* ¶ An judex expenſarum condemnationem ex intervallo facere poſſit, *vide Dd. de Rot. deciſ. 1. tit. ut lite pendente, in novis, alias 13.* ¶ Judex qui attentata revocavit incidenter, poteſt poſtea condemnare in expenſis. *Dd. de Rota. deciſ.1. de offic. jud. in antiq. alias 474.* ¶ Judex in ſententia diffinitiva non poteſt ſibi reſervare in futurum condemnationem, vel abſolutionem expenſarum, ſed taxationem ſic, ſecus in interlocutoria. *Jaff. Lanſ. Balb. deciſ 315. Mynſing. obſerv.44 cent.1. & Pet. de Raven. ſing. 676. vide Bart. in l.42. ff. de jud.* ¶ Judex ſi ſe incompetentem pronunciaverit, poterit condemnare actorem in expenſis. *And. Gail. obſerv. 34. libr. 1.* ¶ Judex non condemnans in acceſſoriis, cenſetur abſolvere. *Cuv. conſ. 320. vide tamen ib. & ſup. tit. de ſent. diffin.* ¶ Clauſula, Victum victori in expenſis, an ſemper concludat, & maxime quando unus vincit in una parte, & alter in alia, *vide Bart. in l. ſi legatario 22. cum is qui. ff. de fideicom. liber.*

TITULUS CCLXX.

De expenſis cauſæ appellationis.

Cap. I. Quando compenſari poſſint.

Expenſæ factæ in cauſa principali, in qua reus obtinuit, compenſantur cum expenſis factis in cauſa appellationis in qua ſuccubuit. *Caſtren. ſingul. 1. & Guid. Pap. ſing. 60.* ¶ Quando ſententia retractatur ex novis probationibus, an debeant compenſari expenſæ ante ſententiam factæ, cum factis poſt novas probationes, *vide Franc. Marc. quæſt. 244. p. 1. & q. 585. p. 2.* ¶ Expenſæ compenſantur, ſi in cauſa appellationis appellans per novam productionem juſtificaverit ſuam appellationem. *Papon. ib. arreſt. 18.* ¶ Quando ſententia pro parte confirmatur, & pro parte revocatur, expenſæ compenſari debent. *Andr. Gail. obſerv. 111. lib. 1.* ¶ Expenſæ per judicem, à quo, poſſunt taxari ſuper ſententia, à qua fuerat appellatum. *Fel. conſ. 13.*

Cap. II. Qui condemnari poſſit, vel non.

Appellans ab interlocutoria, ſi pronunciatum fuerit bene proceſſum, remiſſa cauſa debet in expenſis condemnari. *Afflict. deciſ. 42. Hartm. c. 8. tit. de ſenten. lib. 2. Guid. Pap. ſing. 995.* Habemus in hac Patria decretum *in conſtitutio. antiq. Sabaudiæ in fine decretorum fol. 101. mihi.* ¶ Appellans poteſt adhærere appellationi quoad expenſas, quando judex primus non condemnavit, nec abſolvit ab illis appellantem; ſecus ſi condemnavit, vel abſolverit, ſed inſufficienter. *Borg. Cavalc. deciſ. 15 num. 8. & 9. de judic.* ¶ Parte appellante condemnata in expenſis, & intereſſe, ſi judex appellationis ſimpliciter dixerit bene proceſſum, debentur damna, & intereſſe, non ſolum cauſæ principalis; verum etiam appellationis. *Papon. lib. 18. tit. 4. arreſt. 2.* ¶ Appellans renuncians appellationi (quod facere poteſt) debet in expenſis condemnari. *Guid. Pap. quæſt. 436. num. 36.* ¶ In cauſa recurſus, licet abſens obtineat in principali, in expenſis tamen condemnandus eſt. *Marc. quæſt. 144. part. 2.* ¶ Male appellans condemnatur in expenſis; ſed bene abſolvitur. *Put. deciſ. 410. lib. 1.* ¶ Victus in cauſa appellationis debet condemnari in expenſis, licet in cauſa principali error, & cauſa probabilis excuſet. *Cabal. milleloq. 970.* ¶ Qui deficit in probationibus à gravamine interpoſitæ, condemnari debet alteri parti in expenſis. *c. ſignificaverunt 36. ext. de teſtib.* ¶ Utrum victus victori in cauſa appellationis debeat in expenſis condemnari, *vide Guid. Pap. q. 436. num. 56. Capel. Thol. q. 223. in additio. & And. Gail. obſerv. 151. lib. 1.* ¶ Sententia, quæ ex iiſdem actis revocatur, non excuſat à condemnatione expenſarum; ſecus ſi ex novis. *Dd. de Rot. deciſ. 10. tit. de dol. & contumac. in novis, alias 251. vide Hartman. c. 32 tit de appellatio. lib. 1.* Ideo condemnatio in expenſis fit in ſecunda inſtantia contra eum, qui obtinuerat ſententiam favorabilem in prima, quando ſententia revocatur ex iiſdem actis; ſecus ſi ex noviter deductis. *Ven. deciſ. 179. & 340. part. 1. & deciſ. 142. ſeu 29. part. 3. Mynſing. obſerv. 89. cent. 2. Jaff. Lanſ. Balb. deciſ. 8. Cabal. milleloq. 230. Borg. Caval. deciſ. 15. de jud. vide Math. Mathes. ſing. 81. Bart. in l. properandum. §. ſive, num. 3. C. de jud. & in l. 17. §. juramento. C. de reb. credit. & Felin. conſ. 23. n. 13.* Imo etiam ſi ex noviter deductis revocetur ſententia appellans non poteſt excuſari à condemnatione expenſarum, quando potuit habere notitiam in primo judicio de facto probato in cauſa appellationis. *idem Jaff. Lanſ. Balb. deciſio. 8. & Borg. deciſio. 15. numero ſexto. de jud.*

Vel non.

In cauſa appellationis, quando pars appellans obtinuit ex noviter deductis, appellatus habet juſtam cauſam excuſationis expenſarum propter primam ſententiam, ſaltem à tempore publicationis teſtium. *Marc. q. 585. part. ſecunda.* ¶ Novæ probationes excuſant appellatum à condemnatione expenſarum: ubi expenſæ non fuerint petitæ, judex appellationis in illis non condemnat. *Cabal. milleloq. nongent. ſeptuag. ſecund.*

Digitized by Google

¶ Appellatus ſi in cauſa appellationis ſuccumbat, regulariter in expenſis non debet condemnari, ſed erit locus compenſationi. *Johan. Gail. quaſt. quinquageſima quinta, in deciſ. diverſ. habetur in libris placito. Chriſt. libr. 11. de appellatio. tit. 10. cap. undecimo, ibidem.* ¶ Appellatus antiquitus in Regno Franciæ ſuccumbens non condemnabatur in expenſis, ſed hodie obſervatur contrarium. *Papon. lib. decimo octavo. tit. 2. arreſt. 10.*

Cap. III. Quando ſolvi debeant.

Expenſæ executionis factæ poſt appellationem Procuratoris (de cujus mandato non conſtabat) uſque ad productionem mandati, ſolvi debent. *Caſſad. deciſ. 3. de appellatio. numer. quarto.* ¶ Audientia in cauſa reviſionis denegatur, niſi ſolvantur expenſæ. *Fran. Marc. quaſt. 15.*

Cap. IV. Judex quæ facere poſſit.

Quando judex appellationis condemnat alteram partem in expenſis cauſæ principalis, ſine ſolutione expenſarum cauſæ appellationis, quæ expenſæ tunc ſint taxandæ, *vide Papon. lib. 18. tit. 3. arreſt. 5.* ¶ Judex, ad quem omittens condemnare in expenſis, videtur abſolvere. *Afflict. deciſ. 42.* Sed quid de expenſis, in cauſa appellationis, quando dicitur male proceſſum, & pronunciatur in favorem appellantis, *vide Guid. Pap. q. 157.* ¶ Judex appellationis confirmando primam ſententiam (in qua non erat condemnatio expenſarum) & condemnans victum in expenſis hujusmodi cauſæ, videtur condemnare in expenſis primæ & ſecundæ inſtantiæ. *Put. deciſ. 246. lib. 2. & Hippolyt. ſingul. 684.* ¶ Judex appellationis ſi in expenſis non condemnet, poterit ab eo appellari, quia debet ſuccumbentem condemnare, non ſolum ad expenſas cauſæ principalis. *Cabal. milleloq. 971. Dd. de Rota, deciſ. 25. de ſentent. & re judic. in antiq. alias 60.* ¶ Si judex appellationis condemnaverit ſimpliciter aliquem in expenſis, intelligitur condemnare in expenſis, tam factis ante ſententiam, quam poſt: ſed ubi abſolverit intelligitur abſolvere etiam ab expenſis cauſæ principalis, ſi judex, à quo, in illis non condemnaverat, alias ſecus. *Cabal. milleloq 971.*

TITULUS CCLXXI.

De expenſis contumacialibus.

Generalia.

DE differentiis inter expenſas contumaciales, & victoriæ, *vide per And. Gail. obſerv. 151. lib. 1. num. 14. Rebuff. in conſtitut. Reg. d. tract. de expen. & max. articul. 5. numer. 37. & ſequentib. & ibidem art. 7. gloſſ. 1. n. 24.*

Cap. I. Quid: quales ſint.

Expenſæ debitæ ratione contumaciæ, ſunt graviores expenſis debitis ratione victoriæ. *Rebuff. tract. de expen. art. 7. gloſſ. 1. num. 24.* ¶ Aermudicium, actore abſente, contrahitur: & legitimæ expenſæ ſunt, quæ legitimo modo fiunt. *Bartol. in l. properandum. §. & ſi quidem, num. 5. & 7. C. de judic.*

Cap. II. Quando reficiantur.

Contumax ſive verus, ſive fictus non auditur, niſi refectis expenſis. *Ozaſc. deciſ. 9. Bart. in l. 53. ff. de re jud. & l. ſancimus 13. C. de judic.* ¶ Contumax in pluribus dilationibus, ſi compareat in ultima, reficit omnes expenſas. *Bart. in §. omnem, authent. de litigio. numer. 7.* ¶ Expenſas ob contumaciam conſecutas, victus non reſtituit victori in principio contumaci, & ſolventi ratione contumaciæ. *Boer. deciſ. 324. num. 5.* Sed in hac Patria contrarium ſtatutum fuit ex diſpoſitione novorum ordinum; *tit. della contumacia in fine.*

Cap. III. Qui condemnari poſſit.

Si lite conteſtata, actor ſit abſens, & reus compareat, petens ſe abſolvi, ſi non conſtet de jure actoris, abſolvitur reus ab obſervatione judicii, & actor condemnatur in expenſis. *l. properandum §. & ſi quidem. C. de judic.* Et contra reus ſi ſit abſens condemnabitur, ſi de jure actoris conſtet. *§. ſin autem. d. l. properandum.* ¶ Propter contumaciam rei poteſt judex rem petitam ſequeſtrare, & ipſum contumacem in expenſis condemnare, quas actor fecerat. *cap. 2. extr. de dol. & contumac.*

Cap. IV. Quando ſolvenda.

Expenſæ contumaciales ſemper ſolvuntur, licet contumax juſtam habuerit cauſam litigandi. *Caſſad. deciſ. 3. tit. de appellat. Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de expenſis, artic. quinto, numer. trigeſimo ſeptimo. tom. 3.* ¶ Minor adverſus contumaciam ſuam reſtitutus in integrum, an expenſas contumaciales ſolvere teneatur. *Portiluſt. D. P. Theſſau. deciſ. 9.*

Cap. V. Quando debeantur.

Expenſæ, quæ veniunt ratione contumaciæ debentur actione in factum, ſed debitæ ratione victoriæ, veniunt officio judicis. *Bart. in l. un. §. hoc. ff. ſi quis jus dicenti.* ¶ Contumax non veniendo ad ſententiam (ſi feratur pro eo) afficitur damno expenſarum: & contumacia tutoris (ſi ſententia feratur pro pupillo) afficit ipſum pupillum damno expenſarum, licet reſtituatur contra tutorem. *Bart. in l. contumacia 53. ff. de re judic.* ¶ Contumacia Procuratoris, nocet domino in expenſis. *Bart. ibid. num. 5.* ¶ Expenſæ contumaciales debentur, antequam audiatur agens de novo, ſed quæ ſint, *vide Borgn. Cavalc. deciſ. 16. de judic.* Contumax enim punitur damno litis. *l. contumacia. ff. de re jud. & d. l. ſancimus. C. de judic.* ¶ Quando hujusmodi expenſæ contumaciales non debeantur, *vide Rebuff. tract. de expenſ. n. 58. art. 5.*

TITULUS CCLXXII.

De impenſis, & melioramentis.

Generalia.

DE impenſis *vide per Azo. in ſumma tit. C. de rei vend.*

Cap. I. Impenſæ: quæ dicantur.

Impenſæ aliæ ſunt neceſſariæ, aliæ utiles, & aliæ voluptariæ, *de quibus vide in l. impenſa 79. ff. de verb. & rer. ſign.* ¶ Impenſæ factæ in ſolvendis debitis dicuntur utiles, & neceſſariæ. *Boer. deciſ. 44. num. 9.* ¶ Impenſæ, aut ſunt neceſſariæ, & tunc illas recuperat poſſeſſor, etiam malæ fidei, per retentionem rei, & dicuntur neceſſariæ, quæ communiter fiunt in reficiendo, ſeu reparando. *Boer. d. deciſ. 44. n. 6.* Aut utiles, & tunc bonæ fidei poſſeſſor dedocit pro ipſis, quantum res ipſa eſt effecta pretioſior, cum diſtinctione tamen, *de qua ib. n. 8.* Fallit, quando ipſi poſſeſſori eſſet prius denunciatum, ne ædificaret. *Boer. d. deciſ. 44.* ¶ In judicio familiæ hercisc. habetur ratio impenſarum per unum ex cohæredibus factarum in re communi. *l. filiæ 18. C. famil. hercisc.* ¶ Expenſa præſumitur facta in dubio de parte expendentis, & alterius. *l. ſed & ſi 28. §. adeo autem. ff. de petit. hered.*

Cap. II. Quando reficienda, vel non.

*Impenſa culturæ, an ſit reficienda debitori ab eo, cui fuit res aſſignata in judicio ſubhaſtationis. *Joan. Petr. Surd. deciſio. 294.* ¶ Expenſæ utiles, & neceſſariæ ad perpetuam rei utilitatem, ſunt refundendæ

teſti;

reſtituenti rem pupilli male alienatam, nec eo in caſu fructus veniunt computandi cum expenſis reparationum, per emptorem in re minoris ſine decreto alienata, factarum, *Affl. deciſ. 87. n. 6. vide l. ſi prædium 16. C. de præd. & aliis reb. minor.* Tsmen, quod minor recuperans rem alienatam ſine ſolemnitatibus, ſolum teneatur ad melioramenta neceſſaria, utilia vero compenſentur cum fructibus, qui ſuperſunt, deductis melioramentis neceſſariis. *ſcribit Papon. libr. 18. tit. 4. arreſt. 14.* ¶ Ab eo qui eſt miſſus ex ſecundo decreto, creditor non poteſt rem avocare, niſi expenſas reficiat, & de damno infecto caveat *l. cū poſtulaſſem 44. §. damni ff. de dam. infect.* ¶ Bonæ fidei emptor repellit dominum, niſi reficiat impenſam factam in loco empto, nec pro illa poteſt agere contra venditorem, quia contra vendicantem habet exceptionem. *l. idemque 46. §. illud. ff. de action. empt.*

Cap. III. Quando reſtituendæ.

Expenſæ factæ in vitibus, & arboribus plantandis, ſolum ſunt reſtituendæ, & augmentum illarum cedit in utilitatem domini ſoli: ſed quomodo refici, & æſtimari debeant, *vide Borg. deciſ. 28. de judic. in addit. n. 2.* ¶ Fructus percepti ex melioramentis, ſunt illius, qui fecit melioramenta, & non veniunt reſtituendi, in reſtitutione bonorum. *Borgn. ubi d. num. 8. & deciſ. 32. n. 27. de contract. part. 2.* ¶ Ædificanti bona fide, expenſæ debent reſtitui. *l. ſi in area 16. C. de rei vend. vide l. ſin autem 28. in re. ff. de rei vend.*

Cap. IV. Quando repeti poſſint, vel non.

Quando pster, vel mater impendens pro filio aliquid, vel pro alimentis, aut sliter repetat. *Menoch. de arbit. lib. 2. cent. 1. caſ. 89. n. 20.* ¶ Mater expendens pro filio pupillo proteſtans, quod intendit repetere, quas expenſas repetat, *vide Bart. in l. 1. C. de negot. geſt.* ¶ An pater, mater, & patru⁹ poſſint repetere alimēta, *vide Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 78.* ¶ Expenſæ factæ in petendo tutore, an repetantur, *vide Bartol. in l. 2. C. de negot. geſt.* ¶ Gerens negotia aliena, in dubio videtur expendere de bonis illius, cujus negotia gerit, & mster, vel svia expendens circa res filii, aut nepotis, quando repetat, *vide Bart. in l. Neſennius 36. ff. de neg. geſt.* ¶ Emphyteuta, & Feudatarius, quando recuperent impenſas in re factas, *vide Guid. Pap. q. 438. & Borg. Cav. deciſ. 32. num. 25. de contract. p. 2.* ¶ Qui obiruit in cauſa communi repetit expenſas pro rats, *l. ex part. 40. ff. famil. herciſc.* ¶ Expenſæ in honoribus factæ, actione neg. geſt. repetuntur. *l. quæ utiliter 47. ff. de negot. geſt.* ¶ Poſſeſſor recuperat expeoſas à domioo, ſi dominus erat facturus, vel rem diſtracturus, & non aliter, ſi hac re erat cariturus, *l. in fundo 39. ff. de rei vend.* ¶ Si per aſcendentes gerantur negotia deſcendentis, & fiat proteſtatio, vel onus slimentandi ad deſcendentem non pertineat, expenſæ ipſorum slimentorum repetuntur. *l. Neſennius 36. ff. de negot. geſt.* ¶ Expenſæ ad rei utilitatem factæ, quæ deductionem non patiuntur, nempe quæ à re non poſſunt auferri, recupersntur in tribus caſibus, *de quibus vide in § fin. l. ſin autem 28. & ſeqq. ff. de rei vend.* ¶ Sumptus facti, ſeu impenſæ in re vendita, per actionem ex vendito repetuntur, *l. Julianus 14. §. præterea. ff. de actio. empt.* ¶ Impendens in rem alterius, illo prohibente, non habet repetitionem. *Natt. conſ. 303.* Sed limits dictum in quinque caſibus, *de quibus vide per Anton. Corſet. in ſuis ſingul. liter. E. ſing. expenſat. ac in tit. de fructib. in genere 346.* ¶ An facienti impenſas ex voluntate, competat actio neg. geſt. *Rot. Gen. deciſ. 154. num. 3.* ¶ Prædo expenſas utiles & neceſſarias conſequitur officio judicis. *Marc. de Mant. ſing. 52.* Et omnis poſſeſſor. *l. plane 41. & ibid. Bart. ff. de petit. hæred.*

Sed quando expenſarum deductio fiat officio judicis, *vide eundem Bart. in l. filius 6. eod. tit.* ¶ An ſumptus, quos facit emptor in lite, à venditore repetat, *vide Bart. in l. 1. C. de evictio. & inf. lib. 2. tit. de evictio.* ¶ Expenſæ, quas pater facit pro filio, non debent imputari tempore diviſionis filio, niſi animo repetendi partem feciſſe conſtet. *l. quæ pater 51. ff. famil. herciſc.* ¶ Expenſum in redemptionem captivi, aut quamvis aliam piam cauſam, poteſt à redemptore & ejus hæredibus repeti, etiam ſi ſit factum parte invits, *Dec. conſ. 691.* ¶ Hæres uſufructuarii, qui impenſas fecit in re, poteſt illas repetere, finito uſufructu. *Guid. Pap. quæſtio. 438.* ¶ Uſufructuarius repetit magnam impenſam, ſed qua actione, *vide Bart. in l. eum, ad quem 9 C. de uſufruct. & habit.* ¶ Modica expenſa pertinet ad uſufructuarium, magna autem à proprietsrio repetitur. *d. l. 7. C. de rei vendicatio.* ¶ Quod inquilinus expendit in meliorando domum, poteſt à domino repetere. *l. dominus 57. in conducto. ff. locati.* ¶ In cauſa ſervitutis prædii communis, quod unus ex ſociis expendit, repetit ab alio actione neg. geſt. *l. qui aliena 33. §. fin. ff. de negot. geſt.* ¶ Expenſæ factæ in re communi, non ex neceſſitate communionis, veniunt in actio. neg. geſt. & illa actione, à ſocio repetuntur. *l. ſi communis 42. ff. de neg. geſt.* ¶ Creditor quando revocat rem sd emptore, an ille repetat expenſas, *vide Bart. in l. cum poſtulaſſem 44. §. damni ff. de damn. infect.* ¶ Creditor recuperat ſumptus in re pignorata factos. *l. 6. C. de pignor. act.* ¶ Impenſæ in alienis negotiis, & rebus factæ, qualiter repetantur, *vide gl. in §. ex diverſo. Inſtitut. de rer. diviſio.* ¶ Faciens aliquid in alieno fundo, ſi quod fecit ab eo petatur, recuperat impenſas. *§. quæ ratione, eod. tit.* ¶ Bonæ fidei poſſeſſor, etiam ab eccleſia reſtituta, recuperat impenſas. *c. 1. ext. de integ. reſt.* ¶ Bonæ fidei poſſeſſor ſumtus recuperat doli exceptione, ſi poſſideat. *l. ſi quis 11. C. de rei vend.* ¶ Legstarius, cui imminet reſtitutio, recuperat impenſam ab eo, cui tenetur reſtituere. *l. domos 61. de leg. 1.*

Vel non.

Vitricus in privignum expendens, paterno affectu, non repetit: ſecus ſi geſtorio nomine. *l. ſi paterno 15. C. de neg. geſt.* ¶ Expenſum ſi eſt in re ultra quam valeret, non conceditur repetitio. *Bart. in l. ſive hæreditaria 23. ff. de negot. geſt.* ¶ Impenſa facta ad tui utilitatem, ſi illa principaliter facta ſit mei contemplatione, non poteſt à me repeti. *Roma. ſing. 652.* ¶ Civitas, quæ fecit expenſas in reparando caſtro alicujus ſui Nobilis, ut ſe ab hoſtibus defenderet, illas non repetit. *Franc. Cremen. ſing. 26.* ¶ Quod pater expendit in honorem filii, in dubio videtur expendere de bonis, quæ habet pertinentia ad filium. *l. fin ff. de petit. hæred.* ¶ Expenſæ factæ pietate materns, vel affectione domeſtica, non repetuntur, quia animo repetendi factæ non videntur. *l. 1. C. de neg. geſt. & l. alimenta. tit. eod. tit.* ¶ Expenſæ culturæ factæ ex cauſa donationis, non repetuntur, *l. qui alienum 14. ff. de donatio.* ¶ Ædificans in alieno ſolo, videtur materiſm donſre: ideo non repetit impenſas: ſecus ſi ignorabat ſolum eſſe alienum, *l. adeo quidem 7. §. ex diverſo. ff de acq. rer. dom. vide §. ex diverſo, Inſtitut. de rer. diviſio.* ¶ Socius non recuperat expenſas, ſi nomine proprio ædificaverit; ſecus ſi pro psrte. *l. 4. & 5. C. de ædific. privat.* ¶ Impenſæ factæ per ſocium occaſione ſocietatis, ipſi ſocietati imputantur. *l. ſi ſimul 53. §. ſi quis, & l. ſecundum 62. & ibid. gloſſ. ff. pro ſocio.* Quando autem ſocius repetst expenſas in re communi factas, *vide infra lib. 2. tit. commun. divid.* ¶ Expenſa facta in curanda uxore, non repetitur; ſecus in impenſa funeris. *l. quod in uxorem 13. C. de neg. geſt.* ¶ Impenſa facta in re ſerviente contemplatione ſervitutis non repetitur. *leg. ſecunda Cod. de ſervit. & aqua.* ¶ Qui expendit

Digitized by Google

ultra quam eſt illi impoſitum, non repetit. *l. qui aliena 33. §. qui libertos. ff. de neg. geſt.* ¶ Geſtor expenſas voluptarias non repetit, quo fit, ſi frater faciat expenſas voluptarias in re communi, illas non repetat; ſecus ſi utiles. *l. ex duobus 25. ff. de negot. geſt.* ¶ Tutores, Curatores, Conſules, Syndici, Procuratores ad negotia, negotiorum geſtores, & teſtes, nihil ultra expenſas petere poſſunt, niſi aliter ſervetur de conſuetudine. *Gud. Pap. q. 68.*

Cap. V. Quando deducenda, vel non.

Plus impenſum pro cultura agri, quam fuerit perceptum, non deducitur de fructibus ſecundi anni. *Bart. in l. divortio 8. §. impendia. ff. ſolut. matrim.* ¶ De fructibus ſunt deducendæ etiam expenſæ cauſa culturæ factæ. *Franc. Marc. quæſt. 623. p. 2.* ¶ Omnis poſſeſſor deducit ſumptus factos cauſa fructuum. *l. ſi à domino 39. §. fructus. ff. de hæred. petit. & l. ſi quid 34. §. ſicut, eod. tit.* Nam impendia facta gratia quærendorum fructuum, de fructibus deducuntur; cætera neceſſaria, & utilia repetuntur. *l. divortio 8. §. impendia. ff. ſolut. matrim.* ¶ Quando quis deducat expenſas voluptarias, *vide Boer. deciſ. 44 num. 10.* Pro quibus ſolum datur actio ad intereſſe contra actorem. *Papon. lib. 18. tit. 4. arreſt. 12.* ¶ Quando impenſæ à fructibus deducantur, *vide Capic. deciſ. 20. Boer. deciſ. 44. & Franc. Marc. quæſt. 161.* ¶ Expenſas an deducat ſucceſſor particularis, & quid de univerſali, *vide Boer. d. deciſ. 44. num. 14.* ¶ Poſſeſſor, à quo evincitur hæreditas, deducit ſumptus, quos ſe feciſſe probat in infirmitate, & funere defuncti, *l. in reſtituenda 4. C. de petit. hæred.* ¶ Expenſas utiles, & neceſſarias factas ad perpetuam rei utilitatem, quilibet poſſeſſor (re extante) deducit: ſed re perempta, bonæ fidei poſſeſſor neceſſarias tantum deducit: voluntarias vero bonæ fidei poſſeſſor etiam deducit; ſecus in malæ fidei, cui tantum permittitur facultas auferendi ſine rei detrimento. *l. plane 41. ff. de petit. hæred.* ¶ Ille, cui debentur impenſæ in itinere, an debeat deducere, quod impendiſſet domi, *vide Rot. Gen. deciſ. 158. num. 3.*

Cap. VI. Quando compenſentur, vel non.

Melioramenta, & deterioramenta, quando concurrunt, confunduntur & illud, quod ſuperabundat confuſioni, recipit nomen melioramentorum, & deterioramentorum, & non ulterius, quod procedit in qualibet diſpoſitione, & ſententia. *Borg. d. deciſ. 32. num. 53.* ¶ Equum alens, an expenſas repetat, vel compenſet cum operis, *vide Boer. deciſ. 218.* ¶ Emptor non compenſat melioramenta cum fructibus, niſi à die litis conteſtatæ citra, & hoc propter titulum, & bonam fidem, ita obſervatum fuit in Curia Pariſien. *ut habetur in libris plac. d. Curia, lib. 11. tit. 16. de fructib. in deciſ. diverſ. c. 1. & per Papon. lib. 18. tit. 3. arreſt. 13. vide Boer. deciſ. 44. n. 20.* ¶ Quando fructus non compenſentur impenſis, *vide Joſeph. Ludovic. deciſ. Peruſ. 34. in fine, & deciſ. 58. Auguſt. Bero. quæſt. 22. Abb. in c. 1. ext. de integr. reſtitut.* ¶ Fructus quis ſuperlucratur pro parte tantum meliorata: alii vero percepti pro parte non meliorata computantur in ſortem. *Joſeph. Ludovic. deciſ. 7. n. 17. Luc.*

Cap. VII. Quando æſtimari, taxari debeant.

Expenſarum æſtimatio debet fieri ſecundum tempus reſtitutionis rei, & non ſecundum tempus expenſarum factarum. *Mago. deciſ. 49. num. 27. Rot. Floren. Natt. conſ. 256. num. 4. vide Perilluſt. D. P. Theſſa. deciſ. 251.* ¶ Factum in quo requiritur expenſa, præſumitur factum ab eo, qui tenebatur illud facere; ſed Judex quas expenſas taxet ſine probatione ex ejus officio, *vide Bart. in l. venditores 104. ff. de verbor. oblig. n. 4.*

Cap. VIII. Quæ teneri poſſint pro expenſis, vel non.

Res commodata, quando poſſit retineri prætextu impenſarum, *vide Bart. in l. prætextu 4. C. de commodato.* ¶ Res tradita poteſt condici, ut retineatur pro impenſis, ſed de forma libelli, *vide per Bartol. in l. quia exceptionem 40. §. ſi pars ff. de condict. indeb.* ¶ Poſſeſſor hæreditatis victus habet rerum detentionem propter impenſas per eum factas, ſi illi culpa imputari non poſſit. *l. quod ſi poſſeſſor 19. & ibidem Bartol. ff. de petit. hæred.* ¶ Hoſpes, apud quem beſtiæ ſub ſequeſtro remittuntur, habet jus retinendi beſtias, donec expenſæ cibariæ ſibi proſolvantur. *D. Sol. in conſtitutio. antiq. Sabaudiæ gloſſ. ſuper 3. part. decreti, abuſionibus, de capt. num. 7. fol. 133.* ¶ Quod quis facit in fundo, quem ſcit communem cum alio ſibi cognito, venit in judi. commu. divid. Sed quod quis facit in fundo, quem credit proprium, & qui vere communis erat, non venit in illo judicio, ſed poſſeſſori retentio conceditur, & ſingulari ſucceſſori: ubi vero quis aliquid facit in fundo, quem putat communem cum aliquo, cum quo non ſit, venit in d. judi. commu. divid. *l. in hoc 14. & l. ſi quis 29. ff. com. divid.* ¶ Expendens utiliter in mercibus, poteſt eas retinere pro expenſis. *Rot. Genuen. deciſ. 153. num. 6.* ¶ Si agatur contra ignorantem, intereſſe impenſarum non poteſt excedere duplum pretii conventi, vel communis. *Pet. de Raven. ſing. 16.* ¶ Qui ab initio fuit bonæ fidei, ſi ex poſt facto malæ fidei fiat propter ſententiam rei alienæ, quod ædificavit poteſt tollere; non autem expenſas per doli exceptionem retinere. *l. Julianus 38. ff. de rei vendic.*

Cap. IX. Qui teneatur ſolvere, vel non.

Ad expenſas factas pro fructibus colligendis, fructuarius tenetur pro rata. *l. generali 32. §. Lucius. ff. de uſu, & uſufruct. legat.* ¶ Pauperi non habenti unde cauſam tueatur, Judex debet ſumptus decernere, & compellere partem ad hoc. *Boer. deciſ. 303. num. 4. vide ſupra tit. de expen. in genere.* ¶ Ille tenetur impenſam, cujus gratia celebratur actus. *l. ſed & ſi hæreditas 12. §. quo autem ff. ad exhibend.* ¶ Vaſallus an ſuis expenſis teneatur Domino in bello ſervire, *vide Boer. deciſ. 303.* ¶ Hæres occiſi tenetur ad expenſas faciendas pro capiendo, & puniendo occiſore. *Boer. d. deciſ. 303. num. 9.* ¶ Expenſas, quas poſt denunciationem retractus, facit emptor, an ſolvat retrahere volens, & quid de factis intra tempus, quod datur ad retrahendum, nulla præcedente denunciatione, *vide Boer. deciſ. 47.* ¶ Res non poteſt emi, addito pacto, non teneatur emptor ſolvere canonem; imo tale pactum faciens amittit pretium, & non recuperat expenſas, & melioramenta. *l. fin. C. de fund. rei priva. lib. 11.* ¶ Duo requiruntur, ut quis propter bonificamenta jus habeat offerendi, nempe quod melioramenta ſint facta in re, quæ retineri prætenditur, & quod is illa fecerit, qui poſſidebat, quibus deficientibus ceſſat jus offerendi. *Mago. deciſ. 51. n. 8. Rot. Floren.*

De melioramentis & Generalia.

Melioramentorum materia exactiſſime tractatur, & an, & quando pro illis competat actio, vel exceptio, *per Joſeph. Ludo. deciſ. Peruſ. 24. & melius, deciſ. 34. & 58. ibid.* ¶ De materia melioramentorum, *vide per Bart. in l. in fundo, numer. 39. ff. de rei vend.* ¶ De privilegio ſcientis melioramenta, & conventi hypothecaria, & quando ille poſſit offerre creditori. *vide per Mago. deciſ. 9. Rot. Floren.* Et quod ſufficiat offerre æſtimationem, licet æſtimatio eſſet minor debito, *vide ibidem deciſ. 51.* Quando actor recuſat reſtituere melioramenta. *ibid. num. 4.*

Cap. X. Quæ dicantur.

Melioramenta neceſſaria, utilia voluptaria, & reparationes, quæ dicantur, *vide per Borg. deciſ. 32. num. 39 & 49. de contract. por. 2. Pet. Roy. deciſ. 5. Litua. num. 384. & ſeqq. in deciſio. diverſo. Auguſt. Bero. q. 96.* ubi plene de materia, *& gloſſ. in l. 39. ff. de rei vendic.* ¶ Refectiones, quæ dicantur, & reficere quid: & ædificare prohibiti, non prohibentur reficere. *Boer. deciſ. 44.* ¶ Melioramenta dicuntur facta ad perpetuam rei utilitatem, quando qualitas rei eſt mutata, & bonitas aucta. *Natt. conſ. 601.* ¶ Meliorationes domus dicuntur illæ per quas domus efficitur melior, dum tamen ſint ita affixæ, ut efficiantur domus: ea vero quæ poſſunt à domo ſeparari, & amoveri, non dicuntur reparationes, aut meliorationes. *Boer. deciſ. 44. n. 6.*

Cap. XI. Quando habeatur ratio.

In melioramentis detrahendis, habenda eſt ratio tantum ad id, quod impenſum eſt, non autem ad id, quo res effecta fuit melior, & pretioſior tempore reſtitutionis, quod procedit in eo, qui non erat dominus rei; ſed poſſeſſor tantum: ſecus quando ille, qui fecerat impenſas, erat dominus, ut eſt hæres gravatus, pendente conditione, qui propterea detrahit omne id, quo res fuit effecta pretioſior, tempore reſtitutionis. *Rolan. conſil. 28. num. 11. & 18. & conſil 30. num. 6. volum. 1.* ¶ Circa reſtitutionem melioramentorum, habetur ratio expenſarum factarum in dominibus ædificandis, vel reficiendis, aut in disboſcandis, ſive reducendis nemoribus ad culturam, in plantandis vineis, & arboribus fructiferis, ſed quomodo, *vide Rolan. d. conſ. 28.*

Cap. XII. Quando æſtimentur, præſumantur.

Valor melioramentorum illiquidus arbitrio boni viri æſtimandus eſt, ut fiat execuțio. *Jaco. But. deciſ. 471. lib. 2. num. 7.* Et judicis arbitrio relinquitur. *Menoch. de arbitr. lib. 2. caſ. 258.* ¶ Melioramentorum æſtimatio debetur, quando probatur. *Joſeph. Ludov. deciſio. Peruſ. 23. num. fi.* Sed quomodo probetur, *vide Put. deciſ. 474. lib. 2.* Et tunc non conſideratur melioratio ſed prout vere expenſum eſt. *idem Joſeph. dec. Peruſ. 58. n. fin.* Et melioratum. *Mago. deciſio 49. num 25. & 26. Rot. Floren.* ¶ Melioramenta an æſtimari debeant, vi rudera, & cæmenta, velut integra, *vide Borg. d. deciſio. 32. num. 51.* ubi diſtinguit, *& Mago. deciſ. 46. Rot. Floren. in fine.* ¶ Melioramenta facta ab aliquo, quis jus non habet rei, non præſumuntur facta animo donandi. *Mago. deciſio. 81. Luc. num. 16.* ¶ Statur juramento partis quando agitur da modica impenſa. *Guid. Papo. quæſt. 614.* Alias melioramenta ipſa debent probari facta, & non præſumuntur, cum ſint difficilis probationis. *Bor. Cival. deciſ. 28. de judi. in additio.* Et data varietate teſtium, quod minimum eſt, inſpicitur. *Borg. ibid.*

Cap. XIII. Quando compenſentur.

Impenſæ, quæ faciunt rem meliorem regulariter compenſantur cum fructibus: fallit in expenſis à domino rei melioratæ factis, quæ perceptione fructuum non extenuantur. *And. Gail. obſervat. 121. num. 14. lib. 2.* ¶ Qui habet retentionem domus propter melioramenta, durante retentione, tenetur compenſare penſionem cum melioramentis, exceptis penſionibus perceptis propter melioramenta, *idem Put. deciſ. 276. lib. 3.* ¶ Meliorationes in rebus ſubjectis reſtitutioni factæ, ad onus hæredis ſpectant pro quarta, & ad fidei commiſſarium pro tribus partibus, ſed ſuper fructibus perceptis per hæredem, utrum compenſari debeant ſolutiones talium onerum, *vide Guid. Papon. q. 296 Joſeph. Ludovic. deciſ. Peruſ. 58. num. 12. Fran. Marc. quæſtio. 161. part. 1. & quæſt. 623. part. 2.* Pro parta negativa fuit deciſum, *ut teſtatur Vincent. de Franc. deciſ. 109. num. 4.* Et pro parte *tenent Fran. Cremen. ſingul. 108. Joan. Anto. Trigo. ſing. 12. Rol. conſ. 28. num 3.* Sed quando ad pretium, inſpicitur tempus teſtitutionis. *idem de Franc. deciſ. 109.* Quod autem hæres, vel ſucceſſor gravati repetat à fidei commiſſario impenſas reparationes, & melioramenta, ad perpetuam rei utilitatem facta, *ſcribunt Guid. Papon. quæſt. 496. Boer. deciſ. 44. & Marc. q. 613. part. 2. vide Gail. obſerv. 121. num. 12. lib. 2. Cravu. conſ. 202. num. 51. Pet. de Raven. ſing. 191. Rol. conſil. 28. volum. 1. & conſ. 30.* ¶ Bonæ fidei poſſeſſor compenſat fructus (quos alias lucraretur) cum impenſis ratione meliorationis factis. *Capic. deciſ. 93 num. 12. Anto. Trigo ſing 12. facit l. ſumptus 48. ff. de rei vendic.* Tamen non fit talis compenſatio, niſi opponatur cauſa retinendi: ſed compenſatio impenſarum factarum fructuum colligendorum fit, licet non opponatur. *Capic. deciſ. 93. num. 13.*

Cap. XIV. Quando liquidentur, & retineri poſſint.

Condemnatio, & liquidatio fructuum, qualiter fiat, *vide Papon. lib. 18. tit. 4 arreſt. 20.* ¶ Quæ melioramenta facta ſuper rebus feudalibus, debeantur hæredibus, & ſucceſſoribus meliorantis, *vide Auguſt. Bero. q. 96.* ¶ Poſſeſſor, qui melioramenta fecit, poteſt rem melioratam retinere, donec ſibi fit ſatisfactum pro melioramentis. *Capic. deciſ. 17. num. 7. Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 58. num. 13. vide eundem Capic. deciſ. 92. num 9 & 13. Mago. deciſio. 48 num. 13. Rot. Floren. Andr. Gail obſerv. 12. num. 6 lib. 2. Papon. lib. 18. tit. 4. arreſt. 12. habetur in libris placit, Curta lib. 11. tit. 6. cap. 4. de fructibus in deciſ. diverſ. & Roma ſing. 177.* Etiam poſt ſententiam, qua condemnatur ad rei reſtitutionem. *Boer. deciſio. 43. n. 9. Mago. deciſio 81. Luc. Bart. in l. in fundo, num. 16. ff. de rei vendic.* Si melioramenta fuerunt oppoſita, & deducta ante ſententiam; ſecus ſi poſt. *Vincen. de Franc. deciſ. 112.* Sed an ſufficiat cautio, ut non retardetur executio, *vide Pet. Bemnten. deciſ. 77. & Put. deciſ. 471. lib. 2.* Quando melioramenta non ſunt liquidata, *vide Mago. deciſ. 81. Luc.* Quod tunc executio non retardetur, & ubi condemnatus eſt malæ fidei poſſeſſor, *ſcribunt Borg. deciſ. 28. de judic. num. 5. & 6. in additio. Papon. lib. 11. tit. 9. arreſt. 1.* Saltem præſtita cautione. *Papon. ibidem.* Imo non datur retentio melioramentorum factorum à malæ fidei poſſeſſione, nec refectio per æſtimationem; ſed abraſio ſine læſione prioris rei ſtatus. *Mago. deciſio. 33. Luc. numer. 47. vide l. 1. & 5. Cod. de rei vendic.* ¶ Pro expenſis, & melioramentis, competit retentio, nec fit compenſatio cum reditibus, quando per melioramenta res fuit effecta pretioſior, & majoris reditus. *Gom. Leo. deciſ. 16. in fin. in deciſ. diverſ.*

Cap. XV. Quando repeti, & reſtitui poſſint.

* Melioramenta, an repeti poſſint, quando rei ſuper qua facta ſunt, ſequuta fuit reſtitutio. *D. Cap. Theſ. quæſt. For. Quæſt. 79.* ¶ Melioramenta facta ad perpetuam rei utilitatem, ille, qui tenetur retrovendere, conſequi poteſt ab eo, qui vult reemere; ſecus ſi fuerint facta fructuum tantum quærendorum cauſa. *Natt. conſ. 601.* ¶ Ædificans in re aliena ſcienter bona fide (modo non adſit animus donandi) repetit impenſas utiles, vel neceſſarias. *Gaſp. Cabal milleloq. 44.* ¶ Emphyteota ſi ob culpam, emphyteoſim amittat, non repetit melioramenta; ſecus ſi per generationē finitam. *And. Gail. obſerv. 121. n. 14. lib. 2. n. 15. vide Decian. conſ. 518.* * An melioramenta facta per hæredem gravatum per fidei commiſſum rem reſtitutioni obnoxam ſint reſtituenda, vel facta ſint à domino rei ſubjectæ reſtitutioni. *Fachin. libr. 11. cap. vigeſimo tertio. negat. l. in fundo de rei vendic.* ¶ Quando quis bona fide fecit meliorationes in re aliena,

excedentes valorem ipſiua rei, tunc non tenetur reſtituere ipſam rem; ſed ſolum ejus æſtimationem, deductis melioramentis. *Vincent. de Franc. dec. 38. & dec. 112.*

Cap. XVI. Qui teneantur ſolvere.

Eccleſia, quæ conceſſit in emphyteoſim, ſi damnificetur ſolvendo meliorationes, liberatur ſolvendo æſtimationem ædificii diruti: fallit, quando poſſeſſor meliorationes fecit bona fide, non credens rem ſpectare ad Eccleſiam. *Vincent. de Fran. deciſio. 110.* ¶ Eccleſia, & Dominus directus, non tenetur ſolvere melioramenta emphyteotæ, & conductori ad longum tempus, etiam liquidata, niſi finita locatione. *Borg. d. deciſ 32. num. 22.* ¶ Solutio melioramentorum debet fieri eodem tempore, quo melioramenta conſignantur, & non ex intervallo. *Borg. d. deciſio. 32. num. 38. & 71.* ¶ Melioramenta exceſſiva, an pauper dominus, finita locatione, teneatur ſolvere, aut pati tolli à conductore, & multa alia de melioramentis, *vide per eundem Borg. d. deciſ. 32. n. 49. & ſeqq. de contract. part. 2.*

Cap. XVII. Qui ſint effectus.

*Melioramenta, quæ poſſeſſori dant rei in qua facta ſunt, retentionem, an idem jus tribuant adverſus anteriorem hypothecam habentem, & quid contra mulierem dicendum ſit. *D. Gaſp. Theſſ. quæſt. For. lib. 1. q. 71.* ¶ Conductor pro melioramentis non poteſt agere contra tertium poſſeſſorem, ſi bona relaxavit, ſed agere debet contra dominum directum. *Borg. dict. deciſ. 32. num. 29.*

Amittantur.

Meliorando rem alienam quis, ſed alteri obligatam, ſi illa evincantur, liberatur præſtando primam æſtimationem. *Ant. Corſ. ibid. litera M. ſing. melioratio.* ¶ Ædificans ſcienter in re aliena, perdit melioramenta, tamen illa, quæ omnino ſunt neceſſaria, malæ fidei poſſeſſor recuperat. *Mago. deciſ. Luc. 33. num. 21.* ¶ Prædo dicitur tenens rem alienam & non docendo ex qua cauſa teneat, qui prædo tunc perdit impenſas, & melioramenta facta in re de facto occupata, tamen non perdit impenſas factas gratia fructuum, quas compenſat cum illis. *Cravet. conſil. 87.* ¶ Melioramenta ſemel liquidata, & approbata ante rei reſtitutionem, debent in ipſa adhuc conſignari, & liquidari. *Borg. deciſio. 32. num. 14. & ſeqq. de contract. part. 2.* ¶ Melioramenta ſoluta à Rectore Eccleſiæ, acquiruntur ipſi Eccleſiæ, & ſucceſſori in beneficio ſi ſimpliciter empta, & ſoluta ſint: ſecus ſi de bonis propriis Rectoris; & nomine proprio. *Borg. deciſion. 32. de contract. part. 2.*

Cap. XVIII. Miſcellanea.

Qui ædificat in alieno ex cauſa conductionis, transfert dominium ædificii in ſoli dominum. *l. redemptores 40. de rei vend.* ¶ Pactum factum cum Procuratore, vel alio de reddendis ſumptibus, valet. *l. ſumptus 54. ff. de pact.* ¶ Verba, Quod quis non poſſit amoveri à poſſeſſione bonorum, ſibi non ſolutis melioramentis, quid importent, *vide Borg. deciſio. 32. num. 25. de contract. part. 2.* ¶ Non eſt faciendum illud, in quo expenditur plus, quam ſit id, quod percipitur. *Ant. Corſet. in ſuis ſing. lit. E ſing. expenſ. 2.* ¶ Subditi, qui tenentur præſtare certas operas, debent interim alias Dominis. *Guid. Pap. quæſt. 217.* ¶ Dominus recuperans merces à tertio, non tenetur ſolvere pro illis pecunias ordinarias ab eo, qui merces miſit. *Rot. Genu. deciſ. 153.*

TITULUS CCLXXII.

De impenſis, & melioramentis in rebus dotalibus factis.

Cap. I. Quæ dicantur.

Expenſæ neceſſariæ in re dotali factæ, quæ dicantur, *vide Aff. deciſ. 359.* ¶ Impenſæ neceſſariæ in fundo dotali factæ per virum, minuunt dotem in quantitate conſtitutam, ſi non ſunt modicæ, *Afflict. d. deciſ. 359.* Sed quando, *vide Bart. in l. un. C. de rei uxo. act. in §. item ſi de dote, inſtit. de actio.* Et ſint reſtituendæ, *vide eundem Aff. d. deciſ. 359. num. 4.* Vel cenſeantur per legatum viri remiſſæ, *ibid.*

Cap. II. Qui ſint effectus.

Dos an ipſo jure per impenſas factas à marito in re dotali, minuatur, & conſequenter ejus repetitio, *vide Jaſ. de actio. in §. ſunt præterea, verſ. propter.* ¶ Maritus exigens dotem, vel debitores dotales, ſi expenderit, tales expenſæ minuunt dotem, *Bartol. in l. 1. C. de bonis maternis.* ¶ Quod dicitur impenſas ipſo jure dotem minuere, quomodo ſit intelligendum, *vide l. ſi is, qui 57. §. quod ff. de jur. dot. & l. 1. ff. de dot. prælegat.*

Cap. III. Quando reponi, compenſari, & quæ retineri pro expenſis.

Maritus etiam ſi de conſenſu uxoris in prædio dotali expenſas voluptarias faciat, illas non poteſt repetere, ſed permittitur abraſio, vel evulſio, niſi mulier tantum dare vellet, quantum maritus habere poſſet de illis rebus abraſis, vel avulſis. *Math. Matheſ. ſingul. 91.* ¶ Impenſæ factæ à marito in bonis paraphernalibus, cum fructibus ab eo perceptis, compenſatur. *Auguſt. Bero. q. 22.* ¶ Maritus in re dotali præſtat impenſas temporales: ſed ſi faciat impenſas ad perpetuam rei utilitatem, uxor ad illas tenetur. *Aff. deciſ. 252. num. 4.* ¶ Dos non poteſt retineri propter impenſas utiles, vel voluptuarias; ſed quidem propter neceſſarias, quæ dotem in quantitate minuunt ipſo jure. *l. 1. §. ſed nec ob. C. de rei uxo. act.*

TITULUS CCLXXIII.

De fructibus rei litigioſæ, & eorum liquidatione.

Generalia.

De fructibus beneficii Eccleſiaſtici litigioſi, *vide per Caſſad. deciſ. 6. tit. de præben.* ¶ De materia fructuum, *vide etiam infra tit. prox.*

Cap. I. Fructus, Quibus modis intelligatur.

Fructus quis ſuperlucratur pro parte tantum meliorata, ſed percepti in parte non meliorata, computantur in ſortem melioramentorum. *Joſeph. Ludov. d. deciſ. 7. numer. fin.* ¶ Fructus in ſententia intelliguntur, deductis oneribus, & expenſis in illis factis. *Borg. Caval. deciſ. 27. de contract. part. 2. num. 75. Rebuff. in conſtitut. Reg. Tom. 3. tract. de fru. art. 1. num. 30. fol. 893.*

Cap. II. Quando veniant.

Quæ veniant appellatione fructuum penſionis, reditus, proventus, & obventionis, *vide Caſſan in conſuetud. Burg. tit. Des droicts Rub. 4. §. 17. gloſſ. 6.* ¶ Fructuum perceptorum condemnatione facta, veniunt etiam fructus percepti poſt ſententiam ante executionem. *Put. deciſ. 314. lib. 2.* Et uſque ad rei reſtitutionem. *Rebuff. in reſtit. Reg. Tom. 3. tract. de fruct. art. 1. num. 25. fol. 892.* Sed fructus percepti poſt rem judicatam, pendente reviſione appretii facti mediante decreto, cujus eſſe debeant, *vide Capic. dec. 202. n. fin.* ¶ Fructꝰ percepti, pendẽte judicio ſuper hypothecaria, veniũt Judicis officio. *Capic. dec. 177.*

Verum

Digitized by Google

Verum quando in ipſa actione veniant fructus, *vide Franc. Marc. q. 922. part. 2.* ¶ Fructus rei adjudicatæ ſine illorum reſtitutione, à quo tempore veniant, vel à die ſententiæ, aut executionis ipſius, *vide Boer. dec. 45.*

Cap. III. Qui faciat ſuos.

Miſſus in poſſeſſionem ex primo decreto de conſuetudine poteſt lucrari fructus; ſecus de jure communi. *Marc. quæſt. 656. part. 2.* Licet ex nimia contumacia poſſit Prætor decernere, ut miſſus in poſſeſſionem ex primo decreto fructus lucretur. *Bartol. ſing. 18.* ¶ Fructus ſpectant pro rata temporis ad deponentem à die depoſiti, & etiam ad habentem dominium, *Joſeph. Lud. deciſ. Luc. 7.*

Cap. IV. Quando peti poſſint.

Fructus per arreſtum cauſæ principalis non adjudicati, amplius peti non poſſunt, & percepti ante litem conteſtatam adjudicari non poſſunt, niſi petiti fuerint; ſecus ſi poſt, quod limita, *ut per Boer. deciſio. 18. Pap. lib. 18. tit. 4. arreſt. 8.* ¶ Tertius poſſeſſor conventus hypothecaria, facit fructus ſuos, pendente, & donec fuerit res appretiata: & ſi ab ipſa æſtimatione fuerit allatum, datus aliis æſtimatoribus, tunc, licet poſſeſſor appellaverit, nihilominus facit fructus ſuos uſque ad ſententiam, alias tenebitur à die æſtimationis primæ. *Aff. dec. 188.* Sed fructus percepti per actorem ante completam æſtimationem, pro rata extinguunt ſortem, *ibi.* ¶ Fructus poſt litem conteſtatam percepti ex (quæ petebatur in judicio) ſi feratur ſententia pro actore, ſpectant ad illum. *Afflict. d. deciſ. 188. vide tamen Gaſpar. Cabal. miſceloq. 713.* ¶ Venditor, qui experitur, ut juſtum pretium ſuppleatur, an fructus, lite pendente, perceptos conſequatur, *vide Franciſc. Marc. quæſt. 179. part. 1. & quæſt. 641. part. 2.* ¶ Fructus à die oblationis, pertinent ad eum, qui pretium redemptionis obtulit. *Natt. conſil. 513.*

Cap. V. Quando liquidari, taxari poſſint.

¶ Executor ad taxationem fructuum vim diffinitivæ ſententiæ, deputari non poteſt ille, qui non eſt in dignitate conſtitutus, hinc ſequitur, quod fructus non poſſunt liquidari ab executore ſententiæ, *DD. de Rot. dec. 31. tit. de reſcript. in novis alias 403.* ¶ Fructuum liquidatio, ut dicatur legitime facta, eſt neceſſe articulari, & probari, quod in locis circumſtantib. tot fructus percepti fuerint. *Joſeph. Lud. dec. Peruſ. 87.* Fructus percepti, & debiti vigore ſententiæ ſunt bene & concludenter liquidandi, ſed quomodo debeant teſtes deponere, *vide Vera. dec. 30. ſeu 4. & 31. ſeu 5. part. 2.* ¶ Liquidatio fructuum eſt facienda in parva ſumma, quando teſtes deponunt de magna, & parva: ſe quando deponunt de magna, mediocri, & parva debet fieri in mediocri. *Vera. dec. 161. ſeu 1. part. 2.* ¶ Liquidare fructus in executione Judex poteſt, ſed quomodo fiat hæc liquidatio, *vide Rebuff. tractat. de fruct. art. 2. 6. 7. & 8. Tom. 3.* ¶ Ille, cui committatur taxatio fructuum alicujus beneficii, poteſt nedum fructus uſque ad ultimam ſententiam taxare, ſed etiam poſt uſque ad tempus taxationis. *DD. de Rota, dec. 24. tit. de re judic. in novis, alias 337.*

Cap. VI. Quando reſtituendi, vel non.

Fructus Eccleſiæ vacantis cui accedant: & diſtributiones quotidianas, an reſtituat ſuccumbens, qui cautionem præſtiterat de reſtituendis fructibus, *vide Boer. deciſ. 340.* Quod in condemnatione fructuum veniant quotidianæ diſtributiones, *tradit Mohed. deciſ. 109.* ¶ Beneficii defenſor tenetur fructus reſtituere à die malæ fidei, & mala fides incipit adeſſe, quando eſt mota lis. *Vera. dec. 27. la 2. ſeu 1. part. 2.* ¶ Quando ſententia eſt conditionalis, prolata hoc modo, condemno, &c. reſtitutis prius melioramentis, quid tunc de fructibus, *vide Joſeph. dec. Luc. 7.* ¶ Inſtantia perempta, durat effectus malæ fidei, cauſatæ per litis conteſtationem, quoad fructus reſtitutionem: quia in hoc inſpicitur tempus conteſtationis primæ litis, etiam poſt inſtantiam peremptam. *Capic. dec. 11.* Fallit, ſi lis fuerit conteſtata coram Judice incompenti, *ibid. n. 4. vide Perilluſt. D. P. Theſſ. deciſ. 29. num. fin.*

Vel non.

Fructus auctoritate Judicis percepti non reſtituuntur: idem in fructibus, qui ſuperlucrantur ob moram adverſarii, quod procedit etiam in perceptis medio tempore, pendente dilatione. *Joſeph. Ludov. dec. Luc. 7.* ¶ Obtinens pro ſe ſententiam in poſſeſſorio, & poſtea ſuccumbens in petitorio, non tenetur ad reſtitutionem fructuum per ipſum perceptorum, uſque ad litis conteſtationem factam in petitorio. *Capel. Thol. quæſt. 495. vide Dd. de Rot. deciſ. 18. de re judic. in nov. alias 405. & deciſio. 7. de cauſ. poſſeſſ. & propriet. in antiq. alias 163. Boer. deciſio. 340.* ¶ Fructus auctoritate Judicis percepti, non debent reſtitui, niſi auctoritas judicis ſine ordine eſſet conceſſa, hoc eſt, ſi nulliter judex proceſſerat, quia tunc fructus computantur in ſortem. *Afflict. dec. 218.*

Cap. VII. Qui condemnari poſſint, vel non.

Judex generaliter condemnat in fructibus, & executor movet condemnatum abſque taxatione. *Dd. de Rot. dec. 5. tit. de re judic. in nov. alias 183.* ¶ Judex poterit condemnare partem in fructibus, licet ab adverſaria parte illi non fuerint petiti, ſaltem ex clauſula, juſtitiam miniſtrari. *Guid. Pap. q. 405. Mynſing. obſerv. 55. cent. 4. vide Iaſ. de actio. in §. omnium, n. 177.* ¶ Judex poteſt ſuper fructibus proferre ſententiam incertam, in illis condemnando partem, liquidatione ſibi reſervata, *Guid. Pap. quæſt. 405.* Tamen ſi fructus fuerint petiti, & Judex omiſerit condemnare, non poterunt poſtea peti, *Guid. ibid. & Pap. lib. 18. tit. 3. arreſt. 9. vide D. Theſſau. dec. 135.* Minus fructus poſt ſententiam percipiendos, non poteſt Judex adjudicare, *Boer. dec. 45. num. 10.* ¶ Licet probabilis cauſa litigandi excuſet ab expenſis, non tamen excuſat à fructibus, qui ſunt beneficii. *DD. de Rat. deciſ. 7 tit. de dolo, & contuma. in novis, alias 182.* Idem in aliis fructib. *Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de expen. art. 1. num. 50. Tom. 3.* ¶ Condemnatio fructuum attenditur in beneficialibus, etiam quod ad diſtributiones quotidianas, ſive ad alterius generis ſtipendia. *Put. dec. 239. lib. 1. & dec. 383.* Tamen contrarium tenent. *Vera. dec. 29. ſeu 3. p. 2. & Pap. lib. 18. tit. 4. arreſt. 6.* ¶ Fructuum condemnatio fit à die intruſionis, quando ſumus in beneficio reſervato, vel ſpolio violento: in petitorio autem fit à die motæ litis, ſed quid in hærede intruſi, *vide Vera deciſ. 27. ſeu 1. part. 2, & deciſ. 65. ſeu 1. ibid.* ¶ Poſſeſſor malæ fidei (ſicut violentus) condemnandus eſt in fructibus à tempore occupationis, licet de tempore non conſtet: quia ſententia incerta ferri poteſt ſuper acceſſoris, *DD. de Rom. dec. 2. de pen. in antiq. alias 405. & 480.* ¶ Poſſeſſor, qui doloſe deſiit poſſidere, poteſt in fructibus condemnari; & ſi fuerit condemnatus ſimpliciter in fructibus perceptis, tenebitur etiam pro perceptis per alium. *Put. deciſio. 165. lib. 3. vide tamen ibid. deciſio. 198.* Ubi ſcribitur contrarium, *& infra in hoc tit.* ¶ Expenſarum condemnatio, ſi omittatur in ſententia lata ſuper poſſeſſorio, non poterit denuo peti in petitorio: ſecus in fructibus. *DD. de Rom. dec. 40. de ſenten. & re judic. in antiq. alias 661. vide Pap lib 18. tit. 4. arreſt. 9. & 10. & infra in hoc tit.* ¶ Condemnatus in fructibus ſimpliciter, ſolum cenſetur condemnatus in fructibus perceptis, & non in his, qui percipi potuerunt. *Menoch. cauſ. 110. vol. 2.* ¶ In actione rei vendic. & locus condemnationi fructuum, *Pap. lib. 18. tit. 4. arreſt. 1.* ¶ Fructus reſtituere condemnatus, tenetur ad illos, quos actor percipere potuiſſet, & hoc poteſt probari juramento. *Boer. dec. 168.*

Vel non.

Juſta cauſa litigandi facit, ut quis excuſetur à fructibus in totum. *Guid. q. 496.* ¶ Bonæ fidei poſſeſſor poſt litem conteſtatam tenetur ad fructus. *Benint. dec. 20.* Et debet etiam in aliis condemnari, quos percipere potuit. *Put. dec. 383. lib. 1.*

Cap. VIII. Quando ſequeſtrantur, vel debeantur.

Fructus ſequeſtrantur, ſi dubium eſt de dilapidatione: alias ſecus, ut ſi poſſeſſor eſſet dives. *Affl. deciſio. 188. in fine. vide ſup. tit. de ſequeſtr.* ¶ Fructus debiti ex mora in loco, ubi collecti ſunt, ſolvi debent, & non in loco judicii. *Put. deciſio. 445. libr. 1.* ¶ A quo tempore dabeantur fructus, utrum à tempore moræ, vel litis conteſtatæ, & uſque ad quod tempus, & de eorum liquidatione, *vide Rebuff. in conſtitut. Reg. Tom. 3. tract. de fruct. fol. 892.* ¶ Fructus percepti, pendente lite, non debentur pro eo tempore, quo partes non litigarunt, & cauſa remanſit interrupta. *Io. Papon. lib. 18. titul. 4. arreſt. 7.*

Cap. IX. Miſcellanea.

Quæ non poteſt cedere liti, invito adverſario, ſi ipſius adverſarii interſit propter fructus. *Boer. deciſio. 48. num. 7.* ¶ Pretium fructuum habere, vel ipſos fructus, paria ſunt. *Vera. deciſ. 28. ſeu 2. part. 2.* ¶ Mala fides conventi, an ſit purgata quoad fructus, propter incumbentia non probata, *vide capic. deciſio. 11. numer. 8.* ¶ Fructuum valor (ad quem quis eſt condemnatus) quomodo probetur, *vide Put. deciſio. 418. lib. 3. & Natt. conſil. 510.*

TITULUS CCLXXIV.

De fructibus in genere.

Generalia.

DE fructibus rei litigioſæ, de probatione, & liquidatione fructuum, *vide ſupra tit. prox.* ¶ De materia fructuum *vide per Azo. in ſumma tit. C. de rei vend. & Bart. in l. ex diverſo. ff. de rei vend.*

Cap. I. Fructus: Qui dicantur.

Palea eſt in fructibus. *Vincen. de Franc. deciſio. 103. & Ludov. Roma. ſingul. 550.* ¶ Appellatione dominii, fructus quoque continentur. *l. in venditione ff. de bonis auct. judic. poſſid.* § Fructus in multiplici ſunt differentia, *gloſſ. in l. 36. ff. de rei vend.* Sed pro intelligentia dicti, *vide diſtinctiones, quas tradit Hartm. cap. 1. tit. de fructib. lib. 2.* ¶ Fructuum duo ſunt genera, alii enim vocantur induſtriales, alii naturales: qui autem inter naturales, & qui inter induſtriales collocentur, *vide per Menoch. de Arbitr. lib. 2. cap. 210.* ¶ Et in illis multæ ſunt differentiæ, & ſpecies, *vide Boer. dec. 224.* ¶ Fructus non dicuntur durare ultra triennium, ſed quando dictum procedat, *vide D. Sol. in conſtit. antiq. Sabaudiæ gl. 1. ſuper 4. part. decreti, cenſus, tit. de cenſu ſolut. fol. 47* ¶ Quid veniat appellatione fructuum, penſionis, reditus, proventus, & obventionis, *vide Caſſad. in conſuetud. Burg. tit. Des droicts. Rub. 4. §. 17. gl. 6 & Boer. dec. 224.* ¶ Emolumenti appellatio quid comprehendat, & theſaurus eſt in fructu, licet non cedat fructuario. *Boer. dec. 224. n. 9.* ¶ Fructus dicuntur, deductis impenſis, ſed quid de bonis emptis gratia ſeminandi, ſi illa pereant, an tales impenſæ deducantur. *Francisc. Cremen. ſing. 134.* tenet negativam, *vide Hart. c. 1. tit. de impenſis. lib. 2.* ¶ In omnibus poſſeſſoribus fructus dicuntur, qui ſuperſunt, deductis impenſis, quæ ſiunt gratia quærendorum, colligendorum, & conſervandorum fructuum. *gl. in c. gravis 11. ex. de reſtit. ſpoliat. Bart. in l. 6. ff. ſol. matrim. l. 1. C. de fruct. & lit. expen. l. fructus 7. ff. ſolut. matrim.* ¶ Penſiones fructuum appellatione veniunt, ſub larga ſignificatione. *Afflict. dec. 44. n. 7.* ¶ Fructus rei eſt, & pignori dare licere. *l. 17. ff. de regul. jur.* ¶ Lapidicina, quando ſit in fructu agri: & Epiſcopatus fructibus omnibus accenſatis, non continetur id, quod datur pro jucundo adventu. *Boer. dec. 19.* ¶ Fructuum appellatione in reſervatione beneficii, qui veniant, *vide ibid. dec. 375. d. lib. 2.* ¶ Diſtributiones quando pro fructibus reputentur, *vide Put. d. dec. 375.* ¶ Res empta ex fructibus, loco fructuum ſuccedit. *Pet. de Rav. ſing. 894.*

Cap. II. Quibus modis intelligantur.

Fructus omnes obligati, quando intelligantur, deductis expenſis, *vide Capic. d. deciſio. 20. num. 13. & 19.* ¶ Expenſæ neceſſariæ ſunt detrahendæ de fructibus, etiam in malæ fidei poſſeſſore. *Vera. deciſio. 344. ſeu 5. part. 1.* ¶ Fructus percipiendi, intelliguntur, qui à petitore percipi potuerint. *l. ſi navis 62. §. fin. ff. de rei vend.* ¶ Si teſtes ſuper valore fructuum liquidandorum, ſint diverſi, accipitur minor ſumma, in qua ſunt concordes: ſed ſi de magna, mediocri, & parva ſumma deponant, liquitatio erit facienda ſecundum mediocrem. *Vera. deciſio. 299. alias 36. part. 3.* ¶ Fructus bonorum defuncti, licet loco rerum habeantur, tamen non ſunt de ſubſtantia defuncti. *Bartol. in l. ſcimus 36. Cod. de inoffic. teſtam.* ¶ Surrogatus etiam quoad litem, ubi fructus ſunt deducti in judicio, cenſetur ſurrogatus etiam quoad fructus. *idem Put. deciſio. 159. lib. 3.* ¶ Fructus non intelliguntur, deducta penſione, quando agitur de valore in impetrationibus exprimendo. *Put. dec. 102. lib. 3.* ¶ Tributum, ſeu gabella de fructibus ſolvenda, debet intelligi, deductis expenſis. *Capic. deciſ. 20. num. 8.* ¶ Fructuum appellatio debet intelligi, non deductis expenſis, quando tractatur de favore animæ, vel piæ cauſæ. *Capic. d. deciſio. 20. num. 9.*

Cap. III. Quando veniant, vel non.

* Fructus futuri à conductore percepti, an veniant in obligatione bonorum. *Joſeph. Pet. Surd. deciſio. 97.* ¶ Poſt purificatum fidei commiſſum percepti, an veniant reſtituendi. *Io. Pet. Surd. dec. 25.* ¶ Fructus in petitione hæreditatis veniunt, & augent hæreditatem: ſed in rei venditione, non veniunt, neque augent rem, minus de illis habetur actio, niſi eſſent petiti. *l. 2. Cod. de petit. hæred. & ibid. Bartol.* Quod procedit, ſi fructus non extent; ſecus ſi eſſent pendentes. *Bartol. ibid.* ¶ In confeſſoria, vel negatoria, quando illa intentatur à non poſſidente, veniunt fructus. *l. pen. §. fin. ff. ſi uſufr. pet.* ¶ In actionibus ſtricti juris, veniunt fructus, & acceſſiones à tempore litis conteſtatæ. *l. cum fructus 31. ff. ſi cert. petat.* Quando veniant à tempore litis conteſtatæ, & quando tempore moræ, *vide Bartol. in l. ſi filiusfam. 78. §. cum fructus. ff. de verb. oblig.* § Bonæ fidei poſſeſſor facit fructus induſtriales ſuos, nec illos conſumptos cogitur reſtituere; ſecus ſi fuerit malæ fidei, ſed quis dicatur bonæ fidei, & quis malæ, *vide §. ſi quis à non domino Inſtit. de rer. diviſio.* ¶ In ſtipulatione rem dari, vel tradi, aut quando continet utrumque, qualiter veniant fructus, *vide Bart. in l. videamus 38. §. ſi actionem, de uſuris.* ¶ Valet pactum de retrovendendo, & ex mora veniunt fructus. *l. 2. C. de pact. int. empt. & vend.* § Fructus an veniant in reſtitutione fidei commiſſi, & quando in quartam imputentur, *vide Bartol. in l. in fidei commiſſarium. 18. ff. ad Senatuſconſ. Trebell.*

Vel non.

In actionibus ſtricti juris, non veniunt fructus, niſi à die litis conteſtatæ: ideo ubi fundum ſtipulatus ſum, non veniunt fructus, qui ſtipulationis tempore fuerunt. *l. ſi jusfam. 78. §. cum fundum. de verb. oblig.* ¶ Venditio licet præſumatur ex promiſſione de vendendo ad evitandum circuitum, tamen non veniunt fructus poſt hanc promiſſionem percepti; ſicut venirent poſt venditionem factam. *Gram. deciſ. 102. num. 190. vide Boer. dec. 48.*

Bon

Digitized by Google

num. 14. Licet pretium eſſet ſolutum. *Capic. deciſ. 55. num. 8.* ¶ Fructus dotis cedunt lucro mariti, nec poſſunt uxori donari pro oneribus. *l. 20. C. de jure dot.* ¶ Fructus percepti ante litem cœptam à bonæ fidei poſſeſſore, non veniunt in remed. c. re integranda 3. quæſt. 1. *vide Perilluſt. D. P. Theſſa. deciſ. 29. num. 3.* ¶ Fundo vendito, fructus venditi cenſentur, niſi venditor exceperit: tamen fructus pendentes in contractibus ſtricti juris non veniunt, niſi dictum ſit; ſecus in legato. *Franc. Marc. quæſt. 474. part. 2. vide Perilluſtr. D. P. Theſſa. deciſ. 55. & infra lib. 2. de contrah. empt.* ¶ Vendito fundo, cenſetur vendita (niſi fuerit facta reſervatio) pars fructuum non ſolum illa quæ pertinet ad dominum, ſed etiam illa, quæ ſpectat ad colonum. *Joſeph. Lud. deciſ. Peruſ. 83.*

Cap. IV. Qui faciat ſuos, lucretur, habere poſſit, vel non.

Bonæ fidei poſſeſſor lucratur fructus conſumptos, quatenus de eis non eſt effectus locupletior, ſed quando præſumatur factus locupletior, *vide Vincent. de Franc. deciſio 31. Papon. lib. 18. tit. quarto arreſt. 21. & l. certum 22. Cod. de rei vend.* Bonæ fidei poſſeſſor facit fructus ſuos. *l. bonæ fidei 48. ff. de acqu. rer. domin.* Sed dictum non habet locum in fructibus naturalibus, *ſecundum gl. in l. 4. §. fructus ff. de uſuc.* ¶ Lana ovium furtivarum, ſi fuerit detonſa penes furem erit furtiva, ſi autem penes bonæ fidei poſſeſſorem, ſecus: quia ille efficitur dominus eo ipſo, quod perceperit, *d. l. 4. §. lana. ff. de uſuca.* Quando poſſeſſor faciat fructus ſuos, & quos, vide per *Marant. in ſuo Spec. part. 4. tit. an judic. civil. vel crimi. num. 36. fol. 81.* ¶ Fructus, ſeu perceptiones ex re aliena, ſi non fuerint effectæ percipientis, ſola perceptione, poterunt per hæredes ejus uſucapi, tit. pro hærede. *d. l. 4. §. fructus ff. de uſucap.* ¶ Poſſeſſor cum titulo (etiam cum errore juris vel facti) facit fructus ſuos: fallit in eo, qui ſcit, quod propter aliquod delictum, vel aliam cauſam, debet privari illa re, & poſſeſſionem tanquam indignus, *Hippol. ſingul. 368.* ¶ Ille, qui eſt bonæ fidei poſſeſſor ab initio, ſemper facit fructus ſuos, licet ex eo tempore, quo cœpit eſſe malæ fidei teneatur illos reſtituere. *Bartol. in l. 1. Cod. de vendicat. & in l. ſed & ſi 27. §. de eo. ff. de petit. hæredit.* Nam quantum ad fructus paria ſunt initio malam fidem ſubeſſe, vel ex poſt facto ſupervenire *d. l. 27. §. de eo.* ¶ Vir, durante matrimonio, lucratur confiſcationes, condemnationes, & mulctas caſtri in dotem dati cum juriſdictione, *Capic. deciſ. 185. num. 3. vide Boer. deciſ. 180.* ¶ Marito ſi tradatur fundus loco pignoris, licite ille poteſt habere fructus dicti fundi. *Joſeph. Ludov. deciſ. Luc. 21. num. 31.* ¶ Fructus omnes dotis ſpectant ad maritum, etiam quod excedant onera matrimonialia: ſed fructus dotis, ut plurimum, non ſufficiunt ad ſuſtinenda onera matrimonii. *idem Joſeph. ibid. num. 32.* ¶ Tria requiruntur ad hoc, ut maritus lucretur fructus dotis, *de quibus vide per gloſſ. in l. de diviſione 5. ff ſoluto matrim.* ¶ Maritus eſt dominus fructuum dotis. *Joſeph. d. deciſ. 21. Luc. num. 46. & 47.* ¶ Fructus recollecti ante obitum Prælati, ad hæredes pertinent; pendentes vero ad ſucceſſorem, *Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 31.* Sed concluſio procedit de conſuetudine: ſecus de jure communi. *ibid. numer. 15.* Ex quo fructus reperti tempore mortis Prælati, pertinebant ad Cameram Apoſtolicam. *ibid.* ¶ Fructus dotis debent eſſe fratrum exiſtentium in commune: ſecus ſi facta fuerit diviſio. *l. fundus 52. ff. famil. erciſc.* ¶ De fructibus dotis, & quando pertineant ad maritum, *vide in l. 5. 6. 7. & 8. ff. ſoluto. matrim. & Bartol. in l. divortio. ff. eod. tit.* Dotis fructus, an lucretur ille, qui duxit puellam minorem ann. 12. & ſuſtinet onera matrimonii. *Bart. in l. ſi ante 6. ff. ſolut. matrim.* ¶ Non reſidens in beneficio, quando debeat habere fructus ipſius; *Boer. deciſ. 17.* ¶ Fructus rei venditæ, poſt venditionem ſpectant ad emptorem. *Afflict. deciſ. 188.* ¶ Fructus, qui ſemel in anno colliguntur, ſpectant ad emptorem, ſed fructus, qui ſingulis diebus percipiuntur (ut in expenſione domus) dividuntur pro data temporis inter emptorem, & venditorem. *Vinc. de Franc. deciſ. 79.* ¶ Fructus efficiuntur bonæ fidei poſſeſſoris eo ipſo, quod ſunt à ſolo ſeparati. *l. ſi ejus 77. ff. de rei vend.* ¶ Emptor prædii pro rata pretii ſoluti, lucratur fructus. *Afflict. deciſ. 87. n. 7.* ¶ Fructus quis ſuperlucratur ob moram adverſarii, & percepti, pendente dilatione, dicuntur eſſe illius, cujus favore tempus adjectum eſt, *Joſeph. Ludov. deciſ. 7. Luc. num. 8.* ¶ Fructus percepti ex re vendita à Fiſco, inter primam, & ſecundam citationem, pertinent ad venditorem: extantes autem ad emptorem, vel penſio locationis fundi empti. *l. ſi. ff. de jure fiſci.* Et inſpicitur dies, quo penſio debet perſolvi; non dies, quo fructus percipiuntur. *d. l. fi. § fin.* ¶ Facta alienatione rei, non ſimpliciter, ſed cauſative voluntaria, cujus ſint fructus pendentes, *vide Perill. D. P. Theſſan. deciſ. 36. num. 4.* Et quid in penſione, *vide ibid. n. fin.* ¶ Fructus percepti pertinent ad fructuarium, non inſpecta quota parte anni ille vixerit. *l. de functa 65. de reſi. fru.* ¶ Fructus efficiuntur fructuarii, cum ab eo ſunt in horreo reconditi, bonæ fidei poſſeſſoris eo ipſo, quod ſunt à ſolo ſeparati. *l. ſi uſufructuarius 13. ff. quibus modis uſufruct. amitt.* ¶ Fructus rei ad eos ſpectant, ad quos res ipſa ratione dominii, vel quaſi, poſſeſſionis, vel quaſi, pertinet; & in illis judicandum eſt pro poſſeſſore, licet injuſte ille poſſideat, actore non probante plene intentionem ſuam, *Hier. Mago. deciſ. 38. Luc. & Joſeph. Lud. deciſ. 7. Luc.* ¶ Introitus maturi, & non exacti in vita inſtituti gravati, ſpectant ad fidei commiſſarium, *Vinc. de Franc. deciſ. 13.* ¶ Fructus pendentes, die uſusfructus, legati cedente, ſpectant ad uſufructuarium. *l. ſi pendentes 34. ff. de uſufruct. & quemad.* ¶ Quos fructus, hæres gravatus hæreditatem reſtituere faciat ſuos, & quos reſtituere cum ipſa re teneatur, & quando illos in quartam Trebellianicam ſibi imputet, *vide Menochi de Arbitr. lib. 2. caſ. 256. & infra lib. 2. tit. de Trebell. 2. lib. 2.* ¶ Titulus injuſtus errore juris cauſatus, an proſit quoad acquiſitionem fructuum, *vide Ozaſ. deciſ. 160. n. 5. & 11.*

Vel non.

Fructus ratione poſſeſſionis, nullus ſuos facit, excepto civiliter poſſidente. *Affl. deciſ. 403. n. fi.* ¶ An error juris inducat malam fidem in tantum, quod errans in jure non faciat fructus ſuos, & an ſtatur juramento poſſeſſoris, quod ipſe erraverit, *vide Gramm. deciſ. 79.* ¶ Emptor ex contractu nullo, non lucratur fructus. *Bart. in l. 1. C. de præd. Decur. lib. 10.* Nam venditione nulla declarata, fructus reſtitui debet. *Rot. Genu. deciſ. 4. n. 6.* ¶ Titulus excuſat conventum rei vendicatione à fructibus percipiendis; ſecus in convento, propria obligatione, *Bart. in l. in fideicommiſſ. 3. ff. de uſuris.* ¶ Ille, qui venit contra alienationem per ſe factam ratione non ſervatæ ſolemnitatis, irritata alienatione, non recuperat fructus. *Pap. lib. 18. tit. 4. arreſt. fin.* ¶ Miſſus in poſſeſſionem inordinate per Judicem, non facit fructus ſuos, *Gram. dec. 79. n. 12.* Alias fructus percepti auctoritate Judicis, non reſtituuntur. *Joſeph. Ludov. deciſ. 7. Luc. num. 7.* ¶ Fructus non efficiuntur fructuarii, niſi ab eo, vel ab alio ejus nomine, ſeparentur à terra: ideo actiones competentes domino, ipſi fructuario non competunt, ut eſt condictio furtiva: ſecus in actione furti. *l. ſi fur. 14. ff. de uſufruct.* ¶ Bonæ fidei poſſeſſor non facit fructus ſuos naturales perceptione, ſed bene uſucapione, quare lapſo triennio, non tenetur illos reſtituere, *Bart. in d. l. 4. §. fructus ff. de uſucap. vide glan §. ſi quis, Inſtitut. de rer. diverſ.* ¶ Faciens

contra

Digitized by Google

contra jura interdictoria ſeu prohibitoria aliquos actus, eſt in malæ fide; ideo non lucretur fructus, quod procedit, quando jus ita reſiſtit, ut rem prohibeat alienari: ſecus ſi permittat, certis adhibitis ſolemnitatibus, *Raud.tract.de Analog c.37. n.281.*

Cap V. Quando acquirantur.

Error juris impedit uſucapionem, non fructuum acquiſitionem, ſed juris ignorantia, quomodo, & quando excuſet à fructibus, *vide Bart.in l.ſed & ſi lege 27. §. ſcire, ff. de petit.hæred.* ¶ Titulus non requiritur quoad fructuum acquiſitionem, ſed ſufficit bona fides, etiam errore juris cauſata *Ozaſ.d.deciſ.160. n.7.* ¶ Bonæ fidei poſſeſſor quis dicatur, quoad acquiſitionem fructuum, *vide eundem d.deciſ.160. n.15.*

Cap.VI. Quando compenſetur, vel non.

Compenſatio fit de fructibus ad pecuniam, quando ſunt comſumpti. *Bart.in l.ſi propter 8.20.tit.* ¶ Bonæ fidei poſſeſſor compenſat fructus (quos alias lucraretur) cum impenſis in melioratione factis, quod procedit, ſi fuerit oppoſita compenſatio. *Capic.dec.93. n.12. vide Boer. dec.44.* Sed quando fructus percepti non compenſentur melioramentis, *vide Joſeph.Ludo.deciſ.34. Peruſ.* ¶ Fructus, quando ſunt reſtituendi, compenſantur cum melioramentis, *Borg.Caval.deciſ.19. n.7, de jud. facit lex ſumptus 48 ff. de rei vend, vide ſupra tit. de impen. & melior.* ¶ Fructus non veniunt compenſandi cum expenſis reparationum factorum per emptorem in re minoris ſine decreto alienata. *Affl.deciſ.87. n.6.*

Cap. VII Quando compenſentur, vel non.

Gravatus de reſtituendo poſt certum tempus, fructus medii temporis ſibi in legitimam computat, *l.Papinianus 8 §.unde ſi quis ff.de inoff. teſtament.* Sed an idem ſit in Trebellianica & Falcidia, *vide gloſſ. ibid.* Concluſio non procedit in filiis primi gradus. *Bart.in l. jubemus 6.§. illud.C.ad Trebell.* ¶ Quando filius gravatus, vel alius detrahit duas quartas, utrum fructus computentur in Trebellianicam ſunt diverſæ opiniones, *Cravet. tamen conſ.16.* tenet negativam, *vide gloſſ. in l. jubemus 6. C. ad Senatusconſult.Trebell.* ¶ Pactum de fructibus pignoris lucrandis, non eſt contra jus. *Boer.deciſ.23 n.34.* Tamen an ſit uſurarium, *vide eundem, deciſ.44. num.35. Marc. quæſt.167. part.2.* Ubi tenet creditorem computare debere fructus in ſortem, *vide Boer.d.deciſ.44 n.24.* ¶ Creditor in re hypothecata, nullum jus habet in fructibus perceptis. *Franc.Marc.deciſ.167. num 13. part.2.* Ideo illos in ſortem computare tenetur, *vide gloſſ penult.in cap. ex literis 32, extr.de jurejurand. & infra lib.2. tit. de pignorib.* ¶ Fructus percepti ex Prætorio pignore, computantur in ſortem, licet eſſet conſtitutum pignus in cauſa dotis. *Abb. in cap ſalubriter, ex.de uſur.* Et extenuant ſortem *l. Tutia 48 ff de ſolutio. & liberat.* ¶ Fructus computantur in ſortem in contractibus illicitis pignoratitiis, aut repeti poſſunt condictione indebiti. *Borg.deciſ. 2. de contract part.2. n.32. vide l.1. C. de diſtract. pignor.* ¶ Fructus quis ſuperlucratur pro parte tantum meliorata, & alii percepti ex parte non meliorata, computantur in ſortem. *Joſ ph. Lud.d.deciſ. Luc.7.* ¶ Fructus percepti ex hæreditate teſtatoris, quando in dotem imputentur, *vide Bart. in l. mulier, §.cum proponeretur 22. ff. ad Senatusconſult.Trebel.* ¶ Sylva cædua computatur in fructibus; ſecus in arboribus fructiferis, & theſauris, *l. divortio 8 §. ob donationes, & §. ſi fundum ff ſoluto matrim. vide l.item ſi 10.§ ſi. ff. de uſufruct. & quemad.* ¶ Fructus percepti à bonæ fidei poſſeſſore computantur in intereſſe, & etiam cum pretio, ſed an percepti pendente conditione, reſtituantur, *vide Bart. in l.emptor. 66. ff. de rei vend.* ¶ Uſura eſt lucrifacere fructus rei pignoratæ, quia in ſortem debent imputari, *c.1.ex.de uſur.* Maritus tamen recipiens pignus pro dote promiſſa, non computat fructus in ſortem. *cap.ſalubriter 16.ext.de uſuris.*

uſu.

Vel non.

Fructus pendentes, non computantur inter mobilia, quia ſunt pars fundi. *Cabal. milleloq.518.* ¶ Fructus non imputantur in portionem delatam, ex diſpoſitione ſtatuti. *Menoch. conſ 88.vol.1.* ¶ In caſu c.1. ex. de feudis, adeſt caſus, quo fructus non computantur in ſortem. ¶ Fructus percepti negligentia non petentis, non computantur in quartam; ſecus ſi judicio teſtatoris, ut percepti ex legato ſub conditione relicto. *l. mulier 22. §. ſi hæres ff. ad Senatusconſult. Trebell.*

Cap. VIII. Quando reſtituendi, vel non.

Fructus hæreditarii veniunt reſtituendi in judicio petitionis hæreditatis, etiam per hæredes ejus, qui mala fide occupavit hæreditate, nec juſta cauſa ignorantiæ excuſat hoc in caſu ipſum hæredem, *Affl.deciſ.240.* Nam hæreditas augetur fructibus, qui omnes hæredi ſunt reſtituendi, *l.ſed, & ſi 28.§ ſi. ff. de petit.hæred.* Sed quando in petitione hæreditatis poſſeſſor teneatur ad fructus, *vide l.1. & 2. C.de petit.hæred.* & *Bart.conſ 97. vol.2.* ¶ Mala fides patris nocet filio ſucceſſori univerſali quo ad reſtitutionem fructuum, ideo hoc caſu fructus bona fide percepti in judicio petitionis hæreditatis augent petitionem, *Afflict.deciſ.240. num.3.* ¶ Reg. quæ habet quod condemnatus ad rem reſtituendam teneatur etiam fructus reſtituere; non ſolum, ſi ſit malæ fidei, ſed etiam ſi bonæ fidei, procedit, quando fructus extant, & non ſunt conſumpti abſque utilitate poſſeſſoris, tunc enim bonæ fidei poſſeſſor ex quacunque juſta cauſa poſſideat, etiam vi, non tenetur fructus reſtituere. *Alex. Rau. tract.de Analog. c.37. num. 67.* ¶ Minori, vel alteri recuperanti ejus bona non legitime alienata, etiam cum re principali, fructus omnes à die traditionis percepti, reſtituendi ſunt, ipſe tamen minor recuperans pretium, quod acceperat, vel alia ex cauſa (etiam judicati) debitum, debet cum legitimo intereſſe ſolvere, facta compenſatione (præcedente prius liquidatione) fructuum cum intereſſe ſecundum liquidationem. *Ozaſ. deciſ. 160. facit l.emptor.65 ff de rei vend.* ¶ Emptor rei minoris, vel alterius, ſolemnitate juris, ſeu decretorum non ſervata, dicitur eſſe in mala fide: ideo, ad omnium fructuum reſtitutionem tenetur *Ozaſ.d. deciſ.160. & Cruv. pro genero, conſ. 1. n. 286.* ¶ Titulum habens nullum; & injuſtum, & qui habetur pro non titulo, tenetur ad reſtitutionem fructuum, non ſolum perceptorum, ſed etiam percipiendorum, *Ozaſ.deciſ.160. num. 12. vide tamen Roma ſingul.343. & Bart. in l.1. C. de fid inſtrum. & jure haſt. Fiſc. lib.11.* ¶ Mala fide interveniente, fructus omnes ſunt reſtituendi, non modo percepti, ſed etiam qui percipi potuerint. *Cruv. conſ.1. pro genero, n. 285.* ¶ Quid juris de fructibus, quando creditor agit revocatoria contra emptores, vel aliter poſſidentes, *vide l. fraudator 25. §. non ſolum, & ibid. gloſſ ff. quæ in fraud. credit.* ¶ Ubi verbum, reſtituas, in jure invenitur, licet non ſpecialiter de fructibus additum ſit, etiam fructus ſunt reſtituendi, *l.134 §. cum verbum, ff.de reg.jur.* ¶ De fructibus, & qualiter bonæ fidei, & malæ fidei poſſeſſores teneantur ad reſtitutionem illorum. *vide magiſtralem gl.in §. etſi in rem, cum § ſeq. & ibid. gl. Inſtit. de offic. Judic.* ¶ Fructus percipiendi in quatuor caſibus debent reſtitui, etiam ab habente titulum. *gl.in l. ſi fundum 17. C. de rei vend & in §. ſi quis à non domino, Inſt. de rer.diviſio.* ¶ Condemnatus ad fructuum reſtitutionem, an teneatur reſtituere dona illi donata rei contemplatione, *vide Vincent. de Franc. deciſ.172.* ¶ Poſſeſſor tenetur reſtituere fructus, quos percipit, licet petitor percepturus non fuerit, *l. cum hæreditas 39 ff. de pet.hæred.* ¶ Fructus percepti, an ſint reſtituendi per gravatum fidei commiſſo, *vide Boer. deciſio. 44. num. 17. 21. & 22. ſupra titul. de impenſ. & melior. & infra tit. de fideicom. & ſubſtitutio. fideicom.*

Digitized by Google

Fidecom.in genere lib. 2. ¶ Emptor conditionalis, an etiam fructus reſtituat, *vide Boer.deciſ.44.num.23.* ¶ Impendia facta gratia quærendorum fructuum, de fructibus deducuntur, cætera neceſſaria, & utilia repetuntur. *§.impendia l.donatio ſol.mat.* Sed quæ dicantur impendia facta gratia quærendorum fructuum, *vide per gl.ibid.* ¶ An promittens vendere, vel retrovendere, teneatur ad fructus pro rata pretii ſoluti, *vide Natt.conſ.384.* ¶ Et quid, quando non fuit impletus contractus ex parte emptoris, *vide ibid.* ¶ Filius beneficiatus repetit à patre fructus beneficii perceptos, quia peculium Clericorum dicitur quaſi caſtrenſe, & de eo illi poſſunt diſponere, paterque in eo nullum habet uſumfructum, *Affl.dec.n.41. Guid.Pap.q.110.* Ubi plene de fructibus bonorum Clericorum. ¶ Si fideicommiſſum relinquatur ſub nomine geminato, & ſub nomine appellativo pecuniæ, veniunt in reſtitutione fructus judicio teſtatoris percepti; ſecus ſi ſub nomine ſimplici, *vide l. Baliſta.32.ff. ad Senatuſconſul.Trebell.* ¶ Si dilatio opponatur favore fideicommiſſarii, fructus interim percepti veniunt in reſtitutionem. *l. Lucius Titius 78.hæredem, eod tit.ad Trebell.* ¶ Si emptor occupat fructus ad ſe non pertinentes, illos reſtituere tenetur. *l.2.C.de actio.empt. & vend.*

Vel non.

Si unus ex fideicommiſſariis cogitat hæredem adire, & totum ſuo fideicommiſſario reſtituere, fructus judicio teſtatoris percepto; non reſtituit, *l. ex aſſe.38. ad Trebell.* ¶ Poſſidens 30. annis bona fide à reſtitutione fructuum in omni caſu excuſatur. *Affl. dec.240.* ¶ Fructus percepti, judicio teſtatoris non reſtituuntur; ſecus in his quæ debentur hæredi ex alia cauſa, & fructus ultra legitimam percepti contra voluntatem teſtatoris, imputantur filio in legitimam, dummodo appareat de mente ipſius teſtatoris. *Joſeph. Ludo. dec. 28. num. 101. & ſeq.* ¶ Bona fidea ex injuſtia, & temerariis cauſis, poteſt cauſari. *Ozaſc. d. dec. 160.num.6.* Et excuſat poſſeſſorem à fructibus, *ibid. num. 9.* Quod limita, *ut ibid.* Præmiſſa concluſio procedit, quando agitur de acquiſitione fructuum; ſecus ſi agatur de fructuum præſcriptione, *Alex. Raud. inſt. de Analog. c.37. n.143.* Quo loci plura ſcribuntur exempla. Tamen error juris dubii æquiparatur errori facti, ut faciat abeſſe malam fidem, & ſufficiat ad præſcriptionem fructuum. *idem Raud. ib. n. 118.* (Niſi jus reſiſtat prohibendo, vel puniendo, *Gaſp. Cabal. milleloq.315.*) Dummodo intervenerit bona fides. *Cmv. conſ. 1. pro genero, n. 287.* Sed quomodo talis error probetur, *vide Rand. ibid. num. 203.* ¶ Donatarius non tenetur reſtituere fructus, reſoluta donatione, ſed quid in redhibitoria, vel in pacto adjectionis in diem, reſoluto contractu, vel etiam in pacto de retrovendendo, *vide Boer.dec.98.n.6.& 8.* ¶ Fructus non reſtituit poſſeſſor bonæ fidei, quod procedit, quando poſſidenti jus aſſiſtit; ſecus ſi reſiſtat, ut in illis, qui emunt contra jura, quia tunc bonam fidem non præſumuntur habere. *Boer. dec.98.* ¶ Bonæ fidei poſſeſſor non tenetur reſtituere fructus exiſtentes, ſi per triennium poſſederit. *Bartol. in l.4.§.fructum.* Quia cum ſit bonæ fidei, illos triennio præſcribit, *idem Bart. in l.3. C. de his, quæ vi, metuve fiunt, n.12. Cmv.conſil.311. vide eundem Bartol. in §.ſi quis, Inſtit. de rer. diviſio. Harm. c. 3. tit. de fructib. lib.2. & c.4. ibid. & gl. in §. ſi quis, Inſtit. de rer. diviſio.* ¶ Ratio, quare bonæ fidei poſſeſſor non teneatur ad fructuum reſtitutionem, ea eſt quia per conſumptionem bona fide factam, fructus efficiuntur illius. *idem Rand. ibid. c.37. num. 71.* ¶ Aliud eſt, quod fructus triennio uſucapiantur, aliud, quod acquirantur, vel percipientis fiant, *vide ibi. n. 174.* Quia errans in jure quoad fructus eſt bonæ fidei; ſed malæ fidei, quoad uſucapionem, *Bart in l. ſi furem 32. ff. de uſuc.* ¶ Poſſeſſor per decretum Judicis, annullato contractu, non tenetur ad reſtitutionem fructuum, niſi dolo interveniente. *Pap.d. lib.18. tit.6. arreſt.30.*

Cap. IX. Quando debeantur, vel non.

Quando fructus in genere debentur, eorum æſtimatio debetur etiam poſt triennium (quia genus perire non poteſt) ſecus ſi debeantur in ſpecie, *vide Natt.conſ. 599.* ¶ Fructus tanto minores ſunt, quanto majores ſunt expenſæ operarum, *Affl.deciſ.44.n.32.* ¶ Quia debentur regulariter, deductis impenſis. *Capic. deciſ. 20.* Sed omnes expenſæ minuunt fructus. *Affl.deciſ. 252. n 7.* ¶ Fructus in aliqua parte ſolvendi (& non univerſaliter) ex conventione debentur, expenſis non deductis. *Capic.d.deciſ.20.n.21.* Nam fructuum appellatio, quotieſcunque refertur ad quotam partem, intelligitur, expenſis non deductis, *ibid.num.12.* ¶ An debeantur fructus legati relicti Monaſterio conſtruendo, ante conſtructionem, *vide Bart. conſil.57. volum.2.* ¶ Fructus extantes, ſeu pendentes videntur venditi, re vendita, penſiones vero, & cætera, quæ debentur occaſione rei, non ex re, debentur venditori, licet ille credere teneatur emptori. *l.14.§ ſi fructibus.ff.de actio.empt.* ¶ Fructus legitimæ debentur à die mortis patris, vel matris. *Boer.deciſ.3.num.fin.*

Vel non.

Fructus, pendente conditione ex re legata percepti, non debentur legatario. *l.pen.ff.de ope.vel elect.legat.* ¶ Relictum in diem, debetur ſine fructibus medii temporis, ſecus ſi gratia honorati. *l.ſi ita relict.44.§.Pegaſus.de leg.2.& l.Lucianus 49.ib.* ¶ Fructus pro uſu pecuniæ non eſt uſus in pecunia. *Afflict.d.deciſ.87. num.7.* ¶ Fructus competentes cedenti ante ceſſionem, non debentur ſurrogato in omni jure, & ad omne jus, quod aliquis in eccleſia habebat, niſi expreſſe cedantur *Put. deciſ.226. lib.2.* ¶ Intruſione probata, repellitur Prælatus agens ſuper fructibus eccleſiæ. *Capic.deciſ.6. n.11.*

Cap. X. Qui condemnari poſſint, vel non.

Poſſeſſor malæ fidei (ſicut violentus) condemnatus eſt in fructibus à tempore occupationis, licet de tempore non conſtet, quia ſententia incerta in acceſſoriis ferri poteſt. *Dd. de Rom, deciſ.2.de pæn.in antiq.alias 405. & 480. Borg.Caval.deciſ.28.de judic. in additio.1 domum 5. & l.certum 22. C.de rei vendic.* ¶ Licet juſta cauſa litigandi excuſet à condemnatione expenſarum, non tamen excuſat à condemnatione fructuum, qui ſunt officii, vel beneficii, & ſi ille, qui recipit fructus rei meæ, eſt factus locupletior, ad illos reſtituendos debet condemnari, quamvis juſtam cauſam ignorantiæ habeat. *Rebuff.in conſt.Reg.tract. de expen.art.1. num.50.* ¶ In actione hypothecaria quando judex poſſit condemnare ad fructus, *vide Bart. in l.17.§ in venditione.ff. de pignorib.* ¶ Si actor declaretur dominus, etiam per errorem, debet condemnari reus in fructibus; *l. & ex diverſo 35.§.1. ff. de rei vend.*

Vel non.

Regulariter ad fructus perceptos ante litem conteſtatam non petitos, non poteſt Judex condemnare, quia ad illos non ſe extendit ejus officium. *Boer.deciſ.18.n.3.* Sed dictum limitatur in interdictis, & petitione hæreditatis, quæ eſt actio univerſalis, tunc enim veniunt fructus, licet non ſint petiti. *ibidem.Boer. num.quarto.* ¶ Circa fructus, qui non jure occupat, dicitur ſemper eſſe in mora. *vide Boer.deciſ.224.*

Cap. XI. Qui teneatur ad fructus, vel non.

Ubi poſſeſſor tenetur ad fructus, quatenus effectus fuerit locupletior, petens fructus, tenetur articulare & probare, quod poſſeſſor fructus in rem ſuam convertit: & hæc concluſio non procedit in poſſidente rem minoris, bona fide. *idem Raud. de Analog.cap 37. n.107.* Quia ubi à fructibus ob titulum excuſari poſſit poſſeſſor, id

non

Digitized by Google

non habet locum contra pupillum, vel minorem. *Cru v. conſ.1. pro genero. n. 288. Roma. ſing. 534. Franc. Creme n. ſing. 135.* ¶ De fructibus bonorum uxoris, extra cauſa m dotis per maritum adminiſtratorum, & an hærea illi ua teneatur ad illorum reſtitutionem. *vide Afflict. decıſ. 4'4. Gram. decıſ. 103. n. 173. Guid. Papon. quæſt. 478. Cravet. conſ. 193 num. 15. & infra lib. 1. tit. de bon. pamphir. uxo. Bart. in l. 94 ff. ad leg. Falcid. & l. fin. C. Cod. de pact. conventis.* ¶ In actione, quod metus cauſa, poſſeſſor tenetur ad fructus perceptos, & percipiendos à domino, licet cum titulo poſſideat. *l. ſed & pactus 12. ff. de eo, quod met. cau. vide gl. ibid.* quæ not. alios caſus in quibus poſſeſſor cum titulo tenetur ad fructus percipiendos. ¶ Prædo dicitur, qui nullam cauſam poſſidendi habet, & tenetur de fructibus perceptis & percipiendis. *l. ſed & ſi lege 28. §. quod autem ff. de petit. hared.* ¶ Ra perempta, tenetur poſſeſſor poſt moram ad fructus & cæteraa acceſſiotiea, *leg. Julianus 17. § idem Julianus. ff. de rei vend.* ¶ Malæ fidei poſſeſſor tenetur ad fructus perceptos, & qui percipi potuerant: ideo cum deſinunt poſſe percipi absqua ſui culpa, ab inde deſinunt deberi. *l. fructus 34. ff. de rei vend.* ¶ Lapis, qui non renaſcitur, noo eſt in fructu: idem in aurifodinis, argentifodinis, & cretifodinis, *d. l. 8. §. ſi vir, & l. 9 eod. tit. ſoluto matrim.* ¶ Creditor tenetur fructus pignoris in ſortem computare, licet conventum ſit, ut loco pecuniæ creditor lucretur fructus: quia hodie uſuræ ſunt prohibitæ. *cap. 1. de uſuris. l. 1. a. & fin. C. de pign. act.* ¶ Quid juris ſit de fructibus perceptis à creditore ex re pignorata, & à legatario, vel fideicommiſſario ex re poſſeſſa legati, vel fideicommiſſi ſervandi cauſa, *vide l. ut, cui §. quæri ff. ut in poſſeſſio. legato. ſen fideicom.* ¶ Error juris non excuſat poſſidentem rem Eccleſiæ minus debite diſtractam, ut ad fructus perceptos non teneatur. *vide Gram. decıſ. 79. num. 9.* ¶ Qui tenetur ad fructus percipiendoa, tenetur de illis, quos percipere potuerit petitor; non poſſeſſor. *Bart. in l. apud Julianum 40. § fructus. de legat. 1.* ¶ Commendatarius poteſt agere pro fructibua tempore prædeceſſoris exacti, ſed non conſignatia ipſi poſſeſſori. *Capic. decıſ. 3.* ¶ Emptor, qui percepit fructus rei venditæ, tenetur ad uſuras pretii non ſoluti. *l. cumbit 5. eod. tit.* ¶ Fructus pecorum pertinent ad amptorem, qui tenetur venditori reſarcire ſumptua, quos ille in pecoribus fecerat. *l. penult. C. de actio. empt. & vendi.* ¶ Hæres poſt moram tenetur de fructibus perceptis, & percipiendis. *l. apud Julianum 40. §. fructus, legat. 1.* ¶ Emans rem ab aliquo vendente ſuo, & nomine alieno, puta fratris, pro quo de rato, dicitur malæ fidei poſſeſſor, & tenetur ad fructus à die occupationis. *Benit. decıſ. 38.*

Vel non.

Habens titulum, etiam invalidum, non tenetur de fructibus percipiendis; ſed ſolum de perceptis. *Borgn. Caval. decıſ. 13. de contract. p. 2.* ¶ Malæ fidei poſſeſſor, licet teneatur ad fructua, qui pecipi potuerunt; non tamen tenetur de illia, qui percipi potuerunt ex meliorationibus in re factia ab illo. *Capic. decıſ. 93. n. 10.* ¶ Rogatua reſtituere quicquid ad eum pervenerit ex hæreditate, non tenetur ad fructus medio tempore perceptos, *l. quod bis 81. de lega. 3 & hæredes 57 ff ad Senatusc. Trebell.*

Cap. XII. Qui ſint effectus.

Malæ fidei poſſeſſor fructus percipiendo, non facit furtum; ſed quidem conſummando, & tenetur furti *ſecundum Bal.* & pro extantibua, rei vendicatione. *l. pen. C. de condict. ex lıg. vide l. ſequitur 4. §. fructus ff. de uſucap.* ¶ Fructus pignoria percepti, & percipiendi, extenuant debitum, ſed an creditor teneatur fructua conſervare, & vendere tempore caritatis, *vide Bart. in l. 1. C. de pignor. actio.* ¶ Fructua conſumpti extenuant ſortem, non conſumpti ſecus, quia ſunt loco pignoris. *Bartol. in l. neque 6. n. 6. C. de compenſat.* ¶ Fructus, quos quis percepit (etiam mala fide) ultra ſumptus in re factos, debent extenuare debitum. *Capic. decıſ. 93. n. 11.* ¶ Quod deficit in fructu unius anni, ſuppletur ax fructib. ſequentium annorum, in omni legato. *l. legatum 17. §. ſi. ff. de ann. lega. vide l. Firmio. ff. quando dies lega. ced.* ¶ Si creditor tot fructus perceperit ex pignore, quo ſatisfactum ſit ſorti, pignus illud reſtitui debitori, *cap. cum contra 6. ex de pigno.* ¶ Hæres gravatus ultra vires hæreditarias, illud, quod deeſt, ſupplet ex fructib. judicio teſtatoris perceptis, *l. ita tamen. § hæres 27. eo tit. ad Trebell.* ¶ Fructus augent dotem, & quod juris eſt in dote, idem eſt in fructibus, *l. ſi marito, 2. §. ſi fundum, ſol. matrim.* ¶ An fructus percepti ex re legata, minuant Falcidiam, *vide gloſſ. fin. in l. qui quadraginta. §. ſi. ff. ad leg. Falcid.* ¶ Reſpondens alicui da fructibus, dicitur illum recognoſcere in poſſeſſorem bonorum, pro quibua reſpondet, *Magon. decıſ. 79. Luc.* ¶ Ratione incertitudinis futurorum fructuum aliquid judicatur juſtum, quod ſi appareret certum, aſſet injuſtum, *l. ſi ea lege, la ſecunda 17. Cod. de uſuris.*

Cap. XIII. Miſcellanea.

Decimarius poteſt prohibere, ne fructus à ſolo exportentur, donec ſit facta deſcriptio, & per quantum tempus, *D. Gaſp. Theſſ. quæſt. For. q. 9. lib. 1.* ¶ Fructus in alienatione neceſſaria, etiam cauſative facta, an dividantur pro rata temporis, *Perilluſtr. D. P. Theſſ. decıſ. 56.* ¶ An pendente appellatione, fructus debeant ſequeſtrari, *Bart. in l. 21. §. iisdem. ff. de appellat. & ſupra tit. de ſequeſtr.* ¶ Craditore miſſo in poſſeſſionem ex primo decreto, crediti ſervandi cauſa, quid juris de fructibus, *vide l. 8 9. & per tot. tit. ff. de bon. aucto. judi. poſſid.* ¶ Ignorantia juris quoad fructua non conſtituit quem in mala fide, *Bart. in l. hæredem 17. ff. de his, quibus ut indign. legat. auf.* ¶ Qui ab obligatione principali eximitur, ab acceſſoria etiam liberatus cenſetur, *Crav conſ. 1. pro genero, num. 289.* ¶ Quando in fructibus feudi poſſit fieri executio ſententiæ latæ contra defunctum, *Afflict. decıſ. 26.* ¶ Donatio inter virum, & uxorem quoad fructus, & aliaa commoditatea retro trahitur, & confirmatur morte mulieris, *l. ſi uſervus 21. ff. de donatio. int. vir. & ux.* ¶ Mala fides adeſſe non dicitur, ubi error juris intervenarit, & ad illam excludendam ſufficit qualis occaſio poſſidendi, *Ozaſ. decıſ. 160. num. 8.* ¶ Fructus ſi recollecti ultimo anno non fuerint, non ſit deductio expenſarum neque colonus deducit ante fructuum diviſionem. *Bartol. in l. fructus 7. num. 4. ſol. mat.* ¶ Si miſſus in poſſeſſionem cauſa cuſtodiæ, fructus diſſipet, diſſipati revocantur, & cum aliis ſequeſtrantur, *cap. 2. & ibidem gloſſ. extr. de ſequeſtr. poſſeſſ. & fruct.*

TITULUS CCLXXVI.

De præceptis, & prohibitionibus Dominorum, & Judicum.

Generalia.

DE prohibitionibus, quæ ſiunt per Curialea prohibentes debitorum, ne illia ſolvant, quando debitores ſunt ſuſpecti, *vide per Guid. Pap. ſing. 651.*

Cap. I. Prohibitio: præceptum. Quibus modis intelligatur.

Prohibitio Principis includit decretum irritans actus contrarios. *Rand. ibid. n. 85.* Et facta oretenus valet, *n. 86.* ¶ Prohibitio facta verbia univarſalibus, reſtringitur, ut non comprehendat notorie licita, *Cravet. conſ. 3. num. 4.* Et permiſſa, *ibid. num. 21.* ¶ Prohibitio generalis non comprehendit factum cauſa pietatia, & miſerationis, *Cravett. d. conſ. 3. n. 8.* ¶ Generalia prohibitio non trahitur ad ea quæ ſiunt ob cauſã neceſſitatis, *Crav. ibidem*

Digitized by Google

ibidem num. 20. ¶ Prohibitio, quod non debeat extrahi frumentum de aliqua Civitate, non comprehendit illud frumentum, quod ibi ex alio loco fuit conductum. *Barbol. de Capie. ſing. 98.* ¶ Statutum quod nemo poſſit extrahere blandum de Comitatu, minorem non comprehendit. *Ludov. Roman. ſingul. 816.*

Cap. II. Qui inhibere poſſint.

Nobiles habentes merum & mixtum Imperium, & omnimodam juriſdictionem, poſſunt inhibere delationem armorum in ſuo territorio, *Roland. conſ. 3. vol. num. 16.*

Quando dari, concedi poſſit.

Mandatum de manutenendo in poſſeſſione, non datur, niſi parte legitime citata. *Put. dec. 225. lib. 1.* ¶ Inhibitio conceditur in re immobili, loco ſequeſtri, quod conceditur in re mobili, *Vera. dec. 158. ſen 9. part. 3.*

Cap. III. Qui ſint effectus.

Præceptum Judicis factum debitori de non ſolvendo excuſat eum adverſus creditorem, & à pœna caducitatis, *Affl. deciſ. 328.* ¶ Judicia ab executione incipere non debent, & juris ordo non ſervatur, ubi judicium ſumit principium à præcepto, *idem D. Sol. gloſſ. 1. ſuper d. decreto, Carolus fol. 151.* ¶ Præceptum de ſolvendo à quo non fuit appellatum, vim diffinitivæ habet, & actionem parit, ſicut ſententia, *DD. de Rot. deciſ. 7. de lit. conteſtatio. in antiq. alias 541. & deciſ. 1. de ſentent. & re judic. in antiquis.* Tamen auditur opponens contra præceptum, quod in rem tranſivit judicatam, media expenſarum refectione, *DD. Sol. in dd. antiq. conſtitut. Sabaudia gloſſ. 2. ſuper d. decreto, Carolus, tit. de clauſ. mand. Princip. num. 7. fol. 152.* ¶ Servienti juſte præcipienti eſt obediendum, ut ſi præcipiat de capiendo aliquo; nam tunc non ſuccurrens poteſt arbitrio judicis puniri, ſed quando hoc procedat, *vide Rebuff. ibid d. art. 6 gloſſ. 2. n. 15.* ¶ Prohibita exactione granorum ab aliquo loco, ut conſervetur ubertas, an nihilominus poſſint exteri extrahere fructus bonorum propriorum exiſtentium in loco prohibitionis, *vide Perilluſt. D. P. Teſſan. deciſ. 150.* ¶ Dominus animalium damnum dantium, non tenetur ad pœnam, niſi pro rata aſſi latuiræ, tamen quando eſſet facta prohibitio in ſpecie, vel in genere per bannum Baruli, tunc erit locus pœnæ banni, *Gram. deciſ. 67. num 3.* ¶ Inhibitionis virtus qualis & quanta ſit, *vide Mago. dec. 128. Rot. Flor.* ¶ Quando timetur de dilapidatione arborum, conceditur inhibitio, quæ operatur circa arbores non inciſas; ſed quoad jam inciſas, nihil operatur, quia facta deſcriptione, & data cautione de reſtituendo in eventum ſuccumbentiæ, illæ debent relaxari, *Vera. deciſ. 158. ſen 9. part. 3.* ¶ Poſſidens poteſt ſuam primam poſſeſſionem continuare, non obſtante inhibitione. *Put. deciſ. 223. lib. 1.* Eportare quid prohibitus, antequam loci fines excedat, non incidit in pœnam, *Petr. Roy. deciſ. 3. Litua. num. 27. in deciſ. diverſ.* ¶ Inhibitio Principis probat negativam. *Raud. tract. de Analog. cap. 40. num. 3.*

Cap. IV. Quibus modis valeat.

Quando præceptum judicis ſit validum, *vide per Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de lit. oblig. art. 6. gl. 2. Tom. 1.* ¶ Officialis prohibitio tantum durat, quantum ejus officium, *Affl. deciſ. 290.* ¶ Inhibitio Rotalis ſive juſta ſive injuſta, tenet, & facta poſt illum dicuntur attentata. *Vera. deciſ. 92. ſen. nu. & 93. ſen 3. p. 2.* Nam inhibitio ſive juſta ſive injuſta eſt timenda. *DD. de Rom. dec. 26. de appellat. in antiq. alias 307.* ¶ Præceptum ſine cauſæ cognitione invalidum, ſed continens clauſulam juſtificativam, eſt validum, quia tunc reſolvitur in vim ſimplicis citationis, reo comparente; & ipſo non opponente, tranſit in judicatum, & à tali præcepto appellandum eſt. *D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudia gloſſ. 2. ſuper decreto, Carolus, Topati Compend. tit. clauſ. mand. Princip. ſign. fol. 152. Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de lit. oblig. art. 6. gloſſ. 2. vide Anton. Corſet in ſuis ſing. lit. C. ſing. citatio. 1, Hippol. ſing. 643 & 648. Rot. Genuenſ. deciſ. 28. num. 12. & Guid. Pap. quæſt. 359.* ¶ Præceptum cauſam juſtificativam non continens, impune ſperni poteſt, tamen pluribus caſibus valet. *idem D. Sol. ibid. num. 6. & fin.* ¶ Inhibitione facta per Judicem, factum contra illam non tenet, & quatenus de facto fiat, illud revocatur. *Guid. Pap. ſing. 448.*

Cap. V. Miſcellanea.

Mandata Judicum non tranſeunt in rem judicatam, niſi emanaverint cum cauſæ cognitione, *Guid. Pap. ſing. 585.* ¶ Dies termini non computatur in termino, *Boer. ſingul. 359. titul. de dilat. numer. 10.* ¶ Quæ defenſiones poſſint adduci contra proclama factum ad inſtantiam Domini, ut habens & poſſidens bona in ſuo territorio, teneatur ibid. habitare, & domicilium tenere, *vide Menoch. conſil. 182. lib. 2.* ¶ Abſens ſtudiorum cauſa, vel militiæ, pro præſente habetur, *Menoch. d. conſ. 182.*

TITULUS CCLXXVII.

De Executoribus ſententiarum.

Cap. I. Quæ requirantur in executione.

In executione ſententiæ, cauſæ cognitio adhibetur; *Bart. in l. 2. ff. de re judic. num. 9.*

Cap. II. Executor: Quæ facere, cognoſcere poſſit, vel non.

Executor quidam eſt merus facti, cui in totum data eſt poteſtas exequendi ſententiam ſine aliqua cognitione, & iſte exceptiones non admittit, alius eſt mixtus qui habet cognitionem executioni annexam, & iſte cognoſcit, *Rebuff. ibid. gloſſ. 16. vide gloſſ. in cap. paſtoralis 28. §. quia vero. ext. de offic. & poteſt. Jud. deleg.* ¶ Executione mandata, videtur etiam cognitio demandata, *Bartol. in l. & ſi non 4. C. ſi contra jus.* ¶ Merus executor poteſt admittere exceptiones ex cauſa, *Fel. conſ. 35. n. 4.* ¶ Executor, an poſſit cognoſcere de exceptione propoſita coram ipſo ad impediendam executionem, *vide And. Gail. obſerv. 113. lib. 1. num. 7. & Menoch. de arbitr. lib. 1. quæſt. 38.* ¶ Executore dato per Judicem ad ingrediendam poſſeſſionem, non debet quis ingredi propria auctoritate, & Executor cui fuit commiſſum per Judicem, ut aliquem mittat in poſſeſſionem, Judice defuncto poterit ipſum mittere in illam, *Bartol. in l. fundi 33. ff. de acquir. poſſ.* ¶ Ab executore non appellatur, niſi modum excedat, ſed ubi hoc caſu debeant reponi bona, *vide l. 5. C. quorum appellat. non recip. & ſupra tit. quorum appellationes.* ¶ Judex requiſitus in juris ſubſidium, an poſſit cognoſcere de viribus ſententiæ, per alterum judicem prolatæ, *vide Guid. Pap. quæſt. 23. & quæſt. 574. Jaſſ. Lanf. Balb. deciſ. 88. Mynſing. obſerv. 69. cent. 3. & Hippol. ſing. 138.* ¶ Executor quando de ſententiæ nullitate, vel injuſtitia, cognoſcere poſſit, *vide Cabal. milleloq. 719. & Menoch. de arbitr. lib. 1. quæſt. 38.* ¶ Executio ſententiæ debet fieri per Executorem: poteſt tamen Judex dare licentiam parti, ut per ſe illam exequatur. *Bartol in l. miles. 6. §. qui. ff. de re judic.* ¶ Executor habens armatos, non dicitur inferre violentiam, quia juris executio injuriam non habet. *Caſſad. deciſio. 6. de cauſ. poſſeſſ & proprieta. num. 9.* Tamen executio manu armata fieri non debet, niſi in defectum, & ſubſidium. *Marc. quæſtio. 767.* Sed quid, ſi intervenerit tunc homicidium, *vide eundem Marc. quæſt. 768.* Executor datus cum clauſula, Quod ſi non omnes, &c. procedit, etiam non conſtito de impedimento aliorum Executorum, dummodo poſtea conſtet. *DD. de Rota, deciſ. 4 alias 166. & 7. alias 243, de offic. Deleg. in novis.* ¶ Executor exercitium

juris dictionis non recipit, niſi à tempore præſentationis commiſſionis. *DD. de Rot. deciſ. 6. alias 242. eodem.* Et ante nihil facere poteſt. *ibidem.*

Vel non.

Executor merus non poteſt reſtringere mandatum, vel illud ampliare. *Vern. deciſ. 333. ſeu 2. numer. 3. part. 1.* ¶ Executor non poteſt condemnare partem ad expenſas factas in executione, ſed debet illam citare coram Judice ſententiæ, viſuram ſe condemnare, ad ipſas expenſas executionis. *Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de ſentent. proviſio. gl. 2. num. 20. Tom. 1.*

Cap. III. Qui, & qua exequi poſſit, vel non.

Licet Executor habeat conſcientiam ſuam contra ſententiam, quam debet exequi, & illam videat iniquam, tenetur tamen eam mandare executioni. *Jaſ. de act. § ſi minus, num. 16.* ¶ Qui poſſint exequi ſententias, & demandata cognitione, an cenſeatur demandata executio, & mandata executione, quam cognitionem habeat Executor, *vide Bart. in l. à divo Pio 15. ff. de re judic.* ¶ Delegatus Principis poteſt exequi ſuam ſententiam. *Franc. Marc. quæſt. 72. Guid. Pap. quæſt. 60. & ſingul 369. Ægid. Bellam. concluſ. 13. & idem Marc. quæſt. 84. part. 2.* ¶ An Ordinarius loci ad mandatum Delegati à Principe, teneatur exequi ſententiam ipſius Delegati evidenter injuſtam, &, an poſſit ſibi de facto reſiſtere, *vide Mamnt. in ſuo Spec. diſputat. 1. fol. 545.* ¶ An Delegatus Ordinarii poſſit exequi ſuam ſententiam, *vide Guid Pap. ſing. 369. & Bartol. in leg. 2. ff. de re judic.* ¶ Ordinarius mandato Delegati exequitur ſententiam, licet ſciat illam injuſtam, *cap. paſtoralis 28. §. quia vero, ext. de offic. & poteſt. Judic. deleg.* ¶ Judex unius jurisdictionis tenetur exequi ſententiam alterius, quando judex pronunciavit ſecundum leges; ſecus ſi ſecundum ſtatuta, & conſuetudinem. *idem Cabal. milleloq. 769. Hippol. ſing. 138.* Alias Judex requiſitus (ſi negligat) facit litem ſuam. *Cabal. milleloq. 771.*

Cap. IV. Qui recuſari poſſit: ad qua tenentur: executio, quando finiatur.

Executor recuſari non poteſt ut ſuſpectus, ſicut ab eo non appellatur, niſi in exequendo modum excedat. *J. ff. Lanf. Balb. deciſ 341. & Vern. deciſ. 333. ſeu 2. part. 1.* ¶ In facto executionis, quando dicatur delinquere Executor, *vide Rebuff. ibid. tractat. de ſentent. executor. artic. 7. gloſſ. 15.* Cui inique exequenti reſiſti poteſt. *Menoch. de arbitrat. libr. 2. caſ. 378. num. 8.* ¶ Executores, qui tenentur exequi, vocatis vocandis, ſunt veri Judices & judiciorum ordinem ſervare debent, alias acta redduntur nulla. *Hieron. de Monte in ſuis quæſtionib. quæſt. 20. n. 7.* Secus in aliis Executoribus, qui non tenentur ſervare ordinem judiciorum. *Guid. Pap. quæſt. 329.* ¶ Executio ſi fuit demandata per judicem, quando pereat, finito ejus officio, *vide Bartol. in l. ſi ex falſis 42. C. de tranſact. num. 23.*

Cap. V. Judex qua facere poſſit in executione.

Appellatio ſi fuerit interpoſita ab interlocutoria, Judex, a quo (illa non obſtante) poteſt procedere, donec illi fuerit inhibitum per Judicem, ad quem. *Alexand. in l. de pupillo. §. quo opus, ff. de oper. nov. nunciatio.* ſecus ſi à diffinitiva, *vide gloſſ. in l. un. ff. nihil novi. & ſupra. tit. nihil novi, lite, vel appell. pendens.* ¶ Compulſor Judex de ſtylo ſuſpectus non allegatur, & quatenus allegatur, requiritur ſpeciale mandatum. *Vern. deciſ. 168. part. 1.* ¶ Sententia lata ab uno judice, poteſt mandari executioni per alium Judicem, ad hoc tamen requiſitum per Judicem ſententiæ, ſed quomodo dictum intelligatur, *vide Bartol. in d. l. à divo Pio. § ſententiam. ff. de re judic. & gloſſ. in l. properandum §. ſin autem reus Cod. de jud.* ¶ Cognitio executionis poteſt demandari, non ipſa executio, & Judex, qui cognoſcit de executione, poteſt cognoſcere de errore, qui poteſt in executione opponi. *Bartol. in l. cum fideicommiſſum 7. ff. de confeſſ. numer. 6.* ¶ Judex, qui habet cognitionem in executione, non poteſt pronunciare contra ſententiam, & de exceptione nullitatis, non cognoſcit, ſed remittit ad Superiorem. *Bart. ibid. num. 8.* ¶ Judex executionis habet cognitionem obreptionis ſupplicationis, *l. 4. C. ſi contra jus, vel utilit. public.* ¶ Judex, cujus jurisdictio fuit prorogata, non poteſt ſententiam ſuam mandare executioni, quia non eſt Judex, niſi usque ad ſententiam, *Guid. Papon. quæſt. 77. num. 4.* Tamen de ſtylo aliter ſervatur, *vide ibidem.* ¶ Judex poteſt ſuam ſententiam exequi, appellatione deſerta. *Guid. Pap. quæſt. 213. & quæſt. 436. num. 24. Franc. Marc. quæſt. 1. vide Boer. deciſ. 206. Caſſad. deciſ. 6. de cauſ. poſſeſſ. Capel. Thol. quæſt. 84. Mobed. deciſ 36. Bartol. in l. un. ff. nihil novi, appellatione pendente.* ¶ Quis mandet ſententiam executioni, utrum judex à quo vel Judex ad quem, *vide Guid. Pap. quæſt. 436. num. 43. Caſſad. dec. 13. de reſcript.* Ubi diſtinguit, *ut facit Mynſing. obſervat. 94. cent. 4. & 94. cent. 5.* ¶ Judex, à quo poſt inhibitionem ei factam, non poteſt ſententiam per eum latam exequi, donec inhibitio tollatur, & cauſa ad eum remiſſa fuerit, *Cabal. milleloq. 959.* ¶ Quando Judex appellationis pronunciavit, bene judicatum, ad illum ſpectat executio ſententiæ, tam cauſæ principalis, quam expenſarum omnium inſtantiarum, & non ad judicem à quo, ſecus quando pronunciavit appellationem deſertam, vel ex alia cauſa non devolutam; quia tunc executio ſpectat ad primum Judicem. *Andr. Gail. obſervat. 113. num. 14. Vincent. de Franc. deciſ. 335. part. 2. Marant. in ſuo Specul. part. 6. tit. Et poſt omnia num. 6. Henric. Boer. in ſuis ſingularibus titul. & brach. ſecula. Bartol. in l. fin. C. de judic. in l. tale pactum §. qui provocavit. ff. de pact. & in §. ſi quis, authent. de ſanctiſ. Epiſcop.* ¶ Judex deputatus ſuper executione ſententiæ, admittit exceptionem fraudis, ſeu nullitatis ſententiæ, non ad effectum, ut ſuper ea pronunciet, ſed ut negotium ad Superiorem (qui judicaverat) tranſmittat, ſi illam probabilem repererit, *c. de cætero 5. extr. de ſentent. & re judic.* ¶ Judex exequens, licet non poſſit de iniquitate ſententiæ cognoſcere, debet tamen videre, an ſit lata, parte præſente vel contumaciter abſente. *Bartol. in l. ſi Prætor 75. ff. de judic. vide d. l. 75.* ¶ Judex à lege conſtitutus (qui dicitur Ordinarius) poteſt ſententiam ſuam exequi, & arbitrium, quod habet in cognoſcendo, & judicando, habet etiam in exequendo: ſecus eſt in judice delegato, qui dicitur Judex datus ab homine, & non habet poteſtatem exequendi ſuam ſententiam, niſi eſſet Delegatus à Principe, *Menoch. de arbitrar. lib. 1. quæſt 74.* Vel Subdelegatus ab eo. *Bartol. in l fin. C. de judic.* Idem in Delegato Papæ. *cap. ſignificaſti 7. ext. de offic. & poteſtat. Judic. delegat.* ¶ Per quem Judicem ſententia Ordinarii, vel appellationis mandetur executioni, *vide Rebuff. in conſtitut. Reg. tractat. de ſentent. execut. artic. 7. gloſſ. 9. num. 5. Tom 1.* ¶ Quod executor ſententiæ facit, videtur à Judice factum: ideo ſi excedat fines commiſſionis, nullum erit, quod ab eo fit, & agi poteſt eo in caſu, contra ipſum Executorem actione injuriarum *Guid. quæſt. 293. & Gaſp. Cabal milleloq. 721.* ¶ Judex ſecularis excommunicari poteſt, ſi deneget brachium ſeculare pro executione ſententiæ judicis Eccleſiaſtici, in cauſis civilibus in juris ſubſidium, ſed quando hoc locum ſibi vendicet, *vide Gail. obſerv. 115. lib. 1.* ¶ Judex ſecularis requiſitus ab Eccleſiaſtico, ut ejus ſententiam exequatur, poteſt prius de illius injuſtitia, & iniquitate cognoſcere, quam exequi, etiam cum partis citatione. *Natt. conſil. 529.* ¶ Judicibus duobus ſententiantibus in una cauſa, major debet ſententiam exequi, *Bartol. in l. ſi appellatione 32. §. officiis. C. de appell.* ¶ Sententia arbitri emologata, mandatur executioni per Judicem ordinarium rei. *l. 5. C. de recept. arbit.*

¶ Judex

¶ Judex non poteſt exequi ſententiã ſuam intra tempus datum ad appellandum in civilibus. & criminalibus. *gl. in l. un. ff. nihil novi, appellat. penden. in addit.*

TITULUS CCLXXVIII.

De executionibus ſententiarum, & de his, in quibus executive proceditur.

Generalia.

DE materia executionum, & de Executionibus, *vide Henric. Boer. in ſuis ſingularibus, tit. executio.* De executione facienda contra Communitatem, maxime quæ non habet burſam, neque reditus, *vide per Marc. quaſt. 803.* Seu aliud corpus condemnatum, *Pap. lib. 18. tit. 5. arreſt. 22.* ¶ De executione ſententiarum, *vide in l. à divo Pio, ff. de re judic.* ¶ De executionibus inſtrumentorum, *vide infra titul. proximo.* ¶ De executione perſonali, *vide infra tit. de executione perſonali, &c.* De executionibus criminalibus, *vide infra titul. de execut. in criminalibus.*

Cap. I. Executio: Quæ non dicatur.

Præceptum Judicis in ſimplicem citationem reſolvitur, quotieſcunque inchoatur ab executione, ſive præcepto, *Ozaſch. d. deciſ. 65. num. 7.* ¶ Mandatum præciſum cum clauſula juſtificativa, valet. *Andr. Gail. obſerv. 19. lib. 1.* Quia, parte opponente, reſolvitur in vim ſimplicis citationis, *D. Solm. in conſtitutio. antiq. Sabaudiæ gloſſ. 2. in titul. de clauſul. mand. Princip. fol. 152.* Alias reo non opponente, tranſit in Judicatum. *ibid. num. 4.* Tamen refectis expenſis auditur debitor, *ibid. num. ſeptimo.*

Cap. II. Quæ requirantur.

Citatio requiritur in executione, quæ fit per Judicem ſucceſſorem in officio. *Maunt. in ſuo Spec. part. 6. cap. & poſt omnia, numer. 18 fol. 525.* ¶ Summaria cognitio, quæ fit ſuper quæſtione emergenti ſuper pignore capto, non requirit in libellum, & ſufficit ſemiplena probatio; non tamen per juramentum. *Bart. in l. à divo Pio 15. §. ſi ſuper. ff. de re judic.* ¶ in mera executione cognitio, vel dilatio non eſt neceſſaria, ubi præceſſit judicium hominis, *Abb. conſ. 3. num. 9. part. 2.* ¶ Executio, quæ fit eadem re (ſuper qua fuit lata ſententia) contra ſucceſſorem condemnati, ſeu per Judicem ſucceſſorem, & non contra condemnatum, requirit citationem. *Benint. deciſ. 93. num. 12.* ¶ Citatio condemnati non eſt neceſſaria, ubi fit executio in re, in qua fuit condemnatus; ſecus ſi eſſet facienda in alia re. *Matth: Matheſ. ſingul. 86.* ¶ Limites territorii, quomodo in ſententiæ executione plantandi ſint, *vide Marc. q. 196.* ¶ In executione ſententiæ petens ſe immitti, diligenter inquirere debet, quis ſit poſſeſſor, & curare, ut citetur, *Ozaſc. deciſ. 34. num. 16.* ¶ Statutum, ut pronuncietur de conſilio Sapientis, & de compromiſſo faciendo, non habet locum in cauſa executiva liquida, *vide Borg. Caval. dec. 28. contradict. part. 2.* ¶ Ubi executio contra alium, quam condemnatum fieri poteſt, requiritur cauſæ cognitio, & non citatio. *Crot. conſil. 19. num. 10.* Sed quando tertius poſſit impedire executionem ſententiæ, *Joſeph. Ludovic. deciſ. Peruſ. 26.* ¶ In executione ſententiæ facienda ſuper eadem re, ſuper qua fuit ſententiarum, regulariter citatio partis non requiritur, niſi ſententia eſſet exequenda per Judicem ſucceſſorem in officio, vel quod à ſententia fuit appellatum, & eſſent fatalia; quia tunc partis citatio requiritur, ſaltem in perſonam Procuratoris, exceptis tribus caſibus, in quibus debet citari dominus, *Joſeph. Ludov. deciſ. 6. Peruſ. vide Franc. Marc. quaſt. 169. Jaff. Lanfr. Balb. deciſ. 180. Gail. obſerv. 123. lib. 1. Rebuff. in conſtitution. Reg. tractat. de ſentent. execut. artic. 7. gloſſ. 11.* Ubi traditur reg. cum ampliationibus, & limitationibus.

¶ Qualitas requiſita à ſtatuto apparere debet antequam executio concedatur: ſed quod dicatur publicum inſtrumentum ad hoc, ut ſententia ſuper illo lata habeat paratam executionem, *vide eundem D. Sol. in dd. ſuis comment. gloſſ. 2. ſuper decreto, ne ſuper. tit, de ſentent. execut. fol. 163.* ¶ Conceſſo reſcripto executivo cum clauſula, Si tibi de præmiſſis, ſeu de contentis in ſupplicatis conſtiterit, tunc pars ante executionem debet citari, & audiri in ſuis exceptionibus, & Executor eo in caſu dicitur mixtus; ideo exceptiones debet admittere. *Pap. quaſt. 70.* ¶ In ſummario remedio ſufficit ſemiplena probatio, prout in remedio executivo. *Ozaſch. d. deciſ. 98. num. 7.*

Cap. III. Quæ fieri poſſint in executione.

In executionibus admittitur concurſus, non autem in actionibus, ideo debitor meus, qui perſonam, bonaq; mihi obligavit, captis bonis, poterit perſonaliter adhuc capi, & in carcerem conjici. *Ægid. Magiſt. tractat. ſubhaſtatio. cap. 32. in deciſ. diverſ. fol. 207. Hippol. ſing 398.* Et ita obſervatur in hac Patria, *ex forma novorum ordinum, tit. come ſi ha da proceder nelle eſſecutioni, che ſi faranno nelle cauſe d actioni perſonali.* ¶ Arreſtum unius Parlamenti, dum exequitur in territorio alterius Parlamenti, ejusdem Regis, Executor debet obtinere permiſſionem illius executionis ab eodem Parlamento territorii, & non ab alio Judice inferiore, *Pap. libr. 7. tit. 5. arreſt. 1.* ¶ Cautio de non moleſtando in futurum in libello, & ſententia omiſſa in executione peti poteſt, *Andr. Gail. obſerv. 116. lib. 1.* ¶ In executione ſententiæ, quæſtio proprietatis præfertur quæſtioni poſſeſſionis, *cap. cum dilectus 6. ext. de cauſ. poſſeſſ. & propriet.* ¶ In condemnato quatenus facere poteſt, non habetur ratio valoris ædificii, ſed fructuum. *Bart. ſingul. 17. & Boer. deciſ. 19. num. 7.* ¶ Exceptio, ne quis conveniatur ultra quam facere poteſt, deducto, ne egeat, admittitur in executione, *Boer. d. deciſ. 19. n. 8.* ¶ Poſt annum ſine novis literis, ſententia non habet paratam executionem, ſi pars ſe opponat, *Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de ſentent. execut. art. 7 gl. 11.* Sed in quibus aliis caſibus non habeat executionem, *vide ibidem.*

Cap. IV. Quando incipi poſſit ab executione, vel non.

Quando præceptum executive factum valeat, *vide Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de liter oblig. art. 6. gloſſ. 1.* Et quando ab executione poſſit inchoari, *ibid.* ¶ In præſtationibus publicis ſtatim incipimus ab executione. *Gaud. P.ipon. ſingul. 314.* ¶ Præſcribitur juri exequendi ſententiam ſpacio longiſſimi temporis, *Natt. conſil. 222.* ¶ Judex in exequendo ſententiam, poteſt incipere à præcepto de ſolvendo, *de cujus forma vide per Bartol. in l. 01. ff. de admin. tutor. & curat.* ¶ Licet regulariter ab executione non ſit inchoandum, tamen dictum limitatur pluribus in caſibus, *de quibus vide per Andr. Gail. obſerv. 13.*

Cap. V. Quando procedi poſſit executive.

Alienans, & poſſeſſor, quando eodem genere actionis tenetur, executive contra tertios poſſeſſores procedi poteſt, *Ozaſch. d. dec. 65. n. 40.* ¶ Contra forenſes quomodo procedatur via executiva. *libr. 1. titul. 8. arreſt. 28.* ¶ Ceſſionarius non poteſt via executiva procedere, niſi prius notificata ceſſione debitori; ſecus in hærede creditoris, *Pap. d. lib. 18. titul. 5. arreſt. 6.* ¶ Quando, & quomodo procedatur ad executionem contra perſonam Religioſam, *vide Pap. lib. 18. titul. 5. arreſt. 9. & ſeqq. cum arreſt. 33. ibid.* ¶ Debitor, contra quem proceditur via executiva, non ſatisfacit, minus evitat executionem, offerendo cautionem, *Pap. ibid. arr. 18.* Imo, debitum offerre tenetur is, qui vult executionẽ revocare.

D. Sol. in antiq. conſtit. Sabaudiæ ſuper decreto, Blancha, tit. de feudis n. 14. fol. 74.

Cap. VI. Quibus modis fieri poſſit executio, vel non.

Quibus in caſibus contra ſingularem ſucceſſorem poſſit fieri executio ſententiæ, *vide Ozaſch. d. deciſ. 65. num. 6.* ¶ Executio mobilium prius eſt facienda in parvis debitis, *Afflict. deciſ. 358.* ¶ Executio poteſt fieri diebus feriatis, etiam in honorem Dei, excepto die Dominico, *Guid. Pap. quæſt. 215.* Tamen contrarium tenent. *Gaſſ. Cabal. milleloq. 634. Papon. libr. 18. titul. 5. arreſt. 3. vide Bartol. in l. 9. Cod. de feriis, & in l. 1. §. nunciat. ff. de novi oper. nunciat.* ¶ Executio ſententiæ, pendente reviſione, an fieri debeat pro expenſis, & cautio ſequens num convalidet executionem antecedentem. *idem D. Sol. ibid. num. 9.* ¶ Executio judicati contra procuratorem fit, quando ille fuit condemnatus in expenſis propter inobedientiam, vel calumniam, *Bartol. in l. Plautius 61. ff. de procurat.* ¶ Defenſor, qui ſatisdedit, eſt habendus loco domini, & in eum fit executio. *Bartol. in l. Titius 76. eod. tit.* ¶ Tutor quando condemnatur in expenſis, fit executio contra eum, *Bartol. in l. 10. ficut. ff. de adminiſtrat. & peric. tut.* ¶ Arreſta Parlamentorum non ſuſpenduntur per reclamationem, *Afflict. deciſ. 231.* Sed executio, appellatione non obſtante, in quibus fieri poſſit. *vide Afflict. deciſ. 261.* Quod fiat in ſex caſibus, *ſcribit Guid. Pap. q. 215. de quibus vide ibid.* ¶ Quando executio fit alibi, quam in loco, ubi fuit lata ſententia, & per literas requiſitorias, an debeat fieri ſecundum ſtylum Curiæ judicis requirentis, vel requiſiti, *vide Guid. Papon. quæſt. 22.* ¶ Aliquando fit executio ad ſummam non contentam in ſententia, ut quando mandatur executione ſententia, lata contra adminiſtratorem ad redditionem computi, quæ porrigitur ad reliqua, de quibus apparuerit condemnatum eſſe debitorem executione. *Afflict. deciſ. 257.* ¶ Executio contra certos ex pluribus debitoribus inſolidum, fit pro rata debiti, licet ſimpliciter illi eſſent condemnati. *Afflict. deciſ. 213. vide ſupra tit. ſententia una ſi plur. fuer. condem.* ¶ Executio ſententiæ latæ contra uxorem, virtute debiti contracti ante matrimonium poteſt fieri contra virum (illo de novo tamen citato) ſuper bonis datis in dotem, quando mulier non habet alia bona. *Capic. deciſ. 128.* ¶ Si quis in petitorio ſuccubuit, & in poſſeſſorio obtinuit, quando fiat executio in poſſeſſorio, *vide Bartol. in leg. permiſceri 52. ff. de acquir. poſſeſſ.* ¶ Executio ſententiæ nullæ, an fieri poſſit, *vide Afflict. deciſ. 283.* Pro negativa ſcribunt. *Cabal. milleloq. 715. & Borg. Caval. deciſ. 21. de judic.* ¶ In ſententiæ executione omnia cenſentur commiſſa, ſine quibus executio fieri non poteſt, *Marc. quæſt. 625. part. 2.* ¶ In defectum allodialium executio poteſt fieri in fructibus bonorum feudalium. *Gail. obſerv. 117. lib. 1.* Quod procedit in fructibus feudi hæreditarii: ſecus in fructibus feudi ex pacto, & providentia, *Afflict. deciſ. 26.* ¶ Quando lite pendente, aut poſt ſententiam latam in poſſeſſorio, aut petitorio quis deſinit poſſidere, executio ipſius ſententiæ fit contra poſſeſſorem, qui non admittitur ad illam impediendam. *Franc. Marc. quæſt. 76. part. 1. vide quæſt. 538 part. 2.* ¶ Victus per ſententiam ſolvere præciſe cogitur, nec evitat executionem per ſatiſdationis obligationem, fallit ſi debitum eſſet liquidandum, *Capit. d. deciſ. 17.* Ideo condemnatus ad ſolutionem debiti non liquidi, ſi comparendo dicat, aſſero me debitorem in uno denario, quem aſſero, & ſi liquidabitur me plus debere, adſunt actualiter fidejuſſores pro reſiduo evitat executionem. *Capit. d. deciſ. 17. num. 5.* ¶ Filiofamil. condemnato in quibus bonis fiat executio, *vide Bartol. in l. quoties 34. ff. de noxa. act.* ¶ Executio ſententiæ contra ſucceſſorem condemnati fieri non debet, niſi præcedente ſummaria cognitione. *Ozaſch. deciſ. 34. numer. 15.* ¶ Si debitor condemnatus alias ſolvendo non eſt, in ſubſidium devenitur ad nomina debitorum ipſius, & in ipſis nominibus fit executio, exemplo judicati, *l. 2. C. quando Fiſcus, vel privatus, & l. Civitates 8. ff. quod cujuſque Univerſitatis.* ¶ Debitor ex cauſa, quæ paratam executionem habet, ſi neget ſe debitorem nihilominus fiet executio, ſed contra nomina debitorum qualiter fiat. *vide Bartol. in l. ſi cauſa. C. quando Fiſcus.* ¶ Executio contra ſucceſſorem beneficii, fieri poteſt, etiam pro fructibus, in quibus anteceſſor fuit condemnatus, *Pap. lib. 18. titul. 5. arreſt. 1.* ¶ Ratione hypothecæ, executio poteſt fieri contra unum ex hæredibus inſolidum. *Papon. ibid. arreſt. 5.* ¶ A condemnato in rei vendicatione poteſt res auferri manu militari, ſi rem ipſam poſſideat, vel contra doloſum jurari in litem, alias fit executio in vera æſtimatione, ſeu adverſarii intereſſe, *l. qui reſtituere 68. ff. de rei vend.* ¶ In actione reali ſtatim fit executio ſententiæ, niſi reus non habeat facultatem rei reſtituendæ, nam tunc datis fidejuſſoribus, executio differtur. *§. & ſi in rem, Inſtit. de offic. Jud.* Sed, an ſententia ſtatim ſit executioni mandanda, etiam in criminalibus, *vide gloſſ. ibidem.* ¶ Executio quomodo ſit facienda, aliquo condemnato ad præſtandum aſſenſum, *vide eundem de Franc. dec. 310.* ¶ Contra appellantem, cui jus commune reſiſtit, poteſt fieri executio. *Vemr. deciſ. 318. ſeu 3. part. 1.* ¶ Si Procurator ſuccedat condemnato, in eum fit judicati executio, *l. ſi quis 31. ff. de procurat.* Alias in procuratorem ſimplicem non fit executio, ſecus ſi in rem ſuam ſit factus, vel ſit defenſor. *l. Plautius 61. ff. de procur.*

Vel non.

Boves aratorios, & inſtrumenta ruſticalia pignore capi non poſſe, alias Executores puniri, *ſcribit Menoch. de Arbitr. libr. 2. caſ. 378. ſed vide ibid faciunt ll. 7. & 8. C. quæ res pignor. obl. poſſ.* ¶ Executio ſententiæ latæ contra debitorem in actione perſonali, non poteſt fieri contra tertium poſſeſſorem non citatum, etiam ſi alienatio fuiſſet facta, lite pendente. *Curt. conſil. 235. Rol. conſ. 5. vol. 2. & Capic. deciſ. 107.* ¶ Executio ſententiæ fieri non debet (oblata etiam cautione) ubi liquidatio facienda eſt in fructibus, aut melioramentis; ſed prius debet fieri liquidatio, *Capic. deciſ. 17.* ¶ Executio realis non fit, niſi prius facto præcepto debitori de ſolvendo. *Papon. lib. 8. tit. 5. arr. 25.* Et ſi ſunt plures, contra quos fit executio in re communi, omnibus debet fieri, *ibid. arreſt. 26.* ¶ Sententiæ latæ de opere demoliendo executio non fit contra illum, qui nunc poſſidet, niſi facta revocatoria, *Bartol. in l. quanquam 4. §. Julianus. ff. de aq. pluv. arcend.* ¶ Contra exactorem Univerſitatis non fit executio, niſi poſt factam impoſitionem, *Pap. lib. 18. tit. 5. arreſt. 29.*

Cap. VI. Quibus modis concedi poſſit, vel non.

Conciliantur opiniones ſuper eo, nempe an intereſſe non liquidato concedatur executio, *per eundem Magon. deciſ. 78. Luc.* ¶ In cauſa in qua ſunt neceſſarii calculi, non conceditur executio niſi facto, & perfecto computo, *Pap. libr. 15. titul. 8. arreſt. 1.* Sed quando error calculi impediat executionem, *vide eundem Pap. ibidem arreſt. 3.*

Cap. VII. Quæ mandari poſſint executioni, vel non.

Sententia, quando mandatur executioni contra pupillum, debet primum exequi in nominibus debitorum, & Commiſſarius, quando poteſt alienare res hæreditarias, non debet prius incipere ab immobilibus, quam à nominibus debitorum, *vide Bart. in l. 5. §. non paſſim. ff. de reb. eorum.* ¶ Sententia lata in uſufructu, vel ſervitutibus, aut actionibus præjudicialibus, quibus mandetur

execu-

executioni, *vide Bartol. in l. miles 6. §. qui. ff. de re judic.* Et quid in alimentis præſtandis, *vide ibid.* ¶ Juſta ſententia nulla excuſatione differtur, ſed ſtatim debet executioni mandari, *c. ſicut fine 2. q. 1* ¶ Sententia lata contra defunctum, an exequenda ſit contra ejus hæredem, intra tempus conficiendi inventarium, *vide Afflict. decis. 145. & Capel. Thol. quaeſt. 322.* ¶ Sententia lata contra defunctum, mandatur executioni, non obſtante, quod hæres cum beneficio inventarii ponat bona in declaratione. *Guid. Pap. ſing. 12.* ¶ De duabus ſententiis non omnino conformibus executioni mandandis in minori ſumma, *vide per Afflict. decis 362.* ¶ Sententia lata in interdicto uti poſſidetis, mandatur executioni contra hæredem reſpectu turbationis defuncti: ſed non dabitur actio in factum contra ipſum hæredem ex ſua turbatione, *Capit. dec. 1. n. 12. vide Vinc. de Franc. decis. 199. num. 4.* In aliis tamen judiciis ſententia lata contra defunctum, poteſt mandari executioni contra hæredem, illo citato, *Capic. ibid. num. 14. Pap. lib. 18. tit. 5. arreſt. 2. Andr. Gail. obſerv. 113. num. 17. lib. 1. & Rol. conſ. 20. vol. 1.* ¶ Quando petitur executio excipiendo, quid juris, *vide Bartol. in l. 1. ff. quæ ſentent. ſine appell. ut. reſcind.* ¶ Licet procurator non poſſit agere judicati (niſi ſit ei mandatum) tamen poteſt petere, ut mandetur executioni uſque ad quantitatem per eum in cauſa expoſitam ſi dominus non eſt ſolvendo, *l. actoris 30. ff. de procur.* ¶ Statutum loquens de executione ſuper principali, habet etiam locum in expenſis litis, *Rot. Avenio. decis. 55. in decis. divers.* ¶ Pragmatica, quæ dat executionem ſententiis infra certam ſummam, puta ducatorum 150. procedit, quando ſit condemnatio ad rei reſtitutionem, quæ eſt valoris infra dictam ſummam. *Vinc. de Franc. decis. 308. p. 2.* ¶ Si appellans non certificet Judicem, à quo termino præfixo, de introductione appellationis, appellatio non erit deſerta: ſeu poterit ipſe Judex exequi ſententiam, nec retractabitur via attentati, executio, ſed ut injuſta revocabitur, ſi appellans obtinuerit, *idem Jaſ. dec. 30.* ¶ Executoriales, an mandentur exequi contra tertium lite pendente, intruſum, *vide Creſcent. decis. 16. alias 142. & decis. 20. alias 236. tit. de ſentent. & re judic.* ¶ Confeſſio facta coram uno judice, quando poſſit coram alio executioni mandari, *vide Bartol. in l. un. ff. de offic. Conſul.* ¶ Pactum de parendo ſententiæ, ſi tranſactioni non pareatur, meretur executionem; ſicut ſententia, & confeſſio. *Bartol. in l. tale pactum 41. §. qui provocavit. ff. de pact.* ¶ Liquidatio præcedere debet, antequam ſententia executioni mandetur, & cautela eſt evitandæ executionis, ut debitor deponat, quod liquidum eſt, & pro reliquo illiquido caveat, *Mago. decis. Luc. 5. & 62. vide Papon. lib. 8. tit. 1. arreſt. 4.* ¶ Sententia mandari poteſt executioni contra cedentem beneficium, in favorem certæ perſonæ ceſſionarii, ſi cedens remanſit in poſſeſſione rei, & ſuſtinuit litem. *Vera. decis. 326. ſin 1. part. 1.* ¶ Sententia debet mandari executioni non obſtante, quod quis dicat ſe habere jus in re, dummodo ille, pro quo eſt lata ſententia, caveat, *Caſt. ſing. 34.* ¶ Sententia lata contra conductorem, quando poſſit executioni mandari contra dominum abſentem, *vide Bartol. in authent. qua in Provintia. C. ubi de criminibus num. fin.* ¶ A ſententia Præfecti Prætor. appellare non licet, ſed debet ſupplicari intra decem dies, quæ ſententia executioni mandari debet, fidejuſſione præſtita, & ſupplicatione porrecta, alias non eſt neceſſaria fidejuſſio. *§. aliud, authent. ut ſponſ. larg.* ¶ Executio ſententia, quæ tranſivit in rem judicatam, an habeat inſtantiam, *vide Afflict. decis. 346.* Et de forma, & practica exequendi ſententiam, *ibidem.* ¶ Dupliciter ſententia mandatur executioni, nempe officio judicis, & actione in factum, officio Judicis, quando nihil opponitur, actione in factum, quando aliquid opponitur, & judex debet pronunciare, *Afflict. d. decis. 346. num. 12. Tepati Compend.*

¶ Tres ſententiæ ſuper attentatis latæ, ante omnia ſunt mandandæ executioni, *DD. de Rot. decis. 2. de re judic. in novis, alias 113.* Nam executio trium ſententiarum per reſcriptum ſuper reviſione, vel nullitate dictarum ſententiarum, non ſupenditur, *Franc. Marc. quaeſt. 315. part. 2.* ¶ Ille, qui obtinuit ſententiam, poteſt compelli ad illam exequendam. *Pap. lib. 18. tit. 5. arreſt. 36.* ¶ Sententia quam pars injuſtam confitetur, non debet mandari executioni. *Gaſp. Cabal. millelaq. 729.* ¶ Lata ſententia contra reum, lite pendente, rem alienantem, contra poſſeſſorem (etiam non citatum) mandatur executioni. *Afflict. decis. 396. num. 9. vide Capic. decis. 128. num. 6. Boer. decis. 75. Ægid. Magiſt. tractat. ſubbaſt. cap. 21. in decis. divers. Andr. Gail. obſerv. 118. lib. 1. & Bartol. in l. 4. C. de litigio. in l. 6. C. ut in poſſeſſione legatorum, & in ſuis quaeſtion. q. 9.* ¶ Repulſa teſtium reſpectu perſonarum, & dictorum, non admittitur, tertio comparente ad impediendam executionem, & quo caſu debet ſummaria informatio capi, per quam conſtet de jure opponentis. *Capic. decis. 55. num. 4.* ¶ Appellatione deſerta an ſententia poſſit mandari executioni, *vide ſupra tit. de tempor. appellat.* ¶ Utrum ſententia poſſit mandari executioni contra illum, qui habet cauſam ab eo, qui dolo deſiit poſſidere, *vide Guid. Pap. ſing. 561.* ¶ Poſt appellationem legitimam, ſententia non debet mandari executioni, quia appellatione pendente nihil eſt innovandum. *cap. dilectis 55. ext. de appellat.* ¶ Sententia lata contra debitorem, mandatur executioni in bonis debitoris ſui, *vide Guid. Pap. quaeſt. 26. & infra lib. 2. tit. quando Fiſcus, vel privatus.* ¶ Sententia lata pro ſpoliato ſuper poſſeſſorio, antequam procedatur in petitorio, eſt plene mandanda executioni: ſecus ſi ſit lata ſuper proprietate, *vide DD. de Rot. decis. 15. titul. de reſtitut. ſpoliat. in novis alias 319.* ¶ Sententia Senatoria, qua quis condemnatur ad certam quantitatem grani cum intereſſe quanti plurimi à die moræ, prout liquidabitur, mandatur executioni, pendente reviſione, tam pro ſumma principali, quam pro intereſſe quanti plurimi, liquidando in executione, *Ozaſch. decis. 129.* ¶ Senatus poteſt mandare procedi ad executionem, non obſtante reſcripto ſuſpenſivo, niſi ex certa ſcientia & de plenitudine poteſtatis, conceſſum ſit, *Sol. decr. ne ſuper, de ſentent. exec. gloſſ. 1.* ¶ Pendente reviſione Sacri Concilii ſententia mandatur executioni & plantantur limites juxta illam. *Afflict. decis. 341.* ¶ An ſententia lata contra primum emptorem, poſſit executioni mandari contra ſecundum emptorem, *vide Ozaſ. decis. 65. Boer. decis. 182. num. 48.* Vel alium ſingularem ſucceſſorem, *vide Bart. in l. 44. num. 6. ff. de re judic.* ¶ Sententia lata contra principalem, poteſt exequi contra fidejuſſorem judicii (qui cavit de judicato ſolvendo) ſine novo proceſſu; ſecus in fidejuſſore contractus. *Mynſing. obſerv. 96. cent. 4. Bart. in l. 1. ff. judic. ſolut. vide ſup. tit. jud. ſolvi.* ¶ Juratoria cautio, an ſufficiat, ut ſententia mandetur executioni, *vide D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudia gloſſ. fin. ſuper decreto, ne ſuper, tit. de ſentent. execut. n. 5. fol. 154. & gloſſ. 1. num. 12. ſuper 3. part. decreti, ut nihil, tit. de concluſ. in cauſ. fol. 157.* ¶ Auth. quæ ſupplicatio C. de precib. Imperat. offer. habet locum etiam in ſententia inferiorum, quæ ex forma ſtatuti mandari debet executioni, *Vinc. de Franc. decis. 120. n. 10.*

Vel non.

Sententia, qua pronunciatur fieri executionem contra aliquos, præſtita fidejuſſione per victorem de reſtituendo rem, ſi contra illum judicaretur, eſt nulla, quia executio præcurrit cauſæ cognitionem, quod eſſe non debet, cum judex audire partes debeat, & negotium examinare, & non fulminare, *Natt. conſil. 51. numer. 6. Tom. 1.* ¶ Sententia lata extra Curiam non probat, neque mandatur executioni, non viſo proceſſu.

Mobed. deciſ. 319. ¶ Sententia lata contra unum, non poteſt executioni mandari contra alium non condemnatum. *Bartol. in l. à divo Pio. §. ſi ſuper rebus, num. 4. ff. de re judic. Innocent. in cap. cum ſuper. extr. de ſent. & re jud. Bald. in l. 1. C. ne filius pro patre.* Nam executio contra non condemnatum fieri non debet. *Afflict. deciſ. 215.* Minus contra tertios poſſeſſores, qui tenentur ratione hypothecæ. *Capic. dec. 91.* Sed quando mandetur executioni contra fidejuſſorem, *vide Guid. Papon. quæſt. 26. & Bartol. in §. vero, num 8. authent. ut omnes obediant.* ¶ Reſcriptum impetratum à Principe, quod ſententia non mandetur executioni, donec de meritis cauſæ reviſionis fuerit cognitum, non valet. *Guid. Pap. quæſt. 420.* Non enim valet reſcriptum impediens executionem ſupremi Magiſtratus. *Cabal. milleloq. 992.* Neque executio retractatur per Principis reſcriptum. *Borg. Caval. dec. 14 de judic.* ¶ Judex non poteſt exequi ſententiam ſuam diffinitivam niſi lapſis decem diebus datis ad appellandum; & attentata interim etiam ante appellationem, & inhibitionem revocantur per Judicem, ad quem. *Guid. Papon. quæſt. 79.* Fallit, quando per ſtatutum appellatio eſſet prohibita ſub pœna. *Borgn. Cavalcan. deciſ. 10. de judic.* Et in executione juris, *vide Bartol. in l. ante. ff. nihil novi, & in §. 1. authent. de appellat.* ¶ Sententia lata contra tutorem, vel curatorem, finito officio, non mandatur executioni in eos, ſed in dominium principalem, niſi illi dolum commiſerint vel novaverint. *l. 1. C. quando ex fac. tut.* ¶ Judicati actio non datur contra tutorem, niſi ſe liti obtuliſſet, ſed contra pupillum, niſi ab hæreditate (cujus cauſa fuerat condemnatus) ſe abſtinuerit. *l. ſi tutor. ff. de admin. & peric. tut.* ¶ Jure Civili pendente quæſtione reſtitutionis, ſententia non mandatur executioni; ſecus de jure Canonico, præſtita cautione, *Bartol. in tractat. de differ. int. jus Canon. & Civil. numer. 139.* ¶ Sententia non mandatur excutioni contra procuratorem litis, nec contra tutorem, & ſimiles. *Guid. Pap. quæſt. 86.* Sed contra pupillos, & adultos, *l. fin. & ibid. gloſſ. Cod. ſi adverſus rem judicatam, vide l. pen. ff. quando ex facto tutor.* ¶ Procurator conſtitutus ad agendum, non poteſt executionem ſententiæ petere, niſi ſit procurator generalis ad lites præſentes, & futuras. *Bartol. in l. ſi procurator 28. ff. de procurator.*

Cap. VIII. Quæ habeant executionem, vel non.

Stipulatio, rem ratam haberi, ſi ſit interpoſita in judicio, habet executionem paratam, ſi extra judicium eſt opus novo judicio. *Bartol. in l. fine 22. §. cum autem num. 15. ff. rem rat. haberi.* ¶ Judicis officium habet executionem paratam, ſi hoc inter partes fuerit conventum. *Boer. deciſ. 295. num. 17.* Alias Arbitratoris ſententia non habet executionem paratam. *Bartol. in l. ſocietatem 77. §. Arbitrorum, num. 17. ff. pro ſocio.* ¶ Sententiæ latæ ſuper inſtrumentis publicis in hac Patria habent paratam executionem, appellatione non obſtante, attenta forma decreti Ducalis, *de quo vide per D. Sol. in antiq. conſtitut. Sabaudiæ. gloſſ. 2. num. 9. ſuper decreto, ſubditos. tit. de foro compet. fol. 6.* Hinc exolevit praxis, quod literæ appellationis ſolent concedi, adjecta illa clauſula; Niſi appellatum ſit à ſententia lata ſuper inſtrumento liquido, vel alia re paratam executionem habente, *idem D. Sol. in ibid. num. 9.* Sed tunc eſt neceſſaria cautio. *ibid. num. 10.* Quamvis non petatur, *num. 11.* ¶ Tres ſententiæ conformes habent executionem paratam, licet una ex illis ſit lata in contumacia. *Ægid. Magiſtr. tractat. appellatio. veluti ob abuſum, cap. fin. in deciſ. diverſo. fol. 222.* Secus ſi eſſet lata ſuper deſertione appellationis, *Rom Aven. deciſ. 3. in dd. deciſion.* Nec contra dictas tres ſententias poteſt opponi exceptio nullitatis. *Menoch. de Arbitrar. lib. 2. caſ. 9.* Sed limita dictum, *ut ibid. vide Auguſt. Beron. quæſt. 13.* ¶ Concluſio illa, per quam dicimus tres ſententias etiam interlocutorias conformes habere executionem paratam, debet intelligi, de interlocutoriis habentibus vim diffinitivæ. *Cravet. conſ. 183. num. fin.* ¶ Sententia incerta habet executionem paratam, facta liquidatione, ſed quomodo fiat liquidatio in inſtrumentis non liquidis, quæ merentur executionem, *vide Bartol. in l. quanquam 7. Cod. de ſentent. quæ ſine cert. quantit.* ¶ Senatus ſententia executionem ſtatim meretur, tam ex diſpoſitione juris communis, quam ex forma novarum conſtitutionum. *Ozaſch. deciſ. 120. Capic. deciſ. 167. Guid. Papon. quæſt. 50. vide Perilluſtr. D. P. Theſſaur. deciſ. 2.* ¶ Juramentum, & res judicata æquiparantur, & obligant præciſe ad factum, habentque executionem paratam. *Ozaſch. deciſ. 92. num. 17. vide Bartol. in l. ſed & ſi 11. §. ſi cum ff. de jurejur.* ¶ Quando per decretum ſententia habet executionem (non obſtante appellatione) uſque ad certam ſummam, decretum non poteſt habere locum in majori ſumma, licet actor vellet remittere reſiduum excedens ſummam limitatam per illud. *Vincent. de Franc. deciſ. 141.* ¶ Sententia diffinitiva habet executionem paratam, quod procedit, quando agitur officio judicis, ſecus ſi actione judicati in factum. *leg. minor. 41. ff. de minoribus. Aluiſ. de Alber. ſingul. 30.* Vel ſtipulatione novante ſententiam. *Bartol. in d. l. 4. ff de minor. 25. ann.* Ideo quando agitur ex ſententia actione in factum, requiritur libellus, ſecus ſi officio Judicis pro executione. *Bartol. in l. intra 7. ff. de re judic.* ¶ Collectæ pro oneribus futuris habent executionem paratam, ſecus pro præteritis, *Ozaſc. deciſ. 86. vide infra lib. 2. titul. de tribut. & collect.* ¶ Sententia Principis ad relationem unius Doctoris, cui commiſſa cauſa fuit, habet executionem paratam, nec ab ea poteſt appellari. *Capic. deciſ. 111.* ¶ Sententiæ Senatus, & magni Cancellarii, vim habent ſententiæ Præfecti Prætor. ideo executionem habent etiam ſi Senatus cognoſcat in prima inſtantia, vel juriſdictione prorogata. *idem D. Sol. gloſſ. 4. ſuper 3. part. d. decreti, ut nihil. tit. de concluſ. in cauſ. fol. 157.* ¶ Fidejuſſor judicatum ſolvi, à quo exactum eſt pro domino, habet executionem paratam contra ipſum dominum. *Bartol. in l. 3. C. de uſur. rei judic.* ¶ Confeſſio facta in judicio, habet executionem paratam. *Bart. in l. unic. C. de confeſſis.*

Vel non.

Stipulatio, per quam novatur actio judicati, non habet paratam executionem. *l. minor 41. ff. de min. 25. ann.* ¶ Computum factum per calculatores electos, non habet executionem. *Papon. lib. 15. tit. 8. arr. 2.* ¶ Sententia executoria in principali, non eſt executoria quoad expenſas. *Rebuff. tract. de ſent. execut. gloſſ. 7. fol. 253.*

Cap. IX. Quibus modis impediatur, vel non.

Petitio reſtitutionis in integrum, quando impediat ſententiæ executionem, *vide Afflict. deciſ. 356. Capel. Thol. quæſt. 54. Mobed. deciſ. 177. Benint. deciſ. 85. Franc. Marc. quæſt. 53. & 54. part. 2. Vincent. de Franc. deciſ. 86. Tho. Minad. deciſ. 14. Guid. Pap. quæſt. 215. num. 7. Put. deciſ. 456. lib. 2. Vera. deciſ. 330. ſeu 5. parte. 1. Mynſing. obſerv. 80. cent. 6. Mago. deciſ. 104. Rot. Floren. cap. 5. ext. de in integ. reſtit. & Perilluſtr. D. P. Theſſaur. deciſ. 181.* ¶ De executione ſententiæ, quando illi ſit locus, cui, quo vero ordine, in quibus rebus, & contra quas perſonas illa fiat, & ex quibus cauſis impediri poſſit, *vide Marant. in ſuo Specul. part. 6 c. & poſt omnia fol. 535.* ¶ Pro regula traditur (ſecundum magis communem) reſtitutionem in integrum petitam (ad inſtar appellationis) impedire executionem. *Mago. dec. 133. Marant. in ſuo Spec. part. 6. tit. & quandoque appellatur, n. 108. & tit. & poſt omnia, n. 58. facit l. pen. ff. de auctor. & conſ. tut. vel curat.* ¶ Limitatur, quando reſtitutio habet in ſe præſumptam calumniam; nam tunc

non

non impeditur executio, præſtita tamen cautione de reſtituendo, in caſu victoriæ. *Magon. dict. deciſ. 133. numero ſeptimo.* Sed de aliis limitationibus. *vide per Marant. in ſuo Spec. part. 6. dict. tit. & quandoque appellatur, num. 109. & tit. poſt omnia, num. 58.* Et quando quis dicatur eſſe in præſumta calumnia, *vide Magon. dict. deciſion. 133. n. 9.* ¶ Executio ſententiæ per ſolutionis exceptionem, impeditur, *Rot. Gen. deciſ. 104. vide Capel. Thol. quaſt 70. Guid. Pap. conſil. 50. 217. & qu. 419. Dec. in l. non eſt novum, n. 5. C. de edend. & Feli. in c. ex parte, ex. de offic. Delega.* ¶ Executio ſententiæ, an impediri poſſit per tertium ſe oponentem vigore ſuæ poſſeſſionis, *vide Ozaſc. deciſ. 38.* ¶ Sententia Concilii lata ſub nomine Regis, quando allegatur nulla, ſi nullitas eſt ex defectu juris Naturalis, & hoc appareat in promtu, illa impedit executionem, ſecus quando eſſet nullitas ex defectu juris poſitivi, quia contra ſententiam Principis quis non poteſt venire, niſi per ſupplicationem, & non per viam nullitatis. *Afflict. deciſion. 283.* Nam licet regulariter nullitas notoria impediat executionem; tamen hoc fallit in ſententia Parlamenti, vel Senatus. *Guid. Papon. quaſt. 50. vide eundem. ſing. 852.* ¶ Ex hypotheca datur poſſeſſori jus retinendi contra executionem ſententiæ. *Crav. conſ. 1. pro genero num. 408.* Imo executionem rei judicatæ tertius agens hypothecaria impedire poteſt. *Natt. conſilio quingenteſimo quinquageſimo ſecundo.* ¶ Tertius opponens impedit executionem ſententiæ, ſi incontinenti paratus ſit docere de jure ſuo: alias debet fieri executio in re judicata contra condemnatum, abſque præjudicio illius tertii opponentis. *Boer. deciſ. 79. vide Vem. deciſion. 328. ſeu 2. part. 1. Mynſing. obſerv. 73. cent. 3. Magon. deciſ. 104. Rot. Floren. & Bartol. in l. cum idem 90. ff. petit. hared.* Sed dictum limitatur primo, quando ille, pro quo facienda eſt executio, præſtaret cautionem de re reſtituenda illi tertio opponenti, caſu quo vinceret: tunc enim non retardatur executio. *Boer. d. deciſ. 79. num. 2.* Secundo, quando ille tertius ſciviſſet cauſam agitari, & ſententiam fuiſſe latam, *Boer. ibidem vide Franc. Marc. quaſt. 272.* ¶ Executio poteſt impediri à tertio habente intereſſe, etiam reſiſtente ſtatuto, qui tertius facilius poteſt adipiſci poſſeſſionem (in qua prætendit intereſſe) ſi erit vacua, quam ſi eſſet occupata, *Joſeph. Lud deciſion. Luc. 34. num. 13. vide deciſ. 56. ibid. & Ægid. Bellam. concluſ. 708. & ſeqq.* ¶ Tertius veniens ad cauſam pro ſuo intereſſe, impedit executionem, ſi, dum executio petitur, poſſeſſio reperiatur vacua, ſed quid, quando venit poſt rem judicatam, *vide Mohed. deciſ. 98.* ¶ Si executiones impediantur, quando offeruntur probationes in continenti, quomodo illæ dicantur fieri incontinenti, *vide Menoch. de arbitr. libr. 2. caſ. 9. Bart. in l. 4. §. condemnatum, num. 4. ff. de re judic.* ¶ Ipſa executio pariter impediri poteſt per omnes exceptiones, quæ potuerunt ortum habere poſt ſententiam. *Guid. Pap. quaſt. 574. Boer. deciſ. 43. num. fin. vide Bart. in l. 1. Cod. de juris, & fact. igno.* ¶ Reconventio an poſſit in cauſa executiva fieri, & an poſſit impedire executionem, *vide Borg. deciſ. 28. de contract. part. 2. num. 11. 19. 39. & 47.* ¶ Exceptio, quæ poteſt opponi contra executionem ſententiæ, impedit executionem fieri, ſi probationes ſunt in promptu, & plenæ: ſi autem talis exceptio requirat altiorem indaginem, non impedit; ſed reſervatur in fine, præſtita cautione de reddendo omne exactum. *Guid. Pap. quaſt. 215. num. 7. vide Joſeph. Ludovic. deciſ. 24. Luc.* ¶ Omnes exceptiones dicuntur requirere altiorem indaginem, præter illas, quæ reſultant ex actis. *Joſeph. Lud. d. deciſ. Luc. 24. vide Andr. Gail. obſervat. 113. num. 7. lib. 1. Guid. Papon. ſingul. 182. Abb. conſ. 50, libr. 2. & Borg. Caval. deciſ. 28. num. 12. 22. 26. & 30. de contract. part. 2.* ¶ Executio rei judicatæ poteſt impediri 17. caſibus, *de quibus vide per ſpec. in tit. de executio. rei judic. §. poſtremo, & 8. not. per gl. in l. 1. Cod. de jur. & fac. ignor. vide etiam Rebuff. in conſtitut. Reg. tractat. de ſentent. execut. art. 17. gl. 1. & art. fin. gl. 1.* ¶ Quæ exceptiones impediant executionem rei judicatæ, *vide eundem Guid. ſing. 657.* ¶ Fiſcus poteſt impedire executionem datæ ſententiæ contra Vaſallum. *Vem. deciſion. 331. ſeu 9. part. 1.* ¶ An executio ſententiæ latæ ſuper poſſeſſorio impediatur per appellationem, *vide Ozaſc. deciſ. 25.* pro parte negativa, *ſcribit Vincent. de Franc. deciſ. 288. part. 2.* ¶ An iniquitas evidens impediat ſententiæ executionem, & pariat nullitatem, *vide Afflict. deciſ. 39.* Pro affirmativa *ſcribunt Cabal. milleloq. 725. & Borg. Caval. deciſ. 21. de jud.* ¶ An nullitas impediat executionem, *vide ſupr. tit. de nullitatibus.* ¶ Exceptio inopiæ (de qua conſtat) à Clerico oppoſita, impedit ſententiæ executionem, etiam latæ in poſſeſſorio. *c. olim vobis 16. extr. de reſtitut. ſpoliat.* ¶ Sententiæ executio principalis quæſtionis prætextu nullitatis, quando impediatur, & quid in inſtrumento guarentigiæ, pendente judicio ſuper reſciſſione contractus, *vide Franc. Marc. qu. 44.* ¶ Nollitas reſultans ex eiſdem actis, impedit executionem, & facit, ut quis audiatur, non partito judicio: idem, ſi incontinenti oſtendatur de nullitate. *Vem. deciſ. 264. part. 2. Franc. Marc. qu. 469. DD. de Rota, deciſion. 3. de exceptio. in novis, alias 208.* Quod procedit etiam executione trium ſententiarum conformium. *Mynſing. obſerv. 6. cent. 6.* ¶ Quomodo intelligatur concluſio illa, per quam dicimus, tertium eſſe admittendum ad impediendam executionem, *vide eundem Marc. d. qu. 76. part. 1. & q. 538 part. 2. DD. de Rota, deciſion. 2. titul. de ſentent. & re judic. in antiq. alias 2.* ¶ Exceptiones oppoſitæ poſt ſententiam contra actionem primam, & aliæ poſſunt incontinenti probari, impediunt executionem ſententiæ. *Bart. in l. 4. Cod. ſi ex falſis inſtrumentis vel teſt. judic. fuer.* ¶ Tertius impedit executionem, non ſolum in petitorio, ſed etiam in poſſeſſorio, dummodo probaverit ſua intereſſe, *vide Cabal. milleloq. 991.* ¶ Executio ſecundæ ſententiæ validæ, an impediatur per nullitatem primæ, *vide Creſcen. deciſ. 15. alias 48. tit. de ſentent. & re jud.*

Vel non.

Executio ſententiæ propter præſumptam malitiam, impediri non debet. *Ozaſch. deciſion. 38. num. fin.* ¶ Executio ſententiæ Principis, non impeditur per petitam in integrum reſtitutionem; ſecus in ſententiis inferiorum. *Capic. deciſ. 53. & D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabandia. gloſſ. 3. ſuper decreto ſubditos, tit. de for. compet.* ¶ Reſtitutio contra tres ſententias pariter non impedit executionem. *Caſſad. deciſ. 1. titul. de reſtitut. in integ.* ¶ Executio non impeditur per tertium, quando à principio ſcivit cauſam agitari vel comparuit in judicio pro ſuo intereſſe. *Boer. Caval. deciſ. 10. de judic.* Neque quando non poſſidet, vel poſſeſſio eſt facilis recuperationis. *idem, deciſ. 27. num. 37. de contract. part. 1.* ¶ Unius petitio non impedit executionem petitionis alterius, qui prius per ſententiam prævenit; ſed eſt poſſeſſori cavendum. *l. pen. ff. de petit. hared.* ¶ Contra illum, qui tres ſententias interlocutorias vel diffinitivas habet conformes, de illarum nullitate opponi non poteſt ad impediendam ipſarum executionem. *Clement. 1. tit. de ſentent. & re judic. & ibidem gloſſ.* ¶ Tertius, qui vult impedire executionem ratione prioris hypothecæ, non repellitur propter cautionem præſtitam. *Natt. conſil. 327.* ¶ Quando ſententia æque nocet tertio poſſeſſori, ſicut reo principali, contra quem fuit lata, is tertius non poteſt impedire ipſius ſententiæ executionem, ſed quando, & ex quibus dicatur æque nocere tertio poſſeſſori, *vide Menoch. conſil. 319. libr. 4.* ¶ In cauſa pia appellatio non impedit executionem ſententiæ. *Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de ſentent. proviſio. in præfat. n. 38.* Idem in cauſa alimentorum. *ibid.*

art. 2. gl. 1. Sed in quibus aliis caſibus executio poſt appellationem fieri poſſit, *vide eundem, tract. de ſentent. execut. in præfa. n. 25. & ſeq. Tom. 1.* ¶ Sententiæ latæ ſuper poſſeſſorio (à qua ſupplicatum fuit) executio non impeditur. *Ozaſc. deciſ. 47.* ¶ Quando quis virtute interlocutoriæ (quæ tranſivit in judicatum) latæ ſuper poſſeſſione ingreſſus fuit poſſeſſionem auctoritate propria, adhuc indeciſo petitorio, quid juris, *vide DD. de Rota, deciſ. 10. de cauſ. poſſeſſ. & propriet. in novis, alias 417.* ¶ Pendente reſtitutione petita à minore contra tres ſententias, non impeditur executio reparabilis, præſtita cautione; ſecus ſi irreparabilis. *Rot. Avenio. deciſ. 2. in deciſ. diverſo.* ¶ Nullitas principaliter deducta coram Superiore agendo, non impedit executionem ſententiæ. *Jaſſ. Lanf. Balb. deciſ. 470.* Sed limita, *ut ibidem.* ¶ Cauſa nullitatis non impedit executionem ſententiæ caſu, quo illa fuit per competentes Judices bis confirmata. *Abb. conſil. 64. part. 1.* ¶ Executio, ubi fit in re petita à convento poſſeſſa, tunc tertius ſe opponens executionem non impedit. *Ozaſc. d. deciſ. 38. num. 4.* ¶ Quando tertius poſſeſſor non poſſit impedire executionem, *vide Bart. in l. à divo Pio. §. ſi ſuper. ff. de re judic.*

Cap. X. Qui intervenire, opponere, poſſit contra executionem, vel non.

Tertius poteſt intervenire in executione, opponendo de dominio, ut impediatur reintegratio. *Guid. queſt. 37.* ¶ Confeſſus, & condemnatus, ſi poſtea in executione vult aliquid opponere, per quod non veniat contra confeſſionem, vel ſententiam directo, nec illam impugnat, ſed modificat, debet audiri, *vide d. l. cum fideicommiſſum 7. ff. de confeſſ.* ¶ Tertius pro ſuo intereſſe (de quo ſaltem apparenter debet conſtare) poteſt opponere de nullitate ſententiæ, & impedire illius executionem, etiam contra tres ſententias conformes. *Benint. deciſ. 67. n. 12.* ¶ Executioni trium ſententiarum tertius ſe opponens non auditur, niſi ante ſententiam ſe oppoſuiſſet, & intereſſe ſuum declaraſſet. *DD. de Rota, deciſ. 9. de ſentent. & re judic. in antiq. alias 165. vide Put. deciſion. 326. lib. 2.* ¶ Opponens contra executionem virtute ceſſionis factæ in fraudem, non auditur. *Papon. d. lib. 18. tit. 5. arreſt 35.*

Cap. XI. Quæ opponi poſſint contra executionem.

Exceptio executionis ſententiæ Sacri Concilii, eſt dilatoria, ideo debet opponi ante litem conteſtatam in reviſione: pupillus tamen reſtituitur, ut poſſit petere executionem ſententiæ d. Concilii etiam poſt litem conteſtatam ſuper ipſa reviſione, & reclamatione. *Vincent. de Franc. deciſ. 290. part. 2.* ¶ Minor reſtitutus adverſus ſententiam, intelligitur reſtitutus adverſus executionem, & venditionem, ſi magnum damnum immineat. *l. ſi ex cauſa 10. ff. de minor. 25. ann.* ¶ Exceptio, ne quis teneatur ultra quam facere poſſit, non opponitur contra inſtrumentum, ſed contra executionem: nam non impugnat inſtrumentum, ſicut nec ſententiam; ſed limitat executionem. *Bartol. in l. 5. ff. quod cum eo, vi eundem in l. cum fideicommiſſum 7. ff. de confeſſio.* ¶ Exceptio inventarii, & quælibet alia, quæ non venit ad reſciſſionem ſententiæ, poteſt opponi poſt illam. *Bart. in d. l. 7. de confeſſ.* ¶ Beneficium diviſionis poteſt opponi poſt ſententiam, quando plures rei ſimul conveniuntur hoc acto, quod una ſolutio ſufficiat. *Bart. in l. 3. §. ubi. num. 11. ff. de duobus reis.* ¶ Compenſatio in executione, & poſt ſententiam, quæ in rem tranſivit judicatam, opponi poteſt. *l. 2. C. de compenſat. & Affl. deciſ. 121.* ¶ Exceptio omnis, quæ non repugnat ſententiæ, poteſt opponi poſt ſententiam, tranſivit in rem judicatam. *Guid. Papon. quæſt. 419. & 574. Andr. Gail, obſerv. 113. lib. 1.* Sed coram quo talis exceptio debeat proponi, *vide ibid.* ¶ Concluſio procedit, quando in primo judicio non fuit tractatum de ipſa exceptione; alias ſecus, *Guid. d. quæſt. 574.* Contrarium tamen tenet. *Boer. deciſion. 43.* ¶ In executione ſententiæ etiam poteſt opponi exceptio rei non traditæ. *Rot. Genuen. deciſ. 190. num. 6.* Tamen ſi petant executionem ſententiæ ad rem venditam, non poteſt mihi opponi in executione de pretio non ſoluto, *Bartol. in l. ſi duo patroni 3. §. ſi quis ff. de jurejur.* ¶ Si judex appellationis confirmet ſententiam nullam, & non appelletur ab illius ſententia, an in executione poterit opponi de nullitate contra dictam ſententiam Judicis appellationis, *vide Guid. Papon. quæſt. 294.* Ubi tenet pro affirmativa. ¶ Nullitatis exceptio non poteſt opponi poſt tres ſententias conformes, niſi prius executioni mandentur; ſed reg. limitatur novem in caſibus, *de quibus vide per Lud. Rom. ſing. 291. & ibid. in additio.*

Cap. XII. Quando ſuſpendi poſſit.

Quando à ſententia lata per modum proviſionis fuit appellatum, an per appellationem ſuſpendatur executio dictæ ſententiæ proviſionalis, *vide Rebuff. ibid, art. 1. gloſſ. 11. & 12. & art. 2. gloſſ. 1.* ¶ Quando fuit reclamatum à ſententia Senatus in cauſa criminali, ſi illa contineat pœnam irreparabilem, an per ipſam reclamationem ſuſpendatur executio, *vide Vincent de Franc. deciſ. 159.* ¶ Pendente lite ſuper reſciſſione ſententiæ, tanquam ex falſis inſtrumentis latæ ejus ſuſpenditur executio. *l. fin. C. ſi ex falſ. inſtrumen.*

Cap. XIII. Quando retardetur, retractetur, vel non.

Poſſeſſio per executorem minus legitime data non facit, ut miſſus incurrat pœnam. *l. meminerit. C. unde vi. Ozaſcb. deciſion. 34. num. 26.* Nec executio facta Judicis auctoritate perperam interpoſita, retardatur, ſi illud quod ſolutum fuit, appareat debitum. *Ozaſc. d. deciſion. 34. vide ſupra titul. de nullita.* ¶ Quando per executionem injuſtam res retractatur, quomodo ſuccurratur expulſo, *vide Bartol. in l. 6. C. unde vi, numer. 8.* ¶ Exceptiones reſultantes ex actis, videntur incidenter oppoſitæ, & retardant executionem, ut in exceptione nullitatis ſententiæ latæ, finita inſtantia; ſecus eſſet, quando opponerentur per viam actionis. *Joſeph. Ludovic. deciſion. Luc. 24. numer. 11.* ¶ Executio retardatur, cautione non præſtita, licet non opponatur. *D. Sol. deciſion. ut nihil de concluſ. in cauſ. gloſſ. 1. numer. 11.* ¶ De retractanda ſententiæ executione & de venditione pignorum facta, non ſervata juris forma, *vide per Afflict. deciſion. 358.* & de ipſa venditione, *vide etiam infra lib. 2. de diſtractio. pigno.* ¶ Executio facta poſt appellationem introducta, retractatur, propter ſententiæ nullitatem. *Afflict. deciſion. 346. num. 16.*

Cap. XIV. Qui ſint effectus,

Debitor, contra quem fit executio, non poteſt eſſe ſequeſtrarius rei ſuæ captæ in executione, niſi de conſenſu creditoris. *idem Papon. libr. 18. titul. 3. arreſt. 24.* ¶ Quando fuit actum actione perſonali contra debitorem, & inde fuit facta executio in ejus bonis, illorum transfertur dominium in creditorem. *Cravet. conſ. 245.* ¶ Univerſitate pro debito condemnata, quis capi poteſt ſolum pro parte: ſed ſi onus exigendæ collectæ quibuſdam ſit impoſitum, poterunt illi lapſo termino certo conveniri, & in ſolidum capi. *Bart. in l. ſi Senat. 4. §. actor. ff. de re judic. num. 7.* ¶ Creditor,

ditor, etiam qui ſolum habet perſonalem actionem, miſſus in poſſeſſionem poſt diffinitivam ſententiam pro executione illius, ſtatim poſſidet naturaliter & civiliter, *Matheſ. ſingul. 85.*

Cap. XV. Quibus modis valeat.

Executio facta virtute literarum executorialium, mortuo, vel mutato Judice, qui literas conceſſerat, an valeat, *vide Vincent. de Franciſc. deciſion. 405. part. 2.* ¶ Perverſio ordinis adhibita per Executorem, non inducit nullitatem, ſed tantum injuſtitiam, ideo executio ipſa valet, niſi pars ab illa appellaſſet, *Mohed. deciſion. 185.* ¶ Executio facta, ordine perturbato, non eſt nulla, quia perturbatio ordinis, non inducit nullitatem, *Put. deciſion. 318. lib. 2.* ¶ Executor ſententiæ, vel alterius Judicis mandati, non tenetur ſervare ordinem judiciorum, nec vitiatur, quod fit ab Executore ratione ordinis non ſervati. *Guid. Pap. ſingul. 496.* ¶ Executio ſententiæ, à qua appellatum fuerat, ſi fiat intra tempus datum ad proſequendam appellationem, non tenet, & debet revocari, *Marc. quaſt. 107. part. 2.*

Cap. XVI. Quando confirmari, vel revocari poſſit.

Executionem nulliter factam judex confirmare poterit, quando vidit illum fovere jus, ad cujus inſtantiam facta fuit: & captura nulliter facta, confirmari debet, quando de debito conſtat. *Hieron. de Mont. in ſuis queſtionibus quaſt. 23. num. 23.* ¶ Executio propter enormem læſionem, poteſt revocari: & nulliter facta non confirmatur per confeſſionem enunciative factam *Cravet. conſil. 29.* Secus ſi intervenerit conſenſus expreſſus, *ibid.*

Cap. XVII. Quando appellari poſſit ab executione, vel non

Appellatio non poteſt interponi, niſi ſemel in caſibus, in quibus ab executione poteſt appellari, *Capic. deciſion. 34. num. 13.* Sed, quando admittatur appellatio ab Executione, *vide Guid. Papen. ſingular. 420.* ¶ Appellatur ab Executore, quando ex præcepto infertur gravamen, quod fit, non detur terminus ad opponendum, & non decernatur copia productorum. *Abb. conſ. 30. part. 1.* ¶ Executor, à cujus executione appellatur, licet executio per appellationem ſuſpendatur, tamen poterit rem, ſuper qua facta eſt executio (ſi ſit mobilis) ſequeſtari facere, vel fructus ſi eſſet immobilis. *Bart. in l. ante ſententiam, num. 8. ff. de appellatio. recipi.* ¶ Ab executore regulariter non appellatur, fallit, ſi executor modum excedat, & in aliis caſibus, *de quibus vide per Rebuff. d. art. 7. gloſſ. 12.* Sed quando Executor dicatur modum excedere, *vide ibid. gloſſ. 14. Bartol. in l. 5. C. quorum appellationes cap. 15. & ibid. gloſſ. ex. de re judi.* ¶ Ad quos appellandum ſit ab executore, *vide Rebuff. ibid. gl. 13.*

Vel non.

Appellari non poteſt à ſententia de exequendo; ſed dictum limitatur, quando ſententia infert novum gravamen, vel ubi poſſeſſori non poſſet aliter eſſe conſultum. *Capic. deciſion. 34. num. 4. vide Franc. Marc. quaſt. 314. part. 2. & ſupra tit. prox.* ¶ Licet ab Executore non appelletur, tamen Executor poſt appellationem, res captas alienare non poteſt. *Rebuff. in conſtit. Reg. tract. de ſentent. execut. art. 7. gl. 11.* Fallit, quando res eſſent tempore perituræ. *Rebuff. ibid. num. 4. Tom. 3.*

Cap. XVIII. Judex, quæ facere, cognoſcere poſſit, vel non.

An judex requiſitus caſu præmiſſo poſſit cognoſcere de viribus ſententiæ judicis requirentis, *vide Guid. d. quaſt. 23. & quaſt. 574.* ¶ Quando Judex requiſitus præciſe cogatur ſententiam exequi, nulla cauſæ cognitione præcedente, *vide Marc. quaſt. 332. part. 2. num. 6. & 7.* ¶ Judex poteſt committere habenti rem judicatam, ut ille propria auctoritate poſſit ingredi poſſeſſionem. *Caſſad. deciſ. 6. de cauſ. poſſ. & propriet. num. 3. vide Dd. de Rot. deciſion. ſin. tit. rerum permutat. in antiq. alias 863.* Et tunc dummodo ingrediatur ſine violentia, non incidit in pœnam. *l. meminerit. Caſſad. ibid. num. 3.* Secus erit ſi nullum judicis mandatum præceſſerit. *Guid. Pap. ſingul. 153. & 333.*

Cap. XIX. Miſcellanea.

Condemnatus ad ſpeciem dandam in actione perſonali, non liberatur, niſi faciat rem accipientis, ita, quod avocari non poſſit; ſecus ſi ad tradendum, condemnatus vero in reali, liberatur ſola traditione. *Bartol. in l. Pomponius 40. §. ſed ff. de procurato.* Et ſufficit, quod præſtet rem, qualis eſt. *l. Prætor. 25. ff. de noxal. actio.* ¶ In reali ſententia quis cogitur præciſe reſtituere manu militari. *Bart. in l. qui reſtituere 68. ff. de rei vend.* ¶ Si quæſtioni, & cauſæ ſummariæ (ut eſt executio judicati) incidat alia quæſtio non ſummaria (ut eſt quæſtio proprietatis) debet quæſtio illa incidens ſummarie decidi, ſicut principalis. *Jaſ. Lanf. Balb. deciſ. 29.* ¶ Statutum: quod de qualibet lite fiat compromiſſum, non habet locum, quando quis habet ſententiam diffinitivam, vel inſtrumentum guarentigiatum habens executionem paratam. *Bart. in l. eleganter 23. ff. de condiction. indebit.* ¶ Compellitur condemnatus ad reſtitutionem in rei vendicatione, quatuor remediis. *l. à poſſidentibus 21. & ibid. gl. C. de rei vend.* ¶ Executoriales licet debeant perſonaliter intimari, ſi tamen ille, cui debet fieri intimatio, latitet; nec permittat ſe reperiri, an tunc ſufficiat intimatio facta ad domum, *vide Creſcent. deciſ. 18. alias 151. tit. de ſentent. & re jud.* ¶ Debitori condemnato, quem conſtat ſtatim poſſe ſolvere, non poteſt denegari terminus humanitatis, & miſerationis cauſa indultus, nec debitor condemnatus aſſerens ſe paratum eſſe ſolvere, perdit hoc beneficium. *Lud. Rom. ſingul. 465.* ¶ Licet à debitoribus Fiſci exigatur ſummarie, tamen ob id non poſſunt ipſi impetrare, ut eodem modo à debitoribus eorum exigatur. *L. pen. C. de convenien. Fiſci debito. lib. 10.* ¶ Excuſſio legitime ſemel facta valet, ut agatur contra fidejuſſorem, licet principalis poſtea pervenerit ad fortunam pinguiorem. *Franc. Cremen. ſingul. 137.* ¶ Reo non comparente, & actore illius contumaciam accuſante, citatio ad ſolvendum tranſit in rem judicatam, & ulterius ipſe reus non auditur. *D. Sol. in conſtitut. antiq. Sabaudiæ gl. 2. ſuper decreto, ad cauſarum tit. de ordine proceſſ. cauſ. inſtrum. fol. 130.* ¶ An arbitrium conceſſum in definiendo, exequendo, cenſeatur etiam conceſſum in cognoſcendo, *vide Menoch. de Arbitr. lib. 1 quaſt 38.* ¶ Debitor non poteſt cogi ad ſolvendum id, de quo dubitatur, an ſit debitum. *Ozaſc. deciſ. 86. num 2.* ¶ Non ſufficit reò condemnato, ad traditionem poſſeſſionis, tradere pignus pro ipſa poſſeſſione. *cap. cum aliquibus 6. extr. de ſentent, & re judic.*

TITULUS CCLXXIX.

De executionibus inſtrumentorum.

Cap. I. Executio : qualis ſit : Inſtrumentum quale.

EXecutio inſtrumenti, & ſententiæ æquiparantur. *Maran. in ſuo Spec. diſput. 6. fol. 575. ſed vide ibid.* Intellige, quando inſtrumentum eſt rite factum. *Bart. in l. 8. §. non quævis. ff. de bono. poſſeßion. ſecund. tab.* ¶ Inſtrumentum dicitur in forma Cameræ, in quo renunciatur privilegio fori conſtitutis procuratoribus ad confitendum debitum, & ad acceptandum præceptum judiciale de ſolvendo. *D. Sol. in dd. ſuis comment. d. gl. 2. ſuper decreto, ſubditos de foro compet.*

Cap. II. Quæ opponi poſſint contra inſtrumentum.

Contra inſtrumentum habens paratam executionem an exceptio erroris opponi poſſit, *vide Perilluſtr. D. P. Theſſau. deciſ. 26. num. 15.* ¶ Exceptio, quæ oritur ex eodem inſtrumento, quando retardet executionem, *vide Borg. Caval. deciſ. 23. num. 4. 40. 90. & 91. de contract. part. 2.* ¶ Statutum contra inſtrumenti executionem tollens exceptiones, non tollit peremptoria. *D. Sol. ibidem num. 2.* ¶ Quæ exceptiones poſſint adduci contra inſtrumentum per quod petitur executio, ut illa retardetur, *vide Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de litt. oblig. art. 1. gloſſ. 9. Tom. 1.* Sed quid in aliis executionibus, *vide ibidem.*

Cap. III. Quando habeat executionem, vel non.

Scriptura privata, quæ habet executionem virtute ſtatuti, vel pacti, ſi producatur in judicio alterius loci, meretur executionem, quia reſpicit deciſoria, quo caſu attenditur locus contractus. *Borg. Caval. deciſ. 27. num. 27. de contract. part. 2.* ¶ Habens utilem actionem ex inſtrumento habente executionem paratam ex forma ſtatuti, illam petere poterit. *Bartol. in l. 2. C. de action. & obligat. & in l. 1. ff. eo.* Ideo ceſſionarius ex perſona cedentis executionem petere poteſt. *Cabal. milleloqu. 632.* ¶ Inſtrumentum, in quo promittitur quinque pro centenario venditori, marito, vel filio pro alimentis, dicitur liquidum, & meretur executionem, quia his caſibus de jure tenet promiſſio; ſecus ſi eſſemus in prohibitis. *Borg. deciſion. 6. de contract.* ¶ Inſtrumento ſi fuerit promiſſa certa quantitas, hoc addito, quod ſi facto calculo minus debeatur, illa minor quantitas cenſeatur promiſſa, an interim tale inſtrumentum debeat habere executionem, *vide Gramm. deciſion. 58.* Ubi tenet pro parte affirmativa. *numero undecimo.* ¶ Productio inſtrumentorum executionem paratam habentium intra certum tempus, & executionis petitio, habent vim litis conteſtationis, ideo tunc poteſt continuari executio, etiam poſt tempus datum ad illam petendam. *Gom. Leo. deciſ. 82. in deciſ. diverſo Tom. 2.* ¶ Tale tempus datam ad petendam executionem inſtrumenti, non incipit currere ante diem ſolutionis faciendæ. *ibem Gom. Leo. deciſ. 88.* ¶ Quando ex ritu, vel ſtatuto inſtrumenta habent executionem paratam, illam habebit etiam inſtrumentum capitulorum matrimonialium. *Vincent. de Franc. deciſion. 366. part. 2.* ¶ Conſuetudo, vel ſtatutum valet, ut ſcriptura privata re cognita executionem habeat. *Gaſp. Cabal. milleloq. 660.* ¶ Quando inſtrumentum locationis habet executionem, hoc non porrigitur ad tacitam continuatam reconductionem. *Rom. Leo deciſ. 85. in deciſ. diverſo. Tom. 2.*

Vel non.

Si res, quæ debetur ex inſtrumento non ſit liquida, ante liquidationem, inſtrumentum non meretur executionem, non obſtante ſtatuto ipſam executionem concedente. *idem D. Sol. gloſſ. 2. ſuper decreto, ne ſuper, tit. de ſentent. execut. fol. 154.* ¶ Inſtrumentum poſt 30. annos amittit privilegium agendi via executiva. *Magon. deciſ. 122. Rot. Floren.* ¶ Apocha recognita per teſtes non habet executionem paratam. *Papon. lib. 8. tit. 2. arreſt. 4.* Sed quidem recognita per partem. *Pap. ibidem arreſt. 5.* ¶ Simulatum inſtrumentum executionem habere non poteſt, oppoſita exceptione ſimulationis, *idem Cabal. milleloq. 626.* Saltem ſi per duas conjecturas appartuerit de ſimulatione. *Borg. Cavalc. deciſ. 2. de contract. part. 2. num. 27.* ¶ Inſtrumenta regulariter de jure communi executionem paratam non habent. *Ozaſch. deciſ. 129. vide Alexand. in l. 5. §. Judex. ff. de re judic. Boer. deciſion. 295. Vincent. de Franc. deciſ. 113. & Perilluſtr. D. P. Teſſau. deciſ. 26.* Etiam in cauſa dotis, vel minoris. *Rebuff. in conſtitut. Reg. tractat. de lit. oblig. artic. 6. gloſſ. 3.* ¶ Limitatur reg. primo, in inſtrumento guarentigiato habente executionem, ſtatuto ſic dictante, ſed quid ſit guarentigia, *vide Alexand. in d. l. 5. §. ſi Judex, num. 9. ff. de re judic. Boer. deciſ. 295. Menoch. de Arbitra. libr. 2. caſ. 17. & Perilluſtr. D. P. Teſſau. deciſ. 26.* Quia inſtrumentum guarentigiæ habet vim ſententiæ. *Bart. in leg. cum omis 12. ff. de bon. auctо. Judic. poſſid. num. fin.* ¶ Declaratur limitatio primo, ut locum habeat tantum ſuper his, quæ expreſſim in inſtrumentis reperiuntur. *Ozaſch. deciſ. 129. num. 3.* ¶ Secundo declaratur, ut procedat in inſtrumentis liquidis. *Ozaſch. d. deciſion. 129. numer. 5. Cabal. milleloq. 625. vide Rebuff. in conſtitutio. Reg. tractat. de liter. oblig. artic. 1. gloſſ. 9. numer. 8. Tom. 1.* Nam liquidatio præcedere debet, antequam ad executionem procedatur, licet ipſa executio ſuper intereſſe non liquido, quod de proximo venit liquidandum, concedi poſſit. *Ozaſch. d. deciſ. 129. num. 10. & 14. vide Bart. in l. prima. ff. judic. ſolu.* Et pendente lite, poteſt liquidari. *Rot. Avenion. deciſion. 39. in deciſ. diverſo.* Sed quando inſtrumenta dicantur rem liquidam facere, *vide Ozaſch. d. deciſion. 129. & Mynſinger. obſervat. 6. cent. 2.* ¶ Tertio declaratur, ut habeat locum in debito vero, nam licet inſtrumentum debiti guarentigiati ex forma ſtatuti paratam executionem habeat, tamen inſtrumentum nudæ confeſſionis debito coram Notario factæ, talem executionem non habet. *Hippol. ſingul. 135.* ¶ Quarto declaratur, quia quando virtute guarentigiæ exequitur inſtrumentum, talis executio dicitur proviſionalis: & non abſoluta. *Gaſp. Cabal. milleloq. 362.* ¶ Quinto declaratur, quod licet de jure communi inſtrumenta guarentigiata habeant executionem, tamen impeditur ipſa executio per exceptionem ſtatim probandam, & quando poſſit ſtatim probari, relinquitur arbitrio Judicis. *Menoch. de Arbitr. libr. ſecundo caſ. 27. Alviſ. de Albert. ſingul. 30. vide Rebuff. in conſtitution. Reg. tractat. de liter. oblig. Tom. 1.* ¶ Sexto declaratur limitatio, ut locum habeat ſolum contra debitorem, & ejus hæredem, ſtatutum enim, quod tribuit executionem inſtrumento guarentigiato, non habet locum, ſi agatur hypothecaria contra tertium. *Decian. conſil. 198. Caſſan. in conſuetud. Burg. titul. Des rentes Rub. 5. §. 3. gloſſ. 1. num. 4. vide Marc. quæſtion. 394.* Sed, quæ exceptiones poſſint opponi contra talia inſtrumenta, *vide Caſſan. in ibidem num. 12.* Et quotuplex detur remedium creditori contra debitorem, & ejus bona, *vide Cabal. milleloqu. 653.* ¶ Septimo,

Digitized by Google

mo, declaratur procedere in inſtrumento perfecto, quia inſtrumentum, quod per ſtatutum executionem habet, debet eſſe perfectum. *Afflict. deciſ. 283.*

Cap. IV. Quando mandari poſſit executioni, vel non.

An inſtrumenta publica, & guarentigiata poſſint mandari executioni abſque vocatione partis, licet ex forma ſtatuti habeant paratam executionem, *vide Franc. Marc. quæſt. 593.* An mandentur executioni in alieno territorio, & coram alio judice, *vide ibidem. quæſtion. 597.* Et, an impediant, quin dilatio legalis debitoribus concedatur, *vide Perilluſtr. D. P. Theſſ. deciſ. 26. num. fin.* ¶ Secundo, limitatur principalis reg. in ultimis voluntatibus: nam inſtrumentum ultimæ voluntatis habet executionem paratam, *Alexand. in l. 5. §. ſi Judex. ff. de re judic. Boer. deciſ. 295. num. 12. vide Perilluſt. D. P. Theſſau. deciſion. 26. num. 9. Rebuff. in conſtitut. Reg. tract. de ſentent. proviſion. in præfation. num. 96. Tom. 1.* ¶ Tertio, limitatur in inſtrumento jurato, ſi in illo contineatur, quod promiſſor juraverit ſe eſſe verum debitorem creditori ſuo juramentum deferenti, & non aliter. *Alexand in d. l. 5. §. ſi Judex. ff. de re judic. num. 6. vide Boer. deciſ. 295. num. 9. Gaſp. Cabal. milleloq. 638 Jaſ. de actio. §. item ſi quis juraverit, num. 17. & 87. Hippol. ſingul. 356. D. Sol. in antiqu. conſtitution. Sabaudia gloſſ. 2. ſuper decreto ſubditos, tit. de foro competent. Perilluſtr. D. P. Theſſau. deciſ. 26. num. 7. Matth. Matheſ. ſingul. 10. in addition. num. 7. & ſingul 20.* ¶ Quarto, limitatur in obligatione penes acta Curiæ facta, quæ habet executionem paratam, retardare non poteſt exceptio litis pendentiæ ſuper abſolutione juramenti in ea præſtiti. *Afflict. deciſ. 30. vide eundem, deciſ. 387. Rot. Genuen. deciſion. 28. num. 8. Vincent. de Franc. deciſion. 118. Cabal. milleloq 641. & Perilluſtr. D. P. Theſſau. deciſion. 26. num. 13.* ¶ Quinto, limitatur in inſtrumento depoſiti, quod habet ipſam executionem, ſed quando, *vide Boer. deciſ. 295. num. 7. Cabal. milleloq. 639. Bartol. in l. ſi quis in. Cod. depoſiti, & Perilluſtr. D. P. Theſſau. deciſ. 26. num. 8.* ¶ Sexto limitatur, quando debitor conſenſit velle exequi, & executionem in bonis fieri. *Boer. d. deciſ. 295. num. 10. vide tamen Jaſſ. Lanf. Balb. deciſion. 226. Cabal. milleloq. 640. & Perilluſtr. D. P. Theſſau. d. deciſ. 26. numero ſexto.* ¶ Septimo, limitatur in depoſitionibus teſtium, ad perpetuam rei memoriam receptorum. *Boer. deciſ. 295. num. 11.* ¶ Octavo, limitatur in inſtrumento in forma Cameræ, quod habet executionem paratam. *D. Sol. in conſtitution. antiq. Sabaudia. gloſſ. 2. ſuper decreto. ſubditos, titul. de foro competen. vide Perilluſtr. D. P. Theſſau. d. deciſ. 26. num. 11.* ¶ Nono, limitatur in caſu legis, ſi ergo. §. datis. ff. de jure dot. *Boer. deciſ. 295. num. 14.* Et melius de his, & aliis limitationibus, *vide per Rebuff. d. tractat. de liter. oblig. art. 6. gloſſ. 3. num. 8.* ¶ Quando ſtatuto, aut conſuetudine, vel conſtitutione, inſtrumentum poteſt mandari executioni in alia Provincia, talis conſtitutio poteſt ampliari, & debet limitari pluribus in caſibus, *de quibus vide per eundem Rebuff. d. tractat. de lit. obligat. art. 2. gloſſ. 1. num. 7. & ſeqq. fol. 56.* ¶ Quando cauſa eſt executiva, ſi opponantur aliquæ exceptiones, tunc cautela eſt, ut creditor offerat fidejuſſorem de re reſtituenda, cum omnibus damnis, & expenſis, tunc enim Judex debet concedere executionem, non obſtantibus oppoſitis exceptionibus. *Rebuff. d. art. 6. gloſſ. 7. num. 4.* ¶ Reſciſſione inſtrumenti pendente, illud debet mandari executioni, etiam ad inſtantiam actoris. *Vincent. de Franc. deciſ. 373. part. 2.* ¶ An executionem petere poſſit ille, qui non eſt in inſtrumento nominatus, & an ipſa fieri poſſit contra debitorem debitoris, *vide Rebuff. ibidem art. 1. d. gloſſ. 31 num. 28. & Cabal. milleloqu. 627.* ¶ An jure ſuſtineantur ſententiæ Ordinariorum interlocutoriæ, quibus ordinatur inſtrumenta eſſe exequenda, pendente cognitione cauſæ, media cautione, *vide eundem D. Sol. ibidem num. 8. & 15.* Pro parte negativa, *ſcripſit idem D. Sol. gloſſ. 1. ſuper decreto, ad cauſarum titul. de ordin. proceſſ. cauſ. inſtrum. fol. 153.*

Cap. V. Quibus modis impediri, retardari poſſit.

* An pendente in integrum reſtitutione requirente altiorem indaginem retardari debeat executio. *Fachb. libr. 12. cap. 17. affirmat l. 1. C. in integr. reſtitutio poſtul.* * An per reſtitutionem in integrum impediatur executio inſtrumenti ſtante ſtatuto rejiciente omnes exceptiones exceptis tribus. i. ſolutionis falſitatis, pacti de non petendo. *ibidem cap. 16. affirmat gloſſ. poſtquam juri. C. de pactis.* * An reſtitutio in integrum adverſus tres conformes impediat executionem. *ibidem cap. 18. negat. cap. in citatam de reſtitut. in integrum.* * An reſtitutio in integrum impediat executionem ſententiæ, quando executio fuit petita ante petitam reſtitutionem. *lib. 12 cap. 19. affirmat l. un. C. ſi in integrum reſtit. ver. poſtul.*

Vel non.

Invalidum inſtrumentum non exequitur, ſed tunc cauſa nullitatis cognoſci debet. *Cabal. milleloqu. 624.* ¶ Contra tertium executio fieri non poteſt, vigore inſtrumenti cujuſcunque. *idem Cabal. milleloqu. 633.* ¶ Promittens ſolvere, vel aliquid dare cum juramento, non poteſt impedire executionem per exceptionem uſurariæ pravitatis, niſi notorie conſtaret de uſura. *Borg. deciſ. 13. num. 49. de contract. parti ſecunda, ſed vide ibidem num. 50.* ¶ Cauſæ defectus non impedit executionem inſtrumenti, juramento interveniente, dummodo inſtrumentum ſit liquidum, & dicitur tale, quando non habet diem, neque conditionem, & res eſt certa. *Dec. conſ. 684.*

Cap. VI. Quando retardatur, vel non.

Exceptiones falſitatis, ſolutionis, quitationis, pacti de non petendo, compenſationis, nullitatis, ſimulationis, & aliæ peremptoriæ, retardant inſtrumenti executionem. *D. Sol. in conſtitution. antiq. Sabaudia gloſſ. 3. ſuper decreto, ad cauſarum, tit. de ordin. proceſſ. cauſ. inſtrument. fol. 150.* ¶ Quando ex forma ſtatuti inſtrumentum habet executionem paratam, non retardatur executio inſtrumenti locationis pro penſione, reſpectu exceptionis conductoris petentis remiſſionem mercedis propter ſterilitatem, vel alium caſum requirentem altiorem indaginem. *Borg. deciſ. 28. de contract. part. 2.* ¶ Statutum concedens executionem contractui, non porrigitur ad pacta incontinenti appoſita, nec ad caſum fictum. *Genuen. deciſion. 103. num. 196.*

TITULUS CCLXXX.

De executione perſonali facta per carcerationem, & detentionem perſonæ, & de obligatione facta in carcere.

Generalia.

VIde de materia *per Bartol. in ſuo tractat. de carceribus.*

Cap.

Cap. I. Captura: Quando concedi poſſit confirmari.

Captura eſt permiſſa per executionem inſtrumenti facti in forma Cameræ, & captura debitoris non liberat fidejuſſorem. *idem gloſſ. 2. ſuper ipſis decret. abuſionibus.* ¶ Creditori alleganti ſe habere debitorem ſuſpectum de fuga, an familia pro captura ipſius per Judicem concedi debeat, quando, & quid teneatur creditor tunc probare, & producere, *vide Jaſon. de action. in §. ſupereſt. num. 82. D. Sol. in conſtitut. antiqu. Sabaudiæ, gloſſ. 3. ſuper. decreto, abuſionib. part. 1. titul. de captu. fol. 131. Natt. conſil. 430. Dec. d. conſil. 75. Hippolyt. ſingul. 282. & 284.* (ubi limitatur reg.) *Menoch. de arbitr. libr. 2. caſ. 87. Rebuff. in conſtitutio. reg. tractat. de liter. oblig. artic. 6. gloſſ. 3. num. 70. & art. 11. gloſſ. 3.* ¶ Captura debitoris ſuſpecti conceditur, probata ſuſpicione jurejurando: ſed facta captura, talis ſuſpicio eſt probanda per apertiſſimas probationes. *Natt. conſil. 29. tom. 1. num. 10.* ¶ An Epiſcopus virtute juriſdictionis ſuæ ſpiritualis habeat capturam in juriſdictione temporali, *vide Joh. Gal. quaſt. 246. 247. & 309.* ¶ Captura de jure communi non eſt permiſſa, niſi contra contumaces & condemnatos. *Natt. conſil. 32. tom. 1.* Et etiam facienda eſt fides de debito. *Natt. ibidem num. 6.* ¶ Captura nulliter facta confirmari debet, quando conſtat de debito. *Hieron. de Monte in ſuis quaſtion. quaſt. 23. numer. 24.* Vel de bono jure creditoris. *Magon. deciſ. 126. Rot. Floren.* Tamen nulliter facta ex defectu juriſdictionis & litis pendentiæ, debet revocari. *Borgn. Cavalcan. deciſ. 1. de judic.*

Cap. II. Qui capi poſſit, vel non.

Capitur exiſtens in vinea, balneo, vel theatro: & in criminalibus quis capitur, & extrahitur è domo. *Bartol. in l. plerique 18. ff. de in jus vocando.* ¶ Regulariter in cauſa pecuniaria, ſive pro debito civili, debitor capi, vel carcerari non debet. *Andr. Gail. obſervation. 26.* ¶ Tamen captura contra ſuſpectos de fuga debitores, ſolet concedi, ſed quando, & quid tunc creditor probare, & facere debeat, *vide Joſeph. Ludovic. deciſion. Peruſ. 41. & Franciſc. Marc. quaſt. 910.* ¶ Suſpectus de fuga capi poteſt etiam à judice incompetenti. *Mynſing. obſervat. 65. centu. 2. vide Gaſp. Cabal. milleloqu. 646.* ¶ Statuto diſponente, debitorem capi poſſe, etiam ejus hæres capi poterit, conſtito, quod ſit hæres. *idem Cabal. milleloq. 631.* ¶ Non ſolum fugitivus capi poteſt, ſed etiam præparatus ad fugam, vel ſuſpectus, aut hæres illius. *ibidem milleloq. 646.* ¶ Quando debitor eſt obligatus in perſonam, pro debito capi poteſt; alias ſecus. *idem Cabal. milleloqu. 651.* Et poteſt ſe ad carcerem obligare. *Mynſing. obſervat. 51. centu. 6.* ¶ Capiendi debitoris in domo cautela eſt ut pro aliquo contemptu Judicis condemnetur: quia tunc poterit in domo capi, & carceratus pro debito ibidem recommendari. *Bartol. in l. cum eo, 10. num. 3. ff. ad leg. Jul. pecul.* ¶ Debitor ſuſpectus poteſt capi ad inſtantiam creditoris, ſi ſuſpicio ſupervenerit poſt debitum contractum, & de illa ſit facta fides Judici, quod fieri poteſt, etiam parte non citata. *Bartol. in §. neceſſitatem, authent. ut Judices ſine quoquo ſuffragio.* ¶ Quando debitor eſt captus, etiam bona illius de jure capi poſſunt. *Gaſp. Cabal. milleloqu. 652. Hippolyt. ſingular. 398.* & ita cavetur in hac Patria Pedemon. *in novis ordinibus tit. come ſi habbi da procedere nelle eſſecutioni, che ſi fanno nelle cauſe d'attioni perſonali.* Tamen ſecundum Bartolum ad carcerationem perſonæ non poteſt perveniri, niſi excuſſis prius omnibus bonis. *Bartol. in l. 1. C. qui bonis cedere poſſ. & in l. 2. C. de exaction. tribut. libr. 10.* Nam nemo carceratur pro debito de jure communi, quando habet bona ſufficientia. *Bartol. in l. tutor 3. §. tutores. ff. de ſuſpect. tuto. vide eundem Bartol. in l. 10. ff. ad leg. Jul. pecul.* ¶ Debitor de fuga ſuſpectus, Judicis in primis petita venia, vel ſi ejus præſentia ſtatim, & ſine periculo fugæ haberi non poterit, etiam per creditorem (propria auctoritate) capi, & incarcerari poteſt, quod ampliatur, licet fieret talis captura die feriata in honorem Dei, & contra clericum de fuga ſuſpectum: & quando debitor armata manu reſiſteret, vulnerari poterit, *ſecundum Andr. Gail. obſervat. 44. libr. 2. Marc. de Mant. ſingul. 299. & Bart. l. ait Prætor 10. §. ſi debitorem. ff. de his quæ in fraud. creditor.* ¶ Præmiſſa concluſio procedit, tribus concurrentibus, nempe ſi debitor tempore contractus opinione creditoris pro idoneo, & ſolvendo habitus ſit, ſi debitum ſit certum, & liquidum ex chirographo debitoris, vel inſtrumento publico, aut teſtibus probatum (qui ob fugæ periculum, etiam debitore non citato, recipi poſſunt) & ſi creditoris juramento ſuſpicio fugæ judici probetur, vel aliis conjecturis. *Gail. d. obſerv. 44.* ¶ Debitorem fugientem à creditore ad judicem duci poſſe, etiam ſi in fuga non ſit, modo ſigna appareant de fuga, *ſcribit Hyppol. ſingular. 43. & 638.* ¶ Creditori, quando licet fugientem debitorem capere propria auctoritate, ita & ejus procuratori licebit. *Hippolyt. ſingular. 243.* ¶ In civilibus non eſt incipiendum à captura, alias poſſet agi actione injuriarum contra judicem concedentem capturam, non præcedentibus requiſitis ad illam. *Hippolyt. ſingularibus 93.*

Vel non.

Impubes non citatur realiter pro debito. *Bart. in l. neque 22. ff. de in jus vocando.* ¶ Ruſticus donec laborat agrum, non poteſt capi pro debito. *l. Agricultores. C. quæ res pignori obligat. poſſiſt.* ¶ Exiſtenti in immunitate eccleſiæ, non poteſt obſidio opponi circumcirca eccleſiam, vel alimenta denegari, nec debet in eccleſia capi. *Guid. Papon. quaſtion. 121.* ¶ Delegatus non poteſt realiter citare capiendo perſonam, ſed judex quidem, *vide Bartol. in l. conſentaneum 8. num. 12. C. quando & quomodo judex.* ¶ Citatur quis verbaliter in eccleſia, non realiter. *Bartolus ibidem num. fin.*

Cap. III. Quando quis carcerari poſſit, vel non.

Carcerari an poſſint clericus, & mulier, *vide Gom. Leo. deciſion. 14. in deciſ. diverſo.* Ubi ſcribit pro negativa. ¶ Mulier tutrix poteſt capi & incarcerari pro tutelæ debito *ex diſpoſitione, authent. matr. Cod. quando mulier. Bartol. in dict. authent. matri, num. 13.* ¶ Carcerari regulariter quis poteſt in executionem judicati, nec paupertas excuſat, quod ſervatur de conſuetudine Italiæ. *Natt. conſil. 319.* ¶ Executione perſonali per carcerationem non proceditur contra debitorem, niſi de mandato ſui judicis domicilii. *Papon. libr. 18. titul. 5. arreſt. 7.* Nec capi extra territorium quis poteſt. *Bartol. quaſtion. 6. num. 16.* ¶ Frater pro debito civili, an poſſit ad inſtantiam fratris carcerari, & detineri, *vide Perilluſtr. D. P. Theſſ. deciſ. 119.* ¶ Nobili poteſt aſſignari totum palatium, vel tota Civitas pro carcere, etiam Principe mandante illum debere carcerari. *Gram. deciſ. 33. num. fin.*

Vel non.

Pro debitis publicis non debet quis poni in carceribus,

ceribus, nec novationes aliquas pati in perſona. *l. 2. C. de exaction. tribut. lib. 10.* ¶ Doctores, ſive Medici actu legentes, ſive matriculati, non poſſunt carcerari pro debitis civilibus, ſecus in aliis, niſi eſſent Advocati. *Joſeph. Ludovic. deciſion. Luc. 6. Clar. in ſua pract. §. fin. quæſt. 28. & Menoch. de arbitr. quæſt. 88.* ¶ Mulier honeſta non debet carcerari: idem in qualibet muliere prægnante. *Papon. libr. 24. titul. 3. arreſt. 3. & 4. Clar. in ſua pract. §. fin. quæſtion. 28. Menoch. de arbitr. quæſt. 88. lib. 1. vide Hippol. ſingul. 248. & 279 & §. neceſſarium, authent. ut nulli Iudicum.* ¶ Doctor, Clericus, miles, & mulier ob debitum pecuniarum carcerari non poſſunt. *Menoch. de arbitr. quæſt. 88.* Fallit in meretrice. *Menoch. ibidem vide Bartol. in l. Medicos 6. C. de Profeſſ. & Medic. lib. 10. & in l. 1. C. de dignit. lib. 11.* ¶ Pro expenſis litis, debitor non poteſt carcerari, etiam ſi expenſæ procederent ex cauſa criminali. *Papon. lib. 8. tit. 8. arreſt. 1.* ¶ Pro debito pecuniario, aut cauſa civili, nullus arreſtari poteſt, & in carcerari ante cauſæ cognitionem, & rem judicatam, vel de re judiciali mandato in executionem rei judicatæ niſi pro debito Fiſcali, vel debitores ſint excommunicati; tunc enim præſtita cautione de damno, expenſis, & injuria poſſunt arreſtari: in aliis autem caſibus non permittitur captura ſub pœna decem librarum, ita cavetur in hac patria Pedemont. *in conſtitut. Sabaudiæ decret. abuſionibus titul. quod pro debito pecuniario, aut cauſa civili, &c. lib. 2. D. Sol. in ſuis comment. ibidem fol. 131.* ¶ Mulier honeſta non poteſt carcerari. *Pap. lib. decimo octavo, tit. 5. arreſt. 15. vide Grammat. deciſ. trigeſima tertio.* Pro debito civili. *Guid. Pap. quæſt. ducenteſima quinquageſima ſexta. & Ioh. Gal. quæſt. 9. & 393. in dec. diverſo.*

Cap. V. Quando quis detineri poſſit, vel non.

Senex pro debito civili mitius detinendus. *Ozaſc. deciſion. 123. num. 4.* ¶ Carceratus condemnatus in exilium, ſi reperiatur debitor, an ad inſtantiam creditorum ſit in carcere detinendus, retardata interim executione ſententiæ exilii, *vide Vincent. de Franc. deciſ. 317. part. 2.* ¶ Differentia, & conſideratio adhiberi debet inter detentionem perſonæ nobilis, & ignobilis. *idem D. Sol. gloſ. ſuper 2. part. numer. 5. ibidem fol. 135.* ¶ Judex poteſt perſonaliter detinere, & arreſtare forenſes, qui ratione rei, vel contractus ſortiuntur ejus forum, donec caverint de ſtando juri, vel litem fuerint conteſtati. *Boer. in ſuis ſingularib. tit. ſequeſtratio, & arreſtum. numer. 7.* ¶ Commentarienſis pro expenſis, & ſalario cuſtodiæ, non poteſt retinere incarceratum relaxatum à Judice. *vide Guid. Papon. quæſt. 448. Papon. lib. 24. tit. 4. arreſt. 1.* Secus de conſuetudine. *Clar. in ſua pract. crim. §. fin. quæſt. 62. in fin.*

Cap. VI. Quando recommendari poſſit, vel non

Carceratus injuſte tunc recommendatur, quandò ex ſcripturis (ex quibus recommendabatur) potuiſſet capi, & non aliter. *Vincent. de Franc. deciſ. 415. part. 2. vide Cravet. conſ. 46. num. 7.* ¶ Carceratus indebite, & injuſte, an poſſit recommendari per alium creditorem, *vide Bartol. in l. cum unus 12. ff. de bon. auct. jud poſſid.* ¶ Carceratus pro una cauſa, quando poſſit pro alia recommendari, *vide Bart. conſ. 221. volum. 1.* ¶ Carceratus pro debito privati, poteſt ibi pro Fiſco recommendari, & contra, & qui carceratum eximit tenetur. *Bartol. in l. quoties 3. C. de exacto tributo lib. 10.* Imo quòd carceratus pro cauſa criminali, non poſſit pro civili recommendari, *ſcribit Joſeph. Ludov. deciſion. Peruſ. 70.*

Cap. VII. Quando valeat captura, vel non.

Exiſtens in carceribus non eſt contumax, & ſi citetur, non valet citatio ipſo jure. *Bartol. in l. 2. ff. de jus vocan. n. 8. vide tamen eund. Bartol. in l. 5. ff. de public. judic.* ¶ Captus ratione ſuſpicionis fugæ, non poteſt dicere capturam nullam, licet ſit captus auctoritate judicis incompetentis. *Pet. de Raven. ſingul. 78.* ¶ Quæ poſſint adduci pro reo ad annullandam capturam, *vide Anton. Colomb. poſt ejus ſingularia tit. ſing. obſtantiarum.* ¶ Captura debitoris, qui non fecit ejus conditionem deteriorem, de tempore capturæ reſpectu bonorum, non tenet: fallit, ſi debitor doloſe verſatus fuerit in negotio ſibi mandato. *Natt. conſ. 646.*

Cap. VIII. Qui liberari, reſtitui poſſit.

Debitor incarceratus, qui non habet unde ſe alat, & quem creditor recuſat alere, an poſſit per judicem liberari ſimpliciter, *vide Afflict. deciſ. 71. & Boer. deciſ. 303.* Pro parte affirmativa, *ſcribunt D. Sol. in conſtitut. antiqu. Sabaudiæ gloſſ. ſuper 3. part. decreti, abuſionibus tit. de captu. num. 5. & Anton. Corſet. in ſuis ſingul. lit. E. ſing. expenſa. 3.* ¶ Cuſtos carceris, qui tenetur ad exſolvenda debita fugientium è carcere, præſentando debitorem, qui [illegible]a aufugerat, liberatur. *Gom. Leo. deciſ. 92. in deciſion. diverſ. tom. 2. vide tamen Papon. lib. 24. tit. 4. arreſt. 4.* ¶ Si quis fuiſſet pro debito carceratus, ſtatim atque ſolverit, cenſetur à creditoribus liberatus. *Marc. de Mant. ſingul. 157.* Sed an tunc poſſit ſine licentia exire, *vide Boer. deciſion. 217. num. fin.* ¶ Carceratus indebite ſi relaxetur, debet taliter relaxari, quod ejus perſecutio ſit difficilis. *Bartol. in l. 1. §. omnia. ff. de acq. domin.* ¶ Promiſſio, & fidejuſſio facta per carceratum, an valeat, *vide Afflict. dec. 149. Rot. Genuen. deciſ. 192. Capel. Thol. quæſt. 400.* Et quid, ſi fuerit relaxatus extra carcerem, ſed non omnino, *vide Capel. Thol. quæſt. 400. in additio. & Franc. Marc. quæſt. 377. part. 2.* ¶ Non poteſt quis liberare detentum carceribus, ſine ſpeciali mandato, *Bart. conſil. 84. volum. 1.* ¶ Contractus factus cum carcerato non tenet. *Decian. conſ. 691.* Fallit, quando contractus factus eſſet ad utilitatem captivi, ſeu carcerati pro ejus liberatione: quia tunc ſolvens pro ipſo carcerato, repetere poteſt. *Dec. conſ. 691. n. 5.*

Reſtitui poſſit.

Debitor indebite captus priſtinæ libertati reſtituendus eſt, tamen aliquando captura invalida convalidatur. *D. Sol. ibidem gloſſ. 3. part.* ¶ Veluti ſi de debito conſtet. *Dec. conſil. 449. num. 14.* ¶ Quando captus indebite, & injuſte petit ſe reſtitui, talis petitio debet ſummatim examinari, & non ordinate. *Bartolus quæſt. 6. num. 16.*

Cap. IX. Qui ſint effectus capturæ.

Captura perſonæ debitorem injuria afficit, infamiam, & ignorantiam adferens irrefractabilem maxime apud graves. *idem D. Sol. gl. 1. ſuper 1. part. d. decreti, abuſionibus. fol. 131.* ¶ Debitoris principalis captura fidejuſſorem non liberat: & ubi fidejuſſor ſit prius captus, nihil vetat, quando debitor capi poſſit. *Hipp. ſing. 398.* ¶ Debitorem à familiæ manibus eximentem, ad debitum creditori ſolvendum teneri receptum eſt: idem in eo, qui notificavit debitori conceſſionem capturæ, ut aufugeret. *Hipp. ſing. 131. facit. l. 3. C. de exact. trib. libr. 10.* ¶ Arreſtatus de non recedendo, datis ad hoc fidejuſſoribus, & juratus cenſetur carceratus. *Guid. Pap. quæſt. 253.*

Cap. X. Carceratus: quæ facere poſſit, ad quæ teneatur.

Ille, qui juſte detinetur in carcere, poteſt efficaciter contrahere cum quocunque, etiam cum detinente. *Henric.*

ric. Boer. in ſuis ſingularib. titul. carcer. & tortura. Guid. Pap. ſing. 840. vide tamen eundem, ſingul. 1002. Hippol ſing. 306. & Bartol. in l. qui in carcerem 22. ff. de eo, quod metus cauſa. ¶ Carceratus poteſt facere teſtamentum, & contrahere, quando juſte detinetur. *Bartol. in l. qui latronibus 13. ff. de teſtam.* ¶ Carceratus an teneatur fidejuſſoribus datis ſolventibus, ſolvere, *vide Afflict. deciſ. 149.* ¶ Carcerati debitoris ſumptus fieri debent per creditores. *Afflict. d. deciſ. 71. Marc. q. 234. part. 2.* Si ille non habeat unde ſe alat aliunde, *Guid. Pap. q. 211. Boer. deciſ. 303. & Jaff. Lanſ. Balb. deciſion. 77.*

Cap. XI. Miſcellanea.

Mortuo carcerato in carcere an, & quando cuſtos carceris puniatur, *vide Papon. libr. 24. tit. 4. arreſt. 3.* ¶ Cauſa carcerati dicitur pia. *Crav. conſ. 3. n. 10.* ¶ Cuſtos carceris, qui dimittit aliquem de mandato Rectoris, non tenetur; ſed ipſe Rector. *Bartol. in l. in furti actione 53. §. ſi fugitivum. ff. de fur.* ¶ Statutum concedens capturam, & requirens certam formam probationis, intelligitur, ſi ante capturam probatio requiſita facta fuerit. *Natt. d. conſ. 32.*

TITULUS CCLXXXI.

De ceſſionibus bonorum, & qui bonis cedere poſſint.

Generalia.

De forma ceſſionis bonorum *vide D. Theſſ deciſ. 36. n. 5.* ubi eſt impreſſum quoddam decretum. ¶ Ceſſionis bonorum triplex eſt effectus. *Dd. de Rot. deciſ. 31. titul. de ſentent. & re jud. in antiq. alias 567.* ¶ De materia ceſſionum bonorum, *vide plene per Jaſ. de actio § ſunt præterea, verſ. cum eo quoque, & per Menoch. de arbit. lib. 2. caſ. 3.* Ubi de ceſſionis praxi, & forma, *n. 19.*

Cap. I. Ceſſio cui competat.

Ceſſionis bonorum beneficium, competit debitori gravato mole æris alieni, ad evadendum carceres. *Natt. conſ. 361.* ¶ Carceratus pauper habet remedium, ut cedat bonis, & liberatur à ſuis creditoribus. *Afflict. deciſ. 71. in fin. Boer. deciſ. 349. num. 7. & 8. vide Capel. Thol. qu. 28.* ¶ Ceſſionis beneficio gaudent etiam Collegia, & Univerſitates. *Menoch. de arb. lib. 2. caſ. 183. n. 13.*

Vel non.

Banqueri falliti non habent beneficium ceſſionis. *Boer. deciſ. 215. num. 6.* ¶ Monetalem ob acceptam monetam ſublatam, ac conflari juſſam debitorem ceſſionis præſidio excluſam, *habetur in libris placit. Curia libr. 11. tit. 18. cap. 6. & per Papon. d. lib. 10. tit. 10. arreſt. 7.* ¶ Licet remedium ceſſionis admittatur in debito ratione emendæ temerariæ appellationis. *idem Papon. d. lib. 10. tit. 10. arr. 1.* ¶ Reſtitutus ad bona, & ad Civitatem, non habet beneficium ceſſionis bonorum. *Lud. Rom. ſing. 212.* ¶ Extraneus, ſeu forenſis debitor in regno Franciæ pariter non habet hoc beneficium. *Papon lib. 10. tit. 10. arreſt. 12.* Minus debitor principalis contra fidejuſſorem, qui ſolverat. *ibidem arreſt. 14.* ¶ Firmarius etiam non juvatur hoc beneficio ceſſionis. *Pap. d. lib 10. tit. 10. arr. 15.* Nec ille, qui omnia bona ſua non indicavit, prout tenebatur. *Natt. conſil. 361. num. 8.* ¶ Qui bonis cedere poſſint, *vide Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 32. Dd. de Rot. deciſion. 22. tit de reſtitut. ſpoliat. in antiq. alias 83.* ¶ Judæus (ſicut Chriſtianus) poteſt cedere bonis, ut evitet carceres. *Natt. conſil. 620.* ¶ Eccleſiæ, & Clericis etiam licet cedere bonis. *Roman. ſingularib. 565.* ¶ Cedere bonis non poteſt, qui dilationem quinquennalem impetravit. *Afflict. deciſion. 378.* ¶ Debitor Fiſci non poteſt cedere bonis. *Guid. Papon. quæſt. 211. num. 3.* Sed quod poſſit, *ſcribit Hippol. ſingularib. 44.* Quando non fuit contumax. *Bartol. in l. 10. ff. ad leg. Jul. petul. vide Capel. Thol. quæſt. 61. & Perilluſt. D. P. Theſſ. deciſ. 182.*

Cap. III. Qui admittatur ad ceſſionem

Debitor negans debitum, & condemnatus, ſi exinde fateatur debitum, adhuc ad ceſſionem admitti debet, poſt ipſam condemnationem. *Roland. conſil. 7. volum. 2.* ¶ Qualis cognitio requiratur, & quæ cauſæ concurrere debeant, antequam quis admittatur ad ceſſionem bonorum, *vide Papon. libr. 10. titul. 10. arreſt. 2.* ¶ Admittitur aliquando ad ceſſionem bonorum quis in materia ſpolii, ad effectum agendi in petitorio. *Iac. Put. deciſ. 221. libr. 1. & deciſ. 251. ibidem.* Fallit, ſi ſpoliator eſſet in dolo. *Venet. deciſion. 183. part. 3.* Nam doloſus non eſt admittendus ad beneficium ceſſionis. *Venet. deciſ. 278. ſen 1. part. 1. Magon. deciſ. 88. Luc. num. fin. Capel. Thol. quæſtion. 467.* Quando de dolo & fraude conſtat. *Natt. conſil. 361.* ¶ Adverſus carcerarium etiam admittitur beneficium ceſſionis, *vide in libris placit. Curia libr. 11. de ceſſione bonor. titul. 18. in deciſ. diverſo cap. 1. Papon. libr. 10. titul. 10. arreſt. 6. Capel. Thol. quæſtion. 467. Natt. conſil. 361. num. 9. Guid. Papon. ſingul. 568.* Quod procedit etiam ratione intereſſe adjudicati parti læſæ. *Papon. ibidem arreſt. 8. plene Ludovic. à Pegue. in ſuis quæſtion. crimin. cap. 6. vide tamen Perilluſtr. D. P. Theſſ. deciſion. 182.* Etiam mulier non admittitur ad hoc beneficium ratione delicti, *vide libr. 10. tit. 10. arreſt. 4.*

Vel non.

Debitum negans regulariter non admittitur ad ceſſionem bonorum. *Afflict. deciſion. 296.* Tamen ſi in prima inſtantia neget, & in cauſa appellationis confiteatur ante ſententiam, admittitur. *Afflict. ibidem.* ¶ Pariter non admittitur ille, qui reperitur in dolo. *Capel. quæſtion. 467.* ¶ Conſuetudo, vel ſtatutum diſponens, quod ceſſio fieri debeat in publico foro cum poſterioribus, pulſatis tubis, vel ſecundum aliam formamam ignominioſam, ſervari non debet, maxime ſi ceſſio admittatur reſcripto Principis. *Rol. conſil. 7. volum. 2.* ¶ Talis ceſſio non admittitur in debito neceſſario ex parte creditoris, *idem Pap. d. lib. 10 tit. 10. arreſt. 7.* Nec publicus mercator admittendus eſt. *Papon. ibidem arreſt. 10.*

Cap. IV. Qui renunciare poſſit, vel non.

An miles cum juramento poſſit renunciare ceſſioni bonorum, *vide Perilluſtr. D. P. Theſſ. d. deciſ. 36. num. 5.* ¶ Licet beneficio ceſſionis quis non poſſit renunciare, tamen hoc caſu renuncians ſibi præjudicat in bonis poſtea quæſitis. *Guid. Pap. qu. 211. vide Capel. Thol. qu. 61.* Sed quid operetur bonorum ceſſio, *vide Capel. Thol. qu 61.* ¶ Ceſſioni bonorum renunciari non poteſt; fallit, quando tempore contractus debitor ſciebat ſe non eſſe ſolvendo, & quando in fraudem creditorum diſſipaſſet bona, *Iaff. Lanff. Balb. deciſ. 4.* ¶ Huic beneficio ceſſionis bonorum non poteſt renunciari. *Bartol. in auth. imo. C. de action. & obligat. & conſ. 116. volum. 2. Guid. Pap. quæſt. 211.* Sed an valeat hæc renunciatio facta cum juramento, *vide Guid. ibidem Papon. lib. 10. titul. 10. arreſt. 3. Bero. quæſt. 134. Perilluſtr. D. P. Theſſau. deciſ. 36. Bart. in l. 15. §. eleganter. ff ſoluto matrimonio, Abb. conſ. 42. part. 2. Dd. de Rota, dec. 31. de ſentent. & re judic. in antiq. alias 567. & Capel. Thol. quæſt 61.*

Cap. V. Qui ſint effectus,

Qui ceſſit bonis ex præcedenti contractu non poteſt con-

conveniri (quia habet exceptionem) niſi pervenerit ad pinguiorem ſortunam; nam tunc poterit conveniri in quantum facere poteſt, deducto, ne egeat, *l.3.C.de bon.auctor.Judic.poſſid. vide gloſſ.fin.cap.3.ext. de ſolutio. DD.de Rota.deciſ.31.de ſentent.& re judic. in antiq. alias 567.* ¶ Impedit bonorum ceſſio, ne fiat in ſolidum condemnatio, *§.fin.inſtit.de actio.* Et qui ceſſit bonis poteſt iterum conveniri, ſi pervenerit ad piguiorem ſortunam; quod non procedit, ſi jam ſuſtinuiſſet pœnas corporales, vel ceſſionem feciſſet culo nudo ſuper lapide, *gl.ibid. & Guid. Pap. q.343.* ¶ Ceſſione bonorum non tollitur naturalis, neque civilis obligatio, licet exceptio paretur. *Bart.in l.ubicunq. 61.n.8.ff.de fidejuſſ. & mandat.* ¶ Cedens bonis non debet ſpoliari veſtibus. *Bart. in l. divus 6.ff. de bonis damn. vide Cap.Thol.q.28.* Et deducit unde alimenta habeat, *Menoch.de Arbitr.lib. 2. caſ.183. n. 21.* ¶ Agere contra pignorum poſſeſſores, non facta diſcuſſione contra principalem, creditor poteſt, quando ipſe principalis ceſſit bonis. *Bartol. in §.ſed neque. auth. de fidejuſſor. n.10.* ¶ Facta ruptura, ſeu coctione, creditores poſſunt creditis ante diem agere, *Rot. Genuen.deciſ.107.* ¶ Cedens bonis, faciensque citari ſuos creditores viſuros fieri bonorum ceſſionem, interim poteſt executari, ſi habeat bona. *Capel.Thol.q.28.* ¶ Cedens bonis non tenetur poſtea de bonis quæſitis, niſi inquantum facere poteſt, & veſtes ipſi cedenti ſunt relinquendæ, quod non procedit, quando debitor fraudulenter, & occulte res ſuas alienaſſet: tunc enim ab eo omnia ſunt auferenda, etiam uſque ad ſacculum, & peram, *Jaſ.de actio.§. item ſi quis in fraudem, n. 64. vide Menoch. conſ. 373.* Ubi quomodo conveniatur reſpectu bonorum poſtea quæſitorum. ¶ Debitor ut ſolvat in quantum facere poteſt an ex proprietate, vel reditibus ſatisfacere poſſe dicatur, *vide Menoch. de Arbitr. lib.2. caſ.183. n. 25.* ¶ Si debitor ceſſit bonis, creditores non debent ipſius bona inter ſe dividere tanquam domini illorum, ſed debent ea vendere, & pretium inter ſe diſtribuere, & hypothecarii præferuntur chirographariis. *l pro debitis 6. C.de bonis auctor. Jud. poſſid.* ¶ Creditor poſtea veniens, non poteſt revocare curatorem, quem alii creditores eligerunt, communi conſenſu, ad vendenda bona debitoris, qui bonis ceſſit, *l. fin.ff.de curato. bon. dand.* ¶ Ceſſione facta, curator datur bonis, & cedenti nihil relinquitur, *Francisc. Marc.quæſt. 203.* ¶ Creditor non poteſt apprehendere poſſeſſionem bonorum (quibus debitor ceſſit) propria auctoritate ſed judicis auctoritate illa debent exponi venalia. *Cravet. conſil. 213. vide Natt. conſ. 440.* ¶ Quando debitor habet uſumfructum in aliquibus bonis, commoditas ipſius aſſignabitur creditoribus. *Cravet.conſ.213.* ¶ Pariter quando debitori cedenti bonis competit jus recatandi aliqua bona, tale jus pertinet ad creditores, & poterunt illi recatare. *Crav. d. conſ.213. n. 4.* ¶ Ceſſio bonorum facta per debitorem contra creditorem, non liberat fidejuſſorem. *l.hæres 21. §. ſi ſtipulator.ff. de fidejuſſor.* ¶ Ceſſio bonorum facta per debitorem liberat eum ſaltem à carceribus, quod non procedit ſecundum aliquos, ſi debitor fraudulenter res ſuas alienaſſet, *Jaſ.de actio.§. item ſi quis in fraudem, n. 92.* Nam ille, qui alienavit bona ſua in fraudem creditorum, ſi illa non reperiantur, non poteſt cedere bonis, ſed debet carcerari. *l fin.§.fin.ff.de his, quæ in fraud.credito.* Vel ſi dolo ipſa bona dilapidaſſet, *Alviſ.de Albert.ſing 38.Bart. & in auth. de fidejuſſ §.quod autem.* ¶ Cedens bonis non deſinit eſſe dominus rerum ſuarum per ceſſionem: ſed an poſſit movere, & intentare actiones ſibi competentes contra ſuos debitores, *vide Natt. conſ.440.* ¶ Per ceſſionem bonorum amittitur actio injuriarum jam intentata, *Capel Thol. q. 251.* ¶ Si quis expreſſe ſe obligaverit ad carceres, cedendo bonis non liberatur. *Guid. Pap. qu. 852.* ¶ Cedens bonis non poteſt agere; nec non conveniri, *Amanuel de Clariſaq.ſing.5.* ¶ In ceſſione bonorum, debet cedens bona ſua indicare creditoribus. *Alviſ. de Albert. ſing.58.* ¶ Ceſſio bonorum prodeſt etiam cedenti contra Hebræos. *Auguſt. Bero. qu. 134.*

Cap. VI. Miſcellanea.

Quando res magni valoris, ſed tenuis reditus detrahi debeat, ut creditoribus ſatisfiat, *vide Menoch.de arbitr. lib. 2. caſ.183.* ¶ Spoliatus omnibus ſuis bonis propter bellum æquum eſt, & juſtum, ut eatenus conveniatur, quatenus facere poteſt, neque juramentum obſtabit, *Gram. deciſ. 85.* Spoliatus per Fiſcum eſt à ſuis creditoribus liberatus, & omnes actiones active, & paſſive in Fiſcum ſpoliantem transferuntur, *Gram. d. deciſ. 85.num.5.*

TITULUS CCLXXXII.

De excuſſionibus bonorum debitorum.

Generalia.

DE materia excuſſionum, *vide per Bartol. in ſuo tract. de excuſſio.*

Cap. I. Quæ requirantur in excuſſione.

Judicis decretum an requiratur, quo declaretur excuſſio legitime facta, ad hoc, ut quis contra tertios, vel fidejuſſores agere poſſit, vel ſufficiat relatio nuncii, *vide Boer. deciſ. 277. Ioſ.Lud.deciſ. Peruſ. 45. n. 2. & tt.Iac. Put. deciſ.32.lib.1.Bartol. in l. perſecutione 25. C.de pignorib.& in l.21.§.habet. ff. de novi oper. nunciat.* Sed ſi legitime facta, quæ requirantur, *vide Jaſ. de actio. §.item ſi quis in fraudem, n. 83. Rol.conſ.9.vol.1. & Bart. in l. 116. n.4.ff. de verbor. oblig.*

Cap. II. In quibus requiratur excuſſio, vel non.

Regulariter non poteſt agi contra tertios poſſeſſores, niſi excuſſo principali debitore. *Capic. deciſion.54. Joſeph. Lud.deciſion. Peruſ.45. Andr.Gail.obſerv.27.lib.2.* (Quo loci ampliat reg. in ſex caſibus) *& Jaſ. de actio. in §. ſi quis in fraudem, n.66.* Tamen excuſſionis exceptio, cum dilatoria ſit, opponi debet ante litem conteſtatam. *Ozaſch. dec. 44. n.13. Guid. Pap. quæſt. 570. Boer. deciſ. 221. n. 16. Capel. Thol. quæſt. 18. vide Rot. Genuen.deciſ.78. Pap. lib. 10. tit. 4. arreſt. 21. Cravet. conſ. 77. n. 19. Andr. Gail. obſerv.27. lib.2.* Et quid, ſi opponatur poſt conteſtatam, *vide Put. deciſ. 188. libr. 1.* ¶ Exceptio excuſſionis opponi non poteſt, extante juramento. *Ozaſch.d. deciſion.44. Borg. Caval. 27. deciſ. n. 4. de contract. part. 2. & Rol. conſ. 6. n. 45.* Verum contrarium habetur *in quæſt.139. Capel.Thol. vide Perilluſtr. D. P. Theſ.deciſion. 166.3.* Diſcuſſio non requiritur, ſi debitor principalis notorie ſolvendo non ſit, ſufficit paupertatem debitoris eſſe notoriam, licet ex proceſſu de illa non conſtet. *Afflict. deciſ. 318. n. pen. & fin. Capic. deciſ. 54. num. 5. Ioſeph. Lud.deciſion. Peruſ. 45. num. 15. Guid. Pap. quæſt. 432. n. 5. vide Capel. Thol. quæſt. 197. in additio. Vera.deciſ.273.ſeu 2.part.2.Borg.Caval.deciſion.27. de contractib.part. 2.n.4.And.Gail.obſerv.27.lib.2.Crav.conſil. 201. n. 45. Iaſ. de action. in §. item ſi quis in fraudem, n. 68. & Roland. conſ.9. num.20. vol.1. & conſ. 79. num. 26.* Et notorium; quod quis non ſit ſolvendo, probatur per librum æſtimi, *Bartol. in l. decem 116. ff. de verb. oblig.* ¶ Si in inſtrumento obligationis bonorum adſit conſtitutum, tunc pro bonis poſſeſſis tempore conſtituti (ſi interveniatur poſſeſſio) poteſt agi condictione legis fin. C. de acquir. poſſeſſ. nulla facta excuſſione; ſed pro futuris bonis, oportet agi hypothecaria, præcedente excuſſione bonorum, *Afflict. deciſion.325 n.7. Roland.conſ.79. n.33. vide Perilluſtr. D. P. Theſſau. deciſ. 215.* Quod conſtitutum relevet ab onere excuſſionis, *ſcribunt Guid. Papon. quæſt. 432. num.12. Boer. deciſ. 112. num. 12. Ioſeph. Ludovic. deciſ. Peruſ. 45. num. 14. Rot. Genuen. deciſ.13. num. 19. Andr. Gail. obſervat. 27. libr. 2. Jaſ. de action. in §. item ſi*

quis in fraudem num. 77. Rebuff. in conſtitut. Reg. tractat. de donation. inſinua. artic. 2. gloſſ. 3. num. 158. Angel. in dict. §. item ſi quis Inſtitution. de action. Perilluſtr. D. P. Theſſan. deciſion. 53. Sed hoc ſufficit hoc caſu implorare remedium d. legis fin. de acquir. poſſeſſ. veluti per illam clauſulam. Jus, & Juſtitiam miniſtrari, verum quomodo actor ſpecifice conſtituti clauſulam proponere, & dictum remedium implorare debeat, vide Perilluſtr. D. P. Theſſ. deciſ. 53. De dicta clauſula conſtituti, vide infra libro ſecundo titul. de clauſul. conſtitut. ¶ Diſcuſſio bonorum non eſt neceſſaria, ubi reperitur in inſtrumento pactum de capiendis bonis propria auctoritate; Capic. deciſ. 54. & Guid. Papon. quaeſtion. 432. num. duodecimo. ¶ Fidejuſſores de judicato ſolvendo, poſſunt diſcuti, non diſcuſſis principalibus. Boer. deciſion. 277. Et non habent beneficium excuſſionis. Gaſp. Cabal. milleloq. 269. vide tamen Papon. libr. 10. tit. 4. arreſt. 24. & 26. ¶ An reſponſor, qui promiſit ſolvere reſponſorio nomine alterius, vel quilibet alius, qui nomine alieno ſe conſtituit ſoluturum poſſit conveniri, non excuſſo principali debitore, Guid. Papon. quaeſt. 94. ¶ Sententia valet intentata hypothecaria contra tertium poſſeſſorem, non facta diſcuſſione bonorum principalis. Guid. Papon. quaeſt. 432. numero nono. ¶ Pater pro filio obligatus poteſt conveniri, non diſcuſſo filio. Andr. Gail. obſervat. 27. libr. 2. Bart. in l. libertus 17. §. filium. ff. ad municipal. Boer. deciſion. 221. numer. 5. 6. & 16 Perilluſtr. D. P. Theſſ. deciſ. 166. ¶ Excuſſionis ordo non habet locum inter mercatores. Boer. deciſ. 221. Joſeph. Ludovic. deciſion. Peruſ. 45. num. 12. Andr. Gail. obſervat. 29. lib. 2. Jaſ. de action. in §. ſi quis in fraudem. numer. 78. & Menoch. de Arbitr. quaeſtion. 51. numer. 9. vide Perilluſtr. D. P. Theſſau. deciſ. 166. numero ſeptimo. ¶ Abſens dicitur notorie non ſolvendo, & talis notorietas poteſt probari per famam. Joſeph. Ludovic. deciſ. Luc. 21. num. 4. deciſ. 45. num. 16. Peruſ. vide Franc. Marc. quaeſt. 231. part. 2. Ideo hoc caſu non habet locum exceptio excuſſionis. Andr. Gail. obſervat. 27. libr. 2. Cravet. conſil. 201. numer. 45. & Rol. conſil. 9. num. 22. Sed quando quis dicatur abſens, vide Rot. Genuen. deciſion. 90. Cravet. conſil. 201. numer. 45. Ubi ſcribit abſentem dici in materia excuſſionis, qui eſt in alterius territorio, vide Cravet. conſ. 272. in fine, & Rol. conſ. 9. numer. 22. volum. 1. ¶ Excuſſio non eſt neceſſaria, quando agitur utili hypothecaria ad conſequendum nomen debitoris: quia in Salviano interdicto non fit ipſa excuſſio. Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 45. num. 13. Borg. Caval. deciſion. 29. de contract. part. 2. num. 4 Cravet. conſil. 201. num. 45. Roland. conſil. 9. numer. 18. volum. 1. & conſil. 14. num. 18. Tamen quod etiam in Salviano interdicto ſit neceſſaria excuſſio, ſcribit Perilluſt. D. P. Theſſ. deciſ. 175. Sed quando dictum procedat. ibidem. ¶ Non requiritur excuſſio, quando adeſt difficultas in exigendo. Rot. Genuen. deciſ. 91. numero vigeſimo non. Vel ubi debitor eſt difficilis conventionis, quia potens, vel injurioſus. Andr. Gail. obſervat. 27. libr. 2. & Jaſ. de action. in §. item ſi quis in fraudem, num. 70. ¶ Bona debitoris intricata habentur, ac ſi non eſſent, ad hoc, ut creditor poſſit agere contra alios, vel fidejuſſorem. Rot. Genuen. deciſ. 156. num. 8 ¶ Excuſſio non habet locum inter duos reos debendi copulative, & conjunctim obligatos, ſed bene inter principalem, & fidejuſſorem. Ven. deciſ. 273. ſeu part. 2. ¶ Excuſſionis beneficium amittit, qui obligatus eſt principaliter, & inſolidum. Ven. deciſion. 273. numer. 9. Andr. Gail. obſervat. 28. libr. 2. Perilluſtr. D. P. Theſſau. deciſion 166. ¶ Ceſſat exceptio excuſſionis, ſi illi ſpecialiter fuerit renunciatum. Andr. Gail. obſervatio. 27. libr. 2. Guid. Papon. quaeſtion. 94. ¶ Pariter ceſſat hæc exceptio, ſi conſuetudine, vel ſtatuto aliter receptum ſit. Gail. ibidem. Et tunc etiam comprehenditur fidejuſſor indemnitatis in ſubſidium promittens. Magon. deciſione 38. Rot. Floren. ¶ Non habet locum, ſi fidejuſſor animo novandi promiſerit. Gail. obſervat. 27. Perilluſtr. D. P. Theſſ. deciſion. 166. ¶ Exceptio excuſſionis cenſetur rejecta per Judicem, procedendo ad ulteriora, Cravet. conſil. 77. num. 17. Tamen hoc caſu, ſi fuerit oppoſita ante litem conteſtatam, ejus omiſſio reddit proceſſum nullum. vide Cravet. conſil. 223. num. 7. ¶ Excuſſionis beneficium perdit emens ſcienter rem alteri obligatam, ſeu hypothecatam, Cravet. conſil. 77. numer. 18. & Roland. conſil. 9. numer. 24. volum. 1. ¶ Excuſſio non videtur neceſſaria contra correum, qui cenſetur promiſiſſe animo fidejubendi. Cravet. conſil. 77. numer. 19. & Jaſ. de action. in §. item ſi quis in fraudem numer. 80. ¶ Exceptio excuſſionis bonorum opponi non poteſt quando opponentis non intereſt. Cravet. conſil. 182. numer. 8. Quia talis exceptio dicitur de apicibus juris, Cravet. conſil. 201. numer. fin. Sed quomodo dictum intelligi debeat, ibidem conſil. 263. ¶ Excuſſio non eſt neceſſaria quando id, quod petitur eſt debitum ex re poſſeſſa per tertium, & ſuper ipſa re, veluti quando res certa eſt obligata pro cauſa vel penſione. Caſſa. in conſuetud. Burg. tit. des rentes. Rub. 5. §. 2. gloſſ. 2. numer. 32. ¶ Non poteſt objici, quando petitur res in ſpecie debita. Jaſ. de action. in §. item ſi quis in fraudem, numer. 76. ¶ Excuſſio non eſt neceſſaria, & non habet locum de jure Canonico. Jaſ. ibidem numer. 78. ¶ Non habet locum excuſſio, quando poſſeſſores bonorum (in quos facta fuerat alienatio per debitorem) conventi à creditore negarent ſe bona debitoris habuiſſe, aut illa habere, vel poſſidere, Jaſon. ibidem numer. 79. ſed vide ibidem. ¶ Quando non eſt oppoſitum de excuſſione non facta, tunc valeret proceſſus, & poſſet ferri ſententia, Jaſon. in d. §. item ſi quis, numer. 81. Bart. in l. 2. C. commun. divid. & in l. 25. C de pignorib. Guid. Papon. quaeſtion. 94. & Gail. obſervation 27. libr. 2. ¶ In pignore prætorio non eſt neceſſaria excuſſio. Jaſon. de action. in §. item Serviana, numer. 8. ¶ Exceptio excuſſionis non poteſt opponi ab eo, qui fidejuſſit pro alio, ſe principalem debitorem conſtituendo ſimul, & eodem tempore, & in eodem inſtrumento, Natt. conſil. 345. Contrarium tamen videtur tenere. Petr. de Raven. ſingul. 200. Perilluſtr. D. P. Theſſau. deciſion. 166. ¶ Sententia debet mandari executioni non obſtante, quod aliquis dicat ſe habere jus in re, dummodo ille, pro quo eſt lata, caveat. Caſtren. ſingul. 34. ¶ Poteſt agi hypothecaria contra debitorem debitoris, ubi nomina ſunt in obligatione, etiam non diſcuſſo principali debitore. Guid. Papon. ſingul. 306. vide Bartolum in leg. 18. ff. de pignor. action. ¶ Si uni ex hæredibus debitoris obligati ſit adjudicatus fundus mihi hypothecatus, ſi illum conveniam, is non poterit deponere exceptionem excuſſionis, Franciſc. Cremen. ſingul. 164. ¶ Fidejuſſor licet habeat beneficium excuſſionis, ſi tamen ſe neget fidejuſſorem, & de mendacio convincatur, illud perdit, Marc. de Mant. ſingul. 50. Hartman. cap. 5. titul. de fidejuſſor. libr. 2. vide tamen Perilluſtr. D. P. Theſſan. deciſion. 59. ¶ Fidejuſſor Officialis convenitur, non excuſſo principali. Bartol. in l. 1. C. de Decurionib. lib. 10. vide tamen l. 1. Cod. de conveniend. Fiſc. debitor. lib 10. ¶ Excuſſio non fit, quando agitur contra tertium poſſeſſorem, vigore edicti, de alienatione mutan. judi. cauſ. fact. Bart. in leg. 1. ff. de alienat. mutan. judic. cauſ. fact. ¶ Licet fidejuſſor ſimplex debeat conveniri ultimo: tamen

Digitized by Google

men fidejuſſor in rem ſuam primo conveniri debet; quia habetur pro reo principali, *Bartol. in leg. 1. §. hæc actio. ff. de exercit. act.* ¶ Hypothecaria quando unus ex debitoribus convenitur, non fit excuſſio, *notat Bartol. ex l. 20. ff. qui potior in pignor. hab.* ¶ Pluribus caſibus creditor poteſt experiri hypothecaria, nulla facta excuſſione, *vide Abb. conſilio vigeſimo nono part. prima.* ¶ Poteſt agi contra tertios, nulla facta excuſſione, ſi principalis debitor ceſſerit bonis, *Bart. in §. ſed neque. authentic. de fidejuſſor. numero decimo.* ¶ Antequam agatur hypothecaria contra tertium, eſt neceſſaria excuſſio, nedum in bonis debitoris principalia, verum etiam in bonis fidejuſſoris, *Cravet. conſilio 77. numer. 16. Roland. conſil. 14. volum. 1. authent. ſed hodie. Cod. de action. & obligat. & authent. hoc ſi debitor Cod. de pignor.* ¶ Conventus ex perſona alterius principaliter delinquentis, poteſt petere, ut principalis prius conveniatur, vel contra ipſum actiones ſibi cedantur, *Bartol. ſingul. 123.* ¶ Ille, qui promiſit aliquem indemnem ſervare non poteſt conveniri, niſi prius principali excuſſo. *Guid. Papon. ſingul. 667. Afflict. deciſ. 318.* Licet renunciaſſet beneficio de fidejuſſoribus, *Bartol. in leg. 1. Cod. de conveniend. Fiſc. debito. libro decimo.* ¶ Fidejuſſor non poteſt conveniri, niſi excuſſo principali debitore: fallit, quando renuciavit juri de prius conveniendo principalem, quam fidejuſſorem. *Guid. Papon. quæſt. 94.* Et in multis caſibus *notatis in addition. ad quæſt. 197. Capel. Thol.* ¶ Licet bona debitoris ſint diſcuſſa, inſtante uno ex creditoribus, tamen alii debent etiam petere bona diſcuti ex abundanti. *Guid. Papon. quæſt. 432. numer. 9.* ¶ Creditor licet habeat ſpecialem hypothecam ſuper certa re, illa alienata, nihilominus tenetur excutere alia bona debitoris, antequam poſſit agere contra ipſius rei alienatæ poſſeſſorem. *Papon. libr. 11. titul. 3. arreſt. 9. vide Perilluſtr. D. P. Theſſaur. deciſ. 51.* ¶ Creditor debet prius convenire hæredem, quam moleſtare legatarium in re legata, & ubi hæres eſt ſolvendo, legatarius præfertur. *Bartol. in l. is, cui 5. §. poſtquam. ff. ut in poſſeſſionem legatorum.* ¶ Si debitor Fiſci reliquerit hæredem, ille prius eſt conveniendus à Fiſco, quam is, qui ab hærede bona aliqua emerit, ſed ipſo hærede excuſſo, tertius ille poſſeſſor poterit conveniri, *l. Moſchis 47. ff. de jure Fiſci.* ¶ An decretum Sabaudiæ quo cavetur eſſe faciendam excuſſionem, procedat in caſibus, in quibus de jure communi non requiritur excuſſio, *vide Perilluſtr. D. P. Theſſaur. deciſ. 53.* ¶ In dote excuſſio, an ſit neceſſaria: & ubi excuſſio etiam non requiritur, tamen admittitur tertius poſſeſſor ad probandum alia bona extare, quo facto, erit tutus in toto, vel in parte, quando tantum pro illa bona reperiuntur. *Magon. deciſ. Luc. 64. num. 16.* ¶ In cauſa dotis excuſſio etiam eſt neceſſaria ſecundum communem. *Magon. deciſ. Luc. 66. Vincent. de Franc. deciſ. 270. part. 2. Natt. conſil. 521. & Bartol. in l. ſi conſtante 25. numer. 72. ff. ſolut. matrim.* ¶ Diſcuſſio etiam eſt neceſſaria, quando agitur hypothecaria tacita legali pro legato: nam hoc caſu hæres prius debet diſcuti, antequam agatur contra tertium. *Cravett. conſil. 263. num. 6. circa finem.* ¶ Obligati ſi plures ſint inſolidum, & actum ſit contra unum, non poteſt agi contra tertium poſſeſſorem, non excuſſo alio correo inſolidum obligato. *Anton. Corſet in ſuis ſingularibus lit. A. ſingul. actio. vide authent. hoc ita. C. de duobus reis.* ¶ Facta excuſſione contra principalem debitorem, & illo reperto non ſolvendo, ſi denuo ſupervenerint bona, illa debent de novo excuti, alias agenti obſtabit exceptio excuſſionis non legitime factæ, per reg. Quæ de novo emergunt, &c. *Hippol. ſingul. 142.* ¶ Poſſeſſor bonorum principalis debitoris Fiſci, non poteſt conveniri ex tacita hypotheca, niſi principali excuſſo. *Bartol. in l. 1. C. de conveniend. Fiſci debitorib.* ¶ Etiam debitor debitoris Fiſci, non poteſt conveniri à Fiſco, niſi principali excuſſo. *Bartol. in d. l. 1. numer. 4. & leg. penult. Cod. quando Fiſcus, vel privatus.* ¶ An excuſſio principalis debitoris præcedere debeat antequam Salvianum interdictum adverſus extraneum intendatur. *Fachin. lib. 3. cap. 93. affirmat. §. ſed neque authent. de fidejuſſor. & mandatoribus.* ¶ An excuſſio debitoris principalis requiratur antequam hypothecaria contra poſſeſſores agatur, quando res ſunt ſpecialiter hypothecæ ſuppoſita. *ibid. cap. 105. affirmat. d. §. ſed neque.*

Vel non.

Ubi principalis debitor eſt difficilis in conveniendo, poteſt fidejuſſor de directo conveniri quamvis non renunciaverit. *Guid. Pap. ſingul. 717.* Etiam fidejuſſor Fiſci habet beneficium excuſſionis, *Franc. Crement. ſingul. 44.* ¶ Clauſula, De principali prius conveniendo, quam fidejuſſore, eſt de ſubſtantialibus contractus, ideo Notarius, qui in prima nota, ſeu matricula ſolum ſcripſit hoc modo, qui fidejuſſor renunciavit, &c. non poteſt extendere inſtrumentum cum renunciatione jam dicta: ſufficit tamen ſi in inſtrumento ſcrbatur, quod fidejuſſor poſſit conveniri ſine diſcuſſione: quia talis clauſula æquipollet expreſſæ renunciationi. *Papon. libr. 10. titul. 4. arreſt. 26.*

Cap. III. Quibus modis fieri poſſit.

Solvendo quem non eſſe probatur per diſcuſſionem, quæ debet fieri de tempore obligationis, nempe quod debitor non erat ſolvendo tempore contracti debiti, & non tempore ſolutionis. *Cravett. conſil. 77. numer. 5. vide tamen ibidem.* ¶ Diſcuſſio principalis debitoris poteſt fieri, pendente judicio contra tertium poſſeſſorem. *Guid. Pap. quæſt. 432. numer. 11.* ¶ Diſcuſſio bonorum poteſt quandoque fieri, lite pendente, circa novam inſtantiam, *Cravet. conſil. 223.* Imo ſufficit, quod fiat in diffinitiva ſententia. *Roland. conſil. 9. numer. 38. volum. 1.* ¶ An excuſſio debeat fieri extra territorium judicantis, *vide Jacob. Put. deciſ. 191. libr. 1. & Perilluſtr. D. P. Theſſaur. deciſ. 40.* Ubi diſtinguit. ¶ Excuſſio pro debito publico, primo fit in perſona, ſecundo in bonis, & donec bona ſunt ſolvendo, incarcerari quis non poteſt pro debito privato. *Bartol. in l. 2. Cod. de exact. tribut. lib. 10.* ¶ Diſcuſſio perſonarum, an aliquis reperiatur, ita fieri debet, quemadmodum diſcuſſio bonorum, ad hoc, ut cognoſcatur, an aliquis ſit ſolvendo. *Bartol. in l. ſi tamen 25. de legat. 2.*

Cap. IV. Quando opponi poſſit exceptio excuſſionis, vel non.

* An excuſſio principalis debitoris ſi facta ſit; & eo reperto non ſolvendo actum ſit adverſus fidejuſſorem, cæterum judicio pendente debitor factus ſit ſolvendo creditori opponi poſſit, ut prius agat contra debitorem. *Fachb. libr. 18. cap. 56. affirmat §. ult. Inſt. de per. & tempor. actio.* ¶ Exceptio excuſſionis habet locum duobus in caſibus: primo, quando agitur contra tertium poſſeſſorem hypothecaria; ſecundo, quando contra fidejuſſorem, ſed differunt multum inter ſe hæ duæ excuſſiones. *vide Rot. Genuenſ. deciſ. 78. num 6.* ¶ Quando duo ſunt pariter obligati, & alter conventus oſtendit pecuniam, & rei utilitatem perveniſſe ad alium; & petit illum excuti, ſuis ſumptibus, debet audiri, licet ſe obligaſſet inſolidum, & renunciaſſet beneficio de duobus reis. *Rot. Genuenſ. deciſ. 90. numer. 5. & 8. vide*

Digitized by Google

Bart. in authent. hoc ita. Cod. de duobus reis, numer. 29. ¶ Fidejuſſores ita demum poſſunt opponere beneficium excuſſionis, ſi principalis debitor ſit præſens, & non latitet. ita quod poſſit conveniri coram Judice loci, in quo fidejuſſerunt. *Papon. lib. 10. tit. 4. arreſt. 24.*

Vel non.

Propter clauſulam decretalem, quod Judex procedat, ſola facti veritate inſpecta, non repellitur exceptio excuſſionis. *Ozaſcb. deciſ. 2. Cravet. conſil. 263. Menoch. de arbitr. lib. 1. quæſt. 2. vide Perilluſt. D. P. Theſſ. deciſ. 52.* Licet contrarium teneant. *Joſeph. Ludov. deciſ. Peruſ. 45. num. 8.* Quando cauſa eſt commiſſa, ut in illa procedatur hoc modo. *Borg. Caval. deciſ. 27. de contract. part. 2. num. 4. Roland. conſil. 9. volum. 1. num. 21. conſil. 14. & 79. num. 25. ibidem.* Sed hæ opiniones poſſent conciliari, diſtinguendo: nam duplex eſt exceptio excuſſionis, alia enim reſpicit ordinem judicii, alia intereſſe partis: prima habet locum, quando pars ſolum opponit ſe non poſſe conveniri, niſi prius excuſſo principali debitore, & iſta tanquam de apicibus juris debet cenſeri ſublata, ubi proceditur, ſola facti veritate inſpecta; alia non. *vide Rot. Gennuenſ. deciſ 78. num. 3. & deciſ. 90. & 91. num. 27. Hieron. Magon. deciſ. Luc. 66. num. 13.* Vel poſſet adhiberi alia diſtinctio, nempe quod nuſquam cenſeatur ſublata hæc exceptio, quando agitur contra tertium poſſeſſorem; ſecus ſi contra fidejuſſorem. *vide Menoch. de arbitr. lib. 1. quæſt. 51. & Cravet. conſil. 263.* Sed an, & quando fidejuſſor poſſit ſe tueri exceptione excuſſionis, *vide Ozaſcb. deciſ. 2.* ¶ Fidejuſſor opponens exceptionem diſcuſſionis non factæ contra principalem, non auditur, ſi in judicio contra ſe intentato fiat plena fides, quod principalis non ſit ſolvendo, cum in replicatione, tua non intereſt. *Capic. deciſ. 54.*

Cap. V. Qui uti poſſit beneficio excuſſionis.

Fidejuſſor hominis extranei beneficio excuſſionis gaudet, ut extraneus principalis etiam in loco domicilii excutiatur, antequam agatur contra ipſum fidejuſſorem, ſed quando dictum locum habeat, *vide Hipp. ſingul. 220.* Et concluſio etiam procedit in Fiſco debitore principali exiſtente. *Ludov. Rom. ſingul. 641.* ¶ Fidejuſſor, qui ſe principaliter, & inſolidum obligavit cum juramento, an adhuc poſſit uti beneficio excuſſionis, *vide Perilluſtr. D. P. Theſſaur. deciſ. 166.* ¶ Beneficium diſcuſſionis admittitur poſt condemnationem, quando plures unica ſententia ſunt condemnati in viriles, licet concluſum ſit inſolidum. *Pap. lib. 10. titul. 4. arreſt. 22.* ¶ Adminiſtrator rerum publicarum habet beneficium excuſſionis, ut prius conveniantur illi, qui adminiſtrarunt. *Pap. ibid. arreſt. 23.*

Cap. VI. Qui ſint effectus excuſſionis.

Excuſſionis exceptio obſtat mulieri agenti hypothecaria contra tertios, marito ad inopiam vergente, non obſtante conſtituto appoſito inſturmento, quod tantum operatur in cauſa dotis reſtituendæ, ſoluto matrimonio. *Natt. conſil. 81. Tom. 1.* Licet tenet Rol. contrarium. ¶ Excuſſio prodeſt etiam tertio. *Magon. deciſ. Floren. 38. num. 17. vide Jaſ. de action. in §. item ſi quis in fraudem, num. 82.*

TITULUS CCLXXXIII.

De decretis Ordinis, & Judicum.

Generalia.

De decretis Ducum, Marchionum, Comitum & aliorum Dominorum, & etiam Officialium, & qualem poteſtatem habeant decernendi, *vide per D. Sol. in conſtitution. antiq. Sabaudiæ in proœmio. gloſſ. 3. & ſupra titul. de præceptis.* ¶ De decretis interponendis in tutelis decernendis, *vide per Bartol. in l. legitimos 5. ff. de legit. tut.* ¶ De materia Judicis decretis, *vide per Henric. Boer. in ſuis ſingul. titul. decretum judiciale.* ¶ Differt decretum à ſententia, quia ſententia nulla non redditur defectu probationis; ſecus in decreto, quod redditur nullum, cauſis non probatis, propter quas fuit interpoſitum. *Cravet. ibid. num. 148.*

Cap. I. Decretum: Ordo: Quale ſit.

Decretum pro veritate eſt, *Azo. in ſumma tit. Cod. de uſur. pupil.* ¶ Judicis decretum eſt ſtricti juris: ideo non extenditur ad ſimilia, vel majora. *Hieron. Magon. deciſ. Luc. 53. num. 19.* * Ordo Ducalis, de fœmina innupta, an locum habeat in ſuccedendo fœminæ. *Joan. Pet. Surd. deciſ. 195.* * Franchiſia Pedemontanæ regionis qua inhibetur Notariis, ne poſt quadriennium compellant rogantes recuperare inſtrumenta qualiter procedat, & an habeat locum in actis judicialibus. *D. Gaſp. Theſſ. quæſt. Forenſ. quæſt. 18. lib. 2.* * Decretum novum Sabaudiæ, diſponens, quod in exequutione capiantur bona cum tertio pluris, an procedat, quando impetratur jus Dominii, & obiter aliqua notantur de Domini impetratione, *D. Gaſp. Theſſaur. quæſt. Forenſ. quæſt 58. lib. 1.* * Decretum novum Sabaudiæ, diſponens, quod virtute ſententiæ bona condemnati expreſſe hypothecata remaneant, an procedat ſpontanea condemnatione: Et an ſententia regulariter hypothecam tribuat. *D. Gaſp. Theſſaur. quæſt. Forenſ. quæſt. 85. lib. 1.*

Cap. II. Quibus modis interponi poſſit, vel non.

Decretum Judicis poteſt in quacunque parte actus interponi, *Jacob. Put. deciſ. 364. lib. 1.* ¶ Sententia Judicis requiritur in confirmatione venditionis: & confirmare eſt decretum interponere. *Bartol. in l. 3. C. de præd. Decur. lib. 10.* ¶ Decretum Judicis, vel Superioris, debet interponi in actu; alias ſi ex intervallo interponatur, non valebit. *Jaff. Lanf. Balb. deciſ. 123.* Tamen in decreti interpoſitione, ſcriptura ſeparata fieri debet de cauſæ cognitione: & debet cedere intervallum temporis, inter cognitionem, & alienationem. *Cravet. conſil. 1. pro genero, num. 154. vide Roland. conſ. 7. volum. 3. num 64.* ¶ Antequam Judex interponat decretum contractui, debent præcedere probationes pertinentes ad contractum: quia cauſæ cognitionem decretum requirit, qua omiſſa, irritum, atque vitioſum fit. *Cravet. conſil. 1. pro genero. num. 146.* ¶ Decretum debet interponi Judice ſedente pro tribunali; alias erit nullum. *Petr. de Raven. ſingul. 153.* ¶ Decretum quando petitur interponi, debent cauſæ ſigillatim exprimi, & ſolemniter probari. *Bartol. in l. 1. C. de prædic. Decur. libr. 10.* ¶ Multi ſunt Judices, qui (ut ita dixerim) velo levato interponunt eorum auctoritatem in contractibus minorum, vel mulierum, aut ſimilium perſonarum, quæ tamen auctoritatis interpoſitio non valet, & nihil operatur: ſed ad hoc valeat, quæ requiruntur, *vide Hippol. ſingul. 399.* ¶ Judicis conſenſus ubi requiritur, in dubio intelligitur, quod debeat adhiberi cauſa cognita. *Bartol. in l. ſed ſi hac 10. §. Prætor. ff. de in jus vocando.*

Cap. III. Quando præſumatur pro decreto.

Quid dicatur, vel præſumatur factum cum cauſæ cognitione, *vide Bart. in l. 4. Cod. de ſentent. & interlocut. omn. Judic. Benint. d. 2. ſupra tit. de cauſ. cognit.* ¶ Præſumendum eſt pro judiciaria poteſtate, ut omnia illa dican-

dicantur legitime facta. *cap. ſicut nobis 16. ext. de ſeutent. & re judic.* ¶ Ex decreto Judicis præſumitur interveniſſe ſolemnia ad inſtrumentum neceſſaria, quod limita *per Cravet. conſil. 1. pro genero, numer. 247. & per Roland. conſil. 33. volum. 1.* ¶ Præſumitur pro validitate dationis in ſolutum, factæ cum decreto, *Dec. conſ. 209.* ¶ Decretum habet præſumptionem pro ſe, quando declaratur, quod fuerit appoſitum cum cauſæ cognitione. *Dec. conſil. 351. numero 7. volum. 2. vide Roland. conſil. 33. volum. 1.*

Cap. IV. Qui ſint effectus decreti.

* Princeps an ligetur ordine, quod ſatisfiat ei qui primo ſe expediverit, *Joan. Petr. Surd. deciſ. 13.* ¶ Statutum factum per Univerſitatem cum Regio decreto, quod nemo accedat ad molendum in aliis molendinis, quam ipſius Univerſitatis, an valeat etiam in præjudicium Eccleſiæ, *vide Vincent. de Franc. deciſ. 380. part. 2. & infra lib. 2. tit. de molendinis.* ¶ Decretum in contractu venditionis omnem fraudis ſuſpicionem tollit. *Vera. deciſ. 163. part. 3. num 8. vide tamen Rol. conſil. 33. volum. 1.* ¶ Præſentia Judicis multum confert: ideo majoris roboris, & firmitatis ſunt, quæ fiunt in judicio, quam ea, quæ extra judicium. *Caſſan. in conſuetud. Burg. tit. des droicts. Rub. 4. §. 19. gloſſ. 5.* ¶ Auctoritas Prætoris præſumptionem turpitudinis excludit. *Bald. ſingul. 194.* ¶ Decretum Judicis, quando faciat ceſſare beneficium reſtitutionis in integrum, *vide Bartol. in l. minor. 33. ff. de minorib. 25. ann.* ¶ Decretum Judicis interpoſitum in contractu venditionis, tollit remedium *l. 2. C. de reſcind. vend.* Et exceptionem doli, vel metus. *Bartol. in l. 1. C. de præd. Decurio. lib. 10. vide tamen infra tit. de reſcind. vendit. libr. 2.* ¶ Occulte dicitur fieri, quod fit ſine decreto, quando decretum eſt neceſſarium. *Bartol. ibid. num. 5.* ¶ Si Notarius dicat fuiſſe interpoſitum decretum, an ſtetur ejus dicto, *vide Beuint. deciſ. 2.* ¶ Libellus in officio Judicis non eſt neceſſarius, quando imploratur pro decreti interpoſitione: & ſententia, & decretum differunt. *vide Bartol. in l. nec 9. §. ubi, num. 3. & 6. ff. de offic. Præconſul.* ¶ Decretum Judicis ſi apponatur in contractu minoris, illum ſemper non convalidat, imo erit nullius valoris, ſi propere & ſine cauſæ cognitione fuerit interpoſitum. *Anton. Corſet. in ſuis ſingul. liter. M. ſingul. 1.* ¶ Clauſula interpoſitionis decreti, Si & quatenus, &c. quid operetur, *vide Bartol. in l. cum propter 4. ff. de legatis præſtandis.* ¶ An aſſignatione bonorum facta per Judicem transferatur dominium, *vide Doct. in l. filiusfam. 117. §. divi lo 2. de legat. 1.* Et quid ſit decretum, an requirat expreſſionem cauſæ, *vide Bartol. ibid.*

Cap. V. Quibus modis valeat, vel non.

Decretum Judicis debet obſervare ad literam, *Bart. in l. ſicut 8. §. ſed & ſi permiſerit. ff. quib. mod. pign. vel hypoth. ſolvat.* ¶ Decreta ambitioſa non ſunt nulla, ſed reſcinduntur per ſententiam. *Bartol. in l. Præſes 12. num. 5. C. de tranſact.*

Vel non.

* Reſcriptum obreptitium non valet, & quando obreptitium declarari debeat. *D. Caſp. Theſſaur. quæſt. For. quæſt. 4. lib. 1.* ¶ Ad annullandum decretum, & nulliter interpoſitum, quæ adduci poſſint, *vide Rol. conſ. 7. volum. 3.* ¶ Decretum Judicis interpoſitum per dolum adverſarii, non valet ipſo jure. *Bartol. in leg. 11. ff. Juſtit. & jure.* ¶ Decretum Judicis eſt nullum, cum deficit jus ex parte petentis. *Bartol. in l. 1. § prægnantem. ff. de ventre inſpic.* ¶ Judicis decretum ex falſa cauſa factum, nullum. *Gaſp. Cabal. milleloq 28. Beniut. deciſ. 2. & l. & ſi Præſes 5. C. de præd. minor.* Etiam non expreſſa. *Bart. in l. Seia 26. ff. de tutor. & curator. dat. ab his.* ¶ Falſa cauſa vitiat decretum, per quod imploratur Judicis officium, *Bart. in l. ſi is, ad quem 22. ff. de acquir. hæred* ¶ Decretum Judicis cauſæ cognitionem requirit, & prolatum, parte inaudita, eſt ipſo jure nullum. *Andr. Gail. obſerv. 31. lib. 1.*

Cap. VI. Quibus modis revocari poſſit, vel non.

Decretum judicis, ubi reperitur, omnis fraudis ſuſpicio removetur, *Dec. conſil 536. num. 5.* Quod procedit in majoribus Judicibus; ſecus in minoribus. *Hippol. ſingul. 438.* ¶ Judex, decreto à ſe interpoſito, ſi in illo à partibus ſe circumventum deprehendat, motu proprio illud revocare poteſt. *Hippol. ſing. 320.*

Vel non.

Decretum, ex quo tranſit in formam contractus, non poteſt revocari. *Bartol. in l. quod juſſit 14. ff. de re judic. num. 6.* ¶ Judices in concernentibus eorum officium, ſtatuta concedere poſſunt. *Marc. quæſt. 794. part. 2.*

FINIS PARTIS PRIMÆ, ET PRAXIS CIVILIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

H 66.

Digitized by Google

Digitized by Google